

„IRJÁTOK A MI TOLLATOKRA JÖN”

Egressy Gábor családi levelezése (1841–1865)

I.

„IRJÁTOK A MI TOLLATOKRA JÖN”
Egressy Gábor családi levelezése (1841–1865)
I.

DUPRESS

CSOKONAI KÖNYVTÁR. FORRÁSOK
(Régi kortársaink)

19.

Sorozatszerkesztők:

Debreczeni Attila, Imre Mihály,
S. Varga Pál

A borítón:

A TUDÁS FÁJA

(Címlapnyomtatvány és könyvdísz XVII–XVIII. századi
debreceni nyomtatványokban)

„Írjátok a mi tollatokra jön”

Egressy Gábor családi levelezése
(1841–1865)

I.

Sajtó alá rendezte:
SZALISZNYÓ LILLA

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2017

A kötet az MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport programja keretében
jött létre. Megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap Könyvkiadás Kollégiuma támogatta

A sajtó alá rendező a Jegyzetek című rész munkálatai időszakában
az MTA Posztdoktori Kutatói Program ösztöndíjasa volt.

A Magyar Tudományos Akadémia Textológiai Munkabizottsága által elismert kritikai szövegkiadás

Lektorálta:
DEÁK ÁGNES
RAJNAI EDIT

Belső szerkesztő:
ZENTAI MÁRIA

Az idegen nyelvű szövegrészeket fordította:

SERMANN ESZTER (olasz)
TAMÁS ÁGNES (német)

© Szalisznyó Lilla, 2017
© Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen University Press, 2017

ISSN 1418-3242
ISBN 978 963 318 671 8

Kiadta: a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Debreceni Egyetemi Kiadója, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi főigazgató
Tervezőszerkesztés: Juhászné Marosi Edit
Készült Debrecenben, 2017-ben

Tartalom

I. kötet

Előszó.....	7
A kötet anyaga	7
A levelezőtársak	11
A kiadásról	20
A szövegközlés elvei.....	20
A magyarázó jegyzetek.....	24
Köszönetnyilvánítás	28
LEVELEK	29

II. kötet

JEGYZETEK	607
Összesített magyarázatok.....	951
Gyakran említett személyek.....	951
Színdarabok jegyzéke.....	955
Pénz- és mértékegységek	962
Mutatók.....	963
Irodalom- és rövidítésjegyzék	963
A levelek időrendi mutatója.....	978
Névmutató.....	996
Helynévmutató.....	1027
Darabcímmutató	1036
Képmelléklet	1041

Előszó

A KÖTET ANYAGA

Jelen kötet Egressy Gábornak (1808–1866), a 19. századi kulturális élet egyik meghatározó, szinte a nyilvánosság elé lépése pillanatától népszerű és egyre növekvő tekintélyű színészének a kéziratok hagyatékából ad közre kritikai igénnyel egy összefüggő, négyszázkilenc darabból álló levélcsoportot. A kiadvány öt családtag 1841 és 1865 között egymással folytatott korrespondenciáját tartalmazza: a családfő, Egressy Gábor, a feleség, Szentpétery Zsuzsanna (1816–1888) és gyermekeik: Ákos (1832–1914), Etelka (1835–1909) és Árpád (1836–1869) leveleit. Az Egressy haláláig nyomon követett levelezés első ismert darabja 1841. február 16-án, az utolsó 1865. július 29-én íródott. 1841 és 1847 között csak a szülők váltottak leveleket, Ákos 1848-ban (első fennmaradt levele 1851 decembereéből való), Etelka 1850-ben, Árpád pedig 1860-ban lett levelezőtárs.

A családi levelek összegyűjtésére és feldolgozására korábban nem történt kísérlet, figyelem kizárólag Egressy Gábor néhány levelét illette. Az eddig összességében ismeretlen anyag különleges érdekessége abból adódik, hogy nem egyszerűen egy családi levelezés kerül a nyilvánosság elé, hanem egy színészcsaládé, amelynek tagjai számára általában ugyanolyan fontos volt a szakmai ügyek megbeszélése, mint a magánélet. Egressy Gáboron túl a színházhoz kötődik Szentpétery Zsuzsanna, majd a két fiú, Ákos és Árpád is. A feleség 1848-ig színésznő. Színészcsaládból származik, testvére, Szentpétery Zsigmond az ország egyik legnevesebb színésze. Egressy Ákos 1853-ban a Nemzeti Színház színésze, 1865–1866-ban a Színészeti Tanoda prózai tagozatán tanul. Élete hátralévő részében színészként él, apja példáját követve színészetelméleti munkát is ír. Egressy Árpád 1861-ben vidéki színésznek áll, majd 1865-től szintén a tanoda hallgatója. 1866 márciusában a Nemzeti Színház szerződött, haláláig ott játszik. Mindkét fiú az elsők között szerez színészdiplomát. Egressy Etelka első férje, László József színész, a második, Telepy Károly színészcsaládból származik.

Az 1993-ban indult *Csokonai Könyvtár: Források* sorozatban megjelenő „*Irtások a mi tollainkra jön*”: *Egressy Gábor családi levelezése (1841–1865)* című kiadás a könyvfolyamon belül és a színháztörténeti források kiadástörténeti hagyományát tekintve is újdonságot ígér. A megjelenés helyét illetően azért, mert a sorozatban eddig még nem került sor levelezéskötet és színháztörténeti vonatkozású anyag publikálására, a 19. századi színháztörténeti jellegű forrásközléseket nézve pedig azért, mert a tárgykörben ez az *első* olyan szövegkiadás, amely kritikai igénnyel készült, szövegkritikai jegyzeteket és magyarázó jegyzetapparátust egyaránt tartalmaz.

Egressy Gábor kéziratok hagyatékát öt közgyűjtemény őrzi: az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, a Petőfi Irodalmi Múzeum, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, valamint a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára. A családi levelezés három intézmény között oszlik meg: döntő többsége az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában van, a négyszázkilenc levélből négyszázöt. Egressy Ákos három levele a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában,

az Egressy Gábor által 1860-ban Egressy Etelkának írott pedig az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetben található.

A családi levelezés közgyűjteménybe kerülését viszonylagos biztonsággal követni tudjuk. A színész halála után a hagyatékot fiai, elsősorban Ákos őrizte és gondozta. A ma az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában lévő autográfok egy része 1901-ben a Nemzeti Múzeumba került. A beszerzés idejéről, módjáról, az eladó vagy átadó nevééről és a szerzemény vételáráról tájékoztató növedéknaplók szerint 1901. április 27-én és május 12-én Mai (May) Henrik antikváriustól, 1901. május 30-án és szeptember 20-án pedig Egressy Ákostól vásárolt a közgyűjtemény Egressy Gábor-kéziratokat.¹ Köztük volt a családi levelezés egy része: az apa által Szentpétery Zsuzsannának írt levelek. A növedéki pecsétek alapján visszakövethető minden vonatkozó levél útja: némelyek Maitól, némelyek Egressy Ákostól kerültek a Nemzeti Múzeumba, vagyis nem egészen pontos Vértsey Jenőnek az *Egressy Gábor iratai a Magyar Nemzeti Múzeumban* című, 1904-ben a Magyar Könyvszemlében megjelent cikkének az az állítása, hogy a kéziratokat az intézmény Egressy Ákostól szerezte meg.² A növedéki pecsétek szerint a szóban forgó leveleknek legalább a fele Mai Henriknél volt, a fiú azokat valamikor apja 1866. július 30-i halálát követően értékesítette. Egressy Ákos életében került Maihoz az a három saját, az olaszországi magyar légióból apjának küldött levele is, amelyet a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őriz. Az 1862. augusztus 7-én, 1863. október 24-én és 1864. február 22-én kelt, álnéven írt leveleket a Magyar Nemzeti Múzeum 1906. február 22-én nyolc koronáért vásárolta meg az antikváriustól.³ Az Egressy-fondot (döntő hányadát Egressy Gábor kormánybiztosi iratai adják) az intézmény levéltári osztálya anyagának részeként 1934-ben az Országos Levéltárba helyezték át,⁴ majd 1959-ben egy újabb irattal gyarapodott.⁵ Egressy Gábor és fia említett levelei kivételével a családi levelezés többi darabja valószínűleg Egressy Ákos 1914. decemberi haláláig magánkézben maradt. Nem tudjuk, hogy utódai miként osztoztak a még otthon őrzött hagyatékon, de Gáspár Margitnak a Magyar Könyvszemlében 1940-ben megjelent közléséből kiderül, hogy nagy része Ernst Lajos tulajdonába került. A műgyűjtő hagyatékának 1939-es elárverezésekor körülbelül ötszáz darab Egressy Gáborhoz kapcsolódó kéziratot a Magyar Nemzeti Múzeum vásárolt meg.⁶ A rajtuk lévő két pecsét alapján (Ernst Lajos gyűjteménye; M. N. Múzeum Könyvtára Kézirattári Növedéknapló 1939. év 13. sz.) tudható, hogy e félezer autográf között volt néhány kivétellel a családi levelezés többi darabja is. Az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetben őrzött egyetlen családi levelet ötven forintért 1960. október 3-án vette meg az intézmény, a

¹ 1901-ben a növedéknaplókban *Egressy Gábor levelezésének és irodalmi hagyatékának I. IV. része* címmel iktatták az adásvételt. A Nemzeti Múzeum által történt vásárlás az 1901/7., 1901/12., 1901/14., 1901/17. számú növedéknaplókban van nyilvántartva. Köszönöm Zichy Mihálynak, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára munkatársának a felvilágosítást.

² VÉRTSEY 1904, 46.

³ A vételárba beletartozott Teleki Sándor 1861 szeptemberében Egressy Gábornak írott levele, valamint Egressy Ákos két ismeretlen levelének borítéka is.

⁴ MNL OL R 224 – No. 259. 1906:15. Köszönöm a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára munkatársainak, Laczlavik Györgynek és Avar Antonnak, hogy rendelkezésemre bocsátották az adatokat.

⁵ A *László Józseffeli egybekelésem története* című, Egressy Etelka első házasságát elmesélő, Egressy Gábor kézírásában fennmaradt, 1853. július 2-án kelt kéziratról van szó. Ezt 1959. november 11-én vásárolta meg a Magyar Országos Levéltár Peláthy Györgytől 2350 forintért. Az autográfot Peláthy genealógiai gyűjteményének iratai között találták.

⁶ GÁSPÁR 1940, 182.

hozzátartozó borítékkal együtt.⁷ Berlász Jenőnek a kéziratok árfolyamáról 1958-ban közölt táblázata szerint a lehető legmagasabb összeget fizették érte.⁸

Egressynek a saját kéziratok hagyatékához fűződő viszonya az idők során változott, és ez a családi levelezés fennmaradását, illetve a meglévő levelek időbeli eloszlását is befolyásolta. 1833 és 1849 között még nemigen foglalkoztatta az archiválás, az ebből az időszakból származó kéziratok sorsa nagyon esetleges. Ekkor csak néhány kéziratnak tulajdonított különösebb jelentőséget (pl. a párizsi úttjáról küldött leveleknek, a Vörösmarty Mihálytól kapott *A szent ember* című költeménynek). 1849 után viszont átértékelődik számára a kéziratok funkciója: életeseményeinek lenyomataként kezd rájuk tekinteni, megőrzésüket, archiválásukat fontosnak tartja.

A négyszázkilenc családi levélből mindössze negyvenkettő keletkezett 1850 előtt. Noha az aránytalanságba a fennmaradás esetlegessége és a levelezőtársak számának fokozatos bővülése is belejátszik, a levélszám tekintélyes növekedéséből inkább az látszik, hogy Egressy az 1850-es évektől a családi körön belül jól tudta érvényesíteni kéziratgyűjtő szándékát: pesti otthonában egyesíthette a keze alól kikerülő és a hozzá írt családi leveleket.

Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna 1841 és 1848 közötti levelezésének ritmusa meglehetősen rapszodikus képet mutat. 1841-ből és 1842-ből egy, 1843-ból tizenhárom, 1844-ből kettő, 1845-ből egy, 1848-ból nyolc levelet ismerünk. A levélszámok csak két esetben mutatnak hosszabb ideig tartó távollétet egymástól: 1843-ban, amikor Egressy Pozsonyban vendégszerepelt, majd onnan Párizsba utazott, illetve 1848-ban, amikor a Nemzeti Színháztól kapott nyári szabadságát a délvidéki (bácskai) harcok színterén, az óbectesi táborban töltötte önkéntesként. A többi év esetében csak a véletlenül múlt a kéziratok fennmaradása, ugyanis az alacsony levélszám egyáltalán nem tükrözi az időszakos távollétek sűrű egymásutánját, azoknak az Egressy által vidéken töltött heteknek, hónapoknak a sokaságát, amelyekről 1853-ban a *Nyugdíjképességem igazolása* című beadványában ír:

1838 [...] júliusában, az akkori színházi viszonyok által kényszerítve, elhagytam Pestet, s műutazást tettem Debreczen, Nagyvárad és Kolosvár városokban. [...] 1840-ben ismét több vidékre meg levén híva, április közepén elutaztam Pestről és vendégszerepelttem Debreczenben, Nagyváradon, Kolosvárt, Egerben, Miskolczon, Szegeden [...] továbbá Szabadkán és Pécsen. Ekkori távollétem tartott 8 hónapig [...]. 1841 mártiusában Győrről vendégszerepelttem két hétig. 1842-dik év tavaszán a művészetbeni haladás szükségének érzetétől kényszerítve, elhagytam Pestet, oly czéllal, hogy a már szépen jövedelmező vidéki vendégszerepezés utján bizonyos összeget szerezzek, melyel az európai nagyobb színházakat meglátogathassam, s e mellett népes családomat is gondtalan állapotban hagyhassam itthon. Megjártam tehát vendégjátékaimmal Debreczent, Kolosvárt, Maros Vásárhelyt, Győrt, Pápát, Veszprémet, Balatonfüredet, Kaposvárt, Szombathelyt, Losonczt, Rimaszombatot, majd ismét Győrt és Debreczent. Időközben néhány napra fölrándultam Bécsbe is. Visszakerültem ezen évi decemberben, tehát ekkori távollétem tartott kilencz hónapig. [...] 1846 mártiusában voltam vendégkép: Miskolczon két hétig. Áprilisban Baján két hétig. Juliusban Egerben két hétig.

⁷ A nyugta a levelet őrző palliumban található. Vö. Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, 60. 2908. Az eladó nevére az intézmény nem tájékoztatható.

⁸ *Kéziratok katalógizálása*, 1958, 13. A 19. század első feléből származó levelekért általában 20–50, a 19. század második feléből származókéért pedig 10–30 forintot fizettek.

1847-ben, tavasszal Székes Fejérvárt *két* hétig. Juliusban Kassán két hétig. Szeptemberben ismét Kassán két hétig.⁹

A levelek fennmaradása szempontjából látványosan megváltozik a helyzet 1853-tól. Ennek az évnek a nyarán a családtagok rövid időre távol kerülnek egymástól: Egressy Gábor, Ákos és Árpád Pesten van, Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka pedig a parádi gyógyfürdőben. Egy hónapon keresztül rendszeresen leveleznek, Egressy a feleségével, Ákos pedig a húgával. Összesen tizenkilenc levelet váltanak, és egyikben sem történik utalás megírt, de számunkra már nem elérhető levélre, vagyis feltételezhető, hogy az ekkori levélváltásuknak mindegyik darabja ránk maradt. A családi levelezés az 1850-es évek közepétől végig ilyen intenzív, legsűrűbb az 1853–1859 közötti időszakban. Egressy Gábor vidéki távolléteinek idején a levelek szinte néhány napos különbséggel követik egymást, és kevés marad válasz nélkül. 1854 áprilisa és december 14-e között négyen leveleznek egymással: Egressy Gábor feleségének és Ákosnak ír, Etelka édesanyjának és Ákosnak, Szentpétery Zsuzsanna pedig férjének és az említett két gyermekének. Egressy Ákos ettől az évtől kezdve ismét az osztrák seregben szolgált, Egressy Gábor pedig lánya kíséretében május végétől egészen az év végéig vidéken vendégszerepelt. Pesten egyedül az anya tartózkodott. 1854-ben összesen hatvanhárom levelet írtak egymásnak, s ebből nyolc feltételezhetően elveszett. Az elveszettek között csak egy olyan van, amely Egressy Gábor kezétől származott, egy Egressy Ákosnak szóló, és három olyan, amely Egressynek íródott. 1855-ben ugyanezen négy családtag kommunikált egymással írásban, 1855. január 30. és december 10. között összesen huszonhat levelet váltottak. Egressy Ákos még mindig katona volt, Egressy pedig vidéki vendéglátásokra indult: májusban közel két hétig Pécsen, októberben két hétig Baján, november közepétől december második feléig pedig Kolozsváron szerepelt. Ebben az évben az elveszett levelek száma háromra tehető. Kettőt közülük Egressy Ákos írt az apjának, egyet pedig az apa a fiának. Hasonló statisztika készíthető 1859-ből is. Ebből az évből harmincöt levélről van tudomásom, huszonnyolc kézírata ismert, hété nem. Ugyancsak négyen leveleztek egymással, de változatosabb a családtagok közötti levélforgalom: Egressy Gábor feleségének és lányának írt, Szentpétery Zsuzsanna férjének, lányának és Ákos fiának, Egressy Etelka külön-külön a szüleinek és bátyjának, Egressy Ákos pedig apjának és húgának.

Dialógusjellegét végig megőrző, rendkívül intenzív levelezésről van szó. A teljes korpusz felét Egressy Gábor levelei adják. A legtöbbet feleségének írta. A kettejük közötti több évtizedes levelezésnek vannak állandó témái, család, rokonok, pesti és vidéki ismerősök, a Nemzeti Színházzal kapcsolatos ügyek, gyakorlati tennivalók, de van három olyan időszak, amikor élethelyzetükből következően hosszabb időn keresztül egy adott téma uralja a levelezést. Ilyen 1843-ban Egressy Gábor párizsi útja, 1849–1850-ben a törökországi emigráció, illetve 1854-től kezdve a vidéki vendégszereplések időszaka.

Egressy Ákos 1851 és 1864 közötti levelezésének fő témája katonáskodása. 1849-től 1860-ig az osztrák hadsereg állományába tartozott, az 1860-as évek első felében pedig az olaszországi magyar légió számfeletti tisztje volt. A légióból való hazatérése után részint családi ügyek, részint akkor már véglegesen a színészet felé forduló pályája foglalkoztatják.

Egressy Árpád levelei az 1860-as évek első feléből származnak. Az 1860-ban apjának írt levelei az Egressy által szerkesztett Magyar Színházi Lap kiadásával kapcsolatosak. A többi

⁹ EGRESSY GÁBOR, *Nyugdíjképességem igazolása*, Pest, 1853. október 8., OSZK Kt. Fol. Hung. 1078. Kiemelések az eredetiben.

levele már abból az időből való, amikor vidéki színésznek állt. Ebben az időben felváltva írt szüleinek, tájékoztatva őket aktuális tartózkodási helyéről, és annak a szintársulatnak az összetételéről, szakmai felkészültségéről, amelyben éppen játszott.

Egressy Etelka levelei sajátos szerepet töltenek be a családi levelezésben. Önállóan megfogalmazott témái ritkán vannak, amikor apját elkíséri a vidéki vendégszereplésekre, akkor ír ugyan külön az anyjának, de többnyire ugyanazokról az eseményekről, személyekről, amelyekről Egressy is írt. Amikor pedig az anyjával van Pesten vagy a parádi fürdőben, akkor ugyanez igaz az apjához írott levelekre is. De a leveleiben mindig valamelyest eltérő nézőpont fejeződik ki.

A fennmaradt levelek szóródása alapján úgy tűnik, hogy a családi levelezésnek azok a darabjai maradtak fenn viszonylagos biztonsággal, amelyek Egressy Gábor kezén mentek keresztül. A többiek kevesebb gondot fordítottak a megőrzésre, például nincs olyan levelünk, amelyet Egressy Árpád a szüleitől kapott, illetve az 1861 és 1864 közötti időszakban Egressy Ákos is csak egyetlen Pestről küldött levelet őrzött meg. A vándorszínész és a külföldön állomásozó katona életmódja nem kedvezett a levelek megőrzésének, de az apa és gyermekei közötti felfogás- és gondolkodásmódbeli különbség is sejthető a háttérben. Egressy Gábor, a vezető színész, a kulturális közélet fontos alakja valószínűleg tudta, hogy a személyéhez kötődő kéziratok az utókor számára is érdekesek lehetnek.

A LEVELEZŐTÁRSAK¹⁰

EGRESSY GALAMBOS GÁBOR (Sajólászlófalva, 1808 – Pest, 1866). A Nemzeti Színház első nemzedékének prózai színésze, rendező, drámafordító, színházi szakíró, a Kisfaludy Társaság tagja, a Színészeti Tanoda megálmodója és mestertanára. Petőfi Sándor 1844-ben *Egressy Gáborhoz*, Arany János 1850-ben *Egressy Gábornak: Midőn törökországi bujdosásából visszatért* címmel verset írt róla. Köznemesi származású református papi családban született. Apja Egresi Galambos Pál (1771–1827) református lelkész, anyja Juhász Julianna (1787–1842), Komjáthy Ábrahám Parasznyán szolgáló lelkész nevelt lánya. A szülők 1806. június 24-én házasodtak össze. Egressy Gábornak öt testvére volt. Pál, a legidősebb, apja első házasságából született. Édestestvérei: Imre, Eszter, Benjámín és Frigyes. A zeneszerzőként ismertté vált Egressy Béni bátyja példáját követve az előadóművészi pályát választotta, a Nemzeti Színház prózai és énekes színészként egyaránt alkalmazta. A *Szózat* zeneszerzője, 1843-ban ő nyerte meg a vers megzenésítésére kiírt pályázatot.

Egressy Gábor 1816 és 1826 között a miskolci református gimnázium tanulója; apja lelkésznek szánta. Tanulmányait azonban színészi ambíciói miatt félbehagyta, és 1826 májusában vagy júniusában Kakas János szintársulatához szegődött Pelsőcön. Első fellépése Rozsnyón volt, Gombos Imre *Szent a törvény, szent az esküvés* című szomorújátékában, Angelo, egy szolga szerepében. Az első két évben öt vándortársulatnál fordult meg, s bejárta velük az észak-magyarországi régiót. 1828-ban a szakma nagyjából álló, jó hírű és szín-

¹⁰ Köszönöm Sirató Ildikónak, az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára osztályvezetőjének, hogy engedélyezte a fényképek közzétételét.

Az életrajzok megírásakor kevéssé tudtam használni a különféle lexikonok szócikkeit és az egykorú sajtóban megjelent tudósításokat, mivel sok téves adatot tartalmaznak. A portrékat elsősorban a családi levelezés, valamint Egressy Gábor és Ákos kéziratok hagyatéka alapján állítottam össze.

vonalas kassai társulathoz szerződött, eleinte mint kardalnok és sűgő. Együtt játszott többek között Megyeri Károlyval, Szentpétery Zsigmonddal, Udvarhelyi Miklóssal, Déry Istvánné Széppataki Rózával, Kántor Gerzsonné Engelhardt Annával és Telepy Györggyel. Ez az együttes 1834-ben kettévált: egyik része Egressyvel együtt Kassáról Kolozsvárra, a kezdődő erdélyi országgyűlésre ment, másik része pedig a budai Várszínházba. 1835-ben a két társulat újra egyesült Budán, s két évvel később, 1837-ben a lényegében Kassa óta együtt játszó színészek lettek a Pesti Magyar Színház alapító tagjai (OSZK Kt. Fol. Hung. 1754; OSZK Kt. Fol. Hung. 1078). Egressy színészi pályájának ebből a tizenegy éves időszakából a Magyar Színházi Lapban 1860-ban megjelent *Színészetünk történetéhez* című szakmai önéletrajzában egyetlen szerepet tartott említésre méltónak: Marc-Jean-Louis Fournier – Auguste Arnauld *Vasálarcz* című történeti drámájában való felléptét, amely a budai Várszínházban 1835. november 28-án jutalomjátékként került színre.

1831-ben megnősült, Szentpétery Zsuzsannát, színészkollégája, Szentpétery Zsigmond húgát vette feleségül.

Pályájának a felívelése együtt kezdődik a Pesti Magyar Színház indulásával. Az 1837. augusztus 22-i nyitóelőadáson Vörösmarty Mihály *Árpád ébredése* című alkalmi színművében a Költő szerepét, Eduard von Schenk *Belizár* című drámájában pedig Alamirt, Belizár kedvenc alán rabszolgáját játszotta. Rendezői feladatokat a Nemzeti Színházban először 1844 szeptemberében kapott. Rakodczay Pál összesítése szerint Pesten és vidéken összesen háromszázhuszonkilenc különböző színműben lépett fel (RAKODCZAY 1911, II, 553–576). Leginkább drámai hősöket alakított, de sikerrel játszott Eugène Scribe *Egy pohár víz*, X.-B. Saintine – Félix-Auguste Duvert – Augustin Théodore de Lauzanne de Vauroussel *Egy úr és asszony* vagy August von Kotzebue *Legjobb az egyenes út* című vígjátékában is. Nagyon sokat tett a Shakespeare-drámák nemzeti színházbeli és általában magyarországi meghonosításáért. A főszereplésével adott 1838-as *Lear király*-bemutatót 1839-ben a *Hamlet*, 1842-ben a *Coriolanus*, 1843-ban a *Macbeth*, 1845-ben pedig a *IV. Henrik* követte. A Nemzeti Színház használatára lefordította németből a *Macbethet*, társfordítóként pedig közreműködött a *Coriolanus*, a *IV. Henrik* és a *Tévedések vígjátéka* magyarra történő átültetésében. A Shakespeare-drámákon túl főszerepet játszott többek között Szigligeti Ede *Gritti*, Obernyik Károly *Brankovics György*, Johann Ludwig Deinhardstein *Garrick Bristolban*, Katona József *Bánk bán* című drámájában.

Intézményes magyar színészképzés hiányában 1837-től kezdve nagy gondot fordított az önképzésre. Külföldi színházlátogatásai során az Európa-szerte ismert német és francia színészek játékát tanulmányozta, s nyomon követte az egykorú német nyelvű dramaturgiai és színészetelméleti irodalmat. Három bécsi és egy párizsi tanulmányútjáról tudunk. Először

Egressy Gábor
(OSZK SZT. KA 6052/3)

1837. április 17. és május 30. között (a Pesti Magyar Színházhoz való szerződtetése előtt) látogatta a Burgtheatert, harmincegy előadást nézett meg. Másodszor 1838 tavaszán töltött öt hetet Bécsben. Fennmaradt színlapgyűjteménye szerint 1838. május 23. és június 26. között tizenhat előadást látott (OSZK Kt. Fol. Hung. 1078; *Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 117, 123). Harmadszor 1842-ben utazott a császárvárosba, ekkor feleségét is magával vitte. Párizsba 1843. november 21-én érkezett, és 1844. január elején indult haza. Külföldön szerzett benyomásairól és tapasztalatairól cikkeket jelentetett meg: *Levéltöredék Bécsből* (Honm, 1837/49, 389–391; Honm, 1837/50, 397–398); *Pest és Páris között* (RegPDI, 1843/50, 1580–1592); *Párisnak magyarosító ereje van* (Hond, 1844/6, 173–177); *Franzcia színészetről* (RegPDI, 1844/4, 49–54; 1844/16, 241–245); *Párisi jegyzeteimből: Rachel* (PDI, 1844/7, 220–221); *A párisi színi világból (Páris, télelő 6-kán, 1843, a Dán kávéházban.)* (Hond, 1845/3, 37–38).

1835-től, Pest-Budára kerülésétől kezdve aktív kulturális és társadalmi életet élt. Tagja volt annak az írókból, színészekből, irodalom- és kultúrapártolókból álló társaságnak, amely a Pesti Magyar Színház megnyitásától kezdve eleinte a Lamacs-féle vendéglőben, majd a Csiga vendéglőben tartotta összejöveteleit, s idővel egyesületi formában először Kör, irodalom és művészet barátainak egyesülete, majd Nemzeti Kör néven működött. Szűkebb baráti köréhez tartozott Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Fáy András, Kazinczy Gábor és Krizbay Dezső Miklós. A Kisfaludy Társaság 1863-ban választotta tagjai közé.

Az 1848–1849-es szabadságharcban folyamatosan, többféle feladatot is ellátva vett részt. 1848 nyarán a Nemzeti Színházról kapott szabadságát az óbecsai táborban töltötte önkéntesként. Az Országos Honvédelmi Bizottmány 1848. október 15-én népfelkelési biztosnak nevezte ki. Törvényhatósági területe Szeged, Csongrád és Csanád megye volt. Hivatalából december 14-én felmentették. 1849. április elejétől május 1-ig a Felvidék védelme érdekében felállított irreguláris haderő borsodi osztályának vezérkapitánya volt. 1849. május elején visszatért Pestre. Július 1-jén Erdély felé indult. 1849. július 27-én Marosvásárhelyen, augusztus 7–10. között Szászsebesen, augusztus 11–12. között Déván, augusztus 13–14-én Lugoson, augusztus 16-án Dobrán, augusztus 20–22. között Orsován tartózkodott. Augusztus 23-án már az akkor török fennhatóság alatt lévő Vecserován volt, ezzel elkezdődött egy évig tartó emigrációja. 1849. augusztus 30-tól november 2-ig Vidinben, november 23. és 1850. február 26. között Šumlában tartózkodott. 1850 áprilisától június 10-ig Belgrádban, majd utána utazó családjával június 25-től augusztus közepéig Konstantinápolyban élt. A törökországi emigrációban kapcsolatba került az osztrák titkosrendőrség ügynökével, Zerffi Gusztávval, és a bécsi titkosrendőrség délkelet-európai szervezetének vezetőjével, Gabriel Jasmagyval. A rendelkezésre álló forrásokból úgy tűnik, nem volt fizetett besúgó, a két konfidenstől közreműködéséért cserébe életútjának egyengetését kérte: segítsék a Belgrádba utána utazó családjával való kapcsolatfelvételt, szerezzenek számukra útlevelet a hazautazáshoz, valamint biztosítsák osztrák feletteseiket a jószolgálatairól. Az Egressy család 1850. szeptember 12-én érkezett vissza Pestre. A színész valószínűleg Jasmagy közbenjárásának köszönhetően a törvényszéki eljárás alatt végig szabadlábon védekezhett. 1851 augusztusában kegyelmet kapott, de eltiltották a színészi pályától, s ezzel azt a létalapot vesztette el, amelyre korábban családja megélhetését alapozta. 1851-ben kiadta *Egressy Gábor törökországi naplója 1849–1850* című kötetét, elsősorban anyagi gondjai enyhítésének céljából. Közel ötéves kényszerszünet után, 1854 májusától léphetett újra színpadra, de rendszeresen még csak vidéken szerepelhetett, Pesten csak alkalmi fellépőként, illetve rendezőként alkalmazhatták. 1855 áprilisától kapott újra szerződést a Nemzeti Színházban.

Ezután viszont sógora, Szentpétery Zsigmond mellett ő lett a prózai tagozat legjobban fizetett férfi színésze, évente 1500 forintot kapott nyolcheti szabadsággal, valamint két és fél jutalomjátékot béreltszünetben. Egressy 1859-ben fizetésemelést kért, ám mivel az igazgatóság erre nem hajlott, nem szerződött a következő évadra, nyugdíjaztatását kérte. Egy éven át Pest és a vidék között ingázott, vidéki társulatokkal, esetenként műkedvelőkkel lépett fel. Sokat tett Shakespeare és általában a komoly, fajsúlyos dráma népszerűsítéséért vidéken is. 1860-ban visszaszerződött Pestre, és élete végéig, 1866-ig tagja maradt a színháznak. 1837-től rendszeresen publikált színháztudományi jellegű és színházügyi kérdéseket tárgyaló tanulmányokat, publikációs tevékenysége egyedülálló a színészek között a 19. század közepén. 1860-ban hetilap formájában újtárra indította az első magyar nyelvű színházi szaklapot, a Magyar Színházi Lapot. 1864. június 20-án agyvérzést kapott, egy időre a jobb keze is lebénult. A brébi fürdőben kezelte magát. A betegségből felépült, 1865-ben már újra játszhatott, és elkezdett tanítani az 1865. január 2-án megnyitott Színészeti Tanodában is. *A színészet könyve* címmel ő írta meg az első magyar nyelvű színészetelméleti könyvet. 1865 nyarát a gräfenbergi vízgyógyintézetben töltötte. 1866. július 30-án Obernyik Károly *Brankovics György* című tragédiájának előadása közben összeesett, s még aznap éjjel meghalt. Augusztus 1-jén temették.

Gazdag és sokrétű kéziratos hagyatékot hagyott hátra. Ennek döntő többségét ma az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára és Színháztörténeti Tára őrzi. Szóló kéziratai között leveleket és több ezres tételben kiskéziratokat, ún. analektákat találunk. Országos ismertsége révén széles körű levelezést folytatott. Nagyobb csoportot képeznek az írók, a vidéki színigazgatók és a Magyar Színházi Lap munkatársai által Egressyhez írt levelek. Kötetes kéziratai között megtalálhatók például az 1840–1864 között írt „napló-jegyzetei”, a színészeti tanodai előadásjegyzetei, törökországi naplójának és színészeti tankönyvének kéziratai. Emléktárgyai közül kokárdáját és pamlagját a Petőfi Irodalmi Múzeum, pecsétnyomóját, két ezüstserlegét, selyem- és fémfonallal hímzett szerepes posztóképeit a Magyar Nemzeti Múzeum, az 1860-ban Rozsnyón ajándékba kapott fedeles ezüstserlegét, öltözőasztalát, festékesdobozát, színpadi kellékként használt buzogányát, magyarkájának fekete selyemzsinórból készült gombját, két selyem nyakkendőjét az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet őrzi (RADNÓTI 2000, 201–205). 1908-ban születésének századik évfordulója alkalmából Budapesten a Nemzeti Színházban, Miskolcon, és szülőfalujában, Sajólászlófalván is megemlékezést tartottak. A Nemzeti Színház ünnepi előadást rendezett. Erkel Ferenc *Brankovics György* című operája nyitányának elhangzása után Mihályfi Károly színész mondott ünnepi beszédet. Hegyesi Mari és Fáy Szeréna elszavalta Petőfi Sándor és Arany János Egressy Gáborról írott versét, majd a *Himnusz* közös eléneklését követően Egressy repertoárjának egyik alapidarabját, Hugó Károly *Báró és bankár* című szomorújátékát adták elő.

SZENTPÉTERY ZSUZSANNA (Gyüre, 1816 – Budapest, 1888). Színésznő. 1831-ben lett Egressy Gábor felesége. Négy gyermekük született: Ákos, Etelka, Árpád és a csecsemőkorában elhunyt Mária. Szentpétery Zsigmond színész húga. Apja id. Szentpétery Zsigmond református lelkész, anyja Szegő Julianna. Anyai nagyapja, Szegő György szintén református lelkész volt (OSZK Kt. Fol. Hung. 1484, I, 143). Szentpétery Zsuzsanna fennmaradt kéziratos hagyatékát a férjének, a gyermekeinek és az 1850-ben Konstantinápolyból anyjának írott levelei alkotják. Pályáját 1827-ben Kolozsvárott kezdte, eleinte gyerek szerepeket játszott és a kórusban énekelt. Kolozsvárról 1828-ban Pestre, majd 1829-ben Kassára

került. 1835 és 1837 között a budai Várszínház, 1837-től 1848-ig megszakításokkal a Nemzeti Színház társulatának segédszínésznője és kóristája. Évdíja 1848-ban 360 pengőforint volt. 1840. október 4-től 1841. szeptember 5-ig Szegeden játszott Komlóssy Ferenc vidéki színtársulatának tagjaként. 1848-ban visszavonult.

Az 1840-es években többször elkísérte férjét vendégszerepléseire, hogy segítsen neki a fellépési előkészületekben. Ugyancsak az ő feladata volt a szükséges jelmezek és kellékek összekészítése és becsomagolása, ha Egressy Gábor egyedül utazott el. Szentpétery Zsuzsanna 1848 után is kapcsolatban maradt a Nemzeti Színház technikai személyzetével. Ha a színészek a vendégjáték során szüksége volt további jelmezekre vagy szerepkönyvekre, ő kérte ki őket a színházi szabótól, a könyvtárostól vagy az ügyelőtől, illetve gondoskodott vidékre küldésükről is. 1864-ben huszonegy évnyi szolgálati idejére hivatkozva nyugdíj-folyósítási kérelmet nyújtott be a Nemzeti Színház Nyugdíjintézeti Választmányához. Ekkor valószínűleg vagy nem, vagy csak kevés nyugdíjat ítélt meg számára, mert 1884-től kegydíjat fizettek neki, évi 300 forintot (Egressy Gáborné Szentpétery Zsuzsanna kifizetési könyve, OSZK SZT. Fond 4/160).

Férje halála után egy ideig Egressy Etelka és Telepy Károly újpesti lakásában élt. Megélhetési gondjai voltak, gyermekei rendszeres anyagi támogatására szorult. Egressy Gábor halála után Ákos fiával rendszeresen levelezett. Az 1869-ből és 1870-ből fennmaradt leveleit az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának Levelestára őrzi.

EGRESSY GALAMBOS ÁKOS (Kassa, 1832 – Budapest, 1914). Katona, színész, színgazgató. Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna elsőszülött gyermeke. Több helyütt tévesen 1830-at jelölik meg születési éveként. Keresztanyja Déry Istvánné Széppataki Róza volt – Egressy Ákos 1890 körül visszaemlékezést írt róla (OSZK Kt. Analekta 1198). Terjedelmes kéziratos hagyatékot hagyott hátra, életpályája viszonylag jól dokumentálható. Legkevesebbet ifjúkoráról tudunk, iskolai előmenetelével kapcsolatban csak szórt adataink vannak. Saját tanulmányaira maga Egressy Ákos sem tér ki az 1893-ban Zilahy Gyula színész, színgazgató kérésére írt önéletrajzában (OSZK Kt. Quart. Hung. 2310, III, 106v–110r). Az 1830-as évek végétől az 1840-es évek elejéig a kolozsvári református gimnázium tanulója, Bothos Istvánnál és feleségénél, Szathmári Juliannánál kosztos diák. Egressy Gábor 1840-ben azt tervezi, hogy fiát a Nagyenyedi Református Kollégiumba viszi tanulni, de ebből az elképzelésből valószínűleg nem lett semmi, mert Egressy Ákos neve nem szerepel az intézményben 1848-ig tanuló diákok között (JAKÓ, JUHÁSZ 1979, 242–246). 1843-ban öccsével, Árpáddal együtt a miskolci református gimnáziumba járt, és apja egykori színésztanáránál, Rácz Sándornál lakott.

Harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban. 1848 nyarán az óbecsei táborban teljesített szolgálatot, 1848 augusztusában tizedesnek nevezték ki. 1849 áprilisában apja mellett, aki a Felvidék védelme érdekében felállított vésereg borsodi osztályának vezérkapitánya volt, alhadnagy. 1849 májusában a 47. honvédszászlóaljhoz osztották be. A fegyverletétel után kényszersorozással az osztrák hadsereg állományába került. 1850 és 1852 között a gyalogság Itáliában állomásozó alakulatainál szolgált, Anconában, majd Velencében. 1853-ban kényszerszabadsággal hazaengedik, a Nemzeti Színháznál kap színészi állást, drámai szerelmeket játszik. Egressy Gábor 1853. október 20-án unokatestvérének, Egressy Samunak írt leveléből kiderül, hogy fiát ismét besorozták, és még négy év hátra van kötelezően letöltendő szolgálati idejéből (OSZK Kt., Levelestár, Egressy Gábor rokonához). Egressy Ákos 1855-től a Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein lovassági tábornok tulajdonában lévő

9. huszárezredben szolgál, és ősztől tavaszig Pardubicében egy dandártiszti iskolában lovas-tisztte képezik ki. Valamikor 1860 második felében huszárfőhadnagyként leszerel. Rövid pesti tartózkodás után Franciaországba utazott, 1861. március 4-től Párizsban töltött bő három hetet, megtekintette a város nevezetességeit, végiglátogatta a színházakat, majd 1861. március 27-én továbbindult Olaszország felé, hogy képzett katonaként az itáliai magyar légiohoz csatlakozhasson. Március 29-től április 14-ig Torinóban tartózkodott. Innen Genovába utazott, majd 1861. április 15-én gőzhajóval Nápolyba ment, onnan pedig Nolába indult, a légio állomáshelyére. Várakozása ellenére a légioba nem nyert felvételt, számfeletti tisztként előbb az acqui tiszti telepre, majd annak felosztatása után a cuneói magyar tiszti telepre került. A tiszti századokat a légio kiegészítő részének, tiszti iskolának tekintették, az idekerült emigránsok a légio tagjaival ellentétben semmilyen katonai akcióban nem vettek részt. A cuneói tiszti telep 1863. októberi felosztatása után Egressy Ákos Anconába költözött, apja régi barátjának, Földváry Károlynak, az itáliai magyar légio 1862. november 26-án kinevezett parancsnokának a szárnyai alá került, a bizalmi embere lett. Nem sokkal Egressy Gábor 1864. júniusi agyvérzését követően elhagyta Olaszországot, és hazatért.

Egressy Ákos
(OSZK SZT. KA 10.588/5)

A Színészeti Tanoda induló évében, 1865-ben felvételt nyert a prózai tagozat színész osztályába. Korábbi színpadi gyakorlatának köszönhetően egy tanév alatt, 1866 márciusában oklevet szerzett. Egressy Gábor 1866. július 30-án bekövetkezett haláláról a Vasárnapi Ujságban augusztus 5-én beszámoló Illésy György azt állítja, hogy Ákos nem volt jelen apja temetésén, mert „távol földön vitézkedik” (VU, 1866/31, 375). 1867 elejétől vidéken színész: előbb Szabadkán és Szegeden, majd Debrecenben játszik. 1868 első felében Fehérváry Antal kolozsvári társulatának tagja. 1868. november 1-től 1869. április 1-ig a miskolci színház bérlőigazgatója és színésze. 1869 nyarán társulatával Gyöngyösön és Losoncon szerepel. 1869 novemberétől ismét Miskolcon van. 1870 decemberében Székesfehérvárott, 1871 februárjában Debrecenben, Szatmárnémetiben, Nagybányán, Zilahon, Szilágysomlyón, Nagyváradon és Szegeden vendégszerepel. 1871 telén Follinus János társulatához szerződik Aradra. 1872 decemberében Kolozsvárott, 1877 nyarán Kiskunhalason, őszén Szabadkán, Krecsányi Ignác társulatánál játszik. 1878-ban a Nemzeti Színházhoz szerződik, és a színház tagja marad egészen nyugdíjba vonulásáig, 1904-ig. Leginkább drámai hősöket alakított. A Shakespeare-drámák szerepei közül Macbethet, Hamletet, Lear királyt, Friedrich Schiller *Ármány és szerelem* című tragédiájában Ferdinandot, Katona József *Bánk bán*-jában Bánkot játszotta.

1876-ban megnősült, Pethő Ilona (?–1909) színésznőt vette feleségül. Négy gyermekük született: Gábor (1877–?), Lujza (1887–?), Béni és Katinka (1891–?). Béni csecsemőkorában

meghalt. Ifj. Egressy Gábor házastársa Nagy Berta, Lujzáé Andrásy Ede, Katinkáé Horthy József lett. Egressy Ákos volt apja kéziratos hagyatékának őrzője és gondozója. 1867-ben öccsével, Árpáddal *Egressy Galambos Gábor emléke* címmel válogatást adott közre apja leveleiből és cikkeiből. 1893-ban saját költségén közzétette emlékeit az 1848–1849-es szabadságharcról. Sajtó alá rendezte és 1889-ben *A színészet iskolája* címmel megjelentette Egressy Gábor hátrahagyott színészetelméleti írásait. 1906-ban kiadta a *Festett világ: tanulmányok és megfigyelések a színművészet köréből* című saját színészetelméleti könyvét. 1909-ben emlékiratot jelentetett meg Petőfi Sándorról. Az Egressy Gáborról 1911-ben monografikus igényű munkát kiadó Rakodczay Pálnak ő volt a legfontosabb adatközlője, 1903-tól egészen 1913-ig leveleztek egymással, sőt személyesen is többször találkoztak. Egressy Ákos apja halálát követően édesanyjának és Egressy Etelkának küldött levelei az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának Levelestárában vannak.

EGRESSY GALAMBOS ETELKA (Buda, 1835 – Budapest, 1909). Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna második gyermeke. Petőfi Sándor 1847 januárjában *Egressy Etelke* címmel verset írt róla. Keresztapja Fáy András, keresztanyja id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona volt. Etelka az Egressy család 1850-es évek elején kezdődő asztaltáncoltatásainak főszereplője volt, ő társalgott például Petőfi szellemével. Egressy Ákos visszaemlékezése szerint a család leggyengébb idegzetű tagjának kellett az ujjait az asztalra helyezni a túlvilági szellemek megszólításakor (EGRESSY 1909, 95). Egressy Etelka az 1840-es években Tóth Terézia lánynevelő intézetében tanult. 1850 júniusától 1851 szeptemberéig Konstantinápolyban tartózkodott szüleivel és öccsével, Árpáddal. 1853. január 22-én hozzáment az apjával egykorú, negyvenöt éves László József színészhez. Házasságuk a férj hűtlensége miatt mindössze néhány hónapig tartott, Egressy Etelka 1853. május 12-én visszaköltözött szüleihez. 1854-ben válókeresetet nyújtott be férje ellen. A bontóper során tartáspénzt követelt, illetve a szerződésben kikötött 5000 pengőforintos jegyajándékot. 1859-ben elváltak László Józseftől, és a bíróság jóváhagyta pénzbeli követelését is. A jegyajándék fejében volt férje pesti házat kapta meg. Az 1850-es évek második felében többször elkísérte apját vidéki vendégszerepléseire, segítségére volt a fellépések előtti előkészületekben. Noha úgy tűnik, Egressy Etelkának nem voltak színészi ambíciói, édesanyja tiltotta is a vidéki színészekkel való közelebbi kapcsolattól, mégis előfordult, hogy apja jelenlétében a műkedvelőkkel fellépett. Második férje a család régi barátjának, Telepy Györgynek a fia, Telepy Károly festőművész lett. A fiatal házaspár 1860–1861-ben Diósgyőrben éltek, majd Pestre költöztek. Hét gyermekük született, de csak hatnak a neve tudható: Gabriella (1860–1913 után), András (1865–1869 után), Margit (1869–?), Abigail (1871–1936), Cordélia Zsuzsanna (1872–1943) és Sára (1880–

Egressy Etelka és elsőszülött gyermeke, Telepy Gabriella (OSZK Kt. Analekta 1200)

1895). Az 1877-ben hatodikként született gyermekről csak Egressy Ákos Kiskunhalasról 1877. augusztus 28-án Szentpétery Zsuzsannának írott levelében olvashatunk. A levél szerint Egressy Etelka állapotos, és hamarosan szülni fog (OSZK Kt., Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gábornéhoz [20 levél, 38 fol.]). Etelka gyermekei közül Telepy Gabriella kétszer ment férjhez, első férje Baróthy Incze József (1849–1895), kolozsvári köz- és váltóügyvéd, a második Karotnai Köntzey Imre (1864/65–1913) lett. Első házasságából három gyermeke született: Gabriella, Tibor és Blanka. Telepy András nem érte meg a felnőttkort. Telepy Margit Neogrády Antal (1861–1942) festőművész felesége lett. Gyermekeik: Dóra, Sándor, László és Miklós. Telepy Abigail Kondor Ferenc (1870–1932) kincstári jogügyi igazgatóhoz ment feleségül. Gyermekeik: Erzsébet, Ferenc, Abigail és Sára. Telepy Cordelia Zsuzsanna férje Telepy Miklós volt. Két fiuk született, Miklós és Károly. Telepy Sára fiatalon öngyilkos lett. Egressy Etelka az unokái közül csak Telepy Miklóst és Károlyt nem ismerte. 1870-ben Egressy Etelka férjével együtt megörökölte apja unokatestvérének, az osztrák hadseregben szolgáló Egressy Lajosnak a vagyonát. Közgyűjteményben lévő kéziratos hagyatékának döntő hányadát a szüleinek és Ákos testvérének írott levelei alkotják. Ezen kívül az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának Levelestárában őrzik még anyai nagyanyjához, Szegő Juliannához, Szigligeti Edéhez és Rozsnyai Kálmánné Dapsy Gizelához írott leveleit. A Szentpétery Zsuzsannához és Egressy Ákoshoz apja halála után küldött levelei szintén ugyanitt vannak.

EGRESSY GALAMBOS ÁRPÁD (Buda, 1836 – Pest, 1869). Színész. Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna harmadik gyermeke. Kicsapongó életmódja miatt a család fekete báránya, apja időnként semmirekellőként említi. Nagyon kevés írásos emlékünks van tőle, a családtagjainak írott levelein kívül egyéb kézírata nem ismert. Életpályáját a családi levelezés, valamint Egressy Ákos 1905-ben és 1909-ben Rakoczay Pálhoz intézett levelei alapján lehet valamelyest rekonstruálni. 1843-ban a miskolci református gimnázium tanulója, bátyjával együtt Rácz Sándornál kosztos diák. 1848-ban a szegei katonai nevelőintézetben tanul, de szuronyvívás közben az egyik szeme megsérül, így tanulmányait kénytelen félbehagyni (OSZK Kt. Fol. Hung. 1484, I, 164). 1849 tavaszán, amikor apja a Felvidék védelmére felállított irreguláris haderő borsodi osztályának vezérkapitánya, Miskolcon tartózkodik Szentpétery Zsuzsannával és Egressy Etelkával. 1849 májusában a családdal visszaköltözik Pestre. 1850 júniusától 1851 szeptemberéig Konstantinápolyban tartózkodik szüleivel és nővérével. 1851-ben Szőnyi Pál magán fiúnevelőintézetébe kerül, de egy év után otthagyja az iskolát. Apja ekkor az óbudai hajógyárba küldi dolgozni, abban a reményben, hogy fiából tenge-rész lesz (OSZK Kt. Fol. Hung. 1484, I, 164). 1853-ban Egressy Árpád Vincentius Guth cseh

Egressy Árpád
OSZK SZT. KA 10.750/1

születésű asztalos és bútorkészítő mestertanár mellett inas. 1854-ben szabadul fel. 1859-ben a Nemzeti Színháznál díjtalan gyakornok. 1860-ban apjának segédkezik a Magyar Színházi Lap szerkesztésében. 1861 első felében Galambos Árpád néven kardalnok és segédszínész a Nemzeti Színházban.

1861 júniusától 1864 végéig vidéki színész. 1861-ben Szabó József és Phillippovits István társulatában játszik Aradon és környékén. 1862-ben Fekete Pál együttesének tagja, fellép Makón, Békéscsabán és Belényesszentmiklóson. 1862 októberében Láng Boldizsárhoz szerződik Egerbe, majd ugyanezzel a színtársulattal 1862. november 8-tól 1863. március 28-ig Szegeden játszik. 1863. november 21-től 1864. január végéig Pozsonyi Alajos és Várad Ferenc társulatának tagjaként Kaposvárott és Pápán színészkedik. 1864 szeptemberében Balog Alajos együttesének színésze. Szerepkörei nemigen derülnek ki leveleiből, de néhány szerepéről tudunk: Aradon például Charlotte Birch-Pfeiffer *Szapáry Péter* című drámájában Beleznay Miklós, Szigligeti Ede *Mátyás király lesz* című színművében Modrárr, a szintén Szigligeti által írt *II. Rákóczi Ferenc* fogságában pedig Lehman Godofréd szerepét adta. 1863 novemberében Kaposvárott Szigligeti Ede *A nőuralom* című vígjátékában Somkuti Lajos, August von Kotzebue *Legjobb az egyenes út* című színművében Krum Elias megszemélyesítője volt (apja e darabnak ugyanezt a szerepét játszotta). 1864 végén felhagyott a vidéki színészelettel, és visszatért Pestre.

1865. január 2-től a Színészeti Tanoda hallgatója. Az intézmény növendékeként történt első nemzeti színházbeli fellépését a színlapon külön kihirdették: 1865. november 19-én Szigligeti Ede *Mátyás király lesz* című drámájában Mátyás szerepében lépett színre (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1865, 280. fol.). Amikor 1866. március elején az uralkodópár, I. Ferenc József és felesége a Színészeti Tanodába látogatott, a férfi növendékek közül Egressy Árpád szavalt előttük Berzsenyi Dánieltől egy verset (FL, 1866/50, 199). Színpadi gyakorlattal rendelkező hallgatóként egy tanév alatt, 1866 márciusában színész-oklevelet szerzett. 1866 áprilisától a Nemzeti Színház szerződött tagja, 1869 januárjában bekövetkezett haláláig Pesten játszik. 1866-ban Obernyik Károly *Brankovics György* című szomorújátékában apjával együtt lépett fel, a címszereplő Gerő nevű fiát játszotta. Jelen volt a színmű július 30-i előadásán is, azon, amelyiken apja agyvérzést kapott. 1867-ben Egressy Ákossal együtt *Egressy Galambos Gábor emléke* címmel válogatást ad közre apja kéziratos és nyomtatott hagyatékából, hogy a könyv eladásából az elhunyt színész síremlékére pénzt gyűjtsenek. Valamikor Egressy Gábor halálát követően megnősült, gyermeke is született, de mindhárman meghaltak tüdőbajban (OSZK Kt. Fol. Hung. 1484, I, 164). Egressy Árpádot a Rókus kórházban kezelték, édesanyja volt vele utolsó óráiban: „most pedig szegény elhunyt Árpádról egy pár szót igen szép halála volt azaz annyiba szép mert utolsó perczig ésnél volt és igen csendes és vidáman alút el mint a legártatlanab gyermek ki egy bódogab hazába költözik hozzám utolsó szava volt hogy áljak elébe had nézzen reám had lássa melyikünk szerencsébe én é vagy ö mert mondá én mindjárt meg tudom és mosojogva pár percz mulva vége volt adjon isten neki örök nyugodalmat. A mi a temetését illeti azt Radnótfáy [Nagy Sámuel] fizette ki a mi bizony sokba került pedig igen egyszerű volt 87 f 90 x a sírja közel van az apátokéhoz” (Szentpétery Zsuzsanna Egressy Ákosnak, Pest, 1869. február 3., OSZK Kt., Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz, [15 levél, 30 fol.], 8. sz. levél).

A KIADÁSRÓL

A kötet kizárólag az elküldött, levélfunkciót ténylegesen betöltő kéziratos leveleket adja közre, az Egressy Gábor által 1862 és 1864 között vezetett, *Legczélszerűbben javított Levelező- és Másoló-Könyv* című kötetes kéziratban szereplő másolatokat, töredékeket, piszkozatokat nem.¹¹ Nem közli azt az Egressy Gábor által 1865. július 29-én Gräfenbergben írott levelet sem, amelynek részlete az *Egressy Galambos Gábor emléke* című könyvben 1867-ben megjelent, de kézirata nem ismert.

A kiadás szerkezetileg két egységre tagolódik: az első rész keletkezésük sorrendjében a leveleket tartalmazza, a második pedig a magyarázatokat. Az egyes levelek előtt álló szövegmezőben feltünteti az adott levélnek a sajtó alá rendezés során kapott, a családi levelezésen belüli sorszámát, a levélíró és a címzett nevét, valamint a megírás helyét és idejét. A keletkezési körülmények egykorú rögzítésének elmaradása esetében a hiányzó adatot, adatokat szögletes zárójelben adja meg. Itt a helyneveket a mai formájuknak megfelelően írom, függetlenül attól, hogy magyar (Miskolcz = Miskolc, S. a ujhely. = Sátoraljaújhely, Ujlak = Tiszaújlak), külföldi (Pardubitz = Pardubice, Bogdanetz = Lázně Bohdaneč, Kőniggrätz = Hradec Králové) vagy egykor Magyarországhoz tartozó településről (Hegyes = Tiszahegyes, Földvár, földvár = Bácsföldvár, M Szigeth. = Máramarosziget) van szó.

A szöveggondozás során a Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának Textológiai Munkabizottsága által az irodalmi szövegek tudományos kiadásához javasolt alapelveket tekintettem irányadónak. Az anyagrendezés, a szövegközlés és a tárgyi jegyzetapparatús szempontjából a levelezéskötet a 19. századi irodalmi levelezésekből összeállított kritikai kiadásokat követi.

A szövegközlés elvei

A családtagok íráskészségének és a kéziratok jellegzetességeinek minél hitelesebb visszaadása érdekében a leveleket betűhíven közlöm, és a lehetőségekhez mérten a levélírók kezétől származó összes szövegbeli változtatást jelzem. Az edíció valamelyest igyekszik visszaadni a kéziratok szövegtagolását is: a dátum, a megszólítás, a bekezdések, a behúzás nélküli új sorkezdetek az autográfokban látottakat követik. Ha egy szövegegység a papírlap aljára, a bal szélére függőlegesen vagy a főszövegre fejjel lefelé az eredetileg üresen hagyott részre, a levél ún. tisztelethelyére íródott, akkor azt szövegkritikai apparátus jelzi. E jól körülhatárolható korpusz esetében ez a textológiai és tipográfiai eljárás legalább két szempontból is célravezető lehet:

1. rávilágít a levélírók íráshasználatának esetleges változásaira
2. egy családon belül teszi nagyon markánsan láthatóvá a korabeli helyesírási elvekkel és a levelezőkönyvek (házi titoknokok) előírásaival szembeni normakövetés vagy normaszegés mértékét.

¹¹ A 24,5 × 29,7 cm nagyságú, fekete színű, kemény fedeles kötetes kézirat 300 fólió terjedelmű, de csak a 161. fólióig van bele írva. Borítóján nyomtatott vignetta: Legczélszerűbben javított Levelező- és Másoló-Könyv címmel. A levelezőkönyv vegyes tartalmú, különböző emberekhez, köztük Szentpétery Zsuzsannához és Egressy Ákoshoz írott levelek piszkozatát és töredékét tartalmazza. A kötetet 1877 novemberében vásárolta K. Papp Miklós Kolozsvárott egy nyilvános árverésen. Kézirattári jelzete: OSZK Kt. Quart. Hung. 3064.

Az átírás során megtartottam a levélírók szövegkiemelő szándékát, a mai kiadói eljárásokhoz igazodva az egyszer aláhúzott szavakat, kifejezéseket kurzívval, a kétszer aláhúzottakat nagybetűvel szedtem. Változatlanul hagytam a hónapok neveit és a dátumozásokat. Nem egységesítettem az eltérő alakban írt személyneveket és helyneveket sem. Ezt az elvet követtem akkor is, amikor Szentpétery Zsuzsanna a Svábhegy helyett Sábhegyet írt. A levélíró a *b* betűt utólag szúrja be, úgy tűnik, bizonytalan a szó leírásában, s nem véletlenül cseréli fel az első két betűt. A főszövegben a [sic!] feltüntetésével utaltam arra, hogy itt a kéziratból átvett szóalakról van szó, és nem szerkesztői elgépelésről. A helynevek esetében egyetlen alkalommal, Egressy Ákos 1861. augusztus 2-án kelt levelében tűnt szükségesnek az emendáció. A levélíró Bialát jelöli meg Kossuth Lajos aktuális tartózkodási helyét, ilyen olasz város viszont nem létezett, nem létezik. A korban egy, a Habsburg Birodalomhoz tartozó galíciai települést neveztek németül Bielitz-Bialának (ma: Bielsko-Biala). Kossuth ugyanakkor 1861 júniusában és júliusában beteg lányával, Vilmával a piemonti régióhoz tartozó Biella melletti *cossilai* vízgyógyintézetben tartózkodott.¹² Egressy Ákos vagy véletlenül rosszul írta le az olasz város nevét, vagy még sohasem hallott róla, és hallás után rosszul következtette ki a szóalakját. Ezt az esetleges félreértésekre okot adható elírást kijavítottam, Biellát írtam a főszövegbe, és szövegkritikai jegyzetben jeleztem az emendációt.

A kontextus alapján ma is egyértelműnek tűnő rövidítéseket (v[agy], K[edves] Anyám, s[aját] k[ezével], m[aga] k[eze] vagy m[aga] k[ezével], sat[öbbi], g[ró]f, T[iszelt] Cz[ím]) nem oldottam fel. Nem írtam szövegkritikai jegyzetet a betűk, szavak és évszámok fölött vízszintes vonallal jelölt rövidítések és betűkettőzések feloldásakor. Jelölés nélkül elhagytam az őrszavakat és az esetenként így funkcionáló toldalékokat, mivel azok megegyeznek a következő oldal kezdetével.

Az egykorú íráshasználatot minél pontosabban visszaadó átírásnak köszönhetően Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna levelei által nyomon követhetők az egykorú helyesírási változások. A korai, 1842-ben és 1843-ban írott leveleikben esetenként felbukkanó *cs* hangértékű *ts* betűkapcsolatnak (tsak, tsókollak, bátsi, tanátsát) az évtized második felétől kezdve már nincs nyoma. Nagyjából egy évtized elteltével, az 1850-es évek elejére Egressy leveleiből kikopik az aposztróffal írt *a* betű. 1848-ra mindkettőjükénél elavulttá válik a feleség keresztnevének régies, még Kazinczy Ferencék korára jellemző írásmódja (Susika), illetve annak egy sajátos, a régies és az akadémiai helyesírás jegyeit egyszerre magán hordozó szóalakja (Zsusi-sika, 'Su'sika).

A kéziratokon lévő, idegen kezű, feltehetően az anyagrendezés során a kézirtattárostól származó megjegyzéseket (levélsorszám, ki kinek írta a levelet stb.) és az egykorú postai iktatásokat nem tüntetem fel.

Más elbírálás alá estek azok az Egressy Ákostól származó megjegyzések, amelyeket a kéziratot hagyaték áttekintésekor, valamikor 1866 és 1901 között a levelekre és a borítékokra ráírt. Ezek kétféle típusba sorolhatók. Egy részük levélbeli információkat erősít meg, ezek a levelek vonatkozásában nem bírnak többletjelentéssel (München-ből – 1843; Vörösmartyról Nyékről). A kéziratok átírásakor nem vettem figyelembe őket. Más részük viszont a majdani olvasó szövegértését segíti: a sajtáságosan hívott családtagok (dotyka = Etelka; semmirekellő = Árpád), a nevén egyszer sem nevezett vagy csak másik levélben említett személyek (szíves ismerősünk = Dr. Patay, [atyafi] Chef-arzt der öst. Marine; kapitány = herceg Rohan) kilétét fedi fel. Ezeket a levélpapír aljára vagy szélére írt kiegészítéseket beleírtam a főszövegbe, oda,

¹² REZNÁK 2002, 64.

ahol Egressy Ákos a helyüket egy korrektúrajellel jelölte. A beszúrára figyelmeztető szövegkritika mutatja, hogy itt nem egykorú, hanem későbbi, Egressy Ákos kezétől származó betoldásról van szó.

Az esetenként sok átírással terhelt levelek miatt befogadóbarát megoldásnak tűnt a szövegkritikai apparátus lapalji jegyzetekben történő megadása. A szövegkritika tartalmazza a levélírók javításait: a betűátírásokat, az ékezetek törlését és a beszúrákat. Az átírások esetében, amennyiben olvasható a javított betű, a levélírás lendületében először leírt szóalak került feltüntetésre. Ha a javítás következtében már nem kivehető az elsőként leírt betű, akkor helyét szögletes zárójelben pont jelzi. Az áthúzások kúpos zárójelek közé kerültek. Ha a beszúrák nem a sor fölött történt, hanem a beiktatandó szó a levélpapír aljára vagy bal szélére került, akkor általában minden levélíró korrektúrajellel jelezte főszövegbeli helyét. Ám mivel ezeknek nem minden esetben van megfelelő nyomdai karakterük, a lábjegyzetben csak a beszúrt szó kéziratbeli elhelyezkedését és a beszúrák módját jelzem. A szövegkritikai jegyzetekhez fűzött sajtó alá rendezői megjegyzések, amelyek a textológiai változtatás típusát rögzítik, szögletes zárójelbe kerültek.

Az egyértelmű tollhibákat (Árpád – Árpád, en – én) a levélírók személyétől függetlenül emendáltam, azokat a szavakat viszont, amelyeknél valamelyik családtag következetesen alkalmazott egy-egy helyesírási elvet (ürültem = örültem, néhány, leveleért, kézbesítéseért, büneért, legkevesbé, a foglalkozásnevek nagy kezdőbetűvel való írása) nem javítottam. Több családtagra is jellemző, hogy a *szintén* köztársónak a régies, népies változatát, a *szinte* alakját írja. A szövegek kontextusából egyértelmű, hogy mindannyian kapcsolatos köztársónaként használják, és nem határozószóként, vagyis nem tűnt szükségesnek ennek magyarázata a szövegkritikai jegyzetapparátusban. Megtartottam Egressy Etelka leveleinek következetesen ismétlődő sajátosságait: nem emendáltam a megszólításban már az egykorú helyesírási szabályzat szerint is hibásan szereplő Szeretet [Kedves Apám] szóalakot, illetve azokat a szavakat, amelyeket játékosan elferdített fonetikával írt (pl. a vidéki előjáróságot a francia *haute foule* kifejezésből kiindulva egyszer *koty folé*, másszor *hot volé* elnevezéssel illeti). A további esetekben az emendálások mértéke és jellege külön elbírálást igényelt.

Egressy Gábor, Ákos, Árpád és Etelka követik a korabeli akadémiai helyesírás alapvető szabályait: a mondatzáró írásjel után, illetve egyes esetekben a pontosvessző után nagy kezdőbetűt használnak, nagy kezdőbetűvel írják a tulajdonneveket. Ügyelnek a levelek megformált-ságára, rendezetten, olvasható kézírással írnak, a szöveg könnyebb áttekinthetősége érdekében betűik mérete inkább nagyobb, a papírt nem írják tele, a törzsszöveget bekezdésekre tagolják, és figyelnek arra, hogy a megszólítás és az elköszönés élesen elhatárolódjon attól. Általában mindegyikük világosan és következetesen fogalmaz. Mondanivalójuk minél pontosabb tolmácsolása érdekében központosznak, viszont ennek mértéke és helyes használata jelentős eltéréseket mutat. Egressy Etelka vesszőhasználata következetlen, erősen rapszodikus, sokszor rossz helyen töri meg a mondat logikai értelmét. Egressy Ákos már-már túlságosan is a központoszás híve, sűrű gondolatjelekkel igyekszik tagolni leveleinek tartalmi egységeit. Ezeket a nagyon egyéni sajátosságokon viszont nem változtattam, mert azzal hátravettem volna az íráskészségek minél hitelesebb visszaadására való törekvést. Ezért négyőjük leveleinek esetében az emendáció általában a következőket érintette: a tollhibákat (lemaradt ékezet, betűkihagyás, betűtévesztés), az egyértelmű tévesztéseket a központoszás során (elmaradt mondatvégi írásjel), a mondatkezdő kisbetűket.

Egressy Gábor és Ákos leveleinek külalakja, írásképe nagyon látványosan megváltozik egy-egy időszakban. Egressy 1849–1850-ben a törökországi emigrációból, Ákos pedig 1861 és 1864 között az itáliai magyar légiótól hazaküldött leveleiben eltér a korábbi normáktól: a papírlap minden üres helyét teleírják, nem törekszenek arra, hogy a megszólítás és a búcsúzás elhatárolódjon a főszövegtől, sokkal apróbb betűkkel írnak, mint korábban. A nagy távolság és az osztrák hatóságok esetleges levéllenőrzései miatt nem lehetnek biztosak abban, hogy minden levelük célba ér, tehát amíg nem kapnak választ egy-egy kérdésükre, kénytelenek témákat ismételni, helyzetük folyamatos bizonytalansága miatt mindenről részletesen beszámolni.

Szentpétery Zsuzsanna levélírói gyakorlata az élőbeszédhez, a hétköznapi szóbeliséghez hasonlítható, levelei inkább egy kötetlen beszédfolyamra emlékeztetnek, nem pedig egy formai szabályokkal bíró írásbeli kommunikációs műfajra. Általában nem akkor zárja sorait, ha végezett a mondanivalójával, hanem amikor a papír elfogy. Egyáltalán nem ügyel leveleinek nyelvi megformáltságára: közlendőit nehezen tudja világosan és szabatosan kifejezni. Nem törekszik arra, hogy gondolatközlése összeszedettebb, célratörőbb legyen a kötetlen szóbeli megnyilvánulásoknál. Mondanivalóját nem gondolja át levélírás előtt, nem figyel arra, hogy nehezíti a szövegértést, ha csapong a különböző témák között. („Most reggel kaptam a 10ki lapodad és aból olvasám az üzenetek közöt a nekem szőllokat Etelnek a melje ki fakat a napokba a levelet a pénzél még nem kaptam meg a mentémet kérlek küld le és ahogy ezt meg kaptam rögtön indulok mert mán a nyugtalanságom pontról pontra növekszik Vasárnap ölta a kicsi mellet dajka van és így Etel nem sokára magához fog jönni én is nyugottabban hagyom itt.” – 302. levél) Alig használ központosítást, nem tagolja bekezdésekre leveleit, általában kis kezdőbetűvel írja a tulajdonneveket, és többnyire a kiejtés szerinti írásmódot alkalmazza (magyarászták, isten álgyon, kébzellheted, tudadja). Többször előfordul, hogy rossz betűt kötőz (leggaláb), az idegen vagy idegen hangzású szavaknál felcseréli a betűket (Vahcot, Ohpélia, Sávbhegy). Leveleinek ezeket a sajátosságait megőriztem, ugyanis csak így érzékeltethető igazán a családtagok íráskészségének, írásgyakorlatának differenciáltsága. Az öt levelezőpartner közül ő az egyedüli, akit semmilyen, az egykorú levélíróktól elvárható norma nem befolyásol, a megszólításon és az elköszönésen kívül sem tipográfiaiilag, sem a központosítás szintjén nem törekszik a gondolatkörök elkülönítésére. Szentpétery Zsuzsanna tudatában van annak, hogy íráskészsége nem felel meg a kor emberétől elvártnak, ha csak módja van rá, mással íratja rá a borítékra vagy a levelezőpapírra a címzést, illetve esetenként előre jelzi férjének, hogy ő maga is tisztában van azzal, hogy nagyon szabadjára engedte tollát („de nem a más bajával foglalkozzam mondanád hogyha halhatnám” – 111. levél; „ez már most elég is legyen mondaná maga ha itthon vólna mire én is ezt mondom hogy elég biza e levélbe” – 213. levél). Van, amikor úgy érzi, hogy az írásbeli kommunikáció nem felel meg közlési igényének, nem képes tömören megfogalmazni mindazt, amit élőszóban mindenféle kötöttség nélkül könnyedén tudna: „eszt ugyan élőszóval mind meg fogom neked beszélni mert írni nem lehet” (57. levél). Íráskészsége semmit sem változik az évtizedek alatt, ugyanis a többi családtaggal ellentétben ő nem szorul arra, hogy a szűk rokonságon kívül másokkal is levelezzen. Egressy Gábornak egy 1863-as leveléből úgy tűnik, Szentpétery Zsuzsanna valamelyest szégyelli is rossz írását a nagyobb nyilvánosság előtt: „Írj vagy irassz ide, ha restelled, Etelkével” (370. levél). Esetében az egyértelmű tollhibákon túl általában csak az olyan szóalakokat emendáltam, amelyek végképp értelemzavarónak tűnnek (nics = nincs; martz = maratz).

Az Egressy Ákos leveleiben olvasható olasz nyelvű szövegek, Giuseppe Garibaldi 1862. július 28-án a magyarokhoz intézett kiáltványának és Szodtfríedtf Ferdinándnak a Sentinella delle Alpi című olasz napilapban a cuneói tiszti telep feloszlásával kapcsolatosan megjelent cikkének átírása szintén betűhíven, a levélíró kezétől származó átírások feltüntetésével történt. A levelekbe bemásolt idegen nyelvű történelmi dokumentumok, amelyek vélhetően ebben a kötetben kerülnek először olaszul és magyarul is közlésre, több nyelvi hibát tartalmaznak. Ezeket viszont nem emendáltam, a helyes szóalakokat a szövegkritikai apparátusban jelzem.

A kiadás csak azokat a leveleket tünteti fel elvesztésként, amelyekre konkrét utalás történik, illetve hozzávetőlegesen behatárolható a keletkezési idejük. Ezeket a főszövegen belül besoroltam kikövetkeztethető helyükre. Olyan esetekben eltekintettem a rekonstruálásuktól, ha csak a megírásukról tudunk, de semmi támpontunk nincs arról, hogy az adott éven belül mikor keletkeztek. Amikor például Szentpétery Zsuzsanna 1850. május első felében írott levelében azt állítja az 1849. augusztus 23-a óta törökországi emigrációban lévő férjének, hogy már hat levelet küldött neki, de nem írja meg, mikor, akkor nem tűnt észszerűnek az előző nyolc hónap hat tetszőleges dátumát levélírási időpontként megjelölni.

Ha az adott levelet borítékba zárva postázták, akkor a levél végén, a [boríték:] címszó alatt került feltüntetésre a címzés. Amikor magát a levélpapírt hajtották össze borítékká, és azt bepecsételve küldték tovább a levelet, akkor a [címzés:] formulát írtam a főszöveg után.

Szövegkritikai rövidítések:

[.]	átírt betű
[...]	átírt szórész vagy szó
<...>	áthúzott szó
<... ..>	áthúzott mondatrész
[]	szerkesztői megjegyzés

A magyarázó jegyzetek

A jegyzetapparátus szerkezetének kialakításakor elsődleges célom az egyes levelek önálló értelmezhetőségének elősegítése volt. Ez az alapelv leginkább úgy tűnt érvényesíthetőnek, ha minden levelet külön egységként kezelek, és bibliográfiai adatain túl tartalma háttértörténetének összes vonatkozását az adott helyen felfejtem. A jegyzetanyagnak két fő típusát különítettem el: az egyes levelekhez kapcsolódó jegyzeteken túl még *Összesített magyarázatok* is helyet kaptak a kötetben. Itt a levelekben előforduló gyakran említett személyek, színdarab-címek, illetve a korban használt pénzek és mértékegységek szerepelnek.

A közvetlenül a levelekhez kötődő jegyzetapparátus két egységre oszlik: kézirat, magyarázatok. A már korábban kiadott néhány levél esetében feltüntetésre kerül még a megjelenés helye és ideje is. Ezt a kategóriát viszont fölöslegesnek tűnt mindenhol kiírni, mivel a négy-százkilenc levélből háromszázkilencvenegy kiadatlan.

A kéziratleírás tartalmazza az adott levelet őrző közgyűjtemény nevét, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában találhatók esetében a fond nevét és a fóliószámot, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában lévőknél pedig a pallium címét és a levélpapír fejlécére a katalogizáláskor írt bekarikázott, ceruzás sorszámot. A levelezésnek az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában őrzött részét tizenkilenc csomóba osztották, így többször előfordul, hogy egyazon családtagnak ugyanahhoz a címzetthez írott levelei egymástól különálló, de

azonos elnevezésű borítópapírokba kerültek. A levélszámozás ugyanakkor kötegenként újra-kezdődik, így ilyen esetekben a könnyebb visszakereshetőség érdekében a kéziratcsomót fedő papírra felírt levél- és fóliószámot is megadom. Arra is van példa, hogy egy levél vagy egy boríték olyan palliumba került, amelyben egy másik családtag levelei állnak. Erre az anyagrendezési hibára a kézirat lelőhelyének megadásakor csak akkor hívom fel a figyelmet, ha értelemzavaró szerepe van. Egressy Gábornak a Szegedről 1843. augusztus 21-én feleségének írott levelét például az „Édes fiam!” megszólítás miatt tévesen abba a kötegbe sorolták be, amelyben a színész fiához írott levelei vannak. A lelőhely meghatározásakor azokra a szintén értelemzavaró tévedésekre is rámutatok, amelyek a kéziratok rendezése folytán a dátum félreolvasásából származnak, illetve bizonyos keltezetlen vagy félig keltezett levelek utólagos datálásakor történtek. Ezekkel a tévesztésekkel magyarázható, hogy esetenként az ugyanabban a palliumban lévő, egyazon kéztől származó, időben egymást követő leveleknek a kéziratári sorszáma nem növekvő sorrendben van. Szentpétery Zsuzsanna első fennmaradt levele, az 1842. március 21-én írott, amely eredetileg csak a hónap és a nap feltüntetésével kezteződött, az Egressy Gáborné férjéhez című palliumban például a 4. számú levél lett, mert aki állományba vette, úgy vélte, hogy 1845-ben íródott. Miután az anyagrendezés során keletkezett tévedések az érintett levelek tartalma alapján igazolhatók, a kéziratleírásnál röviden kitérek arra is, hogy miért nem helytálló az iktató által felírt adat.

A főszövegben elveszteként feltüntetett levelekhez tartozó jegyzet azt a levélbeli utalást idézi, amelynek alapján tudunk a valamikori létezéséről. Az elveszett borítékokat viszont nem követtem nyomon.

A már korábban is kiadott levelek esetében igyekeztem összegyűjteni és feltüntetni az összes megjelenési helyet. Publikált leveleket egyedül Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna kapcsán találtam. Két esetben van egykorú, Egressy saját kezdeményezésére történt közlés. Az 1843. december 28-án Párizsból feleségének írott levele a Honderűben, az 1848. július 30-án az óbecsei táborból küldött pedig Kossuth Hirlapjában jelent meg. A színész halála után Egressy Ákos és Árpád részint az 1867-ben megjelent *Egressy Galambos Gábor emléke* című kötetben, részint Ákos saját, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharc idejéből* című, 1893-as emlékiratában adja ki apja édesanyjának írt néhány levelét. Egressy 1857–1858-as szabadkai vendégszereplése alatt feleségének írott leveleit Gerold László publikálta 1976-ban a 19. századi szabadkai színjátszással kapcsolatos forrásgyűjteményben. *A forradalom és szabadságharc levelestára* című, V. Waldapfel Eszter szerkesztette sorozatban Egressy Gábornak és Szentpétery Zsuzsannának is jelentek meg levelei. Ez utóbbi kiadás kivételével az összes többi töredékes közlés.

A jegyzetapparátus elkészítésekor minden családtag levelét igyekeztem azonos súllyal kezelni, de tekintettel arra, hogy a levelezés központi szereplője Egressy Gábor volt, a tárgyi magyarázatok a színészettel és színjátszással kapcsolatos ügyekben a legrészletesebbek. Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna levélváltásában több olyan információ is felbukkan, amely a Nemzeti Színház intézményi professzionalizációjával, „üzemi” működésével kapcsolatos (a hónap első és tizenhatodik napjának emlegetése fizetésnapként, a havi fizetésből levonandó büntetéspénz, a nyugdíjjárulék befizetése, a vendégszereplésről való hazatérésről értesítés küldése az intézmény titkárnak, jelmezek kikérése és vidékre küldése, a főszabó ódzkodása a jelmezek kiadása miatt, a vendéjátékokat szervező színházi ügynök gyakori megkeresése stb.). A színháztörténeti munkákat általában elsősorban a művészi problémák, a műsorpolitika és az e körüli viták érdeklik, a színház mindennapi életéről, a színészek és a technikai személyzet munkarendjéről, kötelezettségeiről csak szórt utalásokat találunk. A csa-

ládi levelekben említett témák viszont a Nemzeti Színház 1837–1838 óta meglévő és folyamatosan bővülő belső törvénykönyvének rendelkezéseivel kiegészítve éppen a színház függöny mögött zajló életének, a színészek nyilvánosság előtt rejtve maradt szakmai mindennapjainak a közelhozására teremtenek lehetőséget, vagyis az Egressy pesti színészéletével kapcsolatba hozható levelek előadóművészi tevékenységének technikai oldalát teszik láthatóvá. A jegyzetek erre a sajátos forrásadottságra igyekeznek ráerősíteni, és kifejtteni a levelekben egymás között csak röviden megfogalmazott szakmai vonatkozású ügyek háttértörténetét.

Kitüntetett figyelem illette az Egressy Gábor vendégszerepléseivel és Egressy Árpád vidéki színészéletével kapcsolatos levelek színháztörténeti vonatkozásait is. Ha olyan társulatnál játszottak, amely az adott évben zsebkönyvet adott ki és az fenn is maradt, akkor a levél tárgyi jegyzetanyaga előtt közlöm az érintett vidéki színtársulat tagnévsorát és technikai személyzetének összetételét. De Egressy vidéki fellépéseinek és Árpád szakmai pályafutásának kontextusában nemcsak maga a nyomtatott forrás érdekes, hanem az esetleges nemléte is. A zsebkönyvkiadás ugyanis általában a társulatok presztízsének a mutatója volt, és bár szórványosan előfordul, hogy egy-egy nagyobb együttes esetében nem maradt fenn, a hiánya mégis inkább a csekély anyagi hasznot húzó faluzó kis- és törpetársulatokra jellemző. A vándorszínészek nevének megadása a színházi zsebkönyvek helyesírása szerint történik. Ez egyrészt azzal indokolható, hogy a vidéki társulatokkal kapcsolatba kerülő családtagok vonatkozásában nem feltétlenül annak van jelentősége, hogy kik voltak a társulati tagok, ez legfeljebb az igazgató és egy-egy ismertebb vidéki színész esetében lehet érdekes, hanem annak, hogy hány fős és milyen összetételű együttesrel játszottak. Másrészt, mivel itt nem Egressyék által említett személyekről van szó, nem tűnt sajtó alá rendezői feladatnak az, hogy a névsorban általában nem teljes névvel szereplő színésznők kilétét felkutassam, illetve az esetleges művészneveket feloldjam. Ezeknek a színészeknek és színésznőknek a nevét, akiket egyébként nem említ a családi levelezés, nem tüntetem fel a névmutatóban. A zsebkönyvekre a jegyzetapparátusban azzal a sorszámmal utalok, amelyet *A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája, 18–19. század* című kötetben kaptak, és amely alapján az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárából vagy más közgyűjteményekből is kikérhetők.

A fennmaradt zsebkönyvekből vált megismerhetővé Egressy Gábor egy-egy vidéki vendégszereplésének műsora is. Ezeknek a közlésekor viszont nem vettem át az egykorú közlés-módot, mivel a zsebkönyvek a külföldi szerzők nevét vagy magyarosítva, vagy csak rövidítve közlik. Különösen a francia drámaszerzők esetében nagyon következtelen a nevek helyesírása, ezért ezeket a neveket a nemzetközileg is ismert formában adom meg, úgy, ahogyan a Bibliothèque nationale de France online katalógusában feltüntetik.

A levelekben említett, Egressy Gáborhoz szóló, de családon kívüli személyektől származó levelek esetében, amennyiben megvannak, megadom a kéziratári jelzeteket. Néhány különleges esetben, amikor az adott levél megértéséhez, értelmezéséhez ez szükségesnek látszott, közlöm magát a levelet is a vonatkozó jegyzetben.

A levelekben több olyan személy említődik, aki a kor ismert alakjának számít, részint történelmi alakok (Kossuth Lajos, Józef Zachariasz Bem, Giuseppe Garibaldi, Türr István, Klapka György), részint az irodalmi, művészeti élet képviselői (Petőfi Sándor, Jókai Mór, Mikó Imre, id. Lendvay Márton, Laborfalvi Róza, Prielle Kornélia). Petőfi Sándor, Jókai Mór és Kossuth Lajos esetében csak akkor született jegyzet, ha az adott szöveghely megértését segíti valamely életrajzi adatuk felelevenítése. A többi ismert személyről írt jegyzetek általában adatszerűek. Ugyanígy jártam el akkor is, amikor Egressy Ákos itáliai légióbeli katonatársainak nevét magyaráztam. A vonatkozó levelekben említett tiszték és bajtársak legtöbbjét

Lukács Lajos *Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei 1860–1867* című könyve alapján azonosítottam. Ez a könyv mellékletként közli az itáliai magyar légió legénységének és tisztjeinek anyakönyveit, illetve azoknak a tiszteknek a névsorát, akik 1862. november 28-a után kimaradtak a tisztikarból. Az 1976-ban megjelent, alapkutatásokra épülő, úttörő jelentőségű munka adatait a hazai történettudomány ma is helytállónak tekinti, ezért szükségtelennek tűnt a legionáriusokról írt szócikkek után a forrás egyenkénti megjelölése.

A családi levelekben előforduló kevésbé ismert vagy teljesen ismeretlen személyek (a jászberényi Sismis család, az Ugocsában élő Székely család, a Tiszaújhelyen élő Ujhelyiek) lehetőség szerint hosszabb, részletesebb jegyzetet kaptak. A névmagyarázatok elkészítésekor a legváltozatosabb primer és szekunder munkákra támaszkodtam, viszont ezekre általában csak olyan esetekben hivatkozom, ha nehezen találtam az adott személyről (Bárany Háni, Kalos Károly, Krammer Fülöpné, Sikor Ferenc és Lajos) adatot, s neve meglehetősen specifikus helyen tűnik fel, illetve, ha a forrás segíti az olvasót a további ismeretszerzésben. Előfordul, hogy valakiről csak a gyászjelentése alapján jutottam életrajzi adatokhoz (Pribék Vilmos, Simon Florentné Hegedűs Zsófia, Várady Gáborné Hegedűs Krisztina).¹³ Az ő születési évük-nél két évszámot adok meg, miután ismert személyek születési és halálozási dátumának ellenőrzésekor többször is bebizonyosodott, hogy a gyászjelentések nem következetesek a tekintetben, hogy az illető hányadik évében hunyt el: van, amikor a már betöltött, van, amikor az adott évben még el nem ért születésnapra gondolnak. A család pesti életének szereplői közül több olyan személy is feltűnik (asztalos, csizmadia, szabó), akiknek azonosítása az Egressy-hagyatékban fennmaradt egy-két oldalas szórt kéziratok segítségével sikerült. Ilyen esetekben egy-egy jegyzetszövegen belül a kéziratári forrást is megjelölöm.

Ha a levelezőtársak saját maguk közül említenek valakit, akkor általában nem írtam jegyzetet (például valakinek a hogyléte felől érdeklődnek, a levelét várják), mivel a családtagokról összeállított portrékba a családi levelezésből tudható összes adatot beleírtam. Ugyanakkor akad néhány kivételes eset, amikor az adott szöveghely háttértartalmának felfejtése megkívánja, hogy a tárgyi jegyzet életrajzi adatokra is kitérjen.

A neveket, eseményeket általában első előfordulásukkor jegyzetelem, a későbbiekben a levélszám megadásával ide utalok vissza. Néhány esetben viszont, ha a különböző említések nagyon eltérő kontextushoz kötődnek, visszautalás helyett új tárgyi jegyzet íródott.

A közvetlenül a levelekhez kötődő jegyzetapparátus nem tartalmazza a gyakran említett személyek, az Egressy Gábor által játszott darabok, a korabeli pénz- és mértékegységek magyarázatát. A könnyebb kereshetőség érdekében választottam azt a megoldást, hogy ezeknek a bemutatását nem visszautalásokkal oldom meg, hanem külön egységként kiemelem. A *Gyakran említett személyek* közé kerültek azok a családtagok, közeli barátok és szakmai ismerősök, akik a levelezés egészét véve, tehát 1841 és 1865 között több éven keresztül sűrűn említődnek. Ugyanakkor követve azt az elvet, hogy minden levelet önálló egységként kezelek, és háttértörténetének valamennyi vonatkozását az adott helyen felfejtem, a levelekhez csatolt jegyzetek közé felvettem a sokat említett neveket is, azzal a megjegyzéssel, hogy róluk a *Gyakran említett személyek*nél található információk.

¹³ Az Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtárának állományában lévő gyászjelentések digitális adatbázisát használtam. 2003. január 31-én megegyezés jött létre az Országos Széchényi Könyvtár és a Genealogical Society of Utah között a teljes gyűjtemény rendezésére, mikrofilmzésére és digitalizálására.

http://www.OSZK.hu/plakatok_kisnyomtatványok (2017. március 3.).

A *Színarabok jegyzéke* minden esetben abból indul ki, ahogyan a darabot a levelezésben említik (sokszor többféleképpen is), majd utána megadja a szerző és fordító nevét, a mű címét, illetve azt, hogy mikor és hol játszotta Egressy először. Külön oszlopban jelzem, ha a színműnek van olyan példánya, amely Egressy saját kezű bejegyzéseit tartalmazza.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A levelezéskötet anyagával 2011 nyarán kezdtem foglalkozni. Először Egressy Gábor feleségéhez írott leveleinek betűhív átiratát készítettem el – ez a korpusz volt az egyik forráscsoportja a 2014 májusában megvédett *A színésznevelés spiritusz rektora: Egressy Gábor pályája és a magyar színháztörténet professzionalizációja* című doktori értekezésemnek. Zentai Mária ösztönzött arra, hogy folytassam témabeli kutatásaimat, a már feldolgozott leveleket egészítem ki Szentpétery Zsuzsanna és a gyermekek által írottakkal, és rendezzem sajtó alá a színész családi levelezését. A kezdő motivációért, a hat évig tartó munkában való folyamatos segítségnyújtásért mindenekelőtt neki szeretnék köszönetet mondani. Nagyon sok szakmai segítséget kaptam tőle, odaadó figyelme a hosszú évek alatt ösztönzőleg hatott rám és komoly támaszt jelentett. Bármikor fordulhattam hozzá tanácsért, idejét nem kímélve mindig nyitott volt a felmerülő kérdések megvitatására. Önzetlenül vállalta a kötet végső változatának elolvasását és korrektúrázását, szíves szakmai és baráti támogatása nagyban hozzájárult a könyv elkészültéhez. Az utóbbi másfél évben a kötet két lektora, Deák Ágnes és Rajnai Edit szintén sokat fáradozott azon, hogy befejezhessem vállalkásomat. Hálás vagyok lelkiismeretes munkájukért, kitartó figyelmükért, azért, hogy a lektori jelentésük leadása után sem szűnt meg a szakmai párbeszéd közöttünk, továbbra is bizalommal fordulhattam hozzájuk. Inspiráló megjegyzéseikből mindig volt mit tanulnom. A német nyelvű anyagok átirásáért és fordításáért barátomnak, Tamás Ágnesnek, az olasz nyelvű levélrészletek közléséért és magyarra történő átültetésükért Sermann Eszternek tartozom köszönettel. Lekötelezően gyors munkájuk során végig figyelemmel voltak arra, hogy az idegen nyelvből fordított szövegrészek jól illeszkedjenek a levelezőtársak által közvetített világhoz. A pályatársak közül Hász-Fehér Katalin és Szilágyi Márton segítségét szeretném még megköszönni, amiért egy-egy év anyagát tüzetesen áttekintették, szakmai tanácsaikkal, szakirodalmi javaslatokkal igyekeztek jobbá tenni munkámat. Nem sikerült volna kellő időben befejeznem a kötetet, ha az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában Szita Gábor, a Színháztörténeti Társaság pedig Both Magdolna és Tercsi László nincsenek rendszeresen segítségemre, és időnként a szükséges források azonnali rendelkezésemre bocsátásával nem teszik a lehető legértékesebbé pesti kutatónapjaimat. Nagyvonalúságukkal áthidalhatóvá tették számomra azt a munka ütemét erősen befolyásoló problémát, hogy vidéki kutatóként csak időszakosan volt módom és lehetőségem Budapestre utazni. Köszönet illeti a Ceglédi Központi Könyvtár és Gyermekkönyvtár munkatársait is, hogy kölcsönözhetővé tették számomra Kárpáti Aurél hagyatékát, biztosítva ezzel az anyaggyűjtés folytonosságát. Mindig előbbre vitt a munkában, ha húgom, Beáta és barátom, Németh Zsuzsanna meghallgatta a készülő anyaggal szembeni fenntartásaimat – hálás vagyok mindkettőjüknek. Köszönöm édesanyámnak a megmondhatatlan idő óta tartó támogatást, és abbéli megértését, hogy az utóbbi években a Cegléden töltött napjaim nagy részében is az Egressy család leveleivel foglalkoztam. Neki ajánlom a kötetet.

LEVELEK

DUPress

1. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1841. február 16.

Pest, Télutó¹ – 16. 1841.

Édes Susikám!

Mikor czipőt kértél tőlem akkor pénzem nem volt, most pedig mikor fizetést kaptam egészem nincs, hogy utána járhatnék, de a' mértéket is elvesztettem, azért csak pénzt küldök édes, hiszen csak ott is találkozok Suszter a' ki mérték után valahogy megvarja. Engedj meg édesse hogy csak ennyit küldhetek, én is csak úgy nyomorgok mint te, de nem sokára megjavuland² sorsunk. Csak ma fizethettem meg Etelkám Iskolapénzét is, pedig már öt nappal ezelőtt kellett volna. Egy iberokot is most varraték kis lányomnak. Mi az oka édes hogy te úgy elhaltál? Haragszol talán hogy rögtön nem teljesíthettem kívánságodat? vagy valami más oka van? Pedig édes utolsó két levelemre, melyekben hozzád szívem mélyéből a' szerelemnek tiszta hangján szóllottam, nem halgatást, hanem visz hangokat vártam; szivedre kötöm édes, hogy azon két leveletem³ újra olvassd el, és azoknak minden pontjára válaszolj.

E' levélbe öt pengő forintot zártam számodra édes, apróbb szükségéid pótlására.

Róza is most küld valami kis pakkot neked a' gyors szekéren; ó édes, hideg rokonok ők, senki sem szeret úgy téged e' földön mint én. Pedig ők most igen szerencsés állapotban vannak. Ráday által ki vagyok játszva édes, megígérte a' Rendezőseget más kezekre bízni, és még most is az ígélet mellett van.

Kétségbe vagyok esve édesse, a' te betegségedbe estem. A' Horatiusokba véknyan voltam öltözve Rómainak; a' szinpadon levő bejárást kinyitották, valamit hordoztak ki a' díszitők, 's én a' nagy czugba egy pillanat alatt úgy meg hültem, hogy más nap az egész testem megmerevült; azonban két napi izzadás és hóval dörzsölés által⁴ helyre jöttem, de néhány nap mulva könyökömbe az ablaknál újra meghülést vettem észre ezt⁵ öntöztem és dörzsöltem újra, és a' térdhajlásomba ment által. Most a' jobb térdem és lábszáramba iszonyú hasgatásokat⁶ szenvedek, alig tudok pálczával is sántikálni, és még is játszanom kell, mert különben nagy kára volna a' directionak. Tegnap Szigligetinek egy új darabjába, az *Ál-Endré*-be alig tudtam járni, 's holnap ismét azt kell játszanom. Még eddig csak magam próbálgattam orvosolni, de holnap doctorhoz kell mennem. Megyeri holnapután lép fel itt. Nem telik bele három hét édes, én nálad leszek, úgy készüljetek Lear-rel hogy a' mint megérkezem, más nap rögtön adhassuk, és harmadik nap indulhassunk haza, mert igen kevés időm van engedve; Mihelyt egy kissé járhatok mind-

¹ Télutó [Emendálva.]² megjavuland [Átírás.]³ [Leveletem [Átírás.]⁴ által [Emendálva.]⁵ azt [Átírás.]⁶ szasgatásokat [Átírás.]

járt szállás után nézek, mert már itt az ideje. Vágysz e hozzám édes illy hosszú távollét után? – vagy könnyen vagy nálam nélkül? – – Szentpétery is most indul Debreczenbe vendég szerepekre.

Most a' napokban megtudjuk ki lesz a' Director édes. Most isten veled, nem sokára csókolni fog szerető

Gáborod
sk

2. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Kolozsvár, 1842. február vége – március eleje]

[Elveszett.]

3. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1842. március első fele]

[Elveszett.]

4. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, [1842.] március 21.

Pest 21^{Dik1} márt²

Édes Gáborom

Leveledre mingyárt válaszoltam el is akartam postán küldeni de gondoltam mért fizetnél mikor L Róza megy és elviszi de én nem tudom mi baja történt nem indult akkor mikor megmondá most már tudhatod okát³ levelem késsésének mert nem hanyagságból történt és most küldöm ezt postán hogyha ezt hamaráb⁴ meg kapnád a másik levélbe írtam hogy sies haza hogy igazísd a dolgotat Simontsitsal édes ezek már mind szerzőtek még megyeri is lásd édes pedig ennek volt legnagyobb⁵ szája lásd édes miljen a kis lelkü ember ötöt már a többi színészek szavára és kérésökre tartoták meg ő maga járt bátyámhoz hogy szoljanak mellette mert már meg ijett volt édes atól félek hogy tsak megint te maratz⁶ benne tegnap fáynénál voltam és szinte megtámadva mondá hogy egressynétől hallotta hogy te nem akarsz meg maradni ha a többi szerződöt is mert te nem maratz⁷ anyira mint ök és ezeket kérdé töllem hogy igaz é én mondám hogy iljenekről⁸ tsak akkor beszéltünk mikor még a 8 színész össze tartot volt most pedig miután mind szerződöt és te talán még nem is tudod nekem⁹ nem írtál

¹ 21^{Lik} [Átírás.]

² má[.] [Átírás.]

³ ok[.]t [Átírás.]

⁴ h[.]maráb [Átírás.]

⁵ leg<y>nagyob

⁶ martz [Emendálva.]

⁷ ma[.]z [Átírás; emendálva.]

⁸ iljenek<et>ről [A „-ről” az áthúzott rész fölé írva.]

⁹ tudod <...> nekem

rólla szót sem nem tudok rólla mit mondani ó Édes jőj már haza mert már ugy el untam az életem hogy ha 2 hétig haza nem jössz utánad megyek édes a botosné kis leányainak 2 kis kötöt¹⁰ küldök a másik¹¹ levél vele megy aba azt is írtam¹² hogy 2 ruhának valót is küldök de nem vólt enyi pénzem vegyél te is édes az aszszonynak valamit a mért ákost szerete édes it könnyen hálnak a gyermek ágyas aszszonyok 15^{kén} a kis erdélyné 19^{kén} Sédelné mind 2to egy bajba pedig mind 2to 5 napig egészséges vólt és akor hirtelen elhaltak isten veled édes gáborom tsókollak szászor szerető Susikád

Édes mikor már levelem meg kaptad Gábor napja el is mult és tudom hogy jól mulatál de valjon gondoltál é rám édes én mindent mit kívánni lehet és mi tsak bóldogíthat tiszta szivemből kívánom¹³ és hogy sokáig éljél¹⁴ családodat¹⁵ bóldogítva édes gáborom Susikád kívánnya

Krizbayt üdvözlöm¹⁶

¹⁰ [/]ötöt [Átírás.]

¹¹ másik [Átírás.]

¹² írt[.]m [Átírás.]

¹³ kiv[.]om [Átírás.]

¹⁴ [.]jél [Átírás.]

¹⁵ családodat [Átírás.]

¹⁶ Édes mikor már levelem meg kaptad Gábor napja el is mult és tudom hogy jól mulatál de valjon gondoltál é rám édes én mindent mit kívánni lehet és mi tsak bóldogíthat tiszta szivemből kívánom és hogy sokáig éljél családodat bóldogítva édes gáborom Susikád kívánnya

Krizbayt üdvözlöm [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

5. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szeged, 1843. augusztus 21.

Szeged Aug. 21. 1843.

Édes fiam! Én ma esti 10 órakor szerencsésen megérkezém ide; csak a' fejem fáj kissé a' kocsi rázástól. Mikor ezen levelet írom, 11 órakor, egy nagy banda játszik ablakom alatt városi uraktól környezve. A' színészek már mindnyájan talpon vártak reám; kész csinos szobával. Téged is vártak 's nagy zavar van a' pohár vízzel, mert senki sem készült a' királynéra, mivel reád számoltak. Nagy bajjal csakugyan eligazítók a' Pohár vizet holnapra. Most édes legelőször is rögtön küld St Georges Lovag darabot a' legelső gyorskocsival. Nekem alkalmasint meg lesz nyomtatva valamelyik Színházi Zsebkönyvben. – Keressd¹ meg, ha pedig nem volna meg, Réti által küldessd. Ugyan ezen alkalommal küld a' Podráczkytól elkérendő ruhadarabokat. t. i. Kalapot, Rococot, fekete trikót. – Most csakugyan nem bánnám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segítségem nincs. Légy² jó, isten veled

Egressy G
sk

[címzés:]

Egressy Gábornénak

igen sietve

Kerepesi út, Beniczki ház,

a' fehér Elefántnál 2dik emelet *Pesten*

6. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pozsony, 1843. szeptember 21.

Pozsony Sept 21. 1843.

Kedves Susikám!

Két egész nap és két éjjel jöttünk Pozsonyba, mert a' gőzös, a' víz sekélysege miatt zátonyra ült Pozsonytól valami két óránnyira, és szerdán reggel 9 órakor szállottunk ki. Vachot Imrével tegnap este beszéltem, mert estig ki nem mehettem a' szobából lábbelim hiánya miatt, és mivel keveset alhattam a' gőzősön, tehát egész nap aludtam. Vachot³ Imrének sincs most már legki-

¹ keresd [Emendálva.]

² légy [Emendálva.]

³ Va[/]hot [Átírás.]

sebb kedve sem a' cigányokkal⁴ útra, de velem még sem jöhet magánosan,⁵ mert valami Almanachba veri a' pénzét, azt akarja kiadni, és egy⁶ pár hét múlva le is költözik mindenestől Pestre. A' cigányok egy pár nappal ezelőtt itt voltak, és Vachotra rá mentek, hogy mi őket meg csaltuk, és ők minket megpörölnek; ^s⁷ hogy ők velem nem jönnek, mert Dobozi azt mondta nekik, hogy ő csak azt lesi hogy én indulni akarjak, ^s ő rögtön pert indít ellenem és letartóztatja mindenemet mert én ötlet megcsaltam sat.⁸ De Vachot Imre azt felelte rá nekik, hogy mi pöröljük meg őket, nekik egyébre ne legyen gondjuk, csak hogy ki⁹ vigyük.¹⁰ Azonban¹¹ Imre úgy vette ki belőlük, mint ha Dobozi csalogatta volna őket, mert Imrének azt javasolták, hogy álljon el tőlem és egyesüljön Dobozyval. De Imre azt mondta, hogy ő tőlünk el nem állhat, ^s hogy várjanak itt be engem, ^s készüljünk az utra, hanem egy pár nappal ezelőtt megszöktek innen hír nélkül ^s a' Veszprémi restauratoria mentek. Azt mondja Imre, hogy pompás magyar ruhát mutattak itt neki, melyet Bécsben csináltattak, azon kívül gyűrűket, órákat, stb hogy ők nem adósodtak el bécsben, sőt inkább meggazdagodtak.¹² Most tehát már édes azon kell iparkodnom hogy akár Sárival, akár nélküle ki mehessek. Feketével is beszéltem, de még felöled nem. Ezeknek most rettenetes rosszul megy, tegnap alig volt 30 ember a' színházban. A' Lendvayné ajánlatára nem igen hajlandó, mert octoberben már Szerdahelyivel van egyezése, azonban talán majd talál ki valami módot, hogy ő is játszasson. Ezzel a' Feketével sem igen van kinézés édes, hogy bizton nála hagyhassalak, mert ennek a' sorsa igen kétes: mi lenne belőled, ha a' társaság véletlenül feloszlanék! Csak várjuk be hát Bartayt, majd meglátjuk, hogy mit fog mondani; az idő még addig majd kifejti, hogy mi tevők legyünk. Édes, elfelejtettem Garaynak írni, hogy a' könyvem hirdesse ki, azért pecsételd le azon¹³ kis hirdetőményt melyet piros¹⁴ papirosra írva az asztalon hagytam, ^s Réti által küld el neki. –

Aztán édes azon esetre, ha Lucretiát itt adni találom, mi igen hihető, Podráczkitól kérd el és rögtön küldjed gözösön, a' következő ruha darabokat: Azon római öltözetet, melyet Coriolánra szoktam használni, az az: testszín trikót és reklit, (az alsó reklimet és testszín kesztyűt is tedd hozzá édes) római fejér tunica¹⁵ hozzá fényes öv, és¹⁶ római palást, fejér; ezen kívül XII Károlyra, sárga szűk nadrág sárga hosszú mellény, sötét kék uniformis sárga hajtókával, sárga bőr öv, és nagy csizma. Minél előbb küldjétek édes mert ezek már a' jövő kedden alkalmasint kellenek. – Be tetted e a' tollamat a' kofferbe édes? – Én a' fekete sasnál vagyok szállva azon kis szobában, hol egyszer háltunk, csak oda utasítsátok a'¹⁷ holmit, ha¹⁸ innen el mentem volna is,¹⁹ itt meg találom még is. Most isten veled édes és Etelkámval, írj rögtön,

⁴ az cigányokkal [Az „az” „z” betűje „c”-re átírva.]

⁵ magán./san [Átírás.]

⁶ agy [Átírás.]

⁷ megpörölnek; <de Vachot> ^s

⁸ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

⁹ ki [Beszúrás.]

¹⁰ vigy./k [Átírás.]

¹¹ vigyük. <l> Azonban

¹² megga./dagodtak [Átírás.]

¹³ ozon [Átírás.]

¹⁴ melyet <ide> piros

¹⁵ római fejér <és szürke> tunica

¹⁶ öv, <és> és

¹⁷ e [Átírás.]

¹⁸ ^s a [Átírás.]

¹⁹ is [Beszúrás.]

nincs e valami bajotok? mert az éjjel igen rosakat álmodtam felöled édes, türjünk és szenved-
jünk egymásért édes, mert nincs a' világon kívülünk senki más, ki sorsunkban részt venne,
kivéve anyádat, de nekem anyám sincs többé. Az isten reánk is felderítend, egykor majd jó
napunkat; – ha távol vagyunk is egymástól ne hagyjuk el egymást szívben és lélekben csak egy
pillanatra sem; csak így leend hátra²⁰ levő életünk boldog és nyugodalmas, mert bár mi sze-
rencsétlenek lennénk is, egymásban még is mindig feltaláljuk mi a' vigasztalást; sok jó és ros
napokat töltünk már egymással, s a' rosra mindig elkövetkezett a' jó; így²¹ leend az most is.
Kerüld a' rosak társaságát édes. Fáy Andrásékat gyakrabban meglátogassd. – Isten²² veletek
csókollak Etelkával együtt

E Gábor
sk

[címezés:]

Egressy Gábornénak
a' Nemzeti Színháznál
bérmentve Pesten

7. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1843. szeptember 24–26. körül]

[Elveszett.]

8. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pozsony, 1843. szeptember 28.

Posony, Sept 28 1843.

Kedves Zsuzsikám! Soha nem esett még lelkemnek olly jól emberi szó, mint e' mostani leveled.
Egy pillanatra minden szenvedéseimet elfeledtem, és kimondhatlan boldog megnyugvást
éreztem. Mert látom, hogy ezen nyilatkozás mellyet itt teszesz, nem pusztá szó, te azt mélyen
érzed; vajha ezen szent érzelmet soha semmi helyzet és körülmény ne lenne képes kebledből
kitörölni. – Látom most, miről eddig kétkedém, hogy te engemet, s lelkem törekvéseit
felfogád, és képes vagy méltánylani. Soha sem boldogítóbb a' tiszta szerelem, mint a' szenvedé-
sek és a' sors üldözései²³ között, csupán e szoros ragaszkodás egymáshoz tesz bennünket
édes erősekké a' küzdésre, s ez nem hágy bennünket elcsüggedni még akkor sem midőn min-
den ellenünk esküdött! Bartay édes még csak egy óráig sem állott itt meg; nem is láttam, nem
hogy beszélhettem volna vele. Nem édes, ha koldulással kellene is tégedet táplálnom, és ked-
ves gyermekeimet még sem folyamodom ezen emberhez²⁴ hogy téged kegyelemként fogadjon

²⁰ leend <él> hátra

²¹ egy [Átírás.]

²² isten [Emendálva.]

²³ üldözései [Átírás.]

²⁴ ezen <...> emberhez

fel. Kimondhatatlan gyűlöletet és megvetést érzek ezen ember iránt. Patay bátsi, Zsiga által igen üdvözölt bennünket, és kért, hogy menjek fel Bécsbe. Ő nála hagylak édes, – nem halok én bele abba az egy pár hónapi költségbe; irtam is már neki felőle, passusomat is felküldém neki, hogy eszközöljön reá külföldi utlevelet. Szákfiné csakugyan itt volt édes és ment Bécsbe, 's kért hogy utasítsam bácsihoz, de én a' levélbe megírtam bácsinak, hogy csak rázza le a' nyakáról a' tolakodót. Ma küldök Fáy Grófhhoz is levelet, és megkérém benne, hogy ha Sárít küldeni akarja tehát igazítsa el a' dolgot October 16-dikáig, mert én akkor indulok, akár jön Sári akár nem; meg irtam az ellenemi ármánykodásokat is ezen dologban. Én már hármát játsztam Feketének édes, a' Candidatust, a fiatal házásokat, és a' Falusi egyszerűséget bátyáddal. Az elsőre szépen voltak, de a' másodikra a' költség sem jött ki; a' harmadikra, mikor együtt léptünk fel, ismét meglehetősen voltak, de nem sokan. Bátyád a' Tudtán kívül kémben lépett fel, 's igen gyéren voltak; másodszor velem a' Falusi egyszerűségben; ma pedig a' veszedelmes nagy nénét akarta adni, de a' költség be nem jöven, a' játék elmaradt. Jöhet ide már édes az atya isten is, nem csinál itt publicumot, úgy elrontotta Fekete. Meg egyeztünk tehát Zsigával hogy mindig együtt lépünk fel. Holnap XII Károly lesz. 'S ketten csak egy negyed részt kívánunk játékdíj fejében, 's Feketének igen jól esett hogy vele illy barátságosan bánunk. Hétfőn akarom adni jutalomjátékomul az Országgyűlési szállást; arra talán csak eljönnek; mind a' ketten játszunk benne, Zsiga pedig a' Páris éjjelt fogja adni, mellyben én is viszont játszani fogok. Fekete még eddig nem adta meg a' 200 ftomat, de azt mondta hogy mindjárt kiteremti mihelyt kívánni fogom.

Szákfiné azt mondta mikor itt volt hogy Bárány Háni²⁵ le megy pestre, és ott fog mulatni egy hónapig, 's veled szeretne együtt lakni; a' kereskedő öccse megbukott 's azért megy le, hogy annak ügyeit rendbe szedje. – Azt is²⁶ mondá Szákfiné hogy Kovács Pál igen szeretne téged Györbe vén asszonyokra, mert ott az nincs jó; de ezt én édes nem akarom. A' skatulyát a' ruhákkal megkaptam édes. Mihelyt Fáy né hazajön édes, mindjárt hozatlak, és viszlek fel Bécsbe. Addig is csókollak Etelkával együtt; Fáy András urékat üdvözlöm. – E Gábor sk

[címezés:]

Egressy Gábornénak

a' Nemzeti Színháznál átadandó

bérmentve.

Pesten

9. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Pozsony, 1843. október 2.]

Kedves Zsusikám, Vachot Imre barátomnál vagyunk Szentpétery²⁷ Zsigával vacsorán; ma²⁸ adtuk az Imre darabját, az Országgyűlési Szállást, igen²⁹ nagy publicum előtt, és igen nagy tetszéssel; úgy egyeztem Feketével, hogy két ízben adom jutalomjátékomat, hogy³⁰ neki is

²⁵ háni [Átírás.]

²⁶ ns [Átírás.]

²⁷ Szentpétery [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²⁸ m./] [Átírás.]

²⁹ ig./]n [Átírás.]

³⁰ jutalomjátékomat, <mivel> hogy

legyen haszna, mert igen nyomorultul vannak szegények. A' mai előadás jövedelmének³¹ fele jutalom játékom volt, az az felében, és 150 forint jutott reám, – ugyan ezen darabot vagy Zsiga, vagy én fogjuk jutalom játéknak adni. Én édes ezen a' héten el akarom itt végezni vendég játékaimat, akkorra várom Fáy gróf³² választ is, és akár jön akár nem Sári, én e' hónap végével indulni akarok. A' héten még meg írom édes³³ reád³⁴ nézve mi tevök legyünk. – Addig is itt küldök édes 5 pengő forintot szükségidre, fizess ki a' szállás bérből a' mi hátra van. – És³⁵ írj már hogy vagytok, haza jött-e már Fáyne? – Csak a' Pálffy teremben levő magyar színházba utasítsd leveledet, addig is Isten veled

Egressy

[címezés:]

Egressy Gábornénak

Pesten

10. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pozsony, 1843. október 6.

Posony, October 6. 1843.

Kedves Zsuzsikám. Igen ohajtanálak még egyszer látni elindulásom előtt, de fájdalom, ez nem történhetik meg, mert akár én mennék le akár te jönnél fel, az legkevesebbet 10 pengő forintot vinne el, pedig ez most nekünk igen sok pénz; inkább neked küldöm tehát ezt édes ide zárva,³⁶ segíts vele³⁷ szükségiden a' mint tudsz; Vachot Imrétől is küldék 5 pengőt, megkaptad-e már? Ez összesen 37. 30 xr. Ebből édesse fizessen maga Szerdahelyinek 12. 30³⁸

Etelkéért az oskolába 8

20. 30.

És így marad az édesnek 17. forintja, s azon³⁹ 3. ft 10 xrral együtt, mely a' Szerdahelyinél tartozásából megmaradt 20 forintod marad édes; Béni⁴⁰ azt írja, hogy már meg adta mind a 14 huszast, ebből is maradt az édesnek 6. f 40 xrja, ezen kívül bátyádtól kapsz 4 f 10 xrt, és ha ez együtt volna mind össze 31 forintod lenne édesse és ezzel némi sürgetősebb szükségidet elláthatnád. Bátyáddal édes beszélünk jövő állapotod felől. Patay bátsitól kaptam levelet de úgy látom, hogy nekem a' te ott lételed igen sokba kerülne, mert bácsi úgy beszél hogy mindennapra egy pengő forinttal lássalak el. Arra határoztam tehát magamat édes hogy csak Pesten maradj azon két hónapig míg Párist megjárom. Zsiga bátyád maga ajánlotta minden felszólítás nélkül hogy nála hagyjalak, 's ámbár még nem egyeztem vele a' tartásdíjra nézve, de

³¹ jövedelmének<j>k

³² g./jóf [Átírás.]

³³ rdes [Átírás.]

³⁴ édes <mi tevök> reád

³⁵ és [Emendálva.]

³⁶ édes <...> ide zárva, [Az „ide zárva,” az áthúzott szó fölé írva.]

³⁷ vajha [Átírás.]

³⁸ 12.. 30 [Emendálva.]

³⁹ azan [Átírás.]

⁴⁰ Beni [Emendálva.]

azt hiszem hogy sokba nem kerülend, miután egyedül leszesz. Azért édesse, azonnal költözzél oda. –⁴¹

A⁴² szállás Szerdahelyinél úgy is 7dikén vagy 8dikán telik ki. – Ha Bartay önként, magától felszólít, jó, isten neki, nem bánom ha szerződöl vele de csak egyedül a' következő feltételek alatt. 50 ft havi fizetésnél alább nem engedlek, különben lehetetlen lenne kijönnöd, mert semmi szinpadi ruhád nincs, adósság csinálástól pedig az isten őrizzen. Ezen fizetésért csupán a' nálad⁴³ betanulva⁴⁴ levő operákban fogsz felöltözni, és azokból csak a' fő próbára mégy fel, de semmi féle correpetitióra, sem új operára nem engedlek feljárni tanulni semmi féle szin alatt. Ezen kívül használjanak kisebb szerepekben. Ha ezekre Bartay rá nem áll, maradj oda haza csendesesen édes, és a' mennyire csak lehet húzd össze magadat, – és a'⁴⁵ Fáy családon kívül semmi teremtéshez ne menj. Meg segít engem azon jó isten, ki eddig sem hagyott el soha, és azon egy pár hónapi tartás pénzdet bátyádnak nem sokára ki fogjuk fizethetni.

Ha azonban Bartayt az ég megszentelné és ezen móddal fölvenne; ez édes reánk nézve nagy segítség lenne, mert legalább magad erejével tarthatnád addig magadat fel, 's nem nyomná az én vállaimat a' teher egyedül, épen akkor midőn majd a' gyermekek költségei is igen fel fognak gyűlni; úgy nehéz⁴⁶ gondjaim eggyel megkevesebbülnének.

A' Kofferben küldöm édes azon ruháimat miket az utra nem vihetek. De a' régi passusra nem adnak Bécsben Passust, azt írja bácsi. Bénire biztam tehát hogy kérjen⁴⁷ nekem rögtön a' Pest megyei alispántól Dubraviczkitől egy ujat, és postán sietve küldje fel.

Ott van-e már Pesten Bárány⁴⁸ Háni, mint Szákiné mondta? Az a' szemtelen asszony csakugyan a' Patay bácsi nyakán van; Édesse, azt a' jobbik fekete trikó pantalonomat mosd ki mert igen pecsétés, – aztán varrogassd meg fekete sejemmel a' hol rosz, és küld fel nekem gözösön, jó lesz az útra, arra sem kell legalább költeni, – azonkívül úgy is kell egy posztó nadrágot csináltatnom mit felvehessek ha valahova megérkezem. Egyéb ruhára nem is költök, csupán a' téli kaputomra tétetek más gallért, és egy csizmát fejtetetek. A' nadrággal együtt küldd fel édes a' London mappáját szépen összehajtva és más papirosba takarva; aztán van nekem ott a' kályhán egy hamuszin táblájú rongyos forma kis könyvem, mellyből francziául tanultam, azt is küld el édes; – megismerheted azt, franczia és német gyakorlatok vannak benne, 's úgy tetszik hogy magyarok is. Hogy mennek Feketénél dolgaink, arról édesse elég bőven fog bátyád⁴⁹ majd beszélni; nekem igen kevés reményem van, hogy a' 200 forintomat rajta megvehessem, sőt még jutalom játékomat sem tudom hogy veszem ki, mert színészeinek nagy része a' jövő héten itt akarja hagyni. Féljutalomjátékomba édes a' Vachot Imre⁵⁰ darabjából 150 forint esett volna nekem, 's Fekete abból is bent tartott 50 forintot színészei számára, – azon kívül máskor 10 ftot és így most már 260 forintommal tartozik, 's eddig mind össze csak 137 forintot kaptam, pedig az első hétben a' fogadóban igen sok költségem volt.

⁴¹ oda, – [Az írásjel emendálva.]

⁴² oda. – <a' sor> A'

⁴³ a' nálad [Beszúráss.]

⁴⁴ betanul./a [Átírás.]

⁴⁵ a' [Beszúráss.]

⁴⁶ úgy <g> nehéz

⁴⁷ hogy <küldjön> kérjen

⁴⁸ Bárány [Emendálva.]

⁴⁹ bátyád [Emendálva.]

⁵⁰ imre [Emendálva.]

Hétfőre tettem neki az utolsó terminust, és ígérte hogy kiteremti. Csütörtökön akarok utólszor fellépni jutalomjátékomba, Lucreciát adom.

Ha Feketén megvehetem pénzemet, vagy ha csak jutalomjátékom is szerencsésen üt ki, majd juttatok még magának édesse néhány forintot, hiszen én igen hozzá vagyok szokva a sanyarú élethez, majd az utban igen össze vonom magamat hogy kijöhessek, csak a sokféle csalásoktól félek. Vagy pedig meg lehet édesse, hogy majd kiváltom a drágaságainkat, és néhány gyűrűt és az órát magamhoz veszem, a többit pedig haza küldöm, hogy ha engem külföldön a halandók közös sorsa találna, legyen legalább valami a mihez az én édeseim nyulhassanak. Igyekezze édesse a felküldendőket minél előbb felküldeni. Jutalom játékom után mindenesetre tudósítlak még édes körülményeim felől. Addig is isten áldjon meg mindnyájukat. Légy hozzám s emlékezemhez hű édes szeretett nőm.

E Gábor
sk

Édesse, mikor már levelem be is volt pecsételve, akkor érkezik Szákiné Bécsből, levelet⁵¹ hozott P. bácsitól, a többek közt azt írja, hogy éppen a napokban üzent hozzá megint Takács, a tudva levő dolog miatt. – Nekem édes Bécsen igen vigyázva kell keresztül sietnem. Szákiné, édesse, egy nem éppen megvetendő kérést intéz hozzám. Arra kér téged,⁵² hogy mennél fel Györbe, és segitenél neki egyet más a mesterségébe, és ő neked azért szállást és kosztot ajánl, – és hogy mikor ő vásárra megy, addig te otthon helyettese lennél; később Bécsbe is fel megy, és felvinne téged a maga költségén, és ha tetszenék ott maradhatnál és ott várhatnál be engem, ha pedig nem, tehát ismét vissza mehetnél. Én édes⁵³ csak úgy nyughatnám meg ebben, hogy ha te Györben szigorúan kikerülnél minden viszonyt a színészekkel, és csak egy pár házzal társalkodnál, például⁵⁴ a Kanonokékkal, Kovács Pálékkal, és ezek ismerőseivel, s általában úgy viselnéd magad, hogy távolról sem mondhatna reád senki roszt. Mert ládd édes van ott oly ember kit én nem szeretek. Egyébiránt magadra hagyom a választást, és miután már illy ajánlás is van előtted, annyival kevesebb engedném meg hogy Bartaynak a fentebbi feltételekből csak egy hajszálnyit is engedj. A györbe menetelbe az a jó is volna édes, hogy a marchand⁵⁵ módságot egy pár hónap alatt egészen kitanulhatnád. EG.⁵⁶

11. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Bécs, 1843. november 3.

Bécs, November 3. 1843.

Kedves Zsuzsikám, Meg ne ijedj hogy Bécsből kapod leveletem; nincs semmi baj – istennek hála! a Passust szerencsésen kieszközölte még tegnap Gondol ur, ámbár 5 pengő forintba kerítette, mi egy kissé nehezen esett, mert különben, mint mások mondják a Passust ingyen szokták adni, csak annak kell valamit adni ki a követségekhez elhordja aláírás végett. Már ma

⁵¹ levelet<t>

⁵² kér <hogy> téged

⁵³ Én <magam> édes

⁵⁴ például [Emendálva.]

⁵⁵ marc./and [Átírás.]

⁵⁶ kitanulhatnád. <... ..> EG

reggel indulni is akartam Linzbe, de a' Gözös csak holnap megy, mert arra nem indul minden-nap. A' passir scheint mindjárt a' kis passussal együtt kikértem a' polizeytól, és legkisebb aka-dály sem adta elő magát. Az uton eddig semmi bajom nem volt, csupán a' vesém táján,⁵⁷ tudod édes a' melly egy izben annyira fáj, egy kis fájdalmat éreztem, melly még most sem mult el egészen. Ez az én táskám igen nehéz, pedig a' hurczolásáért nem örömet fizetek édes, mert az is sokra megy apránként. Posonyban egy fél napot töltöttem; Giczey nem kapott Feketétől semmit, 's a' kötelezvényt ide adta. A' posonyi szállásomon hagytam édes a' nagy skatulyát benne a' hálóköpenyemet meg a' rozsz csizmámat, 's majd csak akkor viszem haza magam, mi-kor visszajövök. Posonyban nem is akartam magamat mutatni hogy a' kérdezősködőket kike-rüljem. Patay bácsi igen szívesen látott, 's kérdezte hogy miért nem hoztalak téged is fel? Hogy vagy édes? Fáj-e még az orcád? Hát Etelkám hogy van? – Ajánló levelem van elég, 's még ma Varga doctortól talán Apponyi grófhhoz is kapok egyet. Nováktól a' Réti adósságában felvet-tem 4 pengő forintot, de csak majd magam viszem neki haza; a' többinek megvételét Nová-kon,⁵⁸ Patay bácsi vállalta magára, ezt megmondhatod édes Rétinek.

A' legfontosabb azonban mit megírni akarok ez: Ha levél⁵⁹ érkezne hozzád édes, nekem szóló, akárhonnan, tehát azonnal bontsd fel, és tartalmára válaszolj belátásod szerint, – meg-kérdezvén iránta egyszersmind Zsiga barátom tanácsát is. Nevezetesen⁶⁰ ha Fáy gróftól valami kedvező levél jönne, ird meg neki édes, hogy én ugyan, nem tudván már mire vélni a' gróf halgatását, elindulék, azt vélvén hogy szándékát talán megváltoztatta, azonban egy hét múlva éppen Münchenbe érek, 's ott három napot mulatok, tehát ha parancsolni akar velem, levele 10 nap alatt *post restante* jegyzéssel ott találand bizonyosan, ha tehát kívánni fogja, Sárít ott be-várhatom. Te pedig édesse, ezen levelemre mindenesetre válaszolj, és válaszodat Münchenbe⁶¹ intézd, reá írván kívülről ezt: *Post restante*, melly azt jelenti, hogy a' levél a' postán fog várakoz-ni míg keresni fogják. Várhatsz azonban még egy napot a' Fáy levelére, mert itt már igen se-besen jár a' posta, és a' Pesti levél 4 nap alatt Münchenben van. Írj valami Pesti ujságot is. – Úgy – édesse, mindenesetre kérj Fülöptől egy kis írást arról, hogy a' vászon mennyi volt és hogy adtuk el, 's ha Fekete az alatt keresi, csak azt mutassd neki elé. El is felejtém neked mondani hogy az utolsó estve⁶² a' vacsoránál Hevesi az a' szinigazgató ott lévén felszólított hogy mennék hozzá Kecskemétre vendégszerepekre, ha majd visszajövök; – nem rossz lenne talán édes, mivel közel van, 10 nap alatt vagy 200 ftot keresni, ugye? akkor igen jól fog esni. – Isten veled édes, ne felejtkezzél rólam. Üdvözlöm⁶³ anyánkat, bátyádat, Ninát, és Diósi urat.

Egressy Gábor
sk

Mint kiszámítám, ide Páris édes 160 mértföld, és én ezt az utat, bele telik 3 hét mig hátra hagyhatom: a' főbb helyek ezek lesznek: Linz, Salzburg, München, Augsburg, Ulm, Stuttgart, Carlsruhe, Strassburg. – Páris.

⁵⁷ vesém <környék> táján

⁵⁸ Norákon [Átírás.]

⁵⁹ le/vél [Emendálva.]

⁶⁰ nevezetesen [Emendálva.]

⁶¹ Münchenbe [Átírás.]

⁶² est/je [Átírás.]

⁶³ Üdvözlöm [Emendálva.]

Itt küldök magának édesse egy sorsot azon ezüst ékszerekből álló sorsjátékra,⁶⁴ melyet November 18dikán fognak Pesten kijátszani, mivel ehhez olly nagy kedve volt. De⁶⁵ aztán nyerjen vele! tudja?⁶⁶

12. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1843. november 8.

Pest November 8kán

1843

Édes Gáborom! Leveled hatodikán vettem meljből örömmel olvasám hogy nem történt semmi hátra maradásod, de az oldal fájásod édes nyugtalanít vigyáz édes meg ne hücsd⁶⁷ magad mert attól leghamaráb meg kapod, Édes a táskát pedig egy pár garas miat ne hurczold⁶⁸ magad mert ha beteg lész kifog melletted lenni idegen földön, ez a gondolat édes nagyon agaszt engemet, de én bízom istenben és kérem hogy őrizen meg minden bajtól és hozzon⁶⁹ hozánk szerencsésen visza hogy többé el ne váljunk egymástól ugyi édes te is azt kívánod? Édes a Gróf még mindekoráig⁷⁰ nem írt neked⁷¹ és a mint hallatczik⁷² már talán nem is fog menni⁷³ Sárý mert edig ugy volt szó hogy e hó 8^{kán} fog menni és még mindég csak készülöbe van a dolog most már 15kére⁷⁴ írt hogy küldi a pénzt mit én akor hiszek ha már el indult de hogy kivel azt nem tudom de senki sem is tudja némeljek azt is mondják már hogy nem is a Gróf fogja küldeni ha nem valami Nagy Guszti fogja a maga kölcségén vinni mivel az most a szép tevője, Édes nincs⁷⁵ is többet már várni egy oljan szépeszü⁷⁶ Groftól és az a sok czúdar kómédiás én hiszem hogy még irtak is neki hogy csak tölled ne külgye de ne ved fel is édes mert az oljan embereket csak meg kel vetni és inkább irigykedjenek⁷⁷ mint sajnálkoznak Édes hogy mérgelődik némeljek hogy nem szorúltunk arra hogy a te távollétedben⁷⁸ a színháznál legyek⁷⁹ hogy hát volt anyi pénze hogy még a feleségét is el tudja tartani mikor⁸⁰ nem keres⁸¹

⁶⁴ sorsjátékra [Emendálva.]

⁶⁵ de [Emendálva.]

⁶⁶ Itt küldök magának édesse egy sorsot azon ezüst ékszerekből álló sorsjátékra, melyet November 18dikán fognak Pesten kijátszani, mivel ehhez olly nagy kedve volt. De aztán nyerjen vele! tudja? [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁶⁷ ne <h...> hücsd

⁶⁸ hur[.]old [Átírás.]

⁶⁹ hozzon [Az első „z” beszúrva.]

⁷⁰ mindekoráig [Átírás.]

⁷¹ ne[.]ed [Átírás.]

⁷² a mint <hallaczik> hallatczik [A „hallatczik” az áthúzott szó fölé írva.]

⁷³ jenni [Átírás.]

⁷⁴ 15ké[.] [Átírás.]

⁷⁵ Édes <...> nincs

⁷⁶ szépeszü [Az ékezet áthúzva.]

⁷⁷ ir[.]gykedjenek [Átírás.]

⁷⁸ távollétedben [Emendálva.]

⁷⁹ [.]egyek [Átírás.]

⁸⁰ tartani <hogy> mikor

⁸¹ keres [Az ékezet áthúzva.]

Fáyné mindenüt mondja hogy nincs⁸² oljan több apa és Férj mint⁸³ Egressy Gábor aki ugy gondoskodjék a családjáról, és hogy mérgeledik Lendvayné és társai még most fogják csak meg szólni hogy téged pártol. Édes Diósy urat kértem meg hogy a leveledre írja rá a czimet mivel németül kel Édes Anyám köszönt és hogy vigyász magadra beteg ne légy én meg hogy a pénzedre vigyázz Etelka egészséges már tánczolni is tanul és ugy vettem észre hogy magát Édes⁸⁴ meg akarják lepni a két Fáyék Édes én is jól vagyok de csak te légy egészséges édesse Bátyámnak is irjál édes isten veled csókollak szerető Zsuzsikád

Édes a tollam olj rossz volt látczik⁸⁵ nincs⁸⁶ gazda itthon⁸⁷

13. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

München, 1843. november 11.

München, Nov. 11. 1843.

Kedves Zsuzsikám! Nem mulik el óra, hogy eszembe ne jutnál; semmi tárgy nem éreztet velem teljes örömet, mert mindig az a gondolat is jelen van, hogy miért nem lehetsz te is velem, miért nem oszthatom meg veled érzelmeimet és gondolataimat! Tegnap előtt estve érkezém ide édes; másfél nap alatt befutám ezen gyönyörű város nagy részét, 's ma délután 4 órakor a' vaspályán Augsburgba indulok, melly ide 8 mértföld; 's harmad fél óra alatt leszek ott, mikor épen a' színház kezdetik. Mikor ezen leveletem olvasandod édes, én már akkor tőled 146 mértföldnyire⁸⁸ leszek, és Négy ország választand el egymástól bennünket; de⁸⁹ lélekben ott is velem leszesz édes! most a' francia földön vagyok már, Strassburgban, vagy talán útban Páris felé, mellytől még 53 mértföldnyire vagyok. –

Kerestem ma a' postán levelet töletek, de nem találtam, 's rendelést tettem a' postán, hogy ha jön, Párisba küldjék utánam. Az úton édes sehol sem volt semmi bajom, szép idők jártak, csak az utolsó nap volt⁹⁰ igen zord,⁹¹ mert havas eső esett és szél fujt; én azonban ezt nem éreztem, mert zárt kocsiban jövék bajor katona tisztekkel, kik görögországból jöttek haza; egyik egész családjával, máss kocsin, felesége 's kis csecsemőjével, melly Ákoshoz hasonlított. – Eddig még semmi hideget nem éreztem istennek hála! de majd most kezdődnek a' téli napok! Semmi; nem lesznek rosszabbak mint a' minőket már Otthon⁹² magyarhonban kiállottam. Mindenütt megtekintem a' mit rövid idő alatt lehetséges, mert sok időt egy helyben tölteni nem merek, de nem is akarok. Az én czélom Páris, e' mellett minden egyébbnek hátrálni kell.

⁸² nics [Emendálva.]

⁸³ mint [Beszúrás.]

⁸⁴ mdes [Átírás.]

⁸⁵ [./]tczik [Átírás.]

⁸⁶ [./]ics [Átírás; emendálva.]

⁸⁷ Édes a tollam olj rossz volt látczik nincs gazda itthon [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁸⁸ mértföldnyire [Emendálva.]

⁸⁹ bennünket; <akkor ...> de

⁹⁰ nap <f> volt

⁹¹ rosd [Átírás.]

⁹² már <ki> Otthon

Közel⁹³ vagyok⁹⁴ ezen nagy célhoz,⁹⁵ mellyhez annyi áldozatok, annyi fáradalom,⁹⁶ türes szenvedés után juték. Hogy⁹⁷ vagytok édes? hogy vannak gyermekeink? Etelkának nincsen e baja? – Mi hir van Pesten, és a' színház körében? – Irjál édes mihelyt leveletem vedéd, 's utasítsd Párisba de ezen felirással: *Post restante*. Diósi ur, kit üdvözlök, lesz oly szives, és rá írja az adresst Francziául. Eddigi és további tapasztalásaimat édes, miket⁹⁸ szorgalmasan jegyezgetek, lehetetlen volna neked itt leírnom; hanem majd mihelyt Párisba érek, vagy előbb is, egyszerre fogom azt valamelyik ujság számára elküldeni, 's ez egyszersmind számotokra is lesz; most csak magamról 's állapotomról akartam írni; Hála istennek édes, még nem igen sokat költöttem; a' drágaságra még eddig semmi tekintetben nem panaszkodhatom; csak ma húzott meg egy itteni pénzváltó, kinél pénzemet francia pénzre váltottam, többnyire 20 frankos aranyakra és 5 frankos tallérokra; mint felszámítám, valami 7 forintot vett a' váltásért. – Azon a' vonalon jöttem és megyek édes, a' melyet neked Bécsi levelemben megírtam. Most isten veled; Üdvözöllek mindnyájatokat; Zsigának majd Párisból írok. – Csókollak, gondolj reám! – E Gábor
sk

[címezés:]

a/

Madame d' *Egressy Gábor*.
au Theatre National.
en Hongrie. a Pesth.

14. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
[Pest, 1843. november közepe]

[Elveszett.]

15. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Párizs, 1843. november 21.

Páris, november 21. 1843.

Kedves nőm, édes Zsuzsikám! Örvendj velem, czélomnál vagyok! Ma reggel, még setétben érkeztem Párisba. Többféle apró viszontagságokon mentem az úton keresztül, de semmi, csak hogy itt vagyok. Mihelyt leszállék, azonnal körül fogtak 's megrohantak a' kék ingesek 's más fűrgenczek, ajánlván egy 's más szolgáltatot; közöttök egy potrohos németül szólita meg 's az épen helyben levő Gyorskocsi intézet fogadóját ajánlá, hol egy szobát leszállónak csakugyan ki is alkudtam tőle 25 garasért napjára, de egy napra nem adta, hanem kettőre kelle kivennem,

⁹³ kell. <'S ehhez már közel vagyok.> Közel

⁹⁴ vagyóÉs [Átírás.]

⁹⁵ célhoz [A „-hoz” beszúrva.]

⁹⁶ [Já!...] [Átírás.]

⁹⁷ juték. <valahára> Hogy

⁹⁸ mi/et [Átírás.]

de hiszen enyi időre szükségem is volt, hogy dolgomat rendbe szedjem. Gyorsan felöltöztem, 's elindultam a' Szajna túlpártjára Puskást és Bátorit felkeresni, de⁹⁹ Puskásnak már csak czíme van kávé házán, ő maga nyugalomra lépett 's utódja igazított el szállására mi után nála egy findsa drága és rosz kávé megittam¹⁰⁰ volna. Puskás egy öszbe vegyült szelid jellemű becsületes ember, igen szívesen fogadott, tisztán beszél magyarul, ámbár¹⁰¹ néha találgatni kell neki a' szót. Ő eligazított Bátorinak mostani szállására, kit kétszeri hosszas keresés után meg is talál-tam. Ez édes igen megbecsülhetetlen jóságú ember, most házasodott meg, egy árva francia leányt vett el. 'S neje egy más rokonával hímzéssel foglalkoznak, ez mintegy keresetök egy neme, mert Bátorit mint tolmácsot a' keleti nyelvekben, a' kormány fizeti 800 forinttal évenként, miből egyszerűen élve, 's másként is keresve csak kijönnek. Bástori e' hivatala miatt igen sokat utazik, most jött vissza Afrikából; – Ő azonnal megígérte hogy szállást keritend,¹⁰² 's mindjárt jött velem egyet más a' szükségesbket megmutogatni, többek között a' postát. Képzeld édesse örömemet hogy a' postán, megérkezésem¹⁰³ napján levelet találok tőled! Nem mondhatom ki milly jól esett ez édes; mintha veled személyesen találkoztam volna csudaképen; mintha te engem megelőzvé itt vártál volna tárt karokkal. Münchenbe irt leveled volt, melly csak itt ért utól. Azon órában asztalhoz ülék, mihelyt leszállék édes hogy minél gyorsabban tudathassam ve[led]¹⁰⁴ megérkeztemet, de e'¹⁰⁵ levél sejtése, 's hogy még is legalább itt a' környé[ken]¹⁰⁶ körül pillanthassak, csak estve, játék után ülék asztalhoz.

Miért nem küldhetek neked e' levélben szárnyakat édes, vagy miért nem tűnhetsz ide hozzám a' szelek hátán, ide a' Tuillériák kertjébe, hol a' Luxori obeliskus előtt midőn megállék eltelve bámulattal, azon perczben eszembe jutál, hogy miért nem vagy most karomon; hogy miért a' sors olly méltánytalan¹⁰⁷ irántad, hogy ezen érzelmekből a' téged illető részt nem élvezheted. Vagy miért nem ülsz mellettem mint Bécsben, a' Theatre Français karzatán, hol az ülések és könyöklők bársonyból vannak. A' Szaracént adták édes. Mivel ismerem, igen jól esett legelőbb is illyet látnom. Ki az én szerepemet adta felségesen, ámbár az én szemeimnek kissé különösen, az az Francia módon játszott. Majd irok mind ezekről édes kimerítőleg. De hát még az a' színésznő, valami *Noblet* nevű, ki Bérangéré-t, a' Kántorné egykori szerepét adta! Ez édes valami mondhatlanul dicső volt; Az indulatnak,¹⁰⁸ a' szenvedelmeknek illy rendkívüli fokozatra emelkedett, és még is ennyire női, olly mélyen a' kebelbe markoló kifejezését¹⁰⁹ soha sem láttam; Schröderné bámulatra gerjesztett, de illy hatalommal soha még színi előadás, mint ezé, meg nem indított. Hát még Rachel millyen lesz, ha már ez is illyen. Azonban félek édes hogy olly szerencsétlen leszek hogy ezt meg nem láthatom, mert folyvást betegeskedik. Ó istenem, hol vegyek időt és pénzt, mindent mi itt van tudni, ismerni, látni. Sokat fogok virasztani, mert nappal járnom kell, 's csak éjjel írhatok. – mert hiszen hogy Nappal Párisban szobában üljön az ember és írjon az lehetetlen. Ó édes a' leg nagyobb vigyázat és óvakodás

⁹⁹ De [Emendálva.]

¹⁰⁰ megittam [Emendálva.]

¹⁰¹ ambár [Emendálva.]

¹⁰² keritend [Az ékezet áthúzva.]

¹⁰³ [/]egérkezésem [Átírás.]

¹⁰⁴ [Szétfolyó fehér festék.]

¹⁰⁵ de<, > e'

¹⁰⁶ [Szétfolyó fehér festék.]

¹⁰⁷ olly <...> méltánytalan

¹⁰⁸ i/dulatnak [Átírás.]

¹⁰⁹ markoló <elő> kifejezését

mellett is igen ki van az ember téve a' csalások különbféle nemeinek, 's a' pénz rendkívül megy. Eddig jegyezgettem költségeimet de most már többé rá nem érek. Szállásom, ez az egyetlen, az igaz hogy ólcsó van, mert e' levelet édes most, ezen a' szálláson végzem be, hová ma jöttem. Ezt Bátori nézte ki; egy hónapra 20 frank. Igaz hogy igen kicsi, de nekem elég, kájha nincs ugyan benne, de egyéb minden mi a' kényelemhez tartozik. Tiszta ágy nagy *függönyökkel*. Nagy tükör, képek, író szekrény, kaszten, éjjeli kaszten, az ágy előtt teppich, két nagy Rococo karszék, egyik bársonnyal, másik lószőrből¹¹⁰ himzett szövettel borítva; az ablakon függönyök.¹¹¹ Csak egyedül *Maga* hibázik bele édes. A' másik fogadó szoba, hova leszállék a' 6dik emeletben volt a' sindel volt padlásom, melly alatt csak görnyedezve mozoghattam. A' csizmám szakad kalapom sincs, – pedig be nehéz lesz ezekért itt pénzt kiadni. A' Makintossal ugyan megjártam édes, mihelyt megmelegedtem a' bundája csupa víz lett, és soha ki nem száradhatván olly rettentő bűdös, hogy ki nem lehet állani, 's rothadásba kezd menni, mert a' szőre kimegy,¹¹² nem tudom mit csináljak majd haza menet. Hogy vagytok édes, hogy van Etelkám? írjátok meg minél előbb *Post restante*. – Soha sem valánk még illy távol egymástól édesse! – jó vagy-e hozzám? Ő be szeretném ha a' kis leányomat is valaha ide hozhatnám! Isten veled édes, csókollak, szerető férjed

E. Gábor
sk

Fáyné Ő Nagyságát üdvözlöm, és András úrékat is, ha az idő illy szűk nem volna nekik is irnék. Diósi urat is üdvözlöm.¹¹³

16. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Párizs, 1843. december 2.

Páris, dec. 2. 1843.

Édes Zsuzsikám! Magamról tudom, hogy nyugtalanul várod leveleimet. Meg kaptátok-e a' miket Nov. 22dikéről először irtam innen hozzátok, és válaszoltál-e már? Még¹¹⁴ ezen kívül csak egy válaszodat vehetem édes, mert én 20 nap alatt kaphatok töletek választ levelemre; 10 nap alatt ér oda, 's a' felelet is 10 nap alatt ide. Válaszodat Müncheni levelemre megkaptam, de miért nem írsz többet édes rólatok, akármi csekélységeket bár? – Egésségem van édes valamilyen, de elégedettnek magamat nem mondhatom. Akármerre járok csak ti vagytok eszemben és jövődő sorsunk. Mennyire elszegényített bennünket édes ezen út! Mennyi verítéknek árán van ez a' kis tapasztalás megvásárolva! De semmi az, csak erőm és egésségem legyen, egy év talán kisegitend. Hogy vagy és hogy vannak a' gyermekek? Hallasz-e Miskolcraól valamit? Etelka fül¹¹⁵ fája nekem mindig félelmesebb kezd lenni; még az öli meg azt a' gyermeket. A' Fáy családot általában és egyenként igen üdvözlöm édes. Irnék nekik is, de csak azt

¹¹⁰ lószőrből [A „ből” beszúrva.]

¹¹¹ függönyök [Emendálva.]

¹¹² kimegy [A „-ki” beszúrva.]

¹¹³ Fáyné Ő Nagyságát üdvözlöm, és András úrékat is, ha az idő illy szűk nem volna nekik is irnék. Diósi urat is üdvözlöm. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹¹⁴ már <reá>? Még

¹¹⁵ Fül [Emendálva.]

kellene ismételnem¹¹⁶ mit tölem a' hirlapokban is fognak majd olvashatni, az az miket itt küldök az újságok számára és még később küldeni fogok. – Ha e részben vádolnának,¹¹⁷ ezt hozd fel mentségemül édes. Hiszen a' nélkül is tudják hogy őket mint legjobb akaróimat legjobban¹¹⁸ tisztetem. Igen sok kinom van édes az élelem módjával; még máig sem tudtam olyat találni e' részben a' minőt szeretnék. Tudod édes, hogy én akármi szegényes ételnemekkel megelégszem, csak a' tisztátalanság az, a' mitől szörnyen undorodom. A' 25 garasos ebédet megennem édes lehetetlen, mert ez itt a' legolcsóbb, a' mi még ennél is olcsóbb, az már nem embernek való. A' 25 garasos ebéd két tál ételből áll, az egyik valami büzhödött hús, a' másik krumpli vagy főzelék rosz szagú és igen gyanus zsírral. Egyszer az illyet is meg kelle próbálnom, és minden erős természetem¹¹⁹ mellett is egy kis hideglelést kaptam tőle, melly tudod édes nálam csak annyiból szokott állani, hogy ajkaimon üti ki magát, és kissé bádjadtt és erőtlen vagyok. A' jobb ebéd két forint, és harmadfél, de itt olly felette kis portiókat adnak hogy Etelka is megenné 's jól sem lakna vele, pedig azt is tudod édes hogy én nagy ételű nem vagyok. Az a' jó szokás van még is hogy az ebédhez bort is kap az ember hogy meg nem csömölöljön, és kenyeret a' mennyit meg bír enni. A kávé 13 garas egy findsával, az igaz hogy igen nagy portio, és mellé friss vaját is adnak egy kis portiót. A' fekete kávé 8 garas, és ezért egy kis pohár pálinkát is adnak mellé; és ezt édes igen jó italnak találtam, mert a' kinek ez igen erős, tehát meggyújtja a' pálinkát, és úgy tölti a' kávéba. Itt 11 órakor reggeliznek villás reggelit, és estve 5-től 8ig ebédelnek, ekkor színházba mennek és ott vannak fél 12ig. A' színházaknál a' bilétekkel egész vásárt csinálnak, adják és veszik bizonyos emberek a' jegyeket, kik ezzel kereskednek. Ha az ember egy darabot megnézett, ki jö, eladja féláron jegyét, megy más színházba, 's ott is féláron vesz; – és még egy harmadik színházba is elmehet,¹²⁰ ha épen omnibus-ra felkaphat, mert némely színházak messze vannak. A' Boulevardokon 5 színház egymáshoz igen közel van. Itt többnyire a' fiakkerek egy lovasok. És vannak taligák édes olyanok hogy a' kerék tetejét kezemmel sem érem fel és a' kerék talpak szélessége egy¹²¹ fertály rőfnyi; egy lóra olly terhet rak, mint nálunk hatra. Itt van édes az a' Kunwald a' ki bizonyos színésznőknél szerepezett odahaza. Meglátogatott 's én is őt; gyönyörű szállást tart a' város legszebb részében a' királyi palota mellett; igaz hogy a' 6-ik emeletben van, de ablaka a' királyi kertekre és a' Szajnára néz. Daguerreotyp képek készítésével foglalkozik, és végképen itt marad. Igen szívesen fogadott, 's ebédre hívott, a' leg első angol ebédlőbe.¹²² Itt már felségesen lehet enni! – megvallom édes hogy igen jól esett, – egy fél butellia pezsgőt is megittunk; én a'¹²³ maga egészségére. Valami 20 frankot fizetett kettőnkért. Le is akarta venni arczképemet, de az idő nem lévén kedvező, nem sikerült. – A' jó gyümölcs igen drága. A' szőlőt fontal¹²⁴ mérik, a' legroszabbnak, a' mit már ki akarnak vetni, fontja 8 garas, de a' jobbnak 30 garas, és van tíz pengő forint is egy font az első vendéglőkben; ezek aztán spanyol és görög országi szőlők. 18 forint egy pár csizma édes. Soha sem esett még illy nehezen pénzt kiadni mint ezt a' 18 fto, mert már ebbe nem járhatok, hogy meg csalt ezzel a' csizmával az az othoni suszter, alig tartott egy hónapig. A' mosás is igen

¹¹⁶ ismételnem [Átírás, a „-nem” beszúrva.]

¹¹⁷ részben <kérdést tesznek> vádolnának [A „vádolnának” az áthúzott rész fölé írva.]

¹¹⁸ negjobban [Átírás.]

¹¹⁹ természetem [Emendálva.]

¹²⁰ elme/et [Emendálva.]

¹²¹ szélessége <...> egy

¹²² angol <. > ebédlőbe

¹²³ én <is> a'

¹²⁴ fon[...]/ [Átírás.]

drága. Egy ing 8 garas, ez a' legolcsóbb. – Legjutalmasabb a' szállás, igaz hogy olly nyomorult szük,¹²⁵ hogy alig mozoghatok benne. Itt még mindig igen szép idők járnak édes, a' hidegnek hire sincs. Ruhában nem űznek itt a' nők olyan nagy fényt mint az ember képzeli, hanem hogy izléssel öltöznek. Az abroncsos szoknyának itt hurrét sem látni.¹²⁶ A' boltokban felöltöztetett gyönyörű viasz szobrok óraművek¹²⁷ által forognak, hogy az ember minden oldalról láthassa. Így a' fodrászok előtt is.

Csókkollak édes ezerszer: Egressy Gábor
sk

Anyánkat is üdvözlöm.¹²⁸

17. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1843. december 5.

Pest 5^{dik} Dec
1843

Édes Jó Gáborom! Leveled vételekor igazán veled¹²⁹ ürültem és sirtam azért hogy igazán mit még csak álmodám már teljesülve van, édes igazán illy nagyon de igen nagyon messze még nem valánk¹³⁰ egy mástól de gondolatban ugyi édes mindig egygyüt vagyunk és fogunk lenni? Édes andrás napkor fátyéknál voltam és mágára gondoltam Vachotal sokat beszéltem róllad édes mégis csak barátod neked Imre kit igazán érdekel sorsod, mást nem is tudok ki még csak emlékezne is rád, de jöj csak¹³¹ haza édes minden minden jól fog menni Édes irjál sokat az az aminyit időd engedi a hirlapokba mert sok ember van ki nem is tudja hogy külföldön vagy, a többek közt ez elöt néhány nappal kaptam egy levelet *Egerből Abdaytól* hogy meny hozzá¹³² vendég szerepre és hogy nekem azért írja hogy téged nem tud hogy hol vagy de én sem valék rest tüstént írni és meg íram hogy külföldön vagy és jelenleg Párisba a levelet mit neki írtam meg tartám hogy az¹³³ édesnek meg mutathassam mikor hazajön, Édes csak vigyáz magadra¹³⁴ meg ne betegedjél mert olly messze töllem ki fog rajtad¹³⁵ segíteni ki fog meleted lenni Édesse engem mindig iljen gondolatok aggasztanak de én tudom hogy fog az Édes vigyászni magára akit egy¹³⁶ szerető család óhajtva vár hogy köztönk lehessen és boldogságát velünk ossza meg Etelka kissé rosszszul volt andrás napján meg hült de már semmi baja¹³⁷ csak az apám jönne haza mindig kérdi soká lesz még oda hát oljan nagyon messze van Édes sokat

¹²⁵ szük [Emendálva.]

¹²⁶ lá[.]ni [Átírás.]

¹²⁷ óraművek<en>

¹²⁸ [Az írásjel emendálva.]

¹²⁹ [.]eled [Átírás.]

¹³⁰ valónk [Átírás.]

¹³¹ cs[.] [Átírás.]

¹³² honná [Átírás.]

¹³³ a[.] [Átírás.]

¹³⁴ madadra [Átírás.]

¹³⁵ rajdad [Emendálva.]

¹³⁶ akit <anyi> egy

¹³⁷ boja [Átírás.]

vagyok vélle mert fáyné monda hogy ugy mennek hozzá reggel és egész estig otvagyok, Édes a színházról is írok amit tudok mert sokszor egész héten sem megyek be most Szigligetinek a Szököt Katonáát adják és talán még nagyobb tetczéssel mint a tiszt ujitást csak nem ember halál történik¹³⁸ olj tömve van mindég de kel is Bartaynak mert a miljen tivornyákat tartanak az Édes szörnyűség¹³⁹ egyik estve Lászlónál, másik estve a direktor¹⁴⁰ kedvesénél és tart¹⁴¹ egészen reggelig a jó pajtások László, Lendvay, Szp Szigligeti most azt is mondják hogy husvétkor ismét Simonsics lesz igazgató mert ez¹⁴² nem viheti tovább de ez még mind csak mende monda isten tudja mi nem történik husvétig csak jöj haza Édesse, Édesse¹⁴³ valami szép francia nő el ne csábicson vigyáz¹⁴⁴ magadra, isten veled Édes Emlékezz rám szerető hü nődre 'Su'sikádra

Édes mikor leveled vettem anyám nem akarta hinni hogy párisból jött és azt monda még is csak menkö¹⁴⁵ ember az az Egressy hogy még is elment párisba akár hogy mint¹⁴⁶

18. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1843. december 15.

Pest December

15^{kén}¹⁴⁷ 1843

Édes Gáborom!

Tegnap vettem leveled édes mit már nagyon vártam, Édes én nem tudom hogy van de napról napra nyugtalanab vagyok hon nem lételed miat ugy tetczik mintha soha többé nem látnálak Édesse mert nekem végtelen meszszeinek tetczik ide páris, Édes jöj is haza ha már egyszer meg láttad azt a híres színésznét hogy többé ne váljunk el egy mástól soha hiszen Édes én oljan vagyok nélküled mint¹⁴⁸ árva madár párja nélkül Édes nem tudok én nélküled élni¹⁴⁹ nincs¹⁵⁰ perc meljbe eszembe nem vólnál és nem¹⁵¹ gondolnék rád hogy¹⁵² most mit csinálsz és én is hiszem hogy maga Édes rám és gyermekeire gondol mert hiszen mi már egy test és lélek vagyunk és csak egygyet gondolunk és akarunk ugyi Édes és hogy egy mást boldogicsuk és

¹³⁸ törté<...>nik

¹³⁹ szörnyűség [Emendálva.]

¹⁴⁰ [./rek./]or [Átírás.]

¹⁴¹ [...] [Átírás.]

¹⁴² e./ [Átírás.]

¹⁴³ Édesse, <i> Édesse [A betű kivakarva.]

¹⁴⁴ vigyá./ [Átírás.]

¹⁴⁵ men<.>./ö [Átírás.]

¹⁴⁶ Édes mikor leveled vettem anyám nem akarta hinni hogy párisból jött és azt monda még is csak menkö ember az az Egressy hogy még is elment párisba akár hogy mint [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹⁴⁷ December <.> 15^{kén}

¹⁴⁸ min [Emendálva.]

¹⁴⁹ elni [Emendálva.]

¹⁵⁰ élni <és> nics [Emendálva.]

¹⁵¹ és <.> nem

¹⁵² [/]ogy [Átírás.]

gyermkeinket ezéért¹⁵³ fogunk élni mert dicsőséget már aratot az Édes eleget most már gyermekünkön van a sor, Édes a fiukról nem tudok semmit én mindég azon jó hiedelemben vagyok hogy jók és igyekeznek apjoknak örömet szerezni azokért mit maga Édes értök áldozot, Etelka jól van napról napra halad a zongorán mi¹⁵⁴ úgy látczik egész¹⁵⁵ szenvedélje¹⁵⁶ de¹⁵⁷ az oskolába nem járt volt kéthétig mert az orvos nem engette meg mig egészen jól nem volt most már jár ismét, fáyné csináltatott neki szép köpenyeget és¹⁵⁸ egy rózsaszínű kalapot¹⁵⁹ igen¹⁶⁰ szép benne, Nekem¹⁶¹ is meg adta a pénzemert ki váltottam a holmit és még magamnak is csináltattam egy kis köpenyeget¹⁶² mit tudom fog az édes szeretni de ne gondold hogy azért vettem volna¹⁶³ hogy czifrálkodjam¹⁶⁴ nem de a másik már nagyon rongyos és ha vala mikor színházba megyek ne mondják az Édes itt hagyott rongyosan ment el Édes iljen emberek találkoznak ki örülne¹⁶⁵ ha igazán rongyosok volnánk¹⁶⁶ hogy még azzal is gyalázhatnának, Édes első leveled mikor kaptam az öreg Udvarhely kért hogy adjam által neki olvasás véget mert ő azt mondja részt vesz sorsodba jó vagy rossz állapotba és mondá talán nincs¹⁶⁷ is más¹⁶⁸ kit igazán érdekelne édes én ezen sirtam mert itt láttam hogy az édes menyit szenvedet¹⁶⁹ itt édes minden méltatlan való veled bánás eszembe jutott és szívből vagy szívből tette Udvarhely nekem igen jól eset mert még csak enyi¹⁷⁰ rész vétet¹⁷¹ sem hallék mástól erántam, Sodelné mit ugyan fáynétól hallék igen jól gondolkozik rólad és igen örült¹⁷² hogy szerencsésen érkezél párisba, most¹⁷³ ő is már vagy három hete nem léphetet föl mindég beteg volt, épen ma lép először Batory Mária¹⁷⁴ szerepében föl, hónap pedig MÉG EGY *tiszt ujtás* először; Édes csak jöj haza ne agódjál hogy hogy majd nyomorúságba¹⁷⁵ leszünk jó az isten meg segít minket és ha nem lenne is minden bőségbe azért nem panaszkodnánk senkinek azt¹⁷⁶ csak mi tudnánk¹⁷⁷ hogy mért van és békén fogjuk tünni ha család körünkbe csendes¹⁷⁸ életet élünk és

¹⁵³ ezé/ért [Átírás.]

¹⁵⁴ mi<hez>

¹⁵⁵ látczik <nagy> egész [Az „egész” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁵⁶ egész <nagy> szenvedélje

¹⁵⁷ szenvedélje <van> de

¹⁵⁸ é/ [Átírás.]

¹⁵⁹ kalapot [Átírás.]

¹⁶⁰ kalapot <...> igen [A szó kivakarva.]

¹⁶¹ /ekem [Átírás.]

¹⁶² köpe/yeget [Átírás.]

¹⁶³ vettem <hogy> volna [A „volna” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁶⁴ czifráldodjam [Átírás.]

¹⁶⁵ /rülne [Átírás.]

¹⁶⁶ volnák [Emendálva.]

¹⁶⁷ nics [Emendálva.]

¹⁶⁸ is <...> más

¹⁶⁹ sirtam <... ..> mert itt láttam hogy az édes menyit szenvedet [A „mert itt láttam hogy az édes menyit szenvedet” az áthúzott rész fölé írva.]

¹⁷⁰ enyít [Emendálva.]

¹⁷¹ enyi <...> rész vétet

¹⁷² /rült [Átírás.]

¹⁷³ /jost [Átírás.]

¹⁷⁴ Mária [Emendálva.]

¹⁷⁵ nyomorúság/ [Átírás.]

¹⁷⁶ a/ [Átírás.]

¹⁷⁷ tudnák [Emendálva.]

¹⁷⁸ körünkbe <.> csendes

így boldogok leszünk Édes, én jól vagyok de sokszor jut eszembe mikor édes anyám¹⁷⁹ jó ebédet hoz hogy ez édes most miljen rosszszat eszik és igazán nekem ez igen fáj hogy veled nem oszthatom meg

Édes igazán jó hogy itt hagytál édes mert nem tudom hogy másut mi let volna belőlem mikor még az anyámnál sem találom magam mindég jól akkor Etelkához¹⁸⁰ megyek róllad beszéllünk és így azt¹⁸¹ hiszem hogy téged láttalak és egy kétnap megint nyugottab vagyok de különös Édes mikor tölled levelet¹⁸² kapok mindég elő érzésem van egész nap jó kedvem van és szinte meg határoztam már hogy ha kedvem van azt¹⁸³ jelenti hogy levelem van a postán tegnap épen így voltam és délután csak ugyan hozták a levelet tölled,¹⁸⁴ Édes 16^{kán} indul Sárý is párisba de tölle azért nem írtam mert sok heljen meg ál és pecsételetlen levélbe¹⁸⁵ mit is írtam¹⁸⁶ volna neked valami Mészáros nevű orvossal megyen Édes azt a leányt vesd meg mert czudar még úgy¹⁸⁷ beszélt hogy teveled azért nem ment mert félt¹⁸⁸ veled indulni mint valami rosz¹⁸⁹ emberrel,¹⁹⁰ Édes párisból hozzál a két fáynénak valami csekéljséget csak hogy párisi legyen nekem pedig csak magadat¹⁹¹ hozd haza nekem ez legkedveseb ajándék lesz Édes isten álgyon meg csókollak Édes¹⁹² sokszor sokszor szerető hü nőd Susikád

Édes Anyám köszöntet Édes hogy csak ne maradjál sokáig

19. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Párizs, 1843. december 28.

Páris Dec. 28. 1843.

Kedves Zsuzsikám!

Mikor ezen levelemet veszed, már én akkor utban vagyok hozzád. Hogy töltötted Karácsony éjszakáját¹⁹³ édes? Engem¹⁹⁴ akkor az itteni magyarok, valami negyvenen nagy lakomával tiszteltek meg; többnyire kézművesek voltak. Egyik igen¹⁹⁵ gyönyörű toasztot mondott;¹⁹⁶ Már valami négyszer vendégelték meg így hol egyik hol másik. Holnap után újév napja lesz: isten éltesen téged édes sokáig; tudom te is azt kívánod nekem! Egésségemről édes most

¹⁷⁹ édes anyá[.] [Átírás.]

¹⁸⁰ [./]telkához [Átírás.]

¹⁸¹ az [Emendálva.]

¹⁸² leveled [Átírás.]

¹⁸³ a[./]t [Átírás.]

¹⁸⁴ tölle[.] [Átírás.]

¹⁸⁵ [./]evélbe [Átírás.]

¹⁸⁶ i[./]. [Átírás.]

¹⁸⁷ [./]gy [Átírás.]

¹⁸⁸ [./é[./]t [Átírás.]

¹⁸⁹ [./]osz [Átírás.]

¹⁹⁰ emberbel [Átírás.]

¹⁹¹ magada[.] [Emendálva.]

¹⁹² É[./]es [Átírás.]

¹⁹³ éj[./]zakáját [Átírás.]

¹⁹⁴ édes? <Én> Engem

¹⁹⁵ Egyik <egésségemre> igen

¹⁹⁶ toasztot <....> mondott

nem irhatok neked örömdeteket; a' mellem fáj édes, úgy a' mint egyszer fájt már, midőn Coriolánban először fel léptem, és Ivanovics gyógyított; sokat szenvedek rá. Nagyon is meg sanyargattam testemet és lelkemet. Mivel a' színházok itt mindig 12 órakor végződnek, én még azután, eleinte, egy pár óráig jegyezgetni szoktam, hogy a' mit láttam ne felejtsem, és hogy nappal ezzel se teljék az idő; és most már nem tudok éjjel aludni, mindig csak 4 – vagy 5 órakor jön álom szememre, és ezen álmatlanság igen emészt. Alig várom hogy haza mehessek.¹⁹⁷ Rettenetesen gúnyolna ki a' sors, ha ezen utamnak áldozatja lennék; de a' jó, az igazságos isten meg fog engemet tartani nektek enyémekeknek. A' szinpad fog engem kigyógyítani, mint már többször is tévé. Reményelem hogy még nem lesz késő. Hiszen életemnek még¹⁹⁸ csak ezután akarnám¹⁹⁹ valódi hasznát venni. Az itteni ködös, egésségtelen levegő, érzem hogy nekem nem jó, sokat tesz azon undor²⁰⁰ is melyet a' párisi ételek iránt érzek, mely onnan van hogy rettenetes dolgokat hall az ember, miket visznek ezek az enni-valókkal véghez, miket majd elbeszélék othon. Holnap utólszor még Rachelt akarom meg nézni édes Phedraban, egyik legjobb szerepében.²⁰¹ Új esztendő napján pedig Kunvald erővel az Operabált akarja velem megnézetni, mely akkor adatik az Opera Comiqua egyik királyi operaházban, különben még új év napján is elindulnék. Ezen ide zárt iratot²⁰² a' francia színésztől rögtön küldjétek édes Erdélyihez,²⁰³ hogy minél előbb közölje; folytatását vagy az útban teszem postára, vagy pedig magammal viszem haza. Sáriékat én²⁰⁴ be nem várom, ki tudja mikor érkeznek, talán valamikor január végén. Majd fog ő itt tanulni, mert²⁰⁵ a' táncz itt is csak olyan mint másutt haszontalanság; láttam őket, Grizit meg Petipát. – Zsigáékat üdvözlöm. Telepi barátomnak²⁰⁶ mond meg édes, hogy azért nem irtam neki különösen, mert²⁰⁷ csak azokat kellett volna ismételtnem miket²⁰⁸ nektek és az újságba irok, baráti érzetemről pedig a' nélkül is meg van győződve, 's haza menvén ugyis elmondok mindent. Sok nézni való lett volna pedig még édes,²⁰⁹ de már nem tehetek róla; – sok olyan marad pedig el, mit meg kellett volna nézmem, de mindig²¹⁰ csak készültem, 's most az utóbbi napokban álmatlanságom napjaimtól fosztott meg, mert nappal kelle aludnom, és csak akkor is tudtam aludni. Diosi urnak azt írom, hogy Delavigne Casimir temetése igen pompás volt, a' szönyeg szegleteit Hugo victor mint az academia képviselője vitte²¹¹ Montalivet

¹⁹⁷ mepessek [Átírás.]

¹⁹⁸ még [Beszúrás.]

¹⁹⁹ akar/[ám] [Átírás.]

²⁰⁰ azon <előle> undor

²⁰¹ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

²⁰² zárt <kezdő> iratot

²⁰³ Erdélyihez [Emendálva.]

²⁰⁴ én [Beszúrás.]

²⁰⁵ tanulni <...>, mert

²⁰⁶ Telepi <gyorgnek> barátomnak [A „barátomnak” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁰⁷ különösen, <hogy> mert

²⁰⁸ mi/[et] [Átírás.]

²⁰⁹ édes. [Az írásjel emendálva.]

²¹⁰ de <m...> mindig

²¹¹ [...] [Átírás.]

a Civil lista főnöke,²¹² a²¹³ kormány,²¹⁴ *Samson*²¹⁵ a' Nemzeti színház,²¹⁶ és Mellesville a' drámai költők részéről,²¹⁷ vitték. Beszédeket tartottak sirjánál²¹⁸ Hugo V. Samson, és egy ifju lengyel számüzött, honfi társainak részéről, ki egy marok lengyel földet hintett a' *Varsovienné* irojának szem fedelére, ezen szavakkal: „álmodjál a'²¹⁹ hon feltámadásáról, melyet megénekél.” Lehetetlen volt nem hogy valamit hallani a' beszédekből de csak közel is férni a' koporsóhoz; több mint 40 ezer ember környezte azt; a' kiséret közt udvari hintók is voltak. Így tiszteli e nép jelesbjeit. Tegnapelőtt egy Kirsch nevű léghajós sok ezer bámulónak²²⁰ szemei előtt emelkedett²²¹ a' légből a' Barrière Monceaux-on, iszonyú magasságra, 's valami ¼ mföldnyire szerencsésen ismét leereszkedett. – Úgy, – Delavigne temetése napján a' Th. Français zárva volt(!) Tegnap nyitotta meg a' király a' kamarát. A' Tuillériáktól egész a' követek házáig tömérdek katonaság, lovas és gyalog, vólt felállitva, több²²² sorokban, úgy hogy a' király kocsija a' tolongó néptől mindenütt egy jó puskalövésnyire vólt. A kamarába jutni közönséges embernek lehetetlen volt. Rachel előadásait ki betegsége²²³ után nem rég lépett föl, rettentő nép ostromolja, tegnap Stuart Mariát adta. De a' többi színházak is mindig tömvék. 20²²⁴ színházban körül²²⁵ belül 1600 darab között, mik itt létem alatt adattak, csupán kettő volt idegen, egyik Calderontól, a' másik Schillertől – a' többi mind *eredeti*, az az francia. A' Párisi érsek befolyására a' kormány nem fog hivatalosan képviselve lenni Molière emlékének felavatásán, mely januar 15én mint Mol. születése napján megy²²⁶ véghez, mert úgy mond az érsek, enyi közkitüntetésre²²⁷ nem kell olyan comédiást méltatni, ki számüzve volt és ki Tartuffe-ot irta. – „Ime ennyire jutánk 13 évvel a' forradalom után!” jegyzi meg erre a' National. A' felavatás egyébként rendkívüli ünnepéllyel menend véghez, szűk helyen lévén az emlék: a' diszmenetek meghatározott rendben történendek.

Isten veled édes! – talán már 10 nap sem telik bele ezen levél vétele után, mikor ölelni fog – szerető férjed: Egressy Gábor
sk

Diósi úr közölhetné a' neki szolló részt a' honderűben.

Azért gazdálkodom így a' papirossal édes, mert a' Béni leveleért tegnap harmad fél frankot, az az kettős bért kelle fizetnem, mert vastag papirosra vólt írva 's a' rendes súlyt meghaladta.

²¹² lista <ig> főnöke

²¹³ főnöke, <mint> a'

²¹⁴ kormány [Emendálva.]

²¹⁵ kormány <é>; *Samson*

²¹⁶ színház<é>

²¹⁷ [..]széről [Átírás.]

²¹⁸ tartottak <Hugo V> sirjánál

²¹⁹ [..] [Átírás.]

²²⁰ ezer <ember> bámul[../]ak [Átírás.]

²²¹ em[../]lkedett [Átírás.]

²²² felállitva, <úgy hogy> több

²²³ ki <mo> betegsége

²²⁴ tömvék. <Mióta itt vagyok, a' ...> 20

²²⁵ színházban <valami> körül

²²⁶ [../]y [Átírás.]

²²⁷ közkitüntetés<...>re

Most épen négy órát ütött éjfél után; nem tudok aludni. Mell fájásom valamenyire szűnik, de tudom ismét visszatér, mert így szokott; de azért ne busulj édes, meg gyógyulok én, ha előbb nem, otthon bizonyosan, isten veled – E G

sk²²⁸

[boríték:]

à Madame *Paris.*

Madame d' *Egressy Gábor*

au *Théâtre National* Hongrois

en Hongrie a *Pesth.*

²²⁸ Diósi úr közölhetné a' neki szolló részt a' honderűben.

Azért gazdálkodom így a' papirossal édes, mert a' Béni leveleért tegnap harmad fél frankot, az az kettős bért kelle fizetnem, mert vastag papirosra volt írva 's a' rendes súlyt meghaladta.

Most épen négy órát ütött éjfél után; nem tudok aludni. Mell fájásom valamenyire szűnik, de tudom ismét visszatér, mert így szokott; de azért ne busulj édes, meg gyógyulok én, ha előbb nem, otthon bizonyosan, isten veled – E G sk [A boríték belső oldalára írva.]

20. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
München, 1844. január 14.

München, Január 14. 1844.

Édes Zsuzsikám! Három nap annyira roszul voltam mióta jövök, mint még soha sem. A' tüdővésznek csálhatatlan jeleit hittem érezni, mert a'¹ mint a' francia földnek lanyha levegőjét elhagyám, 's a' német földön úgy szólva a' télbe léptem, iszonyú rohammal jött reám a' mellfájdalom; de most már hála istennek ismét jobban vagyok. Nagyobbítá szenvedésemet azon rémitő gondolat, hogy többé talán meg sem láthatlak benneteket; és² csak nem minden városban halotti menetekkel találkozom. Nem magam miatt félek meghalni édes, mert ámbár 34 év elég rövid idő egy életnek, de kimondhatlan hosszú még is az, ha boldogtalan, ha szenvedésekkel telve volt; azért a' hideg sír nekem a' nyugalomnak ágya lenne,³ és a' boldog nem tudásnak állapotja: de míg gyermekeimet nevetleneknek tudom, addig irtózom a' koporsótól. Élni kívánnék addig míg őket olly korba helyezhetem, hogy édes anyjokat is gyámolithassák; nevelt gyermekeket kívánnék neked édes, örökségül hagyni, hiszen egyebet úgy sem hagyhatok.

Ezen levél csak négy nappal jár előttem, de addig is meg akartalak téged nyugtatni állapotom felől, mert tudom hogy vársz, és hogy utolsó levelem óta igen⁴ busulsz miattam; de⁵ a' mint haza felé közeledem mintha mindig jobban 's könnyebben érezném magam; csak akkor nehezül kissé meg mellem ha sokat beszélek, vagy ha átfázom, tehát igen kell magamra vigyáznom, 's ez nekem vissza menő utamat sokkal többre keríti mint gondolám, 's mint menet⁶ került, mert a' szobákat hol megszálok néha kétszer is kell fűtetnem, az az este⁷ és reggel. – Már⁸ az a' gondolat is gyógyít édes hogy nem sokára már lesz ápolóm, 's nem leszek olly árva mint három⁹ hónap óta vagyok. Végy nekem édes mindjárt egy libát, de tengerivel hizlaltat, mellemre orvosságnak, és legkisebbet se aggódj, mert ha negyed nap múlva az az csötörtökön este felé a' dunaparra előmbé¹⁰ jössz, engem bizonyosan meg fogsz pillantani azok között kik a' csolnakokból kilépnek. Etelkáról igen rosakat álmodok,¹¹ pedig úgy e hogy semmi baja sincs? Tehát a' viszont látásig édes. – Csókollak¹² E G.

sk

¹ [/] [Átírás.]

² benneteket; <...> és

³ lenne<k>

⁴ igen [Beszúrás.]

⁵ de [Beszúrás.]

⁶ mint <a> menet

⁷ az az <reggel és> este

⁸ reggel. – <de> Már

⁹ mint <most már> három

¹⁰ előm be [Emendálva.]

¹¹ ál[/]odok [Átírás.]

¹² csókollak [Emendálva.]

Ki jött-e már az utolsó cikkelyem? Béni menjen el mindjárt Erdélyihez, 's üdvözetem mellett mondja neki hogy a' *Franczia színészet* című cikkem kiadásával sietne ha lehet, mi-helyt haza megyek, azonnal folytatni fogom de már több két heténél hogy betegeskedésem miatt nem irhattam, majd talán egyéb Párisi apróságokkal is szolgálhatok lapjának.

Folyvást megyek, – sehol nem állok meg csak éjszaka. De¹³ Bécsből nem tudom hogy megyek haza ha már a' gőzösök nem járnak, de Posonyban talán majd találkozok alkalom. Servus.

[címzés:]

à Madame

Madame d' *Egressy Gábor*

au *Théâtre National.*

en *Hongrie*

a *Pesth*

21. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1844. július 17.

Pest. Jul. 17. 1844.

Édes Zsuzsikám! A' gyermekek megérkeztek még tegnapelőtt, egészségesek, nagyok, szépek, jók, az instructor is velök, Rácz nem jött el. Tegnapra vártalak, mert azt hittem hogy sietni fogsz, miután tudtad hogy a' gyermekek már tovább nem késhetnek, de látom hogy nem igen sietsz. Üljetek tehát rögtön kocsira kérlek, és jöjjetek, mert egyedül nem tudok velök mit csinálni, mert ez a' szerencsétlen Veron nem tud egyebet mint törni, rontani és piszkolni, már több ízben elakartam kergetni. Hallom hogy a' bált meg akarod várni: de itthon két söt¹⁴ három szép gyermek várja *anyját*. – A' mi bálunk, édes¹⁵ nőm, ide haza lesz, midőn kis családunk együtt lesz és a' fiúk exament tesznek; ez lesz a' valódi bál.

Üdvözlöm t. Horváth urat; köszönd meg nevemben is különös jóságát mellyel elhalmozott; nem kevesebbé Rózának.

Csodálkozom hogy Zsiga sem jö, holott szombatra a' Zsidóra készülünk mellyben neki szerepe van. Addig is csókollak

Egressy Gábor
sk

[címzés:]

Egressy Gábornénak

p. *Veszprém*

Horváth-ház, Balaton Füred.

¹³ de [Emendálva.]

¹⁴ két <szép> söt

¹⁵ éde[.] [Átírás.]

22. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Várgede, 1845. október 12.

Várgede, Oct 12. 1845.

Édes Zsuzsikám! Eddigi időmet igen jól töltöttem, de mivel engem mindig kell bajnak érni, még a' szerencsében is: tehát midőn a' Vár hegyeket másztuk, igen meg izzadván kissé meghütöttem magamat; 's kivált éjszakánként a' köhögés nem hágy sokat aludnom; Csötörtökön, 16-dikán haza szándékozom, mivel határidőm is eltelik akkor, ha azonban még ezen erős hurut miatt még két napot talán kérnem kellene itt, Vasárnap, az az 19dikén mulhatatlanul megyek; ezt édes mond meg Fánccsynak mint rendezőnek, vagy a' Grófnak magának; Losonczon és Rimaszombatban színészek vannak. Amott éjjel jöttünk keresztül, de itt szerencsétlenségemre meg ismertek, 's lehetetlen volt kikerülnöm hogy egyszer fel ne lépjek, mert a' közönségök nevében kerestek itt meg Várgedén. A fiatalférjben tehát felléptem, szivességből,¹ miről otthon majd többet.

A fizetésemet édes, a' mi még benn van, az az 50 forintot vedd ki; reménylem hogy kiadják. – Lehúzás belőle csak 5 ft van, büntetés pénz és 50 xr Lángnak.

Kubinyi Rudihoz hasonló vendégszerető becsületes ember nincs több a' világon, majd ott-hon beszélek eleget. Kubinyinét menet látogatom meg, mert jövet éjfélkor jöttünk ott keresztül. Most² isten veled édes, csókollak

Egressy Gábor
sk

[címezés:]

N. 35 8 x Siető

Egressy Gábornénak

a Nemzeti Színháznál

Pesten

¹ szivességből [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

² most [Emendálva.]

23. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Óbecse, 1848. július közepe]

[Elveszett.]

24. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

A Tisza hátán, Buda gőzösön, 1848. július 26.

1848.

A' tiszta hátán, Buda gőzösön, július 26^{án}.

Édes nőm!

Különös, hogy még olyan emberek is, kik magokat a' felvilágosultakhoz számítják, olyanokat hisznek, miket nem értenek, meg sem foghatnak. Tudod édes, hogy nekem bizonyos nap, és szám iránt mindig olly vakhitű előítéletem volt, mióta csak eszemet érettnek tudom. De¹ én² ezt ugy magyarázom magamnak, hogy nem a' szám, sem a' nap, hanem a lélek sejtelve az, mi a' jót vagy roszt az embernek megjósolja; és nekem valóban van illy sejtelmem, van illy titkos előérzetem. Nem mondtam-e meg pontosan, hogy fiamtól a' táborból Vasárnap fogok levelet kapni? és lám ezt azon perczben mondtam, midőn fiam éppen levelét írta.³ Mi ez egyéb, mint valami szellemi magnetismus? –

Nem tudom ugyan, hogy elhatározottságomtól van-e, de sejtelmem e perczben azt mondja, hogy az én óráim nem fog ütni még oda lent, hogy én titeket még itt e' földi létben látni foglak. Kezem reszket ugyan midőn e sorokat írom, de⁴ szívem nyugodt, mint e' mellettem szunnyadó ősz; és a' ki reszket nem én vagyok, hanem e' kis sugár hajó, melyet a' gépezetnek erős⁵ szívdobogása remegtet. És még is, a' vésznek órái, melyek elébe az⁶ elszántság nyugal-mával megyek, önkénytelenül lelkembe idézik az enyészet gondolatát. És e szép, e nagy gondolat előmbe hozza múlt napjaimnak bús fényű tarka képeit. Mondhatlanul boldogtalan volt az én életem, – te tudod édes nőm! – ám de éreztem kimondhatatlanul édes örömekeket is. Éppen mert⁷ olly igen sokat és olly igen mélyen szenvedék: éppen azért érzém örömeimet egész vég-

¹ De [Beszúrás.]

² Én [Átírás.]

³ írta [Beszúrás.]

⁴ írom, <hanem> de

⁵ a' gépezetnek <szív> erős

⁶ elébe <olly nyugodtan> az

⁷ Éppen <épen azért> mert

telenségökben, mint senki más a világon. Eleget éltem. Lelkembe,⁸ 's egyéniségembe⁹ erőket magvait ültetve a természet, melyek kedvező körülmények között roppant nagyságra fejlődhetének. De végzetem úgy akar, hogy pályámon folyvást ellenséges viharok által ostromoltassam. Erőm nagy részét idegen szerű küzdelmek emészték föl. És nekem utóbb is meg kellett adnom magamat. Való, hogy e hon nem sokára virágzó, nagy, dicső lesz, és az én hivatásom szép nyári napjai meghozandják majd¹⁰ az eddig hiába várt kedvező körülményeket. Ámde e napok nem hozandják vissza ifjukorom fáradhatlan, kimeríthetetlen erejét, lelkem¹¹ aczél rugalmasságát, tenyészeti képességét. *Már késő!* Elfáradtam! Az ihletésnek percei már ritkábban¹² jelennek meg, – azon percek, midőn visszanyerem egész¹³ ifjúságomat.

Petőfi Sándor barátom, el levén irántam kissé fogulva, azt¹⁴ mondja, hogy én a csatatéren csak egy ember vagyok, otthon pedig, hivatásomnál fogva több mint egy. Ezt én nem tudom: csak annyit tudok, hogy én otthon, a¹⁵ hazának e perceiben,¹⁶ igen haszonvehetetlennek éreztem magamat. El nem viselhetém¹⁷ tovább azon¹⁸ gondolat súlyát, hogy én most a Statusnak terhére vagyok, 's már¹⁹ terhemre váltam önmagamnak is. Megyek azért sorsom elé, vidám nyugodtan. Fiam mellett fogok harcolni; 's ha már eddig elesett volna: meg fogom őt bosszulni. – Szabadság²⁰ időm hat hétig tart. Ezt hasznosabban nem tölthetem. Vendégszerepet fogok játszani a véres²¹ drámában, melyet a magyar nemzet e pillanatban ad a világnak 's az utókornak. Kevés²² napok előtt Brutusokat,²³ Mátyásokat, 's²⁴ Coriolánokat játszám, most a komoly valóság színpadán talán püsszegés nélkül fogom eljátszani néma szerepemet. Társaim! nemde irigylitek nekem e néma szerepet? Ne féljete, a sor ti rátok is kerülend. Ide még sok új²⁵ statista kell.

Szóke Tisza, magyar Tisza! hová viszed engemet? hol van a te utadnak véghatára? – – – Szép hazám, jó anyám! had nézzem meg jól fenséges arcodat! Aztán hadd nézzek amaz undok vampyrok' sötét sárga²⁶ szemébe –²⁷ kik drága véredet szomjazzák! –

⁸ Lelkembe<n>

⁹ egyéniségembe<n>

¹⁰ majd<j> [A „j” beszúrva.]

¹¹ lelkem [Beszúrás.]

¹² ritkán/./ban [Átírás.]

¹³ egész [Beszúrás.]

¹⁴ fogulva, <s annál fogva tulbecsülve> azt

¹⁵ otthon, <most,> a'

¹⁶ e' <véres> perceiben

¹⁷ nem <tűrhetém> viselhetém

¹⁸ azon [Beszúrás.]

¹⁹ 's <otthon> már

²⁰ Szabadság [Emendálva.]

²¹ a' <nagy> véres [A „véres” az áthúzott szó fölé írva.]

²² utókornak. <Ne> Kevés

²³ előtt <.> Brutusokat

²⁴ 's [Beszúrás.]

²⁵ új [Beszúrás.]

²⁶ vampyrok' <sárga fekete> sötét sárga [A „sötét sárga” az áthúzott rész fölé írva.]

²⁷ [A gondolatjel „d”-ből átírva.]

Jó és balsorsom hű részese, nőm! Etelkám, szívemnek leánya. Árpád, öreg barátom Sándor!²⁸ ne²⁹ busuljatok. Hiszen sok nehéz napjaink voltak már, 's az Isten nem hagyott el bennünket soha! Most sem hagyánd el, csak mi ne hagyjuk el magunkat.

Édes! Mi sok javával éltünk a' hazának, most elérkezett a' fizetés ideje; 's tán én és fiad nem sokára azt fogjuk mondhatni:

most „Szent hazánk!

Megfizettük mind, mivel csak tartozánk!”

Isten veletek!

Egresi Gábor
mk

[címezés:]

Egressi Gábornénak

A Tisza hátán, a „Buda gőzösön”

július 26. 1848. Pesten.

25. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Óbecse, 1848. július 30.

Ó Becse. július 30. 1848.

Édes nőm! Tegnap este óta Becsén vagyok. Szegeden két iszonyú hosszú napon át kellett vesztelnem, mert onnan a' Gőzös csak szombaton indult ide. A' gőzősök onnan nem járnak rendszeren, és csupán akkor jönnek idáig, mikor a királyi biztos parancsolja,³⁰ az az, mikor a' tábor felé valami szállítani való van. Szekéren³¹ jönni nem tartották biztosnak. Szombaton délután 4 órakor érkeztem meg. A' tiszta partján tömérdek nép várakozott a' gőzösre, minthogy ezen mindig vagy katonai 's nemzetőri segítséget, vagy érlelmi szereket, vagy más családi küldeményeket várnak. Szét nézek a' tömegben, és erősen dobogó szívvel kérdezem magamban: valyon itt a' parton van-e az én fiam? És ezen perczben megpillantom ágrúl szakadt fiamat a' váró nép között, a' leg első sorban. Megfeketült komoly arczán a' várakozás³² volt kifejezve. Szemei sovárogra látszottak valakit keresni a' hajón. Én elbujtam, hogy meg ne lásson. Midőn kiléptem³³ nem vett³⁴ észre. Megállok előtte, 's megszólítom. Rám néz, össze csapja a' kezét 's elkiáltja magát: Jézus Krisztus! Apám! és nyakamba esik. Azt mondja hogy előérzete megsugta neki jövedelemet. Azonban mégis végtelenül meg volt lepve. – Egészséges, izmos, és magasabb mint volt, hanem külseje olly szájalomra méltó, hogy láttára szívem elfacsarodott. Vásznon kabátja a' piszoktól már fekete, inge hasonló, sapkája, nadrága és bakancsa rongyosok, és már 10 nap óta soha le nem vetkeztek. – Tiborcz jutott eszembe, 's Katona³⁵ Józseffel azt sohajtám:

²⁸ barátom <Rác> Sándor!

²⁹ Sándor! <barátom>! ne [A második felkiáltójel emendálva.]

³⁰ biztos <vagy> parancsolja

³¹ Szekéren [Emendálva.]

³² a' <sovárgó> várakozás

³³ Midőn <előtte> kiléptem

³⁴ vett<e>

³⁵ [/]atona [Átírás.]

Magyar³⁶ hazám! hát hős megváltóidnak szép ifjú testét illy³⁷ rongyokkal illy³⁸ szennyel borítod-e?! – De semmi! – Az ő szemeikből annál fényesebben sugárzik³⁹ a' dicsőségnek igénytelen⁴⁰ önérzete. – A' merre léptem mindenki örömmel üdvözelt. Harczias kalandor alakom az emberekre nem kellemetlen benyomást tett. Itt legelőször is Cserei őrnagyot kerestem fel, kit látásom szinte igen örvendetesen lepott meg. Ő azonnal szállást ajánlott, mit azonban én csak némi kényszerítés után fogadtam el, nem akarván illy körülmények között neki terhére lenni. – És most szíveségével annyira elhalmoz, hogy szinte resteltem. Az itt levő honvéd sereg valamenyi tisztjei hasonlóan a' legőszintébb barátsággal viseltetnek irántam. A' tiszta jobb partján, Szegedtől Ő Becséig bizonyos távolságra mindenütt fegyveres paraszt nemzetőrök, és őrcsapatok állottak, kik a'⁴¹ Gőzös elébe kaszáikkal és botjaikkal tisztelegvén ezt kioltozák: „éljen a' magyar!” aztán kalap-levéve köszöntöttek. A' bal parton pedig kisebb⁴² nagyobb csoportokban láttuk a' Moholi ráczokat, kik⁴³ az Adai és Moholi magyarok elől⁴⁴ megfutamodván oda⁴⁵ menekültek, s visszamenni nem mertek, ámbár biztosítatnak a' magyarok által hogy bántalmuk nem lesz.

Itt most olyan forma nyugalom van, melly a' nagy vihart⁴⁶ szokta megelőzni. E gyönyörű paraszt városnak megrendítő harci tekintete van. Az összes haderő melly itt van, minden éjjel a' mezőn táboroz; fél órányi távolságra levén⁴⁷ elhelyezve a' város körül a' seregek, és ágyútelepek.

A' városban csupán Bechtold és Éder vezérek, az ezredek⁴⁸ és a' rendes helyőrök maradnak. Le nem írhatom neked édes azon érzelmet,⁴⁹ melly lelkemet áthatotta, midőn fiam⁵⁰ századához csatlakozva kivonulván a' városból, e gyönyörű rónaságon táborba szállottunk. Milly paradicsomi föld ez! dús tenyészetű sikság, egyenes⁵¹ mint a' tenger színe, homoktalan virányos⁵² kemény fekete föld. Hol az a' rácz isten melly ezt mitőlünk elvehesse? Estve hét óra volt. A' seregek még másfél⁵³ óráig kisebb nagyobb szakaszokban gyakoroltattak, aztán egy jó negyed óranyira a' várostól, a' felső oldalon tanyát ütöttünk. A' tisztek számára szekereken vacsorát bort és pokrócz takarókat hoztak. A' zászlóalj, – mintegy ezer ember, – gúlákba rakott fegyvereik megett sorban telepedtek meg; a' sor előtt 20 lépésre középen van a' zászló leütve,⁵⁴ egy kis csapattal, melly mellett őr áll. Itt van az őrnagy tanyája, hová a' tiszti kar összegyűlkezni szokott. – E' tanyától még egy jó negyed óranyira van az elő őrség fel állitva, melly éjjel

³⁶ Magyar<,>

³⁷ illy [Beszúrás.]

³⁸ rongyokkal <borítod> illy

³⁹ fényesebben <s> sugárzik

⁴⁰ dicsőségnek <önérzete> igénytelen

⁴¹ kik <elénkbe> a'

⁴² pedig <...> kisebb

⁴³ kik<et>

⁴⁴ magyarok<...> elől [Az „elől” az áthúzott rész fölé írva.]

⁴⁵ megfutamodván <a' másik> oda

⁴⁶ [/ihart [Átírás.]

⁴⁷ távolságra <körös körül> levén

⁴⁸ az ezredek [Beszúrás.]

⁴⁹ azon <fenséges> érzelmet

⁵⁰ midőn <egész ...> fiam

⁵¹ egyenis [Emendálva.]

⁵² virányos [Beszúrás.]

⁵³ még <egy vagy> másfél

⁵⁴ leütve [Beszúrás.]

nappal talpon és fegyverben van. Az emberek 20–30 lépésnyire állanak egymástól, és egy roppant kört képeznek a város körül, a felső⁵⁵ tiszától az⁵⁶ alsó tiszáig. Ez a⁵⁷ leg veszélyesebb állás, mert az öröktől 20 lépésnyire kender, kukoricza, és buza van, honnan a ráczok kényelmesen lődözhetnének reájok. Ákost tehát előbb a markotányosoknál jól tartván visszamentem az őrnagyi tanyára. Milly tiszta érzelmű, hős lelkű férfiak ezek! Vig vacsoránk 11 óráig tartott. Gyönyörű tiszta hűs éjszaka volt. Reátok gondolék, aztán elalvám; és véres csatákról győzelmekről álmodám. Midőn még⁵⁸ a nap tányérának fele sem búlt elő, már talpon valánk. Ekkor a zászló aljak egy része felváltani megy az előőrséget, másik része gyakorolja magát, aztán a városba vonul. Milly fenséges látvány korán reggel a távolban körül a huszár és gyalog csapatok tekintete, a napban villogó⁵⁹ fegyvereikkel; hátunk mögött pedig az ágyútelepek, a podgyász kocsik és lőszertárszekerek csoportjai. Ákos ruháját mosni adtam. Még ma egy csizmát, egy vászon nadrágot és kabátot rendelek meg számára. –

Julius 31. Hétfő. Már – két éjszakát töltöttem a táborban. – Ma estve Ákos százada van előőrségre rendelve, tehát náluk fogok éjszakázni. A földvári csatát egészen másképpen adják elő itt harcosaink mint a Bechtold tudósításában közölve volt, hol olly német nevek vannak megdicsérve, kik a csatában részt sem vettek hanem⁶⁰ gyáván félrevonultak. Erről rövid időn részletesen⁶¹ foglak benneteket értesíteni. Vagy árulás, vagy gyávaság, vagy a legvastagabb tudatlanság rendezi itteni ügyeinket. A földvári és Szent tamási ütközetekből erre majd össze szedem az adatokat, mihelyt tisztjeinknek egy kis idejük lesz. Tegnap innen egy ezredes ment a római⁶² sánczokba mint követ (parlamentair), segédtisztjével, minthogy⁶³ a ráczok felől az a hír volt,⁶⁴ hogy békülni akarnak. Az ezredes rácz; a sereg azt kívánta hogy olly segédtiszttel menjen, kihez a magyaroknak bizalmuk van, de ő csak úgy vállalta⁶⁵ el a menetelt, ha vele saját segédtisztje megy, ki szinte rácz. Már ez is árulás. Ma visszajöttek. A ráczok azt üzenik, hogy akkor kibélikülnek, ha nekik Vajdát, Érseket adnak nyelvöket vallásokat nem⁶⁶ bántják; ha e Vajdaság Bácsot, Baranyát a Bánátot magába foglalja, s a vajdának a hongyúlésen helye lesz. Ma egy távolabb eső szállásról ismét két ide való parasztot vittek el a ráczok kötözve, kik szénáért mentek a katonaságnak; a velők volt katonának pedig a karját⁶⁷ keresztül lőtték. Csereit el akarják innen vexálni, mert az igazat nyersen szokta a vezér uraknak a haditanácsban kimondani. Most már a⁶⁸ haditanácsba meg sem hívják. Az a büne is van előttök, hogy Szent tamásnál egy önkéntes⁶⁹ csapatot egy igen veszélyes helyről jobb helyre vitt, a nélkül hogy ahhoz joga vagy utasítása lett volna. A⁷⁰ földvári veszélynek oka az volt, hogy polákok

⁵⁵ felső [Beszúrás.]

⁵⁶ tiszától <ves> az

⁵⁷ Ez <ot> a'

⁵⁸ még [Beszúrás.]

⁵⁹ a' napban <...> villogó

⁶⁰ ha./em [Átírás.]

⁶¹ időn <mulva> részletesen

⁶² Tegnap innen egy ezredes ment *innen* a' római [A szóismétlés emendálva.]

⁶³ segédtisztjével, <a' ráczok f> minthogy

⁶⁴ hír <hogy> volt

⁶⁵ vállalta [Emendálva.]

⁶⁶ vallásokat <. > nem

⁶⁷ k./tját [Átírás.]

⁶⁸ a' [Beszúrás.]

⁶⁹ egy <az> önkéntes

⁷⁰ volna. <F> A

voltak elő örökök állítva, kik onnan mind szét szökdöstek. A' vezérek pedig az egész csata alatt jelen sem voltak, hanem a' baj⁷¹ kezdetén, oda hagyták Földvárt, és Becsére vonultak. Nehány⁷² rácz parasztot kiket a' mi honvéd tiszteink kétszer elfogtak 's⁷³ a' németeknek átadtak, ezek szabadon eresztették. – Innen Ó Becséről a' ráczság már mind kiszökdösött.⁷⁴ Egy rácz parasztot kirendeltek a szekerével katonai szolgálatra, 's a' paraszt megszökött az önkénteseknél hagyván lovát kocsiját, kik most magok járnak rajta. Egyébiránt afféle elfogott rácz kocsija lova minden önkéntes⁷⁵ századnak van. A' többi elfogott marhákat az ide menekült Magyaroknak részint ingyen részint néhány huszasért adták az önkéntesek; megosztják velök felesleg kenyereket is.

Cserei csókoltatja kezedet édes, és az Etelka haját. Még meg van a' fogvájó mit Etelka csinált és tudod egyszer asztalnál neki adtunk.

Még eddig a' várt seregek közül senki sem érkezett. A' Szent⁷⁶ tamási nagy csata körül belől 7^{dikén} vagy 8^{ikán} fog történni⁷⁷ midőn a' ráczok három oldalról egyszerre fognak megtámadtatni.

Irjatok édes, mert mi más vidékről⁷⁸ ide híreket nem hallunk. Én is meg írom mihelyt valami érdekesebb dolog történik.

Csókollak mindnyájatokat, isten veletek!

Mit mond Rádai? Nincs-e valami bajotok?

Egresi Gábor
mk

26. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1848. augusztus 7.

Pest 7^{dik} Augst
1848

Édes Férjem!

Anyit kellene írnom de az öröm a tegnapi leveledre igazán megzavart Édes leveled olvasásakor mondhatlan örömem volt láttalak mind kettőtöket együtt mikor a hajóról le szálltál látlak⁷⁹ és én is ott szeretnék veled osztozni azon boldogságba⁸⁰ hogy fiamat láthatod és Vele lehecz mert ugyi Édes meg érdemli most hogy mellete légy sokan mondák hogy ha csatába mentek egygyütt még csak hátrálni fogjátok egy mást de én nem aszt hiszem hanem még lelkesitheti az apa fiát és a fiu az apát én pedig kérem az istent hogy óltalmazzon benneteket⁸¹

⁷¹ [/aj] [Átírás.]

⁷² vonultak. <.> Nehány

⁷³ elfogtak <.> 's [Az „s” az áthúzott betű fölé írva.]

⁷⁴ kiszökdösött [Átírás.]

⁷⁵ önkéntes [Emendálva.]

⁷⁶ a' <tám> Szent

⁷⁷ fog <kezd> történni

⁷⁸ [/]idékről [Átírás.]

⁷⁹ le szálltál <és> látlak

⁸⁰ azon <... ..> boldogságba

⁸¹ benne[/]eket [Átírás.]

és meg is halgatja kérésem⁸² ha⁸³ magamért nem i[s]⁸⁴ de Etelkámért ki ártatlan gyermek⁸⁵ és minden nap kéri istent hogy az ő jó apját és testvérét őrizze meg és hozza haza a mi bódogságunkra.

Édes voltak oljan emberek⁸⁶ akik úgy magyarázták elmeneteled hogy te családi életteddel nem vóltál meg elégedve és azért örökre idehagytál bennünket és sajnálkozva mondák hátha a férjem meg talál halni mi lesz belőlök⁸⁷ én⁸⁸ igazán nem tudtam mit mondjak⁸⁹ rá boszszankodjam⁹⁰ é vagy nevessek azzal halgattatám el hogy az én férjem minden dolgát meg gondolva teszi és nem szokta senki orrára kötni és a⁹¹ meg halást pedig az isten tudja kit vegyen el az én férjem soha senkit nem bántot és isten szereti a jókat neked hát⁹² élned kel hogy még több jót is tehes a⁹³ szegény⁹⁴ emberrel

Édes az a leveled⁹⁵ a mit először küldötél igen meg szomorított és igen bus voltam igazán nem mertem Etelkára nézni mert mingyárt⁹⁶ sirtam és ő Velem mikor Etel elolvasta a levelet nem szólt egyebet csak ó apám apám be nagyon szánom így Édes így foljt⁹⁷ le egy hoszszu⁹⁸ hét míg a másik leveled irád. a mit bátyám⁹⁹ mindjárt Bajzához küldöt¹⁰⁰ hogy nyomassa ki az első leveled petőfi is akarta hogy oda adjam az Élet képekbe de én nem adtam gondoltam olj szép levelet nem olvashat minden komisz ember hiszen te ismered az embereket és tudod mit lehet mit nem édes a tegnapi leveled házról¹⁰¹ házra hordják mert a becsülletes rész úgy várta mit fogsz írni mint a messiást Rádai¹⁰² nagyon haragudot hogy el mentél még a fizetésed is letiltá¹⁰³ de én¹⁰⁴ Erdéljivel¹⁰⁵ beszéltem és elmondám hogy van a dolog másnap épen gyűlés vólt a grófnál és¹⁰⁶ el igazított mert a¹⁰⁷ nyugtatvánt el küldte nekem és ki is vettem a fizetésedet most meg az a hír szállong hogy csak fél fizetést fognak adni 16^{kán} de ez is semmi csak titeket ne érjen baj. édes amennyibe lehet vigyász magadra a jo Csereinek mond meg az én köszönetemet hogy erántad olj szívességgel van ujságot írnek ha tudnék valamit bécsbe teg-

⁸² kérésem [Emendálva.]

⁸³ kérésem <...> ha

⁸⁴ [Szétfolyó tinta.]

⁸⁵ gyermek [Átírás.]

⁸⁶ ember [Emendálva.]

⁸⁷ belőlők [Átírás.]

⁸⁸ én [Átírás.]

⁸⁹ mondjak [Átírás.]

⁹⁰ boszszankodjam [Átírás.]

⁹¹ és <a mi> a

⁹² hát [Átírás.]

⁹³ az [Emendálva.]

⁹⁴ szegény [Átírás.]

⁹⁵ leveled [Átírás.]

⁹⁶ mingyárt [Emendálva.]

⁹⁷ foljt [Emendálva.]

⁹⁸ hoszszu [Emendálva; átírás.]

⁹⁹ bátyám [Átírás.]

¹⁰⁰ küldöt [Átírás.]

¹⁰¹ házról [Átírás.]

¹⁰² Rádai [Emendálva.]

¹⁰³ letiltá [Átírás.]

¹⁰⁴ de <...> én

¹⁰⁵ erdéljivel [Átírás.]

¹⁰⁶ grófnál <...> és

¹⁰⁷ mert <nug> a

nap volt nagy nap melj talán ránk¹⁰⁸ nézve is jó hatással lenne ha meg adnák magokat az austriaiak frankfurtal ha egyesülne istván Batyányi bécsbe van és Jelasics is ot van és azt beszéllik hogy ha nem egyesül bécs a frankfurtiakkal jelasics lövöldösztetni fogja bécset erről egy pár nap mulva bővebben¹⁰⁹ foglak tudósítani. Ó Édes be sokkat szeretnék¹¹⁰ neked és tudnék beszélni de írni nem tudom ugy a hogy akarnám a kezem még most is fáj és az ujaim öszve vannak¹¹¹ dagadva alig tudom a tollat fogni¹¹² ugy fáj édes turcsányi nagyon kéret hogy ha a testvérjét fel keresné és csak anyit írnál hogy él é az egész Város tudja hogy a táborba vagy anyi nők jöttek hozzám ki a fiát ki férjét akárná tudni él é Édes íráj mihejest levelem meg kaptad mert véghetetlen nyugtalansággal várom leveled Ákos írjon a Szentpéter¹¹³ bátyának csak egy két¹¹⁴ sort is nagyon jól fog neki esni és te is Gábor szint ugy láttam hogy rosszszul eset neki hogy nem emlited egyik leveledbe sem most pedig az isten áldása legyen veletek és óltalmaszson meg minden bajtól ez az én minden perczen való kérésem téged szerető nődnek

Zsuzsikádnak¹¹⁵

Ákost csókold¹¹⁶ meg Édes heljetem

Édes a levelet azért¹¹⁷ írjuk Ákosnak hogy jobban kézhez kaphasd¹¹⁸

27. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Óbecse, 1848. augusztus 8.

Óbecse, aug. 8.¹¹⁹ 1848.

Édes Zsusikám!

Ne tíz, hanem husz pengő forintot küldjete, még pedig minden esetre, különben sem a' fiúnak nem hagyhatok egypár forintot, sem haza nem mehetek. Tegnap előtt este érkeztek meg a' pesti ideiglenes önkéntesek, de én táborban levén őket nem láthattam, mert még az nap éjjelre Törökbecsére mentek. Onnan Török Miklósék¹²⁰ átüzentek, hogy látogassam meg őket, – át is mentem tegnap reggel, de alig értem oda, midőn az a' hír érkezik Bornyasról, melly egy jó órányira van oda, – hogy a' Szervianok beütöttek Bornyasra¹²¹ hol csupán magya-

¹⁰⁸ rák [Emendálva.]

¹⁰⁹ [/]övebben [Átírás.]

¹¹⁰ szeretnek [Emendálva.]

¹¹¹ van [Emendálva.]

¹¹² fog[/]i [Átírás.]

¹¹³ Szentpeteri [Emendálva.]

¹¹⁴ [/]ét [Átírás.]

¹¹⁵ Zsuzsikádnak [Emendálva.]

¹¹⁶ csóko[/]d [Átírás.]

¹¹⁷ az[/]t [Átírás.]

¹¹⁸ Édes a levelet azért írjuk Ákosnak hogy jobban kézhez kaphas[/] [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva. Átírás.]

¹¹⁹ 5 [Átírás.]

¹²⁰ [/]iklósék [Átírás.]

¹²¹ beütöttek <a>Bornyasra

rok laknak; azonnal riadót doboltak, 's az ott levő Csongrádi nemzetörök, a' pestiek és valami 4 ágyú azonnal indulásra készültek. Én tehát a zavarban Törökéket meg nem találhattam, sem más pesti ismerőseimet; 's nem levén ott velem löfegyverem nem mehettem¹²² volna velök, és azon¹²³ katonatorvosok kikkel mentem, sietvén haza, jönnöm kelle. Ma ismét átmegyek ha ott találnám őket, mert az a' híre hogy Becskerekre mennek. Ma reggel Bornyasról ágyuzást hal- lottunk táborunkba, reggeli 4 és 5 óra között. Nem tudjuk még sem a' tegnapi kimenetelt, sem a' mait. Azt beszélik, hogy a' Szervianok a' tőlünk elvett gözösökön jöttek oda, hat hat ágyút hozván a' gözösökön, valjon ezek ágyúztak-e ma reggel, nem tudjuk. Török becsére szinte akkor hoztak be a' mezőről egy magyart, kinek feje félig levágva, 's jobb karja több helyen be volt vagdalva. Az éjjel háromszor riasztottak fel, de még most sem tudjuk mi volt az oka, mert a' földvár¹²⁴ felé fekvő táborból trombitáltak a' huszárok riadót, mi pedig attól igen távol, Szent tamás irányában táborozunk, hol csak nappal fogdossuk a' ráczokat kik Szent tamásra szöknek megrakodva. Sanyaru élet ez itt a' táborban. Éjelenként alig alhatom három, – legfeljebb négy órát hanem azért egészséges vagyok. De a' várakozást már rettenetesen meguntam, és ha so- káig halogatják a' Szent tamási csatát, – kitelvéen szabadságidőm, – szegény szemre haza kell mennem a' nélkül hogy egy valamit való csatában lettem volna, 's majd azt mondják hogy az ütközet elől jöttem el. A' székeleyek 2^{ik} zászlóalját és az oláhokét ma várjuk. De az érkezők innen mind máshova mennek. – Nem értelek édes hogy miért nem írsz? Anyira el vagy fog- lalva? Mi történik a' Színház körül, és veletek? Én itt hirlapot se látok, csak néha hallok belőle valamit. Ákosnak semmi baja. Nehéz életök van ugyan, anyira hogy már több felénél kidőlt, de neki nem árt. Tegnap előtt óta valóságos káplárnak neveztetett ki. 'S ma húzza legelőször a' káplári díjt. Lendvay Marczi, szegény, kimaradt, mert viselete ellen sok a' kifogás. Ha irtok, a' „Honvéd sereg II^{ik} Zászlóaljának 5^{ik} Századához” utasítsátok. A' hús pengőt levélben is el- küldhetitek a' postán, nem vész most el. Bánom hogy több feje és más ruhát nem hoztam; igen szennyes ágrul szakadt vagyok. Ákosék tegnap célba lőttek. A' fiú meglehetősen lő. 14 között hétszer talált. Tegnap estve Bornyast a' Servianok felgyújtották, de nem sok ház égett el, mert az csak kertész tanyákból állván, a' házak igen messze vannak egymástól. Miért nem közlitek leveleimből azon részeket, melyek újságba valók. Gózon szívesen eljárna benne. Petőfinek is irtam a' napokban. Ő igen sokat ártott magának egy pár utóbbi lépésével. Utam- ban mindenütt ellenségeivel találkoztam. Ő töle azt várták, eddigi jelleme szerint, hogy most, midőn a' dologra került, – a' harcosok első sorában fogják látni. És én védeni sem igen tud- tam. Be kimondhatatlanul jól esnék, ha csak egy ismerősöm vagy barátom volna itt velem. Iszonyu rideg így az életem, és igen magányosan érzem magamat, ha¹²⁵ bár ezek a' tiszték irántam mind igen szívesek is. Azért csaknem mindig fiammal vagyok. Nagy dolog a' családot nélkülözni egy család-apának. Ha tudtam volna, nem jöttem volna le illy korán, – csak az ütközet¹²⁶ napjára. A'¹²⁷ württemberg huszárok már Szegeden vannak. A' Debreczeni zászlóalj is megérkezett, a' veszprémi¹²⁸ szinte, és tovább is mentek. Verbászon tegnap is két ráczot

¹²² nem <maradh> mehettem

¹²³ és <...> azon

¹²⁴ a' <hus> földvár

¹²⁵ magamat, <am> ha [A „ha” az áthúzott rész fölé írva.]

¹²⁶ utközet [Emendálva.]

¹²⁷ napjára. <De> A'

¹²⁸ veszprémi [Átírás.]

akasztottak. Az egyik 150 ezer forintot hagyott az országnak. – Halála¹²⁹ előtt csinált¹³⁰ végrendeletet. A másik 800 köböl búzát és zabot. Becskerek mellett ismét 400 rácz esett el, a’ Don miguel gyalogok és Kis Ernő huszárai által. A’ Szent tamásiak azt mondják, szénákat ástak, – és házfedeleiket mind ganéjjal borítják az ágyu golyók ellen: hogy meg ne gyuljanak. Egyéb-iránt nincsenek többen fegyveresek 8 ezernél a’ romai sánczbeliekkel együtt; és valami 9 ágyujok van, nekünk itt Óbecsén már 32-tő van, s a’ Verbásziakéval együtt Szent tamás körül összesen valami 52. A’ bombák még csak 14^{dikére} érkeznek meg, mint mondják. A’ német tisztek között itt sok Pecsovics gazfi van. A’ huszárok közül igen sokan quietáltak, minthogy az ütközet közeledik. Rádai Palival is találkoztam, – itt van, – már főhadnagy. A’ vilhelm ezredbeli polákok, kik itt vannak, tiszteikkel együtt magyar gyűlölő czudar faj. Kár volt ezeket ide hozni; hanem nem mernek motszanni az önkéntesektől. – Most isten veletek! Csókollak mindnyájatokat. – Egresi Gábor

mk

Szinházi barátimat üdvözlöm. Mondjad Lászlónak hogy tegyen úgy mint én; vegyen bucsut a’ kapufélfától, aztán fogasson be, s’ jöjjön ide, életében ez lesz a’ legjobb a’ mit tehet; itt minden bűnéért meglakolhat.¹³¹

28. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Óbecse, 1848. augusztus 14.

Ó Becse, Aug. 14. 1848.

Édes Zsuzsikám!

Már látom hogy hiában töltöm itt alatt egész szabadságom idejét, egy egész hónapot, a’ harcvágy és süketlen várakozás kínai és unalmai között. A’ táborozás ugyan mind ekkorig jó izün hatott reám, mert önkéntesen részt vevén a’ katonai kötelességekben, e’¹³² szokatlan munka élénken foglalkodtatott; és szerettem, hogy ez új oldalával az életnek ténylegesen megismerkedhetem, én, ki különben az élet iskoláit már jóformán keresztül tanultam. De azt hittem, hogy ez nem sokáig fog tartani, hogy ma holnap az ütközetre kerül a’ sor: és ime hétről hétre halasztják az ostromot. A’ haszontalan és mégis a’ seregbe nézve olly fárasztó táborozások már boszantanak, s e lelki tétlenség nekem, ki szellemi munkához vagyok szokva, kiállhatatlan. Aug. 25.kén, kitelvén¹³³ egy hónapi szabadságom ideje: akár lesz addig harcz akár nem, haza megyek. Én nem tehetek róla; én itt vagyok, – rajtam nem mult hogy harczba¹³⁴ nem meheték; azért öntudatom nem vádol azzal, hogy félnék az ágyú golyótól. Az eddigi halogatás oka, vagy inkább ürügye az volt, hogy a’ bombák meg nem érkeztek. Már azok is itt vannak, s még sem megyünk, hanem időt engedünk a’ ráczoknak, hogy magokat erősítsék, és

¹²⁹ halála [Emendálva.]

¹³⁰ csinált<a>

¹³¹ bűnéért meglakolhat [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹³² kötelességekben, <... élénken foglal> e’

¹³³ 25.kén, <...> kitelvén

¹³⁴ harczba<n>

okot¹³⁵ arra, hogy halogatásunkat, veszteglésünket félelemnek tartván vér szemet kapjanak, 's¹³⁶ vakmerőségeik még szemtelenebbekké legyenek¹³⁷ – hogy bennünket egyenként pusztítsanak, öljenek, míg mi nekünk¹³⁸ hajaik szálát¹³⁹ sem szabad illetnünk, hanem a' katonai törvénszéknek épségben átadnunk, hogy ott feloldozzák és szabadon bocsátgassák. – Tegnap előtt a'¹⁴⁰ szállások között, egy kis rácz vadászatot tartván a' mi Zászlóaljunk egy csapata, ismét három ráczot fogott el fegyveresen. Négyen voltak, 's a' magyar szállásokra jöttek rabolni Szent Tamásról. A' mi külső patrolaink észrevevén¹⁴¹ hogy bujkálnak a' kukoriczák közt: bekerítették 's megszorították őket; 's látva hogy zárva vannak lödözni kezdtek, és¹⁴² Takácsi nevű huszár hadnagyot a' lábán meg is sebesítették; de a' mieink előbb azt a' ki a'¹⁴³ hadnagyra lőtt, egy óriás ráczot, két lövéssel leterítették 's össze szurkálták, a' hármat pedig kergetve fogták el. Az egész város várta mint hire is volt, hogy fel akasztják: azonban a' törvénszék két tagja, neveiket is tudom, – katonák, – nem¹⁴⁴ szavazván halált¹⁴⁵ nekik, ki nem végeztettek. Még eddig azt adták ürügyül az illy fölmentéseknek, hogy őket kémekül használják és hadi¹⁴⁶ kalauzokul, – mint a' kik az ellen tábor benső dolgait ismerik: de hát 50 kalauzra van szükség? – Igazán meg kell dühödni, vagy kétségbe esni az embernek. Most mint bizonyost rebesgetik, hogy holnapután ütünk rájuk, – de már én ezt sem hiszem, mert mindig így tettek. Aztán mások azt mondják, hogy 8 napnál előbb nem lehet kezdeni, mert az ágyútelepek kocsisai mind újonczok, nem tudnak a' lovakkal bánni, ezeket jól be kell tanítani. Az az egy szóval azt várják, hogy az őszi esőzések bekövetkezvén, az ágyúkkal ne lehessen mozogni az itteni mezőségen, a kiöntések, mocsarak és sár miatt; holott most olly kedvező száraz idő jár, hogy még a' leg nagyobb nádasokban is száraz lábbal járhatni. Az erdélyi oláh határőrök Szegedről megszöktek hanem egy osztály Würtemberg huszár van nyomukban, 's ha az ellenséghez akarnak szökni: lekonzolják őket.

Még mind e napig nem kaptam tőled édes Zsuzsikám többet egyetlen egy levélnél, *három hét alatt!* pedig hiszen talán rá érhetnél hozzám egy pár szót szólani, míg teheted. Én neked talán már a' hetedik levelet írom. De ha eddig nem írtál, úgy ne is írsz, mert leveled nem fog itt találni holnapon túl. Mint bizonyost hallom több tekintélyes embertől, hogy holnapután ütközetbe megyünk. Földvár, Szent tamás, és Turia egyszerre fognak megtámadtatni. Hova¹⁴⁷ rendelik a' mi Zászlóaljunkat nem tudom, de alkalmasint Földvár vagy Turia ellen, minthogy Szent Tamáshoz Verbász közelebb levén Verbászról¹⁴⁸ fogják megtámadni¹⁴⁹ Szent Tamást.

E' leveletem 14dikén kezdtem, és ma végzem, 16dikán. Várom lesem tőled a' levelet, – 's hiába. Pedig minden nap lett volna mit írnod magatokról, 's ha ezt első dolgoznak érezted

¹³⁵ és <alkalmat> okot [Az „okot” az áthúzott szó fölé írva.]

¹³⁶ 's [Beszúrás.]

¹³⁷ legyenek. [Az írásjel emendálva.]

¹³⁸ nekünk [Beszúrás.]

¹³⁹ szálát [Emendálva.]

¹⁴⁰ előtt <ismét meg> a'

¹⁴¹ észrevévén [A második „é” ékezte áthúzva.]

¹⁴² kezdettek, <de> és

¹⁴³ ki <...> a'

¹⁴⁴ katonák, – <...> nem [A „nem” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁴⁵ szavazván <hogy> halált

¹⁴⁶ és <l> hadi

¹⁴⁷ megtámadtatni. <. > Hová [Az ékezet áthúzva.]

¹⁴⁸ levén <... > Verbászról [A „Verbászról” az áthúzott rész fölé írva.]

¹⁴⁹ fogják <amazt> megtámadni,<>

volna rá is érhető, nekem pedig milly jól esett volna szörnyű magányomban bár minő apróságokat olvasni és tudni felőletek! Mert¹⁵⁰ hiába, akármenyi bár az ismerős itt, én még is egyedül vagyok, kivéve azon néhány órát mit szolgálaton kívül fiammal tölthetek.

Most már a' csata kezdete felől bizonyost írhatok. Az ágyuk innen ma és tegnap indultak Verbászra, maga Bechtold, kíséretével¹⁵¹ és a' tömérdek ágyúvonattal ma hajnalban indult. Négy oldalról támadjuk meg Szombaton, 19^{én} az ellenséges táborokat, ugymint Verbászról és Temerin, vagy¹⁵² Hegyes felől Szent tamást megtámadja 40 ezernyi sereg, 55 ágyú, és két bomba. Innen Ó Becséről ugyan azon pillanatban Turiát és Földvárt megtámadjuk mintegy 6 ezernyi sereggel, és 6, vagy 8 ágyúval; tehát mi a' seregek bal szárnyát képezzük, s így a' mi 2^{ik} Zászlóaljunk Földvárt fogja ostromolni. Ezen terv szerint az ellenségnek mind a' négy fészke, ugymint Szent tamás Turia, Földvár, és a római sánczok három szoros lánczolatban lesznek körül kerítve, ugymint: 1. az ágyuk és¹⁵³ lovasság, 2.¹⁵⁴ a' sorkatonaság, 3. a' honvédek által.

Az elfoglalt helyeket a' Csongrádi, Csanádi, Hevesi, Nógrádi s más vidéki nemzetörség fogja megszállani. A' Károlyiak 4 ezernyi seregökkel szinte Verbászra érkeznek. A' székelyek Hegyes felől mennek Szent tamásnak. Seregeink Karloviczig meg sem állnak. Tehát igazán most, vagy soha. Mindezeket most már nyilvánosságra lehet hozni, minthogy mire levelemet olvassátok, akkorra már a' koczka elvettetett.

Isten legyen velünk!

Fiammal együtt csókolunk mindnyájatokat.

E G
mk

[címzés:]

Ó Becséről

Egressi Gábornénak.

A nemzeti Színháznál.

Pesten

29. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1848. augusztus 14.]

[Elveszett.]

¹⁵⁰ mert [Emendálva.]

¹⁵¹ kíséretével [A második „é” ékezeze áthúzva.]

¹⁵² Temerin, vagy [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrek-túrajellel jelezve.]

¹⁵³ ágyuk <...> és [Az „és” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁵⁴ [/] [Átírás.]

30. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1848. augusztus 15.

Pest, augt 15^{kén}

1848

Édes Gáborom!

Tegnap küldém el a levelet¹⁵⁵ ameljbe küldöm a¹⁵⁶ husz pengött és a mi miat nagy szorongás-
ba vagyok de hogy nem a postán küldém¹⁵⁷ annak egyenesen bácsi az oka mert épen a levelet
beakarám pecsételni mikor jön az az Asszony¹⁵⁸ kinek a férje Ákossal van századba kinek te is
vittél levelet Vendler¹⁵⁹ Jánosnak hívják ha tehát ezt a levelet hamaréb kapod meg mint a
pénzest a nevérol keresd meg a férjét mert az minden percbe várja a nejét mert maga hijta
hogy menyen hozzá Édes ez az asszony ugy örült mint gyermek hogy mehetet a férjéhez én¹⁶⁰
is így örültem volna ha menetnék hozzád édes itt küldök még neked 2 forintot az új magyar
bankóbol itthon nagy zavar van a bankókal nem akarják váltani mert a minisztérium a bécsi
bankót betiltotta és eljárunk 2 vagy 3 nap is míg fel tudunk¹⁶¹ csak egyet is váltani azért te is
miheljest meg kaptad csak agy¹⁶² túl rajta hogy valami akadályod ne legyen Vólt é nállatok
mészáros miniszter mert az este jött meg az alsó vidékről de még nem tudni mit végzet
hólnap fogja az alsó házba elmondani mi sikerrel járt a király már bécsbe van 12^{dike} ólta és az
a sok bolond német majd el veszti az¹⁶³ esztét örömébe beszélnek hogy 20ra pestre jön de ezt csak
ugy veszem mint mende mondat mert egyik órába jót hal az ember már a másikba hogy a jó
hir nem igaz és így az ismerősök csak aszt mondják annak hiszek mit Egressy ír írnál édes
minden nap mert ugy is 5 hat nap¹⁶⁴ kapom leveled¹⁶⁵ egy más után és sies is már haza¹⁶⁶
hozánk¹⁶⁷ mert így élni¹⁶⁸ mint én édes iszonyu¹⁶⁹ hejzet mindég a legnagyobb szorongásba
mert kettőért¹⁷⁰ féltene¹⁷¹ és rebegnem hogy el vesznek vagy elnyomorodnak édes ere gon-
dolván kécségbe esem és a szívem öszve szorul fájdalomba mert elgondolom hogy még nem is
lehet vigyáznotok¹⁷² hogy baj ne érjen mert akkor gyávának mondanának és így egyedül isten-
ben bízva várni kel mi történik én istenbe bízva és kérve örizen meg benneteket hogy nekem
végtelen örömem lehessen az életbe együtt örülve sírva láthassalak enyémekeket

¹⁵⁵ levele<.>t

¹⁵⁶ [../] [Átírás.]

¹⁵⁷ küld[../]m [Átírás.]

¹⁵⁸ az <asz> Asszony

¹⁵⁹ Vendle[../] [Átírás.]

¹⁶⁰ é[../] [Átírás.]

¹⁶¹ dudunk [Átírás.]

¹⁶² a[../]y [Átírás.]

¹⁶³ [../] [Átírás.]

¹⁶⁴ pap [Átírás.]

¹⁶⁵ [../]eveled [Átírás.]

¹⁶⁶ h[../]a [Átírás.]

¹⁶⁷ haza <...> hozánk

¹⁶⁸ elni [Emendálva.]

¹⁶⁹ i[../]onyu [Átírás.]

¹⁷⁰ kettő[../]rt [Átírás.]

¹⁷¹ kettőért <...> féltene

¹⁷² vi[../]yásznok [Átírás.]

Édes üdvezlem Csereit téged fiammal együtt öllelek csókollak édes jó Gáborom Szerető nőd
Zsuzsika

mikor levelem irom Etelka még alszik és bizonyosan veled foglalkozik mert sokszor mond-
ja¹⁷³ apámmal¹⁷⁴ álmodtam

31. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Óbecse, 1848. augusztus 15.]

Édes Zsuzsikám!

Leveledet ma reggel vettem. Már igen rég vártam. Tegnap én már hozzád a' negyedik levele-
met indítottam meg. Reménylem, hogy eddig már utban van hozzád másik leveled is.

A' kezed fájása édes igen aggasztó. Miért nem mutatod meg Kovácsnak?

Nekünk¹⁷⁵ semmi bajunk egészség tekintetében de kimondhatatlan unalmas az egyedülség
és várakozás ama nagyszerűleg véres pillanatokra, melyek hazánk és családaink sorsára nézve
valóban elhatározók lesznek.

Jó az isten bizzunk benne!

Csókollak édes Etelkával Árpáddal¹⁷⁶ és Sándorral együtt – Szerető férjed¹⁷⁷

Egresi Gábor
mk

32. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szeged, 1848. október 26.

Szeged, Oct 26. 1848.

Kedves Zsuzsikám!

Alig juthatok egy kis időhöz és pihenéshez, hogy neked egy pár sort írhattak. A' fejem sincs
helyén édes a' tömérdek, és sokféle ágazó munka miatt, mely rendeletekből parancsokból és
személyes intézkedésekből áll. Reggeltől nap estig szobámban egyik ember a' másikat éri,
Főispánok, tisztek, hatósági és katonai küldöttek, transportok, mindennemű szállítmányok
biztosai járnak kelnek ki s be hozzám. Hát még a' sok egyes szolga lelkű nép¹⁷⁸ pártfogást
kérők serege, melly állásom¹⁷⁹ magassága miatt hozzám tolakodik! – Ezeken kívül utazásokat
tennem, népgyűlések és tanács termekben szónoklanom, lelkesítenem, s ha szükség paran-
csolnom kell. Mindezekről édes, csak majd otthon beszélhetek neked, most arra sem idő sem
hely nincs. Azonban, úgy érzem édes, hogy ez új téren, a' kormánybiztosi állásnak a' jelen¹⁸⁰
percekbeni nehéz és fáradalmas volta mellett is, én itt eléggé helyemen vagyok. Hízlegem

¹⁷³ modja [Emendálva.]

¹⁷⁴ apámmal [Emendálva.]

¹⁷⁵ Kovácsnak? <Ha édes> Nekünk

¹⁷⁶ Árpáddal [Emendálva.]

¹⁷⁷ férjed [Emendálva.]

¹⁷⁸ né[.] [Átírás.]

¹⁷⁹ állásom [Emendálva.]

¹⁸⁰ a' <p> jelen

magamnak, hogy e helyet becsületesen betöltöm. Mert hiszen jó akaratom mellett, a' hazai ügyek körül némi tapasztalásokat én is szereztem, tehát magamat meglehetősen tudom tájékoztatni bármi bonyolult körülmények között is, és ha ezek mellé még erélyességet szükséges kifejteni, tudod édes, hogy e tulajdonság az én jellememből és véralkatomból nem hiányzik, 's ez már némely hatóságok és tisztviselők irányában meg¹⁸¹ is tette egy párszor hatását mióta illy minőségben működöm e vidéken.

Voltam Becskereken, értekeztem Kiss Ernővel személyesen. 13 ezer embert vezéltem Mokrin alá, melly roppant szép erőnek láttára a' rácz mind földre borult, átadta fegyverét és megesküdött hogy soha ellenünk nem szövetkezik. Ennek ugyan nem hittünk de még se vólt ekkor már¹⁸² okom, hogy a' népet rá bocsássam a' Kikindai kerületre; hanem¹⁸³ e' nép édes olly iszonyu dühös volt már, hogy ez az egész 60 ezer rácz tömeget egy lábíg legyilkolja ha akarom; csupán egy szavamba került volna, 's most azt mondhatnám, hogy a' Kikindai kerület nincs többé! Azonban illy nagyszerű irtó operatiora nem éreztem magamat felhatalmazottnak, mert nem tudhatni hogy a' felbőszült nép hol állott volna meg, és minden következményekért felelőséget nem vállalhattam. Így igen nehéz volt őket aztán visszatéríteni. Azonban én összeszedtem magamat 's mind a' három táborban személyesen megjelenvén katonai rendben négyszöget képezve kiállittattam¹⁸⁴ a' népet s' középen egy üres kocsira állván olly sikerrel beszéltem hozzájuk, hogy magam is meg lepettem, 's egy szó ellenmondás nélkül vissza mentek. Egy ágyútelepem is volt. Ha ezt a' népet még egyszer felköltik a' ráczok ellen ez mind ki fogja a' ráczot irtani. Tegnap és holnap Szegedről és a' Kiskunságból indítok Becskerekre Kiss Ernőhöz 4000 gyalog és 1000 lovas nemzetőrt: Rósa Sándor csapatját tegnap indítam meg; 100 válogatott pusztai lovas. Gyönyörű nép. Nem tudom édes hogy mikor szabadulhatok, mert még sok tenni valóim vannak. De ha sokáig kell itt maradnom, akkor látogass meg Etelkával. A' jövő Kedden azonban reménylem hogy haza rándulhatok, ha csak egy pár napra is. Menyire örvendenek az itteni színészek, hogy Szeged városának színész társuk parancsol; sőt nem csak¹⁸⁵ Szegednek hanem Vármegyéknek. Valóban édes csodálatos is az események működése! A' Jókayné öccse is itt van és igen beteges, adtam neki egypár forintot. Hogy vagytok édes, és mi hír nálatok? írj¹⁸⁶ ide Szegedre rögtön, és leveledet így czimezd: „Egressy Gábor Kormánybiztosnak.” mert így akárhol lennék megkapom. Ákos hogy van? – Üdvözlöm Zsigát és a' Nagymamát. Csókollak édes mindnyájotokat

Szerető férjed
Egressy Gábor
mk

Sok ujságot írj édes, mert én itt mit se tudok.

[címezés:]

Szegedről

Egressy Gábornénak.

october 26. 1848.

Pesten

¹⁸¹ irányában <már> meg

¹⁸² már, [Az írásjel emendálva.]

¹⁸³ kerületre; <mert e> hanem

¹⁸⁴ kiállittattam [Emendálva.]

¹⁸⁵ nem <...> csak

¹⁸⁶ nálatok? <ij> írj

33. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Szászsebes–Déva, 1849. augusztus 10–13. körül]

Édes még élek, de kimondhatatlanul kinos életet mert nem tudhatom mi lön belöletek eddig és mert dolgaink olly fordulatot vönek, melly szerint mindig sötétebb felhők látszanak fejünk fölébe tornyosulni. Továbbá naponként érzem a¹ Negyven év sulyát melly vállaimon fekszik. Sem testem sem lelkem nem tudja megszokni ezen egészen idegen nemét a' foglalkozásnak mellyhez a' balsors által kötve vagyok. Jol tudod édes, hogy nekem alig levén az életben valakim, kit barátomnak nevezhettem volna: tehát családom körében találtam fel egész világomat. És titeket nélkülözni, – isten tudja meddig! – talán örökre: e gondolat iszonyu, – elviselhetetlen. Napokon át tünödöm, mi lesz belőlem, mert hiszen én² ezerek között is olly elhagyott, olly árva vagyok. Ha otthon, a' régi pályatársak között sem sokat találtam, kikkel lelkem teljes³ öszhangzásban lehetett volna: menyivel kevesbbé itt, e mostani helyzetemben. Mind⁴ inkább kezdek arról is meg győződni édes, hogy e helyzet, nekem nem való, – hogy itt én ugy⁵ vagyok mint a' hal mellyet eleméből a' szárazra tesznek, – ide nem elég tulajdonok azok mellyekkel én bírok; ide tehetségek⁶ kellenek, mellyekkel én nem születtem, és tudományok, mellyeket megtanulni már nekem későn van. Azért megért bennem a' határozat édes, hogy ez állapottól végbucsut vegyek. Mi történend velünk, – hol, és miként fogok megélhetni ha minden veszve lesz: azt nem tudom, – csak azt tudom édes, hogy nélkületek nem élhetek, – veletek együtt pedig a' leg nagyobb nyomornak is nyugodt lélekkel megyek elébe, mert hiszen ti örömmel osztjátok azt meg velem. És hiszen tudod a' mi családí⁷ jelszavunkat édes, melly a' szenvedések óráiban mindig megvigasztalt bennünket t.i. hogy jó az isten, és nem hagyja el az igaz embert! Még mind eddig Ákosról sem tudok semmit; de fogok tudni nem sokára mert egy pár hét mulva felkeresem őt Arad tájékán, hol lenni mondták. De hát titeket édes hogyan, hol és mikor foglak láthatni? pedig akár-mint, de látnom⁸ kell benneteket ha bár otthon is... egyébként ha te ebbe nem egyeznél, tehát jöjj⁹ indulj el oda minél hamarább hova üzentem engemet¹⁰ ott fogsz találni, 's hozd el ha lehetséges Etelt is. Most isten veletek a' jóknak és igazaknak istene, csókollak ezerszer mindnyájatokat. G.

¹ érzem <hogya> a'² hiszen <hogya> én³ lelkem <öszhangba> teljes⁴ helyzetemben. <De ... legfőbb E'> mind [Átírás.]⁵ én <olly> ugy⁶ ide <olly kép> tehetségek⁷ mi <j> családi⁸ de <meg> látnom⁹ [...] [Átírás.]¹⁰ engemet [Az ékezet áthúzva.]

édes a' haza el van veszve. ha keresztül hatolhatok Ráczhhoz megyek és Ákoshoz ha még él onnan Miskolczra a Rác¹¹ házához, – ha ott leszek majd megtudod, és akkor jöjjetek, ha¹² megbocsátást nyerhetek haza megyek, ha nem úgy keressetek fel ott a' hol a télen voltunk tudod édes és akkor mindenestől végkép jöjjetek el...¹³

34. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Vidin, 1849. augusztus 30. – szeptember első fele]

[Elveszett.]

35. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Vidin, 1849. szeptember első fele]

[Elveszett.]

36. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Vidin, 1849. szeptember 18.

Viddinből, törökországból, September¹⁴ 18. 1849.

Édes lelkem Zsuzsikám! Már harmadik levelemet írom neked innen számkivettetésem és iszonyú rabságom helyéről; vajha csak egyik is eljuthatott volna hozzád! Mert ezekből legalább megtudhatnád némi megnyugtatósdul,¹⁵ hogy még nem haltam meg, hanem hogy élek egy végtelenül nyomorú életet.

Éltek-e még lelkem kedves nóm és gyermekeim?... Nem hurczoltak-e rabságra benneteket; nem vették-e el csekély holminkat; él-e még az én kedves jó fiam Ákos vagy mi történt vele Görgei árulása 's maga megadása után; Nem történtek-e rajtatok kegyetlen bántalmak, Etelkámnek nincs-e valami baja?... Nem szállottak-e hozzátok katonák?... Mi kik oláh országon keresztül, török védelem alatt ide, ezen török városba menekültünk, mintegy öt-ezer katona, a' lengyelekkel és olaszokkal együtt, és mintegy 150 nemkatona, már egy hónap óta veszteglünk itt, szenvedve a' hazátlanság és családtalanságnak soha nem érzett szenvedéseit, és jövő sorsunk bizonytalanságának halálos gyötrelmeit. Sem előre sem hátra mennünk nem lehet. A'¹⁶ magyar tábort török őrőség veszi körül, és benn a' várban minden fogadónak kapuján, hol magyar menekültek vannak szállva, éjjel nappal török őrök állanak, és

¹¹ rác^z [Emendálva.]

¹² jöjjetek <...>, ha

¹³ édes a' haza el van veszve. ha keresztül hatolhatok Ráczhhoz megyek és Ákoshoz ha még él onnan Miskolczra a Rác^z házához, – ha ott leszek majd megtudod, és akkor jöjjetek, ha megbocsátást nyerhetek haza megyek, ha nem úgy keressetek fel ott a' hol a télen voltunk tudod édes és akkor mindenestől végkép jöjjetek el... [Ceruzával írva.]

¹⁴ *törökországból, <Augustus> September* [A „September” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁵ megnyugtatósdul [Az „-od” beszúrva.]

¹⁶ a' [Emendálva.]

azon kívül még egy muszka spion vigyáz minden lépteinkre, nehogy valaki megszökhessen közülünk. A' város kapuit¹⁷ szinte¹⁸ őrzik, és kívül a' városon senkit sem bocsátanak. Magyarországról semmi bizonyos hír nem jut el hozzánk. Csupán ma kaptunk egy Szerb hírlapot, melyben az van, hogy Kossuth Anyját¹⁹ és három gyermekét el fogták Guyonnéval együtt, hogy Nyári, Bezerédi,²⁰ Duschek és még néhány fő ember megadták magokat, hogy Pétervárad, Arad, és Komárom szinte²¹ megadták volna magokat, hogy a' honvéd tiszteknek Amnestiát adtak volna, de csak a' további rendelkezésig; hogy Magyarország kormányzója valami Gyulai Gróf²² lett; – és hogy az osztrák császár visszakövetelne bennünket a' török szultántól. De mi még ezen kiadásunk felől az itteni basától hivatalosan semmit nem tudunk... Később az volt a hír,²³ hogy csupán négy fő embert követel vissza Ausztria: Kossuthot, Bemet, Mészároset és Dembinszkit; és kijelentette Bem²⁴ a' tiszti kar előtt, hogy ha a' török szultán őket ki akarná adni, azon esetben ök renegátokká lennének, az az a' török vallásra térnének át, minthogy ekkor a' törökök őket semmi esetben vissza nem adnák, és egyszersmind gondolkodás végett három hónapot nyernének; ez alatt pedig nagy változások történhetnének a' világ²⁵ mostani állapotán... A' többiekkel mi fog történni, ezen négy emberen kívül, arról még²⁶ senki sem tud semmit mondani. Hogy sorsunk még tán²⁷ egy hónapig sem lesz elhatározva, az igen hihető,²⁸ mert felettünk öt²⁹ hatalmasság alkudozik, ugymint az orosz, német, török, angol és francia; 's meddig erről a' levelezések folynak egyik udvartól a' másikhoz abba sok idő telik.

Óh senki sincs itt olly boldogtalan, édes, mint én vagyok. Csak³⁰ én érzem itt rettenetes árvaságomat mint senki más. Nincs nekem itt barátom, lelki rokonom; – nincsen családom, nem vagytok ti körültem édes, kikben egész világom, egész földi boldogságom összpontosítva³¹ volt. Mit vétettem neked örök³² igazságu Isten hogy ennyire sujtasz engemet?

Ezt³³ a' levelet egy kézműves ifju vállalta el³⁴ kézbesíteni nektek, egy Balog nevű Miskolczy fi, ki mint Szabó legény vándorolt ide ki és sokáig lakott Constantinápolyban; most a' magyarhoni jó hírekre meg indult ezelőtt egy hónappal, és csak itt értesült a' haza elbukása felől. A' legközelebbit egy Mádi nevű Pesti lakos vitte, ki Hajniknál volt szolgálatban, 's innen visszament ezelőtt mintegy két héttel.

¹⁷ kapuір [Átírás.]

¹⁸ kapuit <örök> szinte

¹⁹ A<n>nyját

²⁰ Bezerédi [Az ékezet áthúzza.]

²¹ szinte [Beszúrás.]

²² Gróf<,>

²³ Később <Bem azt nyilatkoztatta> az volt a hír, [Az „az volt a hír,” az áthúzott rész fölé írva.]

²⁴ Bem [Beszúrás.]

²⁵ világ<ban>

²⁶ még [Beszúrás.]

²⁷ [/]án [Átírás.]

²⁸ hírető [Átírás.]

²⁹ felettünk <három> öt [Az „öt” az áthúzott szó fölé írva.]

³⁰ csak [Emendálva.]

³¹ összpontosítva [Emendálva.]

³² neked <érted> örök

³³ engemet? <rettentő> Ezt

³⁴ el [Beszúrás.]

Írj³⁵ édes lelkem Zsuzsikám nekem rögtön két levelet, egyiket Konstantinápolyba utasítsd; a' másikat ide³⁶ Viddinbe; talán az egyik csak kezemhez jut. A'³⁷ levelet így czimezd: *À Monsieur Gabriel de Galamboche, – tailleur*. Írj minden lehető alkalommal; igyekezzél leginkább a' gözhajó hivatalnál keresni egy becsületes embert, mert ezen az uton legkönnyebben és legbizonyosabban kezemhez jut leveled...³⁸ írj nekem sokat igen sokat sorsotokról, a' hazai dolgok állásáról; de vigyázva és ovatosan, mert bajba keverhetnéd magadat.³⁹ Adjatok⁴⁰ nekem tanácsot, mi tevő legyek? Én menjek-e haza hozzátok és mehetek-e bízvást⁴¹ vagy ti jöttök el én hozzám? de ezen esetben hogy hol lesz a' mi új hazánk? török honban-e vagy valahol másutt, és valjon tőlünk fog-e az függeni vagy a' törökhatalomtól, azt még nem tudom. Valjon ad-e csakugyan az osztrák császár bocsánatot a' politicalai vétkeseknek vagy nem? Mit tettek az elfogottakkal, Nyárrival, sat.⁴² haza menni lesz-e jobb, vagy kiköltöznünk⁴³ édes, és valami új⁴⁴ módot keresünk az élet fentartására? Oh de magyar ország még is csak hazánk marad, bár minő állapotban! hol inkább rab vagy⁴⁵ szántó vető lennék, mint bárhol⁴⁶ a' világon gazdag és szabad. Azt is beszélték a' napokban, hogy Kandia⁴⁷ szigetére telepítene a'⁴⁸ Szultán bennünket; de ez alaptalan⁴⁹ kósza hírnek látszik.

Legjobb lesz eljőnnöd⁵⁰ hozzám édes Lelkem Zsuzsikám, gözösön, hozd⁵¹ el magaddal Etekámat és a fiukat is;⁵² és a' körülményekhez képest, melyeket te otthon legjobban ismerhetsz, és legjobban⁵³ meg ítéld, – vagy tedd pénzzé mindenünket, kivéven könyveimet; vagy pedig helyezed el biztos helyre addig, míg mindnyájan haza mehetünk. De csak akkor kellene mindent eladóvá tenni édes, ha teljességgel nincs remény, hogy valaha visszatérhetek a' hazába; ezen⁵⁴ esetben Mindnyájan jöjjetek, minél előbb.

Hanem ha elszánod az utra magadat édes, úgy el kell magadat határoznod arra is, hogy felfogsz keresni engem akár hol fogsz találni; mert hogy itt Viddinbe meddig fognak tartóztatni bennünket azt nem tudhatni. Azonban annyi bizonyos, hogy ha haza nem visznek erőszakkal, úgy én Konstantinápolyba megyek, és vagy titeket vagy leveledet mindenesetre

³⁵ héttel. <Kaptátok-e> Írj

³⁶ másikat <...> ide

³⁷ a' [Emendálva.]

³⁸ A' levelet így czimezd: *À Monsieur Gabriel de Galamboche, – tailleur*. Írj minden lehető alkalommal; igyekezzél leginkább a' gözhajó hivatalnál keresni egy becsületes embert, mert ezen az uton legkönnyebben és legbizonyosabban kezemhez jut leveled... [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektrájellel jelezve.]

³⁹ a' hazai dolgok állásáról; de vigyázva és ovatosan, mert bajba keverhetnéd magadat. [Beszúrás.]

⁴⁰ adjatok [Emendálva.]

⁴¹ és mehetek-e bízvást [Beszúrás.]

⁴² nem? <... Ha igen vagy> Mit tettek az elfogottakkal, Nyárrival, sat. [A „Mit tettek az elfogottakkal, Nyárrival, sat.” az áthúzott rész fölé írva.]

⁴³ vagy <...> kiköltöznünk [A „z” beszúrva.]

⁴⁴ valami <meg> új [Az „új” az áthúzott szó fölé írva.]

⁴⁵ rab <...> vagy

⁴⁶ mint <máshol> bárhol

⁴⁷ Ka./dia [Átírás.]

⁴⁸ telepítene <...> a'

⁴⁹ al/.../an [Átírás.]

⁵⁰ látszik. <... .. magad> Legjobb lesz eljőnnöd [A „Legjobb lesz eljőnnöd” az áthúzott rész fölé írva.]

⁵¹ gözösön, <és> hozd

⁵² a fiukat is [Beszúrás.]

⁵³ legjobb/.../an [Átírás.]

⁵⁴ hazába; <és> ezen

ott várom be. Viddin édes a⁵⁵ duna partján fekszik, és gőzösön csak egy rövid napi járás Orsovától, az az a' magyar határszéltől. Ha itt nem találnál már bennünket, úgy a' Gőzösön kellene tovább folytatni utatokat. Talán valami uti⁵⁶ társat is találjátok ut⁵⁷ közben, a' ki utba igazítana benneteket.

Minden ruhámat el kellene⁵⁸ akkor nekem hoznod édes, mert nekem egy kék dolmánom és egy rozsz katona köpenyegen kívül semmi ruhám nincs. Aztán egynehány⁵⁹ magyar könyvet, továbbá a' Theater Lexicon nevű könyveimet, valamennyi színdarabjaimat. Shakespeart, és azon hírlapokat melyekben munkáim megjelentek; hanem ezek közül⁶⁰ – hiányzik az 1848^{ki} életképek két legelső száma; ezeket Szemere Pálnak adtam kölcsön, – kérd vissza édes, mert egy igen kedves dolgozatom van bennök, és ezeket⁶¹ is hozd el.

Nagy szegénységben szenvedek édes Zsuzsikám!⁶² csodálom hogy Isten még megtartotta egészségemet, mert a honvédek igen halnak, részint Choler[á]ban⁶³ részint⁶⁴ a' *Honvágy* miatt. Négy lovam és szekerem volt; kettőt eladtam a' kocsiival. – Most⁶⁵ annak az árából élek,⁶⁶ de már fele elment. Még két lovam van, ezt tartogatom, mert itt semmi ára nincs, minthogy már a' katonák tömérdek lovat eladtak; úgy⁶⁷ hogy most egy paripáért 12 huszast ígérnek a' törökök. De ha rá szorulok el kell vesztegetnem utolsó értékemet is.

Tömérdeket kellene még írnom, de arra nézve egy levélben nincs elég hely, 's nem tudom hogy hol kezdjem és hol végezzem.

Epen e pillanatban kapott Kossuth levelet Konstantinápolyból Gróf Andrási Gyulától, melynek tartalma szerint a' mi jövődönk mind inkább elsötétedik. Andrási azt írja, hogy a' muszka csár követeli a' lengyeleket vissza, különben háborút üzen a' töröknek, 's hogy reánk is hasonló sors vár. Mivel pedig a' Szultán legjobb akarata mellett sem önálló, és akaratát kénytelen alárendelni az Angol és orosz politikának: tehát egyetlen menekvés módnak látná, hogy mi a' török vallásra leendő áttérésünket⁶⁸ nyilatkoztatnók ki a' Basának, – mert ezen esetben a' Katonaság melly itt van, török szolgálatba átvétetik és,⁶⁹ saját rangja szerint fizettetik; a' Civilisták pedig Constantinápolyba⁷⁰ vitetnek, ott három hónapig mindennel elláttatnak,⁷¹ azután pedig passust kapnak, és oda mehetnek a' hová kinek kinek tetszeni fog...

⁵⁵ édes <m> a'

⁵⁶ valami <társ> uti

⁵⁷ találjátok <a'... még ...> ut

⁵⁸ benneteket. <Valami ruhafélét is kellene> Minden ruhámat el kellene [A „Minden ruhámat el kellene” az áthúzott rész fölé írva.]

⁵⁹ Aztán <val> egynehány

⁶⁰ megjelentek; <de csak ...> hanem ezek közül [A „hanem ezek közül” az áthúzott rész fölé írva.]

⁶¹ [...] [Átírás.]

⁶² Zsuzsikám! [Beszúrás.]

⁶³ [Szétfolyó tintafolt.]

⁶⁴ részint [Emendálva.]

⁶⁵ most [Emendálva.]

⁶⁶ élek. [Az írásjel emendálva.]

⁶⁷ eladtak; <. > úgy

⁶⁸ áttérésünket [Emendálva.]

⁶⁹ és [Beszúrás.]

⁷⁰ pedig <...> Constantinápolyba

⁷¹ ell./ttatnak [Átírás.]

Rettenetes a' helyzet édes mellybe hozva vagyunk. Vagy haza kell mennünk és nyakunkat hóhér⁷² bárd alá nyujtanunk; vagy pedig elhatározni még nem tudom. De családom és hazám iránti kötelességem érzete nekem azt sugalja, hogy ne rohanjak a' bizonyos halál elébe, hanem keressék inkább a' lehetőséget, hogy⁷³ nektek édes, boldogítástokra, és⁷⁴ mások hasznára: fen⁷⁵ tarthassam továbbra is életemet.

A' török politica ugyan minden nap változik, és ez a' sors mind eddig nincs is reánk kimondva, csupán a' lengyelekre, de minthogy a' haza térhetéshez már most reményem csak ugyan nincsen, úgy reátok nézve sincs más választás édes, minthogy rögtön intézkedjetelek hogy⁷⁶ költözhessetek mindnyájan hozzám Constantinápolyba. Sietnetek kell édes, mert az ut igen hosszú még gözösön is, és a' tél már nem messze van.⁷⁷ Hozzátok⁷⁸ el az öreg Ráczot is, ha jön Ákossal: Legjobb volna édes, ha egy közönséges hajót bérelnétek ki a'⁷⁹ lejövetel végett, mert egy ilyen hajóra mindent felrakhatnátok a' legutolsó seprőig. És kimondhatatlan jó volna ha a' zongorát, az új butort, és a' régiek közül a' szükségesebbeket, még a' vas konyhát is elhozhatnátok, mert itt török honban, édes a' butornak híre sincs, és nem is lehet semmi áron szerezni. – Ha October elején egy ilyen hajón (nem gözösön) elindulnátok, még Novemberben oda érhetnétek⁸⁰ Constantinápolyba. Ne gondoljatok vele édes ha vagyunk felét fel fogja is az ut emészteni: bizzatok istenben és bennem, én mint eddig, úgy ezután is becsülettel el foglak benneteket tartani, ha napszámmal keresném is meg⁸¹ élelmeteket és ruházatotokat.⁸² És⁸³ hiszen nincsenek-e nekünk jó gyermekeink, kik nem sokára képesek lesznek nem csak maguk fentartására, hanem még szülőik gyámolítására is!...

Ugye édes lelkem nők és gyermekeim, nem fogtok engem egyedül⁸⁴ elveszni hagyni iszonyú száműzetésemben? mert én nélkületek egy fél évig sem fogok élni, sőt ha tudnám hogy elhagytok engemet, úgy azonnal az osztrák vagy orosz hóhérok kezébe adnám nyomoru életemet.⁸⁵ Ugy-e⁸⁶ sietni fogtok hozzám? Mi együtt mindenhol boldogok leszünk, mennyire hazátlanok boldogok lehetnek, – egymás nélkül pedig a' leg boldogabb hazában is boldogtalanok vagyunk.

Szívszakadva várlak tehát benneteket mindenestől⁸⁷ vagy leveleteket, mellyben arról biztosítottok hogy mulhatlanul jöttök, vagy arról kapok töletek benne biztos tudósítást hogy közbocsánatot nyerve haza térhetek karjaitokba!

⁷² nyakunkat <a'> hóhér

⁷³ lehetőséget, <. > hogy

⁷⁴ boldogítástokra, <még> és

⁷⁵ hasznára: <még állapotba> fen

⁷⁶ intézkedjetelek <ma> hogy

⁷⁷ [/]an. [Átírás.]

⁷⁸ van. <De> Hozzátok

⁷⁹ ki <az el> a'

⁸⁰ érhetnétek [Emendálva.]

⁸¹ meg<. >

⁸² ruházattokat [Emendálva.]

⁸³ ruházatotokat. <. > És

⁸⁴ engem <. > egyedül

⁸⁵ életemet, [Az írásjel emendálva.]

⁸⁶ életemet. <mert hiszen ha nincs kiért élnem>, Ugy-e [Az áthúzott rész utáni vessző emendálva.]

⁸⁷ mindenestől [Beszúrás.]

Ezerszer csókollak mind nyájtókat⁸⁸ anyámmal⁸⁹ és Zsigával együtt, ki eddig bizonyosan otthon van; és Ráczczal együtt, a' jóknak istene oltalmazzon és áldjon meg benneteket.

Azt halljuk itt, hogy Francia országba semmi féle menekültet semmi szín alatt nem bocsátnak be a' francziák, tehát egyedül csak Angliába lehetne menni Constantinápolyból, ha ott jobb kilátás nyílnék az élhetésre. Én a' legutolsó szükség esetében török szolgálatba lépek őrnagyi ranggal, Perczel tábornokarában. – Én ekkor uri módon fogok élni édes enyimek.⁹⁰

Leveled alá ne írj nevet, édes, csak egy betűt. Ákosomat otthon ne hagyd, hanem hozd el minden áron, még anyámat is ha jön. Könyveimből otthon ne hagyj egyetlen egyet sem.

G sk

Mi⁹¹ történt a' Színházzal? Nehány nap előtt az volt itt a' hír, hogy Leuchtenberg herceget az orosz czár fiát kiáltották volna ki a' magyarok királynak, 's e felett az osztrákok és muszkák összevesztek volna.

37. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Vidin, 1849. október 8.

Bulgária, Viddin, October 8. 1849.

Kedves Zsuzsikám!

Csaknem lehetetlennek látszik előttem, hogy annyi leveleim közül csak egyetlen egy sem jutott volna kezedhez. De ha még sem kaptál volna meg egyet sem, – hirtől eddig bizonyosan tudni fogod, hogy itt nyomorgok, török országnak e dunaparti városában Viddinben. Azonban ha⁹² felőlem sem a' hír sem egyes⁹³ utasok kik innen magyarhonba mentek, nem szólottak volna, tudhatád vagy⁹⁴ legalább következtethetéd itt léteimet azon körülményből, hogy ha az ország bensejében maradtam volna: eddig már vagy magam haza mentem, vagy hollétemről bizonyosan értesítettelek volna, ha másképen nem tehát fogadott ember által is. És én hiába várok tőled már másfél hónap óta levelet. Elfeleddél-e, holtnak tartasz-e, vagy betegségben sinlődöl édes Zsuzsikám? mert hogy leveled az uton el fogatott volna, az nem látszik előttem valószínűnek, azért, mert ide menekült szerencsétlen társaim közül többen kaptak már nejeiktől és rokonaiktól levelet. Most már az itteni Csász. Kir. Agenst kértem meg, hogy ezen levelemet expedálni sziveskedjék, könyörögvén egyszersmind, hogy, ha lehetséges, a' válasznak ugyan ez utoni hozzám juthatását eszközölné, mit ő egész készség-

⁸⁸ csókollak <szívemnek> mind nyájtókat

⁸⁹ anyámmal [Beszúrás.]

⁹⁰ Azt halljuk itt, hogy Francia országba semmi féle menekültet semmi szín alatt nem bocsátnak be a' francziák, tehát egyedül csak Angliába lehetne menni Constantinápolyból, ha ott jobb kilátás nyílnék az élhetésre. Én a' legutolsó szükség esetében török szolgálatba lépek őrnagyi ranggal, Perczel tábornokarában. – Én ekkor uri módon fogok élni édes enyimek. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁹¹ sk <...> Mi

⁹² Viddinben <De ha épen> Azonban ha [Az „Azonban ha” az áthúzott rész fölé írva.]

⁹³ egy[.] [Átírás.]

⁹⁴ tudhatád <a> vagy

gel megígért, állítván, hogy ebben a' határon nincs akadály. Arra kérlek tehát édes lelkem nőm, hogy mihelyt leveletem kaptad rögtön válaszolj. – Válaszodat vidd el nyitva a' Gözhajó hivatalhoz, vagy akár a' posta hivatalhoz, hogy a' kinek tetszik olvashassa, 's hogy így minden akadály nélkül jöhessen a' levél. Különben is nem⁹⁵ kívánok én tőled senkiről és semmiről tudósítást az országban, csupán és egyedül rólatok, az én édes enyimekről. Leveledet aztán a' posta hivatalban lepecsételvén, tedd ismét egy más borítékba, melyly⁹⁶ a' Viddinben levő gözhajózási és egyszersmind Consuli agentióhoz legyen czimezve német nyelven, így

„An der K. K. Consulat – Agentie”
(Bulgarien). in Viddin.

És ha aztán még a' posta vagy gözös expeditio szives lesz a levél hátára azt jegyezni, hogy *ex officio*, az az: *hivatalból*: akkor mához két hétre bizonyosan meg kaphatom leveledet.

Szenvedésimet, melyeken elválásunk óta keresztül mentem édes, neked⁹⁷ egy levél lapjaira leírnom nem lehet. Sokat irtam arról előbbi leveleimben, miket vándor kézműves legényektől és másoktól küldöttem hozzád. Most azokból elég lesz annyit ismételtem röviden hogy más fél hónap óta vagyunk itt Viddinben, három ezer magyar, és két ezer lengyel és olasz; és szenvedjük a' nélkülözéseknek jövő⁹⁸ sorsunk bizonytalanságának, a' hontalanságnak, családtalanságnak, inségnek,⁹⁹ és rabságnak iszonyu kinait. Mert mi itt fogva tartatunk, e várban. Sem előre sem vissza¹⁰⁰ nem bocsáttatunk. Ez előtt mintegy két vagy három héttel az a' tudósítás jött ide Konstantinápolyból, az itteni basához, hogy mindnyáján¹⁰¹ ki fogunk adadni Ausztriának, és ugyanekkor¹⁰² az a' hír terjesztetett el, hogy a' ki renegát lesz, az az által¹⁰³ tér a' török vallásra, az a' kiadatást kikerülheti, mert a' Szultán, saját török alattvalóját semmi esetre soha ki nem adja nem is adhatja. E' hirre szinte kétszázán, fő tisztek és magyar honvédek azonnal át tértek. Én sokáig tusakodtam magammal, hogy ha a' kiadatás csakugyan valósuland, mit legyek teendő az utolsó perczben!¹⁰⁴ És végre azt határoztam édes, hogy inkább fogoly és nyomoru koldus leszek hazámban mintsem Istenemet megtagadjam, és hazámból magamat örökre kizárjam. Én tehát édes, határozottan fel tettem magamban, hogy haza megyek mihelyt bocsátanak, és jövő sorsomat a' Császár kegyelmének vetendem alája. Menj el azért édes azonnal a' pesti fő törvényszék elnökéhez, jelentsd ki előtte ezen ohajtásomat, meg kérvén egyszersmind az iránt, méltóztassék veled némi megnyugtatótatul tudatni, mi sorsot várhatok, és hogy valjon nem fog-e enyhítő¹⁰⁵ körülményül részemre majd az ítéletben beszámíttatni bírám által, az, hogy én önkényt állítom magamat ö fensége törvényszéke elé, holott ezt, bár iszonyú áldozattal, kikerülhettem volna? És aztán feleletét¹⁰⁶ tudassd velem édes. Ez az itteni rabság mindig rettenetesebb lesz;

⁹⁵ is <én> nem

⁹⁶ megy [Átírás.]

⁹⁷ ne./ed [Átírás.]

⁹⁸ nélkülözéseknek <a'> jövő

⁹⁹ családtalanságnak, inségnek, [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁰⁰ [...] [Átírás.]

¹⁰¹ hogy <...> mindnyáján

¹⁰² és <...> ugyanekkor

¹⁰³ az <áttér> által

¹⁰⁴ pe./czben [Átírás.]

¹⁰⁵ fog-c <az> enyhítő

¹⁰⁶ feleletét [Az ékezet áthúzva.]

főképp azért hogy rólatok édes legkisebbet sem hallhatok. Mi lett Ákosbul és Ráczból? hát Zsiga hol és hogy van? Neked és Etelkának Árpádnak¹⁰⁷ és Anyámnak nincs-e bajtok? hogy vagy a' szállással? Mind ezekről tudosits¹⁰⁸ édes. Én itt már súlyos beteg voltam egy izben. Az itteni csömörletes életmód volt az oka, most kissé jobban vagyok, de gyakran szenvedek¹⁰⁹ gyomor görcsökben.¹¹⁰

Mond¹¹¹ meg a' tövényszéki elnök előtt édes, hogy az én vétkem abban áll, miszerint velem a' kormány, mint nemzetőrségi tiszttel egyenesen parancsolt mikor Szegedre küldött biztosul, a' végett, hogy az ottani hadi szállitmányokra felügyeljek. Mond meg édes hogy én Szegedre még a' mult évi Septemberben¹¹² küldtettem le, – a' Császári manifestumról¹¹³ semmit sem tudtam, de a' császári seregek ellen soha sem is működtem, mert én csupán a' rácz lázadás ellen működő seregek¹¹⁴ szállitmányait kezeltem, – azon rácz lázadás ellen tehát, mellynek lecsendesítésére ő felsége is küldött kezdetben sereget. Mond meg édes, hogy én, mihelyt a' császári seregek be jöttek az országba Vindischgrécz herczeg alatt, én biztosi hivatalomról azonnal lemondottam még¹¹⁵ a mult évi decemberben, és hogy a' mint a' körülmények engedték azonnal vissza tértem előbbi békés pályámhoz a' színészethez, 's mond meg, hogy én a' politicával soha nem foglalkoztam¹¹⁶ életemben; ez egyetlen egyszer is a kénytelenség, az erkölcsi erőszak sodort belé. Kimondhatlan nyugtalansággal várandom válaszodat. Csak arra kérd leendő birámat, hogy ha csakugyan elítéltetném, és pedig fogságra: tehát adjon reményt, hogy fogságom helye Pest leend, hogy legalább családom közelében lehessek, és titeket¹¹⁷ olykor láthatnom szabad legyen. Isten óltalma legyen veletek édes csókollak ezerszer G sk¹¹⁸

Utóirat.

Édes, az is könnyen meg lehet, hogy innen minket egyáltalában haza nem bocsátanak, ha akarnánk is menni, pedig ilyenek mi kivált civilisták, az az nem katonák, sokan vagyunk. Eddig legalább senkit nem bocsátottak; csupán szökve mehetett el néhány huszár és honvéd, de ezek közül is néhányat visszahoztak. Ebben az esetben édes tégy lépéseket az iránt hogy uti levelet kaphass, és mind nyájan ide hozzám költözhessetek. Ekkor¹¹⁹ aztán mindent el kellene adnotok, kivéven a' zongorát és az uj butort, mert ezeket minden esetre el¹²⁰ kellene hoznotok hajón, és a' könyveimet. Ez esetben tisztességesen el fogunk élni, mert a' tö-

¹⁰⁷ Etelkának <vagy> Árpádnak

¹⁰⁸ ezekről <egy vagy sietve> tudosits

¹⁰⁹ szerit[.../ [Átírás.]

¹¹⁰ görcsök[.../ [Átírás.]

¹¹¹ [...]nd [Átírás.]

¹¹² [...]eptemberben [Átírás.]

¹¹³ manife/tumról [Átírás.]

¹¹⁴ sereget [Átírás.]

¹¹⁵ még [Beszúrás.]

¹¹⁶ foglal/oztam [Átírás.]

¹¹⁷ [...] [Átírás.]

¹¹⁸ hogy fogságom helye Pest leend, hogy legalább családom közelében lehessek, és titeket olykor láthatnom szabad legyen. Isten óltalma legyen veletek édes csókollak ezerszer G sk [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹¹⁹ ekkor [Emendálva.]

¹²⁰ esetre <l> el

rök állodalom holnaptól fogva folyvást¹²¹ mindenkinek tartás pénzt fizetend. Felettünk édes öt hatalmasság alkudozik, ugymint Ausztria, orosz, angol, francia és törökországok kormányai. És ha azt határozzák hogy száműzessünk, akkor nekünk magyaroknak három¹²² várost fognak lakásul kijelölni. Rustsukot, Szilisztriát¹²³ és Várnát.¹²⁴ A' lengyelek számára pedig Sumnát.¹²⁵ A' napokban ugyan, az a' hír is kerengett itt, hogy a' mi számunkra Cziprus¹²⁶ Szigete lenne kijelölve lakásul. De a'¹²⁷ későbbi hírek erről halgatnak. Ti édes meg fogjátok azt otthon tudni, tán hamarabb mint mi, hogy haza bocsátanak-e bennünket innen¹²⁸ vagy nem. Ha reményetek¹²⁹ van ahhoz, hogy a' császár Amnestiát fog adni, ugy édes, a' holminek eladásával ne siessetek, mert akkor bizonyosan haza is bocsátanak innen. De ha nincs remény, az Amnestiához¹³⁰ mit ti otthon legjobban tudhattok: ugy nyakra före csak siessetek, míg a dunán a' hajók járhatnak, az az míg a' hidegek be nem állanak. Én akkor vagy itt, vagy pedig Rustsukban fogok várni reátok. – 'S hogy hol fogtok engem fel találhatni, azt az itteni Agens meg fogja nektek mondani. Jöjjetek minél többen, Rác,¹³¹ és Anyám is. Meg segít az isten! Nekem akkor itt nyolcz arany lesz havonkint a' tartás pénzem, az pedig itt sok pénz, mert nagy olcsóság van. Édes Zsuzsikám, a' fő dolgot majd elfeledtem. Egy kis Verslagot csináltass, és abba pakolj be nekem hat pár fehér ruhát, két pantalon,¹³² egy jó frakkot vagy quäkkert, és ha lehet a' mentémet, 's a' kis szórdamaszt¹³³ magyarkámat, mert én igen ágrul szakadt vagyok, semmi ruhám nincs más. A'¹³⁴ mult esztendei életképeknek két első számát édes nekem akárhonnan megszerezd. Komlósi ur majd megmondja hol lehet megkapni. Szemere¹³⁵ Pálnak adtam költsön, és vissza nem adta. Komlosiékat üdvözlöm. Az egész színházi személyzetet szinte. Emlékezzenek reám. A' Verslagot add fel a' gözösre, 's¹³⁶ a' Viddini Gözhajó¹³⁷ agentíához¹³⁸ legyen címezve, ne hozzám, ugy mint a' levélbe irtam:

„an der Consulat-Agentie” ¹³⁹
(in Bulgarien. ¹⁴⁰) zu Viddin

¹²¹ molyvást [Átírás.]

¹²² magyaroknak <egy> három

¹²³ Szilisztriát [Az első „z” beszúrva.]

¹²⁴ Várnát [Emendálva.]

¹²⁵ pedig <egy szigetet> Sumnát

¹²⁶ [/z]iprus [Átírás.]

¹²⁷ a' [Beszúrás.]

¹²⁸ innen [Beszúrás.]

¹²⁹ reménye[./]k [Átírás.]

¹³⁰ az Amnestiához [Beszúrás.]

¹³¹ többen, <me> Rác

¹³² két <na f> pantalon

¹³³ [/.]ördamaszt [Átírás.]

¹³⁴ más. <Az idei ...> A'

¹³⁵ megkapni. <Sz> Szemere

¹³⁶ gözösre, <re> 's

¹³⁷ gözhajó [Átírás.]

¹³⁸ agen[/]iához [Átírás.]

¹³⁹ [A záró idézőjel emendálva.]

¹⁴⁰ Bulgarien [Átírás.]

hanem a' Verslagban belől egy másik csomagba legyen a holmi pakolva, és csak¹⁴¹ az legyen hozzám czimezve.¹⁴²

Legjobb¹⁴³ volna édes ha¹⁴⁴ egyszerre küldenél levelet, a'¹⁴⁵ postán is és a' gőzösön is a' csomag belsejében. Csókollak EG¹⁴⁶

38. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Vidin, 1849. október 16.

Török-bolgár ország, Viddin, October 16. 1849.

Édes lelkem Zsuzsikám! Leveleim egymást érik, melyeket hozzád különféle alkalmak által¹⁴⁷ küldözök, és én hiába várok válaszdokra. Majd négy hónapi távollétünk óta nincs ut és mód, melyet illy végből meg nem kísértettem, de már hinnem kell, hogy vagy minden levelem elfogatott, vagy neked kell halálos betegnek lenned, vagy végre a' válaszdod veszett el utközben. Gyászos sorsunkat, boldogtalan száműzetésünk szenvedéseit több ízben leirtam leveleimben. Legujabb esemény nálunk az, hogy egy osztrák császári tábornok jelent itt meg Viddinben segéd tisztjével a' végett, hogy kik a' kivándorlottak közül önkényt haza menni, s magokat hadi törvényszéki vizsgálat alá állítani¹⁴⁸ kívánnák, azoknak haza mehetésüket eszközölje. De a' tábornok nem csak hogy közbocsánatot nem hozott, és nem csak hogy semmi biztosításra nézve¹⁴⁹ nincs utasítása a' haza menendőkkel kegyelmes bánás iránt, hanem még olyasmit lehetett kivenni beszédéből, hogy a' kik nagyobb mértékben vannak be bonyolodva a' forradalom bűneibe¹⁵⁰ azoknak a' hazamenetelt nem tanácsolja. Így állván a' dolog édes, én nem voltam képes rá vetni a' fejemet még most a' hazamenetelre, és pedig annál kevésbbé, mert más utakon magyar országból tudtunkra esett, hogy Battyáni Lajos és Károlyi István agyon lövettek Damjanics és Kis Ernő felakasztattak, és több tábornokok 's más polgári személyek¹⁵¹ vannak halálra ítélve, – hogy tehát a' kegyetlenkedések még meg nem szüntek.

És lássd még is kimondhatlan küzdelmembe került az itt maradás mert hiszen az istennek semmiféle fogság nem¹⁵² lehet már kínosabb és nyomorubb mint az én életem. Hiszen¹⁵³

¹⁴¹ és <.> csak

¹⁴² [A mondatvégi írásjel emendálva.]

¹⁴³ czimezve. <Sőt> Legjobb

¹⁴⁴ édes <ha válaszdod> ha

¹⁴⁵ levelet, <p> a'

¹⁴⁶ Legjobb volna édes ha egyszerre küldenél levelet, a' postán is és a' gőzösön is a' csomag belsejében. Csókollak EG [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁴⁷ alkalmak <szerint> által

¹⁴⁸ alá <...> állítani

¹⁴⁹ nézve [Beszúrás.]

¹⁵⁰ bűneibe<n>

¹⁵¹ 's más polgári személyek [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁵² fogság <a' ...> nem

¹⁵³ életem. <.> [/]hiszen [Átírás.]

az isten nem verhetett volna már¹⁵⁴ meg halandót súlyosabban,¹⁵⁵ mint a' minő árvasággal megverte az én szegény fejemet, kinek a' családi élet már annyira nélkülözhetlen szükségévé vált. De nem hiszem hogy ez állapotot sokáig kiállhassam.¹⁵⁶ És ha tudnám, hogy még hónapokat kell töltenem nélkülületek, úgy egy pillanatig sem tétováznom a' császári törvényszék előtt megjelenni; Mert ha hátra levő napjaimat veletek nem élhetem le, és a' ti javatokra nem fordíthatom: akkor élni sem kívánok.

Kérlek tehát a' mindenható Istenre Zsuzsikám hogy ha már magad nem kívánsz sorsomban osztagozni: szánakozzál legalább rajtam és tudósíts, vagy mások által tudósíts engem magatok felől. Hiszen ha minden utakat és módokat meg akarnál kísértetni, hogy akár magad jöjj mindenestől akár csak írj, lehetetlen hogy az ne sikerülhetne. Például ha mindnyájan jönni akarnátok, – mi legjobb volna, – úgy nem kellene utlevél után hasztalanul fáradoznod, mit soha nem kaphatnál, hanem felrakodván egy gözösre, ha lehet minden butorral,¹⁵⁷ indulnátok le felé, és először csak¹⁵⁸ Belgrádig, és onnan Orsováig váltanátok jegyet. Ha már egyszer Orsován vagytok, én nekem ezt tudomra adjátok, a' mi onnan igen könnyű lesz: majd találom én akkor módot hogy a' határon át jöhessenetek. Ha pedig csak írni akarsz, úgy ne egyenesen hozzám és Viddinbe legyen a' levél utasítva, mert így soha nem kapom: hanem keress egy kereskedőt Pesten, a' kinek Belgrádban vagy Orsován összeköttetése, vagy ismeretsége van, és akkor kérd meg azt a' kereskedőt, ha becsületes ember, hogy egy más¹⁵⁹ levélben, küldje¹⁶⁰ el a' te leveledet azon Belgrádi vagy orsovai ismerősének azon kérelemmel, hogy azt juttassa kezemhez a' gözös, vagy valami jó alkalom által.

Sokat gondolkoztam édes jövődönk felől, és úgy találtam végtére is, hogy legjobb lesz mindenestől ide hozzám költöznötök. Mert¹⁶¹ lássd, akár mit beszéljenek, Amnestiára számolni, egy vagy két évnél előbb, képtelenség.¹⁶² És mit csináltok¹⁶³ ti két évig? miből fogtok élni, ha csak mindenteket felemészteni nem akarjátok? és mit fogok én tehetni? Ha haza megyek, börtönbe záratom, és reátok nézve el leszek veszve. Valamint el vagyunk veszve egymásra nézve így külön válva is. De lássd¹⁶⁴ édes, ha eljöttök hozzám, itt tisztességesen, és gond nélkül el fogunk élni, mert itt mi a' török kormánytól mindnyájan illendő tartáspénzt kapunk. Már most vagy lesz amnestia, vagy nem lesz. Ha lesz, úgy azt itt is meg fogjuk tudni, és akkor, ha czélszerűnek látjuk haza mehetünk; ha pedig nem lesz, úgy itt helyben lévén jó előre gondoskodhatunk jövődönk felől, a' nélkül, hogy szükséges volna azért hitemet vagy nemzetiséget megváltoztatnom. Engem¹⁶⁵ örnagyi rangba levőnek tekintenek, és most fizették ki Septemberi tartáspénzemet, az az, az élelmezés helyetti váltágdíjt Száz huszast,¹⁶⁶ vagy 33 ft 20 x pengőt. Havi¹⁶⁷ fizetést csak azok kapnak, a' kik

¹⁵⁴ *már* [Emendálva.]

¹⁵⁵ halandót <...> súlyosabban

¹⁵⁶ kiállhassam [Emendálva.]

¹⁵⁷ butorral [Átírás.]

¹⁵⁸ csak [Beszúrás.]

¹⁵⁹ egy <külömb> más

¹⁶⁰ levélben, <melly> küldje

¹⁶¹ *Me./t* [Átírás.]

¹⁶² keptelenség [Emendálva.]

¹⁶³ *./ináltak* [Átírás.]

¹⁶⁴ *lassd* [Emendálva.]

¹⁶⁵ megváltoztatnom. <... .. hogy ... legyen nem ... megy a'... ..> Engem

¹⁶⁶ Száz <f> huszast

¹⁶⁷ pengőt. <Fizetés> Havi

törökökké lettek. Mert, mint már több leveleimben megírtam, midőn az a' hivatalos hír jött ide, hogy a' menekvők ki fognak adatni az Ausztriai császárnak, és hogy a' haláltól vagy fogságtól mi reánk otthon vár, csak egy mód van menekülni, a' török hitre térés, akkor sokan lettek törökökké.¹⁶⁸ És egy őrnagynak van 300 váltó¹⁶⁹ forint havi díjja, a' tartás pénzen kívül. Egyébiránt az egész törökké létele csak annyiból áll, hogy az ember kinyilatkoztatja a' basa előtt, hogy törökké¹⁷⁰ kíván lenni, és a' Szultán oltalma alatt élni. Ekkor három török szót kell a' basa után mondani, 's meg van az egész. Semmi vallásbeli czeremonia nincs. A' ki így törökké lett, attól semmi nemű szolgálatot nem kívánnak, hanem illető fizetését holtaig kapni fogja. Ha utazni kíván, kap utlevelet, és mehet a' hova tetszik, csupán becsület szavát adja, hogy vissza fog térni. De édes erre nekem szükségem nem lesz. Constantinápolyban igen sok színház van, ott pedig, a' hol színház van, én megélek. Vannak ott francia és német színházak. És rövid időn oda mehetendünk. Egész törökhonban igen nagy olcsóság van. Itt száz forint annyi, mint Pesten három száz.

Ne késsél tehát édes Zsuzsikám, hanem jöjjetek. Mert én már annyira el vagyok keseredve, hogy ha mátol számítva három hét alatt itt nem láthatlak benneteket, úgy ti fogtok engem Pesten meg látni, talán az új épületben,¹⁷¹ és akkor jöjjön a' mi jönni akar, nem bánom. Él-e még az én jó fiam Ákos! Etelkám, nincs-e bajod? Árpád¹⁷² jó vagy-e? Hát Zsiga és anyám mint vannak? Üdvözljétek a' jó embereket, kik a' szerencsétlenekre részvétellel¹⁷³ emlékeznek.

Isten veletek G
mk

U. i. Édes! A' tábornokkal ki ide jött csaknem az egész itt levő magyar katonaság visszament, de a'¹⁷⁴ polgári állásuak közül alig egy kettő. Haza megy az én becsületes hű szolgám Krajcsovics Márton honvéd is ki száműzetésünk óta mellettem van. Ezen levelet ő viszi hozzád el, ha csak lehetséges lesz, ő majd elbeszéli neked mind azt, a' mi velünk¹⁷⁵ történt, 's mit egy levél lapjaira leírni nem lehet. Ha igaz, hogy még a' Komáromi vár tartja magát, és hogy a' ráczok imitt amott lázonganak: úgy édes kábaság remélni hogy a' császár amnestiát adjon a' kivándorlottaknak, azért ismételve kérlek hogy jöjj késedelem nélkül. Ha a' körülmények olyanok, hogy mindenestől nem jöhetsz, akkor vagy tedd butorainkat biztos helyre, és csak magatok jöjjetek, akár kocsí, akár Gözösön orsováig akár¹⁷⁶ pedig add el a' mi eladható, és csupán könyveimet hozzátok el, de ezeket minden esetre, és okvetlenül elhozzátok. Én édes tisztességesen el foglak tartani benneteket, ne féljete. Bizzatok eszemben és bennem. A' törökök igen nagy kegyelettel vannak azon menekvők iránt a' kik családosok. Ha

¹⁶⁸ Mert, mint már több leveleimben megírtam, midőn az a' hivatalos hír jött ide, hogy a' menekvők ki fognak adatni az Ausztriai császárnak, és hogy a' haláltól vagy fogságtól mi reánk otthon vár, csak egy mód van menekülni, a' török hitre térés, akkor sokan lettek törökökké. [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁶⁹ váltó [Emendálva.]

¹⁷⁰ hogy <ö> törökké

¹⁷¹ épületben [Emendálva.]

¹⁷² Árpád [Emendálva.]

¹⁷³ részvétellel [A „z” beszúrva.]

¹⁷⁴ a' [Beszúrás.]

¹⁷⁵ mi <. > velünk

¹⁷⁶ Akár [Emendálva.]

pedig van kilátás és csak sugára¹⁷⁷ a' reménynek ahhoz, hogy például egy fél év mulva bekövetkezik az amnestia mindnyájunkra: úgy édes ne adj el semmit, hanem mint mondtam biztos helyre letéve a' három gyermekkel jöjjetek,¹⁷⁸ nem hozván egyebet mint ruhafélét, a becsesebb holmit, és egynehány magyar könyvet. Mihelyt aztán itt meghalljuk az amnestia hírét, azonnal megyünk vissza a' hazába, mert csak nem kívánok én édes hontalanul, idegen földön meghalni. Sőt ha tudnám, hogy ha haza mennék¹⁷⁹ mostanában, és a' fogságot, melyre ítélnék, Pesten fognám eltölthetni, és szabad lenne látnom benneteket: úgy kész lennék mindjárt is haza menni. Ugy intézkedjél¹⁸⁰ tehát édes Zsuzsikám, a' mint legjobbnak látod az otthoni körülmények szerint csakhogy jöjj, és¹⁸¹ Etelkát el ne hagyd magadtul. Mégegyszer¹⁸² tehát isten veletek mindnyájatokkal

G

[címzés:]

Egressy Zsuzsánna

asszonynak

Kerepesi ut N° 7. Pesten

39. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Sumla, 1849. november 25.

Egressy Gábornénak, ott a' hol találtatik.

Sumlán, török országban, November 25. 1849.

Lelkem kedves nőm, egyetlen Zsuzsikám! Meg fog-e tégedet találni e levelem, mely nem is tudom már hányadik? Éltek-e még édes enyimek, életemnek egyetlen reménye, vágya, mindene?! Egy örökké valóság óta vagyok már távol tőletek. Meglátlak-e még a' siron innen benneteket?! Miért kívántál hon maradni édes Zsuzsikám utóbbi elválásunk alkalmával? miért nem követtél engemet? Együtt nem leendettünk oly szerencsétlenek, oly végtelenül nyomorultak, mint így külön válttan vagyunk. Tegnap tért meg ide Pestről egy küldött ember, – kitől én még Viddinből küldék hozzád levelet. Ez azt mondja, hogy téged nem talált Pesten. Más valakinek volt küldöttje, nem az enyim, 's meg lehet, hogy hazudik, – meglehet hogy utánad vagy nem mert, vagy restellett tudakozódni. De én mégis a' legsötétebb kétségek között hányatom, mióta ez az ember visszaérkezett. Mert még iszonyubb híreket hozott onnan hazulról hozzánk, mint a' minöket eddig hallottunk. Mert azt mondja, hogy a' forradalomban részes férfiak nejeikkel is borzasztóan bánnak; nevezetesen hogy Perczelnét is befogták, és tizenhárom más fogoly nővel van egy kis szobába zárva, és kik mondhatlan embertelenséggel kinoztatnak. Sükerült-e neked e sorsot elkerülnöd, vagy hasonló vészbe döntött talán vigyázatlanságod, hevesseged, vagy kétségbeesésből daczolásod? Nem volt oly alkalom e fél év alatt, melyet meg ne ragadtam volna, – mint vízbe haló a'

¹⁷⁷ sugára<i>

¹⁷⁸ gyermekkel <...> jöjjetek

¹⁷⁹ haza <megyek és> mennék

¹⁸⁰ intézkedjél [Emendálva.]

¹⁸¹ jöjj, <ha> és

¹⁸² még egyszer [Emendálva.]

fűszálat, – hogy irhassak hozzád. Mind hiába! Mint ha végtelen tengerek választanának el töletek, honnan még a' madár, 's a' szellő sem juthat el idáig, – senki, senki¹⁸³ sem hoz nekem hírt felöletek!!! Viddinben már utolsó aranyaimon fogadtam meg egy embert ki Pestre ment; ez nem csak arra vállalkozott, hogy felkeresend benneteket, kézbesítendő leveletemet, hanem hogy felpakol, és elhozand mindnyájatokat. Bóldogító remények és nyugtalan hányatások között vártam a' pillanatot,¹⁸⁴ midőn követemnek vagy válaszóddal, vagy veletek meg kell vala érkeznie; már csupán, 10, vagy 12 nap vala hátra, hogy a gözös megérkezzék.¹⁸⁵ – 'S ime Constantinápolból rendelet jön, hogy a' magyar és Lengyel menekülteknek 5 nap mulva Sumlára kell menniök. Képzeltetted helyzetemet lelkem Zsuzsikám! Elhurczoltatom Viddinből, szerencsétlen társaimmal, azon¹⁸⁶ pillanat elől, midőn az egyetlen biztos alkalom¹⁸⁷ ha egyebet nem legalább bizonyos hírt hoz vala felöletek. Mind azon ember házánál, mind a' viddini basánál intézkedtem¹⁸⁸ ugyan, hogy akár leveled, akár magatok, rögtön¹⁸⁹ utánam szállíttassatok: de ma már 22^{ik} napja, hogy Viddinből elindittatánk, és sem ti nem jöttök, sem leveletek, sem híretek. Ellenben érkezik azon ember, kit fentebb említék, egy más valakinek követe, – ki azt mondja hogy az¹⁹⁰ öltözőben tudakozván Szentpétery Zsuzsika hol létét, ott neki az adatott¹⁹¹ válaszul, hogy: „*többé nincs Pesten.*” – – és beszéli egyszersmind Perczelné sorsát. Irtózatoss gondolat. Ha te is e sorsra¹⁹² jutottál volna! És gyermekeim! De¹⁹³ a' mindenható ezt nem engedheté. És ti vagy utban voltatok már ide hozzám akkor¹⁹⁴ midőn azon ember Pesten járt ki e rossz hírt hozá, vagy pedig a' Sándor barátom házába, Miskolczra, Rácz Sándor agg színész házába,¹⁹⁵ oda a' torony alatti ősi hajlékba vonultatok az irtózatoss vihar elől. 20 napi utazás után midőn ide Sumlára megérkeztünk, azt hírlélték, hogy a' Szultán bennünket tul a' tengeren, Kis ázsiának közepére, valami *Kiuttahija* nevű városba fog még e télen küldeni, ezt kívánván tőle¹⁹⁶ Austria. De e hír alaptalan – és ha való volna: el vagyunk határozva itteni menekvő magyarok inkább itt halni meg mindnyájan mint sem magunkat ama forró Sibériába örök fogságra hurczoltatni engedjük. Ezt megírtuk azonnal a' fényes Portának is. Minden leveleimben csak azt írom neked édes, hogy ne hagyj el engemet inségemben, hogy jőjj és keress fel engemet, földönfutót, családtalan árvát, gyermekimmel együtt. Ez esengésemet ismétlem, végső perczemig, örökké, – mert hiszen nekem nincs más gondolatom ezen kívül, nincs más vágyam, nincs más érdekem az életben, mint¹⁹⁷ hogy titeket lássalak 's még egyszer és örökre, válthatlanul magamhoz csatolhassalak. És ha tudnám, hogy titeket többé szívemhez nem szoríthatlak: úgy nem késném egy pilla-

¹⁸³ se[/]ki [Átírás.]

¹⁸⁴ pillanato[/] [Átírás.]

¹⁸⁵ megérkezzék<,>.

¹⁸⁶ társaimmal, <midőn> azon

¹⁸⁷ biztos <mód> alkalom [Az „alkalom” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁸⁸ basánál <rendre> intézkedtem

¹⁸⁹ rögtön [Beszúrás.]

¹⁹⁰ hogy <.> az

¹⁹¹ odatott [Átírás.]

¹⁹² sors[/]a [Átírás.]

¹⁹³ gyermekeim! <... ..> De

¹⁹⁴ akkor [Beszúrás.]

¹⁹⁵ Miskolczra, Rácz Sándor agg színész házába, [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve. A beszúrás későbbi időkből, Egressy Ákostól származik.]

¹⁹⁶ kívánván <.> tőle

¹⁹⁷ min[/] [Átírás.]

natig sem véget vetni nyomoru életemnek, mellynek azon tul célja nincs. Ugye eljössz édes, gyermekimmel együtt, ha mindjárt egész vagyunkba kerülne is, és meg küzdesz e végett a' lehetetlenséggel is. El élünk tisztességesen mert mi a' világ minden részében pártfogásra és segélyre találunk. A' török udvar nagylelküleg gondoskodik minden szükségünkön. Az angol várva vár bennünket, hogy velünk rokonszenvét éreztesse. Amerikában millió dollárok várnak reánk, és a' nép becsülése. Ne késsél édes lelkem Zsuzsikám, üljetek gözösre, ha még jár,¹⁹⁸ minden utilevél nélkül. Menjetek¹⁹⁹ egyenesen *Zimonyba*. Onnan üzenj át édes, vagy írd az általellenben fekvő *Belgrád*-ba, a' *Szárdinai Királyi Consul* hivatalánál levő²⁰⁰ egyik segédhez, *Dumont Gusztáv* urhoz tudositván őt megérkezésed felől. Leveledet²⁰¹ egy fogadott ember csónakon át viszi a' Dunán és kézbesítendi. Akkor Dumont Gusztáv ur a' többi elvégzi, az az útlevelet eszközöl számodra a' török²⁰² basától, melly²⁰³ *Constantinápol*-ba²⁰⁴ szóljon. És ezen útlevéllel engem fel fogtok itt Sumlán találni mulhatlanul, minden bizonnyal. – Mindent végkép adjatok el édes, mert mi²⁰⁵ a hazába többé vissza nem térhetünk. Amnestiával hiába kecsegtetjük magunkat. Ausztria nem fog azt adni soha, soha. Mi lett Ákosomból? alig merek reá gondolni, mert sejtelmem sorsa iránt iszonyatos. Jöjjen Zsiga és Anyám is; Rácz is; én életemmel kezeskedem tisztességes fentartatásuk, és gond nélküli sorsuk felől, holtukiglan. Ha beteg volnál édes, úgy írd, vagy íráss nekem rögtön. Leveledet egy másik borítékba téve, czimezd kívülről *Dumont Gusztáv urnak*, a' *Szárdinai Consulat*-ushoz, – de németül vagy francziául; és utasítsd *Belgrád*-ba. Csupán csak ezen az uton juthat el hozzám leveled. Magyarországról nem tudunk semmit, csupán hogy a' főbb emberek kivégeztettek. Itt várok édes reátok, Sumlán; míg töled²⁰⁶ itt levelet nem kapok, addig innen nem távozom. Azonban²⁰⁷ ha még tavaszig is hiában kellene várnom: úgy tavasszal el fogom hagyni törökországot, melly nélkületek nekem már is pokollá vált, és Londonba megyek. Onnan bizonyosabban el jutand levelem²⁰⁸ hozzátok, 's oda talán könnyebben eljuttathat az isten hozzám benneteket. A' mindenhatóra kérlek benneteket, akármelylek kezébe jut levelem, tudassatok magatokról, családokról. Ne hagyjatok e rémitő bizonytalanságban kétségbe esnem, – és²⁰⁹ elvesznem. Bármelley sors türehető lesz nekem ha tudok felőletek; bármelley világrész, bármi száműzetés²¹⁰ menyország leend veletek, bármi jóllét pokol nélkületek. A' Dunán egész *Ruscsukig* mehettek, – onnan Sumla csak 18 órányira van. De ovakodjatok a' Dunán Rustsukon túl menni, vagy az oláh földre lépni a' Duna balpartján, mert ott Muszka kézbe estek. Ne higgyetek a' Viddini és Rustsuki osztrák agenseknek. Mert éppen most csaltak meg egy szegény nőt, Viddinben, – ki ide jegyeséhez akart jönni magyarhonból – azon hazugsággal,²¹¹ hogy mi magyarok innen Sumláról már

¹⁹⁸ *lehet* [Átírás.]

¹⁹⁹ *menjetek* [Emendálva.]

²⁰⁰ *levő* [Beszúrás.]

²⁰¹ *leveledet* [Emendálva.]

²⁰² *török* [Emendálva.]

²⁰³ *basától*, <mellyel> *melly*

²⁰⁴ *Constantinápol*-ba [Átírás.]

²⁰⁵ *[/i]* [Átírás.]

²⁰⁶ *míg* <leveledet> *töled*

²⁰⁷ *Azonban* [Átírás.]

²⁰⁸ *jutand* <...> *levelem*

²⁰⁹ *esnem*, <.> – és

²¹⁰ *száműzetés* [Emendálva.]

²¹¹ *azon* <.> *hazugsággal*

mind rabságra hurczoltatánk Ázsiába. És a' szegény nő Stambulba ment kétségbe esve hogy²¹² ott tudhassa meg jegyese hollétét. Azt hallom hogy e növel más két Pesti nő is érkezett meg ugyan akkor Viddinbe. Óh ha ezek te, és Etelkám lettetek volna! Ne rettenjete vissza az ut hosszóságától édes nöm. Megenyhitendi az utnak szenvedéseit azon tudat hogy minden nap közelebb leszte hozzám, 's én ti hozzátok. Sumla, hol most vagyunk, kies fekvésű török város, közel a' fekete tengerhez, a' *Balkán* nevű hegyek között. A' török szokások és az itteni nép életmódja eleinte igen idegenítő²¹³ és leverő hatással voltak reánk, de már meglehetősen hozzá szoktunk, és ki békülénk vele, mert különben a' törökök igen becsületes emberek, minket igen szeretnek. De²¹⁴ a' bolgár még a' rácznál is rosabb. Itt kevés bolgár van. Szállásom ingyen van; örnagy ellátást kapok a' török kormánytól; a' nők, kik férjeikkel²¹⁵ itt közöttünk vagynak, szintén külön fizetést húznak. És ez így lesz, akármely országba megyünk mint magyar menekvők. Még most is folyvást érkeznek hozzánk Honvéd tisztek onnan hazulról. Mindenki kap választ leveleire otthonról, kedveseitől, egyedül az²¹⁶ én számomra²¹⁷ nem²¹⁸ érkezik vigasztalás²¹⁹ a távol hazából. Tudom hogy sok küzdelmet kell kiállnod édes Zsuzsikám mert a' hozzám jövetelről lebeszélni igyekezendenek²²⁰ téged míg lelkednek szent ösztöne azt sugalja hogy jöjj!! – Kövessd e szent ösztönt édes nöm, mert csak úgy fog téged a' jóknak Istene megáldani érettetek éltem, érettetek 's a becsületért²²¹ öszülék meg ideje korán. Ne feledjétek el a' szegény hontalan, apát!²²² G
mk

Csókollak mindnyájatokat.

Legujabb hír szerint mi magyar menekültek *Brussa* nevű török városba fogunk szállíttatni; ez van a' fekete tenger partján. De²²³ hogy mikor, azt még nem tudjuk. Ott²²⁴ fognánk tartózkodni bizonyos ideig. A' télen itt maradunk.²²⁵

²¹² esve <hol talán a' ...> hogy

²¹³ idegenítő<...>

²¹⁴ de [Emendálva.]

²¹⁵ kik <velünk> férjeikkel

²¹⁶ az [Beszúrás.]

²¹⁷ [...] [Átírás.]

²¹⁸ számomra <... ...> nem

²¹⁹ vigasztalás<,>

²²⁰ igyekezendenek<,>

²²¹ érettetek <küzdek meg a'> 's a becsületért [A „'s a becsületért” az áthúzott rész fölé írva.]

²²² hontalan, <boldogtalan> apát!

²²³ de [Emendálva.]

²²⁴ ott [Emendálva.]

²²⁵ Legujabb hír szerint mi magyar menekültek *Brussa* nevű török városba fogunk szállíttatni; ez van a' fekete tenger partján. De hogy mikor, azt még nem tudjuk. Ott fognánk tartózkodni bizonyos ideig. A' télen itt maradunk. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

40. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Sumla, 1849. december 2.

Törökországi bulgária, Sumla, decemb 2. 1849.

Édes nőm, egyetlen Zsuzsikám!

Hat hónapon által, mióta a' hontalanság, 's²²⁶ árva családtalanságnak olly végtelenül boldogtalan napjait élem, még egy betű választ sem vettem tőled, sem a' hirnek leg parányibb fuvalma felöletek: nem jutott el hozzám, azon tömérdek leveleim után melyeket a' legkülönbözőbb utakon, még anglián és franczia országon keresztül is hozzátok intézni, minden alkalmat felhasználtam. – Könnyen megfogható ugyan előttem, hogy magyarország elbukása után, válaszod, – ha kaptad is leveleimet, – hozzám az utat meg nem találhatta, legkevesbbé pedig postán, és ha válaszodat épen Nevemre czímezve²²⁷ találtad volna utnak indítani. Azonban e' rémitő bizonytalanság, melynek pokoli kínai már²²⁸ egy öröklét óta gyötrennek, ha még sokáig fog tartani, véget vetend nyomoru életemnek.

Most azon borzasztó hírek után, mik az otthoni ki végeztetések fölül ide hozzánk, töredékesen, vagy talán elferdítve eljutnak, már azon gyanu is lelkemre nehezedék, vajjon nem estél-e te is, lelkem Zsuzsikám áldozatul, ausztria boszuálló politikájának, mely boszuló eljárást, mint mondják, azon nőkkel is éreztetné ausztria, kiknek férjeik külföldre menekültek, mint olyanok kik a' forradalomban részesek²²⁹ voltak.

Akárminő sorsot mért volna tehát²³⁰ szegény fejünkre az örökké való, kinek csodás utait, kezének működését emberi elme sem felfogni sem megítélni nem képes, 's mellyen változtatni hatalmunkban nem áll: tudassátok azt²³¹ velem onnan a' magyar hazából lelkem kedves nőm, vagy ti emberek, bár kik legyetek, kik e sorokat olvasni fogjátok. Akármelly szörnyű legyen a' való, – legyetek könyörülettel, tudassátok velem.

Ha még valamellyik szegletében a'²³² volt magyarországnak életben²³³ volnátok lelkem nőm és családom: igyekezzetek hozzám eljutni. De ha e'²³⁴ levelem otthon találna benneteket, úgy várjátok meg a' tavaszt, és várjátok meg egyszers mind azon időt, melly már igen közel van, midőn a' törökországba menekült magyarok sorsa valami megállapodást nyerend. Mert jövődönkre nézve, az europai hatalmak között még mind eddig véghatározat és²³⁵ megállapodás nincs. Viddinből ide Sumlára hoztak bennünket, innen pedig még a' télen Filippopolisba akarnak szállítani, – de csak harminczat közülünk, a' többit pedig Stambulba vinni, és utlevelekkel ellátva szét eresztetni. Mint mondják én is azon harmincz között vol-

²²⁶ 's [Beszúrás.]

²²⁷ czímesve [Átírás.]

²²⁸ kínai <között> már

²²⁹ [/]észesek [Átírás.]

²³⁰ te[/]t [Átírás.]

²³¹ azt [Beszúrás.]

²³² ré [Átírás.]

²³³ magyarországnak <még> életben

²³⁴ ha <még> e

²³⁵ véghatározat <és> és

nék kik Filippopolisba vitetnének, melynek²³⁶ vidékéről bizonyos ideig²³⁷ eltávoznunk²³⁸ meg nem engedtetnék.

A törökhonba menekült magyarok száma, kik itt egy tömegben vannak 500-ra megy. Közülünk a katonai tudománnyal bírók egy része már török szolgálatba lépett, hol igen gazdagon fizettetnek, a' nélkül azonban hogy a' török vallást felvenni kénytelenek volnának.

Anglia és Amerika hívnak bennünket magukhoz, ajánlva részvétöket és pártfogásokat. Mehetünk-e azonban akár egyikhez akár másikhoz, és²³⁹ mikor? arról nem tudunk semmi bizonyost.

Az a' hire volt a' napokban, hogy te Viddinbe meg érkeztl volna, utánam jövendő, más két nővel, kiknek férjeik itt vannak; de mint mondák, föltartóztatott volna benneteket valami osztrák ügyvivő. Kevés reményem volt ugyan a' hír valósulása iránt azonban még is intézkedtem, hogy ha csakugyan te lettél volna azon nők egyike, tehát hozzám²⁴⁰ juthatásod ne csak ne gátoltassék, hanem a' török basák és előljárók által elősegítettessék, minthogy e tekintetben a' basáknak világos és erős parancsaik vannak a' Szultántól. Azért ha tavasszal török országon kellene keresztül jönnöd, és engem itt fel keresned, – bizvást fordulj²⁴¹ segélyért a' török hatóságokhoz: ők szíves készséggel ellátnak mind ennél igen mérsékelt díjért, sőt ingyen is.

Azonban mint említém, a körülmények tavaszig sokat változhatnak, és én a' magam sorsa felől el nem mulasztlak²⁴² tudósítani téged édes, hogy lépéseidet a' szerint intézzed. De a' fő dolog csak az, hogy én tudjak felőletek. Irj azért rögtön, és czimezd leveledet, – egy második borítékba takarva német nyelven:

Dumont Gusztáv urnak
A' Sardiniai királyi Consulatnál
Belgrádban

Ez a' jó ur intézkedni fog, hogy leveled engem minden bizonnal megtaláljon.

Ne hagyj engem ez iszonyu kétségek között elvesznem, kétségbe²⁴³ esnem vagy megté-
bolyodnom lelkem kedves nőm! irj, tudass magatokról, Etelemről Ákosomról, Árpádról,²⁴⁴
Anyámról Zsigárról, szóval mindnyájotokról kiket ezerszer csókollak E Gábor
mk

[címzés:]
Egressy Gábornénak
(más borítékba teendő)

²³⁶ vitetnének, <...> melynek

²³⁷ ideig<,>

²³⁸ eltávoznunk [Átírás.]

²³⁹ másikhoz, <még> és

²⁴⁰ tehát <el> hozzám

²⁴¹ fordul[/] [Átírás.]

²⁴² mulaszt[/]ak [Átírás.]

²⁴³ elvesznem, <és> kétségbe

²⁴⁴ Árpádról [Emendálva.]

41. EGRESSY ÁKOS – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Ancona, 1849. december eleje]

[Elveszett.]

42. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1849. december 12.

Pest December 12^{kén}
1849

Kedves Édes Fiam!

Leveled vételére nem mondhatom ki örömem mily nagy volt és²⁴⁵ mily meg nyugtatólag hatott reám mert már azt gondoltam hogy egészen meg feledkesztél Szegény Szenvedő anyádról édes fiam én neked sorsomról csak anyit írhatok hogy Szomorú és tele örökös nyugtalansággal és boldog csak azon perczekbe vagyok mikor rőllad²⁴⁶ és rólla hallok és tudok valamit G – írt már nekem és téged kérdeztem hol vagy és hogy én tehát tudom hogy él de felölünk²⁴⁷ ö²⁴⁸ legkisebbet²⁴⁹ sem mert nem lehet benne módot találnom én²⁵⁰ már postán küldöttem neki levelet de nem hiszem hogy meg kapta volna különben tudatta volna velem postán pedig az ő levelét én²⁵¹ megkaptam meljbe meglehetősen állapotát tudadja velem édes fiam leveledből²⁵² azt is tudom hogy egy hozzád illő barátod²⁵³ van kinek nagyon örülök²⁵⁴ kérek is édes fiam hogy csak jól válaszd meg²⁵⁵ kivel barátkozol mert most vagy azon időben hogy amint most viseled magad atól²⁵⁶ fog egész életed szerencséje fügni most ott vagy édes fiam hová sok ember nem képes el jutni hogy sok tapasztalásokkal térhessen meg tehát édes fiam minden alkalmat fel kel használnod a magad mivelésére mibe én nem is kétkedem²⁵⁷ hogy elmulasztanád vágyádnak igygyikét el érted²⁵⁸ a szép olaszkont láthatni benne magadnak sok szép tapasztalást szerezhetni most ugyan ne nézük hogy hogy jutottál²⁵⁹ hozzá aba²⁶⁰ van egy kis megnyugtatásom hogy te nem fogsz békételenkedni ha nem mindent²⁶¹ örömmel

²⁴⁵ es [Emendálva.]

²⁴⁶ [/]óllad [Átírás.]

²⁴⁷ de <. > felölünk

²⁴⁸ [...] [Átírás.]

²⁴⁹ felölünk <...> legkisebbet

²⁵⁰ találnom <...> én

²⁵¹ [...] [Átírás.]

²⁵² levele/ből [Átírás.]

²⁵³ barátod [Az ékezet áthúзва.]

²⁵⁴ kinek nagyon örülök [Beszúrás.]

²⁵⁵ jól <... > válaszd[/] meg [Átírás. A „válaszd meg” az áthúzott rész alá írva.]

²⁵⁶ magad <...> atól

²⁵⁷ kékedem [Átírás.]

²⁵⁸ érte [Emendálva.]

²⁵⁹ jutottál [Átírás.]

²⁶⁰ [/]ba [Átírás.]

²⁶¹ mindet [Emendálva.]

tenni egy job létért egy boldogab jövőért édes jó fiam²⁶² hanem hogy semmit nem mulasztani²⁶³ el minek később hasznát veheted²⁶⁴ édes fiam nekem az²⁶⁵ a gondolat hogy ott vagy²⁶⁶ hova vágytál némileg meg nyugtat és igen sokat ígérek magamnak ott létedért örültem²⁶⁷ hogy tisztjeid is szívesek irántad ezt ugyan meg valva vártam is mert írt ide Leibachból egy Komáromi nevű ki igen dicsekedet hogy az ő tisztje igen jó hozzá és hogy még csak szolgálatott sem tétetet velle sőt azt is meghagyta neki hogy naponként meglátogassa a tisztet és hová csak akar menni hogy láthasson és tapasztalhasson meg engedi neki azért édes fiam ha valamit kívánsz te is tudni látni hiszem hogy engedékenyeb lesz ha látja hogy nem valami közönséges ember az²⁶⁸ aki kér és²⁶⁹ hogy azért akar látni hogy tanuljon. Kérlek²⁷⁰ édes fiam hogy úgy ércsd szavaimat miként az az én legtisztább szívbeli óhajvásom és csak a²⁷¹ javad[...] [...]édes fiam²⁷³ Gáborról²⁷⁴ is írok ő török országba van Sumlába én innét még nem kaptam tőle levelet mikor írt még akkor Viddinbe volt azt pedig az újságból tudom hogy ott van mert mind meg vannak²⁷⁵ nevezve²⁷⁶ kik ott vannak név szerint²⁷⁷

Édes fiam itt küldök 2 pengő forintot máskor többet küldök de most nincs²⁷⁸ több tudod²⁷⁹ ha volna többet adnék csókollak Szerető anyád E. Zsuzsánna²⁸⁰

²⁶² jutottál hozzá aba van egy kis megnyugtatásom hogy te nem fogsz békételenkedni ha nem mindent örömmel tenni job létért egy boldogab jövőért édes jó fiam [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrekturnajellel jelezve.]

²⁶³ mulasz[...] [Átírás.]

²⁶⁴ ve[...]etéd [Átírás; az ékezet áthúzva.]

²⁶⁵ [...]z [Átírás.]

²⁶⁶ vag[...] [Átírás.]

²⁶⁷ [...]ültem [Átírás.]

²⁶⁸ az<t>

²⁶⁹ kér <...> és

²⁷⁰ Ké[...]lek [Átírás.]

²⁷¹ [...] [Átírás.]

²⁷² [Szakadt levélpapír.]

²⁷³ [Szakadt levélpapír.]

²⁷⁴ Gábor<... apád>ról

²⁷⁵ v[...]nnak [Átírás.]

²⁷⁶ neve[...]ve [Átírás.]

²⁷⁷ mind meg vannak nevezve kik ott vannak név szerint ott [A szóismétlés emendálva.]

²⁷⁸ nics [Emendálva.]

²⁷⁹ tudo[...] [Átírás.]

²⁸⁰ Édes fiam itt küldök 2 pengő forintot máskor többet küldök de most nincs több tudod ha volna többet adnék csókollak Szerető anyád E. Zsuzsánna [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

43. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Şumla, 1850. február 3.

Törökország. Şumla. február 3. 1850.

Kedves nőm, édes családom! Ha számtalan leveleim közül egyet sem engedett volna hozzátok jutni balsorsom: ha még eddig mit se tudnátok felőlem, nyomorú életem, rabságom, kétségbeesztő árvaságom felől: ime most értesülni fogtok; 's van okom reményleni, hogy ez uton választ is veendek töletek, melly véget vetend valahára¹ a kétségek pokoli kinainak, mellyek hét iszonyu hónap óta égetik immár lelkemet. Mert hiszen hét hónapja már hogy elváltam töletek mióta nem tudok felőletek. Irjatok nekem sokat, igen sokat. Egy szó, egy üzenet hangja, egyetlen parányi jel töletek, melly tudtomra adandja, hogy még éltek: gyógyító menyei balzsam lesz lelkemre, melly már az örület határszélein bolyong. De óvakodjatok, édes nőm, egyébről írni nekem; mint csupán magatokról, gyermekimről, Sándorfiról²⁾ öreg barátomról, Anyámról, Zsigárról, 's mindnyájatok körülményeiről. Lelkem Zsuzsikám, – ha élsz, ha halálos beteg nem vagy, – írj, és felelj nekem, minden szavaira, minden betűire levelemnek. Te egyedül vagy az életben, ki értesz engemet, ki tudod gondolatimat, mielőtt azokat kimondtam volna; ki érzed mindazt³ a' mit én érzek, te hü társa reményeimnek, kevés öröimimnek; és óh annyi sok szenvedésimnek! Ne írj nekem semmi másról kivületek; engem többé nem érdekel az életben senki, és semmi más, mint ti, édes enyimek, forrón szeretett édes családom!

Mi történt veletek hét hónap óta? Él-e Ákos, és hol van? Etelemnek nem történt-e baja? Nagy-e már, szófogadó, engedelmes leány-e? Szereti-e édes jó anyját, és szegény koldus apját, kit a' végtelen nyomor már anyira megvénitett? Árpád szereti-e tanulni? Ő már eddig nagy fiu, tehát okos is, és bizonyosan⁴ háládatos, engedelmes, jó szívű gyermek, ki törekedni fog tanulni valami hasznos tudományt, hogy majd gyámoltalanokká lett szüléit végnapjaikban segíthesse, gyámolithassa, mert az isten csak azon gyermeket áldja meg, ki böl dogtalan szülöit⁵ szereti. Élnek-e Zsiga és Anyám? és miként, minő körülmények között? és az én hü barátom, a' hü Salamon, Sándor,⁶ kit az isteni végzet anyi kötelékekkel fűzött a' mi családunk sorsához csodálatosképen. Van-e miből élnetek lelkem Zsuzsikám? Csekély holmitok nincs-e eddig felemészítve, vagy...? Hiszen minden a' tiétek volt... én mindenemet

¹ valahára<,>²⁾ Alias: *Rácz Sándor*, agg színész, ki a nevét 1848-ban „*Sándorfí*”-ra változtatta. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére Egressy Ákos által a későbbiekben írt megjegyzés.]³ [/indazt [Átírás.]⁴ [/bizonyosan [Átírás.]⁵ böl dogtalan <m> szülöit⁶ Sándor<?>

magammal hozám... És még is... óh, én olly szegény vagyok!... Mert ti nem vagytok velem!... Milly gazdag, milly elégtűlt volnék, ha napszámosként dolgozhatnám érettetek!...

Hét hónapon által mi történt velem, azt, édes egy levél lapjaira neked le írnom nem lehet, ha benső életemet kellene kitárnom előtted. Különben külső állapotom kevés, de vajmi nagy változásokon ment keresztül ez idő alatt! 1849-ik évi Augustus 23-dikán hagytam el a' hon határait. Hiszen ti nagy részben tudni fogjátok⁷ a' hírlapokból is, mik történtek azon magyarokkal kik ide törökhonba menekültek. Azt ígérték itt, hogy velünk mint a' Szultán kedves vendégeivel fognak bánni, de mi már az első hetekben keserűen tapasztalók, hogy a' szép szavakat és ígéreket milly durván hazudtolja meg a' tett, a velünk való bánásban. Halljuk, hogy a' külföldi lapok, a' semmire valók, milly tündérinek festik helyzetünket, – elbeszélvén⁸ menyire⁹ elhalmoztatunk a' Szultán kegyeivel, dus ajándokokkal, stb. Minő gúny! Rabság a' mi sorsunk lelkem Zsuzsikám! a' rabságnak egyik legborzasztóbb neme!... Hálás elismerést érdemel ugyan e' Magas Szultánnak irányunkban nyilvánított nemes lelküisége, ki valódi vallásos érzelmekkel von oltalmába bennünket: de mit használ, ha jó szándoka, nagy részben megtörik, meghiusul azon török tisztviselők alávaló, hűtlen, durva, kegyetlen eljárásán,¹⁰ kik bennünket környeznek, kikre őrizetünk és¹¹ ellátásunk¹² bízva van!... Mit ér a' török köznépnek szíves részvéte, melly¹³ a' szerencsétlen iránt könyörületet mutat ha a' bolgárok és örmények, kik nagyobb részét teszik az itteni lakosságnak, és kiknek nyomorú fa házaikba vagyunk szállásolva, halálos ellenségeink, kik¹⁴ irántunk engesztelhetlen gyűlöletet táplálnak! Kik olly drága pénzen fizettetik velünk silány élelmi szereiket, 's¹⁵ nyomoru börtön lakainkat, hol az esőben ázunk, hidegben csaknem megdermedünk; 's¹⁶ kik bennünket utolsó filléreinkből is kifosztanak!

Viddini vár fogságunkból November 3-dikán indittatánk meg ide Sumlára; melly város a' Balkán nevű roppant hegyek között egy kies völgyben fekszik. E hegyek a' régi görögök korában Hemos hegyeknek neveztettek. Itt, e classicus tájakon csatázott Belizár egykor!... Itt éltek a' hősök kik a'¹⁷ lámpa fénynél általam is személyesítettének! Csodálatos utai az örök titku végzetnek! hová hozátok engemet! Boldog csendes pályája a' hajdani lámpafénynek, feltalálándom-e még egyszer éltem alkonyán, rózsás ösvényedet, mellyet az ég jelölt ki számomra, mellyet elhagynom soha nem kell vala!?...

Mondhatlanul sok a' szenvedésünk e nép között melly még a' természeti vadságnak számalomra méltó állapotában éli állati életét mint élte századok előtt. Nyelvöket is csak gyéren¹⁸ értvén: alig mondhatni hogy emberi társaságban élünk. Végtelen volt nekünk e fél esztendő, mert megszámláltuk annak óráit, napjait és éjszakáit. Most azonban nagy¹⁹ válto-

⁷ fogjátok [Az ékezet áthúзва.]

⁸ elbeszélvén [Emendálva.]

⁹ elbeszélvén <melly> menyire

¹⁰ eljárásán [Emendálva.]

¹¹ őrizetünk <I> és

¹² ellátásu./k [Átírás.]

¹³ részvéte, <... melly ... a' könyörület érzelmi> melly

¹⁴ ellenségeink, <és> kik [A „kik” beszúrva.]

¹⁵ élelmi szereiket <...> 's [Az „s” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁶ 's [Beszúrás.]

¹⁷ kik <.> a'

¹⁸ csak <alig> gyéren [A „gyéren” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁹ azonban <...> nagy

zások küszöbén állunk. Jövő sorsunk, ²⁰ s' elhelyezésünk iránt a' hatalmak között már megállapodás van, s határozat. Tizen ketten közülünk elvitetnek Ázsiának egy Kiutachia nevű városába, hol bizonyos évekig maradandanak. Ezek a' főnökök lesznek. A' renegátok egy másik városába tétetnek át Ázsiának: Aleppóba. Mint mondják, a' Lengyel főnökök Máltába²¹ mennek. Mi többiek franczhonba, Marseille-be vitetünk a' tengeren; ott negyven pengő forintot kapunk fejenként, és szabadon bocsáttatunk. Kik azonban közülünk török honba kívánnának maradni, itt maradhatnak, de szolgálatot kellend vállalniok, hitők változtatása nélkül, 's a' szolgálat után rangjok szerinti fizetést²² huzandanak a' török állodalomtól. Te tudod lelkem nőm, hogy én sem mesterséget sem semmi tudományt nem bírok oly neműt, mellynek a' törökök hasznát vehetnék; de ha birnék is, vagy ha meg tudnék is szerezni bizonyos idő alatt valami képességet, nagy erőködéssel, például a' katonait vagy bármi mást, még is irtózom a gondolattól, hogy e nép között kelljen²³ maradnom ha²⁴ csak egypár évig is. Jaj azon keresztyén hitűnek, vagy mint a' török nevezi gyaurnak, ki arra van kárhoztatva, hogy török tisztviselőkkel éljen hivatalos összeköttetésben! Itt a' tisztviselő megbotozhatja a' kisebb tisztviselőt mikor neki tetszik, és büntetlenül. Ezek csalják Szultányokat és lopják, zsarolják a' népet, de²⁵ leginkább keresztyén alatt valóikat. Szóval ravaszok, kétszínűek, irigyek, féltékenyek, haszonlesők, durvák, embertelenek, – igen kevés kivétellel. Mi marad tehát egyéb hátra, édes, mint követni végzetemet, és Marseille-be menni. Onnan Párisba törekedni, honnan téged legott tudósithassalak. Mi teendő leszek ott: a' jó isten tudja. A' körülmények fogják ott az én utamat kijelölni, mit kelljen követnem; – minők lesznek ezen körülmények, nem tudhatom, 's ennél fogva bizonyos tervet²⁶ arra nézve készítnem előre nem lehet. Ha színészi pályámat akarom folytatni franczhonban: úgy előbb a' nyelvet kelle-ne tökéletesen sajátommá tennem, mi az én koromban már vagy lehetetlen vagy legalább is egy évbe kerülne: 's miből élünk egy évig Párisban, családostol. De ne csüggedj édes, mert ezzel nem azt akarom mondani, hogy nem birnék erőket lelkemben és karjaimba, hogy titeket tisztességesen eltarthassalak, a' földnek bár melly részében hol emberek laknak, csak hogy a' színpályáról, mellyhez egyedül birnék kellő készüllettel, aligha lemondani nem kényszerülendek, legalább bizonyos időre, az az legalább az²⁷ annyira ohajtott amnestia megérkezéig, mellynek örökre elmaradnia lehetetlen, és melly lehetővé teendi visszatérésünket az édes haza földére. És ezen életben járó ügy felett, édes lelkem nőm, a' te véleményedre, a' te tapintatodra és sejtelkedre van szükségem²⁸ melly neked gyakran oly biztosan sugallja meg, mit kelljen tenni, mit választani. Felelj nekem e nagy kérdésre, nyiltan, őszintén, határozottan, hogy a' körülményekhez képest mit tartasz leg tanácsosabbnak,²⁹ mit követendőnek. Én a' te kíváнатodnak ohajtásodnak³⁰ rendelem alá a' magamét e tekintetben, tökéletesen. Érts meg jól engemet. Ha majd lenne mód benne, hogy Amerikába

²⁰ 's [Beszúrás.]

²¹ Máltába [Emendálva.]

²² fizetést [Emendálva.]

²³ között <ma> kelljen

²⁴ ha [Beszúrás.]

²⁵ népet, <itt> de

²⁶ bizonyos <czélt> tervet

²⁷ legalább <a ...> az

²⁸ van szükségem [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrek-túrajellel jelezve.]

²⁹ tartasz <...> leg tanácsosabbnak

³⁰ kíváнатodnak <rend> ohajtásodnak

költség nélkül elszállíttatnánk, ha ott földet kapnánk hogy mint egyszerű földművelők keressük élelmünket, vagy ha francia országban juthatnék bizonyos hivatalhoz mely gond nélküli jövőt ígérne, vagy végre, ha találhatnék lehetőség abban, hogy én hozzátok juthassak a' hazában – bizonyos áldozatra való készség és elszántság mellett: melyiket választanád?... Erre adj nekem határozott feleletet. És másodszor: ha a' külföldön csupán csak a' legsanyarubb élet várakozna reánk: kész lennél-e elhagyni a' hazát, hogy sorsomban osztakozzál, vagy pedig hajlandóbb³¹ volnál otthon várni be a'³² bizonytalan időre elhalasztott amnestiát, 's ezzel sorsunk jobbra fordulását,³³ mind addig tölem külön váltan? Erre is felelj egyenesen, belátásod és szived sugallata szerint. Én részemről nem érzek erőt lelkemben, hogy még egy³⁴ fél évet tul³⁵ élhessek nélkületek.

Mint jól értesültek állítják, még addig itt maradunk Sumlán, meddig válaszod hozzám eljöhét e levélre, az az negyven, vagy 50 napig. Söt talán egész Martius végéig. Annyit mint bizonyost irhatok neked édes, hogy ha csak erővel itt nem tartanak, és menekülnöm lehetetlen nem³⁶ lesz: úgy itt, török honban semmi esetre nem maradok, hanem megyek a' többi el szállítandókkal együtt francia országba. Nincs olly börtön, mely az itt lételnél rosszabb, vagy legalább tűrhetetlenebb legyen. A' művelt polgárosult³⁷ népektől és világtól teljesen elzárva fokként érezzük alá süllyedni magunkat az emberiség leg alsóbb állapotába. És³⁸ elszakasztva lenni övétől annak, kinek egyedüli éltető levegője az édes, feledhetlen családi kör, mellyen kívül élnie nem lehet, mellyből³⁹ kizártan⁴⁰ el kell sorvadnia kétségbe⁴¹ esnie, megőrülnie. Azért édes, el ne szalasszd az alkalmat, mellyen e levelet kapod, hanem siess nekem irni rögtön, mulhatlanul, hogy leveled még itt találjon. Nyitva add által leveledet, annak,⁴² ki át veendi, hogy semmi akadályt⁴³ ne találjon.

Achmet bég, kinek már meg kellett volna ide érkeznie, hogy mint a' Szultán teljhatalmu biztosa, munkába vegye a' nagy hatalmak intézkedését, és elszállíttatásunkat, bizonyos nagy események közbejöttével, mint halljuk, utjából visszahivatott Stambulba, és e' szerint inneni szabadulásunk ismét későbbre haladt. Azonban ez, előbb vagy utóbb mulhatatlanul megtörténend.

Nem tudom, siettemben nem felejtettem-e el valami fontos közleni valót meg irni neked azon tömérdek közül, mellyekkel fájó szívem telve van! Óh mikor fogom neked magamat ki beszélhetni, mikor fogja az istennek jobb keze lelkem terhet rólam le venni, mely alatt már le kell roskadnom!?

³¹ pedig <ott> hajlandóbb

³² be <a> a'

³³ fordulását [Emendálva.]

³⁴ még <...> egy

³⁵ évet <. > tul

³⁶ lehetetlen <. > nem

³⁷ polgár[/]sult [Átírás.]

³⁸ állapotába. <Én még a> És

³⁹ melly[/]öl [Átírás.]

⁴⁰ mellyből <...> kizárt[/..] [Átírás.]

⁴¹ sorvadnia <!> kétségbe

⁴² leveledet, <ki> annak

⁴³ akadályra [Átírás.]

Tengereken vezet által az út, melly előttem áll. Nézzétek meg a' térképen, és imádkozzátok,⁴⁴ édes enyimek, hogy szerencsésen révparthoz érjen életem roncsolt⁴⁵ hajója.

Isten veletek a' boldog viszontlátásig! az árváknak és jóknak Atyja ne hagyjon el benneteket!

E Gábor
mk

Üdvözlöm⁴⁶ jó⁴⁷ akaróimat!

Köszegi testvéröccse⁴⁸ itt van, – üdvözli bátyját! Itt van Némethi is, a' [fér]fikarból.⁴⁹

Lelkem nőm, leveledet lepecsételve tedd egy más borítékba⁵⁰

44. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1850. március 16.

[Elveszett.]

45. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. április 14.

[Elveszett.]

46. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Belgrád, 1850. április közepe]

[Elveszett.]

47. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Belgrád, 1850. április közepe]

[Elveszett.]

⁴⁴ imá[.]kozzatok [Átírás.]

⁴⁵ rongcsolt [Átírás.]

⁴⁶ Üdvözlöm [Emendálva.]

⁴⁷ Üdvözlöm <barataimat> jó

⁴⁸ testvéröccse [Emendálva.]

⁴⁹ [Szerkesztői kiegészítés.]

⁵⁰ Lelkem nőm, leveledet <...> lepecsételve tedd egy más borítékba <... ..> [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

48. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA ÉS EGRESSY ETELKA –
EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1850. április 16.

Pest aprillis 16^{án} 1850

Kedves fiam!

Épen ma egy hólnapja hogy neked levelet küldék és⁵¹ benne 15 pengőt szükséged fedezésére és még eddig töled választ reá nem kaptam és nyugtalan⁵² vagyok miatta mert tudhatod hogy most nekem ennyi pénzt össze csinálni igen nehéz és magam megerőltetése nélkül⁵³ nem tehetem azért édes fiam kérlek⁵⁴ az istenre téged légy komolj és férfias gondolkodásu gazdálkodó amicskéd van kiméld és vigyáz reá mert⁵⁵ aki a kevés⁵⁶ nem tudja kimélni⁵⁷ és gondját viselni⁵⁸ annak a sok sem elég soha és te gondold meg hogy milyen nagyon szegények vagyunk hogy ha mostani⁵⁹ állapotomban bátyám nincsen már régen meg emésztettük volna mindenünk most küldök neked két pár fejjérneműt *két inget két lábravalót három pár kapcsát két zsebkendőt egy⁶⁰ pár hanvas bőr kesztyűt egy törölközőt egy tarisznyát hogy a holmid benne* áljon de viseld⁶¹ gondjait és ne biz mindent a szolgádra mert az akár hogy mutassa hogy jó még is idegen hozzád, e fejjér neműkkel meg érheted édes fiam egy évig és becsüld meg mert minden öltésében egy egy könnyem van édes fiam téged én mindig jó gyermeknek tartottalak és hiszem most is mint legnagyobb⁶² hogy te a magad viseletével ösztönt fogsz adni a másikatnak hogy jók legyenek nekem pedig kimondhatlan⁶³ örömet azon⁶⁴ sok aggodalmakért⁶⁵ miket érted⁶⁶ jövőödért szenvedek hogy amit a másikba fel nem fogok találni mind te benned találjam⁶⁷ fel mert ha te olj jó leszel mint Etelka úgy én boldog szerencsés anyának mondhatom magam ez⁶⁸ édes fiam mán is dolgozik éjjel nappal⁶⁹ hogy egy pár garasunk legyen nappal tanul varni és estve köt hogy amit a varrásért kel fizetni meg kereshesse és hogy később⁷⁰ Szegény⁷¹ Szülein segíthessen szorgalmasan örömmel⁷² tanul, egy

⁵¹ küldék <...> és

⁵² nyugtal./n [Átírás.]

⁵³ nélkül [Emendálva.]

⁵⁴ kérle [Emendálva.]

⁵⁵ m./rt [Átírás.]

⁵⁶ kevés<...>et

⁵⁷ kimélni [Emendálva.]

⁵⁸ viselni [Beszúrás.]

⁵⁹ [/]ostani [Átírás.]

⁶⁰ [/]gy [Átírás.]

⁶¹ viseled [Emendálva.]

⁶² legnagyobb [Emendálva.]

⁶³ [/]mondhatlan [Átírás.]

⁶⁴ örömet <és> azon

⁶⁵ aggodal./makért [Átírás.]

⁶⁶ értet [Emendálva.]

⁶⁷ mind <... ki> te benned találjam [A „te benned találjam” az áthúzott rész fölé írva.]

⁶⁸ e./ [Átírás.]

⁶⁹ dolgozik <...> éjjel./l nappal [Átírás.]

⁷⁰ később [Emendálva.]

⁷¹ Szegény [Átírás.]

⁷² örömmel [Beszúrás.]

levelet vettem tőled meljben írod hogy örvezető vagy igen örülök hogy az örállástól legaláb ment⁷³ vagy másik hogy remény van hogy elbocsátanak írok az öregnek Rátz Sándornak, miskolczi volt-házigazdámknak,⁷⁴ is hogy most⁷⁵ mutassa⁷⁶ meg hogy Szeret.

Gáborról semmi bizonyost nem tudok neked írni mert utolsó levele mit írt nem vólt egyéb mint hogy él és hogy ahol most van ott fog maradni mert a török nem eresztí ki a⁷⁷ menekülteket de én minden perczen⁷⁸ várok tölle levelet⁷⁹ mert meg ígérte hogy fog tudósítani csak hogy bizony mindég 2 hólnapra 6 hétre szoktam megkapni levelét a postáról⁸⁰ pedig most egy hét is egy öröké valóság a bizonytalanságba és már nagyon szeretném ha neked csak ugyan lehetne mód a megszabadulásba hogy⁸¹ volna valaki mellettem mert sokszor vagyok beteges és akkor ha vellem valami történik mi lesz a többi árvákból⁸² ha aki tudná hogy mit kel tenni maga is másut⁸³ árváskodik, édes fiam azt is írod hogy az embernek ki a holmidat tisztítja 2 pengöt kel fizetned az istenért hát miből fizeted meg hiszen magadnak is alig van annyi⁸⁴ fizetésed egy hólnapra hát mért nem keresel egy oljat⁸⁵ aki olcsóbban tenné e dolgot hiszen akkor⁸⁶ mit én neked küldhetek mind mind a szolgáltnak⁸⁷ kel adni és én azt azért küldöm hogy legaláb mikor lehetőség csilapisd le belöle hiszen ha lehetne⁸⁸ én tudod hogy szót sem tennék érte hanem elküldeném mi⁸⁹ legényednek kel de hiába nem lehet – azért édes fiam kérlek téged légy komoljab jobban gondold⁹⁰ meg hogy a pénzt⁹¹ hová és miért adod ki holmidnek jobban viseld gondját⁹² mert nem olj sok hogy⁹³ azt ne tudnád meg hogy ez vagy másik darab ruhám hová let és hogy most miljen nehéz csak⁹⁴ egy pár garast is öszvetenni édes fiam én érted a világon mindent⁹⁵ megteszek te⁹⁶ pedig azzal fogod meg jutalmazni ha⁹⁷ miket mondok megtartod és aszerint fogsz⁹⁸ tenni én azokat mind a te javadra mondom édes

⁷³ me/./t [Átírás.]

⁷⁴ Rátz Sándornak, miskolczi volt-házigazdámknak, [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrási, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve. A beszúrási későbbi időkből, Egressy Ákostól származik.]

⁷⁵ m/./st [Átírás.]

⁷⁶ m/./tassa [Átírás.]

⁷⁷ /./ [Átírás.]

⁷⁸ perc/./ben [Átírás.]

⁷⁹ /./levelet [Átírás.]

⁸⁰ postá/./ól [Átírás.]

⁸¹ ho/./y [Átírás.]

⁸² á/./vákból [Átírás.]

⁸³ /./ásut [Átírás.]

⁸⁴ /./nnyi [Átírás.]

⁸⁵ /./lja/./ [Átírás.]

⁸⁶ /./kor [Átírás.]

⁸⁷ /./olgádnak [Átírás.]

⁸⁸ /./ehetne [Átírás.]

⁸⁹ elküldeném <...> mi

⁹⁰ gond/./d [Átírás.]

⁹¹ pén/./t [Átírás.]

⁹² go/./dját [Átírás.]

⁹³ sok <hogy> hogy

⁹⁴ csa/./ [Átírás.]

⁹⁵ mindet [Emendálva.]

⁹⁶ megteszek <és> te

⁹⁷ h/./ [Átírás.]

⁹⁸ fosz [Emendálva.]

fiam nagyanyád is kér hogy légy⁹⁹ gondos mindenbe¹⁰⁰ hogy gondold el miljen szegények vagyunk és mint jó gondolkozásu szegényt többre fog minden ember becsülni mint ha gazdag rosz¹⁰¹ érzésű is volnál Kérem istent hogy téged minden jóban elő segítcsen és óltalmazzon hogy Szegény Szülőidnek egykor öröme és gyámola lehes csókollak édes fiam

Szerető édes anyád

E. Zsuzsánna

Kedves Ákosom!

De rég nem láttunk már Téged Kedvesem, pedig mi nagy ohajtásom' Téged láthatni Kedves Ákosom de reméljük és bizzunk a jó Istenbe a ki az őt szerető jó embereket nem hagyja el aki minket is megsegítend egymást újra meg láthatni. Addig is kérve a jó Istent hogy könnyörüljön rajtunk és engedje hogy még a mi napunk is fel derüljön de¹⁰² nemsokára.

Zsigmond bácsi Nagymama Árpád¹⁰³ és mindnyájan ezerszer csókollunk, és

maradok szerető nővéred

E: Etel.

U: i: Árpád¹⁰⁴ most már meg is tanul, a lutherános iskolába jár, de azért bizon nem sokat¹⁰⁵ változott, kivált gorombaságát le nem tudja vetkezni, mert folyvást¹⁰⁶ az abba, mint a milyen volt.

Meg engedj hogy oly roszul irtam de egy jó tollam sincs, de tán sohse is vólt.

49. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. április 17.

Belgrádból, Serbia fővárosából, török hatalom alatti földről, Apr. 17. 1850.

Lelkem Zsuzsikám, édes családom!

Tíz hónap óta hiába várok, hiába reménylek felőletek valamit tudhatni. Egy osztrák kormánybiztos segélye által sikerült végre kinos török rabságomból kimenekülnöm. Sumláról más fél hónapi nyomorteljes utazás után ide¹⁰⁷ jutottam Belgrádba. Mert hiszen hová menjek én?! Innen már látom a' földet, a' Száva és duna tul partjain, mellyet egykor magyarföldnek neveztek, – a' földet, mellyen kívül a' világon nincsen számomra hely. Láthatom innen legalább ama kék tájakat ott nyugaton, hol¹⁰⁸ az enyimek is élnek, de honnan én számúzva va-

⁹⁹ lég [Emendálva.]

¹⁰⁰ mind~~n~~benbe [Emendálva.]

¹⁰¹ [/]osz [Átírás.]

¹⁰² de [Beszúrás.]

¹⁰³ Árpád [Emendálva.]

¹⁰⁴ Árpád [Emendálva.]

¹⁰⁵ sokat [Beszúrás.]

¹⁰⁶ folyvást [Emendálva.]

¹⁰⁷ után <végre> ide

¹⁰⁸ nyugaton, <ho melly> hol

gyok!... Lelkem Zsuzsikám, én már közelebb hozzátok, veszély nélkül nem mehetek, hanem te siess ide hozzám a' legelső gözőssel, mely levelem vétele után lefelé indul. Ha csak lehetséges, hozd magaddal Etelkámát is; mi hamarább vágynám¹⁰⁹ látni kedves jó fiaimat is, de tudom hogy mindnyájan nem jöhettek, nem csupán a' költség, de más akadályok miatt sem. Törökországból tömérdek levelemre soha válasz töletek, édes nőm, nem érkezett. Innen Belgrádból ez már negyedik levelem. Kézhez jut-e? Isten tudja! Én reményilem. Nem az inség, nem a' testi szenvedések azok, mik engem a' földnek poráig lesujtottak, mert hiszen ök előttem ismeretes vendégek sőt¹¹⁰ pályatársak; hanem kimondhatatlan árvaságom, sorso-
tok felőli sötét kétségeim, 's lelkemnek azon leirhatatlan hiánya mit rajtatok kívül¹¹¹ édes enyimek, betölteni semmi sem képes még az öröklétben sem, – és egyszóval azon összesége minden lelki¹¹² nélkülözéseimnek mit te,¹¹³ édes Lelkem Zsuzsikám sokkal mélyebben fogsz velem együtt érezni mintsem én azt¹¹⁴ kimondhatnám!

Nem tudok e perczben mást mondani nincs vágyam azon kívül, hogy lássalak, lelkem nőm, Zsuzsikám sok szenvedésimnek hü osztály részese! mennyire vágyom látni az én Cordeliámat is! hozzd el őt, ha csak lehetséges!...

Szerezz magadnak azonnal utlevelet, de csak *Zimonyig*, mellytől Belgrádot csak a' Száva vize választja el. Zimony a' határ városa Ausztriának. Ha gondolod, hogy saját nevetekre nem kapnál utlevelet, más valaki által igyekezzél szerezni. Zimonyban¹¹⁵ szálj¹¹⁶ fogadóba, *Pemszel* nevű vendéglőshöz.¹¹⁷ Onnan üzend át, biztos ember által keresztnevedet az itteni *Oroszlán* című fogadóhoz, kinél szálva vagyok. A' többit elintézzük. Vagy pedig, még biztosabban megtudom megérkezésedet *Dumont* ur által, ennek ird meg röviden egy levélben¹¹⁸ hogy ott vagy, és leveledet így czimezd¹¹⁹ de német nyelven „*Fraulein Elisabeth Schmidt*” ezt ismét egy másik borítékba zárd, és e' külső borítékot szinte német nyelven így czimezd: „*Herrn David Heim*” *Belgrad*. Ekkor¹²⁰ tedd a' Zimonyi postára, 's én egy pár óra mulva bizonyos *Dumont*¹²¹ által megkapom.

Siess Zsuzsikám, ne hagyj itt kétségbe esnem! Az¹²² osztrák kormánybiztos Sumlán szavát adta, hogy számomra Bécsben kegyelmet eszközöl, és azt tudtomra adja itt, még e hó végéig; levelét¹²³ még eddig nem kaptam... Bizzunk az igaz istenben!...

Isten veletek mindnyájatokkal¹²⁴ addig is!

E G mk

¹⁰⁹ hamarább <...> vágynám

¹¹⁰ ső[/] [Átírás.]

¹¹¹ kívül<,>

¹¹² lel[/i] [Átírás.]

¹¹³ ke [Átírás.]

¹¹⁴ azt [Beszúrás.]

¹¹⁵ szerezni. <S> Zimonyban

¹¹⁶ sz[/]j [Átírás.]

¹¹⁷ vendéglőshő[/] [Átírás.]

¹¹⁸ egy <kis> levélben

¹¹⁹ czimezd<,>

¹²⁰ *Belgrad*. <Igy> Ekkor

¹²¹ *Dumont* [Beszúrás.]

¹²² *Egy* [Átírás.]

¹²³ végéig; <de> levelét

¹²⁴ mindnyá[/...]/okkal [Átírás.]

50. EGRESSY ÁKOS – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Ancona, 1850. április második fele]

[Elveszett.]

51. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1850. április 26.

Pest ápril 26kán¹²⁵ 1850

Édes Gáborom!

A sors keze már nem büntethete jobban és üldözhet bennünket¹²⁶ mint¹²⁷ hogy el hagyád a menedéket mit isten rendelt számodra hogy életedet megmencsd nekünk családonak, hogy¹²⁸ én téged ott tudva sok szenvedéseim után felkeresselek mert ebben bár hosszú idő telve de mégis csak lehetet volna¹²⁹ mód de most már miután nem tudhatom hogy hogy vagy hogy jöttél ide hol most vagy és nem is¹³⁰ tudok hozzád semmiképpen el jutni ne¹³¹ gondold hogy te egy perczel is¹³² többet szenvednél mint én és hogy mán minden módokat nem követtem volna¹³³ el de csak a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül most is kértem rímánkodva és már¹³⁴ ígérték hogy másuva igen adnak utlevelet de ide hová¹³⁵ most kérek nem lehet és bármit tegyek nem adhatnak istenem mért nem mentél inkább más országba francia vagy angol vagy amérikába mert ide is hamaréb¹³⁶ mehetek mint török¹³⁷ honba azért édes az igaz istenre kérek ha életedet szereted¹³⁸ és családonak mit tudom hogy egyformán szeretel ne jöj haza akárhol¹³⁹ a világon mint itt mert ahogy¹⁴⁰ a határra be fogsz lépni tüstént el fognak és mint¹⁴¹ valami gonosztevőt hurcolni látni¹⁴² Oh édes ezt megérnem nem hittem és nem is fogom tul élni¹⁴³ hogy téged börtönbe be zárva¹⁴⁴ tudnálak¹⁴⁵ vagy talán

¹²⁵ 26 k./n [Átírás.]

¹²⁶ üldözhet <mint> bennünket [A „bennünket” az áthúzott szó fölé írva.]

¹²⁷ mint [Beszúrás.]

¹²⁸ családonak, <és ma> hogy

¹²⁹ vól./a [Átírás.]

¹³⁰ is [Beszúrás.]

¹³¹ el jutni <mert> ne

¹³² is [Beszúrás.]

¹³³ v./lna [Átírás.]

¹³⁴ mór [Átírás.]

¹³⁵ ho./ [Átírás.]

¹³⁶ ./amaréb [Átírás.]

¹³⁷ ./örök [Átírás.]

¹³⁸ szeretet [Emendálva.]

¹³⁹ aká./hol [Átírás.]

¹⁴⁰ mert <... ..> ahogy

¹⁴¹ és <és itt> mint

¹⁴² látni [Beszúrás.]

¹⁴³ tul <. > élni

¹⁴⁴ ./árva [Átírás.]

¹⁴⁵ tudn./lak [Átírás.]

még mást mert meg történhetnék hogy még csak meg sem láthatnálak mert elvinnének¹⁴⁶ temes várra¹⁴⁷ vagy más hová vagy éppen német országba és czélt nem érve örökre el vesztenének anélkül hogy láthatalak volna az életbe egyszer¹⁴⁸ – – azért hogy nem láthacz édes melletted magad körül tudhatod hogy nincs¹⁴⁹ percz meljbe veled¹⁵⁰ nem vagyunk igaz hogy nem szóval de gondolatba tudom mikor mi bajod van¹⁵¹ mi fáj¹⁵² lelkednek mert én édes mind érzem fájdalmadat mert¹⁵³ enyimek¹⁵⁴ is azok¹⁵⁵ és ha éltemet adhatnám szabadcságodért e perczbe¹⁵⁶ is örömmel tenném és mondhatlan bóldognak érezném magamat¹⁵⁷ azért édes ha modot fogsz találni tudósics¹⁵⁸ engem hogy onnan hol most vagy mehecz é külföldre vagy pedig ott fogod azt¹⁵⁹ be várni hogy hozzád mehessek mert eddig a tél gátolt most pedig az hogy nem tudom meddig fogsz¹⁶⁰ ott mulatni mert az uttlevél meg kapásához sok idő kel és ha¹⁶¹ más kép nem kapok a király elibe is el megyek kérni csak hogy édes légy¹⁶² béketűrő és kérlek¹⁶³ édes hogy vagy Konstantinápolyba vagy belgrádba várakoz reám mert én nem indulhatok úgy el hogy uttlevelem ne legyen de most oljant fogok kérni hogy nyíltan fogom mondani hogy hozzád megyek¹⁶⁴ és ne gondold hogy a nyomortól félek¹⁶⁵ te ismersz engem édes hogyha veled lehetek akkor gazdag és bóldog leszek akkor elmondhatom neked sok szenvedésem bajaim. édes fiunk olaszhonba van mit én már számtalan leveleimben körülményesen meg írtam örvezetőnek tették e parányi hivatal segít vagy is könnyebbit sorsán és gyönyörködik a szép tájakban. Etel szép is jó is szorgalmas szereti nagyon kedves apját meg is nőt úgy gyönyörködöm benne édes a te szemeiddel is. és ha te is akarsz¹⁶⁶ gyönyörködni édes csak haza ne jöj és még az igazak istene meg fog segíteni bennünket tudod édes mik és mink volt ezelőt 18 évvel és még is gazdagok bóldogok voltunk én pedig hiszem hogy még ez¹⁶⁷ nincsen elveszve amim¹⁶⁸ van édes mindent el adok aproságot nagyot csak amit el vihetek azt fogom megtartani mert pénzem nincsen és az utra kel azért édes csak tudasd vellem szándékokat én ugyan hosszszab határidőt teszek mint te tettél májusba hiszem hogy el iga-

¹⁴⁶ elvinnén[./] [Átírás.]

¹⁴⁷ temes vár [Emendálva.]

¹⁴⁸ mert meg történhetnék hogy még csak meg sem láthatnálak mert elvinnének temes várra vagy más hová vagy éppen német országba és czélt nem érve örökre el vesztenének anélkül hogy láthatalak volna az életbe egyszer [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁴⁹ nin[./] [Átírás.]

¹⁵⁰ [/]eled [Átírás.]

¹⁵¹ van [Beszúrás.]

¹⁵² f[./] [Átírás.]

¹⁵³ érzem <... tied> fájdalmadat mert [A „fájdalmadat mert” az áthúzott rész fölé írva.]

¹⁵⁴ enyinek [Emendálva.]

¹⁵⁵ enyimek is azok [Beszúrás.]

¹⁵⁶ [/]erczbe [Átírás.]

¹⁵⁷ mag[./]mat [Átírás.]

¹⁵⁸ tudós[./]s [Átírás.]

¹⁵⁹ a[./]t [Átírás.]

¹⁶⁰ fosz [Emendálva.]

¹⁶¹ [/]a [Átírás.]

¹⁶² légy<e> [Az „e” kivakarva.]

¹⁶³ [/]érlek [Átírás.]

¹⁶⁴ megek [Emendálva.]

¹⁶⁵ fél]ek [Emendálva.]

¹⁶⁶ ak[./]sz [Átírás.]

¹⁶⁷ e[./] [Átírás.]

¹⁶⁸ elveszve <minden> amim

zíthatom hogy kapjak utlevelet és még május vagy junius elein foglak látni édes¹⁶⁹ mert¹⁷⁰ most¹⁷¹ már harmadnapja hogy mindég járok és semmi sükere nincs¹⁷² és tapasztalom hogy hoszszu idő kel reá¹⁷³ de már addig minden módot el fogok követni Oh édes be szeretnék veled beszélni és megtudni hogy hogy vagy most és miért itt és nem amott várni hol olj sokan vannak ismerőseid de az¹⁷⁴ én kérdéseimre¹⁷⁵ majd csak magad fogsz¹⁷⁶ válaszolni és sokat igen sokat beszélünk édes istenem úgy tele van szívem lelkem a sok keserőséggel miket nem tudnék egy könyvbe le¹⁷⁷ írni az isten álgyon segítsen édes Gáborom

E Zsuzsikád

[címezés:]

Pestről

– *Egressy Gábor urnak*¹⁷⁸

Kaptam Apr. 30. délben.

legelső 10 hónap óta.¹⁷⁹

52. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. április 30.

Belgrád, Aprilis 30. 1850.

Mélyen tisztelt jóakaróm! Bocsánat hogy becses neve alá zárom leveletem. Esedezem kézbesítéseért!

Lelkem Zsuzsikám! Tíz hó után újra láthatom kezeid vonásait. Elválásunk óta ez¹⁸⁰ első napja az örömnök. Elhagytak ugyan engem az örömek és a' szerencse: de nem hagyott el az igaz Istenbeni bizalom soha. Ő volt az, a' boldogtalanok istene, ki lépteimet ide vezette, és itt végtére tudnom engedte hogy még éltek, hogy szerettem közül senki sem hiányzik.

Olvasd át több ízben e levelet lelkem Zsuzsikám, igen figyelmesen, és egyetlen egy pontot se hagyj felelet nélkül, mert félek, hogy a' balsors ezen egyetlen egy utat is elzárja, mellyen eme¹⁸¹ legelső leveled hozzám juthatott, és családi létünk életkérdése iránt¹⁸² nem értekezhetünk egymással. De ha csak lehetséges, ne írk nekem több levelet, hanem jöjj ma-

¹⁶⁹ és még május vagy junius elein foglak látni édes [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁷⁰ me[./] [Átírás.]

¹⁷¹ mert <igy ne> most

¹⁷² nics [Emendálva.]

¹⁷³ re[./] [Átírás.]

¹⁷⁴ [/z] [Átírás.]

¹⁷⁵ kérdéseimre [Emendálva.]

¹⁷⁶ [/]og [Átírás; emendálva.]

¹⁷⁷ [/] [Átírás.]

¹⁷⁸ <...> Pestről <... ..> – *Egressy Gábor urnak* [A címzés idegen kézzel írva.]

¹⁷⁹ Kaptam Apr. 30. délben. legelső 10 hónap óta. [Egressy Gábor kézírása.]

¹⁸⁰ ez [Beszúrás.]

¹⁸¹ ez [Átírás.]

¹⁸² életkérdése <felöl> iránt

gad személyesen, és minden késedelem nélkül. Mielőtt velem nem értekeztél, hogy helyeztem minő fordulatot vón; hogy magadat tájékozhassad, és ismerve az otthoni körülményeket, azokhoz képest ítélhess, határozhass.

Az osztrák fogság csak egy fokkal lehet rosszabb, vagy talán semmivel sem,¹⁸³ mint volt az én Sumlai helyzetem, e' kiállhatatlan török-rabság. A minő gyűlöletes volt egyfelől e barom nép, a' török, és a¹⁸⁴ gazbolgár; szintolly utálatos volt szemeimben e söpredék tömeg, e magyarnak csúfolt menekvők-hada, mellyel a' balsors¹⁸⁵ engem is egy ketreczbe szorított. Egyetlen egy ember sem volt, kihez némi rokonszenvet érezhettem volna, kivén¹⁸⁶ Németit, az egykori kardalnokot, kit magamhoz vettem szállásra.¹⁸⁷ Ez is elment Kossuthal Ázsiába. Majd minden héten jöttek hozzánk Magyarországból új menekvők, és felöletek nekem senki hírt nem hozott. Februárban eljött Sumlára hozzánk a' Szultán teljhatalmu biztosa Ahmed effendi, és jött vele az osztrák követségtől is Stambulból egy biztos, bizonyos¹⁸⁸ *Jasmadsi Gulrik* nevű ember. Ezek expediálták előbb Kossutot nyolczvanad magával Ázsiába, aztán Bemet harminczad magával Syriába. Aztán kijelentették, hogy nekünk többieknek két hónap mulva,¹⁸⁹ április végén, szét kell oszlanunk. Mindenkit megkérdeztek személy szerint, mi a' kívánsága? Ahmed effendi a török kormány részéről azon ajánlatot tette, hogy mindenikünknek ad hivalt, olyat, minőhez képességet érzünk; vallásunkat változtatni nem szükséges; és biztosítja eddigi rangunk vagy osztályzatunk szerinti fizetésünket, holtig. Az osztrák biztos ellenben, kinek teljességgel nem tetszett hogy a' magyarok török szolgálatot vállaltak legyenek,¹⁹⁰ – bár ezt nem akadályozhatta, – tudunkra adta, hogy a' ki külföldre kívánczik, utlevéllel¹⁹¹ fog ellátni, és ingyen elszállíttatni a' kijelölt¹⁹² ország határáig.¹⁹³ A' törzstisztek török szolgálatot vállaltak. Mintegy¹⁹⁴ hatvan főtiszt Amerikába megy, a' hátralevők¹⁹⁵ egy része földet kért; egy része külföldre, egy része haza vágyik menni. – Most már mit csináljak én, ki a' magyar színészen kívül semmi féle mesterséghez nem értek?! Kinek a' világon semmi más foglalkozáshoz ereje, képessége, szenvedélye nincs?! Francia országba menjek? Ha lehető volna is, hogy a' francia nyelvet egypár év alatt annyira magamévá tegyem hogy felléphessek: miből élünk addig, egy egész család? És akkor¹⁹⁶ negyven három éves korral, megtört kebellet egy új egy bizonytalan életpályát kezdjek idegen országban, hol az idegen iránt olly kevés a' türelem,¹⁹⁷ mellynek társasági szokásai, fogalmai, ízlése, 's e szerint művészeti formái is egészen idegenek előttem, mint-

¹⁸³ vagy talán semmivel sem [Beszúrás.]

¹⁸⁴ a [Beszúrás.]

¹⁸⁵ b./lsors [Átírás.]

¹⁸⁶ kivén [Emendálva.]

¹⁸⁷ kit magamhoz vettem szállásra [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁸⁸ biztos, <valami> bizonyos

¹⁸⁹ két hónap mulva [Beszúrás.]

¹⁹⁰ legyen [Emendálva.]

¹⁹¹ utlevél<ek>lel

¹⁹² a' <...> kijelölt

¹⁹³ határáig [Emendálva.]

¹⁹⁴ vállaltak. <Kos> Mintegy

¹⁹⁵ a' <többi> hátralevők

¹⁹⁶ akkor [Beszúrás.]

¹⁹⁷ türelem; [Az írásjel átírva.]

hogyan nem bennök születtem? Vagy Amerikába menjek földművelőnek, (a' mitől egyébként¹⁹⁸ legkevesebb sem¹⁹⁹ idegenkedem);²⁰⁰ vagy egyszerűen olyan lépést tegyék, amely egész családom jövőjére nézve elhatározó,²⁰¹ – 's²⁰² a' nélkül tegyem ezt, hogy a' te ohajtásodat nézetedet tudnám, hallanám, vagy a' nélkül – hogy az otthoni körülményeket voltaképpen ismerném?...²⁰³

Azonban tétovázni nem lehetett: a' török-biztos nyilatkozatot kívánt... E' rémitő kétségek és hányatások között elmentem az Osztrák biztoshoz, ki már Viddinben sok jeleit adta becsületessége 's emberiségének, mennyiben többeknek külföldre menekülhetését eszközölte. Megkérdeztem tőle, hogy mit várhatnék azon esetben, ha visszamenve magamat önkénytelenül állítanám a' törvényszék elé? Mennyiben volt részem a' forradalmi dolgokban, arról már értesülve volt. Elmondám neki, hogy legfőbb ohajtásom volna haza mehetni, hogy ott, mint eddig 24 év folytán tettem, békésen nyugalmasan élhessek, egyedül családomnak és művészetemnek. Kérdeztem, vajon bíráim nem vennék-e tekintetbe mocsoktalan multamat, miszerint kívül állottam szünetlenül minden politikai mozgalmak körén? és nem méltányolnák-e azt is, hogy kényszerítés nélkül készakarva térek vissza? Elmondám neki, hogy később²⁰⁴ vagyok inkább fogságra hurczoltatni magamat, sem hogy én, a' családapa, kinek mindenem miért az élet becsével bír előttem, családomban foglaltatik – tőlük távol, száműzötten bujdoskoljak isten tudja még mennyi ideig; martalékul²⁰⁵ hagyva őket, az²⁰⁶ enyimeket nyomornak, szenvedésnek, árvaságnak... *Jasmagi*, az említett osztrák követségi biztos, részvétet látszott irántam mutatni. Azt felelte, hogy neki egy hét múlva Bécsbe kell mennie: ott a mi tőle telik mindent elkövet ügyemben 's nekem a' való tudtomra adja két hó múlva²⁰⁷ midőn visszatér Sumlára, az az Aprilis végével. Reményli ugye, hogy büntetésem nem lesz nagyobb egy pár hónapi fogságnál. Még két hónapot tölteni Sumlán, – gondolám – folyvást ezen szörnyű bizonytalanságban? Megfogok örülni!... És két hónap múlva is csak ott leszek, a' hol voltam, az az nem fogom tudni hogy éltek-e, 's hogy az *örökös kívándorlásra nézve* mint éreztek, mit gondoltok, 's mit kívántok, 's²⁰⁸ átaljában jövőnk²⁰⁹ iránt!²¹⁰ az otthoni körülményekből ítélve, minő reményeitek vannak? Mert Jazmadsi azt is említé, hogy a' császár Augusztusban szándékozáva magát megkoronáztatni akkor bizonyosan számíthatunk az Amnestia egy nemére. Hogy tehát két hónapot ismét el²¹¹ ne veszítsek életemből, elhatároztam arra használni ez időt, hogy ide jöjjenek a' határszélre, hozzátok a' lehetőségig közel, olyan célból, hogy itt találkozhassunk, 's hogy a' körülmények szerint itt,²¹² mint legalkalmas-

¹⁹⁸ a' mitől <...> egyébként [Az „egyébként” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁹⁹ sem [Beszúrás.]

²⁰⁰ idegenkedem,); [A vessző emendálva.]

²⁰¹ nézve <oly fontos, olyan> elhatározó

²⁰² 's [Beszúrás.]

²⁰³ hallanám, <r mellyet ... olyan ... olyan ... tapasztalám ...> vagy a' nélkül – hogy az otthoni körülményeket voltaképpen ismerném?... [A „vagy a' nélkül – hogy az otthoni körülményeket voltaképpen ismerném?...” az áthúzott rész fölé írva.]

²⁰⁴ hogy <a> később

²⁰⁵ ideig; <a> martalékul

²⁰⁶ őket, az [Beszúrás.]

²⁰⁷ két hó múlva [Beszúrás.]

²⁰⁸ kívántok, <a> 's

²⁰⁹ jövőnk <re>

²¹⁰ jövőnk <nézve> iránt! [Az „iránt!” az áthúzott szó fölé írva.]

²¹¹ ismét <használatlanul> el

²¹² szerint <...> itt

sabb ponton intézhessük el együtt és egyértelműleg hogy majd kelet vagy nyugot, vagy melyik világrész²¹³ felé vegyük vándor utunkat?...

Kértem tehát Jazmadsit, hogy engem mindenek előtt mentsen meg a török fogságból; eszközöljön számomra útlevelet, hogy Belgrádba jöhessek, és itt várjam be az ő tudósítását Bécsből. Megigérte. Másnap Ahmed effendinek ki jelentettem, hogy én nem tudok olly mesterséget minek a' török kormány hasznát vehetné, minthogy színész vagyok, azért ereszen engem szabadon. Ő azt mondta, hogy ez nem áll hatalmában. Azonban ugymond, Stambulban színház is van. (Igen, de olasz opera!) Elég az hozzá, hogy az osztrák Consul, és Jazmadi közbenvetése folytán csakugyan adott mégis számomra utlevelet, mellyel én²¹⁴ hat egész hétig tartó iszonyatos utazás után ide eljutottam, hol a' török basa, a' francia consul, és a' szerb belügyminiszter védelme alatt teljes biztosságban vagyok... Te kárhoztad e lépésemet Zsuzsikám, de másként fogsz itélni ha majd itt leszesz. Törökhonban nincs elveszve ránc nézve semmi. Ha itt akarunk megtelepedni:²¹⁵ Stambulon kívül nincs lakható hely egész törökországban. Nem tudom ugyan minő alkalmazást adhat nekem a' török kormány, vagy²¹⁶ hogy én mit vállalhatok itt magamra lélekösmeretesen; de annyit bizonyosnak tartok,²¹⁷ hogy mihelyt itt együtt leszünk, az itteni basa, török-álladalmi költségen Stambulba szállíttat bennünket, 's ott, mint az emigrációnak régi ismeretes tagja ugyanazon kedvezményekben részesülendek, mellyet velem egy rangu emigrans társaim élveznek. Ha Stambulban maradni nem akarnánk, az amerikai követ eszközlése folytán Amerikába szállíttatunk költség nélkül szintén. Ott ugyan jövőnk legbiztosabb lenne mert 140 hold földet azonnal ingyen kapnánk, és talán egyéb segélyt is: de akkor örökre bucsuztatok el magyarhontól, mert azt többé nem fognátok látni soha. Franciaországban nekem jövőm nincs. A' lengyel emigransok ott most üldöztetnek. Csupán azon egyetlen mód volna²¹⁸ Párisban maradhatnánk egy ideig, ha a Pesti Nemzeti Színház igazgatósága engem Párisi ügyvivőjeül engagirozna, és számomra valami évdíjt határozna.²¹⁹ Ajánlkozásomat²²⁰ édes e részben közöld az igazgatósággal. Én kötelezném magamat, a' leggyorsabban működni a' Nemzeti Színház érdekében. Minő roppant mező nyílnék ott előttem, használhatni színházunknak minden tekintetben, azt hajdani tisztelt pályatársaim²²¹ kétségbe bizonnyal nem vonandják. Ha az eszme elfogadtatnék, aztán ki lehetne jelölni a' tenni valókat is név szerint... Ámde miként fogom én végképen nélkülözhetni a' színpadot, melly életemnek fentartó eleme, melly 24 év alatt annyira szükségemmé²²² vált! valjon e nélkülözés, nem fog-e engem idő nap előtt a' sírba vinni?!...

Azonban én még nem vesztettem el minden reményemet az iránt, hogy büntetlenül haza térhessek. – Jazmadsitól megkaptam a' várt tudósítást. Azt írja, hogy büntetésem alig fog

²¹³ világ[/]ész [Átírás.]

²¹⁴ mellyel <h> én

²¹⁵ megtelepedni<, >

²¹⁶ kormány, <d> vagy

²¹⁷ [/..]Jok [Átírás.]

²¹⁸ vó[/]na [Átírás.]

²¹⁹ határozne [Átírás.]

²²⁰ határozna. <... ..> Ajánlkozásomat

²²¹ pályatársaim [Az ékezet áthúzva.]

²²² annyira <mindennapi> szükségemmé

egyébb lenni mint a' törvényszéki²²³ vizsgálat alatti fogság; 's biztosít, hogy a' bánás kíméletes leend. Erre ugyan nem sokat építetek, de más felől tegnap hallom, hogy bizonyos előkelő nők, szövetkeztek²²⁴ volna a' végett hogy ügyemben, az az hazatérhetésemért legfensőbb helyre folyamodjanak. A' pozsonyi ujságban olvasták. Harmadszor olyan ember mondta itt nekem, ki az itteni Osztrák Consullal barátságos viszonyban áll, hogy Augustus 18-dikán Amnestia adatik, melly abból álland, hogy a' 16 évre ítélttek csak négy évet kapnak, a' tíz évre ítélttek büntetése pedig egészen elengedtetik; és ezt teljes bizonyossággal állította.²²⁵

Felszámíthatlan az OK, mire nézve mindenekelőtt találkozunk, 's élő szóval kell értekeznünk Zsuzsikám,²²⁶ mulhatatlanul, és minél előbb. Azért a' mindenhatóra kérlek siess! Hogy gondolhatád, hogy saját nevedre kaphass utlevelet? Hát nincs egy felebaráti lelkű nő ismerősöd, ki számodra a' maga nevével szerezne azt? Zimonyban nehéz most²²⁷ kapni, azért²²⁸ mert Bosniában lázadás van. Ha tehát más mód nincs teljességgel, tehát kérj Szege dig utlevelet. Ott talán nem lesz nehéz a' város kapitányától egy újat kapnod Zimonyig. Lesznek ott kik pártfogolni fognak. Fordulj Hezler Senátorhoz, ki mint tudod, számomra posztókat vásárolt. Szegedről minden kedden 5 órakor indul egy gözös Zimonyba. Ha²²⁹ ebben meg nem nyugodnál, tudok még más utat²³⁰ is. Keressd fel Pesten *Vitorello* nevű gözőskapitányt. Ez igen becsületes olasz ember. Mondd el neki sorsodat, szándékodat; és én bizonyos vagyok benne, hogy ő benneteket a' gözösre utlevél nélkül felveend Etelkával együtt; el fog rejteni saját Cabin-jében, és lehozand baj nélkül Zimonyba, mert idáig szokott járni, – sőt még Zimonyból is át fog küldeni éjjel saját csónakán ide Belgrádba. Csak az istenért ne hirtelenkedjél szerzeményeink eladásával! Tudod édes milly iszonyu erőködéssel és hány év alatt voltunk képesek beszerezni mindent, a' mire családunknak szüksége volt!! Könyveimre viselj gondot édes, különösen a' magyarokra, 's a színészetre vonatkozókra általában. Meg van-e még a' szép ősz parókám? Hát te rajtad édes senki sem könyörül?²³¹?! Hát²³² az egykori író és színész Egressy Gábor' neje számára nincs többé hely a' *Nemzeti Színház* névsorában?... és az elhagyott családanya számára nincs néhány fillér az intézet pénztárában?! Nem nem! ezt hinni káromlás volna! Hol vagy most szállva édes? Elköltöztél-e a' nagy szállásról, és mikor? Etelkám nemde gyakorolja a'²³³ Zongorát és Francziát?... Hiszen ő jó gyermek!... jól tudtam én azt. Árpádról mit sem írtál. Félek, hogy talán nem írhatál felőle vigasztalót. Tehát az én derék Ákos²³⁴ fiam örvezető?! Vajha csak az őrmesterségig is felvihetné!... Hány levelemet kaptad meg, mikor és minő uton? És te talán mindig postán írtál, hogy én meg csak egyet sem kaphaték meg?... Tudod-e²³⁵ ki van itt? Egykori legnagyobb üldözőm Zerfi... És lássd édes, ő eszközlé hogy leveled hozzám juthat!... Nekem e perczen minden értékem tizennégy aranyból áll. Sumlárol eljövén természetesen

²²³ a' <...> törvényszéki

²²⁴ nők, <...> szövetkeztek

²²⁵ állit<...>[./]ta [Átírás.]

²²⁶ értekeznünk <... ..> Zsuzsikám

²²⁷ Zimonyban <nem fog> nehéz most [A „nehéz most” az áthúzott rész fölé írva.]

²²⁸ kapni, <...> azért [Az „érték” az áthúzott szó fölé írva.]

²²⁹ H[/] [Átírás.]

²³⁰ más <mo> utat

²³¹ könyörülk,>?

²³² könyörül? <hogy>.....?! Hát

²³³ gyakorolja <.> a'

²³⁴ [./] [Átírás.]

²³⁵ meg?... <Ha tudnád ki ...> Tudod-e

megszűnt a' török kormánytöli járandóságom is, mert az ottani menekvők névsorából kitöröltettem. Alig jöttem onnan el, *Rustsukon* hallom, az utban hogy *Ömer pasa* a' menekvőknek ezer darab aranyat küldött ajándokul, miből nekem 20 darab arany jutott volna! minő csapás! 14 aranyammal megérném ugyan két hónapig is, de ruhám nincs. Ha pedig ruhát csináltatok, akkor pénzem nem marad. Azért ha jössz édes, hozz nekem egy öltözet posztó ruhát, az az a' fekete quäkkeremet mit Zsigától visszaküldtem; fekete uj nadrágomat, egy²³⁶ mellényt, és egy lábbelit. Fejéremüm sincs elég.²³⁷ Emlékeznek-e még rólam az emberek? Üdvözlök minden *becsületes* embert, és barátomat. Hollétemet ne tudassd senkivel, sem e levél tartalmát. Ha kimondod, hogy *hozzám* akarsz jönni, ugy soha nem bocsátanak, 's akkor nem marad egyéb hátra számomra, mint magamat által adnom Austriának. Legfeljebb 70 p. forintba kerülend kettőtök utja Etellel a' gőzösön, első helyen ide és vissza. Ez ugyan sok nekünk, de ez áldozatot meg kell tennünk, mert jövünk, mindenünk forog kérdésben, – és mert találkozásunk²³⁸ nagy szerencsétlenségtől óvhat meg bennünket. Józan²³⁹ ember nem fog engem kárhoztathatni azért, hogy inkább vagyok²⁴⁰ hajlandó magamat feláldozni, mintsem családomat idegen országban egy kétes jövőnek könyelmüleg kitenni akarjam. Isten legyen veletek!

*NB Nézd meg a' belső borítékra mi van jegyezve.*²⁴¹

53. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. május 3.

Belgrád, Majus 3. 1850.

Lelkem Zsuzsikám! Tegnapelőtt indítottam el hozzád egy másik uton válaszomat azon Aprilis 26-dikán kelt leveledre, melyet egyedül kaptam töled elválásunk óta. Bár olly keserű hangon szólasz abban hozzám, kárhoztatván hogy hozzátok illy közel jövék, de még is mondhatlanul édes volt nekem láthatni valahára kezded vonásait, olly végtelen távollét után!... Nem lévén benne bizonyos, valjon megkapod-e említett válaszomat: itt egy másik uton is írok hozzád, hasonló tartalommal. El mondám ott neked körülményesen mi indított arra, hogy hozzátok illy közelbe jöjjetek. Azért mert tudni vágytam már felőletek minden áron; azért mert nélküled, megegyezésed nélkül egy lépést sem akarok tenni földön futó pályámon többé; azért édes, mert akarom tanácsodat, kíváнатodat hallani olly dologban melly egész életünk jövőjét elhatározandja; azért mert nem tudtam az othoni körülményeket, 's nekem reményt adtak ahhoz, hogy büntetlenül, vagy csekély bűnhődés mellett haza térhetek.... E reményt pedig adta egy osztrák követségi titoknok, bizonyos *Jazmadsi* nevű, kit Austria Sumlára küldött, hogy bennünket szétoszlasson, a török porta küldöttével

²³⁶ nadrágomat, <és> egy

²³⁷ Fejéremüm sincs elég. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²³⁸ mert <... ..> találkozásunk

²³⁹ bennünket. <miről ember> Józan

²⁴⁰ inkább <...> vagyok

²⁴¹ *NB Nézd meg a' belső borítékra mi van jegyezve.* [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

egyértelműleg. Én tehát török utlevéllel ellátva hat héti kinos utazás után ide jutottam. 32²⁴² aranyamból mennyit egész török fogságom alatt megtakarítottam e perczben nincs több 14 darabnál. Fizetésem²⁴³ mit havonként huztam a' török kormánytól, természetesen megszűnt azon perczben midőn a' többi menekvőktől elváltam, az az február végével. Azonban²⁴⁴ csupán tőlem függ a' török kormány segélyét ismét élvezhetnem azon perczben²⁴⁵ mihelyt Constantinápolyba beléptem. Ne véld édes hogy e lépésem hátralépés volna, mert az inkább előre lépés, bármerre vezessen csillagzatunk²⁴⁶ bennünket. Mert ha otthon Amnestiára nincs kilátás, úgy innen költség nélkül eljuthatunk oda a' hova akarunk, erről biztosítalak. Hanem édes, nekünk ezek iránt levélben értekeznünk csaknem lehetetlen. Nekünk egymással találkozunk, beszélünk kell, mulhatlanul. Te legjobban ismerheted az otthoni körülményeket; Azért csak azon esetben jöjjetek egyszerre mindenestől, ha felmentetésemre semmi kilátás nincs. De ha van: akkor csak könnyeden jöjjetek minél előbb, hogy Augustusban midőn a' Császár koronáztatja magát, amnesztiát kapva együtt térhessünk haza. Igen fel-emelte lelkemet azon bátor elszánásod édes,²⁴⁷ mellyel a' kivándorlás kétes jövőjének elébe nézesz! Ne is félj lelkem, mert én csak nélkületek vagyok illy csüggeteg, 's érzem hogy meg kellene örülnöm ha még sokáig kellenék tőletek távol lennem. De veletek körötökben, bátor, erős, hatalmas vagyok. Megvetek minden nyomort, minden szerencsétlenséget. Nem fogok kifáradni bármi nehéz munkában. Életkedvem újra visszatérend mert hiszen akkor van kiért élnem és munkálkodnom, ha ti vagytok köröttem édes enyimek! Kérdezd meg édes az igazgatóságot, hogy nem fogadna e el engemet ügyvivőjeül Párisban,²⁴⁸ és minő feltételek mellett. Én ott végtelenül hasznossá tudnám magamat tenni színészetünkre nézve minden tekintetben, miről majd bővebben kifejteném nézeteimet ha a' terv egyelőre elfogadtatnék. Így Párisban is fentarthatnók magunkat édes legalább azon egy pár évig, míg magyarországbán a'²⁴⁹ politicai üldözöttek sorsa kedvezőbbre forduland, az az midőn majd irányukban szelidebb politikát követnek, mert hiszen örökre így nem maradhat. Egyébiránt én megvalom hogy legtöbb kedvet érzek az Amerikába költözéshez, mert ott családunk jövője legszilárdabb, legbiztosabb.... Ott nem lennének anyira egyedül mint máshol, minthogy ott egy²⁵⁰ szép kis magyar telepítvény van már eddig is, melly mindig nőni, szaporodni fog.

Egy szóval édes, ha el vagy szánva, tehát jöjjetek²⁵¹ mindenestől minél hamarább. Hanem ez esetben kérlek édes, hogy drága holminkat²⁵² potomságért el ne vesztegessd, hanem kövessd tanácsomat. Fogadj ki, vagy végy meg egy kis fedeles hajót. Rakassd erre minden drágább butorainkat, üljetek rá mindnyájan, fogadjatok hozzá két embert a' ki lehozza: és itt Belgrádban *drága pénzen, két annyi áron* fogjuk eladni mint odahaza, és pedig ezüst és arany pénzért. Még a' hajót is. Hozzátok le a' zongorát, tükröket, bársony és selyem butort mind, és a' szebb kasztenek közül egy párt. Könyveimet édes mind hozzad, sőt még végy is egy pár

²⁴² jutottam <...> 32 [A „32” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁴³ fizetésem [Emendálva.]

²⁴⁴ Azo./ban [Átírás.]

²⁴⁵ perczben [A „z” beszúrva.]

²⁴⁶ csillagzat./nk [Átírás.]

²⁴⁷ édes [Emendálva.]

²⁴⁸ ügyvivőjeül <a' Nemzeti Színház> Párisban

²⁴⁹ az [Átírás.]

²⁵⁰ ott <már> egy

²⁵¹ tehát <...> jöjjetek

²⁵² holminket [Emendálva.]

gazdászati és kertészeti magyar könyvet. Mind azon hirlapokat szereztessd meg, melyekben művészeti dolgozataim 1837 óta megjelentek; – azért hogy munkáim legalább el ne veszjenek. Az 1848^{ki} Életképekből a’ két első számot Szemere Pálnak kölcsönöztem. Kérd vissza, mert legjobb műveim egyikének kezdete van bennök. Már minden menekvő után el ment a’ családja édes; tán csak ti vagytok a’ legutolsók. Hozzátok el az öreg Ráczot is ha jön. Majd építünk házat együtt Amerikában. Cselédet édes mindenesetre hozz, de jót, és munka szeretőt. Tudom hogy szegény anyád nem jön, pedig gondját viselnék mindenképen. Később majd követend bennünket derék Ákosunk is. Ha Zimonyba teljességgel nem adnak utlevelet, tehát kérj *Pancsovára*, vagy *Orsovára*, vagy *Mehadiára*. Ezek mind alább vannak, és kettő a Duna parton azért²⁵³ Zimonyba ki lehet szállani. Ott a’ butorokat ne mond újaknak különben sok vámot kellene fizetned érttök és mondd sajátodnak.²⁵⁴ Legjobb lesz MEHÁDIÁRA kérned, vagy kéretned utlevelet, (Orsován által) minthogy most jön a’ Fördők ideje. Oda minden bizonyal kapsz... Rögtön válaszolj édes, és felelj, mindenre. Válaszodat czimezzd így: *An Herrn G. Fraube.* és vidd el a’ *Pesti Napló* szerkesztőségéhez, ki által e levelemet is veended. Megkértem a’ tisztelt laptulajdonos urat, hogy válaszod hozzám juthatását eszközje, ’s ő bizonyal meg is teendi, minthogy ide a’ szerb lap szerkesztőségéhez rendesen jár a’ *Pesti napló* mint cserelap. Szintugy a’ Magyar Hirlap is. A’ lapboríték alatt egy kis levél könnyen eljőhet. Magyar színdarabot hozz a’ megnyit csak lehet, és pedig a’ javából. – Ird meg legalább egypár szóval vagy betűvel ki által kaptad innen első levelemet, melyre válaszoltál, hogy ugyanazon az uton küldhessek ismét, ha szükséges. Még²⁵⁵ tömérdek mondani valóm volna, de már be kell végeznem levelemet. Isten veletek édes, és minden becsületes emberrel.

[címzés:]

À Madame

Mad. *Susanna d’ Egressy* née de *Szentpétery*
chez le théâtre National a/ *Pesth*.

54. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1850. május 3.

Pest majus 3^{kán} 1850

Kedves Édes fiam!

Leveledet kaptam mit már nyugtalanság közöt vártam mert nem tudtam elgondolni hogy mi let veled és így leveled egészen megnyugtatót felőled hogy egészséges vagy és igazán férfitestben lélekben mi nekem ismét nagyob büszkeségem²⁵⁶ és legdrágáb²⁵⁷ kincsem hogy iljen fiam van mert hiszen csak is te maradtál nekem az²⁵⁸ életben vigasztalásom és örömemre

²⁵³ és <tehát> kettő a Duna parton azért [A „kettő a Duna parton” beszúrás. Az „azért” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁵⁴ és mondd sajátodnak. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²⁵⁵ szükséges. <Te pedig ... reá> Még

²⁵⁶ bü./keségem [Átírás.]

²⁵⁷ legdrágáb [Az „r” beszúrva.]

²⁵⁸ a./ [Átírás.]

benned heljzem²⁵⁹ jövődö örömem bódogságom és Eteleben mert a harmadik csalán az²⁶⁰ én kis bokrétámba azért nem is kel ugyé Kedves ákosom neked mondanom hogy öríszd a bokréta szépségét és hogy nagyra nőhessen ápod²⁶¹ mert azt te ugy is teszed és igyekszel is mentül szebnek nevelni, a bokrétának egy virágja nállam van ezt én nevelem hogy egykor egybe kötve láthassam²⁶² és gyönyörködve szép virágaimba bódogan halhassak meg, Édes ákosom olj sokat kellene neked írnom hogy azt nem tudom igazán hol kezdjem el apád török országba van a napokba kaptam tölle levelet meljbe írja²⁶³ hogy szeretne téged látni mert ő azt hitte szegény hogy itt hon vagy nállam most én is várom²⁶⁴ Haynau Ö Exellenciáát hogy²⁶⁵ hozzá mehessek mert ut levelet²⁶⁶ kérek tölle hogy el mehessek én is török országba férjemhez ha pedig ezt nem lehet akkor kegyelmet kérek²⁶⁷ számára²⁶⁸ hogy ha haza jöhetne mert²⁶⁹ már így élni fiam mint én élek nem lehet tovább türni²⁷⁰ minden jövedelem²⁷¹ nélkül nincs²⁷² ki keressen nincs²⁷³ család fő ennélkül pedig árvaság rémitő árvaság a sorsunk egygyüt pedig bódogok leszünk ha mindennapi kenyerünk lesz is mert megoszthatjuk jó vagy bal sorsunkat egymással ha sikerül utlevelet kapni ugys tudatom velled ha nem, azt is csak te írnál mindég hogy hol leszel hogy vagy és én akkor mindent körülményesen meg fogok neked írni, itt ujság nincs²⁷⁴ semmi egyéb mint hogy minden nap várjuk Haynau Excellenciáát²⁷⁵ bécsből és a tisztikara egy gözöst igen szépen el készített elfogadására melj egész Váczig fog elibe menni és nagy ágyuzások között fog pestre megérkezni mondják hogy közbocsánatott hozza az elítéltek számára²⁷⁶ adná az isten hogy valósulna²⁷⁷ és most így van pest nagy remények között és én is a reménylők között végtelen szorongásba Édes ákosom küldök most neked ött aranyat én a multkor is küldhettem volna aranyat mert azokat váltottam²⁷⁸ el hogy²⁷⁹ küldhessek neked de gondoltam hogy ha fel nem válalják hogy én pénzt külgyek vagy ha el válalja is megkapod é aranyba vagy pedig majd csak bankóba fognak téged kielégíteni azért írom hogyha nem aranyat adnak neked kérheted bátran mert én nem bankóba küldöm a pénzt neked, a multkor köldöttem neked *két pár fejérműt három*

²⁵⁹ [...] [Átírás.]

²⁶⁰ [...] [Átírás.]

²⁶¹ ápo[.]d [Átírás.]

²⁶² láthass[.]m [Átírás.]

²⁶³ [...]ja [Átírás.]

²⁶⁴ vá[.]om [Átírás.]

²⁶⁵ Exellenciáát <.> hogy

²⁶⁶ ut levele^d [Átírás.]

²⁶⁷ kére[.] [Átírás.]

²⁶⁸ szá[.]ár[.] [Átírás.]

²⁶⁹ me[.]t [Átírás.]

²⁷⁰ tür[.] [Átírás.]

²⁷¹ jöve/elem [Átírás.]

²⁷² nics [Emendálva.]

²⁷³ nics [Emendálva.]

²⁷⁴ nics [Emendálva.]

²⁷⁵ Excellenciáat [Emendálva.]

²⁷⁶ szá[.]ra [Átírás.]

²⁷⁷ valósuln[.] [Átírás.]

²⁷⁸ v[.]ltottam [Átírás.]

²⁷⁹ kogy [Átírás.]

kapcát két zsebkendőt egy pár hanvas bőr kesztyűt egy törölközőt²⁸⁰ czérnát fejjéret feketét tüt²⁸¹ gombot és egy utitáskát mibe²⁸² be volt pakolva azért²⁸³ gondoltam hogy legyen mibe raknod kevés holmicskádát és hogy vigyáz reá mid van tarcsd számba a²⁸⁴ tarisznyába be is lehet zárni, most pedig én kérlek téged édes ákosom ha lehet és magadtól el szakaszthacz annyit hogy dagerottibba levétetheted magad küld el nekem ezt pedig azért kérém²⁸⁵ mert dagerottibba legjobban eltalálnak és talán legölcsőbb is aztán²⁸⁶ megírod nekem hogy mennyiért vettek le és én elküldöm csak igen könnyen öltözve én majd fel öltöztetem itthon a delizsánczon el hozzák én majd ki fizetem itthon a járandóságot érte de ezt ted²⁸⁷ meg édes ákosom tudod hogy mindég akartam hogy²⁸⁸ le festetlek talán elő érzetem volt hogy oljan meszszire el szakaszt a sors tölled most sem késő még mert csak tölled füg hogy megkapjam és szívem meglesz annyiba nyugodva hogy legaláb festve foglak látni apádat is lefestettem és igen jónak mondják kik látták tehát apát és fiut együt fogom láthatni és vissza gondolni a bóldog idökre – – – – és remélve – – az isten téged álgyon meg segítcsen feltett czélodba adjon kitartást eröt és bátorságot én pedig kérve az igazak istenét hogy téged még egyszer látnom meg engedje. Csókollak édes ákosom téged²⁸⁹ szeretö édes anyád

a nagymama²⁹⁰ csókolat Etellel együtt

Egressy Zsuzsánna²⁹¹

a kis Telepi Károly el eljön vigasztalni hozzánk és nekem végtelen jól esik orczájába sok hasonlatosság van hozzád és jobban²⁹² szeretem napról napra ha idöd engedi írnál neki egy pár sort igen jól fog neki esni hogy meg emlékezel rólla²⁹³ igen jó fiu csókollak édes anyád

édes ákosom itt egy arányért adnak 5 pengöt és 30–35 x de legkeveseb 5 forintot²⁹⁴

²⁸⁰ törölközőt [Emendálva.]

²⁸¹ tüt [Emendálva.]

²⁸² [/]ibe [Átírás.]

²⁸³ [...] [Átírás.]

²⁸⁴ számba <...> a

²⁸⁵ kér<...>ém [Az „-ém” az áthúzott rész fölé írva.]

²⁸⁶ is <csak> aztán

²⁸⁷ teg [Átírás.]

²⁸⁸ hog[/] [Átírás.]

²⁸⁹ [/]éged [Átírás.]

²⁹⁰ nanyama [Emendálva.]

²⁹¹ Zsuzsá[/]a [Átírás.]

²⁹² és <...> jobban

²⁹³ hogy meg emlékezel rólla [Beszúrás.]

²⁹⁴ édes ákosom itt egy arányért adnak 5 pengöt és 30–35 x de legkeveseb 5 forint [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva. A „forint” emendálva.]

55. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. május 9.

Belgrád, Május 9. 1850.

Édes Zsuzsikám!

Tizenhét napja már hogy első levelemet innen megkaptad. Engedj meg édes ha méltatlan vagyok irántad: de lehetetlen keserűnek nem lennem. Tizenhét nap alatt egyetlen rövid, ingerült levelet irtál hozzám! Lehetséges-e illy iszonyu közönyösnek lenned irántam, isten legszerencsétlenebb embere iránt?! Nincs-e neked ezer meg ezer módod, hogy engem tudósíthass legalább is minden héten *kétszer* állapotod, dolgaidd, jövedeltek miben léte iránt? – Ha még tizszer ennyi nyomorral vert volna meg a' haragos Isten engemet – nem tudom miért, – mint a' mennyit velem eddig éreztetett: Soha egy hangja nem jönne ajkomra a' panasznak. De a' ti sorsotok feletti²⁹⁵ bizonytalanság: ez megöl, semmivé tesz. És most egyedül rajtad áll, hogy a *tudás* balzsamával enyhítsed inségemet: és neked nincsen számomra két órányira idő, mennyibe leved elkészítése kerülne!!!... Könyörülj, kérlek, ha akarod hogy meg ne vessem nyomu érdemet, ha ohajtod, mint²⁹⁶ hiszem, – hogy megtartsam azt éretteket. – És miért késedelmezel már illy végtelen sokáig? A' holmik eladásával egy percet se késsél, mert az nekünk százszorta több kárt okoz, mint egész ingó értékünk, – ha időt veszünk. Te nem ismered az itteni körülményeket, – nem a' kivándorlók küzdelmeit. Nem lehet mindent egy levélbe írnom, de hallgassd meg tanácsimat, az istenre kérek, – mert hidjed, hogy szavaim mindenike²⁹⁷ igen²⁹⁸ súlyos okok, és körülményeken alapszik. Hagyd a' butorokat Zsiga kezénél, biztos helyen²⁹⁹ – letéve. Ne adja el míg arra fel nem kérjük. Hiszen ez soha sem késő, 's a' pénzt el³⁰⁰ küldhetni mindig, a' világ végére is!... Hozzad csak becsesbbjeinket, ruháinkat és könyveim javát... Ha majus végén Constantinápolyban nem lehetünk, tömérdek veszítettünk időben és minden érdekünkben. Ellenben ha ott érzük még a' többi menekvő magyarokat tehát minden költség nélkül, és gyorsan szállíttatunk a'³⁰¹ Francia földre négy tengeren által, u.m. a' Fekete,³⁰² Márvány, Adria és földközi tengeren. És enged-e az utlevél által magadat végkép megakadályoztatni?... Nincs-e bátorságod a' szökést megkísérteni?... illy rövid uton, – Zemlinig, – mely alig tart két napig, – 's mely két nap alatt töled senki utlevelet nem kér!... ha pedig már egyszer Zimonyban vagytok, – ott akárminő utlevelet adsz által a vámosnak,³⁰³ más napig meg sem nézik, 's az alatt háromszor³⁰⁴ is ide juttathatunk benneteket Belgrádba... Kérj, szerezz pénzért, vagy kölcsönözz akármféle idegen passust!... és induljatok az első gőzössel! Vagy tégy³⁰⁵ barátoddá egy gőzös conductort vagy kapitányt! – így utlevél sem kell!... Hiszen mit kockáztatsz egy illy

²⁹⁵ [...] [Átírás.]

²⁹⁶ ohajtod, <h> mint

²⁹⁷ szavaim <igen nagy> mindenike

²⁹⁸ igen [Beszúrás.]

²⁹⁹ helyen<,>

³⁰⁰ pénzt <m> el

³⁰¹ szállíttatunk <által> a'

³⁰² a' <M> Fekete

³⁰³ utlevelet <mutátsz elo> adsz által a vámosnak, [Az „által a vámosnak,” az áthúzott rész fölé írva.]

³⁰⁴ alatt <pár> háromszor

³⁰⁵ Vagy <...> tégy

kísérlettel, még ha nem sikerülne is?... Vissza utasítanak, – s ezzel vége... Különben sem eresztenének, 's így is fentartóztatnak, tehát egyre megy. De ha bátorságot veszsz: talán sikerülhet is! Írd meg mint állnak e részben dolgaid! Ezen jó ur kitől levelemet veszed, elhozza válaszat is. Ő Bécsbe utazik kereskedelmi ügyekben, – 's vissza is jön. Butoraink eladásával vagy netalán elvesztegetésével, az istenért ne siess! Nem csak azért mert³⁰⁶ jövendők Isten kezében van, – hanem a' késedelmezés miatt se, mit az eladás okoz.

Sokat beszélnek és írnak az Amnestiáról, de látom hogy ha³⁰⁷ lenne is, te³⁰⁸ nem helyezel benne biztosságot. És én e részben teljesen a' te nézetednek és kívánságodnak rendelem alá magamat. Te ismered a' körülményeket otthon; én legkevesebb sem. Tapintatod, sejtelméd édes, ritkán csaltak meg, azért cselekedjél annak sugalmi szerint: követlek feltétlenül. Óh csak bizonyosságot, – csak a' valót, bármi legyen is, – csak³⁰⁹ azt tudassátok velem minden³¹⁰ változásai 's fordulataiban, tehát minél gyakrabban!... Nem küldhetnél-e nekem édes addig is ruhát, mert igen ágrul szakadt vagyok és egy pár utolsó aranyamat ruhaneműre nem adhatom különben nem³¹¹ élhetek³¹² itt meg egy hónapig sem.

Hát azon tervemre mit mondasz, hogy azon esetben ha passust semmiféleképen nem kapsz, – tehát én küldenék egy fogadott biztos embert innen kész szerb utlevéllel ellátva, ki benneteket, mint tulajdon családját hozna le?... Ez könnyen megeshetnék, csak írd meg nekem rögtön, hogy akarsz-e?...

Isten veletek!... ne késsetek... jöjjetek vagy írjatok!

NB Ez innen *negyedik* levelem hozzád!

[címzés:]

a Madame

Madame Susanna Egressy,
née *de Szentpétery*.

Kerepescher Strasse, N° 7. a Pesth
Apotheke zum Salvator.

56. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. május 9.

Belgrád, Majus 9. 1850.

Lelkem Zsuzsikám! Az Istenre kérek ne légy olly fősvény a' levélírásban! Részemről nem mulik el egyetlen hét, mellyen három, négy levelet ne írjak hozzád, gondolván, miként lehetetlen hogy ennyi sok közül legalább ha csak egy is hozzád ne tévedjen. És te megeléged az egyetlen, igen rövid leveleddel, mellyet egyedül kaptam tőled 10 hó alatt, itt Belgrádban!... Hiszen tudod édes; milly kimondhatatlanul drága az idő azoknak a' kik várakoz-

³⁰⁶ azért <hogy> mert [A „mert” az áthúzott szó fölé írva.]

³⁰⁷ hogy <te abban nem bízol és> ha

³⁰⁸ te [Beszúrás.]

³⁰⁹ is, – <tudass> csak

³¹⁰ velem <minden> minden

³¹¹ különben <ke> nem

³¹² [/]lhetek [Átírás.]

nak³¹³ hosszú hónapokon át száműzöten, árván³¹⁴ kétségek között: –s hát ha még azon egy leveledet se kaptam volna meg!

Két terjedelmes levélben irtam már meg neked innen, miért jöttem ide; reményelem hogy az egyiket legalább megkapod. Én nem tudtam, nem ismerhettem az otthoni körülményeket, de bár minők legyenek azok, már azon fokára jutottam a' kétségbe esésnek, miképp³¹⁵ el valék szánva³¹⁶ balsorsomnak vakon³¹⁷ karjaiba vetni³¹⁸ magamat, csupán azért, hogy otthon, ³¹⁹ bár rab gyanánt, talán megláthatlak egyszer benneteket, vagy legalább tudni fogok felőletek. Többi okaimat, mik még erre birtak, 's miket itt le nem írhatok, – de mellyek mind csupán köröttetek forognak, – ez uttal mellőzve: csupán a' másik fő okát említem meg idejöttömnek. Minden levemben azt irtam hogy jőjjetek, keressetek fel török-száműzetésem helyén, 's kövessétek boldogtalan csillagzatunkat. Május végén szét kell oszlani a' Sumlai magyar menekvők maradványainak: tehát nekem is mennem kellendett Ország³²⁰ világ; – vagy Stambulban valami török örnagyságot vállalnom, mire sem tehetségem sem akaratom.³²¹

Most már mentem³²² volna el, a' nélkül hogy ti tudtatok volna felőlem³²³ valamit, – a' tengeren által Párisba, vagy Londonba, – és ti, ezt nem tudva indultatok volna meg ide törökönba utánam, – hol engem hónapokig³²⁴ hiában kerestetek volna!... Hiszen erre még csak gondolni is borzasztó!... Közel kelle tehát jönnöm, hogy ha jöttök, itt mindjárt csatlakozhassunk, ha pedig nem jöhettek, azt is meg tudhassam, – 's ha haza mennem lehetséges: tehát egy lépéssel otthon lehessek.

Most már édes Zsuzsikám annyira kifogytunk az időből, – ha csakugyan ki kell vándorlanunk, – hogy még csak egyetlen perczet sem veszthetünk el, – azért figyelj arra³²⁵ a' mit mondani fogok.

Nekünk még Május végén mulhatlanul Stambulban kell lennünk, különben szerencsétlenek vagyunk. A magyar menekvőket, – kik Constantinopólyból *ingyen* külföldi határra szállíttatnak, – még ott kell érnünk hogy együtt mehessünk velök, 's mindazon segélyben 's pártfogásban részesülhessünk mellyet a' többiek élveznek mind a' török porta, mind a' külhatalmak részéről.

Rögtön írd meg tehát nekem biztos uton, van-e reményed hogy ide, – csak Zemlinbe, vagy Pancsovára, vagy Mehadiára Passust adnak számodra, vagy nincs. Mert e nevezett helyek mindenike a³²⁶ Belgrádi utban esik, és illy utlevéllel Zemlinben ki szállhatsz, és onnan ide átjőnnöd igen könnyű dolog, – csak tudjam hogy ott vagy. Ha huzzák halasztják, 's

³¹³ a' kik <végtelen idő óta> várakoznak

³¹⁴ árvá./<...> [Átírás.]

³¹⁵ miképp [Beszúrás.]

³¹⁶ valék <már> szánva

³¹⁷ balsorsomnak <...> vakon [A „vakon” az áthúzott szó fölé írva.]

³¹⁸ karjaiba <dől> vetni

³¹⁹ hogy <ugy> otthon [Az „otthon” az áthúzott szó fölé írva.]

³²⁰ [/ország [Átírás.]

³²¹ mire sem tehetségem sem akaratom. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

³²² már <menjek vol> mentem

³²³ felőle [Emendálva.]

³²⁴ hónapogig [Átírás.]

³²⁵ figyelj <. > arra

³²⁶ a [Beszúrás.]

ha³²⁷ látod hogy egy hónap is³²⁸ bele telik meddig passust kapj, ugy nekem téged itt bevárnom alig lehetséges, mert hiszen ha: pénzemet itt elköltöm, 's³²⁹ akkor tudom meg hogy ide semmikép nem eresztenek: mivel utazom innen Párisig?!! mert veletek együtt biztosan számolhatok mind a' török basa, mind a' Szerb kormány segélyére a tovább utazás tekintetében; de egyedül magam³³⁰ nem, mert mindenik azt kérdi akkor: hogy hát miért jött el ön Sumláról, miért mondott³³¹ le önkényt a' török kormány segélyéről ha nincs módja saját költségen utazni?! Ha pedig itt vagytok akkor könnyű a' felelet. – Meg³³² mondom hogy érettetek jövék, hogy elvigyelek.

Fordulj tehát édes, pártfogókhoz, – hiszen akármellyik Nagy úr megteszi ha meg kéred, – hogy eszközjenek számodra utlevelet minél előbb... Ha e kísérlet is sükertelennek látszik, kérlek kényszeritelek, ird meg nekem rögtön, 's keress biztos alkalmat hogy leveledet megkapjam. – Mert azon esetben sietek Párisba, hogy itt várjalak be benneteket. Hogyan fogok oda vergődni, és mikor? azt a' jó Isten tudja.³³³ – De csak ugy, ha nekem megírod hogy az utlevél mely Párisba szöll, már kezeden van, vagy annyi mintha ott volna.³³⁴ Mert ha oda sem adnak: akkor egy perczig sem késsem magamat megadnom Austriának. Fogságban lenni, vagy így élni, nekem egyre megy. Fogságból legalább reményem van kiszabadulhatni, 's talán még élhetni érettetek: mig így³³⁵ mint most vagyok sem isten sem ember hasznomat nem veheti!

Ha tudnám, hogy van benned bátor elszánás koczkára tenni magadat egy pár napon által, – családi üdvünkért: ugy feláldoznám utolsó aranyaimat és embert küldenék hozzád innen kész utlevéllel, – ki téged mint saját nejét³³⁶ és családját hozna le: de nem tudom e részben mint vélekedel? Hiszen az egész uton, két nap alatt, mig a gőzös ide Zemlinbe leér: senki sem kér³³⁷ töletek utlevelet: Itt pedig már, mint mondtam igen könnyű lesz az átjuthatás – a' Száván által Belgrádba; ez három kis óra alatt megtörténik. Csak írj édes lelkem, hogy tudjam mi tevő legyek!... Ne tölts sok időt a' holmik eladogatásával; a' mit hamar³³⁸ el nem adhatsz, hagyd biztos helyen, vagy hozd le hajón, eladjuk itt két áron. Vagy otthon eladja Zsiga, 's el küldi az árát utánunk akárhová. Válaszodat, 's talán mindnyájatokat is elhozand ezen ur ki levelemet viszi. Ő az itteni franczia Consulatushoz titoknak, igen jó becsületes ember; – de küldj választ más uton is, t.i. az első mód szerint hanem következő³³⁹ módosítással:³⁴⁰ a' levelet magát czimezd Németül Schmidt Eliza kisasszonynak, a' kül-

³²⁷ ha [Beszúrás.]

³²⁸ is [Beszúrás.]

³²⁹ elköltöm, <akkor> 's

³³⁰ magam [Beszúrás.]

³³¹ miért <nem> mondott

³³² meg [Emendálva.]

³³³ Hogyan fogok oda vergődni, és mikor? azt a' jó Isten tudja. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelelve.]

³³⁴ voln./ [Átírás.]

³³⁵ mig <élnem> így

³³⁶ saját <...> nejét

³³⁷ sem <kerd> kér

³³⁸ hamar [Beszúrás.]

³³⁹ következő [Emendálva.]

³⁴⁰ is, <ugymint ugymint ...> t.i. az első mód szerint hanem következő módosítással: [A „t.i. az első mód” az áthúzott rész fölé írva.]

boritékot pedig: „an Herrn Salamon Alkalai Belgrad.”³⁴¹ és mint a’ multkor, vagy gözösön, vagy postán, (nem tudom hogy küldéd az elsöt) rögtön küldjed.

Ne várakoztass itt hiába, lelkem egyetlen Zsuzsikám! írj bizonyosat vagy hozzon már egyszer a’ könyörület Istene benneteket szegény szerencsétlen apátokhoz!!!

[címzés:]

à Madame

Madame Susanna d’ Egressy née de Szentpétery.

chez *Théâtre National*

à *Pest.*

Belgrad, május 9. 1850.

57. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1850. május 14.

Pest majus 14^{kén} 1850

Kedves³⁴² Édes Gáborom!

Leveled³⁴³ oljan mondhatlan örömet és megnyugvást szerzett nekem hogy már te is tudcz felölünk hogy még élünk és hogy nem³⁴⁴ hanyagság vagy nem akarás volt³⁴⁵ oka³⁴⁶ halgatásomnak de a sors a sors édes az mi minket vett üldözöbe³⁴⁷ és hogy meddig fog még üldözni azt csak isten tudja mert édes ha hazajösz úgy én azt hiszem egész életünket fogja üldözni édes³⁴⁸ nem tudok nem lehet azzal a gondolattal megbarátkoznom³⁴⁹ téged börtönbe zárva lássalak mert ők bár mit ígérjenek neked én nem hiszek mert láttam hogy fojtak³⁵⁰ a dolgok és még most is úgy vannak³⁵¹ és kivált neked édes nincs³⁵² barátod nincs³⁵³ kibe bíznod és biznunk ezek kik között élek azt³⁵⁴ mondhatom hogy mind meg változott nép irányunkba de ha teszem haza jönnél és el zárnak el huzhatják³⁵⁵ egy vagy fél³⁵⁶ évig hogy csak a törvény szék elé meny is és még akkor fognak el ítélni és ki tudja miljen hoszszu időre és az elítélte-tést kitöltve is lehet é neked³⁵⁷ ismét a színpadra lépned és gondold csak édes e sok írigy nép örökös sértéseinek és ármánykodásainak ki tenni magad lesz³⁵⁸ é eröd kitartásod mert ezeket

³⁴¹ „an Herrn Salamon Alkalai” Belgrad.” [Az „Alkalai” utáni záró idézőjel emendálva.]

³⁴² Ked/./es [Átírás.]

³⁴³ Leveléd [Az ékezet áthúзва.]

³⁴⁴ [/./em [Átírás.]

³⁴⁵ [/./lt [Átírás.]

³⁴⁶ o/./a [Átírás.]

³⁴⁷ [/./ldözöbe [Átírás.]

³⁴⁸ éd/./s [Átírás.]

³⁴⁹ megb/./átkoznom [Átírás.]

³⁵⁰ fojtaa [Átírás.]

³⁵¹ [/./nak [Átírás.]

³⁵² nics [Emendálva.]

³⁵³ nics [Emendálva.]

³⁵⁴ [/./t [Átírás.]

³⁵⁵ el <a> hu/./hatják [Átírás.]

³⁵⁶ [/./j [Átírás.]

³⁵⁷ is <fog ...> leheté neked [A „leheté neked” az áthúzott rész fölé írva.]

³⁵⁸ mesz [Átírás.]

miket a színészekről mondok édes mind volt alkalmam tapasztalni nem is kel többet mondanom magamról³⁵⁹ csak azt³⁶⁰ édes hogy kérdező hogy nincs³⁶¹ a nemzeti színház név sorában számomra hely?³⁶² – nincs³⁶³ bizony édes ha nem ha a színházba el akartam menni tehát *fizettem* mert még *Septemberbe* elvették jegyemet ezen³⁶⁴ szavakkal mikor a jegyért³⁶⁵ küldék hogy nem szabad adni máttól fogva megtiltották *Simonsics az igazgató fánsci az igazgató segéd és minden* – tudod édes ez ember mindég miljen jésuita volt most is oljan néhány nő mondá hogy csunyaság és hogy fojamodjak az igazgatóhoz de én nem tevém mert édes büszke voltam arra hogy Egressiné³⁶⁶ kérjen mert meg sértve érzém magam benned mert érted kellett volna velem e csekélséget tenniök de csak³⁶⁷ édes örülnek hogy itt nem vagy eszt ugyan előszóval mind meg fogom neked beszélni mert írni nem lehet azért édes végy erőt magadon és más pálját kel választanod mert e nép között én nem látok neked nyugodalmat és édes gáborom hát ha isten minket hozzád vezet³⁶⁸ nem fogjuk é a nyomort is örömmel meg osztva tünni³⁶⁹ csak hogy egygyüt lehessünk bár³⁷⁰ a hazából el bujdosva szegénységbe³⁷¹ de megelégedve fogunk élni és én hid édes hogy igen boldog fogok lenni csak hogy már veled élhessek mert édes én téged véghetetlen szeretve tisztellek igen édes én mikor csak reád gondolok mindég oljan érzés fog el mint mikor istenhez szoktam fohászkodni szóval édes ez érzésemnek³⁷² nem tudok szavakat találni³⁷³ csak méljen érezni tudom te értesz engem édes Gáborom mert már bárhogy fogom is eszközölni még is elmegyek hozzád azért édes írd nekem mielőbb levelem megkaptad még hozzád mehetnék és elmondhatnám magam neked mit³⁷⁴ szeretnék kérlek édes írd meg lehet é még benne mód hogy török honba vissza mehetnénk mindnyájan³⁷⁵ hogy fognak é neked ott valami fizetést adni azért³⁷⁶ szeretnék ott legjobban hogy ha valamikor még valami változás történne édes leghamarébb jöhetnénk haza és aztán ott kedves fiamról is hamarébb tudhatnánk amérikától sem irtózom de még is nem tudom miért³⁷⁷ édes ide jobban vágyom – de édes ha te gondold hogy másut job lesz én aban is meg nyugszom ne félj édes én³⁷⁸ semmitől nem félek dolgozni fogok minde³⁷⁹ mit csak elbíráhatok és egymást fogjuk bisztatni vigasztalni ugyi édes jó Gáborom

³⁵⁹ magam/.]/l [Átírás.]

³⁶⁰ [/]zt [Átírás.]

³⁶¹ nics [Emendálva.]

³⁶² hely! [Az írásjel átírva.]

³⁶³ nics [Emendálva.]

³⁶⁴ azon [Átírás.]

³⁶⁵ jegyér [Emendálva.]

³⁶⁶ Egressi/.]/é [Átírás.]

³⁶⁷ csa/.]/ [Átírás.]

³⁶⁸ veszed [Átírás.]

³⁶⁹ tü/.]/ni [Átírás.]

³⁷⁰ lehessünk <. > bár

³⁷¹ bujdosva <is> szegénységbe

³⁷² érzésemnem/.]/ek [Átírás; emendálva.]

³⁷³ tal/.]/ni [Átírás.]

³⁷⁴ sít [Átírás.]

³⁷⁵ mind<. >nyájan

³⁷⁶ adni <mert> azért

³⁷⁷ miért [Emendálva.]

³⁷⁸ én [Beszúrás.]

³⁷⁹ minde/.]/t [Átírás.]

most írom³⁸⁰ édes hogy hogy kaptam meg leveleidet a legelsőt kaptam postán Viddinből mit a konzul tudtával írtál october 8^{án} 1849 ezt kaptam meg november 5^{kén}³⁸¹ másodikat bizonyos kézműves³⁸² legény aradig vitte on[nan]³⁸³ pedig egy idegen sidó hozta el nekem felbontva ezt írtad 18 Septemberbe 1849 meg kaptam 22dik novemberbe a harmadikat a Viddinből eljött katonád hozta [...] ³⁸⁴ *Váczig* ott postára tette ez october 16 volt írva³⁸⁵ 1849 megkaptam 25³⁸⁶ november³⁸⁷ vagy 26^{kán} és itt édes ismét nem tudtam felöled semmit élsz é vagy sem egész aprillis [...] ³⁸⁸ akkor kaptam meg február 3^{kán} írt leveled meljet Sumlába írtál 1850³⁸⁹ Konstantinápolyból feltéve postára ismét egygyet Sumláról 8 *februáriusból* meljet C ____ ³⁹⁰ írtál mi Zemlinbe volt postára téve megkaptam *aprillis* 11 vagy 12^{kén}³⁹¹ belgrádból april 17^{kén} meg kaptam 24 april e kor 2^{tött} edgyik andrás³⁹² bácsinak másik annak a tót gazembernek küldve a harmadikat Ko...tól kaptam már akkor³⁹³ elküldöttem a más ketőre a választ neked és most annak a következtébe írhatok neked édes ismét

édes leveledbe ügyvivősegről is írsz és hogy közöljem az igazgatóval eről többet nem írok³⁹⁴ mint hogy tudod hogy kik az igazgatók a fő színész urakat ismerheted ó édes ezekről igen sok mondandóm lesz – – –

azt is irod édes hogy főrangú hölgyek felsőb heljen fognának érted kérni ez³⁹⁵ édes kezdődöt a nagy ignác *Hölgy futár*³⁹⁶ *nevű* lapjába mit azért hogy majd akadnak nők kik el fogják kezdeni de én épen ma voltam magam nálla és kérdém hogy adna nekem felvilágosítást ez iránt és önmaga mondá édes ezen szavakat hogy ő épen azért írta hogy erre az eszmére jöjjenek a nők és azért írták³⁹⁷ bécsi és posonyi lapok is de édes az igazat meg kel vallani³⁹⁸ magyar nő nincsen³⁹⁹ is most oljan kinek saját maga családjával ne volna baja és azok kik vannak még azok mán korcsfajok írni pedig oljanoknak kel lenni akik⁴⁰⁰ semmiben⁴⁰¹ részt nem vettek férjeik vagy család tagjaik oljan pedig mondom nincs⁴⁰² magyar nő mert⁴⁰³ itt édes mind bus bánatos de nem is oknélkül – – –

³⁸⁰ írom [Átírás.]

³⁸¹ october 8^{án} 1849 ezt kaptam meg november 5^{kén} [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

³⁸² ké[.]műves [Átírás.]

³⁸³ [A levélpapír széle szakadt.]

³⁸⁴ [Szakadt levélpapír.]

³⁸⁵ volt írva [Beszúrás.]

³⁸⁶ 2[.] [Átírás.]

³⁸⁷ november [Beszúrás.]

³⁸⁸ [Szakadt levélpapír.]

³⁸⁹ meljet Sumlába írtál 1850 [Beszúrás.]

³⁹⁰ [.] ____ [Átírás.]

³⁹¹ 12^{kén} [Átírás.]

³⁹² edgyik <...> andrás [Az „andrás” az áthúzott szó fölé írva.]

³⁹³ [.]kor [Átírás.]

³⁹⁴ ír[.]k [Átírás.]

³⁹⁵ e[.] [Átírás.]

³⁹⁶ Hölgy futá[.] [Átírás.]

³⁹⁷ írtá[.] [Átírás.]

³⁹⁸ dallani [Átírás.]

³⁹⁹ ninc[.]en [Átírás.]

⁴⁰⁰ aki[.] [Átírás.]

⁴⁰¹ semmi[.]e[.] [Átírás.]

⁴⁰² nics [Emendálva.]

⁴⁰³ [.]ert [Átírás.]

bátyámmal mindig tünődünk hogy mi tévő legyek édes most mutatta meg bátyám hogy igaz testvér de több mert⁴⁰⁴ van itt pesten oljan apa kinek most leányát kel tartani és pedig gazdag és mindig panaszoja hogy családotól kel tartani és bátyám miljen elentéte ennek ő végtelen szives apróságokkal⁴⁰⁵ etelnek sok örömet szerez és reám⁴⁰⁶ is igen nagy figyelemmel van ha az a fiu ezt a gonoságot nem teszi édes most a pénzünk kevés hiával mind⁴⁰⁷ meg volna mert bátyám hogy a pénzemhez ne nyuljak hogy tarcsam meg nem engedet semmire költenem mikor⁴⁰⁸ el lopta⁴⁰⁹ Januárius 3^{kán} volt így keszte az új évet édes a napokba kaptam Ákostól levelet írja hogy talán haza ereszték és hogy tudja bizonyosan hogy tizedesnek ki van nevezve oh istenem ha már el kel hagyni a hazát o milj bóldog vólnék ha vellünk lehetne vagy majd utánnunk fog jöhetni így is szeretném írta egyszer hogy rácznak írt hogy segítse de sok ostoba kifogásokat tet és meg kérdezt hogy mi igaz mi nem én őt mindig egy vén politikusnak és tartom is fölöle is sokat kellene mondanom de lesz még idő édes bizunk és kérve az⁴¹⁰ igazak istenét hogy segítsen meg bennünket és téged édes Jó Gáborom örizen meg tarcsom meg egészbe⁴¹¹ téged szerető családod számára Édes anyám sokat sirat és imádkozik érted éjelenként⁴¹² fel kel kiált hogy Szegény Egressy Csókollak édes gáborom Etellel egygyütt Zsuzsikád etel [e]gy⁴¹³ kissé beteges vagy is inkább gyenge orvossággal él [... ..]⁴¹⁴ a vas fördőt ha használná de meg ne ijedgyél nem nagy baj⁴¹⁵

58. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1850. május első fele]

édes én neked már 6 levelet küldöttem egygyel még a kis arczképet is el küldöttem a meljiken te én és Etel volt lefestve gondoltam hogy az neked örömet fog szerezni és hogy egygyet sem kaptál megfoghatatlan azokba mindegyikbe megírtam hogy hollakom és most a leg utólsóba oljan⁴¹⁶ zavart voltam hogy még azt sem írtam meg hogy hollakom én édes bátyámnál lakom September óta ő mikor haza jött egy egész hónapig nem jádczot nem kapot fizetést sok⁴¹⁷ és nagy utánna való járásra juthatott ismét a színházhoz de mégis csak megtörtént visszavétele édes őt isten a mi megmentésünkre küldötte vissza mert ha magamnak kellett volna laknom úgy már mindenem elvitték volna de nálla levén⁴¹⁸ ahol mind az övé – Köny-

⁴⁰⁴ mért [Az ékezet áthúzva.]

⁴⁰⁵ apróságokkal [Emendálva.]

⁴⁰⁶ és <reám> reám

⁴⁰⁷ min[/] [Átírás.]

⁴⁰⁸ költenem <és> mikor

⁴⁰⁹ el [/]opta [Átírás.]

⁴¹⁰ [/]z [Átírás.]

⁴¹¹ egész[/]be [Átírás.]

⁴¹² éjelenként [Átírás.]

⁴¹³ [Szakadt levélpapír.]

⁴¹⁴ [A levélpapír széle hiányzik.]

⁴¹⁵ Édes anyám sokat sirat és imádkozik érted éjelenként fel kel kiált hogy Szegény Egressy Csókollak édes gáborom Etellel egygyütt Zsuzsikád etel [e]gy kissé beteges vagy is inkább gyenge orvossággal él [... ..] a vas fördőt ha használná de meg ne ijedgyél nem nagy baj [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁴¹⁶ olja [Emendálva.]

⁴¹⁷ fizetést <és> sok

⁴¹⁸ levé[/] [Átírás.]

veid mind megvannak parókád⁴¹⁹ is édes csak⁴²⁰ pénzem nincsen⁴²¹ nem azért édes mint ha elköltöttem volna hanem iszonyu⁴²² csapása istentől hogy saját gyerekemnek kellett ezt elkövetni rajtunk emlited édes hogy árpádról nem írtam semmit nem mert elő érzeted⁴²³ jól mondja hogy vigasztalót nem írhaték ő édes egy elvetemedet fiu miljen nincsen töb az életbe ő tett köldussá minnjáunk haljad édes egy Kufferbe volt rakva mindenem mert félttem minden perczen hogy jönnek kobozni és hirtelen valameljik szomszédomhoz be adhassam mindég a Zongora alat tartottam történik hogy mi etellel el mentünk fáji ferinéhez és a fiu a szobába tanult és a kuffert fel törte de nem a zárját vagy lakatját hanem a kétt sarkát szedde le és ismét hejre tette mint volt el vitte a nagy erszént és mi benne volt 58 arany⁴²⁴ huszas pénz 142 f 40 x pengő tallér 62 darab 2 pengös – 4 arany gyűrüt az óra lánczot és el szökött velle vett itt pesten magának egy lovat 95 fpengön mikor már öt magát megtallálták már akkor nem volt meg a többi pénzből csak 12 arany 14 pengő huszas 6 tallér az arany⁴²⁵ láncz⁴²⁶ és 1 gyűrű ezeket elhozták és velle egygyüt a fiut is a fiutól el lopták a pénzt öszve akat egy kövesdi sidóval és vele hálván a fiuval ellopta tölle és őt ott hagyta a korcsmába aludva mikor a fiu fel ébred ordítózva szaladgált hogy a pénzét el lopták a fogadós ismerte a sidót és meg is találták mert a tarisznya mibe a pénzt tette a fiu a sidónál volt de a semmit sem valván csak még többbe került nekem mert a két ut⁴²⁷ mit az ügyvéd tett 121 pengőbe került és az a borzasztó benne édes hogy mint magamét nem is mertem keresni és nem is lehetett mert épen az előt néhány nappal voltam a policzájnál híva hogy valjam be mink és mim van⁴²⁸ és így édes láthatod hogy miket kellett ki álnom mívő életem van nekem ez a gaz fiu azzal menti magát hogy hozzád akart menni török országba most már édes mond adjál tanácsot mítévő legyen velle ha eljuthatok hozzád elvigyem é mert épen ma mondá bátyám hogy ha elmegyek nem válalja el mert rosz de ha jó volna még szeretné hogy ha mellette lehetne Sikornak⁴²⁹ is iljen rosz fia van

Édes azon bizonyos *Jasmađsi Gulrik* kiről leveledben irsz itt volt 10 májusba és beszéltem velle haza jövedeledről⁴³⁰ és mondam kérve őt hogy miután neki oljan nagy⁴³¹ befolyása van eszközöljön számomra egy utlevelet hozzád hogy személjesen beszélhessek veled és ő meg ígéré hogy 10 vagy 14 nap mulva vissza jön pestre és azt is tudni fogja hogy hazajöhecz⁴³² é

⁴¹⁹ pa./]ókád [Átírás.]

⁴²⁰ cs./]k [Átírás.]

⁴²¹ [/]incsen [Átírás.]

⁴²² hanem <...> iszonyu [Az „iszonyu” az áthúzott szó fölé írva.]

⁴²³ erzeted [Emendálva.]

⁴²⁴ aragy [Átírás.]

⁴²⁵ aran [Emendálva.]

⁴²⁶ lácz [Emendálva.]

⁴²⁷ ur [Átírás.]

⁴²⁸ és az a borzasztó benne édes hogy mint magamét nem is mertem keresni és nem is lehetett mert épen az előt néhány nappal voltam a policzájnál <...> híva hogy valjam be mink és mim van [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁴²⁹ lehetne <Szegény> Sikornak

⁴³⁰ jövedeledről [Emendálva.]

⁴³¹ nggy [Átírás.]

⁴³² ha./]ajöhecz [Átírás.]

bántatlanul vagy⁴³³ sem és hogy nekem is fog ut levelet hozni hogy hozzád mehessek azért édes Gáborom ha később mehetek is hozzád mint előbb írtam ne nyugtalankodjál⁴³⁴

59. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Belgrád, 1850. május 25.

Belgrád Majus 25. 1850.

Lelkem Zsuzsikám! Igen nagy szerencsétlenség lenne ha még e levelem is hon találna téged, de mégis irok, mert egy semmire való ember, az itteni francia consulates tolmácsa, ki Bécsben járt, 's ki maga ajánlkozott benneteket lehozni francia utlevéllel, tegnap estve hazajöven, nem csak hogy semmi tudósítást nem hozott felőletek, hanem még legutóbbi levelemet is, melyet elvitt, azon módon visszahozta. Azért tartom nagy szerencsétlenségnek hosszú késedelmezésedet, mert ha Constantinápolyban a' Sumlai magyar menekvők sorsa és jövője teljesen elintéztetett, és befejeztetett: akkor nekem alig van reményem többé hogy a' Szultán pártfogásában mi is részesülhessünk. A' Sumlai menekvők ügye pedig mint hallom, még Májusban bevégeztetik. Ellenben, ha mi május végén, vagy legalább június elején Stambulba érhattunk volna: teljes bizonyossággal nyertünk⁴³⁵ volna alkalmazást olyat minőt kívánandottam,⁴³⁶ és Örnagyi fizetést. E szerint kívánatom, hogy törökhonban⁴³⁷ maradjunk teljesedett volna. Most már alig marad egyéb választás, mint Amerikába mennünk. Mert én, azok után, miket igen helyes tapintattal és előérzettel írsz az otthoni körülmények, és jövő nyugalmamra nézve; és⁴³⁸ azok után, miket itt a' hirlapokból olvasok és látok: teljesen el vagyok határozva még azon esetben sem menni haza, hogy ha teljes Amnesziát hirdetének. Valjon nem a legkönnyebben találnának-e ürügyet engem befogatni az első alkalommal, mihelyt egy jelenetemet vagy beszédemet nagyon megtalálnák tapsolni?! Nem nem, itt nincs többé mit haboznunk és tétováznunk édes nőm, – nekünk vándorlanunk kell. Ez a' mi végzetünk,⁴³⁹ ezt követnünk kell. Még⁴⁴⁰ most, mint magyarok, és üldözött szerencsétlenek, ha itt talán nem is, de másutt mindenütt számolhatunk a' népnél pártfogásra, könyörületre, – és ezt kereshetjük 's elfogadhatjuk felemelt fővel, és pirulás nélkül, – mert magyarnak, és menekvőnek a' szegénység nem szégyen, – hanem inkább becsület.⁴⁴¹ De hogy ha még az Amnestia is itt találna bennünket: akkor boldogtalanok vagyunk, mert ha azután indulunk vándorpályánkra, sokan azt fognák⁴⁴² kérdezni majd: hogy hiszen Amnestia van, miért jöttetek⁴⁴³ el? – menjetek haza isten hírével!...

⁴³³ vagy [A „-va” beszúrva.]

⁴³⁴ nyugtalankodjál [Emendálva.]

⁴³⁵ nyert[...]/[Átírás.]

⁴³⁶ kíván[...]/ottam [Átírás.]

⁴³⁷ törökhonban [Emendálva.]

⁴³⁸ nézve; <...> és

⁴³⁹ mi <...> végzetünk

⁴⁴⁰ kell. <De hogyha> Még

⁴⁴¹ inkább <...> becsület

⁴⁴² fognák [Átírás.]

⁴⁴³ miért <...> jöttetek

Legyen azért ez már az utolsó levellem, – az Istenre kérek. Ha olly elszánt, elhatározott vagy, mint irád és hiszem, – ugyan hogyan késhetsz enyire midőn az idő olly kimondhatlanul drága reánk nézve? Való hogy e részben én is hibás vagyok, miután első⁴⁴⁴ válaszomban arra kértelek, hogy a' butorok eladásával ne hirtelenkedjél. Hiszen fáj is a' lelkem⁴⁴⁵ mondhatlanul, hogy keservesen szerzett drága és gyönyörű holminktől⁴⁴⁶ meg kell válnunk, miket egy boldog és nyugalmas jövő reményeivel készítettünk, de⁴⁴⁷ mikben nekem olly rövid napokig⁴⁴⁸ engedte a' sors gyönyörködnöm: de hát mit tehetünk egyebet édes nöm! Ha ILLŐ ÁRON el nem adhatod őket: inkább add oda Zsigának; Ő tudom meg fogja tartani, és ha körülményei engedik, – részenként legalább, – el küldi majd áraban⁴⁴⁹ azt, és annyit a' mennyit ő maga határozand meg. Azonban, ha csak lehetséges, háromszáz pengő forintnyi készpénzt minden esetre hozz édes, vagy a' mennyit csak hozhatsz⁴⁵⁰ még pedig a' nélkül hogy ezüst vagy arany nemüinkből valamit hátra hagynál.⁴⁵¹ Attól azonban nem volnék idegen, hogy a' négy nagyobb billikomot, Andris⁴⁵² bácsi felügyelete alatt a' takaréki pénztárban elzálogosítanád, vagy zálogban ő nála hagynád. A⁴⁵³ koszorut is ott hagyhatnád: de a' tálczás⁴⁵⁴ poharat semmi esetre ne. És most még ezekre kérek: Zsigával értekezzél, hogy leveleinket hogyan és minő czímmel ellátva kelljen küldenünk a' távolból Pestre? Cselédet ne⁴⁵⁵ hozz. Okvetlenül⁴⁵⁶ hozd el ezen szindarabokat: Hamlet. Othello. Coriolán. Machbet. Lear. Negyedik Henrik. ... Vigjátékok közül: Egy pohár víz, Párisi adós. Skót nemes. Garrik Bristolban. Könyveim közül ezeket: Vörösmarty minden köteteit. Petőfi összes műveit egy kötetben. A' német Shakspeart. Moliert. 8 kötet Theater Lexicont. A' népdalok és mondák mind. Tompát Kölceit.⁴⁵⁷ Seidelmant. A honderüből azt a' mibe czikkem van, ugyanazt a' Divatlap és Életképekből, és az *Athenaeumból*, (*ebbe Korányi* név alatt is irtam) Hirlapot többet ne hozz, továbbá hozd a' Nagy irott könyvet és a' benne levő irományokat, 's a' Pesti hirlapból bele tett számokat, irataim közül a'⁴⁵⁸ melyek a' művészetre vonatkoznak. Homért. Egyéb nem jut eszembe. Mind ezeket vagy ágy közzé pakold, (legalább⁴⁵⁹ a' magyar könyveket és iratokat), vagy pedig két nagy pakétba pecsételd be, és czimezd az itteni Angol consulhoz, kinek czímét legutóbbi levelemben elküldém. –

És ha Zimonyban a' határőrök majd vizsgálni fogják, mondhatod, hogy egy Bécsi⁴⁶⁰ ismerősöd kért meg, ide hozatala végett, nem tudod mi van benne, ha tetszik nézzék meg. Ne felejtse el az 1848diki Életképek két legelső számát Szemere Páltól visszakérni, – vagy Jó-

⁴⁴⁴ miután <.> első

⁴⁴⁵ a' <...> lelkem

⁴⁴⁶ holminktől [Emendálva.]

⁴⁴⁷ készítettünk, <'s mik> de

⁴⁴⁸ napokig [Beszúrás.]

⁴⁴⁹ majd <azt> áraban

⁴⁵⁰ csak <lehet> hozhatsz

⁴⁵¹ hátra <kellenek> hagynál

⁴⁵² billikomot, <Fáy András> Andris

⁴⁵³ hagynád. <De> A

⁴⁵⁴ tálczás [Emendálva.]

⁴⁵⁵ ne [Beszúrás.]

⁴⁵⁶ hozz. <ha> Okvetlenül

⁴⁵⁷ Kölceit [Emendálva.]

⁴⁵⁸ közül <ha> a'

⁴⁵⁹ pakold, <ko> (<vagy> legalább

⁴⁶⁰ egy <...> Bécsi

kaitól, mert művem van benne. Színházi szereimet a' mik még vannak hagyj emlékül Zsigánál. Hoztam számára törökországból egy dohányzacskót is, majd egy biztos alkalomtól elküldöm. Ruháimat édes mind hozzád, semmit el ne adj. A képeim közül Zsigát, Megyerit, Hubenaynét Vörösmartit, Petőfit Kazinczit Seidelmant fáty Andrást, – és a' két nagyot a tiédet. – többet ne. Ha időd jut édes. – végezd el még a' következőket is: az 1. számú kis czédulát mit ide zártam, vidd el oda a' hova utasítva⁴⁶¹ van. Mondj azon asszonyságnak, hogy férje *Aleppó*ban van. Kéri, hogy ha lehet menjen hozzá, 's ha nem mehet, írjon neki. Menjen el *Fuchs* nevű dohánykereskedőhöz, ez viszonyban áll egy Constantinápoli kereskedővel, kit Albert megbízott, hogy Nejét vagy levelét segítse hozzá jutni, mit ez meg ígért. A' 2^{ik} számú czédula Balassa orvosnak szól. Ő már tudni fogja kitől. Többet erről nem írhatok. A' 3^{ik} számú az öreg *Liedemann*ének szól. Ez is tudni fogja már kitől. Erről⁴⁶² sem írhatok többet. Mind a' három Sumláról íratik...

Kérd nevemben az Istenre Jazmagit, hogy hozzon le magával benneteket ide, 's itt kereszen fel engemet, minthogy kérésem van hozzá Ákosunk végett. Ő becsületes ember, 's bár szeretné⁴⁶³ hogy haza menjek, de erre ő sem⁴⁶⁴ kényszeríteni engem nem fog, sem titeket tölem visszatartóztatni. Ha ő vele jöhetnétek úgy itt a' határon semmi bajotok nem lehetne, ámbár ha utlevéllel jöttök különben sem lesz. Utlevelet pedig már most minden menekült nevének adnak, és ha ő nem hoz, tehát rögtön kérj magától Haynautól, – bizonyosan adatni fog. Ha billikomainkat⁴⁶⁵ ki nem válthatnánk vagy⁴⁶⁶ többé vissza nem térnénk a' hazába – tehát majd talán valami jó lelkű ember vagy a' Nemzeti Színház ki fogja váltani a' Museum számára. Édes jó Zsigám! azért nem irok neked külön, mert bajt okozni neked nem akarok általa. Meg lehet úgy van elvégezve a csillagok felett, hogy egymást ez életben nem láthatandjuk. De én nem fogok töled megválni Lélekben, szeretetben és emlékezetben soha! Légy boldogabb a' földi⁴⁶⁷ pályán mint én valék! Isten áldása kísérfen minden lépteiden!!!!... tisztelve szeretett anyám! Nyugodjék meg az Isteni végzésen, ha édes anyai áldása és imája kísérendi gyermekeit nehéz⁴⁶⁸ pályájukon, úgy mi nem leszünk boldogtalanok!... Isten áldja és vigasztalja meg!... Mondj meg a' jó Andris bácsinak és Ferinének édes szinte, hogy jósaikért az ég áldja meg, örökké⁴⁶⁹ hálásan emlékezendünk⁴⁷⁰ reájok. Tisztelem Komlósiékat, 's a' kik még megérdemlik... Siessetek!

E. Szentpétery Zsuzsikának esedezem kézbesíteni.⁴⁷¹

⁴⁶¹ a' hova <is> utasítva

⁴⁶² erről [Emendálva.]

⁴⁶³ bár <...> szeretné

⁴⁶⁴ ő <engem> sem

⁴⁶⁵ billik./mainkat [Átírás.]

⁴⁶⁶ válthatnánk <...> vagy

⁴⁶⁷ földi [Emendálva.]

⁴⁶⁸ gyermekeit <.> nehéz

⁴⁶⁹ meg, <...> örökké

⁴⁷⁰ emlékez./ndünk [Átírás.]

⁴⁷¹ E. Szentpétery Zsuzsikának esedezem kézbesíteni. [A főszövegre merőlegesen írva.]

60. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1850. május 29.

Pest⁴⁷² május 29^{én} 1850

Kedves Édes Jó Gáborom!

Az⁴⁷³ öröm miat reszket kezem mert neked írhatom hogy mehetek hozzád igen édes Vasárnap indulok és már Kedden nállad leszek és csak a halál választ el tőled kaptam tehát utlevelet⁴⁷⁴ hozzád és úgy hogy többé vissza nem jöhetek erről írást kellett adnom – – – adtam is örömmel⁴⁷⁵ csak hogy hozzád el juthassak de azt hogy mit⁴⁷⁶ viszek⁴⁷⁷ azt nem írom meg majd meglátod mi becsesbek viszem mind magammal édes a ház⁴⁷⁸ mióta elmentél nem volt⁴⁷⁹ örömben csak ma úgy hogy nem tudok semmit tenni mert már a sok rebegésbe egészen lelkem testem el fáradt óh édes megnyit fogok én neked beszélni és panaszkodni szívem hogy meg fog könnyülni mert egygyüt fogjuk érezni jó vagy bal sorsunkat édes az utlevelet Etellel egygyüt járva kaptam meg de édes most igazán nem tudok örömben írni azért csak annyit hogy hát már mehetek hozzád akartam tudatni Velled minek hiszem hogy te is örülsz és egymásnak örülve édes boldogok leszünk csak anyám búsul szegény hogy oljan öreg és nem jöhet velünk ó édes jobban mint valaha most ragaszkodik hozzánk kivált kedves onokájához⁴⁸⁰ etelhez⁴⁸¹ őt úgy szereti mint azaz hogy úgy kényeztetni mint te de azért ő igen jó gyermek de többet édes mikor egygyüt leszünk felölle addig is édes a mindható isten téged álgyon meg és az igazak istene örizzen meg hogy minket várva édes örömmel láthassalak azon⁴⁸² rég várt pillanatban⁴⁸³ mikor⁴⁸⁴ nállad leszek édes Gáborom Csókollak téged Szerető Zsuzsikád

⁴⁷² Pe[.]t [Átírás.]

⁴⁷³ [.]z [Átírás.]

⁴⁷⁴ [.]tlevelet [Átírás.]

⁴⁷⁵ is <hogy> örömmel

⁴⁷⁶ azt hogy *hogy* mit [A szóismétlés emendálva.]

⁴⁷⁷ visz[.]k [Átírás.]

⁴⁷⁸ há[.] [Átírás.]

⁴⁷⁹ [.]olt [Átírás.]

⁴⁸⁰ onokájá[...]/ [Átírás.]

⁴⁸¹ etel[.]ez [Átírás.]

⁴⁸² láthassalak <az oljan> azon [Az „azon” az áthúzott szó fölé írva.]

⁴⁸³ pillanatban [A „-ban” beszúrva.]

⁴⁸⁴ pillanatban <érkezéséig> mikor

61. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. május 30.

*Belgrád, Majus*⁴⁸⁵ 30. 1850.

Édes Zsuzsikám!

Egy valaki, ki Pestről most érkezett ide, azon hírt hozta rólad, hogy egy részt az akadályozza jöttödöt illy sokáig, mert pénzed nincs, 's mert nem tudod magadat elhatározni, mit tégy a' butorokkal: el add-e, otthon hagyd-e, vagy egy részben magaddal hozzád?...

Sietek édes,⁴⁸⁶ mindezek iránt nézetemet veled közleni, aztán tedd velök a' mit jobbnak fogsz látni. Én azt gondolom hogy a' leg drágább és legszebb butor darabokat semmi esetre ne adnád el, hanem hagynád Zsigánál; – hogy, ha a' körülmények othon szelidülni⁴⁸⁷ találnak, és mi nem találánánk⁴⁸⁸ külföldön, teljes megelégtelést, egy szóval, ha visszatérni kívánnánk: tehát azokat Zsiga gondviselése alatt megőrizve számunkra, készen találhassuk. Tehát csak a' következőket⁴⁸⁹ kellene eladnod édes: a' kaszteneket mind az ötöt. A' vászonnal bevont divánt és székeit. A' nyoszolyákat. Az asztalokat mind: A'⁴⁹⁰ fali⁴⁹¹ tükröt. A'⁴⁹² konyha szereket és minden apróságot...

Meg kellene multhatlanul tartani: A nagy divánt; A négy Nagyszéket. A zöld kanapét és székeit; a' kis fehér karszékeket. A' zongorát. Az álló⁴⁹³ tükröt. Az ékszer pólczot. A' könyvszekrényemet, és benne a' honhagyandó könyveket. Az új⁴⁹⁴ öltöző kasztenemet; a' képeimet. Ezeken kívül mindent eladhatsz, még az ágyneműnek azon részét is, melyet el nem hozasz, mert mind ezeket beszerezni nem olly nehéz lesz netalán⁴⁹⁵ megtörténhető visszatérésünk esetében. Mert hiszen édes, az emberek dolga isten kezében van!... Ha pedig itt, külföldön teljes megelégtelést találva, elhatározandjuk⁴⁹⁶ vissza soha nem térni: hiszen akkor Zsiga mindig eladhatja, 's az árát meg kaphatjuk bárhol leszünk.

Minthogy pedig – édes, – minél több pénzt szükséges otthon összeszerezned, tehát a' fent említett eladó tárgyak árán kívül, végy fel még minél nagyobb összeget a' négy legnagyobb billikomra, 's a koszorúra,⁴⁹⁷ a' takarékos pénztárból, – vagy ha lehet, Andris⁴⁹⁸ bácsitól. Legjobban szeretném ha nála maradnának. Ha ő nem válthatja magához, tehát ő fog tudni neked e részben jó tanácsot adhatni. A Kassai poharat édes hozd el minden esetre. Hogy a' billikomok a' Zalogházban maradjanak⁴⁹⁹ édes, ezt⁵⁰⁰ azért nem szeretném, mert a' kamatok

⁴⁸⁵ *Belgrád, <O> Majus*

⁴⁸⁶ Sietek <neked> édes

⁴⁸⁷ szelidülne [Átírás.]

⁴⁸⁸ találna/k [Átírás.]

⁴⁸⁹ következőket [A „követ-” beszúrva.]

⁴⁹⁰ a [Átírás.]

⁴⁹¹ A <kis> fali

⁴⁹² a' [Átírás.]

⁴⁹³ álló [Emendálva.]

⁴⁹⁴ Az <...> új

⁴⁹⁵ lesz <egy> netalán

⁴⁹⁶ elh./tározandjuk [Átírás.]

⁴⁹⁷ s' a koszorúra [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrek-túrajellel jelezve.]

⁴⁹⁸ lehet, <Fáy> Andris

⁴⁹⁹ maradjának [Az ékezet áthúzva.]

⁵⁰⁰ édes, <az> ezt

felemésztenék az egészet, vagy pedig el is adnák. Ruháim közül csak a' használhatlanokat add⁵⁰¹ el, a' többit hozza mind, mert semmi ruhám nincs, annyira, hogy már szégyellem is. Közelebbi⁵⁰² levelemben feljegyeztem⁵⁰³ a' könyveket miket mulhatlanul hozza el. Ide újra feljegyzem. Szindarabjaimat mind, – ezeken kívül vedd meg ezeket: Egy pohár víz, Skót nemes Párisi adós. Falura kell mennie. Férjem kószál. A' komolyakból: Lear, Hamlet, Machbet III Richard, Othello IV Henrik, Coriolán. Továbbá minden magyar könyvet, ugymint Vörösmartinak minden köteteit, Petőfit, Kölcseit, Tompát, Garait, Bajza történetét, Horvát történetét. Plutarchot, Fényest. Homért. Bitniczet. A' Silányabbakat nem szükség, az athenaeumot 's⁵⁰⁴ más hirlapokat sem, ámbár műveimet szeretném bírni, de hiszen azokat valamelyik⁵⁰⁵ jó barátom által majd később össze szedetem, és kiadatom. Majd Kazinczy Gábor össze szedi. Ebből is jön be valami. A német könyveim közül édes, csak ezeket hozza: Shakspeare. Moliere. Lessing. A' Theater Lexiconok. Seidelman élete, a' mit Petőfitől kaptam és a' kisebbik a' mibe képek vannak. Thürnagel. Egy szóval édes, valakivel válogatassd ki könyveim javát – mert így könyv nélkül már nem tudom mim van – és hozza⁵⁰⁶ el, a' mit csak hozhatsz, nem csak magunk, de gyermekeink végett is igen szükséges hogy azok velünk legyenek. Képeim közül hozza el Vörösmartyt, Petőfit Fáy Andrást, Zsigát, Seidelmant Arany Jánost, Kazinczy Gábort, Vajdát, Moliert, Megyerit, Hubenainét, a' kisebbik Rachelt, 's még egy párt a' mit gondolsz. Irataimat, a' mik csak vannak, – a' művészetre vonatkozókat értem, – hiszen más nincsen is, – szinte mind – hozza édes! – – Szebb⁵⁰⁷ poharainkat és findsáinkat is szeretném ha hozná!

A' mint megérkezel Zemlinbe édes, nekem azonnal add tudtomra. Ugymint: üzendd meg Belgrádba⁵⁰⁸ az Oroszlán fogadósnak *Kosztának*, hogy *egy nő van ott Pestről*.⁵⁰⁹ Ha útleveled saját nevedre lesz, úgy természetesen, – egyenesen jöhetsz; azonban a' holminek áthozatalával igen óvatosnak kell lenned. Ha más névre szóló utlevéllel jössz tehát édes, akkor, hagyd a' holmit Zemlinben biztos kéznél, majd áthozatjuk később bizonyos eszéyes módon.

Biztos ismerősidnek mondd meg édes, hogy a' szegény törökországi⁵¹⁰ menekültek azt üzenik a' nőknek, (t.i. a' becsületes, lelkes, és függetleneknek) hogy szánják meg őket, és keressék fel minél többen távol⁵¹¹ száműzetésük⁵¹² helyén!... Különben a' kénytelenség arra viszi őket hogy vagy törökökké legyenek, vagy görög és bolgár nőkkel házasodjanak össze. Legalább is két száz magyar nő el kelne törökországban a' magyar kivándorlottaknál, kik még most is vannak itt többen öt száznál, többnyire nőtlenek.

⁵⁰¹ használhatlanokat <ha> add

⁵⁰² is. <Mult> Közelebbi

⁵⁰³ levelemben <me> feljegyeztem

⁵⁰⁴ athenaeumot <...> 's

⁵⁰⁵ azokat <eg> valamelyik

⁵⁰⁶ és <azonban> hozza

⁵⁰⁷ édes! – – <A e> Szebb

⁵⁰⁸ Belgrádba [Beszúrás.]

⁵⁰⁹ Ugymint: üzendd meg Belgrádba az Oroszlán fogadósnak *Kosztának*, hogy *egy nő van ott Pestről*. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁵¹⁰ szegény <sor> törökországi

⁵¹¹ többen <a> távol

⁵¹² száműzetésük [Emendálva.]

Utlevelet töled a' Dunán egész Zemlinig senki sem kér, azért akármi féle névre szerezhetsz,⁵¹³ mert⁵¹⁴ hiszen itt senki nem ismer benneteket. Csak⁵¹⁵ jöjjetek már az istenért, mert pénzem is,⁵¹⁶ türelmem⁵¹⁷ is ki⁵¹⁸ van már merülve. Egy hét mulva két hónapja már hogy itt vagyok, ez nyolczadik levelem hozzád innen: és e borzasztó két hó alatt töled csupán két levelet vettem. Megsemmisit a' nyugtalanság, hogy se nem jössz, se nem írsz!... Most vásár levén Pesten, talán könnyebb lesz módot találnod, hogy jöhessenetek. Egy ide való embernek 14 aranyat ígértem ha le⁵¹⁹ hoz benneteket, pedig már csak hat aranyam van. Levelet is vitt hozzád tőlem. Nem tudom fel⁵²⁰ keresett-e benneteket. Bátorságod hiányzik-e édes, vagy mi tartóztat? meg nem foghatom. Hiszen két hónap óta már mi⁵²¹ mindent el nem végezhetél!...

Jazmadzsi ha még eddig meg nem érkezett, úgy reá hiába vársz,⁵²² mert akkor bizonyosan Trieszt felé ment vissza Constantinápolyba, és rólunk megfeledkezett, vagy érttünk mit se tehetett.

Ha még akkorra se lesztekk itt, mire ezen levelemre a' válasz eljöhetne, az az mintegy Junius 10-dikére: akkor a' földön semmi hatalom⁵²³ vissza nem tart, hogy magamat Zemlinben a' General-Commandónál ne jelentsem. És akkor történjék, mint Isten akarandja.

Csak legalább írnl – számalomból, vagy ha csak egyik gyermekem is itt volna!...

De⁵²⁴ így – már epévé változott még a' lelkem is. –

Hiszen már minden nő eljött a' ki vágyott – még Perczelné is kapott útlevelet.

62. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Konstantinápoly, 1850. augusztus 3.

Constantinápoly, Augst. 3. 1850.

Szeretett fiam Ákos!

Egy éve mult már, mióta családunkat a' sors széllyel szórta. Én még a' mult esztendei augusztus' 23-dikán, több szerencsétlen sorsosimmal együtt törökországba vándorolván, kilencz⁵²⁵ hónapig nem tudtam édes anyád felől, annál kevesbbé pedig felőled. Kevés reményem volt az iránt hogy életben maradj; mert hallottam, hogy Nagy Sándor hadosztálya, Komáromtól fogva egész Világosig mindenütt az utó csapatát képezvén Görgei seregének, folytonosan csatáztatok, 's a szerint a' ti hadosztályotok legtöbbet szenvedett, különösen

⁵¹³ kéred [Átírás.]

⁵¹⁴ szerezhetsz, <m> mert

⁵¹⁵ benneteket. <... .. nő, ki Zemlinbe valamit vásárolni megy> Csak

⁵¹⁶ is [Beszúrás.]

⁵¹⁷ is, <m> türelmem

⁵¹⁸ is <...> ki

⁵¹⁹ ha <.> le

⁵²⁰ tudom <fel> fel

⁵²¹ mi<t>

⁵²² [/ársz [Átírás.]

⁵²³ hatalon [Emendálva.]

⁵²⁴ volna!... <... ..> De

⁵²⁵ vándorolván, <majd> kilencz

Vácznál és Debreczennél. Végre, folyó évi Aprilis hó végén eljutott hozzám édes Anyádnak egy levele, melly rémitő kétségeimet eloszlatta, melly tudomra adta hogy élsz, és olaszzhonban vagy, továbbá hogy anyád Etelke Árpád⁵²⁶ Szentpétery bátyád és nagyanyád, szóval az egész család életben van. De egyszersmind rémitően hatott reám: azon csapás híre, melly egész⁵²⁷ életem keresményétől megfosztott, s minden⁵²⁸ pénzbeli értékemet, mit egész életemen által, véres veréjtekkel, keservesen összetakaríthattam, semmivé tette; és épen akkor, midőn azt helyre pótolni többé nincs mód, nincs lehetőség. Pedig balszerencsém közepette, melly üldözött, az volt egyedüli vigasztalásom, hogy meddig én itt idegen földön valamelly kenyér kereseti utat és módot találándok, addig azon kész pénzükből fentarthatjuk magunkat akárhol is legalább egy évig. De⁵²⁹ most azon pontra jutottunk édes fiam, hogy ha koldusbotra szorulni⁵³⁰ nem akarunk, tehát⁵³¹ két kézi munkánk által kellend rövid időn keresni kenyerünket.

Én, édes fiam, már kész, és elhatározott voltam bármelly büntetést kiállani, hogy a' hazába visszatérhessek és családomat megláthassam: de édes anyád ebben meg nem egyezett, hanem inkább arra szánta el magát, hogy Etellel és Árpáddal együ[tt]⁵³² [Török]országba⁵³³ kiköltözzenek, s engemet száműzött bujdosót kövessenek, a' hová csillagzatunk vezetni fog. Most itt vagyunk két hónap óta mindnyájan Constantinápolyban, minden támasz és jövő nélkül. Édes anyád, hogy hozzám eljuthasson, és bennünket egy pár hónapra pénzzel elláthasson, kénytelen volt oda haza mindenünket eladni, sőt még adósságot is csi[nál]ni,⁵³⁴ mit az isten tudja mikor fogunk vissza fizethetni. E[zen]⁵³⁵ pénzösszezből küldött neked kevés-el eljövedele előtt öt darab aranyat.

Jól⁵³⁶ tudod édes fiam, hogy ama boldogabb napokban, midőn a' szerencse kegyelte családukat: gondjaimnak s' minden fáradaimainak egyedüli tárgya [te]⁵³⁷ valál testvéreiddel együtt. Mert miután más birtokot reát[ok]⁵³⁸ nem hagyhatok örökségül, tehát kimerítém minden erőmet, ho[gy]⁵³⁹ kellő neveltetés által az élet leg szebb kincsét hagyhassam⁵⁴⁰ vala reátok, ugymint erényekben gazdag, becsületes sz[ívet],⁵⁴¹ és józan gondolkodású kiképzett lelket. Azonban mielőtt teljesen czélt érheték vala, irtózatoss vihar kerekedék [M]agyarország⁵⁴² fölött, melly míg annyi ezereket sirba temetett: a' [mi]⁵⁴³ szegény családunk élet-

⁵²⁶ Árpád [Emendálva.]

⁵²⁷ melly <... ..> egész

⁵²⁸ megfosztott, <... egész> s minden [A „s minden” az áthúzott rész fölé írva.]

⁵²⁹ évig. <... ..> De

⁵³⁰ koldusbotra <...> szorulni [A „szorulni” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵³¹ tehát [Beszúrás.]

⁵³² [Szakadt levélpapír.]

⁵³³ [Szakadt levélpapír.]

⁵³⁴ [Szakadt levélpapír.]

⁵³⁵ [Szakadt levélpapír.]

⁵³⁶ aranyat <... ..> [/]ól [Átírás.]

⁵³⁷ [Szakadt levélpapír.]

⁵³⁸ [Szakadt levélpapír.]

⁵³⁹ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁴⁰ hagyha[.]am [Átírás.]

⁵⁴¹ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁴² [Szakadt levélpapír.]

⁵⁴³ [Szakadt levélpapír.]

fáját is idegen tájakra vezette. [Az]⁵⁴⁴ isteni gondviselés, – melynek útai megfoghatlanok ugyan, de [m]elly⁵⁴⁵ dolgaiban bölcsőbb mint az emberek, – átvőn tégedet szülőitől, hogy ő maga végezze be nevelésedet édes fiam, az élet [n]agy⁵⁴⁶ iskolájában. Minél sanyarubb ez iskola, annál becsesebbek és tartósabbak az ott szerzett tanulmányok, hol⁵⁴⁷ a' tanítómester a' tapasztalás volt. Mi a te mostani pályádon fiam, mit az örök végzet jelölt ki számodra: teljesen meg vagyunk nyugodva. Csak az fáj, hogyha gyakran kell éhséget szenvedned, mert nyomorúságos helyzetünk nem engedi, hogy csak egy falat száraz kenyérrel is enyhíthessük éhségedet. De lehetetlen, hogy ha te magadat ügyesség, csekély tanulmányaid, nemes viseleted, és szorgalmad által kitünteted: előjáróid irántad figyelemmel ne legyenek. Elöléptetésedet nem nehezítendi az hogy Honvéd valál, miután⁵⁴⁸ te a 2^{ik} Honvéd zász[lóalj]-ba⁵⁴⁹ léptél⁵⁵⁰ be, mely a' még Ferdinand császár nevében és paran[csból]⁵⁵¹ állítottatott [10]⁵⁵² zászlóalj egyikike volt. Azért atyai [szive]mnek⁵⁵³ azon teljes mértékével mellyel boldoguláson odajtom intelek és kényszeritelek a [...]⁵⁵⁴ kitartó szorgalomra, buzgó törekvésre, kötelességed pontos teljesítésében,⁵⁵⁵ s' azon józan, nemes, minden elaljasodástól ovakodó viseletre,⁵⁵⁶ melly illik az én fiamhoz. Mert ismételve mondom, hogy ha szabad akarattal választhatnák is számodra pályát, még sem választanék mást, mint azt, mellyen jelenleg vagy. Megjárhatod olaszont, megtanulhatod [az]⁵⁵⁷ olasz nyelvet, költség nélkül. Ha 8 év alatt tisztá lehet[sz],⁵⁵⁸ úgy jövőd biztosítva van; ha pedig nem; még akkor is elég idő van bármely új pályát kezdeni, miután legszeb korodat érended el. Minthogy Romához közel vagy, kérj szabadságot egy pár hétre, hogy ez ősi Világ-csodáját, ez ugynevezett örökvárost megláthassad, mire talán soha sem lesz többé illy jó alkalmad. Nézd meg ott mind azon classicus helyeket 's épületeket, mellyekről az iskolában tanultál, vagy olvasál. Tapasztalásid felől vezess naplót folyvást.

Mi minket illet fiam mi nem akarunk sem élni sem halni máshol mint az [é]des⁵⁵⁹ magyar hazában. Azért várjuk mi is, több százakkal sőt ezrekkel együtt, megkegyelmeztetésünket, hogy b[á]ntalom⁵⁶⁰ nélkül haza térhetvén, én mint előbb, úgy ezután is békésen, egyedül művészetemnek élhessek... Addig azonban míg ez ohajtott pillanat elérkezik, mit leszünk teendők, még magunk sem tudjuk. Lépéseket tettünk az iránt, hogy meddig Am-

⁵⁴⁴ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁴⁵ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁴⁶ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁴⁷ tanulmányok, <és tapasztalás...> hol

⁵⁴⁸ valál [... ..] miután [Szakadt levélpapír miatt hiányzó szöveg.]

⁵⁴⁹ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁵⁰ lepteél [Emendálva.]

⁵⁵¹ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁵² [Szakadt levélpapír.]

⁵⁵³ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁵⁴ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁵⁵ kötelességed pontos teljesítésében, [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁵⁵⁶ [/iseletre [Átírás.]

⁵⁵⁷ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁵⁸ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁵⁹ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁶⁰ [Szakadt levélpapír.]

nestiát⁵⁶¹ kapnánk, a' török Kormánytól⁵⁶² némi⁵⁶³ csekély tartás pénzt nyerhessünk. Az én folyamodásom⁵⁶⁴ e részben, reménylem nem leend sikertelen.

Mihelyt levelemet vetted fiam, válaszolj⁵⁶⁵ nekem mint léted felől. Leveledet csak utasítsd Pestre⁵⁶⁶ Szentpétery bátyádhoz. Általa meg fogom kaphatni.

Most pedig az irgalomnak istene, a' jóknak fenséges atya áldjon meg és szeressen édes gyermekem. Adjon neked lelki⁵⁶⁷ erőt, türelmet, egészséget, s óvjon téged minden könnyelműségtől. Édes anyád⁵⁶⁸ és testvéreid csókolnak, valamint én szerető atyád

Egressy Gábor
mk

63. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1850. szeptember 27.

Pest. Septemb. 27. 1850.

Édes fiam Ákos!

Ez előtt két héttel érkeztem vissza magyarországba törökhonból, egy hosszú kinos eszten-deig tartó száműzetés⁵⁶⁹ után. A' keleti forró égöv alatt Anyád és testvéreid egy év alatt⁵⁷⁰ mind elhaltak volna, ha még tovább kint maradunk. Itt vagyunk mind együtt ismét, rajtad kívül édes jó fiam; – nyomorban ugyan, és bizonytalanságban, de legalább egészségesen. Hiába, – „a nagy világon e kívül nincsen számunkra hely!”⁵⁷¹ Áldjon vagy verjen sors keze: itt élnünk halnunk kell!”

A' mint ide megérkeztem, jelentenem kellett magamat a' Katonai hatóságoknál. Eddig még elég kiméletesen bántak velem, mi onnan is látszik, mert szabad lábon vagyok. Igazo-lásomat legelőbb írásban kellett beadnom. A' törvény szék elé még nem idéztek. Reménylem azonban, hogy a' vizsgálat folytábani, egy pár hónapig tartó fogság után fel fognak menteni. Ám de tudtomra van adva, hogy a' színészi pályát alig fogom folytathatni; 's ez esetben mi-tevő leszek, még nem tudom. Pedig már most is Zsiga bátyád jóságából élünk; mert egy fillérünk sincs; sőt midőn anyád hozzám költözött törökországba, kénytelen volt 400 pengő forintnyi adósságot csinálni, melyet hogy visszafizethessünk a' jövő Novemberben, tehát utolsó vagyonunkat, becses emlékeinket, a' billikomokat kellend eladnunk vagy elzálogosí-tanunk. Legalább⁵⁷² néhány⁵⁷³ hold földet szerezhettünk volna hol⁵⁷⁴ a' végső esetben mint

⁵⁶¹ Annesiát [Emendálva.]

⁵⁶² Kormánytól [A „-tól” beszúrva.]

⁵⁶³ Kormánytól <...> némi

⁵⁶⁴ folyamod[.../] [Átírás.]

⁵⁶⁵ válaszol[.../] [Átírás.]

⁵⁶⁶ pestre [Átírás.]

⁵⁶⁷ [lelki] [Átírás.]

⁵⁶⁸ Édes anyád [Emendálva.]

⁵⁶⁹ száműzetés [Emendálva.]

⁵⁷⁰ év <...> alatt <mulva> [Az „alatt” az áthúzott szó fölé írva. A „mulva” az „alatt” fölé írva.]

⁵⁷¹ hely!<”> Áldjon

⁵⁷² elzálogosítanunk. <Igy> /legalább [Emendálva.]

⁵⁷³ legalább <mint> néhány

⁵⁷⁴ volna <...> hol

szegény földművesek keservesen ugyan, de még is élhetnének becsülettel, s a mellett hogy öreg napjainkra biztosítva lennénk, még rajtad is segíthetnék vala. Még nem vesztettem ugyan el minden reményemet az iránt hogy a' színészetet folytathatni⁵⁷⁵ engedélyt nyerendek, nagyobb tekintélyű pártfogóim közbe járulta mellett, és miután a' törvényes kereset alul kimenekültem: de a' fentebb érintett iszonyu csapás következtében annyira merültünk az adósságba, 's még sokáig minden kereset nélkül levén, hova tovább, olly mélyen sülyyedünk abba, hogy egész életünk hossza nem lesz elegendő arra, hogy belőle kigázolhassunk, mert a' jövedelem kevesebb, – a teher pedig nagyobb lesz, mint valaha volt... De nem azért irom neked mind ezeket édes fiam hogy csüggyesszelek... Valamint az én tollamat sem vezeti kislelkű csüggetegség, midőn sorsunkat illy sötét színben mutatja föl. Mert hiszen igaz, hogy ennyire még soha sem nehezedett a'⁵⁷⁶ haragos Istennek balkeze szegény családjunkra mint jelenleg: de hiszen épen azért van okunk hinni, remélni, hogy ez örökre így nem maradand! Avvagy a' borus napok után nem következik-e jótévő derű, – előbb vagy utóbb? és avvagy örökké szokott-e tartani a' rideg tél, a' sötét éjszaka... stb?! Van egy forrás édes fiam, melyből én, az élet nehéz napjaiban Lélekerőt szoktam meríteni, és ez: a' rendíthetetlen bizalom, melyet Istenben szoktam helyezni, 's melly bizalmam még nem csalatkozott soha!... Ha mélyebben tekintesz a' dolgok folyamába, fiam, úgy találod, hogy a' nagy természetnek életadó elve, vagy törvénye, – (melly nem egyéb, mint maga az Isten,) – korán sem a' vesztéglés, hanem inkább az örök mozgás, és változatosság. Azért az Űristennek komoly arczulata szintugy meg szokott nyájasodni, miként a' viharzó tengeré. Igazolja mind-ezt egyik dala népünknek, melly azt mondja hogy: „Ki megszomorított: meg is vigasztal még!” Te már gyakran bebizonyítád fiam, hogy a minő ifju vagy évekre nézve: szintolly férfiasá van⁵⁷⁷ edzve lelked a' viszontagságok által: azért meg vagyok benne nyugodva, hogy részedet a' balsors által reánk mért nyomorból erős kebelled viselened, 's alatta leroskadni nem fogsz. Mi játszottunk édes fiam, egy rémitően nagyszerű, véresen merész játékot és... vesztettünk!... Micsoda hitvány ember azon játékos, ki a' történhető bal kimenetelére játékának nem gondolt, elkészülve nem volt, mielőtt azt kezdette volna; – 's ki most a' bekövetkezett vesztesség súlyát elviselni nem bírja?!... Tudom ugyan, hogy mondhatlanul fáj lelkednek, miszerint ifjabb éveidet szived és elméd kiművelésére nem használhatod. Azonban hiszen épen azért, mert ifju vagy: mostani helyzeted határain túl nem⁵⁷⁸ nyílik-e még előtted egy nagy, virágos, ragyogó jövőendő? Igen korán kerültél ugyan azon nagy oskolába, hol más⁵⁷⁹ emberek végezni szokták: azonban később meg fogsz győződni felőle, miszerint épen azon tanulmányok lesznek rád nézve⁵⁸⁰ legbecsesebbek és hasznosabbak, mellyeket a' legsanyarubb szenvedések árán szereztél, keserű tapasztalások leczkéiből; ugymint: az élet', világ', és emberek ismerete. Ha kebledbe mélyen van oltva, mint én tudom, – a' jónak, nemesnek, és nagyak ösztöne: ugy ezek szent talizmánok, mellyek téged bármelly helyzetben és körülmények között sem engednek elaljasodni. És ha te fiam, mostani állásodnak kedvező oldalait önművelésedre felhasználni törekszel: ugy ezen évek nincsenek reád nézve elveszve. Például megtanulhatod az olasz nyelvet tökéletesen. Megismerheted a' világirodalomnak egyik legjelesbbikét, az olaszt. Megismerkedhetel e nemzet legnagyobb íróival: Dante-val,

⁵⁷⁵ folytathat./../ [Átírás.]

⁵⁷⁶ nehezedett <az> a'

⁵⁷⁷ van<d>

⁵⁷⁸ túl <nincsen e> nem

⁵⁷⁹ hol <a> más [A „más” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵⁸⁰ lesznek <előtt> rád nézve [A „rád nézve” az áthúzott szó fölé írva.]

Petrarcá-val, stb. Azon classicus földnek nevezetesebb helyeit bejárhatod, hol minden épület, minden rom, sőt kődarab egy egy nagy történeti emlék ama nép korából, melly a világ-nak egykor parancsolt. stb. stb.

Mihelyt levelemet vetted fiam, rögtön válaszolj. Ird meg miként vagy jelenleg? Nem léptettek még elő? Minő véleménynyel vannak irántad tiszteid, pajtásaid? – Voltál-e már büntetve? Megkaptad-e az öt pforintot mellyet Zsiga bátyád küldött egypár hónap előtt? Hát a' fejrénemüt megkaptad-e mit anyád küldött? stb.

Fáj nekem, hogy e legelső levelemet, mellyet az édes hazából irok hozzád, – üresen kell utnak inditanom: de hiszen ismered körülményeimet. Jó Zsiga bátyád azonban vigasztalásodul azt üzeni, hogy két, vagy legfeljebb három hét múlva küldeni fog számodra néhány forintot, korábbi ígérete szerint. Ha majd Isten szerencsésen keresztül segít bajomon: akkor meg fogom kísértetni, elbocsáttatásodnak folyamodás utjáni eszközlését a' katonai hatóságoknál. Még most e részben mit sem kezdhetek.

Isten⁵⁸¹ veled édes fiam! Légy kitűnő és szorgalmas. Igyekezzél tiszteidnek, előjáróidnak kedvében járni! Ezek az egyedüli módok, helyzeteden könnyíthetni. Légy óvatos szavaid- és tetteidben; és soha ne feledd, hogy ha keserű érzelmeidnek szabad utat engedsz; az által csupán árthatsz magadnak; 's elbocsáttatásod⁵⁸² eszközlését is⁵⁸³ lehetetlenné teszed.

Zsiga bátyád, Nagymamád, Anyád, Etelka, mindnyájan csókolnak!...

Én is 17 éves koromban hagytam el az atyai hajlékot, – édes fiam, – 's többé soha nem láttam azt. Árva lettem én is, mint a' levél, – mellyet elkap a' forgó szél! – Az, én kenyerem is olly sós volt könnyeimtől, igen sokáig, mint a' tied. Most újra kell kezdenem ismét az életet, ott, a' hol kezdém 24 év előtt! És lássd még sem csüggedtem el végképen. Azért, ha ifjúságod napja beborul; ha a nehéz bánatnak órái meglátogatnak: vedd elő e levelet: 's ennek fentebbi soraiban felfogod lelni enyhüléset, a fájó sebek' gyógyító balzsamát. Midőn e gondolatokkal társalogsz: én velem társalgasz, 's tudod, hogy jobb barátod a' földön nincsen, mint

Egressy Gábor
mk

U. i. Kisértsd meg fiam, néhány hónapi szabadságért folyamodni, 's ird meg az eredményt.

64. EGRESSY GÁBOR ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNA –
EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1850. november 23.

Pest. November 23. 1850.

Kedves Fiam Ákos!

Zsiga bátyád siet számodra ismét tíz pengőforintot küldeni. A bankjegyeket azért nem váltottuk ez uttal ezüstre, mert itt az ezüst ára most annyira fel, 's a' bankóé annyira leszállott, hogy felényit sem kaptunk volna érettök. De miután már e levél vételekor osztrák földön

⁵⁸¹ kezdhettek. <... ..> Isten

⁵⁸² magadnak; 's 's elbocsáttatásod [A szóismétlés emendálva.]

⁵⁸³ is [Beszúrás.]

leszesz, tehát úgy hiszem nem lesz a' bankóval sok bajod, mert hiszen a' hol katonaság van, ott az mindig csinál annak értékét. A' derék becsületes Buziási úr felkeresett bennünket, és szóval értesített felőled mindenről. Mindnyájunknak igen nagy öröme a' megnyugtató szolgálat értenünk, hogy veletek, Honvédekkel kíméletesen bánnak, 's hogy részletekről még nem adta magát eset elő, melly megrovást vagy büntetést vonhatott volna maga után. Viseleted iránt azért kívántatott hivatalos jelentés fiam, mert Nagymamád, még a mi hazajövetelünk előtt volt, itt, az akkor magyarországi főparancsnok Wohlgemuth tábornagy urnál, a' mi ügyünkben. Írásbeli folyamodványt nyújtott át neki, mellyben a' Császártól megkegyelmeztetésemet kérte. Ez alkalommal rólad is tett említést a' nevezett Wohlgemuth előtt, „egyik unokám – ugymond különben is a' császárt szolgálja, 's nagy kedve is van a' katonasághoz, hanem minthogy csak közember, kérem kegyelmességedet, méltóztassék⁵⁸⁴ iránta figyelemmel lenni, hogy még több kedve legyen a' nehéz szolgálathoz.” Ekkor a' tábornagy megkérdezte ezreded nevét, és hollétedet. Ezt nagy mamád újra írásba adta be neki, emlékeztetébe hozva ismét a' mondottakat. Ennek következtében történt aztán a' hivatalos kérdés felőled... Az én dolgom édes fiam még most is függőben van. Hadi törvényszék előtt már kétszer voltam kihallgatva, de az ítélet még mind eddig ki nem mondatott. Mint-hogy pedig illy bizonytalanságban, 's kereset nélkül sokáig, mi, illy nagy család, nem lehetünk: tehát folyamodtam az itteni főparancsnoksághoz, hogy ha már szabad lábon hagynak, tehát engedjenek élnem is, az az magamat és családomat táplálhatnom; engedjék színészi pályámat folytathatnom. Még erre sem kaptam választ, hanem a' főbiztostól Podolskitől, magán-uton azt értettem meg, hogy itt Pesten, még most eleinte nehezen engedik meg fellépésemet,⁵⁸⁵ hanem vidéken igen... Meddig tehát az én dolgaik csak némileg is rendbe nem jönnek, addig a' te ügyedben igen keveset mozdíthatok. Ideiglenes szabadságot reményelek eszközölhetni számodra, ha épen e pillanatban nem is, – talán a' téli napokban. Mert most midőn mindenfelé újonczoznak, midőn a' háboru küszöbén állunk, sőt eddig már talán csatáznak is, nem hiszem hogy haza bocsáthassanak... A' huszárokhozi áttételekre is lesz gondunk. Ha egyszer ide haza lehetnél, minden könnyebben menne. Még mind eddig nem irtad, hogy meg kaptad-e a' fejérműket, két párt, zsebkendőt, szarvasbőr uj keztyűt, mit egy tarisznyába pakolva Anyád még aprilisben elindított innen hozzád?... Az a' baj, hogy ha meg nem kaptad, most már keresnünk sem lehet, miután hat hónapja elmúlt az átadásnak. Derék századosodnak, kit mindnyájan üdvözlünk, nem sokára irni fogok. Igazán nagy szerencse, hogy Velenczébe mentek, azon egykor annyira hatalmas Dogék székhelyére. Hanem ez alkalom csak úgy lehetne hasznos és roppant érdekű read nézve fiam, ha Velencze történetével már előbb, ha csak röviden is megismerkedtél volna, bárha⁵⁸⁶ akármely⁵⁸⁷ Conversations Lexicon után is. Szerezz, vagy kölcsönözz édes fiam könyveket, és⁵⁸⁸ olvasgass különösen természettan, földirat és történetre vonatkozókat, 's⁵⁸⁹ miknek a' gyakorlati életben leginkább veheted hasznukat. Ha az olasz nyelvvel készen leszesz, kezdj azonnal a' francziához. Ez már igen könnyen fog menni, amaz után. Nyomorgunk ugyan fiam, hanem egészségünk, és lelkierőnk a' türelemhez, istennek hála mindnyájunknak van. Árpádot is, úgy látszik, megszállotta jobb szelleme, mert egy pár hét óta jól kezdi magát viselni; nagy

⁵⁸⁴ kegyelmességedet, <l> méltóztassék

⁵⁸⁵ meg <. > fellépésemet

⁵⁸⁶ bárha [Beszúrás.]

⁵⁸⁷ akármely<ik>

⁵⁸⁸ könyveket, <...> és

⁵⁸⁹ 's [Beszúrás.]

szorgalommal tanul, és halad is. Etelka is nagy leány már, szinte férjhez adható; ő is szorgalmas, már pénzt is keres munkája által, most a' gazdasszonyt tanulja, főz, süt, stb. Itt édes fiam semmi újságot nem tudunk. A' katonaság folyvást szállittatik Bécs felé, annyira hogy itt már alig láthatni katonát. A' porosz is, halljuk, nagyon készül, – a' francia is, az orosz is, – de⁵⁹⁰ hogy mit akarnak: ki ellen készülnek? az most is talány előttünk. Azt mondják, hogy a' poroszt az angol pártolja, az osztrákot pedig a muszka, a' francia semleges néző. Hanem mindebből azt következtetik, hogy utoljára is az angol és a' muszka fognak veszekedni a' világ uralom felett. Rebesgetik azt is, hogy a' Császár általános Amnesztiát készül adni. A' tegnapi lapban állott, hogy a' magyar menekvők főnöke... Kossuth Kisásziából megszökött volna, az angol kormány segélyével. A török szultán pedig megmérgeztetett... az oroszok segélyével. Én most törökországi jegyzeteim rendbeszedésével foglalkozom, mert később ki fogom nyomtatni. El ne mulassz fiam te is, naplót vezetni, 's nevezetesebb tapasztalásodat belejegyezni. Az idővel megbecsülhetetlen kincsedd válandik. Az egyes tárgyakat hosszasan körül irni nem szükség.

Most édes jó fiam, isten veled, áldjon és védjen jobb kezével. Üdvözlöm derék barátidat, ügyorsosidat 's honfitársaidat. Bízatom istenben!...

Irj, mihelyest e levelemet vetted. Zsiga bátyád pedig azt kérdezi hogy minek fizeted ki a' leveleid postabérét előre, holott az nem szükséges?...

El ne feledd azt is meg irni: hová mentek téli szállásra Velenczéből? hogy levelünk megtalálhasson... Csókollak, édes anyád s⁵⁹¹ testvéreiddel együtt.

Szerető Atyád
Egressy Gábor
mk

Édes fiam küldöm a fejéremüket 2 párt és három huszast az ujjabbik huszast a Nagy anyád⁵⁹² poharának a fenekén volt mit Árpád pár év előt nagyon kíváncsian nézet sokszor hogy hogy lehetne kivenni onnét most a pohár eltörvén a huszas nem árpádé hanem ákosé⁵⁹³ máskettőt etel kézi munkaért⁵⁹⁴ kapta és hogy most az ezüst pénz nállunk igen ritkaság eszt neked szánta én pedig egy darab pappirost⁵⁹⁵ küldök kisebb szükségéidet pótolni édes fiam én⁵⁹⁶ nem tudok neked újságot irni ami pedig szükségese azokat⁵⁹⁷ apád már megírta

Csókollak Szerető
Édes anyád
Egressy Zsuzsánna

65. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Velence, 1850. november – 1851. január]

[Elveszett.]

⁵⁹⁰ is, – <most> de

⁵⁹¹ s [Beszúrás.]

⁵⁹² nagy anyád [Átírás.]

⁵⁹³ hanem <Ákosnak> ákos[.] [Átírás.]

⁵⁹⁴ kezi munkaért [Emendálva.]

⁵⁹⁵ pappiro[.]t [Átírás.]

⁵⁹⁶ r[.]n [Átírás.]

⁵⁹⁷ azoka[.] [Emendálva.]

66. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. január 29.

*Pest, Január 29. 1851.*tiz pengővel¹

Szeretett fiam Ákos!... Folyó hó 4-dikén újra hadi törvényszék elé idéztetvén: az ítélet reám meghozatott, hanem még tudtomra nem adatott. Auditorom azt mondta, hogy az ítélet ő felsége elébe fog felterjesztetni megerősítés végett, 's onnan leküldetvén majd rövid idő alatt tudtomra fog adatni. Tehát mint látod, illy helyzetben, midőn fejem felett a' Démocles kardja függ, hazabocsáttatásodra nézve mit sem tehettem. Megkísértém ugyan egy pár nagyobb befolyásu ember közbenjárását e végre ki² kérni, de mindenik azt mondta, hogy meddig az én ügyem jobbra vagy balra el döntve nem lesz, addig minden efféle lépés nem csak sikertelen lenne, hanem az én dolgomnak is árthatna; s azt tanácslók, hadd legyenek én előbb tul a' bajon, azután a' tiédde is könnyebben boldogulunk.

Gondolom hallottál tőlünk valamit a' felől, hogy az én apám testvérének nagyobbik fia Egressy Lajos az osztrák könnyű lovasoknál szolgál, mint kapitány. Ez az igen becsületes jó lelkű rokon, ki mindnyájunkat lelkéből szeret, nyugalomba lépett lovas³ kapitányi ranggal és nyugdíjjal. Ő Gräczben telepedett ugyan le, az az: ott akar állandóan lakni, hanem most itt van, a' telet Pesten töltendi. Ő⁴ is felkértem, tenne éretted valamit. Ő mint 30 évig szolgált katona, ki az ottani körülményeket igen jól ismeri, azt mondja, hogy miután ugy vagy a' századnál ismerve, mint kötelességét híven teljesítő, 's feddhetetlen magaviseletű katona, tehát czélszerűbb lenne inkább azon működnünk, hogy előléptetésed eszközöltessék. Mondám neki, hogy volt Honvéd elől a' tisztirang el van zárva, de ő ezt egy pár ellenkező példával czáfolta meg, volt honvédek nevezvén meg, kik azóta tiszti rangra emelkedtek. Ő tehát egy levelet irt egy jó barátja 's bajtársának Dorninger őrnagynak, ki a' ti ezredetek egyik zászlóaljának parancsnoka, 's kéri ezen őrnagy urat, hogy téged tétessen át saját zászlóaljába, s mint jó viseletű szenvedélyes katonát léptessen elő, 's legyen irántad figyelemmel, mint a' ki arra magadat érdemessé tenni törekszel. Én ezen levelet, melyet Lajos nálam hagyott, nem akartam addig elküldeni édes fiam, mig ez iránt a' te véleményedet meg nem kérdezem, mert nem tudom hogy⁵ ezen más, idegen zászlóaljba⁶ áttétellel nem teszek-e jó⁷ akaratom

¹ tiz pengővel [Szentpétery Zsuzsanna kézírása.]² végre <meg> ki [A „ki” az áthúzott szó fölé írva.]³ lovas [Beszúrás.]⁴ [/t [Átírás.]⁵ hogy [Beszúrás.]⁶ zászlóaljba [Emendálva.]⁷ jó [Beszúrás.]

mellett⁸ olly⁹ dolgot, melyet te épen nem ohajtasz, sőt nem szeretsz? Az az valjon szivesen mennél-e új emberek, új bajtársak körébe, kiket nem ismersz, 's kikről nem tudhatni, valjon fognak-e irántad rokon szenvvel viseltetni, 's nem leszesz-e köztök szekaturáknak kitéve? És valjon nem szivesebben vagy-e itt örvezető, olly pajtások közt, kiket megszoktál, kiket ismersz és szeretsz, és olly tiszték alatt, kik irántad hajlamot tanusítanak;¹⁰ mint amott káplár vagy örmester? Mihelyt tehát e levelemet veszed édes fiam, azonnal ird meg nekem ebbeli kívánságodat. Addig a' levelet, a' Lajosét, melly Dorninger örnagynak szól, jónak látom itt magamnál tartani, és csak azután küldeni el vagy abba hagyni, miután¹¹ válaszodat kaptam.

Balsorsom alatt görnyedezve csak az vigasztal, hogy legalább¹² olaszországi állomáson vagy, hol annyi történeti 's természeti nevezetességeket, szépet nagyot látni, ismerni alkalmad van. Meleg részvétellel olvastuk azon utóbbi leveledet, mellyben élénken rajzolod ama benyomásokat, miket a'¹³ tengeri és Velencei utad közben látottak és tapasztaltak¹⁴ ifjú lelkekre tőnek.

Lelkedre kötöm édes fiam, hogy naplót vezetni semmi esetre el nem mulaszdd. Kipótoltatlan kárát fognád vallani, ha a' körülötted és benned történeteket ha mindjárt csak igen röviden, egy pár szóval is, fel nem jegyeznéd. Körül irnod egyes tárgyakat, vagy benyomásokat, nem szükséges, sem minden részleteit lerajzolnod. Csupán a' fő dolgot ird fel, a' többit kipótolandja az emlékezet. Észrevételeket a' veled történetekről ne íj, hanem pusztán csak a'¹⁵ tényeket, az adatokat... Erre mulhatlanul számot tartok. E foglalkozás hatása felszámíthatlan, mert gondolkozni tanít; képzeletednek tágas mezőt nyit; élesíti elmédet; műveli Lelkedet, érzelmeidet; nemesíti kebledet; tanulságos vizsgálatokra nyújt alkalmat önmagad és mások felett; azért ne mulassz el abba hibáidat is feljegyezni, 's ez által magadat saját lelkiösmereted bírósága alá helyezni. Meg fogod látni fiam, hogy ezen gyakorlat az *önképzésnek ollyan iskolája lesz*, mellyből észrevétlenül valóságos életbölcséséget tanultál, 's egy-szersmind erkölcsileg erősödtél, tökéletesedtél. Legelső tulajdonság emberben a becsületeség. A' tudományosság másodrendű dolog.

Írásodon és stílusodon is örömmel tapasztalom a' haladás jeleit. Hanem e tekintetben figyelmedbe ajánlom a' következő szabályokat. Igyekezzél arra, hogy írásmódod mindenk felett¹⁶ érthető, világos, egyszerű legyen. Kellemes olvasmány soha sem lehet az, a mi homályos, szövevényes, tekervényes, és mesterkélts. Egy pont alatt, az az: egy constructioban¹⁷ mindent elmondani akarni nem kell. Egy mondatba mindent bele tömni nem szükséges, a mit bizonyos eszméről elmondani akarunk. Ha valaki azért halmoz el valami fő eszmét tömördek melléknevekkel és epithetonokkal, hogy magát jól kimagyarázza: ugy e mód által épen az ellenkezőjét éri el annak a' mit akart, mert olvasóját zavarba hozza.

⁸ ellett [Az „m” beszúrva.]

⁹ mellett <...> olly [Az áthúzott szó beszúrva.]

¹⁰ tanusítanak: [A pontosvessző kettőspontból átírva.]

¹¹ hagyni, <ha> miután

¹² legalább [Beszúrás.]

¹³ a' [Beszúrás.]

¹⁴ tapasztaltak [Emendálva.]

¹⁵ a [Beszúrás.]

¹⁶ írásmódod <egyszerű> mindenk felett

¹⁷ constuctioban [Emendálva.]

Azért, ha ugyan azon dologról sokat akarunk mondani: több rövid pontokba kell foglalni a' mondani valót. A' hány oldala van a' dolognak, annyi külön¹⁸ pontra lehet azt¹⁹ osztani. Illyenkor egyes szavak ismétlése nem árt, és nem is rút. Az ígét igen hátra ne tedd a' mondatban, kivált a' hosszúban, mert míg az ember a mondat végére ér, addig elfelejti az elejét, az az a dolgot miről a szó van. A' fő tárgy neve és az ige mindig elől álljanak a' mondatban, 's azután soroltassanak el a tárgy tulajdonságai vagy története. Például ezen²⁰ kérdések²¹ szerint kell a' szavakat sorozni 's a' mondatot szerkeszteni: 1. Kicsoda az a' kiről szó van? 2. Mi történt vele? 3. Hol, mikor 4.²² mikép történt? 5.²³ Miért?²⁴ 6.²⁵ minő tulajdonságai vannak a dolognak? 7.²⁶ minő körülmények között történt? stb. Természetes, hogy ez általános szabály a' szerint szenved módosítást, a minő érdek, vagy indulatsúly csatlakozik egyik kérdéshez a' másik felett. De az változhatlanul áll, hogy legelőször is azt kell tudnunk: *Mi az a' miről beszélni akarunk?* és 2^{szer} azon valaminek, *cselekvési* vagy *szenvedési* állapotát.

Erről sokkal többet ohajtanék neked mondani fiam, mint a' mennyit egy levélben elmondhatni. Majd lesz még rá alkalom.

Mihelyt Isten oda segít édes fiam, hogy a' Szinháztól, régibb szerződéseim jogánál fogva, valami csekély²⁷ részét havi díjamnak kapni²⁸ fogom addig is, míg működnöm megengedettnek: sietni fogok sorsodon könnyíteni. Zsiga bátyád, ugy vélem, ígétét rendesen teljesíteni... Tudósíts állapotod felől azonnal.

Anyád Nagymamád Etel és mindnyájan csókolunk.

Itt semmi ujság, minden ugy van mint volt egy fél év előtt. Telepi Károly elutazott Münchenbe a' festési akademiába; egy évig szándékozik kint maradni, 's ha lehet olaszkont is meglátogatja 's téged is felkeresend.

Isten veled jó fiam!...

Egressy Gábor
mk

67. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Vicenza, 1851. február]

[Elveszett.]

¹⁸ annyi <.> külön

¹⁹ azt [Beszúrás.]

²⁰ a' [Átírás.]

²¹ kérdések [Az „-ek” beszúrva.]

²² 3 [Átírás.]

²³ 3 [Átírás.]

²⁴ Miért? [Beszúrás.]

²⁵ 4 [Átírás.]

²⁶ 6 [Átírás.]

²⁷ csekély [Emendálva.]

²⁸ díjamnak <.> kapni

68. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. március 3.

Pest, Martius 3. 1851.

Szeretett fiam Ákos!...

Szegénységünkhöz képest igyekeztünk kívánságodat teljesíteni. Ma indítottuk utnak császári gyorskocsin, hozzád Vicenzába,²⁹ – feltéve, hogy még ott vagy, – a' következő tárgyakat: 1. Két új inget 's két új gatyát. 2. egy német nyelvtant, a tiédet. 3. egy új francia nyelvtant, német magyarázattal, 4. egy francia Magyar Zsebszótárt, 4. egy Német-francia, 's francia német zsebszótárt. Magyar magyarázatu francia nyelvtan nincs olyan, melyből mester nélkül lehetne tanulni; ez tehát német magyarázatu, de olyan, melyből a' nyelvet mester nélkül is megtanulhatni. Ha német szövegét nem értenéd jól: keresd meg a' szavakat előbb a' német francia szótárban francziául,³⁰ ez után a' francia-magyar szótárban magyarul. Ezen eljárás mellett még az a' hasznod is lesz, hogy egyszerre két nyelvet tanulsz... Hanem ha utazni fogsz, hogyan czepeled ezt a' sok könyvet fiam? Aztán, valjon engedni fogják-e egy közembernek ennyi könyvet tartani? Azon derék és igen jó lelkű örnagy, kinek most pártfogása alá kerülsz; mind a' két nehézségen fog segíthetni, ha kedvében jársz, s irántadi jóindulatát viseleted által mindenképen megérdemleni iparkodol. Legelső szerencsés körülmény reád nézve ezen áttételben mindjárt az, hogy Velenczében fogsz lakhatni, ez olly költői csodavárosban, melynek ugy szólnán minden darab köve nagyszerű művészeti és történeti emlék, és a' legbecsesebb tanulmányi tárgy egy ifjura nézve. Egressy Lajos lovas³¹ kapitány nagybátyád (– majd³² olyan mint Zsiga bátyád), ki Dorninger örnagy urnak igen kedvelt régi barátja, meg ígérte, hogy gondja lesz reád ezen tul is. Jó lenne, ha majd később Graeczbe írnl neki, s megköszönnéd rokon jóindulatát, 's fölkérné ezutáni³³ szives figyelmét is. Lajos tegnap hozta el a' választ, mit levelére Dorninger örnagy urtól kapott. Etelka lemásolta annak téged illető tartalmát, s ide zárom ezt, hogy ismerd jóakaróidat, és irántadi jó véleményeket igazoljad.³⁴ Magunkról annyi vigasztalót írhatok fiam, miszerint azon az uton vagyok, hogy talán Aprilisben, husvétkor fensőbb engedély mellett, a³⁵ nemzeti színháznál előbbi rendezői állásomat elfoglalhatandom – 40 pft havidij mellett (!). Azonban a' szinpadra lépnem nem szabad, az az a' közönség előtt megjelennem, és nevem a' szinlapon meg nem jelenhetik. De én ebben is igen meg vagyok nyugodva, mert hiszen ki a' lehető legroszabbra is el volt készülve: az következetlen lenne, ha bármily csekély kedvezését³⁶ is a' sorsnak, örömmel nem fogadná.

²⁹ hozzád <Paduába> Vicenzába [A „Vicenzába” az áthúzott szó fölé írva.]

³⁰ szótárban<, > francziául

³¹ lovas [Beszúrás.]

³² nagybátyád (– <épen> majd [A „majd” az áthúzott szó fölé írva.]

³³ ezutáni [Emendálva.]

³⁴ és irántadi jó véleményeket igazoljad. [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

³⁵ mellett, <volt> a

³⁶ kedvezését [Emendálva.]

Ítéletemet³⁷ kéred a „matrócz keresztje” című versedre, melyet nevem napja emlékére készítl. E helyett hasznosabb dolgot hiszek vele tenni reád³⁸ nézve fiam, ha a költészetet³⁹ és az⁴⁰ írás művészetét illető általános alap elveket és szabályokat neked ut mutatás és tájékoztatásul elősorolom,⁴¹ mennyire ezt egy levél szűk köre engedheti.

A költészeti műveknek több *nemei* vannak, s mindenik nemnek több *fajai*. *Nemeikre* nézve megkülönböztetik e műveket 1st tárgyak.⁴² 2nd egyéniségök, az az *benső* jellemök. 3rd *külső* formájok 4th irányok. Az egyes nemek *fajait*, vagy árnyazatait elkülönző jelek ugyanezek, hanem a fajok egymással már szorosabb családi viszonyban állanak. Például az összes emberiség a teremtető műveinek egy *Neme*. De az emberi nem összesége⁴³ tömérdek *fajokra* oszlik, ilyenek: a magyar faj, német faj, tót faj, szerecsen faj stb. A fajok igen különbözők egymástól mind külső mind belső tekintetben; de ugyanazon faj tagjai, mint családtagok és rokonok, már egymáshoz mind *benső* mind *külső* sajátságaikban igen hasonlítanak, s még is a nélkül hogy tökéletesen *egygyek* volnának. A költői mű: vagy vers, vagy próza; az az: vagy kötöttbeszéd, vagy kötetlen. A vers művek fő nemei: az *Epos* (hösköltemény), és *Lyra* (érzelem költészete); de van még egy harmadik is: a *tanító versezet* (didacticum). A prozai költészet két fő neme: a *regény*, és *novella*⁴⁴ (elbeszélés)... Mindezen nemei⁴⁵ a költészetnek, egyesülve vannak a *drámában*; Ez a költészetnek összesége, koronája, non plus ultrája.

Az *epicai*,⁴⁶ s az ehhez tartozó *elbeszélő*⁴⁷ költészet e fajokra oszlik: 1. Költői elbeszélés. 2. Legenda. 3. Romanza. 4.⁴⁸ Ballada, 5.⁴⁹ Tündérrege. 6. Regény. Ezeknek⁵⁰ legmagasb fokozata,⁵¹ s fejedelme: a hösköltemény.

Az *érzelem-költészet* (Lyra) illy árnyazatokra oszlik: 1. Ének. 2. Sonett, Madrigal, rondeau, és triolett. 3.⁵² Óda. 4. Hymnus és dithyrambus. 5. Elegia. 6. Heroide.

Az *oktató költészet* fajok (didacticum) ezek: 1. Tanköltemény, 2. Gnoma. 3. Satyra. 4. Mese. 5. Parabola.

A *dramai költészet* fajai: 1. Szomorú játék. 2. drama,⁵³ vagy:⁵⁴ színjáték. 3. Vigjáték. 4. Melodrama, vagy daljáték.

A költészet pótlékosztályába tartoznak: 1. az idyllion. 2. Epistola. 3. Parodia. 4. Epigramma. 5. Talány, v. rejtvény.

³⁷ nem fogadná. <Velence> Ítéletemet [Az áthúzott rész kisatírozva.]

³⁸ tenni <nek> reád

³⁹ költészetet [Az „-et” beszúrva.]

⁴⁰ az [Beszúrás.]

⁴¹ tájékoztatásul <elszán> elősorolom

⁴² 1st <O> tárgyak.

⁴³ összesége<ben>

⁴⁴ és <el> *novella*

⁴⁵ Mindezen <költ> nemei

⁴⁶ ultrája. <Az érzelem költészet (Lyrai), e fajokra oszlik> Az *epicai*

⁴⁷ tartozó <. > *elbeszélő*

⁴⁸ 4 [A pont emendálva.]

⁴⁹ 5 [A pont emendálva.]

⁵⁰ 6. Regény. <7. hösköltemény> Ezeknek

⁵¹ fogozata [Átírás.]

⁵² 3 [A pont emendálva.]

⁵³ Irama [Átírás.]

⁵⁴ V[.]gy [Átírás.]

Mindezeknek külön sajátosságait meghatározni; s minden⁵⁵ kellékeit előszámlálni levél utján nem lehet. Ezek édes fiam külön tanulmányt igénylenek. Azonban költői hivatás, eleven képzelő erő, lángelme, sőt csupán gondolkodó 's szemlélő elme is, gyakran kevés általános utmutatás után maga kitalálja mindazokat; az az, a' nélkül hogy elméleti uton, és iskolaszerűleg tanulta volna: *valósítja azokat műveiben.*

Jegyezd meg a' következő⁵⁶ alap elveket, mellyek a' költészet minden fő nemére és fájára alkalmazandók. Minden költői műnek fő alkatrésze⁵⁷ a' *mese*. Ezt teremteni kell, az az költetni; kivéve, ha kész történetet dolgozunk fel. E mesét érdekesen kell *bonyolítani*, 's utóbb e bonyolodást *könnyen, természetesen, s meglepőleg megoldani*, vagy *kifejlesztteni*. Minden költői műnek kell *erkölcsi céljának*, vagy feladatának lennie. Ez abban áll, hogy valamely *erényt* kell a' mű folyamában kitüntetni, 's azt az olvasóval *megkedveltetni*,⁵⁸ más⁵⁹ részről pedig valamely *bűnt*, vagy gonoszságot *megutáltatni*, s *gyűlöltetni*. Azért, a' bonyolítás titka és érdeke abban áll, ha az⁶⁰ erény és⁶¹ bűn vagy⁶² az igazság és ármány, mint élethalálra⁶³ küzdő felek⁶⁴ állíttatnak csatasikra, egymás ellenében. Mind az erényt, mind a' bűnt egyéni *jellemek* személyesítik, mellyeket éles vonásokkal, és természetes következetességgel szükség alkotni.⁶⁵ A' mű végén az erény és igazság vagy legyőzi az ármányt és gonoszságot, vagy ezek⁶⁶ által legyőzve, dicsően bukik; mind a' két⁶⁷ esetben meg kell nyerni az olvasó részvétét; amugy az öröm által, mit győzelme okoz, emígy pedig a' szájalom által, melly bukását kíséri.⁶⁸ A' Költemény szerkesztésében⁶⁹ és felosztásában *logikai*, azaz észteni rendnek kell lenni; az⁷⁰ előadás menetében érthetőségnek, tisztaságnak, egyszerűségnek. A' nyelvtani és helyesírási hibák íróban és költőben megbocsáthatlanok. Minél egyszerűbb a' versnyelve, 's⁷¹ minél czikornyátlanabb: annál⁷² szebb, annál kellemesbb olvasmány. A' nép egyszerű nyelven is ki lehet fejezni a' legmagasabb és nemesebb gondolatokat és érzelmeket. Ezt⁷³ tapasztaljuk nép költőink⁷⁴ műveiben. Minél czifrábban vannak a' szavak furva faragva és eszter-

⁵⁵ s <előadni> minden

⁵⁶ meg <ezen> a' következő [Az „a' következő” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵⁷ fő <alkotó> alkatrésze

⁵⁸ *megkedveltetnie*

⁵⁹ *megkedveltetni*, <'s> más [A „más” az áthúzott betű fölé írva.]

⁶⁰ ha <a' jó el... rossztól az az:> az

⁶¹ a' [Átírás.]

⁶² bűn <...> vagy [A „vagy” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶³ mint <...> élethalálra

⁶⁴ felek [Az ékezet áthúzva.]

⁶⁵ Mind az erényt, mind a' bűnt egyéni *jellemek* személyesítik, mellyeket éles vonásokkal, és természetes következetességgel szükség alkotni. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁶⁶ *ezek* [Az „-ek” beszúrva.]

⁶⁷ bukik; <de> mind a' két

⁶⁸ melly bukását kíséri. [Beszúrás.]

⁶⁹ *rendezésében* [Átírás.]

⁷⁰ *Az* [Átírás.]

⁷¹ 's [Beszúrás.]

⁷² *annák* [Átírás.]

⁷³ érzelmeket. <.> Ezt

⁷⁴ tapasztaljuk <'s> nép költőink

gályozva, annál homályosabbá teszik a' mű⁷⁵ értelmét, 's annál nehezebben döcögögtetik a' verset.

Azon alapelvek, miket fentebb a' művek meséje, bonyolítása, kifejtése 's erkölcsi céljáról mondtam, természetes, hogy a' költészetnek *elbeszélői*⁷⁶ osztályára alkalmazandók, mint hogy a' Lyrar művek leginkább csak *személyes érzelmeket* festenek, az az, a' költő ezekben többnyire saját érzelmeit adja elő.

A' költői képekkel és virágokkal igen ovatosan kell bánni, igen meg kell választani az időt és helyet, hol ezeket sükerrel lehet alkalmazni. Az egymásra halmozott képes⁷⁷ beszédek, és virágos kifejezések mindent elrontanak. Az olyan összetett szavak, melyek erővel látszanak összekovácsolva lenni: nem versbe való, sőt prózában is csak a' legnagyobb szükség esetében lehet őket eltérni. Kevés szóval sokat mondani csak úgy akarjon az ember, ha magát könnyen meg tudja benne értetni. Mert különben a' rövidségnek és tömörségnek nem szabad a' *világosságot* 's *érthetőséget* feláldozni soha.

Gondolkozzál ezekről édes fiam, és alkalmazd kész, és készítendő műveidre.⁷⁸ Ha mit nem értenél, vagy még tudni kívánnál, csak kérdezd meg tőlem levélben. Mindenre részletesen fogok neked felelni; 's minél sürűbben irsz illy tárgy⁷⁹ leveleket, nekem annál kedvesebb dolgot teszesz. A levél bérrel ne gondoldj. Zsiga bátyád azt üzeni, hogy ha minden héten két leveled jön, annál szivesebben váltja ki. Ő most Győrben vendégszerepel. Lajos bátyád azt is üzeni, hogy leendő Örnagyodnak néha majd mutassd be magadat, 's mindenek előtt igyekezzél csinos tiszta lenni, mert ezt a nevezett örnagy igen szereti. Lajos majd ír mostani kapitányodnak is, kit én igen tisztetek. – Anyád azt üzeni, hogy az új lábravalókat forgatva használd; azaz egynek⁸⁰ ne mindig az egyik részét fordítsd⁸¹ előre, hanem változtatva, mint-hogy így nem fognak olly hamar szakadni.

Mihelyt a' holmit megkapod nyugtass meg levélben felöle.

Anyád és többi véreid csókolnak. Isten veled!...

Szerető Apád
Egressy Gábor

NB Massa magyarul azt teszi: tömeg. Massiv = tömör.

69. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Trieszt, 1851. április vége]

[Elveszett.]

⁷⁵ tetszik <az> a' mű [Az „a' mű” az áthúzott szó fölé írva.]

⁷⁶ költészetnek <inkább> *elbeszélői*

⁷⁷ halmozott <képek es> képes

⁷⁸ műveiden [Átírás.]

⁷⁹ illy <rendü> tárgy

⁸⁰ egynek [Beszárás.]

⁸¹ [...] [Átírás.]

70. EGRESSY GÁBOR ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNA –
EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1851. május 4.

Pest. Május 4. 1851.

Édes fiam Ákos!

Ma tettünk a' Postára egy levelet Fuchs kapitány urhoz,⁸² 8 pengő forinttal, mint májushavi illetményeddel. Kértük a' kapitány urat, hogy ez összeget hat részben adja ki neked, ugy azonban, hogy a' hó utolján két pengő forint fenmaradjon legényed számára.

Komolyan figyelmeztetlek fiam, hogy a' legényed havi bérét becsületbeli tartozásodnak tekintvén, kiadni soha el nem mulasszd. Nem csak azért kell e részben pontosnak és lélekismeretesnek lenned, mert ha sokra gyül, igen nehéz tőle menekülni: hanem mert az e részbeni hanyagság vagy könnyelműséggel igen ártasz jellemed és magyar neved hitelének.

Azt is szivedre kötöm, hogy mihelyt tőlünk akármilyen küldeményt kezdedhez veszesz: soha ne feledd arról bennünket azonnal megnyugtadni, ha mindjárt csupán két sorral is, mert e miatt sok nyugtalanságot kellett már kiállanunk. Adriából irt leveledben sem teszesz említést egy betűvel is a' felől, hogy a' mult Áprilhóra küldött 8 pengő forint, Kapitányod által kezdedhez jutott-e?

Az itteni kerületi parancsnoksághoz kérvényt adtunk be a végett, hogy néhány óra szabadsággal haza bocsássonak. De megvallom hogy nem igen reménylek tőle sükert, mert a' katonaságnál pártfogója ügyemnek nincs.

Azonban légy nyugodt édes fiam! Mihelyt Isten oda segitend, hogy színpadi pályámat folytathatnom megengedtetik: mindent el követendek hogy kiválthassalak.

És ez, reménylem, legkésőbbben egy év alatt meg fog történni.

Szeressen az igazak és jók Istene derék fiam, úgy, mint.....édes atyád

Egressy Gábor
mk
és Anyád
és hugod⁸³

[címezés:]

Herrn *Achatius v. Egressy*

Gefreiter im Regimente:

Fürst Hohenlohe III-tes Batallion, 13te Compagnie.

*Vicenza*⁸⁴

⁸² urnak [Átírás.]

⁸³ [A levélzárast követő nyolcsoros utóirat áthúzva. Az áthúzott rész olvashatatlan.]

⁸⁴ Compagnie. <Erte> <Verona> <Venezia> <Padua.> *Vicenza*

Édes Ákos fiam itt küldi Zsiga bátyád az ápril havi segéljt⁸⁵ leveled épen azon perczen kaptuk mikor már apád levelét⁸⁶ postára akartam vinni és így én is⁸⁷ irok neked egynehány sort csak légy türelemmel édes fiam. Szabadcságod iránt mert mi itt meheljt az alkalom engedni⁸⁸ fogja minddent⁸⁹ elfogunk követni érted te fiam nem vágyodhatol jobban közénk mint⁹⁰ én a te köztünki lehetésédért és csak a remény az mi engem még nem hagyot el hogy isten megsegít minket még egyszer egygyüt lehetni és akkor sok szenvedéseinket el beszél-nénk⁹¹ mit leirnom nem lehet az igazak⁹² istene⁹³ téged álgyon segítcsen öriszszen édes fiam kívánnya⁹⁴ Szerető édes anyád
Egressy Zsuzsánna

Ezen postával ment el a levél miről⁹⁵ apád említést teszen⁹⁶ amit Lajos irt melletted mert ő most épen⁹⁷ nállunk⁹⁸ van és igen⁹⁹ akarja hogy mentül hamaréb meg kaphassa a barátja és rajtat is mentül hamaréb¹⁰⁰ legyen segítve könyitve¹⁰¹

71. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1851. június 20.

kaptam Julius 1^{sőjén} Páduában¹⁰²

Pest, Junius 20. 1851.

Édes fiam Ákos!¹⁰³

Sok mindenféle bajaink csak most engedik, hogy neked Junius¹⁰⁴ hóra az ide zárt 8 pengőforintot elküldhetjük. Junius hóra még bátyád semmit sem adott, s nehezen is fog adni, mint hogy házasodni készül, s így kiadásai most igen megszorodtak, de leginkább talán azon okból, mert jövődöbelije a¹⁰⁵ mi családunkat nem igen szereti, s e miatt Nagy-

⁸⁵ segéljt [Emendálva.]

⁸⁶ levelet [Emendálva.]

⁸⁷ [/] [Átírás.]

⁸⁸ engedni [Átírás.]

⁸⁹ mindzen[/] [Átírás.]

⁹⁰ mind [Átírás.]

⁹¹ beszélnek [Emendálva.]

⁹² igazak [Az „-ak” beszúrva.]

⁹³ isten [Emendálva.]

⁹⁴ kíván<y>nya

⁹⁵ mi[/]öl [Átírás.]

⁹⁶ [/]eszen [Átírás.]

⁹⁷ epen [Átírás.]

⁹⁸ nállunk [Emendálva.]

⁹⁹ és és igen [A szóismétlés emendálva.]

¹⁰⁰ ha[/]a[/]éb [Átírás.]

¹⁰¹ könyi[/]ve [Átírás.]

¹⁰² kaptam Julius 1^{sőjén} Páduában [Egressy Ákos megjegyzése.]

¹⁰³ Ákos [Emendálva.]

¹⁰⁴ neked <Majus> Junius [A „Junius” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁰⁵ a [Beszúrás.]

mamádnak¹⁰⁶ bátyáddal már kellemetlensége is volt. De azért ne félj fiam, mert mi nem fogunk téged elhagyni, valamint hisszük, hogy minket sem hagyand el végképen a jó Isten. Igyekezni fogunk neked havonként, ha többet nem, legalább öt pengőforintot küldeni a magunk erejétől. Ötven pengő forint havi fizetésemből, édes fiam, nehezen fogunk többet elszakaszthatni mert lásd öten élünk itthon belőle, s nem is fedezné szükségünket, ha magunkon mellékes keresettel nem segítenénk.

Régen elküldöttük Velenczébe ezredi¹⁰⁷ parancsnokságodhoz szabadságodérti folyamodványunkat, lesz-e sükere nem tudom. Komáromi azt mondja, hogy egy napi parancsban, melyet a' ti ezred parancsnokságtok adott ki, azt olvasta volna, miszerint mind azon honvédtisztet, ki szabadságot kér bizonyos időre, el kell bocsátani, ha eddigi magaviselete ellen semmi kifogás nincs. Állítja Komáromi, hogy e napi parancs következtében már többeket haza is bocsátottak bizonytalan időre. Itt egy hazabocsátott huszár, – ki be volt sorozva – azt beszéli, hogy ő maga folyamodott egyedül az ezredeshez, és azonnal hazabocsátották. Anynyi igaz, hogy ha az ezredes jószívü ember, az effélét maga is megteheti. Mindenesetre ird meg fiam, hogy a fent érintett napi parancs felől hallottál-e valamit?... Mi később¹⁰⁸ újra meg fogjuk a' kérelmezési módot kísérteni, azon motívumot használva, mit egy volt¹⁰⁹ honvédtiszt sikerrel használt, hogy t.i. haza bocsáttatása mulhatlanul szükséges arra nézve, mi szerint a váltságdíjra szükséges összeget ki lehessen állítani.

Mihelyt levelemet veszed, fiam, vételéről azonnal nyugtass meg. Megkaptad-e már a¹¹⁰ Kapitányod kezéhez küldött¹¹¹ pénzt? ha nem: írj vagy irass neki főhadnagyod által iránta. Bárcsak Velenczébe juthatnál, s ott módod lehetne ezredesed kegyébe juthatni, ki mint mondják igen derék jószívü ember. Tudd meg vezetéki és kereszt nevét, s ird meg, hogy ha hozzá találunk irni czimét el ne hibázzuk.

Leveleidet ezentul ne bátyádnak, hanem egyenesen nekem czimezd fiam, mert restellem hogy mindig bátyád fizessen érttök, miután most már mi is kifizethetjük.

Mentél-e eddig valamire a német vagy francia nyelvben?...

Légy kitünő és szorgalmas édes fiam, bízzál istenben és szülőid szeretetében, mely kifogyhatatlan.

Öllelek Anyád és testvériddel együtt.

édes atyád
Egressy Gábor
mk

¹⁰⁶ Nagymamád./ak [Átírás.]

¹⁰⁷ Velenczébe <az> ezredi

¹⁰⁸ Mi <még> később

¹⁰⁹ egy <ho> volt

¹¹⁰ a [Beszúrás.]

¹¹¹ küldött [Emendálva.]

72. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. július 16.

(*Julius 21^{ken} Paduába*)¹¹²

Pest, Julius 16. 1851.

Édes fiam Ákos!

Igen okosan tetted, hogy Zsiga bátyádnak irtál helyzeted fordulata felől; előléptetésed igen örvendezteti, s ezennel küld számodra 10 pengő forintot Julius havi adományául.¹¹³ Én is elindíték számodra Paduába saját sovány erszényemből 5 pengő forintot. Ime¹¹⁴ édes fiam ezen két összegből nem csak tizedesi kellékeidet be szerezheted, hanem okos gazdálkodás mellett szórakozásra is marad belőle valamicske szolgáljon ezen részvétünk sanyaruságodra balzsamul, lelkednek vigaszul, nemesebb irányú törekvésidhez ösztönül.

Zsiga¹¹⁵ bátyád iránti jó véleményemben csakugyan nem csalatkozám.

Ö¹¹⁶ irántad¹¹⁷ folyvást az, a' ki volt, az az: szerető rokonod, a' ki segélyét, míg neki tehetőségében álland, megvonni tőled nem fogja.

Azért irj neki folyvást ezután is, mert ő felőled tudni épen ugy ohajt, mint mi.

Ki van-e már ezredetknél hirdetve a' besorozott és jó viseletü¹¹⁸ honvéd-tisztek elbocsátását tárgyazó rendelet?... Rögtön ird meg, mihelyt meg történik. Mert ha szükségét látandjuk, új kérvényt intézünk elbocsáttatásodért az itteni fő parancsnoksághoz.

Isten veled! légy folyvást az, a kinek tartani ohajtunk, becsületérző, nemes erkölcsű, erős lelkű fiu, hogy tiszta örömét találja benned szerető családdoddal együtt

bal sorstól üldözött atyád

Egressy Gábor

mk

73. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. augusztus 11.

Pest, Aug. 11. 1851.

Kedves fiam!

A sors kegyes pillantása, s az örömek, reánk nézve már olly szokatlan vendégek, hogy jövedeled szinte hihetetlennek tetszik előttünk. Nem lett volna tehát elbocsáttatásod ügyébeni fáradozásom sikeretlen?...

Zsiga bátyád rögtön közlé velünk leveledet ma délután, mihelyt elolvasá. Pénze nem lévén, – minthogy veszélyesen beteg volt, s most is fekszik még, – rögtön kölcsönt¹¹⁹ akart

¹¹² (*Julius 21^{ken} Paduába*) [Egressy Ákos megjegyzése.]

¹¹³ adományául [Emendálva.]

¹¹⁴ *Itt* [Átírás.]

¹¹⁵ ösztönül. <Ugy> Zsiga

¹¹⁶ csalatkozám. <Eddig> Ö

¹¹⁷ irántod [Emendálva.]

¹¹⁸ és jó viseletü [Beszúrás.]

¹¹⁹ kölcsön [Emendálva.]

fölvenni számodra 25 pengőforintot, én azonban ezt nem engedtem, hanem minthogy épen szerencsére némi összeg van kezeim közt (előfizetés Naplómra, melylő sajtó alatt van), ime még ez órában indítok el hozzád édes fiam, utiköltségedre hazáig *Harmincz* pengőforintot.

Már azt hívnék, hogy hiába folyamodtunk éretted: épen tegnap írtam Rácznak a végett, hogy ő tegyen egy utolsó kísérletet mint gyámapád, megszerezvén a' szükséges bizonyítványokat a' felől különösen, hogy iskolai pályádat félbe szakasztád, s nem lévén semmi birtokod és örökséged: saját magad és családod fentartása végett tanulmányaidat folytatnod elkerülhetlenül szükséges... stb... Hála istennek, hogy, ezuttal legalább nincs többé rá szükség!...

Siess tehát édes fiam; költs ovatosan, hogy valami véletlen baj esetére pénz nélkül ne maradj. Ha e levél vételekor rögtön indulsz, 12–13 nap múlva itthon léssz. Tehát a viszont látásig isten veled!...

Egressy Gábor
mk

74. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

Velence, 1851. december 26.

Velencze, December 26dikán 1851.

Szeretett édes Szülőim!

Folyó hó 21dikén egész nap Triesztben valék, szíves ismerősünk Dr Patay, (atyafi) Chef-arzt der öst. Marine¹²⁰ családja körében költém el az-napi ebédemet is. Elpanaszlám neki betegségemet, a melylő miatt kórházba menni szándékozom; de ő ezt tennem nem engedé, mondván,¹²¹ – hogy ott még betegbb lehetnék. Hanem ő más móddal biztatott folyógyulladásomban, s Velenczébe jöveletemet tartá jónak. Azonban vele sokáig nyájasan beszélgetve, emlité édes Atyámat, még mint Kápolnai gyermekkori játszó társát, s más¹²² családi ügyeink iránt nagy részvéttel látszott viseltetni. Atyjától, mondja, nem¹²³ kapott levelet, a melyben ti. én is megemlítve lettem¹²⁴ volna; azért magát nem alkalmazhatta e tekintetben semmihez. Elválásomkor biztatott, hogy némi szükséges¹²⁵ dolgai miatt pár hét múlva¹²⁶ Velenczébe kellend jönnie, és akkor engem is meglátogat.¹²⁷ Én tehát egész nyugodtsággal megjobbulásomban 22dikén Velenczébe el is indultam; mivel pedig megérkeztemkor száza-domat itt nem találtam, 23dikán mehettem csak állomási helyére, a Velenczéhez igen közel eső Lido szigetére. Azonban már tovább jobbulásomat várni¹²⁸ ki nem állhattam, sőt mind¹²⁹

¹²⁰ Dr Patay, (atyafi) Chef-arzt der öst. Marine [Egressy Ákos évekkel későbbi, ceruzával írt beszúrása, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹²¹ engedé, <mint> mondván

¹²² más [Beszúrás.]

¹²³ mondja, <hogy> nem

¹²⁴ megemlítve <. > lettem

¹²⁵ szükség<emény>es

¹²⁶ pár hét múlva [Beszúrás.]

¹²⁷ nem látogatott meg, s az életben soha sem láttam többé. 1892. EÁkos [A levélpapír aljára írt megjegyzés.]

¹²⁸ várni [Beszúrás.]

¹²⁹ mind<ég>

inkább rosszabbul levék, azért tehát két napi betegeskedésem után a századnál, 25dikén az itteni fő kórházba jöttem, hol jelenleg orvosi rendelet következtében dietát kell tartanom, a mit annál jobban szeretek, mivel hosszabb ideig itt maradván, Catarhusomból¹³⁰ alaposan kigyógyulhatok, s következképpen a századhoz tökéletes egészséggel mehetendek vissza. A diéta, ha kissé rosszul esik is, mind a mellett *kifogok rajta*, ha csak lehetséges.

A századnál lévén, őrmesterem mondá, hogy a Rácز folyamodványa már itt is megfordult kézen. Ha az eredmény után sürgötték kissé Rácз bátyám, hiszem, hogy lenne valami belőlle. Lehet hogy az engedmény már itt is van, noha bizonyosan tudnám, ugy jobban utánna is járnék.

Ezredünknel alig van már egy pár sorsosom, kit egy-két más szerencse érvén, haza menekült. Zászlóaljamnál pedig már egy sincs. De reménylem, hogy talán hozzám is csak vetődik egy ilyen kóbor szerencse madár. –

Mindnyájokat ezerszer csókolva, maradok szeretett édes Szülőimnek hü fiok.

Egressyákos
mk

Ui: Becses levelöket melyet ha majd közelebb küldendnek ide Szülőim, ezred és századom megemléztésével az itteni Garnisons Spitalsba¹³¹ czimezzék. –

Triestbe szintén küldendek egy levelet ismerösömnek, mivel felkért, hogy állapotomról tudósítsam. Tudósítottam is, de nem válaszolt.¹³² EA.¹³³

¹³⁰ Cat<l>ar/usomból [Az „r” beszúrva; átírás.]

¹³¹ Spitals< ...>ba

¹³² Tudósítottam is, de nem válaszolt. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹³³ Ui: Becses levelöket melyet ha majd közelebb küldendnek ide Szülőim, ezred és századom megemléztésével az itteni Garnisons Spitalsba czimezzék. –

Triestbe szintén küldendek egy levelet ismerösömnek, mivel felkért, hogy állapotomról tudósítsam. Tudósítottam is, de nem válaszolt. EA. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

75. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1852. január 16.

Pest, Január 16. 1852.

Édes fiam! Nyugtalanul várt leveled reményt ébreszte bennünk, miszerint nemeslelkű ismerősünk gondoskodásának csakugyan sikerülend *tökéletes ki¹ gyógyulását* eszközölni. Gyámapádat Ráczot levél útján siettem megkérdezni folyamodványa mibenléte felől; azt írja, hogy ez ügyben a főszolgabíró a napokban újra hivatta, s a városi polgármesterhez Kun Istvánhoz küldötte azon hivatalos irattal, mellynek ide zárt másolatát leveléhez mellékelte. Ezen iratból az tűnik ki, hogy a Rácz folyamodványa innen, a Pestkerületi főispányságtól, – melly alá Borsod megye is tartozik, – oda újabb vizsgálat végett visszaküldetett, s a vizsgálat eredménye ide haladék nélkül ismét felküldetni rendeltetett. A Polgármester Ráczot újra kikérdezte, s érzékeny előadásán, – mint írja, – amaz megindulni látszott; a főbíró pedig biztosítá a siker felől, mibe azonban még két hónap ismét belé telhetik. Panaszkodik Rácz nyomora fölött; írja hogy Dolezsál roszul operálta.

Mi sorsunkat illeti édes fiam: az igazgatóság végre maga folyamodott ügyemben a herczeghez, ki az igazgatónak szóval azt mondá, hogy a dolog azért bajos, mert a karzat féktelenül fogná magát viselni; az igazgató biztosítá őt a mérsékelt fogadás² felől, mire a herczeg őt azzal bocsátotta el, hogy ez ügyre nézve majd informáltatni fogja magát; miután pedig a rendőrfőnök e részben engem jóval biztatott, tehát kedvező határozatot nem alaptalanul reménylek, – azonban a herczegnek, szerencsétlenségemre, másnap Bécsbe kellett³ mennie, s azóta mindig oda van, és senki sem tudja sőt nem is gyanítja mikor jön ismét vissza. Hanem hiszen sokáig már ki nem maradhat. Egyébiránt ez sorsodra nézve mindegy. Bizom a gondviselésben, hogy tavasszal ismét látandjuk egymást.

Saját erőmből Február hóra nem küldhetek neked többet fiam az ide zárt öt pengő forintnál. Bátyád részvétlensége, legalább látszatos közönyössége előttem megfoghatatlan. Azóta még csak egy szóval sem tudakozódott irántad, nem hogy egyéb jelét adta volna rokoni jó akaratának. Ugy hiszem ama nőszemély az, ki őt tőlünk elidegeníti. Tűrjünk fiam, az idő majd eszméletre hozandja őt.

Mihelyt leveletem vetted, ne mulassz el azonnal felelni; gondold meg fiam, hogy az ebbeli hanyagsággal nekünk végtelen gyötrelmet okozasz. Írj bővebben a mi nemeskeblű ismerősünk felől: van-e, vagy lesz-e *biztos* hatása gyógymódjának?

¹ ki [Beszúrás.]² mérsékelt <el>fogadás³ ke[.]lett [Átírás.]

Árpád jól kezdi magát viselni. Ügyességét és jeles tehetségét környezete egyhangulag dicséri. Vajha e kis örömet részünkről Nagyobb⁴ bánat ne követné irányában!... Áldjon Isten fiam lelkielővel, türelemmel.⁵

Csókolunk Nagymamád, Atyád, Anyád Etelka stb

U. i. Február 16dikán Nagymamádnak nevenapja van, el ne feledkezzél erről leveledben megemlékezni!

76. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1852. március 27.

Pest. Márczius 27. 1852.

Édes fiam!

Igen nyugtalanul várjuk már egészségi állapotod hová fejlődéséről azon örvendetes tudosságot, melyhez legutóbbi leveled reményt adott. Hogy vagy már édes fiam? Retten-tően aggaszt bennünket az, hogy olly végtelen idő óta vagy⁶ kénytelen szívni a kórház dögleletes levegőjét, és épen Velenczében, hol még az utcái szabad lég sem lehet igen egészséges, a városnak sajátzerü fekvése miatt. Elég őszinték-e orvosaid irányodban?... az az: nem csupa kiméletből biztatnak-e teljes javulásod iránt, míg magok az ellenkezőtől vannak meggyőződve? Írj a dolog miben létéről⁷ fiam a lehető leg részletebben. Ha a jóknak Istene megengedné teljes egészségedet visszanyerhetned: el ne mulassz jó ismerősünket fölkeresni, és neki nevünkben is a legforróbb és hálásabb köszönetet mondani, mert én meg vagyok győződve, hogy ő nem feledkezett el gondoskodni rólad, ha szinte maga személyesen fel nem kereshetett is...

A negyven pengő forinttal terhelt levél, melyet – mint írad, – a századnál letartóztattak, kezedhez jutott-e már?... és veszed-e hasznát?... ovatos vagy-e kiadásaidban?...

Zsiga bátyád lakadalmát tegnapelőtt tartottuk. De nem a nagy fekete leányt vette el, hanem egy igen derék kolozsvári leányt, gróf Teleki Miksáné örökbe fogadott, s⁸ nevelt leányát. Azt a másikat pedig,⁹ ki családunk kertében csalán és¹⁰ dudva vőlt néhány hét előtt, László barátom eszközlésére¹¹ kigyomlálván, kidobta, az az: elkergette. Most ez új viszony által a régi családi egyetértés, bizalom és ragaszkodás újra vissza tért közénk. Most már semmi sem hiányzanék a mi szegény családunk boldogságához – mennyiben tudni illik ilyeneknek lehet magunkat mondanunk, – mint a te egészséged tökéletes *visszatérése*. Vajha bennünket e tekintetben minél előbb megvigasztalhatnál. Áldjon meg az ég! Csókol

Szerető Apád
Egressy Gábor
mk

⁴ nagyobb [Átírás.]

⁵ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

⁶ óta <kell> <va> vagy

⁷ létéről [Emendálva.]

⁸ s [Beszúrás.]

⁹ pedig [Beszúrás.]

¹⁰ es [Emendálva.]

¹¹ barátom <ka> eszközlésére

77. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

[Velence, 1852. április első fele]

[Elveszett.]

78. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1852. április 24.

Pest. Április 24. 1852.

Édes fiam! Midőn hozzánk, elhagyottakhoz, az öröm, mint ismeretlen vendég, véletlenül betéved: alig akarunk hinni valóságában; azt gondoljuk, hogy álmodunk. Így vagyunk utóbbi leveled tartalmával. Mert ha állapotod már azon stadiumba lépett, miként azt írod: akkor a mi reményeinket a valóság tulszárnyalja. Hiszen ha már úgy áll a dolog, hogy nincs egyéb hátra, mint hogy a superarbitrium bizottmánya összegyűljön: ez már úgy szólván csupán formaszerűség; s *tapasztalt* emberek állítása szerint, elbocsáttatásod ennél fogva bizonyos lenne.

Erős hittel bizva tehát az Isteni segélyben, melly még mindig olyankor jelent meg a mi szegény üldözött családunk fölött, midőn arra legnagyobb szükségünk vot: kívánatod szerint édes fiam, ime ide zárok *tíz* pengőforintot utiköltségedre¹² pótlásul.¹³ Az irgalom istene hozzon minélőbb, reád félelmek és aggodalmak között váró szülőid és rokonid karjaiba!

EG
mk

U. I. El ne mulassz! fölkeresni megbecsülhetlen jósaгу ismerősünket, kinek *mindent* köszönhetünk!...

¹² utiköltségedre [A „-re” beszúrva.]

¹³ pótlásul [Átírás.]

79. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Parád, 1853. július 15–16.]

A szállás naponkint 1 f váltó és ezt csak nekünk ezen árért ezen árba benne van szoba fa és kiszolgáltatás e két öreg igen jó és becsületes embereknek mutatják még eddig magokat¹ édes az utleveledet sürgesd hogy hozzánk mieléb eljöhes az orvos régi ismerősünk még 42töbe mikor bécsbe voltunk a burgi színház karzatára egygüt jártunk a meg szállításom után így szólt nem az² Egressy Gáborné³ asszonysághoz van [é]⁴ szerencsém bécsbe egygüt néztük a Vadon fiát 42^{be} igen nyájas ember oljan dadogva beszél mint Sükei. írjál mingyárt te is jövőre többet írhatok mindenről csókollak minnyjátokat Zsuzsika

80. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. július 17.

1.

1853 parád 17^{ik} Julius

Kedves jó Apám!

Végtére csötörtökön éjfélt tájban szerencsésen megérkeztünk az az ha a Palóczra bizzuk magunkat aligha egy hétnél hamarébb mert Molnár ur tudva a rövidebb utat⁵ ami ugyan nem⁶ volt kényelmes, de még is jobb mintha még v. öt nap sültünk föttünk volna az iszonyatos hőségbe, így is csak minduntalani unszolásnak köszönhető, enyi idő alatt is e' nagy utat mert rossz levén az ut ha egy leg haszontalanabb árkon kelle is át menni a kocsinak előbb⁷ meg áll aztán csaknem sirva fakadt a miniumos bödönök terhe fölött szinte kétségbe esve nagy lassan át⁸ mászatta a kocsit hegyen völgyön míg ide értünk.⁹

Anyám az uti törődések miatt¹⁰ rosszul érezte magát, valamint engem is némi lankadság ért. Másnap az az: tegnap fölkeresve az orvost a levelet kézbesiténk mire ő fél óra mulva

¹ magogot [Emendálva.]

² az [Beszúrás.]

³ Gaborné [Emendálva.]

⁴ [Szétfolyó tinta.]

⁵ utat [Beszúrás.]

⁶ ugyan <...> nem

⁷ kocsinak <...> előbb [Az „előbb” az áthúzott szó fölé írva.]

⁸ at [Emendálva.]

⁹ [Az írásjel emendálva.]

¹⁰ törődések <ut> miatt

eljött szállásunkra némi utasítást adva gymogymod meg¹¹ kezdésére nézve: t. i. a fürdőt reggeli 5 órakor venni 's ott fél órát töltve haza jönni lefeküdni 's 7 óráig nyugodni aztán felkelve reggelizni, 8 orakkor pedig inni a cseviczét eleinte csak egy iczényit savóval s ivás közben mérsékelve¹² járkálni. A fürdést már ma el is kezdtem 's igen könnyen jól éreztem magam utána; a vizet is ittam 's az¹³ sem tőn bennem¹⁴ legkisebb kellemetlen változást savóval még ma nem éltem mert mint az orvos ur mondá rendelést tőn arra nézve hogy ezentul¹⁵ annyi érkezék miből számomra is jut; mint hogy azt is ő hozatja a fürdő beteg számára másként semmi uton modon hozzá nem juthatni ennek ugyan még sem italbani menyiségét, sem árát nem tudom a mi¹⁶ pedig a cseviczét illeti az is hordatik ide a fürdő vendégek számára; egy két itczés üveg cs.¹⁷ ára, 10 ft krajcár,¹⁸ üveg nélkül; mert az¹⁹ mindig visszaadandó ha csak azt 6 p krba meg tartani nem akartatik. A Szállásra nézve pedig a követelés naponta egy váltó forint minden felszolgáltatással együtt. Az ételmi szerekre nézve pedig az ár²⁰ csak nem egy a pestivel sőt a czukor kávé sör²¹ itt sokkal drágább mint ott már kivéve a gyümölcsöt és hust, ámbár arra²² el lehet mondani hogy olcsó husnak híg a leve itt is bár csak 8 pkr fontja de oly rossz és kicsi a mérték 's még nem is mindenkor kapható. Itt helyben²³ pedig általában semmi sem kapható hacsak a faluból²⁴ nem hoznak. Kedves apámnak pedig kedveskedünk 2 üveg parádi vízzel bár az üveges²⁵ kosarat el hoztuk volna hogy azzal küldhetnénk Ked. apámnak, és mint levelem zárva Kedves anyám csokjaihoz az enyimet is csatolva kezeiket mind Ked. n. anyám mind Zsiga bácsinak ezerszer Ked. apáméival²⁶ együtt Ákóst is ezerszir ismételve csokolom vagyok²⁷ szerető leánya Etelke.

U. i. A szállás²⁸ meglehetősen csak annyi szenny és bűdös fűreg ne volna benne egész éjjel át nem alhatom mindég pusztítom itt ugyan még jó hogy ezt is kaphattuk mert itt minden leg utolsó háznál²⁹ is mindenütt el vannak szállásolva.³⁰

[boríték:]

Egressy Gábornak

Pesten

¹¹ gymogymod <hasz...> meg

¹² mérsékelve [Az „-elve” beszúrva.]

¹³ 's <annak> az [Az „az” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁴ bennem [Az „m” beszúrva.]

¹⁵ hogy <... csak holnap is jut> ezentul

¹⁶ tudom <... ..> a mi

¹⁷ cs. [Beszúrás.]

¹⁸ krajcár<t>

¹⁹ az<t>

²⁰ az <...> ár

²¹ sör [Beszúrás.]

²² ámbár arra *arra* [A szóismétlés emendálva.]

²³ helyben [Beszúrás.]

²⁴ falúból [Az ékezet áthúzva.]

²⁵ üveges [Beszúrás.]

²⁶ apáméival [Emendálva.]

²⁷ csokolom <...> vagyok

²⁸ szállás [Emendálva.]

²⁹ leg utolsó <...> háznál

³⁰ még jó hogy ezt is kaphattuk mert itt minden leg utolsó háznál is mindenütt el vannak szállásolva. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

81. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. július 20.

Pest. július 20. Szerdán. 1853.

Édes Zsuzsikám!

Tegnapelőtt igen beteg lettem, de már ma, mint látjátok írásomról, jobban vagyok. Vagy meghültem mikor az ablakokat korán reggel izzadtan nyitottam; vagy pedig Olcsó János uramnál csömöröltem meg. Erre Bókai olly erős hánytatót adott, hogy igazán majd kihánytam a béletem. S a mi több nem volt mit hánynom, mert már azelőtt egy nap koplaltam. Tehát tömördek nyálka ment el tőlem. Szerencsére estve Bókai eljött a korcsmáros gyermekéhez, és behivattam, s úgy adott hánytató okozta iszonyu görcsös csikarások ellen fodormenta herbatét és pezsgőporokat. Az istenért őrizkedjete a betegségtől! Még ma és holnap nem mehetek ki, azért dolgaimmel igen hátra maradok; de hiszen majd csak kipótolom valahogy. Gerendayval találkoztam a hogy elmentetek; azt mondja hogy beszélt Paksival, és ez elrémlt midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt³¹ L. egészen másként értesíté. Mondja továbbá Gerenday, hogy Paksi szeretne velem beszélni; de én nem megyek hozzá, mielőtt ügyvédünkkel nem beszéltem, kit már háromszor kerestem azóta, s nem találtam hon. Majd³² meg látjok mit mond rá ügyvédünk. Marcelléknél is voltam. Lesz bizonyítvány 3 vagy 4. Anyád itt volt tegnap, s azt mondja hogy Gúth már várja a pénzt, mert a határidő eltölt. Én megüzentem, hogy mihelyt kimehetek meglátogatom, s ha lehet a felét kicsinálom a tartozásnak. Csak az a baj hogy gázsit megint nem adnak, s így nem tudom hogy mi tevő legyek. Hát még majd a házbérrel hogy lesz! Azt írod édes hogy siessek utánatok. Hát Augustus 12dike?.. Aztán meg pénz is kell ahhoz!... Én szeretnék ott lenni holnap is, csak lehetne. Az adóért is itt volt egy egész bizottmány, s minthogy kifogásokat tettem tehát a város házhoz rendeltek, de betegségem miatt még el nem mehettem.

Még ezzel járjuk meg igazán, ha csak irgalmas emberekre nem talállok ott.

Jaj édes be sok az én bajom, be nyomorult ez az én életem!..

Édes lányom, az orvos rendeleteit pontosan megtartsd, különösen a korán-kelést. Ez a fürdőszak reád nézve életfontossága, ezt ne feledd. Az is az ottani életrendhez tartozik, hogy ne mérgelődjél, s anyád irányában türelmetlen ne légy!

Irjatok bővebben körülményeitekről, a fürdővendégekről, szállástokról, a vidékről. Molnár tegnap jött meg, s azonnal hozzám jött a levéllel és a két üveg vízzel.

Most isten veletek, csókollak benneteket....

Egressy G
mk

³¹ [...] [Átírás.]

³² hon. <... ..> Majd

Parád *július 22én 1853*

Édes Gáborom!

Betegséged igen megijesztett annyival inkább mert én mióta meg érkeztem ide fojvást beteg vagyok de nem fekszem csak lézengek én nem tudom mi bajom lehet igen gyenge vagyok. Etelkán én még legkiseb változást nem tapasztalok az első egy pár fürdőbe a lélegzete igen szorult volt mire ugyan az orvos előre figyelmeztetet hogy vigyázzak reá és ha tapasztalom hogy lélegzete nehéz akkor csak a fél melléig érjen a víz és az is csak igen lángyos meleg legyen ma már a hatodik fürdőt vette a vizet ma már 6 pohárral kel inni savóval vegyes ez ugyan igen kellemetlen izü mint a török jutej volt oljan fagygyu izü és szagu és mégis³³ igen drága egy meszelj savó az elhozattással 21 x^{be} kerül a héten még csak a tiszta timsó tónak a vizébe fog fürödni hétfőn erősebben timsóluggal fogja a fürdőt rendelni a mi igen erősítő de egyszer ne[m]³⁴ [...]jába³⁵ mert a többszöri fürdő használatnak már igen a[...]³⁶ szomorú következése let. édes etelka igen ko[moly]³⁷ szótalan mit én nem szeretek azért a pénzről mint [...]³⁸ irjál mert amiát látom hogy igen aggodik. [...]³⁹ életünk igen el zárt mi a vendégekkel n[em]⁴⁰ [...]⁴¹ mi érintkezésbe nincsen is ismerősünk sen[kinek]⁴² sem vagyunk közbek vasárnap is nagy bál vó[lt]⁴³ maga meghívott bennünket meg köszöntünk de nem mentünk el Etelkének ugyan jólet vólna a szórakozás de mégsem mentem el nem akartam a bámulásnak kitenni magunkkat mert minket még színről színre nem láttak a mi sétánk az erdő timsós tó estvefelé pedig a kaszálló völgyek mit gyönyörű patakok⁴⁴ a hegyekről jöve foj végig soha szeb naplementétt nem láttam mint 18^{án} vólt és a vihar mi hajnal felé vólt az leírhatlan borzasztó vólt az erdőbe a roppant nagy tölgy fákat derékba törte ketté és hozta le a víz mint egy szalma szálát ez valóságos ítélet vólt és azóltá olj hideg a levegő hogy köpenyeg nélkül nem is lehet kimenni sétáinkon a házi gazdánknek van egy 12 éves leánya az a mulattatója etelnek ez az ő természetes eszével és elelenségével⁴⁵ megszokta nevetetni a cseviczehez ha az öreg gazdánk fog elmeni mi is el sétállunk vele mert a kocsi a lególcsob is 3 *váltó* forintért⁴⁶ viszen el ez is job lesz nekünk egy napra édes de rosszszul cselekedtem hogy hazurul nem hoztam mindent nem kapni itt semmit kenyeret egerből és gyöngyösről hordanak és egy oljan kenyér mit otthon 10 v – 12 garasokért [v]eszünk⁴⁷ itt 25 v – 30 garas egy

³³ mégis [Emendálva.]³⁴ [Szakadt levélpapír.]³⁵ [Szakadt levélpapír.]³⁶ [Szakadt levélpapír.]³⁷ igen <...> ko[moly] [Szakadt levélpapír.]³⁸ [Szakadt levélpapír.]³⁹ [Szakadt levélpapír.]⁴⁰ [Szakadt levélpapír.]⁴¹ [Szakadt levélpapír.]⁴² [Szakadt levélpapír.]⁴³ [Szakadt levélpapír.]⁴⁴ patakok [Emendálva.]⁴⁵ elelenségevel [Emendálva.]⁴⁶ forintért [Emendálva.]⁴⁷ [Szakadt levélpapír.]

zsemle – 3x egy font vaj 30 garas [...]eg⁴⁸ így sem kapni mindég édes azt hallottam hogy [Vach]ot Imre⁴⁹ lejön ha lehet süttes két kenyeret [anyám]mal⁵⁰ egy kis kalácsot és ha elhozná igen [...] ⁵¹járnak pestről ide mólnár elmehet Vahcot [sic!] Imréhez megkérni hogy elhozza vagy más valakit ha keresné édes van itt egy pesti Szabó az akoriba fog haza menni mikor mi érte⁵² az a bérkocsi fog jönni aki mólnárt haza vitte jó lenne megtudni menyíért vinne minket haza vagy⁵³ talán épen téged is az hozhatna el mert itt mondják hogy nem lehet kocsit kapni az időbe mert akik itt vannak vendégek magok kocsiával vagy úgy van hogy az a kocsi ki el hozza az egy holnap vagy 6 hét mulva jön értök

hát a leánnyal hogy vagy mikor rosszul vóltál tette é⁵⁴ mit kellett körültenni mert mikor én rosszul vóltam mindent kellett neki mondani azért reá parancsolj

Édes anyámat csókolom etelkával egygyüt sokat emlegeti nagymamát hogy szeretné ha itt vólna Ákosnak nincs⁵⁵ é baja Sok bajunkhoz még csak az hibáznék hogy azt behíjják édes ahoz a Paksihoz ne meny el ha beszélni akar veled keressen ő meg téged nehogy azt mondassák hogy te jártál utánna a mi az adót illeti mindég féltem tölle óh istenem hogy is fogod azt a sok fizetést meg győzni a Zálog házba levöket is ne feled el soha nyugtalanab nem vóltam mint most jobban szeretnék ma menni haza mint hólnap. Isten álgyon meg csókollak minyájakokat.

Édes van valami Kendelenyi nevü ügyvéd kinél G Fái István letette a 25 ezer forintot a déco számára ezt nem lenne é jó meg tudni

Zsuzsika

[boríték:]

SIETŐ Parádról

Egressy Gábor urnak.

a nemzeti színháznál.

Pesten.

83. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. július 25.

Pest. Julius 25. 1853.

Édes Zsuzsikám!

Leveledet megkaptam, Molnárt mindjárt megbiztam hogy alkalmat keressen, s mihelyt kap, azonnal küldök két kenyeret és egypár kalácsot. Vahottal tudod hogy nem a legjobb lábon állunk, az az haragszik rám, hogy már vagy két darabját nem fogadtam el. Kérdezd

⁴⁸ [Szakadt levélpapír.]

⁴⁹ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁰ [Szakadt levélpapír.]

⁵¹ [Szakadt levélpapír.]

⁵² [...] [Átírás.]

⁵³ haza <...> vagy

⁵⁴ tetté [Emendálva.]

⁵⁵ nics [Emendálva.]

meg az orvost édes hogy hát ha neked az a vízivás nem⁵⁶ tesz jót s azért vagy olyan gyengélkedő? Azt is tud meg tőle, hogy igaz e, amit a könyvből olvastam, hogy valamelyik Parádi víz használata jó a szalagféreg ellen is? Azt is mondd meg neki, hogy te ilyenkor köppölyöztetni szoktad magadat, s nem az a bajod van-e hogy most elmulasztottad? – hanem azért a köppölyözést a világért sem tanácslom. Én valami nehezen magamhoz kezdek térni, de nagyon megsoványodtam. Kati itt volt, elbeszélte a mit tudott, s van bizonyítvány. A házmesternénél is voltam, azt mondta hogy ő elbeszéli szívesen a mit látott, akárkinek, de ő törvény szék elébe nem megy. Hiszen nekünk nem is kell több csak hogy elbeszélje; az ügyvéd majd el igazítja a többit. Marcellel ismét beszéltem, de még eddig mit sem tehetett, e hétre ígérte, még pedig teljes bizonyossággal. Ő és neje igen lelkesen vesznek részt ügyünkben, meg is szolgálom nekik. A zártszéket nem akarják elfogadni. Egy szóval nem megyek addig értetek, míg itthon minden rendben nem lesz, s az ügyvéd az adatok és okiratokkal ellátva⁵⁷ a pert meg nem kezdte. Azért tehát ne nyugtalankodjatok! Édes leányom, ha te ott buskomoly gondolatok és érzelmeknek adod által magadat: ugy hiába tesszük a költséget, mert egypár bús nap többet ront az egészségeden, mint a mennyit egy fürdő évszak helyrehozhatna. Azért inkább azt látom jónak, hogy ne vonuljatok annyira vissza az emberek társaságától, és⁵⁸ ha csak egy vagy két becsületes családdal is ismerkedjétek meg, mert a könyv is azt mondja, hogy ott mindenek felett szórakozás kell, másként a gyógymódnak hatása nincs, minthogy egyedül a teljes és folytonos lelki derültség teszi fogékonnyá⁵⁹ és alkalmassá⁶⁰ a testet a gyógyszerek működéséhez; hisz a vidám kedély már maga, fél útja a gyógyulásnak. A kocsira nézve is megbízta Molnárt, s ő majd eljár abban is. Fizetést még most sem adtak. Látod édes, mi lenne mi belőlünk, ha annyira vissza nem tartanám mindig azt a pénzösszeget a mi kezembe jön, ha⁶¹ annyira ovatos nem lennék, néha egész a fukarságig, a kiadásban. Híjába édes, nekünk az ön⁶² megtagadás az osztályrészünk, nekünk legkedvesebb vágyainkról is le kell mondanunk e részben, azért, hogy becsülettel élhessünk, s mindennapi kenyerünkben legalább szükségét ne lássunk. Vajha ezt az én gyermekeim is fel tudnák fogni, és szívökre is⁶³ akarnák venni, egész komolyságában! Hogy én elmehelek-e utánatok édes, azt a pénzbeli körülmények határozandják meg. Guthot megkértem, hogy Augustus elsőjeig várjon még, akkor felét kifizetem a tartozásnak, s a többiért szinte várjon még azontúl egypár hetet. Előadtam neki, hogy a számára szánt összeg a Svábhegyre és Parádra ment, most pedig azonkívül házbért is kell fizetni, s ő szívesen megnyugodott benne. De bezzeg mit csinálók, ha elsőben megint nem adnak fizetést!... A jó isten majd megtanít, – a ki legyen veletek is... csókolak benneteket.....

Egressy Gábor
mk

⁵⁶ vízivás <ott> nem

⁵⁷ ellátva [Átírás.]

⁵⁸ társaságától, <I> és

⁵⁹ teszi <fol> fogékonnyá

⁶⁰ és alkalmassá [Beszúrás.]

⁶¹ jön, <...> ha

⁶² az <önt> ön

⁶³ is [Beszúrás.]

84. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

Pest, 1853. július 25.

Kedves hugom Etel!

Sokszor emlékszem reád és kedves anyámra, midőn a nagy hőségben Pestnek poros utcáin járok, hogy milly boldog vagy te és édes anyám a zöld fák hűvös árnyékában. Milly jól esnék nekem is, ha a színház gőzös levegője után a parádi friss levegőt szivhatnám, ha csak egy pár perczig is. Hallom, hogy még eddig nem volt nagy hatással egészségi állapotodra a parádi gyógymód; de ne búsulj, előbb utóbb⁶⁴ mutatkoznia kell rajtad jótevő erejének. A mi házassági viszonyaidat illeti, azok kimenetele iránt a legjobb reményben lehetsz, – kedves apám úgy, mint az ügyvéd, (s a miben lehet én is) mindent elkövettek és el fognak követni, hogy a dolog hazajövedeledre már a legóhajtottabb folyamatban legyen. – Ujság itt igen kevés van, vagy ha van is, én nem sokat tudok belőlük; – annyi azonban igaz, hogy Hasseltné és Joung nagyon kiestek a közönség pártfogásából, míg ellenben Leszniewszka nagyban aratja művészi éneke diadalait. – Minthogy művészekről szóltam, tehát csak magamat is megemlítem, mint a ki jelenleg sok új szerep⁶⁵ tanulásával bajlódok, miket hazajöttödkor a színpadon fogsz tőlem látni és⁶⁶ hallani. Azonban többet ne remélj, mint a mennyit *tőlem* várhatsz. Aldridge vendéggjátékai is a jövő heti rendben vannak kitűzve;⁶⁷ – ha – nem, hiszem, hogy még neked is marad nézni⁶⁸ való közülnök, ha megérkezel. – Édes apám egészsége hál' istennek már napról napra javul, s többé nem fekszik; – mint én is hasonló jó egészségben vagyok. – Édes apám szándékozik vagy 10 napi szabadsággal hozzátok elmenni, mit annyival is inkább reménylek, mert hónap vagy hónapután a színészek már fizetéseiket⁶⁹ is kikapják. Nagymama szintén egészséges, s mind kedves anyámat, mind téged ezerszer csókol. Zsiga bácsiék⁷⁰ már új szálláson vannak, a Gut házában. Igen szép tiszta szobákban laknak. – Rózi nagyon jól gazdasszonykodik; – kedves apám igen meg van vele elégedve. Mikorra haza jössz, én is szerzek valamit meglepetésedre. –

Csak jól őrizd magad az orvosság⁷¹ ellenes étkektől, hogy mi legfőbb ohajtásom, ide haza a legjobb egészségben lássalak kedves anyámmal együtt. – Most pedig kedves anyámat és téged ezerszer⁷² csokolva maradok szerető

Pest. Julius 25-dikén. 1853.

testvéred
Egressy Ákos
mk

[címezés:]

*Egressy Etelke asszonynak
Gyöngyös felé. Parádon,
a timsós fürdőben.*

⁶⁴ búsulj, <... ..> előbb utóbb

⁶⁵ szerep<...> [A betűk kivakarva.]

⁶⁶ látni és [Beszúrás.]

⁶⁷ vannak <.> kitűzve

⁶⁸ marad <belőle> nézni

⁶⁹ fizetéseiket [Emendálva.]

⁷⁰ bá[.]jiék [Átírás.]

⁷¹ az <...> orvosság

⁷² ezerszer [Az első „r” beszúrva.]

Édes Gáborom már két hete hogy itt vagyunk és még két hetet kel itt ki túrni mert igazán ha valaha szükségem volt türelemre itt ugyan elő kel hogy vegyem azt irod hogy ismerkedjünk meg egy vagy két családdal jaj édes sok és hosszú volna elő sorolnom az itteni vendégek gögjét a nők visza vonulók az urak ugyan nem volnának idegenek de ezek iránt nekünk nem lehet barátságosabnak lennünk magunk⁷³ és e sok féltékeny irigy nők miatt egy párszor Bérczi Károly⁷⁴ beszélt velünk aki nejevel egygyüt van itt de ez sem volt olj udvarias hogy a nejeének bemutatott volna vagy azt nekünk mi tehát egészen elvonultunk tollók mibe ugyan nem vesztettünk semmit mert a mi sétáink⁷⁵ nekünk elég mulacságos a zenét mindég haljuk etelke ugy megjárja a csárdást a gyepen egyedül mintha a legnagyobb társsas körbe volna job kedvü is kivált miólta leveleiteket kaptuk a napokba a cseviczéhez gyalog indultunk el de kocsin jöttünk haza a ki a timsósba jöt vendégekért ez igen gyönyörű hely hasonlít bártfához itt színészek is vannak kik közzül láttam egynéhányat köztök ismeröst az egy Fejért beszéltem velle igen [...] ⁷⁶ nem látogatják az elő adásaikat az Ilkey fiukkal itt arszláncodik Latkóczy azok kölcségén egy párszor láttam ide kocsiztak által mikor a cseviczénél áltam az öreg Bot Pállal találkoztam ki szintén a fürdőt használja nagyon barátságos volt és hivat hogy maradjak ebédre ő majd levezet az asztalhoz de én bizony csak az erdőbe mentem, és a tarisznnyából ettünk kenyeret és a forás patakból a melj előttünk fojt jo izüt ittunk

estvefelé pedig az üres kocsin egész uri módon jöttünk haza az üveg hutát nagyon szerettem volna látni de épen nem fujtak akornap ezt majd egygyüt nézzük meg édes a kuthoz csak anyira van mint a mű lakásunk a színházhoz tegnap előtt dél után az anyai lugot néztük⁷⁷ meg ahol a sziklából a tiszta timsót a nap olvasztya meg igen sok szépet hasznost láthatni⁷⁸ de⁷⁹ mind elhagyva⁸⁰ ugy néz itt ki minden mintha nem volna senkié nincs⁸¹ a tisztaságra semmi tekintet a fürdő szobát a 30 x^{rost} hogy belé mehessünk fürödni magamnak kellett ki suroltatnom mert mikor be mentünk a bolha mint a mákkal a harisnya ugy telt meg ez a sok bolond rang kórros bele nem menne a 30 xrosba inkább nem fürdene oljan közönségesnek tartják ezeket ebből is megismerheted. a többbit majd magad lásd meg édes⁸² ha a kenyeret nem tudjátok bizonyos embertől küldeni nem volna é job a gyors kocsin elküldeni gyöngyösre de ha nagyon sokat kérnek érte had el mert a gyöngyösről való át hozatal is sokba kerül szörnyűség az hogy épen aratáskor iljen borzasztó drága legyen a kenyér – hétfün vettem 2 cipót 2 fton még hólnap meg érijük vele mert hálá istennek az étvágyunk

⁷³ mag<g>unk⁷⁴ Ká<l>roly⁷⁵ sétáink [Emendálva.]⁷⁶ [Olvashatatlan szó.]⁷⁷ neztük [Emendálva.]⁷⁸ láthatni [A „-ni” beszúrva.]⁷⁹ láthatni <... ..> de⁸⁰ el<...>hagyva⁸¹ nics [Emendálva.]⁸² meg<, > édes

megjött etelka egy kicsit arczba telik és a karjai is mintha telnének⁸³ azt mondja hogy erősebb is valamivel úgy érzi de a köhögést még sem hagyta el egészen és nem győzi a sok nyálkát köpni mi a meljéből jön fel a víz iváskor pedig nem győz eleget menni vizelleni mire az orvos aszszal felel hogy nagyon jó hogy a kór anyag csinált magának⁸⁴ utat⁸⁵ az isten tudja⁸⁶ hogy van nekem nem használ semmit sem fürdö sem visz a vízről inkább ha iszom igen fel hevülök és fojvást melegem van azért fel is hagytam vele a mi a szalag férget illeti azt nem tapasztaltam hogy ment volna el de másik féreg ment el töllem már vagy három izbe a fejem meg fojvást mindennap fáj mit nem is akarok mingyárt orvosnak mondani mert még majd orvosságot adna az pedig pénzbe kerül. Csókollak minyájakokat édes anyám kezit is csókolom ákos írjon etelnek minden héten egy levelet

Zsuzsika

hát árpád hogy viseli magát Szigligetinét édes ne felejcsd nevünkbe üdvözeln⁸⁷ nincse baja valamik éjjel⁸⁸ mind ketten felöle álmodtunk mond meg neki csókollak⁸⁹

86. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Parád, 1853. július 30.

Parád. Jul. 30 ^{án}
853

Kedves Ákosom!

Végtelen volt örömöm a mint leveled' vettem, 's igen meg nyugtatók lelkemnek annak kedves sorai.

Különösen ügyemet illetőleg; miknek jó állására⁹⁰ nézve, talán kissé el is vetted a súlykot: ámbár⁹¹ édes Ákosom ne ved ezt úgy, mintha, szavaidba kételkedni tudnék, csak, mint ohajtásimnak ily sikerős kimenetelét félve hívónak. Bár mielőbb meg kezdődhetnék a perem 's csak az ügyvédemnek annyi sürgős elfoglaltatásai ne lennének, hogy ügyemre⁹² is jutna egy kis ideje; azt figyelembe, 's lelkiismeretére venni; bár bizalmam benne határtalan, 's csak arra⁹³ kérem a mindenhatót hogy lelkemet is⁹⁴ erősítse. Kedves jó Apám mennyit kénytelen ő most fáradni az én ügyemben 's hát ha még eredmény nélkül, soha nem hálálhatom meg ezt elegendően⁹⁵ Ked. Apámnak; 's még te is Kedves Ákosom.

⁸³ telnének [Emendálva.]

⁸⁴ magá<k>nak

⁸⁵ utt [Emendálva.]

⁸⁶ dudja [Emendálva.]

⁸⁷ üdve[/]elni [Átírás.]

⁸⁸ valamik <nap> éjjel [A szó kivakarva.]

⁸⁹ hát árpád hogy viseli magát Szigligetinét édes ne felejcsd nevünkbe üdvözeln nincse baja valamik éjjel mind ketten felöle álmodtunk mond meg neki csókollak [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁹⁰ állására [Emendálva.]

⁹¹ ambár [Emendálva.]

⁹² ügyemre [Az „-em” beszúrva.]

⁹³ csak <is> arra

⁹⁴ is [Beszúrás.]

⁹⁵ elegendően [Emendálva.]

A mi az én egészségi állapotomat illeti az még eddig semmi különös változást nem szenvedett; kivéve egy pár napot az olta érzem a fürdő erősítő⁹⁶ hatását, idegeimre nézve, de étvágyam meg nem igen van, most pár napja; a szerveim is néha olyan gyengék, hogy ha olvasok valamit, v. merően nézek, egészen⁹⁷ ki veresednek mintha sírnék; és könnyeznek.

Szegény anyám meg csak nem mindig gyöngélkedik,⁹⁸ miolta hazulról eljövénk; de nem is csoda egyrészt, mert a szobánk, földes és oly szűk, 's az ablakok is kicsinyek, úgy⁹⁹ hogy nem szellőzhetjük,¹⁰⁰ ki elegendő kép a házat. A gazdáék meg nem lévén több szobájok felettünk a padon hálanak gyerekestől macskástól, úgy hogy a minap a nagy viharban, a padon keresztül, rám csorgott az eső, most tegnap v. teg. előtt meg a *macska eső*, ébresztette fel anyámat álmából, a mint a padon át a képére 's párnáira hullott. Ehez képzel még azokat¹⁰¹ a kis apro, álom háborító, állatocskákat, mikből nehányat haza vinni is alkalmasint¹⁰² szerencsések leszünk; minthogy itt nem csak az ágyban, hanem a falban is¹⁰³ léteznek, 's kipusztíthatlanok. Ked. Ákosom te azt írod hogy vágysz ide a hűvösbe, – én meg haza, mert itt is csak oly hőség van, mint mindenütt kánikulában; reggel¹⁰⁴ csak délig járkálok,¹⁰⁵ minthogy elkezdve jokor a víz ivást, 's már hat pohárra fel is vittem, naponként; miközben ülnöm nem szabad, hanem minden pohárvétel után mintegy félórát, járnom kell; 's így tart el mint már előbb emlitem csak nem délig a járkálás¹⁰⁶ délután pedig, ki sem mozdulhatok a házból, oly forróság van itt is¹⁰⁷ szinte, kivéve a port ámbár abban is van részünk, a háznak ha volna egy tiszta udvara, v. tornácza, de az sincs; van ugyan egy kis¹⁰⁸ kertje, mi lejtősen megy a völgynek, de azért belőle még sem lehet, sem, a völgyben sem, semmifelé menni először a tövises kerítés miatt, másodszor, a patak folyásától,¹⁰⁹ 's így csak a nap lementével élvezhetjük, a jó 's kedves levegőt, 's gyönyörködünk,¹¹⁰ e¹¹¹ bájos kies¹¹² vidékben; meg kísértők úgy már mi a napokban csak mintegy 5 óra tájban ki indulni, de csak főfájást kaptunk 's¹¹³ szinte¹¹⁴ elolvadtunk a hőségben¹¹⁵ az igaz hogy jó kis kirándulás volt, szinte egy órányi távolságra,¹¹⁶ az úgy nevezett „veres tó”hoz; mire haza tértünk úgy el voltunk fáradva hogy mind a ketten

⁹⁶ fürdő <... saját> erősítő

⁹⁷ nézek, <hogy> egészen

⁹⁸ gyöngélkedik [Emendálva.]

⁹⁹ úgy [Beszúrás.]

¹⁰⁰ szellőz[.]etjük [Átírás.]

¹⁰¹ azokat [Beszúrás.]

¹⁰² alkalmasint [Beszúrás.]

¹⁰³ is [Beszúrás.]

¹⁰⁴ reggel [Beszúrás.]

¹⁰⁵ járkál<l>ok

¹⁰⁶ járkálás [Beszúrás.]

¹⁰⁷ itt is [Beszúrás.]

¹⁰⁸ kis [Beszúrás.]

¹⁰⁹ folyásától [Emendálva.]

¹¹⁰ gyönyör[.]ödünk [Átírás.]

¹¹¹ [.] [Átírás.]

¹¹² kies [Beszúrás.]

¹¹³ 's [Beszúrás.]

¹¹⁴ [.]zinte [Átírás.]

¹¹⁵ hőségben [Beszúrás.]

¹¹⁶ órányi <...> távolságra

csak nem betegedénk. Ked. Ákosom itt semmi különös ujság nincs, minthogy¹¹⁷ innen a vendégek már néhányan,¹¹⁸ eloszlottak, 's oszlanak, kikkel mi ugyan nem igen társalgánk, az ugy nevezett aristocraták,¹¹⁹ a minap ugyan tán éppen előtte való napon, hogy leveled' kaptam valami Bérczi nevű tán ismered is a lapokból író, ő is itt van nejével együtt kit még ugyan nem láttam; adott ide két „Pesti Napló”-t abból olvastam az Ira Aldridge leendő megérkeztét Pestre, meg holmi vitatkozásait Fesztetitsnek, a szerződötetések felett; tudom ha ezt, az erdőbeli opera társaságot *t. i. a madarakat*¹²⁰ szerződötethetné, nem volna anyi vitatkozásoknak kitéve. Ennyiből ál ujdonságom mit tudok; majd másszor többet. Ked. Ákosom, írj nekem minél többet, ha időd engedi; mind Ked. nagy anyámról, mind ügyeimről, van e' már szegény nagy anyámnak némi nyugalma, az új háznál; Zsiga bácsi 's az övéi, Sikorék, hogy vannak, üdvözlöm őket. Ked. Ákosom kérlek légy egy kis gonddal zongorámra, 's ha teheted¹²¹ légy oly jó, felhangoltatni azt; mert már míg otthon voltam is igen le volt hangolva, 's majd nehéz lesz helyre hozni ha végkép elromlik, 's játsz rajta minél többet ha lehet, hogy mire haza megyek, valami furiozot halhassak tőled, – vagy is akarám mondani valami Liszt féle fantáziát. – Most Isten veled. Ked. Apám kezeit, a nagy mamáéval Zsiga b.¹²² együtt, csokolom: bár elküldené a kenyeret 's kal. mert itt roppant drága a kenyér alig győzzük magunkat; most is jött ide Pestről egy könnyű alkalom a mi elhozta volna, csak az a baj¹²³ vissza soká megyen, hogy tőle lehetne¹²⁴ küldeni¹²⁵ 's most mielőbb elvárva válaszod ezerszer csokol szerető nővéred. mindnyájatoknak friss egészséget kívánva.

Etelke.

[boríték:]

SIETŐ

Parádrol

Egressy Ákos urnak.

A

a Nemzeti színháznál

Pesten

87. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. július 31.

Édes Zsuzsikám! Már vagy azt kell gondolnom, hogy betegek vagytok, vagy hogy eltűntek onnan valahová, különben nem értem, hogy harmadik levelém vételekor azonnal nem

¹¹⁷ min[/]hogy [Átírás.]

¹¹⁸ néhányan [Emendálva.]

¹¹⁹ aristocra[/]ák [Átírás.]

¹²⁰ *t. i. a madarakat* [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹²¹ teheted [A „-te” beszúrva.]

¹²² Zsiga b. [Beszúrás.]

¹²³ az a baj [Beszúrás.]

¹²⁴ lehetné [Az ékezet kikaparva.]

¹²⁵ küldni [Emendálva.]

lehetett¹²⁶ volna¹²⁷ egy pillanatot arra fordítani, hogy egypár sorban válaszoljatok, s mint-létetek fölül bennünket megnyugtassatok. Második leveled vétele óta édes mindig keressük az alkalmat, hogy kenyeret és kalácsot küldhessünk, de nem találunk. Erre tehát ne is számoljatok addig, míg én magam érettetek nem megyek, vagy valakit nem küldök. A bizonyítványaink mind rendben vannak, de az ügyvédünk most épen Bécsben van. Irjatok rögtön, hogy vagytok? Minő hatása van Etelkára a timsólugos fürdőnek? Fáyéknál is voltam, ott találtam keresztanyádat lányom, – szörnyen sajnálkozik rajtad, – azt mondja, hogy ha ő bejöhetett volna akkoriban, semmi sem lett volna abból a házasságból. Fáy Andrásék is igen kérdezősködtek felőletek,¹²⁸ valamint Komlossi Ida is. Nagy figyelmetlenség tőled édes gyermekem, hogy ígéreted szerint mind eddig sem Andrisné nénédnek,¹²⁹ sem Ida barát-nédnak nem írtál... Csak hozd helyre a hibát míg késő nem lesz és mentsd ki magadat előttük. Most Isten veletek.. Csókollak...

E G
mk

U. I. Én ha lehet, Augustus 16-dikán szeretnék érettetek menni.

[címzés:]

Pest. jul. 31.

SIETŐ

*Egressy Gáborné asszonynak
Gyöngyös felé Parádon
a timsós fürdőben.*

88. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK Pest, 1853. augusztus 2.

Kedves Etelkém!

Leveledet tegnap este kaptam kezemhez, hasonlóképp édes apám is, a kedves anyám levelét. Nagyon örülök rajta, hogy pár nap óta is már tapasztalod¹³⁰ hatását a gyógyviz jótevő erejének, – s reményem ezután mindinkább javítandja egészségedet. – Házassági ügyedre nézve küldött levelemben tett tudósítás szerint nem gondolnám, hogy a súlykot épen elvettem volna, miután ügyed úgy áll, mint a hogy azt megírtam; – az az mindenféle bizonyítványokkal ellátva az ügyvéd készen van annak megkezdésére, minek kimeneteléhez a jó bizonyítványok csak a legjobbat engedik reménylenünk. Kedves apám ugyan még mindig fáradozik a tanuk fölkeresése és szaporításával; de úgy hiszem nem sokára elvégzi, – s csak akkor vesz magának időt benneteket meglátogatni.¹³¹ – Nagymamánk már új szállásán van; – jó tágas szobája van, a miért is gyanitom, hogy kényelme is nagyobb. Sikorék szintén

¹²⁶ lehet/.]/ [Átírás.]

¹²⁷ volna [Beszúrás.]

¹²⁸ kérdezősködtek <utánat> felőletek

¹²⁹ nénéd/.]ek [Átírás.]

¹³⁰ már <...> tapasztalod

¹³¹ benneteket meglátogatni

jól vannak, – a színházba gyakran eljárnak zártszékeitekre, – ha találkoztam volna velők, bizonyosan tiszteltek volna; – de különben vedd, mintha úgy volna. Szigligetiné szintén egészséges, noha csak láttam, de vele nem beszéltem. – Komlósy¹³² Ida várta leveledet, eddig azért nem tudósított; hanem én megmondtam, hogy a neked küldendő leveleket miképen¹³³ czimezze, s hiszem, rövid időn írni fog, – ha soká várnál még az Ida levelére, akkor íráj neki inkább, hogy majd rosz néven ne vegye hallgatásodat. – Franciska beteg, fekszik, valamitől megcsömlött, vagy megterhelte a gyomrát; most látogatóba,¹³⁴ az anyja jött el Erdélyből; – hogy meddig fog nálok maradni nem tudom. – A zongora-hangolót ha meglátom, bizonyosan elhívom, de már igen rég találkoztam vele; ha őt meg nem találom, majd inkább mást hívok. – A színházi¹³⁵ szabó Molnár panaszkodott, hogy sehogy sem bír kapni olyan alkalmatosságot, melyre a küldendő holmit feltenni lehetne, – azért nem tudom, ha fog-e kedves apám küldeni. – Tegnap előtt, – az az egy nappal előbb¹³⁶ mielőtt leveleiteket vettük – küldött k. apám egy levelet nektek; – s azt hiszem azért nem tudósít ez alkalommal.¹³⁷ Ha valamit tudni akarsz, vagy van valami elintézendő dolgod, csak tudósíts, én azonnal elvégzem, s róla¹³⁸ értesítelek. Most pedig nagymamával és Zsiga bácsival együtt kedves anyámat és téged csókolva, vagyok szerető testvéred

E. Ákos
mk

Pest. Augst. 2-dikán 1853.

NB: kívánom, hogy mind te, mind kedves anyám legjobb egészségben váljatok meg Parádtól.

89. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. augusztus 3.

Parád augt – 3^{án} 1853

Édes Gáborom leveled az estve kapám az az – 2^{án} érte enyimet mit én 30^{án} irtam szinte az időbe kaptad meg meljbe Etelka hogylétéről job egészségéről a fürdői társaságról és a mi életünkről tudósítlak most pedig tudatom veled mit az orvos rendelt ki épen most volt nállunk Etelkának az egész fürdön léte alatt – 30 fürdőt¹³⁹ kel venni a máival a 20^{kat} veszi minden másnap kétczer 10 fürdőt pedig a luggal vegyítve ennek pedig lekel menni 10^{ik} Augtra¹⁴⁰ mert akkor a havi tisztulás ideje akor pedig nem lehet sem fürödni sem vizet inni még ha el mulik is huszon négy óráig kel utánna várni és¹⁴¹ így mi haza mehetünk 12én ha

¹³² Komlósy [Az „-omlós” beszúrva.]

¹³³ leveleket <.> miképen

¹³⁴ látogatóba [Beszúrás.]

¹³⁵ színházi [Emendálva.]

¹³⁶ előbb [Beszúrás.]

¹³⁷ alkal./mmal [Átírás.]

¹³⁸ róla [Beszúrás.]

¹³⁹ fürdőd [Átírás.]

¹⁴⁰ [...] [Átírás.]

¹⁴¹ é./ [Átírás.]

neked nem lehet jönnöd ird meg hogy hogy legyen a menetel de magad heljet édes nincs miért mást küldened és a kölcséget¹⁴² száporítani ird meg mint egy mennyiért¹⁴³ fogadhatom a kocsit de azt előre is mondhatom hogy itt mint minden ugy a kocsi is hallatlan drága egy itt mulatott grofnének apját¹⁴⁴ és cselédjeit 20 pengőért vitték haza Pestre de ha itt egy ataljába nem kapnék akkor csak egy palóczot fogadok ki a mátrán viszen által gyöngyösre ott osztán Pestre majd csak fogok találni a mátrától ne ijegy meg mert azt minden nap járkák az ide valók és még ha ott megyek az öreg gazdánk el is kísér bennünket mert azon nevendék¹⁴⁵ leánykáját miről már írtam neked fel küldi vellünk pestre a két bátyához¹⁴⁶ miután maga igen nagy szegénységbe él így tehát édes kérlek hogy a ház bért küld le a postán¹⁴⁷ akorra és egy pár garast nekünk is az utra mert a mi pénzt hoztunk épen mind fel megy egy hólnapra mer már 12^{én} egy hólnapja hogy itt vagyunk és itt kellet is gazdálkodnom hogy elég legyen mert itt olj sok kölcségek vannak mikre nem is gondoltunk most a napokban is ide küldenek egy ivet mibe minden vendég neve fel van írva és kérnek hogy adjak én is a Czigány Zenészeknek azaz írjak valamit mit volt mit tennem mint hogy oda írtam¹⁴⁸ 1 pengőt becsületből pedig engem inkább boszszantott a zenéjek mint mulatatt mert iszonyu¹⁴⁹ rossz édes nem is akarlak terhelni de mégis¹⁵⁰ mit mondasz az ide való orvosnak nem kellene é valamit adni mert nem csak meglátogatta etelkát de mint hogy az ide való savanyu visz szorulást okoz ő maga hozott valamit¹⁵¹ söt és¹⁵² mikor beveszi csak akkor hajtya meg ezt ugyan magunk is vehettünk volna de nem is tudtuk hogy szükség lesz reá meg itt nem levén gyógyszer az orvos ugy hozta maga de ezekről többet ha otthon leszek édes a bizonyítványoknak nagyon örülök kébzelem mennyit kellett fáradnod miattok az orvos igen meg örvendeztetet engem etelka baja miat az az a köhögéséről mert ő még most is fojvást köhög de azzal a különbséggel¹⁵³ hogy most mindég nyálkát köp ki utánna aszt mondja az orvos hogy borzasztó hülésnek a következménye és ha hon lesz is mindég őrizze magát minden hüléstől és ő mint Kovács rendel a vasas vízivást nem látja heljesnek mert itt a belső műszerek¹⁵⁴ nincsenek¹⁵⁵ megromolva minthogy a fürdőt is már jobban tudja türni és lélegzete nem oljan szorult hiszi hogy otthon egész erejét¹⁵⁶ is visza fogja nyerni mert e fürdő haználatát a lassan meg jött erő fogja mutatni most isten legyen veled minyájakokkal Csókollak Zsuzsika

¹⁴² kölcséget [Emendálva.]

¹⁴³ mennyiért [Átírás.]

¹⁴⁴ apját [Átírás.]

¹⁴⁵ [J]evendék [Átírás.]

¹⁴⁶ bátyához [Emendálva.]

¹⁴⁷ postá [Emendálva.]

¹⁴⁸ [J]rtam [Átírás.]

¹⁴⁹ iszonya [Átírás.]

¹⁵⁰ mégis [Emendálva.]

¹⁵¹ valami [Emendálva.]

¹⁵² söt <mit> és

¹⁵³ különbséggel [Emendálva.]

¹⁵⁴ a <...> belső műszerek [A „belső műszerek” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁵⁵ nincse [J]ek [Átírás.]

¹⁵⁶ erejét [Emendálva.]

[címzés:]

SIETŐ

Parádról

Egressy Gábor urnak.

a

Nemzeti Színháznál.

Pesten

90. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK ÉS EGRESSY ÁKOSNAK

Parád, 1853. augusztus 3.

Parád. Aug 3^{án}
853

Kedves jó Apám!

Éppen tegnap este vettük levelét melynek felettünk nyugtalankodó tartalmára, rögtön válaszolánk,¹⁵⁷ hogy azt mielőbb kezeihez vehesse, 's¹⁵⁸ Ked. Apámat megnyugtathassuk ha talán a 30^{án} irt levelünk még mind kézhez nem jutottak volna, mely alkalommal Idának is irtam.

De minden sietségünk daczára is már késsőbb volt hogy sem¹⁵⁹ a levelet fel vették volna 's ma délutánig itt kell hevernie. De véletlenül ide jó ma délelőtt az orvos 's rendeletet tőn az ezutáni¹⁶⁰ fördő vételre nézve; 's tegnap estveli levelünkben még¹⁶¹ úgy is semmi bizonyost nem írhatván, felbontánk azt;¹⁶² hogy tudassuk Ked. Apámmal, az orvos rendeletét, mi ebből áll: még kilencz napunk van hátra úgy mondó; 's ez alatt, a¹⁶³ 30 fördővételt¹⁶⁴ kell hogy bevégezzem:¹⁶⁵ az az minden másnap kétszer förödjem, ¹⁶⁶ reggel még 9 nap, mert aztán nem lehet¹⁶⁷ és estve, az utolsó tiz fördőt, pedig luggossan¹⁶⁸ véve, 's még az hozzá hogy, minden rocska lugért külön öt garast kell fizetni; de egyszerri fördésre, azt hiszem, elég egy rocskál. A mi egészségemet illeti, az már hála a mindenhatónak javuloban van; kivéve, egy kis gyengeséget 's főfájást, ha sokat járok; bár már mielőbb helyre álna tökéletesen egészségem hogy mielőbb láthatnám¹⁶⁹ Ked. Apámat, Ákost, Ked.¹⁷⁰ n. anyámat zsigabácsit. Menyi hálával tartozom Kedves jó apámnak fáradozásaiért; hogy már a¹⁷¹ bizonyítványok is rendben van-

¹⁵⁷ válaszolánk [Emendálva.]

¹⁵⁸ 's [Beszúrás.]

¹⁵⁹ [/]em [Átírás.]

¹⁶⁰ ezutáni [Beszúrás.]

¹⁶¹ levelünkben <... ...> még, [A „még,” a második áthúzott szó fölé írva.]

¹⁶² felbontánk <a levelünket a levelet> azt

¹⁶³ a [Beszúrás.]

¹⁶⁴ fördő<t>vételt [A „-vételt” beszúrva.]

¹⁶⁵ hogy <nagyon> bevégezzem [A „bevégezzem” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁶⁶ föröd[/]em [Átírás.]

¹⁶⁷ még 9 nap, mert aztán nem lehet [Beszúrás.]

¹⁶⁸ luggo[/]sa[/] [Átírás.]

¹⁶⁹ láthatnám [Emendálva.]

¹⁷⁰ Ákost, <a> Ked.

¹⁷¹ a [Beszúrás.]

nak, minek így örvendtem¹⁷² bár az az én derék ügyvédem ne lenne¹⁷³ anyira elfoglalva, és én is hon lehetnék. Azt írja Ked. Apám hogy andrás néni várja tőlem a tudositást, pedig nem emlékszem rá hogy tettem volna neki ígéretet, de ne hogy hibát¹⁷⁴ kövessék el leg közelebb tudositandom őket mint hogy tudom menyivel¹⁷⁵ tartozom is nekik, mily őszinte résztvevők¹⁷⁶ irántam valamint kereszt anyám is; mint írja Ked. Apám, szerettem volna őt látni; bár ne ilyen későn jött volna Pestre, hanem hamarébb. – Kedves jó Apám tudositson mielőbb ha lehet mind ügyemről mind, mindnyájukról, 's most kezeit csokolva ezerszer, a nagyanyám, 's zsigabácsiéval együtt maradok

szerető léánya E. Etelke.

U. i. Kedves Ákosom ne nehesztelj hogy egy nagy kéréssel¹⁷⁷ terhellek ujjalag,¹⁷⁸ de ha teheted légy oly jó küldj nekem is 3 pengőt, ha haza megyek, majd vissza téritem, Köszönettel; addig is, isten veled, míg másszor¹⁷⁹ többet; most¹⁸⁰ ezerszer csokol,

szerető nővéred. Etelke.

[boríték:]
Egressy Gábornak
Pesten

91. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. augusztus 5.

Pest. Augusztus hó 5. 1853.

Édes Zsuzsikám! Leveleiteket megkaptam. Ugy veszem ki belőlük hogy szeretnétek minél előbb hazajönni. Ezt én is ohajtom, mert már igen meguntam a magányt. Elgondoltam édes, hogy ámbár én is igen szerettem volna ha csak egy hetet is Parádon tölteni, de ha számot vetek erszényünkkel, át látom, hogy ez alig lehetséges. Azon egy héti élvezet nem kárpótolja azon áldozatot, sőt káros megerőltetést, mennyibe az nekem kerülne. Hogy ezt beláthassd, meg ismertetem veled pénzbeli állapotunkat. Az első Augustusra járó fizetésemet még most sem kaptam ki. Ha kikapom, 30 pengőforintot rögtön Gúthnak kell belőle fizetnem, négyet pedig Rózfinak; ötöt lehuznak a fáért és nyugdíjra, s a mi fenn marad, az az 9 pengő forint, a napi szükségekre kell. A mult julius 16-dikai fizetésből házbért fizettem. Az volt a szándékom, hogy majd az Augustus 16dikára járandó fizetésemet valamiképp kivesszem 13dikán, s ezen pénzzel elmenvén érettetek magam, hazahozlak benneteket; hanem miután még a mult félhónapit sem tudták kifizetni, nem hogy érettetek mehetnék,

¹⁷² minek így örvendtem [Beszúrás.]

¹⁷³ le./ne [Átírás.]

¹⁷⁴ ./ibát [Átírás.]

¹⁷⁵ tudom <is> menyivel

¹⁷⁶ résztvevők [Emendálva.]

¹⁷⁷ hogy <...> egy nagy kéréssel [Az „egy nagy kéréssel” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁷⁸ ujj./lag [Átírás.]

¹⁷⁹ más./zor [Átírás.]

¹⁸⁰ ./ost [Átírás.]

hanem azt sem tudom, hogy mikép küldhessem meg a házbérteket, és hogy hozassalak haza benneteket. Így tehát alig marad egyéb hátra, mint úgy intézkednünk, hogy vagy azon Szabómesterrel, kiről első leveledben említést tévél, jöjjetek¹⁸¹ haza, vagy pedig, mint ez utóbbi leveledben mondod: Gyöngyösre egy Palóczszekéren átmennetek s onnét, ha másként nem lehetne, a gyorskocsin haza, – ámbár ez igen drága lenne, mert 12 pengőforintnál is többbe kerülne. Rábiztam tehát Molnárra, hogy keresse föl itt azon bizonyos Szabómester nejét, s kérdezze meg tőle, mikor küld kocsit¹⁸² a férje után; és ha ezt megtudtuk, akkor a bérkocsissal beszélvén, ki fogjuk alkudni vele, hogy benneteket a szabóval¹⁸³ együtt *jutányos* árért hazahozzon. A házbérteket aztán 12dikéig valahogy majd kiteremtem, s postán levélben elküldendém, úgy, hogy ha lehet, 16-dikára itthon is legyetek. Azonban mindez még csak szándékban van, a kivített a körülmények fogják meghatározni. Az én betegségemből felgyógyulásomra nagy hatással volt azon két üveg bűdös víz édes, melyet küldöttetek, úgy hogy azóta csaknem folyvást élek a Parádi vízzel, mert érzem, hogy nekem igen jól tesz, – könnyit, erősít, ámbár nem hajt. Azért majd ha lehet leküldöm a kosarat, hogy legalább, ha csak egy hétre valót¹⁸⁴ is hozzatok. Olly annyira elfoglalt a mindenféle baj eddig, hogy mióta oda vagytok még csak a Svábhegyre sem voltam képes kimenni. Az ügyvédünknel legalább tízszer voltam hiába, mert nem volt ide haza. Most jött meg a kormánytól az ügyvédi kar rendezését illető parancs, és e miatt kellett neki sok időt Bécsben tölteni. Gerenday, Tóth Lőrincz és még sok jeles ügyvéd kimaradt, minthogy a mostani rendezés szerint az ügyvédek a kormány nevezi ki és számuk is meg van határozva. Hogy ügyünk állását voltaképen ismerjétek, körülményesen leirom. Mivel a házmesterné bizonyítványt adni nem akart: fölkértem Szigetit, hogy jöjjön el velem hozzá; el is jött szívesen. Előtte elmondott a házmesterné mindent, s most erről Szigeti adott bizonyítványt, mely teljesen érvényes. Kati is adott igen pompás bizonyítványt; ezután is tömérekszer jártam, minthogy Kati most igen el van foglalva. E szerint eddigelé már nyolcz darab, szabályosan készült, és teljes erejű bizonyítvány van készen, csak bélyegeztetni¹⁸⁵ kell. Feleki kapott levelet Haraytól, hanem ez a nyomorult ember ötöl hatol, s fölkéri Felekit, hogy az Éder Luizávali historiát ne feszegetse s az ő nevét efféle¹⁸⁶ botrányos ügybeni fölemlegetéstől kimélje meg. Hanem hiszen erre nekünk nem is lesz szükségünk. Marcellel úgy intézkedhetünk, hogy ő kikeresi a megye levéltárából azon pert, melyet Decau Mari László ellen indított a vagyonbeli osztály miatt. E periratok közt van három vagy négy hiteles bizonyítvány, melyet László ellen Decau Marinak az akkori kocsisa, szobaleánya, társalgónéja és szakácsnéja adtak. Mint Marcell állítja, ezen bizonyítványokból kitűnik az, hogy Lászlónak tudtával és megegyezésével folytatta Decau, viszonyát B. Kázmér gróffal. Közlöttem e dolgot ügyvédünkkel, mihelyt Bécsből hazajött, s ő azt mondá, hogy e bizonyítványok a mi ügyünkre nézve rendkívül jók lesznek, s mondá,¹⁸⁷ hogy ezekre nézve maga fog Marcellal értekezni. E bizonyítványokért már vagy hat ízben voltam Marcellnél, s tegnap előtt azt mondá, hogy ezek nem a megye hanem a város levéltárában vannak, s ajánlotta, hogy azokat át fogja onnan hozatni. Ezek végett a törvényszékhez kell folyamodnunk, s ez két nap múlva ki fogja adni másolatban

¹⁸¹ jö[...]/tek [Átírás.]

¹⁸² ko[...]/sit [Átírás.]

¹⁸³ szabóv[...]/l [Átírás.]

¹⁸⁴ valót [Emendálva.]

¹⁸⁵ bélyegeztetni [Emendálva.]

¹⁸⁶ efféle [Emendálva.]

¹⁸⁷ mo[...]/dá [Átírás.]

azon bizonyítványokat. Mihelyt ezek az¹⁸⁸ ügyvéd kezében lesznek, a pert azonnal megkezdendi. A Paksi által tett ajánlatot is közlöttem Ügyvédünkkel; ő is azt mondá édes a mit te, hogy ne menjek el hozzá, hanem, ha tetszik, ő keressen meg bennünket. Lett volna már nekem édes a Decau-féle viszonyokról B-Zsinétól és M...kácsinétól is bizonyítványom eddig, hanem ez nem csak igen nagy ovatossággal jár, hanem pénzbe is kerül, s még eddig nem volt módom benne, hogy intézkedhessem e részben, Szigetinek egy igen ügyes ajánlata szerint, melly bizonyosan sikerre fog vezetni. Mihelyt levelemet vették édes, azonnal irjatok, – addig is csókollak, Etelkával együtt

EG
sk

92. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. augusztus 8.

Parád augt – 8^{án} 1853

Édes Gáborom 5^{én} írt leveledet 7^{én} estve kaptam miért nem is tudtam reá rögtön válaszolni mert innen az éjjel fog indulni a postára a levél az az gyöngyösre és ugy pestre azt írod hogy a haza menetel¹⁸⁹ ugy is lehetne hogy a gyors szekérrel gyöngyöstől én már mindennek utánna jártam a mátrán keresztül gyöngyösre 4 pengőért visznek a gyors kocsi 12 pengő és ha a pak töb a kettőnké 60 fontnál ugy minden *font 2 pengő krajczár* ezt én¹⁹⁰ igen drágállom. most tehát az öreg gazdánk elment a szomszéd faluba szekeret nézni a Szabóval nem lehet nekünk haza menni mert ő még¹⁹¹ csak a jövő hét végén megyen haza nekünk pedig a harmincz fordó mint az orvos rendelte 10én fog letelni¹⁹² így hát az¹⁹³ itt maradásra már most nincsen okunk mert a mint a másik levelemben meg irtam ha az etelka baja meg jön akkor szinte 5 vagy¹⁹⁴ 6 napot itt kellene töltenünk minden használat nélkül és csak a¹⁹⁵ költség szaporítással azért kérek édes ha még levelem vétele előtt el nem küldöted¹⁹⁶ a pénzt a postán ugy mingyárt ted fel mert a¹⁹⁷ pénzes levelet ugy is egy vagy két nappal mindenki később kapja meg és így az el indulás nem fog hamarabb lenni mint 13. vagy 14^{én} ha pedig leveled hamarabb kapom ugy már vasárnap otthon is lehetek azt is írod hogy az öreg Szabó haza kísérne azt nem kívánhatjuk és ennek az uti kölcsége is menyibe kerülne mert gyalog nem jöhetne ez haza és már ha ezt¹⁹⁸ mondanám nekik kecségbe esne hogy meg nem fogok neki fizetni mert mikor a kétt hét el mult már akkor kérték a kéthéti házbért¹⁹⁹ akkor azzal

¹⁸⁸ [/z [Átírás.]

¹⁸⁹ menetel<t> [A „t” kikaparva.]

¹⁹⁰ ezt <...> én

¹⁹¹ meg [Emendálva.]

¹⁹² kitelni [Átírás.]

¹⁹³ hát <...> az

¹⁹⁴ [/jagy [Átírás.]

¹⁹⁵ [/j [Átírás.]

¹⁹⁶ küldöte [Emendálva.]

¹⁹⁷ mert <így> a [Az „a” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁹⁸ [/zt [Átírás.]

¹⁹⁹ [/zbért [Átírás.]

bisztattam hogy majd te magad jössz el és job lesz egy egész hólnapit egy hétre²⁰⁰ kapni mint²⁰¹ így apródonként most már képzelheted²⁰² hogy lesik mikor jön a levél miután tudják hogy te nem fogsz eljönni és hogy én is készülök haza furcsa heljzet most az enyim itt menni szeretnék és nem lehet a nyugtalanság majd meg öl nem lelem heljemet azért kérlek sies a levéllel isten álgyon meg Csókollak Zsuzsika

Kezeit csokolja Kedves Apámnak 's ákost is csokolom, Szerető leánya
Etelka²⁰³

93. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1853. augusztus 9.

Pest. Aug. 9. 1853.

Édes Zsuzsikám! A mult első augusztusi fizetésemből nem kaphattam ki mind eddig többet 35 pengőforintnál. Ebből Gútnak adtam rögtön 30 pforintot, s itt küldök nektek *ötöt*, hogy szükségét ne lássatok azon nyolcz vagy tíz napig, a meddig a 16-diki fizetésemből valamit kikaphatok, s házbéreteket megküldhetem. A szabónét, kiről a mult levelemben említést tevék fölkerestettem Molnárral. Azt mondja, hogy férje körülbelől 17dikéig szándékozik még Parádon maradni, mondja tovább, hogy férjétől épen levelet vár, s ennek vétele után fogja bizonyosan megmondhatni, hogy mikor megy innen utána ugyanazon bérkocsis, a ki oda vitte. Azért édes jó lenne ha ti ezen Szabómestert ott felkeresnétek, s tőle megtudnátok, hogy mikor jön haza, és azt is, hogy valjon lenne-e kedve együtt jönni veletek? Egyébiránt én ugy sejttem, hogy ez nekünk igen drága lesz, mert mi édes Zsuzsikám a ti kocsibéretekre legfeljebb 10 vagy 12 pengőforintot szánhatunk, több²⁰⁴ nem telik. Már pedig ha a Szabó 60 pengőforintot fizetett a bérkocsisnak odáig, – mint nekem Molnár mondá, – ugy az²⁰⁵ visszajövőben sem fog kevesebbet kívánni, s ha ti ennek csak felét fizetnétek még akkor is igen drága lenne. Aztán azt sem tudom, hogy sok holmitekkel megférnétek-e vele egy kocsin, kivált ha még azt a kis leányt is hozni akarjátok. Azért legjobb lenne, ha valami más alkalmat találhatnátok. Ha a gyorskocsira szorultok, ugy a kis leányt nem hozhatjátok. Azonban, minthogy épen vásári idő lesz, nem is számolhattok a gyors kocsira, még magatok részére sem. Én 16-dikán a pénzt mindenesetre postára teszem, s 17dikén már megkaphatjátok. Az az: elküldöm a házbért, – az orvos számára 5 pengőforintot, és egypár forint útra valót. A kocsibért itthon fogom²⁰⁶ kifizetni, csakhogy nekem előre írd meg mennyiért fogadtátok, hogy azalatt míg haza értek, megszerezhessem. Ha valami olcsó külön alkalmat kaphatnátok, igen jó lenne egypár láda vizet hoznotok, vannak itt, a kik drága pénzen és rögtön megvennék, s ez kifizetné a kocsibért! Jó is volna, ha pénz volna... ugye édes? Ügyünkben semmi ujság. Ha húsz pengőforintom volna: rögtön megszerezhetnők a mi még hiányzik a

²⁰⁰ hé[/]re [Átírás.]

²⁰¹ mi[/]t [Átírás.]

²⁰² [/]pzelheted [Átírás.]

²⁰³ Kezeit csokolja Kedves Apámnak 's ákost is csokolom, Szerető leánya Etelka [Egressy Etelka kézírása.]

²⁰⁴ szánhatunk, <...> több

²⁰⁵ az [Beszúrás.]

²⁰⁶ fogóm [Az ékezet áthúzva.]

pör²⁰⁷ megkezdéséhez. A László lába kificzamodott.... bár ez egyéb tagjával történt volna!... Ákos ismét egy új szerepet kapott. Festetics rudja pedig kissé kifelé áll... A többi majd megtudjátok itthon... bár már itt volnátok!... Csókollak édes, Etelkával együtt!

E G
sk

Válaszodat legutóbbi levelémre még nem kaptam.

94. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1853. augusztus 12.

Pest. Aug. 12. estve.

Édes Zsuzsikám!

Mihelyt ma reggel megkaptam 5-dikén kelt leveledet, azonnal Manóra rontottam, hogy könnyörüljön rajtunk, s ő megígérte, hogy holnapután, az az Vasárnap összecsinálja 16-diki fizetésemet, hogy benneteket haza hozathassalak. Ha tehát ő megtartja szavát, úgy én mindjárt vasárnap elindítok hozzátok ha csak annyi pénzt is, mennyivel ottani tartozásokat kifizethetitek, s elindulhattok. Ugy intézkedjél tehát édes Zsuzsikám, hogy addig a szekereset megfogadd, sőt kedden, az az 16-dikán estvére oda is rendeld magadhoz, hogy hajnalban szerdán, az az 17-dikén elindulhassatok. Rettenő nagy itt a szükség pénz dolgában édes, annyira, hogy még Rózsit sem fizethettem ki a múlt hónapra, mit nagyon restellek. Pedig ezután még rosszabbul fog menni a fizetésünk dolga. Ma ismét elmentem Nagy Istvánhoz, minthogy mára mondá Zsoldos Ignác megérkezését, hanem ez még Füreden mulat. Ott²⁰⁸ találkoztam Schodelnéval is ki most jött haza Carlsbadból. Ő biztatott, hogy Zsoldos Ignác ideérkezését majd tudatja velem. Igen üdvözl benneteket; nagy részvéttel van Etelke ügye iránt, s azt mondja hogy ügyünk Nagy Istvánnál s az egész főtörvényszéknél igen jó lábon áll, s nyertességünk olly bizonyos mint kétszer kettő négy. Marcel tegnap azt mondta, hogy vasárnap, az az holnapután mindenesetre megkapjuk a városi levéltárból a tudvalevő pert, és ezzel a nekünk szükséges bizonyítványokat; hanem most iszonyu sok a dolguk, igen zaklatják őket főnökeik. Neki szántam magamat édes, és elmentem Munkácsynéhoz is, és miután először kitapogattam, hogy minő véleménnyel van ügyünk iránt, és láttam, hogy a legélénkebb rokonszenvet nyilvánít: neki bátorodtam, s megkértem hogy ismertette meg László és Decaux viszonyaival,²⁰⁹ mennyire ő e viszonyokba avatva van; és ő a legnagyobb készséggel elmondott nekem mindent, a mit különben a gr. B. Kázmérrali viszonyról hallottunk. Ezen²¹⁰ első látogatáskor ez ügyben tovább menni nem akartam, annyival inkább, mert azt mondá, hogy mihelyt haza jöttök, tiszteletét kívánja tenni nálatok; és midőn értesítését²¹¹ megköszöntem, önkényt a legnagyobb készséggel ajánlotta, hogy ebbeli segélyére bizton számíthatunk. Sőt azt mondta, hogy a Decaux akkori szobaleányát jól ismeri,

²⁰⁷ hiányzik <az ügy> a pör [Az „a pör” az áthúzott rész fölé írva.]

²⁰⁸ Itt [Átírás.]

²⁰⁹ Decaux <k> viszonyaival

²¹⁰ hallottunk. <Ha> E./en [Átírás.]

²¹¹ é./tesítését [Átírás.]

tudja hol lakik, s vele gyakran találkozik. A dolognak ezen része tehát édes te reád vár. Ma reggel anyád ide jön, mikor reggelizni voltam, s azt mondja Rózsának, hogy Árpádot Guth elküldte. Szerencsére délben²¹² találkozom Gúttal, s kérdezem, igaz-e, s azt²¹³ mondja, hogy ne féljek, csak meg akarja ijeszteni²¹⁴ a fiut, minthogy párnap óta igen rossz; s én nagyon megköszöntem neki. Mihelyt szekerest fogadtál édes, rögtön írd meg hogy mennyi a kocsi bér. Legközelebb 5 pengőforintot küldék, hogy meg ne szoruljatok. Megkaptátok-e? Minden nap küldök a szabónéhoz, kinek férje ott van Parádon, de ez a szerencsétlen asszony semmi bizonyost nem tud mondani, csak annyit, hogy minden órán várja férje levelét. Erre tehát már nem is számolok. Csókollak E G²¹⁵

95. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. augusztus 12.

Parád augt 12^{én} 853²¹⁶

Édes Gáborom²¹⁷ 9^{én} irt leveled 11^{én} kaptam az ött pengővel és már annyira menyire lehet meg is nyugottam volna benne hogy csak 17^{én} vagy talán épen 18^{án} meg fogom kapni a pénzt és mehetek mert itt a postán igen isten kegyelméből kapjuk meg leveleinket mert arra nincsen bizonyos ember a kinek csak épen az a kötelessége volna hogy a gyöngyösre érkezett levelet el hozná hanem akárki kit ide valónak tudnak által adják hogy hozza ki a mostani leveledet is a csevicztől hozta el a szomszédombba levő zsidó orvos 11^{én} délbe mikor hazajött betegeitől édes itt igen sok beteg van és halnak, egy különös nyavalja uralkodik itt a feje meg fájdul²¹⁸ és egy két nap alatt vége az embernek; most épen nekem is²¹⁹ mind gazdám mind pedig neje betegek az ember már három nap óta többet fekszik, mint jár, az aszszony pedig most rögtön ahogy vart csak meg merevedet²²⁰ és ész nélkül beszél én olj rémitő zavarba vagyok hogy nem tudom mit csináljak ezen kis²²¹ öregek mind ketten betegek és egy szobájok levén mit én foglaltam el most a szabad ég alatt fekszenek, pedig itt mán olj hideg szeles napok vannak hogy octoberbe is beillenék többi sok bajaimat²²² hosszszas volna le írnom majd csak szóval mondom el az istenre kérlek taláj modot benne hogy haza mehessek mert én is el veszttem eszem a zürzavarban a kocsit itt a szomszéd faluból lehet fogadni minden percbe csak hogy mehessek 12 pengőt kérnek és ha lehet 10^{ért} akarnék fogadni ezen osztán

²¹² Szerencsére <még> délben

²¹³ s <. > azt

²¹⁴ ijeszte<...>ni

²¹⁵ de ez a szerencsétlen asszony semmi bizonyost nem tud mondani, csak annyit, hogy minden órán várja férje levelét. Erre tehát már nem is számolok. Csókollak E G [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²¹⁶ 8[/3 [Átírás.]

²¹⁷ Gá[/orom [Átírás.]

²¹⁸ fájdul [Emendálva.]

²¹⁹ [/s [Átírás.]

²²⁰ merevedet [Emendálva.]

²²¹ kit [Átírás.]

²²² bajaimat [A második „a” beszúrva.]

lehetne vinni akár 50ven üveg²²³ savanyu vizet a kutnál egy üveg savanyu viz 10 pengő²²⁴ krajczár²²⁵ + be sunkolva egy láda ennek 2 f pengő 10 x ezeket meg írom hogy tudjad és e²²⁶ szerint külgyél pénzt hogy menyit vigyek édes nincsen a világnak az a kincse hogy többet magam eljöjkek vagy hogy ne anyi pénzel²²⁷ menyi kel mert így szorongva²²⁸ lenni nem ér a fürdés semmit most is már ha volna anyi pénzem a házbért mingyárt ki fizetném és nem vólnék kénytelen ezen beteg házba lakni de hát még a piszok²²⁹ édes nem kel törökországba menni itt minden van féreg anyi hogy nyüzsög minden féle óh²³⁰ édes annak a gaz embernek mért nem tört ki a nyaka nem kívánom ugyan más embernek de ennek bocsássa meg isten nem bántam volna az isten se nem késik²³¹ se nem siet és ezt is egy büntető elő jelnek nézem. Ákos hogy szerepet kapot örülök csak hogy meg is feleljen a várakozásnak anyám hogy van szegény minyájakat csókollak etellel egygyüt Zsuzsika

édes ha lehet meszeltesd ki a konyhát mert ez után a piszok után jól esnék ha otthon tisztát találnék Rózsi az elő szoba ablakait a kis szobáét mind mossa meg
Édes a napokba etelkának oljan kollera forma baja volt én is ijjettembe egy nagy pohár fodor ménta herbatejet adtam neki lefektettem és jól meg iszszat nagyon csak gyenge volt²³²

96. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. augusztus 14.

Pest. Aug. 14. délelőtt. 853.

Édes Zsuzsikám!

A mennyi pénzt Manótól kaptam, rögtön teszem a postára, ha felveszik; ha nem veszik akkor csak egyszerűen levélbe zárva a szerencsére bízom, s mindenesetre küldöm, hogy legfeljebb holnapután az az Kedden estig megkaphassátok, aztán Szerdán kocsira ülhesetek és Szombaton reggelre már itthon is legyetek. Küldök tehát:

A házbértekre	35 váltó forintot
Az orvosnak öt pengőt, az az	12. 30 xr.
Az útra 2 pengőt az az	5 vftot.
És így összesen	52 f. 30 xrt

Ezt is nagy kinnal kaphattam. Csak az istenért drágán ne fogadjátok a kocsit édes, mert majd ki nem fogjuk tudni fizetni. Az erre való pénzt három-négy nap mulva ígérte Manó

²²³ üdeg [Emendálva.]

²²⁴ penő [Emendálva.]

²²⁵ [/]rajczár [Átírás.]

²²⁶ a [Átírás.]

²²⁷ penzel [Emendálva.]

²²⁸ szorogva [Emendálva.]

²²⁹ pisok [Emendálva.]

²³⁰ féle <...> óh

²³¹ késik [Emendálva.]

²³² Édes a napokba etelkának oljan kollera forma baja volt én is ijjettembe egy nagy pohár fodor ménta herbatejet adtam neki lefektettem és jól meg iszszat nagyon csak gyenge volt [A főszövegre merőlegesen, a levél-papír bal szélére írva.]

hogy összeszeszi. Ha az utra nem maradna pénzetek, inkább ne adjatok ezuttal az orvosnak, a²³³ jövő évben potoljuk ki; vagy ha adtok: elég lesz 4 pengő is. Nagy nyomoruság biz ez édes, de ki tehet róla hogy illy koldusok vagyunk. Az utra semmi esetre se hagyjátok magatokat pénz nélkül, mert ez a leg nagyobb veszedelem, s aztán a szegény paraszt szekeres is tudom hogy minduntalan kunyorálni szokott. Ha az a kis leány nagy terhetekre nem lesz az uton akkor elhozhatjátok, különben nem. És most az isteni gondviselésre bizlak benneteket.... a viszontlátásig²³⁴ csókollak... E G
mk

97. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pécel, 1853. október 21.

Kedves jó Apám!

Tudositson bennünket ha nincs e' valami baj, nem kezdték e még²³⁵ el a peremet, hogy mint állnak dolgaink ez alkalommal tudositást vehetnénk mert ez még ma vissza jön ide. Mi²³⁶ hála az égnek jól érezzük²³⁷ magunkat eddig²³⁸ elé szüretelünk mindenkinél sorjába többet nem irhatok mert siet az alkohol Ked Anyám azt²³⁹ üzeni hogy a cseléd mossza ki a szalmazsákját, 's a szennyes ruhát általában²⁴⁰ hogy mire haza megyünk tisztába legyenek mi nem igen lesz hamarébb hétfőnél. Kezeit csokolva Ked. apámnak Ákost²⁴¹ is ezerszer csokolva mindketten

maradok szerető leánya E. Etel.

Oct. Pénteken. 21 $\frac{\text{én}}{853}$ Péczel.²⁴²

[címezés:]

Egressy Gábor Kedves
Apámnak.
a *Nemzeti Színháznál*
Pesten

²³³ orvosnak, <inkább> a

²³⁴ viszontlátásig [Emendálva.]

²³⁵ meg [Emendálva.]

²³⁶ mi [Átírás.]

²³⁷ erézzük [Emendálva.]

²³⁸ egdig [Átírás.]

²³⁹ az [Emendálva.]

²⁴⁰ általában [Emendálva.]

²⁴¹ Ákost [Emendálva.]

²⁴² maradok szerető leánya [...] Péczel. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

98. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

[1854. április – május első fele]

[Elveszett.]

99. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

[1854. április – május első fele]

[Elveszett.]

100. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1854. május első fele]

[Elveszett.]

101. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Székesfehérvár, 1854.] május 30.

Édes jó Zsuzsikám!

A holmit még tegnap játék előtt megkaptam, és igen jó hasznát vettem a kenőcsnek mert különben minden festéket leizzadtam volna képemről. – Jól fogadtak, de nem volt épen tömött ház, mert csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt, minek egy nagy temetés volt az oka. Talán a többi majd jobb lesz. Pécsre is hínak, egy pár hét múlva. Ujfalusi szabad asztalt ajánlott, de csak azt restellem hogy sokan járnak ki s be hozzá a jegyekért míg ott vagyunk. Szálláson édes ott vagyunk a hol a dotyka (Etelka)¹ még a földön csuszkált és aplyát kiabálta. Igen [jó]² esett, hogy ide hoztak. Most [Iste]³n³ veled, írj valami ujságot te is

E Gábor
sk

30 Majus.

¹ (Etelka) [Egressy Ákos évekkel későbbi, ceruzával írt beszúrása, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

² [Szakadt levélpapír.]

³ [Szakadt levélpapír.]

[címezés:]
Egressy Gáborné asszonynak
Kórház utca 2^{ik} szám
Kerepesi ut
Pest

102. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Székesfehérvár], 1854. május 30.

Május 30^{án}
854.

Kedves jó Anyám!

Kimondhatatlan jól esett azon tegnap kapott kis Doboz küldeménye, legelőbb is a virágok, szappan, keztyű gombolo... s. a. t. a kenőcs még jokor is érkezett, de azért szivünköl köszönjük Kedves jó Anyámnak, e' meg előző szivességét, ami Kedves Apámnak különösen jól esett. 'S ma azon gondolkoztunk (már csak kimondom) (titkolt szándékomat kinyilvánítom) – (de nem földabroszt ide! – mint „Lear” mondja,) hanem csak úgy komolyan azon tünödtünk ma, apámmal hogy anyámnak mivel kedveskedjünk, a kapott Pünkösdi rozsákért, 's a többi aproságokért; de még erre nézve semmi bizonyosra nem határoztuk, magunkat t. i. hogy fehérvár városának micsoda nevezetességeivel örvendeztessük meg Ked. jó Anyámat, de azért csak várja anyám a meglepetést ha más nem lenne⁴ is – úgy mi szállítjuk le magunkat Pestre 's a nagy meglepetés egész egy kocsival lesz – úgy-e? Ked. anyám. De már most hadd mondjak egy okosat, mert már egy oldalt firkáltam be, 's most veszem észre hogy többnyire haszontalansággal ha mind nem? –

De hol is kezdjem – igen hát a kocsisunk elvitt egész Pöttendíg hol lakik: inen más kocsira pakoltattunk át mindent; 's a mint elindulunk, alig vagyunk ez új kocsissal 's kocsin fél órát: hátra⁵ tekintve azon vesszük észre magunkat hogy: a láda nincs a kocsin,⁶ távol vagy száz lépésnyire⁷ az úton, nem volt eléggé jól oda erősítve a kashoz⁸ v. is a lánccz gyenge volt minek tartani kellett volna és szépen lepottyant.⁹ Mi¹⁰ ugyan kárt nem vallottunk hála Istennek; jó¹¹ Szellemeink kik velünk vannak legyőzték a gonoszokat, de bezzeg bele kapaszkodtak ám¹² a szegény zsidoba, tudja Ked. anyám a kit kocsisunk felvett volt sok csiribiri Podjászával együtt: valamennyi törekeny portékája¹³ volt, mind porrá lett, vagy ha¹⁴ porrá nem is, de

⁴ nem <lehetne> lenne [A „lenne” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵ órát: <...> hátra

⁶ a <schol> kocsin

⁷ lépésnyire [Az „-és” beszúrva.]

⁸ káshoz [Az ékezet áthúzva.]

⁹ és szépen lepottyant [Beszúrás.]

¹⁰ mi [Átírás.]

¹¹ Istennek; <a> jó

¹² ám [Beszúrás.]

¹³ [./]rtékája [Átírás.]

¹⁴ ha [Beszúrás.]

bizonyosan haszonvehetetlenné, na¹⁵ aztán¹⁶ nem is volt nyugtunk, örökké hátra¹⁷ tegintünk, hogy a gonosz szellemek nem üzzik e velünk újra gaz játékaikat,¹⁸ csak az vigasztalt leginkább, hogy már nem messze volt – Kanaán – egyébiránt¹⁹ nem²⁰ káröröm beszél belőlem: de valahányszor²¹ az a szegény zsidó hátra tekintgetett²² meg nem álhattam magamban hogy ne nevessek, azon a rőfös hoszu képen a mivé az e' változott mind anyiszor ha hátra pillantot²³ mintha²⁴ ezt mondta volna: Ah Veh! Ah Veh! Mindezek után aztán körülbelöl öt orakor délután meg érkezünk s oly sebessen jöttünk hogy a Pitlit félorával meg előztük; és tudja e' Ked. Anyám hol vagyunk szállva annál a háznál a hol már anyámék,²⁵ Zsiga²⁶ bácsiék is laktak ezelőtt tán 17²⁷ évvel 's a hol én jártam tanultam, jó szívvel²⁸ emlegeti meg most a házasszonya volt régi lakóit, ez itteni igazgató két szállást is tartott fen számunkra de Apám csak inkább²⁹ választotta ezt, mint amazt, miután ehez a régiebb kor³⁰ anyi emlékei³¹ kötik 's a színházhoz is közel van. Hol tegnap fel is lépett „Kean” ben; közönség szép számmal volt de még is a remény több volt, minek leginkább³² oka az volt hogy az itteni színészet³³ egyik leg nagyobb Pártolonő temetése ment véghez éppen a színházi idő alatt, 's a város nagyobb része 's talán a műértőbb rész vagy mind a temetésen voltak. E' színház igen csinos engem egészen meg lepott csak az a baj hogy igen meleg van bent, ha megtelik mind a közönségnek, mind pedig a színészeknek úgy, hogy csak alig fűj az ember; mint Aldridge mikor itt volt, mint mondják a színészek, annyira oda lett, a melegség miatt, hogy a lélegzete is elált 's csak alig fűjt szegény apámnak is volt melege, a közönség igen eszélyes maga viseletű volt, 's oly kitartó abban az iszonytató hőségben is mind végig³⁴ hogy én csodáltam mert a játék³⁵ szinte 11^{ig} tartott csak oly meleg nem lett volna 's a közöns. is nem a játék hoszaságáért³⁶ zugolodik hanem a hőség³⁷ miatt nekem is annyira meg fájdult³⁸ a fejem hogy alig láttam. Pribékéket felkerestem 's velök mentem a színházba az öreg Pribék szegény még most is mindig

¹⁵ na [Beszúrás.]

¹⁶ aztán [Beszúrás.]

¹⁷ hátra [Emendálva.]

¹⁸ játékaikat [Emendálva.]

¹⁹ Kanaán <de> egyébiránt [Emendálva.]

²⁰ egyébiránt <még> nem

²¹ de <...> valahányszor [A „valahányszor” az áthúzott szó fölé írva.]

²² tekintgetett [A „-kint” beszúrva.]

²³ pillantot [Beszúrás.]

²⁴ mintha [A „-ha” beszúrva.]

²⁵ anyámék [Emendálva.]

²⁶ zsiga [Átírás.]

²⁷ 17 [Átírás.]

²⁸ jó szívvel [Beszúrás.]

²⁹ inkább [Emendálva.]

³⁰ a régiebb kor [Beszúrás.]

³¹ emlékei [Átírás.]

³² volt, <de részint ... volt> minek leginkább [A „minek leginkább” az áthúzott rész fölé írva.]

³³ színészet [Az „e” beszúrva.]

³⁴ végig [Emendálva.]

³⁵ a <darab> játék

³⁶ hoszaságáért [Emendálva.]

³⁷ a <...> hőség

³⁸ fájdult [Emendálva.]

aggodik hol egyik hol másik³⁹ leánya fölött nagyon⁴⁰ szívesen⁴¹ láttak a kis Dávid is nő és szelidül nagyon olyan lesz éppen mint az apja. Kedves jó Anyám most kezeit csokolom majd máskor többet egész családunkat ölelem csokolom Etelkéje szerető leánya

U. i. Apám majd össze szid hogy helyet nem hagytam neki e papíron mert ő is akart utolagosan pár sort⁴² írni Ked. Anyámnak. Etelke –

103. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Székesfehérvár, 1854. május 31.

Kedves Ákosom!

Kimondhatlan örömet⁴³ szerzett⁴⁴ mind két leveled 's különösen kedvesen vettem pár soraid' melyben rólam meg emlékezel 's tudni ohajtod körülményeimet, azért tehát sietek minden alkalmat felhasználni, mikor⁴⁵ időm engedi; hogy Téged Ked. Ákosom értesítselek. Először is tudtadra adom miszerint én jelenleg itt Sz. Fehérvárt vagyok Ked. Apámmal; mit úgy hiszem meg is írt volt Neked utolsó levelében t. i. hogy itt fog vendég szerepelni, miután Pesten azokat egyelőre bevégezte. Itt ugyan mind össze tán még vagy 11 napot töltünk, mert utlevele Apámnak⁴⁶ csak 14 napra szól. De még ebből úgy é nem tudod, hogy hát én, mi véletlennek köszönhetem itlétemet hanem⁴⁷ mi röviden csak tudom elmondom; 's ha még is untatni fogna⁴⁸ hosszadalmasságom, talán te léssz oka, én csak kedves kötelességem érzem⁴⁹ teljesítve az által ha⁵⁰ veled társaloghatom: bár fájdalom hogy csak a távolból engedi nekünk ezt a sors⁵¹ 's ezért azt hiszem inkább⁵² meg nyerhetem így⁵³ türelmed' számomra, mint ha öt lépésnyiről szünet nélkül füledbe csevegnék. Hiszen azt tudhatod mily leverő 's nyomasztó ez az én állapotom mind testemre mind lelkemre nézve meg tapasztalhattad itthon léted alatt is. Azon⁵⁴ örökös feszültség, nyugtalanság,⁵⁵ a felett valjon⁵⁶ mit tegyek, hogy hamarabb lefolyhasson kihez forduljak, ki előtt esedezzem; így történt, 5 héttel előbb, mielőtt ide indulánk elmentem a megyeházához, a referenshez ebben az én ügyemben H... hoz tudakozódni 's meg tudni, ha valljon össze hívják e' már valaha a tanukat, miután hisz

³⁹ hol másik [Beszúrás.]

⁴⁰ fölött <hol a másik> nagyon

⁴¹ nagyon <örültek> szívesen

⁴² utolagosan <... ...> pár sort [A „pár sort” az áthúzott rész fölé írva.]

⁴³ örömet<...>

⁴⁴ sz[.]rzett [Átírás.]

⁴⁵ felhasználni, <a> mikor

⁴⁶ Apámnak [Beszúrás.]

⁴⁷ hanem [A „-nem” beszúrva.]

⁴⁸ fogna [A „-na” beszúrva.]

⁴⁹ érzem [Beszúrás.]

⁵⁰ teljesítve <akkor a mikor> az által ha [Az „az által” az áthúzott rész fölé írva.]

⁵¹ engedi nekünk ezt a sors [Beszúrás.]

⁵² inkább [Az „in” beszúrva; átírás.]

⁵³ így [Beszúrás.]

⁵⁴ [...] [Átírás.]

⁵⁵ nyugtalanság[.] [Átírás.]

⁵⁶ valjom [Átírás.]

mint tudod, vagy⁵⁷ ötöt szereztem még a többiekhez, 's e⁵⁸ mellé írásban gyűlölségem indoklását; sőt csatolványul,⁵⁹ egy folyamodványt is⁶⁰ részemről mely⁶¹ képviselőm jelen lehetőségét⁶² a⁶³ szembesítés alkalmával tartalmazta⁶⁴ nyújtottam be, a törv. székhez; 's mind ezek eredményéről és valami⁶⁵ bizonyost tudhatni⁶⁶ kerestem volt⁶⁷ fel a fentnevezett referenst több ízben⁶⁸ hasztalan, ugyan⁶⁹ míg egyszer végtére még is meg kaphattam a sok lotás futás után; 's ekkor pár órát folytonosan ez ügyről beszéltünk,⁷⁰ a mi engem annyira levert 's meg zavart hogy én kétségbe kezdtem esni, bár⁷¹ egyik szavával világosan kimondta ugyan: Habár⁷² miszerint elfognak választani, de a másikban, már ismét⁷³ vissza vonta, 's külömbféle oldalrol előmbbe tüntette e helyzetnek nyommasztó oldalát, 's a mikor én mindezekre⁷⁴ feleletül adtam azt hogy én⁷⁵ az Istenben 's a törvény igazságában helyezem⁷⁶ bizalmamat 's az igazságom érzetében azt követelhetem is, ő⁷⁷ reményemnek ez alapon vert horgonyát is kétté akarta törni. S több réá beszélő⁷⁸ modokat felhasznált, hogy én kereset levelemben felhozott első okok 's vádak helyett más okokat keressek 's ezeket vonjam vissza⁷⁹ mert ezek igen erős vádak, 's igen terhelők az alperesre nézve,⁸⁰ 's így ez ő általa ajánlott modot használva, könnyebb lesz az elválás is. Én erre egyszerűen és röviden, ezt feleltem: hogy én⁸¹ olyasmit, mi rajtam meg nem történt⁸² 's nem tapasztaltam nem fogok felhozni, azt pedig mi több⁸³ tapasztaltak,⁸⁴ után⁸⁵ meggyőződésre⁸⁶ bírt vissza vonni sohasem fogom, 's gyűlöletem, ennél fogva engesztelhetlen, halálos.⁸⁷ Erre ő elnémult 's láttam észrevettem szavai-

⁵⁷ vagy [Beszúrás.]

⁵⁸ 's <...> e'

⁵⁹ sőt <...> csatolványul

⁶⁰ is [Beszúrás.]

⁶¹ mely [Beszúrás.]

⁶² lehetőségét<.>

⁶³ lehetőségét <.> a

⁶⁴ tartalmazta [Beszúrás.]

⁶⁵ valami [Beszúrás.]

⁶⁶ tudhatni [A „-hatni” beszúrva.]

⁶⁷ volt [Beszúrás.]

⁶⁸ ízben [Beszúrás.]

⁶⁹ hasztalan <mindég> ugyan [Az „ugyan” az áthúzott rész fölé írva.]

⁷⁰ beszéltünk [Beszúrás.]

⁷¹ esni <mert> bár

⁷² Habár [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁷³ ismét [Beszúrás.]

⁷⁴ én <rem> mindezekre

⁷⁵ adtam azt hogy én [Beszúrás.]

⁷⁶ helyezém [Az ékezet áthúzva.]

⁷⁷ is, <de> ő

⁷⁸ beszélő [Emendálva.]

⁷⁹ 's ezeket vonjam vissza [Beszúrás.]

⁸⁰ az alperesre nézve [Beszúrás.]

⁸¹ hogy <.> én

⁸² történt [Emendálva.]

⁸³ több [Beszúrás.]

⁸⁴ tapasztalta[/] [Átírás.]

⁸⁵ tapasztaltak <s> után [Az „után” az áthúzott szó fölé írva.]

⁸⁶ meggyőződ<tem>ésre [Az „-ésre” az áthúzott rész fölé írva.]

⁸⁷ 'salálos [Átírás.]

bol,⁸⁸ hogy ezeket nem mint⁸⁹ saját nézeteit mondta nekem,⁹⁰ hanem csak hivatalának kénytelen szavai voltak. Ezután rögtön elmentem S. F.hez hogy őt⁹¹ e' párbeszédről értesítsem, mire ő is egyszerre azt az észrevételt tette, hogy ez hivatalos forma volt semmi egyéb,⁹² sőt neki azon ur H... ki is mondá, hogy elválasztatom sőt én is⁹³ még most látom át hogy sok részben jó⁹⁴ tanácsot is adott t. i. azt mondta: ha én a válást igen⁹⁵ sürgetem 's hamar lefoly, itt⁹⁶ kimondják az elválást, de⁹⁷ ott a felső törv.széken csupán csak azért is vissza vethetik, hogy rövidre volt az idő hagyva⁹⁸ hogy sem a⁹⁹ feleknek idejük lett volna e¹⁰⁰ lépés¹⁰¹ meg-gondolására.¹⁰² Így aztán némi biztatások¹⁰³ után¹⁰⁴ elválásomra nézve kissé meg nyugottam; 's hogy egy kis szorakozást nyerjek elhozott Ked. Apám magával, ide Fehérvárra 's úgy vagyok én most itt, nem engedve át magamat annyira¹⁰⁵ azoknak az¹⁰⁶ életemet gyöttrő, gondolatoknak, mik otthon szüntelen sorvasztják lelkemet¹⁰⁷ 's így jutottam most annyi időhöz, hogy¹⁰⁸ Neked is pár órát szentelhetek a társalgásra, azért kérek írj te¹⁰⁹ is a míg itt leszünk hogy ez idő¹¹⁰ alatt¹¹¹ veled foglalkozhassam¹¹² 's ez úgy nevezett¹¹³ szabadság időm legyen.¹¹⁴ Ez idő alatt mióta itt vagyunk Ked. Apám már kétszer lépett fel ez itteni kicsi szinpadon¹¹⁵ de azért még is csinos kis színházban a közönség igen jól fogadta Apámat, de azért eszélyesen, miután ez a kormány előtt úgy is¹¹⁶ annyira megbélyegzett városba csakis¹¹⁷ szigorú feltételek mellett bocsájtották Ked. Apámat; t. i. ő ha netán leg kisebb kitüntetésben¹¹⁸

⁸⁸ szavaiból/ [Átírás.]

⁸⁹ mint [Beszúrás.]

⁹⁰ nézeteit <voltak a ki ...> mondta nekem, [A „monda nekem,” az áthúzott rész fölé írva.]

⁹¹ hogy <neki> őt [Az „őt” az áthúzott szó fölé írva.]

⁹² semmi <más> egyéb

⁹³ én is [Beszúrás.]

⁹⁴ jó [Beszúrás.]

⁹⁵ igen [Beszúrás.]

⁹⁶ lefoly, <,> itt

⁹⁷ de [Beszúrás.]

⁹⁸ hagy/./a [Átírás.]

⁹⁹ /./ [Átírás.]

¹⁰⁰ /./ [Átírás.]

¹⁰¹ lépés [Beszúrás.]

¹⁰² meggondolás/./ra [Átírás.]

¹⁰³ némi <e'> biztatások

¹⁰⁴ [...]/ [Átírás.]

¹⁰⁵ annyira [Beszúrás.]

¹⁰⁶ az [Beszúrás.]

¹⁰⁷ szüntelen <váltják ... fel ...> sorvasztják lelkemet [A „sorvasztják lelkemet” az áthúzott rész fölé írva.]

¹⁰⁸ így <... ...> jutottam most annyi időhöz, hogy [A „jutottam most annyi időhöz, hogy” az áthúzott rész fölé írva.]

¹⁰⁹ /./e [Átírás.]

¹¹⁰ idő<t>

¹¹¹ alatt [Beszúrás.]

¹¹² alatt <... ...> veled foglalkozhassam [A „veled foglalkozhassam” az áthúzott rész fölé írva.]

¹¹³ 's ez úgy nevezett [Beszúrás.]

¹¹⁴ időm <... ...> legyen. [A „legyen” az első áthúzott szó fölé írva. A mondatvégi írásjel emendálva.]

¹¹⁵ szanpadon [Emendálva.]

¹¹⁶ úgy is [Beszúrás.]

¹¹⁷ városba <ugy> csakis

¹¹⁸ kintüntetésben [Emendálva.]

részesítették a közönség által Ked. Apám ugy is¹¹⁹ a további felléphetése¹²⁰ meg lesz gátolva 's így is felügyelett lesz réá. És ez itteni közönség úgy látszik, igen is félénk; – mert már a második föllépése alkalmával nem hogy többen lettek volna mint először hanem elenkezőleg – a mi nem nagy anyagi haszon réánk nézve... de most Isten veled már most ezt is tudod, Papírom¹²¹ is fogytán van, 's pedig gázdálkodni akarok vele, azért írtam ilyen keresztül kasul bocsáss meg majd jövőre többet, Anyámnak is írtunk már ő hála isten egészséges valamint¹²² egész családunk mihez Neked is hasonlot¹²³ kíván velem együtt Ked. Apám. És most¹²⁴ valamint én ezerszer csokollak úgy ő is hasonlón

ölel csokol, vagyok
szerető nővéred Etelke.

Sz. Fehérvár Máj $\frac{31}{854}$

U. i. ha irsz küld levéled az itteni színházhoz.

104. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. június 6.

Pest Junius 6^{án} 854

Édes Gáborom! épen ma egy hete irtatok nekem de ez nekem nagyon rég volt már de neked tudom foglalkozásod van igen de Etel vehetet volna magának időt egy levél írásra és tudatni vellem hogy hogy vagytok mint telik neki ideje hogy találja¹²⁵ ott magát¹²⁶ tudja¹²⁷ ő hogy engem mint érdekeltek és mégis oj hanyag én éjjel¹²⁸ nappal veletek foglalkozom épen most is az ő ügyiben¹²⁹ voltam¹³⁰ *Hubainál* és 9.^{dik} Juniusra vannak a tanuk¹³¹ behiva reggeli 9. orára azért¹³² ha még te nem jöhecz is édes ötlet talán jó volna haza küldened mert az a gazember ott jelen lesz és neki is job¹³³ lenne ott lenni ezt a rendeletet még a mult Szombaton kiadták és most sem¹³⁴ tudatták Vellünk és ha oda nem megyek nem is tudtam volna meg most se és Simon¹³⁵ is csak előtte való estve tudatná mint máskor tette én édes 8.^{án} budán a híd fogadonál fogom etelt várni Óh Édes be borzasztó ez az egyedüliség ha kijövök üres ha

¹¹⁹ [./] [Átírás.]

¹²⁰ felléphetése [A „h” beszúrva.]

¹²¹ tudod, <mert> Papírom

¹²² valamint [Beszúrás.]

¹²³ [./]asonlot [Átírás.]

¹²⁴ És <...> most

¹²⁵ tal./l]ja [Átírás.]

¹²⁶ magát [Emendálva.]

¹²⁷ magát <hogy> dudja [Átírás.]

¹²⁸ e[/]jel [Emendálva; átírás.]

¹²⁹ ügyi./en [Átírás.]

¹³⁰ vólt./m [Átírás.]

¹³¹ t[/]nuk [Átírás.]

¹³² a[/]ért [Átírás.]

¹³³ jo[/] [Átírás.]

¹³⁴ [/]em [Átírás.]

¹³⁵ és <... majd> Simon

bemegyek még üresse, hiába veszem¹³⁶ fel a Sárga iberokot nincs¹³⁷ kivel zsémbelni¹³⁸ azért
jöjjetek már haza ha most az Etel pere nem jön közbe bizony majd utánatok mentem¹³⁹
vólna és ha a nem tart még¹⁴⁰ vissza hogy el montad vólna no még csak e kellet hogy te is
itt légy hanem te édes légy itt igazán mi hamaráb most isten álgyon meg csókollak¹⁴¹ Zsu-
szikád¹⁴²

[boríték:]

Egressy Gábornak

a Színháznál

Sz. Fehérvártt

105. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Székesfehérvár, 1854. június 6.

Junius 6^{án}
854 Sz. Fehérvárt.

Kedves jó Anyám!

Már pár nap óta mindig készülök Kedves jó Anyámat tudositani de itt¹⁴³ most kezdenek
már¹⁴⁴ bennünket ez itteni családok barátságaikra méltatni, 's a sok ebédre 's délutánrai¹⁴⁵
hivogatásoktól alig jutt pár percz mit¹⁴⁶ kedves jo Anyámnak szentelhetnék a mi¹⁴⁷ pedig
szivem szerinti első kötelességem¹⁴⁸ volna teljesíteni hanem most ez itteni életről 's emberek-
ről csak¹⁴⁹ annyit; mennyit, az idő enged 's ked. Anyám tudni vágyát egyelőre kielégíti, a
többit majd otthonra hagyjuk. Most pedig először is tudtul adom Ked. Anyám hogy Szom-
baton estvére várhat benünket, de csak titokba azért: mi Ked. Anyám előtt is tudva t.i. a
színi ruhatár miatt, mit ha előre tudva hogy haza megyünk az illetők azonnal vissza köve-
telhetik azt¹⁵⁰ Kedves Apámtól.¹⁵¹

Édes Zsuzsikám, tegnap kezdte¹⁵² Etel hozzád e levelet és ma, 7dikén, estve 11 órakor én
folytatom. Ma estve, játék kezdetekor kaptam leveledet, és iszonyu zavarba hozott, mert

¹³⁶ ve<sze.>szem [A betűk kivakarva.]

¹³⁷ nics [Emendálva.]

¹³⁸ z[/émbe/./ni [Átírás.]

¹³⁹ [/jentem [Átírás.]

¹⁴⁰ [/ég [Átírás.]

¹⁴¹ csók[/llak [Átírás.]

¹⁴² [/su[/iká/./] [Átírás.]

¹⁴³ itt [Beszúrás.]

¹⁴⁴ kezdenek <már bennünket> már

¹⁴⁵ delutánrai [Emendálva.]

¹⁴⁶ mit [Beszúrás.]

¹⁴⁷ a mi<t>

¹⁴⁸ kötelességem [Az „-em” beszúrva.]

¹⁴⁹ emberekről <majd otthon legtöbbet most> csak

¹⁵⁰ azt [Beszúrás.]

¹⁵¹ Apámnak [Átírás.]

¹⁵² ke[/]dte [Átírás.]

már Etel számára alkalmat kapni lehetetlen, úgy hogy holnap, 8^{án} estvére otthon lehessen, de az Istenért,¹⁵³ hogy is küldhessem én őt egyedül, vagy hogy bizhassam idegen emberre?!

Azért édes, sok tusakodás után csak abban kellett maradnunk,¹⁵⁴ hogy az ő otthoni ügyét a jó Istenre bizzuk ez alkalommal, és reád és ügyvédünkre, tudván, és megnyugodván benne, hogy ti a tanuk¹⁵⁵ kihallgatásán jelen lesztek, és jelen létetek¹⁵⁶ szintugy meg teendi hatását a tanukra. Micsoda irtózatossá kisértés volt ez attól a gazembertől, hogy éppen akkorra tétesse a kihallgatást, mikor tudta hogy Etel hon nincs! No de semmi! az én jelszavam¹⁵⁷ édes – tudod, ez: „Jó az Isten!!!”

Megkérendjük a Pitli kocsisát, hogy ezt a levelet neked, ha, mint írad, ott várod Budán megérkezését, – neked rögtön kézbesítse, hogy így meglégy nyugtatva.

Az én dolgom itt, édes Zsuzsikám, igen szegényül megy. Nem hiába nem volt semmi jó sejtlemem Fejérvár iránt, mellynek kiaszott lelkét régen ismerem. Az első jövedelemből 14 pengőt kaptam, a másodikból ötöt, s ez így megy folyvást. Alig hiszem hogy innen összesen 70 – vagy 80 pengő ftnál többet haza vihessek, nem¹⁵⁸ számítva bele költségeinket.

Hetényitől Miskolcztól levelet kaptam, oda hiv vendég szerepekre, onnan Kassára és Eperjesre. Azonban¹⁵⁹ Ujfalusi már akkor meghívott Pécsre, s én ennek szavamat adva, Hetényi meghívását csak Julius közepén fogadhatom el,¹⁶⁰ s ezt neki meg is irtam. Pécs mindenetre jobb mint Miskolcz vagy Kassa, sőt Kassára talán nem is mehetnék, miután ott szerepeltem! –

Kedves jó Anyyokom, én is úgy volnék most mint te otthon, ha Etelkémet el nem hoztam volna. Sok mindenféle historiát fogunk neked majd beszélni, mellyek kifejlődtek, mióta néhány¹⁶¹ házzal érintkezésbe jöttünk, de ezeket itt elbeszélni lehetetlen.

Etelkém hiven elvégez mindent körültem, csakhogy néha egyet-mást itthon felejt. Rettentő drágaság van itt is édes! volt nap, hogy két pengőt fizettem egy silány ebédért.

Holnap, csütörtökön lesz jutalomjátékom és utolsó fölléptem Lear. – Pénteken pakolunk, Szombaton indulunk; de minthogy nekem Vörösmarty be üzent ide Nyékről, hogy hazamenőben őt látogassuk meg: tehát édes, Szombaton alkalmasint nála maradunk, és csak Vasárnap estvére fogunk haza érhetni. Addig is csókolunk. Isten veled!

E Gáborod
és Etelkéd

Kedves jó Anyám végezetül én is írnék¹⁶² még valamit ha Ked A[pám]¹⁶³ [a]nnyira¹⁶⁴ ki nem szorit a Papirosbol, na de hiába „id addák vissza a Kötsönt” – Kedves jó Anyám e’ legközelbbi

¹⁵³ [/]stenért [Átírás.]

¹⁵⁴ marad[/]unk [Átírás.]

¹⁵⁵ tanu[/] [Átírás.]

¹⁵⁶ létetek [Emendálva.]

¹⁵⁷ jelsza[/]am [Átírás.]

¹⁵⁸ vihessek, <sőt> nem

¹⁵⁹ Azonban [A „z” beszúrva.]

¹⁶⁰ fogadhatom<, > el

¹⁶¹ [/]ehány [Átírás.]

¹⁶² innék [Átírás.]

¹⁶³ [Szakadt levélpapír.]

¹⁶⁴ [Szakadt levélpapír.]

levélkéjének¹⁶⁵ pár engem illető sorai, csak nem úgy ha[tottak]¹⁶⁶ reám mint „Ernaniban don Silva Kürthangja”¹⁶⁷ a midön Ernani¹⁶⁸ k[is]zenvedve méltó¹⁶⁹ jutalmát venné – emlékeztek.... csak hogy éngem¹⁷⁰ nem egészen illy körülményekben nem is jo találhatott benne –¹⁷¹ Kedves Anyámnak a visza emlékezésnek¹⁷² e’ kürt hangját, amelyek visza rántottak azon utrol, melyen indulva a lelketem annyira sujtolo multak emlékéit a feledés tárházába ha vetni ohajtottam volna.. de most ne többet mert papirom si[n]cs¹⁷³, csak annyit¹⁷⁴ a viszontlátásig hogy ügyemben helyettem Istenemet ’s Anyámat kérem képviseltetni minden¹⁷⁵ jó emberim emlékébe ’s jó indulatában ajánlom magamat kezeit csokolom E Etelke

[címezés:]

Egressy Gábornénak

A Nemzeti Színháznál

Pesten

106. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pécs, 1854. július 4.

Pécs, július 4. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Velem ugyan megjáratta az Aprilist az a semmirevaló Ujfalussy; Egy lélek sincs itt közülök, híroket sem hallották az itteniek. Idáig elköltöttem már 12 pengőt, a visszamenetel bele kerül ismét 9 pengőbe, s így 20 pforintot és a sok időt ellopták¹⁷⁶ tőlem a gonosz szellemek. Még holnap estig várom őket, s ha nem érkeznek, nem marad egyéb hátra édes,¹⁷⁷ mint haza menni, s onnan rögtön vagy Debreczenbe, vagy egyenesen Tisza Ujlakra; mert itt az arany hajónál, hol szállva vagyok 52 pengő krajczárt fizetek a szobáért egy napra. Talán még marad annyi pénzem ha haza megyek, hogy valamerre elmehetek vele. Az itteni színház tulajdonost már háromszor kerestem, de nem találtam hon; ő talán tudni fog valamit felőle, jönnek-e ide Ujfalusyék vagy sem. Mohácson találkoztam egy pillanatra Benczével, Hatost nem láttam, majd visszamenőben meglátogatom őket. Katicscsal itt találkoztam, ő volt

¹⁶⁵ levélkéjének [Átírás.]

¹⁶⁶ [Szakadt levélpapír.]

¹⁶⁷ [A záró idézőjel emendálva.]

¹⁶⁸ Ernani [A levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁶⁹ Kürthangja <a mely boldogság> a midön Ernani k[is]zenvedve <...> méltó [Az „a midön Ernani k[is]zenvedve” az áthúzott rész fölé írva.]

¹⁷⁰ éngem [Az „-em” beszúrva.]

¹⁷¹ nem is jo találhatott benne – [A levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁷² [/] [/]isza emlékezésnek [Átírás.]

¹⁷³ [Szakadt levélpapír.]

¹⁷⁴ annyit [Átírás.]

¹⁷⁵ képviseltetni[/] <...> minden [Átírás.]

¹⁷⁶ [/]llopták [Átírás.]

¹⁷⁷ éde [Emendálva.]

ollyan szives, hogy¹⁷⁸ jött velem mindenfelé..... Épen e perczben volt nálam a színház tulajdonos megbízottja Liebing orvos, ez mondja, hogy Ujfalussy őket egy sorral sem tudósította jövelele felől. Tehát mondom, ha holnap estig nem érkeznek: Csütörtökön megyek Mohácsra, az nap ott leszek Hatosékkal, s pénteken estvére várhattok édes..... Ugyan szerencse hogy Etelkét el nem hoztam, mert a mint jobban fölvettem, 14 pengőt költöttem eddig, tehát ez a kis kirándulás 28 pengőbe az az 70 váltóba kerülend.

Ismét el kezd a balsors bennünket üldözni, de hiszen jó az Isten! – ki legyen velünk...

Csókollak: E Gábor

sk

[címezés:]

Egressy Gábornénak

Kórház utca 2^{ik} Szám

Pesten.

107. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Mátyfalva, 1854. július 22.

Mátyfalva jul. 22. 854

Édes Zsuzsikám!

Sok viszontagság után végre tegnap reggel ide érkeztünk. Végtelen út ez édes! A hőség és unalom igen elkínzottak bennünket a lassu gőzösökön. Pénzemmél szerencsésen ki jöttem, okos és takarékos gazdálkodás mellett, még maradt is egy pengő forintom; de biz én nem is reggeliztem sem nem vacsoráltam a gőzöson mert¹⁷⁹ úgy napjában kettőnk étkezése 4 pengőbe került volna; Etelkát azonban éhezni nem hagyhattam. Majd három egész nap ültünk gőzhajón, és három éjjel. Én csak a második helyre váltottam magamnak jegyet, de a becsületes conductorok megengedték, hogy leányomat meglátogathassam az első helyen, hanem látogatásom reggeltől estig, és estvétől reggelig tartott. A gőzöson mindjárt mindenki megismert és megszólított. Valami gróf Odeschalchi¹⁸⁰ is jött velünk, ki talán téged meg fog nem sokára látogatni Pesten, hogy kis asztalt csináltasson¹⁸¹ általad, mert erről sokat beszéltünk.

Gerzeni Gábor sógorunk igen nagy örömmel fogadott bennünket feleségestől; mind ketten igen kedves jó emberek. Ajánlották rögtön hogy elvitetnek kocsijokon Ujlakra, mihelyt akarjuk; marasztottak ugyan, hogy mulassunk náluk, de én siettem. Az öreg néni nem volt otthon, a szomszéd faluban volt. A pap tehát befogatott miután megebédeltünk, és elindultunk,¹⁸² Beregszászon azonban¹⁸³ előmbe áll egy fiatal ember hogy nem E. G. vagyok-e? De igen, mondom. Mert őt ugymond Székely István küldi előmbe kocsival. No ez ugyan pompás dolog, hogy találkozunk, mondom, és a Gerzeni kocsisának egy pengő borra valót ad-

¹⁷⁸ [/]ogy [Átírás.]

¹⁷⁹ mer[/] [Átírás.]

¹⁸⁰ Odesch[/]lchi [Átírás.]

¹⁸¹ csináltasso[/] [Átírás.]

¹⁸² el[/]..]ultunk [Átírás.]

¹⁸³ azonban [A „z” beszúrva.]

tam, s visszaküldtem. Székely István pedig¹⁸⁴ Ujlakon várt, ott egy Mózer¹⁸⁵ nevű rokonához be vitt reggelire (mert Beregszászon megháltunk), és aztán rögtön jöttünk ide, hol az egész Székely család tárt karokkal és elragadtatással várt és fogadott bennünket. Az öreg Székely¹⁸⁶ néni tisztel csókol. Ez igen áldott háznép nem lelik helyünket. A jövő szombaton fogok csak először fölléphetni Hamletben. Ugyan jó hogy darabokat hoztam... Hanem édes a gőzösön majd megjártam. Estve késő szálltunk Tokajban más gőzösre, és én a sötétben egy nyitva levő szenes lyukba léptem; de egy vasrácsot megkaptam, s nem estem bele, hanem a jobb kezem vállban igen megrándult; másnap mozdulni sem tudtam, most azonban¹⁸⁷ már annyira vagyok vele, hogy mint látod irok, de csak úgy hogy a bal kezemmel teszem fel az asztalra. Hanem azért ne ijedj meg, mert az árníkés víz igen jót tesz, neki, s két nap alatt semmi¹⁸⁸ baja sem lesz, sőt már most is játszhatnám vele szükségből. Gerzeninek a kis fiatal felesége igen jó gazdasszony, s a fajtók olyan híres ezen a vidéken a gazdasszonyságról, hogy minden pap csak azt kérdezi, hol van még ebből a családból ha csak akkora leány is mint az öklöm, mert azt mindjárt elkapják. Ugy egyeztünk Gerzenivel hogy én előre megírom neki mikor megyek arra visszamenet, és ő akkorra össze csödi magánál a család minden pereputyát, hogy őket nála mind együtt találjuk, és néhány nap ki mulassuk magunkat együtt. Gerzeninek már két kis leánya van. Csak attól tartok, hogy sok időt kell itt töltenem a készülétek miatt. Székely¹⁸⁹ István megígérte Pázmánnak hogy elvisz hozzá Szigetre, ha itt végeztem. Most édes Isten áldjon meg! írj nekünk rögtön, és sok ujságot Etelka csókol. Gerzeniek is Székelyék is sokat emlegetnek téged is, anyámat is Zsigával együtt.

Csókoklak

E Gábor
sk

Én Imreékkel vagyok egy házban, Etel pedig Istvánékkal van, más háznál a szomszédban.

[címzés:]

*Egressy Gáborné asszo[nynak]*¹⁹⁰

Kórház utca 2^{ik} Sz. *Pesten*

108. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. július 29.

Pest Juli 29 – 1854

Édes Gáborom!

Leveled tegnap kaptam de reá nem válaszolhattam addig mig bizonyost nem tudtam írni. Édes mostani szállásunkat¹⁹¹ 200 pengőre vitte fel a házi asszony és még 2 pengőt a sze-

¹⁸⁴ pegig [Átírás.]

¹⁸⁵ Mó[.]er [Átírás.]

¹⁸⁶ Székely [Beszúrás.]

¹⁸⁷ azon[.]an [Átírás.]

¹⁸⁸ se[.]i [Átírás.]

¹⁸⁹ Székely [Emendálva.]

¹⁹⁰ [A bélyeg és a postai pecsét miatt nem látszik a teljes címzés.]

¹⁹¹ szállásunkat [Emendálva.]

mét¹⁹² kihordásáért a kapu kulcsokat elfogják venni és a ház mester fogja nyitni¹⁹³ édes ha mingyárt a régi árát¹⁹⁴ hagyta volna is meg nem lehetne megmaradni mert a Vi[...] ¹⁹⁵jött a házhoz és borzasztó¹⁹⁶ randa бүдös¹⁹⁷ nép én mióta itt van nem merem az ajtót ki nyitni hogy rosszszul ne legyek a szagtól.¹⁹⁸

Én¹⁹⁹ tehát már fogadtam is szállást²⁰⁰ a nyár utcza Szegletén a Kórházzal szembe első emeleten 3²⁰¹ szoba 1²⁰² elő szobával és konyhával 2 kijárással ez is 200 pengő de édes kénytelen voltam ki venni mert nekünk való szállást nem taláтам sehol ezért az árért²⁰³ mert borzasztó fel vitték mindenüt a ház béreket

itt a mi házunktól minden lakó kimegyen azért édes mig nem láttad ne haragudjál érte hogy a heljet hogy olcsóbbat vettem volna fel még drágábbat vettem a szállás²⁰⁴ igen szép és kényelmes²⁰⁵ és aki most benne lakik igen dicséri hogy télen jól hadja²⁰⁶ magát fűteni mert a káljhák²⁰⁷ mind jók.

Édes egész²⁰⁸ utatokon mindég nyugtalan voltam de anyira²⁰⁹ hogy szinte rosszszul voltam belé és még²¹⁰ álom²¹¹ is mindég rossz nyugtalan volt mit nem tudtam magamnak megmagyarázni hogy miért van de most már tudom mert neked bajod²¹² volt édes istenem hátt az én előérzetem mindég igaz mert az uton mind a ketőtöket féltettelek hogy valami baj ér de hála²¹³ istennek²¹⁴ hogy nem veszéljes²¹⁵ a másik előérzet az volt hogy a rokonok jól fognak fogadni és ugy is volt minek igen örültem és anyám is hát etel hogy találta magát köztök én igen szeretem hogy etel olj körökbé fordul meg láthatja a szives magyar családokat mikről neki semmi²¹⁶ fogalma sem volt itt de erről majd ha hon lesztek sokat igen sokat édes te épen²¹⁷ ma lépsz fel ott²¹⁸ először és mikor reá gondolkod úgy²¹⁹ dobog a szívem csak nem

¹⁹² szemet [Emendálva.]

¹⁹³ nyitni [Emendálva.]

¹⁹⁴ árát [Emendálva.]

¹⁹⁵ [Olvashatatlan szó.]

¹⁹⁶ [Jorzasztó [Átírás.]

¹⁹⁷ [Jüdös [Átírás.]

¹⁹⁸ szaktól [Átírás.]

¹⁹⁹ En [Emendálva; az „n” beszúrva.]

²⁰⁰ szállást [Emendálva.]

²⁰¹ 2 [Átírás.]

²⁰² [/] [Átírás.]

²⁰³ árét [Emendálva.]

²⁰⁴ szállás [Emendálva.]

²⁰⁵ kényelmes [Emendálva.]

²⁰⁶ hagyja [Átírás.]

²⁰⁷ káljhák[/] [Átírás.]

²⁰⁸ egész[/z [Átírás.]

²⁰⁹ [Nyira [Átírás.]

²¹⁰ meg [Emendálva.]

²¹¹ álman [Átírás.]

²¹² bajoj [Átírás.]

²¹³ hálá [Emendálva.]

²¹⁴ istenek [Átírás.]

²¹⁵ veszéljes [Emendálva.]

²¹⁶ se[/mi [Átírás.]

²¹⁷ [/pen [Átírás.]

²¹⁸ ótk [Az ékezet áthúzza; átírás.]

²¹⁹ [/gy [Átírás.]

mint mikor itt léptél fel²²⁰ először úgy meg törődöm hogy ha otthon felejtetek valamit mit csinálsz azért édes Etelkém²²¹ vigyáz és gondos légy Édes jövő leveledbe ird meg miket és hányat jádczol ha Szigetre még elviszed Etelt vagy otthagyd Székelyjénél Etelnek az ügyébe²²² voltam Simonnál 22^{én} adta be az írásokat az adó bevallásnál sok komédiám²²³ volt három nap jártam míg meg kaptam a jövő holnap végére hazajössz ugyi édes mert akkor már az etel többi tanuitt is ki akarják²²⁴ halgatni és hogy a Szembesítés megtörténhessen akkor osztán mingyárt hamarab fog menni enyit erről más újságot²²⁵ nem tudok irni mert én nem megyek sehová a Színház csak pangásban van napról napra alig jön be a napi költség ezt az öreg papné mondá anyámnak különben Remyvel Rémitik a közönséget a színházból mert mint vendég lép fel igaz a minap az utczán taláтам Felekit és megkínált a Sávhegyi[sic!]²²⁶ lakásával hogy megyek ki mint hogy magam vagyok mert fizeti és egész nyáron még²²⁷ csak egyszer volt kin hát én használjam köszöntem²²⁸ de mondtam ha időm lesz csak falura²²⁹ megyek ki azok falusiak meglátogattak Emmi Feri manci néni mind igen tisztelnek és híjtak de még mindekoráig²³⁰ nem mehettem és most meg nem mehetek mert a szállást mindég fogják nézni és nem is megyek²³¹ addig míg tölled levelet nem kapok ismét és benne valamit²³² Székelyjének²³³ az öregnek²³⁴ kezét csókollom a többit tisztelem a rokonokat mind egyig²³⁵ csókolom most pedig benneteket Édes enyimek ezerszer csókollak Zsuzsikátok²³⁶

Édes az aztallal ne kinozd sokat etelt mert mindjárt²³⁷ meg fogom rajta²³⁸ ismerni ha haza jön²³⁹

²²⁰ vel [Átírás.]

²²¹ Ete/kém [Az „l” beszúrva.]

²²² ügy[.]be [Átírás.]

²²³ komédiám [Emendálva.]

²²⁴ ki aka[.]ják [Átírás.]

²²⁵ újságok [Átírás.]

²²⁶ Sávhegyi [A „b” beszúrva.]

²²⁷ meg [Emendálva.]

²²⁸ köszöntem [Emendálva.]

²²⁹ [.]falura [Átírás.]

²³⁰ mindekorá[.] [Átírás.]

²³¹ megek [Emendálva.]

²³² benne <...> jalamit [Emendálva.]

²³³ Székelyjének [Emendálva; átírás.]

²³⁴ öregnek [Átírás.]

²³⁵ mind <igen> egyígi [Emendálva.]

²³⁶ Zsuzsikákok [Átírás.]

²³⁷ mindjárt [Emendálva.]

²³⁸ [.]ajta [Átírás.]

²³⁹ Édes az aztallal ne kinozd sokat etelt mert mindjárt meg fogom rajta ismerni ha haza jön [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

109. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Tiszaújlak, 1854. július 31.

Tisza Ujlak, július 31. 1854.

Kedves Zsuzsikám!

Tegnap és tegnapelőtt játsztam két első szerepemet itt T. Ujlakon.²⁴⁰ Tömérdék bajjal volt képes Székely Pista a műkedvelő társulatot megalakítani, s nekem még egyszer annyi bajomba került velők az előadást rendezni. Ezt én előre gondoltam, de már mit lehetett egyebet tennem? bele kellett²⁴¹ vágnom. Jó akaratot lelkesedést eleget tapasztaltam a játszóké részéről, de hijjába, ez mind nem elég; valamennyi új, járatlan, egy szóval mindent egymagának kellett tennem, igazitanom, rendeznem, sőt végezmem. S képzelheted édes, hogy kifárasztott testileg lelkileg ez a két darab! alig van már lélekzetem. Láttam, és belátták a társulat alakítók is, hogy itt öt előadást, most e nagy dologidőben egymás után rendezni lehetetlen; azért úgy terveztünk, hogy én két hétre²⁴² átrándulok Szigetre Pázmánékhoz lejátszom vagy hatot, aztán az alatt itt ezek újra betanulnak vagy két darabot, az alatt a mezei dolog is szűnik, s én visszajövet időhaladék nélkül fölléphetek még egypárszor itt velők. Azonban tegnap annyira föllelkesültek, közönség²⁴³ és műkedvelők, játékom és szavalásom által, hogy erőltetnek még egy hetet ezuttal is itt töltenem, s Lázár a pástort (melly nálok be van tanulva,) Szombaton velők előadnom. Természetes hogy kívánatuknak engednem kelle, pedig már Pázmánnak is irtam hogy a jövő Vasárnap Szigeten föllépének velők.

Egyébiránt tömérdék fáradtságomat és törődéseimet némileg jutalmazva látom mert e parányi teremben két huszas bementi ár mellett két estve kétszáz pengő forintot vettem be, s a napi költséget leszámítva belőle 180 pforint tiszta hasznom maradt. Az elragadtatás határtalan. Három, négy megyéből özönlenek előadásimra: Szatmár Ung, Bereg, és Ugocsa birtokos urai. Az a megbecsülhetlen jó fekvése van e városnak, hogy a közel és távolabb fekvő minden helységek tele vannak földes urakkal, környékén,²⁴⁴ s a falvak igen közel fekszenek egymáshoz. Most ismét egy újabb terv van keletkezőben a szathmári uraságok közt. Ott is műkedvelő egyletet akarnak szerkeszteni, s engem oda vitetni. Csakhogy mind ennek egymás után kellene történnie mert majd ki kopok az időből. Hát te hogy vagy kedves Annyokom? miért nem válaszoltál első levelemre? Etelkám ügye miben van? Irjál az Isten áldjon meg, de rögtön és sokat. E pillanatban csupán eddigi körülményeinkről akartalak röviden tudósítani, mihelyt magamat össze szedem, mert mindenem szerte van: azonnal küldök neked néhány forintot; mert a Betlen szavába nem sokat bízom. Hát Ákos még sem irt? Etel igen jól találja magát, igen kapós az uri házaknál, s mindenki szereti sőt bálványozza. Engem is annyi felé hinak, visznek, hogy már bele untam a faluzásokba. Fáy Andráséknak, és Feriéknak²⁴⁵ kiket üdvözlünk, mindezeket hiven referáld édes! Most Isten veled! Betlennek is írok, mihelyt rá érek. Csókollak

E Gáborod.

²⁴⁰ T. ujlakon [Átírás.]

²⁴¹ kel[...]/ [Átírás.]

²⁴² h[...]/tre [Átírás.]

²⁴³ k[...]/zönség [Átírás.]

²⁴⁴ körn[...]/ékén [Átírás.]

²⁴⁵ és Feriéknak [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

NB A jövő Hétfőn vagy Kedden az az 7 – vagy 8^{ik} Augustusban²⁴⁶ minden esetre indulok innen Szigetre, azért leveledet már ezentul oda utasíthatod.

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Kórház Utcza 2^{ik} Szám. Pesten.

110. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Mátyfalva, 1854. augusztus 1.

3^{dik} levél.

Mátyfalva, Kedden²⁴⁷ Aug. 1. 854.

Kedves Zsuzsikám!

Kéress engedelmet a házi asszonytól, és egy kis türelmet a házbérért, míg haza érkezem, mert nem merek illy messze földről, honnan nem is tudom, jár-e pénzes posta Pestre vagy sem, egyszerre annyi pénzt levélbe tenni. Ha talán addig Betlen a 200 pengőt kifizetné, abból édes mindjárt a házbért fizessd ki, ebből a (huszonöt pft)²⁴⁸ 25²⁴⁹ pengőből pedig rögtön a kamatokat a takarékpénztárba és zálogházba, ha már kitelt volna ez utóbbiaknak is az idejük. Nem is szükség mondanom édes, hogy gazdálkodjál, mert ámbár jól kezdődött meg itteni munkám, de Isten tudja, hogy végződik, és Pest innen igen messze van, s ha a keresetből az uti költséget le vonjuk, melly 140 pengő forintra is rá megy mindössze, – édes kevés marad.

Ugyan miért nem irsz már édes?.. talán valami bajod van? Hát Etelkánk ügye miben van? az asztal nem igen biztat, hogy a tartáspénzt megkapjuk. Kérdezd meg te is. Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget.. Szeretnék már otthon lenni, mert itt, úgy látom mit sem dolgozhatom benne. Irj édes egy kis harci ujságot is mert itt semmit sem tudok egyebet, mint hogy Munkács és Sziget közt 145 ezer emberből álló tábor lesz fölállítva.

Ez itt igen lelkes nép, szinte a tenyerén hordoz s ha ideje volna az embernek itt időzni, sok pénzt lehetne csinálni. A jövő vasárnap Székely Imre ad hangversenyt Ujlakon, mellyben én is részt veszek egypár szavalmánnyal; aztán az utána való Kedden megyek Szigetre. A Beregmegyei főnök, valami Tabódi, majd meggyűjtötte a bajomat. Ránk iratott, hogy mi célra játszanak velem a műkedvelők? hogy én mutassam ki engedyemet, hogy játszhatom, és hogy a darabokat előleges vizsgálat alá adjuk. Én Székely Pistával rögtön mentem NagySzöllőstre, hogy magamat igazoljam, a fő szolgabíróhoz, Lehóczkyhoz,²⁵⁰ a ki igen becsületes ember s mindent eligazítottunk. Etelke egészséges; fürdünk²⁵¹ a tiszában gyakran, s ez mind kettőnknek igen jót tesz. Isten veled édes! irj azonnal. Csókolunk, én Gábor és Etelkéd.

²⁴⁶ az az 7 – vagy 8^{ik} Augustusban [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²⁴⁷ Kedden [Beszúrás.]

²⁴⁸ (huszonöt pft) [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²⁴⁹ 20 [Átírás.]

²⁵⁰ [..]hóczkyhoz [Átírás.]

²⁵¹ fürdünk [..] [Átírás.]

Fáy Ferinéék,²⁵² és Andrásék ö nagyságukat igen tisztelve üdvözöljük.²⁵³

Jobb kezemnek még most sem vehetem hasznát a szinpadon. Ha Betlen megfizet: küldj belőle Ákosnak édes vagy 10 pengőforintot.

U. i.²⁵⁴ Édes megengedj hogy így megvárakoztattalak, ez a levél már öt nap óta hever itt, mert innen hetenként csak egyszer megy Hétfőn²⁵⁵ pénzes posta az az delizsánsz. Tegnap estve játsztam itt utolsót Garriket; egy hét előtt adtam Hamletet és Egyenes utat, több előadást lehetetlen volt rendezni a műkedvelőkkel, kiktől az Isten örizzen meg minden jámbor színészt.. Ó édes, majd elbeszélem mennyi kinokon mentem át... valóban nem érdemli ez a jövedelem, bár itt összesen²⁵⁶ 200 pengőnél többet kerestem 3 szereppel. És pedig új kinok várnak ismét, mert Szathmárról egy küldöttség jött a tegnapi előadásra, hogy oda engem két szerepre meghíjanak, – ismét műkedvelőkkel. Persze hogy el fogadtam; tehát innen édes holnap, Hétfőn, ha csak lehet indulok Szigetre, ott leszek két hétig. Onnan augusztus vége felé megyek Szatmárra, ott leszek egy hétig, onnan Károlyba hinak egy játékra; tehát Septemb. első hetében otthon leszünk.²⁵⁷

111. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. augusztus 5.

Pest augusztus 5 1854

Édes Gáborom!

Első leveled 22 júliusba volt írva megkaptam 28^{án} második 31^{én} kaptam 4 augtba meg és így mikor én a második leveled kaptam²⁵⁸ te is az én válaszm igen akkor kaptad meg amibe mit csak tudtam mind tudatám veled kivén az egyet mit magam²⁵⁹ is csak néhány napja tudok hogy azon gaz embernek 30 napot adtak válasra az Etel fojamodványára²⁶⁰ és követelésére nézve. Etel ne feledje kérni istent hogy Ötet²⁶¹ segítse és ne engedjen felette a gonoszoknak győzelmet mert ez a gaz ember mindent elkövet hogy ne keljen neki fizetni és én pedig nem tudom hogy a törvény széknél igazság lesz é vagy sem tudhatod te is²⁶² minő emberek akikkel ügyünk van polgár meg monda világosan hogy 2 év előt ne is számoljunk hogy az elválás

²⁵² Ferinéék [Az „-ék” beszúrva.]

²⁵³ üdvözöljük [Emendálva.]

²⁵⁴ [./] [Átírás.]

²⁵⁵ Hétfőn [A sor fölé írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²⁵⁶ összesen [Emendálva.]

²⁵⁷ -getre, ott leszek két hétig. Onnan augusztus vége felé megyek Szatmárra, ott leszek egy hétig, onnan Károlyba hinak egy játékra; tehát Septemb. első hetében otthon leszünk. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²⁵⁸ <meg>kaptam

²⁵⁹ [./]gam [Átírás.]

²⁶⁰ fojadodványára [Átírás.]

²⁶¹ hogy <.> Ötet

²⁶² [./]s [Átírás.]

meg legyen egy²⁶³ pár hete hogy Bécsből²⁶⁴ egy való pert mit itt mind két törvény szék elválasztott visza küldték mint hogy²⁶⁵ két éve nem vólt egészen a pernek és azon vissza utasítással hogy kezdjék újra és a Szent Széknél mert még ugy mond a feleknek nem²⁶⁶ is vólt elég idő hagyva a ki béküllésre így hát nekünk is türni és szenvedni kell mindenbe

Édes igen örülök hogy olj jól van sorsod de hiszen kell is és én hiszem hogy isten megsegít bennünket csak légy türelmes azoka²⁶⁷ mükedvellők iránt mert csak az ö közre munkállásokkal lehet neked hasznod édes itt a színháznál szörnyü rosszszul megy ma már 5^{dik} és fizetést nem kapot más²⁶⁸ csak a kardalnokok szegény bátyám nem tud hová lenni a neje 6 hétig fog lenni földön és hogy pénzt küldhessen neki ismét 50²⁶⁹ pengőt vett fel kamatra de nem a más bajával²⁷⁰ foglalkozzam mondanád hogyha halhatnám de édes az ember némi vigaszt²⁷¹ lát magára nézve²⁷² ha más bajait is tudja nekem ugyan²⁷³ sok bajom²⁷⁴ van először²⁷⁵ szörnyü egyedül vagyok másodszor nincs²⁷⁶ pénzem harmadszor a ház bér édes ez a legnagyobb bajom miután nem is maradunk a házba arra kérlek édes hogy minél hamaréb küld és későben pedig a huszonött pengőt azon leánynak mert csak egy hólnapra vólt kérve vagy ha lehet a ház bérrel²⁷⁷ egygyüt küld²⁷⁸ fel édes tudod hogy 5^{én}²⁷⁹ sokszor hallom²⁸⁰ ezt emlegetni azért figyelmeztettlek reá Édes²⁸¹ ha Szatmárra el mehecz csak meny el most használd fel az időt mikor közelibe vagy²⁸² édes ugy kébzellek most mint mikor Kubinyiéknál vóltunk ha Szatmárra elmegy édes Cseresnyés Tanárt fölkeresd ez is rokonunk és a leánya Etelt mint kis leányt itt pesten látta is Édes anyámnál a rokonok közzül látott é valamék²⁸³ mikor felléptél de csak szeretnék is köztök lenni hogy hallanám mit beszélnek mert csak hiszem²⁸⁴ hogy most büszkéek lesznek a rokonukra. Édes tudom hogy a könyvedbe nem sokat dolgoztál de nem azért mondom hogy hát mért nem hanem mert tudtam is hogy ugy el lész foglalva hogy legkiseb időd sem marad reá de csak mulasd ki magad édes majd itthon hejre fogod pótolni itthon vége lesz a mulatcságnak Édes Etel nem vitt felső ruhát pedig ti most sokat jártok szekéren²⁸⁵ meg ne hüljön se a leánya sem az apja Ákos még most sem írt nem tudom elgon-

²⁶³ meg legyen <...> egy

²⁶⁴ [/]écsből [Átírás.]

²⁶⁵ küldték <mert> mint hogy [A „mint hogy” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁶⁶ nei [Átírás.]

²⁶⁷ [/] [Átírás.]

²⁶⁸ [/]ás [Átírás.]

²⁶⁹ 5[/] [Átírás.]

²⁷⁰ bajával [Emendálva.]

²⁷¹ figaszt [Emendálva.]

²⁷² nézv[/] [Átírás.]

²⁷³ ugan [Emendálva.]

²⁷⁴ baj[/]m [Átírás.]

²⁷⁵ e[/]őször [Átírás.]

²⁷⁶ nics [Emendálva.]

²⁷⁷ há[/]bérrel [Átírás.]

²⁷⁸ küd [Emendálva.]

²⁷⁹ 3én [Átírás.]

²⁸⁰ [/]llom [Átírás.]

²⁸¹ Edes [Emendálva.]

²⁸² vagy [Beszúrás.]

²⁸³ látott é <...> valamék

²⁸⁴ hi[/]jem [Átírás.]

²⁸⁵ szekeren [Emendálva.]

dolni hogy ő most oly²⁸⁶ hanyag a haza írásra te pedig²⁸⁷ édes írjál mingyárt Szigetről is most isten velled Édes csókollak mind kettőtöket

Zsuzsikád

Édes a napokba megpróbáltam az asztalt iratni többek közt azt kérdeim írt é már Etel sok-szor azt írta hogy már 8 magyarnak írt többet is kérdék majd ha haza jöss el olvasod eltettem csókollak

112. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Máramarossziget, 1854. augusztus 9.

Sziget Aug 9^{én}
854.

Szeretett Kedves jó Anyám!

Éppen ma vettük második levelét Kedves Anyámnak mi még ugyan tegnap ide²⁸⁸ érkezett; velünk²⁸⁹ együtt de Pázmán feledékenységből csak ma reggel adta át. Kedves²⁹⁰ Anyám a mit ügyemről²⁹¹ említ e²⁹² levelében t. i. hogy két év előtt szó sincs a²⁹³ tökéletes²⁹⁴ elválasztásról²⁹⁵ még abba csak meg nyugodnám ha erről biztosítva volnék²⁹⁶ 's tovább is nem huzodnék de tartok tőle; főleg miolta itt vagyunk 's rá²⁹⁷ gondolok oly nyugtalanság fog el hogy egész napokon át tűnődöm és nincs²⁹⁸ meg az a vidámsága lelkemnek milyennek lennie kellenék²⁹⁹ különösön³⁰⁰ míg Imréék körül voltam 's láttam³⁰¹ azt a kimondhatatlan boldogságot és örömet miben az a pár él, kétszeresen elbusit³⁰² 's érezteté velem boldogtalanságomat. De ezt nem azért mondom ne³⁰³ hogy úgy vegye Anyám mint ha meg bántam volna azt a mit tettem 's folytatok³⁰⁴ sőt ellenkezőleg százszorosán él bennem a gyűlölet az iránt a ki úgy³⁰⁵ boldogtalanná tőn 's lelkemet ennyire elkínozta csak az vigasztal hogy eljön még egykoron a számadásnak nagy napja 's meg lakolnak³⁰⁶ a bűnösök bűneikért 's számadásra³⁰⁷ vonatnak

²⁸⁶ ol[/] [Átírás.]

²⁸⁷ te <...> pedig

²⁸⁸ ide [Beszúrás.]

²⁸⁹ érkezett; <ide> velünk

²⁹⁰ át. <azt> Kedves

²⁹¹ ügyemről [Az „e” ékezte áthúzva.]

²⁹² e' [Beszúrás.]

²⁹³ [/] [Átírás.]

²⁹⁴ <.tökéletes

²⁹⁵ elválasztásról [Az ékezet áthúzva.]

²⁹⁶ erről biztosítva volnék [Beszúrás.]

²⁹⁷ [/]á [Átírás.]

²⁹⁸ nincs [Átírás.]

²⁹⁹ kértlenék [Átírás; emendálva.]

³⁰⁰ különösön [Emendálva.]

³⁰¹ [/]áttam [Átírás.]

³⁰² el[/..]sit [Átírás.]

³⁰³ mondom <mintha> ne

³⁰⁴ 's folytatok [Beszúrás.]

³⁰⁵ ú[/..] [Átírás.]

³⁰⁶ la/kolnak [Emendálva.]

³⁰⁷ számadásr[/] [Átírás.]

miért kérem is naponta az Ég Urát³⁰⁸ az én Menyei Atyámat a ki nem hagyja el az ő hozzá fohászokodó gyermekeit itt e' földön. Csak ilyen kétségek közt ne kellene lengnem tengnem mert joformán életnek sem³⁰⁹ is³¹⁰ nevezhetem ezt az én helyzetemet, csak ez alol mentene³¹¹ már fel az én jó Istenem és Atyám, hogy ne válnék már egy öröklétté a³¹² kínos helyzet réám nézve. Kedves Anyám írja meg ha kihallgatták a³¹³ hátra³¹⁴ lévő tanukat, 's hogy mit mondanak a törvényszéknél, bizonyos é³¹⁵ elválasztatásom elegendőnek tekintik e a felhozott okokat. És a Pénzre nézve is mi kilátásom lehet. Rövid³¹⁶ idő alatt czélt érek é a folyamodvány következtében, vagy csak majd a váló per végeztével³¹⁷ lehet³¹⁸ némi reményem írja meg legközelebb Ked. Anyám körülményesen. De hogy a pénzről van szó most jut eszembe³¹⁹ Apám kéri Ked. Anyámat hogy ha Bethlen Miklos meg adná a³²⁰ pénzt így intézkedjék Ked. Anyám először is: A házbért fizesse meg Ked. Anyám, másod: Erzsinek Adjon Ked. Anyám 30 pfrt a 25³²¹ helyett; ha nem sokalja Ked Anyám, ha pedig igen, akkor tegyen belátása szerint a hogy jobbnak látja Ked. Anyám. ezen kívül Singert elégítse ki, a multiakért Kedves Anyám nem ez ujabbiakért³²² érti é Kedves Anyám; 's annak menyiségét,³²³ meg láthatja Anyám; az Apám Asztalán³²⁴ lévő, Singer féle árjegyzéken. Ezek után küldjön Ákosnak vagy 10 pengő forintot. De ha mind ezek iránt reményeink meg hiusulhatnának Bethlenben; azt rögtön írja meg Kedves Anyám, 's akkor³²⁵ mindezikről Ked. Apám fog egyszerre intézkedni³²⁶ 's innen Pénzt küldeni. Mire e' levelem venné Ked. Anyám azt hiszem már Ked.³²⁷ Apám 3^{dik} levelét³²⁸ is venni fogja mit még Ujlakrol küldött³²⁹ a³³⁰ diligenceon³³¹ 25 pfrttal. Apám³³² éppen ma lép fel először „Hamlet”ben holnap³³³ „Kean”ben és így tovább hatszor 's mind ezt két hét alatt akarja³³⁴ bevégezni hogy aztán 22^{dikén} e' hónapra innen Szathmárra³³⁵

³⁰⁸ urát [Átírás.]

³⁰⁹ sim [Emendálva.]

³¹⁰ is [Beszúrás.]

³¹¹ ment./ne [Átírás.]

³¹² [/] [Átírás.]

³¹³ a [Beszúrás.]

³¹⁴ [/]átra [Átírás.]

³¹⁵ [/] [Átírás.]

³¹⁶ [/]övid [Átírás.]

³¹⁷ [/]ége./tével [Átírás.]

³¹⁸ [/]ehet [Átírás.]

³¹⁹ es./embe [Átírás.]

³²⁰ a [Átírás.]

³²¹ [/]5 [Átírás.]

³²² ujabbi<t>akért [Az „-akért” beszúrva.]

³²³ menyiségét [Emendálva.]

³²⁴ As./talán [Átírás.]

³²⁵ ak./or [Átírás.]

³²⁶ intéz./edni [Átírás.]

³²⁷ már <a> Ked.

³²⁸ levé./jét [Az ékezet áthúzva; átírás.]

³²⁹ Ujlakrol <te> küldött

³³⁰ küldött <Apám> a

³³¹ [/]iligenceon [Átírás.]

³³² pfrttal. <... ...> Apám

³³³ holngp [Átírás.]

³³⁴ alatt <igy e .> akarja

³³⁵ szathmárra [Átírás.]

meheünk az ottani mükedvelőkkel játszó bár a sok alkalmatlanságok után³³⁶ mikk ez jár³³⁷ Apám tökéletesen meg elégette a velők játszt. De mind az itteniek valami Várad Gábor nevezetű földbirtokos nevében mind még ott Ujlakon az ottaniak a sok bíztatások 's jót állások³³⁸ után réa bírták Apámat hogy ott vagy 2töt 's már az itteniek is fel kérték hogy u. 1et³³⁹ játszek³⁴⁰ velők³⁴¹ t. i.³⁴² „Kalmár³⁴³ tengerész” t ott³⁴⁴ Szathmáron pedig még nem tudom hogy mik lesznek³⁴⁵ az előadando Darabok hanem azt³⁴⁶ hiszem minden esetre a legkönnyebben³⁴⁷ mehetők – ámbár³⁴⁸ azzal bíztatják Apámat az itteniek³⁴⁹ értem allatta³⁵⁰ birtokosokat hogy a³⁵¹ Szathmári Mükedvelő társulat³⁵² egészen más mint az Ujlaki volt sokkal jobban rendezett és jobb és személyzettel³⁵³ is lehetőleg elvannak látva. Innen ha csak lehet 22^{dikén} szeretnének elindulni Szathmárfelé Ujlakon át hol már ha előre³⁵⁴ tudósítjuk jövetelünkről³⁵⁵ Székely Pistáék egész Mátyfalva 's Ujhely³⁵⁶ ki jön Ujlakra előnkbe³⁵⁷ különben is csak negyedorányira³⁵⁸ van egymástól 's³⁵⁹ az oly barátságos nép hogy igazán fogalmam sem volt arról a szíves öszinte vendég szeretettől a mivel itt irántunk viseltettek úgy hogy a³⁶⁰ meg szolítás is már az első találkozás³⁶¹ alkalmával a³⁶² legbizalmasbb te szolítás volt. 'S most hogy körökből el távoztunk úgy érzem magam mintha családunkbelieket³⁶³ hagytam volna újra el. Mind a³⁶⁴ Székelyék³⁶⁵ családja Mátyfalván. Mind az oda fertály orányira eső Ujhelyben lakó³⁶⁶ Ujhelyiek kikeről majd csak otthon bővebben oly családias szívességgel viseltettek irántunk s mind a mellett kimondhatlan tisztelettel hogy elfelednem

³³⁶ [/tán [Átírás.]

³³⁷ já./ [Átírás.]

³³⁸ állások [Átírás.]

³³⁹ 2töt <... ..> 's már az itteniek is fel kérték hogy u. 1et [A „'s már az itteniek is fel kérték hogy u. 1et” az áthúzott rész fölé írva.]

³⁴⁰ játsék./ [Átírás.]

³⁴¹ játsék <...> velők [A „velők” az áthúzott szó fölé írva.]

³⁴² velők <itt> t. i. [A „t. i.” az áthúzott szó fölé írva.]

³⁴³ t. i. <...> „Kalmár

³⁴⁴ tengerész” t <be kérték fel Apámat hogy velők játsék> ott

³⁴⁵ lesznek [A „-nek” beszúrva.]

³⁴⁶ ./zt [Átírás.]

³⁴⁷ legkönnyebbek [Átírás.]

³⁴⁸ ámbár [Emendálva.]

³⁴⁹ itteniek [Emendálva.]

³⁵⁰ allatta [Beszúrás.]

³⁵¹ hogy <az> a

³⁵² társ./lat [Átírás.]

³⁵³ és <...> személyzettel

³⁵⁴ ha <. > előre [Az „előre” az áthúzott betű fölé írva.]

³⁵⁵ tudósítjuk <ők> jövetelünkről

³⁵⁶ 's Ujhely [Beszúrás.]

³⁵⁷ el./nkbe [Átírás.]

³⁵⁸ <fél>negyedorányira [A „negyed” az áthúzott „fél” fölé írva.]

³⁵⁹ van <Mátyfalvától> egymástól 's [Az „egymástól 's” az áthúzott szó fölé írva.]

³⁶⁰ ./.../ [Átírás.]

³⁶¹ találkozás [Emendálva.]

³⁶² alkalmával <már> ./ [Átírás.]

³⁶³ családunk<at> <... kellett volna> belieket [A „-belieket” az áthúzott „volna” fölé írva.]

³⁶⁴ a [Beszúrás.]

³⁶⁵ Székelyék [Emendálva.]

³⁶⁶ Ujhelyben lakó [Beszúrás.]

nem lehet 's nem is fogom soha; de most Kedves Anyám megyek a Színházba az az csak tán a harmadik szobába; 's nem folytathatom apámnak is segélyemre van szüksége majd holnap végzem be³⁶⁷ levelem addig³⁶⁸ is több jut eszembe. Kedves Anyám a tegnapi közönség igen szép számmal volt a színházban 's azt hiszem ma még többen lesznek³⁶⁹ miután az idő is kedvezőbb mint tegnap volt³⁷⁰ itt bár itt mind untalan esik csak néha pihen meg egy kicsit,³⁷¹ mihez itt már szokva vannak. Tegnap estve ismerkedtem meg az itteni hotvolékel úgy mint valami báro Stoykánéval 's családjával³⁷² 's a már fentebb is említett Váradi Gábor nejével³⁷³ kiktől ma meg is hívtunk holnap ebédre a báronéhoz ki ide pár orányira lakik épen a soaknánál de most többet nem írhatok mert sok a dolgom Apámmal³⁷⁴ kezeit csokolom ezerszer 's egész családunkat³⁷⁵

maradok³⁷⁶ szerető léánya

Etelke

113. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest 1854. augusztus 13.

Pest augustus³⁷⁷ 13 – 1854

Édes Gáborom!

A levelet mibe pénzt³⁷⁸ küldél meg kaptam tegnap az az 25 pengőt először is budára mentem 5 forintot³⁷⁹ fizettem 10 pengőt pedig mán miolta elmentél elköltöttem³⁸⁰ ezt mingyárt meg kellett fizetnem 5 forinton egy topánkát vettem 2 huszason egy pár kesztyűt³⁸¹ Zálogházba³⁸² a jövő hólnapba kel csak³⁸³ fizetni mosás 2 f 30 x így megy a pénz³⁸⁴ töllem pedig a fősvénységig³⁸⁵ gazdálkodom hát³⁸⁶ az a sok krajczáros kiadás a mi naponta van mit nem is tudok mind³⁸⁷ hogy mire megy csakhogy el ment és nincs látatja. marad még nállam 6 f 20 x pengő a 25 pengőből kérlek Gábor ha a ház bért nem küldöd is már addig még haza nem jössz de a

³⁶⁷ holnap <be> végzem be

³⁶⁸ levelem <...> addig

³⁶⁹ lesz./ek [Átírás.]

³⁷⁰ tegnap <most> volt [A „volt” az áthúzott szó fölé írva.]

³⁷¹ kicsit. [Az írásjel emendálva.]

³⁷² családjából [Átírás.]

³⁷³ nejével [Átírás.]

³⁷⁴ apámmal [Átírás.]

³⁷⁵ család./nkat [Átírás.]

³⁷⁶ m./radok [Átírás.]

³⁷⁷ augstus [Emendálva.]

³⁷⁸ pén./t [Átírás.]

³⁷⁹ for./ntot [Átírás.]

³⁸⁰ elköltötte./ [Átírás.]

³⁸¹ kesztyűt [Emendálva.]

³⁸² Zálogh./zba [Átírás.]

³⁸³ /sak [Átírás.]

³⁸⁴ pé./ [Átírás.]

³⁸⁵ fősvénységig [Emendálva.]

³⁸⁶ [...] [Átírás.]

³⁸⁷ míd [Emendálva.]

leánynak a 25 pengőt küld meg és 4 pengőt a kamatott mert a leányt bátyám elküldte a háztól mert a neje megmenta hogy mikor hazajön ott ne legyen mert meg nem szenvedni tovább azért írom mert tudhatod hogy milyenek az emberek ne hogy az³⁸⁸ legyen mondva³⁸⁹ hogy miatunk kel³⁹⁰ még³⁹¹ tovább is ott tartani a háznál ezt én ki akarom kerülni és már meg untam hogy mindég kérdik küldöt é már Gábor a leánynak pénzt a postán³⁹² mindenünnen lehet pézt küldeni kérdezd meg Pázmánt hogy szokot küldeni Gózonnak a levélhordó mondá hogy ez minden felörül kap postán vagy küld és soha el nem vész³⁹³ nekem már ez 4^{dik} levelem hozzád és majd mindenikbe volt Etel dolgából vallami most is anyit írhatok tegnap délelőt voltam Hubainál³⁹⁴ a vidéki tanuknak³⁹⁵ még most sem küldé el³⁹⁶ a kihalgatást de nagyon meg ígérte hogy nyugot legyek mert rövid időn elfogja küldeni az itteni tanuk kihalgatását pedig³⁹⁷ az a gaz ember sürgette és időtt is túszték ki reá de én Etel nevébe mondám hogy mig haza nem jön addig maradjon el mert személyesen jelen³⁹⁸ akar lenni Etel ígérte³⁹⁹ is nagyon hogy nem⁴⁰⁰ fogják ki halgatni Etel⁴⁰¹ nélkül de⁴⁰² azért én még utánna fogok jobban is járni Simont⁴⁰³ soha sem találom hon a segédjeivel pedig nem ér a semmit akár hányszor⁴⁰⁴ beszéllek⁴⁰⁵ a mi észrevéttelem van reá sok volna leírni csak elég lesz ennyi is az asztaltól kérdém⁴⁰⁶ hogy Simon hogy veszi az Etel ügyét azt felelte nem mind arany a mi fénylik de bizony magam is azt tartom reá nézve titeket nem biztat az asztal hogy a tartás pénzt megkapja engem⁴⁰⁷ pedig polgár nem csak az asztal⁴⁰⁸ de a másikkal sem nagyon biztat és Simonra nagyon haragszik nem mondá miért de bizonyosan nem úgy tett megint ahogy kellett volna és mint Simonnak szokása jól mondják amik tyúk kárál keveset tojik ez is sokat tud beszélni⁴⁰⁹ azt mondja meg kel várni mit válaszolon a gaz ember és akkor gerendayt kel elő venni hogy mikor az Ajándék levelet írta mit beszélt neki az az ember és hogy adta neki tudtára a levél tartalma hogy hogy legyen ha ő gerenday becsülletesen fog⁴¹⁰

³⁸⁸ [/z [Átírás.]

³⁸⁹ mondvi/ [Átírás.]

³⁹⁰ [/l [Átírás.]

³⁹¹ [/ég [Átírás.]

³⁹² postá/ [Átírás.]

³⁹³ vé/ [Átírás.]

³⁹⁴ voltam <...> [/ubainál [Átírás.]

³⁹⁵ tanuk<at>nak [A „-nak” az áthúzott rész fölé írva.]

³⁹⁶ [/l [Átírás.]

³⁹⁷ pediá [Átírás.]

³⁹⁸ je/ [en [Átírás.]

³⁹⁹ igerte [Emendálva.]

⁴⁰⁰ [/m [Átírás.]

⁴⁰¹ Ete [Emendálva.]

⁴⁰² d [Emendálva.]

⁴⁰³ Simon [Emendálva.]

⁴⁰⁴ hanyzor [Emendálva.]

⁴⁰⁵ beszéllek [Emendálva.]

⁴⁰⁶ kérdéd [Átírás.]

⁴⁰⁷ e/ [gem [Átírás.]

⁴⁰⁸ asz/ [al [Átírás.]

⁴⁰⁹ nem mondá miért de bizonyosan nem úgy tett megint ahogy kellett volna és mint Simonnak szokása jól mondják amik tyúk kárál keveset tojik ez is sokat tud beszélni [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁴¹⁰ fogy [Átírás.]

felelni⁴¹¹ úgy más fordulatott fog⁴¹² a tárgy igérni de ezt⁴¹³ senkinek ne mondjátok⁴¹⁴ mert ez tanács képen van adva majd többe beszéllünk ha hazajössz most Betlenről tegnap előtt délbe ide küldi a legényét hogy a méltóságos Gróf nem teljesítheti ígéretét mert még maga sem kapott egy garast sem a jószágáról de miheljest kapni fog⁴¹⁵ azonnal maga fogja el hozni⁴¹⁶ és köszönettel ki fog fizetni⁴¹⁷ már hogy mikor lesz azt csak isten tudja édes tehát türelem ismét istenem az egész életünk csak türelem Édes azért hogy a könyved határ ideje közelget csak a mig lehet és mennyit lehet csak jádczogy mert hiszen ha már azt a roppant utat tetted⁴¹⁸ igazán legyen benne hasznod de ezt nem is szükség mondanom. Én még mindéig nem voltam Péczelen ha akartam volna sem tehettem mert a házat mindég nézik még senki ki nem vette talán nem is veszik mindenki drágálja másodczor⁴¹⁹ Péczelről⁴²⁰ el jött a főzőné tehát⁴²¹ cseléd nem lévén én ezt tudva hogy mentem⁴²² volna ki Kazincziné⁴²³ idebe volt tegnap ment ki és ő vitt is cselédet az után majd meg látom hogy ki mennek⁴²⁴ é vagy sem bajos a házat magára hagyni miután a házba is sok újjak⁴²⁵ jöttek lakni azt irod írjak ujságot azt tudod nem sokat szoktam tudni ezt talán már tudod hogy Battyányi Kázmér megholt Párisba De Cau Mari⁴²⁶ itt van és nem sokára⁴²⁷ fel fog lépni párt⁴²⁸ fogója⁴²⁹ az a gaz ember azoknak édes tervök van egygyüt de⁴³⁰ ha isten igazságos nem hágy el minket én hiszem⁴³¹ és⁴³² hiszek benne Édes hát a hazajövedeled hogy lesz Naményba el fogsz é menni mint első leveledbe írtad kérlek⁴³³ ha csak lehet meny el hozzájok had ismerjenek meg téged is Etelt legaláb a családból én úgy se fogom őket látni soha tudom és Etelnek sem fog az ártani hogy oljan közép rendő életett is lát boldogokat és hogy azok is boldogok nem csak a gazdagok és hogy ő azokhoz legyen közeléb mint⁴³⁴ a másíkokhoz és tanulja el töllök a háziasságot most pedig isten álgyon meg mind kettőtöket

Csóköllak Zsuzsikátok⁴³⁵

⁴¹¹ feleli [Emendálva.]

⁴¹² fogy [Átírás.]

⁴¹³ dezt [Emendálva.]

⁴¹⁴ mo[./]djátok [Átírás.]

⁴¹⁵ fogy [Emendálva.]

⁴¹⁶ hoz[./] [Átírás.]

⁴¹⁷ fizetni [Emendálva.]

⁴¹⁸ tedded [Átírás.]

⁴¹⁹ másodc[./]or [Átírás.]

⁴²⁰ fēczelről [Átírás.]

⁴²¹ té[./]át [Átírás.]

⁴²² men[./]em [Átírás.]

⁴²³ Kazincz[./]né [Átírás.]

⁴²⁴ me[./]nyek [Átírás.]

⁴²⁵ ú[./]ak [Átírás.]

⁴²⁶ [./]ari [Átírás.]

⁴²⁷ sok[./]ra [Átírás.]

⁴²⁸ [./]t [Átírás.]

⁴²⁹ fogó[./] [Átírás.]

⁴³⁰ d[./] [Átírás.]

⁴³¹ hiszom [Átírás.]

⁴³² és [Beszúrás.]

⁴³³ [./]érlek [Átírás.]

⁴³⁴ mi[./]t [Átírás.]

⁴³⁵ Zsuzsikáto[./] [Átírás.]

[címezés:]
Egressy Gábor urnak
Máramaros
Szigeten

114. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
ÉS EGRESSY ETELKÁNAK
Pest, 1854. augusztus 17.

Pest augustus 17^{én}
1854

Édes Gáborom!

Éppen⁴³⁶ e pillanatba⁴³⁷ kaptam Betlentől 50 pengő forintott és Érzsinek ki is fizettem 30 forintott pengőt belőle ákosnak nem küldök addig míg a te hozzád irt levelére nem válaszol⁴³⁸ akkor megírod⁴³⁹ mit külgyek neki azt írja betlen hogy a többit is miheljest körülményei engedik⁴⁴⁰ azonnal meg fogja⁴⁴¹ küldeni most ugyan éppen a legnagyobb⁴⁴² zavarból⁴⁴³ huzot ki ezen pénz mert három nap óta anyit⁴⁴⁴ mérgelöttem⁴⁴⁵ hogy talán sárgaságba esem miatta a mit ez a haszontalan leány nekem okozot azon pénz⁴⁴⁶ miat de majd el mondom ha itthon lesztek csak enyit nincs nekünk senkink e földön⁴⁴⁷ magunk közt kel nekünk mindent fel találni. Etel levelét vettem és nem szeretem hogy hát mint írja napokat ügyn aggódik azzal ő nem fog czélt érni mert időnap elöt el hervasztja magát és azzal csak azon gaz embernek hagy maga⁴⁴⁸ győzelmet tenni⁴⁴⁹ mi az elválását illeti az bizonyos⁴⁵⁰ hogy meg fog történni és miheljest haza jön szembesíteni⁴⁵¹ fogják de a tanu kihalgatáson azért kel hogy ott legyen⁴⁵² mert a másiknak is lesznek tanui⁴⁵³ azt az időt pedig édes leányom mit most apáddal töltesz⁴⁵⁴ magad hasznára fordísd mulas itthon ugys eleget vagyunk magunk-

⁴³⁶ Ép[/]en [Átírás.]

⁴³⁷ pil[/]anatba [Átírás.]

⁴³⁸ vála<...>szolsz

⁴³⁹ megírd [Átírás.]

⁴⁴⁰ endedik [Átírás.]

⁴⁴¹ meg foja [Emendálva.]

⁴⁴² legnggyob [Átírás.]

⁴⁴³ [/]avarból [Átírás.]

⁴⁴⁴ anyát [Átírás.]

⁴⁴⁵ mérgelötte[/] [Átírás.]

⁴⁴⁶ pén[/] [Átírás.]

⁴⁴⁷ [/]öldön [Átírás.]

⁴⁴⁸ mag[/] [Átírás.]

⁴⁴⁹ [/]jenni [Átírás.]

⁴⁵⁰ bi[/]onyos [Átírás.]

⁴⁵¹ [/]zembesíteni [Átírás.]

⁴⁵² lenyen [Emendálva.]

⁴⁵³ tanü [Átírás.]

⁴⁵⁴ tölte[/] [Átírás.]

ra⁴⁵⁵ ha hazajössz már Kazinczyné várva vár és mindjárt ki kel hogy menyünk⁴⁵⁶ mert talán a Högyésziné lakadalma is akkora fog lenni mit nagyon szeretnének hogy ott jelen lennél egy hétig voltak Emmivel ide be és többször meglátogattak igaz otlikhoz megy férhez⁴⁵⁷ a hölgy futárba igen szépen volt meg említve hogy Tisza ujlakon miljen nagy tisztelettel voltak apád játéka iránt Édes leányom mi Imréék boldogságát illeti te ha oljat lácz csak arra gondolj⁴⁵⁸ hogy neked is olj bóldogságod lesz egy hozzád hasonló⁴⁵⁹ férjjel mit meg is ad isten neked érdemed szerént és⁴⁶⁰ a jövő⁴⁶¹ jónak örülj a mult szomorúságot egészszen el kel hogy felejsd most pedig neves egygyet *Janka*⁴⁶² levelet irt bátyámnak hogy küldjön neki kótákat *melt*⁴⁶³ a *Glófné*⁴⁶⁴ énekelni taníttatja⁴⁶⁵ tehát mint kész⁴⁶⁶ Énekesné⁴⁶⁷ fog egyszerre minket meg lepni francziskát⁴⁶⁸ mára várja bátyám⁴⁶⁹ kébzelem mikor a szellemét kérdi⁴⁷⁰ hogy feleljen⁴⁷¹ neki hogy lesz é belöle énekesné hogy miket mondhat neki Én azt kérdém az én szellememtől lesz é Gábornak oljan szerencséje Szigeten mint ujlakon volt azt felelte kellene lenni és az utolsó szót oljan érthetetlenül irta hogy kérdém⁴⁷² ismét hogy hát mi kellene neki felelé egy magyar királyné többet nem kérdék tölle mert aki⁴⁷³ ezt írta⁴⁷⁴ nem volt az én szellemem hanem rosznak tartám s félbe hagytam kérdéseimet. mint most írásomat is és édes Etelkém ne légy bus ne had hogy engem még az is aggaszon hogy te ott rosز kedvő szomoru vagy tudod azt mondja⁴⁷⁵ a nóta jó az isten jót ad nékem héj szolgabíró vesz el engem most isten óltalmába ajánlak titeket és öriszen minden rosztól

Csócollak szerető anyád és
és Szerető⁴⁷⁶ anyokod⁴⁷⁷
Zsuzsikád⁴⁷⁸

⁴⁵⁵ m[/]gunkra [Átírás.]

⁴⁵⁶ menyük [Emendálva.]

⁴⁵⁷ férhe[/] [Átírás.]

⁴⁵⁸ gondol[/] [Átírás.]

⁴⁵⁹ ha[/]onló [Átírás.]

⁴⁶⁰ [/]s [Átírás.]

⁴⁶¹ [/]övö [Átírás.]

⁴⁶² Jdnka [Átírás.]

⁴⁶³ mert [Átírás; Szentpétery Zsuzsanna sógornője, Glatz Franciska testvérének, Glatz Jankának a raccsolását igyekszik érzékeltetni.]

⁴⁶⁴ [Szentpétery Zsuzsanna sógornője, Glatz Franciska testvérének, Glatz Jankának a raccsolását igyekszik érzékeltetni.]

⁴⁶⁵ taníttatj[/] [Átírás.]

⁴⁶⁶ ké[/] [Átírás.]

⁴⁶⁷ Énekesné [Emendálva.]

⁴⁶⁸ farcziskát [Emendálva.]

⁴⁶⁹ bátyá[/] [Átírás.]

⁴⁷⁰ ke[/]di [Átírás; emendálva.]

⁴⁷¹ feleljen [Az „-el” beszúrva.]

⁴⁷² kédém [Emendálva.]

⁴⁷³ a[/]i [Átírás.]

⁴⁷⁴ irt[/] [Átírás.]

⁴⁷⁵ modja [Emendálva.]

⁴⁷⁶ Szere[/]ö [Átírás.]

⁴⁷⁷ [/]nyokod [Átírás.]

⁴⁷⁸ Zsuzsiká[/] [Átírás.]

ma nagy szerü⁴⁷⁹ ki világítás lesz a színházba az énekesek megjöttek és ma lépnek fel először a Kunokba mind⁴⁸⁰ írókat meg hová írjak ez után levelet⁴⁸¹

115. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Máramarossziget, 1854. augusztus 18.

M Szigeth. Aug. 18. 1854.

Édes Zsuzsikám!

A postamester jobban tudja mint Gózon, hogy innen csak egyszer lehet pénzt küldeni egy héten Pestre, mert a dilizsánsz csak egyszer megy; más levélbe nem pakolhatok pénzt mert nem áll jól érte a postahivatal. Mivel békét nem hagysz: itt küldök 80⁴⁸² nyolczvan⁴⁸³ pengő forintot, ámbár⁴⁸⁴ ez csak néhány nappal érkezik meg hamarább mint mi. Ebből 40 pforint a házbér, 25 pforint az Erzsie; – három vagy négy pforint a kamatja, s a fenmaradó 11, vagy 12 pengőforint pedig szükségéidre való. Igazad van abban, hogy ha már illy messzire jöttem be kellenék járnom ezt a vidéket, hogy ne mennék üres kézzel haza, de hisz tudod, hogy az utlevelem September 16-dikán kitélik. Azért édes rögtön menj el a rendőrhivatalba Kirchner tanácsnok urhoz, ez igen humanus ember, és terjeszd elébe a dolgot, magyarul ő jól ért, és⁴⁸⁵ beszél is; kérdezd meg tőle nevemben, hogy nem lehetne-e más utlevelet kapnom, még két vagy három⁴⁸⁶ hónapra, a nélkül hogy illy⁴⁸⁷ messze utról vissza kellene⁴⁸⁸ mennem?.. s kérj tőle tanácsot vagy utasítást, micsoda lépéseket kellene tennem e végett, mert sem én nem tudom az eljárást sem te. Mondjad, hogy NagyKárolyba, Debreczenbe, NagyVáradra és Aradra szándékoznám még ezuttal⁴⁸⁹ elmenni; de be kellene irni az utlevélbe, hogy utam⁴⁹⁰ célja: vendégszerepeket adni, mert a mostaniból kimaradt és e miatt nehézségeim is voltak. Meglehet, hogy a Szathmári megyei főnökség hivatalos útján is kaphatok új utlevelet; majd megpróbálom. Ha nem biztatnak ott, sem Pesten Kirchner nem ad kedvező választ: akkor September első hetében honn leszünk, s ez esetben nem sok pénzt viszünk, mert itteni egész keresetem 140 pengőforintnál⁴⁹¹ nem lesz több, s ebből 80 pengőforint a költségem tehát a tiszta haszon 60 pft. Szobám és evésünk⁴⁹² e korcsmában 13 nap alatt 55 pengő forint,⁴⁹³ a

⁴⁷⁹ nagy szerü [Átírás.]

⁴⁸⁰ mi [Átírás.]

⁴⁸¹ ma nagy szerü ki világítás lesz a színházba az énekesek megjöttek és ma lépnek fel először a Kunokba mind írókat meg hová írjak ez után levelet [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁴⁸² 70 [Átírás.]

⁴⁸³ 80 <hetven> nyolczvan [A „nyolczvan” az áthúzott szó fölé írva.]

⁴⁸⁴ ambár [Emendálva.]

⁴⁸⁵ es [Emendálva.]

⁴⁸⁶ vagy három [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrással, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁴⁸⁷ ill [Emendálva.]

⁴⁸⁸ kelleke [Átírás.]

⁴⁸⁹ ezúttal [Az ékezet áthúzva.]

⁴⁹⁰ hogy <vendégszerepeket adni> utam

⁴⁹¹ pengőforintnál [Átírás.]

⁴⁹² és <napi> evésünk

⁴⁹³ 55 <60> pengő forint

mosás 5⁴⁹⁴ pengő, az uti költség Ujlakrol⁴⁹⁵ ide és vissza 28 pengő; tehát ha még az apróságot is össze számítom többre megy itteni költségem 90 pengőnél, pedig izzadok mint az igás ló, ezért a nehány forintért; nyolczszor játszani 12 nap alatt többnyire a legnagyobb szerepeket, s kétszer próbálni mindenből: csodálom hogy még birom. Holnap utolsó fölléptem Lear lesz, holnapután megyünk e szép de hideg és szegény országból, hol azonban mindamellett sok széplelkű jóbarátot találtam, miről majd otthon.

Hanem⁴⁹⁶ most jut eszembe: mit csinálók én Etellel ha még vagy hat hétig vidéken akarok maradni? Magában csak nem küldhetem illy nagy utra valaki nélkül? S hol kapok illyen valakit? Azért édes tégy az utlevélre nézve azt, a mit te Etel körülményeihez képest jobbnak látsz; ha maradhat még hat hétig velem, jó, úgy folyamodjál; ha pedig⁴⁹⁷ nem maradhat, s ha fontosabb az ő ott létele mint az én hat héti vagy⁴⁹⁸ két hónapi keresetem, úgy hagyd el.

Mi az asztallal nem iratunk soha, hiszen megtiltottad. Etel jegypénzére nézve teljesen nyugodt lehetsz, akárki mit beszél. Gerendai megígérte, hogy ha László öt gyanusitani fogja, nyilatkozni fog, a törvényszék előtt; azért Simonnak kell kívánni, vagy Etelnek a törvényszéktől, hogy Gerendayt hallgassa ki, minthogy ő⁴⁹⁹ szóval⁵⁰⁰ kíván ez ügyben nyilatkozni.

Akármerre veszem Szathmárról utamat, ne félj, Naményba mindenesetre elmegyek, mert szavamat adtam Gerzseningnek. Hogy látott-e már eddig játszani valamelyik rokon: nem tudom, mert nálam egy sem volt.

Itt iszonyu a drágaság. Egy köből zab 10 pengő forint, egy adag rostélyos 20 pengő krajczár. Iszonyu a katonaság száma⁵⁰¹ s még 170 ezer jön erre a vidékre.

116. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. augusztus 23.

Pest augustus 23^{án}

1854

Édes Gáborom!

16áról írt leveledet tegnap estve kaptam azért sietek neked válaszolni mert⁵⁰² már nem hiszem hogy több levelet irjak neked mert minden levél oda menetelének 6 nap kel így tehát ez utolsó mert már hazajöttök de a hazajöveletek nem tudom hogy lesz mert a tisztai⁵⁰³ gőz hajozás megvan darab időre szüntetve a víz kicsinsége miat és így nincs⁵⁰⁴ más mod mint

⁴⁹⁴ 7 [Átírás.]

⁴⁹⁵ [/]lakrol [Átírás.]

⁴⁹⁶ otthon <... ..> Hanem [A kihúzott rész tizenegy sor.]

⁴⁹⁷ pedig [Beszúrás.]

⁴⁹⁸ héti <keresetem> vagy

⁴⁹⁹ ő [Beszúrás.]

⁵⁰⁰ szóval [Az ékezet áthúzva.]

⁵⁰¹ száma [Beszúrás.]

⁵⁰² me[/]t [Átírás.]

⁵⁰³ dunai [Átírás.]

⁵⁰⁴ nics [Emendálva.]

debreczeny felé jönnötök⁵⁰⁵ haza de⁵⁰⁶ hiszen majd meglátod magad de ha történetesen Debreczennek jöttök az Etel dolgába tehetnétek valamit mert Benkö Kálmán ott van és talán akkorra már ott lesz a rendelet hogy kihalgassák mert a vidéki tanuk kihalgatását⁵⁰⁷ nagyon soká szokták meg küldeni és hogy nagyon jó volna ha ez egy uttal megtörténhetnék Etelnek nagy vigasztalást írok mert az ő perének nem kel fel menni Bécsbe csak azoknak kik azért lettek Reformátossá hogy elválhassanak az új rendelet szerint az⁵⁰⁸ új házasságokat⁵⁰⁹ nem szabad elválasztani⁵¹⁰ egészszen csak⁵¹¹ ágytól asztaltól és ez szerint aligha a Feleki pere is nem így fog járni mert neje katólikus volt és Katolikus pap eskette⁵¹² meg és azért azt⁵¹³ mondá Pólgár hogy ha a pénzed meg kaphatása is olj bizonyos volna mint az el választás semi bajod sem volna azt is mondá hogy Nagy⁵¹⁴ István⁵¹⁵ már nem fog a te peredbe be főjni mit ugy láttam ki beszédéből hogy ő szereti hogy nem lesz ott ennek⁵¹⁶ okát ő bizonyosan tudja is csak hogy nem mondá azt írod hogy ne resteljek neked írni egy kis újságot Édes nem tudok én most semmit anyám⁵¹⁷ se⁵¹⁸ tud⁵¹⁹ mondani az öreg Szilágyit mióta elmentél sem láttam hozzám nem jön a világon senki sem bátyámat⁵²⁰ vagy háromszor láttam és az sem beszélt semmi⁵²¹ újságot csak hogy itt az a hír felöled hogy Tisza újlakon 4 elő adásból 400 pengőt kaptál nahát most már azt hiszik hogy zsákkal fogod hozni a pénzt haza eszt Vas gerebennek írták Tisza Újlakról de bizony Édes írok neked újságot de⁵²² nem vígat szegény Miskólczi Juliát mire meg jössz már el is fogják temetni legfeljeb még 2 napot él, előbbi levelembe írtam már hogy betlen⁵²³ 50 pengőt adott és Erzsit ki fizettem ki még a pénzt meg nem kapta mondá hogy haza megy és anyám már kocsit is fogadott⁵²⁴ neki hogy menyen⁵²⁵ de az utolsó perczbe mondá hogy ő nem megyen én is szerettem volna el menni mert Károlyba való kocsik voltak és olcsóért el is vittek volna de⁵²⁶ a haza jöveteltől vissza ijedtem mert kettőtöknek is igen sokba fog kerülni tehát itthon maradtam mit meg gondolva jobnak⁵²⁷ is

⁵⁰⁵ jönn[.]tök [Átírás.]

⁵⁰⁶ di [Emendálva.]

⁵⁰⁷ kihalgatás[ot] [Emendálva.]

⁵⁰⁸ [..] [Átírás.]

⁵⁰⁹ házassok<...>nak [Emendálva.]

⁵¹⁰ elválasztani [Emendálva.]

⁵¹¹ csok [Emendálva.]

⁵¹² esket[.]e [Átírás.]

⁵¹³ [.]zt [Átírás.]

⁵¹⁴ nagy [Átírás.]

⁵¹⁵ Istvan [Emendálva.]

⁵¹⁶ [.]nek [Átírás.]

⁵¹⁷ any[.]m [Átírás.]

⁵¹⁸ se [Beszúrás.]

⁵¹⁹ se <...> tud

⁵²⁰ batyámat [Emendálva.]

⁵²¹ sem[.]i [Átírás.]

⁵²² [..] [Átírás.]

⁵²³ bet[.]en [Átírás.]

⁵²⁴ fogadod [Emendálva.]

⁵²⁵ mejyen [Átírás.]

⁵²⁶ da [Átírás.]

⁵²⁷ jobbak [Átírás.]

látok az is job lesz egy öl fára Édes te írd nekem mikor el indulsz Szathmárról⁵²⁸ ha
naményba még minden rokont üdvözlek titeket pedig csókollak ezerszer

Zsuzsikád

Fáy andrásék nagyon tisztelnék benneteket mindig várta andrisné Etel levelét de már⁵²⁹
most csak ha haza jössz hiven el mondjal⁵³⁰ neki

igaz fáyné Székelnének üzeni hogy elfeledte a levélbe írni hogy küldjön neki valami turó
félét⁵³¹ azt⁵³² mit már⁵³³ máskor is hozot volt neki ha te⁵³⁴ hát még⁵³⁵ öszve jössz velle mond
meg neki Etel⁵³⁶

117. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szatmár, 1854. augusztus 28.

Szathmár, Aug. 28. 854.

Édes Zsuzsikám!

Tegnap két leveledet kaptam itt egyszerre, 17 és 23-dikáról; az egyik Szigetet is megjárta;
de nem írod, hogy a 80 pftot is megkaptad levelemmel együtt. A Betlentől kapott pénzből a
zálogjegyek évi kamatait fizessd ki legelőbb is a zálogházban. Betlennek megírtam a maga-
mét, a miért velünk olly könyelmű játékot üzött.⁵³⁷ Gazdálkodjal⁵³⁸ édes Zsuzsikám, és min-
den kiadásodat fölird, hogy nekem számolhass, mert én nem sok pénzt viszek haza. Sok időt
töltök itt és keveset játszhatom, az ut is sok időt vesz el, és sokba kerül. Eddig úgy van hogy
innen a jövő Szombaton, September 2^{ikán} indulok Ujlak felé Naményba,⁵³⁹ ott töltök egypár
napot, és 7-dikén vagy 8-dikán indulok hazafelé; nem hiszem hogy az egész tiszai vonalon
megszűnt⁵⁴⁰ volna, s úgy gondolom hogy Csegéig még most is jár a gőzös, annyival inkább
mert itt nagy esőzés van 3 nap óta; egy szóval Naményból odáig megyünk tengelyen, míg
egy tiszai állomást találunk. Debreczen felé pedig nem mehetek, mert már a Naményiakat
két levelemben is felbízattam hogy megyünk, s most már nem tehetem őket bolondokká.

⁵²⁸ Szat./márról [Átírás.]

⁵²⁹ má./] [Átírás.]

⁵³⁰ mondjal [Emendálva.]

⁵³¹ féle [Emendálva.]

⁵³² az [Emendálva.]

⁵³³ má./] [Átírás.]

⁵³⁴ hozot neki volt neki [A szóismétlés emendálva.]

⁵³⁵ meg [Emendálva.]

⁵³⁶ igaz fáyné Székelnének üzeni hogy elfeledte a levélbe írni hogy küldjön neki valami turó félét azt mit már
máskor is hozot volt neki ha te hát még öszve jössz velle mond meg neki Etel [A főszövegre merőlegesen, a levél-
papír bal szélére írva.]

⁵³⁷ üzött: [A kettőspont emendálva.]

⁵³⁸ zálogházban. <... ..> Betlennek <...> megírtam a magamét, a miért <... ..> velünk olly könyelmű
játékot üzött: <... ..>. Gazdálkodjal [A kihúzásokat azért nem jelöltem külön-külön, mert láthatóan Egressy
vagy Egressy Ákos szándékosan úgy iktatta ki a valószínűleg az ifj. Bethlen Miklósról írt kompromittáló része-
ket, hogy a szövegösszefüggés ne sérüljön.]

⁵³⁹ naményba [Átírás.]

⁵⁴⁰ megszűl./t [Átírás.]

Szigeten 7 játékból kaptam annyit, mint Ujlakon háromból. Itt már kettőt játsztam iszonyu kinnal, és felfogadtam hogy soha többé mükedvelökkal nem játszom; tegnap még 7 órákor sem volt ember Marcellus szerepére, mikor a játéknak kezdödni kellett volna, – sem egy darab butor. Közönség mind a kétszer szép számmal, még Erdödröl⁵⁴¹ és Károlyból⁵⁴² is jöttek, pedig egész nap szakadt az eső. A jövedelmet még nem tudom; én két harmadát kapom, a kórház pedig egy harmadot. A jövő Csütörtökön, 31dikén adom a Candidatust utóljára itt⁵⁴³ és szavalok hozzá. Tegnap Hamletet adtam, – s legelőször Garricket.

Az az egy örömem van, hogy mindenütt számos lelkes derék embereket találok, kik a legnagyobb lelkesedéssel fogadnak, és keresik barátságomat; és hogy egyetlen ellenségre, vagy csak egy bizalmatlan⁵⁴⁴ s hideg tekintetü emberre sem találtam még sehol. Szigeten Várad Gábor (Simon Florent sógora), és Mán, és a Bárá Sztojka család körében⁵⁴⁵ voltunk úgy mint otthon; itt Vajai, Fodorék és Köszegiéknél. Az öreg Cseresznyést is meglátogattam, hívott Szállásra, de már akkor Fodorékhoz ígérkeztünk. Különbén édes ez a ti Mocsáros megyétek nekem nem tetszik, itt én nem laknám akármiért sem.

Igen, ha utlevelem egypár héttel még tovább tartott volna,⁵⁴⁶ úgy Debreczen felé mennék, s játszanám néhányat, de így, nem levén az utlevélben Debreczen kijelölve, ott föl nem léphetnék ha akarnám sem. Egyébiránt Naményban majd meglátom hogyan lesz. Addig is tehát Isten veled édes! csókollak

E Gáborod
Etelkével együtt

Édes!..... fordits

A⁵⁴⁷ rossz kanapét húzassd be valami olcsó kanavással, mert ez a sok jó barát, kikkel Ugo csában, Szigeten és itt megismerkedtünk, valamenyi készül Pestre, bennünket meglátogatni, sőt hozzánk is szállani; tehát gondoskodnunk kell, hogy őket kényelemmel láthassuk el. Krammernét is fizessd ki.

Több levelet ne várj tőlem, csupán azon esetben, ha Naményból Debreczen⁵⁴⁸ felé lennék kénytelen haza menni.

EG
sk

⁵⁴¹ Er./ödröl [Átírás.]

⁵⁴² Karolyból [Emendálva.]

⁵⁴³ itt<,>

⁵⁴⁴ biza./matlan [Átírás.]

⁵⁴⁵ körében [Emendálva.]

⁵⁴⁶ /Jolna [Átírás.]

⁵⁴⁷ [/] [Átírás.]

⁵⁴⁸ Debreczen [A „z” beszúrva.]

118. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Máramarossziget, 1854. augusztus vége]

Kedves jó Anyám!

Utobbi levelében egészen méltatlanul vádol Kedves Anyám mert ha bár jó dolgom lehetne is, távol Kedves⁵⁴⁹ fészkeimtől, de azért azt a fokot, soha sem érhetném⁵⁵⁰ el hogy velem gyermeki szent kötelességemet feledtetné vagy mi főbb tán szeretetemet meg ingatni csak távolról is képes volna; lennék bár mily körülmények között. Mert hiszen tudom én hogy ez oldalról sokkal jobban ismeri leányát az én Kedves Anyám mint sem ily⁵⁵¹ gondolatokkal kínozni⁵⁵² akarna⁵⁵³ mind engem mind magát; 's ez csak a képzeletnek ijesztő villáma, volt mit a⁵⁵⁴ távolból látott Kedves Anyám, csak 's mire levelünk⁵⁵⁵ oda⁵⁵⁶ érkezett, és anyámé ide, akkora elenyésztet és le csöndesült minden. Mert csak a mi⁵⁵⁷ családi „Hymnusunk marad⁵⁵⁸ ez: hogy bár' merre járt ám⁵⁵⁹ másutt is volt jó dolgom hej de szívem csak azt mondja jobb otthon” Kedves jó Anyám hiszen irántunk még eddig elé akár hová mentünk a legnagyobb szivességet, megelőzést, tiszteletet, sőt szeretetet is⁵⁶⁰ tanusítottak; de még is nincs az a perc vagy ora a mely bennünket anyira elfoglalhat hogy Kedves Anyámékat csak képzeletünkben is kizárhatná. Egyébaránt⁵⁶¹ Mármáros, nem hasonlítható semmi tekintetbe a kis érzelmdus vendégszeretben páratlan Ugocsához. Mert bár itt is minden kép igyekezik velünk az itt időzés mind kellemesbbé tehetni, különösen valami Várad⁵⁶² Gábor nevezetű e' megye legelső Ügyvéde kinek neje Simon Florentnének édes testvére 's ki már mióta itt vagyunk igen kedves barátnémmá lőn 's bár e' család mindent elkövetnek úgy hogy már csak nem tartozkodová tesznek bennünket irányukban⁵⁶³ az én Cristinem irántám, Gábor vagy is férje, pedig Apám iránt. Ugy⁵⁶⁴ hogy ő általak ismerkedtünk⁵⁶⁵ meg már egy pár igen jó lelkű háznépvel. u. m. Báró Stojkáékkal, Mánékkal, (kinek⁵⁶⁶ neje b. Stojka leány)⁵⁶⁷ 's valami Mihálékal kik szinte rokonságba vannak a fönt említeteknek mert Mihálné meg Mánnak⁵⁶⁸

⁵⁴⁹ Kedves [Beszúrás.]

⁵⁵⁰ érhetném [A „-ném” beszúrva.]

⁵⁵¹ [./]y [Átírás.]

⁵⁵² kínozn[./] [Átírás.]

⁵⁵³ akarna [Beszúrás.]

⁵⁵⁴ t [Átírás.]

⁵⁵⁵ level<...>ünk [Az „-ünk” az áthúzott rész fölé írva.]

⁵⁵⁶ levelünk <...> oda [Az „oda” az első áthúzott szó fölé írva.]

⁵⁵⁷ csak <azt> a mi

⁵⁵⁸ „Hymnusunk <ez> marad

⁵⁵⁹ ám [Beszúrás.]

⁵⁶⁰ is [Beszúrás.]

⁵⁶¹ Egyébaránt [Emendálva.]

⁵⁶² Várad [Emendálva.]

⁵⁶³ irány[./]ban [Átírás.]

⁵⁶⁴ úgy [Átírás.]

⁵⁶⁵ ismer[./]edtünk [Átírás.]

⁵⁶⁶ kinek [Emendálva.]

⁵⁶⁷ [A záró zárójel emendálva.]

⁵⁶⁸ mánnak [Átírás.]

testvére és így⁵⁶⁹ még többekkel is⁵⁷⁰ de majd otthon többet mindezekről. Ezeket csak azért említém hogy be mutassam Anyámnak azokat a kikkel itt érintkezésbe jöttünk de barátságba csak az egy Váradiékkal de a többi már mind csak távolról 's minél távolabbról – –

Kedves Anyám itt semmi ujság nincs egyébb mint a mit apám irt, csak annyi a mi egyébaránt nem is ujság hogy itt hűvösebb van már⁵⁷¹ a hegyek közt mint felénk, és én nem igen vagyok ellátva mint tudhatja, anyám valami melegebb felső ruhával, és itt⁵⁷² meg oly nagy a nyomorúság hogy egyáltalában⁵⁷³ nem lehet semmit kapni, még csak egy kis szallagot vagy keztyűt se mind össze is tán két bolt van egész Szigeten ahol efféle divat cziikeket⁵⁷⁴ vagy is mindent kaphatni a mikor van csak hogy most még⁵⁷⁵ egy kis batiszt czéznát se lehet benne kapni de semmi csak Apámnak lenne itt egy kis haszna. De már kifogyok a papírból, azért hát kezeit csokolom majd máskor többet szerető léánya

Etelke.

U. i. Székely⁵⁷⁶ Lajos az itteni Kerület⁵⁷⁷ egyik⁵⁷⁸ főszolgabírója volt nálunk itt Szigeten a kis Lenkével ők ide 1 orányira laknak Sugatagon hova meg is hívott bennünket Péntekre 's ha ideje lesz Apámnak ki is megyünk a kis Lenke igen meg nőt de meg is csufult nekem sok a dolgom, bajom Apámmal különben többet is írnék⁵⁷⁹

119. EGRESSY ÁKOS – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Pardubice, 1854. augusztus]

[Elveszett.]

120. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1854. augusztus]

[Elveszett.]

⁵⁶⁹ és <meg> így

⁵⁷⁰ így <egy> még többekkel is [A „még többekkel is” az áthúzott szavak fölé írva.]

⁵⁷¹ má./] [Átírás.]

⁵⁷² i./] [Átírás.]

⁵⁷³ egy./]talában [Átírás.]

⁵⁷⁴ cziike./]et [Átírás.]

⁵⁷⁵ meg [Emendálva.]

⁵⁷⁶ Székely [Emendálva.]

⁵⁷⁷ Kerület<beni>

⁵⁷⁸ Kerület <...> egyik

⁵⁷⁹ U. i. Székely Lajos az itteni Kerület egyik főszolgabírója volt nálunk itt Szigeten a kis Lenkével ők ide 1 orányira laknak Sugatagon hova meg is hívott bennünket Péntekre 's ha ideje lesz Apámnak ki is megyünk a kis Lenke igen meg nőt de meg is csufult nekem sok a dolgom, bajom Apámmal különben többet is írnék [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére ceruzával írva.]

121. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Tiszaújlak, 1854. szeptember 3.

T. Ujlak. Septemb. 3. 1854. (Vasárnap.)

Édes Zsuzsikám!

Körülményeink újabb fordulatáról sietve tudósítalak. Szatmárról meghívtak NagyKárolyba műkedvelők három előadásra, s elfogadtam. Ugyanakkor NagyVáradról ott voltak Gócs és Laczkóczy, hogy téli szállásul Szathmárt elfoglalják, s ők is meghívtak Váradra vendégül, de ezt csak azon esetre ígértem elfogadni, ha utlevelemet meghosszabbítják; azért rögtön foglaltam is a Szatmár megyei főnökhöz ez iránt, és ő ígérte, hogy 14 nap múlva megkapom az utlevelet egyhónapi meghosszabbítással, s Vajai majd utánam küldi. De minthogy már a Naményi papot két levelemben is felbízattam, sőt napot is tüzttem ki (Sept. 4dikét) hogy náluk leszek s egy vagy másfél napot velök töltünk, tehát nem akartam szavamat megszegni, s holnap innen Naményba megyünk, s onnan 6.dikán NKárolyba, hol a jövő Szombaton⁵⁸⁰ és Vasárnap már fel is lépek. Hamlet és Garrikben, s talán az Egyenes utban a reá jövő Kedden. Válaszodat tehát édes ezen levelemre N. Károlyba küldd, de siess vele, ha azt akarod hogy ott találjon. Ez a Naményi ut egy egész hetet veszen el tőlem, és 30 pengőforintomnál többbe kerül, de hiába, már még is meg kell tennem, mert így tettem az intézkedést, mint-hogy a tiszán szándékoztunk haza menni. Mivel azonban azt írad egyik utóbbi leveledben édes, hogy ha már itt vagyok, használjam időmet és minden alkalmat melly haszonnal kínálkozik, és mivel Etel hazamenetelét sem írad olyan elkerülhetlennek⁵⁸¹ és sürgetősnek, tehát én is rábeszéltem magamat hogy NagyKároly után Debreczent Váradot⁵⁸² és Aradot⁵⁸³ is megjárjam azon egy hó alatt, mit még kapni fogok, és October közepe táján⁵⁸⁴ úgy térjek haza, hogy családunk⁵⁸⁵ egész télére el legyen látva, mert ha ez utat Isten csakugyan meg tennem engedendi, ugy a télen meg sem mozdulok hazulról, hanem nyugalomba teszem magamat, és könyvem nyomtatásával fogok egyedül foglalkozni, ugy hogy a⁵⁸⁶ Martiusi vásárra elkészüljön; ki addig nem fog várakozni, annak vissza adom előfizetett pénzét. Aztán még egy nagy ok van mi rábírt hogy még most ne menjek haza – tudod édes – a színházi ruhák; – mert ezeket, ha onnan akarnék újra Aradra vagy Debreczenbe lemenni, többé meg nem kapnám, pedig most látom hogy ezek nélkül most semmire sem mehetnék. Szathmáron és itt a műkedvelőkkel egész Hamlet személyzetét kiöltöztettem a Lear király öltözeteiből. Igen jól teszed édes ha azon felesleges pénzből mi kezeden⁵⁸⁷ összejött, mint szándékozáll, a zálogházi holmikat kiváltod.⁵⁸⁸ Betlennek egy kemény levelet irtam, de⁵⁸⁹ mint előre is tudtam, nem válaszolt reá. Igen jól tennéd édes, ha rá vehetnéd magadat, hogy írjál már most te neki nevemben; azon oknál fogva sürgetvén az én munkabéremet, mert

⁵⁸⁰ Szombaton<, >

⁵⁸¹ elkerülhetlennek [Az „r” beszúrva.]

⁵⁸² Debreczent <és> Váradot

⁵⁸³ [/radot [Átírás.]

⁵⁸⁴ táján [Emendálva.]

⁵⁸⁵ hogy <h> családunk

⁵⁸⁶ a [Beszúrás.]

⁵⁸⁷ keze[/ben [Átírás.]

⁵⁸⁸ kivált[./] [Átírás.]

⁵⁸⁹ irtam <...>, de

Ákosnak kell küldened, meghagyásomnál fogva, minthogy Ákosnak az utja – újabb ezredéhez költséges.⁵⁹⁰ Ha pedig az a fiu, mint irta – utja közben haza jön:⁵⁹¹ ha egypár forintot akar kapni az utra, menjen el Betlenhez⁵⁹² és követelje tőle nevében a még hátra levő 150 pfotot. Te⁵⁹³ aztán édes, a Betlentől netalán kapando pénzből adj neki 10 pengőforintot, de egy fillért sem többet. A leveleit, miket ír, vagy⁵⁹⁴ küld el nekem mind, vagy írd meg tartalmukat mindannyiszor. Erre Ujlak felé azért jöttünk, hogy Székelyéket, – ígéletünk szerint – meglátogassuk. Itt Ujlakon Mózer Vilmos mérnök barátomnál vagyunk ma ebéden, s igen rossz néven veszi hogy a korcsmába szállottunk. Szathmáron 3 játék 200 pftot jövedelmezett. Kissé el vagyok törődve a rossz utak miatt. Etelnek semmi baja, meghízott. De igen kevés hasznát⁵⁹⁵ is veszem. Csak azon örvendek⁵⁹⁶ hogy sok szép ismerettséget tett, mert több derék családdal jöttünk érintkezésbe. Mind-e mellett nem fognám őt többé magammal hozni, mert nekem a te segélyedre van utam közben szükségem, s ezt majdnem teljesen nélkülözni kell. Most Isten veled... Az egész Fáy családot üdvözlöd nevünkben, és rögtön írj. Csókollak édes!.. EG sk Etelkéddel együtt.

[címezés:]

Egressy Gáborné asszony[nak]⁵⁹⁷

Kerepesi ut, Kórház utca 2^{ik} szám

Pesten

122. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Vásárosnamény, 1854. szeptember 6.

Namény Sept. 6^{án}
854

Kedves jó Anyám!

Utolsó levelét még Szathmáron vettük ugyan de még eddig elé nem vehettem magamnak annyi időt hogy válaszolhassak mert hiszen képzelheti Kedves Anyám⁵⁹⁸ hogy mennyi apám körül a teendő⁵⁹⁹ mikor játszik főleg itt Vidéken a hol se színházzsabo, sem öltöztető, se fodrász, hanem mind⁶⁰⁰ ezeket egy személyben⁶⁰¹ csak bennem tisztelhetni ilyenkor. De miután nem lévén előadás itt Vidéken minden nap; ezen szünnapjainkat aztán Apámnak tisztelői s általában a művészet hő pártolói mindenkép réánk nézve a leg kellemesbbé *tenni*

⁵⁹⁰ ezredéhez <sok> költséges

⁵⁹¹ jön, [A vessző kettőspontra átírva.]

⁵⁹² [/etlenhez [Átírás.]

⁵⁹³ pfotot <... ..>. Te

⁵⁹⁴ ír, <m> vagy

⁵⁹⁵ hasznát [Átírás.]

⁵⁹⁶ örvende [/] [Átírás.]

⁵⁹⁷ [A levélpapír szakadt.]

⁵⁹⁸ Anyám [Beszúrás.]

⁵⁹⁹ tendő [Emendálva.]

⁶⁰⁰ mind [Beszúrás.]

⁶⁰¹ egy személyben [Beszúrás.]

legfőbb⁶⁰² igyekvésők és így vagy akarjuk vagy nem ekkor az övéiknek kell⁶⁰³ lennünk, mit még eddig elé nemis bántunk meg. De ki gyözné ezen idő töltések részleteit *egy*⁶⁰⁴ levélkében zární csak elég legyen mostanra annyit mondanom hogy az elfeledhetlen marad előtünk minden korra 's annyira terjed már ismeretségem -ünk hogy azokat most⁶⁰⁵ számába⁶⁰⁶ venni nem kis időt igényel,⁶⁰⁷ 's azért csak is akkora⁶⁰⁸ hágyom mikor „színről színre láthatjuk⁶⁰⁹ egymást v. is Ked. Anyámat újra” mint a hogy a szellem mondja, de hogy a szellemről van szó ne aggodjék Kedves anyám a kis asztalt vagy is a mi Szellemink közlönyét csak egyszer vettük igénybe mindössze is miolta itt vagyunk. De annyira nem veszem igénybe⁶¹⁰ a kis asztalkát hogy egészen neki hizom 's mire haza megyünk K. anyámnak egy terjedelmes hájas leánya érkezik és nem a beteges Etelke.⁶¹¹ Szigeten, Váradi Gáboréknál, kikről már valamelyik levelemben úgy hiszem tettem is említést. És a kik iránt a⁶¹² szíves megemlékezés soha ki nem fog hallni lelkemből és általában azok iránt a szíves vendégszerető őszinte magyar lelkületűek iránt sem kiket meg ismernem bő alkalom nyílt jelenleg, na de már újra belé estem a referádákba mint ha erre nem volna elég idő akkor is majd ha élő szóval tehetem azt, nem kelle titkolt szavakkal⁶¹³ élnem. Kedves Anyám de hogy komolyabb tárgyakra térjünk szoljunk ügyemről kérem ha legközelebb⁶¹⁴ irni fog írjon erről minél bővebben mert ez⁶¹⁵ az én életem felemésztője⁶¹⁶ ez az állapot,⁶¹⁷ mint virágzó ép fán a fereg úgy a mely azon rágódik⁶¹⁸ hogy minél⁶¹⁹ tovább halasztódik annak tisztítása, annál nehezebb lesz⁶²⁰ azt virágzásának – 's az új életnek visszaadni... Azért hát Kedves Anyám legyen rajta úgy mint ha én magam tehetném hogy elő mozduljon mind a Pénzbeli követelése, mind pedig változhatlan akaratom a vállalásra való nézve. És mondja csak Kedves jó Anyám az a⁶²¹ mi rettenetes dolog a mi a⁶²² saját pénzemhez való juthatásomat kétségbe vonhatja. Kérem Ked. Anyámat legyen rajta hogy az akadályok elháríttassanak, és vegye körül Gerendai Ambrust nevemben ki őt arra nekem tett ígéreténél fogva⁶²³ felkérem nyilatkozzék a törvényszék előtt

⁶⁰² *tenni* <volt> legfőbb

⁶⁰³ övéiknek <vagyunk> kell

⁶⁰⁴ *eg/* [Átírás.]

⁶⁰⁵ azokat most [Beszúrás.]

⁶⁰⁶ számá/*/a* [Átírás.]

⁶⁰⁷ igényel [Átírás.]

⁶⁰⁸ akko/*/a* [Átírás.]

⁶⁰⁹ láth/*/tjuk* [Átírás.]

⁶¹⁰ igény/be [Átírás.]

⁶¹¹ De annyira nem veszem igénybe a kis asztalkát hogy egészen neki hizom 's mire haza megyünk K. anyámnak egy terjedelmes hájas leánya érkezik és nem a beteges Etelke. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁶¹² a<z>

⁶¹³ szabakkal [Átírás.]

⁶¹⁴ legkö/*/lebb* [Átírás.]

⁶¹⁵ ez [Beszúrás.]

⁶¹⁶ [*...*emésztője [Átírás.]

⁶¹⁷ ez az állapot. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve. A pont emendálva.]

⁶¹⁸ a mely azon rágódik [Beszúrás.]

⁶¹⁹ hogy <...> minél [Emendálva.]

⁶²⁰ lesz [Beszúrás.]

⁶²¹ jó Anyám az a [Beszúrás.]

⁶²² a mi <mint> a

⁶²³ ígéreténél fogva [A „-nél fogva” beszúrva.]

a⁶²⁴ szerződés miben léte felől és hogy az kinek akaratával kötöttet 's vitattott el tőle, mondja meg neki Kedves Anyám hogy én a ki először 's ily tapasztalatlan létemre⁶²⁵ már a törvény oltalma alá voltam 's vagyok kénytelen menekülni 's igazságom érzetében attól ügyemre nézve⁶²⁶ legjobb kimenetelét várom, ő ne utasítson vissza 's karolja föl igazságomat, 's mutassa meg hogy még nem minden⁶²⁷ igazság⁶²⁸ tapostattik lábbal itt e' földön azért hogy „Mátyás király meg halt 's azt tartja a példa szó hogy oda az igazság”⁶²⁹ leg alább most ez egyszer⁶³⁰ ne legyen oda hogy⁶³¹ ne legyek martaléka⁶³² a kétségbe esésnek. Ugyé rajta lesz Kedves jó Anyám? szerető⁶³³ leányáért tegyen csak még egyszer mindent tán még áldozatot⁶³⁴ is. Hogy dicsőíthessem az Urnak szent Nevét amiért földi teremtményit annyi erővel ruházza fel hogy még képes győzni e' földön az igazság bár menyire el hatalmazott lett legyen is a Gonoszság. (de nem a Keresztanyámé)⁶³⁵ Azért az Isten nevére kérem Kedves Anyám ne hanyagoltassa el ügyemet de ne vegye úgy e' kérésem azért Kedves anyám mint ha talán nem volnék meggyőződve fáradhatlan buzgalmáról azért a legforrobb hálát⁶³⁶ ne érezném⁶³⁷ ügyemben, csak vegye úgy anyám mint a türelmetlen⁶³⁸ gyermeket mint a kit viszen dajkája kívánságára, s még is tolja s viczkádozik ölében⁶³⁹ azt híven hogy azzal inkább elő mozdítja a gyorsmenetelt holott azzal még hátráltatja. Kedves Anyám bizony szeretnék is már otthon lenni 's leginkább ügyem⁶⁴⁰ miatt bár ugyan⁶⁴¹ egyéb is vonz hisz az kétséget⁶⁴² sem szenved ugyé Kedves Anyám?..... de most folyamodott⁶⁴³ apám az utlevél meg hosszabbításért is és így szándékomtól ismét hátrább vagyok bár innen Naménybol jár a Gözös mert a víz megáradt a sok⁶⁴⁴ esőzéstől⁶⁴⁵ 's ma délután indul is már innen, de nem tehetem bár⁶⁴⁶ mint akarnám is azt hogy Apámat itt hadjam⁶⁴⁷ tehetetlenül, mert hiszen⁶⁴⁸ azt hiszem nem szükség mondanom, tudja Kedves Anyám is, mily tehetetlen ő magával

⁶²⁴ [/] [Átírás.]

⁶²⁵ létémre [Az ékezet áthúзва.]

⁶²⁶ ügyem<nek>re nézve [A „-re nézve” az áthúzott rész fölé írva.]

⁶²⁷ minden [Beszúrás.]

⁶²⁸ minden <...> igazság [Emendálva.]

⁶²⁹ [A záró idézőjel emendálva.]

⁶³⁰ egyszer[/] [Átírás.]

⁶³¹ oda <...> hogy

⁶³² [/]artaléka [Átírás.]

⁶³³ Anyám? <szertett> szerető [A „szerető” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶³⁴ aldozatot [Emendálva.]

⁶³⁵ (de nem a Keresztanyámé) [Beszúrás.]

⁶³⁶ hálát [Emendálva.]

⁶³⁷ azért a legforrobb hálát ne érezném [Beszúrás.]

⁶³⁸ türe/ metlen [Átírás.]

⁶³⁹ ölében [Beszúrás.]

⁶⁴⁰ ü./yem [Átírás.]

⁶⁴¹ bár <...> ugyan [Az „ugyan” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶⁴² kétség[/] [Átírás.]

⁶⁴³ [/]yamodott [Átírás.]

⁶⁴⁴ [/]ok [Átírás.]

⁶⁴⁵ esőzéstől [Átírás.]

⁶⁴⁶ bád [Átírás.]

⁶⁴⁷ hagyam [Átírás.]

⁶⁴⁸ [/]i[/]zen [Átírás.]

ha⁶⁴⁹ otthon⁶⁵⁰ vagyunk is, a mikor helyben feltalálhatja mind⁶⁵¹ azt mire szüksége van⁶⁵² hát még itt.... És így már most innen visza megyünk Nagy Károlyba miután ide most csak az ígéret folytán jöttünk mit még a Károlybani meg hívás előtt tön apám Gerzeni Gábor bácsinak 's az igaz hogy ez⁶⁵³ bele is kerül egy néhány forintba így miután most innen nem megyünk egyenest haza hanem vissza, és így ez út Szathmárból⁶⁵⁴ egészen a rokonnokért történik és miután mi emberek úgy is tartozunk⁶⁵⁵ felebarátinkért áldozni így hát rokonaink is meg érdemlik 's igényelhetnek⁶⁵⁶ méltán áldozatot ha ugyan áldozatnak szabadna ezt neveznünk de ezt tenni nem a mi nevünkhöz való. Kedves Anyám tegnap olta itt vagyunk 's még itt leszünk holnap estig a vidéki⁶⁵⁷ rokonságból⁶⁵⁸ csak⁶⁵⁹ egy érkezett meg még eddig elé ide⁶⁶⁰ Naményba kik is ezer csokokat és üdvözlétet küldnek. Nagymamának és Zsuzsikának v. is Anyámnak. Zsiga bácsit is csokolja Nagy néni ezerszer borcsa nénivel együtt 's ismeretlen családjával együtt.... majd többet erről otthon.⁶⁶¹ És⁶⁶² ezek a Nagynéni és Borcsa néni meg Zsizsika a Naményi Papné és Pap azaz Gábor bácsi Kedves kis⁶⁶³ lányával a melyik⁶⁶⁴ közöl az egyik még szopos a másik meg most kezd csevegni gyönyörű két gyermek látszók rajtok az Isteni gondviselés valamint a Szüléken is.⁶⁶⁵

Kedves Anyám de hogy beszédem fonalát el ne veszítsem tehát innen elindulva holnap v. reggel v. estve csakhogy egy nap alatt Károlyba leszünk és ha annak idejében oda érkeznenék tehát Apám Szombaton elsőt játszana a műkedvellőkkel, Vasárnap 2^{dikatt}, 's vagy kedden réa vagy csütörtökön 3dikát; Itt bevégezve működését Apám; megyünk Debreczenbe, onnan Váradra 's onnan Aradra honnan meg hívásokat kapott volt Kedves Apám 's el is fogadott Debreczenbe alkalmasint a vásárra megyünk oda, s Anyámnak meg is vesszi a bundát⁶⁶⁶ Apám megígérte, 's hazáig majd én leszek gazdája ha Ked. Anyám meg engedi... erre bizon már hüvösök járnak hiába összülnék – de meg is kértem Apám hogy nekem Károlyba egy melegebb uti ruhát vegyünk mert különben én is ő is meg bánjuk az utazást mert eddig elé még⁶⁶⁷ mind a rozsaszín ruhám⁶⁶⁸ járta a fekete kockás meg nem arra való⁶⁶⁹ hogy utra

⁶⁴⁹ ha [Beszúrás.]

⁶⁵⁰ o[...]/on [Átírás.]

⁶⁵¹ feltalálhatja <...> mind [A „mind” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶⁵² mire <mindent> szüksége van [A „szüksége van” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶⁵³ ez [Beszúrás.]

⁶⁵⁴ Szathmárból [Beszúrás.]

⁶⁵⁵ emberek <nem ...> úgy is tartozunk [Az „úgy is tartozunk” az áthúzott rész fölé írva.]

⁶⁵⁶ igényelhet[/ek] [Átírás.]

⁶⁵⁷ vidék<...>i [Emendálva.]

⁶⁵⁸ rokonságból [A „-on” beszúrva.]

⁶⁵⁹ [/]sak [Átírás.]

⁶⁶⁰ i[/e] [Átírás.]

⁶⁶¹ Zsiga bácsit is csokolja Nagy néni ezerszer borcsa nénivel együtt 's ismeretlen családjával együtt... majd többet erről otthon. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrek-túrajellel jelezve.]

⁶⁶² és [Emendálva.]

⁶⁶³ kedves <kis> kis

⁶⁶⁴ a melyik [Az „a” beszúrva.]

⁶⁶⁵ [A pont emendálva.]

⁶⁶⁶ bundat [Emendálva.]

⁶⁶⁷ meg [Emendálva.]

⁶⁶⁸ ruhám [Emendálva.]

⁶⁶⁹ v[/..]/o [Átírás.]

használjam⁶⁷⁰ ugyi bizony Kedves Anyám és így elhatároztam megkérni Apámat⁶⁷¹ hogy nekem egy uti ruhát csináltasson. Kedves Anyám a mi ügyemet illeti még⁶⁷² egyszer azt akarom mondani hogy itt Szathmáron ez a Vajjai Károly kihez leveleit címezte volt Ked. Anyám,⁶⁷³ mint ügyvéd bár⁶⁷⁴ nem kinevezett ügyvéd de azért igen jeles egyéniség azt mondja hogy ők a való perekben mindenkor képviselik a feleket sőt a szembesítésnél is még ha ki akarják⁶⁷⁵ is⁶⁷⁶ vonni magokat a jelenlételnél erőltetik őket a⁶⁷⁷ jelen létök⁶⁷⁸ általában itt Máramaroson így megy bár én is itt kezdtem volna el fogalmam se lett volna nehézségekről hogy való perbe felekre nézve valami egyéb baj is háromolhassék⁶⁷⁹ mint⁶⁸⁰ a szembe-sítést kivéve mit el nem kerülhet de mind⁶⁸¹ a mellett sok könnyebbsege az hogy ügyvédje⁶⁸² jelen lehet ez a Vajjai Károly⁶⁸³ nem házas ember's így hozzá nem szállhattunk bár van házas testvére Gábor de azok kint a Szathmári hegyen laknak⁶⁸⁴ s nincs olyan alkalma hogy ott bennünket elláthatott volna de azért voltunk nálok kivittek hozzájuk is bennünket és egy igen jeles egyéniséggel⁶⁸⁵ volt szerencsém megismerkedni⁶⁸⁶ benne egyébaránt⁶⁸⁷ mindkét testvér a leg szenvedélyesebb műkedvellők és mondhatni a legjobbak is e vidéken. Szálláson Fodor Imrééknél⁶⁸⁸ voltunk fiatal pár 1 éves házasok és igen kedves jó háznép... Cseresnyéséket is fel kerestük az öreg Cseresnyés is volt egyszer a Színházba öregsége daczára Nina⁶⁸⁹ pedig minden előadáson ott volt ez igen kedves teremtés⁶⁹⁰ csakhogy már nem fiatal szegény⁶⁹¹ léány.. de már ki fogyók⁶⁹² a papírból⁶⁹³ és a⁶⁹⁴ többit azért majd máskorra hagyom most pedig kezeit csokolva mindnyájokat⁶⁹⁵ öelve vagyok szerető léánya E. Etelke.⁶⁹⁶

⁶⁷⁰ hasz[.]áljam [Átírás.]

⁶⁷¹ Apamat [Emendálva.]

⁶⁷² [.]ég [Átírás.]

⁶⁷³ kihez leveleit címezte volt Ked. Anyám. [A levélpapír üresen hagyott felső részére, az ún. tiszteletrészre írt beszúrási helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve. A pont emendálva.]

⁶⁷⁴ rár [Átírás.]

⁶⁷⁵ akrják [Emendálva.]

⁶⁷⁶ is [Beszúrási.]

⁶⁷⁷ a [Átírás.]

⁶⁷⁸ jelen létö[.] [Átírás.]

⁶⁷⁹ háromolhassék [Emendálva.]

⁶⁸⁰ [.]nt [Átírás.]

⁶⁸¹ m[.]nd [Átírás.]

⁶⁸² ügyvédje [Átírás.]

⁶⁸³ Károly [Beszúrási.]

⁶⁸⁴ lakiknak [Emendálva.]

⁶⁸⁵ egyéniséggel [Emendálva; átírás.]

⁶⁸⁶ megismer[.]ni [Átírás.]

⁶⁸⁷ egyébaránt [Emendálva.]

⁶⁸⁸ Imrééknél [Átírás.]

⁶⁸⁹ Ni[.]a [Átírás.]

⁶⁹⁰ teremtes [Emendálva.]

⁶⁹¹ sze[.]ény [Átírás.]

⁶⁹² fogyóban [Átírás.]

⁶⁹³ papírból [Átírás.]

⁶⁹⁴ [.] [Átírás.]

⁶⁹⁵ mindnyájokat [Emendálva.]

⁶⁹⁶ jó háznép... Cseresnyéséket is fel kerestük az öreg Cseresnyés is volt egyszer a Színházba öregsége daczára Nina pedig minden előadáson ott volt ez igen kedves teremtés csakhogy már nem fiatal szegény léány.. de már ki fogyók a papírból és a többit azért majd máskorra hagyom most pedig kezeit csokolva mindnyájokat öelve vagyok szerető léánya E. Etelke. [A főszövegbe merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

Kedves Anyám! Mondja meg Keresztanyáméknak hogy nagyon sajnálom hogy részt nem vehetek a Hőgyésziné⁶⁹⁷ lakodalmában mondja meg anyám nekik t. i. Emmanéninek hogy emlékezzenek meg rólam ha jól telik napjok. Kedves Anyám Székelynének mondtam az⁶⁹⁸ Andris néni üzenetét most hogy Naményba jöttünk meg látogattuk őket szegénynek sok baja van mert Imréeket⁶⁹⁹ mind leli a hideg kivéve Imrét ő már jobban van de Madlain és a piczi még most beteges rosszul néznek ki az öreg Székelyné Ujhelyi Árpádtól ki ottan Pestről jött ide haza családjához Ujhelybe a szünnapokat itt töltendi mondom e' kis fiu által fog Székelyné Andris néninek sajtot küldeni, és Diot Lekvárt vagy egy fazékkal minek fele minket fog illetni kivéve a sajtot mondtam Székelynének⁷⁰⁰ hogy itt olcso levén a lencse küldjön a mi részünkre Árpádka⁷⁰¹ által mert apám tudja Anyám ilyesmit nem vállalna fel az utra azért kértem én meg az öregot hogy ez alkalommal küldje, mert jó lesz majd télen... meg lehet hogy árpádka⁷⁰² által nekem az ő rokonai kik nekem jó barátneim lettek valami jóféle körtvéket fognak küldeni majd kérdezősködjék andrásnénitől⁷⁰³ Anyám mert a kis Árpád e hó végével⁷⁰⁴ ott lesz Pesten Kedves Anyám azt üzeni Székelyné Andrisnének hogy a küldött⁷⁰⁵ könyvek árát majd szinte Ujhelyi Árpádtól⁷⁰⁶ küldi el, de ezt csak titokba mondja annyám mert az öreg ur nem tud rola semmit..⁷⁰⁷
A Ferinek készült Sipkát kézbesitse már Kedves Anyám K[...]al⁷⁰⁸ jo lesz az.⁷⁰⁹

[boríték:]

T. Cz. Egressy Gáborné

Asszonyságnak⁷¹⁰ tisztelettel.

Pesten

⁶⁹⁷ Hőgyésziné [Emendálva.]

⁶⁹⁸ a [Emendálva.]

⁶⁹⁹ Imréeket [Emendálva.]

⁷⁰⁰ Székely/énének [Átírás.]

⁷⁰¹ Árpádka [Emendálva.]

⁷⁰² árpádka [Emendálva.]

⁷⁰³ andrásnénitől [Emendálva.]

⁷⁰⁴ végével [Emendálva.]

⁷⁰⁵ ku/./dott [Emendálva; átírás.]

⁷⁰⁶ Árpádtól [Emendálva.]

⁷⁰⁷ Ujhelyi Árpádtól küldi el, de ezt csak titokba mondja annyám mert az öreg ur nem tud rola semmit.. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁷⁰⁸ [Olvashatatlan szó.]

⁷⁰⁹ A Ferinek készült Sipkát kézbesitse már Kedves Anyám K[...]al jo lesz az. [A főszövegre fejjel lefelé írva.]

⁷¹⁰ Asszonyságnak [Emendálva.]

Édes Gáborom!

Leveled estve⁷¹¹ kaptam és rögtön válaszolok hogy még Károlyba találjon írod hogy utlevelet egy holnapra kértél de hát megfogod é egy rövid hólnap alatt azon heljeket járhatni igaz ugyan hogy neked foglalkozva⁷¹² rövid de nekem már távolléttetek egy örökkévalóság igen örülök hogy mindketten egészségesek vagytok és különösen hogy Etel meg is hizot mire tudom ő azt mondja⁷¹³ *de én nem szeretem* én annyiból értem hogy hát valóba jöttett neki a falúzás tehát⁷¹⁴ a jó egészséghez még⁷¹⁵ jó hírt is írok a törvényszéktől.⁷¹⁶ mind azokat kik az Etel ügye iránt nem voltak igazi jo akaratuak⁷¹⁷ mind el vannak innen téve hubay arday meg míg mások kiket mi név szerint nem ismertünk. debreczenből⁷¹⁸ Benkö itt van de míg ti ott lesztok haza fog menni azért Édes csak lássatok utána hogy míg ott lesztok kihalgassák

Édes ez elöt mint egy héttel ide irt nekem Bethlen hogy mikor jösz haza mert beszélni akart veled most tehát majd tudtára adom hogy octoberben bizony nagyon jo vólna hogy ha adna⁷¹⁹ vagy⁷²⁰ 50⁷²¹ pengöt mert már három hét mulva költözni kel és itt újra a ház bért fizetni azért én a 80 pengőből mit a multkor küldél mint íram hogy a zálogházból ki fogom váltani nem tehetem mert⁷²² akkor a ház bért nem tudnám kifizetni és a fen marat 40 forintott mikor költözöm a ház berbe⁷²³ fogom adni azért édes egy pár forintott külgyél a költözködésre⁷²⁴ írad a minap hogy Kramernét⁷²⁵ fizessem ki igen de⁷²⁶ nekem nincs⁷²⁷ pénzem reá meg ha pénz nélkül hagyom magam akkor mit csinálok mert már két holnapja hogy el mentél és én a kezemhez kaptam öszvessen 75⁷²⁸ pengöt és mikor fizettem belölle⁷²⁹ marat⁷³⁰ nállam 40 pengő ebből van még néhány forintom külömben⁷³¹ pedig majd meglátha-

⁷¹¹ ./tve [Átírás.]⁷¹² neked <...> foglalkozva⁷¹³ mondje [Emendálva.]⁷¹⁴ ./ehát [Átírás.]⁷¹⁵ meg [Emendálva.]⁷¹⁶ törvényszéktől [Emendálva.]⁷¹⁷ akaratuk [Átírás.]⁷¹⁸ de./reczenből [Átírás.]⁷¹⁹ adn./ [Átírás.]⁷²⁰ va./y [Átírás.]⁷²¹ vagy <...> 50⁷²² me./t [Átírás.]⁷²³ ház berbe [Emendálva.]⁷²⁴ köldösködésre [Átírás.]⁷²⁵ Kramernet [Emendálva.]⁷²⁶ ./ [Átírás.]⁷²⁷ nics [Emendálva.]⁷²⁸ öszvessen <.> 75 [A betű kivakarva.]⁷²⁹ be./ölle [Átírás.]⁷³⁰ marat [A második „a” beszúrva.]⁷³¹ külömben [Emendálva.]

tod ha haza jössz mit hová költöttem⁷³² mert mindent⁷³³ fel irtam a divánt írod hogy behu-
 zassam az is belékerül 10 pengőbe mert én már ki számítottam hogy kanavász 12^{rel} kel reá
 és legkeveseb 30 vagy 40 x⁷³⁴ és a csinálást⁷³⁵ nem tudom menyenyiért fogja megcsinálni⁷³⁶ de
 én öszvesen gondoltam hogy 10 pengőbe beléjön én ugyan még nem csináltattam meg mert
 a 40 pengőhöz nem akarok hozzá nyulni mert csak a házbérre tartom a költözködést pedig
 a színháziakkal fogom elvégezni⁷³⁷ a diván⁷³⁸ behuzását gondoltam hogy Ghutnak adom
 által ha sokért nem fogja csinálni majd beszéllek véle és azt hiszem Édes hogy maga is meg
 lesz gazdálkodással elégedve Ákos még nem írt nekem levelet mióta a pénzt te is és én
 küldöttem neki nem hiszem⁷³⁹ hogy Bécsből haza jöjjön mint írta

Édes a vacsorálló heljéről egy küldött volt itt orvos Magocsi hogy az istenért hová⁷⁴⁰
 lettél már hogy se híredet se nevedet nem képesek hallani⁷⁴¹ na hát elmondám hogy hol vagy
 de hogy mikor jössz azt nem tudtam még akkor meg mondani Édes míg te a vidéken vendég
 szerepelsz addig itt⁷⁴² mindég vendégek lépnek fel valami Molnár nevű⁷⁴³ és Váradiné mun-
 kácsi Flóra Doria⁷⁴⁴ aszony most meg várják Laczkóczinét⁷⁴⁵ Váradról kit ide szerződtettek⁷⁴⁶
 a miskolczi Julia fizetésére és szerepeire éppen mára várják megérkeztét édes ha debreczenbe
 mégy lefogom gyors kocsin küldeni a téli bekecsedett és etelnek is a köpenyegjétt jó lesz é
 írd meg még Károlyból most éppen Fáyék vannak nállam az az feriek kik is nagyon tisztelnek
 etelt csókolják most pedig isten álgyon meg csókollak⁷⁴⁷ mind kettőtöket

Zsuzsikád

[boríték:]

Egressy Gábor urnak

Nagy Károlyba

⁷³² költöttem [Emendálva.]

⁷³³ minden[/] [Átírás.]

⁷³⁴ [/] [Átírás.]

⁷³⁵ [/]sinálást [Átírás.]

⁷³⁶ meg[/]sinálni [Átírás.]

⁷³⁷ el[/]égezni [Átírás.]

⁷³⁸ div[/]n [Átírás.]

⁷³⁹ hizem [Emendálva.]

⁷⁴⁰ h[/]vá [Átírás.]

⁷⁴¹ [/]allani [Átírás.]

⁷⁴² i[/]t [Átírás.]

⁷⁴³ [/]evő [Átírás.]

⁷⁴⁴ [/]oria [Átírás.]

⁷⁴⁵ Laczkóczinét [Átírás.]

⁷⁴⁶ szerződtette[/] [Átírás.]

⁷⁴⁷ csókolla[/] [Átírás.]

124. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagykároly, 1854. szeptember 11.

*NKároly. Sept. 11.*⁷⁴⁸ 1854.

Édes Zsuzsikám!

Sept. 8.dikán kelt leveledet ma veszem. Tegnap estve játsztam itt Károlyban első szerepemül Hamletet, tömött ház előtt, műkedvelőkkel; a tömérdek méreg, boszúság és fáradtság miatt kimerült vagyok, csaknem a betegségig. Az előadásnak sok mindenféle malheurje volt. Egy gyermeket hoztak egyik zártszékbe, ki mindig köhögött egész játékom alatt; az ajtókat szüntelen nyikorgatták⁷⁴⁹ és zajongtak jeleneteim alatt; mindenkit öltöztetnem festenem igazgatnom kell; sugó, díszítő, szabó, statista minden én egymagam vagyok. Játék folytán egy pimasz neki támaszkodott a színpad megettí deszkának és lámpástól együtt bedöntötte a színpadot, s Laertest majd agyon ütötte.⁷⁵⁰ Gazdálkodásodon édes igen meg vagyok nyugodva, ha úgy van mint irod. A költözködési költségekre majd vagy innen még, vagy Debreczenből rögtön küldök néhány forintot, mihelyt oda értem. Igen jól esett nekem hogy egészségemről így gondoskodik édes. Nagyon jól teszed, hogy Debreczenbe leküldöd bekecsemet és Etel köpenyét, mert itt hideg idők járnak és sokat fázlódunk mind a ketten. De várd be⁷⁵¹ előbb pénzes leveletem, hogy tudjad, hová és mikor megyek és érkezem innen. Mert én Naményból irtam Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak, de még egyiktől sem kaptam választ, és nem tudom, kellek-e nekik vagy sem. És ha – mint irod, – Szathmáry-Laczgóczynét Pestre szerződtették, akkor Váradi utamból nem tudom lehet-e valami, az az nem oszlik-e⁷⁵² fel a váradi trupp,⁷⁵³ miután csak e nő tartotta bennök a lelket. Azonban ha Váradra nem is, de Debreczenbe mindenesetre menni szeretnék ha már itt vagyok, és Aradra is; sőt ha Váradra nem mehetnék jobb lenne annyiban, hogy Aradon több időt tölthetnék. Ha utlevelem rövidre szabná időmet, meg lehet azt ismét hosszabbítani édes, csak legyen mi-ért! Igen helyeslem azt is, ha Guthnak adod a divánt behuzatás végett; beszélj⁷⁵⁴ vele édes, majd meg mondja ő mennyit kell hozzá venni, és talán jobb lesz, ha ő ad hozzá mindent; ő meg nem csal minket; s mihelyt haza megyek rögtön kifizetem. Itt is találtunk rokont, Csigi Ferencz nevű itteni tanárt, kinek fiatal neje, Kati, egyik unokája Zsuzsánna⁷⁵⁵ néninek... kinek a leánya?⁷⁵⁶ nem tudom már, mert én ezen messze ágazó rokonság közt el nem tudok igazodni, holnap estve náluk leszünk vacsorán, szállásra is hívtak ők is, mások is, de én, tapasztaláson okulva csak itt a színház épületben⁷⁵⁷ maradtam, melly fogadó is, – ámbár⁷⁵⁸ méreg drága, – de kényelemem s egészségem még drágább előttem. Majd meg látom hogy

⁷⁴⁸ 1[/] [Átírás.]

⁷⁴⁹ nyikor./jatták [Átírás.]

⁷⁵⁰ Játék folytán egy pimasz neki támaszkodott a színpad megettí deszkának és lámpástól együtt bedöntötte a színpadot, s Laertest majd agyon ütötte. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁷⁵¹ [/]e [Átírás.]

⁷⁵² nem <oszlik> oszlik-e

⁷⁵³ t[/]pp [Átírás.]

⁷⁵⁴ [/]szélj [Átírás.]

⁷⁵⁵ unokája <a> Zsuzsánna

⁷⁵⁶ leanya [Emendálva.]

⁷⁵⁷ épületben [Emendálva.]

⁷⁵⁸ ámbár [Emendálva.]

fogja maga az új szállást elrendezni, – lesz-e nekem csendes dolgozó helyem benne? – A vacsoráló compániának majd írni fogok, addig is üdvözlöd őket nevemben. Ha rá érek Betlennek is írok majd egy szelidebb hangú levelet. Egyébiránt beszélj vele édes, és mond meg neki azon üzenetemet, hogy a mit nekem akart mondani, neked bizvást elmondhatja, s te majd közleni fogod velem,⁷⁵⁹ ha nekem ő resteli megírni. Holnap lépek föl itt másodszor, Garrickben, és reá Csütörtökön, 14dikén a⁷⁶⁰ Két kis játékban utolszor. Ha azonban⁷⁶¹ addig Debreczenből választ nem kapnék, úgy még várok itt két napot és még Vasárnap – 16án – játszom egyet, mert igen marasztanak különben is. Töméredek pénz megy⁷⁶² el tőlünk édes, minthogy ketten vagyunk; eddig már többet kerestem öt száz pengőforintnál, és még sincs több kész pénzem e perczen mint háromszáz husz pengő forint. Itt is kapok talán két százat ha többet nem. Egy hétre ez elég jövedelem. Nem akarnék addig haza menni, míg ezer pengőt tisztán nem vihetek haza, hogy abból adósságimat kifizethessem, és a télen át nyugalmasan és gond nélkül élhessünk... Ezt pedig Aradnak kell behozni.... ha reményem nem csal. Isten veled édes! be szeretnék már látni! Csókolunk mind ketten s Fáyékat üdvözljük⁷⁶³ – – – –

E Gáborod
sk

Majd elfelejték egy megbízást édes mire egy igen jólelkű ember kért föl Szigeten. Menj el édes *Vidacs János* nevű gépészhez, a Két nyul utczába, s mond el neki a következőt: Mándics András üdvözlí őt Husztról, s arra kéri föl igen sürgetőleg, írná meg neki, mibe kerülne egy évi tartása⁷⁶⁴ a fogoly Mándics Lajos fiának, kit Atyja és bátyja András, oda ohajtanának⁷⁶⁵ adni Vidacs urhoz mesterinasnak? Vagy a mi még szebb és nemesebb tett lenne: nem vállalná-e fel Vidacs ur a nevezett fiut irgalomból és honfias⁷⁶⁶ szeretetből *költség nélkül*? Ha ezt megírni nem volna ideje vagy szándoka, Husztra, a nevezett Mándics András urnak, úgy mondja el neked választát édes, és te ird meg nekem egy kis külön czédulára, hogy azt elküldhessem Husztra.

125. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Nagykároly, 1854. szeptember 16.

NagyKároly, Sept. 16. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Debreczenből Csabai azt írta levelemre, hogy ott valami Klicsnig nevű Londoni⁷⁶⁷ majom játszik a színházban, s holnap, 17én játszik utolsót; én tehát csak Hétfőn 18^{án} indulok innen

⁷⁵⁹ fogod <f> velem

⁷⁶⁰ a [Beszúrás.]

⁷⁶¹ Ha <. > azon[...] [Átírás.]

⁷⁶² pénz <el> megy

⁷⁶³ üdvözljük [Emendálva.]

⁷⁶⁴ évi <kolts> tartása

⁷⁶⁵ [/hajtanának [Átírás.]

⁷⁶⁶ honfias [Az „-as” beszúrva.]

⁷⁶⁷ [/]ondoni [Átírás.]

oda. Az itteni mükedvelők azért holnap még egy előadást akarnának velem rendezni, de sehogy sem akar el sülni, – a darab mit adni akarnak, nem⁷⁶⁸ mehet el egy napra. Talán valamit ismétlünk majd, az előadottak közül. Ide zárok 20 pftot édes, a költözési költségekre s más szükségekre; rögtön írj mihelyt veszed. Debreczenbe a színházhoz utasítsd leveledet. Mi jut reám itt még nem tudom, mert az⁷⁶⁹ elosztást egészen a mükedvelők szabad tetszésére hagytam. Eddig a jövedelmek igen szépek voltak. A mükedvelőkben sok buzgalmat találtam, s elhalmoznak mind ők mind a közönség tiszteletök minden jeleivel; mióta eljöttem hazulról egész életem evés ivás, korhelkedés; csodálom hogy még győzöm. Meg kérdeztem⁷⁷⁰ kedves jó Szellememet, mamit, hogy mit mond ezen rendetlen élethez és boriváshoz: és ezt⁷⁷¹ írta⁷⁷² reá: „*No fiam hiszen majd helyre pótolod otthon.*” Hamletben meghűtöttem magamat a léghúzámban, és iszonyu náthát⁷⁷³ kaptam, nem tudom hogy fogok holnap játszhatni. Etelke is igen nagy boszuságot okozott⁷⁷⁴ már nehányszor;⁷⁷⁵ Garrik⁷⁷⁶ estéjén meg is szidtam keményen, – s nem is hoznám el többet soha, mert ő csak magát szereti, s engem igen elhanyagol.... Most ugyan többet gondol velem, de tudom hogy nem fog sokáig tartani. Bár te volnál itt helyette édes! Csókollak: E G
sk

126. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1854. szeptember 22.

Debreczen. Sept. 22. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Tegnapelőtt óta itt vagyunk, de csak holnap, Szombaton léphetek föl először, mert a Színház belsejét újították eddig. Hamletet fogom adni. Csak ötöt szándékoztam itt játszani, de minthogy még sem Váradról, sem Aradról leveleimre választ nem kaptam, tehát úgy gondolom, hogy ha jól fog itt menni, még vagy öttel megtoldom, s innen aztán Váradot mellőzve egyenesen Aradra megyek s ott vagy három hetet töltendek, s úgy megyünk haza. Nagy-Károly nem úgy ütött ki mint gondoltuk és biztattak sokan. A fogadóban levén szállva sokat költénk, s alig maradt 100 pengőft hasznom tisztán, 4 játékból; hanem én igen meg vagyok elégedve, nem csak jövedelmemmel, hanem mert ott is igen sok derék lelkes családdal ismerkedtünk meg, kik jóságaikkal elárasztottak bennünket; szóval édes, ezen egész körutunk eddig a pontig valóságos diadalpálya volt, hol a szó teljes értelmében virágokon vándoroltunk. Szathmárról⁷⁷⁷ már itt is fölkerestek bennünket, – a Postamesterék – Fodor Imre-ék, kiknél ott szállva voltunk, és igen hínak bennünket, hogy Szüretre menjünk oda. De már

⁷⁶⁸ akarnak, <va> nem

⁷⁶⁹ [/z [Átírás.]

⁷⁷⁰ kéf./eztem [Átírás.]

⁷⁷¹ azt [Átírás.]

⁷⁷² ezt <. > írta

⁷⁷³ Náthát [Emendálva.]

⁷⁷⁴ ok[/zott [Átírás.]

⁷⁷⁵ már <vagy> nehányszor

⁷⁷⁶ G[/rrik [Átírás.]

⁷⁷⁷ Szathmárról [Emendálva.]

ebből bajosan lesz valami. Mivel tehát itt is, Aradon is többet kell játszanom eddigi szerepeimnél, kérlek édesse, küldd el nekem ide gyorskocsin Clavigot, és Othellót. Mind a kettőt meg kapod könyvtáram legfelső polczán, a jobb oldalon, hol a darabok együtt szoktak állani. Hanem minthogy Othelloból több hiányos példány van nálam, tehát mind azt küldd el a mit csak Othello czim alatt találsz a darabok közt. Mi itt a fehér Lónál vagyunk szállva a 4^{ik} szám alatt hol minden iszonyu drága. Egy napi költségünk szinte három pengőforint. Majd nézek itt neked bundát édes, – de ha nagyon drágának találom úgy inkább az árát viszem⁷⁷⁸ vagy küldöm neked haza, hogy otthon azt végy rajta, mi neked tetszik. Hát Betlen mit mond? Az a fiu nem írt azóta?... Szánlak édes nagyon ha a hurczolkodásra gondolkodok, hogy mennyi bajod lesz! csak beteg ne légy belé! de ki is fog neked ott segíteni? S nem fog-e veszni, törni holmink, miután két helyen nem lehetsz egymagad! Sokat aggodom e miatt. Vajha a jó Isten sikerrel áldaná meg ezen utamat s minél előbb együtt lehetnénk! Valjon az a Festetics otthon a télen föl fog-e engem vendégül lépetni ha csak hatszor is?... Nem hallasz effélet semmit? Hát Lendvai hogy van már, és Fáncsi? A Miskolczy Julia nagyobbik lánya⁷⁷⁹ itt van – s már egészen elromolva!!

Kérlek édesse, válaszolj. Még a pénzes levelemre sem kaptam válaszodat, mit Károlyból küldék. Etelke egészséges és folyvást hizik. Egész Ugocsa, Máramaros és⁷⁸⁰ Szathmár imádója volt. Sok megtiszteltetés nem épen miattam hanem kedveért történt velünk! Isten veled édes! Csókolunk

E Gábor sk és Etelkéd.

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Kórház utca 2^d szám.

Pesten

127. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. szeptember 27.

1

Pest September 27^{én}
1854

Édes Gáborom!

Debreczenből leveled tegnap kaptam és a Károlyból küldöttet ma reggel a pénzel egygyüt tehát nem hanyagságból nem irtam, édes hogy most két hétig⁷⁸¹ nem kaptam tölled levelet kébzelheted⁷⁸² nyugtalanságom édes aludni sem tudtam egész éjjel kinomba az aztalhoz fordultam és úgy megijjesztet hogy már csak nem elindúltam felkeresni benneteket mert azt mondá hogy Etel halálos beteg de hálá isten nem úgy van és leveled egészen megnyugta-

⁷⁷⁸ [/]iszem [Átírás.]

⁷⁷⁹ lá[/]ya [Átírás.]

⁷⁸⁰ Máramaros <S> és

⁷⁸¹ hetig [Emendálva.]

⁷⁸² [/]ébzelheted [Átírás.]

tott⁷⁸³ hogy nincs⁷⁸⁴ bajotok de édes én már igazán börtönbe vagyok mert hiszem hogy ki megszokta a családi életet így magára⁷⁸⁵ hagyva miután valóba börtönhöz hasonló az élete⁷⁸⁶ és fáj nekem hogy nekünk mindég kel lenni valami elválasztó oknak hogy egymás nélkül legyünk azért édes mentül gyakrabban irjatok nekem mert csak így enyhül meg lelkem nyugtalansága hogyha nem látlak benneteket legalább soraitokat olvashassam mert úgy vagyok hogyha a rendes napon mikor elő érzetem sugálja hogy levelet kapok és nem⁷⁸⁷ kapok⁷⁸⁸ úgy van már akkor minden szerencsétlenséget⁷⁸⁹ látok körülmények megtörténni mi után most mindég csak azt halja az⁷⁹⁰ ember hogy már megént⁷⁹¹ egy ismerős holt meg szegény Shódelnét 21én temették el nyáregyházán de talán már tudod is édes itthon pedig Fáncsi van olj annyira oda nem⁷⁹² hiszik hogy pár hónapig vigye Lendvai is megjött már a fürdőről és ő szegény hiszi hogy meg gyógyult és biztatják⁷⁹³ is hogy egészen jobban van láttczik⁷⁹⁴ rajta igen de nem a javulás ha nem a halál de ő még most kébzeli mint fog újra jádczani és minő erővel mert ötött ujja szülte a fürdő így vannak itt most a dolgok édes Bhetlent pedig most bátyám halgatja mert neki mondja fel azon szerepeit mit veled tanult és a jövő hónapba szándékozik is fellépni ami⁷⁹⁵ pedig a te fellépésedet illeti itthon édes én hiszem hogy mint vendég fellépsz és akkor tudom meg kérdeznek⁷⁹⁶ téged hogy szerződtesse nek mert a közönség nagyon kimutatja hogy a Drámát pártolja és nem hadják el veszni hagyni csak majd egyszer itthon⁷⁹⁷ lehes édes.⁷⁹⁸

128. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1854. szeptember 29.

Debreczen, Sept. 29. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Lehetetlen hogy beteg ne lennél, – és ez bennünket igen nyugtalanít, – mert már két levelemre nem válaszoltál; egyik pénzes volt, s még Károlyban tettem posta szekérre, a másikat pedig innen irtam mikor megérkeztünk. Tudod édes, hogy téli ruha nélkül vagyunk, hát ugyan miért nem küldöd már a bekecsemet⁷⁹⁹ mint szándékos volt? – vagy talán sokat kel-

⁷⁸³ megnyutatott [Emendálva.]

⁷⁸⁴ nics [Emendálva.]

⁷⁸⁵ magára [Emendálva.]

⁷⁸⁶ [.]lete [Átírás.]

⁷⁸⁷ és <...> nem

⁷⁸⁸ ka[.]... [Átírás.]

⁷⁸⁹ szerencsétlenségét [Átírás.]

⁷⁹⁰ a[.] [Átírás.]

⁷⁹¹ me[.]ént [Átírás.]

⁷⁹² oda <hogy> nem

⁷⁹³ biztatja[.] [Átírás.]

⁷⁹⁴ van <hogy> láttczik

⁷⁹⁵ a[.] [Átírás.]

⁷⁹⁶ tudom <hogy> meg kérdeznek

⁷⁹⁷ itthon [Átírás.]

⁷⁹⁸ édes. <... ..>

⁷⁹⁹ bekecsemet [Emendálva.]

lene érette fizetnünk, ugye? Hiszen különben csak azt szeretném tudni küldöd-e⁸⁰⁰ vagy nem, mert ezt a kis fekete köpenyeget megbéleltem vattával, ha nem küldöd, és én ezzel is kihúszom hazáig. Hanem nagyobb az édes, hogy itt Debreczenben megmarasztottak még egy sor játékra, s nincs mit játszani. Azért sürgettelek innen irt levelemben,⁸⁰¹ hogy Clavigot (enyimet a mit Ákos tisztázott le) rögtön, haladék nélkül tedd a dilizsánszra és küldjed, Othelloval együtt, s ez utóbbinak mind a két vagy három példányát, a mi nekem meg van, – a szereppel együtt. Holnap adom jutalomjátékomul Leart, s már a jövő héten alig tudok mit játszani, pedig a vásár már kezdődni fog. Édes, engem itt minden reményemen felül jól fogadnak; mindig tömött ház előtt játszom, s holnap három akkorának kellene a nézőhelynek lenni, hogy beférjen a ki készül. Eddig még harmad részben egyszer sem kaptam kevesebbet 30 pforintnál. Vannak ugyan itt is, mint majd mindenütt, kik a Naplómért haraguszna, t.i. az ostobák, s a zugprokátor félék; de még mindenütt meghódítam e marhákat művészetemmel. Egyébiránt egyetlen egy értelmes és művelt⁸⁰² emberrel sem találkoztam körutamban, ki azon silány duzzogókkal egy értelemben lett volna. Ellenben a legtiszteletre méltóbb egyéniségekkel, igazi honfiakkal; és jeles családokkal ismerkedtem meg, és annyival, a mennyi ismerősöm az előtt alig volt.

Mikor e levelet írom édes, te akkor vagy a hurczolkodási vesződések közepette, s félek rá gondolni, ha épen most volnál beteg!... ez igazán borzasztó volna. Nyugtass meg az istenért mihelyt leveleket veszed, ha még nem irtál volna. Mi már körül belől October közepe tájáig⁸⁰³ itt maradunk; az az: meddig anyagi hasznunk lesz benne. Aradról még sem kaptam levelet, hanem egy jeles férfi volt onnan itt, – épen a színház ügyvédje, Vajna Miklós, ki velünk megismerkedett, és ez azt ajánlotta, hogy ügyemben mindent eligazít Aradon, s néhány nap múlva megkapom a meghívást. Akkor aztán October közepén indulunk Aradra, és November végéig – (az az mig jól megy) ott maradunk, – mert mint már íráim ezer pengőn alul haza nem megyek édes, bár mennyire ohajtanálak is már látni. Váradra ez uttal nem megyek, mert megírták, hogy körülményeik miatt most hasznomat nem vehetnék; az az October 16-dikáig.

Írj Betlenről és Ákosról⁸⁰⁴ is valamit; a színházról szinte. Most pedig édesse Isten veled! Etellel együtt csókollak

E G
sk

Ui. Kissé bádjadtt vagyok, lázam van; náthás is vagyok, s az örökös próbák és szerepek kifárasztottak, – nem tudom hogy viszem ki holnap Leart, és reá vasárnap egy új szerepet (a férjet) Falura kell menni-ben.

[címezés:]

*Egressy Gáborné asszonynak
Kerepesi ut. Pesten*

⁸⁰⁰ küldö[-]e [Átírás.]

⁸⁰¹ [/]evelemben [Átírás.]

⁸⁰² mű<|>velt

⁸⁰³ tájáig [Emendálva.]

⁸⁰⁴ Ákosról [Emendálva.]

129. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1854. október 1.

Debreczen, Octob. 1. 1854

Lelkem Zsuzsikám!

Tegnap estve felé vettem a holmit, leveleddel együtt, de lehetetlen volt rögtön irnom, mert estve Leart játsztam jutalomjátékom és utolsó fölléptemül, iszonyuan⁸⁰⁵ tömött ház előtt, melyből még 60 előkelő család maradt ki, nem kapván helyet. Hanem édes épen olly iszonyu volt az előadás bukása, – t. i. ezen nyomoru társaság részéről, kik közül csak egyetlen egy sem tudta szerepét. A francia király (valami Priell nevű kölyök) szerepe elejét szerepéből olvasta a közönség előtt barétjába rejtve azt; de még így sem tudta olvasni félelmében; ez nem volt elég, hanem beszédje közepén megfordul, (miután iszonyuan bele sült) és kirohan a szinpadról. Az egész darab így ment, egyik botrány a másikat érte... én majd a föld alá süllyedtem, – most is beteg vagyok belé; és ha már a közönség és társaság a múlt héten meg nem ígértette volna velem hogy még egy sort játszom, itt nem maradnék s nem lépnék többet föl ez uttal a világért. Azonban mit lehet tennem, ma ismét játszanom kell, még pedig új szerepet a Falura kell mennie-ben Ferdinandét, (a férjet).⁸⁰⁶ Soha még illy borzasztó rendetlen, hanyag néppel nem működtem. Attól kell tartanom hogy a milly fényes volt eddigi fogadtatásom szintolgy üresek lesznek házaim e héten, bár vásár előhete van. Aztán még az a csapás is ért ma, hogy az Aradiaktól – az igazgatóktól – levelet kaptam, s visszautasítják ajánlkozásomat,⁸⁰⁷ azzal térve ki előlem hogy ők Novemberben új erővel kezdik meg a téli szakot, s új tagjaik elég érdeket birnak magok is ébresztetni, s majd a jövő nyárra tartják föl szerencséjüket hozzám. Ez engem nagy zavarba hoz most édes – mert elgondoltam, hogy ha én most elegendő pénz nélkül haza megyek mit csinálók a sok adóssal, kik tudom hogy mind meg fognak rohanni egyszerre, s ha köztök kiosztandom azt a mit most vihetnék haza: mit csinálunk az egész télen kereset nélkül?... Innen pedig nincs más állomás közel, mint Várad, honnan szinte oszlani készül a társaság.... talán addig még is ott maradnak míg én egy sort lejátszom velök, csakhogy még nem tudósítottam ujjalag erről őket, mert rövidíteni akarván időmet és utamat, innen egyenesen Aradra akartam menni. Jövő utamra nézve tehát neked most még semmi bizonyost nem irhatok. Ha máshova nem mehetek innen, kész⁸⁰⁸ vagyok Nagy Bányára is elmenni, hová Szathmárról műkedvelők hívtak, (de szinpadjok nem volt még akkor és sokáig kellett volna várnom, fölépítésére,⁸⁰⁹ 10–12 napig,⁸¹⁰ s azért nem mentem el) s⁸¹¹ hol most mint gondolom Pázmán van. Árpád felszabadulásán örülök édes, de félek is egyszersmind, hogy a fiu vissza esik kicsapongásaiba, ha senkitől sem fog függeni. Új ruhájára nézve most már nem lehet másképp intézkedni, – rövid levén az idő, – mint hogy hivassd el édes Schlikket (ott lakik a hol Balog) és vele csináltass a fiunak egy magyarkát, és egy pantalonot fekete posztóból, s egy fekete sejem mellényt. Ha haza megyek

⁸⁰⁵ fölléptemül, <de> iszonyuan

⁸⁰⁶ (fér./et) [Átírás; a mondatvégi írásjel emendálva.]

⁸⁰⁷ ajánlkozásomat [Az „l” beszúrva.]

⁸⁰⁸ Kész [Emendálva.]

⁸⁰⁹ várnom, <meg> fölépítésére

⁸¹⁰ és sokáig kellett volna várnom, fölépítésére, 10–12 napig, [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁸¹¹ el) <mert> s

kifizetem neki. De csak minél olcsóbb szerű kelméből, orleán bélléssel. Egyébiránt édes nézz körül ócska ruháink⁸¹² közt, hát ha ki telnék onnan is valami? – például⁸¹³ az Ákos fekete nadrágja alkalmasint jó lesz neki, ha Slikk meg igazítja; talán mellény is lesz még ott, azok közül a fejérek közül, miket Pap vart. Mert ha lehet édes ne szaporítsuk nagyon adósságainkat.⁸¹⁴ Aztán⁸¹⁵ Slikkel alkudj meg.

Az a Betlen csakugyan háládatlan semmi ember, mint előre is gyanítám. Minő sértő lenézés az, hogy ő nekem 20 pforintjával fizet! pfuj! – Az ilyenekről mondta a Kolosvári czigány édes, hogy „nem is vagy mágnás, csak olyan ordinaré gróf!”

Mit gondolsz édes, hátha irnék innen Festeticsnek, s ajánlanám magamat neki vendégszerezésekre Novemberre...⁸¹⁶ vagy egyik téli hónapra?... Utlevél hosszabbításért is most folyamodtam itt újra, abba is bele telik két hét míg megérkezik. Sajnálom hogy Váradi Gáborék honn nem találhattak. Ez édes a legmagasabb lelki tehetségű, s⁸¹⁷ legműveltebb férfi mind azon igazán lelki⁸¹⁸ barátim között kikkel⁸¹⁹ a sors engem ezen utamban, mint valódi kincsekkel megajándékozott.

Valjon mikor jönnek vissza Bécsből, mert mint gondolom oda mentek?.. Ha ismét⁸²⁰ meglátogatnak édes, hívd őket magadhoz szállásra, és ellátásra. Ők nekünk igen sok jót tettek; s a neje éppen olly áldott művelt nő mint férje, és Simon Florentnének testvére⁸²¹ a nő. Most édes Isten veled, – ne hallgass olly sokáig mint közelebb, hanem minden levelemre rögtön írd, és olly sokat mint most írtál. Csókolunk Etellel együtt – Gáborod sk Fáyéket üdvözzöld nevünkben mindig.

130. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. október 3.

Pest october 3án

1854

Édes Gáborom!

E perczben kaptam leveled mit vasárnapon írtál és a jutalomjátékodban történt sok zavart de Édes az téged legkissebbé sem bánthat hogy ők olj roszzak és hanyagok mert téged⁸²² ismérnek és láttak és nyugtasson⁸²³ az meg hogy őket ott ugy ismeri a közönség mint rest korheleket én attól nem félek hogy te ez által valamit veszthetnél de azon félek hogy mert ismerlek miljen⁸²⁴ indulatos vagy oljankor és ha megbetegszel az istenért kérlek édes

⁸¹² ruháink [Az „n” beszúrva.]

⁸¹³ valami? – <peld> például [Emendálva.]

⁸¹⁴ adósságainkat, [A vessző pontra átírva.]

⁸¹⁵ adósságainkat. <tu> Aztán

⁸¹⁶ Novemberre<?>...

⁸¹⁷ s [Beszúrás.]

⁸¹⁸ le/ki [A második „l” beszúrva.]

⁸¹⁹ kikke/./ [Átírás.]

⁸²⁰ ./smét [Átírás.]

⁸²¹ te./tvére [Átírás.]

⁸²² ./éged [Átírás.]

⁸²³ nyugta./son [Átírás.]

⁸²⁴ ismerlek <hogy> miljen

egéséged⁸²⁵ drágáb legyen minden haszontalan ember-miatti boszszuságnál⁸²⁶ mert én szinte mindég látlak mennyit kel magad rontanod minden társaságnál hol jádczol de édes most már láthatod hogy bizony akár mint⁸²⁷ fáraczk is értök nincs minek mert értök te nem jádczodhac azért édes valahányszor⁸²⁸ boszszúság érhetne kerüld menyinyire csak lehet. Édes te attól félsz hogy nem lesz közönség én nem félek elő érzetem nem azt mondja⁸²⁹ de elő érzetem mondá hogy az aradi utadból nem lesz semmi azok igen silány emberek azért édes meny Váradra és ha jónak látod bányára is pedig édes ez igen meszsze leszel⁸³⁰ töllem de mint mondod hogy azt mit haza hozhatnál most az adóssoknak kellene adni és hogy már egyszer az adóssoktól mentek lehessünk csak keres hát édes én meg istent kérem hogy segítcsen és óltalmazzon minden bajtól Édes⁸³¹ hátha Kolosvárra mennél mit mondasz hozzá de ezt már csakugy mondom hogyha még is tovább maradnál⁸³² mint írod hiszen édes ha hazajöss én bizton hiszem hogy ha többet nem de 3 vagy 4 jádczhatol⁸³³ egy hólnapban⁸³⁴ azért édes én azt mondom hogy ne írjál a grófnak az igen haszontalan ember lesz abban más mód is majd csak kirendeli az isten csak szerencsésen hazajöhös most édes ha drámát adnak igen szép közönség van a vasárnapi ujság már írt is hogy ők Egressyt és Lendvayt akarják a színpadon az az a pestin látni így édes majd jön a többi is most édes a költözködésen már tul vagyok nincsen hálá istennek semmi bajom és semmi károm kivén⁸³⁵ egy kis⁸³⁶ tojásom tört el mit az ólta tojt a kis madár mi ólta oda vagytok én⁸³⁷ igen megvagyok a szállással elégedve csak te is meglég Édes minek én örültem azután hogy megtaláltam a Gábor ízlését

Édes én tölled csak mindég kérek és nem⁸³⁸ tudok neked semmit sem adni számolok a 20⁸³⁹ pengöröl mint írtam a szállásnak megkellet vennem⁸⁴⁰ a kifestését 8 fp akik elhordták a holmit 7 fp konyha meszelés 2 marat nekem édes 3 pengöm pedig⁸⁴¹ ha még suroló asszonyt is fogattam volna ez sem marat volna meg de a leánynyal suroltattam a ház földjét és az ablakokat egygyüt mostam vele csak hogy mentül kevesebbet kölcsök még⁸⁴² sem voltam képes kevesebbel kijönni azért édes kérlek küldjél nekem⁸⁴³ mit akarsz mert mire leveled kapom már nem lesz⁸⁴⁴ egy fillérem sem hát ahoz Édes mit mondasz hogyha fára kérnék⁸⁴⁵ de most

⁸²⁵ egéséged [Emendálva.]

⁸²⁶ boszszuságnál [Emendálva.]

⁸²⁷ mi./t [Átírás.]

⁸²⁸ va./ahá./yszor [Átírás.]

⁸²⁹ moddja [Átírás.]

⁸³⁰ lesze./ [Átírás.]

⁸³¹ É./es [Átírás.]

⁸³² mar./dnán [Átírás.]

⁸³³ jadcz./atol [Emendálva; átírás.]

⁸³⁴ hólnapban [Átírás.]

⁸³⁵ ./ívén [Átírás.]

⁸³⁶ ki [Emendálva.]

⁸³⁷ vagytok <nekem> én

⁸³⁸ és <én> nem

⁸³⁹ 10 [Átírás.]

⁸⁴⁰ ven./jem [Átírás.]

⁸⁴¹ pedidig [Emendálva.]

⁸⁴² meg [Emendálva.]

⁸⁴³ neke [Emendálva.]

⁸⁴⁴ ./esz [Átírás.]

⁸⁴⁵ kérnek [Emendálva.]

igen jó száraz idő van legjobb volna bevágnatni Fáyékkal oda voltam fát venni 7 f 10 x vettek egy ölet a felvágás hozatal 20 f jött egy öl de igaz jó fa és száraz az Eszterházi kertből való Édes árpádnak még egy holnap mulva lehet csak fel szabadulni mert nincsen kész a rajzával a másik fiu sem azt mondta Ghut hogy ő azt czé gyűlés nélkül is meg fogja tenni merényivel de azt nem tudta hogy a rajz nincsen meg azért még egy hólnapig kel árpádnak⁸⁴⁶ minden nap rajzolni⁸⁴⁷ kel menni akkor édes a fiu is itthon fog enni mert nem dolgozik a gazdájának és nem kap ételt,⁸⁴⁸ Édes a takarékné pénztárba is ismét kitelt⁸⁴⁹ az idő e hólnap 9^{én} oda is 5 pengő kel egy pár krajcár⁸⁵⁰ hián⁸⁵¹ a⁸⁵² cseléd ideje is 16án fog kitelni 3 pengő azért édes kérlek számisd össze mindent hogy mire megy fel és küld egyszerre mert a sokszori küldés is sokba kerül⁸⁵³ Bhetlenről annyit tudok hogy igen szegény de nagyon szegény talán azon 20f is kölcsön kérte és bizonyosan⁸⁵⁴ hogy írtál neki azért édes arra már én nem is számolok ha ad valamit jó de⁸⁵⁵ kénni én szégyellem⁸⁵⁶ és te se kérd édes én hiszem hogy nem lenézésből tette de tudod édes mi iszonyu helyzet a szegénység és ez ugy van akarna de nem tehet a lapok nagyon kürtölik hogy fel fog lépni és sokat várnak tőle mert a te tanítványod most édes pletykázom⁸⁵⁷ és ámulj el Szigeti német színpadra készül és tanul németül Édes az estve felmentem a színházhoz hogy Gózzontól⁸⁵⁸ megtudnám hogy Miskólcson van é társaság hogy mikor haza jössz utba ejtenéd de őt nem találtam⁸⁵⁹ ott Battyámat⁸⁶⁰ Bhetlennel találtam nagyon szives volt és kérdé⁸⁶¹ hol vagy hová fogsz menni ő nagyon mondá hogyha bányára mégy onnét ne mulasz el Kolosvárra menni mert már bányáról⁸⁶² egy napi járás csak és azt is irjam meg neked hogy egyenesen Gróf Mikónak⁸⁶³ íráj senkinek másnak tiszteletét küldi és hogy nagyon szerette volna hogy itthon légy mikor fellép Julius Cézárra lép fel Felekinek⁸⁶⁴ a jutalomjátékába⁸⁶⁵ ami Kolosvárt illeti én magam is hiszem hogy nem fog rosszszul kiütni ott édes battyámnak el mondtam az aradiakat szörnyü méregbe jött érte mondá hogy így csak olj alávalók tehetnek mint azok és hogy ő is hiszi miként ha Kolosvárra mégy igen jo lesz és azt is mondá hogy csak hová mégy⁸⁶⁶ jádczodjál addig míg megy a kö-

⁸⁴⁶ arpadnak [Emendálva.]

⁸⁴⁷ rajz./lmi [Átírás.]

⁸⁴⁸ é./elt [Átírás.]

⁸⁴⁹ kite./t [Átírás.]

⁸⁵⁰ krajczá./ [Átírás.]

⁸⁵¹ /./ián [Átírás.]

⁸⁵² hián <.> a

⁸⁵³ azért édes kérlek számisd össze mindent hogy mire megy fel és küld egyszerre mert a sokszori küldés is sokba kerül [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁸⁵⁴ bizonyosan [Átírás.]

⁸⁵⁵ ./ [Átírás.]

⁸⁵⁶ szégyel././m [Emendálva; átírás.]

⁸⁵⁷ pletykázom [Emendálva.]

⁸⁵⁸ Gózzot./től [Átírás.]

⁸⁵⁹ t./laltam [Átírás.]

⁸⁶⁰ Battyámat [Emendálva.]

⁸⁶¹ kérde [Emendálva.]

⁸⁶² b./nyáról [Átírás.]

⁸⁶³ ./ikónak [Átírás.]

⁸⁶⁴ Fele./nek [Átírás.]

⁸⁶⁵ jutalomjátékába [Emendálva.]

⁸⁶⁶ megy [Emendálva.]

zönség⁸⁶⁷ igen örült annak is hogy még eddig mindenütt szerencsével⁸⁶⁸ jártál mert látom hogy ő is féltet egy kicsit⁸⁶⁹ a vidékiektől a naplód miat de hálá istennek hogy még eddig semmi rossz következménye nem let és nem is lesz hiszem édes hát Etel hogy van bizony⁸⁷⁰ rossz leány ő mint ákos fiúnak mert már egy holnapja lesz *6án* hogy nekem irt hiszem hogy ez neki csak most vólt mert utazás ismerkedéssel jobban eltelik az idő de azért reám is lehetne egy kicsit⁸⁷¹ gondolni és egy pár sorral tudatni hogy én is szeretem anyámat legalább hitetnéd el velem hogy ugy van édes leányom én ezt nem szemrehányásképpen mondom de⁸⁷² csak kérdeszd meg önmagad hogy nem fogja é szived is azt suggallani hogy irányomba nagyon hanyag⁸⁷³ vagy pedig a miként te mások irányába cselekszel majd jön idő mikor velled is aszerént cselekszenek⁸⁷⁴ azért neked mindég figyelmesebnek⁸⁷⁵ kel⁸⁷⁶ lenned⁸⁷⁷ mán korodnál fogva is mert az sohasem elég mecség hogy nincs⁸⁷⁸ időd mert miheljest akarja⁸⁷⁹ az ember mindjárt van ideje. hát a debreczeni nagy templomot⁸⁸⁰ megnézted é már arra végy időt magadnak nehogy ugy jársz hogy Rómába⁸⁸¹ vóltál és a pápát nem láttad nekünk Reformátusoknak debreczen⁸⁸² róma templomja már csak 49ről is nevezetes azért nézd meg ha még nem láttad vólna hát Benköt kihalgatták é már azt is jó vólna azalat míg ott vagytok Édes Váradra ha írzs Faliczkinének ír nál tudod⁸⁸³ hogy ő a város harangja⁸⁸⁴ azért nagyon jó lenne igaz Etel miután most apád mindég színészek közt jádczik⁸⁸⁵ te azért ne elegyegy közibek mert azok mind meg anynyi rosszszak azért ugyan nem mondom hogy kevély légy irányokba⁸⁸⁶ de neked⁸⁸⁷ csak távolról kel velök ismerkedni mond meg apádnak⁸⁸⁸ hogy azon kis skatulyába mibe én küldöttem nektek a ruhát küldjétek⁸⁸⁹ haza azon nyári köntösöket mit te elvittél⁸⁹⁰ magad számára ez után ugy sem lesz már reá szükséged és ne maradjon nállad egyéb mint a két ször köntös a többit mind haza küldhetitek és a pakkotok meg fog kevesedni mert lehet hogy ezután gyors szekéren⁸⁹¹ is fogtok járni és igen nagy külömbséget fog tenni igaz Édes ha a Fáy andrás bundáját meg vetted azt is küld haza mert kérdezte a napokba

⁸⁶⁷ közönség [Emendálva.]

⁸⁶⁸ szerencsével [Emendálva.]

⁸⁶⁹ kicsi./ [Átírás.]

⁸⁷⁰ bizony [Átírás.]

⁸⁷¹ egy egy kicsit [A szóismétlés emendálva.]

⁸⁷² de [Emendálva.]

⁸⁷³ ha./yag [Átírás.]

⁸⁷⁴ cseleksznenk [Emendálva.]

⁸⁷⁵ figyelme./nek [Átírás.]

⁸⁷⁶ ./l [Átírás.]

⁸⁷⁷ lended [Emendálva.]

⁸⁷⁸ nics [Emendálva.]

⁸⁷⁹ akarja [A „-ka” beszúrva.]

⁸⁸⁰ tem./lomot [Átírás.]

⁸⁸¹ ./ómába [Átírás.]

⁸⁸² ./ebreczen [Átírás.]

⁸⁸³ dudod [Átírás.]

⁸⁸⁴ haraggja [Átírás.]

⁸⁸⁵ jádczik [Emendálva.]

⁸⁸⁶ irányokb./ [Átírás.]

⁸⁸⁷ ./jeked [Átírás.]

⁸⁸⁸ apádnak [Emendálva.]

⁸⁸⁹ ./üldjétek [Átírás.]

⁸⁹⁰ elvittél [Emendálva.]

⁸⁹¹ gyors szekeren [Emendálva.]

hogy írtam é neked hogy vegyél azért ha még november végén jössz⁸⁹² haza küld el édes a szekér postán az etel köntösseivel egygyüt miket már nem használ és ha utaztok édes Etelnek csináltas egy egyszínü meleg posztó⁸⁹³ köntöst mert ő nem tudja ugy tűrni a hideget mint te meg én és az uton hamaráb is meghülhetni mikor itthon van az ember ámbár⁸⁹⁴ én itthon is fázom mert nincs⁸⁹⁵ egy meleg kendőm pedig még a köpenyeget nem lehet hordani de édes ezért ne haragodjál és ne vádolg azzal hogy telhetetlen vagyok de tudod hogy még a⁸⁹⁶ mult⁸⁹⁷ ősszel akartunk venni de nem lehetet azért bizony édes most sem kérnélek ha⁸⁹⁸ Etel itthon vólna mert az övével majd el járnék de így bizony csak a nyári kis feketével járok akár meleg akár hideg van de már édes nem irok többet hanem isten álgyon meg és örísen benneteket⁸⁹⁹ édes csókollak Etellel egygyütt

Zsuzsikád

E levelet az estve kezdettem mikor tiedet vettem de most reggel végzem az az 4^{dikén}

131. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1854. október 6.

Debreczen Oct. 6. 1854

Édes Zsuzsikám!

E pillanatban veszem leveledet, s rögtön irok. Ide zárok számodra 50 pengőforintot.

Végý belőle egy öl fát –	20 pf.
takarék pénztárba ———	5 –
Cselédnek —————	3 –
NagyKendőre ————	10 –
Konyhára —————	12 –
összesen	50 pft.

Édes, előérzeted most az egyszer nem jósolt igazat, midőn sejtéd, hogy Lear adatásakori botrány nem fog ártani utána eső föllépteimnek, mert a mult vasárnap és Kedden aránylag igen kevés közönség volt ámbár⁹⁰⁰ a darabok is igen ócskák és itt elkopottak voltak, t. i. Falura kell mennie, és Kean; tegnap azonban már ujra össze szedte magát a közönség. S lásd édes, ha nem csordul még is csak cseppen, ha az ember folyvást játszik, mert az utóbbi 3 játékból még is 40 pengő jutott reám harmadrészből, s így jobb hogy itt maradtam e hétre, – pedig az igazi vásári napok csak most következnek. Tegnap a két kis vigjátékomat szép ház előtt adtam *Másodszor*. Holnap XII Károly, Vasárnap Gritti, Hétfőn Clavigo, – reá

⁸⁹² jö[.] [Átírás.]

⁸⁹³ dosztó [Átírás.]

⁸⁹⁴ ambár [Emendálva.]

⁸⁹⁵ nics [Emendálva.]

⁸⁹⁶ [.] [Átírás.]

⁸⁹⁷ mul[.] [Átírás.]

⁸⁹⁸ [.] [Átírás.]

⁸⁹⁹ benneket [Átírás.]

⁹⁰⁰ ambár [Emendálva.]

Szombaton Othello és vasárnap utolsó, még nem tudom mi. Még most sem tudom bizonyosan hová megyek innen, azok a Semmirevaló Aradi directorok annyira zavarba hoztak, – mert olly biztosan számítottam Aradra,⁹⁰¹ hogy másfelé nem is gondoltam s így lépéseket⁹⁰² sem tevék. Csernovics is igen hidegnek mutatkozik válaszában mellyet titkára által⁹⁰³ íratott, ámbár azt íratja, hogy ha szándékom mellett csakugyan megmaradok, s oda megyek, ő mindent elkövet érdekemben, de egyszersmind azt mondja, hogy az igazgatókkal tegyem magam érintkezésbe, s úgy látszik, hogy az igazgatók már értekeztek Csernovicscsal efölött. Egyébiránt hogyha épen akarnám oda mehetnék, s majd meglátnám ki gátolná a komédiások⁹⁰⁴ közül, hogy ott föl ne lépjek. Az egész nem egyéb gyáva féltékenységnél. Attól tartanak, hogy színészi semmirevalóságuk egész meztelenségében kitetszenék, s következményét soká vagy mindig fognák érezni; más ok az, hogy a bérletből mellyet már bevettek, osztogatni kellene. S aztán a Hegedűs féle celebritások napja is letünnék. Nagy bajt fog csinálni az utlevelem is, mert abban a mellynek meghosszabbításáért most folyamodtam, csak Arad és Várad vannak betéve. Most ha Bányára és Kolosvárra találok menni, azért újra folyamodom kell. Isten tudja édes hogy lesz? hogy nem megyünk-e innen egyenesen haza! Már én édes irtam Festeticsnek; azt kérdeztem tőle, nem találná-e összeférhetőnek a nemzeti színház érdekeivel, hogy én ott a télen vendégszerepeket adjak? – de nem kevesebbet tizenkettőnél és úgy hogy tizenkét hét alatt járja le. Ha elfogadná, akkor még is 120⁹⁰⁵ pftot kereshetnék hónaponként négyszeri fölléptemmel, 30 pft játékdíj mellett, mennyit⁹⁰⁶ a multkor is fizettek. Majd meg látom mit ír. Még Váradtól ujabban nem kaptam határozott választ, sem pedig Bányáról. Ha soká nem kapok még édes úgy teszek, mint 1843-ban tettünk, tudod, mikor megindultunk és nyakunkba vettük a világot. Bár⁹⁰⁷ Aradra sem irtam volna, csak egyenesen be kellett volna oda állanom... Még meg is teszem, ha megharagszom.

Most pedig vessük össze adósságunkat édes!

Kozmának úgy hiszem, tartozom ————— 200 pfttal

Kostyálnak ————— 120

Sikorné ————— 60

A takarékné pénztárba és Zalogházba úgy hiszem 250. – vagy valamivel kevesebb.

Gútnak gondolom ————— 20.

Krammernének ————— 10.

Balogznak talán ————— 10.

Összesen 670 pengőforint.

Singernek itt kifizettem 100 pengőt, mert egy reggeli kabátot kellett tőle vennem, s kérte a pénzét. Ha még hozzá számítom a 670 pforinthez azt a mivel még Singernek⁹⁰⁸ az ujjabb ruhákért tartozom, úgy 800 pforintnál is többre megy összes tartozásunk. Ha már most én

⁹⁰¹ számítottam <reá> Aradra

⁹⁰² lépéseket [Emendálva.]

⁹⁰³ által [Emendálva.]

⁹⁰⁴ comédiások [Átírás.]

⁹⁰⁵ 110 [Átírás.]

⁹⁰⁶ mennyit [Átírás.]

⁹⁰⁷ bár [Átírás.]

⁹⁰⁸ Singernek./ [Átírás.]

Debreczenből haza mennék, alig vihetnék többet haza édes 600 pengőforintnál, mert egy hónapi⁹⁰⁹ költségünk itt a fogadóban 100 pengőforintra megy. És ha ezen 600 forintot kiosztjuk, mit csinálunk egész télen? Vagy csak azért menjek haza, hogy fizessek, s két hét múlva megint induljak vándorolni?... Ha már egyszer haza megyek édes úgy én tavaszig⁹¹⁰ meg sem mozdulok⁹¹¹ sehová, mert már kifáradtam, s ez elég volt erre az esztendőre. Nem sokára Kozmának is kell írnom, s ki kell őt⁹¹² fizetnem mert Novemberbe majd rá mennek a hirdetett könyvért s neki vissza kell adnia az előfizetéseket, s erről is hirdetést kell kibocsátnom még e hónapban, a lapokban. Sajnálom hogy hon nem lehetek Betlen fölléptekor. Kár neki Julius Caesarban – Antoniusban⁹¹³ lépni föl. Az még neki nagy föladat, nem is fog benne nagy szerencsét csinálni. Jobb lett volna Pénz és becsületben föllépnie, – azért jót állok, hogy abban diadallal állott volna meg, s nem mindegy, hogy azt másodszor vagy harmadszor adja, inkább Antonius lehetett volna harmadik v. negyedik szerepe. Ezt üzend meg neki, s azt is hogy helyeslem, hogy most bécsi utjáról letett, hogy későbbre halasztja ezt, és föllépését nem halogatja; e részben látom, tanácsomat követi, mert ezt irtam neki Szigetről. Elég komisz frater, hogy leveleimre nem válaszolt, de hiszen várhatja is míg én írásomra méltatom. Édes, a Naplóm miatt engem ne féltsen senki: ha van itt ott egy egy vészmadár, nekem csak megkell jelennem ott, és mind meghódol. Soha nem is éreztetett⁹¹⁴ még velem efféle idegenséget senki egész utamban, csak Csabainé hazudozott illyesmit, de ennek sincs alapja mint már tudom, és egy igen jó barátommal Vajaival volt egy magán⁹¹⁵ vitám e fölött, mi csak egy pár perczig tartott s vége volt. Fáy Andrásnak még kis bundát nem vettem, de mielőtt innen elmennék, veszek s felküldöm édes, a felesleges holmival, mert rémitön meg gyült a lomunk, nem⁹¹⁶ is tudjuk hová tenni. Etelnek most vettem egy fél meleg ruhát. Most édes Isten veled! csókollak Gáborod.

Etelnek⁹¹⁷ bocsáss meg édes, bizony⁹¹⁸ nem szeretetlenségből nem írt; én tudom és hallok hogy beszél ő terólad, – mindig a leg hálásabb kegyelet és szeretettel de lássd édes ő tudod milly lassu, kivált az írásban, és mindig motoz ő, soha sincs dolog nélkül – csakhogy kevés a láttatja, most⁹¹⁹ az uj ruháját varrja.

⁹⁰⁹ hó[/]api [Átírás.]

⁹¹⁰ tavaszi[/] [Átírás.]

⁹¹¹ mozdulok<.>

⁹¹² őt [Beszúrás.]

⁹¹³ Antoniu[/]ban [Átírás.]

⁹¹⁴ is <éreztetett> éreztetett

⁹¹⁵ egy <per> magán

⁹¹⁶ [/]em [Átírás.]

⁹¹⁷ Etel[/]ek [Átírás.]

⁹¹⁸ [/]izony [Átírás.]

⁹¹⁹ [/]ost [Átírás.]

132. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1854. október 6.

Debreczen, October 6^{án}
854

Szeretett kedves jó Anyám!

Éppen ezelőtt pár órával vettük kedves sorait, bár abban egy kissé korholja is (Kedves) leányát, de méltán, elismerem hogy hanyag voltam, de csak az írásban!.. a⁹²⁰ gondolatban Isten őrizz, távolról sem. És ezért bocsásson meg Szeretett Ked. jó Anyám, hiszen tudhatja ked. Anyám hogy gyengeségeim közé tartozik az írásban némi⁹²¹ restségre való hajlam... hanem ezentul igyekezni fogok, e' csúf hajlamtól menekülni, 's Kedves Anyámnak minél többször⁹²² írni, hogy ezáltal meg győződhessék arról, miszerint leánya nem színleni akarja a szüle iránti szeretetet, hanem azt érzi is, bár nem tudom képes leszek e' szavakban mély tiszteletemet 's határtalan szeretetemet⁹²³ mely szivemben lételemtől fogva, él úgy kiönteni hogy azok Kedves Anyám szívéig⁹²⁴ hassanak, 's ne csak pusztán az elhíttetésig. Kedves⁹²⁵ jó Anyám azt kell hinnem hogy leveleimet nem mind vette, miután, leveleiben semmi az enyimekre vonatkozó választ soha nem találtam, pedig, abban az öreg Székelynének egy izenetéről, is tettem említést, mit ő Andris néninek, küldött... aztán egyik levelemben meg a rokonokról 's azoknak üdvözlétéről 's elágazásinkról,⁹²⁶ ügyemről...⁹²⁷ Kedves jó Anyám mind ezek iránt legközelebbi levelében világosítson fel engem pár sorral kérem: Kedves jó Anyám mint van ügyem; kérem erről írjon minél többet, utolsó előtti levelében azt írja Ked. Anyám, hogy az a semmi ember újra 30 napot kért, a gondolkozásra, hisz az Istenért, mondja meg kérem Ked. Anyám Simon Florentnek, hogy ne hagyják már ezt a dolgot ilyen hosszú porászra, és főleg azt a Gazembert, hisz az idő, mondja⁹²⁸ neki Ked. Anyám, réám nézve meg fizethetlen kincs, és ha azt csak úgy könnyen tétlenül⁹²⁹ futni engedjük, többé vissza nem hívhatjuk, hogy meg ál csak most jutott eszembe valami... A Benkő féle kihalgattatásból sem lehet semmi, mert nem az ő bizonyítványát küldte ide az a lelketlen Arдай, hanem a Benkő Nándorét,⁹³⁰ Kedves jó Anyám ez iránt legyen oly jó megkérdezni Polgárt, mit legyen teendő arra nézve hogy Benkő az alatt míg itt leszünk ki legyen halgatva. Vagy nem történhetik e meg azalatt a helyes bizonyítvány leküldése míg mi itt leszünk az az legfeljebb 16^{dikáig} e' hónapnak írjon mind ezekről kielégítőleg Ked. jó Anyám. Azt is írja Kedves jó Anyám, hogy Váradi Gáborék ott jártak az olta Pesten, 's hogy Váradi Gábor nálunk is volt, ugyan ha még meglátogatná, Anyámat még egyszer, miután most csak Bécsbe mentek a neje Apjához⁹³¹ hihetőleg, kérjé meg tőle Kedves Anyám, hogy ha nem beszélt

⁹²⁰ írásban!.. <de> a

⁹²¹ némi [Beszúrás.]

⁹²² többször [Átírás.]

⁹²³ szeretetet [Átírás.]

⁹²⁴ szívéig [Átírás.]

⁹²⁵ elhíttetésig <... ..> Kedves

⁹²⁶ elágazásinkról. [Az írásjel emendálva.]

⁹²⁷ ügyemről... [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrek-túrajellel jelezve.]

⁹²⁸ [J]ondja [Átírás.]

⁹²⁹ tétlen<te>nül

⁹³⁰ Nándoré<r>t

⁹³¹ apjához [Átírás.]

é Simon Florenttel ügyem állásáról,⁹³² 's nem felejtette⁹³³ é még el e' nekem tett ígérését, mert ő azt ígérte nekem Szigeten ott nállok hogy e' részben beszélni vagy írni fog sógorának Florentnek, a mely alkalommal őt; ez ügynek mielőbbi sikeres⁹³⁴ kimenetelére fogja serkenteni.⁹³⁵ Bár inkább az ő kezében volna ügyem nem félténém azt annyira mint így most... Istenem! ha réá gondolok, elszomorodik szívem hogy mikor lesz ennek vége, 's hogy kell majd lótnom futnom ha haza megyek... hogy valamennyire helyre hozzam, a mit így mulasztanom kell az itt időzés v. is távollétem miatt. Kedves, jó Anyám kérem legyen olyan jó kérje meg igen szépen Polgárt, hogy ő beszéljen Simon Florenttel nevemben, 's mondja meg neki, azt üzenem vegye lelkére egy kicsit ügyemet, 's ne feledje azok⁹³⁶ közt a száz esztendő's Ak-ták közt; mert attól félek, hogy elfelejti szerencsétlen pártfogoltját, 's mire az⁹³⁷ elválasztási vég ítélet kimondhatnék, már én is mamut, mondok a hamu helyett.... Egyszóval hogy kétségbe vagyok esve, ha emlékezetének országából engem kizárt v. felejtett. Annak a Gazembernek pedig a 30 napon tul, egy perczet sem várok, mondja meg Kedves anyám exequ-válják⁹³⁸ ha másként nem lehet, rövid bánás modnál ugy sem érdemel egyebet, eleget vártam már, nincs itt se gyermek, se semmi hogy osztozkodni kéne, 's ezzel nehezítve volna a dolgom, ez kizárólagosan az enyim, én már szinte két éve lesz hogy várakozom, már megelé-geltem; és ezért mind a Simon Fl. mind pedig a Polgár Mihály uram figyelmébe, 's emlékökbe ajánlom magamat mondja meg nekik Kedves Anyám,⁹³⁹ hogy én is itt vagyok 's még élek ha bár nem ott helyben is.

Kedves jó Anyám azt jegyzi meg levelében, hogy ne elegyedjem a színésznék közé, azt nem is cselekszem, ettől meg ovnak a polgári körök, a melybe mindenkor jutok; ha Apám színész társulattal játszik és így most is; másnap az igaz a mint⁹⁴⁰ megérkeztünk mindjárt Csabaiéknál voltunk ebéden, de azolta én bizony feléjük sem voltam, kivéve, néhány este játék⁹⁴¹ után, minthogy ott laknak a színháznál, az ő szobájában vártam meg míg Apám levetkezett, de most már enyire sem vagyok, vele sem pedig a többivel semmi érintkezésbe; itt van Balog Pepi is, és a milyen gyenge színésznő, oly gyenge az énekben is; mert tegnap közkívánatra ujra a „Párisi ados”, 's „legjobb az egyenes ut” adatott, 's a két vígjáték után, „Luciából”, azután a Kovács Endre Magyar dalát énekelte el; de bizony igen czérna hangon, 's minden érzés nélkül, ugy elharapva énekel, mint a hogy beszél, egyszóval valami kiállhatlan szelességet szenvedve, itt általában nem szeretik 's hihetőleg el fog oszlani innen az egész társaság mihelyt Apám eltávozik, mert már is mondja a közönség hogy ezentul még az ördögök sem nézik meg őket... De hogy vissza térjek a polgári körre ide azok által a Szathmári Fodor Imréék által jutottam⁹⁴² a kikkél szálva voltunk ott Szathmárt, ők csak kettecskén lévén 's⁹⁴³ fiatal párok eljöttek ide rokonukhoz valami Lobmayerékhez, látogató-

⁹³² ügyem<.> <...> állásáról [Az „állásáról” az áthúzott rész fölé írva.]

⁹³³ felejtette [Az ékezet áthúzva.]

⁹³⁴ sikeres [Az ékezet áthúzva.]

⁹³⁵ fogja <őt> serkenteni

⁹³⁶ feledje <ügyemet> azok

⁹³⁷ mire <azt> az

⁹³⁸ e/.../válják [Átírás.]

⁹³⁹ Anyám [Beszúrás.]

⁹⁴⁰ a mint [Az „a” beszúrva.]

⁹⁴¹ játék [Emendálva.]

⁹⁴² jut/ttam [Átírás.]

⁹⁴³ 's [Beszúrás.]

ba, 's egyszersmind bennünket látni újra, és így Imréné, vagy is⁹⁴⁴ hogy rövid legyek Czili eljött férjével felkeresett minket 's másnapra testvére⁹⁴⁵ Lobmayerné nevében meghívott ebédre és így ő általa megismerkedtem⁹⁴⁶ valami, Farkasékkal, kiknek⁹⁴⁷ szinte valamint a fentebb említett Lobmayerék vaskereskedést bírnak; és még egy Fűszer kereskedést bíró családdal valami Berkhofferékkal, mind⁹⁴⁸ igen derék 's végtelen gazdag, 's a színészet kifáradhatlan⁹⁴⁹ pártolói; ezek⁹⁵⁰ közt vagyok én Kedves Anyám a mikor csak időm engedi, ezekkel járok a színházba is, 's játék⁹⁵¹ után mindig ők adnak által Apámnak,⁹⁵² 's büszkélkednek benne hogy én társaságokban vagyok.....⁹⁵³ Fodorék már elmentek vissza Szathmárra, hová bennünket is retenatosan várnak 's meg⁹⁵⁴ hívtak szüretre, 's apámtól majd elvittek most már magokkal, holott pedig ott a szüret még csak e' ho közepe táján kezdődik, 's Apámnak is meg kellett ígérni, hogy ha valami rendkívüli akadály nem fogja magát előadni, szüretre el is megyünk hozzájuk Szathmárra; addig meg itt szüretelnek már Farkasék, 's Lobmayerék szüretjére hivatalosok is vagyunk... És e' családok azért nem zárják körükből a színészeket sem ide értve a szolid magaviseletűeket: mint Szákfit 's valami fiatal, Pesti nevezetű színész ki a színpadon valóságos képmása Telepi Károlynak sőt még nappal is igen nagy a hasonlatosság kettőjük közt, ezeket igen szereti az itteni közönség. Szákfi ő most is a régi ez a Pesti⁹⁵⁵ még fiatal színész de igen értelmes és szorgalmas színész ez az egy lehet kivétel csak e' közül a sok korhely⁹⁵⁶ Lumpacius vagabundus közül. De erről már elég is volt ennyi, majd otthon részletesebben mindenről. Kedves Any. bizony szeretnék is már otthon lenni nagyon meg untam már ezt az örökös ki 's be pakolodást főleg mikor aztán Apám is ingerült akkor már aztán éppen végem van reszketek mint a nyárlevél azt se tudom melyik lábomra áljak, majd jövőre Anyám jön el helyettem úgy is meg ígértették apámmal ezek a Vidéki urak barátai⁹⁵⁷ 's tisztelői Apámnak hogy jövő évben is meg fogja tenni ezt a körutat hanem már akkor majd csak⁹⁵⁸ Anyámmal együtt.... így is mint ismeretlent a család egyik fejét t. i. Kedves Anyámat is a toásztokba foglalták már egy néhányszor, Károlyba is Szathmárt is mit aztán hangos éljen⁹⁵⁹ követett 's mindenki fenéig üritette réa pohárát, persze hogy aztán volt ürügy léányát is felköszönteni hogy sorba menjen és úgy aztán befejezésül, 's bevezetésül, és számtalanszor Apámat. Beh véghetetlen szíves Kedves vendégszerető nép is ez az Ugocsa, Szathmár, és Máramaros népe azaz a Civilizáltját értem de azt hiszem hogy a többie is, de már Bihar v. is inkább Debreczen már e' vagy rüpek vagy pedig olyan kereskedői szellem

⁹⁴⁴ is [Beszúrás.]

⁹⁴⁵ testvére [Emendálva.]

⁹⁴⁶ megismerkedtem [Az ékezet áthúzva; az „-ismerkedtem” beszúrva.]

⁹⁴⁷ kiknek [A „-nek” beszúrva.]

⁹⁴⁸ mind [Beszúrás.]

⁹⁴⁹ kifáradhatlan [A „ki-” beszúrva.]

⁹⁵⁰ pártolói; <is> ezek

⁹⁵¹ [./]ték [Átírás.]

⁹⁵² Apámnak. [Az írásjel emendálva.]

⁹⁵³ 's büszkélkednek benne hogy én társaságokban vagyok..... [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁹⁵⁴ [./]Jeg [Átírás.]

⁹⁵⁵ a <fi...> Pesti

⁹⁵⁶ korhely [Emendálva.]

⁹⁵⁷ barátai [Emendálva.]

⁹⁵⁸ cs[./]k [Átírás.]

⁹⁵⁹ Éljen [Átírás.]

egyszóval nem az az őszinte nyílt szívű Kedves vendégszerető, mint a fentebb említettek. Kedves jó Anyám ezerszer csokolom kezeit 's köszönöm a küldötteket különösen az ujjacska 's gallér v. is mellénykéért bár több lett volna – Kedves Anyám bizony már a topánkám is mind rongyos 's⁹⁶⁰ még csak meg sem fejelik itt ezek azt mondják oda küldjem hol csinálták hej be jó volna egy néhány pár keztyű⁹⁶¹ is itt az ember csak mind egy gombosakat kap az is iszonyu komisz mit se tart szeretném ha Kedves Anyám oly jó lenne nekem 1 pár szarvas bőr keztyüt csináltatna a vén keztyűs Asszonyal 3 gombra Naményba mikor voltunk a rokonokhoz láttam⁹⁶² a Vladárné⁹⁶³ – Naményba bír jóságot⁹⁶⁴ igen művelt nő egy estveli Theára meghívott volt 's voltunk is nálla⁹⁶⁵ – testvérjének⁹⁶⁶ olyat igen czélszerű az kivált így utra mert ha piszkos mindjárt mosni is lehet. Bizony Ked. Anyám ez az egész vidéki mind Pest-ről látja el magát ilyesekkel Pest tartja ki ezeket⁹⁶⁷ a⁹⁶⁸ Vidékeket a ki csak szerit teheti ha egy harmadik által is még is onnan látja el magát. Kedves Jó Anyám csokolom kezeit még egyszer a küldöttekért kimondhatlan jól esett már csak azért is hogy otthonról jött. Nagymamának friss egészséget kívánok nem különben Zsigabácsnak 's kezeit is csokolom ezerszer Francziskát 's Ferit is Árpádot⁹⁶⁹ is csokolom kitarto szorgalmat sok szerencsét és egészséget kívánok neki is mikor fog nekem egy varró asztalt valjon készíteni már látom hogy ma holnap még is csak ugyan megérem hát Sikorék mit csinálnak üdvözlöm őket. Kereszt anyámékat is ezerszer csokolom, mondja meg Ked. Any. Hőgyészinének, hogy az ő házassága azért megy oly nehezen v. is köttetik hogy annál⁹⁷⁰ felbonthatlanabb legyen talán ez az én válásom is azért megy oly nehezen⁹⁷¹ mert ez is oly nehezen köttetett. Még megérem, hogy addig halasztodik az ő egybekelések hogy mi is otthon leszünk 's így a lakodalombul én sem maradok ki. És most még egyszer ezerszer kezeit csokolva 's ölelve Kedves Anyámat vagyok szerető leánya Etelke....⁹⁷²

Emminéninek is majd irok csak egy kis időm legyen de úgy el vagyok én foglalva Apámmal hogy az Isten a meg mondhatója mennyit szenvedek⁹⁷³

⁹⁶⁰ 's [Beszúrás.]

⁹⁶¹ keztyűi [Emendálva.]

⁹⁶² láttam [Az ékezet áthúzva.]

⁹⁶³ [/ladárné [Átírás.]

⁹⁶⁴ jóságot [Emendálva.]

⁹⁶⁵ Naményba bír jóságot igen művelt nő egy estveli Theára meghívott volt 's voltunk is nálla. [A levélpapír üresen hagyott felső részére, az ún. tisztelethelyre írt beszúrás, helye a főszövegben korrektrajellel jelezve.]

⁹⁶⁶ testvé[.]jének [Átírás.]

⁹⁶⁷ ez[...]. [Átírás.]

⁹⁶⁸ a [Beszúrás.]

⁹⁶⁹ Árpádot [Emendálva.]

⁹⁷⁰ annal [Emendálva.]

⁹⁷¹ nehe[.]en [Átírás.]

⁹⁷² csokolom ezerszer Francziskát 's Ferit is Árpádot is csokolom kitarto szorgalmat sok szerencsét és egészséget kívánok neki is mikor fog nekem egy varró asztalt valjon készíteni már látom hogy ma holnap még is csak ugyan megérem hát Sikorék mit csinálnak üdvözlöm őket. Kereszt anyámékat is ezerszer csokolom, mondja meg Ked. Any. Hőgyészinének, hogy az ő házassága azért megy oly nehezen v. is köttetik hogy annál felbonthatlanabb legyen talán ez az én válásom is azért megy oly nehezen mert ez is oly nehezen köttetett. Még megérem, hogy addig halasztodik az ő egybekelések hogy mi is otthon leszünk 's így a lakodalombul én sem maradok ki. És most még egyszer ezerszer kezeit csokolva 's ölelve Kedves Anyámat vagyok szerető leánya Etelke.... [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁹⁷³ Emmineinek is majd irok csak egy kis időm legyen de úgy el vagyok én foglalva Apámmal hogy az Isten a meg mondhatója mennyit szenvedek [A levélpapír felső részére, a főszövegbe fejjel lefelé írva.]

Pest octóber 13^{án}

1854

Édes Gáborom!

Pénzes leveled mit 6^{án} tevél fel nekem küldve tegnap délután kaptam meg és így 6 nap jött ide az holot az etelét mi szinte az nap volt feltéve még 9^{én} meg kaptam tehát lásd⁹⁷⁴ nem hanyagságból nem írtam mert ha⁹⁷⁵ akkor kapom mint⁹⁷⁶ Etelét ma már ti olvashatjátok is az⁹⁷⁷ enyimet. Köszönöm a pénzt édes és ugyan jó hogy annak a Singernek fizettél⁹⁷⁸ mert igen sokat járt hozzám pénzért mit neked nem akartam meg irni vagy is velle téged nyugtalanítani azt írod hogy ugy tész⁹⁷⁹ mint már egykor sorba venni minden várost hól csak színészek vannak erre én is azt mondom hogy ne is tégy másként⁹⁸⁰ mert nincs olyan haszontalan kis társaság hol féltékenység ne volna azért édes a szándokod mellet meg maradjál és sehová még Kolosvárra se íráj csak meny egyenest Gyergyay itt vólt és én elmondám neki hogy hozzájok is elmégy azért édes ne ted ki magad előre megírva meneteledet bizonytalanságnak de édes azokhoz a piszkos⁹⁸¹ aradiakhoz ne meny miután ők neked tagadó választ küldtek az édes nem a te jellemedhez való vólna tenni hiszen⁹⁸² másut is isten napja sütt édes még pedig neked eddig igen szép napjaid vóltak utadba⁹⁸³ és lesznek is de az olj szemét népet kerüld ki irányodba édes sohasem vólt az minek lenni kellett vólna azért csak meg vesd most hallom aradon a Fáncsi Etelka ad hangversenyt onnét pedig Váradra megy itt ugy beszéllék Édes a haza vagy nem hazajövetellel ugy tégy mint jónak látod én ugyan Festeticstől⁹⁸⁴ nem várnék⁹⁸⁵ semmit de azonban⁹⁸⁶ még is meglehet hogy majd ír neked de ugy tudom hogy azt nem ő de a választmány fogja elhatározni hogy elfogadjanak é vagy sem ezek pedig a színészt semmibe sem veszik bátyámtól hallám hogy most ujra rebesgetik hogy⁹⁸⁷ a drámai⁹⁸⁸ színészeknek a fizetéseket le fogják huzni⁹⁸⁹ azt minden áron kiküszöbölni⁹⁹⁰ akarni innen⁹⁹¹ Édes én Bhetlent láttam jádczani de bizony nekem nem teczczet⁹⁹² a közönség⁹⁹³ megtapsol-

⁹⁷⁴ lad [Emendálva.]⁹⁷⁵ mert <... > ha⁹⁷⁶ min [Emendálva.]⁹⁷⁷ a./ [Átírás.]⁹⁷⁸ fizettél [Emendálva.]⁹⁷⁹ ugy <...> té./ [Átírás.]⁹⁸⁰ másként [Emendálva.]⁹⁸¹ kiszkos [Átírás.]⁹⁸² hi./en [Átírás.]⁹⁸³ udadba [Átírás.]⁹⁸⁴ Festeticstől [Átírás.]⁹⁸⁵ várnék [Emendálva.]⁹⁸⁶ azonba [Emendálva.]⁹⁸⁷ hagy [Átírás.]⁹⁸⁸ dráma<t>i⁹⁸⁹ hu./ni [Átírás.]⁹⁹⁰ k./küszöbölni [Átírás.]⁹⁹¹ i./en [Átírás.]⁹⁹² tecz./zet [Átírás.]⁹⁹³ kö./önség [Átírás.]

ta kihívták sokszor de édes nincs tisztába magával szavallatába⁹⁹⁴ téged utánnoz reá⁹⁹⁵ lehe-
 tismérni csak hogy azt mondom reá hogy a mi szabad Jupiternek nem szabad az az ökörnek⁹⁹⁶
 ez őrá illik nincs tartása nincs⁹⁹⁷ benne semmi férfiaság szóval nem lelkemnek embere⁹⁹⁸ ő
 most Hamletbe fog legközelebb fellépni de az új neve így hangzik *Bolnay* nem Bhetlen a
 színház⁹⁹⁹ tömve volt jól számolt feleki velle, most Etelnek kérdéseire felelek Székelyné üze-
 netit megmondom a kis ujlaki Árpád¹⁰⁰⁰ megjött de semmit sem hozott mert őt is más hoz-
 ta fel de nem sokára Székely Pista jön fel attól küldi a küldendőket Váradi többet¹⁰⁰¹ nem volt
 nállam mint mikor Bécsbe ment megjött é mán nem tudom én¹⁰⁰² Simonnál többször vól-
 tam és nejével is beszélgettem de egygyik sem hozá elő őket és én¹⁰⁰³ sem kérde-
 met illeti Édes leányom én mindent¹⁰⁰⁴ eljártam mert azt úgy érzem¹⁰⁰⁵ velled együtt mint
 magam baját a tanukkalli cserét már meg igazították¹⁰⁰⁶ azért míg ott¹⁰⁰⁷ leszel nézd meg és
 ha a ott léted alatt nem lehetne meg a¹⁰⁰⁸ kihalgatás kérd meg Szákfyt¹⁰⁰⁹ ő már ott igen is-
 merős és jó ember is megfogja tenni hogy a kihalgatást sürgetni fogja hogy emiat ne le-
 gyen¹⁰¹⁰ hátra maradás ami a pénzt illeti így ál első – 30 nap 2^{dik} 30 nap már ekkor Paksi
 ismét kért a törvényszéktől¹⁰¹¹ halasztást¹⁰¹² de hubay azt mondá hogy többet nem lehet adni
 itt nem sikerült a gaznak Simonhoz fordult és itt bizony Simonnak nem kellett volna még
 írásba beadni a törvényszékhez hogy ő nem ad halasztást¹⁰¹³ de szóval meg tagadta tőle és
 tettel megadta¹⁰¹⁴ mert most már a törvényszékhez menvén a megtagadás időt engedett a
 másíknak újra pedig neki azt kellett volna tenni hogy amint a második 30 nap eltelt rögtön a
 becsomózást¹⁰¹⁵ kel kérni és amint ő azt beadja amazoktól akármi jött volna válasz nem ér-
 vényes többé de ő mindent igen nagy teketóriával tesz na csak jól mondá az asztal hogy nem
 mind arany ami fénylik ezt akkor mondá mikor ő felöle kérde-tem hogy viszi a te peredet és
 bizony isten igaz is de¹⁰¹⁶ ez Édes leányom téged ne csüggeszszzen mert a szent igazságnak

⁹⁹⁴ szá./allatába [Átírás.]

⁹⁹⁵ utánnoz <csak> reá [A szó kivakarva.]

⁹⁹⁶ ökör [Emendálva.]

⁹⁹⁷ nics [Emendálva.]

⁹⁹⁸ ebbere [Átírás.]

⁹⁹⁹ színház./ [Emendálva.]

¹⁰⁰⁰ Árpád [Emendálva.]

¹⁰⁰¹ Váradi <...> többet

¹⁰⁰² é./ [Átírás.]

¹⁰⁰³ en [Átírás.]

¹⁰⁰⁴ én <... ...> mindent

¹⁰⁰⁵ /rzem [Átírás.]

¹⁰⁰⁶ igazították [Emendálva.]

¹⁰⁰⁷ azért ott míg ott [A szóismétlés emendálva.]

¹⁰⁰⁸ ./ [Átírás.]

¹⁰⁰⁹ Szák./yt [Átírás.]

¹⁰¹⁰ lenyen [Emendálva.]

¹⁰¹¹ törvényszéktől [Emendálva.]

¹⁰¹² halasztás [Emendálva.]

¹⁰¹³ halasztás [Emendálva.]

¹⁰¹⁴ megad./a [Átírás.]

¹⁰¹⁵ /ecsomózást [Átírás.]

¹⁰¹⁶ de.<.>

nem lehet nem szabad elveszni és vannak most¹⁰¹⁷ jó emberek igaz Paksi¹⁰¹⁸ Simonnak azt nyilvánítja hogyha¹⁰¹⁹ az ött ezer forintot el engeded hát úgy az a gaz ember beleegye az elválásba és hogy Simon téged birjon reá de meg mondá neki hogy ha száz ezer forint volna se engednél egy garast itt osztán ujra ki békültem vélle na hát ezt most az egész város beszéllé és széltire gazemberezi mindenki és mindenki ezt mondja hogy valami gazság által reá ne hadjuk magunkat vetetni még bizay is megállít a minap hogy azt halja¹⁰²⁰ hogy az a semmi ember a pénzt kéri és hogy akkor el vál de azt ne tegyük¹⁰²¹ és hogy hogy fog az még lakolni sok gazságáért és hogy írjam meg gábornak tiszteletét és nagyon örül hogy a vidéken jól megy¹⁰²² mert neki vidékiek mondák a tavalji 25 pengőt megint elhozták¹⁰²³ hogy fizessem de bizony én nem fizettem mert el vittem polgárhoz és meg mondá hogy azt aki betáblásztatta annak kel meg fizetni az ajándék levelet pedig te már akkor kaptad kezvedbe mikor be táblászva volt nem reánk tartozik és épen akkor volt itt Gergyai és ő is azt mondá hogy ne fizessem de ha akartam volna sem volt miből.

Zádor Lila vagyis Rudnyáczkiné lebabázott¹⁰²⁴ leánya van és hogy írjam meg neked hogy név testvéred kis leánya Alvinka is itt volt de mán az is férjnél van valami Hajagosnál dabason laknak üdvezel csókol szeretet volna látni de majd¹⁰²⁵ a télen sokszor bejön pestre és megkeres hogy ő¹⁰²⁶ sokat gondolt reád de te talán nem anyit ő reá ti szüreteltek engem is hívtak fátyék de soha sem mehetek én mindég várom tölletek a leveleket és most amit haza akartok küldeni ha lehet küldjétek el a jövő héten mert ha bár a szüretnek vége lesz is mégis¹⁰²⁷ ki szeretné¹⁰²⁸ péczelre menni de a ti küldeményeteket meg akarom várni és úgy osztán kimenni igaz köntöst varsz¹⁰²⁹ csak el ne roncsd édes leányom és küldél nekem egy darabkát¹⁰³⁰ belőlle had¹⁰³¹ lássam miljen hólnap küldök neked egy pár topánkát meg egy meleg szoknyát a posta szekérren és még hétfőn¹⁰³² megkapod írd meg milljenre varrod köntösöd azon sok jó ismerősöd közt kik közt élsz ne feledkez meg az itthoniakról és az ügyedről jövő levelemben még írok¹⁰³³ addig megint meg tudok valamit szegény Sikorné nagyon¹⁰³⁴ beteg de a leánya soha sincs itthon mindég falun barangol az valóságos bolond mert az most csak azért nincs itthon hogy ha te hát ő is teheti hogy mullasson isten álgyon benneteket Csókollak szerető anyátok

Zsuzsika

¹⁰¹⁷ mos [Emendálva.]

¹⁰¹⁸ igaz <...> Paksi [A szó kivakarva.]

¹⁰¹⁹ hogy/./a [Átírás.]

¹⁰²⁰ /./alja [Átírás.]

¹⁰²¹ /./együk [Átírás.]

¹⁰²² meg [Emendálva.]

¹⁰²³ elhoztá/./ [Átírás.]

¹⁰²⁴ le<.>babázott

¹⁰²⁵ maj [Emendálva.]

¹⁰²⁶ o [Emendálva.]

¹⁰²⁷ megis [Emendálva.]

¹⁰²⁸ /./zeretnék [Átírás.]

¹⁰²⁹ va/./sz [Átírás.]

¹⁰³⁰ darabká [Emendálva.]

¹⁰³¹ /./d [Átírás.]

¹⁰³² hé/főn [Átírás.]

¹⁰³³ ír [Emendálva.]

¹⁰³⁴ Nagyon [Emendálva.]

Édes az árpád köntössével így vagyok Slik a szabó egy öltözet ruhát ami ál kabát nadrág mellény készít 40 pengőn én tehát csak az Ákos téli kabátját¹⁰³⁵ hagyom meg tisztítani és az ő testvére megtsinálná a nadrágja nem jó árpádnak de ha lehet velle valamit tenni megpróbálunk magyarkát pedig a te kék magyarkádat akarnám neki igazíttatni¹⁰³⁶ azt hiszem hogy ez nem fog 40 forintba¹⁰³⁷ kerülni és még is jó lesz majd ha ki alkudtam megírom neked édes hogy mibe kerül

isten álgyon csókollak

Zsuzsikád¹⁰³⁸

igaz manczy néni idebe vólt ki akart szüretre vinni Samuhoz nagyon sajnálta hogy nem vóltál itthon¹⁰³⁹ csókol benneteket

Édes Balohg [sic!] Pepi ott van és Bátyámnak¹⁰⁴⁰ adós 14 pengővel ha lehet kérd meg tőlle ha nem mondá.

[boríték:]

Egressy Gábor urnak

a Színháznál

Debreczenbe

134. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1854. október 13.

Debreczen Octob. 13. 1854

Édes jó Annyokom!

Szathmárról itt voltak a debreczeni vásárra azok, kiknek ott létünk alatt vendégei voltunk, az ifju Fodor Imre feleségestől, és bennünket ismételve meghívtak oda Szüretre, magukhoz; mi tehát, minthogy körülményeink is épen úgy hozzák magukkal, a jövő Kedden, 17dikén indulunk Szathmárra. Aradról ismét kaptam levelet egy Vajna Miklós nevű ügyvéd barátomtól, ki Haviéknak is ügyvéde. Azt írja hogy Haviék Januáriusban szívesen látnak; hanem egész ajánlatuk ismét sértő, és megalázó czélzatu. Hónapi fizetést ajánlanak, a minő most a pesti, s hogy az ő játékrendjök szerint játszam, stb. Szóval ezek semmirevaló gazemberek. Vajnának, ki irántunk itt is sok barátságot tanusított (Ezredes¹⁰⁴¹ volt a forradalomban, s azelőtt alispán erdélyben) megírtam válaszómban hogy én mind e mellett sokkal nagyobb kötelességeket érzek az Aradi közönség irányában, semhogy oda el ne mennék, majd mikor kedvem lesz, s a többit ott majd eligazítjuk. Váradra sem mehetek, mert azok második levelre nem is válaszoltak, – Laczkóczi igen haszontalan frater levén – s mint hallok Szathmárra mennek 18-dikán. Gyergyai Firi tegnap ment el innen, sokat beszélünk vele

¹⁰³⁵ kapátját [Átírás.]

¹⁰³⁶ igazított/tni [Átírás.]

¹⁰³⁷ fon [Emendálva.]

¹⁰³⁸ Zsuzs[.]ád [Átírás.]

¹⁰³⁹ i[.]on [Átírás.]

¹⁰⁴⁰ Battyámnak [Emendálva.]

¹⁰⁴¹ [.]zredes [Átírás.]

rólatok is. Magára vállalta hogy Mikóval és Károlyival majd eligazítja, s hogy meghívatómat oda kieszközli, de csak decemberre. És így, – mint látod édes, – a jó Isten parancsolta ezt ismét így, hogy minket Szathmárra szüretre hijjanak, mert különben most nem mehetnénk innen máshova, mint haza, – s vajha mehetnénk is már!.. mennyire vágyakozom hozzád abba a szép szállásba.. de hát ismét és ismét csak nyomor és gondokra viradjunk benne minden reggel? Nem édes! ezer pengőre mulhatlanul szükségünk van tisztán, – hogy függetlenek legyünk és gondtalanok; azért folytatnunk kell keserű vándorutunkat! Ne félj annyikom, fele már meg van. Kerestem ugyan már én összesen többet mint ezerkétszázat de kiadásunk is iszonyatos. Csak ezen vendéglőben négy hét alatt mióta itt vagyunk többet költünk csak szállás és élelemre mosással együtt 140 pengő forintnál. S ez mindig így megy. Tehát Isten úgy rendelé hogy Szathmárra menjünk – mert Pázmán Nagybányán van – oda néhány órányira, – s Bányára különben is hívtak már a mükedvelők, de akkor nem mehetttem, mert nem volt utlevelemben, s nem volt színpadjok. Gyergyai levelét Bányán fogom kapni, mellyben eljárásáról értesíteni fog. Édes, ha Bányán ki lesz az összeg egészítve, úgy még Kolosvárra sem megyek, hanem rögtön haza, mert már nagyon kifáradtam. Ugyan nem tudtál a vásárosokkal lejönni, ha csak ezen egy pár hétre is mig itt időztünk! de hisz igaz hogy magam sem hittem hogy ennyi ideig itt maradjunk. Holnap Othellot játszom, holnapután utoljára Poplavecet – 16-ot játsztam egy hijján. És Debreczenben szinte 500 pftot kerestem.

Most édesse, haladék nélkül járj el azokban, a mik itt következnek. Menj el Singerhez, és sürgessd azon Próféta köpenyt, mellyet nála itt megrendeltem, mert őszi tisztességes öltözetem nincs. És¹⁰⁴² mihelyt meg lesz, – (3 nap alatt elkészítheti,¹⁰⁴³ – tán eddig meg is van) rögtön tedd a dilizsánszra, és küld Szathmárra, a Posta mesterhez, Fodor Imre urhoz czimezve, kinél szállva leszünk. Ez édes igen dús¹⁰⁴⁴ birtokos; apja: Károlynak nyugalmazott directora, apósa pedig: a híres gazdag Weisz (ez volt nálam is Szegedi Kormánybiztos koromban).¹⁰⁴⁵ Ha ott nem lennénk is már, ő utánunk fogja küldeni. Mondd Singernek,¹⁰⁴⁶ hogy új évben minden hátra levő contót kifizetek. Hátha egy csinos téli kabátot is küldenél tőle? – igen ajánlotta ittlétében. Továbbá édes, menj el Kozmához, kérdezd¹⁰⁴⁷ meg tőle mennyivel tartozom még neki, aztán rögtön ird meg, és én a pénzt azonnal küldöm; mert November itt van, és az előfizetési pénzeket vissza kell neki fizetni. A Kozma árjegyzéke író-asztalomon van, abból is megláthatod édes mi van még fizetni való. A pénzzel együtt majd küldök egy nyilatkozatot is, mellyet te a Pesti Napló szerkesztőségéhez viszesz, s megkéred Törököt hogy lapjában nyomassa ki.... a könyvemet illetőleg; valamint Kozmának is át adod hogy a Hölgy futárban közölje. Fáy Andrásnak, mielőtt elmennénk, – talán Vasárnap vagy hétfőn elindítom a kis bundát; de hozzád czimezem; te aztán magad add át neki édes, – úgy legalább az árát rögtön megkapod, és hasznát veheted. A feleslegessé vált lomot is akkor tesszük postára. Etel sok mindenféle vásárfiát kapott tőlem. Kalapot, két ruhát, sált, topánt, keztyüket.¹⁰⁴⁸ Én vettem hat inget és lábra valót, sár czipőt, nagy táskát... stb apró-

¹⁰⁴² Es [Emendálva.]

¹⁰⁴³ elkészítheti [Emendálva.]

¹⁰⁴⁴ d/./s [Átírás.]

¹⁰⁴⁵ Weisz. (ez volt nálam is Szegedi Kormánybiztos koromban) [A zárójel előtti és utáni pont emendálva.]

¹⁰⁴⁶ Mondd <neki> Singernek [A „Singernek” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁰⁴⁷ Kozmához, <...> kérdezd [A „kérdezd” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁰⁴⁸ topánt, <s m> keztyüket

ságokat. Magának édes egy meleg prémes¹⁰⁴⁹ othonkát akartam venni, de sem mértékét, sem izlésedet nem tudva bizonyosan, jobbnak láttam az árát küldeni el, hogy otthon izlésed szerint végy egyet. A jutalom játékomban¹⁰⁵⁰ két magyar aranyat kaptam, egyik a magáé, a másik az Etelé. A kis bunda árán pedig vehetsz egy othonkát. Az¹⁰⁵¹ a háládatlan Betlen tehát föllépett a nélkül, hogy ő maga nekem erről¹⁰⁵² eleve csak sort is írt volna! Semmi no!... Azt irod édes, ne kérjem pénzemet tőle!... Én akár öt magát se lássam soha, – nem hogy nekem pénze kellene. Oda ajándékozom neki a nyomorultnak. Söt – ha csak egy szóval is megköszönte volna fáradságomat, – soha egy fillért sem kívántam volna tőle. – Te ismét nagyon sokáig késel a válasszal pénzes levelemre. Az a komisz Festetics nem válaszolt a levelemre. Hogy játszott Betlen? Mindezekre válaszolj rögtön, Szathmárra Fodor Imre urékhoz utasítva. Etel csókolja kezedet s én téged, – Isten¹⁰⁵³ veled édes.... Gáborod
sk

135. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1854. október 16.

*Debrecen, Octob. 16.*¹⁰⁵⁴ 1854.

Édes Zsuzsikám!

13-dikán írt leveledet, melyet már rég várok, megkaptam. A pénzes levél azért érkezett meg olly későre édes, mert nem mindennap megy innen Pestre szekérposta,¹⁰⁵⁵ s én hihetőleg két nappal is korábban föltettem a levelet az¹⁰⁵⁶ indulás napja előtt, s meglehet hogy ez is olly soká megy, mert biz én nem tudom hogy miféle napokon indul innen a dilizsánsz.

Megjártam a kis bundával édes; vásárkor nem vettem, mert igen sok dolgom volt s minden nap nagy és új szerepeket játsztam, s gondoltam, hogy bundát *Debreczenben!* – akármi-kor kaphatok, azonban most már alig találok annyira elkelt a vásárban, s a mi van, azt olly drágán tartják hogy alig merek bele vágni, félvén hogy az öreg Fáy András nem fogja-e majd sokallani az árát. Azonban még folyvást kerestetek, s ha kapok ide pakolom,¹⁰⁵⁷ ha pedig nem kapok kedvem szerintit, majd megbízom Csabait vagy Szákit, hogy a mit én meg fogok itt rendelni egy szücsnél ők pakolják be s küldjék el hozzád; vagy tán még jobb lesz Lobmayert, vagy Farkas Ferenczet (mind a kettő vásáros és igen jó háznép nagy színház-pártolók családostól, nagyban szüreteltünk náluk tegnap és tegnapelőtt, pedig mind a két nap játsztam, még is ki kellett mennem hozzájuk játék után, kocsit küldöttek értem, Lobmayer¹⁰⁵⁸ pedig a feleségéről rokona a Szathmári Fodor Imrének, minthogy mind a kettőjöknek Weisz leány a neje.) tehát vagy egyik vagy másik hiszem¹⁰⁵⁹ hogy elvállalja.

¹⁰⁴⁹ prémes [Beszúrás.]

¹⁰⁵⁰ játékomban [Emendálva.]

¹⁰⁵¹ othonkát. <... ..> Az

¹⁰⁵² e/.]öl [Átírás.]

¹⁰⁵³ Is/]en [Átírás.]

¹⁰⁵⁴ Octob. <...> 16.

¹⁰⁵⁵ szeké/]posta [Átírás.]

¹⁰⁵⁶ levelet <mint sem> az

¹⁰⁵⁷ [/a/]olom [Átírás.]

¹⁰⁵⁸ Lobm[/]yer [Átírás.]

¹⁰⁵⁹ másik <ma> hiszem

A felesleges holmit pedig ide pakolva küldjük édes, ámbár nem tudom hogy hová tesszük a még itt levő lomot, pedig egy nagy uti táskát is vettem. Igen helyeslem édes az Árpád ruhája iránti intézkedéset, hanem Slikknek elég lesz 14 pft – a ruhák átigazításaért; egyébiránt ha ő nyíratja meg a posztót és mindent ad hozzá, rá adhatsz még egy forintot, sőt kettőt is.¹⁰⁶⁰ Mi holnap reggel tehát édes neki megyünk vaktába a világnak, mert mióta Várad és Aradban így csalatkoztam, azóta egy betűt sem írok komédiásnak.¹⁰⁶¹ Szathmáron kell bevárunk az újabb utlevelemet, mellyel igen sok bajom van, s az itteni fő rendőr-biztos világosan megmondta, hogy Szathmárról egy lépést¹⁰⁶² sem tehetek sehová addig míg ő utlevelemet meg nem kapja s oda nem küldi, mert most csak ideiglenest ad. Ezt a¹⁰⁶³ zavart is Várad és Arad okozta. De azt mondta, hogy 8 10 nap alatt megkapom. Csupán az a szerencsénk hogy Szathmáron semmibe sem kerül az ottlétünk. E perczben is alkuban vagyok egy szücsessel, de fekete bárány vagy birkából egy sem akar 50 váltó forintnál alább készíteni. Azt mondják mások is hogy az ilyenek vásárkor is így keltek, sőt a virágokkal himzettek még 60 vforinton is.

Még sem kaptál a fiutól levelet? A közelebbi levelemben is irtam édes, hogy sürgessd Singernél a Proféta-köpenyemet, és küldjed rögtön Szathmárra Fodor Imréhez. Azonban téli kabátot ne küldj, hanem csak asték őszi és tavaszi viseletűt, – béléssel nélküli vastag posztóból, s mind a két felére használható; lehet akárminő színű, csak sárga ne legyen. Ha ezt nem kapnál készen valami jó izlésűt, és olcsóbb szerűt, úgy elhagyhatod.

Végre e perczben veszem meg a kis bundát sok utána való járás után 20 pengő forinton. Már készíttetni akartam egyet, hanem miután egy szücs sem csinált volna olcsóbban 20 pftnál, tehát egyre megy, ezt legalább magam indíthatom utnak rögtön. A vitelbér egy forint és 30 xr pengő lesz, mert a te küldeményedért is annyit fizettem; itt fizetem ki ezt is; tehát édes te Fáy Andrástól 21 pft és 30 xrt fogsz kapni, – ebből édes Zsuzsikám 11 ft 30 xron szép meleg otthonkát készíttethetsz, nyul béléssel, – 10 pengő forintod megmarad konyhára. Az én itteni kiadásom itt édes rémséges volt, többre megy 400 pengőnél; a fogadó költség a mosással 140 pengőft, mert vásár alatt háromszorosa a szobabér,

Singernek	100 –
Neked —	70 –
Etelnek két ruha	24. –
Kis bunda –	21.
bekecsem prémére	10 – sinórja 3 pft
fejérmű 6 pár	20.
alsó nadrágok és reklik	14
táska –	5
sárczipő	4
	408 pft vagy 411.

Aztán a kocsibér, ajándékok, nyakravalók, Etel kalapja, nekem kalap, lábbelik, esernyő, az Isten tudná még mennyi apróság. Édes ezt a levelet postán küldöm, hogy hamarább megkapd és addig is járj el a fent írottakban; a holmit két csomagban küldöm, egyikben a bundát és egy skatulyát, másik a Nagy skatulya benne a mi holmink; még ez órában teszem fel de

¹⁰⁶⁰ sőt kettőt is [Beszúrás.]

¹⁰⁶¹ k./médiásnak [Átírás.]

¹⁰⁶² lépést [Emendálva.]

¹⁰⁶³ [...] [Átírás.]

mikor indul nem tudom. Mi holnap reggel indulunk Szatmárra, ha kocsit kapunk, mert eddig 30¹⁰⁶⁴ pengőt kértek Szathmárig, Etel is fog irni, s¹⁰⁶⁵ majd a holmivel együtt megy levele. A magyar aranyat a mit magának küldök, a gyöngyös kis bársony tojásban keresse, mert Etel haza küldi a gyöngyét, mit egy Mükedvelőné kiszakasztott. Csókollak édes Gáborod sk

136. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1854. október 16.

Debreczen October 16^{án}
854

Szeretett Kedves jó Anyám!

Várva várt levelét tegnap vettük, ma még 17 $\frac{\text{én}}{\text{a}}$ a lábbelit, 3 pár keztyűt, 2 zsebkendőt, 1 Szoknyát, 1 Törülközőt, 3 pár szőr kapczát, a színlapot és a kis irott czédulát, mikért, ezerszer csokolom¹⁰⁶⁶ kezeit,¹⁰⁶⁷ Kedves jó Anyám 's fogadja ezzel gyermeki forró hálámat is, azért a számtalan, igen Kedves aprolékos gyöngé¹⁰⁶⁸ figyelemért, a mikre tán érdemetlen is vagyok, ámbár akarva semmi esetre sem, bár csak némileg is¹⁰⁶⁹ meghálálni képes volnék¹⁰⁷⁰ azon fölötte sok jót mit már irányomban tanusított Kedves egy jó Anyám, igazán ha most, örömem és hála érzetem¹⁰⁷¹ ki tudnám szavakban tenni nem volna e' papír elég, de hiszen nem is vagyok¹⁰⁷² én kénytelen arra szorulni hogy én Kedves anyámnak egy egész dictiot, mondjak, pár szó elég arra hogy engem Ked. jó Anyám megértsen 's azokból százszorosan viszhangozának 's viszhangozni is fognak a tiszta gyermeki szeretet 's hála mely lelke táplálja, mert miért élnem nekem e' világon szülői szeretet nélkül, 's mi más feladatomban lehetne nekem ez életben egyéb mint¹⁰⁷³ azt tőlök ki érdemelni, Kedves jó Anyám az igaz hogy nagy örömömre szolgáltak minden küldött aproságok¹⁰⁷⁴ de az hogy ez által magától vonja el a legszükségesebbeket igen rosszul esik, és pénzét melyek¹⁰⁷⁵ saját szükségéinek¹⁰⁷⁶ fedezésére vannak¹⁰⁷⁷ szánva réánk költi, sőt Apámnak haragját is magamra vontam e' miatt engem¹⁰⁷⁸ okozva¹⁰⁷⁹ a küldöttekért, miket én kértem ki anyámtól részemre de ugyé¹⁰⁸⁰ az én

¹⁰⁶⁴ [./] [Átírás.]

¹⁰⁶⁵ s [Beszúrás.]

¹⁰⁶⁶ csokolom [Átírás.]

¹⁰⁶⁷ kezeit [Átírás.]

¹⁰⁶⁸ gyöngé [Beszúrás.]

¹⁰⁶⁹ is [Beszúrás.]

¹⁰⁷⁰ volnek [Emendálva.]

¹⁰⁷¹ érze./em [Átírás.]

¹⁰⁷² ./jagyk [Átírás.]

¹⁰⁷³ m./t [Átírás.]

¹⁰⁷⁴ ap./oságok [Átírás.]

¹⁰⁷⁵ pénzét <...> melye./ [Átírás.]

¹⁰⁷⁶ szüksege./nek [Emendálva; átírás.]

¹⁰⁷⁷ vannak [Az „-ak” beszúrva.]

¹⁰⁷⁸ ./ngem [Átírás.]

¹⁰⁷⁹ oko./va [Átírás.]

¹⁰⁸⁰ részemre de ugyé [Beszúrás.]

részemről ezzel¹⁰⁸¹ nem vádolhatom magam, sem kedves anyám engemet, 's ez az mi meg nyugtatt, 's kitűrésre kitartásra bír. Szeretett Kedves jó Anyám tegnap indítottunk el két skatulyát a feleslegesebb holmikkal és ma újra egyett, a melyben ruháimból is küldöttem egy kis mustrát, miket itt vett nekem Kedves Apám egyiket a vásárban t. i. a vereskoczkást, a másikat, meg az előtt vettem Fodornéval míg még itt voltak, rőfét 3 vfrtjával, mint látni fogja Ked.¹⁰⁸² anyám nem a legfinomabb kazsmir ugyan, de e' szövetben itt ez volt legolcsóbb a melyik már kissé finomabb mind másfélszer¹⁰⁸³ drágább és így leg czélszerűbbnek találtam ezt venni; miután már rég ohajtottam¹⁰⁸⁴ valamiféle egyszínű kazsmir ruhát, ennek ugyan a színe nem sokat ígért sőt mikor meg vettem apámnak nem tetszett 's most miolta készen van igen szolid kis ruha azt mondja, 's¹⁰⁸⁵ az ő tetszését¹⁰⁸⁶ is meg nyerte, varva¹⁰⁸⁷ pedig ugy van mint a pepita féle ruhám t. i. a szoknyája külön az otthonkája szinte, a kettő közt a különbség az; hogy: először¹⁰⁸⁸ is az alyja v. is szoknyája egészen, sima minden pipere nélkül kivéve elől 4 bársonyszallagból készült máslikat, aztán az¹⁰⁸⁹ otthonkája szintugy csaklis mint más-sik csak hogy elől egészen végig begombolható 's ki is hajtható tetszés szerint, ha begombo-lom végig 3 máslit tiszék 1 felülre 1et¹⁰⁹⁰ középre, 's egyet a gyomromra másként¹⁰⁹¹ nem tudom érthetőleg kitenni hiszen majd fogja anyám érteni 's képzelni; az ujját ugy vartam mint a barna selyem ruhámé van, a bevágások fölibe¹⁰⁹² egy egy máslit tettem mint az emmi nénie van a kék pettyes. A másik ruhámat azt a¹⁰⁹³ fél vatmol koczkást pedig egy itteni be-csületes magyar szabóval varattuk meg miután uti ruhának levén¹⁰⁹⁴ szánva sietve kellett el készíteni,¹⁰⁹⁵ 's én akkor még a barna ruhámat vartam, az egész ruha szoknyája meg van bé-lelve damisszal, hogy annál melegebb legyen, otthonkája külön van, de semmi féle aufputz nincs az¹⁰⁹⁶ egész ruhán a legegyszerűbb, és alkalmasbb uti ruha, otthonkája dereka még testhez áll a seszlijé pedig halcsont nélküli, kereken, olyan bőségű mint milyen kiterjedésű vagyok csípőn alól, v. mint mennyit aránylag felvesz a ráncz; ujjá egészen szűk, elől végig bekapcsolódik.¹⁰⁹⁷ Ebből mint hogy maradék volt 9 rőf¹⁰⁹⁸ jött 8 pft.ba. A¹⁰⁹⁹ kazsmírból vettem 7 rőföt, 's 3 frtval jött 21 váltóforintba amaz 8¹¹⁰⁰ pengőbe 24 x. amaszt meg varták

¹⁰⁸¹ ezze[.] [Átírás.]

¹⁰⁸² [.]ed [Átírás.]

¹⁰⁸³ [.]ásfélszer [Átírás.]

¹⁰⁸⁴ [.]hajtottam [Átírás.]

¹⁰⁸⁵ [.] [Átírás.]

¹⁰⁸⁶ tetszését [Emendálva.]

¹⁰⁸⁷ varva [Az ékezet áthúzva.]

¹⁰⁸⁸ e[.]öször [Átírás.]

¹⁰⁸⁹ a[.] [Átírás.]

¹⁰⁹⁰ 1e[.] [Átírás.]

¹⁰⁹¹ [.]ásként [Átírás.]

¹⁰⁹² i[.]li[.]e [Átírás.]

¹⁰⁹³ [.] [Átírás.]

¹⁰⁹⁴ [.]evén [Átírás.]

¹⁰⁹⁵ kellett <meg> el készíteni [Az „el” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁰⁹⁶ [.] [Átírás.]

¹⁰⁹⁷ beka[.]solodik [Átírás.]

¹⁰⁹⁸ 9 rőf[.] [Átírás.]

¹⁰⁹⁹ [.] [Átírás.]

¹¹⁰⁰ [.] [Átírás.]

6¹¹⁰¹ pftért,¹¹⁰² és így az egész ruha 14 pftba jött a¹¹⁰³ szabóval együtt;¹¹⁰⁴ de nem drágáltuk, mert a matérián kívül mindent a szabó adott, hozzá, még fel maradt belüle jó két rőf, mit nem adtam oda 's még haza is küldött belőle mert egy három¹¹⁰⁵ tenyéryi főtnek valót, és egész télen mindég eljárhatok benne ha ugyan nagyon hidegek lesznek majd meg kérem Apámat vegyen valami melegebb ruhát v. is valami jó meleg otthonkát de most már nem terhelem őt azzal ámbár lett volna itt a vásárba egy csinos egyszerű prémes hamuszín otthonka 12 pengőért, de most igen sokat adott már ki Apám és így majd¹¹⁰⁶ máskor nekem. Vettünk ingeket Apámnak 6tot pamutbol, de igen csinosak 2 30 xr¹¹⁰⁷ ptjával senki sem¹¹⁰⁸ mondaná hogy nem batiszt, 4 vászon lábra¹¹⁰⁹ valót, Singertől több ruhákat minden¹¹¹⁰ neműeket, 's száz pftot adosságba adott neki apám, azon kívül a Bekeccsit ujjonnan prémeztette sínoroztatta, 's most sokkal csinosabb mint volt, azután lábbelit, 's nekem is 1 pár topánkát nagy nehezen kaptam a lábomra, keztyűket, attól a Pesti Österreichertől vettünk a ki a Kigyo utczába lakik v. is van boltja, arra nézve elláttuk magunkat, ámbár mind csak egy gombos volt nálla, mi nekem jo volt 1 pár szarvasbőrt is vettem az utra és így tőle 3 párt és Ked. Anyámtól is szinte annyit, de mi értékre 's joságra¹¹¹¹ nézve hasonlításba sem jöhet azokkal miket mi vettünk eszerint¹¹¹² keztyükben hála¹¹¹³ Istennek bővelkedünk 's nekem részemről egész télen elég lesz.... és még több aproságokat is¹¹¹⁴ vettünk, um. also rekliket nadrágot, nyakkendőket s. a. t. miknek elősorolásával nem akarom a papírt vesztegetni miután még¹¹¹⁵ egyéb fontosabb dolgokrol is akarnék beszélni egyszer a lehetőségig el vagyunk látva egy időre a legszükségesebbekkel; és most szeretnők meg szüntetni minden elkerülhető kiadásokat, hogy haza annál többet vihessünk, mert míg együtt nem lesz az ezerpengő addig haza nem megyünk 's nem is mehetünk mert csak úgy tölthetnénk egy kis nyugalomban a telet otthon, és így most Szathmárra ott még bizonytalan időzésünk,¹¹¹⁶ miután ott kell bevárnunk utlevelünk meg érkezét Pestről¹¹¹⁷ hova hosszabbítás végett küldetett, onnan azután mindenestre Bányára megyünk 's ott v. mükedvellőkkel v. pedig társasággal játszani, úgy haljuk hogy ott van a Pázmán társasága¹¹¹⁸ 's meg lehet tán még Szathmáron is fog apám újra játszani lehet hogy a mükedvellőkkel de lehet hogy akkorra ott lesz a Laczkoczy társasága is 's ugy¹¹¹⁹ azokkal. Gyergyai Firi itt volt szálva a fehér Lóba 's

¹¹⁰¹ [/] [Átírás.]

¹¹⁰² pftért. [Az írásjel átírva.]

¹¹⁰³ [/] [Átírás.]

¹¹⁰⁴ eg[/ü./] [Átírás.]

¹¹⁰⁵ [/]árom [Átírás.]

¹¹⁰⁶ [/]ajd [Átírás.]

¹¹⁰⁷ 30 xr [Beszúrás.]

¹¹⁰⁸ s[/] [Átírás.]

¹¹⁰⁹ l[/]bra [Átírás.]

¹¹¹⁰ minde [Emendálva.]

¹¹¹¹ 's joságra [Beszúrás.]

¹¹¹² észerint [Az ékezet áthúzva.]

¹¹¹³ hála [Emendálva.]

¹¹¹⁴ is [Beszúrás.]

¹¹¹⁵ meg [Emendálva.]

¹¹¹⁶ bizonytalan <az> időzésünk

¹¹¹⁷ pestről [Átírás.]

¹¹¹⁸ társaság[/] [Átírás.]

¹¹¹⁹ [/...] [Átírás.]

Apámmal értekeztek is a Kolozsvárra való menetelről¹¹²⁰ ő magára vállalta az ottani intézkedéseket meg teendő arra nézve¹¹²¹ hogy Apám oda meghívassék 's ha bár meg várakoztatjuk is mind magunkat mind Ked. Anyámat a haza menetellel, de legalább ha otthon leszünk nyugalomban lehetünk majd. Éppen jó hogy még ma el nem indultunk innen, mert ma¹¹²² délben kaptuk meg mind a Fesztetics levelét mind¹¹²³ azokat mit Kedves Anyám küldött, de hogy a Feszt. féle levél tartalmát elmondjam azt írja hogy majd mire haza megy Apám értekezhetnek¹¹²⁴ a föllépésről¹¹²⁵ addig¹¹²⁶ bizonyost nem írhat. Ez¹¹²⁷ olyan¹¹²⁸ nesze semmi fogd meg jól 's úgy írta magát alá köteles szolgája – 's barátja... én egy kis észrevételt tettem az első kitételre.... gondolhatja Ked. Anyám hogy mi volt az.....

Kedves jó Anyám ügyemet illetőleg alig várom a tudósítást legyen az bár mily rövid, azt írja Ked. Anyám hogy a Benkő Kálmán féle kihallgatás elvan intézve¹¹²⁹ csak itt kell szorgalmazni majd rajta leszek fel szolítom Szákfit¹¹³⁰ ha megtenné de én hiszem, leg alább ha nem teszi is, megigéri.. – csak otthon is Kedves jó Anyám legyen rajta, hogy tétlenül ne muljék az idő ügyemben, és Simon Florentnek üzenem hogy feltételeket az alperes részéről ha elfogad, igen fontolja meg mert¹¹³¹ hej ravasz állat a Róka; 's csak az idővel mindenkor gazdálkodva bánjon¹¹³² mert drága... ámbár ezek az én figyelmeztetésem egészen feleslegesek de sokszor azt hiszi az ember hogy ha beszélt hát már tett is pedig nem is az....¹¹³³ az nekem.. Polgárt üdvözlöm ne feledkezzen róllam, Andris néniék¹¹³⁴ kezeit csokolom írnék nekik is de¹¹³⁵ nem érek réá mondja meg Ked. Anyám¹¹³⁶ de azért nem feledkeztünk el róllok, Idának is¹¹³⁷ írnék de úgy látom nem igen érdekli¹¹³⁸ őt az én mint¹¹³⁹ létem azért pedig hogy idejét lopjam tőle írással nem fog neheztelni, bár¹¹⁴⁰ én nekem igen rosszul esik hogy annyi érdekléssel nem bírok előtte ha nem mint barátné csak¹¹⁴¹ legalább mint egyik¹¹⁴² ismerőse hogy hol vagy mint létemről tudakozodnék, ámbár én magamat sem barátságára sem emlékeztetébe fel tolni nem akarom senkinek sem 's lehet hogy ő művészeté-

¹¹²⁰ [/] [Átírás.]

¹¹²¹ nézvé [Átírás.]

¹¹²² [/a] [Átírás.]

¹¹²³ levelét <és> mind [A „mind” az áthúzott szó fölé írva.]

¹¹²⁴ értekezhetnek [Emendálva.]

¹¹²⁵ föllépés<nek>ről [A „-ről” az áthúzott rész fölé írva.]

¹¹²⁶ föllépésről ról addig [Emendálva.]

¹¹²⁷ ./ [Átírás.]

¹¹²⁸ [/lyan] [Átírás.]

¹¹²⁹ intézva [Átírás.]

¹¹³⁰ Szák./it [Átírás.]

¹¹³¹ fontolja meg <'s ha> mert

¹¹³² bánjan [Átírás.]

¹¹³³ ámbár ezek az én figyelmeztetésem egészen feleslegesek de sokszor azt hiszi az ember hogy ha beszélt hát már tett is pedig nem is az.... [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrekciójellel jelezve.]

¹¹³⁴ neniék [Emendálva.]

¹¹³⁵ [/e] [Átírás.]

¹¹³⁶ anyám [Átírás.]

¹¹³⁷ i./ [Átírás.]

¹¹³⁸ igen <nagy> érde./.../ [Átírás.]

¹¹³⁹ érdekli <.... iránta> őt az én mint [Az „őt az én mint” az áthúzott rész fölé írva.]

¹¹⁴⁰ b./r [Átírás.]

¹¹⁴¹ barátné <is> csak

¹¹⁴² egyik [Átírás.]

nek élve, egyedül, ilyen prózai kis¹¹⁴³ trücsökkal¹¹⁴⁴ mint én nem vesztegeti gondolatit. mert mindennek inkább szeretem tartatni mint¹¹⁴⁵ tolakodonak.....¹¹⁴⁶

Kedves jó Anyám András bácsiéknak elküldtük a kis bundát 20 pft volt az a Debreczeni báránka, de majd igyekezzék Ked. Anyám annak árát az Andris¹¹⁴⁷ bácsi kezeiből megkapni mert ha andris nénétől kell várnia el hegedült arról szent Dávid azt lehet arra mondani a mibe a kis Bundát pakoltuk azt az abroszt a kis Zizától v. Zsuzsikától kaptam 3 szakasztoruhával együtt a Naményi papnétől Gerzsenyi Gábornétól¹¹⁴⁸ saját készítményök az nekik, nagy nénitől pedig egy nagy törülközőt kaptam mire ő saját maga kötötte a csipkét, éppen olyan ő mint nagymama, beszéltük neki hogy nagymama még milyen czifrán tud kötni és azért adta ő is a csipkés törülközőt mint saját kézi munkáját, szeretné még egyszer nagymamát látni csak hogy nagynéni még dohányzik is, Borcsa nénivel együtt¹¹⁴⁹ 's Apám azt ígérte ott létünkkor, nekik rokoninknak, hogy jövő tavaszt ha megérnünk engedi a jó Isten, a legelső hajóval engem küld le nagymamával hozzájuk 's akkorra¹¹⁵⁰ Borcsa¹¹⁵¹ néni is készít nekem párnát, valamint nagy néni is, és később aztán¹¹⁵² az ittenieknek¹¹⁵³ ígért, kőr utat megteendő Anyámmal jön le majd Apám, még eddig így volna, ha az öreg Uristen¹¹⁵⁴ is így akarja majd.

Azt a Skatulja só faragványt száraz helyen tartsa Ked. anyám mert majd elolvad, a polczon elállhat, itt küldjük levelemben zárva egy levelét Váradi Gábornak mit Apámhoz¹¹⁵⁵ írt kifelejtettük a többi közül, társalogjón velök Kedves anyám is azok¹¹⁵⁶ azon sok szép lelkű tisztelőivel Apámnak kiket nem láthat ugyan de legalább képzelni¹¹⁵⁷ fogja őket, 's fogalma lesz róluk haza küldtük a sok kószorukat is v.¹¹⁵⁸ is babérait¹¹⁵⁹ melyeket itt aratott, a babérokrol jut eszembe a kis tojásba mibe az én jól féle kis gyöngyöm áll¹¹⁶⁰ küldi Apám anyámnak¹¹⁶¹ az egyik aranyat mit itt jutalomjátékára kapott valami Hőke nevű fiatal embertől, ki jegyéért küldött kettőt 's egyik az enyém másik anyámé lőn. A kis Gyöngyöm oda van, de tán még¹¹⁶² meglehet igazíttatni, ezzel meg fizették¹¹⁶³ szíves készségemet, de hadd

¹¹⁴³ k./s [Átírás.]

¹¹⁴⁴ trücsökk./ [Átírás.]

¹¹⁴⁵ mind [Átírás.]

¹¹⁴⁶ tolakodonak [Az ékezet áthúzva.]

¹¹⁴⁷ andris [Átírás.]

¹¹⁴⁸ Gábornétól [Emendálva.]

¹¹⁴⁹ csak hogy nagynéni még dohányzik is, Borcsa nénivel együtt [A levélpapír üresen hagyott felső részére, az ún. tisztelethelyre írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹¹⁵⁰ akko./ra [Átírás.]

¹¹⁵¹ ./orcsa [Átírás.]

¹¹⁵² az./n [Átírás.]

¹¹⁵³ ittenieknek [Beszúrás.]

¹¹⁵⁴ uristen [Átírás.]

¹¹⁵⁵ Apámhoz [Emendálva.]

¹¹⁵⁶ ./k [Átírás.]

¹¹⁵⁷ ké./zelni [Átírás.]

¹¹⁵⁸ is <mely> v.

¹¹⁵⁹ baberait [Emendálva.]

¹¹⁶⁰ all [Emendálva.]

¹¹⁶¹ anyámnak [Emendálva.]

¹¹⁶² meg [Emendálva.]

¹¹⁶³ fizették [Átírás.]

mondjam el hogy volt Ujlakon. Hamletet játszták és én minthogy opheliának, Ujhelyi Laurának, nem levén semmi nyakba valoja¹¹⁶⁴ 's nekem mint egyik udvarhölgynek a többi lyánkák közt¹¹⁶⁵ kikkel társné voltam legtöbb volt egyiknek tehát egyik nyakbavalomat másiknak gyöngyömet s. a. t. adtam, és így a mint mondom oda adom Laurának nyakába a gyöngyöm és ő vetkezés közbe a¹¹⁶⁶ mint örültnek¹¹⁶⁷ öltözik le vette nyakából 's mint afféle szeleburdi a nagy sietésbe trémába¹¹⁶⁸ elhányták¹¹⁶⁹ 's úgy keresgélve leltük meg a földön összetaposva 's nagy örömeiben hogy meg leltük még csak azt sem mondta köszönöm, ezen-túl az én szivességemre¹¹⁷⁰ nem igen számolhatnak¹¹⁷¹ a mükedvellő nők úgy bizony. Kedves anyám én is szerepeltem már mint udvari Dáma v. harmadmagammal Ujlakon és azolta már többen nyilatkoztatták ki abbeli ohajtásokat hogy szerepelnék velők, de azt feleltem hogy nem értem mesterségét valamint igaz is kontár pedig csak kontár marad, de ezt azért nem irtam meg előbb, ne hogy híre menjen Ked. Anyám és most is csak úgy csellegetesen potyantottam ki. És most ki csevegtem magam egy¹¹⁷² kis időre, majd a mit most elfelejtettem jövőben kipotlom, azért tehát ujjolag vegye Ked. jó Anyám forró hálámat és kézcsoomat jóságáért de réánk többet ne költse pénzét Ked. jó Anyám fordítsa azt csak magára arra való az... azt mondja Apám irjam meg hogy itt most ma menydörgött legalább n. mamát érdekelni fogja egész családunkat csokolom¹¹⁷³ szerető léánya E. Etelke, e' levelet tegnap kezdetem estve de részint a láda pakolása miatt részint álmatlanság miatt mit¹¹⁷⁴ a szüreti táncz okozott nem folytathattam levelem látni fogja ruháimon¹¹⁷⁵ 's topánkáimon is [...]¹¹⁷⁶

137. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1854. október 17.

Debreczen. Octob. 17. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Szekér hiányában még ma itt kellett maradnunk, de holnap megyünk azon szekéren, melyen az öreg Weisz, Fodor apósa, Szathmárról ma estve ide megérkezik. Az aranyat a szürke magyarkám zsebében keressd. Tömérdeket kell e holmiért a postán fizetnem, de mindegy,

¹¹⁶⁴ semmi <a> nyakba valoja

¹¹⁶⁵ lyánkák <el> közt

¹¹⁶⁶ [/] [Átírás.]

¹¹⁶⁷ [/rültnek [Átírás.]

¹¹⁶⁸ tré./]ába [Átírás.]

¹¹⁶⁹ elhánytak [Emendálva.]

¹¹⁷⁰ én <...> szivességemre

¹¹⁷¹ számolha[/]nak [Emendálva; átírás.]

¹¹⁷² eg[/] [Átírás.]

¹¹⁷³ És most ki csevegtem magam egy kis időre, majd a mit most elfelejtettem jövőben kipotlom, azért tehát ujjolag vegye Ked. jó Anyám forró hálámat és kézcsoomat jóságáért de réánk többet ne költse pénzét Ked. jó Anyám fordítsa azt csak magára arra való az... azt mondja Apám irjam meg hogy itt most ma menydörgött legalább n. mamát érdekelni fogja egész családunkat csokolom [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹¹⁷⁴ miatt <.> mit

¹¹⁷⁵ ruháimon [Emendálva.]

¹¹⁷⁶ [Olvashatatlan szó.]

legalább valamivel kevesebb a lom nálam. A Fáy András bundájaért ne kérj több vitelbért édes mint egy pforintot. A hozzá pakolt skatulyában azon sókristály faragványok vannak, miket Etel és én kaptunk emlékül Váradiektól Szigeten; nem tudom épségben jutnak-e haza? Egy csomag levelet is fogsz itt találni, miket utazásunk közben kaptunk, – mulassd velök¹¹⁷⁷ magadat, aztán tedd el, mert azok¹¹⁷⁸ becses emlékeink. Itt egy kereskedő jóbarátunknál igen jó Theát fedeztem fel, és igen olcsót, – fontja 5 pft, tehát vettem egy fél fontot belőle a jövő télire, azt is a skatulyába tettem 2 üvegben. A szakasztó ruhákat, mikbe a bunda van begöngyölve, Gerzseniné adta Etelnek. Ujra kérlek édes, sürgessd Singert a köpenyért, és küldd rögtön Szathmárra, mert a Szathmári dilizsánsz 8 vagy 9 nap alatt¹¹⁷⁹ érkezik meg Pestről, minthogy az¹¹⁸⁰ igen nagy kerületeket tesz. A levelek közt¹¹⁸¹ van Vajai Károly barátom¹¹⁸² arczképe is mit nekem emlékül adott, tetess reá édes uj üveget és akasszd író asztalom fölébe. Vad gyerek, de aranytiszta jellemű és szép lelkű férfi.

Fáyékat mindig üdvözeld nevünkben édes, akár írjuk akár nem. Aztán édes, kell még egy Othello darabnak lenni ott, a hol ez a többi volt; nincs¹¹⁸³ bekötve, és úgy van írva, hogy a Jago szerepének¹¹⁸⁴ üres helyek vannak hagyva, – az a jobb fordítás – a Gondolé, – azt küldd el, ha még a köpenyt föl nem tetted postára, sőt még akkor is, ha¹¹⁸⁵ föltetted, csak küldd azt is Szathmárra, – dilizsánszon. – Bár volna még több darabom és szerepem, hogy 12-töre kivihetném, mert ha tovább mulatok egy helyt, nem tudok mit játszani. Othelloval elküldheted Coriolánt is, – majd jó lesz Kolosvárt. Az¹¹⁸⁶ a gaz Festetics válasz nélkül hagyta levelemet. Írj Betlenről és a Színházról. Van itt is egy afféle báróművész ki¹¹⁸⁷ fölkért hogy hangversenyében szavaljak. Iszonyu nyegle frater, csak naturalista, nem tud semmit, és még is elég vakmerő vagy inkább szemtelen föllépni! – Ezt már még a nyomor sem menti ki. Az utlevéllel félek hogy meggyül a bajom. Szathmáron kell bevárnom.

Most Isten veled édes, csókollak Gáborod sk

Csak írd minél gyakrabban.

¹¹⁷⁷ vel[./] [Átírás.]

¹¹⁷⁸ ezok [Átírás.]

¹¹⁷⁹ alatt [Beszúrás.]

¹¹⁸⁰ minthogy <...> az

¹¹⁸¹ k[./]zt [Átírás.]

¹¹⁸² bar[./]tom [Átírás.]

¹¹⁸³ volt; <kötet> nincs

¹¹⁸⁴ szerep[./]ek [Átírás.]

¹¹⁸⁵ is, <ha> ha

¹¹⁸⁶ Kolosvárt. <Azt o> Az

¹¹⁸⁷ ki<t>

138. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. október 18.

Pest october 18^{án}

1854

Édes Gáborom!

13án irt leveled ¹¹⁸⁸vettem 4 és 5 óra közt mert mindég iljen tájba kapom meg másnap az az tegnap eljártam a reám bizottakba Singernél még a kabát 2 hét mulva lesz meg a köpenyt pedig csak mert tegnap még nem volt egészszen készen¹¹⁸⁹ szombaton 21én teszem póstakocsira¹¹⁹⁰ tehát¹¹⁹¹ még belé kerül 10 vagy 12 nap mig megkapod a kabát pedig vagy egy hólnap Kozmánál voltam és majd el küldi a számadást de mint irod hogy az asztalodon megtalálhatom számadását meg is találtam¹¹⁹² és még kel fizetned 240¹¹⁹³ f pengőt és 57 x Kozmának a bundát¹¹⁹⁴ a többi holmikkal egygyüt még nem¹¹⁹⁵ kaptam meg hiszem hogy majd a köpeny küldésekor meg irhatom hogy megjött a holmi kérlek édes ha Kozmának irsz és pénzt küldöd küld el akkor a Sikorné 60 forintját is mert most mán kérette egy pár hét alatt kétczer azt mondván hogy a mit azon pénzért a zálog házba adot igen nagyon szüksége van reá ök most férjével egygyüt igen nagy betegek ti is az istenért vigyázzatok¹¹⁹⁶ magatokra¹¹⁹⁷ és meg ne hüljetek mert hülés miatt most igen sok beteg van ujságul írhatom az öreg pribék megházasodot minek én¹¹⁹⁸ igen örülök mert bizony megvallom féltem hogy¹¹⁹⁹ hozzá ment¹²⁰⁰ volna etel ha szabad lesz de¹²⁰¹ így igen jól van multkor írtam hogy Szigeti német színész akar¹²⁰² lenni és már az mert a német színházhoz szerződött Bhetlen is szerződött de a nemzetihez¹²⁰³ nem tudom mennyi időre¹²⁰⁴ de fizetés nélkül¹²⁰⁵ 5 pengő fellépti díj mit ő a Nyugdijnak ad mindég Lendvait¹²⁰⁶ 800 pengővel nyugdijazták Kovácsnét¹²⁰⁷ 500 fánccsy pedig már nem hiszem hogy soká vigye a hasa egészszen feldagat azt mondja bátyám már oljan mintha koporsóba volna hát gyergyai csak ugyan felkereset édes ha ő neked jó választ

¹¹⁸⁸ [/]6 [Átírás.]

¹¹⁸⁹ tegnap még nem volt egészszen készen [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹¹⁹⁰ p[/]stakocsira [Átírás.]

¹¹⁹¹ t[/]ját [Átírás.]

¹¹⁹² kabát [Átírás.]

¹¹⁹³ fizetned <...> 240

¹¹⁹⁴ bun[/]át [Átírás.]

¹¹⁹⁵ ne[/] [Átírás.]

¹¹⁹⁶ vigyá[/]atok [Átírás.]

¹¹⁹⁷ magatokr[/] [Átírás.]

¹¹⁹⁸ é[/] [Átírás.]

¹¹⁹⁹ bizony <... ..> megvallom féltem hogy [A „megvallom féltem hogy” az áthúzott rész fölé írva.]

¹²⁰⁰ me[/]t [Átírás.]

¹²⁰¹ [/]e [Átírás.]

¹²⁰² aka[/] [Átírás.]

¹²⁰³ de a nemzetihez [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹²⁰⁴ id[/]re [Átírás.]

¹²⁰⁵ nélkü [Emendálva.]

¹²⁰⁶ [/]endvait [Átírás.]

¹²⁰⁷ Kovácsnét [Emendálva.]

fog küldeni csak fogad el ha mindjárt meg lenne is nállad feltett summa mentül töb annál job de igaz hogy az borzasztó hosszú idő de ha már három hónapig el vagyunk is még arra lehet ráadást adni na édes most¹²⁰⁸ én vagyok Török országba mert nem hiszem hogy¹²⁰⁹ már ott neked roszab let volna az egyedüliség hát id addák vissza a köcsönt Fáy andrás már azon busul hogy ha az az Etel nagyon elhizik azt mondja bizony még haza sem eresztik ugy belé-szeretnek¹²¹⁰ az alföldiek¹²¹¹ de ha haza jön majd ki is kel neki gyónni a szive titkát így Tréfál az öreg ur és alig várja már a bundát is

Édes a szállással van egy kis bajom a konyha csak szabad tüzheljü és a házi ur nem akar belé takaré k tüszheljt tudni igaz itt minden lakó maga vett magának és hogy a télen én meg ne fadjok tehát Kozma kissaszszonynak van egy eladó mert a hol most lakik ott volt a házba és a magáét miután már nem használja eladja és nekem jó volna 25 pért tartja de ha lehet én 20 fért¹²¹² meg szeretném venni mint mondasz hozzá

Kozma éppen most küldi¹²¹³ az árjegyzéket tehát levelembe zárom és küldöm isten ál-gyon meg csókoklak mind kettőtöket¹²¹⁴

Zsuzsikád

Előfizetés van az uj¹²¹⁵ könyvre 65 f pengő

[címzés:]

Egressy Gábor urnak
Tekintetes Fodor Ímre urnál
Szathmáron

139. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. október 21.

Pest october¹²¹⁶ 21én
1854

Édes Gáborom!

Ma indítám el hozzád a proféta köpenyeget¹²¹⁷ és egy barna¹²¹⁸ őszi kabátot Singernek nem volt más kabáttya kész és ha neked¹²¹⁹ nem fog jó lenni küld vissza mingyárt és írd meg miljen legyen és ő 2 hét alatt elfogja készíteni a debreczenből küldött pakkot még most sem kaptam meg de egy pár nap alatt hiszem hogy itt lesz és kézbe adhatom a bundát is igen

¹²⁰⁸ [/ost [Átírás.]

¹²⁰⁹ [/ogy [Átírás.]

¹²¹⁰ be[/észeretnek [Átírás.]

¹²¹¹ al[/öldiek [Átírás.]

¹²¹² én <...> 20 fért [A szó kivakarva.]

¹²¹³ üldi [Emendálva.]

¹²¹⁴ kettőtöke^k [Átírás.]

¹²¹⁵ az a<.> uj [Emendálva.]

¹²¹⁶ octob././ [Átírás.]

¹²¹⁷ köpe/./yeget [Átírás.]

¹²¹⁸ b[/rna [Átírás.]

¹²¹⁹ ne[/ed [Átírás.]

örülök hogy debreczenbe olj jól mulattatok¹²²⁰ hiszem hogy Szatmáron is ugy lesz de¹²²¹ az utleveled hogy lesz most hátha Kolosvárra akarsz¹²²² menni azért megint ujra kel fojாமodnod vagy már a most fojாமodott uj utlevélbe benne van az is az itteni komédiások vagyis nek tegnap az uttczán elfogtak és kérdék hol vagy igaz é hogy nagyon jól megy dolgoz a vidéken hogy hallották egy heljen 400 pengő volt jutalom játékoz igaz é én bizony nem tudom mert Gábor nem írta nekem azt csak hogy vannak bizony neki szép jövedelmei de erről semmit se tudok ezek kérdék hogy hát Etel hogy van de ezek között nem volt Ida ott¹²²³ én mióta elmentetek soha sem láttam kivéve kéttczer színpadon az egész komédiás seregtől el vészhetne az ember de én ugyan nem is várom töllök a felkeresést mert én sem tudok róllok semmit sem Etel ügyéről most nem írhatok mert nem tudok egyebet minthogy a törvényszék e hólnap 28^{án} lesz ujra rendbe mert most igyik megy másik jön de majd sürgetem Simont és írni fogok rólla Etelnek vettetek é neki sár czipőt¹²²⁴ mert majd eljönnek az őszi sáros idők és ott nem hiszem hogy kapjatok egypár ujjat is küldök Etelnek mit én rég készitek de ezért ne haragudjál apjok mert ő azt nem kéri töllem de én tudom hogy mire van szüksége ha ot nem vagyok is látom és én azt nem¹²²⁵ adhatnám senkinek másnak szivesebben ha bár magamtól szakoztom is el mint neki mert mibe örömet leli az nekem is örömem édes és én többet is nélkülöztem már az életbe mint azon néhány garas vagy forint mivel neki és¹²²⁶ magamnak örömet szerzek Édes hogy¹²²⁷ vagytok én¹²²⁸ nem a legjobb egésségbe vagyok mindég van¹²²⁹ változásom de ez¹²³⁰ igy volt¹²³¹ egész nyáron át eddig igen sáppat voltam most ugyan már jön meg a színem de azért oljan¹²³² gunyasztó vagyok nem tudom én hogy mi bajom Ákos Édes nekem nem írt augustus¹²³³ ólta soha nem foghatom meg mert én írtam neki és hogyha levelem veszi rögtön feleljen nekem de én¹²³⁴ bizony hiába írtam azt neki igaz hogy én is igen dorgálló modorba írtam és talán az nem teczczet neki de nem tehetek rólla meg érdemli ő azt aszt ugyan megírta hogy cseh országba micsoda¹²³⁵ városba van a századja¹²³⁶ és majd oda írni is fogok neki tértvény mellet árpád mán egy hete rajzolni jár minden nap és még egy hétig jár akkor kész lesz és fel szabadíttják¹²³⁷ addig itthon eszik most isten álgyon csókollak mindketötöket

Zsuzsikád

¹²²⁰ mulatta./ok [Átírás.]

¹²²¹ d./ [Átírás.]

¹²²² aka./sz [Átírás.]

¹²²³ ott [Az ékezet áthúzva.]

¹²²⁴ sár czipő [Emendálva.]

¹²²⁵ azt <...> nem

¹²²⁶ és [Beszúrás.]

¹²²⁷ [/ogy [Átírás.]

¹²²⁸ vagytok <.> én

¹²²⁹ [/ja/] [Átírás.]

¹²³⁰ [/z [Átírás.]

¹²³¹ fölt [Átírás.]

¹²³² o[/jan [Átírás.]

¹²³³ augstus [Emendálva.]

¹²³⁴ dén [Emendálva.]

¹²³⁵ mi./sod./ [Átírás.]

¹²³⁶ századja [Emendálva.]

¹²³⁷ sza[/aríttják [Átírás; emendálva.]

Etelnek Ida talán ha apád rendező vólna majd meg kérdezné hogy vagy érdek vezeti most az embereket és nem érzés iljen a világ édes leányom kivált az ő egész családja tudod miljen a mi külczködés van¹²³⁸ benne az sem jó ferde nem természetes az egész leány szegeletes szenvedgés borzasztó modoru

Édes ha bányára¹²³⁹ mentek örizkedjél atól a piszkos haraitól mert az oda való lakos az ő csuf nyelvének ne adjatok hitelt mátraynéval¹²⁴⁰ is találkoztam¹²⁴¹ Váradról jött borzasztó dicsekvéssel hogy az ő Laurája¹²⁴² miljen aranykarpereczet kapot egy hólnapig mint vendég jádczot most pedig már szerződött tagjai Gócsnak édes mikor hazafelé jösz Váradon akkor jádczhatnál nade majd meglátod¹²⁴³ még hogy lesz csókollak

Az Etel levelét el olvastam bátyám és anyámnak azt mondta bátyám hogy ezt nem maga irta etel hanem az apja diktálta neki ugy meglepte a levele fogalmazása

140. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szatmár, 1854. október 26.

Szathmár, Octob. 26. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Tegnap estve két leveledet kaptam itt egyszerre, s az egyikben Kozma árjegyzékét. Öt nap óta vagyunk itt, vesztegetve¹²⁴⁴ a drága időt, és unatkozva, mert az egész szüreti mulatság nyomorúság volt. Fodor nem látott olly szívesen mint meghívása után várni lehetett. Csak hiába, igaz marad az a közmondás, hogy a hol igen szívesen láttak, oda nem kell hamar vissza menni.¹²⁴⁵ Igaz, hogy sok boszuság érte most, mert házát oskolának foglalták el, őt kidobták, és most sógoránál lakik, vagy nyomorog két szűk szobában, s e miatt minket sem fogadhatott el, azért mi Vajai Károlynál vagyunk szállva. Azonban leveleidet vagy küldeményedet édes csak Fodorhoz utasítsd addig, mig utam megállapítva nem lesz. Mert ugy látszik, mintha el akarna hagyni bennünket szerencsénk csillaga, melly eddig olly hiven kísért. Pázmán társasága nincs többé Nagybányán, hanem valami faluhelyen, Váralján játszik. Irattam innen a Nelli férje¹²⁴⁶ Kovács által a bányai мүkedvelőknek, hogy most elmehetek hozzájuk játszani, de még mindeddig senki sem válaszolt.

Aradról¹²⁴⁷ azért kellett elmaradnom mert előre irtam, Bányáról talán azért,¹²⁴⁸ mert nem irtam, Pázmánnak előbb, csak a mint ide érkeztem, de azután tudtam meg, hogy már onnan elment. Gyergyai ugy biztatott, hogy véleménye szerint csak decemberben lennék

¹²³⁸ va./ [Átírás.]

¹²³⁹ bányára [Emendálva.]

¹²⁴⁰ mátraynéval [Emendálva.]

¹²⁴¹ tal./koztam [Átírás.]

¹²⁴² Laurája [Emendálva.]

¹²⁴³ meglátó./ [Átírás.]

¹²⁴⁴ veszteget./ [Átírás.]

¹²⁴⁵ menni, [Az írásjel emendálva.]

¹²⁴⁶ a Nelli férje [A lap aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹²⁴⁷ Arad./ól [Átírás.]

¹²⁴⁸ ./ért [Átírás.]

Kolosvárt szívesen látott vendég: tehát már most mit csináljak egész Novemberben ezen a vidéken? Váradra azért nem mentem¹²⁴⁹ édes, mert mikor már mehettem volna, akkor Laczkóczy még csak nem is válaszolt levelemre, s mint utóbb hallottam, társaságuk két vagy több felé is oszlott. (A Mátray leányok karpereczöket aligha szinpadi érdemökért kapták.) Mint látod tehát édes, helyzetem most igen aggasztó. Itt a Vajai nyakán nem¹²⁵⁰ élösködhetünk soká, s innen tovább kell mennünk, de hová? Ujlakra ugyan átmehetünk, mert oda is szüretre hívtak bennünket, az az Nagyszöllösre, az Ujhelyi család és Kallósék¹²⁵¹ hanem egypár napnál többet ott sem időzhetünk, és ámbár¹²⁵² nincs¹²⁵³ messze innen, de még is pénzbe kerül. Nem jöhetett volna tehát ez a pénzküldés roszabb időben, mint most,¹²⁵⁴ midőn nem vagyok keresetben. Nagy szükségem volna édes ilyenkor a te tanácsodra minden tekintetben, – az az előérzeted sugalmára. Azonban a Kozma pénzét és a Sikornéét holnap dilizsánszra adom, s te azt 8 nap múlva, az az November 4dikén okvetlenül megkapod. Talán csak nem látogat meg a jó¹²⁵⁵ Isten betegséggel vagy más csapással, melly bennünket pénzzavarba hozhatna, mielőtt valami állomásra érkezhetnénk. Bánom már hogy téli kabátot is hozattam mert azt még elkerülhettem volna, s attól tartok hogy az új conto majd igen sokra megy. Ujlakról írták valamelyik ujságnak, hogy ott négyszáz¹²⁵⁶ pengőt vettem be; én ugyan kétszázat sem vettem be tisztán, hanem hiszen azért higgye a kinek tetszik azt a mi az ujságban van, nem árt vele. A vas tüzhelyet édes csak úgy veheted át Kozma kisasszonytól, ha vár a pénzére míg haza megyek, mert én addig senkinek sem fizetek már semmit; és így is elég lesz érte 20 pft. Képzeld, folyamodványomat Kolosvárra szóló utlevelemért Debreczenből az itteni főnökséghez küldték, s ide fog leérkezni, s azt nekem itt kell bevárnom, és nem is tudom, hogy adnak-e Kolosvárra; miután Protman nekem otthon azt mondta, hogy neki nincs joga Erdélybe utlevelet adni. Bányára azonban talán kapok 8 napra szálló ideiglenes passirscheint. Ha pedig¹²⁵⁷ Erdélybe¹²⁵⁸ nem bocsátnak édes, akkor nem marad más hátra mint haza menni, s pár hét múlva onnan indulni ismét más vidékre... garderober nélkül. Szabadkára lenne jó lemenni ha majd az¹²⁵⁹ ottani színház megnyílik. Mihelyt a holmit megkapod mit Debreczenből küldtem, azonnal válaszolj édes! csókollak Etellel együtt

Gáborod
sk

U. i. a szörkapczákat köszönöm édes, de ugyan miért költesz rám?¹²⁶⁰

¹²⁴⁹ me/./tem [Átírás.]

¹²⁵⁰ /./em [Átírás.]

¹²⁵¹ és Kallósék [A lap aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹²⁵² ámbár [Emendálva.]

¹²⁵³ nin/./ [Átírás.]

¹²⁵⁴ mo/./t [Átírás.]

¹²⁵⁵ az ó [A „z” „j”-re átírva és az „ó”-hoz kapcsolva.]

¹²⁵⁶ /./égyszáz [Átírás.]

¹²⁵⁷ Ha <azonban> pedig [A „pedig” az áthúzott szó fölé írva.]

¹²⁵⁸ erdélybe [Átírás.]

¹²⁵⁹ /./ [Átírás.]

¹²⁶⁰ U. i. a szörkapczákat köszönöm édes, de ugyan miért költesz rám? [A főszövegre merőlegesen, a levélpapírral szélére írva.]

141. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szatmár, 1854. október 27.

October 27 ^{én}/₈₅₄ Szathmár.

Szeretett Kedves jó Anyám!

Tegnap vettük mind a 18^{dikéről} mind pedig 21^{dikéről} kelt levelét Kedves Anyámnak, melyben írja Ked. Anyám hogy a Debreczenből küldötteteket még mind akkorig meg nem kapta, de reményilem talán nem valami szerencsétlenség az mi azt oda megérkezni akadályoztatja. Kedves jó Anyám azt írja hogy utobbi levelem' felolvasta Zsiga bácsinak, 's ő nem akarja hinni hogy azt én fogalmaztam volna, mondja meg Neki Ked. Anyám, hogy ezt aprehendálok tőle, róllam annyit sem feltételezni hogy szívem még van, és hogy az még minden szépre 's jóra fogékony tud lenni, bár azt fitogtatni nem tudom 's nem is akarom, de most miután távol vagyok az én szeretett Ked. jó Anyám dolga ki ugyan a távolból sem szűnik meg soha szeretetének 's jóságának jeleit irántam kimutatni, hogy ne igyekezném tehát én is meggyőzni őt a távolbol is arról¹²⁶¹ miszerint a gyermeki szeretet v tiszteletet a távolság csak¹²⁶² inkább növeli 's határtalanabbá teszi bennem 's ha tudom hogy e' tiszta szinte¹²⁶³ gyermeki szeretetem által csak némileg is viszonzva van Kedves Anyámnak azon végtelen jósága mikkel halmoz boldogtalanságom daczára is elégült 's boldog volnék. Kedves Anyám azt írja továbbá hogy most jelenleg ügyemről mit sem tud, de ne feledkezzék meg azért kérem arról és írjon mielőbb valami bizonyost, mert oly nyugtalan vagyok e' miatt hiszen tudhatja¹²⁶⁴ azt¹²⁶⁵ Kedves Anyám is. Hát az öreg Pribék csak ugyan megházasodott csak nem várhatott már hiába, az a bizonyos levél is mintegy olyan visszautasításforma¹²⁶⁶ volt most tökéletesen meg vagyok győződve róla na de legyen boldog én is csak az lesszek csak most segítne rajtam az Uristen egy kicsit. Azt¹²⁶⁷ olvasom az Oct. 10^{diki} Divatcsarnokban hogy Telepi Károly valami más külföldi festő kíséretében keresztül ment Pesten mint annak tanítványa, nem tud rólla egyebet Kedves Anyám?¹²⁶⁸ írja meg majd – nagyon kandi vagyok réa..... Debreczenben létünk alatt¹²⁶⁹ nem tudom irt e' rólla apám, hogy ott valami „báró Jozsika Kálmán” hangversenyt adván fölkerlte Apámat lenne szíves abba¹²⁷⁰ részt venni 's Apám vissza nem utasítva kérelmét abban részt is vőn, a Vörösmarty „Szép Ilonka” című balladáját elszavalván, meg kell jegyeznem erről a Jozsikáról levén szó: hogy biz ő kissé sarlatán abba a részbe hogy ő csak naturalista, soha senkitől nem tanult zongorázni; hiszen¹²⁷¹ igen szép tőle hogy saját erejétől annyira vitte, mennyire van; de még is kissé nagy nyegleség kívántatik hozzá hogy ő Concerteket mer adni azzal a szabálytalan fülsértő

¹²⁶¹ is <őt> arról

¹²⁶² távolság <...> csak [A „csak” az áthúzott szó fölé írva.]

¹²⁶³ szinte [Beszúrás.]

¹²⁶⁴ tudh./tja [Átírás.]

¹²⁶⁵ azt [Beszúrás.]

¹²⁶⁶ visszautasításforma [A „-forma” beszúrva.]

¹²⁶⁷ azt [Átírás.]

¹²⁶⁸ Anyá[.] [Átírás.]

¹²⁶⁹ al[.]tt [Átírás.]

¹²⁷⁰ [.]bba [Átírás.]

¹²⁷¹ zongorázni; <de még is> hiszen

játékkal mit véghez viszen, ámbár egy Debreczeni közönség tetszését még csak¹²⁷² azért is meg nyeri hogy Báró,¹²⁷³ minthogy még ott a finom ízlésű ember¹²⁷⁴ nagyon „Fehér holló”, de már egy finom ízlésű szakértő közönség előtt alig ha ki segíti őt az a¹²⁷⁵ kis „br.” cím¹²⁷⁶ a mit neve elébe teszen azonban csinos érdekes arcz, ’s már¹²⁷⁷ ez is előmozdítja szerencsés-jét e’ vidékeken ’s úgy látszik ebbe sokat bízik. Kedves jó Anyám mi Debreczenben vígan töltöttük a szüretet azt mondhatjuk, de itt annál¹²⁷⁸ több alkalmunk van azt meg unni majd otthon elmondom a többit mert azt mondja a példaszó hogy: „mindennek oka foka van még a riskásának is”, bár csak belé tennék az Apám utlevelébe Kolozsvárt hogy Bányáról oda mehetnénk mert bizony ha onnan kell Hazamennünk¹²⁷⁹ nagyon laposan visszük haza az erszényt, én nagyon is szeretnék Kolozsvárra elmenni ha már itt vagyunk.¹²⁸⁰ Kedves Anyám mi most itt nem Weiszéknál, hanem Vajjai Károlynál vagyunk szálvá hogy miért nem Weiszéknál azt hiszem meg irta apám, biz ez egy kissé réá nézve genant dolog hogy egy nőtlen embernél kell lennünk, ámbár¹²⁸¹ hiszen van neki egy öreg édes Anyja és az egész család egy földél alatt lakik ’s itt nem csak ő lakik egyedül kizárólagosan ’s ez fordít a dolgon. Kedves Anyám kezeit csokolom az ujjacskáért mit alkalmasint holnap fogunk meg kapni a köpennyel együtt mint Fodor Imre mondja, bizony a Smizliknek ’s ujjacskáknak szükébe vagyok de nem akartam apámat ilyenekérti¹²⁸² kiadásokkal terheln¹²⁸³ mert tudom úgy is nem örömet teszi azért ha lehet Kedves Anyám férczeljen nekem egy néhány gallért és ujjacskákat össze ha lehet de¹²⁸⁴ csak azt is ha¹²⁸⁵ nem kerül sokba, olyan igen egyszerű gallért legyen szíves anyám nekem csinálni perkálból csak, a milyen a férfi ing Gallér ’s az ujjacskát is úgy kezelővel. Szeretett Kedves jó Anyám ne nehezteljen hogy ha terhelem de ha gondolja hogy sok fáradságába kerülne inkább hadja el Ked. Anyám jaj beh szépek ezek a kis bolond zsebkendők a miket küldött kedves Anyám a kis Fodorné nem győzi elége dicsérni ez a kis eleven asszonyka szörnyen szeret engem, ’s ha volna több ilyen kis zsebkendő ’s nekem is oly kedves nem volna... adnék neki is egyet... Kedves jó Anyám a bársony kalappommal mit csinál csinosítsassa ki valahogy ha sokba nem jönne hogy mire haza kerülök legyen mit feltennem. És most semmi egyéb ujdonságot nem irhatván kezeit csokolván¹²⁸⁶ valamint a nagymamáét is ezerszer csokolom, nem különben a Zsiga bácsi-

¹²⁷² csak [Beszúrás.]

¹²⁷³ [./]ró [Átírás.]

¹²⁷⁴ ember [Beszúrás.]

¹²⁷⁵ [./] [Átírás.]

¹²⁷⁶ cím [Beszúrás.]

¹²⁷⁷ [./]ár [Átírás.]

¹²⁷⁸ annál [Emendálva.]

¹²⁷⁹ [./]azamennünk [Átírás.]

¹²⁸⁰ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

¹²⁸¹ ambár [Emendálva.]

¹²⁸² ilyenekérti [Az „-érti” beszúrva.]

¹²⁸³ terhel[./]i [Átírás.]

¹²⁸⁴ de [Beszúrás.]

¹²⁸⁵ a [Emendálva.]

¹²⁸⁶ csokolvan [Emendálva.]

ét, Árpádot is csokolom ha jól viseli magát, Keresztanyámékat üdvözlöm nem különben
Andris bácsiékat¹²⁸⁷ is.. és most kezeit még¹²⁸⁸ egyszer és ezerszer csokolva,
vagyok szerető léánya,
E. Etelke.

U. i. Vajai Károly kezeit csokolja mint ismeretlen is és üdvözlését küldi, a Szathmár hegyen ujra Kedves Anyámat is éltették¹²⁸⁹ néhány baráti Apámnak Fodor Imrééknél.¹²⁹⁰

[boríték:]

T. Egressy Gáborné Asszonyságnak
tisztelettel.

Pesten

Kerepesi ut 17^{szám}.

142. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szathmár, 1854. október 27.

Szathmár Octob. 27. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Itt küldök Kozma Vazul számára 250 az az Kétszázötven pengőforintot, egy hozzá szálló levél kíséretében. Vidd el neki magának rögtön a pénzt a levéllel együtt, s kérj tőle nyugtatványt róla, s ezt vagy küldd el nekem, vagy jó helyre tedd el. Sikorné számára szinte itt küldök 60 pengőforintot; kérdezd meg tőle, mennyi¹²⁹¹ kamatot kell érette fizetnie, majd azt is megküldöm.

Összesen tehát kapni fogsz e levéllel 310, az az háromszáz tíz pengő forintot. Mi pedig magunkat a jó Istenre bizzuk; mert az ut sokat emészt, s valjon ki jövőnk-e megmaradt pénzünkkel, míg ismét kereshetek: nem tudom. Azért édes, míg¹²⁹² azt nem irhatom, hogy játszom, addig tőlem pénzt ne kérj. Holnap vagy holnapután indulok Bányára, bizonytalan jövő elébe, mert itt nincs mit keresnem,¹²⁹³ ha Bányán lesz kivel föllépnem, jó, ha pedig nem, úgy megyek egyenesen Kolosvárra, – ha ugyan utlevelem engedni fogja, mely még most sincs kezemben, 's nem is tudják mikor jön meg, – tehát utlevelem vételével megyek Kolosvárra, vagy haza üres kézzel.

Válaszodat édes – de sietve, – csak ide ird, mert Fodor Imrét fölkértem hogy küldje rögtön utánam oda, a hol leszek.

¹²⁸⁷ bácsiékat [Emendálva.]

¹²⁸⁸ meg [Emendálva.]

¹²⁸⁹ éltették [Emendálva.]

¹²⁹⁰ Imrééknél [Átírás.]

¹²⁹¹ minnyi [Átírás.]

¹²⁹² édes, <most t> míg

¹²⁹³ keresnem. [Az írásjel emendálva.]

A Pesti Naplóba igtatandó jelentést Könyvemről egyenesen Török Jánosnak irom meg,
kihez még egyéb irni valóm is van, könyvem érdekében.

Most édes Isten veled, Csókollak Etellel együtt

Gáborod
sk

143. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. október 28.

Pest octobr 28^{án}
1854¹²⁹⁴

Édes Gáborom!

A bundát¹²⁹⁵ 23^{án} meg kaptam a többi holmikkal egygyüt minden hiba nélkül által is adtam és meg van véle elégedve az öreg ur hanem azt mondja¹²⁹⁶ hogy csak azt tudná Etel valjon felvette é magára mert úgy ő hiszi hogy mikor hordja meg fog ifjodni a só faragványokból¹²⁹⁷ sem tört el semmi de az istenért miféle mosónékat¹²⁹⁸ kaptok hogy úgy elrontja a ruhát az Etel köntösseit 3–4 mosás sem lesz képes megfejtíteni és ha olj csuful mosnak nagyon gazdálkodjatok a fehér¹²⁹⁹ ruhával mert olj mosásért fizetni vétek és a ruha mennyire romlik csudálkozom rajta hogy Etel látva hogy miljen csuf a ruha még is mosat és költ reá ha a gallérjaid is oljan csufok inkább ne is hord mert az a vékonyság mire fejt lesz mind el is fog szakadni a köntösöknek valóból csak az a koczkás jó a másik szörnyű¹³⁰⁰ durva már inkább 3–4¹³⁰¹ forint¹³⁰² többet adtál¹³⁰³ volna¹³⁰⁴ érte de ez nem tartós igen ritka jobb let volna heljébe egy orlean köntös¹³⁰⁵ fekete
Édes azt írod hogy a bunda árából vegyek 11 forint¹³⁰⁶ egy nyullal béllet reklit 10 forint pedig konyhára reklínek az ára itt 20–25¹³⁰⁷ p¹³⁰⁸ de ez még nem valami különös és nem is vettem legjobb let volna debreczenbe venni bunda félét mert az öreg ur is azt mondja hogy¹³⁰⁹ ő itt oljan kis bundát mint küldél 35 forint¹³¹⁰ pp adtak volna és még¹³¹¹ sem egészen¹³¹² olj

¹²⁹⁴ 18./4 [Átírás.]

¹²⁹⁵ b./nd./t [Átírás.]

¹²⁹⁶ modja [Emendálva.]

¹²⁹⁷ f./ragványokból [Átírás.]

¹²⁹⁸ mosóné./at [Átírás.]

¹²⁹⁹ fejtr [Átírás.]

¹³⁰⁰ szörnyő [Emendálva.]

¹³⁰¹ 3./4 [Átírás.]

¹³⁰² forint [A „rint” beszúrva.]

¹³⁰³ ad./á./ [Átírás.]

¹³⁰⁴ vól [Emendálva.]

¹³⁰⁵ /öntös [Átírás.]

¹³⁰⁶ frinto./ [Átírás; emendálva.]

¹³⁰⁷ 2./–25 [Átírás.]

¹³⁰⁸ itt <... ..> 20–25 p [Az áthúzott rész beszúrás.]

¹³⁰⁹ hog./ [Átírás.]

¹³¹⁰ fo [Emendálva.]

¹³¹¹ meg [Emendálva.]

¹³¹² eg<.>eszzen [Emendálva.]

vólt magadra is vehettél volna mert válba én nem vagyok szélesse de¹³¹³ ugyan már mindegy ami halad nem marad ugyi Édes hogy vagytok ha mullattok jussak eszetekbe én is hogy én meg hogy kuttogok¹³¹⁴ itthon egyedül ámbár zeném is van mert éjjelenként¹³¹⁵ ugy süvült a szél hogy néha már szinte meg ijedek az éjjel álmomba Etel itthon vólt és zongorázot mit igazán szeretnék is már hallani Édes én semmi nemü darabot nem találok az asztalba vagy könyves szekrénybe mint Coriolánt és azt küldöm is hogy még eddig nem küldhettem azért vólt mert a szekér posta innen csak egyszer megy egy héten Szonbaton az az ma és ma egy hete küldöttem el a köpenyt is kabátot mit te már meg is kaptál

Én a Theát engedelmedből megkóstolám és én is igen jónak találtam és ha meg nem haragudnál a kissebbik üveggel a sógornénak adom miután tudod hogy miljen thea fogyasztó ugy is miólta ezen a szálláson vagyok mindég odajárok enni de ne gondold hogy talán ingyen minden napra egy 20^{at} fizetek mert kosztot akartam¹³¹⁶ hordatni mit egy holnapra 10 forintért¹³¹⁷ adtak mert itthon főzni nem lehet ennyiből és még a fa is mennyi kellene tehát francziska halotta hogy én mit akarok és ugy meghivott hogy oda adjam anyámnak a pénzt és ő főz nekem is tehát így job is mert míg magam főztem kevesebből nem jöttem ki mint 30 krból¹³¹⁸ és még a kenyér reggeli nem vólt benne igaz hogy a reggeli és kenyér most is külön van kenyér minden héten 1f 4¹³¹⁹ pengő hát még a sok apróság szappan víz¹³²⁰ gyertya vagy olaj most vettem káposztát 100 fontot 5 fp legaláb lesz itthon egy kicsi a¹³²¹ mult héten Bhetlen¹³²² kérdezteté hogy hol vagy mert irni akar neked és én meg mondam irt é igazán Feleki debreczenbe ment vendégjátékra és Váradra itt édes már kezdik szerződteni a tagokat és hogy neked Festetics nem felelt¹³²³ könnyen lehet tudni hogy miért mert ha még egy évig lesz itt Dráma de tovább bajosan hiszem azért nem is akarnak ők jó tagokat szerezni mert mindenképpen el akarják nyomni¹³²⁴ a Drámát azért édes te csak igyekezz hogy új évre hazajöj de ha hasznod lesz¹³²⁵ benne hogy Kolosvárra meny ugy csak ne mulaszd el azt semmi¹³²⁶ esetre mindent használj fel most mikor közelibe vagy¹³²⁷ és hazajöve te¹³²⁸ is tudatod hogy mit akarsz és majd mások is fognak felöled beszélni

Kérlek édes ha még nem küldötted el a pénzt Sikornénak¹³²⁹ csak kérlek küld el mert bizony már nagyon szégyellem mert tegnap előtt ismét kérte ugy látom hogy nem akarja azt hinni hogy nekem nem volna a kezemnél annyi pénz mivel őt ki elégithetném mert ugy látom hogy Klári férhesz megyen és készítik¹³³⁰ de most én töllem nagyon visza huzodtak valamint

¹³¹³ [/] [Átírás.]

¹³¹⁴ kuttog [Átírás.]

¹³¹⁵ éjjelenként [Emendálva.]

¹³¹⁶ akarta [/] [Átírás.]

¹³¹⁷ forintért [/] [Átírás.]

¹³¹⁸ [/]ból [Átírás.]

¹³¹⁹ [/] [Átírás.]

¹³²⁰ vi [/] [Átírás.]

¹³²¹ [/] [Átírás.]

¹³²² B[/]etlen [Átírás.]

¹³²³ felet [Emendálva.]

¹³²⁴ [/]yomni [Átírás.]

¹³²⁵ lensz [Emendálva.]

¹³²⁶ semmi [A „-mi” beszúrva.]

¹³²⁷ vágy [Emendálva.]

¹³²⁸ hazajöve <... > te

¹³²⁹ Sikorné[/]ak [Átírás.]

¹³³⁰ készítik [Emendálva.]

én is nem kötöm reájok¹³³¹ magamat Etel ügyiről¹³³² nem írhatok semmit mert egy holnapig nincs¹³³³ törvény szék de nekem nem tetczik Simon hogy jár el a dologba ő nem kóser ember jövő levelembe majd írni fogok rólla adig utánna járok jobban mindennek Csókollak mind ketötöket igaz Etel megkért e valakit az ügyibe eljárni debreczenbe Zsuzsikád¹³³⁴

144. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[1854. október vége]

[Elveszett.]

145. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. november 6.

Pest Novemb 6^{án}

854

Édes Gáborom!

Válaszom 26^{án} írt leveledre azért nem küldém eddig mert azt írad hogy a pénzt¹³³⁵ 4^{én} bizonyosan megfogom kapni de én mind eddig nem kapám és csak 9^{én} vagy 10^{én} fogom meg kapni mert így mondák a postahivatalba és meg is nyugszom benne de nem tudok ám abba hogy te édes ott minden kilátás nélkül vesztegelsz azért édes kérlek ha épen nem kapnál vagy¹³³⁶ nincs¹³³⁷ reményed az utlevél megkapásához Kolosvárra gyertek haza a menyinyit hozhatol annyit hozol és¹³³⁸ jó lesz de amiat édes ne aggódjál hogy hát osztán hogy élünk meg mi mán jólétet¹³³⁹ nyomort megpróbáltunk¹³⁴⁰ azért a jó isten csak¹³⁴¹ megsegített és benne bízunk és bízunk¹³⁴² nem hágy el. Édes egy öröklét már az hogy¹³⁴³ elmentél és eddig csak meg is voltam de most már rendkívül¹³⁴⁴ nyugtalan vagyok miattatok az egészségeteket¹³⁴⁵ is igen féltem mert már itt igen hidegek vannak hát ha még ti uton lesztek soha sem nyugszom meg míg itthon nem lesztek és nem látlak neked édes még is könyeb de én egyedül te

¹³³¹ reáok [Emendálva.]

¹³³² ügyiről [Emendálva.]

¹³³³ nics [Emendálva.]

¹³³⁴ jövő levelembe majd írni fogok rólla adig utánna járok jobban mindennek Csókollak mind ketötöket igaz Etel megkért e valakit az ügyibe eljárni debreczenbe Zsuzsikád [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹³³⁵ pénzt [A „z” beszúrva.]

¹³³⁶ vag[.] [Átírás.]

¹³³⁷ nics [Emendálva.]

¹³³⁸ hozhatol <... > annyit hozol <.> és [Az „annyit hozol” az áthúzott rész fölé írva.]

¹³³⁹ [./]óléte[.] [Átírás.]

¹³⁴⁰ meg[./]ro[./]áltuák [Átírás.]

¹³⁴¹ [./]sak [Átírás.]

¹³⁴² bíz[./]k [Átírás.]

¹³⁴³ [./]ogy [Átírás.]

¹³⁴⁴ rendk[./]v[./]l [Átírás.]

¹³⁴⁵ egéssegeteket [Emendálva.]

tudhatod miljen dolog magába lenni az embernek¹³⁴⁶ én már csak ha reá gondolok is félek hogyha még ujévig haza nem jöttök mert én sehol sem lelem heljemet ezen¹³⁴⁷ a nagy¹³⁴⁸ szálláson is csak úgy járok kelek mint a fecske a fészke körül mert az sem leli helyét ha a családja kívül rebdes¹³⁴⁹ így vagyok én édes bizony bánom is már hogy nem valami kicsi szállást vettem ki mert ez a sok szoba hijába van itt árpád tegnap szabadult föl a köntösöket a szabó jól meg csinálta Ákos is levelet írt mit itt küldök neked Várady Gábor itt volt a nejét most sem láttam mert ő maga hamaréb lejött pestre mondá hogy fog neked írni még az utjából Ez ember igen mivel egyén és azt láttam ki belölle¹³⁵⁰ hogy csupa megelőzés és irányotokba kébzelem minő volt édes ugyan jó gondolat volt tölled hogy el küldted az ot kapot leveleidet¹³⁵¹ azok¹³⁵² nekem idő töltésemre¹³⁵³ vannak én már a tölled kapot leveleket 10–20^{or} el olvastam és soha sem jön egy leveled sem úgy hogy már én azt ne várnám és ne volnék nyugtalan hátha¹³⁵⁴ ma nem jön? Etelnek nem tudok még¹³⁵⁵ most semmit írni de nehogy azt gondolja hogy nem járok ügyébe mert ő maga sem¹³⁵⁶ tehetne többet de a törvényszéknél még most sincsenek rendbe és az nem is megy egy hamar mert minden¹³⁵⁷ tisztviselőnek¹³⁵⁸ előbb¹³⁵⁹ meg kel a tárgyakkal ismerkednie a napokba fogok újra elmenni hozzá és igazán megfogom neki mondani hanyagságát mert hogy az azt mindenki és minden mutatja mint én nektek nem is írhatok úgy meg szóru¹³⁶⁰ szóra de hogy ő nem szegény embernek való ügyvéd azt mán isten ember elöt merem mondani és ha a dologról beszéllek velle nagyon¹³⁶¹ szereti azt más tárgyra vinni már igazán restellek is hozzá menni mert még eddig semmi sikerét nem látom az irodájába megint¹³⁶² mind uj egyének vannak azoktól¹³⁶³ ha kérdezek valamit mikor hon nem találom nem tudnak¹³⁶⁴ semmiről semmit mert ha csak reá gondolok is méregbe jövök most édes Leányom a nevedbe fogok velle beszélni és te akaratodat mondani neki a pénzre való nézve a követelésre tudod hogy 30 nap volt adva és kértek ismét 3 napot azt is megadta a törvényszék és¹³⁶⁵ választ akkor sem adot az alperes már ekkor Simon kötele¹³⁶⁶ssége az lett volna hogy becsomózást kérjen fojamodványba de ő nem azt tevő

¹³⁴⁶ [/]mbernek [Átírás.]

¹³⁴⁷ Ezen [Átírás.]

¹³⁴⁸ nggy [Átírás.]

¹³⁴⁹ repdes [Átírás.]

¹³⁵⁰ belöl[/]e [Átírás.]

¹³⁵¹ leve[/]eidet [Átírás.]

¹³⁵² leveleidet <...> azok

¹³⁵³ nekem <...> idő töltésemre

¹³⁵⁴ nyugtalan <hogy> hátha

¹³⁵⁵ meg [Emendálva.]

¹³⁵⁶ nem [Átírás.]

¹³⁵⁷ mind<...>en [Az „-en” az áthúzott rész fölé írva.]

¹³⁵⁸ tisztviselő[/]nek [A „-nek” beszúrva.]

¹³⁵⁹ tisztviselőnek <is> előbb

¹³⁶⁰ szó[/]ul [Átírás.]

¹³⁶¹ n[/]yon [Átírás.]

¹³⁶² meg[/]nt [Átírás.]

¹³⁶³ azok[/]ól [Átírás.]

¹³⁶⁴ tudn[/]k [Átírás.]

¹³⁶⁵ [/]s [Átírás.]

¹³⁶⁶ kötele<...>ssége

ha nem nagy teketóriával¹³⁶⁷ írásba adta be¹³⁶⁸ a törvény székhez hogy ő nem engedi meghosszabbítani a feleletre való időt tehát szóval nem adot időt de tettel megadta mert már harmincz¹³⁶⁹ napból 90 nap let és még most sem kért csomózást tehát ezért megyek el hozzá hogy ezt megmondjam neki hogy a te¹³⁷⁰ ohajtásod és tovább nem engedek egy perczet sem az alperesnek az a gaz ember¹³⁷¹ Kholerába vőlt és még is meg gyógyult most pedig az isten álgyon meg benneteket szerető anyád csókollak anynyokod¹³⁷²

Édes¹³⁷³ apjokom neked 3^{án} születés napod vőlt én egész nap reád gondoltam és a mi jót isten adhat az emberek boldogítására én kértem hogy neked adjon és álgyon meg csókollak édes anynyokod¹³⁷⁴

Kedves Etelem neked varrok perkálból belső ingelöt de még bizony nincsenek meg mert egy kicsit roszul vagyok még kapsz 2 kicsi zsebkendőt is azért¹³⁷⁵ az egygyiket ad át a barátnédnak a kisebbik czaklist mert olyan a mi itthon van még annak egygyike csókollak Szerető anyád¹³⁷⁶

[boríték:]

Egressy Gábor urnak

Tekintetes

NBányán¹³⁷⁷

Poste restante¹³⁷⁸

¹³⁶⁷ teketóriával [Emendálva.]

¹³⁶⁸ [/e [Átírás.]

¹³⁶⁹ harmicz [Emendálva.]

¹³⁷⁰ t [Emendálva.]

¹³⁷¹ e[/ber [Átírás.]

¹³⁷² egy perczet sem az alperesnek az a gaz ember Kholerába vőlt és még is meg gyógyult most pedig az isten álgyon meg benneteket szerető anyád csókollak anynyokod [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹³⁷³ É[/es [Átírás.]

¹³⁷⁴ Édes apjokom neked 3^{án} születés napod vőlt én egész nap reád gondoltam és a mi jót isten adhat az emberek boldogítására én kértem hogy neked adjon és álgyon meg csókollak édes anynyokod [A főszövegre merőlegesen, a levél első rektójának bal szélére írva.]

¹³⁷⁵ azért [Emendálva.]

¹³⁷⁶ Kedves Etelem neked varrok perkálból belső ingelöt de még bizony nincsenek meg mert egy kicsit roszul vagyok még kapsz 2 kicsi zsebkendőt is azért az egygyiket ad át a barátnédnak a kisebbik czaklist mert olyan a mi itthon van még annak egygyike csókollak Szerető anyád [A borítékra írva.]

¹³⁷⁷ Tekintetes <Fodor Imre urnál,> NBányán

¹³⁷⁸ NBányán <Szathmáron> Poste restante

T. Ujlak, Nov. 6. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Az ugoccai meghívásokat csakugyan elfogadtuk, s miután csekély áldozatba került, – közel levén Szathmárhoz – utba ejtők Ujlakot, Ujhelyt, Mátyfálvát és Szirmát, Nagy bányára menőben. Ez ugyan meglehetősen vargabetű mint a magyar mondja, de hiszen épen szünidőnkre esett az itt mulatás, nem levén működési állomásunk, mint közelebbi levelemből tudod. Szathmárról elindulásunkkor még nem kaptuk meg a ruhaféle küldeményt, s úgy intézkedtem ott, hogy mind azt mind leveleidet Bányára küldjék utánunk, hová innen holnap Kedden, 7-dikén¹³⁷⁹ indulunk, s 8.dikán ott is leszünk. Reményilem hogy az ottani műkedvelőkkel vagy hármat csak játszhatom, mi körülbelül két hétbe kerül, azért e levelemre már oda ird válaszat. Még az utlevél sincs kezemben mit Pestről várok, csak egy passirschein, 8 napra. Szathmáron tettem postára hozzád 310¹³⁸⁰ pengő forintot ugyanakkor¹³⁸¹ 5 font kávé, melyet Etelkének Fodor Imréné adott; megkaptad-e már, s eljártál-e¹³⁸² dolgozban, nyugtass meg felőle. Etelkém rosszul volt, három nap feküdt¹³⁸³ Ujhelyben, Ujhelyi Ágostonnénál, ez igen áldott jó családnál, és szorgalmas ápolásuk következtében szerencsésen jobban is lett, s most semmi baja. Meghűtötte magát, és a gyomrát is elrontotta, mert torokgyuladása és hideglelése volt egyszerre; hanem tegnap estve egy kis gyermek furcsaságain oly jó izűn kezdett nevetni beteg, hogy az orra vére elindult belé, s miután egy félmeszenynyi¹³⁸⁴ sűrű vére elfolyt, tökéletesen¹³⁸⁵ jobban lett, ma már tánczolt is ezekkel a bohó Ujhelyi fiukkal. Ámbár¹³⁸⁶ az itteni szüretekről már elkéstünk mikor megérkeznék, de azért ezek az áldott jó családok igen szívesen láttak bennünket, s alig tudunk tőlük szabadulni; Ujlakon Mózerék, Ujhelyben az Ujhelyi család, Mátyfálván Székely¹³⁸⁷ Pista (mert az Annyok elment legnagyobbik fiához Lajoshoz Sugatagra¹³⁸⁸ Máramarosba) Szirmában pedig Kallós Károlyék. Ha NKárolyba valami rongyos társaság vetődött volna, még ott is játszhatnám néhányat, mielőtt Kolosvárra megyünk, s ha ebből lesz valami, úgy látom édes, hogy csak Karácson táján foglak téged láthatni, sőt talán csak új év elején, mert haza menet Debreczenben¹³⁸⁹ is számítnak rám. Most Isten veled. Etel is fog irni. Csókolunk mindketten

Gáborod
sk¹³⁷⁹ 8-dikán [Átírás.]¹³⁸⁰ hozzád <35> 310¹³⁸¹ pengő forintot <később> ugyanakkor¹³⁸² eljártál a e [Az „a” kötőjelle átírva.]¹³⁸³ Feküdt [Emendálva.]¹³⁸⁴ egy <jó> félmeszenynyi¹³⁸⁵ tökéletesen [Emendálva.]¹³⁸⁶ Ámbár [Emendálva.]¹³⁸⁷ Székely [Emendálva.]¹³⁸⁸ Sugatag[.]a [Átírás.]¹³⁸⁹ Debrecze[.]ben [Átírás.]

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak.

Kerepesi ut, 17d. szám.

Pesten

147. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Tiszaújlak, 1854. november 7.

Szeretett Kedves jó Anyám!

Itt vagyunk újra e' kedvességben páratlan nép között a kis Ugocsaik¹³⁹⁰ körében, hova a Szathmári szüetről rándultunk át, de már akkor mi az itteniről elkéstünk¹³⁹¹ bár azt a mi meg érkezésünkig mindig halasztották volna ha arról bizonyost tudnak 's így is érettünk egész egy héttel¹³⁹² később kezdették el mint annak előtte szokták volt. Az egész Ujhelyi család várt bennünket a Szöllösi hegyen hol az öreg Ujhelyi Gusztiné leányának Kallosnének szöllője van, na de így sem voltunk váratlanok mert oly szívesen láttak bennünket mintha csak családjukhoz tartozandok lettünk volna, de a nagy szeretetnek szinte meg adtam az árát, a mint ide érkeztünk Szath.ról, Ujlakra az¹³⁹³ idő igen hideg¹³⁹⁴ és esős volt 's én átfáztam ámbár apám is réam adta köppenyt, másként talán nem is éreztem volna meg ezt az át hűlést anyira ha a *bajom* nem lett volna éppen akkor, de ez¹³⁹⁵ nem volt elég¹³⁹⁶ hanem, mondom a mint¹³⁹⁷ ide megérkezünk ide szálunk, valami Mozer Vilmosékhoz az itteni fő mérnökhöz,¹³⁹⁸ másnap kimentünk Mátyfalvára Székely¹³⁹⁹ Pistáékhoz, de utba esvén Ujhely, be szollottunk¹⁴⁰⁰ az öreg Ujhelyi Gusztinéhoz az Árpád¹⁴⁰¹ Anyjához¹⁴⁰² itt volt Kallosné is ezek¹⁴⁰³ éppen természetesen lefoglaltak 's az nap tovább nem bocsájtottak, csak másnap mehettünk át Mátyfalvára, onnan értünk jötték másnap, 's elvittek, Szirmába Kallosnéhoz ott ültünk három nap, igazán elmondhatom hogy tejbe vajba mézbe fürösztöttek, ez a Kallosné vagy rövidebben Tilka engem kimondhatlanul szeret, 's mint afféle természetes magyar asszony örökké étetett egész nap úgy hogy aztán a lett a vége hogy meg betegedtem kilelt a hideg 's hozzá még az az uti meghülés is, képzelheti Kedves jó Anyám mivé lettem na de aztán újra át vittek bennünket ujhelybe az Öreg Gusztinéhoz és ezek ápoltak de mondhatom úgy ápolt az egész család Gnénak a leánya, Lauri, Kálmán, a legna-

¹³⁹⁰ Ugocsaik[/]k [Átírás.]

¹³⁹¹ e[/]késtünk [Átírás.]

¹³⁹² héttel [Az ékezet áthúзва.]

¹³⁹³ az [Beszúrás.]

¹³⁹⁴ hideg [Átírás.]

¹³⁹⁵ e[/] [Átírás.]

¹³⁹⁶ e[/]ég [Átírás.]

¹³⁹⁷ a min[/] [Átírás.]

¹³⁹⁸ fő fő mérnökhöz [A szóismétlés emendálva.]

¹³⁹⁹ Székely [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁴⁰⁰ be szollottunk [Emendálva.]

¹⁴⁰¹ Árpád [Emendálva.]

¹⁴⁰² Anyjához[/] [Átírás.]

¹⁴⁰³ ezek [Beszúrás.]

gyobb fiu, és Ödön de sőt, még utobb Tilka is át jött apro pereputyaival ápolásomra¹⁴⁰⁴ Ujhelybe.¹⁴⁰⁵ Mind¹⁴⁰⁶ mind a legnagyobb szívességgel 's fáradhatlanul, mint testvéröket, 's már szinte pioczáztak volna mert azt hittük hogy agyvelő gyuladásom van, de szerencsémre elindította az ur Isten az orrom vérét és hála legyen szent nevének most már jobban vagyok az olta egészen, kivéve egy kevés gyöngeséget, 's holnap reggel indulunk Bányára bár a jó Isten adna szerencsét Apámnak, hogy ezt a holnapot valahogy eltölthessük mert aztán rá¹⁴⁰⁷ a jövőbe vár réánk Erdély vissza menet v. is haza menet aztán Károly,¹⁴⁰⁸ Debreczen, csak ez a holnap telne le minél előbb mert Erdélybe csak Decem. közepe felé mehetne Apám¹⁴⁰⁹ hogy azután egy kis pénzhez jutva haza mehetnénk. Az utlevelet még se kaptuk meg – – – Kedves jó Anyám bizony szeretnék már otthon lenni de addig nem megyünk akárhogy mint is míg pénzt¹⁴¹⁰ nem viszünk haza¹⁴¹¹ én mindig is arra ösztöngöm Apámat, hogy addig csak ne menjünk..... ámbár most kivannak elégtve Sikorné, és Kozma hála Istennek, 's nem maradt hátra egyéb Kostyál, Singer, Gut, 's a Zálogház¹⁴¹² vagyis zálogban lévők..... de elég ez, hát még az élelem, házbér. Bár csak azon a Gazemberen¹⁴¹³ meg vennénk már azt a pénzt, nem volna semmi baj, de csak sürgesse is Kedves Anyám azokat az embereket, most betegségembe is mind azon tünődtem, nem annyira a pénzen ugyan, de azon is, hanem¹⁴¹⁴ általában ezen a dolgon, hogy menyire semennyire sincs ez 's csak akkor fogom én azt át látni 's elájulni belé ha otthon leszek; de azért ne hogy azt gondolja Ked. Anyám hogy ezért Kedves jó Anyámat csak távulról is okozom,¹⁴¹⁵ Isten őrizzen csak kérem kezeit ezerszer csokolva nézen utána néha néha, azt hallom hogy Váradi Gábor jön vissza felé valjon beszélt e' Simonnal szeretném tudni. Kedves jó Anyám nem látná jónak azzal a Péczeli Asztalossal azt az Ágyat, meg kredenczet a mit akart volt Kedves Anyám csináltatni 's oly olcsoért készítette volna el, most meg csináltatni, mert ezek a kik itt Vidéken meg ígérték hogy hozzánk jönnek Pesten csak úgy eljönnek a mint hogy hiszem is, nem tudom hova tesszük őket majd, 's azt¹⁴¹⁶ hiszem ennek szükségét akkor Apám is átlátva helyeselni fogja azt, majd egyébaránt Ked. Anyám tegyen a mint legjobbnak látja azt. És most már be is zárom levelem mert nincs papírom se, de a mult levelem kissé tán rendezetlen is volt ugyé Kedves Anyám 's nem sok volt értelme, bocsásson meg érte valamint ezért is ha olyan Kedves jó Anyám de akkor Vajai Károly beszélt mindig a fülembé, most meg ezek az öreg Ujhelyiné fiai zaklatnak innen a mellék¹⁴¹⁷ szobából hogy végezzem már levelem ne lopjam el tőlök az időt ezzel is mikor holnap már úgy is megyünk. De az én Kedves Anyámnak egy pár órát

¹⁴⁰⁴ ápolásomra [Emendálva.]

¹⁴⁰⁵ de sőt, még utobb Tilka is át jött apro pereputyaival ápolásomra Ujhelybe. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁴⁰⁶ mind [Emendálva.]

¹⁴⁰⁷ /./á [Átírás.]

¹⁴⁰⁸ Károly [Átírás.]

¹⁴⁰⁹ mert Erdélybe csak Decem. közepe felé mehetne Apám [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁴¹⁰ pé./zt [Átírás.]

¹⁴¹¹ /./aza [Átírás.]

¹⁴¹² zálogház [Átírás.]

¹⁴¹³ Ga./emberen [Átírás.]

¹⁴¹⁴ han./m [Átírás.]

¹⁴¹⁵ is <okolnám> okozom

¹⁴¹⁶ a./t [Átírás.]

¹⁴¹⁷ mellék [Az ékezet áthúzva.]

szentelni oly lelki¹⁴¹⁸ szükség¹⁴¹⁹ mint az Imádság. Kedves jó egyetlen Anyám az öreg Ujhelyiné csokoltatja mint ismeretlent is, gyermekei pedig kezeit csokolják a kis Árpád nem volt ott.

Kezeit ezerszer csokolom vagyok
szerető leánya,
E. Etelke.

Ui. családunkat üdvözlöm, 's csokolom.

T. Ujlak. Nov. 7^{én}
854

148. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybánya, 1854. november 9.

NagyBánya, Novemb. 9. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Tegnap óta itt vagyunk: de itt Lendvai szelleme van, melly engem egész életemen át üldö-zött, és ármánnyal font körül. Fogadónk ebédlőjébe¹⁴²⁰ a mint beléptem rögtön rám ismer-tek, és igen jól fogadtak némely itteni urak; azonnal felszólítottak a föllépésre reménylve¹⁴²¹ hogy egypár előadást rendezni fognak nekem a műkedvelők. Ma reggel rögtön utána is lá-tott egy két buzgó műbarát, hogy játszókat szerezzen, de semmi eredménye nem lett fára-dozásuknak. Nekem tehát itt tovább nincs mit keresnem. Mint látod édes, szerencsém elha-gyott, s az őszi komor napokkal az én életem borus napjai újra megjelentek. Mikor a 310 pengőforintot hozzád utnak indítám, maradt még 100 pengő forintom kevés hián.¹⁴²² Fodoréknál kártyázni hívtak, s 16 pengőt elvesztettem. E pillanatban nincs több 50 pengőforintomnál. Sietnem kell tehát Kolosvárra, míg a fogadó ezt is föl nem emészti. Töled két hét óta nem kaptam levelet; a köpenyt sem kaptam meg mindeddig. Szathmárra még Ujlakról írtam, hogy küldjék ide ha ott van. De legnagyobb baj az, hogy még az új utlevelet sem kaptam meg, s a legborzasztóbb volna, ha e miatt feltartanának. Voltam ugyan ma a Zsandár parancsnoknál, s előadtam neki a dolgot. Ő azt mondta, hogy várjak még egypár napig s ha nem jön az utlevél, majd segítnek a dolgon valahogy.

Holnap estére Pap Zsigmond hívott meg vacsorára, igen derék ember, ügyvéd, és ideig-lenes hivatalnok. Előfizetés-gyűjtőm volt a Naplómra. Harai nincs itthon, elment gróf Degendfeldhez a¹⁴²³ kinek itt közel van a birtoka. Holnap után pedig egy itteni derék tanár, és többen falura hívtak meg Etellel együtt, egy Rényi nevű dus, művelt és lelkes emberhez; más fél napot fogunk ott tölteni. Mire vissza térünk a posta is éppen akkor fog Szathmárról

¹⁴¹⁸ lelki [Beszúrás.]

¹⁴¹⁹ szükség<es>

¹⁴²⁰ ebédlőjébe<n>

¹⁴²¹ felszólítottak <...> a föllépésre reménylve [Az „a föllépésre reménylve” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁴²² kevés hián [Beszúrás.]

¹⁴²³ [/] [Átírás.]

megérkezni, s talán akkor megkapunk utlevelet, köpenyt, mindent.¹⁴²⁴ Azonban akár kapjuk meg a mit várunk, akár nem, én Hétfőn, vagy legfeljebb Kedden innen mindenesetre megyek; a zsandárnak el kell bocsátnia. Igaz, hogy Kolosvárra csak Decemberre hívott Gyergyai Firi, de inkább ott várok¹⁴²⁵ néhány napot, mert legalább helyben leszek, s könnyebben segíthetek magamon. Rettenetesen meg untam már ezt a csavargást édes, azért akármint lesz: én Kolosvárról December közepe táján megyek haza. Isten otthon csak meg segít. Török Jánosnak írtam, hogy Könyvemet oda adom a Pesti Napló számára, hogy részenként közöljék, ha tudniillik Emich becsületesen fogja díjazni. Még nem kaptam tőle választ. Ha elfogadják: akkor december¹⁴²⁶ közepén¹⁴²⁷ okvetlenül haza kell mennem hogy rendbe szedjem irataimat, mert új évre¹⁴²⁸ ígértem átadását az első közleményeknek. Édes, küldd el nekem dilizsánszon Coriolánt (az enyimet, az irottat), és egy jó csomó barna szőrt, de nem feketét, – Kolosvárra:¹⁴²⁹ mert miután tizenkettőt kell ott játszanom: rá fogok szorulni Coriolánra, s így is nem tudom hogy futja ki. Most Isten veled édes, csókollak Etellel együtt Gáborod

sk

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Kerepesi ut. 17d. szám. *Pesten*

149. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. november 11.

Pest 11 Novemb 1854

Édes Gáborom!

A Kozmának és Sikornénak a pénzeit¹⁴³⁰ 7én estve a kávéval egygyütt megkaptam még estve¹⁴³¹ elvittem Kozmának a pénzt¹⁴³² és nyugtatványt¹⁴³³ vettem vagyis¹⁴³⁴ adott rólla hogy másnap rögtön nem írtam oka nekem egy kis változásom volt az az két nap feküdtem oljan khollera¹⁴³⁵ forma bajom volt minek már hálá istennek vége van azért kérlek édesed vigyázatok magatokra meg¹⁴³⁶ ne hüljetez mert az abból jön és én mindég is nyugtalankodom miat-

¹⁴²⁴ köpenyt, <...> mindent

¹⁴²⁵ várom [Átírás.]

¹⁴²⁶ december<ben>

¹⁴²⁷ közepén [Beszúrás.]

¹⁴²⁸ mert <az> új évre

¹⁴²⁹ Kolosvárra; [Az írásjel átírva.]

¹⁴³⁰ pénzeit/.] [Átírás.]

¹⁴³¹ /.]stve [Átírás.]

¹⁴³² pé[./]t [Átírás.]

¹⁴³³ gyutatványt [Átírás; emendálva.]

¹⁴³⁴ /.]agyis [Átírás.]

¹⁴³⁵ kholler/.] [Átírás.]

¹⁴³⁶ magatokra <...> meg

tatok hát¹⁴³⁷ az utlevéllel hogy vagy édes miért nem írsz olj sokáig ha mentek Kolosvárra¹⁴³⁸ ird meg és hogy mikorába várjalak haza mert én ki akarok menni péczelre Fáyékhoz hogy mán egész nyáron készültem de mán most csak¹⁴³⁹ ugyan ki is megyek hólnap a vásár¹⁴⁴⁰ napja és Feri bejön velle kimegyek hétfőn vagy kedden mikor Feri el végzi a dolgait így legalább míg haza nem jössz nem kel pénzt¹⁴⁴¹ kérnem tőled mert nem lesz annyi kölcségem azért édes ird meg hazajövedeleddel hogy akkorra bejöjnek mert a szobát be kel fűteni is mert még nem fűtöttem tehát hogy én mán várhasalak itthon benneteket meleg szobával. Édes Kozma igen nagy panaszszal vólt valami német lap¹⁴⁴² azt írta hogy a könyved már nem is fog megjelenni ő azt mielőtt leveled vette már olvasta a sikorné pénzére mi¹⁴⁴³ kamat kel nem mondja de látom hogy várja de ezt csak ha haza¹⁴⁴⁴ jössz akkor majd beszélünk felölle ujságot nem tudok semmit ma voltam Simonnál de Bécsbe van a főnöke azt monda most nem ér reá Simon mert az almásy féle per igen el foglalta a miat kellett neki bécsbe is menni én csak azt látom hogy ő igen nagy ur a mi ügyünkhöz Váradi meg ígérte Etelnek és nekem is¹⁴⁴⁵ hogy beszélni fognak nejjével egygyütt és megkérlik hogy¹⁴⁴⁶ egy kicsit fogja lelkesebben az ügyet de én bizony semmi sikerét sem látom a megkérésnek¹⁴⁴⁷ polgárt meg kértem hogy a tanu kihallgatásnál legyen jelen ha addig meg lesz míg én vagy Etel itthon¹⁴⁴⁸ nem lesz¹⁴⁴⁹ és meg ígérte meg¹⁴⁵⁰ fogja tenni¹⁴⁵¹ jaj minden is jobban¹⁴⁵² menne már csak hogy itt vólnátok az isten álgyon meg benneteket csókollak

Zsuzsikád

Édes ma 46 éve kereszteltek téged és ma 22 éve Ákost

Édes kérlek őszintén nincs¹⁴⁵³ é valami bajotok én olj sokszor álmodom veletek kivált Etelt olj¹⁴⁵⁴ különösen látom oh istenem hogy nem lehetek veletek kérlek¹⁴⁵⁵ édes végy egy bundát akár miljen olcsót Etelnek mert igen¹⁴⁵⁶ gyenge ő inkább itthon osztán el adjuk tudod hogy mikor azzal a rossz emberrel¹⁴⁵⁷ élt is a meghülés okozta a legnagyobb baját miből csak a szülei

¹⁴³⁷ h[./] [Átírás.]

¹⁴³⁸ K[./]losvárra [Átírás.]

¹⁴³⁹ most <...> csak

¹⁴⁴⁰ vásár [Emendálva.]

¹⁴⁴¹ pénz[./]t [Átírás.]

¹⁴⁴² la[./] [Átírás.]

¹⁴⁴³ [./]i [Átírás.]

¹⁴⁴⁴ baza [A „-ha” beszúrva.]

¹⁴⁴⁵ és nekem is [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrek-túrajellel jelezve.]

¹⁴⁴⁶ de [Átírás.]

¹⁴⁴⁷ megkérésnek [Átírás.]

¹⁴⁴⁸ [./]thon [Átírás.]

¹⁴⁴⁹ nemlesz [Emendálva.]

¹⁴⁵⁰ ígérte <. > meg

¹⁴⁵¹ [./]enni [Átírás.]

¹⁴⁵² jobb[./]n [Átírás.]

¹⁴⁵³ nics [Emendálva.]

¹⁴⁵⁴ o[./]j [Átírás.]

¹⁴⁵⁵ [./]érlek [Átírás.]

¹⁴⁵⁶ igen<. >

¹⁴⁵⁷ e[./]berrel [Átírás.]

szeretet volt képes kimenteni de édes ne haragudjál hogy terhellek kéréssel de én nem is tudom hogy mit érzek de csupa nyugtalanság szorongás vagyok csókollak édes

Zsuzsikád

[boríték:]

Egressy Gábor urnak

Tekintetes¹⁴⁵⁸

Poste restante NBányán¹⁴⁵⁹

150. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagybánya, 1854. november 13.

N. Bánya Nov. 13. ^{án}
854

Szeretett Kedves jó Anyám!

Meg fog ütközni levelem tartalmán azt hiszem Kedves jó Anyám, miután ez egészen ellenkezik azzal, mit Ked. Apám ezelőtt pár nappal írt Ked. Anyámnak, a mi dolgunk más fordulatot vőn, a műkedvellők itt marasztották Apámat, 's éppen alkuban is¹⁴⁶⁰ volt már Apám¹⁴⁶¹ a fuvarossal bennünket, ma Kolozsvárra viendő, ha egyik műkedvellő, a többiek nevében föl nem kéri Apámat az itt maradásra, velők, nehányat játszani. És így már most a helyett hogy be pakolnék inkább az ellenkezőt kell tennem, pedig bizony Kedves Any. nagyon vágyom már haza felé pakolodni –

Nem tudom mi ösztönte a játszásra ezeket az itteni Műkedvellőket, miután eleintén egyik közöllök úgy nyilatkozott, hogy nagy akadályok miatt ezuttal elmarad az előadás, de hogy miben állhatott azon akadály az még mai napig sem tudatik hanem alkalmasint egy kis¹⁴⁶² félszből állott az egész¹⁴⁶³ akadály t. i.¹⁴⁶⁴ Apámmal föllépni, egyebbiránt azt hiszem hogy meg szégyenelték magokat, „A Pesti napló” azon rovatát olvasva melyben Török János tudatja¹⁴⁶⁵ a¹⁴⁶⁶ közönséggel 's Apám tisztelőivel¹⁴⁶⁷ hollétét, 's így folytatja „jeles művésziünk jelenleg N. Bányán nagy hatással szerepel” holott ezzel bizony kissé bakot lőtt T. J. uram, mert mikor lapjának e' számát itt olvastuk, még csak képzeletben szerepelt Apám; a műkedvellők még akkor nem is jelentkeztek, vagy is lételőket sem tudatták kivéve ezt a Papp Zsigmond nevű hű előfizetőjét Apámnak a T. O. naplojára, ki kedveskedni akarván ujságával mit még akkor maga sem olvasott, adta át azon főntebb említett lapot is, de a mit későbbben maga is elolvastván azon hatást szülte, hogy magokat meg szégyenelve közremunkálásokat

¹⁴⁵⁸ Tekintetes <Fodor Imre urnál> Poste restante

¹⁴⁵⁹ Poste restante <Szathmáron> NBányán [Az „NBányán” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁴⁶⁰ is [Beszúrás.]

¹⁴⁶¹ Apám [Beszúrás.]

¹⁴⁶² egy <i> kis

¹⁴⁶³ egész [Átírás.]

¹⁴⁶⁴ t. i. [Beszúrás.]

¹⁴⁶⁵ tudatni [Átírás.]

¹⁴⁶⁶ tudatja <akarja> a

¹⁴⁶⁷ tisztelőivel [Emendálva.]

az előadásra rögtön ajánlák: gondolván magokban hogy miután a lapok így ki¹⁴⁶⁸ kürtölik itt létünket, csak illő volna tán a kedvező alkalmat fölhasználni, 's legalább elmondhatják majd hogy ők is szerepeltek E. Gáborral már hogy nagy hatással é vagy sem azt következés fogja meg mutatni 's a "kritikusok" meg ítélni. Annyi bizonyos hogy a dolgok illy állása réánk nézve csak kedvező lehet annyival is inkább ha mint szándékuk vagy 3 előadást kisüthetnének¹⁴⁶⁹ mi¹⁴⁷⁰ azt hiszem nem lesz nehéz ha az első véghez megy, a mi alkalmasint¹⁴⁷¹ csőtörtökre van határozva, a 2dik tán Vasárnapra a 3dik 's 4dik¹⁴⁷² szinte oly hamar fog véghez menni, a mily¹⁴⁷³ gyors elkészülést mükedvellöktől várni lehet..... na tán körülbelől két hét alatt le foly a négy játék;¹⁴⁷⁴ szinte elfeledtem Ked. Any.nak elősorolni az előadandó¹⁴⁷⁵ játékokat,¹⁴⁷⁶ 1^{ször} Hamlet, 2^{szor} Gárrick, 3^{szor} Párisi ados, 's legj. az. egyenes ut, 4^{dik}nek még tán apám se tudja mit lesz legkönnyebb¹⁴⁷⁷ itt lévő darabjai közül előadni. Külömben ha nem lesz mit előadni 4^{dik}nek úgy elmarad 's e' hónap vége felé Kolozsvárra rukolunk be 's ott kezdjük el újra ezt hi hogy „Eduardo és Kunigunda” vagy. Kun. és Eduardo Vissza jövet alkalmasint Szathmár felé jövünk 's ott levén a Laczkoczy társasága egy pár előadásra ott is maradunk, minthogy Vajai, a Szatmáriak nevében írja hogy¹⁴⁷⁸ már előre számolnak akkora Apámat megnyerhetni újra, és onnan¹⁴⁷⁹ alkalmasint N. Károlyon át megyünk Debreczenben 's úgy aztán repülünk haza, éppen most kapott apám valami Fok nevezetű N. Károlyi orvostól levelet a melyben írja hogy az ottani¹⁴⁸⁰ mükedvellök bár mely időben készek apámmal játszani a legnagyobb örömmel 's így Debreczenbe is még onnan eljöttünkkor kikérték magoknak hogy vissza jövet számolniok lehessen egy pár játékra,¹⁴⁸¹ de már itt nem a mükedvellök' hanem a Csabai szerencsétlen társaságával, lesz újra¹⁴⁸² kénytelen kínlodni, ám-bár szegény Apám bizony a mükedvellökkal is azt lehet mondani inkább kínlodik mint élvez, 's¹⁴⁸³ mindezt családjáért,... fárad, szenved, csak hogy annak némi kis jollétet biztosítson, bár csak mi gyermekei tudnok Neki ezért hálánkat tetteg is nem csak szóval kimutatni, hogy ha egykor majd csendes¹⁴⁸⁴ családi tűzhelyénél,¹⁴⁸⁵ munkásságának fáradalmait kipihenni akarná, minden mi gondolható kényelmet biztosíthatnánk számára, de¹⁴⁸⁶ nem¹⁴⁸⁷ csupán az ő számára hanem a Ked. Anyáméra is kit házi gondjaitól fölmentve adunk át a családi nyugalmas tűzhelynek, 's azontul szülőink gyermekeikben találják fel mind azon

¹⁴⁶⁸ ki [Beszúrás.]

¹⁴⁶⁹ kisüthet[./]nek [Átírás.]

¹⁴⁷⁰ mi<t>

¹⁴⁷¹ a mi <lesz> alkalmasint

¹⁴⁷² [/]dik [Átírás.]

¹⁴⁷³ a mily<et>

¹⁴⁷⁴ játék [Emendálva.]

¹⁴⁷⁵ az előadandó [Beszúrás.]

¹⁴⁷⁶ az előadandó <a> játékokat [Emendálva.]

¹⁴⁷⁷ legkö./nyebb [Átírás.]

¹⁴⁷⁸ írja hogy [Beszúrás.]

¹⁴⁷⁹ onn./n [Átírás.]

¹⁴⁸⁰ ottani [Beszúrás.]

¹⁴⁸¹ játékokra [Emendálva.]

¹⁴⁸² újra [Beszúrás.]

¹⁴⁸³ élvez, <.> 's

¹⁴⁸⁴ csendes [Beszúrás.]

¹⁴⁸⁵ tűzhelyénél [Emendálva.]

¹⁴⁸⁶ ./] [Átírás.]

¹⁴⁸⁷ [../] [Átírás.]

örömeket miktől addig fosztva voltak, 's nélkülöztek,¹⁴⁸⁸ és én hiszem hogy a jó Isten sokkal inkább szereti a mi családunkat sem hogy annak ezt meg érni ne engedné, miután mindenkor bármi időben¹⁴⁸⁹ járuljunk hozzá kérelemmel soha vissza nem utasít bennünket, sőt mindig a legkétesebb percben mikor már reményünk szinte haldoklik¹⁴⁹⁰ adja jelét végtelen jóságának¹⁴⁹¹ szeretetének irántunk. De tán már igen hosszadalmas vagyok, 's a dologról mit sem szolok, Kedves Anyám azt üzeni Apám, hogy ha volna valami olyan jó¹⁴⁹² új darab mi-
ben nem sok személyzet, 's neki jó, de egyszersmind nem volna öreg szerepe mert itt mint öreg Atyus, v. ur nem járja.. a Vidéken¹⁴⁹³ küldené el ide nekünk Ked. Any. természetesen azt egészen az Apám számára leíratva. Kedves Anyám a felsőruháit¹⁴⁹⁴ Apámnak az én uj-
jascskámmal együtt mikért [A levél megszakad.]

Édes! mit értesz leveledben az alatt hogy: „haza jöve te is tudod mit akarsz, és majd mások is fognak felőled beszélni”... a szerződést érted alatta, és az ujságírókat? magyarázd ki jövő leveledben... csókolak – – Gáborod
sk

151. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1854. november 14.

Pest 14^{dik} Nov 854

Édes Gáborom!

Tisza Ujlakról írt leveleteket kaptam az Etelét még egy nappal hamaréb mint a tiedet az utleveled¹⁴⁹⁵ nem kapása engem igen aggasztott és bizonyost akarván tudni felölle elmentem a policzájra¹⁴⁹⁶ és Khirner Tanácsos urat felkerestem és tőlle tudakoztam meg hogy fognak é adni vagy sem és ő¹⁴⁹⁷ igen meg volt lepve kérdésesen mert azt mondja¹⁴⁹⁸ ma már 13dik és mi már van két hete hogy el küldöttük¹⁴⁹⁹ és ő bizonyos is benne hogy már most a kezedenél is van az utlevél tehát édes hogyha történetesen még most sem kaptad volna meg tehát ott hól fojamodtál csak kérd mert ot fog heverni ut leveled édes most elő érzetem nem csalt meg mert csakugyan beteg volt Etel és ugyan isteni gondviselés volt hogy épen olyan jó ápolókra talált kiket sohasem kel hogy el felejcsem¹⁵⁰⁰

¹⁴⁸⁸ 's <...> nélkülöztek [A „nélkülöztek” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁴⁸⁹ bármi <minden> időben

¹⁴⁹⁰ haldoklik [Az „-ik” beszúrva.]

¹⁴⁹¹ jóságának [Beszúrás.]

¹⁴⁹² jó [Beszúrás.]

¹⁴⁹³ mert itt mint öreg Atyus, v. ur nem járja.. a Vidéken [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁴⁹⁴ felsőruháit [Emendálva.]

¹⁴⁹⁵ utleved [Emendálva.]

¹⁴⁹⁶ policzáj[./] [Átírás.]

¹⁴⁹⁷ a [Átírás.]

¹⁴⁹⁸ modja [Emendálva.]

¹⁴⁹⁹ el <...> küldöttük

¹⁵⁰⁰ és ugyan isteni gondviselés volt hogy épen olyan jó ápolókra talált kiket sohasem kel hogy el felejcsem [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

az álmaim igen különösek voltak hát neked édes nincs¹⁵⁰¹ semmi bajod vagy nem volt é az éjjel velled is nem¹⁵⁰² jól álmodám vigyázatok¹⁵⁰³ az egésegetekre¹⁵⁰⁴ a mult levelemben arra kértelek édes hogy végy Etelnek egy bundát de ne csak neki hanem magadnak is vegyél mert osztán ha megbetegszel bunda nem léte miat édes akkor több kár lesz miatta mint egy két bunda ára a bundáról¹⁵⁰⁵ jut eszembe hogy Fáy András miljen kómisz a kis bundával akárki megy hozzá azt mindjárt fölveszi és ugy sonfordál körülöttök míg meg nem látják¹⁵⁰⁶ és akkor nincs¹⁵⁰⁷ vége hossza a dicsérésnek igen a jósága de most már azt kel tudni hogy hol vettem és találgattatja míg végre is maga mondja meg de hogy Egressy¹⁵⁰⁸ Etel küldötte neki debreczeni vásár fiába iljet fillent az öreg ur Édes írd meg hogy a ruhát meg kaptad é az után küldöttem más levelet az Ákos levelébe zárva az ákos levele elküldése óta ez már másod-
dik levellem azokat még mind Szathmárra küldöttem én ezt bányára fogom Édes én hólnap megyek ki Péczelre de azért csak írjál mindég mert ki fogja bátyám küldeni utánnam bátyám a jövő hétfőn Szegedre megyen vendég szerepre vagy 10 napra a szabadkai színház disztiménynyét Telepi festi ma két hólnapja hogy oda van a minap meg emlité bátyám hogy oda téged óhajt a közönség ezt még¹⁵⁰⁹ akkor mondák neki mikor a mult évben ott volt és hogy neked ez majd szinte igen jó lesz elmeni a színház talán januariusba fog kinyílni ha Telepi addig készen lesz a hozzávalókkal¹⁵¹⁰ Feleki egynehány napja hogy debreczenből megjött ezt ugyan tegnap olvastam a Hölgy Futárba Fáyéknál hogy mindég tele színházban jádczot és hogy¹⁵¹¹ még az is dicséretes¹⁵¹² hogy mindég uj darabokban lépet fel persze hogy mind igen jó francziákba és egyet¹⁵¹³ a Kövérét én ugyan semegyiket sem másikat nem ismerem a könyvedről¹⁵¹⁴ jelentés¹⁵¹⁵ is ki volt már hirdetve¹⁵¹⁶ olvastam¹⁵¹⁷ most pedig ujságot is irok az öreg pribék meg holt 1st Nov= Na¹⁵¹⁸ hiszen csak most kéne meg Etelnek hallania a Klári sok ostoba beszédeit a napokba itt volt de már a fejem megfájolt¹⁵¹⁹ tölle anynyit beszélt hogy miért is nem ment hozzá most miljen gazdag¹⁵²⁰ lenne Sikorné szavából¹⁵²¹ meg ki vettem hogy mikor Tóni neked írt Etel ő akkor is¹⁵²² valami¹⁵²³ Brohthinét egy öszvegy

¹⁵⁰¹ nics [Emendálva.]

¹⁵⁰² dem [Átírás.]

¹⁵⁰³ álmodám <is> vigyázatok

¹⁵⁰⁴ egésegetekre [Emendálva.]

¹⁵⁰⁵ b[/]ndáról [Átírás.]

¹⁵⁰⁶ láf./ák [Átírás.]

¹⁵⁰⁷ nics [Emendálva.]

¹⁵⁰⁸ de hogy *hogy* Egressy [A szóismétlés emendálva.]

¹⁵⁰⁹ meg [Emendálva.]

¹⁵¹⁰ hozzávalókkal [Átírás.]

¹⁵¹¹ [/]ogy [Átírás.]

¹⁵¹² dicséretes [Emendálva.]

¹⁵¹³ egyt [Emendálva.]

¹⁵¹⁴ könyvedről [A „-ről” beszúrva.]

¹⁵¹⁵ jelentés<.>

¹⁵¹⁶ [/]irdetve [Átírás.]

¹⁵¹⁷ olvast[/.] [Átírás.]

¹⁵¹⁸ na [Átírás.]

¹⁵¹⁹ megfájolt [Emendálva.]

¹⁵²⁰ gazda[d] [Átírás.]

¹⁵²¹ szavából [Emendálva.]

¹⁵²² [/.] [Átírás.]

¹⁵²³ [/]alami [Átírás.]

nöt¹⁵²⁴ ajánlot mert igen nevelt jó gazdasszony az az ő fogalma szerinti nő az az jezsuita mint
ők vallamenynyien erről ugyan már elég is a többit¹⁵²⁵ majd ha hon lesztek édes ha Kolosvárra
mentek talán jó lenne ha Gyergyaiékhoz szállnátok nekik is jó lenne egy néhány forint nek-
tek meg job lenne mert nem kerülne oljan sokba mint a vendéglőbe menjete el édes
Tompáékhoz¹⁵²⁶ is tudod a kinél vellem voltunk szállva és ha az öreg Szidorné még élne
majd el vinné etelt azokhoz a házakhoz kikel én is ismerős voltam mikor ott laktunk. de
majd az ott lét jobban ki mutat mindent isten velletek édes csókollak Zsuzsikátok¹⁵²⁷

[boríték:]

Egressy Gábor urnak
Nagy Bányán

152. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagybánya, 1854. november 16.

NagyBánya, Nov. 16. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Novemb. 6-dikán írt leveledet most veszem.

Itt¹⁵²⁸ én édes még csak Vasárnap, az az 19én játszom az elsőt – Hamletet, – a műkedvelők-
kel. Borzasztó nekem látnom azon kelletlenséget, azon erőtetést a játszóknak nagyobb részéről,
kiket három négy lelkes, hazafias buzgalmu egyén úgy szólva összefogdos, hogy a szerepe-
ket köztök kioszthassa! Ha Isten ezen utamból haza visz soha sem is lépek fel többé
Műkedvelőkkel, – bármilly előnyökkel s kellemezzel birjon is ez különben, – vagy csak úgy
lépek föl, hogyha már egészen készre mehetek közibök. Egy szerep öt hat kézen megy át, –
mind egyre visszaküldözik, úgy hogy még a játék napján is lehet tartani a visszaküldözéstől.
Ime három nyomoru előadásért, mellynek¹⁵²⁹ ketteje az én részemre alig fog itt többet jöve-
delmezhetni 60–70 – pforintnál, – három egész hetet kell itt töltenem, unatkoznom és köl-
tenem, mert a legszigorubban élve, nem reggelizve és fájlódva nem jövök ki kevesebbel
másodmagammal 2 pft 30 xrnál naponként. Borzasztó az édes, mit az ut fölemészt. Nem
hinném másnak, ha nem tapasztalnám. Valóban ha kénytelen nem lennék vele, itt nem ma-
radtam volna e Zugban kétannyi anyagi haszonért sem. De mit vala mit tennem?! Sem állo-
más sem kilátás e vidéken más nem volt, s pénzem fogyatékán; mert Gyergyai csak decem-
berre adott kilátást, hogy Kolosvárt elfogadnak, – bár¹⁵³⁰ láttam, hogy akkor sem szívesen,
mert a színház és színészek mind ujak, s elég érdekléssel birnak magokra is. Gyergyainak
irtam innen mihelyt megjöttem, de választ mindeddig nem kaptam. 450 pftot említék neki,

¹⁵²⁴ [/]öt [Átírás.]

¹⁵²⁵ t[/]bbit [Átírás.]

¹⁵²⁶ Tompáékhoz [Átírás.]

¹⁵²⁷ kikel én is ismerős voltam mikor ott laktunk. de majd az ott lét jobban ki mutat mindent isten velletek édes
csókollak Zsuzsikátok [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹⁵²⁸ veszem. <... ..> Itt [Az áthúzott rész nyolc sor.]

¹⁵²⁹ mellynek[/] [Átírás.]

¹⁵³⁰ [/]ar [Átírás; emendálva.]

feltételül, 12 előadásért, melly egy hónapig tartana; de nem hiszem hogy megajánlják, és¹⁵³¹ ha meg ajánlanák is, most már azt mondom reá hogy: „Már késő” mert ezen leveled édes rögtön már határozatra birt. Ohajtásod édes találkozott az enyimmel, és én sietek haza felé. Átgondoltam, hogy ha én innen 28.dikán Kolosvárra indulván ott egy hónapot töltenék, s visszajövet Debreczenben, – hol ígéretem szerint ismét meg kellene állanom, – két hetet időzném, csak Január utólja vetne haza. Már pedig újév elején, – mint igen helyesen irád a multkor, – mulhatlanul otthon kell lennem. Szerencsémre Szathmárra ismét meghívást kaptam, – a közönség részéről; ott most Laczkóczyék vannak. Vajai sürget hogy haza felé mulhatlanul arra menjek, s ott vagy hatot játszam. A Károlyi mükedvelők szinte hívnak, minthogy ezeknek csakugyan tartozom is még két előadással. Amott Vajai, itt Fok Ignác orvos ajánlják vendégszerető házaikat szállásul. Károlyhoz Debreczen közel van, s vagy négyet ötöt hamarjában itt is le¹⁵³² játszatom,¹⁵³³ s azzal sietek hozzád, – családi tüzhelyemhez, hová már mondhatlanul vágyakozom. Mit Isten az utamban adni fog: azt viszem haza, házbérre, Singernek és Kostyálnak, mert csak ezektől félek haza menni üres kézzel. Ugye édes, hogy e tervet te is helyben hagyod? Hiszen Kolosvárt ugy is megtalálom én a¹⁵³⁴ jövő évben is midőn ott bizonytalob ohajtottabb vendég leszek mint most, csak addig más vendég meg ne előzzön, mint szokott. Szintugy megtalálom Aradot, sőt Ujlakot is mulhatlanul számolnak rám a jövő nyáron, valamint az egész Szathmármegye. De minthogy ide most ujra visszamegyek: azt hiszem ezek megleglik látásomat néhány évre.

Tehát¹⁵³⁵ e percztől fogva minden¹⁵³⁶ további habozás nélkül ugy teszem intézkedéseimet hogy innen Szathmárra Károlyon¹⁵³⁷ és Debreczenen át megyek haza, és reménylem hogy Szatmáron 12 napot, Károlyban ugyananyit, Debreczenben¹⁵³⁸ szinte nem többet töltve, Január közepe felé nálad lehetendek, sőt talán hamarább is azon esetben, ha Károlyban nem játszhatom többet kettőnél, – és ha Debreczenben¹⁵³⁹ társaságot¹⁵⁴⁰ nem kapok, minthogy eljövetelem után oszlófélben volt.

Köszönöm édesse, hogy maga rólam megemlékezett Nov. 3-án....

Az a komisz Bethlen mind eddig nem írt. Adott-e azóta ismét valamit magának?

A viszontlátásig – hat hét mulva, csókollak édes – Etelkéddel együtt – Gáborod
sk

¹⁵³¹ megajánlják, <de> és

¹⁵³² le [Beszúrás.]

¹⁵³³ játszatom[/]m [Átírás.]

¹⁵³⁴ én <. > a

¹⁵³⁵ évre, <...> Tehát [Az írásjel átírva.]

¹⁵³⁶ [/]inden [Átírás.]

¹⁵³⁷ Szathmárra <és> Károlyon

¹⁵³⁸ Debrec[/]nben [Átírás.]

¹⁵³⁹ Debrec[/]enben [Átírás.]

¹⁵⁴⁰ tá[/]aságot [Átírás.]

NagyBánya, Nov. 20. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Mivel érdemeljük, hogy a végtelen jóságu Isten bennünket ennyire szeret: nem tudom; hanem családunk jelszava, hogy „mikor a szükség legnagyobb, az Isteni segély akkor van hozzánk legközelebb” ismét bebizonyult. Dolgaim már a lehető legszomorubbán állottak, s mi ketten, Etelkémmel, töled és családomtól általában illy messziségre: a legkétesebb helyzetbe jutottunk. Pénzünk majd nem elfogyott, – miután szép jövedelmünket régi tartozásink, s az ut fölemészték, – állomás söt kilátás nélkül valánk. Gyergyaitól kérdező¹⁵⁴¹ levelemre választ kaptam, mellyben írja, hogy a Kolosváriak csak farsangon, vagy Husvét után fogadhatnak el vendéget. Itt esze ágában sem volt senkinek hogy műkedvelő társulatot lehessen alakítani, s velem játékot rendezni,¹⁵⁴² mert a régi társulat,¹⁵⁴³ melly 4 év óta nem játszik már, szét van oszolva, s újabb vállalkozók nincsenek, fiatalság nincs... Utlevelem már 5¹⁵⁴⁴ napi létem után megjött: de már most merre, hová? Elhatározám, hogy Kolosvárra megyek bármit irtak legyen onnan, s ott fogom az időt bevárni, míg fölléphetek, gondolva, hogy ottani barátim és jó embereim között, kiknél hitelem van, baj nem érhet. Pap Zsigmond, egy itteni Gyűjtője Naplóm előfizetéseinek, épen jelen volt nálam, midőn a kocsissal alkudtam, ki bennünket Kolosvárra viendett; s azt mondja nekem: „ne siessen ön, itt holnapután vásár van, akkor félannyi áron is elviszik, ha netalán addig nem sikerülne társulatot szerkesztenünk, s önt egy pár előadásra megnyerhetnünk.” Vártam tehát, s ime más¹⁵⁴⁵ nap azon hírrel jönnek hozzám, hogy a társulat alakulóban van, a vállalkozók az ebédlőben együtt vannak, s¹⁵⁴⁶ kérnek, mennék be közéjük és értekezni a dologról, darabról, időről stb. Az ebédlőben 9–10 derék lelkes férfit találok, kik közreműködéseket egész készséggel ajánlják, s meghatározzuk első darabnak Hamletet, másodiknak Garriket, harmadiknak melly az itteni kórház javára lesz adandó: két vigjátékot. De még ezentul tömérdek nehézség jött közbe; a szerepeket minduntalan visszaküldözték, s majd egyik mondott le majd a másik. Végre, 13 napi bizonytalanság és vesződés után Hamlet, tegnap Vasárnap, roppant számú közönség előtt színre jött. Szerepét mindenki könyv nélkül tudta és sugó nélkül játszott; soha még Hamlet a vidéken így össze nem vágott mint itt ezen derék műkedvelőkkel. A közönség bámult és tapsolt. Csupán a legvégső szavaknál történt zavar de a közönség¹⁵⁴⁷ között; t.i.¹⁵⁴⁸ valami részeg gazok alatt a korcsma¹⁵⁴⁹ előtt verekedvén: egyik gyilkost és tüzet kiáltott; erre a közönség közül valaki elkiáltja „tüz van” s a legnagyobb zavar támad; mindenki rohan, merre tud. Hiába kiáltják nehányan, hogy nincs semmi, nem igaz: nem halgattak

¹⁵⁴¹ ké././dező [Átírás.]¹⁵⁴² rendez<het>ni¹⁵⁴³ tarsulat [Emendálva.]¹⁵⁴⁴ 3 [Átírás.]¹⁵⁴⁵ [../] [Átírás.]¹⁵⁴⁶ vannak, <men> s¹⁵⁴⁷ közönség<be>¹⁵⁴⁸ t.i [Emendálva.]¹⁵⁴⁹ korcs./a [Átírás.]

reájok, s futottak haza pedig az eső majdnem szakadt. Az esti bevétel, melyet nekem kézbesítettek 80 pengőforint volt (de nem a tiszta): ez itt Bányán hallatlan eset, mert a terem igen kicsiny, s a bemenetár igen csekély, t. i. 30 és 20 xr pengő..... Nagyon fohászkodám, s lelkem a nehéz gondoktól ismét könnyűvé van. Ámbár testem rendkívül fáradt, lankadt,¹⁵⁵⁰ törődött, a tömérdek baj, vesződés, nyugtalanság, játék és örökös beszéd miatt, melyet a sok próbán és játékon kívül még tennem kellett, miután a színpad építéstől¹⁵⁵¹ kezdve mindent magam rendeztem. Meg is látszik rajtam nagyon; sőt mit már évek óta nem tapasztaltam a mellem is fájni kezdett. Most is, valamint a játék előtt, mindenki ismerkedni kíván velünk, nem győzzük a látogatásokat. Etelt mindenki szereti, s társaságát keresi: Ma¹⁵⁵² délután elszállásoltak bennünket a fogadóból, a városi Perceptor Kovács József házához, ki igen derék özvegy ember, s nekünk házát ajánlá. Valami ismeretlen pártfogók pedig Korcsmai költségünket, az utóbbi hat napról, kifizették, s azt mondták a vendéglősnek, kár volt kifizetnem a többit, mert ők szígyellik, hogy én itt közöttök korcsmában költök.¹⁵⁵³ Csütörtökre van Garrick kijelölve, most már van kedv, buzgalom, annyi, hogy fele is elég volna, s kijelenték nekem, hogy ne is álmodjam innen szabadulhatni mielőtt legalább négyet játsztam. Én ugyan szabadkoztam, hogy már másként intézkedtem időmre nézve, – minthogy úgy is van; azonban ezen én még változtathatok, és szívesen itt maradok 3-ik, vagy 4dik decemberig, mert előbb a 4 darab előadható nem lesz. Szathmárra megyünk aztán,¹⁵⁵⁴ hová Vajai régen hív, és Laczkóczyékkel hatot vagy hetet játszva sietek hozzád édes; nem állok meg sem Károlyban sem Debreczenben, mert a legközelebb vett levelek szerint sem egyik sem másik helyen nem játszhatom: amott a műkedvelők oszlottak szét, emitt pedig Csabai színésztársasága. Ő írja, hogy Száki és Pesti, onnan Szathmárra jönnek Laczkóczyékhoz. E szerint reménylem édes, hogy Szatmári játékaimat decemb. 20-dikáig legfeljebb, bevégezem, s még új év előtt látni fogunk. Telepinék írtam innen Szabadkára, kérdezősködvén az ottani új színház megnyitásáról, és az akkorra tervezett ünnepélyről. Milly jó lenne oda lerándulni akkor ha holmi silány Latabárok meg nem hiusitanák a Szabadkaiak ebbeli ohajtását. Igen jól teszed édes, ha Péczelen maradsz míg haza nem megyünk, mert ott legalább jó kedves társaságban vagy s az egyedülség nem gyötör. Tiszteljük a Nagyságos asszonyokat és Ferit, Etelkémmelel együtt ki keresztanyjának most készül írni. Isten veled édes, Csókollak Etellel, Gáborod

sk

lássd az Utóiratot is.

U. i. Nov. 21.

Egy fő dolgot szinte kifeledék levelemből. Az ujlaki műkedvelők igazgatója, *Mózer Vilmos*, volt tűzér őrnagy, most Tisza-szabályozási főmérnök, kinél Ujlakon két izben szállva voltunk, s ki bennünket leány testvérevel és anyjával együtt szíves vendégszeretettel fogadott, Pestre szándékozik egypár hét múlva menni, s ott szinte egypár hetet tölteni. Mikor előttem

¹⁵⁵⁰ lanka/zt [Emendálva.]

¹⁵⁵¹ építéstől [Emendálva.]

¹⁵⁵² keresi: <Ten> Ma

¹⁵⁵³ korcsmában <aluk> költök

¹⁵⁵⁴ megyünk <innen ha ...> aztán

e szándékát említé, felkértem őt, hogy Pesten egyenesen hozzám szálljon, akár leszek hon akár nem. Azért édes olly szívesen lássd őt, mint egyikét legigazabb barátimnak, ki iránt hálával tartozom, és szegénységünkhöz képest lássd el őt minden kényelemmel, mi a szálláshoz és asztali ellátáshoz tartozik. Ő Székelyéknek különben is rokonuk. Legközelebb levelet várok tőle, miben meg fogja az idejét határozottan írhatni, mikor megy Pestre, és neked azt¹⁵⁵⁵ rögtön megírom, hogy otthon találhasson.

Ma reggel gyomor görcs kinzott, de már elmúlt. Etelnek semmi baja. A jövő postán, – még e héten, – irok Ákosnak is. Etel levélben fog az Andris bátyjának „szívből gratulálni.”.... Már ma is négy látogatást tettünk, hová bennünket Mükedvelő urak és nők vezettek be; s még holnap is folytatnunk kell, az itteni Hotvolénál.... kik különben igen derék nép, – többnyire fesztelenek, családiasok. Tegnap estve az itteni első rangu tisztviselőnél, a főszolgabírónál voltam én magam, minthogy csupa férfitársaság volt együtt, Nőtlen lévén a házi ur... Holnap a bányák fő¹⁵⁵⁶ igazgatójához fog bevezetni Ujfalusi Miklós, volt Szatmári követ ki Teleki grófnőt bir második nejéül.¹⁵⁵⁷

Tehát leveleidet édes, December 3-dikáig ide utasítsd, azontul Szathmárra. Servus!..¹⁵⁵⁸

Gábor
sk

154. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. november 21.

[Elveszett.]

155. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagybánya, 1854. november 24.

NagyBánya, Novemb. 24. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Ollyan színű kedvem van Édes, mint ez a papiros, hogy a sors valahára haza mennem kényszerít; mert úgy áll a dolgunk e pillanatban, hogy két hét múlva otthon lehetek.

Ugyanis, miután Kolosvári utam elmaradt, az volt szándékom, hogy innen hazafelé fordulok, s utba esvén Szathmár, Károly és Debreczen, néhányat mindenütt játszom, hogy így egypár száz forintot haza vihessek, s uti költségem is fedezve legyen. Azonban Szathmáron Laczkóczy ur nem fogadhat el, Károlyban a mükedvelők szétmentek, a debreczeni társaság pedig széteszlott, s így innen egyenesen mennem kell haza, mihelyt itt a még hátra levő két szerepet eljátsztam, mely talán december 4-dikéig meg fog történni. Ha itt most föl nem léphettem volna: haza sem tudnék menni; így azonban talán marad is egypár forintunk az uti költségen kívül, mivel az első napok szükségait otthon fedezhetjük; aztán pedig az Isten

¹⁵⁵⁵ azt [Beszúrás.]

¹⁵⁵⁶ fő [Beszúrás.]

¹⁵⁵⁷ nejéül [Emendálva.]

¹⁵⁵⁸ Se./vus [Átírás.]

majd megsegít! Hármat játszom itt a magam részére, s egyet az itteni kórházéra. A tiszta jövedelmet estvéként csak¹⁵⁵⁹ 60 pforintra¹⁵⁶⁰ tehetni, minthogy a¹⁵⁶¹ terem igen kicsiny. Tehát összes jövedelemem itt a legjobb esetben sem lesz több 180 pforintnál, miből talán 100 tisztán megmaradhat. Ákosnak küldtem 10 pftot.

Különben itt is, valamint mindenütt, a közönség előkelőbbjei majdnem tenyereiken hordoznak bennünket; a¹⁵⁶² látogatásoknak és ismerkedéseknek vége hossza nincs. Föllépésem utáni nap Ujfalusi Miklós, hajdan híres országgyűlési követ és jeles honfi, kit meglátogattam, bevezetett hat vagy hét uri családhoz az itteni Aristocrata főbbjeihez, és ugyanaz nap nagy estvélyen voltunk egyik¹⁵⁶³ rokonánál, hol több mint 30 urnő és ur volt jelen. Ma estve ismét Etelkét hívta egyik műkedvelő nő, Mezeyné estvélyre, egyik barátnője névnapjára.... bizonyos Hámoriné, özvegy tanácsnoknéhoz. Tegnap adtuk Garrick-et ismét tele ház előtt. El voltak és vannak ragadtatva. Most azonban az a bajunk van, hogy az Egyenes ut mellé nincs mit adnunk, – még e perczben nem tudom hogy segítünk magunkon. Az utolsó játék Othello vagy Clavigo lesz, decemb. 3-dikán, vagy ha akkorra el nem mehetne, – 5-dikén. Etel is most ír Andris bátyjának köszöntő levelet; talán András estvéjére még megkapja. Válaszod e levélre édes, ha sietsz, még itt találhat. Több levelet aztán nem is kaphatok tőled. Én¹⁵⁶⁴ is csak egyet írok még ezen kívül, mellyben indulásunkat pontosabban meghatározhatom, addig is édes Servus! Csókolunk mindketten

Gáborod
sk

Fáy Andrást köszöntsd meg az én nevében is.¹⁵⁶⁵

156. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pécel, 1854. november 28.

Pécel Nov- 28. 1854

Édes Gáborom!

Öröm hírrel telt leveledet¹⁵⁶⁶ tegnap éstve kaptam mi nekem végtelen jól eset mert nyugtalanságom igen nagy volt bizonytalan heljzeted miat tehát isten meg halgatá az én minden napi imámat hogy téged segítcsen óltalmazzon édes Gáborom és hogy mielőbb láthassalak titeket mit lelkemből óhajtok mán és¹⁵⁶⁷ ti is¹⁵⁶⁸ óhajtotok édes 21^{én} bent voltam pesten¹⁵⁶⁹ és írtam neked hogy hogy vagyunk és hogy édes anyám igen el gyengült állapotba van Feri reggel megyen be andrás estvéjére és édes anyámnak is visz be a maga borából két üveget én

¹⁵⁵⁹ csak [Beszúrás.]

¹⁵⁶⁰ pfori./tra [Átírás.]

¹⁵⁶¹ ./ [Átírás.]

¹⁵⁶² bennünket; <...> a

¹⁵⁶³ voltunk <...> egyik

¹⁵⁶⁴ En [Emendálva.]

¹⁵⁶⁵ Fáy Andrást köszöntsd meg az én nevében is. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹⁵⁶⁶ leveleded [Átírás.]

¹⁵⁶⁷ ./s [Átírás.]

¹⁵⁶⁸ tiis [Emendálva.]

¹⁵⁶⁹ pe./ten [Átírás.]

meg egy kis lépes mézet küldök neki Szegény öreg igen sokat aggodik értetek de őt is meg vigasztalom hogy tölletek miljen jó híreket kaptam hiszem mindjárt jobban lesz Édes én december¹⁵⁷⁰ elején mégyek¹⁵⁷¹ haza és¹⁵⁷² mint jó madár a fészkebe várja be fiait mint¹⁵⁷³ petőfi mondá de neki könnyü volt azt mondani mert ő szellemileg mindig velletek volt és beszélgethetet veletek de én – igaz¹⁵⁷⁴ hogy én is mindig csak velletek foglalkoztam és foglalkozom¹⁵⁷⁵ fojvást még sem elég az nekem csak az benne jó hogy már nem soká lesz kis fészünk üres haza jönnek¹⁵⁷⁶ csevegő madarai ugyi édes? itt édes az egész háznép¹⁵⁷⁷ üdvözl és csókoljuk Etelt azok kiknek szabad téged pedig azok csókolnak kiknek nem szabad is ez az Emmi¹⁵⁷⁸ ha Szathmárra¹⁵⁷⁹ mégy üdvözljétek nevembe¹⁵⁸⁰ ottani ösmerőiteket¹⁵⁸¹ édes ti is irjatok nekem sokat igen sokat csókollak édes mind kettőtöket igaz tegnap éstve volt Ráday¹⁵⁸² Laczinak a bucsu vacsorája itt és ma¹⁵⁸³ már az Apjával¹⁵⁸⁴ el ment Óvárra gazdászatot tanulni Högyészínét még sem akarják meg esketni talán ki is fog tavaszodni míg lesz belölle valami de mán elég a mendemonda ugyi édes csókollak

Zsuzsikád¹⁵⁸⁵

[boríték:]

Egressy Gábor urnak

Nagy Bányán

157. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagybánya, 1854. december 5.

Nagybánya, Decemb. 5. 1854

Édes Zsuzsikám!

Nekünk innen már tegnap el kellett volna indulnunk, miután tegnapelőtt Vasárnap utolszor¹⁵⁸⁶ léptem fel, Othelloban, azonban ezek az itteni jó emberek annyira leköteleztek s olly szívesen marasztottak, hogy kívánatukat megtagadnom nem lehetett; t. i.¹⁵⁸⁷ azért¹⁵⁸⁸ tar-

¹⁵⁷⁰ én <még> december

¹⁵⁷¹ elején <...> mégyek [A „mégyek” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁵⁷² haza <mégyek> és

¹⁵⁷³ [/int [Átírás.]

¹⁵⁷⁴ de én én – igaz [A szóismétlés emendálva.]

¹⁵⁷⁵ foglalko./om [Átírás.]

¹⁵⁷⁶ jönne./ [Átírás.]

¹⁵⁷⁷ háznép [Emendálva.]

¹⁵⁷⁸ Emmyi [Átírás.]

¹⁵⁷⁹ [/athmárra [Átírás.]

¹⁵⁸⁰ neve./be [Átírás.]

¹⁵⁸¹ ottani <...> ösmerőiteket

¹⁵⁸² Ráday [Emendálva.]

¹⁵⁸³ m./ [Átírás.]

¹⁵⁸⁴ A./jával [Átírás.]

¹⁵⁸⁵ [/suzsikád [Átírás.]

¹⁵⁸⁶ utolsz./r [Átírás.]

¹⁵⁸⁷ t. i. [Beszúrás.]

¹⁵⁸⁸ azért<,>

tóztattak, hogy még egy előadást rendezhessenek velem Szombaton, dec. 9-én, Clavigot. Ezt a néhány napi maradást anyagi érdek is javalta, mert hiszen e fölléptem is fog számomra legalább 60 pengőforintot jövedelmezni a mi nem megvetendő a mi helyzetünkben. Haray nem volt eddig itthon, csak most jött meg, s ő vállalta el a szerepek kiosztását, mely legtöbb bajjal és kellemetlenséggel jár; én nem kértem őt erre, hanem maga ajánlta föl szolgálatát ismételve, mit én eleinte egyáltalában nem akartam elfogadni, de látom hogy az itteni fensőbb köröknél nagyon bent van, s alig lehetne az előadásnál nélkülözni, miután Clavigo szerepét ő fogja játszani, mire nem találkozott volna különben vállalkozó.

Azonban Vasárnap, vagy Hétfőn mulhatlanul indulunk a dilizsánszon, a hol¹⁵⁸⁹ már helyet is váltottam NagyKárolyig. Más alkalommal nem mernénk elindulni, mert itt édes egy hónap óta folyvást eső és hó esik, s a Szathmári utok olly borzasztók, hogy fogadott szekéren¹⁵⁹⁰ két hétig sem érünk innen Károlyig. Igen valószínű, hogy Károlyban még kettőt fogok játszani a mükedvelőkkel, mert egy játékkal adósuk maradtam, jótékony célra, s igen szeretném ha ezt ezuttal leróhatnám. De még e két előadás nem egészen bizonyos, mert azt irták nekem onnan, hogy férfira csak ötre számolhatok biztosan, pedig nekem legalább hét kellene Clavigohoz, Othellohoz pedig 9. Nő van elég, azt írják. Ha lesz valami e két játékból e miatt 8–10 napot kellend Károlyban töltenem, – ha nem lesz: akkor rögtön megyek Eszlárba, hogy ott a tiszai gözösre üljek, mely decemb. 16-dikán teszi utolsó útját Tokajból Szolnokra. Ez¹⁵⁹¹ utóbbi esetben 17dikén már hon lehetnénk, ellenben ha játszom Károlyban ugy csak Karácsony szombatján várhatsz édes. Péczelen és jó kedvedben írott levelet ma vettük, de¹⁵⁹² ha erre válaszolni¹⁵⁹³ fogsz, csak Károlyba küldd, hová 13-dikán fogunk megérkezni. Ha Károlyban meg nem állunk, több levelet ne várj tőlünk ez utunkból édes. Csókollak Etellel együtt

Gáborod
sk

158. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Nagybánya, 1854. december 6.

Szeretett kedves jó Anyám!

(Folyo hó) vagy is akarám mondani Nov. 28^{dik}-áról szóló levelét tegnap vettük, 's örömmel olvastam annak derűlten irt tartalmát, a melyen látható volt¹⁵⁹⁴ azon Kedves körnek szelleme, melyet oly régólta nélkülöznom kell, – azt írja továbbá Kedves Anyám hogy e' hó elején be megyen újra Pestre az üress szállásba, de én azt mondom Kedves Anyámnak hogy kár lesz még most azt¹⁵⁹⁵ tennie, 's azt hiszem sem Ked. Anyámnak sem Keresztmamának nem esik rosszul az együtt lét. – mert mire mi haza vetődünk akkora tán a Karácsonyi ünnepek

¹⁵⁸⁹ [...] [Átírás.]

¹⁵⁹⁰ szekéren [Emendálva.]

¹⁵⁹¹ [/z [Átírás.]

¹⁵⁹² [/e [Átírás.]

¹⁵⁹³ [/jálaszolni [Átírás.]

¹⁵⁹⁴ [/jolt [Átírás.]

¹⁵⁹⁵ most <a magányért el hagyni> azt

is elmúlnak,¹⁵⁹⁶ ámbár mi innen e' hó 4én elmenendők voltunk miután apám 3án az az Vasárnap már utolsót játszott¹⁵⁹⁷ ha ez részünkről némi¹⁵⁹⁸ áldozat¹⁵⁹⁹ lett volna is minthogy Apám egészen fáradtan ült volna kocsira, azután a brutális, Othelló szerepe után, én hasonlólag az egész éjjeli pakolás és álmatlanság¹⁶⁰⁰ miatt. De mi ezt mondom mind meg tettük volna, anyival is inkább hogy a Diligenceon mehettünk¹⁶⁰¹ volna.¹⁶⁰² Ha az itteniek anyira nem marasztanak 's Harait abban meg nem bizzák hogy szolít¹⁶⁰³na fel a Műkedvellőség közül néhányat 's szedné őket össze¹⁶⁰⁴ az ujjabbi játékra,¹⁶⁰⁵ 's így „Méltánylat” a Harai vállalkozó szellemének a mely mindezt véghez, 's ki vitte, miszerint Vasárnap az az 10^{én} „Clavigo” meg születvén előadatik a czimszerepet természetesen ő játszván. És így mi Kedves Anyám 11én a Diligenceon¹⁶⁰⁶ innen N. Károlyig két, vagy harmadfélnap alatt, elmegyünk, 's azt hiszem ott bajosan fogunk tovább időzni mint mennyit az ottani gyorszekére való át pakolás igényelni fog, hogyan éppen akkora már más nem foglalta¹⁶⁰⁷ el azt. Ha pedig már ily alkalommal nem mehettünk, abba az esetben paraszt szekeret fogadunk de nem¹⁶⁰⁸ Debreczen felé, hanem Tokajnak, ott Gőzösre üllnénk Szolnókig 's onnan aztán csak hamar ott teremhetnénk Kedves Anyám karjai között 's tán még az ünnepeket¹⁶⁰⁹ is együtt tölténk.¹⁶¹⁰ – –

A napokban írtam Kereszt mamának is, de még azt hiszem nem kapta meg, jó lesz tudakozni a N. híd utcai Fáy háznál utána mint hogy a cím esetén oda utasítottam a levélhordót. Andris bácsinak is – „Gratulláltam” nem tudom meg kapta é, idejében¹⁶¹¹ a lapos czipót ☒ – Kedves jó Anyám végtelen örömet szerez minden betűjével mit nekünk küld, csak egyben nem elégített ki, leg közelebbi levele.. ügyemről szó sincs; – pedig oly nyugtalanul vártam e' levelét Kedves Anyámnak, meg vallom leginkább álmaimért¹⁶¹² melyben ügyem nem legjobb lábon láttam állani, 's e' levelében mintegy azoknak meg fejtését véltem olvashatni. De ezért ne hogy nehezteljen Kedves jó Anyám hiszen már mindegy – nem sokára *otthon* leszünk már, és akkor majd lesz modom az¹⁶¹³ ügyemmeli foglalkozásba belé fáradni előre¹⁶¹⁴ is félek tőle.

¹⁵⁹⁶ el<telnek>mulnak

¹⁵⁹⁷ játszott./ [Átírás.]

¹⁵⁹⁸ némi [Beszúrás.]

¹⁵⁹⁹ áldozat<.>

¹⁶⁰⁰ és álmatlanság [Beszúrás.]

¹⁶⁰¹ mehe/.../nk [Átírás.]

¹⁶⁰² v/.../ [Átírás.]

¹⁶⁰³ szolít^{ná} [Az ékezet áthúзва.]

¹⁶⁰⁴ 's szedné őket össze [Beszúrás.]

¹⁶⁰⁵ játékra [Emendálva.]

¹⁶⁰⁶ Diligenceon [A második „e” beszúrva.]

¹⁶⁰⁷ fo/lalta [Átírás.]

¹⁶⁰⁸ nem [Beszúrás.]

¹⁶⁰⁹ ünnepeke/.../ [Átírás.]

¹⁶¹⁰ tölt./énk [Átírás.]

¹⁶¹¹ idejében [Az ékezet áthúзва.]

¹⁶¹² leginkább <azért> álmaimért

¹⁶¹³ modom <az> az [Az „az” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁶¹⁴ előre [Emendálva.]

Kedves jó Anyám már párszor írja hogy Nagymama beteg ez¹⁶¹⁵ igen leverő volt rám nézve 's azolta gyakran tépelődöm azon gondolattal, hogy ha őt életbe nem találánánk mitől kérem naponta a jó Isten ovjon meg bennünket ez¹⁶¹⁶ igazán¹⁶¹⁷ végtelenül¹⁶¹⁸ lesujtna 's¹⁶¹⁹ engem azolta százszorta jobban üldöz a honvágy bár¹⁶²⁰ itt oly szép szellemű és irántunk a legnagyobb figyelemmel viseltető körökben vagyunk, melyet¹⁶²¹ egész körutunk alatt tán másodszer élvezünk, 's tapasztalunk,¹⁶²² névszerint elő sorolom őket, kik eszembe jutnak: Ujfalusi Miklos ennek neje Teleki comtesse, 's ugyan ennek¹⁶²³ van egy mostoha nevendék leánya „Árpádie” ez engem fölötte szeretni látszik és a¹⁶²⁴ Sympathia köztünk kölcsönös, épp a napokban tette azon¹⁶²⁵ észrevételt Ked. Apám hogy e' Vidéki körutunkban,¹⁶²⁶ valaményi fiatal leány, mind belém szeretett, kivel csak némi¹⁶²⁷ érintkezésbe¹⁶²⁸ voltam) Sweizerék, szathmári fő inspectorék, Koszának neje meg valami szül bároné szinte. A Plébános is egy nagyszerű ebédet adott az Apám tiszteletére, mult vasárnap 3^{án} ez Nagy Bánya¹⁶²⁹ 's¹⁶³⁰ tán itt¹⁶³¹ az egész Vidék legjelesbb szónoka, 's papja igen derék ember, olyan toásztot mondott az ebéd alatt Ked. Apámnak, hogy e' Vidéken tán még¹⁶³² oly jelest 's még is röviden¹⁶³³ nem is igen mondtak. Még többen, és számtalanok vannak kik bennünket, v. ebédre, v. soiréjokba hívtak, de a kikről majd csak otthon részletesebben, most pedig Kedves Anyámnak, 's egész családunknak Ked.¹⁶³⁴ Keresztanyámékat¹⁶³⁵ sem kivéve, a legjobb 's tartosbb egészséget, kívánva, 's ezer csokjaimat küldve mindnyájoknak különösen pedig Kedves jó Anyámnak,

vagyok szerető leánya,
E. Etelke.

N. Bánya Dec. 6 ^{án}
854

U. i. Én is csak azokat csokolom kiket szabad,¹⁶³⁶ a viszontlátásig, 's minthogy Kedves Anyámat tudom, hogy szabad, tehát ujjolag és ezerszer ölelve csokolom.

Andris bácsiékat üdvözlöm.

E. E.

¹⁶¹⁵ beteg <. > ez

¹⁶¹⁶ bennünket <mert> ez

¹⁶¹⁷ igazán [Az ékezet áthúzza.]

¹⁶¹⁸ <. >végtelenül

¹⁶¹⁹ lesujtna <bennünket> 's

¹⁶²⁰ honvágy <bár> bár

¹⁶²¹ melye/.../ [Átírás.]

¹⁶²² 's tapasztalunk, [Beszúrás.]

¹⁶²³ 's ugyan ennek [Beszúrás.]

¹⁶²⁴ [/] [Átírás.]

¹⁶²⁵ tette <azt> azon

¹⁶²⁶ körutunkban [Az ékezetek áthúzza.]

¹⁶²⁷ némi [Beszúrás.]

¹⁶²⁸ érintkezésbe [Beszúrás.]

¹⁶²⁹ nagy Bánya [Átírás.]

¹⁶³⁰ Nagy Bánya <le> 's

¹⁶³¹ itt [Beszúrás.]

¹⁶³² még [Emendálva.]

¹⁶³³ jelest <...> 's még is röviden [A „'s még is röviden” beszúrva; a „'s még” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁶³⁴ családunknak <és> Ked.

¹⁶³⁵ Keresztanyámékat [Emendálva.]

¹⁶³⁶ szabad [Átírás.]

[boríték:]

T. Egressy Gáborné Asszonynak tisztelettel.

Kerepesi ut 17 szám,

Pesten.

159. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pécel, 1854. december 9.

[Elveszett.]

160. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagykároly, 1854. december 14.

NagyKároly, dec. 14. 1854.

Édes Zsuzsikám!

Decemb. 9-én írt leveledet ideérkezésünk órájában vettem, és ámbár e válaszem talán fél nappal sem fog bennünket megelőzni Pesten, de azért csak írok, hogy addig is megnyugtassalak miszerint néhány nap múlva ölelni fogunk. Itt nem sikerült annyi férfi műkedvelőt ezuttal összehozni hogy csak egy darabot is előadhattunk volna, mellyben pedig én tisztán hálából, minden igény nélkül¹⁶³⁷ működtem volna.¹⁶³⁸ Oka az, hogy az itteni főbíró valami Kuthy nevű, rokona Lajosnak, megintette őket, hogy fel fog rovatni nekik, ha játszanak. Jelenleg Fok Ignác nevű itteni orvosnál vagyunk szállva, ki nőtől együtt ritka becsületességű magyar ember, vendégszerető, műbarát s irányomban a legőszintébb vonzalmat¹⁶³⁹ s előzékenységet tanusíták ezelőtt¹⁶⁴⁰ is, most is. Szándékozván ők is Pestre a jövő Octoberben meglátogatni, szinte vendégeimül¹⁶⁴¹ híván meg őket hogy szívessegeiket mi is viszonyozhassuk.

Ha teljességgel nem találhnánk olcsó alkalmat innen Debreczenig, kénytelenek leszünk a dilizsánszot bevárni, melly azonban innen csak a jövő szerdán, az az 20-dikán induland, s ez esetben nem lehetünk otthon előbb mint 24-dikén, mint már elébbi levelemben íram. Ha pedig még e héten elindulhatunk, akkor természetesen a jövő hét közepén megérkezünk.

Telepitől választ kaptam egy levelemre mellyben a szabadkai színház viszonyai felől kérdezősködtem tőle. Irja, hogy ott rólam igen jó¹⁶⁴² emlékezettel vannak, s hogy bátyádat várják a színház megnyitására; levelét majd olvashatod.

Nyugtalanságodban édes, mi is osztozunk, mert már valóban izzó¹⁶⁴³ parázson állunk, ámbár a merre lépünk és mozdulunk mindenütt a legmelegebb becsüléssel tisztelet és szeretettel találkozunk ezen romlatlan keblű családoknál, kik ittlétünket igyekeznek a lehető

¹⁶³⁷ nélkül [Emendálva.]

¹⁶³⁸ voln[.] [Átírás.]

¹⁶³⁹ vo[.]zalmat [Átírás.]

¹⁶⁴⁰ [.]zelőtt [Átírás.]

¹⁶⁴¹ vendégeimül [Emendálva.]

¹⁶⁴² jó<1>

¹⁶⁴³ izzó [Beszúrás.]

legkellemesbbé tenni: ámde édes, mi pótolhatja ki a családot, a mi szegény tüzhelyünk csendes örömeit?! Azért illy hosszú időre soha sem is válok meg tőled.

Most tehát minden gondunk csak a szekér, az alkalom, melly e sárfészekből kivigyen, talán majd csak ad a jó Isten, ki legyen veled a viszontlátásig csókollak Etellel

Gáborod
sk

[címezés:]

*Egre[ssy]*¹⁶⁴⁴ *Gáborné* asszonynak

Kerepesi ut, 17d. szám. *Pesten*.

¹⁶⁴⁴ [Szakadt levélpapír.]

161. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1855. január 30.

Kedves Ákosom!

Aggodalmad mint lételünk felől egészen alaptalan hála legyen a Mindenhatónak érette, bár Kedves Anyámat körútunkból haza térve nem a¹ legjobb egészségben találtuk, 's azólta nagy orvoslaton is ment ő keresztül, szegény anyám! mert mint tudod te is Kedves Ákosom a miatt a csuf szalag féreg miatt kelle neki sokat szenvednie, de mitől hála jó Istenünknek végképpen meg szabadítá egy ügyes valami Magocsi nevezetű orvos ki² több ily betegségben sínlődöket – mentett már fel. Most átláthatod okát hosszas hallgatásunknak, ámbár meg valloim még is én vagyok hibás³ mert minden foglalatosságaim mellett is⁴ kell vala anyi időt szentelnem mi alatt Téged tudósíthatalak de bocsáss meg érette Kedves Ákosom. Mi Ked. Apám jeleni helyzetét illeti, ez: haza érkezve a körútból hol⁵ őt minden várakozáson fölül jól fogadták; – itt is fel szolítattott, a vendég szerepezésre, minek következménye alkalmasint szerződtetés lesz 's Ráday már föl is szolítá apámat a szerződés meg kötésére – de még eddig mindig alkudozásban vannak 's nem tudnak megegyezni. Apám kér 2 ezer pftot Ráday ígér ezer⁶ 5 százat jutalomjátékot nem belé számítva – A. – pedig ezt is bele számít[va]⁷ mire annyival is több a kilátás minthogy az igazgatoságot jelenleg gr. Ráday Gedeon vette által, mely kezek alatt hajdan is leg nagyobb virágzásnak örvendett⁸ volt, ez az utobbi időkben már⁹ annyira elhanyagolt, 's csak-nem végpusztulásnak ki tett intézet. És most már nem csupán az operát, de a drámát is¹⁰ kezdik föl karolni újra, szóval nagy remények vannak kötve a gr. Ráday¹¹ Gedeon igazgatoságához mind a közönség mind a színi világ részéről¹² 's általános¹³ az¹⁴ öröm, szerte hazánkban ez igazgatoit¹⁵ változáson.

¹ a [Beszúrás.]² ki [Beszúrás.]³ hi./ás [Átírás.]⁴ is [Beszúrás.]⁵ hol [Beszúrás.]⁶ /.er [Átírás.]

⁷ 's Ráday már föl is szolítá apámat a szerződés meg kötésére – de még eddig mindig alkudozásban vannak 's nem tudnak megegyezni. Apám kér 2 ezer pftot Ráday ígér ezer 5 százat jutalomjátékot nem belé számítva – A. – pedig ezt is bele számít[va] [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve. Az utolsó szónál a levélpapír szakadt.]

⁸ virágzásnak <...> örvendett [Az „örvendett” az áthúzott szó fölé írva.]⁹ időkben <mert> már [A „már” az áthúzott szó fölé írva.]¹⁰ is [Beszúrás.]¹¹ Ráday [Emendálva.]¹² részéről [Emendálva.]¹³ általános [Emendálva.]¹⁴ az [Beszúrás.]¹⁵ igazgatoit [Emendálva.]

Kedves Ákosom szükségelt fehérmüidet Ked. Anyám már össze készíté 's e' napokban már utnak is fogja indítani 's egyszersmind ő is fog írni Neked, hamarébb nem volt képes szegény jó Anyám betegsége¹⁶ miatt rendbe szedni azon ruhákat miket számodra küld, 's én meg részint magunkat kellett hogy rendbe hozzam haza jövetelünk¹⁷ után: részint pedig azon kellemetlen ügybeni járás kelés mivel tudod hogy csak meg vert engem a jó Isten, mert hiddel édes Ákosom vannak perczeim melyben kész volnék le mondani örökre e' nyomorult életről, oh¹⁸ mert vannak dolgok miket az ember csak több tapasztalatok után, de¹⁹ későn lát által többet²⁰ nem mondhatok, ha oly távol nem volnál talán inkább, – de így, tünni²¹ és szenvedni²² 's nem²³ panaszkodni²⁴ erre vagyunk mi szegény²⁵ nők hivatva.. de Te testvérem vagy édes Ákosom, 's talán meg fogsz érteni²⁶ – a testvéri szeretet meg fogja sugni tán... ámbár nem akarnék²⁷ aggodalmakat szerezni – neked azért, édes Ákosom²⁸ hogy szívemet előtted kitarom 's kérlek ne is tedd azt hogy bár²⁹ kétes³⁰ is³¹ jövöm felette legkevésbé is tűnj. „Bízzuk³² azt egyedül Istenre” és³³ ne zúgolódjunk mert³⁴ mi át nem láthatunk az ő végtelen bölcsességén, és én történéjk velem bármi – békén türom, a benne való hit az mi erre nekem erő ad 's fog ezután³⁵ is, ki hisz az Urban az nem csalódik... Most hogy ügyem állásáról³⁶ bővebben szóljak, hald. A tanuk még mindég nincsenek kihalgatva t. i. a Vidékiek 's vagy két, három helybeli; az Ajándék pénzt már követlém, de még mind eddig semmi eredményhez nem juthattam, bár miolta³⁷ a Vidékről hazza jöttem örökké ügyemben lótok futok. De³⁸ ez ujjabban behozott rendszer 's német³⁹ hivatalnokság⁴⁰ – a megyénél, csak a helyett hogy előbbre mehetnék, örökké hátráltatva⁴¹ vagyok Kedves Ákosom most már papirom fogytán vagyok pedig még oly sokat szeretnék neked mondani, de majd a jövőre.... válaszd mielőbb ohajtva várom 's ezer csokjaim közt vagyok, szerető Etelkéd.

¹⁶ [/]etegsége [Átírás.]

¹⁷ [/]övetelünk [Átírás.]

¹⁸ életről, <előbb> oh

¹⁹ után, <...> de

²⁰ által <de> többet

²¹ tünni [Átírás.]

²² és <halgatni> szenved[/]i [A „szenvetni” az áthúzott szó fölé írva. Átírás.]

²³ nem [Az „m” beszúrva.]

²⁴ szenvedni 's nem panaszkodni [Beszúrás.]

²⁵ mi <nők> szegény

²⁶ é[/]teni [Átírás.]

²⁷ akar[/]ék [Átírás.]

²⁸ ákosom [Átírás.]

²⁹ bár [Beszúrás.]

³⁰ kétes [Emendálva.]

³¹ is [Beszúrás.]

³² [/]ízzuk [Átírás.]

³³ és[/] [Átírás.]

³⁴ mert [Beszúrás.]

³⁵ [/]után [Beszúrás.]

³⁶ állásáról [Emendálva.]

³⁷ mólta [Emendálva.]

³⁸ [/]e [Átírás.]

³⁹ [/]émet [Átírás.]

⁴⁰ hivatalnokság [A „-ta” beszúrva.]

⁴¹ hátrál[/]tva [Átírás.]

E' levellem mire bevégezhetém⁴² már te alkalmasint a kívánt fehérnemüidet is megkaptad..... csokol számtalanszor testvéred.

Pest Január 30^{án}
855.

Bocsáss meg rendetlen írásomért a jövőben jobban rendbe szedem gondolatimat is.....⁴³

162. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1855. március legeleje]

[Elveszett.]

163. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Pardubice, 1855. március 12.

Pardubicz, Március 12. 1855.

Szeretett édes apám!

Jövő héten kezdődnek examenjeink, mihez Bécsből és Prágából várnak tábornokokat, s a mellyhez részemről csak jó kimenetelt reménylek.

A farsang vigalmaiból nekünk is juttattak kis részt, – mennyiben ezredesünk az utolsó farsang napjára egy altiszti – igen fényes – tánczvigalmat rendezett, hol ő maga és sok más fő-tisztek nejeikkel együtt jelen voltak és velünk együtt tánczoltak. Nagy előnnyel volt reám nézve itteni megjelenésem; – a hol t.: ez oldalról magamat mint tánczost is megismerttettem, s az érdemesebb jelenlevők figyelmét magamra vontam; – ezredesem különösen minden táncz alatt hátam mögé, vagy előmbe állott s viseletemet figyelemmel kísérte. – A báli kiöltözésre és a báli egyéb költségekre segélyért illedelmesen Samu bátyámhoz folyamodtam, mit ő meg is küldött.

Hanem bezzeg a farsangi multság árát meg is veszik ám most rajtunk; mert olly annyira sürgetnek és hajszoznak a lovaglás voltigirozás s más egyéb tanulni valókkal, hogy – noha igen sokat erősödtek itt létem óta tagjaim, – mind a mellett úgy fáj testem minden része, hogy néha – egész napon át – alig bírom magamat; – de nem is vetheti ám senki szememre, hogy meg nem teszem, a mi erőm legparányibb részétől is kitelhetik; – a mit bizonyít is azon eredmény, hogy tizedes társaim között a classificatio szerint mindenben csaknem az első vagyok. S bár az elismerés mindig későn érkezik, mind a mellett⁴⁴ tanítóim és társaim úgy ismernek, mint elsőt az őrmestereknek⁴⁵ kinevezendőkhöz⁴⁶ közül; – többet mostanában nem

⁴² be[.]gezhetém [Átírás.]

⁴³ Pest Január 30^{án}
855.

Bocsáss meg rendetlen írásomért a jövőben jobban rendbe szedem gondolatimat is..... [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁴⁴ mind a mellett [Beszúrás.]

⁴⁵ őrmestereknek [A „-nek” beszúrva.]

⁴⁶ őrmestereknek <...> kinevezendőkhöz

várhatok, s nem is igénylek magamnak, csak bár ezt nyerhetném meg egyelőre, mint lovas-katona; és pedig még mint huszár. –

Bartha Gyuláról⁴⁷ – ki az első századnál van – két hírt hallottam mostanában egymásután; – egy az, hogy négy évvel szolgálati idejét büntetésből meghoszabbították, s a másik, hogy tizedesi rangjától egy újabb csínjáért megfosztatott, s most már másod ízben közhuszár, – s tudja Isten mikor fogják ismét előléptetni, – mert igen rossz viseletű, s a mi több, részeges is. –

Most pedig édes Etelt csókolva arra kérem, hogy boldogság kívánásaihoz csatolja az én hasonló⁴⁸ legforróbb⁴⁹ ohajtásaimat is szeretett jó nagymamánk nevenapjára. –

Midőn pedig édes anyámat Zsiga bácsi Francziska Janka és Árpáddal együtt számtalanszor csókolom, maradok édes apámnak most és mindenkor hű s engedelmes fia

Egressy Ákos
mk

164. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Pardubice, 1855. március 30.

Pardubicz, Márcz.: 30. 1855.

Édes apám!

Hálával telve vettem a küldött segélypénzt, becses soraival együtt, s e levellemmel azért késtem, mivel a tegnapon kitűzött próbatételhez kellett készülnöm, a melyen ma már szerencsésen tul vagyok, – noha a lovaglás miatt fölsebbzett jobb czombom az ugrálásoknál s a lovaglásban kissé akadályozott. A vizsgálatot ez alkalommal gróf Waldstein tábornok tartotta, – a másodikra – Április 12-dikén, – herczeg Liechtenstein hadtest parancsnokot, – az ezredtulajdonosnak testvérét várjuk, – s a harmadik próbatételnél, – Április 14-dikére, – ezredesünk maga fog vizsgálatot tartani, kinek rendkívüli szigorúságától leginkább rettegünk. –

Oskolai foglalkozásaink melyek még mindig folyvást tartanak, – következők: reggel 7 órától délig több rendbeli lovakat lovagolunk magyar-nyeregben,⁵⁰ kengyellel, föl váltva angol nyereggel, kengyel nélkül; – ezek végeztével egy vagy másfél óráig vivünk karddal, – s ugyancsak másfél órát voltigirozással töltünk el, ugrálunk⁵¹ szélteben és hosszában egy kitömött lovat, – melly majdnem embernyi magasságu, s én ezt már hosszában is szabadon keresztül ugrálok. – Délután 3 órakor kell mennünk a másik oskolába, hol a lovaglás teoriáját tanuljuk, – továbbá a német nyelven fogalmazást tekintettel a különféle katonai jelentések és folyamodások belső s külső szervezetére; tanítatunk még a béke- és háboru idejébéli lovasszolgálatkérdésekre; – a különféle fajú lovak ismergetéseire, – betegségek, koruk és származásokra nézve etc. mind addig iskolában ülünk, míg sötétedik,⁵² s a télen még gyertya

⁴⁷ Gyuláról [Emendálva.]

⁴⁸ én <...> hasonló

⁴⁹ legforróbb [Beszúrás.]

⁵⁰ magyar-nyeregben [Az „n” ceruzával beszúrva.]

⁵¹ el, <...> ugrálunk

⁵² míg <el nem> sötétedik

mellett is oskoláztunk. Szabadidőnk csupán ünnepnapokon van, az is délután⁵³ csak⁵⁴ három óráig⁵⁵ – Illyen ugynevezett Equitatio az ezrednél csaknem minden évben tartatik, – s iskolásokat (– minden századtól kettőt, –) az ezredes maga belátása szerint rendel. Én úgy hiszem, hogy ide azért vétettem föl, mivel már a gyalogságtól is jó önviselőtrőli bizonyítványt hoztam magammal, s más részt – gondolom, – azért, mivel az equitatio kezdetével még ugyszólván ujoncz huszár voltam, s mint illyennek a századnál kevés hasznomat vehették volna. – Különös pártfogót részemre nem ismerek, sőt nem is tudok gyanítani, – az ezredtulajdonost pedig legkevésbbé sem, – mert ha ez vagy nála alsóbb rendű is pártfogolna, úgy már régen előmenetelt nyerhettem volna, mint több ügyetlenkés⁵⁶ tudatlanok kiket⁵⁷ ismerőseik – s inkább pártfogóik – élembe toltak őrmesteri és tisztii állásokra. –

Samu bátyám leveleiben sok rokoni szeretetet mutat irányomban, s szándéka azt jövőben velem éreztetni is, ha tii: jellemem kifejlődése ohajtását és várakozását⁵⁸ kielégítendi. Szeretné különösen, ha tisztté lehetnék. –

Az öreg Rác bácsinak – ha csak lehet, – mint őrmester szeretnék irni, – s akkor majd, hogy bizonyos választ nyerhessek tőle: egy pár bélyegyet és levélpapírost is küldök neki tollal együtt, mert másként hinne⁵⁹ kell, – hogy nem fog irni, mivel rég vettem tőle levelet. –

Altiszi bálunkban, – hol katonailag valánk öltözve, – polgárleányokkal tánczoltunk, kik ide ismerőseik⁶⁰ által hivattak meg. Több tisztnek nejei is jelen voltak; de ezekkel mi altisztek nem tánczoltunk. Többnyire a keringő járta, s közbe-közbe néhány csárdás, melly utóbbit csupán férfiak tánczoltak. Az egész multság különben igen csöndes s a jelenlevő feljebbvalók bölcs utasításaik következtében a lehető legkorlátozottabb volt. –

A német nyelvben itt létem óta nagy előhaladást tettem, a mennyiben minden tanulmányaink német nyelven írvák, s úgy is taníttatnak. – Oskolatársaim között a német nyelven beszélők között szinte elsőb helyen állok, – német írásomat pedig egész iskolában a legjobbnak tartják. – Van közöttünk egy olly tiszt is, ki félannyit sem tud németül mint én, s már itt létem óta lett azzá mivel ezredesünknek egy tekintélyes ember igen beajánlotta. –

Altiszt társaim között, – kikkel máskülönbben jó egyetértésben vagyok, – valódi barátot még nem találtam, – igaz ugyan, hogy sok foglalatosságim miatt alkalmam sem volt még illyet keresni, – másokról nem mondhatok mitsem, mivel azok vagy feljebb – vagy pedig alattvalóim, – s ezekkel közelebb ismeretséget kötnünk nem szabad. –

Itt igen ritkán akadhat egy-egy német hirlap kezembe, mivel alig van egy pillanatom szabad napjában, a mikor utána járhatnék, – magyar hirlapnak még⁶¹ színét sem látom, ha akarnám is, – pedig olly jól esnék egyszer-másszor valami szépirodalmi lapot élvezni, hogy ki sem mondhatom!

Április 16-dikán feloszlunk, s kiki századjához megy; én Hohenmauth nevű kis mezővárosba megyek századomhoz, melly ott – egy állomásra innen – laktanyában szállásol, s a

⁵³ is <...> délután [Emendálva.]

⁵⁴ csak [Beszűrás.]

⁵⁵ órányi [Átírás.]

⁵⁶ több <...> ügyetlenkés

⁵⁷ tudatlanok <...> kiket

⁵⁸ várakozását [Emendálva.]

⁵⁹ másként <...> hinne

⁶⁰ ide <...> ismerőseik

⁶¹ hirlapnak <pedig> még [A „még” az áthúzott szó fölé írva.]

nyáron át, vagy talán még tovább is ott leszek tanulatlan lovakat lovagoltatni, s ujoncz huszárokat tanítgatni. – Ősszel kezdődnek majd században⁶² az⁶³ osztálybeli gyakorlatok. –

Kedves jó anyámat bátyámmal nagymamával Etellel Árpáddal Francziskával s Jankával együtt ezerszer csókolom, valamint üdvözlöm mindazon jó ismerőseimet s barátimat is, kik rólam emlékeznek; – midőn édes jó apámnak jólétet, sok szerencsét s boldogságot kérve is-tentől – maradok

holtig hű és engedelmes fia
Egressy Ákos
mk

165. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1855. május 2.

Pest Május 2^{án}
855.

Kedves Ákosom!

Ugy hiszem előtted is tudva van⁶⁴ miszerint ez a mi nemünk oly rest – az írásra hogy ki-mondhatatlan⁶⁵ azért nem neheztelsz sőt nagy lelküleg meg is bocsájtasz hosszas halgatá-somért, ugy é. Annyival is inkább miután nem holmi haszontalanságokkal⁶⁶ töltöm be e' lapokat (szokás szerint ugyé) hanem tán réád nézve is valami kellemes hatása fog lenni (ugy hiszem) annak a mit mondani akarok, ugyan is, Kedves Apám ma utazott el Pécsre honnan az ott lévő színig.tól Ujfalussy Sánd.⁶⁷ meghívást kapott; 's hol két hétig vendég szerepel, 's azért meg hagyta hogy Neked e' néhány forintot mielőbb el küldjük 's üzeni hogy ha kivi-hetőnek gondolod azt hogy Pünkösdre haza bocsátnak, kísértsd meg, 's töltsd körünkben testvéreid,⁶⁸ szülőid' örömére, – azon néhány hetet ugy is Kedves Apám szeretné ha' az alatt még itthon léssz, be mutathatna⁶⁹ Samu bácsinak a nélkül⁷⁰ is sok hálával tartozunk ugy szólva mindnyáján neki⁷¹ jótétiért mikel leg inkább téged halmozott e' legközelebbi⁷² idők-ben. – És ha sükerülne csak ugyan haza bocsáttatásod – vagy Manczi nénivel mennénk ki, Samu bácsihoz vagy pedig Apámmal, még a Pünkösöd előtti héten azért tehát kérj szabad-ságidőt mielőbb⁷³ és én hiszem nem tagadják meg kérelmed, de tudod mikor esik Pünkösöd? e' hó 27^{én} és 28^{án}. Kedves Ákosom de már én is kezdek remélleni, hogy talán tán megszánt a jó Isten, 's elválasztanak már a jövő évre – hallod⁷⁴ a jövő évre jó messze van még az igaz, de

⁶² majd <a> századbeli [Átírás.]

⁶³ az [Beszúrás.]

⁶⁴ van [Beszúrás.]

⁶⁵ hogy kimondhatatlan [Beszúrás.]

⁶⁶ haszontalanság<g>okkal

⁶⁷ Ujfalussy Sánd. [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁶⁸ testvére<r>id [Az ékezet áthúzva.]

⁶⁹ [/]e mutathatna [Átírás.]

⁷⁰ bácsinak <ugy is> a nélkül

⁷¹ neki [Beszúrás.]

⁷² e' legközelebbi [A két szó különírása egy függőleges vonallal jelezve.]

⁷³ mielőbb [Beszúrás.]

⁷⁴ hal[./]d [Átírás.]

én még ezt⁷⁵ is alig 's oly félve hiszem hogy akkorra is szabad lehessen; annyi kín gyötrel-
lem,⁷⁶ 's minduntalan akadályok⁷⁷ után, gyakran kértem az Istent szabadítna fel e' bizony-
talan nyugtalan helyzetből, inkább hátra lévő életemnek felét odadom érte, 's talán meg
hallgattattam. – Ujdonságot azt gondolom keveset tudsz ebből a mi körünkből tehát mon-
dok néhányat mit tudok először is: Janka a Grofnéval oda volt tán nem is tudad? utazni
orsz. világot látni, 's már vissza tértek, a Grofné haza férjéhez Jankát meg itt hagyta addig⁷⁸
míg vissza jő, Franciskáéknál 's azután ismét elmennek 's Téged is szándékozik⁷⁹ megláto-
gatni a nyáron⁸⁰ sőt addig is; megígérte hogy pártfogót fog számodra szerezni; ő ezt⁸¹ könny-
nyen tehetné, mert hiszen tudod nagy kiterjedésű ismeretsége van neki minden felé, 's fölöt-
te jó a szíve az tagadhatatlan⁸² csak oly szörnyű könnyelmű ne volna, még én is elmennék
vele, téged meg látogatandó, 's hiszem el is vinne, de helyzetemben nem tehetem hogy vele
menjek.. bár kimondhatatlanul vágyom látni Téged Kedves Ákosom, hanem csak jöjj Te haza
ugy még jobb lesz ha lehet. Ugy is Pepita is újra itt van – képzelheted hogy Bethlen milyen
egészen meg zavarodott már – ma lép fel 3^{szor} 's még háromszor fog. Holnap meg Hollosy lép
fel mint ujjonnan szerződött tag 's még most is oly bájos mind hangja mind alakja hogy a
közönség imádja őt, de hogy is ne, e' kis hazai csalogányt – Lesniewska meg elment mint
talán tudod is – de most Isten veled Kedves Ákosom már kifogytam a papírból Anyám is
csokol ezerszer n.mamával és családjával együtt szegénynek a lába most is fáj és dagadt a
köszvény miatt, de tán ha isten segít elküldi Apám is a Parádi fürdőt használandó
csokol ezerszer Etelkéd.

Bocsáss meg rossz írásomért de a tollam is inpertinens – írdál mielőbb –

166. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pécs, 1855. május 7.

Pécs, hétfő, Május 7 1855.

Édes Zsuzsikám!

Tegnapelőtt játsztam elsőt (Szombaton) tegnap a másodikat (Hamlet, Gritti). Mind a két-
szer tele színházban. E⁸³ két napi jutalékom 80 pft. Az a baj, hogy itt a bementi árak igen
csekélyek. A páholy 2 ft. a zártszék⁸⁴ 30 xr. a parterre 24 xr. S így akármily tele van a
színház, jövedelem alig van, mert a költség roppant, csaknem 50 pft naponként. Tegnap
bizonyos⁸⁵ báró Vimmelsbergnél voltam ebéden; nőtlen ember házasulandó, volt honvéd-

⁷⁵ e./t [Átírás.]

⁷⁶ kín <s> gyötrelm

⁷⁷ akad./lyok [Átírás.]

⁷⁸ [...] [Átírás.]

⁷⁹ szándékozik [Emendálva.]

⁸⁰ a nyáron [Beszúrás.]

⁸¹ ./zt [Átírás.]

⁸² az tagadhatatlan [Beszúrás.]

⁸³ színházban. <előtt> E

⁸⁴ zártszék [Emendálva.]

⁸⁵ Tegnap <egy> bizonyos

tiszt; ott volt a pécsi magyar ifjuság java. Szavalnom is⁸⁶ kellett nekik. Ma egypár magyar polgár ember hívott meg a szöllőbe. Holnap Garicket⁸⁷ adom, s vasárnap⁸⁸ utolsót játszom, Hétfőn megyek Mohácsra s ott várom be az első Gözöst Hatos Gusztinál. Jövet⁸⁹ nem láthattam őket mert Ujfalusi már a dunaparton várt rám kocsival, s rögtön indultunk, bár hiába, mert két nap itt unatkoztam. Az aranyhajóba vagyok szállva. No 3. Ha rögtön válaszolsz leveled talán még itt találhat. Mi ujság otthon? Irtál-e Parádra? reménylem keresek itt anynyit hogy elküldhetlek oda benneteket, ámbár Kostyálnak is akarnék vinni valamit s a nyugdíj-tartozást is be kell már fizetni. Ákosnak irtatok-e? Berényit köszöntöm, mondjátok meg neki hogy a Szigligeti házát mulhatlanul vétesse meg Tomorival. Ujfalusinének eddig a fia válaszolt. Föl megy-e Pestre az annyáért, nem bizonyos, – azt nem⁹⁰ látszik hinni,⁹¹ hogy anyjának kedve lenne sokáig nála maradni.

En úgy látom a gözösök járásából, hogy nekem vagy hétfőn kell indulnom Pestre, vagy csütörtökön. S inkább hiszem, hogy hétfőn indulok, mert csak 14 napra levén szabadságom, nem akarnám a pesti játérendet megzavarni, a 14 nap pedig már szerdán letelik. S így bizonyosabb, hogy kedden délután⁹² érek haza. Addig is Isten veletek.

Csókkollak.

E Gábor
sk

167. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

Vysoké Mýto, 1855. május 9.

Hohenmauth, Május 9. 1855.

Édes jó Etelkém!

Vettem kedves soraidat, – s a küldött 8 pforintért csokold helyettem édes szülőim kezeit. Mint említéd leveledben, – a haza menetelről mostanában szó sem lehet, mivel egy legközelebbi parancs⁹³ következtében minden szabadságos katona ujabban berendeltetett, s az elmenetelre minden engedély megszüntetett; – hanem annyival óhajtandóbb és mondhatlan kíváncsú lenne részemről, ha Janka meglátogatna, s látna iszonyu helyzetemben. – Egy katona legközelebb kivégezte magát, mivel a századunknál fölöttebb való szigorúságát főhadnagyunknak; – ki jelenleg parancsnokunk, – tovább⁹⁴ nem tűrhette; – s hidd el édes Etelkém, hogy ha a jó ég valami módon⁹⁵ előmenetelemen nem segít, – úgy nem tudom mint leszek képes én is tünni rémitő fáradozásim mellett – említett Schwarzenbrunner nevű, – főhadnagyom lelket testet ölő szigorúságát s számtalan ok nélküli büntetéseit; – mert reám

⁸⁶ is [Beszúrás.]

⁸⁷ [...]ket [Átírás.]

⁸⁸ [/]asárnap [Átírás.]

⁸⁹ jövet [Emendálva.]

⁹⁰ [/]em [Átírás.]

⁹¹ hi[/]i [Átírás.]

⁹² délután [Emendálva.]

⁹³ paranc[/] [Átírás.]

⁹⁴ parancsnokunk, – <. > tovább

⁹⁵ valami <...> módon

nagyon rossz szemekkel néz azért, hogy fiatal huszár létemre a Pardubiczi iskolából a többi vén⁹⁶ lovasok között, mint legdicséretesebb tanítvány jöttem ki; s noha mint *bakát* (az ő szavai szerint) sok tekintetben megvetni akar, és valóban gyűlöl; – még is ügyesebb lovasok hiányában – a század-gyakorlatoknál a hadnagyi helyre kénytelen engem beállítani; – de ő ezért még soha nekem egy jó szót sem ad, sőt a hol lehet dicsért magaviseletemből (– mit⁹⁷ mind⁹⁸ azon tiszteltől egész télen át hallott, kik pardubiczi iskolánkat meglátogatták koronként, –) mindenki előtt levonni sőt⁹⁹ szinte félnem lehet, hogy század parancsnoki tekintélye által sokat talál rontani jövőm megalapításán a katonai életben; – ha csak a mindennek gondviselője valami pártfogót nem rendel, kinek közbenjárása által e történhető bajom elhárulna. – Csak mondjad is és kérjed nevemben Jankát kedves Etelkém, hogy a Grófné által szerezzen valami pártfogót, ha mindjárt más lovas=ezrednél is, inkább akkor majd áttétetem magamat! –

Samu bátyámat igen vágynám¹⁰⁰ meglátogatni; – s ha sok költségbe nem kerül az utazás kérd meg, ha kimégy hozzá falura, hogy családi bajok ürügye alatt kérjen egy levélben ezredesemtől számomra¹⁰¹ néhány napi szabadság időt; ha mindjárt ünnep utánra esnék is hazamenetelem. –

Édes apámnak sok szerencsét kérek istentől műutazásához! Téged pedig kedves jó anyámmal Zsiga bácsival,¹⁰² Nagymamával, Francziskával Janka és Árpáddal ezerszer csókolak s vagyok hű és szerető testvéred

Egressy Ákos
mk

Ui: Komlóssy Idát, – mint régi hű barátnédát, – üdvözlöm, családjával, – valamint többi jó ismerősinket is. –

168. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

[Vysoké Mýto, 1855. október első fele]

[Elveszett.]

169. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

[Vysoké Mýto, 1855. október közepe]

[Elveszett.]

⁹⁶ vén [Beszúrás.]

⁹⁷ magaviseletemből <... ..> (– mit

⁹⁸ mind [Beszúrás.]

⁹⁹ levonni <akar> sőt

¹⁰⁰ igen <...> vágynám

¹⁰¹ számomra [Beszúrás.]

¹⁰² bá./sival [Átírás.]

170. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Baja, 1855. október 19.

Baja Octob. 19. 1855.

Édes Zsuzsikám!

Képzeld, az a gazember ismét nincs itt. A legborzasztóbb zavarban vagyok. Azt írta az ide való Színházi vendéglősnek, hogy most Hétfőn, 22-dikén¹⁰³ jön meg a társasága, de abban sem bízom, mert e levelét akkor írta ide mikor nekünk írt Pestre, 10-dikén, tehát azt várta, hogy a vendégekről¹⁰⁴ előbb bizonyos legyen; miután pedig ő Szekszárdra egyetlen választ sem kapott Pestről, tehát ki tudja ide mer-e jönni rosz társaságával. A levelem mit neki írtam Pestről, most is itt van a Korcsmárosnál.

Tehát arra határoztam magamat édes, hogy ha már itt vagyok, tehát hétfőig várom őket, s ha nem jönnek, akkor szerdán megyek haza, mert kedden nem megy gőzös. Ámde nem tudom hogyan megyek haza, mert csak 10 pengőforintom maradt, addig elmegy fele, ha nem több, pedig az ut épen 10 pforintba kerül az evéssel együtt. Ha még el nem indítottad a Lelkiösmertetet, ne is küld. Irok innen anak a Semmire valónak, de csak két nap mulva kapja meg, mert a levél posta Pestnek megy előbb, Csókollak

E Gábor
sk

U. i. Még csak Szekszárdra sem mehetek utánok, mert a passusom nem oda szól. De pénzzemmel¹⁰⁵ sem jönnék ki.¹⁰⁶

[címezés:]

Egressy Gábornénak

Nemzeti Színház.

Pest.

171. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Baja, 1855. október 22.

Baja, Octob. 22. 1855.

Édes Zsuzsikám!

Ujfalusi társaságának egy része végre ma délben megérkezett; a többi holnap jön és Szerdán kezdem Hamlettel. Vesztettem ugyan majd egy hetet, hanem a veszett fejszének a nyele legalább megkerül. Már végtelenül sajnálkozni kezdett a közönség, mert fölkerestek mindjárt másnap hogy megjöttem, s tegnap délben a városi levéltárnoknál voltam ebéden, estvére

¹⁰³ 12 [Átírás.]

¹⁰⁴ vendégekről [Átírás.]

¹⁰⁵ pénzem/[...] [Átírás.]

¹⁰⁶ U.i. Még csak Szekszárdra sem mehetek utánok, mert a passusom nem oda szól. De pénzzemmel sem jönnék ki. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

pedig a városi lövődébe hívtak meg ünnepélyesen, hol táncz multság szokott lenni vasárnaponként. Éjfél utánig¹⁰⁷ tivornyáztunk vadul, Bácskaian; most is mámoros vagyok belé. De nem bánom, mert képzeld csak minő szerencsés találkozásom volt! Egy huszártiszt volt a bálban, ide való, Rózsa nevű fiu. Megtudva ottlétemet, jön hozzám magát bemutatni, mint Ákos hadnagyát. Gondolhatod örömemet. Azt mondja hogy a fiu legdicsőbb gyerek az egész században; most terjesztette föl őt, örmesteri előléptetés végett. Mondja, hogy az a főhadnagy Schwarzenbrunner, – (ezt később gyávasága miatt elcsapták az ezredtől.)¹⁰⁸ ki eddig parancsnokuk volt és a ki Ákost személyesen gyűlölte és üldözte csak azért mert a gyalogságtól ment oda át, – megszűnt parancsnok lenni, mert a kapitány herczeg Rohan,¹⁰⁹ ki beteg volt, jobban van, s az egy igen derék jó ember. Ákos jól beszél németül és legjobban ír. Mondja a hadnagy, hogy visszamenet, a jövő hó elején meglátogat bennünket Pesten. Ákos egyik legjobb lovas a Században, s a legszebb huszár, már bajusza ereszkedett.

Válaszolj édes rögtön, írj Pesti ujságokat, nem válaszolt még Bethlen János?

Berényi Tóni csak küldje a darabot, mihelyt elfogadták, hogy készülhessek reá. Alig ha meg nem kell toldanom két nappal a szabadságomat, hogy vagy hetet játszhasam, de a jövő szombathoz egy hétre multhatlanul hon leszek. Mondd meg édes Szigligetinek, hogy Hamletben szeretnék föllépni otthon, mához két hétre.

Csókkollak Etelkámmal együtt...

E Gábor
sk

A bárány fogadóban vagyok szállva.

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Nemzeti Színház

Pest.

172. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Baja, 1855. október 25.

Baja. Octob. 25. 1855.

Édes, én csak ma játszom elsőt. Ezek az emberek csak ma éjjel vergődtek mind ide. Nekem kellett száz pengőforintot felvennem itt, s elküldenem számukra Szekszárdra, hogy eljöheszenek. Szerencsére egy igen jó baráttra tettem itt szert: Sámuel nevű, városi levéltárnok; ez egy szavamra rögtön adott az én jót állásom mellett,¹¹⁰ minden kamat nélkül. Aztán a baj sohasem jár egyedül, képzeld, az itteni rácz járásbíróssággal is bajom volt tegnap. Ebben a nagy zűrzavarban elfelejtettem a passusomat nekik bemutatni s tegnap megidéztek. Azt az

¹⁰⁷ éj félutánig [Emendálva.]

¹⁰⁸ Schwarzenbrunner, – (ezt később gyávasága miatt elcsapták az ezredtől.) [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére Egressy Ákos által a későbbiekben írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁰⁹ herczeg Rohan [A levélpapír felső részébe Egressy Ákos által a későbbiekben írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹¹⁰ állásom <igeréte> mellett

okot adtam, hogy nem tudtam mindeddig, itt maradok-e vagy nem, miután a társaság nem jött meg, tehát akkor akartam magamat jelenteni mikor vissza fogtam volna utazni, hogy a passust láttamoztassam egyuttal. Meg is pirongattak, s azon kívül még jelentést is küldenek róla Pestre az ottani rendőrséghez. Szerencsémre az itteni Zsandárságnál rögtön megérkezésemkor jelentettem magamat, s ez kiment a bajból. Különben ez az egész csak gyűlölet és boszu a ráczok részéről, mert ha jó akarattal lettek volna, tehát magán uton is figyelmeztethettek volna előre¹¹¹ hogy jelencsem¹¹² magamat, mint ezt már másutt is tették velem, miután olly feledékeny vagyok.

Édes, nekem itt Othellot el kell játszanom, de ruhát nem hoztam reá: azért kérlek, rögtön keresd fel Papot, és kérd el tőle ezen ruhadarabokat: 1.) Az ezüst zubbonyomat Vak Bélából 2.) a virágos ezüst keskeny sálat, a mit nekem legutóbb csinált Othellora turbánnak. 3.) egy vörös bársony sapkát. Ezeket édes pakold be rögtön, és tedd fel a gözösre, hogy korán megkaphassam. Jutalomjátékomra kell, melly szerdán vagy csütörtökön lesz. Pénteken, Nov. 2dikán mulhatlanul otthon leszek, mert a rácz policzáj a világért sem engedne tovább itt időznöm, mint a passusom engedi. Azért, hogy a gözöst utolér[jem]¹¹³ játék után¹¹⁴ kocsira kell ülnöm csütörtökön éjjel.

Elég üres időm levén két czikket irtam ez alatt a Magyar Sajtó számára. Itt küldöm az egyiket letisztázva; kérlek édes, vidd el mindjárt magad a Horváth-házba, földszint az udvarban a¹¹⁵ jobb szegletben fogod fölirva látni, hogy: „a Magyar Sajtó” irodája”, add át Greguss Ágost-nak tisztelem mellett; pár nap mulva a „IVdik levelet” is küldeni fogom neki.

Ne feledd el édes első Novemberben a gagéból a budai kamatokat kifizetni, valamint a zálogháziakat is; továbbá Juhászt, Keresztesit, a rendes járandóságait, Julis¹¹⁶ bérét. Mindent írj fel pontosan az én asztalomon levő Naptárba, a hol következik. Gondolom hogy 69 pforintot fogsz Manotol kapni, a nyugdíj és fa lehuzása mellett. Még sem irtak Erdélyből?... Berényitől és Tomoritől leveleket kaptam, s válaszoltam is. – a darabok ügyében.

Sietek, hogy levelem el ne késsék. Csókollak Etelkémmeel együtt

Gábor
sk

Szigligetit tisztelem, hogy Szombaton 3-dikán már számolhat reám.

[címezés:]
Egressy Gáborné
asszonynak
Nemzeti Színház
Pest.

¹¹¹ e[./]re [Átírás.]

¹¹² jelen[./]em [Átírás.]

¹¹³ [Tintafojt.]

¹¹⁴ játéktan [Emendálva.]

¹¹⁵ a [Beszúrás.]

¹¹⁶ járandóságait, <I> Julis

173. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1855. október 25.]

Édes ezek a levelek már 22^{dike} óta itt várnak reád mivel írad hogy 24^{én} hon leszel de miután a kolosvári sürgetős és te nem jöttél meg tegnap tehát¹¹⁷ már ott fogsz maradni azért küldöm a jó hírű leveleket neked hogy ha ott nem üttne is úgy ki mint vártad¹¹⁸ vigasztaljon¹¹⁹ meg ez a Váradi által írt darabot le¹²⁰ fogom iratni mire megjössz a Lelkiösméretet¹²¹ le küldtem¹²² meg kaptad¹²³ é Tomori és Berényi szinte küldöttek¹²⁴ neked levelet mert beszéltem velök és szörnyen haragudtak ufjalúsira írjal miheljest meg kaptad¹²⁵ e levelet hogy hogy vagy csó-kollak Zsuzsikád

174. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1855. október 25.

Pest 25^{dik} Oct
1855

Ákos fiam!

Apád heljet én irok mert ő vendég szerepen van baján és épen egyszerre vettem leveleiteket az az a tiedet¹²⁶ a másodikat az¹²⁷ elsőt ma küldém el apádnak mert hosszas halgatásod már mindnyáunkat igen nyugtalanított apád írja ugyan nem¹²⁸ tudta azt hogy te irtál¹²⁹ hogy a te századodból van éppen szabadcsággal hon valami Rózsa nevű hadnagy kitől meg tudá hogy élsz és apádnak és nekem mondhatlan nagy¹³⁰ örömünkre igen sok szépet és jót beszélt rólad azért szükségtelen¹³¹ is téged édes fiam nekem a jó maga viseletre szorgalmaznom te azt magad legjobban látod tudod hogy kel magát viselni az¹³² oljan fiatal embernek¹³³ ki minden kitől becsültetni akar. a fejér neműt fiam el fogom küldeni de épen most varjuk mit ha nem kérsz éppen meglepni akaralak velle azért mentül eléb 2 párt el küldök a nadrágot pedig majd apád fogja meg venni mikor megjön mert ő csak november 5 vagy 6^{án} jön haza azért azt csak majd közepén kapod meg a jövő hólnapnak¹³⁴

¹¹⁷ tehát [Emendálva.]

¹¹⁸ várad [Emendálva.]

¹¹⁹ fígasztaljon [Emendálva.]

¹²⁰ [/]e [Átírás.]

¹²¹ Lelkiösméretetet [Emendálva.]

¹²² le küldtem [A „d” beszúrva.]

¹²³ kapdad [Emendálva.]

¹²⁴ küldö[/]tek [Átírás.]

¹²⁵ kapdad [Emendálva.]

¹²⁶ tiede[/] [Átírás.]

¹²⁷ a[/] [Átírás.]

¹²⁸ ugyan <...> nem [A „nem” az áthúzott szó fölé írva.]

¹²⁹ ír[/]ál [Átírás.]

¹³⁰ [/]agy [Átírás.]

¹³¹ szükségte[/]en [Átírás.]

¹³² [/]z [Átírás.]

¹³³ embrnek [Emendálva.]

¹³⁴ hólnap[/]ak [Átírás.]

hát Samu bátyádról mit tucz írjál nem látogatott é meg a nyáron mert ő Cseh országba vólt
 fördőre küldve miolta hazajött igen nagy beteg vólt hogy bent vólt pesten apád nem
 beszélhetet¹³⁵ vélle mert még akkor a hegyen¹³⁶ laktunk de most manci néné¹³⁷ van nálla
 és ő majd többet fog felölle mondhatni mert ide fog szállani hozzánk anyi bizonyos hogy
 már az ő neje¹³⁸ rokonai is szivesek hozzánk söt nagyon hívták apádat hogy ha majd a télen
 bent fognak lakni még látogassuk és majd fog a többi is magától menni. Etel ügyéről még
 semmit sem írhatok neked mert még most is sehogy sincs az a gaz ember¹³⁹ huzza vonja a
 dolgot csak hogy Etel¹⁴⁰ szeretné hogy belé unna és hogy az ötezer¹⁴¹ forintról mondana le
 ugy bele egyeszik az elválásba de ezt nem érri el a gaz irjak még mert sokat szeretnék írni
 bátyám¹⁴² mindég oljan nyavajgos¹⁴³ fent jár de azért nem egészséges nagyanyád is igen gyen-
 ge már neki csak az az óhajtása hogy láthatná már valameljik unokáját bódognak¹⁴⁴ még azt
 mondja hogy csak azt az egy ohajtását¹⁴⁵ adja meg az isten az után örömmel hal meg árpád a
 világot nyakába vette miután a te vólt szabódnál magának köntöst csináltatt fizetet ugyan
 belöle meg vallamit a többit gondolja majd meg fizeti apám mint hogy így is van mert
 nekünk kel bisz azt meg fizetni de csak legaláb¹⁴⁶ egy szó említést tett vólna rólla nekünk
 most nem is tudjuk él e vagy meg hólt mert az iljen zavaros világba el halhat az ember¹⁴⁷ és
 kivált itt magyar honban a Kholera oj¹⁴⁸ borzasztó pusztitást tett hogy leírni nem lehet azért
 csak isten tudja hogy hol van most pedig Isten óltalmába ajálva¹⁴⁹ téged édes fiam csókol
 téged¹⁵⁰ szerető anyád Etel csókoltat¹⁵¹ szeretné látni azt a szép bajuszsos huszárt

Egressy Zsuzsánna

fiam írd meg vóltaképpen hogy mi a bartáné fia

¹³⁵ beszélhetet [Emendálva.]

¹³⁶ [/]egyen [Átírás.]

¹³⁷ nédéd [Átírás.]

¹³⁸ neje [Emendálva.]

¹³⁹ gaz embr [Emendálva.]

¹⁴⁰ etelt [Átírás.]

¹⁴¹ [/]tezer [Átírás.]

¹⁴² batyám [Emendálva.]

¹⁴³ nyavaj[/]s [Átírás.]

¹⁴⁴ bódognak [Átírás.]

¹⁴⁵ ohajtását [Átírás.]

¹⁴⁶ legabáb [Átírás.]

¹⁴⁷ emb[/]r [Átírás.]

¹⁴⁸ [/]j [Átírás.]

¹⁴⁹ ajálva [Emendálva.]

¹⁵⁰ teged [Emendálva.]

¹⁵¹ c[/]ókoltat [Átírás.]

175. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Baja, 1855. október 27.

Baja. Oct. 27. 1855.

Édes, vettem a sok levelet, már feleltem is Kolosvárra és Szigetre.

Tegnapelőtt¹⁵² irtam neked, tehát ma csak annyit, hogy irassd le Váradinak mire haza megyek még a „*Fürdőre kell mennie*” című kis vígjátékot is. Etelkémmel gondolatok ki addig valami csekélységet, mit neki küldhessünk. Siess édes az Othellora való küldeménynel, mert ha Hétfőn el nem küldted: akkor félek, hogy elkéstél, miután csak Szerdán jön ismét Gözös.¹⁵³ Othello Csütörtökön lesz, utolsó szerepemül.

A Vakbéla ezüst¹⁵⁴ zubbonyát kértem egy ezüst sálat és vörös sapkát.

Csókkollak benneteket

Gábor
sk

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Nemzeti Színház

Pest

176. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1855. október 28.

Pest October 28th 1855

Édes Gáborom! Kedéjlem ma igen rossz oka kétféle is van itthon egygyik másik hogy már délután fél négyre és az a semmi szabó a köntöst mit el kellene küldenem és mit tegnap azért nem adhatott ide mert jádczottak benne de ma már most harmadik szór küldöttem érte és még most sem hozza azért ha hólnap a gözösön¹⁵⁵ meg nem kapod akkor a Keddin vagy Szerdán menő gözösön kerestess valakivel mert akkor megy le ha még nem késő én¹⁵⁶ nem értem azt a Szabót most hogy nem teszi szívesen mert láttam mikor beszéltem velle hogy oljan vonakodva akarta is nem is az adását a köntösöknek, a czikkedett éppen ahogy mentem által adni Gregusnak Berényivel találkoztam és ő el vehette töllem hogy ő fogja átadni és ujságul monda hogy a *Sajtó meg bukott* mert az edigi bécsben levő dolgozói mind jönnek haza mert hogy török nem tudja fizetni őket Szigligetivel beszéltem és monda¹⁵⁷ hogy jól van hogy hamletbe fogsz fellépni most ugyan Jánosinét várják vendég játéokra de majd az lépjen fel Ohpéliába¹⁵⁸ [sic!] azon lesz mert ez mind oljan darabba lép különben fel mikbe te nem

¹⁵² Tegnapelőtt [Az „-előtt” beszúrva.]

¹⁵³ [/jözös [Átírás.]

¹⁵⁴ Vakbéla <l> ezüst

¹⁵⁵ g<y>özösön

¹⁵⁶ késő <...> én

¹⁵⁷ monda [Emendálva.]

¹⁵⁸ Oh[/éliába [Átírás.]

jádczol Szinházi ujságul irom hogy a Lendvai¹⁵⁹ fia Matildba¹⁶⁰ jádczota¹⁶¹ *Lügártot* dehogy édes arról fogalmad nincs¹⁶² de azért volt taps kihívás iszonyu –

Ákos ujra írt tegnap mibe tudatja hogy az Ezredes irányába figyelmét ujra kimutatta mert 1^{sz} Novembertől *Pardubiczba* fogja az ezred oskolát járni egész tavaszig, azért nagy kérése van hozzád hogy fejéruhát és egy bőr alsó nadrágot küldjél neki én tehát 2 pár fejérmüt¹⁶³ varrok is már neki remélve hogy ha az édes hon let volna is varratott volna neki tudom¹⁶⁴ és hiszem hogy nem is haragszik ért *her fon Gáborszki* ugyi édes? Sok zavaraidba igen sajnállak édes kébzelem mennyi mérge van még a játékokkal az istenért azt a pénzt mit felvettél nekik kifizesse az az ember még¹⁶⁵ ott leszel mert még majd rajtad verik meg te is elmondhatod ufjalusinak hogy csak akora gyereket küldjön mint az öklöm mindjárt mégy de még meg boszszantalak¹⁶⁶ sok fecsegésemmel azért is isten álgyon meg édes

Csókkollak

Zsuzsika

ahogy a postára akartam a levelet tenni épen hozta a ruhákat¹⁶⁷

177. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1855. október 28.

Pest Octobr 28^{án} 1855

Édes Gáborom! ma már ez második levelem hozzád az elsőt is olj szándékkal írtam hogy a postán megyen el de mikor végezém a Szabótól akkor kaptam meg a Köntösöket és rögtön vittem a gőzhajóra de majd nem tudtam hová legyek mikor nem vették fel mert¹⁶⁸ az oljan pakkot csak délután két óráig veszik¹⁶⁹ fel akivel nem¹⁷⁰ megyen utas én pedig legjobb akaratommal sem voltam képes hamaráb elvinni¹⁷¹ mert tegnap estve még szükség volt reá ma pedig ugy láttam hogy nem nagy kedvel adta ide a Szabó mert negyedikszere kelle érte küldenem és csak így kapám meg mi¹⁷² talán már alighanem késő reggel korán még elviszem a hajóhoz ha valahogy el tudnám küldeni mert van ott egy ismerősöm kit most is kerestem de meg nem kapván reggel¹⁷³ azért ujra¹⁷⁴ el megyek és ha ez nem tesz a pakkal valamit ugy

¹⁵⁹ /lendvai [Átírás.]

¹⁶⁰ madildba [Átírás.]

¹⁶¹ jádczota [Átírás.]

¹⁶² nics [Emendálva.]

¹⁶³ fejérmüt [Emendálva.]

¹⁶⁴ tudom [Átírás.]

¹⁶⁵ meg [Emendálva.]

¹⁶⁶ meg b/./szszantalak [Átírás, az első „s” beszúrva.]

¹⁶⁷ ahogy a postára akartam a levelet tenni épen hozta a ruhákat [A levélpapír aljára fejfel lefelé írva.]

¹⁶⁸ fel <...> mert

¹⁶⁹ ././eszik [Átírás.]

¹⁷⁰ ././em [Átírás.]

¹⁷¹ elvinni [Átírás.]

¹⁷² ././i [Átírás.]

¹⁷³ kapván <...> reggel

¹⁷⁴ ././ra [Átírás.]

édes nem küldhetem el mert¹⁷⁵ csak hétfőn – és szerdán menvén hajó szerdán¹⁷⁶ késő lenne mert azt írod hogy csütörtökön már jössz haza én¹⁷⁷ nem tudom mit csináljak azonban reggel még szerencsét próbálok mert azt mondják ki jókor kél aranyat lél tehát én is jókor kelek¹⁷⁸ te¹⁷⁹ pedig levelet és pakkot egyszerre kaphatnád meg miután késő kelsz így osztán¹⁸⁰ jó lenne Telepy tegnap ment el Tardonára nagy Bucsú estve volt Bovánkovicséknál a Tisztelendő ur téged is kereset a közönségtől szép ezüst Emlék¹⁸¹ poharat kapot a többi¹⁸² majd itthon addig is csókollak édes

Zsuzsika

178. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1855. november 19.

Pest Noven 19 1855

Édes Fiam Ákos!

Hiszem hogy nem tudád elgondolni ilj soká el maradását az ígért fejérmüknek de én magam sem hívéim hogy iljen hoszsú lesz az idő mikor meg kapod mert mikor már első leveled küldéd munkába volt de olj sok zürzavar adta magát elő hogy nem voltam képes hamaréb el készíteni¹⁸³ okaiból mi miat késet elég mondanom hogy apád betegen jött haza bajáról hozza¹⁸⁴ jött még hogy szegény Komlósiné Idával egyszerre lett beteg Komlosiné már meg is halt Ida pedig csak¹⁸⁵ a sok orvosok igazi részvételének köszönheti hogy még él¹⁸⁶ és istennek hálá már minden veszéljen túl van de annya halálát csak tegnap tudá meg¹⁸⁷ mert eddig még töbnyire eszén kívül volt láthatod hogy iljen állapotába nekünk körülennünk baráti kötelességnek tartók. tegnap pedig az öreg *Vörösmarty* holt meg mit apád nagyon fog sajnálni mert már épen tegnap éjjel ment el Kolosvárra hová¹⁸⁸ én ott igen nyugtalanul eresztém el mert nagy¹⁸⁹ ut az és ő még most sem a legjobb egészségbe van megjönni pedig december 18^{án} fog Barta gyula itthon van láttam is meszszirol igen hegyessen szivaroz nem sok szép és jó néz ki belölle. Küldöm tehát¹⁹⁰ már egyszer édes fiam fejérmüt¹⁹¹ ugy mint 2 párt az az 2 ing 2 gatyá a nadrágot¹⁹² miheljest meg jön apád mindjárt küldeni fogom akkor még egy pár

¹⁷⁵ el <...> mert

¹⁷⁶ hajó <... ...> szerdán

¹⁷⁷ haza <és> én

¹⁷⁸ jókor <...> kelek

¹⁷⁹ kelek <...> te

¹⁸⁰ o[./]tán [Átírás.]

¹⁸¹ [/]mlék [Átírás.]

¹⁸² tö[./]bit [Átírás.]

¹⁸³ el ké[./]iteni [Átírás.]

¹⁸⁴ [/]jazzá [Átírás.]

¹⁸⁵ [/]sak [Átírás.]

¹⁸⁶ el [Emendálva.]

¹⁸⁷ még [Emendálva.]

¹⁸⁸ hová [Átírás.]

¹⁸⁹ mert <igen> nagy

¹⁹⁰ tehát[./] [Átírás.]

¹⁹¹ fejérmüt [Emendálva.]

¹⁹² nadr[./]jod [Átírás.]

zsebkendő is küldök te pedig édes fiam légy ez után is olj¹⁹³ szorgalmas és mindenki szeretni fog minket pedig szülőidet boldoggá teszel tudva remélve hogy leggaláb már¹⁹⁴ egy gyermekünk némi állást¹⁹⁵ vivot ki magának e földi¹⁹⁶ életbe. Édes fiam Samu bátyádnak gyakrabban íráj mert manci¹⁹⁷ nénéd nálla volt most és mondja mindég szívesen várja¹⁹⁸ leveleidet és igen meg van velled elégedve csak azt szeretné hogy többet írál neki azért fiam miheljest egy kis idő van azonnal használd fel és íráj neki de még nekem is mindjárt íráj miheljest meg kaptad a fejrénemütt tegnap egy Miskólczi¹⁹⁹ tanuló társad kereset fel bizonyos Ferenczy Barna azt gondolta hogy te pesten vagy üdvözöltett igaz írtál é valamikor Rácznak mert mi semmit sem tudunk rólla él e vagy meg holt mi mind egésségesek vagyunk nagy anyád is eljön minden nap újságot olvasni itt van az ő Casinoja pedig most emeleten lakunk aba a házba hol²⁰⁰ az öreg Suszter²⁰¹ lakot ki tanuló korodba varta a csizmáidat de már szegény²⁰² a nyáron meg holt Kholerába igaz Komlósiné is abba halt meg Berényi²⁰³ antal barátod itt lakik pesten és Drámákat²⁰⁴ ír apádnak igen jó barátja lett ha idő engedi íráj neki de a szállását ugyan nem tudom azért ha nekem irsz abba el küldheted²⁰⁵ az után majd meg tudom szállását és meg írom neked a lendvay fia itt van ismét a színháznál egyebet nem lehet rólla írni mert még most sem jobb mint volt a színház sorsa meg fordult mert most igen jól megyen minden nap tele van akármit adjanak ez ugyan²⁰⁶ hálá istennek hogy így van te is íráj nekem újságul mi velled történik mindent²⁰⁷ most isten álgyon²⁰⁸ édes fiam csokollak szerető édes²⁰⁹ anyád Egressy Zsuzsanna

179. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1855. november 20.

Pest November – 20 – 1855

Édes Gáborom!

El indulásod napján hogy nem irtam Etel betegsége volt oka miután az orvos azt hitte hogy himlős lesz én pedig be akartam várni a betegség fejlődését de hálá istennek himlő nem lett csak nagy lázza volt de már jobban van hólnap fölkel. hát te édes hogy érkezél meg volt é olj

¹⁹³ is <...> olj [A szó kivakarva.]

¹⁹⁴ m./r [Átírás.]

¹⁹⁵ állást [Emendálva.]

¹⁹⁶ földő [Emendálva.]

¹⁹⁷ mani [Emendálva.]

¹⁹⁸ vá./ja [Átírás.]

¹⁹⁹ Mis./ólcsi [Átírás.]

²⁰⁰ h./l [Átírás.]

²⁰¹ öreg <.> Suszter [A betű kivakarva.]

²⁰² szegégy [Átírás.]

²⁰³ /erényi [Átírás.]

²⁰⁴ /rámákat [Átírás.]

²⁰⁵ küldhetet [Emendálva.]

²⁰⁶ ugyan [Az „-an” beszúrva.]

²⁰⁷ minde./t [Átírás.]

²⁰⁸ álgyo./ [Átírás.]

²⁰⁹ edes [Emendálva.]

szép²¹⁰ idő²¹¹ utadon mint itt vólt sokat aggódtam miadtad és még fojvást féltelek nem lesz é bajod az oldal fájásodra az orvos azt mondá örizkedjél a meghülestől és a mint oda érkezel rögtön Borszéki savanyú vizet igyál mentül frissebbet minden délelöt egy üveggel és ha szék ürítése nem vólna rendesen csak Rebarbarát végy be Ákosnak tegnap küldém el a fejr-nemüket olvastam már a Czikkedet a Sajtóba majd ad neked ez a sok ujság író fütyhegyit²¹² csak jöj haza most majd mind meg akarnak velled verekedni á la Buljovszki ezt ugyan nem hallottam csak én gondolom mert a darás fészekbe nyultál és föl bojgattad őket. hát édes ott hogy fogadtak van é még a sok régi ismerősből ki a régi vólna édes Krizbaynét fölkeresd és az én nevemben is üdvözzöl²¹³ és Gyergyaiékat is, a pénzt édes küldted é és hogy írjál mindjárt én többet most nem tudok írni de te annál többet írjál mert ott ujságokkal találkozol itt pedig²¹⁴ csak óság van isten velled Etellel egygyüt csókollak

Zsuzsikád

Édes írjál Vajainak és ne feled el

[címzés:]

Egressy Gábor urnak
a színháznál.

Kolozsvárt.²¹⁵

180. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Kolozsvár, 1855. november 22.

Kolosvár Nov. 22. 1855.

Édes Zsuzsikám, Három napi s két éjjeli kínos utazás után kedden éjjeli 3 órakor megérkeztem, s a Biasini fogadójába szállottam le, hol meg is maradok, mert a vendéglős jó ismerősöm s jutányos áron ad egy jó szobát. Bethlen János kinek komornyikja már reggel jött megtudni, hogy itt vagyok-e, magához kéretett, s úgy látják jónak,²¹⁶ hogy Szombaton lépjek fel először, az az holnapután. Nem is bánom mert igen el vagyok törődve, s a jobb oldalam még mindig fáj, ha hirtelen mozdulok, vagy lehajlok. Gőzfördőbe nem mehettem mert épen 30 krajczárom maradt mire megjöttem, s bár rögtön tettem lépést hogy úti költségemet megkapjam, de azt még csak ma estve vehetem kezemhez. Látogatásaimat tehát tegnap és ma, többnyire elvégeztem, csupán Gyergyai Firi van még hátra kihez most mindjárt megyek. Krizbayné nem lakik itt állandóan. S most falun van. Szerdahelyi Nelli holnap fog hangversenyt adni; ha később lett volna, szívesen szavaltam volna benne,²¹⁷ de így nem lehet, a directio nem egyeznék bele.

²¹⁰ s/.]ép [Átírás.]

²¹¹ [/]dő [Átírás.]

²¹² fütyhegyi[/]<.> [Átírás.]

²¹³ üdv[/]öld [Átírás.]

²¹⁴ pegig [Átírás.]

²¹⁵ [A címzés Egressy Etelka kézírása.]

²¹⁶ [/]ónak [Átírás.]

²¹⁷ volna <neki> benne

Az utiköltségem felét, 30 pforintot; e perczen kaptam meg, s teszem neked postára, utalványban, melyet ide zárok. Ez utalványt magad vidd el édes a postára, hol, mint Károlyi mondja, rögtön kifizetik reá.

Pár nap mulva ehhez még 20 pengő forintot küldök édes, de olly feltétellel, hogy ebből semmire másra ne költs, mint a mire szánva van, s a mint ide jegyzem.

Konyhára egy hónapra, az az December

18-dika vagy 19-dikeig – 30 pft

Kenyérre, s apróságra – 10 –

A zálogházi kamatokra 5 –

Julis hátra lévő bére – 2 –

Hárászra a Ráday-szőnyeghez – 3 –

Ez tesz összesen ————— 50 pforintot, a mennyit küldök mindössze. Ismételve kérlek édes, ne fordíts másra belőle semmire, mert tudod, milly nehezen esik, ha valamit kétszer kell megfizetni.

Ismerőseim, kikkel eddig találkoztam, de kiket itt hosszas lenne elsorolnom, mind igen nagy örömmel fogadtak. Majd mindenki azzal fogadott, hogy elhoztam-e Etelt?... De édes leányom – Isten őrizzen, hogy annak a szenvedésnek ki tettelek volna, mi ez uton reád várt. Olly rendkívül hideg volt kivált éjjeleken át, hogy két úti társam, kik könnyeden voltak öltözve, csaknem megfagytak. Az Isten is áldja meg Magócsi orvost a bundájáért, mert ez nekem ugyan jó szolgálatot tett. Majd el hozlak én téged ide nyárban. Meg gyógyult-e már a torkod?... rögtön irjatok.

Édes én ettől a hideg Színházról nagyon félek, – mert itt már igen hideg van. Aztán a baj nálam tudod hogy soha sem jár egyedül, most meg a bal szememen kezd árpa nőni, de az orvos azt mondja hogy holnaputánig elmulik. Etelkém, vigyázz a kezeidre, – mihelyt haza megyek mindjárt kapsz egy karmantyut.

Tóthnak mond meg édes, ha találkozol vele, hogy üzenetjüket elmondtam gróf Bethlen Jánosnak és azt felelte, hogy a kívánt összeget rögtön teszi postára, csak siessen a neje.

Grittit is adnom kell, pedig nem hoztam reá jelmezt. Irj nekem Színházi ujságokat, a Jóké darabját kiosztották-e már, és kinek van adva Kálmán?... Csepregi sietne kissé a Bíbor és gyász küldésével, mond meg neki, ámbár látom hogy én abba itt bele sem nézhetek, a sok próba miatt. Téged is mindenki kérdez, és szeretne látni, valamint Ákost is. Épen most jö-vők Botos Pistáéktól; a leánya szépen megnőtt, sőt férjhez is ment egy itteni Káplánhoz.

Majd a többit otthon. Most Isten örködjék fölöttetek, és²¹⁸ jó szellemeink, Csókollak

Gábor
sk

²¹⁸ és [Beszúrás.]

181. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1855. november 28.

Pest November 28 – 1855

Édes Gáborom!

Még Tegnapelőtt vettem leveled és benne a nyugtattvánt mit rögtön elvivék a postára mindjárt ki fizették megkaptam 30 fp de hogy nem irtam az nap édes annak oka az hogy vendégem van mire bizony igazán nem számoltam *Ujhelyi Kálmán* már 4 napja hogy itt van és még itt lesz két nap akkor megy haza igen sajnálja hogy nem vagy hon mikor Szólnokba Bartusekkel találkozta ő is ott volt azt mondja majd meg fojtá hogy nem monta neki hogy veled ő is találkozhatott volna ez ugyan iszonyu szele burdi a másik még is szelideb majd többet rólla²¹⁹ ha hon leszel. Édes első levelem mikor irtam már szegény Vörösmartyról írhattam volna hogy meghalt de bizonyosan még akkor nem tudim mert délelöt az a hir volt hogy megholt és délután monda hogy való a hir mint hogy te már édes ugyis bővebben tudod a lapokból mint én ezt leírni tudhatnám azért nem is fogok hozzá. Édes a szemedre vigyáz én azt hiszem hogy az mind az inyed daganatjától van csak még majd másképpen következése ne legyen például csak kelések azért ha legkisebb fájdalmát érzed csak rögtön huzasd ki az orvos is azt mondja használld é a borvizet ird meg édes hogy hogy vagy a Gritti köntöst a jövő vasárnap el küldöm a gyors kocsin akkor Etel is ir de most édes meg engedjél nem ér reá ő is mindég fojvást náthás és bizony rosszszul néz ki édes az ígért karmantyut csak job lesz ha ott veszed meg mert ott hiszem hogy olcsob lesz és jobb is lesz ha hozod magad mert akkor éppen²²⁰ nevenapja lesz mikor megjössz végy neki édes egy prém gallért is a karmantyúval egy szint de meg ne csaljanak mert a barnák és feketéket festeni szokták és ha meg kopik igen csunya Kérd meg édes Gyergyainét ők legjobban fogják tudni és velled egygyüt válastani²²¹ Könyves Kálmánról semit sem tudok még de a vasárnapi levélembe azt is megírom Gozon²²² a vagy²²³ Csepregi a hólnapi gyors szekéren²²⁴ küldi a Bibor és gyász darabot az ottani színház számára te csak abból tanud Hegedüs szeretné hogy még januarius 4^{én} vagy 5^{én} ha lehetne először mit hogy a második elő adást szeretné hogy még a bálók meg nem kezdődnek addig lehetne adni és így neki egy kis haszna lenne benne irt é már neked berényi egyszer találkoztam véle ígerte hogy meglátogat de még eddig csak ígértbe maratt isten álgyon édes csókollak Etelel egygyüt – Zsuzsikád

²¹⁹ többet <....> rólla

²²⁰ ép/./en [Átírás.]

²²¹ Kérd meg édes Gyergyainét ők legjobban fogják tudni és velled egygyüt válastani [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²²² Go/./on [Átírás.]

²²³ a v/./gy [Átírás.]

²²⁴ szekeren [Emendálva.]

182. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Kolozsvár, 1855. november 30.

Kolozsvár, Nov. 30. 1855

Édes Zsuzsikám!

Két pénzes levelet indítottam el hozzád, egyiket 30 a másikat 20 pforintos utalvánnyal, hogy a legrövidebb idő alatt kaphasd meg; s még semmi választ nem kaptam tőled, pedig már ideje volna. Az én egészségem egészen helyre állott csupán rekedt vagyok egy kissé, részint a sok játék és próba miatt, részint a vendégeskedéstől, mellyben nyakig vagyok, mióta megérkeztem. Ma estve is Gyergyai Firiéknél leszek vacsorán, tegnap Gróf²²⁵ Kemény Sámuelnél voltam.²²⁶ A²²⁷ két első fölléptem teleházakat csinált, de a három utóbbi ház már nem igen tömött volt. Ez a közönség igen ki van merülve, s a vígjátékokra nem igen jön; ugyanazért minden spectaculumot elő kell vennem; adom a Rongyszedőt, a Vasálarczost. Holnap Székelyné javára a Makranczos hölgyet adom; jutalom játékom Lear lesz; Vörösmarty családja részére pedig²²⁸ az Áldozatot adom elő. Az öreg Székelyné ma volt nálam szegény megköszönni. Czelesztin is most ment el tőlem; kért hogy lépjek föl vele a Haramiakban; de nem lesz belőle semmi, mert ezt az embert gyűlölik, s nincs is rá időm. Szinvilági leveleimet itt rendkívül dicsöítik a művelt körökben. Tegnap egy professor azt mondta, hogy az én irataimból tanít oskolájában a művészetéről. Tegnapelőtt Balázs Sándornál voltam vacsorán, mellyet az idevaló irodalmi emberek adtak számomra,²²⁹ ott volt Kriza, Manónak egyik testvére, s atc. Tudod édes, az a Balázs, a ki Dopsa segéde volt, mikor ez²³⁰ kihivott párbajra.²³¹ Berényinek is irtam. Kifizetted-e a zálogházi kamatokat? Etelke hogy van? Mi ujság a Színháznál?.. Deáki családja igen nagy nyomorban van. Általában itt nagy a szegénység. A mágnások²³² nagy része még mindig falun van. Most édes Isten veletek! Csókollak...

Gábor
sk

[boríték:]
Egressy Gáborné asszonynak
Nemzeti Színház
P[est]²³³

²²⁵ gróf [Átírás.]

²²⁶ voltam, [Az írásjel átírva.]

²²⁷ voltam. <s> A

²²⁸ pedig [Beszúrás.]

²²⁹ számomda [Átírás.]

²³⁰ ez [Beszúrás.]

²³¹ kihivott<.> párbajra

²³² mágnások [Emendálva.]

²³³ [A boríték széle szakadt.]

Pest December 1^{ső} 1855

Édes Gáborom!

Nézd csak miljen nagy pappíros ez mire irok de nem *tudhatom*²³⁴ hogy tele lesz é. Édes mind két leveled megkaptam a pénzt is ugyan jókor mert tudod hogy mikor vendég²³⁵ van akkor kel is értetek²³⁶ ők is mindent tettek hat napig volt itt az az tegnap délután ment el mi pedig andrás estvéén voltunk hol éjfélig mulattunk igen sokan voltak²³⁷ úgy látszik hogy Vörösmarty halála az öreg urat eszökbé juttatta a pesten levőknek ott voltak a gombai *fáyak és péczeliek* is – előtte való estve hogy Kálmán el ment én is elhívtam Bátyámat családjával vacsorára és véletlen Magócsi is idejövén ő is megmaradt²³⁸ és igen nagy²³⁹ kedvök²⁴⁰ volt danoltak egész éjfél egy óráig. Bátyám igen meg szerette mind a kétt vendégemet mert ő még Magócsit sem ismerte. és én igen örülök rajta mert beszéd közbe előjött hogy szegény Lendvaynak is az a baja mi nekem volt és hogy engem Magócsy megmentett tőle Bátyám²⁴¹ el fogja hozzá lendvait vinni és így általunk ismét egy házat nyer az orvos, Bátyámat meg kérdém²⁴² ki van é már osztva a Jókai darabja azt mondá nincs²⁴³ mert még elébb²⁴⁴ annak a gaz embernek lesz jutalomjátéka igaz kébzeld csak édes a jutalomjátékára emléket fognak neki adni éppen andrás estvéén adta fáy andrásnak valaki az ívett persze hogy aztán Etellel tréfáltak is hogy kezdje meg az ívett ő. Azt is fáyéknál halám hogy Tomory Vörösmartynak minden adósságát kifizette Vörösmarty családjának már 50 ezer pengő van egygyütt és a Kormányhoz foljamodtak hogy iveket legyen szabad a hazába szétküldeni mert száz ezzerre akarják a tökét fel vinni²⁴⁵ és ha nem engednék meg úgy ez az 50 ezer forint mit a mágnások magok szántából adták össze az árvák pénztárába fog tétetni ez 50 ezer forintba Grof Károlyi György maga adott 25 ezer pengőt a temetést²⁴⁶ is eggész a sirig kísérte minden gyermekével egygyütt ez édes oljan nagyszerű volt hogy Pest még nem látott oljat a magyar czéhek ajálkoztak hogy a temetésre ők mind kimennek de ezt hogy ki nem fogadta vagy nem²⁴⁷ engedte meg nem tudom de az akarat igen²⁴⁸ nemes volt, Berényit egyszer láttam mióta elmentél talán megtudá már hogy a hegedüs darabját adod jutalom játékodnak és neheztel érte mit én olj okos embertől minőnek őt tartom nem akarok hinni. Ákos még most sem írt

²³⁴ tuhatom [Emendálva.]²³⁵ vendég²³⁶ is <...> értetek²³⁷ volt./k [Átírás.]²³⁸ megmara./t [Átírás.]²³⁹ igen nagy [Beszúrás.]²⁴⁰ nagy <...> kedvök²⁴¹ Bátyám [Átírás.]²⁴² kérdém [Emendálva.]²⁴³ nics [Emendálva.]²⁴⁴ még <addig> elébb [Az „elébb” az áthúzott szó fölé írva.]²⁴⁵ mert száz ezzerre akarják a tökét fel vinni [A levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]²⁴⁶ temetést<.>²⁴⁷ nem [Beszúrás.]²⁴⁸ akarat <...> igen

nekem hogy elküldeném neki a fehéjéreműt. Etel dolga csak úgy van mint volt se éléb sem hátráb én már tökéletesen bele untam fáradtam. Édes maga nekem a Ráday²⁴⁹ szönyegre²⁵⁰ 3 forintot küldött és én már is 4 f 42x árán vettem hozzá valót a pénzből mit küldél a tejes²⁵¹ embert is kifizetém mert kérte mikor elmentél volt már 5 f 30 x az ólta pedig minden 8 nap kifizetem vendégem is volt tudod hogy a költség akkor mindig több te ezekre nem számítál édes ma 1⁸⁰ még a ház mestert fogom kifizetni a kamatot is ki fizettem 4 f 3 x pp julist is azért édes a megmaratt pénzzel majd gazdálkodom de ha egy pár forintal többet költenék azért osztán ne lármáz ám, de te is gazdálkodjál édes mert hiszem hogy Kolosvár igen szépen fog²⁵² neked jövedelmezni és annnyival inkább gazdálkodhatsz²⁵³ mert az ebédre²⁵⁴ és vacsorára hívattással megkimél a kostra való költségtől igen örülök hogy Székeljné javára jádczol édes itt küldöm a Gritti köntösöket. az ólta volt Bujovszkinének²⁵⁵ a jutalom játéka iszonyu láрма taps koszoruk vers mí így kezdődik *Liliom lelkü Julia* és minden szerepei belé vannak szöve a versekbe de volt is aztán pukedlizés igen az ólta az az a Vörösmarty temetése utánni²⁵⁶ napon az *áldozatott* adták Szabolcsot Szigeti a nőknön minden egy gyász fátyol²⁵⁷ volt az elő adáson mít a közönség igen jó néven vett és mindenkit meghatott. Tóthnak meg mondtam üzenetedet de a neje csak akkor mehet ha györből²⁵⁸ ha le²⁵⁹ fogja a bérletet jádczani mít tálán mán be is végzett és nem sokára fog menni Kolosvárra édes *Fáncsészka* rokonait az az szüléitt keresd föl csak ugyan nem mondtam hogy te menj²⁶⁰ el hozzájuk de én kérlek édes tud meg azok igen becsülletes kézművesek és ezek a bolondok talán szégyelték hogy szüleik szegények és azért nem is hozták elő neked²⁶¹ én hiszem édes hogy nagyra fogják venni az öregek és ezek csak meg lesznek²⁶² szegényítve²⁶³ általa Etel édes csókolja kezéd és kér hogy ne haragudjál hogy nem ír de estve fog mi a postán fog menni mert most éppen a szönyeget varja miután már Latkócziné igen sürgeti és a nap igen rövid és csak nappal lehet varrni rajta de most édes én is zárom leveletem mert majd elkésik isten álgyon meg vigyáz egéségedre²⁶⁴ édes mert mi lenne belölünk nélkülöd édes csókollak csókollak etellel egygyüt Zsuzsikád

²⁴⁹ [/Jáday [Átírás.]

²⁵⁰ [/Jönyegre [Átírás.]

²⁵¹ [/Jeges [Átírás.]

²⁵² fog<y> [Emendálva.]

²⁵³ inkább <...> gazdálkodhatsz

²⁵⁴ az <...> ebédre

²⁵⁵ volt <...> Bujovszkinének

²⁵⁶ [/tánni [Átírás.]

²⁵⁷ fagyol [Átírás.]

²⁵⁸ györből [/l [Átírás.]

²⁵⁹ györből <...> ha le [A „ha le” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁶⁰ men<g>j

²⁶¹ nek [/d [Átírás.]

²⁶² meg *meg* lesznek [A szóismétlés emendálva.]

²⁶³ szegényítve [Emendálva.]

²⁶⁴ egységégedre [Emendálva.]

Pest december 6 – 1855

Édes Gáborom!

Tegnap ésvé kaptam leveled mibe írod hogy én a pénzekről hogy meg kaptam vagy sem nem tudósítlak pedig mind két pénzes levedre már válaszoltam hogy megkaptam de hiszem²⁶⁵ hogy te éppen akkor kaptad enyimeket mikor én a te tegnapi leveled. hálá istennek hogy egészségéd már jó mert sokat aggódtam miattad hogy Székeljnének²⁶⁶ jádczol igen szeretem édes de a Vörösmarty családjának ne jádczogy²⁶⁷ legaláb²⁶⁸ ne azzal a névvel hogy családja számára hanem inkább a Sír Emlékre mert a mágnások nem akarnak ezen családnak így kéregetni mint Garaynak ezt megsértésnek vennék Vörösmarty szellemét. azért Grof Ráday is fog a színházba egy elő adást rendezni hol csupán Vörösmarty műveiből lesz össze állítva az elő adás és ez is csak azzal a névvel hogy sir emlékére ez hiszem hogy akkor fog meg történni ha te meg jössz mult levelemben azt is írtam hogy Grof Károlyi 25 ezer forintot adott de nem pengőbe váltóba olvasd de hiszen ez is igen szép színházi újság hogy a jókayné jutalomjátéka december 15^{én} lesz Könyves Kálmán a ki osztásról nem tudok semmit mert Bátyám²⁶⁹ beteg fekszik nem veszélyes beteg ugyan de ő már öreg és én félek hogy egyszer csak vége lesz addig betegeskedik mert a mi családunkba a férfiak nem igen hoszszu ideűek szoktak lenni az apánk is iljen időbe holt el és még hozzá látom hogy bátyámnak ez mindég eszébe forog és fél a haláltól és busul hogy majd nem mehet vendéjjátékra annak telhetetlen családnak pénzt keresni mert abból²⁷⁰ fogják csak magokat ki huzhatni²⁷¹ a bajból mit vendég játékaiból fog keresni, mi édes Istennek hála jól vagyunk etel már vagy két nap alatt el is végzi a szőnyeg koczkát igen egyszerű mint ő maga Tomory Berényivel voltak nállam a napokba igen örült hogy irtál neki de semmi újságot nem beszéltek mondá²⁷² hogy írni fognak neked Édes neked ugyan nagyon jó dolgod van ott de én még is szeretném már ha hon vólnál de úgy hiszem hogy már mához két hétre ismét látlak mit hiszem hogy maga is óhajt ugyi édes ámbár²⁷³ ott²⁷⁴ igen sok szépek és igen veszedelmesek vannak a *művészekre nézve* de maga család apa is. tegnap estve Kocsiséknál voltunk vacsorára meg hiva meglehetősen mulatott a társaság de mi korábban hazajöttünk itt igen hideg van már igazi december levén Kovácséknak sokszor odaadjuk a jegyet mert igen hideg van a színházba Etel különben is köhögős de nem beteg azért csak hogy job örizkedni mint panaszkodni mikor Kálmán itt volt igen eleven és vig volt az óta ismét viszsza eset a tespedésbe mint szokot. isten velled Édes Csókollak – Zsuzsika

²⁶⁵ hi[.]em [Átírás.]²⁶⁶ Székeljnének [Emendálva.]²⁶⁷ jádczody [Átírás.]²⁶⁸ leg<g>aláb²⁶⁹ Batyám [Emendálva.]²⁷⁰ a[...]/ [Átírás.]²⁷¹ h[...]/atni [Átírás.]²⁷² beszéltek <...> mondá²⁷³ ambár [Emendálva.]²⁷⁴ o[...]/ [Átírás.]

185. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1855. december 6.

Kedves jó Apám!

Becsés levelét épen tegnap vettük melyben írja kedves Apám hogy még mind eddig a²⁷⁵ pénzel küldött levelekre választ²⁷⁶ nem kapott, de azt hiszem mire mi ez utobbi levelét vet-tük, kedves Apám is akkoriba vette kezéhez anyám választát. Kimondhatatlan örömmel ol-vastuk kedves Apám sorait mikben jól²⁷⁷ fogadtatásáról értesit.. ezt ugyan az asztal²⁷⁸ is meg mondta... Kedves Apám mély gyászba öltözteté azolta a sors Hazánkat újra, Vörösmarty halála által.. de ezt már ugy tudom Kedves Apám is tudja.. hogyne igaz, hisz azt írta volt egyik levelében miszerint ked. Apámhoz intézett utolsó szavában még engem üdvözölt... mi nekem oly végtelenül jól esik mintha²⁷⁹ legalábbis száz ezer forint áru kincset hagyomá-nyozott volna reám.

Hanem mondhatom²⁸⁰ dicséretére válik Hazánknek mily nemesen gyámolítja ápolja a Nagy Költő árváit családját, már közel száz ezer forintnyi biztosítékuk²⁸¹ van 's ez többnyire a mágánások részéről,²⁸² gr. Károlyi maga tiz ezer pengőforinttal járult az özveghez és ez mind oly önként oly zajtalanul hogy még alig takaríták el e' halhatatlan hulláját mikor már a fent említett özveg fele meg volt. Azért a mint azt írja kedves Apám legutóbbi levelében hogy a vörösmarty család részére²⁸³ is²⁸⁴ játszani fog – a jutott eszünkbe ha valjon nem fogják é rossz neven venni e nagy biztosíték után, most már²⁸⁵ Apámnak tiszta jó szándékát... De hisz kedves Apám jobban tudja mit.. és miért tesz.. mint hogy a mi utasításunkra leg-kevésbbe is²⁸⁶ szüksége volna. –

Egészségem kezd helyt állni hanem a kezem ugyan csak fázik – várja az ígért karman-tyút – fogyásom nem akar mulni... Kivánom hogy kedves Apámat is a legjobb egészségben találják soraim és sok szerencsét arrasson.

Miolta kedves Apám hazulról elment vendégünk is volt 's pedig nemsokára hogy apám elutazott,²⁸⁷ Ujhelyi Kálmán ugocsából mintegy hat hét napig időzött itt nálunk, 's az Apám szobájába szállásoltuk őt, hol ha akart 's a mennyire töllünk telt, igyekeztünk neki kényel-mét megszerezni,²⁸⁸ nagyon sajnálta hogy kedves Apám hon nem találhatta persze a kis Árpád²⁸⁹ is vele együtt többnyire nálunk volt 's még Mozer is – képzelteti kedves apám meny-

²⁷⁵ a [Beszúrás.]

²⁷⁶ választ [Az ékezet áthúзва.]

²⁷⁷ mikben <arra> jól

²⁷⁸ asztal [Emendálva.]

²⁷⁹ esik <(mint)> mintha

²⁸⁰ mondhatom [Beszúrás.]

²⁸¹ biztosítékuk [Az ékezet áthúзва.]

²⁸² részéről [Emendálva.]

²⁸³ részere [Emendálva.]

²⁸⁴ is [Beszúrás.]

²⁸⁵ most már [Beszúrás.]

²⁸⁶ is [Beszúrás.]

²⁸⁷ elu[./]zott [Átírás.]

²⁸⁸ megszerezni [A „meg” beszúrva.]

²⁸⁹ Árpád [Emendálva.]

nyibe került e' vendég itt létele. – Zsiga bácsihoz is elvittük²⁹⁰ Kálmánt, mert óhajtott vele meg ismerkedni²⁹¹ – 's nagyon megszerette úgy hogy egy estvét aztán együtt is töltöttünk nálunk Zsiga bácsiékkal – képzelteti²⁹² kedves Apám Janka mily boldog volt.... A napokban volt nálunk Tomori A²⁹³ Compagnie – Berényivel – pár percze 's mondta hogy apámtól levelet kapott 's várják Apámat a Felcsuti Kápolnába – – – A Rádai szőnyegéhez²⁹⁴ tartozó koczkát a napokba végzem el éppen még egyszer anyiba került még eddig mint a mennyit ked apám küldött reá,²⁹⁵ ha ezután még nem fog valami kelleni hozzá mint hogy fog is – de azt²⁹⁶ hiszem csinosan fogja magát kivenni a nagy kodlibettébe az enyim is... Kedves Apám én irnék ujságot de nem tudhatok²⁹⁷ hiszen... csak azt tudom hogy siessen már haza kedves jó Ap. mert a Vörösmarty Emlékére valami nagyszerű előadásra készülnek arról pedig apámnak hibázni nem lehet – de azt hiszem Ráday²⁹⁸ is így vélekedik....

Beh sajnáltam hogy nem vitt el magával kedves Apám. Képelem menyire érzik az én hiányomat... na de se baj lesz még szőllő lágy kenyér.. ugye ked. Apám.?. majd meg látjuk mit hoz az enyimeknek az én kedves jó Apám.....

És most kezeit ezerszer csokolva maradok 's vagyok engedelmes jó leánya Etelke.

Azt²⁹⁹ mondja U. Kálmán hogy a télen feljön az édes Anyja is Laurával együtt 's alkalmasint hozzánk...

Pest Dec. 6^{án}
1855

186. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Kolozsvár, 1855. december 10.

Kolozsvár, dec. 10. 1855.

Édes Zsuzsikám!

Azt irtam ugyan, hogy többet innen nem írok, de gondolva, hogy szükségetek lehet egypár garasra míg hazamegyek, ide zártam s a jó sorsra bízta 5 pforintot számotokra. A³⁰⁰ mult³⁰¹ szombat volt jutalomjátékom *Lear*; Na édes, a kolozvári közönség ki tett magáért: nem emlékeznek az itteniek olly nagy közönségre mint ez volt; egy harmada be sem fért; a színpalak között és orchestrumba is ültek; felébe 140 pft jutott rám. Volt öt különböző vers, leszórva a karzatról; koszoru, és megszámlálhatlan kihívások. Mind a három iskola ifjúságától küldöttség hozta s nyújtotta át nekem a verseket, szónoklatok mellett. Aranyat is

²⁹⁰ elvitt<...>ük

²⁹¹ meg ismerkedni<k>

²⁹² képzelteti [Emendálva.]

²⁹³ [/] [Átírás.]

²⁹⁴ szőnyegéhez [Az ékezet áthúzva.]

²⁹⁵ reá [Emendálva.]

²⁹⁶ de <...> azt

²⁹⁷ tu[/]atok [Átírás; emendálva.]

²⁹⁸ hiszem <... ..> Ráday

²⁹⁹ azt [Emendálva.]

³⁰⁰ A [Beszúrás.]

³⁰¹ Mult [Emendálva.]

kaptam hármát, gróf Kemény Sámuelről.³⁰² – Ezt³⁰³ a jó Magócsinak szántam, kinek sok hálaival tartozunk édes! Tegnap estve kaptam meg utóbbi leveleteket, hol Etel is ír. Maga édes nagyon³⁰⁴ vittzes... Igaz, hogy én itt is, mint mindenütt, hol megfordulok, még³⁰⁵ – ellenségeimet is meghódítom Isten kegyelméből!³⁰⁶ de mind a mellett alig vehetem hasznát a sok szivességnak mellyel elhalmoznak, mert időm sincs a mulatásra, de az ember nem is lehet reá igen alkalmas ha *kilencz* nap alatt *hét* olly roppant szerepeket játszik, mint Kean, Clavigo Lear, rongy szedő, Makranczos hölgy stb. Azt magad is tudhatod édes. Most jönnek egymás után: Garrick. Vasálarczos, Áldozat, Kálmán király, ez is 5 nap alatt a 6-dikon pedig utazni!.. Egészségem – Istennek hála, – jó, csakhogy tegnapelőtt Lear és – tegnap a Rongyszedő, a mellemet kissé megviselték; azonban holnap már ismét rendbe lesz a dolog. Most Isten veletek édes! – 19-dikére várhattok, ha az uton valami bajom nem lesz. Mond meg Szigligetinek, ne koptassák el Hamletet addig, mert abban fogok fellépni, mert hiába, csak Hamlet³⁰⁷ áll legfelül szerepeim között; mindenhol ez a közvélemény, mint³⁰⁸ itt is.

Teszek a tarisznyába, a Béhlen György rongyos táskájába *valamit az enyémekeknek!*.... ha egyebet nem egy *darabka kenyeret és sültet.*³⁰⁹ – Csókollak benneteket

Gábor
sk

³⁰² gróf Kemény Sámuelről [Beszúrás.]

³⁰³ ezt [Emendálva.]

³⁰⁴ Nagyon [Emendálva.]

³⁰⁵ még [Beszúrás.]

³⁰⁶ Isten kegyelméből! [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

³⁰⁷ hamlet [Átírás.]

³⁰⁸ közvélemény, <val> mint

³⁰⁹ [../ültet [Átírás.]

187. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1856. július 21.

Szeretet testvérem Ákos!

Pár hete mult már hogy Samu bácsiékkel a Sz. Királyi-Pusztáról bejöttem, hova Manczi nénivel mentem volt ki. Bár mindég készültem neked írni ez idő alatt de még ekkorig¹ nem juthattam hozzá, mert alig érkeztem haza már² harmadnapra – ezzel az én szerencsétlen pörömmel kellett újra foglalkoznom, ide 's tova lótni futni – már egész beteg lettem belé úgy levert testben, lélekben, ez örökös és végnélküli veszekedés piszkolodás³ mert egyébbnek nem is mondhatom ámbár még eddig mindez csak írásba foly, – 's csak mint mondják ezután kerül majd⁴ a szobelire a sor – mikor ujjolag szembesítve leszünk a törv. szék előtt, képzelheted mily kellemes orák várnak rám... a milyen aljas ember *az* most tűnik ki napról napra... jobban... nem elég hogy engem gyűlölve minden betűjében boszút lehel reám, hanem egész családunkat a leg alacsonyabban rágalmazza, a hogy csak⁵ fekete lelkétől telhetik hanem azért végre még is oda teszi – hogy ő (értéd?) ő feledve mindent engem vissza ohajt és követel... de⁶ azt kérdem valjon mélyikünknek volna több feledni valója...? – Én azt hiszem hogy ez a pör már soha véget nem fog érni, kérlek még majd tova Nov.be lesz a második szembesítés – 's azután tán még egy harmadik is. A pénzper már be volna csomozva, – az az ítélet alá jöhetne ha jönne, de ki tudja még meddig húzzák⁷ vonják a⁸ dolgot még hozzá fognának... A válopör pedig ott ál, mint mondják hogy: e' hónapokban talán miután az írásbeli beadványokat vagy is feleselgetések és piszkolodások írásban be lennének fejezve⁹ tárgyallák vagy mi... tehát Ágytol¹⁰ Asztaltól¹¹ elválasztanak; azontul jönnek aztán, a probák, a szembesítések, a hol újra¹² megkísértetik a kiengesztelődést, másod, és harmad ízben, is, és még azután, dől vagy jobbra, vagy balra, a mint Istenünk a mi szent Atyánk határozza.... Azt hiszem ebből elég lesz tudni ennyit, ha pedig semmit se tudsz talán belőle, annál jobb...

¹ ekkorig [Az „ig” beszúrva.]² haza <...> már³ piszkolodás [Beszúrás.]⁴ még [Átírás.]⁵ csak [Átírás.]⁶ de [Beszúrás.]⁷ h./zzák [Átírás.]⁸ vonják <el> a⁹ vagy is feleselgetések és piszkolodások írásban be lennének fejezve [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]¹⁰ ágytol [Átírás.]¹¹ asztaltól [Átírás.]¹² hol <...> újra [Az „újra” az áthúzott szó fölé írva.]

Térjünk az új rokonokra át, azt már tudod¹³ Kedves Ákosom, úgyé hogy Ked. Apám tavaly Jokaival együtt volt Sz. Királyon Samu bácsiéknál.?? – az idén tehát én voltam Manczi nével, mint már fentebb is említém, igazat szólva, nem nagy kedvet éreztem a¹⁴ kimenetelre, azon gazdag¹⁵ új rokonok közzé, de mondhatom nem kis meglepetésemre,¹⁶ oly jól fogadtatám Samu-bácsi és Kedves neje által és a többi-nejéről rokonok által is – hogy¹⁷ szinte rosszul esett tőlök egy holnapi együtt lét után elválnom. Engem haza hozva ők a Fördökre mentek, Máli Füredre Samu bácsi pedig Carlsbadba – ’s azt mondta hogy visza jövet a fördőről meg¹⁸ látogat Téged, meg látja ha derék jó fiu vagy é? ’s megérdemled é szeretetét? mert meg kell jegyeznem, hogy az ő szeretetét nem egy könnyen nyerhetni meg – ő senkivel ismerkedni nem igen szeret, hanem ha valakit olyannak ismer mint¹⁹ a milyennek egy *becsületes* embernek lenni kell, – azt aztán becsülni is tudja, ’s szereti – is. Ő igen egyenes lelkű – komoly csaknem zárkózott keblű, Férfiu²⁰ de lélekben mivel²¹ sem²² szegényebb mint anyagilag. ’S azért kérek szeretet testvérem igyekezzél szeretetét megnyerni ’s ha írsz neki, ne csupán akkor tedd azt, a²³ mikor anyagi szükségeid kényszerítnek rá, hanem egyébkor is, hacsak időd engedi légy hálás rokona – most többet nem írhatok mert a papírból mindjárt kifogyok ’s azért a többit majd máskorra hagyom csokol Etelkéd.

Egész Családunk ölelve csokol, én pedig azt mondom kérek írd mielőbb, ne légy olyan fősvény az írásban, hadd ezt a pénzkidadásra.

Pest Jul. 21 ^{én}
856.

szerető testvéred Egressy Etelke²⁴

188. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

[Pest, 1856. szeptember legeleje]

[Elveszett.]

¹³ tudo[/] [Átírás.]

¹⁴ éreztem <...> a

¹⁵ azon <f.> gazdag

¹⁶ me[/]lepetésemre [Átírás; az „é” ékezte áthúzva.]

¹⁷ is <... Karácsony> hogy *hogy* [A szóismétlés emendálva.]

¹⁸ még [Az ékezet áthúzva.]

¹⁹ ismer <. > mint

²⁰ Férfiu [Beszúrás.]

²¹ mivel [Beszúrás.]

²² [/em] [Átírás.]

²³ ha [Átírás.]

²⁴ Egész Családunk [...] szerető testvéred Egressy Etelke [A levélpapír tetejére, a főszövegre fejjel lefelé írva.]

189. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pusztaszentkirály, 1856. szeptember 5.

Pusztza Sz. Király Sept 5^{én}
856.

Szeretet kedves jó Apám!

Samu bácsi éppen ma vette az Ákos levelét – melyben hosszas halgatását részint²⁵ a nagy hadgyakorlatrai előkészületek – részint pedig egyik őrmester társának Dorfnernek hanyagságaival²⁶ igazolja – ki mint mondja leveleit hónapokig is eltartogatja magánál ha nem tudakozodik²⁷ utána. Roppant elvan halmozva dologgal reggeli 3 órától – déli 1–2 óráig gyakorlaton vannak – Prágához közel egy Kolin nevű városban hol oly szükébe vannak a helynek²⁸ hogy az udvarokon ütnek tanyát a szabad ég alatt. Azt is írja továbbá hogy télire ezred iskolába ohajtna jutni miután eltökélt szándoka e' pályán maradni élte fogytáig. A mint az uto iratban megjegyzi egy legközelebbi hadi gyakorlaton hallomás szerint Ófölsége is jelen leend – minek részleteiről mielőbb tudósítással fog szolgálni. Csak hogy a hanyagságot igazoló mentségre azt mondja Samu bácsi hogy hazudik a²⁹ kölök – egy csomot – mert ugy mond levele is 28 augról van írva 's a levél bélyegén még 3 Sept van. Egyébiránt³⁰ ezt készakarva is tehette ne hogy az lássék mintha a Ked. Apám figyelmeztetésére írta volna rögtön a levelet..... – – –

Kedves jó Apám ha Török a referens el nem küldi aláírás végett azon iratot ugy a jövő hét valamelyik napján Samu bácsi be fog engem küldeni – és akkor azon rokonával jövök ki kit most volt szándéka magával – hozni... Tudasson velem pár sorban Ked. Apám ügyem állásáról addig is – most pedig végeznem kell levelem mert Samu bácsi már küldi a postára rögtön – a Böröndöt a hajkefékkel együtt köszönettel vettem³¹ a levelet is olvastam most pedig kezeiket ezerszer csokolva Kedves Anyámat ölelve vagyok szerető engedelmes leányuk Etelke.

[címezés:]

Egressy Gábor urnak

tisztelettel

Kerepesi ut 15–17 sz.

Első emelet 14 ajtó.

Pesten

²⁵ részint [Beszúrás.]

²⁶ hanyagságaival [Emendálva.]

²⁷ tudakozódik [Emendálva.]

²⁸ helynek [Átírás.]

²⁹ az [Emendálva.]

³⁰ egyébiránt [Emendálva.]

³¹ köszönettel <...> vettem

190. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Pardubice, 1857. január 3.

*Pardubitz, Január 3. 1857.**(reggeli 4 órákor.)*

Szeretett édes apám!

Álmatlan éjszakai utamat tanítóim¹ természetesen tekintetbe sem véve – tegnap már ugyan-csak megnyakgattak a² lovagló iskolában; – azonban – istennek hála – ma már friss erőben érzem magamat. – Kissé ugyan zavarttá tett az eljövelelem utáni fájó visszaemlékezés ott-hon töltött édes óráimra: de a gondviselés és jó szellemem,³ – melyek engem soha még eddig el nem hagytak, – szereztek – és *tettek* – (mint irva volt) számomra enyhítő vigasztalást. – Ugyanis – midőn magamat megérkeztemről az ezred segédtszjtjénél – Rózsa hadnagynál bejelentém: a következőt sugta fülemben: „irjon minél előbb bátyjának, hogy a fölszerelésről engem írásban biztosítson, – melyet én aztán annak idejében az ezredes urnak előmutathassak; – mert – ugymond: – most három hely ürült tisztí állomásra, – s igen könnyen megtörténhetik, hogy néhány hét alatt megjő kinevezése.” – Én mindebből azt gyanitom, hogy erre Rózsa az ezredes által bízott meg, – s addig nem akarnak előterjeszteni – míg biztosítva nincsenek, – valjon képes leszek-e magamat rögtön⁴ föl szerelni, – ha kinevezésem megérkezend; – nehogy aztán mind ők – mind pedig én – a felsülésnek legyünk kitéve. – Még hozzá tévé az említett hadnagy ur, – ki nekem igen jó akarom, – (melly jó indulatát meghálálni neki már személyesen is megigérttem –) hogy jobb lesz ma, mint holnap ez ügyben bátyámat tudósítani miből ismét azt látom, hogy a dolog csakugyan komoly – mert sietnek, – és engem is siettetnek; –⁵ én azonban tegnap Péntek levén, jobbnak találom azt ma korán⁶ reggel tenni, – a midőn már másik leveletem ugyan ezzel alkalommal⁷ bátyámnak küldöm. –

Kérem ezért kedves apámat is, hogy ha Samu bátyám leveletem később kapná kezéhez – őt haladéktalanul tudósítani kegyeskedjék⁸ az említettek felől. –

¹ tanítóim [Beszúrás.]² megnyakgattak <bennünket> a³ szellem<m>em⁴ rögtön [Beszúrás.]⁵ miből ismét azt látom, hogy a dolog csakugyan komoly – mert <...> sietnek, – és engem is siettetnek; – [A le-
vélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]⁶ korán [Beszúrás.]⁷ alkalommal [Beszúrás.]⁸ kegyeskedjék [Egressy Ákos ceruzás beszúrása.]

Miután édes jó anyámat szeretett testvéreimet ezerszer csókolom – valamint nagymamát – Zsiga bácsit, nejét és Jankát is, – maradok édes apámnak hű és holtig hálás fia

Egressy Ákos
sk

[címezés:]

t. cz.

Egressy Gábor urnak, –

/: Kerepesi ut – 14-dik szám :/

(per: Pressburg.)

Pesten.

191. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest], 1857. január 10.

Jan. 10^{én}
857.

Kedves jó Apám!

Éppen⁹ most vettük a Samu bácsi levelét¹⁰ azért sietek azt Kedves Apámnak rögtön elküldeni – miután úgy látszik a postán valahol hever hól kellett – mit még ötödikén van írva és még csak¹¹ ma 10^{én} jutott 3–4 órányi távolságról, ide a levél –

Ohajtva várjuk mielőbbi sorait annyival is inkább hogy a Samu bácsi féle levél iránt tiszta lehessünk –

Egy uti társa ne hiányozzék –

A szerencse ez kísérje oda és Vissza Kedves Apámat¹² ez legfőbb ohajtása

szeretve tisztelő

Családjának – e' mellett

még kezeit számtalanszor

csokolja szerető leánya

Egressy G Etelke

U. i A kis Árpád tiszteletét küldi – – *el hány* vetett¹³ írásomért bocsánatot¹⁴ kérek a sietség oka's a rozsz toll.¹⁵

Nem én.

⁹ Éppén [Az ékezet áthúзва.]

¹⁰ levélét [Emendálva.]

¹¹ még csak [Beszúrás.]

¹² Apámad [Átírás.]

¹³ *el hány* tetett [Emendálva.]

¹⁴ bocsánatot [Emendálva.]

¹⁵ to[/l] [Átírás.]

Szabadka, január 13. 1857.

Édes anyyokom!

Tegnap léptem föl először Lear-ben, tömött ház előtt és jó sükerrel. Soha sem játsztam még Leart ilyen kedvemre. Hanem itt könnyű is jól játszani, mert a színház igen jól van építve, a legparányibb hangmozzanat semvész el. Ollyan ez a színház belől, mint a Kassai. Igen jól fogadtak.

Etelkém levelét tegnap épen ebéd alatt kaptam. Samu ajánlata igen szép, hanem az agaszt, hogy vajjon elég lesz-e Ákos felszerelésére? Azért rögtön irtam Ákosnak¹⁶ is, hogy kérdezze meg Rózsa hadnagytól, mennyibe került neki a felszerelés, hogy tudjuk magunkat mihez tartani. Samunak is ezzel a postával válaszolok. Azt is megírtam Ákosnak, hogy ha ki lesz nevezve: tőlem is 10 pengő forintot fog kapni havonként, mert a Samu 10 forintjával, mint huszártiszt¹⁷ nem sokra megy.

Beszéltél-e már Füredivel? Kérlek csak sürgessd őt, hogy a Samu dalait minél¹⁸ hamarabb hozza színre.

A pecsét gyűrűvel, az Ákoséval már nem lehet egyebet tenni, mint Samu utasítása szerint, hogy t. i. Etelke vigye el a Kirner és Winter kontóit Bánóczyhoz minél előbb. A gyűrű addig Winternél maradhat.

Jó volna¹⁹ ha te is irtál volna Samunak édes lyányom, mikor levelét megkaptátok.

Treichlingerhez el ne feledd elmenni.

A társaság itt meglehetősen jó. Holnapután Garricket adom, Clavigot elhagyom. Gózonnak mondjátok meg hogy Haviék már rég elindították a pénzt számára.

Iratok valami színházi ujságot.²⁰ Én itt a vendéglőben vagyok szállva, mely a Színház épületében van. Szegeden Hegedüs várt reám, és még az nap 8 orakor itt voltunk, s a Báléj utolsó felvonását a páholyból néztem.

Isten veletek, Csókollak

E Gábor
sk

U. Árpádot is üdvözlöm.

[címezés:]

Egressy Gábornénak

Nemzeti Színház. Pest.

¹⁶ Ákosnak [Emendálva.]

¹⁷ mint <tás> huszártiszt

¹⁸ [J]inél [Átírás.]

¹⁹ lenne [Átírás.]

²⁰ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

193. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1857. január 16.

Szabadka jan. 16. 1857

Édes Zsuzsikám!

Tegnap adtam Garricket, nem nagy közönség előtt; holnap Brankovicsot adom, mint hiszik tele ház lesz. Ezeknek nagy, látványos darabok kellenek, s ezennel mind olyanokban fogok fellépni, mert a Clavigó és Garrick félékre itt üres házak lennének.

Eddig elé még csak egyszer korhelykedtem ezekkel a jó rácz atyafiakkal, de nem tudtam menekülni, különben nincs utána semmi bajom, mert igen ovatos voltam. Holnapra volt házi gazdánkhoz ifj. Magyar Imréhez vagyok ebédre hiva, holnapután pedig báró Rudics Móriczhoz valami színházi tanács kormányra, mert az én tervem szerint akarják ez itteni színházat megalapítani, – azon terv szerint melyet a „*Kelet népében*” megírtam. Ma látogatott meg Antonovics József, a polgár mester testvére, és Magyar Imre. A három kisasszony, kiknél most Hegedűsék laknak, nagyon jó emlékezettel van Zsigárról, valamint itt mindenki. Hogy van szegény?

Édes lányom! Engem az itteni cigány banda felkért, hogy szerezzek számukra új magyar csárdásokat Pestről. Én tehát rögtön irtam Samunak, hogy küldjön a magáiból, – ha van nála heverőben, – néhányat hozzád hogy te aztán azokat hozzám szállíttassd – Gózon által, a ki már tudja az utját és idejét. Akár küld azonban Samu, akár nem: te édes lányom a keresetlent, aztán a lengyel andalgót, s ha lehetne a Füredinek adott nótákat küldd le minden esetre. Samunak ezzel nagy örömet szerzünk.

Most Isten veletek! Mihelyt²¹ Ákos irni talál, küldjétek levelét azonnal. Egressy Árpád hogy viseli magát? Hát Ujhelyi Árpádnak²² van e reménye valami állomáshoz?

Csókkollak benneteket

E Gábor
sk

Meghívtak-e már valami bálra benneteket?

A multkor tán meg sem irtam hogy mikor jöttünk ide, az uton a legsebesebb hajtás közben az első kerekünk kiesett és némi veszélyben forogtunk, de hála Istennek nem történt semmi baj.

[címezés:]

*Egressy Gáborné asszonynak
Nemzeti Színház, Pest.*

²¹ mihelyt [Emendálva.]

²² Árpádnak [Emendálva.]

194. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1857. január 19.

Szeretet Kedves Apám!

Örömmel vett soraira mind addig nem válaszolhattam míg a Samu bácsi megbízásaiban annyira mennyire tőlem telt el nem jártam: ugyanis 1^{szőr} Kirnertől vettem már contót de Wintertől még nem mert nem tudom ha valjon várakozik e' örömet Gyertya Szentelőig 's nem mondja e' hogy – miután a gyűrű meg van fizessem ki azonnal minden contó nélkül?. mert annak még eddig semmi nesze sincs hogy hamarébb is kifizetődne – –²³ csak hogy akkor attól tartok nem találunk ki jönni pénzünkkel – mert ez a Kis Árpád is csak nyüg itt rajtunk – –²⁴ 2^{szőr} Füredi meg ígérte hogy mihelyt alkalom lesz rögtön föl fogja használni. A Bud. pesti Viszhangtól ugyan még nem kértem vissza a Samu bácsi magyarját de e' napokban még az is meg történik. Treichlingernél is voltam készen van az Andalgó ki is fizettem 6 péld.²⁵ vettem el belőle a Divatlapok részére, a többit Ida F. Béláné²⁶ veszi át 's a leg közelebbi alkalommal kiküldendi. Máli²⁷ a napokba irt Idának 's a többek közt az arcképet illetőleg azt mondatja általa S. bácsi hogy: a festő ha még belé nem kezdett vagy már belé kezdett volna is²⁸ hagyja abba. Azért tehát én az ifju Lendvayt már kerestem is hogy mondaná meg azon urnak miszerint a képet küldje vissza oda honnan, elvittette mert nem fog festetni; már két ízben is keresték 's még mind eddig nem volt található, hanem már nem nyugszom míg föl nem találjuk – mert hiszen²⁹ nem is számíthatnám magam' méltó joggal családunk egyik tagjának, ha abban mit réám bíztak 's el vállaltam, – hiven és lelki ösmeretesen elnem járnék – ugy é Kedves Apám.?

Képzeld Kedves Apám – a napokban Arдай volt nálunk azon ürügy alatt hogy ő Szegedre vissza menvén Szabadkára is át fog rándulni 's ezért ha üzenetünk volna Kedves Apám részére ő át fogja azt adni a legnagyobb örömmel. De azért mondom ismételve hogy ez³⁰ ürügy volt csupán – mert az ő látogatásának célja³¹ egyedül az volt hogy³² mint egy kibékülési³³ szóváltást eszközöljön köztem 's László közt – gondolván hogy ez³⁴ alkalom is épen kedvező lesz Kedves Apám hon nem létében – sokat mondhattam volna neki ha én is csak ugyan annak veszem az ő látogatását a minek ő ohajtja miután Lászlótól meg volt bízva mit minden szava elárula egyébiránt a mit pár szóban mondtam 's mondhattam³⁵ neki azt hi-

²³ mert annak még eddig semmi nesze sincs hogy hamarébb is kifizetődne – – [A levélpapír aljára irt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²⁴ csak hogy akkor attól tartok nem találunk ki jönni pénzünkkel – mert ez a Kis Árpád is csak nyüg itt rajtunk – – [A levélpapír aljára irt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²⁵ péld. [Emendálva.]

²⁶ T. Béláné [Emendálva.]

²⁷ Máli [Átírás.]

²⁸ vagy már belé kezdett volna is [Beszúrás.]

²⁹ mert hiszen [Beszúrás.]

³⁰ ez [Beszúrás.]

³¹ látogatásának <...> célja

³² az volt hogy [Beszúrás.]

³³ kibékülési [Beszúrás.]

³⁴ ez [Beszúrás.]

³⁵ 's mondhattam [Beszúrás.]

szem nem épen fog vele dicsekedni; egy kissé hosszadalmas lenne³⁶ ha elakarnám az egészet mondani – azért majd csak ha haza jó Kedves Apám akkor folytatjuk ’s fejtegetjük... Hanem azért kérem Kedves Apám hogy ha ő³⁷ föl találja keresni ott Szabadkán – Kedves Apámat³⁸ ne tudjon egyébről csak hogy tőlünk³⁹ visz üzenetet, és ne legyen irányába ingerült az ilyen emberek nem érdemlik meg azt se.

Zsiga bácsi már annyira jobban van hogy ma már játszik is Dobsa „IV Lászlójában”⁴⁰ Szigeti pedig Debizonyos vagy akarám mondani Myze szerepében debutíroz.

A mi Árpádunk alkalmasint Ákossal együtt avenairoz de nem⁴¹ huszár tisztnek csak az öntödébe – még eddig jól viselte magát, – csak hogy szörnyű dühös tánczos rettenetesen szeretne bálozni. – de még eddig nem hagytuk... Én meg (de csak Apámnak súgom meg szeretném) ha, itt⁴² nálunk egy jó estvét csinálhatnánk vagy így⁴³ páran⁴⁴ zongora mellett bemutatnánk hogy mire haladtunk a tánczban, de Kedves Anyám nem akarja hallani azt mondja hogy sokba kerül ’s Kedves Apám majd ad nekünk – pedig ugyé nem haragudnék meg ezért a kis estikés multságért? az én Kedves jó Apám? én úgy sem igen vágyom – a bálókba – mulatni – – és itt a Kedves Apám szobájába olyan szépen⁴⁵ elférnénk.. Jaj de van már most a papírosom is elfogy addig készültem valami okosat mondani – ámbár én bizony nem is tudok a Színháznál semmi ujság ide bent semmi sincs oda kint anyi⁴⁶ sincs.

Kedves Anyámnak semmi baja velem együtt és most kezeit csokoljuk szerető leánya

Etelke.

Pest Jan. 19^{én}
857.

[boríték:]

T.

Egressy Gábor urnak
tisztelettel

A színháznál. Szabadkán.

³⁶ lenni [Emendálva.]

³⁷ ő [Beszúrás.]

³⁸ Apámat [Az „-at” beszúrva.]

³⁹ hogy <rá> tőlünk

⁴⁰ „IV „Lászlójában” [A második nyitó idézőjel áthúzva, a záró idézőjel emendálva.]

⁴¹ nem [Beszúrás.]

⁴² szeretném) ha, *ha* itt [A szóismétlés emendálva.]

⁴³ <.>így

⁴⁴ páron [Emendálva.]

⁴⁵ szépen [Emendálva.]

⁴⁶ ani [Emendálva.]

Édes Gáborom leveled vettem a melyikbe a kótákat kéred és mitt⁴⁷ én gózon által hólnap küldeni⁴⁸ fogok igen örülök⁴⁹ hogy ott jól találod magad különben itthon vár reád a jogászok táncz⁵⁰ muladságára⁵¹ a jegy mibe⁵² én vagy is Etel nem vehet részt mert⁵³ a jegy csak a te szeméjdre⁵⁴ szól kicsit rosszszul esik neki de majd el mulik bátyám jádczott⁵⁵ a mult héten de az bizony csak fájdalmat okoz nem élvezetett jövő hétfőn⁵⁶ lesz a jutalom játéka és mint mondják⁵⁷ nagy szerepe lesz mitől én igen félttem őt, Ákos még⁵⁸ nem írt én attól tartok hogy azt a fiut leverte a Samu által ígért csekély segély mert bizony az igazat meg valva azon⁵⁹ sok beszéd után én magam is többet vártam tőle Árpád már egy hete hogy beteg tegnap *Schlik* maga hozta haza hogy ha talán rosszszabbul talál lenni meg a fiu is csak vágyott haza ott ne legyen alkalmatlan Bókayt el hivatam és írt neki orvosságot mondja hogy ha még egyszer úgy meg hűti magát száraz betegséget kaphat nagyon könnyen épen olj regett mint szegény Ákos volt⁶⁰ de ennek nagy nyílallása is⁶¹ van és szörnyü lázza a másik Árpád még csak nem is gondol reá hogy helj után lászon reggel 9–10 óráig alszik akkor regelliz el megy ebédre⁶² megjön és este 10–11 ora veti haza ez igen nagy urnak született de a sors el hibázta mikor a szerencsét osztogatta Árpádra való nézve Ujságul irom ha már nem tudnád⁶³ mert⁶⁴ az efféle hír igen hamar el szokott terjedni⁶⁵ tehát az *öreg Lendvay* házasodik holnapután esküszik valami Bécsi leányt vesz el kivel már régib viszonynya volt és esküvő után megy bécsbe lakni nejével ez is a többi rendkívüli színházi történetekhez tartozik mik ez uj évben történtek. Etelnek irjal és vigasztald még mert⁶⁶ igen le vert el nem vitted ott azt mondja⁶⁷ legaláb bálba mehetet volna míg itthon látja hogy ő

⁴⁷ aitt [Átírás.]⁴⁸ /./küldeni [Átírás.]⁴⁹ ö././örülök [Átírás.]⁵⁰ tán././z [Átírás.]⁵¹ muladságá<tól>ra⁵² mi././e [Átírás.]⁵³ részt <benne> mert⁵⁴ szem/jedre [Emendálva.]⁵⁵ jádczoat [Átírás.]⁵⁶ hétf<f>ön⁵⁷ modják [Emendálva.]⁵⁸ /./ég [Átírás.]⁵⁹ /./jon [Átírás.]⁶⁰ vó././t [Átírás.]⁶¹ is [Beszúrás.]⁶² ed/bédre [Emendálva.]⁶³ tudná [Emendálva.]⁶⁴ /./ert [Átírás.]⁶⁵ derjedni [Emendálva.]⁶⁶ /./ert [Átírás.]⁶⁷ modja [Emendálva.]

nagy árva mahólnap meg vénül és még⁶⁸ nem is élt ezt ugyan én is így látom hogy van de Vele nem tudatom hogy én is belátom azért csak íráj neki és nekem is, meddig leszel oda mikorra várjalak Csókollak

Édes⁶⁹ isten velled

Zsuzsika

[címezés:]

T. cz. *Egressy Gábor* urnak tisztelettel

A magy. színháznál. Szabadkán

196. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1857. január 23.

Szabadka, jan. 23. 1857

Édes Zsuzsikám!

Tegnap játsztam le ötödik szerepemet, holnap van a jutalom játékom, Fox és Pitt. Közönség mindig szép számmal volt, kivéve Garricket. Az igazgatók mind a ketten igen előzékenyek irántam, sőt igazán olly lovagiasak, hogy ezt még sehol sem tapasztaltam; nevezetesen mindjárt Garrick után azt az ajánlatot tette Hegedüs, hogy mivel a bérlet itt most nagy, tehát nem harmadát hanem *felét* adják részemre minden jövedelemnek. Hanem mindezek mellett sem igen fogom mind a tizenkettőt kijátszhatni, mert látom én, hogy ez a közönség nagyon megeröteti most magát hogy⁷⁰ előadásaimra eljön; rendkívül nagy a pénztelenség e városban, a buzának semmi ára nincs, pedig ezek abból pénzelnek; a társaságnak igen rosszul megy; – ha nem játszom mindig deficitjök van, még olly operára is a mit először adtak, – a Bájitalra. Tehát összesen kilenczet fogok játszani, s egyet ezek közt is valami jótékony célra. Eddig már több uri házaknál voltam bemutatva, Antunovics József által, ki igen jeles fiatal ember. Voltam ebéden Magyar Imrénél, ifjabb báró Rudicsnál, Czorda Felixnél, ma vagyok – Vojnics Tivadarnál. Voltam a Polgármesternél is. Az itteni Ulánusok alezredese valami német gróf, a ki igen nagy mű barát, megakarván velem ismerkedni ebédre hívatta magát oda a hová én hiva voltam, és igen hizelgő módon nyilatkozott felőlem, s európai híremről beszélt.

Épen most végeztük el Hegedüssel, hogy február 3-dikán játszom utolsót, s 5-dikén⁷¹ már indulhatok haza felé. Ez azonban még nem egészen bizonyos, mert ha nagyon marasztanak, még egyel megtoldom.⁷²

Ardai ma jött meg ide, mint mondják Hervei Idával van viszonyban, azért jár olly gyakran Szabadkára. Azt mondta, hogy az Etelke ügy alkalmasint az ő kezére megy át, s úgy vettem ki beszédéből, hogy Török nem is szándékozik ez ügyben semmit is⁷³ tenni, mint hogy elteszik Pestről. Tehát e szerint Arдай lesz utódja, s így jaj annak a szegény pörnek.

⁶⁸ [/ég [Átírás.]

⁶⁹ eddes [Átírás.]

⁷⁰ magát <el> hogy

⁷¹ 6 [Átírás.]

⁷² megto[.]jom [Átírás.]

⁷³ sem [Átírás.]

Édes lányom, ne feledd el, Gózon által egy pár magyarját Samunak ide küldeni, az itteni cigányok számára. Ha bálba nem vagytok híva, tehát csináljatok otthon magatoknak egy kis tánczestélyt, hiszen nem szükség azt sokba keríteni.

A kalapomat Skrivántól hozassátok haza. A Samu bizományaiban járjatok el nehogy megharagudjék. A képről Németi többet tud mint Lendvai, tehát csak azt kérjétek meg, hogy a festővel végezzen. Isten veletek, Csókollak

E Gábor
sk

[címzés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Nemzeti Színház – Pest.

197. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
ÉS EGRESSY ETELKÁNAK
Szabadka, 1857. január 25.

Szabadka, január 25. 1857.

Édes Zsuzsikám!

Tegnap volt a jutalom játékom Fox, tele házzal; kaptam felében⁷⁴ 104 pforintot, még játszom négyet. A közönség rendkívül szeret, különösen az uri rend. A napot még most nem tudom meghatározni, mikor indulok, mert bár febr. 3-dikára van tűzve utolsó fölléptem, de azért ha kívánják még egy párral meg toldom, a meddig szabadság időm engedni fogja. Leveledet ma kaptam. Árpád vigyázzon magára, gondolja meg mit kockáztat könnyelműségével, mert a meghülés bizonyosan tánczbeli felhevülés következése, különben nem is képzelhető, miután a keményebb hidegeket baj nélkül kiállotta. Aztán a gavallérkodás egy spenczelben, és vékony topánban. Egy szóval látom, hogy ő megint a rossz uton van; Havi holnap indul Pestre Ardaival, a ki itt van; beszéltem vele; haszontalan László féle jellemű ember ez. Havi fel fog benneteket keresni, s itteni állapotomról bőven értesítend benneteket. Általa küldöm koszoruimat, melyeket tegnap kaptam. Igen szépek. Az itteni urak kik a színházat itt jövőre biztosítani akarják, mindig meghívják tanácskozásaikra. Általában igen nagy tiszteletben állók mindenki előtt. Így kitüntetve még itt senki sem volt, talán Zsiga sem. Tudod-e hogy az a híres *Magyar László*, a ki Afrikában egy fejedelem leányát vette nőül, – ha⁷⁵ emlékszel reá, a hirlapok leveleket közlöttek tőle, – Az itteni lakos Magyar Imrének, volt házi gazdának természetes fia, most kapott tőle apja levelet; haza fog jönni látogatóba, fekete nejével és négy rabszolgával együtt. Ez a szabadkai nagy ujság. A jogászok jegyét küldjétek vissza azon üzenetemmel, hogy ez még nagyobb sértés, mint megtisztelés. Ki az én családomat szándékosan⁷⁶ mellőzi, mikor engem ki akar tüntetni, én azt megvetem; mert hogy nekem családom van, azt mindenki tudja, tehát a jogászkar is.

⁷⁴ felében [Beszúrás.]

⁷⁵ [/]a [Átírás.]

⁷⁶ családomat <ha> szándékosan [A „szándékosan” beszúrva.]

Mi vendégünket illeti: azt hiszem előbb utóbb be fogja látni, hogy illy helyzetben sokáig⁷⁷ nem maradhat, s valamit kezdenie kell.

Tehát vagy február 6-dikán, vagy 10-dikén várjatok haza. Addig is Isten veletek! csókollak.

E Gábor
sk

Kedves Etelkém!

Ha utitársat találsz, és kedved van e veszélyes utra vállalkozni, örömezt megengedem, hogy hozzám lejöjj, s egy itteni bálban részt vehess. Hanem ez esetben sietned kell, különben az uton fogunk találkozni. Ne hidd édes lányom, hogy a költséget sajnálnám, ha neked ez örömet szerezhet; hanem azon élvezetet, mely itt reád várhat, valóban nem tartom méltónak részedről a fáradságra. Az itteni Aristocratia engem nagy tiszteletben tart, az igaz; és e körök téged is jól fogadnának; hanem enyiből állana az egész; mikor tőlük elválnánk, vége volna mindennek, mert ez nem olyan fajta nép, mint a Nagybányai Ugocsai⁷⁸ vagy Máramarosiai; ezek itt⁷⁹ a szó legridegebb értelmében Aristokraták. Fiatal emberek az uri rendben nincsenek; a közép rendbeliek pedig parasztok, s ez is kevés. Nyárban tudod hogy örömmel viszlek mindenhová, s ha egyszer el léssz választva, télben is viszlek, bármilly áldozatba kerülne is; sőt ha csak sejtettem volna is, hogy a jogász bálba meg nem lesztek hiva: minden esetre lehoztalak volna – ez uttal is.

Az itteni bálók igen silányak, uri családok nem igen jönnek, a publicum többnyire zsidókból áll, csupán egy lesz fényesebb, az, a mellyik az itteni színház javára lesz rendezve, febr. 4-dikén.

Ma az itteni polgár mesternél voltam ebéden, csupa hivatalnokok (szerbek) és ulánus tisztek közt, a kikkel minden illy ebéd alkalmával találkozom. Ebből megítélheted az itteni felsőbb társaságot; és többnyire mindig olly nő szomszédságába jutok a kivel németül kell beszélnem, iszonyu unalmamra és boszuságomra.

A tánczteremtől harmadik szobában lakom, s már iszonyuan fujják a trombitás polkát, s ez így tart reggelig. Az igaz hogy kissé jobban fujják mint ott a greislernél, tudod, a Magyarházban. Vacsorára magam is mindjárt bemegyek, mert másutt ilyenkor nem is lehet enni kapni, hanem a terembe nincs szándékom belépni.

Ha le nem akarsz jönni kedves lányom, kérd meg Anyádat nevemben, hogy adjon nektek fiataloknak egy kis tánczestélyt, hiszen nem halunk bele!...

Holnap Clavigot játszom, Csütörtökön Othellót, Szombaton a Czárnot⁸⁰ reá Kedden a Pohár vizet, vagy a Rongyszedőt⁸¹, vagy Hamletet.

Irj édes gyermekem Ákosnak, hogy válaszoljon levelemre, mert csakugyan én is nyugtalan vagyok, hogy az a 800 pft nem lesz elég a felszerelésére, s az a 10 pft segély is igen koldus alamizsna. Én azt irtam Ákosnak hogy tőlem is kap havi segélyt a mennyi telik... Csókollak gyermekem –

E Gábor
sk

⁷⁷ [/]okáig [Átírás.]

⁷⁸ Ugocsai [Beszúrás.]

⁷⁹ itt [Beszúrás.]

⁸⁰ czárnot [Átírás.]

⁸¹ rongyszedőt [Emendálva.]

198. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
[Pardubice, 1857. január első fele]

[Elveszett.]

199. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1857. január 27.

Szeretet Kedves Apám!

Itt küldöm a kottákat – a „Keresetlen” még nincs ki nyomtatva, – azért hogy időt ne veszítsünk magát a kéziratot küldöm el a mi nálam volt. Ugy látszik hogy Kedves Apám Samu bácsit még inkább meg nyerte az által hogy őt szolította fel⁸² 's így mint⁸³ zene szerzőt népszerűsíteni ohajtotta. Nekem mindjárt levelet⁸⁴ írt a mint a⁸⁵ Kedves Apámét meg kapta 's Bánóczyhoz utasított a koták megszerzésére nézve, – a többek közt azt írja még hogy ha az ottani Zenészek⁸⁶ ohajtják, Müllert a Körösiek karmesterét,⁸⁷ farsang után meg kaphatják, illő díjazás és uti költség mellett; 's kit ő mihelyt e' részben Kedves Apámtól levelet kap, rögtön utasítani fog.

Ákos újra írt Samu bácsinak – de hogy mit – azt nem írja – csak azt jegyzi meg – hogy nem sokára sőt előbb mint gondolta volna fog tiszt lenni.

Alkalmasint be jönnek nem sokára mert mint Fáy Béláné mondja Tomory bucsu estélyére Samu bácsi is hivatalos levén Bánóczynak írta meg e' részben⁸⁸ szándékát, én ugyan azt hiszem hogy addig nem fog meg történni az egész míg Ked. Apám is részt nem vehet benne. –

Az arcképet Szerdahelyire bíztam mert ő együtt ebéd⁸⁹ naponta azon fiatal festővel.. Képzeld Kedves Apám a Jogászbálba csak egyedül Apámat hívták meg – a⁹⁰ Család pedig csücsüljön otthon... Kedves Anyám rosszul van fekszik már e' napokban meg kell hogy magát köppölyöztesse a fürdőbe – addig nem lesz jobban azt hiszem – Árpád is e' napokban kelt föl, – azt mondja Bokay kis⁹¹ híjja volt hogy tüdő gyuladást nem kapott oly sovány és gyenge és⁹² az a fiu még⁹³ most is nehezen tud⁹⁴ magához jönni⁹⁵ nagyon.

Hogy színházi pletykát is irjak Totné⁹⁶ meg szökött a férjétől még az egy vígjátékban játszott, leg kisebb gyermekével – a többiről nem is akar tudni se. Szegény Tot olyan despe-

⁸² meg [Átírás.]

⁸³ így <... őt> mint

⁸⁴ leveled [Átírás.]

⁸⁵ a [Beszúrás.]

⁸⁶ Zenészek [Az ékezet áthúzva.]

⁸⁷ karmesteré[/] [Átírás.]

⁸⁸ e' részben [Beszúrás.]

⁸⁹ ebéd[/]el [Átírás.]

⁹⁰ a [Beszúrás.]

⁹¹ k[/]d [Átírás.]

⁹² és [Beszúrás.]

⁹³ meg [Emendálva.]

⁹⁴ [/]d [Átírás.]

⁹⁵ jönni [Beszúrás.]

⁹⁶ irjak <..> Totné

rátus jár kél mint az örült 's panaszkodik fűnek fának sajnálatra méltó annyival is inkább mert úgy látszik még mindig szereti nejét. – – – Vigyázon egészségére Kedves Apám meg ne hűtse magát a jövő hó 6dikától várjuk mindennap, és most kezeit csokolja

szerető 's engedelmes
léánya E Etelke

Ked. Anyám is csokolja –

Pest. Jan. 27^{én}
857.

200. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Szabadka, 1857. január 31.

Szabadka, január 31. 1857

Édes fiam! Etelke elküldötte hozzám leveledet, melyben bizonyosnak irod már előléptetésedet, s megnyugtatsz a felszerelésre nézve, mert igazán megvallva, Samu kissé szűkmarkulag szabta ki a költséget. Nincs ugyan jogunk ennyit se kívánni tőle: de ha valamit egyszer megígérünk, teljesítsük emberül, magyar lovagiassággal. Legkevesbbé felel meg annak a nagy füstnek azon 10 pfotos havi segély, mennyit⁹⁷ neked ajánlott: hiszem is hogy ha mint tiszt megfogod őt látogatni: megpótolja ő azt.

A mi új ruhádat illeti fiam, helyeslem hogy azt készítettéd, ha a posztó elég finom ahhoz, hogy mint tiszt is használhassd, átsindorozva, az az aranyra fordítva. A huszonhét forintot, mennyivel árában tartozol: magamra vállalom; három részletben fogom lefizetni, s az első részletet postára teszem mihelyt haza megyek, azaz febr. 12-dikén. Akkor majd a gyűrűdet is megkapod. A tisztek közt szerényen ugyan de bátran viseld magadat. Ha a német társalgás nyelvét bírnád: nem félténélek én köztök, akárhány ezredes lenne is jelen. Isten veled fiam, kettőztesd szorgalmadat...

E Gábor
sk

201. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1857. február 1.

Szabadka, febr. 1. 857

Édes Zsuzsikám!

Etelke írja hogy rosszul vagy: az Istenért ne halassz a köppölyöztetést, mert valami szélhűdés lehet következté⁹⁸ a mulasztásnak. A kottákat megkaptam, már holnap huzni is fogják, a cigányok a keresetlent és a népdalokat. Mint már megírtam úgy történik, az az holnapután, kedden játszom utolsót a 30 éves kártyást, mert arra várnak legtöbbet. Hanem a milyen jól

⁹⁷ me/.nyit [Átírás.]

⁹⁸ lehet <a> következté

ment az első hat játékom, úgy roszul ment a⁹⁹ három utóbbi, jövedelmi tekintetben. Clavigóra és Othellora¹⁰⁰ nem volt közönségem. Nem hiába mondtad édes hogy ne lépjek fel Clavigóban; csakugyan cserben hagyott. De utólszor is adtam most ő kegyelmét. A Czárnót tegnap adtam, s arra volt is közönség, de már ebből Hegedüs csak harmadrészt akar adni mint hallám. Szóval az a vége, hogy 300 pengő forintnál többet nem igen vihetek haza 10 föllépésem jövedelméből. Tartozásunk még éppen ennyire megy a mint kiszámítottam, úgy-mint:

Singer — 150 ft p.
Kocsis — 60 – ha nem több.
Juhász — 40 – vagy valamivel kevesebb.
Gut — 18 –
Slikk szabó — 6. –
Balog — 12 –
Köszénért — 8 –
294. fr pengő.

Tehát a billikomokat sem válthatjuk ki, pedig arra nagyon számítottam.

E szerint¹⁰¹ 3-dikán csakugyan végzem az itteni pályát, hanem azért csak Szombaton indulok innen, mert Csütörtökre valami pusztai mulatságra visznek¹⁰² ki, a mire eligérkeztem¹⁰³ még akkor a mikor azt hittem hogy legalább is 12-tőt játszhatom. Pénteken pedig indulni nem akarok. Sőt még vasárnapra is rendkívül erőltetnek hogy maradjak, mert akkor itt nagy ünnepély lesz. t. i. az új plébános beavatása, mellyen az egész Szabadka városa, sőt még a vidék is jelen lesz; hanem már abból¹⁰⁴ semmi sem lesz hogy azt bevárjam, ha csak eszökbe nem jut még Szombaton egyszer föllépetni.

Vasárnap tehát várhattok, mert innen Szegedig egy egész nap is alig lehet most eljutni úgy roszak az utak.

Csókkollak addig is

E G
sk

U. i. Hegedüssel éppen most végeztük el, hogy nem Kedden, hanem Szombaton játszom az utolsót *Coriolánt* s Hétfőn, 9-dikén indulok, s ha addig¹⁰⁵ az ut¹⁰⁶ felfagy, talán még az nap látlak benneteket.

⁹⁹ ment <az> a

¹⁰⁰ Othellora [Az ékezet áthúzva.]

¹⁰¹ számítottam. <... ...> E szerint

¹⁰² vi[.]nek [Átírás.]

¹⁰³ megigérkeztem [Átírás.]

¹⁰⁴ ebből [Átírás.]

¹⁰⁵ ha<s> addig

¹⁰⁶ utak [Átírás.]

202. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pusztaszentkirály, 1857. április 14.

Szeretet Kedves Apám!

Samu bácsi azt tartja hogy nem fogna ártani egészségemre nézve¹⁰⁷ ha még egy ideig kün maradok. Én pedig örömeztőbb vagyok azok körében kik irántam valódi rokon érzéssel viseltetnek – mint a kik azt csak akkor mutatják ki, ha szeszélyők magával úgy hozza, vagy pedig ha méltóságok megengedi hogy egy szegényebb sorsu rokon iránt is rokon szenvit mutassanak – én ugyan csak szánakozni¹⁰⁸ tudok rajtok¹⁰⁹ – hogy lélekben oly szegények.. –

Kedves jó Szülőim nem neheztelnek itt maradásomért – ugyé? ha¹¹⁰ pedig valami elő találja magát¹¹¹ adni tudtomra adandják Kedves Szülőim. – A Boldog ünneplések kívánásával már egy kissé elkéstem de azért jót kívánni soha sem későn azt hiszem – – Mi csak eltöltöttük az ünnepeket úgy a hogy – csak ennyi lelketlen (lelkes) és szivtelen – szívélyes egyéniségek között lehetett.

Az a törv. széki tanácsos Balog is kün volt, nejjével 's léányával – igen derék erdélyi aszszony – sok szeretetre méltó kedélyesség van benne, engem meg is hívott magához ha Pestre megyek. – Tegnap reggel pedig három körösi ur érkezett ide 's ma reggel már el is mentek mind az uri család rokonságihoz tartozók – köztök Gubodi Gida – posta mester is – De hogy a sok felületes¹¹² mondani valokat mellőzzem. Samu bácsi itt küldi Fáy Bélától az „Ismerkedjünkjé”¹¹³ ki nyomtatás végett száz példányban¹¹⁴ csinosan és olcson bár melyiknél és aztán legyen szíves Ked. Apám S. bácsit tudósítani – hogy kinél és mennyiért nyomják. Aztán pedig ha hogy Kedves Apám tudna – valahogy keressen csak ha tud valami szegény feleséges embert a ki kulcsárnak alkalmas volna 400 váltó forintnyi évi fizetéssel koszt és szállással ellátva – ha pedig nőtlen úgy évenként 100 pft és a fentebb említettekkel ellátva de a mellett hűségesnek fedhetlen maga viseletűnek kell lennie, 's ha lehet inkább nős legyen. Ez iránt is legyen szíves Ked. Apám jövőben Samu bácsit tudósítani.

Kedves jo Szülőim sokat kellene¹¹⁵ írnom de minek legyen meg írásban¹¹⁶ az mi gondolatban is kellemetlen érzést¹¹⁷ okoz csak anyit mondok hogy az ember mind tanul és tapasztal – 's míg ide kiértünk könnyeznem is kellett. Samu bácsi vőn oltalmába ő mellé ültem¹¹⁸

¹⁰⁷ egészségemre nézve [Beszúrás.]

¹⁰⁸ szánakozni [Az „a” beszúrva.]

¹⁰⁹ tudok <...> rajtok [A „rajtok” az áthúzott szó fölé írva.]

¹¹⁰ [/a [Átírás.]

¹¹¹ magát [Beszúrás.]

¹¹² fel[/]letes [Átírás.]

¹¹³ [A záró idézőjel emendálva.]

¹¹⁴ példányban [Emendálva.]

¹¹⁵ [/]ellene [Átírás.]

¹¹⁶ meg <az> írásban

¹¹⁷ kellemetlen<séget> érzést [Az „érzést” az áthúzott rész fölé írva.]

¹¹⁸ ül[/]em [Átírás.]

ugy érkeztem¹¹⁹ ki... és ujjolag tisztelni becsülni 's szeretni tanultam őt. – (de csupán¹²⁰ csak őt) És most a Jo Isten legyen mindnyájunkal szeretetekbe magamat ajálva
vagyok engedelmes léányok
E. Etelke

Sz. Király 14^{én}₈₅₇¹²¹ Április.

[címezés:]

Egressy Gábor

szeretet Apámnak

Kerepesi ut, 15, 17^{s szám})

Első emelet, 14 ajtó. Pesten

203. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

[Pest, 1857. április közepe]

[Elveszett.]

204. EGRESSY ETELKA – SZÜLEINEK

Pusztaszentkirály, 1857. április 29.

Kedves jó Szüleim!

A mult egész hét ugy szólva esőzéssel folyt le – 's oly kellemetlen benyomást okozott a kedélyekre sőt az egészségre is hogy mindnyájunknak lőn is¹²² már valami kis változása – hanem még ebben a tekintetben is el vagyunk látva – a mult hét elején jött ki valami Bukovinszky nevezetű orvos a kit S. bácsiék már régebben ismernek – 's igen értelmes – sőt a maga körében tudományos szakértő egyéniség is de¹²³ mint hogy köztünk legyen mondva (agg legényke már) – több¹²⁴ alkalommal¹²⁵ igen jól mulatjuk magunkat S. bácsi czélzó elmésségein, 's így kéznél lévén az orvos még ha akarnók sem adhatná elő magát olyas baj mi aggodalomra¹²⁶ csak távolról is okot adhatna. A napokban is¹²⁷ képzeljék és bámuljanak e nagy észbeli tehetségen „A Napkelet” (Vahot Lapja)¹²⁸ 16 számában ki jött néptalány meg fejtőjének engem tartanak – a többek közt ily kevésbé nagyszerű dolgok is történnek a nap alatt és Sz. Királyon. Hanem¹²⁹ mint hogy én nem vagyok előfizetője a fönt említett divatlapnak – jutalomra nem is számíthatok – – ó – ó – ő és a többi.

¹¹⁹ ültem <...> ugy érkeztem [Az „ugy érkeztem” az áthúzott szó fölé írva.]

¹²⁰ csupán [Emendálva.]

¹²¹ 14^{en} [Emendálva.]

¹²² lőn is [Beszúrás.]

¹²³ [/]e [Átírás.]

¹²⁴ t[/...] [Átírás.]

¹²⁵ alkalmak [Átírás.]

¹²⁶ aggodalom[/]a [Átírás.]

¹²⁷ is [Beszúrás.]

¹²⁸ (Vahot Lapja) [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹²⁹ [/]anem [Átírás.]

Vannak é nagy előkészületek ö Föls. elfogadására:¹³⁰ Kérésztmamáék¹³¹ nem jöttek még be? ha be jöttek adja tudtára¹³² Kedves Anyám hogy ha még lehetséges, – abonírozom magamat hozzájuk a Nagyhíd utcza ház egyik ablak zugába¹³³ a bevonulási alkalommal mint-hogy ha az idő engedi.. Szombaton 3^{án} mi is bevonulandunk a¹³⁴ dél utánni órákban... Itt ma reggel 5 órától kezdve mintegy hét fél 8 óráig olyan dörgés és szél hozta nagy zápor eső volt hogy mindnyáján fölriadtunk álmunkból de azért voltak akik ismét elaludtak – – – lecsüendesülvén az idő. Kedves jó Apám levelét mult¹³⁵ héten vettem – mély [...]ézzett¹³⁶ fogott el annak olvastára mennyit fáradozott értem Kedves jó Apám – de én – is igyekszem magamat annál méltóbbá¹³⁷ tételni Ked. Szüleim szeretetére vala – mint eddig ugy ezentul is. – S. bácsi véve az Ákos levelét – nem sokára válaszolt neki és ha jól tudom *nyomatékosan*. Zsiga bácsi mint léte mindnyájunkat érdekel – de Ked. Apám egyik levelében *sem* érinti – és így a hívők vagyunk hogy aggodalmon kívül jól érzi magát – beh sajnálom hogy E. G. urat „Béldi Pál”ban nem láthatám a személyzet számáról ítélve hatalmas darabnak kell lennie ezek a lapok itt még eddig igen¹³⁸ jelentéktelenül írnak¹³⁹ vagy jó formán mit sem írnak róla. De most hagyjuk a többit majd otthon lesz idő rá hogy el ne felejtsem e’ levelem át adója a S. bácsi volt kulcsárja lesz ki innen végképp elment – de még helyébe senki sincs. Ha lehet kérem Ked. Apám eszközöljön számára¹⁴⁰ egy színházi jegyett – v. adjon neki valamit mert bizony én nem adhattam neki semmit.¹⁴¹ Az öreg Simonnéniéknél is volt ez jó ideig ’s ott levén alkalma színházba járni azt¹⁴² hiszem most sem fog érte neheztelni ha elmehet..... most kezeiket csokolva

vagyok szerető ’s engedelmes léányuk
E. Etelke.

P. Sz. Király Ápril 29^{én}
857.

U. i. Hunczut ros z a Máli¹⁴³ tolla – azért engedelmet kérek.. Ked. jó Anyám be jo volna ha mantillám kész lenne mire bemegyünk – mit mond réá Ked. Apám??? én azt mondom Piti Piti –

[címzés:]

T. *Egressy Gábor* urnak
tisztelettel.

Kerepesi ut (15, 17 számú ház)

Első emelet 14^{dik} ajtó Pesten

¹³⁰ elfoga[.]ására [Átírás.]

¹³¹ [/]ér[/]sztmamáék [Átírás.]

¹³² tud[.]ra [Átírás.]

¹³³ zugá[.] [Átírás.]

¹³⁴ a [Beszúrás.]

¹³⁵ levelét <...> mult

¹³⁶ [A levélpapír szakadt.]

¹³⁷ méltóbbá [Emendálva.]

¹³⁸ eddig <...> igen

¹³⁹ [...] [Átírás.]

¹⁴⁰ számára [Emendálva.]

¹⁴¹ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

¹⁴² a[.] [Átírás.]

¹⁴³ [/]áli [Átírás.]

205. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

Pest, 1857. július 12.

Pest. Vasárnap délután, jul. 12. 857.

Kedves leányom!

El ne feledd a tárgyalást, mely mint tudod jul. 16-dikára van kitűzve. Köszönd meg azért nevünkben is Samuné ö Nagysága vendégszerető szívességét, és kérd meg, hogy téged a nevezett napra legyen szives beküldeni. Alig indultál el innen hazulról, még talán a Múzeumig sem értél, már itt volt Fáy Emmi, és szörnyen sajnálta hogy délelőtt nem jött hozzád. Gyászruhát venni jöttek be, mert bátyjok Márjássy László hirtelen meghalt. Üdvözlökd nevünkben¹⁴⁴ az egész – tisztelt rokonságot... Csókollak

E G
sk

[címezés:]

Egressy Etelke asszonynak

Laczháza felé

Pusztasz. Királyon

206. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pusztaszentkirály, 1857. július 16.

Pusztasz. Király 857
július – 16

Édes Gáborom!

Én a fogadással meg vagyok elégedve minden részről de azért nem akarok soká itt maradni, Samu a hólnap végén jön meg és Etel meg akarja várni. hogy miért majd¹⁴⁵ othon el mondom de te édes írjál nekem még itt¹⁴⁶ leszek vasárnap ted a postára hogy hétfőn¹⁴⁷ megkapjam mert a jövő hét elején én haza megyek Etel ma kapta meg leveled ha lehetne édes az ügyiről¹⁴⁸ írjál neki vala mit¹⁴⁹ hát Károly mit csinál bátyám anyám írjál róllak is valamit édes ez olj rossz tolv hogy alig tudok vele irni Etel¹⁵⁰ fürdik jól néz ki ujságot nem tudok irni de te nem is igen vágyol¹⁵¹ ez itteni hírek után isten álgyon meg Csókollak Etel is a kezeidet

Zsuzsika

¹⁴⁴ ne[...]/ben [Átírás.]

¹⁴⁵ [/]ajd [Átírás.]

¹⁴⁶ még *még* itt [A szóismétlés emendálva.]

¹⁴⁷ hétfő->ön

¹⁴⁸ ügyiről [Emendálva.]

¹⁴⁹ [/]it [Átírás.]

¹⁵⁰ irni <...> Etel

¹⁵¹ vágyol [Emendálva.]

[címezés]
T. Egressy Gábor
urnak tisztelettel
Kerepesi út 14, 17 szám
Pesten¹⁵²

207. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1857. július 17.

Pest, július 17. 1857.

Édes Zsuzsikám!

Simon ezt a levelet tegnap reggel 8 ora után küldte, az az akkor hozták hozzám, én tehát nem mehettem hozzá reggel, jelenteni neki hogy nem vagyok itthon, hanem délután voltam nála. Azt mondja nem baj hogy Etelke itthon nem volt, mert a becsomózás megtörtént, hanem baj lenne ha Etelka az Augusztus 16-dikára kitüzött tárgyalásról elmaradna, a mennyiben az a szóbeli tárgyalás¹⁵³ jegyző könyve még¹⁵⁴ nincs aláírva, azt azonban ugyanaznap is aláírhatja, de én azt hiszem, jobb lesz előbb megtenni. Annak a gazembernek is alá kell még írnia, s az a furcsa, hogy a végzésben melyet Simonnak küldtek, olyan formán van ez velünk¹⁵⁵ tudatva, mintha mi tartoznánk gondoskodni róla, hogy az a gazfi is alá írja. Simon tehát folyamodik a törvényszékhez, hogy az aláíratást¹⁵⁶ eszközölje nála, ott a hol van, azaz Szadán.

Édes a mint elmentél, az nap délután Telepi Károly engem meglátogatott; azt hitte hogy te is itthon vagy. Én aztán más napra, az az tegnapra meghívtam őt ebédre Tóth Somával mint gyermekkori pajtásával együtt. Sokat beszélt Olaszországi tapasztalásairól s kalandjairól. Ugy találom hogy külsőleg nem sokat változott, csupán emberedett egy kissé. Az ö¹⁵⁷ saját családi dolgairól is beszélgettünk, a mienkről azonban semmi szó nem volt.¹⁵⁸ Két¹⁵⁹ képe kiállításával még mindig el van foglalva, mert rámaikat kellett csináltatnia; hanem ma vagy holnap alkalmasint elutazik Nagyorosziba, hol munka¹⁶⁰ vár rá. Mikor jön vissza nem tudom, csak azt tudom hogy képei¹⁶¹ nem lesznek¹⁶² előbb kiállítva¹⁶³ a műtárlatban mint Augustus 16.dikán.¹⁶⁴

Hát te édes, hogy találod magadat ott azon a jó Pusztai levegőn?. Meghizott-e már a lányom? Ha lehet fürödjetek minél többször. Van-e ott olly forráság mint itt? Most kéri

¹⁵² [A címezés Egressy Etelka kézírása.]

¹⁵³ tárgyalás [Emendálva.]

¹⁵⁴ még [Beszúrás.]

¹⁵⁵ [...]ünk [Átírás.]

¹⁵⁶ aláíratást [Emendálva.]

¹⁵⁷ Az ő [Beszúrás.]

¹⁵⁸ volt, [Az írásjel átírva.]

¹⁵⁹ volt. <A> két [Átírás.]

¹⁶⁰ munk[.] [Átírás.]

¹⁶¹ képei<t>

¹⁶² nem <fogják> lesznek [A „lesznek” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁶³ kiállit[.] [Átírás.]

¹⁶⁴ 15.dikán [Átírás.]

Bovánkovicsék a jegyeiteket; azt irtam neki hogy használhatják, kivéve a Carrion fellépteit, mint hogy ekkor mindig el vannak foglalva; de Horvátné bizony még eddig nem foglalta el, hanem hónapra talán elfoglalja, mert a borbély lesz; sokáig szándékoztok-e kinn maradni? Én még eddig csak megvolnék, de nem hiszem hogy sokáig kiálljam ilyen állapotban. Anyáddal még azóta nem találkoztam. Bátyád már megint nyugtalan kezd lenni, azt mondja hogy az ő *köszvényének* más fürdő kell, ott ő ki nem gyógyul, pedig mindig javul, csak hogy persze nagyon lassan, a mi nagyon természetes.

Samuné kezeit csókolom, a rokonságot üdvözlöm benneteket pedig csókollak¹⁶⁵

E Gábor
sk

Ide zárok 2 pftot.¹⁶⁶

[boríték:]

Egressy Gábor nőnek

Laczháza felé

Pusztá SzentKirályon

208. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pusztaszentkirály, 1857. augusztus 4.

Kedves jó Anyám!

Én nem leszek oka ha Kedves Apám meg neheztel rám¹⁶⁷ a miért el utazása előtt nem¹⁶⁸ bucsuzhattam el tőle – Samu bácsi azt mondta hogy¹⁶⁹ Kedves Apám nem ohajt látni mielőtt elmenne – ő meg kérdezte, én ugyan¹⁷⁰ váltig mondtam hogy szeretném látni Kedves Apámat (küldene be) de ő arra azt felelte örülj hogy itt lehetsz hogy Pesten nem aszalodól – de már most az¹⁷¹ a kérdés¹⁷² hogy én mit mondanék rá – és Keresztmamáéknál szóval Kedves Apámnak határozottabban kellett volna szólni S. bácsi előtt hogy mikorra akarja h. haza menjek – mert már most én neki többet nem mondhatok mert¹⁷³ azt hiszi majd hogy meg untam magam 's minden áron haza akarok menni a miben (köztünk legyen mondva tán igaza is van). Béláék is alkalmasint e' hét végével fognak be menni. Azért Kedves szülőim ha még¹⁷⁴ jelen soraim t. i. Ked. Apámat is hon érnék határozottan és okadatolva¹⁷⁵ kell írni ha azt akarják hogy haza menjek – Simonról álmodtam az éjjel nem történt e' valami ügyem-

¹⁶⁵ mindig javul, csakhogy [...] E Gábor sk [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁶⁶ Ide zárok 2 pftot. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹⁶⁷ rám [Beszúrás.]

¹⁶⁸ előtt <el> nem

¹⁶⁹ [...] [Átírás.]

¹⁷⁰ ugyan [Beszúrás.]

¹⁷¹ [...] [Átírás.]

¹⁷² kérdés [Emendálva.]

¹⁷³ [...] [rt]

¹⁷⁴ meg [Emendálva.]

¹⁷⁵ és <...> okadatolva

ben? – – Kedves jó Anyám írjon mielőbb. Ákos is e' napokban írt S. bácsinak beteg volt szegényke úgy meg sírattam – hát Árpád¹⁷⁶ egészséges é 's Zsiga bácsiék nagymama hogy vannak?

oly nyugtalan vagyok már itt most már semmi dolgom a Gallért meg vartam sőt Máli Idának is minden félét elkészítettem már –

És most mielőbbi sorait várva kezeit csokolja szerető leánya E. Etelke

E' sorokat meg nem említve szépen és okosan várom soraikat Ked. Apám v.

Anyámnak – kezeit csokolja Etelke

Augusztus 4^{én}
857.

P. sz. Király.

Máli és Idának 2 pár olyan keztyűt mint az enyém nem rendelt é. Ked. Anyám *rendeljen*.¹⁷⁷

[címzés:]

T. *Egressy Gáborné* Asszonyságnak

tisztelettel

Kerepesi ut (15.) 17 szám Pesten

209. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pécel, 1857. augusztus [12.]

Szeretet Kedves Apám!

Szerencsésen megérkezve – már Feriékét hon nem találtuk csak Keresztmamát ki már délre várt 's e' miatt délután¹⁷⁸ 2 óra tájban ebédelt. Hétfőn lesz a Nevenapja mire a Gombaiakat az az a rokonságot is¹⁷⁹ várják. Tegnap voltak itt Fáy Bélák is – 's ők lesznek oly szivesek e' pár sort kézbesíteni – mi pedig kedden délután¹⁸⁰ leszünk bemenendők – 's ha lehetséges lenne úgy szeretnék Keresztmamáék hogy még az nap vissza is jöjjünk.

Kedves Apám esedezem alássan adjon Nagymamának pár forintot hogy Keresztmamának egy magyar főkötőt készíthessen nevenapjára – úgy is igen vágya rá hogy nagymamától bírhatna valami emléket még a tavasszal említette hogy szeretné ha neki Nagymama egy kis magyar főkötőt készítne 's ő majd meg téríti a költségeket – na de hiszen nem kerül az sokba csekélység az egész azt hiszem; különben hiszen meg mondja Nagymama legjobban – azért kérem Kedves Atyuskám ne sajnálja e' kis áldozatot éretők, 's ne tagadja meg alázatos kérését drága¹⁸¹ (aranyos) leányzójának – és Pénteken a heti vásárosoktól ki küldhetné Nagymama – Nálam az én szobámban, – vagy júlisnak lesz valami kis katulyája mibe bele pakolják – oly

¹⁷⁶ Árpád [Emendálva.]

¹⁷⁷ Máli és Idának 2 pár olyan keztyűt mint az enyém nem rendelt é. Ked. Anyám *rendeljen*. [A levélpapír tejére írva.]

¹⁷⁸ délután [Emendálva.]

¹⁷⁹ is [Beszúrás.]

¹⁸⁰ délután [Emendálva.]

¹⁸¹ (drága [A nyitó zárójel emendálva.]

fölséges ez az itteni¹⁸² fürdő és fürdőhely hogy ezt leírni nem lehet. Kedves Anyám szegény mióta itt vagyunk mindig változása van mondtam hogy vigyázzon magára főleg a gyümölcs evéssel – de hiába a szíves kínálásnak bajos ellent állni. Nekem is némi kis oldal fájásaim vannak de azt hiszem a fürdő segít rajtam is párszori használat után egész¹⁸³ Herkulesi¹⁸⁴ erővel bírandok. Bár Kedves Apám is kijöhetne legalább a névnapra.. Főn említetteteket figyelmébe ajánlva szeretet Kedves Apámnak

vagyok kezeit csokolva Ked. Anyámmal együtt
szerető leánya E. G. Etelke

Pest) Péczel Aug. Szerda¹⁸⁵ 857

[címezés:]

T. Egressy Gábor urnak

tisztelettel

Kerepesi ut 15, 17 szám

14^{dik} ajtó Pesten

210. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pécel, 1857. augusztus 15.

Péczel Aug 15^{én}¹⁸⁶
857.

Kedves jó Apám!

Feri képtelen magának annyi időt venni hogy Ked. Apámat¹⁸⁷ soraival meg keresse, azért engem szólított fel réa miszerint ha dolgait akként intézhetné Ked. Apám¹⁸⁸ hogy Hétfőn¹⁸⁹ estére kijöhetne igen szívesen venné, nem csak ő hanem hát az egész család – annyival is inkább minthogy több igen zseniális egyéniségeket¹⁹⁰ vél együvé hozhatni 's Ilona estvéjét igen kedélyesen megülhetni... A kijövetelre nézve pedig másként nem lehet intézkedni – mint, először: vagy, még holnap küldjön választ¹⁹¹ Ked. Apám az iránt hogy jöhet é vagy sem? – – mert¹⁹² ha Feri annak idejében kap választ, – úgy ő be küldi Apám és Kajdácsiért az alkalmatosságot – mert meg kell jegyeznem hogy az ide mellékelt Kajdácsinak szóló néhány sorokat Ked. Apám legyen szíves neki kézbesíteni a Kalap utczára menő sarokházban, Füszer kereskedés is¹⁹³ úgy a sarkon ugyan azon házban – 2szor pedig hogy el ne feledjem

¹⁸² itten [Emendálva.]

¹⁸³ után <.> egész

¹⁸⁴ Herkulesi [Az ékezet áthúzva.]

¹⁸⁵ Aug. <Kedd> Szerda

¹⁸⁶ 15^{én} [Emendálva.]

¹⁸⁷ Apámat [Az „-at” beszúrva.]

¹⁸⁸ Ked. Apám [Beszúrás.]

¹⁸⁹ [/]étfőn [Átírás.]

¹⁹⁰ egyéniségeket [Emendálva.]

¹⁹¹ választ [Emendálva.]

¹⁹² sem? – – <akor pedig, ahhoz az ...> mert

¹⁹³ is [Beszúrás.]

így lehetne még a kijövetelt intézni t. i. a Szolnoki vonattal Üllőig menni és ott¹⁹⁴ aztán kocsit fogadva át jönni hozzánk mi abban az esetben¹⁹⁵ ha választ holnap estig nem kapnánk Ked. Apámtól, de hogy ha Ked. Apám nem jöhetne is mit Feri is mindnyájan igen sajnálnánk azért¹⁹⁶ e Kajdácsynak szóló czédulát legyen szíves kézbesíteni 's egyuttal elmondani neki mily módon jöhet ki... Addig is kezeit csokolva várjuk 's¹⁹⁷ hogy az estély nagyobbbszerű legyen ohajtanok jelenlételét Ked. Apámnak – különösen léánya Etelka

Kedves Apám a¹⁹⁸ grof Ráday Lovásza holnap hihetőleg hétfőn délelőtt jö ki azért ha attól üzzenhetne a kijövetelre nézve valamit úgy Feri Üllőre¹⁹⁹ elküldené az alkalmatosságot de természetesen tudatni kéne vele hogy mintegy mely idő tájban érne a vonat oda és mikora küldhetné a kocsit ezekre áadandó²⁰⁰ választát várva mielőbb kezeit csokolom

Léánya E. Etelke.

U. i. Seraglio nevő török dohányt ha ki hozhatna Feri részére Ked. Apám vagy ha ki nem jöhetne kiküldeni szíveskedjék...

211. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagyvárad, 1857. szeptember 20.

N. Várad. Sept. 20. 1857.

Édes jó Annyokom!

Szerencsésen itt vagyok. Egyéb baj nem történt velem az uton, mint hogy feldőlünk; de ne ijedjete meg, mert mint látjátok még megvagyok, s ép egészségben – hála Istennek! A Szolnoki vasuton egy mérnök ismerősöm akadt, ki a tiszai vaspályán működik, ennek eszközésével TörökszentMiklóson vas pályára jutottam, s azon jöttem Püspökig,²⁰¹ csakhogy oda estve hetedfél orakor értünk, s míg egy paraszt kocsira felpakoltunk estve lett. Ez a gazember kocsis, nem az országuton hozott bennünket, hanem mindenütt a pálya mellett, s így történt, hogy mikor egy nagy földhányáson át akartunk menni: feldőlünk; én szerencsésen még elég jókor leugrottam a kocsiról, azért nem lett egyéb bajom mint hogy a cipőm repedt szét. Egy debreczeni²⁰² tanárral utaztam, és Kővári Lászlóval Kolosvárról, kinek neje a kocsin ült mikor felborult, de ennek sincs semmi baja. Kilencz óra volt estve mikor helyre vergődtünk. Itt épen a játékot végezték. Molnár szívesen fogadott, nejével és anyósával²⁰³ együtt. Holnap játszom Leart, aztán Kedden Keant, s így tovább. A szinpad parányi, a²⁰⁴ díszlet rongyos, silány; a Sas fogadóban van felállítva.²⁰⁵ Én is itt vagyok szállva. Valameny-

¹⁹⁴ [../] [Átírás.]

¹⁹⁵ estben [Emendálva.]

¹⁹⁶ sajnálnánk <meg> azért [Az „azért” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁹⁷ 's [Beszúrás.]

¹⁹⁸ Apám <.> a

¹⁹⁹ Feri <...> Üllőre

²⁰⁰ ándó [Emendálva.]

²⁰¹ Püspökiig [Emendálva.]

²⁰² de./reczeni [Átírás.]

²⁰³ any./sával [Átírás.]

²⁰⁴ a [Beszúrás.]

²⁰⁵ felállítva [Emendálva.]

nyi²⁰⁶ zártszék el van foglalva mind a nyolcz előadásra.²⁰⁷ Beh pompásan bepakoltad a holmit édes annyukom, csókolom a kezeidet; csakhogy a lábaid meg ne bánták legyen a sok állást és fáradságot. Most még semmi ujságot nem tudok egyebet, csak hogy tegnap kissé meg is áztunk; a kalapom tönkre ment; s itt olly hideg van mint decemberben. A náthám azonban szerencsésen elmúlt.

Most Isten veletek! Csókollak mindnyájatokat, Károlyt is üdvözlöm

E Gábor
sk

Irjatok!

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Nemzeti Színháznál

Pesten

212. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagyvárad, 1857. szeptember 25.

N Várad, Sept. 25. 1857.

Édes Zsuzsikám!

Ez már a második levél, melyet neked innen írok. Már négyet játsztam, tele házak mellett. Ma pihenek. Rekedtségem és náthám elmúlt, az az hogy a náthámnak van még egy kis maradványa, de az nem baj. Négy roppant szerepet (Lear, Kean, Czár, Hamlet) egymás után olly hatalmas erővel játsztam el, hogy a mellem meg sem érzi. Hanem a kedélye az embernek még is eltikkad. A társaság gyenge, de szorgalmas. Mindnyájan szeretnek. Tegnap kaptam Csabainétól is levelet Debreczenből mellyben meghív oda. Válaszoltam hogy megyek, s 3-dikán²⁰⁸ Szombaton lépek ott²⁰⁹ fel először. De másfelől azt hallom, hogy a Debreczeniek annyira gyűlölik ezeket a Csabaiékat, hogy még a Priell Cornelia vendéggjátékaira sem mentek be, kit pedig ott nagyon szeretnek különben. A városban itt egyetlen ismerősöm sincs, e szerint sehol sem voltam. Épen mára hívott meg Molnárnak egy rokona ebédre;²¹⁰ mert Molnár ide való. Irjatok. Én itt Oct. 1sején játszom utolsót, s másnap megyek Debrecenbe. Kiváltottad-e a billikomokat? Nincs-e bajotok? Ákos irt-e már? Csernovics itt volt egy nap, találkoztam vele, s azt mondta, hogy a jövő évben Aradra kell mennem vendég szerepekre, majd eligazítja ő.

Isten veletek! csókollak

E Gábor
sk

²⁰⁶ szállva. <A> Valamennyi

²⁰⁷ előadás[/]a [Átírás.]

²⁰⁸ [/]-dikán [Átírás.]

²⁰⁹ ott [Beszúrás.]

²¹⁰ rokona <a> ebédre [Emendálva.]

U. i. Oct. 7dikén v. 8dikán honn leszek; több levelet tölem ne várjatok.²¹¹

[címzés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Kerepesi út, Kühtreiberház

Pesten.

213. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1857. szeptember 25.

pest Sep 25 – 1857

Édes Gáborom!

Leveled meg kapván de bizony megijjettem és még mindég félek is eszembe jutott szegény Berényi ö is a kocsibóli²¹² kiugrás miatt halt meg és neked ez eszedbe nem jutott akkor tudom, ird meg hogy fogadtak²¹³ én is ujságul irom Komlóssy Ida tegnap esküdött meg Kövérrel Hollósy volt az öröm anya mindezt az ujságból tudom mert igen nagy csendességbe ment végbe²¹⁴ nekünk pedig vendégünk van aznaptól fogva hogy elmentél *Megygyaszszay Pál* ez a fiatal pap növendék és rokon kit meg hívtál hogy ha vissza megy Patakra hozzánk száljon el is jött a Táci²¹⁵ papnéval fiával és testvérjével²¹⁶ igen derék tisztos család nagyon hívtak szüretre hogy kivisznek magukkal mert magok kocsian voltak ugy látszik igen jól birják magokat sajnálom de nem mehetek mert bizony édes a lábomra mióta elmentél²¹⁷ nem tudok álni és most is az ágyból írok mert bókay rám ijesztett szóval bizony nem jó lábon állok de reményelem hogy mire meg jössz már meggyógyulva lesz ez tehát az első dolog a budai dolgot Károly elvégezte itthon van minden E.... és K... bódlogok.²¹⁸ Samu is irt hogy Etel mennyen ki a szüretre házi²¹⁹ kisaszszonynak mert Póli Körösön maradt és Etelre²²⁰ szükség van de most bizony nem mehet és nem is akart mire az én lábfájásom legjobb ok volt és így igaz marad hogy minden rosban van egy kis jó, de azt is hiszem hogy²²¹ Samunak nem eset jól és most már csak nagy nehesztelés ne legyen belölle és Ákosra is ki ne terjedgyen ez a fiu még mindég nem irt egy betüt sem engem ez is nyugtalanit hogy hát ha beteg Szólld²²² én²²³ mindég tünödöm hol egyikért hol másikért,

²¹¹ U.i. Oct. 7dikén v. 8dikán honn leszek; több levelet tölem ne várjatok. [A főszövegre merőlegesen, a levél-papír bal szélére írva.]

²¹² k./csibóli [Átírás.]

²¹³ fogdgtak [Átírás; emendálva.]

²¹⁴ ment <férhez> végbe

²¹⁵ Táci./ [Átírás.]

²¹⁶ testvérjével [Emendálva.]

²¹⁷ elmentél [Emendálva.]

²¹⁸ bódlogok [Átírás.]

²¹⁹ szüretre <...> házi

²²⁰ ./telre [Átírás.]

²²¹ hiszem <...> hogy

²²² S./ólld [Átírás.]

²²³ en [Emendálva.]

Bókay tegnap hogy itt vólt mondá hogy az öreg Szücsnével kint vólt bátyámat meglátogatni mert látni akarta bátyámat és 100 pengőt adott neki segéljt²²⁴ a gróf²²⁵ is kin vólt nálla hal- lom hogy feleki és több színészek is 80 pengőt vittek neki de bokay azt mondja a kölcség²²⁶ mind²²⁷ hiába mert már jobban soha nem lesz ő most is mondja és monta is mit én is hiszek mert a bizon most is oljan²²⁸ mint ez elö 3 hólnappal vólt. ez már most elég is legyen²²⁹ mondaná maga ha itthon vólna mire én is ezt mondom hogy elég biza e levélbe²³⁰ és be- szélj²³¹ okosabbat igen de mit hát²³² hogy a kis zöld köpenyegedet be nem pakoltam ez igen okos dolog let vólna mit ugy akarok jóvá tenni hogy Kocsis a napokba megyen Debrecenbe vásárra és meg kérem hogy vigye el és Farkaséknak adja által hogyha már Váradon nem le- hetne is használnod jó lenne debrecenbe azért édes majd keresd meg ott mert itt is igen hi- degek reggel és estve A Sajtóba miskólczról jött a te cikkedre hogy ki hagyta belölle némely dolgokat például hogy érted poharat ki köszöntött és te is kiért Végre pedig az ifjuság körbe fogot és Zene szóval végig az utcára kísérték lakásodra most pedig már igazán elég az írás mert²³³ én is kísérlek édes gondolatomba mindég most isten álgyon Csókollak Etel²³⁴ árpád Károlj csókolják kezedett

E – Zsuzsika

214. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagyvárad, 1857. szeptember 28.

NagyVárad Sept. 28. 1857.

Édes Zsuzsikám!

Csabayék és Láng Debreczenből azt írják nekem épen ma, hogy itt a vásár fő napjai lesznek azok, melyekre én föllépteimet kitűztem, az az Szombat és Vasárnap, Octob 3-dika és 4dike; s hogy ök e napokon semmi vendéggel nem osztozhatnak, miután magok erejével is tele házakat csinálhatnak, – hanem írják, hogy menjek s játszam nekik vásár után.

Ez most engem igen nagy zavarba hozott, s nem tehetek egyebet, mint itt toldom meg vendéjátékaimat kettővel, az az 8 helyett játszom tizet, s három négy napot még így is el kell vesztegetnem. Ez a legkomiszabb dolog a debreczeniektől, mert ha én ezt Pesten tu- dom, akkor nem vettem volna ki húsz napot erre az egy utra. Tehát²³⁵ Szombaton és vasár- nap még itt játszom (3,²³⁶ és 4-dikén). Hétfőn ugyan átmehetnék Debreczenbe hogy Ked- den egyszer játszam, de ugyan mondd: érdemes-e ezért az egyetlen játékért oda fáradni, le s

²²⁴ segéljt [Emendálva.]

²²⁵ [/]róf [Átírás.]

²²⁶ mondja a a kölcség [A szóismétlés emendálva.]

²²⁷ minz [Átírás.]

²²⁸ olja [Emendálva.]

²²⁹ lenyen [Emendálva.]

²³⁰ e vélbe [Emendálva.]

²³¹ beszélj [Emendálva.]

²³² mit <... ..> hát

²³³ [/]ert [Átírás.]

²³⁴ mtel [Átírás.]

²³⁵ utra. <Hétfőn> Tehát

²³⁶ [/] [Átírás.]

fel pakolódni? Igazán nem tudom hogy menjek-e oda, vagy egyenesen haza induljak innen Hétfőn. Ha a zöld köpenyt elküldted csakugyan: akkor az a másik vásárig aligha ott nem marad Farkaséknál; hanem majd megirom hogy küldjék vissza.

Engem itt édes nagyon kitüntettek, a mennyiben mindig tele ház előtt játszom, s bokré-
ták és koszorukkal halmoznak el.... Szalag azonban nincs rajtok az „enyimek” számára.

Nem híjába hogy Pénteken indultam édes!²³⁷ lássd már ez a második baj, mi utamban ért.

Csak képzeld mire vetettem a fejemet! Kivánatra Arenában játsztam egyet tegnap: Brankovicsot. Igen de *lámpa világnál*, és igen díszes arenában, s mi több fényes közönség előtt. Az idő szerencsére igen kedvező volt, mert különben tartottam a meghüléstől.

Tehát Isten veletek! most már csakugyan nem írok innen többet. Csókkollak

E Gábor
sk

[címezés:]

Egressy Gáborné

asszonynak

a Nemzeti Színháznál Pesten

215. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1857. kora ősz]

[Elveszett.]

216. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

Lázně Bohdaneč, 1857. október 16.

Bogdanetz, Octob. 16. 1857.

Szeretett kedves apám!

Alig hogy visszanyertem újra erőm és egészségemet, – mit különösen a prágai gőzfürdőknél köszönhetek, – a miért századomhoz is csatlakoztam, s mellyet négy heti ott létünk alatt folyton használnom kellett; most már ismét nagyobbban is nagyobb és nehezebb teher nyomja vállaimat, – mert egy szakasz van kezemre bízva, mellynek legalább is kétharmada a századból a legrendetlenebb és legerkölcstelenebb emberekből áll. – Ezen rövid idő alatt is mióta velük vagyok – egy korhely vitéz, kit hanyagsága s egyéb hibái²³⁸ miatt már nehányszor kelle amugy huszárosan ránczba szednem: két pisztollyal lesett reám a lakásom kertje kerítésénél; – engem azonban egy másik becsületes közvitézem eleve értesített, hogy ha élni akarok mentsem meg magamat: – „Bizonyosan, hogy meg is mentem” – mondtam –, mert azonnal kardot kötöttem, s míg a lesben állott madárnak ideje lett volna²³⁹ felhuzni s reám sütni fegyverét: addig már régen megragadtam karjait s hevenyébe jól földhöz teremtve

²³⁷ edes [Emendálva.]

²³⁸ hibái [Emendálva.]

²³⁹ lett <.> volna

fegyvertelenné tettem. – Ezután kapitányom elé kísérve: ráadásul arra mit tőlem kapott: még 30 bottal lett megbüntetve ő kigyelme és más szakaszhoz tétetett át. – Minthogy pedig az illynemű büntetés olly merénylethez igen csekély, – s mert kapitányunk más részről igen gyöngye ember: azért nálunk az egyes szigorú előljárók élete ellen való merényletek csak nem napirenden vannak. –

Most pedig kedves apám miután tapasztalom, hogy szerzett katonai ügyességemet, s mindent fölálldozó készségemet s jóakaratomat mindig csak nagyobb és nehezebb föladatak kivitelére – (s még is mind e mellett *jutalmazatlan*) használják föl, – a míg talán majd erőm kedvem és még fiatalságom is egészen elhagyna, azért föltettem magamban, hogy miután még e télen a pardubitz-i iskolába vagyok ismét rendelve: tehát a tavaszig még türelemmel és újabb megfeszítésével szorgalmamnak fogok várakozni; – de azontul; kivált ha sikertelen lesz minden igyekezetem – ha Isten tudja mi lennék is – mellőzve szolgálni még csak egy pillanatig sem akarok. – S esedezem szeretett apámhoz, hogy ha állomásomat, bár mi lenne is addig tudtomra adná; – én mindenre kész vagyok, mit édes apám jövőmre nézve jónak gondol. – A gazdászatot talán pár évi szorgalommal végezhetném – Hiszem, hogy Samu bátyám is elősegítőm lenne valamiben. –

November elsőjén megyek Pardubiczba, s csak kérem és esedezem még kedves apámhoz, hogy ott létem alatt ne vonja meg tőlem lehető segélyét, hogy itt-ott ne kelljen magamat szégyen szemmel visszavonnom társaimtól, – miután még is csak van reményem az egy Istenben, hogy annyi fáradozásom elvégre is – nem fog jutalmazatlan maradni. –

Ezerszer ölelem s csókolom kedves jó anyámat – Etelt – Árpádot,²⁴⁰ – Nagymamával és Zsiga bátyámmal együtt. – Árpádnak pedig addig is míg igen kedvesen vett soraira válszólnék: szivemből köszönöm testvéri megemlékezését. –

Te pedig jó Etelkém mit se busulj, mert Telepy Károly cziprus lombokat készül hozni Rómából a visszatérésével számodra –

Most pedig maradok szeretett édes apámnak holtomig hálás fia

Egressy Ákos

217. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1857. december 19.

Szeretet Kedves testvérem!

Barátod Mészöly hiven kézbesíté küldeményidet, hanem kár volt haza küldened azon magyar könyveket hiszen azok úgy is a tieid, egyébiránt itthon még biztosabban az marad, ugyé bár? –

Végtelenül sajnáltuk hogy épp oly kellemetlen idő tájban jött hozzánk barátod, midőn Szülőink²⁴¹ mind ketten feküdtek sőt még Julis is – csupán én voltam ép egészségben hála Istennek s ápolhattam őket, Ked. Apám ugyan már csak a pamlagon feküdt mint lábbadozó, de még is – nem fogadhattuk őt oly megelőző vendég szeretettel mint talán várta v. várhatta volna s méltán; miután elment jutott eszünkbe az²⁴² is, hogy legalább a Színházba jegyeink

²⁴⁰ Árpádot [Emendálva.]

²⁴¹ Szülőink [Beszúrás.]

²⁴² [/]z [Átírás.]

egyikét²⁴³ ajánlhattuk²⁴⁴ volna föl neki, – na de hiába a jó gondolatok mind későn jöttek, már róla nem tehetünk – meg lehet hogy egy alkalommal még kipotolhatjuk majd, mit most elmulasztánk. Samu bácsi éppen²⁴⁵ nálunk volt midőn barátod fölkeresett, ők most e’ telet itt – Pesten töltendik már közel egy holnapja lesz hogy bent vannak.

Hosszas hallgatásod, tökéletesen megerősíték azon hitünket²⁴⁶ hogy haza jössz az ünnepekre, meg akarván lepni bennünket, Kedves Apám különösen állítja miszerint előérzete sugja hazajöveteledet, azért tehát ha lehetséges jer és, lepj meg bennünket ugy is sok beszélni valam van – mit leírni sok volna ’s e’²⁴⁷ levélre nem is bízhatom; el nem bírná nagyon fontos. – – –²⁴⁸ Samu bácsiék is itt bent levén sokat lehetne jövődre nézve most határozni én azt hiszem; szóval mindnyájan igen örvidenénk (meg sugom) itthon látva „Téged”.

Szegény Árpádunkat aligha be nem sorozzák a tavasszal, most miután már kissé komolyabban kezdi magát viselni – ugy sajnálom, ’s ő is igen fél az Isten adta. Zsiga bácsi is haza jött már a fürdőből de a helyett hogy jobban volna még rosszabbul van – már nem is igen beszél, minthogy újra érte a szél különösen a nyelvét, beh meg örülne szegény ha láthatna még *egyszer – valamint szegény Nagymama* is a sok bú gond meg viselték őt is kissé testben lélekben. – Ügyemről annyit írhatok, hogy miután Ő felségéhez folyamodtam mintha²⁴⁹ mozgatnák²⁵⁰ már egy keveset. Róllam²⁵¹ többet, majd ha haza²⁵² jössz – remélem nem hagysz csalódni bennünket ugyé bár? – –

Kedves Szülőink már hála Istennek egészségesek, de még nem is mondtam, hogy Nádhalázzok²⁵³ volt hidegleléssel,²⁵⁴ velem együtt melyhez hasonlót kívánunk Neked is, ’s a *bajuszos* meglepetést ohajt várjuk de titokba – – perszé – csak.²⁵⁵ – leginkább²⁵⁶ pedig az, ki Szülőinkel együtt ezerszer meg

millioszor csokol szerető
testvéred E. G. Etelke

Pest Dec 19^{én}
857

²⁴³ egyiket [Emendálva.]

²⁴⁴ egyikét <ket> ajánlhattuk

²⁴⁵ éppen [Az ékezet áthúзва.]

²⁴⁶ hitünk[.] [Átírás.]

²⁴⁷ e’ [Beszúrás.]

²⁴⁸ el nem bírná nagyon fontos. – – – [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²⁴⁹ min[/]ha [Átírás.]

²⁵⁰ mozgatná<n>k

²⁵¹ [/]óllam [Átírás.]

²⁵² ha <hiszem> haza

²⁵³ Nádhalázzok [Emendálva.]

²⁵⁴ de még nem is mondtam, hogy Nádhalázzok volt hidegleléssel [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²⁵⁵ de titokba – – perszé – csak. [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²⁵⁶ [../]inkább [Átírás.]

218. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1858. január 24.

Szabadka,¹ jan. 24. 1858

Édes Zsuzsikám!

A pénteki nap még eddig nem hozott semmi bajt, mert szerencsésen megérkeztem. Ugyan jó volt hogy bundákkal úgy el voltam látva, mert utazásom egész napján rendkívül hideg volt, mit azonban csupán az orrom sejtett, minthogy azt el nem dughattam. A kis Paulay jött elém Szegedre, hanem úgy elkésett, hogy én már egy más kocsit akartam fogadni mikor megjött. Tegnap léptem fel először Hamletben. Igen jól fogadtak. Közönség közép számmal² volt. Az általános pénz szükség itt is érezhető,³ hiába! Ma egész napom a látogatásokkal telt el; hála Istennek hogy tul vagyok rajta nagy részben, mert holnapra csak kettő maradt. Holnap a⁴ színház javára bált adnak, tehát játék nem lesz. Kedden Brankovicsot⁵ játszom. Ismétlésekért itt sem örömet fizetnek, mint mindenütt, azért tartok tőle, hogy a régi darabokra nem lesz jövedelem, mit azonban inkább⁶ a hire miatt, restellek. Különben mondom hogy az első házak, és régi jó barátim igen lelkesen fogadtak. Az itteni színházi választmány ma⁷ gyűlésébe is meghívott, hol az én tanácsomat s észrevételeimet is kikérték. A színház jövődő szervezetéről volt a szó. Négy ezer pforint ismét alá van írva a jövő évszakra, s még több is lesz. Tegnap i játékom a Katona tiszteket szörnyen elragadta; e⁸ poszlovenszki lovasok mindenfelé magasztalnak. Ugy hiszem, hogy itt 3-dikán játszom utolsót, és 5-dikén indulok Aradra. A vendégeskedés – az az a dárídó mindjárt megérkezésemkor megkezdődött; a Lovagias Szucsics Béla kezdte meg a sort, aztán tegnap Czorda Felix folytatta, ma bizonyos Vukovics. De ne félj édes! nincs semmi bajom; a torkom jobban van, bár még nem egészen; olajat csupán játék alatt kell használnom egypár cseppet; különben hango és mellem soha sem volt erősebb és tisztább mint most. A sár cipőmet szerencsésen hon feledém, s itt leszek kénytelen mást venni. A színház itt rettentő hideg.

Most Isten veletek! írj édes sokat és mindenféle ujságot; hogy van bátyád és Lendvay?

csókollak

E Gábor⁹

sk

¹ <Pe> Szabadka² számmal [Emendálva.]³ erezhető [Emendálva.]⁴ a [Beszúrás.]⁵ Brankovicsot [Az „r” beszúrva.]⁶ azonban <sup> inkább⁷ me [Átírás.]⁸ a [Átírás.]⁹ gábor [Átírás.]

[címzés:]

Egressy Gáborné asszonynak.

Kerepesi ut 17^{dik} szám,

Pesten

219. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1858. január 29.

Édes¹⁰ Gáborom, szerencsés meg érkeztednek örvendem de a sok dárídótól féltelek nem azért mintha nem tudnál magadra vigyázni de az alkalom tolvajt csinál – itthon sok a zavar a szerecsenn (Aldridge)¹¹ még el nem jött azért Rubinstánott¹² még kétczer léptette föl a grof Édes Gózon tegnap itt vólt és kért töllem két darabot mit ugymond hogy nállam hagyta neki által adandót azért írjál hogy mik azok hogy tudassam velle, mikor reggel¹³ a szobádba megyek meglátom ott a sár¹⁴ czipöt el szörnyüködtem mint a milliomos palócz mikor az árkot meg látta a szekér előtt de ugyi nem vólt baj ott vólt a bunda zsák de most csak te is mond el hogy hé a bunda a bunda mert¹⁵ a nagy¹⁶ bunda bizony 105 f pp ez édes szerintem isten-telenség

Kérdeed hogy van bátyám és lendvay mind kettő a legrosszszabbul job vólna ha már a sok földi kínokat a sirba pihenhetnék ki mind ketten bátyámat¹⁷ a napokba ismét szél érte de nem halálos most már fojtonosan fekszik¹⁸ 2 vagy három nap mikor meglátogatám mindég Ákost kérdé nem jött é még meg vagy nem irt é sokat tépelődik velle Lendvay 5¹⁹ napja²⁰ már semmit sem eszik vagy iszik²¹ hanem haldoklik minden percbe várják hogy vége lesz tegnap tett végrendeletet hogy minden a fiáé és az asszonyé minthogy a fiu nem törvényes nagy kétsésgbe esések közöt vólt míg az ügyvéd meg nem érkezett félt hogy későn jön és ő oljan együgyü vólt hogy iddig az neki nem jutott eszébe imádkozot hogy isten ött ne büntesse azzal²² hogy addig meghalyon²³ míg ez meg nem történik mondják²⁴ kik ott vóltak hogy azt látni nagy szerü vólt mintha a sirból jött vólna vissza elmulasztott hibáját helyre hozni

ujságot mit irjak még²⁵ igen a kis botos írt szokás szerint egy borítékba 4, 5 levél tehát van öröm csókolja kezedett Etel is én is

¹⁰ Edes [Emendálva.]

¹¹ (Aldridge) [Egressy Ákos által később írt ceruzás beszúrás.]

¹² Rubinstánott [Átírás.]

¹³ keggel [Átírás.]

¹⁴ s./ [Átírás.]

¹⁵ me./t [Átírás.]

¹⁶ nggy [Átírás.]

¹⁷ bátyámat [Emendálva.]

¹⁸ f./gszik [Átírás.]

¹⁹ Lendvay <...> 5

²⁰ panpja [Emendálva.]

²¹ iszk [Emendálva.]

²² ./zal [Átírás.]

²³ meghalyo [Emendálva.]

²⁴ modják [Emendálva.]

²⁵ ./ég [Átírás.]

Isten áldjon meg

Zsuzsika²⁶

Pest január 29 858

Édes a Hirlapba olvastam hogy Szeged és Arad közt a gyors kocsi naponta jár e²⁷ perczbe jön etel bátyámtól és ott mondá az öreg tothné hogy Lendvay már reggelt nem éri meg Lendvay meghalt az éjjel éfél után 12. és egy óra²⁸ között

220. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1858. február 2.

Szabadka, febr. 2. 1858.

Édes Zsuzsikám!

Tegnap játsztam itt utolsót, Don Carlosban;²⁹ holnap hajnalban indulok Szegedre, onnan Aradra, vasuton-e vagy Gyorskocsival: még nem tudom. Vendégszereplésem alig jövedelmezett valaha illy gyengén mint itt jelenleg; még a nagy bundám árát sem fizeti ki, mert 100 forintot innen el nem viszek. Nincs tehát mit a postára tennem, mert magamat uton pénz nélkül nem hagyhatom. De én ezen nem busulok, mert az én fő célom életemben soha sem a pénz volt, hanem a becsület. Ez pedig van édes elég, hála Istennek. Szeret becsül tisztel mindenki, jobban mint valaha, s vetélkednek abban hogy kitüntessenek. De a pénzben itt is igen nagy szükség van, mert az nem kereskedő város, hanem földbirtokos; s ez³⁰ a gabonáját nem tudván eladni: pénze nincs. Közönségem azért mindig volt mert a bérlet igen nagy; de épen ezért nem lehet jövedelem, mert sok levén a bérlő, kevés a fizető.

Ird meg hogy temettétek Lendvayt, hogy van bátyád, irt-e Ákos? hát Etel dolgában történt-e valami? az a fiu hogy viseli magát?

Utánam ide Ellinger jön. Azt a Zsidók nagyban fogják pártolni.

Most kaptam meg a tegnapi jövedelmet. Mindössze 130³¹ és egynehány ftot kerestem, tehát marad talán 100 ftom belőle.

Csókollak benneteket

E Gábor

sk

fordits!

Koszoru van bőségesen; el sem tudom vinni mind, mert nincs hova tenni. Szép szalagok is vannak „*az enyimeknek*”³²

²⁶ [/]suzsika [Átírás.]

²⁷ jár <...> e

²⁸ óf./a [Átírás.]

²⁹ Don Carlos[/...] [Átírás.]

³⁰ s ez [Beszúrás.]

³¹ Mindössze <100> 130

³² Koszoru van bőségesen; el sem tudom vinni mind, mert nincs hova tenni. Szép szalagok is vannak „*az enyimeknek*” [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

Gózon a Makranczos hölgyet és Garricket kéri, de Garrick velem van, a Makranczos hölgyre³³ pedig nem igen lesz Miskolczon szükség, mert nem lesz rá idő. Egyébiránt vegye ki Danitól ha épen elakarja küldeni Miskolczra.

[címzés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Nemzeti Színház,

Pest.

221. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1858. február 5.

Szeretet Kedves Apám!

Kedves Anyám nem a legjobban levén, sietek őt felváltva legelőször is ügyem miben létéről tudósítani Ked. Apámat. Simon Florent e' napokban volt nálunk közölni szándokát az Ajándék Pénziránt ugyan is; miután futolag át tekinté az ítéletet azt mondja, hogy az 5000 pft ugyan meg ítéltetett – de kamatok nélkül – a tartás-[pén]z³⁴ pedig oly csekély 150 p ft évenként, jó formán – annyi mint egy cselédér – (abba igaza lehet) hogy ő egyáltalában ohajtana ujabban folyamodni a – legfelsőbb törv.székhez, miszerint ítélnék meg legalább is L. jövedelmének egy harmadrészét számomra – mely most már a nyugdíjjal is növekedett 's miután el lőn ismerve az hogy mind az 5000 pftokhoz, mind pedig a 150 pfthoz évenként jogom van – ez alapon méltán és jogosan³⁵ kívánhatom – hogy a Tőke kamatját (v. is a Tőké két kamatostol) ugy mint a jövedelem harmadrészét tartásomra megítéljék. Ezt mondja S. F. ur. –

(Én azonban titkolt szándékomat kinyilvánítom.)

De én a ki azon nyomoru embertől minden áron szabadulni legfőbb³⁶ ohajtásom – mint rosz Szellememtől – Tőle mit sem várok, be érem azzal mit a törvény ítél, 's mihez teljes jogom van mint tulajdonomhoz, ujabb követeléseket formálni azokkal³⁷ előálni – az időt mi jelenleg legdrágább kincsem erre vesztegetni meg vallo semmi kedvem. Kérném Kedves Apám ha eziránt véleményét velem³⁸ mielőbb tudatni kegyeskednék. Egyébiránt, meg lehet hogy S. F. urral személyesen is fog beszélhetni Ked. Apám, mert ő is e' hó 9^{én} induland Aradra 's ott hihetőleg felkeresi – annyival is inkább – minthogy fájdalom³⁹ egy kis Pénzre lenne szüksége, mint nekem mondá – hogy legalább a másoltatások – bélyegezések összevegét – vagy is, egy kerek összevet adhatnánk neki ha Ked. Apám haza jó. Ez ugyan nem a leg kellemetesebben meglepő ujdonságok egyike főleg tudva a Szabadkai jövedelem mennyiségét.

³³ hölgyre [Átírás.]

³⁴ [Szétfolyó tinta.]

³⁵ jogos<s>an

³⁶ legfőbb [Beszúrás.]

³⁷ szokkal [Átírás.]

³⁸ velem [Beszúrás.]

³⁹ fájdalom [Emendálva.]

De most jut eszembe, tudja e' Ked. Apám hogy itthon az igazgatóság nem akarja meg engedni hogy a 6 heti szabadság időt kitöltse ezuttal. Szigligeti tán már írt is e' részben Ked. Apámnak – legalább szándéka volt, s így talán jobb lenne haza se jönni addig míg le nem telik a szabadság idő egészen – hisz azok a szegény Miskolczia is majd ki fogynak a türelemből – szegény Árturka! Hisz Aldridge már e' napokban ugy is meg érzézik 10ére várják. Kedves Anyám leányostul egy véleményen van⁴⁰ e fönt említett dologban – már hogy a mi *Kegyes Atyánk* mint vélekedik – az előttünk még⁴¹ titok –

A Lendvay temetéséről⁴² ohajtna tudni Kedves Apám valamit? jó – én megkísértem elmondani – (noha ahoz tán kissé okosabb Fő kellenék mint az aranyos Léányzóé) (4szem közt legyen mondva) Török és Székács tiszteletes uraimék⁴³ lettek fölkérve ifj. L. Marczia által,⁴⁴ Török uramé volt az elsőség Ő tartott gyönyörű lélekemelő beszédet a halott felett a ház udvarán, hallgatva és bámultatva a roppant tömeg által volt ott mind osztálybeli. Onnan vég ohajtása szerint a hat lovas gyászkocsin a Színház elé vitetett, 'hol Székács tartott fölötte mint mondják igen lelkes beszédet elbucsuztatva mind azoktól kiktől ohajtott. A Nép előzőnlötte⁴⁵ az utcákat, Temetőt⁴⁶ – uri fogatok is számtalanok voltak – a Koporsón két koszoru volt egy valódi babérból, másik bársonybol ezüst bogyókkal. Künn a Sírkertben ismét a leg lélekemelőbb szavakban bucsuztak el Papjaink a közönség barátai és családja nevében az elhunytak. Általában a Vörösmartyét kivéve oly egyszerű temetés mostanság nem volt, – vagy 24 ha n. több író és Színész vette körül a koporsót fáklyát víve mindenik.

Szegény Zsiga bácsi⁴⁷ még nem tud az egészről semmit, a mult héten ő is igen rosszul volt szegény, arcz vonásai egészen eltorzultak, mint⁴⁸ aki már halálra változik, de most már ismét jobban van 's szüntelen ennék és innék, még éjjel is; beszédét alig és csak is nagyon kínosan érthetni meg. Ákost gyakran kérdezi, – de hasztalan az a rosz⁴⁹ fiu még csak nem is ír, már Árpád is írt neki mostanság, és én is fogok újra, meg foghatatlan hogy mi történt vele.

Az (*Enyimek*) Számítanak is a sok szép Szallagra, Kedves Anyámnak ismét szaggatós féle baja van minden tagjában – És most Kedves Apámat az ő nevében is ezerszer csokolva vagyok szerető 's néha tán jó leánya is
Pest Febr. 5^{én} 1858.

E. Etelke.

222. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1858. február eleje]

[Elveszett.]

⁴⁰ van [Beszúrás.]

⁴¹ még [Beszúrás.]

⁴² temetéséről [Emendálva.]

⁴³ ur./ímék [Átírás.]

⁴⁴ által [Az ékezet áthúzza.]

⁴⁵ előzőnlötte [Emendálva.]

⁴⁶ Temető./ [Átírás.]

⁴⁷ bácsi [Emendálva.]

⁴⁸ ./int [Átírás.]

⁴⁹ rosz [Beszúrás.]

223. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1858. február első fele]

[Elveszett.]

224. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1858. február első fele]

[Elveszett.]

225. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Arad, 1858. február 12.

Arad, febr. 12 1858

Édes Zsuzsikám!

Mikor ide Aradra megjöttem, nem hallottam egyebet panasznál, a nyommasztó körülmények és pénzükség fölött; elmondák, hogy Szathmáryné csupa üres háznak játszott, s⁵⁰ hogy deficitek mellett; hogy illy előzmények nem hatottak rám nagyon lelkesítőleg: elgondolható. De szokásom szerint Istenbe⁵¹ helyezém reményemet, bizalmamat, s megnyugvám abban, a mit Ő végzett, tudván, hogy Tőle csak jó származik, ha bár az néha⁵² rosznak látszik is. És nem csalatkozám. Hamletet tele színházban és olly sükerrel játsztam, melly eddig itt példátlan. Azóta még hármat játsztam bérletben, s hála Istennek! egyszer sem volt deficit, sőt mindig jutott rám némi csekély összeg; mert a bérlet is nagy, a napi költség pedig 60–70 pft. Különben a közönség bámul, csodál és el van ragadtatva. Mind-e mellett nem hiszem hogy itt többet keressek 300 pftnál; azt is alig hiszem, hogy költségeimet leszámítva összesen 400 pftot haza vihessek tisztán. De elégedjünk meg azzal mit Isten ad. „Azonban⁵³ én titkolt szándékokat” kedves lányom – helyben hagyom; de vajha már váló pörödben is történék valami a mi földolog; – mert a télnek maholnap vége van.

Én itt 19-dikén játszom utolsót; 20-dikán indulok, s azt hiszem, hogy 21-dikén estvére, vagy 22-dikén délre otthon leszek; aztán egy vagy két napi pihenés után el Miskolczra. Szigligeti írt nekem a gróf nevében, hogy Martius 6-dikán legyek hon, mert akkor a vásár kezdődik; de semmi kedvem sincs most jogomból 3 4 napot ajándékozni az intézetnek, s ezt meg is írom nekik. Hogy el ne feledjem: a jövő Hétfőn itt *Bánk bánt* játszom a vasálarczos helyett. A torkom szárad ugyan még mindig, és olajozgatnom kell, de csak estve, ha nagy jeleneteim vannak; és szerencsémre itt gőzfürdő⁵⁴ is van, hol már négyszer meg is fürödtem,

⁵⁰ s [Beszúrás.]

⁵¹ Istenbe<n>

⁵² néha [Beszúrás.]

⁵³ [/]zonban [Átírás.]

⁵⁴ gőzfű[.]ő [Átírás.]

s igen jól érzem utána magamat. Itt is meghódítottam már azon ellenségeimet, kik Naplóm miatt gyűlöltek és gyanúsítottak. A többi majd elmondom otthon. Most Isten veletek!

Csókollak
E Gábor
sk

U. i. Mikor e levelet végzem, akkor veszem a tiedet, a harmadikat. Miért nem irtad meg, mit tett az a semmirekellő Árpád⁵⁵ megint? fizetni kellett érte ugye? tudtam. Jobb is volna ha megelőzné a besorozást, és állana be önként; mert én is elvesztettem már minden reményemet e szerencsétlennek jövője iránt. Több levelet tőlem innen ne várjatok.

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak
Nemzeti Színház

Pest

226. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1858. február 12.

Pest Febr 12. 1858

Édes Fiam Ákos!

Nekem kel kezembe tollat vennem hogy egész⁵⁶ családomnak magamnak lelki meg nyugvást szerezzek⁵⁷ ha⁵⁸ az én levelemre válaszolsz mert négy hólnapi halgatásodat nem lehet megmagyarázni⁵⁹ lehetlen hogy két három sort nem irhatnál ha akaratod is van hozzá igaz te még azt nem tudod hogy a szüléknek minő fájdalmat okoz ha szerető gyermekéről nincsen tudomása és azáltal mi⁶⁰ borzasztó⁶¹ gondolatok érzések⁶² kelnek szívébe lelkébe⁶³ és e⁶⁴ fájdalmat neked mi igen könnyű mind el hárítani és még is késel szerető Szüléidet megnyugtanni kérlek édes fiam ha levelem vedtett rögtön irjál nekem hogy apádat megnyugtassam mert ő már három hete nincsen hon és minden levelébe⁶⁵ kérdi írt é Ákos⁶⁶ és igen nyugtalan miatta azért nyugtas meg mindnyáunkat egy pár sorral

⁵⁵ Árpád [Egressy Ákos későbbi beszúrása.]

⁵⁶ [/]gész [Átírás.]

⁵⁷ szere[/]zek [Átírás.]

⁵⁸ [/]a [Átírás.]

⁵⁹ megmagyarázni [A „-ni” beszúrva.]

⁶⁰ [/.] [Átírás.]

⁶¹ borzasztó [Átírás.]

⁶² gondolatok <... ..> érzések

⁶³ lelké[/]e [Átírás.]

⁶⁴ [/] [Átírás.]

⁶⁵ levelé[/]e [Átírás.]

⁶⁶ [/]kos [Átírás.]

Etelkáról írhatom hogy ügye már jobbra kezd fordulni a pénzét⁶⁷ megítélte a törvényszék⁶⁸ és tartás pénzt⁶⁹ is hónaponként mióta elhagyta és míg a per tart de⁷⁰ a válópert még nem ítélték el mit ugyan már rövid időn szintén eldöntenek mit etel inkább szeretett volna⁷¹ ha előb történik a másíknál⁷² Árpád mondja hogy szinte irt neked de te neki sem irsz árpád igen jó szívé de igen könnyelmű gyerek mi nekem igen sok keserűséget szokot⁷³ szerezni most ő is a sorolás alá fog esni újságúl írhatom mit ugyan te már tudni fogsz hogy Lendvay megholt apád mielőt elment meglátogató és igen érzékenyen bucsuzott el és bocsánatát kérte feledjen mindent⁷⁴ mivel meg bántá az életbe apádnak így ő sok rosszat tett éltébe de a bűnbánás mindent elfelejtetet vele és kérte apádat hogy utolsó kívánságát tegye meg és az ő nevébe kérje meg a Színházi igazgatóságot hogy vég óhajtását⁷⁵ tegyék meg hogy koporsóját a színház udvarára⁷⁶ tegyék és ott bulcsuztassa el a pap a közönségtől⁷⁷ színháztól és pálja társaitól meg is történt⁷⁸ Török pál és Székács nagyszerű volt ez iljen temetést csak kettőt láttam ezt⁷⁹ és a Vörösmartyét⁸⁰ és talán nem sokára harmadik is elkövetkezik és ez⁸¹ a bátyámé lesz ki már csak árnyéka annak mi volt és istent már nem is jobbulásért kérjük hanem tulvilági jobléteért⁸² mert ő csak ott lesz boldog karácsonkor⁸³ nagyon⁸⁴ várt és mindég monda ha hazajön akkor meggyógyulok mert máskor is akkor lettem jobban mikor itthon volt és mi hittük is hogy megjössz szegény⁸⁵ apád már ha az ajtó nyilt⁸⁶ mindég téged várt és mindnyáan most pedig leveled várjuk mi hamaréb vagy ha beteg vagy mitől isten örizzen akkor mással is irathacz egy két sort most isten álgyon édes⁸⁷ fiam csókollak Etellel egygyüt téged Szerető édes anyád

Egressy Zsuzsánna

⁶⁷ pénzét [Emendálva.]

⁶⁸ törvényszék [Emendálva.]

⁶⁹ pén[.]t [Átírás.]

⁷⁰ [.] [Átírás.]

⁷¹ v[.]lna [Átírás.]

⁷² másik[.]ál [Átírás.]

⁷³ [.]Jokot [Átírás.]

⁷⁴ minde[.]t [Átírás.]

⁷⁵ [.]hajtását [Átírás.]

⁷⁶ [.]dvarára [Átírás.]

⁷⁷ kö[.]önségtől [Átírás.]

⁷⁸ történ [Emendálva.]

⁷⁹ ez [Emendálva.]

⁸⁰ Vörösmartyé[.] [Átírás.]

⁸¹ e[.] [Átírás.]

⁸² jobléteert [Emendálva.]

⁸³ karácson<y>kor

⁸⁴ nagygon [Emendálva.]

⁸⁵ szegén [Emendálva.]

⁸⁶ nyi[.]it [Átírás; emendálva.]

⁸⁷ [.]des [Átírás.]

227. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Miskolc, 1858. március 2.

Miskolcz, Martius 2. 1858.

Édes Zsuzsikám!

Az uton azt a bolondot tettem, hogy vacsoránál Aszódon sört ittam, s reá sok almát ettem; ebből pedig az következett hogy éjjel igen rosszul lettem a posta kocsiban; Cholera-féle bajom lett, hanem éppen az volt szerencsém, hogy minden roszt kiadtam, és másnap kibőjtől-vén magamat, semmi bajom sem volt, egy kevés bádjadtságon kívül.

Másnap, pénteken délben Apátfalván voltam Földvály Károlynál; innen 3 órákor elindultam s este hat órákor már Kazinczy Gábornál voltam Bán falván. Itt is szívesen láttak, de én az asszonyt egész ott létem alatt nem láthattam, mert fogfájásban szenvedett. Az asszony nővére fölkért mikor eljöttem, hogy ha Diósgyőrbe megyünk: feléjük vegyük utunkat. Ők is oda mennek fürdőbe, de csak júliusban. Vasárnap reggel K. Gábor beküldött a maga, vagy háziasszonya lovain Miskolczra. Rögtön irtam Telepinek hogy jöjjön be, s be is jött feleségestől; az estét Latabárnál együtt töltöttük aztán eljöttek hozzám a Csillag fogadóba, hol szállva vagyok, s tágas szobám levén, nálam háltak; a hallott hírekre mind ketten igen boldogoknak látszottak. Pénteken nem játszom s akkor én is meglátogatom őket. Meghívtak⁸⁸ benneteket, hogy ha jöttök, náluk szállásoljatok. Hanem ez igen bajos dolog, leginkább a kosztolás végett. Erről tehát még gondolkozni kell, hogy miképp lehetne czélszerűen intézni a dolgot, hogy terhőkre ne legyetek itt mulatástok alatt. Ugy látszik, az asszony is tudja már a viszonyt. Én tegnap játsztam először Hamletet, tömött ház előtt. Az elfogadás igen lelkes volt. Hamlet itt is megtette hatását, mint mindenütt. Már a harmadik előadásra is le vannak foglalva a⁸⁹ helyek. A vidékről is igen sokan jönnek. Nem szombaton játszom utolsót, hanem Vasárnap, s még nem tudom hogy miképp fogok kedden estére haza érkezhetni, pedig okvetlenül, hon kell lennem 9-dikén, különben másnap nem játszhatnám Peturt. A torkom is ki-ki szárad előadás alatt, s olajozgatnom kell. Általában úgy érzem hogy nem csak a torkom van megerősítve, hanem kissé ki van fárasztva egész idegzetem, s pihenésre lenne szükségem, mert hat hétig folyvást játszani s lelki feszültségben lenni még sem tréfa dolog. Gózonnak irtam hogy Keant rögtön küldje, mert ezeknek nincs meg, s tölem itt igen kívánják. Kérdezd meg, hogy elküldötte-e már? s ha nem: siessen, mert elkésünk vele. Nem tudom, ha lesz-e időm nektek innen többet írhatni, de ti is rögtön irjatok. Kazinczy Gáborék csak az utolsó két előadásomra fognak bejönni. Most Isten veletek, vigyázzatok egészségtekre; Ákos⁹⁰ nem írt? A sapkát készítsetek el ha lehet. Csókollak

E Gábor
sk

[boríték:]

Egressy Gáborné

asszonynak

Nemzeti Színház

Pest

⁸⁸ [/eghívtak [Átírás.]

⁸⁹ foglalva <m> a

⁹⁰ egészségtekre; <... ...> Ákos

Édes Gáborom!

Leveled azon perczbe vettem mikor én meg⁹¹ neked írtam hogy hogylétedről tudakozzalak meg, mert az nap mikor el mentél az én szobámba⁹² levő szekrény olj iszonyu nagyot pattant kétczer 8 és 9 óraközt⁹³ estve⁹³ én igazán megrémülve voltam⁹⁴ és rögtön reád gondolék miután a posta kocsin utazol de hálá istennek hogy nincs⁹⁵ bajod ezt⁹⁶ ugyan már ez előtt 4 nappal tudtam mert Gózon mondá hogy írtál neki és a darabokat még az nap el is küldé mit már meg kellett kapnod Károlj⁹⁷ is irt és éppen 25^{én} tevé postára mibe írja hogy levelét az ágyból⁹⁸ írja mert beteg, és hogy az apjának már négy levelet irt és⁹⁹ még egy sort sem válaszolt reá mi elhagyottságába¹⁰⁰ némi vigasza lehetne¹⁰¹ hogy apja gondol reá mond meg neki hogy írjon Ákos¹⁰² nem irt Simon Flórent itt volt Váradynéval meglátogatni igen derék¹⁰³ nő a¹⁰⁴ beszéd közbe előjött ákos és halván¹⁰⁵ Simon mondá hogy ő tehet érte és fog is tenni mert Gróf Kottek Komája levén éppen¹⁰⁶ az irodájából soroltak be egyet huszárnak oda hol ákos van és az ő kérésére már tiszt mondá hogy nekünk csak a maga viseletéről bizonyítványokat¹⁰⁷ kell meg szerezni és ő el megy vele Kottekhez ki a hercegnek barátja hiszi hogy elő léptetése meg fog történni Etellel Szabónál voltunk és mindent ígért hogy¹⁰⁸ rövid időn tenni fog és én hiszem is mert 4 darab megteszi a hatását erről többet itthon Aldridge még ma is jádczik Otellót jövő héten pedig a német színházba kezdi vendég szerepeit.¹⁰⁹ Szegény Bajzát ma temetik hoszszas szenvedései után.

Édes csak a torkod ne száradna már Dérýnét kérdez meg hogy ő mint énekesné¹¹⁰ mikor¹¹¹ torok baja volt mit használt vagy ha tudna orvosságot mit te használhatnál ot falún sokszor eltalálják a gyogyszert a sapkát édes szívesen el kéziteném de az a pap szabó egy haszontalan ember csak bisztat egy napról másakra mi édes egéségesek vagyunk hálá isten-

⁹¹ [/]eg [Átírás.]

⁹² szobá/bba [Emendálva.]

⁹³ estve [Beszúrás.]

⁹⁴ v/./ltam [Átírás.]

⁹⁵ nics [Emendálva.]

⁹⁶ bajod <... ...> e/./t [Átírás.]

⁹⁷ Kár/j [Emendálva.]

⁹⁸ ágyb/./l [Átírás.]

⁹⁹ irt <...> és

¹⁰⁰ elhayyot/ságába [Átírás.]

¹⁰¹ vigasza <... ...> lehetne

¹⁰² Ák/./s [Átírás.]

¹⁰³ derék [Emendálva.]

¹⁰⁴ nő <finon> a

¹⁰⁵ és <.gy> halván

¹⁰⁶ levén <... ...> éppen

¹⁰⁷ bizony/./tványokat [Átírás.]

¹⁰⁸ /./gy [Átírás.]

¹⁰⁹ /./jendég szerepeit [Átírás.]

¹¹⁰ ékekesné [Átírás.]

¹¹¹ énekesné <...> mikor

nek mit te is ha hon leszesz meg fogsz¹¹² nyerni¹¹³ mert ki pihenheted magadat és én bizony
édes nem is engedem hogy egésségedett vesztegesd ezután¹¹⁴ az mindennél drágább és ne-
künk legnagyobb kincsünk édes az isten óltalmazzon meg hogy¹¹⁵ ismét kösztünk lehess¹¹⁶
csókollak Etellel egygyüt a kis Khirner Villma¹¹⁷ itt¹¹⁸ van csókoltatja kezedett

Zsuzsika

Kedves Apám! Az öreg¹¹⁹ *Urékat* Üdvözlök, tudja meg tőle Ked Apám hogy hányan van-
nak az apró szentek – kezeit csokolja szerető leánya

E. Etelke¹²⁰

[címezés:]

T. *Egressy Gábor*

urnak tisztelettel,

A *Szinháznál*

*Miskólcson*¹²¹

229. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1858. március 24.

Számos boldog Névnepokat kíván

Kedves Apámnak

Az

Aranyos leányzó.

Pest, Márczius 24^{én}
858.

[címezés:]

Egressy Gábor urnak

Poste-restante

¹¹² fo[...]/ [Átírás.]

¹¹³ n[/]erni [Átírás.]

¹¹⁴ ezut[/]n [Átírás.]

¹¹⁵ hogy [Beszúrás.]

¹¹⁶ lehe[/] [Átírás.]

¹¹⁷ Vil[/]ma [Átírás.]

¹¹⁸ [/]tt [Átírás.]

¹¹⁹ [/]reg [Átírás.]

¹²⁰ Kedves Apám! Az öreg *Urékat* Üdvözlök, tudja meg tőle Ked Apám hogy hányan vannak az apró szentek – kezeit csokolja szerető leánya E. Etelke [Egressy Etelka kézírása. A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹²¹ [A címzés Egressy Etelka kézírása.]

230. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Hohenmauth, 1858. június 24.

Hohenmauth, 1858, június 24-én.

Szeretett édes apám!

Mától fogva hadnagy vagyok testestől-lelkestől! A nyolczadik századnál fogok maradni – további rendeletig. Még nem tudom, hogy mikor mehetek haza néhány napi szabadsággal, hogy magamat bemutassam édes apámnak s anyámnak, szeretett testvéreimnek s a rokon-ságnak. Még csak ma megyek Pardubitzba, az ezredesemnek magamat bemutatni, s kineveztetésemért neki köszönetet mondani.

Most csak ennyit akartam röviden tudatni édes apámékkal. Holnap – vagy legkésőbb holnapután bővebben megírok mindent.

Fölszerelésem körülbelől ezerötyszáz forintra megy. Képes leszek-e én valaha meghálálni ily nagy áldozatokat!... Bízom a jó Istenben, hogy majd csak megsegít!..

Ezerszer csókolom mindnyájukat, – édes apámnak

hálás hű fia.
Egressy Ákos
sk
huszár-hadnagy.

231. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Diósgyőr, 1858. június 24.

Szeretet Kedves Apám!

Sokféle kisebb nagyobb malheurök után végtére meg érkezénk – és oly gyorsasággal minthacsak gőz gép segítségével történt volna reggel fél 6kor indult a Gyorskocsi Pestről 's már éjfél után 1 órákor Miskolczon a Korona vendéglőben le is tett bennünket, hol kipihen-vén magunkat más nap¹²² reggel rögtön kocsi¹²³ után láttunk, 's 10 órákor már Gyuri bácsiék karjába voltunk, ő még csak estve felé szándékozott értünk bejönni de¹²⁴ azért jövetelünk bár meglepetés volt is váratlanok nem voltunk. Kedves Anyám ma reggel ment be Gyuri bácsival Miskolczra. Mari néni helyet a szükséges élelmi szereket be venni, úgy látzik hogy a Lisztől elkezdve ők is mindent a Piaczról¹²⁵ vesznek még csirke félélt és zöldséget is, mert itt nem lehet a minden napra¹²⁶ valót krajczáronként meg venni mint Pesten, hogy ma 6 x zsirt¹²⁷ holnap 10 x áru szalonnát vagy a mennyi éppen 1 délre elég hanem bizonyos mennyi-ségű zsirt-szalonnát egyszerre minden korra – meg kell szerezzük. A Fördőbe is voltunk tegnap meg tudni hogy hogy és mint lehetne lesz jutányosabban fürödni, a meleg fürdő be-

¹²² más nap [Beszúrás.]

¹²³ kicsi [Átírás.]

¹²⁴ és [Átírás.]

¹²⁵ Piacról [Átírás.]

¹²⁶ minden napra [Emendálva.]

¹²⁷ zirt [Emendálva.]

lekerül kettőnknek¹²⁸ napjába 24 pxbe a hideg pedig 18,20 pxbe mindkettőnknek, már most majd meg próbáljuk melyik lesz jobb és aztán állandóul melyiket használandjuk, majd legközelebb meg irom Kedves Apámnak 's ha talán néhány forintra lenne szükségünk még, ne tagadja meg azt tőlünk Ked. Jó Apám, mert ha valami, mi ugyan gazdálkodva költünk, a Gyorskocsival is minden állomásnál hol reggelizni hol ebédelni hol vacsorálni – kellett vagy¹²⁹ akartuk vagy nem, úgy mint a többi rendest nem ettünk, hogy sokat ne költünk ne hogy pénzünk elhadjon csak éppen hogy feltűnően vissza vonulni ne láttasunk, mind¹³⁰ Miskolcziak¹³¹ utaztak velünk köztük¹³² a Fönök Martonfi ki hozzánk igen nyájas volt 's több férfiak részint hivatalbeliek részint birtokosok csupán 1 nő utazott rajtunk kívül, – ki bennem iskolatársára ismert, nállam sokkal időssebb sőt már özvegy¹³³ is, két gyermekével Miskolczon lakik annyával – jó modu emberek ő¹³⁴ is alkalmasint ki jö pár hétre ide egy paraszt házat kibérelvén¹³⁵ a földöt használni.

A Pénz ügyre nézve mind Andris bácsiék mind Pol... 's még számos jóakaróink tanácsait figyelembe véve¹³⁶ elhatároztam törvényes¹³⁷ jogomból mitsem engedni 's ezt Simonnal tudatni, több ízben kerestem is¹³⁸ e' miatt de soha hon nem találhatnám, pár sorban tudatám vele változhatlan határozatom – 's kértem hogy ha e' részben velem némi közlendője lesz levélben keresne meg, tudatva hol létünket vele. Koz...onál is voltunk, igen jól fogadott, 's kért küldeném hozzá Simont a tartás vagy szállás pénzről némi bővebb magyarázatot kíván, mert mint mondja e' tárgy nincs¹³⁹ eléggé kifejtve, és nem tudom mit akar vele, én csak arra kértem hogy ha lehetséges soká ne húzodnék, 's erre oly formán felelt hogy a jó soha sem jó későn én még fiatal vagyok ha pedig rosszul üt ki úgy, mindég elég jókor lesz ha bármikor érkezik is. Azt kivettem beszédéből hogy az a Monsieur nála volt 's hogy úgy nyilatkozott mint a ki semminek sem oka. A jó Isten tud belőlök kiokosodni csak, én nem látok a lelkökben – Istenre és a jó Szellemekre bízom magam és ajánlom ügyemet. Éppen most mondja Anyám hogy az Öreg urék e' ház megvehetésére Kozm..... is folyamodtak kölcsönért mint az asszony mondja 's még csak válasza sem méltatta¹⁴⁰ őket¹⁴¹ 's panaszában ki kotyantotta az asszony hogy Kozm.....nak háza is van pesten és¹⁴² pedig tán nem tudja bizonyosan a Stáció utczában – ki tudja tán éppen az a Monsieur trafikált vele – ilyenek az emberek 's tán a Parádi útjára is Kozmov..től kért kölcsön a¹⁴³ házára, én fölteszem rólla. De ha haza megyünk tudja e' mit fogok tenni Kedves Apám, nem bánom ha ezer pforintot¹⁴⁴

¹²⁸ kett/./nknek [Átírás.]

¹²⁹ vagy [Emendálva.]

¹³⁰ mind [Beszúrás.]

¹³¹ Miskolc/./i/./k [Átírás.]

¹³² közt/./k [Átírás.]

¹³³ [/]zvegy [Átírás.]

¹³⁴ emberek <...> ő

¹³⁵ kibérelvén [Emendálva.]

¹³⁶ figyelembe <...> véve

¹³⁷ törvényes [Beszúrás.]

¹³⁸ is [Beszúrás.]

¹³⁹ tárgy <...> nincs

¹⁴⁰ méltat[...]/ [Átírás.]

¹⁴¹ oked [Az „ő” beszúrva; átírás.]

¹⁴² pesten <...> és

¹⁴³ [/] [Átírás.]

¹⁴⁴ [/]forintot [Átírás.]

vesztek is; át adom a szerződést Kozm.....nak vegye meg 4000 pfrintért tőlem a többit vegye meg ö rajta süssék főzzék egymást nem bánom. Mit gondol Kedves Apám meg tenné e Kozm..... –

A válópört illetőleg reményem van rövid időn ítéletet kaphatni, voltunk Polg..nál fel olvasta előttünk – munkáját mit kivonatnak lehet mondani remekül van felvéve igazán örült a lelkem még az¹⁴⁵ öreg Pető is igen jól fogadta 's azt mondotta Polg..nak¹⁴⁶ hogy beadványát¹⁴⁷ ő maga fogja németre le fordítani és¹⁴⁸ senkinek még a feleknek sem engedi elolvasni (és így én sem tudok ám rólla semmit – tudja Kedves Apám – nem szabad.) – Simonnak adja át az egészet majd az öreg ur hogy kivonatot készítsen belőle, nem tudom eziránt ne irjak e' neki.

Sietnem kell hogy levelem be vihessék Miskolcra a Póstára, Déry¹⁴⁹ bácsi volt oly szíves ajánlani beküldését. Anyám szegény borzasztoan köhög éppen oly mértékben mint a Télen egyszer lábait is igen fájatja tán majd a meleg Fürdő jót fog tenni én részemről egészséges vagyok melyhez hasonló kívánok Ked. Apámnak is.¹⁵⁰ Anyám – ugyan ez éjjel igen rosszat álmodott úgy hogy csak nem aggodik e' miatt ha hogy nem történt e' valami Ked. Apámmal. Várady Gáborékat Üdvözljük. – Tegnap mondja Déry bácsi hogy a Molnár társasága van itt Laurával 's 3mat játszodván mennek Budára, egyszer szeretném én is látni a Miskolczi színházat, ha lehetne. És¹⁵¹ most kezeit csokolva Ked. Anyámmal vagyok szerető aranyozott Léánya

Jun 24^{én} 858.

E. Etelke

U. i. majd el is feledém meg irni képzelje Ked. Apám az a Gazember Kosel..nak azt mondotta hogy ő folyamodványt¹⁵² ad be hogy az ítéletet fel függessze mert békélni akar, az az egyezkedni. Ezt is meg¹⁵³ kellene tán írnom Simonnak ha még nem tudná.

[boríték:]

T. Egressy Gábor urnak
tisztelettel

Máramaros Szigeten.

232. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szeged, 1858. július 8.

Szeged. július 8. 1858.

Etelkém levelét megkaptam. Ha diós győri költségeitek meghaladnák előleges számításunkat: írjátok meg mennyire van még szükségtek, hogy jó eleve elküldhessem. Én 16-dikán estve

¹⁴⁵ a[/] [Átírás.]

¹⁴⁶ Pog..nak [Emendálva.]

¹⁴⁷ [/]eadványát [Átírás.]

¹⁴⁸ és [Beszúrás.]

¹⁴⁹ Dery [Emendálva.]

¹⁵⁰ i[/] [Átírás.]

¹⁵¹ e[/] [Emendálva; átírás.]

¹⁵² [/]olyamodványt [Átírás.]

¹⁵³ me[/] [Átírás.]

otthon leszek Pesten. Ákosról azt hallottam hogy megbetegedett, azon lakoma következtében, melyet tiszt társainak adott. Ma irtam neki, hogy a dolog mibenlétéről azonnal tudósítson. Mintegy hat nap előtt kaptam tőle levelet Szigeten, melyben írja, hogy június 24-dikén lépett hadnagyi rangjába, s ugyanaz nap ment Pardubiczba, hogy ott magát mint tiszt bemutassa. Nem hiszem hogy komoly baja legyen, mert ha így volna, vagy Rózsa, vagy más bajtársa megírta volna. Dolgaim meglehetősen folynak. Telepiéket és Dérynéeket tisztetem.

E G
sk

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak.

Miskolczon át

Diós Győrben

233. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szeged, 1858. július 9.

Szeged. július 9. 1858.

Tegnap léptem itt fel először Brankovicsban, üres ház előtt. Nem akartam folytatni vendégszolgáimat, de rábeszéltek, hogy tegyek még egypár kísérletet. Három napi szünet után Hamletet és Leart fogom adni. Kedvetlenül teszem, mert illy csufot soha nem tett még rajtam közönség, de meggondoltam, hogy ha már kudarczsal kell innen elmennem: mind egy akár most akár néhány nap múlva. Szigeti volt itt, s ez is csak népszin műveivel tudta becsalni e parasztokat. Tóth jött utána, ennek már üres házai voltak. Utánam Füredi jö, az is majd bedanolja őket. Ha Ákostól hamarjában levelet nem kapok: vagy magam látogatom meg, vagy távirda útján tudakozódok róla, mert rossz előérzetem van.

Mint létetekről irjatok.

E Gábor
sk

Telepi Gyuriékat és Dérynéeket tisztetem.¹⁵⁴

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Miskolcz felé

Diós-Győrben

Tisztelettel fölkéretik a t. cz. Postahivatal, e levelet tek. Déry úr hirlapjaival kiküldeni D. Győrbe.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Telepi Gyuriékat és Dérynéeket tisztetem. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹⁵⁵ Tisztelettel fölkéretik a t. cz. Postahivatal, e levelet tek. Déry úr hirlapjaival kiküldeni D. Győrbe. [A címzésre fejfel lefelé írva.]

234. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Lázně Bohdaneč, 1858. július 9.

Édes jó apám!

A szerint a hogy édes apám kívánta, – mindjárt kineveztetésem napján (Június 24-dikén) irtam Máramaros-Szigetre; – azonban minthogy ohajtott válaszát mostanáig nem vettem: azt vélem, hogy levelem alkalmasint eltévedt s nem juthatott kedves apám kezeihez. –

Én szinte csak ma jöttem meg körutamból, melyet Pardubitz vidékén tettem, – magamat az ezredembeli tiszti-karnak bemutatva. – Hogy ezt kelljen tennem: arra nem is gondoltam, – s bizony sok költségembe került szűk erszényemhez képest. – Ezredesem 14-dikén érkezend¹⁵⁶ haza Prádenből; – levélben megköszöntem ugyan neki magas kegyét irántam, – azonban hazajövetelekor be¹⁵⁷ fogom magamat neki mutatni, – s egyszersmind néhány napi szabadságot kérek, hogy lovamat magam hozhatnám el. – Azért mintegy 16- vagy 17-dikén ennek a hónapnak, – ha Isten segít – Pesten leszek. –

Samu bátyámnak is irtam, s meg köszöntem irántami rokon szeretetét, valamint értesítettem hazamenetelem felől is. –

Ezerszer csókolva mindnyájokat – maradok édes jó apámnak –

holtig hű fia
E Ákos
sk
hadnagy

Bohdanetz, Julius 9. 1858.

235. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szeged, 1858. július 13.

Szeged, július 13. 1858.

Ákostól e pillanatban kaptam¹⁵⁸ levelet. Azt írja hogy ezredesétől, ki 14-dikén érkezik haza, szabadságot fog kérni, hogy július 16-dikán vagy 17-dikén haza jöhessen a lováért. Ha tehát öt¹⁵⁹ látni akarjátok: ebben nincs más mód, minthogy akkorra haza jőjjetek. A nyár többi részét a mit Diósgyőrben akartatok tölteni, majd Péczelen tölthetitek, ha akarjátok. Én holnap itt bevégezem vendégszereplésemet, és csütörtökön vagy pénteken honn leszek. Telepiéket és Dérynéeket üdvözlöm.

E Gábor¹⁶⁰
sk

¹⁵⁶ 14-dikén <s> érkezend

¹⁵⁷ hazajövetelekor <azonban> be

¹⁵⁸ kapo [Átírás.]

¹⁵⁹ <t>öt [A „t” kikaparva.]

¹⁶⁰ Gá./or [Átírás.]

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak.

Miskolcz felé

*Diós Győrben.*¹⁶¹

236. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1858. július 18.

Pest, július 18. 1858

Édes Annyokom!

Ákos fiad itthon van, és csak Pénteken estig lesz hon; Siessetek tehát a mint levelemet veszi-
tek, akár gyorskocsin, akár postán, akár fogadott alkalmon, hogy ha csak egy napot is együtt
lehessetek vele. Én ezt még Szegedről, július 13-dikáról megírtam nektek, és csodálom¹⁶²
hogy eddig még itthon nem vagytok, mert már 16-dikán megkaphattátok levelemet. Ha
pénzetek elfogyott volna: vegyetek ott kölcsön annyit a mivel haza jöhessenek, – majd meg-
küldöm. Telepi Gyuri barátomnak köszönöm szivességét nejével együtt, melyet irányotok-
ban tanúsított.. Siessetek!

E Gábor
sk

[boríték:]

SIETŐ

Egressy Gáborné asszonynak.

Miskolczon át

Diós-Győrben

Kéretik a Miskolczi t. cz. Postahivatal, e levélnek kiküldésére, a t. Déry ur¹⁶³

237. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1858. július 19.

Pest, július 19. 1858.

Ezen levéllel együtt egy pénzes levelet tettem a postára, 35 pengőforinttal, uti költségekre;
siessetek a Miskolczi postára, mert a levelet másnak ki nem adják onnan, minthogy *post*
restante küldöttem,¹⁶⁴ a mi azt teszi, hogy azért oda kell menni. Egyszersmind lássatok rö-
g-
tön kocsu után, hogy a mint a pénzt megkapjátok, két vagy három óra mulva már indulhas-
satok haza. Menjete el a két Horváth nevű ügyvédhez Miskolczon, mind a kettő igen jó
barátom, s nevemben kérjétek őket hogy számotokra egy igen jó paraszt fuvarost kerítsenek.

¹⁶¹ *Diós Győr[.]* [Átírás.]

¹⁶² *cs[.]dálom* [Átírás.]

¹⁶³ Kéretik a Miskolczi t. cz. Postahivatal, e levélnek kiküldésére, a t. Déry ur [A boríték címezésére fejfelé
írva.]

¹⁶⁴ *küldödtem* [Átírás.]

Ök ezt szívesen megteszik. Mert a diligencera, vagy a gyorskocsira nem számolhattok, miután azok telve szoktak Kassáról oda megérkezni. Igyekeztek, hogy Csütörtökön délre haza érkezhessetek; a kocsissal *illy feltétel alatt egyezkedjétek*, ha mindjárt egész¹⁶⁵ éjjel utaztok is. Most holdvilág van, bátran jöhetnek. T. Gyuriék szíves barátságát nevében is köszönjétek meg. Déryné¹⁶⁶ kezeit csókolom Déry¹⁶⁷ urat tisztelem.¹⁶⁸ Fia¹⁶⁹ már desperál, hogy meg nem láthat benneteket.

E Gábor
sk

[boríték:]

Siető

Egressy Gáborné asszonynak

Miskolcz felé

Diósgyőrben

Telepi György ur

háznál

Igen kéretik a Miskolczy t. cz. postahivatal, e levélnek minél előbbi kézhez juttatására.¹⁷⁰

238. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1858. július 19.

Pest, julius 19. 1858.

Én abban a hitben voltam, hogy a¹⁷¹ visszajövetelre¹⁷² is kiadtam uti költségeket, mert ha tudom hogy nincs pénzetek, akkor már tegnapi levelemmel küldöttem volna pénzt számotokra. Ha tehát még ezen levél is ott találna benneteket, itt küldök 35¹⁷³ pftot, ezzel akár gyorskocsin akár postán haza jöhetnek. De minthogy sem postán, sem gyorskocsin nem számíthattok két helyre biztosan, tehát legjobb lesz fogadott kocsin jönnötök, de jó lovakon, és éjjel nappal jöjjetek, hogy Ákost még itthon találhassátok, mert ő pénteken éjjel, az az szombatra viradóra már megy vissza. Telepi barátomék szíveségét még egyszer köszönöm, még vissza szolgáltatom. Zsidó kocsissal ne jöjjetek, mert azok csalók, rosz gebéik¹⁷⁴ vannak, s akár mint fogadják hogy másfél nap alatt Pestre tesznek, nem lehet nekik hinni, mert az¹⁷⁵ utfélen áll ki a lovuk, mint velem és Szerdahelyiékkel történt; 20 pforintért jó lovu

¹⁶⁵ e[.]ész [Átírás.]

¹⁶⁶ Deryné [Emendálva.]

¹⁶⁷ Dery [Emendálva.]

¹⁶⁸ tisztelem [Az írásjel emendálva.]

¹⁶⁹ Mint huszártiszt először jöttem haza néhány napi szabadsággal. E. Ákos [Egressy Ákos későbbi megjegyzése.]

¹⁷⁰ Igen kéretik a Miskolczy t. cz. postahivatal, e levélnek minél előbbi kézhez juttatására. [A boríték címzésére fejjel lefelé írva.]

¹⁷¹ a [Beszúrás.]

¹⁷² [.]visszajövetelre [Átírás.]

¹⁷³ [.] [Átírás.]

¹⁷⁴ gebéi[.] [Átírás.]

¹⁷⁵ az [Beszúrás.]

magyar szekereket kaphattok, és társul senkit se engedjete felvenni a kocsisnak; ezt előre ki kell kötni, valamint azt, hogy ha szerdán délben megindultok, Csütörtökön estvére mulhatlanul behozzon Pestre benneteket, különben elveszti bérét; előre mit se fizessetek, vagy legfeljebb egypár forintot. Azért is nem mertem pénzt indítani el tegnap mert nem is képzeltem hogy Szegedi levelem után azonnal kocsira ne üljete.

E Gábor
sk

239. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
[Pardubice, 1858. július vége – augusztus első fele]

[Elveszett.]

240. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Pest, 1858. július vége – augusztus első fele]

[Elveszett.]

241. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
[Pécel, 1858. augusztus közepe]

holnap reggel jön ki fay bela¹⁷⁶
Édes¹⁷⁷ Gáborom az estve kaptam meg leveled az Ákoséval egygyüt minck¹⁷⁸ mindnyájan igen ürültünk csak azon íjdedem meg hogy a lovát csókra szoktatja mert Kun jósi itt vólt és egy épen a csókról¹⁷⁹ történetet beszélt egy barátjával történt hogy a szájából¹⁸⁰ szokta étetni és egyszer az egész alsó ajkát leharapta a szép fiatal embernek azért édes te is ird meg ezt Ákosnak, tegnap jöttünk meg Gombárol egéségesek vagyunk mit neked is kívánok Édes kérlek ez alkalomtól küldjél ki egy font szappant és egy font finom keményítőt¹⁸¹ csókollak Etellel egygyütt

[címezés:]
Gábornak¹⁸²

¹⁷⁶ holnap reggel jön ki fay bela [Idegen kéztől, nem az Egressy család valamely tagjától származó egykorú írás.]

¹⁷⁷ Édes [Emendálva.]

¹⁷⁸ minck [Átírás.]

¹⁷⁹ csókról [Átírás.]

¹⁸⁰ szájából [Emendálva.]

¹⁸¹ keményítő [Emendálva.]

¹⁸² Gábornak [Emendálva.]

242. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pécel, 1858. augusztus 21.

Pécel, Aug. 21. 1858

Kedves Apám! Gróf Laczi a Lámpát ki akarja hozni mit Ked. Apám bevitt csináltatni, legfőbb hibája az, hogy az olaj nem akar benne feljönni, azért Julis ha elhozza kérdezze meg hogy segített é e baján a bádigos. Kérem Kedves Apám ha lehetséges küldjön nekünk pár forintot¹⁸³ – Gróf Laczi még az nap ki jó – 's egy levélkébe zárva ki is hozza azt. Itt ma van az Aratók mulatsága. Károlynak írt levelem csak Ked. Apámnak címeztem másként nem lehetett Grof Laczi volt oly szíves azt Gödöllön fel tenni, azért kérném alássan Ked. Apámat ha azon levelet a rendes címmel ellátva borítékba¹⁸⁴ tenné 's mielőbb utnak indítná. Kedves Anyám csokolja én pedig szinte kezeit is szerető leánya Etelke

Igen sajnálták hogy ki nem jöhetett Ked. Apám hosszabb időre¹⁸⁵ de részint tán jobb volt hogy így történt bizonyos közbejött¹⁸⁶ körülmények miatt – mikről otthon bővebben. –

[címezés:]

Kedves Apámnak

Pestre

¹⁸³ [/]orintot [Átírás.]

¹⁸⁴ [../]itékba [Átírás.]

¹⁸⁵ időre [Emendálva.]

¹⁸⁶ közbejött [Beszúrás.]

243. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

[Pardubice, 1859. január legeleje]

[Elveszett.]

244. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1859. január 13.

Szeretet kedves Testvér!

Azon édes örömet melyet arczképed elküldése szerzet, csak képzel, mert leírni nem tudom. Hanem cserébe viszonzásul vedd azon öröm hirt hogy – – *el vagyok választva* testvéred *szabad* öt évi kínzás után, ideje is ugy é bár? – Két bíróság ítélete ugyan még hátra van 's ebbe még 3 holnap bele telik, mint mondják, míg ezek a hátra levő ítéletek kimondatnak – na de se baj azon én már nem aggódom.¹ – De² attól nincs mit félni, hihetőleg helyben hagyják az első ítéletet ők is – leg alább mindenki azt hiszi. A pénz ügy előbbre haladt szinte, abban már két ítélet jött – még csak a harmadik van hátra, 's akkor el mondhatom *Istennek legyen hála* hogy nyert ügyem van. K'...ly is itthon van szegény – mondanom sem kell hogy ő is mennyire örvend ügyem ez újabb fordulatán. Csak az a baj és aggasztó a jövőre nézve hogy ő szegény – magát is alig tudja föntartani – hát még³ nőszülve mit lesz teendő – mert e' nemét a művészetnek még itt nállunk nem igen karolták föl, külföldön pedig szinte sok van – és jelesnél jelesbbek – kik egymástól alig élhetnek. Apámék szándékoznak – vele legközelebb azon határozatokat tudatni – miszerint; a míg valami bármi csekély kis biztosítéka nem lesz, vagy mint templom Festész vagy bár mint – addig nőül hozzá⁴ nem adnak, hogy a nyomornak kitegyenek mind öt mind pedig en...et. Apja mint mondja többféle ígéreteket tett azon esetben ha haza jó, hogy elfogja látni munkával, jövedőjéről is gondoskodik s. a. t.⁵ csak hogy már el mult egy hete miolta apjától a választ várja, 's még eddig semmiből semmi sincs. Szerencse hogy, K.z.ovszkynál van⁶ a rokonság utján, 's így a szállásról élelemről – gondoskodnia nem kell – már majd meg látjuk mit hoz az idő, ő ugyan jár kél, látna munka után nem tudom lesz e' sükere. –

¹ 's ebbe még 3 holnap bele telik, mint mondják, míg ezek a hátra levő ítéletek kimondatnak – na de se baj azon én már nem aggódom. [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

² *de* [Emendálva.]

³ még [Beszúrás.]

⁴ nőül <nem> hozzá

⁵ s. a. t. [Beszúrás.]

⁶ [/]an [Átírás.]

A Pénz ügyben tudod é mit határoztunk többek tanácsa után? azt t. i. hogy – miután a pénzt egész összegben egyszerre meg nem kaphatnám úgy sem másként, mintha a házat el licitáltatom, – sőt még tán akkor sem tehát, részemről is lesz licitáns azon⁷ 5 vagy is a kamatokkal most már 6 ezer pftban én meg tartom a házat minthogy 10 ezeren alól kínálva kínálta Kozmovszkinak is – ki nekünk a főtebbeket tanácsolta – ’s mit mindnyájan helyben hagyunk sőt benne meg is állapotdunk⁸ s a mi előttem van betáblázva 3⁹ ezer pft oly módon fogom¹⁰ kifizetni (ha ugyan kifizetem miután azon 3 ezer¹¹ pft mely előttem a házra bevan táblázva hamis – csak ámitás) hogy a Takarékpénztártól veszek fel 5^{10t} kamatra pénzt mely¹² összeget mint ház tulajdonos tíz év alatt kellend lefizetnem csak; ’s ezt a mellett hogy a lakás bérrel nem kell gondoskodnom lassanként a bejövendő házbérből lefizethetek.¹³ Simonnal már közlém határozatomat e’ részben mit ő is helyben hagyott – sőt már emlékezem rá hogy ezt ő is ajánlotta volt még tavaly.

Szegény Nagymama mint tudod hozzánk fog jönni lakni – de még mind eddig nincs itt, minthogy Végrendeletet hagyván Zsigabácsi melyben a 3^{ad} rész¹⁴ az ő illetéke és a melyből képzeld az az¹⁵ utállatos¹⁶ szász faj ki akarja játszani – sőt már jó formán ki is játszották szegény öreget. E’ miatt nem akar¹⁷ hozzánk jönni (mind addig)¹⁸ még a végrendelet föl nem olvastatott – ’s tisztába nincs e’ dolog – mi ugyan mondtuk neki az az Ked. Apám leginkább¹⁹ hogy jöjjön hadjon ott nekik mindent a²⁰ mi őt jogossan²¹ illetné is. De ő ezt szegény öreg nem akarja ’s jól is teszi én is azt mondom hogy mit sem engedjen jogából annak a lelketlen hadnak, a kiket ráá vinne a lélek hogy egy 80 évet meg haladott öreget ki nekik utolsó óráig szolgált – csak úgy kilökjének²² holott, minden törvény tudó ember azt állítja, hogy ha soha sem hagyott volna is végrendeletet Zsiga bácsi 3^{ad} része²³ mindennek az anyát illeti. Majd jövőre többet fogok erről is magunkról is mondhatni de most már elfogyott a papírom²⁴ azért Isten veled szeretet Kedves Testvér Szellemileg számtalanszor csokolva ölel szerető hugod Egressy Galambos Etelke.

Pest Jan 13 1859.

⁷ s <tehát> azon

⁸ minthogy 15 ezeren alól kínálva kínálta Kozmovszkinak is – ki nekünk a főtebbeket tanácsolta – ’s mit mindnyájan helyben hagyunk sőt benne meg is állapotdunk [A levélpapír aláírást beszurás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve. Átírás.]

⁹ [/] [Átírás.]

¹⁰ [...]om [Átírás.]

¹¹ ezer [Beszurás.]

¹² mely<et>

¹³ házbérből <...> lefizethetek

¹⁴ rész<trol>

¹⁵ az [Beszurás.]

¹⁶ utállatos [Az ékezet áthúzza.]

¹⁷ aka[/] [Átírás.]

¹⁸ jönni <hogy> (mind addig) [A „(mind addig)” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁹ leginkább [Emendálva.]

²⁰ a [Beszurás.]

²¹ j./gossan [Átírás.]

²² ki./ök/./ek [Átírás.]

²³ része [Az ékezet áthúzza.]

²⁴ de most már elfogyott a papírom [Beszurás.]

U. i. Ne vedd rosznéven hogy a végét úgy el hadartam de nincs egy jó tollam is – majd máskor szebben igyekszem írni ha ugyan lehetséges lesz.

Csokolom azt a huszáros bajuszos száját magának addig pedig majd csak ezt a mását pusizom²⁵

245. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Pardubice, 1859. január első fele]

[Elveszett.]

246. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

[1859. január második fele]

[Elveszett.]

247. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest], 1859. január 29.

Szeretet Kedves Apám! Éppen most vettük az Ákos levelét, azért sietek azt Kedves Apámnak is megküldeni rögtön, hogy nyugtalanságát eloszlassam. – Becses Levelét véve köszönettel tartozom Atyai nagy lelküségéért: én bálba menni nem szándékoztam mert sem kedvem sem pénzem hozzá – kivéve ez egy bál volt az a Jogászok magyar bálja, hol mind nők – mind a férfiak magyar öltönybe megjelenni föl²⁶ kérttek 's ez egybe résztvehetni örömem telt volna – de a sors másként akarta – én pedig elő vettem türelmemet – 's lemondtam erről is mert hisz²⁷ az én lelkem e' részben már eléggé meg edződött – némi kár potlást nyujtana ugyan ha itthon rendezhetnék valamit 's e' farsangon át²⁸ be is²⁹ kellene érnem velle, de be is érném – ha Kedves Anyám bölcs belátása is igent mondana reá – – –??

Azt hiszem hogy Kedves Apám dicsőségébe így is osztozhatunk ha itthon vagyunk – az ottani koty folé pedig előttem nem bír annyi érdekléssel vagy tán³⁰ vonzó erővel réám nézve hogy körében vágynám farsangolni – – –

Samu bácsinak e' napokban írtam választ azon levélre melyben a kották elküldésében meg bízott. – – –

²⁵ U. i. Ne vedd rosznéven hogy a végét úgy el hadartam de nincs egy jó tollam is – majd máskor szebben igyekszem írni ha ugyan lehetséges lesz.

Csokolom azt a huszáros bajuszos száját magának addig pedig majd csak ezt a mását pusizom [A levélpapír tetejére, a főszövegre fejjel lefelé írva.]

²⁶ megjelenni<tek meg> föl [A „meg-” beszúrva.]

²⁷ is <... hogy> mert hisz [A „mert hisz” az áthúzott rész fölét írva.]

²⁸ át [Beszúrás.]

²⁹ is [Beszúrás.]

³⁰ tán [Beszúrás.]

Kedves Apám hát Hegedüsnek egy darabját sem játszotta még³¹, azt hiszem jól fogna pedig neki esni – úgy látom Hamlet szellemi csak nem válhat meg Apám vendégjátékaitól – – És most mind oda mind pedig³¹ ide kísérje a szerencse Kedves Apám és minden jó szellemünk – igazság most jut eszembe a napokba a Magocsi szellemével álmodtam úgy hívott magához – mert ő ott u. boldog –

Kezeit csokolja Ked. Anyámmal szerető leánya Etelke –

Jan 29^{én}
859.

248. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1859. március 3.

Pest márt 3^{án}
1859

Édes Gáborom! én ujságot nem írhatok mert azt te már mind tudod mik történnek Szigeti mondá hogy mindent meg írt neked. Szabó írt Szegedről hogy Temes várra május elein megy³² és téged 16 májusba föllépet³³ mit szerencséjének fog tartani az öreg Brankovicsba így írja az okát majd szóval mondja el Árpád mondja hogy Gozón Latabártól levelet kapot ismét téged kér³⁴ vendég játékra de most már késő ugyi hogy vagytok édes enyimek tudom sok a bajod hát az aranyos leányzó jól viseli é magát Valahogy³⁵ sokat ne tánczoljon bezzeg itthon nagyon eped valaki – tegnap estve már előtökbe ment az indóházhoz de mind hiába édes ismeretlen³⁶ házigazdának³⁷ egész családját tisztelem etel az én nevemmel köszönnynye meg szivességét kedves lányom³⁸ te írhattál³⁹ volna legalább egy héten⁴⁰ két levelet nagy figyelmetlenség⁴¹ ha nem szivből legaláb színből mert látom bizony hogy csak színből is lassan vagyunk ugyis

Fáy Andrásék desperálnak hogy nem szerződte édes ezer meg ezer okokat mondanak hogy neked tekintetbe kellett volna venni de erről majd itthon édes igen nagyon üdvözelnek⁴² az öregék etelnek azt üzeni az öreg hogy válaszon ott magának egy talpraeset Jászkun gyereket mert már megint mindég a férhez adássoddal tépelődik hogy használ⁴³ a levegő lányom⁴⁴ mi

³¹ pegig [Átírás.]

³² me[.] [Átírás.]

³³ fe/lépet [Átírás. Az első „l” beszúrva.]

³⁴ [.]ér [Átírás.]

³⁵ magát <...> Valahogy

³⁶ ismer[.]tlen [Átírás.]

³⁷ házigazdá[.] [Átírás.]

³⁸ lá[.]yom [Átírás.]

³⁹ írha[.]ál [Átírás.]

⁴⁰ [..]en [Átírás.]

⁴¹ fig[.]elmetlenség [Átírás.]

⁴² üdvözeln[.]k [Átírás.]

⁴³ használ [Az „s” beszúrva.]

⁴⁴ [..]om [Átírás.]

mind jól vagyunk hálá istennek de Ákos nem irt még nektek⁴⁵ sem most isten velletek Csó-
kollak mind kettőtöket⁴⁶

Zsuzsika

a ruhátok közzé tegyetek valami szagost mert iszonyu rossz szaga volt a skatuljába mikor fel
bontottam mint valami avas zsir

[boríték:]

T. cz.

Egressy Gábor urnak
a magyar színháznál
Kecskeméten⁴⁷

249. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Jászberény, 1859. március 3.

Szeretet Kedves Anyám!

Apám Tegnap játszott utolsót – úgy látszik mindenki lelki ismeretet csinált belőlle hogy a
színházban ott⁴⁸ legyen – mert zsufova volt,⁴⁹ és a mint Ked. Apám kilépett szebbnél szebb –
koszorúk repültek felé a legszebb természetes virágokból,⁵⁰ egy különösen tisztán kaméliák-
ból gyönyörű szalagokkal ez utóbbi természetesen az „enyimék” része és tulajdona.⁵¹ – Any-
nyi a babérunk hogy⁵² a hajdani Roma valaményi⁵³ nagy férfiát meg koszorúzhatnak. De
hadd – mondjam el mi a játék után következett – el nem tudtam gondolni, hogy mire vár a
közönség egy része, miután oszlani nem akartak, – csak később veszem észre a kapun ki
lépve, hogy vagy 24 fáklyás iszonyu nép tömeggel közre veszik apámat ’s a közönség is
utánna masiroz a Rákoczi indulóján⁵⁴ egész hazáig folytonos éljenzések⁵⁵ közt. Ma pedig
többten tisztelői az itteni Casinóban úgy nevezett⁵⁶ – művészi ebédet adnak tiszteletére, hol
a mint fülhegygel hallom valami nagyobbszerű meg lepetés⁵⁷ várja. –

Estvére pedig egy művészi quartetben – lesz alkalmunk gyönyörködni melyben a
legfőbb közreműködő Simonfi Kálmán lesz a már eddig elé is eléggé ismert magyar zene
szerző.

⁴⁵ még <...> nektek

⁴⁶ mind [./]ettötöket [Átírás.]

⁴⁷ színháznál <Jászberényben> Kecskeméten [A „Kecskeméten” az áthúzott szó fölé írva. A címzés Telepy Károly
kézírása.]

⁴⁸ ott [Beszúrás.]

⁴⁹ volt [Beszúrás.]

⁵⁰ virágokból [Az „-ok” beszúrva.]

⁵¹ [./]lajdona [Átírás.]

⁵² hogy [Beszúrás.]

⁵³ valaményi [Beszúrás.]

⁵⁴ masiroz a Rákoczi indulóján [Beszúrás.]

⁵⁵ éljenzése[./] [Átírás.]

⁵⁶ úgy nevezett [Beszúrás.]

⁵⁷ nagyobbyszerű <megtisztelő> meg lepetés

Kedden⁵⁸ az az tegnapelőtt Jankovicséknál ez az itteni hotvolét képezi 's külömben is Jász Kunok⁵⁹ főkapitánya is így a leg első ember Jászberényben⁶⁰ voltunk estvélyen– a házi asszony több szép⁶¹ nép dalt énekelt⁶² Béni bácsitól – majd pedig cziterán⁶³ játszott több szép darabokat b. Orczyval együtt, – egy más vendége valami *Néber* nevezetű is énekelt, – befejezetre pedig Kedves Apám Vörösmarty „*Szép Ilonka*”-ját szavalta el, és így a legszebb változatossággal, sok szellemi élvezekben⁶⁴ részesültünk, de igaz esteli után még táncoltunk is – hogy el ne feledjem. –

Holnap Márt. 4^{én} pedig mielőtt haza mennénk be tekintünk Köcskemétre – ott vagy 2^{ét} játszva Ked. Apám; haza felé indítjuk szekerünk rudját. Noha még innen nem akarják el bocsátni – 's mint hallom egy deputatio készül hozzá, öt itt marasztandó – de nem hiszem hogy legyen belőlle vallami, miután Szombaton az az 5^{én} Kecsköméten⁶⁵ már „*Hamletet*” várják 's látni akarják.

Képzelve Kedves Anyám Kedden még játsztunk is – Hétfőn valami⁶⁶ Horváth Pálnál voltunk egy igen kedélyes estvélyen – hol többen abbéli ohajtásokat jelenték ki vajha⁶⁷ők „Garricket” láthatnák, – 's Kedves apám meg ígérte hogy ha ők is közre működni akarnának, meg látandják Garricket (minthogy e' nyomorú társasággal azt elő adni képtelenség volt). Erre ők természetesen, egész késszéggel – vállalkoztak, és így történt aztán, hogy Kedden estve mielőtt Jankovicsékhoz mentünk volna, egyett játsztunk; – és pedig én is „*Jenny*” szerepében természetesen csak olvastuk szerepünket mindnyájan, kivéve Kedves Apámat. És⁶⁸ közönségünk mely⁶⁹ igen válogatott⁷⁰ volt⁷¹ szép számmal össze gyülekezett⁷² – 's mint mondják jól is mulattak

Elmondom a szereplők neveit is: „*Hildet*” játszta a mi szíves ifjito házi gazdánk *Sismis Jozsefur*. „*Fronthamet*” *Kempelen Győző*. „*Villiam*”-et valami *Batto Bandi* ki hozzánk távolról rokon is. „*Jenny*”-t én és⁷³ a szolgát „*Györgyött*”⁷⁴ pedig ami Kedves házi asszonyunk testvére *Ágoston Imre*. És mondhatni mind igen jól mondták el szerepeiket kivéve *Jenny*-t mert hiszen *Krum Eliás* is azt mondja hogy⁷⁵ a „Szerénység a⁷⁶ *Babér koronának*”⁷⁷ legmagassabb dísze”.

⁵⁸ [.]edden [Átírás.]

⁵⁹ Kunok [Az „-ok” beszúrva.]

⁶⁰ ez az itteni hotvolét képezi 's külömben is Jász Kunok főkapitánya is így a leg első ember Jászberényben [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁶¹ szép [Beszúrás.]

⁶² énekelt<...>

⁶³ czitérán [Az ékezet áthúzva.]

⁶⁴ szellemi <... ...> élvezekben

⁶⁵ „Kecsköméten” [Az idézőjelek törölve.]

⁶⁶ Hétfőn <az> valami

⁶⁷ ki <már> vajha

⁶⁸ És [Emendálva.]

⁶⁹ [..] [Átírás.]

⁷⁰ válogatott<ak>

⁷¹ volt<ak>

⁷² gyülekez[...]/ [Átírás.]

⁷³ é[.] [Átírás.]

⁷⁴ „györgyött” [Átírás.]

⁷⁵ [.]ogy [Átírás.]

⁷⁶ Szerénység a [Beszúrás.]

⁷⁷ kor[.]nának [Átírás.]

A Hangjegyeket köszönettel vettem valamint a leveleket is. Árpád már elmondhatja⁷⁸ hogy „Mama én Tenorista leszek” úgy látszik Szigetitől is kapott Apám levelet sok minden félét ír benne, ’s úgy látszik a körülmények kedvezően⁷⁹ mutatkoznak – a szerződést illetően. Vajainak is vettük egy comisiokkal terhelt levelét – hanem most csak azt mondjuk rá hogy várj sorodra Piroska. Hát Károly házi ur lett a mint írja – na csak a házat tartsa meg minden esetre. Hát Hegedüsne – meg született e’ már – látja e’ már a napot? Majd meg látogatom a Műtermet mihelyt hazaérünk. És most végzem levelem, mert már ez alkalommal helyem sincs több majd Kecskömétről többet. Azon reményben hogy mindnyájan egészségesek velünk együtt ajánlom magam kegyeik⁸⁰ ’s szeretetökben
csokolva N. mama kezeit a Ked. Anyáméival együtt

szerető leánya E. Etelke.
Ked. Apám csokolja anyjokát.

Márt 3^{án}
859 Jászberény

250. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA ÉS EGRESSY ETELKA –
EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1859. április 3.

Pest Április 3^{án} 1859

Kedves Fiam Ákos!

Mivel édes apád⁸¹ nincsen hon tehát én írok neked és küldöm a Samu bátyádtól járandó három hónapra⁸² való segéljt⁸³ az az harmincz⁸⁴ forintot Uj⁸⁵ pénzbe, hogy apád most hol van vagy hogy van gondolom ő tudatá veled jelenleg nem a színhász tagja és így hogy magát biztosítsa a nyugdíj⁸⁶ kérte és meg is kapta azt nyolcz száz forint évenként de kijelenti hogy még nem akar ugyan a színpadról lelépni sött *octóberbe* szerződtetni is fogják újra ennek a históriáa igen hosszszas volna leírni de talán te is haza jössz akorra és mit részletesen nem lehet megírni⁸⁷ szóval⁸⁸ mind megtudod most Miskólczon van apád onnan S. A. Ujhelybe megy májusba Temes várra. Juniusba vagy juliusba Bécsbe a Szabó társaságával néhány szerepre mit ugyan még addig veled tudatni fogunk de édes fiam most már te is tudas magadról valamit velünk mert én nyugtalan vagyok most legközelebb küldött apád 60 forintot megkaptad é nem írtál rólla mit pedig várt apád azért írnál fiam hogy vagy és hol

⁷⁸ elmond[.]atja [Átírás.]

⁷⁹ kedvez[.]en<k>

⁸⁰ kegyeik<be>

⁸¹ ap[.]d [Átírás.]

⁸² [.]ólnapra [Átírás.]

⁸³ segéljt [Emendálva.]

⁸⁴ harmi[...]/ [Átírás.]

⁸⁵ [...]/ [Átírás.]

⁸⁶ [.]yugdíjt [Átírás.]

⁸⁷ megír[...]/ [Átírás.]

⁸⁸ sz[.]val [Átírás.]

mentek é valahová most isten álgyon meg mit én naponta kérek a te és testvéreid böl-
dulásáért⁸⁹ csókkollak Szerető anyád

Sz. Zsuzsánna

Kedves Testvér! pár hónapja is lehet már miolta hozzád néhány sort intéztem, de még mind
ekkorig nem tudom ha hogy vetted⁹⁰ é azokat⁹¹ vagy sem? Itt nagy dolgok történnek a szín-
háznál, Apám nincs a Színháznál nem szerződött, Szigeti és Réthi sem szerződtek és így a
drámát bukottnak lehet mondani – ha csak az Igazgatóság bűnét meg bánva – meg nem
kísérti a főntebbiek szerződését – miért a lapok is föl zudultak 's nincs lap az országban
mely mellettök ne volna, itt ott jól meg⁹² paskolva az Igazgatóságot⁹³ méltatlan eljárásáért.
Az a híre hogy a főbb körökben arról folya⁹⁴ a beszéd miszerint nem Grof igazgato kell ide,
hanem egy vagyonos Nemes ember ki az igazgató nevet⁹⁵ viselné de az igazgatásban Apámat
bíznák meg. Mennyiben igaz e' hír nem tudom – az idő legjobban meg fogja mutatni azt
hiszem, azért reméljünk és bízzunk Istenben. Sokan kárhoztatják is Apámat hogy miért
nem fogadta el azt a fizetést mit az igazgatóság ajánlott neki, 's e' közt S. bácsi is⁹⁶ 's miért
hagyta el éppen most a színházat midőn az ő jelenléte⁹⁷ annak leg nagyobb szüksége volna,
a dráma érdekében. Azonban az értelmisége e' hazának mind az Apám elve mellett van, és
harczol; miután kisül hogy az igazgatóság⁹⁸ hazafisága abból áll hogy álldozzanak a drá-
mai⁹⁹ tagok mint eddig¹⁰⁰ – de kinek minek? az *operának* mert operát minden áron szereznek
's mi abból fel marad azon meg kell nyugodni a Drámának és¹⁰¹ ha az¹⁰² abból nem éri Isten
hírével el mehet a hova neki tetszik – azt számba se véve hogy tán nem is az operáért épült
e' színészház melynek 40 tagjai közt alig van ki a magyar nyelvet csak tisztán kimondani is
tudá – hanem tán a Drámáért inkább mely egyedüli fentartója a Nyelvnek és nemzetiség-
nek. Ebből láthatod¹⁰³ mily hazafias gondolkozásu¹⁰⁴ és úgy szerető¹⁰⁵ nagy férfiak igazgat-
ják¹⁰⁶ jelenleg e' szegény színházat. A lapokból többet tudhatsz meg majd e' tárgyban – mi-
után sokkal nagyobb az¹⁰⁷ hogy sem azt¹⁰⁸ ily röviden meg lehessen értetni. Én Istennek hála

⁸⁹ böl-do./-lulásáért [Átírás.]

⁹⁰ [/]etted [Átírás.]

⁹¹ azokat [Beszúrás.]

⁹² jól meg [Beszúrás.]

⁹³ Igazgatóságo./ [Átírás.]

⁹⁴ folya [A „-na” beszúrva.]

⁹⁵ nevét [Az ékezet áthúzza.]

⁹⁶ 's e' közt S. bácsi is [Beszúrás.]

⁹⁷ [/]elenléte [Átírás.]

⁹⁸ igazgatóság [Beszúrás.]

⁹⁹ dramai [Emendálva.]

¹⁰⁰ mint eddig [Beszúrás.]

¹⁰¹ es [Emendálva.]

¹⁰² [...] [Átírás.]

¹⁰³ látha./od [Átírás.]

¹⁰⁴ gondolkozásu [Az ékezet áthúzza.]

¹⁰⁵ és úgy szerető [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁰⁶ igazgatják [Emendálva.]

¹⁰⁷ az [Beszúrás.]

¹⁰⁸ [...] [Átírás.]

csak meg vagyok – Pénzünk ugyan nincs de azért se baj – csak meg élünk¹⁰⁹ holtig. – Hát Te Kedves Huszár¹¹⁰ Testvér hogy vagy? tudas magadról ha időd engedi.

Csokol szerető
nővéred E. Etelke.

Pest April 3^{án}
59.

Károly üdvözel ő teszi a levelet a postára azt mondja hogy adóssa vagy egy levéllel írjal neki. csókolak¹¹¹

251. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Miskolc, 1859. április 4.

Miskolcz, Apr. 4. 1859.

Édes Zsuzsikám!

Nincs semmi bajom, kivéve hogy kissé rekedt vagyok. Tegnap játsztam elsöt, Brankovicsot. A ház tele volt néhány páholy híján; ezek is azért maradtak üresen, mert ez a hanyag Latabár nem értesítette jövetelemről a vidéket. Hanem most már tudják minden felé, hogy itt vagyok, s hiszem hogy jó házaim lesznek. Kazinczy Gábor is bent volt, rettentőn el van ragadtatva; a jövő héten ki visz Bánfalvára, s talán még Egerbe is. Ha jól megy e héten dolgom, úgy még vagy kettővel megtoldom szerepeimet a jövő héten, föltéve, hogy Füredi csakugyan nem jöhet, a mit jó lenne Gózzontól megtudnotok és nekem megírnnotok. A homlok kenőcsömet otthon hagytam vagy is nem pakoltátok be; kérlek édes, sietve küldjétek; egy kis bádóg pixisben van; ha otthon nem találjátok, úgy a Színházban maradt, az az Constantin nem tette vissza a táskába, vagy pedig a fodrász fiu lopta el a¹¹² helyemről. Az ingeimet is küldjétek. Hetényinek most irom hogy husvétre ott leszek. Molnárnak is irok, ki Kassára megy, mert nem rossz lenne¹¹³ oda is elmennem ha lehetne. Telepi tegnap este benn volt, egyedül, de játék után haza ment, a jövő héten én¹¹⁴ is kimegyek hozzájuk. Itt végtelenül szívesen lát mindenki, a pesti directiot szidják. Mért nem irtok valami színházi ujságot?

Árpád! Szorgalmas légy mindenben; különben jaj lesz ha haza megyek. Ne csavarogj. A Falusiakat e héten le ird, és Vasárnap a gyorskocsira tegyétek. Aztán folytassd az Apostolt, és olvasd az általam legutóbb vett könyveket, mert ezekből számadásra vonlak. Ne versifikálj; az nem a te dolgod. Etelkém, beszéltek-e már orvossal a fördőre nézve? el ne késsünk vele.

Én itt vagyok szállva édes Szombatinál a „csillag” fogadóban; igen jó biztos helyen; a szomszédom gróf Csáky Zsiga, igen jó szívű derék ember, s nagy tisztelőm. Kár volt az Ákos pénzének elküldésével annyira sietned, mert most már csak Majus 16-dikán fog tölem pénzt kapni. Hát Samu mit beszél?

¹⁰⁹ élünk [Emendálva.]

¹¹⁰ Huszár [Beszúrás.]

¹¹¹ Károly üdvözel ő teszi a levelet a postára azt mondja hogy adóssa vagy egy levéllel írjal neki. csók[.]llak [Átírás. Szentpétery Zsuzsanna kézírása.]

¹¹² a [Beszúrás.]

¹¹³ rossz <volna> lenne

¹¹⁴ en [Emendálva.]

Édes, Naplót vigy arról, hogy Árpád hogy viseli magát. A szobámat bűdös dohányával el ne rondítsa.¹¹⁵

Isten veletek! csókollak!

E Gábor
sk

252. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA ÉS EGRESSY ETELKA –
EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1859. április 6.

Pest ápr 6 – 1859

Édes Gáborom!

Küldöm az ingeket sok boszuságal¹¹⁶ jártam utánna mert péntek¹¹⁷ óta minden nap magam voltam érte és mégis csak ma reggel tudtam megkapni és küldöm is. a Hetényi levelit veted é. mikor még élsz miskolcra tegnap valakitől árpád azt hallá hogy csak 5^{en}¹¹⁸ azaz tegnap léptél föl először ma mint bizonyost vártam leveled de bizony hiába édes nincs é neked valami bajod én oljan nyugtalan vagyok éjjelenként nem tudok aludni és ha el alszom is minden percbe föl ébredek és mindig úgy el fogódom ha irsz édes tudok valamit felöled könyeb lesz, még Ákos sem írt elküldém neki a Samu 30 fát édes a 60 f ujra hogy régi 63 f legyen¹¹⁹ még kel hozzá 6 f 15 x uj pénzbe a tejet is ki fizettem 4 f 64 x ujba ezt azért írom meg hogy el ne felejsd A berényi vendégeket már minden nap várjuk jó let volna édes ha egy pár darab edént vehettem volna mikorra itt lesznek¹²⁰ mit mondasz hozzá ird meg a miskolcziak hogy fogadtak s mit beszélnek sokat írjál itt ma lép fel Rónai Dozsába Hegedüs barnát¹²¹ adja Feleki a Költőt e minden képen szavalló nyavalyába¹²² sínlódik hallom hogy hegedüst Jókainé tanította a próbán szavalni¹²³ talán Szigligeti heljet vagy egygyüt rendeznek a komaság jussán hegedüsne dicsekszik hogy 5 száz pengőt hozot haza miskolcra, Füredi pedig nem megy el oda ezt ugyan tudjátok is már a Karácsonyi¹²⁴ pája a száz aranyos Valami¹²⁵ Telivér nevű vigjáték írója álneve Péter Pál de azt mondják hogy herczeg Pálfi volna és a Teleki Féléről ezt mondják hogy a két darab közzül nem lehet választani miknek adják a jutalmat meg osztani pedig az új birák sem akarják¹²⁶ így tehát lesz borzasztó harc és háboru. Szabó még nem írt ide hát neked írt é jövőre talán többet fogok tudni írni¹²⁷ mint

¹¹⁵ rondítsa<l> [A betű kivakarva.]

¹¹⁶ bo./uság/l [Átírás.]

¹¹⁷ pénzék [Átírás.]

¹¹⁸ /^{en} [Átírás.]

¹¹⁹ lenyen [Emendálva.]

¹²⁰ lesz n./k [Átírás.]

¹²¹ bar./át [Átírás.]

¹²² nyavalyába [Emendálva.]

¹²³ /.../valni [Átírás.]

¹²⁴ Karács./nyi [Átírás.]

¹²⁵ aranyos <...> Valami

¹²⁶ akarják [Emendálva.]

¹²⁷ ír [Emendálva.]

most az isten álgyon meg édes és örizen meg minden bajtól a te jó Szellemed örökdjön¹²⁸ feletted csókkollak.

Zsuzsika

az ismerősöket üdvözeljük

Kedves jó Apám! Anyám egészen ki szorított a helyből, már most én mit írjak? csirke létemre nem tudhatok többet mint anyám, azért hát csak azt kérdelem hogy nem hiányzik e' kedves Apámnak valamije? Olyan aranyozott valami tudjá Ked. Apám? Ked. Apám ugy is szokta hívni hogy leányom.

Fölkereste e' már Ked. Apámat a Dios györi előljárosság? – Hát Déry Roza nénit nem csalta be Miskolczra – Ked. Apám ott léte? Kilényinét nem is kétlem hogy ott ne¹²⁹ lett volna. Hát Kecskések hogy vannak üdvözölje Kecskésné Kedves Apám nevemben is. Árpádnak¹³⁰ ugy el foglalja idejét az a Díjtalan – mert csakugyan nem kap ám egy krajczárt sem akár fel öltözik akár nem,¹³¹ – gyakornokság hogy alig látjuk 2¹³² orat napjában, reggel próbál délig délután¹³³ megy orára estve¹³⁴ fel öltözni a színházba 's többnyire 10, 11 ora veti haza – az írás nem igen halad – erre nem sokat számíthat Ked. Apám. A multkor öt sem bocsátották¹³⁵ be a földszintre már nincs szabad bejárás – pedig ma szeretném meg nézni Ronait mit csinál – egyébbíránt előre is látom a sok handa bandát, Hegedüs mint fog kapkodni levegő után, Feleki pedig ágálni mint A..ny János hajdanában. De most már elég is lesz a sok fecsegésből – 's mint hogy ez uttal semmi okosat mondani nem tudok kezdem magamat¹³⁶ ajánlani kegyes kegyeibe¹³⁷ kezét 1000szer¹³⁸ csokollám,¹³⁹ szerető leánya Etelka

Kedves Apám vigyázzon egészségére¹⁴⁰ hogy meg ne szomorítsa Aranyos leányzóját igazság a napokban itt volt az igazi aranyos leányzo és meg nevetetett¹⁴¹ mindnyájunk az ő mimikájával és kifejezésével. Jászberényből¹⁴² még nem kaptam választ levelemre alkalmasint élőszóval fognak válaszolni még e napokban. A¹⁴³ Lapokban van hogy Kempelen valami lapot szándékozik kiadni nem tudom mennyiben lesz igaz – kezeit csokolom

¹²⁸ örökdjő[/] [Átírás.]

¹²⁹ ne [Beszúrás.]

¹³⁰ Árpádnak [Emendálva.]

¹³¹ mert csakugyan nem kap ám egy krajczárt sem akár fel öltözik akár nem [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve. Mivel a beszúrás erősen megtöri a mondat értelmét, közbeékelésként tüntetem fel.]

¹³² 3 [Átírás.]

¹³³ delután [Emendálva.]

¹³⁴ [...]/ve [Átírás.]

¹³⁵ bocsátottak [Emendálva.]

¹³⁶ kezdem magamat [Beszúrás.]

¹³⁷ kegyeiben [Emendálva.]

¹³⁸ 1000szer [Beszúrás.]

¹³⁹ csokol[/]ám [Átírás.]

¹⁴⁰ egészségére [Emendálva.]

¹⁴¹ neve[/...]/t [Átírás.]

¹⁴² Jászberényből [Emendálva.]

¹⁴³ [/] [Átírás.]

Pest 8 április 1859

Édes Gáborom!

Tegnap vettem ^{4^{én}} irt leveled mi meg nyugtattot hogy nincsen semmi bajod istennek hála¹⁴⁴ mi is mind jól vagyunk, a homlok festéket¹⁴⁵ még tegnap mindjárt a gyors kocsira adtam a fodrásznál volt az ingeket pedig ma már meg is kaptad¹⁴⁶ mit szinte a gyors kocsin küldék ^{6^{án}} ¹⁴⁷ ha talán nem kézbesíteték¹⁴⁸ volna ott keresd¹⁴⁹ mi a darabot illeti hogy vasárnap elküldjem bajosan lesz belőle valami mert még egy felvonással¹⁵⁰ sem kész ez a fiú, az¹⁵¹ egész napja el van foglalva igen keveset ír, ujságul¹⁵² írhatom hogy a színház mindég üres opera¹⁵³ vagy Dráma mind egy Dosába a botrányig üres volt a ház és vannak észre vételek minden félék hallok hogy Szerdaheli karon fogta 's mondá neki hogy bizony barátom igen rossz voltál iljet ugyan csakis Szerdaheli tehet meg mert¹⁵⁴ a fél tréfa¹⁵⁵ színe alatt mondja meg az igazat, édes Gozont meg kérdém hogy megy é Füredi vagy sem mondja¹⁵⁶ hogy semmi¹⁵⁷ esetre sem megyen már Latabárnak meg is írta édes hogy rekedcséged múljon használd éjjelre a szalonnát torkodra és ne éczakázzál sokat Etelre¹⁵⁸ nézve¹⁵⁹ pedig ma megyünk el Kájdácsihoz mert ő igen gyakorlot már az ilyen betegségekbe mit mondani fog tudatom veled¹⁶⁰ édes ha diós görbe mégy néz ott egy paraszt házat hogy majd a bíró uram közbejárásával¹⁶¹ ólcsón meg vehetnéd és nem is egyszerre kellene ki fizetni mert bizony csak jó volna ha volna egy parányi hajlék¹⁶² hová ki fáradva meg pihentessük öreg testünket¹⁶³ de ezért ne haragudjál édes, az Ákos pénzét azért küldtem el édes mert azt mondád hogy miheljest Samu által adja el küldjem Samu most is a régi notát fuja az az hogy nem halgattál reá ő megmondá hogy ez fog bekövetkezni és hogy neked meg¹⁶⁴ kellet volna magad különböztetni

¹⁴⁴ *hála* [Emendálva.]¹⁴⁵ *h/l/mlok festéket* [Átírás.]¹⁴⁶ *kapad* [Emendálva.]¹⁴⁷ *7^{án}* [Átírás.]¹⁴⁸ *kézbe/éteték* [Emendálva.]¹⁴⁹ *mit szinte a gyors kocsin küldék* ^{6^{án}} *ha talán nem kézbesíteték volna ott keresd* [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrással, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]¹⁵⁰ *felvonással/l* [Átírás.]¹⁵¹ */z* [Átírás.]¹⁵² *ujságot* [Emendálva.]¹⁵³ */pera* [Átírás.]¹⁵⁴ *me/l/t* [Átírás.]¹⁵⁵ *térfa* [Emendálva.]¹⁵⁶ */ndja* [Átírás.]¹⁵⁷ *símimi* [Emendálva.]¹⁵⁸ *Etelre<.>*¹⁵⁹ *nézva* [Átírás.]¹⁶⁰ *vel<l>ed*¹⁶¹ *közbejárásával* [Emendálva.]¹⁶² *hajlék* [Emendálva.]¹⁶³ */estünket* [Átírás.]¹⁶⁴ */eg* [Átírás.]

azoktól kikel kezét fogtál és te nem azokhoz való vagy erre ugyan nincs¹⁶⁵ mit egyebet mondani mint¹⁶⁶ hogy jól van jól mit én meg is mondtam neki de ő viszi a magáét mit¹⁶⁷ mondá nagy pedánsan üvé végre már most meg kel ebbe nyugodni míg másként fog fordulni azt ugyan nálla nélkül is tudjuk és¹⁶⁸ nevetem az ő okoskodását, a győriekeket üdvözeljük mind téged pedig édes az isten óltalmába ajánlak¹⁶⁹ kihez én naponként imádkozom érted. Csókollak édes

Zsuzsika

Édes¹⁷⁰ ezt akkor vettem észre¹⁷¹ mikor fordítottam de egy kicsit¹⁷² rest voltam másra írni

254. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Miskolc, 1859. április 11.

Miskolcz. Apr. 11. 1859

Édes Zsuzsikám! Te mindig a diós győri házról álmodozol, s felejtet a jelent a sok pesti adósságot, a magunk fenntartására szükséges összegeket, a miket mind meg kell előbb keresni, s feledd azon véletlen csapásokat, melyek bennünket érhetnek.¹⁷³ Ha¹⁷⁴ majd ezer pforintunk lesz a takarékpénztárban, csak akkor beszéljünk a szerzendő házról, de addig ne halmozzunk újabb adósságokat a régiekre. Én¹⁷⁵ itt négy játékkal mintegy 200 pforintot kerestem. Mindössze¹⁷⁶ nyolczat fogok játszani, hanem ezek közt egyet ingyen a színház javára, a mire az itteni választmánytól fel vagyok kérve. E nyolcz darab: Brankovics,¹⁷⁷ Hamlet, Bánk, Othello, Egyenes ut, Egy ur és asszony, Makranczos hölgy, Zolki. Pénteken kimegyek Diós Győrbe, mert még eddig nem lehetett. Szombaton megyek Bánfalvára, hova Vladárné és K. Gábor¹⁷⁸ meghívtak, (és a Földváriak) négy, öt napra; a nagyhéten Szerdán vagy csütörtökön indulok aztán Ujhelybe. A jelmezekre sokat kell kiadnom, holnapra is egy vörös bársony reklit készíttetek. Ha Árpád a Színháznál olly tömérdek időt elveszteget, és egy fillért sem kap: úgy meg fogom neki tiltani az egész díjtalan gyakornokságot, a mi csak korhelkedésnek szolgál ürügyeül. Kedves vendégeitek Jászberényből megérkeztek-e már?

¹⁶⁵ nics [Emendálva.]

¹⁶⁶ hogy [Átírás.]

¹⁶⁷ [./]it [Átírás.]

¹⁶⁸ es [Emendálva.]

¹⁶⁹ ajánlak [Emendálva.]

¹⁷⁰ Zsuzsika <Pest. Martius 24. 1859. Igen tisztelt tanár ur! Engedelmet kérek, hogy néhány perczét és szíves> Édes [Szentpétery Zsuzsanna ráírt egy használt levélpapírra; a kihúzott rész Egressy Gábor kézírása, az áthúzás Szentpétery Zsuzsannától származik.]

¹⁷¹ é[./]re [Átírás.]

¹⁷² kicsik [Átírás.]

¹⁷³ érhetnek [A mondatvégi írásjel emendálva.]

¹⁷⁴ érhetnek. <... ..> Ha

¹⁷⁵ régiekre. <... ..> Én

¹⁷⁶ kerestem. <... ..> Mindössze

¹⁷⁷ [./]rankovics [Átírás.]

¹⁷⁸ [./]b[./] [Átírás.]

tisztelem őket. Ha szükségesnek látod néhány¹⁷⁹ darab edény vételét édes: megegyezem benne. Válaszolj minél előbb. Csókollak

E Gábor
sk

255. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1859. április első fele]

[Elveszett.]

256. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Miskolc, 1859. április 16.

Miskolcz, apr. 16. 1859.

Édes Zsuzsikám

Éppen vártam már leveledet. Én itt csütörtökön, 14én játszottam utolsó, Leart. Mindössze hetet játsztam magamnak és Latabárnak, egyet pedig ingyen az itteni Színházi adósságok törlesztésére, mire fel voltam szólítva, a mit még eddig meg sem köszöntek. Egész teli házam csak egyszer volt, jutalomjátékomra, Othellora. Azon kívül még két jó házam volt, a többi középszerű. Szóval itteni keresetem a¹⁸⁰ 300 p forintot meghaladja, és itt most ennyit kívülem senki sem csinál össze, mert ez a közönség igen ki van élve; sőt ha azt veszem hogy tavaly is itt voltam, valóságos csodának tarthatom hogy ennyit is csináltam; de jól is sükerült minden szerepem, sőt egypár úgy, mint még soha; a többek közt Bánk, Lear, és a Candidatus. Uti tervemben egy kis változás fog közbe jönni. Valami uri nép volt itt gömörből; a kik engem Vladárné és Kazinczy G. által felszólítottak, hogy menjek Rimaszombatba, hol most valami *Hubay* nevű igazgató¹⁸¹ társulata van. E hó 28-dikán *Terhesnek* 50 éves jubileumát fogják ott fentartani rendkívüli ünnepélyel; a szomszéd megyék minden kalvinista¹⁸² uri népe ott lesz. Én édes e meghívást ha akarnám sem mellőzhetem, annyival inkább, mert ez csak néhány nappal tolja hátrább Ujhelyi utamat, az az a helyett hogy 25-dikén játszanám ott elsőt, tehát Majus 1-sején kezdem vendégjátékaimat, a mit Hetényinek még ma megírok; mert ez csak tegnap lön nálam elhatározva. Ujhelybe¹⁸³ még jobb lesz akkor mennem, mert a pataki ifjuság csak akkor jön vissza az ünnepekről. A Terhes ünnepélye négy egész nap fog tartani, tehát én ott négyet vagy ötöt játszhatom. Azt mondja Vladárné, hogy Rimaszombat városa is meg fog hívni. Ma megyek ki D. Györbe, hová Kazinczy G. és Lévai is eljönnek, kik engem végtelenül szeretnek és bálványoznak. Holnap megyünk mind Bánfalvára; ez újabb uti terv szerint ott fogok időzni egész nagy csütörtökig; onnan Jánosiba megyek, Ri-

¹⁷⁹ n./hány [Átírás.]

¹⁸⁰ a [Beszúrás.]

¹⁸¹ igazgató [Beszúrás.]

¹⁸² kalvinista [A „v” beszúrva.]

¹⁸³ Ujhelybe<n>

maszombathoz igen közel, hol egy Borbély nevű gazdag uri család vár vendégeül, s itt leszek szállva, R. Szombatba¹⁸⁴ innen fogok bejárni. Azért édes, leveledet *Miskolczon* át *Bánfalvára* utasítsd, honnan majd írni fogok sorsomról. Megírtam közelebb, hogy Ákosnak 100 ftot küldöttem, az az nem Ákos kezéhez, hanem a Rózsához.¹⁸⁵ Most itt küldök neked 40 pforintot. Igen vigyázva költsetek édes, mert emberek vagyunk, engem¹⁸⁶ is érhet valami baj. Nekem még sem Szabó, sem Molnár nem írt. Kassára mehetend nem nagy reményem van, mert ott most Molnárnak igen jól fog menni vendég nélkül is. Vagy talán azért nem írt egyik sem, mert Husvétkor, az az a nagy héten Pesten mind a két igazgató megfordul, s talán akkor akarnak velem végezni, azért Árpád tartsa szemmel őket; különben ha akarnak velem valamit, Gózon által is megtehetnék. Szigetiről mit sem tudok, pedig szeretnék tudni. Édes lányom, igen jó lány vagy hogy apádról el nem feledkezel; csak írd minél többször; mi helyt kizöldül a természet: menj a szabadba anyáddal vagy Kárnernével minél gyakrabban. Ha az orvos fürdőt javasol csak ird meg rögtön: elküldelek akárhová, akár mibe kerüljön is. A Jászberényiek szivessége már tulságos is. Ha Etelkém ír nekik, üdvözlje őket nevemben is. Hogy van az, hogy Jankovicsné még most sem írt a darabok vételéről? Árpád még sem írta le a Falusiakat? Irjatok minél több színházi újságot.¹⁸⁷

Isten veletek! Csokollak mindnyájatokat

Egressy G
sk

257. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Bánfalva, 1859. április 18.

Bánfalva, apr. 18. 1859.

Édes Zsuzsikám,

Harmadfél nap óta itt vagyok Bánfalván, hol írántam mindenki nagyon szives, gondos, előzékeny vendégszeretetet tanusít. Itt van Lévai is, Kazinczy Pirka és Arthur; ma várjuk Tompát; Telepi is megígérte hogy eljön, de szavát meg nem tartotta, mert bizonyosan nem lehetett. Mikor Diósgyőrben¹⁸⁸ voltam K. Gáborral és Lévaival, Telepiéknél¹⁸⁹ minden kapu zárva volt; a nők a mezőn¹⁹⁰ voltak krumplit ültetni, az öreg pedig¹⁹¹ a városházánál; tehát Dérynéhez mentünk a ki nagy örömmel fogadott; oda hívtuk Telepit, el is jött mindjárt; hazamenet ismét benéztünk Telepiékhez, és akkor érkezett az asszony haza, de már estve levén alig válthattunk vele egy pár szót majd mikor Gömörből Újhelybe megyek, ha csak lehet meglátogatom őket, mert az öregeknek igen sok mondani valójuk lenne, mint említék. Mihelyt ide kijöttem, az öreg Lonyai kisasszony tüstént elment Jánosiba, mint deputatus, hogy az ottani uraságokkal elintézzék Rimaszombati föllépéseimre nézve az elintéz[en]dő-

¹⁸⁴ szállva, <nem> R. Szombatba

¹⁸⁵ az nem Ákos kezéhez, hanem a Rózsához [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrással, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁸⁶ vagyunk, <engem> engem [Az „engem” az elmosódott tinta miatt lett kihúzva.]

¹⁸⁷ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

¹⁸⁸ Di[.]sgyőrben [Átírás.]

¹⁸⁹ Telepiéknél [Emendálva.]

¹⁹⁰ [.]ezőn [Átírás.]

¹⁹¹ pedi[.] [Átírás.]

ket.¹⁹² Hetényinek megírtam, hogy hozzá csak Majus elsején mehetek. Ámbár itt, mint mondom igen szeretnek, de úgy látom, hogy dolog nélkül egy hétig rettenetesen meg fogom unni magamat, itt p[ed]ig¹⁹³ sem tanulni sem írni nem lehet, mert azt kívánják vagy igénylik hogy az ember mindig köztük legyen, mikor elfoglalva nincsenek. Nem kaptatok-e még Ákostól levelet? én Rózsának mint írást 100 ftot elküldöttem, s a másik százat még R. Szombatból elküldöm, hol hármát fogok játszani. Édes Etelkém, az én igen¹⁹⁴ jó háziasszonyom ma délben, a Magyar főkötőkről levén szó, említé hogy a pesti divatárusnők nem képesek neki egy kedve szerinti magyar¹⁹⁵ főkötőt küldeni, s én mondtam, hogy neked is vannak csinos magyar főkötőid, melyek, a mint szavaiból megérthettem, az ő izlését megközelítik, s megígértem hogy te azt elfogod ide küldeni megtekintés végett; azért pakold be kedves lányom azt a szebbik csigafőkötőt, meg azt a bársonyt is egy skatulyába, és a szokott mód szerint, nékem¹⁹⁶ czimezve, a tárgyat és értékét ráírva, tegye Árpád¹⁹⁷ a diligencera és *Putnok* felé utasítsátok *Bánfalvára*. Ha levelet téssz a skatulyába: pecsételd be. A főkötőket még ünnepig visszaküldjük. Mi ujság nálatok? Hol van Szigeti? Édes! egész az¹⁹⁸ ünnepekig csak ide utasítsd¹⁹⁹ leveleidet. Arthur holnap fog írni Péczelre, különben Pirka holnapután megy Pestre. Ird meg édes hogy viseli magát Árpád;²⁰⁰ hogy van az, hogy a Falusiakat még most sem írta le? Ha jónak²⁰¹ látod, az egész színházi díjtalan gyakornokságot szüntessd meg; tanuljon ő csak otthon, és írja az én írivalóimat. E pillanatban volt nálam Hubay a Rimaszombati színigazgató, hogy meghívjon; azt mondja, hogy a közönség három előadásomért 100 pftot ajánl tiszteletdíjul, s megsugta, hogy valami²⁰² emléket is akarnak adni; az öreg Terhes pedig azt üzeni²⁰³ általok, hogy „az én jó Gábor öcsém igen nagy örömet okozna nekem ha eljöveteleivel szerencsétlenné”. Én azt üzentem vissza, hogy igen szívesen megyek. Megkaptad-e pénzes leveletem édes? Most Isten veletek! Írjatok rögtön. Csókollak mindnyájatokat

E Gábor
sk

Hát a Miskolczi pereczet a gyorskocsiról megkaptátok-e?

258. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK [Bánfalva, 1859. április közepe]

[Elveszett.]

¹⁹² [Szétfolyó tinta.]

¹⁹³ [Szétfolyó tinta.]

¹⁹⁴ [/]gen [Átírás.]

¹⁹⁵ magyar [Beszúrás.]

¹⁹⁶ szerint, <a> nékem [A „nékem” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁹⁷ Árpád [Emendálva.]

¹⁹⁸ az [Beszúrás.]

¹⁹⁹ utasítsd<d>

²⁰⁰ Árpád [Emendálva.]

²⁰¹ Ha <.> jónak

²⁰² [/]alami [Átírás.]

²⁰³ ü[/]eni [Átírás.]

259. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1859. április 25.

Szeretet Kedves Apám!

Becses sorait véve²⁰⁴ sietek válaszolni. Legelőször is a megbízásokra nézve, a²⁰⁵ Kodrington kelméből különbféle színű mustrákat Fökötöimmel²⁰⁶ fogom elküldeni, mert levélben nem férnek el. Sajnálom hogy korábban nem kaptuk levelét Ked. Apám melyben fökötöim el küldéséről szól – most már ünnep előtt nem²⁰⁷ küldhetem el azokat – de azért tán – most sem lesz későn, még kissé rendbe is kell őket hoznom²⁰⁸ hogy kiállják a szemlét – most készítettem magamnak egyet – a Gidáné²⁰⁹ és Máliéké után ez egészen eltér a többi rendes Magyar fökötöktől alakja egészen más eredetileg *Debreczeni*’s úgy is hívják²¹⁰ Fökötő a Magyar bálokban a Mágánének kezdték fölkapni ’s most már a Nemes Urnök tették²¹¹ divatba – ez leg alább még nem lett közönségessé. Nem tudom fog e’ Vladárnénak tetszeni?

Kedves Apám én sajnálom és érzem veszteségemet legjobban hogy elnem mentem – de mi halad nem marad ezt mondja a Példa beszéd is, én is ezzel vigasztalom magam. Jaj igaz ne hogy el felejtsem nem tudom Kedves Anyám meg írta é hogy Budainé itt volt – ’s mint-hogy Ked. Apámmal nem beszélhetett fölkért miként írjuk meg Kedves Apámnak hogy nem nyerhetné é meg néhány vendégjátékra Nagyváradra ’s ha igen mikor és mennyire ők a jövő hót egészen ott töltik sőt még többet is – és mint a szavaiból kivehetém Május közepén ohajtaná Ked. Apámat megnyerni. Azonban titkolt szándékát – (most jut eszembe hogy) kezdi nyilvánítani Bolnai ö méltósága ’s vendég szereplésével²¹² a közönséget mielőbb szerencsételtetni – ha tőle függ. O mi boldog Pestiek! Ezt a nevezetes ujdonságot még tán nem is halotta mostanság Kedves Apám –? Nekem is e’ szóból (*azonban*) jutott eszembe.

Komáromi, és Priel ma lépnek föl először – ezt az előbbent itt úgy látszik nem igen szeretik legalább többektől kedvezőtlen nyilatkozatokat hallottam részére, nem tudom mennyire fog neki *Bánk bán* szerepe sükerülni²¹³ nem ismerem művészi tehetségét (miután²¹⁴ *lévelét*²¹⁵ nem olvastam.) Szigeti mint mondják nem sok szerencsét csinál vendég szereplésével – nem tudom mennyiben igaz, Budainé is igen panaszkodott azt mondja hogy vele gorombán bánt ’s a mellett vendég szereplésével is csak kárt csinált – Kecskeméten. És most ujságaimból kifogyva térjünk magunkra, először is el kell mondanom (mert ki furná az oldalamban) miszerint Ked. Apám nekem oly örömet szerze, s oly annyira²¹⁶ meg tisztelve érzem magam levele²¹⁷ által hogy elmondhatom mint az egyszeri Huszár: „*azt sem tudom hová*

²⁰⁴ véve [Beszúrás.]

²⁰⁵ nézve, <... ...> a

²⁰⁶ mustrákat <a> Fökötöimmel

²⁰⁷ előtt <... ...> nem

²⁰⁸ hoznóm [Az ékezet áthúzza.]

²⁰⁹ Gidáné [A „-né” beszúrva.]

²¹⁰ ’s úgy is hívják [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

²¹¹ [/]jették [Átírás.]

²¹² vendég szereplései[/]el [Átírás.]

²¹³ sükerül<het>ni

²¹⁴ mi[/]tán [Átírás.]

²¹⁵ lévelét [A második „é” ékezte áthúzza.]

²¹⁶ annyira [Beszúrás.]

²¹⁷ magam <...> levele [A „levele” az áthúzott szó fölé írva.]

lépjek dicsőségemben". Nem is mertem ohajtani hogy nekem külön levélben válaszoljon, tudva elfoglaltatásának sokaságát. – És még is az én²¹⁸ Kedves Apám oly jó, oly gyöngéd volt²¹⁹ figyelmére²²⁰ méltatni²²¹ hogy meg sem érdemlem. De bezzeg más részről kissé szomorun kezdődött ünnepünk, szegény N.mama meg betegedett – de már hála Istennek jobban van noha még fekszik. Bokait hívtuk 's a porok után miket rendelt rögtön szünt fájdalma. Bokai igen élénken kérdezősködött Ked. Apámról 's mint mondja azon Borbély nevű családot hol Ked. Apám már szálva is van ismeri. A K.j.... orvoslása²²² úgy veszem észre hogy igen sikeres lesz csak hogy egy kis változást okoz bennem 's fogyaszt, még a Fürdöröl mit sem szolt hanem mint mondá ezután fog még csak kordéba venni. Kérdezősködött Ked. Apámról is és üdvözölte.

Ked. Anyám hála Isten szokott baján kívül²²³ egészséges Árpádnak hatalmas beszédeket tart, 's úgy látszik ez utobbi nem maradt²²⁴ éppen sükertelen. Károly igen jól viseli magát, Szerdahelyinét már elkészíté életnagyságban,²²⁵ már rámába is van az²²⁶ egész kép valami nagyszerű 's oly élet hü hogy attól fél az ember miként nem csak meg szóllal de még meg is mozdul ha nagyon nézik. Hegedüsné még nincs készen azért erről mit sem szóllhatok.²²⁷ Kedves Apám mikorra várhatjuk már haza? Meg kapta már a „*Falusiakat*” hát a Jászme-nyecskét? és számtalan leveleinket?²²⁸

A Fökötöket a „*Kodrington*” szeletekkel együtt Kazinczy Gábor és Wladárné részére kiknek kérem át adni üdvözetemet, Kedves Apámnak czímezve fogom Bánfalvára küldeni.

E' levelet pedig előre el küldöm, 's kezeit csokolva képét ezerszer puszizva

vagyok szerető leánya

E. Etelke.

N. Mama Ked. Anyámmal együtt csokolják Árpád²²⁹ és Károly pedig kezeit csokolatják.

Pest Ápril 25^{én}
859.

[boríték:]

T. *Egressy Gábor* urnak

tisztelettel

*Rszombat*²³⁰

²¹⁸ az én [Beszúrás.]

²¹⁹ volt [Beszúrás.]

²²⁰ figyelmé[.] [Átírás.]

²²¹ méltani [Emendálva.]

²²² orvoslása [Emendálva.]

²²³ <.>[.]ívíül [Átírás.]

²²⁴ maradt [Beszúrás.]

²²⁵ életnagysá[.]ban [Átírás.]

²²⁶ az [Beszúrás.]

²²⁷ szóll<.>[.]atok [Átírás.]

²²⁸ [..]jeleinket [Átírás.]

²²⁹ Árpád [Emendálva.]

²³⁰ *Rszombat* <Putnokon át Bánfalvára>

260. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Sátoraljajújhely, 1859. május 3.

S. a ujhely. Majus 3. 1859.

Édes Zsuzsikám!

Én ide tegnap érkeztem, a paphoz szálltam, Vályi Pálhoz, ki igen derék ember, Miskolczi oskolatársam volt, és meghivatott magához még Miskolczon létemkor; holnap lépek itt föl először, hetet v. nyolczat játszom és 16-dikán indulok haza felé. Julius 3-dika táján itt Patakon nagy ünnepély lesz, és meghívtak reá, s ha társulat lesz itt, el is jövök mert megérdemli; a pataki oskola alapításának²³¹ 3 százados ünnepét fogják feltartani. R. Szombatban hármat játsztam jó sükerrel. Az ottani ünnepély is fényes volt; majd elbeszélem otthon; ott volt Kazinczy Gábor is, de Vladárné hon maradt, mivel vendége volt, Toldy, Pestről.²³² Kazinczy G. felszólított hogy a nagy Kazinczy-féle ünnepélyen,²³³ mely Octoberben lesz, legyek jelen; ő Rádayt felszólítja hogy a színházban is legyen ez alkalomra ünnepélyes előadás, melyben én szavaljak valamit Kazinczy Ferencztől, a mit én neki örömmel megígértem. Édes²³⁴ én Nagyváradra nem megyek, mert nem reménylek ott semmit, majd találok én jobb helyet is. Miután a haboru kiütött, nagy tusában vagyok magammal az iránt: elküldjem-e rögtön innen még a fiunak a másik száz forintot' vagy pedig várjunk²³⁵ vele, míg egy levél tőle érkezhetik? azért kérlek édes, rögtön írv, vagy irass neki Etelkével vagy Árpáddal, s kérdeztessd meg, hogy ott vannak-e még Pardubiczban, vagy már elmarschiroztak; Szóval nem²³⁶ veszélyeztetjük-e a pénzt, ha oda küldjük; én aztán, mihelyt tőle választ kaptok, azonnal küldeném a pénzt oda, a hová ki fogja jelölni. Hát Samu küldött-e már neki valamit? Mind ezekre rögtön válaszolj.²³⁷ Vladárné téged nagyon tisztel, és Etelt is. Különösen kikötötték hogy még az idén erre²³⁸ a vidékre jövök: Etelt hon ne hagyjam és hozzájók vigyem. Mióta most²³⁹ Miskolczon játszani láttak, kimondhatatlanul szivesek, előzékenyek és figyelmesek irántam mindnyájan, s megmondták, hogy engem nem is tekintenek úgy mint idegen vendéget, hanem mint hozzájuk tartozót. Kazinczy Pirka is ott volt. Ez²⁴⁰ is igen derék szives nőnek mutatkozott²⁴¹ irányomban. A Borbély-család Jánosiban szinte nagyon szivesen látott; az ünnep első napját körükben töltém; ott voltak a Szathmáriak Borsodból, három testvér, a Borbélyné fivérei; hanem ez a család már egészen más; jó kálvinisták,²⁴² hanem műveltségben és a szép iránti fogékonyságban messze alul²⁴³ állanak a Vladárnőék színvonalán. Árpád hogy viseli magát? olvas-e? Etelkém, a főkötőidet nagy köszönettel fog-

²³¹ alapításának [Beszűrás.]

²³² Pest/.../ [Átírás.]

²³³ ünnepélyen [Emendálva.]

²³⁴ Édes [Emendálva.]

²³⁵ várju./k [Átírás.]

²³⁶ ./jem [Átírás.]

²³⁷ válaszolg [Átírás.]

²³⁸ arre [Átírás.]

²³⁹ post [Átírás.]

²⁴⁰ ez [Emendálva.]

²⁴¹ nőnek <latszott> mutatkozott [A „mutatkozott” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁴² kál./inisták [Átírás.]

²⁴³ al./ [Átírás.]

ják visszaküldeni minél előbb,²⁴⁴ ha már elküldted. Sismisék a jász menyecske képével nagyon megleptek. Hazamenet talán majd utba ejtem őket. Az én arczképemet²⁴⁵ kívánják cserében²⁴⁶ vagy viszonzásul, hanem itt a vidéken jóra való fotograf nincs. Édes²⁴⁷ Szabót tartassd szemmel, mikor megy Pesten keresztül; Árpád is kérdezősködhetik felőle Gózontól, de ügyesen, kérdezze meg hogy mikor kezdi Temesváron előadásait²⁴⁸ magyarul? Azt hal-
lom hogy László Aradon van: igaz-e? Molnár nem látszik reá gondolni, hogy Kassára ven-
déget hívjon, ha csak később nem lesz rá szüksége, pedig oda nem lenne rossz elmenni. Most
Isten veletek! Csókkollak

E
Gábor
sk

Terhesék mindnyájan százszor csókolnak benneteket. Ott volt nálam Aggtelekről is az új
Pap és egy Szegő nevű öreg ember, az egyház részéről helyrehozni a mit elmulasztottak, s
nagy bocsánatkérés mellett köszönték meg az ajándokot; majd elmondom otthon a többit.

261. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1859. május 5.

Szeretet Kedves Apám! Becses sorait vettük Ked. Anyám 's általában mindnyájunk nem
csekély megnyugtatósára, hanem mint látom Ked. Apám az én levelem még mind eddig
nem vette, holott én azt²⁴⁹ még az ünnepekben elküldtem, 's nem sokára azon Dobozt is
melyben Magyar Fököttöimmel együtt a Kazinczy Gábor részére különböző színű
„Kodrington” szeleteket küldék választás végett 's ezek közt ugyan azt is melyből a Ked.
Apám zekéje készült. Na szegény Fököttöm ha ti is oly soká késtek mint levelem – nem tu-
dom mikor láthatlak ismét. Kedves Örsikémtől a mi szende kis Jászmenyecskénktől e' na-
pokban kaptam levelet, a melyben kér és igen szívesen hív egész családjá nevében hogy tel-
jesítsem leg höbb ohajtását 's e' nyár folytán töltsék nállok legalább egy holnapot – 's mihelyt
e' részben töltem határozott választ nyernék rögtön jönnek értem Imrével együtt. Én az
igazat meg vallva igen szeretnék e' szeretet kedves család körében néhány hetet tölteni ha
Ked. Apám erre nézve semmi ellen vetést nem tesz. Ked. Anyámat már e' részben meg
nyertem, most még csak az orvos bele egygyezése van hátra – 's ha ez nem sikerülne, úgy
megszököm²⁵⁰ itt hagyom Malátástól együtt, félbe szakítom a curát pár hétre – még is elme-
gyek az én kedves Jásztestvéreimhez. Beh irigylem hogy őket nállam nélkül látogatja meg
haza jövet Ked. Apám²⁵¹ – vagy tán úgy teszek én is mint az egyszeri ember jó lesz? – a ki
látva egy rossz csizmát a Telegraph drotjára akasztva mit egyik szegény vándor tehetett oda
elhíteté magával hogy ez bizonyosan a fia rongyos csizmája lesz melyet neki olasz országból

²⁴⁴ el./bb [Átírás.]

²⁴⁵ a./czképemet [Átírás.]

²⁴⁶ cserében [Emendálva.]

²⁴⁷ Edes [Emendálva.]

²⁴⁸ előadásait [Emendálva.]

²⁴⁹ /zt [Átírás.]

²⁵⁰ megszököm [Beszúrás.]

²⁵¹ Ked. Apám [Beszúrás.]

haza küldött – azért hogy neki a jót hasonló²⁵² uton küldje el apja, az öreg nem is sokat gondolkodott megvette²⁵³ az új csizmát és sietett azt mielőbb a *Telegraphe* drotjára téve fiának elküldeni, egy arra menő szegény vándor meg látva a droton függő csizmát meg örült neki²⁵⁴ ’s szépen eltette. Mire az öreg vissza tekintett már a csizmának hűlt helye volt – ’s nem tudott hova lenni bámulatában hogy az onnan oly hirtelen eltűnt – azt kétségbe sem vonva hogy az más hová is mehetett mint egyenesen²⁵⁵ az ő fia lábára, ’s alig ha igaza nem volt midőn csodálkozásából kissé lehangyva e’ szokra²⁵⁶ fakadt hogy: „*hiába csak hunczut a Német*”.²⁵⁷ Erről a közmondássá vált igazságról jut eszembe: Árpádot²⁵⁸ is behívták már ismét²⁵⁹ 2 ízben is de szerencsére azzal bocsáták el újra amivel eddig is itthon lehetett t. i. Certifikattal melyen az van hogy szabadságon²⁶⁰ van mind addig a meddig végképi²⁶¹ elbocsáttatását meg nem kapja. – ’s még is kerülgetik mint Macska²⁶² forró kását – de hiába sok a dolga nem ér rá magát beíratni, mert itt most ő fölöslegessége²⁶³ Fölvívásai folytán nagy tóborzások vannak még a léányok is beálhatnak 5 pftot lefizetnek rögtön Neki. Én is elmennék de hiába beteg vagyok – Igaz kedves jó Apám kérem alássan ha lehetséges küldjön néhány forintot hogy a Maláta fürdőt használhassam, mert ebből az anyám kassájából ki nem telik a Fürdőzés így is a sok orvosok, és minden félék mondta sokat fölemésztettek a zöldbe is voltunk, Kajd.csi meg tiltotta a varrást járkálást azt hogy kissé Lustálkodnom kell – Külömben mellyemre veszi magát a baj és ez veszedelmes lenne, semmi szeszest inni nem szabad enni a mi jól esik, csak hogy nem igen van étvágyam. –

A színház mindig üres egyik énekes a másik után bukik. És most a dolgok ily álása mellett vagyok kérésem újítva annak teljesülését remélve Ked. Apámnak kezeit csokolva itthon meg majd a képit is szerető léánya E. Etelke.

Pest Máj 5^{én}₈₅₉ Károlynak mind 2 képe kész és mondhatni gyönyörűen sikerült 2 kép – most engem fog másolni ő is inkább a magyar menyecske²⁶⁴ costumját az egyik Berchtoldt grof számára. – Kezeit csokolja K. Á. és Etelke²⁶⁵

²⁵² jót <küldjön ...> hasonló

²⁵³ gondolkodott <...> megvette

²⁵⁴ [/Jeki [Átírás.]

²⁵⁵ egyenesen [Beszúrás.]

²⁵⁶ szok[.] [Átírás.]

²⁵⁷ „*hiába csak hunczut a Német*” [A nyitó idézőjel emendálva.]

²⁵⁸ Árpádot [Emendálva.]

²⁵⁹ ismét [Emendálva.]

²⁶⁰ szabadágat [Átírás.]

²⁶¹ [...]/képi [Átírás.]

²⁶² [/Jacska [Átírás.]

²⁶³ föl[.]legessége [Átírás.]

²⁶⁴ menyecs[.]e [Átírás.]

²⁶⁵ Pest [...] Kezeit csokolja K. Á. és Etelke [A levélpapír tetejére, a főszövegre fejjel lefelé írva.]

Temesvár, 1859. május 26.

Temesvár, Május 26. 1859.

Édes Zsuzsikám!

Eddig kettőt játsztam, Hamletet és Brankovicsot; hanem először olly üres volt a ház, hogy valósággal megdöbbsentem. Azonban nem zavart meg ez esemény, mert én azért²⁶⁶ a lehető legjobban játsztam; különben is többféle balkörülmény jött itt össze a mi megnyugtatósomra szolgál, legalább erkölcsi tekintetben. Ez a város is olyan hőbortos vagy holdkóros mint sok más; némely időszakban fásultság szállja meg. Aztán Szabót igen meggyűlölték e vidéken azért, hogy Német társulatot tart, téiben itt, nyáiban Aradon. A háborus idő is igen sokat ront a színházon, mert az embereket most nem érdekli²⁶⁷ semmi más mint a csatahírek. De legtöbbször ártott nekem az örökké szakadó eső, mely a külvárosiakat, hol a magyarság leginkább lakik, nem engedi a színházba jönni; a belvárosi német és rác népek pedig ki van fáradva, mert a német társulat csak néhány nap előtt ment el innen. Brankovicsra tegnap már félig meddig meg volt a ház telve, s az előadás rendkívüli benyomást tett minden fajára a közönségnek, de különösen a rácokra; a száműzött hercegnő is jelen volt; férje Karagyorgyevics Sándor most nincs itthon. Vasárnap ugyanezt ismételni fogom. Holnap Garricket adom, de itteni ismerősim (menekült társaim) erre sem igen biztatnak jó házzal, mert azt mondják, hogy négy év előtt Lőwe,²⁶⁸ az udvari²⁶⁹ színház tagja *épen olly üres házban játszta el Garricket, mint én tegnapelőtt Hamletet*; így hát az üres ház nekem sem szolgálhat szégyenemre. Egy szóval édes, a mi nagy reményeinket a balsors itt meghiusította, a mely reményeket t. i. e városhoz kötöttünk; és én Pünkösdtől itt be nem várhatom, mert nincs miért, s a jövő szerdán, vagy legfeljebb²⁷⁰ szombaton, (lejárván a hat előadás), utolsót játszom, s legfeljebb június 6-dikán, – ha előbb nem, – otthon leszek. Pázmánról nem hallok semmit, sem valami más társulatról, mely itt közelében volna. Intő tanulság ez a balfordulat édes arra nézve hogy ovatosan költünk. Ákos még sem irt? Ma irok innen Vályinak is ujhelybe a retour-recepisse végett.

Etelkém hogy van? Kedves gyermekem őrizkedjél mindentől, a mi véredre és idegeidre izgatolag hat, mert az izgalom, akár érzelmi, akár lelki, téged fölemész, eléget, elsorvaszt. Vidám hangulatod soha el ne hagyjon. Árpád, neked meghagyom, hogy Etelkét, ha anyád rá nem érne, kíséred el a város-erdőbe minél gyakrabban, akár gyalog, akár omnibuson²⁷¹ vagy Confortablen. Ha Hamletet leírtad: kérd ki Danitól a Makranczos hölgyet, és azt ird le minél gyorsabban, mert itt sincs meg, pedig arra lehetett volna jövedelmet csinálni.

Isten veletek édes! csokollak

E Gábor
skválaszolatok²⁷² rögtön.²⁶⁶ azért [Beszúrás.]²⁶⁷ érdekli [Emendálva.]²⁶⁸ Lő[.]we [Átírás.]²⁶⁹ ud[.]vari [Átírás.]²⁷⁰ legfel[.]ebb [Átírás.]²⁷¹ omni[.]buson²⁷² válaszolatok [Emendálva.]

263. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1859. május 30.

Szeretet Kedves Apám!

Először is bocsánatáért kell esedeznem az eddigi halgatásért, reméllem hogy ezért engem hanyagsággal nem fog vádolni Ked. Apám, annyival is inkább hogy levele vétele olta egész e' mai napig a pénzügy elintézésével voltam elfoglalva.

S most már hála a jó Istennek ez²⁷³ egészen elintézve levén megirhatom, miszerint tegnap az az Május 29^{én} vettem kezeimhez az 5350 pftokat o. é. 5617 f 50 x. melyből Simonnak rögtön 500 pft kelle letennem, mint melyet²⁷⁴ a Kedves Apám által tett ígéret folytán magának²⁷⁵ kifizettetni kívánt, fölmaradván ezen kívül még a számlák összege, mely körülbelöl még 300 pftra föl megy, mit azonban csak a válopör lefolyta után áll kötelességemben lefizetni. Egyoldalulag véve a dolgot tán bökezü is voltam de átgondolva minden oldalról azt ugy²⁷⁶ a mint van, kéntelen vagyok elismerni hogy én Simonnak igen sokkal tartozom, sokkal többel hogy sem a fillérkedésre gondolhatnék a nélkül hogy magamat meg alázva hálátlansággal ne vádoljam. Jobb szeretem így, 's azon tudat miként hálátlan²⁷⁷ nem voltam teljesen megnyugtat. Erről azonban 's általában²⁷⁸ a²⁷⁹ fönnebbiekröl²⁸⁰ részletesebben majd itt-hon. De még meg kell említenem hogy miután András bácsi arról biztosított miszerint a Takarékpénztárba a pénz nem veszendő – 's legcélszerűbbnek látja azt betenni, ma már 4360 pftokat oda be is vittem, a többit részint tartozásaim lerovni, részint pedig egy 's más szükségleteimre tartottam fön.

A Malátát már használom 's orvosom már is azt találja hogy töltebb vagyok némi hasznát magam is veszem észre noha az első fürdő után igen el gyöngültem – de ezért folytatnom kell már 6 fürdőt béreltem is így valamivel kevesebb jö de így is igen drága első fürdésemmel alkalmával minthogy igen gyöngye voltam kocsit is használva 2 – és fél pftot fizettünk²⁸¹ az az adtuk ki a fürdéshez együtt. Kedves Anyám is hála Istennek kissé jobban van, az²⁸² orvos Neki is irt valamit.

Kissé kellemetlenül hatott meg bennünket Ked. Apám levelének azon része melyben csak nem üres házait említi – minek oka rendesen a közönség kimerültsége 's ehhez járul²⁸³ még azon folytonos esőzés is mely engem is annyira akadályoz fürdésemmel hogy már szinte bosszant – noha mint mondják a termésre nézve jó – de már elég is volt.

A kis Jászmenyecskétöl e' napokban kaptam levelet melyben azon²⁸⁴ határtalan örömet fejezi ki melyet Neki Ked. Apám arczképével szerze 's mit addig is igen köszön a míg azt

²⁷³ e[/] [Átírás.]

²⁷⁴ mint <a> melyet

²⁷⁵ magának [Beszúrás.]

²⁷⁶ azt <...> ugy

²⁷⁷ [/]hálátlan [Átírás.]

²⁷⁸ általá[/]an [Átírás.]

²⁷⁹ a [Beszúrás.]

²⁸⁰ fönneb[/]iekröl [Átírás.]

²⁸¹ fizgttünk [Átírás.]

²⁸² a[/] [Átírás.]

²⁸³ járul<ván>

²⁸⁴ azon [Beszúrás.]

Ked. Apámnak levélben különösen meg köszöni szándéka. Nem tudom vette é már – Kedves Apám a Darabot melyet küldtünk²⁸⁵ 's valjon tettünk e' ez által valami okosat? –

E' napokban ha az idő nem gátol a szabadba is kimegyünk, holnap pedig a Fürdőbe.

És most levelem végezve ohajtom hogy a jó Isten tartsa meg egészségét ked. Apám' saját és mindnyájunk örömére

Ki is kezeit és másütt is²⁸⁶ csokolva vagyok szerető léánya

E. Etelke.

Pest Máj 30 ^{án}
859.

Ked. Anyám és mind csokoljuk. Kocsis haza küldte a Dolmányt – de minthogy e' napokban már várjuk Ked. Apám haza jöttét²⁸⁷ nem küldök el. Jól van é vagy sem Ked. Apám mit mond réa. Fáy Andrásék üdvözlötöket küldik.

[boríték:]

T. *Egressy Gábor* urnak
tisztelettel

A SZÍNHÁZNÁL *Temesváron.*

264. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Temesvár, 1859. június 2.

Temesvár, június 2. 1859.

Édes Zsuzsikám!

Etelkém levelét tegnap vettem. Jó sokáig váratottak a válaszra; pedig mikor az ember dolga roszul megy, s annyira egyedül van, mint én e városban: akkor van rá legnagyobb szüksége, hogy övéi vele társalogjanak. Két menekült társam van itt, Stokkinger Mór, és Specht Lipót, kikkel néha találkozom; ha ezek nem volnának: már rég megszöktem²⁸⁸ volna e czudar német városból melyet gyomromból utálok. Tegnap játsztam a hatodikat, s ezzel alkalmasint bevégeztem itteni²⁸⁹ nyomoruságos pályámat, a minővel még az Isten eddig soha meg nem vert. Ezerféle balkörülmény esküdt ellenem. Mondják hogy nyárban itt a színházba nem²⁹⁰ járnak, mert ott a forróság kiállhatatlan; a közönség az arenát szokta meg ilyenkor, mely itt egészen fedetlen. Arenának ugyan elég szép ez az itteni, de miután alig volt két tiszta nap és est mióta itt vagyok: ott sem léphettem volna föl, ha akartam volna is. És én, komoly classicus darabjaimat oda a porba és sárba vigyem, fényes nappal²⁹¹ s még az a szégyen is érjen, hogy anyagi sükere se legyen, a mi e komizságot némileg menthetné? Pedig némelly jó akaróim, éppen anyagi szempontból, jónak látnák hogy valami²⁹² látványos komédiával

²⁸⁵ küldtünk [Emendálva.]

²⁸⁶ is [Beszúrás.]

²⁸⁷ [/jaza jöttét [Átírás.]

²⁸⁸ me[/]szöktem [Átírás.]

²⁸⁹ etteni [Átírás.]

²⁹⁰ [/jem [Átírás.]

²⁹¹ fényes nappal [Beszúrás.]

²⁹² hogy <még egy> valami

az²⁹³ arenában tennék még egy kísérletet e héten. De Szabó erre még fel nem szólított. Ha felszólít, s ha itt olly bolondok az²⁹⁴ emberek, hogy az effélére betódulnak: legyen kedvök²⁹⁵ szerint, egyszer²⁹⁶ megteszem. Még azt sem tudom, mennyit kerestem, mert Szabó nekem még egy fillért sem adott, de alig hiszem hogy száz forintra menjen a részem²⁹⁷ összesen. Ez a Szabó is éppen most van a legnyomorultabb állapotba,²⁹⁸ a mit annak köszönhet, hogy német director lett, a miért mindenki megutálta, még a jobb érzésű német ember is. Nekem ezzel az emberrel látom, soha nincs szerencsém; és én többé hozzá nem megyek vendégül sehova. Pázmán itt járt engedély ügyében, de velem nem beszélt; itt a bánságban kószál, s²⁹⁹ régi elvéhez hiven: a vendéget kerüli. Ha többet itt nem játszom: ugy Szombaton haza megyek; ha játszom: ugy Vasárnap vagy hétfőn leszek otthon. De mit csinálok otthon hitelezőimmel? ha erre gondolok majd megbódulok, pedig most egypár nap óta, régi aranyeres szédelgéseim³⁰⁰ is erősen produkálják magokat, csak ugy dülöngök az utcán mint a részeg ember. Azt hiszem hogy ennek is ez a bábelszerű jellemtelen komisz város az oka, és rekedt németrácz levegője. Alig is várom hogy itt hagyjam. A darabot megkaptam, de hasznát nem vehettem.

Kedves leányom, örvendek hogy bajod egy részén valahára³⁰¹ általestél, és szenvedésidért legalább némi nyomoru anyagi kárpotlást nyerél. Használd ezt mindenkifölött egészséged legteljesebb³⁰² helyreállítására, mert a pénznél³⁰³ sokkal drágább dolog; aztán mit ér a pénz ott, a hol egészség nincs?

Isten veletek, a viszontlátásig csókollak

E Gábor
sk

265. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Kolozsvár, 1859. június 29.

Szeretet Kedves jó Anyám!

Apám tegnap lépett fel először „Othello”ban igen lelkesen fogadták a ház telve³⁰⁴ volt. Holnap³⁰⁵ Brankovicsban 3szor ’s ma a két vígjátékba, Párisi adós, és legjobb az egyenes utban ^{2szer} A 4dik és utolsó³⁰⁶ ugy hiszem Hamlet lesz. Többet itt ezuttal nem lehet miután a Társaság oszlofélbe van, egyrésze megy Szebenbe a más rész pedig Dézsre hol mint mondják oly

²⁹³ komédiával <éppen> az

²⁹⁴ a[/] [Átírás.]

²⁹⁵ legyen <az ő izlésük> kedvök

²⁹⁶ egyszer [Beszúrás.]

²⁹⁷ a részem [Beszúrás.]

²⁹⁸ állapotba<n>

²⁹⁹ [/] [Átírás.]

³⁰⁰ szédélgéseim [Az ékezet áthúzva.]

³⁰¹ [/]lahára [Átírás.]

³⁰² legteljesebb [A „leg-” beszúrva.]

³⁰³ a <.> pénznél

³⁰⁴ tel[/]e [Átírás.]

³⁰⁵ [/]olnap [Átírás.]

³⁰⁶ és utolsó [Beszúrás.]

lelkes a³⁰⁷ közönség a szín művészet iránt³⁰⁸ mint tán sehol erdélyben; 's hova Ked. Apámat valami Pozsonyi nevű szín igazgató személyesen meg is hívta, fölötte nagy szerencsájének tartván Apámat megnyerhetni hol is a jövő szerdán az az Julius 6^{án} elsőt fog játszani, ide mint mondják csak 4-5 óra járás. Dézsen leg fölebb 10-12³⁰⁹ nap leszünk nem akarván Ked. Apám többet 5nél játszani 's onnan vagy vissza jövünk vagy pedig egyenesen Maros vásárhelyre megyünk de hivven erről még³¹⁰ majd jövő levelemben fogok bizonyosabbat írhatni.

Még eddig elé látogatásokat nem tettünk csak Krizbayéknál³¹¹ de senki sem volt hon. Pénteken nem játszván Ked. Apám teendünk több felé³¹² látogatásokat. Gr. Kemény Sámuel 's Mikót már meg látogató ugyan Ked. Apám de az utobbi nem volt hon szinte az első azonban kimondhatlan szívességgel fogadta – 's tegnap a színházban is volt.

Hála Isten semmi bajunk noha az ut annyira össze tört azt hittem meg fekszem azonban egy pár Fördöt véve hála az égnek igen jól érzem magam sőt úgy veszem észre mintha kisse³¹³ hiztam volna is itt létünk³¹⁴ alatt. Valami Szombathelyi ez a Fürdő hova én járok gyönyörű szép hely Maláta Fördője is van 's ma már vettem is, 's igen kellemesen érzem magam utánna – a porokat is szedem.

Már majd csak meg gyógyulok. – Sőt a napokban holnap vagy holnap után egészen oda költözünk 's ott aztán kényelmesen Malátázhatom majd, csak az a baj hogy az idő nem igen sok mind öszve is ha 4 vagy 5 fördöt vehetek. Itt Biazininál mérég drága minden és³¹⁵ a mellett oly rossz hogy alig lehet kiállni – ma is másutt ebédeltünk szinte vendéglőbe ott már csak nem úgy főznek mint mi otthon.

Harayval együtt vacsoráltunk az estve – nagy bolond a még most is – említém neki a Szentpéteriné levelét azt mondja előre is tudja tartalmát 's ha nem mind is valamit fog le³¹⁶ fizetni adósságából – már nem tudom szavainak menyire fog állani a levelet még ma estve át fogom neki adni a színházban hol hihetőleg föl fog keresni. Ő különben mint mondja holnap utazik valami Fördőbe én bizony nem tudom hová. Ma néztem meg a Mátyás király születési helyét. Vasárnap pedig el megyek a Templomba Szász Károlynak testvérét meg halgatni ki az itteni reform. közönség kedvence igen fiatal még³¹⁷ úgy szólva gyermek hanem úgy látszik szép táltumokkal bíró egyéniség³¹⁸ tegnap estve ő is velünk együtt estelizett 's kisért haza bennünket a többivel együtt.

Hát Kedves jó Anyámék mit csinálnak –?

nincs semmi bajok reméllem, 's kérem is a jó Istent hogy ne legyen – Károlyt üdvözlöm 's egyszersmind köszönetet küldök Neki – Kazinczy Gábor még sem irt? Ha még néhány napig nem jó nem ír meddig mi itt leszünk, azontul aztán nem is várjuk hanem bevégezve a Dézsi 's Mar.vásárhelyi vendéglátásokat megyünk haza 's nem köszálunk. Már Ked. Apám is letett rólla. Miskolczra írt é már Károly?

³⁰⁷ lelkes <...> a [Az „a” az áthúzott szó fölé írva.]

³⁰⁸ a szín művészet iránt [Beszúrás.]

³⁰⁹ 10-12 [A „10” beszúrva.]

³¹⁰ meg [Emendálva.]

³¹¹ Krizbayéknál [Átírás.]

³¹² tő./b felé [Átírás.]

³¹³ kisse [Emendálva.]

³¹⁴ létünk [Emendálva.]

³¹⁵ é./ [Átírás.]

³¹⁶ le [Beszúrás.]

³¹⁷ meg [Emendálva.]

³¹⁸ egyéniség [Emendálva.]

Hát Árpád hogy viseli magát? –

Azt mondom Anyámat ne haragítsd, 's ne rendetlenkedj. Légy szorgalmas és meggondolva cselekedj. N. mama is reméllem egészséges. Hát Kirnerék hogy vannak? – És Andris bácsiék – Apám részéről üdvözetet részemről pedig kézcsokomat kérem nekik tolmácsolni. Ked. Anyám,³¹⁹ ha ki találna menni péczelre kérem azon bizonyos dologról a lehetőleg kiterő feleleteket adjon ha³²⁰ tán Kazinczyné kérdezősködni³²¹ talál – sőt a³²² *Nem tudom* ember szerepét kérném alássan ha át venné Kedves jó Anyám e' részben Andris néniéknél is hasonlóképpen.

Engem még eddig elé e' vidék meg nem lepott annyit mondhatok a Dios Győri után nállam³²³ még most annak van elsősege, nem tudom belyebb minő lehet Erdély meg³²⁴ lehet még³²⁵ ezután fog meg hóditni. A Király hágott³²⁶ nem láthattam az éj miatt arról mit sem szólhatok.

Most végzem levelem azon kéréssel³²⁷ hogy mielőbb ha csak pár³²⁸ sort³²⁹ is válaszoljon Ked. jo Anyám 's vigyázzon drága egészségére mindenek fölött. Ákosról is ha lehet írjon valamit Ked. Anyám. Ked. Apám csokolja velem együtt ki a mellett kezeit is ezerszer puszi-lom. N. mamáévv³³⁰ együtt Árpádot csokolom Károlyt üdvözlöm³³¹ vagyok szerető leánya E. Etelke

Kolozsvár Junius 29 ^{én}
859.

Bocsánat a roszt írásért de a tollam Fátilis a mellett sietnem is kell a Színházba – —³³²

266. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Kolozsvár, 1859. július 1.

Kolosvár, július 1. 859.

Édes Zsuzsikám!

Hármat játsztam már eddig, holnap lesz az utolsó fölléptem, mert Havi Szebenbe megy, az operája már ott is van. Ez a közönség is ki van merülve, de mind a mellett meglehetősen háza-im voltak. Kivált az aristocrazia igen ki tesz magáért, az a része t. i. a mellyik még falura nem

³¹⁹ Any./m [Átírás.]

³²⁰ ./a [Átírás.]

³²¹ kérdezősködni [Emendálva.]

³²² a [Beszúrás.]

³²³ után <...> nállam

³²⁴ ./eg [Átírás.]

³²⁵ még [Beszúrás.]

³²⁶ hagott [Emendálva.]

³²⁷ kéréssek [Átírás.]

³²⁸ pá./ [Átírás.]

³²⁹ so./ [Átírás.]

³³⁰ N. mamá./vval [Átírás.]

³³¹ üdvözlő./ [Átírás.]

³³² Bocsánat a roszt írásért de a tollam Fátilis a mellett sietnem is kell a Színházba – — [A levélpapír tetejére, a főszövegre fejfel lefelé írva.]

ment, de mindennap oszlik. Szerencsére azonban éppen ma jött³³³ érttem Marosvásárhelyről az ottani színigazgató, a város nevében, hogy oda meghívjon. Ott most igen nagy papi³³⁴ gyűlés lesz; Erdély³³⁵ minden kálvinista³³⁶ nevezetessége ott lesz, papok és világiak, hanem csak ötöt vagy hatot játszhatom ott, mert még mielőtt oda meghívtak, már Dézsre ígérkeztem egy Pozsonyi nevű igazgatóhoz, a ki ott van s ezt sem hagyhatom cserbe, mert ott még soha³³⁷ sem voltam, s igen lelkes közönségnek mondják az ottanit, ámbár a város igen kicsiny. Kazinczy Gábortól is kaptam végre levelet, mellyben írja hogy minden bizonnal jön Lévyval együtt, 20-dika táján itt lesznek, – s az itteni lóverseny után megyünk beljebb. Miért nem irtatok már eddig is? Leveleteket holnapon tul M Vásárhelyre küldjétek, 10-dikéig, azontul Dézsre 18-dikáig, azontul ismét Kolosvárra 26-dikáig. Tudod-e hogy mi Jászberénybe is betértünk? Etelkémnek jött az a gondolatja, mikor már a vaspályán voltunk, s úgy intéztük, hogy a podgyászt Czeglédén hagytuk, s mi egy gyors³³⁸ paraszttal berándultunk még délre; igen meg voltak lepve, de fájdalom Imrét nem találtuk hon, a mit ők is igen sajnáltak, de megkellett ígérni, hogy hazamenet újra bemegyünk; az öreg Ágoston³³⁹ azt mondta, hogy nem lesz rajtunk Isten áldása ha be nem megyünk.

Árpád szorgalmasan írjon és csavarogni ne merjen, sem kint maradni meg ne próbálja. Irjatok hadi ujságokat is, mert mi semmit sem olvasunk. Ákosról mit tudtok? Etelkém igen jól van, szépül és hizik! Itt maláta fürdő is van, és szorgalmasan fürdik.

Isten veletek Csókolunk

E Gábor
sk
és Etel.

267. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK ÉS EGRESSY ETELKÁNAK

[Pest, 1859. július 2.]

[Elveszett.]

268. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK ÉS EGRESSY ETELKÁNAK

[Pest, 1859. július 4.]

[Elveszett.]

³³³ ma <.> jött

³³⁴ pa./i [Átírás.]

³³⁵ erdély [Átírás.]

³³⁶ kál./inista [Átírás.]

³³⁷ soh./ [Átírás.]

³³⁸ gyors [Az „r” beszúrva.]

³³⁹ Ágoston [Emendálva.]

269. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Marosvásárhely, 1859. július 9.

Szeretet Kedves Anyám!

E' perczben vettem Julius 2^{án} kelt levelét. Dél előtt³⁴⁰ pedig a 4^{én} irt Kedves sorokat, 's míg Apám haza jó Koronkáról mi ide fél orányira esik³⁴¹ hova gr. Toldalagi cs. k. Kamarást ment látogatni; ezelőtt³⁴² 1 órával addig én meg kezdem soraimat³⁴³ hogy időt ne veszítsek min-
denek fölött pedig azért mert nem akarom Kedves jó Anyámat várokozttatni, a távolság ugy is sok időt elvesz. Ma már 5 napja hogy itt vagyunk Vasárnap estve érkezünk Kolozsvárról egész éjjel jöttünk mert Hétfőn³⁴⁴ már Ked. Apámnak játszani kellett a ház zsufolva volt és ez minden nap így megy az olta kivéve e' mai napot a mely szünnap és Péntek. Szegény Apám ugyan csak fáradt, a leg nagyobb szerepekben lép föl minden nap első volt *Hamlet* szokás szerint 2^{dik} *Brankovics* 3^{szor} ismét Hamlet közkívánatra, ekkor szünnap volt ugyan határozva – de közbe jött hogy Ked. Apámat a Püspöki lakomában hívták meg³⁴⁵ hol a pap-
ságon kívül a helybeli 's vidéki³⁴⁶ urak is jelen voltak mint hogy az nap éppen papi szentelés volt 's számtalan család jött be ez alkalomra és³⁴⁷ csupán csak ez³⁴⁸ egy napra, kiknek legfőbb ohajtásuk volt egyszersmind Ked. Apámat láthatni. Ezekből föl szolíták hogy játszóék nekik bár mit ha lehetséges 's őket mondhatlanul boldogokká fogja tenni. Így történt aztán hogy Hamletet ismételve rögtönözték. E' sorokat még tegnap kezdém de abba kelle hagynom, ez által azonban mit sem veszít Ked. Anyám annyival inkább mert ma többet tudok írni leg-
alább ugyan is Apámnak ma levén jutalom játéka és utolsó előtti föllépte *Bánk bán* annyira ostromolják az igazgatót már reggeli 4 órától fogva a jegyekért hogy Apámhoz menekült kijelentvén hogy az ülő helyeket szaporítani kell legalább 100 zártszékkel mert ő nem győz másként eleget tenni. Még ma vagy holnap mint utolsó előadáson Emlékkel akarja meg tisztelni Apámat a közönség. Minden előadáson virág eső van³⁴⁹ a legválogatottabb³⁵⁰ virá-
gokból 's annyi a virágom hogy akár beléjük öltözködhetem. Kedves jó Anyám több rendbe-
li kéréseim volnának: először is kérem alássan küldje el azon cipőt melyet a [.]rozosnál³⁵¹ megrendeltem reméllem csak elkészült³⁵² azolta mert ezeken a híres kis városi kövezeteken kimondhatlanul romlik a lábbeli már az egyik topánom orra rongyos 's a másik is mindjárt utoléri az elsőt. 2^{szor} az orvosságomat kérem meg csináltatni 's 3^{szor} a ritkábbik csiga főkötöm elküldéseért esedezem – végül 1 pár 6 ½ számú fehér keztyűt 3 gombra kérem rendeltetni 's mind ezeket a lehető legnagyobb gyorsasággal Kolosvárra Postrestante küldeni kegyesked-

³⁴⁰ Del előtt [Emendálva.]

³⁴¹ mi ide fél orányira esik [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

³⁴² <...> ezelőtt 1 órával <...> [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

³⁴³ soraim/[t] [Átírás.]

³⁴⁴ [/]hétfőn [Átírás.]

³⁴⁵ meg [Beszúrás.]

³⁴⁶ vidéki [Emendálva.]

³⁴⁷ és [Beszúrás.]

³⁴⁸ ez [Beszúrás.]

³⁴⁹ van [Beszúrás.]

³⁵⁰ legvál[/]gatottabb [Átírás.]

³⁵¹ [Ölvashatatlan szó.]

³⁵² elkészült [Emendálva.]

jék Ked. jó Anyám. A fogvájó küldése igen meglepő 's örvendeztető volt mind kettőnkre nézve. Apám kiszorított a helyből a mint veszem észre azért hát bucsuzom és kezeiket csokolva és a legjobb egészséget és kedélyt kívánva. Árpádot³⁵³ csokolom Károlynak kézszorításomat küldöm.

Marosvásárhely Jul 9^{én} 859

maradván Ked. Anyámnak szerető leánya E Etelka

Holnap Mentovichékhoz vagyunk ebédre híva. Krizbayékat meg látogattuk de hon nem találtuk. Jegyeinket hagyok ott csak, hanem úgy látszik neheztelnek mert felénk sem jöttek egész ott létünk alatt.

Édes, az első leveledet később kaptuk mint a másodikat. Ugyan jól tetted hogy csata-hireket is írtál, mert itt mi elvonultan élve, mit sem tudunk, mi történik a nagy világban.³⁵⁴ Holnapután itt utolsót játszom, tehát ezutáni leveledet Dézsre³⁵⁵ utasítsd, de csak 18-dikáig, mert azon túl már Kolosvárt leszünk. Ha Kazinczy csakugyan jön, akkor alkalmasint megvárjuk a Kolosvári Lóversenyt, a melly 25-dikén lesz és úgy indulunk el beljebb³⁵⁶ Erdélybe, ellenben ha K. G. elmaradna, akkor én vagy Szebenbe mennék Havihoz néhányat játszani, reményelve, hogy meghiv, vagy pedig indulunk haza felé, s Etelt Jászberényben hagyom, hová talán majd Árpádot küldjük utána, hogy³⁵⁷ haza hozza. Etelnek nem igen nagy kedve van velünk hosszú utra indulni Erdélybe, de hát mit csináljak vele? egyedül csak nem bocsáthatom³⁵⁸ haza. Itt mindig tele arenában játszom³⁵⁹ de kevés láttatja van, mert a bemenet ár igen csekély, ugymint: a zártszék³⁶⁰ 30 p xr, a³⁶¹ második³⁶² hely 12 pxr. régi; és iszonyu drágán élünk; a kocsi is nagy, Kolosvárról ide 25 pftért hoztak, és az utunk Pestről, Jászberényen át Kolosvárig 81 pforintba került. Istennek hála erős egészséges vagyok, pedig hét nap alatt hatot játszom olly szerepeket mint Hamlet Bánk, Brankovics, s at. Árpád, ird le nekem a *Szent ember* című költeményt, és a *vén cigányt*, és küld levélben Kolosvárra, – *post restante*. – Az elsőt megkapod a zsákban, hol a levelek állanak, Vörösmarty saját kéziratát, – de vissza tedd; a másikat pedig a nagy könyvben. Majd meg látom mit dolgoztál, ha haza megyek.

Isten veletek édes, Csókollak

E Gábor
sk

A fogvájót alássan köszönöm.

³⁵³ Árpádot [Emendálva.]

³⁵⁴ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

³⁵⁵ [/Dézsre [Átírás.]]

³⁵⁶ el <.> beljebb

³⁵⁷ [../] [Átírás.]

³⁵⁸ [/bocsáthatom [Átírás.]]

³⁵⁹ játszom [Emendálva.]

³⁶⁰ zártszék [Átírás.]

³⁶¹ az [Emendálva.]

³⁶² második [Emendálva.]

Dézs, 1859. július 18.

Szeretett kedves Anyám!

Harmadnapja vagyunk itt. Egész ma reggelig egy irgalmatlan rongyos elhagyott épületű vendéglőbe valánk, hanem ma már egy igen tiszteletre méltó Kedves jó 's nemes lelkű család körében jutánk, az itteni Polg. mester³⁶³ családja az a mint érkezésünkről bizonyost tudnának azonnal szállással kínálnak meg 's azzal vártak is. De minthogy Apám érkezésünk napja ólta folyvást játszott nem volt időnk az át költözésre. A város nem nagy de vidéki közönsége nagy kiterjedésű és igen lelkes annyira hogy a mely napra érkezése ki volt tűzve számtalan családok kisebb-nagyobb távolságról már jókor³⁶⁴ mind egybe gyűltek hogy az előadást³⁶⁵ valamikép el ne mulasszák, azonban képzelhetni mily kellemetlenül lepettek meg a midőn látták hogy Apám³⁶⁶ a kinek³⁶⁷ láthatásáért közvetlenül³⁶⁸ jöttek sehol sincs 's ez így ment egy pár napokig hogy egyik napról a másikra³⁶⁹ lőnek biztatva míg megtére a³⁷⁰ harmadnapon (feltámadva ismét a mennyekben) szerencsésen meg érkezénk, s késedelmünk oka egyenesen a Maros vásárhelyi közönség volt mely nem tágitott addig míg egy nappal meg³⁷¹ nem toldta vendég játékát Ked. Apám.³⁷² Noha ez részéről a legnagyobb áldozat volt miután szavát már birták a Dézsiek hogy ott hétfőn vagy kedden legkésőbb okvetlen elsőt fog játszani. 'S végtére is azt csak szerdán érkezésünk napján tehetette meg.

Itt szintén folytonosan teli házak vannak daczára az Aratásnak 's a³⁷³ legnagyobb dolog-időnek melyel a lakosság 's a vidék³⁷⁴ is leginkább elvan foglalva. Tegnap is a két kis vígjátékra³⁷⁵ Vasárnap is³⁷⁶ levén úgy tömve volt a Terem sőt annak előszobája is³⁷⁷ melyben játszottak hogy a karzat³⁷⁸ hol máskor a zenészek helye van telve volt nőkkel 's nem levén székünk a férfiakkal együtt egész játék alatt álltunk 's mikor már ezt sem bírtuk le térdeltünk 's úgy néztük³⁷⁹ a játékot hol állva hol térdelve³⁸⁰ akkor³⁸¹ egy szegény nő volt leg inkább szánandó két gyermekével. – Gajzágo Salinak neje valami báróné kinél ipám tegnap künn volt Ebéden

³⁶³ Polg. m[...]/ster [Átírás.]³⁶⁴ már jókor [Beszúrás.]³⁶⁵ előad[...]/ [Átírás.]³⁶⁶ hogy <még> Apám³⁶⁷ Apám <...> a kinek³⁶⁸ láthatásáért <éppen> közvetlenül³⁶⁹ masikra [Emendálva.]³⁷⁰ [/] [Átírás.]³⁷¹ nappal <legalább> meg³⁷² Ap[...]/ [Átírás.]³⁷³ [/] [Átírás.]³⁷⁴ vidék [Emendálva.]³⁷⁵ vígjátékra [Emendálva.]³⁷⁶ is [Beszúrás.]³⁷⁷ sőt annak előszobája is [Beszúrás.]³⁷⁸ karzat<on>³⁷⁹ néztük [Emendálva.]³⁸⁰ 's mikor már ezt sem bírtuk le térdeltünk 's úgy néztük a játékot hol állva hol térdelve [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]³⁸¹ [/]kkor [Átírás.]

a polg. mester fiával együtt. „Némán” így nevezik azon helyett hol laknak. Szegény nő nem³⁸² volt elég a nagy hőség mely csak nem meg fullasztott, hanem még kis fiát³⁸³ is³⁸⁴ ölében³⁸⁵ kelle³⁸⁶ tartania ki játék közben elaludt míg később férje azt³⁸⁷ tölle át vevé³⁸⁸ – a másik is szinte el keseredett nem bírván³⁸⁹ a hőséggel. Itt olyan nyilatkozatokat hall az ember mind³⁹⁰ a nők mind a férfiak részéről hogy: már a míg Egressy itt lesz vége az aratásnak dolognak mindenek. Hanem daczára³⁹¹ a³⁹² nagy lelkesültség ’s tömött házaknak a jövedelem igen csekély³⁹³ részint a helyiség kicsinysege részint pedig a jelentéktelen ár szabályok miatt mert a zárszték itt is csak 50 x. u. p. noha most minden hely zárszték még is 27, 25. pft. volt a jövedelem fele mi az³⁹⁴ apám részére³⁹⁵ jutott kivéve a tegnapit ezt még el nem hozzták, de hozzátetöleg felibe körülbelöl 40, 45 pft fog jutni felibe Apámnak.

E’ levelem már néhány napja elkezdém de bocsánat Ked. Anyám mind eddig nem folytathatám mert a háziak hogy el ne unjam magam igyeksenek időmet elfoglalni ’s részint bent ülök nállok munkámmal kötöm a csípkét végeimre³⁹⁶ részint a háznál csinos kert levén Pataki Katával a ház mivel és Kedves leányával töltöm el időmet. Tegnap is Apám más felé *Gajzágoéknál*³⁹⁷ én pedig a család egy részével az öreg urat mentünk meg látogatni valódi házi gazdáinkat Pataki Dániel fő polg. mestert ki inen pár orányira lévő *Kérő* nevezetű бүдös köves fürdőt használja igen kedves eleven öreg ur ’s olyan udvarias és lovagias³⁹⁸ hogy daczára³⁹⁹ 64 éves korának még tul tesz mind a négy fián ha hozzá kezd. A Legidősebb fia Ferenc személyesíti Apját itthon míg apja curából a fürdőt használja ez nem levén gazda leginkább van hon egyébbiránt⁴⁰⁰ van ennek is a városnál valami foglalkozása – de ez csak éppen időtöltésül szolgál neki különben igen eszes szellemes és lelkes fiu, azonkívül van még egy gazda fiu a ki gazdálkodik ’s azért ez is ritkán látható hon a 3dik falusi gazda ez egy⁴⁰¹ már családós⁴⁰² is, a 4ik szinte gazda valamely távolabb eső helyen ezt még nem láttam csak hírből ismerem. Az 5ik gyermek, leány már nem éppen az a játszi⁴⁰³ gyermekes kedélyű,

³⁸² nem [Beszúrás.]

³⁸³ kis f./át [Átírás.]

³⁸⁴ is [Beszúrás.]

³⁸⁵ [...] [Átírás.]

³⁸⁶ [...] [Átírás.]

³⁸⁷ a./ [Átírás.]

³⁸⁸ vevé<. >

³⁸⁹ [...]ván [Átírás.]

³⁹⁰ [/]ind [Átírás.]

³⁹¹ daczára [Az ékezet áthúzva.]

³⁹² [/] [Átírás.]

³⁹³ csekély [Emendálva.]

³⁹⁴ az [Beszúrás.]

³⁹⁵ részere [Emendálva.]

³⁹⁶ kötöm a csípkét végeimre [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.

Emendálva.]

³⁹⁷ Gajza[/]oéknál [Átírás; emendálva.]

³⁹⁸ es lovagias [Beszúrás; emendálva.]

³⁹⁹ [/]aczára [Átírás.]

⁴⁰⁰ egyébbiránt [Emendálva.]

⁴⁰¹ ez <már> egy [Átírás.]

⁴⁰² [/]saládós [Átírás.]

⁴⁰³ játszi [Emendálva.]

hanem okos gazdaszonykodó mivelte korombeli. Idöm⁴⁰⁴ körében jól telik és elég⁴⁰⁵ gyorsan. De mind a mellett hogy a leg megelőzőbb⁴⁰⁶ szíveséggel vagyunk körül véve, nincs hiány semmiben még is kedélyemnél hiányzik a kellő ruganyosság. Vágyam haza felé repül. Még nem határázám el ha azon kör⁴⁰⁷ utat melyet⁴⁰⁸ Apám Kazinczy Gáborral Erdélyben⁴⁰⁹ tenni szándékszik én⁴¹⁰ is velök teendém é? Az utazás engem e' forráságban igen el tör, ez⁴¹¹ a másfél napi ut is Marosvásárhelytől idáig réám nézve⁴¹² igen kellemetlen volt, nekem nem való a hosszas utazás, bár mennyire igyekszik is az ember lehetőleg kényelmét keresni utóbb is kényelmetlen⁴¹³ s kellemetlenség *lóg* abból ki. Marosvásárhelytől idáig meg kell hálnunk *Apa Nagy faluba* hol a vendég szálló helynek híre⁴¹⁴ sincs hanem szerencsére találkozáink egy magyar emberrel ki föl ajánlá udvarát az⁴¹⁵ éjszakára⁴¹⁶ házát éppen akkor építvén⁴¹⁷ szállást nem ajánlhatott⁴¹⁸ miután maga is családjával⁴¹⁹ együtt csak kis paraszt viskoba bujt bé, mint⁴²⁰ mondják ott ugyan azért nincs vendéglő mert a gr. Betlen Ferenczék kastélya nyitva minden utazónak 's az ő házuk⁴²¹ szolgál vendéglőül, de tudja Kedves Anyám mi nem az a fajta nép vagyunk hogy valakihez csak úgy be kopogtassunk, noha Ked. Apám mint mondja Betlen Ferenczet igen jól ismeri vele⁴²² jó barátságban is van, azért még is nem tudtuk félre tenni azt büszkeséget é vagy szerénységet vagy minek is nevezzem hogy annyit mondtunk volna legalább hogy na itt vagyunk. Tegnap⁴²³ beszéltem e' grfi ház egyik rokonával kün a fürdön 's amint előjött hogy N. faluba⁴²⁴ háltunk⁴²⁵ a szabad ég alatt mindjárt neheztelését⁴²⁶ jelenté ki az egész család nevében a miért házukat⁴²⁷ elmellőztük 's azt nekünk mint meg bocsáthatlan hibát rovta fel 's erre minden mentséget vissza utasított.⁴²⁸ Itt Apám még játszik vagy 3at és így körülbelöl 24, 25-éig maradunk⁴²⁹ úgy megyünk át Kolozsvárra 's ha Kazinczy ott lesz minek még eddig semmi nesze akkor⁴³⁰ beljebb folytatodik az ut Erdélybe,

⁴⁰⁴ [../]m [Átírás.]

⁴⁰⁵ [./]lég [Átírás.]

⁴⁰⁶ leg me[./]zöbb [Átírás.]

⁴⁰⁷ kör [Beszúrás.]

⁴⁰⁸ me[./]et [Átírás.]

⁴⁰⁹ erdélyben [Átírás.]

⁴¹⁰ [./] [Átírás.]

⁴¹¹ é[./] [Az ékezet áthúzza. Átírás.]

⁴¹² ne[./]ve [Emendálva.]

⁴¹³ kényelmetlen [Emendálva.]

⁴¹⁴ hí[./]e [Átírás.]

⁴¹⁵ udvarát <egyet> az

⁴¹⁶ éjszakára [Emendálva.]

⁴¹⁷ építvén [Emendálva.]

⁴¹⁸ [./]ánlhatott [Átírás.]

⁴¹⁹ családjával [Emendálva.]

⁴²⁰ bé, <... ..> mint

⁴²¹ házuk [Emendálva.]

⁴²² ismeri <'s> vele

⁴²³ [./]gnak [Átírás; emendálva.]

⁴²⁴ N. fal[./]a [Átírás.]

⁴²⁵ N. faluba <...> háltunk

⁴²⁶ neheztelést [Emendálva.]

⁴²⁷ házukat [Emendálva.]

⁴²⁸ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

⁴²⁹ [./]aradunk [Átírás.]

⁴³⁰ nesze <úgy> akkor

ha pedig nem akkor néhány fürdőt véve Kolosvárt haza felé indulunk. Jászberénybe⁴³¹ egy kevés időre szándékom betérni 's onnan egyenesen⁴³² haza hogy a Fürdőzést folytassam 's még vagy 6tot vegyek meddig a szép idő be tart. Ked. jó Anyám még az egyik transport⁴³³ kezemnél sincs 's ismét újabb alkalmatlansággal kívánom terhelni, de némileg kötelességből teszem, itt annyira meg tetszetek hosszú száru ujjatlan keztyüim az öreg Patakyné ö nagyságának házi asszonyomnak ki egy igen szeretetre és⁴³⁴ tiszteletre méltó kedves öreg Dáma hogy nem teheték egyebet mint hogy föl ajánljam Neki⁴³⁵ saját⁴³⁶ viselő⁴³⁷ keztyümet⁴³⁸ mely most már csak más fél párból ál fájdalom,⁴³⁹ Marosvásárhelyt Apám volt oka elvesztém felét⁴⁴⁰ a védő keztyümnék. Ez okból esedezem Kedves jó Anyám rendeljen meg ott a fehér hajonál 3 pár 6 ½ számu 4 gombos ujjatlan keztyüt mert Kata is szeretne magának. Apám⁴⁴¹ ma szinte szabad napja lévén meg van híva ide nem messze valami Torma nevű családhoz ez a Torma rendkívül nagyesszü ember és nagy régiség buvár Pataky Fer. és a reform. pap valami⁴⁴² Medgyes⁴⁴³ nevű szinte⁴⁴⁴ igen eszes és költői lélekkel biro egyéniség⁴⁴⁵ ezek társaságában ment ki 's csak estve jönnek haza. Én is mindjárt megyek ha e' sorokat végzem. Katával néhány helyre látogatóba u. m. vagy Dezsőfi gr. vagy bárónéhoz valami Roth gyógyszerésznéhez hol zongorázhatni is és még egy helyre hova látni és ismerni ohajtanak. Kedves Apám különben egészséges⁴⁴⁶ nekem sincs hála Isten semmi bajom Apám igen mértékletesen él azért nem is lehet őt féltetni. A Keztyüket csak⁴⁴⁷ rendelje meg Kedves Anyám 's pár nap múlva bizonyossabbat fogok tudni mondani arról hogy hova⁴⁴⁸ küldje. Ámbár csak küldje Kolosvárra Ked. Anyám okvetetlen mihelyt kész⁴⁴⁹ lesznek Postrestant meg fogom én azt kapni.⁴⁵⁰ Sz.néhez semmi közöm ha ő föl nem keres⁴⁵¹ én⁴⁵² nem fogok utánna járni semmi esetben. Károlyt üdvözlöm levelét vettem de csak tegnap, mint látom sokat utazott még Szebenbe is járt mert 3 féle hely is van rá írva. Legyen jó szívvel hozzá Ked. Anyám hidje el nincs ám annyi jó tulajdonokkal felruházott fiatal ember sem jelenleg a két hazában ő⁴⁵³ úgy is mondhatlanul tiszteli 's szereti Anyámat 's egész családunkat 's szívét oda

⁴³¹ Jászberénybe [Emendálva.]

⁴³² [...]/enesen [Átírás.]

⁴³³ trasport [Emendálva.]

⁴³⁴ szeretetre <méltó> és

⁴³⁵ neki [Átírás.]

⁴³⁶ [/]aját [Átírás.]

⁴³⁷ visel[/] [Átírás.]

⁴³⁸ k[/..]/tyümet [Átírás.]

⁴³⁹ [/]ájdalom [Átírás.]

⁴⁴⁰ feléd [Átírás.]

⁴⁴¹ magának. <... ..> Apám

⁴⁴² pap <...> valami

⁴⁴³ medgyes [Átírás.]

⁴⁴⁴ nevű <...> szinte

⁴⁴⁵ biro <...> egyéniség

⁴⁴⁶ eg[/..]/szsleges [Átírás.]

⁴⁴⁷ [/..]/ak [Átírás.]

⁴⁴⁸ hov[/] [Átírás.]

⁴⁴⁹ kés[/] [Átírás.]

⁴⁵⁰ [/]apni [Átírás.]

⁴⁵¹ kézés [Az ékezetek áthúzza.]

⁴⁵² en [Emendálva.]

⁴⁵³ [/] [Átírás.]

hajlíthatja⁴⁵⁴ jó Anyám hova akarja. Még egyszer üdvözlöm, 's ha lehetne kezemet is nyugtatóm hogy meg csokolja de még nem nőtt oly hosszúra. Árpádot csokolom csak igyekezzék hogy a szép ruhákat meg érdemelje⁴⁵⁵ – és meg becsülje, Anyám lelkem⁴⁵⁶ gondoskodjék rólla v zárja el hogy mind untalan ne viselhesse mikor gyermeki⁴⁵⁷ szeszélye úgy hozza magával.⁴⁵⁸ És⁴⁵⁹ most bocsánat e rossz írásért.⁴⁶⁰

Kezeit mindenét ezerszer csokolom n.mamával együtt
's vagyok szerető leánya⁴⁶¹ E. Etelke

Dézs Jul.18^{án}
59

Üdvözlök⁴⁶² mindenkit.

271. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ETELKÁNAK
Pest, 1859. július 21.

Pest *julius* 21 – 1859

Kedves Lányom!

A legnagyobb nyugtalanságomba nyugtatál⁴⁶³ meg leveleddel de egy kis hanyagság⁴⁶⁴ menthető ha jövőre⁴⁶⁵ megjavítod magad és nem halasztod az írást oljan sokára, a keztyűket még ma megrendelem és ha kész küldöm Kolosvárra *post restánt* de a multkori pakkot elfeledém így küldeni és most isten tudja hogy mikor kapod meg azért ha még nem mentek levelem vételekor rögtön Kolosvárra a postán tennétek rendelést hogy ne küldenék tovább de ti be-menvén megkapnátok mindjárt⁴⁶⁶ Nem is kébzeled ki látogatott meg *Kazinczy Pirka* hogy ő a bátyjától⁴⁶⁷ kapot megbízást neki utánna küldendő köntösöket és hogy azt⁴⁶⁸ az apád nevével fogja címezni Kolosvárra mert már 17^{én} el indult *Kazinczy a fiával Lévy* és egy *pappal* egygyüt és így tán már találkoztok is velle mire levelem veszed. Kedves lányom valahogy bele szeres *lévayba* mert mint megmondám a tavasszal hogy még elveteti magát⁴⁶⁹ velle meg is fog történni ha az Erdélyi utazás bó megjössz itt most az a legujjab hír Feri hozta borsodból ki tisztel azt⁴⁷⁰ mondja írgylyi hogy olj szép uti tapasztalást teszel azért Kedves lányom már

⁴⁵⁴ haj/./íthatja [Átírás.]

⁴⁵⁵ erdemelje [Emendálva.]

⁴⁵⁶ lelkem [Beszúrás.]

⁴⁵⁷ [./]Jermeki [Átírás.]

⁴⁵⁸ magáv/./l [Átírás.]

⁴⁵⁹ es [Átírás; emendálva.]

⁴⁶⁰ [A mondatvégi pont emendálva.]

⁴⁶¹ leánya [Emendálva.]

⁴⁶² Üdvözlök [Emendálva.]

⁴⁶³ nyugtatál [Emendálva.]

⁴⁶⁴ hanyagság [Emendálva.]

⁴⁶⁵ jövő/./re [Átírás.]

⁴⁶⁶ mindjárt [Emendálva.]

⁴⁶⁷ bátyyázól [Átírás.]

⁴⁶⁸ a/./ [Átírás.]

⁴⁶⁹ elveteti <ma> magát

⁴⁷⁰ a/./t [Átírás.]

csak járd⁴⁷¹ be azt a gírbe gurba országot hiszen nem is kell majd ugy nyakra főre utazni mint mikor apádnak egy meghatározot időre ott kel valamék városba lenni hogy fölléphessen hanem hiszem hogy nem oj sietve jártok és így kényelmesebben⁴⁷² is fogtok utazni de ezeket ugyan az ottani körülmények legjobban⁴⁷³ fogják meghatározni és ha az egéséged engedi mert ez az első mindennél és⁴⁷⁴ hogy apádnak lesz é anynyi kölcsége mert⁴⁷⁵ mint pirka mondá 2 hólnapig fognak oda maradni apádnak tegnap jött egy levele Hetényitől Fölkéri hogy menne hozzá *Kassára* és *Eperjesre* vendégtájkra és aba az esetbe ha nem menne lendvay párt⁴⁷⁶ hívja és azok⁴⁷⁷ mennek is színházi ujságot nem tudok semmit mint hogy mindég üres a fizetést nem kapják rendesen itt oljan rémitő meleg⁴⁷⁸ van hogy most igazán el fújhatnám *mint a háj majd elolvadok* –

a vérhas⁴⁷⁹ uralkodik nagyba vigyázzatok az istenért egéségekre⁴⁸⁰ Károlnak majd meg mondom üdvezletedet de ma még nem vólt itt ő is köszönt⁴⁸¹ mi is mindnyáan csókolunk⁴⁸²

Kedves lányom Szerető anyád

E Zsuzsánna

árpád külön csókol azt mondja hogy jó vólna egy kis borra való

csókollak

272. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Jászberény, 1859. július 26.

Szeretet Kedves Anyám!

23^{án} reggeli 7 és 8 óra közt érkezénk Pilisre hol már az alkalom várt réánk Pongrácz és még egy színésszel együtt, meg lehets 2 macska lóvakkal 8 óra tájban elindulánk hanem bezzeg a 3 óra járásból lett 6 is – szerencsénkre⁴⁸³ azonban a várostól mintegy fél órányira eső csárdába, elfogadtatásunkra⁴⁸⁴ több igen derék uri emberek váraakoztak reggel óta, ekkor pedig már lehetett 1, 2 óra ebéd után 's hogy valahogy el ne szalasszanak bennünket egy kis szürke lovas fiatal ember volt általok ki küldve czirkuláczió végett ki nekik – mint ők nevezik úgy nevezett Fullajtárjok volt 's előnkbe lovagolván jelente miszerint már⁴⁸⁵ várnak – bennünket a többek közt szíves házi gazdánk – mutatta be magát nem engedvén meg hogy másut szál-

⁴⁷¹ járd [Emendálva.]

⁴⁷² kényelmesebben [Emendálva.]

⁴⁷³ legjobb./Jan [Átírás.]

⁴⁷⁴ mindennél <...> és

⁴⁷⁵ me./t [Átírás.]

⁴⁷⁶ p./rt [Átírás.]

⁴⁷⁷ ./zok [Átírás.]

⁴⁷⁸ megeg [Átírás.]

⁴⁷⁹ vérha./ [Átírás.]

⁴⁸⁰ egéségekre [Átírás.]

⁴⁸¹ kö./zönt [Átírás.]

⁴⁸² csókoluk [Emendálva.]

⁴⁸³ is – <midőn én igen ... volt> szerencsénkre

⁴⁸⁴ <v>elfogadtatásunkra

⁴⁸⁵ miszerint már [Beszúrás.]

junk⁴⁸⁶ 's át ültetve fedeles csinos kis kocsijában egyenesen hozzájuk hajtattott hol már a kész ebéddel 12 óra ota vártak bennünket azokkal együtt kik előnkbe jönének köztök⁴⁸⁷ Kempe- len a Toth Kálmán sógora⁴⁸⁸ mint az itteni⁴⁸⁹ intelligencia képviselője és többen kiket név- szerint én nem ismerek – A háznál a báró asszony édes apja egy igen tisztos öreg ur és maga a házi nő fogadtak oly szíves és meleg vendég szeretettel hogy minket nem csak meglepett de igazán⁴⁹⁰ egészen meghatott 's mind a mellett hogy réám nem volt számítva oly előzéke- nyek folyvást irántunk hogy még gondolatinkat is szeretnék teljesíteni kényelmünk is oly nagy hogy otthon sem lehetne nagyobb. A Házi gazdát Sismisnek – hívják, neje Ágoston léány igen szeretetre méltó mivel asszonyka igen szép családias életet élnek a fiatal asszony édes Apját Ágoston Imrének hívják igen lelkes derék öreg⁴⁹¹ ur mint látszik nállok⁴⁹² laknak a fiatalok (egy igen kényelmes családi épületben), miután az öreg ur neje már nem él a fiatal asszonyka fiu⁴⁹³ testvérével – 's férjével együtt az öreg ur⁴⁹⁴ egyedüli támasszai.

Tegnap ment véghez az első előadás „Hamlet”, nincs rólla fogalma senkinek mily gyöngé silány kis társaság ez, igazán nem lehet csodálkozni⁴⁹⁵ ha pártolásban nem részesülnek mert ezeket végig nézni⁴⁹⁶ bár mi játékban is kín és áldozat, Ked. Apám mondja hogy még ily rongy néppel soha nem játszott.

A Színház bár tele volt tegnap a borzaszto idő daczára is, de a jövedelem oly csekély volt hogy aligha ki töltjük mind a 14 napot azért a jövő hét közepén szerdán vagy csötörtökön alkalmasint otthon leszünk, egyébiránt a lelkesedés mindig nagyobb fokra hágott majd minden felvonás után⁴⁹⁷ koszorúkat⁴⁹⁸ hánytak minden, azonban még is csak 34 pft volt a fele jövedelem fölemelt ár mellett is, a Kapitány Jankovicstól kezdve az elegancia mind ott volt de hiába kevés a lélek – mint Kempelen mondja, hogy bár a Lakosság 22 ezerre megy is, alig⁴⁹⁹ van 16 lélek közte, és nagyon⁵⁰⁰ igaz na de majd meg látjuk, holnap „Brankovics” mit csinál, vasárnap pedig a *Makranczos hölgy* helyett „Egy ur és asszony” 's „legjobb az egyenes út” lesz hogy amarra addig is készülhessenek.

A küldeményt vettük még tegnap Délben igen jól esett azon szép előzékenység és gyön- géd figyelem a Károly részéről mind Kedves Apámnak mind nekem a rezeda azon ép volt 's Kedves⁵⁰¹ szaga az egész szobát csaknem eltölté. Fogadja szíves köszönetünket érte. A Ru- hák is oly ügyesen pakolvák hogy leg kisebb törödé⁵⁰² sem⁵⁰³ látszik rajtok Ked. Apám nem

⁴⁸⁶ szál./unk [Átírás.]

⁴⁸⁷ [/joztök [Átírás.]

⁴⁸⁸ sógor./ [Átírás.]

⁴⁸⁹ [...]/eni [Átírás.]

⁴⁹⁰ igazán [Az ékezet áthúzva.]

⁴⁹¹ areg [Átírás.]

⁴⁹² náll./ [Átírás.]

⁴⁹³ asszonyka <meg> fiu

⁴⁹⁴ öreg ur [Beszúrás.]

⁴⁹⁵ csodá./kozni [Átírás.]

⁴⁹⁶ nezni [Emendálva.]

⁴⁹⁷ majd minden felvonás után [Beszúrás.]

⁴⁹⁸ koszorú./at [Átírás.]

⁴⁹⁹ Alig [Átírás.]

⁵⁰⁰ na./yon [Átírás.]

⁵⁰¹ Kedves [Beszúrás.]

⁵⁰² törödes [Emendálva.]

⁵⁰³ [/]em [Átírás.]

győzi eléggé bámulni ügyességét. Azért nem lenne oly szíves Károly nekem a következő hangjegyeket elküldeni de rögtön levelem olvasása után a „*Keresetlen Csárdást*”, „*Ismerkedjünk*”-et és a „*Lengyel andalgót*” mind három a Samu bácsi szerzeménye, ki nem szükség fizetni majd itt kifizetjük mi. Kedves Anyámat azért nem terhelem mert tudom hogy neki ezer a dolga – azért nem neheztem úgyé bár hogy ügyes késszségét igénybe veszem.

Egészségünk jó semmi bajunk melyhez hasonlót kívánunk,⁵⁰⁴ ha az idő kedvezne délután⁵⁰⁵ meg nézzük a Lehel Kürtjét és több nevezetességeit e' városnak. A mi Kedves házi asszonyunk engem néhány rokonival meg akar ismertetni – 's ez okból⁵⁰⁶ látogatásokat akar tenni velem együtt.

Most zárom soraim – még más alkalommal többet írhatok, most kezeiket csokolom, hát Te Árpád⁵⁰⁷ mit csinálsz? írd majd anyám helyett mert⁵⁰⁸ tudom hogy ő szegény nem igen ér rá, Károlyt üdvözlöm 's kérem a fönt említettek elküldésére.

Most Isten⁵⁰⁹ Veletek.⁵¹⁰

Szerető Leánya Etelke

Jászberény tán⁵¹¹ 26 $\frac{\text{án}}{859}$.

Most éppen Vendégeink érkeztek Jánkovics⁵¹² és⁵¹³ még egy más is. –

Édes Annyokom! ha a színház körül valami érdekes adná elé magát írd meg, vagy irassd meg Árpáddal; Szigetit emlékeztess hogy Anyánk folyamodványát⁵¹⁴ el ne feledje beadni és pártolni. Én innen aligha előbb nem megyek haza mint gondoltuk⁵¹⁵ ámbár itt a hol vagyunk végtelenül szíves vendégszeretettel vannak irántunk, az öreg Ágoston⁵¹⁶ és veje a derék Sismis. Árpád⁵¹⁷ írja le azt a művet, a melyik a Sárosy Albumában jelent meg,

Csócollak

Egressy Gábor
sk⁵¹⁸

⁵⁰⁴ kíván<y>unk

⁵⁰⁵ [../lután [Átírás.]

⁵⁰⁶ [../kbol [Átírás.]

⁵⁰⁷ [../pád [Átírás.]

⁵⁰⁸ [../jert [Átírás.]

⁵⁰⁹ I../ten [Átírás.]

⁵¹⁰ Vele../k [Átírás.]

⁵¹¹ [../án [Átírás.]

⁵¹² Jánkovi../ [Átírás.]

⁵¹³ es [Emendálva.]

⁵¹⁴ folyamodványát [Emendálva.]

⁵¹⁵ gondolt../k [Átírás.]

⁵¹⁶ Ágoston [Emendálva.]

⁵¹⁷ Árpád [Emendálva.]

⁵¹⁸ Édes Annyokom! [...] Egressy Gábor sk [Egressy Gábor kézírása.]

273. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Kassa, 1859. augusztus 29.

Kassa, Aug. 29. 1859.

Édes Zsuzsikám!

Nincs semmi bajom, hála Istennek, csak gyenge vagyok egy kisé, az az teljes örömet még mindeddig vissza nem nyertem. Két szerepemet játsztam el eddig, Brankovicsot és Keant. De egyiket sem úgy, mint szoktam. Érzem azonban, hogy minden órával erősödöm, s a gyomorhajom is szünni⁵¹⁹ kezd. A közönség itt igen ki van fáradva, s a színház csak félig volt megtelve⁵²⁰ mind a kétszer. De nem is csoda: ez a társulat igen gyenge ide, s régen itt vannak; mindemellett Lendvaiék és Prielle ennyi közönséget sem tudtak behozni, s mint kívántad édes, a házbért legalább megkeresem négy játékkal. Ámbár Eszternek^{521*)} is szerettem volna keresni valamit. Az volt a szándékom, hogy ha juttathatok neki valamit, tehát beteszem az itteni takaré⁵²² pénztárba, s a könyvet küldöm el neki. De már bajosan lesz belöle valami. A Debreczeni indoháznál találkoztam Budainéval, s azt mondta, hogy majd megírják nekem ide, kellek-e nekik Nyíregyházára⁵²³ vagy nem, mert megmondtam, hogy Debreczenben játszani semmi kedvem. Még eddig nem kaptam tölük levelet,⁵²⁴ s nem tudom lesz-e ottani megállapodásomból valami vagy sem. Hát Árpád⁵²⁵ mit beszélt Szegettel? miért nem írja meg nekem, mint meghagytam? Eperjesre Hetényi nem kapott eddig engedélyt. Ugy gondoltam, hogy majd átrándulok innen, az ottani főnöknek egy látogatást adni, s megkérdezni, hogy mi baja velem? hanem jobban megfontolva:⁵²⁶ elhagytam, mert úgy érzem, hogy ez⁵²⁷ nem is illik hozzám, s nem is lenne jó belöle. E szerint innen alkalmasint egyenesen haza megyek. Jövet a diligence Tokajból S. a Ujhely felé hozott, a hol egy orát időzvé, meg látogattam Vályi⁵²⁸ Palit, volt kedves gazdám, s nála találtam Erdélyi Jánost és még egypár Pataki papot. Meg voltak lepetve rendkívül,⁵²⁹ s fölkértek, hogy viszsza menet vegyem feljök utamat, mert a Pataki⁵³⁰ professorok ez alkalommal akarják helyreütni mit a multkor elmulasztottak, (persze az én akkori nagy sietségem miatt) az az: meg akarnak vendéglenni. Én ezt megigérttem, s meg is teszem. E szerint Esztert nem fogom látni, mert ha Szántó felé mennék, akkor Patakra kerülni igen sokba⁵³¹ kerülne. Sajnálom, de mit tegyek? Lehet hogy majd Tokajba rendelem találkozóra. Itt még senkinél nem voltam, csak a Papnál, Ferenczinél; s alant megpillantottam az öreg Dengelegi Zsófit a kony-

⁵¹⁹ szünni<t>

⁵²⁰ megtel[.]e [Átírás.]

⁵²¹ *) Egressy Gábornak szegény sorsban levő nővére, ki Szántón (Abauj megyében) lakott. [Egressy Ákos lábjegyzete a levélhez.]

⁵²² taka[.]ék [Átírás.]

⁵²³ N[.]regyházára [Átírás.]

⁵²⁴ [.]levelet [Átírás.]

⁵²⁵ Árpád [Emendálva.]

⁵²⁶ megfontol[.]a [Átírás.]

⁵²⁷ ez [Beszúrás.]

⁵²⁸ [.]vályi [Átírás.]

⁵²⁹ re[.]d[.]ivül [Átírás.]

⁵³⁰ Pataki[.] [Átírás.]

⁵³¹ sokb[.] [Átírás.]

hában, hanem igen nagy pongyolában lévén nem szólitottam meg; talán majd elmegyek hozzájuk. Itteni régi barátim különben igen jól fogadtak, s velök vagyok mindig.

E szerint hazaérkezésem idejéről még eddig semmi bizonyost nem irhatok, mert magam sem tudom mit⁵³² leszek teendő. Csak annyit tudok bizonyosan hogy Csütörtökön estig itt leszek, s leveletek addig itt talál, azontul semmi esetre sem. Azért, ha azon tul írnatok, csak Tokajba, poste⁵³³ restante íratok; ott majd tudakozódni fogok utána. Most Isten veletek, csókollak

E Gábor
sk

274. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Sátoraljaújhely, 1859. szeptember 2.

S. a. Ujhely, Sept. 2. 1859.

Édes Zsuzsikám!

Nagyon nem szép dolog, hogy egyitek sem irt nekem egész Kassán létem alatt egy árva betűt sem, holott Árpádnak is meghagytam, hogy rögtön értesítsen, mi sükerrel járt el bizományaiban. Hát Ákos még sem irt? Ha nem: akkor Árpád menjen a postára, s követelje a recepissét Ákos aláírásával ellátva, melly a pénz átvétele⁵³⁴ iránt megnyugtasson. És erről, valamint egyébről a mi engem érdekelhet irjatok rögtön, és utasítsátok a levelet Nyíregyházára. Kassán a régi jóbarátok engem igen szívesen láttak, de pénzt nem sokat kerestem, mert mint íram Kassa ki van fáradva, és Hetényi társulata oda igen gyenge volt. Budaitól csakugyan kaptam megbizást Nyíregyházára, vendégszerepekre,⁵³⁵ Sept. 6-dikától⁵³⁶ kezdve. Az eperjesi utból ez idén semmi sem lett, mert én nem járhatok magam utána hogy oda bocsásanak, Hetényi pedig sükertelenül tenné. Hanem alkalmasint Ungvárra megyek néhány játékra Láng Bódihoz, reménylve hogy meg fog oda hívni. Ott nem lenne rosz dolgom, mint hiszem, hogy Nyíregyházán sem lesz. Mikor itt keresztül mentem, mint már irtam, Erdélyi János meghívott visszajövre, azért miután Kassán a négy játékomat bevégeztem Aug 31,dikén, tegnap elindultam onnan⁵³⁷ a postakocsin és ma reggel ideérkeztem, Szerencsére Erdélyiek is éppen idejöttek, s ma estve elmegyünk Patakra, holnap ott mulatok velök, s holnapután indulok Nyíregyházára, hol 8-9 nap alatt azt hiszem hogy befogom végezni dolgomat, s az eredményt majd megírom, vagy magam elmondom otthon, ha Ungvárra meghívást nem kapnék, a mi pedig szükséges volna mert biz édes a házbér nem jött ki Kassán, ha az uti költséget leszámítom belőle. Hát Etelke hogy van? haza ment-e már? Egy kis vigasz van abban számomra, hogy Kassán az előttem volt vendégeknek még úgy sem ment a dolguk mint nekem.

Isten veletek, csókollak

E Gábor
sk

⁵³² tudom <hogyan> mit [A „mit” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵³³ [/joste [Átírás.]

⁵³⁴ [/vétele [Átírás.]

⁵³⁵ vendégszerepekre [Átírás.]

⁵³⁶ [/dikától [Átírás.]

⁵³⁷ onnan<,>

275. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pécel, 1859. szeptember 8.

Szeretet Kedves Apám!

Én abban a⁵³⁸ hitben éltem hogy Kedves Apámat e' hó elején már otthon találom azonban mint Kedves Anyám mondja az még tova van főleg ha Ungvárt is meg látogatja Ked. Apám. Azért szolgáljon mentségemül a fönnebbi körülmény.

Én Ilona nap olta folyvást Péczelen vagyok, kivéve pár napot mit az Ákos miatti nyugtalanság és⁵³⁹ a Kedves Apám egészségi állapota fölötti⁵⁴⁰ aggodalom töltött velem otthon..

Az öreg Szemere Pálnak Fáy Feri személyesen kézbesítette⁵⁴¹ a Végrendeletet tartalmazó csomagot, miért⁵⁴² is⁵⁴³ Kedves Apámat csokoltatja, mi nők is meg látogatók azolta számtalanszor kérdezte Kedves Apám haza jövetelének idejét és általam is ujjlag csokoltatja.

Szegény⁵⁴⁴ Ferit e' napokban csak nem potolhatlan kár ért 5 darab ökre döglött meg fölfuadás⁵⁴⁵ következtében éppen a legnagyobb dolog időben. Az egész család annyira le volt verve hogy Keresztmamát a gutta ütéstől lehetett féltetni.

Tegnap szerencsére éppen a legjobbkor érkeztek a Gombai rokonok névszerint Fáy⁵⁴⁶ Guszti, Lenczi, és Béla, mind meg annyi vigasztaló Angyali Ferinek, kinek valóban leginkább szüksége volt rá, különben még most is desperál, mert noha⁵⁴⁷ ökröt⁵⁴⁸ venni kéntelen⁵⁴⁹ még is⁵⁵⁰ e⁵⁵¹ szerencsétlen eset kimondhatlan hátrányul szolgál a gazdaságra nézve annyira mint mondja hogy még a jövő évben is sínleni fogja azt.

E' fön említett malheur a Gombárai⁵⁵² menetelt is meg akadályozá – és így az én itt létemnek sem levén tovább⁵⁵³ célja miután nem fürödhetem a hűs idő miatt alkalmasint a legközelebbi alkalommal haza megyek. Keresztmamáék igen hívnak az Alacscai szüretre sőt Fáy Guszti is nagyon persvediált.. de e' részben még addig nem határozok míg Ked. Apámmal is nem beszéllek, úgy is az indulás october ho 10, 15ke táján fog történni.

Ákosról még mindeddig mit sem tudok. Anyámat e' napokban hajtotta haza a nyugtalanság 's ő már ki nem is szándékozik⁵⁵⁴ ezuttal.

⁵³⁸ a [Beszúrás.]

⁵³⁹ [/s [Átírás.]

⁵⁴⁰ föl<l>ötti

⁵⁴¹ kézbesítette [Emendálva.]

⁵⁴² csomagot, <külömben pedig> miért [A „miért” beszúrva.]

⁵⁴³ is [Beszúrás.]

⁵⁴⁴ Szegény [Emendálva.]

⁵⁴⁵ fölf./vodás [Átírás.]

⁵⁴⁶ [/áy [Átírás.]

⁵⁴⁷ [/joha [Átírás.]

⁵⁴⁸ noha <készül> ökröt

⁵⁴⁹ kéntelen [Beszúrás.]

⁵⁵⁰ i./ [Átírás.]

⁵⁵¹ is <ez> e

⁵⁵² Gombá<.>rai

⁵⁵³ tovább [Beszúrás.]

⁵⁵⁴ szándékozik [Emendálva.]

Feri pár ora mulva szándékozik⁵⁵⁵ be menni Pestre kire e' levelém⁵⁵⁶ is bízom. E' perczben mentek haza a Gombaiak is, 's ha oly rögtöni nem volna is Feri indulása magam is vele tartanék de így nem lehet.

Kedves Apám reméllem a legjobb egészségnek örvend és ha nem úgy volna mit hinni sem akarok a legjobb egészséget ohajtva

vagyok magamat szeretetében ajánlva
kezeit ezerszer csokoló
szerető leánya Etelke.

U. i. Kedves jó Apám ha lehetséges hosszasan ne maradjon oda, némi beszédem is volna, hiszen nem is beszélgettünk családi dolgokról ki tudja⁵⁵⁷ mióta. Én itt falun semmi újdonságot nem tudok azért nem is írhatok. E' tért Kedves Anyámnak engedem – de igen egyet még is tudok azt, t. i. hogy a Ráday⁵⁵⁸ Kastélyba, pár nap mulva nevezetes vendégeket visznek u. m. Kaisernét, Hegedüsnet, és Latkoczinét.

Péczel Sept. tán, 8 $\frac{\text{án}}{859}$.

276. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1859. szeptember 9.

Pest Sep 9^{én} 1859

Édes Gáborom!

Pár napja hon vagyok de Etel még kün maratt⁵⁵⁹ és job is mert reá hon igen kellemetlen hír vár a Felső törvény Széktől való perét vissza küdték hogy még pár tanut újra kihalgassanak és törvényszék előtti ki békültetést kel végre hajtani⁵⁶⁰ és az ágytól asztaltóli elválást kel kimondani ez ismét vissza veté egy évvel Etellel nem is tudattam én ebbe az istennek egy ujjab kegyét látom ő reá nézve az után miket mostanába tapasztalék ezt édes majd szóval hon létedbe, Szigeti tegnap itt vólt azt hívé hogy hon vagy⁵⁶¹ beszélni akart a jövő dolgokról ez édes egy haszontalan ember huzd vissza magad tölle nem te hozzád való semmi tekintetbe⁵⁶² az etel dolgáról beszélve Polgárral előjött az is hogy hát fognak é vagy akarsz é szerződni. mert pompérit már Szigeti sirva rimánkodva⁵⁶³ kérte hogy eszközölje viszajuthatását⁵⁶⁴ a színházhoz mert már megunta a vidéki komédiát és ezt oljan embernek kel tudtul adnia mint *pompéri* de ezek⁵⁶⁵ ugyan egymáshoz valók is.

⁵⁵⁵ szándékozik [Emendálva.]

⁵⁵⁶ e' <sorok> levelém

⁵⁵⁷ [/judja [Átírás.]

⁵⁵⁸ Ráday [Emendálva.]

⁵⁵⁹ m[/ratt [Átírás.]

⁵⁶⁰ jajtani [Átírás.]

⁵⁶¹ va[/y [Átírás.]

⁵⁶² tekinte[/be [Átírás.]

⁵⁶³ rimán[/odva [Átírás.]

⁵⁶⁴ [/iszajuthatását [Átírás.]

⁵⁶⁵ [...]/k [Átírás.]

Ákos nem küldött levelet de a postán voltam és⁵⁶⁶ mint hogy nem vissza jövő térítvénynyel volt föladvá⁵⁶⁷ csak egy hólnap elteltével lehet utána írni külömben azt mondá a hivatalnok hogy el nem vész mert ha Ákos által nem vette a pénzt⁵⁶⁸ vissza fogjuk kapni, hogy vagy édes mikor jössz haza én az ujságba azt olvastam⁵⁶⁹ hogy a Láng társasága Berec szászon⁵⁷⁰ van de az megént igen nagy út lesz ha oda akarsz menni és a mit ott keresel az úti költség föl emészte és ha most jól sikerült vendég játékok talán jönnél is haza a szerződötetés⁵⁷¹ miat is job lenne már hon lenned

Egészséged hogy van jól vagy é már egészszen a sok játék nem⁵⁷² gyengit é el nagyon mi mind jól vagyunk és istent kérve hogy téged örizen minden bajtól mieleb⁵⁷³ köztünk látva addig is Csókollak

Zsuzsika

277. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1859. szeptember 26.

Édes Zsuzsikám, A helyett hogy magam érkezném haza, levelem megy helyettem. Nézd csak, Debreczen ugyan csak nemesen áll boszut bizalmatlanságomért. Mind a kétszer rendkívül nagy közönség előtt játsztam, s lehetetlen szabadulnom, lefoglalt még egy játékra, de talán többre is. Azt mondták, hogy játszom akármi ócskaságot, nekik mindegy, csak engem lássanak; azért telegrafoztattam Hamletért a mi Szerdán lesz, mert előbb nem lehet. Tegnap olly nagy közönség volt a Színkörben, mert kint kellett játszanom, a minő még Debreczenben soha sem volt. Árpád hirdesse ki a színháznál, hogy a tegnapi jövedelem 60 forinttal multa felül Füredi legnagyobb jövedelmét, még azt téve hozzá, hogy a Füredi Zárt-széki ára egy forint volt, az enyim pedig 80 xr. Ez aztán a dicső győzelem, melyet a dráma, az opera fölött vivott magának Debreczenben. Minthogy most már Szentmihály napjára nem igen⁵⁷⁴ lehetek otthon, hogy bajod ne legyen édes, a házbér végett, itt küldöm azt ó pénzben. Hogyan lesz itt a dolgom, még magam sem tudom. Meglehet, hogy csütörtökön haza megyek, de meglehet hogy – ha kívánják, még szombaton játszani fogok, sőt, ha már itt vagyok, még vasárnap is. Azért, ha pénteken estve hon nem leszek, akkor csak hétfőn várjatok. Nem fog ártani, ha Árpád⁵⁷⁵ Garriket⁵⁷⁶ szerepestül rögtön⁵⁷⁷ a postára teszi, mert meglehet hogy szükség lesz rá. A két játékból, a mellett a nagy csalás, és nagy költség mellett is a mi itt van, 170 p forintot kaptam. E szerint most már meg lesz minden a mit kívántál; éppen most megyek Farkasékhoz, hogy a vásárlást elintézzem. Az első előadás bent volt a Színházban, a mi annyira tömve volt hogy vissza mentek, mert hisz oda igen kevesen férnek,

⁵⁶⁶ voltam <.> és

⁵⁶⁷ föl/./dva [Átírás.]

⁵⁶⁸ pén/t [Átírás.]

⁵⁶⁹ /./lvastam [Átírás.]

⁵⁷⁰ Bekek szászon [Átírás.]

⁵⁷¹ szerződötetés [Az első „s” beszúrva.]

⁵⁷² /./em [Átírás.]

⁵⁷³ mieleb [Emendálva.]

⁵⁷⁴ mgen [Átírás.]

⁵⁷⁵ Árpád [Emendálva.]

⁵⁷⁶ garriket [Átírás.]

⁵⁷⁷ rögtön [Beszúrás.]

kivált zártszékesek. Három felé is híva vagyok ebédre, sőt szállásra⁵⁷⁸ is, valami Lenkei nevű Senatorhoz; de én jobbnak láttam itt a fogadóban maradni, kényelmem tekintetéből. Etelke haza jött-e már? A palócz csárdást reménylem hogy tudni fogja, mire haza megyek. Én a Fejér ló-ban vagyok szállva az 5-ik szám alatt, küldeményteket ide utasítsátok. Most Isten veletek, csókollak

E Gábor
sk

Debreczen, Sept. 26. 1859.

⁵⁷⁸ szállásra [Emendálva.]

278. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK

Győr, 1860. február 11.

Győr, febr. 11. 1860

Árpád¹ fiam!

Mond meg Dallos urnak, hogy a jövő számba, a mit most szednek, Színházi rovat nem lesz;² azért következőleg rendezze be a cikkeket:

- 1., Tanulmányaim
2. Thury dala Thalitól.
3. Remellay³ beszélyének a vége.
4. Szemere P. tankölteménye
5. A londoni levél kezdete.
6. Történettár. Ezen⁴ rovatba tegye legelől az erdélyi színlapot a mi nála van, illy külön cím alatt:

Régi magyar színlap.

E színlap után egy sornyi hézagot kell hagyni, s egy illy rövid vonalat tenni:

—o—

S ezután a

RÓMAI SZÍNÉSZET.

jön, a mi már rég ki van szedve.

azután

7, Az apróságokat.

és 8. Az üzeneteket.

A következő szám *főczikkét* alkalmasint csak magammal viszem haza, s az abba való Színházi rovatot is.

Most megyek öltözni Hamletre; úgy látszik tele házam lesz.

Szeretném ha Károly a képet úgy rajzolná, hogy a mente csak egyik oldalon látszanék, s hogy a kép felül ne lenne nagyon széles. Mindenesetre szeretném látni, mielőtt Rohannak által adnánk. Csókollak mindnyájatokat

E Gábor
sk

Irjatok.

¹ Árpád [Emendálva.]

² lesz: [Az írásjel átírva.]

³ Thalitól. <3 „Csákyne”, a beszély, hanem> 3. Remellay

⁴ ezen [Átírás.]

279. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
[Pardubice, 1860. február közepe]

[Elveszett.]

280. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
[Pest, 1860. február 20–25. között]

[Elveszett.]

281. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1860. február 25.

Pest Febr. 25 1860.

Szeretett kedves Apám!

Lapunk 9^{-dik} számát elmenetele után három óra múlva lefoglalták; hihetőleg az „Oroszlán” volt nagyon tüzes, s⁵ azért nem merték szabadon eresztetni; majd megtudjuk, Dallos Weber-nél van, várom egy óra múlva itt lesz, alább megírom majd hogy mint végzett.

Rohn az első képet, – tehát a pruszlikos *leányt* – már öt nappal ezelőtt – mint mondja – a *bal* oldalra rajzolta egyébiránt hiszen gondolja hozzá mindenki hogy a dámák először otthon öltöznek⁶ fel háziasan, másodszor pedig ha a házból kimennek mentébe,⁷ s így, segíteni csak úgy lehetne, ha⁸ az egész képet újra rajzolná, ez pedig sok munkába és pénzbe kerülne, írja meg k. apám hogy mit tegyen?

A levelek utban vannak a nyugtával⁹ együtt.

Ákos e levelét ma reggel kaptuk.

Dallos Webertől megjött, a lapot kihordhatják, mint főntebb mondtam: az oroszánt csakugyan tüzesnek találták, mint Dallos mondja: csakis Webernek köszönhetjük hogy a lapot minden hiány nélkül szabadon bocsátották.

kezeit csókolva maradok
szerető engedelmes fia.

EÁrpád¹⁰
mk

[boríték:]

T. cz. Egressy Gábor urnak
illő tisztelettel
/Mező-Turon át/
Szarvason

⁵ tüzes, <.> s

⁶ öltöznek [Emendálva.]

⁷ egyébiránt hiszen gondolja hozzá mindenki hogy a dámák először otthon öltöznek fel háziasan, másodszor pedig ha a házból kimennek mentébe. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír jobb szélére írt beszúrást, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve. A beszúrást záró írásjel emendálva.]

⁸ ha [Beszúrást.]

⁹ a <.> nyugtával

¹⁰ ÉÁrpád [Az ékezet áthúzva.]

Szarvas, 1860. február 27.

Szarvas¹¹ febr. 27. hétfő. 1860.

Édes Zsuzsikám!

Leveleteket éppen hét órakor vettem tegnap estve, mikor a játékot kezdeni akartam; csak az elejét volt időm olvasni az Árpád levelének, s képzelheted minő zavarba hozott. A negyedik felvonásban némi szünetem levén, elolvastam végig mindenitek levelét; nagyon¹² drámai volt a hatásuk, az az a végén csattant az ostor.

Ákosnak is irtam, hanem édes, én nem vagyok veled egy véleményen az ő dolgára nézve, tehát én azt irtam neki, hogy jöjjön haza, de csak olly föltétel alatt, ha lovait jó áron eladhatja, s ha felszerelése a mi tehetetlenségünkön majd el nem mulik. Az alkalmat használnia kell; hátha itthon az alatt valami jó ismerettséget tehet, a mi¹³ szerencsáját fogja megalapíthatni? Tegnap első föllépésem kitünő sikerrel ment véghez minden tekintetben. A közönség nagy része nem férvén a terembe vissza ment. Reményilem ezután is így lesz, ha az idő el nem rontja, mert itt már a meglábolthatatlan sár van, s ha eső esik lehetetlen a színházba jönni valakinek.

Dalost dicsérd meg nevemben, nagyon köszönöm sükeres eljárását a lap dolgában. Zlinszki köszönteti viszont.

Tegnap irtam Árpádnak,¹⁴ egy kis cikket is küldtem, a mit Dallos egészítsen ki, de ügyesen, röviden.

A festékemet egy papírba takarva otthon feledtem, vagy feledtétek, csak nagy bajjal tudtam magamon segíteni. Keressétek meg és küldjétek el. Valamint Árpád, te keressd meg a közbülső fiókomban a Dallos fordítását, a „*Szótag*”-ról, s ez iratot tedd bele abba a könyvbe a minek a tábláján ez van írva: „*Rendezői Napló*”¹⁵ ezeket pakold egy csomagba a festékkel, aztán küldjed rögtön ide.

A kép, ha már rajzolva van, maradjon úgy a mint van, s a másíknak rajzolását is kezdje meg Rohn. Az én kedves¹⁶ lányomnak egy nagy munkát adok föl, addig míg hazamegyek, az az kísértés¹⁷ meg kedves lányom azon két női alak öltözkékének minden apró részletét leírni, elkezdve a fejeken, mert nekem ez igen unalmas munka: Károly is majd segíteni fog, söt Anyád is. Te pedig édes azt mondd el Etelkének hogy a mi Kárdalnok nőink és tánczos nőink magyar parasztnői öltözte miben *nem magyar*? és mint kellene lenni? mert lássd ehhez te értesz jobban, s ez a te szakotokba vág, s engem ez által sok fáradságtól megkímélhetnétek.

Mondjátok meg Dallosnak hogy a 10-dik számban *Színházi rovat* nem lesz.

Isten veletek! csókollak

E Gábor

sk

Megkaptátok-e Kozmától a pénzt?

¹¹ Sz[.]rvas [Átírás; az „r” beszúrva.]

¹² levelét; <a mi mind> nagyon

¹³ a [.]i [Átírás.]

¹⁴ Árpádnak [Emendálva.]

¹⁵ [A nyitó idézőjel emendálva.]

¹⁶ ked[.]es [Átírás.]

¹⁷ kísértésd [Átírás.]

283. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Szarvas, 1860. február 27.]

[Elveszett.]

284. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK
Szarvas, 1860. február 28.

Szarvas, febr 28. 1860.

Fiam Árpád!!!¹⁸

Keressd meg az asztalfiókomban azt a levelet, a mit nem rég Zilahról kaptam, valami Kiss Imré-től; vagy a középső fiokban lesz, vagy a balkéz felőliben. Add oda Dallos urnak, ezzel a kis czikkkel együtt a mellyet idezártam, s mellynek a végén megírtam, mit kell azon levéllel Dalos urnak csinálni. Nincs-e valami baj? Írd meg, minő hatása van a 9-dik számnak. Aztán írd meg azt is, miként jártál el eddig azokban a miket reád bízam,¹⁹ és sorold el, miket végeztél el. Mire haza megyek az Udvarhelyi-féle Színészettörténeti²⁰ adatokat egészen letisztázd, hogy készen találjam. A 10-számot pedig sokszorosan átnézzétek hogy hiba ne maradjon benne.

Én itt ma este lépek föl először. A város lovait küldötték elem Túrra, a mi szerencse is volt,²¹ mert az ut olly rossz, hogy egy nap sem értem volna különben ide. Itt egy derék fűszerkereskedő várt szállásra, a hol igen jó helyem van, Neve:²² Réti. Azért²³ leveledet „fűszer kereskedő Réti ur házához” utasítsd.

Csókkollak mindteket
E Gábor
sk

[boríték:]
Egressy Árpád urnak
Kerepesi ut, 15.d sz.
Pesten

285. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1860. március első fele]

[Elveszett.]

¹⁸ Árpád [Emendálva.]

¹⁹ bízta./] [Átírás.]

²⁰ Színészettörténeti [A „-történeti” beszúrva.]

²¹ is volt [Beszúrás.]

²² ./]eve [Átírás.]

²³ azért [Emendálva.]

286. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK
Hradec Králové, 1860. március 23.

Königgrätz, Márczius. 23. 1860.

Szeretett édes szülőim!

A helyváltoztatás miatt becses levelök szerte bolyongván a vidéken, csak ma érkezett kezemhez, noha a térítvényt aláírva már rég átadtam őrmesteremnek; – a nagylelkűleg ajándékozott segélyt is fiui szívem leghőbb hálaérzetével vettem át.

Idejövetelünknek semmi jelentékenyebb oka nincs; csupán a sereg lejjebbezése által megürült nagy lovaslaktanyát akarták velünk itt megtölteni; a mennyiben Königgrätz még is csak a környék legerősebb állomásai közé tartozik, ha mindjárt védelemre épen alkalmatlannak találtatott²⁴ is; s e mellett a netaláni zavarok esetére jobban megőrzi magas bástyaival katonáinkat. –

Csak most tapasztalom, hogy hazabocsáttatási kérelmem²⁵ majdnem politikai demonstrációnak vétetett, miután ezredesem s a buzgóbb társak mind reám mind a haza kívánczított magyar-tisztekre ugyancsak duzmaszkodnak; ezt pedig leginkább a három Szécsényi-testvér katonai-character nélküli quetálása okozza, – mely oly egyszerű és annyira²⁶ váratlanul történvén: úgy²⁷ az ezrednél,²⁸ mint az egész hadseregben²⁹ nagy sensatiót szült. – Azonban tovább még sem mehetnek a duzmaszkodásnál; mert eddigi feddhetlen viseletem a fönséges ausztriai házhoz való hű ragaszkodásomat eléggé bizonyítja. – Számtalan foglalatosságainkat, – mely a megmaradt csekély számú katonaságot most a nélkül is minden oldalról oly nagyon igénybe veszi, – tetézi még az, hogy az annyira elhiresedett emissariusok netaláni ártalmas működésök fölött ellenőrködnünk is kell, – kik, – mint külföldi tisztársaim otthonról vett tudósításaikból tudjuk, – nem elég hogy Berlinben az ausztriai hadseregben létező magyar ezredek számára lázító fölhívásokat nyomattak, sőt bűnös forradalmi terveikkel még a magyar³⁰ katonaság közelébe is becsempészték volna magokat. – E hír mindnyájunkat nagy rettegésbe hozott, de különösen ezredesünket, úgy annyira hogy ez az ő felsége által rendelt 200ft-nyi összeghez, – mely a bujtogató fejére van kitűzve, – még saját erszényéből nagylelkűleg az ezredbeli huszároknak, kik az illyesmit bejelentik fejenként 100 forintot: ajánlott. Ennélfogva mindannyian kutatunk s keresünk mindenfelé, ha bár valahol egyet is feltalálhatnánk! –

Azonban megtörténik, mint a minapában egyik századnál, hogy a huszárok egy csehet kötélre kötve behoztak, ráesküdvén, hogy őket lázítani s hűség törésre birni akarta. – S a vitézek³¹ majdnem egy hétig lakmároztak a szerzett jutalom díjjából; – azonban midőn az elfogottat kötél, golyó s Isten tudja miféle büntetéssel nem fenyegetnék: egyszerre csak fölkerekedik a cseh falu ultra-népessége hű polgártársa érdekében, s bebizonyítja mindenféle argumentumokkal, hogy az ő krumpli-fogyasztó társuk³² ártatlanabb és ostobább a birká-

²⁴ találtá[...]/[Az ékezet áthúzva; átírás.]

²⁵ kérelmem<et>

²⁶ [...]a[Átírás.]

²⁷ [/]gy [Átírás.]

²⁸ ezredh[é]/[Átírás.]

²⁹ hadsereg[/]él [Átírás.]

³⁰ magyar [Beszúrás.]

³¹ vitéze[/] [Átírás.]

³² tarsuk [Emendálva.]

nál; – s csak legfeljebb is fösvény rosz kosztjával lázithatta fel és kényszerithette hűségtrésre mindig elégedetlen huszárjainkat. – S mivel pedig ezredesünk a már eldinomdánomozott forintokat vissza nem kaphatja: kénytelen boszuságában botbüntetéssel reluálni pénzét a vastermészetü – vitézeken.³³ –

Ezredesünk buzgalmát ez azonban mit sem csökkenti, sőt mindig több és több rendele-
teket kapunk tőle a lelkiismeretes ellenörködés végett; – ugy annyira, hogy most még azt is megparancsolá miszerint a magyarországból érkező leveleket se³⁴ adják mindaddig az illetők kezébe, mig azokat³⁵ az ellenörök át nem olvasták; – így megtörténik aztán, hogy néhány levél nekem is adatik lefordítás végett, s bizony nem tagadhatom, miszerint néha nem csekély fáradságomba³⁶ kerül a magyar gondolatokat németül *hiven* kifejezni.

Jósefstadtból, mely ide két mértföldre esik, – s a hol tőlünk szinte két Század huszár állomásozik – tegnap a „Zsigmond” nevet viselő olasz ezred Prágába vitetett; s helyébe stiriai gyalogok jöttek, még pedig azért, mert a napokban mintegy 300 olasz politikai fogoly fog Jósefstadtba záratni, – s az említett olasz-ezred emberségébe kevés bizalmat helyeznek, miután a közelebbi hadjáratban ugyanezen ezredből egy egész zászlóalj a francziákhoz szökött; a többiek pedig a csataközben dobálták el fegyvereiket, – a miért meg is tizedeltettek.

Szinte pár nap előtt egy tragicomicus eset adta elő magát Pardubitzban; ugyan is a minden polgár-embert gyanusitni szerető idegen ajku tisztjei ezredünknek egy Pardubitzon keresztül utazó divatos magyar ruhába öltözött embert emissáriusnak tekintvén elzáratták; s miután egy néhány magyar-káplárt a fogházba küldvén:³⁷ a szegény tatárt politikai küldetése felől magyar nyelven fakgatnák: kisül, hogy ő bizony szegény egy betüt sem ért magyarul; hanem miután magyarországban sertéseket volt vásárolni: nem mulaszhatta el nejének a magyar öltözettel egy kis meglepetést szerezni, – s épen haza vala³⁸ menendő Pardubitztól félóránnyira eső falujába, midőn utjában a huszár³⁹ tiszturaktól, kiktől illyesmit nem is álmodott volna, elfogatott. –

Alkalmilag nem mulasztom el kedves apám névnapjára tiszta s őszinte szivből eredő üdvkiváratomat s azon forró ohajtásomat kijelenteni, miszerint a mindenható még számtalanszor megérni engedvén névünnepe: azt családunk legnagyobb megelégedése⁴⁰ s boldogságával koronázza, melyhez – gyermeki szivem leghőbb vágya szerint az ég engem is segíthessen eszközölül s kiegészítőül járulhatni; – miután mindnyájokat ezerszer ölelve s csókolva maradok édes szülőimnek holtig hű és hálás fiok Ákos

sk

Ui: Kérlek kedves Árpádom küld el a következő számokat édes apám lapjából. T. Károlyt üdvözlöm s csókolom. –⁴¹

³³ vastermészetü <huszárjainkon> – vitézeken

³⁴ se<m>

³⁵ az./kat [Átírás.]

³⁶ fáradságomba [Az ékezet áthúзва.]

³⁷ kül./vén [Átírás.]

³⁸ haza <...> vala

³⁹ huszár [Beszúrás.]

⁴⁰ ü./..Jelégedése [Átírás.]

⁴¹ koronázza, melyhez – gyermeki szivem leghőbb vágya szerint az ég engem is segíthessen eszközölül s kiegészítőül járulhatni; – miután mindnyájokat ezerszer ölelve s csókolva maradok édes szülőimnek holtig hű és hálás fiok Ákos sk

287. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNÁK
[Pest, 1860. április közepe]

[Elveszett.]

288. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNÁK
ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagykőrös, 1860. április 19.

NagyKőrös. ápril 19. 1860.

Fiam Árpád!⁴²

Mond meg Kocsi urnak, hogy a kóták beosztása így, a mint most van, semmi esetre nem maradhat. Minden külön kóta darabnak⁴³ egy-egy⁴⁴ külön sort kell képezni, s vele egy sorban betűsort⁴⁵ kezdeni nem szabad. Egy szóval épen úgy kell lenni, a mint te nekem lerajzolva elküldted, s a hogy én is akartam.

A levonatokat átnéztem s kijavítva visszaküldöm. Vigyázzatok, hogy az általam kijavított hibák közül benn ne maradjon egyetlen egy sem.

Az utolsó⁴⁶ kótasorban kiigazítottam⁴⁷ egy hangjegyet, figyelj reá, hogy e hang a középső vonalra legyen téve, az az egy hanggal lejjebb, mint volt.⁴⁸

Édes anyjok! engem itt igen jól fogadtak, a terem tele van mindig, hanem olly parányi hogy estvéként felében 30 forintnál többet bevenni nem lehet. Minden napra le vagyok foglalva ebédre.

Hétfőn estve vagy délben otthon leszek; s ha Kocsisovszkitól addig választ⁴⁹ kapok levelemre, mit neki innen irtam, arra a mit irt, akkor kedden indulok Rozsnyóra, ha nem: akkor nem.

Isten veletek! Sok a dolgom, mert ma játszom. S irnom is kell.

Csókollak
E. Gábor
sk

Ui: Kérlek kedves Árpádom küld el a következő számokat édes apám lapjából. T. Károlyt üdvözlöm s csókollom. – [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁴² Árpád [Emendálva.]

⁴³ kóta<sornak> darabnak

⁴⁴ darabnak <. > egy-egy

⁴⁵ sorban <betűknek lenni nem szabad> betűsort

⁴⁶ Az <kóta> utolsó

⁴⁷ kótasorban <és> kiigazítottam

⁴⁸ az az egy hanggal lejjebb, mint volt [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁴⁹ addig <levelet> választ

289. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1860. április 23.

Pest Apríl. 23 estve 860.

Szeretett kedves Ákosom!

Van szerencsém friss jónapot, vagy jó estvét kívánni, a mint e papírt veszed; hát hogy s mint állnak Königrätzban az actiók?

Én úgy találom hogy nagyon jó napjaidnak kell lenni, vagy azok hiányában igen nagyon szenvedsz, mert valamelyik kék vagy barna szemű leányka igéző szemeivel annyira zavarba hozott, hogy azt a tollat sehol sem tudod megtalálni? Már hiszen akár melyik okozta légyen hosszas hallgatásodat, én mindnyája ellen protestálok, s hivatkozom mindenek előtt egymás iránt mindig tanusított testvéri szeretetünkre, mellynél fogva kötelességünknek kell ismernünk egymás iránti őszinteségünket. Tehát mint mondtam legyenek bár jó vagy rossz napjaid: tudatni velem azt ne terheltesd, hogy így, s csak is így aztán mint egy fának ágai,⁵⁰ együtt érezzük az idők viszontagságait.

A lapokból a hátra levő számokat már elküldöttem, kaptad-e? Ha valamelyik számot a „Szinházi lap”ból történetesen nem kapnád meg: reclamálj.

Apám ma jött meg N. Kőrösről, hol vendégszerepelni volt; f. é. május elején a nyugdíjból kilép, s mint rendes szerződött tag fog működni a Nemzeti szinpadon.

Különben mindnyájan egészségesek vagyunk, s csókolva mindnyájan téged, maradok
szerető hű testvéred
Egressy Árpád
mk

Ui. itt küldi k. apám egy uttal havi segély pénzedet is. Az elvitt könyvek közül ha valamelyiket már át olvastad kérlek küld haza, különösen pedig a Kánya földrajzára és az egyetemes történelemre nagy szükségünk⁵¹ volna, csókollak EÁ.

290. EGRESSY ETELKA ÉS TELEPY KÁROLY –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Diósgyőr, 1860. június 6.

1

Kedves jó Anyácskának!⁵²

Hála az égnek semmi egyéb okunk nincs az írásra mint azon bensőbb gyermeki kötelesség melly az értünk aggodo jó Anyai szívet köteles meg nyugtatni – Bajunk éppen nincsen,⁵³ de van ám jó kedvünk nemkülönb egységünk és még⁵⁴ nagyobb étvágyunk – idönkkel

⁵⁰ ádai [Átírás.]

⁵¹ szükségünk [Emendálva.]

⁵² Anyácskákak [Átírás.]

⁵³ éppen <sem> nincsen

⁵⁴ meg [Emendálva.]

azonban nem vagyunk megelégedve mert az igen szeles⁵⁵ esős sőt még hideg is –. Etelkémnek ugyan hibázik a Mókusfa – de azért ne busuljon jo Anyácskám⁵⁶ mi gondját⁵⁷ viselni egy percze sem szűnünk meg mert van még pléd⁵⁸ és az öreg Atyusnak köpenyege – – Irja meg édes nénikém hogy mint érzi magát s nyugtasson meg jo egészségéről hasonló jo tudositást várunk Gábor⁵⁹ Atyus és nagymamárol. Árpád vas⁶⁰ egészségéről tán szolni sem kell mert ő jól érezheti magát. Életünk felosztásának részleteit Etelkémmre bizom hogy írja meg kinek szinte helyre lévén szüksége⁶¹ e levélkében, én retirálok a csatatérről.

Kedves jó Anyám!

Károlyom mint soraiból ki veheté Kedves Anyám régebben kezdé el az írást mint én, még mielőtt a Mokusos ruhám megkaptam volna, azonban én jobbnak láttam mostanra⁶² halasztani⁶³ írásom miután már a csomagot is vettem, miért is⁶⁴ kezeit ezer meg ezerszer⁶⁵ csokolom. Mondanom sem kell mily örömet szereztek mind a Kedves anyám mind pedig a Simon sorai az 1^{ső} törv. sz. ítéletével, bár mielőbb követné ezt⁶⁶ a felső törv. hasonló⁶⁷ ítélete.⁶⁸ Akkor volna csak örömöm, és örömünk – de remélem a jó Isten ezt is rövid időn meg engedi érnünk, 's véget vett e' kínosan zaklatott állapotnak. Mintlétünkéről kellene írnom ha már e' részben Károlyom meg nem előzőtt volna, azonban mielőtt némi részletek leírásához⁶⁹ fognék elkell mondanom hogy noha miben sem szenvedünk hiányt, még⁷⁰ is igen nagy hiányt szenvedek⁷¹ hogy édes jó Szülőimet nem láthatom. A távollét még jobban érezteti velem a mit mindig érezék miszerint⁷² nekem csak egy édes jó Anyám és egy Kedves jó Apám van. Károlyom értem mindent el követ az öreg urral együtt, születés napom reggelén is ágyam virággal hinték be egészen rózsa és nefelejts közt feküdtem, 's föl ébredve kezemben leg először is egy rózsa szálát szoriték meg 's bármerre tekinték a szobába⁷³ virágot láttak szemeim, minden felé, még mosdó támban sem mosdhaték televolt az is nefelejtsel és gyönyörű rozsákkal, – miket születésem napja előtti estén szedtek össze a falu akarám mondani városban számomra az öreg ur Károlyommal együtt. Mindnyájan szeretettel látszanak

⁵⁵ széles [Az ékezet áthúзва.]

⁵⁶ Anyácskám [Emendálva.]

⁵⁷ gondját [Emendálva.]

⁵⁸ pléd [Emendálva.]

⁵⁹ Gá./or [Átírás.]

⁶⁰ vas [A szétfolyó tinta miatt az „a” a szó fölé írva.]

⁶¹ szüksége [Átírás.]

⁶² mostanra [A „-tanra” beszúrva.]

⁶³ halasztani [Beszúrás.]

⁶⁴ is [Beszúrás.]

⁶⁵ ezerszer [Emendálva.]

⁶⁶ ezt [Beszúrás.]

⁶⁷ hasonló [Beszúrás.]

⁶⁸ hasonló <...> ítélete [Emendálva.]

⁶⁹ részletek <...> leírásához

⁷⁰ hiányt, <én ...> még

⁷¹ szenvedek [Beszúrás.]

⁷² /iszerint [Átírás.]

⁷³ a szobába [Beszúrás.]

viseltetni irányomba⁷⁴ s⁷⁵ amennyire töllem telik igyekszem azt viszonzni. A gyermekeknek hozott szoknyát és pruszliknak valót mit itt Miskolczon vett Károlyom⁷⁶ már varja egy fiatal léány ki ide jár varni napszámra 10 garasért e mellett kap reggellit, ebédet, és ozsonnát, s mint látom csakugyan ügyes mind a ruha varrásban mind a fehérneműek varrásában. A karperecz és a gyermek kalapok is meg tették hatásukat volt dicsekvés meg dicsekvés minden félével, még tán olyannal is mit nem hoztunk. A vásznat tegnap adtam fehéríteni. Dérynének is át adtam a szappant, parfümöt⁷⁷ mint⁷⁸ a Kedves Anyám küldeményét, mit ő igen nagyon köszönt, nekem is, Ked. Anyámnak is; mondván „hogy tudja az az én Zsuzsikám az én ohajtásomat, gyenge oldalamat mint⁷⁹ ismeri”. E’ napokban már vissza is adta a⁸⁰ látogatást ő is Kilényiné is. Holnapra Ebédre hívtak de csak kettőnket minthogy az öregek nem jöhetnek.

Vasárnap pedig az öregekkel együtt ismét ott leszünk ebéden. Tegnap is együtt voltunk séta után Károlyommal ott az ő loczájukon pihentük ki⁸¹ magunkat s beszélgettünk, a többek közt Roza néni a Kedves Any.⁸² szerepére vállalkozott s azt mondá hogy ő fogja helyettesíteni Kedves Anyámat, mit én örömmel fogadtam fölszolitott a minél gyakoribb látogatásra minden tartozkodás nélkül s egész bizalommal mit én annyival is inkább⁸³ szívesen fogadtam s köszöntem meg mert őt különben is igen szeretem tisztetem s látogatására most⁸⁴ már gyakrabban is leendek. Itt most is minden a régi kerék vágásba⁸⁵ megy, cseléd van itt a mennyi csak kell de azért a rend és tisztaság hiányát csak mi érezzük Károlyommal ketten s sokszor mondjuk magunkba hogy: hej ha a mi Kedves Anyánk volna itt a házaszszony! – De hiába a bolond embereknek⁸⁶ legnagyobb a szerencsájök azt szokták mondani. – Azért mi hogy a békesség szent legyen Károlyommal elhatározók mit sem szólni nyelni a mennyit lehet, különben is csak falra hánynánk a borsót. Párszor már magam voltam a gazdasszony az öreg ur nagy gyönyörűségére – de a kitüntetés csak féltékenységet szülne⁸⁷ s így én inkább szeretek hátrálni, azért ha időm engedi hozzá látok és gyakran a főzéshez s ki ki nézek a konyhába, de azért magamnak ha lennének is semmi⁸⁸ érdemet nem tulajdonítok ha mondja az öreg ur hogy ez vagy amaz által jól van készítve, mintha nem én csináltam⁸⁹ volna. Most már úgy is van egy igen jó főzőné itt a ki ugyan csak ideiglenes míg egy rendes állandó kapható lesz, csak bejár reggelenként s⁹⁰ meg főzi az ebédet⁹¹ azzal el-

⁷⁴ irán[...]/ba [Átírás.]

⁷⁵ [/] [Átírás.]

⁷⁶ mit itt Miskolczon vett Károlyom [A levélpapír aljára írt beszúrási helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁷⁷ parfümöt [Emendálva.]

⁷⁸ mint [Beszúrási.]

⁷⁹ mint [Beszúrási.]

⁸⁰ [/] [Átírás.]

⁸¹ ki [Beszúrási.]

⁸² Any. [Beszúrási.]

⁸³ inkább [Beszúrási.]

⁸⁴ látogatására <... > most

⁸⁵ kerék vágásba [Emendálva.]

⁸⁶ embereknek [A „-nek” beszúrva.]

⁸⁷ szül[...]/c [Átírás.]

⁸⁸ semmi [Beszúrási.]

⁸⁹ csináltam [Emendálva.]

⁹⁰ s [Beszúrási.]

⁹¹ ebédet [Emendálva.]

megy 's ha ideje engedi az estelit elkészíteni is eljön de ez nem – mindig történik fizetések ennek is 10 garas az az 20 uj x napjára. Kedves jó Anyám az öreg ur⁹² csak hogy feleségét meg kímélje egy jó főzőnét⁹³ örömet meg fizetne, azért beszéljen Kedves Anyám Julissal hogy valljon nem volna e' kedve – 's mennyiért szolgálna. Itt sokat tölle nem kívánnának szolgáló⁹⁴ lenne mellette mosóné is, csak Főzni, vasalni és rendes tisztaságot tartani⁹⁵ tudjon, kávét pedig a mennyit akar ihatik csak hűséges legyen. Az öreg urnak nagy kedve volna Julishoz miután nállunk oly soká szolgált noha én elmondtam hibáit is de ő csak az irántunk tapasztalt hűségét emlegeti mint kitűnő érdemét Julisnak, azért ha Kedves Anyám is gondolja vegye elő 's kérdezze ki – 's tudósítson az eredményről. Ha talán Julis itt meg unná én venném őt át már akár itt maradnánk akár haza mennénk mit gondol Kedves jó Anyám jó lenne é? –

Károlyom e' napokban kapott megbízást Erdélyből a Szécsenyi élet nagyságu képe festésére⁹⁶ noha igen silány árért de az ügyet tekintve még is alkalmasint el vállalja. Azon urnő írt neki kit e' részben az Ottani Cassino megbízott valami Sebesné szül: Kovács Anna.

És így Károlyom a jövő hóban föl kell hogy menjem Pestre miután a⁹⁷ tudos társaság termében lévő kép után kívánják a főn említett képet festetni. Beh⁹⁸ irigylem majd sorsát hogy Kedves Anyámékat meg láthatja. Most a Keglevics B. féle jutalomra készít 2 tájképet egyet az 500 másikat a 100 ftos jutalomra. Kedves jó Anyám hogy el ne feledjem Károlynak valami kártyákat kell festeni Giergl számára minek a papírja ott az én szobámban⁹⁹ a Díván¹⁰⁰ nevű kanapéde előtt lévő asztalon vagy valami könyvben vagy pedig a Nefejejs valamelyik számában kell lenni kissé¹⁰¹ vastagocska az a papír 's akkora mint egy magyar kártya a közepén egy vonal van huzva rajzónnal. Küldje el édes¹⁰² jó Anyám levélben ha meg találja. A Kedves Apám lapját most már mint látszik kapni fogja az öreg mert tegnap is érkezett 1 szám. Ma már a Károly részére „Nefejejs”ek is érkeztek. Még egyik lapot sem olvastam, de amint a Ked. Apám lapja utobbi számaait meg tekintem úgy veszem észre mint ha ez a lap most egy kis életre való színt kezdene kapni,¹⁰³ sokkal elevenebb többet beszél mozog mint eddig egy szóval¹⁰⁴ sok oldalú kezd lenni, mi légyen ennek az oka? – Ugy látszik hogy a kritikus is szeretetre méltó kezd lenni, különösen a Szerd. Kálmán részére de én is igazat adok neki tökéletesen. Hát az én Kedves nagy mamám olvasa é még oly nagy érdekléssel a lapokat? reméllem jó egészségnek örvend? Hát az én Kedves jó Apám egészséges é most is olyan sokat dolgozik van é már valami jóra való segédje vagy Árpád ügyeskedik mint teljhatalmu segéd? – És az én Kedves jó Anyám pihen é már néha egy keveset beh sokszor gondolok rá – hogy valljon nem boszantja e' Náni? – kell e' még annyit fáradnia mellette? Valljon nem jó volna e' Kedves Anyámnak meg fogadni Julist? – hogy kissé meg pihenhetne

⁹² ur [Beszúrás.]

⁹³ főzőnét [Emendálva.]

⁹⁴ szolgáló [Emendálva.]

⁹⁵ [../tani [Átírás.]

⁹⁶ festésére [Emendálva.]

⁹⁷ a<z>

⁹⁸ [../eh [Átírás.]

⁹⁹ szo[../mban [Átírás.]

¹⁰⁰ [../íván [Átírás.]

¹⁰¹ kissé [Beszúrás.]

¹⁰² édes [Emendálva.]

¹⁰³ kapn[../ [Átírás.]

¹⁰⁴ egy szóval [Beszúrás.]

mellette Kedves jó Anyám. Vigyázzon egészségére Kedves jó Anyám, levétette é már magát számomra örvendeztesen meg mielőbb becses arczképével hozzá téve a Kedves Apámét is, leg alább arcsképeikben bírhasam közelemben Kedves Szülőimet kiket most csak álmomban látok és pedig gyakran Ákossal is álmodtam már párszor, még sem írt? – Nincsen é velem bajok Kedves jó Anyám írja meg őszintén. A Szerencsétlen Eszter sorsa igazán megható, annak már ugy látszik végzetes szerencsétlensége. – Ránk nézve¹⁰⁵ pedig csak szomorító hogy nincs erősebb ága mibe fogodzék a¹⁰⁶ szerencsétlen mint mi, és örökké csak mi. Hát mi majdan lelünk é egy mentő ágat?!! – Bár a jó Isten könyörülne rajta 's venné magához¹⁰⁷ a szerencsétlent meg elégelve ínségét.

Többször tudakozódtam már 's tudakoztattam itt tömlő turot de az itt nincs legalább nem tudnak rólla sem a piaczon sem pedig a boltokban 's így majd csak turot vétetek Károlyommal 's bödönbe pakolva küldjük¹⁰⁸ el ez is igen pompás. Van é már Pesten gyümölcs itt még semmi¹⁰⁹ sincs kivéve szamoczát ugy száraztul össze kötve csomoba vett volt Károlyom nehányat de még ez sem tökéletes. Mert a meleg csak e' hoban vette kezdetét. Jó hogy a mokus ruhámat elküldé Kedves Anyám csokolom érte képét kezét ezerszer reggel és estve igen jó hasznát veszem, mert Károlyom mindig hurczol nem hágy ülni 's azért nem is sokra megyek a dologban egész nap, de hála Isten egészségem jó mihez hasonlot kívánva vagyok kezeiket miliomszor

csokolva a n. mamáéval együtt Árpádot¹¹⁰
ölelve szerető leánya Etelke

Dios Győr Jun. 6. 1860

Levelét Telepi¹¹¹ Apának címezze Kedves Anyám, legjobb lesz mert itt már az E. E. féle cím nagyon feltűnő és zavarba¹¹² hozhatna. Kezeiket csokoljuk Gyermekei E. és K.¹¹³

291. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Diósgyőr, 1860. július 5.

Diós-Győr, július 5. 1860.

Édes Zsuzsikám! Szerencsésen megérkeztem, a levelemet T. Gyuri bár csaknem későn, de megkapta, s ott vártak Etelkémmel együtt az indóháznál, s azonnal jöttünk. Károlyal találkoztam Tokajban. Etelkémet vidor kedélyűnek találtam, de¹¹⁴ biz ő arczban nem kövérebb semmivel sem. A ruhának nagyon megörült. Károly szorgalmas volt, dolgozott eleget, lát-

¹⁰⁵ nevé [Emendálva.]

¹⁰⁶ fogodzék <már> a

¹⁰⁷ magához [Emendálva.]

¹⁰⁸ küldjük [Emendálva.]

¹⁰⁹ semmi [Az ékezet áthúzva.]

¹¹⁰ Árpádot [Emendálva.]

¹¹¹ Telepi [Az „-ci” beszúrva.]

¹¹² zavar[.] [Átírás.]

¹¹³ Levelét Telepi Apának címezze Kedves Anyám, legjobb lesz mert itt már az E. E. féle cím nagyon feltűnő és zavarba hozhatna. Kezeiket csokoljuk Gyermekei E. és K. [A lap tetejére, a főszövegre fejjel lefelé írva.]

¹¹⁴ találtam, < s ugy tetszik> de

tam a munkáit, elég csinosak. Az öreggel magunkban kibeszéltük egymásnak magunkat. Ha Csabára nem mehetek vendégszerepekre, akkor Patakról visszamenet újra betérek ide pár napra¹¹⁵ Kedves lányomhoz, azért július¹¹⁶ hetedikén tul ide utasítsátok leveleteket. Te pedig Árpád fiam rögtön láss utána, hogy lapunk mostani száma, a 28-adik ezen ígazítások szerint legyen nyomva, a mint az ide mellékelt lapon látod. Vidd el Szilágyi urhoz, és együtt tegyétek meg az igazitást okosan s ügyelj¹¹⁷ reá hogy hiba ne maradjon a lapban. Ha pénteken estve kapod is meg e levelet azonnal siess a¹¹⁸ nyomdába s jelentsd Kocsinak mit akarok, hogy addig a nyomáshoz ne fogjanak.

Isten vetelek, Csókolunk Etelkémmele egyútt

E Gábor
mk

Árpád írj azokról, a miket rád biztam.

Szaporodik-e az előfizetőink száma? Feleki kardot hozzon.

292. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

Békéscsaba, 1860. július 12.

B. Csaba, július 12. 1860.

Kedves gyermekem!

Mikor töled Miskolczon az indo háznál elváltam, nehéz érzések súlyosodtak lelkemre. Sor-sod¹¹⁹ egész képe előtttem állott, olly halványan és szomorún, mint azon angyaloké, a kik az égből lehullanak.

Tudom én, hogy a te gyermeki lelked előtt egy idő óta apád képe sokszor megjelent, szigoruan komoly arczulattal; ne lássd azért őt így többé a valóságban. A száanalom elnémított apád lelkében minden más indulatot.

A te szemed gyengébb, mint a mienk; az Isten akarta ezt így: azért Ő kevesebbet is fog beszámítani nektek a hibák rovatából, mint az erősebbek nemének.

Ám de meg kell gondolnod gyermekem, hogy a gyengeség nem menthet ki mindent, sem jóvá nem teheti mindazt, a mi gyengeségből származottnak látszik; mert ez annyi volna, mint a gyengéket minden rosra feljogosítani akarni.

És mert nincs olly gyenge lény, a kiben némi képesség ne volna arra nézve, hogy aránylag megerősödjék,¹²⁰ akár testileg, akár lelkileg; csak akarnunk kell az erőben gyarapodni, a gyakorlat által.

Tudod gyermekem, hogy valamint a külső természetben van szép és rút: szintugy van a lelki világban is.

¹¹⁵ pár <j> napra

¹¹⁶ azért <ny> július [A „július” az áthúzott rész fölé írva.]

¹¹⁷ s <...> ügyelj

¹¹⁸ siess <.> a

¹¹⁹ Sorso[/] [Átírás.]

¹²⁰ megérő [Átírás.]

Te az én gyermekem vagy, a ki mindig a lelki szépségre vágytál, s nem azért, hogy általa másoknak tessél, hanem hogy temagadnak¹²¹ tessél, az az öntudalmadnak, s így az Istennek.¹²² A jó, szép és nemes iránt a te lelkedben önzéstelen szerelem és imádat él, kiolthatatlanul. Ezt én tudom, azért nyugodt vagyok.

Az élet komoly napjai bekövetkeztek reád édes leányom. Kérj a jó Istentől erőt a türelemhez és kitartáshoz; jó szellemeidről pedig kérd a szeretet segélyét azon terhes kötelességek teljesítéséhez, melyek reád ezentul várnak.

Soha ne feledd, hogy ugyanazon mennyei hatalom, a ki bennünket megszorított: meg is vigasztal minden bizonnyal.

Ipadnak megírtam, mi az én ohajtásom és az anyádé, ottani állapotodra nézve, s lakástokat illetőleg. Károly is belátja annak szükségét hogy átköltözzetek, tehát tegyétek ezt minél előbb.

Mihelyt némileg rendben lesztek az új szálláson: anyád azonnal le fog menni hozzátok.

Rendelést tettem, hogy a kis fehér mente minél előbb elkészüljön.

Én itt holnap játszom az első. Nagy kitüntetésekkel fogadtak eddig is. Egy derék gyógy szerész, Lovai házánál vagyok szállva. 17 dikén ismét otthon leszek.

Szemüvegemet nálad feledtem, küld¹²³ haza kedves lányom a postán egy kis skatulyába zárva.

Isten veled gyermekem!
ezerszer csókol

változhatlanul szerető apád: Egressy Gábor mk

Déryné komám kezét csókolom.
Látogasd meg mindennap.

[boríték:]

Telepi Károlyné, Szül: Egressy Etelke asszonynak

franco

Miskolcz felé

Diós Győrben

293. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szentes, 1860. augusztus 31.

Szentes, August. 31. 1860

Édes Annyokom!

Engem itt igen jól fogadtak. A színkör mind a kétszer megtelt, csakhogy a Kassza kezelése nagyon gyanús, mert a jövedelem nem felel meg a közönség nagy számának. Az igazgató még vasárnap is föl akarna lépetni minthogy Szerdahelyi mindeddig meg nem érkezett, azért alig hiszem hogy előbb otthon lehessenek, mint hétfőn estve, vagy Kedden reggel, mert a gróf Károlyi és Pallavicini-féle gazdatisztok mind ki akarnak vinni a pusztáikra. Ma estve

¹²¹ önmagadnak [Átírás.]

¹²² az az öntudalmadnak, s így az Istennek [Beszúrás.]

¹²³ küldd [Átírás.]

nagy vacsora lesz rendezve az itteni Kaszinóban tiszteletemre. Három helyre is vártak szállásra, hanem csak ahhoz jutottam, a mellyik¹²⁴ a Színkörhöz legközelebb van.

Árpád¹²⁵ kérje ki Benkőtől Kean, Párisi adós, Legjobb az egyenes ut darabokat, és bepakolván, kereszt kötés alatt tegye rögtön postára, de¹²⁶ nem levélpostára, hanem a málna szekér-postára, s küldje *Makóra Horváth György* Szinigazgatónak címezve.

Mint a Horváth leveléből láthattad édes, én Makón Sept. 11.dikén kezdem csak meg vendégjátékaimat, s így körülbelül 20dikán lehetek ismét otthon, e szerint csak akkoriban mehetünk Miskolczra.

Árpád¹²⁷ írja szorgalmasan a mit kihagytam.

A Kurián nem voltál még édes? mennél el oda is.

Isten veletek, csókollak

E Gábor
mk

A patikás, a kinél szállva vagyok *Eisdorfer* nevű. Egy másik Patikás is számított reám, Prohaszka nevű¹²⁸ hanem ez sietett lefoglalni, csupa vetélkedésből, mihelyt megérkeztem.

294. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Pest, 1860. szeptember vége]

[Elveszett.]

295. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK
[Diósgyőr, 1860. október eleje]

[Elveszett.]

296. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1860. október 12.

Szeretett kedves anyám!

A mult levelemben írtam hogy Károly képét¹²⁹ megvették s a pénzt érte¹³⁰ az egylet titkárjánál le is tették, talán¹³¹ nem kapták meg levelem, mert a küldött levélben nincs megemlítve.

¹²⁴ a [/c/]lyik [Átírás.]

¹²⁵ Árpád [Emendálva.]

¹²⁶ se [Átírás.]

¹²⁷ Árpád [Emendálva.]

¹²⁸ Prohaszka nevű [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére Egressy Ákos által később írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹²⁹ képet [Emendálva.]

¹³⁰ érte [Beszúrás.]

¹³¹ tették, <... az a> talán

Itthon semmi ujság.

Az üstököszt és¹³² még egy néhány lapot ugyanez uttal postára tettem k. any[ám]nak¹³³ czímezve. Az Üstökösben¹³⁴ van egy kitétel melyet czeruzával körül is vontam, és a mely kitételért a párbaj is megtörtént, ugyan is: Bulyovszki felszólította J-it hogy vonja vissza, de ő biz azt nem tette, elég az hozzá hogy Bulyovszki uram megkapta a magáét¹³⁵ felkötött karral jár, megjegyzendő hogy ez utóbbi hívta ki Jókait.

Mindnyájokat¹³⁶ csókolva maradok szerető engedelmes fia

EÁrpád
sk

Pest Oct 12. 860.

297. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Pest, 1860. október 13–14.]

[Töredék]

*Budapest, 1860. october.*¹³⁷

U. i. A szememnek nincs baja, hanem a hideg vizzeli borongatás és mosástól rettentő náthát kaptam, és pénteken Lear király! E szerepet még soha sem játszhattam teljes egészséggel, most is be kellett ütni a bajnak.

Árpádnak édes csak két lábra valót hagytál kinn. Miért vittél el minden kulcsot?

Tegnap Fáy Andráséknál voltam, üdvözlönek mindnyájatokat. Az asszony nagyon kérdezte hogy mikor jöttök haza? Én azt mondtam hogy vagy a tél elején, vagy tavasszal. Ah! hiszen csak nem töltik ott a telet? mondá.

A Szigligeti leányait a közönség nagy részvétellel fogadta.

Különben semmi ujság.

Mi fizetése van a leánynak? nem tudok a szavából kiokosodni.

298. EGRESSY GÁBOR – TELEPY KÁROLYNAK,
EGRESSY ETELKÁNAK ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1860. október 17.

Pest. Octob. 17. 1860.

Édes Károly fiam!

Az örömet, a mit nekem leveled hozott, csak akkor fogod igazán felfoghatni, ha neked is Nagy leányod lesz, és olly jó gyermek lesz az, mint az *enyim* (de ezt meg ne mond neki, mert

¹³² é[.] [Átírás.]

¹³³ [A levélpapír széle szakadt.]

¹³⁴ Üstökösben [Emendálva.]

¹³⁵ magáét [Emendálva.]

¹³⁶ mindnyájokat [Emendálva.]

¹³⁷ [A datálás Egressy Ákos kezétől származik.]

majd elbizza magát, és rá fog kapni az aplyára); és ha¹³⁸ olly sok szenvedésen ment leányod keresztül (mitől az ég óvja meg), mint az enyim; aztán ha egy váratlan de szerencsés pillanat *nagyapává* tesz téged is, mint engem.

Csakhoggy Etelkém szerencsésen esett át a nagy és válságos bajon! és csak most ne következék valami veszély, azért legyetek vigyázók, ovatosak!

Tehát Gabriella és Etelke? jó! azt hiszem hoggy e két név *sympathizálni* fog.

De ha ollyan a kis lány, mint leirtad, uggy nem sok kilátásunk van, hoggy szép legyen. Azonban a testi szépség még a hölgynél sem a legelső és legbecsesebb ajándoka az Égnek.

Ritter megszólított, hoggy 100 forintod van nála, s rendelkezézzél vele.

Kedves lányom! Imádkoztunk éretted, s én gyakran kértem jó Anyámat, és azon jó és nemes szellemeket, kik a szeretet Isteni erényeinél fogva, a földiek sorsa által érdekelve vannak: járuljanak közbe az irgalom és szeretet Istenénél ügyedben, különösen az élet azon végzetes, nagy perceiben, mikor az Ő legcsodásabb művének lesz majdan gyenge tényezője, mikor az ő fölséges, teremttökeze, benned és általad működik. Lássd Isten meghallá gondolatinkat, fohászainkat, s jelen volt veled¹³⁹ a válság óráiban, jó angyalaival együtt. Háláljuk meg ezt Neki,¹⁴⁰ nemes és jó gondolataink és tetteink által! Vigyázz magadra kedves gyermekem, mert még nem vagy tul minden bajon. Azonban én nyugodt vagyok, mert hiszen azok által vagy körülvéve, éjjel és nappal, a kik téged szeretnek, és féltének.

Édes Zsuzsikám! Azt hiszem, hoggy már talán nem is lessz szükséges olly sokáig távol lenned hazulról, mint előre gondoltuk, miután az esemény előbb érkezett meg egypár nappal, mint számítottad. Azért, mihelyt látod, hoggy biztosan és nyugodtan hagyhatod el Etelkémet: iggy érkezézzél haza, s ird meg, hoggy mikorra gondolod indulhatásodat, hoggy utravalót küldhessek.

Annyi mindenféle történt mióta hazajöttem, hoggy azt egy levélben leírni lehetetlen, azért akkora kell hagynom, ha haza jössz.

A¹⁴¹ hölgyfutárban Dopsa bennünket színészeket gyalázatosan megtámadt, a mire felelünk kellett, s természetesen, kinek kellett ismét előállani, mint nekem? Feleletünk a Sajtóban jelent meg, tehát olvashattátok; a mire ők még piszkosabban szándékoznak felelni – az írókat értem, e fiatal óriásokat, a kik ismét összeröföntek ellenünk. De semmi, mi is itt vagyunk. Képzelheted édes, mennyi a bajom. Juhász is rám küldte a kontót, csak 320 fr. De a jutalomjátékomig egy fillért se kap. Az adoért is kezdenek zaklatni. Komárominak felmondtak. Az írók salakja Dobsát akarja igazgatónak, de mi nem! Csókollak benneteket

E Gábor
sk¹⁴²

¹³⁸ ha [Beszúrás.]

¹³⁹ veled<,>

¹⁴⁰ neki [Átírás.]

¹⁴¹ jössz <... ..> A

¹⁴² kezdenek zaklatni. Komárominak felmondtak. Az írók salakja Dobsát akarja igazgatónak, de mi nem! Csókollak benneteket E Gábor sk [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

299. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Pest, 1860. október második fele]

[Töredék]

bár nem [... ..] kiteljék. Holnap veszek egypár öl fát; káposztát is vettem 150 főt. Nem mondom hogy egypár forintom nincs még a kezem közt, hanem nekem elvem, hogy magamat pénz nélkül ne hagyjam egészen; tudod édes milly keserves az embernek másra szorulni! Ismét nagy csatánk van az írókkal vagy is a hírkászokkal édes, a minek aligha párba nem lesz a vége. Dobsa a kolomposuk; természetes hogy a fattyu irodalom minden tagja vele tart. A Károly bizományát elvégeztük.

Isten veletek mindnyájatokkal! Csókollak

E Gábor
mk

300. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1860. október 29.

Pest Octobr. 29. délután¹⁴³ 860.

Szeretett kedves Anyám!

Károly e perczben érkezett meg hozzánk, mint mennyi nekem az írivalóm, ugyan annyi neki a végeznivalója fut szalad – ezuttal csupán azt sietek K. megbízásából k. anyámnak-éknak tudtára adni, hogy Károly holnap után tehát 31én reggel indulni fog D. győrbe, s így a mit én ez uttal elmulasztok az az hogy meg nem írok az idő rövidsége miatt: ő élő¹⁴⁴ szóval fogja elmondani. Itthon hála isten semmi baj Dobsát ugyan csak főzzük.

Mindnyájokat számtalanszor csokolva, tehát a kis Gabriellát is maradok szerető engedelmes fia

EÁrpád
mk

[boríték:]

N. Egressy Gáborné urhölgynék
tisztelettel

/T. Telepi György urnál/

Diósgyőrben

301. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK

[Diósgyőr, 1860. november első fele]

[Elveszett.]

¹⁴³ délután [Emendálva.]

¹⁴⁴ élő [Emendálva.]

302. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Diósgyőr 1860. november 15.

Diós győr Novembr 15^{én}

1860

Édes Gáborom!

Most¹⁴⁵ reggel kaptam a 10ki¹⁴⁶ lapodad és aból¹⁴⁷ olvasám az üzenetek közöt a nekem szállókat Etelnek a melje ki fakat a napokba a levelet a pénzél még nem¹⁴⁸ kaptam meg a mentémet kérlek küld le és ahogy ezt meg kaptam rögtön indulok mert mán a nyugtalanságom¹⁴⁹ pontról¹⁵⁰ pontra növekszik Vasárnap óta a kicsi mellet dajka van és így Etel nem sokára magához fog jönni én¹⁵¹ is nyugottabban hagyom itt végzem levelem mert várják hogy a postára vihesse isten veled mind csokolnak

Zsuzsika¹⁵²

303. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1860. november 16.

Pest, Nov. 16. 1860.

Édes Zsuzsikám!

Itt küldök uti költségre 18 forintot. Minthogy a köpenyegedet nem kérted, hát nem küldöm. Nagy kendőd úgy is ott van, s most ismét meglágyult az idő. Azonban ha hideg találna lenni, Gyuritól kérj egy bundát kölcsön. Nagyon ideje, hogy hazajöjj, mert már tökéletesen elrongyosodtam. Aztán csak elgondolhatod helyzetemet, miután az a hitvány kölyök is a korházban van, s minden az én vállaimra nehezül, még az írás, és lótás futás is.

Az én kedves lányom levelével nekem nagy örömet okozott. Reményilem, hogy ezóta minden veszélyen kívül van. Nagyon szeretném már látni kicsijével együtt. Azért úgy jöjj édes, hogy nekem semmi¹⁵³ nyugtalanságot és aggályt ne hozz. Én úgy számítom, hogy pénteken e levelet megkaphatod, Szombaton elkészülhetsz, és vasárnap, vagy legfeljebb hétfőn estve itthon lehetsz. De mindenesetre jobb volna ha bizonyost irhatnál indulásod felől, hogy az indoháznál várhassunk. Vettem a¹⁵⁴ Gyuri és Károly leveleit is. Gyurinak majd máskor válaszolok.

¹⁴⁵ most [Átírás.]

¹⁴⁶ 10ki [Beszúrás.]

¹⁴⁷ aból [Átírás.]

¹⁴⁸ ne[/] [Átírás.]

¹⁴⁹ [/]nyugtalanságom [Átírás; az „-om” beszúrva.]

¹⁵⁰ [/]tról [Átírás.]

¹⁵¹ en [Emendálva.]

¹⁵² Zsuzsik [Emendálva.]

¹⁵³ semmi [Beszúrás.]

¹⁵⁴ [/] [Átírás.]

Addig is annyit, hogy a dolgok fölségesen alakulnak jövőnkre nézve, különösen *oda kint!*
A reactiotol nincs mit tartani, se a rácztól. Az oláh sem fog ráérni, hogy véres szerepét újra kezdje.

Csókkollak benneteket

E Gábor
sk

304. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Diósgyőr, 1860. november 24.

Diós győr Novembr 24^{én}
1860

Édes Gáborom!

Mai napig vártam a téli¹⁵⁵ felső köntöst de látom hogy már nem küldöd tehát én hólnap után 27 hétfőn 26^{án} estve otthon leszek kérlek édes ha valakit rendelnél hogy reám várna a vas uttnál itt már hálá istennek nincs¹⁵⁶ nagy baj csak hogy még Etel gyöngye igen lassan jön magához de majd csak heljre fog lassan az erő¹⁵⁷ jönni Kis lányát rendkívül szereti. a mult héten küldtem haza egy zsákba diot és babot egy tonna szillva¹⁵⁸ lekvárt mán talán meg is kaptad, többet már nem írhatok mert itt maradna levelem isten álgyon meg anyámmal egygyütt csókkollak

Zsuzsika

[boríték:]

T. Cz. Egressy Gábornak

Kerepesi utt 15 szám

Pesten

¹⁵⁵ teli [Emendálva.]

¹⁵⁶ nics [Emendálva.]

¹⁵⁷ e[./] [Átírás.]

¹⁵⁸ [../]va [Átírás.]

305. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

Párizs, 1861. március 4.

Paris, Márcz. 4. 1861.

Szeretett édes szülőim!

Mint¹ szerencsés megérkezésemből gyanithatom: a sors ujmutatása volt ez ut nekem, s nem is fogok egyetlen kedvező alkalmat sem elmulasztani, hogy e rendeltetésemnek emberül megfelelhessenek! –

Utam Bécsig nagyon kellemetlen volt, egy pár részeg utas lármája miatt egész éjjel nem aludhattam. Márczius első napját Bécsben töltöttem, az „éjszaki vasúthoz” czimzett vendéglőben levén szállva. Mintegy 11 óra tájban délelőtt a francia követség irodájában valék utlevelemmel, hol délutáni 1 órakor azt 1 ft. 58 krajcár lefizetése után ismét magamhoz vetém. A francia követtel személyesen nem beszélhettem, – mert nem volt hon, – de utlevelemre még is ráíratá, hogy nem két hónapig, hanem egy egész évig lesz az² érvényes. – Bécsben a péntek-napi rossz szellemek úgy akarák, hogy egy a francia követségnél komornyikoskodó Lichtenstein-obsitos káplárral, (Womačka)³ ki velem mintegy három évig egy századnál volt, – egy igen jelentéktelen korcsmában ebéd idején összejöjjenek; ez mondhatlan örült, hogy láthatott, s alig tudtam száz és száz ürügy mellett nyakamról – e különben cseh születésű vitézt, – lerázni. – Estve 7 órakor egy omnibussal a déli-vaspályához⁴ vitetém magam, s itt a harmadik helyre jegyet váltottam magamnak Salzburgig, – 9 ft 71 krajcár osztrák bankóban, – hova 2-dikán reggeli 9 óra tájban érkeztem meg. – Itt az indóház-i-irodába utasítottak utlevelemmel, hol azt egy hivatalnok minden szorosabb vizsgálata nélkül – azon kérdéssel: „hová utazik?” mire én „Párizsba” felelém – látamozta; fél órai időzés után, midőn Augsburgig 4 ezüst forintért váltott jegyemmel a kocsira ülni akarék: az indóház ajtajánál egy finantz táskámat kinyitattá; de annak felső részében levő pár ruhámat tapogatta meg csak, s azt is⁵ nagy felületességgel tevé,⁶ aztán⁷ igen nyájasan tovább⁸ eresztett; ezután én kocsira ülék, s a harmadik helyen Augsburgig⁹ jöttem. – Ide este 9 órakor érkeztem meg; s minthogy azon a napon a gyors-vonaton kívül, – mellyen csupán 1st és 2-dik hely, még pedig ez is nagyon drágán lett volna váltható, – más kocsik Strassburg felé

¹ szülőim! <... ..> Mint² az [Beszúrás.]³ (Womačka) [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]⁴ déli-vaspályához [A „déli-” beszúrva.]⁵ s azt is [Beszúrás.]⁶ tevé [Beszúrás.]⁷ tevé <... ..> aztán [Az „asztán” az áthúzott szó fölé írva.]⁸ nyájasan <...> tovább⁹ [..]gsburgig [Átírás.]

nem mentek, tehát egy vendéglőben – közel a vasúthoz, – háltam meg, s más nap reggel 5 órakor a vegyes vonattal 9-dik helyen 1 ft. 6 x. ezüstben csak Gänzburgig jövék, még pedig azért, hogy Gänzburgban a mi vonatunkat utólért gyorsvonattal 51 krajcárért Ulmba mehessenek, – különben Gänzburgban a vegyes vonatra ismét egy nap kellett volna várakoznom; így tehát Ulmban ujbol a gyorsvonatra váltottam jegyet Strassburgig 8 ft: 57 krajczárért ezüstben, különben a vegyes vonatra mellyen a 3-ik hely 5 ft lett volna még egy egész napot kellett volna megint várakoznom; e¹⁰ szerint a napi költséget és idővesztést tekintve jó formán mit sem vesztettem a gyors vonaton vett jegy magas ára mellett;¹¹ aztán kimondhatlan szorongatott helyzetben éreztem már magamat, – s alig várhattam be¹² nyugalommal, hogy szabad levegőt szivhassak. – Strassburg helyett csak Kehlig jöhettem, innen – a¹³ vonat még készen nem lévén, – omnibussal szállítottunk 2 frankért a félóránira eső Strassburgba. Mielőtt Strassburgba érkeztünk a Rajna tulsó, vagy is nekem most innenső partján a francia határt érintve, – utlevelemet ismét látomozták, – minden szorosabb vizsgálhatás nélkül; – s egy a francia katonák közül, – (kik itt a finczok helyett alkalmazták) kérdé, hogy van-e valami tiltott holmi a táskámban, mire¹⁴ én¹⁵ felelém „nincs” – s erre¹⁶ kocsisunk tovább hajtott a Strassburgi indóházhoz. – Mintegy hét óra lehetett midőn ide érkeztünk, – s egy órai várakozás után: az az esteli nyolcz órakor jöttem a¹⁷ vegyes vonattal 3-dik helyen, – 30 frank és 28 centimet fizetvén, – Párizsig.¹⁸ – A Strassburgi jegyváltónál egy-egy osztrák forintos talléron 60 centimet az az 12 krajcárt: kellett vesztenem; ha tudtam volna a bankjegyekért Pesten francia ezüstöt vagy aranyat vehettem volna! – de ki is gondolná, hogy még ausztriának az ezüstje is rossz. Itt azonban – úgy hallám – a váltóházaknál igen kevés vesztességgel beválthatom még felmaradt tallérjaimat. – Ma, 4-dikén délután érkezvén meg: csak késő vergődhettem a St Honoré utca mellett levő „Hôtel du Brabant” czimű vendéglőbe, „Praillif” nevű kis utcában, – hol a hatodik emeleten egy kis padlás szobát béreltem naponkénti 2 frankért, s így ma már nem akarok a sötétben a házak ez iszonyu tömkelegében tévelyegni; azért asztalhoz ültem, s leírást utamat; – a míg elmenetelem előtt még itt végzett dolgaimról tudósítandom édes szülőimnek. – Milly fölséges nép ez a francia! Már Strassburgtól idáig egész éjjel s egész nap parliroztam a kimondhatlan nyájasságu francia utasokkal, kik ezer meg ezer kérdésekkel halmozának el, s általában kifogyhatatlanok valának a beszélgetés tárgyaiban. És ama fölséges táj Párizsig! a hosszú Szajna völgye, – mellynek hosszában a vasút vezet, – minden egyes kanyarulatánál a legszebb – legfestőibb képet tünteté szemeim elé.¹⁹ S milly nagyszerűen ömlik el az érkező utas szemei előtt e szélében-hosszában beláthatatlan tenger-ház! – A lakásomra hozott omnibus kocsisa részeg volt, s nem győztem eléggé csodálni roppant ügyességét vágatva hajtott lovaival milly leirhatlan könnyűséggel²⁰ került ki az óriás házak szűk-utcaiban a minden második lépésre szem-

¹⁰ várakoznom; <...> e

¹¹ jegy <...> magas ára mellett [A „magas ára” az áthúzott szó fölé írva.]

¹² várhattam <...> be

¹³ a [Beszúrás.]

¹⁴ táskámban, <s> mire

¹⁵ én [Beszúrás.]

¹⁶ erre [Beszúrás.]

¹⁷ órakor <...> jöttem a [A „jöttem a” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁸ Párizs<...>ig

¹⁹ tünteté <...> szemeim elé [A „szemeim elé” az áthúzott szó alá írva.]

²⁰ <...>könnyűséggel [A „könnyű-” az áthúzott szó fölé írva.]

közt s keresztül-kasul jövő ezer meg ezer különféle alaku²¹ vágató kocsikat, és a millió gyalog embert, melyek sajátságos vegyülete úgy tűnt föl előttem, mintha Párizsban e pillanatban minden háznál hurczolkodás lett volna! –

Meg kell még említenem, hogy Münchenben néhány percnyi időzésünk alatt az indóház udvarán egy újságokat áruló fiu kezében egy magyar torz képekkel tele rajzolt „Punsch” nevű bajor lapot megpillantván: kíváncsiságból öt krajczárért megvettem; hanem illy alávaló illy szemtelen hazugságokat soha sem olvastam, a millyeket a lap a magyar országi dolgokról ír; a többek közt, hogy a zsidók emancipáltatták volna magyarhonban a botbüntetés alul nejeiket s gyermekeiket; miután ott (mondja) a nők és gyermekek a m. törvények értelmében botoztatni szoktak; és több ilyen gázságokat kohol még, – melyekről írni²² sem érdemes; de azért én ezen öt krajczáros élvezetet, melyet nekem ez a „Punch” érdemes szerkesztője: „Schleich” uram szerzett semmi esetre sem hagyandom viszonzás nélkül, hanem mindjárt holnap egy bérmentetlen névtelen levelet küldök neki Münchenbe az öt krajczár kárpótlása fejében,²³ aztán jól összeszidom benne lovagiatlanságáért, hogy az²⁴ illy silányságokkal elhalmozott irka-firkával a közönséget kizsákmányolni akarja,²⁵ – s a korhoz meg nem ért buta fejével a mai világban a „szerkesztő” nevet bitorolja,²⁶ satöbbi.

Itt már majd-nem egész nyár van. – Párizs vidéke a merről jöttem mindenütt a leggyönyörűbb zöld; a fák is itt-ott már hajtanak; míg ellenben bajor országban most is térdig érő hó borít²⁷ hegyet²⁸ völgyet, – utközben bajorhonban a kocsink ablaka is egészen befagyott. – A vagonban a többek közt francia-katonákkal is ültem, helyenként, egy-egy állomásig; milly gyönyörű élettelses sugár²⁹ termetű fiuk! s majd mindegyik érdemjellel díszítve. Ugy látszik nekem, hogy a francia közkatonák³⁰ tisztjeik bizalmát egészen más mértékben bírhatják mint nálunk, mert szabadon járnak kelnek, – s utlevelők nem levén ennek hiányát³¹ feljebbvalóiknál alkalmasint csak becsületszavokkal pótolják; – aztán egyik karddal másik a nélkül, harmadik legpongyolábban öltözködve utazott; s idegen ezredbeli feljebbvalók előtt csak olly könnyen és szabadon viselik³² magokat,³³ mint bár³⁴ melly³⁵ polgár; – ha ismeri köszönti, ha nem pedig figyelembe³⁶ sem veszi. –

Most pedig végzem soraimat, mert már késő estve van; – s én az utazás után kissé fáradt vagyok, hanem pár nap mulva ismét irandok addig is mindnyájokat csókolva maradok édes Szülőimnek holtig hű fiok

E Ákos
sk

²¹ különféle alaku [Beszúrás.]

²² melyekről <még> írni

²³ kárpótlásac.> fejében

²⁴ lovagiatlanságáért, <...> hogy az [A „hogy az” az első áthúzott szó fölé írva.]

²⁵ akar[./] [Átírás.]

²⁶ bitorol[./] [Átírás.]

²⁷ borít<ja>

²⁸ [./]gyet [Átírás.]

²⁹ élettelses <gyönyörű> sugár

³⁰ közkatonák [A „köz-” beszúrva.]

³¹ levén <...> ennek hiányát [Az „ennek hiányát” az áthúzott szó fölé írva.]

³² viseli[./] [Átírás.]

³³ mag[./...] [Átírás.]

³⁴ bár [Beszúrás.]

³⁵ me[./...] [Átírás.]

³⁶ pedig <...> figyelembe

306. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1861. március 24.

Még sok éveken át meg áldva Lelki testi javakban működjék Hona, 's Nemzete javára. S ha a világ feledné jutalmazni az érdemet lelje vigaszát családja szerény de hálásan szerető körében;³⁷ kéri Istenétől

kis unokája Gabriela
és léánya Etelke.

Pest. Mart. 24. 1861.

[címezés:]

Nagy Atyusnak

SZERETETTEL

307. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

[Torino, 1861. március közepe]

[Elveszett.]

308. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1861. március második fele]

[Elveszett.]

309. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

Torino, 1861. március 29.

1.)

Turin, Márcz.: 29. 1861.

Szeretett édes szülőim!

Hannibal, Nagy Károly és első Napoleon nyomdokain én is keresztül hatoltam valahára³⁸ nagy dideregve az Alpeseiken, nem olly nagy kísérettel ugyan mint azok; de még csak egy parányival sem kevesebb lelkesedéssel! – T.. igazgató ur Párizsban létekor engedett³⁹ nekem néhány napot az időzésre: nem akartam tehát a fr. fővárost a nélkül oda hagyni, hogy minden benne és körülte fekvő nevezetességeket meg ne tekintsek. Voltam Versaillban kétszer, – először bejártam az egész kertet, első Napoleon és Marie-Antoinette fényesen fölszerelt nyári lakait, s a termet, mellyben a francia uralkodók díszkocsijait⁴⁰ mutogatják; – má-

³⁷ körében [Az ékezet áthúзва.]

³⁸ valahára [Beszúrás.]

³⁹ enged[...]/ [Átírás.]

⁴⁰ [/]ízkocsijait [Átírás.]

sodszori odamenetelemkor majdnem egész nap 14-dik Lajos ama világhírű palotájának nevezetességeit bámultam. Nem akarom kedves szülőimet az itt látott s csodált festészet s szobrászat⁴¹ remekeinek⁴² részletes elősorolásával untatni; de annyit még is megemlítek, hogy Versailles kertjénél, s palotájánál valami szebbet és nagyoobszerűet még akkor sem képzelhetek magamnak, midőn Párizsnak ilyenmü nevezetességeit már rendre megtekinténém. – Voltam továbbá a Luxembourgi palotában, s itt a trónteremben, a pairsek kamrájában s az ide csatolt roppant kiterjedésű kertben; – voltam a „Jardin des plantes”-ban, hol a három égalj mindennemű növényei fölthalálhatok egy egész állatsereggel együtt; – voltam a „Monte-martre” és „L’arcs de triumph”⁴³ tetején, melyekről a legszebb kilátás van Párizsra s környékére; s mely utóbbi nagyszerűségére⁴⁴ nézve, a legelső diadalív egész világon. – A „Bois de Boulogneba” is kimentem, hová minden szép⁴⁵ nap egész Párizs kísétál, s hol Napoleont ohajtám megláthatni, ki csupán segéd tisztje kíséretében⁴⁶ mindennap két óráig járkál; kis fiát azonban jobban őrzi a császár mint magát, mert valahányszor ez kikocsizik: mindanyiszor egy félszázad Garde-lovasság kíséri. – Napoleont⁴⁷ nem lehettem ugyan szerencsés minden utánajárásom mellett sem láthatni; de igen hiszem, hogy itt majd mutatni fogja magát. Voltam továbbá a Pantheonban Rousseau és Voltaire sírjainál, valamint láttam Heine nyughelyét⁴⁸ is, ez utóbbit a Monte-martre melletti temetőben. – Béranger sírjához nem mehettem, mert ez nagyon messze volt; mint mondják. Bérangert sokkal nagyoobszerűen temették, mint I. Napoleont; Párizsban nem volt ember, a ki a nagy⁴⁹ népköltő temetésén ne lett volna; – s az nap minden bolt még a kávéházak is zárva voltak. Nekem egész napot kellett volna a Béranger sirja megnézése végett Párizsban⁵⁰ töltenem; – s ezt tennem lehetetlen volt. Megnéztem a régibbkori művészek remekeinek nagyszerű gyűjteményét a „Louvre”-ban, hol egyszersmind láthatám, milly kegyelettel viseltetnek a francziák első Napoleon emléke iránt, a mennyiben még a csatákban összelövdözött és rongyolt ruhadarabjait is a francia királyok koronázási- s egyéb drága öltözetek között mint valami oltári szentséget őriznek. – A Chinában⁵¹ lefoglalt tárgyak: ruhanemük, fegyverek sat: szintén megérkeztek; de csak a minisztériumtól kapott jeggyel lehet megnézhetőségkhöz jutni, melynek keresésével én bizony nem akartam időmet vesztegetni; – annyival kevesbé, miután afféle chinai dolgokat már számtalan példányban láttam Párizsban. – Megnéztem továbbá a legrégibb ritkaságok gyűjteményét a „Musée des Thermes et de l’hôtel Cluny” épületben, mely a régiek fürdőháza volt s egy része – bár romokban – még máig⁵² is fennáll; – s bámultatja a régi építészet utánozhatlan remek stíljét. A „Palais des Invalides”-ben megtekintém Napoleon nagyszerű sírját, mely mintegy hat millió frankba került, a sírbolt bejárásánál e fölirattal: „Je désire que mes cendres reposent sur le bord de la Seine, au ce peuple français, que j’ai tant aimé.” Nem emlékszem irtam-e már, hogy a mostani Napoleon a város szépítésére egész sor

⁴¹ szobrászat<.>

⁴² remekeinek [A „-ke” beszúrva.]

⁴³ L’arcs de triumph” [A nyitó idézőjel emendálva.]

⁴⁴ utóbbi<.> nagyszerűségére

⁴⁵ szép [Beszúrás.]

⁴⁶ kíséretében [Emendálva.]

⁴⁷ [/]napoleont [Átírás.]

⁴⁸ Heine <...> nyughelyét

⁴⁹ a <...> nagy

⁵⁰ Párizsban [Beszúrás.]

⁵¹ chinában [Átírás.]

⁵² maig [Emendálva.]

ócska házakat ledöntet:⁵³ az⁵⁴ utcákat⁵⁵ egyenesebb, szélesebbre építetvén a leggyönyörűbb stíllel, – egyik legnagyobb szerűbb⁵⁶ szépítési műve az ugynevezett „Boulevard- Sébastopol”, mely csak mostanában épült egészen⁵⁷ fel, s mely több apróbb és szűk utcák helyén most olly egyenes hosszú⁵⁸ és széles utat képez, mint a Kerepesi ut, a⁵⁹ Hatvani utcától kezdve a⁶⁰ rákosi vámházig, – mindkét felől négy-öt-hat emeletes házakkal s a legfényesebb kiállítású boltokkal. – Napoleon most legujabban a város közepén eső sziget házaira van alkudozóban, – melyek⁶¹ száma ezren fölül áll, – hogy ezeket lerontatván helyökbe az egész szigetet⁶² mint fekvésére nézve Párizsnak legszebb részét⁶³ egy oszlop-sereggel töltsse be, mely franciaország nevezetesebb embereinek emlék-szobraiból lenne összeállítandó. – Napoleon máskülönben is igen szorgalmas ember, – minden nap, télen nyáron reggeli öt órakor már dolgozó szobájában van. Egész nap bezárkozva van szobájában, – s még csak legelső minisztere sem tudja mit dolgozik. Az estélyeket bármilly nagyszerűk legyenek⁶⁴ is 11⁶⁵ órakor mindig odahagyja, hogy másnap jókor kellhessen; de ha megtörténik is olykor, hogy az öt óra öt bálban, vagy illy⁶⁶ társas vigalomban éri: még akkor sem megy nyugodni, hanem nejét hazakisérven: magát szobájába zárja, s még a legjelentéktelenebb folyamodványok vagy tudósításokat is, melyek napjában érkeznek, – maga olvassa, s azok mindegyikére a választ maga írja. Pártja francia országban mindig nagyobbodik, s a nép napról napra jobban szereti. – Hornnál is voltam; de ő szintén azt állítja, hogy menekülteket⁶⁷ segélyező intézet itt már egy év óta nincs, miután a francia császártól e célra két év előtt kapott három millió frank a magyar régibb menekültek⁶⁸ élelmezésére,⁶⁹ fölszerelésére, s több eféle⁷⁰ kiadásokra mind⁷¹ elfogyott; – Horn különben igen csöndes, szelid s békés ember, – és még így is beszél, hogy talán majd pár év múlva – – mivel mondá: a Szilágyi Virgil által indítványozott és létre is hozott⁷² csapatok⁷³ fölállításával a magyar ügy – a külföldi előtt sokat vesztett, azonban én kipuhaltam az ő baját, – ő ugyanis⁷⁴ és más illyenek különösen Kossuth azt hívék, hogy magyar országban legalább is vagy húsz-harmincz megyétől országgyűlési követekké

⁵³ ledöntet<,>:

⁵⁴ ledöntet: <s> az

⁵⁵ utcá[./]at [Átírás.]

⁵⁶ legnagyobb szerű [Emendálva.]

⁵⁷ egésze[./]b [Átírás.]

⁵⁸ egyenes <s> hosszú

⁵⁹ Kerepesi ut, a [Beszúrás.]

⁶⁰ kezdve <a Kerepesi> a

⁶¹ alkudozóban, <hogy ...> melyek

⁶² sziget[./]<.> [Átírás.]

⁶³ mint fekvésére nézve Párizsnak legszebb részét [Beszúrás.]

⁶⁴ nagyszerűk <s> legyenek

⁶⁵ is <...> 11

⁶⁶ vagy <...> illy

⁶⁷ hogy <színes> menekülteket [A „menekülteket” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶⁸ a <kezdőszínes> magyar régibb menekültek [A „magyar régibb menekültek” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶⁹ élelmezésére [A „-re” beszúrva.]

⁷⁰ e fél[é]k[<k>] [A második „é” ékezte áthúzva.]

⁷¹ kiadásokra <... ...> mind [A második áthúzott szó beszúrás.]

⁷² és létre is hozott [Beszúrás.]

⁷³ [...] [Átírás.]

⁷⁴ ugyanis ő [A helyes szórend hullámos vonallal jelölve.]

lesznek választva; – én magamat ajánlva odahagytam. – Horn különben a⁷⁵ francia lapszerkesztőknek dolgozgat. Gf. Bethlen Miklós szinte Párizsban⁷⁶ van; – s mint a többektől hallám: spitzliskedik; újságokat küld⁷⁷ a magyar lapokba; én vele különben nem találkoztam. – Megnéztem még Párizsban a francia katonák gyakorlatait is egynehányszor: a gyalogság⁷⁸ igen ügyes; járásaik tempója háromszorta gyorsabb, mint nálunk, – lehetne mondani, hogy majdnem szaladás; de a mellett könnyűek és a világért sem pedansok semmiben. A mi a lovasságot illeti; – ezzel bizony nem dicsekedhetem, mert a hány lovast csak lovagolni láttam, az mind gyalázatosan ül; – hasonlíthatlan a mi huszárajainkhoz; különben igen csinos, a magyar lovakhoz hasonló friss paripáik vannak, – s az emberek magok is a javából valók. – A színházak közül a következőkben voltam: u: m: „Théâtre français” – „Odéon”, „Opéra”, „Opéra-Comique”, „Opéra-Italien”,⁷⁹ „Vaudeville” „Porte-Saint-Martin” „Théâtre-lyrique”⁸⁰ – „Théâtre⁸¹ Imperial du Cirque” és a „Cirque-Napoleon”ban. – Ezenkívül meghívtak a párizsi magyar⁸² tanulók a jogászok egyik⁸³ báljába is, s⁸⁴ a „francia- négyest” olly tűzzel járni mint e bálban még soha se láttam; itt a fr: négyesnek éppen olly gyors a tempója mint a friss-magyaré, – s ha a zenészek játszani kezdék: a tánczosok szintén úgy kurjongatnak, mint a magyar ember szokott⁸⁵ a csárdás közben; – aztán kétszer háromszor ismételtették. A francia zenészek különben nem a legjobban játszottak; s az opera-házakat kivéve: Párizsban nincs is valami rendkívüli zenekar. – A párizsi korcsmákban vagy vendéglőkben nem is hallottam én, hogy egy zenekar is játszott volna; – de azt tudom, hogy több kávéházakban esténként⁸⁶ dal-társaságok⁸⁷ mulattatják⁸⁸ egész éven át a közönséget; – s a kávéstól havifizetést huznak; egy illy legnagyobbserű kávé-házi dal-társaságot meghallgattam az úgy nevezett „Caffé chantant”-ban hol a kávéház egy negyedrésze valóságos színpaddá van átalakítva, mellyen a függöny felhuzatván a dal-társaság tagjai egymást felváltva egy-egy óra hosszáig folyvást népdalokkal mulattatják a közönséget; s miután az ember az⁸⁹ egy órai dallást⁹⁰ végig hallgatta: bemeneti-díj helyett kávéjáért vagy egy pohár seréért két annyi fizet, mint más kávéházakban; – s ha valaki⁹¹ még a második órára is ott akar maradni, – úgy vagy kell vagy nem: ismét kell valami inni valót hozatni, különben kiutasítják; – én különben nagyon jól laktam, egy óráig hallgatván⁹² e híres dalló társaságot, mert ott bizony egyiknek rosszabb hangja volt mint a másiknak, – s a közönség is inkább a

⁷⁵ a<z>

⁷⁶ szinte <itt> Párizsban [A „Párizsban” az áthúzott szó fölé írva.]

⁷⁷ k[./]d [Átírás.]

⁷⁸ gyalog/ság [Átírás.]

⁷⁹ „Opéra-Italien”<...>

⁸⁰ Théâtre-lyrique” [A nyitó idézőjel emendálva.]

⁸¹ „Théâtre-lyrique” – <...> „Théâtre

⁸² magyar [Beszúrás.]

⁸³ egyik [Az „-ik” beszúrva.]

⁸⁴ is, <...> s

⁸⁵ szokott [Beszúrás.]

⁸⁶ kávéházakban <... ..> esténként [Az „esténként” az első két áthúzott szó fölé írva.]

⁸⁷ dal-társaságok [Emendálva.]

⁸⁸ dal-társaságok <...> mulattatják

⁸⁹ az [Beszúrás.]

⁹⁰ órai <...> dallást

⁹¹ valaki [Beszúrás.]

⁹² hallgat[./]án [Átírás.]

textus szerzőjét tapsolta meg⁹³ mint az éneklőt; – noha⁹⁴ annyit még is dicsérettel kell rólok felhoznom, hogy minden rossz hangjok mellett is bármi csekély dalt érzéssel s valódi bensőséggel adtak elő. – A Théâtre-français-ban az⁹⁵ előadást végig hallgatnom csakugyan nagyszerű⁹⁶ élvezet volt; – noha a játék mint minden párizsi színházban egész éjfélig tartott. De én valóban nem tudtam megkülönböztetni melyik a nagyobb művész; itt a maga helyén⁹⁷ mindegyik⁹⁸ egyenlő⁹⁹ mester volt; bár a közönség¹⁰⁰ a mintegy 60 éves s még jó erejében levő Samsont,¹⁰¹ mint¹⁰² a francia-színészet királyát tekinti; de azért Samson játéknál az édes apám játéka bizony Isten sokkal jobb. – Mennyire tudja itt mindenki a maga dolgát, ha nem beszél is, mennyire ki van itt idő és hely¹⁰³ számítva, – s látszik, hogy hány próba lehet¹⁰⁴ itt addig, míg a darab úgy összevág mindenben, hogy az előadásból láthatni lehetett;¹⁰⁵ de bezzeg nem hallani ám itt a sugónak még csak lélekzését sem. – Csupán az a rossz szokás nem tetszik nekem, melyet minden párizsi színházban tapasztaltam, hogy a társaság, vagy is tulajdonképpen az igazgatóság tapsolókat¹⁰⁶ bérel, – s ezek aztán akár¹⁰⁷ kell akár nem: fületsértő lármát ütnek minduntalan! – Az¹⁰⁸ előadás „Les plaideurs” vigj: 3 felv: Racintól; – és ezt követve „Le bourgeois”¹⁰⁹ gentilhomme” vigj: 5 felv: Molière-től¹¹⁰ volt.¹¹¹ Már e két darab művészi előadása magában is majdnem éjfélig tart; de hogy még se legyen charlatanság nélkül: néhány görögtűzzel megvilágított tableauxnak és három négy féle táncznak, – ha mindjárt elkerülhetlenül nem szükséges¹¹² is – a darab szövegéhez: még is¹¹³ majd¹¹⁴ minden este elő kell¹¹⁵ jönnie; mert a¹¹⁶ charlatánság már minden francziának olly annyira vérében van, hogy a nélkül nem élhet; így van az ölnyi nagyságu betűkkel irt hirdetésekkel; a piaczi-nép rekedésig való dicsérő¹¹⁷ elkiabálásával eladandó¹¹⁸ áruiknak; – és¹¹⁹ a

⁹³ meg [Beszúrás.]

⁹⁴ de [Átírás.]

⁹⁵ az [Beszúrás.]

⁹⁶ csakugyan <...> nagyszerű

⁹⁷ helyé[.] [Átírás.]

⁹⁸ minde[.]ik [Átírás.]

⁹⁹ mindegyik <még soha nem látott> egyenlő [Az „egyenlő” az első áthúzott szó fölé írva.]

¹⁰⁰ a <...> közönség

¹⁰¹ Samson[.]<...> [Átírás.]

¹⁰² mint [Beszúrás.]

¹⁰³ [...][.] [Átírás.]

¹⁰⁴ próba <...> lehet

¹⁰⁵ lehetett [Beszúrás.]

¹⁰⁶ tap[.]o[.]ókat [Átírás.]

¹⁰⁷ akár [Emendálva.]

¹⁰⁸ minduntalan! <...>. – Az [A kihúzott szó utáni pont emendálva.]

¹⁰⁹ bour[...]/is [Átírás.]

¹¹⁰ Rolière-től [Átírás.]

¹¹¹ volt. [Beszúrás.]

¹¹² sz[...]/sége [Átírás.]

¹¹³ is – <...> a darab szövegéhez: még is [A „darab szövegéhez: még is” az első áthúzott szó fölé írva.]

¹¹⁴ majd [Beszúrás.]

¹¹⁵ elő kell [Beszúrás.]

¹¹⁶ a [Beszúrás.]

¹¹⁷ dicsérő [Beszúrás.]

¹¹⁸ elkiabálásával <p> eladandó

¹¹⁹ áruiknak; <...> – és

lapokat hordozók illy féle orditozásával:¹²⁰ „a mai számban olvasható¹²¹ az utolsó kétségbe-
esése a római-egyháznak!” továbbá „2-dik Ferencz megugratása Olaszországból”¹²² – és „a
háboru kihirdetése” – s több eféle; – persze hogy mindezekből vagy¹²³ semmise, vagy csak
egy rész való, de mit törődik azzal az ujság hordozó, csak lapja elkelfjen; – és ez így van és
még igyebbül itt Turinban is az ujságok eladásával!¹²⁴ – „A théâtre français” után mindjárt a
„théâtre lyrique” érdemel valóban első rangot valamennyi többi színházai közt Párizsnak;
mert¹²⁵ énekkel illy művészi előadást párosítva soha sem láttam, mint az említett¹²⁶ – színházi
énekeseknél; – különösen dicsérő¹²⁷ megemlékezést¹²⁸ érdemel valami „Baittaillé” nevű
színész, ki „Le val d’Andorre” czimű dalműben (Saint Georges-tól zenéje Halevy-től)
„Jaques-Sincères”-t rendkívül¹²⁹ művészileg személyesíté. Itt¹³⁰ látszik milly alárendelt esz-
köze illy¹³¹ művészileg játszó¹³² énekeseknek a karmester; – mintha ott se volna; nem akkor
kezd ám itt a színész énekelni, mikor a karmester a taktusverőt emeli, sem pedig akkor nem
végzi énekét midőn a karmester leint, hanem épen megfordítva: csakugy izzad a karmester
uram, hogy taktus ütőjének a művész hangja után¹³³ járhasson,¹³⁴ – és a mellett a¹³⁵ rendki-
vüli iskola mellyel itt minden énekes bír, az valóban nagyszerű; nem hallani ám itt orditást, –
s¹³⁶ nem tapsolják itt a hangnak Istentől nyert terjedelmét, hanem mindenkinek¹³⁷ a saját
szorgalma által kifejtett művészi éneklését,¹³⁸ iskoláját;¹³⁹ azért itt minden leghaszontala-
nabb recitativót olly művészileg olly remek hangváltozatokkal ad egy-egy énekes elő, hogy
minden¹⁴⁰ legparányibb részét is¹⁴¹ az operának rendkívüli¹⁴² élvezet hallgatni,¹⁴³ a közön-
ség,¹⁴⁴ itt a zeneszerzőt egészen elfelejti, – hiszen sokszor az opera¹⁴⁵ magában véve a nélkül

¹²⁰ illyféle <.> orditozásával

¹²¹ orditozásával: „<... ..> a mai számban olvasható [Az „a mai számban olvasható” az áthúzott szavak fölé írva.]

¹²² [A nyitó idézőjel emendálva.]

¹²³ mindezekből<.> vagy

¹²⁴ eladásá[.]d [Átírás; a harmadik „á” ékeze áthúzva.]

¹²⁵ [...]/t [Átírás.]

¹²⁶ az <...> említett [Az „említett” az áthúzott szó fölé írva.]

¹²⁷ dicsérő [Beszűrás.]

¹²⁸ megemlé[.]e[...]/ [Az első „é” ékeze áthúzva; átírás.]

¹²⁹ „Jacques-Sincères”-t <...> rendkívül [A „rendkívül” az áthúzott szó fölé írva.]

¹³⁰ [...]/tt [Átírás.]

¹³¹ eszköze <...> illy

¹³² játszó [Beszűrás.]

¹³³ hogy <... ..> taktus ütőjének a művész hangja után [A „taktus ütőjének a művész hangja után” az áthúzott szavak fölé írva.]

¹³⁴ után <...> járhasson

¹³⁵ mellett <ez> a

¹³⁶ orditást, – <.> s

¹³⁷ hanem <a> mindenkinek

¹³⁸ éneklés[...]/ [Átírás.]

¹³⁹ éneklését <...> iskoláját

¹⁴⁰ hogy <...> minden

¹⁴¹ is [Beszűrás.]

¹⁴² operának <... ..> rendkívüli

¹⁴³ hallgatni [Beszűrás.]

¹⁴⁴ a <...> közönség [A „közönség” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁴⁵ az opera [Beszűrás.]

is olyan haszontalan mű, hogy talán egy mindennapi¹⁴⁶ énekestől az ember soha nem hallgatná; de ilyen egyes művész az afféle¹⁴⁷ operákat itt életfogytig föntartja a színpadon; s a párizsi nagy operaházban Tell Vilmos előadása alkalmával tapasztaltam, hogy – daczára e zenemű költője¹⁴⁸ hallhatatlan hírének:¹⁴⁹ – a közönségnek¹⁵⁰ igen-igen sok helyen eszébe¹⁵¹ sem jutott Rossini¹⁵² uram, – mert az énekes azt hallgatóival¹⁵³ egészen felejteté, – s tökéletesen a színész művészetébe olvadt át. Én megvallom csakugyan, hogy életemben Párizsban¹⁵⁴ hallottam először énekeseket, kiket nem az opera és nem¹⁵⁵ a force-áriák teremtenek; de megfordítva, kik a nagy¹⁵⁶ zeneművet¹⁵⁷ fonságessé és a silányat¹⁵⁸ nagyra tudják teremteni; ezen tapasztalatot pedig először¹⁵⁹ is a „Théâtre-lyrique” és¹⁶⁰ aztán a¹⁶¹ „nagy Opera” tagjai¹⁶² művész játékának köszönhetem. – A nagy Operában ugyan jobb hangú és nagyobb iskolájú énekesek vannak; de korántsem játszanak olyan művészileg, mint a „Théâtre-lyrique”-ben.¹⁶³ Tell kiállítását a nagy operában fölséges volt; itt a nap feljöttekor csak a díszlet után valóban ugrándozott az ember lelke örömeiben, valamint szinte¹⁶⁴ összerázkódtam¹⁶⁵ midőn a viharos felhők közeledését észrevehem; – csupán azt nem hagyom helyben, hogy a francia kritikusok¹⁶⁶ még észre nem vették, hogy a királyné a legnagyobb viharban és¹⁶⁷ a vad sziklák közt minden felső köpeny nélkül, tollas kalappal s udvari öltözetben énekelget,¹⁶⁸ a nélkül hogy e légere-megjelenése olyan¹⁶⁹ viharos időben kellőleg indokolva volna a¹⁷⁰ darab szövegében. – A nagy operának jelenleg legjobb énekesnője Marchisio kisasszony: és tenoristája Gueymard ur – mindkettőnek roppant terjedelmű hangja és rendkívüli iskolája van. Tell előadásából sem hiányzott a görögtűz, – sőt még lóháton is nyargalásztak Tell után. – Más különben a nagy operának Párizsban legtöbb személyzete van minden más színházak közt; mindjárt az első felvonásban előjött vagy nyolczvan tánczos gyermek, s

¹⁴⁶ egy <ez> mindennapi

¹⁴⁷ az <ilyen> afféle

¹⁴⁸ daczára <a ...> e zenemű költője [Az „e zenemű költője” az áthúzott rész fölé írva.]

¹⁴⁹ hallhatatlan <...> hírének: [A „hírének:” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁵⁰ közönségnek [A „-nek” beszúrva.]

¹⁵¹ helyen <... ..> eszébe

¹⁵² [...] [Átírás.]

¹⁵³ azt <...> hallgatóival

¹⁵⁴ életemben <...> Párizsban

¹⁵⁵ nem [Beszúrás.]

¹⁵⁶ nagy<...>

¹⁵⁷ zeneművet [Beszúrás.]

¹⁵⁸ silány[/t] [Átírás.]

¹⁵⁹ pedig <a> először

¹⁶⁰ „Théâtre-lyrique” <... ..> és

¹⁶¹ aztán <az> a

¹⁶² tagjai<nak>

¹⁶³ [A záró idézőjel emendálva.]

¹⁶⁴ szinte [Beszúrás.]

¹⁶⁵ összerázkód[/...] [Átírás.]

¹⁶⁶ kritik[/sok] [Átírás.]

¹⁶⁷ viharban <a> és

¹⁶⁸ öltözetben <jön> énekelget

¹⁶⁹ [/lly] [Átírás.]

¹⁷⁰ volna<!> a

mintegy hatvan kardalnokot számoltam¹⁷¹ meg. – Ezenkívül igen sok¹⁷² soloszerepes, s mindegyik¹⁷³ igen jó hanggal bir, s nem tetszett egyik énekén sem meg, hogy szükségből rántották elő. – A tánczosokat általában¹⁷⁴ minden színháznál rendkívül ügyeseknek találtam.¹⁷⁵ – Az „opera comique”-ban a „la Circassienne” című dalmű előadásán voltam, melyet az nap talán már ötvenedikszer adtak egymásután; – de én bizony felében odahagytam, mert nekem nem tetszett; sem¹⁷⁶ a darab, sem pedig a működők sem valami különösek. – Az „Odeon”-ban „une Fête de Néron” című hosszadalmas drámát néztem meg, azért, hogy az itt nagy hirre kapott valami Károly nevű kisasszonyt, kit némellyek már második Rachelnek kürtölnek, megnézhessem. – Ez a kisasszony különben francia születésű, hanem azt hiszem inkább charlatánságból, mint nagy rokonszenvből a nevét magyarosan iratja; máskülönbén nincs semmi nőies hangja, – hanem erőltetett vastag minden csengés nélkül, mint az utczai-olasz-gesztenye árus asszonyoké; – s ezt hallván, nekem mindjárt elment minden kedvem; – aztán épen úgy mint hangja, játéka is rendkívül erőltetett, – affectálja a művésziességet¹⁷⁷ abban, hogy néhány perczig midőn beszél se kezét se lábát se fejét, s¹⁷⁸ csak néha-néha szemeit mozgatja; mellette¹⁷⁹ az előadásban egy alábbrendelt szerepet játszott¹⁸⁰ színész az én véleményem szerint természetes¹⁸¹ szavalatában, mind kerekded tagjártatásaival és bensőségével Károlyt¹⁸² sokkal – de sokkal felülmulja, – ennek neve, ha jól emlékszem „Tordéus” kisasszony. – Károly k: a: azonkívül még rendkívül hamis pathosszal szaval; s én azt mondom, hogy ezt¹⁸³ a „théâtre-français”-ban valamennyi előkelőbb színészről felülmulja. – A görögötözek és tánczok itt sem maradtak el. – A „vaudeville” színház személyzete nagyon ügyes, és e¹⁸⁴ színházat a „Théâtre français” – és „Th: lyrique” – után soroznám, – a párizsi színházak közt. – A „Cirque-Impérial”-ban megnéztem a már legalább is háromszázszor egymásután tömött ház előtt adott „Les massacres de¹⁸⁵ Syrie” – előadását, melly csupa massacirozásból állott; ide már nem csak lovat, de tevéket is hoztak a szinpadra; s az egész darab lövöldözésekből ide-oda kergetésekből, – táncz és görög tüzekből áll; a színészek, mint bármely kisebbrendű színháznál.¹⁸⁶ Meg volt azonban itt is a jó izléssel és jellemző¹⁸⁷ öltözködés, valamint a sugó nélküli beszéd, a mi ugyan háromszázszori adatása¹⁸⁸ után a darabnak nem nagy¹⁸⁹ mesterség. – Az „Opéra-italien”-be is elmentem, hogy 12 év után Albonit újra hallhassam, – hangja s iskolája még mindig nagy

¹⁷¹ szám[...]/am [Átírás.]

¹⁷² Ezenkívül <...> igen sok [Az „igen sok” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁷³ s mindegyik [Beszúrás.]

¹⁷⁴ tánczosokat <...> általában

¹⁷⁵ találtam [Beszúrás.]

¹⁷⁶ tetszett; <mert> sem

¹⁷⁷ művésziesség[...]/<,> [Átírás.]

¹⁷⁸ fejét, <...> s

¹⁷⁹ mozgatja; <...> mellette

¹⁸⁰ játszott [Az „ó” ékezte áthúzva.]

¹⁸¹ természetes [Beszúrás.]

¹⁸² Karolyt [Beszúrás; emendálva.]

¹⁸³ ezt [Beszúrás.]

¹⁸⁴ és <...> e

¹⁸⁵ de<,>

¹⁸⁶ színhá[...]/ál [Átírás.]

¹⁸⁷ jellemző<leg>

¹⁸⁸ adatasa [Emendálva.]

¹⁸⁹ [/]agy [Átírás.]

tetszést arat a párizsi közönség előtt; de rendkívül elhizott; hanem¹⁹⁰ azért igen könnyen s kedvesen tudja magát a szinpadon hordozni; más nevezetesség e színháznál nincs. – A „Porte-Saint-Martin”-ban „Le pied de mouton” című bohózatot¹⁹¹ néztem meg; – s itt a tableaux s decoratiók legnagyobbsszerű kiállítását láttam egész Párizsban; – leginkább érdekel megemlítést egy nagyszerű¹⁹² szökőkút, melynek¹⁹³ tetejében¹⁹⁴ s körülötte élő-nymphák szájából ömlik a víz, melyet¹⁹⁵ a kút melletti bokrok s lugasokból a tündérek görög tűzzel világítanak meg. – A „Cirque-Napoléon” lovasai nem sokkal ügyesebbek a bécsi Renzénél; de van e lovardának¹⁹⁶ egy pár rendkívüli gymnasticusa. – Ristori az¹⁹⁷ Odeon színházban lépett legelőször fel; s idegen hangzásu¹⁹⁸ francia-beszédét¹⁹⁹ kifütyülték: azt mondták neki: játszik olaszul. –²⁰⁰ A „Tannhäuser” (Wagnertől)²⁰¹ első adatása alkalmával a nagy opera-házban rendkívül kifütyülték; – s adatása a policzia által a botrányok elkerülése végett be is tiltatott; de az igazgatóság ismét folyamodott adathatásaért, miután rémitő költségébe került a hozzákészülés, és mert a közönség az előre²⁰² hirdetett tíz előadásra még csak a karzat-jegyeket is már előbb²⁰³ lefoglalta; – s a mint hallom már engedélyt is nyertek előadhatni. – Bámulatos, hogy Párizsban a 40, vagy nem tudom hány színház minden nap zsúfolásig tömve van, – s hogy a Párizsi nép, miután öt-hat óra után ebédel: ki bírja telehassal 7 órától éjféli 12-tőig²⁰⁴ a színházban egy ülőhelyen tartani; és milly figyelemmel hallgatják egész végig az előadást; – bezzeg merjen csak itt a közönség közt előadás alkalmával valaki²⁰⁵ olyan hangosan beszélni, mint nálunk a páholyokban szoktak, mindjárt hatvan francia ordit nekik „csittet”, – s ha el nem hallgat: a legbotrányosabb dolgoknak teszi ki magát. – Párizsban sokat jártam a színész iskola után, – végre meg is találtam, hanem bebocsáttatást ismerős nélkül²⁰⁶ nem nyerhettem; – megígérte azonban egy Vásárhelyi nevű orvos-tudor, hogy keresni fog valakit ismerősei közt, – a ki által magát majd bevezettetheti, s engem részletesen tudósítand, – mint én aztán azonnal édes apámat is értesíteni fogom. – Párizsból 27-dikén indultam el, még pedig estve, 10-órakor²⁰⁷ mert a nappali vonatokkal 3-dik hely nem megy; s jöttem Chambery-ig,²⁰⁸ minthogy tovább jegyet nem lehetett váltanom, – 36 frank és 55 centimért. – Chambery-ig kétszer váltottunk kocsit: Mâcon-ban és Culoz-ban. – Chambery-be érkeztem másnap, az az 28-dikán estve 9 órakor, – s minthogy az nap

¹⁹⁰ [...] [Átírás.]

¹⁹¹ bohó./atot [Átírás.]

¹⁹² egy <...> nagyszerű

¹⁹³ mely./ek [Átírás.]

¹⁹⁴ melynek <...> tetejében

¹⁹⁵ víz, <s> melyet [A „melyet” beszúrva.]

¹⁹⁶ e lovardának [Beszúrás.]

¹⁹⁷ Ristori <... ..> az

¹⁹⁸ s <...> idegen hangzásu [Az „idegen hangzásu” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁹⁹ francia-./.../ [Átírás.]

²⁰⁰ beszédét <... ..> kifütyülték: azt mondták neki: játszik olaszul. – [A „kifütyülték: azt mondták neki: játszik olaszul. –” az áthúzott rész fölé írva.]

²⁰¹ (Wagnertől) [Beszúrás.]

²⁰² az <...> előre

²⁰³ előbb [Beszúrás.]

²⁰⁴ ./2-tőig [Átírás.]

²⁰⁵ valaki [Beszúrás.]

²⁰⁶ ismerős nélkül [Beszúrás.]

²⁰⁷ 10-órakor [Beszúrás.]

²⁰⁸ jöttem <pedig> Chambery-ig

a gőzös tovább nem megy, tehát a „Hôtel de la Poste”-nál megháltam, s más nap reggel a²⁰⁹ vendéglő melletti irodában 31 frank és 30 centimért Turinig jegyet váltva délelőtt 10 ½ órakor gőzökre ültem. – Chambery-től csak „Saint Jean de Maurienne”-ig visz a vasút; s ide délutáni egy és két óra közt megérkezvén postakocsikba ültünk, s mintegy hétszeri ló-váltással és²¹⁰ mintegy²¹¹ négyszeri kiszállás és ácsorgás mellett iszonyu esőbe hóba-fagyba másnap reggeli 7 órára keresztül hatoltunk²¹² az iszonyu Alpeseiken;²¹³ megemlítvén, hogy mintegy 4 óra hosszát az úgy nevezett „Mont-Cenis” – csúcson keresztül szánkákön jöttünk. – Alvásról természetesen egész éjjel szó sem volt; részint mert iszonyu szűk üléseink voltak, részint pedig mert az ut²¹⁴ még mindig olly veszedelmes, hogy vagy a feldüléstől lehetett²¹⁵ tartani, vagy pedig attól, hogy egy²¹⁶ rakás hó vagy föld és szikla darab ránk omlik, mint illy tavaszi időben itt mindig történni szokott, – és a mint az ut széléig jött iszonyu omladozásokból gyanítanunk²¹⁷ is lehetett; – aztán különösen a Mont-Cenis-en keresztül iszonyu rossz az ut, minthogy e²¹⁸ csúcsot örökös hó borítván az utakat javíthatni nem lehet; – s e miatt még a szánkában is olly rémitően hányattunk és rázattunk, hogy még csak szemünket is behunyni teljes lehetetlen volt²¹⁹ azonkívül kocsink is számtalan helyen megakadt, – s fagyoskodnunk²²⁰ kellett, míg más lovakkal odább-huzatták; – mint conductorunk beszélte néhány nap előtt mintegy öt gyalogot temetett el a hó-fuvatag, úgy hogy még máig sem tudják merre söpettek el; – az igaz is, hogy ott a hol szánkán jöttünk olly kegyetlen hó-zivatar²²¹ volt, és olly²²² csipős hideg volt,²²³ hogy még a fedett²²⁴ szánkában is vaczogtam; mintegy éjfél tájban értünk a Mont-Cenis tetejébe, s itt megpihentetvén²²⁵ öszvéreinket melyek egyenként – valának²²⁶ (körülbelöl hat,) egymás elé fogva:²²⁷ – kinéztem szánkánk ablakán, s nem győztem eléggé csodálkozni, hogy itt még korcsmát²²⁸ is építtetett valaki, még pedig egy emeletest; de mennyire²²⁹ el volt ez hóval borítva: az egyik fele²³⁰ a²³¹ földtől egészen a ház tetejéig hoval²³² volt eltakarva; – a bejárásnál pedig kapu, ajtó, – ablakból alig

²⁰⁹ reggel <...> a

²¹⁰ ló-váltással <...> és

²¹¹ és <ugyan> mintegy

²¹² hatoltuk [Átírás.]

²¹³ [...] [Átírás.]

²¹⁴ az <hely> ut

²¹⁵ feldüléstől <...> lehetett

²¹⁶ hogy <...> egy

²¹⁷ omladozásokból <...> gyanítanunk

²¹⁸ e<zt>

²¹⁹ volt [Az ékezet áthúzza.]

²²⁰ s <...> fagyoskodnunk

²²¹ kegyetlen <...> hó-<...> zivatar

²²² és <olly> olly

²²³ volt [Beszúrás.]

²²⁴ fedett [Beszúrás.]

²²⁵ itt <...> megpihentetvén [A „megpihentetvén” az áthúzott szó fölé írva.]

²²⁶ [...] [Átírás.]

²²⁷ fogva<,>:

²²⁸ ko[...]csmát [Átírás.]

²²⁹ de <...> mennyire

²³⁰ fele<.>

²³¹ a [Beszúrás.]

²³² tetejéig <hó...> hoval

látszott ki egy arasztnyi; – már hogy a mennyit ez²³³ egy²³⁴ éven át keres²³⁵ azt bizony szegénynek senki sem irigyelheti, mert csak²³⁶ a nyár közepén árulhat pár hónapig valamit; de talán még is kifizetheti magát, mert azt hiszem²³⁷ se²³⁸ házbért, sem adót nem fizet; és nyáron át itt érdemes lehet az utasnak a kilátás végett időzni. Láttam²³⁹ a híres „Mont-blanc”-t is egész fehérségében; – utunk nem messze vitt tőle. A Mont-Cenis franciaország felőli oldalán egy magosan álló szikla tetején egy roppant nagy erősség van; – melyet²⁴⁰ első Napoleon építtetett; – s most mióta Savója a francziáké: mintegy öt száz szegény francia katona fagyoskodik télen nyáron benne; pedig bizony nagy haszontalanság, – mert ide ugyan egy ellenség sem fog mai időben jönni, hogy bevegje; mivel a várat minden oldalról több ezer ölnyi mélység köríti, és ez²⁴¹ más különben is egy összelövődözhetlen nagyságu²⁴² szikladarab; az igaz, hogy ez egyetlen utat az Alpeseken keresztül ágyúival elzárhatja; de Napoleon csatlakozott, midőn azt gondolta, hogy a²⁴³ mai²⁴⁴ ellenség arra fog francia országba törni. – Az Alpeseken keresztül nagyon szorgalmasan dolgoznak a mintegy nyolcz magyar mértföldnyi hosszu²⁴⁵ alagut fúrásával; de még csak vagy tíz év mulva fog²⁴⁶ kész lenni. – Suisse-ből, hová mint mondám 29-dikén reggel 7 órakor érkeztem,²⁴⁷ – egy órai várakozás után, – mely idő alatt táskámat csupán²⁴⁸ kérdezzel vizitálták meg: gőzkocsin két óra alatt Turinban, – s²⁴⁹ a „Buona donna”²⁵⁰ czimü vendéglőbe szálltam. Még 29-dikén fölkerestem T...igazgató ur lakását az ígért szerződés végett; de ő elutazott volt s csak ma délután érkezett meg; s ma mindjárt hozzá menvén, azt mondá, hogy menjek a vasuton ide két órára lakó B. Gy. urhoz a²⁵¹ színész nagy pártfogójához, s az majd adand egy ajánló levelet Nápolyba,²⁵² az²⁵³ ottani igazgatóhoz, kivel B. jobb egyetértésben áll, mint T__, s holnap²⁵⁴ ha B-től visszajövök²⁵⁵ ezen ajánló levéllel T__ innen majd N-ba küldend; mily fölséges lesz ott majd²⁵⁶ tanulmányoznom a²⁵⁷ Pimpinella előadásokat²⁵⁸ mellyekhez az²⁵⁹ az

²³³ hogy <mint> a mennyit <...> ez [Az „a mennyit” az első áthúzott szó fölé írva.]

²³⁴ egy [Beszúrás.]

²³⁵ keres<...>

²³⁶ mert <...> csak

²³⁷ azt hiszem [Beszúrás.]

²³⁸ hiszem <...> se

²³⁹ időzni. <...> Láttam

²⁴⁰ m[...]/llyet [Átírás.]

²⁴¹ és <...> ez [Az „ez” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁴² összelövődözhetlen <...> nagyságu

²⁴³ a [Beszúrás.]

²⁴⁴ [...] [Átírás.]

²⁴⁵ mértföldnyi <...> hosszu [A „hosszu” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁴⁶ mulva <...> fog

²⁴⁷ érkezünk [Átírás.]

²⁴⁸ táskámat <...> csupán

²⁴⁹ Turinban <...>, – s

²⁵⁰ a <...> „Buona donna”

²⁵¹ urhoz a [Beszúrás.]

²⁵² levelet <...> Nápolyba

²⁵³ Nápolyba, <hol mintegy> az

²⁵⁴ s <...> holnap

²⁵⁵ B-től visszajövök [Beszúrás.]

²⁵⁶ ott majd [Beszúrás.]

²⁵⁷ tanulmányoznom <...> a

²⁵⁸ előadás[...]/at [Átírás.]

²⁵⁹ mellyekhez <...> az

ottani igazgató skót születésű²⁶⁰ F. E. Thér ur nem régiben három²⁶¹ száz figurákat kapott *ajándékba* hazájából; – egy hét előtt 150-et és néhány nap előtt nagy²⁶² meglepetésére más 150-et. – O milly jó, hogy szorgalmasan tanulmányoztam a gépészetet;²⁶³ – T_igazgató ur mondja, hogy mint fő-gépész juthatok az ajándék figurákhoz; mert én még is csak jobban szeretem azt a²⁶⁴ Pimpinellát, – mint az itteni színész-társaságot; – mert azok legalább az én pimpinelláim! – és én az ülőknél kapok alkalmazást. – Más ismerőssel még itt nem találkozom; mert e levélírással is el valék foglalva; de ha időm lesz holnap majd széllyel nézek, s elmegyek Gattinelli színész urhoz is alkalmasint, kihez²⁶⁵ Cochinat szerkesztő urtól vagyok²⁶⁶ ajánlva. – Kérem édes apámat tudósítson, megkapta-e leveletem; ez²⁶⁷ már a harmadik eljövetelem óta, – valamint hogy K. vette-e a képeket; – mert illy zavargós időben, és ezen országból, hol felséges uralkodónknak annyi ellenei vannak, – nem csuda, ha egy-vagy másik levél²⁶⁸ eltéved. Miután mindnyájokat ezerszer csókolva maradok édes szülőimnek holtig hű fiok

Turin, Márcz: 30. 1861.

Ákos
sk

Édes apám becses levelét csak Nápolyba küldje, poste²⁶⁹ restante, – valamint ha már ide egy levelet elindított volna: azt majd utánam küldetem. – – Megkaptam.²⁷⁰

A²⁷¹ harmadik helyeni-utazásomban csak az volt iszonyu kellemetlen, hogy rémitő sok szemét néppel kellett összejönnöm; – és²⁷² a²⁷³ ki²⁷⁴ velők²⁷⁵ nem lármáz és garázdálkodik, azt lenézik megvetik; sőt²⁷⁶ még kötelőzködni is képesek; – azért én mindig behunyva tartottam szememet, mintha aludnám, – s így a lehetőleg megmenekedtem tőlök. – Egy alpesi korcsmában, hogy vacsora idejekor kiszállánk: a vendéglős egy levesért és egy darab igen rossz marha húsért három frankot kért, én elkezdtem kérdezősködni, hogy-hogy? miért? s erre egy ugyanazon asztalnál ült francia dāndi, ki velünk utazott, – utolsó szavamat nagy gúnyosan egy vele szemközt ülő barátjának ismételi; – erre természetesen – nem jöttem legkevésbé sem zavarba; hanem megszólítom mindjárt a mellettem levő urat, mondván:²⁷⁷ nem hallá azt a szép visszhangot, melyet amaz ur ott az én szavam után adott; hanem egy még szebbel szolgálhatok azonnal, ha parancsolja! – Erre szörnyen meghunyászkodott az én

²⁶⁰ igazgató<.> <... ..> skót születésű [A „skót születésű” az áthúzott rész fölé írva.]

²⁶¹ [/árom [Átírás.]

²⁶² előtt <...> nagy

²⁶³ [/épészetet [Átírás.]

²⁶⁴ azt <...> a

²⁶⁵ ki[/z [Átírás.]

²⁶⁶ urtól <ajánlatva> vagyok

²⁶⁷ leveletem; <mert> ez

²⁶⁸ levél [Átírás.]

²⁶⁹ küldje, <... .. fog> poste

²⁷⁰ Megkaptam. [Egressy Ákos későbbi beírása.]

²⁷¹ Megkaptam. <...> A

²⁷² összejönnöm; – <... ..> és

²⁷³ és <...> a<z>

²⁷⁴ ki [Beszúrás.]

²⁷⁵ ki <...> velők

²⁷⁶ megvetik; <... ..> sőt

²⁷⁷ mond[.../] [Átírás.]

dändim, egész²⁷⁸ uton került,²⁷⁹ s csak úgy lopva nézett rám. Más különben sok nyájas olasz-szal és francziával²⁸⁰ is utaztam, – különösen erre Turin felé. – Továbbá egy orosz²⁸¹ kapitány is utazgat itt Olasz országban, – Turinig velem jött, s azt ígérte, hogy Nápolyban meglátogat, – de nem hiszem. – Már ugyan e nélkül is félek, hogy levelem igen nagy leend, s majd sokat fognak édes szülőim érte fizetni, – de miután épen e pillanatban vettem²⁸² át becses levelöket a postán; – nem akartam a magamét addig föladni míg e toldalékot hozzá nem írom; a mennyire még most eddigi tapasztalataim után levelük néhány pontjaira válaszolni tudok. – A conservatoriumi-kísérlet itt még nagyon el van burkolva²⁸³ – alkalmasint, hogy a programm annál érdekesebb legyen, – s hosszab ittlétel²⁸⁴ szükséges, hogy a színházi reper-toáral, a próbakkal és a szinpaddal az ember közelebből²⁸⁵ megismerkedhessék; – hogy a munka az énekelőadáshoz itt nagyban foly, azt T. igazgató urnál létemkor tapasztalám, ki folytonosan ír, leveleket kap és küld, s azt se tudja szegény hol a feje a hozzá²⁸⁶ szüntelen²⁸⁷ ki s be járó maschiristák miatt. – Hogy engem nagyon örömet láttak, s igyekeznek jó fizetésbe juttatni, – az bizonyos; – de hogy még most nem mindenkinek adnak helyet, az is igaz; – mivel nem tudják bizonyosan, hogy a *jövedelem* mikor lesz, miután egyedül csak ezt ohajtják, hogy az előadáshoz méltó joguk legyen. – Azonban sokat fűrnak faragnak itt a decoráció-készítők minden nap; – s minden óra itt nagy változtatást tehet; – mihelyt a milánói Conservatorium megnyílik, – azonnal fogom Árpádot értesíteni. – Majd elfelejtém a Párizsi adatokból, hogy egy rakás²⁸⁸ gaznép itt azt az alávaló hirt kezdi terjesztgetni, hogy Napoleon herczeg lesz a magyar király; – s néhány kolompos gazember a menekültek közül Párizsban, mint itt, azt meri beszélni, hogy bárcsak összevesznének az országgyűlésen a magyarok ausztriával, hogy²⁸⁹ a²⁹⁰ külföldnek vagy behívás által, vagy ha a *nélkül is* indokolva lenne a benyomulása. – O bár csak megtámadná Ő felsége ezt a czudar olasznépet! – minél hamarább. – A Carlsruhe-i²⁹¹ egyeteméből is utazott egy pár ifju Párizst²⁹² megnézni; – ott beszéltem velök, – s szinte²⁹³ megkértek, hogy egy programmot küldjek mihelyt nyomtatva lesz – nekik, illetőleg a²⁹⁴ Carlsruheban tanuló magyar ifjúságnak. – Párizsban valami gf. Szapáry is lakik néhány év óta, – s erről hallván pár ismerősömtől,²⁹⁵ hogy pártolója a szép művészetnek; – elmentem hozzá, – annyival is inkább mert egy gf. Szapáry velem is volt a mult időkben; – hozzámenvén: egy papírra fölírám vezeték nevemet s a szobaleány

²⁷⁸ dändim, <. > egész

²⁷⁹ uton <...> került

²⁸⁰ francziá[...]/ [Átírás.]

²⁸¹ egy <... ..> orosz

²⁸² pillanatban <kaptam> vettem

²⁸³ burko[...]/ [Átírás.]

²⁸⁴ hosszab <...> ittlétel

²⁸⁵ ember <me> közelebből

²⁸⁶ [/o./]zá [Átírás.]

²⁸⁷ szüntelen [Beszúrás.]

²⁸⁸ rakás [Az első „á” ékezezte áthúzva.]

²⁸⁹ [/o./] [Átírás.]

²⁹⁰ a [Beszúrás.]

²⁹¹ Carl[/ruhe-i] [Átírás.]

²⁹² Parizst [Emendálva.]

²⁹³ [...]/inte [Átírás.]

²⁹⁴ a<z>

²⁹⁵ hallván <... > pár ismerősömtől [A „pár ismerősömtől” az áthúzott szó fölé írva.]

által az előszobából beküldém, azon megjegyzéssel, hogy otthonról jöven: kívánnám tiszteletemet tenni a gróf urnál; erre azt üzeni²⁹⁶ a szobaleánytól, hogy sajnálja miszerint el nem fogadhat; de ő is néhány nap múlva magyar országba készül, s nagyon el van foglalva; – pedig tudom bizonyosan, hogy ottlétem alatt épen valakivel haszontalakodott szobájában. – Én azonban innen megirtam neki, hogy az a boldogtalan én valék, ki nem nyerhetett nála²⁹⁷ bebocsáttatást; de engedje meg legalább, hogy hazakészülődési elfoglaltatásai mellett, neki szerencsés utat kívánhassak, N. N. *ki szinte hazakészülők*, de nem arra, és nem olly üres kézzel. – – Több színésznövendékek üdvözlöte mellett maradok ölelő s csokoló fiok

Ákos

310. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Torino, 1861. április 9.

Szeretett édes barátom! Nem reményltem, hogy innen még irhassak; de miután utazásomat későbbre halasztani kénytelenítettém: szükségesnek találtam az itt felismert körülményeket frissiben megírnom. – Először is, az egészről általánosan szólva: az itteni színésznövendékek igazgatósága nagyon erélytelen; s az ének-kar összeállításába²⁹⁸ vagy épen semmit, vagy csak nagyon keveset tesz;²⁹⁹ – s azt³⁰⁰ is csupán azért, hogy popularitásokat a torkosabb növendékek előtt még is föntartsák; így én rajtam is félig-meddig csak most segítettek, a midőn már vagy négy-öt nap nem ettem egyebet zsemlijénél; – azt is a mikor volt és szereznem lehetett. A londoni opera-igazgató itteni legfőbb polgári megbízottja³⁰¹ P. Ulszki; – ez kap az itteni olasz színész-igazgatóiumtól is pénzt és másunna is; – még is, – ha a színész növendék segélyért vagy tanácsért hozzá folyamodik: semmivel sem segíti, – pedig herczegileg bútorozott szobákban lakik, s az efféle ügyek vezetésével levén megbízva és azért fizetve is – mint főtag nagyban kíván szerepelni a világ előtt. – Azért már száz és száz színész növendék utazott már innen el kétségbeesésében majdnem a koldulásra jutva és pedig többnyire tehetőséges, kiképzett növendékek. – Én T...tól nem kaptam egyebet mint egypár grófnéhoz Genuába³⁰² ajánló levelet; se utiköltségre segélyt, sem pedig reményt volt énekes-állásomat elfoglalhatni. – Én az ajánló-leveleket nem tartottam egyébnek, mint koldulhatási privilegiumnak pénzbeli segélyért; – és magamnak is minden költségem elfogyván az utazhatásra:³⁰³ részint ez okból maradtam itt, másik fő oka pedig az volt, hogy itt rémitő zsodománál is gomorább hadnak festék előtttem a pimpinella-társaságot, – úgy, hogy ha azok közé mint közgyakornok állok, – úgy a sok marakodó kenyéririgyek között semmire sem vergődhetem; annyival kevésbé, mert azoknak az elő adás még csak eszökben sincs; – minden főbb-énekes boldognak érzi ott magát, hogy huzhatja a szép fizetést s békében élhet; – aztán mint mondják ollyanok is lennének ott³⁰⁴ a főbb-énekesek között, kiknek más tekintetben is

²⁹⁶ azt <...> üzeni

²⁹⁷ nyerhetett <...> nála [A „nála” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁹⁸ összeállításá[.]a [Átírás.]

²⁹⁹ keveset <...> tesz

³⁰⁰ [.]zt [Átírás.]

³⁰¹ polgári <.> megbízottja

³⁰² Genuába<n>

³⁰³ utazhatásra<,>:

³⁰⁴ ott [Beszúrás.]

érdekökből áll az előadást húzni-halasztani, mert a függöny felhúzásakor künn³⁰⁵ a kuliszák megett kell maradniok, hogy már régibb becstelenségeikért ki ne füttyöltsenek, sőt talán, hogy be ne zárassanak: – E féle és még illyenebb dolgokat igen-igen sok értelmes növendék-től hallottam itt, kik onnan ide menekültek, kik a goromba bánásmódot és az ujabban nagyban behozott pedánságot olly reménytelen veszteglés mellett ki nem állhatók. Azért én iskolai bizonyítványaimat összeszedve az itteni olasz színész-igazgatóriumhoz folyamodtam, s hat nap kellett várnom, minduntalan oda szaladgálva a válaszra;³⁰⁶ miután már második napra megígérték volt a feleletet. – Illy hosszas veszteglésre e³⁰⁷ városban még csak álmomban sem számíték, – s harmadnapra már minden pénzemből kifogytam, – azonban hallám, hogy P. U-ky az itteni igazgatórium és az opera-igazgató megbízottja és megfizette az efféle ügyekben: hozzá mentem és mondtam, hogy a pimpellákhoz bejuthatásra rangomhoz illőleg nem biztosítottván az igazgatóriumhoz folyamodtam; erre ő nagy fennent az felelé, hogy: „oda bizony hiába folyamodott, mert a pimpellák a *mieink*”, (tehát mintha mondta volna, hogy zsoldosai) – no bizony a volna szép hogy még többen is rendelkeznének felettök; – különben ott bizony barátom³⁰⁸ nincsen hely; – beszélt különben T. igazgatóval?” – Igen is, mondtam, de utiköltségem sincs, – sőt már ma holnap ennem se lesz mit; – „no majd beszélek T-igazgatóval, majd teszünk valamit; – hol van szálda? majd³⁰⁹ holnap fölkeresem!” megjegyzendő, hogy az opera igazgatónak benső barátja³¹⁰ is levén P-ur, sőt annak még egyik eladó³¹¹ leányát is itt magánál tartván, első szava is az volt oda menetelemkor: „no hát³¹² mondja csak barátom³¹³ mellyik E-nek a fia maga?” – ezért volt aztán részint a fentebb irt fogadtatás; de P. máskülönben is a jobbérzelműek előtt egy igen mellőzött³¹⁴ ember; – ki itt minden vagyonossága³¹⁵ és befolyása mellett is egy növendékért sem tett soha semmit, – s egy idő előtt még a főbb igazgatók is elkülönözték magokat tőle;³¹⁶ de³¹⁷ az ujabban időkben ismét³¹⁸ kezd velök barátkozni; s néhányszor láttam már itt KI-val és T-rel kocsikázni. – Én máig is várom P-urat szállásomra ő bizony nem keresett fel; az igazgatóriumtól vártam a választ s vagy négy napig becsületesen koplaltam. Ma azonban délelőtt az utcán találkoztam vele; ő hímezte-hámozta³¹⁹ mentegetőzéseit;³²⁰ s monda, hogy egy megbízottját hozzám fogja³²¹ küldeni,³²² ki majd a pimpelli társasághoz segít; ez pedig egy Gira nevű főénekesé egy százas choristának a pimpelláktól, – ki aztán ma délután fel is keresett, s

³⁰⁵ felhúzásakor <.> künn

³⁰⁶ válasz<...>ra

³⁰⁷ veszteglésre <...> e

³⁰⁸ barátom [Emendálva.]

³⁰⁹ szálda? <.> majd

³¹⁰ benső <...> barátja [A „barátja” az áthúzott szó fölé írva.]

³¹¹ eladó [Beszúrás.]

³¹² hát [Emendálva.]

³¹³ barátom [Emendálva.]

³¹⁴ igen <...> mellőzött [A „mellőzött” az áthúzott szó fölé írva.]

³¹⁵ minden <...> vagyonossága

³¹⁶ elkülönözték magokat tőle [Beszúrás.]

³¹⁷ tőle <...>; de

³¹⁸ időkben <most> ismét

³¹⁹ hímez[.]–hámoz[.] [Átírás.]

³²⁰ hímezte-hámozta <a> mentegetőzéseit

³²¹ fogja [Beszúrás.]

³²² küldeni [Az „-eni” beszúrva.]

mondá, hogy holnap majd elküld, mint közkóristát. Az³²³ igazgatériumtól ma kaptam vissza kérelmemet, azon válasszal, hogy ők a maguk társaságába idegent már többé be nem vesznek, hanem át van adva a pimpelliek igazgatása³²⁴ a mieinknek, nevezetesen P-nak és T-nek, s azokhoz folyamodjam; ezeknél pedig már irtam milly sükerrel jártam. Kl- Genfben lakik, s csak néha-néha jön ide látogatóba; – így van itt most is; de a *társalgás* nagyon anyámasszonyosan – határozatlanul foly; – ez különben jólelkű becsületes ember, – de természetesen, hogy a többi mellett ez sem eléggé erélyes, különben már főpróbát is tarthatnánk az előadásból, vagy legalább jobban készülnénk; szeretik s tisztelik; de az igazgatériumnál³²⁵ nagy befolyása nincs; és aztán az igazgatériumot bizony több jellemtelen ember kijátszta már fájdalom a mi itteni régibb növendékeink közül: mert néhányan egy társaságnál fölvettk az elbocsáttatási³²⁶ díjt, mintegy két ezer frankot; s azután midőn elköltöttek, nagy rongyosan és ágra szakadtan ugyanott³²⁷ ismét alkalmazást kértek; – persze a mieink iránti rokonszenvből egy második színésztársaságnál³²⁸ ismét alkalmazták; de innen két ezer frank fölvétele³²⁹ mellett különbféle ürügyek alatt ismét eljöttek, s a pénzt újból elköltvén: harmadszor is folyamodtak,³³⁰ természetesen, hogy azok a zaklatást megúnván, most a pimpinellákat is azért adták át a mieinknek; s a maguk társaságába mint mondám semmiféle idegent többé³³¹ föl nem vesznek; – már pedig azt is emlitem, hogy ugy a pimpinellák szervezésére mint az egész ügy vezetésére a mieink nagyon erélytelenek. Több mint háromszáz színész növendék jár-kei éhen SZOMJAN elrongyosodva az utcákon ez is a mieink gondja volna; de senki sem vette még eddig észre, különben nem is várnak azok alamizsnát, szívesen tűr, koplal és szomjazna az valamennyi; csak nyujtanának a főbbek egyetlen egy árva biztató szót; – no de biztatom én, ha más nem, nagy éhesen magam is, – a kit csak találok. – A Csernátóninak, ki nagyon szeret egy szemüveggel nézgelni, – megmondám a minap, hogy bizony szörnyűség ennyi tehetséges tanulót, kik napról napra gyérülnek az elkeseredettség miatt, – így minden gondoskodás nélkül hagyni; ez aztán, – minthogy mindennap a főbkekkel pajtáskodik, – elbeszélte s így történt, hogy most a napokban egy tartalék színész társaságot fognak itt helyben még is valahára formálni; s a most jött három velem egy rangu – cosztumes színész is csak ide lesz nagy kénytelenségből, – miután *egyenesen* jöttek, – rangjokban fölvéve. – Én pedig nagyon jól tudom már szintén, hogy mit leszek teendő: el megyek Nápolyba holnap mint G. ur mondá, jól van, mint közchorista; – de ha a³³² pimpinella főbbjei az előadást nem sürgetik, – ugy engem Isten ugy segéljen magam állitok egy színész társaságot, ha nem nagyot is; de elhatározott³³³ és életrevaló gymnastikusokból; majd tudom már én honnan és mivel; s megkezdem az előadást, ha török-szakad; – annyit bizonyosan mondhatok, hogy a legedzettebb és legderekbabb színész növendékek mind az én véleménye-

³²³ közkóristát. <...> Az

³²⁴ igazgat[...]/sa<.> [Átírás.]

³²⁵ igazgatérium[...]/ál [Átírás.]

³²⁶ elbocsáttatási [Emendálva.]

³²⁷ ugyanott [Beszúrás.]

³²⁸ második <...> színésztársaságnál

³²⁹ frank <...> fölvétele

³³⁰ folyamod[...]/[Átírás.]

³³¹ többé [Beszúrás.]

³³² ha <csak> a

³³³ elhatározott<at>

men vannak; s hallgatnak beszédemre és illetőleg terveimre mint a pap szavára!³³⁴ – Mondják, hogy az opera-igazgató -59-ben Genuában volt; – egy bizonyost, ki félig-meddig³³⁵ inasa volt h. őrnagyi ruhában járatott tíz lépésre maga után, ha sétálni ment két fiával; – s³³⁶ úgy vonta a Genuaiak figyelmét magára, mert különben meg sem ismerték volna; ezen akkori őrnagy, – kinek különben semmi feltűnő szellemi tehetsége nincs, sőt még a nevét is alig tudja aláírni: a *badjázat* UTÁN ugyan csak az operaigazgató által, miután ennek hű szolgálja volt – mint ezredes neveztetett ki a pimpinellákhoz; s a kikkel beszéltem, mind azt állítják, hogy az operaigazgatót a pimpinelláknál mindenkinek bálványozni kell, különben ott nem lehet megélni; (?) az operaigazgató urnak különben mind a két fia már színésznek való, és ha már mint fő színész is – mondják – hogy szolgálatot tehetne; – de azt beszélük, – hogy hercegeknek³³⁷ nevelteti őket; – az -59-diki béke után, – mint némelyek hirdetik úgy megjijedt volna az operaigazgató, hogy kocsisának azt parancsolta, miszerint³³⁸ a négy kocsis lovat lőjje agyon csak hogy minél előbb elutazhasson; – s el is hordta rögtön a sátorfát Londonba. – A Fama továbbá azt is hirteli, miszerint Teleki szándékosan fogatta volna el magát az országban levő³³⁹ mágnesok unszolására, hogy a magyaremigrációban a mágnesokat senki se representálhassa; – noha azért még is többen vannak itt.³⁴⁰ – B.ethl.³⁴¹ György Savigliánóban, – ide másfél órányira rendkívüli magyar vendégszeretettel fogadott; egész nap el nem eresztett; sőt még nála is kellett hálnom; – s másnap maga váltott nekem első³⁴² helyre jegyet a vasutra. – Ez most alakított egy olasz huszárezredet saját jó magyaros izlése szerint válogatván össze öltözetük különféle színű kellékeit,³⁴³ úgy hogy jelenleg³⁴⁴ a legszebb ezred az olasz hadseregben. – Rémitő fáradtsággal fűtyölgette a szegény öreg a legszebb magyar dalokat az új-olaszkarmesternek, míg ez igen szépen zongorára tette, s énekkarának³⁴⁵ később valamennyit betanított; – valóban a fűtyölés után mesterileg játszik a Rákóczyt; s a király előtt ezen a nótára³⁴⁶ szokta őket defilíroztatni. – Igen jó érzésű; de azért *csöndes* ember, miután szegénynek sok befolyása sincs a kormánynál az afféle ügyekben; noha ez nagy tisztelettel is van iránta, s érdemei méltánylásául³⁴⁷ most tábornokká nevezte; de disponibilitásban van; – s a vezényletet most egy más olasz ezredesnek adta át; az ezredje, melly mind olaszból áll, kivéve Simonsics őrnagyot, ki nagyon semmi ember az ügyre nézve, úgy valami Dobay nevű kapitányt ki szinte nagyon nyugodt vérűnek látszik, – mind igen-igen sajnálják Bethlent, mint szervezőjüket; s eljövetelekor mind megannyian megsiratták; azt mondják az ezredjebeli felőle, hogy a magyarnak lovagiasság, nagylelkűség, vendégszeretet, s e mellett a legeredetibb huszár tempókban a legszeretetre méltóbb mintaképe. –

³³⁴ szavá[.]a [Átírás.]

³³⁵ félig-meddig [Emendálva.]

³³⁶ fiával; – <most> s

³³⁷ hercegek[.]ek [Átírás.]

³³⁸ parancsolta, <...> miszerint

³³⁹ országban levő [Beszúrás.]

³⁴⁰ vannak <...> itt

³⁴¹ B.ethl. [Az „-ethl.” beszúrva.]

³⁴² nekem <...> első

³⁴³ össze <... ..> öltözetük különféle színű kellékeit [Az „öltözetük különféle színű kellékeit” az áthúzott rész fölé írva.]

³⁴⁴ jelenleg [Beszúrás.]

³⁴⁵ énekkarának [Emendálva.]

³⁴⁶ nótá[.] [A „-tá” beszúrva; átírás.]

³⁴⁷ méltánylásául [Emendálva.]

Egész két óráig éjjel után beszélgetett velem mostani s³⁴⁸ a régi színészetéről Nagy, Jancsó Celesztin korából; mint szinte más hazai dolgokról, – engem nagyon megszeretett, s a Skót születésű igazgatónak. F. E. Ther – urnak igen szép ajánló levelet irt rólam; – ennek folytán majd fel is lépek szavalatommal. – Itt különben a hír szerint elhatározó érdeklődéssel kísérik az országgyűlési dolgokat; tetteiből ugyan kevés látszik. Találkoztam itt valami Simonyi nevű urral is, ki különben angol országban lakik; s ide széllyelnézni jött; – nagy számár, ez a legrovidebb bírálatom fölötté; neki majd az nem tetszik, hogy miért választottak meg Pesten³⁴⁹ nemeseket is, majd Jókai nem tetszik neki; különben Szemere uram borkereskedését is javálja, mert a³⁵⁰ magyar bornak mondja³⁵¹ külföldön is emelni³⁵² fogja hírét; (erre kérdém: most az ideje?) a Szemere őt fel is kereste Londonban, s nála tartózkodott vagy két nap. – Simonyi ur pedig minden áron haza készül, mert őt valamelyik megyében országgyűlési³⁵³ követnek megválasztották, s már folyamodott is Vay-hoz utlevélért,³⁵⁴ de még eddig nem kapta meg, úgy látszik, hogy ez a felföldi zember [sic!] azt hiszi, miszerint az országgyűlésen nem lesz nálánál³⁵⁵ intelligensebb egyéniség. – Általában itt külföldön azt tapasztaltam, hogy minden³⁵⁶ emigrans okosabbnak tartja magát, mint a hon levő magyarok, s szellemi tekintetben némi felsőbbbségi jogot³⁵⁷ követelnek magoknak az otthoniak fölött; – azért jön minduntalan a hírlapokban az a sok okoskodó javaslat, – à la Szemere, – csak hogy majd úgy ne járjanak mint ez. – Még azt is hallottam többektől hogy Kosuth a 49-diki³⁵⁸ forradalom után Amerikába menvén, ott magyar bankjegyeket készíttetett, s annyi volt a vevő a magyarok iránti rokonszenvből, hogy alig lehetett hamarjában annyit elkészíteni, mint a mennyit mindenfelől Angolországból Francia országból és a mellett Amerikából összesen megrendeltek, úgy³⁵⁹ hogy mindössze tizenkét millió forintja gyűlt össze Kosuthnak; – erre mintegy harmincz menekült fölkérte K-t, hogy vegyen³⁶⁰ részökre egy gyárat, a hol dolgozhassanak és a melly jövedelmezett volna is, hogy koldulniok s nyomorogniok ne kelljen, – és³⁶¹ ha³⁶² valamikor ismét a hazának szüksége lesz reájok: legalább³⁶³ együtt lesznek, s a gyárat az utiköltség és más egyéb dolgok fedezésére majd eladhatják; K. erre azt felelte volna: ugyan legyen eszök és ne gondoljanak afélére, hogy még valaha a³⁶⁴ haza szabad leend, – menjenek és keressen³⁶⁵ ki-ki munkát magának. – K. azonban N. Yorkban úgy élt családjával mint egy kis király; egész gárdát tartott magának, melly³⁶⁶ mindenütt követte; – s pénzelt

³⁴⁸ mostani s [Beszúrás.]

³⁴⁹ Pesten [Beszúrás.]

³⁵⁰ a<z>

³⁵¹ mondja [Beszúrás.]

³⁵² is <...> emelni

³⁵³ megyében <...> országgyűlési

³⁵⁴ utlevélért [Emendálva.]

³⁵⁵ nálánál [Beszúrás.]

³⁵⁶ hogy <...> minden

³⁵⁷ felsőbbbségi <...> jogot [A „jogot” az áthúzott szó fölé írva.]

³⁵⁸ 49-diki [Beszúrás.]

³⁵⁹ megrendeltek, <... ..> úgy

³⁶⁰ hogy <...> vegyen

³⁶¹ kelljen, – <... ..> és

³⁶² és <...> ha

³⁶³ lealá/./b [Emendálva; átírás.]

³⁶⁴ vala <...> a

³⁶⁵ és <...> keressen

³⁶⁶ magának, <. > melly

a mellett azokat, kik őt bálványozták, per Guvernor czimezték, s szóval magokat³⁶⁷ előtte szolgálilag lealázák, de a tizenkét millióból ugyan egy becsületes szegény ember se látott egy krajczárt sem; – sőt most is mondják mindenfelől igen nagy fizetése jár; de azért menjen hozzá bármely eltévendő magyar utas: visszautasítja; s nekem úgy tetszik, mintha az az ember még most is arról álmodoznék hogy ő magyar³⁶⁸ ország királya lesz! – S azért még is³⁶⁹ csak az álomnál marad.³⁷⁰ – A batiste kendő, melyet elveszettnek véltem, meg van, a kabátom zsebében találtam meg. – Ihász (nagy K-uthista) most a napokban megy Nápolyba mint ezredes az ottani m:³⁷¹ csapathoz. – Ott van még mint hallom Schódelné fia is; nem harczolt ugyan egy csatában sem, de egyszercsak a békekötés után elő áll, hogy ő mint sebesült feküdt egy klastromban, honnan bizonyítványt is mutatott elő; s erre kapitánynak nevezték ki, – s mint hallom most is ott fungál; azonban kisült, hogy a kezét, és³⁷² képét maga pörkölte meg puskaporral, s úgy ment egy klastromba magát gyógyíttatni, hogy innen aztán a kapott bizonyítványt fölhasználhassa. Hetényinek a fia is ott van, néhány bakával szökött meg e hadjárat alatt egy csónakon; de iszonyu részeges lett, úgy, hogy mindenre haszonvehetetlen; és a mellett mint mondják gyáva is, most ott közlegényeskedik. Mindnyájotokat ezerszer csókolva vagyok szerető barátod Colombo

Turin, Április 9. 1861

311. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1861. április első fele]

[Elveszett.]

312. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1861. június 6.

Acqui, Junius 6. 1861.

Édes barátom!

Ne tulajdonítsd kérlek hibámul késedelmemet, mert erre, mint alább olvasandod, olly körülmények kényszerítének, melyek minden tisztább érzésű embert lelki s testi erejében megrendítettek, – és ha mindjárt e szokatlan állapotom tolmácsolója birtam volna is lenni: lehetlen volt egyelőre attól nem tartanom, hogy elkeseredettségemmel az ügynek talán ártalmára lehetek, – vagy ha ezt nem okozandottam volna is, de tartottam attól, hogy hát ha³⁷³ magamat idő előtt csüggetegnek bélyegzendem. Ama nehéz körülményeken azonban valahára némileg könnyítve levén, s viszonyaink fejlődése is valamivel jobb reményekkel kecsegtetvén: nem késsem tovább téged mindenről értesíteni. – Mint már említém: Turinból Ápri-

³⁶⁷ mag[...]/at [Átírás.]

³⁶⁸ ő <...> magyar

³⁶⁹ lesz! – <...> S azért még is [A „S azért még is” az áthúzott szavak fölé írva.]

³⁷⁰ álomnál <...> marad

³⁷¹ m: [Beszúrás.]

³⁷² kezét <...> és

³⁷³ hát ha [Beszúrás.]

lis 14-dikén jöttem el vasuton, egy harmadik helyre kapott szabadjeggyel, melyet az olasz kormánytól minden menekült nyer, – ki csak a Nápoly melletti magyar légióhoz szándékozik; – minthogy pedig azok a turini közömbös honfitársak, kiket én meglátogattam, s kikre az efféle dolog is tartoznék: nekem a szabad-jegy nyerhetése végett semmi utasítást nem adtak; – sok³⁷⁴ őgyelgése – s utánajárásumba került: míg az említett jegyek kiszolgáltatásán rendelt olasz bizottmányt az adó-szedő hivatal (Questura)³⁷⁵ épületében föltalálhattam. – Ma már [...] ³⁷⁶miatti szaladgálással töltött idő³⁷⁷ is minden számításomon túl volt, s így egy napot ismét becsületesen még kellett koplalnom; ha a turini szép honfitársak közül valamelyik csak annyit ad is tudtomra, – mit később másoktól³⁷⁸ hallék, – hogy t: i: az olasz kormány kivétel nélkül minden menekültnek napjára egy-egy frankot ad: úgy legalább³⁷⁹ nem lettem volna kénytelen annyira elhagyatottan nyomorkodni. – Két nap alatt azonban vasuti-jegyemet megszerezvén: néhány napi szállásbérrel tartoztam még a vendéglősömnék; – s a lelkes honfitársak³⁸⁰ által³⁸¹ egy fillér nélkül magamra hagyatva nem tudtam hamarjában kihez folyamodjam, hogy Turinból tovább mehessek. – Türr tábornokot az elégnél is többen zsarolják mindenféle kéregetésekkel;³⁸² s ez a Károlyi és Teleki grófnőkhöz adott ajánló levéllel már is³⁸³ elég szivességet vélt tenni irányomban; őt többet terhelnem nem lehetett; – gf. Bethlen György tábornoknak szíves fogadásáért is csak a legőszintébb elismeréssel s köszönettel tartozhattam; – de hát kihez folyamodjam, midőn más ismerőseim, mint Csernátóni, Molnár, satöbbi nincsenek, – s ezek³⁸⁴ csak megkérdezték volna: ha van-e valamire sz[ü]k[sé]gem,³⁸⁵ ha pénzük s talán [egy]szersmind³⁸⁶ barátságosabb érzelm[ü]k³⁸⁷ lett³⁸⁸ volna irányomban;³⁸⁹ – hallám a [...] ³⁹⁰Pulszky volt-miniszter [...] ³⁹¹van még pedig a [magyar-] ³⁹²[igazgatóság] ³⁹³firmája al[.] ³⁹⁴hercegileg³⁹⁵ rendezett lakását. Pulszky felől azonban igen sok szegény magyar menekülttől hallottam már, hogy rettenetes fukar; s hogy hidegen utasított már többeket³⁹⁶ el³⁹⁷ magától; de még sem tehettem mást mint elvégre is ehhez menni. – Délután mintegy öt óra lehetett, midőn liberiás inasa nála bejelentett; épen ebéd-

³⁷⁴ adtak; – <s a mellett>: sok [A kettőspont emendálva.]

³⁷⁵ (Questura) [Beszúrás.]

³⁷⁶ [Szakadt levélpapír.]

³⁷⁷ idő<m>

³⁷⁸ másoktól [Beszúrás.]

³⁷⁹ [...]alább [Átírás.]

³⁸⁰ honfitársak<...>

³⁸¹ által [Beszúrás.]

³⁸² kéregetése<...>kkal

³⁸³ is [Beszúrás.]

³⁸⁴ nincsenek, – <gondolám,> s ezek [A „nincsenek, –” és a „s ezek” beszúrva. Az „ezek” emendálva.]

³⁸⁵ [Szakadt levélpapír.]

³⁸⁶ [Szakadt levélpapír.]

³⁸⁷ [Szakadt levélpapír.]

³⁸⁸ lett<ek>

³⁸⁹ irányomban [Beszúrás.]

³⁹⁰ [Szakadt levélpapír.]

³⁹¹ [Szakadt levélpapír.]

³⁹² [Szakadt levélpapír.]

³⁹³ [Szakadt levélpapír.]

³⁹⁴ [Szakadt levélpapír.]

³⁹⁵ hercze[.]ileg [Átírás.]

³⁹⁶ már <el> többeket [Az áthúzott „el” beszúrva.]

³⁹⁷ el [Beszúrás.]

nél ült családjával s még egy pár vendéggel; – a bejelentés után az inas engem egy igen fényesen bútorozott terembe vezetett, hol mintegy öt perczig várakoztam, Pulszky végre e szavakkal lép be: „hat³⁹⁸ mondja csak magá mellyik E. fia?” Erre nyomatékosan megfeleltem,³⁹⁹ s előadám aztán szigorú helyzetemet, mellybe illy véletlen – s⁴⁰⁰ önkénytelenül jutottam, s a többek közt, hogy már annyira vagyok,⁴⁰¹ miszerint Klapkától Bethlenhez kapott ajánló levél kézbesíthetésére is a vasuti költséget egyik⁴⁰² kabátom⁴⁰³ árából⁴⁰⁴ voltam kénytelen fedezni;⁴⁰⁵ ezután kértem: szíveskedjék költsön néhány frankot adni fölsegélésemre, hogy utamat tovább folytathassam, mellyben csupán csak az gátol, hogy az ide-oda járásban el telt néhány napi szállásbért, – illy hosszas időzésre nem számítva, – ki⁴⁰⁶ nem fizethetem;⁴⁰⁷ én pedig elhatároztam volt már előre magamban, hogy e költsönt, ha egyébként⁴⁰⁸ nem tehetném is; de a légiónál katonai öltönyt kapván: saját polgári öltözetem árából ha[la]dék⁴⁰⁹ nélkül visszafizetendem.⁴¹⁰ Kérelmemre Pulszky nagy hamarsággal hidegen azt válaszolja: „bizony pénzem nekem [...]”⁴¹¹ s ezután mindjárt el-kezdett más tárgyról beszélgetni, – a többek közt, hogy hát mi volt érkezésem fő oka Turinban: mire felelém, hogy miután a Légiónál több elkedvetlenítő hírek között azt is hallám, hogy ott a kenyéririgység s rangvágy a legfensőbb fokon áll: nem nagy kedvem volt az afféle elemeknek magamat addig kitenni, míg reám elkerülhetetlen⁴¹² szükség nincs, – s akkor is hivatalosan elismert kinevezésem az olasz kormánytól magammal nem viendem, – hogy ott majd a személyeskedéseken felül emelkedve hazám iránt⁴¹³ tartozó kötelességemben mint szakértő katona annál háborítlanabban eljárhatok; – Pulszky ez alatt hanyat vágva magát kanapéján, melly előtt én egy széken ültem, – kávéját szörcsölgetve ezt feleli: „de hat minek folyamodott magá az olasz minisztériumhoz, – hiszen az a légiónál á mienk, – szép volna, ha az olasz kormány is parancsolna, meg mi is!” – nekem mintha kést ütött volna szívembe e fennhéjázó s gögösen kifejtett szavaival. Hát [...]”⁴¹⁴ zsoldosodnak jöttem én ide gondolám, – és nem az ügyet a közös [...]”⁴¹⁵ hanem titeket szolgálni, – kiknek – a dolog iránti közömbösség[...]”⁴¹⁶ [...]lve,⁴¹⁷ – a légiónál hazaküldése jóformán esztekben sincs, s mivel [...]vagyó⁴¹⁸ nézeteitekkel, – kik

³⁹⁸ hát [Az ékezet áthúzza.]

³⁹⁹ megfeleltem [Emendálva.]

⁴⁰⁰ illy <önkéntelenül> véletlen – s [A „véletlen – s” az áthúzott szó fölé írva.]

⁴⁰¹ annyira <...> vagyok, [A „vagyok,” az áthúzott szó fölé írva.]

⁴⁰² költséget <...> egyik

⁴⁰³ kabátom<nak>

⁴⁰⁴ árából [Beszúrás.]

⁴⁰⁵ kénytelen <eladni> fedezni

⁴⁰⁶ ki [Beszúrás.]

⁴⁰⁷ fizethetek [Átírás.]

⁴⁰⁸ egyé./]ként [Átírás.]

⁴⁰⁹ [Szakadt levélapír.]

⁴¹⁰ visszafizetendem, [Az írásjel átírva.]

⁴¹¹ [Szakadt levélapír.]

⁴¹² reám <...> elkerülhetetlen

⁴¹³ hazám<...> iránt [Az „iránt” az áthúzott rész fölé írva.]

⁴¹⁴ [Szakadt levélapír.]

⁴¹⁵ [Szakadt levélapír.]

⁴¹⁶ [Szakadt levélapír.]

⁴¹⁷ [Szakadt levélapír.]

⁴¹⁸ [Szakadt levélapír.]

[... ..]⁴¹⁹ királyok s hercegek [...]tok⁴²⁰ az ügy szent szerelme⁴²¹ össze nem fér; am[...]⁴²² [...]...]⁴²³ mert tapasztaljátok gondolám, – hogy az országgyűlés nálatok nélkül is fenn áll, sőt ott feltűnő tehetségek száma nálatok nélkül is szaporodik, s azok működései a ti magányérdekeiteket magasan tulszárnyaló hirre rokonszenvre kapnak egész⁴²⁴ Európában s az egész világon! s más föltételek mellett érdek nélkül fáradni s áldozni nincs kedvetek, mert itt külföldön igen jól érzitek már az összeszedett tömérdék segély zsebretevése⁴²⁵ után⁴²⁶ magatokat; s a míg más menekült honfitársatoknak az édes mindnyájunk részére kapott segítségből semmit sem juttatok, – addig saját erszényetek naponta jobban duzzad, s magatokat a⁴²⁷ kéjben s bőségiben⁴²⁸ a nagy – s szenvedő hazafiaknak kürtölitek; – s telehas-sal nagy jóskként akartok föllépni: a hirlapokban mindenfelé emlegetvén:⁴²⁹ hazámfiak⁴³⁰ még várjatok, még nincs itt az⁴³¹ idő, vagy nincs itt⁴³² majd ez majd amaz; – s a mellettetek, s körülöttetek levő emigráció e töletek nyújtott nagy remények folytán szenved, nyomorog, a⁴³³ tétlenség s kétségbeesés miatt egymást marja sőt elszéled, s itt ott még aljasságokra is vetemedik. – Majd folytatá továbbá Pulszky: „No ha beszelt-e Türrrel?”, Igen’ felelem, s Türr nekem más utasítást is adott, miként jutok Genuából a Légióhoz – „no [...]”⁴³⁴ [be]szélek⁴³⁵ vele” folytatá P. „s holnap aztán majd fölkeresem magat, – hol lakik?”, itt és itt válaszolám, – melly idő tájban várhatom önt?! „no én bizonyosan korábban kelek föl mint maga” –, megbocsásson, – mondtam, –; de én mint rendes katona szintén korán fel szoktam kelni, s ezen évszakban már⁴³⁶ reggel négy órakor rendszeren⁴³⁷ mindennap⁴³⁸ lóháton voltam! – „no majd holnap délelőtt eljövök magához” – mondtá Pulszky, – s ezzel⁴³⁹ a nélkül, hogy engem épen a terembe érkezett családjának bemutatott volna, magától elbocsátott. – Meg kell jegyez-nem, hogy Pulszky a koránkeléssel azért állott elő, mert ő a magyar menekültek előtt na-gyon akarja a magyar ügyekben rendkívül occupált embert affectálni, csak hogy azt rövi-debb látók előtt teheti; de én előttem ugyan nem, mert én bizony rögtön beláttam, hogy hányadán vagyunk, s még eddigi tapasztalások fájdalom az ellenkezőről meg nem győzhe-tett; sőt eddig küldött tudósításaimból sem czáfolhatok meg egy jellemző szótskát sem. – Pulszkyt egész nap vártam szállásomra, – estve már nem maradhattam tovább hon mert

⁴¹⁹ [Szakadt levélpapír.]

⁴²⁰ [Szakadt levélpapír.]

⁴²¹ az ügy szent szerelme [Beszúrás.]

⁴²² [Szakadt levélpapír.]

⁴²³ [Szakadt levélpapír.]

⁴²⁴ egész [Beszúrás.]

⁴²⁵ zsebre/./vése [Átirás.]

⁴²⁶ zsebretevése <folytán> után [Az „után” az áthúzott szó fölé írva.]

⁴²⁷ magatokat <a külföld előtt> a [Az áthúzott rész beszúrás.]

⁴²⁸ bőségi/.../ [Átirás.]

⁴²⁹ mindenfelé <...> emlegetvén

⁴³⁰ emlegetvén: „<még> hazámfiak

⁴³¹ itt <majd> az

⁴³² vagy nincs itt [Beszúrás.]

⁴³³ a<z>

⁴³⁴ [Szakadt levélpapír.]

⁴³⁵ [Szakadt levélpapír.]

⁴³⁶ már [Beszúrás.]

⁴³⁷ órakor <már> rendszeren

⁴³⁸ mindennap [Beszúrás.]

⁴³⁹ ezzel [Beszúrás.]

még semmit sem ettem egész nap, azért kimentem a város egyik félre eső utcájába kenyeret venni s azt a város végén egy sötét alléban költöttem el;⁴⁴⁰ – így voltam kénytelen a várakozás miatt még következő nap is élni; – harmadik nap délig még ismét vártam Pulszkyt szálláson, – de aztán türelmemet vesztve, – épen midőn a légiótól eljött néhány Turinban levő honfitársaimhoz valék menendő tanácsukat kérni: az utcán szemközt találok Pulszkyt; én szórakozott levén csak akkor vettem őt észre midőn épen mellettem elsuhan; ő engem jól felismerhetett feltűnő öltözetemben, hanem meg nem szólított s nem is üdvözölt, mely utóbbiról én is, – nem tudom már ámulatomban-e ezen⁴⁴¹ ujonnan fölfedezett nagy hazafi fölött vagy pedig siettemben, – egészen megfejtkeztem. – Estve felé azonban a sors ismét szemközt hozá velem; de már ekkor véletlenül olly annyira szemközt jövénk⁴⁴² egymással, hogy ha akart volna sem térhetett volna a nélkül ki, hogy engem, – kinek neki utat csinálni majdnem megállnom kellett, – meg ne nézzen; – s ugy a mint velem szembe néz, megszólal „kihez van szerencsém.... az E....”, igen is’ felelém, s ezzel mintha továbbmenni akartam volna, – ő azonban megállitva, s majd engem egy darabon elkísérve: elkezdi magát mentegetni, s a többek közt így szól: „ma küldtem önhez megbízottamat, nem volt önnél?”, nem, – felelém; „no majd küldöm holnap, – legyen otthon,” – másnap aztán el is jött a megbízott, valami Gira nevű légióbeli kapitány, – ennek aztán ismét előadtam helyzetemet, – s ez eltávozott, hogy majd más nap reggel ismét meglátogat; Girát másnap egész estig hiában vártam s már szinte egy egész hetet koplaltatott velem Pulszky a⁴⁴³ várakoztatás által s még mindakkoráig semmi segély, semmi remény; heted vagy nyolczadik nap aztán hallok egykét menekülttől, kiknek esetemet előadám, hogy Pulszkynál minden bizonnyal a szükségben levő menekültek számára a nemzeti igazgatóság pénze van letéve; – a mire én aztán egész elhatározottsággal mentem Pulszkyhoz, megmondván neki: „uram! azt hiszem családi nevem s tisztí jellemem elegendő garancia leend önnél arra, hogy mint szükségben levő menekültnek⁴⁴⁴ egy pár frankot czélom⁴⁴⁵ elérhetésére költsönözhesen;⁴⁴⁶ melyet önnek a legelső alkalommal visszafizetendek. – „Kérem – kérem” – mondá mindjárt Pulszky, – „azt nem szükséges épen visszafizetnie” – s aztán⁴⁴⁷ egy pénzzel telt nagy szekrényhez megy, s abból néhány frankot a nemzeti igazgatóság nevében kezemhez ad – s vellem erről, mint a nemzeti-igazgatóságtól nyert pénzről s nagy hazafiúi áldozatról egy⁴⁴⁸ nyugtát írat. – Illedelemből e sok sanyaruság után kapott⁴⁴⁹ segélyt megköszöntem; de ha alkalmam leend is ezen összeget valamikor visszafizethetni, – akkor legelőbb is néhány mezitlábas emigrált magyar ember ruháit fogom a Légiónál megfódoztatni, – s az ezért fizetendő összegről nyugtát fogom Pulszkynak cserében a magamé visszakérése mellett⁴⁵⁰ beküldeni; – Pulszkytól eljövén: még az nap az az: Április 14-dikén elhagytam Turint, s vasuton⁴⁵¹ hat óra alatt

⁴⁴⁰ költöttem <...> el

⁴⁴¹ ámulatomban-e,> <vagy> ezen

⁴⁴² jövénk<,>

⁴⁴³ a [Beszúrás.]

⁴⁴⁴ menekült[...]/ [Átírás.]

⁴⁴⁵ frankot <...> czélom

⁴⁴⁶ elérhetésére <...> költsönözhesen [A „költsönözhesen” az áthúzott szó fölé írva.]

⁴⁴⁷ azt[...]/ [Átírás.]

⁴⁴⁸ s nagy hazafiúi áldozatról egy [Beszúrás.]

⁴⁴⁹ után <nyert> kadott [Átírás.]

⁴⁵⁰ magamé <...> visszakérése mellett [A „visszakérése mellett” az áthúzott szó fölé írva; a „visszakérése” emendálva.]

⁴⁵¹ vasut[...]/ [Átírás.]

Genuában valék; – ide estve érkezvén meg: éjjelre egy vendéglőben kellett magamnak szobát fogadnom; szerencsére a turini indóházban valami Polczéry nevű jó barátommal s honfitársammal eljövetelem napján találkozván; – ő ki⁴⁵² szigorú⁴⁵³ helyzetemet ismerte; – adott⁴⁵⁴ pár frankot uti költségemül, – különben a magyar-igazgatóság nagy hazafisága mellett Genuában pénz nélkül akár az utcán aludhattam volna. – Polczéry az olasz hadseregbe ezelőtt másfél évvel lépett be, s ott a tüzérségnél most⁴⁵⁵ főhadnagy; – de miután az olasz kormány a magyar-igazgatóságnak roppant összeget fizet havonként, hogy ez a magyar Légiót fizethesse: azóta seregébe – az idegeneket beosztani különben sem szeretvén: most még kevesbé, sőt semmi áron sem vesz be sem magyart se lengyelt, sem más idegen nemzetbelit, – már pedig hogy az a magyar-igazgatóság mint rendelkezik ezen összegről, – azt részint már említettem de még alább⁴⁵⁶ majd többet is mondandok. – Genuában az egész éjjel nyugtalanul – s álmatlanul töltém,⁴⁵⁷ – mint a hogy itteni ügyeinket tisztábban felfogó s⁴⁵⁸ mélyebben érző honfitársak rendesen tölni szokták, – korán reggel még⁴⁵⁹ gyertyavilág mellett rendbehoztam szakadozott ruháimat, s Hevessy főhadnagy fölkeresésére indultam, kihez részint Türrtől is utasítva valék; de más részről minden menekült Nápolyba szállítása különben is a Hevessy kötelessége; – miután ő a Légiótól csupán azért van ide küldve. Hevessyt lakásán találtam, hozzám rendkívül szives s barátságos volt, s igen nagy készséggel járt el abban, hogy a gőzhajón a 2-dik és nem mint szokás a 3-dik helyi-jeggyel küldjenek. – Az egész napot Hevessyvel töltöttem több ügyeinket érdeklő tárgyról beszélgetve; – fizetnem a korcsmában sehol sem engedett, – s valóban illy önzéstelen jó szivességű ember rendkívül ritka az emigrációban. Mondá, hogy gf. Károlyiné ide félóránnyira lakik egy villában, s jelenleg Párizsból egy francia nő – barátnéja – van nála látogatóban; beszélte Hevessy, hogy Károlyiné az őt meglátogatott szegényebb sorsu menekülteknek, rémitő sok pénzt adott segítségökre, de az utóbbi időkben mindenféle erkölcsű s viseletű szemtelenkedők annyira elárasztották házát Genuában, hogy kénytelen volt városi lakását a falusi, vagy is villaival⁴⁶⁰ cserélni föl; – azért én egy részt ezen okból, más részt azért, mert szakadozott⁴⁶¹ öltözetemmel ama francia barátnéjának magamat⁴⁶² bemutatni nem akarván, megmondtam Hevessynek, miszerint legyen szives engem a grófnénál azzal menteni, hogy utazásom igen sürgető volt; – de nem mulasztom el mihelyt körülményeim engedik nála tiszteletemet tenni; – másik ajánló leveletem Türrtől Teleki grófnőhöz, ha akartam volna sem használhattam, mert a grófnő már Genuából elutazott volt. Én még az nap 15-dik Áprilisben estve kiindultam Genuából a „Solferino” nevű gőzössel és 18-dikán reggel érkeztem Nápolyba két osztrák⁴⁶³ szökevénynyel: egy német ezredbeli cseh fiu és egy oláh születésű magyar ezredbeli közharcossal, kik mindketten Genuában adattak felügyeletem alá, őket a Légiohoz vezetendő. – A földközi tenger becsületesen viselte magát, pedig ijjesztettek,

⁴⁵² ő ki [Beszúrás.]

⁴⁵³ szigorú [Az ékezet áthúzva.]

⁴⁵⁴ ismerte; – <...> adott

⁴⁵⁵ most [Beszúrás.]

⁴⁵⁶ alább [Beszúrás.]

⁴⁵⁷ tölt[.] [Átírás.]

⁴⁵⁸ tisztábban felfogó s [Beszúrás.]

⁴⁵⁹ még [Beszúrás.]

⁴⁶⁰ villaival [Emendálva.]

⁴⁶¹ szakadozott [Beszúrás.]

⁴⁶² magá[.]at [Az ékezet áthúzva; átírás.]

⁴⁶³ két <...> osztrák

hogy nyugtalanabb, mint az Adria, s a viharok is veszedelmesebbek szoktak lenni. – Génua igen gyönyörű fekvésű város, – a tengerről tűnik fel leginkább nagyszerűsége, mert szűk s nem a legtisztább utcáiban híres palotái még a nagyon vizsga utas szemei⁴⁶⁴ előtt sem tűnnek annyira fel; – népsége – noha nagyobb részint kereskedő, de egy a legszabadelvűbb elemek közül olasz országban, azért valahányszor Garibaldi erre jár, mindannyiszor a leg-lelkesebb fogadtatásnak örvend. A mult olasz-hadjáratban igen sok önkénnyel s még nagyobb pénz áldozatokkal járult a hazai ügyek elősegítésére. A magyarokat is nagyon becsülik, noha egy néhány német és szláv önkényes többször vissza élt MÁR itt IS a magyarok rovására az olasz vendégszeretettel. – A város a hason nevű öböl partján több apró hegyre van építve, melyet ismét számtalan kertet alakitott apróbb hegy vesz körül, és ezeken ezer és ezer a legbizarrabb stílusban épített villa a legköltebb rendetlenségben s a legfestőbb csoportozatokban elszórva, – de ezeknek mindegyike külön-külön olly gyönyörű, olly fönséges kép,⁴⁶⁵ – melyhez hasonlót az életben⁴⁶⁶ csupán egyes festett⁴⁶⁷ tájképeken láthattam;⁴⁶⁸ s ezen mindmegannyi, tájkép⁴⁶⁹ az utas szemei előtt⁴⁷⁰ eggyé olvadva:⁴⁷¹ valóban⁴⁷² elragadó hasonlíthatatlan látvány. –⁴⁷³ Kikötője igen nagy, s⁴⁷⁴ hajói száma szerint ítélve:⁴⁷⁵ Genuát Európa⁴⁷⁶ egyik legnagyobb kereskedő városai közé számíthatni. – Génuaiban az ebéd⁴⁷⁷ ideje⁴⁷⁸ alkalmával egy Lengyel⁴⁷⁹ nevű „Kosutistával” is találkoztam, – szándékosan akarom így kifejezni magamat, mert az emigráció körül tett eddigi tapasztalásaim után így tudom, hogy Kosuthnak⁴⁸⁰ minden városban, a hol csak magyar menekült megfordul: egy-egy spionja van, kinek feladata nem csak megtudni millyen véleménnyel van minden magyar Kosut iránt de ezek az emigratio pénzén fizetett ingyen élő⁴⁸¹ jellemtelen,⁴⁸² s többnyire szellemi-szegény fraterok még arra akarják⁴⁸³ az embert ostoba argumentumaikkal bírni, hogy Kosuthnak tömérdek gyöngeségei sőt hibái előtt – mindenki szemet hunyjon, s iránta minden ember⁴⁸⁴ vak-hódolattal legyen; – egy ugyan illy az emigráció pénzét innen húzó valami „Matheidesz”⁴⁸⁵ nevű megbizottal találkoztam egy turini kávéházban is, hová⁴⁸⁶ több

⁴⁶⁴ szemei [Beszúrás.]

⁴⁶⁵ kép [Beszúrás.]

⁴⁶⁶ az életben [Beszúrás.]

⁴⁶⁷ egyes <...> festett [A „festett” az áthúzott szó fölé írva.]

⁴⁶⁸ láthattam; <valaha>; [A pontosvessző ismétlése emendálva.]

⁴⁶⁹ tájkép<et>

⁴⁷⁰ az utas szemei előtt [Beszúrás.]

⁴⁷¹ eggyé <.> olvadva

⁴⁷² olvadva: <...> valóban

⁴⁷³ hasonlíthatatlan <...> látvány. – [A „látvány” az áthúzott rész fölé írva.]

⁴⁷⁴ nagy, <...> s

⁴⁷⁵ szerint <...> ítélve [Az „ítélve” az áthúzott rész fölé írva.]

⁴⁷⁶ Európa [Beszúrás.]

⁴⁷⁷ ebéd<...>

⁴⁷⁸ ideje [Beszúrás.]

⁴⁷⁹ [/]engyel [Átírás.]

⁴⁸⁰ Kosuthnak<,>

⁴⁸¹ az emigratio pénzén fizetett <...> ingyen élő [Beszúrás.]

⁴⁸² ingyen élő <...> jellemtelen

⁴⁸³ arra <is> akarják

⁴⁸⁴ minden ember [Beszúrás.]

⁴⁸⁵ [A záró idézőjel emendálva.]

⁴⁸⁶ ho[/]á [Átírás.]

elkeseredett szegény magyar menekült⁴⁸⁷ is járt; de⁴⁸⁸ ezt aztán amugy Isten igazában le is forráztuk, s én részemről mind a kettőnek jó erős borsot törtem az orra⁴⁸⁹ alá s tisztességesen elhallgattattam, talán meglehet, hogy annál dühösebben fognak majd felőlem Kosuth *kor-mányzó* urnak relátiózni; de csak rajta; – önzéstelen honszeretetem s kardom eléggé fognak engem protegálni mindenkor. – Genuában egy porosz-születésű amerikai tiszt is van missióban hogy Amerika részére katonákat⁴⁹⁰ verbuváljon; – annyi igaz, hogy Amerikába már több önkénytest vittek mindenfelől; – s a magyarok részéről is kik már ezen elhagyott vesztegléstől a dolgok erélytelen s személyeskedő⁴⁹¹ vezetésétől megundorodtak sokan mentek már el; de még is gyanakodtunk, hát ha osztrák vagy orosz⁴⁹² pénz működik ebben is hogy a légióhoz szándékozó menekülteknek talán utjokat állják kecsegtető ígéreteikkel; én nem találkozhattam a porosz atyafival; – de annyira még sem vagyok kétségbe esve, hogy magamat mindenféle ember kezébe szolgáltatssam; s ha a nevezett tiszttal⁴⁹³ akkor össze-jövök: őt⁴⁹⁴ csakugyan közelebből megvizsgálandottam⁴⁹⁵ vala.⁴⁹⁶ Tengeri⁴⁹⁷ utam igen kellemes volt; több napig kóválygott ugyan még aztán⁴⁹⁸ fejem a hajó hintázása következtében,⁴⁹⁹ s a szokatlan hosszab tengeri utazás testemet néhány⁵⁰⁰ napra kiforgatta egyensúlyából, úgy hogy lábaimat még a szárazon is⁵⁰¹ minduntalan széllyeldobáltam⁵⁰² menés⁵⁰³ közben; de hálá Istennek semmi más bajom nem volt. – Elhajóztunk az olasz megváltó – lakhelye:⁵⁰⁴ Caprera szigete mellett; – Livorno lapályon fekvő szép új házakból épített⁵⁰⁵ városa előtt az utasok kiszállítása s fölvétele miatt szinte egy órát időztünk.⁵⁰⁶ – Később⁵⁰⁷ a⁵⁰⁸ hajó fedezetéről láthatám még 1-ső Napoleon szülőföldjét⁵⁰⁹ Corsicát is. – Hosszas fagyos éjszakára vissza emlékezve: mondhatlan kellemesen hatott reám a tengeren élvezett minden órán melegebb déli-olasz-levegő; – hát még a perczről perczre jobban érzett vágy a légióbeli honfitársakat s Nápolyt láthatni, hogy aztán kétszerte örömebb halhassak meg; – ha sorsom úgy akarja. – E miatt már egész uton nyugtalan és izgatott voltam, – s a Nápolyba érkezünk előtti éjjel át már mit sem aludhattam; sőt⁵¹⁰ reggeli három óráig még

⁴⁸⁷ menekült<ek>

⁴⁸⁸ járt; <...> de

⁴⁸⁹ orru<k> [Átírás.]

⁴⁹⁰ [Jatonákat [Átírás.]

⁴⁹¹ s személyeskedő [Beszúrás.]

⁴⁹² vagy <p>orosz

⁴⁹³ u[...]/Ja[...]/ [Átírás.]

⁴⁹⁴ akkor össze-jövök: őt [Beszúrás.]

⁴⁹⁵ megvizsgál[...]/ [Átírás.]

⁴⁹⁶ v[...]/ [Átírás.]

⁴⁹⁷ vala. <. > Tengeri

⁴⁹⁸ aztán<. >

⁴⁹⁹ hintázása <folytán> következtében [A „következtében” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵⁰⁰ testemet <még a> néhány

⁵⁰¹ még a szárazon is [Beszúrás.]

⁵⁰² széllyeldobáljam [Átírás.]

⁵⁰³ [Jenés [Átírás.]

⁵⁰⁴ megváltó <Capre> lakhelye

⁵⁰⁵ épített [Emendálva.]

⁵⁰⁶ időztünk; [Az írásjel emendálva.]

⁵⁰⁷ időztünk. – <...> Később

⁵⁰⁸ Később <miután> a

⁵⁰⁹ szülő<...>földjét

⁵¹⁰ [...] [Átírás.]

hajónk a kikötőbe ért mindig a fedezeten valék. – Az éj holdtalan volt, s a távolba nem láthatván: minduntalan az őrálló matrózot kérdezgetém: „melly tájon s milly messze vagyunk még Nápolytól”.⁵¹¹ – Ez kapott a kérdezősködésen, s hogy szórakozhassék hosszú őrállási ideje alatt mindenre szívesen felelt; sőt a homályosan kivehető szigetek⁵¹² neveit is mind elősorolá, a többek közt azokét is, melyekre a Bourbonok uralkodása alatti politikai foglyok élet-hosszig számüzve valának, melyek magos sziklaváraikkal a sötétes éjben mintegy gyász-oszlopokként emelkedének a láthatáron, mintha mindannyian⁵¹³ az örökléttel dacoló emlékeit képeznék⁵¹⁴ az ott elhalt martyroknak. – Nápoly roppant kiterjedését a tágas öböl partjain tömérdek lámpák jelölék a sötét éjben. – A város mögött a Vezuv körvonalaait is megpillantván, azt hívé, hogy majd csak producálni fogja magát egyszer-másszor, de biz’ az kormos és sötét maradt, mintha forró keblén ő is a gyászt hordozná; – s még füstjét⁵¹⁵ is csak más nap láttam egy kevéssé. – Éjfél után három óra még nem volt egészen, midőn a kikötőbe értünk; nekem a hajón nem volt már maradásom, – s nyughatatlanságomban rávettem említett⁵¹⁶ két menekült társamat is, hogy partra szálljunk. – A parton állott vámházi őr utasítása szerint egy bizonyos irányt vevénk fel, hogy a⁵¹⁷ belvárosig⁵¹⁸ haladva: ott majd egyik olcsóbbszerű vendéglőben a reggelt bevárhassuk;⁵¹⁹ azonban jó fél órai gyaloglás után, – a helyett hogy legalább egy főutczába vagy egy kis térre érhattünk volna: mindig mélyebben⁵²⁰ haladánk a keskeny, rövid piszkos és igen rosszul világított sikátorok tömkelegébe, s még egy jó órát kóvályogtunk a sötét falak közt, míg egyszerre valami korcsmai lárma s kurjongatás üté meg füleinket,⁵²¹ s mi lépteinket azonnal e hangok felé⁵²² irányzánk, – nem sokára a lárma tökéletes vásári zajjá lőn, – s a mint néhány percz múlva egy széles utczába érkezünk látjuk, hogy majdnem minden ház előtt egy egy rakás tűz ég, melyek⁵²³ mindegyikét⁵²⁴ tíz husz Lazzaroni veszi körül, mely fajnak apraja nagyja, ifja vénje képviselve volt s dohányzással hal és gesztenye sütéssel s zajos társalgás⁵²⁵ közt, majd dalolgatva⁵²⁶ tölték az időt; a lazzaroni gyermekek pedig nagy⁵²⁷ visítózással egyik tűztől a másikhoz szaladgálva az egész utcát elboriták. Mi egy lazzaroni⁵²⁸ fiut ki éppen alamizsnát kérni előnkbe szaladt, – felszólítánk, hogy bennünket egy alsóbb rendű vendéglőhöz vezessen, – s aztán mi őt az említett utca hosszában, – melyet via Toledonak neveznek, s Nápoly legdiszesebb és egyszersmind – mintegy⁵²⁹ három olasz mértföldnyi hosszú utcája; – min-

⁵¹¹ [A záró idézőjel emendálva.]

⁵¹² szigetek<et>

⁵¹³ mindannyian [Beszúrás.]

⁵¹⁴ képeznék[/] [Átírás.]

⁵¹⁵ még <...> füstjét

⁵¹⁶ rávettem <...> említett

⁵¹⁷ a [Beszúrás.]

⁵¹⁸ hogy a <... a> belvárosig

⁵¹⁹ bevár[/] [Átírás.]

⁵²⁰ mindig <jobbán> mélyebben

⁵²¹ füleinket<l>

⁵²² hangok <...> felé [A „felé” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵²³ melyeknek

⁵²⁴ mindegyikét [Beszúrás.]

⁵²⁵ zajos <...> társalgás

⁵²⁶ majd <... ott> dalolgatva

⁵²⁷ nagy [Beszúrás.]

⁵²⁸ egy <...> lazzaroni

⁵²⁹ egyszersmind <...>, mintegy [A vessző emendálva.]

denütt a lazzaroni tüzek közt, – nem minden borzadály nélkül – követénk; – végre egy szűk utcában a⁵³⁰ királyi palota közelében a keresett vendéglőhöz érkezünk; ennek kapuja⁵³¹ előtt ismét két⁵³² Lazzaroni horkolt az utca kövezetén,⁵³³ kik vezetőnk zörgetésére felugrálván, a nélkül hogy félben hagyott álmaikkal legkevésbé is törödni látszottak volna: a legkövetelőbb hangon alamizsnáért⁵³⁴ kezdtek zsarolni bennünket; de ezen már magam is megbosszankodván, – s a hosszas kóborlás után épen nem a legjobb hangulatban lévén, – úgy eltaláltam magamat káromkodni, hogy a két kéregetővel fürge vezető fiunk is elszaladt ijedtében. Még majdnem egy negyed óráig lármáztunk s dörömböztünk; még pedig⁵³⁵ utóbb már ugyannyira, hogy Pesten az egész város összefutott volna; – míg végre egy álmos pinczér lassu – vontatott lépésekkel elővánszorgott,⁵³⁶ s még ekkor is csak azután nyitott ajtót, miután mind a háromunk életírását⁵³⁷ neki többször ismételve⁵³⁸ meggyóntam; – s még ekkor⁵³⁹ is, mintha a házáló lazzaroni csordák betörésétől tartott volna, – félig nyitott ajtó mellett a legnagyobb rettegések közt egyenként⁵⁴⁰ bocsáttott be⁵⁴¹ bennünket.⁵⁴² – E hosszas teketóriával azonban annyi idő eltelt, hogy mikor már szobánkban telepedhettünk: egészen világos reggel volt, de alig⁵⁴³ is nyughatánk félórát, mert a környékről érkezettek lármája öszvéreiken hordozott áruik eladásával, s e mellett a tömérdek öszvér fülhasgató ordítózásaival annyira elűzött⁵⁴⁴ minden⁵⁴⁵ álmod szemeinkből, hogy kénytelenek valánk mindhárman⁵⁴⁶ talpra kelni, – s a Hevesy főhadnagytól kapott utasítás szerint gf. Teleki Sándor légiőbeli⁵⁴⁷ ezredes⁵⁴⁸ fölkérésére indulni, – ki a menekültek fogadásával van megbízva s mint hallám Dumas Sándor szíveségéből⁵⁴⁹ ennek egy igen szép palotájában lakik a tenger partján. Míg azonban tömérdek apró utcákon keresztül⁵⁵⁰ az ezredes ur lakásához⁵⁵¹ juthattunk már majdnem reggeli nyolcz óra volt, mert az utcák vidéki s városi néppel, s ezek közt az ezer és ezerre menő lazzaronikkal⁵⁵² annyira telve⁵⁵³ valának, hogy alig birtunk köztük odább⁵⁵⁴ haladni; annyi-

⁵³⁰ utcában <...> a

⁵³¹ kapujá<ban> [Az ékezet áthúзва.]

⁵³² két [Beszúrás.]

⁵³³ az utca kövezetén [Beszúrás.]

⁵³⁴ alamizsná[.]rt [Átírás.]

⁵³⁵ még <ugy> pedig [A „pedig” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵³⁶ elővánszor[.] [Átírás.]

⁵³⁷ mind a háromunk <...> életírását

⁵³⁸ neki <...> többször ismételve [A „többször ismételve” beszúrva.]

⁵³⁹ még <...> ekkor [Az „ekkor” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵⁴⁰ egyenként [Beszúrás.]

⁵⁴¹ be [Beszúrás.]

⁵⁴² be <...> bennünket

⁵⁴³ de <...> alig

⁵⁴⁴ elűz[.] [Átírás.]

⁵⁴⁵ elűzött <...> minden [A „minden” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵⁴⁶ mindhárman [Beszúrás.]

⁵⁴⁷ légiőbeli [Beszúrás.]

⁵⁴⁸ légiőbeli <...> ezredes

⁵⁴⁹ Sándor <...> szíveségéből

⁵⁵⁰ tömérdek apró utcákon keresztül [Beszúrás.]

⁵⁵¹ ur<...> <...> lakásához

⁵⁵² lazzaronik[.]al [Átírás.]

⁵⁵³ <...>telve

⁵⁵⁴ o[.] [Átírás.]

val is inkább, mert Nápoly nekünk egészen ismeretlen levén: minduntalan volt utunkban⁵⁵⁵ valami, a mely bennünket vagy kíváncsiságból vagy kénytelenségből⁵⁵⁶ föltartóztatott; – ezek közt pedig leginkább a Lazzarónik szemtelenkedése, kik közül minden harmadik-negyedik lépésre jött egy-egy s kabátunkat rángatta, hogy adjunk neki egy krajczárt mert⁵⁵⁷ meghal éhen („da mi un bajocco, moro di fame!”⁵⁵⁸), de ez a „moro di fame” már [me]lly⁵⁵⁹ szavairásuk s ezt olly egykedvűleg, sőt néha mosolygó arczzal, s⁵⁶⁰ kérve, majd követelve sőt a legszemtelenebbül kiabálva mondják; hogy az ember nem tudja eleinte szánakozzék, ne- vessen, vagy haragudjék-e? – továbbá majdnem minden tizedik lépésre jött egy egy virág- árus leány a legszebb és leggyönyörűbb bokrétákkal, millyeket⁵⁶¹ nálunk még nyáron által is csak üvegházakban köthetni; – s ezek itt hallatlan olcsók, ugy hogy aránylag egy virág-cso- mag, melly nálunk tiz pengő forintot megérne: itt öt-hat krajczárjával a legvegyesebben kötve szekérszámra is lehetne összevenni; és e virágáros leányok nem csak kínálják virágja- ikat, de valóságosan utját állják az embernek, s bokrétáikat az ember keblére, vagy kabátja alá dugják, – hogy így mindenki vagy megvenni kényszerüljön, vagy a földre dobni, mert a leány virágját többé vissza nem veszi; – de bizony annyi bokrétát egyes ember csakugyan nem volna képes magával czipelni, mint a mennyit uton utfélen itt az emberre⁵⁶² tukmál- nak; – s azért a harmadik negyedik virágárosnőnél már magam sem resteltem a⁵⁶³ kabátom- ba dugott bokrétát, – ha vissza nem vette a földre hajtani; – ezen kívül még egy iszonyu kiálthatatlan raja van Nápolyban a szemtelenkedőknek; – s ezek a bérkocsisok, igen csinos egy fogatu kis⁵⁶⁴ szekereikkel, – mellyekkel az igaz hegynek völgynek olly⁵⁶⁵ roppant sebes- séggel hajtanak, hogy egyes fordulónál önkénytelenül emelkedik az ember üléséből, mert azt hiszi, hogy a rövid és roppant⁵⁶⁶ gyors kanyarodással lovastól szekerestől a kövezethez⁵⁶⁷ vágja; illy⁵⁶⁸ egyfogatos bérkocsi legalább tíz ezer van Nápolyban, mellyek⁵⁶⁹ közül alig van a huszadrészenek rendes állomásozó helye, – hanem majd mind az utczákon jár kel, a leg- szemtelenebbül csattogtat hosszu ostorával a gyalog menő szemébe, sőt mindegyik kiabált az ember⁵⁷⁰ után⁵⁷¹ s⁵⁷² elébe is hajt az embernek, hogy üljön fel, – s így a járást kelést iszo- nyuan gátolják; – mindezeket⁵⁷³ természetesen csupán a legnagyobb gorombasággal kerget- heti el az ember utjából. Ezen kocsikba nagyobb részint igen jó kinézésű fényes szőrű fürge öszvérek vannak fogva; – a kocsi uton utfélen megáll, s etet, a mennyiben a kocsi előülésé-

⁵⁵⁵ minduntalan <...> volt utunkban [A „volt utunkban” beszúrva, a „volt” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵⁵⁶ vagy kíváncsiságból vagy kénytelenségből [Beszúrás.]

⁵⁵⁷ mert [Beszúrás.]

⁵⁵⁸ [A záró idézőjel emendálva.]

⁵⁵⁹ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁶⁰ s [Beszúrás.]

⁵⁶¹ bokrétákkal, <...> millyeket

⁵⁶² utfélen <mint> itt az emberre [Az „itt az emberre” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵⁶³ a<z>

⁵⁶⁴ kis [Beszúrás.]

⁵⁶⁵ olly [Beszúrás.]

⁵⁶⁶ rövid <...> roppant

⁵⁶⁷ kövezethez [Átírás.]

⁵⁶⁸ vágja; <...> illy [A második pontosvessző emendálva.]

⁵⁶⁹ Nápolyban, <...> mellyek

⁵⁷⁰ ember<...>

⁵⁷¹ után<...>

⁵⁷² után <buja ...> s [Az „s” beszúrva.]

⁵⁷³ gátolják; – <...> mindezeket

ből a csomagba kötött sárgarépat, szentjánoskenyeret, vagy valami salátaféle fűvet öszvére, vagy lova elébe tesz, – s ha az nap a⁵⁷⁴ kereset soványan ütött ki a kocsis szinte az öszvér abrakjából⁵⁷⁵ lakik jól. – A kocsi négykerekű, de igen könnyű és csinos szerkezetű két személyre⁵⁷⁶ készített üléssel; – mind a kis kocsi, mind az öszvér szerszáma fényes sárga rézzel van⁵⁷⁷ igen dúsan féldiszítve; vannak ezen kívül Nápolyban két fogatu roppant nagy széles és kényelmes bérkocsik is, melyek többnyire csupán séta kocsizásokra használatnak, mely Nápolyban az úgy nevezett corsón – a tengerparti (Giardino popolo) nép-kert mellett olly nagyszerű mellyhez hasonló talán az egész világon sincs. – Az említett – corso – egyoldalról a népkert a más oldalról a nápolyi⁵⁷⁸ [le]gszebb⁵⁷⁹ paloták hosszában visz a tenger partján gyalog mintegy másfélórányira; – itt egész Nápoly uri-rendje⁵⁸⁰ mindennap öt, hat órától kezdve egész késő estig – mind⁵⁸¹ kocsizik két fogatu, s mint mondám olly széles hintókban, hogy négy ember szerényen megférhetne az ülés széltében egymás mellett, s a hosszú Corsón szorosan zárkozva egyik kocsi a másik után két sor fel, – két sor hintó lefelé – összesen mintegy négy öt ezer naponta látható. – Nápoly minden utcájá a Vezuv által régebben⁵⁸² kihányt⁵⁸³ négyszegű kövekkel van kirakva, s ennek anyaga sokkal erősebb mint bármely más kőé; hanem szükséges is ennek a sok nápolyi járva-taposónak;⁵⁸⁴ – mert ennyi⁵⁸⁵ haszontalan, lusta, tétlen embert, mint a mennyi Nápolyban van, talán a világon sem találhatni; – már magában ez a százezerre menő Lazzaroni, melly mind lopásból csalásból de többnyire a⁵⁸⁶ „dolca far niente” jelszavok mellett csak koldulásból él; – s⁵⁸⁷ valami iszonyu látvány egy civilizáltabb embernek; és ezekkel se a kormány se a városi hatóság, sem egyesek nem gondolnak; s igazán hogy Isten bűnömül⁵⁸⁸ ne rója hasonlításomat; de a kutyára nálunk százszor több gond van, – mint⁵⁸⁹ ezekre az emberekre; a tenger parton húsz-harmincz két-három⁵⁹⁰ négy esztendő s lazzaroni⁵⁹¹ gyermekeket láttam már éjszakánként félmeztelelenül egy rakáson henteregni;⁵⁹² s a tömérdék papok, kik itt szinte ezer számra eszik tétlenül az Isten kenyerét milly egykedvűleg járnak kelnek e lazzaronik között; sőt a többek közt két fölszentelt papot itt láttam először életemben részegen düledezve⁵⁹³ egymással karonfogva nyilvános helyen az utcán – járkálni; és ezek még is minduntalan protestálnak az olasz

⁵⁷⁴ nap <...> a [Az „a” beszúrva.]

⁵⁷⁵ öszvér <...> abrakjából

⁵⁷⁶ két <...> személyre

⁵⁷⁷ rézzel <...> van

⁵⁷⁸ a <F> nápolyi

⁵⁷⁹ [Szakadt levélpapír.]

⁵⁸⁰ egész Nápoly uri-rendje [Beszúrás.]

⁵⁸¹ estig <mind ho... nyár Nápoly> – mind

⁵⁸² által régebben [Beszúrás.]

⁵⁸³ kihányt<.>

⁵⁸⁴ nápolyi <...> járva-taposónak

⁵⁸⁵ ennyi<...>

⁵⁸⁶ többnyire <.> a

⁵⁸⁷ s [Beszúrás.]

⁵⁸⁸ bűn/./ül [Átírás.]

⁵⁸⁹ van <... ..>, – mint

⁵⁹⁰ húsz-harmincz <...> két-három

⁵⁹¹ lazzaroni [Beszúrás.]

⁵⁹² hente/./egni [Átírás.]

⁵⁹³ düledezve [Beszúrás.]

kormánynak⁵⁹⁴ minden szabadelvű pápa-ellenes rendelete ellen, itt⁵⁹⁵ van továbbá a szicíliai⁵⁹⁶ és nápolyi hadjárat után feloszlott önkényes Garibaldi csapatoknak egész serege tétlenségben, minden foglalkozás nélkül, – kik, – mivel a mostani olasz⁵⁹⁷ kormány őket⁵⁹⁸ mellőzi,⁵⁹⁹ s⁶⁰⁰ előbbi polgári foglalkozásait sem folytathatják: már majdnem koldulásra, sőt aljas dologokra⁶⁰¹ is kénytelenek⁶⁰² vetemedni.⁶⁰³ Természetes, hogy ezek, sőt⁶⁰⁴ azok⁶⁰⁵ is, kik eddig Victor Emanuelnek hódoltak látván,⁶⁰⁶ hogy az ezelőtti rendszeren s a nép sorsán semmi javítás nem tétetik: mind kormány-ellenes és nagy része a⁶⁰⁷ köztársasági párthoz⁶⁰⁸ kezdenek szegődni;⁶⁰⁹ a papok pedig mint említém alattomban sőt nyilvánosan is a pápa részére működnek; – s így aztán⁶¹⁰ a bourbonistáknak is⁶¹¹ nagyobb terök van;⁶¹² – e⁶¹³ zűrzavar⁶¹⁴ s rendetlenségben háborítlanul működhetnek:⁶¹⁵ mellynél fogva⁶¹⁶ nem csoda, ha a chaos naponta⁶¹⁷ nagyobb, s⁶¹⁸ a római és velencei ügyekkel is⁶¹⁹ ennyire⁶²⁰ hátra⁶²¹ estünk.⁶²² – Garibaldi volt az egyetlen olasz, ki ezt pár hét előtt az olasz parlamentnek⁶²³ annyira a mennyire lehetett szemére lobbantotta;⁶²⁴ s a szegény elcsapott önkénytesek rendes hadtestekké alakíttatását sürgette; de mennyit veszekedtek⁶²⁵ vele, a⁶²⁶ francia segélyre [ol];⁶²⁷ vakon támaszkodó kormány férfiak, míg önkénytesei egy részét nagy nehezen ismét alkalmazzák; ő neki pedig még az órát is jóformán meghatározták; mikor térjen ismét Cap-

⁵⁹⁴ az olasz kormánynak [Beszúrás.]

⁵⁹⁵ ellen, <... ..> itt

⁵⁹⁶ a <nap> szicíliai

⁵⁹⁷ mostani <of> olasz

⁵⁹⁸ kormány <... ..> őket [Az „őket” beszúrva.]

⁵⁹⁹ mellőzte [Átírás.]

⁶⁰⁰ mellőzi <...> s

⁶⁰¹ dolgokra [Emendálva.]

⁶⁰² kénytelek [Emendálva.]

⁶⁰³ dolgokra <... ..> is kénytelenek vetemedni [Az „is kénytelenek vetemedni” az áthúzott rész fölé írva.]

⁶⁰⁴ ezek, <... ..> sőt [A második áthúzott szó beszúrás.]

⁶⁰⁵ azok<...>

⁶⁰⁶ hódoltak <.> látják [Átírás.]

⁶⁰⁷ kormány-ellenes <...> <a> és nagy része a [Az áthúzott „a” és az „és nagy része a” beszúrva.]

⁶⁰⁸ köztársasági <...> párthoz [A „párthoz” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶⁰⁹ kezdenek <...> szegődni [A „szegődni” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶¹⁰ így <...> aztán [Az „aztán” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶¹¹ bourbonistáknak <...> is

⁶¹² [...] [Átírás.]

⁶¹³ van; – <...> e

⁶¹⁴ zű./zavar [Átírás.]

⁶¹⁵ működhet[...] [Átírás.]

⁶¹⁶ mellynél fogva [Beszúrás.]

⁶¹⁷ chaos <...> naponta [A „naponta” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶¹⁸ nagyobb, <...> s

⁶¹⁹ is [Beszúrás.]

⁶²⁰ [...] [Átírás.]

⁶²¹ ennyire <...> hátra<bb> [Az ékezet áthúzva.]

⁶²² [...] [Átírás.]

⁶²³ parlament/./ek [Átírás.]

⁶²⁴ lehetett <...> szemére lobbantotta [A „szemére lobbantotta” az áthúzott rész fölé írva.]

⁶²⁵ mennyit <...> veszekedtek

⁶²⁶ vele, <...> a

⁶²⁷ [Szakadt levélpapír.]

rérába, nehogy jelenléte a continensen, – hol őt mindenfelé annyira istenitik forradalmat idézzon⁶²⁸ elő. –⁶²⁹ Gál tábornokot is Nápolyban ki egy forradalmi párt feje volt, – s a betörésre is Erdélybe – igen szép s nagy tervei valának, – s talán legelőbb valósíthatta volna valamennyi künn levő magyar főnök közt, – társaival együtt elcsukatták. – Ezt azonban azt hiszem Kosuth tette a kormánnyal féltékenységből és irigységből, mert Gált ezen betörni vágyó szándékáért Kosut már előbb kiutasította⁶³⁰ a Légióból; s ennek folytán a Légiónál minden⁶³¹ ember a ki csak betörni vágyó szándéka mellett erősen állott: a főbektől Gál czinkosának⁶³² haza árulónak nyilatkoztatott; – s Isten őrizte az ollyat, ki Gállal tartott, vagy⁶³³ vele beszélt; vagy ha⁶³⁴ csak őt pártolta is; de azért én még is voltam nála; sőt azon forradalmi clubban is, kikkel naponta gyűléseket tartott; s tudom, hogy terve nagy haladásban volt; most azonban az olasz⁶³⁵ forradalmi párt több főnökeivel el van⁶³⁶ foglalva. – Gf.⁶³⁷ Teleki Sándor rövid, de irányomban különösen szíves fogadása mellett uti-jegyekkel s egy napi közemberi zsolddal látott el bennünket; – s engem fölkerített, hogy ha Nápolyba jövök hosszabb beszélgetésre látogassam meg. – Mi a legközelebbi vonattal Nólába mentünk a Légió állomási helyére, mely Nápolytól ötnegyed órányira van. Délután Nólába érkezve: az indóháznál több ismeretlen magyar fiuval találkoztam a Légiótól; kik majd⁶³⁸ több majd kevesebb⁶³⁹ melegséggel fogadtak. – Én Vetter tábornok lakása után kérdezősködtem, – hová egyik Légióbeli azonnal el is vezetett. Vetternél magunkat bejelentetvén: mindhárman az előszobában állottunk fel, hol Farkas őrnagy, gf. Teleki Oscar százados, Kun Béla, Kovács Leó századosok, Kölbl őrnagy és Rómer százados, – mind az olasz hadjáratban részt vett tábornoki tisztekkel találkozám. – Kevés idő múlva kijött Vetter, s mindhármunk nevét rangját, honnanjöttét sorban kikérdezé; – velem kezét fogott, s örömet fejezte ki a fölött, hogy velem a Légió egy képzett katonával szaporodott;⁶⁴⁰ ezzel kikérvén bármikor leendő látogatásomat, – (mellyet meg is tevék, – s igen szívesen fogadtatám,) – szobájába ment s elszállásolásunkat egyik tisztjére Kun kapitányra bizá; ez két menekült társamat a gyalogsági laktanyába küldte, – engem pedig valami Batta nevű volt osztrák huszárfőhadnagyhoz utasított mondván: keressem fel Battát,⁶⁴¹ mert neki van egy szoba adva a lovas laktanyában, s ott nekem is elegendő helyem lesz; én ezután mintegy⁶⁴² háromnegyed órai keresés után egy kávéházban találtam meg, a nevezett főhadnagyot,⁶⁴³ hová a légióbeli tisztek is jární szoktak. – Battának igen komoly, szinte szomorú arczkifejezése és nagyon kopott magyar polgári öltözete látására szinte meghökkentem; mert míg Battát kerestem is annyi rongyos

⁶²⁸ forradalmat <... > idéz[...]/ [Átírás.]

⁶²⁹ elő. – [Beszűrás.]

⁶³⁰ kiutasított[...]/a [Átírás.]

⁶³¹ minden<...>

⁶³² a főbektől Gál <...> czinkosának [Beszűrás.]

⁶³³ vagy [Beszűrás.]

⁶³⁴ ha [Beszűrás.]

⁶³⁵ olasz [Beszűrás.]

⁶³⁶ van [Beszűrás.]

⁶³⁷ el van foglalva. <...> – Gf.

⁶³⁸ kik <... > majd

⁶³⁹ majd <...> kevesebb

⁶⁴⁰ katonával <többet nyerhetett> szaporodott

⁶⁴¹ keressem fel <...> Battát [A „Battát” az áthúzott szó fölél írva.]

⁶⁴² ezután <...> mintegy

⁶⁴³ a nevezett főhadnagyot [Beszűrás.]

és mondhatnám ágról szakadt öltözetű Legionistával találkoztam, hogy szemeimnek alig hittem volna, hogy hozzánk tartoznak, ha majdnem mindnyáját meg nem szólítom, s velük egy pár szót nem váltok, s kérdéseimre: „de hát nincs lábbelije, nincs ruhája, nincs fegyvere?”⁶⁴⁴ ilyen feleletekkel nem válaszoltak volna:⁶⁴⁵ a pénz kell itt kártyára, theára, s korteskedésre, – s e⁶⁴⁶ közben nem igen gondolnak reánk tisztjeink, – majd meg látja ön, hogy ha a laktanyába megy, hogy még éjjeli tanyánk is rosszabb a Lazzaroniénál, – s még is hogy bánik velünk egy pár felfuvalkodott tiszt; majd mondák mások: „bár csak ki se jöttem volna, vagy legalább mennénk már, ha meztláb s hajdonfővel is, – de még csak egy vigasztaló-biztató szót sem kapunk, vagy legalább egyszer másszor némi felvilágosítást a politikai ügyek mostani állásáról, hogy legalább a főnökök késedelme némileg motiválva lenne,⁶⁴⁷ némi⁶⁴⁸ resignációval viselhetnénk sorsunkat; s ne lennénk már – hogy⁶⁴⁹ ugy szóljak – majdnem szándékosan arra kényszerítve, hogy hazánk sorsa és saját elhagyott szomorú állapotunk felett védképen kétségbe essünk; ezzel ha egy közharczos irányában nem tartja is magát kötelezettnek a *turini magyar nemzeti igazgatóság*; – de megkívánhatja Erdély⁶⁵⁰ intelligenciája, mely itt száz és száz fiatal emberben képviselve van, hogy ne feledkezzenek meg már védképen róluk! – Azért a Batta és körülte levő⁶⁵¹ néhány elrongyosodott honfitársak leverettséget is észre véve: a fennemlített dolgok igazságáról majdnem teljesen meggyőződtem.⁶⁵² Battát, s a vele egy asztalnál ülők közül majd egyiket majd a másikat kérdezgetém a hallott dolgok felvilágosításáról, de csak kitérőleg s félig meddig válaszoltak; – de később megtudám, hogy honfitársaim⁶⁵³ azért valának előttem titkolódzók mert⁶⁵⁴ részint mint ujonczot e helyzet fölsimertetésével mindjárt el kedvetleníteni⁶⁵⁵ sem akartak,⁶⁵⁶ más részt pedig azért, mert már ekkor a Légió a többek által⁶⁵⁷ annyi pártra⁶⁵⁸ szakasztatott,⁶⁵⁹ miszerint⁶⁶⁰ nem tudhatták majd melyik párthoz fogok később én is tartozni, s nem leszek-e véleményüknek⁶⁶¹ mint majd személyüknek is halálos ellensége, mint azt az önzők a személyeskedők és az elfogultak nagyobb része már akkor is minden kivétel nélkül nyilvánítá. – Én azonban újlag⁶⁶² Battára zúdultam: „de hát hol vagy te szálvá? hiszen csak kell valami helyednek lenni a hol hálsz, – sőt éjszakai szállás végett én is hozzád vagyok utasítva?” A laktanyában adtak – mondá – egy szobát, abban hatan is megférhetnénk ugyan, de ha nem

⁶⁴⁴ fegyvere<...>?

⁶⁴⁵ volna: [Beszúrás.]

⁶⁴⁶ [/] [Átírás.]

⁶⁴⁷ hogy legalább a főnökök késedelme némileg motiválva lenne [Beszúrás.]

⁶⁴⁸ lenne <... ...> némi

⁶⁴⁹ [/]ogy [Átírás.]

⁶⁵⁰ megkívánhatja <...> Erdély

⁶⁵¹ [../] [Átírás.]

⁶⁵² meggyőződtem [A „-tem” beszúrva.]

⁶⁵³ hogy <... ...> honfitársaim

⁶⁵⁴ titkolódzók <hogy> mert [A „mert” beszúrva.]

⁶⁵⁵ el <...> kedvetleni[/]

⁶⁵⁶ sem akartak, [Beszúrás.]

⁶⁵⁷ a többek által [Beszúrás.]

⁶⁵⁸ párt[/] [Átírás.]

⁶⁵⁹ szakad[/...] [Átírás.]

⁶⁶⁰ szakasztatott, <... ...> miszerint

⁶⁶¹ leszek-e <később> véleményüknek

⁶⁶² [../] [Átírás.]

csak butor⁶⁶³ hanem⁶⁶⁴ még egy szalmaszál sincs benne, hová fejedet le tehetnéd. – Mi mindennap másfelé járunk⁶⁶⁵ aludni, valamint azok is⁶⁶⁶ a kik két hét óta a Légióhoz jöttek, – vagy egy ismerősünknel vagy pedig a vendéglőben, ha pénzünk van, és akkor is, ha az ágyak nincsenek elfoglalva. – Engem⁶⁶⁷ szerencsére az első éjjelre valami Mátyás nevű hadnagy hitt⁶⁶⁸ meg éjszakára, ez látott el néhány krajczárral is, második éjjel valami Fircsa nevű főhadnagy, s harmadik éjjel Tolnai nevű százados; e három napi időzés⁶⁶⁹ azonban teljesen elég is volt arra, hogy magamat mindenben tájékozhassam. – A Légió teljes száma akkor mintegy 900⁶⁷⁰ lehetett most már osztrák⁶⁷¹ szökevényekkel és a Konstantinápolyon keresztül menekültekkel 1200-ra megy, – áll: két század lovasságból, két üteg tüzérségből nyolcz-nyolcz ágyuval, egy zászlóalj gyalogságból, és egy sveiczi vadászok⁶⁷² nevet viselő német zászlóaljból, – ez utóbbi aztán menhelye minden idegen (nemzetbeli jövevénynek, s vezényszavuk is német, s parancsnoka valami Reindfeld nevű őrnagy, a másik gyalogzászlóaljé: Girczi őrnagy; – a két huszár század parancsnoka volt Kovács őrnagy, – az a hírlapokban is megnevezett volt osztrák-kapitány, ki őrmesterével együtt jött át; ezt azonban épen azon nap melyben én a Légióhoz érkeztem elűzték, mert Vetter tábornok igen gyöngé; s illy különböző elemekből álló csapathoz nagyon is erélytelen levén: megengedte, hogy Kovács szigorúsága ellen a tiszték föllépjenek, s elkeressék. – Kovács egyedül állott majdnem valamennyi tiszt között a Légiónál, ki a⁶⁷³ katonai rendet és fegyelmet minden alapszabályok, minden törvény hiányában, – minden áron s a legszigorubban fenntartani igyekezett, – ezért társai kik részint kevesebbet is értettek s másrészt a henyélést s a dolog⁶⁷⁴ könnyen⁶⁷⁵ vevését⁶⁷⁶ jobban⁶⁷⁷ szerették: irigykedtek Kovácsra; – s mert – már hallották is, hogy Kovácsot Vetter, fáradhatatlan szorgalmáért⁶⁷⁸ alezredessé akarja kineveztetni, – féltékenyek kezdtek a többi törzstiszt urak lenni; Kovács alattvalói pedig fölhasználták az alkalmat, hogy a szigorú, rendszerető ember ellen fölléphessenek; és Görgei⁶⁷⁹ féle árulónak,⁶⁸⁰ s osztrák spionnak kezdték elhíresztelni rágalmazták mindenféleképpen ki-ki a hogy tudta, s a hogy csak lehetett. Ennélfogva kimondták, sőt a tiszték aláírásokat gyűjtöttek a közharczosok közt, hogy ők Kovácscsal nem szolgálnak; mire Vetter könnyen hívó⁶⁸¹ gyöngé ember levén, ráhagyta magát vétetni; – s Kovács a Légiót azonnal odahagyta s Turinba ment, hogy magának a magyar nemzeti igazgatóságnál, vagy ha kell az olasz kormánynál elégtételt követel-

⁶⁶³ nem csak <...> butor

⁶⁶⁴ [...] [Átírás.]

⁶⁶⁵ másfelé <...> járunk

⁶⁶⁶ valamint azok is [Beszúrás.]

⁶⁶⁷ Engem [Beszúrás.]

⁶⁶⁸ [...] [Átírás.]

⁶⁶⁹ időzés [Beszúrás.]

⁶⁷⁰ [...] [Átírás.]

⁶⁷¹ osztrák [Beszúrás.]

⁶⁷² [...]ad[...]szok [Átírás.]

⁶⁷³ a [Beszúrás.]

⁶⁷⁴ dol[...] [Átírás.]

⁶⁷⁵ könnye[...] [Átírás.]

⁶⁷⁶ [...] [Átírás.]

⁶⁷⁷ vevését <...> jobban

⁶⁷⁸ [...] [Átírás.]

⁶⁷⁹ és <Gör> Görgei

⁶⁸⁰ Görgei féle <...> árulónak

⁶⁸¹ Vetter <... ..> könnyen hívó [A „könnyen hívó” beszúrva.]

jen. – De a méltóságos igazgatóság még mai napig sem adott semmi elégtételt, mert⁶⁸² vádolja az öntudat, hogy mind ezen bonyodalmak és gyalázatos zavaroknak, melyekbe a légio később jutott s még félig meddig most is van: egyedül az ő közömbös viseletük úgy az ügy,⁶⁸³ mint a Legió irányában is, ők az okai,⁶⁸⁴ – illetőleg⁶⁸⁵ pedig Kosuth, – ki, hogy a főkolomposszát el ne veszítse Londonból akarta vinni a Légio katonai kormányzatát; – Turinban félig meddig Pulszky lett volna helyettese, ha teljhatalma lett volna, s ha ő is a Legió sorsa⁶⁸⁶ iránt⁶⁸⁷ nem a leghidegebb közömbösséggel viseltetett volna. – Türrnek a Legió fölött semmi hatalma nem volt, – ha⁶⁸⁸ csak erre Kosuttól megbizva nem volt s ő csak⁶⁸⁹ Kosut által reábizott egyes dolgokban volt közbenjáró az olasz kormánynál, mint piemonti tábornok; pedig Türr szívesen áldozta volna minden erejét a magyar ügynek, mint azt most Kosut⁶⁹⁰ megbízásából, – ki végre belátta, hogy háromszáz mértföldről egy hazavágyó csapatot kormányozni nem igen lehet, – lehetőleg meg is tette, s Türr erélyességének köszönhetjük, hogy a Légionál történt izgágaságok, s gyalázatos dolgok által a magyar név becsülete, az olasz kormány és⁶⁹¹ az olasz nemzet előtt végképen tönkre téve nem lett, s hogy a Légio még ennyire is fennáll.⁶⁹² Még Klapkának kell néha Sweitzból el-el jönni, ha popularitására, s józan ítéletére⁶⁹³ Kosutnak néha szüksége van; – Kosut különben mint tudom, nagyon tart Klapkától, mert ez igen eszes ember, sokat tanult, sokat olvasott mióta külföldön van, s mindenféle dolgokban igen mély⁶⁹⁴ avatottsága, s jártassága van,⁶⁹⁵ s igen jól ismeri Kosut minden gyengeségeit; – de Klapka, ha a Kosuttól⁶⁹⁶ vagy az olasz kormánytól reábizott dolgát végezte ismét Sweiczba megy, mert ő szerény ember; – noha szerénységét⁶⁹⁷ bizony egyszer már ő is félre tehetné, – de ki tudja, nem tart-e attól, hogy majd ő is úgy jár mint Gál tábornok. – Más főbb magyar emigránsnak pedig semmi hivatalos összeköttetése sincs a magyar légioval. – E szerint Kovács őrnagy úgy, mint sok más honfitárs Turinban várja tétlenül s⁶⁹⁸ elkeseredve a jobb időket. – Kovács elüzetésével a Légionál a fejtenkedések s korteskedések még jobban elkezdődtek, s csak hamar felütvén a párt főkön: Figyelmesy⁶⁹⁹ alezredes⁷⁰⁰ uram ostobaságában elbódult fejét: csupán csak az ő nevét kezdték a Légionál – mint nagy és igaz hazafiét emlegetni, – azt⁷⁰¹ hitetvén el Figyelmesy a Légioval, hogy ő

⁶⁸² mer[/] [Átírás.]

⁶⁸³ az <... > ügy

⁶⁸⁴ ők az okai [Beszúrás.]

⁶⁸⁵ okai <... >, – illetőleg [Az „okai” utáni pont emendálva.]

⁶⁸⁶ sorsa<t> [Az ékezet áthúzva.]

⁶⁸⁷ sorsa <l> iránt [Az „iránt” beszúrva.]

⁶⁸⁸ volt, – <...> ha

⁶⁸⁹ ő <a > csak

⁶⁹⁰ most <...> Kosut

⁶⁹¹ kormány <...> és

⁶⁹² előtt <... > végképen tönkre téve nem lett, s hogy a Légio még ennyire is fennáll [A „végképen tönkre téve nem lett, s hogy a Légio még ennyire is fennáll” az áthúzott rész fölé írva.]

⁶⁹³ ítéletére [Emendálva.]

⁶⁹⁴ mély<en>

⁶⁹⁵ mély <... van > avatottsága, s jártassága van [Az „avatottsága, s jártassága van” az áthúzott rész fölé írva.]

⁶⁹⁶ [/]suttól [Átírás.]

⁶⁹⁷ szerénységét [Emendálva.]

⁶⁹⁸ tétlenül <.> <.> s

⁶⁹⁹ párt főnök: <...> <.> Figyelmesy

⁷⁰⁰ Figyelmesy <...> alezredes

⁷⁰¹ emlegetni, – <s> azt

lesz az, ki őket legelőbb magyarországba vezérlendi sat. S nem sokára Vetterre fogták rá, hogy osztrák spion, hazaáruló, – s mert Vetter kiadatta parancsolatban, hogy az izgága s rendetlen rakoncztatlankodó embert az olasz katonai törvények szerint büntetendi: ráfogták, hogy Vetter a Légiót az olasz kormánynak tíz esztendőre eladta s több effélék. – Még azt kell megemlitenem, hogy Vettert, mint testestül lelkestül jó hazafit, – s értelmes tábornokot nagyon sértette az, hogy Kosut nem volt irányában annyi bizalommal, hogy a katonai ügyek vezetését reá bízta volna, hanem minden haszontalanságért neki Londonba kellett folyamodni, s még a tiszt⁷⁰² tehetségek⁷⁰³ elismerése⁷⁰⁴ végett is a kinevezésért Kosuthoz folyamodni; – ezen kívül Vetter⁷⁰⁵ a többi gyöngeségeit is ismervén Kosutnak: erről egy alkalommal Figyelmey jelenlétében neheztelőleg beszélt; s ezt Figyelmey, mint hű spionja Kosuthnak azonnal megírta, sőt a fentebb említett rágalmak hű előadása végett egy Zsulávszky nevű hadnagyot a Légiótól Kosutnak valami távolróli rokonát valami ürügy alatt, hogy t: i: Nápolyba megy, Vettertől nyolcz napi szabadsággal⁷⁰⁶ kikérte; – Vetter azonban megtudta, hű [em]bereitől,⁷⁰⁷ hogy Zsulávszky nem Nápolyba ment, hanem Figyelmestől van Londonba küldve, hogy az ő felőle költött rágalmakkal⁷⁰⁸ Vettert Kosutnál szóval elárulja, – Vetter ezért Figyelmeyt nemes lelküleg csupán nyolcz napi szállásán maradással büntette; – de Figyelmey tudván, hogy az ő pártja a Vetterénél már nagyobb a Légiónál, s e szerint bizván popularitásában, nem maradt hon. Vetter egy reggel a gyakorló térre lovagol, hogy lássa mint tanul a Légió Figyelmey azonban sem katonailag sem polgárilag nem üdvözlí. – Vetter Figyelmeyhez lovagol⁷⁰⁹ s kérdi⁷¹⁰ tőle legelőször is: miért nem tart ön házi áristomot? nem tudja hogy nyolcz napra van megbüntetve, s továbbá nem látott ön engem mikor a gyakorló térre jöttem, – miért nem üdvözlí, nem tudja kapitányi kötelességét? Erre Figyelmey azt feleli: „én önnek engedelmességgel tiszteletadással nem tartozom, – ön nekem nem feljebb valóm nem parancsnokom”.⁷¹¹ – Erre Vetter megfordítja lovát s hazalovagol, – Figyelmey pedig a huszároknak ezt kiáltja: „nézzétek ott megy a haza áruló, – a ki bennünket Piemontnak tíz esztendőre eladott.”⁷¹² – A legénység elhagyta magát ámittatni, – s Figyelmey szavai valamennyit dühössé tettek, úgy annyira hogy ha Vetter Nólát még az nap délután sietve oda nem hagyja: a fellázított legénység talán össze is vagdalta volna, mert a gyakorlat után a legénység mindig jobban kezdett Vetter szállása körül csoportosulni, s legsértőbb káromkodásai s fenyegetései egészen a Vetter szobájába hangzottak; természetesen, hogy Vetter tiszta önértetének bátorságával befogatván lovait, maga kocsizott el szállásától a vasutig, mellyen még az nap estére Nápolyba, s innen aztán⁷¹³ Turinba ment a magyar nemzeti igazgatóságtól magának elégtételt eszközölni, mellyel a nevezett igazgatóság még mindez ideig adósa, még pedig azért mert mint említém, a legterhesebb vád, s a legsúlyosabb büntetés Kosut leghűbb, de egyszersmind legzamarabb megbízottját

⁷⁰² tiszt./.<.> [Átírás.]

⁷⁰³ tisztí <.> tehetsége./ [Átírás.]

⁷⁰⁴ elismeré./ [Átírás.]

⁷⁰⁵ Vetter [Beszúrás.]

⁷⁰⁶ napi <...> szabadsággal

⁷⁰⁷ [Szakadt levélpapír.]

⁷⁰⁸ rágalmak/... [Átírás.]

⁷⁰⁹ lovagol<,>

⁷¹⁰ s <mint> kérdi [Az áthúzott „mint” beszúrva.]

⁷¹¹ [A záró idézőjel emendálva.]

⁷¹² [A záró idézőjel emendálva.]

⁷¹³ aztán [Beszúrás.]

Figyelmesy alezredest kellene hogy érje, ki minden lázításnak, pártoskodásnak NEJÉVEL együtt legfőbb okozója volt, s míg a Légió nagyobb⁷¹⁴ részt azt sem tudta jó formán mit egyék; szakadozott ruhában s rongyokban járt, s éjjelre még csak szalmája sem volt elegendő, mellyen nyugodhatott volna: addig Figyelmesynél egyik mint másik nap a legvigabb soiréek folytak világos viradtig, – s e mellett természetesen a leggyalázatosabb complotizálások. A tiszti-kar tudta azt, hogy Figyelmesy Kosutnak igen nagy gráciájában áll, – s hogy ajánlatára már többen előléptettek, ezért a legnagyobb rész hizelgett neki, anynyival is inkább, mert Figyelmessy igen együgyű számár ember levén: nála mindenki könnyen czélt érhetett, s nagy befolyását Kosuthnál ki-ki a maga érdekében könnyen felhasználhatta; – sőt szerették volna, ha ilyen ember, mint Figyelmesy minél magasabb állásban lehetett volna, hogy olly tiszteknek, kik saját erejükből meg nem állhatnak: minél jobb⁷¹⁵ támasza lehessen. – Figyelmesyre⁷¹⁶ e nagy vonzalom a tisztek részéről igen hizelgőleg⁷¹⁷ hatott, s nagyon örült, mert érezte magában, hogy ő a maga erejéből Kovács őrnagy s illy szakértőbb emberek mellett szinte nem állhat meg, sőt ha a maga részére pártokat nem szerez: elbukik ha a Krisztus protegálja is;⁷¹⁸ már pedig, hogy milly elemből állott pártja azt már bővebben magyaráznom sem kell; de igen sajnós, hogy a tisztek nagyobb része a Légiónál illy elemből alakíttatott;⁷¹⁹ – még pedig egy részt azért mert a kinevezések háromezréstől Londonból történtek; – s e mellett se ellenörködés se felvigyázat a kinevezett tisztek működései fölött s az igazgatóság részéről nem tétetett; s más részt mert Kossutnak nem a szakértő, mint inkább az őt bálványozó emberek kellettek;⁷²⁰ azért mint mondám Kovácsot ki az önzéstelen szakértő emberek előtt igen nagy tekintélyben állott: a reá féltékennyé lett párt elűzte. Hogy pedig a legénység is bele egyezzzék e gyalázatos ítélet⁷²¹ végrehajtásába: annál a körülményeket ismerve,⁷²² mellyekben a rongyos, sanyargatott, s reménytelenül sőt már majdnem kétségbe esve⁷²³ volt legénység tengődött, – oly ürügy alatt, hogy majd ezután Figyelmesy pártján jobb sorsuk lesz, s ez majd vezetendi őket haza, – egyelőre könnyebb dolog sem volt; – pedig tisztelet becület Figyelmesy uramnak ő meglehet a legvakmerőbb hazafiú reményekkel táplálhatta mind magát, mind könnyen hívó társait; –⁷²⁴ de Figyelmessy mint már emlitém: bebizonyított⁷²⁵ jellemtelensége mellett olly⁷²⁶ együgyű haszontalan ember mind⁷²⁷ a katonai mind más⁷²⁸ dolgokban, hogy ő nem egy Légiót, de három embert sem volna képes rendben⁷²⁹ tartani s vezényleni tudni.⁷³⁰ Azonban elég az

⁷¹⁴ Légió <... ..> nagyobb

⁷¹⁵ [...] [Átírás.]

⁷¹⁶ Figyelmesy/./ [Átírás.]

⁷¹⁷ hizelg./leg [Átírás.]

⁷¹⁸ ha a Krisztus protegálja is; [Beszúrás.]

⁷¹⁹ elemből <...> alakíttatott; [Az „alakíttatott;” az áthúzott szó fölé írva.]

⁷²⁰ s más részt mert Kossutnak nem a szakértő, mint inkább az őt bálványozó emberek kellettek; [Beszúrás.]

⁷²¹ gyalázatos <...> ítélet

⁷²² ismer./je [Átírás.]

⁷²³ es./ [Átírás.]

⁷²⁴ hívó <bajtársait> társait; – [A „társait; –” az áthúzott rész fölé írva.]

⁷²⁵ emlitém: <illy> bebizonyított

⁷²⁶ mellett <...> olly

⁷²⁷ mind [Beszúrás.]

⁷²⁸ mind más [Beszúrás.]

⁷²⁹ képes <...> rendben

⁷³⁰ tudni. [Beszúrás.]

hozzá, hogy ő a Légiót még is biztatásokkal ígéretükkel sőt a mennyiben a legénységnek is⁷³¹ minduntalan lakomákat adott, – vesztegetésekkel⁷³² majdnem egészen a maga részére hódította, – természetes hogy azon kisebb része az⁷³³ értelmiségnek, a⁷³⁴ katona képzett s elfogulatlan jellemteljes embereknek a Figyelmesy párt mind ellensége lett, –⁷³⁵ mert vagy utjában állott rangjánál fogva, mint Vetter is, vagy értelmisége és hazafiusága nem engedhette, hogy olly Figyelmesiféle számár ember s ennek alávaló és a mellett ostoba ármánykodásai eszközévé aljasuljon. – Illy ellenségei voltak gf. Teleki Sándor ezredes, ki ezen aljas dolgokat látva a Légiónak még csak felé se ment sőt a Vetter elűzése után a Figyelmesy részéről történt minden (formális) meghívás daczára⁷³⁶ is magát vissza vonva Nápolyban maradt, s most már mint hallom Milanóba⁷³⁷ ment: a jobb időket ott bevárando. Illy ellenségei voltak még a Figyelmesy hadnak az értelmesebb tisztéken kívül⁷³⁸ különösen mi, kik az osztrákoktól szöktünk, – s kiktől ők is⁷³⁹ mint katonai-tekintélyektől rettegték,⁷⁴⁰ – s azért mindnyájunkat jóformán mind altisztek, sőt közemberekké akartak törpíteni, hogy annál inkább hatalmokban legyünk s az anyagi szükségnek engedve alávalóságuk⁷⁴¹ s ostobaságuk előtt meghódoljunk; – de miután mi magunkat illy elemnek alá nem vetettük, sőt felőlük szerzett véleményünket határozott megtagadásával a közember-képeni belépésnek nyíltan kimondottuk: azóta mindig a legnagyobb üldözésnek valánk kitéve; sőt én már, (miután bennünket osztrák-spionoknak, sárgafeketéknek híreszteltek, mert velök nem tartottunk a korteskedésben, sőt Vetter elkergetése után egészen visszavonultunk, s majdnem egész nap⁷⁴² szállásainkon tartózkodánk), – néhány társammal, kikkel⁷⁴³ Nólában néhány napig egy szálláson voltam, – attól tartottunk, hogy egyszer csak a mi szobánkba is egy éjjel berontanak, s mindnyájunkat összefogdosva elzárnak, – sőt mint némellyek a Figyelmesy pártból már fennhangon és nyilvánosan beszélgettek is, – néhányunkat példaképen agyonlövetnek; de erre ugyan⁷⁴⁴ egy pár száz berontó ellen⁷⁴⁵ elvalánk készülve kardokkal és pisztolyokkal szobánkban. – Azért miután három napi időzésem alatt Nólában a Légiónál folyt gyalázatos dolgokról a⁷⁴⁶ legvilágosabb ismeretem volt, – azon reményben, hogy így ez soká⁷⁴⁷ nem tarthat: Nápolyba két napi szabadságot kértem, – hogy ott akármilly nyomorkodás mellett a Légió szervezését bevárandom, vagy ha ez nem történik, úgy az olasz rendes hadseregbe, – ha mint közharzos is beállandok; de miután már⁷⁴⁸ Vettert is elkergették, s így

⁷³¹ a legénységnek is [Beszúrás.]

⁷³² vesztegeté[...]/ [Átírás.]

⁷³³ az [Beszúrás.]

⁷³⁴ a [Beszúrás.]

⁷³⁵ ellensége <volt> lett, – [A „lett, –” az áthúzott szó fölé írva.]

⁷³⁶ (formális) <...> meghívás daczára [Az áthúzott rész a „meghívás daczára” fölé írva.]

⁷³⁷ M/./lanóba [Átírás.]

⁷³⁸ k[./]ül [Átírás.]

⁷³⁹ ők is [Beszúrás.]

⁷⁴⁰ katonai-tekintélyektől <...> rettegték

⁷⁴¹ alávalóságuk [Emendálva.]

⁷⁴² majdnem <...> egész nap [Az „egész nap” az áthúzott rész fölé írva.]

⁷⁴³ ki[./]el [Átírás.]

⁷⁴⁴ ugyan [Beszúrás.]

⁷⁴⁵ berontó<...> ellen [Az „ellen” az áthúzott szótag fölé írva.]

⁷⁴⁶ dolgokról <...> a

⁷⁴⁷ soká [Beszúrás.]

⁷⁴⁸ miután <míg ...> már [A „már” beszúrva.]

a szervezéshez még kevesebb kilátásom volt:⁷⁴⁹ nem lehetett⁷⁵⁰ annyi erőm, hogy én a Légiónál visszamenjek, s az ottani gyalázatos dolgok nyugodt szemlélője legyek, – hanem Nápolyban⁷⁵¹ maradtam, annnyival is inkább, mert akkor még Vetter, Teleki ezredes és Kovács őrnagy több Légiónbeli becsületes tisztekkel együtt mind Nápolyban tartózkodtak, s mondták, hogy a Turinból legközelebb érkezendő bizottmányt jó lesz Nápolyban bevárandom, – s ha az a dolgot megvizsgálta, s a zűrzavarnak egyenetlenkedésnek véget vetett: majd mindnyájan⁷⁵² visszamegyünk.⁷⁵³ – Ez alatt a Légiónál roppant kihágások történtek: ugyan is: az⁷⁵⁴ olyanok, kik bár igen vitéz katonák lehetnek az ellenség előtt; de béke idején a legnagyobb lumpok: a Légiónál történt pártoskodások ideje⁷⁵⁵ alatt szabad szárnyra kelve a legiszonyubb féktelenségeket⁷⁵⁶ s garázdálkodásokat követték el. – A korcsmai veszekedések napirenden voltak, – majd az olasz polgárokkal, s nemzetőrökkel, – (s ez utóbbiakkal történt egy illy veszekedés az olasz polgári hatóság által egy alkalommal a kormánynak már föl is jelentetvén: a Légión a kormánytól olly rendeletet kapott, hogy ha még⁷⁵⁷ egyszer illyesmi⁷⁵⁸ előfordul: a Légión azonnal lefegyvereztetik és egy szigetre fogságra⁷⁵⁹ küldetik; – s most ismét új és újabb excessusok történtek nem csupán az olaszokkal,) de még a⁷⁶⁰ légiónbeli tisztekkel⁷⁶¹ is összeverekedtek⁷⁶² a korteskedés folytán engedelmeskedni többé⁷⁶³ nem akaró legények;⁷⁶⁴ – s több tiszet meg is vertek, sőt néhányat saját emberei⁷⁶⁵ meg is szurkáltak a korcsmaiban; s történetesen⁷⁶⁶ éppen azon nap, midőn Figyelmesy az elűzettek fölötti nagy diadalát, mint valami nagyszerű hazafiui érdemet, – Kosutnak, – ki benne bízott, – megírta, s ugyanekkor egyszersmind jelenté, hogy⁷⁶⁷ a Légiónban azóta a legnagyobb rend és fegyelem uralkodik: mondom éppen e hazug tudósítás elküldése napján olly roppant korcsmai kravall volt a légiónbeli engedetlen közharcosok és az olaszok között, hogy ez alkalommal az olaszok nyolcz Légiónbelit megsebesítettek,⁷⁶⁸ mellyek⁷⁶⁹ közül kettő azonnal meg is halt, – valamint az olaszok közül is öt férfi megsebesült⁷⁷⁰ egy asszony meghalt és egy fiatal 16 éves leány anyját a légiónbeliktől⁷⁷¹ leöletni⁷⁷² látván az első emeleti erkélyről ijedtében az utcára

⁷⁴⁹ [...] [Átírás.]

⁷⁵⁰ nem <...> lehetett [A „lehetett” az áthúzott szó fölé írva.]

⁷⁵¹ hanem <... ..> Nápolyban

⁷⁵² majd <... ..> mindnyájan [A „mindnyájan” a második áthúzott szó fölé írva.]

⁷⁵³ visszame[...]. [Átírás.]

⁷⁵⁴ az [Beszúrás.]

⁷⁵⁵ pártoskodások <...> ideje

⁷⁵⁶ legiszonyubb <...> féktelenségeket

⁷⁵⁷ ha <.> még

⁷⁵⁸ illyesmi<t>

⁷⁵⁹ szigetre <...> fogságra

⁷⁶⁰ a [Beszúrás.]

⁷⁶¹ légiónbeli <...> tiszte[...]. [Átírás.]

⁷⁶² összevereked[...]. [Átírás.]

⁷⁶³ [...] [Átírás.]

⁷⁶⁴ legény[...]. [Átírás.]

⁷⁶⁵ saját emberei [Beszúrás.]

⁷⁶⁶ s <...> történetesen [A „történetesen” az áthúzott szó fölé írva.]

⁷⁶⁷ jelenté, <.> hogy

⁷⁶⁸ megsebesítettek [A „meg” beszúrva.]

⁷⁶⁹ megsebesítettek, <...> mellyek

⁷⁷⁰ férfi<,> <...> megsebesült

⁷⁷¹ a légiónbeliektől [Beszúrás.]

⁷⁷² le[...]. [Átírás.]

ugrott s kezét törte ki; ez az egész pedig abból eredt, hogy a Légióbeliek egy korcsmában lerészegedve pénz helyett kard⁷⁷³ lappal⁷⁷⁴ fizettek a korcsmárosnak, mit a jelenlevő olasz nemzetőrök késszurással⁷⁷⁵ s a kinél puská volt (minthogy a Reactionáriusok miatt majd⁷⁷⁶ minden nemzetőr fegyverrel jár) – golyóval felelt, – minek később az lett⁷⁷⁷ a vége, hogy az egész Légiónak s az egész városnak fegyverbe kellett egymással szembe állnia; s a vérengzés iszonyu lett volna, ha⁷⁷⁸ még⁷⁷⁹ is néhány okosabb tiszt közbenjárása s csillapítása folytán a zavar le nem⁷⁸⁰ csöndesítettik.⁷⁸¹ A Nápolyban levő hadügyminiszter azonban ezen garázdálkodásról⁷⁸² a⁷⁸³ polgári hatóság által tüstént értesítettén: a Légiót mint már ígérve volt⁷⁸⁴ minden bizonnal lefegyvereztetni,⁷⁸⁵ ha szerencsére Türr az nap épen Nápolyba nem érkezik, s a felelősséget mint a rend helyre állítását magára nem vállalja. Ezalatt én összesen mintegy kilencz nap felső ruhám⁷⁸⁶ árából nyomorkodtam Nápolyban, s csak egyszer mászszor részesültem gf. Teleky Sándor, s a Garibaldi hadjárat óta Nápolyban tartózkodó egykét emigrált magyar meghívásában: egy-egy ebédre, vagy éjjeli szállásra. – Különösen megemlítem gf. Teleki Sándor ezredest, ki hozzám igen megkülönböztető szivességgel volt, – s talán ha szerénységem vissza nem tart: neki leróhatlan hálával is tartozhatnám. – Azonkívül, hogy egy egész nap vendégeül magánál fogott (melly alkalommal az öreg, és ifju Dumas-val is szerencsém volt megismerkedni), – elhordott kocsján Nápoly szebb részeit s környékét megnézni; – s a milly nagy volt elragadtatásom, midőn a természet elragadó szépségeinek e netovábbját, e valóságos paradicsomot megláthatám, ép oly nagy volt⁷⁸⁷ lekötöttségem Teleki Sándor szivessége iránt; – mert nélküle csakugyan sem időm sem alkalmam nem lett volna Nápolyal⁷⁸⁸ annyira⁷⁸⁹ is mennyire ez iszonyu körülmények engedék⁷⁹⁰ megismerkednem; pedig az ott nyújtott látványról csak⁷⁹¹ annyit jegyzek föl egyelőre, hogy annak emléke⁷⁹² még most is olly magasztosultságban tartja szívem s lelkemet, hogy ha a magyarnak élnie lehetne és szabadna extra Hungariam, – ugy én⁷⁹³ részemről életemet gyönyörrel csak Nápoly vidékén tudnám tölteni. – Azonban az ügyet érdeklő események halmozában lehetlen e tárgyról jelenleg hosszasan elmélkednem; azért sietek a közös érdekekkel

⁷⁷³ kard<...>

⁷⁷⁴ <...>lappal

⁷⁷⁵ nemzetőrök <...> késszurással

⁷⁷⁶ [...] [Átírás.]

⁷⁷⁷ az <. ...> lett

⁷⁷⁸ s a vérengzés iszonyu lett volna, ha [Beszúrás.]

⁷⁷⁹ ha <... ..> még

⁷⁸⁰ nem [Beszúrás.]

⁷⁸¹ nem <...> csöndesítettik

⁷⁸² ezen <ujabb> garázdálkodásról

⁷⁸³ garázdálkodásról <valamint> a

⁷⁸⁴ a Légiót mint már ígérve volt [Beszúrás.]

⁷⁸⁵ lefegyvereztetik<k>

⁷⁸⁶ nap <.> felső ruhám

⁷⁸⁷ volt [Beszúrás.]

⁷⁸⁸ volna<,> <.> Nápolyal

⁷⁸⁹ Nápolyal <...> annyira

⁷⁹⁰ mennyire ez iszonyu körülmények engedék [Beszúrás.]

⁷⁹¹ látványról <... ..> csak [Az első áthúzott szó beszúrva.]

⁷⁹² hogy <... ..> annak emléke [Az „annak emléke” az áthúzott rész fölé írva.]

⁷⁹³ ugy <...> én

bíró dolgok folytatására. A legutolsó nólai vérengző verekedés⁷⁹⁴ után a Légio Türr tábornok rendeletéből azonnal eltételezett Nólából az oda egy állomásnyira fekvő Nocera nevű kis városocskába. – Én ugyanazon⁷⁹⁵ nap mentem ki Nápolyból a Légiohoz, hogy ott Türr⁷⁹⁶ bevárjam, kit Kossuth az olasz kormány beleegyezésével a rend helyre állítása végett, – teljhatalommal a Légiohoz küldeni kénytelenítettett,⁷⁹⁷ mert már az olasz kormányhoz is annyi panasz ment a Légioról, hogy ennek valamint az egész magyar ügynek létele vagy nem létele forgott már itt kérdésben. – Én Figyelmeseihez mentem, hogy a Légiohoz jöttömet neki jelentsem, – ez elkezd faggatni, hogy mit csináltam s mért voltam Nápolyba olly sokáig, – azután mondta, hogy ne tartsak én a Nápolyiakkal, ne hagyjam magam elcsábíttatni, hanem legyek mellette ő majd segéd tisztjévé tesz sat: illy kecsegtetésekkel kívánt most már, mint-ha meghallá, hogy az olasz hadseregbe akarok belépni, – pártjára édesgetni,⁷⁹⁸ s az előtt pedig míg egy haszontalan műveletlen embert, ki a nevének lovait ügyesen hajtotta, s neki hízelegni tudott közemberből egyszerre kapitánynak tette: addig engem altisztnek akart besorozni. – Én ígéreteire se jót se roszt nem szólva eljöttem, gondolván s majd megédesget most már tégedet Türr. Elmentem őrmesteremhez, hogy fizesse ki elmaradt zsoldomat; de ezt az mind elrészegeskedte, – s ugy segített aztán arra⁷⁹⁹ a napra valami Tolnay nevű százados néhány krajcárral rajtam.⁸⁰⁰ Türr ugyanaz nap estve Nocerába érkezett, Csernatonival együtt. Többen akartak nála tisztelkedni; de ő senkit sem fogadott el; hanem más nap reggelre az egész Légiot a gyakorló térre rendelte, s meghagyta, hogy kivétel nélkül minden ember jelen legyen. – Türr másnap reggel olasz tábornoki egyenruhában a Légio elé lovagol, s felolvassa Kosutnak egy levelét, mellyben ez Türrt a Légiónál történt bajok⁸⁰¹ orvoslására s az igazság lelkiismeretes kiszolgáltatására teljhatalommal ruházza fel. Türr ezután egy rövid beszédet tartott a Légiohoz, hogy a ki ezentul⁸⁰² rendetlenül fogja magát⁸⁰³ viselni: az kivétel nélkül elcsapatik a Légiotól, – mint a hogy Türr ezt négy öt kikiáltott légióbeli vagabundussal még az nap meg is tette; aztán elmondá, hogy milly viszonyok vannak a Légio főnnállásához, becsületes rendes magaviseletéhez kötve hazánk s az olasz nemzet irányában, s hogy a szenvedő haza bennünk bízik, s reánk vár satöbbi: s hogy ezentul a Légiónál bármi kisebb kihágások az olasz hadi törvények szerint fognak büntettetni,⁸⁰⁴ s a kinek ez nem tetszenék az szóljon, s még⁸⁰⁵ ma elmehet a hová tetszik továbbá.⁸⁰⁶ hogy a Légio eladása⁸⁰⁷ itt senkinek esze ágában sincs, – mint a pártoskodók híresztelék, és⁸⁰⁸ épen az olasz kormánynak? a ki bennünket különben is fizet, s fennállásunkat is csak az ő jóságának kö-

⁷⁹⁴ ve[...]/edés [Átírás.]

⁷⁹⁵ Én <...> ugyanazon

⁷⁹⁶ Türr [Beszúrás.]

⁷⁹⁷ kénytelenítettett [Beszúrás.]

⁷⁹⁸ édesge[...]/ni [Átírás.]

⁷⁹⁹ a[...]/ [Átírás.]

⁸⁰⁰ rajtam. [Beszúrás.]

⁸⁰¹ történt <...> bajok

⁸⁰² a ki <...> ezentul [Az „ezentul” az áthúzott rész fölé írva.]

⁸⁰³ magát [Beszúrás.]

⁸⁰⁴ [/]üntettetni [Átírás.]

⁸⁰⁵ még [Beszúrás.]

⁸⁰⁶ a hová tetszik <...> továbbá: [Az „a hová tetszik <...>” beszúrva.]

⁸⁰⁷ eladása<...>

⁸⁰⁸ sincs, – <...> mint a pártoskodók híresztelék, és [A „mint a pártoskodók híresztelék, és” beszúrva; a „mint a” az áthúzott szó fölé írva.]

szönhetjük, satöbbifféle: szóval igen erélyes⁸⁰⁹ és szép leczkét adott Türr a Légiónak, melyből bizony mindenki tanulhatott, aztán szemlét tartott felettük, s a⁸¹⁰ laktanyába⁸¹¹ küldé. Ezután a laktanya udvarán összehivatott minden tisztet, – s ezeknek szinte igen erélyesen tudtul adá, hogy mennyire bemocskolták volna örökre a magyar név becsületét nem csak olasz ország, de az egész világ előtt, s milly megvetés tárgyai lettek volna a honban levő minden magyar előtt, ha gyalázatos eljárásuk következtében az olasz kormány a Légiót feloszlatta volna; – s mennyire kell most majd igyekezniök, hogy elkövetett balgaságaikat ismét jóvá tegyék annyival is inkább, mivel a Légio ezutánni becsületes viseletéről Kosut Klapka és Türrnek kezeskedniök kellett satöbbi. – Aztán a pártoskodók főnökeit valami Schreter nevű ezredest, kit azért nem neveztem eddig, mert ez egy haszontalan részes ember, ki szinte azt hitte, hogy Vetter után ő lesz parancsnok, s ostobaságában szinte Figyelmessel, mint Kosut nagy protegálljával⁸¹² tartott, továbbá: Figyelmet, Pongrácz őrnagyot,⁸¹³ Pálóczi nevű őrnagyot, Várady őrnagyot, ki mint mondják Pestről, mint nevelő intézet tulajdonosa valami aljas tett elkövetése miatt szökött meg, aztán Horvát nevű hadbíró, Varga főorvost, Mihailovics nevű főhadnagyot, Figyelmességedjét, s még egy néhány haszontalan frátert Turinba rendelt a haditörvényszék elébe; aztán a szám feletti tiszteket – ide Acquila rendelte. – Továbbá a Légio parancsnokságát egy Ihász nevű ezredesnek adta át, *kit Kosut rendelt ide*, s ki Turinból szinte Türrrel együtt jött. – Ihász nem fogja ugyan soha helyét úgy betölteni a Légiónál, mint azt a nagyrészben megromlott tiszti kar s a közharcosok izága része szükségelné,⁸¹⁴ mert Ihász nagyon anyámasszonyos vén ember, de Kosutnak megint egy elfogult pártolója, s azért ennek kegyencze levén: idetétetett. – Azonban mint hallom a tisztek már is egy kérelmet adtak be neki, hogy terjessze⁸¹⁵ fel azt az igazgatásának, – s e folyamodványban az áll, hogy ők Figyelmest kívánják Ihász helyett parancsnokul. – Ezt Ihász együgyűségében az igazgatásához fel is küldte, s már ezzel kimutatta roppant gyengeségét; de⁸¹⁶ Türr azt válaszolta, hogy Ihász ezen erélytelen gyöngye viseletéért a mellynél⁸¹⁷ fogva⁸¹⁸ a tisztek újabb megfontolatlan kívánságát s pártoskodását – (a folyamodvány felküldése által) mintegy⁸¹⁹ támogatni látszott.⁸²⁰ nyolcz napi szobában – maradással büntetettik. – Azon kívül a Légiónál a katonák kiképezésével sem haladhattak még⁸²¹ ez ideig, egy részt a pártoskodás miatt, más részt, mert a tanításhoz igen kevesen is értenek. Egyébiránt Klapkával egy hét előtt beszéltünk Alessandriában; kit Kosut a Légiónál történt zavarok miatti ijedelmében szinte Turinba citált tanácskozás végett, – s a midőn Milánóból Alessandrián keresztül Turinba utazott: Mogyoródy alezredest, mint az itteni tiszti depot parancsnokát Alessandriába rendelé; Mogyoródy engem is fölkért, hogy a neve-

⁸⁰⁹ e[.]élyes [Átírás.]

⁸¹⁰ s <. > a [Az „a” az áthúzott betű fölé írva.]

⁸¹¹ laktanyá[...]/ [Átírás.]

⁸¹² proteg[...]/ával [Átírás.]

⁸¹³ Pongrácz őrnagyot [Beszúrás.]

⁸¹⁴ része <...> szükségelné [A „szükségelné” az áthúzott szó fölé írva.]

⁸¹⁵ hogy <...> terjessze

⁸¹⁶ roppant gyengeségét <...>; de [A „roppant gyengeségét” az áthúzott szó fölé írva.]

⁸¹⁷ a mellynél [Az „n” beszúrva.]

⁸¹⁸ fogva [Beszúrás.]

⁸¹⁹ által <...> mintegy

⁸²⁰ támogatni <...> látszott [A „látszott” az áthúzott szó fölé írva.]

⁸²¹ még [Beszúrás.]

zett állomásra – Klapkát fogadni, – vele elmenjek;⁸²² s ez alkalommal mondá Klapka, hogy a Légiót Nocerából⁸²³ Toscanába fogják⁸²⁴ felhozni, s ott majd reménylik rövid [időn]⁸²⁵ meg fog annyira szaporodni[i],⁸²⁶ hogy két kis Brigádát formálhassanak,⁸²⁷ melyből aztán a⁸²⁸ nagyobb hadsereget alakítandják; s egy vagy legfeljebb két hónap alatt kilátásunk lehet a háborura és Kosuth, Klapka és Türr mint tudom Caprérában is voltak Garibaldinál, s tanácskozásuknak azt hiszem csak jó eredménye leend. Gróf Teleki László halála itt is rendkívüli sensatiót csinált, s az acquibeli tiszti-kar, mely most már mintegy hetven⁸²⁹ főből⁸³⁰ áll mind gyászt hord. – A mi számunk itt napról napra szaporodik, s beosztatásunk a magyar sereg szaporodásával fog történni, – melyhez szinte napról napra többen jönnek; így legközelebb a Klapka állítása szerint Konstantinápolyból ismét százötven magyar és erdélyi fi jött, ugy hasonlóképen néhány nap előtt érkezett Genuába 100 katona,⁸³¹ kik néhány hét alatt egyesével és párosával az osztrákoktól szöktek; – ez utóbbi menekülteket⁸³² mint hal- lom már Toscanába fogják szállítani, s ott várandják be a Légiót, mely legközelebbi tudósítások szerint folyó hó 25én⁸³³ hagyandja le Nocerát; – újabb menekültek szállítására néhány nap előtt küldetett el Turinból⁸³⁴ gf. Karacsai Konstantinápolyba egy csomó pénz- zel. Bár csak a teremtmő elősegitené már ügyünket! – A tisztek itt még mindnyájan polgárilag vagyunk öltözködve, mert az olasz kormánytól olly csekély fizetésben részesítettünk, hogy a legsanyarubban telik napontai eledelünkre. – A hadtudomány különbféle nemeiből naponta van iskolánk, ugy szinte a vivásban is, melyet különbféle tisztek adnak elő. – Mogyoródy alezredes, ki igen erélyes s derék katona ember, s irányomban eleitől fogva nagy megkülön- böztetéssel viseltetik, – felkért, hogy kérjelek meg téged barátom, miszerint néhány lapra u: m: Magyar ország, Pesti napló, a Vasárnapi és politikai lapokra, s az Üstökösre a magyar tiszti depot részére prenumerálj, és vagy „Mogyoródy alezredes” név alatt, vagy pedig „A magyar olvasó egyletnek” vagy „Colombo” név alatt ide Acquiba küldessd „per Milano”⁸³⁵ – „poste restante”, hogy legyen legalább olvasmányunk, s a zsibbadás el ne érjen; – te pedig irj kérlek szinte az ottani dolgok állásáról, mert itt minden csekély otthoni dolog nagyon érde- kel mindnyájunkat; valamint Nápolyba vett leveled többeknek igen nagy örömet szerzett. – Pénzünk nincs, hogy az előfizetésre küldhetnénk; hanem mondd, hogy vagy akkor fizetjük meg, ha bemegyünk, vagy pedig utólagosan, ha néhány krajczárt valamennyiüinktől össze- szedhettünk; de el ne feledkezz a lapok küldéséről, mert mindnyájan nagyon megkértek engem az⁸³⁶ eziránti rendelkezésről. – Nagyon nehezen esik itt mindnyájunknak, hogy ma- gyarországból az emigráció részére egy krajczárt sem gyűjtenek; míg Velence minden

⁸²² elmenjek [Az „el-” beszúrva.]

⁸²³ Légiót <...> Nocerából

⁸²⁴ Toscanába <...> fogják

⁸²⁵ [Szakadt levélpapír.]

⁸²⁶ [Szakadt levélpapír.]

⁸²⁷ formálhassa[...]/ [Átírás.]

⁸²⁸ a [Beszúrás.]

⁸²⁹ hetven<...>

⁸³⁰ hetven <...> főből

⁸³¹ 100 katona [Beszúrás.]

⁸³² utóbbi <...> menekülteket

⁸³³ szerint <... ..> folyó hó 25én [A „folyó hó 25én” az áthúzott rész fölé írva.]

⁸³⁴ Turinból [Beszúrás.]

⁸³⁵ „per <...> Milano” [A „Milano” az áthúzott rész fölé írva.]

⁸³⁶ az [Beszúrás.]

hónapban szép összegeket küld ide menekült honfitársainak; pedig az olasz kormány már nagyon megerőltetve látszik adni nekünk ezt a csekély fizetést⁸³⁷ is; vagy a magyar igazgatóság gazdálkodik rosszul az olasz kormánytól kapott pénzzel; – de annyi igaz, hogy mi itt Acquiiban igen nyomorgunk, s a Légio is igen nagyon rongyos. – Ma reggel vettük: Cavour halálának híré⁸³⁸, ő a magyarok ittlételét nagyon pártolta ugyan; de azt hiszem még is nagyon a mérsékelt⁸³⁹ párt embere volt. Ugyan csak ma hallottam hitelesebben, hogy Figyelmessy s a pártjához tartozottak a turini hadi törvényszék által, mely a gróf Bethlen Gergely⁸⁴⁰ elnökle mellett az olasz rendes hadseregben szolgáló magyar születésű tisztekből alakított: mindannyian rangjuk elvesztésére s néhány hónapi fogságra vannak az⁸⁴¹ Alessandriai várba, – ítélve: Vetter Turinból Genuába megy lakni, s ott várja be a politikai dolgok fejlődését s csak majd aztán fog alkalmasint hozzánk csatlakozni. – Kosuth mint hallom már megint el ment Turinból Londonba; – Klapka is pár napra Londonba ment; de ide⁸⁴² visszajön, s mint gyanitom: a két magyar brigáda parancsnokságát ő veendi át. Igen köszöntetnek gf. Teleki Sándor ezredes, ki Nápolyból szinte Milánóba ment lakni, s ott lesz míg a dolog megkezdődik, valamint üdvözlönek még Kajdacsí őrnagy, gf. Teleki Oscar kapitány, Fircsa nevű főhadnagy s többen. – Dunyov ezredes, kinek a lábát a szicíliai hadjáratban ellőtték háromszor⁸⁴³ látogattam meg Nápolyban; – egyszer Vetterrel, aztán Teleki ezredessel, s harmadszor magam; igen derék nyájas ember; a lába miatt nagyon sokat szenvedett, sőt az operáció alkalmával halálán is volt; lába most már egészen begyógyult de még most is sokat szenved, s mankóval is alig tud járni, – sőt megbénított lábát egy idő óta száradni érzi, s azt mondja, hogy ha egy kissé jobb egészségben lesz: Párizsba menend, hogy magát jól kigyógyíttassa. – Valami Mircse nevű emberrel is találkoztam Nápolyban, – ki a Havi társaságát Bukaresztben leginkább megbuktatta, – mivel mint volt intendáns onnan egy csomó pénzzel megszökött; – a múlt évi hadjáratban azonban inkább szemtelenkedése folytáni szerencséje, mint érdemei következtében a rendes olasz tüzérségnél⁸⁴⁴ őrnaggyá lett; de ostoba létére őrnagyi kötelességének meg nem felelhetvén: most betegnek jelentette magát, s várja nyugdíjaztatását. – Mindnyájotokat ezerszer csókolva maradok holtig hű barátod.⁸⁴⁵

Colombo
sk

Leveledet így czimezd: All Signo[re]⁸⁴⁶ A. Colombo in Acqui, poste re[s]tante.⁸⁴⁷

⁸³⁷ fizetést [Az ékezet áthúzva.]

⁸³⁸ híré [Beszúrás.]

⁸³⁹ mé[rs]ékelt [Átírás.]

⁸⁴⁰ György [Átírás.]

⁸⁴¹ az [Beszúrás.]

⁸⁴² ide [Beszúrás.]

⁸⁴³ ellőtték <...> háromszor

⁸⁴⁴ a rendes olasz tüzérségnél [Beszúrás.]

⁸⁴⁵ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

⁸⁴⁶ [Szakadt levélpapír.]

⁸⁴⁷ [Szakadt levélpapír.]

313. EGRESSY ÁRPÁD – SZÜLEINEK

Arad, 1861. június 29.

Szeretett Kedves⁸⁴⁸ szülőim!

Temesvárra szerencsésen megérkeztem; az igazgató s többen u. m. Dézsi Berzsényi igen szívesen fogadtak; a társulat nagyobb része mindenféle szemét népből áll, valamirevalók: Dézsi, Filipovics, Vincze a korhely, Tóth, Krasznai sat. itt van Szathmári Károly is ki, – mert Tőkés Emilia, szinte e társulat tagjától visszautasított – agyon akarta magát lőni *folytással*, egy kis sebet ejtett ugyan magán, de korántsem halálosat. Temesvárról 26-dikán Aradra jöttünk itt ugyan csak szállásolják a sok katonát az adót fizetni nem akaró nagy számú lakosokhoz; és igen gyakran megtörténik, hogy egy kettő eltűnik közülök nem tudni hová fegyverestől mindenestől a mai nap eredményét⁸⁴⁹ Bécsből itt is feszülten várják.⁸⁵⁰ Itt igen szeretik kedvelik a magyar szintársulatot, én kétszer játsztam már u. m. Szapáriból gr. Beleznait és Mátyás király lesz-ből Modrárt, most pedig II dik Rákócziból mit jul. 8-dikán fogunk még csak először előadni⁸⁵¹ Lehmann szerepét osztották nekem,⁸⁵² ha nem terhel-ném szeretett kedves apámat, némi utasítást kérnék⁸⁵³ a szerephez, mert Berzsényi, a rende-ző, ki máskülönben igen szíves hozzám járatlan az efféle dolgokban; a színházi lapot olvasni seregestől jönnek hozzám,⁸⁵⁴ és sohajtoznak hogy vajha előfizettek volna! – én ugyan biztatom őket, hogy meg fog jelenni új kiadásban mihelyt elegendő előfizető lesz. Kérem továbbá kedves apám küldje el nekem Gyergyai Ferencznek a magyar nyelv sajátosságairól írt könyvét, le sem irhatom mennyire szükséges itt egy ily könyv; a tagok nagyrésze itt egyrészt mert olvasmányok hiányában lévén, más részt mert inkább szeretnek korcsmákban naphosszant dőzsölni: szellemileg igen szegények, s minthogy ilyenek nem juthatnak olly körökbe, hol némi szellemi műveltséget szerezhetnének magoknak, és még is vannak köztök olyanok, kik azt hiszik magokról, hogy ők már minden kritikán fölül állanak, ilyen a többek közt valami Tóth nevezetű ki Brankovics és Jago⁸⁵⁵ féle szerepeket játszik. A mint észre vettem a társulat minden tagja figyelemmel kíséri magamviselését, szorosan kell tehát ragaszkodnom az illem szabályaihoz. Ebédre Filipovics igazgató társhoz járok; a szállást méreg drágán kell fizetnem például⁸⁵⁶ egy üres szobáért havonként 7 forintot a butorokért pedig 9-et, az igaz hogy ketten fizetjük laktársammal, de még akkor is sok egy ily nyomorult sötét szobáért, és minthogy az ágyneműért legtöbbet kell fizetnem: kérem kedves anyám ha lehetséges volna küldjön nekem egy két párna tokot lepedővel. Havi fizetésem itt 40 forint, és egy jutalomjá-ték, ez ellen bár nem volna kifogásom csak rendesen fizetnék! A szinpadi costumok rettenetes rongyosak úgy annyira, hogy mind a mellett hogy a szabó mindig varja, ha dolgom van,

⁸⁴⁸ Kedes [Emendálva.]

⁸⁴⁹ eredményét [Emendálva.]

⁸⁵⁰ a mai nap eredményét Bécsből itt is feszülten várják [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁸⁵¹ mit jul. 8-dikán fogunk még csak először előadni [A lap aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁸⁵² osztották nekem [Beszúrás.]

⁸⁵³ kérnék [Beszúrás.]

⁸⁵⁴ jönnek *jőnek* hozzám [A szóismétlés emendálva.]

⁸⁵⁵ Ja./Jo [Átírás.]

⁸⁵⁶ például [Emendálva.]

magamnak is fel kell varnom⁸⁵⁷ egy két krajczár áru czérnát⁸⁵⁸ hogy rongyosan ne lépjek a színpadra. Hitelezőimnek már megírtam, mikor és hogy fogom őket kielégíteni. Gábosnak 2 forintot már fizettem, ha még valami jár neki a nadrágért⁸⁵⁹ – melyre nagy szükségem⁸⁶⁰ volna ebben a meleg időben – majd megküldöm.

Etelkét nagymamát s mindnyájokat számtalanszor csókolva maradtam holtomiglan szerető hű engedelmes fiok

E Árpád
sk

Arad jun. 29. 861.

U. i. Pestre vissza én, nem két hó, de két év mulva megyek talán, azért helyemet ne tart-
sák két hónapig sem üresen a színháznál.⁸⁶¹

kezeiket csókolom
E.Á.⁸⁶²

[boríték:]
Tekintetes
Egressy Gáborné urhölgynek
illő tisztelettel
Pesten

314. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Hódmezővásárhely, 1861. június vége]

[Elveszett.]

315. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Hódmezővásárhely, 1861. június 30.

Hódmező-Vásárhely, június 30. 1861.

Édes Zsuzsikám! Engem a bűnöm hozott most e nagy paraszt városba. Ez a 45 ezer ember mind a tanyán van. Nem hiszem hogy 100 forintot vihessek haza. Az első jövedelmem (vásárnap) 40 forint volt, a második 9. Csütörtökön tehát föl sem léptem, hanem néhány rongyos színésszel ki mentem fürödni a tiszába, s megvendégeltem őket és magamat paprikás hallal és savanyu vizes borral, s a helyett hogy kilencz forintot kerestem volna az nap, elkötöttem 18at.

⁸⁵⁷ varno<.>m

⁸⁵⁸ czernát [Emendálva.]

⁸⁵⁹ nadrág<ok>ért

⁸⁶⁰ szükségem [Emendálva.]

⁸⁶¹ színháznál [Emendálva.]

⁸⁶² A [Emendálva.]

Képzelheted e borzasztó unalmat, egy jó ismerős vagy barát nélkül, Keddtől Szombatig, munkátlanul! Semmi mulató hely, semmi zöld a hol az⁸⁶³ ember egy pár órát eltölthetne. Ez alatt tehát irtam Ákosnak egy hosszú levelet, a mit azonban majd csak otthon tehetek postára. Pénteken estve néhány jóra való ember számomra egy kis vacsorát rendezett. Ennyiből áll egész megtiszteltetésem. Mivel azonban itteni megjelenésem miatt egy műkedvelői előadás maradt el, melly ezen időre volt tervezve, a honvéd egyeslet javára, tehát kötelességemnek tartottam közreműködésemet ezen előadásban följánlani. Oda-engedtem volna nekik a mult csütörtöki napot e végre, hanem ezt nem fogadhatták el különféle akadályok miatt; s így kénytelen vagyok ezen előadást megvárni, kötve levén ígéretem által; ez pedig Kedden, július 2-dikán lesz. E szerint édes holnap estére ne várjatok, hanem Szerdán estére.

Meg vagyok pedig győződve hogy más⁸⁶⁴ időben, ősszel vagy télen, szóval nem a mezei munka idején engem itt nagyszerűen fogadtak volna; mert kormánybiztosi működésem ezen népnél igen jó emlékezetben van. Különösen emlegetik a népfölkelést, midőn 22 ezer embert vezettem; s a bessenyös jelenetet, szónoklatomat a kocsai tetejéről, satöbbi.

Ma Vasárnap játszom a negyediket s utolsót, mert Kedden csak szavalok. Valóságos szerencsétlenség reám nézve, hogy éppen most kell távol lennem, mikor otthon az ország gyűlés a Színházzal foglalkozik, s mikor az által kiküldött bizottmány talán már meg is kezdte működését, és talán az én észrevételeimet⁸⁶⁵ is igénybe vennék. Nem kerestetett Kazinczy Gábor, vagy Vajai Károly? Attól tartok, hogy megint Rádayt küldik a nyakunkra igazgatónak, vagy éppen holmi Dobsát. Mert ez utóbbi ugyancsak dolgozik, sűrög forog, czikkezik, memorandumozik.

Isten veled édes! csókollak

E Gábor
sk

Mit csinál az a semmirekellő?

[címzés:]

T. cz.

Egressy Gáborné asszonynak,
Kerepesi ut 15 d. szám.
franco recom

Pesten

316. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1861. július 9.

[Elveszett.]

⁸⁶³ az<on>

⁸⁶⁴ hogy <itt> más

⁸⁶⁵ észrevételeimet [Átírás.]

Acqui, Augusztus 2. 1861.

Édes barátom! A mult⁸⁶⁶ hó 9-ikéről vett tudósítás szerint a pénzes levelet mostanáig vártam, s egyuttal annak vételéről is ohajtottalak a soraimban tudósítani; de ennek küldését már későbbre nem halaszthatom; ugyancsak ma reclamáltam a Münchenbe küldött levélért⁸⁶⁷ is, s reményilem, hogy annak vételéről téged néhány nap mulva tudósíthatlak. Jó lesz, ha más alkalommal az illetőt Münchenben pár sor írással fölkéred, hogy leveleimet a megnevezett czimmezettel azonnal küldje, – mert ő mint itt többektől hallám mindig arra vár, hogy innen az illető őt a várt levél elküldésére ujabban felszólítsa; én ezt mint mondám, ma meg is tevém. – Azonban mint hallom; ezüstöt otthon⁸⁶⁸ a vasuton fölvesznek s directe minden akadály nélkül szállítják. – A magyar hirlapokban sok mindenféle bolondítgató híreket közölnek az itteni emigratio fölkelést vagy betörést tervező működéseiről. Hidd el, hogy azokból vagy éppen semmi, vagy csak igen-igen nagyon kevés igaz; noha Csernatony, minden közléseihez oda szokta tenni, hogy ő igazat szokott beszélni; beszélni talán, – de írni nem mindig – és ha bármi jelentékenyebb, vagy ügyünkre nézve különösen hasznosb tény vagy eset adná elé magát ide künn: meglehetsz győződve, hogy én arról haladéktalanul több részbeli tudósításokat közölnék. – Nocerában a Légiónál, melly most még mindig legfeljebb 1400 főből áll, – a rendtelenség s fejetlenkedés folyvást tart, – részint a tisztek szakértetlensége⁸⁶⁹ miatt, részint pedig azért, mert Kosut a katonai ügyek vezetéséhez, – mellynek ő magát, mint kormányzó szintén fejevé tenni akarja, – nem ért, s ha értene is, azt úgy mint az igazság s mint a katonai fegyelem megkivánná önzésében⁸⁷⁰ érteni⁸⁷¹ sem akarja. – Illy szeszélyes érdekek munkálkodásai⁸⁷² mellett pedig az egyenetlenség már nem csak a Légiót dulja, de az itteni tisztí depotnál s az olasz honban szerte levő menekültek közt is mindenfelé elharapózott; s mivel még eddig a Comité tagjai közül eréllyel s igazságszeretettel senki magát közbe nem veté: már eddig is többen ide hagyák, mind a tisztí depot, mind a Légiót, sőt naponta gyérül ez okból mindkét testület létszáma; és ha elkeseredettségünkben a nagyobb rész még szerte nem mentünk, ennek oka igazán csak legtisztább s tántoríthatlan hazaszeretetünkben rejlik.⁸⁷³ – Genuában is több magyar tiszt és közvitéz van, kik desperatiojukban arra várnak, hogy Amerikába áthajózhatnak alkalmuk legyen; – természetesen, hogy vannak ám köztük olyanok is, kik magukat úgy viselték, miszerint közénk becsülettel többé nem soroztathatnak; – de kérdem, valjon egyes gyöngébbek erkölcsi ijjedését nem a nagy méltóságú magyar Comité egykedvűsége léhasága okozta-e? én nem állítani, hogy igen, s a hal a fejtől bűdösödik. – Ha Kosut nem személyes érdekből válogatná embereit, s nem csak azokat pártolná, kik vak elfogultsággal csupán az ő személyit istenítik, s nyomoru önállástalanságuk érzetében a szabadság eszméjét Kosut nevéből

⁸⁶⁶ A <folyó> mult [A „mult” az áthúzott szó fölé írva.]⁸⁶⁷ levélért [Az „r” beszúrva.]⁸⁶⁸ otthon [Beszúrás.]⁸⁶⁹ szakértetl<...>sége [Emendálva.]⁸⁷⁰ megkivánná <...> önzésében⁸⁷¹ [...] [Átírás.]⁸⁷² érdekek <...> munkálkodásai⁸⁷³ hazaszeretetünkben <...> rejlik

elválaszthatatlannak képzelik, – s ha mondom, minden önérdeket félretéve a parancsnoki állomásokat a nemzeti közérzületet olly⁸⁷⁴ galádul képviselő⁸⁷⁵ egyének helyébe – a most legmértánytalanabbul mellőzött valódi ügyszerető honfiakat alkalmazná: akkor ama gyönyörű délczag fiakból európai hírű csapatot teremthetne; míg most a fanatikusok s a bujtogatók a pártszellemet terjesztve ama magasztos érzelmektől áthatott lelkes hazafiakat minden elkövethető módon egyesek kortesei s zsoldosaivá akarják törpíteni. Ezért nincs aztán maradása közöttük az önzéstelen s⁸⁷⁶ valódi elv-emberének, mert azokat vagy elkergetik, vagy pedig erkölcsi kényszerűségből magok eljönnek.⁸⁷⁷ Így⁸⁷⁸ jöttek el a Légiótól Vetter, gf. Teleki ezredes, Kovács, Farkas és gf. Pálffy őrnagyok; maga Mogyoródy alezredes is, és több számtalan tiszt, egy év óta mintegy nyolczvanan, kik részint ide menekültek a tisztai telephez, részint pedig más olasz városokba⁸⁷⁹ vonultak; de a kikkel a valódi hazafiúi szeretet s az igazi szakértelem is lelépett⁸⁸⁰ a tevékenység teréről; pedig e mellőzött férfiakat milly kegyelettel tartaná⁸⁸¹ s milly szerencséjének tulajdonitaná⁸⁸² a világ bármely hadserege is, ha magáénak nevezhetné. – A méltánytalankodás pedig még most is napról napra gyériti a magyar Légió erejét, s a Comité főnökének hiában panaszojják az illető sérelmeiket, mert az nyomoru zsoldosainak minden körülmények közt leghőbb pártolója, s azoknak több hitelt ad, – sőt a panaszosokat vagy magához sem ereszt, vagy ha nála nagy nehezen s hosszas várakozás után audientiát nyerhetnek is, azokkal a legfogósebben s a legmértánytalanabbul bánik; – s legfeljebb is csak olly égrekiáltó igazságtalanságokért bünteti saját feleit, melly ellen végre legelfogultabb⁸⁸³ bálványozói is valamint az egész világ felzudulna, mint a Figyelmeféle botrány alkalmával, mellyért ez miután a magyar hirnevet s majdnem az egész ügyet koczkáztatá, akasztófa helyett csupán hat heti fogsággal büntettetett,⁸⁸⁴ rangja megtartása mellett; czinkos társai pedig, kik talán sokkal több gázságokat követtek el, mint maga Figyelmesi, szárazon vitték el bőrüket, s részint ide a depóhoz tévék⁸⁸⁵ részint magukhoz vették Turinba vagy Milanoba sat. Illy méltánytalanul bánt Kosut legközelebb a légiótól pár hét előtt elűzött Pálffy huszár őrnaggal, ki ellen azért ármánykodtak, mert ez minden pártoskodás minden ármánynak elejét akarván venni: a rég hiányzott rend helyreállításában⁸⁸⁶ fáradozott, s minden aljas bujtogatót a legszigorubban büntetett; sok lud azonban disznót győz, s maga a Légió helybeli parancsnoka Ihász ezredes is vén asszony levén, ezt a bujtogató tisztikar rávéve hogy gf Pálffy őrnagyot⁸⁸⁷ a reá költött rágalmak következtében⁸⁸⁸ a Légiótól elutasítsa. – Pálffy azonban az elutasítást be nem várta, hanem Nocérából egyenesen

⁸⁷⁴ olly [Beszúrás.]

⁸⁷⁵ galádul <... ..> képviselő [A „képviseelő” az első áthúzott szó fölé írva.]

⁸⁷⁶ önzéstelen <...> s

⁸⁷⁷ magok <...> eljönnek [Az „eljönnek” az áthúzott szó fölé írva.]

⁸⁷⁸ eljönnek <... ..>. Így

⁸⁷⁹ városokba<n>

⁸⁸⁰ lelép[...]/[Átírás.]

⁸⁸¹ tartaná [Beszúrás.]

⁸⁸² szerencséjének <...> tulajdonitaná [A „tulajdonitaná” az áthúzott szó fölé írva.]

⁸⁸³ végre <a> legelfogultabb

⁸⁸⁴ fogsággal<,> büntettetett

⁸⁸⁵ tévék [Beszúrás.]

⁸⁸⁶ rend <...> helyreállításában

⁸⁸⁷ őrnagy[...]/[Átírás.]

⁸⁸⁸ rágalmak <...> következtében [A „következtében” az áthúzott szó fölé írva.]

Biellába⁸⁸⁹ ment, Kosutnak sérelmeit előadandó. Kosut a többek közt ezt mondá Pálfynak: „azt hiszi ön, hogy ha nekem visitet csinál, baján segítve lesz; nem kényszerítette senki, hogy a Légióhoz menjen, s most magának tulajdonítsa a kellemetlenségeket.” – Pálffy a többi elkeseredettekkel Turinban él, s várja a jobb idők eljövételével az igazságszolgáltatás nagy napját. – Egy Somogyi nevű nem rég jött huszár főhadnagy, szintén a Légióhoz ment, s megérkezése mindjárt valamennyi irigykedését⁸⁹⁰ felkelté, miután Somogyi derék ügyes és vállalkozó szakértő embernek látszott; különösen⁸⁹¹ valami Dunka nevű (oláh születésű) százados a huszárságnál, – ki⁸⁹² az illy tehetséges jövevényeknek legnagyobb ellenségek szokott lenni féltékenységből – az említett⁸⁹³ főhadnagyot egy társaságban, – mindjárt bemutattatása alkalmával igen illetlenül és sértő modorban fogadta.⁸⁹⁴ – Somogyi erre másnap Dunka századost kihívja: Dunka azt üzeni neki, hogy olly rongyos haszontalan emberrel nem vív meg; ezután Somogyi a tisztikarnak kijelenté, hogy „hiszen ollyan tiszt a ki egy másik kihívását el nem fogadja, becsületes⁸⁹⁵ lovagias emberekkel nem szolgálhat”; – Dunka azonban még ezen nyilatkozat után is négy-öt nap huzta-vonta a dolgot, s végre midőn látta, hogy a tisztek⁸⁹⁶ egy része már szinte megvívni unszolta, csak azután üzenté Somogyinak, hogy most már ha tetszik szolgálatjára áll; – Somogyi azonban azt üzené vissza⁸⁹⁷ hogy ha eddig nem tartotta őt érdemesnek a⁸⁹⁸ megvívásra,⁸⁹⁹ most már ő nem tartja érdemesnek egy olly emberrel párbajoskodni, a ki vagy⁹⁰⁰ megvetésből vagy⁹⁰¹ gyávaságból a kihívást csak egy hét múlva fogadja el. Erre Dunka Somogyit az utcán fényes nappal Nocerában előtalálva pisztollyal megrohanja s rálő, – a golyó azonban Somogyi feje fölött repült el. – Másnap ez eset után Somogyi elhagyta Nocerát s Turinba jött Kosutnak panaszát előadandó. Kosut a főhadnagyot csak négy óra hosszát várata az előszobába végre bebocsáttatván, Kosut a többek közt ezt mondá neki: „nos hát maga nyolcz évig szolgált Ausztriában a huszároknál? – bizony⁹⁰² ez nálunk nagyon rossz recommendatio!” mire Somogyi ezt felelé: „igen ha azt osztrák lelkemet is úgy meg birta volna törni, mint testemet, de mint látja kormányzó ur az osztrák iga alatt⁹⁰³ hazafiui lelkületem csak erősödött, különben olly nagy áldozattal sem viselhetném!” – Később Dunka is Turinba jött, s a vizsgálat eredménye az lett – hogy⁹⁰⁴ Dunka századosi rangja megtartásával 800 frank utiköltséggel elbocsáttatott, de aki még sem ment végképen⁹⁰⁵ el, hanem a 800 frankot fölvéve Nápolyba utazott, s ott fogad látogatásokat a légióbéli főbb czinkosoktól, (milyen valami Zsulavszky nevű hadnagy, – Kosutnak

⁸⁸⁹ Biellába [Emendálva.]

⁸⁹⁰ irigykedését [Emendálva.]

⁸⁹¹ különösen [Beszúrás.]

⁸⁹² ki [Beszúrás.]

⁸⁹³ az <illető> említett [Az „említett” az áthúzott szó fölé írva.]

⁸⁹⁴ fogadja [Átírás.]

⁸⁹⁵ fogadja, <nem> becsületes

⁸⁹⁶ a <...> tisztek

⁸⁹⁷ vissza [Beszúrás.]

⁸⁹⁸ a [Beszúrás.]

⁸⁹⁹ megvív[.]ra [Átírás.]

⁹⁰⁰ a ki <már> vagy

⁹⁰¹ megvetésből <...> vagy

⁹⁰² huszároknál? <a> – bizony

⁹⁰³ iga <... ...> alatt [Az „alatt” az első áthúzott szó fölé írva.]

⁹⁰⁴ lett – <(... ...)> hogy

⁹⁰⁵ végképen [Beszúrás.]

rokona, – ki a legnagyobb gazságokat követi el a legarrogansabb föllépéssel az atyafiság következtében magát a legszemtelenebb merényletekre feljogosítva érezvén)⁹⁰⁶ hogy tovább is bujtogathasson. – Somogyi főhadnagy pedig ki igen derék fiu, s bármely tisztikarnak disze lehet, jelenleg valamenyiünkkel itt vesztegel Acquiban a tiszti telepnél. Kosut mindent sőt talán részletekben még több adatokat tud a Légiónál naponta előforduló rendetlenségekről; de még sem tesz ezek megszüntetésére semmit. – Tűr már még is elvesztvén türelmét három legizgágabb⁹⁰⁷ huszár tisztet egy írásbeli rendeletben a Légiót elhagyni s Turinba jönni parancsolta; – természetesen Zsulavszkyval⁹⁰⁸ a fő-fő vitézzel nem rendelkezhetik, mert Kosut azt akarja, hogy az⁹⁰⁹ a Légiónál maradjon. A rendelet azonban már több mint három hete elküldetett, de a három hős (Sági, Sárpi és Réh századosok⁹¹⁰) még mindekkor sem jöttek el; sőt mint többektől halljuk a huszárságot felbujtogatták, hogy náluk nélkül ne szolgáljanak; – hogy ennek ismét milly iszonyu következése lehet azt még majd ezután tudjuk meg; – egyébiránt ez a gyömcse a Kosut által önzésből pártolt haszontalan egyének⁹¹¹ mindent kockáztató⁹¹² és semmit Szentnek nem ismerő működéseinek. Még egyet a sokból: valami Szabad nevű százados az itteni tiszti-teleptől egy csekély de méltányos követeléssel járult egy legillendőbb stylusban szerkesztett, de sok igazat tartalmazó privát levélben Kosuthoz; – ez nem csak hogy nem válaszolt az említett századosnak, de követelését sem teljesítette azért mert a kormányzó⁹¹³ urhoz küldött levél kis formában⁹¹⁴ s levél-papírra⁹¹⁵ volt írva; – sőt még Mogyoródy alezredesnek egy levélben meg is írja, hogy a formalitás elleni vétségeért Szabad századosot bepirongassa; – megjegyzem pedig, hogy Kosut azt nagyon jól tudhatná, miszerint, ha egy depobeli tiszt magának papirost vesz, azt nyomori fizetése mellett bizonyosan más szükségletei nélkülözésével teszi; továbbá: Szabad százados, Londonban is már nyolcz év alatt igen sok szolgálatot tett Kosutnak, minden anyagi érdeken kívül, – s ő Kosut nagylelkűségét soha igénybe nem vevé, – pedig más méltatlanoknak Kosut mint Szabad mondja – ugyan sokat adózott; aztán Szabad igen derék, művelt ember, az egész szicíliai hadjáratban részt vett, s mióta külföldön van, a magyar ügyekről több röpiratot adott már ki, s végre: az angol kormány nehány⁹¹⁶ főbb embereivel *kis formátumu*⁹¹⁷ papirossal hosszasb ideig levelezett. – Kosut az efféle más illynemű eljárásaival a magyar emigratio értelmesebb s majdnem legnagyobb részét már annyira dühössé tette, hogy ha Kosut a dolgokon hamarjában⁹¹⁸ nem változtat: itt mindenesetre szakadás lesz; – mert most már a naponta halmozódó ügyesbajos dolgok mellőzése vagy méltánytalan eldöntése nem

⁹⁰⁶ (millyen valami Zsulavszky nevű hadnagy, – Kosutnak rokona, – ki a legnagyobb gazságokat követi el a legarrogansabb föllépéssel az atyafiság következtében magát a legszemtelenebb merényletekre feljogosítva érezvén) [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

⁹⁰⁷ *legizgágabb* [A „-leg” beszúrva.]

⁹⁰⁸ természetesen <a> Zsulavszkyval

⁹⁰⁹ hogy <...> az

⁹¹⁰ századosok [Emendálva.]

⁹¹¹ egyén<...>ek [Az „-ek” az áthúzott betűk fölé írva.]

⁹¹² mindent <...> kockáztató [A „kockáztató” az áthúzott szó fölé írva.]

⁹¹³ a <...> kormányzó

⁹¹⁴ formá<...>ban

⁹¹⁵ levél-papírra [Beszúrás.]

⁹¹⁶ nehány [Beszúrás.]

⁹¹⁷ *formátumu* [A „-umu” beszúrva.]

⁹¹⁸ hamarjában [Beszúrás.]

csupán a⁹¹⁹ Légio fennállását⁹²⁰ vagy egyesek lételét veszélyezteti; – de tökéletesen kockára teszi a magyar ügyet, ha nem az egész világ, de mindenesetre olasz ország előtt – melynek⁹²¹ rokonszenvére⁹²² most legnagyobb szükségünk van. – Azért mint jól értesültem e végből Klapka Türr és még néhány magyar a napokban komolyan értekezni fognak Kosuttal Turinban; s ha egyezkedhetnek, azt hiszem *egyébről* is szó lesz. – Az eredményt majd haladék nélkül tudatni fogom. – Pedig milly fölséges bizonyossága volt nem régen⁹²³ a reactionáriusok feletti győzelem a Légio harcziás szellemének! – mely már hírlapokban is közölve volt. A Reactionarius csoportok újabb időkben gyakran felüték ismét fejeiket déli olasz honban melyeket Rómában készítének elő, még pedig mint beszéli osztrák segítségével, ki Velenczén át Rómába fegyvereket s több bérenczet is küldött volna! Néhány nap óta azonban az olasz hajók nagyban czirkálnak az adriai tengeren a csempészt⁹²⁴ meggátlandók; valamint Cialdini⁹²⁵ Rómát déli olasz országtól egy erős katonai cordonnal zárta el; s az óta a Reactionariusok napról napra jobban pusztulnak. Általánosan hiszik itt, hogy délolasz ország két hét alatt minden rossz elemtől meg lesz tisztítva, mely célból a Légiót Nápoly környékén ujjalag igénybe vették, s Toscanába jövetelüket csupán ez hátráltatja. – A Légio valamint az itteni tisztí telep is (melly utóbbi 100 főből áll, s eszélyesebb parancsnoka⁹²⁶ mint Mogyorody e Zsodoma és gomora elemnek alig lehet) naponta szaporodik ugyan majd szökevények, majd menekültekkel; de miután sem ezt sem a Legiót nem szervezik, sőt méltánytalankodnak s⁹²⁷ az igazságszolgáltatásban is mint emlitem igen hanyagok: nem csoda; ha a jövő⁹²⁸ s elemenők száma egymást egyensulyozza.⁹²⁹ – Itt a tisztí-telepben mint mondtam mindenféle elem van; – s ennek oka a⁹³⁰ Comité, mert a⁹³¹ magokat jelentőket minden további vizsgálat vagy kimutatás nélkül ideosztja, s csak nekünk van aztán legtöbb bajunk a korigálással; természetesen, hogy a protectio és pártoskodás itt is nagyban szerepel, s ha a protegáltak⁹³² jellemtelen viselete⁹³³ ellen föllépünk csak minket kárhoztatnak, s ha lehet bakoltatnak is. Nem is mondhatom, milly kimondhatlan keserű sors⁹³⁴ jutott⁹³⁵ itt egy olly embernek, kit a legtisztább ügyszeretet hozott ide, még pedig azon édes reményben, hogy csak is itt találkozand a legnemesebb lelkű s a legügyszeretőbb bajtársakra; s hitte,⁹³⁶ hogy minden nyomort⁹³⁷ s szenvedést⁹³⁸ a szent cél elérhetése fölötti baráti egyetértés mellett örömmel

⁹¹⁹ csupán <...> a

⁹²⁰ fennállását [Emendálva.]

⁹²¹ előtt – <...> melynek [A „mellynek” az áthúzott rész fölé írva.]

⁹²² rok./nszenvére [Átírás.]

⁹²³ nem régen [Beszúrás.]

⁹²⁴ csempészt./ [Átírás.]

⁹²⁵ valamint <.> Cialdini

⁹²⁶ parancsnok./ [Átírás.]

⁹²⁷ s

⁹²⁸ ha <... ..> a jövők

⁹²⁹ egyensu<l>yozza

⁹³⁰ a<z>

⁹³¹ mert <...> a

⁹³² a protegáltak [Beszúrás.]

⁹³³ viselete<...>

⁹³⁴ sors<.>

⁹³⁵ sors <...> jutott [A „jutott” az áthúzott szó fölé írva.]

⁹³⁶ s <...> hitte

⁹³⁷ nyomort<...>

⁹³⁸ szenvedést<...>

elvisel; – a míg most némelly söpredék emberrel nem csak egy cathegoriába érzi magát⁹³⁹ helyezve, de itt ott ezeknek alárendeltje is; – így például: van itt köztünk horvát német tót lengyel s több más nemzetbeli kevésbé magyar jellemű s a magyarnak még csak egy szavát sem beszélő kapitány őrnagy sat: kik közül nagyobb részint Kosuttól vagy Türrtől azért kapták rangjukat, mert vagy egyiknek vagy másnak személyes szolgálatokat tettek, vagy itt-ott nem ügyszeretettől de kenyér keresetből spionkodtak, – katonai értelmiségünk azonban igen kevés majdnem semmi sincs, – ezek aztán urakat s követelő feljebbvalókat akarnak itt a szakértő magyar tisztek fölött játszani, s a legnagyobb szemtelenségig űzik nyomorult játékokat, mert protectorjaikat a reájok bizott különbféle titkok folytán markukban tartják; – s magyarul nem beszélvén, német nyelven katonai leczkéket, rapportokat, s tudja Isten még miféle komédiákat nem akarnak velünk tartani. – A minap egy kávéházban valami Vranicsevecs⁹⁴⁰ nevű horvát őrnagy, – ki igen nagy panszlavot játszik, – egy magyar hadnagyot, ki anya nyelvén valami közömbös tárgyról nyilatkozott, – bepironogat; – a hadnagy e nyilvános lepirongatásra, (mellyre tisztek közt nyilvános helyen egy őrnagynak soha sincs joga,) elhallgat, s haza menvén az őrnagynak egy levélben megírja, hogy ha érteni akarja a mit más beszél,⁹⁴¹ s ha⁹⁴² megrovásokat akar tenni⁹⁴³ magyar nyelven mondott⁹⁴⁴ nyilatkozatokra: tanuljon⁹⁴⁵ magyarul, mert ez magyar tiszti-telep, s ha Ausztriában egy tiszt hat hónap alatt az ezred nyelvét nem beszéli: elbocsátják. – Az őrnagy ezért az említett hadnagyot válasz, vagy lovagias elégtétel követelés helyett, 24 órai házi börtönnel büntetvé. Én e kényurasági és gyáva eljárásra egy tiszt gyülekezeten alkalmával felszólítom az őrnagyot, hogy miért bujt a hadnagy ur ama kihívó levelére a szolgálati eljárás megé, a mennyiben a hadnagy ur nem a katonai⁹⁴⁶ szolgálat ellen vétett, hanem privát uton küldött levelében csupán csak személyét sérthette meg, s miért nem lépett fel testületünk szelleméhez illő lovagias-sággal? – erre az őrnagy azt feleli, hogy ama levél olly „gemein”⁹⁴⁷ sérelmet tartalmaz, miszerint azért megvívni egy olly emberrel nem tartja érdemesnek; – igen de, – jegyzém meg én, – azt⁹⁴⁸ az embert ön mint hadnagyot büntetvé meg, s egy hadnagy a mi testületünkben nem lehet „olly ember!” és abbéli megjegyzése a hadnagy urnak, hogy ön magyar nyelven tanuljon: az már oly „gemein”⁹⁴⁹ megsértés, hogy a⁹⁵⁰ hadnagy urat annyira lealacsonyítja ön előtt, miszerint⁹⁵¹ vele már meg sem vivhat. Engem haszontalan társaim, kik az őrnagy *befolyásos* személye előtt bátorságukat elveszték⁹⁵² cserben hagytak; pedig épen csak ugy szoltam⁹⁵³ az ő érdekükben mint a magamé s mindnyájunkéban, s e felszólalásomról őket

⁹³⁹ cathegoriába <...> érzi magát [Az „érzi magát” az áthúzott szó fölé írva.]

⁹⁴⁰ Vranicse[.]ics [Átírás.]

⁹⁴¹ más <...> beszél

⁹⁴² s <ha ...> ha [Az áthúzott „ha” beszúrás. A törlés utáni „ha” a második áthúzott szó fölé írva.]

⁹⁴³ akar tenni [Beszúrás.]

⁹⁴⁴ [...] [Átírás.]

⁹⁴⁵ nyilatkozatokra: <... ..> tanuljon

⁹⁴⁶ katonai [Beszúrás.]

⁹⁴⁷ [A „gemein” a kéziratban gót betűkkel írva.]

⁹⁴⁸ én, – <...> azt

⁹⁴⁹ gemein [Beszúrás. A szó a kéziratban gót betűkkel írva.]

⁹⁵⁰ hogy <...> a

⁹⁵¹ előtt, <...> miszerint [A „miszerint” az áthúzott szó fölé írva.]

⁹⁵² elveszt<...>ék

⁹⁵³ szol<...>tam

előre értesítettem s ők helyeselték, sőt véleményem⁹⁵⁴ mellett nyilatkozni ígérkeztek. Ennél fogva az őrnagy azon felszólítására, hogy nyilatkozzanak azon urak, kik az illető hadnagy⁹⁵⁵ sértését⁹⁵⁶ „gemein”-nak nem tartják – senki sem szólván: a tisztet eloszlatta, – s más nap azt fogta reám, hogy én nemzetisége iránti ellenszenvből s személyes gyűlöletből léptem fel ellene ama tiszt összejövetelnél, s ezt ő Türrnek megjelenti. Én ezt másoktól hallám meg, s azonnal az említett őrnagyhoz mentem, mondván: „igen jól tudom én, s olly magas⁹⁵⁷ szempontból fel tudom fogni, mint bárki más, milly kötelességek köteleznek itt bennünket egyes idegen⁹⁵⁸ nemzetbeliek irányában, kik velünk a közös ügyért jöttek harcolni, – s ha én az őrnagy urnak személyes ellensége volnék, azt most⁹⁵⁹ nyiltan szemébe is megmondanám, miután én az őrnagy ur protectiója nélkül is meg tudok állani a magam lábán, mert bízom rendíthetlen hazaszeretetem,⁹⁶⁰ csekély tehetségem s kardomban, azért az én felszólalásom az említett ügyben csupán azért vala, hogy testületünkben a lovagias szellemet föntartsuk sat. miután pedig: mint tudom az illető hadnagy is, ki önt megsérté innen elutazott, többé ez ügyben őrnagy ural semmi dolgom.”⁹⁶¹ Az őrnagy e dologról aztán⁹⁶² hallgatott. Itt azonban az ilyen ügyekben majd mindennap van bajom, mert az egyik segédnek, a másik ítélő bírónak a harmadik ügyvédjének sat: szólít fel, úgy hogy már szinte lelkem⁹⁶³ testem beléfáradt, mert látom, hogy illy ezerféle elem közt magyar tiszthez illő lovagias szellemet behozni alig lehet; s hogy a legmélyebb életbölcse ség sem volna itt képes a naponta előforduló gyalázatos veszekedések, s czívádások közt az igazságot lelkiösmeretesen kiszolgáltatni. – Türr tábornoknak az itt létszámunkkal együtt növekedő egyenetlenkedést alkalmasint besugták, s hogy jó lesz, ha eljő már egyszer valaki hozzánk a Comitéből, mert különben ma-holnap mindnyájan feloszlunk. Türr tehát néhány nap előtt itt volt, bennünket a Mogyoródi szállásán összecsdítettek, – s egy rövid beszéde után, mellyben bennünket a birka türelmességre ujabban felszólított eloszlottunk; mi őt aztán egész nap nem láttuk, pedig az nap délután még Turinba utazott. Csernatony sok mindenféle ujságot össze ír a magyar lapokban de annyit mondhatok, hogy a mennyiben az ő tudósításai a mi helyzetünkre vonatkoznak, azokból rendesen a fele sem igaz. – Ő mint afféle irnok – majd segéd, majd futár, majd auditori minőségben Türr tábornok és a Comité közelében van, s ott jól érzi magát, – azért róluk és rólunk mindig a legbrilliansabb dolgokat írja; így elszépítette a Légió rendezett állapotát is, – pedig az egy hajszálnyit sem volt és nem áll máskép, mint a hogy megírtam; – a legközelebbi cikkében Csernatony szinte holmi lakomát emleget Acquiban Türr itt léte érdekességéről egy betűt sem írhatok többet pedig én csak itt voltam; Türr Mogyoródyval s egy pár olasszal ebédelt, ebéd után Mogyoródyval sétálni ment, s aztán elutazott, de lakomának, s felköszöntéseknek, mint Csernatony írja se hire, se hamva nem volt; – nem is tudnám miből? hiszen örülünk ha napontai egyszeri sovány menázsink⁹⁶⁴ mellett lézenghetünk! – Én hirlapokban a Csernatony beszédét meg nem

⁹⁵⁴ sőt <...> véleményem

⁹⁵⁵ kik <...> az illető hadnagy [Az „illető hadnagy” beszúrva.]

⁹⁵⁶ sértését [A harmadik „é” beszúrva.]

⁹⁵⁷ olly <...> magas

⁹⁵⁸ egyes <...> idegen

⁹⁵⁹ most [Beszúrás.]

⁹⁶⁰ hazaszerete[...]/[Átírás.]

⁹⁶¹ [A záró idézőjel emendálva.]

⁹⁶² dologról <...> aztán [Az „aztán” az áthúzott szó fölé írva.]

⁹⁶³ szinte <...> lelkem

⁹⁶⁴ mená[...]/ink [Átírás.]

czáfolhatom,⁹⁶⁵ mert akkor engem ez a sok kolonpos egoista felkötne, – vagy ha azt nem tehetné is: reám kígyót békát kiáltana, – és más részt igen kellemetlen kötelességemnek is tartanám rossz hatású igazságokkal czáfolni meg némely nem épen ártalmas föllentéseket; – ha pedig jó híreket hozhatok akkor bizonyos lehetsz benne barátom, hogy azt a legsietőbben közölni fogom. – Ha a most összejött Comité tagok Turinban állapotunk⁹⁶⁶ javítására semmit sem tesznek, s helyzetünk September elejéig nem változik, úgy elhatároztam magamban, hogy mintsem e Zsodoma és gomora faj közt véretem rontsam az időt pazaroljam az ő haszontalan ügyes-bajos dolgok ki egyenlítőzésével, akkor inkább valamely közellevő városban húzódok meg néhány jobb s nemesebb érzelmű társaimmal, s ott keresek magamnak addig valami foglalatosságot, míg Mars a sikra szólít, mert ez az élet itt valóban minden jóra törekvő embernek csak lelki testi romlására lehet. Nekem a múlt héten egy haszontalan lengyel fiúval, – (volt osztrák tiszt.) párbajom is volt, mert ez magát elég szemtelenül, – mint magyar depóbeli tiszt, grófnak adta ki az⁹⁶⁷ olaszok közt;⁹⁶⁸ én ezt megtudván a bitorolt gróf czimert becsületesen az oldalára nyomtam; – nekem hál’ Istennek semmi sérelmem⁹⁶⁹ nem volt. Most azonban a mennyire lehet visszahúzódok mindenkitől, mert látom, hogy illy embereknek baráti tanács, feddés, vagy lovagias föllépés falrahányt borsó. Nem busulok semmit azon, hogy a magam mindennapi kenyerét bárhová is menjek innen jobban meg ne szerezhessem, mint a millyennel jelenleg tartanak; de addig is, hogy időmet, mely legdrágább kincsem, – hiában itt ne veszttegessen; – kérlek légy szives ama félretett katonai könyveket megküldeni, és ehez ha hozzá venni sziveskednél a legujabb kiadású „Abrichtungs-Reglement”, – für die Cavallerie – az új⁹⁷⁰ „Dienst-Reglement” és a Menzdorf tábornokféle „Feld und Vorposten Dienst” – für die Cavallerie – czimű könyvecskét; s ezeket minél előbb a⁹⁷¹ vasuton – valaki által – olasz nevem alatt ide Acquiba czímezve feladatni; – én azt hiszem biztosan eljöhét. – Az említett műveket⁹⁷² én részint kivonatban részint egészben magyarra fogom minél előbb kidolgozni, miután arra itt igen-igen nagy szükség van. – A múlt napokban volt szerencsém Krivácsi ezredessel is megismerkednem. – Ritka jellemű, testestől lelkestől magyar ember. – Sokat szenvedett osztrák fogságban; – mint mondá – a forradalom után mintegy hat évig söpré mint rab Józsefstadt utczáit. Jelenleg az olasz tűzértség és a vár parancsnoka Alessandriában. Szakismérete s önzéstelen becsületessége folytán – igen nagy tiszteletben áll, az olasz kormány előtt. Kosutot ő is zavart elméjű embernek tartja; s fájjalja helyzetünket, melybe általa jutottunk. – Gf. Teleky ezredes jobban van, de nem igaz, hogy Garibaldi nála volt. – Garibaldit most a Génuiak várják Caprerából. Hova megy, s miért jön? még nem tudhatni. – Légy szives még a Vasárnapi s politikai lapokat egy szépirodalmi lappal olasz czimem alatt számunkra megküldetni. Mindnyájotokat ezerszer csokoló

holtig hű barátod Columbo

Az angolhoni levelet ma kaptam meg. – A pénzes levelet mindennap várom.⁹⁷³

⁹⁶⁵ nem <.> czáfolhatom

⁹⁶⁶ [..]lapotunk [Átírás.]

⁹⁶⁷ ki <...> az

⁹⁶⁸ olaszok <...> közt [A „közt” az áthúzott szó fölé írva.]

⁹⁶⁹ serlemem [Emendálva.]

⁹⁷⁰ új [Beszúrás.]

⁹⁷¹ a [Beszúrás.]

⁹⁷² említett <...> műveket

⁹⁷³ Az angolhoni levelet ma kaptam meg. – A pénzes levelet mindennap várom. [A levélpapír bal szélére írva.]

Ungvár, August. 12. 1861.

Édes Zsuzsikám!

Ma egy hete késő⁹⁷⁴ este ide érkeztem s azon nagy fogadóba szálltam, hol 30 év előtt szinpadunk fel volt állítva, mikor t. i. Megyerivel voltam itt; hanem ezt a fogadót is Zsidó birja mint a többi az egész megyében, s a vacsorájának ize és szaga a törökországi avas juh vaj iszonyu büzére emlékeztetett, s e szagtól azóta nem tudok menekülni, s még a keresztyénfőzte ételeken is mindig ugyanazt érzem. Másnap a szinigazgatók más kényelmes szállásra vezettek egy más vendéglőben, hanem itt is csak Zsidó konyhát találtam.⁹⁷⁵ Szerencsém, hogy többnyire el vagyok híva ebédre. Tudod édes, nem azért irom ezt, mintha az evés volna nálam a legfontosabb dolog, hanem csak⁹⁷⁶ mint egyikét az élet apró nyomorainak.

Itt engem igen szépen fogadtak, és teli házzal, s virág esővel; hanem a második föllépemkor itt majd egész nap esett az eső, s a közönség nagy részét el is vonta tőlem. Tegnap, az az Vasárnap léptem fel harmadszor, ismét teli ház előtt. De én azon gyanuban vagyok⁹⁷⁷ hogy ezek a színészek, a pénzkezelést nem tisztán viszik, mert a jövedelem teljességgel nincs arányban a közönség számával. Egyébiránt a⁹⁷⁸ napi költség is igen nagy esténként 35-45 forint. Most kezdek az itteni urakkal megismerkedni. Ma éppen⁹⁷⁹ valami Ibrányi-családnál voltam ebédre, egy Jenke nevű faluban, ide egy fél órányira.

Este vacsorán⁹⁸⁰ a központi főszolgabírónál leszek. A megyei tisztek nagyobb részével megismerkedtem,⁹⁸¹ valamint a jelesebb városi polgárokkal is. A megyei főjegyző, Tordai Ede igen előzékeny irántam. A⁹⁸² város bírja is. Szóval nincs okom bánni hogy ide eljöttem. Vasárnap, Aug. 18-dikán indulni akarok innen (ha csak vissza nem leszek tartóztatva) hogy hétfőn a debreczeni színház alapjának letételénél⁹⁸³ jelen lehessenek. Nem irtak még onnan? Hát Ákosról, és a pénz küldeményről még semmi hír? Ha sietsz a válasszal, még talán itt találhat. Azóta ujságot sem olvastam, pedig hallom, nagy dolgok történnek. A Színházról sem tudok semmit. Az itteni fabódében mellyben játszom, nagy légvonal van, s minthogy az esték itt hűvösek, egypárszor már veszélyesen meghűltem. Csak éjjeli izzadásom ment meg a bajtól és a rekedtségtől, hanem kissé folyvást köhögök.

Husadikán este minden esetre várhattok, addig is

Csóköllak
E G
sk

⁹⁷⁴ késő<n>

⁹⁷⁵ konyhá[.]<...> találtam [Átírás.]

⁹⁷⁶ dsak [Átírás.]

⁹⁷⁷ gyanuban <el> vagyok

⁹⁷⁸ a [Beszúrás.]

⁹⁷⁹ [.]pen [Átírás.]

⁹⁸⁰ vacsorá[.] [Átírás.]

⁹⁸¹ részével <is> megismerkedtem

⁹⁸² [.] [Átírás.]

⁹⁸³ letételénél [Az „-él” beszúrva.]

319. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNÁK

[Pest, 1861. augusztus 18.]

[Elveszett.]

320. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

Acqui Terme, 1861. szeptember 2.

Szeretett édes barátom!

Ezer köszönettel vettem a hatvan frankot; bizony jobbkor alig jöhetett, mert ruháim már nagyon elrongyosodtak. A p. lapok első számát ma kaptam meg. – A könyvekre kimondhatatlan szükségem volna. – Münchenbe, valami Zach nevű vendéglőshöz, kinél – egy Pestről jött bajtársam utasítása szerint – a váltónak lenni kellett: már három levelet írtam; – az utolsót reccommandiroztam, s ez ma visszajött, borítékján ezen fölirással: „a⁹⁸⁴ címzett ur nincs Münchenben”.⁹⁸⁵ – Én azt hiszem, valami semmirekellő rászédett bennünket. – Tudassd kérlek annak nevét, ki ezen utasítást adta, s azét, kinek a váltó küldve volt, lehet, hogy talán lesz alkalmam idővel az illetővel leszámolhatni. – Az országgyűlés magatartása, s annak feloszlata itt mindenfelé csak a legjobb benyomást tette, s mindnyájan hisszük, hogy e benyomás⁹⁸⁶ nem sokára tényleg is nyilvánuland – – – (mert itt most van valami a pettóban; de bizonyosat még⁹⁸⁷ nem tudván: egyelőre többet nem írhatok –) Klapka, – mint több oldalról hallottuk, – Kosuttal meghasonlott, s most Garibaldival nagy levelezésben van. A Légio Toscanába jövetelét ismét nagyon híresztelik, noha az Nápoly környékén szerte osztott csapatokban a reactionariusok ellen olly jól működik, s az olasz kormánynak olly hasznos szolgálatot tesz; miszerint alig hisszük, hogy nélkülözhetessék. Ujabban vett tudósítás szerint gf. Teleky Sándor a Comóról szinte Acquiba költözik. – Kosut Genuába megy lakni, s Figyelmesy alezredes, kit segédül ismét⁹⁸⁸ magához vesz, – már szállást is fogadott számára. Figyelmesy a nólai zavarok s egyenlenségek miatt Alessandriában levén elzárva, onnan csak néhány nap előtt szabadult ki. Kosut mint mondják azért veszi Figyelmesit magához, mert ez elítéltetése alkalmával azzal fenyegetőzött, hogy a⁹⁸⁹ K. hibáit – majd elhíreszteli.⁹⁹⁰ Vetter Turinban lakik, s nagyon vállalkozó tervekkel foglalkozik. – Perczel Móriczról, ki családjával egy Angol ország⁹⁹¹ melletti szigetcskén lakott,⁹⁹² – ma azt a hírt vettük, hogy észak⁹⁹³ Amerikában van, s ott mint tábornok alkalmazást nyert a hadjáratban. – A pesti napló f. h.⁹⁹⁴ 28-diki számában Acquiból⁹⁹⁵ közölt, – s a Kajdacsi őrnagy aláírásával igen

⁹⁸⁴ fölirással: „<az ...> a

⁹⁸⁵ [A záró idézőjel emendálva.]

⁹⁸⁶ benyomás<t>

⁹⁸⁷ mé[./] [Átírás.]

⁹⁸⁸ segédül <ma> ismét

⁹⁸⁹ hogy <majd felfedi...> a

⁹⁹⁰ el[./.../teli [Átírás.]

⁹⁹¹ Angol <of> ország

⁹⁹² szigetcskén <ha> lakott

⁹⁹³ észak [Beszúrás.]

⁹⁹⁴ f. h. [Beszúrás.]

⁹⁹⁵ számában <.> Acquiból

nyírbáltan⁹⁹⁶ megjelent cikk tőlem van. Itteni foglalkozásunk: iskolázás, mindenféle katonai tanulmányokból, – azonban többnyire oly tárgyak, melyeket én már rég tudok. Én jelenleg az elméleti-hadtudomány magyarra fordításával foglalkozom, – melyet a felsőbb osztálynak szinte tanítanak. – Ha könyveim megérkeznek, melyre már valamennyien nagyon várnak, – majd lesz ismét elég dolgom a fordítással és tanulmányozással. – Nagyon jó volna, ha Türrnek engem valami tekintélyes ismerősöd által ajánlhatnál, s ha az illetőnek tájékozásul volt ezredesem leveleiből néhány phrasist idéznél; legalább ha még a télen is itt kellened vesztgelenünk: Türr az olasz hadseregben valami állást eszközölhetne részemre; de ha ezt nem tehetné is, miután az olasz kormány nem örömet sziveli hadseregében az idegeket,⁹⁹⁷ még is ő nagy befolyásu ember a katonai ügyekben, – s ha vele engem valaki mint jó katonát s hazafit megismertetne, miután ezt kellőleg bebizonyítani a jelen körülmények közt igen kevés alkalmam van, – úgy hiszem, hogy az ajánlás folytán, ha előbb nem is, de annak idejében több figyelemmel leend irányomban. – Testületünk száma újabb jövevényekkel közelebből⁹⁹⁸ nem növekedett ugyan, – de azért már százan felül vagyunk, – s e kis városban alig bírjuk már magunkat elszállásolni; – ha a télen még⁹⁹⁹ itt maradunk, nagyon meggyűlend a bajunk, mert már most is alig lehet egy kis szobát olcsóbban¹⁰⁰⁰ bérelni mint 30-35 frankért havonként, – s hol vesszük majd még a fát; – adja Isten, hogy a táborban szedhessük! – Valami Várady nevű őrnagy,¹⁰⁰¹ ki a nólai zavarok előidézésével nagy hős volt, – s a Légiótól ide testületünkhöz tétetett, – most mint gyáva,¹⁰⁰² mert újabb pletykásokért s bujtogató¹⁰⁰³ rágalmazásokért¹⁰⁰⁴ Matheidesz hadnagy¹⁰⁰⁵ által kihivatott, s azt el nem fogadta, – sőt a párbaj napján el is bujt, – testületünktől elcsapatott;¹⁰⁰⁶ úgy szinte valami Villásy nevű kapitányt is, ki az emigráció főnökeit egy az ország gyűléséhez intézett levélben, melyet ugyan onnan Türrnek visszaküldtek, – pellengére állította, – s Szemereként szólalt fel, hogy bennünk semmit se bizzanak; – innen hazaküldték, még pedig oly feltételek mellett, hogy még mint közharcos sem fog többé egy magyar csapatban sem szolgálhatni, s hogy elcsapatása mind az olasz mind a magyar lapokban közzétetik. –

Perczel Móríczt mint mondják a 59diki olasz hadjárat alkalmával itt volt, – s innen csak azért ment volna el, mert Kosuttal összeveszett miután ez a Villafrancai¹⁰⁰⁷ békekötés előtt magyar ország felszabadítására nyílt újabb alkalmat elszalasztotta; – mondják, Perczel igen dühös szóváltások közt vált¹⁰⁰⁸ volna meg Kosuttól. Szabad kapitány, kit¹⁰⁰⁹ a mult levelemben említettem, – elkeseredettségében Amerikába ment. –

Meg kell még emlitenem, hogy Mogyoródy alezredes rendkívüli jóssággal van irányomban, – s mindenben a mivel csak teheti segítségemre van; – de nem csupán én irányomban,

⁹⁹⁶ igen <nyúl> nyírbáltan

⁹⁹⁷ idegen[...]/[Átírás.]

⁹⁹⁸ jövevényekkel <most> közelebből

⁹⁹⁹ [...]/[Átírás.]

¹⁰⁰⁰ olcsóbban [Az ékezet áthúзва.]

¹⁰⁰¹ őrnagy<.,>

¹⁰⁰² gyáva<.,> [Az ékezet áthúзва.]

¹⁰⁰³ s <.,g> bujtogató

¹⁰⁰⁴ rágalmazás[...]/kért [Átírás.]

¹⁰⁰⁵ rágalmazásokért <... ...> Matheidesz hadnagy [A „Matheidesz hadnagy” az áthúzott rész fölé írva.]

¹⁰⁰⁶ elcsap[...]/[Átírás.]

¹⁰⁰⁷ [Villafrancai [Átírás.]

¹⁰⁰⁸ közt <h...> vált [A „vált” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁰⁰⁹ kit<ól>

hanem minden segélytelen vagy elhagyatottabb¹⁰¹⁰ magyar¹⁰¹¹ iránt; ő a betegek gyógyítatását, utiköltségét egy vagy más gyógyintézetbe, saját zsebéből fizeti, – sőt még az elbocsátottakat vagy elkergetetteket sem hagyja¹⁰¹² el, hanem ezeknek is utiköltségül, élelemre¹⁰¹³ vagy ruházatjuk rendbehozatalára mindig ad néhány forintot, – úgy annyira, hogy már majd minden pénzét elajándékozá, – s¹⁰¹⁴ az utóbbi időkben, mint észrevettem nagyon összehúzódva él. – Kérlek édes barátom, ha néhány ocska ruhadarabot nélkülözhetsz, – küldj nekem a vasuton; – ezzel igen nagy segítségemre leszs; mert ez nekünk majdnem a legtöbbbe kerül, – pedig a tél is már közeledik, s nincs több egy öltözetviselt ruhámnál. –

Ezerszer csókolva mindnyájatokat
maradok holtig hű barátod
Colombo
sk

Acqui, Szeptember 2. 1861.

321. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
Acqui Terme, 1861. szeptember 10.

Édes barátom! A lapok közül a Vasárnapi és politikai-újságot, s a Hölgyfutárt kapom. – A „magyar-sajtó,” – „Magyar-ország”¹⁰¹⁵ és a „Pesti-napló”,¹⁰¹⁶ – melyek eddig még mindig rendesen érkeztek, – a mult hó óta, nem tudom mi okból, – elmaradtak.

A Bogyai által közlött hír nem egészen való. – Nem mondhatom, hogy ama nő iránt némi vonzalmam nem volt, mert sok szeretetreméltósággal bír; de koránsem „fejér holló!” – Ismeretségem pedig következő módon történt:

Acqui mellett egy gyógyerejű melegforrás van, melyhez a kormány egy gyógyintézetet állíttatott fel. – Ezt évenként olasz ország minden részéből,¹⁰¹⁷ sőt külföldről is sokan látogatják. A folyó-évi időszakra is nagyszámu vendégsereg gyűlt egybe; különösen pedig a szépnemből, melly aligha-nem hírét vette a magyar-tiszti-telep itt-tartózkodásának. – A fürdői vigalmak ez idén kevésbé zajosak valának, a mennyiben sok sebesült olasz-katona által a fürdőhely inkább kórodává alakult; de azért a sok fiatal nő kedvéért minden estve volt egy kis multság rendezve, – s a fürdő-épület egyik nagyobb teremében zongora-kiséret mellett naponta tánczolának. – Kisebb s nagyobb gonddal s buval bíró bajtársaim közül többen szereztek itt maguknak¹⁰¹⁸ szórakozást; de miután nekem különben is természetem: magamban elbusulni vagy elgondolkozni.¹⁰¹⁹ e¹⁰²⁰ vigságokban csak is szigorú helyzetünket mélyen érző s egy menekülthöz illő szerénységgel osztozám, – s e szerint a legnagyobb una-

¹⁰¹⁰ elhagyatotta[/...] [Átírás.]

¹⁰¹¹ elhagyatottabb <iránt> magyar<ok>

¹⁰¹² [/agyja [Átírás.]

¹⁰¹³ utiköltségül, <...> élelemre

¹⁰¹⁴ elajándékozá, – <...> s

¹⁰¹⁵ [/agyar-ország [Átírás.]

¹⁰¹⁶ „[/esti-napló” [Átírás.]

¹⁰¹⁷ részeiből [Átírás.]

¹⁰¹⁸ mag[/knak [Átírás.]

¹⁰¹⁹ elgondolk[/zni [Átírás.]

¹⁰²⁰ elgondolkozni <... ..> e

lom, s még ez is ritkán vezetett e mulató-sereg közé. Egy alkalommal azonban a véletlen úgy akarta, hogy Árpád megkeseredett¹⁰²¹ vére bennem is fölpezsegjen, – s egész táncz-dühvel vettem magamat az olasz lányasszonyok közé.¹⁰²² E közben egy barátom felszólít, hogy egyike¹⁰²³ a teremben ülő kisasszonyok közül kéret, ha neki magamat bemutattni¹⁰²⁴ szíves lennék. Én egész készséggel engedtem e megtisztelő kívátnak, s a Cima nevű milanoi kisasszonnyal azonnal meg is ismerkedtem. A nő itt husz napot töltött, mennyi¹⁰²⁵ egyes földi-vendég itteni időzési-szaka,¹⁰²⁶ aztán a tengeri fürdők használata végett Genuába ment; – egy hó azonban alig telt el, – s egyszer csak azt hallom, hogy a Cima¹⁰²⁷ kisasszony ismét itt van; mire az egész világ azt hiesztelte, hogy én végettem jött ide, s hogy én nőül veendem. – Az ezt hiesztelő világ azonban nagyon csalatkozott, midőn azt gondolá, hogy én ama gazdag¹⁰²⁸ nőt érdekhajhászból mindjárt vaktában elveendem; ezt talán legfeljebb is olly feltétel alatt tenném, ha két huszár ezred kiállításáról annak idejében az osztrák ellen saját költségéből biztosítana, – ezt pedig sötét és rejtélyes szemeiből ki nem olvashatván, elég volt a lányasszony kacérságát tapasztalnom, hogy minden kedélyessége s ékszerei mellett is azonnal minden komolyabb szándékkal föl hagyjak; – s így még mielőtt innen elment egészen magára is hagyám. – Persze, hogy a kisasszony nagyon restelte a dolgot; mivel¹⁰²⁹ a¹⁰³⁰ közönség, melly engem vele együtt látni megszokott: körülötte többé nem talált; – küldözgetett¹⁰³¹ is aztán érttem; de én vizitkártyáimmal feleltem, gondolván: tegye bolonddá azt, a kinek eszére már szüksége nincs, én az enyémet még használni akarom.¹⁰³² – A¹⁰³³ mademoiselle aztán nagy neheztelések közt továbbutazott. – Bogyainak pedig megírtam, hogy a házassítgatások helyett jobb lesz ha a haza-sétálgatások gondjaival foglalkozik.

A Légiónál – Pálfi őrnagy méltánytalan¹⁰³⁴ elűzetése óta, ez állomás még most sincs ugyan betöltve; de alig hiszem, hogy azt a Turinban tartózkodó Kovács őrnagy ismét elvállalja, mert ez szintén szigorú, katonás ember, s a ma rendtől elszokott fiakat ő egyedül soha nem lenne képes megzabolázní; annyival kevesbé, mert a Légiónak még most sincsenek katonai alap-szabályai. – Azért a mi Kovács és talán mások irántami jó akaratát illeti: arról én meg vagyok ugyan¹⁰³⁵ győződve; de mint tudva van, az illetők közömbössége miatt ezek keze kötve van. – A Légio Victor Emanuel általi szerveztetésének híre csupán mese-beszéd, – s csak a kegyes ohajtások közé tartozik.¹⁰³⁶ A Légio még mindig Nápoly körüli fal-

¹⁰²¹ Árpád <...> megkeseredett

¹⁰²² közé<,>.

¹⁰²³ egyik[/] [Átírás.]

¹⁰²⁴ bemutatatt[/...]/ [Átírás.]

¹⁰²⁵ me[/]nyi [Átírás.]

¹⁰²⁶ időzési-<...>szaka

¹⁰²⁷ Cima [Beszúrás.]

¹⁰²⁸ gazdag [Beszúrás.]

¹⁰²⁹ mi[/...]/ [Átírás.]

¹⁰³⁰ mivel <...> a

¹⁰³¹ talált; – <.> küldözgetett

¹⁰³² akarom, [Az írásjel átírva.]

¹⁰³³ akarom. <... ..> – A

¹⁰³⁴ méltánytalan [Beszúrás.]

¹⁰³⁵ ugyan [Beszúrás.]

¹⁰³⁶ tartozik<,>.

vakban¹⁰³⁷ van elszórva, – s feljövételének, vagy újabb szervezésének¹⁰³⁸ épen semmi hire. – Mi szüntelen zaklatjuk Türrt s a magyar Comitét ügyes-bajos dolgainak rendbehozatala s mindnyájunk szervezése végett; de hogy várhassunk mostanában valami¹⁰³⁹ eredményt, a midőn illyféle válaszokkal utasítottunk el: „honnan? miből? – hagyjanak békében! – ha nem tetszik az uraknak helyzetük, – menjenek Isten hírével, ki hitta ide? satöbbi” mint így a tiszti teleptől közelebből Palóczy őrnagy is járt, ki ügyünkben Türrnél¹⁰⁴⁰ volt.¹⁰⁴¹ – Most azonban – miután a Comité minden alkalommal mutatott közömbössége már legbékétűrőbb társainkat is türelmetlenné tette: – egyakarattal az egész tiszti telep nevében akarunk folyamodni, – hogy vagy mondják-ki: mi céljok van velünk, – vagy pedig ha e cél az ő szemeik előtt még beláthatlan: bocsássanak el, s ne kívánják, hogy a telet e nyomoru koldusos fizetés mellett lelkünk s testünk előlésével legyünk kénytelenek eltölteni. Ezt azon oknál fogva is teendjük, miután az olasz lapokból úgy értesültünk, hogy már a dunafejedelemségben is magyar csapatok alakulnak; s mert Türr véleménye szerint itt még csak tavasszal kezdenék a háboruhoz. –

Krivácsi ezredes Türrt egy¹⁰⁴² törökországi kalandjáért (melly ha igaz, bizony nem a legsebbebb, miután e kaland következtében egy egész család szerencsétlen lett) – az olasz kormánynak hivatalosan feladá. – Krivácsi dühös Türrre, valamint az egész magyar Comitéra, azért hogy ügyeink iránt olly könyelmű közömbösséggel viseltetnek. – Mi azonban Krivácsi föllépését nem helyeseljük, s elhamarkodott és időelőttinek tartjuk;¹⁰⁴³ de hisszük, hogy igen komoly következése e vádnak¹⁰⁴⁴ nem leend, s Türrt semmi baj sem érendi, mivel ez mind az olasz kormánynál mind a franczia udvarnál, – különösen házassága óta, – igen nagy kegyben áll. – Klapkát e hó végére Turinba várják, hová ugyanakkor Kosuth is eljövend. – Klapkát ez alkalommal ismét fel akarjuk szólítani, – hogy adja tanácsát, miszerint, nem lenne-e czélszerű, ha a télen a magyar és erdélyországi hegyekben guerilla csapatokat képeznénk; vagy talán ha a dunafejedelemség csapataiba osztatnánk be magunkat, hogy alkalmilag egy Flankenbewegunggal a bánatot is megérinthetnénk; mert itt már semmi áron sem akarunk vesztelni. – Helyzetünk e városban a naponta növekedő drágaság mellett különben is¹⁰⁴⁵ mindig kiállhatlanabb lesz, s mert,¹⁰⁴⁶ az¹⁰⁴⁷ itteni nép rokonszenve sem ollyan irányunkba, mint más az osztrák iga alatt huzamosabban szenvedett olaszoké; s e szerint nem elég, hogy minden legkisebb alkalommal a lelelketlenebbül huzzák-csalják tőlünk csekély fizetéseinket; de még helyel-hellyel elég méltánytalanok és aljasok velünk azt is éreztetni, hogy mi kegyelem kenyeret eszünk. –

Mondják, hogy Deák Ferencz Párizsba készül; de mielőtt odamenne: Genfbe Klapkához és innen Turinba jön a királlyal értekezendő. Ugy szintén hallottuk, hogy Batthyany grófnőt, – ki a napokban érkezett Pestről Milánóba: néhány előkelő menekült fel akarja

¹⁰³⁷ falvak[...]/ [Átírás.]

¹⁰³⁸ szer[...]/ezésének [Átírás.]

¹⁰³⁹ mostanában <...> valami

¹⁰⁴⁰ Türr[...]/ [Átírás.]

¹⁰⁴¹ [..]t [Átírás.]

¹⁰⁴² Türrt <> egy

¹⁰⁴³ [/]artjuk [Átírás.]

¹⁰⁴⁴ [/]ádnak [Átírás.]

¹⁰⁴⁵ különben is [Beszúrás.]

¹⁰⁴⁶ mert [Beszúrás.]

¹⁰⁴⁷ mert, <... különben> az

kérni, hogy az olasz kormánynál járjon közbe ügyükben. – A¹⁰⁴⁸ grófné jelenleg Komóban van, Milánótól néhány órányi távolságra; – hirtelen, hogy bennünket is meglátogat. – Gf. Teleki ezredes ma érkezett körünkbe; de csak pár hétig marad itt, s néhány fürdő vétele után vagy Sveiczba, vagy a Kómóra tér vissza; – kissé még gyöngélkedő állapotban van; de azt hiszem az itteni gyógyviz egészen helyre hozza. – Betegsége¹⁰⁴⁹ ideje alatt még – Magyarországból¹⁰⁵⁰ is fogadott látogatókat.¹⁰⁵¹ – A¹⁰⁵² könyveket ohajtva várom.¹⁰⁵³ Mindnyájatókat¹⁰⁵⁴ ezerszer csókollak

E Ákos
mk

Acqui, September 10. 1861.

A müncheni levélnek még eddig nincs¹⁰⁵⁵ semmi hire. –
Toperczer és Ivanovics Pestről megérkeztek; valamint Wieserné is. –

Ákos

322. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Nagybecskerek, 1861. szeptember 16.

Szeretett kedves anyám!

Fölötte becses küldeményét vettem s hálámat nem bírom eléggé kifejezni úgy gondos anyai tanácsa, mint becses küldeményeiért és viszont én is csak arra kérem az¹⁰⁵⁶ ég urát: segítjen engem, hogy azon milliárdszor velem éreztetett anyai jótéteményért ha¹⁰⁵⁷ bár parányi részben is, de mentül hamarabb viszonzhassam.

Helyzetemet illetőleg, meg vagyok elégedve; az utazás kissé szokatlan kivált tengelyen. Aradról mult hó 16-dikán eljöttünk Temesvárra 3 előadásra, de miután e 3 előadás hatra nőtte ki magát s hozzá még balul ütött ki a mennyiben hatalmas deficitjeink valának, új szerencsét próbálni N. Becskerekre jövénk – megjegyzendő hogy ezt leginkább csak azért tettük, hogy az aradi közönséget pihentessük téllére – tehát mint mondom: itt vagyunk¹⁰⁵⁸ N. Becskereken a szászok közt, s meglehetősen megy a geseft, azért mondom „geseft” mert e két együttes¹⁰⁵⁹ igazgató, Szabó és Filipovits, az ügyért *semmit*, de pénzért *mindent* áldoznak s azt tudva inkább mondhatni őket kereskedőknek, mint magyar színigazgatóknak, nekem különben nincs ellenök panaszom, mert mióta e társulatnál vagyok összesen tán hat napot kivéve minden áldott nap játszom kisebb nagyobb szerepeket, s mondhatom, hogy az

¹⁰⁴⁸ ügyükben. <... ..> – A

¹⁰⁴⁹ hozza. – <... ..> Betegsége

¹⁰⁵⁰ magyarországból [Átírás.]

¹⁰⁵¹ látogatókat<,>.

¹⁰⁵² látogatókat. – <... ..> A

¹⁰⁵³ várom, [Az írásjel emendálva.]

¹⁰⁵⁴ várom. <... ..> [/indnyájatokat [Átírás.]

¹⁰⁵⁵ [./]ncs [Átírás.]

¹⁰⁵⁶ kérem <...> az [Az áthúzott szó beszúrva.]

¹⁰⁵⁷ ha [Beszúrás.]

¹⁰⁵⁸ vagyunk [Az „-unk” beszúrva.]

¹⁰⁵⁹ együttes [Beszúrás.]

elsőbbrendűek közé tartozom s becsülésben vagyok már csak azért is mert igen gyakran a rendező, sugó és ügyelő tisztét is teljesítem.

Bognár Vilma régen elment Aradról ott csak hatot játszott, s vagy kétszer deficit volt, különben igen arogans, egészen átszellemültnek hiszi magát. A jövő holnapra¹⁰⁶⁰ Szerdahelyit várjuk Aradra operettezni, utánna pedig K. apámat akarják meghívni néhány vendégjártékra, Mizsei Marit szerződtetni akarják téllére ide, szükségünk volna egy népszínmű énekesnőre is mert Dékány Terézt, az eddigit, elbocsátották, nagyon malitiosus volt.

Még vagy két hétig,¹⁰⁶¹ vagy 10 napig itt Becskereken maradunk: innen vagy Ujvidékre vagy Aradra megyünk,¹⁰⁶² s mivel utazás közben már az éjszakák igen hűvösek szoktak lenni: kérem kedves anyám a bundámat küldje el *ide* nekem ha lehetséges. A Virányi féle attilára nincs szükségem, színpadi czivil ruhám pedig¹⁰⁶³ van elég hála istennek. Most látom hogy k. anyám levele aug. 18-dikán költ, s megfoghatatlan hogy hogy jött illy későn ide, mert én azt csak ma az az sept. 15-dikén kaptam meg, hihetőleg Aradon tartották fel olly soká; a koffert fájdalom csak üressen kell vissza küldenem, s legfeljebb is csak áldásaimmal rakhatom¹⁰⁶⁴ meg. Etelkát csokoltatom. Neharagudjék¹⁰⁶⁵ e napokba írni fogok neki s többeknek Pestre. Most pedig sietnem kell tanulni mai szerepemet mert reggel kaptam s a két ívet meghaladja; szeretett nagymamámat s ugy szintén¹⁰⁶⁶ kedv[es]¹⁰⁶⁷ jó anyámat¹⁰⁶⁸ egyszóval mindnyájokat számtalanszor csókolva maradtam

N. Becskereken Sept. 16. 861.

holtomiglan szerető hű fia

E Árpád
sk

U. i. A címet így írja k. anyám, hogy *E. Á.* színésznek a színháznál
N. Becskereken

A másik párnát még nem kaptam. Csókolom¹⁰⁶⁹ kezét¹⁰⁷⁰

[boríték:]

Tekintetes *Egressy Gáborné*
asszonyságnak tiszt.

/Kerepesy út 15-szám/

Pesten.

¹⁰⁶⁰ holnap<ba>ra [A „-ra” az áthúzott rész fölé írva.]

¹⁰⁶¹ hetig [Emendálva.]

¹⁰⁶² megyü/k [Átírás.]

¹⁰⁶³ pedig [Beszúrás.]

¹⁰⁶⁴ rakhat<...>om [Az „-om” az áthúzott rész fölé írva.]

¹⁰⁶⁵ neharagudjék [Emendálva.]

¹⁰⁶⁶ szintén [Emendálva.]

¹⁰⁶⁷ [A levélpapír széle szakadt.]

¹⁰⁶⁸ anyzmat [Emendálva.]

¹⁰⁶⁹ csókolom [Emendálva.]

¹⁰⁷⁰ kezét [Az ékezet áthúzva.]

323. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1861. szeptember 27.

Debreczen, Sept. 27. 1861.

Édes Zsuzsikám!

Debreczen ezuttal nagyon roszul viseli magát. Kétszer léptem föl eddig, mind a kétszer csaknem üres ház előtt. Ennek leginkább Reszler¹⁰⁷¹ az oka, a ki három vendéget is hoz egymás nyakára. Mizsei Mari, Szerdahelyi és én itt értük egymást. Első fölléptem előtti nap ők ketten játsztak egy operettet teli ház előtt; a színlapon még az én fölléptem sem volt hirdelve.¹⁰⁷² Hogy az így kifárasztott közönség másnap nekem el nem jött: az természetes. De mi több: tegnap Szerdahelyi Kálmán a Sevillai borbélyt adta nagy közönség előtt, és igen roszul, mint képzelheted; a közönség boszankodva hagyta el a színházat.¹⁰⁷³ Tehát az opera itt is üldöz. Való, hogy eleinte¹⁰⁷⁴ Mizseinek és Szerdahelyinek épen illy roszul ment mint nekem: csupán jutalom játéukra volt nagy közönségük aztán operettjökre,¹⁰⁷⁵ és vasárnap¹⁰⁷⁶ fölléptükre.

Édes, a mint e levelemet veszed, Lear királyt és szerepeit rögtön pakold be jól, és spárgával keresztül kötve tedd¹⁰⁷⁷ a postára. A czimet irassd rá valakivel, hozzám utasítva a Színházhoz. A darab és szerepek a könyves almáriom pólczán vannak. Hamletet is bánom hogy el nem hoztam, mert, mint előre tudtam, itt kívánni fogják. Leart adom-e itt vagy nem: még nem tudom, mert vásár¹⁰⁷⁸ alatt csak közkívánatra fogok föl léphetni benne, a mi valószínű.

Ha Ákos irt: küldjed a levelét rögtön, s irj valami ujságot is. Én körül belől a jövő hét végén, hatodika táján fogok haza menni.

Biztatnak hogy ezutáni föllépteim szerencsésebbek lesznek. Ránk férne; különben nem tudom hogy Kocsissal mint végezzünk.

Csókollak

E Gábor
sk

[címezés:]

1861

Egressy Gáborné asszonynak, Kerepesi ut. 15.

Pesten.

¹⁰⁷¹ [/jeszler [Átírás.]

¹⁰⁷² hirdetve, [Az írásjel emendálva.]

¹⁰⁷³ és igen roszul, mint képzelheted; a közönség boszankodva hagyta el a színházat. [A főszövegre merőleges, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁰⁷⁴ hogy <az> eleinte

¹⁰⁷⁵ operajökre [Átírás.]

¹⁰⁷⁶ és <egy> vasárnapi

¹⁰⁷⁷ t./.]d [Átírás.]

¹⁰⁷⁸ vásár [Emendálva.]

324. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1861. szeptember 28.

Pest 28 Sep 1861

Édes tegnap tette föl a¹⁰⁷⁹ postára Károly Hamletet¹⁰⁸⁰ szerepestől¹⁰⁸¹ és abba az ákos levelét mit már hiszem meg is kaptál én¹⁰⁸² már három napja foró¹⁰⁸³ lázzal küszködöm¹⁰⁸⁴ ma keltem¹⁰⁸⁵ föl az ágyból majd csak jobban leszek ujságot nem tudok írni Etelkák¹⁰⁸⁶ valahová a zöldbe mentek azért a címet csak magam leszek kénytelen reá írni a darab borítékra isten álgyon¹⁰⁸⁷

Csokollak

Sz – Zs –

325. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1861. október 2.

Debrecen Octob. 2. 1861.

Édes Zsuzsikám!

Mióta a vidéket járom a¹⁰⁸⁸ vendégszereplés illy rosszul még csak egyetlen egyszer jövedelmezett; volt pedig ezen eset, Temesvárott, gondolom vagy két év előtt. Ennek pedig¹⁰⁸⁹ most mindenek fölött Reszler kalmári bánása az oka, ki estvéként 75 forintot huz le a bevételből napi költségre. Nagyon bánom, hogy ilyen embernyuzóhoz jöttem. Nem hiszem, hogy összesen 200 forintot keressek; ez pedig¹⁰⁹⁰ Kocsisnak is kevés; hát Kozmovszkyt mikor¹⁰⁹¹ és miként fogom kifizethetni? Pedig annak a fiúnak is kell nem sokára ismét küldeni valamit. A tél is itt van; három vagy négy öl fát kellene a kamarába berakadni.

Nyíregyházára is meghívtak két előadásra, de hiába nem akarván fáradni oda is: megírtam nekik, hogy ha bizonyos számú zártszékekre¹⁰⁹² aláírókat¹⁰⁹³ képesek előre szerezni: akkor megyek, különben nem. És minthogy még mind eddig nem válaszoltak: ez annak a jele, hogy nem lehet közönségre számítaniok, minthogy onnan épen akkor mindenki ide jön a vásárra és lóversenyre. E szerint igen valószínű hogy én itt pénteken utolsót játszván,

¹⁰⁷⁹ föl <Károly> a

¹⁰⁸⁰ Hamletet [Átírás.]

¹⁰⁸¹ szerepestől [Átírás.]

¹⁰⁸² é[.] [Átírás.]

¹⁰⁸³ napja <...> foró

¹⁰⁸⁴ küszködöm [Emendálva.]

¹⁰⁸⁵ keltem [Átírás.]

¹⁰⁸⁶ Etelkák [Emendálva.]

¹⁰⁸⁷ [.]lgyon [Átírás.]

¹⁰⁸⁸ [.] [Átírás.]

¹⁰⁸⁹ [.]edig [Átírás.]

¹⁰⁹⁰ [.]edig [Átírás.]

¹⁰⁹¹ Mikor [Átírás.]

¹⁰⁹² zártszékeket [Átírás.]

¹⁰⁹³ zártszékekre <előre biztosíthatnának> aláírókat

Szombaton este már otthon leszek, az az 5-dikén. De vásárfiára ezuttal se számítsatok. Ma Hamletet adom, jutalomjátékomul. Pénteken, utoljára az „Egy pohár víz”et.

Károly kész Széchenyiét,¹⁰⁹⁴ Telekiét, és öt magát fünek fának ajánlom; de megrendelőt még eddig nem¹⁰⁹⁵ találtam; azonban legalább tudják, hogy vele s képeivel rendelkezhetnek. Különben Latkóczy itt ütötte föl a¹⁰⁹⁶ sátorfáját. Etelkének nincs-e valami baja? mert az éjjel roszat álmodtam felőle.

Isten veletek. Csókollak

E G
sk

[címzés:]

1861

Egressy Gáborné asszonynak

Kerepesi ut. 15.

franco Pest

326. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1861. október első fele]

[Elveszett.]

327. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1861. október 18.

Acqui, October 18. 1861.

Édes barátom! A száz frankot – Rónay utasítása szerint „Nigra frères” uraktól hálás köszönettel vettem át; – ezután a már több nap óta a vasúti állomáson levő ruha-csomagot váltottam ki; – kevés igazittatás mellett minden kellék igen jó; – ezerszer csókolom érttük a kegyes jószágú készítettőt, valamint a találmánydús kedves himzőnőt. – A müncheni pénzből a másod-váltóra csak nyolczvan frankot kaptam meg, – a többbit Fröhlich vont le, – az illyféle uzsorások módja szerint felszámítani szokott postabér irkálások, s egyéb aprólékos költségei fejében. Azonban hála Istennek, hogy a már szinte elveszettnek tartott összegből ennyit is megkaphattam; hanem vajjon kinek a kezébe kerülhetett az ezt kísért levél? Ama bizonyos Stefano¹⁰⁹⁷ már itt az emigráció körül is annyit lopott és csalt, miszerint alig hiszem, hogy közelünkben magát mutatni merészelje. – Ezideig legalább még semmi hire; – lehet, hogy Amerikába ment; mert az afféle haszonlesők s szerencsevadászok – jó remény fejében, hogy az ottani zavaros körülmények közt halászhasznának, – innen is többnyire mind oda sereglenek; de bezzeg a kitartó, türelmes hazafi nem hagyja ám el jelenleg olasz hont semmi-nemű

¹⁰⁹⁴ Széchenyiét [A „c” beszúrva.]

¹⁰⁹⁵ nem<,>

¹⁰⁹⁶ a [Beszúrás.]

¹⁰⁹⁷ Stefano [Átírás.]

kecsegtetésekre sem, – s ha a¹⁰⁹⁸ legszigorubb helyzetbe jutna is; mert itt minden jó érzelmű ember azon tántoríthatlan hitben él, hogy tavasszal lesz itt dolog, de sok, – és a szabadságharcosok gyűl helyéül rövid idő múlva lesz a világ előtt olaszhon kikiáltva! –

A F-nél levő három könyvért majd személyesen magam megyek; a mennyiben a jövő hó közepe táján – ha körülményeim engedendik, – a menekültek főnökeit sorban meg fogom látogatni, hogy őket közelebből ismerhessem, s egyuttal magamat is megismertessem. – Helyzetem ama közbenjárás folytán még eddig semmit nem változott: – lehet, hogy vagy elfoglaltatásuk¹⁰⁹⁹ az oka,¹¹⁰⁰ vagy az alkalom hiánya teszi az illetőket hallgatógokká. – Kauzer és Freyné – mint a hírlapokból tudom, – Türrt Cernobbióban meglátogatták; hogy vele vannak-e még, – vagy elmentek, – nem tudom. – Keve, – kit Pestről én is régebben ismerem, – hiszem, hogy ha ideje engedi, meg fog engem is látogatni; még¹¹⁰¹ ha eddig felőle¹¹⁰² sem hallottam itt semmit.¹¹⁰³ Klapka, – mint Mogyoródyhoz küldött távirati tudósításából tudom, tegnap utazott Turinból¹¹⁰⁴ igen sürgető ügyekben Párizsba. – Minket akart meglátogatni; – miután a magyar Comitéhez egész testületünk segélyért folyamodott; – azonban ő fennebbi elfoglaltatása miatt ide nem jöhetvén, – Bethlen tábornok által, (ki szintén Turinban pensionátuskodik) egy levelet küldött, melyben minket kintartásra s türelemre szólít, – megemlítvén, hogy a tavasszal mulhatlanul mindannyian alkalmazást nyerünk. – Pár hét előtt – a segély helyett – Kosut is hasonló tartalmu levelet küldött; pedig néhány társaink hitelesen állítják, hogy Kosut számunkra otthonról pénzt kapott volna, – s még hitelesebben tudják, hogy Kosutné Genuában hatezer frank áru ruha-kelméket vásárolt volna magának; – pedig az itteni tisztikar – daczára a csipős hideg napoknak, – még mindig szalmakalappal, vitorlavászon vagy más illy hitvány nyári öltönyben¹¹⁰⁵ jár, s a csekély fizetés mellett fűteni való fára még csak gondolnia¹¹⁰⁶ sem szabad. S mindezek után, – ezelőtt egy hónappal beküldött kérelmünkre, – csak most tuszkolták ide az öreg Bethlent, hogy bennünket biztatásokkal halmozzon el; pedig effélékkel¹¹⁰⁷ – többeket közülünk – már 12 év óta hitegetnek. – Mogyoródy,¹¹⁰⁸ ki maga is minden pénzét a betegeskedők és elhagyatottabbakra költé – a legnagyobb szorongattatások közt néz – a¹¹⁰⁹ testületével¹¹¹⁰ átélendő hideg téli hónapok elé. – Ő maga is volt Turinban, hogy részünkre legalább fára valót eszközöljön; de biztatásnál egyebet nem nyert. – Bethlen minden telhető segélyt ígért elmenetelekor; de mi az ő igen csekély befolyását ismerve, – nagyon kevés eredményt, vagy épen semmit sem várhatunk. –

A Légió Nápoly környékén van. Naponként szaporodik menekültekkel. – Létszáma most már körülbelől 1500. – Hire jár, hogy a Légió parancsnoka: Ihász ezredes a magyar Comité-től megbízást kapott volna, az alakítandó magyar dandárhoz tiszteket terjeszteni

¹⁰⁹⁸ ha <...> a

¹⁰⁹⁹ vagy <nagy> elfoglaltatásuk

¹¹⁰⁰ az ok./] [Beszúrás; átírás.]

¹¹⁰¹ látogatni; <róla> még

¹¹⁰² eddig <...> felőle [A „felőle” az áthúzott szó fölé írva.]

¹¹⁰³ itt semmit [Beszúrás.]

¹¹⁰⁴ Turinból [Beszúrás.]

¹¹⁰⁵ öltöny./]en [Átírás.]

¹¹⁰⁶ gondolnia<k> [Átírás.]

¹¹⁰⁷ pedig <...> effélékkel [Az „effélékkel” az áthúzott szó fölé írva.]

¹¹⁰⁸ Mogyoródy [Az ékezet áthúzva.]

¹¹⁰⁹ a<z>

¹¹¹⁰ a <...> testületével

elé, – természetesen az ittlevők beleszámításával. – Legközelebb a „császár” nevet viselő huszároktól szökött át néhány derék közvitéz; – ezen ezredet az osztrák nemrég hozta az olasz határok közelébe. – Ugyancsak az olasz–osztrák-határszélen¹¹¹¹ állomásozó „császár” nevet viselő vadász zászló aljától néhány nap előtt egy tiszt szökött hozzánk; másokkal a tiszti-telep száma még eddig nem szaporodott. – Az olasz kormány megtiltotta ugyan pár hét előtt az érkezendő tisztek közénk osztatását; – de e rendeletet, mint Bethlen tábornoktól tudom, ismét visszavonta; s most már akárhány érkezik, *újra* mind föl fog vétetni testületünkhez. – A Légiónál egyidő óta nagyon fokozódott az osztrák elleni düh; – néhány nap előtt mintegy hét közhuszár szökött onnan hozzánk, kik – mint beszéltek – a Légiónál se-hogy sem akarják hinni, hogy Acquiban egy nagy magyar sereg ne létezzék, mely legközelebb magyar országba induland; e hitben szöktek ők is meg; hogy¹¹¹² majd hozzánk csatlakozzanak;¹¹¹³ – azonban rongyos öltözetünk s fegyvertelenségünket látva, csakhamar kijózanodtak, – s nagy szomoruan ismét a Légióhoz kísértettek. – Egyedüli szellemi élvezetünk, – a magyar hírlapok olvasása: – A „hölgyfutár” és „vasárnapi ujság”. – Azonban a vasárnapi ujság melléklete: a „politikai ujság” – már néhány hét óta elmaradt; – pedig ez iránt mindannyian a legtöbb érdekléssel viseltetünk, – mivel a honi eseményeket kimerítőleg s talán a leghivebben is tárgyalja. – Az otthoni dolgokat az olasz lapok igen elferditve adják, – s többnyire a német lapok után közlik. – Azért kérek légy szíves az említett lap küldése végett az illető szerkesztővel szólni. – Az én foglalkozásom a katonai olvasmányokon kívül: francia és olasz művek olvasása, hogy e nyelvekben magamat lehetőleg kiképezhessem; azonban: igen gyakran háborítatom a telepnél levő egyes tisztek ügyes-bajos dolgai elintézésével, – melyre vagy társaim, vagy pedig maga Mogyoródy által szólíttatom fel, – a mely bizony mint minden ilyes dolog sok kellemetlenséggel is jár, – melynek részletes fölem-lítésével nem terhellek,¹¹¹⁴ – mert hiszen tudod, hogy emigránsok közt másként alig mehet, különösen ily izgatott vérű katona-emigránsok közt. – Megfogadtam ugyan tanácsodat, hogy magam lehetőleg „contemplatorként” viselend; – de ha itt valakiben egy kis erélyt s tehetséget gyanítanak, – annak, addig míg csak itt köztük él, – nyugtot nem hagynak, – mindenkinek van az ilyenhez vagy kérelme, vagy megbízása minden oldalról; – természetesen, hogy én csupán olly dolgokat vállalom magamra, melyek elintézésével a közjónak, az ügynek használhatok; – hanem azért tudatlan, vagy roszakaratu félreismerők, irigyek, rá-galmazók s czivakodó természetűek itt sem hiányzanak. Ezek ellen pedig hidd el, barátom, – ha eddigi tapasztalásom nem csal,¹¹¹⁵ – nincs jobb orvosság, mint velők huszárosan szembeszállni. – Mikor¹¹¹⁶ azt mondom, hogy három lépésre pisztollyal lövök a rágalma-zókkal! – s látják, hogy nem tréfálok, – akkor a pletyka nyelvek leragadnak, s nő a hízkelkedők száma, ugyanannyira, hogy utálat reájok még csak nézni is. – Felfogadtam azonban, hogy ezentul a tavaszig semmibe sem elegendem; – s rendeletet, mint kérelmet visszautasítok; s ha lehet Türr tábornok urnál is kieszközlend, hogy az emigrant fizetés mellett¹¹¹⁷ valamely olasz városban magánosan meghúzódhassam, – s időm legyen a telet önképzé-

¹¹¹¹ olasz–osztrák-határszélen [Az „olasz–” beszúrva.]

¹¹¹² meg; <s> hogy

¹¹¹³ csatlakozzanak [A „-za” beszúrva.]

¹¹¹⁴ nem <...> terhellek

¹¹¹⁵ barátom, – <ha ... > ha eddigi tapasztalásom nem csal [A „ha eddigi tapasztalásom nem csal” az áthú-zott rész fölél írva.]

¹¹¹⁶ szembeszállni. <Ezt már itt ...> – Mikor

¹¹¹⁷ az emigrant fizetés mellett [Beszúrás.]

semre fordíthatni. – Maradok a küldöttekérti hálás köszönetem mellett mindnyájatokat ezerszer csókoló holtig hű barátod

Au

Egy kissé betegeskedtem is de most már hál' Istennek jobban vagyok. –

328. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Arad, 1861. október 23.

Szeretett kedves anyám!

Egy nap s két éji borzalmas utazás után N. Becskerekéről – honnan felsőbb parancs következtében¹¹¹⁸ majd nem katonai erővel kergettek ki bennünket, azzal vádolván, hogy lázítani akarunk holmi tiltott forradalmi darabokkal – végre ismét Aradon vagyunk, s itt Szerdahelyivel f. h. 19-dikén két kis francia vigjátékkal megkezdjük előadásainkat meglehetősen sikerrel; másnap azaz¹¹¹⁹ vasárnap Rákóczit adtuk Szerdahelyi Kniteliust adta, s alig kezdtük a második felvonást, a rendőrfőnök betiltotta az előadást, és csak is nagy nehezen sikerült rábeszelnünk hogy a¹¹²⁰ darabot végig játszunk engedje. Kálmán mindennap játszik s elég rosszul¹¹²¹ teszi, mert ez által mindennapivá lesz ez úgy is mindig új tag után áhítózó Aradi közönség előtt. Utánna mint hallom k. apámat szeretnék néhány vendégjátékra lehozatni, és a mennyiben 3 – sőt 400 forintos jövedelmeket lehet csinálni, számítva a közönség hangulatára is¹¹²² úgy hiszem hogy¹¹²³ kifizetné magát e néhány előadás is. Most érkezett hozzánk bizonyos Demeter nevű fiatal ember, ki azt állítja, hogy K. apám őt a nyár folytán tanította, és hogy fölötte megdicsérte volna¹¹²⁴ ügyességeért; és mindamellett hogy itt néhány nap alatt csak azt mutatta vagy bizonyította be, hogy ő három próbás lump, mondom mind a mellett fennem kérkedik ügyességével, s találmányosságával, no az igaz is, hogy találmányosságát nem vonom¹¹²⁵ kétségbe, mert azt bebizonyította nekem a napokban azzal, hogy elment a mosónémhoz s a nélkül hogy én valamit tudtam volna, ki¹¹²⁶ kér tőle nevemben egy pár fehér ruhát¹¹²⁷ s gavalléroskodott benne, míg nem a mosóné – kitől én a ruhát követeltem – megtalálja e fiatal embert a színháznál, s a legnagyobb spektakulum után becsukja ha meg nem akadályozom.

Épen ma találkoztam Szabadossal is, ki mint mondja itt a hegyekbe volt szüretelni, s vagy hat napig még itt marad. Szeretném ha e Demeterről írna valamit k. anyám, ha ugyan tud fölöle valamit, mert engem rettenetesen bosszant szemtelen dicsekvéseivel. Azt is hallottam hogy Ákos valami olasz grófnét vett volna nőül, igaz-e? Én hála isten egészséges va-

¹¹¹⁸ felsőbb parancs következtében [Beszúrás.]

¹¹¹⁹ az[/]z [Átírás.]

¹¹²⁰ hogy<,> a

¹¹²¹ rosszul [Átírás.]

¹¹²² számítva a közönség hangulatára is [Beszúrás.]

¹¹²³ hiszem <...> hogy

¹¹²⁴ volna [Beszúrás.]

¹¹²⁵ nem <is> vonom

¹¹²⁶ volna, <,> ki

¹¹²⁷ fehér ruhát [Emendálva.]

gyok, pénzem nincs, koplalok is néha de azért egy püspökkel sem cserélnék, ha K. apám letalálna ide jönni, engem alig hiszem hogy itt fog találni, mert menő félbe vagyok innen, aligha direktortárs nem leszek – sok új tagok jönnek e társulathoz s terem szűkülni kezd mit én egyáltalában nem tűrök s nagy részt ez lesz oka távozásomnak is, egyébiránt¹¹²⁸ még változhatnak a körülmények.

Előbbeni levelemben kértem K. anyámat, hogy bundámat bárminő rossz állapotban is; de küldje le, e kérésemet tehát ismét megújítva kérve kérem s várom fölötte becses soraival együtt, mert bizony nekem nincs tehetségembe, hogy ujat vegyek,¹¹²⁹ s adósságot pedig nem akarok csinálni, elég van Pesten fizetni valóm; az egyik párnát mainapig sem kaptam meg, nem tudom hol keressém, most pedig kedves mindnyájokat számtalanszor csókolva maradtam holtomig szerető hű fia

E Árpád
sk

Arad 10/23 861.

U. i. Mint tudom Szathmári Károly Pesten föllépett, hogy tetszett? ez is nyolcz forint házbért hagyott a nyakamon t.i. egész itt nem létem alatt szobámba lakott s elment megérkeztünk előtt a nélkül, hogy egy fillért is fizetett volna.

[boríték:]

Tekintetes *Egressy Gáborné* urhölgynek
illő tiszt.

/Kerepesi ut 15-szám/

Pesten.

329. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1861. november 13.

[Elveszett.]

330. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1861. november 16.

[Elveszett.]

¹¹²⁸ egyébiránt [Emendálva.]

¹¹²⁹ vegek [Emendálva.]

331. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Déva, 1861. december 1.

Szeretett kedves anyám!

Időm rövidsége miatt csak röviden¹¹³⁰ tudósítom k. anyámat, hogy Dévára¹¹³¹ szerencsésen megérkeztem, s e szerint rég ohajtott vágyam Erdélyt láthatni végre telyesedésbe ment; itt¹¹³² már négyszer felléptem,¹¹³³ s talán meglehetősen sikerrel, a közönség merem mondani hogy szeret – nem dicsekvésből mondom – szinte örül az ember lelke látva azon rokonszenvet, mellyet ez összes közönség a magy. színészet iránt tanusít, a kaszinó elnöke egy igen derék ember valami Keserü nevezetű, mint mondja k. apámat jól ismeri, nekem szabad bejárást engedett a kaszinóba, s ez igen jó reám nézve, mert az igen becses könyvtárból, mellyel e kaszinó bír sok becses olvasmányokhoz juthatok, s hírlapokat olvashatok. – Hanem most egy igen fontos kérésem volna kedves anyám: Jutalomjátékom f. h. 12-dikére van kitűzve, s én „Mátyás király lesz” című darabot, mit az itteni közönség ugyis igen ohajt látni: választottam, de nincs meg a darab; azért kedves anyámat kérném fel – mert hiszen szeretett kedves apámat, nem hogy illyesmivel de¹¹³⁴ még soraim olvasásával¹¹³⁵ sem akarnám terhelni, pedig olly jól esnék néha a részvétlenség hiánya miatt¹¹³⁶ néha egy egy dologban a színészet körül egy kis felvilágosítás! – de hiába – tehát mint mondtam kedves anyámat kérem fel, hogy Benkő K. től a nevezett darabot kikérve, nekem csak *négy* napra, megküldeni sziveskedjék, s én azt itt rögtön leiratván azonnal vissza küldöm. Társulatunk, mint a szinlapokból láthatni fogja k. anyám kicsiny; de ugy hiszem, hogy a szorgalom ipar, s jóakarat némileg még is pótolja a hiányokat, őszintén szólva nekem még illy proporcionális provincialis truppról fogalmam nem volt, nem az¹¹³⁷ olly hamar a részvétlenség hiánya miatt¹¹³⁸ bekövetkezhető nyomort, de a kisszerűséget, öltözetben kiállításban értem. Ezt azonban nem panaszként¹¹³⁹ említem, mert hiszen hála égnek, mondhatom még ekkorig semmi-ben sem szenvedtem hiányt üres¹¹⁴⁰ financiaimat ide nem értve, mert hiszen ez másutt is s másoknál is ekép szokott lenni. Most azonban soraimat zárva, azon főntebb említett kérelmem¹¹⁴¹ a darabot illetőleg megújítva, kérve kérem kedves anyámat, hogy annak megküldéséhez ne terheltelessék magának egy kis fáradságot venni, s¹¹⁴² míg becses¹¹⁴³ sorait nem¹¹⁴⁴

¹¹³⁰ röviden [A „-en” beszúrva.]

¹¹³¹ Dévar [Emendálva.]

¹¹³² itt [Beszúrás.]

¹¹³³ felléptem fel [Az ékezet áthúzva; a „-fel” beszúrva. Az igekötő ismétlése emendálva.]

¹¹³⁴ illyesmivel <terhelni> de

¹¹³⁵ olvasásával [A második „-sá” beszúrva.]

¹¹³⁶ a részvétlenség hiánya miatt [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹¹³⁷ nem <. > az

¹¹³⁸ a részvétlenség hiánya miatt [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹¹³⁹ panasz ként [Emendálva.]

¹¹⁴⁰ üres [Beszúrás.]

¹¹⁴¹ kérelmem<et>

¹¹⁴² venni, <...> s

¹¹⁴³ míg <...> becses

¹¹⁴⁴ nem [Beszúrás.]

vettem annak lehetősége vagy¹¹⁴⁵ nemlehetősége felől a legnagyobb biztossággal¹¹⁴⁶ számítok reá, s várom azt. Maradtam k. a kedves anyámnak kedves szülőimnek mindnyájokat szám-talanszor csókolva és

Déván dec. 1. 861.

holtig szerető hü fiók

EÁrpád
sk

U. i. hogy darabok hiányában szenvedünk, talán mondanom sem kell, s hogy készpénz gyanánt vennénk minden újabb vagy tán nem újabb népszinmű s társasági darabokat is t.i. ha volnának –

332. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1861. december 8.

Édes barátom! Tegnap érkeztem meg Milánóból, [ho]vá¹¹⁴⁷ egy hét előtt mint egy párbajbani segéd utaztam. – Azért a mult hó 13- és 16-dikáról kelt leveleket csak ma vehettem kezeimhez; s szerencsés voltam a váltót itt egy olasz ismerősömnél csekély veszteséggel azonnal beválthatni. – Ezer hálás köszönetem kegyes jószágodért. – Ama párbaj Gyergye nevű százados és Hevesy főhadnagy közt történt. – Gyergye már néhány év előtt emigrált, honvédtiszt volt; s még előbb az osztrákoknál is szolgált. A szicíliai hadjáratban az olasz hadsereg-nél volt; de a hadjárat végével néhány könnyelmű excessusai miatt quétálnia kellett. Most – már majdnem egy év óta, – Milánóban elősködik; – minden komolyabb foglalkozás nélkül. Őszinte, kissé nyerses modoru – ember –. Háboru idején – mint mondják – jó huszár. – Hevesy Genuában van alkalmazva, a¹¹⁴⁸ végre, hogy a jövevényeket a Légióhoz szállítsa. Kosutnak vak hódolója. – Fizetését a Légiótól húzza, mellynél egyszersmind létszámban is van. – Sok sületlen hódoló verseket gyárt Kosutról, Klapkáról, satöbbi: máskülönben jó hazafi; de poétai önhitségében éjjel nappal a kadenciákkal levén elfoglalva: gyámolatlan katona, s legkevesbé sem erélyes tiszt. Hevesy egyes csekély jelentőséggel bíró küldetéseiben Milanóban többször megfordulván: Gyergyével megismerkedett, s ennek majdnem egy év óta barátja. – Egy alkalommal Milánóban Gyergyével együtt vacsorálván: Gyergye – mint élczeskedő ember, – azt kérdi a többek közt Hevesytől: „Nos, mit csinál Genuában 3-dik Lajos? mondj valamit az udvari titkokból, hiszen te is – (Hevesy.) – a Camarillához tartozol:!” Hevesy erre rémitően felingerülvén:¹¹⁴⁹ Gyergye¹¹⁵⁰ ellen oly gorombán és oly hangosan kikelt, – hogy ennek következtében¹¹⁵¹ a velök egy asztalnál ült idegenek közül az éttermet többen odahagyák. – Gyergye más nap e botrány miatt Hevesyt párbajra hivatá; Hevesy a kihívást elfogadta, s ir azonnal nekem, hogy mint segédje késedelem nélkül Milánóba

¹¹⁴⁵ annak lehetősége vagy [Beszúrás.]

¹¹⁴⁶ biztossággal [Emendálva.]

¹¹⁴⁷ [Szakadt levélpapír.]

¹¹⁴⁸ alkalmazva, <. > a

¹¹⁴⁹ rémitően <mérges meg-> felingerülvén

¹¹⁵⁰ Gyergye<.>

¹¹⁵¹ ennek következtében [Beszúrás.]

utazzam. – Hevesynek – Genuában létemkor irányomban¹¹⁵² tanusított szíves barátságáért – csak¹¹⁵³ elismeréssel s köszönettel tartozván, – a bizalmat, mellyel most engem megtisztelni látszott,¹¹⁵⁴ s a mellynél fogva,¹¹⁵⁵ engem segédjének választott, – nem utasíthattam vissza; – s bár a jelen körülmények közt nem csekély anyagi áldozatomba került, – a felszólításra haladék nélkül Milánóba utaztam. – Azonban mihelyt¹¹⁵⁶ megérkeztem: Hevesy azzal áll elő, hogy ő Gyergyével meg nem verekszik, mert ez egy aljas becstelen ember. – Én azonban ez alaptalan vád mibenlétéről még Acquiban meg valék győződve; miután Gyergye jelleme¹¹⁵⁷ felől többektől tudakozódtam, s mindenki oda nyilatkozott, miszerint Gyergye könnyelmű ember ugyan; de azért korántsem olly jellemű, hogy vele bárkinek is megverekedni ne lehetne; – valamint¹¹⁵⁸ azt is hallottam, hogy Gyergye ügyes vívó. – Ennélfogva Hevesy szabadozásait nem tartottam egyébnek, mint félénkségnek, – ha nem egészen gyávaságnak is; s ezért kinyilatkoztattam, miszerint egy évi barátkozás után e rögtöni visszahuzódás őt¹¹⁵⁹ (Hevesyt) a világ előtt igen sajátságos színben tüntetné föl; s ha ő Gyergyét nem tartá aljas és becstelennek mind ezideig, sőt még Kosutnál s Türrnél is az utóbbi időkben Gyergyéért folyamodni¹¹⁶⁰ tudott¹¹⁶¹ hogy a Légióhoz, vagy a depóhoz fölvetethessék; ugy e pillanatban, a midőn már a kihívást el fogadta, sőt a fegyvereket is meghatározta: visszalépni saját tiszti jelleme compromittálása nélkül, – nem lehet. – Hevesy azonban, – habár ezt mind jól belátta is, – rágalmasával föl nem hagyott, s minden áron azt akarta, hogy én mint segédje, – Gyergyét szinte aljas és jellemtelennek declaráljam; sőt nem bánta volna, ha én helyette Gyergyével hajba kapok is,¹¹⁶² – csak ő szárazon menekülhessem; – de én nem tágitottam, – s Hevesynek a síkra kellett lépni Gyergyével. – Gondoskodtam azonban, hogy a becsületnek megadván magyarhoz illő lovagiassággal a mivel tartozunk: a két bajvivóban a hazának kára ne legyen.¹¹⁶³ – s a pisztolyokat olly keményen megtömtem, – hogy azokkal bizony két lépésre sem találhattak volna, – annál kevesbé a meghatározott 25 lépésnyi távolságra. – Illy módon a párbaj minden legkisebb sérelem nélkül lőn befejezve. – Azonban Acquiba érkezvén, a tiszti-telep ezen eleven temetőjébe, hol a csekély számu jó szellem a gonoszokéval folytonos küzdelemben él, – mit hallhattam volna¹¹⁶⁴ előbb egyebet, az itt folyvást gyártani szokott – rágalmak¹¹⁶⁵ következtében, mint azt,¹¹⁶⁶ – miszerint¹¹⁶⁷ felőlem távollétem alatt¹¹⁶⁸ azt híresztelték, hogy¹¹⁶⁹ én Kosutnak ellensége¹¹⁷⁰ vagyok, – s Hevesyt csupán ezen okból

¹¹⁵² irányomban [Beszúrás.]

¹¹⁵³ barátságáért <irányomban> – csak

¹¹⁵⁴ most engem megtisztelni látszott, [Beszúrás.]

¹¹⁵⁵ s a mellynél fogva, [Beszúrás.]

¹¹⁵⁶ Azonban <alig ...> mihelyt

¹¹⁵⁷ Gyergye <.> jelleme

¹¹⁵⁸ lehetne; – <.> valamint

¹¹⁵⁹ őt [Beszúrás.]

¹¹⁶⁰ folyamod[.] [Átírás.]

¹¹⁶¹ tudott [Beszúrás.]

¹¹⁶² is, [Beszúrás.]

¹¹⁶³ legyen, [Az írásjel átírva.]

¹¹⁶⁴ volna [Beszúrás.]

¹¹⁶⁵ szokott<,> rágalmak<...>

¹¹⁶⁶ az[.] [Átírás.]

¹¹⁶⁷ azt, <... ..> miszerint [A „miszerint” beszúrva.]

¹¹⁶⁸ távollétem alatt [Beszúrás.]

¹¹⁶⁹ híresztelték, <...> hogy [A „hogy” beszúrva.]

¹¹⁷⁰ Kosutnak <.> ellensége

nem tartottam vissza a Gyergyéveli bajvivástól, – a kivel, – mint Kosut ellensége és szidalmazójával nem is lett volna szabad párbajra kelnie. – Lásd barátom illy alávalók¹¹⁷¹ ezek az emberek. Az ezekkel küzdésemmel¹¹⁷² telik nekem majdnem minden időm, mert itt helyben tőlük nem szabadulhatok. S nem is gondolnád, hogy mindezt felőlem ama vitéz Hevesy, kinek e bajvívás miatt annyi áldozatot hoztam, – híresztelé; még pedig nem más okból: mint hogy őt, vagy is az ő gyáva lelkét megtrémáztattam. – No de hiszem kifizettem én, [...]nt¹¹⁷³ még eddig mindig, – ezeket a vitéz rágalmozókat, s megmondám nekik, hogy: épen csak azért is, mivel önök Gyergyét Kosut ellenségének tartják: illő és kötellesség is, hogy az olyannal minden becsületes magyar¹¹⁷⁴ katona megverekedjék; – valamint hogy azzal, ki ügyünk főnökét előttem sértegetné: én magam is élet-halálra síkra szállnék. – Azonban mit használ ezeknek minden szép szó?! csak könnyü lapdacsok, – melyet könnyen vagy nehezebben elnyelnek, s orvosolhatlanul¹¹⁷⁵ tovább¹¹⁷⁶ gagyognak. – S noha tudom hogy¹¹⁷⁷ az ugatás menyországba nem hallatszik; még is szükségesnek tartám azonnal Kosutnak megírni, – miszerint a netalán hozzájutott felőlemi aljas rágalmak ellenében biztosítom, hogy őt mint ügyünk leghűbb bajnokát, – bármikor, – saját személyem feláldozásával is megvédenem satöbbi. –

Hevesy eljárásán nem csodálkozom, – mert hiszem mióta itt vagyok már annyi emberismereti tapasztalást szereztem, hogy bizony egész életemre is elég volna! – Mert most tudom ám csak barátom, – milly iszonyu had közé jutottam én e telepnl. – S mióta az itteni jellemeket s a biographiákat közelebből megismertem: csak az óta vágy testem lelkem minél távolabb e netalán ragályossá válható megromlott erkölcsöktől. – S ki tudja nem illy¹¹⁷⁸ emberekkel surlódásban¹¹⁷⁹ romlott-e meg¹¹⁸⁰ Hevesy is?! – mint ezt már ittlétem óta is több szánandó árva lelkületüeknél tapasztaltam. – Az oskolázás s a katonai kötelességek tanulása szigoruan meg volt itt a telepbeli tiszteteknek rendelve; de alig folytatták néhány nap, – s azóta nincs ember ki őket valami nemesebb foglalkozásra szoríthatná. Pár nap előtt néhányan Mogyoródyval egy Casinót alakítánk, – hová¹¹⁸¹ lapokat s hasznos olvasmányokat hordunk; de alig járatos tiz tiszt a száz közül. – Az egyik része a tiszteteknek folyvást kártyázik, – más része folyvást rágalmoz és ármánykodik; egy harmadik rész ismét folyvást iszik s korhelykedik, – míg a negyedik rész léha semmittevással tölti egész idejét; mint a hogy az egész életén által szokva volt. – Nekem csak azért is a legnagyobb rész ellenségem, mert egyikőjökkel sem tartok; s hogy velők össze se¹¹⁸² jöhessenek: az egész éjszakákat nappallá teszem, s nappal nyugszom. – Irigykednek, hogy tudják, miszerint én egész éjszakákon át írok, vagy olvasok; – azt hívén, hogy náloknál bennem valamivel nemesebb vágy és buzgalom levén,¹¹⁸³ –

¹¹⁷¹ alávalók [Emendálva.]

¹¹⁷² küzdésemmel [Az „z” beszúrva.]

¹¹⁷³ [Szakadt levélpapír.]

¹¹⁷⁴ becsületes <...> magyar

¹¹⁷⁵ orvosolhatlanul [Beszúrás.]

¹¹⁷⁶ tovább [Beszúrás.]

¹¹⁷⁷ hogy<...>

¹¹⁷⁸ i[./]y [Átírás.]

¹¹⁷⁹ emberekkel surlódásban [Beszúrás.]

¹¹⁸⁰ romlott-e <már> meg

¹¹⁸¹ alakítánk, – <de> hová

¹¹⁸² se<m>

¹¹⁸³ le[./...]/ [Átírás.]

ha¹¹⁸⁴ majd a működhetésre térünk¹¹⁸⁵ lesz: én talán többet fogok tudni mint ők, – s tőlem minden tekintetben hátra maradnak. – Mondom, – az egész telepnél nincs több,¹¹⁸⁶ 14–16 becsületes jellemű fiunál, – a többieknek vagy jelen viseletük vagy már multjok is oly gyalázatos, hogy a jobb érzelmű¹¹⁸⁷ ember valóban visszaborzad tőlük. – De még nem is talál-tam valamennyiök közt sem olyat, kit valódi barátomul választhattam volna, vagy csak olyat is, kivel együtt szobát bérelnem lehetne, – s különösen most télen a fűtés terhet megoszthatnám. – Nem gondolható oly botrány, mely¹¹⁸⁸ a telepnél már meg nem történt volna. – Szerencse, hogy e város nagyobb része zsidó s inkább az adós-veréssel bibelődővén: figyelmét reánk kevesbé fordíthatja; de azért már eléggé ismernek bennünket. Láttak a magyar tiszték közt utczai véres verekedéseket, korcsmai garázdálkodást, – satöbbi satöbbi. Nem régiben egy olasz kapitány egynek közülünk a kártyát a vendéglőben a szemé közé dobta, mert hamisan játszott; de a kiről szerencsére elhitettük, hogy nem magyar, s nem tartozik a telepünkhöz. – A fürdő-saison alatt még néhányan kéregettek is gyűjtő ivekkel a fürdői vendégektől satöbbi. Majd hányat nem utasítottak, vagy zártak ki már szállásaikról, hogy garázdálkodtak, vagy nem fizettek. – A polgári jobb házak előttünk itt már majdnem mind csukvák; – mert a meghivatást s bebocsáttatást néhány aljas viseletű ember már egészen eljátszotta. – Ha jönnek is itt-ott meghívások Mogyoródyhoz, – ez alig meri azokat egy-két rendesebb tiszttel tudatni; s e meghívásokat is már¹¹⁸⁹ inkább a Mogyorody iránti tisztelet s becsültetésnek köszönhetjük. – Mindezen szomorú helyzetről Mogyorody kevésbé tud; – s más részről ha tudna is, azon¹¹⁹⁰ keveset, vagy éppen semmit sem¹¹⁹¹ segíthetne; – mert nincs aki ötet *felülről* az ilyen ügyes-bajos dolgok elintézésében támogatná. – A Comité velünk igen-igen keveset vagy majdnem semmit sem gondol. – Ha ezen elemet ismerik; – iszonyu bűnök, hogy nem tisztázzák; – ha nem ismerik őket közelebről, akkor még inkább, s megbocsáthatlanul vétkeznek, ha a céljaik elérése itt tartott magyar-tiszti testülettel oly keveset gondolnak. – A telep különben Türr közvetlen s mondhatnám¹¹⁹² – ez idő szerint – mintegy korlátlan parancsnoksága alatt áll; – s a hány egyén itt a telepén van majd mind az ő rendelete következtében tettett ide; miután többnyire minden egyes érkezett tiszt Türrhöz folyamodott; s ez őket minden hosszabb kérdészködés vagy vizsgálgatás nélkül ide küldé; – természetes aztán, hogy az illy alacsony jellemű, s a társadalmi életből magukat már kizártnak tartott emberek annak a kinek¹¹⁹³ új állásukat s plane magyar-tiszti rangjukat köszönhetik vak és egyszersmind buta hódolói. – Már pedig a népszerűséget itt többen¹¹⁹⁴ nagyon szeretik; – különösen pedig Türr, kiről iszonyu hírek járnak; még pedig a többek közt:¹¹⁹⁵ hogy Türr néhány év előtt Konstantinápolyban hosszabb ideig tartózkodván, valami Hámory nevű magyar menekült nejét elcsábítá. – Hámory ezt megtudván, hogy szere-

¹¹⁸⁴ levén, – <s hogy> ha

¹¹⁸⁵ terünk [Emendálva.]

¹¹⁸⁶ több, [Beszúrás.]

¹¹⁸⁷ ér./elmű [Átírás.]

¹¹⁸⁸ mely<et>

¹¹⁸⁹ már [Beszúrás.]

¹¹⁹⁰ is <...> azon

¹¹⁹¹ azon keveset, vagy éppen semmit sem [Beszúrás.]

¹¹⁹² mondhatná./ [Átírás.]

¹¹⁹³ ki./.../ [Átírás.]

¹¹⁹⁴ többen [Beszúrás.]

¹¹⁹⁵ közt<, >:

tett¹¹⁹⁶ neje elvesztése fölötti bánatának véget vessen: mérget vett be, (vagy a mellyet némellyek állítása szerint Türr adott volna be Hámorynak); – a méregnek¹¹⁹⁷ azonban nem volt a kívánt hatása, – s Hámory életben maradt ugyan, de a méregbevétele utáni fájdalmai következtében mellfájás s aztán¹¹⁹⁸ sorvadásba esett. – Türr ezután odahagyta Konstantinápolyt s olasz honba jött – katonai pályáját az akkor itt különösen kedvező körülmények közt folytatandó.¹¹⁹⁹ – Hámory pár évvel később – ez előtt mintegy hat hónappal a török fővárost szinte elhagyá, hogy – mint saját szájából hallám, – hátramaradt rövid élet-idejét még a meddig csak kibírja¹²⁰⁰ forrón szeretett hazájának szentelje; – s halála¹²⁰¹ a szabadságharcosok közepett¹²⁰² érhesse el. – Így Hámory az acqui tiszti telephez lőn felvéve. – Azonban alig volt itt néhány hétig:¹²⁰³ egyszerre csak¹²⁰⁴ beteg lett¹²⁰⁵ s néhány nap mulva,¹²⁰⁶ annyira roszul érezte¹²⁰⁷ magát, miszerint csak légváltoztatás által remélt gyógyulást, és a tenger mellé, Genuába szándékozott.¹²⁰⁸ – Innen aztán utra is kelt; de a gyöngeség annyira elfogta,¹²⁰⁹ hogy Alessandriába visszamaradni kényszerült, – s néhány napi szenvedés után¹²¹⁰ az¹²¹¹ ottani kórházban meg is halt. – Míg Hámory Alessandriában betegeskedett:¹²¹² Türr megbizásából két tiszt ment Hámoryhoz, hogy ezzel¹²¹³ Türr¹²¹⁴ részére valami bizonyítványt irassanak; ezt Hámory – mondják – (jósántából-e vagy erőszakkal, – nem tudom;)¹²¹⁵ meg is tevé. A Türr megbizottjai közt volt az általam¹²¹⁶ már egy alkalommal említett gyanus jellemű Vranisevics őrnagy is; – a ki daczára többször nyilvánított nem ide való érzelmeinek, – még mind a telepnél van. – Azonban az ugyancsak még mindig Alessandriában állomásozó Krivácsy¹²¹⁷ ezredes¹²¹⁸ is többször meglátogató a betegen fekvő Hámoryt; – s mondják, miszerint Hámory azt beszélte volna Krivácsynak, hogy őt,¹²¹⁹ az itt Acquiaban kapott¹²²⁰ orvossággal mérgezték volna meg – – – Krivácsy Hámory halála után Türrt a minisztériumnak¹²²¹ hivatalosan följelenté, s őt az említettek miatt bevádoló – – –

¹¹⁹⁶ szerette [Emendálva.]

¹¹⁹⁷ méregnek [A „-nek” beszúrva.]

¹¹⁹⁸ mellfájás s aztán [Beszúrás.]

¹¹⁹⁹ kedvező <...> körülmények közt folytatandó [A „körülmények közt” az áthúzott szó fölé írva.]

¹²⁰⁰ csak <...> kibírja [A „kibírja” az áthúzott szó fölé írva.]

¹²⁰¹ halálát <t> [Az ékezet áthúzva.]

¹²⁰² közt/.../ [Átírás.]

¹²⁰³ hét/.../ [Átírás.]

¹²⁰⁴ csak [Beszúrás.]

¹²⁰⁵ le/.../ [Átírás.]

¹²⁰⁶ lett <... ..> hogy> s néhány nap mulva [A „s néhány nap mulva” az áthúzott rész fölé írva.]

¹²⁰⁷ ér/.../ [Átírás.]

¹²⁰⁸ szándékozo/.../ [Átírás.]

¹²⁰⁹ annyira <...> elfogta [Az „elfogta” az áthúzott szó fölé írva.]

¹²¹⁰ szenvedés után [Beszúrás.]

¹²¹¹ után <... ..> az [A második áthúzott szó beszúrva.]

¹²¹² Alessandriában <...> betegeskedett

¹²¹³ ezzel [Beszúrás.]

¹²¹⁴ ezzel <erről> Türr

¹²¹⁵ (jósántából-e vagy erőszakkal, – nem tudom;) [Beszúrás.]

¹²¹⁶ az <...> általam

¹²¹⁷ állomásozó <... ..> Krivácsy

¹²¹⁸ e/.../redes [Átírás.]

¹²¹⁹ ő/.../ [Beszúrás.]

¹²²⁰ k/.../ [Átírás.]

¹²²¹ minisztérium/.../k [Átírás.]

Ezután néhány napra Türr beadá lemondását; – valamint¹²²² a méreg keverőket itt Acqui-ban szinte kerestették, de süker nélkül. – Türr – mint hallom, már nejétől is elvált; az az: egészen külön élnek. Türrné folyvást Milánóban tartózkodik, Türr pedig Turinban. – Irhatnák még több illy szörnyűnél szörnyűbb¹²²³ dolgokat; de nem tudom, ha az ügynek nem ártandok-e; vagy hogy leveleim¹²²⁴ felbontás nélkül kezembe jutnak-e?... Aztán kereskedjék itt alkalmaztatás, – vagy részvétért¹²²⁵ becsületes ember – vagy tárja lelki-testi bajait; vagy szóljon mellőzés vagy méltánytalan bánásmódtól; hiszen lehetlen, hogy illy durva tények után az illetőnél¹²²⁶ még fogékony kebelre találjon. – Mint hallám, maga a Türr jelenlegi segédje is, – valami Gira nevű (rácz vagy oláh származású) százados pár év előtt Amerikában még bankjegyeket hamisított. –

Kosuth néhány nap előtt a királynál volt, hogy az osztrák magyar katonák átszoktethetésére engedélyt kérjen. – Klapka néhány nap óta ismét Turinban van. Mint mondják, újra és ismét erősen működnek ügyünk elősegítésén. – Mi is újból és erősen reménylünk minden jókat. A háborút a tavaszra kimaradhatlannak tartják itt is mindenfelé. – De ha bennünket innen még új évig sem mozdítanak el; s állomásom, vagy is alkalmaztatásom még akkorra sem leendő: úgy én az ittlétellel magamat lelkileg s testileg tovább nem nyomorgatom; s a tavaszig Milánóba megyek, hol a magyarokat még a legjobban szeretik; s ha másként meg nem élhetnék is;¹²²⁷ – Helfy, – a Perseverania fő dolgozó társa által fogok minden biztonnyal annyi munkát nyerhetni, mely után a tavaszig magamat fenntarthatom.¹²²⁸ – Könnyelműbb lépéstől pedig édes barátom nem félt – s teljesen¹²²⁹ nyugodt lehetsz,¹²³⁰ miszerint multam jelenem és jövőm¹²³¹ iránt¹²³² tartozó szentebb¹²³³ kötelességeimnek mindig tiszta öntudatában leszek, – s annak minden erőmből megfelelni igyekszem, – bár milly körülmények közt is! –

E levelemet újra és helyesebben írnám; de sietek, hogy a nélkül is késett soraimra tovább ne váraagoztassalak. – Megemlítem még azonban, hogy Milánóban a híres dom-egyházat s a Scala színházat kívül belől megtekintém. – Mindkét épület rendkívüli nagysága s a Dom építészeti¹²³⁴ ritka szépsége valóban meglepett. – A színházban Ördög Róbert előadása volt, igen kevés számu közönség előtt, még pedig azért, mert egy részről az adott operát a Milánóiak nem szeretik, más részt pedig mert Milánóban jelenleg minden ember éjjel nappal a politikával foglalatossodik. A Scala belseje valóban olly nagy, hogy a mi nemzeti Színházunk jóformában beleférne; de belseje¹²³⁵ igen egyszerű, s a nézőhely¹²³⁶ minden fényűzés nélküli

¹²²² [/]alamint [Átírás.]

¹²²³ szörny[/]bb [Átírás.]

¹²²⁴ hogy <soraim> levele[/] [Átírás.]

¹²²⁵ vagy <... ..> részvétért [A „részvétért” az áthúzott rész fölé írva.]

¹²²⁶ durva <... után> <... tények <... ..> után az illetőnél [A „<...> tények <... ..> után az illetőnél” beszúrva, a „tények” és az utána következő beszúrt és áthúzott szó a „<... után>” fölé írva.]

¹²²⁷ más <... .. is> -ként meg nem élhetnék is [A „-ként meg nem élhetnék is” az áthúzott rész fölé írva.]

¹²²⁸ fenntartha[/] [Átírás.]

¹²²⁹ teljesen [Beszúrás.]

¹²³⁰ lehetsz, <teljesen>, [A második vessző emendálva.]

¹²³¹ jövőm<nek>

¹²³² iránt [Beszúrás.]

¹²³³ szentebb [Beszúrás.]

¹²³⁴ építészeti [Emendálva.]

¹²³⁵ belseje [Beszúrás.]

¹²³⁶ s a <...> nézőhely [Beszúrás.]

diszítéssel.¹²³⁷ Az európai hirű énekesek még a sugólyuk mellől is alig bírják roppant terjedelmű hangjaikkal a nézőhelyet betölteni. – Rendezés, zenekar és szinpadi személyzet nagyszerű ugyan; de azért a párizsi nagy operának igen¹²³⁸ sok tekintetben utána áll. – Milánóban a legintelligensebb s leggazdagabb olaszok laknak az¹²³⁹ egész országból.¹²⁴⁰ A lakosság élénkségéről s szabad szelleméről már¹²⁴¹ régebben ismeretes; de olly sürgés-forgás Milánóban¹²⁴² talán soha sem volt, mint jelenleg; – hanem van is ott annyi párt, mint egy-egy városban talán sehol a világon, – s ezek egész nap s nagy részben majdnem¹²⁴³ egész éjjel mind talpon vannak. – Leghatalmasabb s mindjobban gyarapodó párt a Mazziniféle, – ez, ha a kormány nem igyekszik a szervezéssel – és olaszhon teljes felszabadításával: a tavasszal bizonyosan a¹²⁴⁴ sikra szálland. – Tovább a kormány tevékenyebb¹²⁴⁵ pártja, mely az alkotmányos királyság fenntartása mellett szinte Velence és róma felszabadítását sürgeti; aztán Napoleonisták, kik mindent csak a francziáktól várnak; Bourbonisták; a Pápa¹²⁴⁶ pártja, – sőt még osztrák-párt is; (ez a három párt legnyomorultabb, s legcsekélyebb számu); – végre a tűzről pattant Garibaldisták legharcsszomjasabb pártja, – s a velencei-római-magyar-német-lengyel-emigránsok legtűrelmetlenebb serege. – Mindezekkel Milánónak zege-zuga tele van, – járnak-kelnek, s mindenfelé agítálnak. Milánóból Acquiba utazván: megható volt látni, – a vasut mellett, – Magenta közelében felállított tömérdek¹²⁴⁷ apró fekete sírkeresztet, melyek mindegyike száz-száz halottat jelöl, kik az 1859-diki nagyszerű csaták után ama keresztet alatti gödrökbe lőnek temetve. – Az utasok közül menet közben sokan koszoru és virágcsomókat hajigáltak a vagonokból a szabadságharczosok sirhalmaira. – A magyar sajtóba egy dicsérő cikket¹²⁴⁸ irtam ugyan az acqui telepről; de csak azért, hogy a jobb hazafiakat s szegény Mogyoródyt megvigasztaljam; s ha lehetséges ez által is az ügynek használják. – Mindnyájatokat ezerszer csókolva maradok holtig hű barátod Au (December 8. 1861. –)

¹²³⁷ dis[./]t[é]l[./]el [Átírás.]

¹²³⁸ igen [Beszúrás.]

¹²³⁹ az [Beszúrás.]

¹²⁴⁰ egész <...> országb[./] [Átírás.]

¹²⁴¹ már [Beszúrás.]

¹²⁴² [./]ilánóban [Átírás.]

¹²⁴³ majdnem [Beszúrás.]

¹²⁴⁴ a [Beszúrás.]

¹²⁴⁵ tevékenyebb [Beszúrás.]

¹²⁴⁶ Pápa<.>

¹²⁴⁷ tömérdek [Beszúrás.]

¹²⁴⁸ [./]zikket [Átírás.]

333. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1862. január 10.

Acqui, Január 10. 1862.

Édes barátom! Nem tudom, vetted-e levelemet, mellyben rendkívüli helyzetünket rajzolni kezdém? Ime annak folytatása. – Krivácsy alezredes nem csupán Türrt vádolá az olasz kormány előtt; hanem még többeket is a magyar emigrációhoz tartozó egyének közül. – Az itteni teleptől a következőket: Mogyoródy alezredest, azért, mivel ez néhány év előtt Hamburgban egy szabadelvű német családot egészen tönkrejuttatott. Ugyan is: Mogyoródy – mint magyar menekült, a legnagyobb szivességgel és vendégszeretettel lőn az említett jó érzelmű család házába fogadva s ezt M. hosszabb ideig háborítlanul élvezte is, – végül azonban azzal hálálta meg, hogy a szives házi gazda nejét elcsábítá, s a nőtől két gyermeke lett; a férj ennek következtében kétségbeesve – az ivásnak adta magát, – s a különben munkás gazdálkodó ember minden vagyonát elprédálta,¹ s csak miután egészen tönkrejutott, eszmélt a lelki baja orvosolhatlanságára, – s hogy ettől végkép szabaduljon: magát főbelötte; – némellyek állítása szerint pedig a nő mérgezte volna meg, – Mogyoródyval egyetértve, – azon reményben, hogy a férj halála után M. őt nőül veendi. – Mogyoródy azonban a nőt özvegyen, két gyermekével, – csak a nyomor s a legnagyobb inségnek² hagyta áldozatul; felőlük most tudni sem akar. – Mogyoródy másik bűneül az van fölemlítve, hogy a délolaszhoni hadjáratban³ 32 honvéd és két tiszttel oktalán eljárása áldozata lett, – vagy is: ott az általa vezényelt gyalogságból két tiszttel 32 közharczossal csatársorba küldött, az⁴ ellenséges lovasság⁵ ellen, a helyett, hogy tömeget formáltatott volna, – s ennek következtében a lovasok mind a harminczkét honvédet tisztestől együtt kényelmesen M. saját szemei előtt, föláprították; melly annyit jelent, mint egy vezérnek szándékosan áldozni embereit, – s nem csak a megbocsáthatlan katonai vétség: – de egyszersmind a legnagyobb hazafiatlanság. – Mogyoródy horvát születésű, – való neve: Kaiser – többek⁶ állítása szerint kikeresztelkedett zsidó. – Mint mondják – az említett hadjáratban a németeket, zsidókat és a szlovákokat jobban kegyelte, mint a magyarokat; – most is egy stock-német segédet tart, s ha csak lehet mindenkivel, – még a magyarokkal is németül társalog, noha meglehetősen magyarsággal beszél a nyelvünket; mindezt még eddig azért nem irtam, mert nem hívéim, hogy szelleme is oly idegen, mint a millyennek rövid idő óta fölismerém. – Vádolva van még Benedicti őrnagy (erdélyi, némileg: elmagyarosodott oláh születésű) azért, mert még mint kapitány,

¹ elprédálta [Emendálva.]² inség[.]ek [Átírás.]³ hadjáratban [A második „á” ékezeze áthúzva.]⁴ küldött <. ... > az⁵ lovas[...]/ [Átírás.]⁶ Kaiser – <nem> többek

gróf⁷ Bethlen Gergely által alakított, s „Pia[cenzai]”⁸ nevet viselő olasz huszár-ezred szervezése alkalmával⁹ egy csomó (nehány ezer frank) pénzt elsikkasztott; – (az az ellumpolt és elkártyázott). – Azonban az olaszok a helyett, hogy megbüntették volna – a magyarok iránti kiméletből a Légiónhoz küldték, melly még akkor közvetlen az olasz kormány rendelkezése alatt állott, s hogy az ezredtől odábtételét indokolják, – (mint Bethlen Gergelyt tábornoknak,) ugy a Benedictit őrnagyi ranggal ruházták fel. – B. azonban, mint igen semmiházi katona ember – a Légiónál sehogy sem találván¹⁰ fel magát új szerepkörében: ide az acquidépóhoz tétetett, s most itt, – szállásán, – mindennap, s majdnem minden éjjel, a legnagyobb kártyázó és *pletykáló* társaság tanyáz. Igen természetes, hogy Erdélyben aljas viselete miatt be volt börtönözve, s onnan kiszabadulván, ide menekült. Máskülönb én igen nagy intricusnak ismerem, – s mint az ilyenek rendesen lenni szoktak, – meglehetősen gyáva is. – Legközelebb a Türr segédjéről, – Ghyra századosról, – itt mindenféle rossz híreket terjesztett, – és pedig azért, mivel Ghyra Pálffy őrnagynak egy turini vendéglőben csinált, mintegy 500 franknyi adóságáért jótállni nem akart. – Ghyra ama rágalmozásokról egy itteni *spitzli* által értesülvén: Pálffy párba hívta. – Pálffy e kihívásra egy nyilatkozatot irt, mellyben Ghyrától bocsánatot kér, s minden sértegető szavait visszavonja. – Ghyra (ki előtt a magyar név pellengére állítása ugy látszik nem nagyon lelkiismeretes dolog) Pálffy nyilatkozatát úton útfélen Turinban, Milánóban s mindenfelé kérkedve mutogatja, hogy lássák az acqui telep egyik őrnagya mennyire megszéppent kihívására. – Ghyra 1854ben Ausztriában mint tizedes hagyta el a 9-dik huszár ezredet, s az osztrák-gyalogosághoz soroztatván magát, onnan 1859-ben mint hadnagy az olaszokhoz átszökött, a hadjárat után Amerikába ment, s ott folytatott kalandor élete után a dél-olaszhoni hadjáratra ismét visszajött; s az óta mint százados Türrnél segédeskedik – Kajdacs őrnagy külföldön léte óta folytatott aljas viselete miatt van vádolva, ugy szinte Scheiter őrnagy is. – Farkas őrnagy pedig azért, mert mintegy¹¹ hat évig osztrák Beamter volt. Vranicsevics őrnagy azért, mivel Szerbiában s később Konstantinápolyban, mint osztrák spion működött, – sőt e miatt saját honfitársai által is ki lőn Szerbiából utasítva. Azonban kevéssel az olasz hadjárat előtt az osztrák kormánnyal is összeveszvé, (ugy hogy ettől nyert érdemeit is vissza küldé, –) a Türr protectiója mellett a délolaszhoni hadjáratához csatlakozott. – Vranicsevics Türrrel Konstantinápolyban ismerkedett meg. – Gf. Teleki Oscar százados; – gf Teleki Sándor ezredes távolról rokona, – s 1849-ben török országi emigrans, – később pedig osztrák huszár hadnagy, – azért van bepanaszolva, mert több lopásokat elkövetett, nevezetesen: Erdélyben, – atyja házában, – több vendégek (mágnások), – vadászatra egybegyűlvén, – ezeknek néhány napi ott-tartózkodásuk ideje alatt T. O. minden ékszereiket, (inggombokat, tűket,¹² gyűrűket, órát satöbbi) ellopodta; mondják, hogy illyes tettei miatt kellett otthonról is megszöknie; sőt már külföldön léte óta is tapasztalták rajta lopási szenvedélyét, melly – mint ő maga és barátai állítják, – betegsége, noha különben nagyon egészségesnek látszik. – Teleki Oscar már a délolaszhoni hadjárat idejében itt volt és több hason-fajta társaival majdnem az egész hadjárat alatt Nápolyban szabadságoskodván:¹³ a legfeszettebb életet űzött; természetesen, mint magyar tisz-

⁷ kapitány, <.> gróf

⁸ [Szakadt levélpapír.]

⁹ alkalmá[.]al [Átírás.]

¹⁰ találván [Emendálva.]

¹¹ mert <.> mintegy

¹² tűket [Emendálva.]

¹³ szabadságoskodván: [Beszúrás.]

tek és magyar egyenruhában. Társai voltak: Benedicti őrnagy, Kun Béla százados, Haszlinger és Perczel főhadnagyságok: – S még is a mi kevéssel gondoló Comiténk, s a még kevessebbel törődő, sőt a rossz erkölcsűeket ezelőtt mintegy szándékosan protegálni látszott, magában és rossz öntudattal bíró Türr tábornok mindezen és több illy féle urakat ide a telephez bejutni engedék, – sőt megszenvedik, hogy ezeknek mind multjuk mind jelen viseletük által a telep tagjaira s az idegenekre gyakorolt rossz benyomások által ezen egyetlen magyar¹⁴ tiszt testület erkölcsi erejét végképen megrontsák. – Kun Béla százados vádolva van, hogy a forradalom után magyar honban több nyilvános rablást elkövetett; a miért üldözőbe is vétetvén: ide menekült. – Óváry Lipót százados (kikeresztelkedett zsidó) Szegeden léte alkalmával a boldogult Sárossy Gyulát az osztrákoknak feladta, a miért ezt néhány hónapra be is börtönözték. – Óvárynak rossz lelkiismerete e miatt otthon nyugtot nem hagyván ide menekült. – Most néhány pártfogói ajánlatára, (kiknél Óváry magát behizelgő) a szicíliai hadjáratban elkövetett (illetőleg: kikoholt s ráfogott) vitézségeért egy olasz érdemjellel díszítetett; pedig mások állítása szerint a lőpor füstjének nagyobb ellensége alig volt az egész délolaszthoni hadjárat alatt Óvárynál, s a mint már én is kiismerém: nagyon áj-váj természetű. Ittlétünk óta ugyan egyéb jelét nem adta vitézségének, mint hogy egy olasz polgárnőt felpofozott, – a miért is az itteni polgári helytartóságtól aligha ki nem kapja érdemlett büntetését, – ha szerencséjére, Mogyoródy őt – közbenjárása által, – nem emancipálja vala.

Néhány hét előtt a Türrféle pártfogók befolyása következtében az olasz kormány Mogyoródy és Scheiter őrnagynak is megküldé a szicíliai hadjáratbani részvételükért az érdemeleket. – E megtiszteltetés azonban a kormány részéről inkább az összes magyarságot, mint az illetők saját személyét illeti; – mert ugyanazon időben Krivácsy ezredesnek is megküldetett a lovag-rend keresztje; pedig ennek az olasz hadjáratban neve is alig említettett; – Scheiter őrnagy hős tetteiről pedig éppen senki sem szól, – mert azokról bizony a legjobb akarat mellett sem elmélkedhetnék, miután Sch. csak jelen volt; de vajmi keveset tett. – Mogyoródy érdeme csupán csak az lehetne, hogy Sziciliában az olasz önkényes csapatoknál szertelévő magyar és magyar országi fiakat egy zászló alá gyűjté; s ez által a Légio megalakításának (mint mondják a lovasság részéről Figyelmeslyvel együtt), – mintegy kezdeményezője volt; de kérdés, – saját tapasztalataim után ítélve Mogyoródyról, – nem tette-e ezt is önérdékből, hogy a törzstiszti állomása – a magyarok iránt akkoriban annyira elfogult s olly kimondhatlan előszeretettel¹⁵ mutatott olasz kormány s különösen Garibaldi által – biztosítva legyen, s a harcias magyar csapat élén, – mellynek erejét olly hiábavaló módon s olly könyelműleg gyérité, – magának babérokat s avancement arasson; mert ha hazafiasság vezette a magyar csapat alakításában, – miért nem maradt ott egész mostanáig talán, mert a nagy hadi gage megszűnt, s az intelligens¹⁶ fiakkal szaporodott magyar¹⁷ csapat előtt idegen érzelme¹⁸ öntudatában szégyenlett¹⁹ megállani; – mert hiszen még akkor; a midőn Mogyoródy a Légiotól odábrugaszkodott: az itteni telep létrejövetelének még csak távolról sem volt semmi hirre; s ennél fogva a Légiot nem azért hagyá el, hogy az ügynek talán itt szolgáljon s itt parancsnokoskodjék. Azonban miután a Légiot elhagyá, Európában szerte kó-

¹⁴ egyetlen <és olly ... > magyar

¹⁵ előszeretettel [Emendálva.]

¹⁶ az <... magyar> intelligens

¹⁷ fiakkal szaporodott magyar [Beszúrás.]

¹⁸ érzelme<...>

¹⁹ szégyenl[...]/[Átírás.]

szálván: a szükség s Türrnek tudja Isten miféle hitegetései ismét a magyar-fizetésre szoríták. – Itt léte óta úgy látszik mindazt a mit tett:²⁰ – bőkezűsége, – helyel-hellyel adott s a hazafiassággal színezett alkalomszerű lakomái, csupán kiszámításból önzésből eredtek,²¹ hogy²² annak idejében az ellene felhozott vádak ellenébe,²³ melyektől már előre is tartott, magának népszerűséget, pártot szerezvén, – más részről és különösen pedig azért hogy politikai idegenszerű nézeteit terjeszthesse, ezekhez czinkosokat, s annak idejében talán majd harcosokat is szerezzen. – E nézetemben legközelebbi tettei s szavai mindinkább megerősitenek. – Mogyoródy már egészen feladott azon reménnyel, hogy mi az idén magyar honba jussunk, – sőt ezt nekem is nyilvánítá; már pedig ha van reménye, ha nincs, – mint egy szabadságért harcolni készülő tiszti²⁴ csapat főnökének lehangoltságot mutatnia, sőt nyílt beszéde által a testületben rosz vért gerjesztenie²⁵ soha sem kellene; de ő nem lehangolt ám, legkevesbé is; sőt már többször mondá, hogy: bánja is ő akármilyen történik velünk, az alezredesi²⁶ állása az olasz²⁷ kormány által már biztosítva van. De még miket nem beszél: hogy attól kell tartanunk, sőt alkalmasint úgy lesz, miszerint a reakció olaszhoz ismét visszafoglalja, sőt még Párizst és Napoleont is fenyegeti; s ez utóbbit alkalmasint meg is döntendi. Mogyoródyról alább majd többet is. – Krivácsy vádolta még Kovács Leó, (másként: Kovarz tót-sváb születésű) századost, – azért mert a Pápa katonái közt szolgált, s csak akkor jött, vagy is: menekült az olasz hadsereghez, a midőn a Pápa ügye már rosszra fordult; – az olasz hadseregtől később a magyar Légiónak ment, hol – mint jó zongorázó – a Vetter stábjában, – illetőleg Vetterné (vagy is inkább Ferencziné) oldala mellett századossá lett; sőt miután Vetternek a Légiónbeli egyénéről s mindenféle a Légiónnál történt eseményekről alattomban híreket hordott: már majdnem őrnaggyá lett kinevezve; – s ha Vettert a Légióntól hamarjában meg nem ugrasztják: ma már alkalmasint az őrnagyi rangot bitorolja és²⁸ mert Vetter kinevezése²⁹ végett a Comiténak már fölterjesztette volt. – Pedig Kovarz uram egy igen-igen haszontalan, elv és minden erély nélküli fráter, katonai tehetsége pedig épen semmi sincs – legkevesbé a törzskarhoz való; – s mindezek mellett impertinens gyáva is. Egy alkalommal maga mesélte nekem, hogy ő bizony kerülte a golyót a hányszor és a mikor csak lehetett az egész déololaszhoni hadjáratban, nehogy valami baj érje, s hogy életben és épségben hazajuthasson. – Engem rágalmak és hazugságokkal néhány egyénnel már majdnem összeverekedetett; s attól tartván, hogy ha majd³⁰ talán beosztatunk engem elébe tesznek, már előre is ellenségeket akart nekem szerezni; de nagyon felsült, mert látván utóbb, hogy a magány lábán én meglehetősen erősen állok, most miután konokságait fölfedeztem, hogy párbajra ne hívjam: gyáván meghunyászkodva, úton utfélen hizeleg, s barátomnak esküszí magát. – Sok illy féreggel van itt dolgom, de a nyomorultakat én számba sem veszem. – Ez a

²⁰ tett; [Az írásjel átírva.]

²¹ eredt<...>ek [Az „-ek” az áthúzott betűk fölé írva.]

²² eredtek <...>, hogy

²³ vádak <...> ellenébe [Az „ellenébe” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁴ készülő <...> tiszti

²⁵ [/]erjesztenie [Átírás.]

²⁶ alezredesi [Beszúrás.]

²⁷ az <...> olasz

²⁸ és [Beszúrás.]

²⁹ Vetter <a> kinevezése

³⁰ hogy <...> majd

Kovarz még mint osztrák³¹ baka hadnagy – német-tót ezredével Pesten állomásozván³² a később férjhez ment Kapy leánnyal kötött ismeretséget; s majd ezredével együtt más állomásra húzódván: a leánnyal hosszabb ideig levelezésben is állott; de a midőn mint kérő lépett fel, – a leány szülői Kovács rút jellemét már kiösmerve: elutasító választ adtak neki. – Erre K. azzal fenyegetőzött, hogy ha a dús gazdag kisasszonyt nőül nem veheti, annak minden hozzáírt szerelmes leveleit köztudomásra fogja juttatni; sőt egynehányat már tisztársainak a korcsmában s kávéházakban nyilvánosan fel is olvasott; – a Kapy család félvén a pellengére állittatástól: egy zsidót felbérelt hogy Kovácstól az említett leveleket pénzért megvegye; – Kovarz aztán néhány ezer forintért minden levelet kézhez is szolgáltatott. – E miatt K-nak az osztrákoknál quétálnia kellett; s ugyanezért itt is vádolva van. – Miután pedig az említett depóbeli tisztak jellemrajzát nagyjából itt leírom: nem mulaszthatom el megemlíteni, miszerint Vetter stabja a Légiónál épen az itt³³ nevezett egyénekből állott úgy mint: Farkas őrnagy, mint Generalsstabschef, – Kovács Leó, Kun Béla, gf. Teleki Oscár, Óváry Lipót századosok, s még egy szegény ingatag jellemű inczfincz vitéz valami Salamon Ádám³⁴ nevű századosból ki jelenleg itt a telepnél is csúsz-mász a hogy és a kihez tud. – Ezen kívül volt még Vetternek két magyar nyelvet beszélő egy zsidó és egy német őrnök, őrmesteri ranggal; – ha most mindezekhez elgondolom Vetter német társalgását, s angol-német szakállát: úgy bármily jó érzelműnek és barátságos tábornoknak tartsa is őt a világ: én bizony nem bánom, ha Angliát, hová ismét költözött, – soha többé el sem is hagyandja.³⁵ – Azonban a napokban hallám, hogy Kosut Vettert a Comité tagjául meghívta volna, s hogy ez Londonból ismét olasz honba szándékozik; – még pedig csupán azért tette volna ezt Kosut, mert Vetter azt a hírt kezdé az emigránsok³⁶ közt terjeszteni, hogy boszuból, a miért a Légiótól elűzeték, s Kosutól sem visszahelyezést, sem elégtételt nem nyert: Kosut élet-rajzát egy röpiratban kiadandja. – Vádolva van még a teleptől valami Bonyhádi-féle Perczel (tökéletes német nevelésű és korcs jellemű) volt osztrák ulánus főhadnagy, magyar honban elkövetett több aljas vétkei miatt, melyek következtében a Pápa³⁷ seregébe menekült, hol eleinte mint közharcos, s aztán mint hadnagy szolgált. – Ancona bevétele után (mellyet Perczel még nagy vitézes védett) a piemonti olasz hadsereghez szökött, – s az ismeretlen és magát szükségből nagy magyarnak játszott suhanczot lelkesedéssel fogadták az olaszok; – s mint tiszt azonnal alkalmazást nyert egy olasz lovas ezredben; azonban rossz viselete miatt onnan csakhamar távoznia kellett; s így aztán nem tudván hova lennie, – mint közharcos a magyar Légióhoz szegődött; de el³⁸ lőn³⁹ kergetve. Ezután néhány hetet Nápolyban lumpolt Haszlingerrel, – ki magát a játék-házakban gróf Telekinek adván ki – Perczelt, mint komornyikját magával hordta. – Perczel később Nápolyban sem maradhatván: Turinba jött; itt néhány hétig csavargott szinte míg Türr és Mogyoródy pártfogása következtében főhadnagyi rangban ide az acqui telephez tétetett. Ittléte óta folyvást a legfeszlettebb életmódot⁴⁰

³¹ osztrák [Beszúrás.]

³² [...] [Átírás.]

³³ itt [Beszúrás.]

³⁴ Ádám [Beszúrás.]

³⁵ hagy<.>andja

³⁶ emigra[...] [Átírás.]

³⁷ Pápa<i>

³⁸ de <a el... > el

³⁹ l[.] [Átírás.]

⁴⁰ élet<...>módot [A „módot” beszúrva.]

folytatja; folyvást részegeskedik; s e mellett a kukoricza szára fölkapaszkodva érezvén magát, említett⁴¹ protectiója⁴² fölötti elbizakodottságában, – rendkívül hetvenkedik, s Ausztriában volt párbajait emlegetve, – mindenkit sérteget, s párbajra hí, – a jobb vivók iránt azonban respectussal van, s ama falsch-gróffali párbajom⁴³ óta, irányomban is. – Ez a falsch gróf, (Lutinszky) azzal van szinte vádolva, hogy a szicíliai hadjáratban sok aljas dolgot elkövetett, s a többek közt, hogy egy állomáson egy arany órát lopott. – Különben⁴⁴ egy haszontalan elvtelen fiú; azonban most jut eszembe, hogy elvtelennek épen nem mondhatom, mert a hol a mikor lehet,⁴⁵ – ez is a telepnél⁴⁶ levő idegen és különösen a felföldi *szláv* fajokkal szokott a magyarok ellen lármázni, s alkalmilag demonstrálni is. – Az itteni idegen fajok (tót, horvát, rác, szerb, lengyel, oláh, dalmát, cseh, rusznák, szász, német satöbbi) magyarelles indulatát s izgatottságát leginkább ama Vranicsevics őrnagy gaz bujtogatásainak lehet tulajdonítani. – Nagy Károly százados vádolva van, hogy Nápolyban létekor egy ottani vendéglőst két más czinkos társával a magyar név rovására mintegy hét ezer frankig rászездett. A vendéglős meghalt, s neje két gyermekével ama család miatt most a legnagyobb nyomorban szenved. Nagy K. az 1859-diki és a -60diki hadjáratok idejében mintegy négyszer adta el már tisztí⁴⁷ rangját a különböző olasz ezredekben, melyekbe mint magyar menekült magát fölvetette; – azért hogy a fölvelt pénzzel lumpolhasson; legelőször mint hadnagy aztán mint főhadnagy, majd ismét mint hadnagy s végre mint százados vétette föl magát a magyarok iránt legnagyobb bizalommal és rokonszenvvel viseltetett olasz ezredekhez, – míg végre még is állás nélkül maradt. És nem csupán N. K. de tömérdek más bitang élt már itt vissza a vendégszeretettel;⁴⁸ s azért olly kimondhatlan nehéz most egy menekültnek az olasz ezredekbe bejuthatni.

N. K. mint ő maga erősíti, – 48-ban honvéd százados (?) volt; de mint besorozott – forradalom után, – nem tudta nyolcz évi osztrák katonáskodása daczára sem feljebb vinni a közemberségnél; pedig nem politikai nagy érdemei akadályoztatták; hanem mint beszél, – aljas viselete, melly miatt többször botozva is volt. Hanem azért mindezek után most méltóságosan⁴⁹ pöffeszkedik itt a telepnél századosi rangjában, s jobb fizetésben részesül, mint azon⁵⁰ fő és alhadnagyk, kik a katonai pályán 10–12 évet szorgalommal s igyekezettel töltöttek el, s kik egykor a hazának százszor több szolgálatot lesznek képesek tehetni, mint az illy kegyelt s jólétben részesített Isten tudja miféle néven nevezendő teremtmények, mint N. K. uram is. S nekünk a csekélyebb díjjal s mellőztetéssel szó nélkül kell beérnünk, most az olasz kormánnyal elkövetett galád visszaélések után nekünk, – a később jötteknek még csak panaszkodnunk sem lehet, nehogy annyi elnézések és zaklatások után a kormány reánk unjon. – Ez a Nagy Károly és többen az olly semmi érzelmű emberek közül, mielőtt – ide a telephez kerültek, – Turinban csavarogván minden hasznosabb foglalatosság nélkül utóbb arra is vetemedtek, hogy a turini porosz követségnél magukat németeknek adták ki, hogy

⁴¹ magát, <...> említett

⁴² protectiója<...>

⁴³ párbajom [A második „á” ékezeze áthúzva.]

⁴⁴ lopott. – <... ..> Különben

⁴⁵ a mikor <...> lehet

⁴⁶ a <több> telepnél

⁴⁷ tisztí [Beszúrás.]

⁴⁸ a <...> vendégszeretettel

⁴⁹ most <...> méltóságosan

⁵⁰ azok [Átírás.]

mint ilyenek, hazudott⁵¹ hazájukba (Porosz országba) utiköltséget kérjenek; – s a kapott 4–5 frankért több ízben megtagadák még csak nemzetiségüket is. – Milly gyalázat lenne most reájuk és mindnyájunkra, ha ezt az olasz kormány megtudná, s épen olly egyénekről, mint N. K. s mások, kiket az olasz kormány betegségük vagy honvágyuk használt ürügyei mellett már többszörösen kifizetett;⁵² hiszen maga N. K. kapott mintegy 5–6000, – frank tiszti elbocsáttatási díjját. – Vádolva vannak még Krivácsy által Somogyi, volt huszár főhadnagy; – (két év előtt quétalt, néhány hó előtt vergődött⁵³ ide, utközben élt több ocsmány kalandjai után) Csejte, volt osztrák tüzér hadnagy (sváb születésű, – itteni kihágásai után ítélve, otthon sem a legszebb életet folytathatott), 1859-ben még dühös⁵⁴ vakságban harczolt az olasz és francia szabadságharczosok ellen; továbbá az említett Kun, Kovács századosok, Perczel főhadnagy satöbbi azért, mert a fürdő-saison alkalmával⁵⁵ itt időzött⁵⁶ olasz ur-hölgyektől aláírás utján a maguk részére pénzt gyűjtögettek, sőt még egy innen Genuába utazott nőt is fölkértek, hogy részükre ott is gyűjtögessen. Természetesen a milly nyomoru jellemmel az illy dolgot teheték ép olly nyomoru volt az eredmény is; s bár a nőknek, – kiknek előbb nagy fennen udvaroltak azon hazugsággal álltak elő, hogy ők az emigráció mostoha gyermekei, s ármánnyal innen a teleptől is elűzetnek;⁵⁷ – az adakozók⁵⁸ még sem üriték fenéig⁵⁹ a kalandorok részére erszényeiket; s őket a kudarcz, minket pedig mint magyar tiszti testületet csak a legnagyobb szégyen ért. – Így tovább folytathatnám 50–60 telepbeli⁶⁰ egyénről jegyzeteimet a nélkül, hogy Krivácsy panaszkodjék; de tudom, hogy e rajzok olvasásába már te is beleuntál, s más részről én már magam is undorodom még csak rágondolni⁶¹ is, hogy⁶² olly⁶³ aljas jellemű egyének⁶⁴ vannak körültem; s ha eszembe jut, hogy a honfeszabeditási harcz első nagy és Szent munkája e zagyva elem kezére kerül ugy valóban össze-szorul szivem, s talán gyöngé tudnék lenni, ha ennyi tapasztalás s annyi benső küzdelem keblem meg nem aczélozták volna, hogy tűrjön, szenvedjen s Vörösmartyként: majd *győz-zön* is a viszályon! – Krivácsy által a Légiótól vádlottak közül csupán Ihász⁶⁵ ezredesről⁶⁶ van tudomásom, ki azért van följelentve, mert mint menekült – Londonban magát nem a legdicséretesebben viselte. – Az eddigi vádak eredménye: Türr elbocsáttatása, vagy is: nyugdíjaztatása. A többi vádlottakkal még eddig semmi sem történt; s adja Isten, hogy azok rut cselekedetei⁶⁷ a külföld előtt világosabb szőnyegre ne is kerüljenek. – Vranicsevics őrnagy elvégre is nem a Krivácsy vádja, sem pedig a telep magyarságának ellenszenve miatt távozott

⁵¹ [/]azudott [Átírás.]

⁵² többszörösen <megj...> kifizetett

⁵³ előtt <jut ...> vergődött

⁵⁴ még <...> dühös

⁵⁵ fürdő-saison <...> alkalmával [Az „alkalmával” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵⁶ itt <...> időzött [A szó kivakarva.]

⁵⁷ elűzetnek<;>

⁵⁸ az <...> adakozók

⁵⁹ fenéig [Emendálva.]

⁶⁰ telepbeli [Beszúrás.]

⁶¹ csak <a> rágondol[/...]/ [Átírás.]

⁶² [/.../ [Átírás.]

⁶³ olly [Beszúrás.]

⁶⁴ egyének<nek>

⁶⁵ csupán <Krivácsy> Ihász<...>

⁶⁶ ezredesről [Beszúrás.]

⁶⁷ rut <dolgai s viselete a> cselekedetei

innen, hanem a következő esemény következtében. Ugyan is: Vranicsevics, – mint már említém, egy fanatikus panszlavista és magyar ellenség (Ausztriában mintegy 14 évig szolgált pedig az egész forradalmi idő alatt a magyarok ellen Buda bevételekor a horvátokkal védte a várat s később⁶⁸ az osztrákokhoz ismét visszaszökvén: ugyanazon évben⁶⁹ az olaszok ellen is harczolt – sőt olasz honban osztrák rendjelet is kapott; –) hogy pedig a magyarok iránti gyűlölete nem szűnt, azt itteni viselete s több nyilatkozatai bizonyítják: a többek közt azt is mondá, hogy Ausztria regresszirozhathatná magát ha horváth országgal tartana, s a panszlavizmust elősegitené; továbbá: hogy ő csak a határokig harcoland velünk, – vagy is:⁷⁰ jön velünk, s aztán horvát Országba megy, mert ő csak a pánszlávizmusért él s hal, – és ha a három-egy-királyságot fölállították: a szlávok a magyarokat úgy is előzönlí s egyik fővárosuk Bécs a másik Pest leend. Én az illy bolond beszédekre – mint egyestől jött véleményre – nagyon csekély súlyt vehettem,⁷¹ noha hatalmamban áll, – őt az illy vadeszmék nyilvános terjesztéseért már a világból is száműzni szerettem volna; annyival inkább, miután tudom hogy hejh vannak ám itt a telepnl gyönyörűséges tiszték különösen a felföldi tótvidékiek s a sok faj⁷² egyének közt, kik *kecsegtetések s vesztegetések* mellett az illy dolgok *szíves hallgatása és pártolására* NAGYON *készségesek*; de gondolám magamban én őket úgy sem űzhetem el e pillanatban, sem pedig rögeszméikről le nem beszélhetem; – azért várni fogok, míg eljő az idő, – a midőn majd nyíltan rájok alkalmazhatom, hogy „quod medicamentum non sanat” – meggyógyítja őket:⁷³ a kötél s a golyó –; – más részről lehetlen is volt ellene föllép-nem, mert tudtam, hogy Mogyoródyval nagyon jó lábon áll, s hogy Türrnek is minden titkait bírja, s ennél fogva Türrben is védőjére találna. Ezért nem egyszer nyilvánítá már köztünk Vranicsevics, hogy előbb képes Türr mind a százunkat innen elhajtani, mint neki egy csak egy hajszálát is görbedni hagyni. Vranicsevics azonban a megbízhatóbbaknak vélt tiszték előtt még azt sem átalotta kimondani, hogy ő bennünket Magyarokat „Betyaren Gesindel”-nek, – majd „Räuber Horde”-nek, s végre „Schuftok” és gyáváknak is tart.⁷⁴ – Az⁷⁵ utczán egy depóbeli magyar tisztnek, ki nem üdvözölte, – nyilvánosan a legsértőbb kifejezéseket: „Lümmel”,⁷⁶ sat: kiabálá utána. – Mind ilyen dolgok azonban csak legfeljebb párbajjal végződtek, vagy e nélkül lettek kiegyenlítve; – s a ravasz róka a valódi kelepczét mindannyiszor ügyesen kikerülte. Természetes, hogy⁷⁷ illy⁷⁸ gyülevész, mindenféle lelkületű, s többnyire szolga jellemű egyénekből álló testületnél, – mely már magában is több nemzetiségi – és személyes pártokra van oszolva, – egy nemesebb és nagyobb szerű vállalat végrehajtása alig gondolható, s annál kevesbé, miután egy valódi lelkestől testestől magyar s tiszta lelkiismeretű parancsnoka nincs. – Mintegy két hét előtt azonban egy depóbeli tiszt elő hozza beszélgetés közben Vranicsevicsnek, hogy ő mint volt-osztrák-spion már rég óta vádolva van, – s hogy miért nem igazolja magát? Erre Vranicsevics azt felelé, hogy ő

⁶⁸ s <...> később

⁶⁹ ugyanazon évben [Beszúrás.]

⁷⁰ vagy: is [A kettőspont helye emendálva.]

⁷¹ vethettem, [Beszúrás.]

⁷² sok <...> faj

⁷³ meggyógyítja <betteketek> őket: [Az „őket:” az áthúzott szó fölé írva.]

⁷⁴ tart [Beszúrás.]

⁷⁵ tart <...> . – Az

⁷⁶ [A záró idézőjel emendálva.]

⁷⁷ Természetes, <az> hogy

⁷⁸ [...] [Átírás.]

e vádról mit sem tud.⁷⁹ – Ama⁸⁰ tiszt pedig jegyzé⁸¹ meg⁸² ismét: hiszen⁸³ több tiszt urak jelenlétében nyilvánították Á. és K. tiszt urak önnek, miszerint Krivácsy ezredes önről azt állítja, hogy az osztráknak fizetett kémje lett volna. – Vranicsevicz erre nagy dühösen legyá-vázza s gazemberezi Á. és K. tiszteket, mondván: hogy azon urak neki erről szemébe soha semmit nem szölk, s csak háta megett terjesztenek olyan alávaló rágalmat. – Miután én erről értesültem, s amaz Á. is én valék, ki K.-val Vranicsevicznek több telepbeli tiszt jelenlétében kinyilatkoztattuk, hogy Krivácsy őt azzal vádolja, hogy az osztrákoknak spionja volt: én K-val együtt azonnal Vr. szállására indultam, hogy⁸⁴ a sértegetésekért elégtételt követeljek; Vranicsevicset azonban hon nem találtam, – de gyanítván, hogy Mogyoródynál lesz, kinek mindennapos vendége volt, – s majdnem egész nap nála ült, – mindketten M. lakására mentünk, s M.-tól bocsánatot kérve a háborításért Vranicsevicset az előszobába szölkítánk; – a hol is megmondám neki jövetelem okát, s egyszersmind azt is, hogy most már nem üti helyre hibáját azzal, hogy ha⁸⁵ velünk megverekszik, hanem hogy mind egyeseket, mind a testületet már annyiszor illetett sértő kifejezéseit megelégtük⁸⁶ s 48 óra alatt a teleptől elhordja magát, különben mindnyájunk által a legbotrányosabban fog elüzetni; e szavaimra Mogyoródy az előszobába lép, s kijelenti, miszerint ő kikéri magának e dolgot szállásán tovább folytatni. – Vranicsevicz ezután Mogyoródy szállásáról távozott, – én pedig Kubinyi⁸⁷ főhadnaggyal maradván: nem mulaszthattam el Mogyoródynak is az igazat megmondani s a többek közt, hogy már megbocsásson az alezredes ur; de a mikor hazafiui érzetem szölkni parancsol: akkor én a helyet nagyon nem válogatom, – s hogy azt hiszem, miszerint bárhol sem szölkhatnék szabadabban saját ügyünkről, mint épen az alezredes ur lakásán, – s igen sajnálom – folytatám, – hogy ki kell még nyilatkoztatnom miszerint a telep magyarjai előtt *igen sajátságos* színben tünteti föl az alezredes urat azon körölmény, hogy a midőn Vranicsevicz őrnagyot a városban már minden ember magyar ellenségnek ismeri: akkor őt mindennap fogadja szállásán, – sőt néhány hét óta *Te* barátja is. – Mogyoródy e szavaimra *nem csekély zavarba jött*; s nyakrafőre ígérte, hogy Vranicsevicset a teleptől eltávolítandja; hanem még is ugyanazon nap Vranicsevicz Mogyoródynál ebédre és vacsorára hivatalos volt, s a mi több más nap együtt utaztak Turinba is, – az az: Mogyoródy valószínűleg azért kísért el Vranicsevicset, hogy ezt az akkor épen Turinban együtt volt comité tagok előtt martyrként tüntesse föl, s részére a további fizetés melleti külön tartózkodást kieszközölje. Mogyoródy célta is ért; – Vranics: tovább is innen fogja huzni fizetését, és Klapka ajánlatára Genfbe utazott; néhány nap előtt mint hallom Genuában is volt, – alkalmasint azért, hogy magát Kosut előtt ismét nagy hazafinak játssa. Mindezek után jobb szeretném, ha némelly szavakat főbbjeink szájából nem is hallottam volna, – s hogy azok most lángbetűkkel tolvula emlékezetembe: szívem s fejem szüntelen nem égetnék – – –

⁷⁹ tud<;>.

⁸⁰ ama [Átírás.]

⁸¹ pedig <folytatand ...> jegyzé

⁸² [/]eg [Átírás.]

⁸³ ismét: <hogy> hiszen

⁸⁴ indultam, <s> hogy

⁸⁵ ha [Beszúrás.]

⁸⁶ kifejezéseit <már> megelégtük

⁸⁷ pedig <...> Kubinyi

Ugyan is: a Vranicsevics pártoltatása folytán a következő⁸⁸ körülmény⁸⁹ önkénytelenül szüntelen eszembe jut –: Azon idő tájban, midőn én a telephez jöttem, – (még alig valánk itt mintegy ötvenen, –) Klapka Alessandrián keresztül Genuába volt menendő; – Mogyoródyt tehát Alessandriába maga elé rendelé, hogy vele a telepet érdeklő egy és más dologról értekezzenek – Mogyoródy a teleptől néhány tisztet is magával vitt, nevezetesen: Vranicsevics őrnagyot, Arnold nevű Stock-német volt osztrák utász-századost, Muzsikó (oláh származású és természetű) volt (?) honvéd-századost, ki Mogyoródyval nagyon szeretett németül beszélgetni; – Fejér (Weiss) egy betűt magyarul nem beszélő főhadnagyot; (Mogyoródy akkori és jelenlegi segédjét, –); Kubinyi (tót születésű s egészen tótosan beszélő) volt osztrák baka főhadnagyot; és hogy az egész Suite-nek egy kis magyar színt kölcsönözzön Mogyoródy az én csekélységemet mostani nagy bánatomra, (vagy inkább tanúságomra) magával vivé. Mi tehát Alessandriába utaztunk, – s megérkeztünk után néhány percz múlva Klapka is megjött a milánói vonattal. – Klapkát az indóházban fogadták; bennünket magyarul és németül üdvözölt; – aztán egy vendéglőbe kocsizott s oda reggelire bennünket is meghítt. A reggelizés alatt és után mintegy két óra hosszáig a beszélgetés folyvást német nyelven folyt, még pedig többnyire a *szláv tartományokról* s különös sulyt fejtettek a *dél-szláv birodalom* megalakulásáról discursusra, mi közben Klapka szavaira világosan emlékezem, a midőn Vranicsevicsnek a többek közt ezt mondá: „...unserem Hauptziel zur Bildung eines Südslawenreiches, uns zu nähern” ha t: i: a magyar korona alá tartozó szláv tartományok teljes függetlenségüket – a magyar segítségével, (s még is ennek rovására) – kivivandották. – Engem nem reményelt *piquante*-reggeli egésze lehangolt s elszomorított; annyival inkább mivel a gazdát egy volt-honvéd tábornok játszotta; de az itteni körülményeket s a jellemeket még akkor kevésbé ismervén: én csak hallgatással felelhettem az említett megjegyzésekre; noha Alessandriából vissza érkezvén: Bokros barátommal azonnal közlém a hallottakat s az ezekből vont következtetéseimet, melyek bár mind B-nak, mind nekem – rendkívülieknek tetszenek: ma már előttem még sem egészen igazolás nélküliek; a mennyiben Klapka Vranicsevicset protegálja; sőt Turinből Vranicsevicsét Genfbe küldvén: ugyanazonnap Mogyoródyval együtt ide Acquiba is eljött, hogy a Vranicsevicseli barátkozás miatt Mogyoródyra ingerült tiszteteket csillapítsa. Klapka Acquiba érkezvén: a telep tisztjei estve az indóház ajtajában háromszoros éljennel fogadták, s éjfél tájban ablaka alatt (Mogyoródy szállásán) a „Szózatot” – néhányan elénekelték; az ének után Klapka az ablakból ezeket mondá: „engedje Isten, hogy ez évben hazánkat felszabadithassuk”.⁹⁰ Másnap reggel 9 órára az egész tisztikart magához rendelé, – melly alkalommal mindnyájunknak összetartást békeességet ajánlt; – megígérte, hogy öt-hat hét múlva ismét meg fog bennünket látogatni; – s szavaiból azt értettük, hogy ez évben nagyon kevés remény van a háborura – de azért ő igyekezni fog, az olasz hadseregben szolgálni akaróknak a telep⁹¹ feloszlatása esetére azoknak állomást szerezni – kik a⁹² rangjuknak megfelelő próbatételt kiállják; – azoknak pedig kik haza kíváncsoznak: utiköltséget fog a kormánynál eszközölni; továbbá azt⁹³ is mondá, hogy ha a tavasszal háboru nem lesz: ő alkalmasint Amerikába fog menni, s néhány ügyesebb (természetesen a szláv coteriába tartozó) tiszteteket magával visz. – Én pedig mindezek-

⁸⁸ a következő [Beszúrás.]

⁸⁹ körülmény<t>

⁹⁰ [A záró idézőjel emendálva.]

⁹¹ telep [Beszúrás.]

⁹² a [Beszúrás.]

⁹³ tovább <.> azt

re csak azt mondom, hogy tessék a kinek tetszik, s Klapkának is az ő szláv fajta barátival Amerikába vándorolni; – én reményemet el nem vesztem, hazám⁹⁴ felszabadithatásáért,⁹⁵ élni és halni; ha nehányad magammal maradok⁹⁶ is; ez szent czélom, s ezt soha és semmi nemü körülmények közt sem tévesztendem szemeim elől, mihelyt annak elérésére bármilly csekély⁹⁷ alkalom kínálkozik is; már pedig az amerikai kalandoros dicsőség vagy jóllét hazám jelenlegi állapota fölött engem boldoggá nem teend; – s a jó hazafi a határoktól messze a jelen időszakban nem távozik. – A mi Comiténk ugyan semmit sem mozdit ügyünk jórafordításán, még eddig legalább, pedig a tavasz már nincs messze, – sem szervezésről, sem más egyébről nem gondoskodik. Az acqui teleppel az egész telet tétlenül átdidereghették; – minden hónapban harminczszor folyamodtunk sorsunk változtatásáért, s ha egyebet nem tehetnek egy kis fára való pótlékért napi díjainkhoz; a nemes comité összesen és egyenként minden hónapba hatvanszor ígért és biztatott bennünket a nyomorult segély megnyerésére; – ma már a negyedik hónap⁹⁸ foly a hitegetésekkel, fázunk, nyomorgunk és a tétlenség miatt satnyulunk; míg Kosut Genua mellett egy a napokban vásárolt pompás villában magát établírozza, s úgy látszik hosszabb időre külföldön maradni készül. De más felől⁹⁹ az olasz kormány is keveset törődik felszabadított szép hazájával; s bizony pedig nagyon meg fog gyűlni a baja tavaszkor, ha a belügyeket minél előbb nem rendezendi; mert az elégületlenség az egész országban napról napra növekszik a kormány léhasága miatt. Hanem annál nagyobb tervük van a mazzinistáknak; s már én előre is látom a tavasszal innen kiinduló európai nagy forradalmat! – Annyi bizonyos, hogy ha a telep feloszlik, – én olly vörös mazzinista leszek, mint a hogy csak lennem illik! – Mogyoródynak egy általában semmi reménye a háborúhoz, sőt ő azt állítja, hogy (– mintha visiói lennének, –) a régi kormányok ismét viszsza fognak állni olasz honban, – s Ausztria s az egész reactio mindenfelé annyira erősíti magát, – miszerint a szabadelvű párt egész Európában tönkre lesz téve nem sokára. – Ez aztán szabad csapat vezére akar lenni!? – Mogyoródy a napokban Kosutnál volt Genuában, s azt a hirt hozta tőle, hogy ha Ricasoli megbukik, a mihez K-nak most nagy reménye van: úgy a telep az olasz hadügyminisztériumnak lesz átadva, – s Kosuth az üzeni, hogy akkor majd jobb dolgunk lesz. – A telep tagjai azonban Kosut ígéretei és biztatásaira már rég óta mit sem adnak; s azért a nagyobb rész tele kalandor¹⁰⁰ tervekkel az amerikába menetelről s az ott folytatandó életmódjukról ábrándozik.¹⁰¹ Annyi bizonyos, hogy a teleptől már többen örülnek, hogy majd a Klapka ígérete szerint, – Amerikába fognak szállíttatni, – mert néhányan olly aljas dolgokat követtek el Magyar országban, hogy őket a szabad hazában is büntetés érné. – De hogy én a tavaszt sem várom be ezen elem között: az is igaz; hanem mihelyt lehetséges lesz, s az idő enyhülni fog Milánóba megyek, hol már¹⁰² egy jó ismerősöm csekély árért szállást és kosztot is ígért; azért miattam mit se aggódjál édes barátom, igyekezettel s becsületes viseletem mellett meg fogok én élni, tudni addig¹⁰³ bárhol is, a míg magamnak

⁹⁴ vesztem, <.> hazám

⁹⁵ felszabadithatásáért [Beszúrás.]

⁹⁶ maradok [Beszúrás.]

⁹⁷ bármilly <...> csekély

⁹⁸ hónap<ja>

⁹⁹ De <ugy látszik> más felől [A „más felől” az áthúzott rész fölé írva.]

¹⁰⁰ kalandor [Beszúrás.]

¹⁰¹ ábrándozik [Beszúrás.]

¹⁰² már [Beszúrás.]

¹⁰³ tudni <...> addig

egy tisztességes biztos állást szerezhetek; azt pedig itt e tétlenségben s ennyi megromlott ember közt keresnem lehetlen. – Milánóból minden esetre el fogok menni Kosuthoz, – tőle mindent megtudandó. – Aztán minden erőmből azon leszek, hogy az olasz hadseregben állomást nyerhessek; Milánóban pedig igen sok derék magyarszerető szabadelvű olasz lakik, kik között mindenesetre reménylek pártfogókat szerezhetni, kik beosztásomhoz segítségemre lesznek; aztán Milánóban különben is két lovas ezred állomásoz; s az illető ezredekkel minden bizonnyal megismerkedem. Az olasz lovas ezredeknél valamirevaló lovagló iskolát nem tudnak teremteni; pedig tudom, hogy nagyon szükségelik, azért hiszem, hogy az absolvált iskolásokat csak örömmel fogják maguk közé venni; – továbbá Milánóban, ha egyebet nem tehetnék is a tavaszig, mit állomás nélkül veszttegni szellemi önképzésemre ezerszer több időt fordíthatok, mint az itteni örökös háboríttatásban. – Most még egy depóbeli eseményt kell fölemlítenem, mely a Vranicsevecs elüzetése után történt, s mely alkalommal ismét több szeg kiütött a zsábkól. – Ugyan is: miután Türr megbukott; ennek pártja, a vádlottak, s a¹⁰⁴ nem vádlottak közül is a rossz lelkiismeretűek úgy itt a telepénél, mint a Légiónál rendkívül felzudultak Krivácsy ellen, valamint ennek barátja Kupa volt honvéd ezredes ellen, – ki jelenleg Turinban – mellőzve minden alkalmazás¹⁰⁵ nélkül, – tartózkodik. – Azért tehát Ihász ezredes s a vádlott légióbeli tisztek egy nyilatkozatot küldtek ide a telep parancsnoksághoz, illetőleg a telep tisztjeihez, melyben ők a fennevezett két ezredest (kik¹⁰⁶ vádjukban az illetőkre nyíltan kimondták az igazat,) – borzasztóan elátkozzák; előbb hunczut rágalmozó gyáva gazembernek elnevezik mind a kettőt, – a nélkül, hogy e címeknek okát adnák, – aztán száműzik őket nem csak örökre saját hazájukból, de az emigrációból is; előre is hunczvut gazembereknek nyilvánítják mindazokat, kik mint katonák velük egy sorban vagy mint alattvalók valaha szolgálni fognak sőt még a ki velük ezentúl társalog is¹⁰⁷ szóval: a nevezett két ezredest erkölcsileg tökéletesen megsemmisítik. – E nyilatkozat tehát Mogyoródynak megküldetvén: ez, minthogy Krivácsy őt is vádolta, velünk (a¹⁰⁸ telep tisztjeivel) azt aláírni parancsolta. Nehány vádlott tiszt a teleptől alá is írta; de a vádlottak más része azon reményben, hogy Krivácsynak az alá nem írás által magukat behizelgik; s az ellenük beadott vádat Krivácsy majd szelidítendi, vagy éppen vissza veendi: Mogyoródy rendeletének nem csak hogy ellene szegült; de most már félelmükben köpenyt fordítva egész szolgáltsággal Krivácsy legelfogultabb pártosai és védelmezőiként léptek föl és egy még vakmerőbb és bolondabb ellennyilatkozatot¹⁰⁹ akartak Ihásznak s a légióbeli e dologban részes tiszteknek küldeni, a mely bizonnyal a legnagyobb ellenségeskedésekre szolgáltatott volna alkalmat; de minthogy mielőtt ezt tették volna hozzám jöttek: én szándékukat megakadályozva körülbelől¹¹⁰ a következő szavakat írtam válaszképen a Légiónak: „Miután a Légio parancsnokságnak ama két ezredes ur fölött hozott határozatában reánk van hivatkozás: van szerencsénk kijelenteni, hogy illyes ügyekben itélni mi magunkat illetékeseknek nem tartjuk, s engedje a Légio parancsnoksága abbeli reményünket kifejezni, miszerint illyes magánügyekben velünk többé nem érintkezik. – Jelszavunk: harcolni hazánk szabadságáért s

¹⁰⁴ s <különösen> a

¹⁰⁵ alkalmazás [Az ékezet áthúzza.]

¹⁰⁶ ezredest <azért mert> (kik

¹⁰⁷ sőt még a ki velük ezentúl társalog is [Beszúrás.]

¹⁰⁸ velünk <...> (a

¹⁰⁹ boldondabb <nyil> ellennyilatkozatot

¹¹⁰ körülbelől [Beszúrás.]

nem honfitársaink ellen!”¹¹¹ – Természetesen Mogyoródy személyes gyűlölségének – Krivácsy iránt, – mindnyájan nem hódolhatánk, s¹¹² a Légióbeliek határozatát saját meggyőződésünk s hazafiui kötelesség=érzetünk¹¹³ félrevezetésével többen¹¹⁴ alá nem irtuk;¹¹⁵ s míg ezt a Mogyoródynak Türrnek és Ihásznak (a Légióhozi beosztás reményében, –) hizelegni akart szolgálkúik közül mintegy húszan irták alá, – addig az általam irt válasz mintegy 75 aláírással küldetett a Légióhoz. Ezért reám Mogyoródy nagyon haragszik; de minthogy e haragja által csak hazafiatlanságot árul el, hogy ezt még is palástolja: az esemény után mintegy tíz nappal több¹¹⁶ tisztekel együtt magához engem is¹¹⁷ ebédre hitt. – Én azonban nem mentem el; mert én¹¹⁸ előttem Mogyoródy többé nem Mogyoródy; hanem Kaiser, a horvát, a német satöbbi satöbbi minden egyéb, csak nem magyar, – s aztán ha most talán (?) megtérni akarna is, nem az a módja, hogy magának dinék által akarjon pártot szerezni, – hanem igazolja magát viselete által úgy a hogy kell az egész tisztikar előtt, mert az által, hogy egyeseket kitüntetései által magához akar édesgetni: azoknak a testületnél csak irigyeket, magának pedig még több ellenséget szerez. – Aztán azért sem mentem egy részről az ebédjére, mert ugyanazon nap, midőn a fennemlített aláírások¹¹⁹ történtek:¹²⁰ Mogyoródy csupán csak azokat hívta meg ebédre magához,¹²¹ a kik a Krivácsy és Kupára mondott átkot aláírták, – és a kik bizonyly a telep legszemetebb emberei. – A Légió határozata öt példányban volt beírva: egy Acquiba, egy Kosutnak, egy Klapkának, egy Türrnek és egy Krivácsy és Kupának; – mi válaszukat hasonlólag öt példányban szétküldöttük. – E szétküldés után Mogyoródy rögtön Türrhöz utazott Milanóba, alkalmasint, hogy Türrrel a történetek felől értekezzék, azonban, – mint mondják Türrrel igen keveset beszélgethetett, mert az akkor éppen nagyon beteg volt, s néhány nap folytonosan vért hányt. – E betegsége már hosszabb idő óta¹²² rá-rájön, s ismét elhagyja; végkép azonban ki nem gyógyulhat belőle, oka – mint mondják, – a leélttség. – Azt hittük, hogy az emigráció katonai szervezését Türr nyugdíjaztatása után Klapka veendi át; de mint hallom mi még most is a Türr parancsnoksága alatt állunk, – a mint pedig tapasztalom, sem az egyiké sem a másiké alatt. – Kosut Garibaldit – a mikor ez Genuában volt, – meglátogató, s a mintegy két órai társalgás után, – mint mondják, – mindketten igen derült kedélyben valának. – Egy Genuában időzőtt telepbeli tiszt által Garibaldi azt üzent nekünk hogy bizzunk benne, mert ő a tavasszal minden bizonyly velünk együtt magyarországra jövend, miután igen jól tudja, hogy olasz ország teljes egyesülése egyedül csak magyar ország felszabadulásától függ. – A Légió még mindig Nápoly környékén, a törzs Nocerában állomásoz; jelentékenyebb erővel mostanában nem szaporodott; de azért már körülbelül 1600-an lehetnek. Az olasz lapok gyakran dicsérik a légióbeliek vitézségeit – a szüntelen működő burbon-bandák ellen. – Most a telepnél, valamint a Légiónál is sűrű és

¹¹¹ [A nyitó idézőjel emendálva.]

¹¹² mindnyájan nem hódolhatánk, s [Beszúrás.]

¹¹³ kötelesség<nek>=érzetünk

¹¹⁴ félrevezetésével <...> többen [A „többen” az áthúzott szó fölé írva.]

¹¹⁵ nem <írhatnánk> irtuk

¹¹⁶ nappal <...> több

¹¹⁷ engem is [Beszúrás.]

¹¹⁸ mert <...> én

¹¹⁹ aláírások [Emendálva.]

¹²⁰ történetek [Emendálva.]

¹²¹ ebédre<, > magához

¹²² óta [Beszúrás.]

kemény surlódások lesznek az elemek tisztázása következtében;¹²³ mert Krivácsy a gyomlálást s most legkevesbé saját¹²⁴ meggyaláztatását annyiban nem hagyja; sőt tudom, hogy midőn ama nyilatkozatot a Légiótól megkapta: Alessandriából azonnal¹²⁵ Genuába utazott, hogy ott Kosut által Ihász¹²⁶ ellen¹²⁷ magának fényes elégtételt követeljen. – Ezt Kosut meg is ígérte Krivácsynak; de én igen fényes elégtételt alig reménylek, – mert tudom, hogy Krivácsy többször Kosutnak is szemére lobbantotta már az igazat, sőt némelyek az állítják, hogy Kosut éppen e miatti dühében, s talán Krivácsitól félelmében is akarta őt megsemmisíteni, s hogy Kosut maga irt volna Ihásznak, hogy Krivácsy és társára amaz átkot kimondassa. – Krivácsy azonban mint legujabban hallottam azt üzente Kosutnak, hogy ha Ihász és közvetve ama határozat ellen neki legfényesebb¹²⁸ elégtételt nem szolgáltat; – az egész dolgot Kosuttal együtt¹²⁹ a kormánynak följelentendi. – Tehát szép dolgoknak nézünk ismét elé; – a helyett, hogy mindnyájan a sürgető közös szentügyben munkálkodnának.

Acquiban semmi különös újság. – A hideg néhány hét óta itt is ugyan csak kegyetlenkedik; – noha havunk még e télen csak tegnap óta van. – Az olaszoknak hála az égnek nincs kályhája, s azért a fűtetlen szobákra nem duzmaszkodhatunk; de nem is fáztam tíz év alatt annyit, mint ezen a télen. – Időtöltésem: olvasásból áll, – a mikor t: i: erre a sok veszekedés s szívódás miatt ráérek. – Casinónk még fennáll; de már korántsem olly csend és rendben, mint eleinte; kezdetben csak el-el jártam oda melegedni, – de most már oda sem mehet a nélkül az ember, hogy egy pár veszekedésbe naponként be ne rántsák. – A casinónak különben én is egyik választmányi tagja vagyok; – s mi lenne természetesebb itt, mint hogy e miatt ismét egy rakás irigység és ellenségem támad. – Legközelebb ismét két párbajban kellett segédeskednem. – Nagy vitézek ezek; – a kihívásban játszódnak a lovagias jellemteljes férfiakat s tiszteteket, – s a megbántások sértegetések, s szóval egész viseletük¹³⁰ az aljasságig süllyedő nevetlenséget¹³¹ és rut jellemüket – árulja el. –

Klapka Genfben van. – Türr nejevel együtt Párizsból Milánóba érkezett. Wieserné itt Acquiban gyermekszülésben meghalt. – A csecsemőt egy olasz örökbefogadta. –

Mindnyájatokat ezerszer csókolva maradok holtig hű barátod Au

Türr mint mondják a király segédje leend – ha igaz, – úgy e nesze semmi fogd meg jól állást is csak neje iránti tekintetből nyere.

334. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Pest, 1862. január]

[Elveszett.]

¹²³ tisztázása <...> következtében

¹²⁴ saját [Beszúrás.]

¹²⁵ azonna[/] [Átírás.]

¹²⁶ Ihász<nál>

¹²⁷ Ihász <...> ellen [Az áthúzott szó és az „ellen” beszúrva.]

¹²⁸ neki <. > legfényesebb

¹²⁹ Kosuttal együtt [Beszúrás.]

¹³⁰ viseletük<ben>

¹³¹ neve[/]/tlenséget [Átírás.]

335. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Déva, 1862. február 19.

Édes jó anyám!

Tudom, hogy szeretett¹³² nagy-anyám halála, mint mindnyájunknak ugy szeretett kedves anyámnak is, nem csekély bánatot okozott; de vigasztalja édes jó anyámat is a tudat, hogy: a mi ott fenn végeztetett, azt itt alant mi földiek meg nem változtathatjuk, „porból vagyunk, s porrá kell hogy legyünk” előbb vagy utóbb. –

Kedves apám tudom neheztel reám, s méltán, hogy utóbbi küldeményét mindekkorig még csak meg sem köszöntem; de azt hittem s hiszem, hogy rövid idő múlva, küldendő levelembé, hálás¹³³ köszönetem mellett, néhány forintot is fogok küldhetni adósságaim törlesztésére, mert jelenleg Kaczvinszky urnak a darabokért elküldött pénzen kívül egy fillérnek sem vagyok ura. –

Az erdélyi levegőnek jotékony hatása van reám nézve, mert hála égnek jó egészségem van, hetenkint 3-4-et játszunk, e szerint van néha időm a havasok tetején is¹³⁴ járkálni s kiabálni – naplómát ha élek 2-3-hó múlva elfogom küldeni kedves anyámnak is olvasni. –

Ákosról egy kukkot sem hallottam már jó ideje, vajjon hol lehet most?

Hát Károly – szeretnék vele kibékülni – tánczolt-e gr. Berthold menyasszonyával? Etekét a kis Gabriellával s mindnyájokat számtalanszor csókolva, és számtalan Zsuzsanna napokat kívánva, maradtam holtig szerető hü fia

Déván febr. 19. 1862.

Árpád
sk

[címzés:]

Szeretett kedves anyámnak
Helyben

336. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Abrudbánya, 1862. március 26.

Szeretett kedves anyám!

Ne haragudjék kedves anyám, hogy olly régóta nem irtam haza, mentségem, hogy ez idő alatt társulatunk háromszor szerveződött újból, s Déváról K. Fehérvárra utaztunk, innen ismét Abrudbányára, s itt leszünk körülbelül hat hétig, itt ma játszuk a harmadikat meglehetősen pártolásban részesülünk, Folinus meglehetősen pimasz föltételeket szabott elém, miket¹³⁵ el nem fogadhatok, s következés kép Kolosvárra nem szerződöm, hanem hihetőleg pár

¹³² szerette [Emendálva.]

¹³³ hálás [Emendálva.]

¹³⁴ is [Beszúrás.]

¹³⁵ elém, <de> miket

hó mulva Magyarországra¹³⁶ megyünk s ekkor egy pár napra Pestre is felmegyek dolgaimat elintézendő, addig¹³⁷ is mindnyájokat ezerszer csókolva maradtam, holtig szerető hű fia
Abrudbánya 3/26. 1862.

Árpád
sk

Az ide mellékelt levelet sziveskedjék¹³⁸ kedves anyám az illetőnek a színháznál kézbesíteni. Deletter¹³⁹ fodrásznál pedig egy hirtelen szöke Candidatus parókát megrendelni olly formán¹⁴⁰ hogy én azt¹⁴¹ legfeljebb 15 nap alatt kezemhez kapjam, az árát írja meg kedves anyám s a pénzt rögtön küldöm érette. Kezeit¹⁴² csókolom

Á

[címzés:]

Tekintetes

Egressy Gáborné urhölgynek

illő tiszt.

Kerepesi ut 15 sz

Pesten

337. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Pest, 1862. április–augusztus között]

[Elveszett.]

338. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

Torino, 1862. augusztus 7.

Édes barátom! A Légiót ismét 400 magyar hagyta oda; kiknek egy része haza indult, más része a Szardínia¹⁴³ szigetére száműzötteken – s a nápolyi- és genuai tömlöczökbe zárottakon kívül, – felső és alsó olasz-ország kisebb-nagyobb városaiba szerteoszlott; a többi e négy-száznál s az előbb eljöttekből Szerbiába, Francia- Angol-országba, Schweitzba vagy Amerikába utazott. – Azok kik utiköltség hiányában, vagy Garibaldiban helyezett bizalmunknál fogva itt olasz honban maradtak: jelenleg rendkívüli elhagyatottságban, s iszonyu nyomorban élnek. – Nehány légióbeli ismerőssémmel pár nap előtt találkoztam itt Turinban; de alig ismertem reájuk, a sok szenvedés, lelki-testi sanyargattatás egészen vázakká s majdnem halál-szinűekké változtatta őket. – A légiónál csak a nagy számu tiszt¹⁴⁴ csoport maradt, –

¹³⁶ Magyarországra [Átírás.]

¹³⁷ [/ddig [Átírás.]

¹³⁸ levelet <...> sziveskedjék

¹³⁹ Deletter<nél>

¹⁴⁰ fo[/]mán

¹⁴¹ azt én [A szócsere korrektúrajellel jelölve.]

¹⁴² kezeit [Emendálva.]

¹⁴³ Szardínia [Emendálva.]

¹⁴⁴ számu <...> tiszt

szájtátva a megürült honvéd-laktanyák előtt; s a még megmaradt, mintegy négyszázra menő legénység szintén lerakta fegyverét, – s nem akar szolgálni, míg a Légiót újból, nem szervezik, – s tisztjeit,¹⁴⁵ – kik az egész felbomlást előidézték – jobbakkal föl nem cserélik; a¹⁴⁶ fegyvereiket lerakottakat Ihász egy laktanyába záratta, s egy olasz vadász zászlóaljjal őrizteti; de nem azért mintha valami botrányos zavartól kellene félnie, – hanem mert tudja, hogy a Légiótól csapatonként eljött legénység minden alkalommal egy-egy nyilatkozatot tett közzé az olasz lapokban, melyekben eljövételüknek valódi okát adván, – Kossuthot,¹⁴⁷ Türrt¹⁴⁸ és Ihászt nem¹⁴⁹ a legszebb színben tüntették fel; – s ennél fogva a még eljönni akaró legénység szabadonbocsátásával is egy hasonló értelmű újabb cikk fogna megjelenni.¹⁵⁰ – Tegnap¹⁵¹ le ment végre Türr is a Légióhoz, hogy szemlét¹⁵² tartson. Türrt Ratazzi küldte le; mert a magyar ügyek elhanyagolása miatt már a parlamentben is szót emeltek. Hogy azonban Ratazzi egy készülöben volt nagyobb szerű felszólalást az olaszok részéről¹⁵³ ez ügyben megelőzzön: barátját¹⁵⁴ Türrt, ki őt Ricasoli elleni ármánykodásaival miniszterelnökké lenni elősegítette a Légióhoz küldé, hogy az oppositionális szabadelvű parlamenti tagok száját e ténnyel ha csak egy időre is, betömhesse; s felhatalmazást adott Türrnek hogy a Légiót ismét az előbbi létszámra (1200-ra) emelje. Türr ez okból mindenféle csöcselék népet szedett össze. – A magyarság azonban jól tudván, hogy Türr ki és mi, – és hogy kegyeltjei olyan Wranicsevics féle emberekből állanak: a Türr verbuválására magát egy sem jelenti, s a kik még eddig összeirattak:¹⁵⁵ mind idegen nemzetbeli jött ment nép, – mely előbb-utóbb még botrányosabban fog szétoszlani, mint a hogy még eddig ártatlanul kinzott és sanyargatott légióbéli honfitársaink annyi önmegtagadással s a magyar becsület fönntartásával teheték. – Ezzel a most szedett csöcselék néppel ugyan Türr és Kossuth azt teendik a mit akarnak, mert azokat jó zsoldért mindenre fölhasználhatják; de ha az illy zsoldosoknak szennyes lelkületük nemzeti jelvényeinken,¹⁵⁶ – melyekbe takarvák, – s¹⁵⁷ a vörös zsinóros attilán keresztül üt, – akkor nem tudom hogy fogják majd híres szervezőink mind őket, mind magukat újabban tisztázhatni. – A légiótól eljöttek előbb 300-an később 400-an, mint mondtam az olasz lapokban nyílt vádat emeltek a Légiónál velük történt igazságtalanságok¹⁵⁸ miatt Kossuth és Türr kényuralma miatt, – a légióbéli tisztek kiállhatlan bánásmódja ellen; mely utóbbiak zsoldjaikat elkártyázták s ellakmározták; – s az intelligens magyar fiataltságot a legszerényebb és legméltányosabb követeléseikért is a legdurvább gorombaságokkal fizették a járandó napi díj s egyéb a kormánytól vitézségükért küldött jutalmi-díjjak helyett. Minden illy nyílt vádak utóiratában Garibaldit szólíták fel panaszaik meghallgatására¹⁵⁹ kiben

¹⁴⁵ s <... ..> tisztjeit

¹⁴⁶ cserélik <azonban> a

¹⁴⁷ adván, – <... ..> Kossuthot

¹⁴⁸ Kossuthot, <mind> Türrt

¹⁴⁹ Ihászt <...> nem

¹⁵⁰ megjelenni<;>.

¹⁵¹ megjelenni. – <... ..> Tegnap

¹⁵² hogy <... ..> szemlét

¹⁵³ részéről [Átírás.]

¹⁵⁴ megelőzzön: <...> barátját

¹⁵⁵ összeiratt[.] [Átírás.]

¹⁵⁶ jelvényeink[.]n [Átírás.]

¹⁵⁷ takarvák, – <.> s [Az „s” beszúrva.]

¹⁵⁸ igazságtalanságok<...>

¹⁵⁹ meghallgatására [Az első „á” ékezte áthúzva.]

egyedüli reményeiket helyezik. – Garibaldi egy nyílt levélben gyönyörűen is válaszolt az egész külföldön levő szerte űzött magyarságnak; s fölkér minden magyart; hogy ha a magukat Napoleon¹⁶⁰ gaz-politikájának eladott néhány¹⁶¹ olasz kormány férfiak a velük történt méltatlan bánásmódot nekik talán igazságot nem szolgáltatnának is: ne búsuljanak, s az olasz nemzetet azért el ne ítélik, mert az olaszok a magyarnak elválaszthatlan testvérei; – mely rokon-szövetség a harcok zajában a legszentebb véráldozatok mellett köttetett, s nem sokára, – *előbb mint sem gondolnák!* a csatatéren újból erősíttetni fog! – s hogy részükre igazság szolgáltassék az az ő gondja leendő; – s minden lehető el fog követni érdekükben és helyzetük javítására. – Garibaldi azonban jelenleg igen elszigetelve áll a kormánytól, s így azon emberektől kik ehhez tartoznak, – s a Legió ügyeinek megvizsgálása és teljes rendbehozatalára hivatva vannak; – ez okból még eddig jó formán mi sem történt a kormány részéről. – A Legió úgy áll mint elősorolám, – romjaiban. – Türr jár-kel, hogy a világot jót tenni-akarással ámitsa, – vagy talán mert rossz lelkiismerete nyugtalanítja; de mint mondtam, – semmi jó eredménnyel. – Kossuth a shweitzzi fürdőket fölváltva látogatja, – s mint hallok többé olasz honba jönni sem merészel. – Klapka, kinek dolgainak rendbehozatala végett úgy mi többen, – mint néhány olasz tekintély is, számtalan felszólítást küldött, – még csak a fülét sem mozditja – sőt hogy az innen érkező panaszos levelek hon ne találják: Genfét is elhagyá – a nélkül, hogy a hozzáküldött levelek közül csak egyre is válaszolt volna. – Némmeliek szerint Angolhonban mások állítása szerint más felé¹⁶² utazgat, – s Genfbe jövetelének idejét sem tudja. – Illy formán tehát a magyar ügyek jelenleg gyalázatosan állanak olasz-honban; sem Kossuthban, sem Klapkában, sem Türrben, sem a többi Napoleon zsoldosaiban, egy külföldi magyar sem bízik. – Egyetlen reménységünk Garibaldi, – s ez nem is fog bennünket megcsalni; mert a magyarokat véghetetlenül szereti; – s minden áron magyar ország felszabadítására törekszik; már van mintegy 6000 embere fegyverben Nápoly tájékán; kikkel soká ott nem fog vesztegleni; e mellett jelenleg jó érzésű magyar fiúk környezik; kikhez én is, – mint újabb idő óta a népek bálványának egyik szerencsés megbízottja, – nem sokára csatlakozni fogok. – Most fordítom olaszból Garibaldinak egy megbízottja által¹⁶³ hozzám küldött proclamatióját, melyben a magyar nemzetet tette serkenti; minthogy még csak ma kaptam meg és magyarba rögtön át nem tehettem, tehát olaszban¹⁶⁴ ide mellékelem. Mielőtt azonban Garibaldihoz mennék alsó olasz honba leveledet bevárom, – s kérelek; ha teheted néhány franknyi segélyért, – mert egyelőre a tábornok terhére nem lehetvén, – a magam költségén kellend utaznom, – és pedig tekervényes utakon;¹⁶⁵ – mert ezen az olasz kormányt Római¹⁶⁶ illetőleg Napoleoni politikája miatt szüntelen rettegésben tartó – Garibaldi sereg gyarapodását itt mindenáron akadályozzák; – Garibaldit azonban tehetlenné nem tehetik, – mert akkor kész a forradalom egész olasz honban s minden felé; – s ennél fogva a G-sereg folyvást nő; – pénzt, fegyvereket angol országból nyer a mazziniféle társulattól. – Hiteles¹⁶⁷ kutfőből tudom, hogy Garibaldi nem sokára, – legfeljebb hat hét, vagy két hónap alatt magyar hon közelében lesz; nekem egy pár jó fegyvert s egy kitartó

¹⁶⁰ napoleon [Átírás.]

¹⁶¹ néhány [Beszúrás.]

¹⁶² felé [Az első „é” ékezte áthúzva.]

¹⁶³ megbízottja által [Beszúrás.]

¹⁶⁴ tehát <of> olaszban

¹⁶⁵ uta[,/on [Átírás.]

¹⁶⁶ kormányt <fo...> Római

¹⁶⁷ Hiteles<es>

harczias öltözetet is kell vennem. – Ha én s néhány vállalkozó jó magyar társaim az 52 tiszt közül Garibaldi mellett leendünk: majd egyesítjük mi az itt szétszórt magyarságot rövid idő alatt. – Garibaldi Kossuthot és a hálátlan Türrt lelkéből utálja; – az erélytelen Klapkát sem szereti; – azért nagyon szeretné, ha egy tekintélyes testestől lelkestől magyar és vállalkozó hazafi otthonról ide jönne, s¹⁶⁸ hozzá csatlakoznék, – hogy a¹⁶⁹ magyar ügyek vezetését egy új comitè alakításával a diplomatiái dolgokban magáraválalná. – Ime az olasz nyelven¹⁷⁰ irt proclamatió az eredetiről.

Másolat,¹⁷¹ – mely pár nap múlva magyar nyelven 10-ezer példányban lesz kinyomtatva, – s szerte küldve.

„Ungheresi.

Che fa l’Ungheria!¹⁷²

Quella nobile Nazione, che già il vittorioso Ottomano vide sorgere d’un tratto tutta armata à¹⁷³ difendere la civiltà dell’Europa; quella nazione, a cui supplici si inchinarono i superbi Imperatori di Habsburg, chiedendo misericordia ed aiuto; dorme dunque, e per sempre? –

Fratelli Ungheresi! La rivoluzione è ai vostri confini. – Aguzzate lo sguardo, e sulle¹⁷⁴ mura di Belgrado vedrete sventolare la bandiera della libertà; porgete attento l’orechio¹⁷⁵ e udrete le schioppettate dei Serbi, che, levati in arme a difesa dei propri diritti, francamente combattono un aborrito¹⁷⁶ despotismo.¹⁷⁷ –

E voi che fate? Voi popolo forte, che non avete la sventura che ebbe un tempo l’Italia di essere divisa fra sette tiranni, Voi, popolo di guerrieri, che aspettate oggimai? Avete dunque spezzate le vostre spade? Avete dimenticato i vostri martiri, rinnegati i vostri giuramenti di vendetta?

O fidereste nelle artificiose promesse dei vostri oppressori? Credereste à¹⁷⁸ chi vi consiglia di accettare le invidiose offerte dell’Austria, che oggi par disposta à concedervi i vostri diritti, ma già si prepara a tradirvi e à risogliervi¹⁷⁹ per forza o per frode ciò che à malincuore vi dà? – Potreste forse sperare buona fede e lealtà da un governo ladro e traditore, che, dopo la sventura di Világos, defraudò¹⁸⁰ un’intiera¹⁸¹ nazione delle sue ricchezze? – O ascoltereste chi meno impudente, ma del pari colpevole, vi lusinga della folle speranza di compiere il vostro riscatto cogli espedienti della legalità, ormai provati insufficienti à redimere i popoli, o peggio, vi esorta ad aspettare ajuti stranieri?

¹⁶⁸ jönne, s [Beszúrás.]

¹⁶⁹ a [Beszúrás.]

¹⁷⁰ olasz <...> nyelven

¹⁷¹ [/ásola/] [Átírás.]

¹⁷² l’Ungheria! [Az írásjel átírva.]

¹⁷³ [Helyesen: a.]

¹⁷⁴ sull’ [Átírás.]

¹⁷⁵ [Helyesen: l’orecchio.]

¹⁷⁶ aborrito

¹⁷⁷ [Helyesen: despotismo.]

¹⁷⁸ [Helyesen: a. Egressy Ákos többször is „à”-t ír.]

¹⁷⁹ [Helyesen: ritogliervi.]

¹⁸⁰ [Helyesen: defraudò.]

¹⁸¹ [Helyesen: intera.]

Guai¹⁸² all'Ungheria! – guai à tutti i popoli oppressi, se voi obbediste à quei consigli fallaci e codardi; se credeste possibile altro patto fra Voi e l'Austria, che l'odio e la guerra. –

Oh! non vi lasciate – fratelli, – fuggire un'occasione propizia. – I serbi ed i montenegrini combattono per la libertà, per la emancipazione¹⁸³ di tutta una razza oppressa ed avvilita. – E voi pure avete bisogno di libertà, voi pure siete oppressi ed avviliti, ed avete più che diritto, dovere, di rialzarvi à quel grado, che meritano le vostre glorie, le vostre virtù¹⁸⁴ ed i servigi che rendesse alla civiltà. – I Serbi ed i montenegrini combattono contro il despotismo.¹⁸⁵ – E voi pure opprime un despotismo¹⁸⁶ feroce; voi pure avete sul cuore, come sasso, che vi tronca il respiro, l'Austria, à cui salvaste più volte l'Impero, à cui foste scudo coi vostri fortissimi petti, e che, in mercede, violò le vostre leggi, vi tolse i vostri statuti, tento abolire il vostro linguaggio, popolo¹⁸⁷ dei vostri migliori le terre di esilio, empì di patiboli tutte le vostre città.

Vi mancherebbe forse la fede in Voi stessi, nelle vostre forze, nel vostro valore? Ma non dimenticate, che nel quarantaotto voi, purchè¹⁸⁸ aveste proseguito arditamente il vostro cammino trionfale fino à Vienna, avreste spezzato per sempre il vecchio trono insanguinato degli Habsburg. – Ed ora più propizi volgono i tempi: ora la Russia non istenderà la mano soccorritrice all'Austria per opprimere i vostri sforzi: ne fu pagata di troppa ingratitudine; ne la Prussia, antica rivale dell'Impero, lo difenderà¹⁸⁹ dai vostri assalti. – Coraggio! – Voi siete forti, purchè¹⁹⁰ sappiate osare. – Non ascoltate le parole di chi vi consiglia, la pazienza dell'ignominioso servaggio, ma la voce della vostra coscienza, che vi grida: „sorgete!” – Imitate la Serbia ed il Montenegro, imitate chi già sta per riaccendere in altri punti d'Europa¹⁹¹ il fuoco della rivoluzione. –

L'Italia che vi ama come fratelli, che ha giurato di rendervi la mercede del sangue che i vostri prodi sparsero per Lei su venti campi di battaglia, che, memore, applaude e benedice alla santa memoria di Tűkőry, morto per là; l'Italia vi chiama à partecipare delle sue nuove battaglie e delle sue nuove vittorie contro il despotismo; v'invita, à nome della santa fratellanza dei popoli, per la causa della commune salute. –

Figli d'Árpád! vorreste voi tradire i vostri fratelli? Vorreste mancare al convegno delle Nazioni, quando elleno si schiere, vanno à battaglia contro il despotismo? La libertà, da voi abbandonata, correrebbe grave pericolo; ma la vostra fama sarebbe perduta per sempre. I martiri di Arad vi maledirebbero come figli degeneri. –

Oh! io vi conosco, io non dubito di Voi! – L'Ungheria, troppo a lungo ingannata, da perfidi amici, si sveglierà al grido di libertà, che oggi le giunge da oltre Danubio, domani le giungerà dall'Italia. – E quando l'ora solenne dei Popoli suoni, io v'incontrerò¹⁹² – ne sono

¹⁸² stranieri? <Q> Guai

¹⁸³ [Helyesen: emancipazione.]

¹⁸⁴ [Helyesen: virtù.]

¹⁸⁵ [Helyesen: dispotismo.]

¹⁸⁶ [Helyesen: dispotismo.]

¹⁸⁷ popolo<,>

¹⁸⁸ [Helyesen: purché.]

¹⁸⁹ [Helyesen: difenderà.]

¹⁹⁰ [Helyesen: purché.]

¹⁹¹ [Helyesen: d'Europa.]

¹⁹² [Helyesen: incontrerò.]

certo – invincibile falangi, – sui campi dove si combatterà¹⁹³ il mortale duello fra la libertà e la tirannide, la civiltà e la barbarie. –

Vostro sincero fratello

G. Garibaldi

m[ani]/p[proprie]

Palermo 28 Luglio,

1862. –¹⁹⁴

[Az]¹⁹⁵ említett 6000-re menő Garibaldi sereg [dé]¹⁹⁶ olaszhon erdőiben táboroz. – Elmenetelem [e]lő[t]¹⁹⁷ még tudósítalak mindenről hitelesebben; – csak becses soraid kérem; – mert délfelé már nagyobb bajjal foglalkozni, azért még azt itt Turinban bevárom. –

Hallom, hogy Klapkát a Légiónak szervezésére,¹⁹⁸ s a magyarság egyesítésére a dél olaszhoznak hadsereg parancsnoka Lamarmora tábornok is felszólította Nápolyból¹⁹⁹ egy hivatalos lapban és ide olasz honba hívta; de ő²⁰⁰ még eddig semmiféle módon sem jelentkezett. –

Szt.né²⁰¹ által küldött becses véleményed kimondhatlanul jól esett olvasnom, mind nekem, mind barátimnak; mert hosszú olasz országban bizony – fájdalom – hasonló értékkel bíró közlemény²⁰² egy árva magyar ajkán sem terem.

Mindnyájatokat ezerszer csókolva maradok holtig hű barátod

Galegaur
mk

Turin, Augusztus²⁰³ 7. 1862.

Becsés soraidat „poste restante” kérem küldeni. – G
sk

339. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belényesszentmiklós, 1862. augusztus 17.

Kedves anyám!

Már rég készülök néhány sorban tudatni hollétemet, azonban K. apám utóbbi levele annyira megriasztott, hogy már szinte félek a tollat kezembe venni. –

¹⁹³ [Helyesen: combatterà.]

¹⁹⁴ [A záró idézőjel emendálva.]

¹⁹⁵ [Szakadt levélpapír.]

¹⁹⁶ [Szakadt levélpapír.]

¹⁹⁷ [Szakadt levélpapír.]

¹⁹⁸ szervezésére [Emendálva.]

¹⁹⁹ [Nápolyból [Átírás.]

²⁰⁰ [Nápolyból [Átírás.]

²⁰¹ [Szt.né [Átírás.]

²⁰² közlemény [Más tintával, valószínűleg Egressy Ákos által későbbi időkben írt beszúrás.]

²⁰³ [Augusztus [Átírás.]

Hogy Csabán első fölléptemkor K. apám nevét is²⁰⁴ kiirták a színlapokra: tudtom, s akaratom ellen történt, s protestaltam mielőtt K. Apám felbontott levelét kaptam; hogy ki bontotta fel a levelet, azt nem, de annyit fájdalom bizonyosan tudok, hogy a levélben foglalt szigorú leczkét, a színháznál hamarabb olvasták mint én, mert a vak eset úgy hozta magával, hogy a levél hordó ébenségesen az én leveletem ejtse el az utcán – szerencse hogy pénz nem volt benne. –

Jelenleg itt vagyunk B. Szt. Miklóson, Rácok, Szerbek, Zsidók, Svábok és Németek²⁰⁵ közt s miolta Szerb színészet is van a világon: mondhatom, hogy az éjszaki²⁰⁶ polus közelében a lég sem sokkal lehet hűvösebb, mint az itteni részvét a magyar színészet iránt; – nem csoda hát, hogy az egymásra tornyosult deficitekből innét²⁰⁷ tovább²⁰⁸ már csak a fülünk látszik ki – azért – bár egykor föltevém magamban, hogy effélékkel soha nem terhelem K. szülőimet, de a mostoha helyzettől mintegy kényszerítve – kérem K. szülőimet csináltassanak egy csizmát²⁰⁹ s nadrágot számomra – mert nem hogy pénzünk nincs, de a kreditt is elpárolgott, azon minden másod nap ügyelés és színlapírásért eső 60 krajcárnyi diurnumból pedig a legjobb akarat mellett sem telik egyébre, mint mosás, ebéd s néha napján egy egy zsemlyére vacsora idején, még dohány vagy szivarra sem, azért végkép fel is hagytam vele. – Latabárhoz minden perczen mehetek; de szégyenleném²¹⁰ kopott vagy talán²¹¹ épen rongyosan beállítani hozzá. – Ruhára a jobb időkben²¹² félre tett összegecskémet pedig fölémésztette abrudbányai utam, igazgatómtól sem akarok kérni, mert vagy azt találná mondani, hogy nincs, vagy pedig ad és nem szabadulhatok tőle mert jövedelem nincs²¹³ –

Kérem tehát szeretett szülőim, ha csak lehetséges ne vonják meg tőlem ezuttal segélyöket, mi – bizva Istenben s szorgalmamban, – merem reményleni, hogy utolsó leend –

Mindnyájokat számtalanszor csókolom maradtam

B. Szt. Miklóson aug. 17. 1862.

Szerető hálás fiók

Árpád

sk

U. i. Itt legfeljebb f. h. 24-dikéig maradunk, hogy hova indul innen a társulat, még nem tudni –

²⁰⁴ i./] [Átírás.]

²⁰⁵ németek [Átírás.]

²⁰⁶ éjszaki [Emendálva.]

²⁰⁷ innét [Emendálva.]

²⁰⁸ tová [Emendálva.]

²⁰⁹ c./]izmát [Átírás.]

²¹⁰ szégyenleném [Emendálva.]

²¹¹ talán [A „-lá” beszúrva.]

²¹² a jobb időkben [Beszúrás.]

²¹³ nin./] [Átírás.]

Édes barátom! Már három hete, hogy Garibaldi táborba vonult, s mintegy 5-6 ezer fegyveres önkénytes élére állott; s még eddig az ide-oda, – előre-hátra – menésnél egyebet nem tett, – országszerte hirdetett „Róma vagy a halál!” – jelszavának megfelelő célja elérésére legkevesebb elhatározottságot nem mutatott. – Tudom pedig, s még jobban tudhatja maga Garibaldi is, hogy ha ő az olasz egység kivívására határozottan fellép: az egész nemzet vele van, – leginkább pedig Dél-olasz hon lakói. – Meg nem foghatom tehát húza-vonáskodását; s pártját egész olasz honban igen csökkentő késedelmeskedését, – s azt hogy serege gyarapításán sem munkálkodik. – Épen ma kaptam levelet egy Garibaldi mellett levő magyar barátomtól, ki ezen szavakat írja f. hó 14-dikéről Castro-Giovaniból: „e hó 1^{sején} jöttem a sereghez, mellyel azóta utban vagyunk, – mászunk hegyen sziklán, sok akadályon keresztül. – Barátom, ti még várjatok, – és ha csatlakozni kívántok később, – annak igazán később kell történni, mert még nagy a rendetlenség. – Majd tudósítlak, ha ideje lesz, hogy jöjjetek.” – Valóban nem tudom, Napoleon fenyegetései, – az olasz kormány által alkalmazott szigorú rendszabályok, – a polgár-háborutól félelme, – vagy egy újabb meggyőződése, hogy: Róma csak szellemi fegyverrel ostromolható, – tartják tétovázásban Garibaldit: – vagy azt kell hinnem, hogy az olasz lelkesedés csak üres lárma, – füst, minden tűz nélkül; vagy hogy Garibaldi nem akar mást, mint demonstrálni, s mint Mazzini barátja Napoleont, – ki a forradalomtól mind olasz-országra mind hazájára nézve annyira retteg, – ijesztgetni, s arra kényszeríteni, hogy Rómát olaszhonnak visszaadja. – E tekintetben célját – úgy lát-szik – nem tévesztette; mert magok a francia zsoldban álló olasz kormány férfiak felszólíták már – belháborutól félelmükben – Napoleont, hogy a római kérdés megoldására valami határozottabb lépést tegyen. – Némely lapok nyilatkoztak is ez ügyben, s állítják, hogy Napoleon hajlandó lenne katonaságát Rómából vissza hívni, de csak olly föltétel alatt, ha a Garibaldi csapat előbb lerakja fegyverét s szétbocsáttatik, – Garibaldi maga pedig Caprerába visszavonul. Garibaldi –, azt hiszem, – Napoleontól fogja várni a kezdeményezést. – Ez a dolgok békésb kiegyenlítése lenne. – De másfelől ugyan menydörgősen hangzanak a két kormány intézkedései. – Napoleon a francia helyőrséget egy új ezreddel szaporítja, – az olasz kormányhoz pedig táviratozott, hogy Garibaldit a tábornokok sorából – a névjegyzéken kitörölje; – s dicséri az olasz kormány erélyes föllépését a Garibaldiféle forradalmi párt ellenében, s egyszersmind újlag buzdítja és serkenti az erélyességre. – Az olasz kormány a főbb helyeken: Genuában, a római határon, Nápolyban s a tengeren erős cordonokat vonatott, hogy az önkénytesek szaporodását meggátolja;²¹⁴ – a szabadelvű társulatokat, mellyek Garibaldival természetesen a legszorosabb összeköttetésben állottak – minden városban feloszlatta. Ezen társulatok közt említést érdemel a genuai, – melly feloszlátása előtt egy az olasz nemzethez szóló kiáltványában Napoleont Victor Emanuel, s a jelenlegi olasz minisztereket mind elátkozta. – Ma hallom, hogy a kormány déolaszthonban ostrom-állapotot hirdetett. – A Garibaldi önkénytes had jelenleg három különböző uton; s három tömegben halad Messina felé. – Az egyik tömeget Garibaldi fia: Menotti vezényli. – Szicília partjait erős rendes katonaság őrzi, – s Garibaldinak igen bajos lesz a tenger szoroson áthalolnia; pedig – mint tudva van, – minden áron a szicíliai hegyek közé akarja magát venni, – mert ott magának, mint rendkívül ügyes Guerilla vezér, – hozzáférhetetlen állást vehet, s a

²¹⁴ megátolja [Átírás.]

tengerre szállást kevesebb akadállyal megkísértheti. – Jelenleg mindenütt igen erős rendes katonaság nyomul csapatjai után, de a nélkül, hogy üldözné, vagy hogy ellene komoly támadást akarna intézni; – sőt a rendes hadseregek parancsnokai szigorú rendeletet kaptak minden komolyabb összeütközéstől – ha csak lehet magukat visszatartani; – s ezt maga a Garibaldi-csapat is fönntartani ohajtja. – Egy kis csatépaté azonban a napokban még is történt néhány visszamaradt részeg Garibaldistával, kik közül három – a rendes katonaság által, mely őket elérte, – halálosan megsebesítettett. –

Garibaldihoz még eddig tudtommal csakugyan a legaljasabb csőcselék ment, mind az olaszok, mind pedig az itt olaszthonban őgyelgő menekültek részéről, – s önkényteseinek legnagyobb része: avanturiék, szerencsevadászok s a legjellemtelenebb söpredékekből áll; úgy annyira, hogy az ottlevőket ismerve,²¹⁵ undorral és irtózáttal telik el az ember. – Van ugyan köztük igen lelkes derék hazafi is egy néhány, – de képzelem, milly iszonyú életük lehet ezeknek a valódi munka bekövetkeztéig²¹⁶ azok között. – Ha majd ropog és dörög: akkor magam is sarkantyút kötök; de biz’ én előbb lelkem s testem romlására közélük nem keveredem. – Elég tanulságomra²¹⁷ szolgált a másfél évi elegyedés s barátkozás; a naponkénti öt-hat párbaj, – s a köztük nyert ősz hajszálak. Pulszky a napokban szinte le ment, megtudni, hogy van-e szándéka Garibaldinak magyar ország felé inváziót csinálni, hogy az esetben két fiával együtt vörös ingbe öltözködve vele mehessen. Míg Garibaldi késedelmeskedik: majdnem valamennyi olasz lap a legnagyobb dühvel tör ki ellene mint szerintők²¹⁸ az olasz béke egyetértés megrontója, – az olasz egységi nagy munka akadályozója mint a türelmetlen fanaticus forradalmár; mint a kalandor rabló főnök ellen; – alig van egy-két lap, a mely védelmezi. – Az olasz kormány mindenkit irgalom-kegyelem nélkül bezárat, ki Garibaldihoz meneteli szándékát elárulja. – Annyi igaz, hogy Garibaldi igen sokat vesz az olasz nemzet előtti népszerűségéből az által, hogy a fantasta Mazzini párttal szövetségben áll, – kik a polgár háború árán is, – köztársaságot akarnának; – általános akarata pedig a nemzetnek folyvást az, hogy olasz ország Victor Emanuel kormányja alatt – mint constitutionális királyság egyesítették; – s még most csak úgy irtózik a köztársasággá alakulástól, mint bármely külföldi zsarnok hatalom igájától. –

A magyar Légio együtt maradt része, – miután Garibaldihoz akart csatlakozni – a kormány rendeletéből fegyvereit, ágyúit, lovait Nocerában visszahagyván, – Alessandriába felhozott; – s panaszai előterjesztésére ismét egy bizottmány állíttatott fel, – mely Alessandriában már meg is kezdé működését. – E bizottmány tagjai Höffler, Szottfried és Kiss volt honvéd törzstisztek, – gf. Bethlen nyugalmazott olasztábornok elnökle²¹⁹ alatt. – Azonban annyi a panasz, s a baj, hogy úgy látszik a bizottmányi tagoknak nincs elegendő gyógyszerük mindezek orvosolhatására; – s az elégyetlen Légionisták csapatonként²²⁰ oszlanak szerte felső olaszthon különböző városaiba.²²¹ Klapka elvégre pár nap előtt ismét Turinba érkezett; az utcán talákoztam vele; melegen szorított velem kezét; de aligha egyelőre – szokott módja szerint – csak e meleg kézszorítás mellett nem maradunk. – Ő azt mondja, hogy csak néhány napig fog itt időzni, – míg Comitébeli társaival, – kikkel, –

²¹⁵ ismer[.]e [Átírás.]

²¹⁶ bekövetkeztéig [Emendálva.]

²¹⁷ ta[.]ulságomra [Átírás.]

²¹⁸ ellene mint szerintők [Beszúrás.]

²¹⁹ elökle [Emendálva.]

²²⁰ csapatonként [Beszúrás.]

²²¹ városaiba<n>

mint²²² mondá, – a politika kívánja, hogy ismét kezét fogjon, – a Légio ügyeit elrendezte; – aztán sürgető privát dolgait végzendő pár hónapra ismét Schweitzba megy. – Mondja, hogy a légio egészen új alapon és újból fog szerveztetni; mindenki a ki szolgálni akar: bizonyos időre esküvel²²³ fog az itt maradásra köteleztetni; – magyar egyen ruha és vezény szó, – mint eddig; de olasz rendszabályok és olasz törvények fognak alkalmaztatni. – A megalakított Légio aztán az olasz hadügyminisztériumnak lesz átadva. – A Légio új parancsnokául pedig ohajtaná, ha egy szeplőtelen jellemű, művelt és tős-gyökeres magyar²²⁴ volt-honvéd törzstiszt²²⁵ küldetnék magyarhonból, még pedig minél előbb. – Mondá továbbá, hogy ha a Légio illy módon ismét rendezve leend:²²⁶ a tavaszig könnyen lehetne két-három ezer emberre növelni létszámát. –

Már most aztán az a nagy kérdés, hogy a még olasz honban levő, – s türelmét a hoszas sanyargatás méltánytalan bánásmód, – s annyi igazságtalanságok által végsőig próbára tett, vérig keserített magyarság fogja-e magát ismét és újabb, türelemmel ismert *rendelkezésük* alá vetni, – s magát azok vezetésére bízni, kik panaszos honfitársaikat a leghidegebb vérrel s könyörtelenül ebrúdon szokták a világ négy sarkára, a szélnek eresztetni? – Hiszen Génua és Nápoly börtöneinek falai a méltatlan szenvedők sohajaitól még mostanáig is viszhangoznak, s a Szardínia szigetére százával internáltak még mai napig is kétségbeesve kesergik a száműzetés a hontalanság kínzó fájalmát. –

Azok pedig, kik az ittlevő harcosok közül a Légio újból alakítására – öntudatlanul, – mintegy zsoldosokként rendelkezésükre állanak: már olly annyira demoralizáltak, hogy még osztrák disciplínával is csak mestereknek sikerülhet nagy bajjal velük boldogulniok, nem pedig a gyöngéd constitutionális olasz fenyték gyakorlatba vételével; – s különösen ama várfészekben, Alessandriában, – a béke zsold mellett, mely a Nápoly környékén kapott hadi-zsoldtól egy közembernél olly nagyban különbözik, s még hozzá a hon határainak illy tantulusi kinnal érzett közelségében; – majd délfelé a Garibaldi mozgalmak vonzerejével szemközt. – Bizony a beosztandó Legióbeli²²⁷ parancsnokok sorsa legkevesbé sem lesz irigylendő; de még egy könnyen elviselhető sem. – Klapka azt is említé, hogy e szervezés alkalmával az 52 tiszt helyzete javításáról is gondoskodni fog; s mielőtt Schweitzba menne: velünk tudatni fogja a részünkre tett intézkedéseket. Az Alessandriában működő – előbb említett – Comissió tegnap Klapkáért küldött, bizonyosan ismét valamelly ügyes bajos dolog nehézségein akadtak fenn. – Türr is lőgérez a Légio dolgai körül; de iránta ugyan hangosan nyilatkozik már mindenki ajkáról a bizalmatlanság. – Kossuth még eddig nem mutatta magát; de mint hallom, néhány nap múlva Turinba fog érkezni, – s húzamosabb ideig itt tartandja residenziáját; – neki különben nem tanácsolom, hogy az utcán magát gyakran mutogassa, mert az itt lézengő néhány száz desperátus magyarság *kemény* tüntetéseken fogná részesíteni.

Ha Klapka innen elmegy, s sorsunk mielőbbi javítása felől *bizonyost* nem fog mondani: akkor én rögtön a miniszter elnökhöz megyek az olaszhadserembe osztatásom végett, hová – néhány olasz ismerőseim közbenjárása folytán – bejutnom – reményem van.

²²² mind [Átírás.]

²²³ esküvel [Átírás.]

²²⁴ tős-gyökeres <volt> magyar

²²⁵ törzstiszt [A „törzs” beszúrva.]

²²⁶ l./end [Átírás.]

²²⁷ beosztandó <.> Legióbeli

Klapka nézete az, hogy Garibaldi jelenlegi működése hazánk ügyének csak hátrányára van. – Klapka Turinba egyenesen Párizsból jött; tehát nem csodálkozunk rajta, hogy e tekintetben is napoleoni százízzel bír. –

Nem tudom vetted-e e hó elején küldött levelemet, valamint a pár héttel az előtt küldöttet. – Attól tartok, hogy leveleimet a határon bonczolás alá veszik a jelen körülmények között. – Talán jó lenne címzeinket megváltoztatni. – Becses tudósításodat várva maradok mindnyájatokat lelkeimmel ölelő leghűbb barátod

Turin, Augusztus 23. 1862.

A. Galegau

poste restante.

341. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1862. augusztus második fele]

[Elveszett.]

342. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1862. augusztus második fele]

[Elveszett.]

343. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1862. augusztus utolsó harmada]

[Elveszett.]

344. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1862. augusztus utolsó harmada]

[Elveszett.]

345. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Torino, 1862. szeptember 1.

17. Turin, September 1. 1862.

Édes barátom! A 16-os számú tudósítást vettem, s én mint válasszal a 17-dik számon kezdem, – a T-czím alatt küldött tekercs ma jutott kezeimhez; de a magyar névre címzett levelet még nem kaptam meg, s a postán sem találom; – az Sz-knétól átvett tudósítás „folytatása” sincs sehol; ez vagy útközben tévedhetett el, vagy itt került bitor kezek közé; mert itt

jelenleg több a kém, az áruló, az úton-utfélen leselkedő, irigy, rangvágyó, haszonleső, – s más ezerféle megfizetett vagy fizetés nélküli gazember, mint bárhol a világon. – Nem csak a külhatalmasságoknak, – de az olaszokban tartózkodó s mindmegannyi pártot képező főbb egyéniségeknek is – mint: Kossuthnak, Türrnek, Klapkának, Crouychanel-nek, Mazzinának, – a spanyol-német-lengyel, s több más kisebb nagyobb nemzetiségek forradalmi képviselőinek, Rattazzinak, Ricasolinak, s más az olasz kormány körül csoportosult pártfőnököknek, – s mindezek többrendbeli vetélytársainak is mindmegannyi kémjeik, toborzóik és fogdmegjeik vannak, – kik már maguk között is szüntelen marakodnak, mások után pedig folyvást azt lesik s kutatják, hogy ki mit csinál, hol lakik, kihez jár, mit beszél, mint öltözködik, mint és miből táplálkozik, kivel levelez satöbbi: az kevésbé bántja őket, hogy ez vagy amaz *hazafi-e*; – de igen is az, egyik s másik *kinek az embere?* Ha aztán az illető mindannyinak eleget nem tesz, mint a hogy nem is tehet: az illető könyörtelenül tráncsér-késeik alá veszik, felőle a legvadabb hírekkel, s a legocsmányabb rágalmaikkal állanak elő az őket hű szolgálataikért rangigéreteikkel, – s annyi majdnem éhenhaló emigrans mellett még pénzzel is pazarul jutalmazni szokott, önhitt, nagyravágyó főnökeiknek. –

Én három hét előtt beteg voltam; helyzetünk feletti töprenkedésem, izgatottságom, a közbejött emigransféle napi bajok a keserűség, – búbánat olly levertté tettek, hogy előbb iszonyu főfájásom, aztán valóságos lázam lett; néhány napig nem hagyhattam el szobámat; e közben egy jó embernek²²⁸ vélt korcs-magyar menekült – hunczvtut többször meglátogatott, s más nem levén közelemben, ezt kértem föl, hogy a G-czim alatt akkoriban épen várt „folytatást” hozná el a postáról; ő azonban valahányszor elküldtem, mindig azzal tért vissza, hogy: semmi sem érkezett. – Néhány nap előtt tudtam csak meg, hogy ez a hozzám tolakodott vitéz, – ki tulajdonképen az 52 tiszttől közül való, – magát Türrnél, – kinek²²⁹ ezelőtt egyik legnyiltabb kárhoztatója volt, – befúrta, s hogy az alakítandó (?) magyar Légiónál tőle rangot nyerjen, neki spionkodik; – sőt az 52 tiszttől részére jutott nyommasztó helyzet neki már elviselhetetlenné levén, – napi díjja megjavittatása mellett, magát mint kémeket, – szenvedő s itt nyomorgó honfi- s tiszttársai ellenében az olasz kormánynak is eladá, – így a napokban is egy Papafi nevű menekültet, ki elkeseredettségében, elégtelenségét előtte nyilván hallatta, – titkon feladá, s mint lázítót elzáratta. – Miután én ezekről hitelesen értesültem, legkevésbé sem kételkedem többé, hogy ez az embertelen ember az említett levelet is a postáról elorozta, azon hiedelemben, hogy az, mint az *illető* által írott s *onnan* jött bizonyosan olly jelentőséggel s belértéssel birand, mellynek hű referálása neki újabb érdemeket vagy épen ezüstös és aranyos jutalmat fog hozni. – Nem tudom, mennyiben sikerült ez ohajtása; de annyi igaz; – hogy őkelme – a megbődülésig nagy ostobasága s jellemtelensége mellett is, – a rangot és pénzeket osztogatni szokott *nagy urak* előtt még mindig *feltűnő kegyben* áll. – Ezen uri egyén becses emigrans neve pedig Óvari Pető, főhadnagyi titulussal; valódi nevén előbb Szűcsnek hívták, mellyet hihetőleg nem csekély ok miatt cseréltetett föl külföldre jövevelekor a mostanival; – az osztrák hadseregben mint altisztet szolgált, – s mint ilyen Budán a bebörtönzött political magyar foglyok mellett porkoláboskodott, s mint egy ugyanazon időben Budán raboskodott, – s jelenleg itt levő magyar menekült állítja Szűcs professor²³⁰ úr igen gyalázatosan bánt a magyar foglyokkal: őket huzta, vont, csalta, lopta, – s több ízben el is árulta. 1853-ban mint obsitos osztrák katona el lett bocsátva; ezután Budapesten tar-

²²⁸ ember/.]ek [Átírás.]

²²⁹ ki]ek [Átírás.]

²³⁰ profess [Emendálva.]

tózkodott s ott a németek huzamosb ideig spionja volt; – hogy később²³¹ a magyar Légiónól a Herr von Figyelmessy irodájában működött mindenütt altiszti minőségben. – Utoljára pedig ez is az acqui telepnél fungált, – még pedig mint főhadnagy – – szép collegákat juttatott nekünk a Kossuth Türr s a Klapka contolleria!! – Ez az egész embernek előttem tudva levő életrajza s ennél többet róla tudni sem akarok; – mert hiszen ilyen fajta czifra ember van itt egy egész armada – s akár egy végtelen lajstromot írhatnék róluk. – Kérlek az ígért „folytatás” másolata elküldéséért. – Ma vettem hálás köszönettel a három fontról szóló utalványt Londonból is. – A Légio Alessandriában ujból szerveztetik azonban még eddig alig vannak együtt kétszázan. – A Légióbeliek értelmisége Alessandriát jobbára mind odahagyta, – megmaradtak a volt osztrák-zsoldos szökevények, s kik lelkül testükkel hová lenni nem tudnak. – Már csak abból is gyanítani lehet milly szellem uralkodhatott a Legióban, – a midőn dél olaszhonban létükkor még csak egy árva szakasz sem ment át Garibaldihoz. – Türr a kormánytól ismét kicsikarta magának a Légio fölötti teljhatalmat, – habár Kossuth és Klapka beleegyezésükkel. Türr azonban a külföldi magyarság előtt már igen sok oldalról feltüntette rút lelkületét s javithatlan rosszását, – s benne bizalma senkinek sincs. – Klapka egy napot időzött Alessandriában, s az ottlevő legénységnek egy lelkesíteni akaró beszédet tartott; de a mellyel csak kudarczot vallott; – olly zavarttan, olly akadozva és ros magyarsággal beszélt, hogy a körülötte állóknak (Türr – Höffler satöbbi) többször ki kellett őt igazítani és segíteniök; – beszédje folytán²³² a legénység nagyobb rész hátat fordított s elszólt. – Klapka tudtul adá ez alkalommal a Légióbelieknek, hogy a tisztek ujából lesznek ki nevezve és pedig a következő rendben, – először: a volt honvéd tisztek, aztán a volt osztrák tisztek és végre az 1860-diki volt-Garibaldi-tisztek fognak alkalmaztatni. – (Természetesen mindenki tudja a Légióbeliek közül hogy a tisztek ismét csak Türr Höffler Vranicsevecs, Mogyoródy satöbbi creaturáiból fognak állani.) – A felmaradt tisztek Acquiba fognak küldetni, honnan majd az egész tiszti-depó Elba²³³ szigetére fog elszállítatni, – hol egy tiszti oskolát fognának ismét alakítani. – Azt hiszem azonban, hogy az eddigi tapasztalás mindeinknek elégséges²³⁴ oskola volt az Isten háta megé tervezett elbai cursusra menetel nélkül is! – Ezen bennünket másodszor is száműzni akaró bölcs intézkedés pedig a magyar emigrans főnök urak sajátja (tartsák is maguknak) – a Párizsig ágaskodó magas olasz kormány beleegyezésével. – Höffler²³⁵ ezredes ur Telkessy név alatt szintén a magyar Légio parancsnokává tétetett. – Klapka Alessandriából²³⁶ Turinba jött, – s itt egy protestatiót tett közzé az olasz lapokban a Garibaldi – magyarokhoz intézett – proclamatiója ellen; harmad napra ezután innen is tovább ment, – mint ő mondá, – Genfbe, – mások állítása szerint pedig, s igen hihetőleg ismét Párizsba Napoleon császár főzendő²³⁷ vagy már kifőzött (?) tervei mellett kuktáskodni, – melly bizonyos idő óta – ugy látszik – kedves foglalkozása Klapkának; – a magyar ügyek körüli forgolódása után pedig ottani kuktáskodásából hazánk javát mi alig következtethetjük. Mint a lapokból tudjuk e hó végével Napoleon herczeg is Schweitzba menni szándékozik, Genf melleti villájában néhány hetet töltendő. – Klapkát tehát Kossuth és Türr a Légio ügyeibe avatással ismét felültették; vagy pedig ő ültette föl mind e két utób-

²³¹ később [Emendálva.]

²³² szolytán [Átírás.]

²³³ Elb./ [Átírás.]

²³⁴ elégséges [Emendálva.]

²³⁵ beleegyezésével. – <Klapka> Höffler

²³⁶ A./essandriából [Átírás.]

²³⁷ <ki>főzendő

bit, mind pedig bennünket, – tudván Klapka azt, hogy az annyiszor csalatott magyar emigrációt a Krisztus sem fogja egyhamar ismét Kossuth és Türr bolondjaivá tenni. – Az egyedül még Klapkában némi bizalmat helyezőket csak ugyan a legmélyebben keserített e válságos pillanatok között ujabban mutatott erélytelen, léha, alakoskodó, s Isten tudja hány és miféle színű és szőrű magaviselete és működése. – Klapkának már majdnem minden katonaképzett magyar menekült kijelentette, hogy parancsnoksága alatt²³⁸ kész egyesülni s fegyvert fogni bármily állásban és körülmények között is, – és ő még is a sors²³⁹ játékának s a véletlennek hagy ide mindnyájunkat. – Jelenleg több van kétezer magyar²⁴⁰ menekültnél olasz országban elszéledve, kik egyes városok és helységekben bolyongnak Isten embertől elhagyatva rongyosan éléhezten! – s nagyobb része szükségből s elkeseredettségéből már is elkorcsosodva, – úgy hogy naponként halljuk az²⁴¹ egyesek által itt-ott elkövetett botrányokat. –

Klapka viselete igazán megfoghatatlan, ő a Türr és Kossuth legelhatározottabb ellenségeivel csak úgy kezét szorít, – s ezeknek csak úgy igazat ad, mint Türrnek és Kossuthnak, a midőn ezek épen a legigazságtalanabb a legnemtelenebb²⁴² és a legembertelenebb módon tipornak minden szent jogot és kötelességet; – s ugyanakkor midőn Kossutttal Türrrel, s ezek pártosaival kezét szorít, s ezek eljárásait mindenben helyesli; – másfelől az ezek elleni legnagyobb intrigákat [sic!] is csak úgy helyben hagyja – noha JÓL TUDJA, hogy azok nem csak Kossuth és Türr nevét s becsületét²⁴³ a mennyiben a hatalom a képviselő ezeknél van, – az ezek sorsával összekötött külföldöni magyarságét sőt magaét a nemzetét is a legnagyobb mértékben kockáztatja, s tönkretelheti. – Egyszer lemond, – aztán ismét közjük jön innen tőlük barátságos kézszorítással távozik, – majd Párizsba megy, – s ott újból Kossuth és Türr megbuktatására működik. – A Garibaldi proclamatiója ellen kiadott nyilatkozata után pedig csakugyan szeretném már tudni, hogy mellyik hát azon út, a mellyen ő hazánk felszabadítására igyekszik. – Kossuth is kiadott az olasz lapokban egy tiltakozást a Garibaldi működése és a magyarokhoz írt proclamatiója ellen, nehogy a DICSŐSÉG (???) egyedül csak a Klapkáé legyen; még pedig akkor protestál már ő excellenciás hiú gyávasága, – a mikor épen 24 órája mult, hogy Garibaldi önkényteseivel együtt legyőzetett. – A szerte levő Légiónbeliek közül ma ismét nagy számmal folyamodtak az olasz kormányhoz haza, vagy más országba szállíttatásukért. – Turinból minden katonaság a közel fekvő városokban s helységekben kitört lázongások elnyomására küldetett; de aligha célzott érnek vele; mert a tüntetések mellyek vérengzéssel végződnek mindennap újból²⁴⁴ kezdődnek mindenfelé. – Csupán Turin az egyetlen város olaszthonban melly még eddig csöndességben maradt. – Turinban különben igen haszontalan kereskedői szellemű nép lakik; melly azt szeretné, ha az olasz király mindig itt lalnék mert a tömérdek követ, hivatalnok, s más az udvarhoz tartozó csöcselék évenként több millió jövedelmet hoz a házi uraknak kereskedőknek kézműveseknek, s a tányér nyaló és spionkodó seregnek, melly utóbbiak Turinból²⁴⁵ legtöbben²⁴⁶ telnek. – Soha életemben nem lehetett volna fogadalmam, ha magam meg nem győ-

²³⁸ alatt [Beszúrás.]

²³⁹ [...]s [Átírás.]

²⁴⁰ magyar [Beszúrás.]

²⁴¹ halljuk <is> az

²⁴² leg[...]telenebb [Átírás.]

²⁴³ s becsületét [Beszúrás.]

²⁴⁴ mindennap <... ..> újból

²⁴⁵ utóbbiak <...> Turinból

²⁴⁶ legtöbben [Az „-en” beszúrva.]

zödöm, – azon ellenszenvről, mellyel itt olaszhonban egyik kerület vagy város népessége a másik iránt viseltetik; – a lombardiai inkább gyűlöli a nápolyit, mint a magyar a muszkát; ugy²⁴⁷ a szicíliai a piemontit és viszont; különösen gyűlölik pedig egész olasz honban a piemontit; de az igaz, hogy ez a legkorcsabb faja is az olasz nemzetnek; nincs itt semmi de semmi nemzeties szellem, – a piemonti tájszólás is inkább a²⁴⁸ francia, mint az olasz nyelvhez hasonlít; de azért még sem akar sem francia sem valódi olasz lenni, – hanem ilyen zagyva haszontalan néptömeg, melly az ő piemonti uralkodójának olly vakon és szolgálilag hódol, – mint a muszkák cásárjuk előtt. – Valóban nem hinné az ember, hogy az olly annyira civilizáltak kürtölt nyugati európában még illy baromi nép lakják. – Garibaldi megsebesítésével a gyűlölködés még is kissé szűnni látszik az olasz kerületek között, – s a düh, az izgatottság általános, – a Garibaldin ejtett seb úgy látszik minden olasznak fáj, – s azt minden olasz szégyenli. – Maga a király is igen komor²⁴⁹ és bús, hogy Napoleon által magát a zsarnokoskodásra engedte²⁵⁰ szoríttatni. – A minisztérium pedig mindenfelé nagyobb mértékben mutatkozó zavargások miatt a legnagyobb zavarban van; katonaságával a bicskás olaszok ellen kevésre megy, – sőt baját csak növeli. – Ratazzira, – ha egy hamarjában meg nem ugrik, nem vár egyéb a gyilkolnál; – az egész olasz nemzet egyhangulag ordítja: „le vele!” mert a belzavarnak és ezen valóságos polgár háborúvá fejlődött vérontásnak a nép és katonaság között, – nem más az okozója, mint ez a magát s hazáját Napoleonnal eladott gaz Rattazzi. – Már itt Turinban a között a sok haszontalan muja nép között sem mer egyedül az utcán járni; ha nagy ritkán magát láttatja, – mindig nyolcz tiz policzajt őgyelegtet maga körül. – Rattazzi helyett Ricasolit akarják visszahelyezni. – A befogatások agyonlövetések; s az ostromállapot majdnem egész olasz országban folyvást tart. – Én azt hiszem, ennek nem lesz már vége, mint egy irtózatoss forradalom, melly egész Európát síkra szólítandja. – Én beadtam folyamodványomat az olasz hadseregbe osztatásom végett, hogy az események fegyverben és lóháton találjanak; meglátom, Türr nem fog-e ismét utamba állani; – de föl-tett szándékom a királyhoz is berontani. –

Garibaldi összeütközése az olasz katonasággal Aspromente közelében egy sziklás hegytetőn történt; hol Garibaldi táborozott önkényteseivel: – Garibaldinak csak 1500 önkénytese volt, – a többi a rendes katonaság már az összeütközés előtti napon elfogdosta s lefegyverezte. – Augusztus 30-dikán a Cialdini tábornok dandárjából Pallavicini ezredes volt küldve Garibaldi ellen 1800 rendes katonával – melly egy vadász és egy gyalog zászlóaljából állott; – a gyalog zászlóalj parancsnoka egy magyar országi – s mint ilyen még az 1860-diki hadjáratban *maga Garibaldi által ezredesi rangra emelt Eberhardt* nevű volt osztrák zsoldos, – mind mondják, volt-osztrák lovassági trombitás, – volt. – Illyen emberek bitorolták aztán Garibaldinak a magyarok iránti határtalan szeretét, a kik most Türr urammal együtt mind ellene fordultak. – Pallavicini a fennen említett két zászló aljjal Aspromentéhez érkezvén, – előbb egy követséget küldött Garibaldi táborába, melly az önkényteseket a megadásra szólítja fel, – ez meg nem történvén Pallavicini mindkét zászlóaljjal szuronyt²⁵¹ szegezve az önkénytesek táborába rontott s iszonyu vérontást vitt véghez a testvérgyilkosságot alig gyanított Garibaldisták között; mintegy 200 önkénytes megsebesült, 35–40 meghalt. Garibaldi két

²⁴⁷ muszkát; <vagy> ugy

²⁴⁸ a [Beszúrás.]

²⁴⁹ kom[...]/ [Átírás.]

²⁵⁰ zsarnokoskodásra <...> engedte

²⁵¹ zászlóaljjal <az önkény...> szuronyt

sebet, fia egyet kapott, melynek következtében ez utóbbi alkalmasint lábát veszítendi, – atyja pedig egyik sebe miatt, mely egy szurony dőfés ágyékába, s hihetőleg beleit is sértette, – hír szerint halálos beteg. – Jelenleg mindketten néhány sebesült Garibaldi tiszttel együtt Speziában vannak; hol katonai²⁵² őrizet mellett ápoltatnak; – s a felgyógyultak azonnal hadi törvényszék elé állíttatnak. – Spézia egy kis²⁵³ tengerparti város Genua közelében. – Most a miniszter tanácsban a fölött vitáznak, Garibaldit miként büntessék: száműzessék-e, vagy hadi törvényszék elé állíttassék. – A sajtó általánosan kegyelmet kér, követel és *tanácsol* Garibaldi részére. – Garibaldi csapatjában összesen mintegy húsz magyar volt; de mint már írtam NEM A JAVA, mert különben Garibaldinak nem lett volna szabad sebet kapnia; – s az 1500 rendes katonának még kevesbé győzedelmeskedni. – Mindjárt mondtam én, hogy Garibaldi körül rendkívül rongy–haszontalan csöcselék nép van, – kivéve az igen csekély számu kiveendőket, mely előbbiek²⁵⁴ a Garibaldihoz csatlakozástól ez alkalommal sok becsületes fiut visszatartottak. – Maga Garibaldi is tömérdek időt elvesztegetett; mert hiszen négy hét alatt, – a mennyi időt csupán az ide-oda járkálással s az üres tüntetésekkel töltött csapatjával, – olasz országot legalább is egy párszor végig hosszíig járhatta volna; s magának legalább is kétszázezer önkénytest szerezhetett volna. – Egyébiránt szégyen gyalázat így is hogy 1500 önkénytes, – melynek, – ha valóban elszánt s lelkesült, mint a millyenek Garibaldi mellett lennie is kellett volna, – magát legalább is tízszerte nagyobb ellenség ellen ha nem is győznie; de mindenesetre megvédnie kellett volna, 1800 haszontalan zsoldos katonával magát szétverni vezérét megsebesülni elfogni hagyni engedte! – Az önkénytesek mind elzárattak, s egyenként szólíttatnak a hadi törvényszék elé; – a rendes katonaságtól átszököttek, – mintegy huszonheten mind agyon lövettek. – Garibaldi megbecsültének, s önkényteseik elfogatásának hírére egy napon Milanóban, Bresciában, Genuában, Livornóban Florenczben, Nápolyban, Palermóban Messinában s minden nagyobb olasz városban, hová a hivatalos tudósítások legelőbb megérkeztek a legvérengzőbb tüntetések voltak a katonaság ellen. – A halottak és sebesültek száma mindenfelé igen nagy volt. – Turinban ugyan ezen nap semmi tüntetés nem volt ugyan, de a zavar a sürgés–forgás az egész városban mindenfelé olly nagy volt, hogy alig lehetett az utcákon tovalahadni; – a király a miniszterekkel együtt egész éjjel virasztott. – Most már a kormány ugy látszik megnyugvást talál a katonai erőszak alkalmazásában; – sőt a polgárok elleni harcban magukat kitüntetett egyes tiszteket nyíltan meg is jutalmazza. Pallavicini ezredest tábornokká nevezte; mit ez – hír szerint, – nem csak hogy el nem fogadott, de magát mint mondják e szavakkal: „katonai kötelességemnek eleget tettem, most hon polgári kötelességemnek is meg akarok felelni” – agyon lőtte volna! – Pulszky – mint említém: Garibaldi táborba vonulásakor szinte dél olaszhonba ment, részint azért, hogy mint a „Times” levelezője az eseményeket²⁵⁵ közélről szemlélvén, híven megírhasa, – részint pedig hogy – mint elmenetele előtt nyilvánít is – Garibaldinak egy magyar ország felé szándéklándó inváziója esetében, két fiával, – s mint ígérte néhányunkkal azonnal utána siethessen. – Pulszky azonban egész idő alatt folyvást Nápolyban tartózkodott s a kormány néhány oda ment parlamenti taggal együtt – gyanúból elfogatta. – Ma voltam családjánál részvéteket nyilvánítani, s vigasztalni a mennyiben erre

²⁵² hol <...> katonai [A „katonai” az áthúzott szó alá írva.]

²⁵³ kis [Beszúrás.]

²⁵⁴ kiveendőket <...> mely előbbiek [A „mely előbbiek” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁵⁵ eseményeket [Emendálva.]

Hire jár, hogy napi díjjainkat csak folyó hó 16-dikáig fogjuk kapni, – s vagy föltétlenül a Légióba kell állanunk vagy pedig fizetés nélkül maradnunk; ugyanez történt ma a szerte levő légióbeli közharczosokkal is, kik szinte elveszték egy franknyi emigráns-napidíjjaikat, s vagy koldulni, vagy ismét a Légióhoz menni *kényszerítettettek*. Ez az erőszakos és sürgetett megalakítása a Légiónak ismét nem fog jóra vezetni, – mert épen az erőszakoskodások az önkény miatt ment már előbb is szét a Légió, – s ez az eljárás, mint az előbbinek folytatása, – nem csak hogy minden becsületesebb embert még inkább elidegenít a Légiótól; – de ezt rövid idő alatt olly botrányosan fogja ismét szétriasztani, a melyre majd itt felső olaszokban mindenki szemét száját²⁵⁹ tátandja. – A már eddig hazamentek sem hiszem, hogy a jobb elemet az idejövettel s a Légió gyarapodására serkenténék. – De milly erkölcsi erőt is fog egy illy összekapkodott s mindenféle elemmel ismét összekevert Légió az osztrákkal szemben gyakorolni. – Egyébiránt lássák az illetők, mit tesznek, – s tetteikért majd feleljenek. – Én azt hiszem a külföldön levő magyar elem katonai disziplína közé szorítása azért történik olly sietve nehogy a magyarság a nép közé vegyüljön – s az elégtételnek seregével a forradalmat még inkább szítsa, vagy elősegítse. – Más részről talán főnökeink még szegyenleni is tudják magukat e csekély számú magyarság össze ne[m]²⁶⁰ tarthatása, s rendezni nem tudása miatt; s most hamarjában meg akarják mutatni, – hogy mind az a mi történt nem igaz, rágalom satöbbi –

²⁵⁶ Pulszkyra <ugyan mi> mi nagyon [A „mi nagyon” az áthúzott szavak fölé írva.]

²⁵⁸ elmulni <...> a nélkül

²⁶⁰ [Szakadt levélpapír.]

²⁶² [Szakadt levélpapír.]

²⁶³ [Szakadt levélpapír.]

264 bismulatát [Emendálva.]

264 bamulatat [Emenda
265 [Szakadt levél]papír.]

mint hogy Velence²⁶⁶ békés útoni megnyerhetéseért az osztrákkal jobban alkudozhassék, s talán egy bizonyos összeg fejében a Légiót az osztráknak majd kiszolgáltathassa, – mint ezt az orosz elismerésért a lengyelekkel is tevő.

Ha küldendő becses leveleidet ezentul bérmentesited: kérlek, 27 osztrák új krajczáros bélyeget vegyél; ez az itteni számítás szerint 13 olasz krajcárt tesz, s ha ennél csak egy centtimel kevesebb is a bélyeg értéke, melyet a küldő a levélre ragasztott; – a vevő itt büntetésül az egész postabért tartozik fizetni; – mint ezt legutóbbi két leveleddel is tenni kénytelenítettem, mivel a reájuk ragasztott bélyeg csak 25-25 újkrajczáros volt, mennyi csupán 12 és fél olasz krajczár; – s a²⁶⁷ hiányzott²⁶⁸ fél krajczár helyett, 13 krajcárt fizettettek velem, – s így mindketten károsítottunk. – Pár nap múlva – a 18-dik számot küldöm olasz levelekkel, – u: m: a Kossuth, Klapka tiltakozásait Garibaldi ellen. – Türrnek a Légióbelikhez kiadott napi parancsát, melyet Türr²⁶⁹ tollnoka²⁷⁰ Csernatony az olasz lapokban is közzétetett, – egy másik tiltakozást a Klapka és Kossuth tiltakozásai ellen, satöbbi. – Becses soraidat ezentul az alábbirt név alatt poste restante várva maradok mindnyájatokat hön ölelő leghűbb barátod

G. Fungal.

U. i. A címet kérlek mással irassd, ha lehet, s a pecsétet is változtassd; – nevem F betűjét pedig jól keresztül húzd, nehogy a postán a T betűk közé keverjék. –

G.²⁷¹ Fungal
mk

346. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Nagykanizsa, 1862. szeptember első fele]

[Elveszett.]

347. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Nagykanizsa, 1862. szeptember]

[Elveszett.]

²⁶⁶ Velence<...>

²⁶⁷ s <...> a

²⁶⁸ hiányzott [Emendálva.]

²⁶⁹ melyet <az olasz> Türr

²⁷⁰ Türr tollnoka [Beszúrás.]

²⁷¹ keverjék. – <Ga> G.

348. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagykanizsa, 1862. szeptember 16.

Nagykanizsa, Sept. 16. 1862

Édes Zsuzsikám. Nehogy levelem újra elsikkadjon: ajánlat mellett magam adtam föl a postára, s így mulhatlanul kezecedbe jut. Kérlek, ezt a Salamonnak szóló levelet rögtön add át Kovács Gyulának,²⁷² felkérve²⁷³ őt, hogy ezt az illetőnek maga személyesen kézbesítse azonnal. Salamon lakását megtudhatja akármellyik ujságíró féle embertől.

Én tegnap előtt végeztem be itteni pályámat és ma, most mindjárt indulok Egerszegre. Elveszett levelemben az volt megírva neked, hogy Hamlet előadása²⁷⁴ kezdetén tökéletesen elrekedtem; játékom tönkre volt téve. Ennek tulajdonitom, hogy másodszor nagyon kevés közönségem volt. Hanem három napi borzasztó izzadás után szerencsésen kinyílt a torkom, és most semmi bajom. Csak négyet játsztam itt összesen. Keresetem nagyon kevés, annyi sincs mint Keszthelyen volt. Mondják, hogy Egerszeg jobb lesz, csak hogy ott meg a terem nagyon kicsiny. Alig várom már, hogy otthon legyek. Ákosnak²⁷⁵ innen is küldöttem levelet, új neve alatt, de félek hogy az is elvész, mint az előbbie. A házbért kifizetni el ne mulassz. Csókollak

E Gábor
sk

Mit²⁷⁶ irtam Salamonnak: a könyvemből majd megtudhatod.

349. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

[Torino, 1862. szeptember]

[Töredék]

sorsa jobb fordulatot venni; – a mennyiben újból minden párt, – minden méltatlanul üldözött osztály egyesülni fogna, s egy tíz ezrenyi magyar fegyveres csapat, mennyit a király eltartani ígért, néhány hónap alatt összeállhatna. – Így a hogy a Légio szervezéséhez s újból alakításához jelenleg kezdtek, – soha sem fognak még csak rendet sem csinálhatni: – mert Türrnek a parancsnoksága alá valamire való ember nem szegődik; már majdnem egy hónapja ügyetlenkednek az összeállításon; de még nincs több együtt két századnál, – s mintegy más három századra menő legénység még mindig szerteszéllal bolyong rongyosan,²⁷⁷ garázdálkodva – Alessandria utcáin. – Tiszt annyi van, mint a gaz; – egy barátom mondja, ki pár nap előtt Alessandriában volt, hogy a tömérdek ledérkedő tiszt nem tesz egyebet, mint kardosan alá- s fel csörömpöl naphosszant az utcákon; – ha egyikkel beszél az ember, ez

²⁷² Kovács <La> Gyulának

²⁷³ melkérve [Átírás.]

²⁷⁴ előadása<kor>

²⁷⁵ Ákosnnk [Átírás.]

²⁷⁶ Mi [Emendálva.]

²⁷⁷ rongyo[.]an [Átírás.]

szidja valamennyit lumpnak, kötélre valónak satöbbi: ha egy másikkal összejön az ember, ez ismét az előbbenire mondja az említett titulusokat, s így tovább, – kölcsönösen mind összehunczutolják, marják falják egymást; de csak egyik a másiknak a háta megett, – s ha összejönnek valamennyien, – akkor ismét róka és macskaszerű összeölelkezést tartanak; – s ha sokáig együtt vannak csakhamar ismét összevesznek s egész a botrányosságig perlekednek. – A fölszerelt két századot már vagy háromszor kiöltöztették; mert kikapott uj öltönyeket minduntalan eladogatják. – Ez tehát a következése a Kossuth és Türr – s általában a magyar nemzeti igazgatóság eljárása folytán a Légiót illy elemnek átengedni kényszerült, s magukat visszavont, s részben az ármányokkal elüzött jobbérzelmű becsületesebb fiatalság elszéledésének. – Ha egy uj igazgatóság alakulhatna, – akkor mint mondtam, minden külföldön levő magyar ismét egyesíttethetnék; – s a tavasszal talán történhetnék valami; de azt hiszem, hogy még mindig előbb lesz a most fogva tartott Garibaldi magyar országon, mint bármelyik²⁷⁸ külföldön henyelő s szabadon hetvenkedő²⁷⁹ hirneves magyar főnök. Mindnyájatokat ezerszer csókoló – G. Fungal sk

350. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Makó, 1862. október 16.

Szeretett kedves anyám!

Aug. nem tudom hanyadikán Szt. Miklósról írtam volt, egy levelet kedves anyámnak; de mellyre választ²⁸⁰ a mai napig sem kaptam, – azt nem akarom hinni, hogy olly roszt színben volnék²⁸¹ előtűntetve szeretett szülőim előtt, hogy egy levélírás fáradságára sem tartanak érdemesnek; mert hála égnek még mindekkorig, ha szegényesen is, de becsülettel jártam el minden dolgomban, – továbbá kártya, tivornya s több effélére sem időm sem pénzem sem hajlamom nincs, igazgatóim s tagtársaim, – kik közt találkozik ugyan egy kettő, kik, mert a lumpolást és hanyagságot illetőleg – nem vagyunk egy véleményen: képesek volnának az ember, tagtársaik becsületét örökre sárba tiporni – magamviseléséről bizonyosságot tehetnek. –

Három évet tűztem ki magamnak, ez idő alatt meggyőződést akarok szerezni az iránt, hogy képezhetem-e magamat annyira a színészetben, hogy a kevés választottak közt becsülettel megállhatok? úgy azonban hogy sem szülőimnek sem magamnak szégyenére ne váljak. – Ha ez nem sikerül lemondok a színészetről örökre. – A 3 évből, más-fél körülbelől lefolyt, sok szemét nép – s egy kis koplalás közt, hanem azért e perczen is inkább lemondanék az életről mint a színészetről. –²⁸²

²⁷⁸ [...] [Átírás.]

²⁷⁹ s szabadon hetvenkedő [Beszúrás.]

²⁸⁰ választ [Az ékezet áthúzza.]

²⁸¹ színben <vagyok> volnék [A „volnék” az áthúzott szó fölé írva.]

²⁸² A 3 évből, [...] színészetéről. – [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

F. h. 23-dikán indulok innen Egerbe²⁸³ Láng²⁸⁴ Bódihoz, jövő hónap 15-dikén ugyan csak Láng²⁸⁵ Bódival Szegedre, hol a télen át maradunk. – Szeretett testvérimet s mindnyájokat csókolva maradtam

Makón octobr. 16. 1862.

Szerető fia
Árpád
sk

[címezés:]

T. cz. *Egressy Gáborné*
asszonynak
Kerepesi-ut 15 sz.
Pesten

²⁸³ Egerbe [Emendálva.]

²⁸⁴ Láng [Emendálva.]

²⁸⁵ Lang [Emendálva.]

351. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. január közepe]

[Elveszett.]

352. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Cuneo, 1863. január 26.

26. Édes barátom! Folyó hó 16-dika óta itt vagyok Cuneóban, a Szodtfried volt honvéd ezredes parancsnoksága alatt álló magyar tiszti században. – Összesen mintegy nyolczvanan vagyunk; – köztünk néhány lengyel és egy pár német; de a legnagyobb rész magyar, – volt-honvéd, – volt-garibaldista, – s volt-osztrák tisztekből. – Szodtfried ezredes nagyon rajta van, hogy a köztünk levő idegen ajku tisztek minél előbb magyarul tanuljanak. – Öltöztünk kék attila, ezüstbe szövött veres zsinórral, világos szürke nadrág, kettős széles vörös, oldalpaszamánttal; – veres sipka, ezüst sujtással és magyar ország czímerével; –¹ kard ezüstös szíjjal és arany markolatkötével; – szürke köpeny, fehér gombokkal, fekete bársony gallérral. – Az egész tiszti-század egy épületben² lakik, egy régi zárdában, – melyet a városi hatóság a kormány rendeletéből ingyen adott rendelkezésünkre. – Havi fizetésünk 75 frank, ebből 20 frank részletet fizetünk kapott ruháinkért; 30 frankot reggeli és ebédért; – 10 frankot fűtőfáért, a laktanya szolgának, – és ágyiruhánkért; – 15 frankunk marad gyertya, mosás, lábbeli és egyéb aprólékos szükségleteink fedezésére. – Klapka és Türr biztatnak bennünket, hogy majd a magyar honban levő bizottmányoktól rövid idő alatt némi segílyt fogunk nyerhetni; – de én ezt nem hiszem; mert már a mult évben is így biztattak bennünket Acquiiban, s még máig is csak a biztatás mellett maradtunk.

Kubinyi volt osztrák gyalogsági főhadnagy, jelenleg Turinban lakó polgári magyar emigrans, és a légiónál alkalmazott Mogyoródy alezredes között párbaj adván elé magát, ez ügyben, – mint az első segéde, – Alessandriában voltam, – s ez alkalommal – miután a párbajt békés úton kiegyenlítették, – bemutattam magamat Földváry ezredesnek, ki igen szivesen fogadott, s meleg baráti érzellemmel emlékezett rólad, – s meghagyá gf. Bethlen tábornokkal együtt, – ki épen jelen volt, hogy nevükben küldjem meg neked forró baráti üdvözlétüket. – Földváry felszólita egyszersmind, hogy ha ohajtom, – a legnagyobb szivességgel fog bármiben is segítségemre lenni. – Alighogy Alessandriából visszajöttem: vevém becses soraidat a váltókkal együtt, melyek elsőjét, – a 25 frankosat beváltottam, a másodikat pedig hitelesítés végett azonnal az illető londoni bankárhoz küldöttem. – Leveled szerint azonnal megírtam Földváry ezredesnek üzenetedet, – s megbocsátasz, hogy egyszersmind egy kis

¹ és magyar ország czímerével; – [Beszúrás.]² épületben [Emendálva.]

csellel is éltem, s azt írák neki, miszerint a te akaratod is, hogy Földváry közelében legyek, – s hogy – ha lehetséges – maga mellé vegyen. – Földváry még eddig nem válaszolt, bizonyosan sok dolgai akadályozzák; de azt hiszem egy pillanatig sem fogna késni s tétovázni, ha te kegyes lennél általam egy újabb levelet küldeni részére. – A tépéshez mellékelt levelet Garibaldinak, s az első váltóhoz csatoltat Földváryhoz még mindezekig nem kaptam kezeimhez, – valamint a Vajda Jánosé is a postán veszett. – Jámbornak írtam. – A szűrt satöbbi Pulszky és neje viendik Caprerába. – Földvárynak egyszersmind megírtam, hogy szakomban bármilynemű foglalkozásra – ha a jelen fizetésem meghagyása mellett is, – kész örömmel s a lehető legnagyobb buzgalommal ajánlkozom közvetlen közelébe; légy kegyes ily érzelembeli ohajtásodat³ hasonlólag kifejezni hozzá irandó leveledben. –

Itt Cuneóban naphosszant elvagyunk foglalva mindenféle katonai iskolázással; – reggeli 8 órától 11-ig, – s délutáni egy órától 4-ig; – azonban az egész iskolázás a karddali vívást kivéve, – mind elméleti. –

Mindnyájan várjuk a Légio gyarapodását, – s lehető minél előbbi beosztásunkat. –

Reménylünk a görög és török ügyek bonyolodásában, – s a magyar országgyűlés kiható üdvös működésében. –

Maradok mindnyájatokat ezerszer csókoló – holtig hálás barátod

A. David
sk

Cuneo, Január 26. 1863.

353. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. február eleje]

[Elveszett.]

354. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Cuneo, 1863. február 16.

27. – Édes barátom! Mondhatlan jól esett kegyes küldeményed; mert bizony mi eléggé czipfrák vagyunk ugyan⁴ öltözetben; de minden oldalról körülvéve szükséggel, nyomorusággal. A becses könyvek is rendkívüli élményt nyújtanak minden magyar olvasmány nélküli elszigeteltségünkben. – A levelet F-nak átküldöttem, – még eddig nem kaptam feleletet; de ezt – úgy⁵ hiszem – majd neked fogja megküldeni, – mint pár hét előtti látogatásom alkalmával nekem szóval is nyilvánította; ugyanez alkalommal monda, hogy az első hely mely közelében ürlend: az enyém lesz, s hogy segédjévé fog tenni; – biztosított egyszersmind F. arról is, hogy rövid idő alatt lényeges változások fognak történni itteni ügyeinkben. – A Légio, – mely jelenleg mintegy kilencszáz emberből áll, – lassan-lassan ismét gyarapodik; – hetenként érkezik nyolcz-tíz szökevény. – Innen a cuneói századból többen szándékoznak Lengyel honba; s alkalmasint e hó végéig több mint fele a tisztai századnak utnak

³ ohajtásodat [Az ékezet áthúzva.]

⁴ ugyan<;>

⁵ agy [Átírás.]

induland; azonban ki-ki a maga jó szántából, s minden felhívás nélkül vállalkozik. – Comiténk ez⁶ ügyben még semmit nem intézkedett. – Kossuth jelenleg Párizsban van; mindnyájan hisszük, hogy érdekünkben jár s a legközelebbi s talán a sürgetősb teendőkről⁷ Napoleonnal értekeznek; a jövő héten fog Turinba visszaérkezni. –

A M. S. szerkesztőségétől még eddig semmi levelet nem kaptam; de azért alkalmilag majd küldendek egy-egy tudósítást. –

L. M-nak még eddig sem levelét, sem semmiféle küldeményét nem kaptam; különben azonnal válaszoltam volna. – Ha azonban igaz, hogy pénzt küldött számomra, kár lenne azt⁸ a postán veszni hagyni, – s jó lenne, ha annak keresése iránt a használt cím megnevezése mellett engem utasítana. – L. M. jó szándékát egyébiránt szívből köszönöm. –

Nem tudom mily fordulatot vehetnek a Lengyel dolgok ezentúl; – de ha tudandom, hogy hazánk sorsát közelebből érdeklendik: magam sem fogok késlekedni, s az odamenetelre az utolsó vállalkozók között maradni. – Még eddig úgy veszem észre, miszerint Comiténk tagjai, s többi főnökeink nem igen örömet hallják, hogy közülünk egyik – vagy másik Lengyel honba szándékozik; – talán azért, hogy majd testületileg működhessünk. – Majd többet tudandok e tekintetben, ha Kossuth Párizsból megérkezend. – J-nak irtam a szűr megérkezte felől, – s fölkértem őt egy ahoz melléklendő levél küldésére G-hoz, – hogy azt a külföldi lapokban tüntetésképen közzétehessem; – J-től azonban még eddig semmi választ nem kaptam. – Kérlek, nem ajándékozhatná meg talán testületünket – cserében⁹ olykori tudósításért, – néhány szerkesztő nevem¹⁰ alatt küldendő lapszámaival. – Igen nagy hiányát érezzük hazánk politikai életét tárgyaló olvasmányoknak; valamint a szépirodalmi újabb¹¹ műveknek is. –

Tiszti századunk nagy hirnevet szerzett a farsang utolsó heteiben a társadalmi körökben is a magyar névnek. – A magány mint a nyílt táncz-estélyeken annyira meg kedveltek bennünket, hogy a vidéken a legelső aristocratiai körökbe,¹² – s egyszerre husz különböző irányban is meg valánk híva; – a reám eső részben egy pár helyen én is kitettem magamért s az iskoláért; – a miért is ezredesem (Szodtfriedt) irányombani előzékeny szíves magaviseletével tőle telhetőleg jutalmaz is. – Néhány nap előtt vívószeret bevásárlása¹³ végett Szodtfriedtrel Turinban valék, – mit csak azért említek meg, mivel ez alkalommal az utcán Kossuth ifjabb fiával találkozván, ennek Szodtfriedt bemutatott. – A Kossuth fiu – lehető nyájasan nyujtotta jobbját, – s kérdezé: „hogy találom magam Cuneóban?” mire én válaszolám: „valahára karddal oldalamon – nagyon jól”.¹⁴ Ugyanezen nap Klapkával is találkoztam, ismét Turinban volt; de semmi láttatja sincs¹⁵ ügyünkben odajövetelének;¹⁶ – biztatott, hogy a Lengyel forradalom nagy reményekre jogosít bennünket, – s hogy nem sokára nagy tere lesz a Légiónak – a működhetésre. – Ha Lengyel honban a forradalom erősödni fog, s tartósb jövőt

⁶ e./j [Átírás.]

⁷ a legközelebbi s talán a sürgetősb teendőkről [Beszúrás.]

⁸ azt [Beszúrás.]

⁹ testületünket – <.> cserében

¹⁰ nevem<be>

¹¹ újabb [Beszúrás.]

¹² kö./ökbe [Átírás.]

¹³ bevásárlá./a [Átírás.]

¹⁴ [A záró idézőjel emendálva.]

¹⁵ láttatja <is> sincs

¹⁶ ügyünkben <ottlévén> odajövetelének

ígér, – akkor felkérendem Földváryt, – van-e szüksége reám? s ha közömbös választ nyerek: azonnal utnak fogok indulni többi társaimmal együtt a lengyel határok felé. – Bár segíthetnének bennünket legalább ily czélok elérésére a hazánkban levő lelkesebb fiatalok. Legforróbb hálás köszönetemet ismételve a küldött könyvek kendők s pénzbeli segélyért, – maradok mindnyájatokat ezerszer csókoló holtig hálás barátod

A David
sk

Cuneo, Február 16, 1863.

Ui: A Londonból érkezett levelet is ma kaptam kezeimhez.

[boríték:]
À Monsieur

Monsieur A. Galambos,
Pest.
/en Hongrie./
(Kerepescher Strasse, N^o $\frac{14}{17}$)

355. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Cuneo, 1863. február 28.

28. Cuneo, Február 28. 1863.

Édes barátom! Egy itt levő társam kapta a napokban a Vasárnapi ujság egyik számát, melyben áll, hogy a Légio a piemonti címert vette volna fel. – Ez merő hazugság, – a Légio még mindig magosan hordja hazánk címerét s honi zászlónkat, s legkevesbé van eszében ugy az olasz kormánynak, mint a Légiobelieknek a szétoszlás, – és ha ez talán meg történnék, – akkor bizvást hinni lehet, hogy ez azért történt, – mert Európa egy más – *melegebb* – részében – második magyar Légio van alakulóban. – Parancsnokunk majd eszt vesztí töprenkedésében, – s lótás-futásában, – hogy testületünk java részének a *tova*-szállításra költséget szerezzen. – Földváry a Légio vállalkozóbb felével hasonló czélra törekszik minden erejéből; – azonban az olasz kormány segélye nélkül, – mely a lengyel mozgalmak iránt nagyon közömbösen viseli magát; – a vállalkozókat nem gátolja ugyan; de semmi részben sem segíti. – Nekem Szodtfriedt panaszkodott; – s szavai odaczéloztak, hogy a mondottakat veled tudassam, – hogy egy vagy más uton eszközölnél valami aláírást – a Cuneóiak részére; – ő rendkívüli buzgalommal, s mint ismerni tanulám: igen nagy vállalkozó szellemmel bír. – Turinban tegnap délután nagyszerű tanácskozás volt a magyar emigráció főnökei között; – ugymint: Kossuth, Klapka, Földváry, Szodtfriedt, és gf Bethlen tábornok közt. – A cuneói század is sürgetőleg szólítá fel egy általam szerkesztett jó erős és lehetőleg borsos nyilatkozatban a m. Comitét: ébredjen már fel egyszer aluszékonyságából, – s kösse-össze hazánk érdekeit a naponként¹⁷ erősödő lengyel mozgalmakkal; – különben majd itt is elkésik, – mint más tömérdek alkalommal. – E nyilatkozatot mindnyájan – mintegy nyolczvanan alá-

¹⁷ paponként [Átírás.]

írva Szodtfriedtnek átadtuk, s ez azt tegnap¹⁸ ama tanácskozással magával is vitte. – Én azonban – őszintén szólva, – a Comitétől keveset vagy éppen semmi eredményt sem várok; mert ismerem, – s más fontosabb és sokkal kedvezőbb körülmények között már számtalanszor bebizonyítá¹⁹ léhaságát,²⁰ – közömbösségét,²¹ hogy²² ne mondjam – gyávaságát. – De²³ igen is rendíthetetlenül bizom a derék, erélyes jellemű Földváry Károlyban, – s ezzel kezefogva a Szodtfriedt komoly elhatározott magaviseletében, – s fogadom, nem telik bele két-három hét, – ügyünkben nagy változások fognak történni. – Türről az olasz lapok írják, – hogy a Légió parancsnokságáról lemondott, – s a kormány rendelkezéséből fegyverek bevásárlása végett Belgiumba ment, a tavasszal felállítandó – mintegy százezernyi olasz nemzetőrség részére. – A mi lemondását illeti, – ennek csak minden külföldön levő jóra való magyar ember örül; – mert eddigi befolyása ügyünknek folyvást botrányára volt, az acqui telep, – a légió volt-felbomlása, s mindezek koronájául egészen az osztrák generál amnesztiáig; – s Földvárynak még ma is fő a feje abbeli töprenkedésében, miként tudja a Légiótól szépszerivel elkergetni azt a Türr által bejuttatott s kineveztetett magyarul²⁴ nem beszélő nagy idegen elemet, mely legnagyobb részben tisztekből áll. – A mi Türrnek Belgiumba menetelét illeti, – mint reményteljes jó hazafiak hajlandók vagyunk hinni, – hogy az Kossuth vagy Klapka felszólítására történt inkább, – egy előidézendő forradalom fölfegyverzésére. – Mint hírlík: Garibaldi, – Kossuth – Pulszky, Klapka kibékültek; – sőt az öreg Crouy herczeg is csatlakozott volna hozzájuk. – Olasz hon majd minden városában tartanak métingeket a Lengyelek segélyezésére. – Garibaldi is egy igen szép levélben szólítja fel Európa minden nemzeteit a Lengyelek iránti meleg részvételre, – s azok segítésére; – Garibaldi maga megígérte, hogy mihelyt kissé jobban lesz: azonnal Lengyel honba sietend. –

Mi egyébiránt még mindig naphosszant iskolázunk; többször járunk a szabadba gyakorolni, – tábori szolgálatot, előőrségek felállítását tanulni, – s a tájak gyors lerajzolásában ügyességet szerezni. – Az iskola vivő mestere a katonai művek magyarra²⁵ fordítója, – s helyel-helyel fogalmazója, – én vagyok. – Itt létem óta három egyénnel szaporodtunk; egyik közülük: volt-honvéd – s a²⁶ másik, – volt-osztrák tiszt, – a harmadik egy ügyes fiatal fiu Földváry Károly rokona, – ki ezelőtt néhány héttel jött ki. – A Szodtfriedt által sürgetett ügyben kérem kegyes válaszodat; – miután maradok mindnyájatokat csókoló – holtig hü barátod²⁷

¹⁸ te[./]ap [Átírás.]

¹⁹ bebizonyítá<k>

²⁰ léhaságát<...>

²¹ közömbösség[./] [Átírás.]

²² közömbösségét, <...> hogy

²³ gyávaságát<...>. – De

²⁴ kineveztetett <tömerdek> magyarul

²⁵ a katonai művek magyarra [Beszúrás.]

²⁶ a [Beszúrás.]

²⁷ hü <...> barátod <A. Davis sk>

356. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1863. május 11.

Szeretet édes Apám!

Gabriellámat illetőleg nem állhatom meg hogy néhány meg nyugtató sort ne küldjek édes Apámnak. Kocsis orvos urat magam-hoz kéretvén előadám neki nyugtalanságunkat a gyermek e' különös dadogó beszéde miatt, mely már több napok óta folyvást tart, előadám neki mind azt mi vele ez idő alatt történt vagy történhetett a legkisebb részletekig; de Ö²⁸ igen egyszerűen és megnyugtatólag azt mondá meg vizsgálván kis lányomat: miszerint, sem ijedségnek, sem pedig esésnek itt semmi nyoma, ez csupán a fog jöveteltől származtatható miután ott az izmok belől megdagadvák és izgatottak ez idéz²⁹ elő némi dadogást a mi úgy mond még akkor sem adhatna okot aggodalomra ha már felnőtt korában fordulna is elő figyelmeztetés³⁰ által olvasásnál vagy beszédben könnyen és vég kép le szoktatható. És hála a jó Istennek az orvos ur szavai mindinkább igazolva lesznek, kis lányom inyei erőssen meg vannak dagadva 's e' miatt némi láz is mutatkozott mint szokott, de már a dadogás szűnik, úgy hogy ma egésznap már igen keveset dadogott;³¹ 's oly szépen vigyázva beszél, mintha csak olvasna, s oly jó kedve van hogy ma³² ebéd alatt is mind egyre éltette a Hazát, és Garibaldit. Danolt,³³ és úgy oda, oda, vagdalta, kis poharát az asztalhoz; melyet a Nagyapa vett neki, hogy szinte életébe került szegény kis pohárnak, piczi kis gazdaszonyának jó kedélye.

De Azért ma már busult is kis unokája, kis asztalára könyökölve mint szokott és egyet foházkodva, a kérdésre hogy miért busul? a felelet az³⁴ volt „*mert nem jön a Nagyapa*” az egyébbiránt igen tetszik neki hogy *Pá, pá*,ra ment a Nagyapa.³⁵

Hanem most vettem észre hogy engem is utolért a bö beszédűség, és úgy jártam³⁶ mint a rézgeges³⁷ ember³⁸ ki mindig avval bízatta pajtását mint hogy neki igen jól esett³⁹ „trinkmer und kéme nonid” a kis lányomról levén szó, én sem tudom végezni soraimat, meg sem gondolva édes Apámnak tömérdek elfoglaltatása közepett mennyi időt rablok el, azért kezeit ezerszer csokolva mielőbb a legjobb egészségben várva várjuk szerető leánya Etelke⁴⁰ és unokája Gabriella.

Pest, Május 11. ^{én}
863.

²⁸ ő [Átírás.]

²⁹ ez <...> idéz

³⁰ elő <...> figyelmeztetés [A „figyelmeztetés” az áthúzott szó fölé írva.]

³¹ dagogott [Átírás.]

³² [/]a [Átírás.]

³³ Garibaldit. <...> [/]anolt [Átírás.]

³⁴ az<t>

³⁵ nagyapa [Átírás.]

³⁶ és úgy jártam [Beszúrás.]

³⁷ rézgeges [Átírás.]

³⁸ ember<t>

³⁹ mint hogy neki igen jól esett [Beszúrás.]

⁴⁰ leánya <és> Etelke

357. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nyitra, 1863. június 11.

Nyitra június 11. 1863.

Édes Zsuzsikám!

Szerencsésen itt vagyok, Mazoly István barátomnál, ki engem igen szívesen fogadott, előmbe jött Tornóczra, a püspökség gazdatisztjeinek egy részével; s miután Tornóczon, az ottani (ha jól emlékszem) kasznár ebédre várt,⁴¹ ott mulattunk egész délután, és a helybeli plébánosnál:⁴² estére megérkeztünk ide. Roppant főfájásom volt, hanem az éjjel elmúlt. Egész⁴³ itt mulatásom idejére csupa kirándulások ebédek- és dalidókra vagyok elfoglalva. Jövedelem, úgy látszik nagyon kevés lesz, de az mindegy. Édes arra kérlek, hogy a mennyi arcképem van az íróasztalomban, rögtön pakold be, s küld el nekem postán, mert ezek az itteni jó emberek mind igényt tartanak hozzájuk. Azonkívül Károlyt kérem, hogy Kálmánnal kerestesse föl azt a Deutsch-ot, a ki a Marastoni-féle arcképemet nyomatja, s mondja neki, hogy küldjön ide hozzám négy vagy öt példányt, nekem czimezve, s mondja⁴⁴ meg mi lesz egy példány ára? a mit elosztok belőle annak az árát megkapja, a mi pedig megmarad: hazaviszem neki s visszaadom.

Nagyon sietek, mert mindjárt öltöznöm kell. Csókollak

E Gábor
sk

358. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[1863. június közepe]

[Elveszett.]

359. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. június második fele]

[Elveszett.]

360. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

[Cuneo, 1863. június második fele]

[Elveszett.]

⁴¹ ebédre <hivott s az> várt

⁴² plébánosnál [Emendálva.]

⁴³ elmúlt. <Már> egész [Átírás.]

⁴⁴ s <ez> mondja

361. EGRESSY ÁRPÁD – SZÜLEINEK

Nagyzombor, 1863. június 27.

Édes szülőim!

Két éve mult, hogy mindnyájuktól búcsút véve vidékre jöttem meggyőződést szerezni az iránt, hogy bírok-e a színészeti pályára némi képességgel; itt a sikamlós pályán, Csoda-e ha mint járatlan fiatal ember ki fájdalom a még borzadálydús multamban gyökeredzett hanyagságom miatt iskoláimat nem végezhetém, az emberismeret, a műveltség terén botorkázva az egyen súlyt elveszítém, és egy asszony által olly örvénybe sodortatám, melyből szomorú tapasztalásom után végre⁴⁵ át láttam, hogy menekülnöm kell, ha szülőim szeretetére s a társadalom becsülésére méltó akarok lenni. –

Röviden szólva. Édes szülőim! én töredelmes megbánással tiszta szivemből bocsánatot kérek minden eddig elkövetett hibáimért könnyelmű botlásaimért, és esedezem: ne vonják meg tőlem se szülői szeretetöket mit megérdemelni ezen tul legfőbb törekvésem lesz, nem szóval de tettel. –

Becsés küldeményököért⁴⁶ hálás köszönetemet küldve mindnyájokat csókolva maradtam

N. Zombor 1863. jun. 27.

szerető hű fiok
Árpád
sk

362. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

Cuneo, 1863. július 5.

38. *Cuneo, Július 5. 1863.* Édes barátom! Ámulattal⁴⁷ olvasom a⁴⁸ hálás szívvel vett csomaghoz mellékelt leveledben, hogy sem a 100 frank sem a lapok sem az 50 frank vételérőli tudósításaim nem jutottak kezeidhez, holott én nem csak minden küldeményedre külön-külön és azonnal válaszoltam; de azokon kívül is küldtem volt egy levelet; ha elvesztek: ne aggódj tartalmuk miatt, mert azok mind a festészet tárgyában irvák. – Ujabb tudósítást vettem Anconából, hogy főhadnagyi kinevezésemet a Légiohoz pár nap mulva meg fogom kapni; talán a sok biztatásnak lesz már talán ez⁴⁹ egyszer valami jó eredménye. – Én itt jelenleg a segéd-tiszti állomást foglaltam-el, Szodtfriedt felszólítására, ki most néhány hétre Genuába utazott, egészsége helyreállítása végett a tengeri fürdőt használandó. – Elképzelheted mennyi dolgom van szakadatlanul, – ismert rendetlen viszonyaink közt. – Segély a század részére még sem érkezett sehonnán, pedig V-y már utiköltségéről számláját is beadta 800 egynehány frankról, – a század tagjainak terhére, – mely összeg – a segély kimaradása esetében nyomorúságos fizetéseinkből lesz törlesztendő. – A Légio pár hét mulva össz-

⁴⁵ végre [Beszúrás.]

⁴⁶ küldeményököért [Emendálva.]

⁴⁷ Ámulatta[/] [Átírás.]

⁴⁸ a [Beszúrás.]

⁴⁹ ez [Beszúrás.]

pontosított nagyobb gyakorlatokban veend-részt – egy ily célra kijelölt téres helyen Toscanában, vagy Lombardiában, – több olasz ezreddel együtt, – mely alkalommal maga a király is személyesen jelen leend. – A vett főhőnők minden tekintetben igen jók, ezerszer csókolom kezeiteket. – Kimondhatlan örömet szereztek az igen-igen kedves arczképek, a⁵⁰ tiedet még jobbat-szebbet alig láttam, bizony ha bőröm kissé csontjaimhoz nem volna ragadva: talán kiugrottam volna belőle örömben a midőn titeket – annyi idő után ismét – ily élethű másolatban megláthattalak, – önkénytelenül felkiáltottam, – s majd sokáig könnybe lábadva voltak szemeim látásotokra elragadtatásomban. – Ő be kedves az a kis – ella, – szeretett drága, kegyeletes mamájával együtt – – mintha hallanám, mily szeretettel-teljes komolysággal inti ez kis egyetlenjét a fényképiró előtti nyugodtan-maradásra; de csinál is aztán oly kedves kis engedelmes arcot, hogy a nézőnek szive lelke elolvad ama piczided komolyság látására – – ó bár csak úgy tehetnék értetek mint a hogy szeretlek is legkedvesebbjeim ezen a világon! – no de hiszen a mi halad – az biz’ Isten nem is marad! – Igen sok hasonlatosságot találok a kis – ella arczképében édes anyámhoz, – ennek különösen egy dagherrotip-képéhez. – A Te képedet minden ismerőid kéri s bámulják a hasonlatosságért, a szép kiállításért. – A küldött olvasmányokból⁵¹ látom, hogy még mindig van bajod azzal a téged félreismerő, méltánytalan, hálátlan himpellér-fajjal, – no de hiszen látom nem is⁵² maradsz adósuk, különben azok talán éppen ezzel akarják magukat híressé tenni,⁵³ – bárcsak én is osztogathatnám melletted azoknak a bitangoknak a vastagabb dózisokat; de reménylem, hogy ezeknek sem fogok adós maradni. – Itt néhány nap előtt egy gyalázatos röpirat jelent meg Türr ellen olasz nyelven, – négy álnevű szerző neve alatt, kik mintha Pesten adták volna ki e röpiratot, az állítólagos szerzők azonban: Pulszky, Krivácsy, Kupa Zsurmay⁵⁴ (e két utóbbi magyarosított név a forradalomból) és Palóczy Tamás. – E röpirat ismét csak pártokat, veszekedéseket és zűrzavart szült az egész emigrációban; – e csufondároskodás azonban nagyobb gyalázatára van a nevezett szerzőknek, mint magának Türr uramnak, kit nevével együtt iszonyu aljasul bántalmaznak. – A czivakodásnak azonban még nincs vége, mert Türr rugaszkodik kapaszkodik, hogy⁵⁵ szeget-szeggel viszonzozzon.⁵⁶ – A cuneói tiszti század rövid idő alatt rostába kerül, – s az alkalmas rész mint rendes hadseregbeli disponibilis tiszti csapat⁵⁷ az olasz⁵⁸ hadügyesség alá lesz helyezve, s hír szerint mind ezt, mind a Légiót – a további belzavarok megszüntetése tekintetéből – ezentul egy olasz tábornok fogja igazgatni. Irod, hogy van-e olvasmányra szükségem, – az nekem minduntalan kellene ugyan; de a kiküldéssel nem akarok folyton terhelni, – felszólításod⁵⁹ következtében kérek azonban, ha egy „költészet – és egy magyar nyelv-tant” mielőbb küldeni sziveskednél. Az eddigi olvasmányokon már mind keresztül mentem, még csak recapitulálni-valóim vannak hátra a magyar történetből és a széptanból. – Mit csinál – kérek – öcsém, hogy és merre

⁵⁰ arczképek, <...> a

⁵¹ olvasmányokból<,>

⁵² is [Beszúrás.]

⁵³ tenne [Átírás.]

⁵⁴ Kupa <. és> Zsurmay

⁵⁵ hogy [Beszúrás.]

⁵⁶ viszonzoz[...]/ [Átírás.]

⁵⁷ tiszti<->csapat

⁵⁸ olasz [Beszúrás.]

⁵⁹ terhelni, – <már... azonban ha> felszólításod

van, – már oly rég' nem tudok⁶⁰ róla. Rendkívüli örömmel s a Gondviselés iránti mély hála érzettel értesültem leveledből, hogy szellemi és anyagi értékkel dús ajándékokkal gazdagítád újabbán családunkat, melyek mint megjegyzéd egyedüli, – s én hozzáteszem, hogy millióknál többet érő, – örökségeink leendnek. – Erre nézve nekem csak azon szerény észrevételem s egyetlen kérelmem van hozzád édes jó barátom, hogy a mi szerzeményeidből anyagi értékkel bir én arról szeretett édes nővérem részére egyszer mindenkorra lemondok, s legforróbb ohajtásom az lenne, hogy az anyagi értékű tárgyak, mind egynek a birtokában legyenek, s ez a másik testvér netaláni követelésének inkább – ha lehet – pénzben tegyen eleget, hogy így azok együtt szemlélhetők és együtt jobban megőrizhetők legyenek, – a jobb módu testvér kezeiben; – de igen-igen kérlek, s forrón esedezem⁶¹ azért hogy szellenni értékű kincseidet nekem juttassd; – én talán leginkább meg fogom azokat érteni, becsülni, méltányolni, szeretni, és a melegen érző fiu leghálásabb kegyeletével megőrizni, – azokat családunknak s a hazának minden telhető erőmből hasznára fordítani. – Ha a jó Isten engem oly helyzetbe juttat, hogy az anyagi értékű tárgyakból azt a mi anyagi érték az osztályosoknak pénzben kifizethetem, – úgy azokat én mind magamhoz váltandom, s örökidőkre a nemzeti muzeumba fogom letenni arczképed mellé.

Azonban azt veszem észre, hogy e tárgy engem rendkívül elérzékenyített, – s a sirással talán fel sem hagynék, ha a Mindenható erős hitet nem táplálna keblemben, hogy hiszen azon tárgyaknak még számtalan évekig Te magad leszesz egyedüli legméltóbb birtokosa, erőben egészségben, – lelki testi megelégedéssel-teljes boldogságban, – mit Istentől mindnyájan szívvel-lélekkel kérünk és könyörgünk is szakadatlanul részedre – – Él' sokáig és boldogan családod s a haza legfőbb örömeire boldogságára – s Te viszont családodban és hazádban sok éveken át élvezhessd leghőbb ohajtásaid teljesülését – mint ezt mindezeket minden órában hön kívánja kéri Istentől őszintén szerető mindig hálás barátod.

A. David
sk

363. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Pest, 1863. július legeleje]

[Elveszett.]

364. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagyzombor, 1863. július 6.

Szeretett édes anyám!

Becses sorait ma reggel vettem, melyből nagy megrémüléssel olvastam szeretett édes apám párbaját ama két hitvány henczegő semmirevalóval, oh, hogy még existálhatnak illy elbizakodott vakok! csodálom édes apám nagylelkűségét,⁶² hogy e hitványoknak még egy olly

⁶⁰ tudók [Az ékezet áthúzva.]

⁶¹ esedezem<,>

⁶² n/./ylelkűségét [Átírás.]

perczben is irgalmazni tudott; mert hogy irgalomból hagyta meg életöket az bizonyos; szinte képzelem mintha előttem történt volna, hogy mikor e két, magokat földi Istenek-képzelt vitézek, mint kihivott felek, remegő kezekkel elsüték fegyveröket, édes apám, látva az előtte sáppadt⁶³ s minden izökben reszkető alakokat: vagy fölébök lőtt, vagy nem is lőtt. – Már én bizony nem irgalmaztam volna a kutyáknak. – Ha szerét tehettem eddig is gyakoroltam magamat a vivásban; de ezen túl gyakrabban fogom azt tenni, ne hogy készületlenül találjanak az ipszék ha a szerencse valaha össze hoz velök – mert össze hoz! –

Most pedig egy nagy kérésem volna édes apámhoz.

September 19-dikén ohajtanék haza menni, hogy huzamosbb távollétem után, a színi pályán ez idő alatt tett előhaladásomat – különösen édes szülőimnek – bemutathassam, e végre „Mátyás király lesz” című darabból Mátyás szerepét tűztem ki magamnak; kérem édes apám, ha megbocsát eddigi könnyelműségeimért, ne vonja el tőlem segéd kezét s ha lehetséges eszközölje ki, hogy a nevezett darabban September 23- vagy 28-dikán fölléphessek, én jövőmet látom ez által megalapíthatni a vidéki színtársulatoknál is, – mert⁶⁴ Pesten most még ugy sem maradhatnék, legfeljebb mint korista. – October elejétől kezdve pedig Latabárhoz vagyok szerződve; kérésemet megujítva mindnyájokat csókolva maradtam

Zomborban 863. julius 6.dik.

szerető hű fiók
Árpád sk

U. i. meddig maradunk itt, az bizonytalan, talán még 10 napig.

365. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Mohács, 1863. augusztus 5.

Kedves anyám!

Nyolcz napja, hogy itt Mohácson vagyunk.

Zomborból irt levelemre, melyben azon ohajtásomat tudatom édes szülőimmal, hogy September végéféle Pestre szeretnék menni: becses válaszukat még mind ekkorig nem vettem. Kedves apám talán nem helyesli szándékomat? Ez iránt kérem becses válasszukat mielőbb: mert ellenkező esetben kénytelen vagyok itt dolgaimat úgy rendezni, hogy innen a téli curzus kezdetével Latabárhoz⁶⁵ juthassak. Mindnyájokat számtalanszor csókolva maradtam

Mohácson aug. 5-dikén 1863.

szerető hű fia
E Árpád
sk

[címezés:]

T. cz. *Egressy Gáborné* urhölgynek
tisztelettel

Kerepesi ut 15.dik sz.

Pesten

⁶³ sáppadt [Emendálva.]

⁶⁴ mert [Beszúrás.]

⁶⁵ Latabarhoz [Emendálva.]

Beregszász, aug. 9. 1863.

Édes Zsuzsikám!

Engem itt igen szívesen fogadtak, tele házaim vannak, de a bemeneti ár igen csekély lévén, pénzt nem sokat kapok, ezek a színészek különben is szörnyen lopnak; aztán egyet jótékony célra játsztam, mert itt nagy égés volt, idejöttöm előtt egypár nappal, ezeknek adtam egy jóvedelmemet. Munkácson is társaság van, a⁶⁶ Breznaié, az is meghívott, s átmegyek oda minthogy közel van, három előadásra 16-dikán játszom ott utolsót és 17dikén, vagy 18dikán indulok haza felé. Zizáékat is meglátogattam mikor ott jöttem keresztül, s ők is bejöttek férjestől másnap, Brankovicsot megnézni. Tegnap az Ugocsaik is mind itt voltak holnap én is megyek hozzájuk, és két napot töltök közöttök. Voltak itt Szathmárból, Munkácsról, és három négy órai távolságról is.

Édes én neked a sietségből elfelejtettem fürdőre valót adni, tehát azonnal menj⁶⁷ fel a pénztárnokhoz, Kéler urhoz és kérj tőle nevemben a 16-diki fizetéséből előlegezve 30 forintot, ebből küldj Ákosnak rögtön 50 frankot, s a mi a 30 forintból felmarad, használd fürdőre. Aztán 16-dikán vedd fel a gaget s lássd el belőle magadat a szükségesekekkel. Az 50 frankot Károly majd lesz szíves neked megszerezni, úgy a hogy én szoktam, az az Malvieuxtól kér egy váltót 50 frankra, egy párisi bankárházra (azt kell a bankárnak mondani, hogy a pénzt Párisba küldjük, A. Taubner számára), aztán Te a váltót, egy levéllel együtt beteszed abba a 30 kros levélborítékba, Károly majd rá írja olaszul a címet: „A. Dávid festésznek” Cuneoba Turin felé, s rögtön postára teszed. Az egy ur és nő darabot későn kaptam, nem vehetem hasznát. A képeket pedig ma kaptam meg. Bár küldene Károly a Deutsch-féle nagy képekből is vagy négyet Munkácsra, mert már sokan kértek, s itt a vidékre többfelé meghívtak a⁶⁸ megyei birtokosok, s tudod, hogy ha az ember egynek ad, a másik is igényli, pedig a mit hoztam az Ugocsaiknak sem elég. Azt mondják, ha tovább itt maradtam volna, emléket is kaptam volna; persze! Soha még illy rossz társasággal nem játsztam, iszonyu szamarak, hanyagok, s még kevesen is vannak, lehetetlen velők darabjaimat kiosztani. Kérlek édes, Csepregeinek vagy Szigligetinek mond meg, hogy csak úgy 20-dika táján jutok haza: különben majd írok az igazgatónak is. Mit csinál az a kis Gazember? Gabriella?

Ha Károly elküldte már a szobrot Miskolczra: fizess meg neki a mit a küldésért fizetett, valamint a nagy képek árát is, ha küld. Nem írt még Ákos?⁶⁹ Mi ujság otthon? Írjatok nekem Munkácsra, de rögtön, különben ott nem talál leveletek, mert erre a posta nagyon rendetlenül jár.

Isten veletek, csókollak

Egressy Gábor
sk⁶⁶ a [Beszúrás.]⁶⁷ menj<.>⁶⁸ a<z>⁶⁹ Ákos [Emendálva.]

Ujhelyi Kálmánnak⁷⁰ a mult héten volt a menyegzője; igen csinos és derék neje van, és elég gazdag, de csak majd ha az örökséget megkapja. Laura olyan, mint volt, Árpád⁷¹ nagyon megférriasodott, Kallósné és férje nagyon megvénültek Ödönt még nem láttam se Székelyéket.

367. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Pest, 1863. július vége, augusztus eleje]

[Elveszett.]

368. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Mohács, 1863. augusztus 10.

Kedves anyám!

Becsés sorait e perczben vettem kezemhez, sietek reá válaszolni. Én september 15–16–dikán okvetetlen Pesten leszek, addig pedig itt Mohácson maradok a szintársulattal, dolgaink nem a legjobban folynak, a mennyiben kereset nincs – nagy a szárazság minden tekintetben. –

Paulaiékat kik – mint kedves anyám írja – f.⁷² h. 17–dikén Pesten fognak vendégszerepelni:⁷³ ismerem; a mult évben Tordán keresztül utazva, Folinus társulatával találkoztam hol ő, Paulai, mint telyhatalmu rendező volt alkalmazva, meglátogattam, miután ő is azon vendéglőben volt szállva a melyben én valék, s mondhatom, hogy a lehető leg hidegebbül fogadott, előttem is főnn akarta tartani szemüveges rendezői auctoritását. – Ugyan ekkor volt alkalmam Folinus társulatától „Rákóczy” előadását látni, melyben Paulai a czimszerepet⁷⁴ Gyulai⁷⁵ pedig – a hírhedett színész⁷⁶ – Zrinyi Boldizsár szerepét játszta.⁷⁷ – Paulai játékát szegletesnek találtam, ő tudott meleg érzés nélkül fölhevülni, ezt pedig hamis pathosnak nevezik a szavallatban a mi nem helyes – egyébiránt látni fogja kedves anyám, – engem Gyulai nem elégitett ki, Boldizsár szerepében, pedig őt az egész vidéken legjobb s leg értelmesebb színésznek tartják, én is tehát mint illyentől, többet vártam hogy csinál egy „Zrinyi Boldizsár”-féle műszerepből, s nem fog a történethez híven ragaszkodva egyes helyeken ugatni mint a kutya s így olly erősen vastagon vonalazni, hogy a műveltebb néző undorral fordítsa el tőle fejét – mint kedves apám egykor mondá. –

⁷⁰ Kálmánnak [Emendálva.]

⁷¹ Árpád [Emendálva.]

⁷² f [A pont emendálva.]

⁷³ vendégszerepelni fognak [A végleges szórend a szavak fölötti számozással jelölve.]

⁷⁴ czimszerepét [Az ékezet áthúzva.]

⁷⁵ Gyulai<t>

⁷⁶ színész<t>

⁷⁷ játsz<t>ák>a

Azt írja kedves anyám, hogy Paulai szintén föllép „Mátyás király lesz”-ben, ez engem egy cseppet sem buzdít,⁷⁸ sőt ösztönöz arra, hogy iparkodjam⁷⁹ kitűzött Mátyás szerepének jobban megfelelni, mint⁸⁰ ő. –

Kedves apámnak vendégszerepléseihez jó sükert kívánok.

Mindnyájokat számtalanszor csokolom maradtam

Mohácson aug. 10. 1863.

szerető hü fia

E Árpád

sk

U. i. Itt f. h. 29-dikén mint a mohácsi vész 337-dik évnapján nagy ünnepély lesz.⁸¹

369. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1863. augusztus 12.

Pest aug 12. 1863

Édes Gáborom!

Hála istennek hogy nincs semmi bajod mert a főfájásod miatt aggódtam de leveled jó kedéljvel van írva és ez bizonyossága annak hogy semmi baj ugyé? Kérdelek hogy írt é már Ákos? még nem mert már el küldöttem volna levelét nekem az a gyanum⁸² van hogy leveleit el fogják különben⁸³ az olta ketőnek is jönni kellett volna tölle. a bécsi Szabó kitől Krájcsovics volt nállunk levelet írt de miután német és én *niksz dájcs*⁸⁴ tehát read vár mert sem árjegyzéket sem más valami nyugta félét⁸⁵ nem küldöt a pénzt nem küldém el hanem azt hiszem hogy ismét Krájcsovicsot fogja érte küldeni ma indítjuk utnak az ákos levelét is és neked 4⁸⁶ darab képet ujság semmi mindenüt a régi dolgok⁸⁷ egy formáság a színház mindég üres de még is Komáromi is vendégszerepre ment és *Othellót*⁸⁸ *elvitte* és eszerint boldog. Köszönöm édes a fordőre való költséget majd meg szolgálom ha élek⁸⁹ egy párszor át viszem a badadnit is ámbár⁹⁰ igen fél a víztől az az a dunától de majd megmondja a nagy Apának⁹¹ ha hazajön hogy⁹² ő is meg fordöt nagy annyával mert kenyeret keresni van [miszi]⁹³ meszsi csókolja⁹⁴

⁷⁸ buzít [Emendálva.]

⁷⁹ iparkodjak [Átírás.]

⁸⁰ m./nt [Átírás.]

⁸¹ nagy ünnepély lesz mint a mohácsi vész 337-dik évnapján [A végleges szórend korrektúrajellel jelölve.]

⁸² gya<..>num

⁸³ különben [Átírás.]

⁸⁴ dáj./ [Átírás.]

⁸⁵ vélét [Átírás.]

⁸⁶ és <a> neked <külld..> 4

⁸⁷ dolgok [Átírás.]

⁸⁸ /thellót [Átírás.]

⁸⁹ élc./ [Átírás.]

⁹⁰ ambár [Emendálva.]

⁹¹ nyagy opának [Emendálva; átírás.]

⁹² nogy [Átírás.]

⁹³ [Bizonytalan olvasat.]

⁹⁴ csóko./ja [Átírás.]

nagy apa kezét Etel is ír neked levelet hálá istennek mind egészségesek vagyunk adjon isten neked is édes és örizen minden bajtól Csókollak – Zsuzsika

370. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Munkács, 1863. augusztus 13.

Munkács,⁹⁵ aug. 13. 1863.

Édes Zsuzsikám! Megkaptad-e beregszászi leveletem? Ha igen: miért nem felelsz reá? Ákos irt-e már? elküldted-e neki az 50 frankot? Ne késsél vele kérlek. Hát Károly nem indította még el ide a Nagy képeket? Mert itt ha egynek ad az ember: tizen huszan is kívánnak; apró kép is elkelne még vagy 12. Én itt ma játszom az⁹⁶ első, és vasárnap, 16-dikán az utolsót. Hétfőn 17-dikén a⁹⁷ Szolyvai fördőre megyek, kedden (18.)⁹⁸ megyek vissza Bereg megyébe, több ottani birtokos hívott meg, falukra, dalidókba, az az enni inni. Szerdán, (19.)⁹⁹ Csütörtökön (20) tehát faluzom, Kászonban, Surányban,¹⁰⁰ s nem tudom még hol. Péntekre (21.)¹⁰¹ NagySzöllőse vagyok meghiva, az ottani alkotmányos (volt) tisztviselők által, onnan (22)¹⁰² Csepébe Fogarasi nevű földes urhoz, kinek neje (Kende leány) az Ugocsa-Szathmári¹⁰³ nőegylet elnöke, előadást kívánna rendezni, műkedvelők által és általam az alföldi szárazság által sujtottak javára. Ha ebből lesz valami, (a mit nehezen hiszek) csak 24-dikén, vasárnap lehetne, Ujlakon. Ez¹⁰⁴ esetben csak 25-dikén vagy 27-dikén lehetnék hon. Ha pedig a műkedvelős jótékony célú előadásból semmi sem lesz, a mit inkább hiszek: úgy én egy pár nappal előbb otthon lehetek. Azonban ez a hónap már mindenesetre elkallódik, és majd megírom Radnótfáynak, hogy csak a jövő elsejére számítsanak reám. Jársz-e fürödni? Ne restelkedd¹⁰⁵ el a fürdést, mert majd kifogyunk az időből. Az Ujhelyiek¹⁰⁶ és Kallósék rettenetesen elszegényedtek; az embernek fáj a lelke, így látva e végtelenül jó, nemes lelkű, vendégszerető, becsületes embereket. Székelyék megvannak vetve az egész megyétől, Nemeteknek hívják őket és pasquilusokat írnak reájuk. A többit majd elbeszélem.

Írj vagy irass ide, ha restelled, Etelkével.¹⁰⁷ A levél 17-dikén estig még itt talál, azért csak ide utasítsátok; majd rendelkezem, hogy innen utánam küldjék. Csókollak

E Gábor
sk

⁹⁵ Munkács. [Az írásjel átírva.]

⁹⁶ az [Beszúrás.]

⁹⁷ [/] [Átírás.]

⁹⁸ (18.) [Beszúrás.]

⁹⁹ (19.) [Beszúrás.]

¹⁰⁰ Surányban [Az „n” betűnek húzott szár áthúzva.]

¹⁰¹ (21.) [Beszúrás.]

¹⁰² (22) [Beszúrás.]

¹⁰³ az <ottani> Ugocsa-Szathmári [Az „Ugocsa-Szathmári” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁰⁴ Ujlakon. <Ezt tehát> Ez

¹⁰⁵ Ne <hanyold> restelkedd

¹⁰⁶ ujhelyiek [Átírás.]

¹⁰⁷ etelkével [Átírás.]

371. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. augusztus közepe]

[Elveszett.]

372. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Tiszaújlak, 1863. augusztus 24.

Tisza-Ujlak, Auguszt. 24. 1863.

Édes Zsuzsikám! Egy hete már hogy folyvást korhelkedem. A Szathmár Bereg és Ugocsa megyei birtokosok (*mind Te Tu barátim*), faluról falura visznek, s egymásnak kézről kézre adnak; tegnap Csepében voltam, ma Csekéből jövök Kende Lajostól. Ide érkezésemkor azt indítványoztam, hogy az Alföldi szükölködők javára egy előadást kívánnék rendezni műkedvelőkkel T. Ujlakon, egy másikat Szathmáron. Fáradoztak is benne, de a női szerepekre nem vállalkoztak azok a kiket felszólítottak (a Perényi¹⁰⁸ bárónők), s így már el maradt volna az egész, hanem időközben ide Ujlakra színészek érkeztek, s én Csütörtökön, aug. 27-én, ezekkel játszom egyet a nevezett jótékony célra; szombaton pedig, aug. 29-én egy másikat Szathmáron, műkedvelőkkel. E szerint édes Zsuzsikám én csak hétfőn estére fogok haza juthatni, az az, auguszt. 31.dikén.

Azért kérlek, mihielyt e levelemet veszed: azon pillanatban hívd Károlyt, és kérd őt nevemben, hogy ezt az üres váltót, melyet én itt aláírva küldök, rögtön vigye Szerdahelyi Kálmánhoz és Tóth Józsefhez, azon kérelmemmel, hogy a szokott módon legyenek szivesek aláírni; tudják már ők, hogy ez, a régi takarékpénztári váltónak megújítása. Te pedig édes Zsuzsikám, az aláírásokkal ellátott váltót vidd el *pénteken*, az az auguszt. 28-dikán délelőtt a takarékpénztárba, s add át Vidának, vagy annak a másik ottani fiatal embernek, a ki az efféle váltókat kezeli, s mond neki, hogy én elsőjén otthon leszek, és másodikán (septembernek) fizetek 50 forintot, és az illető kamatot; mert úgy gondolom, hogy váltónk 2dikén szokott lejárni. De hát ha Tóth vagy Szerdahelyi éppen nem lesznek otthon? – ez már nagy baj lesz. Akkor nem marad más mód segíteni, mint hogy más valakit kell felkérnünk a színházi tagok közül, az aláírásra és ez alig lehet más, mint Szigligeti, vagy Feleki. Kérd meg ezek egyikét édes, nevemben. De ezzel ismét az a másik baj áll elő,¹⁰⁹ hogy mikor a szokott aláírók¹¹⁰ közül az egyik neve helyett más név van a váltón: ezt Szalainak kell a takarékpénztárban jó előre bejelenteni. Erre¹¹¹ engem Szalai figyelmeztetett, ekkor, mikor, Egressy Samu nem írván alá a váltót, mással kellett rögtön helyettesítenem. Mert nem minden nevet találnak elég¹¹² biztosítéknak. Az új aláírás ott legyen a váltón, azon a helyen, a honnan a régi netalán hiányozni fog.

Testemben lelkemben meguntam már ezt a csavargást, s alig várom, hogy otthon megpihenjek. Az igazgatónak is irtam Munkácsról. Ákos még sem írt? az aligha Lengyelorszá-

¹⁰⁸ Prényi [Emendálva.]

¹⁰⁹ áll elő [Beszúrás.]

¹¹⁰ aláírók [Emendálva.]

¹¹¹ bejelenteni. <Különben baj lenne.> Erre

¹¹² e[/]ég [Átírás.]

ba nem ment. Meglehet, hogy a Szathmári előadás elmarad. Ez esetben én vasárnap már otthon lehetnék, de ez nem bizonyos.

Csókkollak E Gábor

sk

373. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Cuneo, 1863. augusztus 26.

40. Cuneo, Augusztus 26. 1863.

Szeretett édes barátom! Ismét oly nagy a zavar, annyi a bajunk, hogy alig bírok e levél írására időhöz jutni. – Bocsáss meg kérlek, hogy ez ideig nem tudósítottalak: a napi események lelkem-testemet elfoglalák. – Az emigráció talán soha sem volt oly zűrzavarban, mint jelenleg. – Türr mellett és ellen tömérdek nyilatkozatok jelennek-meg¹¹³ az olasz lapokban – ama felőle irt gúnyirat közzététele óta, – a miért a tábornok – mint mondják – a francia határokra ment lakni, s a politikai tért végkép odahagyta. – Kossuth Turinban lakik ugyan; de az emigráció ügyeitől egészen visszavonja magát. Klapka is folyvást távol van, s csak hatnyolcz hónapban mutatja magát egyszer Turinban, – s aztán sietve ismét odább-osont. – Képzelheted tehát, hogy így minden vezető, – minden tolmácsoló nélkül, – hová jutunk mi magunkra hagyott egerek, s mily gazdálkodás történik közöttünk az ügy rovására. Most már az alárendeltek akarnak – tele önzéssel, – pártszellemmel, túlzott – ferde és vad ideákkal – főnökök, – honvédelmi bizottmány, – tábornokok, dictátorok, hercegek, trónörökösök s még tudja Isten mi minden lenni. – Ha a minisztérium aztán ezen babiloni zűrzavar felett türelmét vesztve Kossuthhoz fordul: ez utasítás, – tanács-adás helyett, vagy kitérő, – semmis – feleletet ad, – vagy éppen betegnek jelenti magát. – Türrt annyira legyalázták már emigráns ellenfelei, hogy maga a kormány is szégyenli őt felszólítani. – Klapka dühös, mert az 1848-49-diki emlék érdem kiosztása alkalmával a Légiónál nem őt, hanem Kossuthot éljeneztek (a menyire éljenezték, –) s mert ezen kiosztási ünnepélyre Kossuth őt nem hívta meg; s ezért annyira bántva érzi hiúságát, hogy a világért felénk nem jönne. – Pulszky – a mai nem tudni honnan Garibaldista, – a kormány előtt kevés hitellel bír. – Crouynak pedig semmi tekintélye mert ez mindig csak az ő trónörökösödési jogával ügyetlenkedik, – s compromittál a kit csak compromittálni tud, – úgy itt külföldön, mint a hazában, – csak azért, hogy nevével lármát üssön, – e mellett az emigrációban is csak a zavargók, az elégtelenek számát növeli, kiket mind magához édesget, a nélkül, hogy egy *igazi* pártot képezni elegendő szellemi vagy bár anyagi tehetséggel is bírna. – Így áll ma az emigráció magára hagyatva egy olasz tisztekből alakult katonai bizottmány bírálata és ítélete alatt, mely két olasz tábornok elnöklete mellett néhány nap előtt kezdte-meg működését Anconában, – a Légio, s általában az egész magyar¹¹⁴ katonai emigráció szervezése ügyében. – Még eddig úgy tudjuk, hogy az olasz kormány minden katonaképes magyar menekültet egy testületbe akar összehozni; s a nem-alkalmazhatókat végképen szétereszteti,¹¹⁵ valamint hogy már a velencei és római polgári menekültek segélyezését is megszüntette. – Az itteni tisztek név-

¹¹³ jelen[/]ek [Átírás.]

¹¹⁴ magyar [Beszúrás.]

¹¹⁵ szétereszt[/...] [Átírás.]

sorát – bizonyosan kiválogatás végett – tegnap kívánta a bizottmány Ancónába. – A nevezett emlék-érmeket Kossuth kérelme folytán az olasz kormány készíttette ezüsből mindazon volt-honvédek számára, kik a Légiónál és a tiszti-századnál vannak. Az érem két pengőforintos tallér nagyságu – egyik felén hazánk koronás címerével, – alul ezen körülírással: „függetlenségi harc, – 1848–49,” – a másik felén harci jelvényekkel, felül ezen körülírással: „hű honvédeknek – a magyar nemzet,” – mindkét lapja kerületét cserkoszoru övedzi, – az egész dombormű, – anyagi¹¹⁶ értéke mintegy hét-nyolcz frank lehet; – mindannyian vörös-zöld szalagon hordjuk. – Turinból Ihász volt-légió parancsnoktól küldte ki Kossuth a Légióhoz; – a tiszti századhoz ugyan onnan én hoztam ki egy más tisztársammal együtt. – A Légió-beli közharcosok szerződési ideje folyó hó 18-án letelven, – Földváry K. ezredes a Légiót ugyanazon nap egybehívta, – a zászlót kezébe vette, s egy lelkes beszéddel valamennyit újból maradásra bírta, s egy évre mindnyájan fölesküdtek; ugyanezen alkalommal Mogyoródy alezredes – alattomban szított pártjával Földváry ellen lázadt, – s a parancsnokságot le akarta ütni kezéről; azonban Mogyoródy s társai ez egyszer, – Földváry erélyes föllépése következtében, – nagyszerű kudarcot vallottak; – a Mogyoródyval tartott mintegy húsz bitang tiszt természetesen egy sem tiszta magyar, – mind el lett bocsátva, – Mogyoródy pedig hadi törvényszék elé állíttatott, s négy öt évi várfogságtól a herkö páter sem mentendi meg. – Ha a Légió most lelkes, jó érzelmű tisztekkel lesz ellátva, – Földváry parancsnoksága alatt talán még aranykorát érendi el. – A tiszti század halomra gyűlt bajait sem orvosolandja más, mint a Legióhoz leendő beosztatásunk. – Itt már napról-napra több gyalázat ér bennünket. – Szodtfriedt, – mint a ki volt-segédjével, a helybeli tömlöczbe zárt valami Czvián nevű volt-osztrák hadnaggyal egyetértve, a kormányt tömérdek pénzben megcsalta – s e századot a tisztektől levont pénzösszegek hűtlen kezelésével örökre megnyomorította, – a helybeli polgári törvényszék által perbe fogatott, s bár a tényállások szerint mindenben vétkesnek találtatott, – ő szégyen-szemre még is folyvást parancsnokoskodik, – s iszonyu önkényt kezd gyakorolni a tiszti század tagjai felett, miután már nem csak ezek, de az egész városi polgárság megvetése tárgya. – Főnökeink, milyenek: Kossuth, Klapka satöbbi: mind a leghűbben vannak bár Szodtfriedtről és helyzetünkről értesítve, – még is velünk mit sem törődnek; pedig ily állapotban hagyatásunk most már aztán továbbra csakugyan a testületi a nemzeti becsület rovására történik. Nehány nap előtt a tiszti század egyhangulag kívánta Szodtfriedtől, hogy óvjon meg bennünket az¹¹⁷ ittmaradása által reánk háramló¹¹⁸ gyalázattól, s mint compromittált, – addig míg magát nem tisztázta, – e testület felett ne parancsnokoskodjék. – Azonban soha sem feltételeztem¹¹⁹ volna felőle annyi arczatlanságot, hogy ily felszólalás, a polgárság részéről a kiköpködésen kezdődő mindenféle csufondároskodások daczára is még folyvást megmaradjon, s még¹²⁰ tovább is ezredesi egyenruhában fitogtassa magát a közhelyeken; – igazán sváb – korcs-jellem. – Egyébiránt nem csodálom, hogy mindenki azt tesz itt velünk, a mit akar, – hiszen a főnökök semmit nem gondolnak velünk. – Én ugy sejttem, hogy ha rövid idő alatt e század sorsán változtatva nem lesz; az általános izgatottság a legbotrányosabban fog kitörni Szodtfriedt ellen. – Ver-

¹¹⁶ dombormű, – <...> – anyagi [A kötőjelisméltés emendálva.]

¹¹⁷ az [Beszúrás.]

¹¹⁸ háramló [Emendálva.]

¹¹⁹ feltéte[le]./je[le]./jem [A „feltéte” beszúrva; átírás.]

¹²⁰ s <magát> még

dósy örnagy már néhány hét előtt el lett csapva a századtól, miután bebizonyult, hogy a tiszti kar pénzéből mintegy két ezer frankon felül sikkasztott el. – A Szodtfriedt perbe fogatása óta a segéd-tiszti állomásról én is visszaléptem; miért is ő kigyelme különös¹²¹ ellenségem lett – s ármánykodik ellenem, – míg majd én is ki nem fizetem. – A becses könyveket hálásult szívvel vettem, – most majd addig míg lehet visszavonulok, s időt veendek magamnak a tanulgatásra. – Kimondhatatlan sajnálom, hogy párbajodról előlegesen nem értesültem; mert a kitűzött időre haza mentem volna. – Szégyen gyalázat, hogy az ifjabb pályatársak közül egy sem vállalkozott megvívni helyetted. – Hála a Mindenhatónak,¹²² hogy jó szellemeink a bajtól megvédelmezték. – Csak azt nem foghatom meg azoktól a nyálás száju bitangoktól, miként lehettek oly végtelenül szemtelenek, s minden emberségből kivetkezettek, hogy a pisztolyt reád czélozni s elsütni merészelték; no de hiszen imádkozzanak, hogy én az életben velük össze ne találkozzam, mert tudom istenem mórest-oltok beléjük. – Már bizony – ha a tavaszig itt pályám nem lesz, – haza megyek s közeledben leszek, – legalább ha egyéb jót nem tehetek, – majd ütöm azt a ki téged bánt!; – valami állást majd csak szerzek magamnak a miből megélhetek. Holtig hű barátod

Dávid
sk

[boríték:]

À

Monsieur M. A. Galambos,

Pest.

/Hongrie./

Rue: Kerepes, N^o $\frac{14}{17}$)

374. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szatmár, 1863. augusztus 29.

Szatmár, Aug. 29. 1863.

Édes Zsuzsikám! Én ma itt Szatmáron játszom mükedvelőkkel az alföldiek javára, és csak most látom milly messze van ide Pest. A postakocsi csak holnap az az vasárnap éjjel indul innen, 10 órakor, és így lehetetlen, hogy hétfőn estére otthon legyek; mert a diligence nem ér a vasúthoz annak idejében, úgy hogy a Nappali¹²³ vonattal mehessek; s így csak az éjjeli vonattal mehetek, melly Kedden reggel 9 óra tájban lesz Pesten.¹²⁴ Ezt csak azért írom meg neked, hogy hétfőn este ne várj reám, s ne aggódjál elmaradásomon. A váltó-ügyet el intézted-e?¹²⁵ Ez nagyon nyugtalanít, s haragszom magamra, hogy még otthon létemkor magam

¹²¹ kigyelme <...> különös

¹²² mindenhatónak [Átírás.]

¹²³ dappali [Átírás.]

¹²⁴ [Jesten [Átírás.]

¹²⁵ el intézded-e [Átírás.]

nem hoztam rendbe. De már megesett. Szerdahelyi, mint hallom, csakugyan nincs otthon. Megkaptad-e a váltót, melyet Ujlakról küldöttem aláírva?

Tehát Kedden reggel otthon leszek addig is csókollak

E Gábor
sk

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Siető Pesten

Kerepesi út. 14/17.

375. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Torino, 1863. szeptember 14.

41. Turin, September 14. 863.

Édes barátom! Nem tudom vetted-e 40-ik szám alatt küldött tudósításomat Cuneóból? A kellemetlen hírek egész halmazával eláraszthatnák, ha neked mindazt megírnám, a mi már több hét óta körünkben történik. – Elég, ha utólagosan jegyzem föl a lényegesebbeket, – különben is a rossz hír bármily későn jut el, még is mindig elég korán érkezik. – Klapka az emigráció rendezése ügyében néhány nap óta itt időz; én a cuneoi tiszti kartól vagyok hozzá küldve ügyes-bajos dolgaink elintézése végett; – ma viszem ki Cuneóba azon gyász hírt, hogy a Cuneói tiszti század feloszlik. – A század egy része – a menyinek helye lesz – a Légiohoz fog beosztva lenni, – a többi pedig a kormánytól nyerendő némi segélyezés mellett, – olasz hon bármely városában privatizálhat. Az szent, hogy én nem fogok ez utóbbiakhoz tartozni; – azzal hitegetnek, hogy mint huszár századost a Légiohoz fognak beosztani; – Klapka beosztatásom eszközzését személyesen megígérte; – s én megelégszem, ha egyelőre főhadnagyi állomást nyerek is. – Pár hétig, – míg a beosztások fognak történni, – Cuneóban maradok; – s ha minden mézes ígéretek daczára is kimaradnék; akkor irgalomkegyelem nélkül az olasz hadseregbe állok bár mily föltétel mellett, – s ott várom be a tavaszt. – Közelebbi sorsom felől ennyit ohajtottam veled sietve közleni. – Azon bajok, – mik a jelen mostoha körülmények közt, s ezen jött-ment emigrans-csócselék közepett engem is érhetnek, – többé már ki nem fognak rajtam; – szemeim eléggé kinyiltak, s a Diogenes lámpása helyett bunkós bottal lépdelek közöttük; mit még – úgy látszik, – mindennél jobban respectálnak. – Párbajra-hívások velem is többször történnek, vagy részemről, vagy ellenfeleiméről; de a szájhősök többnyire megkövetéssel veszik elejét a megvívásnak. – Magam is szeretem, hogy az a Cuneói század feloszlik, mert hiszen – őszintén szólva – úgy sem volt az egyéb, mint kalandorok, élősdik csoportja, – Szodtfriedttel együtt, – minden nemzeties szellem és műveltség nélkül, – s miután semmi moralis alapja nem volt a¹²⁶ czégül vett magyar-név és -egyenruha csak a legnagyobb compromissióknak volt kitéve minduntalan. – No hiszen, báró Frigyesy, áliás: Sutákon kívül, – még ily megrögzött vagabundot és korcsgazembert nem igen ismertem ám, mint ez a Szodtfriedt; – bizony Isten oda juttatta azt a századot, hogy – ha szét nem oszlatják, talán már maga a polgárság veri ki Cuneóból; mert

¹²⁶ volt<; -> a

Türr és Szodfriedt; – kikre ezen iskola szervezése bizva volt, – mindenféle idegen csavargót fölstedtek, hogy ezekkel, – miután jóra való magyar embert már meg¹²⁷ nem nyerhettek, – a magyar tiszti század név alatt, – maguk részére egy pártot alakítsanak, – kik aztán egész idő alatt sem csináltak¹²⁸ egyebet botránynál, mely csak is a szervezők jellemének megfelelőleg érhetett véget. – A tiszti század teljes megrontói azonban közvetlenül Szodfriedt és Verdősy (valódi nevén: Haubold, – nem Grünecker, mint előbb íram, –) valának, kik néhány czinkos társukkal – mind az olasz kormányt mind a tiszti századot néhány ezer frankig meglópták s ezzel¹²⁹ az egész iskolát anyagilag és erkölcsileg¹³⁰ tönkretették; – a komisz emigráns csoportnak pedig s hozzá még: a közöttük levő¹³¹ sok osztrák¹³² érzelműnek, mi kell egyéb, minthogy az ily egyes rongy-főnök gazságán kézzel-lábbal kapjanak, s szívük lelkük romlottságában egyesek bajából a magyar jó hírnév és becsület megrontását, s ha csak lehetséges, – a magyar testületek végfelbomlását származtassák. Szodfriedt Amerikába készül, – ha ugyan a törvényszék fölmentendi. – Verdősy pedig, – mint a Cuneói századtól már előbb elcsapott, – 30 krajczár napi díjjal itt Turinban bitangoskodik, – s elődségből Crouystáskodik. –

Az egész emigráció ügye és rendbehozatala most Klapkára van bizva; s azt hiszem, hogy a külföldön levő s az olasz kormánytól befolyással bíró főnökök között ő még a legtöbb tapintattal s a legkevesebb pártszellemmel fog rendezkedni, – s a kisebb nagyobb rangu vezetőket megválasztani. – Én ma még Cuneóba vissza megyek, – s az eseményeket ott bevéandom. –

Mindnyájatokat ezerszer csókollak

holtig hű barátod

David sk.

376. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. szeptember vége, október legeleje]

[Elveszett.]

377. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Cuneo, 1863. október 7.

Cuneo, Octóber 7. 1863.

Édes barátom!¹³³ Az Augusztus hónapban küldött váltót a hozzá mellékelt levelekkel nem kaptam. – A most vett másod-váltót azonban szerencsésen beváltottam. – Fogadd leghálás köszönetemet s kézcsókjaimat. – Iskolánk a múlt hó 16-kától óta fel van oszlatva, – az óta

¹²⁷ me[/] [Átírás.]

¹²⁸ sem <...> csináltak

¹²⁹ ez<...>zel

¹³⁰ és <...> erkölcsileg [Az „erkölcsileg” az áthúzott szó fölé írva.]

¹³¹ közöttük levő [Beszúrás.]

¹³² <.>osztrák

¹³³ bárátom [Az ékezet áthúzva.]

semmi fizetést nem kapunk, mindenki mehet a hová akar. Többen készülnek Amerikába, Görög és Török országba. – A minisztériumhoz tett fölterjesztésekre kinevezésem iránt – még eddig semmi válasz nem érkezett; – s úgy látszik, hogy a sok pártoskodás és az ezek¹³⁴ miatt beállott zavarok következtében az egész magyar ügy itt függőben van. – Földváry újabban biztat ugyan, hogy nem sokára ki leszek nevezve a Légiohoz; – de én a sok biztatások mellett, magamat ismét ezen nyomoruságos helyzetben érezve, – alig táplállok valami reményt, – s a hazamenetelre soha sem volt jobb kedvem, mint jelenleg. – Földváry föloszlatásunk hírére Anconába hívott, – s üzeni, hogy szállásról és élelemről részemre gondoskodni fog; de én bizony senki nyakán nem szeretek ülni, s legkevesbé azén, a kit szeretek; azért csak a végső szükség esetében fogadhatnám el nagylelkű ajánlatát. – E hó végét tehát itt Cuneóban még bevárom, – a hogy lehet; – s aztán – bárhogyan is, – egy maradandó állomást szerzendek magamnak.

Az emigráció ismét két fő részre szakadt: magyar és tót pártra; az elsőhöz tartoznak: Kossuth, Földváry, Teleky Sándor, Türr, Csernátony, satöbbi: – az értelmiség majd mind; – az utóbbihoz: Klapka, Pulszky, Crouy, Kupa, (recte Petz), – Krivácsy, (Krivánszky), Zsurmay, (Zsurmóvszky) Telkesy, (Höffler) Verdösy, (Haubold) báró Nyáry, – Kubinyi, – s több ilyenek. – Nem is akarom e papirost sem piszkolni azon gazságok leírásával, a melyeket a tót párt mindenfelé és minden módon elkövet arra nézve, hogy a magyar emigráció politikai és katonai vezetését az említettek kezéből egészen kivegye. – Kossuth¹³⁵ rendkívül erélytelenül viseli magát ellenükben; – s szegény Földvárynak annál több a baja, mi segítjük ugyan, s veszekedünk a tótsággal a hogy csak lehet; de bizony látom én, hogy a mi nyílt magunkvisellete igen nehezen küzd ama nagy¹³⁶ számú¹³⁷ alamuszi-faj ármánykodásaival. – Nehányan a tisztí századtól azzal is akartunk tüntetni az olasz kormány előtt, hogy mint közharczosok a Légiohoz megyünk Földváry parancsnoksága alá; de a Turinban székelő tót párt, – mint hallom a minisztériumnál már¹³⁸ odaműködött, hogy Cuneóból egy magyarnak sem szabad még csak Ancona felé sem utazni. – Bízom azonban Földváry ügyszeretében, s többször tanusított erélyességében, hogy az akadályokat egy mielőbbi határozott¹³⁹ föllépéssel ismét leküzdendi, – s a pártosokat szétriasztandja. – Annyit tudok, hogy már szegény Földváry keble is telve keserűséggel; – s hogy ha kitör: győzni is fog!

Beszélik ismét, hogy a tavaszra egy nagyszerű Garibaldi-expeditió lesz rendezve, – még pedig az olasz kormány segélyével, – s hogy olaszhonban mindenfelé fegyverek és vörös ingek készítésével foglalkoznak. – Garibaldi fia jelenleg egy önkénytes csapat¹⁴⁰ alakítására verbuvál Genuában,¹⁴¹ – állítólag a Lengyelek¹⁴² segítségére. – A Légio mostanában nem igen szaporodik; – sőt az említett tót párt mindent elkövet, hogy gyérítse; a szökevényeket oltalmába veszi és segíyezi, – sőt odaműködik, hogy minél több közharczos szökjék a Légiótól, – hogy ezzel a magyar pártot gyöngítse, s Földváry tekintélyét alá ássa. – Csodáljuk,

¹³⁴ ez[.] [Átírás.]

¹³⁵ K[.]ssuth [Átírás.]

¹³⁶ nagy [Beszúrás.]

¹³⁷ szám[.] [Átírás.]

¹³⁸ [.]ár [Átírás.]

¹³⁹ mielőbbi <...> határozott [Beszúrás.]

¹⁴⁰ csapat<ot>

¹⁴¹ Genuában [Beszúrás.]

¹⁴² Le[.]gyelelek [Átírás.]

hogy hazánkból – habár a sorozás alá tartozók közül is, – mostanában senki sem jön a Légióhoz.

Ezutáni becses tudósítást még ide Cuneóba kérve – maradok mindnyájatokat számtalanszor csókoló holtig hű barátod

A. Radó

sk¹⁴³

[boríték:]

À

Monsieur A. Galambos,

Pest.

(Hongrie.)

Rue: Kerepes, N^o $\frac{14}{17}$.

378. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. október 16.]

[Elveszett.]

379. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Cuneo, 1863. október 24.

Cuneo, Október 24. 1863.

Édes barátom! Folyó hó 16-dikán kelt becses tudósításod értelmében November első hetét itt Cuneóban bevárom, hogy a veendő utiköltséggel Ancóna felé indulhassak. Utiköltségre száz tíz, – legfeljebb százhusz frank elégséges lesz. – A három havi gratificatiót csak papiroson kaptuk; mert az – mintegy harmincz frankot kivéve, – mind a Szodtfriedt és Verdősy által csinált testületi adóságokra vonatott le, – melyeket mi a havi¹⁴⁴ fizetéseinkből lett levonások után, – most már másodszor fizettünk meg. – Cuneóban most már csak negyedmagammal vagyok az iskolások közül, – kik mindannyian utiköltségre várnak; – a többiek szerte-mentek a világ minden részeibe. – Szodtfriedtet és Verdősyt ma záratta be a helybeli törvényhatóság; – s mindkettő holmiját lefoglalta. – Bezáratásuk okául¹⁴⁵ előbbi leveleimben említett családi vádak vannak felhozva. – A sok pártoskodások után, – mint hallom, – az összes magyar emigráció ügyeit ismét Kossuth vette át; – örülünk rajta, – már mindegy akárki, csak egy fő legyen, – legalább nem leszünk annyifelé szaggatva. Esedezem mielőbbi becses válaszd s küldeményedért; mert a felosztás óta nagyon összehúzódva élek a kézre kapott harmincz frankból. – Szodtfriedt befogatása előtt pár nappal egy bucsuzó cikket adott ki a helybeli „Sentinella delle Alpi” című napi lapban, – melyet érdemesnek tartok, habár olaszban is, – ide lemásolni azért, hogy lássad, mily árván kezelték az illető

¹⁴³ barátod <A. ...> A. Radó sk

¹⁴⁴ havi [Beszúrás.]

¹⁴⁵ oká./l [Átírás.]

főnökök ezen egyetlen magyar tiszti testület ügyeit, – s hogy: mily kiméletlenül¹⁴⁶ bánt velük¹⁴⁷ az¹⁴⁸ olasz kormány¹⁴⁹ is. –

„L'addio del colonello già comandante in capo la compagnia d'ufficiali¹⁵⁰ Ungheresi, e direttore della scuola in Cuneo, agli ufficiali del Corpo sciolto dietro l'ordine del regio Ministero dell'Interno.

Compagni d'armi!

La Compagnia d'ufficiali ungheresi in Cuneo è sciolta. Col 1° di questo mese voi avete deposto le vostre spade, – e cambiato vostro uniforme nazionale colla toga del cittadino pacifico. – Ma voi non avete rinunciato alla continuazione della guerra dell'indipendenza ungherese. –

Esuli, lontano dalla patria, il generoso popolo d'Italia, la magnanima sorella dell'Ungheria vi accolse ospitalmente sul suolo libero, e vi concedette d'armarvi. – La nostra gratitudine sarà eterna, – e verra¹⁵¹ un giorno per dimostrargliela. –

Divido con voi, o compagni, il sentimento di dolore profondo pel colpo disastroso, – il quale sopravvenne alla nostra istituzione militare d'istruzione, – appena un anno esistente. – Il dì 8 Dicembre, 1862 – aprì un corso degli studii per voi, – un sentimento di gioja trasportavami alla testa del vostro Corpo d'Ufficiali, ricordatevi quest'oggi delle mie parole d'allora „che la nazione ungherese sta pronta a scendere sul Campo di battaglia.” – Voi vi preparavate riuniti per condurre le schiere patrie, quando l'ora della pugna avrebbe sonata!

Anziché¹⁵² fossero meschini i mezzi per mantenere una scuola, i vostri progressi erano soddisfacenti. – Io era contento di voi. – L'amicizia, la fratellanza e la concordia vi strinse in un corpo militare compatto, stimato da tutti. Io guardava con orgoglio su di voi. –

La primavera di quest' anno doveva condurci sul campo d'onore, liberare la nostra patria, vincere o morire per essa. – Così si era deciso il dì 25 Dicembre 1862 in Torino; quattro soldato¹⁵³ dell'antico esercito ungherese lo giuravano; (i generali: Klapka, Bethlen Giorgio; i colonelli: Földváry Carlo e Szodtfriedt.)

Fu la Polonia che insorse la prima, continuando la lotta sterminatrice contro i suoi eterni nemici moscoviti, con sublime eroismo e perseveranza per la liberazione della patria. –

Ufficiali dell'antico esercito ungherese, ricordi dei nostri fratelli polacchi dei quali molti versarono il loro sangue nella nostra guerra d'indipendenza 1848–49, – la vostra volontà era, ch'io vi¹⁵⁴ conducessi in loro ajuto per liberarli dal tiranno,¹⁵⁵ li di cui mercenarii soggiogarono anche la nostra patria 14 anni fa. –

Alla vostra manifestazione espressami io cercavo i mezzi, orgoglioso di condurvi sui loro campi di battaglia, – ho ricevuto delle promesse, – niuno le manteneva; ho ricevuto però dei rimproveri per avere voluto condurvi à combattere per la libertà d'un popolo

¹⁴⁶ mily <...> kiméletlenül [A „kiméletlenül” az áthúzott szó fölé írva.]

¹⁴⁷ velük/ [Átírás.]

¹⁴⁸ velük <... ..> az [Az „az” beszúrva.]

¹⁴⁹ kormány [Az „r” beszúrva.]

¹⁵⁰ [Helyesen: d'ufficiali.]

¹⁵¹ [Helyesen: verra.]

¹⁵² [Helyesen: Anziché.]

¹⁵³ [Helyesen: soldati.]

¹⁵⁴ ch'io <...> vi [Az áthúzott rész beszúrás.]

¹⁵⁵ tirannó [Az ékezet áthúzva.]

oppresso. – Si temeva forse allora che il vostro bel corpo sciogliesse e di non poter più¹⁵⁶ farne dimostrazioni?

Animati dall'eroismo voi aspiravate alla gloria di liberatori, ma il vostro sacro ardore venne soffocato da ragioni politiche. – Ma le nostre circostanze ristrette onde io incessantemente tendeva a trarvene con i più grandi sacrifici d'abnegazione, non venivano ammegliorate, nella nostra penuria niuno volle porgerci la mano amica! –

Ma pur troppo l'invidia, gl'intrighi, – e le mene di un partito abominevole di fuori, seminava la zizania¹⁵⁷ e le discordie fra di voi dividendo questo corpo dei tanti ufficiali prodi, i quali lottano da tanti anni colla sorte avversa. –

Nel potere di chi era di soccorrevvi generosamente per togliervi i piccoli mali all'occorrenza – e di prestare un aiuto richiesto dalla giustizia, e dall'equità al vostro capo, – cedendo alle influenze esterne tanto perniciose alla santa causa ungherese, cooperarono piuttosto alla vostra distruzione, – sotto le stesse influenze il governo italiano ordinò fatalmente lo scioglimento della compagnia d'ufficiali, sottoponendo i membri d'essa a qualunque emigrato. –

Un sentimento di ribrezzo mi nasce sempre a questo pensiero. –

Era forse tanto difficile di somministrarci giustizia? Oppure conveniva meglio alle loro mire d'abbandonarci alla¹⁵⁸ inquietudini per realizzare più facilmente i loro concetti iniqui? Si perdona ai colpevoli, ma gli atti d'un potere assoluto, d'una forza brutale sono imperdonabili. –

Compagni d'armi voi siete soldati agguerriti, ufficiali, voi avete combattuto prodamente e sofferto per la patria, molti di voi prendevano parte alla lotta gloriosa la quale rendeva all'Italia unita 24 milioni d'italiani liberi, ricordatevi, che ai soldati conviene di soffrire le iniquità d'una sorte sinistra, sofriate¹⁵⁹ adunque con coraggio¹⁶⁰ e costanza. – Sebbene siamo sciagurati,¹⁶¹ la gloria di novanta combattimenti e battaglie guadagnate nel lasso di un sol anno sul suolo patrio deve consolarvi nella vostra miseria. –

Il giorno della riconoscenza della patria ungherese non tarderà di arrivare. – Perseverate! –

Ora, noi dobbiam separarci di nuovo dopo un anno d'amarezze, non è il grido di guerra, che ci disperge¹⁶² come abbiamo¹⁶³ sperato, ma la perfidia e la malvolenza.¹⁶⁴ – Forse siamo già superflui su questa terra ospitaliera, arrossata anche dal sangue de' nostri eroi a Palermo a Milazzo e sulle rive del Volturno. –

Certo la storia ed il popolo d'Italia non vi dimenticheranno. –

Ufficiali compagni, diamoci l'ultimo addio e finché¹⁶⁵ non abbiamo liberato la patria nostra, – il nostro destino sarà¹⁶⁶ sempre la sorte dura degli esuli. –

¹⁵⁶ più [Beszúrás.]

¹⁵⁷ [Helyesen: zizzania.]

¹⁵⁸ [Helyesen: alle.]

¹⁵⁹ [Helyesen: soffriate.]

¹⁶⁰ [Helyesen: coraggio.]

¹⁶¹ sciagurati [A „c” beszúrva.]

¹⁶² [Helyesen: disperde.]

¹⁶³ abbi./mo [Átírás.]

¹⁶⁴ [Helyesen: malevolenza.]

¹⁶⁵ [Helyesen: finché.]

¹⁶⁶ [Helyesen: sarà.]

Io vi ringrazio dal fondo del cuore della vostra confidenza à me si sovente data e dei vostri sentimenti d'amicizia e di stima io vi ringrazio anche dell'ubbidienza che voi mi avete prestato. –

Ebbi anche dei momenti dolorosi, ma io sono ungherese, soldato dell'indipendenza nostra; il passato si copra del velo della dimenticanza! Nel momento supremo, quando la sacra causa della patria è minacciata, ogni patriota deve unirsi ed essere soltanto penetrato dal dovere verso la patria ed ispirato dall'eroismo di combattere i suoi nemici. –

Con orgoglio potrete sempre comparire davanti la nazione ungherese, – voi non avete giammai dimenticato i principi della sua vita nazionale, e tenete solo davanti ai vostri occhi la sua libertà ed indipendenza. – Voi eravate lontano d'ogni partito! Noi tutti gli ufficiali della compagnia abbiamo desiderato di conquistare la nostra autonomia nazionale; ed ottenuta la vittoria, la nazione magiara¹⁶⁷ coll'unanimità e colla sua volontà deciderà della sorte e dell'avvenire della patria.

Tale era la vostra, la mia fede politica. Guai a chi s'opponesse?

Compagni d'armi, io vi do il mio addio, io vado lontano da voi, l'interesse e la prosperità della nostra cara patria mi guideranno ormai, – io vado ad acquistarmi nuove cognizioni ed esperienze di guerra, la dove il genio umano sviluppa sempre più i mezzi di difesa, e perfeziona le armi. –

Ricordatevi di me. La lotta per la liberazione della patria mi troverà¹⁶⁸ sul suolo natale, la sotto il tuono de' canoni ci rivedremo, – o mai più. – Iddio vi guidi! –

Cuneo li 20 Ottobre, 1863.

Il vostro amico colonello già comandante¹⁶⁹ in capo:
Szodtfriedt Ferdinando. –”

Becsés tudósításodat szorongva várva vagyok – mindnyájatokat ezerszer csókoló, – holtig
hű barátod

A.¹⁷⁰ Radó
sk

¹⁶⁷ [Helyesen: magiara.]

¹⁶⁸ [Helyesen: troverà.]

¹⁶⁹ [Helyesen: comandante.]

¹⁷⁰ barátod <...> A.

380. EGRESSY ÁRPÁD – SZÜLEINEK

Kaposvár, 1864. január 6.

Szeretett szülőim!

Bocsánatot kérek hosszas hallgatásomért.¹

Az itteni közönség igen megvárja, – tőlem különösen, – hogy mindenben jópéldával járjak elől a színtársulatnál, következőleg a folytonos foglalkozás: u. m. tanulás, próbák sat. minden időmet igénybe veszik, most annyival is inkább mert három egész hétig tifuszban² fekvő beteg levén:

- mellyből ma már szerencsésen föllábadtam
- sokat mulasztottam.

A társulat fölszóllítása folytán, de leginkább a közönség nevében, melly igen ohajtana látni k. apámat: kérem ha csak lehet, a napokban ránduljon le ide 3 vagy 4 vendégjátékra – a jövedelmek itt meglehetősek. – Ha k. Apámnak épenséggel nem volna kedve jönni: kérem³ szállítsa föl Szerdahelyit vagy Felekit; de legjobb lesz ha k. Apám maga jön, már akár hogy történik tudassa velünk k. apám, hogy bérletes előadásainkat⁴ a szerint intézhessük. –

Boldog új évet kívánva, maradtam mindnyájokat csókolva

Kaposvárott jan. 6. 864.

holtomiglan hű fiok
EÁrpád
sk

381. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

[Ancona, 1864. január második fele]

[Elveszett.]

382. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

[Ancona, 1864. február első fele]

[Elveszett.]

¹ hallgatásomért [Emendálva.]

² tifuszbán [Beszúrás.]

³ jönni: <t> <s> kérem

⁴ előadásainkat [Emendálva.]

383. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1864. február közepe]

[Elveszett.]

384. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Ancona, 1864. február 22.

(Előbbi két levelemet én magam pecsételtem olasz pénzzel.)

Ancona, Február 22,⁵ 1864.

Édes barátom! Hálás köszönettel vettem becses küldeményedet. Ügyemben annnyival előbb vagyok, hogy egy olasz altábornagy és lovassági Inspector előtt, – ki a hadügyminisztérium rendeletéből, – a proponáltak képességét vizsgálándó, – f. hó 12-dikén Turinból ideküldetett, a próbát én is letettem, mire az altábornagy urtól azon biztosítást nyertem, hogy kineveztetésemet a hadügyérségnél támogatni fogja. – Ennél fogva már mindennap várom az eredményt. Az említett altábornagy ur igen szives volt irányomban; – ittléte alkalmával meghítt magához ebédre – és sokat társalgott velem. – Ő azt állítja, hogy az idén a háboru kimaradhatatlan; s ha három hó lefolyta alatt mi nem támadunk, – úgy – szerinte – multhatatlanul az osztrák kezdendi meg ellenünk a háborut, szövetségese: a Porosz támogatása mellett. –

Néhány nap előtt a Légio egy része, – két gyalog zászlóalj, – Földváry vezénylete alatt a római határokra küldetett, ide mintegy 9 német mértföldnyire, hogy ott az ismét mutatkozó Brigáns-csapatok ellen működjék: – Azt hiszem, hogy Földváryt megemelegetik, ha előtte fognak jelentkezni. –

Aranyváry és neje tegnap kísérték innen leányukat Milanóba, honnan néhány nap mulva Bécsbe, s onnan Pestre fognak menni. Aranyváry kisasszony egyelőre olaszhonban marad. – Aranyváry ur engem nagyon sarkalt, hogy írjak neked egy levelet, s küldjem el általa; de én gondolám, ezt a posta útján is tehetem és biztosabban, – s így szerencsésen menekültem zaklatása elől. – Ő⁶ a levelet azért akarta tőlem kicsikarni, hogy azzal hozzád fűrhassa magát s pártfogásod mellett leányát a nemzeti színházhoz szerződtesse. – Miután erejét, javakorát a külföldnek itt leugrálta, vénségére és tehetetlenségére a magyar színházzal akar-ná magát nyugdíjaztatni. – Én Aranyvárynak legparányibb részben sem vagyok lekötö-zettje semmiben, – sőt ő tartozhatnék nekem köszönettel, mert azt a két levelet, a mit leánya érdekében Földváry magyar jó szívűséggel Radnótfáynak⁷ küldött, a Földváry felszólítására én fogalmaztam. – Aranyváry – téged⁸ bizonyosan zaklatni fog leánya szerződtetéseért, a miként zaklatta itt Földváryt s unszolt engemet a dicsérő czikkék írásáért, s a recoman-dálgatásért; de csak röviden bánj el vele, kivált ha veled politicalai discursusba akarna bocsát-kozni. – Én Aranyvárynak, kit Földváryval, s csak is ennek a kedvéért nehányszor itt meg-

⁵ 21 [Átírás.]

⁶ elől. – <... ..> Ő

⁷ Radnótfáynak [Emendálva.]

⁸ Aranyváry – <... ..> téged

látogattam, – mindig csak azt mondtam volt, hogy akaratod és beleegyezésed nélkül vagyok idekünn. – A mi leánya művészetét illeti, azon bizony semmi különös nincs, – s itt olaszországban csak is egy magyar csárdásnak csúfolt tánczával⁹ csinált egy kis lármát; s csak is az lehet különös érdeme, hogy az olaszok testvéries érzelmét a „magyar” iránt, – habár olykor nagyon is kirívó önérdék hajhászással, – mint magyarországi leány, itt ott fölelevenítette, – s ha akaratlanul és öntudatlanul is, – némely színházban egy-egy politikai tüntetésre tárgyul szolgált. – Máskülönbén én a kisasszony lábmeresztgető¹⁰ művészetének szigorú bírója lenni nem akarok; – ítélje meg azt majd a magyar közönség maga, ha a kisasszony az előtt magát mutatni fogná. – Arról azonban biztosíthatok mindenkit, hogy Aranyváry ur nem csak hazáját, de saját tulvilági üdvét is képes eladni annak, a ki őt jól megfizeti, vagy a ki leányát jó fizetéssel szerződteti; s azt hiszem, hogy mostani utjában is csak azért fog Bécsben időzni, hogy előbb ott is mindent és minden áron megkisértsen egy jó Rebachra való kilátás fejében. –

F-nak átadtam leveleket, – igen megörvendeztette, de kissé lehangolta az, hogy kevés reménnyel biztattad; ő inkább illúziókban szereti magát ringatni, s a kevésbé kecsegtető valót, jelen állásában és mint politikailag compromittált – ismerni sem akarja; már pedig – ha soká így tart, – előbb utóbb föl kell ismernie.

Történeti értékénél fogva ide másolom eredeti után Kossuthnak egy levelét, melyet az 1848/9-diki emlékérmek kiosztása alkalmára a Légióhoz küldött, – s a mely éppen e pillanatban jutott kezemhez.

„Honvédek! Felszólítottatok¹¹ eszközölném, hogy emlékérmeket viselhessetek, mely tanúságot szolgáljon, hogy tagjai voltatok a magyar honvéd seregnek, mely 1848- s -49-ben annyi dicsőséggel vívta nemzetünk szabadságharcát. –

Hála az olasz királyi kormány jóváhagyó figyelmének, kívánságotok teljesül Vitézek! Az emlékérmek elkészültek mindazon volt-honvéd számára,¹² kik az olaszthoni magyar segély-sereghez tartoznak. –

Soraitokon túl vitéz honvéd társaitok ezreire eszközlésemet kiterjeszteni, számkivetésben képes nem vagyok. – De legalább módot kívánok nekik is nyújtani, hogy maguknak, ha tetszik, ez emlékjelt megszerezhessék. Miért is az érembélyeg további rendelkezésig a magyar segély sereg parancsnokságánál maradand letéve, a végett, hogy az olaszthoni magyar szervezethez nem tartozó Honvéd társaitoknak, kik magukat e végre jogos igénnyel jelentenék, – a Honvéd-emlékérmeket saját költségükre, kiszolgáltathassa, – addig is, míg eljövend az idő, hogy Nemzetünk lerázván karjairól az idegen uralom bilincseit, a hálás kegyelet ez adójától, s a hozzákötött javadalmakról gondoskodhatik, s beválthatandja az ígéretet, melyet a magyar honvéd-seregnek nemzetünk nevében akkor tettem volt, midőn a nemzet akaratát tolmácsolni országkormányzói tisztemhez tartozott. –

A mi titeket illet Bajnok Honvédek! dicsőséges emlékeitek osztályosát Ihász Dániel ezredest bízta meg, hogy kívánságotok¹³ folytán vitéz melleitekre függesse ama nagy idők emlékjelét, midőn a rettenthetlen Honvédkarok véres győzelmekben hirdetésként Isten és világ

⁹ csúfolt <...> tánczával

¹⁰ [./]bmeresztgető [Átírás.]

¹¹ Felszólítottatok<,>

¹² volt-honvéd <...> számára

¹³ kívánságtuk [Emendálva.]

előtt, hogy elnyomatást nem tűr a magyar, s hona szabadságát¹⁴ és nemzete jóságait, büntetlen sérteni nem engedi. –

Nemes öntudatra ad nektek jogot vitézek e nagy időnek emlékezete. –

Miért kell, hogy ez öntudathoz a még mindig idegen járomban szenvedő Hazának fájdalma, s a számkivetés keserve csatlakozzék? –

Hiszen minden ügyek között, melyeknek védelmére Nemzet valaha fegyvert ragadott,¹⁵ – a mienknél igazságosabbat nem mutathat fel a történelem! –

És nem mutathat fel nemzetet, mely igaz ügyét hősiesebben védette volna. – Nekünk nem pillanatnyi izgalom, nem terjeszkedési vágy, nem forradalmi viszketeg, hanem ép úgy, mint a jelenben élethalálra küzdő Lengyeleknek, a végszükség, s a nemzeti önfeltartás ösztöne adta kezeinkbe az önvédelem fegyverét. –

Békés, törvényes úton idomítottuk volt ősi alkotmányunkat az igazság s testvériesség kívánalmához. – Szabaddá tettük a népet, faj, nyelv, vallás különbség nélkül, – és szabad tulajdonává adtuk át a földet, a melyet művelt. – Bevettük alkotmányunk sánczaiba honunk lakosainak millióit, – teljes jogi s kötelességi egyenlőséggel. – A kötést, melyet őseink egy boldogtalan órában a hitszegő osztrák házzal kötöttek volt, mi nem sértettük. – Megelégedtünk azzal, hogy jogaink és törvényeink a királyi esküben, s nemzeti kormányunk felelősségében találjanak biztosítékot. – És nem kívántunk egyebet, mint hogy békében élvezhessük törvényeink áldását, s munkás szorgalommal fejleszthessük a közjólétet, melyet a százados harcviharok, mikben Európa keresztyén polgárosodásáért őrt állánk, s az osztrákház mostoha politicája megakasztottak. –

Ilyen volt nemzetünk, s ilyenek voltak a körülmények, midőn a királyi család, mely törvényeinknek megtartására esküvel volt kötelezve, a legirtózatosabb hitszegést, a legundokabb árulást követte el Nemzetünk ellen, s elkövette a bűn minden eszközeivel, miket pokoli gonoszság kigondolhat. –

Felbizgatta ámitásokkal a nem-magyar népfajokat, hogy ellenünk, s mert ellenünk, tehát a számukra is kivívott szabadság ellen fellázadjanak. Bujtógató orgazdjává lőn a leirhatlan kegyetlenségeknek, mikkel a vak düh hazánkat elárasztá; – s mesterségesen eltávolítva minden magyar katonát, ki hazánkat védhette volna, – honunkat idegen fegyveres néppel elárasztva, várainkat árulók kezeibe játszva, orgyilkosként rohanta meg kilencz oldalról császári hatalmának egész erejével, védtelen fegyvertelen nemzetünket, kevély elbizakodással jelentve ki:¹⁶ hogy a magyar nemzet kitöröltetik az élő nemzetek sorából, hogy magyar ország megszűnt létezni, s szétdarabolttan nyomorult osztrák tartománnyá süllyesztetik. –

S mi ennyi szenvedés, ennyi veszély között egyedül állánk, készületlenül fegyvertele nélkül, – az egész világtól elhagyatva. – Felénk senki sem nyújtá védő kezét. – Senki sem juttatá hozzánk a részvét bátorító szózatát. Európa egykedvűleg nézte a halálcsapást, melyet a hitszegő osztrák, – nemzeti életünkre mért. –

Miért szagatom fel, ez ismert részletek fölemlítésével a sebet, Vitézek! mely 14 év óta minden magyar kebelben a nélkül is keservesen sajog?

¹⁴ szabadságát [Az ékezet áthúzva.]

¹⁵ fegyvert <fogott> ragadott

¹⁶ ki,>:

Felszaggatom, hogy a feledékeny közvélemény figyelmeztetve legyen, miként jár az, ki az osztrákház szavába,¹⁷ hitébe bízik, és emlékeztetve legyen a nehéz felelőségre, mely irányunkban Európát terheli. –

És felszaggatom, hogy annál elevebben éreztessék azon Honvéd sereg érdeme, mely az önfeláldozó honszeretet varázskészségével sorakozva a zászló körül mit nemzetem parancsára fölemelék, hős mellével a vész árjának gátot vetett. –

Mikint küzdött e Honvéd sereg? tudja a világ, mely a magyar „névtelen félistenek” óriás harcát, olcsó bámulattal, de bámulattal kísérte.

A honvéd névhez kötött dicsőségből semmi sem hiányzik; még a siker sem, a győzelem sem, – ámbár a siker az igaz érdemnek nem mértéke. – Igen is, nem hiányzik még a siker sem, mert midőn hazánk függetlenségét kinyilatkoztattuk, s a Habsburg Lotharingi házat számlálhatlan bűnei büntetéseül trónvesztésre ítéltük, – a támadás vissza volt verve; hazánk Szent földje az ellenségtől ki volt tisztítva, s az osztrákház hatalma össze volt törve, össze-törve annyira, hogy az orosz czár lábaihoz borulva koldulna idegen segílyt, s koldulva bevallaná Isten és világ előtt, hogy a hitszegően elkezdett harcot saját erejével folytatni képtelenné vált! –

Köztünk s az osztrák között a harc eldőntve, a kérdés megoldva volt, s ha Hazánk még sem szabad, az Európa bűne, mely irányunkban a nemzetközi jog parancsait nem tartotta meg. –

Lehetlen el nem keseredni Vitézek! ha sorsunkat, más nemzetnek sorsával hasonlatba tesszük. – Az amerikai egyesült státusoktól az olaszokig, alig van nemzet, mely idegen uralomtól felszabadulását, kisebb nagyobb mértékben, külsegítségnek nem köszönné. – Sőt a büszke, a hatalmas Anglia, még [...]szabadságát¹⁸ is csak külsegítséggel bírta kivívni. –

Mi hála a magyar honvéd sereg vitézségének, s hazafiui hűségének 1849-ben külsegítséget sem nem kívántunk, sem reá szükségünk nem vala. Mi¹⁹ csak annyit kívántunk – a mint joggal kívánhattunk is, – hogy idegen hatalomnak ne engedessék, – fegyveres avatkozásával, kiragadni kezünkől a szabadságot, melyet nemzetünk legjobbjai vérenek árán, mi magunk kivívtunk győzedelmesen. –

Ezen elv azóta közelismeréssel beiratott a Nép jog törvénykönyvébe. – Olasz barátaink annak köszönhetik, hogy 22 milliónyi nemzeté lettek.

De irányunkban e szent elv meg nem tartatott. Az Orosz 200 ezrenyi sereget vetett véres győzelmekben megritkult sorainkra, s nem volt Nemzet, nem volt hatalmasság Európában, mely az Isteni s emberi törvények e szörnyű sértése ellen egy tiltakozó szót emelt volna. – A Franczia hallgatott. – A Porosz szükség esetén folytatni készült ellenünk az avatkozást! – Az Angol (a kormány, nem a nép²⁰) kijelentette, hogy az orosz avatkozás ellen nincs észrevétele, s bukásunk fellett szerencse kívánatokat sietett küldeni Bécsbe és Sz. Pétervárra. A Török pedig saját vesztére megengedte, hogy birodalma orosz és osztrák által ellenünk hadmunkálati alapul használtassék – Igy jutott győzelmeitek daczára Vitéz honvédek! – s csak is így juthatott magyar Hazánk ujjal osztrákjárom alá.

Elnyomatásunk Európa bűne. – Minden magyar száműzött egy eleven szemrehányás Európa lelkiösmeretének. – S nekünk nem vigasztalás tudnunk, hogy e bűnért Európa már

¹⁷ szabába [Átírás.]

¹⁸ [Szakadt levélpapír.]

¹⁹ Mi< >

²⁰ a kormány nem, a nép [A vessző helye emendálva.]

is keservesen lakolt, s keservesen fog lakolni mind addig, míg magyar Hazánk újból kivivandó függetlenségével e bűn átka Európáról le nem hárul. –

S én még is azt mondom²¹ nektek Vitézek! a bűnnek, melyet Európa irányunkban elkövetett, nem az orosz avatkozás, nem is a reá következő Világosi árulás voltak legsúlyosabb következményei. – A legsúlyosabb következmény, az, a melynek áldozatai vagyunk az volt, hogy az elhagyatottság sorvasztó befolyása alatt Nemzetünkben a kitűrni tudó önbizalom pillanatilag megfogyatkozott. –

A többi csak szerencsétlenség vala, s szerencsétlenséggel az erély s akarat megbirkózhatik; de az önbizalombani megfogyatkozás, átok, mely zsibbaszt és eltipor. –

Tizenégy év óta a körülmények sokat javultak. – A magyar kérdés több Európai függő kérdéssel érdek-egységi viszonyban áll. – Maga azon tény, hogy soraitok élén idegen földön magyar zászló lobog, maga ezen tény kezességet nyújt, hogy ha szabadság harczunk megújul, elhagyatottak többé nem leszünk. – Attól pedig, hogy idegen avatkozás csikarja ki még egyszer kezeinkből győzelmeink gyümölcsét többé tartanunk nem kell, s nem lehet.

De én még is azt mondom: hogy Hazánk jövője nem a viszonyok kedvezésétől, hanem önmagától nemzetünktől függ. –

Ha bízik magában,²² szabad lesz. – A kedvező alkalom nem fog hibázni. Ha nem bízik magában, rab marad, mert nemzetek életében az önbizalom hiányát a sorsnak semmi kedvezése sem pótolhatja. –

A nemzet lássa meg, hogy mit cselekszik. Az 1849-diki óriás harcz után többé nem mondhatja, hogy önbizalomra nincsen alapja, mert az akkori honvédsereg tetteleg bebizonyítja, hogy a Hazánk felett uralmat bitorló Osztrák minden hatalmával a magyar nemzet diadalmasan meg bír mérkőzni. – E tapasztalás nemzetünket saját sorsának urává tette, s ezzel a vitéz magyar honvédsereg a legbecsebb örökséget hagyta a Nemzetnek, melyet hazafi, hazájának hagyományozhat. – E nyugtató öntudat érzetében fogadjátok szívesen Bajnok Honvédek a szerény Emlékjelt, mellyel Nemzetünk nevében adózom vitézségtöknek, s hűségötöknek a Hon iránt. – Szolgáljon az nektek a hozzá kötött dicső emlékezetek által vigasztalásul a jelenben, buzdításul a kitűrésben, – erősítésül a kötelesség érzetében, melynek ama nagy időkben oly vitézül s oly híven megfeleltetek. – Ez emlékérem szent ereklye lesz az utókornál. – Mert jöjjön jó, jöjjön balszerencse, azon lap, melyet a magyar Honvéd-karok fegyverrel irttak-be a történelem könyveibe, örök fényben fog tündökölni a maradék előtt a mig Magyar él. –

Isten hozza reánk a felszabadulás hajnalát!

Tisztelettel hajlom meg a Honvéd név dicsősége előtt.

Éljen a szabadság! Éljen a Haza!!

Kelt Turinban Augustus 3-kán, 1863.

Kossuth Lajos m. p.
magyar ország v. kormányzója. –”

Mindnyájatokat csókoló holtig hű barátod A. Radó sk

²¹ mondom<,>

²² [./]agában [Átírás.]

[boríték:]
An Herrn Herrn
A. von Galambos,
wohlgeboren
zu
Pest
(*Ungarn.*)
Kerepescher Strasse, № 14/17

385. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNÁK
[Pápa, 1864. április]

[Elveszett.]

386. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK
Pápa, 1864. április 28.

[Elveszett.]

387. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1864. május 13.

Édes Zsuzsikám! Ha péczeli paraszt kocsit kapok holnap, az az szombaton délután a Haty-tyúban, ugy ki megyek; de biz én arra a sok rongyos ülésű zsidó gyorskocsira ülni fényes nappal, restellek; hátha még csupa handlé zsidókkal és cselédekkel lesz tele.

Azért, ámbár örömet tölténém ott kinn Pünkösöd első napját: kimenetelem ezuttal kétéseges; hétfőn különben is játszom, s próbára itthon kell lennem, mert a Szent-iván-éji álom lesz és új szereposztással; azt pedig nem kívánhatom, hogy Feri csak miattam fárassza a lovait be, hétfőn korán reggel. Arról nem irtál, hogy Julis küldjön-e ki neked inget, főkötőt, a mit a *Marchande des modes* haza hozott, aztán valami élesztőt. Már most nem tudom ki küldjem-e ezeket vagy ne, ha magam nem megyek. Etelkeék jól vannak, de én náthát kaptam a gőzfürdőben, s a fejem is gyakran fáj. Gyuriánt tegnap elhittam egy kis rostélyosra, csak ketten voltunk. A²³ mult kedden pedig egynehány színészt traktáltam meg a Sztupa borával, – vacsora nélkül. A fiuk közül egyik sem írt. Tegnap Radnótfáy hívott meg magához ebédre, hogy magát kipanaszolhassa. Ma Bécsbe megy hogy a subventiot sürgesse, a mit ha meg nem adnak, leköszön. A tanárságról is beszéltünk. Aligazgató valószínűleg Festetics lesz; a tanárok: én és Szigeti; legalább Károlyi, Ráday és Radnótfáy reánk szavaznak, majd ha a subventiot megkapjuk, mert attól van felfüggesztve az iskola sorsa is. Radnótfáy²⁴ asztalán megláttam az Ákos levelét, a mit vele Földvári íratott az Aranyvári ügyében. Mond-

²³ a [Emendálva.]

²⁴ Radnótfáy[...]/[Átírás; a „t” beszúrva.]

tam neki, hogy az a fiam írása,²⁵ nagyon meg volt lepetve; de e tárgyról többet nem beszélünk. Ha ki nem mehetnék: ünnep után igyekezzél te is hazafelé. A Nagyságos asszony kezeit csókolom. Ferit üdvözlöm, boldog ünneplést kívánok mindnyájoknak. Csókollak

E Gábor
sk

Pest. majus 13. 1864.

[boríték:]

Egressy Gáborné asszonynak

Pécelen

Siető

388. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNÁK

Pápa, 1864. május 20.

Pápa május 20. 1864.

Szeretett kedves Apám!

Becses küldeményét már rég ideje hogy megkaptam, hálás köszönetem érte; eddigi hallgatásomért bocsánatot kérve, mentségemül meg kell említenem azon körülményt, hogy mióta Szupernél vagyok – a hétfő és pénteki napokat kivéve – mindennap játszom, a darabok előttem újak és ismeretlenek lévén: a szerepek tanulása, minden időmet igénybe veszik.

Szilágyi Sándor és Szép Gábor tanár urak, úgy szinte Pálfi József senior és többen baráti üdvözlőket küldik, és alig várják az időt, hogy kedves apám körében néhány jó napot tölthessenek.

Ákosnak a múlt hónap 28-dikán írtam, de választ mindekkorig nem kaptam.

A színházi iskola megnyílása igazi szerencse lesz reám nézve, és a legnagyobb örömmel követendem k. apám tanácsát. –

Ma kaptunk Felekitől levelet, mellyben Keszthelyre ajánlkozik vendéjátékokra július hónapban; ezt csak azért említem, mert a „Fővárosi lapok”ból azt²⁶ olvastam, hogy a Nemzeti színház tagjainak egy része – köztük Feleki is – júliusban, Győr, Fehérvár és Pápán szándékozik előadásokat rendezni. –

Az itteni közönség, a tanuló ifjúságot ide nem érte, roppant részvétlen irányunkban, most csupa desperatióból a[...]²⁷ majom Klischnigget hívtuk meg Bécsből négy öt vendéjátékra, leginkább a zsidóság kedvéért s ha ezzel se megyünk többre, úgy kénytelenek leszünk innen idő előtt Keszthelyre me[n]ni.²⁸

²⁵ Földváry Károly honvédeztárs, a magyar légio parancsnoka Anconában íratott velem egy levelet Radnótfáyhóhoz, hogy ez Aranyvári Emília tánczosnót szerződtesse a nemzeti színházhoz. E. Ákos [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt megjegyzés, vonatkozási helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve. A megjegyzés nem egykorú a levéllel, Egressy Ákos apja halála után, a hagyaték rendezésekor írhatta.]

²⁶ azt [Beszúrás.]

²⁷ [Szakadt levélpapír.]

²⁸ [Szakadt levélpapír.]

Szuper, sőt többi tagtársaim is mindannyian jóindulattal vannak irányomban; s ha a taps, kihívás és meghívásokból ítélnem vagy is következtetnem szabad, úgy a közönség gratiójában is meglehetősen állok

Jutalomjátékom a jövő hó első szombatjára esik, ha lehetséges, kérem édes apám irassa le nekem ez alkalomra Szigligeti „Bujdosó kurucz” című darabját, itt gyakran emlegetik.

Ha édes apám is jónak látja augustus végéfelé szeretnék ismét egyet játszani Pesten.

Mindnyájokat csókolva, maradtam holtomiglan szerető hű

fia
EÁrpád
sk

389. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

[Ancona, 1864. június vége]

[Elveszett.]

390. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1864. július eleje]

[Elveszett.]

391. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

Torino, 1864. július 11.

Turin, Július 11. 1864.

Édes lelkem Etelkém!

Ma kaptam meg igen kedves-ohajtva várt soraidat, – már nagyon nyugtalankodtam a válasz késtte miatt, – s azt kezdém hinni, hogy utóbbi levelem elveszett; – azonban hála Istennek, hogy megnyugtatta lehetek. – De hát ugyan mi lehet szentebb Árpád előtt, mint édes apánk egészségi állapota?²⁹ – tehát nem kellett volna otthonról legalább is addig távoznia, a míg én föl nem válthatom. – Én mindent elkövetek, hogy e hó 17–18-dika táján mulhatatlanul odahaza lehessen; de hátha a véletlen, – s az engemet oly rég’ üldöző balsors a határon néhány napig visszatart, s a kellő időre meg nem érkezhetem; – azonban ne nyugtalankodjatok ám legkevesbé is miattam, mert én bizton hiszem, hogy keresztül-vágom magamat; – s legfeljebb 18-dikán – török-szakad otthon leendek, – és ha szükséges 19-dikén már utazhatunk. Hidd-el édes jó Etelkém alig várom már, hogy köztetek lehessen; – csak itt tanuljam igazán az ember, mi az, – otthon, rokonok és jó ismerők között lenni. – Édes ugyan a szabadság levegője, – de egy menekültnek, haza, rokonok és barátok nélkül, még is csak keserőséggel teljes.

²⁹ állapota [Emendálva.]

Jól esik ugyan napjában százszor is elordithatni, hogy vesszen a ...léha! – de hidd-el nekem, hogy a hosszasb ideig külföldön levő ugyanannyira megszokja ám csak is a szájában hordozni azt, a minek mindig szívében kellene lenni, hogy aztán önelégülten, a valódi tetterre érzéketlen lesz, s elvégre is tökéletesen elfásul, – mint ezt majdnem minden régiebb menekülnél tapasztalom. – Csak vissza-vissza az édes anya földre, a szülőföld legédesebb levegőjére; – áldjon vagy verjen sors keze, – ott élni halni kell! – egyedül csak ott van és ott lehet helye annak, a ki igazán ott táplálta a szíve gyökerét, – csak korcs növényt lehet más-idegen földben elplántálni, – a valódit soha! – Nagyon kevés van itt a ki visszavágyik, mert korcs³⁰ volt odahaza is, – s az marad mindvégig, – az az: nem tiszta magyar. –

Innen folyó hó 14-dikén indulok, – Veronában igazolni kell magamat, – mint a többi hazatértnek, – s ott bizonyosan egy napig leszek visszatartóztatva, – hanem aztán feltartóztatás nélkül utazhatom egész hazáig.

A küldött ötven frankért add át édes szülőinknek hálás csókjaimat. – Hazajöveletem, ha lehet, – családunkon kívül – senkivel ne közöljétek, – nem akarom magamat a rendőrség miatt, – feltűnővé tenni. –

Mindnyájatokat a kedves kis Gabriellával együtt ezerszer csókolva, maradok holtig hű szerető testvéred

Á³¹ sk

Édes apáknak jelen állapotában az elmebeli foglalkozás bizonyosan árt; azért ne engedjétek kérlek sokat beszélni, – vagy a látogatókkal tulterhelni. –³²

U. I. Kérlek édes Etelkém ne nyugtalankodjatok, mert oly sietve megyek a mennyire csak lehetséges.³³

392. EGRESSY ÁKOS ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Bréb, 1864. szeptember 13.

Édes anyám!

Végre valahára ma, Szeptember 13-dikán, – délben tizenkét órákor megérkeztünk a brébi fürdőre. Apám azonnal meg is fürdött; de még most sem jó, sem rossz hatását a fürdőnek nem érzi; igaz, hogy fürdés közben kissé fölhevült, s az ütere gyorsabban vert, – ámbár a víz a leglangyosabb volt: de ezt a kis felhevülést talán az utazás, vagy is a szekérrázás, s a nap rendkívüli forrósága okozhatta. Savanyu vizet is ittunk egy néhány pohárral, kissé kelle-

³⁰ ko./cs [Átírás.]

³¹ A [Emendálva.]

³² Édes apáknak jelen állapotában az elmebeli foglalkozás bizonyosan árt; azért ne engedjétek kérlek sokat beszélni, – vagy a látogatókkal tulterhelni. – [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

³³ U. I. Kérlek édes Etelkém ne nyugtalankodjatok, mert oly sietve megyek a mennyire csak lehetséges. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

metlen szagu, – de kellemes savanyúsága van. Még most ennek a hatásáról sem³⁴ mondhatunk semmit. Azért jöttünk ilyen sokáig, – mert utközben sokat időztünk³⁵ a pihenéssel; megháltunk Nyíregyházán, aztán Naményban, hol többet, mint fél napot töltöttünk; aztán Beregszászon, hol szintén igen szívesen fogadtak, Ujlakon Gál Sándornál ebédeltünk és órákig időztünk aztán Huszton ismét megháltunk, végre a mult éjjelt Szöllősy Baláznál töltöttük. Apám utközben folyvást jól érezte magát; csupán Huszton volt egy kis láza, hihetőleg azért, hogy egy folytában hat óráig ültünk a szekéren; de éjjel jól kiizzadta magát és jobban lett. Apám attól tart egy kissé, hogy ez a víz hevíteni fogja hidegen is, melegen is, Kovács orvos ur pedig azt mondta, hogy akkor az ivást abba kell hagyni. De hátha még a langyos fürdő is hevíteni fog! Egyébként majd meglátjuk. Egy³⁶ hét mulva már bizonyosabbat írhatunk apám állapotáról, illetőleg:³⁷ a víz hatásáról. Utazásunk ötvenhárom forintba került idáig. Nem maradt több negyvenkét forintunknál; ez pedig körülbelől tíz napi költségünket fogja itt a fürdön fedezni. Azért apám arra kéri édes anyámat, hogy az első³⁸ októberi gázsióból, – megtartván édes anyám magának a mennyi tizenhatodikáig szükséges, – és a cselédet, tejet, házmestert kifizetvén: a többit még az nap³⁹ tegye postára ilyen cím alatt:

Egressy Gábornak,
a tek: Szöllősi⁴⁰ Balázs ur házánál, –
Máramaros Szigeten.

Igaz: Ágostont és Nyitrai⁴¹ zsidót kifeledtük; azért a zsidónak is adjon édes anyám, de csak öt forintot; Ágoston számára pedig Károlynak kézbesítés végett hét forintot; másnak ezuttal senkinek semmit.

U: i: Édes apám aranyere nagy mértékben megindult e levél bevégzése után mintegy félórával. –⁴²

Mihelyt-e levelet veszed édes Zsuzsikám: rögtön válaszolj. Nincs-e valami bajod? és mi ujság oda haza? Igaz-e hogy Festetics lenne az igazgató? Beszélj Szigetivel. Szerdahelyivel, Felekivel és Tóth-tal; üdvözzölj őket nevemben; mond nekik, hogy legyen annyi emberségök, hogy irjanak egy pár sort a színházi dolgokról legalább. Hát Etelkéék hogy vannak?

Nekem⁴³ még Octoberben 100 forint ruhapénzt kell kapnom a színháztól, a miből 50 forint Bauernek fog jutni, a másik 50 ft pedig hazamenetelünk költségére lesz szükséges.

Itt a fürdőn már senki sem volt; csak az én kedvemért jött ma ide két vendég; holnap pedig többen fognak meglátogatni.

³⁴ hatásáról <l> sem

³⁵ sokat <pi> időztünk

³⁶ egy [Átírás.]

³⁷ illetőleg [Átírás.]

³⁸ el./ő [Átírás.]

³⁹ na./ [Átírás.]

⁴⁰ Szöllősy [Átírás.]

⁴¹ nyitrai [Átírás.]

⁴² U: i: Édes apám aranyere nagy mértékben megindult e levél bevégzése után mintegy félórával. – [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁴³ Ne./em [Átírás.]

Istennek hála, itt gyönyörű napok járnak; de a fürdő hely bizony nem szép; nagyon kopár, kevés a fa; a mi van, az is apró.

Már elfáradt a kezem.

Isten veled édes Zsuzsikám

Csókollak
E. Gábor
sk

A brébi fürdőn, Szeptember 13. 1864.

Csókolom kezeit édes anyámnak

Ákos

sk

393. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1864. szeptember 18.

Pest Sep 18 1864

Édes Gáborom!

Szerencsés megérkezésednek igen örülök adja a jó isten egességed tökéletesen vissza nyerve jöj haza az ottani víznek a tartalmát ird meg hogy Kovács orvossal közölhessem mert már kérdezte Károljt hogyléted felől ha az a víz hasonlít a parádihoz az neked sem inni sem a fürdőt velle vegyitni nem lesz jó mert annak hevítő a hatása és neked a mi csak kissé hevítő is mind ártalmas⁴⁴ én is hol jól hol rosszszul érzem magam az igazgatónak is ne feledd írni mert ez is mindég kérdezősködik hogy léted⁴⁵ felől a színészek mind megígérték hogy fog-nak írni neked ezek mindent körülményesen tudatnak velled mik az óta történtek hogy Festecsics⁴⁶ szeretne igazgató lenni így de úgy látczik hogy Radnótfái épen azért nem akarja letenni az igazgatóságot hogy ő ne foglalhassa el így mondják itthon, Etelék mind egességesek csókoltatják kezedet a napokba beszélgettünk Etellel hát a Gábriska csak el kezdi hogy ő már úgy imádkozik csak hogy édes jó istenkém gyógyísd meg a nagy apát⁴⁷ a nagyannya már nem beteg azt többet nem mondja de a nagy apa még beteg elment fürdőre,

Ákos írtál é már Árpádnak ha nem íráj neki egy pár sort hogy itthon vagy igen jól fog neki esni apádról is Gábor mit az octoberi fizetésről írtál el végzem és ha lehet meg⁴⁸ kísértem hogy előb kikaphatnám⁴⁹ és rögtön küldeni fogom a ruha pénz felével adig isten álgyon csókollak mind kettőtöket

Zsuzsanna

⁴⁴ á[.]talmas [Átírás.]

⁴⁵ lé[.]ed [Átírás.]

⁴⁶ Festecsi [Emendálva.]

⁴⁷ nagy apát [Átírás.]

⁴⁸ még [Az ékezet áthúzva.]

⁴⁹ kikaphatná[.] [Átírás.]

394. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ÁRPÁDNAK
[Máramarossziget, 1864. október eleje]

[Elveszett.]

395. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK
Pest, 1864. október 3.

[Elveszett.]

396. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Bréb, 1864. október 6.

Édes Zsuzsikám!

Itt a hegyeket roppant hó borítja. S oly hideg van, hogy én tegnap előtt a fürdés közben kissé meghűtöttem magamat: s így a fürdést tovább folytatnom lehetetlen; azért holnap megyünk Szigetre, onnan Szombaton Ujlakra, hol Gál Sándornál kipihenjük magunkat; onnan Kedden, 11-dikén Beregszászra megyünk, Makk Antalhoz, a ki szüretre hívott meg bennünket, valamint Gál Sándor is, muzsai szőlőjébe, mely határos a beregszászi hegyekkel; de itt sem szándékozom tovább időzni, mint legfeljebb két napig, s akkor megállapodás nélkül folytatom utamat, mert alig várom, hogy otthon lehessenek. A Károly által küldött ötven forintot megkaptuk, de az nekünk nem elég; s ha a másik küldeményt szombaton délig (8-dikáig)⁵⁰ meg nem kapjuk: akkor az egyik gyűrűmet Szigeten el kell zálogosítanom. Én a fürdő jó hírének, illetőleg Szöllősi Baláznak, a tulajdonosnak, a kinek hálával tartozom, – a világért sem akarok ártani; sőt ezt a maga nemében igen fölséges és sokféle gyógygyerővel bíró borvíznek tartom, s jó tulajdonságait mindenfelé hiesztelni el sem is mulasztom: de nekem nem használt egyebet, mint hogy aranyeremet megnyitotta; de más felől úgy érzem magamat néha, mintha hátra vetett volna; majd meg fogod látni. A lábam néha olyan gyöngé, hogy alig tudok járni. Nem azért mondom ezt magunk között, mintha desperálnék, mert hiszem, hogy a szőlő-kúra, s az én otthoni jó házi asztalom mindent helyre fog hozni: hanem csak azért mondom, hogy ez az aranyér, csaknem kétszáz forintért, egy kissé drága. Ezzel a Bauernek szóló levéllel, édes, várd-meg tizenhatodikát; s az ötven forinthez, mely a ruha pénzből neki van szánva, a tizenhatodiki gázsiból tégy még tíz forintot, mert úgy hiszem, hogy most legközelebb is ő gyógyított téged is; aztán pecsételd le a boritékot s add által neki te magad. E tíz forinton kívül fizetnünk kell még a tizenhatodiki gázsiból: Balognak négy forintot, Ágostonnak hét ft. Nyitrainak öt ft. – Károly figyelmét az ötven ft. kölcsönért nagyon köszönöm, hanem ez egészen fölösleges volt, minthogy nekem itt csak utalásra kell fizetnem egyszerre. Most sem írta meg Károly, hogy mi bajod volt; de mindegy, csak hogy jobban vagy; több levelet tőlünk innen ne várj, mert ha Isten segít, legfeljebb ti-

⁵⁰ (8-dikáig) [Beszúrás.]

zenhatodikán okvetlenül otthon lenni szándékozunk, addig is csokolunk mindnyájatokat a brébi fördőn, October 6. 1864.⁵¹

Egressy Gábor
sk

U. i. Tegnap estve megkaptuk a 70 forintot; Károly megirta mi bajod volt. Az istenért édes, ne vedd könnyen a dolgot, csináltassd meg azt a midert, akármibe kerül, mert ha nem teszed: meghalsz, még pedig iszonyu halállal. Addig fel se kelj az ágyból. De ha meglesz: aztán viseld is.

Károlynak nagyon köszönöm szives fáradságát és azt is, hogy Gábriskáról mindig tudósít, a mivel nekem igen jó napokat csinál. Alig várom, hogy lássam azt a kis kópét, mindnyájatokkal együtt. – A Bauernek szánt tíz forintra nézve, a mit fentebb említék: tégy saját belátásod és akaratod szerint; – hanem az ötven forintot az ide mellékelt levélbe zárva, mindenesetre küld által neki. Mi már Szigeten vagyunk Szöllősi Balázsnál, ki ma kedvemért nagy ebédet ad; holnap indulunk tovább, és 17dikén igyekszünk otthon lenni. – Csokolunk mindnyájatokat. Sziget, October 8. E.G. és Á⁵²

397. EGRESSY ÁKOS ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Máramarossziget, 1864. október első fele]

Tisztelt választmány!

Én – alulnevezett – huszonegy évig szolgáltam a magyar színházat, mint segédszínész és karénekes. Nevezetesen: az 1./ 2./ jegyek alatti melléletek tanúsága szerint 1827-ben léptem először a szinpadra, – gyermek-szerepekben és az énekkarban, – a kolozsvári dalszínész társulatnál, mely társulat 1828-ban Pestre, onnan Kassára, onnan később Budára, s utóbb Pestre költözött, s a nemzeti színházat megnyitotta, mely alkalommal én is szerencsés voltam közreműködhetni, – mint színházunk legelső színlapjának 3./ alatt idemlékelt hű másolatán látható,⁵³ melynek eredetije nálam bármikor megtekinthető. – 1848 végéig állandó tagja voltam a nemzeti színháznak; akkor azonban testileg rendkívül elnehezdedvén, – a színházi szolgálatra végképen alkalmatlanná lettem, miként erről az általam fölkért orvos urak is bizonyosságot tesznek a 4./ 5./ jegyek alatt idemlékelt nyilatkozataikban. – Miután pedig a nemzeti színházi Nyugintézet alapszabályainak -dik pontja így szól: „...” – s mivel engem is az a szerencsétlenség ért, hogy testi állapotom miatt, – saját hibám nélkül, lettem megfosztva színházi állásomtól és keresményemtől: az imént idézett⁵⁴ alapszabály engem is feljogosít arra, hogy a tisztelt választmányhoz folyamodjam a végett, hogy nyugdíj-illetékemet 1865-dik évi Január 1-sőjétől fogva, részemre utalványozni méltóztat-

⁵¹ Itt a hegyeket [...] October 6. 1864. [A megszólítás és az aláírás kivételével a levél Egressy Ákos kézírása; apja feltehetően diktálta a szöveget.]

⁵² nagyon köszönöm szives [...] E.G. és [A levél ezen része Egressy Gábor kézírása. A „tovább, és 17dikén igyekszünk otthon lenni. – Csokolunk mindnyájatokat. Sziget, October 8. E.G. és Á” [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁵³ látható [Emendálva.]

⁵⁴ idézett [Emendálva.]

sék. Évdíjam 1848-ban 360 pengőforint volt. – A mult évekre nézve minden igényemről ezennel lemondok, a tisztelt választmány igazságérzetében helyzett azon erős bizalmamnál fogva, miszerint a⁵⁵ jövőre nézve jogomat érvényesíteni, s engem 1848dik⁵⁶ évi egész fizetéssel nyugdíjazni méltányos lesz. – Tisztelettel maradván –

Pest, October 1864 –
a tisztelt választmánynak

alázatos szolgálója
Egressy Gábor neje.

Bizonyítvány:

Alulírt ezennel bizonytságot teszek a felől, hogy Egressy Gáborné asszony, – született: Szentpétery Zsuzsánna, – mint gyermek-leány 1827-ben jött legyen dalszínész társulatunkhoz, – melynek egyik tagja⁵⁷ voltam, – és azonnal megkezdte színészeti pályáját, részint gyermek szerepekben, részint az énekarban működven közre; azon időtől fogva soha el nem vált társulatunktól. – Jelen volt a nemzeti színház megnyitási ünnepélyén, s közreműködött; – s végre 1848-ban elnehezült testi állapota miatt, – akaratja ellen, – volt kénytelen a színpadról lelépni.

Pest, October 1864.

Bizonyítvány.

Egressy Gáborné asszony által felszólítván a végett, hogy nyilatkoztatnám ki, van-e tudomásom arról, hogy nevezett asszonyság 1849-ben testileg annyira elnehezedett, hogy a színházi foglalkozásra alkalmatlanná vált volna: ezennel nyilvánítom abbeli tudomásomat, hogy Egressy Gáborné asszonyság a nevezett időben testi elnehezedése miatt lett a' szolgálatra alkalmatlan,⁵⁸ s⁵⁹ volt kénytelen a színpadtól visszavonulni. –

Pest, October 1864. –

Édes anyám! Várva várt levele megérkezett a Károlyéval együtt, s benne a T. Gyuri bácsiéval.⁶⁰ A Károly leveléből azt⁶¹ vesszük⁶² észre, hogy édes anyám nagyon beteg volt, vagy még most is az, a mi minket nagyon nyugtalanít; különben nem hálnának nálunk⁶³ Etelék⁶⁴ mindnyájan. De Károly sem írja, hogy mi baja van édes anyámnak, hogy vajjon nem a hegyi baja mutatkozik-e ismét, s melyik orvos gyógyítja. Mindezekről körülményes értesítést ohajtanánk a legközelebbi postával. –

⁵⁵ a [Beszúrás.]

⁵⁶ engem <utolsó> 1848dik [Az „1848dik” az áthúzott szó fölé írva.]

⁵⁷ egyik <vezér> tagja

⁵⁸ időben <túlságos testi terjedelme ...> testi elnehezedése miatt lett a' szolgálatra alkalmatlan [A „testi elnehezedése miatt lett a' szolgálatra alkalmatlan” az áthúzott rész fölé írva.]

⁵⁹ s [Beszúrás.]

⁶⁰ T. Gyuri <ével> bácsiéval [A „bácsiéval” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶¹ leveléből <én> azt

⁶² vessz[.]k [Átírás.]

⁶³ n[.]lunk [Átírás.]

⁶⁴ Etel<k>ék

Itt küldjük a folyamodvány szövegét, melyet a nyugdíj-intézeti választmányhoz fogunk beadni; egyszer s mind azon bizonyítványok példányait, melyeket a folyamodványhoz kell mellékelnünk.⁶⁵ – Ha édes anyám jónak találja: úgy mindenik bizonyítványt két példányban lenne szükség leiratni és kettejét két orvossal aláíratni, a más kettőt pedig egy-egy színésszel, vagy színésznővel,⁶⁶ az az: az egyiket Szilágyi Pállal, a másikat Dérynével, vagy más valakivel. – Mindenik bizonyítványt fél iv papirosra kellene szépen leírni. – Ha ezeket az aláírásokat addig megszerezhetné édes anyám, a míg hazamegyünk, akkor én a folyamodványt szépen leírnám és azonnal beadhatnók. – Édes apám meg van győződve, hogy lesz sükere. –

Kovács orvos urnak ez alkalommal külön levelet írunk, számot adva neki édes apám állapotáról körülményesen, megírván azt is, micsoda alkatrészekből áll ez a víz. – Írunk az Igazgató urnak is. Jó lenne ha édes anyám megkeresné a Várady Gábor levelét is, melyben ő ennek a víznek az alkatrészeit szintén leírja; Károlyt megkérjük, hogy vigye-el azt is Kovács orvos urhoz, mert hozzá irt levelünkben⁶⁷ erre is hivatkoztunk.⁶⁸ – A levél az⁶⁹ íróasztalnak⁷⁰ balfelöli alsó fiókjában van legfelül. –

Édes apám állapotában csak az az egy lényeges változás történt, hogy a jobb kezét most már minden féleképen tudja mozgatni és hajtani. De azt hisszük, hogy a fürdés, habár utólagosan is, jó sikerű lesz. – Október 16-dikán innen elindulunk; de Beregszászon néhány napot időzni fogunk, mert a szüret ott akkor kezdődik, és ottani barátink szállókúrára hívtak-meg bennünket. – A színészek közül még eddig senki sem irt, talán nem is fog. Nem sokat törődnek ők mi velünk. –

Árpádnak írtam, de nem tudom, hogy hová küldjem, kérem édes anyámat, ha tud hollétéről, mondja-meg Károlynak, ő majd lesz szíves leveletem cízzel látni-el és postára tenni. –

Édes Zsuzsikám, a fentebbi bizonyítványok lemásolását idegenre bízni nem lehet, azért vagy Károly vagy Etelke másolja le; vagy talán még legjobb lenne bevárni, míg mi haza megyünk. Sem a folyamodványban, sem a bizonyítványban nem akartam azt⁷¹ a szót használni hogy *elhíztál*, minthogy ez gunyos észrevételekre adott volna alkalmat; azt hiszem hogy így is megértik ha akarják, mit akartunk mondani. A folyamodványba még a Nyugdíj-intézeti alapszabályokból kell egy⁷² pontot beírni, a mire jogunkat alapítjuk. A Várady G. levelére most már nincs szükség; Károlynak megírtuk az okát.

Reménylem hogy most már jobban vagy egészen. A jó Isten óvjon is meg minden bajtól. Csókolunk mindnyájotokat

E Gábor
sk

és Ákos
sk

⁶⁵ mellékelnünk [Az ékezet áthúzva.]

⁶⁶ színésznővel [Emendálva.]

⁶⁷ level[.../] [Átírás.]

⁶⁸ hivatkozt[.../] [Átírás.]

⁶⁹ az [Beszúrás.]

⁷⁰ íróasztal<om>nak

⁷¹ [/]zt [Átírás.]

⁷² kell <még> egy

398. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Marcali, 1864. október 15.

Szeretett édes anyám!

October 3-dikán kelt levelét 12-dikén kaptam meg Kanizsán, hol Balog Alajos szintársulatával egy hónap óta vagyok, vagy is voltam; betegsége roppant aggodalmat okozott nekem annyival is inkább, mert magam sem dicsekedhetem egészségemmel hat hét óta folytonosan lel a hideg s igen elvagyok gyöngülve úgy annyira, hogy gyakran támogatásra van szükségem a szinpadon, hol betegsége dacára minden héten négyszer kell működnöm, s mind a mellett olly gyéren jövedelmez, hogy ollykor ollykor az orvosi szerek használatát is nélkülözöm kell. – Nagyon fáj lelkemnek, hogy édes anyám hidegségemnek rója föl eddigi hallgatásomat, holott én igen jól tudom azt, hogy Isten után édes szülőimnek tartozom legtöbb hálával szeretettel és bizalommal, és épen ezért nem akartam szomorú helyzetem leírásával édes szülőimnek nyugtalanságot okozni. –

Mikor édes anyám sorait vettem, már induló félben voltunk Marczaliba, hova tegnap meg is érkeztünk s ma már játszunk is; hogy meddig maradunk itt, azt nem tudom de igen hihető hogy⁷³ innen pár hét múlva szüret után⁷⁴ Kanizsára megyünk vissza és a telet ott töltjük. – Alig várom már az időt hogy Pestre jöhessek, s ha új-évkor sem nyílik meg a Színházi iskola akkor febr vagy marc. hónapban néhány betanult szerepemben kísérletet fogok tenni a nemzeti szinpadon, s ha csak lehetséges szerződni fogok – mert ez az örökös utazás már csakugyan kezd terhemre lenni, kivált illy beteges állapotban, – s különben is az idő gyorsan halad.

Ákost adig is míg levelére válaszolok, számtalanszor csókolom, – édes szülőim drága egészségök és jóllétökért pedig imádkozván az egek urához, maradtam édes anyámnak holtomiglan szerető hű fia

Árpád
sk

Marczali Oct. 15. 1864.

[címezés:]

Tekintetes

Egressy Gáborné

urhölgynek tisztelettel

Pesten

⁷³ hogy [Beszúrás.]

⁷⁴ szüret után [Beszúrás.]

399. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Gräfenberg, 1865. június 24.

Graefenberg, junius 24. 1865

Édes anynyokom, és fiaim!

Két nap óta itt vagyok és fürdöm, és fázom. Néha el is gyengülök, de az nem tesz semmit. Az uton nem volt semmi bajom. 22dikén délután, a mint Freiwaldauba megérkeztem, rögtön feljöttem, s¹ azonnal szállást fogadtam és itt is háltam. Az első éjjel roszul aludtam. Nagy nyomást éreztem a szivemen.² De reggelre egészen elmúlt s vissza sem jött. Egypár csepp vért is mostam ki az oromból már kétszer.³ Az orvos másnap reggel hozzám jött, öt ora után, s az első műtétel előtte történt. Vizes lepedővel és erős dörzsöléssel⁴ kezdték; de arról a hidegről, a minő a⁵ lepedő volt, nekünk otthon képzeletünk sincs. Aztán a derekamat vizes fáslival be kötötték s ezt napjában hatszor ismétlik. Délután kádban füröszttöttek és dörzsöltek. A leghidegebb vízzel leöntöttek; aztán légfürdő következett; s a sok⁶ kellemetlen⁷ érzést⁸ ekkor a legkellemesebb váltotta fel. Az orvos a heti rendet azonnal megírta. Három nap mulva bepakolás következik, naponként kétszer, és hidegebb fürdő.⁹

A levegő felséges, a táj szép, de a fenyvesek zordonak; ridegek; menynyivel pompásabbak a mi gazdag lombozatu tölgyeink és terebélyes¹⁰ bükkjeink!

A szobám tiszta, jó! Magyar itt kevés van; mindössze hárommal találkoztam. Ezeket is ritkán látom. Annál jobb. Nem sokat érnek. Az ételek roszak. A tej is. De az eper jó és olcsó. Itt még tavasz van. A virány gyönyörű, és illatos. De a gabona zöld és szegény. Magyar újság csak egy jár ide, a Pesti N. Ne feledjétek az Eötvösét küldeni, mihelyt meg jelenik, az én czímem alatt.

Hogy itt nagyobb haladást teszek, mint akárhhol másutt tettem volna, azt érzem; de azt is, hogy egészen helyre nem jövök soha.

¹ feljöttem, <fel,> s² szivemen, [Az írásjel átírva.]³ Az első éjjel roszul aludtam. Nagy nyomást éreztem a szivemen. De reggelre egészen elmúlt s vissza sem jött. Egypár csepp vért is mostam ki az oromból már kétszer. [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]⁴ dörzsöléssel [Beszúrás.]⁵ minő <ez> a⁶ [...] [Átírás.]⁷ kellemetlen<ebb>⁸ érzést<ket>⁹ fürdő, [Az írásjel átírva.]¹⁰ és <...> terebélyes

Hogy vagytok? Hát Etelkeék, s a gyermekek? Mi ujság a színháznál? Hát másutt? Ha csakugyan megidéznének benneteket, mondjátok, hogy az az ur már elégtételt vett az által hogy azon esetet barátjai által ő maga hozta nyilvánosságra a lapokban, még pedig elferdítve.¹¹

Fiaim, higgadtan tekintve ama¹² hirlapi garázdaságokat, úgy látom, hogy azokat, ezuttal¹³ eszélyesebb dolog egészen ignorálni. Hadd felejtse el a közönség most előbb ezt a két szerencsétlen esetet. Ellenségeinkkel később is számolhatunk. Fájdalom, lesz rá alkalom elég. Nem szűnnek azok meg gyűlölködni, ne féljete.

Gyakoroljátok magatokat a mezőn minden nap. De ne csak a hangot, hanem az *érzést*, s¹⁴ a képzelő tehetséget is. Szintugy a magatartást, mozdulatokat, s ezekben a szépet, a gömbölyűt, a festőit. A lélek gymnasztiája: a testével mindig együtt járjon. A csendben pedig gondolatok¹⁵ mélyedjen el szerepeitek történetében. Ilyenkor az elme s a képzelet, elbolyongván ama¹⁶ történetek vidékein, olly felfedezéseket tesz, mely magát a gondolkozót is meglepi; így hozzuk napfényre az emberi lélek ujjabb meg ujjabb oldalait; s¹⁷ az illy hódítások magunknak hoznak legnagyobb örömet és boldogságot.

De már a¹⁸ lábam is megfázott az ülésben és írásban, mert itt az ablak éjjel nappal nyitva van. Megengedj édes Zsuzsikám, hogy fizetetlenül küldöm ezt a nagy csomagot, de nagyon kell gazdálkodnom, s még ugy is nehezen jövök ki a pénzzemmel, pedig többet hoztam el 200 forintnál.¹⁹ Több itt a kiadás, mint Pákh nekem mondta; majd erről máskor. Most csókollak mindnyájatokat

E. Gábor
sk

[boríték:]

Egressy Gáborné asszonynak
Kerepesi ut, 14, 17.
Ungarn. Pesten

400. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1865. június 28.

Édes jó apánk!

Becses levelét örömmel vettük; hála istennek, hogy baj nélkül érkezett meg, oly nagy utazás után. A levegő változáson ne csodálkozzék édes apám; mert néhány napig itt is oly hideg volt,

¹¹ Ha csakugyan megidéznének benneteket, mondjátok, hogy az az ur már elégtételt vett az által hogy azon esetet barátjai által ő maga hozta nyilvánosságra a lapokban, még pedig elferdítve. [A levélpapír aljára írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹² [...] [Átírás.]

¹³ azokat <most>, ezuttal

¹⁴ s [Beszúrás.]

¹⁵ gond[.]latok [Átírás.]

¹⁶ [/ma [Átírás.]

¹⁷ [/] [Átírás.]

¹⁸ [/] [Átírás.]

¹⁹ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

hogymindenki téli öltözetben járt; csak ma van ismét egy kissé melegebb napunk; de az idő folyvást komor, esős és szeles. Bízunk Istenben, hogy a mennyire gyöngíti a kúra édes apámat, annyival inkább fog használni, s annál egészségesebb lesz annak bevégezése után. Kaczvinszkyval beszélünk, s biztosított bennünket, hogy Augusztus elejére Nagyszombatra társulatot rendel, a mely várni fogja édes apámat. Nekünk, hála istennek, semmi bajunk, – édes anyám, Etelka és a gyermekek egészségesek. Gábriska kis öccsével együtt napról napra erősebb, elevenebb. Édes anyám többnyire velök van a város erdőben, mi is gyakran látogatjuk. A Színházi személyzet mind szerte utazott; Szerdahelyi Aradra, Debreczenbe; Szigligetiék Szathmárra; Feleki, Lendvai Erdélybe; Némethiék Füredre mentek; sőt még Campilli is olasz honba utazott. Tóth József, mint fiától tudom még eddig nem irt.²⁰ M. Szigetről, a²¹ miből²² az következtetik, hogy a vendégszereplés neki ott nem igen jól megy; nem igen kecsegtető Balázsnera, a ki mint hallom, szinte M. Szigethre készül, hogy ott hangversenyeket adjon. Szigeti a sváb hegyen heveri ki az iskola fáradalmait, néhányszor találkoztam vele a színháznál; de sem a kitűzött három darabról, sem más tanulnivalóról nem szólott; mi azonban a kijelölt szerepeket betanuljuk; s a szünidő után előállunk neki, hogy tudjuk. – Jókainé kéreti édes apámat, hogy a lepedőnek való *durvább* vászonból küldessen neki egy véget utólagos fizetés mellett; (Nachname).²³ – A szerep írással készen vagyunk, s a szerepeket az²⁴ illetők már át is vették; – csak „Báró és bankár” szerepeit nem küldte még be Tóth József. A Tolnai ügyben még eddig nem idéztek, s alkalmasint nem is fognak; az ijesztgetésektől pedig nem félünk. Az Eötvös lapjára, négy forinttal, fél évre előfizettünk, s az első szám már eddig bizonyosan édes apám kezei között lesz. Az „Új korszak” című heti lap szerkesztőségétől voltak itt, hogy édes apámat a lapba dolgozásra fölkérjék; mi azt mondtuk, hogy írjanak Graefenbergbe édes apámnak. – Fáy Feri a napokban kérte „Gritti” és „János király” című darabokat; alkalmasint Gusztirészére, hogy a szövegre operát készítsen. –

Kérjük Istent, hogy a graefenbergi fürdő gyógyhatását édes apám mielőbb érezze, s teljes erőben és jó egészséggel térjen haza²⁵ mindnyájunk örömére és boldogságára. – Mindnyáján²⁶ ezerszer csókoljuk – hű fia

Ákos sk

Pest, június 28. 1865.

²⁰ [A mondatvági írásjel emendálva.]

²¹ a [Beszúrás.]

²² mi[...]/[Átírás.]

²³ (Nachna[.]e). [Átírás.]

²⁴ szerepeket <már> az

²⁵ térjen haza [Beszúrás.]

²⁶ Mindnyáján [Az ékezet áthúzva.]

401. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Gräfenberg, 1865. június 29.

Graefenberg, jun. 29. 1865.²⁷

Édes Zsuzsikám! Reményilem hogy első leveletem²⁸ nem csak megkaptátok,²⁹ hanem arra a választ is megírtátok. Mielőtt azt megkaptam volna másodszor is írok, mert valamire nagy szükségem van. Ákos rögtön pakolja jól össze a fényes topánomat, az ócskábbik magyar csizmámat és szerepeimet a Menekültekből, a Báró és bankárból, és a Kisértésből, s tegye székérpóstára ilyen forma német cím alatt: „Herrn Gabriel von Egressy, Professor, und Mitglied des Ung. National theaters zu Pesth. Graefenberg Grosses Kurhaus, Zimmer³⁰ N° 32.”

A tyúkszeimeim miatt sem a cipőt sem a nagy csizmát nem viselhetem. Bár a német nyári kabátomat is elhoztam volna, hogy ne bámulnának ezek a németek mindig és mindenütt. A szerepek miatt ne félts, nem erőltetem meg magamat; csak néha veszem őket elé sétálás közben. Az efféle szerepolvasás különben sem oly fárasztó mint az írás.

Itt borzasztó czudar idők járnak; mindennap esik és olly hideg van, hogy téli ruhában kell járni. A dörzsölés a lábamnak jót tesz, a járkálást nagyon győzőm, de minden más tekintetben roszul vagyok. Arczom leesve, szemem felhuzódva.; kezem oly gyenge, hogy alig birom³¹ ezt³² a tollat tartani. Étvágyam³³ van, de szomjam nincs. Itt van ez a felséges hideg forrás víz, és nem kell.

Igaz, küldjete egy rosz naptárt is, hogy az időre nézve tájékozhasssam magamat. Én csak Augusztus 7-dikéig szándékozom itt maradni. Megtanultam már az itteni kezelés módját: majd folytatjuk otthon. Azért a fiuk lássanak utána, hogy addig azt a Vincenzet megtalálják, a kit nekem Fischof doctor ajánlott. Fischof bizonyosan fog tudni róla.

Kaczvinszkyvel beszéltek-e a Nagy Szombati vendégszereplés végett? Én már 9-dikén ott lehetnék, az az fel is léphetnék.

Itt a koszt annyira rosz, hogy Freiwaldauból kell ebédet hordatnom, mint a vendégek nagy része teszi.

Hogy vagytok? mi ujság? írjatok gyakran, és minél bővebben. Csókollak

E Gábor
sk

U. i. Ha nem járkálok, majd megfagyok, ugy fázom, mert se alsóreklit se alsónadrágot nem szabad viselni.

[boríték:]

Egressy Gáborné asszonynak.

Ungarn. Pest.

Kerepesi ut, 14./17.

²⁷ 0865 [Átírás.]

²⁸ ceveletem [Átírás.]

²⁹ megkaptátok [Átírás.]

³⁰ Kurhaus, <A> Zimmer

³¹ [birom [Átírás.]

³² [...] [Átírás.]

³³ tartani. <De> Étvágyam

402. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1865. július 1.

Pest *Juli. 1. 1865*

Édes Gáborom, igen mind két leveled megkaptam³⁴ és nagy örömemre van³⁵ hogy frissen tudlak, és én hiszem is hogy egészségesen jössz haza azért neked nem szabad nem kel azzal foglalkoznod hogy már arcod leeset szemed fel van huzva mert azt nem hihetem hogy úgy volna de miután nem írhatok neked mindég kel valamivel képzelődni és én nem vagyok ott hogy mondhatnám³⁶ látva hogy nem úgy van azért tehát küldém a *Menekülttekből* és *Báró, Bankárból* a szerepet hogy szórakozzál a *Kisértésből* ugyan nem küldhetem mert valamiképpen *rettentő művész* elvitte vendég szerepre a darabbal edgyütt de ha akarod a fiuk leírják. mi mind egészségesek vagyunk az apróságok is mind frissek adja isten hogy mindig azok³⁷ is maradjanak és a nagy apa a leg eleveneb³⁸ egészséggel láthassa őket, ujságot³⁹ nem tudok semmit mint hogy nincs⁴⁰ is semmi⁴¹ a jövő leveledig⁴² talán⁴³ történik valami majd megírjuk Gábriska itt van mellettem és csókoltatja kezét a nagy apának üzeni hogy már jobban van és kéri istent mikor⁴⁴ lefekszik⁴⁵ hogy gyógyítsa meg nagy apát⁴⁶ is ezt⁴⁷ ugyan⁴⁸ én is teszem és a jó isten meghalgtatja kérésünket és örködjön ez után is feletted, csókollak

Zsuzsika

403. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Gräfenberg, 1865. július 4.

Graefenberg, julius 4. 1865.

Édes Zsuzsikám! Tegnap éjjel négy számot álmodtam:

2, 12, 23, 32.

Tegyétek fel a legelőször következő húzásra; itt küldök reá egy forintot; de *terno secora*. Ugy álmodtam, hogy ugyanezen számokat lotteriára tettem, s a lutris ember ambo ternora írta be, nem terno secora, ami engem nagyon búsított.⁴⁹

³⁴ megkap[.]am [Átírás.]

³⁵ va[.] [Átírás.]

³⁶ mondhatn[.]m [Átírás.]

³⁷ az[.] [Átírás.]

³⁸ leg elevene[.] [Átírás.]

³⁹ u[.]ságot [Átírás.]

⁴⁰ nics [Emendálva.]

⁴¹ [.]emmi [Átírás.]

⁴² level[.]ig [Átírás.]

⁴³ [.]alán [Átírás.]

⁴⁴ [.]ikor [Átírás.]

⁴⁵ le[.]ekszik [Átírás.]

⁴⁶ nagy a[.] [Átírás.]

⁴⁷ is <...> ezt

⁴⁸ ugyan [Beszúrás.]

⁴⁹ [.]úsított [Átírás.]

A holmit megkaptam, a levelekkel együtt. Ugyan okosan tettétek hogy a német ruhát elküldtétek. Most már a magyart csak parádéra tartom. Az Eötvös lapja még nem jött meg. Ma este talán megkapjuk; mert az olvasó terembe közhasználatra bocsátom.

Az új fehér parókámat a fiuk vigyék el Deletterhez igazítás végett. Mondjátok neki, hogy arról a két szegletről, mely a szakál felső részét éri a fül elő részén, egy ujnyi szélességre minden haját vegyen le; s a⁵⁰ két szegletet borítsa be testszínnel. S általában ritkítsa meg a haját mind a homlok felett, mind a halántékokon. Brankovicsra pedig kérjétek el tőle azt a jó alaku, s rövid ritka haju szürke⁵¹ parókát, melyet legutóbb⁵² használtam.

Én innen Augusztus 5-dikén mulhatlanul megyek haza, az az előbb ha lehet. NagySzombatba, hol 8-dikán fognék először föllépni, s összesen négyet játszánám. 14-dikén elindulnék onnan, s 16-dikán már honn is lehetnék.

Kérlek édes, szedjétek rendbe jó előre a ruháimat és kellékeimet, hogy miattok zavarba ne jöjjenek. Ne feledkezzetek⁵³ el a legkissebb kellékről⁵⁴ sem. Előbb Hamletet játszom, aztán a Felolvasó nőt, aztán Brankovicsot, aztán vagy Bánkbánt, vagy az Igaz barátot, vagy Báró és bankárt. Mit⁵⁵ gondoltok, melyik legyen e három közül? Talán a Báró⁵⁶ és bankár legjobb lesz. Csakhogy a szerepek nehezek vidékre! Hanem ehhez legalább⁵⁷ nem kellene jelmez.

A mennyire eszembe jut ide is jegyzem mindjárt a szükségesekeket.⁵⁸

Hamlet.

Gyapju alsó trikó, az uj
Fekete trikó. (Czipőt itt kell csináltatnom.)
Vapeur ingek, egy nyakfodorral.
A fekete bársony öltözet, két övvel.
A gyémánt csillag és két gomb.
Fekete barét, fekete toll (a színházi fiókban van.).
A festékek (a színházi kasztenben vannak.).
Barna szőr és szürke (Delettértől 50 kr-ért.).
Hajporos skatulya a puflival, smink (a⁵⁹ színházban.).
Kis tükör Barna viaszkenőcs (a színházban, vagy a bádóg skatulyában.);
Egyenes kard. Darab és szerepek, az enyémekek, a könyvtáromban⁶⁰ vannak.

Felolvasó nő.

Vékony fejér pamut trikó.
Szürke trikó (Paptól elkérni)

⁵⁰ s <r> a

⁵¹ [/]zürke [Átírás.]

⁵² legutó< <jára>b [Átírás.]

⁵³ feledkez[/]etek [Átírás.]

⁵⁴ kellék[...]/ [Átírás.]

⁵⁵ bankárt. <E> Mit

⁵⁶ Baró [Emendálva.]

⁵⁷ legább [Emendálva.]

⁵⁸ szükség[/]esekeket [Átírás.]

⁵⁹ a [Beszúrás.]

⁶⁰ könyvtá<rt>romban

Fényes uj száruk (a Színházi fiókomban).
Fekete nyakkendő és fehérek.
Fekete mellény.
Fekete kabát, – a franczia kalap.
Darab a Színháztól, az én szerepeim, a tanodában vannak

Brankovics. Darab és szerepek.

Kék⁶¹ vagy veres⁶² bugyogó és Kamáslik. (Paptól kérni)
Veres czipő, és barna topán.⁶³
Arany⁶⁴ szoknya és ujjak.
Kék bársony rövid dolmán
Veres sál övek
Handzsár, fokos.
Viola színü nagy mente, prémmel
A köves ékszerek (a Színházi fiókban)
Vörös fest (Paptól).
Szürke paróka (Delettertől).
Szürke nagy szakál és bajusz (a Színházi fiókban, a bajuszok papirosba tekerve).
Fejér alsó sapka.
Homlok festék bádóg skatulyában (a Szinh.)

Báró és bankár. Darab és szerepek. A tanodáéi.

Fekete pantalon, az uj.
Fekete frakk, az uj
Mindezek⁶⁵ egy savanyu vizes ládába jól elférnek. Vagy jobb lesz a nagy bőr ládába pakolni, legalább az esőnek nem lesznek kitéve.

Most meglehetősen érzem magamat, csakhogy sokat fázlódom. Itt folyvást hideg, esős idő van. Irjatok, ha egyebet nem: valami pletykafélét. Csókollak

E Gábor
sk

[boríték:]
Egressy Gáborné asszonynak
Kerepesi ut, 14./17.
Ungarn. Pesten.

⁶¹ szerepek. <Lila> Kék [A „Kék” az áthúzott szó fölé írva.]

⁶² vagy veres [Beszúrás.]

⁶³ topán, [Az írásjel átírva.]

⁶⁴ topán <a füző> Arany

⁶⁵ uj <Fejér mellény> Mindezek

404. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1865. július 8.

Pest, július 8. 1865.

Szeretett édes apám!

Az álmodott négy számot azonnal fölítettük a budai húzásra; de egy szám sem jött ki; majd fölítettük a bécsire is. Talán a prágai húzásra kellene föltenni édes apámnak, minthogy a számokat Csehországban⁶⁶ álmodta. Etelka azt mondja, hogy három egymásután következő húzásra kellene föltenni; majd megkísérjük. A Lear-parókat elvittem Deletterhez; de a Brankovics-félét vidékre vitték; s csak a jövő hó elsején küldhetjük. A politikai heti lap kiadó hivatalában voltam, s azt mondták, hogy a külföldre szóló számokat ez alkalommal egy nappal később küldötték szét, és így az édes apámét is; de eddig már bizonyosan kezei között lesz. Kaczvinskival is beszéltem ujjal; jár-ke, hogy megtudja a kisebb színtársulatok hollétét, hogy ezek közül egyet Nagyszombatba küldhessen; mert a nagyobb társulatok mind nagyon távol vannak; de ígérte, hogy mindent elkövet édes apám ohajtásának kielégítésére; egyébiránt én is folyvást zaklatni fogom. Abban a véleményben vagyunk mi is, hogy a negyedik darabnak Bárá és bankárt válassza édes apám; de aggódunk, hogy négy nem lesz-e sok, mindjárt⁶⁷ azután a nagy kúra után. Én úgy gondolom, hogy jó lenne Hamletet, a Candidatust és Brankovicsot játszania édes apámnak, ha ugyan a Kandidátus még most terhére nem lenne. A nemzeti színházi előadások⁶⁸ hiányát a közönség nagyon érzi; unalmában a Bakonyiféle daltársulatok⁶⁹ előadásait látogatja; a nemzeti színház bezárása óta a városliget melletti Thalia színház is megnyílt, – és így Budapesten most három német színház tart előadásokat. A lapokban ismét nagyon emlegetik, hogy a budai népszínházat megnyitják, s e végből a budai város-tanács Latabárral akart egyezkedni; de ez – mint mondják, a nagy haszonbér miatt nem szerződött; a lapok nagy része ismét Molnárt ajánlja igazgatónak a budai népszínházhoz; Molnár⁷⁰ bizonyosan eljár minden szerkesztőhöz, s a firkászoknál behízelegte magát; ezek aztán, – mert a sok silány eredeti darabot⁷¹ is⁷² mind színre hozta, – elég alávalók ilyen kötéltre való csalót újból ajánlani; de minden korteskedésük mellett is kudarcot fognak vallani; mert úgy tudom, hogy Molnárt sem Pálfi sem a városi tanács ki nem állhatják. Szigligetinek és Szerdahelyinek, mint mondják, nagyon jól megy, különösen Szigligetinek, ez most Szathmáron van, hol előadásain az egész megye birtokosabb része jelen van. A többi magán vendégszereplőkről még eddig hallgat a krónika. – Etelka és Károly is megígérték, hogy írni fognak, eddig talán már vette is leveleiket édes apám. – Itt rendkívül nagy hőség van; a múlt napokban 34 fok volt a meleg. Édes anyám azt gondolja, hogy addig míg ez a nagy hőség tart az az: Augusztus végeig nem is kellene édes apámnak Graefenberget odahagyni; mert attól fél, hogy az utazás s a vendégszereplés ebben a nagy forróságban, édes apám egészségének ártani fog.

⁶⁶ csehországban [Átírás.]

⁶⁷ mindjárt [Beszúrás.]

⁶⁸ előadások [Átírás.]

⁶⁹ daltársulatok<at>

⁷⁰ népszínházhoz; <hanem> Molnár

⁷¹ darabot<kat> [A „t” beszúrva.]

⁷² is [Beszúrás.]

Egyébiránt édes apám tudhatja legjobban, mennyire javult egészségi állapota, mi⁷³ hogy legjobb legyen, mindnyájan, szívünkől kívánjuk. Csókoljuk mindnyájan, – édes apámnak hálás hű fia

Ákos
sk

Apraxin Julia apácza lett, mint a külföldi hírlapi tudósításokban olvastam. –⁷⁴

405. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, Páva-sziget, 1865. július 11.

Édes jó Apám!

Hogy utóbbi becses sorai melyben egészségi állapota⁷⁵ észrevehető javulásáról értesít mily örömet szereztek⁷⁶ azt mondanom sem kell, valamint azt sem, hogy ez öröm általános minden ismerőse, és tisztelője közt. Sokan fölöslegesnek is tartják már édes⁷⁷ Apám egészségi állapotára nézve a Gräfenbergi fürdő használatát; hisz úgy mond már egészsége tökéletesen helyre állt, most csupán csak képzelődésének akar még⁷⁸ eleget tenni. Báro Kemény Zsigmond többször tudakozódott édes Apám után,⁷⁹ mint látszik ő is barátja a Gräfenbergi gyogymódnak. E' napokban ugyancsak pezsgőztetett bennünket a báró, Thannéval együtt, ki neki régibb időtől fogva jó ismerőse, 's kivel a báró mint látszik szenvedélyesen töri az Olasz nyelvet.

Kis lányom Hál'⁸⁰ istennek egészen helyre állt egészségi állapotát illetőleg, már kissé hízik is itt a jó levegőn, de bezzeg annál nehezebb vele birni most miután kissé elkényeztetődött a gyöngélkedés alatt. A napokban azt kérde töllem hogy „*hány esztendeje már hogy a Nagy apa elment?*” – és „*mikor jön már vissza, úgy szeretném már látni? hát már soha se jön vissza?*”⁸¹ – A multkor meg elfeledkezve arról hogy a Nagy apa elutazott,⁸² meg lát itt egy hasonlóan öltözött uri embert; olyan franczia köpenybe mint az édes Apámé, 's azt mondja: „*de ki jön ott? – a Nagy apa?*”, kérdem hol? „*ott ni hát nem látja a mama?*” 's az idegenre mutat, kicsinybe⁸³ mult hogy hozzá nem szaladt, alig tudtam vele elhitetni csalódását. – A kis Bandi is úgy nő, és hízik, hogy meg sem fogja ismerni édes Apám mire elő jön, oly eleven keze, lába, jár mint a cséplő és gágog, közbe nagyokat nevet, és rüg, magán mint a kis Csikó. – Károly ritkán, 's csak estve jön ki⁸⁴ egy két órára, szegénynek sok a dolga nagyon, most a Debreczeni színház első

⁷³ legjobban, <... ..> mennyire javult egészségi állapota, mi [A „mennyire javult egészségi állapota, mi” az áthúzott rész fölé írva.]

⁷⁴ Apraxin Julia apácza lett, mint a külföldi hírlapi tudósításokban olvastam. – [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

⁷⁵ állapota [Az ékezet áthúzva.]

⁷⁶ szerezte.../ [Átírás.]

⁷⁷ ./des [Átírás.]

⁷⁸ még [Beszúrás.]

⁷⁹ ./tán [Átírás.]

⁸⁰ Kis lányom <már> Hál'

⁸¹ [A záró idézőjel emendálva.]

⁸² el<.>tatazott [Emendálva.]

⁸³ mutat, <.> kicsinybe

⁸⁴ ki [Beszúrás.]

Függönyének alaprajzát készíti, én pedig bajlodom az *aprolékokkal*.⁸⁵ – A⁸⁶ fogfájás is éppen most látogatott meg, ujjult⁸⁷ erővel, és kínoz már több nap óta, az egyik orcám már szinte két akkora mint a másik. A rendetlen időjárás sokféle bajt okoz, ma is délig kiállhatlan forróság, dél után pedig szél eső és hűvös van⁸⁸ mint ősszel. A vérhas járvány leginkább mint mondják Édes Anyám, és a Fiúk is, meg látogatnak néha, többször is tehetnék ugyan, ámbár édes Anyámat ha ide kaparíthatom nem is bocsájtom el oly könnyen.. Ohajtanám hogy mire édes Apám haza jó az időjárás rendesebb és kedvező lenne édes Apámra nézve t. i. ne lenne nagy a forróság noha ott sokat fázlodik édes Apám. Én azt hiszem ugyan hogy édes Apám majd csak itthon fogja tapasztalni ha javult⁸⁹ é egészségi állapota és miben; például a kéz merevségén változtatott é sokat, mert ha ott oly hideg van akkor az idegek még merevebbek lesznek... Én ugyan az⁹⁰ egészség tan⁹¹ tudományt nem értem, annál kevésbé magyarázhatom. Gyulai Pállal beszéltem a minapába, itt volt báro Kemény Zsigmondnál, kérdeztem, hogy miként⁹² van a fiúkkal⁹³ meg elégedve nyilatkozata igen kedvező volt rájuk nézve, csupán azt az egy megjegyzést tette miszerint kissé hevesek a fiuk, ezt hihetőleg az elmúltakra értelmezte,⁹⁴ mert hozzá tev⁹⁵ hogy (hiszen majd tanulnak már vagy miként én magyarázom majd okosabbak lesznek már ezután.) Gabriella azt üzeni az az hogy írjam meg⁹⁶ Nagy apának hogy: „*édes, kedves, egyetlen Nagy apám tisztelem és csokolom hogy jöjjön már ki látogasson meg.*” Tegnap minden untalan az Istenről kérdezősködött, hogy hol lakik?⁹⁷ *elment most majd a Nagy apát*⁹⁸ *gyógyítja meg* és hogy mondjam én meg neki hogy *hol hál az Istenke?*

Édes Apám most hirtelenébe haza se jö csak mindjárt vendégszerepre megy mint leveleiből tudom, csak vigyázzon magára édes lelkem Apám ne hogy megerőltesse magát akár az utazás akár a játékkal.⁹⁹ A fiúk oly jól néznek ki hogy szinte örül a lelkem ha itt künn láthatom őket: Édes jó Apám engedjen meg¹⁰⁰ hogy ujsággal nem szolgálhatok, hanem kevés alkalmam van azokat szerezhetni¹⁰¹ és még egyért kell engedelmet kérnem édes Apámtól tudniillik¹⁰² ha ne talán rossz írásommal szemeit megkínoznám, ebből¹⁰³ a kis Bandinak is rovandó¹⁰⁴ fel valami,

⁸⁵ aprolék[.]kkel [Átírás.]

⁸⁶ [.] [Átírás.]

⁸⁷ meg, <'s h...> ujjult

⁸⁸ van [Beszúrás.]

⁸⁹ ha <valljon> javult

⁹⁰ ugyan <...> az

⁹¹ az <...> egészség tan

⁹² [.]iként [Átírás.]

⁹³ van <...> a fiúkkal [Az „a fiúkkal” az áthúzott szó fölé írva.]

⁹⁴ <.>értelmezte

⁹⁵ tévé [Az első „é” ékezte áthúzva.]

⁹⁶ az az hogy írjam meg [Beszúrás.]

⁹⁷ lakik_{ij} [Átírás.]

⁹⁸ nagy apát [Átírás.]

⁹⁹ játékkal [Emendálva.]

¹⁰⁰ meg [Beszúrás.]

¹⁰¹ szerez[...]/ [Átírás.]

¹⁰² tudni[...]/lik [Átírás.]

¹⁰³ kínoznám, <mert az igen> ebből

¹⁰⁴ rov[...]/ndó [Átírás.]

mert igazat¹⁰⁵ szólva csak fél kézzel és lábbal írom ám e' levelet, mert¹⁰⁶ fél lábom a kis fiam bölcsőjét ringatja, kezemmel fel váltva.

Most már végzem is mert kis fiam azt¹⁰⁷ mondja hogy éhes *mama cziczit* és ezt pedig ugyan csak¹⁰⁸ hangosan¹⁰⁹ szokta nyilvánítani,¹¹⁰ még titoktartást nem ismer. Legjobb egészséget és kedélyt kívánva jövő levelembe javulást ígérve vagyok kezeit ezerszer csokolá¹¹¹ kis lányommal együtt szerető gyermekei¹¹² Telepy Etelke. – és Gabriella

Páva Sziget. Julius 11^{én} 865.¹¹³

406. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Gräfenberg, 1865. július 16–20.]

Édes Zsuzsikám!

Az Argenti orvoshoz irt levelemet ide zárom, hogy olvassátok el; aztán Ákos írja be a levelező könyvembe,¹¹⁴ hogy e szomorú napok emléke is ott legyen, mint egyik lapja életem történetének;¹¹⁵ aztán tegye borítékba, pecsételje be s ezt a címet írja rá:

„Tekintetes *Argenti Döme* orvos urnak, tisztelettel.

Papnövelde utca, 1. sz.

Pesten.”

s egyik fiu vigye el a „*Hasonszenvi gyógyszerértárba*”. Az ottani gyógyszerész majd átveszi s kézbesíti.

Ákos és Károly nagyon jó fiuk hogy¹¹⁶ irtak hozzám. Hát te Árpád¹¹⁷ semmi jelét sem adod fiui érzésednek? Miért nem írsz fiam te is, akármit, például¹¹⁸ hogy mivel foglalkozol, meddig haladtál tanulmányaidban, nincs-e valamiben tanácsomra szükség, vagy felvilágosításra, sat?¹¹⁹

Édes, te se restelkedjél, írd akármi Masamódné-féle pletykát, hiszen hallasz eleget minden nap, tudom jól. Etelke is olyan soká készül, hogy levele már alkalmasint itt se talál. De igen, már itt van. (júl 16.) Te is jó gyermekem vagy. Bár ugy volna édes leányom, hogy csak képzé-

¹⁰⁵ i/.../ [Átírás.]

¹⁰⁶ mert [Beszúrás.]

¹⁰⁷ a/.../ [Átírás.]

¹⁰⁸ csak [Beszúrás.]

¹⁰⁹ h/.../gosan [Átírás.]

¹¹⁰ nyil/.../nítani [Átírás.]

¹¹¹ csak/.../ [Átírás.]

¹¹² [.../ [Átírás.]

¹¹³ Páva Sziget. Julius 11^{én} 865. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹¹⁴ /.../önyvembe [Átírás.]

¹¹⁵ történetének [Átírás.]

¹¹⁶ fiuk <hogy> hogy

¹¹⁷ Árpád [Emendálva.]

¹¹⁸ például [Emendálva.]

¹¹⁹ felvilágosításra, <és miben,> sat?

lődés volt az egész bajom.¹²⁰ Irjátok a mi tollatokra jön mint Károly;¹²¹ hiszen gondolhatjátok, hogy e Szibériában egyetlen örömem, időtöltésem, szórakozásom a veletek való foglalkozás. Károly azt írja, hogy a gyerekek híznak s elevenek. Alig várom hogy lássam őket. Örülök hogy öt bízták meg a Debreczeni Színház ellő függönyének készítésével, de sajnálom hogy a rajzot nem láthatom. Különben az eszme jó. Csak az alakok kivitele¹²² jól sikerüljön. Ugyanezért nem nappali világitásnál kellene az egésztest festenie, hanem lámpavilágnál; s a néző pontok távolságára is figyelnie.

Fiuk, a józsefvárosi követjelöltek közül *Szentkirályi Móricz* mellett korteskedjetez mind a hárman. Én az¹²³ ő¹²⁴ 49diki¹²⁵ tévedését megbocsáthatónak tartom. Az eddigi megvetés őt azért¹²⁶ eléggé sujtotta. Hadd emelje fel őt most a közbizalom; meglássa mindenki, hogy többé nem fog benne csalatkozni. Nagy purgatoriumon ment az az ember keresztül. És olly tehetség, hogy Deák mellett foglal helyet. A nemzet maga ellen vétene, ha ily¹²⁷ kapacitást használatlanul hagyna elpusztulni, mikor szellemi erőik dolgában ugy is annyira elszegényedtünk. Aztán ki állíthatja, hogy nem épen hazaszeretetből tévedt. Ki kellene őt halgatnunk, mielőtt végkép el akarnók ítélni. Adjunk tehát neki alkalmat és tért, hogy hazafiságát ujra bebizonyítván, vádolóit megczáfolhassa. Nekem igazgató korában ellenségem volt, de azért¹²⁸ a mi benne becsülni való, becsülöm; aztán: „a haza minden előtt!”

Azt a lotteriát bizony többé ne rakjátok.

Nem lesz baj ha nem is lesz társaság Nagy Szombatban. Csak Augusztus első napjáig tudjam meg bizonyosan: lesz-e vagy nem, mert azután hiába lesz. Ezt mondjátok meg Kaczvinszkynek.

Deletternek pedig azt üzenem, hogy Aug. elsejére csináljon egy épen¹²⁹ ollyan parókát mint az az ócska, mellybe¹³⁰ utóbb Brankovicsot játsztam, csak ne nyírja ollyan rövidre. Valjean¹³¹ Jánosra (a Gályarabra) lesz szükséges, melyben fel akarok lépni; s ha szépen sikerül, talán meg is tartom. De előtte a vidéken próbálom meg.

Hogy négy darab sok lenne: abban igazatok van; azért csak Hamletet Felolvasó nő, és Brankovics mellett maradok.

A derekam körös körül tele van garas-nagyságu kiütésekkel, oly szélesen, mint a fásli a mi fél rőfös. Nem kelések, hanem inkább veres himlőfélék. Viszketnek és fájnak.

Jókainénak mondjátok meg, hogy a lepedőnek való, széles vásznat Wendecker,¹³² freiwaldau-i takács még e héten elküldi. Az ára 24 f. 50 kr. Tíz lepedő telik ki belőle. Ha Füreden

¹²⁰ De igen, már itt van. (jul 16.) Te is jó gyermekem vagy. Bár ugy volna édes leányom, hogy csak képzelődés volt az egész bajom. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrek-túrajellel jelezve.]

¹²¹ mint Károly [Beszúrás.]

¹²² kivitelé [Az ékezet áthúzva.]

¹²³ Én <neki> az

¹²⁴ ő [Beszúrás.]

¹²⁵ 48diki [Átírás.]

¹²⁶ azért [Beszúrás.]

¹²⁷ ha <d> ily

¹²⁸ azért [Beszúrás.]

¹²⁹ egy <oly> épen

¹³⁰ ócska, <és> mellybe

¹³¹ Valjean [Az „e” beszúrva.]

¹³² vásznat <Wed> Wendecker

volna férjestől, talán lesz valaki még is a házuknál a ki őket értesíteni fogja, hogy a vászon átvétele s kifizetése iránt intézkedjenek.

Menjen el valaki az Eötvös lapja expeditorához is, hogy a lapot¹³³ ide csak julius végéig küldjék; az augustusi számokat már otthon a szállásomra vigyék.

E két levelet három nap óta irom, mert egyszerre nem írok sokat. Pedig a napokban még Radnótfáynak, Szigligetinek és Festeticsnek is írnom kell.

Az augusztusi tanrendet is elkészítettem s ide zárom. Ákos, ird le két példányban. Egyet¹³⁴ a magunk számára; egyet az oskolának. Ez utóbbit körlevél gyanánt vigye el az intézeti¹³⁵ szolgálattartás végett minden növendékhez. Azért jó lesz, ha körlevél hátára az illetők névsorát is odairod. Vagy még célszerűbb lesz, ha magát a „Foglalkozási naplót” fogja szét-hordani, s tudomás végett mutassa meg Szigligetinek is. Szigligetinek magam fogom elküldeni.¹³⁶

Isten veletek! Csókollak benneteket EG.

16-tól kezdve az idő itt is szép, de csak az árnyékban, különben igen forró.¹³⁷

[címezés:]

Egressy Gáborné asszonynak

Ungarn. Pest.

Kerepesi ut, 14./17.

407. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1865. július 23.

Pest 23 Juli 1865

Édes Gáborom! már látom hogy te engem rettentő pletykásnak tartasz és én ennek¹³⁸ daczára sem tudok¹³⁹ neked semmi féle új hírekkel szolgálni kivéve hogy az igazgató nem ment Erdélybe hanem Füredre mert valaki is ott vendég szerepel a többiekről már mind tudod hol és hogy mi sikerrel járnak Szigligeti még is leg szerencsésebb mert 14 napra 7 ezer forintot küldött haza nejének a hármójuk¹⁴⁰ részéről ezt a fia után tudom és irhatom neked most a két Fiuról Ákos komolj talán tulságosan is mert meg vallom néha bíz én szeretném ha vidámabbnak¹⁴¹ látnám de ha¹⁴² mondom szinte neheztel érte isten lát és tud mindeneket hogy

¹³³ lapot [Átírás.]

¹³⁴ Egyet<ket> [Átírás.]

¹³⁵ intézeti [Az ékezet áthúзва.]

¹³⁶ [A mondatvégi írásjel emendálva.]

¹³⁷ 16-tól kezdve az idő itt is szép, de csak az árnyékban, különben igen forró. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹³⁸ enned [Átírás.]

¹³⁹ tud./k [Átírás.]

¹⁴⁰ hárm./juk [Átírás.]

¹⁴¹ vidámab./k [Átírás.]

¹⁴² ./ja [Átírás.]

mi miért van és a¹⁴³ mint¹⁴⁴ lehet meg is nyugszom benne Árpád rettentő¹⁴⁵ tud és akar lenni¹⁴⁶ mire haza jössz mindég itthon ül olvas és *németül gondolkozik* Othellót tanulja és tanulmányozza mire ákos a napokba mondá neki hogy te nem¹⁴⁷ lehet azt egyszerre tudni mert hát apám meddig tanulmányozta és még is mindég tanul most¹⁴⁸ is hiszen ő is ugy fog tenni és¹⁴⁹ tesz is szóval én az ő jó szándékán sokszor nevetek mert nekem meglepő¹⁵⁰ az ő nagy igyekezete és örülök neki és örömembe nevetek mit talán rossz néven is vehetne ha nem én tenném, azért csak had tanuljon. Etelék¹⁵¹ kicsinyeikkel¹⁵² edgyüt¹⁵³ jól vannak meg sem ismernéd¹⁵⁴ a kis fiut ugy meg¹⁵⁵ szépült és nőt gagyog¹⁵⁶ Gábriska is jól van de ez egy kicsit megvadult a betegség után mondja hogyha hazajön a nagyapa¹⁵⁷ akkor ő bejön a nagy apához már szeretné látni, édes utolsó leveled egészen elszomorított istenem hát anyi sok kínos kintartásnak és kölcségnak sincsen igazi eredménye¹⁵⁸ hát már hová¹⁵⁹ és mihez fogjunk¹⁶⁰ vagy talán a hosszasab ott lét tenne csak jót hát az ottani orvos mit mond hozzá és hát a vendég szereplésed hogy gondold le jáczzhatni miután nem jössz egész erődel haza hogy talán meg erőlteted magad és¹⁶¹ több lesz a kár mint¹⁶² a haszon ez ugyan nem is bizonyos mert Nagy Szombatba¹⁶³ nincsen és nem is mehet egy társaság is oda miután mind meszsze vannak onnan ha nem *Esztergomban* van egy kis társaság egy másik pedig *Nyitrán*¹⁶⁴ a Nyitrai igazgató neve *Völgyi*¹⁶⁵ nem job lenne é ha eléb haza jönnél és ugy mennél el vidékre jobban meg tudva hol és merre van job kilátás és egy kicsit nem fog ártani a pihenés is mert ugy látom hogy ott is mindég gyötröd magad az oskolával ezt pedig egészen¹⁶⁶ félre kellett volna tenned ott léted¹⁶⁷ alatt erre ugyan¹⁶⁸ azt¹⁶⁹ mondod hogy nem érti azt az iffjaszony igaz igaz de azt értem¹⁷⁰ hogy az nem

¹⁴³ [/] [Átírás.]

¹⁴⁴ mind [Átírás.]

¹⁴⁵ Árpád *Árpád* rettentő [A szóismétlés emendálva.]

¹⁴⁶ le[/]i [Átírás.]

¹⁴⁷ te <...> mem [Emendálva.]

¹⁴⁸ mos[/] [Átírás.]

¹⁴⁹ és [Beszúrás.]

¹⁵⁰ megle[/]ő [Átírás.]

¹⁵¹ Etel[/]k [Átírás.]

¹⁵² [/]icsinyeikkel [Átírás.]

¹⁵³ [/]dgyüt [Átírás.]

¹⁵⁴ ismertned [Emendálva.]

¹⁵⁵ me[/] [Átírás.]

¹⁵⁶ gagy[/]g [Átírás.]

¹⁵⁷ n<y>agyapa

¹⁵⁸ erddménynye [Átírás.]

¹⁵⁹ [/]ová [Átírás.]

¹⁶⁰ fog<...>junk

¹⁶¹ é[/] [Átírás.]

¹⁶² mind [Átírás.]

¹⁶³ naagy Szombatba [Átírás.]

¹⁶⁴ *Nyitrán*<t>

¹⁶⁵ a Nyitrai igazgató neve *Völgyi* [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írt beszúrás, helye a főszövegben korrektúrajellel jelezve.]

¹⁶⁶ egészen [Átírás.]

¹⁶⁷ leted [Emendálva.]

¹⁶⁸ ug[/]an [Átírás.]

¹⁶⁹ a[/] [Átírás.]

¹⁷⁰ érte[/] [Átírás.]

tesz neked jót ujságul¹⁷¹ irom ha még nem tudnád hogy a Budai Színházat ki vette Szigeti Imre és hogy a bátyával fogják ketten kezelni egygyik bolondtól elveszik és adják majd kettőnek bizony furcsa¹⁷² dolgok¹⁷³ történnek a világon, édes hogyha még is ara határosztat volna¹⁷⁴ magad hogy vagy egyik vagy másik társasághoz eléb mennél mint haza jössz ird meg mindjárt hogy hát mit és mikorra küldjem a ruhaneműket isten velled csókollak

Zsuzsika

408. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1865. augusztus 3.

Pest, augusztus 3. 1865.

Szeretett édes apánk!

Az oskola megnyílt. Az első nap, – Gyulai óráján, – rajtunk kívül más tanuló nem volt jelen. A második leczkén, tegnap, már megjelentek Drágus, Udvarhelyi és Tamáspolszky; de a többiek még a mai órán sem voltak jelen. – Tóth Jenő, mint hallom, véglegesen elmarad a leczkékről,¹⁷⁵ mindnyájunk nagy vigasztalására; – csak az lesz a bökkenő, hogy mikép fogják majd a félévi fizetést megvenni rajta; az urfi különben itt csavarog Pesten, alkalmasint az ifjabb Tripámerhez szerződött, a ki – mint mondják – Octoberben kezdené meg Budán, magyar és német előadásait. Mondhatom jól válogatja szervezendő társulata tagjait, ha már is Tóth Jenővel fogott kezét. Szigligetinél még csak egy leczkénk volt; a gróf ur maga vezette őt a tanodába, s mint ideiglenes tanítót mutatta be. E leczkén Othellót olvastuk fel, miközben Szigligeti rövid megjegyzéseket tett, a darab meséjére, s a szerepek jellemzésére vonatkozólag; holnapra hagyta föl a darabról bővebben írunk, vagy beszélünk. A nők, – mint sejtem, – eléggé készültek, mind a szerepekre, mind a költeményekre, – kevésbbé a férfiak, legkevésbbé pedig Udvarhelyi és Tamáspolszky. Boszantó,¹⁷⁶ hogy Tóth Józsi még most sem jött meg, sem a „Báró és bankár” című darabot nem küldi, pedig már szükségünk volna a szerepekre. – Gyulai ma tartott először előadást, – Arany széptanából magyarázott a tan költeményről. – Festetics és Gyulai kérdezősködtek édes apám egészségi állapota felől, s hogy mikor fog megérkezni? – mondtuk, hogy f. hó 20-dikára várjuk. – Szigetinek úgy látszik kisebb gondja¹⁷⁷ is nagyobb a tanodánál; még eddig semmiféle tanulnivalót nem tűzött ki. A kijelölt három darabról sem szólt még eddig; de azt hiszem megadja magát, mert tegnap találkoztunk vele, s nagyon confidens volt irányunkban. Bár még ez évben Szigligeti jőne helyébe, – hogy Szigetivel sok időt ne veszítenénk! – Én a szünidőt lehetőleg felhasználtam; s azt hiszem Árpád is. Betanultam Bánkbánt és Ferdinandot; s átolvasgattam néhány színészeti könyvet édes apám könyvtárából. – A színházi előadásokat is megkezdték, de nagyon kis számu közönség előtt, és igen silány darabokkal,¹⁷⁸ mert a tagok nagy része még szabadságon van. Korholják is ám a

¹⁷¹ ujs[.]g[.]l [Átírás.]

¹⁷² forcsa [Átírás.]

¹⁷³ d[.]lgok [Átírás.]

¹⁷⁴ [..]ólna [Átírás.]

¹⁷⁵ legzkékről [Átírás. A „g” szára kikaparva.]

¹⁷⁶ Boszantó [Átírás.]

¹⁷⁷ gondja [A „d” beszúrva.]

¹⁷⁸ silány <silály> darabokkal

lapok mind az igazgatóságot, mind a színészeket, s csupán név szerint tesznek kivételt édes apám iránt, mint a ki gyógyítása végett időz Graefenbergben. Szentkirályinak már is nagy pártja van; de a korteskedések csöndességben folynak; azt hiszem zajosabbak lesznek e hó vége felé, mikorra a császár ismét Pestre jön. Szigligeti és Szerdahelyi, mint mondják, a lehető legjobb eredménnyel tértek haza körutjokból. Kaczvinszky¹⁷⁹ egész hó alatt részegeskedett. Az édes apám szobáját rendbehoztuk, a meghagyottakat elvégeztük, s mindnyájan ezerszer csókolva, várjuk; hű fia¹⁸⁰

Ákos

Az I. osztályu nők közül az elméletet már többen leírták.¹⁸¹

Etelka nálunk van egész családjával, azt hitte, hogy édes apámat már itthon fogja találni; estvére ismét visszamennek; de 10-dikén újra bejönnek.¹⁸²

409. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Gräfenberg, 1865. július 29.]

[Elveszett.]

¹⁷⁹ Kaczvinszky [Emendálva.]

¹⁸⁰ -nyel tértek haza körutjokból. Kaczvinszky egész hó alatt részegeskedett. Az édes apám szobáját rendbehoztuk, a meghagyottakat elvégeztük, s mindnyájan ezerszer csókolva, várjuk; hű fia Ákos [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹⁸¹ Az I. osztályu nők közül az elméletet már többen leírták. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

¹⁸² Etelka nálunk van egész családjával, azt hitte, hogy édes apámat már itthon fogja találni; estvére ismét visszamennek; de 10-dikén újra bejönnek. [A főszövegre merőlegesen, a levélpapír bal szélére írva.]

„IRJÁTOK A MI TOLLATOKRA JÖN”
Egressy Gábor családi levelezése (1841–1865)
II.

DUPRESS

CSOKONAI KÖNYVTÁR. FORRÁSOK
(Régi kortársaink)

19.

Sorozatszerkesztők:

Debreczeni Attila, Imre Mihály,
S. Varga Pál

A borítón:

A TUDÁS FÁJA

(Címlapnyomtatvány és könyvdísz XVII–XVIII. századi
debreceni nyomtatványokban)

„Irkátok a mi tollatokra jön”

Egressy Gábor családi levelezése
(1841–1865)

II.

Sajtó alá rendezte:
SZALISZNYÓ LILLA

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2017

A kötet az MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport programja keretében
jött létre. Megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap Könyvkiadás Kollégiuma támogatta

A sajtó alá rendező a Jegyzetek című rész munkálatai időszakában
az MTA Posztdoktori Kutatói Program ösztöndíjasa volt.

A Magyar Tudományos Akadémia Textológiai Munkabizottsága által elismert kritikai szövegkiadás

Lektorálta:
DEÁK ÁGNES
RAJNAI EDIT

Belső szerkesztő:
ZENTAI MÁRIA

Az idegen nyelvű szövegrészeket fordította:

SERMANN ESZTER (olasz)
TAMÁS ÁGNES (német)

© Szalisznyó Lilla, 2017
© Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen University Press, 2017

ISSN 1418-3242
ISBN 978 963 318 671 8

Kiadta: a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Debreceni Egyetemi Kiadója, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi főigazgató
Tervezőszerkesztés: Juhászné Marosi Edit
Készült Debrecenben, 2017-ben

Tartalom

I. kötet

Előszó.....	7
A kötet anyaga	7
A levelezőtársak	11
A kiadásról	20
A szövegközlés elvei.....	20
A magyarázó jegyzetek.....	24
Köszönetnyilvánítás	28
LEVELEK	29

II. kötet

JEGYZETEK	607
Összesített magyarázatok.....	951
Gyakran említett személyek.....	951
Színdarabok jegyzéke.....	955
Pénz- és mértékegységek	962
Mutatók.....	963
Irodalom- és rövidítésjegyzék	963
A levelek időrendi mutatója.....	978
Névmutató.....	996
Helynévmutató.....	1027
Darabcímmutató	1036
Képmelléklet	1041

JEGYZETEK

DUPress

1. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1841. február 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

A Nemzeti Színház prózai tagozata és technikai személyzete 1841-ben:

igazgató: gróf Ráday Gedeon

titoknok: Szigligeti Eduárd

rendező: Fáncsy Lajos (próza), Udvarhelyi Miklós (opera)

ügyelő: Bengyel Gábor

színészek: Balog István, Bartha János, Egressy Benjámin (operákban is fellép), Egressy Gábor, Fáncsy Lajos, Fülöp János, Hubenay Ferencz, Komáromy Sámuel, László József, Szentpétery Zsigm., Szerdahelyi József (operákban is fellép), Szigligeti Eduard, Szilágyi Pál, Udvarhelyi Miklós (operákban is fellép), Zsivora József

színésznők: Bartháné Anna, Hubenayné Luiza, Kovácsné Mária, Laborfalvy Róza, Lendvayné Anna, Lipcsey Klára, Miskolczy Julia

súgók: Gillyén Sándor, Keresztessy Ambrus

néma személyek vezetői: Illés György, Laicsek István, Mikus János, Toth József

penztári személyzet: ellenőr, jegyőr, pénztárnok, pénzszedő, bérletjegyőr

nézőtéri dolgozók: 2 páholynyitó, 2 zártszéknyitó, 5 jegyszedő

könyvtári személyzet: könyvtárnok, hangműtárnok, 2 kotta- és darabmásoló

ruhatári személyzet: főruhatárnok 3 segéddel, 2 öltöztető asszony, mosóasszony, hajfodrász segéddel

díszítményi személyzet: festő, festősegéd

gépszemélyzet: gépmester 9 segéddel

gazdasági személyzet: gazda, őrmester, szertárnok, házmester, légszeszvilágosító (*Zsebkönyv* 266, 1–8).

Téltutó: február.

most pedig mikor fizetést kaptam: a második félhavi fizetést. A Nemzeti Színház színészei a rendszeres havi keresetüket két részletben kapták: a hó első és tizenhatodik napján. Egressy fennmaradt fizetési nyugtatványait lásd: OSZK SZT. Fond 4/129, 599–633. sz. 1841-ből nem maradt fenn szerződése és a fizetése felvételét igazoló nyugtatvány, így az ez évi keresetének pontos összegét nem ismerjük. 1839-ben és 1840-ben havi 200 váltóforintot (80 pengőforintot) kapott (OSZK SZT. Fond 4/114, 11–12. fol.; *Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938, 154).

ma fizethettem meg Etelkám Iskolapénzét: Egressy Etelka 1907-ben egy Egressy Ákosnak írott levelében azt állítja, hogy három évig Tóth Terézia nevelőintézetében volt bentlakó diák: „Én nem bejáró voltam a Tóth Terézia akkor első rendű nevelő intézetébe de benn lakó, 3 évig. Keresztapám Fáy András neveltetett, s néha nagyobb ünnepen engedték meg csak hogy kihozzanak. A Rákosra pedig különösen kikértek. Hogy a szűnyogok ismét agyon marjanak »jegyzé meg a nevelőné. Ugyé?« nem szívesen engedve szülőim kérelmének” (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Ákosnak [9 levél, 15 fol.], 9. sz. levél, 9. sz. boríték). Egressy Ákos ezt az információt örököltette tovább két évvel később a nyil-

vánosság elé tárt visszaemlékezésében (EGRESSY 1909, 22). Noha Egressy Etelka múltidéző levelének valóságtartalmát források híján nemigen lehet ellenőrizni, Egressy Gábornak az 1840 és 1844 között vezetett kiadási naplójából annyi kiderül, hogy Fáy András nem feltétlenül állta az iskoláztatás teljes költségét (a tandíjat és a bentlakásos ellátást is), a színész ugyanis a kiadásai között többször is feljegyezte, hogy havonta mekkora összeget fordított lánya taníttatására (OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I, 1, 17, 23). Ám a rendszertelenül vezetett napló és a szórt adatok (ezek ráadásul többnyire nem azonosak a havi kimutatásokban), kevésnek bizonyulnak ahhoz, hogy az egyébként is rendkívül szerény, a magyar leánynevelő intézetek történetével foglalkozó szakirodalom segítségével megállapíthassuk: az az önrész, amit Egressy fizetett, a teljes költség mekkora hányadát tette ki.

Egy iberokot is most varraték kis lányomnak: Überrock: felsőkabát (ném.).

utolsó két levelemre: a vonatkozó levelek nincsenek meg. A családi levelezés első darabja ez, az 1841. február 16-án írt levél.

Róza: valószínűleg Szentpétery Zsigmond harmadik feleségéről van szó, aki a Nemzeti Színház színésznője és kardalosa volt. Az intézmény zsebkönyvei 1837 és 1842 között Szentpéteryné Rozáliaként (?–1842) vagy „Szentpéteriné assz.”-ként említik. A zsebkönyvekből tudjuk, hogy a kezdetektől, 1837-től tagja volt az intézménynek, és már ebben az évben férjezett névvel szerepelt a társulati névsorban. Az 1838., az 1839. és az 1842. évre kiadott zsebkönyv színésznőként tünteti fel (*Zsebkönyv* 263, 6; *Zsebkönyv* 264, 7; *Zsebkönyv* 267, 9), az 1840. és az 1841. évre kiadott pedig kardalosként (*Zsebkönyv* 265, 8; *Zsebkönyv* 266, 3). Egressy Béni felesége, König Róza 1841-ben, mint lehetséges rokon, még nem jöhet szóba, mert csak 1842-ben lett Egressy öccsének a hitvese.

Ráday által ki vagyok játszva édes, megígérte a' Rendezőseget más kezekre bízni: gróf Ráday (IV.) Gedeon (1806–1873). Jogász, politikus, többször is a Nemzeti Színház igazgatója. 1838 és 1840 között a Pesti Magyar Színház választmányának alelnöke, részvényese. 1840 decemberétől 1841 húsvétjáig a Nemzeti Színház igazgatója. 1844-ben az intézmény „országos főigazgatója”, 1855-től 1860-ig műigazgatója, 1869-ben intendánsa. A 19. század közepén a Nemzeti Színháznál a rendezői feladatokat a legkülönbözőbb művészeti meggyőződéssel bíró vezető színészek látták el némi jövedelemkiegészítésért cserébe. A színház 1837 és 1841 között érvényben lévő törvénykönyve szerint a rendezők jogköre a következő volt: segítik az igazgatót a játérend összeállításában, kialakítják a szereposztást (a végső szerepnévsor csak az igazgató láttamozásával emelkedik jogerőre), irányítják a próbákat, határoznak a színpadi viseletekről, a színházi munka során a soros rendező jelenti, ha a személyzet valamely tagja kihágást követ el (*A pesti magyar színésztársaság törvényei*, 1900, 364, 366, 368–370). Az 1840–1841. évadban a drámákat Fáncsy Lajos és Komlóssy Ferenc, az operákat Udvarhelyi Miklós rendezte. 1841 szeptemberétől 1842 szeptemberéig Fáncsy Lajos volt a prózai darabok egyedüli rendezője. Egressy először 1844 szeptemberében kapott rendezői feladatokat (*A Nemzeti Színház műsora*, 1987, 220–225). Rendezői munkájáról lásd: MÁLYUSZNÉ 1962, 76–89; Egressy Gábor *válogatott cikkei*, 1980, 88–109, 205–210.

A' Horatiusokba véknyan voltam öltözve Rómainak: Heinrich Joseph von Collin *Horatiusok és Curatiusok* című szomorújátékában. A darab azon előadása, amikor Egressy meghűlt, február 12-én volt (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 15).

czugba: helyesen Zug: huzat (ném., rég.).

directionak: igazgatóságnak; itt: a Nemzeti Színház igazgatóságának (lat.).

Tegnap Szigligetinek egy új darabjába, az Ál-Endrébe alig tudtam járni: Szigligeti Ede történelmi drámájának 1841. február 15-én a bemutatója volt (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 33).

Megyeri holnapután lép fel itt: Megyeri (Stand) Károly (1799–1842). Színész, fordító, drámaíró, az 1820–1830-as évek nagy tehetségű komikusa és intrikus színésze. 1837-től kisebb megszakításokkal a Pesti Magyar, később Nemzeti Színház tagja. Az említett, 1841. február 18-i előadást szerződötetését követő első fellépéseként hirdették. Jean-François-Alfred Bayard és Emmanuel Théaulon *Az aggszínész és leánya* című vígjátékának (ford. Fancsy Lajos) főszerepét, Sugár aggszínészt (a francia eredetiben Gaspard a főszereplő neve) alakította (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színpapgyűjtemény, 1841, 49. fol.).

Nem telik bele három hét edes, én nálad leszek: Egressy Szegedre utazott. Színésznő felesége Komlóssy Ferenc (1797–1860) társulatának volt a tagja. Az együttes 1840. október 4. és 1841. szeptember 5. között tartózkodott Szegeden (SÁNDOR 2007, 571). Szentpétery Zsuzsanna hollétét Egressy két egykorú kézírata is igazolja. 1840 novemberében feljegyzí naplójában, hogy „nőm Szegeden, – hol Komlósy társaságánál úgy szólva oskolázik a’ színészet gyakorlatában” (OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I, 7), valamint 1841. március 29-én ezt írja Krizbay Miklósnak: „Nőm Szegeden, praxison” (SZENTIMREI 1956, 1880).

ugy készüljetek Lear-rel hogy a’ mint megérkezem, más nap rögtön adhassuk, és harmadik nap indulhassunk baza, mert igen kevés időm van engedve: a színházi évad közben a Nemzeti Színház színészei csak az előre meghatározott szabadságidejük terhére mehettek vidéki vendégszereplésekre. Egressy, saját bevallása szerint, 1841-ben egy hónap szabadságot kapott: „Végtelenül vágyom látni fiamat [Egressy Ákos Kolozsvárott tanult], de hiába, ez most hamarjában nem történhetik meg. Nekem ez évben csak egy hónapi szabadságom van, s ebből két hetet már Győr foglalt le még a’ mult évben; meglássuk mit hoz az idő” (Egressy Gábor Krizbay Miklósnak, Pest, 1841. május 25. = SZENTIMREI 1956, 1881).

Szentpétery is most indul Debreczenbe vendég szerepekre: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. A Nemzeti Színház vezető színészei a színházi nyári szüneteket, valamint év közbeni szabadságidejüket általában vidéki vendégszereplésekkel töltötték. A vidéki társulatigazgatók közönségvonzó erőt láttak a pesti színészek meghívásában, s azt remélték, hogy általuk növelhetik társulatuk népszerűségét, illetve magasabb jövedelmekre tehetnek szert. A pesti színészek számára jól jövedelmező forrás volt a vendégszereplés, azonban már az 1840-es évek elejét tekintve is úgy tűnik, ez a jövedelemkiegészítés nem ahhoz kellett, hogy tisztességes szinten meg tudjanak élni (ehhez többnyire elegendő volt rendszeres pesti keresetük). A vidéken szerzett bevételeket általában életszínvonaluk emelésére (a gyermekek megfelelő iskoláztatására, külföldi tanulmányutak finanszírozására, külföldi szakmai könyvek vásárlására, fürdőkúrákra, igényes, az egykorú polgári életmódot tükröző lakberendezésre stb.) fordították.

a’ napokban megtudjuk ki lesz a’ Director: 1841 húsvétjától 1842 decemberéig Simontsits János (1783–1856) volt a Nemzeti Színház igazgatója. 1849 és 1851 között újra ő töltötte be a posztot, 1852-ben gazdasági igazgatóvá nevezték ki. Egressy 1841-ben arra, az igazgatóválasztást is érintő, a színházvezetés körüli testületi változásra utalt, amelyet az 1840. május 13-án megszületett *A pesti magyar színházról* szóló törvénycikk szentesített, ti. amikor az intézmény kezelése Pest vármegye közgyűlésének kezéből az országgyűlés kezébe került. Simontsits megyei tisztviselőként (helyettes másodalispánként) tagja volt a Pesti Magyar Színház igazgatóválasztmányának, amely 1837. augusztus 1-jétől 1841. január 1-ig működtette az intézményt. 1841. január 1-jétől az igazgatóválasztmány helyébe az

országos kiküldöttség által kijelölt kormányzóválasztmány került. Ezt a testületet gróf Ráday Gedeon, báró Orczy György, Simontsits János és Patisz Károly alkotta. Az igazgató Ráday lett. A testület összetételét 1841 húsvétjától megváltoztatták: elnöke báró Orczy György lett, tagjai pedig Zalay Alajos, Reviczky Imre, Szluha Imre, Fráter Pál, Schreiber Ferenc és Patisz Károly. Ekkor lett ideiglenes igazgató Simontsits (KERÉNYI 2002, 137–147). Egressy 1841. március 29-én Krizbay Miklósnak így írt a változásról: „Soha még ily brutális marhák kezében nem volt ügyünk, mint most ezen alválasztmánynál. [...] Nincs Igazgató, mert Ráday most kilép. Májusban Pestmegyében tisztújítás, Simontsits kimaradand, bizonyosan ez a számár lesz igazgatónk” (SZENTIMREI 1956, 1881).

2. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Kolozsvár, 1842. február vége – március eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, [1842.] március 21.: „Leveledre mingyárt válaszoltam.”

3. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1842. március első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, [1842.] március 21.: „Leveledre mingyárt válaszoltam el is akartam postán küldeni de gondoltam mért fizetnél mikor L Róza megy és elviszi de én nem tudom mi baja történt nem indult akkor mikor megmondá most már tudhatod okát levelem késsésének mert nem hanyagságból történt és most küldöm ezt postán hogyha ezt hamaráb meg kapnád a másik levélbe írtam hogy sies haza.”

4. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, [1842.] március 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 4. sz. levél. Szentpétery Zsuzsanna a levél keltezésekor évszámot nem írt. Az autográf fejlécére idegen kézzel, valószínűleg a kézirat közgyűjteményi iktatója által ceruzával írt évszám: „1845” – hibás. A levélben említett két haláleset (Erdélyi Jánosné Vachott Kornélia és Schedel Ferencné Tarnóczy Ida gyermekági halála) alapján egyértelmű, hogy az autográf 1842-ből való.

Magyarázatok:

L Róza: Laborfalvi Róza (1817–1886). Színésznő. Leginkább tragikaként lépett színpadra. Benke Judit néven született, művésznévnek a család nemesi előnevét használta. A budai Várszínházban kezdte pályáját, először 1833. október 27-én szerepelt. 1834-ben Kassán, 1835 és 1837 között ismét Budán játszott. A Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja. 1869-ben nyugdíjba ment. 1848-ban Jókai Mór felesége lett.

igazítsd a dolgodat Simontsitsal édes ezek már mind szerzőtek: Egressy Gábor 1842 tavaszán felmondott a Nemzeti Színháznál, és vidéki vendégszereplésekre indult. 1842. március 1.

és április 13. között Kolozsvárott volt (OSZK Kt. Oct. 611, I, 26). Innen nem tért vissza Pestre, a *Nyugdíjképességem igazolása* (1853) című beadványa szerint Kolozsvár után Marosvásárhelyre, Győrbe, Pápára, Veszprémbe, Balatonfüredre, Kaposvárra, Szombathelyre, Losoncra, Rimaszombatba, majd ismét Győrbe és Debrecenbe utazott. Ezt, a kilenc hónapig tartó távollétet azzal magyarázta, hogy külföldi színházlátogató tanulmányútjaihoz (Bécs, Párizs) igyekezett pénzt gyűjteni. Döntésében azonban közrejátszott a Nemzeti Színház egyre tarthatatlanabbnak tűnő helyzete is: az állandó műsorgondok (harc az operával, régi darabok), az előadások 10%-os látogatottsága, a megfelelő pártolás hiánya. A prózai színészeket a létbizonytalanság fenyegette. A vezetés színházpolitikája a prózai tagozat többi vezető színészét is felháborította. Bartha Jánosné Meszlényi Anna, Lendvay Mártonné Hivatal Anikó, Laborfalvi Róza, László József, id. Lendvay Márton, Megyeri Károly, Szentpétery Zsigmond és Egressy 1842. február 16-án szövetséget kötöttek egymással, és megállapodtak abban, hogy öt éven keresztül együtt maradnak, a Nemzeti Színházban vagy máshol. Az 1842-re már igencsak elavultnak számító vezető színészi klikkesedés a vándorszínészi évek gyakorlatából volt ismert (*Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 137). Érdekvédelmi szövetségük nyilatkozata, amelyet a Nemzeti Színház kormányzó választmányának is megküldtek, így szólt: „Mi alulírottak, úgymint: Bartháné Anna, Egressy Gábor, Laborfalvi Róza, László József, Lendvay Márton, Lendvayné Anna, Megyeri Károly, és Szentpétery Zsigmond, magyar színészek, és színésznők adjuk tudtára mindenkinek: hogy mi egyesült erővel óhajtván haladni a művészetben, nem gondolván pályánkon előfordulni szokott szenvedések bajaival, hosszas tanakodás, bővebb meghányás, és érett megfontolás után, a művészet iránti vonzalom és szeretet által indítva, következő általunk e folyó évi alulírt naptól számítandó öt egész évig rendülhetlenül megtartandó egységre léptünk.

1. Minthogy célunk egyesült erővel, igyekezettel és szorgalommal haladni a művészetben: mindnyájan öt évig elválhatlan társulatban maradunk.

2. Azért arra kötelezzük magunkat mindnyájan és egyenként, hogy akár Pesten a nemzeti, akár más vidéki színházban egyedül megoszolhatlan társulatképpen folytatandjuk a kikötött öt év alatt játékszíni előadásainkat.

3. Hogy pedig ezen társulatunk és művészegyesületünk annál biztosabb és eloszolhatatlanabb legyen: abban egyeztünk meg mindnyájan, hogy a ki e társulatot a ki kötött öt évnek lefolyta előtt, köz megegyezés nélkül, akármi szín alatt elhagyja; azt társai az 1832/6:20. és 1840:11 törvénycikkek értelmében szóbeli rövid per útján 2000 pengőforintban marasztalhassák, és e bánatpénzt rajta bíróiképp azonnal megvehessék.

Költ nyolc egyenlő párban, Pesten, 1842-ki február 16-kán” (*Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938, 155–156). Szentpétery Zsuzsanna viszont e levélben arról értesítette Egressyt, hogy szövetségesei nem tartottak ki a megállapodás mellett, és már szerződést is kötöttek a következő évadra (a Nemzeti Színházban az új évad mindig áprilisban kezdődött) az intézmény akkori igazgatójával, Simontsits Jánossal (lásd az 1. levél jegyzeténél). A szövetségesekek közül hárman patthelyzetbe kerültek, rákényszerültek a szövetség felrúgására. Szentpétery Zsigmond és Laborfalvi Róza már aláírták az éves szerződésüket, amikor szövetségre léptek a többiekkel, vagyis őket törvényes úton kényszeríthették a szerződés szabálypontjainak betartására. Bartháné, annak ellenére vált „lázádozóvá”, hogy fizetésemelést kapott, vagyis őt törvényes úton elbocsáthatták, ha a jelenlegi szerződésének határnapja bekövetkezik. Végül Egressy kivételével mindannyian szerződtek.

megyeri: lásd az 1. levél jegyzeténél.

járt bátyámbhoz: Szentpétery Zsigmondhoz – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

fáynénál voltam: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsánál – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

egressynétől hallotta: Egressy Benjáminné König Rózától (1822–1904). Egressy öccsének, Béninek (1814–1851) a felesége. Röviddel első férje halála után Csengery Antal (1822–1880) felesége lett. Több francia és német nyelvű színdarab fordítója. Születési és halálzási dátumának meghatározásakor nekrológiára (VU, 1904/20, 343–344), valamint gyászjelentésére támaszkodtam. Szinnyei József *tévesen* 1825-öt adja meg születési dátumaként (SZINNYEI 1893, II, 263), és ezt a hibás adatot örökíti tovább Samu Nagy Dániel és Sziklavári Károly is (vö. SAMU NAGY 2005, 41; SZIKLAVÁRI 2011, 387–388).

te nem maratsz anyira: Egressy a havonta kapott 200 váltóforintos (80 pengőforintos) fizetését kevesellte. Amikor a többi drámai színésszel együtt fizetésemelést kért, a Nemzeti Színház igazgatósága arra hivatkozva hárította el követelését, hogy a prózai tagozat tagjai bármikor pótolhatók vidéki színészekkel (*Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938, 154–155).

botosné [...] vegyél te is édes az aszszonyoknak valamit a mért ákost szerete: Bothos Istvánné Szathmári Julianna (1792/1793–1871), Bothos István (1809–1874) első felesége. A férj a kolozsvári evangélikus egyház orgonistája és a református kollégium énektanára volt. Később főkörmányszéki hites írnok lett. Egressy 1860. június 27-én Gyulai Pálnak írott levele szerint Bothos 1830 táján, amikor a színész Kassán játszott, sokat időzött a társulatnál (GYULAI 1961, 421) – valószínűleg innen az ismeretség. Bothosék az 1840-es évek elején kosztos diákként befogadták Egressy Ákost, amikor Kolozsvárott tanult. Vendégszerető házukban a színészismerősökön (Egressy Gábor, Szerdahelyi József, id. Lendvay Márton) túl Petőfi Sándor is megfordult (HORY 1892, 102).

it könnyen halnak a gyermek ágyas aszszonyok 15^{kén} a kis erdélyné 19^{kén} Sédelné: Erdélyi Jánosné Vachott Kornélia (1817–1842) és Schedel (Toldy) Ferencnek a második felesége, Tarnóczy Ida (1809/1810–1842). Vachot Kornélia március 15-én halt meg, kislánya március 6-án született (T. ERDÉLYI 2006, 360). Schedel felesége március 19-én halt meg; haláláról Bajza József is írt 1842. március 23-án Stettner Györgynek: „Szegény Schedel ismét eltemette feleségét. [...] Az asszony gyermekágyban halt meg” (BAJZA 1900, VI, 395).

Krizbayt üdvözlöm: Krizbay Dezső Miklóst (1817?–1864). Születésének ideje nem ismert, Szentimrei Jenő egy főszolgabírói okiratra hivatkozva azt állítja, hogy 1817. április 30-án keresztelték meg Kolozsvárott (SZENTIMREI 1956, 1872). Krizbay ügyvéd és újságíró volt; 1838-ban az Erdélyi Főkörmányszéknél tett szolgálati esküt, 1843-ban pedig ügyvédi oklevelet szerzett. 1849. február 20-án a kolozsvári rögtönítélő hadi és polgári vegyes bíróság közvádlójává nevezték ki. 1849 augusztusában a Kolozsvárott Szabadság címmel megjelenő „politikai hírlap” felelős szerkesztője. Krizbayt a fegyverletétel után várfogságra ítélték. Szabadulása után a tartományi főszámvevő hivatalhoz került járulnökként. Egressyvel az 1830-as évek közepe körül ismerkedhetett meg, évtizedeken keresztül leveleztek (OSZK Kt. Levelestár, Krizbay Miklós Egressy Gáborhoz; SZENTIMREI 1956, 1873–1883). Az 1840-es évek első felében Krizbay gondoskodott a kolozsvári református gimnáziumban tanuló Egressy Ákos megfelelő neveltetéséről és ruháztatásáról: „Járt e a’ gyermekhez nevelő diák, nem tudom, ha igen, tudósíts, hogy díjját hasonlólag elküldjem, azt is írd meg, miféle tartozásai vannak még fiamnak, például csizmadiának, szabónak stb. mert ha jól emlékezem, Sárosit megkértem, hogy ha a fiúnak ruhára leend szüksége, szíveskedjék hitelezni olyat neki; de én tudom, hogy ti nem is hagytátok őt rongyoskodni, vagy öltözet-

félében szükségét szenvedni. Mindenesetre úgy küldendem a pénzt, hogy téli ruhára is teljék neki belőle, mert a hidegek beállottak. Névszerint valami jó vastag olcsó posztóból csináltass neki nadrágot, rövid kaputot és kis gallér köpenyeget, vagy zekét. Sapka és csizma szintén szükségesek lesznek” (Egressy Gábor Krizbay Miklósnak, Szeged, 1840. október 23. = SZENTIMREI 1956, 1879). Krizbay 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lap munkatársa lett, sőt az is felmerült, hogy Pestre költözik, és a hetente megjelenő színházi szaklap segédszerkesztője lesz. Erre azonban a lap 1860. decemberi megszűnése miatt már nem került sor (SZALISZNYÓ 2013, 71).

5. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Szeged, 1843. augusztus 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiainak, 1. sz. levél. Az „Édes fiam!” megszólítás miatt a hagyaték közgyűjteményi rendezője a levelet tévesen abba a palliumba tette, amelyben a színész Egressy Ákoshoz és Árpádhoz írott levelei találhatók.

Magyarázatok:

A Szegeden játszó színtársulat 1843. július 22. – szeptember 3. között:

színigazgatók: Bartók József, Egry János

színészek: Bartók József (pénztárnok), ifj. Bartók Antal (felügyelő), Bernárdi Ferenc, Demjén Mihály, Egry János (főrendező), Futó Lajos, Kövessy József, Tóth Károly

színésznők: Bartókné Darvas Etelka, Demjén Janka Mária, Egryné Kratochvill Antonia, Kövessy Nehezovics Petronella, Molnárné Navarra Nina

gyermekszínész: Demjén Károly

sűgő: Turcsányi Imre

technikai személyzet: színmester, 3 színlaposztó, ruhatárfelügyelő, 2 jegyszedő, zártszéknyitó, világosító (Zsebkönyv 967, 9–10).

Édes fiam!: a levél címzettje Szentpétery Zsuzsanna, aki színésznő. A tartalom (nincs kinek eljátszania Eugène Scribe *Egy pohár víz* című művének női főszerepét; jelmezeket kell elkérni a Nemzeti Színház főruhatárnokától) egyértelműen alátámasztja, hogy a két fiú, az 1843-ban tizenegy éves Egressy Ákos és a hétéves Árpád nem lehet a levél megszólítottja.

Én ma esti 10 órákor szerencsésen megérkezém ide: Egressy 1843. augusztus 22. és szeptember 3. között lépett fel Szegeden – a következő időpontokban és darabokban: augusztus 22.: Eugène Scribe: *Egy pohár víz* (ford. Nagy Ignác); augusztus 23.: Étienne Arago – Eugène Guinot: *Az ördög naplója* (ford. Egressy Benjámín, zene: Szerdahelyi József, Egressy Benjámín); augusztus 24.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban* (ford. Csató Pál); augusztus 26.: Charles Desnoyer – Eugène Labat: *Egy színész élete* (ford. Egressy Benjámín); augusztus 27.: Karl August Lebrun: *Humoristikai tanulmányok* (ford. Egressy Gábor, Egressy Benjámín) és X.-B. Saintine – Félix-Auguste Duvert – Augustin Théodore de Lauzanne de Vauroussel: *Egy úr és asszonyság* (ford. Egressy Benjámín); augusztus 29.: Édouard-Joseph-Ennemond Mazères: *A fiatal férj* (ford. Jakab István); augusztus 31.: id. Alexandre Dumas: *Az özvegy férje* (ford. Keresztury József) és August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út* (ford. Fekete Soma) – jutalomjáték; szeptember 2.: Roger de Beauvoir –

Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville: *Saint Georges lovag* (ford. Csepregi Lajos); szeptember 3.: August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út* (Zsebkönyv 967, 11–13).

Téged is vártak 's nagy zavar van a' pohár vitzzel, mert senki sem készült a' királynéra, mivel reád számoltak: Eugène Scribe *Egy pohár víz* című vígjátékában Szentpétery Zsuzsannának Anna királynő szerepét kellett volna játszania.

rögtön küld St Georges Lovag darabot a' legelső gyorskocsival. Nekem alkalmasint meg lesz nyomtatva valamelyik Színházi Zsebkönyvben: Roger de Beauvoir – Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville *Saint Georges lovag* (ford. Csepregi Lajos) című darabját. A darab magyar fordítása nyomtatásban a következő zsebkönyvben érhető el: *Erdélyi magyar nemzeti színházi zsebkönyv 1842-dik évre*, kiad. NAGY Ferenc, FARKAS Lajos, Kolozsvár, Ev. Ref. Főiskola, 1841. Ha Szentpétery Zsuzsanna a levél kézhezvétele után azonnal intézkedett, Egressy akár már szeptember 25-én, pénteken (a levelet 21-én, hétfőn írta) megkaphatta a darabot, ugyanis 1843 májusától Pestről Szegedre szombat kivételével naponta indult gyorskocsi, s az utat egy nap alatt tette meg (PH, 1843/225, 136).

ha pedig nem volna meg, Réti által küldessd: Réthy Mihály (1810–1875). 1840 és 1843 között a Pesti Magyar, később Nemzeti Színház ügyelője, majd a prózai tagozat színésze. A könyvtárnok a Nemzeti Színház 1842-ben érvénybe lépett törvénykönyve szerint az igazgatóság tudta és engedelmével a rendezőn kívül másnak nem adhatott ki semmiféle darabot. Ha ezt megtette, egynegyed havi bérét levonták a fizetéséből. Réthynek ügyelőként a rendező utasításait kellett végrehajtania, s jogkörénél fogva valószínűleg mindenféle felsőbb jóváhagyás nélkül vehetett ki darabokat a könyvtárból (*A Nemzeti Színház bővített törvény-könyve*, 1842, 23–24). Egressy nyilvánvalóan ezt a kiskaput kihasználva irányította hozzá feleségét.

küld a' Podráczkytól elkérendő ruhadarabokat: Podráczky (Podhráczky, Podhoráczky) Ferenc-től. A Nemzeti Színház főruhatárnoka, jelmezkészítője.

Kalapot, Rococot: széles karimájú díszes kalapot.

nem bánnám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segítségem nincs: mivel Egressy a legkülönbözőbb összetételű, létszámú és szakmai színvonalú vidéki színházaknál vendégszerepelt, arra nem számíthatott, hogy a színházak az előadásokat ugyanúgy szigorú törvénykönyvi szabályok betartásával igyekeznek gördülékenyen lebonyolítani, mint a Nemzeti Színházban. Vidéken az egyes feladatkörök még nemigen különültek el egymástól egy társaságon belül, sokszor a színészek látták el az ügyelői, sűgői, díszletrendezői, öltöztetői, színlapírói, darabmásolói stb. feladatokat is. Egressy annak érdekében, hogy vendégszerepléseit fennakadások nélkül lebonyolíthassa, a saját és a Nemzeti Színháztól kölcsönként jelmezeket és kellékeket gondosan összekészítve tudja, az 1840-es években Szentpétery Zsuzsannát, 1854-től kezdve pedig Etelka lányát időnként magával vitte vidékre, hogy segítsék a munkáját.

Kerepesi út, Beniczki ház, a' fehér Elefántnál: a Beniczky-ház a Kerepesi út (ma: Rákóczi út) 68. sz. alatt volt. A Kerepesi úton húzódott a Pestet körülvevő egyik vámvonal. A Pesti Magyar Színház épülete szintén a Kerepesi úton (ma: Rákóczi út 1.) állt. Franz Schams egykorú leírása szerint a Fehér Elefánt harmadosztályú fogadó volt (SCHAMS 1821, 338).

6. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pozsony, 1843. szeptember 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

A Pozsonyban játszó színtársulat 1843. május 21. – december 31. között:

igazgató: Fekete Gábor

rendező: Chiabai Tóth Pál

színészek: Arday János, Benke Béla, Czeglédy Pál (ügyelő), Deésy Zsigmond, Farkas József, Gyöngyösy Pál, Gyulai Ferencz, Hegedüs Lajos, Hody János, Kecskés K. (énekrendező), Kovács Sámuel, Némethy György, Országh János, Szerbényi János, Szöllösy János (táncmester), Szatmári Dániel, Tavaszy Endre

színésznők: Chiabainé Klára, Feketéné Mária, Gusztinyi Júlia, Horváth Terézia, Kecskésné Mária, Szathmáriné Luiza

technikai személyzet: díszmester, színmester, ruhatárnok, 4 jegyszedő, 2 színi szolgáló (*Zsebkönyv* 840, 19–20).

Két egész nap és két éjjel jöttünk Posonyba: Egressy 1843. szeptember 24. és október 13. közötti pozsonyi fellépései a következők voltak: szeptember 24.: August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út* (ford. Fekete Soma); szeptember 25.: Csató Pál: *Fiatal házasság, vagy: Megházasodtam*; szeptember 27.: Karl Töpfer: *Falusi egyszerűség* (ford. Nagy Ignác); szeptember 29.: James Robinson Planché: *XII. Károly Rügen szigetén* (ford. Komlóssy Ferenc); október 2.: Vahot Imre: *Országgyűlési szállás*; október 3.: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós* (ford. Szemere Pál); október 5.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban* (ford. Csató Pál); október 7.: Charles Dupeuty – Eugène Cormon: *Párizs éjjel* (ford. Egressy Benjámint); október 10.: William Shakespeare: *Hamlet* (ford. Vajda Péter); október 13.: François Ponsard: *Lucretia* (ford. Egressy Benjámint) – jutalomjáték (*Zsebkönyv* 840, 21–26).

a' gőzös, a' víz sekélysege miatt zátonyra ült Posonytól valami két órányira: Pestről Pozsonyba mindennap reggel 7 órakor indult a gőzhajó, minden szerdán és vasárnap reggel pedig egy rakhajó is közlekedett a két város között (Je, 1843/76, 406).

Vachot Imrével tegnap este beszéltem: Vahot Imre (1820–1879). Színműíró, lapszerkesztő, ügyvéd. 1843-ban a Pesti Hírlap levelezője Pozsonyban (VAHOT 1880, 124). Egressy és Vahot kapcsolata fennmaradt levelezésük szerint leginkább Vahot drámaírói működésével volt kapcsolatos. Vahot drámaszerzőként 1843. október 2-án Pozsonyban mutatkozott be; Egressy Gábor és Szentpétery Zsigmond alakításának köszönhetően az *Országgyűlési szállás* című vígjátéka sikerdarab lett, átkerült a Nemzeti Színház színpadára is. Vahot inentől kezdve darabjai nemzeti színházbeli bemutatása érdekében Egressyt igyekezett megnyerni pártfogónak. Többször bizonygatta neki drámaírói ambícióit, valamint dramaturgiai tanácsokat remélt és várt tőle. Az volt az ideája, hogy amennyiben Egressyt maga mellé állítja, sikerdarab lesz egy-egy újonnan írt drámájából. Akárhányszor befejezett egyet, a színészt támogatásáért cserébe egy új főszerep eljátszásával kecsegtette. Vahot sohasem lett igazán befutott és sikeres drámaszerző, a Nemzeti Színház drámabíráló bizottságától kapott sérelmeit többször is szemére vetette Egressynek, valamint jogorvoslatot is

várt tőle egyes művei igazságtalannak érzett mellőzése miatt (Egressy Gáborhoz írott leveleit lásd ESZTEGÁR 1903, 239–244; OSZK Kt. Levelestár, Vahot Imre Egressy Gáborhoz).

Vachot Imrének sincs most már legkisebb kedve sem a' czigányokkali útra: Egressy Gábor, Egressy Béni és Vahot Imre 1843. május 29-én Pozsonyban szerződést kötött cigányzenészekkel egy közös külföldi turné reményében. A fennmaradt szerződés szerint 1843 októberében indultak volna, s egy év elteltével tértek volna vissza Magyarországra. Egressy Gábor a szerződésre rájegyezte, hogy a vállalkozás a tervezett formában nem valósult meg, egyedül Egressy Béni indult európai körútra a zenészekkel.

„Alulírottak, Vachot Imre, Egressy Gábor és Egressy Benjamin egy magyar népzene és táncz társaságot külföldre vezérelni vállalkozván, e' végre Sárközy Ferencz, Sárközy Imre, Sárközy János, Farkas János, Kecskeméti Elek, Földvári Imre, Kremsar Sándor, Poós János zenészekkel következő szerződésre léptünk.

1. Mi fentnevezett Vállalkozó Igazgatók, a' Zenésztagoknak egyenként 50 ötven pengő forint havi fizetést biztosítunk, melly fizetést a' hónap 16dikán, és utolsó napján szolgáltatunk ki; még pedig egy pengőforintra három ezüst huszast számítva.
2. A társaságnak fuvarozási és szállásbeli költségeit szinte a' vállalkozó igazgatók tartoznak fizetni.
3. Farkas János, Földvári Imre, és Kecskeméti Elek Feleségeinek fuvarbérét is az igazgatók fizetendik.
4. Azon esetre ha Londonban a' Zenészek élelmi költsége tetemesen fellebb rugna mint egyéb városokban, akkor az igazgatók kötelesek lesznek a' Zenészek havi fizetéseit a' Londonban leendő mulatozás alatt megjavítani.
5. Ha valamelyik Zenésztag utban megbetegednék, az igazgatók tartoznak azon tagnak havi fizetéséből illő gyógyíttatásáról gondoskodni mind addig, míg a' beteg felgyógyul és a' társaság után jöhet.
6. Ha majd a' társaság külföldről megtérend és magyarhont is átutazván a' szerződés megszűnik: az igazgatók azon magyar ruhákat mellyeket számokra készítettek, a' Zenészeknek fogják ajándékozni.
7. Más részről pedig ezen zenésztársaság fejenként tartozik a' fentnevezett igazgatók rendelkezéseinek engedelmeskedni, és sehol és semminemű előadást az ő tudtok és akaratjok ellen el nem vállalhatnak.
8. Ha a' Zenészek egyes főuri házakhoz estvélyre meghívatnak, és ezen estvély valamely más előadásnak hátra maradást nem okoz, ezen estvélyek jövedelmének egy harmada a' Zenészeket illeti; két harmada pedig az igazgatókat.
9. Ha ezen szerződésnek a' következő pontban kitett határideje külföldi utközben telnék ki, ezen szerződés egész erejében mind addig megmarad, míg a' társaság egészben magyarhonba vissza nem jutand.
10. Ezen szerződés kezdődik folyó 1843-dik évi October első napjától, a' fizetések ideje pedig kezdődik azon naptól fogva mellyben a' társaság utazását megkezdi, és tart egy évig, az az: 1844-dik évi October hónapig.
11. Ha ezen szerződést akár az Igazgatók akár a' Zenészek egészben vagy egyesenként meg szegnék, úgy hogy az utazásnak e' miatt el kellene maradni, vagy csak akadályoztatni is, azon esetben a' kötelezés szegő fél tartozik a' másik félnek fejenként 200 kétszáz váltó forintot fizetni, melly summát a' követelő felek a' kötelezés szegőkön a' legrövidebb szóbeli per útján meg vehetnek.

Hogy ezen szerződés minden pontjaira nézve minden részről tökéletesen megegyeztünk saját nevünk aláírásával ezennel megismerjük és bizonyítjuk Költ Posonyban, Majus 29^{dikén} 1843” (OSZK Kt. Analekta 1239, 5. sz.).¹ Egressy Gábor ezen levele és a kéziratos hagyatékából előkerült, idézett szerződés nagyon szorosan kapcsolódik azokhoz a forrásokhoz, amelyeket Szilágyi Márton az 1850-es évekbeli, Lisznyai Kálmán és Vahot Imre páros által cigányzenészek közreműködésével rendezett dalidók kapcsán összegyűjtött és értelmezett (SZILÁGYI 2001, 96–118). Az 1843-ban szerződő felek szakmai összetételéből nyilvánvaló, hogy egy ugyanolyan, szavalati és zenés betétekből álló előadóest-sorozatot akartak életre hívni, mint amelyet később, 1858 és 1863 között Vahot és Lisznyai, szűkebb földrajzi keretek között és mellőzve egy profi színpadi ember jelenlétét, pénzkeresés céljából többször is rendezett. Szilágyi Márton kutatásaiból tudjuk, hogy noha a Lisznyai–Vahot-féle vállalkozás központi szereplőjének a saját költeményeit szavaló Lisznyai számított, Vahot is vállalt színpadi fellépést, mások műveiből olvasott fel. Feltehetően egy ehhez nagyon hasonló sémára épült volna az Egressy testvérek és Vahot tervezett kooperációja. A prózai műsorszámok kiválasztása és előadása valószínűleg Egressy Gábor és Vahot Imre feladata lett volna, noha a szavaláskor az elsőbbség nyilvánvalóan a színészt illette volna. Egressy Béni, akit a Nemzeti Színház az 1840-es években prózai színészként is foglalkoztatott, ugyan lehet, hogy részese lett volna a prózai egyveleg összeállításának és előadásának, ám az, az Egressy Gábor által közölt adat, hogy egyedül öccse indult előadókörútra a cigányzenészekkel, inkább azt bizonyítja, hogy neki elsődlegesen a zenei műsor összeállítása és a zenészek irányítása lett volna a feladata. Ám míg a Lisznyai-féle dalidók esetében feltételezhető, hogy a műsor színvonala élesen kettévált: a hivatásos cigányzenészekhez képest a szavalók amatőr színpadi előadóknak számítottak, még ha a hazafias jellegű szavalati darabok kiválasztásával igyekeztek is ellensúlyozni gyakorlatlanságukat, addig 1843-ban a cigányzenészekkel együttműködő Egressy testvérek és Vahot Imre egy minden tekintetben színvonalas előadóestet tudhatott volna magáénak.

velem még sem jöhet magánosan: Egressy 1843 őszén párizsi színházlátogató útra készült. 1843 novemberében indult és 1844. január elején tért haza. Párizsba november 21-én érkezett.

valami Almanachba veri a'pénzét, azt akarja kiadni: Vahot Imre 1843-ban Pesten az *Országgyűlési almanachot* jelentette meg.

Dobozi: Dobozy Károly (1817–1860). Zenész, zeneszerző. Cigányzenészekkel összefogva az 1840-es években nyugat-európai előadókörútra indult. Veszter Sándorral (1810–1864) közösen tánc- és zenetársaságot is létrehozott. 1843-ban a Nemzeti Színházban is felléptek.

restauratoria mentek: megyei tisztújításra (lat.).

azon kell iparkodnom hogy akár Sárival, akár nélküle ki mehessek: Sály Fannival (1828–1905). Egressy útitársként a Nemzeti Színház balett-táncosnőjére várt, aki az 1840-es évek közepén Fáy István gróf (1809–1862) zeneszerző, műgyűjtő anyagi támogatásával a párizsi Királyi Táncakadémián (Académie Royale de Danse) folytathatta tanulmányait.

Feketével is beszéltem, de még felöled nem: Fekete Gáborral (?–?). Vidéki színész, színigazgató. Jó üzleti érzékkel bírt, színtársulatát kifejezetten a pozsonyi országgyűlés miatt vitte a német etnikumú Pozsonyba. Alakját és színigazgatói működését Szuper Károly örököltette

¹ A kéziratot betűhíven közlöm, de az Egressy kezétől származó átírásokat és a szerkesztői javításokat nem jelölöm.

meg (SZUPER 1889, 5–15, 22–28). Egressy Szentpétery Zsuzsannát illetően azért szeretett volna Feketével beszélni, hogy a színésznő lehetne-e addig a pozsonyi társulat tagja, amíg ő Párizst megjárja.

Lendvayné ajánlatára nem igen hajlandó, mert octoberben már Szerdahelyivel van egyezése:

Lendvayné Hivatal Anikó (1814–1891), a Nemzeti Színház prózai tagozatának színésznője vendégszereplésre ajánlkozott Pozsonyba. Fekete Gábor végül meghívta társulatához a színésznőt. Fellépései a következők voltak: 1843. november 21.: Friedrich Schiller: *Ármány és szerelem* (ford. Szenvey József); november 13.: Arthur Martin Dinaux – Prosper-Parfait Goubaux – Ernest Legouvé: *Lignerolles Lujza* (ford. Tompa Imre); november 14.: Jean-François-Alfred Bayard – Dumanoir: *Charlotte kapitány* (ford. Egressy Benjámin, Csepregi Lajos); november 16.: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville: *Senneterre marquisné, vagy: Egy napi kacérság* (ford. Egressy Benjámin). Szerdahelyi József (1804–1851), a Nemzeti Színház énekes színésze a társulat által kiadott zsebkönyv szerint 1843 őszén nem lépett fel Pozsonyban (*Zsebkönyv* 840, 27–28).

várjuk be hát Bartayt, majd meglátjuk, hogy mit fog mondani: Bartay Endrét (1799–1854). 1843. január 1. és 1845. január 18. között a Nemzeti Színház bérlőigazgatója. Egressy azt szerette volna tőle megtudni, hogy amíg ő Párizsban lesz, Szentpétery Zsuzsannát alkalmazná-e a Nemzeti Színháznál.

elfelejtettem Garaynak írni, hogy a' könyvemet hirdesse ki, azért pecsételd le azon kis hirdetőményt melyet piros papírosra írva az asztalon hagytam, s Réti által küld el neki: Réthyt lásd az 5. levél jegyzeteinél. A Regélő Pesti Divatlap szerkesztőjének, Garay Jánosnak (1812–1853) elküldendő jelentés a lap 1843. szeptember 28-i számában jelent meg, és így szólt: „Figyelmeztetjük a' t. közönséget a' következő érdekes röpiratra, mely e' napokban ment sajtó alá:

Egy pillantás színházügyünkre,
és
Magyar színészeti iskola iránti javaslat.
Devrient Edvárd porosz kir. színész'
terve szerint
Egressy Gábortól.

Az emberszerető szerző e' röpirat' bevétele a' miskolczi károsultaknak némi felsegélésére szentelte. Találjon minél hőbb pártolást!" (RegPDI, 1843/26, 822).

Podráczkitől kérd el [...] Azon római öltözetet, melyet Coriolánra szoktam használni, az az: testszín trikót és reklit [...] római fejér tunica: Podráczkyt lásd az 5. levél jegyzeteinél. Egressynek azokra a ruhadarabokra volt szüksége, amelyeket a Shakespeare-darabban Coriolanus szerepét játszva viselni szokott a Nemzeti Színházban. (Erről lásd a jelmez-könyvet: OSZK SZT. Nemzeti Színház kötetes iratok 786, 354). Reklit: a felsőtesten viselt rövid ujjú trikószerű ruhadarabot; római fejér tunica: a tóga alatt viselt könnyű rövid alsóruha.

tollamat: kalapdíszemet.

Én a fekete sasnál vagyok szállva: a Fekete Sas fogadóban. Az Irgalmas barátok piacán állt, és leginkább bányavárosi kereskedők és fuvarosok szálltak meg benne (FÉNYES 1843, II, 436).

anyádat: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nekem anyám sincs többé: Egressy Gábor édesanyja Juhász Julianna (1787–1842) volt. Abaújszántón született. Komjáthy Ábrahám Parasznyán szolgáló lelkész nevelt lánya volt. 1806. június 24-én lett Egresi Galambos Pál (1771–1827) felesége (SZIKLAVÁRI 2011, 384–385).
Fáy Andrásékat gyakrabban meglátogassd: Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

7. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK [Pest, 1843. szeptember 24–26. körül]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Pozsony, 1843. szeptember 28.: „Soha nem esett még lelkemnek olyan jól emberi szó, mint e’ mostani leveled.”

8. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Pozsony, 1843. szeptember 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 4. sz. levél.

Magyarázatok:

A Pozsonyban játszó színtársulat 1843. május 21. – december 31. között: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Bartay édes még csak egy óráig sem állott itt meg: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Patay bátsi, Zsiga által igen üdvözölt bennünket, és kért, hogy menjek fel Bécsbe: Patay János (?–?) Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) által. Lelkész, a bécsi egyetem evangélikus teológiatanára. Az Egressy családdal már az 1810-es évek második felétől ismeretségben állt. Mint Egressy Ákos 1851. december 26-án írt leveléből (74. levél) kiderül, apja és Patay fia, Patay János István gyermekkori játszótársak voltak Sajókápolnán, ahol az Egressy család 1816-tól élt. Patay lánya révén rokoni kapcsolatba is került Egressyékkel. Lánya Egressy Gábor apjának, Egresi Galambos Pálnak (1771–1827) volt az első felesége, és édesanyja a színész legidősebb testvérének, Pálnak (SZIKLAVÁRI 2011, 388).

passusomat is felküldém: útlevelemet (lat.).

Szákfiné: Szákfy József (1798–1886) színész felesége. Az 1842-re Pozsonyban kiadott színházi zsebkönyv szerint Fekete Gábor pozsonyi társulatának a tagja (*Zsebkönyv* 835, 11).

Ma küldök Fáy Grófhoz is levelet és megkérém benne, hogy ha Sárít küldeni akarja tehát igazítsa el a’ dolgot: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Én már hármat játsztam Feketének: Egressy pozsonyi vendégszereplésének műsorát lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Bátyád a’ Tudtán kívül kémben lépett fel: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville vígjátékában (ford. Csepregi Lajos). Szentpétery Zsigmond 1843. szeptember 26-án lépett fel ebben a darabban (*Zsebkönyv* 840, 26), a Perrin Mihály nevű szereplőt alakította.

ma pedig a’ veszedelmes nagy nénét akarta adni, de a’ költség be nem jövé, a’ játék elmaradt: Albini vígjátékát (ford. Szigligeti Ede). E darabot Szentpétery Zsigmond vendégszereplésével végül színre vitte a pozsonyi társulat 1843. október 8-án (*Zsebkönyv* 840, 26).

'S ketten csak egy negyed részt kívánunk játékdíj fejében, 's Feketének igen jól esett hogy vele illy barátságosan bánunk: az előadás tiszta jövedelmének negyedét. Fekete Gábor (lásd a 6. levél jegyzeténél) azért érezhette ezt a díjazást „barátságosnak”, mert felemelt jegyárak mellett az előadás napi költségeinek kifizetése után a pesti vendégszínészt általában a jövedelem egyharmada illette meg.

Hétfőn akarom adni jutalomjátékomul az Országgyűlési szállást: Vahot Imre 1843-ban írt vígjátékát. Bemutatója 1843. október 2-án volt Pozsonyban. Egressy ezen az estén a tiszta jövedelem fele illette meg. Vahot nevét saját kérésére nem tették közzé a színlapon, Egressy szerzői névként csak egy T. szignót íratott rá. Vahot Egressy Gábor és Szentpétery Zsigmond fellépéséről így ír emlékiratában: „midőn a legkedélyesebb nagy magyar komikus színész, Szentpétery által oly remekül képviselt pozsonyi polgár a színpadra lépett, még meg sem szólalt, s már csak élethű maszkirozása, mimikája, furcsa arcjátéka, taghordozása homéri kaczajt idézett elő kivált az ifjuságnál, mely a szállást pénzért sem szívesen adott pozsonyi német házi urakat annyira szerette gúnyos élczei, tréfás boszantásai cél-táblájaként kitűzni. Én azt gondoltam, hogy az ifjuság haragudni fog e gyűlölt alakra, de az én Szentpétery barátom kedélyes humora, dúsgazdag komikai ere, s a magyar érzésű polgárleány beszédének czáfoló, letromfoló hatalma egészen elnézővé tette őket a német sógor gyöngéi, előítéletei iránt. Hát még midőn a még akkor fiatal férfikora virágában volt Egressy Gábor a furfangos eszű, agyafúrt, de igen szeretetre méltó, a nők előtt plane csókolni való országgyűlési patvarista, megyei irnok szerepében föllépett, s élénk, könnyű és finom modorú játékaival mindenkit elbájolt! [...] Egressy és Szentpéteryt, jellemző, nemes, finom komikai játéka miatt számtalanszor megtapsolták, kihívták, s magam is bámultam, mit képes egy jó színész genialis alakító tehetségével teremteni a holt betűből” (VAHOT 1880, 129–130). Egressy Schlossberger, az uzsorás zsidó, Szentpétery pedig a Burmann nevű pozsonyi polgár szerepét játszotta.

Bárány Háni le megy pestre, [...] a' kereskedő öccse megbukott 's azért megy le, hogy annak ügyeit rendbe szedje: Bárány Johannáról (?–1879 után) és pesti fűszerkereskedő unokaöcséről, Bárány Ferdinándról van szó. Bárány Johanna 1839-ben pénzt ajándékozott rokonának azért, hogy önálló fűszerkereskedést nyithasson Pesten: „Én alulírott jelen általam sajátkezűleg aláírt okmány alapján ajándékozok nemes Bárány Ferdinand úrnak a hozzá való különös hajlamból és minden irányban tanúsított szolid magaviseletére való tekintettel, hogy magát mint pesti kereskedő önállóvá tehesse saját vagyonomból 6000 huszas forintot azaz hatezer forintot pengőpénzben 3 darabot 1 frtra számítva olyaténkép, hogy erről a készpénzről tetszés szerint mint saját vagyonáról rendelkezzen. Nagyobb hitelül és hogy szükség esetén unokaöcsém magát a tekintetes hatóság előtt is kellőleg igazolhassa, a történeteket erősítik az erre felkért tanuk. Győrött 1839 április 25-én Bárány Johanna sk. (P. H.) Tóth József sk. kanonok és városi plébános. (P. H.) Hogy a fönt kitett nyilatkozást Ns Bárány Johanna kisasszony előttünk szóval is megerősítte legyen s olly tetemes vagyonnal bir, hogy a fönt nevezett hat ezer ftot pengőben ajándékozhatta, ezzel bizonyítjuk” (PÓLYA 1896, 498).

Kovács Pál igen szeretne téged Györbe vén asszonyokra, mert ott az nincs jó; de ezt én édes nem akarom: Kovács Pál (1808–1886). Homeopata orvos, szépíró, a Kisfaludy Társaság egyik alapító tagja. 1835-től gyakorló orvos Győrben. A város társadalmi és kulturális életének aktív résztvevője, a győri színjátszás lelkes támogatója.

A' skatulyát a' ruhákkal megkaptam: utazóládát. A kért jelmezeket lásd a 6. levél jegyzeténél.

Fáyné: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Fáy András urékat üdvözlöm: Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

9. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK [Pozsony, 1843. október 2.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 2. sz. levél. A levelet Egressy nem keltezte, de abból az információból, hogy „maadtuk az Imre darabját, az Országgyűlési Szállást” pontosan megmondható, hogy a levelet 1843. október 2-án írta. A levél kéziratári katalogizálásakor a fólió jobb felső sarkába idegen kézzel, ceruzával írt dátum: „(1842)” – téves.

Magyarázatok:

A Pozsonyban játszó színtársulat 1843. május 21. – december 31. között: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Vachot Imre: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Szentpétery Zsigával: Szentpétery Zsigomddal – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

maadtuk az Imre darabját, az Országgyűlési Szállást: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Feketével: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

A' mai előadás jövedelmének fele jutalom játékom volt: az előadás tiszta jövedelmének fele. Lásd a 8. levél jegyzeteinél.

édes ezen a' bétén el akarom itt végezni vendég játékaimat: Egressy pozsonyi vendégszereplésének műsorát lásd a 6. levél jegyzeteinél.

várom Fáy gróf válaszát is, és akár jön akár nem Sári: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

én e' hónap végével indulni akarok: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

Fáyné: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

a' Pálffy teremben levő magyar színházba utasítsd leveledet: Pálffy-teremnek hívták a Pálffy grófok pozsonyi palotájának kertjében (mai neve: Pálffyho zahrada) álló színházat (STAUD 1964, 60–62). Fekete Gábor valószínűleg ezt, az akkor már nem használt, kerti színtermet újjáépítette fel (RegPDI, 1843/50, 1579).

10. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Pozsony, 1843. október 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

A Pozsonyban játszó színtársulat 1843. május 21. – december 31. között: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Vachot Imrétől: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Szerdahelyinek 12. 30: Szerdahelyi Józsefnek (1804–1851) fizetendő házbér. A színészként, zeneszerzőként és operaénekesként egyaránt ismert Szerdahelyi a Nemzeti Színház egyik alapító tagja volt.

Etelkéért az oskolába: lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Szerdahelyiné: Szerdahelyi Józsefné Schwertner Júlia. Mályuszné Császár Edit szerint német katonacsaládból származott, bába volt. Második férje Gyergyai Ferenc lett (M. Császár 1956, 14).

Béni: Egressy Benjámin (1814–1851). Egressy Gábor öccse. Zeneszerző, színész, énekes, dramáiró és -fordító, operaszövegkönyv-író. Bátyja példáját követve az előadóművészi pályát választotta, a Nemzeti Színház prózai és énekes színészként egyaránt alkalmazta. A *Szózat* zeneszerzője, 1843-ban ő nyerte meg a vers megzenésítésére kiírt pályázatot.

bátyádtól: Szentpétery Zsigmondtól – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Patay bátsitól kaptam levelet de úgy látom, hogy nekem a' te ott lételeid igen sokba kerülne: Patayt lásd a 8. levél jegyzeténél. Patay arról értesítette Egressyt, hogy mennyibe kerülne Szentpétery Zsuzsanna ellátása Bécsben addig, amíg a színész visszatér többhetes párizsi színházlátogató útjáról.

mig Párist megjárom: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

Ha Bartay önként, magától felszólít, jó, isten neki, nem bánom ha szerződöl vele: lásd a 6. levél jegyzeténél.

semmi színpadi ruhád nincs: a Nemzeti Színház férfi színészeinek rendelkezniük kellett saját keresetükből vásárolt alapruhatárral, ez általában a kortárs darabokban használatos jelmezeket jelentette. A színésznőknél azonban szinte az egész repertoárjukat felölelte, mert számukra a színház ebben az időben még nem tudott öltözetet biztosítani. Szentpétery Zsuzsanna a Pesti Magyar, később Nemzeti Színháznál kisebb-nagyobb megszakításokkal 1837-től segédszínésznő volt, ezért nem rendelkezett saját ruhatárral. Egressy az *Utóhangok a' színészek' évdíja fölötti zajokra* című cikkében így ír a problémáról 1841. április 4-én: „Más színészeti kellék, mely a' színész' évdíját terheli, például: privát ruhatára. Színházunknak a' nőszemélyzet' számára általában nincs ruhatára, a' férfitagok számára pedig csupán a' mult kor' costumjeit szolgáltatja ki; amannak tehát minden kor és nép' öltözetét; emennek a' jelenkor' csaknem minden osztályáét évdíjából kell kiállítania; oly megjegyzéssel, hogy e' saloni ruhatárt – melynek ha finomságra nem is, de változatosság- és menynységre nézve egy lordéval kell vetélkednie – a' francia szeszélyü divat félév mulva az antiquitások' sorába vagy a' zsibáros piacra kárhóztatja” (Ath, 1841/10, 639).

correpetiőra: gyakorlásra, próbára (lat.).

a' Fáy családon kívül semmi teremtéshez ne menj: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonához, Fáy Andrásához és Sziráki Zsuzsához. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a' gyermekek költségei: Egressy Etelka 1843-ban nevelőintézetbe járt – lásd az 1. levél jegyzeténél. Ákos és Árpád pedig a miskolci református gimnáziumban tanult, s Egressy egykori színésztanáránál, Rácz Sándornál voltak kosztos diákok. A gyermekek ellátására fordított költségekről a következőket tudjuk a színész kiadási naplójából: a két fiú kosztjáért 1844-ben hat hónapra 200 váltóforintot kellett fizetnie. Emellett – az összeg feltüntetése nélkül – Egressy rendkívüli költségek gyanánt feljegyezte még a gyermekek ruháztatását, a fiúk iskolapénzét és a tanítóknak szánt ajándékok vásárlását (OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I, 22–24).

a' régi passusra nem adnak Bécsben Passust: Egressy útlevélének elévülése valószínűleg azzal magyarázható, hogy a Helytartótanács 1836 és 1843 között többször bővítette az útlevélbe kötelezően beírandó adatokat. 1843-ban már fel kellett tüntetni az utazó teljes nevét, életmódját, családi állapotát, vallását, születési helyét, lakhelyét, életkorát, külalakját (termete, haja, szeme, arca, orra), megkülönböztető jegyeit, az utazás célját, a beutazandó tartomány nevét, valamint az útlevél érvényességi idejét és keltét (HORVÁTH 2005, 35).

a' Pest megyei alispántól Dubraviczkitől: Dubraviczky Simontól (1791–1849).

Bárány Háni: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Szákfiné: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

trikó pantalonomat mosd ki: helyesen tricot pantalon: kötött nadrág, harisnyanadrág (fr.).

a' téli kaputomra: hosszú felsőkabátomra (ném.).

London mappáját: London térképét.

Feketénél: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

jutalom játékomat sem tudom hogy veszem ki [...] Vachot Imre darabjából 150 forint esett volna nekem: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

fogadóban: a Fekete Sas fogadóban. Lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Csüttörtökön akarok utólszor fellépni jutalomjátékomba, Lucreciát adom: Egressy pozsonyi vendégszereplésének műsorát lásd a 6. levél jegyzeteinél. Az említett fellépéséről a Regélő Pesti Divatlap 1843. október 22-én így ír: „Egressy Gábor, Pozsonyban utolsó vendég 's egyszersmind jutalomjátékaul Ponsard' Lucretiáját adá, melyet olly nagyszámú közönség látogata meg, hogy sokaknak hely' szüke miatt el kelle hagynia a' színházat; melly körülmény azon szomorú hírek után a' pozsonyi magyarság' részvétlenségéről bizonyosan különösnek fog tetszeni” (RegPDI, 1843/33, 1047–1048). Ezen az estén Egressyt a tiszta jóvedelem fele illette meg.

meg lehet édesse, hogy majd kiváltom a' drágaságainkat: Egressy az egykorú kiadási naplója szerint a pozsonyi takarékpénztárban elzálogosított ékszerekért 320 forintot kapott (OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I, 22). A pozsonyi zálogházat 1772-ben alapították. Egy forinttól több ezer forintig adott kölcsönt „ezüstre, drágaságokra vagy könnyen el nem romolható ruha 's szoba eszközre”. A kölcsön ideje 14 hónapig tartott (FÉNYES 1843, II, 434).

Nekem édes Bécsen igen vigyázva kell keresztül sietnem: Egressy valószínűleg Béccsel kapcsolatban arra céloz, hogy az osztrák titkosrendőrség megfigyeli. Különösen felerősödhetett az Egressy személye és tevékenysége iránti besúgóí figyelem, miután 1842. március 1-jei dátummal A pesti magyar nemzeti színház megsértett közönsége aláírással egy folyamodványt intéztek a császárhoz, panaszt téve azon nyolc színész ellen, akik felháborodván a Nemzeti Színház politikáján, 1842. február 16-án érdekvédelmi szövetséget kötöttek egymással (lásd a 4. levél *igazítsd a dolgodat Simontsitsal édes ezek már mind szerzőtek* jegyzetét). A felségfolyamodványban a következőkre hívták fel a császár figyelmét: „A gonosz, melyet itt árnyékolni akaránk, lappang már rég óta a pesti magyar színház 8. cselszövevényes színészeiben és színésznőiben, név szerint Egresi Gábor, Megyeri, Szentpéteri, Lendvai, László, Lendvainé, Laborfalvi s Bartháné asszonyban, és ezeknek főingerlőikben, jelesen: Bajza József, Vörösmarti, Vajda nevű magyartudóstársasági academicusokban s ezeknek a rágalom ígéit hirdető, és az ifuságot lázító gonosz cimboráikban, úgymint: Garai, Wachot, Erdei, Frankenburg, Paksi, Szigligeti, s több e féle nemű embereikben” (*Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938, 157).

Kanonokékkal: Tóth Józseffel (1786–1864). Győri kanonok, a győri papnevelő intézetben szemináriumi aligazgató.

Kovács Pálékkal: lásd a 8. levél jegyzeteinél. Kovács felesége Welsz Emília (1816–1891) volt (VU, 1891/19, 310).

a marchand módságot egy pár hónap alatt egészen kitanulhatnád: helyesen marchande de mode: divatáru-kereskedő, ill. kalapos (fr.).

11. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Bécs, 1843. november 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 6. sz. levél. A kézirat 2v oldalán Patay János 1843. november 3-án Bécsben kelt levele olvasható, a levél megszólítottja: „Édes kedves Erzi Húgom asszony!” A kézirat katalogizálásakor a levélpapír e verzőjára írott ceruzás megjegyzés: „*Patay István, bécsi professzor, rokon, levele*” a keresztnévet illetően nem helytálló.

Magyarázatok:

Meg ne ijedj hogy Bécsből kapod levelemet; nincs semmi baj: lásd a 10. levél *Nekem édes Bécsen igen vigyázva kell keresztül sietnem* jegyzetét.

Passust: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Gondol ur: Gondol Dániel (1815–1891). Teológiát végzett. Hivatalnok, műfordító, író. Ekko-riban nevelő volt Bécsben a Huszár családnál.

5 pengő forintba kerítette, [...] mert különben, mint mások mondják a' Passust ingyen szokták adni: Egressy erről valószínűleg nem tájékozódott kellőképpen. A külföldi utazásokra fizetni kellett az útlevéért, a díj megfizetésétől a hatóság esetleg akkor tekintett el, ha valaki hivatalos irattal igazolta, hogy a kiszabott összeget nem tudja megfizetni (HORVÁTH 2005, 33).

indulni is akartam Linzbe, de a' Gözös csak holnap megy: a Dunán a rendszeres gőzhajóforgalom 1829-ben indult. Az Első Duna Gőzhajózási Társaság 1835 és 1842 között a Fekete-tengerig kiterjesztette útvonalát.

passir scheint: helyesen Passierschein: kilépési engedély (ném.). Ahhoz, hogy valaki Bécsből külföldre utazhasson, az útlevél mellé ezt a jegyformátumú kilépési engedélyt is igényelni kellett a rendőrhatalóságnál. Senki nem hagyhatta el Bécsset, vagy nem haladhatott át a külső vonalakon anélkül, hogy ezt a jegyet be ne mutatta volna (*A handbook for travellers*, 1837, 130).

polizeytól: helyesen Polizei: rendőrség (ném.).

Giczey nem kapott Feketétől semmit: Giczey Samu (1819–1898). Ügyvéd, váltójegyző. Egressy valószínűleg azzal bízta meg, hogy hajtsa be Fekete Gábertől (lásd a 6. levél jegyzeteinél) a tartozását (lásd a 10. levelet).

A' posonyi szálláson: a Fekete Sas fogadóban. Lásd a 6. levél jegyzeteinél.

skatulyát: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Patay bácsi: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Ajánló levelem van elég, s még ma Varga doctortól talán Apponyi grófhoz is kapok egyet: Egressy a párizsi útjáról szóló leveleiben nem említi, hogy járt volna gróf Apponyi Antalnál (1782–1852), a Habsburg Birodalom párizsi követénél.

Nováktól: valószínűleg Novák Sándortól (1820–1882). 1841-ben a Nemzeti Színház karnok, később színész és karmester különböző vidéki társulatoknál.

Réti: lásd az 5. levél jegyzeteinél.

Zsiga barátom: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

ha Fáy gróftól valami kedvező levél jönne, ird meg neki édes, hogy [...] egy hét múlva épen Münchenbe érek, [...] Sárít ott bevárhatom: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

post restante: helyesen poste restante: a levél a postán őriztessék, amíg a címzett érte nem megy (fr.).

kérj Fülöptől egy kis írást arról, hogy a' vászon mennyi volt és hogy adtuk el: Fülöp Lászlótól.

A Nemzeti Színház egyik öltöztetője és a főszabó segédje volt.

Hevesi az a' színigazgató: Hevesy Imre (1818–?).

Üdvözlöm anyánkat, bátyádat: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát, Szentpétery Zsigmondot. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Diósi urat: Diósy Mártont (1818–1892). Publicista, drámaíró és fordító. Az 1848–1849-es szabadságharc alatt Kossuth Lajos titkára. A fegyverletétel után Londonba emigrált. Egressy Ákos visszaemlékezése szerint az 1840-es években tagja volt annak a társaságnak, amely Egressy Gábor anyósához járt kosztosként ebédelni. „Az asztali csemegéhez tartozott olykor-olykor a szellemes *Diósi Márton* mnemonikai bemutatkozása, mely abból állt, hogy: miután az asztaltársaság egy iv papírt teleírt a legkülönfélébb, összefüggés nélküli szavakkal, e szóhalmazt Diósi, egyszeri átolvasásra, hiba nélkül elmondta. Az emlékező tehetség erejét, atyám, mint mechanizmust, határozottan a gyakorlatnak tulajdonította; de a Diósi sajátos képessége mégis bámulatba ejtette s mindnyájunk csodálkozását vonta magára.” (EGRESSY 1909, 30, 32. Kiemelés az eredetiben.)

12. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1843. november 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

bozzon hozánk szerencsésen vissza: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

a Gróf még mindekoráig nem írt neked [...] talán nem is fog menni Sáry: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

néméljek azt is mondják már hogy nem is a Gróf fogja küldeni: Fáy István gróf. Ez valószínűleg csak egy rosszindulatú pletyka volt, a Honderü ugyanis 1843. december 16-án arról tudósított, hogy Fáy István az ígért összeget átadta a Nemzeti Színháznak: „Örömmel értesítjük nemzeti színházunk' barátait azon körülmény felől, hogy a nemzetiség és művészetért mindig áldozni kész lelkes Fáy István gróf, minap tett ígéretének következtetésében, színházunk' reményteljes egyik tánczosnéjának a kis Fannynak művészi kiképezésére szánt tetemes összeget kezünkhöz küldötte. Mi az e honfias célra áldozott pénzeket magunk ugyan – miként a nemes gróf kívánta – át nem vettük, hanem törekedtünk felőle úgy rendezkedni, miként azt legcélszerűebbnek lenni véltük. Sáry Fanny k. a. szülői által is aláírott kötelezvényt adott magáról, miszerint a nemes gróf' nagylelkű pártfogása általi kiképzettsége után több évekig tartozni fog a nemzeti színpadon működni. [...] A pénz továbbá Emich Gusztáv ur' párisi bankárához küldendő, ki havonként fogja a szükséges pénzmennyiséget kiszolgáltatni (Hond, 1843/24, 765).

Fáyné: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Lendvayné: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Diósy urat: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Édes Anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

két Fáyék: Fáy András, Sziráki Zsuzsa, valamint id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, Kazinczy Gáborné Fáy Emília. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Bátyámnak is írjal: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

13. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

München, 1843. november 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 7. sz. levél.

Magyarázatok:

barmad fél óra: két és fél óra.

Az én czélom Páris: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

Post restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Diósi ur: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

adresst: helyesen Adresse, adresse: cím, címzés (ném., fr.).

Zsigának majd Párisból irok: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyek*nél. A vonatkozó levél: Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondnak, Párizs, 1843. november 23., OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz, 1. sz. levél.

Madame d'Egressy Gábor. au Theatre National. en Hongrie. a Pestb: helyesen Madame Egressy Gábor au Théâtre National en Hongrie à Pest: Egressy Gáborné asszonynak, a Nemzeti Színházhoz, Magyarországon, Pesten (fr.).

14. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1843. november közepe]

Kézirat: elveszett. Utalások a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Párizs, november 21.: „Képzeld édesse örömemet hogy a' postán, megérkezésem napján levelet találok tőled! Nem mondhatom ki milly jól esett ez édes; mintha veled személyesen találkoztam volna csudaképen; mintha te engem megelőzvé itt vártál volna tárt karokkal. Münchenbe irt leveled volt, melly csak itt ért utól.” Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Párizs, 1843. december 2.: „Válaszodat Müncheni levelemre megkaptam, de miért nem írsz többet édes rólatok, akármi csekélyégeket bár?”

15. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Párizs, 1843. november 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 8. sz. levél.

Megjelenés: *Egressy Galambos Gábor emléke*, saját műveiből [sajtó alá] rend. fiai [EGRESSY Ákos, EGRESSY Árpád], Pest, Emich Gusztáv, 1867, 72–73.

Magyarázatok:

kék ingesek és más fűgenczek: kifutófiúk, küldöncök, hordárok.

elindultam a' Szajna túlpartjára Puskást és Bátorit felkeresni: Puskás Pált és Báthory Józsefet. Bölöni Farkas Sándor 1831. január 9-én így ír Puskásról: „Puskás Pál váci fi, még 1814-ben megtelepedett itt, megházasodott és a Pont Neuf végében kávéházat állított. Nála van többnyire az ittvaló magyarok egybejövele. Puskás hajdan magyar huszár volt. 1809-ben általjótt a franciákhoz, s szolgált Napoleon elmeneteléig mint katona. Magyarul még igen jól beszél [...]” (BÖLÖNI 1984, 132). A kávéházat Puskás az 1840-es évek elejéig üzemeltette. Puskást és e kávézót Szemere Bertalan is felkereste nyugat-európai útja során, 1836-ban: „e napon egy magyar kávést látogattam meg. A francia háborúban, mint falusi kocsisbul lett huszár közlegény háromszor elfogtatván, végre itt maradt, s írni, olvasni megtanulván (magyarul sem írni, sem olvasni nem tud) szorgalom által apródonként oda vergődék, hogy most csinos kávéházat tart, és egypár év múlva visszalép, négy-ötezer frankot kamatozó tőpénzébül úrilag élendő” (SZEMERE 1983, 123). **Báthory József** a párizsi törvényszék tolmácsa volt. 1845-ben Erdélyi János is találkozott vele Párizsban: „Báthory hazánkfia, hogy életéről is mondjak valamit, török kéz alatt születék kibújdosott szüléktől, az orosznál lépett katonai iskolába, majd szolgálatba is, honnan egy merész fordulat a tüzes ifjút a szabadságért küzdő lengyel hazafiak rendébe állítá, s lón sorsuk részese mindenben, pályatársuk minden úton, míg nem a reménylett hazából is száműzve a többi menekvőkkel együtt a bujdosás nyomtalan útain, Párisba jutott elvégre, hol a nemeslelkű francia nemzet fogadá mindnyájokat menedékkal s irgalomkenyérrel. De az alamizsna csak koldust boldogít, s Báthory kötelességül látá belépszokni a francia életbe, mi neki annál könnyebben sikerült, mivel otthonos volt teljesen a nyelven még szüléi házából. Így nyert ő alkalmazást a kormánytól, és egyszer Quadaloupe szigetre, másszor az afrikai seregekhez küldeték tolmácsul a franciák és arabok között, tiszti ranggal, de ott nem állhatván az égaljat, visszakíváncozott Párisba, hol jelenleg is mint törvényszéki tolmács hivatalodik” (ERDÉLYI 1951, 163–164).

egy findsa: egy csésze (tör.).

Tuillériák: helyesen Tuileriák, a francia uralkodó lakhelye Párizsban.

Luxori obeliskus: Párizsban 1836 óta áll a II. Ramszesz fáraó idejéből származó, 220 tonnás hegyes végű, csonka gúla alakú, Egyiptomból származó kőoszlop (PADBERG 2008, 157).

miért nem ülsz mellettem mint Bécsben: Egressy és felesége 1842 szeptemberében járt együtt Bécsben. A színész ekkor harmadszorra utazott a császárvárosba színházlátogató tanulmányútra. Először 1837. április 17. és május 30. között (a Pesti Magyar Színházhoz való szerződötése előtt) látogatta a Burgtheatert, harmincegy előadást nézett meg. Másodszor 1838 tavaszán töltött ott öt hetet. Fennmaradt színlapgyűjteménye szerint 1838. május 23. és június 26. között tizenhat előadást látott (OSZK Kt. Fol. Hung. 1078; Egressy Gábor *válogatott cikkei*, 1980, 117, 123).

Theatre Français: helyesen Théâtre-Français (Comédie Française). Franciaország nemzeti színháza, egyben a világ legrégebben működő nemzeti színháza. Molière halála (1675) után társulata egy másik szintársulattal egyesült, 1680-tól hívják őket Comédie Française-nek. 1812-ben császári dekrétum szabályozta a repertoárját, miszerint a színház fő feladata a klasszikusok (Pierre Corneille, Jean Racine, Molière) műveinek előadása.

A' Saraczent adták édes. Mivel ismerem, igen jól esett legelőbb is illyet látnom. Ki az én szerepemet adta: id. Alexandre Dumas *Charles VII chez ses grands vassaux* (VII. Károly a nagy vazallusainál) című szomorújátékát. Magyarra a darabot Heinrich Schmidt német átdolgozása után Szigligeti Ede fordította. Schmidt átdolgozói címválasztása (*Der Sarazene*), melyet Szigligeti átvett, az egyik szereplővel függött össze: a fiatal arabot, Jacobot (a

francia szövegkönyv szerint: Yaqoub) ugyanis többször szaracénnek nevezik. A Pest megye pártfogolta színtársulat a budai Várszínházban *Szaracén* címmel, Egressy Gábor jutalomjátékaként adta először 1836. július 2-án. Ebben az előadásban Egressy Jacobot játszotta (*Zsebkönyv* 261, 12; OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Buda, 1836, VII–IX, [1. sz.]). A darab bemutatója a Pesti Magyar Színházban 1838. május 31-én volt; Jacobot Fánicsy Lajos játszotta (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1838, 189. fol.). Később, a színmű 1848. február 23-i előadásában Egressy Savoisy Károlyt alakította.

Francia módon játszott: a francia színészek játékát Egressy így értékelte párizsi színházlátogató útjáról közölt egyik cikkében: „A francia színész’ játéka például a németé mellett éneklőnek, tulzónak, őrgönggőnek, szóval természetlennek fog tetszeni, valamint viszont a’ német a’ francia mellett száraznak, hidegnek, pedansnak, unalmasnak” (*Francia színészetről*, RegPDI, 1844/4, 49). Egressy, aki a színpadon már 1842-ben archaizált, megörült annak a fennmaradt és élő historikus stílusnak, amelyet a Théâtre-Français színészei gyakoroltak a klasszikus tragédiák előadása során. Ez az énekbeszéd határán járó stílus a magyar romantikus színpadi szavalattal rokon volt. A taglejtések szenvedélyességében igazolva látta saját korábbi színpadi kísérleteit, és megerősítették abban a hitében is, hogy az igazán jó színész a tehetség és a tudatosság kettősének jegyében játszik (*Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 147–149).

az a’ színésznő, valami Noblet nevű, ki Bérangéré-t, a’ Kántorné egykori szerepét adta: Alexandrine-Louise Noblet (1810–1876). Francia színésznő, 1827-től 1830-ig, illetve 1833 és 1855 között volt a Théâtre-Français tagja (LYONNET [1904], 489–490). **Kántor** Gerzsonné Engelhardt Anna (1794–1854) Egressyvel együtt tagja volt a budai Várszínházban játszó társulatnak. A *Szaracén* budai bemutatóján játszotta Berengariát (*Zsebkönyv* 261, 4–5; OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Buda, 1836, VII–IX, [1. sz.]).

Schröderné: Sophie Schröder (1781–1868). Német énekesnő és színésznő. Egressy 1837-ben Bécsben látta fellépni Friedrich Schiller *Stuart Mária* című drámájában, Erzsébet angol királynő szerepében (*Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 119).

Rachel: Élisabeth-Rachel Félix (1821–1858). Francia színésznő.

Szállásom: Rue du Musée, Hôtel de Beauvais N° 3. 1re Étage (Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondnak, Párizs, 1843. november 23., OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz, 1. sz. levél). A 17. században épült szálloda ma a 68 rue François Miron címen található, és a Cour Administrative D’Appel de Paris hivatalnak ad otthont.

kaszten: helyesen Kasten: szekrény (ném.).

teppich: helyesen Teppich: szőnyeg (ném.).

sindel volt padlásom: Egressy padlásszobájában lakott. Szentpétery Zsigmondnak így mutatja be a szálláshelyet: „ideiglenes szobát, mely inkább galamb fészeknek mondható mert ha a’ kezemet a’ zsindelyen át dughatám: az eget érem” (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz, 1. sz. levél).

Makintossal: helyesen mackintosh: esőkabát (ang.).

Post restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Fáyné Ö Nagyságát: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

András úrékat: Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Díósi urat: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

16. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Párizs, 1843. december 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 9. sz. levél.

Magyarázatok:

Meg kaptátok-e a' miket Nov. 22dikérül először irtam innen hozzátok: Egressy rosszul emlékezett, az említett levelet 1843. november 21-én keltezte.

Mennyi verítéknek árán van ez a' kis tapasztalás megvásárolva: Egressy 1853-ban a *Nyugdíj-képességem igazolása* című beadványában megírja, hogy 1842 tavaszán „a művészetbeni haladás szükségének érzetétől kényszerítve, elhagytam Pestet, oly czéllal, hogy a már szépen jövedelmező vidéki vendégszerepezés útján bizonyos összeget szerezzek, mellyel az európai nagyobb színházakat meglátogathassam, s e mellett népes családomat is gondtalan állapotban hagyhassam itthon. Megjártam tehát vendéglátékaikkal Debreczent, Kolosvárt, Maros Vásárhelyt, Gyórt, Pápát, Veszprémet, Balatonfüredet, Kaposvárt, Szombathelyt, Losonczt, Rimaszombatot, majd ismét Gyórt és Debreczent. Időközben néhány napra fölrandultam Bécsbe is. Visszakerültem ezen évi decemberben, tehát ekkori távollétem tartott *kilencz hónapig*. 1843-dik évi februárban elindultam régóta tervezett külföldi nagy utamra. Bécsben ekkor is megállapodván, szorgalmasan látogattam a színházakat, – különösen az udvariakat, – május közepéig, tehát harmadfél hónapig. Ekkor további utazásomban véletlen akadályok által föl levén tartóztatva: még egy kör utat kelle tennem vissza Pozsonyba, innen Sopronyba, innen Szegedre, és ismét Pozsonyba; s miután az országgyűlési rendek előtt még egy sor vendégszerepet lejátsztam, s miután újra kellőleg elláttam magamat utiköltséggel: ugyanezen évi szeptemberben [csak novemberben indult külföldre – Sz. L.] osztria, bajorhon, würtemberg és Baden herczegségen keresztül Párizsba utaztam, az ottani színművészet tanulmányozása végett” (OSZK Kt. Fol. Hung. 1078, 2–3).

Hallasz-e Miskolczról valamit?: lásd a 10. levél a' gyermekek költségei jegyzetét.

A' Fáy családot általában és egyenként igen üdvözlöm: Fáy Andrást, Sziráki Zsuzsát, valamint id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát, Kazinczy Gáborné Fáy Emiliát és ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

harmadfél: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

A kávé 13 garas egy findsával: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

bilétekkel: helyesen biléta (billet): cédula, jegy; itt: színházjegy (fr.).

Kunwald: a Kunwald nevét említő szakirodalom csak Egressy révén tud e Párizsba költözött magyar kilétéről. A színész párizsi utazásáról írott hírlapi beszámolóiban és a Párizsból 1843. december 2-án feleségének írott levelében említi e nevet. Nagy Csaba szerint „Kunwald személyéről mindössze annyit tudunk, hogy a magyarok közül feltehetően ő készített először daguerotípiát” (NAGY 1984, 496).

gyönyörű szállást tart: Kunwald Párizsban a Rue des Pyramides 2. szám alatt lakott (EGRESSY Gábor, *Párisnak magyarosító ereje van*, Hond, 1844/6, 177).

Daguerreotyp képek: Louis Jacques Daguerre által 1839-ben Párizsban nyilvánosságra hozott, elsőként gyakorlati alkalmazásba került képrögzítési technika. Az eljárás során ezüstlemezre vagy ezüsttel bevont rézlemezre vették fel a képet a camera obscurában. A daguerrotip képek még nagyon érzékenyek voltak, fény hatására kifakultak, ezért általában zárható keretben tartották őket.

butellia: helyesen butélia (bouteille): palack (fr.).

Legjutalmasabb a' szállás, igaz hogy olly nyomorult szük, hogy alig mozoghatok benne: lásd a 15. levél *Szállásom* jegyzetét.

Anyánkat: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

17. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1843. december 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

ily nagyon de igen nagyon messze még nem valánk egy mástól: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

andrás napkor fáyéknál voltam: november 30-án Fáy Andráséknál. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Vachotal sokat beszéltem róllad: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

kaptam egy levelet Egerből Abdaytól hogy meny hozzá vendég szerepre: Abday Sándortól (1800–1882). Vidéki színész, színigazgató.

fáyné: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

ugy mennyek hozzá reggel és egész estig otvagyok: lásd az 1. levél *ma fizethettem meg Etelkám Iskolapénzét* jegyzetét.

most Szigligetinek a Szököt Katonáát adják: Szigligeti Ede *Szökött katona* című népszínművét először 1843. november 25-én játszották a Nemzeti Színházban. A levél keletkezéséig ötször volt műsoron: november 25., 26., 28.; december 2., 3. Száznegyvennégy előadással a Nemzeti Színházban 1933. július 25-ig volt a repertoár része (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 45). Bartay Endrének, a Nemzeti Színház bérelőigazgatójának 1843 januárjában közzétett pályázatára készült: „ajánlok 50 aranyat egy a magyar nép-életből merített, minden aljasságtól ment, jó irányú, látványos színműért, mely által a köznép is a színházba édesgettetvén, ízlése nemesíttessék, s magasabb mű-élvezetekre előkészíttessék; melyben a szerzőnek egyszersmind szabad mező engedtetik diszitmények, ruházatok s minden egyéb költségek kiállításával, de természetesen csak arányos belső tartalmasság mellett, színműve hatását emelni”. A pályázon második helyezést nyert *Szökött katona* egy új színpadi műfaj, a népszínmű első darabjának számított (KERÉNYI 2007, 234).

talán még nagyobb tetczéssel mint a tiszt ujitást: utalás Nagy Ignác *Tisztújítás* című vígjátékára. A bemutatója 1843. augusztus 5-én volt. 1843. december 5-ig tizenkilencszer játszották. A Nemzeti Színházban 1885. július 26-ig volt műsoron, negyvenháromszor adták elő (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 44). A darab 1842-ben a Magyar Tudós Társaságtól drámai jutalomban részesült (*Évkönyv*, 1845, 101).

Bartaynak: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Lászlónál: László Józsefnél – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Lendvay, Szp Szigligeti: id. Lendvay Márton (1807–1858), Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyek*nél), Szigligeti Ede (1814–1878). **Lendvay** prózai és énekes színész, valamint rendező volt. Városi írnokként dolgozott, amikor az 1820-as évek második felében színésznek állt. Az 1830-as évektől kezdve Egressy Gábor színésztársa volt: előbb

Kassán és Kolozsvárott, majd a budai Várszínházban játszottak együtt. 1837-ben mindketten a Pesti Magyar Színház alapító tagjai voltak. Lendvay kedvező testi adottságainak (délceg termet, csengő hang) és alkotókészségének köszönhetően eleinte leginkább hősszerelmes szerepeket játszott, majd pályája második felében már tragikus hősöket is alakított. Harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban. 1854. január 31-én Birch-Pfeiffer Charlotte *Lowoodi árva* című darabjának előadása után rosszul lett, agyvérzést kapott. Többet már nem lépett színpadra. **Szigligeti** 1834-ben kezdett színészkedni a budai Várszínházban. 1837-től a Pesti Magyar Színház társulatának tagja. Színészként Pesten leginkább karakterszerepeket játszott. A Nemzeti Színházban 1845 és 1859 között ügyelői, titkári és könyvtárosi feladatokat is ellátott. Az 1870-es években az intézmény igazgatójává választották. Az 1865-ben nyílt Színészeti Tanodának előbb titkára, majd tanára volt. Kora legtermékenyebb drámaírójának számított, 114 színművet írt.

azt is mondják hogy husvétkor ismét Simonsics lesz igazgató: ez álhír volt. 1845. január 18-ig Bartay Endre maradt az intézmény bérlőigazgatója. Simonsits – lásd az 1. levél *a' napokban megtudjuk ki lesz a' Director* jegyzetét.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

18. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1843. december 15.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

végtelen meszszinek tetczik ide páris: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

ha már egyszer meg láttad azt a híres színésznét: Élisabeth-Rachel Félix – lásd a 15. levél jegyzeteinél.

a fiukról nem tudok semmit: lásd a 10. levél *a' gyermekek költségei* jegyzetét.

Etelka jól van napról napra balad a zongorán: Egressy kiadási naplójából tudjuk, hogy Etelka mellé zongoratanárt fogadtak. Ez 1844-ben a családnak havi 12 forint kiadást jelentett (OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I, 40).

az oskolába nem járt volt kéthétig: lásd az 1. levél jegyzeteinél.

fáyné: Fáy Ferencné Máriássy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az öreg Udvarhely: Udvarhelyi Miklós (1790–1864). Színész, énekes, színigazgató. A Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja.

Sodelné [...] ma lép először Bátor Mária szerepében föl: Schodel Jánosné Klein Rozália (1811–1854). Említett fellépése Erkel Ferenc *Bátori Mária* című operájában volt. A mű ősbemutatóját 1840. augusztus 8-án tartották a Nemzeti Színházban (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 32). Az Európa-szerte ismert szoprán énekesnő 1838-tól 1841-ig, majd 1843 és 1849 között a Pesti Magyar, később Nemzeti Színház primadonnája volt. 1849-ben visszavonult, és élettársa, Nyáry Pál nyáregyházi birtokán élt. Pályájának monografikus igényű feldolgozását lásd TALLIÁN Tibor, *Schodel Rozália és a hívatásos magyar operajátás kezdetei*, Bp., Balassi, 2015.

holnap pedig MÉG EGY tiszt újítás először: Vahot Imre *Még egy tisztújítás* című vígjátéka. Az 1843. december 16-i bemutatót követően még kétszer (1843. december 17., 1844. március 19.) játszották (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 45).

édes anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek-*nél.

16^{kán} indul Sáry is párisba: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

párisból hozzál a két fánénak valami csekélységet: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsának és id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

19. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Párizs, 1843. december 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 10. sz. levél.

Megjelenés: Honderü, 1844/2 (január 13.), 65–66.

Magyarázatok:

az itteni magyarok [...] többnyire kézművesek voltak: 1830-tól Franciaország is része lett a magyar vándoriparosok útvonalának. A Párizsban évek óta tartózkodó kézművesek törzshelye eleinte a szintén kitelepült Puskás Pál kávéházában (lásd a 15. levél jegyzeteinél) volt. 1843-ban a párizsi magyarok száma elérte a 300–350 főt, s ennek egyharmadát az iparosok adták. Vezetőjük és szószólójuk Báthory József (lásd a 15. levél jegyzeteinél) volt (NAGY 1984, 489–518). A vándoriparosok egyletszerű külföldi szervezkedéséről Egressy is hírt adott: EGRESSY Gábor, *Párisnak magyarosító ereje van* című cikkében (Hond, 1844/6, 173–177).

midőn Coriolánban először fel léptem: Egressy első Coriolán-fellépése 1842. január 25-én volt a Nemzeti Színházban. Ez volt a darab első nemzeti színházbeli előadása, Egressy jutalomjátékaként. A főszerepet, Caius Marcius Coriolanus szerepét játszotta. A művet Egressy Dobrossy Istvánnal közösen fordította le. A Nemzeti Színházban majdnem harminc évig az ő fordításukban játszották (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 37). (A Petőfi Sándor-féle fordítás alapján először 1870. május 25-én adták.)

Ivanovics: Ivanovich (Ivánovits, Joannovits) András (1806–1873 után). Homeopata orvos, szakíró.

életemnek még csak ezután akarnám valódi hasznát venni: Egressy a párizsi út során „több gondolatkörben keresett igazolást saját nézeteire”. Foglalkoztatta a színház és a színészmesterség társadalmi megbecsülésének ügye, a színjátszás nyelvművelő és erkölcsnemesítő funkciója, az eredeti drámairodalom pártolása. Kerényi Ferenc úgy véli, a Párizsban látottak és tapasztaltak hatására a francia színjátszásról közölt írásaiban már szemléletesen megjelenik nála egyfajta radikális eszmevilág, a polgári szabadság gondolata; érezhetően a színjátszás nyelvművelő és erkölcsnemesítő funkcióját, valamint az eredeti drámairodalom pártolását ekkor már egy közvetlen politikai célnak rendeli alá. Ez a Párizs hatására megerősödött radikalizmus egészen 1848-ig jellemzi Egressy elméleti munkásságát (*Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 147). Ugyancsak a párizsi útnak köszönhetette, hogy a német színészeti stílustól (bécsi, müncheni, stuttgarti) eltérő játéktechnikát is megismert. Lásd a 15. levél *Francia módon játszott* jegyzetét. A párizsi út tapasztalatai visszaköszönek majd Egressynek az 1846-ban írt *Színház és nemzet* című, a Pesti Hirlapban megjelent cikk-sorozatában. Ezzel kapcsolatban lásd RAJNAI 2015, 138–148.

még Rachelt akarom meg nézni édes Phedraban: Jean Racine *Phaedra* című drámájában. Lásd a 15. levél jegyzeteinél.

Kunvald: lásd a 16. levél jegyzeteinél.

Opera Comiqua: Opéra Comique. 1807-től a hivatalos neve: Théâtre National de l'Opéra-Comique. Francia operatársulat és színház. A társulat 1714-ben alakult, és 1783-ban költözött abba az épületbe a Place Boieldieu-n, amely (többszöri leégés és újjáépítés után) most is otthont ad az intézménynek.

Ezen ide zárt iratot a' francia színészetről rögtön küldjétek edes Erdélyibe: Erdélyi Jánoshoz (1814–1868). Költő, kritikus, esztéta, ügyvéd, a Kisfaludy Társaság tagja, majd titkára (lásd ItK 2014/4. és 2014/5. számának tanulmányait; T. ERDÉLYI 2015). 1848–1849-ben a Nemzeti Színház igazgatója. Egressy itt a Regélő Pesti Divatlap társkiadójaként említi. A következő cikk kéziratát kellett hozzá elvinni: EGRESSY Gábor, *Francia színészetéről*, RegPDI, 1844/4, 49–54. A cikk folytatása: RegPDI, 1844/16, 241–245.

Sáriékat én be nem várom: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

a' táncz itt is csak olyan mint másutt haszontalanság; láttam őket, Grizit meg Petipát: Carlotta Grisi (1819–1899) olasz balett-táncosnő és Lucien Petipa (1815–1898) francia balett-táncost és koreográfust. Egressy az 1840-es évek elején színházművészetben kizárólag a „szavaló színészetet” érti. 1843-ban a balettel szembeni rosszalló véleményét a *Pest és Páris között* című cikkében fejtette ki: „A' ballet, ugy látszik, mindenütt egyforma. Orsópergés, merészkedés minden jelentőség nélkül. Eduard és Kunigunda. A' különbséget legfeljebb némi mozgási kellem, könnyűség, 's a' személy' kitűnő szépsége tesz ki” (RegPDI, 1843/50, 1586–1587).

Zsigáékat üdvözlöm: Szentpétery Zsigmondot (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és feleségét, Éder Lujzát (?–?), aki másodénekesnő volt a Nemzeti Színháznál.

Telepi barátomnak: Telepy Györgynek (1794–1885). Színész, díszletfestő, színháztechnikus, díszlettervező, drámaíró és fordító. 1826-tól a kassai társulatnál, 1833 és 1837 között a budai Várszínházban játszott. A Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja. Az 1854-ben nyíló szabadkai színház nézőterének díszítője, továbbá vállalta a színpadi felszerelések és a különféle gépezetek elkészítését is. Egressyvel már Kassán színésztársak voltak, gyermekeik révén pedig rokonok lettek. Telepy fia, Károly Egressy Etelka második férje volt.

Diosi urnak: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Delavigne Casimir: Jean-François Casimir Delavigne (1793–1843). Francia költő, drámaíró.

Hugo victor: Victor Hugo (1802–1885). Francia költő, regény- és drámaíró.

Montalivet a Civil lista főnöke: Marthe Camille Bachasson (1801–1880), Montalivet harmadik grófja. A civilista az 1832. évi törvény értelmében a francia királyi udvartartás költségvetése volt, melyet a belügyminiszter, ekkor Montalivet grófja felügyelt.

Samson: Joseph-Isidore Samson (1793–1871). Francia színész és drámaíró, a Comédie Française tagja, valamint a Conservatorium de Musique et de Déclamation színésztanára. Az Egressy által említett és látott Élisabeth-Rachel Félix nevű színésznő tanára volt.

Mellesville: helyesen Mélesville. Honoré Marie Joseph Duveyrier (1787–1865) francia drámaíró álneve.

egy marok lengyel földet hintett a' Varsovienné irojának szem fedelére: helyesen *La Varsovienné* (*Warszawianka*, 1831). Jean-François Casimir Delavigne 1830–1831-es, az Orosz Birodalom elleni lengyel felkelés, a „novemberi felkelés” hírére írt verse, amelyet Karol Sienkiewicz (1793–1860) fordított lengyelre, és Karol Kurpiński (1785–1857) zenésített meg.

Tegnapelőtt egy Kirsch nevű léghajós sok ezer bámulónak szemei előtt emelkedett a' légbe a' Barrière Monceaux-on: az esemény a Le parc de Monceau-ban, a Philippe d'Orléans által a 18. század utolsó harmadában létrehozott nyilvános parkban volt. Valószínűleg arról a

Carl Kirschről van szó, aki 1850. szeptember 2-án Bécsben a Praterben is utaztatta az érdeklődőket hőlégballonjával (az eseményről a Washingtonban lévő Smithsonian National Air and Space Museumban található és az intézmény honlapján elérhető plakát tájékoztat). Egressy párizsi tartózkodása után nem sokkal, 1844 áprilisában gróf Gyulay Lajos is szemtanúja volt Kirsch hőlégballonnal történő repülésének, illetve sikertelen kísérletének: „Ma *Kirsch* nevű lég hajós fog felemelkedni ujj találmányu léghajójával, mire nekem is nagy kedvem volna, meg látom, előbb alkotmányát és személyét szeretném ismerni, addig bajos nyakat veszélyeztetni. *A' Monceaux-i* Parkban lesz ezen spectaculum, 2 ora után ma. – [...] Tegnap az *ascensio* [felemelkedés] rozsul ütött ki, több órai várakozás után, míg a' ballon telt, éppen mikor már indulóba lett volna elszakadt, és megkezdett gyúlni. [...] Lég hajója régi mód szerint tüzzel fűtve, nagyon tökéletlen, és veszélyes is, meg bizonytalan, vele azért utazni nem fogok” (GYULAY 1844, 41–43).

Th. Français: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

Tegnap nyitotta meg a' király a' kamarát: I. Lajos Fülöp (uralk. 1830–1848) megnyitotta a képviselőházat.

Tuillériáktól: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

Stuart Mariát adta: Friedrich Schiller drámájának egyik főszerepét, a skót királynő szerepét játszotta.

egyik Calderontól, a' másik Schillertől: Pedro Calderón de la Barca (1600–1681). Spanyol drámaíró, költő. Friedrich Schiller (1759–1805). Német költő, drámaíró.

Párisi érsek: Denis Auguste Affre (1793–1848). 1840–1848 között volt Párizs érseke.

Molière emlékének felavatásán: Joseph Régnier, a Comédie Française társulatának tagja kezdeményezte egy Molière-szobor felállítását Párizsban. Az emléket 1844. március 29-én látó gróf Gyulay Lajostól tudjuk, hogy a szobor azzal az épülettel szemben helyezkedett el, ahol Molière meghalt (GYULAY 1844, 16).

ki száműzve volt és ki Tartuffe-ot irta: a *Tartuffe*-öt 1664-es bemutatója után Párizs érseke betiltatta. Molière-t egyháza nem exkommunikálta, de halálakor, 1673-ban, a párizsi érsek – hivatkozva egy régebbi, színészeket sújtó rendelkezésre – csak sötétedés utáni időpontban engedélyezte a temetését.

Diósi úr közölhetné a' neki szolló részt a' honderűben: az említett, Párizsból írott Egressy-levél megjelent a *Honderűben: Egressy Gábor levele D.... M....hoz.* címmel. Lásd *Hond*, 1843/26, 836–839.

Béni: lásd a 10. levél jegyzeteinél.

harmad fél: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

à Madame Madame d'Egressy Gábor au Théâtre National Hongrois en Hongrie a Pesth: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

20. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK München, 1844. január 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

míg gyermekeimet neveletleneknek tudom: itt: tanulatlanoknak, iskolázatlanoknak.

Ki jött-e már az utolsó cikkelyem? Béni menjen el mindjárt Erdélyihez, s üdvözltem mellett mondja neki hogy a' Francia színészet című cikkem kiadásával sietne ha lehet: Egressy

Bénit lásd a 10. levél jegyzeteinél. Erdélyit lásd a 19. levél jegyzeteinél. A vonatkozó cikk 1843. december 21-én jelent meg: *Pest és Páris között*, RegPDI, 1843/50, 1580–1592. Egressy francia színészeiről írott cikksorozatának többi darabja: *Francia színészeiről*, RegPDI, 1844/4, 49–54; 1844/16, 241–245; *Párisi jegyzeteimből: Rachel*, PDI, 1844/7, 220–221. Az utolsó rész már a Petrichevich Horváth Lázár szerkesztette Honderűben jelent meg: *A párisi színi világból (Páris, télelő 6-kán, 1843, a Dán kávéházban.)*, Hond, 1845/3, 37–38. A teljes cikksorozatot Egressy halála után *A francia színészeiről* címmel fiai tették közzé. Vö. *Egressy Galambos Gábor emléke*, 1867, 80–104.

à *Madame Madame d'Egressy Gábor au Théâtre National. en Hongrie a Pesth*: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

21. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Pest, 1844. július 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 13. sz. levél.

Magyarázatok:

A' gyermekek megérkeztek: lásd a 10. levél *a' gyermekek költségei* jegyzetét.

instructor: házitranstó (lat.).

Rác: Rác Sándor (1785–1859). Egykori vidéki színész. Pályáját 1810-ben kezdte. 1823-ban Miskolcon telepedett le, s a városban megforduló színtársulatokkal lépett fel. Amikor Egressy Gábor 1826-ban színész lett, megismerkedett vele, s élete végéig jó barátok voltak. Egressy Ákos és Árpád miskolci tartózkodása alatt Rácznál volt kosztos diák. Rác 1848-ban a nevét Sándorfira változtatta. 1856-ban *Emléklapok egy aggszínész életéből* címmel könyvet jelentetett meg.

Veron: Egressyék cselédje.

a' bált meg akarod várni: a balatonfüredi Anna-bált. Az elsőt 1825-ben rendezték. A 19. század első felében még a fürdőszézon idényzáró eseményének számított.

exament tesznek: vizsgát (lat.).

Üdvözlöm t. Horváth urat: a Szentgyörgyi Horváth család valamelyik tagjáról van szó; a legvalószínűbb, hogy Szentgyörgyi Horváth János (1777–1841) József vagy László nevű fiáról.

nem kevesbbé Rózának: Egressyék ismerősi körében több Róza is volt ekkoriban: Déry Istvánné Széppataki Róza (lásd a 228. levél jegyzeteinél), Laborfalvi Róza (lásd a 4. levél jegyzeteinél) és Egressy Benjáminné König Róza (lásd a 4. levél jegyzeteinél).

Csodálkozom hogy Zsiga sem jö, holott szombatra a' Zsidóra készülünk mellyben neki szerepe van: Egressy Szentpétery Zsigmondot (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) várta Pestre, aki Balatonfüreden volt vendégszerepelni. Szigligeti Ede *Zsidó* című népszínművét az 1844. július 18-i színlap (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1844, 134. fol.) július 20-ára hirdette, de a következőkre hivatkozva elhalasztották: „a' nevezett színmű azért halasztatott el, mert Lendvayné és Hubenayné asszonyságok az napon, mellyen a' »Zsidó« adatása előre hirdetve volt, nem kívánt egészségben érkeztek meg Rudnórról 's kinyilatkoztaták, hogy szombaton nem játszhatnak, mit a' következők igazolt is, mert Hubenayné csak nyolcz nap mulva reá, Lendvayné pedig még akkor sem játszhatnak, 's azon szerepet, mellyet egyik- vagy másíknak kellett volna játszani a' »Zsidó« előadásánál, Laborfalvi Róza vevé által, ki időközben váratlanul érkezett meg. Továbbá Szentpétery

sem érkezett meg azon napon, melyre várták. Végre, hogy a' színház megnyitása óta az először adatott művek rendszeresen (mert körülmények miatt van kivétel) kétszer hirdettetnek előadásuk előtt, tehát a' »Zsidó«-val sem történhetett e' részben kivétel" (Élk, 1844/6, 188). A bemutatót végül 1844. július 27-én tartották. Szentpétery Földesi vidéki nemes, Egressy Krida nagykereskedő szerepét játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 47).

Horváth-ház Balaton Füred: a fürdőváros legnagyobb szállodája, az Anna-bálok helyszíne. Szentgyörgyi Horváth Zsigmond és Gludovátz József építtette a 18. század legvégén. A copf stílusban épült ház már a 19. század legelején szállóként üzemelt.

22. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Várgede, 1845. október 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 14. sz. levél.

Magyarázatok:

Csőtörtökön, 16-dikán haza szándékozom, mivel batáridöm is eltelik akkor: a Nemzeti Színháztól kapott szabadság. Egressynek az 1845. február 3. és 1846. április 1. közötti időszakra vonatkozó szerződése három heti fizetés nélküli szabadságot engedélyezett (OSZK SZT. Fond 4/117).

Vasárnap, az az 19dikén mulhatatlanul megyek; ezt édes mond meg Fánicsynak mint rendezőnek, vagy a' Grófnak: Fánicsy Lajosnak (1809–1854) vagy gróf Ráday (IV.) Gedeonnak (lásd az 1. levél jegyzeténél). Fánicsy 1828-ban állt színésznek. Először Kassán, Nagyváradon, majd Debrecenben játszott. 1837-ben a Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja volt. Színészként és rendezőként egyaránt foglalkoztatták. Az intézmény számára németből és franciából színdarabokat is fordított. Az 1845–1846. évadban Egressy Gábor, Szentpétery Zsigmond és id. Lendvay Márton mellett a prózai darabok egyik rendezője volt. Egressy azért kérte Szentpétery Zsuzsannát arra, hogy Fánicsyt vagy Rádayt értesítse a hazatéréséről, mert mindketten érdekelték voltak a Nemzeti Színház műsorrendjének összeállításában és a szereposztásban. Az 1842-től érvényben lévő törvénykönyv szerint a játékrendet az igazgató a rendezői bizottsággal (egy drámai rendező és négy színész), a karmesterekkel, a titoknokkal „s mindazokkal, kiket e végre meghivat” készíti el, egy hónapra előre (*A Nemzeti Színház bővített törvény-könyve*, 1842, 9–10). Nyilván egy vezető színésznek a távolléte komolyan befolyásolta a műsorösszeállítást és a szereposztást, vagyis Egressy ezért szerette volna mihamarabb tudatni az érdekeltekkel hazaérkezésének időpontját.

Losonczon és Rimaszombatban színészek vannak: a Pesti Divatlapban 1845. szeptember 20-án megjelent hír szerint Losoncon Latabár Endre társulata tartózkodott (RegPDI, 1845/27, 868).

A fizetésemet édes, a' mi még benn van, az az 50 forintot vedd ki; reménylem hogy kiadják. – Lehúzás belőle csak 5 ft van, büntetés pénz: Egressy második félhavi fizetéséből a kihágásaiért fizetendő büntetéspénzt vonták le. 1845-ben félhavi fizetése 150 váltóforint (60 pengőforint) volt. Az, hogy e levélben 50 pengőforintot említ, valószínűleg azzal magyarázható, hogy a pénztárnoktól valamikor előlegként már felvett 10 pengőforintot. A fennmaradt fizetési nyugta szerint Szentpétery Zsuzsanna átvehette a pénzt, az 1845. október 16-i dátummal kiállított nyugtatványt ő írta alá (OSZK SZT. Fond 4/129, 612. sz.). Az 1842-től érvényben lévő színházi törvénykönyvből úgy tűnik, az 5 forintos büntetés nem egyszeri,

hanem több kihágás bírságából tevődött össze. A Nemzeti Színház törvénykönyve szigorúan szabályozta az intézmény személyzetének munkarendjét. A színészeket pénzbeli büntetéssel sújtották, ha késtek vagy elmaradtak a próbáról, ha a próbákon nem tudták megfelelően a szövegüket, ha az előadás kezdete előtt negyedórával nem voltak felöltözve darabbeli jelmezükbe. Szankcionálták továbbá színházon kívüli és belüli erkölcsi viselkedésüket. Fegyelmezetlen magatartásnak minősült a civakodás, a pörlekedés, a sértegetés, a gorombáskodás, a nőtagok trágár vagy kétértelmű szavakkal való sértegetése, a lármázás, a heves ellentmondás; a színházépületen belüli dohányzás, az élő állat bevitele, a munkaidő alatti részegség. Továbbá megbüntették őket, ha rosszindulatú híreket terjesztettek a színházról vagy a színre kerülő darabokról (*A Nemzeti Színház bővített törvénykönyve*, 1842).

50 xr Lángnak: 50 krajcár Láng Ádám Jánosnak (1772–1847). Énekes színész, drámaíró, fordító. Itt Egressy a Nemzeti Színház pénzszedői ellenőreként említi. Láng a színészi pályáját Kelemen László (1762–1814) mellett kezdte, a társulat hősszerelmese volt. A Nemzeti Színház 1842. május 5-én a Kelemen László-féle társulatnak az 1792-ben a Reischl-házban megtartott első előadására emlékezve díszelőadással ünnepelte fél évszázados színészi jubileumát. A jeles alkalom kézzel fogható tárgyi emlékeként jelentették meg a *Nemzeti Színházi emlék-könyv 1842 Május 5-dikéről*, Landerer és Heckenast, Pest, [1842] című kiadványt.

Kubinyi Rudiboz hasonló vendégszerető becsületes ember nincs több a' világon: Kubinyi Rudolphoz (1816–1896). Ügyvéd. 1840-ben kinevezték Gömör vármegye tiszteletbeli aljegyzőjévé. 1861-ben megyei főjegyző, 1865 és 1867 között Gömör megye főispánja volt. Az 1840-es években az Athenaeumban és a Pesti Divatlapban publikált. Esztétikai és kritikai jellegű cikkeket írt, de szépírói próbálkozásai is voltak. Várgedei birtoka a társasági élet egyik regionális központjává vált. A magyar kulturális élet több képviselőjével kapcsolatban állt; 1845 júniusában Petőfi Sándor vendégeskedett nála (PETŐFI 1956, 30–32).

Kubinyinét: Kubinyi Rudolfné Trajtler Zsuzsannát (1820–1877). 1842-ben lett Kubinyi felesége.

23. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Óbecse, 1848. július közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, A Tisza hátán, Buda gőzösön, 1848. július 26.: „Nem mondtam-e meg pontosan, hogy fiamtól a' táborból Vasárnap fogok levelet kapni? és lám ezt azon perczben mondtam, midőn fiam éppen levelét ír.”

24. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

A Tisza hátán, Buda gőzösön, 1848. július 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 15. sz. levél.

Megjelenés: *Egressy Galambos Gábor emléke*, saját műveiből [sajtó alá] rend. fiai [EGRESSY Ákos, EGRESSY Árpád], Pest, Emich Gusztáv, 1867, 143–144; EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893, 21–23; *A forradalom*

Magyarázatok:

fiamtól a' táborból Vasárnap fogok levelet kapni: Egressy Ákos az óbcesei táborban volt. Az 1848-as toborzáskor a rendes (mobilis) nemzetőrséghez került. (Az elnevezéssel érzékelteni akarták, hogy ők nem a törvényben előírt állandó nemzetőrség.) Idővel az alakulatot honvédek neveztek s zászlóaljakra osztották. A mobilis jelző arra utalt, hogy az önkénteseket nem helyőrségi, hanem tábori szolgálatra osztották be. Gróf Batthyány Lajos miniszterelnök úgy rendelkezett, hogy ezek az önkéntesek a sorkatonaság mintájára legyenek felszerelve és kiképezve. Parancsára 1848. május közepén többször is közzétették a toborzó felhívást (URBÁN 1998, 75–84). Egressy Ákos a visszaemlékezésében így ír a toborzásról: „A múzeum-épületben levő sorozó-bizottság elnöke a hős Perczel Mór volt [...], a ki kész örömmel avatott föl bennünket az első zászlóalj honvédei közé. [...] Minthogy azonban a közvitézi szolgálatra testileg még fejletlen voltam: Perczel, atyám iránti barátságos indulatból, mindjárt »tiszteletbeli« káplárnak jegyzett a névsorba. Az első zászlóaljhoz, mint előbb jelentkezők, nagyrészen zsengekoru, 15–16 éves ifjak lettek fölvéve, míg a második zászlóalj már érettebb, pályavégzett férfiakból állt, kik közt családunknak sok jóismerőse, barátja volt. Atyám tehát, ifju koromra való tekintetből, megnyugtatóbbnak találta, hogy én ez idősebb bajtársak körében, mintegy az ő felügyeletük alatt honvédeskedjem. Így történt, hogy mielőtt Pestet elhagytuk volna: a 2-dik zászlóaljhoz lettem áttéve. [...] Egyhuzamban haladtunk vasuton Szolnokig; innen gőzhajón szállítottak tovább Ó-Becséig, hol azonnal táborba szálltunk” (EGRESSY 1893, 8–12). Egressy Ákos 1848 júliusában került a délvidéki (bácskai) harcok egyik színterére, az óbcesei táborba. Ennek a tábornak a feladata az volt, hogy Bácsföldvárnál és Szenttamásnál a magukat elsáncolt szerb felkelőket megfigyelje (URBÁN 1963, 425).

szellemi magnetismus: szellemi erő, jó megérzőképesség.

a' vésznek órái, melyek élébe az elszántság nyugalmaival megyek: Egressy 1848-ban a Nemzeti Színházról kapott hathetes nyári szabadsága alatt honvédek állt, és az óbcesei táborba ment.

Statusnak: állam (lat.); itt: Magyarország.

Brutusokat: utalás Hugó Károly *Brutus és Lucretia* című drámájának férfi főszereplőjére. A darabot a Nemzeti Színházban először 1847. március 15-én mutatták be. 1848. március 24-ig ötször állították színpadra. Egressy volt a darab rendezője és egyik szereplője, Junius Brutus megszemélyesítője (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 56).

Mátyásokat: utalás Gaál József *Mátyás király Ludason* című drámájának címszerepére. A Nemzeti Színházban először 1837. szeptember 2-án mutatták be. E darabot Pesten összesen háromszor játszották; az ősbemutatón, 1839. szeptember 15-én és 1842. május 16-án is Egressy alakította Mátyás szerepét (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 5). 1848-ig több Mátyás királyt szerepeltető darabot is bemutattak a Nemzeti Színházban, de ezekben Egressy vagy nem játszott – Balog István (Berki álnéven): *Mátyás diák* és Franz Carl Weidmann *Mátyás király Moldvában* (ford. Czövek István) című drámáiban –, vagy nem Mátyás szerepét játszotta (Szigligeti Ede *Mátyás fia* című darabjában János szerepét osztották rá).

Coriolánokat: lásd a 19. levél jegyzeténél. William Shakespeare *Coriolán* című drámája Egressy óbcesei táborba való elutazása előtt nem sokkal, 1848. július 18-án tizedszerre volt

műsoron a Nemzeti Színházban. Egressy a főszerepet játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 37).

hadd nézzek amaz undok vampyrok' sötét sárga szemébe: utalás a Habsburg császári színekre, a feketére és a sárgára.

öreg barátom Sándor: Rácz Sándor – lásd a 21. levél jegyzeteinél.

„Szent hazánk! / Megfizettük mind, mivel csak tartozánk!”: az idézet Vörösmarty Mihály *Főti dal* című, 1842-ben írt versének utolsó két sora.

Egresi: az Egressy névalak fonetikus írásmódja az ún. forradalmi helyesírással magyarázható. Az 1848–1849-es dokumentumokban a forradalmi helyesírás hatására a történelmi családnevek fonetikus írásmódja figyelhető meg (KERÉNYI 2008, 367). Egressy az óbecsei táborból küldött leveleit az Egresi névalakot használva szignózza. A feleségének 1848. október 26-án, a szegedi kormánybiztossága idején írt levelén viszont már az Egressy névalak szerepel aláírásként, s a családnév fonetikus írásmódja a későbbi leveleinek zárásakor sem fordul elő.

25. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Óbecse, 1848. július 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 16. sz. levél.

Megjelenés: EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893, 23–27; *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950, 359–363.

Magyarázatok:

Becsén vagyok: az óbecsei táborban. Lásd a 24. levél jegyzeteinél.

királyi biztos: itt: kormánybiztos. A kormánybiztosság rendszere az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc sajátos közigazgatási intézménye volt. István nádor és gróf Batthyány Lajos miniszterelnök az első biztosí kinevezéseket 1848. március 23-án eszközölte ki. 1848 júliusában a délvidéket két királyi biztosra bízták. A bánsági megyék (Arad, Krassó, Temes) királyi biztosa Vukovics Sebő (1811–1872), a bácskaiaké (Bács, Torontál, Csongrád, Csanád) Szentkirályi Móric (1809–1882) lett. Feladataik közé tartozott a védelmi intézkedések megszervezése, valamint a katonai és polgári hatóságok közötti kapcsolattartás biztosítása. A bánsági területi kormánybiztosság 1849 februárjáig maradt fenn (HERMANN 1998, 28–32).

nemzetőri segítséget: az 1848. március 15-én kiadott 12 pont ötödikként nemzeti őrsereg felállítását követelte. Az 1848-as pozsonyi országgyűlés a XXII. törvénycikkben rendelkezett a nemzetőrség felállításáról. A nemzetőri intézményért felelős szervezetet, az Országos Nemzetőrségi Haditanácsot gróf Batthyány Lajos 1848. április 20-án hozta létre. Lakóhelyükön végzendő nemzetőri szolgálatra (foglyok és börtönök őrzése, éjjeli őrjárat, őrt állás, a vidéki vásárok rendjének fenntartása) kötelezték azokat a 20 és 50 év közötti egészséges férfiakat, akik fél jobbágytelek nagyságú birtokkal, illetve 200 forint értékű ingatlanal bírtak. Egy-egy nemzetőregység a századosi rangig maga választhatta meg tisztjeit, az őrnagyokat és segédtisztjeiket pedig Batthyány előterjesztésére a nádor nevezte ki. A szerb és horvát felkelések idején a magyar kormány a nemzetőrséget tábori szolgálatra rendelte. Ezeknek az alakulatoknak a harcértéke nem volt számottevő. Nehézséget okozott az is,

hogy a nemzetőrnek besorozott paraszti lakosság a mezőgazdasági munkák miatt csak 2-4 hét tábori szolgálatot vállalt. Ezért Batthyány 1848. augusztus 13-án önkéntes nemzetőri alakulatok felállítására kötelezte a hatóságokat. A jelentkezőnek a harc végéig vállalnia kellett a szolgálatot (URBÁN 1998, 78). A nemzetőrség alapegységének a zászlóalj számított, egy városban általában egy volt. A zászlóaljakat századokra, azokat pedig szakaszokra osztották. 1848 nyarán a létszám elérte a 350–380 000 főt Erdély, a határőrvidék és a horvátországi nemzetőrség nélkül (HERMANN 2001, 48).

Tiborczt jutott eszembe, s Katona Józseffel azt sobajtám: Magyar hazám!: utalás a *Bánk bán* harmadik felvonásának következő jelenetére:

„TIBORCZ: Van más kigázolás? – vitézkedést / Ugyan ne várjanak tőlem; de hisz’ / a’ háborúban szabad fosztani. / E’ gondolat legjobbnak láttzatott.

BÁNK (*búsan néz ki az ablakon*): Magyar Hazám! –” (KATONA 1983, 225–226).

Harczias kalandor alakom: Egressy Ákos apja 1848. március 15-i megjelenését így jellemzi: „E napra már atyám bajuszt és szakállt növesztett; piroshajtókás, pitykés gombos kék dolmányt viselt, vöröstollas pörge kalappal a fején s karddal az oldalán. Balkarját széles nemzeti színű szalag övezte s a mellére hasonló színű gyöngygyel himzett, *korona nélküli* magyar czimert tűzött. Elöl, a kalapja mellett, egy fehér bádög-lemez a magyar czimmerrel s ezzel a körirattal: »Jogot a népnek«.” (EGRESSY 1909, 71. Kiemelés az eredetiben.) Egressy kokárdáját a Petőfi Irodalmi Múzeum őrzi: „Piros-fehér-zöld selyemszalag lapos csokorba hajtogatva. Középen kongré alapon piros-fehér-zöld gyöngyből kézzel himzett koronás magyar címer arany kontúrozással” (RADNÓTI 2000, 201).

Cserei őrnagyot: Cserey Ignácot (1803–1897). A második honvédszászlóalj parancsnoka. A zászlóalj 1848. június végétől a délvideki harcok színterén tartózkodott. Cserey gróf Batthyány Lajos 1848. május 29-én nevezte ki őrnagynak (URBÁN 1963, 412, 425).

Moholi ráczokat: a Vajdaságban, a Bácska északi részén élő szerbeket.

Bechtold: Philipp Bechtold (1787–1862). Császári-királyi altábornagy, az 1848–1849-es szabadságharcban a császári csapatok egyik vezetője, a délvideki erők főparancsnoka.

Éder: Friedrich Eder (1782–?). Vezérőrnagy, szegedi dandárparancsnok.

virányos: frissen zöldellő, virágos mező.

Hol az a’ rácz isten melly ezt mitőlünk elvehesse?: 1848 nyarán a szerbek célja az volt, hogy a Bánságban elfoglalják a nagyikindai kerületet. A területfoglalásról és a harcokról lásd: HERMANN 2001, 106–114.

markotányosoknál: olyan férfi (nem katona) vagy nő, aki követi a csapatokat a táborba, s olyan élelmiszereket, illetve felszerelést juttat el hozzájuk, amelyekről a katonai élelmezés nem gondoskodik.

Ma estve Ákos százada van előőrségre rendelve: az óbecsei tábori alakulatból naponként három század ment előőrségre (URBÁN 1963, 425).

A’ földvári csatát egészen másképen adják elő itt harczosaink mint a’ Bechtold tudósításában közölve volt, hol olly német nevek vannak megdicsérve, kik a’ csatában részt sem vettek: a bácsföldvári csatáról van szó. 1848. július 14-én Philipp Bechtold altábornagy igyekezett elfoglalni a szerbek egyik legfontosabb táborát, Szenttamást. A szerbeket a támadás nem érte váratlanul, már napok óta tudtak róla, sikerült is visszaverniük. Ezután a szerbek 1848. július 14–15-én és 16–17-én elfoglalták Bácsföldvárt (HERMANN 2001, 109). Egressy Bechtold 1848. július 18-án kelt jelentésére utalt. „14-én és 15-én Földvárnál az ütközet egész nap tartott. 16-án az ellenség részéről megtámadás nem történt, 17-én Földvárnak teljes birtokában voltunk, akkor éjjelre kirendelém előőreimet. – A föld itt oly fekvésű,

hogy a lázadók a római sánczokból észrevétlen annyira előnyomulhatnak, hogy előőreinket egyszerre ágyulövésekkel megtámadták és 3 óráig tartó 3, 6, sőt 12 fontos ágyukból tett lövöldözésekkel a mi tüzeinket a működésre teljesen képtelenné tették. Így a csatár-láncnak ágyuival együtt a legsebesebben vissza kelle magát huzni. – Ekkor az ottani parancsnok Ferdinand-huszárezredbeli alezredes, Ripp és Bergmann százados a Ferencz-Károly főherczeg gyalogezredtől, a sereget rohanó-csapatokra osztá, kik is az ellenséget annyira zavarba hozák, hogy az magát, bár folytonosan csatázva, sebesen visszahuzta, és mi a falunk birtokában maradtunk.

Az ellenség azalatt baromi kegyetlenséget tanusított, rabolt, gyilkolt, gyujtott, és még a csecsemőknek sem kegyelmezett, a sebesülteket pedig megcsonkította.

Mi ezen ütközetben, mely 14-ike reggelétől 18-ika délutánjáig tartott, 10 halottat, 14 sebesültet s csonkítottat, 3 megölt s több sebesített lovat számlálunk; az ellenség vesztesét 40–50-re tehetni.

Azon körülmény, miszerint Földvár, a több ezer fegyverestől megszállott római sánczoktól alig fekszik 1400 lépésnyire, azon határozatot teteték velem, hogy Földvárt elhagyjam, és előőreimet Ó-Becse és Földvár közé huzzam.

A csatában különösen kitüntették magukat, Bergmann, ki ritka vigyázata, s rettenthetlensége által több megtámadásokat kitűnő bátorsággal visszaveretett, s több napokig magát igen csekély erejével fentartotta. – Szinte Ripp alezredes a Ferdinand-huszároktól, Mátyás százados a honvéd 2-ik zászlóaljtól, magát egész századával különösen vitézül visel, s a faluba legelőször rohant, valamint Hambeck és Redel hadnagyok a főherczeg Ferencz-Károly gyalogságtól, Almásy százados és Takácsi főhadnagy a Ferdinánd-huszároktól az utolsó rohanás alkalmával elszántan előnyomultak, és a megfutott ellenséget minden oldalról kergették.

Különösen elismerést érdemel a honvéd 2-ik zászlóalja, s a Ferdinánd-huszárok kitűnő bátorsága, valamint főherczeg Károly és Don-Miguel-ezred csapatai.

Böhm főtüzér, született magyarnak, az egész csata alatt tanusított vigyázatteljes működése különös figyelmet érdemel.

Részemről nagyon sajnálom, hogy az ellenség magát mindenütt hozzáférhetlen mocsárok között besánczolván, vele nyílt téren nem végezhettem.

A római sánczok mögött, s a Titel felé nyomuló sánczolatokban valami 8–9000-nyi többnyire szerbekből s határőrkatonákból, s mintegy 1000 szerb lovasból álló, – Perlesznel 6–7000, s Alibunárnál 4–5000 főből álló sereg létezik.

Megjegyzendő, hogy a lázadók részére a karloviczi metropolita által 2000 dzsidákkal fölfegyverzett lovag állíttatott. Ezenkívül 100 különféle üregű ágyuval bírnak, s a hazában alá s fel barangolnak, rabolnak, fosztogatnak” (*Okmánytár*, 1868, I, 314–315).

A földvári és szent tamási ütközetekből erre majd össze szedem az adatokat: Egressy az óbecsei táborból Pestre visszatérve, 1848 augusztusában *A rác lázadás és a magyar ügy* címmel arról írt röpiratot, hogy a délvidéki magyar katonai kudarcok a késleltetett csatakezdésekkel, valamint az indokolatlan visszavonulásokkal magyarázhatók. E röpirat kiadását Petőfi Sándor kezdeményezte 1848. augusztus 27-én. Nyomtatott formában magyarul augusztus végén, németül szeptember elején jelent meg (KERÉNYI 2008, 408–409). Egressy kilenc pontba foglalva terjeszti elő az ország védelmére tett javaslatát – úgy véli, ezek elfogadásával már tíz nap alatt döntő győzelmet lehetne aratni. A röpiratot lásd EGRESSY 1893, 36–46.

a' római sánczokba: a bácskai sáncokról van szó, a nagyobbik Apatintól Temerinig, a kisebbik Újvidéktől Bácsföldvárig húzódik.

A' ráczok azt üzenik, hogy akkor kibélikülnek [...] ha e' Vajdaság Bácsot, Baranyát a' Bánátot magába foglalja: először a pesti szerbek írtak petíciót a követeléseikről, majd 1848. március végén az újvidéki szerbek is elkészítették a maguk petícióját (törvényileg biztosítsák a szerb nyelv használatát a hivatalos ügyek intézése során, ismerjék el a szerbeket nemzetként). Követeléseiket Pozsonyban is előterjesztették, ahol Kossuth Lajos értésükre adta, hogy nemzetként történő elismertetésükre ne számítsanak. Az 1848. áprilisi karlócai gyűlésen a délvidéki szerbek már önálló Szerb Vajdaság (Szerémség, Bácska, Temesköz, Baranya egyesítésével) létrehozását és annak a Háromegy (Horvát–Szlavón–Dalmát) Királysággal való egyesítését sürgették.

Csereit el akarják innen vexálni: Cserey Ignác őrnagy 1848. július 21-én írt beszámolójában arról tájékoztatta felettesét, hogy az önkéntesek kiképzése a hadszíntéren nemigen halad előre, a helyőrségi szolgálat és az előőrségi megfigyelések miatt nem lehet a kiképzést hatékonyan végezni. A sátrak és a meleg ruha hiánya pedig folyamatosan tizedeli a létszámot. Úgy vélte, ha nem érkezik utánpótlás, akkor az ellenség gond nélkül feloszlhatja az alakulatot (URBÁN 1963, 425).

vexálni: vexare: háborgat, gyötör (lat.); itt: leváltani.

polákok: lengyelek (rég.).

A' Szent tamási nagy csata körül belől 7^{dikén} vagy 8^{ikán} fog történni: Philipp Bechtold vezetésével a magyar csapatok 1848. augusztus 19-én több irányból támadtak a szerbekre Szenttamásnál. A roham magyar részről kudarccal végződött.

Rádai: lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Egresi: lásd a 24. levél jegyzeteinél.

26. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1848. augusztus 7.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 5. sz. levél.

Megjelenés: *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950, 371–372.

Magyarázatok:

láttalak mind kettőtöket együtt mikor a hajóról le szálltál: lásd a 25. levelet.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a másik leveled [...] a mit bátyám mindjárt Bajzához küldöt hogy nyomassa ki: Bajza Józsefhez (1804–1858). Költő, kritikus, lapszerkesztő, 1837 és 1849 között kétszer a Nemzeti Színház igazgatója; a Magyar Tudós Társaság és a Kisfaludy Társaság tagja. 1848-ban a Kossuth Lajos által kiadott Kossuth Hirlapja című napilap felelős szerkesztője. Egressy 1848. július 30-án Szentpétery Zsuzsannának Óbecséből küldött leveléből (25. levél) 1849. augusztus 9-én valóban közöltek kivonatot. Lásd Kossuth Hirlapja, 1848/34, 155.

első leveled petőfi is akarta hogy oda adjam az Élet képekbe de én nem adtam: Egressynek A Tisza hátán, Buda gözösön, 1848. július 26-án írt leveléről van szó. Az Életképeket Frankenburg Adolf alapította 1844-ben. A hetente megjelenő folyóirat szerkesztője 1847-ben Jókai Mór lett, s mellette 1848. április 30-tól Petőfi dolgozott társszerkesztőként. A lap 1848. december 31-én megszűnt.

Rádai: lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Erdéljivel beszéltem: lásd a 19. levél jegyzeteinél. Szentpétery Zsuzsanna itt a Nemzeti Színház igazgatójaként említi Erdélyi Jánost.

grófnál: gróf Ráday Gedeonnál.

félfizetést fognak adni 16^{kán}: a második félévi fizetés felét. Egressynek 1848-ból nem maradt fenn fizetési nyugtatványa. 1847 decemberében havi keresete 68 pengőforint 20 krajcár volt (OSZK SZT. Fond 4/129, 629. sz.). A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Csereinek: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

bécsbe tegnap volt nagy nap melj talán ránk nézve is jó hatással lenne ha meg adnák magokat az austriaiak frankfurtal ha egyesülne: az 1848-ban Európán végigsöprő forradalmi hullám hatására a német egység rendezésének kérdése napirendre került. Frankfurtban 1848. július 18-án összeült az alkotmányozó gyűlés, amely július elején Habsburg–Lotaringiai János főherceget, I. Ferenc egykori osztrák császár öccsét választotta ideiglenes államfőnek (Reichsverwesernek). 1848 augusztusára világossá vált, hogy a frankfurti gyűlés nem fogja érdemileg befolyásolni Bécs politikáját.

istván Batthyányi bécsbe van és Jelasics is ot van: gróf Batthyány Lajos 1848 augusztusának első hetében már nem volt Bécsben. Szentpétery Zsuzsanna valószínűleg a miniszterelnök harmadik bécsi útjára gondolt, amely 1848. július 24-től 31-ig tartott. Július 26-án Batthyány után utazott István nádor (Habsburg–Lotaringiai István Ferenc Viktor főherceg) is. Josip Jelačić (1801–1859) megérkezésének pontos dátumát titkolták, valószínűleg később, csak július 27-én érkezett a császárvárosba. János főherceg azért hívatta Bécsbe Batthyányt és a horvát bánt, a császári–királyi tábornagy Jelačićot, hogy a magyar–horvát megegyezésről tárgyaljanak. Batthyány és Jelačić valószínűleg kétszer tárgyalt egymással János főherceg jelenlétében: július 29-én és július 30-án reggel. Az esetleges megegyezést illetően számottevő eredményt nem sikerült elérni. Arra nézve nincs biztos adatunk, hogy a tanácskozásokon maga a nádor is jelen volt-e (URBÁN 1986, 425–433).

turcsányi: Turcsányi Imre. Különböző vidéki társulatoknál sűgő, 1848–1849-ben a Nemzeti Színháznál ügyelő.

a táborba vagy: az óbecsei táborban. Lásd a 24. levél jegyzeteinél.

Szentpéteri bátyának: Szentpétery Zsigmondnak.

27. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Óbecse, 1848. augusztus 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 17. sz. levél.

Megjelenés: EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893, 29–31; *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950, 376–378.

Magyarázatok:

táborban levén: az óbecsei táborban. Lásd a 24. levél jegyzeteinél.

Török Miklósék: Török Miklós (?–?). Énekes színész, tenorista. 1838 és 1848 között kisebb megszakításokkal a Pesti Magyar, később Nemzeti Színház kórusában énekelt, és különféle vidéki színtársulatokhoz járt fellépni.

Szervíánok: török fennhatóság alatt álló szerbiai szerbek, akik önkéntesként érkeztek Magyarországra a magyarok ellen harcolni. Stevan Petrović Knićanin (1807–1855) volt a vezetőjük.

nemzetörök: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

rácokat: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

Szent tamási csatát: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

kitelven szabadságidőm: lásd a 24. levél *a' vésznek órái, melyek elébe az elszántság nyugalmaival megyek* jegyzetét.

oláhokét: románokét. Az elnevezést a 19. század közepétől kezdve inkább pejoratív értelemben használták.

valóságos káplárnak neveztetett ki: tizedesnek (rég.).

Lendvay Marczi, szegény, kimaradt, mert viselete ellen sok a' kifogás: ifj. Lendvay Márton (1830–1875). Id. Lendvay Márton és Jeremiás Karolina fia. 1847-ben Székesfehérvárott lett színész. Eleinte vidéki társulatoknál játszott, Pozsonyban, Győrben, Kolozsvárott, Temesváron. 1855-ben a Nemzeti Színház szerződtette.

Ákosék tegnap czélba löttek: az óbcesei táborba került 2. zászlóalj kiképzését csak a hadszíntéren kezdték meg. A kiképzéseket az előőrszolgálat és a harcok szüneteiben tartották (URBÁN 1963, 425).

Miért nem közlitek leveleimből azon részeket, melyek újságba valók: lásd a 26. levél jegyzeteinél.

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Petőfinek is irtam a' napokban. Ő igen sokat ártott magának egy pár utóbbi lépésével: ez a levél nem ismert. Petőfi Sándor 1848. május 12-én egy népgyűlésen a következő szavakkal illette a Batthyány-kormányt: „én e minisztériumra nem a hazát, de egymagammat, sőt a kutyámat sem bízám” (PETŐFI 1956, 113). A pesti polgárság azonban nem osztotta a márciusi ifjak véleményét, s aláírásgyűjtésbe kezdtek a kormány támogatására. Május 15-én pedig Petőfit egyenesen honárulónak nevezték. Noha a Petőfiék elleni provokáció bevallottan szervezett volt, elszigetelésük sikerrel járt (KERÉNYI 2008, 380–382). A Petőfi elleni hangulatról Egressy magának a költőnek is írt később, 1848. december 6-án: „Egy gondolat bánt engemet: / Ágyban, párnákon [sic!] halni meg!» Ezt mondád egykor. Az emberek jogosítva voltak, a martiusi napok után téged a harcosok élén látni, a csaták tüzeiben. És az emberek tudták, hogy kettőnket benső viszonyok fűznek össze. Vádakat kellett hallanom a következtelenségről, az ellenmondásról, melyben dalod, és életed állanak szemközt. – És az igazolás, mit helyzeted nyujthatott, nem elégített ki senkit” (PETŐFI 1964, 181).

würtemberg huszárok: helyesen Württemberg huszárok. A 6. huszárezred. A szabadságharc kitörésekor Galíciában állomásoztak. A magyar minisztertanács 1848. április 12-től folyamatosan sürgette, hogy a Magyarországon állomásozó, nem magyar kiállítású ezredeket cseréljék ki a Galíciában, Morvaországban és Ausztriában állomásozó magyar ezrekkel. Az erről született megegyezés értelmében 1848 nyarán vezényelték haza többek közt a Württemberg huszárezred hét századát. A huszárezred egyik százada már 1848. május végén Magyarországra jött, pontosabban: hazaszökött (HERMANN 2001, 40–41). Őket üdvözölte *Lenkei százada* című versével Petőfi Sándor.

A' Debreczeni zászlóalj is megérkezett, a' veszprémi színte: Debrecenből 1848. július 28-án indult Délvidékre a 10. honvédszászlóalj (HERMANN 1998, 41). A veszprémi a 6. honvédszászlóalj volt.

Don miguel gyalogok: helyesen Don Miguel-gyalogok. A 39. sorgyalogezred. Az alakulat 1. és 2. zászlóalja a bácskai katonaság legfontosabb bázisának számító péterváradi erődben állomásozott.

Kis Ernő huszárai: a Kiss Ernő (1799–1849) vezette 2. (Hannover) huszárezred. Kiss ezred-, majd dandárparancsnok volt. 1848 tavaszán alakulatával a Bánságban állomásozott, a szerbek ellen harcolt. Első komoly harci sikere a perlaszi szerb tábor 1848. szeptember 2-i bevétele volt. Október 12-én honvéd tábornokká léptették elő, s ő lett a bánsági hadtest parancsnoka. A világosi fegyverletétel után golyó általi halálra ítélték.

a' romai sánczbeliekkel együtt: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

Pecsovics gazfi: a konzervatívok gúnyneve az 1840-es években.

quietáltak: a rangjuk megtartásával kilépett tisztek (lat.).

Rádai Palival: gróf Ráday (IV.) Pállal (1830–1879).

vilhelm ezredbeli polákok: Wilhelm Hammerstein galíciai főhadparancsnok és lovassági tábornok alakulatához tartozó lengyel katonák, akik Magyarországra szöktek harcolni.

Egresi: lásd a 24. levél jegyzeteinél.

Lászlónak: László Józsefnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

28. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Óbecse, 1848. augusztus 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 18. sz. levél.

Megjelenés: EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893, 32–34; *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950, 388–390.

Magyarázatok:

hiában töltöm itt alatt egész szabadságom idejét: lásd a 24. levél *a' vésznek órái, mellyek elébe az elszántság nyugalmával megyek* jegyzetét.

bétről bétre halasztják az ostromot: a szerbek elleni támadást. Az 1848 júliusában a Délvidéken tartózkodó 41 490 fős haderő kétharmadát nemzetőr-alakulatok alkották. Ez a szám nagyon rövid idő alatt 35 100 főre csökkent, s ebben a reguláris alakulat csak 14 400 főnyi volt. A nemzetőrség leginkább csak helyőrségi és biztosító feladatok ellátására volt alkalmas, tényleges hadműveletek során nem volt bevethető, így a délvidéki haderő mindössze arra vállalkozhatott, hogy megakadályozza a szerb felkelők előretörését, a szerb táborok felszámolására és a felkelés elfojtására nem volt elegendő kapacitásuk.

rácoknak: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

patrolaink: patrol: őrtárat (ang.).

Takácsi nevű huszár hadnagyot: Takácsy Józsefét. 1848 nyarán, a délvidéki harcok idején főhadnagya a Ferdinánd-huszároknál (*Okmánytár*, 1868, I, 315).

oláh: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

Württemberg huszár: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

Most már a' csata kezdete felől bizonyost írhatok: a szenttamási ütközetről van szó. Lásd a 25. levél jegyzeteinél.

Bechtold: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

római sánczok: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

nemzetőrség: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

A' Károlyiak: a nagykárolyi nemzetőrség.

a' koczka elvettetett: utalás a kocka el van vetve (alea iacta est) latin közmondásra, szállóigére.

29. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1848. augusztus 14.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, 1848. augusztus 15.: „Tegnap küldém el a levelet amelybe küldöm a husz pengött és a mi miat nagy szorongásba vagyok de hogy nem a postán küldém annak egyenesen bácsi az oka mert épen a levelet beakarám pecsételni mikor jön az az Asszony kinek a férje Ákossal van századba kinek te is vittél levelet Vendler Jánosnak hívják ha tehát ezt a levelet hamaréb kapod meg mint a pénzest a nevére keresd meg a férjét.”

30. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1848. augusztus 15.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 6. sz. levél.

Megjelenés: *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közkutatási, 1950, 390–391.

Magyarázatok:

bácsi: valószínűleg Rácz Sándor. Lásd a 21. levél jegyzeteinél.

itthon nagy zavar van a bankóka nem akarják váltani mert a minisztérium a bécsi bankót

betiltotta: Kossuth Lajos a Batthyány-kormány pénzügyminisztereként 1848. június 17-én szerződést kötött a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankkal. A bank vállalta, hogy ötmillió arany- és ezüstpénz ellenében tizenkétfélmillió forint névértékben bankjegyeket bocsát ki. Ezek a bankjegyek voltak az első Magyarországon gyártott hivatalos papírpénzek. Augusztus elején megjelentek a kétforintos papírpénzek. Később kibocsátották még az egyforintos bankjegyeket, illetve az 5, 10 és 100 forintos államjegyeket. Ez utóbbiak abban különböztek a bankjegytől, hogy nem állt mögöttük nemesfémfedezet, csak az állam közjövödelme, illetve hitele (PALLOS, TORBÁGYI, TÓTH 2012, 108–110). Az osztrák kormány megtiltotta az állampénztáraknak a magyar pénz elfogadását, s cserébe Kossuth is megtiltotta az osztrák 1 és 2 forintos bankjegyek elfogadását (*A forradalom és szabadságharc levelestára*, 1950, I, 391).

mészáros miniszter mert az estve jött meg az alsó vidékről de még nem tudni mit végzet holnap fogja az alsó házba elmondani mi sikerrel járt: Mészáros Lázár (1796–1858). Az 1848–1849-es szabadságharcban honvéd altábornagy, 1849. április 14-ig, a trónfosztásig hadügyminiszter. A szabadságharc bukása után emigránsként Törökországban, Franciaországban, Angliában és az Amerikai Egyesült Államokban élt. 1848. augusztus 22-én a következő hadügyminiszteri értesítést tette: „Hogy a külön csatákban szenvedett veszteségek a közönségnek hiteles tudomására jussanak, az illető tábornokoktól felküldendő táblázatok-

ból azok közhírré fognak tétetni; ez alkalommal a duna-tiszai tábor parancsnokától vett hivatalos jelentések nyomán ezek adatnak tudtul:

A Szt.-tamási csatában jul. 14-én Ferdinand főherczeg huszárezredbeli két katona nehéz sebet kapott, kik közül egy meghalt; hat ló elveszett, egy megsebesített; az első lovaságyuteleptől Merz Eduárd káplár könnyű sebet kapott.

Ugyanakkor a 3-ik honvédzászlóaljtól Faragó Pál tizedes és 7 honvéd, nevezet szerint Kiss József dobos, Szathmári Dani, Szigethy Kálmán, Bauernfeind Gyula, Székessy Károly, Főnyád József, Tóth István nehéz sebbe esett; ezek közül Kiss József dobos, és az utána nevezett 3 honvéd meghalt; két honvéd, ugymint Kelemen Mihály és Blaskó András könnyű sebbe esett.

Ugyanaz nap Turiánál Ferencz Károly főherczeg gyalogezredtől három legény könnyű sebet kapott.

Julius 17-dikén Tiszaföldvár mellett Ferdinánd főherczeg huszárezredbeli 3 ló elesett, 1 megsebesített, 2 elveszett; a szekerező katonaságtól 2 ló elesett, 1 megsebesített; a rendes katonaságtól 1 legény elesett, Dobranich Ferencz őrmester hiányzik, 3 legény nehéz sebbe esett, kik közül kettő, ugymint Vilmos-féle gyalogezredbeli Thurz Vaskó és Ferencz Károly főherczeg gyalogezred 3-ik zászlóaljától Radits Ferencz meghalt, 3 könnyű sebet kapott, 5 honvéd a 2-ik zászlóaljtól elesett, ezek nevei: Strauch György, Kovács Pál, Baris Lajos, Rosenfeld Lipót, Mayer Mózes; 12 nehéz sebbe esett, névszerint: Pozsgai Sándor, Gonda Gergely, Perger Móricz, Tóth János, Dávid Sándor, Taub Markus, Harnos László, Gyökér Ferencz, Világfi Ádám, Meixner Vincze, Kosztolányi György, Szlanyinka János; ezek közül az 5 első meghalt; – 5 honvéd könnyű sebbe esett, ezek nevei Hertelendi Imre, Barát Imre, Hamar Gyula, Ringelhán Frigyes, Bárány Sándor.

Jul. 8-tól aug. 7-ig Écska, Kumand, Aradác, Elemér, Neuzina, Ernesztháza és Szárca helyeknél 12 legény elesett, ezek közt Sztranga Tamás, a Don-Miguel-ezredtől és Bállind János a hannoverai huszároktól, mindakettő aug. 6-án Neuzinán lövés által. Ugyanez alkalommal Józsa Mihály a Don-Miguelektől, midőn egy lázadót üldözött, a Temesbe fuladt; – 16 megsebesített, ezek közt a nemzetőrökből a következők nevei tudatnak: Balázs Albert Aradácson aug. 3-án arcán lövés által, Pintér József Neuzinán, aug. 5-én fején vágás történt; Krankel Pál ugyanez alkalommal, csipőjén lövés által sebesített meg, Don-Miguel ezredbeli Flóra János Neuzinán aug. 6-án a csata után nem találtatott; 13 ló elveszett.

Jul. 13-án Kumandon hannoverai huszárezredbeli Brandl hadnagy és 6 legény, ugymint Moldoványi János tizedes, Pap György, Hajdu Miklós, Bakucz János, Krecsuj János, Broiny György mint levélvivők, 16-án pedig Don-Miguel gyalogezredbeli Koczak Mihály közlegény mint szemlélő, fogságba estek.

Budapest, aug. 22-én 1848. – Hadügyminiszter: Mészáros Lázár” (*Okmánytár*, 1868, I, 377–378).

a király már bécsbe van 12^{dike} óta: V. Ferdinánd (uralk. 1830–1848). 1848 májusában a forrongó Bécsből Innsbruckba távozott. Augusztusban valóban visszatért Bécsbe, de októberben Olmützbe menekült. Itt mondott le a trónról Ferenc József javára.

beszéli hogy 20^a pestre jön: a király ekkor nem tett látogatást Magyarországon.

üdvözlem Csereit: lásd a 25. levél jegyzetébenél.

31. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Óbecse, 1848. augusztus 15.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 20. sz. levél.

Magyarázatok:

Kovácsnak: Kovács Sebestyén Endrének (1814–1878). Sebész, az 1840-es években a Nemzeti Színház egyik orvosa (*Zsebkönyv* 270).

Csókollak [...] *Sándorral együtt:* Rácz Sándorral együtt. Lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Egresi: lásd a 24. levél jegyzeteinél.

32. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szeged, 1848. október 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 19. sz. levél.

Megjelenés: EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893, 56–58. *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, II, Bp., Közoktatásügyi, 1952, 239–240.

Magyarázatok:

sokfelé ágazó munka: Egressyt az Országos Honvédelmi Bizottmány 1848. október 15-én népfelkelési biztosnak nevezte ki. Törvényhatósági területe Szeged, Csongrád és Csanád megye volt. A népfelkelési biztosok feladata az volt, hogy a szabadságharc idején a horvát haderővel szembeni népfelkelést megszervezzék. Noha Egressy már e levelében, 1848. október 26-án kormánybiztosnak nevezi magát, más források szerint ezt a megbízatást hivatalosan csak november 2-ától töltötte be, Szeged és környéke törvényhatósági teljeshatalmú országos biztosa lett. Hivatalából december 14-én felmentették. A kormánybiztosoknak a megnevezett törvényhatóság (megye) fölött teljes intézkedési joguk volt. Feladatuk elsősorban a helyi védelmi intézkedések megszervezése volt – Egressynek különösen az önkéntesen mozgó csapatok megszervezése –, de akár politikai és közigazgatási ügyekben is eljárhattak (HERMANN 1998, 38, 43). A színész feladatairól 1848. december 6-án így írt Petőfinek: „teljes hatalmu kormánybiztos vagyok itt Szegeden. Hatásom köre kiterjed a Kis Kunságra, Csongrád és Csanádmegyékre és torontálnak tiszai vidékeire. [...] Főladatom: rendezni, utba igazítani az alvidéknek e ponton összeágazni szokott tömérdek ügyeit, különösen a hadiakat. Az alsó hadak támogatásul koronként mozgó nemzetőr csapatokat küldeni kerületemből stb. stb. [...] Én eljöttem előbb Népfelkelést rendezni a Kikindai kerület ellen. [...] Másodszor a honvédelmi bizottmány azt ajánlaná, hogy e helyet állandóul tartsam meg. Én elfogadtam, s most itt lakom Szegeden, és innen teszem kirándulásaimat, egy vidékről a másikra, egyik táborból a másikba” (PETŐFI 1964, 182). Kormánybiztosi pecsétnyomóját a Magyar Nemzeti Múzeum őrzi (RADNÓTI 2000, 201–202). Egressy kormánybiztosi működésével kapcsolatos kéziratok katalógusa: KÖRTVÉLYES 1957.

transportok: fuvarok, szállítmányok (lat.).

értekeztem Kiss Ernővel: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

rácz: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

Kikindai kerületre: kiváltságokkal rendelkező közigazgatási kerület.

irtó operatióra: itt: mészárlás (lat.).

nemzetőrt: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

Rósa Sándor csapatját: Rózsa Sándor (1813–1878). 1848. október 13-án az Országos Honvédelmi Bizottmány mentelmével 150 fős szabadcsapatával csatlakozott a szabadságharc-hoz. A szabadcsapatot 1848 novemberében feloszlatták, mert amikor egy román falu lefegyverzésére vezényelték ki, a települést kirabolta, és 36 lakosát megölte.

Jókayné öccse: Jókai Mórné Laborfalvi Róza (lásd a 4. levél jegyzeteinél) öccse Benke Albert (1830?–1849?) volt. Benke Bebusnak becézték, így említi Mikszáth Kálmán is a *Jókai Mór élete és kora* című könyvében (MIKSZÁTH 1982, 191). Hegedüs Sándorné Jókay Jolán így ír róla: „Gyönyörű szép ember volt, szálás legény, tüzes fekete szemekkel, fekete fürtös haja még érdekesebbé tette olajszin arcát, gyönyörű hangja volt, igen szépen énekelt” (HEGEDÜS 1927, 64). Jókai visszaemlékezése szerint elesett az 1849. augusztus 3–5-i szegedi csatában (JÓKAI 1912, 277). Jókay Jolán viszont a családi hagyományok alapján azt örököltette meg, hogy „Bebus hazajött [a szabadságharcból], de akkor már csak romja volt önönmagának, tele sebekkel, úgyhogy Róza néni azonnal beadta a Rókusba gyógyítás végett” (HEGEDÜS 1927, 64). Jókai a bujdosása alatt álnévként használta elhunyt sógora nevét. Benke Albert neve Jókai *A tengerszemű hölgy* című regényében is feltűnik.

Zsigát: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Nagymamát: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

33. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Szászsebes–Déva, 1849. augusztus 10–13. körül]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 26. sz. levél. Egressy e levelet egy erősen szakadozott papírra írta. Egressy Ákos a későbbiekben így határozta be keletkezési idejét: „1849-ben a Bém táborából írta apám. – E. Ákos.”

Magyarázatok:

élek, de kimondhatatlanul kinos életet: Egressy 1849. július 1-jén Pestről Erdély felé indult. 1849. július 27-én Marosvásárhelyen, augusztus 7–10. között Szászsebesen, augusztus 11–12. között Déván, augusztus 13–14-én Lugoson, augusztus 16-án Dobrán, augusztus 20–22. között Orsován tartózkodott. Augusztus 23-án már az akkor török fennhatóság alatt lévő Vecserován volt. Bem táborába Petőfi Sándorral együtt érkezett, József Zachariasz Bimmel Marosvásárhelyen találkoztak (EGRESSY 1851, 5–17).

jó az isten, és nem hagyja el az igaz embert!: a teljes közmondás: Jó az isten, jót ad: nem kell elkeseredni, minden jóra fordul egyszer (O. NAGY 1982, 309).

Ákosról sem tudok semmit [...] felkeresem őt Arad tájékán: a szabadságharcban honvédként harcoló Egressy Ákos 1849. augusztus 10-én érkezett alakulatával Aradra. Az 1848–1849-es eseményekről írott visszaemlékezésében nem szól arról, hogy itt találkozott volna az apjával (EGRESSY 1893, 146–160).

a' haza el van veszve: utalás az 1849. augusztus 13-i szőlősi (világosi) fegyverletételre.

Ráczhoz megyek: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

ha megbocsátást nyerhetek haza megyek: Julius Jacob von Haynau 1849. július 1-jén kibocsátott főhadparancsnoki kiáltványa így rendelkezett a megtorlásról: az 1848. október 3-án kibocsátott, majd október 8-án a magyar országgyűlésen kihirdetett császári manifesztum alapján Magyarországot hadi törvények alá vonták. A megjelölt dátumtól kezdve a magyar pártütéssel összekötetésbe kerülők, a polgári személyek is, hadtörvényi eljárás alá estek. A hadi törvényszéki eljárás kiváltképp a következőkre vonatkozott: először is felelősségre kell vonni azokat a felső- és képviselőházi tagokat, akik annak ellenére, hogy a manifesztum feloszlatta a magyar országgyűlést, folytatták tevékenységüket. Másodszor: megtorlás alá vonandó az Országos Honvédelmi Bizottmány minden tagja. És harmadszor: pártütőknek minősülnek a magyar kormány által kinevezett kormánybiztosok. Egressy 1849. augusztus elején – látva a magyar szabadságharc közelgő bukását – ennek a kiáltványnak arra a rendelkezésére utalhatott, amely egykori szegedi kormánybiztosi (lásd a 32. levél *sokfelé ágazó munka* jegyzetét) tevékenysége miatt rá is vonatkozott. Haynau kiáltványát lásd *Az aradi vértanúk*, 1979, II, 7–8.

keresetek fel ott a' hol a télen voltunk: Egressyék 1849 elején Miskolc környékén tartózkodtak.

34. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Vidin, 1849. augusztus 30. – szeptember első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Vidin, 1849. szeptember 18.: „Már harmadik levelemet írom neked innen számkivittetésem és iszonyú rabságom helyéről; vajha csak egyik is eljuthatott volna hozzád!”

35. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Vidin, 1849. szeptember első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Vidin, 1849. szeptember 18.: „Már harmadik levelemet írom neked innen számkivittetésem és iszonyú rabságom helyéről; vajha csak egyik is eljuthatott volna hozzád!”

36. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Vidin, 1849. szeptember 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 21. sz. levél.

Megjelenés: *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAFFEL Eszter, IV, Bp., Gondolat, 1965, 389–393.

Magyarázatok:

Viddinből, törökországból: a 19. század utolsó harmadáig török fennhatóság alatt lévő bolgár város. Egressy törökországi naplója szerint a magyar menekültek 1849. augusztus 30-tól november 2-ig tartózkodtak itt. Egressy így ír a városról: „Viddin nem annyira vár, mint lapályon épült erősség. Belvárosa nem nagyobb mint Kassa. Mély sáncz és magas bástyafal környezi, – négyeszegű faragott kövekből építve, – mellynek egyik oldalát a Duna mossa.

Ezen bástyafalon kívül terül el a külváros félkörben, melyet ismét árok, és magas földhányás kerít. A benső várnak négy kapuja van, a külső sáncznak három. A Dunáról közvetlenül a belvárosba juthatni. A belváros kapuin belől szűk, tekervényes utak visznek mindenfelé, két három ölnyi magas deszkakerítések és sövényfalak között, mely utóbbiak sárral tapasztvák és meszeletlenek. E kerítéseken imitt amott zárt ajtók” (EGRESSY 1851, 29). Egressyt több száz menekülttel együtt a Duna-parton szállásolták el. Mivel egyedül érkezett, s a tisztek között sem volt ismerőse, eleinte nem kapott sátrat, legényével a szabad ég alatt éjszakázott. Később egy kocsmában bérelt szállást, ahol a telt ház miatt többedmagával az udvaron, az eresz alatt éjszakázott. Többször körbejárta a városi bazárt, kávéházakban, fogadóknak időzött, s időnként részt vett szavalással, zenével, énekléssel töltött esteken (EGRESSY 1851, 21–82).

számkivettetésem és iszonyú rabságom helyéről: a szőlősi (világosi) fegyverletétel után Egressy a Török Birodalomba menekült. 1849. augusztus 23-án lépte át a török határt. 1849. augusztus 30-tól november 2-ig Vidinben, november 23. és 1850. február 26. között Şum-lában tartózkodott. 1850 áprilisától június 10-ig Belgrádban volt, majd az utána utazó családjával június 25-től augusztus közepéig Konstantinápolyban élt.

Görgei árulása s maga megadása után: Kossuth Lajos 1849. augusztus 11-én Görgei Artúrt katonai főparancsnokká nevezte ki, majd annak követelésére lemondott a kormányzóságról, s így a polgári főhatalom is Görgei kezébe került. Miután a katonai kudarcokról és a hadtestek felbomlásáról sorra érkeztek a hírek, Görgei az orosz hadsereg előtti feltétlen fegyverletételről döntött. Az összehívott 80 fős haditanács 78 tagja elfogadta javaslatát. 1849. augusztus 13-án a magyar sereg Világosról a szőlősi sík felé indult, s itt kapitulált. Görgei augusztus 15-én szerzett tudomást arról, hogy az oroszok csak az ő életét tudják garantálni, tisztjeit nem. Az oroszok a legénységet és a tiszteket augusztus 23-án átadták az osztrákoknak. Kossuth a fegyverletétel miatt árulással vádolta Görgeit. A vádat arra alapozta, hogy míg a főparancsnok amnesztiát kapott, addig katonatársait kivégezték (HERMANN 2001, 387–390). Kossuth Görgei árulásával kapcsolatos vádja az ún. vidini levélben olvasható. Az egykori kormányzó 1849. szeptember 12-én így írt az angliai és franciaországi magyar követekhez és diplomáciai ügynökségekhez: „Szegény szerencsétlen hazánk elesett. Elesett nem ellenségeink ereje, hanem árulás s alávalóság által... Ó, hogy ezt megértem, s mégsem szabad meghalnom. Görgeyt felemeltem a porból, hogy magának örök dicsőséget, hazájának szabadságot szerezzen. És ő a hazának gyáván hóhérvá válna.” (KOSSUTH 1994, 508. A teljes levél: 508–529.)

oláh országon keresztül: Havasalföldön keresztül.

muszka szpion: orosz kém, besúgó (fr., ném.). A muszka elnevezést Moszkva városáról kapták.

ma kaptunk egy Szerb hírlapot: a Südslawische Zeitungot. E német nyelvű lap 1849 és 1852 között jelent meg Zágrábban. A szintén törökországi emigrációban élő Perczel Miklós naplójából tudható, hogy Egressy erre a lapra gondolt (PERCZEL 1977, 50).

Kossuth Anyját és három gyermekét el fogták Guyonnéval együtt: Kossuth Lászlóné Weber Karolinát (1770–1853), Kossuth Ferenc Lajos Ákost (1841–1914), Kossuth Vilmát (1843–1862), Kossuth Lajos Tódor Károlyt (1844–1918) és Guyon Richárdné Splény Mária (1813–1870). Kossuth anyja, négy lánytestvére és azok gyermekei Nagyváradon estek fogságba. Az orosz parancsnokság külön szállást biztosított számukra – ekkor a fogság még házi őrizetet jelentett. Miután az osztrákoknak átadták a családot, Julius Jacob von Haynau az Újépületbe záratta őket. Guyon Richárdné Splény Mária Pozsonyban raboskodott, s ott tartották fogva Kossuth három gyermekét is. Kossuth gyermekeit 1849

nyarán Marton Antónia bújtatta a Zámory-kastélyban, de egy besúgónak köszönhetően rájuk találtak az osztrákok – így kerültek nyolc hónapig pozsonyi várfogságba.

Nyári: Nyáry Pál (1806–1871). Pest vármegye első alispánja, az Országos Honvédelmi Bizottmány alelnöke. Az 1849-es debreceni országgyűlésen a Békepárt egyik vezéralakja. A fegyverletétel után hétévnyi várfogságra ítélték.

Bezerédi: Bezerédy Lajos (1818–1868). Az 1848–1849-es szabadságharcban honvéd vezérkari alezredes, majd a VII. és III. hadtest vezérkari főnöke. A szabadságharc bukása után várfogságra ítélték.

Duschek: Duschek Ferenc (1797–1873). A Batthyány-kormány pénzügyi államtitkára, a Szemere-kormány pénzügyminisztere. Az 1848–1849-es szabadságharc után várfogságra ítélték.

Péter-várad, Arad, és Komárom szinte megadták volna magokat: a Kiss Pál vezérőrnagy által vezetett pétervári őrség 1849. szeptember 7-én tette le a fegyvert és nyitotta meg az erőd kapuit. A Damjanich János vezette aradi őrség 1849. augusztus 17-én adta át az erődöt az orosz csapatoknak. A komáromi haderő Klapka György vezetésével augusztus 20-ig tartotta magát, de csak szeptember 27-én állapodtak meg Julius Jacob von Haynauval a megadásról, azzal a feltétellel, hogy a polgári személyek és a várőrség tagjai amnesztiát kapnak, a katonák és a politikusok pedig szabadon külföldre távozhatnak. A komáromi vár átadására 1849. október 2–4. között került sor. Ezzel az eseménnyel ért véget a magyar szabadságharc (HERMANN 2001, 394, 398).

Magyarország kormányzója valami Gyulai Gróf lett: gróf Gyulay Ferenc (1798–1868) nem volt Magyarország kormányzója. A császári és királyi altábornagy, a 33. gyalogezred, a Gyulay-zászlóalj tulajdonosa-névadója a szabadságharc leverése után az osztrák Schwarzenberg-kormány hadügyminisztere lett.

az osztrák császár visszakövetelte bennünket a' török szultántól: I. Ferenc József az 1718-as pozsareváci, valamint az 1739-es belgrádi békére hivatkozva jogosan követelte alattvalóit. Ezekben ugyanis kölcsönös kötelezettséget vállaltak egymás menekülteinek be nem fogadására, illetve arra, hogy a menekülteket távol tartják a határtól és őrzik. A megegyezés azt is tartalmazta, hogy a Törökországba menekülteket ki kell adni a muzulmán vallásra áttértek kivételével (CSORBA 1999, 3).

itteni basától: Zia pasától. Vidin kormányzója.

Kossuthot: Kossuth Lajost (1802–1894). A Batthyány-kormány pénzügyminisztere, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke, kormányzó elnök. A szabadságharc bukása után haláláig emigrációban élt.

Bemet: József Zachariasz Bem (1794–1850). Lengyel származású honvéd altábornagy az 1848–1849-es szabadságharcban – az erdélyi magyar hadsereg főparancsnoka. A török emigrációban áttért a muzulmán vallásra, török tábornokként halt meg.

Mészárost: lásd a 30. levél jegyzeténél.

Dembinszkit: gróf Henryk Dembińskit (1791–1864). Az 1831-es lengyel felkelés tábornoka. Az 1848–1849-es szabadságharcban honvéd altábornagy, fővezér, majd hadseregparancsnok. A fegyverletétel után előbb Törökországba, majd Franciaországba emigrált.

kijelentette Bem a' tisztí kar előtt, hogy ha a' török szultán őket ki akarná adni, azon esetben ők renegátokká lennének: nincs pontos adatunk arról, hogy a magyar emigránsok közül hányan tértek át a muzulmán vallásra, egyes források szerint 1849. október 29-ig 216-an, más forrás szerint 334-en. (A legújabb török munka 241 főt említ.) József Zachariasz Bem

lengyel és magyar követői muzulmán nevet vettek fel. Bem Murad pasa, Kmety György Iszmail pasa, Stein Maximilián báró Ferhád pasa, Guyon Richárd Hürsid pasa, Dyonizy Zarzycki Oszmán bej, Józef Woroniecki Juszuf bej, Grimm Vince Musztafa bej, Baróthy László Oszmán bej, Thoulst István Ibrahim bej, Fiala János Ömer bej, Hollán Hugó Iszkender bej, Nemegyei Bódog Ömer bej, Albert Ignác Szelim bej, Orosdy Adolf Ömer bej, Schinberk Tahir bej lett. A renegátok zsoldot és egyenruhát kaptak (DERINGIL 2011, 147; CSORBA 1999, 4).

török szultán: I. Abdul Medzsíd (uralk. 1839–1861).

feleltünk öt hatalmasság alkudozik: a diplomáciában keleti kérdésként ismertté vált probléma öt nagyhatalmat érintett: Nagy-Britanniát, Franciaországot, Ausztriát, Oroszországot és a Török Birodalmat. A 19. századtól napirendre került keleti kérdés a nagyhatalmak közötti, Török Birodalommal összefüggésbe hozható ellentéteket jelenti. A három kontinensre terjedt Török Birodalom olyan geopolitikailag fontos területekkel bírt, amelyek a többi ország számára a gyarmatokért, illetve az azok megtartásáért folytatott küzdelmekben kulcsfontosságúak voltak. Éppen ezért az európai hatalmak a 19. században folyamatosan beavatkoztak a törökországi ügyekbe, ugyanis területi érdekek folytán egyikőjük sem szeretne volna, hogy az „Európa beteg emberé”-nek nevezett Törökország fölött bármelyik nagyhatalom megszerezze az egyedüli befolyást. Amikor Törökország a magyar szabadságharc bukása után menedéket adott a magyar és a lengyel menekülteknek, Oroszország és Ausztria a Portával kötött kiadatási egyezményre hivatkozva kérte az emigránsok kiadását. A török szultán azonban nem teljesítette a szerződésben foglaltakat, hanem angol és francia segítséget kért. A brit flotta figyelmeztetésképpen 1849 novemberében áthaladt a Dardanellákon. E krízis végül diplomáciai úton rendeződött: az osztrákok kb. háromezer menekültnek kegyelmet adtak, az oroszok pedig visszavonták a kiadatási kérelmet (ORMOS, MAJOROS 2003, 40, 107).

Hajniknál volt szolgálatban: Hajnik Pálnál (1808–1864). Ügyvéd, 1848-ban országgyűlési képviselő. Az 1848–1849-es szabadságharc alatt országos rendőrigazgató. A szabadságharc bukása után emigrált, 1858-ban tért vissza Magyarországra.

À Monsieur Gabriel de Galamboche, – tailleur: Galambos Gábor úrnak – szabó (fr.). A színész Egressy Galambos Gábor néven született, de ő és testvérei a második vezetéknévüket már nem használták. Egressy az emigrációban azért kéri feleségét arra, hogy levelét Galambos Gábor úrnak küldje, mert valószínűleg azt reméli, hogy a leveleit felbontogató osztrák hatóságok a Galambos Gábor nevet nem azonosítják Egressy Gáborral.

osztrák császár: Ferenc József (uralk. 1848–1916).

Theater Lexicon nevű könyveimet: *Allgemeines Theater-Lexikon oder Encyclopädie alles Wissenswerthen für Bühnenkünstler, Dilettanten und Theaterfreunde*, Hrsg. Robert BLUM, Karl HERLOSSON, Hermann MARGGRAFF, Altenberg–Leipzig, I–VIII, 1839–1846. Az Egressy Ákos által készített könyvjegyzék szerint Egressynek a II., a IV. és a VI. kötet volt meg (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

Shakespeare: mint az 59. levélből kiderül, Egressy itt nem drámákra, hanem Shakespeare-rel kapcsolatos német nyelvű szakirodalomra gondol. Az Egressy Ákos által összeállított könyvjegyzék szerint Egressynek a következő német nyelvű Shakespeare-könyvei voltak: *Viola: Lustspiel in fünf Aufzügen nach Shakespeare's Was Ihr wollt*. Für die Bühne bearbeitet von Dienhardstein, Wien, 1841; *Shakspeare-Gallerie: Illustrationen zu Shakspeare's*, Leipzig, 1847; Shakespeare-Werke sorozatból 1 db, *Shakspeare's dramatische Kunst*, Hermann ULRICH, Leipzig, 1847 (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

azon hirlapokat melyekben munkáim megjelentek: Egressy Gábor rendszeresen publikált színháztudományi jellegű és színházügyi kérdéseket tárgyaló tanulmányokat, publikációs tevékenysége a színészek között egyedülálló a 19. század közepén. Publicisztikájáról tétel-les bibliográfiai jegyzék még nem született, így a felsorolás a teljesség igénye nélkül készült.

Levéltöredék Bécsből, Honm, 1837/49, 389–391.

Levéltöredék Bécsből. (Vége.), Honm, 1837/50, 397–398.

Javaslat a' színészet' ügyében, Ath, 1838/8, 118–123.

Hamlet' ismertetése, Ath, 1839/36, 564–571; 1839/37, 579–587; 1839/38, 599–604; 1839/40, 629–635; 1839/41, 647–654.

A' magyar színészet' évilapjaiból, Ath, 1840/20, 308–313; 1840/21, 324–329; 1840/22, 341–345; 1840/23, 358–362; 1840/24, 372–375. (Korányi álnéven.)

Végyszavam a' dráma' ellenségeihez, Ath, 1840/43, 677–681; 1840/44, 694–698.

Utóhangok a' színészek' évdiája fölötti zajokra, Ath, 1841/40, 637–640.

Színészetünk' ügyében, Ath, 1841/59, 941–944.

Színészeti studiumok, Ath, 1841/8, 161–164; 1841/11, 161–164; 1841/12, 177–180; 1841/13, 193–196.

Coriolán Shakspear-tól, Ath, 1842/7, 97–101; 1842/8, 113–119.

Szebeklébihez, a' Kegycenz' bírájához, Ath, 1842/17, 269–271.

Párbeszéd Szebeklébi és Egressy Gábor között, színészeti dolgokról, Buda, A' Magy. Kir. Egyetem Betűivel, 1842.

Pest és Páris között, RegPDI, 1843/50, 1580–1592.

Párisnak magyarosító ereje van, Hond, 1844/6, 173–177.

Franciaia színészetről, RegPDI, 1844/4, 49–54; 1844/16, 241–245.

Párisi jegyzeteimből: Rachel, PDI, 1844/7, 220–221.

Színházügyünk és Szigligeti, Hond, 1844/12, 373–377.

A párisi színi világból (Páris, télelő 6-kán, 1843, a Dán kávéházban.), Hond, 1845/3, 37–38.

Színház és nemzet I–VI, PH, 1846/793, 381; 1846/795, 389–390; 1846/796, 393–394; 1846/797, 397–398; 1846/798, 401; 1846/801, 413–414.

1848^{iki} életképek két legelső száma [...] dolgozatom van bennök: Egressy rosszul emlékezett a lapszámokra, az Életképek januári számában megjelent dolgozata nem kettő, hanem öt részletben jelent meg: EGRESSY Gábor, *A' művészet szabadsága*, Élk, 1848/1, 4–6; 1848/2, 33–37; 1848/3, 65–68; 1848/4, 97–101; 1848/5, 129–133. A másik, szintén az 1848-as Életképekben megjelent cikke: *Indítvány a' szellemhonosítás ügyében*, 1848/8, 225–230.

Szemere Pálnak: Szemere Pál (1785–1861). Író, költő, az 1826–1827-ben megjelent Élet és Literatura című folyóirat társszerkesztője. A Magyar Tudós Társaság és a Kisfaludy Társaság tagja. 1860-ban az Egressy Gábor szerkesztette Magyar Színházi Lap munkatársa.

Épen e pillanatban kapott Kossuth levelet Konstantinápolyból Gróf Andrási Gyulától, [...] azt írja, hogy a' muszka czár követeli a' lengyeleket vissza, különben háborút üzen a töröknek, s hogy reánk is hasonló sors vár: gróf Andrássy Gyula (1823–1890). 1848-ban Zemplén vármegye főispánja, a szabadságharc idején honvéd ezredes, 1849-ben a magyar kormány konstantinápolyi megbízottja. A szőlősi fegyverletétel után emigrációban élt. 1857-ben térhetett haza. Az Egressy által említett Andrássy-levél 1849. szeptember 11-én kelt Konstantinápolyban: „Mint előbbi levelemből tudva, a cár Radziwill herceget küldte ide saját kezű levelével. Ezen levélben a magyarországi háború bevégeztéről tudósítván, tíz lengyel kiadását követeli. A levél hangja fenyegető, sértő, többek között kinyilatkoztatja,

hogy egyetlen egy egyénnek elszökését vagy elszöktetését kénytelen volna casus bellinek tekinteni. A magyarokra nézve azt tanácsolja, hogy az ő szövetségesének, Ausztriának adassanak ki.” (PERCZEL 1977, 43–44. A teljes levél: 43–45.)

muszka cár: 1825 és 1855 között I. Miklós uralkodott Oroszországban.

muszka cár követeli a' lengyeleket vissza: Törökország és Oroszország között az 1774-es kücsük-kajnardzsi béke értelmében kiadási egyezmény volt érvényben, vagyis a lengyel menekülteket a megállapodásra tekintettel ki kellett volna adnia Törökországnak.

Civilisták: itt: polgári menekültek (lat.).

passust: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Ráczot: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

vas konyhát: takaréktűzhely, sparhelt.

anyámmal: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Zsigával: Szentpétery Zsigmonddal – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

legutolsó szükség esetében török szolgálatba lépek örnagyi ranggal, Perczel tábornokában: Perczel Mór (1811–1899) és öccse, Miklós (1812–1904), az aradi vár kapitánya huszonöt fős kísérettel indult Törökországba. Perczelék nem léptek török szolgálatba, Perczel Mór az időközben Törökországba utána utazó családjával 1851-ben Angliába ment.

Leuchtenberg herceget az orosz cár fiát kiáltották volna ki a' magyarok királynak: Maximilien Joseph Eugène Auguste Napoléon de Beauharnais (1817–1852), Leuchtenberg III. hercege. 1839-től Marija Nyikolajevna Romanovának, I. Miklós cár lányának a férje. Az a hír, hogy Leuchtenberg herceg legyen a magyar király, Görgei Artúr visszaemlékezésében is szerepel: „Kossuth már jóval 1849. ápr. 14-e előtt a haza megmentése felől már akkor kétségbeeső hazafiakat azzal a biztatással vigasztalta, hogy ő már megkezdte a diplomáciai tárgyalásokat a külföldiekkel avégett, hogy a legrosszabb esetben – azzal a kötelezettséggel, hogy Oroszország protektorátusa alatt alkotmányosan kormányoz – Leuchtenberg herceg foglalja el a magyar királyi széket” (GÖRGEY 1988, II, 349). E hírről Egressyvel egy időben a szintén törökországi emigrációban tartózkodó Perczel Miklós is ír naplójában: „Este felé az oláh adminisztrátor eljött, s örömtől sugárzó szemekkel beszélt el, hogy Görgey 13-án világosnál seregestől az oroszoknak megadta magát, s hogy Leuchtenberg herceg fogna magyar király lenni. [...] A Leuchtenberg királysága iránti balga hírt egy pillanatilag sem hittük [...]” (PERCZEL 1977, 33–34).

37. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Vidin, 1849. október 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 22. sz. levél.

Magyarázatok:

török országnak e dunaparti városában Viddinben: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Csász. Kir. Aгенst: Gabriel Jasmagyt (1816–?). Az osztrák titkosrendőrség keleti hálózatának irányítója, a konstantinápolyi osztrák követség fordítója. A Törökországban vele személyesen találkozó Perczel Miklós így ír róla: „Többek között van itt egy csinos barna fiatalember, valódi nevét senki sem tudja, beszél jól törökül; a törökök Jasmagynak hívják, mi írók teszen, nemsokára jöttünk után érkezett ide, eleintén igen liberális volt, de most már nemigen titkolja nemes professzióját, ajánlja magát – pénzért – többeknek megszőktetésére”

(PERCEL 1977, 46). Egressy Jasmadsi Gulrik és Jasmadsi alakban is írja a nevét. Ügynöki pályafutásáról lásd FRANK 1985, 46. A törökök 1850 februárjában Jasmagy felügyeletével kezdték meg az emigráció törökországi szétszórását. Az Egressyvel való kapcsolatáról csak szórt adataink vannak. Egressy 1850. április 30-án feleségének írt levele szerint Vidinben ismerték meg egymást. Egressy törökországi naplója szerint Şumlában szintén kapcsolatba kerültek (EGRESSY 1851, 162). Az a színész leveleiből kiderül, hogy Jasmagy folyamatosan egyengette sorsát, de hogy mindez Egressy részéről milyen szintű együttműködést igényelt az osztrák titkosrendőrséggel, arról csak sejtéseink lehetnek. Ennek felfejtését leginkább két tényező gátolja: személyes találkozásai miatt könnyen elképzelhető, hogy Egressy előszóban tájékoztatta Jasmagy a megfigyeléseiről, illetve az osztrák ágensek a Bécsbe küldött riportjaikba általában beépítették a konfidensek beszámolóját, s nem tüntették fel név szerint, hogy kitől származik az információjuk. Annyi azonban biztosnak tűnik, hogy Egressy nem volt fizetett besúgó, a közreműködéséért cserébe életútjának egyengetését kérte: Jasmagy segítsen felvenni feleségével a kapcsolatot, segítsen neki eljutni Belgrádba, majd eszközöljön a család számára útlevelet, illetve hazatérésük után biztosítsa osztrák felettéseit arról, hogy Egressy jószolgálatokat tett az osztrák titkosrendőrségnek (SZALISZNYÓ 2014a, 31–37).

expediálni: kézbesíteni (lat.).

Consuli agentiához: itt: osztrák külképviseleti hivatalhoz (lat.).

An der K. K. Consulat – Agentie (Bulgarien). in Viddin: Cs[ászári]-k[irályi] konzulátus – ki-
rendeltség (Bulgária). Vidinben (ném.).

a' posta vagy gözös expeditio: a küldemény továbbítása (lat.); itt: a küldemény elküldésével
megbízott személy.

itteni basához: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

ki fogunk adatni Ausztriának: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

**ki renegát lesz, az a' kiadatást kikerülheti, [...]. E' birre szinte kétszázan, fő tisztek és magyar
honvédek azonnal át tértek:** lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Császár: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

a' pesti fő törvényszék elnökéhez: Ferenc József császár 1849. november 3-án kiadott rendelete átszervezte az igazságügyi apparátust. A hétszemélyes táblát megszüntették, és felállították a bécsi legfőbb ítélő- és semmítőszéket (Oberster Gerichtshof). Az országon belül a legmagasabb bíróságok a császári-királyi kerületi főtörvényszékek (Distrikts-Obergericht) voltak, nevük 1854-től országos főtörvényszék (Oberlandesgericht) lett. A főtörvényszékek székhelyeit az olmützi alkotmány irányelvei nyomán öt kerületre (pesti, pozsonyi, soproni, kassai, nagyvárad) osztott országban az első három kerület központjával azonos helyen, a kassai kerületben Eperjesen, a nagyvárad kerületben pedig Debrecenben (1854-től Nagyváradon) állították fel 1850 elején. A Szerb Vajdaság és Temesi Bánság főtörvényszéke Temesváron, Erdély Nagyszebenben, Horvátországi Zágrábban működött.

Ráczból: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Zsiga: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Anyámnak: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

velem a' kormány, mint nemzetőrségi tiszttel egyenesen parancsolt mikor Szegedre küldött biztosul: lásd a 32. levél *sokfelé ágazó munka* jegyzetét.

a' Császári manifestumról: lásd a 33. levél *ha megbocsátást nyerhetek baza megyék jegyzetét.*

Vindischgrécz herczeg: Alfred Candidus Ferdinand zu Windisch-Grätz (1787–1862). Császári-királyi tábornagy, 1848 októberétől az osztrák császári haderő főparancsnoka (kivéve az olaszországi hadtesteket). Ferenc József 1849. április 12-én leváltotta.

én biztosi hivatalomról azonnal lemondottam még a mult évi decemberben: Egressy *nem* lemondott a szegedi kormánybiztosi megbízatásáról, hanem Kossuth Lajos, mint az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke, 1848. december 14-én felmentette hivatalából: „Alsó vidéki ügyeinknek az ottani táborok ellátására illető menete a rendes kerékvágásba térvén vissza, [...] mihez képest a kormánybiztos urnak eddigi fáradozásaiért és munkálkodásáért köszönetet szavazva, további működés alól felmenti [...]” (Egressy Gábor és kortársai, 1908, 35).

vissza tértem előbbi békés pályámhoz a' színészethez: Egressy 1848 decemberében véget ért kormánybiztosi megbízatása után is aktív résztvevője maradt a szabadságharcnak, s nem tért vissza a színészi pályához. Szemere Bertalan 1849 tavaszán a Felvidék védelme érdekében védsereg felállítására tett kísérletet. Ezt az irreguláris haderőt hét védseregi osztályra osztották, s 1849. április elejétől május 1-ig Egressy Gábor lett a borsodi osztály vezérkapitánya. Feladata hadieszközök rendelése volt, illetve számadást kellett vezetnie a katonák béréről, az élelmezési költségekről és a lovak ellátására fordított összegről. Egressy hagyatékában fennmaradt egy Egressy Ákos kezétől származó, 1849. március 26-án kelt egykorú összeírás *A borsodmegyei önkénytes védsereg névjegyzéke, 1849-ben* címmel, amely ábécérendben közli a tisztek és a közbédők névsorát (OSZK Kt. Analekta 1229, 2. sz.). Rakodczay Pál szerint Egressy 1849-ben csak kétszer lépett fel a Nemzeti Színházban (RAKODCZAY 1911, I, 423).

a' török állodalom holnaptól fogva folyvást mindenkinek tartás pénzét fizetend: a törökök azt kérték Kossuth Lajostól, hogy a magyar menekültek neve mellett mindenkinek a katonai rangfokozatát tüntessék fel. Egressyt, annak ellenére, hogy polgári menekült volt, őrnagynak tekintették, s így havi nyolc aranyat kapott.

Felettünk edes öt hatalmasság alkudozik: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Verslagot: helyesen Verschlag: fabódé (ném.); itt: faláda.

quäkkert: posztóból készült férfi zakót (ném.).

szördamaszt magyarkámat: mintás szövésű hosszabb szabású zsinóros kabát.

A' mult esztendei életképeknek két első számát: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Komlósi ur: Komlóssy Ferenc (1797–1860). Színész, vidéki színigazgató, drámaíró, fordító. 1813-tól különféle vidéki társulatok tagja, 1839 szeptemberétől a Pesti Magyar Színház rendezője és gazdasági főügyelője. 1841-ben elhagyta Pestet, és vidéki színtársulatokat vezetett. Az 1840-es évek közepén visszatért a Nemzeti Színházhoz, s az intézmény könyvtárnoka és gondnoka lett.

Szemere Pálnak: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Komlosiékat üdvözlöm: Komlóssy Ferenc családját. A feleségét, Czégényi Erzsébetet (1805–1855) és két lányát, Idát (1825–1893) és Paulinát (?–?). Színészcsalád. Czégényi Erzsébet rövid ideig a Pesti Magyar Színháznak volt a tagja, de túlzott modorossága (síró-éneklő) miatt eltanácsolták Pestről. Komlóssy Ida 1845-ben került a Nemzeti Színházhoz. Paulina 1837–1838-ban volt a Pesti Magyar Színház színész- és énekesnője.

„an der Consulat-Agentie” (in Bulgarien.) zu Viddin: konzulátus – kirendeltség (Bulgáriában) Vidinben (ném.).

38. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Vidin, 1849. október 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 23. sz. levél.

Magyarázatok:

egy osztrák császári tábornok jelent itt meg: Franz Ritter von Hauslab (1798–1883). Osztrák tábornok, az 1848–1849-es szabadságharcban az osztrák tüzérség vezére. Hauslab 1849. október 13-án érkezett Vidinbe. A következőkről tájékoztatta a magyar menekülteket: a legénység hazatérés esetén kényszersorozással járó amnesztiát kap, a tisztek, ha különös szerepük nem volt a szabadságharcban, szintén teljes körű kegyelmet kapnak, de az osztrák hadseregbe közlegényként sorozzák majd be őket. Azoknak viszont, akiknek nagyobb „vétkük” volt a szabadságharcban, hazatérés esetén törvényszék elé kell állniuk (HAJNAL 1927, 134–154). Egy török forrás szerint a tábornaggal október 22-én 2732 magyar tért haza (CSORBA 1999, 4). Hauslab megérkezéséről lásd még Perczel Miklós naplóját: PERCEL 1977, 48.

badi törvényszéki vizsgálat: Julius Jacob von Haynau 1849. július 1-jén Győrött kiadott kiáltványában elrendelte a császári–királyi rendkívüli haditörvényszékek felállítását. Katonai és politikai bűnügyekben egyaránt intézkedtek.

Battyáni Lajos és Károlyi István agyon lövettek: gróf Batthyány Lajos (1807–1849) és gróf Károlyi István (1797–1881). Batthyány 1848. március 31-től szeptember 10-i lemondásáig Magyarország miniszterelnöke volt. 1849. október 6-án végezték ki. Gróf Károlyi István a szabadságharc alatt Pest vármegye főispánja volt. Főton nemzetőrséget szervezett, és felállította a Károlyi-huszárezredet. Az osztrákok 1849 februárjában fogták el és börtönözték be. Őt végül nem végezték ki, 1850-ben szabadon engedték, de cserébe váltságdíjat kellett fizetnie. A törökországi magyar menekültek körében valószínűleg azért keringett az a téves információ, hogy őt is kivégezték, mert először Batthyányval együtt Laibachba, majd Olmützbe hurcolták.

Damjanics és Kis Ernő felakasztattak: Damjanich Jánost (1804–1849) 1849. október 6-án akasztották föl. Honvéd tábornok volt, 1849 januárjától a bánági hadtest parancsnoka. Kiss Ernő (lásd a 27. levél jegyzeteinél) halálos ítéletét kötél általi halálról golyó általi halálra módosították, mert az osztrák seregek ellen nem vezetett haderőt.

miből fogtok élni: az Egressy családban 1848-tól kezdve Egressy volt az egyedüli pénzkereső. Szentpétery Zsuzsanna 1848-ban felhagyott a színészi pályával. A két fiúgyermek, Ákos és Árpád még nem dolgozott a szabadságharc kirobbanásakor. Árpád 1848-ban még csak 12, a honvédnek állt Ákos pedig 16 éves volt. A családnak nem volt ingatlana, amit pénzzé lehetett volna tenni. Egressy távollétében Szentpétery Zsigmond támogatta Egressy otthon maradt családját.

Engem örnagyi rangba levőnek tekintenek, és most fizették ki Szeptemberi tartáspénzemet: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Havi fizetést csak azok kapnak, a kik törökökké lettek: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

a' menekvők ki fognak adatni az Ausztriai császárnak: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

basa: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

uj épületben: Újépületben. Egykori kaszárnya Lipótvárosban (ma: Szabadság tér). Felépítését II. József rendelte el. A 18. század végén már börtönként is működött. A szabadságharc

bukása után börtön és kivégzőhely, a szabadságharc utáni elnyomás jelképe. 1897-ben lebontották.

Zsiga: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ha igaz, hogy még a' Komáromi vár tartja magát: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

császár: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

39. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Šumla, 1849. november 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 24. sz. levél.

Magyarázatok:

Šumlán, török országban: Egressy Gábor törökországi naplója szerint a menekültek 1849. november 2-án hagyták el korábbi tartózkodási helyüket, Vidint, s 3 heti lóháton történő utazás után november 23-án érkeztek Šumlára. Egressy 1850. február végéig tartózkodott itt. 1849. december 11-én a šumlai magyar katonai és polgári menekültek száma 491 fő volt (1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871, 9–13). Egressy a naplójában így ír a városról: „Az utolsó napokban két akkora hegyeket kellett hágunk, mint a királyhágó. Ez, melynek tetőpontján állunk: Šumla természeti bástyája. A legfőbb hadi pont keleti és nyugoti Europa között. [...] Alant a völgyben Šumla területén a szemeink előtt, tizenkilencz minarettjével, s három nagy kaszárnyájával a város külső pontjain” (EGRESSY 1851, 104). A katonaviselt embereket a laktanyában, a renegát katonákat a lovas kaszárnyában, a többieket pedig a bolgárok házaiban szállásolták el. A színész a nagyon hideg éjszakákat Kmety Györgynél a lovas laktanyában tölti, a többi napon pedig úgy igyekszik átvészelni a telet, hogy házról házra járva csavarog. 1850. január 1-jétől Házmán Ferencsel, Grimm Vincével és Tímári Imrével közös szállást bérel. Társasági összejövetelekről nemigen ír, részletesen csak a török fürdők látogatását tárgyalja (EGRESSY 1851, 104–162).

utóbbi elválásunk alkalmával: a törökországi napló datálása szerint Egressy 1849. július 1-jén hagyta el a családjával közös tartózkodási helyét, Pestet (EGRESSY 1851, 2).

Perczelné is befogták, és tizenhárom más fogoly nővel van egy kis szobába zárva: Perczel Mór-né Sárközy Júliát. Pozsonyi várfogságban volt. Elbocsátó levele 1849. november 15-én kelt (OSZK Kt. Fond 89/5). Splény Béla emlékirata szerint Perczelnével egy szobában raboskodott Üchtritz Emilné Amade Dominika grófnő, Guyon Richárdné Splény Mária s ennek anyja, Splény Ignácné Szily Mária. Egy másik szobában pedig Marton Antónia volt Kossuth három gyermekével (lásd a 36. levél jegyzeteinél). A testvérét és édesanyját a pozsonyi várban meglátogató Splény Béla így ír a nők fogságáról: „ez egy nagy, négyzetes, fasoros udvar azon oldalán volt, mely a régi várkastély falára támaszkodott. Földszintes épület volt az, két sor szobából álló [...]. Az udvaron a főajtó előtt őr állott; ez az ajtó, amelyet a porkoláb nagy kulcsával felnyitott, kis csarnokra vezetett, melyből balra-jobbra ajtó nyílt, vagy inkább zárva volt; balra Marton kisasszony volt a három Kossuth gyermekkel, jobbra családom, Üchtritzné, Perczelné” (SPLÉNY 1984, II, 146). Splény Egressyhez hasonlóan szintén szól arról, hogy a nők többedmagukkal voltak összezárva, igaz, ő azt állítja, hogy a szobalányokkal és a dajkákkal együtt tizenhatan raboskodtak Pozsonyban, de úgy, hogy a személyzetnek külön kishozzája volt (SPLÉNY 1984, II, 142).

a' magyar és Lengyel menekülteknek 5 nap múlva Sumlára kell menniök: a lengyel menekültek 1849. október 30-án, a magyarok november 2-án indultak el Šumlára (HAJNAL 1927, 181).

Elburczoltatom Viddinből: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

viddini basánál: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

öltözöben tudakozván Szentpétery Zsuzsika hol létét, ott neki az adatott válaszul, hogy: „többé nincs Pesten.”: a Nemzeti Színház öltözőjében. Egressy családja nem hagyta el Pestet az 1848–1849-es szabadságharc bukása után.

Sándor barátom házába: Rácz Sándor – lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

a' Szárdinai Királyi Consul hivatalánál levő egyik segédhez, Dumont Gusztáv urhoz: Zerffi Gusztávhoz (1820–1892). A Dumont az egyik álneve volt. Hírlapíró, 1848 előtt a Honderű munkatársa. A magyar szabadságharc bukása után az osztrák államrendőrség ügynöki hálózatainak tagja. Perczel Miklós a naplójában azt írja, hogy Zerffi 1849. október 24-én érkezett Šumlára: „Zerffi jött Belgrádból. [...] a szardíniai konzul, Carossini oltalma alatt tartózkodik Belgrádban” (PERCZEL 1977, 52). Frank Tibor szerint Zerffi konfidensként maga mellé vette Egressyt, s jelentéseiért cserébe azt ígérte neki, hogy segíti feleségével való levélváltását, de valószínűleg ennek nem minden esetben tett eleget (FRANK 1985, 69–70). A meglehetősen szórt adatok miatt együttműködésüket nem lehet megnyugtatóan tisztázni, de a források alapján a következő állapítható meg: Egressy a családjával való kommunikáció reményében (1850. április 30-ig nem kapott kézhez levelet feleségétől) írt leveleket Zerffinek, s azt szerette volna elérni, hogy patthelyzete feloldásában segédkezzen. Valószínűleg 1849. október közepétől írt leveleket az ügynöknek, s tisztában volt azal, hogy Zerffi a levélközvetítésekért cserébe beszámolókat vár tőle. Ám úgy tűnik, volt olyan eset, hogy Egressy igyekezett kibújni a besúgóí munka alól, s Zerffi honfitársi jóindulatára bízta a családi kapcsolatfelvétel esetleges sikerét (SZALISZNYÓ 2014a, 28–36).

Mi lett Ákosomból?: Egressy Ákos az osztrák hadsereg katonájaként Itáliában állomásozott. Julius Jacob von Haynau 1849. augusztus 18-án kiadott hadparancsa szerint az 1848–1849-es szabadságharc során a magyar seregben szolgált honvédek és huszárokat kötelező érvénnyel be kellett sorozni az osztrák seregbe. Ennek következtében 40–50 000 fő került a császári hadsereg állományába. A kényszersorozás a „legtömegesebb megtorló rendszabály volt”. 1852-ben a hadvezetés elrendelte, hogy a szabadságharcban harcolókat nem szabad „ex-honvédnek” nevezni, s múltjuk emlegetésével sem szabad visszaélni (HERMANN 1999, 93–95). Egressy Ákos az 1848–1849-es szabadságharcról írott visszaemlékezésében arról számol be, hogy őt harminchat társával együtt a krajnai gyalogezredbe sorozták be. Állomáshelyük Ancona volt. Az ezredet századonként vagy zászlóaljanként a város különböző pontjain helyezték el, laktanyákban és klostromokban. A magyarokat elkülönítették egymástól, csak naponta egy-két óra erejéig tudtak találkozni, amikor kimenőjük volt (EGRESSY 1893, 160–161). Egressy Ákost 1851 júliusában tizedessé léptették elő (lásd a 72. levelet).

Zsiga: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Rácz: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

a' főbb emberek kivégeztettek: lásd a 38. levél jegyzeteinél.

oláh földre: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Muszka: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

agenseknek: ügynököknek (lat.).

a' bolgár még a' rácznál is rosszabb: lásd a 25. levél jegyzetébenél.

örnagyi ellátást kapok a' török kormánytól: lásd a 37. levél jegyzetébenél.

40. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Sumla, 1849. december 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 25. sz. levél.

Magyarázatok:

magyarország elbukása után: lásd a 33. levél jegyzetébenél.

azon borzasztó hírek után, mik az otthoni ki végeztetések felől ide hozzánk, töredékesen, vagy talán elferdítve eljutnak: lásd a 38. levelet és jegyzeteit.

boszuló eljárást, [...] azon nőkkel is éreztetné ausztria, kiknek férjeik külföldre menekültek: lásd a 36. és 39. levél jegyzetébenél.

európai hatalmak között még mind eddig véghatározat és megállapodás nincs: lásd a 36. levél jegyzetébenél.

Viddinből ide Sumlára hoztak bennünket: lásd a 36. és 39. levél jegyzetébenél.

azon harmincz között volnék kik Philippopolisba vitetnének: a törökök 1850 februárjától osztrák nyomásra megkezdtek az emigráció szétszórását (lásd a 43. levél jegyzetébenél), de Philippopolisba nem vittek senkit.

Szultántol: lásd a 36. levél jegyzetébenél.

Dumont Gusztáv: lásd a 39. levél jegyzetébenél.

Anyámról: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannáról – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Zsigárról: Szentpétery Zsigmondról – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

41. EGRESSY ÁKOS – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Ancona, 1849. december eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1849. december 12.: „Leveled vételére nem mondhatom ki örömem mily nagy volt és mily meg nyugtatólag hatott reám már azt gondoltam hogy egészen meg feledkeztl Szegény Szenvő anyádról édes fiam.”

42. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1849. december 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 1. sz. levél.

Magyarázatok:

rőlla hallok és tudok valamit G – írt: Egressy Gábor.

most ugyan ne nézük hogy hogy jutottál hozzá: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Gáborról is írok ő török országba van Sumlába: lásd a 39. levél jegyzeteinél.
még akkor Viddinbe volt: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

43. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Şumla, 1850. február 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 27. sz. levél.

Magyarázatok:

a kétségek pokoli kinainak, mellyek hét iszonyu hónap óta égetik immár lelkemet: lásd a 36. levél számkivettetésem és iszonyú rabságom helyéről jegyzetét.

Sándorfiról: Rác Sándorról – lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Anyámról: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannáról – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Zsigáról: Szentpétery Zsigmondról – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Él-e Ákos, és hol van?: lásd a 39. levél jegyzeteinél.

bü Salamon, Sándor: utalás Salamon prédikátorra. Sándor pedig Rác Sándor.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Viddini vár fogságunkból [...] Sumlára: lásd a 36. és a 39. levél jegyzeteinél.

Balkán nevű roppant hegyek [...] a' régi görögök korában Hemos hegyeknek nevezettek: helyesen Haemus (lat.), Haimosz (gör.).

Belizár [...] Itt éltek a' hősök kik a' lámpa fénynél általam is személyesítettének: Justinianus keletrómai császár hadvezéréről van szó. Egressy itt Eduard von Schenk *Belizár* (ford. Kis János) című drámájára utal, amelyben egykor Alamirnak, Belizár kedvenc alán rabszolgájának szerepét játszotta.

Tizen ketten közülünk elvitetnek Ázsiának egy Kiutachia nevű városába: a Porta osztrák nyomásra 1850 februárjában a renegáttá nem lett, legveszélyesebbnek ítélt emigránsokat távol az orosz és az osztrák határtól, Kütahyába internálta. Kossuth Lajos vezetésével február 15-én negyvenöt (Csorba György szerint ötvenhatan) indultak el Şumlából Kis-Ázsia felé. Az internáltak között volt olyan, akinek kötelező volt távozni (pl. Kossuth mellett Batthyány Kázmér, Perczel Mór), de voltak olyanok is, akik önként csatlakoztak hozzájuk (pl. Mészáros Lázár). A kitelepítettek április 12-én (Csorba szerint március 31-én) érkeztek meg Kütahyába (HERMANN 2002, 89; CSORBA 1999, 5).

A' renegátok egy másik városába tétetnek át Ázsiának: Aleppóba: az oszmán állampolgároknak tekintett renegátok egy részét, harmincöt főt, Józef Zachariasz Bammel az élen az Egressy által említett szír városba vitték (CSORBA 1999, 5).

Mi többiek franczbonba, Marseille-be vitetünk a' tengeren: ez valószínűleg kósza hír volt csupán, Egressy később nem kapott olyan utasítást, hogy Marseille-be kellene mennie. Azok a magyar menekültek, akiket nem érintett a kitelepítés, 1850 első felében még Şumlában maradtak (CSORBA 1999, 5).

Achmet bég: helyesen Ahmed effendi. A Porta főhivatalnoka. Őt jelölték ki az 1848–1849-es szabadságharc alatt Konstantinápolyba követként küldött Andrássy Gyula mellé kapcsolattartónak. Török részről ő volt megbízva a magyar emigráció szétszórásával, ő felelt Kossuth Lajos és köre internálásáért (HAJNAL 1927, 99, 361).

Köszegi testvéröccse: Egressy egy szakmabeli ismerős testvérét említi. A színészszakma ekkoriban két Köszeghy ismert: Köszeghy (Purt) Károlyt (1820–1891), a Nemzeti Színház

operaénekesét, és Kőszeghy (Szabó) Endrét (1819–1901), vidéki színészt, színikazgatót. Kőszeghy (Szabó) Endréről tudott, hogy harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban. Az említett testvér kiléte viszont nem ismert. Szabó nevű emigráns több is volt Törökországban (Szabó Sámuel, Szabó Vilmos, Szabó Ferenc, Szabó Károly, Szabó József, Szabó Ignác, Szabó Péter), Kőszeghy vagy Purt vezetéknevvel viszont senki sem szerepel a sumlai menekültekről 1849. december 11-én összeállított listán (1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871, 9–13).

Németi is, a' [fér]fikarból: Némethy György (1826–1901). A Nemzeti Színház kardalnoka. Az 1848–1849-es szabadságharcban Józef Zachariasz Bem irányítása alatt harcolt. Mint Egressy Gábor törökországi naplójából kiderül, az emigrációban Harczy Gyula volt az álneve (EGRESSY 1851, 154). Ezzel a névvel szerepel az 1849. december 11-én kelt, a sumlai menekültek nevét tartalmazó összeíráson is (1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871, 10). A törökországi emigrációból való hazatérése után operett- és népszínműénekes lett. 1855-től 1866-ig a Nemzeti Színház tagja, 1881-től 1898-ig pedig a pénztárnoka.

44. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1850. március 16.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1850. április 16.: „Épen ma egy hólnapja hogy neked levelet küldék és benne 15 pengőt szükség fedezésére és még eddig töled választ reá nem kaptam.”

45. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. április 14.

Kézirat: elveszett. Utalások a levélre: „Belgrád, april 14. 1850. Megirtam Pestre, hogy itt vagyok, s azért jöttem illy közel a kapu elébe, hogy vagy én menjek be rajta, vagy ők jöjjenek ki mindnyájan” (EGRESSY 1851, 175). Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Belgrád, 1850. április 17.: „Innen Belgrádból ez már negyedik levelém.”

46. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Belgrád, 1850. április közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Belgrád, 1850. április 17.: „Innen Belgrádból ez már negyedik levelém.”

47. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Belgrád, 1850. április közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Belgrád, 1850. április 17.: „Innen Belgrádból ez már negyedik levelém.”

48. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA ÉS EGRESSY ETELKA –
EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1850. április 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 2. sz. levél.

Magyarázatok:

gondold meg hogy milyen nagyon szegények vagyunk: lásd a 38. levél *miből fogtok élni* jegyzetét.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

kapczát: lábfejre tekert, harisnyát helyettesítő textilcsík.

örvezető vagy: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Rátz Sándornak: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Gáborról semmi bizonyost nem tudok: Egressy Gáborról.

a török nem ereszti ki a menekülteket: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

nagyanyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Zsigmond bácsi: Szentpétery Zsigmond.

49. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Belgrád, 1850. április 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 28. sz. levél.

Magyarázatok:

Egy osztrák kormánybiztos: lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agenst* jegyzetét.

sükerült végre kinos török rabságomból kimenekülnöm: lásd a 36. és a 39. levél jegyzeteinél.

más fél hónapi nyomorteljes utazás után ide jutottam Belgrádba: Egressy 1850. február végén

Gabriel Jasmagy közbenjárásának köszönhetőn útlevelet kapott, és elindult Belgrád felé.

Kétnapi lovaglás után, március 1-jén Ruszcsukba érkezett. Március 6-tól kezdve egy sószállító vitorlás hajón utazott, s április 14-én ért Belgrádba. (Az útról részletesen lásd EGRESSY 1851, 162–175). A családja június 5-én érkezett meg hozzá. A törökországi naplóban így írja le a várost: „A várban és a külsánczok dunaparti területén belől törökök laknak mintegy 10 ezeren. E városrész ismét teljes hasonmása kicsinyben a többi török városoknak. Vannak moshéi [mecset], minarettjei, fördői, duttyánai [nyitott oldalú sátor], kávéházai, tekervényes sikátorai, csibukos népe és mumusasszonyai. A vár roppant erősség, mind fekvése mind alkotása tekintetében. Fent a fellegrvárban a pasha és hozzátartozói laknak, rongyos faházakban. Van benne egy moshé is. Alant, a dunaparti bástyafalak belterületén laktanyák, fegyvertárak, szertárak, egy moshé, kávéházak, boltok, és mintegy négy ezredből álló török őrség van. [...] A szerb városrész európai módra kezd épülni. A gazdagabb kalmárok házai Pestre is beillenének. [...] A szerbek általában szálas, erőteljes és szabatos termetűek. Arczvonásaik vaskosak; bizonyos pörgőg van rajtuk kifejezve. Fajképök szépnem mondható” (EGRESSY 1851, 176–177). Egressy itt töltött napjairól törökországi naplójában alig árul el valamit. Mindössze két magával kapcsolatos eseményről ír: olvasdába jár újságot olvasni, és időnként találkozik a szintén Belgrádban tartózkodó Zerffi Gusztávval.

a' földet, melyen kívül a' világon nincsen számomra hely: utalás Vörösmarty Mihály *Szózata* második versszakának első két sorára. Pontosán idézve: „A nagy világon e kívül / Nincsen számodra hely”. A *Szózat* jelentőségéről Egressy hagyatékában lásd: SZALISZNYÓ 2017b: 153–165.

menyire vágyom látni az én Cordeliámat is: Egressy Etelkáról van szó. Egressy becenévként adja lányának a *Lear király*ból ismert nevet; a darabban így hívják Lear egyik lányát. Egressy Etelka apja egykori kedveskedő gesztusára emlékezve Cordeliának nevezi majd el egyik lányát.

Dumont ur: lásd a 39. levél jegyzeteinél.

leveledet így cizmezd de német nyelven „Fraulein Elisabeth Schmidt”: Elisabeth Schmidt kisasszony (ném.). Elképzelhető, hogy azért kellett ezt a nevet ráírni a borítékra, mert Egressy és felesége belgrádi találkozását Zerffi Gusztávon kívül a színészt Belgrádba juttató Gabriel Jasmagy jobbkeze, Kovács (Schmidt) Pál királyi fiskális is segítette. Kovács 1849 nyarán Gabriel Jasmagyval érkezett Törökországba (DEÁK 2015, 125).

„Herrn David Heim”: David Heim úrnak (ném.). A levél kontextusa szerint Zerffi Gusztáv egyik álneve; a Zerffi életpályáját feldolgozó Frank Tibor nem említi könyvében ezt a feltételezett álnevet.

50. EGRESSY ÁKOS – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK [Ancona, 1850. április második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1850. május 3.: „Leveledet kaptam mit már nyugtalanság közöt vártam mert nem tudtam elgondolni hogy mi let veled és így leveled egészen megnyugtatót felöled hogy egészséges vagy.”

51. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK Pest, 1850. április 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 7. sz. levél.

Magyarázatok:

el hagyád a menedéket: lásd a 39. levél *Sumlán, török országban* jegyzetét.

hogy jöttél ide hol most vagy: Egressy Belgrádban volt. Lásd a 49. levél jegyzeteinél.

a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül: 1856-ig első útlevélrendszer (útlevélkényszer) volt érvényben, a lakóhely elhagyásához is rendőrségi engedély volt szükséges.

király: lásd a 36. levél *osztrák császár* jegyzetét.

fiunk olaszbonba van: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

tudod édes mik és mink volt ezelőt 18 évvel és még is gazdagok boldogok voltunk: utalás arra, hogy Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna 1850-ben már tizennyolc éves házasságban éltek. 1831-ben házasodtak össze.

május vagy június elein foglak látni édes: Egressy feleségével és két gyermekével, Etelkával és Árpáddal, 1850. június 5-én találkozott Belgrádban. Innen továbbhajóztak Konstantinápolyba. Konstantinápolyi napjaik céltalanul teltek, Egressy nem boldogult a családfenntartó szereppel, ezért augusztus 13-án úgy döntött, hazautaznak (Egressy Gábor – Szentpétery Zsigmondnak, Konstantinápoly, 1850. augusztus 13., OSZK Kt. Levelestár).

52. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Belgrád, 1850. április 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 29. sz. levél.

Magyarázatok:

Mélyen tisztelt jóakaróm: Zerffi [Dumont] Gusztáv. Lásd a 39. levél jegyzeteinél.

Sumlai helyzetem: lásd a 39. levél jegyzeteinél.

Németit: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

element Kossuthbal Ázsiába: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Ahmed effendi: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

Jasmadsi Gulrik: lásd a 37. levél Csász. Kir. Agenst jegyzetét.

expediáltak: itt: kitelepítették (lat.).

Bemet harminczad magával Syriába: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

biztosítja eddigi rangunk vagy osztályzatunk szerinti fizetéseinket: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Menyiben volt részem a' forradalmi dolgokban, arról már értesülve volt: lásd a 32. levél sokféle ágazó munka jegyzetét és a 37. levél vissza tértem előbbi békés pályámhoz a' színészethez jegyzetét.

a' császár Augusztusban szándékozván magát megkoronáztatni akkor bizonyosan számíthatunk az Amnestia egy nemére: egy a keringő hamis hírek közül.

osztrák Consul: Theodor Teja Radosavljević. Alezredes, belgrádi osztrák főkonzul. Az osztrák titkosrendőrség keleti információszerzésében fontos szerepet játszott (DEÁK 2015, 125).

hat egész hétig tartó iszonyatos utazás után ide eljutottam: lásd a 49. levél jegyzeteinél.

török basa: valószínűleg a belgrádi török parancsnokról, Wasif pasáról van szó (FRANK 1985, 52).

francia consul: valószínűleg Antoine Odilon Amédée Fabre (1819–1871).

szerb belügyminiszter: Ilija Garašanin (1812–1874). 1843–1852 között volt szerb belügyminiszter. Egressy Gábor törökországi naplójában tévesen Karasanin néven említi: „A szerb miniszterek mind bugyogós, vörös sapkás, irástudatlan urak, kik egészen törökösen élnek. Közöttök, – mondhatni, – csak egy európai féle személyiség van, s ez: *Karasanin*, a belügyminiszter” (EGRESSY 1851, 144, 177. Az idézet: 177).

amerikai követ: a konstantinápolyi amerikai követről, George Perkins Marshról (1801–1882) van szó. 1849 és 1852 között töltötte be a tisztséget. Egressy törökországi naplójában többször is tévesen „Mash ur”-ként említi (EGRESSY 1851, 212, 216).

engagirozna: engager: alkalmaz (fr.).

igazgatósággal: a Nemzeti Színház igazgatója ekkor Simontsits János volt. Lásd az 1. levél a' napokban megtudjuk ki lesz a' Director jegyzetét.

tegnap hallom, hogy bizonyos előkelő nők, szövetkeztek volna a' végett hogy ügyemben, az az hazatérhetésemért legfensőbb helyre folyamodjanak. A' pozsonyi ujságban olvasták: a Hölgyfutár 1850-ben kétszer is ír arról, hogy bizonyos hölgyek azt szeretnék elérni a hatóságoknál, hogy Egressy Gábor büntetlenül hazatérhessen Törökországból. A lap 1850. április 16-i számának Hírharang rovatában a következő jelent meg: „Egressy Gábor mellett számos magyar hölgy folyamodni szándékozik, hogy hazánkba mielőbb visszatérhessen, hol színművészetünk őt olly sajnosan nélkülözi” (Hölgyf, 1850/87, 371). Az 1850. április 29-én megjelent szám Hírharang rovatában pedig a következő olvasható: „Egressy

Gábor ügyében szépen halad a folyamodó hölgyek törekvése” (Hölgyf, 1850/98, 415). Ezt a hírt vette át a Pressburger Zeitung. Az újsághírekkel kapcsolatban lásd az 57. levelet.

Augustus 18-dikán Amnestia adatik: Ferenc József születésnapja alkalmából nem került sor nagyobb szabású amnesztiára.

Boszniában lázadás van: Boszniában 1831 óta időről időre felkelések voltak a törökök ellen. Végül a Porta 1878-ban elvesztette a terület feletti uralmát, a berlini kongresszuson az Osztrák–Magyar Monarchia igazgatása alá került.

Hezler Senátorhoz: valószínűleg Heszler Józsefhez (1793–1857).

Egressy Gábor’ neje számára nincs többé hely a’ Nemzeti Színház névsorában?: Szentpétery Zsuzsanna 1837 és 1848 között megszakításokkal a Nemzeti Színház segédszínésznője volt. 1848-ban befejezte pályafutását. Lásd erre vonatkozóan a 397. levelet.

Elköltöztél-e a’ nagy szállásról: Egressyék az 1840-es évek második felétől a Marczibányi-féle ház ötszobás lakásában laktak (PETŐFI 1964, 79, 209, 372).

Ákos fiam örvezető: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Egykori legnagyobb üldözöm Zerfi: lásd a 39. levél jegyzeteinél. Egressy valószínűleg azért nevezi „egykori legnagyobb üldözö”-jének Zerffi Gusztávot, mert 1847-ben a Honderüben egy éles hangú kritikaszorozatot közölt a színész III. Richárd-beli alakításáról. Lásd Hond, 1847/8, 154–157; 1847/9, 177–179; 1847/10, 195–196; 1847/13, 255–259.

megszűnt a’ török kormánytói járandóságom: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Ómer pasa: Omer pasa. Eredeti neve: Mihajlo Latas (1806–1871). Szerb születésű török tábornok, a császári seregből kadétként szökött Törökországba.

quäkkeremet: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Zsigától: Szentpétery Zsigmondtól – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

NB: nota bene! Jól jegyezd meg! (lat.).

Nézd meg a’ belső borítékra mi van jegyezve: az említett boríték nem maradt fenn.

53. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Belgrád, 1850. május 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 30. sz. levél.

Magyarázatok:

Jazmadsí: lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agenst* jegyzetét.

bennünket szétozglasson: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

a török porta küldöttével: Ahmed effendivel. Lásd a 43. levél jegyzeteinél.

hat heti kinos utazás után ide jutottam: lásd a 49. levél jegyzeteinél.

Fizetésem mit havonként buxtam a’ török kormánytól: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Augustusban midőn a’ Császár koronáztatja magát: Ferenc Józsefet 1867. június 8-án koronázták magyar királlyá.

az igazgatóságot: lásd az 52. levél jegyzeteinél.

kasztenek: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

Mind azon hirlapokat szereztessd meg, melyekben művészeti dolgozataim 1837 óta megjelentek: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

1848^{ti} Életképekből a’ két első számot: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Szemere Pálnak: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Ráczot: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

anyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

An Herrn G. Fraube: G. Fraube úrnak (ném.).

vidd el a' Pesti Napló szerkesztőségéhez, [...]. Megkértem a' tisztelt laptulajdonos urat, hogy válaszod hozzám juthatását eszközölje: a politikai napilapot Császár Ferenc (1807–1858) alapította 1850 márciusában. 1850. június 30-ig ő volt az orgánium kiadó-tulajdonosa. A jogi végzettségű Császár költőként, fordítóként, jogtudományi íróként, lapszerkesztőként volt ismert.

Magyar Hirlap: a bécsi kormány által 1849. november 15-én indított napilap. 1853-ban címet Budapesti Hírlapra változtatták.

À Madame Mad. Susanna d'Egressy née de Szentpétery chez le théâtre National a/ Pesth: Egressy Zsuzsanna asszonynak, született Szentpétery a Nemzeti Színházhoz Pestre (fr.).

54. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1850. május 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 3. sz. levél.

Magyarázatok:

a harmadik csalán: utalás Egressy Árpádra.

apád török országba van: lásd a 36. levél *számkivettetésem és iszonyú rabságom helyéről* jegyzetét.

várom Haynau Ő Exellenciáát hogy hozzá mehessek mert ut levelet kérek tőlle: Julius Jacob von Haynau bárót (1786–1853). Császári-királyi tábornok. Az 1848–1849-es szabadságharc nyári hadjáratai idején a magyarországi osztrák hadsereg főparancsnoka. A szabadságharc bukása után 1850 júliusáig Magyarország teljhatalmú katonai parancsnoka. A Szentpétery Zsuzsanna törökországi utazását engedélyező útlevelet Haynau aláírásával lásd OSZK Kt. Analekta 1239, 60. sz.

el mehessek én is török országba: lásd az 51. levél jegyzeteinél.

minden jövedelem nélkül nincs ki keressen: lásd a 38. levél *miből fogtok élni* jegyzetét.

kapczát: lásd a 48. levél jegyzeteinél.

dagerottibba levétetheted magad: lásd a 16. levél jegyzeteinél.

a delizsánczon el hozzák: kocsipostán (fr.). A postakocsik járatokba szervezett forgalma Mária Terézia uralkodása alatt indult meg. 1750-től elkülönítették egymástól a személyeket és a leveleket szállító postakocsikat, és a személyszállítást szintén végző, de döntően csomagot és pénzt fuvarozó kocsipostákat. Ez utóbbi volt a delizsánsz. Mindkettő a Bécsi Kocsiposta Főigazgatóság irányítása és felügyelete alatt állt (FÁBRI 2009, 141).

apádat is lefestettem: Egressy Gáborról az 1850-es évekből egyetlen festmény ismert. A 63 × 50 cm-es olaj mellképet Grimm Rezső (1832–1885) készítette. A kép pontos keletkezési ideje nem tudott, és bár a szakirodalom az 1850-es évek végére teszi a keletkezését, elképzelhető, hogy Szentpétery Zsuzsanna ezt említi. Ma az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárának szakolasójában látható (RADNÓTI 2000, 207).

nagymama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a kis Telepi Károlyj: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

55. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. május 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 31a. sz. levél.

Magyarázatok:

Zsiga: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

passust: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

gözös conductort: kalauz, jegykezelő a hajón (lat.).

Ezen jó ur: Gabriel Jasmagy – lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agenst* jegyzetét.

NB: lásd az 52. levél jegyzeteinél.

a Madame Madame Susanna Egressy, née de Szentpétery. Kerepescher Strasse, N° 7. a Pesth Apotheke zum Salvator: Egressy Zsuzsanna asszonynak, született Szentpétery. Kerepesi út 7. sz. Pestre a Salvator gyógyszerertárhoz (fr., ném.).

56. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. május 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 31b. sz. levél.

Magyarázatok:

Május végén szét kell oszlani a' Sumlai magyar menekvők maradványainak: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

Passust: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

török basa: a belgrádi török pasa. Lásd az 52. levél jegyzeteinél.

miért jött el ön Sumláról: lásd a 39. levél jegyzeteinél.

miért mondott le önkényt a' török kormány segélyéről: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Zsiga: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

czimezd Németül Schmidt Eliza kisasszonynak: lásd a 49. levél jegyzeteinél.

„an Herrn Salamon Alkalai”: Salamon Alkalai úrnak (ném.).

à Madame Madame Susanna d' Egressy née de Szentpétery. chez Théâtre National à Pest: lásd az 53. levél jegyzeteinél.

57. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁNAK

Pest, 1850. május 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 8. sz. levél.

Magyarázatok:

színházba el akartam menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet: a Nemzeti Színházról kapott szabadjegyekről van szó. A családi levelezésből úgy tűnik, Egressy révén a családtagok időnként ingyenjegyeket kaptak. Esetenként ezeket családi ismerősöknek adták. Ezt a kedvezményt vonták meg Egressy Gábor feleségétől.

Simonsics az igazgató: lásd az 1. levél *a' napokban megtudjuk ki lesz a' Director* jegyzetét.

fáncsi az igazgató segéd és minden: lásd a 22. levél jegyzeteinél.

jésuita: itt: képmutató, kétszínű (lat.).

eljött katonád: Krajcsovics Márton. Lásd a 38. levelet.

andrás bácsinak: Fáy Andrásnak – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

a harmadikat Ko...tól kaptam: Kozmovszky Antaltól (1817–1894). Marczibányi István titkára és a Marczibányi-házak gondnoka volt. A szabadságharcban nemzetőrként szolgált.

leveledbe ügyvivőségről is írsz: lásd az 53. levelet.

főrangú hölgyek felsőb heljen fognának érted kérni ez édes kezdődöt a nagy ignácز Hölgy futár nevű lapjába: lásd az 52. levél jegyzeteinél.

bátyámmal: Szentpétery Zsigmonddal – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

az a fiu: Egressy Árpád.

kaptam Ákostól levelet írja [...] tizedesnek ki van nevezve: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

rácznak írt hogy segítse: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Édes anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

58. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1850. május első fele]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 47. sz. levél.

Magyarázatok:

bátyámnál: Szentpétery Zsigmondnál – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

ő mikor haza jött: Szentpétery Zsigmond is harcolt a szabadságharcban.

füji ferinéhez: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonához – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

policzájnál: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Sikornak is iljen rossz fia van: Sikor Ferencről és Lajos nevű fiáról van szó. Sikor Lajosnak Egressy Gábor volt a keresztapja. Egressy Ákos másolatában fennmaradt Sikor Lajos 1853-ban Egressy Gábornak írott újévi köszöntője – abban nevezi a színészt a fiú keresztapjának (OSZK Kt. Quart. Hung. 2310, 4. kötet, 12). Egressy Ákos az 1848–1849-es szabadságharcról írott visszaemlékezésében így ír apja és Sikor barátságáról: „Atyám is adott egy búcsuvacsorát »kerepesi«-uti lakásán, melyben családunk tagjain kívül, meghittebb barátjai: Petőfi, Sükei, Szentpétery, Sikor vettek részt. Ez utóbbi adott szülőimnek barátságos, biztos menhelyet Pest bombáztatásakor, a kerepesi vámon túl levő házánál, melynek nagy udvarán és kertjében még számos pesti lakos talált oltalmat a Hentzi vandalismusa elől” (EGRESSY 1893, 125). A családról közelebbi adatokat nem találtam. Az apa keresztnevét Egressy Gábor Konstantinápolyból 1850. július 2-án Szentpétery Zsigmondnak írott leveléből tudom (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz, 4. sz. levél).

Jasmadsi Gulrik: lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agenst* jegyzetét.

59. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Belgrád, 1850. május 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 32. sz. levél.

Magyarázatok:

a' Sumlai menekvők sorsa: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Zsigának: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a' négy nagyobb billikomot [...] elzálogosítanád: serlegeket. Eredetileg Willkommbecher, a willkommen (légy üdvözölve) szóból (ném., rég.). Egressy a lelkes közönségtől és vidéki pályatársaitól ajándékba kapta az ezüstbillikomokat. A Petőfinek 1847. augusztus 7-én írt levele szerint a szabadságharc előtt már öt serleg tulajdonosa volt (PETŐFI 1964, 79). Azt, hogy 1866-os haláláig hányat kapott, nem lehet tudni, de a közgyűjteményekben ma fellelhető hagyatéka szerint a későbbiekben is megajándékozták ezüstserlegekkel. 1845-ben a következőt kapta: „[k]erek tagolt talpán és kuppájának alsó kétharmadában trébelt leveles-kagylós gyűrűkkel, a fedél azonos díszítésű, közepén álló nőalak plasztikus figurája”. Az oldalán körülfutó vésett felirat: „Egressy Gábornak tisztelet és méltánylat jeléül a művészet Budapesti baráti Télihó 8 kán 1845”. A 32 cm magas dísztartágyat ma a Magyar Nemzeti Múzeum őrzi. 1847 nyarán Kassán vendégszerepelt, s mint Petőfinek írja, „jutalom játékom alkalmával ismét egy igen szép billikomot kaptam egy nehéz tálcával” (PETŐFI 1964, 79). Egressy ezt nevezi „tálczás pohárnak”. 1860-ban egy 23,5 cm magas és 9,5 cm átmérőjű fedeles serleget kapott. „A kalapált, domborított, cizellált, vésett serleg felirata: »Egressy Gábornak – A rozsnói nők – 1860.«.” Ez a billikom az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetben látható. 1861-ben egy 13,5 cm magas és 7,5 cm átmérőjű széles, Bécsben készítettett serleggel ajándékozták meg. „Kerek talpán trébelt szőlőlevél dísz, kuppájának alsó kiöblösödő részén ugyancsak dús szőlőleveles és fürtös díszítés, oldalán koszorúban vésett felirat: »Egressy Gábornak vidéki pályatársai« és »Reszler István Színtársulata Debreczen Otcob. 4. 1861.«” A Nemzeti Múzeum őrzi (RADNÓTI 2000, 202–203).

Andris bácsi: Fáy András – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

takarék pénztárban: a Pesti Hazai Első Takarékpénztárban. Fáy András kezdeményezésére alakult meg egyesületi formában 1839-ben. Bankként 1840 januárjában kezdte meg működését. Az első önálló magyar pénztár volt. 1845-ben részvénytársasággá alakult. Üzletköre betétek kamatoztatására, váltókölcsonőkre és ingatlanokra kihelyezett jelzálogkölcsonők folyósítására terjedt ki.

Hamlet. Othello. Coriolán. Machbet. Lear. Negyedik Henrik: Shakespeare-drámacímek.

Vörösmarty minden kötetét: VÖRÖSMARTY' minden munkái, kiad. BAJZA József, SCHEDEL Ferenc, Pest, Kilián György, 1845–1848, I–X. Az Egressy Ákos által összeállított könyvjegyzék szerint Egressynek a gyűjteményes kiadásból az I., III., V., VII., IX., X. kötet volt meg (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

Petőfi összes műveit egy kötetben: *Petőfi összes költeményei egy kötetben*, Pest, Emich Gusztáv, 1847.

A' német Shakspeart: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

8 kötet Theater Lexicont: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

A' népdalok és mondákat mind: Magyar népköltési gyűjtemény: *Népdalok és mondák*, szerk., kiad. ERDÉLYI János, Pest, Kisfaludy-Társaság, 1846–1848, I–III.

Tompát: TOMPA Mihály, *Népregék, népmondák*, Pest, Beimel József, 1846. Az Egressy Ákos által összeállított könyvjegyzék szerint Egressynek csak ez volt meg Tompától (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

Kölcséit: KÖLCSEY Ferencz *minden munkái*, I–II. [I. – Versek; II. – Elbeszélések és vegyes be-
szédek] egybekötve, Pest, Heckenast Gusztáv, 1840.

Seidelmant: Heinrich Theodor RÖTSCHER, *Seydelmann's Leben und Wirken*, Berlin, Verlag von Alexander Ducker, 1845; August LEWALD, *Seydelmann: Ein Erinnerungsbuch für seine Freunde*, Stuttgart, Verlag von Karl Göpel, 1841. A Röttscher-féle könyvet Egressy Petőfi Sándortól kapta.

A honderüböl azt a' mibe czikkem van, ugyanazt a' Divatlap és Életképekből, és az Athenaeum-ból, (ebbe Korányi név alatt is irtam): lásd a 36. levél jegyzeteinél.

hozd a' Nagy irott könyvet: Egressy Gábor egy cím nélküli, fél ív nagyságú (24 × 39 cm), 106 fólió terjedelmű vegyes tartalmú kéziratos kötetét nevezte így. A kötet a következő tartal-
mi egységekből épül fel: *Aesthetikai, s rhetorikai jegyzetek Blair Hugo-ból*; jegyzetek John Dryden drámai költészetéről szóló esszéjéből; bepecsételt csomagban borostyánfű, amelyet Vachott Sándor Iffland sírjáról Berlinből hozott; megjegyzések a tragédiáról és a drámai egységről; összeírás arról, hogy a bécsi udvari színház vezető színészei havonta hány szerepet tanulnak be; értekezés *Természet, mesterség, critica* címmel; egykorú versek másolatai; Egressy saját versei; részlet az *Antonius és Cleopatrából*, valamint *A velencei kalmárból*; a gyorsírás abc-je. Lásd: OSZK Kt. Fol. Hung. 1754.

a' Pesti hirlapból bele tett számokat: Egressy Gábor itt bizonyára azokra a Pesti Hirlap-beli lapszámokra gondol, amelyek 1841-ben a pesti színészek bérigényével és a Nemzeti Színház igazgatásával kapcsolatos sajtóvita részét képezték. A polémiához kapcsolódó cikkek a Pesti Hirlapban és az Athenaeumban jelentek meg. A téma kapcsán felszólalt Kossuth Lajos, Fáy András, Fánicsy Lajos, Bartha Jánosné Meszlényi Anna, Vahot Imre, Egressy Gábor és egy máig pontosan nem azonosított -y szignójú szerző (Kerényi Ferenc úgy véli, Vörösmarty Mihály, Toldy Ferenc vagy Nyáry Pál). A Pesti Hirlap-beli cikkek a következők: KOSSUTH Lajos, *Nemzeti játékszín ügye*, PH, 1841/19, 149–150; FÁY András, *Nyílt szó az országos színház ügyében*, PH, 1841/19, 154–155; 1841/20, 163–164; FÁNICSY Lajos, *Igazolás*, PH, 1841/20, 164; KOSSUTH Lajos, *Játékszini dolgok*, PH, 1841/31, 257–258. A vitával kapcsolatos további írásokat lásd: *Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 183–185. A polémia egyes vonatkozásait az 1842. január 25-i *Coriolanus*-bemutató kapcsán elemzi még Paraizs Júlia. Lásd PARAIZS 2015, 108–137.

Homért: Egressy valószínűleg Homérosz eposzaira gondol. 1848 előtt az *Iliásznak* és az *Odüsszeiának* egyaránt egyetlen magyar fordítása volt. Az *Iliász* Vályi Nagy Ferenc fordításában jelent meg 1821-ben; az *Odüsszeia* pedig *Ulissesnek, ama' híres, és nevezetes görög királynak csudálatos története*i címmel 1780-ban Dugonics András fordításában.

pakétba: helyesen Paket: csomag (ném.).

az itteni Angol consulhoz: a belgrádi angol konzulról, Thomas de Grenier de Fonblanque-ról (1793–1861) van szó.

1848diki Életképek két legelső számát: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Szemere Páltól: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Ne felejtse el az 1848diki Életképek két legelső számát Szemere Páltól visszakérni, – vagy Jókaitól: Jókai Mórtól (1825–1904). Egressy azért gondolja úgy, hogy Jókaitól meg lehetne

szerezni az Életképek vonatkozó számaikat, mert egy ideig a lap szerkesztője volt. Lásd a 26. levél *első leveled petőfi is akarta hogy oda adjam az Élet képekbe de én nem adtam* jegyzetét.

A képeim közül Zsigát, Megyerit, Hubenayné Vörösmartit, Petőfit Kazinczit Siedelmant fáy Andrást: Szentpétery Zsigmond, Megyeri Károly, Hubenay Ferencné Magda Lujza, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Kazinczy Gábor, Carl Seydelmann és Fáy András portréjáról van szó. Egressy Gábor fennmaradt hagyatéka alapján nem tűnik nyomon követhetőnek, hogy milyen portrékkal kell számolnunk: ajándékba kapott olajminiatűrrel, akvarellrel (ezek leginkább a rokon, Szentpétery Zsigmond esetében lennének elképzelhetők), újságból kivehető metszetről vagy önálló papírlapon lévő litográfiáról van-e szó. Carl Seydelmann német színész kivételével valamennyien Egressy személyes ismerősei voltak, színésztársak és barátok. A képek a polgári lakáskultúra részét képezték, megszokott gyakorlat volt, hogy a sajtóban közölt képeket bekeretezték, majd falra akasztották, vagy az asztalon őrizték. A felsorolt személyek egy részéről több portré is fennmaradt 1848 előttről, ezért a teljesség igénye nélkül csak azoknak a felsorolására szorítkozom, amelyek vagy elérhetőek voltak a nyilvánosság számára, vagy önálló könyvformájában kaphatta Egressy. **Szentpétery** Zsigmondról megjelent egy acélmetszet a Nemzeti Színház 1841-re kiadott zsebkönyvében, és Barabás Miklósnak a kőrajza 1846-ban a Pesti Divatlapban, amely Zách Felicián szerepében ábrázolja a színészt. **Megyeri** Károlyról a Honművész közölt portrét 1834-ben. **Hubenayné** Magda Lujza kőrajzát a Nemzeti Színház 1843. évre kiadott zsebkönyve tette közzé (*Magyar színészportrék katalógusa 1790–1944*, 1973, 98, 153, 211). **Vörösmarty** Mihályról Barabás Miklós rajza nyomán az 1837-re kiadott Aurorában jelent meg egy metszet, illetve 1844-ben a Vörösmarty Mihály minden munkái első kötetében, ami szintén egy Barabás-féle rajz után készült. **Petőfi** Sándor esetében az első szóba jöhető kép, amely a *Petőfi álló derékképe* címet viseli, a Pesti Divatlap 1845. július 3-i számának mellékleteként jelent meg. Számításba jöhet még a Barabás Miklós *Petőfi mellképe* című, 1846-os tusrajz után 1847-ben készült Tyroler József-féle metszet is. Ezt ugyanebben az évben önálló acélmetszetként is forgalomba hozták, majd közzétették 1848-ban a Reform című orgánus egyik mellékleteként. Később ennek a metszetnek 1848-ban még három változata jelent meg, s 1849-ig ezeket különféle folyóiratokban is közreadták. 1848-ban önálló darabként jelent meg a Barabás Miklós *Petőfi álló térképe* című rajz Walzel Ágost Frigyes által nyomtatott változata is. S esetleg számolhatunk még a szintén Barabás Miklós *Petőfi mellképe* című tusrajz után Magyar Lajos által készített litográfiával (1846) is. E könyvnek nincs ismert példánya, de annyi tudható, hogy megjelent mellékletként a Kis Követ című hetilap 1846. december 20-i számában. Mivel az 1848-as, Walzel Ágost Frigyes-féle könyv lehetséges megvásárlásáról csak július végén hirdetett a sajtó, nem valószínű, hogy az akkoriban a szerb határnál katonai szolgálatot teljesítő Egressy azzal foglalatalkodott volna, hogy ezt a képet mindenáron megszerezze, és mielőbb bekereteztesse. Ezt az érvet támogathatja az is, hogy a szabadságharc alatt a színész meglehetősen keveset tartózkodott Pesten. Úgy tűnik tehát, hogy Petőfi esetében leginkább az 1845-ös vagy az 1847-es litográfiával számolhatunk (*ARCpoetica*, 2012, 40–43, 48–52, 63–66, 106). **Kazinczy** Gáborról Barabás Miklós ceruzás rajza után 1847-ben készült egy 360 × 550 mm-es litográfia a Walzel-féle könyvombában. **Fáy** Andrásról szintén ugyanott és ugyanekkora méretű litográfia készült 1845-ben Barabás Miklós ceruzás rajza nyomán. De Fáy Andrásról 1841-ben Franz Eybl osztrák festő rajza után is készült egy 360 × 550 mm-es litográfia. **Seydelmann** képéhez Egressy valószínűleg

külföldön jutott hozzá. A német színészt például az a Franz Eybl is lerajzolta, aki Fáy is. Az e rajz után készült litográfia 1831-es.

Mondd azon asszonyságnak, hogy férje Aleppóban van: Albert Ignác (1819–1893). Egykori honvédtiszt. Később a nevét Albert Anzelmre változtatta. Török alattvalóvá lett, az emigráció 1850. februári szétszórásakor Józef Zachariasz Bemmellal együtt Aleppóba kellett mennie. Török neve Szelim bej volt.

Fuchs nevű dohánykereskedőhöz: a lőcsei származású Fuchs Keresztély (?–1846) több leszármazottja is szóba jöhet. Fuchs Keresztély eleinte dohányáru-kiskereskedő volt, majd 1832-ben nagykereskedői jogért folyamodott. 1833-ban nagykereskedő lett, és rá egy évre dohánygyártó üzeme is megkapta a gyári privilégiumot. Ekkor kiskereskedését megszüntette, és üzletét unokaöccsének, Fuchs Károlynak adta át. Fuchs Keresztély halála után a nagykereskedés két fia, Rudolf (1809–1892) és Gusztáv (1816–1888) kezébe került. Ők 1850 után, a dohányárusítás állami monopóliumának bevezetésekor, az üzemet eladták (BÁCSKAI 1989, 107–108).

Balassa orvosnak: Balassa Jánosnak (1814–1868). A magyar sebészet megalapítója.

őreg Liedemannénak: talán Liedemann Frigyesné Riecke Rózának (1796–1884).²

Jazmagit: lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agenst* jegyzetét.

Haynautól: lásd az 54. levél jegyzetében.

Museum: Magyar Nemzeti Múzeum.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ferinének: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Komlósiékat: lásd a 37. levél jegyzetében.

60. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1850. május 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 9. sz. levél.

Magyarázatok:

mehtek hozzád igen édes Vasárnap indulok és már Kedden nállad leszek: lásd az 51. levél jegyzetében.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

61. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. május 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 33. sz. levél.

Magyarázatok:

Zsigánál: Szentpétery Zsigmondnál – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

kaszteneket: lásd a 15. levél jegyzetében.

négy legnagyobb billikomra: lásd az 59. levél jegyzetében.

takarék pénztárból: lásd az 59. levél jegyzetében.

² Köszönöm Kóvér György segítségét a név azonosításában.

Andris bácsitól: Fáy Andrástól – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kassai poharat: lásd az 59. levél *a' négy nagyobb billikomot [...]* elzalogosítanád jegyzetét.

Vörösmartinak minden köteteit: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Petőfit: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Kölcseit: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Tompát: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Garait: Garay Jánosnak 1848 előtt több kötete is megjelent (pl.: Garay János, *Az Árpádok: történeti balladák- 's mondákban*, Pest, Emich Gusztáv, 1847; GARAY János *újabb versei*: 1843–1847, Pest, Beimel József, 1848), nem tudni, Egressy pontosan melyikre gondolt.

Bajza történetét: BAJZA József, *Világtörténet: A' legrégebb időkől korunkig*, I, *A hajdankor*, Pest, Hartleben K. Adolf, 1846.

Horvát történetét: HORVÁT István, *Rajzolatok a' magyar nemzet legrégebb történeteiből*, Pest, Trattner Mátyás, 1825.

Plutarchot: *Párhuzamos életrajzok Plutarchból*, ford. Székács József, Pest, Eggenberger József, 1847.

Fényest: FÉNYES Elek, *Magyarország leírása*, Pest, Beimel József, 1847, I–II.; FÉNYES Elek, *Magyarország statistikája*, Pest, Trattner-Károlyi, 1842–1843, I–III. Ezek a kötetek megvoltak Egressy könyvtárában (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

Homért: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Bitniczet: BITNICZ Lajos, *Magyar nyelvtudomány*, Pest, Trattner-Károlyi, 1837, I–II.

athenaeumot: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

műveimet szeretném bírni, de hiszen azokat valamelyik jó barátom által majd később összeszedetem, és kiadatam: Egressy azzal a tervvel, hogy az 1837 és 1848 között a különféle sajtóorgánumokban megjelent színészetelméleti publikációit valakivel összeszedeti és gyűjteményes kötetben kiadhatja, 1850 nyarán kezdett komolyabban foglalkozni. Először Konstantinápolyból 1850. június 7-én sógorának, Szentpétery Zsigmondnak írt róla: „Valjon Zsiga, ha színművészetre vonatkozó munkaimat, – mik 1837 óta majd minden lapban koronként megjelentek, – valaki által összeszedetni, 's eladni akarnám kiadás végett: találkoznék-e Pesten, ki összeszedésére a kézirat megvásárlása 's kiadására vállalkoznék? Ha ebben lehetőséget látsz, 's a' körülményekkel összeférhetőnek találod kivitelét: kérlek szólj ez iránt Fáy András, vagy Toldi Ferencz ural. E derék férfiú kinek irodalmunk minden ágazata, történeti tekintetben is kedves foglalkozásai közé tartozik, 's az illy ügyekben legavatottabb 's talán nem fogná megvonni szíves közre munkálását, ha őt erre nevében tisztelettel 's bizalommal fölkérnéd. És ha őt talán elfoglaltatása nem engedné vállalkozni e nem kis bajjal járó munkára, legalább e részben jó tanácsot és utasítást fogna adhatni. – Rajtam! mostani helyzetemben bármi csekély összeg, mit e kézirat behozna, – igen sokat segítene” (OSZK Kt., Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz). Majd szűk egy hónappal később, 1850. július 2-án Fáy Andrásnak írt hasonló tárgyú levelet: „Ohajtanám tisztelt jó akaróm véleményét és tanácsát hallani arra nézve, valjon a' jelen körülmények otthon alkalmasak-e arra, hogy én összes Aesthetikai műveimet, melyek 13 év óta különböző lapokban megjelentek összeszedessem, 's kiadassam: És valjon találkoznék-e ezen műnek vevője 's kiadója a' könyvtárak között?” (OSZK Kt., Levelestár, Egressy Gábor Fáy Andrásnak). A válaszlevelet ugyan nem ismerjük, de a színházi életben otthonosan mozgó barátok minden bizonnyal nem tartották ezt kifizetődő ötletnek – a hagyatéknak későbbi darabjaiból úgy tűnik, senki sem kezdte összegyűjteni az írásokat. Egressy nyilvánvalóan népszerűségére, valamint a szakma előtt ismert elméleti tudására, képzett-

ségére hagyatkozva remélt jövedelmet ettől a vállalkozástól. De mivel egy éve semmilyen színházi hír nem jutott el hozzá, valószínűleg fel sem mérte, hogy a szabadságharc leverése után lassan éledezni kezdő magyar színjátszás részéről az 1850-es évek legelején nem lett volna igény ilyen jellegű kötetekre, még akkor sem, ha egy magyar nyelvű színészeti könyv kiadását a színházértő elit már az 1830-as évek végén sürgette.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Shakespeare: lásd a 36. levél jegyzeténél.

Theater Lexiconok: lásd a 36. levél jegyzeténél.

Lessing: valószínűleg Gotthold Ephraim Lessing 1767 és 1769 között írott *Hamburgische Dramaturgie* című művéről van szó.

Seidelman élete, a' mit Petőfitől kaptam és a' kisebbik a' mibe képek vannak: lásd az 59. levél jegyzeténél.

Thürnagel: Emil THÜRNAGEL, *Theorie der Schauspielkunst*, Heidelberg, Druk und Verlag von August Ofswald's Universitäts-Buchhandlung, 1836.

Képeim közül hozd el Vörösmartyt, Petőfit Fáy Andrást, Zsigát, Seidelmant Arany Jánost, Kazinczy Gábort, Vajdát, Moliert, Megyerit, Hubenainét, a' kisebbik Rachelt: lásd az 59. levél jegyzeténél. Arany János esetében valószínűleg arról a Barabás Miklós rajza nyomán készült nyomatról van szó, amely 1848-ban a *Hölgyfutárban* megjelent. Vajda János esetében szintén Barabás Miklós rajza nyomán megjelent litográfiáról lehet szó, arról, amely 1895. március 17-én a *Vasárnapi Ujságban* is megjelent Jókai Mór, Degré Alajos és Dobsa Lajos arcképével együtt a következő képaláírással: „A még élő »márcziusi ifjak« arcképei. – Barabás Miklós rajzai után.” Molière és Élisabeth-Rachel Félix francia színésznő portréit Egressy valószínűleg 1843-ban Párizsban vásárolta, vagy egy francia újságból kivágta.

findsáinkat: lásd a 15. levél jegyzeténél.

Útlevelet [...] akármí féle névre szerezhetsz, [...] itt senki nem ismer benneteket: a 19. század első évtizedeiben személyi azonosításra leginkább a születési anyakönyvet használták. Kizárólag a személyi azonosságot igazoló hivatalos okiratról csak 1857. február 9-én rendelkeztek. A rendelet értelmében, aki belföldi utazásra indult, annak igazoló jeggyel kellett rendelkeznie. Azonban azt is csak 1876-ban vezették be, hogy ezen hivatalos okiratokra a születési anyakönyvi kivonatokban szereplő adatokat átvezessék. Fénykép még ezeken sem volt.

Jazmadzsi: lásd a 37. levél *Cász. Kir. Agenst* jegyzetét.

General-Commandónál: hadsereg-parancsnokságnál.

Perczelné is kapott útlevelet: Egressy valószínűleg Perczel Mórné Sárközy Júliára gondolt. Miután Perczeléket Kütahyába száműzték, Egressy levelezett Perczel Mórral. Perczel Mórné Sárközy Júlia 1850. július 9-én érkezett Konstantinápolyba, ahol Egressy fogadta. A hölgy innen indult tovább Kis-Ázsiába, ahová szeptember 22-én érkezett meg. Perczel Miklós felesége, Latinovits Hermina 1850. június vége felé érkezett Törökországba. Először Konstantinápolyba ment, s egy hét után onnan indult Kütahyába (PERCZEL 1977, 105–116). A színész a hírt, ti. azt, hogy Perczelné is kapott útlevelet, a törökországi naplóban írt állítása szerint a Belgrádban olvasott lapokból tudta meg (EGRESSY 1851, 187).

62. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Konstantinápoly, 1850. augusztus 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

Én még a' mult esztendei augustus' 23-dikán, több szerencsétlen sorsosimmal együtt törökországba vándorolván: lásd a 36. levél *számkivettetésem és iszonyú rabságom helyéről* jegyzetét.

Nagy Sándor hadosztálya, Komáromtól fogva egész Világosig mindenütt az utó csapatát képezvén Görgei seregének: a Nagysándor József (1803–1849) vezette hadtestnek a Görgei Artúr (1818–1916) által irányított 1849. nyári hadműveletben való részvételéről van szó. Lásd: EGRESSY 1893, 127–139. Görgei az 1849. április 1–26. közötti tavaszi, az 1849. június 9–21. közötti Vág menti, az 1849. június 28. – július 11. közötti Duna jobb parti és az 1849. július 13. – augusztus 13. közötti felső-magyarországi és tiszántúli hadjáratban önálló hadseregarancsnok volt (HERMANN 1999, 4).

olaszban vagy: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Szentpétery bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nagyanyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

édes anyád [...] arra szánta el magát, hogy Etellel és Árpáddal együ[tt] [Török]országba kiköltözzenek: lásd az 51. levél jegyzeteinél.

Most itt vagyunk két hónap óta mindnyájan Constantinápolyban: az Egressy család 1850. június 10-én indult el Belgrádból Konstantinápolyba. Június 25-től augusztus közepéig tartózkodtak ott. Egressy a körülményeiről így ír Szentpétery Zsigmondnak 1850. július 2-án: „Mihelyt magunkat elszállásolók, fő gondom volt az után látni, hogy Ahmed effendinek Sumlán a' Porta nevében tett ígéretei szerint a' török kormány további gyámolítását részemre ujjal megnyerhessem és egyszersmind valamely állodalmi intézet körül alkalmaztatásomat szorgalmazzam. Legelőbb is bizonyítványt szereztem a' Sumlai kormánybiztos Faik beytől a' felől, hogy mint a' magyar menekvők egyike, a' porta mindazon kegyeire, s pénzbeli gyámolításaira igényvel birok, mellyben sorsosim részesültek távollétem egész ideje alatt, midőn t. i. Belgrádban időztem, családom kihozatala végett. Épen ez órában megyek egész családommal együtt Ali Pashához a' külügyminiszterhez bizonyítvánnyal, s reményelek egyelőre anyit, hogy fent érintett járandóságom fejében legalább is ezer piasztert kapni fogok (100 p forint). Jövendő alkalmazásomra nézve minő választ kapok arról még ez uttal mit sem irhatok. Reményem e részben igen kevés van, mások példájából következtetve, kik alkalmaztatásukat sürgették, és mindeddig süker nélkül. De bármilly bizonytalanságban vagyok jövőmre nézve, mégis ennél sokkal nagyobb teher gyanánt fekszik rajtam azon adósság, mellyet Zsuzsika csinálni kénytelen volt, mert még eddig teljességgel nincs kilátásom, hogy azt a kitett határidőre lefizetni képes lehessenek. Pedig más részről igen nagy csapás lenne reánk, ha még azon néhány becsesebb butor darabokat is el kellene vesztenünk, mellyek még megmaradtak, mert akkor teljességgel semmink sem lesz, és ha isten dolgainkat jobbra fordítván, lehetőséget adand visszamenetelünkre, mellyért mindnyájan fohászkodunk naponként: akkor nem lesz fejünket hová lehajtanunk; új gazdaságunkat adósságcsinálásokkal kellend kezdenünk, mellyek bennünket lelkileg testileg végképen megnyomorítandanak. [...] Csupán kegyelemből kaptunk egy ideiglenes szállást 200 piaszterért három hétre, hol ebédünk naponta 24 piaszterbe

kerül. Lakunk a' Galathea nevü város részben, a Hotel de la Mediterranée-ban" (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz). Egressy semmilyen hivatali állást nem kapott Konstantinápolyban, augusztus 13-án megírta Szentpétery Zsigmondnak, hogy hazautaznak. 1850. szeptember 12-én érkeztek Pestre.

63. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1850. szeptember 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

Ez előtt két héttel érkeztem vissza magyarországra törökhonból: lásd a 36. levél *számkivettetésem és iszonyú rabságom helyéről* jegyzetét.

A' keleti forró égöv alatt Anyád és testvéreid egy év alatt mind elhaltak volna: lásd az 51. levél jegyzeteinél.

„a nagy világon e kívül nincsen számunkra hely! / Áldjon vagy verjen sors keze: itt élnünk halnunk kell!”: Vörösmarty Mihály *Szózat* című verse második versszakának parafrázisa. Pontosan idézve: „A nagy világon e kívül / Nincsen számodra hely / Áldjon vagy verjen sors keze / Itt élned halnod kell.” A *Szózat* jelentőségéről Egressy hagyatékában lásd: SZALISZNYÓ 2017b: 153–165.

Eddig még elég kiméletesen bántak velem, mi onnan is látszik, mert szabad lábon vagyok: Gabriel Jasmagy arról tájékoztatta bécsi feletteseit, hogy Egressy Törökországban együttműködött az osztrák titkosrendőrséggel. Deák Ágnes úgy véli, a színész ennek a közbenjárásnak köszönhetette, hogy a törvényszéki eljárás alatt végig szabadlábban védekezhett (DEÁK 2015, 371–372).

Igazolásomat legelőbb írásban kellett beadnom: Egressy 1850. augusztus elején írásba adta hazatérési szándékát Konstantinápolyban az osztrák konzul előtt, s kijelentette, hogy a politikától teljesen elhatárolódva művészetének és családjának szeretne élni hazatérése után (GONDA 2006, 117). Valószínűleg erre a kérvényre érkezett az az elutasítás, hogy színészi pályáját nem folytathatja.

A' törvény szék elé még nem idéztek: Egressy első hadbírószági kihallgatása 1850. október 4-én zajlott. Az október 3-án kelt hadbírószági idézést lásd: OSZK Kt. Analekta 1239, 6. sz.

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

egy fillérünk sincs: miután Szentpétery Zsuzsanna 1848-ban befejezte színésznői pályafutását, a családban Egressy maradt az egyedüli pénzkereső. Őt azonban a törökországi emigrációból való hazatérése után eltiltották a színpadtól. A családnak 1851 elejéig nem volt semmiféle jövedelme, bevételhez először akkor jutottak, amikor az osztrák hatóságok 1851. január végén engedélyezték, hogy Egressyt rendezőként alkalmazzák (az 1852–1853. évadban a prózai tagozat egyik rendezője, az 1853–1854. évadban operarendező) a Nemzeti Színháznál. A vidéki vendégszerepléseket csak 1854-ben folytathatta, a Nemzeti Színház pedig 1855 áprilisában alkalmazhatta újra.

billikomokat: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Legalább néhány hold földet szerezhettünk volna: az Egressy családnak nem volt ingatlanvagyon. Amikor a színész édesapja, Egresi Galambos Pál (1771–1827) meghalt, az apai birtokból (kis szőlő és ház) Egressy és öccse, Béni nem kért részesedést, az ingatlan lánytestvérükre, Eszterre szállt (RAKODCZAY 1911, I, 9).

„**Ki megszomorított: meg is vigasztal még!**”: népdalrészlet. Az Erdélyi János által összeállított *Magyar népköltési gyűjtemény: Népdalok és mondák* (lásd az 59. levél jegyzeténél) harmadik kötetébe két olyan szerelmi dal is bekerült, amelyben az Egressy által említett sorok szerepelnek. A 31-es számú dal első versszaka így szól: „Ne szomorkodj, légy vig, / Nem lesz az mindig így, / Ki megszomorított, / Meg is vigasztal még.” E dal Jászságban elterjedt változatának első versszaka pedig így hangzik: „Ne szomorkodj, légy vig, / Nem lesz az mindig így, / Ki megszomorított, / Meg is vigasztal még.”

Tudom ugyan, hogy mondhatlanul fáj lelkednek, miszerint ifjabb éveidet szived és elméd kiművelésére nem használhatod: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Dante-val: Dante Alighierivel (1265–1321). Itáliai költő, filozófus.

Petrarcá-val: Francesco Petrarccal (1304–1374). Itáliai humanista író, költő, filozófus.

Nagymamád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Én is 17 éves koromban hagytam el az atyai hajlékot: Egressy 1826-ban miskolci gimnáziumi tanulmányait félbehagyva lépett színészi pályára. Apja lelkésznek szánta, s kettejük között a pályaválasztás miatti vita odáig fajult, hogy Egressy apja haláláig többé nem tért vissza a szülői házba (RAKODCZAY 1911, I, 10–12).

Árva lettem én is, mint a' levél, – melyet elkap a' forgó szél: részlet Kisfaludy Károly *Szülőföldem szép határa!* című verséből. Pontosan idézve: „Távol estem mint a levél, / Melyet elkap a forgószél”.

Most újra kell kezdenem ismét az életet, ott, a' hol kezdém 24 év előtt!: Egressy Gábor színészi pályáját 1826 májusában vagy júniusában kezdte, Kakas János színtársulatához szegődött Pelsőcön. Első fellépése Rozsnyón volt, Gombos Imre *Szent a törvény, szent az esküvés* című szomorújátékában, Angelo, egy szolga szerepében.

Kisértsd meg fiam, néhány hónapi szabadságért folyamodni: a kényszersorozással az osztrák seregbe került egykori honvédek 1852-től kezdve kényszerszabadságra kezdték küldeni. Ennek leginkább fegyelmi okai voltak, az osztrákok tartottak a honvédtisztek esetleges lázító erejétől (HERMANN 1999, 95). Egy időre Egressy Ákos is hazatérhetett, de mivel a színész és fia fennmaradt levélváltásában Ákos 1851. december 26-án Velencéből írott levelét a Pardubitzból 1855. március 12-én küldött levele követi, s Egressy 1852. április 24-i levelét pedig az 1857. január 31-én kelt, nem lehet pontosan meghatározni, hogy Egressy Ákos mettől meddig volt kényszerszabadságon. Ő maga 1909-ben Rakodczay Pálnak azt állítja, hogy 1853-ban Pesten tartózkodott, s ekkor a Nemzeti Színház alkalmazta (Egressy Ákos – Rakodczay Pálnak, Budapest, 1909. július 15., RAKODCZAY Pál *levelesládája: Színészeti*, OSZK Kt. Fol. Hung. 1484, I).

64. EGRESSY GÁBOR ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNA –
EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1850. november 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 4. sz. levél; OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 14. sz. levél. Szentpétery Zsuzsanna levelét nem datálja, de tartalma alapján valószínűsíthető, hogy ide tartozik.

Magyarázatok:

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Buziási úr: Buziásy Károly. Egressy Ákos katonatársa. Az 1848–1849-es szabadságharc bukása után őt is besorozták az osztrák seregbe, de 1500 pengőforint megfizetésével felmentette magát a katonai szolgálat alól (EGRESSY 1893, 165). 1854-ben már a győri püspökségi uradalom mérnöke volt (Buziási Károly – Egressy Ákosnak, Győr, 1854. június 13., OSZK Kt. Levelestár, Buziásy Károly Egressy Ákoshoz).

veletek, Honvédekkel kíméletesen bánnak: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Nagymamád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

a mi hazajövetelünk előtt: lásd az 51. levél *május vagy június elein foglak látni édes* jegyzetét. Az Egressy család 1850. szeptember 12-én érkezett vissza Pestre Törökországból.

Wohlgemuth: Ludwig von Wohlgemuth báró (1788–1851). Császári–királyi altábornagy, az 1848–1849-es szabadságharc nyári hadjáratában az osztrák hadsereg tartalékhadtestének parancsnoka. 1849 és 1851 között Erdély polgári és katonai kormányzója.

Császártól: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Hadi törvényszék előtt már kétszer voltam kihallgatva: Egressy Gábor első hadbíróági kihallgatására 1850. október 4-én, a másodikra október 11-én került sor.

kereset nélkül: lásd a 63. levél jegyzeteinél.

folyamodtam az itteni főparancsnoksághoz, hogy [...] engedjék színészi pályámat folytathatnom: Egressy 1850 novemberében kérvényezte másodszor, hogy színészi pályáját folytathassa. A hadbíróság elutasította a kérvényt, arra hivatkozva, hogy a színész vizsgálat alatt áll (GONDA 2006, 121).

Podolskitól: Eduard Podolskytól. A magyarországi császári–királyi hadsereg hadparancsnokságán belül működő rendőri ügyosztály vezetője 1849 júniusától 1850 novemberéig (DEÁK 2015, 42).

itt Pesten, még most eléinte nehezen engedik meg fellépésemet, hanem vidéken igen: Egressy 1850 és 1853 között vidéki fellépéseket sem vállalhatott, a szabadságharc bukása után először 1854 májusában léphetett színpadra, Székesfehérváron játszott.

mindenfelé újoncsoznak, midőn a' háboru küszöbén állunk: az osztrákok hadkészültsége 1850-ben a német egység, vagyis a német nemzetállam létrehozására tett kísérletekkel kapcsolatos. Az Európa hatalmi viszonyairól rendelkező 1815-ös bécsi kongresszus a Német Szövetséget Habsburg-uralom alatt teremti meg. Az 1848–1849-es európai forradalmi hullám során nem sikerül a német egység megvalósítása, Ausztria 1849 áprilisában visszahívja képviselőit a frankfurti gyűlésről, IV. Frigyes Vilmos porosz király pedig nem fogadja el a forradalmi erőktől a koronát, s felosztatja a nemzetgyűlést. 1849 májusában a porosz király elnöklete alatt porosz–szász–hannoveri szövetség születik, s a szövetséghez a német államok többsége is csatlakozik. Ausztria ezt az egyesülést nem támogatja. A döntőbírának felkért I. Miklós orosz cár a porosz tervezetet elutasítja, s 1850. november 29-én az Olmützben kötött porosz–osztrák szerződés a szövetséget újra osztrák vezetés alá vonja. A kérdés ekkor diplomáciai úton rendeződik.

Ideiglenes szabadságot reménylek eszközölhetni számodra: lásd a 63. levél jegyzeteinél.

Dogék: itt: velencei dózsák. A 9. századtól 1797-ig fennálló Velencei Köztársaság legmagasabb rangú tisztviselője (ol.).

Conversations Lexicon: *Conversations-Lexikon mit vorzüglicher Rücksicht auf die gegenwärtigen Zeiten*. A nyolckötetes lexikon 1796 és 1808 között jelent meg Lipcsében.

földírat: földrajz (rég.).

Etelka [...] már pénzt is keres munkája által: Egressy Etelka kötéssel és varrással foglalkozott.

Lásd a 48. levelet.

muszka: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

A' tegnapi lapban állott, hogy a' magyar menekvők főnöke... Kossuth Kisásziából megszökött volna, az angol kormány segélyével. A török szultán pedig megmérgeztetett... az oroszok segélyével: e két hír nem ugyanabban, az Egressy által említett 1850. november 22-i lap-számban jelent meg. Csak Kossuth Lajos esetleges szökéséről számolt be a Magyar Hírlap november 22-én: „A tárgyalások, mik a porta s a cs. austriai kabinet közt a Kiutahiában fogva tartott magyar forradalmi főnökök elbocsáttatása ügyében folytak, azon férfiúnak titkon eltávozása által, kit a magyar zavarokbani kitünő tevékenysége és Magyarország alsó néposztályaiban még most is fölötte jelentékeny népszerűsége (értem Kossuth Lajost) Magyarország nyugalmlára legveszélyesebbnek tüntetett föl, most minden látszat szerint váratlan kifejlést nyertek. A holnap reggeli brussai postán várjuk a tudósításokat, melyek eltávozása tényéről és részleteiről, ha az csakugyan valósul, bennünket fölvilágosítanak. Eddig csak nagyon hiteles hír, melynek eredete az angol követség körületére visszavezethető, s mely Perában is átalános hitelt nyert” (MH, 1850/313, 1407). A szultán megmérgezéséről november 23-án írtak: „Az Agramer Zeitung f. hó 18-áról írja: »Omer pasának hivatalos uton Sarajevoból ide érkezett tudósítása szerint a török császár megmérgezte«” (MH, 1850/314, 1410).

Én most törökországi jegyzeteim rendbeszedésével foglalkozom: az Egressy Gábor törökországi naplója 1849–1850, Pest, Kozma Vazul, 1851 című könyvről van szó. Keletkezéstörténetéről nagyon keveset tudunk. A nyolcadrét alakú, idő- és helymegjelölésekkel tagolt kötet 1849. június 29-re datált, Pesten kelt bejegyzéssel indul, s 1850. augusztus 23-i dátummal végződik. Egressy a Törökországból Szentpéter Zsuzsannának írott leveleiben nem említi, hogy naplót vezet, Egressy Ákosnak ír először arról, hogy vannak az emigrációról feljegyzései. Egyelőre nem került elő olyan adat vagy kéziratköteg, amely igazolná, hogy Egressy folyamatos narrációjú naplót vezetett Törökországban. A jelenleg rendelkezésünkre álló szórt adatok azt sejtetik, hogy az emigránsokat közvetlenül érintő eseményekről Törökországban készített rövid, valószínűleg címszavakból álló feljegyzéseket, a napló többségét kitevő útirajzszerű leírásokat (a törökök, a bolgárok nemzetkarakterológiája, szokásaik, életmódjuk stb.) pedig itthon írta. A napló keletkezés- és kiadástörténetéről lásd SZALISZNYÓ 2014a, 38–47.

Nagy anyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

65. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Vence, 1850. november – 1851. január]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Ákosnak, Pest, 1851. január 29.: „Meleg részvétellel olvastuk azon utóbbi leveledet, mellyben élénken rajzolod ama benyomásokat, miket a' tengeri és Velencei utad közben láttok és tapasztaltok ifjú lelkedre tőnek.”

66. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. január 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

Folyó hó 4-dikén újra hadi törvényszék elé idéztetvén: az ítélet reám meghozatott: az 1851.

január 4-i hadbírószági meghallgatás után úgy döntöttek, hogy Egressyt felségárulás miatt és a forradalomban okozott károkért teljes vagyonek Kobzás mellett kötél általi halálra ítélik (GONDA 2006, 121–124). Alexander Bach azonban a minisztertanács 1851. július 16-i ülésén az 1848–1849-es tevékenységekkel kapcsolatos perekről, ítéletekről előterjesztett beszámolójában már úgy nyilatkozott, hogy Egressy a Šumlában és Vidinben végzett be-szűgői tevékenysége miatt teljes felmentést kap (*Die Protokolle des österreichischen Minister-rates 1848–1867*, 2013, 105). A teljes vagyonek Kobzást fenntartották.

Auditorom: hadbíró (lat.).

ő felsége: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

fejem felett a' Démocles kardja függ: Damoklész történetét Marcus Tullius Cicero a *Tuscu-lumi eszmecsere* című művében így meséli el: „Egyébként ez a zsarnok [II. Dionüsziosz türannosz] saját maga fölött mondott ítéletet arról, hogy boldog-e. Egyik talpnyalója, Da-moklész, egy beszélgetés során felemlegette seregeit, kincseit, méltóságát, bővelkedését minden jóban, királyi palotájának pompáját, s kijelentette, hogy soha senki sem lehetett boldogabb nála. Erre ő így szólt: »Damoklész, ha ennyire tetszik neked ez az élet, van-e kedved belekóstolni és megtapasztalni az én szerencsémét?» Amikor Damoklész kifejezte ezt a kívánságát, gyönyörűen hímzett terítővel letakart, arany heverőre fektette, ezüst és arany domborműves edényekkel rakatott meg tállaló asztalkákat. Az asztal mellé ritkaságú fiúkat állított, akik minden intésére figyelve, gondosan kiszolgálták. Felékesítették koszo-rúval, kenetekkel, illatos füstölőket gyújtottak, az asztalokat megrakták válogatott, ízletes ételekkel. Damoklész végtelenül meg volt elégedve. E ragyogó pompa közepette egy villo-gó kardot akasztottak fel egy szál lószőrön a mennyezetre, hogy pontosan a boldog ember nyaka fölött függjön. Damoklész ettől fogva rá sem nézett a szép felszolgáló fiúkra és a remekművű ezüstkészletre, hozzá sem nyúlt a rakott asztalhoz, a koszorúk lehulltak fejéről. Végül könnyögött a zsarnoknak, hogy engedje távozni, mert nem akar tovább boldog lenni. Ugye elég világosan kimutatta Dionüsziosz, hogy semmi sem teheti boldoggá azt, akit állandóan veszedelem fenyeget?” (CICERO 2004, 229.) Ebből az anekdotából maradt ránk a *Damoklész kardja* kifejezés, amellyel a bármelyik percben bekövetkezhető veszélyt, vesze-delmet szokták illetni.

az én apám testvérének nagyobbik fia Egressy Lajos az osztrák könnyű lovasoknál szolgál, mint kapitány:

Egressy Gábor apjának, Egresi Galambos Pálnak (1771–1827) a testvére Egresi Galambosy Sámuel, monori lelkész volt. Két fia volt, Egressy Samu (lásd a *Gyakran emlí-tett személyeknél*) és az említett Lajos. A császári kapitányról Rakodczay Pál a következő-ket írja: „császári kapitány, 1848 óta nyugdíjazva. Elnémetesedett ember, ki Grázban, majd Pozsonyban találta jól magát; itt is halt meg. A forradalom alatt legalább annyit megtett, hogy nyugdíjba ment. Gábor ezzel, mint osztrák érzelművel, nem szívesen érintkezett, bár Lajos úr a már nagy hírű művészhez el-ellátogatott. Gábor, mint idegen érzelmű magyar-tól, idegenkedett tőle; Telepi [Telepy Károly] azonban, Gábor későbbi násztársa kedvében járt és örökölt is tőle” (RAKODCZAY 1911, I, 4).

volt Honvéd elől a' tisztirang el van zárva: az 1848–1849-es szabadságharcban harcoló honvédek a kényszersorozás során egykori katonai rangjuktól függetlenül közlegényként vették fel az osztrák hadsereg állományába. Lásd még a 38. levél *egy osztrák császári tábornok jelent itt meg jegyzetét.*

Dorninger őrnagynak: Johann Dorninger von Dornstrauch (1808–1868). 1851-ben a Gustav Hohenlohe-Langenburg herceg tulajdonában lévő 17. gyalogezredben szolgált (*Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, 1851, 192).

szekaturáknak: kellemetlenségeknek (ol.).

káplár: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

constructioban: itt: mondat (lat.).

epithetonokkal: jelzőkkel (gör.).

a' Színházról, régebbi szerződéseim jogánál fogva, valami csekély részét havi díjammal kapni fogom addig is, míg működöm megengedtetnék: lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét. Egressyvel 1848-ban a Nemzeti Színház három évre kötött szerződést, s valószínűleg a színész abban bízott, hogy ennél fogva jogosult lesz némi jövedelemre. Nincs nyoma annak, hogy a színpadtól való eltiltása idején a Nemzeti Színházról egykori szerződésének értelmében pénzt kapott volna.

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

Nagymamád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

Telepi Károly elutazott Münchenbe a' festési akadémiába [...] 's ha lehet olaszbon is meglátogatja: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél.* A müncheni intézményt 1808-ban alapították Képzőművészeti Királyi Akadémia néven. Telepy Münchenben feltehetően tájképfestéssel foglalkozott, ebben az időszakban készült képei: *Bajor hegyekből, Alpokból, Bajor hegyek közül.* Az 1851-ből és 1852-ből fennmaradt vázlatkönyve is a bajor hegyvidékről készített tanulmányrajzait őrzi. Ám 1852-ben mint katonaköteles fiatalember (a szabadságharc bukása után Magyarország elveszítette közjogi önállóságát, megszűnt a katonaaállítás terén is a többi tartománnyal szemben élvezett különleges helyzete, bevezették a személyi összeírást és a nyilvántartott védkötelesek időnkénti behívását) kénytelen volt hazautazni. Végül nem sorozták be, 1852 végén már velencei tanulmányútra utazhatott (TELEPY 1980, 11).

67. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Vicenza, 1851. február]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Ákosnak, Pest, 1851. március 3.: „Szegénységünkhöz képest igyekeztünk kívánságodat teljesíteni. Ma indítottuk utnak császári gyorskocsin, hozzád Vicenzába, – feltéve, hogy még ott vagy, – a' következő tárgyakat: 1. Két új inget 's két új gatyát. 2. egy német nyelvtant, a tiédet. 3. egy új francia nyelvtant, német magyarázattal, 4. egy francia Magyar Zsebszótárt, 4. egy Német-francia, 's francia német zsebszótárt. [...] Ítéletemet kéred a' »matrócz keresztje« című versedre, melyet nevem napja emlékére készítél.”

68. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. március 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 6. sz. levél.

Magyarázatok:

Egressy Lajos lovas kapitány nagybátyád: lásd a 66. levél jegyzeteinél.

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Dorninger örnagy: lásd a 66. levél jegyzeteinél.

rendezői állásomat elfoglalhatandom: lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét.

a' költészetet és az írás művészetét illető általános alap elveket és szabályokat neked út mutató és tájékoztató elősorolom: a 19. század közepére már magyar nyelven is több retorikai kézikönyv elérhető. Az egyik legnagyobb hatású, Hugh Blair *Lectures on Rhetoric and Belles Lettres* (1783) című művének magyar fordítását (Blair Hugo retorikai és esztétikai leczkéi, ford. Kis János, 1838) Egressy biztosan ismerte, részleteket is kimásolt belőle a „nagy könyv” névvel illetett kéziratos kötetébe (OSZK Kt. Fol. Hung. 1754), de az ebben a levélben vázolt műfaji felosztás inkább Bitnitz Lajos *A' magyar nyelvbeli előadás' tudománya* (1827) című művét követi. Bitnitz is a költői műfajok egy pótosztállyal kiegészített négyes felosztását (líra, epika, dráma, oktató költészet) írja le, de Egressy tanácsai nem idézetek, inkább summázza olvasmányáiból leszűrte véleményét.

non plus ultrája: utolérhetetlen, felülmúlhatatlan dolog (lat.).

czikornyátlanabb: nem mesterkélte, túlzásoktól mentes.

mostani kapitányodnak: Ignaz Fuchsnak (?–1853). Főhadnagy a dalmáciai helyőrségnél (*Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, 1851, 442). Az OSZK Kézirattárában fennmaradt egy Fuchs kapitányhoz írt Egressy-levél 1851. december 19-én kelt pizkozatpéldánya (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Fuchs kapitányhoz).

NB: lásd az 52. levél jegyzeteinél.

69. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Trieszt, 1851. április vége]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Ákosnak, Pest, 1851. május 4.: „Adriából írt leveledben sem teszsz említést egy betűvel is a' felől, hogy a' mult Aprilhóra küldött 8 pengő forint, Kapitányod által kezdedhez jutott-e?”

70. EGRESSY GÁBOR ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. május 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 7. sz. levél; OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 15. sz. levél. Szentpétery Zsuzsanna levelét nem datálja, de tartalma alapján valószínűsíthető, hogy ide tartozik.

Magyarázatok:

Ma tettünk a' postára egy levelet Fuchs kapitány urhoz: lásd a 68. levél *mostani kapitányodnak* jegyzetét.

kérvényt adtunk [...] hogy néhány óra szabadsággal haza bocsássonak: lásd a 63. levél jegyzeteinél.

szinpadi pályámat folytathatnom megengedtetik: lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét.

Herrn Achatius v. Egressy: Egressy Ákos úrnak (ném.).

Gefreiter im Regimente: Fürst Hohenlohe III-tes Batallion, 13e Compagnie: a Herceg Hohenlohe nevű III. zászlóalj 13. századának őrzetője (ném.).

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Lajos irt melletted: Egressy Lajos – lásd a 66. levelet és jegyzetét.

71. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. június 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 8. sz. levél.

Magyarázatok:

bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Nagymamádnak: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ötven pengő forint havi fizetéséből: Egressy itt a Nemzeti Színházról kapott rendezői fizetésére gondol. Lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét.

magunkon mellékes keresettel nem segítenénk: Egressy itt egyrészt az *Egressy Gábor törökországi naplója 1849–1850* című könyvre meghirdetett prenumerációra gondol, másrészt Egressy Etelka varrásból és kötésből befolyt keresetére. A törökországi napló hirdetését Egressy 1851. június 1-jén tette közzé, megjelenését az augusztusi vásárra ígérte. A fennmaradt kéziratos források szerint 353 gyűjtőívet küldött szét ismerőseinek. Végül a könyvtárakon túl 114 egyéni gyűjtő vett részt a terjesztésben. A kiadó-nyomdász Kozma Vazul által 1852. március 4-én Egressy nevére kiállított nyugta szerint a naplót kétezer példányban nyomtatták ki. A Magyar Hírlap tudósítása szerint 1851. október közepén jelent meg (SZALISZNYÓ 2014a, 38–45).

Komáromi: Komáromy Alajos (1832–1904). Színész, rendező. Pályáját 1850-ben kezdte. A Nemzeti Színháznak csak három évig volt tagja: 1855-ben, 1859-ben és 1861-ben. Leginkább intrikus és szerelmes szerepeket játszott. Egressy Ákos 1848–1849-es szabadságharcról írott visszaemlékezése szerint Komáromy a szabadságharc bukása után az osztrákok ugyanabba a krajnai gyalogezredbe sorozták be, mint őt, de Komáromy az 1500 pengőforintos váltságdíj kifizetése után felmentették a katonai szolgálat alól (EGRESSY 1893, 161, 165).

azon honvédtisztet, ki szabadságot kér bizonyos időre, el kell bocsátani, ha eddigi magaviselete ellen semmi kifogás nincs: lásd a 63. levél jegyzeteinél.

a váltságdíjra szükséges összeget: a kényszersorozással sújtott egykori honvédek egy része bizonyos összeg megfizetése után (500 forint) a kezdetektől felmenthette magát a szolgálat alól. Mint Hermann Róbert írja, ekkora összeget csak a tehető, leginkább nemesi származású családok tudtak megfizetni (HERMANN 1999, 95). Egressyék családi levelezésében a későbbiekben nincs nyoma annak, hogy a „váltságdíj” megfizetését számba vették volna. Egressy Ákos a szabadságharcról írott visszaemlékezésében azt írja, hogy a váltságdíj összege 1500 pengőforint volt, „de hát a véráldozattal kimerült, tönkrement családok

megbirhatják-e ezt az iszonyu sarcot?... Visszamaradt honfitársaink nagy száma bizonyítja, hogy nem” (EGRESSY 1893, 165).

Kapitányod: lásd a 68. levél jegyzeteinél.

ezredesed: Emanuel Lober. A dalmáciai helyőrség ezredese (*Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, 1851, 442).

72. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. július 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 9. sz. levél.

Magyarázatok:

Zsiga bátyádnak: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

tizedesi kellékeidet: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

73. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. augusztus 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 10. sz. levél.

Magyarázatok:

jövedeledd szinte hibetetlennek tetszik: lásd a 63. levél jegyzeteinél.

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

előfizetés Naplómra: lásd a 71. levél *magunkon mellékes keresettel nem segítenénk* jegyzetét.

Rácznak: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

oskolai pályádat félbe szakasztád: Egressy Ákos az 1840-es években előbb Kolozsvárt, majd Miskolcon járt iskolába. A miskolci református gimnáziumban csak az alsóbb osztályokat járhatta ki, 1848 tavaszán nemzetőr lett.

74. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

Velence, 1851. december 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

ismerősünk Dr Patay, (atyafi) Chef-arzt der öst. Marine: Patay János István. Az osztrák haditengerészet főorvosa (ném.).

említé édes Atyámat, még mint Kápolnai gyermekkori játszótársát: Sajókápolnáról van szó. Egressy Gábor édesapja, Egresi Galambos Pál 1816 és 1826 között ezen a településen volt lelkész (SZIKLAVÁRI 2011, 385).

Atyjától: Patay Jánostól. Lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Catarhusomból: helyesen Catarrhus: légúti, hurutos megbetegedés, nyálkahártya-gyulladás (lat.).

Rácz: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Garnisons Spitalsba: helyőrségi kórházba (ném.).

75. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1852. január 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 11. sz. levél.

Magyarázatok:

ismerősünk: lásd a 74. levél jegyzeteinél.

Ráczot: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

a főszolgabíró: a Borsod megye miskolci kerületében lévő közigazgatási főszolgabíróról van szó. 1852-ben Soltész-Nagy János töltötte be a tisztséget (*Nemzeti Kalendárium*, 1852, [38]).

Dolezsál: Doleschall Gábor (1813–1891). Orvos, botanikus. Pesten szerzett orvosi diplomát 1840-ben. 1843-tól Miskolcon segéd-, majd főorvos. A Miskolci Orvosegyesület megalapítója.

az igazgatóság végre maga folyamodott ügyemben a herceghez: Egressy Ákos 1848–1849-es szabadságharcról írott visszaemlékezése szerint Egressy reaktiváltatását Fáy András és Ráday Gedeon kérvényezte. Egressy Ákos szerint Liechtenstein herceg volt segítségükre (EGRESSY 1893, 170). Rakodczay Pál szerint viszont a Magyarország kormányzójának 1851 szeptemberében kinevezett Albrecht főhercegről van szó (RAKODCZAY 1911, I, 504–505).

az igazgatónak: gróf Festetics Leónak (1800–1884). Színházigazgató, lapszerkesztő, szakíró. 1852 és 1854 között a Nemzeti Színház igazgatója. 1853-ban Délibáb címmel irodalmi és színházi folyóiratot indított. 1864-ben a Színészeti Tanoda megszervezésével bízták meg, 1865-től 1880-ig ugyanezen intézmény főigazgatója lett.

a rendőrfőnök: Joseph Protmann (1808–?). Ferenc József 1850. november 7-én nevezte ki pest-budai városparancsnoknak. E posztot 1860. október 15-ig töltötte be (DEÁK 2015, 45, 48, 95).

Bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Nagymamád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

76. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1852. március 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

jó ismerősünket: lásd a 74. levél jegyzeteinél.

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

kolozsvári leányt: Glatz Franciskát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

gróf Teleki Miksáné: Jacqueline (Jerry) Coock (1825?–?). Teleki Miksa (1813–1872) első felesége. 1840-ben kötöttek házasságot.

László barátom: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

77. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

[Velence, 1852. április első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Ákosnak, Pest, 1852. április 24.: „Édes fiam! Midőn hozzánk, elhagyottakhoz, az öröm, mint ismeretlen vendég, véletlenül betéved: alig akarunk hinni valóságában; azt gondoljuk, hogy álmodunk. Így vagyunk utóbbi leveled tartalmával.”

78. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1852. április 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

stadiumba: állapotba (lat.).

superarbitrium bizottmány: felülbírálati bizottmány. A katonaságnál a katonai kórház által kiállított, orvosokból és tisztekből álló bizottság, amely dönt a hadiszolgálatra való alkalmasságról (lat.).

ismerősünket: lásd a 74. levél jegyzeteinél.

79. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Parád, 1853. július 15–16.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

A szállás naponkint 1 f váltó: Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka a parádi gyógyfürdőben volt. Egy magánháznál béreltek szobát, egy idős házaspárnál. Az éppen 1853-ban megjelent fürdői zsebkönyv így ír a gyógyvíznél lévő szálláslehetőségekről: „A mi Parádón a szállásolást illeti, van ugyan mind a kénes forrásoknál, vagy is a mint a köznép hívja *Cseviczénél*, melly annyit tesz mint savanyúvíz, mind pedig a timsós fürdőknél összesen mintegy 79 a vendégek külön rangjához képest különbözőleg butorozott vendégszoba, részint a fürdőépületekben, részint a Cseviczénéli régi fürdőházban, részint a timsós fürdőknél, új épületben; ezeken kívül találni mind a faluban, mind az üveghutában, mind pedig a falusiaknak a fürdők közelébeni házaikban, alkalmas szállásokat; mind a mellett jól teszi mindenki, ha szállásról, a parádi haszonbérlet, vagy az uradalmi ispány uraknál előre gondoskodik. A szobák ára a Cseviczénél egy napra 30 kr., egy padlásszoba 12 kr., a timsós fürdőnél 36–48 kr. – 1 ft p.p.” (*Fürdői-zsebkönyv*, 1853, 100. Kiemelés az eredetiben.)

utleveledet sürgesd hogy hozzánk mielőb eljöhes: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

az orvos régi ismerősünk: Erdey Pál (1816/1817–1871). 1845 óta debrői uradalmi orvos és parádi fürdőorvos. 1853-ban *Parádi gyógyvizek* címmel könyvet adott ki.

42töbe mikor bécsbe voltunk: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

burgi színház: a „régí” Burgtheater. A 16. században épült a Hofburg alsó kertjében, a Michaelerplatzon, eredetileg bálteremnek. Mária Terézia 1741-ben engedélyezte, hogy színházzá alakítsák. Ezt az épületet 1888-ig használták játszóhelyként.

bécsbe egygyüt néztük a Vadon fiát: Eligius Franz Joseph von Münch-Bellinghausen (1806–1871) Friedrich Halm álnéven írt *Der Sohn der Wildnis* című, 1842-es drámáját. A Nemzeti Színházban Remellay Gusztáv fordításában 1843. március 11-én játszották először (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 42).

Sükei: Sükei Károly (1823–1854). Költő, újságíró, a márciusi ifjak egyike. Egressy írnoka volt Szegeden 1848 őszén, kormánybiztosi megbízatása idején.

80. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. július 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 1. sz. levél, 1. sz. boríték.

Magyarázatok:

Molnár ur: Molnár István. A Nemzeti Színház ruhatári személyzetéhez tartozott, szabó, öltöztető volt.

minimus bödönök: különböző kémiai összetételű parádi gyógyvizeket szállító edények.

tegnap fölkeresve az orvost: lásd a 79. levél jegyzeténél.

szállásunkra: lásd a 79. levél jegyzeténél.

a fürdőt reggeli 5 órakor venni: a parádi timsófürdőt. Maga a fürdőorvos 1853-ban így jellemzi: „A timsófürdővíz nem tökéletesen átlátszó, de tiszta; szagnélküli: fanyar, összehúzó ízű, téntaféle utóizzal; [...] a benn fürdők kezeit, s ujjait redőkbe szedi, mit ugyan a többi fürdők, még a meleg is tesz; de ezen tünemény itt sokkal hamarabb tapasztaltatik”. Használták köszvény, idült lábfekélyek, bőrbetegségek (különféle kiütések, sömör), görvélýkór, angolkór, végtaggyengülés, hasüregi problémák kezelésére. Kimondottan nők esetében a következő jótékony hatása lehetett: „a szépnem kellemeit csalárdul aláásó, a fiatal-ság vidor kedvét kegyetlenül elrabló, a testet épségétől, tömörségétől, az arcot biborától, a nőt keble titkos vágyától az anyai örömek élvezhetésétől mostohán megfosztó, a legbájosabb hölgyi alakot fjesztő csontvázzá torzítható, a szülőrészek lágyképletei gyengeségén, petyhüdttségén alapuló vér- és fehérfolyás. A mint a tapasztalás évenként számtalan olly kóreseteket tüntet elénkbe, melyekben a p. timsófürdő jótevőleg visszaadá az elrablott női kellemeket, s testi épséget, úgy az elmélkedni szerető orvosi tan is némi bizonyossággal a kérdéses vizek alkatrészeiből következtetni tudja azon dús eredményt, mely hason bajokban a fürdők használatát koronázni szokta, s e tekintetben a tapasztalatokon épített gyakorlat a theoriával barátságosan kezét fog.” Alkalmazási módja: „A timvíznek gyógytekin-tetből alkalmazása közönségesen fürdők által tétetik. A víz sok költséggel készített, s erős falakkal védett tartóikból csöveken a fürdőházba vezettetik, hol egy része egy nagy kádba eresztetik, a közellévő gőzgépben készített gőz által felmelegítettetik, és csinos vízvezetési készülétek által fürdőkádakba eresztetik, hol a más csövön hidegen eresztett timvízzel vegyítetik, míg az óhajtott melegségi fok eléretik. A hideg fürdővíznek gőz általi melegítése legutalmasabban és legczélirányosabban történik, mert ezen kezelés mellett a fürdővíz alkatrészeiben vegybontást nem szenved, s így salakot nem tesz le, mi a főzés által történő melegítés mellett elkerülhetetlen. Bár pedig a vízmelegítés még így is nagyobb költséggel

jár, a miért is a p. timsófürdő több honi természetes hévvezeinknél valamivel drágább: ezek előtt mindazonáltal azon előnnyel bír, hogy a fürdőbeteg nincs kötve a fürdő természetes hőmérsékletéhez, hanem ezt saját egyéniségéhez, a betegség természetéhez, s a gyógy-mód igényeihez képest maga alkalmazhatja, mi a fürdésnél számtalanszor fökellék” (ERDEY 1853, 50, 53–64).

8 orakkor pedig inni a cseviczt eleinte csak egy iczényit savóval s ivás közben mérsékelve jár-kálni: egykorú leírása a következő: tiszta, színtelen, átlátszó savanyúvíz. Szaga olyan, mint a záptojásé, íze „kellemetesen” savanyú. A következő betegségeket gyógyították vele: „mérésékelt izgatással oszlatólag hat a nyirk, és mirígyrendszerre, egyszersmind a bőr működését emelvén, és a takonyhártyák elválasztását – különösen a lehelleti művekben – előmozdítván”. Használták továbbá tüdőbajok gyógyítására, a köhögési inger mérséklésére, emésztési problémák, bélrendszeri megbetegedések és aranyér kezelésére, gyomorerősítőként, a máj okozta betegségek (sárgaság) és különböző bőrbetegségek gyógyításakor. A cseviczt két kút forrásából nyerték, és ez a mennyiség annyira kevés volt, hogy ezt a gyógyvizet fürdővízként nem lehetett használni, csak ivóvízként. Használati módjáról a parádi fürdőorvos, Erdey Pál így ír: „Az italt mérsékelt séta kövesse, korántsem azonban erőtett ügetés, melly a mellett hogy kifáraszt, s gyengít, fölösleges is, mérsékelt mozgás azon állapot, melly mellett a gyomor a nagyobb mennyiséggel magába vett vizet legjobban megemésztí. A ki még hozzá nem szokott a cseviczéhez, eleinte az érezhető záptojás szag, melly ivás után is a gyakori felbőfögések által alkalmatlan, annak szaglási idegeit kellemetlenül fogja illetni, de ezen a kútnál frissiben ivott viznél kevesbé tapasztalható kellemetlenség néhány nap alatt eltűnik, az orr a szaghoz könnyen hozzá szokván, s ez később akarva is alig éreztetvén, mik után a Cs. egy valódi kedves itallá váland” (ERDEY 1853, 68–84).

savóval még ma nem éltem [...] az orvos ur [...] hozatja a fürdő beteg számára másként semmi uton módon hozzá nem juthatni: a vasas savanyúvízről van szó. Egykori lelőhelye: „Parád helység közepén álló nagy hidtól délfelé egy hosszabb utca vezet ki a faluból, kívül majdhamar ritka tölgyes erdőbe érhetni, mellyben lefelé menve kis Óhuta nevű faluba visz az út, mellynek dél-keleti szélén mélyebb szűk kátlanban [...] csinos kápolna alakú de már omladozni készülő tető alatt akadhatni egy szende kis forrásra, mellyből sárral, fagallyakkal, s falevelekkel bepiskolt, és faragott kövekkel körül rakott medenczébe bugyog ki – némellyek állítása szerint – a parádi gyógyvizek legnevezetesebbike [...]. Ha a medence alapzatát tevő agyag fel nem zavartatik, a víz tiszta, színtelen, átlátszó; ha felzavartatik, vagy inkább ha felrázatik üvegben, és borral vagy Czitromsavval vegyítetik, hólyagocskákat képez, és szabad szénsav kibocsátása mellett felpezseg. Szaga nincs. Íze kellemetesen savanyú, s mérsékeltén csipő, utóízében a téntához hasonlító savíz kivehető. Hőmérséklete a Reaumur szerinti 10° soha sem haladja felül.” Gyógyhatása: „1-szor. Petyhüdt izmok, röst, hideg véralkat, halavány kinézés által jellemzett ideggyengeségben, főleg megfeszített testi, s lelki munka, s túlzott szerelmi kéljések következtében így különösen az innen eredt méh- és rásztkórban. 2-szor. A vér rossz vegyületéből – főképp hol a pirnye hibázik – származott bajokban, millyen kitünőleg a sápkór a havi tisztulás nehézsége. 3-szor. A nemzórészek petyhüdtségén, s gyengeségen alapuló nyavalyákban, s az ezen okból eredő férfiúi tehetetlenségben, sat.” A parádi vasas gyógyvíz csekély mennyisége miatt csak belsőleg, ital formájában volt használható, fürdővízként nem. A forrásból naponta kb. 300 pint (ma 450 liter) vizet nyertek (ERDEY 1853, 89–95).

n. anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Zsiga bácsinak: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

81. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. július 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 34. sz. levél.

Magyarázatok:

Bókai: Bókay [Bock] János (1822–1884). Orvos, sebészdoktor, a pesti Szegénygyermek Kórház igazgatója. Az 1850-es években a Nemzeti Színház egyik orvosa.

herbatét: gyógyteát.

Gerendayval találkoztam: Gerenday Ambrussal (1815–1867). Ügyvéd, az 1850-es években a Nemzeti Színház egyik ügyvéde.

Paksival: Paksi Lajossal (1820–1899). Ügyvéd, városi ügyész. Egressy Etelka és László József válóperében a férj ügyvéde.

elémúlt midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté: Egressy Etelka és László József megromlott házasságáról van szó. Egressy Etelka néhány hónapos együttélés után válókeresetet kívánt benyújtani, arra hivatkozva, hogy férje többször nemtörődomséget mutatott irányába, és szeretőt tartott, a Nemzeti Színház egyik kardalnokával, Kovacsics Júliával a házasságkötés után is folytatta viszonyát. 1853. január 22-én házassodtak össze. László József ekkor negyvenöt esztendő, Egressy Etelka tizenhét éves volt (1853 májusában töltötte be a tizennyolcat). A lány 1853. május 12-én elhagyta férjét, és visszaköltözött szüleihez. Együttélésük végérvényesen befejeződött. A válóper 1854-ben kezdődött, és öt évig elhúzódott. 1859-ben választották el őket, és Egressy Etelka a pénzbeli követeléseit is megkapta. A bontóper során a Magyarországon 1853. május 1-jén hatályba lépett osztrák polgári törvénykönyv (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) rendelkezései szerint kellett eljárni. Házasságuk történetének két, egymástól jelentősen eltérő leírását ismerjük. Az egyiket maga az Egressy család fogalmazta. A *László Józseffeli egybekelés története* című, Egressy Gábor kézírásában fennmaradt, 1853. július 2-án kelt kéziratban Egressy Etelka idézi fel a férj 1852-ben tett házassági ajánlatától a különélésük kezdetéig történeteket. Az autográf egyes szám első személyben íródott, és László Józseffel folytatott párbeszédnek is helyet kaptak benne. A másik leírás Mályuszné Császár Edit keze alól került ki. A színháztörténész e kézirat forrás ismerete nélkül az Egressy család leveleire hivatkozva foglalja össze a házasság és a válóper történetét. Erősen torzítja az e tárgyra vonatkozó leíráselemeket, több olyan határozott állítása is van, amelyekről a korrespondenciában egyáltalán nem olvashatunk. Téves az a kijelentése, hogy a házasságkötésre Egressy Gábor törökországi tartózkodása alatt, tehát valamikor 1849 augusztusa és 1850 szeptembere között került sor: László József „nőül veszi Egressynek nála több, mint negyedszázaddal ifjabb leányát, a Petőfi-költeményben ünnepezt, legendás szépségű Etelkét. – A késői krónikás teljesen értetlenül áll evvel a ténnyel szemben. Nemcsak azon csodálkozik, hogy egy negyven-egynéhány éves embernek, ha mégolyan kedves egyéniség, híres művész is, hogyan juthat eszébe egy alig felserdült kislányt magához kötni, de még inkább azon, hogy a leány családjának sem volt több belátása – anya, nagymama, nagybácsi, fivér végtére is nem voltak mind Törökországban! –, s hagyták a két embert vesztébe rohanni” (MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR 1959, 8).

ügyvédünkkel: Simon Florenttel – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Marcelléknél is voltam: talán Kisudvarnoki Marcell István ügyvédéről van szó.

Lesz bizonyítvány 3 vagy 4: az Egressy Etelka válókeresetével kapcsolatos bizonyítványokról, tanúvallomásokról van szó. A *László Józseffeli egybekelés története* című kézirat szerint

Egressy Etelka végül nyolc bizonyítvánnyal igyekezett igazolni a bíróságnak, hogy férje megbocsáthatatlan bűnököt követett el ellene, jogos a válóperi igénye. A házasság történetét elmesélő kéziratba bekerült, hogy László Józsefnek mely „ballépéseit” igazolja bizonyítványokkal. Az első bizonyítvány Kovács Sebestyén Endre orvostól származik. Azt igazolja, hogy Egressy Etelka férje nemtörődomsége miatt megbetegedett, valószínűleg elvetélt: „Mintegy öthetes nő valék, midőn férjem azt kérdezi tőlem: szoktam-e fürdőbe járni? Én azt felelem: igen; s hogy leány koromban, otthon a háznál is fürödni szoktam. Ő erre viszont azt mondja: most az idő kedvező, tegyek félre minden házi dolgot, s menjek fürdőbe. Én készülök az induláshoz és kérdezem: kivel fogok menni? Magad, – mondja ő; – vagy odáig majd elkísérlek én. De hátha valami bajom talál lenni a fürdőben? – viszonozom neki. – Hát vidd magaddal a cselédet, – feleli ő. – De a cselédnek most sürgető dolga van, – mondom én; – minthogy a cseléd éppen a mosó-teknő mellett volt. – Akármi dolga van, hagyja félbe, s menjen veled, mert ez előbbvaló, – feleli ő. E pillanatban anyám lépett be hozzánk, s ő jött el velem a fürdőbe. [...] Férjem meghagyása szerint a fürdőben nem voltam tovább húsz percnél. A mint belőle kiléptem: annyira el voltam alélva, hogy anyám segítségével kellett a pamlagra dőlnöm; s csak egy fél órai pihenés után jutottam annyi erőhöz, hogy felöltözhessen, s hogy anyám csendesen haza vezethessen. Ez történt Márczius 12-dike táján. – Másnap reggel, a mint fölkeltem ágyamból: elszédültem; nem sokára magamhoz jöttem ugyan, hanem igen elvalék gyengülve; derekam és ágyékomban különös fájdalmakat éreztem. Mind e mellett napi foglalkozásomat rendesen teljesítém, s a hideg idő daczára, – szokásom szerint, – a napi szükségletek bevásárlása végett – a piacra is elmentem. A következő nap még rosszabbul levék. Igen szenvedtem; miről azonban férjemnek nem szólék, minthogy e bajt még mindig mulékony természetűnek s következmény nélkülinek tartám. Más nap ágyék- és derék-fájásom még lázasabb volt; délután anyám meglátogatott; igen megijjedt rajtam, elbeszéltem neki a velem történeteket, s ezek közt azon különös körjelenségeket, – melyeket itt előadnom nem lehet, – csupán annyiban érintenem, hogy azok, – anyám állítása szerint, – *anyai állapotra mutattak*. – Anyám erre rögtön az orvoshoz vitt. Férjem ekkor nem volt hon, minthogy délután 4–5 óra tájban rendesen elmegy hazulról. T. Kovács orvos úrnak én és anyám részletesen elbeszélvén bajomat, orvos úr a többek között azt jegyzé meg reá: *hogy ilyenkor a fürdőbe menni nem kellett volna*. Roszálá még azt is, hogy a fürdőből gyalog és nem kocsin vitettem haza; azt is, hogy ekkor hozzá gyalog mentünk, – minthogy folyvást lázas állapotban valék. Gyógyszert és rögtöni lefekvést rendelt.” A második, harmadik és negyedik bizonyítvány azt igazolja, hogy László József megcsalta Egressy Etelkát: „Nagyanyámmal találkozom a piacon..... igen ingerültnek látszott.... szinte megijjedtem rajta..... kérdezem: mi lelte? s ő elmondja nekem, hogy én megvagyok csálva hitetlenül, hogy éppen most találkozott egy ismerőseivel, az öreg Liptainéval, ki nem tudva, hogy László házas ember, és hogy neje én vagyok: elbeszélte neki, hogy *miszerint László majd mindennap Kovacsics Juliához jár a Reisinger házba. Sőt László néha kétszer is meglátogatja naponta Kovacsics Juliát*.” Az ötödik és hatodik bizonyítvány a Tóth Katalin által elmondottakat tartalmazta: „Volt szakácsnénk, Tóth Katalin, – ki már Lászlónál lakott, mikor nejévé lettem, – azt beszélte nagymamának, hogy *egybekelésünk előtti napon Kovacsics Julia Lászlóra ment, házához*, s több szemrehányásai között sirva azt mondá neki: hogy *mi lesz ő belőle, ha László már csakugyan házasodik?* Kati továbbá azt is hallotta, hogy László csillapította a leányt, és csak azon ígérettel rázhatta le nyakáról, hogy *majd meglátogatja, s róla gondoskodni fog*. Így hát való volt, mit László, mint *vőlegényem, ármánynak* mondott: ő ezen leánnyal titkos viszonyban élt

ugyanakkor, midőn kezemet kérte!.....” A hatodik bizonyítványban Egressy Etelka László József következő szavait is idézte: „csak is szájalomból vettelek el; Ó ne hidd, hogy olyan nagyon jártam volna utánad. Hanem, hogy a haláltól megmentselek, tehát aláírtam a szerződést: így aztán mindjárt nem haltál meg.” A hetedik bizonyítvány szerint „Kovacsics Julia nővére, Liza, – ki szinte kardalnoknő a színháznál, – maga beszélt ki László viszonyát Juliával; nevezetesen azt is, hogy László, menyegzőnket megelőző estve, Juliát csakugyan meglátogatta, mint ezt neki megígérte volt”. A nyolcadik bizonyítványban Egressy Etelka azt állítja, hogy midőn elhagyta férjét, és hazaköltözött szüleihez, „László pedig ugyanazon pillanatban ment hírt vinni erről kedvesének, kivel azóta is folytonos viszonyban él –.” (MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor, 1–47. Kiemelések az eredetiben.)

Anyád itt volt: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Gúth már várja a pénzt: Vincentius Guth. Cseh születésű asztalos és bútorkészítő mestertanár. 1809-ben szerzett pesti polgárjogot. Egressy Árpád az 1850-es évek első felében inas volt mellette. Az Egressyék részére készített bútorokról kiállított számláit lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 61. sz., 68. sz.

gázsit megint nem adnak: a második félhavi rendezői fizetést. Egressy, akit a Nemzeti Színház 1855 áprilisáig csak rendezőként alkalmazhatott, a színészekhez hasonlóan két részletben kapta havi keresetét: a hó első és tizenhatodik napján. Havonta 96 pengőforintot keresett (lásd a 91. levelet). Lásd még a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét.

Az adóért is itt volt egy egész bizottmány: 1850-ben az osztrák adórendszert vezették be Magyarországon. A közvetlen (egyenest) adónemek körét a személyes kereseti és jövedelemadóval bővítették, Egressy Gábor ezekre gondol.

Édes lányom, az orvos rendeleteit pontosan megtartsd: lásd a 80. levelet és jegyzeteit.

Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú: Egressy Etelka azért utazott a parádi gyógyfürdőbe, mert mint a *László Józseffeli egybekelésem története* című kéziratból kiderül, a házasság „lélekgyilkoló” volt számára, 1853 márciusa óta betegeskedett: „a fürdés óta napról napra sorvadok, sőt már köhögök is; ezen felül szívodobogásaim is gyakrabban és erősebben jönnek elő.” (MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor, 46. Kiemelések az eredetiben.)

Molnár: lásd a 80. levél jegyzeténél.

82. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK Parád, 1853. július 22.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

Etelkán én még legkisseb változást nem tapasztalok: lásd a 81. levél jegyzeténél.

az első egy pár fürdőbe a lélegzete igen szorult: lásd a 80. levél jegyzeténél.

orvos: lásd a 79. levél jegyzeténél.

ma már 6 pohárral kel inni savóval vegyes: lásd a 80. levél jegyzeténél.

a pénzről [...] írjal mert amiatt látom hogy igen aggodik: arról az ötezer forintról van szó, amit László József jegyajándékként adott Egressy Etelkának. (László és Egressy Etelka házasságáról és válásáról lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.) A *László Józseffeli egybekelésem története* című kéziratban a jegyajándékról a következő olvasható: „»En [László József] egész nyugalommal megyek

Gerendaihoz a házassági szerződésért, hogy azt átvevén, vele majd születésed napján meglepjenek; s midőn tőle kérem azt: ő mintegy meglepetve kérésem által, azt feleli, hogy az már a menyasszony szülőinél van. Szégyeltemben nem tudtam egyebet mondani, mint hogy: jól van, s azzal eljöttem. Hiszen én azt az egész ajándék levelet megsemmisíthetem, ha törvényesen lépek föl, s ha olly alacsony akarnék lenni, mint apád, ki alig várta, hogy azt kezei közé kaparíthassa, s biztosítva lássa magát; mert azt nekem még a menyegző előtt alá kellett írnom, különben téged ide sem adtak volna; hiszen téged árultak, mint 'Tamás bátyában' azokat a rabnőket; de téged még aljasabb módon adtak el, mert ők engem kiraboltak, kényszerítettek; hiszen én azt sem tudom, hogy mit írtam, – hogy mit írtattak velem: annyira sietteték; annak az esküvő előtt kellett megtörténni, mert féltek, hogy később talán majd nem fogom alá írni, ha történetből a leányukat nem találom olyannak, minőnek kürtölték.....»

Az istenért, – de hát ki kényszerített téged mindezekre? – szólék közbe – hiszen szülőim inkább ellenezték házasságunkat.....

»Igen, – ugymond, – el akart mulni, – az az félben szakadt: – a pénz miatt. Mert én mindenek előtt elmentem Fáy Andrásához, hogy elmondjam neki szándokomat, s hogy ez ügyben közbenjárását fölkérjem, miszerint menne el hozzád nevemben, s kérne meg számomra. Ez alkalommal mindjárt kijelentvén előtte, hogy én neked nem csak szívemet, hanem egész vagyonomat följánlom; s erre Fáy András azt mondja: nem úgy, hanem adjon az úr neki menyasszonyi ajándokul öt ezer forintot; aztán beszéd közben megvallá hogy a mint az ajtaján beléptem: azonnal arcomról olvasta le szándokomat; e szerint az alkalmat úgy kívánta kizsákmányolni, hogy mint kalmár alkudja ki tőlem az öt ezer forintot. Pedig miután én egész vagyonomat ajánlám: mi szükség volt előre csikarni ki tőlem valami összeget?..... Hanem ez már így volt kettőjük közt kicsinálva, s kijátszanak. Így alkudoztak velem fölöttem. [...] Azért maradt aztán félbe az egész: mert én látva, hogy ez valóságos kalmári alkudozás: kereken megmondtam: hogy történnék bár mi, én alá nem írom. [...] De nekem azt mondták, hogy meghalsz belé, ha el nem veszek; *csak is szánalomból vettelek el; Ó ne hidd, hogy olyan nagyon jártam volna utánad. Hanem, hogy a haláltól megmentselek, tehát aláírtam a szerződést: így aztán mindjárt nem haltál meg.*» (MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor 36–39. Kiemelések az eredetiben.)

a cseviczehez [...] **mi is el sétállunk:** a forrás földrajzi fekvését az 1853-ban megjelent *Parádi gyógyvizek* című könyv így határozza meg: „Ha a gyöngyös-egri úton jövő vendég a Cseviczéhez készül, a timsófürdőben ne álljon meg, hanem azon az úton egyenesen nyugotnak folytassa utazását, egy negyed óra múlva elérendi Parád falut, mellyen keresztül menvén szántóföldek között egy az útát kigyózdzó tekergésével többször keresztülfutó patak mente ellenében valódi regényes árnyas erdőbe jutand, mellynek széleit sugár égerfákkal szegett patakocska mossa, majd hamar az erdő szélesebb völgybe nyílik ki, mellyben díszesebb épületek elszórva képezik a másik parádi fürdőintézetet, melly közönségesen Csevicze név alatt ismeretes, nevét a Csevicze nevű savanyúvizétől vesz; Csevicze az azon vidéki palóczok nyelvén sem többet sem kevesebbet nem jelent mint savanyúvíz (ERDEY 1853, 66).

öreg gazdánk: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

[Vach]ot Imre: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

[anyám]mal: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

mólnár: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

Paksihoz: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a mi az adót illeti: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a zálog házba levőket is ne feled el: valószínűleg az elzálogosított értéktárgyak után fizetendő kamatokról van szó. Egressy 1849–1850-es törökországi emigrációja során a család komoly adósságokat halmozott fel. Kölcsönöket vettek fel (magánszemélyektől is) és több értéktárgyukat elzálogosították. (Mindezt részben azért, hogy Szentpétery Zsuzsanna, Etelka és Árpád a színész után utazhasson Törökországba.) Noha azt a családi levelezés vagy a fellelhető kéziratos hagyaték alapján nem lehet megmondani, hogy pontosan mely értéktárgyakat zálogosították el, annyi viszont Egressy 1850. május 25-én Belgrádból feleségének írott leveléből sejthető, hogy leginkább azok az emléktárgyak (pl. az ezüstbilliomok – lásd az 59. levél jegyzeteinél) kerültek zálogba, amelyekkel a színészt a közönség vagy a vidéki pályatársak megajándékozták.

Kendelenyi nevű ügyvéd kinél G Fáti István letette a 25 ezer forintot a déco számára: gróf Fáy Istvánt lásd a 6. levél jegyzeteinél. A déco valószínűleg a décompter: leszámítás, levonás francia szó rövidítéséből származik. Szentpétery Zsuzsanna valószínűleg váltóleszámítólásra, egy olyan pénzügyi műveletre gondol, amely során megvásárolják a váltólevelet annak lejárta (fizetési határideje) előtt bizonyos százalék levonásával.³ Nem tudjuk, hogy Egressyékét miért érdekelte ez a tranzakció, a továbbiakban nem említik.

83. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Pest, 1853. július 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 35. sz. levél.

Magyarázatok:

Molnárt: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

Vabottal tudod hogy nem a legjobb lábon állunk: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Kérdezd meg az orvost: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

Azt is tud meg tőle, hogy igaz e, amit a könyvből olvastam, hogy valamelyik Parádi víz használata jó a szalagféreg ellen is?: ezt Egressy az 1853-ban megjelent *Fürdői-zsebkönyv*-ben olvashatta: a parádi kénes forrás jó a „[b]élférgek, még a szalagféreg ellen is” (*Fürdői-zsebkönyv*, 1853, 95).

köppölyöztetni szoktad magadat: a köpölyözés a vérmennyiség elosztatására és szabályozására szolgáló eljárás. A gömbölyű vagy henger alakú üveg vagy érclemezből készült edény segítségével a sebészek vért eresztenek le. A beavatkozást általában a háton végezték.

Kati itt volt, elbeszélte a mit tudott, s van bizonyítvány: Tóth Katalin. Egressy Etelka és László József (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) szakácsnője. A bizonyítvánnyal kapcsolatban lásd a 81. levél jegyzetét.

az ügyvéd: Simon Florent. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Marcelle ismét beszéltem: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

A zártszéket nem akarják elfogadni: lásd az 57. levél színházba el akartam menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet jegyzetét.

a pert meg nem kezdte: Egressy Etelka és László József valóoperéről van szó. Lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesít jegyzetét.

³ Köszönöm Kóvér György segítségét.

Édes leányom, [...] egy pár bús nap többet ront az egészségeden, mint a mennyit egy fürdő évszak helyrehozhatna: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

ott mindenkinek felett szórakozás kell, másként a gyógymódnak hatása nincs: a fürdőorvos 1853-ban így ír a helyi szórakozási lehetőségekről: „A parádi szokott mulatozások közt főhelyen áll a táncz. A Cseviczénél e célra fenáll egy tágas terem, melly néhány óráig rendesen minden istenadta nap tanúja a fiatalság örömmámorának; vasárnapokon éjszaka a világítás, és fizetés mellett rendes tánczmulatságok adatnak, mellyek fényre, s népességre nézve sok városi farsangi bálokat meghaladnak; a timsófürdőnél nem lévén még rendes tánczterem építve, mi szinte a jövő évre van kilátásban, az eddigi szűk ebédlő, vagy az udvar sima földje pótolja azt. A zenére megkívántató költségeket a vendégek szabad ajánlatai fedezik, s zenészeinknek – főleg az utolsó években – legkisebb okuk sincs elégtelenségre. Midőn Terpsichore pihen, Thalia szokta őt felváltani; vándorpapjai némi élvezetet nyújtani törekedvén a tisztelt közönségnek a fürdőházak körül rögtönözött árenákban adni szokott kisebb szindarabjaikkal” (ERDEY 1853, 34–35).

Fizetést még most sem adtak: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Guthot megkértem, hogy Augustus elsőjeig várjon: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

84. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

Pest, 1853. július 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkának (4 levél, 8 fol.), 1. sz. levél.

Magyarázatok:

Hallom, hogy még eddig nem volt nagy hatással egészségi állapotodra a parádi gyógymód: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

a parádi gyógymód: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

A mi házassági viszonyaidat illeti: lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

az ügyvéd: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Hasselt né és Joung nagyon kiestek a közönség pártfogásából: Anna Maria Wilhelmine van Hasselt-Barth (1813–1881) és Friedrich Young. Hasselt-Barth holland születésű énekesnő volt. Young tenoristaként lépett fel a Nemzeti Színházban és 1852–1854 között szerződött tagja is volt.

Leszniewszka: Ludvika Lesniewska (1830–1882). Szoprán énekesnő, 1853–1855 között a Nemzeti Színház tagja.

Aldridge vendéjátékai is a jövő heti rendben vannak kitűzve: Ira Aldridge (1807–1867). Afroamerikai színész. 1853. augusztus 23-án és 26-án az *Othelló*ban, augusztus 24-én *A velencei kalmár*ban, augusztus 30-án a *Macbeth*ben és Isaac Bickerstaff *The Padlok (A lakat)* című bohózatában, szeptember 1-jén a *III. Richárd*ban (csak az első felvonását adták), *A velencei kalmár*ban és ismételten a már említett bohózatban játszott (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1853–1854, 182., 183., 185., 189., 191. fol.).

Nagymama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Zsiga bácsiék: Szentpétery Zsigmond és Glatz Franciska. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

a Gut házában: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Rózszi: Egressyék cselédje.

85. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. július 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

Bérczi Károly beszélt velünk aki nejével egygyüt van itt: Bérczy Károly (1821–1867). Költő, újságíró, lapszerkesztő, az első magyar nyelvű sportlap szerkesztője. Felesége Frivaldszky Anna (1829–1912) volt. Bérczy, mint Gyulai Pálnak 1853. július 1-jén kelt leveléből kiderül, július 3-án indult Parádra, és legalább négy hetet szándékozott ott tölteni (GYULAI 1961, 162).

a cseviczéhez gyalog indultunk el: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

a timsósba: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

Fejért: Fejér Károlyt (1790–1877). Vidéki színész, színigazgató.

Ilkey fiukkal: Ilkey Sándorral (1824/1825–1900), Móriccal és Lászlóval. Ilkey Sándor a Nemzeti Színház részvényese volt, majd 1838. június 6. és augusztus 29. között Szentkirályi Móric (1807–1882) mellett társigazgatója, 1839. április 15-től 1840. december 30-ig pedig igazgatója. Később Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főjegyzője lett.

arszlánkodik: arszlán: piperkőc, divatfi.

Latkóczy: Laczkóczy Ferdinánd (?–?). Eredetileg katonatiszt volt, állítólag a Nemzeti Színháznál játszó színésznő felesége, Farkas Lujza (1818–1893) kérésére kezdett el színigazgatóként működni az 1850-es évek elején.

az öreg Bot Pállal találkoztam: talán Albisi Bod Pálról (1793–1864) van szó. Pesti ügyvéd. Családja ugyanúgy Miskolc környékéről származik, mint Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna. A Bod család több tagja református lelkész volt, ugyanúgy, mint az Egressy házaspár mindkét tagjának apja, tehát ebből a körből származhat az ismeretség. Szentpétery Zsuzsanna többször is fölcseréli a „d” és a „t” betűt, valószínűleg itt is ez történik.

üveg hutát nagyon szerettem volna látni: Parádon először II. Rákóczi Ferenc létesített üveg-hutát 1710-ben. A gyár a 19. században Károlyi György tulajdonába került, 1847-ben már 20 000 láda üveget állítottak elő. Mivel a huta közvetlenül a parádi gyógyvíz szomszédságában volt, különösen nagy hangsúlyt fektettek az orvosi, vegyszeti és gyógyszerártári célokra szolgáló üvegek gyártására (CSIFFÁRY 2006, 501–502).

a kuthoz csak anyira van mint a mü lakásunk a színházhoz: a Nemzeti Színház épülete a Kerepesi úton (ma: Rákóczi út 1. sz.) volt. Egressyék pedig a Kórház utca 2. sz. alatt laktak.

etelka egy kicsit arcba telik és a karjai is mintha telnének azt mondja hogy erősebb is valamivel úgy érzi de a köhögést még sem hagyta el egészen: lásd a 81. levél *Ez a furdószak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

édes anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Szigligetinét: Szigligeti Edéné Sperling Franciskát (1817–1893). Énekesnő, az 1840-es években a Nemzeti Színház tagja.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Ákoshoz (5 levél, 12 fol.), 1. sz. levél, 1. sz. boríték.

Magyarázatok:

Különösen ügyemet illetőleg: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

ügyvédemnek: Simon Florentnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A mi az én egészségi állapotomat illeti az még eddig semmi különös változást nem szenvedett: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

fördő erősítő hatását: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

a szobánk, földes és oly szűk: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

minden pohárvétel után mintegy félórát, járnom kell: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

jó kis kirándulás volt, szinte egy órányi távolságra, az ugy nevezett „veres tó”hoz: erről így ír a parádi gyógyfürdőről szóló egykorú könyv: „A timsósfürdővendégek legkedvenczebb kirándulási helye a ¼ órányira fekvő Hagymás nevű kis telepítvény melletti timsólúg- vagy közönségesen veres tó – *). *) Hajdan itt timsó főzetetvén, a kis tavacska erre használt kút volt, jelenleg szája megszélesedvén, s medre a legtömöttebb timsóvasgáliczos vízzel mindenkor telve lévén, ha ez egy ideig nem zavartatik, s a nap belé süt, a legtökéletesb veres tükört képezi, melyben a timsóások által összevissza vagdalt körülötti dombok tetejökön csak soványul éldegélő nyírfáikkal visszatükrözve a legérdekesebb látványt ábrázolják, mely minden eddigi nézőit bámulattal eltelő kép közvélemény szerint méltó a legelső művész ecsetére.” (ERDEY 1853, 36. A csillaggal jelölt szövegrész lábjegyzetben olvasható.)

valami Bérczi nevű [...] nejevel: lásd a 85. levél jegyzeteinél.

adott ide két „Pesti Napló”-t abból olvastam az Ira Aldridge leendő megérkezését Pestre: Egressy Etelka bizonyára az 1853. július 24-én megjelent tudósításra gondolt: „Ira Aldridge hírszerint még e hó folytán fogna ide megérkezni, és pedig társasága nélkül, egyedül” (PN, 1853/1012). Lásd még a 84. levél jegyzeteinél.

bolmi vitatkozásait Fesztetitsnek, a szerződttetések felett: Festicset – lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét. Egressy Etelka valószínűleg arra, a Pesti Napló 1853. július 29-i számában megjelent olvasói levélre gondol, amely Hetényi Laura pesti mellőzését teszi szóvá: „A nyári saison – mint minden alföldi városban – kevés élvel kínálkozik. Egyetlen nyilvános mulatságunk a sétatér, melynek létezését az ernyedetlen buzgalmu Gyenes mérnöknek köszönhetjük oly helyen, hol az előtt kiapadhatlan pocséta volt. Színészeink – s a tavaszon át ezt volt egy másik főélv – Szegedre távoztak. E lapokban olvastam – s szomoruan tapasztaltam magam is Pesten létem alatt – minő hiányt szenved a nemzeti színház vaudeville énekesnőben. Mintegy másfél év előtt – tehát a másik színházi regime korábban, midőn még magam is pesti lakos valék – Hetényi Laurát, az itt volt Hetényi társaság első színésznőjét – fölléptették. Jól emlékszem: a közönség zajosan fogadta, a lapok megdicsérték s mégis (vagy tán épen azért!?) nem szerződttették. Pedig H. Laurának kellemdús színpadí alakja, tiszta csengő erős hangja, gyönyörű zeneképzettsége s ügyes gyakorlott játéka van. Panaszkodunk, hogy nincs vaudeville énekesnőnk, s ki volna az nem kell... legalább nem kellett, mert a mostani directoról fel akarom tenni, hogy a régibűneiben nem osztakozik.

Aztán Hetényi Laura sokoldalu színésznő, még fiatal s Pesten képeztetve a legszebb jövő reményeire jogosít” (PN, 1853/1016).

nagy anyámról: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannáról – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Zsiga bácsi és az övéi: Szentpétery Zsigmond és Glatz Franciska. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Sikorék: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

valami furiosot halbassak [...] valami Liszt féle fantáziát: furioso: dühödten (zenei szakkifejezés). Lehetséges, hogy Egressy Etelka Liszt Ferenc *Magyar fantázia* (Phantasie über ungarische Volksmelodien) című zongoraversenyére céloz, amelynek az ősbemutatója 1853. június 1-jén volt a Nemzeti Színházban.

87. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Pest, 1853. július 31.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 36. sz. levél.

Magyarázatok:

bizonyítványaink mind rendben vannak: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

ügyvédünk: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Minő hatása van Etelkára a timsólugos fürdőnek?: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontossága* jegyzetét.

Fáyéknál is voltam: Fáy Andrásnál és Sziráki Zsuzsánál. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
ott találtam keresztanyádat lányom: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

azt mondja, hogy ha ő bejöhett volna akkoriban, semmi sem lett volna abból a házasságból: lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Komlossi Ida: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Andrisné nénédnek: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsának.

Parádon a timsós fürdőben: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

88. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK Pest, 1853. augusztus 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkának (4 levél, 8 fol.), 2. sz. levél.

Magyarázatok:

örülök rajta, hogy pár nap óta is már tapasztalod hatását a gyógyviz jótevő erejének: lásd a 80. levél jegyzeteit.

ezután mindinkább javítandja egészségedet: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontossága* jegyzetét.

Házassági ügyedre nézve: lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

mindenféle bizonyítványokkal ellátva az ügyvéd készen van: a bizonyítványokkal kapcsolatban lásd a 81. levél jegyzetét. Az ügyvéd: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Nagymamánk: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Sikorék: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

a színházba gyakran eljárnak zártszékeikre: a Nemzeti Színháztól kapott szabadjegyekről van szó. Lásd az 57. levél jegyzeteinél.

Szigligetiné: lásd a 85. levél jegyzeteinél.

Komlós Ida: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Franciska: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciska – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A színházi szabó Molnár: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

Zsiga bácsival: Szentpétery Zsigmonddal – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

NB: lásd az 52. levél jegyzeteinél.

89. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. augusztus 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 3. sz. levél, 3. sz. boríték.

Magyarázatok:

Etelka hogylétéről job egészségéről [...] tudósítlak: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontossága* jegyzetét.

orvos: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

Etelkának [...] 30 fordót kel venni: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

öreg gazdánk: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

küldenek egy ívet mibe minden vendég neve fel van írva és kérnek hogy adjak én is a Czigány Zenészeknek: lásd a 83. levél *ott mindenképpen szórakozás kell, másként a gyógy módnak hatása nincs* jegyzetét.

a bizonyítványoknak nagyon örülök: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Kovács: Kovács Sebestyén Endre – lásd a 31. levél jegyzeteinél.

90. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK ÉS EGRESSY ÁKOSNAK

Parád, 1853. augusztus 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

Idának is irtam: Komlóssy Idának – lásd a 37. levél jegyzeteinél.

az orvos: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

30 fordóvételt kell hogy bevégezzem: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

rocska: vödör, vízhordó edény (rég.).

A mi egészségemet illeti, az már hála a mindenhatónak javulóban van: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontossága* jegyzetét.

n. anyámat: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

zsigabácsit: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a bizonyítványok is rendben vannak: lásd a 81. levél jegyzetében.

ügyvédem: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

andrás néni: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

kereszt anyám: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

tudositson mielőbb ha lehet mind ügyemről: lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

91. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. augusztus 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 37. sz. levél

Magyarázatok:

első Augustusra járó fizetésemet még most sem kaptam ki: az első félhavi rendezői fizetést. Lásd a 63. levél egy fillérünk sincs jegyzetét és a 81. levél jegyzetét.

Gútnak kell belőle fizetnem: lásd a 81. levél jegyzetében.

négyet meg Rózfinak: ismeretlen személy.

ötöt lebuznak a fáért és nyugdíjra: Egressy a Nemzeti Színháztól kapott havi rendezői fizetésből levonandó papérezre és nyugdíjárulékra gondol.

A mult julius 16-dikai fizetésből: a második félhavi rendezői fizetésből.

Rábíztam tehát Molnárra: lásd a 80. levél jegyzetében.

két üveg bűdös víz: lásd a 80. levél jegyzetében.

ügyvédünknel legalább tízszer voltam hiába: Simon Florentnél – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Gerenday: lásd a 81. levél jegyzetében.

Tóth Lőrincz: Tóth Lőrinc (1814–1903). Ügyvéd, drámaíró, a Kisfaludy Társaság első titkára.

ügyünk állását voltaképpen ismerjétek: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

Szigetit: Szigeti (Tripámer) József (1822–1902). Színész, színműíró, a Nemzeti Színház 1844-ben szerződtette. Igazán elismert színésszé az 1860-as években vált.

Kati is adott igen pompás bizonyítványt: lásd a 81. és a 83. levél jegyzetében.

eddigelé már nyolcz darab, szabályosan készült, és teljes erejű bizonyítvány van készen: lásd a 81. levél jegyzetében.

csak bélyegeztetni kell: a peres felek valamennyi beadványa és az azokhoz csatolt mellékletek illetékkötelesek voltak (NAGY 2012, 95).

Feleki kapott levelet Haraytól, hanem ez a nyomorult ember ötöl batol, s fölkeri Felekit, hogy az Éder Luizávali historiát ne feszege: a László Józseffeli egybekelésém története című kézirat szerint László József annak érdekében, hogy előző feleségétől, Éder Lujzától (énekesnő, színésznő, a Nemzeti Színház tagja) „megmenekülhessen, azt a módot gondolta ki, hogy egy barátját, H. V–tort [Haray Viktort (1818–1882), vidéki színész, drámaíró] fölkeríté: udvarol-

na E. L.-nak, mikor ez egyedül van otthon. S mikor ezen barátja H. V. – tervek szerint – egyedül volt a szobában, László kedvesével, s nyájas helyzetben: akkor László hirtelen benyitott, dühöséget színlelt, a hűtlenül megcsalt szeretőt játszotta: s a leányt elkergette. Ezt apámnak mostanában Feleki ur beszélte el, László saját vallomása után.” (MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor, 47. Kiemelés az eredetiben.)

Marcell el úgy intézkedhetünk: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

azon pert, melyet Decau Mari László ellen indított [...] Lászlónak tudtával és megegyezésével folytatta Decau, viszonyát B. Kázmér gróffal: De Caux Mimi (1825–1906). Énekesnő, színésznő. László József (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) második felesége volt. Állítólag azért váltak el, mert De Caux Mimi viszonyt folytatott gróf Batthyány Kázmérral (1807–1854).

Paksi: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

B-Zsinótól: valószínűleg Balázs Józsefnétől (1812–1881), a Nemzeti Színház kardalnokának feleségétől.

M...kácsinétől: Munkácsy Pálné Mészáros Annától (1817–1893). Vidéki színésznő. 1842-ben Székesfehérváron együtt játszott De Caux Mimivel.

92. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. augusztus 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 4. sz. levél.

Magyarázatok:

innen az éjjel fog indulni a postára a levél az az gyöngyösre és úgy pestre: a parádi fürdőről 1853-ban megjelent könyv így tájékoztat a levelek postázási körülményeiről: „Parád állomása Gyöngyös, honnan nyáron majdnem naponként átküldetnek a levelek a Cseviczetz kezelő tiszthez, ki által az illetőknek kézbesítetnek” (ERDEY 1853, 44).

pak: helyesen pakk (ebből: Pack): csomag (ném.).

öreg gazdánk: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

harmincz fürdő: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

orvos: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

93. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. augusztus 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 38. sz. levél.

Magyarázatok:

A mult első augustusi fizetésemből: az első félhavi rendezői fizetésből. Lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét és a 81. levél jegyzeteinél.

Gútnak adtam: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

16-diki fizetésemből: a második félhavi rendezői fizetésből.

Molnárral: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

orvos: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

jó lenne egy pár láda vizet hoznotok: parádi gyógyvizet. Lásd a 80. levél jegyzeteinél.

Ügyünkben semmi ujság: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

Ha húsz pengőforintom volna: rögtön megszerezhetnék a mi még hiányzik a pör megkezdéséhez: lásd a 91. levél csak bélyegeztetni kell jegyzetét.

László lába kificzamodott.... bár ez egyéb tagjával történt volna! utalás arra, hogy László József megcsalta Egressy Etelkát. Lászlót lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ákos ismét egy új szerepet kapott: Egressy Ákos a levél keltezését, augusztus 9-ét követően augusztus 17-én lépett fel a Nemzeti Színházban Ernest Serret *A családok* (ford. Országh Antal) című drámájában, Raoul szerepében. E darabot ekkor játszották először (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1853–1854, 177. fol.).

Festetics rudja pedig kissé kifelé áll: Festetics – lásd a 75. levél az *igazgatónak* jegyzetét. A Nemzeti Színház műsorpolitikája az 1850-es évek első felében a Habsburg Monarchia, illetve Európa színházi életét is jól ismerő, megnyerni kívánt arisztokrata közönség igényeihez és ízléséhez igazodott. Erre utalt az, hogy Festeticset tették meg igazgatónak az 1850-es évek első felében. Átszervezte a drámaíró bizottságot és dalműbíró bizottságot hozott létre. Az operaműsort részesítette előnyben, s emiatt sok támadás érte. A drámapártiak Festetics intézkedéseit támadásként élték meg, attól tartottak, hogy a prózai műfajok lassan kiszorulnak a Nemzeti Színház színpadáról.

94. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. augusztus 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 39. sz. levél.

Magyarázatok:

Manóra rontottam, [...] összecsinálja 16-diki fizetésemet: Manno Károlyra. A Nemzeti Színház pénztárnoka. A fizetést lásd a 81. levél jegyzeteinél.

még Rózsit sem fizethettem ki: lásd a 84. levél jegyzeteinél.

elmentem Nagy Istvánhoz: valószínűleg Hidaskúrti Nagy Istvánról (1799/1800–1863) van szó. Főtörvényszéki ülnök, majd a hétszemélyes tábla bírása.

Zsoldos Ignác: Zsoldos Ignác (1803–1885). Szolgabíró, főszolgabíró, vármegyei főjegyző, jogtudós. 1850-től Bécsben a legfelső semmitőszék magyar osztályának udvari tanácsosa.

találkoztam Schodelnével: lásd a 18. levél jegyzeteinél.

Etelka ügye: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

Marcel: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

megkapjuk a városi levéltárból a tudvalevő pert, és ezzel a nekünk szükséges bizonyítványokat:

De Caux Mimi és László József válóperével kapcsolatos tanúvallomásokat. Lásd a 91. levelet.

elmentem Munkácsynéhoz: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

ismertetne meg László és Decaux viszonyaival [...] a gr. B. Kázmérrali viszonyról hallottunk: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

anyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Árpádot Guth elküldte: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

95. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. augusztus 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

itt [...] nincsen bizonyos ember a kinek csak éppen az a kötelessége volna hogy a gyöngyösre érkezett levelet el hozná: lásd a 92. levél jegyzeteinél.

a cseviczétől hozta el: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

mind gazdám mind pedig neje: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

lehetne vinni akár 50-en üveg savanyu vizet: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

annak a gaz embernek mért nem tört ki a nyaka: László Józsefnek. Lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

Ákos hogy szerepet kapot örülök: lásd a 93. levél jegyzeteinél.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a Gyakran említett személyeknél.

Rózi: lásd a 84. levél jegyzeteinél.

herbatejet: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

96. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. augusztus 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 40. sz. levél.

Magyarázatok:

pénzt Manótól kaptam: lásd a 94. levél jegyzeteinél.

A házbértekre: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

Az orvosnak: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

97. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pécel, 1853. október 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

nem kezdték e még el a peremet: lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

98. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

[1854. április – május első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Ákosnak, Székesfehérvár, 1854. május 31.: „Kimondhatlan örömet szerzett mind két leveled 's különösen kedvesen vettem pár soraid' melyben rólam meg emlékezel 's tudni ohajtod körülményeimet.”

99. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

[1854. április – május első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Ákosnak, Székesfehérvár, 1854. május 31.: „Kimondhatlan örömet szerzett mind két leveled ’s különösen kedvesen vettem pár soraid’ melyben rólam meg emlékezel ’s tudni ohajtod körülményeimet.”

100. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1854. május első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Ákosnak, Székesfehérvár, 1854. május 31.: „én jelenleg itt Sz. Fehérvárt vagyok Ked. Apámmal; mit úgy hiszem meg is írt volt Neked utolsó levelében t. i. hogy itt fog vendég szerepelni, miután Pesten azokat egyelőre bevégezte”.

101. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Székesfehérvár, 1854.] május 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 41. sz. levél.

Magyarázatok:

A Székesfehérvárott játszó színtársulat 1854 tavaszán:

igazgató: Újfalussy Sándor

színészek: Benkő Kálmán, Fehérvári Antal, Gyulai Ferenc (rendező), Hódi János, Jánosi Mihály, Kolocsányi Antal, Sükei, Szaplanczay Mihály, Szilágyi Sándor, id. Tóth István, ifj. Tóth Jenő, Veszprémi, Zóltomi Ferenc

színésznők: Balogné Makriovszki Erzsébet, Benkő Baráth Alojzia, Fehérváriné Hollay Anna, Újfalussyné, Váradiné, Szilágyi Ernesztina, Tóthné Ida, Veszpréminé Vilma, Zóltominé Júlia (CENNER 1972, 152).

Jól fogadtak, de nem volt éppen tömött ház: Egressy közel öt éves kényszerszünet után (lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét) 1854 májusában szerepelhetett újra. Vidéki vendégselemléseket előzetes hatósági bejelentést követően és útlevél birtokában – amelyben megnevezték azokat a településeket, ahol föllépni szándékozott – 1854 májusától vállalkozhatott. Először Székesfehérvárra ment. Hét előadásban lépett fel, az első május 28-án, az utolsó június 8-án volt (Cenner Mihály tévesen június 5-ét ír, vö. CENNER 1972, 88). A második vendégjáték kivételével a műsorát is ismerjük. 1854. május 28.: id. Alexandre Dumas: *Kean*; június 1.: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós*; August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út*; június 3.: Eugène Scribe: *Egy pohár víz*; június 5.: Roger de Beauvoir – Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville: *Saint Georges lovag*; június 7.: Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban*; június 8.: William Shakespeare: *Lear király* (FRIGYIK 2003, II, 23).

csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt: a napi költségek kifizetése után maradt bevétel. Az OSZK Kézirattárában Egressy 1850-es évekbeli vendégszereplései kapcsán fennmaradt néhány kézirat arról, hogy a vidéki társulatoknak általában milyen állandó költségeik voltak egy-egy előadás alkalmával. A legtöbbször fizetniük kellett színházbért, darab- és szerepirási díjat, fizettek továbbá a világításért, a zenéért, a színlap nyomtatásáért, a kéménysopróknak, a jegyszedőknek, az esetleges díszletekért és jelmezekért (vö. OSZK Kt. Analekta 1243, I, 123. sz., 124. sz., 126. sz.). Egressyt vendégjátékai során felemelt jegyárak mellett az előadás napi költségeinek kifizetése után általában a jövedelem egyharmada, a jutalomjátéka estéjén pedig a fele illette meg. A díjazással kapcsolatban lásd például: Csabai Pál Egressy Gábornak, Debrecen, 1854. szeptember 10., OSZK Kt. Levelestár, Csabai Pál Egressy Gáborhoz; Hegedüs Lajos Egressy Gábornak, Szabadka, 1856. december 18., OSZK Kt. Levelestár, Hegedüs Lajos Egressy Gáborhoz.

Ujfalusi: ifj. Ujfalusy Sándor (?–1871). Vándorszínész, társulatigazgató. Az 1854 és 1856 között Egressy Gáborhoz írott leveleit lásd OSZK Kt. Levelestár, Ujfalussy Sándor Egressy Gáborhoz.

szabad asztalt ajánlott: ingyen étkezést.

Szálláson édes ott vagyunk a hol a dotyka (Etelka) még a földön csuszkált: az Egressy család 1837. tavaszi székesfehérvári tartózkodásáról van szó. Egressy Etelka ekkor két éves volt, 1835. május 22-én született. A budai Várszínházban játszó társulat, amelynek Egressy és Szentpétery Zsuzsanna is a tagja volt, 1837. március 19-én befejezte budai működését. Mivel még hónapok voltak a Pesti Magyar Színház 1837. augusztus 22-i megnyitásáig, a társulat egy része Székesfehérvárra ment, ahol április 22-től nyár elejéig a balatonfüredi színészekkel együtt játszott (CENNER 1972, 67).

102. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK [Székesfehérvár], 1854. május 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 4. sz. levél.

Magyarázatok:

de nem földabroszt ide! – mint „Lear” mondja: a pontos idézet: „Azomban én titkolt szándékomat / Kinyilvánítom, földabroszt ide!” A citátum Vajda Péter és Jakab István Lear-fordításából való, az első felvonás második jelenetében szerepel. Nem véletlen, hogy Egressy Etelka éppen ebből a színműből idéz, a Lear-szerep apja repertoárjának része volt, a nagy szerepei közé tartozott. William Shakespeare *Lear király* című tragédiájának nemzeti színházbeli bemutatója Egressy Gábor nevéhez fűződik, 1838. április 30-án jutalomjátékként adták. Magának a színműnek a magyarra történő átültetését is Egressy kezdeményezte, s azt is lehet tudni, hogy miután Vajda Péter és Jakab István elkészült az átültetéssel, a színész a kért fordítást helyenként átírta. A sugókönyvet és a fordítás keletkezésének körülményeit lásd Kiss 2016.

nem volt eléggé jól oda erősítve a kashoz: a kocsikashoz. Vesszőből font szekérrész. A szekérderekba illesztették, hogy megakadályozza a kocsiban szállított dolgok kihullását.

a Pitlit félórával meg előztük: Büttel Károly kocsisát. Boross Mihály visszaemlékezése szerint a köznyelvben Büttelt nevezték Pitlinek (Boross 1881–1882, 11, 14–15). A becenév valószínűleg a foglalkozásából adódott, a pitli ugyanis a puttony szó elterjedtebb alakja volt a

Dunántúlon. Gyorskocsijai Buda és Székesfehérvár, valamint Balatonfüred között jártak. A gyorskocsi a Buda és Székesfehérvár közti távot egy nap alatt tette meg.

hol vagyunk szállva annál a háznál a hol már anyámék, [...] ezelőtt tán 17 évvel 's a hol én járnai tanultam: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

Zsiga bácsiék: Szentpétery Zsigmondról (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és valószínűleg a harmadik feleségéről, Rózáról (lásd az 1. levél jegyzeteinél) van szó.

E'színház igen csinos: a székesfehérvári színház 1818-tól a Győry-házban működött. Az épület egyik felében a Pelikán fogadó, a másikban a színház (a fogadó nagyterme) volt. A színházterem 1873-ban összedőlt (DEMETER, GELENCSE 1990, 178–179).

mint Aldridge mikor itt volt: lásd a 84. levél jegyzeteinél.

a közönség igen eszélyes maga viseletü: helyesen gondolkodó, „eszével” gondolkodó.

Pribékéket felkerestem: Villei Pribék Vilmos (1783–1854) Fejér vármegyei táblabíró, földbirtokos családjáról van szó. Pribék a székesfehérvári színjátszás támogatója volt, 1818-ban egy thermolámpával (nyílt lángú, valószínűleg olajmécsesekből álló csillárral) ajándékozta meg a helyi színházat (*A vándorszínésztől a Nemzeti Színházig*, 1987, 150). Pribék Vilmos neve több egykorú folyóirat és szépirodalmi mű előfizetői között felbukkan.

103. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Székesfehérvár, 1854. május 31.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

itt fog vendég szerepelni, miután Pesten azokat egyelőre bevégezte: Egressy székesfehérvári vendégszereplésével kapcsolatban lásd a 101. levél jegyzetét. A színészt az 1848–1849-es szabadságharcban való részvétele miatt évekre eltiltották a színpadtól (lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét). A Nemzeti Színházban 1849 júniusa után először 1854. május 10-én játszhatott, de csak mint vendég. Az intézmény szerződött tagja 1855 áprilisától lehetett újra. Vendégszínészként Pesten 1854. május 10-én William Shakespeare *Lear király*, május 12-én id. Alexandre Dumas *Kean*, május 15-én Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand *A párisi adós*, május 17-én Shakespeare *Hamlet*, május 22-én Shakespeare *Coriolán* és május 24-én Johann Ludwig Deinhardstein *Garrick Bristolban* című művében lépett fel (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1853–1854, 419., 421., 424., 426., 431., 433. fol.).

utlevele Apámnak csak 14 napra szól: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

tudhatod mily leverő 's nyomasztó ez az én állapotom: Egressy Etelka a valóperére céloz. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesít* jegyzetét.

elmentem a megyeházához, a referenshez ebben az én ügyemben H...hoz tudakozódni: Hubay Józsefhez (1808–1878). Királyi ügyigazgatási ügyvéd, királyi személynöki ítélmester, a pesti református egyház felügyelője, gondnoka, ügyvédje.

az alperesre: László Józsefre – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

S. F-bez: Simon Florenthez – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a felső törv.széken csupán csak azért is vissza vethetik: Pesti Cs. Kir. Kerületi Főtörvényszék.

104. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. június 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 6. sz. levél, 6. sz. boríték.

Magyarázatok:

az ő ügyiben voltam Hubainál: lásd a 103. levél jegyzeteinél.

az a gazember: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Simon: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

budán a híd fogadónál fogom etelt várni: a Híd Szállónál. Korábban a Fogadó a Hídnál (Das Einkehrhaus an der Brücke) nevet viselte. A tabáni fogadók közé tartozott. A Duna-parton állt, a repülőhíd, később hajóhíd előtt fekvő térre szögelt ki (*A magyar vendéglátóipar története*, 1943, 199–200).

híába veszem fel a Sárga iberokot nincs kivel zsémbelni: helyesen Überrockot: felsőszoknyát (ném.). A sárga ruhadarab láttán Egressy morgolódna, ugyanis, mint a feleségének 1854. október 16-án Debrecenből írott leveléből kiderül, utálta a sárga színt: „Azonban téli kabátot ne küldj, hanem csak asték őszi és tavaszi viseletűt, – bélés nélküli vastag posztóból, s mind a két felére használható; lehet akárminő színű, csak sárga ne legyen.”

Etel pere: Egressy Etelka és László József válópere. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

a Színháznál Sz. Fehérjárátt: lásd a 102. levél jegyzeteinél.

105. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Székesfehérvár, 1854. június 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 42. sz. levél.

Magyarázatok:

A Székesfehérvárott játszó színtársulat 1854 tavaszán: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

Szombaton estvére várhat benünket, de csak titokba [...]. a színi ruhatár miatt, mit ha előre tudva hogy baza megyünk az illetők azonnal vissza követelhetik azt Kedves Apámtól: a Nemzeti Színház ruhatárának jelmezei voltak Egressynél. Az intézmény 1848. április 1-jétől érvényben lévő törvénykönyve szerint ezeket önkényesen senki sem tarthatta magánál. A törvénykönyv értelmében a ruhatári személyzetet sújtották büntetéssel, ha előzetes engedély nélkül bármelyik tagja jelmez vagy kelléket adott valakinek személyes használatra („az igazgatóság engedelmével a szabók ¼ havi fizetés elvesztése alatt semmit sem fognak a ruhatárból valakinek hazulra kiadni”), illetve „[ha] valamely ruhatári kellék, vagy paróka, szakál valaki által elrontatik, vagy elveszne, az illetők azonnal jelenteni fogják, különben a kárt ők térítik meg” (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 31). Egressy 1854 májusától vidéken vendégzerepelt, s nyilvánvalóan továbbra is szüksége volt a jelmezekre. Hazatérését tehát azért kellett titokban tartani, mert azokat nem szándékozott visszaadni.

az ő otthoni ügyét a jó Istenre bizzuk ez alkalommal: Egressy Etelka és László József válóperét. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

ügyvédünkre: Simon Florentre – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a gazembertől: László Józseftől – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az én jelszavam édes – tudod, ez: „Jó az Isten!!!”: lásd a 33. levél jegyzeteinél.

Megkérendjük a Pitli kocsisát, hogy ezt a levelet [...] neked rögtön kézbesítse: lásd a 102. levél jegyzeteinél.

Hetényitől Miskolcra levelet kaptam: Hetényi Józseftől (1795–1872). Vidéki színész, szín-
házigazgató. Főbb állomáshelyei: Székesfehérvár, Győr, Nagyvárad, Debrecen, Szeged. Az
Egressyhez írott leveleit lásd: OSZK Kt. Levelestár, Hetényi József Egressy Gáborhoz.

Ujjfalu: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

Etelkém híven elvégez mindent körültem, csakhogy néha egyet-mást itthon felejt: lásd az 5. le-
vél nem bánnám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segítségem nincs
jegyzetét.

Holnap, csütörtökön lesz jutalomjátékom és utolsó fölléptem Lear: Egressy vidéki vendégsze-
replései során gyakran választott magának Shakespeare-drámát záródarabnak. Vendégjá-
téka díjazásával kapcsolatban lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegy-
zetét.

nekem Vörösmarty be üzent ide Nyékről, hogy hazamenőben őt látogassuk meg: Vörösmarty
Mihály (1800–1855) 1853 májusában költözött Kápolnásnyékre, szülőfalujába a családjá-
val. Az ún. Kazay-házat kapták meg, amelyet a helyi közbirtokosság tartott fenn menedék-
hely gyanánt a bajba jutott tagoknak (KERÉNYI 2005b, 100). Az 1848–1849-es szabadság-
harc bukása után Vörösmarty korábbi megélhetési forrásai elapadtak. Noha akadémikus-
ként továbbra is kapott rendszeres fizetést, a publikációit korábban befogadó sajtótermékek
megszűntek, és az Akadémia korlátozott működése miatt abban sem lehetett bízni, hogy
akadémiai díjak vagy szépirodalmi pályatételek folytán jelentősebb egyszeri jövedelmekre
tehet szert. 1850-ben megszűnt a gróf Batthyány Kázmértól kapott évjáradéka is. Mivel
Pesten a megélhetés drágább volt, mint vidéken, Vörösmarty úgy döntött, hogy családjával
Fejér megyébe költözik, és haszonbérlet útján gazdálkodásba kezd. 1850-ben Szentiván-
pusztán telepedtek le, innen költöztek át Nyékre. A költő dinnye- és dohánytermesztésbe
fogott, de nem sok sikerrel (SZILÁGYI 2015, 68–69). Egressy Gábor és Vörösmarty az
1830-as évek második felétől kezdve barátok voltak. Mindketten tagjai voltak annak a
művészekből, irodalom- és kultúr pártolókból álló társasörnek, amely a Pesti Magyar
Színház megnyitásától, 1837-től kezdve eleinte a Lamacs-féle vendéglőben, majd a Csiga
vendéglőben tartotta összejöveteleit. Az írókhoz és színészekhez idővel ügyvédek, orvosok
és hivatalnokok is csatlakoztak, s egyesületté alakult a társaság, először Kör, irodalom és
művészet barátainak egyesülete, majd Nemzeti Kör néven.

**ugy ha[tottak] reám mint „Ernaniban don Silva Kürthangja” a midőn Ernani k[is]zenvedve
mélto jutalmát venné:** utalás Giuseppe Verdi Victor Hugo színdarabját felhasználó *Ernani*
című operájának azon részletére, amikor Ernani a kürt hangját hallva ígéretéhez híven
öngyilkosságra kényszerül. A történet szerint egy spanyol nemes hölgy, Elvira kezéért
hármán versengenek: Ernani, a rablóvezér, Don Silva, a spanyol grand és az I. Károly né-
ven hamarosan a spanyol trónra kerülő Habsburg Károly (Don Carlos). Elvira Ernani
szereti. A kürtnek Ernani és Don Silva megállapodásában van szerepe, amikor ugyanis
Don Carlos elrabolja Elvirát, ők ketten szövetségre lépnek kiszabadítása érdekében. Az
egyezség szerint viszont, ha Silva belefúj Ernani kürtjébe, az köteles önkézevel véget vetni
életének. Amikor Károlyt királlyá koronázzák, megkegyelmez az összeesküvőknek, köztük
Silvának és Ernáninak, és Elvirát nőül is adja Ernanihoz. Ernaniról időközben kiderül,

hogy ő Don Juan, az aragóniai herceg. A boldog végkifejlet azonban elmarad, mert az esküvőn megjelenik Don Silva, megfűjja a kürtöt, és Ernani ígéretéhez híven megöli magát.

106. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pécs, 1854. július 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 43. sz. levél.

Magyarázatok:

Velem ugyan megjáratta az Áprilist az a semmirevaló: Áprilist járat valakivel: elbolondítja, becsapja (O. NAGY 1982, 49).

Ujjalussy: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

az arany hajónál, hol szállva vagyok: Pécs legrégebbi szállója, létezését 1802-ben dokumentálták először.

Az itteni színház tulajdonost már háromszor kerestem: 1853-ban Pichler József pécsi polgár magántulajdonába került a pécsi színház (MÁRFI 1993, 88).

Mohácson találkoztam egy pillanatra Benczével: Bencze Ignáccal (1808–1859). Mohácsi ügyvéd, járási esküdt, 1848-ban a mohácsi járás egyik követe. A szabadságharc alatt követte a magyar kormányt, Debrecenben is ott volt. A fegyverletétel után Törökországba menekült. Azt, hogy Egressy Gáborral mikor és hol ismerkedett meg, nem lehet tudni, de az *Egressy Gábor törökországi naplója: 1849–1850* című kötet szerint Vidinben és Konstantinápolyban is találkoztak – az önelbeszélés Bencze nevét háromszor is említi (EGRESSY 1851, 23, 212, 229). Neve a sumlai menekültekről 1849. december 11-én összeállított listán is szerepel (1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871, 9). Perczel Miklós naplójából pedig kiderül, hogy Törökországban Bencze Ignác, a szintén mohácsi származású Hatos Gusztáv és Egressy Perczeléket látogatva rendszeresen összejártak (PERCZEL 1977, 78). Bencze 1851 nyarán hazatért; vagyonelkobzásra és halálra ítélték. Végül egy év börtönbüntetés után kegyelmet kapott.

Hatost nem láttam: Hatos Gusztávot (1813–1862). Mohácsi ügyvéd, 1841 és 1848 között Mohács főjegyzője; 1848-ban nemzetőrparancsnok; 1849-ben, majd 1861-ben a mohácsi járás főszolgabírája. A szabadságharc bukását követően Törökországba emigrált. Egressy Gábor, ha korábban nem is, törökországi emigrációja során biztosan találkozott vele – az *Egressy Gábor törökországi naplója: 1849–1850* című kötetében kétszer is említi a nevét (EGRESSY 1851, 23, 229). Hatos neve a sumlai menekültekről 1849. december 11-én összeállított listán tévesen Hatos Gusztávként szerepel (1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871, 10). Hatos 1850 októberében uralkodói engedelemmel visszatért Mohácsra. 1851-ben kegyelmet kapott. 1854 végétől újra ügyvédként tevékenykedhetett (NAGY 1989, 69–77).

Katicscsal itt találkoztam: Katits Istvánnal. Ügyvéd, egykori pécsi városkapitány, a szabadságharc idején a nemzetőrség egyik vezetője.

Ismét el kezd a balsors bennünket üldözni, de hiszen jó az Isten! – ki legyen velünk: lásd a 33. levél jegyzeteinél.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 44. sz. levél.

Magyarázatok:

conductorok: lásd az 55. levél jegyzeteinél.

Valami gróf Odescalchi is jött velünk, ki talán téged meg fog nem sokára látogatni Pesten, hogy kis asztalt csináltasson általad: talán herceg Odescalchi Gyula (1828–1896). Főhadnagyként szolgált az 1848–1849-es szabadságharcban. Egressy Gábor itt valószínűleg a családi szellemidézők során használt speciális, e célra csináltatott asztalra gondol, arra, amelyről Egressy Ákos is ír az emlékiratában: „A segédeszköz egy tányérnagyságu fa-asztalka volt, a kisujj nagyságának megfelelő, három falábbal, egyenlő háromszögben melléerősítve, melyek egyikét írón helyettesítette (EGRESSY 1909, 95).

Gerzeni Gábor sógorunk: Gerzsenyi Gábor. Vásárosnaményi lelkésze. Szentpétery Zsuzsanna révén a család rokona. Egressy Gáborhoz írt levelét lásd: OSZK Kt. Levelestár, Gerzseni Gábor Egressy Gáborhoz.

Mózer nevű rokonához be vitt: Mózer Vilmoshoz (1816–1874). Az 1848–1849-es szabadságharcban tüzér őrnagy. Bereg megyei tisztí főmérnök, részt vett a Tisza szabályozásában. Műkedvelő színjátésszó.

az egész Székely család: a Barbéli Székely család. Az édesanya, Székely Albertné Técsői Móricz Katalin és három fia: Lajos (1820–?), Imre (1823–1887) és István (1824–1893). (A negyedik fiú, az 1822-ben született Sándor csecsemőkorában meghalt.) Székely István felesége Bohn Mária, Imréné Halasy Madelaine (1834–1899) volt. Székely Imre és Halasy Madelaine házasságából hat gyermek született, de csak ketten érték meg a felnőttkort: az 1858-ban született Ilona és az 1864-ben született Irén. Székelyék az ötszáz hold mátyfalvai birtokon túl a környékbeli településeken 115 telekkel, valamint erdőkkel, malmokkal és szőlőkkel bírtak. A mátyfalvai birtokot Lajos és István örökölte. Az apa, Székely Albert, aki Ugocsa vármegye főszolgabírája volt, nagy gondot fordított fiai neveltetésére. Mindhárman tanultak zenélni: Lajos hegedülni, Imre zongorázni, István pedig gordonkázni. Az apa, látva Imre fia zenei tehetségét, birtokát bérbe adva valamikor az 1830-as évek elején családjával Pestre költözött. (Székely Albert a költözést követően Pest-Pilis-Solt vármegye táblabírája lett.) Fáy András Kalap utcai házának földszintjén laktak (KÉRY 2015, 1–4; OSZK Zt. Ms. mus. th. 239/a; OSZK Zt. Ms. mus. th. 239/b).⁴ Badics Ferenc szerint Székelyék az 1840-es években Fáy szűk baráti köréhez tartoztak (BADICS 1890, 618). Székely Imre európai híró zongoraművész, zeneszerző lett, Lajos és István pedig visszatért Mátyfalvára, és a birtokügyeket intézte. Egressy, aki szintén Fáy első baráti körének volt a tagja, valószínűleg Pesten ismerkedett meg a családdal.

árnikés viz: az árnika nevű gyógynövényt homeopátiás szerként horzsolások, zúzódások, ficamok gyógyítására használták, használják.

megigérte Pázmánnak hogy elvisz hozzá Szigetre: Pázmán Mihálynak (?–1873). Vidéki színész, színigazgató. Vendégként a Nemzeti Színházban is fellépett. 1860-ban az Egressy

⁴ A Székely családdal kapcsolatban adatokat bocsátott rendelkezésemre Székely Lajos leszármazottja, Dorotha Esztergályi. A kapcsolatfelvételen Kéry János volt segítségemre. Ezúton is köszönetet mondok mindkettőjüknek.

szerkesztette Magyar Színházi Lap előfizetője volt (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961). Egressy Máramarosszigetre készült.

sokat emlegetnek téged is, anyámat is Zsigával együtt: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát és Szentpétery Zsigmondot. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Én Imreékkel vagyok egy házban: Székely Imreékkel.

Etel pedig Istvánékkal van, más háznál a szomszédban: Székely Istvánékkal.

108. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. július 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 7. sz. levél.

Magyarázatok:

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

mikor reá gondolok úgy dobog a szívem csak nem mint mikor itt léptél fel először: Egressy a Pesti Magyar Színházban először a nyitóelőadáson, 1837. augusztus 22-én lépett fel. Vörösmarty Mihály *Árpád ébredése* című drámai prologusában a Költő, Eduard von Schenk *Belizár* (ford. Kis János) című szomorújátékában pedig Alamir szerepét játszotta.

ugy meg törődöm hogy ha otthon felejtetek valamit mit csinálsz azért édes Etelkém vigyáz és gondos légy: lásd az 5. levél *nem bánnám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segítségem nincs* jegyzetét.

ha Szigetre mégy elviszed Etelt vagy otthagysz Székelyénél: Máramarosszigetre. A Székely családnál. Lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Etelnek az ügyébe voltam Simonnál: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesít* jegyzetét. Simon Florentet lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az öreg papné: valószínűleg Pap Józsefnek, a Nemzeti Színház főruhátárnokának, főszabójának a családtagjáról van szó.

Remyvel Rémitik a közönséget: Rémy Lajossal (?–1887). Operaénekes, az 1850-es években kisebb-nagyobb megszakításokkal a Nemzeti Színház tagja, illetve vendég előadója. Olasz és francia színpadok után Bécsben is szerepelt.

a minap az utcán taláтам Felekit és megkínált a Sávbbegyri lakásával hogy menyek ki: Feleki Miklóst (1818–1902). Színész, rendező, színházigazgató, színműíró és fordító. Eleinte különböző vidéki társulatoknál játszott, a Nemzeti Színház 1852-ben szerződtette. A Svábhegy az 1850-es évek elejétől vált a pesti polgárság és értelmiség városközeli nyaralóhelyévé. Itt volt háza többek között báró Eötvös Józsefnek, Jókai Mórnak, Rupp Jakab levéltárosnak, Patachich Károly budai tiszti főorvosnak, Reisinger Jánosnak, a pesti orvostudományi kar dékánjának, Frivaldszky Imre természettudósnak, Emich Gusztáv könyvkiadónak, Benza Károly operaénekesnek, valamint Tasner Antal ügyvédnek, Széchenyi István titkárának (GÁRDONYI 1933, 162–180).

azok falusiak meglátogattak Emmi Feri manczí néni: a péceli Fáy család. Kazinczy Gáborné Fáy Emília, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az aztallal ne kinezd sokat etelt: az asztaltáncoltatással. Egressyék az 1850-es évek elejétől kezdve kísérleteztek a korban rendkívül divatos szellemidézéssel. A családi levelezésben több olyan utalást is találhatunk, amikor a család egy jövőbeli esemény kimenetelét asztal-

táncoltatás segítségével igyekszik megtudni. Szellemidézéseik közül a Petőfi szellemével való „társalgásaik” igen nevezetessé váltak. Egressy Ákos az egyik ilyen alkalmat meg is örökíti Petőfiről írott visszaemlékezésében, azt, amikor 1853-ban Egressy Etelka Petőfi, Egressy Gábor pedig anyja szellemével „társalog”. Szintén ebből az emlékiratból tudjuk, hogy miért Egressy Etelka társalgott a szellemekkel. „A segédeszköz egy tányérnagyságú fa-asztalka volt, a kisujj nagyságának megfelelő, három falábbal, egyenlő háromszögben melléerősítve, melyek egyikét írón helyettesítette. Utasítás szerint: a társaság egyik gyöngébb idegzetű tagjának kellett az ujjait az asztalkára tennie s ez a jó szellemhez intézett kérdésre, megmozdult, s az aláhelyezett papirosra írta a feleleteket. A kis asztalt atyám megcsináltatta. Leggyöngébb idegzetű volt családukban Etel nővérem. Ő tette az asztalkára az ujjait; eleintén valamennyit. De pár heti gyakorlat után, már két-három uja is elég volt ahhoz, hogy funkcióját végezze. [...] Megdöbrentünk. Atyám kérdésre-kérdést halmozott. Hetekig, hónapokig álltuk körül a kis asztalt, legtovább az éjjeli órákban, midőn atyámnak legtöbb érkezése volt” (EGRESSY 1909, 95–102). Egressy kézíratos hagyatékában a spiritizmussal kapcsolatosan lásd *Egressy Gábor spiritiszta köreinek írásai*, OSZK Kt. Analekta 1324; *Egressy Gábor társalgása a szellemekkel*, OSZK Kt. Analekta 1237. A spiritizmusról mint egyfajta kordivatról lásd TARJÁNYI 2002.

109. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Tiszaújlak, 1854. július 31.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 45. sz. levél.

Magyarázatok:

Székelty Pista: lásd a 107. levél jegyzeténél.

két hétre átrándulok Szigetre Pázmánékhoz: lásd a 107. levél jegyzeténél.

két huszas bementi ár mellett: 40 krajcáros színházjegy. A huszas vert réz fémpénz volt.

a napi költséget leszámítva belőle 180 pförint tiszta hasznom maradt: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

Etelkám ügye miben van?: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesít* jegyzetét.

azonnal küldök neked néhány forintot; mert a Betlen szavába nem sokat bízom: Egressy abban nem bízott, hogy ifj. gróf Bethlen Miklós (1831–1899) hamarosan megadja a tartozását. Egressy 1853-ban jövedelemkiegészítés gyanánt (lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét) magánúton gyakorlati színészkutatást vállalt. Az ugyan a családi levelezésből nem derül ki, hogy pontosan mennyi ideig tanította a Nemzeti Színházban 1854-től Bolnai álneven fellépő Bethlent, csak azt lehet tudni, hogy 200 pengőforintot kért tőle. A „növendék” fizetési kötelezettségének sokáig a többszöri felszólítás ellenére sem tett eleget, és csak hónapokkal később, részletekben adta meg a kívánt összeget. Az erdélyi arisztokrata családból származó Bethlen csak apjának, id. gróf Bethlen Jánosnak (1792–1851), az erdélyi kancellária tiszteletbeli titkárának a halála után kötelezte el magát a színészpálya mellett, noha a színjátszás iránti vonzalma korábban kezdődött. Bethlen házitánítója Kolozsvárott az ifjúkorában állítólag nagy színházrajongó hírében álló Gyulai Pál volt. A gróf az 1840-es évek második felében a kolozsvári Református Főtanoda bölcsészhallgatója volt. Az 1850-es évekből fennmaradt szórt adatok szerint Bethlen erősen igyekezett, hogy minél képzetesebb színész legyen: 1859-ben beiratkozott egy párizsi színésziskolába. A Nem-

zeti Színházon kívül fellépett Kolozsvárott is, 1856-ban pedig Hamburgban vendégszerepelt, németül játszotta Hamlet szerepét. 1859-ben egy Szigligeti Edének írt levelében egy párizsi színházhoz való szerződését emlegette. A Nemzeti Színházban először 1854. október 9-én William Shakespeare *Julius Caesar* című drámájában lépett fel, Antonius szerepében. A darabot az adott napon Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeteinél) jutalomjátékként adták. 1854 októberében egy újabb Shakespeare-szerepben lépett színre: a Hamlet főszerepét játszotta (BARTHA 2010, 178–192).

Hát Ákos még sem irt?: Egressy Ákosnak 1854-ből nem maradt fenn levele.

Fáy Andráséknak, és Feriéknak: Fáy Andrásnak, Sziráki Zsuzsának, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárnak, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliának, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

NB: lásd az 52. levél jegyzeteinél.

110. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Mátyfalva, 1854. augusztus 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 46. sz. levél.

Magyarázatok:

Ha talán addig Betlen a 200 pengőt kifizetné: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

ebből a (huszonöt pft) 25 pengőből pedig rögtön a kamatokat a takarékpénztárba és zálogházba: a Pesti Hazai Első Takarékpénztárnál lévő rövid lejáratú, váltólevélen alapuló hitel (váltóhitel) kamatairól van szó. A családi levelezésből úgy tűnik, Egressyéknek nem feltétlenül a mindennapi megélhetéshez szükséges a hitel, hanem afféle biztosítéknak kell. Egyfelől azért, hogy amikor a színész hosszabb vidéki vendégszereplésekre indul, legyen nála elegendő pénz – tudja miből fizetni az utazásokat és a mindennapi költségeket, illetve ne kerüljön pénzzavarba, ha valamilyen rendkívüli kiadással kell számolnia. A vidéki vendégszereplések jövedelme kiszámíthatatlan volt, arra semmiképpen sem alapozhatta a megélhetését akkor, amikor Pesttől távol volt. Másfelől a feleségének is hagynia kellett otthon pénzt a mindennapi kiadásokra. A zálogházi kamatokkal kapcsolatban lásd a 82. levél jegyzetét.

Etelkánk ügye miben van?: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

az asztal nem igen biztat, hogy a tartáspénzt megkapjuk: Egressy Gábor és Etelka egy asztaltáncoltatás során a szellemektől arról érdeklődött, hogy Egressy Etelka megkapja-e a válóper során a László Józseftől követelt tartáspénzt. A törvényszék 1858-ban úgy ítélte meg, hogy László Józsefnek évente 150 pengőforint tartáspénzt kell fizetnie. Lásd a 221. levelet.

Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget: Egressy az egykorú sajtó szerint 1854-ben *Magyar színészet könyve* címmel Kozma Vazul (1806–1876) pesti nyomdász kiadásában színészetelméleti munkát szándékozott kiadni. Már ekkor olyasfajta tankönyvet akart megjelentetni, mint a keze alól 1866-ban kikerülő *A színészet könyve*. Egy színészetelméleti könyv megírása már 1838-ban foglalkoztatta. Amikor 1838-ban a Kisfaludy Társaság pályázatot írt ki egy színészeti tankönyvre, Kazinczy Gábor a pályatétel kihirdetését követően, 1838. december 16-án a következő levelet intézte a színészhez: „Nem

volna jó a Kisfaludy-Társaság kérdésére felelnünk? Én a theoriát, Te a praxist?” (Egressy Gábor és kortársai, 1908, 14). A közös vállalkozásból ugyan nem lett semmi, Egressy viszont 1839-től kezdve rendszeresen publikált színészetelméleti cikkeket. Az 1849–1850-es törökországi emigrációban pedig komolyan foglalkoztatni kezdte az a gondolat, hogy ír egy színészetelméleti könyvet. 1854-ben a könyvkiadással elsősorban a család anyagi gondjain szeretett volna enyhíteni. (Amikor 1865-ben nekilát *A színészet könyve* megírásának, már csak szakmai érdekek vezérlik: tankönyvet adni a Színészeti Tanoda hallgatóinak kezébe.) A Pesti Napló és a Hölgyfutár 1854. február 4-én arról tudósított, hogy Egressy Gábor *Magyar színészet könyve* címmel hamarosan kötetet fog megjelentetni. A Hölgyfutár bevezető munkaként említi, a Pesti Napló pedig a terjedelmét és az árát ismertette tudatja az olvasókkal, hogy a júniusi vásárra megjelenő könyvre Kozma Vazul nyomdásznál már lehet prenumerálni. Egressy ehhez a határidőhöz nem tudta tartani magát, és novemberre halasztotta a kiadást. Ám a *Magyar színészet könyve* címmel tervezett munka a kijelölt novemberi határidőre sem készült el. A kiadó által az előfizetőktől beszedett pénzből Egressy részesedést kapott, így amikor a későbbi, 1854-es leveleiben a Kozmának fizetendő tartozásról ír, akkor a prenumeránsoktól beszedett összeg nála lévő hányadára gondol, arra, amit a könyvkiadás meghiúsulása miatt kénytelen volt visszafizetni (SZALISZNYÓ 2012, 108–115).

Írj édes egy kis harczy ujságot is: Egressy az 1854-ben kirobbant krími háborúra gondolt. A viszály fő elemét a Török Birodalmat érintő angol–orosz ellentét adta. Míg a Török Birodalom integritása Anglia számára biztosította az India felé vezető kereskedelmi utat, addig Oroszországot akadályozta a déli irányú terjeszkedésben. A Mediterráneumot érintő konfliktusba a másik két európai nagyhatalom, Franciaország és Ausztria is beleszólt. Anglia azon az állásponton volt, hogy az oroszok által 1853 nyarán elfoglalt dunai fejedelemségekből az ellenség csapatait Ausztriának kell kiűznie. Ferenc József császárnak sikerült elérnie, hogy a cár kivonja seregeit a dunai területekről, helyükre nyolcvanezer osztrák katona vonult. Ausztria ennél több aktivitást nem mutatott a krími háborúban.

Székelly Imre ad hangversenyt: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

A Beregmegyei főnök, valami Tabódi majd meggyűjtötte a bajomat: Tabódy Pál. A Károlyi grófok jogügyi igazgatója, később császári–királyi megyefőnök. A Bach-korszakban a megyék adminisztratív irányítását a főispánoknak alárendelt megyefőnökök végezték. Tabódy Pál valószínűleg az 1850-ben kibocsátott, birodalmi szintű *Színházi rendszabálynak* azt a rendelkezését kívánta érvényesíteni, amely a működvelő színjelöladások engedélyezését az egyes előadási alkalmakhoz kötve a megyefőnökök, illetve a helyi rendőrhatalóság hatáskörébe utalta (*A' belügyministeriumnak 1850-ki november 25-kén kelt rendelete...: Színházi rendszabály*, 2. § = Magyarországot illető országos törvény- és kormánylap, 1851, 139).

Székelly Pistával: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

a fő szolgabíróhoz, Lebóczkyhoz: Lebóczky Lajoshoz (1808–1855).

Fáy Ferinéék, és Andrásék ő nagyságukat igen tisztelve üdvözljük: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát, valamint Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

pénzes posta az az delizsánsz: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

111. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. augusztus 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 8. sz. levél.

Magyarázatok:

azon gaz embernek 30 napot adtak válasza az Etel fojamosdványára és követelésére nézve:

Egressy Etelka a László József ellen benyújtott válóper során (lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét) tartáspénzt követelt (lásd a 110. levél jegyzeteinél), illetve a szerződésben kikötött jegyajándékot (lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjál mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét).

polgár: ifj. Polgár Mihály (1814–1874). 1837-ben lett ügyvéd Pesten. 1847-től a Dunamelléki Egyházkerület világi főjegyzője volt.

itt a szinbáznál szörnyű rosszszul megy ma már 5^{dik} és fizetést nem kapot más csak a kardalnokok szegény bátyám nem tud hová lenni: a Nemzeti Színház színészei, így Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) is, az első félhavi fizetésüket nem kapták meg. A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél.

a neje 6 hétig fog lenni földön: Glatz Franciska – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a huszonött pengőt azon leánynak: mint Egressy 1854. augusztus 18-án kelt leveléből kiderül, egy Erzsí nevű rokonnak tartoztak.

ugy kébzellek most mint mikor Kubinyiéknél vóltunk: lásd a 22. levél jegyzeteinél.

ha Szatmár elmégy édes Cseresnyés Tanárt földkeresd: Felsőeőri Cseresnyés Sámuel (1785–1855). 1817 és 1855 között a szatmári református gimnázium tanára és igazgatója volt (Kiss 1878, 808).

tudom hogy a könyvedbe nem sokat dolgoztál: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Ákos még most sem írt: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

a napokba megpróbáltam az asztalt iratni: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

112. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Máramarossziget, 1854. augusztus 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 6. sz. levél.

Magyarázatok:

Pázmán: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

a mit ügyemről említ e' levelében t. i. hogy két év előtt szó sincs a tökéletes elválasztásról: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Imréék: Székely Imréék. Lásd a 107. levél jegyzeteinél.

És a Pénzre nézve is mi kilátásom lehet: Egressy Etelka a László József ellen benyújtott válóper során tartáspénzt követelt (lásd a 110. levél jegyzeteinél), illetve a szerződésben kikötött jegyajándékot (lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjál mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét).

ha Bethlen Miklos meg adná a pénzt: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Erzsínek Adjon Ked. Anyám 30 pfrt: lásd a 111. levél *a huszonött pengőt azon leánynak* jegyzetét.

Singert élégítse ki: Singer József szabónak fizetendő tartozásról van szó. Az Egressy nevére 1854-ben kiállított számláit lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 14. sz., 62. sz.

Apám 3^{dik} levelét is venni fogja mit még Ujlakrol küldött a diligenceon 25 pfrrtal: lásd az 54. levél jegyzetébenél.

valami Váradi Gábor nevezetű földbirtokos: Várady Gábor (1820–1906). Testőrtiszt, az 1848–1849-es szabadságharc alatt nemzetőr, százados. A fegyverletétel után bujdosott, majd kegyelmet kapva visszatért Máramaroszigetre, és ügyvédi irodát nyitott. 1860-tól aktív szerepet vállalt a politikai életben. Várady Egressy Etelka válóperes ügyvédjének, Simon Florentnek (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) volt a sógora. Várady felesége Hegedűs Krisztina (1822–1905), Simon Florent második felesége pedig Hegedűs Zsófia (1817–1867) volt.

előre tudósítjuk jöveteliünkről Székely Pistáékat: lásd a 107. levél jegyzetébenél.

Ujhelyben lakó Ujhelyiek: egy Tiszaújhelyen élő családról van szó. Az Egressy és az Ujhelyi család kapcsolatának történetét a fennmaradt kéziratok alapján nem lehet pontosan felfejteni. Annyi bizonyos, hogy Egressy Ujhelyi Ágostonné a keresztanyjának szólítja (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Ujhelyi Ágostonnéhoz). A családtagok közül öten említődnek: Kálmán, Szirmay Kalos [Egressy Kallós névalakban írja] Károlyné Otília, Laura, Árpád és Ödön. Egressy Gáborhoz írott leveleikből úgy tűnik, testvérek (OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Laura Egressy Gáborhoz, Ujhelyi Laura és Ödön Egressy Gáborhoz, Ujhelyi Kálmán Egressy Gáborhoz). Ujhelyi Kálmán (1828–1895) a szabadságharcban állítólag hadnagy volt egy lovascsapatnál (BONA 1999, III, 391). Laura egy Szatmár megyei birtokos, Csabay Gyula felesége lett. Ujhelyi Árpád 1857-ben egy ideig Egressyéknel lakott Pesten, azzal a szándékkal, hogy egy kereskedőnél elhelyezkedjen (lásd a 191. levél jegyzetébenél). Ujhelyi Ödönről nem találtam közelebbi adatokat.

most Kedves Anyám megyek a Színházba [...] apámnak is segítségemre van szüksége: lásd az 5. levél *nem bánnám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segítségem nincs* jegyzetét.

Tegnap este ismerkedtem meg az itteni hotvolékel: helyesen haute foule; itt: helyi előljáróság (fr.).

valami báro Stoykánéval 's családjával: Perényi Klára bárónővel és férjével, Sztojka Imrével (1776–1858). Sztojka a reformkori országgyűléseken Máramaros megye alsótáblai követe-ként, valamint a főrendiház örökös tagjaként vett részt. 1848-ban a felsőház korelnöke volt.

a soaknánál: a sugatagi sóskútról van szó. Magát a Máramaros vármegyei német-oláh-magyar falut Akna-Sugatagnak nevezték (FÉNYES 1851, II, 45).

113. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. augusztus 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 9. sz. levél, 9. sz. boríték.

Magyarázatok:

Zálogházba a jövő hólnapba kel csak fizetni: lásd a 82. levél jegyzetébenél.

a leánynak a 25 pengőt küld meg: lásd a 111. levél *a huszonöt pengőt azon leánynak* jegyzetét.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a neje: Glatz Franciska – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a postán mindenünnen lehet pézt küldeni kérdezd meg Pázmánt hogy szokot küldeni Gózonnak:

Pázmán Mihály Gózon Antalnak. Pázmánt lásd a 107. levél jegyzeteinél; Gózont lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Etel dolgából vallami: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

voltam Hubainál: lásd a 103. levél jegyzeteinél.

az a gaz ember: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Simont soha sem találom hon: Simon Florentet – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az asztaltól kérdém hogy Simon hogy veszi az Etel ügyét azt felelte nem mind arany a mi fénylik: az asztaltáncoltatásról van szó. Lásd a 108. levél jegyzeteinél.

titeket nem biztat az asztal hogy a tartás pénzt megkapja: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

polgár: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

gerendayt kel elő venni: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

most Betlenről: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

a könyved határ ideje közelget: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Én még mindédig nem voltam Péczelen: Szentpétery Zsuzsanna a Pécelen élő Fáy családhoz járt rendszeresen látogatóba. Ott élt ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, Kazinczy Gáborné Fáy Emília, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kazincziné: Kazinczy Gáborné Fáy Emília.

Battyányi Kázmér megholt Párisba: gróf Batthyány Kázmér (1807–1854). Az 1844-ben megalakult Védegylet elnöke volt. 1848-ban Baranya megye főispánja, majd kormánybiztos, a Szemere-kormány külügyminisztere. A szabadságharc bukása után emigrációban élt, előbb Törökországban, majd Párizsban.

De Cau Mari itt van és nem sokára fel fog lépni párt fogója az a gaz ember azoknak édes tervök van egygyüt: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

Naményba el fogsz é menni mint első levedbe írtad kérlek ha csak lehet meny el hozzájok had ismerjenek meg téged is Etelt legaláb: Vásárosnaményban Gerzsenyi Gábor élt. Lásd a 107. levél jegyzeteinél.

114. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK ÉS EGRESSY ETELKÁNAK

Pest, 1854. augusztus 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 10. sz. levél.

Magyarázatok:

kaptam Betlentől 50 pengő forintott: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Érszinek ki is fizettem 30 forintott pengőt belőlle: lásd a 111. levél a *huszonött pengőt azon leány*nak jegyzetét.

Etel levelét vettem és nem szeretem hogy hát mint írja napokat ügyén aggódik: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

azon gaz embernek hagy maga győzelmet tenni: László Józsefnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kazinczyné: Kazinczy Gáborné Fáy Emília – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

talán a Högyésziné lakadalma is akkora fog lenni [...] igaz ottlikhoz megy férhez: talán Tóth Saroltáról (1809–1893) van szó, aki Ozori és Kohanóczi Ottlik Istvánhoz (1797–1875) ment feleségül 1855. január 17-én. Ottlik első felesége, Fáy Johanna (1815–1841) révén rokona volt a péceli Fáy családnak.

a hölgyfutárba igen szépen volt meg említve hogy Tisza ujlakon miljen nagy tisztelettel voltak apád játéka iránt: a Hölgyfutár 1854. augusztus 11-én a *Vidék* című rovatában így írt Egressy vendégszerepléséről: „Ugoc sai levelezőnk írja, miként az ottani műkedvelők között néhány nap óta Egressi Gábor vendégszerepel; eddigelő »Hamlet«, »Legjobb az egyenes ut« és »Garrick Bristolban« című színművekben lépett föl. – Az elragadtatásnak, – melyet előidéz – szolgáljon kommentárjaul az, hogy előadásaira a népnek azon osztálya is tolong, mely – mint tudósítónk írja – munkaverítéssel keresi be garasait. – Egressi Ugocsából Szigetre ránduland” (Hölgyf, 1854/169, 687–688).

mi Imréék boldogságát illeti: Székely Imrééről van szó. Lásd a 107. levél jegyzetébenél.

Janka levelet irt bátyámnak hogy küldjön neki kótákat melt a Glófné énekelni taníttatja: Szentpétery Zsigmond feleségének, Glatz Franciskának (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) a testvéréről, Glatz Jankáról van szó. A grófnét lásd a 76. levél jegyzetébenél.

Én azt kérdém az én szellememtől lesz é Gábornak oljan szerencséje Szigeten mint ujlakon vólt: Szentpétery Zsuzsanna egy asztaltáncoltatás során azt szerette volna megtudni, hogy férjének ugyanolyan sikeres lesz-e a máramarosszigeti fellépése, mint a tiszaujlaki volt. Egressyék asztaltáncoltatásaival kapcsolatban lásd a 108. levél jegyzetét.

azt mondja a nóta jó az isten jót ad nekem héj szolgabíró vesz el engem: Szentpétery Zsuzsanna erre a szerelmes dalra gondolt: „Esik eső a harasztón, / Nem kapok én a parasztón; / Jó az isten, jót ad nekem. / Hej szolgabíró vesz el engem. / Én ezután már nem bánom, / Kocsi jöjjön értem, három, / lovaslegény tizenhárom, / Hej, de nem leszel az én párom” (*Népdalok és mondák*, 1848, III, 3).

ma nagy szerü ki világitás lesz a színházba az énekesek megjöttek és ma lépnek fel először a Kunokba mind: Ludvika Lesniewska (lásd a 84. levél jegyzetébenél) és Füredi Mihály (1816–1869) fellépéséről van szó. A Hölgyfutár 1854. augusztus 19-én így írt az ünnepről: „Aug. 17-én Ő császári kir. Apostoli Felsége születése napján, a színhely teljes kivilágítása mellett, és a néphymnus eléneklése után: Kunok eredeti opera Császár Györgytől. A mai este, minden tekintetben díszelőadás volt; ez estve léptek föl először műutazásaikból visszatérve Lesniewska és Füredi, operánk két legjelesebb tagja, s közönségünknek két legkedveltebb egyéne. Közönség is oly nagyszámban jelent meg e mai ünnepélyes alkalomra, milyet színházunkban egy idő óta csakugyan ritka tüneményként említhetni föl. A mellett a legélvezetesebb előadás. Két hó alatt annyira elszoktunk már a jó operától, hogy alig merénk hinni saját füleinknek hogy mindezt színházunk sajátjaként élvezhetjük (Hölgyf, 1854/175, 711).

115. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Máramarossziget, 1854. augusztus 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 47. sz. levél.

Magyarázatok:

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

dílizsánsz: lásd az 54. levél jegyzetébenél.

25 pforint az Erzsé: lásd a 111. levél a *huszonötöt pengőt azon leánynak* jegyzetét.
utlevalem September 16-dikán kitélik. Azért édes rögtön menj el a rendőrhivatalba Kirchner tanácsnok urhoz: lásd az 51. levél a *várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét. Josef Kirchnerhez. A pest-budai rendőrigazgatóság rendőrtanácsnoka volt. Az útlevelek még 1789-ben kerültek a rendőri hatóságok illetékességi köréhez (DEÁK 2015, 19).
Mi az asztallal nem iratunk soba, biszen megtiltottad: lásd a 108. levél jegyzeteinél.
Etel jegypénzére nézve teljesen nyugodt lehetsz: lásd a 82. levél a *pénzről [...] irjál mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét.
Gerendai: lásd a 81. levél jegyzeteinél.
László: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Simonnak kell kívánni: Simon Florentnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Naményba mindenesetre elmegyek, mert szavamat adtam Gerzseninek: lásd a 107. levél jegyzeteinél.
Iszonyu a katonaság száma s még 170 ezer jön erre a vidékre: lásd a 110. levél *Irj édes egy kis harczy ujságot is* jegyzetét.

116. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK Pest, 1854. augusztus 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Szentpétery Zsuzsa Egressy Gáborhoz (1 levél, 2 fol.).

Magyarázatok:

Etel dolgába tehetnétek valamit: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Benkő Kálmán ott van és talán akkorra már ott lesz a rendelet hogy kihalgassák: Benkő Kálmán (1824–1890). Színész, drámaíró. Az 1850-es évek legelején a Nemzeti Színház tagja, majd vidéken játszik, 1855 elejétől Debrecenben. 1857-től a Nemzeti Színház színésze és könyvtárosa. Egressy Etelka válóperének ügyében kellett volna kihallgatni.

az ő perének nem kel fel menni Bécsbe csak azoknak kik azért lettek Reformátossá hogy elvállhassanak az új rendelet szerint az ilj házassokat nem szabad elvállasztani egészen csak ágytól asztaltól: az 1853. május 1-jén Magyarországon is hatályba lépett osztrák törvénykönyv a kánonjognak megfelelően úgy rendelkezett, hogy az esküvő alkalmával még katolikus valláson lévő fél által kötött házasság felbonthatatlan (NAGY 2012, 117).

aligha a Feleki pere is nem így fog járni mert neje katolikus volt és Katolikus pap eskette meg: Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeteinél) és Szabó (Szákfy) Amália (1830–1901) válóperéről van szó. Szabó Amália vidéki színésznő volt. Szákfy József színész és vidéki színigazgató nevelt lánya. Ezért gyerekkorában Szákfy Amália néven szerepelt. Szentpétery Zsuzsanna tévesen említi folyó ügyként ezt a bontópert, ugyanis már 1854. május 24-én lezárult. Sőt azt is rosszul tudta, hogy a színészt és színésznőt egy katolikus pap adta össze. A máramarosi lelkész előtt kötöttek házasságot 1845. január 29-én. Feleki 1851. november 17-én adta be a válókeresetet. Ő született református volt. A kitért katolikus feleség még a válóper szóba került előtt, 1849. október 8-án áttért a kálvinista hitre Kolozsvárott. Feleki keresetében először neje nyomtalan eltűnésére, majd 1853. április 19-én „engesztelhetlen gyűlölség”-re hivatkozva kérte a házasság felbontását (NAGY 2012, 117). Molnár György

úgy emlékszik, hogy Szabó Amália az említett időszakban Gyulai Ferenc (1817–1866) színészbe volt szerelmes (MOLNÁR 1881, 36).

Pólgár: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

ha a pénzed meg kaphatása: lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiatt látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

Nagy István: valószínűleg Hidaskürti Nagy István (1800–1863). Főtörvényszéki ülnök, majd a hétszemélyes tábla bírāja.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az öreg Szilágyit mióta elmentél sem láttam: valószínűleg Szilágyi Pált (1793–1874). Énekes színész, fordító. Kelemen László színész unokaöccse. 1828 és 1834 között Kassán, 1834–1835-ben Kolozsvárott, 1835–1837 között a budai Várszínházban, majd 1837-től a Pesti Magyar Színházban Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Gábor színésztársa.

bátyámat: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

itt az a hír felöled hogy Tisza újlakon 4 elő adásból 400 pengőt kaptál [...] eszt Vas gerebennek írták Tisza Újlakról: erről a Budapesti Viszhag egy hónappal később, 1854. szeptember 24-én írt: „Na, de mondjuk el még azt is, hogy vidéken, például Tisza Ujlakon Egressy Gábor egy műkedvelői előadásban vevén részt, körülbelöl négyszáz pengő ftnyi jutalomban részesült” (BpViszh, 1854/21, 666). Az 1854 májusától megjelenő lapnak a címlap szerint Szilágyi Virgil (1824–1892) volt a felelős szerkesztője, Vas Gereben (1823–1868) pedig a főmunkatársa.

szegény Miskolczi Juliát mire meg jössz már el is fogják temetni legfeljeb még 2 napot él: Miskolczi Júlia (1821–1854). Színésznő, a Nemzeti Színház tagja. 1854. augusztus 26-án halt meg.

betlen 50 pengőt adott: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Erzsit ki fizettem: lásd a 111. levél *a huszonöt pengőt azon leánynak* jegyzetét.

Fáy andrásék nagyon tisztelnek benneteket: Fáy András és Sziráki Zsuzsa. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Székeljnének: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

117. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szatmár, 1854. augusztus 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 48. sz. levél.

Magyarázatok:

A Betlentől kapott pénzből: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

a zálogjegyek évi kamatait fizessd ki: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

a Naményiakat két levelemben is felbízattam hogy megyünk: a Vásárosnaményban élő Gerzenyi Gábort. Lásd a 107. levél jegyzeteinél.

tegnap még 7 órakor sem volt ember Marcellus szerepére: William Shakespeare *Hamlet* című drámájának egyik szerepére.

A jövedelmet még nem tudom; én két harmadát kapom: a tiszta jövedelem kétharmadát. A jövedelemelosztásból úgy tűnik, Egressy azért hajlott arra, hogy műkedvelőkkel is fellépjen, mert nagyobb volt a részesedése, mint mikor színtársulatokkal játszott. Vidéki vendég-sze-repléseinek díjazását lásd a 101. levél jegyzeteinél.

Váradi Gábor (Simon Florent sógora): lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Mán, és a Báró Sztojka család: Mann József (Mán József, Iosiv Man; 1817–1876) és felesége, Szalai Sztojka Klára bárónő (1827/1828–1908). Mann ősi helyi birtokos család egyetlen gyermeke volt; jegyző, majd al- és főszolgabíró. A szabadságharcban előbb segédkormánybiztos, majd 1849. március 13-tól a toronyai vidék kormánybiztosa. A **Sztojka** családot lásd a 112. levél jegyzeteinél.

itt Vajai, Fodorék és Köszegiéknél: Vajay Károly (1825–1906), Fodor Imre és felesége, Weisz Cecília. Vajay a szabadságharcban előbb nemzetőr, majd főhadnagy és segédtsízt. Az 1861-es országgyűlésen Szatmárnémeti követe. Szatmárnémeti utolsó választott főbírája. Az 1854 és 1860 között Egressy Gáborhoz írott leveleit lásd: OSZK Kt. Levelestár, Vajai Károly Egressy Gáborhoz. Fodor szatmári postamester volt. Köszegiék ismeretlen család.

Az öreg Cseresznyést is meglátogattam: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

ha utlevelem egy pár héttel még tovább tartott volna: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

A rossz kanapét húzassd be valami olcsó kanavásszal: len- vagy pamutszövettel (rég.).

Krammernét is fizessd ki: Krammer Fülöp. Egressyék pesti ismerőse. Egressy halála után is kapcsolatban maradt a családdal. Az Egressy Ákos és Árpád által szerkesztett *Egressy Gálambos Gábor emléke* című, 1867-ben megjelent kötet egyik előfizetés-gyűjtője volt. A levélbeli utalásból úgy tűnik, esetenként pénzt is hitelezett a családnak.

118. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Máramarossziget, 1854. augusztus vége]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhez, 31. sz. levél.

Magyarázatok:

a mi családi „Hymnusunk marad ez: hogy bár’ merre járt ám másutt is volt jó dolgom hej de szívem csak azt mondja jobb otthon”: utalás Kisfaludy Károly *Mi füstölög...* című verse első strófájának utolsó két sorára: „Messze jártam, másutt is volt jó dolgom; / Hej, de szívem csak azt mondja: jobb otthon”.

valami Váradi Gábor nevezetű e’ megye legelső Ügyvéde kinek neje Simon Florentnének édes testvére: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Bárá Stojkáékkal, Mánékkal, (kinek neje b. Stojka leány): lásd a 112. és a 117. levél jegyzeteinél.

valami Mihálékal kik szinte rokonságba vannak a fönt említetteknek mert Mihálné meg Mának testvére: Apsai Mihályi Gábor (Gabriel Mihali; 1807–1875) és felesége, Mán (Mann) Julianna (1812/1813–1881). Mihályi román nemesi családból származott. Al- és főszolgabíró, majd 1845-től Máramaros megye másodalispánja volt. 1848 augusztusában kormánybiztossá nevezték ki.

Szekely Lajos az itteni Kerület egyik főszolgabírója volt nálunk itt Szigeten a kis Lenkével: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

119. EGRESSY ÁKOS – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Pardubice, 1854. augusztus]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, 1854. október 21.: „Ákos Édes nekem nem irt augustus óta soha nem foghatom meg mert én irtam neki és hogyha levelem veszi rögtön feleljen nekem de én bizony hiába írtam azt neki.”

120. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1854. augusztus]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, 1854. október 21.: „Ákos Édes nekem nem irt augustus óta soha nem foghatom meg mert én irtam neki és hogyha levelem veszi rögtön feleljen nekem de én bizony hiába írtam azt neki.”

121. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Tiszaújlak, 1854. szeptember 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 49. sz. levél.

Magyarázatok:

Gócs és Laczkóczy: Gócs Ede (?–?) és Laczkóczy Ferdinánd (?–?). Gócs énekes színész, színigazgató és karmester volt. Laczkóczy eredetileg katonatiszt volt, állítólag a Nemzeti Színháznál játszó színésznő felesége, Farkas Lujza (1818–1893) kérésére kezdett el színigazgatóként működni az 1850-es évek elején. Gócs és Laczkóczy társulata 1854 nyaratól 1855 végéig Nagyváradon, Debrecenben, Szatmáron és Nyíregyházán játszott.

ezt csak azon esetre ígértem elfogadni, ha utlevelelmet meghosszabbítják: lásd az 51. levél a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül jegyzetét.

Vajai: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

a Naményi papot két levelemben is felbízattam, sőt napot is tűztem ki (Sept. 4dikét) hogy náluk lesznek: Gerzsényi Gábort. Lásd a 107. levél jegyzeteinél.

ugy térjek haza, hogy családunk egész télére el legyen látva: 1848-tól kezdve a család egyetlen pénzkeresője Egressy volt, neki viszont 1854-ben nem volt állandó, rendszeres havi keresete. Az időszakos vidéki vendégszereplésekből származó jövedelemből kellett megélniük. Egressy 1849–1850-es törökországi emigrációja során a család komoly adósságokat halmozott fel, kölcsönökre szorultak, és több értéktárgyukat elzálogosították (mindezt részben azért, hogy Szentpétery Zsuzsanna, Etelka és Árpád a színész után utazhasson Törökországba). A hitelek törlesztését és a zálogkamatok kifizetését erősen nehezítette, hogy Egressyt az emigrációból való visszatérése után, az uralkodói kegyelem ellenére, évekre eltiltották a színpadtól, a Nemzeti Színháznak csak 1855 áprilisától lehetett újra szerződött tagja. 1852-ben rendezői állását ugyan visszakapta, a csekély jövedelem azonban a mindennapi megélhetésükre is alig volt elegendő. (A 19. század közepén a rendezőség nem volt önálló állás, a színészek másodállásként látták el a rendezői feladatokat.) A ked-

vező fordulat 1854-ben következett be: a hatóságok engedélyezték Egressynek a vidéki vendégszerepléseket. Az 1854-ből fennmaradt családi levelezés igazolja, hogy a színész az egzisztenciális válság fokozatos felszámolása érdekében az év második felét Pesttől távol, vendéjátékokkal töltötte. Az viszont kiszámíthatatlan volt, hogy mennyit fog vidéken keresni, a jövedelemből ki tudja-e fizetni a hitelezőit, kiválthatja-e a zálogba adott dolgokat, illetve meg tud-e takarítani annyi pénzt, ami 1854–1855 telén – amikor a vidéki társulatok elfoglalják téli szálláshelyüket és nemigen fogadnak vendégszínészt – a mindennapi kiadásait fedezi.

könyvem nyomtatásával fogok egyedül foglalkozni: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

még egy nagy ok van mi rábírt hogy még most ne menjek baza – tudod édes – a színházi ruhák: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

jól teszed édes ha azon felesleges pénzből mi kezdedben összejött, mint szándékozáll, a zálogházi holmikat kiváltod: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

Betlennek egy kemény levelet irtam: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Ákosnak az útja – újabb ezredéhez költséges: Egressy Ákos az osztrák hadsereg kötelékében a Pardubice környékén állomásozó 9. huszárezredhez került.

Erre Ujlak felé azért jöttünk, hogy Székelyeket, – ígéretünk szerint – meglátogassuk: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Itt Ujlakon Mózer Vilmos mérnök barátomnál vagyunk ma ebéden: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Etelnek [...] igen kevés hasznát is veszem. [...]. Mind-e mellett nem fognám őt többé magammal hozni, mert nekem a te segélyedre van utam közben szükségem, s ezt majdnem teljesen nélkülözni kell: lásd az 5. levél *nem bánám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segélyem nincs* jegyzetét.

Az egész Fáy családot üdvözlöd nevükben: Fáy Andrást, Sziráki Zsuzsát, valamint ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát és id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát. Lásd a Gyakran említett személyeknél.

122. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Vásárosnamény, 1854. szeptember 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 7. sz. levél, 7. sz. boríték.

Magyarázatok:

mennyi apám körül a teendő mikor játszik főleg itt Vidéken a hol se színházzsabo, sem öltöztető, se fodrász, hanem mind ezeket egy személyben csak bennem tisztelhetni: lásd az 5. levél *nem bánám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segélyem nincs* jegyzetét.

„színről színre láthatjuk egymást v. is Ked. Anyámat újra” mint a hogy a szellem mondja: Egressy Etelka itt a család egy 1853-as asztaltáncoltatására, Petőfi Sándor szellemével való társalgására utal.

„Atyám: A nemzeti kormány idejében színész leszek-e én?

Petőfi: Oh nem! [Egy évvel előbb halt meg: 1866-ban.]

Atyám: Nem mondhatnád meg: mi leszek akkor én?

Petőfi: Várj.

Atyám: Amint látom: nem igen akartok velünk sokat tudatni titkaitokból?

Petőfi: Hát minek? Elég tudós vagy te itt a földön; ne készítsd előre magadat hozzánk; hadd maradjon akkorra is valami, ha majd *szinről-szinre láthatjuk egymást újra*.” (EGRESSY 1909, 98. Kiemelés tőlem. Sz. L.)

a kis asztalt vagy is a mi Szellemink közlönyét csak egyszer vettük igénybe mindössze is mialta itt vagyunk: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Váradi Gáboréknál: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

újra belé estem a referádákba: elbeszélésekbe, előadásokba (lat.).

a Pénzbeli követelésem: lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét és a 110. levél jegyzeteinél.

változhatlan akaratom a vállásra valo nézve: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

vegye körül Gerendai Ambrust: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

„Mátyás király meg halt ’s azt tartja a példa szó hogy oda az igazság”: Meghalt Mátyás király, oda az igazság: nincs hova fordulni elégtételért, igazságért (O. NAGY 1982, 470).

Gerzeni Gábor bácsinak: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

most folyamodott apám az utlevél meg hosszabbításért: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

Nagymamának: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Zsiga bácsit: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Vajjai Károly: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

van házasság testvére Gábor: Vajay Gábor, felesége, Szentmihályuri Pap Julianna (1829–1911).

Szálláson Fodor Imrééknél voltunk fiatal pár 1 éves házasságok: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Cseresnyéséket is fel kerestük: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

Mondja meg Keresztanyáméknak: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliának és ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárnak. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a Hőgyésziné lakodalmában: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

Emmanéninek: Kazinczy Gáborné Fáy Emíliának.

Székelynének mondtam az Andris néni üzenetét: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) üzenetét Székely Albertné Técsői Móríczt Katalinnak (lásd a 107. levél jegyzeteinél). Az üzenettel kapcsolatban lásd a 116. levelet.

Imrééket mind leli a hideg kivéve Imrét ő már jobban van de Madlain és a piczi még most is beteges: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Ujbelyi Árpádtól ki ottan Pestről jött ide haza családjához Ujbelybe: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

az öreg ur: Fáy András – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A Ferinek készült Sípját: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárnak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

123. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. szeptember 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 11. sz. levél, 11. sz. boríték.

Magyarázatok:

írod hogy utlevelet egy holnapra kértél de hát megfogod é egy rövid hólnap alatt azon heljeket járhatni: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

Etel ügye iránt: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

hubay: lásd a 103. levél jegyzeteinél.

arday: Arday Balog Samu. Ügyvéd.

debreczenből Benkö itt van de míg ti ott lesztek baza fog menni azért Édes csak lássatok utána hogy míg ott lesztek kihalgassák: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

irt nekem Bethlen [...] majd tudtára adom hogy octoberben bizony nagyon jo volna hogy ha adna vagy 50 pengőt: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

mint íram hogy a zálogházból ki fogom váltani nem tehetem: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

Kramernét fizessem ki: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

kanavász: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

a diván behuzását gondoltam hogy Ghutnak adom által: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Ákos még nem írt nekem levelet: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

orvos Magocsi: Mágocsy (Mágócsy, Magótsy, Magóczy) Vince. *Orvosi értekezés a' betegek' élet-rendéről* címmel írt disszertációt; a mű 1839-ben könyv formában is megjelent. Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején katonaoorvos.

Molnár nevő: Molnár György (1830–1891). Színész, rendező, később színházalapító és színházigazgató, színháztudományi szakíró. A Budai Népszínház megalapítója (1861). A látványos színpadi produkciók híve volt. Az illúziókeltést külföldi színházakban (pl. Párizs) tanulmányozta. 1870 és 1875 között a Nemzeti Színház tagja. 1854 szeptemberében Latabár Endre társulatában játszott Szegeden.

Váradiné: Várad Ferencné Németh Emília (1831–1917). Színésznő, komika.

munkácsi Flóra: Munkácsy Flóra (1836–1906). Színésznő. Eleinte vidéken játszott (Győr, Pozsony, Nagyvárad, Kolozsvár, Szabadka, Arad, Szeged, Temesvár stb.), majd 1855-ben a Nemzeti Színház szerződtette.

Doria aszonj: Doria Lajosné De Caux Mimi. Lásd a 91. levél jegyzeteinél.

most meg várják Laczkóczinét Váradról kit ide szerződtettek a miskolczi Julia fizetésére: Laczkóczy Ferdinándné Farkas Lujzát (1818–1893). Első férje Szathmáry Dániel színész volt; ezért Egressyék ezzel a vezetéknevvel is említik. Miskolczi Júlia (lásd a 116. levél jegyzeteinél) halálát követően szerződtették a Nemzeti Színházhoz.

most éppen Fáyék vannak nállam az az feriek: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, Kazinczy Gáborné Fáy Emília, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

124. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagykároly, 1854. szeptember 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 50. sz. levél.

Magyarázatok:

Az előadásnak sok mindenféle malheurje volt: szerencsétlensége (fr.).

Laertest majd agyon ütötte: William Shakespeare *Hamlet* című drámájának egyik szereplőjét alakító műkedvelőt.

irtam Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak: a debreceni színigazgató 1854 szeptemberében Csabay Pál (1804–1865) volt. A nagyváradai igazgatókkal kapcsolatban lásd a 121. levél *Gócs és Laczkóczy* jegyzetét.

Szathmáry-Laczkóczyt Pestre szerződtették: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

Ha utlevelem rövidre szabná időmet, meg lehet azt ismét hosszabbítani: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

Guttnak adod a divánt behuzatás végett: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a vacsoráló compániának: vacsoráló társaságnak (lat.). Lásd a 123. levelet.

Betlennek is irok: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Nem akarnék addig baza menni, míg ezer pengőt tisztán nem vihetek haza, hogy abból adósságitam kifizethessem, és a télen át nyugalmasan és gond nélkül élhessünk: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Fáyékat üdvözljük: Fáy Andrást, Sziráki Zsuzsát, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Menj el édes Vidacs János nevű gépészhez, a Két nyul utczába: Vidacs Jánoshoz (1826–1873). A szabadságharcban honvéd százados, 1858-tól apja gépgyárának vezetője. Annak a Vidats Istvánnak (1802–1883) volt a fia, aki az első mezőgazdasági gépgyárat létrehozta a Kétnyúl utca 8. szám alatt (ma: Lónyay és Erkel utca sarok), és idővel a kelet-európai régió legnagyobb gépgyárának tulajdonosa lett.

Mándics András üdvözlí őt Husztról: a Vasárnapi Ujság szerint a josephstadti (Csehország) börtönben raboskodott: Mándics András, huszti háztulajdonos és Mándics Pál honvéd százados, rögtönítélő bírósági elnök. Mindkettőjüket 6 évre ítélték (VU, 1862/18, 242).

125. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagykároly, 1854. szeptember 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 51. sz. levél.

Magyarázatok:

Debreczenből Csabai azt írta levelemre, hogy ott valami Klicsnig nevű Londoni majom játszik a színházban: Csabay Pál debreceni színigazgató 1854. szeptember 10-én a következőket írta: „Klieschnik a’ londoni majom itt van, előadását kedden, sept 12^a kezdendi meg, játszik 4^é utolsó előadása 17^a de az is csak úgy, ha az idő engedi, színkörben kell játszania, mert a’ színház szét van bontva, egészben újra csináltatom beljét s újra festetem, ha tehát az idő a’ kül előadást akadályozza – továbbra nyulék előadása rendje. Ha ő 17^{kén} bevégezhet, te 19^a megkezdheted vendégszerepedet” (OSZK Kt. Levelestár, Csabai Pál Egressy Gáborhoz).

Eduard Klischniggről (1812/1813–1877) van szó. Londoni születésű artista, állattutánzó. Fő mutatója az volt, hogy kitűnően utánozott majmot. Magyarországon leggyakrabban a következő szerepeket játszotta: Johann Nepomuk Nestroy: *Majom és vőlegény* (Mammok, majom) és Karl Hafner: *A néma és majma* (Marmizetto, majom).

Debreczenbe a színházhoz utasítsd leveledet: debreceni színházként ekkoriban a magtárból átalakított Nánássy-féle épületet használták (*A debreceni színészet története*, 1976, 37). A város kőszínházának megépítése csak az 1860-as évek elején kezdődött, és 1865-től játszottak benne.

Mi jut reám itt még nem tudom, mert az elosztást egészen a műkedvelők szabad tetszésére hagytam: lásd a 117. levél *A jövedelmet még nem tudom; én két harmadát kapom* jegyzetét.

Meg kérdeztem kedves jó Szellememet, mamit, hogy mit mond ezen rendetlen élethez és boriváshoz: Egressy az asztaltáncoltatások során gyakran megidézte édesanyja, Juhász Julianna (lásd a 6. levél jegyzeténél) szellemét. Egressyék szellemidézéseivel kapcsolatban lásd a 108. levél jegyzetét.

Etelke is igen nagy boszúságot okozott már neháynyszor; [...] engem igen elhagyagol: lásd az 5. levél *nem bánám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segélyem nincs* jegyzetét.

126. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Debrecen, 1854. szeptember 22.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 52. sz. levél.

Magyarázatok:

a Színház belsejét ujitották eddig: lásd a 125. levél jegyzeténél.

sem Váradról, sem Aradról leveleimre választ nem kaptam: a nagyváradi igazgatókkal kapcsolatban lásd a 121. levél *Gócs és Laczkóczy* jegyzetét. Az Aradon lévő színtársulatot 1854 őszén Havi Mihály (1810–1864) és Szabó József (1816–1875) vezette.

Szathmárról már itt is fölkerestek bennünket, – a Postamesterék – Fodor Imre-ék: lásd a 117. levél jegyzeténél.

küldd el nekem ide gyorskocsin Clavigot, és Othellót [...] minthogy Othelloból több hiányos példány van nálam, tehát mind azt küldd el a mit csak Othello cím alatt találsz a darabok közt: Johann Wolfgang Goethe *Clavigo* és William Shakespeare *Othello* című drámáját. A *Clavigot* Egressy Gábor fordította. Fordításának tisztázatát Egressy Ákos kézírásában lásd: OSZK SZT. N. Sz. C 62. Az *Othello* hivatkozott példányai közül egyet tudunk azonosítani, ez Gondol Dániel fordítása. Lásd a 137. levél *kell még egy Othello darabnak lenni ott, a hol ez a többi volt; nincs bekötve, és úgy van írva, hogy a Jago szerepének üres helyek vannak hagyva, – az a jobb fordítás – a Gondolé* jegyzetét.

a fehér Lónál vagyunk szállva: Fejér Ló vagy Fehérló. Debrecen első vendégfogadója; 1688-tól 1876-ig működött a Piac utcában. Az udvarán álló szekérszín a 18. század végétől nyaranta alkalmi játszóhely is volt (KERÉNYI 1976, 71–73).

Betlen: lásd a 109. levél jegyzeténél.

Az a fiu nem írt azóta?: Egressy Ákos. Lásd a 109. levél jegyzeténél.

Valjon az a Festetics otthon a télen föl fog-e engem vendégül lápetni ha csak hatszor is: Festetics – lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét. Egressyt az 1848–1849-es szabadságharcban való részvétele miatt évekre eltiltották a színpadtól (lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs*

jegyzetét). A Nemzeti Színházban 1849 júniusa után először 1854. május 10-én játszhattott, de csak mint vendég. Az intézmény szerződött tagja 1855 áprilisától lehetett újra. 1854–1855 telével kapcsolatban Egressy azt szerette volna megtudni az igazgatótól, hogy lehetne-e ismételten alkalmi fellépő, úgy, mint 1854 májusában.

Lendvai hóg van már: id. Lendvay Márton (lásd a 17. levél jegyzeteinél) 1854. január 31-én Birch-Pfeiffer Charlotte *Lowoodi árva* című darabjának előadása után rosszul lett, agyvérzést kapott. Többet már nem lépett színpadra. 1858. január 29-én meghalt.

Fáncsi: lásd a 22. levél jegyzeteinél.

A Miskolczi Julia nagyobbik lánya: Miskolczi Júliát lásd a 116. levél jegyzeteinél. A debreceni színtársulatnak 1854-ből nem maradt fenn zsebkönyve. Az 1855-ös zsebkönyv több hajadon színésznőt is említ, de az apa nevének ismerete nélkül nem tudni, kiről van szó.

127. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. szeptember 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 10. sz. levél.

Magyarázatok:

kinomba az aztalhoz fordultam: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

szegény Shódelnét 21én temették el nyáregyházán: lásd a 18. levél jegyzeteinél.

Fáncsi van olj annyira oda nem hiszik hóg pár hólnapig vigye: lásd a 22. levél jegyzeteinél.

Lendvai is megjött már a földöröl és ő szegény hiszi hóg meg gyógyult: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

Bhetlent pedig most bátyám halgatja mert neki mondja fel azon szerepeit mit veled tanult: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a Gyakran említett személyeknél.

ami pedig a te fellépésedet illeti itthon: lásd. 126. levél *Valjon az a Festetics otthon a télen föl fog-e engem vendégül lépetni ha csak hatszor is* jegyzetét.

a közönség nagyon kimutatja hóg a Drámát pártolja és nem hadják el veszni hagyni: lásd a 93. levél *Festetics rudja pedig kissé kifelé áll* jegyzetét.

128. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1854. szeptember 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 53. sz. levél.

Magyarázatok:

Clavigot (enyimet a mit Ákos tisztázott le): lásd a 126. levél jegyzeteinél.

tedd a dilizsánszra: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

küldjed, Othelloval együtt, s ez utóbbinak mind a két vagy három példányát, a mi nekem meg van, – a szereppel együtt: lásd a 126. levél jegyzeteinél. Egressy nemcsak az *Othello* szövegpéldányait kérte, hanem az egyes szerepeket, vagyis a szövegpéldányból kiírt („kiprepárlt”) szövegeket is. Lásd még a 137. levél jegyzetét.

Holnap adom jutalomjátékomul Leart [...] Eddig még harmad részben egyszer sem kaptam kevesebbet 30 pforintnál: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

Vannak ugyan itt is, mint majd mindenütt, kik a Naplómért haragusznak: az Egressy Gábor törökországi naplója 1849–1850, Pest, Kozma Vazul, 1851 című kötet miatt. A nyomdásztól fennmaradt nyugta szerint a napló kétezer példányban jelent meg (OSZK Kt. Analekta 1243, II, 167. sz.). Az Egressy iránti ellenszenvet valószínűleg azok a naplórészletek váltották ki, amelyekben a színész Kossuth Lajos, Szőlőssy Ferenc és az emigrációban a pénzüket elkártyázó „fensőbb rétegek” viselt dolgairól írt. A napló keletkezés- és fogadtatástörténetéről lásd részletesen: SZALISZNYÓ 2014a, 38–47.

zugprokátor félék: zugügyvédek (rég., pej.): tisztességtelen eszközökkel is élő ügyvédek.

Aradról még sem kaptam levelet: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

ezer pengőn alul baza nem megyek: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Váradra ez uttal nem megyek: lásd a 121. levél *Gócs és Laczkóczy* jegyzetét.

Irj Betlenről: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

129. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1854. október 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 54. sz. levél.

Magyarázatok:

valami Priell nevű kölyök: Prielle Péter (1838–1915). Színész, rendező, Prielle Kornélia öccse. 1853-ban kezdett színészkedni. Kiemelkedő tehetségű vidéki színész lett, 1884-ben a Nemzeti Színház szerződtette.

barétjába rejtve: helyesen barrette: lapos, kerek, ellenző nélküli sapka (fr.).

az Aradiaktól – az igazgatóktól – levelet kaptam: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

ha én most elegendő pénz nélkül baza megyek mit csinálók a sok adóssal, [...] mit csinálunk az egész télen kereset nélkül?: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Pázmán: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Árpád felszabadulásán örülök: Egressy Árpád Vincentius Guth asztalosmester (lásd a 81. levél jegyzeteinél) mellett volt inas.

bívdssd el édes Schlikket: helyesen Schlick. Szabómester.

Balog: Balog Mihály. Csizmadia, cipész. Az Egressy Gábor nevére kiállított számláját lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 56. sz.

magyarkát: lásd 37. levél jegyzeteinél.

orleán bélléssel: helyesen orleans. Vászonn- vagy panamakötésű gyapjúszövet; női ruhák és férfiöltönyök alapanyaga. Eredetileg a franciaországi Orléans-ban készítették, innen ered a neve.

Pap: Pap József. A Nemzeti Színház főruhatárnoka, főszabója.

Betlen csakugyan háládatlan semmi ember [...]. Minő sértő lenézés az, hogy ő nekem 20 pforintjával fizet!: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Mit gondolsz édes, hátba írnék innen Festeticsnek, s ajánlanám magamat neki vendégszerepekre: Festetics – lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét. A vendégszerepléssel kapcsolatban lásd a 126. levél jegyzetét.

Utlevelé bosszabításért is most folyamodtam itt ujra: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

Váradi Gáborék honn nem találhattak [...] neje éppen olly áldott művelt nő mint férje, és Simon Florentnének testvére a nő: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Fáyéket üdvözlöd nevünkben mindig: Fáy Andrást, Sziráki Zsuzsát, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

130. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1854. október 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

a jutalomjátékokban történt sok zavart: lásd a 129. levelet.

elő érzetem monda hogy az aradi utadból nem lesz semmi azok igen silány emberek: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

mit baza hozhatnál most az adóssoknak kellene adni és hogy már egyszer az adóssoktól mentek lehecssünk csak keres bát: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

én bizton hiszem hogy ha többet nem de 3 vagy 4 jádczbatol egy hólnapban azért édes én azt mondom hogy ne írjal a grófnak: Festetics Leónak – lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét. A vendégszerepléssel kapcsolatban lásd a 126. levél jegyzetét.

a vasárnapi ujság már irt is hogy ok Egressyt és Lendvayt akarják a színpadon az az a pestin látni: a Vasárnapi Ujság 1854. szeptember 24-i száma így ír: „Lendvay meggyógyulva tért vissza fővárosunkba. Reméljük, miszerint az igazgatóság sietni fog e nélkülözhetlen művészt, színházunk számára ujlag megnyerni. A művész betegsége lehetett ok arra, hogy az igazgatóság őt elbocsássa, hogy a napisajtó elfelejtse, de bizonyára a közönség sem elfelejteni, sem elbocsájtani nem tudja őt, s ha látni fogja, hogy Lendvay egészséges, igen értőleg fogja megkérdetni, miért nincs szerződötve? Az új bérletidő jelen van s eddigelé a bérlők sehogy sem jelentkeznek, ez úgy hisszük, eléggé kézzelfogható tudtul adása annak, hogy a közönség szemébe ócska darabokkal, ütött kopott operákkal port hányni nem lehet. Lendvayt, Egressyt akarjuk látni a dráma személyzet között, az operáról úgy is gondoskodnak mások” (VU, 1854/30, 258).

Fáyékkal oda voltam fát venni: Fáy Andrással és Sziráki Zsuzsával. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

jó fa és száraz az Eszterházi kertből való: a budai Esterházy-faraktárról van szó. 1808-ból fennmaradt alaprajzát lásd: *A budai Eszterházy-faraktár és az alkalmazottak számára építendő lakóház*, MNL, T 2 No 1500.

árpádnak még egy holnap mulva lehet csak fel szabadulni mert nincsen kész a rajzával: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Ghut: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a takarékpénztárba is ismét kitelt az idő: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Bhetlenről annyit tudok hogy igen szegény: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

a lapok nagyon kürtölik hogy fel fog lépni és sokat várnak tőle mert a te tanítványod: a Budapesti Hírlap így ír erről: „Tegnap röviden említettük azon jó tulajdonokat, miket Bolnay ur első föllépésében kifejtett. Még a következőket jegyezzük meg: Bolnay szavalásából ha nem tudnók is fölismerhető, hogy mestere Egressy volt. A fogékony tanítvány hanglejtésében mesterének sok erénye, de hibája is van. Az elsőkhöz tartozik az erély, a meggondolt lélekűs előadás, az egyhangúság kerülése, azaz hangjáték. Az utóbbiakhoz némely szó-

tagnak visszatetsző elnyújtott kiejtése, az egészséges hangbóli kiesés és a mondatoknak túlgyors – úgynevezett hadarása; a szenvedélyek sok helyütt követelnek praeditatiót, de a művészi szép határai közt. Egyébiránt e részben a javítást és simításokat a színpadi gyakorlat sok tekintetben végbeviendi. Minden kezdő egyideig mesterét játsza, csak később énjének önálló tanulmányozása után kap erősb lábra az eredeti tehetség” (BH, 1854/543, 3065).

Szigeti német színpadra készül és tanul németül: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

felmentem a színházhoz hogy Gózonról megtudnám hogy Miskolczon van é társaság: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bátyámat: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Gróf Mikónak írjal: gróf Mikó Imrének (1805–1875). Kolozsvári színházpártoló mecénás, 1843-tól a kolozsvári színházat felügyelő országos (erdélyi) színházi bizottság elnöke. Az 1849-es szabadságharc után a bizottság Erdélyi Nemzeti Színház Országos Választmánya néven 1852-ben ültetett össze újra, elnöke továbbra is Mikó Imre volt.

Julius Cézárra lép fel Felekinek a jutalomjátékába: William Shakespeare darabját Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeteinél) jutalomjátékként adták. Bethlen Miklós Antonius szerepét játszotta.

féltet egy kicsit a vidékiektől a naplód miat: lásd a 128. levél jegyzeteinél.

a debreczeni nagy templomot megnézted é már [...] nekünk Reformátusoknak debreczen róma: Debrecen már a 19. században is kálvinista Rómaként emlegették.

templomja már csak 49ről is nevezetes: az országgyűlés 1849. április 14-én a debreceni Nagytemplomban mondta ki közfelkiáltással Magyarország függetlenségét, a Habsburg–Lotharingiai-ház trónfosztását és Kossuth Lajos kormányzó elnökké választását.

Benköt kihalgatták é már: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

Váradra ha írsz Faliczkinének irnál: Faliczky Jánosné Gaszner Franciskának (?–1855). Színműíró és fordító.

skatulyába: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

ha a Fáy andrás bundáját meg vetted azt is küld haza: Fáy András arra kérte Egressyt, hogy a debreceni vásárban vegyen neki egy fekete bárány- vagy birkabundát.

131. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Debrecen, 1854. október 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 55. sz. levél.

Magyarázatok:

takarék pénztárba – 5: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Lear adatásakori botrány: lásd a 129. levelet.

az utóbbi 3 játékból még is 40 pengő jutott reám harmadrészben: a tiszta jövedelem egyharmada. Egressy vendégszínházainak díjazásával kapcsolatban lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

a Semmirevaló Aradi directorok: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

Csernovics: Csernovits Péter (1810–1892). Mecénás. A Pesti Magyar, később Nemzeti Színház részvényese és páholybérleje az 1840-es években. Az 1850-es években az aradi magyar

színjátszás támogatója. 1849 novemberében saját költségén bérelte ki az aradi színházat és a Szabó József vezette társulatot saját költségén működtette.

Hegedűs féle celebritások: Hegedűs Lajos-féle hírességek (lat.). Hegedűs Lajos (1818–1860). Vidéki színész, színigazgató, drámaíró. Először 1851 és 1853 között, majd 1859–1860-ban (ekkor már feleségével, Bodenburg Linával együtt) a Nemzeti Színház tagja. Színművei: *A hazatértek* (1851), *Rózsakirályné* (1851), *Bíbor és gyász* (1856), *Nagy Lajos és kora* (1856), *Róma leánya*.

Nagy bajt fog csinálni az utlevelem is: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

irtam Festeticsnek; azt kérdeztem tőle, nem találná-e összeférhetőnek a nemzeti színház érdekeivel, hogy én ott a télen vendégszerepeket adjak?: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

ugy teszek, mint 1843-ban tettünk, tudod, mikor megindultunk és nyakunkba vettük a világot:

Egressy valószínűleg arra az 1842-es, kilenc hónapig tartó vidéki turnéjára gondol, amelyről 1853-ban a *Nyugdíjképességem igazolása* című beadványában így ír: „1842-dik év tavaszán a művészetbeni haladás szükségének érzetétől kényszerítve, elhagytam Pestet, olly czéllal, hogy a már szépen jövedelmező vidéki vendégszerepezés útján bizonyos összeget szerezzek, mellyel az európai nagyobb színházakat meglátogathassam, s e mellett népes családomat is gondtalan állapotban hagyhassam itthon. Megjártam tehát vendégszerepekkel Debreczent, Kolosvárt, Maros Vásárhelyt, Győrt, Pápát, Veszprémet, Balatonfüredet, Kaposvárt, Szombathelyt, Losonczt, Rimaszombatot, majd ismét Győrt és Debreczent. Időközben néhány napra fölrándultam Bécsbe is. Visszakerültem ezen évi decemberben, tehát ekkori távollétem tartott *kilencz hónapig*.” (OSZK Kt., Fol. Hung. 1078, 2–3. Kiemelés az eredetiben.) Azt, hogy Egressy levelében téved a dátumot illetően (1842 helyett 1843-at ír), két dolog is alátámaszthatja. 1842-ben a felesége vele volt Bécsben (lásd a 15. levél jegyzeteinél), tehát valószínűleg ekkor voltak vidéken is együtt, illetve 1843-ban Egressy csak Pozsonyban, Sopronban és Szegeden vendégszerepelt, az év elejét Bécsben, a téli hónapokat pedig Párizsban töltötte. Pozsonyba a felesége nem tartott vele.

Kozmának ugy hiszem, tartozom – 200 pfttal: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Kostyálnak – 120: Kostyál Ádámnak (1792–1863). Pesti szabómester, jelmezszerző.

Sikorné – 60: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

Gútnak gondolom – 20: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Krammernének – 10: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Balogznak talán – 10: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Singernek itt kifizettem 100 pengőt: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

egy reggeli kabátot kellett tőle vennem: köntöst, házi ruhát.

költségünk itt a fogadóban 100 pengőforintra megy: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

És ha ezen 600 forintot kiosztjuk, mit csinálunk egész télen?: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Sajnálom hogy hon nem lehetek Betlen föléptekor: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Jobb lett volna Pénz és becsületben föllépnie: François Ponsard drámájában (ford. Ország Antal).

helyeslem, hogy most bécsi utjáról letett: Bethlen Miklós bécsi meghívásáról a Hölgyfutár is beszámolt: „Bolnai fölhívást kapott a bécsi vár-színház igazgatójától néhány ott adandó vendégszerep iránt. Az ifjú művész azonban működését jelenleg egyedül nemz. színházunk körére szorítja, s csak mint bevégzett színész szándékozik hasonló meghívásoknak enged-

ni” (Hölgyf, 1854/265, 1071). Szintén a Hölgyfutár ad hírt arról, hogy Bethlen két évvel később, 1856 novemberében Hamburgban vendégszerepelt: „Gróf Bethlen-Bolnai f. hó 15-én csakugyan föllépett a hamburgi városi színházban, mint – Hamlet. Egy hamburgi német lap körülbelől így ír föllépéséről. »A közönség a legnagyobb részvétet mutatott a magyar gróf kísérlete iránt, midőn a német színi pályára készül. Tetszett és végül hivatott. A vendég kísérletét az első próba után nem merjük egészen sikerültnek nevezni. A nyelv – bár legfontosabb, nem egyedüli akadály idegenekre nézve, a német színpadon, mert német komoly dráma előadási s kifejezési módja igen különbözik más nemzetekétől.« E bírálat Bolnai hangját nem elég terjedelmes csengőnek, s beszédmódját nem elég folyékonnak találja még. Ilyenformákat jegyez meg e hamburgi lap »a magyar vendég átgondolt, szelleműs és sok helyt némely új fényponttal ellátott Hamlet előadásáról»” (Hölgyf, 1856/269, 1089).

a Naplóm miatt engem ne féltsen senki: lásd a 128. levél jegyzetébenél.

Csabainé: Csabai Pálné Szakáll Klára (1819–1879). Férje 1854-ben a debreceni színház bér-
lője, társulatigazgatója volt.

Vajaival: lásd a 117. levél jegyzetébenél.

Fáy Andrásnak még kis bundát nem vettem: lásd a 130. levél jegyzetébenél.

132. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1854. október 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 8. sz. levél.

Magyarázatok:

az öreg Székelynének egy izenetéről, is tettem említést, mit ő Andris néninek, küldött: Székely Albertné Técsői Móricz Katalin (lásd a 107. levél jegyzetébenél) üzenetét Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsánának (lásd a *Gyakran említett személyeknél*). Az üzenettel kapcsolatban lásd a 116. levelet.

ügyemről: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

az a semmi ember: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Simon Florentnek: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A Benkő féle kibalgattatásból sem lehet semmi: lásd a 116. levél jegyzetébenél.

Ardai: lásd a 123. levél jegyzetébenél.

legyen oly jó megkérdezni Polgárt: lásd a 111. levél jegyzetébenél.

Váradí Gáborék ott jártak az olta Pesten [...] Bécsbe mentek a neje Apjához: lásd a 112. levél jegyzetébenél. Várady Gábor apósa Hegedüs Zsigmond (1789–1856) ügyvéd volt, *A' magyar nemzeti közbeccsület védpaizsa az 1847/8 országgyűlésen hozott törvények lelkéből*, Pozsony, Schmid Ferenc – Busch J. J., 1848 című mű szerzője.

exequválják: helyesen exequál: végrehajtást foganatosít rajta.

Csabaiéknál voltunk ebéden: Csabay Pál (lásd a 124. levél *irtam Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak* jegyzetébenél) és felesége, Szakáll Klára (lásd a 131. levél jegyzetébenél).

Balog Pepi: Balog Jozefa (1831–1863). Színésznő. Balog István (1790–1873) színész lánya. Az 1840-es években a Nemzeti Színháznál gyerekszínész, majd vidéken játszik.

„Luciából”, azután a Kovács Endre Magyar dalát énekelte el: utalás Gaetano Donizetti *Lammermoori Lucia* (*Lucia di Lammermoor*) című operájára és Kovács Endre *A kesergő leány* című dalára.

Szathmári Fodor Imréék által: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

eljöttek ide rokonukhoz valami Lobmayerékhez: Lobmayer Józsefhez (1809–1875) és feleségéhez, Weisz Emíliához. Fodor Imre felesége, Weisz Cecília Lobmayer feleségének testvére volt.

megismerkedtem valami, Farkasékkal: Farkas Ferenczel (1809–1864) és feleségével, Than Jozefával (?–1874 után). Farkas vaskereskedő volt. Ő volt az 1862-ben nyílt Debreceni Városi Zenede megalapítója. 1861. március 17-én az ő elnökletével alakult meg a Zenede Egylet, majd ugyanebben az évben ő kezdeményezte a Debreceni Színügyi Egylet megalapítását is.

egy Fűszer kereskedést bíró családdal valami Berkhofferékkal: Berghofer István (1819/1820–1881) fűszer- és festékáru kereskedővel és feleségével, Budaházy Josefával (1834/1835–1908).

Szákfit: Szákfy Józsefet (1798–1886). Vidéki színész, színigazgató. 1854-ben, majd 1855-ben Csabay Pál debreceni társulatának tagja volt.

valami fiatal, Pesti nevezetű színészt: Pesty Bélát (1839–1878).

valóságos képmása Telepi Károlynak: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a sok korhely Lumpaciuss vagabundus: utalás Johann Nepomuk Eduard Ambrosius Nestroy *Lumpaci vagabundus*, vagy: *A három jó madár* (ford. Telepy György, zene: Adolf Müller) című bohózatára.

rüpek: faragatlan, kihívóan szemtelen.

Vladárné: özv. Vladár Józsefné Lónyay Sarolta Karolin (1810–1890). Kazinczy Gábor (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) élettársa. Kazinczy a szabadságharc bukása után a nő bánfalvi kastélyába költözött, és élete végéig ott maradt.

Vladárné testvérjének: Vladár Kristófné Lónyay Ilonának (1807–1872).

Nagymamának fris egészséget kívánnak nem különben Zsigabácsinak: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának és Szentpétery Zsigmondnak. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

csokolom ezerszer Francziskát s Ferit is: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciskát és ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Sikorék: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

Kereszt anyámékat is ezerszer csokolom: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

mondja meg Ked. Any. Hőgyészinének, hogy az ő házassága azért megy oly nehezen v. is kötöttik hogy annál felbonthatlanabb legyen: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

Emminéninek is majd irok: Kazinczy Gáborné Fáy Emíliának.

ugy el vagyok én foglalva Apámmal: lásd az 5. levél *nem bánám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segélyem nincs* jegyzetét.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 13. sz. levél; OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gábornéhoz (3 levél, 6 fol.), 1. sz. boríték.

Magyarázatok:

jó hogy annak a Singernek fizettél: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

azt írod hogy ugy tész mint már egykor sorba venni minden várost hól csak színészek vannak: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

Gyergyay: Gyergyai Ferenc (1799–1874). Vezető tisztségviselő Kolozsvárott (ügyvéd; iktató, aljegyző, főjegyző, majd tanácsos a kolozsvári tanács jegyzői irodájában; 1848-as követ; a hétszemélyes tábla bírója), a kolozsvári kaszinó egyik alapító tagja, szépirodalmi és tudománynépszerűsítő írások fordítója, muzsikusz (néhányszor operaénekesként is fellépett), nyelvész. Egressy szakirodalomként használja *A magyar nyelv sajátosságairól* című, 1856-ban megjelent művét. Gyergyai 1851-ben feleségül vette Szerdahelyi József özvegyét, Schwentner Jüliát – lásd a 10. levél jegyzeteinél.

azokhoz a piszkos aradiakhoz ne meny: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

aradon a Fáncsi Etelka ad hangversenyt: Fántsy Etelka (1838–1872). Zongoraművész. Fántsy Lajos (lásd a 22. levél jegyzeteinél) színész lánya; Dienes Lajos (1816–1874) író, hírlapíró felesége.

Festeticstől nem várnék semmit: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

a választmány fogja elhatározni hogy elfogadjanak é vagy sem: a Nemzeti Színház ügyeiben működő, a helytartóság által kinevezett Gazdászati Magas Választmány. Elnök: B. Augusz Antal cs. kir. Pest-Buda kerületi főispán. Tagok: B. Orczy György cs. k. kamarás; Simontsits János kir. tanácsos; Nyéki Mihály kir. tanácsos; Zlinszky János főtörvényszéki ülnök; Vezlerle Nepomuk Imre, az országos pénztár ellenőre; előadó: Palugyai Imre cs. k. kerületi tanácsos.

bátyámtól hallám hogy most újra rebesgetik hogy a drámai színészeknek a fizetéseket le fogják huzni: Szentpétery Zsigmondtól – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. Egy évvel későbből, 1855-ből van adatunk arra, hogy a prózai tagozat férfi színészei közül éppen Szentpétery Zsigmond kapta a legnagyobb fizetést: évi 1500 forintot és két jutalomjáték tiszta jövedelmének felét, bérletszüneti napon (*A Nemzeti Színház 150 éve*, 1987, 40).

Bhetlent láttam jádczani: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

a mi szabad Jupiternek nem szabad az az ökörnek: Ami(t) szabad Jupiternek, nem szabad az(t) az ökörnek (*Quod licet Iovi, non licet bovi.*): nem teheti ugyanazt a fiatalabb ember, amihez az idősebbnek már joga van (O. NAGY 1982, 321).

most Hamletbe fog legközelebb fellépni: ifj. gróf Bethlen Miklós Hamlet-szerepében először 1854. október 30-án lépett fel. A Hölgyfutár 1854. november 2-án így írt alakításáról: „Okt. 30-kán Latkóciné javára, s Bolnai föllépteül: Hamlet, szomorújáték. Szólhatnak mi is t. vendégünk dialektusa ellen, és tudnánk kijelölni momentumokat, midőn föllehete játékában ismerni a kezdőt, ki a szögleletességet még egészen le nem vetközheté, de mindez uttal arról győzött meg, hogy ő valódi tehetség, ő fogása szerint alakítva annyi bensőséggel adá, mennyit színünkön valóban ritkán láthatni; Bolnai a mit mond, tesz, teljesen átgon-dolja, s átérzi, költőileg átérzi, s ez az, mi által most is már mélyen hat, egykor pedig elfog ragadni – a többi: a szinhonosság, intonáció, sat. magától megjön” (Hölgyf, 1854/237, 960).

a színbáz tömve volt jól számolt feleki velle: Bethlen Miklós először William Shakespeare *Julius Caesar* című drámájában lépett fel, amelyet 1854. október 9-én Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeteinél) jutalomjátékaként adtak. Szentpétery Zsuzsanna megjegyzése valószínűleg arra utal, hogy Felekinek jó „szimata” volt arra, hogy az arisztokrata Bethlen majd vonzza a közönséget. Nyilván ezért társult egy kezdővel.

Székelyné üzenetét megmondom: Székely Albertné Técsői Móricz Katalin (lásd a 107. levél jegyzeteinél) üzenetét Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsának (lásd a *Gyakran említett személyeknél*). Az üzenettel kapcsolatban lásd a 116. levelet.

a kis ujlaki Árpád megjött: Ujhelyi Árpádról van szó, Szentpétery Zsuzsanna eltéveszti a vezetéknevét. Lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Székely Pista: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Váradi: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Simonnál többször voltam és nejével is beszélgettem de egygyik sem hozá elő őket: Simon Florentnél – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. Felesége Hegedűs Zsófia (1817–1867) volt.

ami peredet illeti Édes leányom: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

Szákfy: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

ami a pénzt illeti: lásd a 82. levél a pénzről [...] irjál mert amiat látom hogy igen aggodik jegyzetét.

Paksi: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

hubay: lásd a 103. levél jegyzeteinél.

a gaznak: László Józsefnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

amint a második 30 nap eltelt rögtön a becsomózást kel kérni: „a tárgyalás berekesztése után az írományok a bíroságnak kellő rendben becsomoztatnak. A tárgyalási jegyzőkönyv végén pontos írományjegyzék készítettik, a felek vagy ügyvédek által aláíratik, bíróilag hitelesítetik, s minden abban fölhozott írományok a bírónál átadatnak” (OLÁH 1853, 314).

jól monda az asztal hogy nem mind arany ami fénylik ezt akkor monda mikor ő fölöle kérdém hogy viszi a te peredet: Szentpétery Zsuzsanna nem volt meglegedve Egressy Etelka válóperes ügyvédjének, Simon Florentnek a munkájával, s ebben egy asztaltáncoltatás során a túlvilági szelleme is megerősítette. Egressyék szellemidézéseivel kapcsolatban lásd a 108. levél jegyzetét.

hogyha az ött ezer forintot el engeded hát úgy az a gaz ember beleeggyez az elválásba: lásd ugyanezen levél *ami a pénzt illeti* jegyzetét.

bizay: Bizay Mihály (1791–1884). Nevét B. Zay alakban írta le, és báró Zaynak nevezte magát. Bárói címe sohasem volt, nagyzolása miatt a „nemzet bárója” gúnynevet ragasztották rá. Kétlaki életet élt: a nyarakat Balatonfüreden, az év többi részét Pest-Budán töltötte. Csaló, szélhámos, ingyenélő volt; Balatonfüreden szívesen mutatkozott színészek társaságában, valamint kártyapartik szervezőjeként. Alakjáról már életében legendákat szöttek. Írt róla többek között Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Krúdy Gyula és Gárdonyi Géza is.

a tavalyi 25 pengőt megint elhozta hogy fizessem [...] azt aki betábláztatta annak kel megfizetni az ajándék levelet pedig te már akkor kaptad kezedbe mikor be táblászva volt: a betáblázás a pénzbeli követeléseknek az ingatlanvagyonnal való biztosítása volt. A 19. században városi ingatlanok esetén kezdetleges jelzálogjogi konstrukció. Betáblázni csak meghatáro-

zott összegű pénzkövetelést lehetet. A betáblázást az a törvényhatóság végezte, amelynek területén az adós ingatlana volt (BODZÁSI 2013, 145, 153).

Zádor Lila vagyis Rudnyáczkiné lebabázott leánya van és hogy írjam meg neked hogy név testvéred kis leánya: Rudnyánszky Béláné Zádor Lilla (1828–1879). Lánya, Rudnyánszky Etelka 1854. október 4-én született. Zádor Lilla Zádor (Stettner) Györgynek (1799–1866) volt a lánya.

ti szüreteltek engem is bívtak fátyék de soha sem mehetek [...] a jövő héten mert ha bár a szüretnek vége lesz is mégis ki szeretnék péczelre menni: Szentpétery Zsuzsanna a Pécelen élő Fáy családhoz igyekezett: Kazinczy Gáborné Fáy Emiliához, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárhoz, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonához. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Sikorné: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

Slik a szabó: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

magyarkát: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

mancki néni idebe volt ki akart szüretre vinni Samuhoz: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona Pusztaszentkirályra szeretne volna vinni Egressy Etelkát az Egressy család egyik rokonához, Egressy Samuhoz (lásd a *Gyakran említett személyeknél*).

Balogh Pepi: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

134. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Debrecen, 1854. október 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 56. sz. levél.

Magyarázatok:

ifju Fodor Imre feleségestől: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Haviéknak: lásd a 126. levél *sem Váradról, sem Aradról leveleimre választ nem kaptam* jegyzetét.

Vajna Miklós nevű ügyvéd: Vajna Miklós (?–1880). 1849 februárjában a tordai vadászszázadnál főhadnagy volt.

egész ajánlatuk ismét sértő, és megalázó czélzatu. Hónapi fizetést ajánlanak, a minő most a pesti, s hogy az ő játékrendjök szerint játszam: Egressy felháborodása két dologból fakadt. Egyfelől abból, hogy az aradi színigazgatók a díjazásakor nem a megszokott gyakorlatot akarták követni, nem oly módon akartak a vendégszerepléseiért fizetni, mint ahogyan az egy Pestről érkező vendégszínész esetében korábban és a későbbiekben is megszokott volt. Felemelt jegyárak mellett az előadás napi költségeinek kifizetése után a pesti vendégszínészt általában a tiszta jövedelem egyharmada, a jutalomjátéka estéjén pedig a fele illette meg. Egressy nyilvánvalóan azért hangsúlyozza a levélben, hogy most havi fizetést ajánlottak neki, mert így jóval kevesebbet keresett volna, mint máskor, amikor minden egyes fellépése után kapott pénzt. Másfelől azt nehezítette, hogy a kész repertoárt kellene játszania. Általában ugyanis az volt a gyakorlat, hogy a pesti vendégszínész volt a hangadó a műsorrend összeállításában.

Váradra sem mehetek, mert azok második levelemre nem is válaszoltak, – Laczkóczy igen haszontalan frater levén: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Gyergyai Firi: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Mikóval és Károlyival majd eligazítja, s hogy meghívatomat oda kieszközli: Mikót lásd a 130. levél jegyzeteinél. Károlyi Lajossal (1819–1891), a kolozsvári társulat igazgatójával.

ezer pengőre mulhatlanul szükségünk van tisztán, – hogy függetlenek legyünk és gondtalanok: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Pázmán: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Bányára [...] nem mehettem, mert nem volt utlevelemben s nem volt színpadjok: Egressy Szentpétery Zsuzsannának írt 1854. október 1-i levele említi, hogy a nagybányai műkedvelőkkel azért nem tud játszani, mert nem készülnek el a színpadépítéssel. A színteremben valószínűleg nem volt állandó színpad. Pázmánék (rutinos hivatásos társulat) erre a helyzetre fel lehettek készülve (sok ilyen játszóhely volt), így ezt a helyzetet gyorsan korrigálhatták.

játszom, holnapután utoljára Poplaveczet: Szigligeti Ede *A rab* című színművéről van szó. Egressy darabbeli szerepe alapján emlegeti a drámát.

Menj el Singerhez: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

tedd a dilizsánszra: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

küld Szathmárra, a Posta mesterhez, Fodor Imre urhoz [...] apja: Károlynak nyugalmazott directora, apósa pedig: a híres gazdag Weisz: lásd a 117. levél jegyzeteinél. Az apa valószínűleg Fodor Károly, gróf Károlyi György nagykárolyi birtokának egykori jószágigazgatója, számvevője. Az após pedig Weisz Gáspár.

Szegedi Kormánybiztos koromban: lásd a 32. levél *sokfelé ágazó munka* jegyzetét.

menj el Kozmához [...] mert November itt van, és az előfizetési pénzeket vissza kell neki fizetni: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

küldök egy nyilatkozatot is, melyet te a Pesti Napló szerkesztőségéhez viszesz, s megkéred Törököt hogy lapjában nyomassa ki.... a könyvemet illetőleg; valamint Kozmának is át adod hogy a Hölgy futárban közölje: a *Magyar színészet könyve* elhalasztott kiadásáról kellett tájékoztatást kiadni a két lapban. A Hölgyfutár így tudósított 1854. november 8-án: „Egressy Gábor tisztelettel értesíti a »Magyar színészet könyve« előfizetőit, hogy nevezett műve kiadását későbbre kénytelen halasztani, méltóztassanak azért előfizetéseiket Kozma Vazul nyomdai irodájában [...] az illető nyugták kézbesítése mellett visszavenni” (Hölgyf, 1854/242, 980). A Pesti Napló 1854. november 4-én adta közre a tájékoztatást: „Egressy Gábor a »Magyar színészet könyvének« előfizetőit értesíti, hogy a nevezett munka ezúttal meg nem jelenhetik, s hogy ennélfogva az előfizetett pénzek az illető nyugták előmutatása mellett visszavehetők Pesten Kozma Vazul nyomdai irodájában, aldunasoron, a Piaristák épületében” (PN, 1854/253–1396). A hirdetést azért **Török** Jánoshoz (1807–1874) kellett elvinni, mert 1853 és 1855 között ő volt a Pesti Napló főszerkesztője.

Fáy Andrásnak [...] elindítom a kis bundát: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

sár cipőt: gumiból vagy vastag bőrből készített cipő, amelyet egy másik lábbelire lehetett ráhúzni, hogy védje.

két magyar aranyat kaptam: ebben az időben az aranypénz már nem fizetőeszköz. Értéktárgynak, ajándéknak számít.

Az a háládatlan Betlen: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Az a komisz Festetics nem válaszolt a levelemre: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

135. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1854. október 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 57. sz. levél.

Magyarázatok:

dilizsánsz: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Megjártam a kis bundával [...] alig merek bele vágni, félvén hogy az öreg Fáy András nem fogja-e majd sokallani az árát: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

Csabit vagy Szákit: lásd a 124. levél irtam Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak jegyzetét és a 132. levél jegyzetét.

Lobmayert, vagy Farkas Ferenczet: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Szathmári Fodor Imrének: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Slikknek elég lesz 14 pft: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

mióta Várad és Aradban így csatlakoztam, azóta egy betűt sem írok komédiásnak: lásd a 121. és a 126. levél jegyzeteinél.

Szathmáron kell bevárnunk az újabb utlevelemet: lásd az 51. levél a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül jegyzetét.

Még sem kaptál a fiutól levelet?: Egressy Ákostól. Lásd a 109. levél jegyzeteinél.

sürgessd Singernél a Proféta-köpenyemet: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

reklik: ingek (rég.).

sárczipő: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

egy skatulyát: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

A magyar aranyat: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

136. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1854. október 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 9. sz. levél.

Magyarázatok:

3 pár szőr kapcsát: lásd a 48. levél jegyzeteinél.

egy egész dictiot, mondjak: beszédet (lat.).

skatulyát: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Fodornéval: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

czaklis: fogazott szélű, cakkos.

emmi néné: Kazinczy Gáborné Fáy Emíliaé – lásd a Gyakran említett személyeknél.

A másik ruhámat azt a fél vatmol koczkást: zöld alapú, feketével és zölddel kockázott szövet.⁵

meg van bélelve damisszal: mintás szövésű kelmével.

aufputz: helyesen Aufputz: dísz, díszítés (ném.).

a seszlijé pedig halcsont nélküli: derékfodor.

Singertől több ruhákat minden neműeket: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

also rekliket: alsóingeket.

míg együtt nem lesz az ezerpengő addig haza nem megyünk: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

⁵ Köszönöm Török Zsuzsa segítségét.

ott kell bevárnunk utlevelünk meg érkezését Pestről hova hosszabbítás végett küldetett: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

Pázmán társasága: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Laczkoczy társasága: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Gyergyai Firi: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

itt volt szálva a fehér Lóba: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

ma délben kaptuk meg mind a Fesztetics levelét [...] azt írja hogy majd mire haza megy Apám értekezhetnek a föllépésről addig bizonyost nem írhat: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

ügyemet illetőleg alig várom a tudosítást: Egressy Etelka a válóperére céloz. Lásd a 81. levél *élmült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

a Benkő Kálmán féle kiballgatás elvan intézve: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

fel szolítom Szákfít: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Simon Florentnek: lásd a Gyakran említett személyeknél.

alperes: László József – lásd a Gyakran említett személyeknél.

Polgárt üdvözlöm: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

Andris néniék kezeit csokolom: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsát és Fáy Andrást. Lásd a Gyakran említett személyeknél.

Idának is írnék: Komlóssy Idának – lásd a 37. levél jegyzeteinél.

András bácsiéknak elküldtük a kis bundát: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

igyekezék Ked. Anyám annak árát az Andris bácsi kezeiből megkapni mert ha andris nénétől kell várnia el hegedült arról szent Dávid azt lehet arra mondani: az Erdélyi János által összeállított és 1851-ben megjelent közmondásgyűjtemény szerint akkoriban háromféle változatban is használták ezt a közmondást: Hegedült arról szent Dávid. Énekelt arról szent Dávid, el is magyarázta. Régen elhedegülte azt szent Dávid, el is énekelt: nem fog az megtörténni, vagy régen elmúlt már az (*Magyar közmondások könyve*, 1851, 83).

kis Zizától v. Zsuzsikától kaptam 3 szakasztoruhával együtt a Naményi papnétól Gerzsenyi Gábornétól: olyan vászondarabokról van szó, amelyeket belisztezve a szakasztókosár belsejébe tesznek, és a kiszakasztott kenyértésztát tárolják benne.

nagymama: id. Szentpétery Zsigmondé Szegő Julianna – lásd a Gyakran említett személyeknél.

Borcsa nénivel: Szentpétery Zsuzsanna rokona.

Azt a Skatulja só faragványt száraz helyen tartsa Ked. anyám mert majd elolvad, a polczon elállhat: Máramarosziget környékén három sóbánya működött: Aknaszlatina, Aknasugatag és Rónaszék. A kitermelt sóból készült faragványokat – a helyre jellemző emléktárgyként – Egressyék Várady Gábortól és Hegedűs Krisztinától kapták.

itt küldjük levelemben zárva egy levelét Váradi Gábornak mit Apámhoz írt: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

valami Hóke nevű fiatal embertől: Hóke László. 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lapra is előfizetett (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

Ujbelyi Laurának: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

a nagy sietésbe trémába: izgalomban (rég.).

csellegesen pottyantottam ki: cselesen, ravaszul.

137. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1854. október 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 58. sz. levél.

Magyarázatok:

az öreg Weisz, Fodor apósa: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

Az aranyat a szürke magyarkám zsebében keressd: lásd a 37. és a 134. levél jegyzeteinél.

A Fáy András bundájaért: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

skatulyában: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

azon sókristály faragványok vannak, miket Etel és én kaptunk emlékül Váradiéktól Szigeten:
lásd a 136. levél jegyzeteinél.

Egy csomag levelet is fogsz itt találni, miket utazásunk közben kaptunk, – mulassd velök magadat, aztán tedd el, mert azok becses emlékeink: Egressy számára a kéziratok megőrzése a törökországi emigráció után vált különösen fontossá. Kéziratos hagyatékának legkorábbi darabja 1836-ból, legkésőbbi 1866-ból származik. A harminc év alatt felhalmozott autográfok időbeli eloszlása egyértelműen azt mutatja, hogy 1836 és 1849 között nemigen foglalkoztatta még az archiválás, az ebből az időszakból származó kéziratok fennmaradása esetleges. Ekkor még csak néhány kéziratnak tulajdonít különösebb jelentőséget (pl. a párizsi útjáról küldött leveleknek, a Vörösmarty Mihálytól kapott *A szent ember* című költeménynek). 1849 után viszont ártértékelődik számára az önnön kezétől származó és a másoktól kapott kéziratoknak a funkciója, életeseményeinek lenyomataként kezd rájuk tekinteni, és mint e levélben is jelzi, úgy véli, mindegyiknek megvan a saját értéke, más-más szempontból beszédesek, fontosak.

A szakasztó ruhákat, mikbe a bunda van begöngyölve, Gerzseniné adta Etelnek: lásd a 136. levél jegyzeteinél.

sürgessd Singert a köpenyért: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

dilizsánsz: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Vajai Károly barátom: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Fáyékat mindig üdvezeld nevünkben: Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

kell még egy Othello darabnak lenni ott, [...] a Jago szerepének üres helyek vannak hagyva, – az a jobb fordítás – a Gondolé: Gondol Dániel hivatkozott *Othello*-fordítása megtalálható az OSZK SZT. N. Sz. O 35/1 jelzet alatt. Jago szerepe a kéziratban valóban üresen van hagyva, ám külön papírdarabokon Egressy leírta, és a megfelelő helyekre mindenhol beraasztotta.

Az a gaz Festetics válasz nélkül hagyta leveletem: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

Irj Betlenről: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Van itt is egy afféle báróművész ki fölkért hogy hangversenyében szavaljak: báró Jósika Kálmán (1837–1910). Földbirtokos, újságíró, színműíró. Jósika Miklós unokaöccse.

naturalista: műkedvelő.

Az utlevéllel félek hogy meggyül a bajom. Szathmáron kell bevárnom: lásd az 51. levél a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül jegyzetét.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 14. sz. levél, 14. sz. boríték.

Magyarázatok:

Singernél még a kabát 2 hét múlva lesz meg: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kozmánál voltam és majd el küldi a számadást: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

a bundát a többi holmikkal egygyüt még nem kaptam meg: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

küld el akkor a Sikorné 60 forintját is: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

az öreg pribék megházasodot: Villei Pribék Vilmos (lásd a 102. levél jegyzeteinél) Aixinger Clementinát vette feleségül.

Szígeti német színész akar lenni és már az mert a német színházhoz szerződött: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

Bhetlen is szerződött de a nemzetibez [...] fizetés nélkül 5 pengő fellepti díj mit ő a Nyugdíjnak ad: lásd a 109. levél jegyzeteinél. Fizetését a Nemzeti Színház 1852-ben létrejött Nyugdíjintézetének (lásd a 166. levél jegyzeteinél) adta.

Lendvait 800 pengővel nyugdíjazták: lásd a 126. levél jegyzeteinél. Szentpétery Zsuzsanna rosszul tudta, a megítélt nyugdíj évi összege *nem* 800, hanem 600 pengőforint volt. A Nemzeti Színház Nyugdíjintézetének 1854. október 5-én tartott ülése szerint Lendvay betegségére hivatkozva huszonnyolc év után kérte nyugdíjaztatását (OSZK SZT. Fond 4/168).

Kovácsné 500: Kovácsné Csávássy-Fekete Máriát (1802–1874). Pályáját 1816-ban kezdte. A nagyobb vidéki játszóhelyek után (Kassa, Székesfehérvár, Kolozsvár, Miskolc stb.) Pestre került, 1837-ben a Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja volt. Kovács Mária néven *A kameliák a sírboltban* címmel 1858-ban regényt adott ki.

fáncsy pedig már nem hiszem hogy soká vigye: Fáncsy Lajos (lásd a 22. levél jegyzeteinél) 1854. december 22-én halt meg.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

gyergyai: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

most én vagyok Török országba mert nem hiszem hogy már ott neked rosszab let volna az egyedüliség: utalás Egressy Gábornak azokra a törökországi emigrációból küldött leveleire, amelyekben a család hiánya miatt érzett társstalanságra, magányosságra panaszkodott.

a konyha csak szabad tűzhelju: nyílt tűzhely; láng-, szikra- és füstfogóval, illetve kürtővel ellátott tüzelőhely. A szabad tűzhely nyílt lángja által kibocsátott lángot és szikrát egy, a tűz fölé boruló sátor fogta föl, és ez gyűjtötte össze a kürtőbe áramló füstöt is.

nem akar belé takaréktűzheljít: takaréktűzhelyt, sparheltet, németül der Sparherd (ném., rég.); olyan, általában vasból vagy vasból és téglából összeállított tüzelőhely, ahol a tűz fedett, zárt helyen ég.

Kozma kisaszszonyak: talán Kozma Vazul nyomdász lánytestvére.

Előfizetés van az új könyvre 65 f pengő: úgy tűnik, Egressy egy újabb dátumot kitűzve ismételtelen színészetelméleti könyv kiadását tervezte. Lásd még a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Fodor Imre: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

139. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1854. október 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 15. sz. levél.

Magyarázatok:

Singernek nem volt más kabáttya kész: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

pakkot: lásd a 92. levél jegyzeteinél.

kézbe adhatom a bundát: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

az utleveled hogy lesz most hátha Kolosvárra akarsz menni azért megint újra kel fojagodnod:

lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

ballották egy heljen 400 pengő volt jutalom játékod: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

Ida: Komlóssy Ida – lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Etel ügyéről: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult*

midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

majd sürgetem Simont: Simon Florentet – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

vettetek é neki sár czipőt: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

Ákos Édes nekem nem irt augusztus óta: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

cseh országba micsoda városba van a szászadja: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

árpád mán egy hete rajzolni jár mindennap és még egy hétig jár akkor kész lesz és fel szabadítottják:

lásd a 129. levél jegyzeteinél.

az ő egész családja tudod miljen: lásd a 37. levél *Komlosiékát üdvözlöm* jegyzetét.

piszkos haraitól mert az oda való lakos: Haray Viktortól (1818–1882). Nagybányai születesű vidéki színész, drámaíró.

mátraynéval is találkoztam Váradról jött borzasztó dicsekvéssel hogy az ő Laurája miljen aranykarpereczet kapot egy hólnapig mint vendég jádczot most pedig már szerződött tagjai

Gócsnak: Mátray Istvánnéval. Mátray István vidéki színész, színigazgató feleségével. Két lánya volt: Mátray (Szaplanczay) Laura (1841–1904) és Mária. Mátray Laurát, aki Gócs Ede (lásd a 121. levél jegyzeteinél) társulatához szerződött, több lexikon is Mátray Júliaként tartja számon. A lányok mostohaapjuk után viselték a Mátray nevet.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

anyámnak: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

140. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szatmár, 1854. október 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 59. sz. levél.

Magyarázatok:

Kozma árjegyzékét: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Fodor: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Vajai Károlynál vagyunk szállva: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Pázmán társasága: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

a Nelli férje Kovács: valószínűleg Szerdahelyi Nelli (1827–1865) énekesnő, színésznő férjéről van szó, aki Mályuszné Császár Edit szerint vidéki ügyvéd volt (M. Császár 1956, 53).

Gyergyai: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Laczkóczy: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Mátray leányok: lásd a 139. levél jegyzeteinél.

Ujhelyi család: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kallósék: Szirmay Kalos Károly (1820–1889) és felesége, Ujhelyi Otília.

Sikornéét: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

dilizsánszra adom: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Ujlakról írták valamelyik ujságnak, hogy ott négyszáz pengőt vettem be: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

A vas tüzbhelyet: lásd a 138. levél jegyzeteinél.

Protman: Josef Prottmann. Pest-budai rendőrigazgató.

ideiglenes passirscheint: helyesen Passierschein: kilépési engedély (ném.).

garderob: helyesen Garderobe: ruhatár (ném.); itt: a Nemzeti Színház ruhatárának jelmezei.

Szabadkára lenne jó lemenni ha majd az ottani színház megnyílik: a szabadkai színház megnyitója 1854. december 16-án volt.

a szörkapczákat köszönöm: lásd a 48. levél jegyzeteinél.

141. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szatmár, 1854. október 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 10. sz. levél, 10. sz. boríték.

Magyarázatok:

Zsiga bácsinak: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

aprehendálom: helyesen apprehendál: rossz néven veszi, megsértődik.

jelenleg ügyemről mit sem tud: Egressy Etelka a válóperére céloz. Lásd a 81. levél *elrémult* *midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

az öreg Pribék csak ugyan megházasodott: lásd a 138. levél jegyzeteinél.

Azt olvasom az Oct. 10^{diki} Divatcsarnokban hogy Telepi Károly valami más külföldi festő kíséretében keresztül ment Pesten mint annak tanítványa: a vonatkozó hír a következő: „Grigoletti velencei festész, ki tanítványa Telepi Károly fiatal művész hazánkfia kíséretében Esztergomból fővárosunkba is lerándult, pár napi ittmulatása után Telepivel együtt eltávozott körünkből, Németország felé vevén útjokat. Telepi Róma műtermeit szándékoszik közelebb meglátogatni gyámolító pártfogója, a minden szép és jó iránt annyira buzgó hazafi, Csernovics Péter úr segélyével; tőle a folyó szeptember-októberi műtárlatban csinos tájkép látható (Dcs, 1854/56, 1320).

kandi vagyok: kíváncsi, minden apróságot látni vagy tudni vágyó.

valami „báró Jozsika Kálmán” hangversenyt adván: lásd a 137. levél jegyzeteinél.

naturalista: lásd a 137. levél jegyzeteinél.

Vajjai Károlynál vagyunk szálva: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

genant: helyesen gênant: kényelmetlen (fr.).

Kedves Anyám kezeit csokolom az ujjacskáért: ujjasért. Kiskabát.

Fodor Imre: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

a Smizliknek [...] szükebe vagyok: ingnek, hálóingnek. Eredetileg: Chemise, chemise (fr., ném.).

igen egyszerü gallért legyen szíves anyám nekem csinálni perkálbol: pamutszövetből.

a nagymamáét: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannáét – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Keresztanyámékat üdvözlöm: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát és ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nem különben Andris bácsiékat is: Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

142. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szatmár, 1854. október 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 60. sz. levél.

Magyarázatok:

Itt küldök Kozma Vazul számára 250 az az Kétszázötven pengőforintot: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Sikorné: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

Fodor Imrét: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

A Pesti Naplóba igtatandó jelentést Könyvemről egyenesen Török Jánosnak írom meg, kibez még egyéb irni valóm is van, könyvem érdekében: lásd a 134. levél jegyzeteinél. Egressy, mint az 1854. november 9-én Nagybányáról feleségének írott leveléből kiderül, azt szeretete volna megtudni Török Jánostól, hogy lát-e esélyt arra, hogy készülő színészetelméleti könyve folytatásokban megjelenjen a Pesti Naplóban.

143. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1854. október 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 16. sz. levél.

Magyarázatok:

A bundát 23^{án} meg kaptam [...] meg van véle elégedve az öreg ur: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

a só faragványokból sem tört el semmi: lásd a 136. levél jegyzeteinél.

orlean köntös: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

nyullal béllet reklit: itt: otthonkát (rég.).

kuttogok itthon egyedül: gubbasztok, magamat meghúzva hallgatok (rég.).

semmi nemü darabot nem talállok az asztalba vagy könyves szekrénybe mint Coriolánt és azt küldöm is: Egressy 1854. október 17-i levelében még Gondol Dániel *Othello*-fordítását kérte, ezt nem találta Szentpétery Zsuzsanna.

a sógornénak adom: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciskának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

francziska: Glatz Franciska.

anyámnak: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bbetlen: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Feleki: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

neked Festetics nem felelt: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

ha még egy évig lesz itt Dráma de tovább bajosan: lásd a 93. levél *Festetics rudja pedig kissé kifelé áll* jegyzetét.

Sikornénak: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

Etel ügyiről nem írhatok semmit: Egressy Etelka és László József válóperéről. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Simon: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nem kóser ember: nem alkalmas, nem megfelelő ember (héb.).

Etel megkért e valakit az ügyibe eljárni debreczenbe: Egressy Etelka válóperében kihallgatandó tanúkról van szó.

144. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[1854. október vége]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, 1854. november 6.: „Ákos is levelet írt mit itt küldök neked”.

145. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. november 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 17. sz. levél; OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Etelhez (2 levél, 3 fol.), 2. sz. boríték.

Magyarázatok:

ne aggódjál hogy hát osztán hogy élünk meg: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

árpád tegnap szabadult föl: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Ákos is levelet írt: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Várady Gábor itt volt a nejét most sem láttam: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

nehogy azt gondolja hogy nem járok ügyébe: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

ő nem szegény embernek való ügyvéd: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a pénzre való nézve: lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

alperes: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

becsomózást kérjen: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Édes apjokom neked 3^{án} születés napod volt: Egressy Gábor 1808. november 3-án született.

Poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

146. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Tiszaújlak, 1854. november 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 61. sz. levél.

Magyarázatok:

Még az utlevél sincs kezemben mit Pestről várok: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

passir schein: lásd a 140. levél jegyzeteinél.

Fodor Imréné: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Ujhelyi Ágostonné, ez igen áldott jó családnál: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Ujlakon Mózerék: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Mátyfalván Székely Pista (mert az Annyok elment legnagyobbik fiához Lajoshoz Sugatagra: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Szirmában pedig Kallós Károlyék: lásd a 140. levél jegyzeteinél.

147. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Tiszaújlak, 1854. november 7.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 11. sz. levél.

Magyarázatok:

Ujhelyi család: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

az öreg Ujhelyi Gusztiné leányának Kallosnének szállója van: lásd a 140. levél jegyzeteinél.

Mózer Vilmosékhoz: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

kimentünk Mátyfalvára Székely Pistáékhoz: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Tilka is átjött apro pereputyaival: Kalos Károlynak és Ujhelyi Otíliaanak összesen tíz gyermeke született. 1854-ben Egressy Etelka láthatta Bertát (1850–1919), Erzsébetet (1852–?) és Mihályt (1854–1889). A családfát lásd: SZIRMAY 2007, 171.

Az utlevelet még se kaptuk meg: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

Sikorné: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

Kozma: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Kostyál: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

Singer: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Gut: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a Zálogház vagyis zálogban lévők: lásd a 82. levél jegyzetét.

Bár csak azon a Gazemberen meg vennénk már azt a pénzt: László Józsefről van szó. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

tünödtem, nem annyira a pénzen ugyan, de azon is, hanem általában ezen a dolgon: lásd a 82. levél a pénzről [...] *írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

Váradi Gábor jön vissza felé valjon beszélt e Simonnal szeretném tudni: Váradyt lásd a 112. levél jegyzeteinél. Simont lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Vajai Károly: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

148. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagybánya, 1854. november 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 62. sz. levél.

Magyarázatok:

itt Lendvai szelleme van: id. Lendvay Márton (lásd a 17. levél jegyzeteinél) Nagybányán született.

Fodoréknál: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Pap Zsigmond [...] Előfizetés-gyűjtőm volt a Naplómra: Törökfalvi Pap Zsigmond (1823–1904). A jogvégzett Pap festőként is tevékenykedett; Petőfi Sándorról és Jókai Mórról is készített miniatűr portrékat. Az 1851-ben megjelent *Egressy Gábor törökországi naplója. 1849–1850* című kötet ívtartója volt.

Harai: lásd a 139. levél jegyzeteinél.

gróf Degendfeldhez: gróf Degenfeld Schonburg Imréhez (1810–1883).

egy Rényi nevű: Rényi József.

Gyergyai Firi: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Török Jánosnak írtam, hogy Könyvemet oda adom a Pesti Napló számára, hogy részenként közöljék, ha tudniillik Emich becsületesen fogja díjazni: Török Jánosnak (1807–1874), a Pesti Napló 1853–1855 közötti szerkesztőjének. Miután a *Magyar színészet könyve* kiadása meghiúsult, Egressy nem készült el vele a sajtóban meghirdetett határidőkre (először júniusra, majd novemberre), arra gondolt, hogy folytatásokban megjelentetné a Pesti Naplóban, azzal a kikötéssel, ha a lap kiadója, Emich Gusztáv (1814–1869) megfelelő honoráriumot ajánl érte.

küldd el nekem dilizsánszon Coriolánt (az enyimet, az irottat): lásd az 54. levél jegyzeteinél. William Shakespeare drámáját Egressy Gábor és Dobrossy István fordította le. A mű saját kezűleg írott példányáról nincs tudomásom.

149. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1854. november 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 18. sz. levél, 18. sz. boríték.

Magyarázatok:

A Kozmának [...] a pénzeitt: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Sikornénak: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

ki akarok menni péczelre Fáyékhoz: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonához, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliahoz, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárhoz. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Feri: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár.

ma voltam Simonnál: Simon Florentnél – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nagy ur a mi ügyünkhez: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Váradí: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

polgárt: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

Édes ma 46 éve kereszteltek téged és ma 22 éve Ákost: Egressy Gábor 1808. november 3-án, Ákos 1832. november 9-én született.
azzal a rossz emberrel élt: László Józseffel – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

150. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybánya, 1854. november 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gábornéhoz (3 levél, 6 fol.), 1. sz. levél, 1. sz. boríték.

Magyarázatok:

„*A Pesti napló*” azon rovatát olvasva melyben Török János tudatja a közönséggel ’s Apám tisztelőivel hollétét, ’s így folytatja „jeles művészünk jelenleg N. Bányán nagy hatással szerepel”: a Pesti Napló ezt a hírt 1854. november 4-én közölte: „A dráma és annak egyik legjelesb képviselője Egressy Gábor barátait, tisztelőit érdekelni fogja tudjuk a felőlei értesítés. Jelen művészünk jelenleg nagy hatással Nagy-Bányán szerepel. Művészi körutját Kolozsvárral kívánja befejezni, december közepe táján Pestre térendő, a telet, ha színházunk ügyei jobbra nem fordulnának, nyugalomban és studiumai közt töltse” (PN, 1854/253–1396).

Papp Zsigmond nevű hű előfizetőjét Apámnak a T. O. naplojára: lásd a 148. levél jegyzeteinél.

„*Eduardo és Kunigunda*” vagy. *Kun. és Eduárdo:* utalás Johann Nepomuk Eduard Ambrosius Nestroy *Lumpaci vagabundus, vagy: A három jó madár* (ford. Telepy György, zene: Adolf Müller) című bohózatának arra a betétdalára, amelyben csak az említett két nevet éneklük soronként felcserélve sorrendjüket. A darab pesti magyar színházbeli bemutatója 1837. szeptember 24-én volt. 1849. augusztus 5-én játszották utoljára, összesen tizennégyyszer adták.

Laczkoczy társasága: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Vajai: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

éppen most kapott apám valami Fok nevezetű N. Károlyi orvostól levelet: Fok Ignáctól. A vonatkozó levelet lásd: OSZK Kt. Levelestár, Fok Ignác Egressy Gáborhoz.

a Csabai szerencsétlen társaságával: lásd a 124. levél irtam *Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak* jegyzetét.

151. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1854. november 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 19. sz. levél, 19. sz. boríték.

Magyarázatok:

elmentem a policzájra és Khirner Tanácsos urat felkerestem: lásd a 115. levél jegyzeteinél.

Fáy András miljen kómisz a kis bundával: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

bátyám a jövő hétfőn Szegedre megyen vendég szerepre: Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Latabár Endre (1811–1873) társulatához készült. Első fellépése 1854. november 25-én volt.

a szabadkai színház diszitménynyét Telepi festi: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

a színház talán januariusba fog kinyílni: lásd a 140. levél jegyzeteinél.

Feleki egynehány napja hogy debreczenből megjött ezt ugyan tegnap olvastam a Hölgy Futárba: a Hölgyfutár 1854. november 13-án így ír Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeteinél) vidéki vendégszerepléséről: „Kedvelt színművészünk Feleki, vidéki műutazásából már visszaérkezett. Debreczenben ötször lépett föl, mindig nagy közönség előtt, melynek nemcsak jeles játéka által, hanem azon figyelmével is életet szerzett, melyszerint egy estét kivéve, mindannyiszor általa elvitt új darabokban vendégszerepelt. Ezek közül különösen Kövér »Szép Marquisnő«-je nyerte meg az ottani közönség tetszését” (Hölgyf, 1854/246, 995).

mindég új darabokban lépet fel persze hogy mind igen jó francziákba és egyet a Kövérét én ugyan semegyiket sem másikat nem ismerem: utalás arra, hogy Feleki Miklós könnyed francia vígjátékokat játszott Debreczenben. Az egyetlen ismert közülük Kövér Lajos *A szép marquisnő* című darabja volt, amelyet 1854. május 27-én mutatott be a Nemzeti Színház. Szentpétery Zsuzsanna azért hívta fel erre férje figyelmét, mert Egressy értékrendje szerint az ilyen darabok eljátszása nem volt igazi színészi kihívás.

a könyvedről jelentés is ki volt már hirdetve olvastam: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok* hogy a könyvem határideje közelget jegyzetét és 134. levél jegyzeteinél.

az öreg pribék meg holt 1st Nov: lásd a 102. levél jegyzeteinél.

Klári: Sikor Klára.

Sikorné: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

az az jezsuita: lásd az 57. levél jegyzeteinél.

Kolosvárra mentek talán jó lenne ha Gyergyaiékhoz szállnának: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

menjetek el édes Tompáékhoz: talán Tompa Imréről van szó. Tartományi hivatalnok.

152. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybánya, 1854. november 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 63. sz. levél.

Magyarázatok:

Gyergyai: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Laczkóczyék: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Vajai: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Fok Ignác: lásd a 150. levél jegyzeteinél.

Singernek: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kostyálnak: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

Köszönöm édesse, hogy maga rólam megemlékezett Nov. 3-án: lásd a 145. levél jegyzeteinél.

Az a komisz Bethlen: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

153. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagybánya, 1854. november 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 64. sz. levél.

Magyarázatok:

Gyergyaitól: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Pap Zsigmond, egy itteni Gyűjtője Naplóm előfizetéseinek: lásd a 148. levél jegyzeteinél.

Az esti bevétel, melyet nekem kézbesítettek 80 pengőforint volt (de nem a tiszta): olyan jövedelem, amelyből még a napi költségeket ki kell fizetni.

Perceptor: adószedő (lat.).

Vajai: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Laczkóczyékka: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Csabai színészársasága: lásd a 124. levél irtam Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak jegyzetét.

Szákfi: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Pesti: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Telepinek irtam innen Szabadkára, kérdezősködve az ottani új színház megnyitásáról:

Telepyt lásd a 19. levél jegyzeteinél. Egressy Gábor 1854. november 18-án Nagybányáról írt neki levelet, azt szerette volna tőle megtudni, hogy lát-e esélyt arra, hogy a szabadkai színház megnyitására vagy közvetlenül utána meghívják őt vendégszerepelni.

ha holmi silány Latabárok: id. Latabár Endre (1811–1873). Énekes színész, színigazgató. Az 1840-es években önálló társulatot szervezett. Ő avatta fel társulatával 1854-ben a szabadkai és 1857-ben az újjáépített miskolci színházat.

Tiszteljük a Nagyságos asszonyokat és Ferit: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát, Kazinczy Gáborné Fáy Emiliát, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt. Lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Etelkémme együtt ki keresztanyjának most készül irni: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának.

Mózer Vilmos: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Székelvények: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Etel levélben fog az Andris bátyjának „szívöböl gratulálni”: Fáy Andrásnak névnapi üdvözlötet küldeni a november 30-án esedékes András-napra.

az itteni Hotvolénál: helyesen haute foule: itt: helyi előljáróság (fr.).

Újfalusi Miklós, volt Szatmári követ ki Teleki grófnőt bir második nejéül: Újfalussy Miklós (1813–1902) említett felesége Teleki Sarolta (1815–?) volt.

154. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1854. november 21.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pécel, 1854. november 28.: „édes 21^{én} bent voltam pesten és írtam neked hogy hogy vagyunk és hogy édes anyám igen el gyengült állapotba van”.

155. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagybánya, 1854. november 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 65. sz. levél.

Magyarázatok:

Ollyan színű kedvem van Édes, mint ez a papiros: a levélpapír színe középírószaszín.

Laczkóczy ur: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

bizonyos Hámoriné, özvegy tanácsnoknéhoz: talán a 19. század elején Nagybányára került Hammerschmied család egyik tagja. A család Hámori néven a város társadalmi életében több nemzedéken át részt vett. A város ligete, amelyet Petőfi Sándor és Jókai Mór Mária-liget néven említ, Hámori János magánparkja volt, és a városra hagyományozta. A család egy másik tagja, Hámori Pál, a Casinó Egylet bebútorozásához járult hozzá.

Etel is most ir Andris bátyjának köszöntő levelet: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

156. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pécel, 1854. november 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 20. sz. levél, 20. sz. boríték.

Magyarázatok:

édes anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Feri: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

andrás estvéjére: Fáy András névnapj ünnepelésére.

mint jó madár a fészkébe várja be fiait mint petőfi mondá: Szentpétery Zsuzsanna talán Tompa Mihály *A madár, fiához* című költeménye negyedik versszakának első négy sorára gondol: „A bokorban itt az ősi fészek, / Mely növelte könnyű szárnyatok; / Megpihenni most is abba tértek, / Bár a fellegek közt járjatok!”

neki könnyű volt azt mondani mert ő szellemileg mindig veletek volt: utalás az asztaltáncoltatásra. Lásd a 108. levél.

itt édes az egész háznép üdvözl: a Pécelen élő Fáy család: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, Kazinczy Gáborné Fáy Emília, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Emmi: Kazinczy Gáborné Fáy Emília.

tegnap este volt Ráday Laczinak a bucsu vacsorája itt és ma már az Apjával el ment Óvár-ra gazdászatot tanulni: a Nemzeti Színház intendánsának és igazgatójának, Ráday (IV.) Gedeonnak (1806–1873) a rokonairól van szó, az említett apa, Ráday (I.) László (1804–1868) az intendáns testvére.

Högyészinét még sem akarják meg esketni: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

157. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagybánya, 1854. december 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 66. sz. levél.

Magyarázatok:

Haray: lásd a 139. levél jegyzeteinél.

Clavigo szerepét: Johann Wolfgang Goethe *Clavigo* című szomorújátékának címszerepét.

indulunk a dilizsánszon: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

158. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagybánya, 1854. december 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

Keresztmamának: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Diligenceon mehettünk volna: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Harait: lásd a 139. levél jegyzeteinél.

harmadfélnap: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

paraszt szekeret fogadunk: gyorsparasztot. A gyorsparasztok a főútvonalak mellett fekvő falvak fuvarosai voltak. Általában egy-egy külvárosi fogadónál állomásoztak. A viteldíj alku tárgya volt, leginkább az időjárási viszonyoktól függött. A gyorsparasztal való utazás rendkívül kényelmetlen volt, a néhány perces lóváltásokat leszámítva az utasoknak egész nap a fadeszkán kellett ülniük (MAJDÁN 2014, 30).

N. híd utcái Fáy háznál: a Nagyhíd (ma: Deák Ferenc) utcai házról van szó.

Andris bácsinak is – „Gratulláltam”: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

ügyemről szó sincs: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elré-mült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Nagymama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Ujfalusi Miklos ennek neje Teleki comtesse: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

ugyan ennek van egy mostoha nevendék leánya „Árpádie”: Ujfalussy Arpadine (1838–1924).

Koszkának neje: Ófalvi Kosztka Jánosné Slavetič Orsich Katalin (1825–1900).

soiréjokba hívtak: helyesen soirée: estély, összejövetel (fr.).

159. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pécel, 1854. december 9.

Kézirat: elveszett: Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Nagykároly, 1854. december 14.: „Decemb. 9-én írt leveledet ideérkezésünk órájában vettem”.

160. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagykároly, 1854. december 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 67. sz. levél.

Magyarázatok:

az itteni főbíró valami Kuthy nevű, rokona Lajosnak: Kővágó-Eőrsi Kuthy Károly (1821–1901). 1853-tól volt főszolgabíró Nagykárolyban (VÖLGYESI 2006, 72).

dilizsánszot bevárni: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Telepitől választ kaptam egy levelemre melyben a szabadkai színház viszonyai felől kérdezősködtem tőle: lásd a 19. és a 153. levél jegyzeteinél. Telepy György 1854. november 25-én a következőket írta Egressynek Szabadkáról: „a Színház December ¹⁵kei folyó évben fog Latabár Tarsasága által meg nyitlatni [...] Szentpéteri a megnyitásra (:mint bizonyos:) le váratik –, én akkor még Szabadkán vagyok. miután én a 12 függonyt csak holnap végzendem be és így a mellék darabok, némely részét, még megnyitás után is fogom mázolgatni – pro secundo – a Színház, szép – legalább. – [...] pro tertio a Színház ügyei vezetésével. – leginkább az építését és felszerelését – es egy társaság elő kuttatását illetleg. Tettes Antunovits Pál Főpolgár mester van megbizva –, ma vele nem leheték –, mert egy pár napra nints hon – téged a testvére kivel róllad gyakran szollék szívesen ohajt – de a közönség is, hiszem, örömmel fogna látni, – de már egy előre prenumerált társaság levén a vendegekkeli ellátás. és értekezés – (ugy hisziö) először is erre tartozik – – külömben. [...] annyit mondhatok. jó emlékbem vagy – egy is alkalmi prologot ha teremthetnél – megnyitásra a darab mint eddig hallani előlegesen [...] Bartsai lenne” (BÉKÉSI 2003, 431).

161. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1855. január 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákoshoz (5 levél, 12 fol.), 2. sz. levél.

Magyarázatok:

körútunkból haza térve: Egressy Etelka 1854-ben elkísérte apját vidéki vendégszerepléseire. 1854 májusában indultak el, és 1855. január közepén tértek vissza Pestre. Útvonaluk a következő volt: Székesfehérvár, Pécs, Mátyfalva, Tiszaújlak, Máramarossziget, Szatmár, Nagykaroly, Debrecen, Nagybánya. Egressy hivatásos színtársulatokkal és műkedvelőkkel egyaránt játszott. Ez a turné azért volt ilyen szokatlanul hosszú, mert a színész ekkoriban kizárólag a vendégszereplések jövedelméből tartotta el családját. A törökországi emigrációból való visszatérésekor, 1850 szeptemberében, eltiltották a színpadtól, nem szerződhetett a Nemzeti Színházzal, és nem vállalhatott vidéki fellépéseket se. A vendégjátékokat 1854 tavaszán újból engedélyezték neki, előzetes hatósági engedéllyel vidékre bármikor elutazhatott szerepelni, de Pesten 1855 áprilisáig még csak alkalmi fellépő lehetett, szerződött tag nem. A nemzeti színházbeli korlátozott szereplési lehetőségei miatt rendszeres havi keresete nem volt, minden vidéki meghívást el kellett fogadnia ahhoz, hogy a családfenntartáshoz legyen elegendő pénze. A vidéki turnéval kapcsolatban lásd az 1854-es év leveleit.

valami Magocsi nevezetű orvos: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

itt is fel szolgáltattott, a vendég szerepezésre: a Budapesti Hírlap 1855. január 17-én közli, hogy „Egressy Gábor ma kezdi meg fölléptei sorát a nemz. színpadon” (BH, 1855/621, 3459). 1855. január 17. és március 31. között a következő darabokban lépett fel vendégszínészként a Nemzeti Színházban: január 17.: Marc-Jean-Louis Fournier – Auguste Arnauld: *Vasálarc*; január 19.: William Shakespeare: *Lear király*; január 24.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban*; január 26.: Victor Ducange: *Harminc év egy játékos életéből*; január 31.: Szigligeti Ede: *Gritti*; február 9.: Johann Wolfgang Goethe: *Clavigo*; február 12.: id. Alexandre Dumas: *Özvegy férje*; Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós*; február 27.: Shakespeare: *Hamlet*; március 8.: Szigligeti Ede: *A rab*; március 13.: Shakespeare: *A makrancos hölgy*; március 22. és március 29.: Szigligeti Ede: *Csokonai szerelme*; március 31.: Léon Battu: *A ház becsülete* (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 16., 18., 23., 25., 30., 39., 56., 65., 70., 79., 85., 87. fol.).

Ráday már föl is szolítá apámat a szerződés meg kötése: Rádayt lásd az 1. levél jegyzeteinél. A Vasárnapi Ujság 1855. február 18-án adta hírül, hogy Egressy a következő színházi évadtól, tehát 1855. április 1-jétől ismét szerződött tagja lesz a Nemzeti Színháznak (VU, 1855/7, 56).

Apám kér 2 ezer pftot Ráday ígér ezer 5 százat jutalomjátékot nem belé számítva: Egressy Gábor javadalmazása 1855-ben a következőképpen alakult: évi 1500 forintos fizetés, nyolcheti szabadság, valamint két és fél jutalomjáték bérletszűnetben. Mindezt három évre biztosították számára. (A többi taggal csak egy évre kötöttek szerződést.) Ilyen kedvező javadalmazása Egressyn kívül csak Szentpétery Zsigmondnak volt. Szigeti József és László József évi 1400 forintot kapott, az újonnan szerződöttet Szerdahelyi Kálmán pedig csak 600 forintot, évi négyheti szabadságot és fél jutalomjátékot bérletfolyamban (*A Nemzeti Színház 150 éve*, 1987, 41).

azon kellemetlen ügybeni járás kelés mivel tudod hogy csak meg vert engem a jó Isten: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél elrévült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

az Ajándék pénzt már követlém: lásd a 82. levél a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik jegyzetét.

ez ujjabban behozott rendszer 's német hivatalnokság – a megyénél: miután Ferenc József 1851. augusztus 20-án a birodalom államformáját abszolút monarchiaként deklarálta, Magyarország közigazgatását az új igazgatási elveknek megfelelően átszervezték. A helytartóságot öt közigazgatási kerületre osztották, amelyeknek központjai Sopron, Pozsony, Kassa, Nagyvárad és Pest-Buda lettek. A közigazgatási kerületeken belül megyéket hoztak létre, irányításukat a megyefőnökökre bízták. Az alapfokú közigazgatási egységek, a járások szintjén a közigazgatási és igazságszolgáltatási szolgabíróságokat, a központi, tisztán politikai járások kivételével összevonták, és ún. vegyes szolgabíróságokat hoztak létre. Az új járási beosztás 1854. április 29-én lépett életbe. A kerületi kormányzati hivatalok belső ügyviteli és levelezési nyelve a német lett, emellett lehetőség szerint a megyefőnököknek is németül kellett feleltetéseikkel érintkezniük.

162. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1855. március lelegeje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Pardubice, 1855. március 30.: „Hálával telve vettem a küldött segélypénzt, becses soraival együtt, s e levellemmel azért késtem, mivel a tegnapon kitűzött próbatételhez kellett készülnöm”.

163. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Pardubice, 1855. március 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

Jövő héten kezdődnek examenjeink: Examen, examen: vizsga (ném., fr.). A szabadságharc bukása után a kényszersorozással az osztrák hadseregben szolgáló Egressy Ákos 1854 ősztől azon kiválasztottak egyike lett, akiket ősztől tavaszig Pardubicében egy dandártiszti iskolában (Brigadeoffiziersschule) lovastisztté képeztek ki. A vizsgákról és magáról az oktatásról lásd a 164. levelet.

ezredesünk: Carl Johann von Zaitsek (1838–1895). Az osztrák könnyűlovasság 9. huszárezredének ezredparancsnoka (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855, 483).

A báli kiöltözésre [...] segélyért illedelmesen Samu bátyámhoz folyamodtam: Egressy Samuhoz – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

voltigirozás: a lovas le- és felugró gyakorlata (fr.).

classificatio: osztályozás, osztályokba sorolás (lat.).

őrmestereknek kinevezendők: a legénységi állományúak közé tartozó altisztek. Az őrmestert egy szakasz vezetésével bízták meg.

Bartha Gyuláról – ki az első századnál van – két hírt hallottam mostanában egymásután; – egy az, hogy négy évvel szolgálati idejét büntetésből meghosszabbították: Bartha János (1799–1852) színésznek, a Nemzeti Színház néhai tagjának és Meszlényi Anna (1813–?) színésznőnek a fia. Az 1848–1849-es szabadságharc bukását követően a kényszersorozásban ki-
szabott szolgálati idejét hosszabbították meg.

közbuzsár: a legénységi állományúak közül a legalacsonyabb rangú katona. Az 1848–1849-es szabadságharcban harcoló honvédeket, bármilyen rangfokozatuk is volt, közkatonaként sorozták be az osztrák seregbe.

szeretett jó nagymamánk nevenapjára: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna névnapjára. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Zsiga bácsi Francziska: Szentpétery Zsigmond, Glatz Franciska. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Janka: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

164. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
Pardubice, 1855. március 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

a tegnapi kitűzött próbatételhez kellett készülnöm: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

gróf Waldstein tábornok: az 1855. évre kiadott osztrák katonai szemle több Waldstein grófot is említ, de tekintettel arra, hogy Egressy Ákos lovassági vizsgát említ, feltételezhető, hogy az osztrák könnyűlovasság negyedik huszárezredének egyik első lovaskapitányáról, gróf Joseph Waldstein-Wartenbergéről van szó (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855, 473).

herceg Liechtenstein: Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein (1802–1887). Lovassági tábornok. 1849 és 1882 között a 9. huszárezred tulajdonosa (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855, 483).

ezredtulajdonosnak testvérét: talán Friedrich Adalbert von Liechtenstein (1807–1885). Lovassági tábornok. 1861 és 1885 között a 13. huszárezred tulajdonosa.

több rendbeli lovakat lovagolunk magyar-nyeregen, kengyellel, föl váltva angol nyereggel: a magyar nyereg abban különbözik az angol nyeregtől, hogy elől és hátul is van kápája (feje, felálló csúcsos része). Az angol nyereg első változatát François Robinchon de la Guérinière francia lovaglómester alakította ki, csak hátul volt kápája.

másfél órát voltigirozással töltünk el: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Equitatio: helyesen équitation: lovaglás; itt: lovaglóvizsga (fr.).

őrmesteri és tiszt állásokra: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Samu bátyám: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Az öreg Rácz bácsinak: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

bátyámmal nagymamával [...] Franciskával: Szentpétery Zsigmonddal, id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával, Glatz Franciskával. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Jankával: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

165. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1855. május 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákosnak (5 levél, 11 fol.), 1. sz. levél.

Magyarázatok:

Ujfalussy Sándor: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

be mutatthatna Samu bácsinak: Egressy Samunak – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Manczi nénével: id. Fáy Ferencné Mária Ilonával – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

elválasztanak már a jövő évre: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesítő jegyzetét.

Janka a Grofnéval oda volt tán nem is tudta? utazni orsz. világot látni: lásd a 76. és 114. levél jegyzeteinél.

Franciskáéknál: Szentpétery Zsigmondnál és Glatz Franciskánál. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Pepita: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Bethlen: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Holnap meg Hollosy lép fel mint ujjonnan szerződött tag: Hollósy Kornélia (1827–1890).

Szoprán énekesnő. Több európai operaszínpad kedvelt előadója volt. A Nemzeti Színháznak 1846 és 1849, valamint 1854 és 1862 között volt a tagja. 1862-ben visszavonult, később már csak alkalmi fellépő volt.

Lesnievska: lásd a 84. levél jegyzeteinél.

n.mamával: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

impertinens: helyesen impertinens: nevetlen, szemtelen (lat.).

166. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pécs, 1855. május 7.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 68. sz. levél.

Magyarázatok:

A Pécssett játszó színtársulat 1855-ben: Újfalusy Sándor harminckét fős társulata 1855. április 2. – május 15. között játszott a városban (MÁRFI 1993, 108, 263).

bementi árak: a színházjegyek ára.

parterre: a színház nézőterének földszinti része (fr.).

a költség roppant csaknem 50 pft naponként: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

Tegnap bizonyos báró Vimmelsbergnél voltam ebéden: báró Wimmersperg Ferdinándnál (1829–1886). 1848. május 16-tól önkéntes a 8. honvédszászlóaljban. Részt vett a délvidéki harcokban. Szeptemberben hadnagynak, októberben főhadnagynak nevezték ki. Alakulata Eszék várának feladásakor, 1849 februárjában feloszlott (BONA 1999, III, 469).

Hatos Gusztinál: lásd a 106. levél jegyzeteinél.

Újfalusi: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

Az aranyhajóba vagyok szállva: lásd a 106. levél jegyzeteinél.

Kostyálnak: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

a nyugdíj-tartozást is be kell már fizetni: a pesti színészi fizetés mértéke alapján kiszabott nyugdíjárulékot. A Nemzeti Színház Nyugdíjintézete 1852-ben jött létre. Ügyeit egy kilenc tagból álló választmány intézte. A választmány tagnévsorát a minden évben kiadott színházi zsebkönyvben tették közzé. A nyugdíjintézet alapszabálya a következő volt: „Az intézet célja, a nemz. színház nyugpénz képes tagjainak, előregedés vagy betegség esetében, és bizonyos alább meghatározandó szolgálati évek elteltével, nyugpénzt biztosítani; s ez által a nemz. színházi tagokat jövődjökre nézve megnyugtatóván, a színművészeti pályát tehetségdusabb kezdőknek kecsegtetőbbé tenni, s a már jelenleg működő tagokat ez intézetnél állandósítván, bennük a nemz. színház művészi és erkölcsi céljaira minél buzgóbb közremunkálást ébreszteni.” A szükséges pénzalap az első évben kétféle forrásból állt össze: a büntetéspénzekből – ezt a színház személyzetének azon tagjai voltak kötelesek fizetni, akik a törvénykönyvének valamely pontját megsértették –, valamint a tagok fizetésének minden forintjából levont ½ krajcárokból, amelyeket a takarékpénztárba tettek kamatozás végett. Az elkövetkezendő években a tagok a mindenkori jövedelmük két száza-

lékát fizették be a nyugdíjalapba. A büntetéspénzeken és a tagok fizetéséből levont járulékon túl a nyugdíjalapba került 1852-től kezdve a vendégfellépők díjának öt százaléka, a nyugdíjintézet javára tartott évi két jótékony előadás jövedelme, valamint a szerzők illetőségéből egy százalék. Nyugdíjra jogosult volt a színház minden művésze és ügykezelő tagja. A nyugdíjképes kategóriába tartozott azon tag, aki a színháznál tíz évet eltöltött, de öregség vagy betegség miatt nem folytathatta pályáját. Egyébiránt nyugdíj annak a színésznek járt, aki már huszonöt éve a Nemzeti Színház kötelékébe tartozott (MH, 1852/872, 4172).

Berényit köszöntöm: Berényi (Szahlinger, Szálinger) Antalt (1829–1856). Földbirtokos, drámaíró. Két szomorújátékot írt: a *Vak Béla király* és a *Kálmán király* címűeket. Egressy Ákoshoz hasonlóan az 1848–1849-es szabadságharc bukása után őt is besorozták az osztrák seregbe, egy rövid ideig együtt szolgáltak a Hohenlohe nevet viselő, 17. krajnai gyalogezredben. Berényi ezeröt száz pengőforint megfizetésével kiváltotta magát (EGRESSY 1893, 161, 165). Az Egressy család valószínűleg Ákos révén ismerkedett össze vele.

a Szigligeti házát mulhatlanul vétesse meg Tomorival: Szigligeti Ede házát Tomori Anasztázsal (1824–1894). Elképzelhető, hogy Szigligeti svábhgyei házaról van szó. Szigligeti 1852. február 3-án 4 1/2 hold nagyságú telket vásárolt a Svábhgyen. Az 1854. évi telekkönyvi összeírás szerint állt ház a telken (GÁRDONYI 1933, 172, 175). A mérnöki végzettségű **Tomori** 1853-ban a nagykorösi gimnáziumban matematikát tanított, Arany János tanártársa volt. 1854-ben hatalmas örökséghez jutott, pénzét a művészetek és a tudományok támogatására fordította. Egressy a házvásárlás ügyében nyilvánvalóan mecénási segítségben bízott.

Újfalusinénak eddig a fia válaszolt: id. Újfalusy Sándorné Sáska Borbála (1800–1884) énekes színésznő fia, ifj. Újfalusy Sándor.

csak 14 napra levén szabadságom, nem akarnám a pesti játékrendet megzavarni: a Nemzeti Színház 1848. április 1-jén életbe léptetett harmadik és 1868-ig érvényben lévő törvénykönyve szerint „[a] játékrend egy hétre készítettik”, „[a] játékrenden változtatni az igazgató tudta nélkül nem szabad; (kivéve a rögtöni betegség esetét) kik azt tennék, személyenként egész havi díjakat vesztek el” (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 12). Mivel Pesten tudták, hogy Egressy szabadsága a végéhez közeledik, bizonyára rá is osztottak szerepeket. Ha viszont nem ér vissza időben, akkor miatta módosítani kell a műsorrendet. Ez pedig kihágásnak minősül, és alighanem pénzbüntetés megfizetésére kötelezik. Szabadsága után 1855. május 22-én játszott először: Tarjáni Tárnoky Bálintot Léon Battu *A ház becsülete* (ford. és magyar színre alk. Bulyovszkyné Szilágyi Lilla) című drámájában. A színművet a Nemzeti Színház 1855. március 31-én adta először (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 87. fol.).

167. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

Vysoké Mýto, 1855. május 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkéhez (1 levél, 2 fol.).

Magyarázatok:

Janka: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

főhadnagyunknak: Schwarzenbrunner János (1822–1911). Az 1848–1849-es szabadságharc alatt előbb hadnagy, főhadnagy, majd alszázados. Besorozták az osztrák seregbe, a köny-

nyűlovasság kilencedik huszárezredéhez (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855, 484).

fiatal huszár létemre a Pardubiczi oskolából a többi vén lovasok között, mint legdicséretesebb tanítvány jöttem ki: lásd a 163. levél jegyzeteinél és a 164. levelet.

Grófné: lásd a 76. levél jegyzeteinél.

Samu bátyámat igen vágyám meglátogatni: Egressy Samut – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Zsiga bácsival, Nagymamával, Francziskával: Szentpétery Zsigmonddal, id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával, Glatz Franciskával. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Komlóssy Idát [...] üdvözlöm, családjával: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

168. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Vysoké Mýto, 1855. október első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1855. október 25.: „Apád heljet én írok mert ő vendég szerepen van baján és épen egyszerre vettem leveleiteket az az a tiedet a másodikat az elsőt ma küldém el apádnak mert hoszszas halgatásod már mindnyáunkat igen nyugtalanított.”

169. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Vysoké Mýto, 1855. október közepe]

Kézirat: elveszett. Utalások a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1855. október 25.: „Apád heljet én írok mert ő vendég szerepen van baján és épen egyszerre vettem leveleiteket az az a tiedet a másodikat az elsőt ma küldém el apádnak mert hoszszas halgatásod már mindnyáunkat igen nyugtalanított.” Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, 1855. október 28.: „Ákos újra írt tegnap mibe tudatja hogy az Ezredes irányába figyelmét újra kimutatta mert 1st Novembertől *Pardubiczba* fogja az ezred oskolát járni egész tavaszig.”

170. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Baja, 1855. október 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 72. sz. levél.

Magyarázatok:

az a gazember: ifj. Újfalusy Sándor. Lásd a 101. levél jegyzeteinél.

ide mer-e jönni rosz társaságával: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

Ha még el nem indítottad a Lelkiösmeretet, ne is küld: id. Alexandre Dumas drámáját (ford. Bulyovszkyné Szilágyi Lilla). Ez egy abszolút „friss” darabnak számított, a Nemzeti Színházban 1855. augusztus 21-én játszották először. Egressy rendezte, és az ő javára, jutalomjátékaként mutatták be, Eduard Stevens szerepét játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 77; OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 219. fol.).

Még csak Szekszárdra sem mehetek utánok, mert a passusom nem oda szól: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

171. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Baja, 1855. október 22.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 69. sz. levél.

Magyarázatok:

Újfalusi társaságának egy része: lásd a 101. és a 166. levél jegyzeteinél.

a városi levéltárnoknál voltam ebéden: Sámuel Pálnál.

a városi lövődébe hívtak meg: az épületet az 1830-as években építették. 1838-ban a Társalkodó így ír róla: „Bajának »non plus ultrája« s’ – mondhatni földísz, a’ lövészház. Ez a’ város-on kívül, a’ Sumarrával (a’ bajai »városerdővel:«) szemközt, egy, gyönyörű izléssel rendezett, angol kertben létez. Két külön főépülete van: a’ lövészház s’ a’ táncsterem, mellyeket labyrinthos séták, virító rózsabokrok, színes akáczfák, fehér-szegfűvel ígézőleg körülszegélyezett zöld case-ok, egymást felváltó virágcsoportozatok s’ vidám gypágyak övedznek körül” (Társalk, 1838/47, 183).

Rózsa nevű fű: Rózsa János (1831–1889). A szabadságharcban a honvédtüzérségnél szolgált. Előbb tűzmester, majd 1849-től hadnagy a fel-dunai hadtestben, utána ütegparancsnok. 1850. május 23-án besorozták az Itáliában állomásozó 9. huszárezredhez. 1855-től hadnagy, 1859-től főhadnagy (BONA 1999, III, 60).

most terjesztette föl őt, örmesteri előléptetés végett: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

a főhadnagy Schwarzenbrunner: lásd a 167. levél jegyzeteinél.

kapitány herceg Rohan: Alain von Rohan herceg (1829–?). A 9. huszárezred első lovaskapitánya (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855, 483).

Bethlen János: gróf Bethlen János (1811–1879). A kolozsvári színház választmányának tagja, színházi intendáns.

Berényi Tóni csak küldje a darabot, mibelyt elfogadták: lásd a 166. levél jegyzeteinél. Az említett darab a *Kálmán király* című. Nemzeti színházbeli bemutatója 1855. november 15-én volt. A színművet Egressy rendezte, s ő játszotta a főszerepet, Kálmán királyt is (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 78).

Mondd meg édes Szigligetinek, hogy Hamletben szeretnék föllépni ottthon, mához két hétre: Szigligeti Edének (lásd a 17. levél jegyzeteinél). Egressy azért neki üzen a műsorrend ügyében, mert ebben az időben ő volt a Nemzeti Színház titkára és egyik rendezője. Titkári tisztéből fakadóan az intézmény törvénykönyve szerint ő folytatott levelezést minden színházattal érintő ügyben, és a rendezők utasítása szerint ő készítette el az előadásokkal kapcsolatos cédulákat (pl. színlapokat) is (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 29). Beosztásai révén tagja lehetett annak a körnek, amelynek a véleményére a színházigazgató adott a játékrend összeállításakor: „A játékrendet az igazgató egyedül vagy azokkal készíti, kiket e végre meghivat” (*Uo.*, 12). A *Hamletet* 1855. június 11-e után már nem játszották többet a szóban forgó évben, vagyis Egressy kérésének nem tettek eleget. A legközelebbi *Hamlet*-előadás 1856. január 9-én volt (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 29). Azt a gyakorlatot, hogy a pesti vezető színészek vidéki vendég szerepléseikről visszatérve rögtön a kedvenc szerepükben szeretnének fellépni a Nemzeti Színházban, a Vasárnapi Ujság 1856. január 13-án így kárhooztatja: „Rendes tagok ajánló felléptei. Ezt a szokást kénytele-

nek vagyunk egyáltalában rosszalni. Mikor a nemzeti színháznak egy egy szerződött rendes tagja elmegy vendégszerepekre, néha egy évben többször is, valahányszor visszatér, mindig azt kívánja, hogy egy egy kedvencz szerepében léptessék fel. E miatt a heti rend örökké változik; olyan darabok kerülnek színre, a miket a közönség szeretne már elfeledve tudni, vagy szeret ugyan látni, de nem minden hónapban egyszer. El lehetne már hagyunk egyszer ezt az örökös kicsinyes hiuskodást, és fölsísmernünk azt a viszonyt, hogy a színházban a színész a gazda, a közönség a vendég, s a gazda tartozik a vendéget elfogadni, nem megfordítva” (VU, 1856/2, 15). Egressy bajai vendégszereplését követően először 1855. november 15-én Berényi Antal *Kálmán király* című darabjában lépett színre a Nemzeti Színházban (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 78).

A bárányfogadóban vagyok szállva: az Arany Bárány fogadóban. 1740 körül épült copf stílusban (BÁRDOS 1990, 58).

172. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Baja, 1855. október 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 70. sz. levél.

Magyarázatok:

Ezek az emberek: ifj. Újfalussy Sándor társulata. Lásd a 101. és a 166. levél jegyzeteinél.

Sámuel nevű, városi levéltárnok: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

az itteni rácz járásbíróssággal is bajom volt: Egressy valószínűleg a Bajai Cs. Kir. Vegyes Szolgabíróságra gondol. Az 1849. november 18-án kelt császári rendelet értelmében Szerb Vajdaság és Temesi Bánság néven új koronatarományt szerveztek. Hat járásában négy vegyes szolgabíróság alakult (Apatin, Baja, Kula, Zenta).

elfelejtettem a passusomat nekik bemutatni: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

keresd fel Papot: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Vak Bélából: pontos címe: *Vak Béla király*. Berényi Antal szomorújátéka. A Nemzeti Színházban először 1855. június 6-án adták Egressy rendezésében. A színész Béla herceg szerepét játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 77; OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 145. fol.).

rácz policzáj: itt: szerb rendőrség.

két cikket irtam ez alatt a Magyar Sajtó számára. Itt küldöm az egyiket letisztázva: az Egressy keze alól kikerülő *Levelek a színvilágból* című cikksorozat III. és IV. részéről van szó. A letisztázottnak nevezett harmadik rész november 1-jén jelent meg. Lásd: MS, 1855/103.

vidd el mindjárt magad a Horváth-házba [...], a Magyar Sajtó irodája: a Magyar Sajtó pesti szerkesztősége a Pollack Mihály által klasszicista formában tervezett háromemeletes sarokházban volt a Hatvani utcában (ma: Kossuth Lajos és Szép utca sarka).

add át Greguss Ágost-nak: Greguss Ágost (1825–1882). Esztéta, hírlapíró, ő vezette a Magyar Sajtó pesti irodáját 1855 végéig. A bécsi és pesti szerkesztőséggel egyaránt bíró lap pesti munkatársainak leginkább a tárcarovat szerkesztése volt a feladata (*A magyar sajtó története*, 1985, II/1, 389). Egressy azért küldeti feleségével a *Levelek a színvilágból* című cikksorozatának darabjait Gregussnak, mert az is a tárcarovatban jelent meg.

pár nap múlva a „IVdik levelet” is küldeni fogom neki: a *Levelek a színvilágból* című cikksorozat negyedik része 1855. november 9-én jelent meg. Lásd: MS, 1855/109.

Ne feledd el édes első Novemberben a gagéból a budai kamatokat kifizetni, valamint a zálogháziakat is: Gage: fizetés (ném.). Egressy az első félhavi fizetésére gondol. A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél. A zálogházi kamatokkal kapcsolatban lásd a 82. levél jegyzetét.

Juhászt: Juhász, Neupaur és Társa. Méteráru-kereskedés volt az Úri és a Kígyó utca sarkán. Az Egressy Gábor számára kiállított nyugtáit lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 34. sz., 44. sz.

Keresztessit: Keresztessy Sámuel pesti női szabót vagy Keresztessy H. Pál pesti férfisabót. Egressy kéziratos hagyatékában egy fennmaradt számla szerint az 1840-es évek végén Egressy Etelka és Szentpétery Zsuzsanna Keresztessy Sámuelnél varratta ruháit (OSZK Kt. Analekta 1243, I, 170. sz.).

Julis bérét: a cseléd bérét.

69 pforintot fogsz Manotol kapni, a nyugdíj és fa lehuzása mellett: Manno Károlytól – lásd a 94. levél jegyzeteinél. A nyugdíjjáruulékkal kapcsolatosan lásd a 166. levél jegyzetét.

Még sem irtak Erdélyből?: Egressy gróf Bethlen János (lásd a 171. levél jegyzeteinél) levelére várt, egy esetleges kolozsvári vendégszereplés ügyében.

Berényitől és Tomoritól leveleket kaptam: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

Szigligetit tisztelem, hogy Szombaton 3-dikán már számolhat reám: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

173. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1855. október 25.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 28. sz. levél.

Magyarázatok:

ezek a levelek már 22^{dike} óta itt várnak reád [...] a kolozsvári sürgetős: Egressy gróf Bethlen János (lásd a 171. levél jegyzeteinél) levelére várt, egy esetleges kolozsvári vendégszereplés ügyében.

Váradi által írt darabot le fogom iratni: Váradi Ferenc (1820–1892) vonatkozó levele nem maradt fenn. A vidéki színész és színigazgató valószínűleg vagy valamelyik világirodalmi klasszikust kérte Egressytől, vagy egy újonnan írt, és a Nemzeti Színházban nem túl régen műsorra került eredeti magyar nyelvű drámát. Általában az volt a bevett gyakorlat, hogy a pesti vendégszínészek látták el a vidéki színtársulatokat a legfrissebb magyar nyelvű színdarabokkal vagy azokkal a világirodalmi klasszikusokkal, amelyek többnyire ritkán kaptak helyet repertoárjukban (pl. Shakespeare-művek), de egyes pesti színészek vendégszerepléseik során kimondottan ragaszkodtak színrevitelükhöz. Egressytől a vidéki színigazgatók gyakran kértek efféle segítséget. Például Hegedűs Lajos 1856-ban Szabadkán játszó társulata számára szeretne volna megszerezni többek között Shakespeare-től a *Coriolánt* és a *Lear királyt*, valamint Obernyik Károly *Brankovics György* című drámáját. Vö. Hegedűs Lajos Egressy Gábornak, Szabadka, 1856. december 18., OSZK Kt. Levelestár.

Lelkülméretet le küldtem: lásd a 170. levél jegyzeteinél.

Tomori és Berényi szinte küldöttek neked levelet: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

haragudtak ujjalúsira: lásd a 101. levél jegyzeteinél. Mint Egressy 1855. október 22-én Baján kelt leveléből kiderül, a vidéki színigazgató nem érkezett meg teljes társulatával Bajára az előre megbeszélt időpontban, és emiatt a pesti színész egy héttel később kezdhetett csak

meg vendéglátékát. Nyilván ezt mesélte el Szentpétery Zsuzsanna Berényi Antalnak és Tomori Anasztáznak.

174. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1855. október 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 4. sz. levél.

Magyarázatok:

Rózsa nevű hadnagy: lásd. 171. levél jegyzeteinél.

Samu bátyádról mit tuc: Egressy Samuról – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

manczi nénéd: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

neje: Egressy Sámuelné Halász Amália (1817–1861).

Etel ügyéről még semmit sem írhatok: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

az a gaz ember: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Etel szeretné hogy belé unna és hogy az ötezzer forintból mondana le: lásd a 82. levél a pénzről [...] írja mert amiat látom hogy igen aggódik jegyzetét.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nagyanyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a Kholera oja borzasztó pusztítást tett hogy leírni nem lehet: az 1855-ös kolerajárvány Magyarország teljes területét érintette, 168 966 áldozata volt (SZALÁRDI 1885, 35).

bartáné fia: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

175. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Baja, 1855. október 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 71. sz. levél.

Magyarázatok:

vettem a sok levelet, már feleltem is Kolosvárra: Egressy gróf Bethlen János (lásd a 171. levél jegyzeteinél) levelére várt, egy esetleges kolozsvári vendégszereplés ügyében.

irassd le Váradinak [...] „Fürdőre kell mennie” című kis vígjátékot: lásd a 173. levél jegyzeteinél. Várad Ferenc Léon Gozlan *Fürdőre kell mennie* (ford. Feleki Miklós) című, a magyar színpadon viszonylag újnak számító darabját kérte. A Nemzeti Színházban 1854. augusztus 5-én adták először.

A Vakkéla ezüst zubbonyát kértem egy ezüst sálát és vörös sapkát: lásd a 172. levelet és jegyzetét.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 22. sz. levél.

Magyarázatok:

az a semmi szabó: Pap József – lásd a 129. levél jegyzeteinél.

a köntöst mit el kellene küldenem: lásd a 172. levelet és jegyzetét.

nem értem azt a Szabót [...] olyan vonakodva akarta is nem is az adását a köntösöknek: a Nemzeti Színház 1855-ben érvényben lévő törvénykönyve szerint a ruhatári személyzetet a legkisebb vétség miatt is pénzbüntetéssel sújtották. Egyfelől „[ha] valamely ruhatári kel-lék, vagy paróka, szakál valaki által elrontatik, vagy elveszne, az illetők azonnal jelenteni fogják, különben a kárt ők térítik meg”, másfelől: „[az] igazgatóság engedelme nélkül a szabók ¼ havi fizetés elvesztése alatt semmit sem fognak a ruhatárból valakinek hazulra kiadni” (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 31). Pap József főszabó, főruhatárnok vonakodása nyilván a szabálypontok esetleges megsértésével indokolható. Ráadásul neki először át kellett tekintenie az egy hétre előre elkészített játérendet és főpróbarendet, ugyanis a törvénykönyv szerint a jelmezeknek már a főpróbára meg kellett lenniük (*Uo.*, 31).

a czikkedett éppen ahogy mentem által adni Gregusnak: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Berényivel találkoztam: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

a Sajtó meg bukott [...] török nem tudja fizetni őket: a Török János (1809–1874) szerkesztésében megjelenő Magyar Sajtó mutatványszáma 1855. június 6-án, első száma július 1-jén jelent meg Bécsben. A vezércikkek előzetes cenzúrázását Bécsben név nélküli munkatárs-ként Kecskeméthy Aurél (a belügyminisztériumban dolgozott) végezte, Falk Miksa volt a lap külpolitikai cikkírója, Elefánthy Ferenc pedig a korrektora. A bécsi szerkesztőséghez tartozott még Török Sándor (a szerkesztő fia), Vajda János, Székely József és Ágay Adolf. 1855 októberére a lapkiadás körül komoly gondok voltak, mert a kiadáshoz szükséges kauciót hitelező Számwald Gyula már rögtön a lap megindulása után elvette a teljes előfi-zetési összeget. Majd valószínűleg Csengery Antalék megakadályozták, hogy gróf Károlyi István anyagi segítséget nyújtson Töröknek. A lapot a teljes bukástól az mentette meg, hogy Kecskeméthy közbenjárására Heckenast Gusztáv átvette a Magyar Sajtó tulajdon-jogát (*A magyar sajtó története*, 1985, II/1, 387–398).

Szigligetivel beszéltem és mondtam hogy jól van hogy hamletbe fogsz fellépni: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

Jánosinét várják vendég játékra: Jánosi Emilné Gvozdanovics Júliát (1829–1880). Először műkedvelőként lépett színpadra Szabadkán. 1845 és 1863 között különböző vidéki társu-latok tagja. Az 1850-es években például Latabár Endre szegedi és Szabó József nagyvá-radi–aradi együttesében játszott. 1860-ban férjhez ment Paulay Edéhez. 1863-ban a há-zaspárt a Nemzeti Színház szerződtette.

lépjen fel Ohpéliába: helyesen Ophélie. William Shakespeare *Hamlet*jének szereplője.

ez mind olyan darabba lép különben fel mikbe te nem jádczol: Jánosiné a következőkben lépett fel: 1855. november 6.: Salomon Hermann Mosenthal: *Deborah*; 1855. november 9.: Kö-vér Lajos: *A szép márkisné*; 1855. november 13.: Friedrich Schiller: *Stuart Mária*; 1855. november 16.: Eugène Scribe – Ernest Legouvé: *Női harc* (*Zsebkönyv*, 282). Mégis fellé-pett Egressyvel, de nem a *Hamlet*ben, hanem a *Stuart Mária*ban: Jánosiné Erzsébetet,

Egressy Dudley Robertet, Leicester grófját játszotta (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 301. fol.).

a Lendvai fia Matildba jádczota Lügártot: lásd a 27. levél jegyzeteinél. Félix Pyat és Eugène Sue *Matild* (ford. Irinyi József) című drámájában 1855. október 26-án lépett fel, Lugarto szerepében.

Ezredes: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

1° Novembertől Pardubiczba fogja az ezred iskolát járni egész tavaszig: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

her fon Gáborszki: Gáborszki úr. Szentpétery Zsuzsanna a német nemességet jelző *von* előtaggal és a Gáborhoz csatolt -szki végződéssel tréfálkozik férje nevével.

ujfalusinak: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

177. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1855. október 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 23. sz. levél.

Magyarázatok:

a Szabótól akkor kaptam meg a Köntösöket: Pap Józseftől – lásd a 129. levél jegyzeteinél.

A küldendő jelmezekkel kapcsolatban lásd a 172. levelet és jegyzetét.

ma pedig úgy láttam hogy nem nagy kedvel adta ide a Szabó: lásd a 176. levél jegyzeteinél.

Telepy tegnap ment el Tardonára: Telepy György – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

178. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1855. november 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 5. sz. levél.

Magyarázatok:

szegény Komlosiné Idával egyszerre lett beteg Komlosiné már meg is halt: lásd a 37. levél jegyzeteinél. Komlóssy Ferencné Czégényi Erzsébet 1855. november 5-én halt meg.

tegnap pedig az öreg Vörösmarty holt meg: Vörösmarty Mihály 1855. november 19-én halt meg Pesten a Kappel-házban.

Barta gyula itthon van: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Samu bátyádnak gyakrabban írjál: Egressy Samunak – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

manczi nénéd: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

egy Miskolczi tanuló társad kereset fel bizonyos Ferenczy Barna: valószínűleg Örkényi Ferenczy Barnabásról (1834/1835–1880) van szó. Születési éve alapján majdnem egykorú volt az 1832-ben született Egressy Ákossal, tehát lehetett a tanuló társa a miskolci református gimnáziumban.

írtál é valamikor Rácznak: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

nagy anyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Berényi Antal barátod itt lakik pesten és Drámákat ír: lásd a 166. levél jegyzeteinél.
a lendvay fia itt van ismét a színháznál: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

179. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1855. november 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 24. sz. levél.

Magyarázatok:

Borszéki savanyú vizet igyál: híres erdélyi forrásvíz, már a 19. században kereskedelmi forgalomban árulták. Egy 1836-os orvosi értekezés így ír a hatásáról: „tisztá, színetlen, kellemes szagu, Savanyu csipős kedves ízű, orrot facsaró, csipős felbőfögéseket okozó. A’ fejet bábul-tá ’s nagyobb menysége nehezzé teszi, sőt szédelgést is hozelő; [...] a’ széket nagyon könnyen elő mozditja a’ nélkül hogy a’ gyomorban vagy belekben fájdalmat, rágást, megnyomást tüntetne elő; Egy kupa – két itcze – sokaknak már a’ legbővebb széketételre elengedő, ’s e’ víz különös tulajdonsága az: hogy később nem többé a’ bél-hazamban, hanem vizellő útnak-működésében mutatja hathatóságát, midőn is az étvágyot nagyon elősegíti” (Ötvös 1836, 11).

ha szék ürtésed nem volna rendesen csak Rebarbarát végy be: a rebarbara (Rheum) gyökere hashajtó hatású.

olvastam már a Czikkedet a Sajtóba: a Magyar Sajtóban 1855. november 20-a előtt, 1855. november 9-én jelent meg írás Egressy neve alatt. A *Levelek a színvilágból* című cikksorozat IV. darabja. Lásd: MS, 1855/109.

majd ad neked ez a sok ujság író fütybegyit: utalás arra, hogy Egressyt a színpadi előadásai során majd kifütyülik.

meg akarnak velled verekedni á la Buljovszki: Bulyovszky Gyula módján (fr.). Valószínűleg Bulyovszky Gyula (1827–1883) hírlapíró egykor párbajra hívta Egressyt valamelyik sajtóközleménye miatt.

Krizbaynéfölkeresd: Krizbay Miklósné Halmágyi Rózát. Halmágyi Sándor (1832–1917) író, jogtudós testvére. Krizbayt lásd a 4. levél jegyzeteinél.

Gyergyaiékat: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

írdál Vajainak: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

180. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Kolozsvár, 1855. november 22.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 74. sz. levél.

Magyarázatok:

A kolozsvári színtársulat prózai tagozata és technikai személyzete 1855-ben:

igazgató: Károlyi Lajos

rendezők: Gyulai Ferencz, Benedek József

színészek: Balogh József (festő), Benedek József, Dozsa József, Filippovics István, Gyulai Ferencz, Hetényi Béla, Károlyi Lajos, Jakab István (súgó), Káli Soma, Kovács Benő (ügylő),

Kovács Elek (súgó), Nagy Miksa, Nagy Pista, Pesti Béla, Rónai Gyula, Szász Lajos (ügyelő), Sükei Lajos, Toth Soma, Turcsányi Imre

színésznők: Baranyiné, Benedekné, Filippovicsné, Gál Bertha, Hetényiné, Hidassi Priel Cornélia, Kovács Benőné, Kovács Elekné, Nagy Pistáné, Patakiné, Rónainé, Sükeiné, Toth Józsefné, Turcsányiné, Váczi Vilma

technikai személyzet: díszítmény felügyelő és festő, négy fős gépszemélyzet, asztalos, ruhatárnok egy segéddel, fodrász, könyvtárnok, két világosító, pénztárnok, napi pénztárnok, két jegyszedő, páholynyitó, zártszéknyitó, szertárnok és házmester egy segéddel, két színházi szolga, két színlaposztó, kályhafűtő (*Zsebkönyv* 570, 4–6).

Biasini fogadójaiba szállottam le: a Gaetano Biasini (1789–1847) által 1837-ben alapított kolozsvári fogadóban. Az épület előtt volt a Pesttől Bukarestig közlekedő gyorskocsijárat állomása. Egressy fennmaradt nyugtáját lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 58. sz.

Bethlen János: lásd a 171. levél jegyzetében.

Szombaton lépjek fel először, az az holnapután: Egressy kolozsvári fellépései 1855. november 24. és december 15. között a következők voltak: november 24.: William Shakespeare: *Hamlet*; november 25.: Victor Ducange: *Harminc év egy kártyás életéből*; november 27.: August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út* és Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós*; november 28.: Eugène Scribe: *Egy pohár víz*; november 29.: id. Alexandre Dumas: *A lelkiismeret*; december 1.: William Shakespeare: *A makrancos hölgy*; december 2.: Théodore Barrière – Lambert Thiboust: *Márványhölgyek*; december 4.: id. Alexandre Dumas: *Kean*; december 5.: Johann Wolfgang Goethe: *Clavigo*; december 8.: William Shakespeare: *Lear király*; december 9.: Félix Pyat: *A párizsi rongyszedő*; december 11.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban*; december 12.: Marc-Jean-Louis Fournier – Auguste Arnauld: *Vasálarc*; december 13.: Vörösmarty Mihály: *Az áldozat*; december 15.: Berényi Antal: *Kálmán király* (*Zsebkönyv* 570, 9–10).

rögtön tettem lépést hogy úti költséget megkapjam: Egressy a legtöbb esetben előre megállapodott a vidéki színigazgatókkal arról, hogy milyen feltételek mellett vállalja a vendégszereplést. Szentpétery Zsuzsannának írott levelei szerint a vidéki játszóhelyeken a szállásról és a napi költségekről (étkezés) saját magának kellett gondoskodnia. Azt viszont nemigen lehet ilyen egyértelműen megállapítani, hogy az útiköltség kifizetését a színigazgatók minden alkalommal magukra vállalták-e, úgy tűnik, ez többnyire esetleges volt.

Gyergyai Firi: lásd a 133. levél jegyzetében.

Krizbayné: lásd a 179. levél jegyzetében.

Szerdahelyi Nelli: Szerdahelyi Kornélia (1827–1865). Énekesnő, színésznő. Színészcsaládból származott, apja, József és testvére, Kálmán is színész volt. Az 1840-es évek elején a Nemzeti Színházhoz került, majd vidéki társulatoknál játszott.

directio: itt: kolozsvári színházvezetés (lat.).

Károlyi: lásd a 134. levél jegyzetében.

zálogházi kamatokra 5: lásd a 82. levél jegyzetében.

Julis hátra lévő bére: lásd a 172. levél jegyzetében.

Hárászra a Ráday-szönyeghez: könnyű gyapjuszövetre. Az anyag valószínűleg ahhoz a falikárpithoz kellett, amelyet a Nemzeti Színház színészei (Egressy mellett még biztosan Hivatal Anikó színésznő) Ráday Gedeonnak (lásd az 1. levél jegyzetében), az intézmény műigazgatójának feltehetően ajándéknak szántak az ötvenedik születésnapjára, 1856-ban. Lásd még a 183. levelet.

Magócsi orvost: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

kapsz egy karmantyut: csőszzerű kézmelegítőt, muffot.

Tóthnak mond meg [...] üzenetjüket elmondtam gróf Bethlen Jánosnak és azt felelte, hogy a kívánt összeget rögtön teszi postára, csak siessen a neje: valószínűleg Tóth Józsefről (1823–1870), a Nemzeti Színház színészeről és egyik drámarendezőjéről, valamint a kolozsvári színtársulat névsorában szereplő Tóth Józsefné Kovácsy Máriáról van szó, aki ekkor Győrben játszott, Láng Boldizsár társulatában; zsebkönyvükben Tóth Józsefné Kovács Irma-ként szerepel (*Zsebkönyv* 451). Egressy leveléből úgy tűnik, Tóth József azt kérte Bethlen János kolozsvári színházi intendánstól (lásd a 171. levél jegyzeteinél), hogy a Kolozsvárra utazó színésznő feleségének az útiköltséget előre küldjék meg.

a Jókai darabját kiosztották-e már, és kinek van adva Kálmán?: Jókai Mór *Könyves Kálmán* című történelmi drámáját a Nemzeti Színházban 1855. december 18-án játszották először. Könyves Kálmán szerepét Feleki Miklós kapta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 79).

Csepregi sietne kissé a Bíbor és gyász küldésével: Egressy Csepregi (Csepreghy) Lajost (1820–1890) arra kérte, hogy a Nemzeti Színház könyvtárából mihamarabb küldje el neki Kolozsvárra Hegedűs Lajos (lásd a 131. levél jegyzeteinél) *Bíbor és gyász* című drámáját. A darabot 1856. január 5-én mutatták be a Nemzeti Színházban. Küldését Egressy azért sürgethette, mert ő volt a rendezője és a főszereplője, II. Istvánt játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 79). Az, hogy éppen Csepregi Lajost kérte meg a darab küldésére, az intézmény törvénykönyvi előírásaival magyarázható. Csepregi ekkoriban a Nemzeti Színház ügyelője és pénztári ellenőre volt. A könyvtárnok a Nemzeti Színház 1848-ban érvénybe lépett törvénykönyve szerint az igazgatóság tudta és engedelmével nélkül a rendezőn kívül másnak nem adhatott ki semmiféle darabot. Ha ezt megtette, egynegyed havi bérét levonták a fizetéséből. Csepreginek ügyelőként a rendező utasításait kellett végrehajtania, s jogkörénél fogva valószínűleg mindenféle felsőbb jóváhagyás nélkül vehetett ki darabokat a könyvtárból (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 25, 29).

most jövök Botos Pistáéktól: lásd a 4. levél jegyzeteinél.

181. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1855. november 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 25. sz. levél.

Magyarázatok:

Ujbelyi Kálmán már 4 napja hogy itt van és még itt lesz két nap akkor megy baza: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Bartusekkel: valószínűleg Barthus Józsefről van szó. 1848-ban nemzetőr főhadnagy volt Zemplén megyében (*Az 1848–49-es I. magyar hadtest iratai*, 2002, 232–233, 272).

Vörösmartyról irhattam volna hogy meghalt: lásd a 178. levél jegyzeteinél.

használlod é a borvizet: lásd a 179. levél jegyzeteinél.

a Gritti köntöst: Szigligeti Ede *Gritti* című darabjának ősbemutatóján, 1845. április 19-én Egressy Gábor játszotta a címszerepet, Gritti Lajos szerepét. A fennmaradt jelmezkönyv szerint felsőruházatként kék bársony magyar dolmányt és zöld magyar köpönyeget viselt (OSZK SZT. Nemzeti Színház kötetes iratok 787, 280).

azt ígért karmantyut: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Gyergyainét: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Könyves Kálmánról semit sem tudok még: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Gozon a vagy Csepregi a hólnapi gyors szekeren küldi a Bibor és gyász darabot: lásd a 180. levél jegyzeteinél. **Gózon** Antalt lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

berényi: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

182. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Kolozsvár, 1855. november 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 73. sz. levél, 73. sz. boríték.

Magyarázatok:

A kolozsvári színtársulat prózai tagozata és technikai személyzete 1855-ben: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Gyergyai Firiéknél leszek vacsorán: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

tegnap Gróf Kemény Sámuelnél voltam: Kemény Sámuel (1802/1803–1861) tudomány- és művészetpártoló mecénás, rokonával, Kemény Józseffel együtt tizenötezer kötetet meghaladó könyvtárat és több ezer darabból álló oklevél- és kéziratgyűjteményt ajánlott fel köz célra, megalapozva ezzel az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyűjteményeit (SZABÓ T. 1942, 15–18).

A két első fölléptem teleházakat csinált, de a három utóbbi ház már nem igen tömött volt: Egressy kolozsvári műsorát lásd a 180. levél jegyzeteinél.

minden spectaculumot elő kell vennem: spectaculum, Spektakel: látványosság (lat., ném.). Egressy itt a Kolozsvárott játszott repertoárjából azokra a könnyfacsaró, izgalmas cselekményű, a színpadon nagyon hatásos francia romantikus drámákra (Victor Ducange: *Harminc év egy kártyás életéből*, id. Alexandre Dumas: *A lelkiismeret*, Félix Pyat: *A párizsi rongyszedő*, Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós*) utal, amelyekről az egykorú hazai irodalomkritika azt tartotta, hogy a bűnt, a vétket, az erkölcstelenséget vonzó módon, nagyon életszerűen jelenítik meg.

Székelyné javára a Makranczos hölgyet adom: Székely Józsefné Ungár Anna (1790–1862) javára. Az erdélyi származású színésznő pályáját 1806-ban kezdte. Játsszott többek között Miskolcon, Pest-Budán, Kolozsvárott és Nagyváradon. 1838-ban visszavonult. Az 1850-es évektől a kolozsvári arisztokrácia támogatásából élt.

Vörösmarty családja részére pedig az Áldozatot adom elő: Egressy Vörösmarty Mihály *Az áldozat* című drámáját 1855. december 13-án adta Kolozsvárott. Szabolcs szerepét játszotta.

Czelesztin is most ment el tőlem; kért hogy lépjek föl vele a Haramiákban: Pergő Celesztin (1784–1858). Erdélyi színész, színigazgató. Néhány előadás erejéig játszott a budai Várszínházban és a Pesti Magyar Színházban is. A síró-éneklő színésziskola jellegzetes képviselője volt, letűnőben lévő előadásmódja miatt a Nemzeti Színház nem vette fel tagjai közé. Friedrich Schiller drámájában szeretett volna fellépni Egressyvel.

Színvilági leveleimet itt rendkívül dicsöítik a művelt körökben: Egressy Gábor *Levelek a színvilágból* címmel egy tizenegy részes cikksorozatot jelentetett meg a Magyar Sajtóban 1855-ben és 1856-ban.

Balázs Sándornál voltam vacsorán: Balázs Sándor (1830–1887). Kolozsvári születésű író, újságíró, lapszerkesztő.

Kriza: Kriza János (1811–1875). Unitárius püspök, költő, műfordító, népköltési gyűjtő és különféle népköltési gyűjtemények szerkesztője.

Dopsa segéde volt, mikor ez kihívott párbajra: Dobsa Lajos (1824–1902). Jogi végzettséggel lett színész. Különböző vidéki társulatoknál játszott, vendégként a Nemzeti Színházban is fellépett. Később drámaíróként vált ismertté, több drámai pályázat jutalmazottja volt (Karátsonyi-jutalmat kapott 1861-ben a *Vígjátéki tárgy* és 1862-ben *Bűnt bűn követ* című színművéért). A szakirodalom csak az 1860-ban karddal vívott párbajukról emlékezik meg (RAKODCZAY 1911, II, 304–305).

Berényinek is irtam: lásd a 166. levél jegyzeténél.

Kifizetted-e a zálogházi kamatokat?: lásd a 82. levél jegyzeténél.

Deáki családja: Deáki Filep Sámuel (1784–1855) családja. Deáki 1835-től 1852-ig Bécsben az erdélyi udvari kancelláriánál dolgozott. A Magyar Tudós Társaság levelező tagjának választotta, igen termékeny műfordító és színműíró volt.

183. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1855. december 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 26. sz. levél.

Magyarázatok:

mikor vendég van: Ujhelyi Kálmán (lásd a 112. levél jegyzeténél) volt Szentpétery Zsuzsannánál.

mi pedig andrás estvéén voltunk hol éjfélig mulattunk: lásd a 156. levél jegyzeténél.

Vörösmarty halála: lásd a 178. levél jegyzeténél.

ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is: Gombán élt Fáy András és Sziráki Zsuzsa fia, Fáy Gusztáv (1824–1866) feleségével, Fáy Zsuzsával (a férj és feleség unokatestvérek voltak). Fáy Lőrinc (1827–1881) és testvére, Béla (1823–1891). Fáy Béla felesége, Halász Ida (1818–1907) volt, 1854-ben házasodtak össze. A Pécelről érkező Fáy család: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona, Kazinczy Gáborné Fáy Emília, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kálmán: Ujhelyi Kálmán.

elhívtam Bátyámat családjával: Szentpétery Zsigmondot és Glatz Franciskát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Magócsi: lásd a 123. levél jegyzeténél.

szegény Lendvaynak is az a baja mi nekem volt: id. Lendvay Mártonnak – lásd a 17. levél jegyzeténél. Szentpétery Zsuzsannának belférgessége volt – lásd a 161. levelet.

ki van é már osztva a Jókai darabja: lásd a 180. levél jegyzeténél.

előbb annak a gaz embernek lesz jutalomjátéka: László Józsefnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. A Vasárnapi Ujság szerint az említett jutalomjátéka Kovács Lajos *Hűség hűtlenségből* című vígjátékának előadásával 1855. december 10-én került volna sor (VU, 1855/49, 399), de László betegsége miatt későbbre halasztották (VU, 1855/50, 407).

jutalomjátékára emléket fognak neki adni [...] Etellel tréfáltak is hogy kezdje meg az ívet ő: Egressy Etelka és László József között válóper folyt, s Fáy András ezért tréfálkozott azzal, hogy először a válófélben lévő feleség írja alá az ívet.

Tomory: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

Vörösmarty családjának már 50 ezer pengő van egygyütt és a Kormányhoz foljамodtak hogy ieket legyen szabad a hazába szétküldeni: Dessewffy Emil és Eötvös József 1855. november 21-én a Vörösmarty árvák megsegítése ügyében gyűjtési tervezetet nyújtott be a rendőrfőnökséghez. A tervezet előbb a budai Helytartótanácsához, majd a Cs. Kir. Katonai és Polgári Kormányzósághoz került.

Grof Károlyi György maga adott 25 ezer pengőt: gróf Károlyi György (1802–1877). Reformpolitikus, mecénás. Anyagilag támogatta a Magyar Tudós Társaságot és a Nemzeti Színházat is.

a temetést is egész a sirig kísérte [...] ez édes oljan nagyszerű volt hogy Pest még nem látott oljat: Gyulai Pál így ír Vörösmarty temetéséről: „Temetése nov. 21-én ment véghez, Kisfaludy Károly halála napján, délután három órakor. Pest emberi emlékezet óta nem látott ily népes temetést. Húszezer embernél több követte a koporsót, s a fogatok számlálhatatlan sora lepte el az utcákat. Az élet[ét] nemzetének áldozott férfiú halálával is a nemzeti érzelm nyilvánulására adott alkalmat. A főváros népe, midőn a hazafiság és nemzetiség nagy költőjének ily fényes végtiszteletet adott, egyszersmind ki akarta mutatni hazafiúi érzelmeit, hogy »megfogyva bár, de törve nem, él nemzet e hazán«” (GYULAI 1985, 265–266). A temetést egy, a Vasárnapi Ujság címlapján közzétett fametszetű képen is megörökítették (VU, 1855/49, 393).

Berényit egyszer láttam mióta elmentél: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

hegedűs darabját adod: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Etel dolga: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Ráday szényegre: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

a kamatott is ki fizettem: a zálogházi kamatokról van szó. Lásd a 82. levél jegyzeteinél.

julist: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Székeljné javára jádczol: lásd a 182. levél jegyzeteinél.

itt küldöm a Gritti köntösöket: lásd a 181. levél jegyzeteinél.

az ölta volt Bujovszkinének a jutalom játéka: Bulyovszky Gyuláné Szilágyi Lillának (1833–1909). Színésznő, drámafordító. 1858-ig a Nemzeti Színháznál játszott. Utána különböző nyugat-európai színházakhoz szerződött. Említett jutalomjátéka 1855. november 26-án volt: ifj. Alexandre Dumas *Gauthier Margit (A kaméliás hölgy)* című darabjában. Magát a drámát is Bulyovszkyné fordította.

pukedlizés: Buckerl. A nők könnyed térdhajlítása üdvözlés gyanánt (ném.).

a Vörösmarty temetése utánni napon az áldozatott adták Szabolcsot Szigeti: Vörösmarty Mihály 1840-ben megjelent *Az áldozat* című szomorújátékát. Egressyék számára azért lehetett érdekes, hogy Szabolcs szerepét Szigeti József (lásd a 91. levél jegyzeteinél) játszotta, mert a darab ősbemutatóján, 1841. április 26-án, Egressy Gábor volt Szabolcs (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 34).

Tóthnak meg mondtam üzenetedet de a neje csak akkor mehet ha györből ha le fogja a bérletet jádczani: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Fáncsészka: Glatz Franciska – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Latkócziné: Latkóczyné (korábban: id. Lendvay Mártonné) Hivatal Anikó (lásd a 6. levél jegyzeteinél). Latkóczy Lajos (1821–1875) festőművészhez 1848-ban ment feleségül.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 27. sz. levél.

Magyarázatok:

hogy Székelnének jádczol igen szeretem: lásd a 182. levél jegyzeteinél.

a Vörösmarty családjának ne jádczogy [...] nem akarnak ezen családnak így kéregetni mint

Garaynak ezt megsértésnek vennék Vörösmarty szellemét: valójában nem azért nem lehetett a Vörösmarty árvák megsegítésére hivatkozva színelőadást rendezni, mert az Vörösmarty költői nagyságához nem illett volna. Dessewffy Emil, Eötvös József, Deák Ferenc és a többi barát éppen a sajtónyilvánosságot kihasználva szeretett volna adományokat gyűjteni a család számára, ugyanúgy, mint 1853-ban Garay János halála után (Lovas 2004, 26–31). Dessewffy Emil és Eötvös József 1855. november 21-én a Vörösmarty árvák megsegítése ügyében gyűjtési tervezetet nyújtott be a rendőrfőnökséghez. A tervezet előbb a budai Helytartótanácshoz, majd a Cs. Kir. Katonai és Polgári Kormányzósághoz került. A kormányzóság a december 2-i döntésében arra hivatkozva, hogy országos hatókörű gyűjtés csak valamilyen elemi csapás esetén indokolt, megtiltott minden, a gyűjtésre vonatkozó vagy azzal kapcsolatba hozható sajtóközleményt, tervezett ünnepséget, színelőadást, táncmulatságot. Mindössze azt engedélyezték, hogy az arisztokraták és a Magyar Tudós Társaság eljuttassák adományaikat a családnak. Külön figyeltek arra, hogy a döntést az ország összes területén betartsák: a tiltó rendelkezést minden rendőrfőnökséghez elküldték. Igaz, a Magyar Sajtó szerkesztősége, abból kiindulva, hogy a tilalom csak magyarországi lapokra vonatkozik, az ő lapjuk pedig hivatalosan Bécsben jelent meg, közölt híreket az adományozókról, a Vörösmarty-ünnepségekről, és további gyűjtési ötleteket is adott. Végül az adományozók úgy kerültek meg a kormányzóság döntését, hogy más-más jótékonyági célra hivatkozva rendeztek különféle ünnepségeket, s ezekről a sajtó is hírt adott (NAGYRÉVI 1958, 113–122).

Grof Ráday is fog a színházba egy elő adást rendezni hol csupán Vörösmarty műveiből lesz össze állítva az elő adás: Rádayt lásd az 1. levél jegyzeteinél. A Vasárnapi Ujság 1855. november 25-én így ír a tervezett emlékünnepről: „a színház derék igazgatója néhány hét alatt egy nagyszerű emlékünnepelet rendezend a költő síremlékére, mely alkalommal Vörösmarty műveit fogják szavalni színházunk művészei; Erkel és más zeneszerzőink által dallamra teendő verseit énekelik, s hőskölteményeiből élő képletek fognak alakítani, mint a Zalán futása, Cserhalom, s Egerostromából, a megfelelő részletek felolvasásával. Ez eszme nemcsak nemes, de valóban költőileg szép is s az igazgatóságnak méltán köszönettel tartozunk érte” (VU, 1855/47, 378). Nincs adat arról, hogy az ünnepséget végül megrendezték volna.

Grof Károlyi 25 ezer forintot adot de nem pengőbe váltóba: lásd a 183. levél jegyzeteinél.

jókayné jutalomjátéka december 15^{én} lesz: Jókai Mórné Laborfalvi Róza (lásd a 4. levél jegyzeteinél) jutalomjátékára 1855. december 18-án került sor Jókai Mór *Könyves Kálmán* című drámájában (VU, 1855/49, 399). Ingoli szerepét játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 79). Az előadás színlapja nem maradt fenn.

Könyves Kálmán a ki osztásról nem tudok semmit: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a Gyakran említett személyeknél.

etel már vagy két nap alatt el is végzi a szőnyeg kocskát: lásd a 180. levél Hárászra a Ráday-szőnyeghez jegyzetét.

Tomory Berényivel voltak nállam a napokba: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

tegnap estve Kocsiséknál voltunk: talán Kotsis János férfiszabóról és családjáról van szó. A szabó által a színész számára kiállított nyugtákat lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 37. sz., 38. sz., 55. sz. Egressy 1859. június 11-én írt levelében így emlegeti e szabót Kazinczy Gábornak: „Igaz, hogy ez a Kocsis méregdrágán dolgozik; engem már vagy hat éve nyúúz; most végre kifizettem, s ott is hagyom. Kár olyan nagyon sietned a fizetéssel, mert ezek a csalók a kamatokat is bőven bele számítják az árjegyzékbe” (KENYERES 1960, 22).

Kovácséknak sokszor odaadjuk a jegyet mert igen hideg van a színházba: valószínűleg Kovács Sebestyén Endréről (lásd a 31. levél jegyzeteinél) és feleségéről, Lumniczer Júliáról van szó. A színházi ingyenjegyekkel kapcsolatban lásd az 57. levél *színházba el akartam menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet* jegyzetét.

mikor Kálmán itt volt: Ujhelyi Kálmán – lásd a 112. levél jegyzeteinél.

185. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1855. december 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 13. sz. levél.

Magyarázatok:

ezt ugyan az asztal is meg mondta: az asztaltáncoltatásról van szó. Lásd a 108. levél jegyzeteinél.

mély gyászba öltözteté azolta a sors Hazánkat újra, Vörösmarty halála által: lásd a 178. levél jegyzeteinél.

dicseretére válik Hazánknak mily nemesen gyámolítja ápolja a Nagy Költő árváit családját: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

gr. Károlyi maga tíz ezer pengőforinttal járult az öszvegehez: lásd a 183. levél jegyzeteinél. 1 pengőforint = 2,5 váltóforint. Így érthető, hogy Szentpétery Zsuzsanna az 1855. december 6-i levelében miért említ huszonötezer váltóforintot.

azt írja kedves Apám legutóbbi levelében hogy a vörösmarty család részére is játszani fog: lásd a 182. levél jegyzeteinél.

kezem ugyan csak fázik – várja az ígért karmantyút: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Ujhelyi Kálmán ugocsából: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

a kis Árpád is vele együtt töbnyire nálunk volt 's még Mozer is: Ujhelyi Árpád – lásd a 112. és Mózer Vilmos – lásd a 107. levél jegyzetét.

Zsiga bácsihoz is elvittük: Szentpétery Zsigmondhoz – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Janka: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

A napokban volt nálunk Tomori A Compagnie – Berényivel: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

A Rádai szőnyegéhez tartozó koczkát a napokba végzem el: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

a nagy kodlibettébe: helyesen quodlibet; egyveleg (lat.); itt: többek által készített, vegyes összeállítású.

Vörösmarty Emlékére valami nagyszerű előadásra készülnek: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

na de se baj lesz még szőlő lágy kenyér: lesz még nekünk jó sorsunk (O. NAGY 1982, 651).

U. Kálmán hogy a télen feljön az édes Anyja is Laurával együtt: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 75. sz. levél.

Magyarázatok:

A kolozsvári színtársulat prózai tagozata és technikai személyzete 1855-ben: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

orchestrumba is ültek: a zenekar helyén.

felébe 140 pft jutott rám: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

volt öt különböző vers, leszórv a karzatról: az ún. színházi szóróversek a meghajló színész lába elé hulló virágok, koszorúk és különféle ajándékok mellett a romantika sztárkultusza részének tekintendők. A szóróverseket dilettánsok írták, legtöbbször egy, a helyi diákokból összeállt csoport. Egressy az említett költeményeket szintén a kolozsvári diákságtól kaphatta, erre utal az, hogy a karzatról intézték hozzá a verseket – általában ezt a jegyárat engedhették meg maguknak a hallgatók. A versírók igényes nyomdai kivitelezésre törekedtek, a vers fölé általában egy metszetet helyeztek. A fejlécben klasszicizáló amorettek, biedermeier virágcsokrok vagy a nemzeti címer kapott helyet, attól függően, hogy a Nemzeti Színház valamely oszlopos tagját illették-e patetikus hangulatú költeménnyel vagy egy pályakezdő, tehetséges színészt, színésznőt (KERÉNYI 2005a, 109–113).

Aranyat is kaptam hármat, gróf Kemény Sámueltól: az aranyat lásd a 134., Keményt lásd a 182. levél jegyzeteinél.

Ezt a jó Magócsinak szántam: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

kilencz nap alatt hét olly roppant szerepeket játszik: Egressy kolozsvári fellépésének műsorát lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Mond meg Szigligetinek, ne koptassák el Hamletet addig, mert abban fogok fellépni: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

Teszek a tarisznýába, a Béhlen György rongyos táskájába valamit az enyémeknek!... ha egyebet nem egy darabka kenyeret és sültet: utalás Victor Ducange *Harminc év egy kártyás életéből* (*Harminc év egy játékos életéből*) című színműve harmadik felvonásának negyedik jelenetére. A magyarra Jakab István által fordított darab főszerepét, Béhlen György (az eredeti francia darabban Georges de Germany a főszereplő neve) szerepét Egressy játszotta. A Nemzeti Színházban 1838. június 27-től 1849. augusztus 26-ig tízszer adták. Hat évnyi szünet után éppen 1855-ben vették elő újra, a főszerepet ismét Egressy játszotta. A színmű Béhlen György életének harminc évét meséli el. A történet elején a főhős egy jómódú ifjú, akinek szenvedélye a kártyázás. A harminc év alatt minden vagyonát elkártyázza, nyomorba sodorja feleségét és leányát is. Éheznek. A harmadik felvonás egy falusi vendégfogadóban játszódik, ahol a fogadós, Bilmann és a megöregedett Béhlen György között a következő párbeszéd zajlik:

„Bilmann. (György elé egy pohár bort tesz, s egy tányéron sültet és egy darab kenyeret nyújt)
Itt van, ne kételkedjél tovább, hogy könyörületes is tudok lenni!.. egyél, igyál – aztán menj békével, s bízzál az ég igazságában!

György. (hirtelen felkapja a poharat, de az utolsó szótól megborzadva, ismét leteszi; – mély hangon) Az ég igazságában?! (összeszedi magát, kenyerét kétfelé tőri, s a hússal együtt tarisznýájába teszi) ezt az enyémeknek! – (a maradékot mohón eszi és iszika).” Az Egressy Ákos kézírásában fennmaradt színmű vonatkozó oldalát lásd: OSZK SZT. MM 5028, 32v.

187. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1856. július 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákoshoz (5 levél, 12 fol.), 3. sz. levél.

Magyarázatok:

Samu bácsiékkal a Sz. királyi-Pusztáról bejöttem: Egressy Samuval (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és Halász Amáliával (lásd a 174. levél *neje* jegyzetét).

Manczi nénivel: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonával – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az én szerencsétlen pörömmel kellett újra foglalkoznom: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

a milyen aljas ember az: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A pénzper már be volna csomózva: lásd a 82. levél a *pénzről [...] írjál mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzeteinél. A becsomózást lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Jokaival együtt: Jókai Mórral.

Máli: Halász Amália.

188. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

[Pest, 1856. szeptember legeleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Gábornak, Pusztaszentkirály, 1856. szeptember 5.: „a Böröndöt a hajkefékkel együtt köszönettel vettem a levelet is olvastam”.

189. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pusztaszentkirály, 1856. szeptember 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 14. sz. levél.

Magyarázatok:

Samu bácsi: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

télire ezred iskolába ohajtna jutni: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Ófölsége: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Török a referens: valószínűleg Török Zsigmond (1826–1885 után). Királyi törvényszéki bíró.

Tudasson velem pár sorban Ked. Apám ügyem állásáról: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

190. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Pardubice, 1857. január 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 4. sz. levél.

Magyarázatok:

tanítóim [...] *megnyakgattak a lovagló iskolában:* lásd a 163. levél jegyzeteinél és a 164. levelet.
jó szellemem, – melyek engem soha még eddig el nem hagytak, – szereztek – és tettek – (mint írva volt) számomra enyhítő vigasztalást: Egressy Ákos az asztaltáncoltatásra utal. Lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Rózsa hadnagynál: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

irjon minél előbb bátyjának: unokanagybátyjának, Egressy Samunak. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

ezredes: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

most három hely ürrült tisztí állomásra: Egressy Ákosnak az esetleges őrmesteri kinevezéséről van szó az osztrák hadseregben.

nagymamát – Zsiga bácsit, nejét: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát, Szentpétery Zsigmondot, Glatz Franciskát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Jankát: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

per: Pressburg: Pozsonyon keresztül (ném.).

191. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest], 1857. január 10.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 15. sz. levél.

Magyarázatok:

most vettük a Samu bácsi levelét: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Egy uti társa ne hiányozzék: Egressy Etelka saját magára utal, illetve arra, hogy apja 1854-ben magával vitte vidéki vendégszerepléseire.

A kis Árpád tiszteletét küldi: Ujhelyi Árpád – lásd a 112. levél jegyzeteinél. 1857-ben egy ideig Egressyénél lakott. Azért ment Pestre, hogy egy kereskedőnél elhelyezkedjen. Egressy ezzel kapcsolatban a következőket írta Ujhelyi Árpád anyjának, Ujhelyi Ágostonnének 1857. március 31-én: „Nőm és én ma mindjárt elindultunk Árpád öcsémnek helyet keresni; voltunk Pacsunál, Mercsénél, Juhásznál, kik ismerőseink, hanem ezeknél üres helyet nem találtunk. [...] Ez alkalommal Pacsu azt az észrevételt tette, hogy az Árpád nyelvhibája nem csekély hátránya az ő szerencséjének a kereskedési pályán, minthogy ugymond, a vevők nehezen értik meg. Hanem én nem vagyok e véleményben, mert én számos kereskedőt ismerek, és szerencséseket, kik még nagyobb nyelvhibákkal bírnak. Továbbá hibáztatja Pacsu a keresztmamát is, ki Árpádot, ugymond tulságosan pénzelté midőn még kereskedésében volt: hanem Pacsu részéről én ezen megjegyzést is kereskedői elfoglaltságnak tartom; ez egyik sem nézi jó szemmel, ha segíté talán csinosabban öltözik mint ő, a főnök. Mercse és Juhász megígérték, hogy körül fognak tekinteni, s mihelyt valami helyről értesülnek, azonnal fogják velem tudatni” (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Ujhelyi Ágostonnéhez). Ujhelyi Árpád egyik testvére, Ödön 1857-ben arra kérte

Egressyt, hogy a küldött pénzből rendezze Ujhelyi Árpád kártyaadósságát (OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Ödön Egressy Gáborhoz). Ujhelyi Kálmánnak az 1858-ban Egressyhez írott leveléből pedig az derül ki, hogy öccsének egyelőre nem sikerült semmilyen pályán sem elhelyezkednie, még mindig otthon, Tiszaújhelyen van (Ujhelyi Kálmán Egressy Gábornak, Tiszaújhely, 1858. március 3., OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Kálmán Egressy Gáborhoz).

192. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1857. január 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 76. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 138–139.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857-ben:

műigazgató: Havy Mihály, Hegedűs Lajos

férfiak: Alajos János, Boér János, Beke István (ügylető), Cakó Sámuel, Dézsi Zsigmond, Erdélyi Sándor, Égeni Elek (súgó), Follinus János, Fehérváry Antal (fődíszítő), Farkas György, Góts Ede (karnagy), Havy Mihály (operarendező), Hegedűs Lajos (rendező), Hári János, Lakatos Sándor, Mezei Vilmos, Medgyaszay Adolf, Rákosi Márton, Szabó Mózes, Simonyi Károly, Zoltán Károly, Vadász József

nők: Alajosné, Boérné, Baranyiné, Dézsiné, Follinusné, Fehérváryné, Körösyné, Nagy Róza, Paráiczné, Schafhütl Minka, Szente Eliz, Veisz Karolina, Váradi Róza

technikai személyzet: pénztárnok, gazdasági felügyelő, három ruhatárnok, öt fős gépszemélyzet, házmester, kéményszeprő, páholynyitó, négy jegyszedeő, két szertárnok, színházi szolgáló, kályhafűtő (*Zsebkönyv, országos* 186, 24–25).

a színház igen jól van építve: a szabadkai színház felavatására 1854. december 16-án került sor, a nyitóelőadáson id. Latabár Endre társulata Jósika Miklós *Két Barcsai* című drámáját adta. A szabadkai színház 828 fő befogadására volt alkalmas. Különlegessége a „középlámpacsillár” volt. Ezt Schwendtner pesti bádigos és lámpakészítőnél rendelték. A csillár 24 lánggal világította be a nézőteret. A színpadi világítást 120 rivaldalámpa adta (GEROLD 1990, 112). Telepy György így jellemzi a színházat Egressy Gábornak 1854. november 25-én írt levelében: „nem éppen nagy de czélszerű épületetske – 32. páholy. 94. Zárt szék – Nobel galeria a második emeleten. mint Pesten és tágas galeria a populinak – a Színház szélessége a Prosceniumon 31 lab. az az öt öl egy lab, hátul a belső világa alfaltól álfalig 20. láb – mélysége. hátra fel hat öl. magassága, elől 20. hátul 18 lább azaz a pestinél két lábbal alacsonyabb” (BÉKÉSI 2003, 431).

Ollyan ez a színház belől, mint a Kassai: az 1780-as évek végére elkészült kassai színház egy épületkomplexumban kapott helyet. Az északi részben a földszinten kávéház volt, az emeleten táncterem, a déli részen több bolthelyiség és az emeletes színház. A színházépületen belül volt pénztár, ruhatár, ezt 1831-ben öltözővel bővítették. A nézőtér helytípusai a kö-

vetkezők voltak: földszinti páholy, emeleti páholy, emeleti zártszék, földszinti első hely, nobelgaléria (ezt 1831-ben megszüntették) és galéria.

Samu ajánlata igen szép: Egressy Samu (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) felajánlotta, hogy pénzt ad Egressy Ákos őrmesteri felszerelésére.

elég lesz-e Ákos felszerelésére: Egressy Gábor Szentpétery Zsuzsannának Szabadkáról 1857. január 25-én kelt leveléből kiderül, hogy egy, a lovasoknál szolgáló őrmester felszerelése legalább 800 pengőforintba került.

Rózsa hadnagytól: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

Beszéltél-e már Füredivel? [...] sürgessd őt, hogy a Samu dalait minél hamarabb hozza színre:

Füredi Mihállyal (1816–1869). Énekes, nótaszerző, a Pesti Magyar Színház 1845-ben szerződött. Több operabemutató fűződik a nevéhez. Egressy Samu dalainak színre hozása valószínűleg azt jelenti, hogy kardal formájában kerüljenek beiktatásra különböző zenés darabokba.

A pecsét gyűrűvel, az Ákoséval már nem lehet egyebet tenni, [...] Etelke vigye el a Kirner és Winter kontóit Bánóczyhoz minél előbb. A gyűrű addig Winternél maradhat: Kirner György (1824–1888) aranyművesről és Winter Ignác pecsétnyomómetszőről, vésnökéről van szó.

Treichlingerhez el ne feledd elmenni: Treichlinger Józsefhez (1837–1902). Könyv- és zeneműkereskedő. Boltja a Váci utcában volt. A Pest-budai Hangászegylet zenekari vezetője; hegedűművész.

Gózonnak mondjátok meg hogy Haviék már rég elindították a pénzt számára: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Haviék: Hegedűs Lajos (lásd a 131. levél jegyzeteinél) és Havi (Hidegh) Mihály (1810–1864). Énekes színész, színigazgató, fordító, színházi lapszerkesztő. 1835-ben a budai Várszínházhoz szerződött, 1837 és 1840 között a Nemzeti Színház kardalosa. Az 1840-es évektől vidéken játszik és társulatokat vezet. 1859–1860-ban a Kolozsvári Színházi Közlöny szerkesztője. A Szabadkán játszó társulatnál igazgatótársak voltak. Havi az operistákat, Hegedűs a prózai tagozatot irányította.

Báléj: Daniel Auber (1782–1871) francia zeneszerző operája.

Árpádot is üdvözlöm: Ujhelyi Árpádot – lásd a 191. levél jegyzeteinél.

193. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Szabadka, 1857. január 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 77. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 139–140.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857-ben: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Holnapra volt bázi gazdánkhoz ifj. Magyar Imréhez vagyok ebédre biva: Magyar Imre (1791–1871). Öttömösi földbirtokos, mezőgazdasági szakíró. A keszthelyi Georgicum növendéke, majd rövid ideig tanára. Később különböző uradalmaknál gazdatiszt. Aktív szerepet vállalt Szabadka közügyeinek intézésében, a művészetek támogatója volt.

holnapután pedig báró Rudics Mór *czhoz valami színházi tanács kormányra*: Almási Rudics Mór *choz* (?–1875). Mecénás, szabadkai közéleti ember. 1857-ben ötödmagával igazgatótag a szabadkai színháznál. Azt, hogy Egressy csak az igazgatótagokkal vagy velük és a választmányi tagokkal együtt tárgyalt-e, nem lehet tudni. Az igazgatótagok 1857 végén a következők voltak: báró Rudics József, Rudics Mór, Vojnics Barnabás, Vojnics Gábor, Mukics János. A választmányi tagok: Antunovics József, Bittermann Károly, Demerác Albert, ifj. Magyar Imre, Manojlovics Emil, Milko Leopold, Vér Ferenc és Czorda Bódog mint választmányi titkár (*Zsebkönyv* 939, 4).

az én tervem szerint akarják ez itteni színházat megalapítani, [...] melyet a „Kelet népében” megírtam: az említett cikk: *A színház hajdan és most*, Kelet Népe, 1856, I/1–2, 77–93. Főbb pontjai a következők: 1. az ideális színházépület: nyílt páholyok, zárt színfalak, panoráma-gepezet, légfűtés, tág öltözők, festőterem, tágas rakhelyek; 2. a színházépület hasznosítása egyéb célokra: a nézőtér átalakítható legyen táncteremmé; 3. a színházépület telkén jövedelmező épületek épüljenek: kaszinó, táncterem, kávéház, vendéglő, boltok stb.; 4. a színházhoz tartozó épületek évenkénti jövedelméből négy különböző dolog fedezhető: szükséges beruházások, nyugdíjalapítvány, kamatok és adósságok; 5. egy színházi évad hat hónapig tartson (októbertől márciusig); 6. a társulat legfeljebb harminc, legalább huszonnégy főből álljon; 7. a színtársulatban legyenek népdalénekesek, akik a népszínművekben felléptethetők; 8. operatagozat nem kell, mert az opera nagyon költséges egy vidéki színház számára; 9. a színházi kellékekről az intendáns gondoskodjon; 10. a mindenkori színingazgató előre mutassa be az intendánsnak a darabjegyzékét, és ebből az intendáns jelölje ki azt a színdarabot, amit egy évad alatt a társulat eljátszik; 11. az igazgató egyetlen darabot se ismételjen egy évadon belül.

Antonovics József: Antunovics József (1821–1881). A Pesti Hírlap szabadkai tudósítója, az 1840-ben alakult első szabadkai irodalmi társulat tagja, drámaszerző. *A szabadkai színház* címmel 1857-ben cikket jelentetett meg a *Színházi naptár 1857. évre*, szerk. BETHLEN Miklós, DOBSA Lajos, TÓTH Kálmán, Pest, Emich Gusztáv, 1856, 19–26. 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lap előfizetője volt (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

polgár mester: Antunovics Pál (1811–1883). 1849 és 1858 között volt Szabadka polgármestere.

Hegedűsék: Hegedűs Lajos (lásd a 131. levél jegyzeténél) és Havi Mihály (lásd a 192. levél jegyzeténél). 1857-ben a szabadkai színtársulat igazgatói.

A három kisasszony, [...] nagyon jó emlékezettel van Zsigárról, valamint itt mindenki: Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) a szabadkai színjátszás 19. század eleji történetének többször is részese volt. Az 1810-es évek végén és az 1820-as években vidéki színészként többször is fellépett a városban. A későbbiekben már a Nemzeti Színház színészeként érkezett a Szabadkán játszó társulatokhoz. 1854 elején egy olyannyira sikeres vendégszereplést tudhatott maga mögött, hogy az 1854. december 16-i színház-megnyitót levezenyíló id. Latabár Endre színingazgató újra meghívta a társulatához vendégszínésznek, és már a nyitóelőadáson felléptette. Szentpétery Jósika Miklós *Két Barcsai* című, a megnyitón színre került drámájában Apafi Mihály erdélyi fejedelem szerepében lépett színpadra.

az itteni cigány banda felkért, hogy szerezzek számukra új magyar csárdásokat [...] rögtön irtam Samunak, hogy küldjön a magáéiból: Egressy Samunak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

te édes lányom a keresetlent, aztán a lengyel andalgót: Egressy Samu két szerzeményéről van szó, a *Keresetlen csárdásról* (1857) és a *Lengyel andalgóról* (1856). Eredetileg mindkettő zongorára íródott.

a Füredinek adott nótákat küldd le: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Hát Ujhelyi Árpádnak van e reménye valami állomáshoz: lásd a 191. levél jegyzeteinél.

194. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1857. január 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhez, 16. sz. levél, 16. sz. boríték.

Magyarázatok:

Samu bácsi: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kirnertől vettem már contót de Wintertől még nem: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

várakozik e' örömet Gyertya Szentelőig: a február 2-i Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepéről van szó.

ez a Kis Árpád: Ujhelyi Árpád – lásd a 191. levél jegyzeteinél.

Füredi meg ígérte hogy mihelyt alkalom lesz rögtön föl fogja használni: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

A Bud. pesti Viszhangtól ugyan még nem kérttem vissza a Samu bácsi magyaráját: Egressy Samu szerzeményét, ami bizonyára kottamellékletként megjelent, kellett visszakérni a szerkesztőségtől. 1852. február 3. és 1857. január 15. között megjelenő hetilap. Szilágyi Virgil alapította Értesítő címmel. 1852. május 9-én változtatta nevét Budapesti Viszhangra. 1853 áprilisában a Délibábbal egyesült, de 1854. május 7-től ismét önálló orgánusként jelent meg. Ekkor Szilágyi felvette maga mellé főmunkatársnak Vas Gerebent. 1856-ban képes újsággá alakították át, és Vahot Imre is bekerült a szerkesztők közé.

Treichlingernél is voltam készen van az Andalgó: lásd a 192. és 193. levél jegyzeteinél.

Ida F. Béláné: Fáy Béláné Halász Ida – lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek* is jegyzetét.

Máli: Egressy Sámuelné Halász Amália – lásd a 174. levél *neje* jegyzetét.

az ifju Lendvayt: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

Ardai: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

kibékülési szökváltást eszközöljön köztem 's László közt: Egressy Etelka és László József válópéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Zsiga bácsi már annyira jobban van hogy ma már játszik is Dobsa „IV Lászlójában”: Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) 1857. január 19-én lépett fel Dobsa Lajos *IV. László* című drámájában, Turtul „kun főnök”-öt játszotta (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1857–1858, 18. fol.).

Szigeti pedig Debizonyos vagy akarám mondani Myze szerepében debutíroz: Szigeti József – lásd a 91. levél jegyzeteinél. Dobsa Lajos *IV. László* című drámájának szereplője, Myze „kikeresztelkedett arab, tanácsos, utóbb nádor”.

debutíroz: debutez: nyilvánosság előtt bemutatkozik, debütál (fr.).

avenairoz: avenir: jövőt mond (fr.).

195. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1857. január 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 29. sz. levél.

Magyarázatok:

leveled vettem a melyikbe a kótákat kéred: lásd a 193. levelet.

gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

ittbón vár reád a jogászok táncz muladcságára a jegy: az 1857. január 18-án megrendezett pesti jogászbálról van szó. A bál az 1850-es években kibontakozó nemzeti divatmozgalom egyik kiemelkedő eseményének számított. Egykorú jelentőségét az adta, hogy az ifjúság nagy része atillában, a lányok pedig „magyar köntösben” jelentek meg. Ez a bál 1849 után az első olyan alkalom volt, amelyen a résztvevők szervezeten nemzeti öltözetben jelentek meg (LUKÁCS 2008, 53).

bátyám jádczott a mult bétén: Szentpétery Zsigmond – lásd a 194. levél jegyzeteinél.

jövő hétfőn lesz a jutalom játéka és mint mondják nagy szerepe lesz: 1857. január 26-án, hétfőn Jókai Mór *Könyves Kálmán* című történeti drámáját adták. Szentpétery Zsigmond nem lépett fel benne (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1857–1858, 25. fol.).

a fiut leverte a Samu által ígért csekély segély: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Schlik: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Bókayt el hívtam: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

száraz betegséget kaphat: itt: tüdőbajt.

a másik Árpád: Ujhelyi Árpád. Lásd a 191. levél jegyzeteinél.

Ujságul irom [...] öreg Lendvay házasodik holnapután esküszik valami Bécsi leányt vesz el: nincs adatunk arra, hogy Lendvay 1857-ben újra megnősült volna. A színháztörténeti lexikonok szerint Lendvay Mártonnak csak két felesége volt. Az első Jeremiás Karolina, fiának, ifj. Lendvay Mártonnak az anyja, a második, Hivatal Anikó, akitől 1848-ban elvált.

196. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1857. január 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 78. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 140–141. A levél datálásában az 1857 helyett tévesen 1875 szerepel.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857-ben: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Az igazgatók mind a ketten igen előzékenyek irántam: Hegedűs Lajos (lásd a 131. levél jegyzeteinél) és Havi Mihály (lásd a 192. levél jegyzeteinél).

azt az ajánlatot tette Hegedűs, hogy mivel itt most nagy, tebát nem barmadát hanem felét adják részemre minden jövedelemnek: a tiszta jövedelem felét. Ez a megszokott díjazáshoz képest nagyon kedvező ajánlat volt, ugyanis ekkora részesedést általában csak a jutalomjátéka estéjén kapott a pesti vendégszínész. Egressy vidéki vendégszerepléseinek általános díjazását lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

még olly operára is a mit először adtak, – a Bájitalra: helyesen *Szerelmi bájitalra*. Gaetano Donizetti (1797–1848) operája. Egressy az 1857. január 13-án írt levelében Daniel Auber *Báléj* című operáját említi a szabadkai színtársulat első előadásaként; valószínűleg a hasonló hangzás miatt összekeverte őket.

Antunovics József: lásd a 193. levél jegyzeteinél.

Voltam ebéden Magyar Imrénél: lásd a 193. levél jegyzeteinél.

ifjabb báró Rudicsnál: lásd a 193. levél jegyzeteinél.

Czorda Felixnél: Czorda Félix (1828–1904). Ügyvéd. Családja a 19. században fontos szerepet töltött be Szabadka közéletében. Nagyapja, Czorda Ferenc nyitotta meg 1780-ban a város első patikáját, majd hosszú éveken keresztül a város polgármestere volt; az apa városi tanácsnok. Czorda Félix a szabadságharc alatt főhadnagy, majd százados a temesvári ostromseregnél. A szabadságharc után Szabadka jegyzője; az 1860-as években főügyész, majd főbíró.

Vojnics Tivadarnál: Vojnits Tivadar (1827–1892). Szabadkai közéleti férfi, a művészetek támogatója.

Voltam a Polgármesternél is: lásd a 193. levél jegyzeteinél.

Az itteni Ulánusok: császári-királyi 3. (Károly főherceg) dzsídásezred, galíciai kiegészítési körzettel. 1857-től 1859-ig állomásoztak Szabadkán.⁶

Ardai: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

Hervei Idával: Hervei Ida (1834–1894). Vidéki színésznő, népszínműénekes. Alkalmanként a Nemzeti Színházban is fellépett.

az Etelke ügy: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Török: lásd a 189. levél jegyzeteinél.

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

egy pár magyarját Samunak ide küldeni, az itteni cigányok számára: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A kalapomat Skrivántól hozassátok haza: Skriván Ferencről. Kalapüzlete a Kígyó téren volt.

A Samu bizományaiában járjatok el: lásd a 192. levelet és jegyzeteit.

A képről Németi többet tud mint Lendvai, tebát csak azt kérjétek meg, hogy a festővel végezzen: Egressy Etelka 1857. január 19-én kelt leveléből úgy tűnik, Egressy Samu megbízott valakit egy arckép megfestésével, de később meggondolta magát, és visszavonta a megbízást. Egressy Etelkának kellett a festőhöz eljuttatni az üzenetet. Ifj. Lendvai Márton (lásd a 27. levél jegyzeteinél) és Némethy György (lásd a 43. levél jegyzeteinél) magát a festőt ismerték, mint esetleges összekötők kerültek szóba.

197. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
ÉS EGRESSY ETELKÁNAK
Szabadka, 1857. január 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 79. sz. levél. Mindkét levél ugyanazon a levélpapíron olvasható, datálás csak a Szentpétery Zsuzsannának szóló részen van.

⁶ Köszönöm Hermann Róbert segítségét.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 141–144. A kiadásban a két levélrész önálló levélként szerepel, és az Egressy Etelkának szóló szövegegység datálásában tévesen január 23-a áll.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857-ben: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Tegnap volt a jutalom játékom Fox, tele házzal; kaptam felében 104 pforintot: lásd a 101. levél csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt jegyzetét.

a gavallérkodás egy spenczelben: rövid, testhezálló dolmányban.

Havi: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Ardaival: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

László féle jellemű ember: László József-féle jellemű ember. Lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Igy kitüntetve még itt senki sem volt, talán Zsiga sem: lásd a 193. levél jegyzeteinél.

az a híres Magyar László, a ki Afrikában egy fejedelem leányát vette nőül [...]. Az itteni lakos Magyar Imrének, volt házi gazdánknak természetes fia: Magyar László (1818–1864) földrajzi felfedező, Afrika-kutató. Kajája Kajángula biéi (ma Angola egyik tartománya) fejedelem tizennégy éves lányát, Ina-Kullu-Ozorót vette feleségül. Magyar Imrét lásd a 193. levél jegyzeteinél.

A jogászok jegyét küldjétek vissza: lásd a 195. levél jegyzeteinél.

Mi vendégünket illeti: Ujhelyi Árpádot – lásd a 191. levél jegyzeteinél.

Ma az itteni polgár mesternél voltam: lásd a 193. levél jegyzeteinél.

ulánus tisztek: lásd a 196. levél jegyzeteinél.

jobban fujják mint ott a greislernél, tudod, a Magyar-házban: Egressy valószínűleg a Politischer Greissler nevű kiskocsmára gondol Budán, ahol a Nemzeti Színház színészei gyakran megfordultak.

Ákosnak [...] az a 800 pft nem lesz elég a felszerelésére: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

10 pft segély is igen koldus alamizsna: Egressy Samu (lásd a *Gyakran említett személyek*nél) havonta ennyi pénzzel segítette az osztrák hadseregben szolgáló Egressy Ákost.

198. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Pardubice, 1857. január első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Ákosnak, Szabadka, 1857. január 31.: „Édes fiam! Etelke elküldötte hozzám leveledet, melyben bizonyosnak irod már előléptetésedet, s megnyugtatsz a felszerelésre nézve.”

199. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1857. január 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 17. sz. levél.

Magyarázatok:

Itt küldöm a kottákat: lásd a 193. levelet és jegyzetét.

Samu bácsit még inkább meg nyerte az által hogy őt szolgáltatta fel 's így mint zene szerzőt népszerűsíteni obajtotta: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bánóczyhoz utasított a koták megszerzésére nézve: ismeretlen személy.

Müllert a Körösiek karmesterét: talán id. Müller József (1821–1879).

Fáy Béláné: lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét.

Tomory: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

Az arcképet Szerdahelyire bíztam: az arcképpel kapcsolatban lásd a 196. levél jegyzetét.

Szerdahelyi Kálmánra (1829–1872). Színész és operetténekes. Színészcsaládból származott. Édesapja a Nemzeti Színház első nemzedékéhez tartozó Szerdahelyi József (1804–1851) volt, nővére pedig az 1839-ben színésznőnek állt Szerdahelyi Nelli. Szerdahelyi Kálmán eleinte vidéki színtársulatoknál játszott, időnként apjával közösen indult vendégszereplésekre. Az 1850-es évek közepétől a Nemzeti Színház alkalmazásában állt.

a Jogászbálba csak egyedül Apámat bírták meg: lásd a 195. levél jegyzeteinél.

meg kell hogy magát köppölyöztesse a fürdőbe: lásd a 83. levél jegyzeteinél.

Bokay: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Totné meg szökött a férjétől: Tóth Józsefné Kovácsy Mária színésznőről van szó. Lásd a 180. levél jegyzeteinél.

desperátus: elkeseredett, reményvesztett (lat., rég.).

200. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Szabadka, 1857. január 31.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 14. sz. levél.

Magyarázatok:

bizonyosnak irod már előléptetésedet, s megnyugtatsz a felszerelésre nézve: lásd a 190. levél *most három hely ürrült tisztí állomásra* jegyzetét és a 192. levél jegyzeteinél.

Samu kissé szűkmarkulag szabta ki a költséget: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

201. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1857. február 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 80. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 144–145.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857-ben: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

ne halasszd a köppölyöztetést: lásd a 83. levél jegyzeteinél.

A kottákat megkaptam: lásd a 193. levelet és jegyzeteit.

Hegedüs: lásd a 131. és a 192. levél jegyzeteinél.

csak harmadrészt akar adni mint ballám: a tiszta jövedelem egyharmadát. A vidéki társulatokhoz érkező pesti vendégszínészek szokásos díjazása ez volt (lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét), Egressy most azért méltatlankodott, mert az egyik szabadkai igazgató megígérte neki, hogy minden fellépése után a tiszta jövedelem felét kapja. Lásd a 196. levelet.

Singer: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kocsis: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

Jubász: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Gut: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Slikk szabó: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Balog: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Tebát a billikomokat sem válthatjuk ki: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

202. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pusztaszentkirály, 1857. április 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 18. sz. levél.

Magyarázatok:

Samu bácsi: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A Boldog ünneplések kívánásával már egy kissé elkéstem: az 1857. április 12–13-ra eső Húsvétról van szó.

Az a törv. széki tanácsos Balog is kin volt, nejével s leányával: valószínűleg Géresi Balogh István (1813–1887). Felesége, Kászonjakabfalvi László Anna (1821/1822–1912). Lánya, Géresi Balogh Adéle (1844/1845–1899), később Jeszeniczei és Vadasi Jankovich Béla felesége.

Gubodi Gida – posta mester is: Gubody Gedeon (1822–1901). Nagykőrös utolsó postamestere. Később rendőrfőkapitány, majd tanácsnok. Az 1848–1849-es szabadságharc alatt nemzetőr főhadnagy volt.

Samu bácsi itt küldi Fáy Bélától az „Ismerkedjünkjét” ki nyomtatás végett: Fáy Bélát lásd a 183. levél jegyzeteinél. A sógora volt Egressy Samunak.

a ki kulcsárnak alkalmas volna 400 váltó fortnyi évi fizetéssel koszt és szállással ellátva: cseléd-tiszt. A nagyobb úri házaknál a kulcsok őrzője volt, különösen az éléstárra és a pincére ügyelt.

203. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

[Pest, 1857. április közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Szüleinek, Pusztaszentkirály, 1857. április 29.: „Kedves jó Apám levelét mult héten vettem.”

204. EGRESSY ETELKA – SZÜLEINEK

Pusztaszentkirály, 1857. április 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 19. sz. levél.

Magyarázatok:

Bukovinszky nevezetű orvos: Bukovinszky József (1813/1814–1887).

S. bácsiék: Egressy Samu (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és Halász Amália (lásd a 174. levél *neje* jegyzetét).

„A Napkelet” (Vahot Lapja) 16 számában ki jött néptalány: Napkelet: A hasznos ismeretek, társas élet, irodalom, művészet és divat érdekében, hölgyek és férfiak számára címmel Vahot Imre szerkesztésében 1857. január 8. és 1860. december 23., illetve 1862. január 1. és szeptember 28. között hetente megjelenő képes újság. Néptalány se az 1857. április 16-án megjelent számában, se az 1857. április 23-án megjelent 16. számában nincs, nem tudni, mire gondolt a levélíró.

Vannak e nagy előkészületek ö Föls. elfogadására?: Ferenc József 1857-ben már férjként és családapaként utazott Magyarországra, Erzsébetet, valamint két gyermekét, Zsófiát és Gizelát is magával hozta. Az előzetes tervek szerint a császári pár magyarországi körútja május 12-én kezdődött volna, de gyermekeik betegsége miatt csak május 23-án indultak el. Első állomásuk Jászberény volt. Egy hét alatt Szegedtől Debrecenig utaztak, meglátogatták Nagykőröst, Kecskemétet, Gyulát, Nagyváradot és Kolozsvárt. Zsófia hercegisasszony május 29-i halála miatt a császári pár megszakította utazását, és visszatértek Bécsbe. Ferenc József 1857. augusztus 8-án ismét Magyarországra érkezett, és a Dunántúl városait látogatta meg. Majd az augusztus közepére eső laxenburgi kitérő után a Felvidékre látogatott (augusztus 23. – szeptember 5.). A körút részleteit lásd: MANHERCZ 2012, 170–187.

Kérésztmamáék: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona, Kazinczy Gáborné Fáy Emília és ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

abonírozom magamat hozzájuk a Nagyhíd utczai ház egyik ablak zugába: aboníroz: kibérel, előfizet, itt: előre bejelent (rég.). A házat lásd a 158. levél jegyzeteinél.

Zsiga bácsi mint léte mindnyájunkat érdekel: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

E. G. urat „Béldi Pál”ban nem láthatám a személyzet számáról ítélve hatalmas darabnak kell lenni: Szigligeti Ede szomorújátékáról van szó. A nemzetiínházbeli bemutatója 1857. április 24-én volt. Egressy Gábor Abafi szerepét játszotta. A darabnak harminc szereplője van.

levelem át adója a S. bácsi volt kulcsárja: lásd a 202. levél jegyzeteinél.

Máli: Halász Amália.

mantillám: könnyű női köpeny vagy fejlet és vállat takaró csipkefátyol (sp.).

205. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

Pest, 1857. július 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 15. sz. levél.

Magyarázatok:

El ne feledd a tárgyalást: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult* midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

Samuné ö Nagysága: Halász Amália – lásd a 174. levél *neje* jegyzetét.

a Muzeumig sem értél: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Fáy Emmi: Kazinczy Gáborné Fáy Emília – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Márjássy László birtelen meghalt: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) az egyik testvére.

206. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pusztaszentkirály, 1857. július 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 30. sz. levél.

Magyarázatok:

Samu: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az ügyiről írjál: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult* midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

bát Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

207. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1857. július 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 81. sz. levél, 81. sz. boríték.

Magyarázatok:

Simon ezt a levelet tegnap reggel 8 ora után küldte: Egressy a saját levelét annak a levélnek az üresen hagyott oldalaira írta, amelyen Simon Florent (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Egressy Etelkának szóló sorai olvashatók.

„696 – sz Pest Julius 15^{én} 1857.

Tisztelt Nagysád!

Folyó évi Junius 6^{én} 499. sz. a. levelemben értesítém Nagysádot, hogy László József elleni váló pörünk becsomózására a' holnapi nap vagyis Julius hó 16^{ánk} reggeli 9 órája tüzetett ki.

Kérem azért Nagyságodat sziveskedjék magát holnap reggel nállam megalázni. Erre annyival inkább kérem, mivel éppen most kézbesített irodámba egy végzés, mely az 1854 évi Január 12^{én} tartott szóbeli tárgyalási Jegyzőkönyvben hiányzó aláírások kipo-

lására fenn Augustus hó 19^{ik} napját tűzte ki határidőül ezen hiányt tehát részünkről a' holnapi becsomózás alkalmául kipótolhatónak vélem.

Tisztelettel vagyok

Nagysád

alázatos szolgája
Simon Florent
sk

Egressy Etelka Asszon Ö Nagyságának
Pesten”

a becsomózás megtörtént: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

baj lenne ha Etelka az Augusztus 16-dikára kitűzött tárgyalásról elmaradna: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Annak a gazembernek: László Józsefnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Telepi Károly: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

tegnapra meghívtam őt ebédre Tóth Somával mint gyermekkori pajtásával együtt: Tóth Soma (1830–1886). Színész, táncos, táncmester. Külföldön is szerepelt, de leginkább vidéki fellépései révén vált ismertté. A Nemzeti Színház komikus színészként alkalmazta.

Sokat beszélt Olaszországi tapasztalásairól: Telepy Károly 1852-ben a velencei festőakadémia diákja lett. Tanára Ludovico Lipparini (1800–1856) volt. Telepy az akadémián több magyarral tanult együtt: Haán Antallal, Jakobey Károllyal, Libay Károllyal, Vidéky Jánossal és Rákosi Nándorral. Tanulmányait az első évben részben Csernovits Péter (1848–49-ben temesi főispán) finanszírozta. Telepy későbbi velencei tartózkodását gróf Berchtold Antal és felesége, Strachan Matild tette lehetővé. A grófnő vele taníttatta három fiát rajzolni, illetve őt kérte fel egyik velencei palotája régi képeinek restaurálására is. Telepy fennmaradt vázlatkönyve szerint 1854 tavaszán és nyarán Chioggia, Torcello és Santa Croce környékét is bejárta, illetve valószínűleg megfordult Markó Károlynál Villa Appeggiben is. 1856-ban elhagyta Velencét, beutazta a német területeket, majd Milánóba és Firenzébe látogatott. 1857-ben Rómába ment (TELEPY 1980, 11–16).

elutazik Nagyorosziba, hol munka vár rá: gróf Berchtold Antal azzal bízta meg Telepy Károlyt, hogy a nagyorosz (itt volt a Berchtoldok egyik családi birtoka) templom számára két oltárképet fessen. A Hitetlen Tamást és a Bűnbánó Magdolnát ábrázoló festmények ma is láthatók a nagyorosz plébániatemplomban (TELEPY 1980, 14).

Most kéri Bovánkovicsék a jegyeiteket; azt irtam neki hogy használhatják: a Nemzeti Színháztól kapott szabadjegyekről van szó. Lásd az 57. levél *színházba el akartam menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet* jegyzetét.

kivéve a Carrion fellépteit: Emanuele Carrion (?–1876). Olasz énekes.

a borbély lesz: Egressy Gioachino Rossini *A sevillei borbély* című operájának 1857. július 18-i előadására utal (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 4).

Anyáddal még azóta nem találkoztam: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Samuné: Halász Amália – lásd a 174. levél *neje* jegyzetét.

208. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pusztaszentkirály, 1857. augusztus 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gábornéhoz (1 levél, 2 fol.).

Magyarázatok:

Samu bácsi: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Keresztmamáéknál: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonáéknál Pécelen. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bélaék: Fáy Bélaék – lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét.

Simonról álmodtam az éjjel: Simon Florentől – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nem történt e' valami ügyemben?: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Zsiga bácsiék: Szentpétery Zsigmond és Glatz Franciska. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nagymama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Máli Idának is minden féléket elkészítettem már: Halász Amáliának (lásd a 174. levél *neje* jegyzetét) és Fáy Béláné Halász Idának (lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét).

209. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pécel, 1857. augusztus [12.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 21. sz. levél, 21. sz. boríték.

Magyarázatok:

Feriéket hon nem találtuk: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Keresztmamát: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a Gombaiakat az az a rokonságot is várják: lásd a 183. levél jegyzeteinél.

Fáy Bélaék: lásd a 183. levél jegyzeteinél.

adjon Nagymamának pár forintot: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

(aranyos) leányzójának: Egressy Etelka az 1857 és 1859 között írott leveleiben többször is így utal önmagára. A szóösszetételt Szigeti József *Csizmadia mint kísértet* (az egykorú színlapon csak *Kísértet*) című népszínművéből kölcsönzi, a darabban a csizmadiamester, Sas István lányát, Zsuzsit emlegetik aranyos leányzóként (OSZK SZT. N. Sz. G 72). A színművet a Nemzeti Színházban először 1856. október 18-án játszották (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 596. fol.).

julisnak: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

katulyája: doboza (rég.).

Herkulesi erővel bírandok: utalás a görög mitológiai hősré, Zeusz és Alkméné tirünszi királyné gyermekére.

210. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pécel, 1857. augusztus 15.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 20. sz. levél.

Magyarázatok:

Feri: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ilona estvőjét igen kedélyesen megülhetni: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) augusztus 18-i névnapjához van szó.

Kajdácsiért: Kajdacsy Istvánért (1812–1873). Pesti orvos. Az irodalmi élet számos alakját kezelte, például Lévy Józsefet, Fáy Andrást, Arany Jánost. 1845-től tagja volt a pesti Orvosegyesületnek. 1867-ben Pest megye főorvosává nevezték ki (ÁNGYÁN, BUZINKAY 1971, 194–195).

a gróf Ráday: gróf Ráday Gedeon – lásd az 1. levél jegyzetébenél.

211. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagyvárad, 1857. szeptember 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 82. sz. levél.

Magyarázatok:

A nagyváradai színtársulat 1857-ben:

igazgatók: Hetényi József, Molnár György

színészek: Csiki György (súgó), Fehérvári Antal, Fekete Imre (ügyelő), Hetényi József, Horváth György, Kölesi Antal, Molnár György (rendező), Morvai Alajos, Partényi János, Rajz János, Sánta Antal (ügyelő), Szathmári Károly, Szathmári Pál, Sükei Lajos, Takács Ádám, Tar Csátár, Török István, Török Zsigmond, Zombori József, Várad Gusztáv

színésznők: Fehér Karolina, Fehérváriné Nina, Feketéné Teréz, Hetényiné Amália, Hetényi Amália, Hetényi Antonia, Molnárné Laura, Morvainé Francisca, Szabóné Karolina, Sepsiné Anna, Sükeiné Mária, Takácsné Rózsa, Várainé Luiza

technikai személyzet: pénztárnok, ruhatárnok, két díszítő, két jegyszedő, színlaposztó két segéddel, színházi szolga (*Zsebkönyv* 768, 6–7).

Törökszentmiklóson vas pályára jutottam, s azon jöttem Püspökig: gróf Andrassy György és társai 1856. november 10-én szereztek privilégiumot többek között a Szolnok–Debrecen és a Püspökladány–Nagyvárad pályaszakasz munkálatainak befejezésére. A Szolnok–Debrecen közötti teljes szakaszon 1857. november 23-án indult meg a forgalom (CSEH 1997, 27–28).

egy paraszt kocsi felpakoltunk: lásd a 158. levél jegyzetébenél.

Kővári Lászlóval Kolosvárról, kinek neje a kocsin ült mikor felborult: Kővári (Kőváry) Lászlóval (1819–1907) és Knausz Johannával (1831–1918). Kővári erdélyi történetíró és statisztikus volt. Ő készítette Erdély első statisztikáját. Felesége Tilsch János könyvtáros és -kiadó unokahúga volt.

Molnár: lásd a 123. levél jegyzetébenél.

nejével és anyósával együtt: Molnár György felesége Hetényi Laura (1831–1874) színésznő volt, Hetényi József (1795–1872) vidéki színész és színigazgató lánya. Anyósa, Makriovszki Amália (?–?) szintén színésznő volt.

Holnapjátszom Leart, aztán Kedden Keant, s így tovább: Egressy nagyvárad vendégszereplése során a következő darabokat adta: szeptember 21.: William Shakespeare: *Lear király*; szeptember 22.: id. Alexandre Dumas: *Kean*; szeptember 23.: Eugène Scribe: *Cárnő*; szeptember 24.: Shakespeare: *Hamlet*; szeptember 26.: Rudolf Gottschall: *Fox és Pitt* (juttalomjáték); szeptember 27.: Obernyik Károly: *Brankovics György*; szeptember 29.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban* és Édouard Brisebarre: *Fehér Othello* (*Zsebkönyv* 768, 9).

A színpad parányi, a díszlet rongyos, silány; a Sas fogadóban van felállítva: a Sas vagy Fekete Sas 1714 óta működő földszintes fogadó volt.

Károlyt is üdvözlöm: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

212. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Nagyvárad, 1857. szeptember 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 83. sz. levél.

Magyarázatok:

A nagyvárad színtársulat 1857-ben: lásd a 211. levél jegyzeteinél.

Már négyet játsztam: Egressy nagyvárad vendégszereplésének műsorát lásd a 211. levél jegyzeteinél.

kaptam Csabainétól is levelet Debreczenből mellyben meghív oda: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

Priell Cornelia vendégjátékaira: Prielle Kornélia (Priel Antónia; 1826–1906). Eleinte különböző vidéki társulatoknál játszott, majd 1859-től a Nemzeti Színház tagja lett. Ő kapta meg először a Nemzeti Színház „örökös tagja” címet. Nagyváradon 1857. szeptember 6. és szeptember 16. között játszott (*Zsebkönyv* 768, 8–9).

Molnár: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

Kiváltottad-e a billikomokat: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Csernovics: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

213. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK Pest, 1857. szeptember 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 31. sz. levél.

Magyarázatok:

eszembe jutott szegény Berényi ö is a kocsiból kiugrás miatt halt meg: lásd a 166. levél jegyzeteinél. Szinnye József ír arról, hogy amikor 1856-ban Berényi Antal Székesfehérvárról Pestre utazott, lovai egyszer csak megijedtek, ő pedig a kocsiból kiesve vagy kiugorva belehalt a súlyos sérüléseibe (SZINNYEI 1891, I, 928–929).

Komlóssy Ida tegnap esküdött meg Kövérrel Hollósy volt az öröm anya mindezt az ujságból tudom: Komlóssy Ida (lásd a 37. levél jegyzeteinél) Kövér Lajos (1825–1863) drámaíróval.

A *Magyar színművészeti lexikon* és a *Magyar színházművészeti lexikon* szerint csak 1861-ben házasodtak össze. A Magyar Sajtó szerint az esküvőre 1857. szeptember 24-én került sor. Lásd: MS, 1857/217, 874.

Hollós: lásd a 165. levél jegyzeteinél.

Meggyasszay Pál: valószínűleg Meggyasszay Pál (1833–1911). Abaújkéri lelkész. Egressy Gábornak anyai ágon rokona volt.

bókay: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a budai dolgot Károly elvégezte: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. A zálogházi kamatokról van szó – lásd a 82. levél jegyzetét.

E.... és K... boldogok: Egressy Etelka és Telepy Károly.

Samu: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az öreg Szücsnével: özv. Szücs Lajosné Szücs Zsófiával (1790–1875). Egressyék pesti ismerőse. 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lap előfizetője volt (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961). A családdal Egressy halála után is kapcsolatban maradt. Az Egressy Ákos és Árpád által szerkesztett *Egressy Galambos Gábor emléke* című, 1867-ben megjelent kötet egyik előfizetés-gyűjtője volt. Szücs Lajosné Jókai Mór anyjának, Jókay Józsefné Pulay Máriának az első unokatestvére volt (HEGEDÜS 1927, 25). Jókai elmondása szerint minden estjét a Nemzeti Színházban töltötte (Utóhangok az „Arany ember”-hez). A vagyonos, pesti házzal és telkekkel, balatonfüredi villával rendelkező hölgy híres volt a jótékonykodásairól.⁷

bátyámat: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a gróf is kin volt nálla: gróf Ráday Gedeon – lásd az 1. levél jegyzeteinél.

feleki: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Kocsis: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

Farkaséknak: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

A Sajtóba miskolcziról jött a te cikkedre hogy ki hagyta belőle némely dolgokat például hogy érted poharat ki köszöntött és te is kiért Végre pedig az ifjuság körbe fogot és Zene szóval végig az utcára kísérték lakásodra: Egressy Gábornak a Magyar Sajtó 1857. szeptember 16-i számában megjelent *Levelek a színvilágból. XXIX.* című cikkével (MS, 1857/210, 845–846) kapcsolatos közleményről van szó. Egressy cikke a miskolci színház megnyitásáról számol be. A cikkel kapcsolatos észrevétel a következő:

„Miskolcz, sept. 18.

Tisztelt szerkesztő ur! Egressy Gábor ur e lapok 210 számában a miskolci színház megnyitása körül tett tapasztalatait közzé tevén, elég szerény volt mellőzni azon megtiszteltetést, melyben részesült.

Sietünk e hiányt pótolni, hadd lássa ön, hogy ha a színházi comité temérdek teendői között elmulasztotta is kedves pesti vendégeink irányában a magyar vendégszeretetet minden árnyéklaiban kellőleg elűntetni, a város művelt osztálya a pesti nemzeti színház ünnepelt tagjainak művészetét és áldozatkészségét örömeit kívánta megdicsőítve látni a közméltánylatban és lelkesedésben.

Alig végezik kedves vendégeink a megnyitási 3 előadást, sietett boldog boldogtalan a szíveségnek s kegyeletnek legélénkebb jeleit tanusítani. A sok magán meghívások mellett e hó 7-én egy válogatott férfi- s nőtársaság által a Miskolcztól egy órányira fekvő regényes Hámor-völgybe kirándulás, majd este a Magyar korona vendéglő teremében egy bucsú

⁷ Köszönöm Hansági Ágnesnek, hogy önzetlenül megosztotta velem kutatásait.

banquett rendeztetett 100 terítékre, melyben Borsodmegye köztisztetű főnöke, a miskolci törvényszék elnöke, a megye s törvényszéki főbb hivatalnokok, a város első polgárai, s Latabár társaságának jelentékenyebb tagjai, részint mint vendégek, részint mint részvényesek részt vőnek. Soha Borsodban a művészet oly diadallal meg nem ünnepeltetett, mint ez este. Kedves költőnk Lévy József remekül köszöntötte fel kedves vendégeinket, egy ép oly szabatos mint költői toasztban, míg Egressy Gábor, a színház körül tanusított érdemei elismeréseül borsod szeretett főnökeért, Vahot Imre pedig a törvényszék érdemdús elnökeért s a sok érdemű Telepy Györgyért emeltek poharat. Öröm volt látni az átalános jó kedvet és ihletettséget, mely sokszor szűnni nem akaró harsány éljenekben tört ki. Növelte az átalános örömet s elégtelenséget Bunkó Ferencz ismert jelesgü zenekara, mely szebbnél szebb dalokkal gőnyörködtette a jó boroktól neki lelkesült kedélyeket.

Igy mulattunk be az éjszakába, míg kedves vendégeink a tereméből távoztak. De a fiatalág nem válhatott el az estély hőseitől, egy varázsszóra körbe kapták Egressy Gábort s zeneszóval kísérték őt lakába végig az utcán, utközben Jókaýné asszonynak – ki betegsége miatt a Banquettben részt nem vehetett – éjjeli zenében s harsány éljenekben mutatván be tisztetöket.

Igy bucsúztunk el Egressy Gábortól, kit büszkén vallunk sajátunknak, földinknek. Így bucsúztunk el Lendvaytól is, ki már feledhetlen atyjának érdemeiért is örökre kedves leend előttünk” (MS, 1857/215, 866).

214. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Nagyvárad, 1857. szeptember 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 84. sz. levél.

Magyarázatok:

A nagyváradí színtársulat 1857-ben: lásd a 211. levél jegyzeteinél.

Csabayék és Láng: Csabay Pál (lásd a 124. levél irtam Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak jegyzeteinél), felesége, Szakáll Klára (lásd a 131. levél jegyzeteinél) és Láng Boldizsár (1822–1890). Színész, színigazgató, rendező. 1841-ben lett színész, leginkább komikus szerepekben volt sikeres.

Farkaséknál: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Engem itt édes nagyon kitüntetnek, a mennyiben mindig tele ház előtt játszom: Egressy nagyváradí vendégszereplésének műsorát lásd a 211. levél jegyzeteinél.

Szalat azonban nincs rajtok az „enyimek” számára: lásd a 186. levél jegyzeteinél.

Kívánatra Arenában játsztam egyet tegnap: a Radák-kertben. 1857 nyarán készült el a fedetlen nyári színkör (INDIG 1991, 78).

215. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK [Pest, 1857. kora ősz]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Lázne Bohdaneč, 1857. október 16.: „Árpádnak pedig addig is míg igen kedvesen vett soraira válaszolnék: szívemből köszönöm testvéri megemlékezését.”

216. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Lázně Bohdaneč, 1857. október 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

egy szakasz van kezemre bízva: lásd a 190. levél *most három hely ürrült tisztí állomásra jegyzetét.*

kapitányom: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

télen a pardubitz-i oskolába vagyok ismét rendelve: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Samu bátyám: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

Nagymamával és Zsiga bátyámmal együtt: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával és Szentpétery Zsigmonddal együtt. Lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

Telepy Károly ciprus lombokat készül hozni Rómából a visszatéréseivel számolva: Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Egressy Etelkának udvarolt. 1857-ben római tanulmányútra indult, az eredeti tervek szerint négy évet szándékozott ott tölteni. Az olasz-osztrák háború azonban meghiúsította tervét, és 1859-ben hazautazott.

217. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1857. december 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákosnak (5 levél, 12 fol.), 4. sz. levél.

Magyarázatok:

Julis: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

a Színházba jegyeink egyikét ajánlhattuk volna föl neki: a Nemzeti Színháztól kapott szabadjegyekről van szó. Lásd az 57. levél *színházba el akartam menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet* jegyzetét.

Samu bácsi: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

Zsiga bácsi: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

Nagymama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

Ügyemről annyit írhatok, hogy miután Ő felségéhez folyamodtam mintha mozgatnák már egy keveset: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

218. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1858. január 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 85. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 148–149.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857 végén: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

a kis Paulay: Paulay Ede (1836–1894). Színész, rendező, dramaturg, színésztanár, színház-igazgató. Pályáját valószínűleg 1852-ben kezdte. 1856-ban a Havi Mihály–Hegedűs Lajos vezette szabadkai társulathoz szerződött. Később többek között Nagyváradon, Kolozsvárott, Marosvásárhelyt játszott. A Nemzeti Színház 1863-ban szerződtette. Igazán ismertté a Nemzeti Színház igazgatójaként és rendezőjeként vált. Ő állította színpadra először egész estés darabként a *Csongor és Tündét* és *Az ember tragédiáját*.

Kedden Brankovicsot játszom. Ismétlésekért itt sem örömet fizetnek, mint mindenütt: Egressy egy évvel korábban, 1857. január 17-én játszotta Szabadkán Obernyik Károly *Brankovics György* című drámájának címszerepét. Lásd a 193. levelet.

Az itteni színházi választmány: lásd a 193. levél *holnapután pedig báró Rudics Móriczhoz valami színházi tanács kormányra* jegyzetét.

poszlovenszki lovasok: lásd a 196. levél *Az itteni Ulánusok* jegyzetét.

Szucsics Béla: Pacséri Szutsits Caesar Béla (1830–1859).

Czorda Felix: lásd a 196. levél jegyzeteinél.

Vukovics: Szabadkán több Vukovics is élt, nem lehet tudni, Egressy kire gondol. De biztos, hogy nem Vukovics Sebőről (1811–1872) van szó, ő ugyanis ekkoriban emigrációban élt, csak a kiegészítés után tért haza.

sár csípőmet: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

hogy van bátyád és Lendvay: Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és id. Lendvay Márton (lásd a 17. és a 126. levél jegyzeteinél). Szentpétery 1857. március 13-án Fáy András *Régi pénzek* című drámájában lépett színre utoljára. 1858. december 13-án hunyt el. Lendvay 1858. január 29-én halt meg.

219. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1858. január 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 11. sz. levél.

Magyarázatok:

a szerecsenn (Aldridge) még el nem jött: lásd a 84. levél jegyzeteinél. Aldridge 1858-ban harmadszor járt Magyarországon vendégszínészként. Nyolcszor lépett fel, mindannyiszor Shakespeare-darabban. Február 10.: *Othello*; február 12.: *A velencei kalmár*; február 15.: *Othello*; február 19.: *Macbeth*; február 24.: *Lear király* (jutalomjáték); február 26.: *Macbeth*; március 1.: *Lear király*; március 5.: *Othello*.

Rubinstánott még kétczer léptette föl a grof: Anton Grigorjevics Rubinsztejn (1829–1894). Orosz zongorista, zeneszerző, karmester. Három hangversenyt adott: 1858. január 18-án, 25-én és 28-án. Gróf Ráday Gedeon (lásd az 1. levél jegyzeteinél) hívta meg a Nemzeti Színházhoz.

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

sárczipőt: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

Kérded hogy van bátyám és lendvay mind kettő a legrosszabbul: lásd a 218. levél jegyzeteinél.

a fiu nem törvényes: ifj. Lendvay Márton – lásd a 27. levél jegyzeteinél.

a kis botos írt szokás szerint egy borítékba 4, 5 levél tehát van öröm: valószínűleg Telepy Károlyról (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) van szó, aki itáliai tanulmányúton volt ebben az időben, és Egressy Etelkának küldte a leveleket. A két fiatal az 1850-es évek második felében szeretett egymásba. A kisbotos kifejezés itt átvitt értelemben értendő, Szentpétery

Zsuzsanna nyilván nem arra a szépirodalmi művekben is megörökített tűzoltósággal kapcsolatos diákhagyományra gondol, amely tűzoltáskor megkülönböztette egymástól a kis- és nagybotost. Tűz esetén a diáktűzoltók közül mindig a két botos haladt a vízfecskendő készülék, a machina előtt, hogy az utat szabaddá tegyék a gép előtt. Átvitt értelemben Telepy Károly azért „kisbotos”, mert apja, Telepy György, a „nagybotos”, kézügyességét örökölte. Az apa is foglalkozott festéssel, Telepy Károly pedig festőművész lett.

220. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1858. február 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 86. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 149–150.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857 végén: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

bajnalban indulok Szegedre, onnan Aradra, vasuton-e vagy Gyorskocsival: még nem tudom:

Egressy Szegedről Temesvárig utazhatott vonattal, a két város közötti vasútvonal 1857-ben épült. A Temesvár és Arad közötti gyorskocsi-közlekedés 1853-ban indult.

hogy temették Lendvayt: A Szépirodalmi Közlöny így ír a temetésről: „A koporsó, melyre egy babér, és még egy más értékes koszoru volt tűzve, hat lovas halottas kocsin nyugovék. Körülötte írók és színésztársai haladtak, égő fáklyával kezükben, mély megilletődéssel arcukon. A gyászmenet elláthatlan nagy néptömeg kíséretében vasutcai lakásáról a Sándor utcán és országúton végig a nemzeti színház elé tartott. Odaérve, megállt. Az elhunyt nagy művész végpercében ohajtá, hogy bucsuazzék el a művészet templomától, melynek ő 20 éven keresztül egyik első, lelkes papja volt, hol midőn ő sirt, sirtunk vele, és mosolyától megszületett lelkünkben az öröm. Innen a józsefvárosi temetőbe vittetett a koporsó, és átadatott a sirnak. És míg szemeinkben egy-egy köny remeg, lényét öröm és boldogság lengi át; mert könyeinkben színészetünk jövődő fényét látja ő ragyogni. Béke hamvaira!” (SzépirodKözl, 1858/11, 886–887.) A Vasárnapi Ujság február 7-i beszámolója: „A tegnapi nap a művészet gyászünnepe volt; egy nagy requiem, nagyobb, mint a millyent valaha zeneköltő irt, mellyet 15–20 ezer ember, az Isten szabad ege alatt tartott, áldozva a művészetnek, könyezve a művészet felkentjének koporsójánál, kegyelettel gondolva az elhunyt jelesre, mintha tanúbizonyságot kívánt volna tenni arról, hogy a melly nép így tudja tisztelni dicsőültjeit, az méltán reménylheti, hogy a gondviselés, dicsők és jelesek nélkül soha nem hagyandja. A roppant számu gyászkíséret, melly mint a tengerár hullámozott a vasutczától kezdve, a 'Sándor utcán' »országúton« és a »kerepesiut« egész hosszában, a legnagyobb rendben és legmélyebb illetődéssel vett részt e közgyászbán, melly befejezete volt azon vesztéségnek, mi két évvel ezelőtt nemzeti színházunkat id. Lendvay M. leléptével érte. Az irodalom, művészet, a haza notabilitásai, az elegáns világ, a legélénkebben volt e gyászmeneten képviselve. A gyász-ravalt, földig feketébe vont hatos fogat három gyászbaöltözött fullajtáros vezetése alatt vont. A ravatalon állott borostyán- és egy kisebb fehér gyöngyű koszorú a koporsó körül két felől, 24 fáklya lobogott színészek és írók által vive. A koporsó után, az elhunytnak szép reményű fia ment gyászoló édes anyjával, követ-

ve a nemzeti színház intendánsa, gróf *Ráday Gedeon*, számos notabilitás s az elhunyt tisztelői és barátai által. A hatos gyászfogat előtt a nemzeti színház diszgyenruhás házmestere lépdelt, forgós csáköval, magyar mentében és kardosan. Előtte a nemzeti színház kardala és zenekara, mely az elhunynak »szívhangok« című románcza után Doppler által készített gyászindulót játszott. A halottasháznál, a nemzeti színházi kardal előléneklése után n. t. Török Pál ur tartott megható egyházi beszédet, kiemelve a színész nehéz hivatását, ki minden fölléptével »maga gyalul azon a deszkán, melyből koporsója készül.« Innen a vasutcán, Sándor utcán, országúton keresztül a kerepesi ut felé indult a hullámzó gyászmenet; ember emberhátán, hogy a fáklyavivőknek vigyázniok kellett a sűrűn körülállóknak nemcsak ruhájára, de inkább szemére, noha az utcák elég szélesek. Az utra eső házak ablakai s kivétel nélkül minden emeletben, meg annyi díszes, elegáns népet mutatnak, mint a mennyi az utcán haladt, mintha a gyászmenet a házak ablakaiból csodásan készült óriás tükörben nézte volna maga magát. A kerepesi uton eső minden vendéglők utcára eső ablakai ki voltak bérelve s nem egy eset volt rá, hogy a vendéglős a szobát nyitatótól, az alkalom ünnepélyessége miatt nem fogadta el a pénzt. Az elhunyt végóhajtása szerint, koporsójával a nemzeti színház előtt megállapodtak, holott is n. t. Székács József ur tartott egy a szónoklat teljes erejétől ragyogó beszédet. Elbúcsúztatta a boldogultat a művészettől, melynek élt, a háztól, melynek lelke volt; a templomtól, melynek föl-kent papja vala, a közönségtől, melynek bálványa, pályatársaitól, kiknek disze, barátaitól, kiknek öröme, büszkesége volt; és azon megható szavakkal végezte lelkes szónoklatát, melyet mi e gyászjelentés elején tőle eltanultunk, hogy »a mely nép becsülni és tisztelni tudja dicsőit és dicsőültjeit, abban időről időre, mindig fognak támadni dicsők és jelek.« Sajnálандó, hogy a kitűnő egyházi szónok beszéde nem emeltebb helyről történt, s így az őt hallani kívánt nagyobb rész, férfias hangja daczára is azt tisztán nem hallhatta. A nemzeti színháztól, a kerepesi ut melletti temetőbe indult a gyászkiséret, csaknem olyan nagy számmal, mint előbb összeseregelve volt.

A vámházon kívül már számos urifogatok foglalák el e tért; ezen kívül nagy számú tömeg tódult a mellékutczákon s a városon kívül fekvő gazometer épület melletti szabad téren, ki a sírkertbe. A kisdud sirt körülállotta a 24 fáklyás, mintha meg akarta volna világítani nagy színészének azt a sötét éjszakát, melyet a színházi lámpáktól megvilágítva annyszor látott: aztán kioltották a fáklyadarabokat, levették róla a fátyolt s néhányan bedobták a fáklyát a sirba; mintha azt akarták volna mondani: minket csak a gyász, a fátyol illet, a világosság jelképe a fáklya, hadd oszoljon fel annak hamvai mellett, ki míg élt, a művészet legszebb lángú fáklyája volt. N. t. Török Pál ur most megáldotta a koporsót s imádkozván vele a boldogult lelkéért, a ki csak hozzá fért, szakított magának egy zöld levelet a koporsó zöld borostyánjából és hintett egy marok földet a koporsóra, hintett pedig annyit, hogy a sirásoknak nem is maradt tennivalójuk. Vajjon minő volt első álma a fagyos föld alatt, vajjon álmódott-e olyan szépet, mint a millyen szép jelenség volt ő, a deli férfi, a valóságban; ő, a ki míg mienk vala, a dicsőség és szerelem élő álma volt! Említést kell itt tennünk Sárosy Gyula négy sor verséről, melyet időrovidség miatt már ki nem lehetett nyomtatni, de a melyet menetközben, többen könyvnélkül megtanultunk: »Végigjátszottad magadat százféle alakban, / Mig szivednek örök képe az egy haza volt; / Élve halott voltál, élve halva: szerelmed örök mű, / Életet életből, így alakít a halál» (VU, 1858/6, 69). Lásd még: Egressy Etelka Egressy Gábornak, Pest, 1858. február 5.

hogy van bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a 218. levél jegyzeteinél.

Etel dolgában történt-e valami?: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

az a fiu: Egressy Árpád.

Ellinger: Ellinger József (1820–1891). Énekes. 1855 és 1861 között a Nemzeti Színház tagja. **Szép szalagok is vannak „az enyimeknek”:** lásd a 186. levél jegyzetébenél.

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Egyébiránt vegye ki Danitól ha épen elakarja küldeni Miskolczra: Egressy valószínűleg Káli Dánielre gondolt. A Nemzeti Színház ügyelő személyzetéhez tartozott, drámai szolgá volt.

221. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1858. február 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 22. sz. levél.

Magyarázatok:

ügyem miben létezől tudósítani: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Simon Florent: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ajándék Pénz iránt: lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

L.: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a másolatások – bélyegzések összevágat: lásd a 91. levél *csak bélyegeztetni kell* jegyzetét.

ittthon az igazgatóság nem akarja meg engedni hogy a 6 heti szabadság időt kitöltse ezuttal: Egressy Gábor szerződötetésének részleteit lásd a 161. levél *Apám kér 2 ezer pftot Ráday ígér ezer 5 százat jutalomjátékot nem belé számítva* jegyzetét.

Szigligeti tán már irt is e' részben Ked. Apámnak: Szigligeti Ede (lásd a 17. levél jegyzetébenél) itt a Nemzeti Színház titkáráként említődik. Az volt az egyik feladata, hogy a színházigazgató szakmai levelezését intézze, a levelekre adandó válaszokat pedig egy jegyzőkönyvbe lemásolja vagy lemásoltassa (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 29).

szegény Árturka!: Egressy 1858. március legelején id. Latabár Endre (1811–1873) társulatához igyekezett Miskolcra. A „szegény Árturka” valószínűleg Kazinczy Artúrra (1840–1909), Kazinczy Gábor és Fáy Emília fiára vonatkozik.

Aldridge már e' napokban ugy is meg érkezik 10ére várják: lásd a 84. és a 219. levél jegyzetébenél.

A Lendvay temetéséről: lásd a 220. levél jegyzetébenél.

az aranyos Léányzóé: lásd a 209. levél jegyzetébenél.

Török és Székács tiszteletes uraimék: Török Pál (1808–1883) református és Székács József (1809–1876) evangélikus lelkész.

ifj. L. Marczi: lásd a 27. levél jegyzetébenél.

Általában a Vörösmartyét kivéve oly nagyszerű temetés mostanság nem volt: lásd a 183. levél jegyzetébenél.

Szegény Zsiga bácsi [...] rosszul volt: Szentpétery Zsigmond – lásd a 218. levél jegyzeteinél.
Az (Enyimek) Számítnak is a sok szép Szallagra: lásd a 186. levél jegyzeteinél.
Anyámnak ismét szaggatós féle baja van minden tagjában: ízületi betegsége.

222. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1858. február eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1858. február 12.: „Árpád mondja hogy szinte irt neked de te neki sem irsz.”

223. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
[Pest, 1858. február első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Arad, 1858. február 12.: „Mikor e levelet végzem, akkor veszem a tiedet, a harmadikat.”

224. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
[Pest, 1858. február első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Arad, 1858. február 12.: „Mikor e levelet végzem, akkor veszem a tiedet, a harmadikat.”

225. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Arad, 1858. február 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 87. sz. levél, 87. sz. boríték.

Magyarázatok:

Az aradi színtársulat 1858-ban:

igazgató: Szabó József

színészek: Almási István (rendező), Berei József (súgó), Boér János, Bokor József, Egri Alajos, Ferdinand Ignác, Foltiny Vilmos, Chován Sándor (ügyelő), Komáromi Alaj. (rendező), Komáromi Lajos, Kovátsits Pál, Lukácsi Sándor, Medgyaszai Vilmos, Nagy József, Palatkai Gábor, Philipovits István, Reszler István, Szabó József, Szalay Kelemen, Tárnok Imre, Timár János, Zöldi Miklós

színésznők: Bodonyi Beata, Boérné Zsófia, Bokorné Agnes, Egriné Borbála, Farkas Mária, Felekiné Amália, Ferenczi Izabella, Fürst Leonora, Hillerné Anna, Kali Anikó, Kesziné Julia, Nagy Róza, Németi Irma, Philipovitsné Mária, Schafhütl Antonia, Schinek Josefa, Szerdahelyi Nelli, Szöllősi Piroska, Szöllősi Rózsa, Tóth Emma, Tőkés Emilia

technikai személyzet: pénztárnok, ellenőr, festő, ruhatárnok két segéddel, díszmester, fodrász, színlaphordó és szertárnok két segéddel, szereposztó (*Zsebkönyv* 27, 3–4).

Szathmáryné: Szathmáry Dánielné Farkas Lujza (1818–1893). Színésznő, főként komikus szerepekben játszott. 1844-től a Nemzeti Színház tagja.

a napi költség pedig 60–70 pft: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét. „*Azonban én titkolt szándékomat*” *kedves lányom – helyben hagyom:* ezzel kapcsolatban lásd a 221. levelet.

váló pörödben is történnék valami a mi földolog: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Szigligeti írt nekem a gróf nevében, hogy Martius 6-dikán legyek hon, mert akkor a vásár kezdődik: lásd a 221. levelet. Egressyt gróf Ráday Gedeon (lásd az 1. levél jegyzeteinél) valószínűleg azért kérette vissza Pestre, hogy jelenlétével emelje az intézmény színvonalát a vásárra érkező vidéki közönség előtt.

Hétfőn itt Bánk bánt játszom a vasálarczos helyett: Egressy 1858. február 15-én, hétfőn nem a *Bánk bán*-ban lépett fel, hanem a *Hamlet*-ben. Katona József tragédiája február 14-én, vasárnap volt műsoron (*Zsebkönyv* 27, 6). Marc-Jean-Louis Fournier – Auguste Arnould *Vasálarc* című drámája nem szerepelt a vendégjáték műsorán.

Itt is meghódítottam már azon ellenségeimet, kik Naplóm miatt gyűlöltek és gyanúsítottak: lásd a 128. levél jegyzeteinél.

226. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1858. február 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 6. sz. levél.

Magyarázatok:

Etelkáról írhatom hogy ügye már jobbra kezd fordulni: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

a pénzét megítélte a törvényszék: lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

és tartás pénzt is hónaponként mióta elbagyta: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Lendvay meghólt: lásd a 17. és a 218. levél jegyzeteinél.

a Színházi igazgatóságot: gróf Ráday Gedeon volt ekkor a Nemzeti Színház igazgatója. Lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Török pál és Székács: lásd a 221. levél jegyzeteinél.

ilyen temetést csak kettőt láttam ezt és a Vörösmartyét: lásd a 183. és a 220. levél jegyzeteinél.

bátyámé lesz: Szentpétery Zsigmondé – lásd a 218. levél jegyzeteinél.

227. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Miskolc, 1858. március 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 87/a. sz. levél.

Magyarázatok:

A miskolci színtársulat 1858-ban:

igazgató: Latabár Endre

színészek: Bethlenfalvi István, Együd István, Harmath Sándor, Jánosi Emil, Károlyi Lajos, Kecskés Károly (rendező), Martén Frigyes (súgó), Martyr Károly, Paulay Ede, Szilágyi Béla, Veszpremi Antal, Virágh Lajos (ügyelő)

színésznők: Harmathné Jozefa, Jánosiné Julia, Károlyiné Mária, Kecskésné Mária, Kecskés Roza, Latabárné Mária, Makfai Nina, Olcsvai Emilia, Parajczné Eulália, Szilágyiné Ida

technikai személyzet: színlaposztó két segéddel, két ruhatárnok, színházi szolgáló (*Zsebkönyv* 692, [3]).

Apátfalván voltam Földváry Károlynál: Belpátfalván. Földváry Károly (1809–1883) a császári gyalogezredben hadnagy volt, majd a szabadságharc alatt honvéd ezredes lett. 1848 nyarán főhadnagyként a bánsági szerb felkelők ellen harcolt.

Kazinczy Gábornál voltam Bán falván: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az asszonyt egész ott létem alatt nem láthattam: özv. Vladár Józsefné Lónyay Sarolta Karolint. Lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Az asszony nővére: Vladár Kristófné Lónyai Ilona. Lásd a 132. levél jegyzeteinél.

irtam Telepinek hogy jöjjön be, s be is jött feleségétől: lásd a 19. levél jegyzeteinél. Telepy György négyszer nősült, Egressy itt Kozmovszky Máriát említi.

az estét Latabárnál együtt töltöttük: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

Csillag fogadóba, hol szállva vagyok: a Csillag vendégfogadó vagy Fehér Csillag vendégfogadó az 1840-es években jött létre. 1847 és 1873 között Szombati József és felesége bérelte és üzemeltette (DOBROSSY 1985, 42–43).

a hallott hírekre mind ketten igen boldogoknak látszottak. [...] Ugy látszik, az asszony is tudja már a viszonyt: Egressy arra utal, hogy már Telepy felesége, Kozmovszky Mária is tud arról, hogy mostohafia, Telepy Károly és Egressy Etelka egymásba szerettek.

Én tegnap játsztam először Hamletet [...]. Már a harmadik előadásra is le vannak foglalva a helyek: Egressy miskolci vendéglőadásai a következők voltak: 1858. március 1.: William Shakespeare: *Hamlet*; március 2.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban*; március 3.: Obernyik Károly: *Brankovics György*; március 4.: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós* és August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út*; március 6.: Eugène Scribe: *Cárnő*; március 7.: id. Alexandre Dumas: *Kean* (*Zsebkönyv* 692, 13–14).

okvetlenül, hon kell lennem 9-dikén, különben másnap nem játszhatnám Peturt: 1858. március 10-én valóban Katona József *Bánk bánja* volt műsoron a Nemzeti Színházban. A színlap szerint Egressy játszotta Peturt (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1857–1858, 381. fol.). Az intézmény törvénykönyve szerint, ha valaki miatt a kitézött darabot el kell halasztani, akkor büntetésképpen ¼ havi fizetését elveszti (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 12).

Gózonnak irtam hogy Keant rögtön küldje, mert ezeknek nincs meg, s tőlem itt igen kívánják:
Egressy id. Alexandre Dumas drámáját kérte. Gózont lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

228. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1858. március 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

Gózon mondá hogy irtál neki és a darabokat még az nap el is küldé: Gózont lásd a *Gyakran említett személyeknél*. A kért darabot lásd a 227. levél jegyzeteinél.

Károlj: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az apjának: Telepy Györgynek – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Simon Flórent itt volt Váradynéval meglátogatni: Simon Florent (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) a sógornőjével, Várady Gáborné Hegedűs Krisztinával (lásd a 112. levél jegyzeteinél).

Gróf Kottek Komája [...] ő el megy vele Kottekhez ki a hercegnek barátja: talán Karl Chotek von Chotkowról (1783–1868), Csehország egykori kormányzójáról van szó. A herceg pedig Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein – lásd a 164. levél jegyzeteinél.

Alldridge még ma is jádcsik Otellót: lásd a 84. és a 219. levél jegyzeteinél.

Szegény Bajzát ma temetik hosszas szenvedései után: lásd a 26. levél jegyzeteinél.

Déryné: Déry Istvánné Széppataki Rózát (1793–1872). A vándorszínészet sokoldalú primadonnája volt, énekes színésznő és drámafordító. Legfőbb állomáshelyei: Miskolc, Kolozsvár és Kassa. A Nemzeti Színházban is többször fellépett, játszott a nyitóelőadásán is, de állandó tagként nem szerződtek. 1846-ban visszavonult. Egressy a Nemzeti Színházhoz való csatlakozása előtt többször volt tagtársa a vidéki színtársulatoknál. Egressy Ákosnak Déryné volt a keresztanyja. A színésznő Egressy Ákos kedvéért 1868-ban színpadra is lépett Miskolcon. Egressy Ákos 1890 körül visszaemlékezést írt Dérynéről (OSZK Kt. Analekta 1198). Széppataki Róza az 1850-es években Diósgyőrben élt férjével. Férje halála után Miskolcra költözött.

az a pap szabó: Pap József – lásd a 129. levél jegyzeteinél.

kis Khirner Villma itt van: Kirner Vilma Franciska. Kirner György (lásd a 192. levél jegyzeteinél) lánya.

Az öreg Urékat Üdvözöljök: Telepy Györgyöt és Kozmovszky Máriát. Lásd a 19. és a 227. levél jegyzeteinél.

hányan vannak az apró szentek: a „Hányan vannak az aprószentek?” kérdést aprószentek napján, december 28-án kérdezték az emberek egymástól. Aki nem tudott mindjárt felelni rá azzal, hogy „minden szegletben egy szakajtóval”, azt egy pálcáskával megütötték (*A magyar nyelv teljes szótára*, 1867, 39). Egressy Etelka a kérdés felelőletével bizonyára egy Telepy Györggyel kapcsolatos emlékére utalt.

229. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1858. március 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gábornak (1 levél, 1 fol.).

Magyarázatok:

Aranyos leányzó: lásd a 209. levél jegyzeteinél.

Poste-restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

230. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Hohenmauth, 1858. június 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 6. sz. levél.

Magyarázatok:

badnagy vagyok: Egressy Ákos 1855-től az osztrák hadsereg 9. huszárezredében szolgált. Az ezred tulajdonosa Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein volt – lásd a 164. levél jegyzeteinél.

ma megyek Pardubitzba, az ezredesemnek magamat bemutatni: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

231. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Diósgyőr, 1858. június 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 24. sz. levél, 24. sz. boríték.

Magyarázatok:

malheurök: lásd a 124. levél jegyzeteinél.

a Korona vendéglőben le is tett bennünket: a Korona vendégfogadóban. Az egykori Piac utcában állt, már a 17. század második felében vendéglátóhelyként működött. A kétemeletes épületben az 1830-as évek eleji átalakításoknak köszönhetően a vendégszobákon túl egy ivó és egy kávézó is helyet kapott. Részletes leírását lásd: DOBROSSY 1985, 60–66.

Gyuri bácsiék karjába voltunk: Telepy Györgyről és Kozmovszky Máriáról van szó. Lásd a 19. és a 227. levél jegyzeteinél.

Mari néni: Kozmovszky Mária.

a Fönök Martonfi: Mártonffy Dionysos. 1856 és 1859 között borsodi megyefőnök.

A Pénz ügyre nézve mind Andris bácsiék mind Pol... 3 még számos jóakaróink tanácsait figyelembe véve elhatároztam törvényes jogomból mitsem engedni: Egressy Etelka a válóper során László Józseftől a házasságkötésük előtt szerződésben ígért jegypénzt (lásd a 82. levél a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik jegyzetét) és a különélésüktől számítva tartáspénzt (lásd a 110. levél jegyzeteinél) követelt.

Andris bácsiék: Fáy András – lásd a Gyakran említett személyeknél.

Pol...: ifj. Polgár Mihály – lásd a 111. levél jegyzeteinél.

ezt Simonnal tudatni: Simon Florenttel – lásd a Gyakran említett személyeknél.

Kos...onál is voltank: ismeretlen személy.

Monsieur: úr (fr.); itt: László József – lásd a Gyakran említett személyeknél.

Kozm..... is folyamodtak kölcsönért: Kozmovszky Antalhoz – lásd az 57. levél jegyzeteinél.
trafikált: titkos tervet szövögetett, tereferélt.

át adom a szerződést Kozm.....nak vegye meg 4000 pfrintért tőlem a többi vegye meg ő rajta süssék főzzék egymást nem bánom: úgy tűnik, hogy Egressy Etelka a törvényszék által megítélt 5000 pengőforintos jegyajándékot nem készpénzben kapta meg, hanem ingatlanban, az övé lett László József pesti háza.

A válópört illetőleg reményem van rövid időn ítéletet kaphatni: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Déry bácsi: Déry István (1792–1862). Széppataki Róza férje. Déry rövid ideig színész volt, utána ispáni és uradalmi tiszt lett. Élete utolsó éveiben a királyi kamara diósgyőri uradalmának gazdatisztje volt.

Várady Gáborékat Üdvözljük: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Molnár társasága van itt Laurával: lásd a 123. és a 211. levél *nejével és anyósával együtt* jegyzetét.

az a Gazember: László József.

232. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Szeged, 1858. július 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 88. sz. levél.

Magyarázatok:

A szegedi színtársulat 1858-ban:

igazgató: Havi Mihály, Hegedüs Lajos

férfiak, drámában és operában: Alajos János, Berzsenyi K. (rendező), Bartha Elek, Döme Lajos, Dózsa József, Égeni Elek (súgó), Gócs Endre (karnagy), Havi Mihály, Hegedüs Lajos, Hetényi Béla, Kőrösi Kálmán (ügylő), Mezei Vilmos, Macsik Gusztáv, Orlai Ede, Pintér Ádám (kartanító), Paulay Ede, Prielle Péter, Rónai Gyula, Rákosi Márton, Simonyi Károly, Szilágyi Béla, Szuper Károly, Szabó Mócsi, Singer Bernát, Vadász József, Vince József
színésznők, drámában és operában: Alajosné assz., Baranyiné assz., Döméné assz., Egedi Mária, Hegedüsne assz., Hetényiné assz., Kőrösiné assz., Rónainé assz., Sch. Minka, Szilágyiné assz., Singer Róza, Váradi Róza

technikai személyzet: pénztárnok, gazdasági felügyelő, díszmester három segéddel, ruhatárnok három segéddel, szertárnok két segéddel, fodrász, szereposztó (*Zsebkönyv* 979, 5–6).⁸

hogy június 24-dikén lépett hadnagyi rangjába: lásd a 230. levél jegyzeteinél.

Rózsa: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

Telepiéket: Telepy Györgyöt (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriát (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

⁸ A zsebkönyv az együttes névsorát az 1857. októberi állapot szerint közli. Az 1858. évre kiadott zsebkönyv már az 1858. őszi társulatnévsort adja közre.

Dérynééket: Déryné Széppataki Rózát (lásd a 228. levél jegyzeteinél) és Déry Istvánt (lásd a 231. levél jegyzeteinél).

233. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szeged, 1858. július 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 89. sz. levél.

Magyarázatok:

A szegedi színtársulat 1858-ban: lásd a 232. levél jegyzeteinél.

Tegnap léptem itt fel először Brankovicsban, üres ház előtt: Obernyik Károly *Brankovics György* című drámájában. Az említett előadásról fennmaradt kimutatás szerint a nézők száma a következő volt: alsó páholy: 14 – elkelt: 2; felső páholy: 22 – elkelt: 1; zártszék: 230 – elkelt: 73; földszinti hely: 100 – elkelt: 46; karzat: 100 – elkelt: 76; katonajegy: 20 – elkelt: 8 (OSZK Kt. Analekta 1243, I, 125. sz.). Az eladott páholyok és jegyek számából kitűnik, hogy Egressynek valóban alig volt közönsége.

Három napi szünet után Hamletet és Leart fogom adni: a *Hamletre* érkező közönség száma: alsó páholy: 16 – elkelt: 16; felső páholy: 22 – elkelt: 21; zártszék: 230 – elkelt: 222; földszinti hely: 150 – elkelt: 109; karzat: 150 – elkelt: 123; katonajegy: 20 – elkelt: 5. A *Lear király* közönségszáma: alsó páholy: 18 – elkelt: 18; felső páholy: 22 – elkelt: 22; zártszék: 230 – elkelt: 230; földszinti hely: 200 – elkelt: 129; karzat: 200 – elkelt: 146; katonajegy: 16 – elkelt: 4 (OSZK Kt. Analekta 1243, I, 125. sz., 126. sz.). Vagyis Egressy mindkét darabot majdnem telt ház előtt játszotta.

Szigeti: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

Tóth: Tóth József (1823–1870). Színész, rendező. Jogi, majd orvosi tanulmányait hagyta félbe a színészi pályáért. Vidéki színészként kezdte, a Nemzeti Színház 1851-ben szerződtette. Az 1850-es évek második felében Angliába utazott, hogy az ottani Shakespeare-előadásokat tanulmányozhassa. Egressy Gábor 1866-os halála után a Színészeti Tanodában a prózai színészosztályok egyik tanára lett.

Füredi: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Telepi Gyuriékat: Telepy Györgyöt (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriát (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Dérynééket: Déryné Széppataki Rózát (lásd a 228. levél jegyzeteinél) és Déry Istvánt (lásd a 231. levél jegyzeteinél).

234. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK
Lázně Bohdaneč, 1858. július 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 7. sz. levél.

Magyarázatok:

mindjárt kineveztetésem napján (Június 24-dikén) irtam: Egressy Ákost 1858. június 24-én huszár hadnagynak nevezték ki. Lásd a 230. levél jegyzeteinél.

magamat az ezredembeli tisztí-karnak bemutatva: Egressy Ákos az osztrák könnyűlovasság 9. huszárezredében szolgált.

ezredesem: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Samu bátyámnak is irtam, s meg köszöntem irántami rokonai szeretetét: Egressy Samunak –
lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

235. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szeged, 1858. július 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 90. sz. levél.

Magyarázatok:

ezredesétől: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

A nyár többi részét [...] Pécelen tölthetitek: Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka többször vendégeskedett a Pécelen élő Fáy családnál: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonánál, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárnál és Kazinczy Gáborné Fáy Emíliánál. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Telepiéket: Telepy Györgyöt (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriát (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Dérynéeket: Déryné Széppataki Rózát (lásd a 228. levél jegyzeteinél) és Déry Istvánt (lásd a 231. levél jegyzeteinél).

236. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1858. július 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 91. sz. levél.

Magyarázatok:

Siessetek tehát a mint leveletem veszitek: Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka Diósgyőrben nyaralt.

akár gyorskocsin, akár postán: Egressy itt egyrészt valószínűleg a Pest–Miskolc–Lőcse állomásokat érintő, magánkézben lévő gyorskocsijáratra gondolt, másrészt a Bécsi Kocsiposta Főigazgatóság irányítása és felügyelete alatt álló Kassa és Pest között járó postakocsira.

Telepi Gyuri barátomnak köszönöm szívességét nejével együtt: Telepy Györgynek (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriának (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Déry úr: lásd a 231. levél jegyzeteinél.

237. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1858. július 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 92a. sz. levél.

Magyarázatok:

post restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

indulbassatok baza: lásd a 236. levél jegyzeteinél.

Menjetek el a két Horváth nevű ügyvédhez Miskolcra: talán Horváth Antal és Horváth Lajos (1824–1911) ügyvédekéről van szó.

diligencera: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

gyorskocsira nem számolhattok, miután azok telve szoktak Kassáról oda megérkezni: lásd a 236. levél jegyzeteinél.

T. Gyuriék szíves barátságát nevemben is köszönjétek meg: Telepy Györgynek (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriának (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Déryné kezét csókolom Déry urat tisztetem: Déryné Széppataki Rózát (lásd a 228. levél jegyzeteinél) és Déry Istvánt (lásd a 231. levél jegyzeteinél).

Fiad már desperál, hogy meg nem láthat benneteket: reményét veszti (lat.).

238. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1858. július 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 92b. sz. levél.

Magyarázatok:

akár gyorskocsin akár postán haza jöhettek: lásd a 236. levél jegyzeteinél.

Telepi barátomé: Telepy György (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Mária (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Szerdahelyiékkel: Szerdahelyi Kálmánnal (lásd a 199. levél jegyzeteinél) és Prielle Kornéliával (lásd a 212. levél jegyzeteinél). 1847-ben házasodtak össze. Életük történetét Mályuszné Császár Edit dolgozta fel az *Egy színészházaspár élete*, Bp., Művelt Nép, [1956.] című könyvében.

239. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

[Pardubice, 1858. július vége – augusztus első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, [Pécel, 1858. augusztus közepe]: „Édes Gáborom az estve kaptam meg leveled az Ákoséval egygyüt minek mindnyájan igen ürltünk csak azon íjjettem meg hogy a lovát csókra szoktatja.”

240. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Pest, 1858. július vége – augusztus első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, [Pécel, 1858. augusztus közepe]: „Édes Gáborom az estve kaptam meg leveled az Ákoséval egygyüt minek mindnyájan igen ürltünk csak azon íjjettem meg hogy a lovát csókra szoktatja.”

241. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

[Pécel, 1858. augusztus közepe]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 33. sz. levél.

Magyarázatok:

fay bela: lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét.

Kun jósi: talán Kun József (1797/1810–1876). 1848 tavaszától az aradi nemzetőri tüzerüteg tűzmestere, részt vett a szerb felkelők elleni harcokban. Később tüzer hadnagy Aradon (BONA 1998, II, 335–336).

tegnap jöttünk meg Gombáról: a Fáy család több tagja élt Gombán. Lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét.

242. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pécel, 1858. augusztus 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 23. sz. levél.

Magyarázatok:

Gróf Laczi: Ráday (I.) László – lásd a 156. levél jegyzeteinél.

Julis: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Károlynak írt levelem: Telepy Károlynak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

243. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

[Pardubice, 1859. január legeleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Ákosnak, Pest, 1859. január 13.: „Azon édes örömet melyet arczképed elküldése szerzet, csak képzeld, mert leírni nem tudom.”

244. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1859. január 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákoshoz (5 levél, 12 fol.), 5. sz. levél.

Magyarázatok:

el vagyok választva testvéred szabad öt év kínzás után: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Két bíróság ítélete ugyan még hátra van: a Pesti Cs. Kir. Kerületi Főtörvényszékről és a Legfelsőbb Törvényszékről (Oberste Gerichtshof) van szó. Az első fokon kimondott ítéletet először a Pesti Cs. Kir. Kerületi Főtörvényszéknek kellett helyben hagynia.

A pénz ügy előbbre haladt színte: Egressy Etelka a válóper során tartáspénzt követelt (lásd a 110. levél jegyzeteinél), illetve a szerződésben kikötött jegyajándékot (lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét).

K'...ly is itthon van: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. 1859-ben Itáliából tért haza.

Apja: Telepy György – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Szerencse hogy, K.z. ovszkynál van a rokonság utján: Kozmovszky Antalról van szó – lásd az 57. levél jegyzeteinél. Kozmovszky Telepy György negyedik feleségének, Kozmovszky Máriának volt a testvére. Vagyis nem vér szerinti rokonságról van szó, Telepy Károly csak a mostohaanyja révén ismerte.

mi előttem van betáblázva 3 ezer pft: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

a Takarékpénztártól veszek fel 5^{évi} kamatra pénzt mely összeget mint ház tulajdonos tíz év alatt kellend lefizetnem csak: a Pesti Hazai Első Takarékpénztártól. Fáy András kezdeményezésére alakult meg egyesületi formában 1839-ben. Bankként 1840 januárjában kezdte meg működését. Az első önálló magyar pénzügyintézet volt. 1845-ben részvénytársasággá alakult. Üzletköre betétek kamatoztatására, váltókölcsonökre és ingatlanokra kihelyezett jelzálogkölcsonök folyósítására terjedt ki. Egressy Etelka ez utóbbi szolgáltatást vette igénybe.

Simonnal: Simon Florenttel – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Szegény Nagymama mint tudod hozzánk fog jönni lakni: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) színész fiával, Szentpétery Zsigmonddal (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) lakott Pesten, annak 1858. december 13-án bekövetkezett haláláig.

Végrendeletet hagyván Zsigabácsi: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

szász faj: utalás Szentpétery Zsigmond özvegyen maradt feleségére, az Erdélyből jött Glatz Franciskára. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

245. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Pardubice, 1859. január első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Gábornak, [Pest], 1859. január 29.: „Éppen most vettük az Ákos levelét.”

246. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

[1859. január második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Gábornak, [Pest], 1859. január 29.: „Becsés Levelét véve köszönettel tartozom Atyai nagy lelküségéért.”

247. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest], 1859. január 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 25. sz. levél.

Magyarázatok:

a Jogászok magyar bálja: Egressy Etelka a bálozók öltözetére utalva azért nevezi a jogászbált „magyar”-nak, mert az az 1850-es években kibontakozó nemzeti divatmozgalom egyik kiemelkedő társaséleti eseményének számított. A nemzeti divatmozgalom nyitányának az

1857. január 18-án megrendezett pesti jogászbált tartották, ahová Egressy Gábor is hivatalos volt (lásd a 195. levelet és jegyzetét).

koty folé: lásd a 112. levél jegyzeténél. Egressy Etelka az 1854. augusztus 9-én és az 1859. március 3-án írt levelében a „hotvolé” szóösszetételt használja az előjáróság megnevezésére. Itt a kifejezést játékosan elferdített fonetikával írja le.

Samu bácsinak: Egressy Samunak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

bát Hegedűsnek egy darabját sem játszotta még?: lásd a 131. levél jegyzeténél.

Magocsi: lásd a 123. levél jegyzeténél.

248. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1859. március 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 34. sz. levél.

Magyarázatok:

Szigeti mondá hogy mindent meg irt neked: Szigetit lásd a 91. levél jegyzeténél. 1859-ben Szigeti József, Tóth József és Egressy összekülönbözött a Nemzeti Színház igazgatóságával, mert azon kívánságuknak, hogy évi fizetésük 2500 pengőforint legyen, nem tettek eleget. Egressy ezután azt kérte, hogy legalább egyiküknek ítéljék meg a kért évdíjat. A vezetés ebbe sem egyezett bele, de arra hajlandó volt, hogy emelje az említett prózai színészek fizetését 2000 pengőforintról 2200-ra. Tóth végül meghátrált, Szigeti és Egressy viszont nem szerződött a Nemzeti Színházzal 1859 tavaszán. Hozzájuk hasonlóan döntött Réthy Mihály (1810–1875) is, noha Szigeti és Egressy ebben az évben váltott levelezésében nincs szó arról, hogy eredetileg ő is a szövetségesük lett volna. Mindhárman úgy határoztak, hogy vidéki vendégszereplésekkel töltik ezt a színházi évadot. Mint Egressy Árpád 1860. április 23-án Ákosnak írott leveléből (289. levél) kiderül, apjuk 1859-ben nyugdíjaztatta magát a Nemzeti Színháznál, de 1860 áprilisától újra az intézmény aktív, szerződött tagja lett. Egressy az 1859. február 17-én írt levelére várt választ Szigetitől.

„Kedves Komám!

Ügyünk most új stádiumba lépett. Szigligeti ma délután nálam és Tóth Józsinál mint Rádayék küldöttje megjelenván, felszólított, hogy ma estvére ne mondanók ki végszavunkat, miután nekik intézkedniök kell azon esetre, ha nem maradunk. Mi mindketten azt feleltük neki egész nyíltsággal, hogy ha mi ketten egy véleményben volnánk is – miben harmadik társunk megnyugodni tartoznék minden szemrehányás nélkül – még akkor sem követhetnénk el oly perfdiát, hogy mielőtt bármi elhatározó lépést tennénk, azt társunkkal ne tudassuk s véleményét vagy észrevételeit be ne várjuk. Sietek tehát kedves kománkkal tudatni mind a Szigligetiveli értekezésünk folytán hallottakat, mind pedig azon nézetet, melyben mi ketten egyetértünk a dolgok állásával szemben.

Körülöttünk mindenki szerződött és körülkerítve tőlük, hárman képezünk egy sziklát a hullámok közt. Feleki ugyan még nincs hon, de nincs kétség, hogy aláirandja a szerződést, miután neje, mint Tóth Józsi mondja, 2700 frt évdíjat kap, tehát 100 frttal többet mint Jókayné. A mi kedves kollégáink és collegánéink sottognak közöttünk és barátságatlanul néznek ránk, akiknek mi nagy fizetést csináltunk, és mint észrevettük: Szövetkezni kezdének ellenünk az újságírókkal is. Ráday tökéletesen bezárta háta megett az ajtót, vagy jobban mondva elvágta a hidat, s ezzel a maga budgetjén való váltóztatás lehetőségét: ezt tisztán beláttuk. Egy fillér sincs, a mivel rendelkezessék; sőt miután Hubenay Ferencznét

kifelejtette a névsorából, ezt most nyugdíjaznia kell Latkóczynéval együtt. Rádayra nézve most nincs más mód, mint ismét lemondani s ezzel minden eddig kötött szerződést megsemmisíteni, már ha nélkülünk nem akarna igazgató maradni; vagy pedig helyettünk másokat hozatván, dráma nélkül hagyni a színházat, kisült Szigligeti beszédéből, hogy még akkor mindjárt, mikor mi Ráday szállásán voltunk, elment Ráday Jókayhoz és nejéhez, megmutatta nekik az ő fizetési tervét, s ezek akkor azt nemcsak helyben hagyták, de sőt biztosították őt, hogy azt mindenki el fogja fogadni, csak bátran lépjen föl vele, ami annyit tett, hogy azt a sajtó útján is kész Jókay érvényesíteni. Röviden oda megy ki a dolog állása, hogy Ráday minden áron intendáns akarván maradni, semmit sem tehet, ránk nézve kíváncsúságot, ha csak magát a Comiténál compromittálni nem akarja, vagy talán még így sem, mert a comitè kaczagja Rádayt, hogy ez velünk semmire sem mehet.

Kérdés, mit kell itt tenni? Tóth Józsi azon nézetben van, hogy a drámai fizetések ezen újabb fokozata, melyet Ráday tervezett, és mely szerint már szerződöttség is, egyenesen úgy tekinthető, mint hármunk erőteljes föllépésének eredménye, és hogy e szerint a mi elvünk, melyet főntebb a hullámoktól csapkodott sziklához hasonlított, még azon esetben sem mondható bukottnak, ha mi a Ráday ajánlatát elfogadnók, minthogy a mi eddigi magatartása nélkül soha sem jutott volna Rádaynak eszébe sem, hogy a drámai fizetéseket csak egy fillérrel is emelje. Én osztom e nézetet, de távol vagyok attól, hogy ezzel kedves komámra rá akarjam beszélni a Ráday-féle 2200 frt. évdíj elfogadására. Csupán azt akarom ezzel mondani, hogy helyzetünk igen megnehezült az által, hogy mindenki, s különösen Jókayné szerződött. És összefoglalva mindent, amit e néhány nap alatt hallottam és tudok, de amik elmondására egy levél igen szűk tér: a legteljesebb nyíltsággal mondom önnek, amit gondolok.” (PERÉNYI 1917, 347–348. A levél zárása hiányzik.) Szigeti József erre a levélre március 1-jén válaszolt.

„Kedves Komám!

Figyelmeztetem önt, hogy azon esetben, ha még jövőjére nézve eldöntő lépést nem tett, úgy legyen óvatos és ne siessen, mert nekem igen fontos okaim vannak a legjobbat reményleni. A hangulat kivétel nélkül mellettünk van, most már nem valónak lenni állítják azon hírt, hogy a casinóban sok ellenségünk volna, sőt azt mondják, hogy sajnálnak bennünket, az az elhatározásunkat, s miután én mindent elkövettem, hogy a világ alaposan megismerje ügyünket, s miután most már az egész világ tudja, hogy mi másképpen nem tehattunk, ha csak magunk előtt is becstelenek lenni nem akartunk, most még a legnagyobb elleneink is méltányolják és őszintén tisztelik becsületességünket, de annál inkább kárhoztatják az igazgatóságot, ki 100 frtéért minket a világ és magunk előtt becselenné tenni törekedett, hát még mikor elmondom, hogy ezen 100 frtnyi különbség sem áll, mert ön az igazgatóság által önnek ajánlott összegből kész volt ezen 100 frtot elengedni, csak-hogy legalább egy közülünk megkaphatná a 2500 frtot, de már ilyenkor a düh mindenütt legfőbb fokára hág s az igazgatóság ellen tényleges demonstrációval fenyegetődznek. A szerkesztők exaltálva vannak férfias magunkviselete által s ezen utoni haladásra nógatnak, minden lehető pártfogásukat ígérve, a közönség az igazgató nyakára jár, s mindenki szemrehányást tesz, nem csupán azért, hogy ilyen szót sem érdemlő csekélység miatt bennünket elbocsátott, hanem mivel 3 becsületes embert 100 frtéért a becsületesség útjáról lelépni igyekezett erőltetni. Az igazgatóság hangulata is igen megváltozott és szelidebb lett. Én egy közbenjáró által fel vagyok szólítva a maradásra, de én a közbenjáró által azt izentem: hogy én Szigeti József magam magamat kötném a pellengérhez, ha oly becstelen tudnék lenni, hogy társaim nélkül a maradásra még csak gondolnék is. A közbenjáró

azzal távozott, hogy elmenetelünk lehetlen lévén, még mindennek jóra kell fordulni; az én végszavam azt volt, hogy 2800 pfrt évdíj egyikünknek s mindhármunknak szerződtetése, itt egyéb feltételről hallani sem akarunk, ő minden jót ígért. Ön azt kérdi, ki volt ezen közbenjáró? becsületszavam tiltja nevét megmondani, de az bizonyos, hogy ezen tárgyban kompetensebb közbenjáró már nem existálhat. Azért csak férfiaság és kitartás, most a visszalépésről vagy engedékenységről még kevésbé lehet szó, mint valaha, mert akkor aztán igazán még a kurvák is utánunk köpnének az utcán. A hűtlen barátok befizettek maguknak, nincs ember, ki ne kárhoztassa őket, becsületek igen kevés. Ma Falusiakat adjuk. Fülhegygel azt hallom, hogy demonstráció készül, de nem ám ellenem, mint rémíteni szoktak, hanem mellettem. Majd meglátjuk. Jókai barátunk és Szerdahelyi barátunk istenre kéri az újságírókat, nehogy mellettünk írjanak, mert az nekünk ártana csupán, ők pedig a mi javunkat akarják. Tóth J. barátunk mindent az ön nyakába igyekszik keríteni s azt mondja, hogy ön az oka, hogy ő gazemberré lett. Szép! ugye-e szép! – No ha megjön, szóval majd többet, addig is »Búcsuzzunk vén Brutus ha élünk úgy találkozni fogunk s akkor kacagni fogunk mostani dolgainkon, ha nem, úgy e búcsú vét helyes volt« (PERÉNYI 1917, 348–349).

Szabó irt Szegedről: Szabó József (1816–1875). Vidéki színész, színigazgató, a vidéki színjátszás egyik kiemelkedő alakja. Borkereskedését feladva 1837-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött kardalosnak. 1842-ben önálló társulatot alapított Székesfehérváron. Általában társigazgatót vett maga mellé. Havi Mihállyal olyan magas színvonalú társulatot sikerült szerveznie, hogy külföldi vendégszereplésekre is elutaztak. Az 1859-ben Egressy Gáborhoz írott leveleit lásd: OSZK Kt. Levelestár, Szabó József Egressy Gáborhoz.

Gózon Latabártól levelet kapot ismét téged kér vendég játékra: Gózon Antal (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) közvetítésként lépett fel Egressy és a vidéki színigazgató, Latabár (lásd a 153. levél jegyzeténél) között.

az aranyos leányzó: lásd a 209. levél jegyzeténél.

ittthon nagyon eped valaki: Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Egressy Etelka iránt.

ismeretlen házigazdának egész családját tisztetem: a Jászberényben élő Sismis Józsefről (1829–1911) és feleségéről, Ágoston Erzsébetről (1836–1906) van szó. Sismis József Sismis Mihály (1798–?) és Szendrey Franciska (1803–?) gyermeke volt. A Sismis családnak a jászberényi közéletben való szerepvállalása a 18. század elejétől dokumentálható. A Jászberénybe települő első családtag Sismis József dédapja, Sismis Ádám vargamester volt. Az apa, Sismis Mihály előbb Jászberény tanácsosa, majd 1832-ben elnyerte a Jászkun Kerület várnagyi tisztét. A feleség, Szendrey Franciska, Szendrey Júlia apjának, Ignácnak volt a testvére. Sismis Mihálynak és Szendrey Franciskának öt gyermeke született: Franciska, József, Rozália, Anna és Mihály. Sismis József pesti joghallgatóként honvédnek állt, majd a szabadságharc után ügyvédi vizsgát tett, Aradra került, később visszatért Jászberénybe. A Jászkun Kerületnél aljegyző lett, majd 1867-ben ügyvédi irodát nyitott. Jászberény város árvaszéki ülnöke, majd községi bírója, végül közgyámja volt. Szülővárosában aktív közéleti tevékenységet folytatott, alelnöke volt az 1868-ban létrejött Jászkerületi Honvédegyületnek, tagja volt a Palotásy Dalkörnek és a Jász Múzeum felügyelő bizottságának. Felesége, Ágoston Erzsébet a jászberényi női társas élet vezetője, a helyi nőegylet szervezője volt. 1856-ban házasodtak össze. Gyermeük nem született, nevelt lányuk Ferenczy Leona volt (PAPP 2008, 226–232).

Fáy Andrásék desperálnak hogy nem szerződtek: elkeseredtek (lat.). Fáy András és Sziráki Zsuzsa. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
skatuljába: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

249. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Jászberény, 1859. március 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke anyjához, Egressy Gábornéhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

az „enyemek” része és tulajdona: lásd a 186. levél jegyzeteinél.

vagy 24 fáklyás isszonyu nép tömeggel közre veszik apámat ’s a közönség is utánna masiroz a Rákóczi indulóján: a Rákóczi-induló a 19. században nemzeti ereklyének számított. Receptiótörténete egyértelműen azt mutatja, hogy visszatérő eleme volt a kulturális és politikai töltetű közösségi eseményeknek. „A Rákóczi-nóta, a Rákóczi-induló, általában II. Rákóczi Ferenc neve és emléke nemcsak a Tiszántúl hagyományaiban volt a függetlenségi szellem táplálója, hanem országszerte egygyé forrt a nemzeti törekvésekkel, és míg a Fejedelemre, a szabadságharcra való emlékezés a dal alakjában is ihletője, lelkesítője volt mindazoknak, akik szembeszálltak a Habsburg elnyomással, a Rákóczi-nóta eléneklése, a Rákóczi-induló eljátszatása nyílt politikai hitvallás volt.” A Rákóczi-marsot akkor is szívesen énekelte a tömeg (vagy játszotta a zenekar), amikor egy közszereplőt akart kitüntetni figyelmével (BENDA 1953, 77–80; BERLIOZ 2010).

Ma pedig többen tisztelői az itteni Casinóban úgy nevezett – művészi ebédet adnak tiszteletére: a jászberényi kaszinó alapításának éve nem ismert, a helyi tanácsülési jegyzőkönyvben először 1836 januárjában említik (SZIKSZAI, CSAJKA 2015, 67).

egy művészi quartetben: négyes, négytagú együttes (ol.).

a legfőbb közreműködő Simonfi Kálmán lesz a már eddig elé is eléggé ismert magyar zene szerző: Simonffy Kálmán (1829–1881). A *Szerelmi vadrózsák* című dalgyűjteménye tette országosan ismertté.

tegnapelőtt Jankovicséknál ez az itteni hotvolét képezi ’s különben is Jász Kunok főkapitánya: Jankovich Györgynél (1821–1890) és feleségénél, Kovács Ilonánál (1827–1905).

ez az itteni hotvolét képezi: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

a házi asszony több szép nép dalt énekelt Béni bácsitól: Egressy Béni dalairól van szó. Lásd a 10. levél jegyzeteinél.

b. Orczyval együtt: báró Orczy Emillel (1836–1904).

deputatio: küldöttség (lat.).

Hétfőn valami Horváth Pálnál voltunk: valószínűleg arról a Horváth Pálról van szó, akit 1848 áprilisában a Jász Kerület második táblabírájává neveztek ki.

én is „Jenny” szerepében: Johann Ludwig Deinhardstein *Garrick Bristolban* című vígjátékában Hild Tamás, bristoli gazdag polgár lányának szerepében.

„Hildet” játszta a mi szíves ifjító házi gazdánk Sismis Jozsefur: Hild Tamást. Sismist lásd a 248. levél ismeretlen házigazdának egész családját tisztelem jegyzetét.

„Frondbamet” Kempelen Győző: a költő szerepét. Kempelen Győző (1829–1865). Hírlapíró, a jászberényi gimnázium tanára, majd 1859-ben a Szegedi Híradó szerkesztője. Szeged tiszti főjegyzője és Csongrád vármegye tiszteletbeli aljegyzője. 1861 és 1865 között a Hon munkatársa.

„*Villiam*”et valami *Batto Bandi*: Hild Tamás fiát.

„*a szolgát Györgyöt*” pedig ami *Kedves házi asszonyunk testvére Ágoston Imre*: Hild Tamás inasát. Ágoston Erzsébet (lásd a 248. levél ismeretlen házigazdának egész családját tisztelem jegyzetét) testvéréről van szó.

Krum Eliás is azt mondja hogy a „Szerénység Babér koronának legmagassabb díszé”: utalás August von Kotzebue *Legjobb az egyenes út* című vígjátéka Krumm Eliás/Illés nevű szereplőjének szövegére.

Szigetitől is kapott Apám levelet sok minden felét ir benne: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

Vajainak is vettük egy comisiokkal terhelt levelét: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

comisiokkal terhelt: commissio: megbízás (lat.).

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Hát Hegedűsné – meg született e’ már – látja e’ már a napot?: Hegedűs Lajosné Bodenburg Lina (1837–1859) színésznő Telepy Károly által 1859-ben készített festményéről van szó. A 133 × 106 cm-es olajfestmény a Magyar Nemzeti Múzeumban látható.

N. mama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

250. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA ÉS EGRESSY ETELKA –
EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1859. április 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 7. sz. levél.

Magyarázatok:

küldöm a Samu bátyádtól járandó három hólnapra való segélyt: Egressy Samutól – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

jelenleg nem a színbász tagja: lásd a 248. levél *Szigeti mondá hogy mindent meg irt neked* jegyzetét.

hogy magát biztosítsa a nyugdíjt kérte és meg is kapta azt nyolcz száz forint évenként: erről a Pesti Napló 1859. március 29. száma is tudósított: „Ez esemény igen elszomorítólag hatna nemzeti színügyünk minden hű barátjára, – mint hiteles forrás után írhatjuk – nyomban azon biztosítással nem vigasztalhatnók magunkat és olvasóinkat, miszerint Egressy Gábornak e lépése csak ideiglenes, s hogy határozott akarata, félévi pihenés után ismét azon színpadon jelenni meg, melyen őt nagy tehetségei a közönség felejthetlen kedvenczév, s drámai művészetünk pótolhatlan bajnokává avatták” (PN, 1859/7–2738).

Juniusba vagy juliusba Bécsbe a Szabó társaságával néhány szerepre: Szabót lásd a 248. levél jegyzeteinél. Nincs adat arra, hogy Egressy az említett hónapokban Bécsbe utazott volna.

Szigeti és Réthi sem szerződtek: lásd a 248. levél *Szigeti mondá hogy mindent meg irt neked* jegyzetét.

nem Grofigazgato kell ide: utalás gróf Ráday Gedeonra. Lásd az 1. levél jegyzeteinél.

S. bácsi: Egressy Samu.

az igazgatóság hazafisága abból áll hogy álldozzanak a drámai tagok mint eddig [...] azt számba se véve hogy tán nem is az operáért épült e’ színészház: a Nemzeti Színház prózai tagozata az intézmény megnyitásától, 1837-től kezdve úgy érezte, hogy a költséges opera-előadások (magasabb az operisták fizetése, külföldi vendégénekeseket hívnak vagy szerződtenek, többre kerülnek a jelmezek stb.) miatt háttérbe szorul, az igazgatóság kevesebb

pénzt áldoz rá. Ez az ún. operaháború egészen az Operaház 1884-es megnyitásáig, amíg az operista tagozat önálló épületet nem kap, számtalan konfliktust szült. A vezető prózai színészek arra hivatkozva, hogy a magyar színház elsődleges célja a magyar nyelv ápolása és a nép pallérozása, rendszeresen fizetésemelést követeltek, vitáztak a műsorösszeállítás-ról, prózai darabokkal akarták bővíteni a repertoárt. Egressy Gábor a kezdetektől egyik élharcosa volt ennek a korabeli sajtóban is hangot kapó belső vitának. Nem az 1859-es év volt az egyedüli, amikor annyira felháborodott az operatagozat „kivételezésén”, hogy nem szerződött a Nemzeti Színházzal. 1842-ben hasonló okokra hivatkozva ugyanígy tett.

Károlyj: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

251. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Miskolc, 1859. április 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 93. sz. levél.

Magyarázatok:

A miskolci színtársulat 1859-ben:

igazgató: Latabár Endre

színészek: Bethlenfalvi István, Csekő Gusztáv (kartanító), Együd István (könyvtárnok), Gönczi Soma, Jánosi Emil, Károlyi Lajos, Kecskés Károly (rendező), Martén Frigyes (súgó), Martir János, Paulay Ede, Szilágyi Béla, Török Antal (pénztárnok), Veres László, Virágh Gyula (ügyelő), Völgyi György, Zarkavölgyi János (táncmester)

színésznők: Harmath Emma, Harmathné Josefa, Jánosiné Julia, Károlyiné Mária, Kalocsányiné Mária, Kecskés Róza, Kecskésné Mária, Latabárné Mária, Olcsvai Emilia, Olcsvai Josefa, Parajcné Dorottya, Szilágyiné Ida, Szöllősi Nina, Szöllősiné Julia, Váci Vilma, Völgyiné Teréz

technikai személyzet: két ruhatárnok, szertárnok és színlaposztó egy segéddel, fodrász, díszmester és színház felügyelő, három díszítő, világosító hat segéddel, színházi szolga, szerepkihordó, három páholynyitó, egy zártszéknyitó, három jegyszedő, két kéményseprő, három színházi őr (*Zsebkönyv* 694, 3–4).

Latabár: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Füredi: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

jó lenne Gózonról megtudnotok: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

bádog pixisben van: bádogdobozban (gör.).

Constantin: nem lehet tudni, hogy a Nemzeti Színház melyik alkalmazottjáról van szó. Az intézmény 1859. évi társulatát felsoroló zsebkönyvben a személyzeti névsor nem tartalmazza ezt a nevet (*Zsebkönyv* 286).

fodrász fiu: a Nemzeti Színház 1859. évre kiadott zsebkönyve nem nevezi meg név szerint azt a két segédet, aki Deletter (De Letter) János fodrász mellett dolgozott (*Zsebkönyv* 286).

Hetényinek most irom: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

Molnárnak is irok: lásd a 123. levél jegyzeteinél. Molnár Györgynek az 1857–1862 között Egressy Gáborhoz írott leveleit az OSZK Kézirattára őrzi.

Telepi tegnap este benn volt, egyedül: Telepy György – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

pesti directiot szídják: utalás gróf Ráday Gedeonra. Lásd az 1. levél jegyzeteinél.

A Falusiakat e héten le ird: Szigeti József *A falusiak* című vígjátékát. A Nemzeti Színházban először 1858. november 17-én játszották (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 87). Nyomtatásban csak 1914-ben jelent meg a Bayer József által kiadott *Szigeti József drámái* című összeállításban. A Nemzeti Színházban színre kerülő eredeti magyar nyelvű színdarabokról általában a szerzői kézirat alapján készítettek egy színházi használatra szolgáló másolatot. Ez lett sokszor a rendezőpéldány. Egressy Árpádnál valószínűleg a másolat volt, ezt kellett egy újabb példányban leírnia.

a gyorskocsira tegyék: Egressy valószínűleg a Pest–Miskolc–Lőcse állomásokat érintő, magánkézben lévő gyorskocsijáratra gondolt.

folytassd az Apostolt: valószínűleg Petőfi Sándor *Az apostol* című elbeszélő költeményéről van szó. A vers 1859-es sokszorosítása sajátos recepciótörténeti jelentőséggel bír, ugyanis nyomtatásban ekkoriban még nem volt elérhető, először csak 1870-ben jelent meg. Petőfi életében nem tudósítottak róla a hírlapok, és mutatóványt sem közöltek belőle. Azt a *Petőfi újabb költeményei* címmel tervezett kötetet, amelyre a kiadó, Emich Gusztáv 1850. október 30-án előfizetést hirdetett, és amelyben *Az apostol* is helyet kapott volna, a hatóság bezúzatta. E kinyomtatott, de még bekötetlen ívek közül állítólag csak néhány példányt sikerült „megmenteni”. Igaz, az ebben a kiadásban először közlésre kerülő *Az apostol* csak a nyomdai korrektor által megcsonkítva, kihagyásokkal jelent volna meg (KISS 1979, 43–60). Margócsy István ugyan kizártnak tartja, hogy az a baráti-szellemi kör (Jókai Mór, Arany János, Hiador [Jámbor Pál], Pálffy Albert), amely Petőfit 1849 közepéig körülvette, ne ismerte, olvasta volna, mégis különös az a sűrű csönd, amely a későbbiekben akár a nyilvánosság elé kerülő vagy szánt írásokban (visszaemlékezések Petőfiről), akár a magánjellegű levelezésekben körülvette a művet (MARGÓCSY 2011, 1073). Noha azt egyelőre nem lehet visszakövetni, hogy Egressyékhez hogyan jutott el *Az apostol*, az viszont biztos, hogy az Emich-féle bezúzott kötetekből a színész két közvetlen barátjának, Lévy Józsefnek és Arany Jánosnak is volt egy-egy példánya.

Ne versifikálj: ne írogass verseket (lat.).

itt vagyok szállva édes Szombatinál a „csillag” fogadóban: lásd a 227. levél jegyzeteinél.

gróf Csáky Zsiga: valószínűleg Kőrösszeghi és Adorjáni gróf Csáky Zsigmond (1805–1873).

Samu: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

252. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA ÉS EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK Pest, 1859. április 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 36. sz. levél.

Magyarázatok:

Hetényi levelit veted é: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

árpád azt hallá hogy csak 5^{én} azaz tegnap léptél föl először: Egressy 1859. április 3-án lépett fel először Miskolcon. Lásd a 251. levelet.

Ákos sem írt elküldém neki a Samu 30 fát: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
60 f ujra hogy régi 63 f legyen még kel hozzá 6 f 15 x uj pénzbe: az új osztrák vagy ausztriai értékű forintokról van szó. 1858. november 1-től ez lett az Osztrák Császárság törvényes

fizetőeszköze. 1858-ban 1, 10, 100 és 1000, 1859-ben új 5 forintos került forgalomba. Az osztrák értékű forint a konvenció forintot váltotta. A forint és a krajcár váltóaránya 1 : 100-hoz lett (korábban 1 : 60).

A berényi vendégeket: a jászberényi Sismis családról van szó. Lásd a 248. levél ismeretlen házigazdának egész családját tisztelem jegyzetét.

itt ma lép fel Rónai Dozsába: id. Rónai Gyula (1828–1874). A jogi pályát feladva lett színész, eredeti nevét (Mórocz József) is ekkor változtatta meg. Eleinte csak műkedvelő volt, majd a szabadságharc után végleg színésznek állt. 1859-ben a Nemzeti Színházhoz, 1865-ben a debreceni színházhoz került. A Nemzeti Színházban 1859. április 6-án Jókai Mór *Dózsa György* című történelmi drámájának címszerepében mutatkozott be.

Hegedüs barnát adja: Hegedüs Lajos (lásd a 131. levél jegyzeténél) Barnabást játszotta.

Feleki a Költőt: Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeténél) Hegedüs költő szerepét játszotta.

Jókainé: lásd a 4. levél jegyzeténél.

Szigligeti heljet vagy egygyüt rendeznek: lásd a 17. levél jegyzeténél.

hegedüsne dicsekszik hogy 5 száz pengőt hozot haza miskolcra: Hegedüs Lajosné Bodenburg Lina (1837–1859). Színésznő, az első igazi népszínműénekesként tartják számon. 1854–1855-ben Aradon lépett először színpadra. A Nemzeti Színház 1858-ban szerződtette. Szentpétery Zsuzsanna arra céloz, hogy a színésznő miskolci vendéjátékának bevételével kérkedett.

Füredi: lásd a 192. levél jegyzeténél.

a Karácsonyi pája a száz aranyos Valami Telivér nevű vígjáték írója álneve Péter Pál de azt mondják hogy herceg Pálfi volna: gróf Karácsonyi Guidó (1817–1885) 1858. március 30-án kelt alapítólevelében 10 000 forintot hagyományozott a Magyar Tudományos Akadémiára, a drámai művek jutalmazására. A jutalmat 1924-ig osztották ki. Pompéry János *A telivér* című vígjátékát nyújtotta be a jutalomtételre. Amikor az akadémikusok felbontották a nyertes szerző nevét rejtő borítékot, a Péter Pál nevet találták. Ezután indultak el a találgatások, hogy a szerző talán egy herceg lehet. Az álhíre maga Pompéry is rájátszott, leveleket küldözgetett a színház igazgatóságához. A szerző végül felfedte kilétét, amikor a jutalmat, a száz aranyat, ünnepélyes keretek között kiosztották (FEKETE 1988, 149, 193–195). A darab nemzeti színházbeli bemutatója 1859. május 26-án volt (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 87).

a Teleki Féléről ezt mondják hogy a két darab közül nem lehet választani miknek adják a jutalmat meg osztani pedig az új bírak sem akarják: az 1854-ben alapított Teleki-jutalom (a díjalapító gróf Teleki József volt) a drámákat illetve, egyik évben a vígjátékokat, másik évben a szomorújátékokat. 1857-től 1926-ig osztották ki. A bírálóbizottság tagjait a Magyar Tudományos Akadémia tagjai és a Nemzeti Színház színészei közül választották ki. 1857-ben a bírálóbizottság tagjai a következők voltak: Kemény Zsigmond, Csengery Antal, Tóth Lőrinc, Egressy Gábor, Tóth József. Ők azt javasolták, hogy osszák meg a jutalmat *Az egy királyné* és az *Attila* című darabok között. Az előterjesztést az Akadémia nem fogadta el, új bizottságot jelölt ki, azzal az utasítással, hogy döntsenek: a kettő közül melyik kapja meg a jutalmat. Az új bizottság tagjai (Lukács Móric, Arany János, Jókai Mór, Feleki Miklós, Hegedüs Lajos) *Az egy királyné*t javasolták nyertesnek. A nyertes mű szerzője Tóth Kálmán volt (FEKETE 1988, 145–159).

Szabó még nem irt ide: lásd a 248. levél jegyzeténél.

Déry Roza nénit nem csalta be Miskolcra: lásd a 228. levél jegyzeténél.

Kilényinét nem is kétlem hogy ott ne lett volna: Kilényi Dávidné Széppataki Johanna (1798–1878). Vidéki színésznő. Kilényi Dávid színész, színigazgató felesége, Déryné Széppataki Róza húga.

Kecskések: Kecskés Károly (1816–1864) és felesége, Győri Mária (?–1884). Vidéki színészek. Kecskés az 1840-es évek közepén a Nemzeti Színház karénékese és ügyelője volt. Harcolt a szabadságharcban, József Bem tábornok seregében Petőfi Sándor katonatársa volt.

A multkor öt sem bocsátották be – a földszintre már nincs szabad bejárás – pedig ma szeretném meg nézni Ronait mit csinál: a Nemzeti Színháztól kapott szabadjegyekről van szó. „Az előadásokat az intézet tagjai az igazgatóság által kijelölt helyről nézhetik” (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 10). Egressy Árpád az intézmény „díjtalan gyakornokaként” a törvénykönyvben megjelölt módon látogathatta az előadásokat, de úgy tűnik, hogy ezt a lehetőséget az igazgatóság esetenként felfüggesztette. A család többi tagja pedig időnként ingyenjegyeket kapott, ugyanakkor elképzelhető, hogy 1859-ben elestek a szabadjegyekről, miután az apa nem szerződött a színházzal (lásd a 248. levél *Szigeti mondá hogy mindent meg irt neked* jegyzetét). Ezekkel kapcsolatban lásd még az 57. levél *színházba el akartam menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet* jegyzetét.

ágálni mint A..ny János hajdanában: beszédét heves taglejtésekkel kíséri szereplés közben.

Egressy Etelka valószínűleg Arany János (1817–1882) vándorszínész múltjára tesz utalást. **ne szomorítsa Aranyos léányzóját:** lásd a 209. levél jegyzeteinél.

Kempelen valami lapot szándékozik kiadni: lásd a 249. levél jegyzeteinél.

253. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1859. április 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 36. sz. levél.

Magyarázatok:

a gyors kocsi adtam: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

a fodrásznál volt: a Nemzeti Színház fodrása 1859-ben Deletter (De Letter) János volt.

mi a darabot illeti hogy vasárnap elküldjem bajosan lesz belőle valami mert még egy felvonással sem kész ez a fiu: Egressy Árpádnak az lett volna a feladata, hogy Szigeti József *A falusiak* című vígjátékát lemásolja. Lásd a 251. levelet és jegyzetét.

Dosába a botrányig üres volt a ház: Jókai Mór *Dózsa György* című drámájának 1859. április 6-i előadásáról van szó. Egressy számára azért lehet érdekes az a hír, hogy a megnevezett előadás alkalmával a színház majdnem üres volt, mert a történelmi dráma 1857. november 3-i ősbemutatójának ő volt a rendezője, és ő játszotta a főszerepet, Dózsa szerepét is, illetve az április 6-i előadás id. Rónai Gyula nemzeti színházi bemutatkozó fellépése volt. Erről lásd a 252. levelet és jegyzetét.

Szerdaheli: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Szerdaheli karon fogta s mondá neki hogy bizony barátom igen rossz voltál: Szerdahelyi valószínűleg id. Rónai Gyula színészi játékát kritizálta.

Gózon meg kérdém hogy megy é Füredi vagy sem mondja hogy semmi esetre sem megyen már Latabárnak meg is írta: Gózon Antal (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) keresztül intéződött Füredi Mihály (lásd a 192. levél jegyzeteinél) esetleges miskolci vendéggátéka Latabár Endre (lásd a 153. levél jegyzeteinél) társulatához.

ma megyünk el Kájdácsihoz: lásd a 210. levél jegyzeteinél.

ha diós györbe mégy néz ott egy paraszt házat: egy esetleges diósgyőri házvásárlásról Egressy az ott élő Telepy Györgynek is beszélt valamikor az 1850-es évek második felében. Telepy 1858. május 11-én Egressynek küldött levelében így ír a tervről: „Utolsó együtt létünkör említéd, hogy szeretnél Diós Györben egyházat [sic!] venni hová egykor nyugalomra vonulhas, a helyet is ki jelöléd a vár megettü süzüben, de e helyeket a legvagyonosabb paraszt gazdá birván semmi kilátás sints megszerezhetésökhöz, ellenben itt van a Kapitányi lak, melyet jelenleg birok közzel ide a Föhadnagyi lak. melyek jövő hónapban lesznek árverezendök, igaz hogy a Kapitányi házra sokan fenik a fogukat kik tömöttebb erszénnyel birnak mint Telepy Gyuri, feltételelem mind a mellett is az árverök sorába felfogok lépni mert ámbár e ház ezer kétszáz pengöre levén becsülve előre latható hogy még három-négy száz ftal fellyebb is fog vezethetni. azomban a millyen solid és nagy épület ha ma építeni kellene négy ezer ftból is bajosan kerülne ki, masodsor, a mint itt a miskolczy vasut készítése óta e házak becse nö késöbben két- vagy három ezerért is eladható lehet. ha speculatiobol kívánná is valaki meg venni – én a körülményeket látva és még mind eddig a miskolczyiaktól pénzemet nem kapván meg. ne hogy Diós Györben két szék közt pad alatt maradjak, a Kapitányi lak tö szomszédjában eladóvá lett. kissebb telket megvettem. söt már fedelhez való fákat is vettem és hordattam a Dominiumtól de az egész felepités vagyis a fekete leves hátra van – és így a Kapitányi laktól elcseppenni rám nézve most hirtelen nagy csapás volna.! tehát így okoskodtam nem volna e’ kedved, akar magad számára ki zárólag meg szerezni. akár össze vetett vállal, engemet ennek megszerezhetésében segiteni, fentartva magadnak késöbre is a felette való rendelkezhetést. érdeked szerént” (BÉKÉSI 2003, 435).

az Ákos pénzét azért küldtem el édes mert azt monád hogy mibeljest Samu által adja el küldjem: Egressy Samu (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) által adott segélypénzről van szó. **neked meg kellett volna magad különböztetni azoktól kikel kezét fogtál:** lásd a 248. levél *Szigeti mondá* hogy mindent meg irt neked jegyzetét.

a györieiket üdvözeljük: a Diósgyörben élő Telepy Györgyöt (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriát (lásd a 227. levél jegyzeteinél), valamint Déryné Széppataki Rózát (lásd a 228. levél jegyzeteinél) és Déry Istvánt (lásd a 231. levél jegyzeteinél).

ezt akkor vettem észre mikor fordítottam de egy kicsit rest voltam másra írni: Szentpétery Zsuzsanna Egressy néhány soros, a levélpapír második oldalának verzőjára írt levélrészletére utal: „Pest. Martius 24. 1859. Igen tisztelt tanár ur! Engedelmet kérek, hogy néhány perczt és szives...”

254. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Miskolc, 1859. április 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 94. sz. levél.

Magyarázatok:

A miskolci színtársulat 1859-ben: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

Te mindig a diós győri házról álmodozol: lásd a 253. levél jegyzeteinél.

Vladárné: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

K. Gábor: Kazinczy Gábor – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a Földváriak: lásd a 227. levél jegyzeteinél.

egy vörös bársony reklit készítettetek: kabátot (rég.).

Kedves vendégeitek Jászberényből megérkeztek-e már?: a Sismis családról van szó. Lásd a 248. levél ismeretlen házigazdájának egész családját tisztelem jegyzetét.

255. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1859. április első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Miskolc, 1859. április 16.: „Éppen vártam már leveledet.”

256. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Miskolc, 1859. április 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 95. sz. levél.

Magyarázatok:

A miskolci színtársulat 1859-ben: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

Latabárnak: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

Vladárné: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Kazinczy G.: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Hubay nevű igazgató: Hubay Gusztáv (1825–1908). Vidéki színész, társulatigazgató. Jól szervezett társulatokat vezetett, állomásai voltak többek között: Arad, Szabadka, Pozsony, Brassó, Miskolc, Losonc. 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lap előfizetője volt (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961). Az 1859-ben Egressy Gáborhoz írott levelét az OSZK Kézirattára őrzi.

Terhesnek 50 éves jubileumát fogják ott fentartani: Terhes Sámuelnek (1783–1863). Református lelkész, író, költő. 1859-ben Rimaszombat városa megünnepelte fél évszázados lelkészi jubileumát. A Vasárnapi Ujság így ír az ünnepségről: „apr. 28-án tartá a helv. hitv. egyházmegye, érdemekben megőszült nt. esperesének, a r.-szombati ref. egyház nagyobb lelkipásztorának, Terhes Sámuel urnak, 50 éves lelkészi jubileumát, a hű szolga bokros érdemeihez illő fényvel s ünnepélyességgel. A helybeliek s az idegenek serege zsúfolásig megtömte a templomot. Az ünnepelt agg férfit, kísértetve az összes gömöri ref. lelkészek-től valódi diadalmenetet tartott lakától a templomig, hol üdvözlő beszédek fogadták. Benn Szentpéteri Sámuel pelsőczy, s azután Pásztor Pál ur rimaszombati második lelkész ur tartott a szószékről szívhez s lélekhez szóló szent beszédet. Az istentisztelet után disz-lakoma egyesíté a város kertjében a gömöri helv. hitv. papi s tanítói testület majdnem minden tagján kívül a vidék minden vallása notabilitásait, összesen mintegy 400 vendéget. Ebéd alatt egy városi küldöttség értékes billikomot nyújtott át a nap koszorús aggyastyánának. Öröm, lelkesültség, pohárköszöntések, és zene közt folyt le a lakoma, melyet aztán virradóig tartó tánczvigalom követett. Végül megemlítjük, hogy Rimaszombat városa, az ottani ref. egyházzal egyetértőleg, az 50 éves lelkipásztor halála esetére annak Özvegye s árvái részére bizonyos pénzösszeget tett le” (VU, 1859/20, 236).

Hetényinek: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

Lévai: Lévay József (1825–1918). Költő, műfordító. Jogot tanult, az 1840-es években Szemere Bertalan írnoka volt. 1852 és 1865 között a miskolci református gimnázium magyar-latin tanára. 1860-ban Borsod vármegye alispánja, 1865-ben főjegyzője.

Borbély nevű gazdag uri család: Egressy valószínűleg arra a családra gondol, amelynek tagjai az 1850-es években a rimaszombati protestáns gimnáziumot támogatták. Név szerint: Borbély Miklósné Rimaszécsi Zsuzsánna, Borbély Ádámné, Borbély László, Borbély Ferencné (BODOR 1899).

Rózsáéhoz: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

még sem Szabó: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

sem Molnár nem írt: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

ha akarnak velem valamit, Gőzon által is megtehetnék: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Szigetiről mit sem tudok: Szigeti József Egressyhez hasonlóan 1859-ben vidéki vendégszereplésekből élt (lásd a 248. levél jegyzeteinél). A körülményeiről 1859. április 14-én a következőket írta Egressynek: „Hát én csak itt vagyok Pápán és innen kérem kedves komámat, hogy végezzen az általam kért ügyben. Tudja ugyanis kedves komám, hogy én húsvét utánra N. Szombatba megyek, de előbb mintsem én kezdenék, Réti fog ott játszani 7-et. Réti tehát folyó hó 28-án fog fellépni először és működik máj. 5ig és így én húsvét hétfőtől, azaz ápr. 25-től máj. 5-6-ig heverek – ez pedig 10-11 nap – én tehát azt gondoltam, hogy ezen 11 nap alatt Ujhelyben játszhatnám vagy 6-ot, mert a nagy héten már oda mennék s így az utazásom nem esnék ezen 11 napra. Azért kérem kedves komámat igazítson ezen ügyben Hetényivel, ha kellet neki, úgy húsvét hétfőn már kezdek nála előadásaimat. De csak úgy, ha érdemes, sokat nem kívánok, de hiába sem akarnék fáradni – e tekintetben legyen ön szíves nekem írni, ha nem remélhetek valamit, úgy ne is alkudjék Hetényivel” (PERÉNYI 1917, 348).

Kárnernével: talán Karner Pálné Mráz Karolina (1819/1820–1872). Karner Pál tüzér honvéd hadnagy volt az 1848–1849-es szabadságharcban.

A Jászberényiek szívessege már tulságos is: a Sismis családról van szó. Lásd a 248. levél ismeretlen házigazdájának egész családját tisztelem jegyzetét.

Jankovicsné: lásd a 249. levél jegyzeteinél.

Árpád még sem írta le a Falusiakat: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

257. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Bánfalva, 1859. április 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 96. sz. levél.

Magyarázatok:

harmadfél: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

Lévai: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

Kazinczy Pírka: Kazinczy Piroska (1827–?). Kazinczy Gábor húga.

Árthur: Kazinczy Artúr – lásd a 221. levél jegyzeteinél.

ma várjuk Tompát: Tompa Mihályt (1817–1868). Református lelkész, író, költő.

Telepi: Telepy György – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

K. Gáborral: Kazinczy Gáborral. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Dérynéhez mentünk: lásd a 228. levél jegyzeteinél.

akkor érkezett az asszony baza: Telepy Györgyné Kozmovszky Mária. Lásd a 227. levél jegyzeteinél.

az öreg Lonyai kisasszony: valószínűleg Lónyay Anna (1808–1886). Özv. Vladár Józsefné Lónyay Sarolta Karolinnak (lásd a 132. levél jegyzeteinél) a nővére.

deputatus: küldött, követ (lat.).

Hetényinek: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

én Rózsának mint írásm 100 főt elküldöttem: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

csigafőkötöd: Egressy Etelkának a tengeri csigákkal díszített főkötőiről van szó. Ezekről Egressy Gábor 1859. május 22-én így ír Kazinczy Gábornak: „Etelkém csigas főkötői Velenczében készültek, utasítás szerint, egy ottani hazánkfia felügyelete alatt” (*Egressy Gábor levelei Kazinczy Gáborhoz*, 1960, 19).

skatulyába: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

diligance-ra: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Hol van Szigeti: lásd a 248. és a 256. levél jegyzeteinél.

hogy viseli magát Árpád; [...] a Falusiakat még most sem írta le: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

Hubay: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

az öreg Terhes: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

a Miskolczi perczet a gyorskocsiról megkaptátok-e: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

258. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

[Bánfalva, 1859. április közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Gábornak, Pest, 1859. április 25.: „először is el kell mondanom (mert ki furná az oldalam) miszerint Ked. Apám nekem oly örömet szerze, s oly annyira meg tisztelve érzem magam levele által hogy elmondhatom mint az egyszeri Huszár: »*azt sem tudom hová lépjek dicsőségemben*«. Nem is mertem ohajtani hogy nekem külön levélben válaszoljon, tudva elfoglaltatásának sokaságát.”

259. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1859. április 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 26. sz. levél, 26. sz. boríték.

Magyarázatok:

a Kodrington kelméből különbféle színű mustrákat [...] fogom elküldeni: a Codrington kelme Angliában, a 19. században gyártott luxus minőségű szövet, amely az alpaka láma gyapjából készült. Mint Egressy Gábor 1859. május 22-én Kazinczy Gábornak írt leveléből kiderül, a szövetminták azért kellettek, hogy Kazinczy ki tudja választani azt az anyagot, amelyből egy pesti szabóval nyári zekét varrat magának (*Egressy Gábor levelei Kazinczy Gáborhoz*, 1960, 19).

most készítettem magamnak egyet – a Gidáné és Máliéké után: Gubody Gedeonné Haska Amália (?–1881), Egressy Samuné Halász Amália (lásd a 174. levél *neje* jegyzetét) és Fáy Béláné Halász Ida (lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét) főkötőiről van szó.

ez egészen eltér a többi rendes Magyar főkötőtől alakja egészen más eredetileg Debreczeni s ugy is hívják Főkötő: fekete rakott magyar felső főkötő.

Vladárnénak: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Budainé: Budai Józsefné Jeszenszky Karolin (1825–1871). Színésznő, énekesnő, színigazgató.

1853-ban lépett színészi pályára, 1859-ben már önálló társulata volt.

Bolnai ö méltósága: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Komáromi, és Priel ma lépnek föl először: Komáromy Lajos (1832–1884) és Priele Kornélia (lásd a 212. levél jegyzeteinél). A Nemzeti Színház új szerződött tagjaiként 1859. április 25-én léptek fel először Katona József *Bánk bán* című drámájában. Priele Kornélia Melindát játszotta.

Szigeti mint mondják nem sok szerencsét csinál vendég szerepléseivel: lásd a 248. és a 256. levél jegyzeteinél.

N.mama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bokait hívattuk: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

azon Borbély nevű családot hol Ked. Apám már szálva is van ismeri: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

A K.j... orvoslása: Kajdacsy Istvánról van szó. Lásd a 210. levél jegyzeteinél.

Fürdőről mit sem szolt hanem mint monda ezután fog még csak kordéba venni: itt: alaposabban megvizsgálni, szigorúbb orvosi utasításokat adni.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Szerdahelyinét már elkészíté életnagyságban: Szerdahelyi Kálmánné Priele Kornéliát (lásd a 212. levél jegyzeteinél) ábrázoló festményről van szó. Az adatait nem ismerjük, Cenner Mihály *A magyar színészportrék katalógusa 1790–1944* című összeállításában nem ír róla, létezését sem dokumentálja.

Hegedüsne még nincs készen: lásd a 249. levél jegyzeteinél.

Meg kapta már a „Falusiakat”: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

bát a Jászmenyecskét?: valószínűleg Théodore Valério (1819–1879) francia festő *Árokszállási asszony ünnepi viseletben* című grafikájáról van szó.⁹ Valério 1851–1852-ben járt Magyarországon, megfordult Jászárokszálláson, Jászberényben és Jászladányban is. A kép egy redemptus jász asszonynak az öltözetét örökíti meg. Földig érő selyemszoknyát, széles kötényt, rókaprémest, zsinóros mentét visel. A mente alatt csipkés gallérú fehér ing és vállkendő látható. A fején lévő kendő főköttöszszerűen van megkötve. Kezében imakönyv és zsebkendő (BATHÓ 2013, 26–27). A grafikát Egressy a jászberényi Sismis családtól (lásd a 248. levél ismeretlen házigazdának egész családját tisztelem jegyzetét) kapta. Egressy Etelka későbbi leveleiben Ágoston Erzsébetre utal, mint jász menyecskére, de mivel a család Jászberényben élt, a kép pedig jászárokszállási asszonyt ábrázol, nem lehetünk biztosak abban, hogy a francia festő modellje Ágoston Erzsébet volt.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Wladárné részére: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

260. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Sátorlajújhely, 1859. május 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 97. sz. levél.

⁹ A kép azonosításában nyújtott segítségért Bathó Editnek, a Jász Múzeum igazgatónőjének tartozom köszönettel.

Magyarázatok:

a paphoz szálltam, Vályi Pálhoz ki igen derék ember, Miskolczi oskolatársam volt: Vályi Pál (1810–1864). Református lelkész, író. A miskolci református gimnáziumba járt együtt Egressyvel.

Julius 3-dika táján itt Patakon nagy ünnepély lesz, [...] a pataki oskola alapításának 3 százados ünnepét fogják feltartani: a Sárospataki Református Kollégium fennállásának 300. évfordulója alkalmából rendezett ünnepséget végül *nem* 1859-ben, hanem 1860. július 7–8. között tartották. Főszervezője, Erdélyi János az örömnép elhalasztását a „birodalom zaklattatásai”-val (értsd: 1859-ben kirobbant a szárd–francia–osztrák háború) magyarázta. Az eseményre negyvenegy díszküldöttség érkezett. A Nemzeti Színházat Egressy Gábor, Feleki Miklós és Szerdahelyi Kálmán képviselte. Erdélyi egykorú leírása szerint Egressy „szónokolt, kiemelve mint szépművészeti intézet tagja örömét azon, hogy a testvér, a tudomány muzsája Sárospatakon háromszáz éves korában is folyvást ifjú erőben virágzik annyi vihar ellenére, mely falai fölött elzúgott. E beszéd tulajdonkép a hazai művészet üdvözlése volt a hazai tudományossághoz, levén mindkettőnek közlönye a nemzeti nyelv, a nemzeti hang, mely nem pusztán légből mondott zaj, hanem a mely eszmét, igazságot hirdet. A tudománynak szép alakra van szüksége, hogy tetsző legyen a benne foglalt eszme. A híres görög bölc midőn köztársaságából kizárá a művészetet, csak mondta ezt, de nem követte, mert művész volt maga is, mint író, művészileg tudván bánni a nyelvvel. A művészet tény, a mely törvényekre hallgat; e törvények birtokosa a tudomány. Imé a közös kapocs, mely mindkettőt bensőleg egybefoglalja, külsőleg a szép nemzetiség három színe adván reájok világítást” (ERDÉLYI 1860, 24). Az ünnepség ideje alatt egy színikört is felállítottak, Kocsisovszky Jusztin társulata játszott, a színielőadás végeztével Egressy Gábor elszavalta Vörösmarty Mihály *Liszt Ferenc*hez című ódáját (Uo., 66).

Az ottani ünnepély is fényes volt: Egressy a Terhes Sámuel fél évszázados lelkészi jubileuma alkalmából rendezett ünnepségre gondol. Lásd a 256. levél jegyzeteinél.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Vladárné: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Toldy, Pestről: Toldy Ferenc (1805–1875). Orvos, irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár. 1835-től 1861-ig a Magyar Tudós Társaság titoknoka.

a nagy Kazinczy-féle ünnepélyen, mely Octoberben lesz, legyen jelen: Egressy a Magyar Tudományos Akadémia által 1859. október 7-én rendezett centenáriumi Kazinczy-ünnepre gondol. A Nemzeti Múzeum dísztermében tartott emlékülés 9 órakor gróf Dessewffy Emil nyitóbeszédével kezdődött. Ezt Eötvös József beszéde követte. Utána Székács József olvasta fel Szász Károly Kazinczy emlékére írt költeményét. Majd Toldy Ferenc emlékbeszéde következett, s ő olvasta fel Tompa Mihály *Kazinczy Ferenc emlékeztetése* című versét is, mely az Akadémia ódapályázatán első díjat nyert. Az ülést Dessewffy szavai zárták (KEMPELEN 1860, 120–121).

Rádayt felszólítja hogy a színházban is legyen ez alkalomra ünnepélyes előadás, mellyben én szavaljak valamit Kazinczy Ferencztől: a Nemzeti Színházban 1859. október 27-én rendeztek emlékelőadást Kazinczy Ferenc születésének századik évfordulója alkalmából. Az előadáson először Erkel Ferenc *Bátori Mária* operájának nyitánya hangzott el, második műsorszámként Feleki Miklós elszavalta Tóth Kálmán *Kazinczy Ferenc évszázados emlékére* című alkalmi költeményét. Utána Tompa Mihály *Kazinczy Ferenc emlékeztetése* című megzenésített versét énekelte a színház nemzeti színekebe öltözött művészi személyzete,

körülállva a színpadon felállított Kazinczy-szobrot. Végezetül Vörösmarty Mihály *Az ál-dozat* című szomorújátékát adták (VU, 1859/26, 539). Egressy nem szavalt az ünnepélyen.
a haboru kiütött: a szárd–francia–osztrák háború 1859 áprilisában robbant ki.
elküldjem-e rögtön innen még a funak a másik száz forintot: Egressy Ákosnak.
elmarschíroztak: elvonultak, meneteltek (ném.).
Samu küldött-e már neki valamit?: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Kazinczy Pirka: lásd a 257. levél jegyzeteinél.
Borbély-család: lásd a 256. levél jegyzeteinél.
ott voltak a Szathmáriak Borsodból, három testvér, a Borbélyné fivérei: Borbély László felesége Szathmáry Király Borbála (1813–1886) volt. A három testvér: Szathmáry Király László (1816–1890), Szathmáry Király Pál (1811–1879), Szathmáry Király György (?–1873).
Sismisék a jász menyecske képével nagyon megleptek: lásd a 248. levél ismeretlen házigazdának egész családját tiszteltem jegyzetét. A **jász menyecskét** lásd a 259. levél jegyzeteinél.
Szabót tartassd szemmel: lásd a 248. levél jegyzeteinél.
Árpád is kérdezősködhetik felőle Gózonról: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
László: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Molnár: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

Terhesék: Terhes Sámuel (lásd a 256. levél jegyzeteinél) és felesége, Sándy Johanna.
Ott volt nálam Aggtelekről is az új Pap és egy Szegő nevű öreg ember, [...] s nagy bocsánatkérés mellett köszönték meg az ajándokot: az új pap valószínűleg Réthy József volt. A „Szegő nevű öreg ember” pedig P. Szegő László presbiter. Egressy Gábor itt arra az adományára gondol, amelyet az 1858. április 20-án porig égett aggteleki református templom részére adott. A tűzvész következtében leégtek a lakóházak, a templom, a paplak, az úrasztali edények és készletek. A falu megsegítésére Pákh Albert a Vasárnapi Ujságban több felhívást is közzétett. Az adományozók nevét a református egyház feljegyezte. Egressy Gábortól a következő tárgyi adományt kapták: „Egy úrasztali ezüst kehely, aranyozott belsővel. Szép ajándékozású levél kíséretében. Felirata két félkörben elhelyezett búzakalász között: »Az aggteleki ref. Egyház úrasztalára. E. G. 1858«” (BÓDIS, JANKA, 2008, 14–18).

261. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1859. május 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 27. sz. levél.

Magyarázatok:

Kazinczy Gábor részére különböző színű „Kodrinton” szeleteket küldék választás végett: lásd a 259. levél jegyzeteinél.

Kedves Örzsikémtől a mi szende kis Jászmenyecskénktől e’ napokban kaptam levelet: Ágoston Erzsébettől – lásd a 248. levél ismeretlen házigazdának egész családját tiszteltem jegyzetét és a 259. levél jegyzetét.

jönnek értem Imrével együtt: Ágoston Imréről van szó. Lásd a 249. levél jegyzeteinél.

itt hagyon Malátástól együtt: a maláta fürdőre való utalás.

Certifikattal: helyesen certícat: bizonyítvány (fr.).

Kajd.csi: Kajdacs István – lásd a 210. levél jegyzeteinél.

Károlynak mind 2 képe kész és mondhatni gyönyörűen sikerült 2 kép: Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) festményeiről van szó. Az egyik Hegedűs Lajosné Boden-

burg Lináról, a másik Szerdahelyi Kálmánné Prielle Kornéliáról készült. Lásd a 249. és a 259. levél jegyzeteinél.

most engem fog másolni ő is inkább a magyar menyecske costumét az egyik Berchtoldt grof számára: lásd a 207. levél *elutazik Nagyorosziba, hol munka vár rá* jegyzetét.

Kezeit csokolja K. Á.: Telepy Károly és Egressy Árpád.

262. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Temesvár, 1859. május 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 98. sz. levél.

Magyarázatok:

Szabót igen meggyűlölték e vidéken azért, hogy Német társulatot tart, télben itt, nyárban Aradon: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

A háborus idő: lásd a 260. levél jegyzeteinél.

a száműzött hercegnő is jelen volt; férje Karagyorgyevics Sándor: Persida Nenadović (1813–1873). Alexander Karadordević (1806–1886) szerb fejedelem felesége. Karadordević 1842-től 1858-ig volt fejedelem, 1858-ban lemondatták, emigrációban éltek. Fiuk I. Péter néven szerb király lett.

itteni ismerősim (menekült társaim): Stockinger [Sulyok] Mór (1821–1878) és Specht Lipót. Egressy az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverését követő törökországi emigrációra gondol, ahol 1850 szeptemberéig tartózkodott. **Stockinger** Temesvárott városi hivatalnok, a temesvári takarékpénztár választmányának tagja, 1855-től titkára, majd ügyésze volt. **Specht** verseci kereskedő volt (BERNSTEIN 1906, 73). A szabadságharc idején főhadnagy a negyvenharmadik honvédszászlóaljnál (BONA 1999, III, 171).

Löwe, az udvari színház tagja: Ludwig Löwe (1794–1871). A bécsi Burgtheater színésze.

Pázmánról nem hallok semmit: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

irok innen Vályinak is ujhelybe a retour-recepisse végett: lásd a 260. levél jegyzeteinél. Helyesen retour récépissé: tértivevény (fr.).

omnibuson: Pest-Budán 1832-ben indították az első omnibuszokat, a közlekedési eszköz nyaranta a Pest környéki kirándulóhelyekre is kivitte az embereket.

Confortablen: konflis, a comfortable: kényelmes (ang.) szóból alakult ki. Egylovas fogatú két-személyes bérkocsi.

Ha Hamletet leírtad: kérd ki Danitól a Makranczos hölgyet, és azt ird le minél gyorsabban, mert itt sincs meg: a Shakespeare-drámát valószínűleg Káli Dánieltől (lásd a 220. levél jegyzeteinél) kellett elkérni.

263. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1859. május 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 28. sz. levél, 28. sz. boríték.

Magyarázatok:

egész e' mai napig a pénzügy elintézésével voltam elfoglalva: Egressy Etelka a László József ellen benyújtott válóper során tartáspénzt követelt (lásd a 110. levél jegyzeteinél), illetve a szerződésben kikötött jegyajándékot (lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét). A bíróság jóváhagyta a követelését.

Simonnak rögtön 500 pft kelle letennem: Simon Florentnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a válópör lefolyta után: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

András bácsi arrol biztosított miszerint a Takarékpénztárba a pénz nem veszendő: lásd a 244. levél jegyzeteinél.

A Kis Jászmenyecskétől e' napokban kaptam levelet: Ágoston Erzsébettől. Lásd a 248. levél *ismeretlen házigazdádnak egész családját tisztelem* jegyzetét és a 259. levél jegyzetét.

Kocsis: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

Fáy Andrásék: Fáy András és Sziráki Zsuzsa. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

264. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Temesvár, 1859. június 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 99. sz. levél.

Magyarázatok:

Két menekült társam van itt, Stokkinger Mór, és Specht Lipót: lásd a 262. levél jegyzeteinél.

Szabó: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

Pázmán: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Kedves leányom, örvendek hogy bajod egy részén valahára általestél: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

és szenvedésidért legalább némi nyomoru anyagi kárpotlást nyerél: Egressy Etelka a László József ellen benyújtott válóper során tartáspénzt követelt (lásd a 110. levél jegyzeteinél), illetve a szerződésben kikötött jegyajándékot (lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét). A bíróság jóváhagyta a követelését.

265. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Kolozsvár, 1859. június 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 29. sz. levél.

Magyarázatok:

A kolozsvári színtársulat 1859 nyarán:

igazgató: Havi Mihály

színészek: Alajos János, Baráti Sándor (dalnok), Barta Elek, Bihari István, Bóér János, Bodorfi (dalnok), Bokor Ferencz, Felix Mikes, Ferdinánd Ignác, Follinus János (dalnok), Főző Berczi, Gerecs János, Gocs Ede (karmester), Gyulai Ferencz (drámai rendező), Jakab Ist-

ván (drámai sűgő), Káldi Gyula (karmester), Komáromi Lajos (népszínműénekes), Mezei Vilmos (dálnok), Mayer János, Paulay Ede, Szabó Mózes, Singer Bernát, Szentkúti Mihály, Turcsányi Imre (drámai ügyelő, opera sűgő), Tótfalusi Gusztáv, Vadász József, Virág Lajos

színesznők: Alajosné Eliza, Bánhidi Emilia, Baranyiné Nina, Boérné Zsolia, Bodorfiné Etelka, Bokorné Ágnes, Cser Julia, Eichner Ludmilla, Ferenczi Izabella (dálnoknő), Follinusné Antonia, Fridrikné Ám. (dálnoknő), Farkas L., Farkas N., Polákovicsné Julia, Schafhüttel Minka, Szabó Eszter, Singer Róza (dálnoknő), Turcsányi Antonia

technikai személyzet: pénztárnok, ruhatárnok három segéddel, fodrász, festő, négy díszítő, asztalos, két színházi szolga, két világosító, három jegyszedő, két színlaposztó és kellékhordó, pénztárnok (*Zsebkönyv* 578, 5–6).

Pozsonyi nevű szin igazgató: Pozsonyi Alajos (1806–1870).

Krizbayéknál: lásd a 4. és a 179. levél jegyzeteinél.

Gr. Kemény Sámuel és Mikót már meg látogató ugyan Ked. Apám: Keményt lásd a 182., Mikót a 130. levél jegyzeteinél.

Valami Szombathelyi ez a Fürdő: a kolozsvári Diana fürdőről van szó. A Sétatér mellett helyezkedett el. Szombathelyi Gábor városi főorvos nyári használatú fürdőnek nyitotta 1843-ban.

Itt Biazinál méreg drága minden: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Harayval együtt vacsoráltunk az este: lásd a 139. levél jegyzeteinél.

említett neki a Szentpéteriné levelét: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciska (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) leveléről van szó.

Ma néztem meg a Mátyás király születési helyét: a legrégebbi emeletes ház Kolozsvárott. Amikor 1443-ban Szilágyi Erzsébet itt szállt meg és megszülte Mátyást, Méhfi Jakab szőlősgazda tulajdonában volt.

Vasárnap pedig el megyek a Templomba Szász Károlynak testvérét meg halgatni: Szász Domonkosról (1838–1899) van szó. Erdélyi református püspök.

Károlyt üdvözlöm: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

N. mama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kirnerék: Kirner György (lásd a 192. levél jegyzeteinél), felesége, Pokorny Leopoldina és lányuk, Vilma (lásd a 228. levél jegyzeteinél).

Andris bácsiék: Fáy András és Sziráki Zsuzsa. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

ha ki találna menni péczelre kérem azon bizonyos dologról a lehetőleg kitérő feleleteket adjon hátan Kazinczyné kérdezősködni talál: a bizonyos dolog, amiről nem volt tanácsos beszélni, az Fáy Emilia férjének, Kazinczy Gábornak a különös kapcsolata volt özv. Vladár Józsefné Lónyay Sarolta Karolinna (lásd a 132. levél jegyzeteinél). Kazinczy Gábor ugyanis anélkül, hogy elvált volna, a szabadságharc után Lónyay Sarolta Karolin bánfalvai kastélyába költözött, s élete végéig ott maradt. Amikor Egressy Gábor 1859-ben Miskolcon vendégszerepelt, meglátogatta Bánfalván Kazinczyt, az élettársával is találkozott, s nyilván ennek a látogatásnak a részleteiről kellett hallgatnia Szentpétery Zsuzsannának.

266. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Kolozsvár, 1859. július 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 100. sz. levél.

Magyarázatok:

A kolozsvári színtársulat 1859 nyarán: lásd a 265. levél jegyzeteinél.

Havi: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Szerencsére azonban éppen ma jött érttem Marosvásárhelyről az ottani színigazgató: 1859 június–júliusában Marosvásárhelyen Nagy (Poleretzky) Mihály (1826–1879) társulata játszott (OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Marosvásárhely, 1859).

Dézsre érkeztem Pozsonyi nevű igazgatóhoz: lásd a 265. levél jegyzeteinél.

Kazinczy Gábortól: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Lévayval: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

egy gyors paraszttal berándultunk: lásd a 158. levél jegyzeteinél.

Imrét nem találtuk hon: ifj. Ágoston Imrét. Lásd a 249. levél jegyzeteinél.

az öreg Ágoston: id. Ágoston Imre.

Irjatok hadi ujságokat: lásd a 260. levél jegyzeteinél.

267. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
ÉS EGRESSY ETELKÁNAK
[Pest, 1859. július 2.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának, Marosvásárhely, 1859. július 9.: „E’ perczben vettem Julius 2^{án} kelt levelét.”

268. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA –
EGRESSY GÁBORNAK ÉS EGRESSY ETELKÁNAK
[Pest, 1859. július 4.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának, Marosvásárhely, 1859. július 9.: E’ perczben vettem Julius 2^{án} kelt levelét. Dél előtt pedig a 4^{én} irt Kedves sorokat.”

269. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Marosvásárhely, 1859. július 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 101. sz. levél. A kézirat-tári iktató által a levélpapírra írt dátum: 1859. júl. 30. – hibás.

Magyarázatok:

gr. Toldalagi cs. k. Kamarást ment látogatni: Toldalagi Ferencet (1803–1864).

első volt Hamlet szokás szerint 2^{dik} Brankovics 3^{szor} ismét Hamlet közkívánatra: Egressy 1859. július 9-én játszotta Obernyik Károlytól a *Brankovics Györgyöt*, a címszerepét, július 7-én pedig id. Alexandre Dumas *Kean* című színműve volt műsoron. Az említett *Hamlet*-előadásokról színlap nem maradt fenn. A július 9-i *Brankovics György*-előadás vagy nem az első volt, vagy az előre megbeszélt és kinyomtatott műsorhoz képest változott a vendégszereplés játékrendje. Erre utal az is, hogy július 9-re még egy színlap készült: ez Katona József *Bánk bánját* hirdette (OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Marosvásárhely, 1859).

az igazgatót: Nagy Mihályt. Lásd a 266. levél Szerencsére azonban éppen ma jött értem Marosvásárhelyről az ottani színigazgató jegyzetét.

csiga főkötöm: lásd a 257. levél jegyzeténél.

Postrestante: lásd a 11. levél jegyzeténél.

Károlynak kézzsorításomat küldöm: Telepy Károlynak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Mentovichékhoz vagyunk ebédre híva: Mentovich Ferencékhez (1819–1879). Természettan tanár, költő. Az 1850-es években Arany János tanártársa Nagykorörsön, majd a marosvásárhelyi református főiskola természettantanára. E tárgykörben több művet is publikált. 1859 és 1861 között a Marosvásárhelyi Füzetek kiadója és szerkesztője.

Krizbayékat meg látogattuk: lásd a 4. és a 179. levél jegyzeténél.

csatahíreket is írtál: lásd a 260. levél jegyzeténél.

Kazinczy: Kazinczy Gábor – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Szebenbe mennék Havihoz: lásd a 192. levél jegyzeténél.

Árpád, ird le nekem a Szent ember című költeményt, és a vén cigányt, [...] Az elsőt megkapod a zsákban, hol a levelek állanak, Vörösmarty saját kéziratát, – de vissza tedd; a másikat pedig a nagy könyvben: Vörösmarty Mihály *A szent ember* és *A vén cigány* című költeményét. A zsák, „hol a levelek állnak”, valószínűleg egy olyan gyűjtőhely, amelyben valaha a ránk maradt Egressy-levelezés kapott helyet. Egressy archiváló szándékát lásd a 137. levél jegyzeténél. A **nagy könyv** pedig, amit még Egressy említ, és amelyben saját kézírásában *A vén cigány* olvasható, egy cím nélküli, fél ív nagyságú (24 × 39 cm), 106 fólió terjedelmű vegyes tartalmú kötet. Lásd az OSZK Kt. Fol. Hung 1754.

270. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Dézs, 1859. július 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke anyjához, Egressy Gábornéhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

Gajzágo Salinak neje valami bárónő: Gajzágo Salamon (1830–1898), a felesége Kuliffay Erzsébet. Gajzágo 1861-ben Belső-Szolnok vármegye főjegyzője, majd 1867-től főbírája volt. 1870-ben számvevőszéki elnöknek nevezték ki, ezt a tisztséget ő töltötte be először. Eleinte Sali Bánk álnéven, majd saját nevét használva szépíróként is kipróbálta magát; néhány drámát is írt.

Pataki Dániel fő polg. mestert: Pataki Dániel (1796/1797–1866).

tul tesz mind a négy fián [...] Az 5ik gyermek, leány már nem éppen az a játszi gyermekes kedélyű, hanem okos gazdaszonykodó mívelt korombeli: ennél a Pataki családnál volt Gyulai Pál nevelő az 1840-es évek első felében. Az említett négy fiúgyermek: Pataki Ferenc (1824–1870), Gyulai Pál tanuló társa volt a kolozsvári református kollégiumban, Pataki Sándor (1825–?), Pataki Dániel (1830–?), Pataki Gyula (1833–1874). A harmadik fiúnak,

Pataki Dánielnek a felesége Lázár Lukrécia volt. Id. Pataki Dánielnek három lánygyermek született, de Egressy Etelka már csak az említett Pataki Katalint (1829–?) ismerhette, Emília (1827–1856), akibe Gyulai Pál szerelmes volt, és Anna (1831–1859 előtt) már nem éltek (PAPP 1927, 161–180).

Kazinczy Gáborral: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a gr. Bethlen Ferenczék kastélya nyitva minden utazónak: gróf Bethlen Ferenc (1800–1875).

transport: lásd a 32. levél jegyzeteinél.

az öreg Patakyné: Pataki Dánielné Barthos Anna (1798/1799–1870).

meg van biva ide nem messze valami Torma nevű családhoz ez a Torma rendkívül nagyesszű ember és nagy régiség buvár: a csicsókeresztúri Torma család egyik tagjáról, Torma Józsefről (1801–1864) van szó. Belső-Szolnok vármegye főjegyzője és pénztárnoka. Csicsókeresztúr környékén régészeti ásatásokat végzett, és megírta Belső-Szolnok vármegye történetét.

a reform. pap valami Medgyes nevű: Medgyes Lajos (1817–1894). Lelkészi teendői mellett egyházi íróként és szépíróként is tevékenykedett. 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lapnak is a munkatársa volt.

valami Roth gyógyszerésznéhez: Róth Pálné Bádoki Soós Amáliához (1836/1837–1910). Telegdi Róth Pál (1826–1893) gyógyszerész Désen született, a nagybátyja gyógyszerértárát örökölte meg. 1854-ben vette feleségül Soós Károly erzsébetvárosi gyógyszerész lányát, Amáliát. Róthot 1871-ben Dés polgármesterévé választották (ORIENT 1933, 374).

Postrestant: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Sz.néhez semmi közöm: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciskához – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Károlyt üdvözlöm: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nmamával: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

271. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ETELKÁNAK

Pest, 1859. július 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Etelhez, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

post restánt: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Kazinczy Pirka: lásd a 257. levél jegyzeteinél.

Kazinczy a fiával: Kazinczy Gábor (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Kazinczy Artúrral (lásd a 221. levél jegyzeteinél).

Léway: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

Feri: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

tegnap jött egy levele Hetényitől: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

lendvay párt hívja: ifj. Lendvay Mártont (lásd a 27. levél jegyzeteinél) és feleségét, Fáncsy Ilkát (1842–1904). Fáncsy Ilka Fáncsy Lajos színész (lásd a 22. levél jegyzeteinél) lánya volt. 14 éves korában lépett fel először a Nemzeti Színházban, s haláláig ott játszott. Minden szerepkörben kipróbálta magát, eleinte naiva és szende szerepekben játszott, majd társadalmi drámákban lépett fel, pályája vége felé pedig komikai és anyaszerepekben.

Károlynak majd meg mondom üdvözlétedet: Telepy Károlynak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

272. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Jászberény, 1859. július 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke anyjához, Egressy Gábornéhoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

Pongrácz: talán Pongrácz Soma színésze-ről van szó.

Kempelen a Toth Kálmán sógora: Kempelen Győző felesége Tóth Riza (1829–1858) volt, Tóth Kálmán (1831–1881) költő, drámaíró, publicista nővére.

A Házi gazdát Sismisnek – hívják, neje Ágoston leány: lásd a 248. levél ismeretlen házigazdájának egész családját tiszteltem jegyzetét.

a Kapitány Jankovicsról: lásd a 249. levél jegyzeteinél.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

rezeda: illatos lágyszárú növény.

a „Keresetlen Csárdást”, „Ismerkedjünk”-et és a „Lengyel andalgót” mind három a Samu bácsi szerzeménye: Egressy Samu (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) szerzeményeiről van szó. Lásd a 193. levél jegyzeteinél.

meg nézzük a Lehel Kürtjét és több nevezetességeit e városnak: a díszesen faragott kürt 43 cm hosszú és elefántagyarból készült. Valószínűleg a 9. században készítették. A 17–18. században a jászberényi Nagytemplom falán függött, a 19. században pedig, egészen 1874-ig, a helyi városházán őrizték.

Szigetiti emlékeztesd hogy Anyánk folyamodványát el ne feledje beadni és pártolni: Szigetiti lásd a 91. levél jegyzeteinél. Egressyék valószínűleg segítyt kértek a Nemzeti Színházról id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna részére, akit színész fia, Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) tartott el 1858. december 13-án bekövetkezett haláláig.

írja le azt a művet, a melyik a Sárosy Albumában jelent meg: Sárosy Gyula (1816–1861) *Az én albumom* című 1857-es kiadványáról van szó. Egressy Gábornak *A legdicőbből* című költeménye jelent meg benne. Vö. SÁROSY Gyula, *Az én albumom*, Pest, Herz János, 1857, 27–37.

273. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Kassa, 1859. augusztus 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 102. sz. levél.

Magyarázatok:

ez a társulat igen gyenge ide, s régen itt vannak: a kassai társulat igazgatója Hetényi József volt. Lásd a 105. levél jegyzeteinél.

Lendvaiék: lásd a 27. és a 271. levél jegyzeteinél.

Prielle: lásd a 212. levél jegyzeteinél.

Eszternek: Török Sámuelné Egressy Eszternek (1808 után – 1869). Egressy Gábor húga.

Budainéval: lásd a 259. levél jegyzeteinél.

Hát Árpád mit beszélt Szigetivel?: lásd a 248. és a 272. levél jegyzeteinél.

diligence: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Vályi Palit, volt kedves gazdám: lásd a 260. levél jegyzeteinél.

Erdélyi Jánost: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Itt még senkinél nem voltam, csak a Papnál, Ferenczinél: talán Ferenczy Józsefről (1797–1873) van szó. Előbb kassai református lelkész, majd az abaúji egyházmegye esperese.

Dengelegi Zsófit: a magyarországi református egyház anyakönyve szerint Dengelegi Zsófia (1805–?) Dengelegi Mihály és Makány Julianna lánya volt, Komjátiban született. Ez a település közel fekszik Egressy szülőhelyéhez, Sajólászlófalvához, és első fellépőhelyeihez: Miskolchoz, Kassához. Szentpétery Zsuzsanna, aki a levél szerint tisztában volt azzal, hogy ki Dengelegi Zsófia, Kassán lépett fel először 1829-ben. Egressy a levél keltezésékor, 1859-ben Kassán látta a nőt. Vagyis az valószínűsíthető, hogy Egressy fiatal színész korában ismerte meg, feltehetően Kassán.

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

274. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Sátorlajújhely, 1859. szeptember 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 103. sz. levél.

Magyarázatok:

követelje a recepissét: lásd a 262. levél jegyzeteinél.

Hetényi társulata: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

Budaitól: Budai Józseftől (?–1876). Vidéki színész, színigazgató, a szabadságharc után állt színésznek. Egressy korábban feleségével, Jeszenszky Karolinnal egyeztetett nyíregyházi vendégszerepléséről. Lásd a 259. levél jegyzeteinél.

Ungvárra megyek néhány játékra Láng Bódihoz: lásd a 214. levél jegyzeteinél.

Erdélyi János: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

275. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK Pécel, 1859. szeptember 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 30. sz. levél.

Magyarázatok:

Ilona nap olta folyvást Péczelen vagyok: lásd a 210. levél jegyzeteinél.

Az öreg Szemere Pálnak Fáy Feri személyesen kézbesítette a Végrendeletet tartalmazó csomagot: valószínűleg magának Szemere Pálnak (lásd a 36. levél jegyzeteinél) a végrendeletéről van szó, amely 1859. május 20-án kelt Pécelen. (Fennmaradt töredéke elérhető: Ráday-gyűjtemény, B 14. fond, Szemere Pál levéltára, II. pótkötet, 89–126.) Egressy Etelka leveleiből úgy tűnik, a testamentummal kapcsolatban Egressy intézett valamit Pesten, talán ő

vitte el a közjegyzőhöz. És azért ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) kézbesítette, mert akárcsak Szemere, ő is Pécelen lakott.

Keresztmamát: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a Gombai rokonok névszerint Fáy Guszt, Lenczi, és Béla: lásd a 183. levél jegyzeteinél.

desperál: lásd a 237. levél jegyzeteinél.

malheur: lásd a 124. levél jegyzeteinél.

persvedialt: persuasio: meggyőzés, rábeszélés (lat.).

a Ráday kastélyba, pár nap mulva nevezetes vendégeket visznek u. m. Kaisernét, Hegedüsnét, és Latkoczinét: a péceli Ráday-kastélyba. A kastélyt a 18. században építették. Ráday Pál (1677–1733) építtette az alapját, egy kúriát, majd fia, Ráday Gedeon (1713–1792) barokk stílusú kastéllyá bővítette. Kaiser Josefát (1820–1873), Hegedüs Lajosné Bodenburg Linát (lásd a 252. levél jegyzeteinél) és Latkóczy Lajosné Hivatal Anikót (lásd a 6. és a 183. levél jegyzeteinél). Kaiser Josefa szoprán énekesnő volt, pályáját 1839-ben kezdte. A Nemzeti Színházon kívül különböző európai operaházakban is énekelt. Az 1850-es években a Nemzeti Színház tagja volt.

276. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1859. szeptember 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 37. sz. levél.

Magyarázatok:

a Felső törvény Széktől való perét vissza küdték: lásd a 103. levél jegyzeteinél.

törvényszék előtti ki békültetést kel végre hajtani: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen más-ként értesíté* jegyzetét. A bírói békeltetés a válóper egyik lényegi mozzanata volt, és általában két alkalommal került rá sor. Ha az első békeltetés nem járt sikerrel, akkor a törvényszék ágytól-asztaltól való ideiglenes elválasztásról rendelkezett. A békeltetésen a felperesnek – ez jelen esetben Egressy Etelka volt –, ha nem kért valamire hivatkozva halasztást, feltétlenül meg kellett jelennie (NAGY 2012, 100–101).

Szigeti tegnap itt volt azt hívé hogy hon vagy beszélni akart a jövő dolgokról: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

etel dologáról beszélve Polgárral: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

fognak é vagy akarsz é szerződni: Egressy Gábor 1859-ben nem szerződött a Nemzeti Színházhoz. Lásd a 248. levél *Szigeti mondá hogy mindent meg irt neked* jegyzetét.

pompérit már Szigeti sirva rimánkodva kérte hogy eszközölje visajuthatását a színházhoz mert már megunta a vidéki komédiát: Pompéry Jánost (1819–1884). Író, újságíró, 1859-től a Magyar Tudományos Akadémia tagja. A Nemzeti Színház 1859. évre kiadott zsebkönyve szerint Pompéry nem volt tagja az intézmény ügyvezetését ellátó bizottságnak, vagyis Szigeti József valószínűleg az összeköttetéseire számítva bízott segítségében.

Láng: lásd a 214. levél jegyzeteinél.

277. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1859. szeptember 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 104. sz. levél.

Magyarázatok:

A debreceni színtársulat 1859-ben:

igazgató: Buday József

ügyvezető: Kovács József

rendező: Szathmári Károly, Szigeti Imre, Ujfalusi Sándor

színeszek: Bari János, Bozsó Vilmos, Buday József, Csehfalvi, Dózsa József, Drágus Károly, Gyarmathi Jenő, Kovács József (ügyvezető), Kovács Elemér (súgó), Lukácsi Sándor, Mátrai István, Mustó Gusztáv, Nagy János, Némethi Mihály (súgó), Sánta Antal (ügylő), Szalai Benő, Szabó Mózes, Szabó Sándor, Szathmári Károly, Szép József, Szigeti Imre, Szilágyi Béla, Török Antal, Ujfalusi Sándor, Várnoki Sándor, Vincze József

színesznők: Budainé Sarlotta, Bozsó Eleonora, Gyarmatiné Pepi, Kertész Mari, Korcsok Leopoldina, Kovácsné Berta, Kétszeriné Jozefa, Mátratiné Nina, Mátrai Mari, Pap Róza, Szabóné Victoria, Szabó Pepi, Szépné Laura, Szilágyiné Ida, Szigetiné H. Mari, Váradiné Kolonics Alfonza

technikai személyzet: ruhatárnok két segéddel, két kellékhordó, két színházi szolga (*Zsebkönyv* 339, 5).

Füredi: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Szentmihály napjára: szeptember 29-re.

bajod ne legyen édes, a házbér végett, itt küldöm azt ó pénzben: konvenció forintban. Lásd a 252. levél 60 fujra hogy régi 63 f legyen még kel hozzá 6 f 15 x új pénzbe jegyzetét.

A két játékból, a mellett a nagy család, és nagy költség mellett: a vendégszereplések díjazásával kapcsolatban lásd a 101. levél jegyzetét.

megyek Farkasékhoz: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

a Fejér ló-ban vagyok szállva: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

278. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK

Győr, 1860. február 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 18. sz. levél.

Magyarázatok:

A győri színtársulat 1860-ban:

igazgató: Hidassi Elek

színeszek: Beke István (ügynök, titkár), Boér János (rendező), Farkas György, Gárdonyi Antal, Gerő Jakab (ügylő), Gonda Sándor, Horváth Ferenc, Hidassi Elek (rendező), Kölesy Antal (díszfestő), Lászi Vilmos (könyvtárnok), Lukácsi István, Ozoray Árpád, Szigeti Imre (rendező), Tamási József, Vince János, Zeyk Elemér

színésznők: Boér Jánosné, Csabainé Teréz, Geróné Flóra, Kölesi Antalné, Kövesiné, Kövesi Etelka, Polákovicsné Lina, Szabóné Lina, Szigetiné Mari, Szilágyiné, Szilágyi Teréz, Szöllősy Nina, Tarján Liszka, Tölgyesi Mili

technikai személyzet: pénztárnoknő, díszfestő, díszmester, díszító három segéddel, házmester és világosító két segéddel, szerepkihordó, színházi szolga, jegyszedők, két színlaposztó, ruhatárnok, fodrász (*Zsebkönyv* 458, 5–6).

Mond meg Dallos urnak, hogy a jövő számba, a mit most szednek, Színházi rovat nem lesz: az

Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lap 1860. február 18-án megjelent 8. számáról van szó. Dallos Gyula (1827–1884), a pesti egyetem angol nyelv és irodalom tanára 1860 első felében a lap segédszerkesztője volt, havonta 30 forintot kapott (a fizetési nyugtát lásd az OSZK Kt. Analekta, 1243, I, 149. sz.). A Magyar Színházi Lap volt az első magyar nyelvű színházi szaklap, 1860. január 1. és december 29. között jelent meg hetilap formájában. Előfizetési díja egy évre 6 forint volt. A színész a lapindítási engedélyt 1859. november 1-jén kapta meg. Az előfizetési felhívás így szólt: „A műveltek és lelkesek azon nemes serege, mely az én vándor utamat a két magyar haza vidékein a honszeretet szép virágaival szokta behinteni; mostani vállalatom nemzeti jelentőségét is érezni fogja; ennél fogva merem reményleni, hogy ettől szíves részvételét meg nem tagadja [...]”. A lap tartalma éves címszavakban a következő: 1. Színészet, nyelvészet, zenészet, itészet, színházi dolgok; 2. Költemények; 3. Beszélyek; 4. Történettár, életrajzok, emléklapok, népelet, szellemi mozgalmak itthon és külföldön; 5. Alkalmi rovatok. Egressy színésztársai közül összesen négyen publikáltak a szaklapban. Feleki Miklós két írást jelentetett meg (*Francia színészet, Angol színészet*), Udvarhelyi Miklós és Komlóssy Ferenc *Adatok a magyar színészet történetéhez* címmel cikksorozatot közölt, Szigeti József pedig *Seydelmann és a színműgyártók arroganciája* című munkájával jelentkezett. A „Bel és külföldi levelezések” és a „Szellemi mozgalmak a hazában és ezen kívül” címmel hirdetett színháztörténeti érdekelt-ségű rovatokba a szabadságharc bukása után Londonban élő Rónay Jácint és az Edinburgh-ban tartózkodó Csernátorny Lajos küldött írásokat. Az előfizetési felhívás szerint Egressy a szépirodalmat nem a hasznos-kellemes, tanító-mulattató elv alapján vonta be a lapba, hanem azt remélte, hogy a „történeti balladák, különös tekintettel a szavalhatóságra, tehát a költemények drámai szerkezetére s az előadás, plasztikájára” a színészi játék fejlődésének segítségére lesznek. A szépirodalmi kínálat végül igen vegyesre sikeredett. A felkért munkatársak nem mindig Egressy igényeinek megfelelően teljesítették feladatukat. Jósika Miklós nem tudta vállalni a rendszeres közreműködést, a balladairásra kiszemelték pedig inkább lírai költeményekkel jelentkeztek. Eredeti beszélyeket Remellay Gusztáv és P. Szathmáry Károly írt, fordított Dallos Gyula, Krizbay Dezső Miklós és Bodor Károly. A *Költemények* rovatban Szemere Pál, Tompa Mihály, Szemere Miklós, Lévy József, Halász Dezső és Thaly Kálmán publikáltak. Egressy két Vörösmarty-verset is közölt: a saját iratai között lévő *A szent embert* és a Krizbay Miklóstól kapottat, az *Emlékkönyvbe* címűt. Az első felévben a lapnak 411 előfizetője volt. Az előfizetők között többségében köznemesi tisztségviselők, értelmiségiek, ügyvédek, orvosok, mérnökök, tanárok és egyháziak voltak. Az ő érdeklődésük elsősorban Egressy vidéki vendégszerepléseinek népszerűségével magyarázható. Olyan előfizetői csoportok is voltak, akiknek figyelmét nem lehet a vidéki vendéglőadásokhoz kötni. Egyrészt ott voltak a kultúratámogató mecénások, mint Széchenyi István, Mikó Imre, Festetics Pál, Tomori Anasztáz, akik minden művészi kezdeményezést támogattak, s valamelyest a színházügyi kérdésekben is érdekeltek voltak, másrészt

a színészek. A szakmán belül 37 pontosan azonosítható színész és társulatigazgató fizetett elő a Magyar Színházi Lapra (Egressynek a szaklapban megjelent kimutatása szerint ekkoriban országosan 536 színész volt). A lap részletes elemzését lásd: SZALISZNYÓ 2013, 53–76.

Tanulmányaim: Egressy Gábor *Tanulmányaim és emlékeim* című tizennyolc részes cikksorozatának ötödik darabjáról van szó. Lásd: MSzL, 1860/8, 61–63.

Thury dala Thalitól: Thaly Kálmán: *Vitéz Thúri György dala (1556.)*, MSzL, 1860/8, 63.

Remellay beszélyének a vége: Remellay Gusztáv: *Az ördög halála (Történeti beszély.) VI.*, MSzL, 1860/8, 64–65.

Szemere P. tankölteménye: Szemere Pál: *Költészet és beszélymű* című „tanművének” hatodik része. Lásd: MSzL, 1860/8, 65–66.

A londoni levél kezdete: Rónay Jácint fordításában Kate Macready *Macready* című írása. Lásd: MSzL, 1860/8, 66–67.

Történettár. Ezen rovatba tegye legelől az erdélyi szinlapot: az 1824. január 17-én Kolozsvárra előadott Sappho-előadásról közölt szinlap. Lásd: MSzL, 1860/8, 67.

Római színészet: a Történettár rovatban a *Színészet a romaiaknál* című cikk. Lásd: MSzL, 1860/8, 67.

apróságokat: „VEGYESEK.

Erzsébet angol királynő minden előadásért, mellyen a Whithall színházban jelen volt, 65 tallért szokott fizetni; IV. György 115 tallért minden színházi látogatásért; IV. Vilmos 140 tallért és a mostani angol királynő ugyanannyit utalványoz rendesen.

A híres szinköltő Racine nagy szegénységben élő másodunokájának fölsegélésére Párisban pénzt gyűjtenek, melly célra a császár tizezer, a császárné és a császári herczeg hat hat ezer frankot adakoztak.

A »Porte St. Martin« színházban Párisban nem régen »Tireuse de cartes« (a kártyavetőnő) új szindarabot adtak, mellynek meséjét az ifjabb Mortarának a tizenhatodik században játszó dramatisált története teszi; e darab szerzőjének Mocquard urat, a császár régi barátját s magántitkárát mondják.

Ira Aldridge jelenleg Liverpoolban vendégszerepel.

A bécsi énekesnő Csillag Róza honunk leánya a tavaszon Londonban lépend föl.

Mérges arcfesték. Több párisi színház tagjai egy idő óta szenvedtek bélgyörcsben; mire a szenvedők egyike azon okos gondolatra jutott, hogy a kellemetlen betegséget, nem annyira a súlyos színművek, mint talán más valami okozza; s figyelmét legelőbb is a gyanús arcfestékre fordítá. S több szakértő vizsgálata után csakugyan az sült ki, hogy két ismeretes illatárus a festékbe a kelletinél több ólomczukrot tett. A méregkeverőket egy hónapi fogságra s 500 frank bírságra ítélte a törvényszék.” Lásd: MSzL, 1860/8, 68.

üzeneteket: „Üzenetek. A szerkesztőség részéről:

Szeged. Sz. K. Jól van. El van igazítva.

Tony. Köszönöm; átadtam s várom a másikat, a szíves ígéret szerint. A kérdéses illeték behajtása nagyon nehéz feladat. Az első nincs is Pesten.

Kolozsvár. Z. K. Mind a küldeményeket, mind a szíves figyelmeztetést köszönöm. A lapok Zilahra el vannak indítva.

Virág L. A beccses levél kezemhez jött. E szíves készség igen lekötelez. Költelességemet tenni fogom.” MSzL, 1860/8, 68.

A következő szám főcikkét alkalmasint csak magammal viszem baza: az 1860. február 25-én megjelent 9. szám főcikke a *Tanulmányaim és emlékeim* című cikksorozat hatodik darabja volt.

Most megyek öltözni Hamletre: Egressy 1860. február 11. és február 16. között vendégszerepelt Győrben. Műsora a következő volt: február 11.: William Shakespeare: *Hamlet*; február 12.: Obernyik Károly: *Brankovics György*; február 14.: id. Alexandre Dumas: *Kean*; február 16.: Katona József: *Bánk bán* (*Zsebkönyv* 458, 9).

Szeretném ha Károly a képet úgy rajzolná, hogy a mente csak egyik oldalon látszanék: a Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) által rajzolt, a Magyar Színházi Lapban megjelent jelmezképekről van szó. A rajzokhoz Egressy Gábor magyarázatokat csatolt. Az itt említett kép az 1860. március 31-i számban jelent meg.

Rohnnak: Rohn Alajosnak (?–1870 után). Rajzoló, kőrajzoló, metsző, litográfus.

279. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK [Pardubice, 1860. február közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Egressy Gábornak, Pest, 1860. február 25.: „Ákos e levelét ma reggel kaptuk.”

280. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK [Pest, 1860. február 20–25. között]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Szarvas, 1860. február 27.: „Leveleteket éppen hét órakor vettem tegnap estve, mikor a játékot kezdeni akartam; csak az elejét volt időm olvasni az Árpád levelének, s képzelheted minő zavarba hozott. A negyedik felvonásban némi szünetem levén, elolvastam végig mindentek levelét; nagyon drámai volt a hatásuk, az az a végén csattant az ostor.”

281. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNAK Pest, 1860. február 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 4. sz. levél, 4. sz. boríték.

Magyarázatok:

Lapunk 9^{-dik} számát elmenetele után három óra múlva lefoglalták: a Magyar Színházi Lap (lásd a 278. levél jegyzeteinél) 1860. február 25-én megjelent számáról van szó. Az 1852. szeptember 1-jén életbe lépett sajtórendtartás első paragrafusa szerint a nyomtatott műveket és lapszámokat terjesztés előtt be kellett mutatni a rendőrhatalóságnál (BUZINKAY 1974, 270).

elmenetele után: Egressy Gábor Szarvason vendégszerepelt. Lásd a 282. levelet.

hibetőleg az „Oroszlán” volt nagyon tüzes: Szabados János *Az oroszlán. (Rege.)* című írása. Lásd: MSzL, 1860/9, 71.

Dallos: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

Webernél: Weber Jánosnál (1806–1890). Rendőrigazgató, udvari tanácsos.

Rohn: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

Dallos Webertől megjött, a lapot kihordhatják: Egressy Árpád levele után ugyanarra a papírlapra Dallos Gyula is írt néhány sort Egressynek:

„Tisztelt Szerkesztő Uram!

E perczben jövök Weber tanácsostól, kivel majdnem egy óráig tartó beszélgetésem volt s ki a lapnak igen örül s engemet mint régi ismerőst igen szívesen fogadott. A lapnak a sorsa déltől mintegy délutáni 4ig kétes volt, de egyenesen Webernek köszönhetjük a szabadon bocsátatását minden változás nélkül, már eddig expedálva is van, Ön tehát egészen nyugodt lehet. Holnap irok majd egy kissé részletesebben.

Ha Zlinszkyt látta eddig kérem tisztelve neki is fogok írni.

Maradok öszinte tiszteletű adjutansa

Dallos Gyula

sk”

282. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szarvas, 1860. február 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 106. sz. levél.

Magyarázatok:

Dallost dicsérd meg nevemben, nagyon köszönöm sükeres eljárását a lap dolgában: Egressy a Magyar Színházi Lap 9. számának visszatartására gondol, amit Dallos Gyula (lásd a 278. levél jegyzeteinél) igazított el a rendőrtanácsossal. Lásd ezzel kapcsolatban a 281. levelet és jegyzeteit.

Zlinszki köszönteti viszont: Zlinszky István (1834–1911). Az 1850-es évektől gazdatiszt. Szépiróként és szakíróként is publikált. Zlinszky és Dallos valószínűleg Szarvason ismerkedett össze, Dallos egy ideig ott tanított.

tedd bele abba a könyvbe a minék a tábláján ez van írva: „Rendezői Napló”: Egressy arra a egyes tartalmú kéziratos kötetére gondol, amely 25,5 × 21 cm-es és hatvanhat lapból áll (OSZK SZT. Nemzeti Színház kötetes iratok, 882). Kimondottan rendezői vonatkozású részek a 2–10. lapig találhatóak. Ezeket Kerényi Ferenc közölte és értelmezte. Lásd: *Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 88–109, 205–220.

Rohn: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

kisértsd meg kedves lányom azon két női alak öltözkédének minden apró részletét leírni, elkezdve a fejeiken, mert nekem ez igen unalmas munka: lásd a 278. levél *Szeretném ha Károly a képet úgy rajzolná, hogy a mente csak egyik oldalon látszanék* jegyzetét.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a 10-dik számban: a Magyar Színházi Lap 1860. március 3-án megjelent számában.

Megkaptátok-e Kozmától a pénzt: Kozma Vazul (1806–1876) pesti nyomdásztól. Az Egressy által szerkesztett Magyar Színházi Lap kiadója volt. Egressy a lapszámok eladásából befolyt jövedelemre gondolt.

283. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Szarvas, 1860. február 27.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Szarvas, 1860. február 27.: „Ákosnak is irtam.”

284. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK

Szarvas, 1860. február 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 18. sz. levél.

Magyarázatok:

Keressd meg az asztalfiókomban azt a levelet, a mit nem rég Zilabról kaptam, valami Kiss

Imré-től; [...] ezzel a kis czikkel együtt a mellyet idezártam, s mellynek a végén megírtam:

Egressy két vidéki, egy győri és egy zilahi jótékonyági rendezvénnyel kapcsolatos tudósításra gondol. Mindkettő a Magyar Színházi Lap 1860. március 3-i számában *Jótékony célú vállalkozások és előadások* cím alatt jelent meg. „A győri és szomszédmegyei birtokosok febr. 15-én, nagy számmal gyűltek össze Győrött, a végett, hogy gazdasági együletet létesítsenek. Az alkalom összehozta a régi ismerősöket, honfitársakat és barátokat, kik egymás homlokának redőiből olvasták a történet írását, s emlékeikben a multak megelevenültek. Mi kell egyéb, hogy a szívek fellángoljanak s a gondolatból tett legyen? Így is lőn, a gazdasági egyület magát egy óra alatt megalakította, s hogy pénzalapja is legyen: ugyan az nap estéjén tánczvigalmat tartott, mellynek házi úrnőjévé gróf Batthyányi Emma ő nga, gr. Batthyányi Géza úr bájos ifju neje lőn fölkerve, ki a kérelemnek szíves készséggel engedett, s a vigalom véghez is ment, még pedig egészen nemzeti szellemben. Gyönyörű magyar öltözetünk valósággal még annak is termetet ad, a kinek nincs; és ennyi magyar öltözőkü bájos hölgy és délczeg férfi egy csoportban: a legszebb látványok egyike a világon. Mint előbb a Kazinczy-alapítványra, úgy most a magyar Akademiára buzgón gyűjtenek az itteni honfiak, s ez utóbbi célra az örökké ifju lelkű dr. Kovács Pál barátunk műversenyt fog rendezni, még a nagy bőjt alatt, mellynek zenei és énekrészében az ő kedves családja tagjai is közre fognak működni.

Zilahról is tudósítanak bennünket, hogy ott január 19-én műkedvelő társaság a magyar academia épületére rendezett előadást, Szigetinek »Szerelem és örökség« című vigjátékát adván elő. Ez előadás előtt és közben Kölcsey himnuszát és a szózatot énekelte a Dioszegi Mihály úr vezetése alatt levő énekkar, melly az ottani ref. iskola tanulóiból van összeszerkesztve, s ötven tagból áll. Ugyanott február 9-kén a casino szintén rendezett a magyar academia épületére sorsjátékkal összekötött fényes tánczvigalmat, mellyen az egész közönség magyar ruhában jelent meg.

E két jótékonycélú vállalat mintegy 260 forintot jövedelmezett” (MSzL, 1860/10, 84).

Add oda Dallos urnak: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

minő hatása van a 9-dik számnak: lásd a 281. levél jegyzeteinél.

az Udvarhelyi-féle Színészettörténeti adatokat egészen letisztázd: Udvarhelyi Miklós és Komlóssy Ferenc *Adatok a magyar színészet történetéhez* című cikksorozatának egyik részletéről van szó.

A 10-számot pedig sokszorosan átnézzétek hogy hiba ne maradjon benne: az 1860. március 3-án megjelent lapszám tartalma a következő: Egressy Gábor: *Tanulmányaim és emlékeim. VII.*; Szemere Pál: *IX. Költészet és színmű*; P. Szathmáry Károly: *Szegény Csáky! (Történeti beszély.) III.*; Kate Macready: *Macready. (Vége.)* (ford. Rónay Jácint); Csernátony Lajos: *Edinburghi színlapok: A színház viszonyai Skóciában; Történetár: Színészet a romaiknál; Jótékony célú vállalkozások és előadások; Mozgalmak a színvilágban; Egyveleg; Üzenetek.*

285. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1860. március első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Szüleinek, Hradec Králové, 1860. március 23.: „A helyváltoztatás miatt becses levelök szerte bolyongván a vidéken, csak ma érkezett kezeimhez, noha a tértvényt aláírva már rég átadtam őrmesteremnek; – a nagylelkűleg ajándékozott segélyt is fiui szívem leghőbb hálaérzetével vettem át.”

286. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK
Hradec Králové, 1860. március 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 9. sz. levél.

Magyarázatok:

Idejövetelünknek semmi jelentékenyebb oka nincs; csupán a sereg lejjebbezése által megürült nagy lovaslaktanyát akarták velünk itt megtölteni: 1859 őszén Ferenc József az államháztartás zilált helyzetének javítására ún. Ersparungskommissiont nevezett ki, hogy javaslatokat dolgozzanak ki az államháztartás kiadásainak csökkentésére. 1859 decemberében az uralkodó döntött a katonai kiadások redukálása érdekében a hadsereg bizonyos egységei létszámának csökkentéséről.

ezredesem: Wilhelm Baselli von Süssenberg báró (1812–1880). Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein (lásd a 164. levél jegyzeténél) tulajdonában lévő 9. huszárezred ezredese (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1861, 397).

duzmaszkodnak: duzzaszkodnak, duzzognak.

a három Szécsényi-testvér katonai-character nélküli quetálása okozza: helyesen quietálása: kilépése a hadseregből (lat.). Az említett három Széchenyi közül ketten voltak testvérek, Gyula (1829–1921) és Ferenc (1835–1908). Ők gróf Széchenyi István Pál nevű bátyjának a fiai. A harmadik, Dénes (1828–1892) az unokatestvérük volt, Széchenyi István Lajos nevű bátyjának a fia.

elhíresedett emissariusok: itt valószínűleg az osztrák hadsereg elleni lázadásra felszólító röpiratok terjesztőiről van szó.

krumpli-fogyasztó társuk: a magyar kortársak nem a cseheket, hanem a szlovákokat csúfolták krumplievőknek (TAMÁS 2014, 180–181). Úgy tűnik, Egressy Ákos egyúvé tartozónak vélte a két nyugati szláv népet.

reluálni: helyesen reluál: visszavesz (lat.).

Józsefstadtból, mely ide két mértföldre esik: a 18. század utolsó harmadában Csehország keleti részén épített, elsősorban védelmi célokra szánt erődítmény.

kedves Árpádom küld el a következő számokat édes apám lapjából: Egressy Ákos a Magyar Színházi Lapra (lásd a 278. levél jegyzeténél) céloz.

T. Károlyt üdvözlöm s csókolom: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

287. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1860. április közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Árpádnak és Szentpétery Zsuzsannának, Nagykőrös, 1860. április 19.: „Minden külön kóta darabnak egy-egy külön sort kell képezni, s vele egy sorban betűsort kezdeni nem szabad. Egy szóval épen úgy kell lenni, a mint te nekem lerajzolva elküldted, s a hogy én is akartam.”

288. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagykőrös, 1860. április 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 104. sz. levél.

Magyarázatok:

Mond meg Kocsi urnak: Kocsi Sándornak. Kozma Vazul és Beimel József nyomdájában szedő-nyomó művezető, főgépmeister volt.

Minden külön kóta darabnak egy-egy külön sort kell képezni: Egressy a Magyar Színházi Lap 1860. április 21-én megjelent *Tanulmányaim és emlékeim* című cikksorozatának tizenkettődik részében a következőkben idézett eszmefuttatását zenei képletekkel illusztrálta. „Világosabban szólva: beszédünk főhangja szintúgy eshetik hosszú szótagra, mint rövidre. Sőt a lelkiállapot nálunk annyira uralkodik a nyelvanyag fölött, hogy a benső mozgás úgy hozván magával, gyakran történik, hogy a hang a rövid szótagon húzamosan időz, ellenben gyorsan repül el az olyanok fölött, melyeknek prozódiai mértéke hosszú. Példaul e szótagok: az, te, mi, hol, nem, magokban véve nem hosszúk, a mennyiben magánhangzói röviddek; de ha ezek a beszéd szövegében az uralgó hanggal találkoznak, s valami ingerült hangú kérdést fejeznek ki, melybe a meglepetés, csodálkozás, és öröm hangjai vegyülnek: akkor e rövid magánhangzók hangalakja ilyen lesz: **aaaz?!? teee?!? miii?!? hooool?!? neeem?!?** Tehát ezen szótagok magánhangzóinak nem csak időszerinti mértéke hosszabodott meg háromszorosán, hanem egy hangból három lett, s e három hang a térszerinti mozgásnak három külön fokozatát tünteti föl, mintegy zöngelni alakjaként az indulatnak” (MSzL, 1860/17, 134).

Kocsisovszkitől: Kocsisovszky Jusztintól (1817–1871). Vidéki színész, színigazgató. 1860-ban három állomáshelye volt: Eger, Rozsnyó, Losonc. Az OSZK Kézirattára 1860-ból két, Egressy Gáborhoz írott levelét őrzi.

289. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1860. április 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Ákoshoz (1 levél, 2 fol.).

Magyarázatok:

Ha valamelyik számot a „Szinbázi lap”ból történetesen nem kapnád meg: reclamálj: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

f. é. május elején a nyugdíjból kilép, s mint rendes szerződött tag fog működni a Nemzeti szinpadon: lásd a 248. levél *Szigeti mondá* hogy mindent meg irt neked és a 250. levél *hogy magát biztosítsa a nyugdíjt kérte és meg is kapta azt nyolcz száz forint évenként* jegyzetét.

Kánya földrajzára: Kanya Pál, *Népszerű földrajz oktatás, iskolai s magán használatul*, Pest, Ki-lián György, 1847. A könyvet 1849-ben és 1857-ben újra kiadták.

290. EGRESSY ETELKA ÉS TELEPY KÁROLY – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Diósgyőr, 1860. június 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 32. sz. levél.

Magyarázatok:

az öreg Atyusnak: Telepy Györgynek – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

nagymamáról: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannáról – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

retirálok: visszavonulok (lat.).

Károlyom: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Simon: Simon Florent. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

örömet szereztek [...] Simon sorai az 1st törv. sz. ítéletével, bár mielőbb követné ezt a felső törv.

hasonló ítélete: Egressy Etelka és László József válóperének lezárásáról van szó. A válóperrel kapcsolatban lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

születés napom reggelén: Egressy Etelka május 22-én született.

pruszliknak: mellénynek.

Dérynének: lásd a 228. levél jegyzeteinél.

Kilényiné: lásd a 252. levél jegyzeteinél

öregék: Telepy György és Kozmovszky Mária (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Károlyom e' napokban kapott megbízást Erdélyből a Szécsenyi élet nagyságu képe festésére: a Magyar Színházi Lap 1860. július 28-i számában megjelent hirdetés szerint „Telepy Károly akadémiai festész bevégezte Széchenyi életnagyságu arczképét, az elhunyt dicsőnek egyik legjelesebb képmása (Ammerling festész műve) után, mely a magyar Akademia nagy teremét díszesíti” (MSzL, 1860/34, 252).

a tudos társaság termében lévő kép után kívánják a fön említett képet festetni: az említett, 250 × 1655 cm-es olajképet Friedrich von Amerling (1803–1887) osztrák festő készítette 1836-ban a Magyar Tudós Társaság megrendelésére.

Most a Keglevics B. féle jutalomra készít 2 tájképet egyet az 500 másikat a 100 ftos jutalomra: a gróf Keglevich Béla (1833–1896) által finanszírozott jutalomról van szó. Keglevich műkedvelő festő volt, álnévvvel a Műcsarnokban több képet is kiállított. 1861-ben őt választották az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat első elnökének.

Károlynak valami kártyákat kell festeni Giergl számára: Giergl István (1831–1887). Kártyafestő, kártyagyáros. Az 1860-as években az ő üzeme gyártotta a legtöbb játékkártyát.

Nefelejts: 1859. április 3-tól 1874 végéig Bulyovszky Gyula kiadásában megjelenő szépirodalmi, társaséleti és művészeti divatlap.

a közepén egy vonal van huzva rajzónnal: ónból vagy ólomból készült rajzeszköz.

Kedves Apám lapját: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

Ugy látszik hogy a kritikus is szeretetre méltó kezd lenni, különösen a Szerd. Kálmán részére de én is igazat adok neki tökéletesen: Egressy Etelka a Magyar Színházi Lap 1860. május 26-i számában megjelent kritikára utal: „Május 21. Szerdahelyi javára: »Hogyan lehet hirt szerezni.« [...] Szerdahelyi elemében volt. A vigjáték terén ő egy kis hatalommá nőtte ki magát. Szorgalma és ügyessége el vannak ismervé. Vannak adataink tehetségéről is. Ő átérti szerepét, s van érzéke a szerep legfinomabb vonatkozásaihoz is, kivált a pajkosabb és furfangosabb neműekhez. A kiáltó színezéshez nagy hajlama van, a mi az ifju korban és az ő szakkörében nagyon természetes. Művészeti törekvése a legjobb uton van: ő egyéníteni akar. A külső alakításra nagy gondot fordít, s e részben igen találékony, miután pedig mintául az életet s ennek alakjait veszi: biztosítva vagyunk, hogy ő e mintákból soha ki nem fog; azaz csak rajta áll, hogy mindig új s mindig eredeti legyen. Külső alakja gyakran olly meglepő, annyira eredeti, hogy azon aggályt támasztja bennünk: vajjon a benső alak nem lesz-e a külsőnek ellenmondása? fog-e sikerülni neki, hogy a benső eredetiség a külsővel összehangozzék, hogy egyik a másikat kiegészítse, hogy az egység közöttük teljes legyen? De megnyugszunk egyelőre azon látványon, melly azt látszik nekünk mondani, hogy ez alak a színész lelkében termett meg, s e jelenség már mindenesetre alakképességről tanuskodik; megnyugszunk annak bizonyosságán, hogy a szereplő gondolkodott, buvázkodott, s nem feledjük, hogy a színésznek azon milliárd alakhoz, a mennyit magából ki kell teremtenie: csupán egy rendbeli s örökké ugyanazon eszközei vannak. Mit tesz azonban a színész, hogy magával efféle alaki ellenmondásba ne jöjjön, azaz, hogy ha megszólal: e hang a külsőleg olly sükerült alak valóságát meg ne hazudtolja? Azt cselekszi, hogy megkísérli minden külső segédszerek nélkül, belőlről alakítani az egyént kifelé, belőlről festeni az arcra a vonásokat, a testre az alakot, hogy így a benső egyén szabjon törvényt a külsőnek, és nem a külső disputálja magát a bensőre. És akkor majd estve, midőn a benső alak, mellyet lelkünkben viszünk oda, a külsővel a kölcsönzöttel találkozik a tükörben: e találkozásnak a lélekre valami csodálatos hatása lesz. E pillanatban egy varázs-érintést látszunk érezni, s a nemtő rögtöni megjelenését, melly lelkünk idegeit fölhangolja, s az erőket bennünk kétszerezi. Midőn látjuk, hogy a külső alak a belsőt érzékileg is megvalósítja, és az érzéki művilágban valósággal be is helyezte: e művilágban az egyéni gondolatok új vidékei tárulnak szemünk elé, s a költővel »a lelkesedésnek szent óráit kezdjük élni«. Illy törekvése mutat Szerdahelyi szerepe a Tündérújjakban, a csizmadia inasa a Kisértetben, mint a mellyek a nemes és burleszk elemeknek vigjátéki szélsőségei. Téves vélemény az, hogy Szerdahelyi Lászlót [László Józsefet] pótolja. Lászlót nem pótolhatja senki, és Szerdahelyi nem pótol senkit csupán magát. [...] Ha tehát Szerdahelyi előtt ér valamit azok véleménye, a kik »a szitán átlátnak«: e lapok őt őszintén üdvözlik azon az uton, a mellyen van. Mi

nem voltunk és nem lehetünk figulusok (kenyér- és becsület-irigyek), és mélyen sajnálkunk azokon, a kik illyenek” (MSzL, 1860/22, 177–178).

van é már valami jóra való segédje vagy Árpád ügyeskedik mint teljhatalmu segéd: a Magyar Színházi Lapnak Dallos Gyulát (lásd a 278. levél jegyzeteinél) követően nem lett új segéd-szerkesztője, továbbra is Egressy Árpád segített apjának. 1860 májusából és októberéből ismerünk olyan leveleket, amelyekből nyilvánvaló, hogy Egressy előbb Halász Dezsőt, majd Krizbay Miklóst szeretne volna segéd-szerkesztőnek. Halással Szemere Pál révén ismerkedhetett meg. Halász 1859-ben Szemere irnokaként Pécelen tartózkodott, majd hazautazott Nagyváradra, hogy orvosi vizsgáira felkészüljön. Ő az orvosi pálya esetleges rovására nem vállalta a segéd-szerkesztőséget. Krizbay 1860. október 28-án kedvezőbb választ adott, ám a lap decemberi megszűnése miatt már nem volt rá szükség (SZALISZNYÓ 2013, 71).

Náni: Egressyék cselédje.

Eszter: lásd a 273. levél jegyzeteinél.

tömlő turot: hártyába takart túró, melyet így raktároznak vagy érlelnek.

291. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Diósgyőr, 1860. július 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 107. sz. levél.

Magyarázatok:

T. Gyuri: Telepy György. Lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Károllyal: Telepy Károllyal. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

lapunk mostani száma, a 28-adik: a Magyar Színházi Lap (lásd a 278. levél jegyzeteinél) 1860. július 7-én megjelent számáról van szó. Tartalma a következő: Egressy Gábor: *Az alaki szépnak érzete s öntudata*; Tompa Mihály: *A posonyi harcjáték*; id. Alexandre Dumas: *A végzetes páholyjegy*; Nemzeti Színház; *A Nemzeti színház előadásai juniushan*; Rónay Jácint: *Kean Edmund*; *Sajátszerű megtiszteltetés*; *Színészeti hirdetés*; *A pesti magyar műegylet*; *Mozgalmak a színvilágban*; *Egyveleg*.

az ide mellékelt lapon: a levélnek ez a melléklete nem maradt fenn.

Szilágyi urhoz: Szilágyi Sándorhoz (1827–1899). Történész. Az 1850-es években Nagykőrösön Arany János tanártársa. 1867-ben Eötvös József báró a vallási és közoktatásügyi minisztériumba titkárnak nevezi ki. 1878-tól a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója. Az Egressy Gábor szerkesztette Magyar Színházi Lapban *Békes Gáspár és Beldi Pál* címmel közölt írásokat. Lásd: MSzL, 1860/32, 255; MSzL, 1860/53, 425–426.

Kocsinak: lásd a 288. levél jegyzeteinél.

Feleki kardot hozzon: lásd a 108. levél jegyzeteinél. A kardot hozzon felszólítás valószínűleg arra vonatkozik, hogy amikor Feleki Egressy után vidéki vendégszereplésre indul, akkor a Nemzeti Színház kelléktárából egy kardot vigyen magával, mert az adott szintársulatnál az nincs.

292. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

Békéscsaba, 1860. július 12.

Kézirat: OSZMI 60.2908, Egressy Gábor levele Egressy Etelkához.

Magyarázatok:

Ipadnak megírtam: Telepy Györgynek. Lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Károly: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Károly is belátja annak szükségét hogy átköltözzetek: Egressy Etelka és Telepy Károly, mint friss házaspár, Telepy Györggyel és feleségével, Kozmovszky Máriával (lásd a 227. levél jegyzeteinél) élt közös háztartásban.

Déryné: lásd a 228. levél jegyzeteinél.

franco: franco rekommandiert: bérmentve és ajánlottan (ném.).

293. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szentes, 1860. augusztus 31.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 108. sz. levél.

Magyarázatok:

Szerdahelyi: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

gróf Károlyi és Pallavicini-féle gazdatisztek: gróf Károlyi Lajos (1799–1863) és Pallavicini Alfonz (1807–1875) gazdatisztjeiről van szó.

kérje ki Benkőtől Kean, Párisi adós, Legjobb az egyenes út darabokat: Benkő Kálmántól – lásd a 116. levél jegyzeteinél. Itt a Nemzeti Színház könyvtárnokaként említi Egressy.

Makóra Horváth György Színigazgatónak: Horváth Györgynek (1811–1889). 1833-ban lett vidéki színész.

Kurián: Magyar Királyi Kúria. A legmagasabb bírói fórum, büntető- és polgári ügyekben egyaránt eljár.

294. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Pest, 1860. szeptember vége]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Pest, 1860. október 12.: „A mult levelemben írtam hogy Károly képét megvették s a pénzt érte az egyet titkárnál le is tették, talán nem kapták meg levelem, mert a küldött levélben nincs megemlítve.”

295. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Diósgyőr, 1860. október eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Pest, 1860. október 12.: „A mult levelemben írtam hogy Károly képét megvették s a pénzt érte az

egylet titkárnál le is tették, talán nem kapták meg levelem, mert a küldött levélben nincs megemlítve.”

296. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1860. október 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 6. sz. levél.

Magyarázatok:

Károly képét megvették: Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) a Pesti Műegyesület 1860-ban rendezett kiállításán *A diósgyőri várrom* című munkájával szerepelt (ma a Nemzeti Galériában látható). A kiállítás katalógusa: OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtár Kny.C 11.983.

a pénzt érte az egylet titkárnál le is tették: a Pesti Műegyesület titkára 1860-ban Ritter Sándor ügyvéd volt.

Az Üstökösben van egy kitétel melyet czeruzával körül is vontam, és a melly kitételért a párbaj is megtörtént, ugyan is: Bulyovszki felszólította J-it hogy vonja vissza, de ő biz azt nem tette: a Jókai Mór szerkesztésében és kiadásában megjelenő Üstökös 1860. szeptember 29-i számának *Hasonlat* című rovatában megjelent rövid írás bősztette fel Bulyovszky Gyula (1827–1883) hírlapírót, amiért feleségének, Szilágyi Lilla (1833–1909) színésznőnek a származását lapjában kigúnyolta: „Azt hitték eddig a historicusok, hogy a Hunyadiakkal rokon *Horogszegi* Szilágyi család kihalt, s most íme nyilatkozik egy tagja a Szilágyi családnak a bécsi Theaterzeitungban, hogy ő is *horogszegre* való” (Üstökös, 1860/5, 39).

297. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Pest, 1860. október 13–14.]
[Töredék]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 109. sz. levél.

Magyarázatok:

pénteken Lear király: William Shakespeare drámáját 1860-ban csak egyszer játszották a Nemzeti Színházban, október 15-én. Viszont ez hétfői és nem pénteki nap volt.

Fáy Andráséknál voltam: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A Szigligeti leányait a közönség nagy részvétel fogadta: Egressy valószínűleg Jókai Mór *A szigetvári vértanúk* című dráma 1860. október 12-i nemzeti színházbeli előadására gondol. Szigligeti Ede Anna (1841–1909) és Jolán (?–1901) nevű lánya ebben a darabban játszott együtt.

Mi fizetése van a leálynak?: a cselédnek.

298. EGRESSY GÁBOR – TELEPY KÁROLYNAK,
EGRESSY ETELKÁNAK ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1860. október 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 110. sz. levél.

Magyarázatok:

Károly fiam: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Gabriella: Telepy Gabriella (1860–1913 után). Egressy Etelka és Telepy Károly elsőszülött gyermeke. 1860. november 5-én keresztelték meg Diósgyőrben. Az ELTE Egyetemi Levéltár Magyarországi Felsőoktatási Intézmények (1580–1918) elektronikus adatbázisa szerint 1882 és 1884 között a Zeneművészeti Akadémia zongora szakos hallgatója volt. A névhez csatolt életrajzi adatok között feltüntették, hogy származási helye: Diósgyőr (Miskolc), az apa foglalkozása: festőművész – tehát biztosan Telepy Károly lányáról van szó. Az adatbázisban viszont a születési évnél tévesen 1864 szerepel. Első férje Baróthi Incze József kolozsvári köz- és váltóügyvéd, a második Karotnai Köntzey Imre (1864/65–1913) volt. Az első házasságából három gyermeke született: Gabriella, Tibor és Blanka.

De ha olyan a kis lány, mint leirtad, úgy nem sok kilátásunk van, hogy szép legyen: Telepy Károly 1860. október 16-án a következőket írta Egressynek az újszülöttről: „a gyerek oly nagy és oly kövér hogy 3diknak is beillene. Portréját elküldeném ha oljan nagy mimikus nem volna de így máskép segítem ki magam az az tintával fogom lefesteni. A homlok Gábor apáé az ór széles hoszú de görbébb lesz mint édes anyáé a szája hasonlít Árpádéhoz a haja fekete. Keze és ujai Liszt Ferencztől kölcsönözvék s mi rajta töllem van a hoszu körmök [...] a szemeiről mitsem írhatok mert sokkal ártatlanabb és szerényebb hogy sem az ember szemei közzé nézne mind öszve is 16 orás foga még nincs így tehát hust enni még nem akar (OSZK Kt. Levelestár, Telepy Károly Egressy Gáborhoz).

Ritter: lásd a 296. levél a *pénzt érte az egylet titkárájánál le is tették* jegyzetét.

A hölgyfutárban Dopsa bennünket színészeket gyalázatosan megtámadt: Dobsa Lajost lásd a 182. levél jegyzeteinél. Egressy e levelében *A Nemzeti Színház ügyében* című cikkére gondol. Lásd: Hölgyf, 1860/118, 941; 1860/119, 949; 1860/120, 957–958; 1860/121, 965; 1860/122, 973–974.

mire felelnünk kellett, s természetesen, kinek kellett ismét előállani, mint nekem? Feleletünk a Sajtóban jelent meg: az Egressy által írt válasz a Magyar Sajtó 1860. október 17-i számának Hazai közügyek rovatában jelent meg *A Nemzeti Színház ügyében* címmel, és Néhanyan az érdeklettek közül aláírással. Lásd: MS, 1860/239, 1036.

Juhász is rám küldte a kontót: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Komárominak felmondtak: lásd a 71. levél jegyzeteinél.

Dobsát akarja igazgatónak: Dobsa Lajos sohasem lett a Nemzeti Színház igazgatója.

299. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Pest, 1860. október második fele]
[Töredék]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 113. sz. levél.

Magyarázatok:

Ismét nagy csatánk van az írókkal vagy is a fírkászokkal édes, a minek aligha párbaj nem lesz a vége: lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Dobsa a kolomposuk: lásd a 182. és a 298. levél jegyzeteinél.

Károly: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személyeknek*.

300. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1860. október 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 7. sz. levél, 7. sz. boríték.

Magyarázatok:

Károly: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személyeknek*.

Dobsát ugyan csak főzzük: lásd a 182. és a 298. levél jegyzeteinél.

Gabriellát: lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Telepi György urnál: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

301. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK

[Diósgyőr, 1860. november első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Pest, 1860. november 16.: „Az én kedves lányom levelével nekem nagy örömet okozott.”

302. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Diósgyőr 1860. november 15.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 47. sz. levél.

Magyarázatok:

Most reggel kaptam a 10ki lapodad és aból olvasám az üzenetek közöt a nekem szállókat: a Magyar Színházi Lap (lásd a 278. levél jegyzeteinél) 1860. március 3-án megjelent számában lévő üzenetekről van szó.

Deézs. Azokat nagyon bajos megcsináltatni, hogy az illető névre egészen méltók lehessenek. Valami mást ohajtanánk.

Déva. P. A. Az engedély iránt csak az illető kerület főhatóságához tessék fordulni, ez a legegyszerűbb módja a dolognak. A többit elintéztük.

Miskolcz. K. K. Megkaptuk, köszönjük, a lapokat elindítottuk.

Nagy-Bánya. P. Zs. Megkapta-e a darabot? (MSzL, 1860/10, 84.)

a kicsi: Telepy Gabriella – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

303. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1860. november 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 111. sz. levél.

Magyarázatok:

Gyuritól: Telepy Györgytől. Lásd a 19. levél jegyzeteinél.

az a hitvány kölyök: Egressy Árpád.

kicsijével együtt: Telepy Gabriellával együtt. Lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Károly: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

304. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Diósgyőr, 1860. november 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 18. sz. levél.

Magyarázatok:

Kis lányát: Telepy Gabriellát – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

anyámmal együtt: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával együtt. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

305. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

Párizs, 1861. március 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 10. sz. levél, OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gábornéhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

rendeltetésemnek emberül megfelelhessenek: Egressy Ákos rövid párizsi tartózkodás után (erről lásd a 309. levelet) Franciaországon keresztül Torinóba utazott, hogy mint az osztrák hadseregben huszár főhadnagyként leszerelt katona az itáliai magyar légiónhoz csatlakozhasson. 1864 nyaráig tartózkodott Olaszországban, de a légiónál nem nyert alkalmazást, számfelletti tisztként előbb az acqui, majd a cuneói tiszti telepre került. 1909. április 15-én utazásával kapcsolatban a következőket írta Rakodczay Pálnak: „A mult század hatvanas éveinek elején, atyám, a magyar színészeti iskola létrehozásán buzgólkodott. Az osztrák hadseregből, hol mint besorozott 1848–1849-diki honvéd, a 9-dik huszárezredben, már mint főhadnagy szolgáltam, e rangom odahagyásával, hazajönnöm késztetett. Mint volt-színészt, ki már 1853-ban, mint a Nemzeti Színház szerződött tagja, apró szerepekben tuestem a színpadi kísérleteken, tapasztalás céljából, külföldre küldött: német,- franczia-olasz országba. – Utiköltségül, gyors elhatározással, néhány vidéki vendégszereplése egész jövedelmét átadta nekem. – A külföldi nagyobb színházak látogatása mellett lelkemre kötötte, hogy azok színészeti iskoláinak berendezéséről is szerezzen tapasztalatokat s ezekről számoljak be neki. Ez utamban: németfrancia országban keresztül, Turinba jutottam, mely azidőben tömve volt hővérű magyar menekültekkel” (OSZK Kt., Fol. Hung. 1484, I).

Lichtenstein-obsitos káplárral, (Womačka) ki velem mintegy három évig egy századnál volt [...] összejijjek: Lichtenstein herceg ezredéből a szolgálatkötelezettség letelte után elbocsátott tizedes. Egressy Ákos 1855-től a 9. huszárezredben szolgált. Az ezred tulajdonosa Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein volt – lásd a 164. levél jegyzeténél.

parliroztam a kimondhatlan nyájasságu francia utasokkal: beszélgettem (fr.). A parler: beszélni főnévi igenéből képzett szó.

egy magyar torz képekkel tele rajzolt „Punsch” nevű bajor lapot megpillantván: kíváncsiságból öt krajczárért megvettem; hanem illy alávaló illy szemtelen hazugságokat soba sem olvastam, a millyeket a lap a magyar országi dolgokról ír: a Münchener Punsch 1861. március 3-án megjelent számáról van szó. A humoros-szatirikus hetilap 1848 és 1875 között állt fenn, Martin Eduard Schleich (1827–1881) szerkesztette. Szerkesztői névként eleinte az M. E. Bertram nevet tüntette fel. Az említett lapszám több helyen is csúfolja a magyarokat. Címlapján egy magyarokat gúnyoló rajz látható. A karikatúra két férfit ábrázol, egy osztrák-németet és egy magyart. Az osztrák-német frakkot és cilindert visel, a cylinderjére 1861 van írva. Az osztráknál alacsonyabbnak rajzolt magyar figura, aki fejét kicsit hátra-dönti, mert kénytelen felnézni az osztrákra, éppen a bajsztát pödri, sarkantyús csizmát, zsinóros felsőruhát, vállára vetett mentét visel, oldalán kard van, kócsagtollas kalapjára 1848 van írva. Az osztrák-német egy „Reichs Verf.,” azaz Birodalmi alk[otmány] feliratú cilindert nyújt át neki. A magyar figura nem fogja meg a cilindert. A kép alatt a következő olvasható: „Deutscher. Ich meine, Sie dürften den Hut da immerhin aufsetzen. Ihre Separatmütze können Sie zu Hause tragen!”¹⁰ A lapszám éppen az 1861. február 26-án kiadott februári pátenst követően jelent meg. A rajz és a felirat a februári pátenstre, amely az 1860. évi októberi diplomán (birodalmi alkotmányon) alapult, az összbirodalmi parlament összehívásának szándékára vonatkozik. A császári nyílt parancs a kiadását követően Magyarországon azonnal ellenállást váltott ki, az 1861 áprilisában összehívott magyar országgyűlés is elutasította. A cylinder, amit az osztrák-német átnyújt a magyarnak, nagyobb, mint a fején lévő, vagyis a rajzoló nemcsak a két figura testmagassága közötti különbséggel, hanem a fejfedők méretével is leminősíti a magyarokat. Úgy tűnik, a rajz a szöveggel együtt arra utal, hogy a magyarok fogadják el mégis a birodalmi alkotmányt, küldjenek képviselőket a birodalmi parlamentbe, mert ez nem jelenti azt, hogy otthon nem lehet önálló parlamentjük. Az „Ungariana” felirattal megjelent másik rajz három magyar alakot ábrázol: egy mágnás apát és a lányát, illetve egy másik mágnást. A képaláírás a következő: „**Magnat Brotzmeier.** Lieber Janos, hier hab’ ich die Ehr’, Dir meine Tochter vorzustellen. **Magnat Lümmel.** Ah Sapperment, üppige Person! Wie alt is jetzt Fräulein? **Magnat Brotz.** Sie wird alt sein höchstens vierzehn Jahr! **Magnat Lümm.** Was? Teufel, hätt’ ich doch g’meint, Fräulein müßt’ schon gut in die Zwanzig sein. **Magnat Brotz.** Aber bedenck’ doch, Janos, die letzten zwölf Jahr’ existiren ja gar nicht für uns Magyaren!

¹⁰ „Német. Úgy gondolom, mégiscsak felvehetné akkor a kalapot. A különállást szimbolizáló sapkáját használhatja otthon.”

Magnat Lümm. Bassoma Teremtete, jetzt hast Du Recht!”¹¹

A beszélők az abszolutizmus 12 évére utalnak. A mágnásoknak beszélőnevet adtak: a *Brotzmeier* vezetéknevet talán a brotzeln: serceg, sistereg igéből képezték, ami mérgelődésre, dühöngésre utalhat, a *Lümmel*jt pedig a Lümmel: faragatlan, fajankó melléknévből. A magyarokat gyakran ábrázolták káromkodva, az egykorú bécsi élcclapokban is utalnak csúnya beszédükre (TAMÁS 2014, 108). Szintén nem egyedi eset, hogy a vicclapokban a magyar figurákat Jánosnak nevezik, nevükkel sokszor az egész nemzetet azonosították (TAMÁS 2016, 54).

„A Punsch magántáviratai” című rovatban Magyarországgal kapcsolatban a következő szerepel: „**Ungarn.** In Pesth wurde eine Polizeipatrouille von einer Rotte historisch-politischer Individualitäten angegriffen und mit ritterlichen Steinwürfen dermassen traktirt, daß sie die Waffen gebrauchen und die Excedenten, zwei und zwei durch Personal-Union mittelst Stricken verbunden, abführen mußte. – In Kecskemet wurden Kossuth, Türr und Klapka zu rechtskundigen Magistratsräthen gewählt, vorausgesetzt, daß sie die abgeschaffte österreichische Gewerbefreiheit nicht wieder einzuführen trachten. – In dem Städtchen Losonz erhielt ein des Diebstahls Verdächtige durch einen constitutionellen Panduren 127 Stockprügel. Man zweifelt an dem Aufkommen des Geprügelten, aber nicht mehr an der Selbstständigkeit der ungarischen Justiz.”¹²

A másik „hír” az 1861. január 23-tól március 4-ig tartó Országbírói Értekezletet gúnyolja ki, ahol visszaállították az osztrák jog helyett a magyar 1848-as (vagy azelőtti) állapotokat, s kimondták, hogy büntetésként tilos kiszabni testi fenyítést: „**Ungarns Juristen-Conferenz** hat entschieden, daß Israeliten, welche *Wählbarkeit* besitzen, für sich und ihre Familien von der Prügelstrafe befreit sind. Daraus geht hervor, daß also auch Frauen und Kinder dem Stock verfallen, daß förmliche *Familienprügelungen* verhängt und vorgenommen werden können. Vielleicht ist dieß nur in Bezug auf Juden der Fall, weil man weiß, daß dem Juden die Familie über Alles geht, und die Glieder einer solchen gerade in den schlimmsten Situationen am engsten zusammenhalten.

Endlich muß man auch bei dieser Entscheidung anerkennen, daß die herrliche ungarische Freiheit Jedem wenigstens zu *Etwas* verhilft. Wer *gewählt* wird, kann nicht geprügelt werden. Wer aber nicht gewählt werden kann, der wird doch wenigstens

¹¹ **Brotzmeier mágnás.** Kedves János, enyém a megtiszteltetés, hogy bemutathatom neked a lányomat.

Lümmeljt mágnás. A teringettét, öntelt perszóna! Hány éves most a kisasszony?

Brotzm. mágn. Legfeljebb tizennégy lesz!

Lümm. mágn. Mi? Az ördögbe, azt hittem volna, hogy a kisasszony már igencsak a húszas éveiben jár.

Brotzm. mágn. De vedd számításba, János, hogy az elmúlt tizenkét év nekünk, magyaroknak egyáltalán nem létezett!

Lümm. mágn. Baszoma teremtette, most igazad van!

¹² „**Magyarország.** Pesten egy csapat történelmi-politikai személyiség megtámadott egy rendőrségi őrzőratot és lovagias kódobásokkal úgy ellátták a bajukat, hogy azoknak fegyvert kellett használniuk, és a rendzavarókat, kettő meg kettő osztva perszónaluniós kötélrel összekapcsolva, el kellett vezetniük. – Kecskeméten Kossuthot, Türrt és Klapkát törvényutód városi tanácsossá választották, feltéve, hogy az eltörölt osztrák iparüzési szabadság újbóli bevezetésére nem töreksenek. – Losonc városkájában egy lopás gyanúsítottja egy alkotmányos pandúrtól 127 botütést kapott. Kételkednek a botozott felépülésében, de a magyar igazságszolgáltatás önállóságában már nem.”

geprügelt! Der ungarische Jude ist entweder *wählbar* oder *prügelbar* – etwas *Bares* hat er immer!”¹³

306. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNNAK

Pest, 1861. március 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 33. sz. levél.

Magyarázatok:

Még sok éveken át meg áldva Lelki testi javakban működjék Hona, s Nemzete javára: a március 24-i Gábor-napra névnap i üdvözlés.

kis unokája Gabriela: lásd a 298. levél jegyzeteinél.

307. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

[Torino, 1861. március közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Szüleinek, Torino, 1861. március 29.: „Kérem édes apámat tudósítson, megkapta-e leveletem; ez már a harmadik eljövetelem óta.”

308. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1861. március második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Szüleinek, Torino, 1861. március 29.: „Már ugyan e nélkül is félek, hogy levelem igen nagy leend, s majd sokat fognak édes szülőim érte fizetni, – de miután éppen e pillanatban vettem át becses levelöket a postán; – nem akartam a magamét addig földadni míg e toldalékot hozzá nem irom; a mennyire még most eddigi tapasztalataim után levelük nehány pontjaira válaszolni tudok.”

309. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

Torino, 1861. március 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 11. sz. levél.

¹³ „A magyarországi jogász konferencia arról döntött, hogy az izraeliták, akik választhatók, a családjukkal együtt felmentetnek a botbüntetés alól. Ebből az következik tehát, hogy az asszonyoknak és gyerekeknek is bot jut osztályrészül, hogy valóságos *családi botozások* elrendelhetők és végrehajthatók. Talán csak a zsidók esetében van ez így, mivel tudjuk, a zsidóknak a család mindenk felett áll, és egy ilyen tagjai éppen a legrosszabb helyzetben tartanak a legszorosabban össze. Végül ennél a döntésnél is el kell ismerni, hogy az úri magyar szabadság mindenkit legalább *valamihez* hozzásegíti. Akit *megválasztanak*, azt nem lehet megbotozni. De akit nem lehet megválasztani, azt azonban legalább *megbotozzák!* A magyar zsidó vagy *választható* vagy *botozható* – mindig valamitől *megfosztott!*”

Magyarázatok:

Hannibal, Nagy Károly és első Napoleon nyomdokain én is keresztül hatoltam valahára nagy dideregve az Alpeseiken: Hannibál (i. e. 247–183), I. Nagy Károly (742–814) és I. Napóleon (1769–1821) nyomdokain. Hannibál a második pun háború során úgy döntött, hogy Róma ellen közvetlen támadást indít, de mivel a tengeren a római flotta volt az úr, seregével a szárazföldön kellett Hispániából Itáliába eljutnia. Öt hónap alatt sikerült átkelniük a Pireneusokon és az Alpokon. Nagy Károly, a Frank Birodalom megalapítója, 773-ban Lombardia megszállása során, I. Napóleon 1800-ban kelt át seregével az Alpokon, és Marengónál legyőzte az osztrákokat.

T. igazgató ur: Türr (Thier) István (1825–1908). Katona. 1842-ben önként jelentkezett az osztrák hadseregbe. A gyalogezrednél szolgált, majd 1849-ben áttért a piemonti sereghez. 1850 és 1853 között Svájc, Franciaország, Anglia és Piemont volt a tartózkodási helye. Az 1850-es évek közepén harcolt a krími háborúban, előbb a törökök, majd az angolok oldalán. 1859–1860-ban Garibaldi mellett katona. Garibaldi első hadsegédévé, majd a hadsereg főfelügyelőjévé és tábornokká nevezte ki. Nápoly elfoglalása után a város és a tartomány katonai parancsnoka lett. Az 1861-ben létrejött Olasz Királyság hadseregében altábornagyi tisztséget kapott. Türrnek aktív szerepe volt az itáliai magyar légió megszervezésében, 1861 májusától ő volt a főfelügyelője.

Marie-Antoinette: Marie-Antoinette (1755–1793). XVI. Lajos király felesége.

Luxembourgi palotában: IV. Henrik francia király felesége, Medici Mária, férje 1610-es meggyilkolása után Luxembourgi Ferencről földet vásárolt, hogy reprezentatív palotát építtessen magának (PADBERG 2008, 287).

a páirsek kamrájában: a főnemesek üléstermében (fr.).

„Jardin des plantes”-ban, hol a három égalj mindennemű növényei föltalálhatok egy egész állatsereggel együtt: helyesen Jardin des Plantes. Tankert, természettudományi múzeum és állatkert. Háromfajta kertet lehetett megtekinteni: egy francia stílusút, egyenes utakkal, fasorokkal és négyyszögletes ágyásokkal, gyepekkel, egy angol mintára készültet, valamint egy természetes tájat utánzó parkot és egy mesterséges dombra épített labirintust. A párizsiak ebben az állatkertben láthattak először egzotikus állatokat, elefántot, medvét és zsiráfot (PADBERG 2008, 410–411).

voltam a „Monte-martre” [...] tetején: helyesen Butte Montmartre. „Domb” („la butte”), az egykori városfalakon túli falucska, amely napjainkig megőrizte ősi városszerkezetét: lépcsőn felmászva kell megközelíteni (PADBERG 2008, 368).

„L’Arc de triomphe” tetején: helyesen L’Arc de Triomphe. Teljes nevén L’arc de Triomphe de l’Étoile: Diadalív. I. Napóleon az austerlitz-i győzelem (1805) emlékére két diadalívet emeltetett. A másik az Arc de Triomphe du Carrousel volt.

„Bois de Boulogne”: eredetileg királyi vadászterület volt, apátsággal, két királyi kastéllyal és főúri kúriákkal. III. Napóleon közterületté nyilvánította, és angolkertté alakíttatta. Két tavat, mesterséges vízeséseket hoztak létre rajta, majd 1860 körül pavilonnal, kioszkkal és étteremmel gazdagították (PADBERG 2008, 354–355).

Napoleont ohajtám megláthatni: III. Napóleon. 1852 és 1870 között Franciaország császára. **kisfiát azonban jobban őrizi a császár mint magát:** Napóleon Eugène Louis Jean Joseph Bonaparte (1856–1879). III. Napóleon egyetlen fia.

Garde-lovasság: garde du corps: testőrség vagy testőrsereg (fr.).

a Pantheonban Rousseau és Voltaire sírjainál: helyesen Panthéon. XV. Lajos francia király által klasszicista stílusban építtetett templom. Az 1789-es forradalom idején új szerepkört ka-

pott: a legdicsebb franciák végső nyughelye, mauzóleuma lett. Voltaire (1694–1778) földi maradványait 1791-ben, Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) csontjait az 1789-es forradalom idején helyezték el itt.

láttam Heine nyughelyét is, ez utóbbit a Monte-martre melletti temetőben: Heinrich Heine (1797–1856) német költő sírja a Cimetière de Montmartre nevű temetőben található. A montmartre-i temetőt a 19. század elején hozták létre.

Béranger sírjához nem mehettem, mert ez nagyon messze volt; mint mondják: Pierre-Jean de Béranger (1780–1857) francia költő sírja a Cimetière du Père-Lachaise-ben (Père-Lachaise temető) van. A temetőt 1804-ben hozták létre.

Megnéztem a régibbkori művészek remekeinek nagyszerű gyűjteményét a „Louvre”-ban: II. Fülöp Ágost királyi kastélynak építtette. A múzeumot 1793-ban alapították.

a legrégebb ritkaságok gyűjteményét a „Musée des Thermes et de l’hôtel Cluny” épületben: helyesen Musée National du Moyen Âge – Thermes et Hôtel de Cluny. A múzeumot 1844-ben alapították.

A „Palais des Invalides”-ben megtekintém Napoleon nagyszerű sírját: helyesen Hôtel des Invalides. Az Invalidusok Háza XIV. Lajos alapította a sebesült katonák ápolására és a háborús rokkantak elhelyezésére. Az Invalidusok Dómjának (Église du Dôme) építését 1706-ban fejezték be. 1840-ben I. Napóleon mauzóleuma lett. A vörös kőszarkofagot 1861-ben helyezték el a kupola alatt (PADBERG 2008, 317).

„Je désire que mes cendres reposent sur le bord de la Seine, au ce peuple français, que j’ai tant aimé.”: az idézet I. Napóleon végrendeletéből származik: „Azt kívánom, hogy hamvaim a Szajna partján nyugodjanak, ama francia nép körében, amelyet oly nagyon szerettem” (fr.).

a mostani Napoleon a város szállítására egész sor ócska házakat ledöntet: III. Napóleon Georges Eugène Haussmann (1809–1901) bízta meg a városrendezési feladatokkal. Haussmann báró 1853 és 1870 között volt a párizsi urbanizáció irányítója. Sugárutakat, köztereket, parkokat hoztak létre, bérházakat, különböző középületeket építettek, illetve gondot fordítottak a város infrastruktúrájának fejlesztésére is. A városépítési munkálatok során hozták létre a Szajnán a mesterséges szigetet, az Île de la Cité-t.

„Boulevard-Sébastopol”: helyesen Boulevard de Sébastopol. A körutat 1858-ban avatták fel. Nevét a török–brit–francia csapatok által a krími háború során 1855. szeptember 8-án, az oroszok ellen vívott győztes szevasztopoli ostrom után kapta.

nejét: Eugenia de Montijo (1826–1920). Spanyol nemes kisasszony, III. Napóleon 1853-ban vette feleségül.

Hornnál is voltam: Horn Edénél (1825–1875). Közgazdász, statisztikus. Izraelita tábori lelkesként részt vett az 1848–1849-es szabadságharcban. A megtorlástól tartva külföldre menekült. Párizsban publicisztikai tevékenységet folytatott, a Journal des Débats egyik szerkesztője volt. 1869-ben tért haza Magyarországra.

a Szilágyi Virgil által indítványozott és létre is hozott csapatok fölállításával: Szilágyi Virgil (1824–1892). Ügyvéd, országgyűlési képviselő, az 1850-es években az Értésítő, a Budapesti Viszhang és a Törvénykezési Lapok szerkesztője. A szélsőbaloldali képviselője, Kosuth Lajos követője. 1860 nyarán a fiatal pesti értelmiségiek számára Nemzeti Kör néven ún. második kaszinót alapított. Az 1861-ben összeült országgyűlésen józsefvárosi követ. 1862 elején letartóztatták felségsértés miatt, a pesti katonai bíróság 10 év nehéz fegyházra ítélte.

ő ugyanis és más ilyenek különösen Kossuth azt bívák, hogy magyar országban legalább is vagy húsz-harmincz megyétől országgyűlési követekké lesznek választva: 1861-ben se Horn Edét, se Kossuth Lajost nem választották országgyűlési követté.

Gf. Bethlen Miklós szinte Párizsban van; – s mint a többektől hallám: spitzliskedik: lásd a 109. levél jegyzeténél. Bethlen Miklós gróf az 1860-tól 1861 őszéig tartó párizsi tartózkodása alatt a bécsi rendőrminisztérium bizalmas levelezői közé tartozott. Hazatérése után is alkalmazásban maradt. A külügyminisztérium sajtóosztályával is kapcsolatban állt (DEÁK 2015, 349, 620).

„**Théâtre français**”: lásd a 15. levél jegyzeténél.

„**Odéon**”: 1782-ben nyílt meg. Az első olyan párizsi színház, ahol ülhelyek voltak a nézőtér földszinti részén. Itt mutatták be 1784-ben Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais *Figaro házassága* című darabját. 1796-tól nevezik Odéonnak. Az 1820-as évektől elsősorban zenés színházként működött, sok Rossini-operát játszottak benne. Az 1850-es években újra a prózai műfajok kerültek túlsúlyba a repertoárjában.

Opéra: Théâtre Impérial de l’Opéra. A Párizsi Opera (Opera de Paris) Párizs vezető operaháza. XIV. Lajos alapította 1669-ben, első zenei vezetője Jean-Baptiste Lully volt. 1861-ben a Salle le Peletier-ban működött. Ma a Palais Garnier és az Opera Bastille a két játszóhelye.

„**Opéra-Comique**”: lásd a 19. levél jegyzeténél.

„**Opéra-Italien**”: eredetileg a 17. század végén Franciaországban játszó olasz commedia dell’arte társulatokat nevezték így összefoglaló néven. A 19. század elejétől olasz operákat olaszul előadó francia társulat volt az Opéra-Italien, játszóhelye 1861-ben a Salle Ventadour. 1824 és 1826 között Giacchino Rossini igazgatta.

„**Vaudeville**”: 1792-ben nyílt párizsi színház, elsősorban könnyedebb darabokat játszottak benne, de 1852-ben itt mutatták be ifj. Alexandre Dumas *A kaméliás hölgy* című drámáját is. A Vaudeville a 18. században francia utcai dalok összefűzéséből kifejlődött, laza szerkezetű, többnyire könnyed, zenés-táncos színpadi műfaj volt.

„**Porte-Saint-Martin**”: 1781-ben épült, elsősorban operák előadására. Nézőterének földszintjén igen olcsó állóhelyek voltak, kizárólag férfiak számára. 1887-ben itt mutatták be Victorien Sardou *Tosca* című drámáját, Sarah Bernhardt-ral a főszerepben.

„**Théâtre-lyrique**”: helyesen Théâtre Lyrique. A 19. század közepén Párizsban működő negyedik operatársulat az Opéra, az Opéra-Italien és az Opéra Comique mellett. 1847-ben a francia zeneszerző Adolphe Adam alapította (eredetileg Théâtre National néven). Műsorában gyakran szerepeltek külföldi szerzők művei (például itt mutatták be Franciaországban először Richard Wagner *Rienzi* című operáját), és francia operák ősbemutatói is: a leghíresebb ezek közül Charles Gounod *Faustja*. A Théâtre Lyrique 1872-ben megszűnt.

„**Théâtre Imperial du Cirque**”: helyesen Théâtre Imperial du Cirque. Korábban Cirque Olympique volt a neve. 1782-ben nyílt meg, lovas cirkuszként. Az 1789-es forradalom alatt a Franconi család bérelte, a műsorba ekkortól kerültek színházi elemek is (például I. Napóleon győzelmeit ünneplő történelmi pantomimek). Népszínház volt, olcsó ülhelyekkel, látványosságokkal, zenével. 1835-ben a neve Théâtre National du Cirque, majd 1853-tól Théâtre Imperial du Cirque.

„**Cirque-Napoleon**”: párizsi cirkusz, Louis Dejean alapította. Az 5000 férőhelyes épületet III. Napóleon nyitotta meg 1852-ben. Eredetileg lovas cirkuszként működött, majd 1859-től trapézszenák is megjelentek a műsorán. Ma is működik Cirque d’Hiver Bouglione néven.

„**franczia- négyest**” *olly tűzzel jární*: Quadrille. Négyes csoportokon alapuló társastánc.

a közönség is inkább a textus szerzőjét tapsolta meg mint az éneklőt: a dalszöveg íróját.
60 éves s még jó erejében levő Samsont: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

„**Les plaideurs**” **vigi: 3 felv: Racintől:** Jean Racine (1639–1699) drámája. Magyarországon *Pereskedők* címmel először 1939. december 13-án Illyés Gyula fordításában mutatták be a Nemzeti Színházban.

„**Le bourgeois gentilhomme**” **vigi: 5 felv: Molière-től:** 1670-ben írt vígjáték. Magyarul *Az úr-hatnám polgár* címmel először 1882. február 19-én mutatták be a Nemzeti Színházban.

görögtűzzel megvilágított tableauxnak: élőképeknek, némáztatoknak (fr.). Egy 19. század végétől származó, a különféle tűzművészeti eljárások elkészítését tárgyaló könyv a következőképpen definiálja a görögtűz fogalmát: „[a] görögtűz vagy fénynek egy lángtüzet eredményező hoszasan égő keveréket nevezünk, mely vegyi alkatrészeihez mértén különféle színben és fényesen világít. Elkészítési módja igen egyszerű, a vegyi keveréket egy tálba, vagy vaslapátra öntjük kúpalakban és meggyújtjuk.” A görögtűz nyolcféle színű lehet: fehér, kékes fehér, tiszta fehér, de nem nagyon világító, sárga, zöld, fényes világoszöld, ami pompás hatású és erős fényű, ennél valamivel gyengébben világító sötétebb zöld és vörös (STRUVER ÉS MÁSONK 1893, 48–50).

2-dik Ferencz megugratása Olaszországból: utalás a Bourbon-házból származó II. Ferencre (uralk. 1859–1861), a Nápoly–Szicíliai Kettős Királyság utolsó királyára.

valami „Baittaille” nevű színész, ki „Le val d’Andorre” című dalműben (Saint Georges-tól zenéje Halevy-től) „Jaques-Sincères”-t rendkívül művészileg személyesíté: Charles Amable Bataille (1822–1872). Színész, basszus énekes. A darab címe helyesen: *Le Val d’Andorre*. Írta: Henri de Saint-Georges (1799–1875), zenéjét szerezte: Fromental Halévy (1799–1862). Az említett szereplő neve helyesen: Jacques-Sincère. Agg kecskepásztor volt.

recitativót: énekesbeszédet (ol.).

Tell Vilmos előadása: Gioacchino Rossini (1792–1868) négyfelvonásos operája.

force-áriák: nagyáriák.

a királyné: Tell Vilmos operájának Mathilde nevű szereplője, Habsburg hercegnő.

légère-megjelenése: itt: könnyed öltözet (fr.).

Marchisio kisasszony: Barbara Marchisio (1833–1919). Olasz kontraalt énekesnő.

tenoristája Gueymard ur: Louis Guéymard (1822–1880). Francia operaénekes.

„**la Circassienne**” **című dalmű:** helyesen *La circassienne*. Daniel Auber (1782–1871) operája.

„**une Fête de Néron**” **című hosszadalmas drámát néztem meg:** helyesen *Une Fête de Néron*. Alexandre Soumet (1786–1845) tragédiája.

valami Károly nevű kisasszonyt: Caroline Dureau vagy Duvau (1835?–?). A Károly a művészneve volt. 1860. szeptember 7-én lett az Odéon színház társulatának tagja (LYONNET [1904], 242).

második Rachelnek kürtölnek: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

„**Tordéus**” **kisasszony:** Jeanne Tordeus (1842–1911). Belga származású színésznő, 1858-ban került Párizsba.

„**Les massacres de Syrie**”: Henri Calland 1860-ban megjelent drámája.

massacrirozásból állott: öldöklésekből, vérengzésekből. A massacre francia szóból képezve.

Albonit újra hallbassam: Marietta Albonit (1826–1894). Olasz kontraalt operaénekesnő.

„**Le pied de mouton**” **című bobózatot néztem meg:** Alphonse Martainville (1776–1830) melo-drámáját.

a bécsi Renzénél: Ernst Jakob Renz (1815–1892). Német művész és cirkuszigazgató. Több európai nagyvárosban is működtetett cirkuszt (Berlin, Bécs, Hamburg) és utazott is társu-

latával. Lovasszámai voltak a leghíresebbek, de nevéhez fűződik a cirkuszi pantomim kialakítása is.

Ristori: Adelaide Ristori (1822–1906). Olasz származású tragika.

A „Tannhäuser” (Wagnertől): pontos címe: *Tannhäuser és a wartburgi dalmokverseny*. Richard Wagner 1843 és 1845 között komponált operája. Ősbemutatója 1845. október 19-én Drezdában volt. A dalműnek ma négyféle változatát ismerjük; a párizsi változatba Wagner a francia operaház kérésére, követve a francia operahagyományokat, egy balettjelenetet iktatott a nyitóképhez. Magyarországon először a Nottheater (1852. május 1-jén az akkori Újvásár-téren épült német szükségszínház) mutatta be 1862. március 6-án. A Nemzeti Színházban 1871. március 11-én tűzték műsorra.

policzia: helyesen polízia: rendőrség (ol.).

Párizsban sokat jártam a színész iskola után: Ráday (IV.) Gedeon (lásd az 1. levél jegyzeténél) 1860-ban a Nemzeti Színház hatáskörén belül egy szavalati iskola létrehozását tervezte. Az intendáns Egressy-t kérte fel tanárnak. A színész azt válaszolta, hogy „nem épen nagy kedvvel” csak akkor vállalja a felkérést, ha az alábbiakban tizenkét pontba szedett kéréseit a színházvezetés teljesíti: „1. Legalább egy hónapi szabadság adatnék részemre a végett, hogy Párisba, s onnan Milanoba utazhassam, az azon városokban létező conservatoriumok, illetőleg drámai iskolák megtekintése, és tanrendszereik tanulmányozása végett. 2. E célból útlelve lenne számomra kieszközlendő, s útiköltségül száz arany kézbesítendő; továbbá ajánló levél a magyar kormánytól a francia belügyminiszterhez. 3. Visszaérkezésem után egy hét múlva a szavalati iskolát multhatatlanul megnyitnám. 4. Hetenkint 5–6 tanórát adnék, tetszésem szerinti beosztással. 5. Egy óra tandíja: az első évben egy arany, a másodikban egy és fél, a harmadikban kettő. 6. A tandíj félhavonként utólagosan lenne fizetendő. 7. A növendékek száma, a párisi rendszer nyomán, és arány szerint lenne meghatározandó. A növendékek fölvetelére, valamint mellőzésére nézve, az én indokolt véleményem lenne tekintetbe veendő. 9. A vizsgálatnál bizonyos határidőhöz kötve nem lenne, azonban az első vizsgálatnak másfél év alatt meg kellene történnie: a többi vizsgálatok pedig 8–10 hónap múlva következnenek. 10. A tanfolyam három évre terjedne; azonban a növendékek a nemzeti színpadon már két év múlva alkalmazhatók lennének képességeik és előhaladásuk szerint. 11. A drámai vagy szavalati iskola a Nemzeti színház minden kellékeit használhatná. 12. A növendékek képzéséhez szükséges eszközökről és módokról az igazgatóság gondoskodnék, az én előterjesztéseim nyomán.” (*A Nemzeti Színház levelesládájából*, 1932, 193). A szavalati iskolát nem hozták létre, s mivel Ráday válaszát nem ismerjük, nem tudom, hogy a terv megghiúsulásában Egressy feltételei mekkora szerepet játszottak. Az idegen nyelvű színészeti könyvek alapján az 1860-as évek elejére már tisztában lehetett azzal, hogy hozzátétőlegesen milyen szakmai tárgyak oktatására lenne szükség, de valószínűleg arra nézve nem talált fogódzót, hogy ezeket milyen évi bontásban kellene tanítani, s a tanrendben milyen arányban kellene megosztani az elméleti és a gyakorlati órák számát. Azt, hogy a nagy múltú színházkulturával bíró városok színészi iskoláinak felkeresését valóban komolyan szükségesnek ítélte, s hogy az elképzelése tényleg szakmai elhivatottságából, a színészet jövőjéért aggódó és fáradozó színészvénájából eredt, leginkább az bizonyítja, hogy 1861-ben nagyobbik fiát, Ákóst önköltségen Párisba küldte. Erről lásd a 305. levél *rendeltetésemnek emberül megfelelhessenek* jegyzetét.

conductorunk: jegyző (lat.).

mióta Savója a francziáké: helyesen Savoyai Hercegség. 1860-ig a Szárd–Piemonti Királyság egyik tartománya. III. Napóleon a Szárd–Piemonti Királyságnak az osztrákok ellen 1859-

ben nyújtott francia katonai és pénzügyi támogatásért cserébe a Nizzai Grófságot és a Savoyai Hercegséget kérte. Cavour piemonti miniszterelnök 1860. március 24-én a torinói egyezményben elismertette III. Napóleonnal Parma, Modena, Toscana, Romagna, Emilia csatlakozását Piemonthoz. Cserébe Párizs megkapta Nizzát és Savoyát, s ezt az 1861 áprilisában tartott népszavazás is megerősítette (ORMOS, MAJOROS 2003, 122).

Az Alpeseken keresztül nagyon szorgalmasan dolgoznak a mintegy nyolcz magyar mértföldnyi hosszú alagút fúráásával: a Mont Cenis-i alagút építését 1857. augusztus 15-én kezdték el, és 1870-ben fejezték be.

vizitálták: itt: vizsgálták (lat., rég.).

szerződöttes végett: Egressy Ákos az itáliai magyar légiohoz kívánt csatlakozni.

B. Gy. urhoz: Bethlen Györgyhöz. Az 1861. június 6-i levél (312.) kontextusából úgy tűnik, Egressy Ákos eltéveszti a keresztnévet, és gróf Bethlen Gergelyre (1810–1867) gondol. Főnemesi származású középirtokos, jogot végzett. Néhány évig hivatalnok az erdélyi udvari kancelláriánál. Harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban, a honvéd ezredesi rangig jutott. 1849 júniusától ő volt az erdélyi hadsereg lovasságának főparancsnoka. A fegyverletétel után emigrál, 1859-től ezredes, 1860-tól tábornok a szárd királyi hadseregben. Viktor Emánuel megbízta egy magyar mintára szervezett lovasezred alapításával. Bethlen ezrede alapját a magyar légio tagjai közül választotta ki. Ez volt a Piacenzai huszárezred. 1862-ben nyugalmazták. 1866-ban a poroszországi magyar légio tagja. 1867-ben amnesztiát kapott, és visszatért Magyarországra. Egressy Ákoson kívül Bethlen Gergelyt Szodtfriedt Ferdinánd is Bethlen Györgyként említi az olasz nyelven megjelent újságcikkében – lásd a 379. levelet és jegyzetét.

mily fölséges lesz ott majd tanulmányoznom a Pimpinella előadásokat: az itáliai magyar légio működését. A Commedia dell'arte előadásoknak lehet Pimpinella nevű szereplőjük. Egressy Ákos valószínűleg ezt a képzetársítási lehetőséget használja.

az ottani igazgató skót születésű F. E. Thér: talán Vetter Antal. Mivel ez csak feltételezés az alapján, ahogyan Egressy Ákos az itáliai magyar légio többi befolyásos emberét is elnevezi (P. Ulszki, P. U-ky = Pulszky Ferenc, londoni operaigazgató = Kossuth Lajos), az életrajzi jegyzet odakerült, ahol a név Vetter tábornokként először említődik. Lásd a 312. levél jegyzeteinél. Vetter nem volt skót születésű, Egressy Ákos viszont sokszor említi gúnyosan az emigráció vezetőit, itt talán Vetter feltételezett szűkmarkúságára utal.

elmegyek Gattinelli színész urhoz: Gaetano Gattinellihez (1807–1887). Olasz drámaíró és színész.

Cochinat szerkesztő urtól vagyok ajánlva: Jean-Baptiste-Thomas-Victor Cochinat (1819–1886). Francia ügyvéd, újságíró, szépíró.

K. vette-e a képeket: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

francia dändi: piperkőc, ficsúr (fr.).

A conservatoriumi-kísérlet itt még nagyon el van burkolva: az itáliai magyar légio osztrákkellenes szervezkedése.

maschiristák: menetelők; itt: mászkálók.

mihelyt a milanói Conservatorium megnyílik, – azonnal fogom Árpádot értesíteni: Egressy Ákos itt valószínűleg arra céloz, hogy majd akkor értesíti öccsét, Árpádot, ha az itáliai magyar légio készen állva egy újabb függetlenségi harc megkezdésére, Észak-Olaszországban állomásozik, és nem délen, Nápoly környékén. A légiót csak 1862 nyarának végén

vezényelték Észak-Olaszországba, Alessandriába. A helyváltoztatás a légio újjászervezése miatt történt. Egressy Árpád sohasem utazott Olaszországba.

Napoleon herceg lesz a magyar király: Napoléon-Jérôme Bonaparte, teljes nevén: Napoléon Joseph Charles Paul Bonaparte (1822–1891). III. Napóleon unokaöccse.

N.N.: nomen nescio: nevét nem tudom (lat.).

310. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Torino, 1861. április 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

Szeretett édes barátom: Egressy Ákos az itáliai légióból hazaküldött leveleiben „álcázza” magát: úgy tesz, mintha nem az apjának írna, hanem egy meghitt barátjának. Megszólítottját végig tegezi. A leveleit mindig álnéven írja alá, és több álnevet használ. Esetenként úgy állítja be magát, mint aki festészeti tanulmányokat folytat Itáliában.

az itteni színésznövendékek igazgatósága: a Magyar Nemzeti Igazgatóságról van szó. 1859. május 6-án Párizsban Teleki László és Klapka György részvételével, Kossuth Lajos elnökletével emigráns kormány alakult. Teleki László halála után a megüresedett helyet senki sem töltötte be. Kossuth és Klapka viszonya 1862 tavaszára megromlott, egyfelől eltérően ítélték meg az itáliai magyar légiónál fellépő problémákat, másfelől Kossuth úgy lépett elő a Dunakonföderációs tervvel, mintha az csakis egyedül az ő elképzelése lenne, holott nem sokkal előtte Klapka is kidolgozott egy hasonló tervezetet. A konföderációs tervezetre érkező negatív reakciókat látva Klapka úgy ítélte meg, hogy egy időre távozik a politikai életből, s erről 1862. május 30-án Kossuthot is értesítette. A Magyar Nemzeti Igazgatóság ezzel felbomlott. A színésznövendékek az Itáliába települt magyar emigránsok. Egressy Ákosnak ez a levele allegóriaként olvasandó, az itáliai magyar légiót egy szintársulattal azonosítja, és úgy ír az emigrációban történekekről, mintha egy színházi előadás előkészületeiről írna.

A londoni opera-igazgató: Kossuth Lajosról van szó, aki az itáliai légio megalakulásának idején, 1859. szeptember 13-tól 1861 májusáig Londonban élt.

P. Ulszki: Pulszky Ferenc (1814–1897). Politikus, országgyűlési képviselő, régész, művészettörténész. 1848-ban pénzügyi államtitkár Kossuth Lajos mellett, majd a bécsi király személye körüli minisztérium magyar államtitkára. A szabadságharc alatt Londonba utazott, hogy diplomáciai tárgyalásokat kezdeményezzen a függetlenségi harc támogatásának érdekében. Tagja volt annak a magyar emigráns csoportnak, amely Kossuth Lajossal az élen 1851. december 5-én elindult az Amerikai Egyesült Államokba. 1860-ban a Magyar Nemzeti Igazgatóság képviseletében Torinóba utazott. Kossuthal való viszonya 1861-ben megromlott, mert ő a volt kormányzóval ellentétben úgy vélte, egy újabb függetlenségi harc megindítása esetén hiábavaló nagyhatalmi támogatásra várni.

az itteni olasz színész-igazgatóiumtól: a piemonti kormányról van szó, amelynek hatáskörébe 1860 ősztől az itáliai magyar légio tartozott. 1860 szeptemberében a piemonti miniszterelnök, Camillo Benso di Cavour és a Magyar Nemzeti Igazgatóság három tagja Torinóban megállapodást írt alá a két nemzet politikai és katonai együttműködéséről egy esetleges osztrákok elleni háborúban. Közös háborús célnak tekintették Magyarország függetlenségének kivívását, és megegyeztek abban, hogy nem kötnek különbékét. Úgy

képzelték, hogy a háború kirobbanása után az itáliai magyar légió egy 30 000–40 000 fős olasz segélyserggel kiegészülve szerb és román területéről indul majd Magyarország felé. Klapka György Belgrádban, Kossuth Lajos pedig Londonban tárgyalt Miloš Obrenović szerb fejedelemmel az együttműködésről. Klapka a román fejedelemmel, Alexandru Ioan Cuzával többször is folytatott megbeszélést a felkeléshez szükséges fegyverek román területen történő tárolásáról. Teleki László a hazaiakat tájékoztatta a létrejött megegyezésről, az éppen nála látogatóban lévő Tisza Kálmánnal tárgyalt a fegyverkezésről és a nemzetiségek megnyeréséről. A Magyar Nemzeti Igazgatóság a piemonti kormánytól kapott pénzből gróf Károlyi Gyulával 100 000 frankot küldött Magyarországra fegyvervásárlási célból és a nemzetiségek körében folytatandó propaganda érdekében (FARKAS 2011, 15–16).

T...től: Türr Istvántól. Lásd a 309. levél jegyzeténél.

zsodománál is gomorább hadnak festék előttem a pimpinella-társaságot: helyesen Szodoma és Gomora. Két bibliai város. A Mózes első könyvében lejegyzett történet szerint Isten e két város megromlott lakosait vétkeik miatt kénköves és tüzes eső által pusztította el. A *pimpinella-társaság* alatt az itáliai magyar légió értendő. Lásd a 309. levél jegyzeténél.

az elő adás még csak eszökben sincs: az esetleges újabb katonai fellépés az osztrákok ellen.

P. U-ky: Pulszky Ferenc.

opera igazgatónak [...] egyik eladó leányát is itt magánál tartván: Kossuth Lajos lányáról, Vilmáról (1843–1862) van szó.

mellyik E-nek a fia: mivel nem tudni, hogy Pulszky Ferenc mennyire ismerte az Egressy családot, három ismert Egressyre is gondolhatott: Egressy Gáborra, Egressy Bénire (lásd a 10. levél jegyzeténél) és Egressy Samura (lásd a *Gyakran említett személyeknél*).

Kl-val: Klapka Györggyel (1820–1892). Honvéd tábornok, Komárom várának parancsnoka, majd a kiegyezés után országgyűlési képviselő. Az 1848–1849-es szabadságharc bukása után előbb Törökországba emigrált, később Itáliában, majd Svájcban élt. Kossuth Lajossal és gróf Teleki Lászlóval együtt a magyar emigráns kormány, a Magyar Nemzeti Igazgatóság alapítója. Részt vett az itáliai magyar légió megszervezésében. A kiegyezés után visszatért Magyarországra.

Gira nevű főnékesé: Franz Gyra. Volt császári katonatiszt, 1860-ban Piemontba szökött. Az itáliai magyar légiónál a huszárosztály századosa, Türr István segédtisztje. 1860 novemberében csatlakozott a légiohoz. 1861-ben, a légio megszervezésének idején, azzal volt megbízva, hogy az osztrák hadseregből Milánóba érkező egykori magyar honvédek Genovába irányítsa, ahol ellenőrizték őket, mielőtt a légiohoz csatlakozhattak (LUKÁCS 1986, 65, 443). Gyra 1866 augusztusában a bécsi rendőriminisztérium ügynöke, levelezője lett. 1866 szeptemberében hazatért Magyarországra (DEÁK 2015, 348).

Az igazgatóriumtól ma kaptam vissza kérelmemet, azon válasszal, hogy ők a maguk társaságába idegent már többé be nem vesznek: azaz Egressy Ákost nem vették fel a piemonti hadseregbe.

Csernátóninak: Csernátony (Cseh) Lajos (1823–1901). Újságíró, az 1848–1849-es szabadságharc idején Kossuth Lajos, majd a Honvédelmi Bizottmány titkára. A fegyverletétel után emigrációban élt, 1849 és 1851 között Franciországban, majd Angliában. 1860-ban Edinburgh-ból cikkeket küldött az Egressy Gábor szerkesztette Magyar Színházi Lapba (lásd a 278. levél jegyzeténél). 1860 és 1864 között Olaszországban tartózkodott, 1860 októberétől 1861 januárjáig hadbíró százados volt az itáliai magyar légiónál. Az emigrációban több külföldi újság munkatársa. Egressy Gáborhoz írott leveleit lásd: OSZK Kt. Levelestár, Csernátonyi Lajos Egressy Gáborhoz.

G. ur: Franz Gyra.

az opera-igazgató [...] két fiával: Kossuth Ferenc Lajos Ákossal (1841–1914) és Kossuth Lajos Tódor Károlyval (1844–1918).

59-diki béke: az 1859. november 10-én aláírt zürichi békéről van szó, amely a július 11-én Villafrancánál kötött osztrák–francia fegyverszünetet erősítette meg. III. Napóleon, aki 1859. január 26-án a szárdokkal kötött katonai egyezményben támogatásáról biztosította Viktor Emánuel piemonti uralkodót az itáliai függetlenségi harcokban, az osztrákok ellen vívott ütközetek (Magenta, Solferino) után visszavonta korábbi ígérését, és kiegyezett Ferenc Józseffel.

A Fama továbbá azt is hirteli, miszerint Teleki szándékosan fogatta volna el magát: gróf Teleki László (1811–1861). Politikus, országgyűlési képviselő, a Vedegetylen alelnöke. 1848 szeptemberétől a magyar kormány Párizsba küldött képviselője. Az 1848–1849-es szabadságharc bukása után is Párizsban maradt, távollétében halálra ítélték. 1860-ban Kossuth Lajossal és Klapka Györggyel együtt megalapította az emigráns magyar kormányt, a Magyar Nemzeti Igazgatóságot. 1860. december 16-án Drezdában letartóztatta a szászországi rendőrség, és kiszolgáltatta az osztrák hatóságoknak. Teleki azért utazott Drezdába, hogy szerelmével, özv. Orczy István báróné Liphay Augusztával találkozzon. Hamis angol útlevelel utazott, bajuszát levágatta és parókát viselt. Az álcázás hetekig jól sikerült, a helyi rendőrségnek csak az elutazása előtt sikerült lelepleznie. Az nyilván csak rosszindulatú szóbeszéd volt, hogy Teleki szándékosan akarta leleplezni magát. Ferenc József amnesztiát adott neki, de kötelezte külföldi kapcsolatainak megszakítására és politikai tevékenységének időleges felszámolására. Továbbá ígéretet kellett tennie, hogy a birodalom határát nem lépi át. Teleki az 1861-ben összeült országgyűlésen a Határozati Párt vezetője volt, burkoltan az emigrációs politikát képviselte. Ugyanakkor belátta, hogy az osztrák hatalommal szembeni nyílt ellenszegülésre nincs lehetősége, nem tud hathatósan az emigráció törekvéseinek segítője lenni (DEÁK 1998, 1074–1075).

B. etbl. György: lásd a 309. levél jegyzeteinél.

fütyölés után mesterileg játszó a Rákóczyt: lásd a 249. levél jegyzeteinél.

király: II. Viktor Emánuel (1820–1878). 1849–1861 között szárd–piemonti király, 1861-től haláláig az Olasz Királyság első uralkodója.

defilíroztatni: díszmenetben felvonultatni (fr., ném.).

disponibilitásban van: rendelkezési állományban (lat.).

Simonsics őrnagyot: talán Simoncsics Józsefről van szó. Az 1848–1849-es szabadságharcban főszázados, a 13. (Hunyadi) huszárezred 3. osztályparancsnoka.

Dobay nevü: Dobay Károly. Lovassági százados az itáliai magyar légiónál.

Nagy, Jancsó Celesztin korából: a vándorszínészet korának színészei. Nagy János (?–?), Jancsó (Jantsó) Pál (1761–1845), Pergő Celesztin (1784–1858). Nagy 1796-ban lett színész, többek között Debrecenben, Kolozsvárott, 1807 és 1815 között Pesten, majd Miskolcon játszott. Jancsó 1792-ben a kolozsvári társulat alapító tagja volt, csak Erdélyben lépett fel, 1836-ban visszavonult. Pergő 1810-ben lett színész, 1856-ban elhagyta a színpadot. A síró-éneklő iskola emblematikus alakja.

a Skót születésű igazgatónak. F. E Ther – urnak: lásd a 309. levél jegyzeteinél.

elhatározó érdekléssel kísérik az országgyűlési dolgokat: az országgyűlés 1861. április 6. és augusztus 22. között ülésezett Pesten (megnyitása a budai várban volt, de gróf Apponyi György közbenjárására az uralkodó engedélyezte, hogy a tanácskozásokra Pesten kerüljön sor). Ferenc József a diéta fő feladataként három dolgot jelölt ki: 1. az októberi diploma és

a februári pátens elfogadását, valamint törvénybe iktatását; 2. a birodalmi parlament alsóházába a képviselők megválasztását; 3. magyar királlyá koronázását. Az országgyűlésen három politikai csoport képviseltette magát. A konzervatívok, akik közjogi értelemben az 1848. április 11-e előtti állapotok visszaállítását szorgalmazták, valamint a Felirati és a Határozati Párt, amelyek az áprilisi törvények jogfolytonosságának elismerését követelték, illetve az országgyűlés kiegészítését Erdély, Horvátország, a Határőrvidék, Fiume és a Tengeremlék képviselőivel. A határozatiak frontembere gróf Teleki László, majd Tisza Kálmán, a feliratiaké Deák Ferenc volt. A határozati tábor nézetei közel álltak a külföldi magyar emigráció programjához, titkon bíztak egy európai háborúban, és abban, hogy egy újabb függetlenségi harc folytán véget vethetnek a Habsburg-uralomnak. Úgy vélték, miután Ferenc József nem számít legitim uralkodónak Magyarországon, nincs kihez feliratot intézni, vagyis határozat formájában kell követeléseiknek hangot adni. Egy esetleges államjogi megegyezéstől félve az országgyűlés mihamarabbi feloszlását akarták elérni. A Deák vezette felirati csoportosulás szintén nem ismerte el törvényes magyar királynak Ferenc Józsefet, de a hagyományos országgyűlési felirat formai kereteiben fogalmazták meg programjukat, mondván, az a fejedelmen és az országon túl a világnak is szól (a határozat csak az országnak). A harmadik, a konzervatív tábor nem számított az országgyűlési viták hangadójának; Ferenc József kénytelen volt belátni, hogy egyezkedésre nincs lehetőség, és az országgyűlés feloszlása mellett döntött (DEÁK, MOLNÁR 2003, 113–120).

Találkoztam itt valami Simonyi nevű ural is, ki különben angol országban lakik; s ide széllýel-nézni jött: Simonyi Ernővel (1821–1882). Az 1848–1849-es szabadságharc bukása után emigrációban élt, Hamburgban, Párizsban, majd Londonban. Az angol fővárosban 1857-től magánoktatással és magyar vonatkozású történeti források felkutatásával foglalkozott. 1868-ban visszatért Magyarországra, országgyűlési képviselő lett, a kiegyezést támadó szélsőbaloldal tagja volt.

Jókai nem tetszik neki: Jókai Mór (1825–1904) 1861-ben a Határozati Párt tagjaként Baranya vármegye siklósi kerületének képviselője volt.

Szemere uram borkereskedését is javálja: Szemere Bertalan (1812–1869) tokaji borok ügynökeként próbált boldogulni az emigrációban.

Simonyi ur pedig minden áron haza készül, mert őt valamelyik megyében országgyűlési követnek megválasztották: Simonyi Ernőt 1861-ben a Nyitra vármegyei Privigye település országgyűlési követének választották (RUSZOLY 1999, 66).

folyamodott is Vay-hoz utlevelért: báró Vay Miklóshoz (1802–1894). 1860. október 20. és 1861. július között magyar udvari kancellár.

jön minduntalan a hírlapokban az a sok okoskodó javaslat, – à la Szemere: Szemere Bertalan módján (fr.). Szemere a magyar emigráns közvéleménnyel ellentétben az októberi diploma elfogadása mellett érvelt 1860 őszén, s ennek a sajtóban is hangot adott. A keze alól kikerült ún. Manchesteri levelek a Pesti Hírnökben jelentek meg. Az első 1860. december 25-én, a második 1861. január 29-én.

Még azt is hallottam többektől hogy Kossuth a 49-diki forradalom után Amerikába menvén, ott magyar bankjegyeket készíttetett: az „amerikai kölcsönjegyekről”, az ún. Kossuth-dollárokról van szó. Kossuth amerikai útja során nemcsak erkölcsi támogatást remélt a magyarbarát amerikaiaktól, hanem anyagi támogatást is, a magyar függetlenségi harcok folytatásához szükséges pénzalap (Hungarian fund) megteremtését. Viszont úgy vélte, helyesebb, ha az adakozók ezt nem ajándéknak, hanem inkább kölcsönnek tekintik, ezért az adományozóknak, kölcsönjegyzőknek az ún. Kossuth-dollárt ajánlotta fel elismervényül, mely-

nek kamat nélküli visszatérítését helyezte kilátásba. A 25 dolláros kölcsönjegyekre nézve azt ígérte, hogy azokat már a jegyzés időpontjától kezdve 6%-kal kamatoztatja. Az első sorozatot New Yorkban bocsátotta ki 1852. február 2-i keltezéssel. Az ötven- és százdolláros címleteket saját kezű aláírásával látta el, hogy azok eszmei értékét a vagyonosabb adakozók előtt emelje (JÁNOSSY 1940, 443–444). Kossuth terve 670 000 dollár (1 340 000 pengőforint értékben) Magyarországra juttatása volt (DEÁK 2010, 147).

per Guvernor czimezték: helyesen per governor: kormányzóként (ang.).

batiste: batiszt: nagy sodratszámú és igen finom len- vagy pamutfonalból szőtt kelme (fr.).

Ihász (nagy K-utbista): Ihász Dániel (1813–1881). Nemesi származású honvéd alezredes, jogot végzett. 1832-től hadfi, 1847 végén hadnagy a gyalogezredben. 1848 júniusától főhadnagy a 7. honvédszászlóaljnál, 1848. október 27-től százados a 13. zászlóaljnál. 1848 novemberében őrnagy, az 55. zászlóalj parancsnoka. 1849. április 24-től alezredes, a veres-toronyi dandár parancsnoka. A fegyverletétel után emigrációban él, haláláig Kossuth Lajos személyi titkára. Az olaszországi magyar légió szervezője, 1861 májusától 1862 júliusáig a főparancsnoka.

Schódelné fia: Schodel Jánosné Klein Rozália (lásd a 18. levél jegyzeteinél) nagyobbik fia, Schodel Konstantin Joseph (1828–?). Az osztrák államrendőrség alkalmilag alkalmazott ügynöke volt. 1859. március végén, miután saját maga ajánlkozott besúgónak, Svájcba és Piemontba küldték, hogy az ott tartózkodó magyarokról gyűjtsön információkat. Áprilisban azonban mint üldözési mániában szenvedő elmebeteget azonosították a bregenzi határátkelőhelyen, és visszakísérték Pestre (DEÁK 2015, 289).

fungál: működik, ténykedik (lat., ném.).

Hetényinek a fia is ott van: Hetényi József (1795–1872) színész Elemér vagy Gyula nevű fiáról lehet szó. Harmadik fia, Béla nem jöhet szóba, mert ő 1853-ban született.

Colombo: Egressy Ákos Itáliából álnéven írta haza leveleit, ez volt az egyik álneve.

311. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1861. április első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Acqui Terme, 1861. június 6.: „Nápolyba vett leveled többeknek igen nagy örömet szerzett.”

312. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1861. június 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 13. sz. levél. A levél lapjai a palliumon belül nem sorrendben követik egymást.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Türr tábornokot: lásd a 309. levél T. igazgató ur jegyzetét.

a Károlyi és Teleki grófnőkhöz adott ajánló levéllel már is elég szívességet vélt tenni irányomban: Károlyi Györgyné Zichy Karolináról (1818–1903) és Teleki Sándorné Mathilde Litez-Tiverváról (1836–1910) van szó.

gf. Bethlen György tábornoknak: lásd a 309. levél B. Gy. urhoz jegyzetét.

Csernátóni: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Molnár: Molnár József. 1860 novembere és 1861 májusa között százados volt az itáliai magyar légió gyalogoszászlóaljánál.

Pulszky volt-miniszter: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

liberiás inasa: egyenruhás inasa.

épen ebédnél ült családjával: Pulszky Ferenc feleségével, Therese von Walterrel (1819–1866) és két fiával, Ágosttal (1846–1901) és Károlyval (1853–1899).

„bat mondja csak mága melyik E. fia?": lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Klapkától: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a Légioról több elkedvetlenítő hírek között azt is hallám, hogy ott a kenyéririgység s rangvágy a legfőbb fokon áll: az itáliai magyar légió hivatalos megalakítására 1860. július 16-án került sor Palermóban. Létrehozásának eszménye Türr István és Giuseppe Garibaldi nevéhez fűződik, a gyakorlati megszervezése azonban már Mogyoródy Adolf érdeme. Türr Istvánt – Garibaldi hadsegédeként és vezérőrnagyaként – akkor kezdte komolyabban foglalkoztatni a magyar légió esetleges létrehozása, amikor Garibaldi az önkénteseivel 1860. május végén elfoglalta Palermót. Garibaldi sikeres partra szállásának hírére folyamatosan érkeztek magyarok Itáliába. Amikor aztán Türr 1861 júniusában Genovában találkozott egy Garibaldihoz igyekvő kisebb magyar önkéntes csoporttal, köztük a Kossuth Lajostól ajánlólevelet kapó Mogyoródy Adolfval és Figyelmessy Fülöppel, úgy vélte, eljött az ideje a cselekvésnek: megbízta Mogyoródyt, hogy az összegyűlt magyarokat vezesse Garibaldihoz. Garibaldi a magyar önkéntesek palermói megérkezését követően adta ki azt az utasítást, amely az itáliai magyar légió megalakítását adta hírül. A légió első parancsnoka Mogyoródy lett. A légionistáknak csak nagy nehézségek árán sikerült tisztes öltözetet biztosítani, és felfegyverzésük is akadályokba ütközött. Kezdetben azt remélték, hogy mindhárom fegyvernem képviselteti majd magát, de 1860. augusztus elejére egyelőre csak gyalogsággal lehetett számolni. Figyelmessy Fülöp őrnagy vezetése alatt ugyan formálisan egy szerény huszáralakulat is létrejött (rajta kívül még négy huszártiszt szolgált), de lovak hiányában kénytelenek voltak ők is a gyaloglégióhoz csatlakozni. 1860. augusztus 6-án a légió összlétszáma 91 fő volt. Ekkor indultak Messinába, ami Garibaldi felszabadító hadjáratának stratégiai állomáshelye volt. A magyar légiót itt csatolták a Türr vezette XV. hadosztályhoz. A légió követte Garibaldi önkénteseit Calabriába, majd részese volt Nápoly elfoglalásának is. Amikor 1860 őszén a garibaldista sereget feloszlatták, a magyar légió életében fordulat következett be. A piemonti kormányzat hatáskörébe és a Kossuth Lajos, Klapka György és Teleki László vezette Magyar Nemzeti Igazgatóság politikai felügyelete alá került. Sréter Lajos ezredet a parancsnokává, 1860. december 12-én Vetter Antal altábornagyot pedig a főfelügyelőjévé nevezték ki. A piemonti politikusok és a magyar emigráns vezetők abban állapodtak meg, hogy a légió magyar zászló alatt működik és magyar vezénylet alatt áll, de az olasz királyi kormánynak tartozik engedelmességgel, és ez mint afféle segélysereget a saját belátása szerint alkalmazhatja, noha a királyi hadseregbe való betagolása nem történik meg. A Magyar Nemzeti Igazgatóság a szervezés és a belszolgálat tekintetében rendelkezhetett a légióval. A Sréter vezette dandárparancsnokság Nolában, a Vetter irányította főfelügyelőség Nápolyban állomásozott. Amikor Vetter 1861. január 22-én arra utasította Srétert, hogy Nolába induljon, a zavarok felszámolásával és a légió közvetlen felügyeletével magyarázta utasítását. 1861-ben újabb erők érkeztek a légióhoz. Egyik részük az osztrák hadseregből szökött át, másik részük Kajdácsy Antal őrnagy vezetésével Törökországból érkezett. 1861 márciusára a légió 501 főből állt, és a

következő egységek alkották: Vetter tábornoka, Sréter tábornoka, gyalogoszászlóalj, huszár-ezred, vadászegység és tüzérosztály. 1861. február 15-én a magyar légiót a torinói hadügy-minisztérium alá rendelték. Vetter tisztségét innentől kezdve fővezérleti főfelügyelőség-nek nevezték, a magyar légiót pedig Magyar Segély Hadsereg Olaszthonban névvel illették. Vetter ellen azonban 1861 áprilisában tiszti lázadás tört ki. A légió új főfelügyelője május-ban Türr István, új főparancsnoka pedig Ihász Dániel lett. Ihász érkezésekor a légió összlétszáma 886, 1861. október 16-án már 930 fő volt (LUKÁCS 1986, 22–77).

nagyon akarja a magyar ügyekben rendkívül occupált embert affectálni: elfoglalt embernek színleli magát.

egy sötét alléban költöttem el: helyesen allée: sétány (fr.).

valami Gira nevű légióbeli kapitány: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a nemzeti igazgatóság: lásd a 310. levél az itteni színésznővendékek igazgatósága jegyzetét.

Polczéry nevű jó barátommal: Polczery Gyulával. Tüzér főhadnagy. Tagja volt annak a magyar tiszti fegyelmi bizottságnak, amely a Vetter Antal és a Figyelmessy Fülöp között zajlott vita kivizsgálását lefolytatta, és a vétkesek büntetéséről döntött (LUKÁCS 1986, 78).

Hevessy főhadnagy: Hevessy (Hevesy) Géza. 1862-ben hadnagy az itáliai magyar légiónál.

Garibaldi: Giuseppe Garibaldi (1807–1882). Olasz tábornok, szabadságharcos, az olasz egységért folytatott Habsburg-ellenes függetlenségi harc vezetője.

Lengyel nevű „Kosutistával” is találkoztam: ez a vezetéknév nem szerepel az itáliai magyar légió tagjairól fennmaradt anyakönyvekben. Kertbeny Károly *Alphabetische Namensliste ungrischer Emigration* című összeállításában is csak maga a vezetéknév bukkan fel, egyéb adat nem.

„Matheidesz” nevű: Matthaidesz (Matthaides) János. Kossuth Lajos bizalmi embere. Neve Kossuth emigrációs irataiban többször felbukkan. Először a Magyar Nemzeti Igazgatóság 1860. szeptember 14-i ülésével kapcsolatban olvashatunk róla. Kossuthék abban bízva, hogy lehetőségük lesz egy újabb osztrákellenes függetlenségi harcot kirobbantani, a dunai fejedelemségek területére kívántak fegyvereket küldeni, hogy azokat adandó alkalommal majd Erdélybe szállíttassák. A fegyverek őrzését Matthaideszre kívánták bízni, őt szemelték ki raktárosnak. Pulszky Ferenc 1860. szeptember 27-én Kossuthoz intézett levelében szintén említi Matthaidesz nevét, megtudjuk, hogy Genovába tart, és az álneve: Morin. A Magyar Nemzeti Igazgatóság október 20-án kelt jegyzőkönyvéhez csatolt Mellékletben ismételten úgy emlegetik, mint aki a keleti határszélre kerülő fegyverszállítmánynak az őrzője lesz (KOSSUTH 1882, 6–7, 37, 55).

relátiózní: helyesen relatio; itt: jelenteni (lat.).

protegálni: támogatni, pártfogolni (fr.).

Elhajóztunk az olasz megváltó – lakhelye: Caprera szigete mellett: utalás Giuseppe Garibaldi-ra. Caprerán volt a lakóhelye.

Lazzaroni: Nápolyban koldulásból, alkalmi munkákból élők csoportja. A lazzarone: csavargó, semmittevő többes számban használatos alakja (ol.).

gf. Teleki Sándor: gróf Teleki Sándor (1821–1892). Ügyvéd, az 1848–1849-es szabadságharcban honvéd ezredes. A szabadságharc bukása után emigrált, Konstantinápolyban, Párizsban, Londonban, majd Jersey szigetén élt. Az 1850-es évek első felében ismét Törökországba ment, onnan pedig Svájcba költözött. 1859-ben Itáliában Garibaldi oldalán harcolt. Az 1867-ben kihirdetett amnesztia során visszatért Magyarországra, elkobzott vagyonát is visszanyerte.

Dumas Sándor szívességéből ennek egy igen szép palotájában lakik a tenger partján: id. Alexandre Dumas (1802–1870). Mint Pulszky Ferenc írja, a francia író a Palazzo Chiatamone-ban lakott (PULSZKY 1884, II, 391).

da mi un bajocco, morto di fame!: helyesen da mi un baiocco, morto di fame.

„dolca far niente”: helyesen Dolce far niente: édes semmittevés (ol.).

Victor Emanuelnek: lásd a 310. levél király jegyzetét.

a pápa részére működnek: a Pápai Államról van szó. 1846 és 1878 között IX. Pius volt a pápa. III. Napóleon támogatását élvezte, 1849 óta francia expedíciós sereg állomásozott Rómában.

Gál tábornokot is [...] elcsukatták: Gál Sándort (1817–1866). Ezredes az itáliai magyar légiónál. A törökországi emigrációban szoros kapcsolatba került Kossuth Lajossal, tábornoki kinevezést kapott tőle, igaz, ez csak „bizonyos eventualitás esetére” szólt. Gál viszont feljogosítva érezte magát arra, hogy tábornokként viselkedjen, és azt szorgalmazta, hogy a magyarok Garibaldival és a délkelet-európai népekkel szövetkezzenek, s Erdély felől indítsanak támadást az osztrákok ellen. Nápolyban hozzá is látott a szervezkedéshez, leveleket írt Garibaldinak, és *Garibaldi-díszkar és háborús segély-bizottság* néven pénzgyűjtéssel egybekötve megkezdte az önkéntesek toborzását. Szervezkedésébe a törökországi és a román fejedelemségekben lévő magyar emigrációt is bevonta. Terve az adott politikai helyzetben illúzió volt, de mivel egyre több szimpatizánsa akadt, a magyar légió vezetősége kénytelen volt erélyesebben fellépni ellene. Vetter Antal a légió főfelügyelőjeként több hétre fogságba vetette. A szervezkedés lassan magától elhalt, miután a román fejedelemségekben Gál megbízottjait elfogták (LUKÁCS 1986, 74).

Vetter tábornok: Vetter Antal (1803–1882). 1860. december 12-től 1861 májusáig a légió főfelügyelője volt. Külön tábornokkal rendelkezett.

Farkas őrnagy: Farkas György. Vetter Antal tábornokában szolgált.

gf. Teleki Oscar százados: gróf Teleki Oszkár (1830–1870-es évek). Az 1848–1849-es szabadságharcban előbb hadnagy a 11. Székely huszárezrednél, majd főhadnagy az 1. vadászrezd 12. századánál. A szabadságharc bukása után Törökországba menekül, de 1850 nyarán visszatér Magyarországra. 1852-ben besorozzák az osztrák hadseregbe. 1860-ban százados Garibaldi seregében, majd tüzér az itáliai magyar légiónál (BONA 1999, III, 326–327).

Kun Béla: előbb közlegény az itáliai magyar légió tüzérütegénél, majd 1861 májusában az acqui tiszti telepre helyezték.

Kovács Leó: 1860 júliusa és 1861 májusa között szolgált az itáliai magyar légió gyalogzászlóaljánál századosként.

Kölbl őrnagy: Koebl Károly. Az itáliai magyar légiónál Sréter Lajos tábornokában szolgált.

Rómer százados: Romer Endre. Az itáliai magyar légió törzskarában szolgált 1861 februárja és 1862 között. Vetter Antal tábornokához tartozott.

Batta nevű volt osztrák huszárfőhadnagyhoz utasított: Batta Imréhez. Az itáliai magyar légio 1. huszárszázadánál szolgált.

Mátyás nevű hadnagy: Mátyás István. 1861-ben szolgált az itáliai magyar légio huszárosztályánál.

Fircsa nevű főhadnagy: Fircsa János. 1860. december 24-től az itáliai magyar légiónál hadnagy. Főhadnagy csak 1866. július 21-én lett. 1862. szeptember 11-én anyakönyvvezető tisztté nevezték ki, ezt a munkát 1867-ig látta el (LUKÁCS 1986, 226–227).

Tolnai nevű százados: Tolnay János. A 3. gyalogszázad parancsnoka volt, 1860 júliusa és 1862 között szolgált az itáliai magyar légiónál.

Reindfeld nevű őrnagy: Reinfeld Dénes. A vadászászlóalj parancsnoka volt, 1860 augusztusa és 1862 novembere között szolgált az itáliai magyar légiónál.

Girczi őrnagy: Girczy János (1816–?). Harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban, a felső-magyarországi hadtestnél főhadnagyi kinevezést kapott. 1860 októberétől 1867 februárjáig szolgált az itáliai magyar légiónál, előbb őrnagy, majd 1862. november 22-től gyalogszászlóalj parancsnok, 1866. július 21-től alezredes. 1867. február 1-jén jelen van a légió feloszlásánál.

Kovács őrnagy: Kovács András. Az itáliai magyar légió huszárosztályánál szolgált 1860 decembere és 1861 májusa között.

Görgei féle árulónak: lásd a 36. levél jegyzeténél.

Figyelmessy: Figyelmessy (Merksz) Fülöp (1821–1907). Alezredes, 1860. július és 1861. május között szolgált az itáliai magyar légiónál, a huszárosztály parancsnoka. Az 1860. december 12-én a légió főfelügyelőjévé kinevezett Vetter Antal altábornagy elleni tiszti lázadás során kihágást követett el felettesével szemben: a tisztek egyre kevésbé tolerálták Vetter tiszti kinevezéseit. A Garibaldi alatt kinevezett magyar tiszti gárda ugyanis úgy vélte, Vetternek az új tisztek kinevezésével az a célja, hogy őket ellensúlyozza és ellenőrizze. A tisztikar nyílt lázadást indított Vetter ellen, megtagadták parancsainak teljesítését. 1861. április 23-án azonnali lemondását követelték. Vetter Figyelmessy Fülöp alezredest házi őrizet alá helyezte, ám ő nem tett eleget felettese parancsának, és amikor az altábornagy szemlét tartott a csapatok felett, Figyelmessy a jelenlévők előtt lerúgta a nyeregéből Vettert. Figyelmessyt elbocsátották a magyar légiótól, és hat hónapi börtönbüntetésre ítélték. Végül az ítéletet két hónapra módosították. A büntetést az alessandriai várban kellett letöltenie (LUKÁCS 1986, 74–78).

Zsulavszky nevű hadnagy [...] Kosutnak valami távolról rokonát: Zsulavszky László (1838–1884). Kossuth Lajos unokaöccse; Kossuth Lajos Emília nevű nővérének a fia. Az itáliai magyar légió törzskarában hadnagy volt 1860 októbere és 1862 között (LUKÁCS 1986, 446).

házi áristomot: házi fogságot (rég.).

NEJÉVEL együtt: Figyelmessy Fülöpné Csázy Klára (?–1872). 1846-ban lett Figyelmessy felesége.

soiréek: estélyek, összejövetelek (fr.).

complotizálások: összeesküvések, cselszövések (fr., ném.).

gráciájában áll: kegyelmében (lat.).

sárgafeketéknek híreszteltek: Habsburg-pártinak. Utalás a Habsburg-zászló két színére.

excessusok: rendzavarások, túlkapások (lat.).

kravall: veszekedés, lármás civódás (ném.).

Reactionáriusok: a Nápolyi Királyság visszaállítására törekvők.

ifjú Dumas-val is szerencsém volt megismerkedni: ifj. Alexandre Dumas-val (1824–1895). Francia író.

ha a magyarnak élnie lehetne és szabadna extra Hungariam, – úgy én részemről életemet gyönyörrel csak Nápoly vidékén tudnám tölteni: utalás az „Extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita” latin szállóigére: „Magyarországon kívül nincs élet, vagy ha van, az nem olyan”.

Tolnay nevű százados: Tolnay János. 1860 júliusától 1862 novemberéig szolgált az itáliai magyar légió 3. gyalogoszázadánál parancsnokként.

vagabundussal: csavargó; itt: szabályokat megszegő, kihágó (lat.).

Schreter nevű ezredes: Sréter Lajost (1813–?). 1860 novembere és 1861 májusa között szolgált az itáliai magyar légiónál. Külön táborokkal rendelkezett.

Pongrácz őrnagyot: Pongrácz Lajost. 1860 decembere és 1861 júniusa között az itáliai magyar légió huszárosztályánál hadnagy volt.

Pálóczi nevű őrnagyot: Pálóczy Tamást. 1861 februárjától júniusig szolgált az itáliai magyar légió gyalogoszázaljánál számfeletti őrnagyként.

Várady őrnagyot: Várady Ádámot. 1859-ben útlevéllel hagyta el Magyarországot, és 1860 őszén Bukarestben a Magyar Közlöny egyik szerkesztője volt. 1860 decembere és 1861 májusa között az itáliai magyar légió vadászszázaljánál létszám feletti őrnagyként szolgált, de egy Türr István elleni szervezkedés miatt kizárták a légiónál. 1861 őszén a frankfurti osztrák követségen jelentkezett, büntetlen hazatérést kért, és önként ajánlotta magát besúgónak Máramarosban. Féléves próbaidőre Genovába küldték, de elégedetlenek voltak a munkájával, s a továbbiakban nem volt fizetett ügynöke a rendőrmisztériumnak (DEÁK 2015, 349–350). Egressy Gábor Várady Gábor (lásd a 112. levél jegyzeteinél) nevű barátjának a testvére volt.

Horvát nevű hadbíró: Horváth Imrét. 1860 novembere és 1861 júniusa között szolgált az itáliai magyar légiónál, főhadnagyi rangban.

Varga főorvost: Varga Zsigmondot (1830–?). Ezredorvos. 1860 októberétől 1863-ig szolgált az itáliai magyar légiónál, először a huszárosztálynál, majd áthelyezték a törzskarba.

Mihailovics nevű főhadnagyot: Mihailovits Károlyt. 1860 novembere és 1862 novembere között szolgált az itáliai magyar légió huszárosztályánál.

a szám feletti tiszteket – ide Acqui rendelte: az acqui tiszti telepről van szó. A magyar légiónál szoros kapcsolatban lévő, de önálló szervezet volt. Létesítéséről az olasz kormány 1861 tavaszán döntött. Főfelügyeletét az olasz belügyminisztériumra bízta. 1861. április 18-án parancsnokának Mogorócsy Adolfot nevezték ki. Hozzávetőlegesen egy évig állt fenn. Felbomlása 1862 áprilisában kezdődött, amikor 52 tiszt ellenezni kezdte Mogorócsy döntéseit és kilépéssel fenyegetőzött. Az észak-olaszországi városban lévő telep Torinótól 100, Genovától 60 km-re helyezkedett el. Főként azoknak az 1848–1849-es szabadságharc bukása után kényszersorozással az osztrák seregbe került, majd időközben onnan megszökött tiszteknek a gyűjtőhelye volt, akiknek a magyar légiónál már nem tudtak beosztást adni. Az alapítás hónapjában, 1861 áprilisában, 12 főből állt, május 31-én 49, július végén már 90 tagja volt. Az 1861. szeptember 23-án készült névsor szerint 88 tiszt tartózkodott a telepen. Közülük 77-en magyarnak vallották magukat. Az ide került tisztek szerény napi-díjban részesültek, a századosi rangig napi 4, az őrnagyok, alezredek, ezredek pedig napi 5 frankot kaptak. Ruházatot nem biztosítottak számukra, vagy saját polgári öltözetüket vagy saját katonaruhájukat viselték. A tiszti tábor tagjait meglehetősen nehéz volt összetartani, ugyanis semmiféle közös feladat vagy akció nem volt számukra kijelölve. A tétlenség állandó vitákat, belső ellentéteket szült, amit Mogorócsy úgy igyekezett csillapítani, hogy egyes tiszteket katonai foglalkozások és továbbképzések megtartására kötelezett. Az oktatásban leginkább azoknak a tiszteknek kellett részt venniük, akik nem szolgáltak hosszabb ideig valamelyik európai hadseregben. Kápolnay István százados a katonai statisztikáról és manipulációról, Gronovszky Márton főhadnagy az oktatási és gyakorlati

tanról, Kubinyi Zsigmond főhadnagy pedig a bel- és tábori szolgálatról tanított. A harc- edzett katonák pedig továbbképzésen vettek részt: Arnold Ágoston műszaki tárgyú elő- adásokat tartott nekik. Beszélt a fegyvertanról, az utak és hidak felégetéséről, valamint a tábori erődtanról. Wranicsevics Ádám a hadviselés történetéről és a három fegyvernem taktikájáról adott elő. Az oktatás magyar és német nyelven folyt. 1862 tavaszán Verdősy József őrnagy tartott tüzérismereteket. Minden hétfőn és csütörtökön magyarul, minden kedden és szerdán pedig németül (LUKÁCS 1986, 98–109).

a Légio parancsnokságát egy Ihász nevű ezredesnek adta át: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Mogyoródy alezredes, mint az itteni tiszti depot parancsnokát: Mogyoródy Adolfot (1824–1908). 1860. július 16. és 1863. november 26. között szolgált az itáliai magyar légiónál. 1860. július 16-tól ugyanezen év novemberéig a légio első parancsnoka volt. 1861. április 18-án az acqui tiszti telep parancsnoka lett.

Brigádát: Brigade: dandár (ném.).

Gróf Teleki László halála itt is rendkívüli sensatiót csinált: Teleki László (lásd a 310. levél jegyzeteinél) 1861. május 7-én főbe lőtte magát.

gf. Karacsai: gróf Karacsay Sándor (1814–1880). Az 1848–1849-es szabadságharc alatt nemzetőr őrnagy és véstörvényszéki bíró volt. A világosi fegyverletétel után emigrált. 1859–1860-ban szervezte a magyar légióba jelentkezők szállítását, 1866-ig pedig diplomáciai feladatokat látott el az olasz kormány megbízásából. Tagja volt az 1863 januárjában Genfben létrehozott Ister nevű szabadkőműves-páholynak (FARKAS 2011, 52).

Magyar ország, Pesti napló, a Vasárnapi és politikai lapokra, s az Üstökösre a magyar tiszti depot részére prenumerálj: prenumerál: előfizet (lat.). **Magyarország:** 1861. január 1. és 1862. október 26. között kiadott napilap volt, a Határozati Párt első orgánuma. 1862. május 17-ig Pompéry János, majd Greguss Ágost, végül Szathmáry Károly volt a felelős szerkesztője. A **Pesti Napló** 1850 és 1939 között megjelenő napilap volt. A vonatkozó időszakban Kemény Zsigmond báró szerkesztette. **Vasárnapi Ujság** 1854-től megjelenő hetilap volt, a **Politikai Újdonságok** pedig az 1855 és 1867 között megjelenő melléklapja. 1867-ig Pákh Albert szerkesztette őket. **Üstökös:** Jókai Mór által 1858-ban alapított élclap.

Colombo: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

per Milano: Milánó felé (ol.).

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Ma reggel vettük: Cavour halálának híré: gróf Camillo Benso di Cavour (1810–1861). Olasz politikus, a Szárd–Piemonti Királyság miniszterelnöke.

gróf Bethlen Gergely: lásd a 309. levél B. Gy urhoz jegyzetét.

Kajdacsí őrnagy: Kajdácsy Antal. Vezetésével Törökországból 163 emigráns menekült érkezett az itáliai magyar légióhoz 1861. márius 26-án (LUKÁCS 1986, 65).

Fircsa nevű főhadnagy: Fircsa János (1830–?). Harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban, őrmester volt. 1859-ben belépett az olasz hadseregbe. Az itáliai magyar légio törzskarában szolgált, és 1861-ben még hadnagy volt, főhadnaggyá csak 1866. július 21-én nevezték ki.

Dunyov ezredes: Dunyov Istvánt (1816–1889). Ügyvéd, az 1848–1849-es szabadságharcban honvédtiszt. A szabadságharc bukása után Josefstadtban raboskodott, 1859-ben szabadult. Harcolt Garibaldi seregében, 1860. október 1-jén a voltturnói csatában súlyosan megsebesült, egyik lábát amputálni kellett.

Valami Mirce nevű emberrel is találkoztam Nápolyban, – ki a Havi társaságát Bukarestben leginkább megbuktatta: Ion Mirceával (Mirce Jánossal). Ügyvéd. Havi Mihály (1810–1864) kolozsvári színigazgató társulatának 1860-as bukaresti turnéjáról van szó. Két hónap alatt harminckét előadást tartottak, először Erkel Ferenc *Hunyadi László* operáját adták. Havi az útra keléshez Mirceától vett fel kölcsönt.

All Signo[re] A. Colombo in Acqui: A. Colombo úrnak Acqui (ol.).

313. EGRESSY ÁRPÁD – SZÜLEINEK Arad, 1861. június 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 1. sz. levél, 1. sz. boríték.

Magyarázatok:

Az aradi színtársulat 1861-ben:

igazgatók: Szabó József, Philippovics István

színészek: Almási István, Bartha Elek, Bód László, Bogdán János, Bozsó Vilmos, Brandt György (ügyelő), Deé'si Zsigmond, Demeter Mihály, Döme Lajos, Fűzi Kálmán, Krasznay Mihály, Murányi Gusztáv, Mustó Gusztáv (súgó), Philippovics István, Szabó József, Szűcs Lajos, Tóth Antal, Ujfalussy Sánd. (rendező)

színesznők: Bohussyné Katalin, Dékány Teréz, Dolozsán Etelka, Döméné Rozália, Philippovicsné Mária, Fóthi Erzsébet, Farkas Róza, Honti Anna, Majosházi Klára, Megyeri Emma, Ponory Róza, Polákovicsné Lina, Tőkés Emilia, Ujfalussyné Julia, Papp Paulina, Redényiné Julia

technikai személyzet: ruhatárnok két segéddel, pénztárnok, ellenőr, festő, díszmester két segéddel, színlaposztó két segéddel, színházi szolgál, hat jegyszedező (*Zsebkönyv* 36, 6–7).¹⁴

igazgató: Philippovits István (1822–1885). Vidéki színész, színigazgató, operanékes.

Dézszi: Deézy (Deésy) Zsigmond (1809–1874). Vidéki színész, rendező, az 1840-es évek végén a Nemzeti Színház tagja.

Berzsenyi: Berzsenyi Károly (1819–1877). 1839-ben kezdte pályáját, különböző vidéki színtársulatoknál működött. 1861 és 1865 között Philippovits István társulatánál játszott, s itt rendezőként is alkalmazták.

Filipovics: Philippovits István.

Vincze a korbely: Vincze József. 1851-ig a Nemzeti Színház kardalosa, majd különböző vidéki társulatok tagja.

Tóth: Tóth Antal (1838–1907). 1858-ban kezdte színészi pályáját. Hős- és jellemszínész volt. 1861 és 1863 között Szabó József és Philippovits István társulatában játszott.

Krasznai: Krasznay Mihály (1832–1892). 1854-től vidéki színész, rendező.

¹⁴ A zsebkönyv a társulat névsorát az 1861. decemberi állapot szerint közli, ezért lehetséges, hogy Egressy Árpád neve mellett több olyan színésznek a nevét nem tartalmazza, akiket a levél említ. A társulattól 1861. október 1. és december 31. között távozott: Egressy Árpád, Jáni János, Sánta István, Dékány Judith, Vincze József, Hevesiné, Hevesi Mária.

itt van Szathmári Károly is ki, – mert Tőkés Emília, szinte e társulat tagjától visszautasított – agyon akarta magát lőni folytással: Szathmári Károly (1835–1916). Színész, igazgató, rendező. Színészcsaládból származott, Szathmári Dániel és Farkas Lujza fia volt. Eleinte vidéki társulatok, 1862 és 1864 között a Nemzeti Színház tagja. **Tőkés Emília** (1835–1911) az 1860-as évek egyik legismertebb vidéki színésznője volt. A **lefojtás** során valamilyen anyaggal (kóc, kender, papír, ruha) leszorítják a puskában a töltényt.

a mai nap eredményét Bécsből itt is feszülten várják: Ferenc József császár az októberi diploma és a februári pátens kibocsátása után 1861 áprilisában összehívta a magyar országgyűlést. Az országgyűlés mindkét dokumentumot elutasította. Deák Ferenc felirati javaslatát erről elfogadta a diéta, és június 24-én vitte fel Bécsbe Apponyi György gróf és Ghyczy Kálmán. Az uralkodó azonban királyi címének kétségbevonása miatt nem vette át a feliratot, amiről június 30-án értesítette az országgyűlést.

kétszer játsztam már u. m. Szapáriból gr. Beleznait és Mátyás király lesz-ből Modrárt, most pedig II dik Rákócziból [...] Lehmann szerepét osztották nekem: Egressy Árpád először Beleznay Miklós szerepét játszotta Charlotte Birch-Pfeiffer *Szapáry Péter* (ford. Komlóssy Ferenc) című drámájában. Másodszor Szigligeti Ede történelmi színművében lépett színre. Majd szintén egy Szigligeti-drámában, a *II. Rákóczi Ferenc fogságában* játszott.

a színházi lapot olvasni seregestől jönnek hozzám: a Magyar Színházi Lapot. Lásd a 278. levél jegyzeteinél.

biztatom őket, hogy meg fog jelenni új kiadásban mihelyt elegendő előfizető lesz: Egressy Gábor 1860 után már nem folytatta a Magyar Színházi Lap kiadását, és a későbbiekben sem szerkesztett újabb színházi szaklapot.

Gyergyai Ferencnek a magyar nyelv sajátágairól írt könyvét: a kért mű 1856-ban jelent meg Kolozsvárott *A magyar nyelv sajátágairól* címmel. Gyergyait lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Tóth nevezetű ki Brankovics és Jago féle szerepeket játszik: Tóth Antal. Obernyik Károly *Brankovics* György című drámájának címszerepét és William Shakespeare *Othelló*jának egyik főszerepét. Brankovics tragikus, hősi szerep volt. Jago pedig intrikus, cselszövő figura. Egressy Árpád azt igyekszik érzékeltetni, hogy Tóth nagy volumenű szerepek megformálására vállalkozott.

Gábosnak 2 forintot már fizettem: Gábos Gerőnek (1822–1897). A Nemzeti Színház ruhatári személyzetének tagja, színházi szabó, ruhatáros, öltöztető.

nagymamát: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát. Lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Pestre vissza én, nem két hó, de két év múlva megyek talán, azért helyemet ne tartsák két hóna-pig sem üresen a színháznál: Egressy Árpád 1861 első felében a család másik vezetéknévét használva, Galambos Árpád néven kardalnokként és segédszínészként volt tagja a Nemzeti Színháznak (*Zsebkönyv* 287, 9).

314. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Hódmezővásárhely, 1861. június vége]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Hódmezővásárhely, 1861. június 30.: „Képzelted e borzasztó unalmat, egy jó ismerős vagy barát nélkül, Keddtől Szombatig, munkátlanul! Semmi mulató hely, semmi zöld a hol az ember egy pár órát eltölthetne. Ez alatt tehát irtam Ákosnak egy hosszú levelet, a mit azonban majd csak otthon tehetek postára.”

315. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Hódmezővásárhely, 1861. június 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 112. sz. levél.

Magyarázatok:

kormánybiztosi működésem ezen népnél igen jó emlékezetben van: lásd a 32. levél *sokfelé ágazó munka* jegyzetét.

az országgyűlés a Színházzal foglalkozik: az országgyűlés 1861. április 2-án gyűlt egybe Pesten (lásd a 310. levél jegyzeteinél). A Nemzeti Színház ügyében négy beadvány került a képviselőház elé: Lónyai Gáboré, Beniczky Lajosé, Kazinczy Gáboré és Vajay Károlyé. Az utóbbi hármat Bory István közölte (BORY 1939, 60–61). A legfőbb megvitatandó kérdés az volt, hogy mi vagy ki (az igazgatóság) az oka annak, hogy az intézmény veszteséges. Az ügghöz hozzászóltak: Beniczky Lajos, Bónis Sámuel, Jókai Mór, Kubinyi Ferenc, Ráday Gedeon, Szilágyi Virgil, Vajay Károly (*Képviselőházi Napló*, 1861, II, 213, 225, 234, 287).

kiküldött bizottmány: a héttagú bizottmány tagjai: Beniczky Lajos, Kazinczy Gábor, Jókai Mór, Podmaniczky Frigyes, Ráday Gedeon, Csengery Antal, Andrassy Gyula. A bizottmányi előadó Jókai Mór volt. A bizottmány 1861. június 27-től augusztus 12-ig tevékenykedett. A *Jelentése a pesti nemzeti színház ügyében teendő vizsgálatra kiküldött bizottmánynak* című dokumentum 1861. augusztus 12-én kelt, az intézmény pénzügyi helyzetére, gazdaságpolitikájára, művészeti vonatkozásaira egyaránt kitért. A jelentés és a hozzá mellékelként csatolt pénzügyi beszámoló elérhető a *Képviselőházi Naplóban* (*Képviselőházi Napló*, 1861, II, 229, 251–265). Megtárgyalására azonban már nem került sor, mert az országgyűlést 1861. augusztus 22-én feloszlatták, és a képviselők országgyűlés keretein belül legközelebb csak 1865-ben ülészttek.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Vajai Károly: lásd a 117. levél jegyzeteinél. Az 1861-es országgyűlésen Szatmárnémeti követe.

megint Rádayt küldik a nyakunkra igazgatónak: Ráday Gedeon (lásd az 1. levél jegyzeteinél) 1860-ig volt a Nemzeti Színház műigazgatója. 1860. július 11-től 1862 júniusáig Nyékly Mihály (1789–1862) töltötte be a tisztséget.

vagy épen holmi Dobsát [...] sűrű forog, czikkezik, memorandumozik: Dobsa Lajost lásd a 182. levél jegyzeteinél. 1861-ben a Nemzeti Színház ügyében memorandumot küldött az országgyűlésnek. A *Képviselőházi Napló* a június 25-i dátum alatt így tájékoztat erről: „Dobsa Lajos ur által egy petitio adatott be a nemzeti színház ügyében, memorandummal együtt; ha jól vagyok értesülve, e tárgyban fog egy indítvány tétetni és akkor azzal együtt lehetne tárgyalás alá venni. (Fölkiáltások: A kérvénybizottmánynak!)” A memorandummal

kapcsolatos felszólalások a következők: „Szilágyi Virgil: Erre nézve, miután tudomásom szerint ezen memorandum a nemzeti színháznak ügyét kimerítőleg tárgyalja, – én kíváncsi vagyok, hogy ez kinyomattassék és a tagok között kiosztassék. Vajay Károly: A magyar színház az országé, és még is a mai napon is császári hatóság alatt áll, tőkéje rosszul kezeltetik, maholnap nem lesz nemzeti színházunk. A memorandum jelen állásának hü képét adja, azért nyomassuk ki, hogy lássuk mi van benne. Elnök: Bocsánatot kérek a t. képviselő úrtól, azt hiszem, hogy a színháznak ügyét mindnyájan szívünkön hordjuk; hanem a házszabályok szerint az intézkedés, melyet ajánlani méltóztatik, nem lehetséges, mert a 79-dik §. azt mondja: »a kérvénynek csak tárgya jelentetvén be, az a kérvénybizottmányhoz tétetik által, a hol minden tag megsejmelheti.« (Igaz.)” (*Képviselőházi Napló*, 1861, II, 213–214). Dobsa memorandum a felterjesztés előtt a sajtóban is megjelent, a Szépirodalmi Közlöny és a Hölgyfutár egyaránt közölte. Egressy Gábor a Magyar Színházi Lapban azt állította, hogy Dobsának nincs kellő szakértelme ahhoz, hogy a Nemzeti Színház ügyében releváns felszólaló legyen, és voltaképpen nem tesz mást, mint a mások által már korábban megírt gondolatokat újrahasznosítja (MSzL, 1860/43, 345–348; 1860/45, 364).

Mit csinál az a semmirekellő?: Egressy Árpád.
franco recom: lásd a 292. levél jegyzeteinél.

316. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK Pest, 1861. július 9.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Acqui Terme, 1861. augusztus 2.: „mult hó 9-ikéről vett tudósítás szerint a pénzes levelet mostanáig vártam, s egyuttal annak vételéről is ohajtottalak a soraimban tudósítani”.

317. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK Acqui Terme, 1861. augusztus 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 14. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Csernatony: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Nocerában a Légiónál, melly most még mindig legfeljebb 1400 főből áll: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

az itteni tiszti depotnál: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a Comité tagjai: lásd a 310. levél *az itteni színésznővendékek igazgatósága* jegyzetét.

désperatiojukban: elkeseredettségükben (lat.).

Vetter: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

gf. Teleki ezredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Kovács, Farkas és gf. Pálffy őrnagyok: Kovács András (lásd a 312. levél jegyzeteinél), Farkas György (lásd a 312. levél jegyzeteinél) és id. Pálffy Domokos. Százados az 1848–1849-es szabadságharcban. 1860-ban az itáliai légiónhoz kerül őrnagyként. 1861-ben áthelyezik az acqui tiszti telepre. 1862-ben hazatér (KERTBENY 1864, 45).

Mogyoródy alezredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a Figyelmesiféle botrány: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a Légión helybeli parancsnoka Ibász ezredes: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

visitet: látogatást (ang.).

Somogyi nevű nem rég jött huszár főhadnagy: Somogyi Gyula (1833–?). Az itáliai magyar légión gyalogoszázlójánál szolgált 1861. május 28. és 1865. június 21. között. Az acqui tiszti telepre 1861. június 27-én helyezték át (LUKÁCS 1986, 440).

Dunka nevű (oláh születésű) százados a huszárságnál: Dunka Miklós (1837–1862). 1860 júliusától 1861-ig az itáliai magyar légión huszárosztályánál szolgált (LUKÁCS 1986, 443).

recommendatio: ajánlás (lat.).

Zsulavszky nevű hadnagy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Tür: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

Sági, Sárpi és Réh századosok: Sággy Antal, Sárpi György, Réh János. Sággy 1860 novemberétől 1862-ig az itáliai magyar légión 2. huszárosztályának parancsnoka volt. Sárpi 1860 decemberétől 1861-ig, Réh pedig 1860 decemberétől 1862 áprilisáig szolgált a huszárosztálynál (LUKÁCS 1986, 445).

valami Szabad nevű százados: Szabad (Freyreich) Imre (1822–1894). Az itáliai magyar légión vadászegységénél szolgált. Harcolt az amerikai polgárháborúban, ezredesként szerelt le.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

reactionáriusok: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Cialdini: Enrico Cialdini (1811–1892). Olasz tábornok.

e Zsodoma és gomora elemnek alig lehet: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

bakoltatnak: megverettetnek.

spionkodtak: kémkedtek.

protectorjaikat: pártfogóikat (lat.).

rapportokat: beszámolókat (fr.).

Vranicevics nevű horvát őrnagy: Adam Vranešević. 1860 augusztusa és novembere között az itáliai magyar légión gyalogoszázlójánál szolgált, majd az acqui tiszti telepre került, és ott az volt a feladata, hogy a hadviselés történetéről tartson előadásokat. Lukács Lajosnál az szerepel, hogy 1862-ben került a tiszti telepre (LUKÁCS 1986, 99–100, 446).

„gemein”: közönséges (ném.).

auditori minőségben: hadbíróként (lat.).

menázsink: ellátásunk, élelmünk (fr., ném.).

Mars a sikra szólit: míg meg nem kezdődik a háború.

„Abrichtungs-Reglement”, – für die Cavallerie: Abrichtungs-Reglement für die K[aiserlich] K[önigliche] Kavallerie, Wien, Leopold Sommer, 1854.

Menzdorf tábornokféle „Feld und Vorposten Dienst” – für die Cavallerie: Feld-und Vorposten-Dienst in Fragen und Antworten für die königl. Infanterie und Kavalleria, Brünn, Buschaf an Irrgang, 1856.

Krivácsi ezredessel is megismerkednem: Krivácsy Józseffel (1825–1903). Komárom várának egykori tüzérségi parancsnoka. 1859-ben szökött Itáliába; először a modenai hadseregben, majd az alessandriai erőd tüzérségénél szolgált, az erőd parancsnoka volt (LUKÁCS 1986, 101).

hat évig sópré mint rab Józsefstadt utcáit: lásd a 286. levél jegyzeteinél.

Garibaldi: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Columbo: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

318. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Ungvár, 1861. augusztus 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 114. sz. levél.

Magyarázatok:

azon nagy fogadóba szálltam, hol 30 év előtt színpadunk fel volt állítva, mikor t.i. Megyerivel voltam itt: Megyeri Károlyt lásd az 1. levél jegyzeteinél. Egressy Megyerivel való közös múltjának az 1828-ban kezdődő időszakára utal: „1828-ban Miskolcra csatlakoztam – sugói és kardalnyi minőségben – azon erdélyi híres dalszínész társulathoz, mely 1827-ben, Pesten, a német színházban, rendkívüli diadallal lépett föl, s mely onnan a következő évben Miskolcra át Kassára ment, hol Abaujmegye pártfogása s báró Berzeviczy Vincze és majd gróf Csáky Tivadar igazgatása alatt öt évet töltött, nyaranta kirándulásokat téve Ránkra, (a földőre), Eperjesre, a bártfai földőre, Ungvárra, Beregszászra, Máramaros-Szigetre, Kolosvárra, Nagyváradra, Debreczenbe, Miskolcra, Aradra, Temesvárra és Nagybecskerekre. Ezen társulatot hat vezértag igazgatta, úgymint: Megyeri, – Szentpéteri, Szerdahelyi, Páli, Szilágyi és Udvarhelyi” (OSZK Kt. Fol. Hung. 1078, 1–2).

a vacsorájának ize és szaga a törökországi avas juh vaj iszonyu büzére emlékeztetett: utalás a törökországi emigrációra. Egressy erről a kellemetlen emlékről az 1851-ben megjelentetett visszaemlékezésében is ír, amikor Şumla városát jellemzi: „Mint volt Viddinben, Palánkán, Plevnikén, Lovcsán, Selviben, Dsumán: épen úgy van Sumlán is minden, kívül belől. [...] ugyanazon kiállhatatlan juh-fagygyu szag” (EGRESSY 1851, 111).

a napi költség is igen nagy esténként 35–45 forint: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

Ma épen valami Ibrányi-családnál voltam ebéden, egy Jenke nevű faluban, ide egy fél orányira: Ibrányi és Vajai Ibrányi Józsefnek (1766–1824) a családjáról van szó. Felesége, Buday Juszina és két fia, Zsigmond és Lajos. Ibrányi Zsigmond (1824–1897) harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban, huszárfőhadnagy volt.

Este vacsorán a központi főszolgabírónál leszek: Lipcsey Péternél.

A megyei főjegyző, Tordai Ede: Torday Ede (1822–1884). A szabadságharc során először hadnagy a Munkácsra szerveződő 21. honvédszászlóaljnál. 1849. március 8-án főhadnagy lett az 1. honvéd vadászrezredben. 1849 júliusában százados a felső-magyarországi IX. hadtestben, majd a 3. vadászrezred 10. századának parancsnoka az erdélyi hadszíntéren. 1861-ben lett főjegyző.

a debreczeni színház alapjának letételénél jelen lehessek: Debrecen városának közgyűlése 1861. március 9-én határozott a közsínház felépítéséről. Az épületet 1861 augusztusában kezdték építeni Skálniczky Antal tervei nyomán.

pedig hallom, nagy dolgok történnek: Egressy a Nemzeti Színházról folytatott országgyűlési megbeszélésekre gondol. Lásd a 315. levél jegyzeteinél.

319. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Pest, 1861. augusztus 18.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Nagybecskerek, 1861. szeptember 16.: „Most látom hogy k. anyám levele aug. 18-dikán költ, s meg-

foghatatlan hogy hogy jött illy későn ide, mert én azt csak ma az az sept. 15-dikén kaptam meg, hihetőleg Aradon tartották fel olly soká.”

320. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1861. szeptember 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 15. sz. levél.

Magyarázatok:

Szeretett édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

p. lapok: pesti lapok. Lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Münchenbe, valami Zach nevű vendéglőshöz, kinél – egy Pestről jött bajtársam utasítása szerint – a váltónak lenni kellett: már három levelet írtam: valószínűleg ún. idegen váltóról van szó, amikor a kiállító utasít valakit, hogy egy harmadik személynek fizessen egy bizonyos pénzüsszeget. Ebben az esetben nyilván Egressy Gábor volt a kiállító.

recommandiroztam: lásd a 292. levél jegyzeteinél.

Az országgyűlés magatartása, s annak feloszlatása: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

itt most van valami a pettóban; de bizonyosat még nem tudván: egyelőre többet nem írhatok: valószínűleg az „in petto” (olasz kifejezés) magyarosításáról van szó, jelentése: titokban, rejtve.

Klapka [...] Garibaldival nagy levelezésben van: a Klapka György (lásd a 310. levél jegyzeteinél) és a Giuseppe Garibaldi (lásd a 312. levél jegyzeteinél) között feltételezett intenzív levelezést a fennmaradt kéziratos hagyatékok alapján nem lehet igazolni. Az európai uralkodók és államférfiak meglehetősen diszkréten intézték a Klapkával való írásbeli kommunikációjukat, általában bizalmi embereik útján vették fel vele a kapcsolatot. Klapka és Garibaldi leginkább Türr Istvánon, Pulszky Ferencen és Frigyes Gusztávon keresztül érintkezett. Klapka kéziratos hagyatékában Garibalditól mindössze néhány, 1862-ből és 1864-ből származó levél maradt fenn. Szintén elenyésző számú az a Klapkához írt Garibaldi-levél, amelyet a Kossuth-gyűjteményben őriznek (IVÁNYI 1969, 250).

A Légión Toscanába jövetelét ismét nagyon híresztelik: lásd a 312. levél jegyzeteinél. Az itáliai magyar légión továbbra is Nápoly környékén maradt.

reactionariusok: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

gf. Teleky Sándor: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Figyelmesy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Vetter: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Perczel Móríczról, ki családjával egy Angol ország melletti szigetcskén lakott, – ma azt a hírt vettük, hogy észak Amerikában van, s ott mint tábornok alkalmazást nyert a hadjáratban: ez a hír nem volt igaz. Perczel Mór (1811–1899) és családja sohasem járt Amerikában. A szabadságharc bukása után emigrációban élő család 1853 júniusában költözött a Normandia közelében lévő Csatorna-szigetek egyikére, Jersey-re. 1862. szeptember 22-én elhagyták a szigetet, és egy időre Brüsszelben telepedtek le. Innen 1867-ben visszatértek Magyarországra. Az Egyesült Államokban ekkoriban Perczel Mór öccse, Miklós és annak felesége, Latinovits Hermina élt. Perczel Miklós az egyik iowai ezred parancsnokaként 1861 és 1865 között harcolt az amerikai polgárháborúban az északiak oldalán (FARKAS 2012, 65–80).

A pesti napló f. b. 28-diki számában Acquiból közölt, – s a Kajdacs őrnagy aláírásával igen nyírbáltan megjelent cikk tőlem van: Kajdacs Antal lásd a 312. levél jegyzetében. Az említett cikk a Pesti Napló 1861. augusztus 28-i számában jelent meg. „Acqui, aug. 20. 1861. Itt ért tehát bennünket ez a szent nap is. Hej pedig de jó szível ünnepeltük volna inkább otthon István király emlékét!... Sietve sereglettünk össze, hogy e mai napot a magyar szent emlékünnepeinek testületileg áldozzuk, – s hogy a honlevők érzelmeivel ez alkalommal is egyhangulag nyilvánuljon szívünk lelkünk ugyanazonossága. Derék parancsnokunk, Mogyoródy alezredes – ki vérmes tiszti karát eddig is a legjobb egyszerűséggel vezénylél, s a köztünk fennálló szoros egyetértést szakértő eszélyes eljárásának köszönhetjük, – jelenleg a legtisztább hazafiúi örömmel s a legnagyobb készséggel járult egy tehetőségünkhöz alkalmazott szerény lakoma megtartásához, hogy a nemzeties közérzet kifejezése alkalmával is bennünket még inkább testvéresíthessen.

Igy aztán a mintegy száz főre menő tiszti telep egy rögtönzött gulyás diné körülről pár óra múlva együtt volt.

Mindig előre jár – s most különösen szüntelenül a jövő napjain csüggyő gondolatunkat a messze múltba hosszasan visszavezetni nem akarván: röviden, de azért történetünk iránt szent kegyelettel adtuk István király emlékének meg azt, mivel ennek tartozánk; hanem aztán csakhamar szapora, és harsány felköszöntésekben mindannyian a mi közszeretben álló altábornagyunk Türr István s környezete éltetésével telénk el, a magunkkal ragadva őket kedves tárgyunk, a jövő eseményei fölötti elmélkedéseinkbe: éltettük Deákot és vele minden lelkes hazafit: dörgő diszmenettel jártunk be velők hegyet völgyet a három tenger határai közt – – – míg így tünni kényszerített helyzetünkben e napot ismét csekély számu boldogabb óráink közé számíthatánk.

Kajdacs, őrnagy” (PN, 1861/196).

Itteni foglalkozásunk: iskolázás, mindenféle katonai tanulmányokból: az acqui tiszti telepről van szó. Lásd a 312. levél jegyzetében.

Nagyon jó volna, ha Türrnek engem valami tekintélyes ismerősöd által ajánlatnál: lásd a 309. levél T. igazgató ur jegyzetét.

nehány phrasist idéznél: mondatot, részletet (gör.).

Valami Várad nevű őrnagy: lásd a 312. levél jegyzetében.

Matheidesz: lásd a 312. levél jegyzetében.

valami Villásy nevű kapitányt is, ki az emigráció főnökeit egy az ország gyűléséhez intézett levélben [...] pellengére állította, – s Szemereként szólalt fel: Villásy Pál. Ügyvéd. Kapitány az 1848–1849-es szabadságharcban. 1861-ben az acqui tiszti telepre (lásd a 312. levél jegyzetében) kerül századosként (KERTBENY 1864, 74). Egressy Ákos Szemere Bertalan kapcsán arra utal, hogy ő és Villásy is az októberi diploma elfogadása mellett érveltek (lásd a 310. levél jegyzetében).

Perczel Móricz mint mondják a 59diki olasz hadjárat alkalmával itt volt, – s innen csak azért ment volna el, mert Kossuth összeveszett: Perczel Mór 1859 májusában valóban Genovában tartózkodott. Miután 1858 nyarán III. Napóleon francia császár és Camillo Benso di Cavour, a Szárd–Piemonti Királyság miniszterelnöke titkos megállapodást kötött arról, hogy együttes erővel megszüntetik a Habsburgok itáliai uralmát, a magyar emigráns vezetők is úgy látták, ez a hamarosan kirobbanó háború jó alkalmat nyújt majd egy újabb magyar szabadságharc kirobbantásához is. A francia és a piemonti vezetők először Teleki Lászlóval és Klapka Györggyel tárgyaltak. A külföldi vezetők azonban nem titkolták, hogy Kossuth közreműködésére is számítanak, mert egy újabb magyar szabadságharccal kap-

csolatos tervhez elengedhetetlen Kossuth neve és személye. Amikor a Magyar Nemzeti Igazgatóság néven létrejött magyar emigráns kormány tervezni kezdte egy piemonti magyar légió megalakítását, a főparancsnoki tisztségre Klapkát, a főfelügyelői tisztségre pedig Perczel Mórt jelölte. Perczel Rónay Jácinttól értesült a szervezkedésről, és miután április 29-én kitört a francia–szárd–piemonti háború, Párizsba igyekezett. Már ekkor sem volt feszültségmentes a Kossuthékkal való viszonya, ugyanis rájött, hogy őt nem vonták be kezdetektől a tárgyalásokba. A háború miatt azonban kezdetben képes volt felülkerekedni sértődöttségén. Hamarosan követte Itáliába a székhelyét Genovába helyező Magyar Nemzeti Igazgatóságot. Az 1861. május 15-i tortonai francia–piemonti győzelem után Klapka és Perczel kiáltványban átállásra ösztönözte az osztrák hadseregben harcoló magyarokat. Május 24-én Torinóban határozatot tettek közzé a magyar légió felállításáról. Perczel a májusi hetekben többekkel nyílt vitába keveredett, nem tetszett neki kezdeti mellőzése, kardot rántott egy fegyvertelen társára, és nem bízott abban, hogy a franciák és a piemontiak támogatni fogják a magyar ügyet. Május végén elhagyta Genovát, és eljötték az azt hangoztatta, hogy az Amerikai Egyesült Államokba utazik családjával. Londonba ment, és Kossuthnak panaszkodott sértettségéről. A június 4-én Magentánál aratott francia–szárd győzelem hírére Kossuth Perczel Mórral együtt Genovába utazott. Úgy tűnt számukra, valóban van esély a magyar függetlenségi harc újbóli megindítására. A június 24-i solferinói győzelem után azonban III. Napóleon tárgyalásokat kezdett Ferenc Józseffel, és július 11-én Villafrancában aláírták a fegyverszünetet. Perczel, ismételten összeveszve társaival, visszatért Jersey szigetére.

Szabad kapitány: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Mogyoródy alezredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Colombo: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

321. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1861. szeptember 10.

Kézirat: MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor, 112–118.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a Vasárnapi és politikai-újságot, s a Hölgyfutárt kapom. – A „magyar-sajtó,” – „Magyar-ország” és a „Pesti-napló”: lásd a 312. levél jegyzeteinél. **Hölgyfutár:** 1849 és 1864 között jelent meg. Eleinte hetenként hatszor, majd 1859-től háromszor. **Magyar Sajtó:** 1860 és 1865 között fennálló napilap. Első szerkesztője Hajnik Károly, a második Jókai Mór, a harmadik Vajda János volt.

Bogyai: Bogyay Ernő (1840–1865). 1860 novemberében került az itáliai magyar légióhoz, először az első, majd a második huszárszázadában volt számvivő őrmester. Öngyilkos lett (LUKÁCS 1986, 254).

magyar-tiszti-telep: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

kórodávvá alakult: kórházzá (rég.).

vizitkártyáimmal: névjegyeimmal.

mademoiselle: kisasszony (fr.).

Pálfi őrnagy méltánytalan elűzetése óta: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Wieserné: talán a pesti Wieser család valamelyik tagjának feleségéről van szó; ebből a családból származott Wieser Ferenc építész.

322. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybecskerek, 1861. szeptember 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 8. sz. levél, 8. sz. boríték.

Magyarázatok:

Az aradi színtársulat 1861-ben: lásd a 313. levél jegyzeteinél.

geseft: helyesen Geschäft: üzlet (ném.).

Szabó: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

Filipovits: lásd a 313. levél jegyzeteinél.

Bognár Vilma: Bognár Vilma (1845–1904). Szoprán énekesnő, 1859-től a Nemzeti Színház tagja.

Szerdahelyit várjuk Aradra operettezni: Szerdahelyi Kálmánt – lásd a 199. levél jegyzeteinél. 1861-ben október 19–29. között kilencszer lépett fel Aradon (*Zsebkönyv* 36, 8).

Mizsei Marit: Mizsei Mari (1841–1911). Szoprán énekesnő, 1859 végén Észak-Itáliában turnézott, 1861-ben vendégként lépett fel Pesten, Debrecenben és Aradon.

Dékány Terézt az eddigit, elbocsátották: Dékány Teréz (1842–1912).

malitiozus volt: helyesen malitiosus, maliciózus: rosszindulatú, álnok (lat.).

nagymamámát: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

323. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1861. szeptember 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 115. sz. levél.

Magyarázatok:

A debreceni színtársulat 1861-ben:

igazgató: Reszler István (rendező)

titkár, sűgő: Márfonffy Frigyes

színeszek: Baráthy Sándor, Bartha Elek, Chován Sándor (ügyelő), Csabi Imre, Egri Alajos, Fehérváry Antal (rendező), Fehérváry Vilmos, Foltényi Vilmos, Gyarmathy Jenő (segéd-sűgő), Jackó György, Mezei Vilmos, Miklósi Áron, Molnár József, Prielle Péter, Reszler István, Sándori Ignác, Sánta Antal, Szentkúti Mihály, Sztupa Andor, Timár János, Tóthfalusi Gusztáv, Ürményi Lajos, Zöldy Miklós (rendező)

színesznők: Bánhidya Emilia, Demjén Mari, Egriné Borbála, Fehér Julia, Fehérváriné, Füredi Mari, Gyarmathiné Róza, Hillerné Anna, Kovácsics Julia, Láng Berta, Márné Anasztázia, Pázmán Hedvig, F. Szabó Amália, Szadeczky Julia, Sanca Anna, Szentkútiné Anna, Térey Antónia, Timárné Róza, Tóth Lina, Zöldiné Borbála, Zöldi Róza, Jackóné Anikó, Váczy Vilma

karnagy: Megyesi Nándor

technikai személyzet: pénztárnok, ellenőr, ruhatárnok egy segéddel, fodrász, színlaposztó egy segéddel, világosító, tíz jegyszedő, négy díszítősegéd, kilenc inas, házmester, éjjeliőr (*Zsebkönyv* 343, 2–4).

Kétszer léptem föl eddig: Egressy 1861. szeptember 24. és október 4. között vendégszerepelt Debrecenben. Műsora a következő volt: szeptember 24.: Obernyik Károly: *Brankovics György*; szeptember 25.: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville: *A párisi adós* és Jean-François-Alfred Bayard: *Felolvasónő*; szeptember 28.: id. Alexandre Dumas: *Kean*; szeptember 29.: Katona József: *Bánk bán*; december 1.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban*; december 2.: William Shakespeare: *Hamlet*; december 4.: Eugène Scribe: *Egy pohár víz* (*Zsebkönyv* 343, 7).

Reszler: Reszler (Ressler) István (1831–1874). Énekes színész, vidéki színigazgató. Rövid ideig Itáliában tanult. 1860-ban a pécsi, 1861-ben a debreceni színház igazgatója. Debrecenben saját zenekara is volt. Az ott tartott operaelőadásai országszerte ismertté váltak.

Mizsei Mari: lásd a 322. levél jegyzeteinél.

Szerdabelyi: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Első föléptem előtti nap ök ketten játsztak egy operettet teli ház előtt: 1861. szeptember 23-án Jacques Offenbach *Férj az ajtó előtt* című egyfelvonásos operettjét (*Zsebkönyv* 343, 6).

a Sevillai borbélyt adta: pontos címe: *A sevillei borbély*. Gioachino Rossini operája, Szerdahelyi 1861. szeptember 26-án játszotta Debrecenben.

az opera itt is üldöz: lásd a 250. levél az igazgatóság hazafisága abból áll hogy áldozzanak a drámai tagok mint eddig [...] azt számba se véve hogy tán nem is az operáért épült e' színészház jegyzetét.

csupán jutalom játéukra volt nagy közönségük aztán operettjökre, és vasárnapi föléptükre: Mizsei Mari jutalomjátéka Gaetano Donizetti *Linda di Chamounix* című operája, Szerdahelyi Kálmáné Victorien Sardou *Az utolsó levél* című színműve volt (*Zsebkönyv* 343, 6–7).

könyves almárium: könyvszekrény (lat.).

különben nem tudom hogy Kocsissal mint végezzünk: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

324. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1861. szeptember 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 40. sz. levél.

Magyarázatok:

Károly: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

325. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1861. október 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 116. sz. levél.

Magyarázatok:

A debreceni színtársulat 1861-ben: lásd a 323. levél jegyzeteinél.

Mióta a vidéket járom a vendégszereplés illy rosszul még csak egyetlen egyszer jövedelmezett; volt pedig ezen eset, Temesvárott, gondolom vagy két év előtt: az említett temesvári vendégszereplés 1859 május végén, június elején volt. Lásd a 262. és a 264. levelet.

Reszler: lásd a 323. levél jegyzeteinél.

estvénként 75 forintot huz le a bevételből napi költségre: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem* maradt jegyzetét.

Kocsisnak: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

Kozmovszkyt mikor és miként fogom kifizethetni?: lásd az 57. levél jegyzeteinél.

annak a fiúnak: Egressy Ákosnak.

Ma Hamletet adom, jutalomjátékomul. Pénteken, utoljára az „Egy pohár víz”-et: Egressy debreceni vendégszereplésének műsorát lásd a 323. levél jegyzeteinél.

Károly kész Széchenyiét, Telekiét, és öt magát fünek fának ajánlom; de megrendelőt még eddig nem találtam; azonban legalább tudják, hogy vele s képeivel rendelkezhetek: Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Széchenyi Istvánról és Teleki Lászlóról készített festményéről van szó. A Magyar Színházi Lapban megjelent hirdetés szerint „Telepy Károly akadémiai festész bevégezte Széchenyi életnagyságu arczképét, az elhunyt dicsőnek egyik legjelesebb képmása (Ammerling festész műve) után, mely a magyar Akademia nagy teremét disszesíti” (MSzL, 1860/34, 252). A Teleki Lászlóról készült képről közelebbi adatokat nem találtam.

Latkóczy: lásd a 85. levél jegyzeteinél.

franco: lásd a 292. levél jegyzeteinél.

326. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1861. október első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Acqui Terme, 1861. október 18.: „Azonban hála Istennek, hogy a már szinte elveszettnek tartott összegből ennyit is megkaphattam; hanem vajjon kinek a kezébe kerülhetett az ezt kísért levél?”

327. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1861. október 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 16. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

száz frankot – Rónay utasítása szerint „Nigra frères” uraktól hálás köszönettel vettem át: Rónay (Leitzinger) Jácint (1814–1889). Pannonhalmán nevelkedett pap, bencés tanár, az 1848–1849-es szabadságharcban tábori pap. Egy körlevélben arra buzdította paptársait és a hívőket, hogy vegyék fel a harcot az osztrákok ellen. A szabadságharc bukása után kegyvesztetté vált, eleinte Magyarországon bujkált, majd 1850 májusában emigrációba vonult. Londonban élt. Pannonhalmára 1866 szeptemberében tért vissza. Egressy Gáborral 1860-ban kerülhetett közelebbi kapcsolatba, ugyanis külföldi tudósítóként publikált a színész által szerkesztett Magyar Színházi Lapban (lásd a 278. levél jegyzeteinél). A vonatkozó leveleit lásd: OSZK Kt. Rónay Jácint Egressy Gáborhoz. „*Nigra frères*”: a „Nigra Testvérek” nevű torinói székhelyű bankház (*The European Indicator*, 1841, 207).

A müncheni pénzből a másod-váltóra csak nyolczvan frankot kaptam meg, – a többi Fröhlich vonta le: Agosto Froelich (1834–?). Badeni születésű mészáros, az itáliai magyar légiónban az első vadászszázadnál szolgált közlegényként. 1860 novemberétől 1862. március 27-ig volt a légio tagja, kilépett. 1866 áprilisában újra csatlakozott az emigrációhoz. **Másod-váltó:** a kibocsátó által kiállított alapváltó másodpéldánya.

Ama bizonyos Stefano: Tortics Stefano (1836–?). Az itáliai magyar légiónban a 3. vadászszázadban szolgált horvát közlegény. 1861. október és 1864. december között volt a légio tagja. Többszöri szökése miatt hadbíróság elé állították.

A F-nél levő három könyvért majd személyesen magam megyek: valószínűleg Földváry Károlyról (1809–1883) van szó. 1862. november 25-től 1867. február 1-ig tisztje az itáliai magyar légiónak. Egressy Gábor személyes ismerőse, barátja. A színész az 1858-as és az 1859-es vidéki vendégszereplései során Apátfalván meg is látogatta Földváryt. Lásd a 227. és a 254. levelet.

Kauzer és Freyné – mint a hirlapokból tudom, – Türrt Cernobbioban meglátogatták: Frey Lajosné Türr Rozália (1825 előtt – 1877 után). Frey Lajos (1816–1877) pesti építésznek a felesége és Türr István testvére. Kauzer Istvánné Gerster Berta.

Keve, – kit Pestről én is régebben ismerek: valószínűleg Keve József (1831/1832–1873). Jogász, a pesti lovaregylet titkára, a földhitelintézet tisztviselője.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Mogyoródyhoz küldött távirati tudósításából tudom: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a magyar Comitéhez: lásd a 310. levél az itteni színésznővendékek igazgatósága jegyzetét.

Bethlen tábornok: lásd a 309. levél B. Gy. urhoz jegyzetét.

pensionátuskodik: teljes ellátást kap.

Kosutné: Kossuth Lajosné Meszlényi Terézia (1809–1865).

A Légio Nápoly környékén van: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a Légio parancsnoka: Ithász ezredes: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a tiszti-telep: lásd a 312. levél a szám feletti tiszteket – ide Acquiaba rendelte jegyzetét.

Egyedüli szellemi élvezetünk, – a magyar hirlapok olvasása: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

magam lehetőleg „contemplatorként” viselkedem: szemlélődőként, a dolgokba be nem avatkozóként (lat.).

Türr tábornok urnál: lásd a 309. levél T. igazgató ur jegyzetét.

Au: Egressy Ákos Itáliából álnéven írta haza leveleit, ez volt az egyik álneve.

328. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Arad, 1861. október 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 9. sz. levél, 9. sz. boríték.

Magyarázatok:

Az aradi színtársulat 1861-ben: lásd a 313. levél jegyzeteinél.

ismét Aradon vagyunk, s itt Szerdabelyivel f. h. 19-dikén két kis francia vigjátékkal megkezd-tük előadásainkat: lásd a 199. és a 322. levél jegyzeteinél. Október 19-én Henri Murger *A nyolcadik pont* és Charles-Louis Étienne Nutter – Joseph Derley *Egy csésze tea* című darabjait játszották (*Zsebkönyv* 36, 8).

vasárnap Rákóczit adtuk Szerdahelyi Kniteliust adta: Szigligeti Ede *II. Rákóczi Ferenc fogsága* című drámáját, 1861. október 20-án. **Knittelius:** Rákóczi oktatója, jezsuita páter.

most érkezett hozzánk bizonyos Demeter nevű fiatal ember: Demeter Mihály. A Vasárnapi Ujság szerint Demeter M. műkedvelőként 1861. július 26-án lépett fel a Nemzeti Színházban Hegedűs Lajos *Bíbor és gyász* című darabjában. „Demeter M. műkedvelő első színi kísérletét tette Vak Béla szerepében. Nagyon elfogultnak látszott, beszédét alig lehetett megérteni. Játékával sem sok reményre jogosított” (VU, 1861/31, 372).

három próbás lump: korhely (ném.).

fehérruhámat: fehérneműmet.

spektakulum: láрма, felfordulás (lat.).

ma találkoztam Szabadossal: valószínűleg az Arad vármegyei születésű Szabados Jánosról (1839–1891) van szó, aki 1858-tól szépíróként publikált különféle pesti és vidéki lapokban.

Ákos valami olasz grófnét vett volna nőül: ez a hír nem volt igaz. Lásd a 321. levelet.

Mint tudom Szathmári Károly Pesten föllépett, hogy tetszett?: lásd a 313. levél jegyzeteinél. 1861-ben fellépett Pesten Degré Alajos *Rendkívüli előadás* és Szigeti József *A kísértet* című művekben. Az előbbiben játékát így értékelte a kritika: „A vígjátékban Szathmáry Károly, vidéki színész szerepelt, a közönség nagy tetszéssel fogadta ügyes eleven játékát, mely e fiatal színésznél szép reményekre jogosít” (VU, 1861/40, 480). A Szigeti-darabban nyújtott alakítását pedig a következőképpen: „»Fodrák Mihály« szerepében Szathmáry Károly próbálkozott, ki mint vendég, ezúttal utolszor lépett föl. Sok ügyességgel játszott, a nélkül, hogy elődt Szerdahelyit el tudta volna feledtetni” (VU, 1861/32, 503).

329. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1861. november 13.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Acqui Terme, 1861. december 8.: „Édes barátom! Tegnap érkeztem meg Milánóból, [ho]vá egy hét előtt mint egy párbajbani segéd utaztam. – Azért a múlt hó 13- és 16-dikáról kelt leveleket csak ma vehettem kezeimhez.”

330. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1861. november 16.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Acqui Terme, 1861. december 8.: „Édes barátom! Tegnap érkeztem meg Milánóból, [ho]vá egy hét előtt mint egy párbajbani segéd utaztam. – Azért a múlt hó 13- és 16-dikáról kelt leveleket csak ma vehettem kezeimhez.”

331. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Déva, 1861. december 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 10. sz. levél.

Magyarázatok:

a kaszinó elnöke egy igen derék ember valami Keserü nevezetű: Keserü Ferenc. A Dévai Nemzeti Kaszinó Egyesület 1842-ben alakult meg. Keserü 1842-től 1865-ig volt az elnöke.

szabad bejárást engedett a casinóba: a dévai kaszinó könyvtárának létrehozását 1855-ben kezdeményezték. 1856-ban már 726 kötet volt az állományukban (LÁSZLÓ 1911, 11–12).

„Mátyás király lesz”: lásd a 313. levél jegyzeteinél.

Benkő K. től a nevezett darabot kikérve, nekem csak négy napra, megküldeni szíveskedjék, s én azt itt rögtön leiratván azonnal vissza küldöm: lásd a 116. levél jegyzeteinél. Egressy Árpád a Nemzeti Színház könyvtárnokaként említi Benkő Kálmánt.

Társulatunk, mint a színlapokból láthatni fogja k. anyám kicsiny: 1861-ben Déván Fekete Pál és Bús György társulata játszott (ENYEDI 1999, 83). Az említett szakirodalomból az nem derül ki, hogy Egressy Árpád 1861 decemberében ennek a társulatnak volt-e a tagja.

proporczióális provincialis truppról fogalmam nem volt: proporció = arány (lat.). Egressy Árpád proporcionális, azaz osztalékra szerződött színészekből álló vidéki társulatban játszott. A színészeknek nem volt fix keresete, hanem a napi bevételen osztoztak előre meghatározott feltételek szerint. Proporczió, „közkereseten” a napi bevétel felosztási arányát értették. Az egyes tagokra vonatkozó osztalékról a társulatszervezők állapodtak meg. A számítási kulcs elsősorban a színész szerepkörét, szakmai tudását, színpadi gyakorlatát vette figyelembe.

financziámat: anyagi helyzetemet (lat.).

332. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1861. december 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 32. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

szerencsés voltam a váltót itt egy olasz ismerősömnél csekély veszteséggel azonnal beválthatni: pénz helyettesítő, rövid lejáratú, rendeletre szóló értékpapír, amelyben egy később esedékes fizetés testesül meg. Kiállításukat a váltójog szabályozza.

Gyergye nevű százados: Gergye Gábor (1799–?). A napóleoni háborúk rokkant katonája, a kiscelli katonai rokkantház parancsnoka. 1848. november 11-től honvéd alezredes, az Országos Ruházati Bizottmány főfelügyelője Budán, 1849 januárjától Nagyváradon. 1849. március 28-tól a honvédmenház szervezője és parancsnoka Szatmáron a szabadságharc végéig. Egyévi vizsgálati fogság után megfosztották rangjától és nyugdíjától.

Hevesy főhadnagyt: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

excessusai miatt quétálnia kellett: helyesen quietál (lat.). A kicsapongásai miatt kellett kilépnie a hadseregből.

Klapkáról: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

kadencziákkal levén elfoglalva: itt: rímekkel (lat.).

Nos, mit csinál Genuában 3-dik Lajos?: a csúfolódás Kossuth Lajosra vonatkozik. Lajos néven két magyar király uralkodott: Nagy Lajos és II. Lajos. III. Lajosként Kossuthot csúfolták.

mondj valamit az udvari titkokból, hiszen te is – (Hevesy.) – a Camarillához tartozol?! a camarilla az uralkodó nem hivatalos, belső tanácsadó köre, döntő befolyással bírt a kormányzás menetére.

Türrnél: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

depóhoz: az acqui tiszti telepről van szó. Lásd a 312. levél jegyzeteinél.

az ő gyáva lelkét megtrémáztattam: megfélemlítettem.

az ugatás menyországba nem hallatszik: Kutyaugatás (számárdítás vagy számárbögés) nem hallatszik a mennyországban.: hiába vádaskodik, szájkodik a hitvány vagy a jelentéktelen ember, senki sem ad rá semmit (O. NAGY 1982, 412).

Mogyoródyval: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Casinót alakítánk: társaskört (ol.).

fürdő-saison: fürdési idény, szezon (fr.).

Comité: lásd a 310. levél *az itteni színésznővendékek igazgatósága* jegyzetét.

Türr néhány év előtt Konstantinápolyban hosszabb ideig tartózkodván, valami Hámory nevű magyar menekült nejét elcsábítá: lásd a 321. levél *Krivácsi ezredes Türrt egy törökországi kalandjáért [...] az olasz kormánynak hivatalosan feladá* jegyzetét. Egressy Ákos az ügyről érintőlegesen a 321. levélben is ír.

Vranisevics őrnagy: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Krivácsy ezredes: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Türr – mint hallom, már nejétől is elvált: lásd a 321. levél jegyzeteinél.

Gira nevű: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Kosuth néhány nap előtt a királynál volt: lásd a 310. levél *király* jegyzetét.

Helfy, – a Perseverania fő dolgozó társa által fogok minden bizonnyal annyi munkát nyerhetni, mely után a tavaszig magamat fenntarthatom: Helfy Ignác (1830–1897). Milánóban nyomdát alapított és lapkiadó lett.

a Scala színházat kívül belől megtekintém: a Teatro alla Scaláról van szó. A milánói operaházat 1778. augusztus 3-án nyitották meg. Színpada 24 méter hosszú és 21,6 méter mély, magassága 20 méter. Az állandó átépítések miatt befogadóképességét illetően több, egymásnak ellentmondó adat maradt ránk, de annyi biztos, hogy a nyitóelőadást 3500-an tekintették meg. Nevét egy 14. században élő olasz főúr feleségétől, Regina della Scalától nyerte (ABODY 1967, 31–34).

A színházban Ördög Róbert előadása volt: Giacomo Meyerbeer *Robert le Diable* című operája.

Legbatalmasabb s mindjobban gyarapodó párt a Mazziniféle: Giuseppe Mazzini (1805–1872) programjának követőiről van szó. Mazzini volt az Ifjú Olaszország nevű mozgalom megalapítója. Az egységes olasz államot köztársaság formájában képzelte el. 1853 és 1857 között több mazzinista felkelés is volt, Toscanában, Lombardiában és Parmában. Mazzini 1831-ben emigrált, 1837-től Londonban élt. Itt kezdett pénzt gyűjteni Garibaldi felszabadító hadjáratára.

Au: lásd a 327. levél jegyzeteinél.

333. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

Acqui Terme, 1862. január 10.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 17. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Krivácsy alezredes nem csupán Türrt vádolá az olasz kormány előtt: lásd a 321. levél jegyzeteinél.

Az itteni teleptől: lásd a 312. levél *a szám feletti tiszteket* – ide *Acquiba* rendelte jegyzetét.

Mogyoródy alezredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

elprédálta: eltékozolta, elpazarolta.

a délolaszboni hadjáratban: Giuseppe Garibaldi 1859–1860-as itáliai felszabadító hadjáratáról van szó. Garibaldi 1860 májusában a vörösingeseivel elfoglalta Palermót, szeptemberben pedig Nápolyt. A Nápolyi Királyság a Szárd–Piemonti Királysághoz került. Az egyesítést 1860. október 21-én népszavazás is megerősítette. A sikeres dél-olaszországi hadjáratnak köszönhetően Róma és környéke, valamint Velence kivételével Itália egysége megvalósult.

stock-német: sült német (ném.).

Benedicti őrnagy: Benedicti (Benedikty) József (1829–?). 1860. december 24. és 1867. február 23. között szolgált az itáliai magyar légiónál. 1864. május 24-től a huszárosztály parancsnoka volt.

gróf Bethlen Gergely által alakított, s „Pia[cenzai] nevet viselő olasz huszár-ezred: lásd a 309. levél B. Gy. *urhoz* jegyzetét.

a Légióhoz küldték, melly még akkor közvetlen az olasz kormány rendelkezése alatt állott: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Ghyra századosról: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Pálffy őrnagynak: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Kajdacs őrnagy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Scheiter őrnagy: Scheiter György (1827–1909). 1860. június és 1864. december 2. között szolgált az itáliai magyar légiónál. 1864. december 2. és 1867. február 1. között a rendelkezési állományhoz tartozott. 1862. november 22-től a huszárosztály parancsnoka.

Farkas őrnagy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Beamter: hivatalnok, köztisztviselő (ném.).

Vranicsevics őrnagy: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

spion: kém (fr., ném.).

Gf. Teleki Oscar százados: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

gf Teleki Sándor ezredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Kun Béla százados: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Haszlinger és Perczel főhadnagyk: Haszlinger Sándor és Perczel Rudolf. Haszlinger 1860-ban Garibaldi seregében harcolt. 1861-ben főhadnagy az acqui tiszti telepen. Elbocsátották (KERTBENY 1864, 20). Perczel 1853-tól az osztrák hadseregben hadnagy. 1860-ban főhadnagyként leszerelt. 1861-től őrmester a Pápai Állam seregében, majd az acqui tiszti telepre került főhadnagyi rangban, innen 1862-ben elbocsátották. 1863-ban visszatért Magyarországra (KERTBENY 1864, 47).

Comiténk: lásd a 310. levél *az itteni színésznővendékek igazgatósága* jegyzetét.

protegálni: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Óváry Lipót százados: 1860 decembere és 1861 májusa között szolgált az itáliai magyar légión törzskarában, Vetter Antal tábornokához tartozott.

a boldogult Sárossy Gyulát az osztrákoknak feladta, a miért ezt néhány hónapra be is börtönözték: Sárosi Gyulát (Sárosy Lajos; 1816–1861). Költő, váltótörvényszéki jegyző, majd bíró, 1849 elején Debrecen kormánybiztosa. Kossuth Lajos biztatására *Ponyvára került Arany Trombita: Az örök igazság parancsolatjára mondvacsínálta Sárosi Gyula* címmel verses krónikát írt a szabadságharcról. A fegyverletétel után bujdosott, de 1852-ben Eger környékén elfogták, és 1855-ig Königsgrätzben raboskodott. 1859-ben, amikor a solferinói osztrák

vereség hírére *Krinolin-vers* című költeményét megjelentette, ismét elfogták, és Csehországba internálták.

áj-váj természetü: gyáva; az áj-váj a jajgatás hangutánzása.

Garibaldi: lásd a 312. levél jegyzetébenél.

avancement: haladás, előrelépés (fr.).

gage: helyesen Gage: fizetés (ném.).

Napoleont is fenyegeti: lásd a 309. levél jegyzetébenél.

Kovács Leó: lásd a 312. levél jegyzetébenél.

a Pápa ügye már rosszra fordult: lásd a 312. levél jegyzetébenél. A Pápai Állam az itáliai függetlenségi harcok során elvesztette Bologna környéki területeit, a pápai legátusok által kormányzott Legációk az Olasz Királysághoz kerültek.

Vetter stábjában: Vetter Antal tábornokában. 1861 első felében a következők alkották: Farkas György őrnagy, Óváry Lipót, Czirjék Adolf, Vavrek János, Romer Endre, Kovács Leó századosok, Heinzmann Ágoston főorvos, Zsulavszky László hadnagy. Létszámfeleltként: gróf Teleki Sándor ezredes, Salamon Ádám kapitány (Lukács 1986, 70).

Vetterné: Vetter Antalné Pauer Aranka (1804–1899).

Vetternek: lásd a 312. levél jegyzetébenél.

impertinens: lásd a 165. levél jegyzetébenél.

az osztrákoknál quétálnia kellett: helyesen quietál: nyugalomba vonul; itt: ki kellett lépni az osztrák hadseregből (lat., rég.).

Generalsstabschef: vezérkari főnök (ném.).

Salamon Ádám: 1860 decembere és 1861 májusa között az itáliai magyar légio törzskarában szolgált.

respectussal van: tiszteletben tartja őket (lat.).

falsch-gróffali: álgróffal (ném.).

Lutinsky: Lutinsky Ladislao (1842–?). 1861 márciusától volt az itáliai magyar légio tagja. 1861. május 10-én az acqui tiszti telepre helyezték.

Nagy Károly: Rápolytai Nagy Károly (1827–1885). Az 1848–1849-es szabadságharcban előbb hadnagy a Szatmár megyei önkéntes vadászcsapatnál, majd 1849 júliusától főhadnagy a Kazinczy-hadosztálynál. 1854-ben bosorozzák az osztrák hadsereg 37. gyalogezredébe. 1859-ben az olasz hadsereghez szökik, és századosként szolgál. Az 1860-as években csatlakozik az itáliai magyar légiohoz.

Somogyi: lásd a 317. levél jegyzetébenél.

Csejte: Ludwig Csejtei. Hadnagy az osztrák hadseregben. 1861-ben az acqui tiszti telep tagja. 1862-ben elbocsátották. Visszatért Pestre (KERTBENY 1864, 9).

fürdő-saison: lásd a 332. levél jegyzetébenél.

Vörösmartyként: majd győzzön is a viszályon!: utalás Vörösmarty Mihály *Liszt Ferenc*hez című ódája tizenkettedik versszakának utolsó két sorára: „És a nemzet, mint egy férfi, álljon / Érc karokkal győzni a viszályon”.

Ibász ezredesről van tudomásom: lásd a 310. levél jegyzetébenél.

Buda bevételekor a horvátokkal védte a várat: Buda 1849. május 4-től május 21-ig tartó ostromáról van szó, amely a magyar csapatok győzelmével végződött.

reggressirozhatná magát: helyesen regresszíroz: kárpótol (lat.).

ha a három-egy-királyságot fölállították: Horvátország–Szlavónia–Dalmácia.

„quod medicamentum non sanat”: ez a gyógyszer nem gyógyít (lat.). Az idézet Hippokratésztől származik. A teljes idézet: Quæ medicamenta non sanant, ferrum sanat, quæ ferrum non

sanat, ignis sanat; quæ vero ignis non sanat, insanabilia reputari oportet. Ha a gyógyszerek nem gyógyítanak, gyógyít a vas, ha a vas nem gyógyít, gyógyít a tűz, ha a tűz nem gyógyít, gyógyíthatatlan.

Betyaren Gesindel: betyár söpredék, csőcselék (ném.).

„Räuber Horde”: rabló horda (ném.).

Schuftok: gazemberek, csirkefogók (ném.).

Lümmel: fajankó (ném.).

Kubinyi: Kubinyi Zsigmond. Az acqui tiszti telep tagjainak bel- és tábori szolgálatról tartott előadásokat.

Te barátja: tegezõ viszonyban vannak.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Arnold nevü: Arnold Ágoston. 1852 és 1859 között az osztrák hadseregben szolgált, 1860-ban pedig Garibaldi mellett harcolt. Az acqui tiszti telep tagja volt, a tiszteknek műszaki kérdésekrõl tartott előadásokat (LUKÁCS 1986, 99–100).

Muzsikó: Muzsikó György (1827–1875). Az 1848–1849-es szabadságharc alatt hadnagy, majd főhadnagy. A szabadságharc bukása után kényszersorozással az osztrák hadseregnél szolgált, 1854-ben szerel le. 1861 és 1863 között az itáliai magyar légio tagja, majd hazatér és hajóskapitány lesz.

Fejér (Weiss): Weisz József (1824–?). Az 1848–1849-es szabadságharc alatt honvéd százados. A szabadságharc bukása után emigrációban élt, először Hamburgban, majd Genfben. 1859–1860-ban Itáliában harcolt.

Suite-nek: helyesen suite: sor (fr.).

unserem Hauptziel zur Bildung eines Südslawenreiches, uns zu nähern: fő célunknak, hogy közeledjünk egy déli szláv birodalom megalapításához (ném.).

piquante: helyesen piquant: pikáns (fr.).

Bokros: Bokros László. 1848 májusától augusztusig az 1. honvédszászlóaljnál szolgált. A szabadságharc bukása után besorozzák az osztrák hadsereg 20. gyalogezredébe. 1862-ben főhadnagy az itáliai magyar légiónál.

coteriába: helyesen coterie: csoportosulás (fr.).

éta blírozza: éteblir: alapít, megszilárdít; itt: befészke li magát (fr.).

mazzinistáknak: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

Ricasoli: Bettino Ricasoli (1809–1880). Olasz politikus. 1861–1862-ben és 1866–1867-ben Olaszország miniszterelnöke.

abszolvált iskolásokat: katonai bizonyítvánnyal rendelkezőket (lat.).

Kupa volt honvéd ezredes ellen: Kupa Hümér (Pencz Fidél; 1809–1868). Az 1848–1849-es szabadságharcban huszár alezredes.

dinék: helyesen dîner: ebéd (fr.).

burbon-bandák: helyesen Bourbon-bandák. Az 1860-ig fennálló Nápolyi Királyság uralkodóinak híveiről van szó. A Nápolyi Királyság 1860-ban Garibaldi hadjáratának köszönhetően a Szárd–Piemonti Királyság irányítása alá került. Az utolsó nápolyi-szicíliai uralkodó II. Ferenc volt, aki a Bourbon-házból származott. A Bourbon-hívek a brigantaggio néven ismertté vált mozgalom részesei voltak, és zúgolódásaiknak, megmozdulásaiknak az olaszok az itáliai magyar légio segítségével szabtak gátat.

duzmaszkodhatunk: lásd a 286. levél jegyzeteinél.

Casinónk: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

Türr ne jével együtt: lásd a 321. levél jegyzeteinél.

Wieserné: lásd a 321. levél jegyzeteinél.

Au: lásd a 327. levél jegyzeteinél.

334. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Pest, 1862. január]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Déva, 1862. február 19.: „Kedves apám tudom neheztel reám, s méltán, hogy utóbbi küldeményét mindekkorig még csak meg sem köszöntem.”

335. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Déva, 1862. február 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 11. sz. levél.

Magyarázatok:

nagy-anyám halála: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kaczvinszky: Kaczvinszky János (1818–1880). Vidéki színész, énekes színész, színigazgató, 1857-től a Nemzeti Színház tagja. Noha a színháztörténeti lexikonok mást nem írnak róla, Egressyék 1860-as években írt leveleiből úgy tűnik, hogy Kaczvinszky egyfajta szervezői, színházi ügynöki munkát is végzett. Kapcsolatot tartott a vidéki társulatokkal, igazgatókkal, rajta keresztül is lehetett intézni a pesti színészek vendégjátékát, illetve a Nemzeti Színház könyvtárában elérhető színdarabokat, szövegkönyveket is küldött vidékre, ha kérték.

Károly [...] *tánczolt-e gr. Berthold menyasszonyával:* Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) gróf Berchtold Richárd (1837–1906) feleségével, gróf Bánffy Erzsébettel (1841–1913). 1862. január 23-án kötöttek házasságot Pesten.

Gabriellával: Telepy Gabriellával – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

336. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Abrudbánya, 1862. március 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 12. sz. levél. A levélpapír a közepénél kettészakadt.

Magyarázatok:

Folinus: helyesen Follinus János (1818–1881). Vidéki színész, tenor énekes, rendező, színigazgató. Társulatokat 1860-tól vezetett, 1860 és 1866 között együttesével Kolozsvárott tartózkodott.

Deletter fodrásznál pedig egy hirtelen szöke Candidatus parókat megrendelni: Deletter Jánosnál (1821–1876). A Nemzeti Színház fodrásza. A paróka August von Kotzebue *Legjobb az egyenes út* (ford. Fekete Soma) című vígjáték egyik szereplőjének, Krumm Illésnek (Éliás-

nak) az eljátszásához kell. A darabot Egressy Gábor után Árpád is azért emlegeti Candidatus címen, mert Krumm Illés a darabban egy lelkészi állásra pályázik.

337. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Pest, 1862. április–augusztus között]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Belényes-szentmiklós, 1862. augusztus 17.: „Már rég készülök néhány sorban tudatni hollétemet, azonban K. apám utóbbi levele annyira megriasztott, hogy már szinte félek a tollat kezembe venni”.

338. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Torino, 1862. augusztus 7.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 27. sz. levél; MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor, Galega Antal levele Egressy Gáborhoz, 121–124. A levelet a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában Galega Antal néven katalogizálták. Az A. Galega Egressy Ákos egyik álneve volt, azok közül, amelyeket az olaszországi magyar légióból hazaküldött leveleiben használt.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

A Légiót ismét 400 magyar bagyta oda [...]. Azok kik [...] itt olasz honban maradtak: jelenleg rendkívüli elbágyatottságban, s iszonyu nyomorban élnek: a légionisták tömeges elégedetlensége 1861–1862 fordulóján kezdődött, amikor már sem megfelelő ruházatot, sem orvosi ellátást nem biztosítottak számukra. Nocerából egyre többször vezényelték őket veszélyeztetett területre a brigantik ellen. A kilátástalan helyzetet csak fokozták a tisztek viszáélései, és az, hogy bizonyos gratifikációs pénzek nem kerültek kiosztásra. Az egyre kilátástalanabb helyzeten sem Ihász Dániel, a légió főfelügyelője, sem a Magyar Nemzeti Igazgatóság nem igyekezett javítani. 1861 nyarán néhány huszár határozottan fellépett a vezetőség ellen, követelték a gratifikációs pénzek kifizetését. A hangadó és erőlesen lázongó huszárokat állítólag Szardínia szigetére internálták. Szintén büntető eljárás indult a potenzai huszárok ellen is, akik 1862 tavaszán megtagadták a szolgálatot, és századosuk azonnali leváltását követelték. A huszárok bátor fellépésére a légió többi egysége is felfigyelt, ezért amikor az említett huszárszázad megtámadta a közelükben garázdálkodó brigantikát, a légió vezetése felelősségre vonta őket, és a fő bujtogatókat börtönbe csukatta. A huszárok ellen alkalmazott megtorlás azonban elégedetlenséget szült a légió egészében, és sorra jelentették be kilépésüket. 1862. május 25-ig 359-en jelezték, hogy távoznak a légióból. A kilépetteket Nápolyba szállították, és fegyveres kíséret mellett a Forte del Carmine börtönbe zárták. A fogvatartottak 1862. június 8-án nyílt levelet intéztek Garibaldihoz, kérve közbenjárását. Továbbá biztosították arról is, hogy készek Olaszország szabadságáért harcolni. Garibaldi biztató sorokat küldött válaszul. A légionisták azt remélték, hogy aktív szerepük lehet Garibaldi újabb dél-olaszországi felszabadító hadjáratában, bár ekkoriban még csak nagyon kevesen tudtak eljutni seregéhez Szicíliába (Lukács 1986, 82–97, 113–117).

a még megmaradt, mintegy négyszázra menő legénység szintén lerakta fegyverét, – s nem akar szolgálni: 1862 nyarán nyílt katonai lázadás tört ki az itáliai magyar légiónál. Az emigráns csapatok megtagadták a szolgálatot, és Nocera felé indultak. Az olasz katonai egységek megkezdték a légio lefegyverzését, azonban az egyik lovassági század visszavette fegyvereit, hogy a fegyverek átadását megtagadó vadászszázaddal egyesüljenek az önvédelmi harchoz. A fegyveres összecsapást végül sikerült elkerülni, augusztus 13-án ez a két magyar alakulat is lerakta a fegyvert (LUKÁCS 1986, 119–121).

Ihász: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a Légiótól csapatonként eljött legénység minden alkalommal egy-egy nyilatkozatot tett közzé az olasz lapokban, melyekben eljövételüknek valódi okát adván: a szolgálatot megtagadó légionisták 1862. július 21-én tették közzé nyílt levelüket az *Il Popolo d'Italia* című lapban. E nyilatkozatban Itáliába jövetelüket a következőkkel magyarázták: katonai tapasztalatot szerettek volna szerezni, mire a Magyarország felszabadítására induló újabb függetlenségi harc kirobban. A vezetés azonban elhanyagolta őket, katonai képzésre nem került sor. Kijelentették, hogy nem hajlandók szolgálni addig, amíg a jelenlegi vezetést, a tisztikart le nem cserélik (LUKÁCS 1986, 119).

Türrt: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

Ratazzi: Urbano Rattazzi (1808–1873). Olasz államférfi, 1862-ben és 1867-ben Olaszország miniszterelnöke.

Ricasoli: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

oppositionális: ellenzéki (lat.).

kegyeltjei olyan Wrancsevics féle emberekből állanak: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Garibaldi egy nyílt levélben gyönyörűen is válaszolt az egész külföldön levő szerte üzött magyarságnak: Garibaldi 1862 nyarán több nyílt levelet is intézett a magyarokhoz. Egressy Ákos itt arra a kiáltványára utal, amelyet 1862. július 28-án Palermóban írt. Ennek teljes szövegét közli Egressy Ákos e levelében.

Napoleon gaz-politikájának eladott néhány olasz kormány férfiak: lásd a 309. levél *mióta Savója a francziáké* jegyzetét.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

proclamatióját: kiáltványát (lat.).

pénzt, fegyvereket angol országból nyer a mazziniféle társulattól: amikor Giuseppe Mazzini (lásd a 332. levél jegyzeteinél) megtudta, hogy Garibaldi 1862 júniusában Palermóban kihirdette, hogy önkénteseivel Róma elfoglalására indul, a baloldali olasz lapokban együttműködésre és tömegmegmozdulásokra buzdította a népet, valamint a Velence felszabadítására gyűjtött pénzt eljuttatta Garibaldinak (JÁSZAY 1977, 283).

én s néhány vállalkozó jó magyar társaim az 52 tiszt közül: az *acqui* tiszti telep (lásd a 312. levél a *szám feletti tiszteket – ide Acquiba rendelte* jegyzetét) 52 tagjáról van szó. A tiszti telepen 1862 tavaszán lázadás robbant ki amiatt, hogy Mogyoródy Adolf, a telep parancsnoka, börtönbe záratta a tábor egyik tagját, Kun Béla századost. A tiszti telep több tagja, Kunnal az élen, ugyanis azzal vádolta egyes tisztársait, hogy az olasz fürdővárosban, Acquiban meg nem határozott céllal önkényesen pénzt gyűjtöttek. A vádló tisztek azt kérték Mogyoródytól, hogy Kovács Leó századost, Perczel Rudolf és Somogyi Gyula őrnagyokat azonnal távolítsák el a telepről. A felháborodott tisztek követelését Kun Béla adta elő a parancsnoknak, aki nem értett egyet a vádakkal, és kiutasította szobájából Kunt. Kun viszont párbajra hívta felettesét, ezért Mogyoródy úgy döntött, a vitás kérdést úgy rendezheti mihamarabb, ha Kunt elzáratja. Ekkor a tiszti telep 52 tagja tiltakozást intézett

Mogyoródyhoz: vagy elengedi Kunt, vagy azonnal kilépnek. Mogyoródy a Magyar Nemzeti Igazgatóság segítségét kérte a vitás ügy elrendezéséhez. Felállítottak egy katonai vizsgálobizottságot, illetve Klapka György Acquiba utazott, hogy összehívja a tiszteket. Az 52 tiszt azonban 1862 áprilisában nem jelent meg a tiszti gyűlésen, külön szerettek volna tárgyalni Klapkával. Klapka viszont erre nem volt hajlandó. Az 52 tiszt kilépésével a tiszti telep felbomlott (LUKÁCS 1986, 107–108).

egy új comité: a Magyar Nemzeti Igazgatóság (lásd a 310. levél *az itteni színésznővendékek igazgatósága* jegyzetét) 1862. májusi felbomlása után nem jött létre másik emigráns kormány.

„*Ungheresi. Che fa l'Ungheria? [...] Palermo 28 Luglio, 1862*”:

„Magyarok!

Hát mit tesz Magyarország?

Az a nemes nemzet, amely már a győzedelmes törökkel is teljes fegyverzetben harcba szállt, hogy megvédje az európai civilizációt; az a nemzet, amely előtt a gőgös Habsburg császárok térdén állva esedeztek irgalomért és segítségért; alszik hát mindörökké?

Magyar testvéreim! A forradalom elérte országotok határait. Vessétek szemeteket Belgrád falaira, és láthatjátok, ott lengedez a szabadság zászlaja; hegyeztétek fületeket, és meghalljátok puskalövéseit a szerbeknek, akik fellázkodtak, hogy megvédjék jogaikat, és most bátran ellene szegülnek a gyűlölt zsarnokságnak.

És ti, mit tesztek? Ti, az erős nemzet, mely nem jutott oly szerencsétlen sorsra, mint Itália egykor, hogy hét zsarnok szaggatta volna szíjjel. Ti, harcosok népe, mire vártok? Eltörtétek tán kardjaitokat? Elfeledkeztetek vértanúitokról, megtagadtátok a bosszúesküt?

Vagy tán hisztek zsarnokaitok álságos ígéreteinek? Hisztek annak, aki azt tanácsolja nektek, fogadjátok el álnok ajánlatait Ausztriának, mely ma hajlandó volna megadni nektek minden jogot, de már arra készül, hogy eláruljon benneteket, és erőszakkal, család módon visszavegyen tőletek mindent, amit nagy keservesen odaadott? Remélhettek vajon őszinteséget és hűséget egy tolvaj és csalárd kormánytól, amely a világosi csapás után megfosztotta a nemzetet minden vagyonától? Vagy hallgatnátok arra, aki kevésbé arcátlan, ám éppoly bűnös, és azzal az örült reménységgel kecsegtet titeket, hogy megváltja szabadságotokat annak a törvényességnek a leple alatt, mely már eddig sem volt elegendő a népek megváltására; vagy, ami még rosszabb, arra buzdít benneteket, hogy idegen segítségre várjatok?

Jaj Magyarországnak! Jaj minden elnyomott nemzetnek, ha engedelmeskedtek azoknak a galád és hitvány tanácsoknak; ha köztetek és Ausztria között lehetségesnek hisztek bármily más paktumot, mint a gyűlöletet és a háborút.

Ó, testvéreim, ne szalasszátok el ezt a kedvező alkalmat. A szerbek és a montenegróiak a szabadságért, az egész elnyomott és megfélemlített faj felszabadításáért harcolnak. És nektek is szükségetek van a szabadságra, mert titeket is elnyomnak és megfélemlítenek, és nem csupán jogotok, hanem kötelességetek is újra azokba a magasságokba emelkedni, amely méltó a dicsőségetekhez, erényeitekhez és a civilizációnak tett szolgálataitokhoz. A szerbek és a montenegróiak a zsarnokság ellen harcolnak. És titeket is álnok zsarnokság tart elnyomás alatt, a ti szívetekre is kő nehezül, amelytől nem juttok lélegzethez. Ausztria tart elnyomás alatt titeket, amelynek császárságát többször megmentettétek, amelynek pajzsként szolgált erős mellkasotok, és amely hálából sárba tiporta törvényeiteket, elvette tőletek alkotmányaitokat, igyekezett megtiltani nyelvetek használatát, száműzte legjobbjai-tokat, akasztófákkal árasztotta el a városaitokat.

Kiveszett tán belőletek a saját magatokba, az erőtökbe, a bátorságotokba vetett hit? Ne feledjétek hát, hogy negyvennyolcban, ha bátran folytattátok volna a dicsőséges utatokat Bécsig, végső csapást mérhettetek volna a vértől áztatott ősi Habsburg trónra. És az idő most még kedvezőbbre fordult: most Oroszország már nem nyújt segítő kezét Ausztriának erőitek visszaszorítására: ilyen hálátlanságért korábban drágán megfizetett; Poroszország, a Birodalom ősi ellensége sem védi meg őt ostromtól. – Bátorság! – Erősek vagytok, ha bátorságot merítetek.

Ne hallgassatok a szavára annak, aki a szegyetlenjes szolgaság tűrését tanácsolja nektek, hanem hallgassatok a saját lelkiismeretetekre, amely így kiált: »lázzadjatok fel!« – Vegyetek példát Szerbiáról és Montenegróról; vegyetek példát azokról, akik fel akarják lobbantani Európa más vidékein a forradalom lángját.

Az az Olaszország, amely testvéri szeretet táplál irántatok, és felesküdt arra, hogy visszaadja nektek azt a vért, amelyet vitézeitek hullattak érte sok harctéren; az az Olaszország, amely emlékezi, élteti és áldja Tüköry szent emlékét, aki olasz földön halt meg; az az Olaszország arra hív benneteket, hogy harcoljatok a mostani csatáiban, vívjatok ki újabb győzelmeket a zsarnokság ellen; a népek szent testvérisége nevében a közös üdvösség ügyére szólít titeket.

Árpád fia! eláruljátok hát testvéreiteket? Nem akartok részt venni a népek összefogásában, amikor összegyűlnek és közösen harcba szállnak a zsarnokság ellen? A szabadság súlyos veszélybe kerülne, ha elhagynátok ügyét; és vele együtt hírnevetek is örökre elveszne. Az aradi vértanúk elfajzott gyermekeiként átkoznák neveteket.

Ó, én ismerlek titeket, és nem kételkedem bennetek! Magyarország, melyet túl sokáig áltattak hamis barátok, felébred majd a szabadság kiáltására, amely ma a Dunán túlról érkezik el hozzátok, holnap pedig majd Olaszországból. És ha eljő a népek ünnepélyes órája, találkozom veletek, a legyőzhetetlen hadsereggel, ezt bizonyosan tudom, azokon a mezőkön, ahol a végső párbaj zajlik majd a szabadság és a zsarnokság, a civilizáció és a barbárság között.

Őszinte barátotok

G. Garibaldi

sk

Palermo, 1862. július 28.”

Lamarmora tábornok: Alfonso Ferrero La Marmora (1804–1878). Olasz tábornok, diplomata, miniszterelnök.

Szt.né: Sztvorikné. Valószínűleg Sztvorik Mihály honvéd százados feleségéről van szó. Sztvorik harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban. Emigrált, 1861 és 1863 között hadnagy az olaszországi magyar légióban. 1866-ban tért haza (BONA 1999, III, 300).

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

339. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belényesszentmiklós, 1862. augusztus 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gábornéhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

diurnumból:apidíjból (lat.).

Latabárhoz: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 18. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Már három hete, hogy Garibaldi táborba vonult, s mintegy 5-6 ezer fegyveres önkénytes élére állott: Giuseppe Garibaldi 1862 nyarának végén önkénteseivel a Pápai Állam megdöntésére és Róma Olaszországhoz való csatolására tett kísérletet. A Pápai Államban azonban francia expedíciós sereg állomásozott, és az olasz kormányzat a francia szövetség elvesztésétől féltve, nem támogatta a felszabadító hadjáratot. Garibaldi Szicília felől előrenyomuló seregét az olasz királyság csapatai 1862. augusztus 29-én Aspromonténál egy tűzpárbaj során megállították. Egressy Ákos erősen túloz, Garibaldinak korántsem volt ekkora serege.

azt kell bennem, [...] Garibaldi nem akar mást, mint [...] Napoleont [...] ijesztgetni, s arra kényszeríteni, hogy Rómát olaszbonnak visszaadja: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Mazzini: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

Victor Emanuel: lásd a 310. levél király jegyzetét.

Garibaldi fia: Menotti: Menotti Garibaldi (1840–1903).

avanturiék: helyesen aventurier: kalandor (fr.).

Pulszky [...] két fiával: lásd a 310. és 312. levél jegyzeteinél.

fantasta: álmodozó, ábrándozó (gör.).

constitutionális királyság: alkotmányos királyság (lat.).

A magyar Légio együtt maradt része, [...] Alessandriába felhozott; – s panaszaik előterjesztésére ismét egy bizottmány állított fel: Türr István (lásd a 309. levél T. igazgató ur jegyzetét) augusztus 18-án napiparancsban adta az emigránsok tudtára, hogy az olasz kormány felosztatja a légiót, újat szervez, és az eljárás főfelügyeletével őt bízták meg. Továbbá tudatta a légionistákkal, hogy vizsgálóbizottmány alakul, hogy a tagokat, rangra való tekintet nélkül, felülvizsgálják, és döntenek arról, felveszik-e őket az újonnan alakuló légióba. A vizsgálóbizottság 1862. augusztus 18-tól november 18-ig elvégezte munkáját. Elnöke gróf Bethlen Gergely tábornok volt. Tagjai: Szodtfriedt Nándor, Telkessy József, Csudafy Mihály ezredek és Kiss József alezredes. 1862. november 2-án királyi dekrétum formájában nyilvánosságra hozták az átszervezett légio működésére vonatkozó alapelveket (LUKÁCS 1986, 127).

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Comitébeli társaival: lásd a 310. levél az itteni színésznővendékek igazgatósága jegyzetét. Egressy Ákos tévesen használ többes számot, mert Teleki László 1861-ben bekövetkezett halála után Magyar Nemzeti Igazgatóság csak Klapka Györgyből és Kossuth Lajosból állt.

A megalakított Légio aztán az olasz hadügyminisztériumnak lesz átadva: a légio újjászervezése 1862 augusztusában kezdődött. A Magyar Segély Sereg elnevezést továbbra is megtartották, a légiót mint önálló dandáralakulatot az olasz hadosztály-parancsnokságnak rendelték alá. Az olasz hadügyminisztériummal csakis a hadosztály-parancsnokságon keresztül érintkezhetett. Fegyelmi és szolgálati szempontból az olasz katonai büntető törvénykönyv rendelkezései léptek életbe. Bevezették az egyéves szolgálati kötelezettséget (LUKÁCS 1986, 119–129).

internáltak: kényszerből más lakóhelyre telepítettek (lat.).

demoralizáltak: erkölcsileg megromlottak, lezuillantak (lat.).

osztrák disciplínával is csak mestereknek sikerülhet nagy bajjal velük boldogulniok: fegyelmel, fegyelmezásszel (lat.).

tantalusi kínnal: a görög mitológia szerint Tantaloszt Zeusz súlyosan megbüntette azért, mert saját fiát, Pelopszt megölte, és testét feldarabolva és megsütve ételként kínálta az isteneknek, annak érdekében, hogy mindentudásukat próbára tegye. Hadész alvilági birodalmába vetette, tiszta vízben kellett állnia, de nem ihatott belőle, ha lehajolt, a víz eltűnt. Feje fölött fák ágai lógtak tele gyümölcscsel, de ha felemelte a kezét, hogy levegyen egyet, a szél az ágakat felemelte. Az éhség és szomjúság mellett örök rettegés kínozza: feje fölött óriási szikla csüngött, amely minden pillanatban lezuhanhatott, s fokozta Tantalosz kínjait, amelyekről sohasem szabadulhatott.

az 52 tiszt: lásd a 338. levél jegyzeteinél.

Az Alessandriában működő [...] Comissió: bizottság, bizottmány (lat.); itt: a légionistákat ellenőrző, Alessandriában működő vizsgálóbizottságról van szó.

Türr is lőgérez a Légio dolgai körül: legyeskedik. Türr Istvánt a légio újjászervezésekor az olasz kormány teljhatalommal ruházta fel.

desperátus magyarság: elkeseredett, reményvesztett (lat.).

A. Galegau: Egressy Ákos az itáliai magyar légiből álnéven írta alá apjának, szüleinek küldött leveleit, ez volt az egyik álneve.

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

341. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1862. augusztus második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Torino, 1862. szeptember 1.: „A 16-os számú tudósítást vettem.”

342. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1862. augusztus második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Torino, 1862. szeptember 1.: „a T-cím alatt küldött tegercs ma jutott kezeimhez.”

343. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1862. augusztus utolsó harmada]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Torino, 1862. szeptember 1.: „a magyar névre címzett levelet még nem kaptam meg, s a postán sem találom”.

344. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1862. augusztus utolsó harmada]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Torino, 1862. szeptember 1.: „az Sz-knétól átvett tudósítás »folytatása« sincs sehol; ez vagy útközben tévedhetett el, vagy itt került bitor kezek közé”.

345. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNNAK
Torino, 1862. szeptember 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 19. sz. levél.

Magyarázatok:

Sz-knétől: lásd a 338. levél *Szt.né* jegyzetét.

Türrnek: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

Klapkának: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Crouychanel-nek: August de Crouy-Chanel (1793–1873). Francia herceg. Torinóban élt. Crouy meglehetősen zavaros múltat mondhatott magáénak. Bizalmi embere volt XIII. Lajosnak, Lajos Fülöpnek és IX. Pius pápának. Nevét különféle vállalkozásokkal is kapcsolatba hozták, sőt egyes feltételezések szerint nem állt tőle távol a család és a spekuláció sem. A magyar emigráció körében elhíresztelte, hogy egyenes ági leszármazottja az Árpád-háznak, és ezt címerpajzsára is ráíratta: „Sanguis Regum Hungariae”. Házában magyar emigráns vezetők is megfordultak, például Pulszky Ferenc vagy Klapka György, de aligha tekintettek rá komolyan veendő politikai erőként. Az *acqui* tiszti telepen, ahol Egressy Ákos is tartózkodott, több követője akadt. A tiszti telep két tagja, báró Nyáry Albert és Kápolnay István 1862-ben egymást követően röpiratot adtak ki, hogy a herceg magyar trónigényre vonatkozó követelését igazolják (LUKÁCS 1986, 104–105).

Mazzininak: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

Rattazzinak: lásd a 338. levél jegyzeteinél.

Ricasolinak: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

G-czim: Egressy Ákos itt az egyik levélírói álnevére céloz, az A. Galegaura.

az 52 tiszt közül való: lásd a 338. levél jegyzeteinél.

spionkodik: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Papafi nevü: Pápfy Timót (1821–?). 1861 januárjától 1862 júliusáig szolgált számvivő őrmesterként az itáliai magyar légio 2. huszárszázadánál (LUKÁCS 1986, 366).

referálása: beszámolója, jelentése (lat.).

a bebörtönzött politikai magyar foglyok mellett porkoláboskodott: börtönőr volt (ném.).

spionja volt: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Herr von Figyelmessy irodájában működött: Figyelmessy Fülöp úrnál – lásd a 312. levél jegyzeteinél.

acqui telepnél: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

fungált: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Kossuth Türr s a Klapka contolleria: helyesen *controlleria*: ellenőrzés, felülvizsgálat (fr.); itt: a Magyar Nemzeti Igazgatóság (lásd a 310. levél *az itteni színésznővendékek igazgatósága* jegyzetét) itáliai magyar légio feletti felügyeletéről van szó.

A Légio Alessandriában újból szerveztetik: lásd a 340. levél jegyzeteinél.

Höfner: Telkessy József. 1862 júliusától 1862 novemberéig az itáliai magyar légio főparancsnokságánál ezredes. 1862. július 28-tól november 26-ig a légio főparancsnoka volt.

Vranicsevics: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Mogyoródy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

creaturáiból fognak állani: pártfogoltak (lat.).

Klapka [...] egy protestatiót tett közzé az olasz lapokban a Garibaldi – magyarokhoz intézett – proclamatiója ellen: Klapka György 1862. augusztus 23-án válaszolt Garibaldinak az *Il Diritto* című torinói lapban 1862. augusztus 23-án közzétett, magyarokhoz intézett felhívására. Klapka válaszát az *Il Diritto* 1862. augusztus 25-én jelentette meg (LUKÁCS 1986, 111).

Napoleon császár: lásd a 309. levél jegyzeteinél.

Napoleon herceg: lásd a 309. levél jegyzeteinél.

az olasz király: lásd a 310. levél *király* jegyzetét.

policzajt: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Garibaldi összeütközése az olasz katonasággal Aspromonte közelében egy sziklás hegytetőn történt: lásd a 340. levél jegyzeteinél.

Cialdini tábornok: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Pallavicini ezredet tábornokká nevezte: Giorgio Pallavicino Trivùlzio őrgérfot (1796–1878).

Eberhardt nevű volt osztrák zsoldos: Eberhardt Károly (1825–1906). Az 1848–1849-es szabadságharcban hadnagy, majd főhadnagy. A fegyverletétel után Törökországba emigrált. Harcolt a krími háborúban, majd az itáliai magyar légiohoz csatlakozott. Őrnagyi rangban az egyik zászlóalj parancsnoka volt.

Garibaldi [...] fia: lásd a 340. levél jegyzeteinél.

Pulzsky: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

„Times” levelezője: a londonban megjelenő *The Times*-ről van szó.

két fiával: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Pulzskyné: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

épen az erőszakoskodások az önkény miatt ment már előbb is szét a Légio: lásd a 338. levél jegyzeteinél.

a külföldön levő magyar elem katonai disziplína közé szorítása: besorozása, szolgálatba léptetése (lat.).

Kossuth [...] tiltakozásait Garibaldi ellen: Kossuth Lajos 1862. augusztus 28-án válaszolt Garibaldinak az *Il Diritto* című torinói lapban 1862. augusztus 23-án közzétett, magyarokhoz intézett felhívására (LUKÁCS 1986, 112).

Türrnek a Légióbelikhez kiadott napi parancsát, melyet Türr tollnoka Csernatony az olasz lapokban is közzététetett: Türr István 1862. augusztus 18-án napiparancsban adta az emigránsok tudtára, hogy az olasz kormány felosztatja a légiót, újat szervez, és az eljárás főfelügyeletével őt bízták meg. Továbbá tudatta a légionistákkal, hogy vizsgálóbizottmány alakul, hogy a tagokat, rangra való tekintet nélkül, felülvizsgálják, és döntsenek arról, felveszik-e őket az újonnan alakuló légióba.

Csernatony: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

G. Fungal: Egressy Ákos az itáliai magyar légióból álnéven írta alá apjának, szüleinek küldött leveleit, ez volt az egyik álneve.

346. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Nagykanizsa, 1862. szeptember első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, 1862. szeptember 16.: „Édes Zsuzsikám. Nehogy levelem újra elsikkadjon: ajánlat mellett magam adtam föl a postára, s így mulhatlanul kezembe jut.”

347. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Nagykanizsa, 1862. szeptember]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Nagykanizsa, 1862. szeptember 16.: „Ákosnak innen is küldöttem levelet, új neve alatt.”

348. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagykanizsa, 1862. szeptember 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 117. sz. levél.

Magyarázatok:

a Salomonnak szóló levelet: Salamon Ferencnek (1825–1892). Jogvégezett történész, színikritikus, műfordító, az 1850-es évek közepén a nagykőrösi gimnáziumban Arany János tanártársa. Az említett, 1862. szeptember 16-án Nagykanizsán kelt levélről Egressy saját kezűleg másolatot készített. A színész felháborodott Salamon Ferencnek azon, a Szépirodalmi Figyelő szeptember 4-i számában megjelent kritikáján, amit a Bánk bán-alakításáról írt: „Egressy Petur bán s nem Bánk szerepében van egészen helyén [...]. Még csak bennsőséget sem tapasztaltunk; ezt külsőségekkel, kiáltozással, erőszakos mozdulatokkal helyettesítette Egressy, s mikor végre elmegy, a helyett, hogy Katona József utasítását követné, kinek képzelete szerint Bánk *elvánszorog*, Egressy Bánkja a földhöz veri magát” (SzépirodF, 1862/18, 285).

Kovács Gyulának: E. Kovács Gyulának (1839–1899). Az 1850-es évek közepén vidéki színészként kezdte pályáját, 1862-ben a Nemzeti Színházhoz került segédszínésznek. Később neves Shakespeare-színész vált belőle, Egressy Gábor színészi játéka folytatójaként tartják számon.

Ákosnak innen is küldöttem levelet, új neve alatt: Egressy Ákos az itáliai légióból hazaküldött leveleit álnévvel írta alá. Apja itt a „G. Fungal”-ra gondol.

Mit irtam Salomonnak: a könyvemből majd megtudhatod: könyv alatt Egressy azon bekötött levelezőkönyvét érti, amelybe 1862 és 1864 között autográf leveleinek másolatai, pizkozatai kerültek. Lásd: OSZK Kt. Quart. Hung. 3064.

349. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
[Torino, 1862. szeptember]
[Töredék]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 28. sz. levél.

Magyarázatok:

király: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a Légió szervezéséhez s újból alakításához, jelenleg kezdtek: lásd a 340. levél jegyzeteinél.

Türrnek a parancsnoksága alá valamire való ember nem szegődik: lásd a 309. levél T. igazgató ur és a 345. levél jegyzetét.

a magyar nemzeti igazgatóság: lásd a 310. levél az itteni színésznővendékek igazgatósága jegyzetét.

G. Fungal: lásd a 345. levél jegyzeteinél.

350. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Makó, 1862. október 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 13. sz. levél, 13. sz. boríték.

Magyarázatok:

A makói színtársulat 1862-ben:

igazgató: Fekete Pál

színészek: Balogh Gustáv (rendező), Döme Lajos, Egressy Árpád (jegyző), Fekete Pál, Fellegi János, Jánosfi Károly, Koloncics Ferenc (díszító és festő), Sasvári Albert, Szabó Gábor, Végh Lajos

színésznők: Döméné Mária, Feketéné Teréz, ifj. Feketéné Teréz, Felleginé Janka, Hunyadiné Vilma, Kantai Etelka, Szigetiné Mari

technikai személyzet: színházi szolga, ruhatárnok és szabó, jegyszedő (*Zsebkönyv* 650, 4).

Három évet tűztem ki magamnak, [...] képezhetem-e magamat annyira a színészetben, hogy a kevés választottak közt becsülettel megállhatok?: Egressy Árpád 1861 és 1864 között volt vidéki színész. 1865-ben a Színészeti Tanoda hallgatója lett.

Láng Bódihoz: lásd a 214. levél jegyzeteinél.

351. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1863. január közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. január 26.: „Alighogy Alessandriából visszajöttem: vevém becses soraidat a váltókkal együtt.”

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 20. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Folyó hó 16-dika óta itt vagyok Cuneóban, a Szodtfried volt honvéd ezredes parancsnoksága alatt álló magyar tiszti században: a cuneói tiszti század létrehozásáról 1862. október 30-án rendelkeztek. Egy évig állt fenn, 1863. október 1-jén feloszlatták, a tagjai október 24-ig kötelesek voltak elhagyni Cuneót. Az itáliai magyar légió 1862-es újrászervezése (lásd a 340. levél jegyzeteinél) és korlátozott számú tömörítése során azokat, akik nem szóródtak szét az emigrációban, és akik a magyarországi hazatérést sem kockáztatták meg, vagy a cuneói magyar tiszti századba osztották be, vagy Olaszország különböző városaiba internálták. A tiszti századot a légió kiegészítő részének tekintették, egy tiszti iskolának szánták, ahol az emigráns tisztek katonai ismereteinek sokoldalú bővítésére törekedtek. Ide leginkább olyanok kerültek, akik korábban a légióban szolgáltak, vagy akik a megszűnt *acqui* tiszti telep tagjai voltak. Egressy Ákos ez utóbbiak közé tartozott. Felügyeletük és irányításuk a légióval ellentétben nem az olasz hadügyminisztérium, hanem a belügyminisztérium hatáskörébe tartozott, jelezve, hogy elsősorban ellenőrzésre szoruló emigránsoknak tekintik őket, esetleges katonai szerepük csak másodlagos volt. Tagjai egyenruhát és kardot viselhettek, valamint tiszti rangjelzéseket is hordhattak. Létszáma 60–80 fő között ingadozott. 1862. december elején a parancsnokkal együtt 73 tagja volt: 2 ezredes, 4 őrnagy, 19 százados, 18 főhadnagy, 30 hadnagy. Közülük 47-en az 1848–1849-es honvédhadseregben is harcoltak. Élükre 1862. december 3-án **Szodtfriedt** Ferdinánd Nándort (1819–1881) nevezték ki (Lukács 1986, 139–140, 147). Szodtfriedt az 1848–1849-es szabadságharcban utász főhadnagy volt, majd 1849 júliusában a vezérkarba helyezték. Az itáliai magyar légiónál ezredesként szolgált.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Türr: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

a mult évben is így biztattak bennünket Acquiban: lásd a 312. levél *a szám feletti tiszteket – ide Acquia rendelte* jegyzetét.

Kubinyi volt osztrák gyalogsági főhadnagy: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Mogyoródy alezredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

bemutattam magamat Földváry ezredesnek: Földváry Károlynak (1809–1883). 1862. november 25-től 1867. február 1-ig az itáliai magyar légiónál ezredes. 1862. november 26-án a légió parancsnoka lett. Lásd még a 327. levél *A F-nél levő három könyvért majd személyesen magam megyek* jegyzetét.

gf. Bethlen tábornokkal együtt: lásd a 309. levél *B. Gy. urhoz* jegyzetét.

vevém becses soraidat a váltókkal együtt: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

Földváry közelében legyek, – s hogy – ha lehetséges – maga mellé vegyen: Egressy Ákos csak a cuneói tiszti század feloszlása után, 1863 végén került Anconába Földváry Károly mellé. Lukács Lajos úgy tudja, abban az időben, amikor Egressy Ákos a cuneói tiszti telepen volt, Földváry bizalmas informátorai közé tartozott, a cuneói és a torinói állapotokról küldött neki beszámolókat (Lukács 1986, 165). Egressy Ákos 1864. február 22-én Anconában kelt levelében még arról adott hírt, hogy várja felvételét az itáliai magyar légióba – úgy

tűnik tehát, Földváry 1863 novemberében baráti szívességből vette maga mellé. Egressy Ákos következő, 1864. júliusi levele már Torinóban kelt, a végleges hazatéréséről szól, így nem valószínű, hogy hazautazásakor szolgálatköteles tagja volt az itáliai magyar légióknak.

A tépéshez mellékelt levelet Garibaldinak: valószínűleg olyan levél, amely a vászonból készült sebkötöző anyaghoz volt csatolva. Garibaldit lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a Vajda Jánosé is a postán veszett: Vajda János (1829–1897). Költő, publicista, lapszerkesztő. 1863 januárjától az 1860 és 1865 között fennálló Magyar Sajtó című lap szerkesztője volt.

Jámbornak irtam: Jámbor Andrásnak. Pesti szabómester. Jámbor 1863 elején arra az állítólagos látomására hivatkozva, hogy ő Árpád vezér leszármazottja, és vezetnie kell a népet a Habsburg-elynyomás ellen, felvette a kapcsolatot Somogyi József volt honvéd őrnaggyal egy Habsburg-ellenes szervezkedés érdekében. Egyfelől számított Somogyi volt honvédekkel kapcsolataira, másfelől azt állította, hogy rokona August Crouy-Chanelnek, aki az itáliai magyar légióban azt híresztelte magáról, hogy Árpád-házi leszármazott, és igényt tart a magyar trónra (lásd a 345. levél jegyzeteinél). Crouy-Chanel állítólag még pénzbeli támogatást is ígért. A szervezkedés fő irányítója Somogyi volt, újabb tagokat verbuvált, proklamációt terjesztett, illetve hozzálátott a felkelés kirobbanása utáni hadművelleti tervek kidolgozásához. A szervezkedést 1863 májusában leleplezték, mivel egy nyomdászlegényt rajtakaptak, amint a proklamáció nyomtatásán dolgozott a Trattner-Károlyi-féle nyomdában, munkaidő után. Somogyit és több társát halálra ítélték, Jámbort az orvosi vélemények figyelembevételével egy Magyarországon kívüli elmeegógyintézetbe szállították (LUKÁCS 1955, 332–335).

Pulszky és neje: lásd a 310. és a 312. levél jegyzeteinél.

Itt Cuneóban naphosszant elvagyunk foglalva mindenféle katonai iskolázással: a cuneói tiszti iskola 1862. december 8-án nyílt meg. Heti 4 órában tábori erődítést, 2 órában hadtörténetet, 2 órában utász- és hídásztant, 1 órában pedig taktikát oktattak. Verdösy József tüzér őrnagy tanította a földrajzot, Magyarország topográfiáját, statisztikáját, a számtant, a mértant, a tüzérségi ismereteket, a fegyvertant és a tértant. Arnold Ágoston mérnökkari százados a tértant és a számtant oktatta. Otto József a szolgálati szabályokkal, a haditörvényekkel és a tábori utasításokkal ismertette meg a tagokat. Szepessy Kálmán feladata volt a gyalogsági katonai oktatás, valamint a szuronnyal történő harci képzés. Karácsonyi Pál a lovassági katonai ismereteket és a kardvívást tanította. Jeszenszky István a katonai levelezés alapjait, Bausek Gusztáv pedig a gyorsírást oktatta. Bosichjus Sándor az olasz nyelvet. Az elméleti órák általában délelőtt 9 és 11 között folytak. A katonai gyakorlatokat kedden, szerdán és pénteken délután, valamint szombaton délelőtt tartották, különválasztva egymástól a lovassági és a gyalogsági fegyvernemhez tartozókat. Szombat délutánonként és vasárnaponként nem volt oktatás (LUKÁCS 1986, 140–141).

Mindnyáján várjuk a Légió gyarapodását: az itáliai magyar légió tisztikara 1863. január 30-án a parancsnokkal, Földváry Károllyal együtt 72 főből állt. Ebből 67-en katonai (dandárkar 17, honvédszászlóalj 17, vadászszászlóalj 16, szerb-horvát század 4, huszárosztály 14, tüzérség 4), 5-en orvosi szolgálatot láttak el. A gyalogsági zászlóalj parancsnoka Mogyoródy Adolf, a honvédszászlóaljé Girczy János, a vadászszászlóaljé Koebél Károly, a huszárosztályé Scheiter György, a tüzérségé pedig Radnich János lett. A legénység 1862 végén 651, 1863 tavaszán 630–640 főből állt (LUKÁCS 1986, 133–134).

A. David: Egressy Ákos álnéven küldte haza az itáliai magyar légióból a leveleit, ez volt az egyik álneve.

353. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. február eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. február 16.: „Mondhatlan jól esett kegyes küldeményed.”

354. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Cuneo, 1863. február 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 21. sz. levél, 21. sz. boríték.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

mi eléggé czipfrák vagyunk ugyan öltözetben: erről lásd a 352. levelet.

A levelet F-nak átküldöttem: Földváry Károlynak. Lásd a 352. levél jegyzeteinél.

az első hely mely közelében ürülend: az enyém lesz, s hogy segédjévé fog tenni: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

A Légio, – mely jelenleg mintegy kilencszáz emberből áll: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Innen a cuneói századból: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

többen szándékoznak Lengyel honba: 1863 januárjában a cári uralom ellen kirobbant lengyelországi felkelésről van szó. A lengyel szabadságharc híre futótűzként terjedt a légionisták körében, a huszárság az azonnali lengyel támogatást hirdette, mozgolódni kezdtek. Először Klapka György igyekezett erről a hirtelen felindulásról lebeszélni az emigráns katonákat, majd a légio akkori vezetője, Földváry Károly tett lépéseket ennek megakadályozására. Úgy döntött, hogy a szolidaritást hirdetőket fogságra kell ítélni. Ám ez a lépés nem bizonyult elegendőnek, a cuneói tiszti századon belül is lengyelbarát mozgolódások kezdődtek, keresni kezdték a kapcsolatot a lengyelekkel szimpatizáló légiobeliekkal. Az olasz hadügyminisztérium a légio Piemonttól minél távolabbi áthelyezéséről intézkedett. 1863. április 12-én megkezdték a légio szétszórását. Ancona, Senigallia, Jesi, Venaria Reale lettek a magyar légio állomáshelyei.

Comiténk: lásd a 310. levél az itteni színésznővendékek igazgatósága jegyzetét.

Napoleonnal értekezik: lásd a 309. levél jegyzeteinél.

A M. S. szerkesztőségétől még eddig semmi levelet nem kaptam: a Magyar Sajtó szerkesztőségétől.

L. M-nak még eddig sem levelét, sem semmiféle küldeményét nem kaptam: ismeretlen személy.

J-nak irtam a szűr megérkezte felől: Jámbor Andrásnak. Lásd a 352. levél jegyzeteinél.

exredesem (Szodtfriedt): lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Turinban valék, [...] ez alkalommal az utcán Kossuth ifjabb fiával találkozván: Kossuth Lajos Tódor Károlylyal (1844–1918). A párizsi politechnikumban végzett, majd vasútépítő mérnökként dolgozott Olaszországban.

Ugyanezen nap Klapkával is találkoztam: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

A David: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

À Monsieur Monsieur A. Galambos, Pest. /en Hongrie./ (Kerepescher Strasse: Galambos A. úrnak, Pest, Magyarország, Kerepesi út (fr., ném.).

355. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
Cuneo, 1863. február 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 22. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

egy itt levő társam kapta a napokban a Vasárnapi ujság egyik számát, melyben áll, hogy a Légió a piemonti címert vette volna fel: a Vasárnapi Ujságban 1862. január 5. és 1863. február 22. között nem jelent meg ilyen hír.

Parancsnokunk majd esztét vesztí tőprenkedésében, – s lótas-futásában, – hogy testületünk java részének a tova-szállításra költséget szerezzen: a cuneói tiszti századról van szó. Lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Földvály: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

a lengyel mozgalmak: lásd a 354. levél jegyzeteinél.

Szodtfriedt: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

gf Bethlen tábornok: lásd a 309. levél B. Gy. urhoz jegyzetét.

m. Comitét: lásd a 310. levél az itteni színésznővendékek igazgatósága jegyzetét.

Türről: lásd a 309. levél T. igazgató ur és a 345. levél jegyzetét.

acqui telep: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a légió volt-felbomlása: lásd a 338. és a 340. levél jegyzeteinél.

Garibaldi: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Pulsky: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Crouy herczeg: lásd a 345. levél jegyzeteinél.

tartanak métingeket: helyesen meeting: összejövetel, találkozó (ang.).

Mi egyébiránt még mindig naphosszant iskolázunk: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

356. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1863. május 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 34. sz. levél.

Magyarázatok:

Gabriellámat illetőleg nem állbatom meg hogy néhány meg nyugtató sort ne küldjek: Telepy Gabriella – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Kocsis orvos: Kocsiss Alajos (1831–1917). Orvos- és sebészdoktor, szülész, a gyermekgyógyászati intézet alapítója és tulajdonosa.

éltette [...] Garibaldit: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

„trinkmer und kéme nonid”: helyesen trink mehr und käme [noch nicht]: igyál inkább, és ne menj még (ném.).¹⁵ A német mondat második felének helyreállítása bizonytalan, a helyzet értelmezéséből levont következtetésen alapul.

¹⁵ Köszönöm Ötvös Péternek és Tamás Ágnesnek, hogy segítettek a fonetikusán írt német szöveg felfejtésében.

357. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nyitra, 1863. június 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 118. sz. levél.

Magyarázatok:

A nyitrai színtársulat 1863-ban:

igazgató: Gardonyi Antal

színészek: Becsei József, Eöri Alajos (ügyelő), Jávorfai Károly, Kis Gyula, Komáromi Jenő, Gardonyi Antal, Szegszárdi Boldag, Takács Ádám (rendező)

színésznők: Biróné Róza, Polakovicsné Anna, Recskei Mária, Takácsné Róza, Takács Emes (*Zsebkönyv* 783).

Mazoly István barátomnál: Mazoly István. Az 1861-ben alakult Nyitramegyei Gazdasági Egyesület titkára volt.

kasznár: gazdatiszt.

Károlyt kérem: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kálmánnal: Szerdahelyi Kálmánnal – lásd a 199. levél jegyzeteinél.

kerestesse föl azt a Deutsch-ot, a ki a Marastoni-féle arczképet nyomtatja: Marastoni József (1834–1895) festő, litográfus. Az Egressyről készített könyv 622 × 468 mm. Közepén a színész mellképe látható, körülötte pedig nyolc álló, egész alakos szerepkép. Fölülről, az óramutató járásával megegyező irányba haladva a következők: Lear király, Coriolán, Bankár (Hugó Károly: *Báró és bankár*), Péter cár (Eugène Scribe: *Cárnő*), Brankovics György (Obernyik Károly: *Brankovics György*), Krumm Eliás (August von Kotzebue: *Egy pohár víz*), Gritti Lajos (Szigligeti Ede: *Gritti*), Hamlet. A képet Deutsch Lipót (1841–1913) és Deutsch Mór nyomdájában nyomtatták.

358. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[1863. június közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szüleinek, Nagyzombor, 1863. június 27.: „Becsés küldeményökört hálás köszönetemet küldve.”

359. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. június második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. július 5.: „Ámulattal olvasom a hálás szívvel vett csomaghoz mellékelt leveledben, hogy sem a 100 frank sem a lapok sem az 50 frank vételérőli tudósításaim nem jutottak kezeidhez.”

360. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
[Cuneo, 1863. június második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. július 5.: „Ámulattal olvasom a hálás szívvel vett csomaghoz mellékelte leveledben, hogy sem a 100 frank sem a lapok sem az 50 frank vételérőli tudósításaim nem jutottak kezeidhez.”

361. EGRESSY ÁRPÁD – SZÜLEINEK
Nagyzombor, 1863. június 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

vidékre jöttem meggyőződést szerezni az iránt, hogy birok-e a színészeti pályára némi képességgel: lásd a 350. levél jegyzeteinél.

iskoláimat nem végezhetém: Egressy Árpád az alsóbb gimnáziumi osztályokat a miskolci református gimnáziumban végezte el, majd az 1848–1849-es szabadságharc alatt nagyon rövid ideig a szegedi katonai iskolában tanult. 1851-ben Szőnyi Pál pesti nevelőintézetébe járt. Ez utóbbi intézményben a tanulmányait kicsapongásai miatt nem fejezte be, egy év eltelte után az óbudai hajógyárba ment dolgozni (Egressy Ákos – Rakodczay Pálnak, 1909. január 24., OSZK Kt., Fol. Hung. 1484, I).

362. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
Cuneo, 1863. július 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 23. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

ha elvesztek: ne aggódj tartalmuk miatt, mert azok mind a festészet tárgyában írók: ez a célzás valójában nem magukra a levéltémákra utal, hanem arra, hogy amikor a család otthonról A. David névre címezte Egressy Ákosnak a leveleket, akkor – mint Egressy Gábor Szentpétery Zsuzsannának, Beregszász, 1863. augusztus 9-én írt leveléből kiderül –, a következőt írta olaszul a borítékra: „A. Dávid festésznek”. Az osztrák levélellenőrzések miatt Egressy Ákos mindig álnévvel írta alá az itáliai légióból hazaküldött leveleit.

Én itt jelenleg a segéd-tiszti állomást foglaltam-e: a cuneói tiszti telepnél. Lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Szodtfriedt: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

V-y: Verdösy József. Tüzér őrnagy az itáliai magyar légiónál. Az acqui tiszti telepen (lásd a 312. levél jegyzeteinél) hadtudományi előadások tartásával bízták meg. A cuneói tiszti telepen földrajzot, Magyarország topográfiáját, statisztikáját, számtant, mértant, tűzérési ismereteket, fegyvertant és tértant tanított.

a király: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Ó be kedves az a kis – ella: Telepy Gabriella – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

dagherrotip-képéhez: lásd a 16. levél jegyzeteinél

A küldött olvasmányokból látom, hogy még mindig van bajod azzal a téged félreismerő, méltánytalan, bálátlan himpellér-fajjal: Egressy Ákos apjának a Bajza Jenővel (1840–1863) és Zilahy Károllyal (1838–1864) folytatott sajtóvitájára utal. Bajza Jenő Bajza József fia volt, újságíró, költő. Fő műve a *Zách Felicián* című történeti színmű volt, ami a vita tárgya lett. Bajza korábban megmutatta Egressy Gábornak a kéziratot, aki átdolgozást javasolt, de alapvetően pártolta színrevitelét. Később viszont, amikor Bajza Jenő benyújtotta a Nemzeti Színház drámaíró bizottságához, melynek mások mellett (Arany János, Gyulai Pál) Egressy Gábor is tagja volt, a bizottság visszautasította a színművet. Emiatt robbant ki a polémia, amely leginkább a Magyar Sajtó és a Színházi Látcső lapjain zajlott. A vita párbajjá fajult, lásd a 364. levél jegyzetét. Egressy Ákos a küldött olvasmányok alatt valószínűleg a Magyar Sajtóban megjelent vitacikkeket érti. Ez a napilap járt neki Olaszországban.

Pulszky: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Krivácsy: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Kupa: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Zsurmay: Zsurmay Károly. Ezredes az itáliai magyar légiónál.

Palóczy Tamás: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Türr uramnak, kit nejevel együtt iszonyu aljasul bántalmaznak: lásd a 309. levél T. igazgató ur és a 321. levél jegyzetét.

disponibilis tiszti csapat: rendelkezési állományban lévő tiszti csapat (lat.).

Az eddigi olvasmányokon már mind keresztül mentem, még csak recapitulálni-valóim vannak hátra: rövid összefoglalók megírása (lat.).

A. David: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

363. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Pest, 1863. július legeleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Nagyzombor, 1863. július 6.: „Becsés sorait ma reggel vettem, melyből nagy megrémüléssel olvastam szeretett édes apám párbaját ama két hitvány henczegő semmirevalóval.”

364. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagyzombor, 1863. július 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gábornéhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

nagy megrémüléssel olvastam szeretett édes apám párbaját ama két hitvány henczegő semmirevalóval: lásd a 362. levél *A küldött olvasmányokból látom, hogy még mindig van bajod azzal a téged félreismerő, méltánytalan, bálátlan himpellér-fajjal* jegyzetét. Egressy Gábor 1863. július 1-jén reggel 8 órakor Bajza Jenővel és Zilahy Károllyal párbajozott a Svábhegyen. Egressy a párbaj előtt végrendeletet írt. Lásd: *Testamentum*, 2006, 265–270.

existálhatnak: élhetnek (lat.).

„Mátyás király lesz” című darabból Mátyás szerepét tűztem ki magamnak: lásd a 313. levél jegyzeteinél. Egressy Árpád a főszerepet szeretne volna játszani.

apám, [...] eszközölje ki, hogy a nevezett darabban September 23- vagy 28-dikán fölléphessek:

Egressy Árpád 1863. szeptember 18. és október 1. között nem lépett fel a Nemzeti Színházban.

Latabárhoz vagyok szerződve: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

365. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Mohács, 1863. augusztus 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 14. sz. levél.

Magyarázatok:

September végefélé Pestre szeretnék menni: lásd a 364. levelet és jegyzetét.

téli curzus: téli színházi időszak. Télen a vidéki színtársulatok általában egy nagyobb vidéki városban tartózkodtak, s nem tettek kitérőket.

Latabárhoz: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

366. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Beregszász, 1863. augusztus 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 119. sz. levél.

Magyarázatok:

társaság van, a Breznaié: Breznay Gézáé (1840–1911). Komikus és jellemszínész.

Zizáékat is meglátogattam: Gerzsenyi Gáborról (lásd a 107. levél jegyzeteinél) és Zsuzsanna nevű feleségéről van szó. A feleséget Egressy Etelka említi 1854. október 16-án kelt levelében (136. levél).

menj fel a pénztárnokhoz, Kéler urhoz: Kéler Lászlóhoz (1803–1883). Ügyvéd, a Nemzeti Színház pénztárnoka.

a 16-diki fizetésemből: a második félhavi fizetésemből. A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél.

a gaget: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Malvieuxtól kér egy váltót 50 frankra: Christian Joseph Malvieux pesti nagykereskedő. Az 1840-ben létrejött Pesti Magyar Kereskedelmi Bank egyik vezetője (TOMKA 2000, 12).

a pénzt Párisba küldjük, A. Taubner számára: amikor Egressy Ákos 1861 és 1864 között az itáliai magyar légiónál volt, az apjának küldött leveleit álneven írta alá. Az A. Taubner az egyik álneve volt.

„A. Dávid festésznek” Cuneoba Turin felé: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Bár küldene Károly a Deutsch-féle nagy képekből is vagy négyet: lásd a 357. levél jegyzeteinél.

Csepreginek vagy Szigligetinek mond meg hogy csak úgy 20-dika táján jutok haza: Egressy azért Csepregi Lajosnak (1820–1890) üzen hazaérkezését illetően, mert 1860-ban ő lett a Nemzeti Színház titkára. Tisztjéből fakadóan az intézmény törvénykönyve szerint ő folytatott levelezést minden színházhoz érintő ügyben, és a rendezők utasítása szerint ő készítette el az előadásokkal kapcsolatos cédulákat (pl. színlapokat) is (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 29). Valószínűleg tagja lehetett annak a körnek, amelynek a véleményé-

re a színházigazgató esetleg adott a játékkrend összeállításakor: „A játékkrendet az igazgató egyedül vagy azokkal készíti, kiket e végre meghivat” (Uo., 12). Szigligeti Ede (lásd a 17. levél jegyzeténél) 1863-ban az intézmény egyik rendezője volt, Csepregihez hasonlóan volt beleszólása a műsorrend összeállításába és a szerepek kiosztásába.

majd írok az igazgatónak is: Radnótfáy Nagy Sámuelnek (1803–1869). 1862-től a Nemzeti Színház intendánsa.

Mit csinál az a kis Gazember? Gabriella?: lásd a 298. levél jegyzeténél.

Ha Károly elküldte már a szobrot Miskolcra: fizesd meg neki: Izsó Miklós 1862-ben Egressy Gáborról készített márvány mellszobráról van szó. A szobrot Lévay Józsefnek, a miskolci református gimnázium tanárának kellett elküldeni. Lévay a szobor kézhezvétele után így írt Egressynek Miskolcra 1863. szeptember 7-én: „[m]inthyogy a szoborhoz semmi felvilágosító levélke nem volt csatolva: azt sem tudhatom voltaképen, kitől érkezett, a küldemény. Nem csalódom azonban, ha azt hiszem; hogy e szép adománynyal te voltál szíves megemlékezni azon szerény tanintézetről, melynek falai között egykor serdülő ifjuságod évei folytanak. Átadtam a szobrot a gymnasium igazgatóságának, s muzeumunkban helyeztetik az el csinos üvegfoglalványban, állandó tanujaul szülőfölded szemlélő ifju nemzedék nemesebb dicsvágának” (OSZK Kt. Levelestár, Lévay József Egressy Gáborhoz).

Ujhelyi Kálmánnak a mult héten volt a menyegzője: Ujhelyi Kálmán (lásd a 112. levél jegyzeténél) esküvője 1863. augusztus 4-én volt, Becsky Valériát (1846–?) vette feleségül (*Magyar nemzetiségi zsebkönyv*, 1905, 62).

Laura olyan, mint volt, Árpád nagyon megfőrfiasodott, [...] Ödönt még nem láttam: az Ujhelyi családról van szó – lásd a 112. levél jegyzeténél. Ujhelyi Árpádról lásd még a 191. levél jegyzetét.

Kallósné és férje nagyon megvénültek: lásd a 140. levél jegyzeténél.

se Székelyeket: lásd a 107. levél jegyzeténél.

367. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Pest, 1863. július vége, augusztus eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Mohács, 1863. augusztus 10.: „Becsés sorait e perczben vettem kezemhez, sietek reá válaszolni.”

368. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Mohács, 1863. augusztus 10.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 15. sz. levél.

Magyarázatok:

Paulaiékat kik – mint kedves anyám írja – f. b. 17-dikén Pesten fognak vendégszerepelni: színészházaspár: Paulay Ede (1836–1894) és Gvozdanovits Júlia (1827–1880). Paulay az 1850-es évek elejétől vidéken játszott. 1860 és 1863 között Follinus János kolozsvári társulatának tagja, prózai színész és rendező. 1863. szeptember 1-jén a Nemzeti Színházhoz szerződött. Felesége 1844-ben műkedvelőként lépett először színpadra, 1863 szeptemberében ő is a Nemzeti Színházhoz került. A színészházaspár közös nemzeti színházbeli

bemutatkozása *nem* 1863. augusztus 17-én, hanem augusztus 26-án volt, Katona József *Bánk bán*­jában.

Folinus: lásd a 336. levél jegyzeteinél.

auetoritását: helyesen autoritását: tekintély, befolyás, itt: felsőbbrendűség (lat.).

„Rákóczy” előadását: Szigligeti Ede *II. Rákóczi Ferenc fogsága* című drámájának előadását.

Gyulai pedig – a hírhedett színész – Zrinyi Boldizsár szerepét játszta: Gyulai Ferenc (1817–1866). Vidéki színész, rendező. Prózai és énekes szerepekben egyaránt fellépett. Gyulai Pál testvére.

föllép „Mátyás király lesz”-ben: lásd a 313. levél jegyzeteinél.

mobácsi vész 337-dik évnapján: utalás 1526. augusztus 29-re.

369. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1863. augusztus 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 41. sz. levél.

Magyarázatok:

Krajcsovics volt nállunk: Krajcsovics Márton. A szabadságharcban honvéd. Egressy az 1849. október 16-án Szentpétery Zsuzsannának Vidinből írt levelében hű szolgájaként említi: „Haza megy az én becsületes hű szolgám Krajcsovics Márton honvéd is ki száműzetésünk óta mellettem van. Ezen levelet ő viszi hozzád el, ha csak lehetséges lesz, ő majd elbeszéli neked mind azt, a’ mi velünk történt.”

niksz dájcs: a *nicht deutsch* fonetikusán írva, szó szerinti jelentése: nem német; itt: nem tudok németül.

4 darab képet: lásd a 357. levél jegyzeteinél.

Komáromi: lásd a 71. levél jegyzeteinél.

egy párszor át viszem a badadnit: unokát, Telepy Gabriellát – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

370. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Munkács, 1863. augusztus 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 120. sz. levél.

Magyarázatok:

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

nem indította még el ide a Nagy képeket?: lásd a 357. levél jegyzeteinél.

Csepébe Fogarasi nevű földes urhoz, kinek neje (Kende leány) az Ugocsa-Szathmári nőegylet elnöke: Czáró-Fogarassy Sámuel. Felesége: Kende Klementin (1826–?), Kende Zsigmond (1794–1865) és Kállay Katalin (1794–1872) lánya (*Magyar nemzetiségi zsebkönyv*, 1905, 329–330).

megírom Radnótfáynak, hogy csak a jövő elsejére számítsanak reám: lásd a 366. levél jegyzeteinél.

Ujbelyiek: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kallóság: lásd a 140. levél jegyzeteinél.

Székelék megvannak vetve az egész megyétől: lásd a 107. levél jegyzeteinél.
pasquillusokat: helyesen pasquillus: gúnyvers, gúnyirat (lat.).

371. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1863. augusztus közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. október 7.: „Az Augusztus hónapban küldött váltót a hozzá mellékelt levelekkel nem kaptam.”

372. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Tiszaújlak, 1863. augusztus 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 121. sz. levél.

Magyarázatok:

mind Te Tu barátim: olyan barátok, akikkel tegező viszonyban van.

ma Csekéből jövők Kende Lajostól: Kende Lajos (1814–1867) a felesége, Szuhányi Laura (Kölcsey Ferenc sógornőjének, Kölcsey Ádámné Szuhányi Jozefinnek az unokahúga) révén Kölcsey Ferenc szatmárcsekei kúriájának birtokosa lett.

Perényi bárónők: egyikük valószínűleg a vértanúhalált halt báró Perényi Zsigmond (1783–1849), egykori Ugocsa vármegyei főispán második felesége, Kovachich Leopoldina (1816–1875).

Károlyt: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Szerdahelyi Kálmánhoz: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Tóth Józsefhez: lásd a 233. levél jegyzeteinél.

a régi takarékpénztári váltónak megújítása: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Szigligeti: lásd a 17. levél jegyzeteinél.

Feleki: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Szalainak kell a takarékpénztárban jó előre bejelenteni: Szalay Józsefnek. A Pesti Hazai Első Takarékpénztár titkára és ügyvédje volt 1840 és 1863 között.

Egressy Samu: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Az igazgatónak is irtam: lásd a 366. levél jegyzeteinél.

373. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNNAK
Cuneo, 1863. augusztus 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 24. sz. levél.

Magyarázatok:

Szeretett édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Türr: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a minisztérium: az olasz belügyminisztérium.

Klapka dühös, mert az 1848–49-diki emlék érme kiosztása alkalmával a Légiónál nem őt, hanem Kossuthot éljenézték: a honvéd emlékérmek mihamarabbi kiosztását Kossuth Lajos mellett Türr István és a légio felügyeletét ellátó olasz hadügyminisztérium is szorgalmazta. A vezetőség úgy vélte, több okból is tanácsos a légionisták kedvében járni. A szolgálati idejük 1863-ban lejárában volt, és a légio egységének fenntartása érdekében, hatva a hazafias érzelmekre és a katonai hiúságra, ösztönözni szerették volna őket a maradásra. Az összeírásokból úgy állapították meg, hogy a légióból és a cuneói tiszti századból összesen 161-en jogosultak a plakettre. A honvéd emlékérmet Kossuth a két fiával tervezte meg. Az előlapjára egy nyílt tölgyfakoszorú alá a koronás magyar országcímer és a következő felirat került: „Függetlenségi harcz MDCCCXLVIII–IX”. A hátlapon szintén tölgyfakoszorú látható, valamint trophaeum fegyverhalmaza, zászlókkal, és a következő felirat: „Hű honvédeknek a magyar nemzet”. Az olasz hadügyminisztérium 1863. július 21-én kelt kibocsátványa szerint a kitüntetett az emlékérmet minden alkalommal viselheti, de a szalagot az éremtől különválasztva soha. A kitüntetések átadására az olasz hadügyminisztérium megbízásából és Kossuth nevében került sor. Az 1863. augusztus 11-i ünnepségen Ihász Dániel adta át az emlékérmeket Anconában, Földvály Károly pedig felolvasta Kossuth 1863. augusztus 3-án kelt üzenetét. Augusztus 13-án a senigalliai ünnepségen a huszárok kapták meg az emlékérmeket, az átadásra Ihász már nem, csak Földvály utazott. Venaria Realében a tüzéreknek a parancsnokuk, Radnich János százados adta át az emlékérmeket (LUKÁCS 1986, 154–160).

Pulszky: lásd a 310. levél jegyzetébenél.

Crouynak pedig semmi tekintélye: lásd a 345. levél jegyzetébenél.

Igy áll ma az emigráció magára hagyatva egy olasz tisztekből alakult katonai bizottmány bírálata és ítélete alatt, mely két olasz tábornok elnökle mellett néhány nap előtt kezdtem meg működését Anconában: az itáliai magyar légio honvédszászlóalját 1863 áprilisában helyezték át Alessandriából Anconába. Az Adriai-tenger partján fekvő város jelentős olasz haditengerészeti állomás volt, 1860. szeptember 29-én került a Pápai Államtól a szárd hadsereg birtokába. A magyar légio az olasz hadosztály-parancsnoksággal az élén zenekari kísérettel vonult be a városba. Földvály parancsnoki jogkörét jelentősen korlátozták, a magyar légio közvetlenül az olasz katonai hatóságoknak lett alárendelve. A vadászszászlóalj Jesibe került, a huszárosztály pedig Senigalliába. A légio felaprózódott, és mindegyik egységet más-más olasz katonai alakulatnak rendelték alá, a légio parancsnokságától csak adminisztratív ügyekben függtek, a fegyelmi és szolgálati ügyek az anconai olasz hadosztály-parancsnokság kezébe kerültek. A légio létszáma 1863. augusztus 31-én a következő volt: tisztikar 54 fő, legénység 535 fő (LUKÁCS 1986, 149, 164).

Ihász: lásd a 310. levél jegyzetébenél.

tiszti-századhoz: a cuneói tiszti telepről van szó. Lásd a 352. levél jegyzetébenél.

Földvály K. ezredes: lásd a 352. levél jegyzetébenél.

Mogyoródy alezredes: lásd a 312. levél jegyzetébenél.

négy öt évi várfogságtól a herkó páter sem mentendi meg: Herkó páter, aki szólások és közmondások ismert figurája volt, etimológiailag a „Herr Gott Vater” már eltorzult változata (TAMÁS 2014, 80). Felelőtlenségével Egressy Ákos arra utal, hogy Mogyoródy Adolfot a jóisten se menti meg a börtöntől.

Szodtfriedt, – mint a ki volt-segédjével, a helybeli tömlöczbe zárt valami Czvián nevű volt-osztrák hadnaggyal egyetértve, a kormányt tömérdek pénzben megsalta: Szodtfriedtot lásd a 352. levél jegyzetébenél. Czvián István hadnagy a cuneói tiszti telep parancsnokának,

Szodtfriedt Ferdinándnak a segédtsíztje volt. Pénzügyi visszaéléssel vádolták, állítólag el-sikkasztotta azt a pénzt, amit a cuneói tisztí telep tagjainak fizetéséből az egyenruhák ké-szíttetésére, a tűzifára és kosztra levontak. A vizsgálat során kiderült, hogy a pénzek fölöt-ti szükséges ellenőrzést a tisztí telep Verdösy József által vezetett gazdasági bizottsága is elhanyagolta. Czvián Svájcba szökött, s erről állítólag Szodtfriedt is tudott. Czvián azon-ban megtudva, hogy a sikkasztást Szodtfriedt rá akarja fogni, visszatért Cuneóba. Vizsgá-latot indítottak ellenük, s a cuneói törvényszék úgy ítélte meg, hogy a parancsnok bűnré-szes volt a sikkasztásban. 1864 januárjában mindkettőjüket háromévi börtönbüntetésre ítélték (LUKÁCS 1986, 145–146).

Verdösy örnagy: lásd a 362. levél jegyzeteinél.

Kimondhatatlan sajnálom, hogy párbajodról előlegetesen nem értesültem: lásd a 364. levél jegy-zeteinél.

Dávid: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

À Monsieur M. A. Galambos, Pest. /Hongrie./ Rue: Kerepes: lásd a 354. levél jegyzeteinél.

374. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szatmár, 1863. augusztus 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 122. sz. levél.

Magyarázatok:

diligence: lásd a 54. levél jegyzeteinél.

A váltó-ügyet el intézted-e?: lásd a 372. levelet és jegyzetét.

Szerdahelyi: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

375. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

Torino, 1863. szeptember 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 25. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

ma viszem ki Cuneóba azon gyász hírt, hogy a Cuneói tisztí század feloszlik: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

A század egy része – a menyinek helye lesz – a Légióhoz fog beosztva lenni: a cuneói tisztí szá-zad létrehozásáról 1862. október 30-án született rendelet kimondta, hogy a légió tisztika-rának kétharmad részét a cuneói tisztí telep tagjaiból, egyharmad részét pedig a légió al-tisztíjainak sorából töltsék be. Egressy Ákos erre a rendeletre utal.

Diogenes lámpása helyett bunkós bottal lépdelek közöttük; mit még – úgy látszik, – mindennél jobban respectálnak: utalás arra a Diogenész ókori görög filozófusról szóló anekdotára, miszerint fényes nappal lámpással a kezében járkált, és azt kiabálta: „Embert keresek!” Egressy Ákos ezzel arra utal, hogy tisztíársai elvesztették már emberségüket, és csakis akkor lehet boldogulni velük, ha erőszakos a fellépése és fölényét érezteti.

Szodtfriedttel: lásd a 352. és a 373. levél jegyzeteinél.

compromissióknak: veszélyeztetéseknek (lat.).

báró Frigyesy: Frigyesy Gusztáv (1835–1877). A cuneói tiszti telep tagja volt. Az itáliai magyar légió részéről a lengyel felkelés (lásd a 354. levél jegyzeteinél) mihamarabbi támogatását sürgette, leveleket küldözgetett Kossuth Lajosnak, Klapka Györgynek és Giuseppe Garibaldinak is. A magyar emigráns vezetők teljes mértékben elhatárolódtak Frigyesy elképzelésétől, ezért a tisztt az Alessandriában lévő magyar légióval felvette a kapcsolatot, és titkos toborzást kezdeményezett a lengyel megsegítés érdekében. A szervezkedés kitudódott, Frigyesy elhagyta Cuneót, előbb Svájcba ment, majd Konstantinápolyba, és Romániába utazott, hogy egy ott felállított légióval a lengyelek segítségére siessen (LUKÁCS 1986, 141–143).

vagabundot: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Türr: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* és 345. levél jegyzetét.

ezen oskola szervezése bizva volt: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Verdösy: lásd a 362. levél jegyzeteinél.

élődiségből Crouystáskodik: utalás August Crouy-Chanelre. Lásd a 345. levél jegyzeteinél.

David: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

376. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. szeptember vége, október legeleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. október 7.: „A most vett másod-váltót azonban szerencsésen beváltottam.”

377. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Cuneo, 1863. október 7.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 26. sz. levél, 26. sz. boríték.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Az Augusztus hónapban küldött váltót a hozzá mellékelt levelekkel nem kaptam: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

A most vett másod-váltót azonban szerencsésen beváltottam: lásd a 327. levél jegyzeteinél.

Iskolánk a mult hó 16-kától óta fel van oszlatva: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Földvály [..] föloszlatásunk hírére Anconába hívott: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Teleky Sándor: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Türr: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* és a 345. levél jegyzetét.

Csernátony: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Pulszky: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Crouy: lásd a 345. levél jegyzeteinél.

Kupa, (recte Petz): lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Krivácsy: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Zsurmay: lásd a 362. levél jegyzeteinél.

Telkesy, (Höffler): lásd a 345. levél jegyzeteinél.

Verdösy: lásd a 362. levél jegyzeteinél.

báró Nyáry: báró Nyáry Albert. Az itáliai magyar légió gyalogos zászlóaljánál százados 1860 decembere és 1861 júniusa között.

Kubinyi: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Garibaldi fia: lásd a 340. levél jegyzeteinél.

a Lengyelek segítségére: lásd a 354. levél jegyzeteinél.

A. Radó: Egressy Ákos álnéven küldte haza az itáliai magyar légióból a leveleit, ez volt az egyik álneve.

À Monsieur M. A. Galambos, Pest. (Hongrie.) Rue: Kerepes: lásd a 354. levél jegyzeteinél.

378. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. október 16.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. október 24.: „Folyó hó 16-dikán kelt becses tudósításod értelmében November első hetét itt Cuneóban bevárandom.”

379. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Cuneo, 1863. október 24.

Kézirat: MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor, Radó Antal levele Egressy Gáborhoz, 126–127. A levelet Radó Antal néven katalogizálták. Az A. Radó Egressy Ákos egyik álneve volt, azok közül, amelyeket az olaszországi magyar légióból hazaküldött leveleiben használt.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Áncóna felé indulbassak: lásd a 373. levél jegyzeteinél.

A három havi gratificatiót csak papirosan kaptuk: juttatást (lat.).

a Szodtfriedt és Verdösy által csinált testületi adóságokra vonatott le: lásd a 373. levél jegyzeteinél. Verdösy Józsefet és az adósságával kapcsolatban lásd a 362. levelet és jegyzetét.

Cuneóban most már csak negyedmagammal vagyok az iskolások közül: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

„L'addio del colonello [...] in capo: Szodtfriedt Ferdinando”: „Az ezredes, aki a magyar tisztikar egykori főparancsnoka és a cuneói hadi akadémia igazgatója, ekképpen búcsúzik a Belügyminisztérium parancsa nyomán feloszlott királyi hadsereg tisztjeitől.

Bajtársaim!

A cuneói magyar tisztikart feloszlatták. E hónap elsejével letették a fegyvert, a nemzeti egyenruhátokat a békés polgárok öltözékére cserélték. De nem mondtatok le arról, hogy folytassátok a harcot a magyar függetlenségért.

Olaszország áldozatkész népe, Magyarország nagylelkű testvére hazátoktól távol vendégszeretően fogadott be titeket, a száműzötteket szabad földjére, és lehetővé tette számotokra a felfegyverkezést. Hálánk örökké elkísér benneteket, és eljő az a nap, amikor bizonyosságot tehetünk róla.

Osztozom veletek, ó bajtársaim, a mély fájdalom érzésében a szörnyű csapás felett, melynek híre alig egy éve fennálló hadi akadémiánkat is elérte. 1862. december 8-án oktatási kurzus indult számotokra. Örömmel álltam tisztjeitek karának élére, és emlékezzetek most vissza az akkori szavaimra: »a magyar nemzet felkészült arra, hogy kilépjen a harcmezőre«. És egyesülve készültetek a hazafiak seregének vezetésére, ha eljő a csata órája!

Noha az akadémia fenntartására szánt eszközök nyomorúságosak voltak, az előmenetelek kielégítő volt. Én elégedett voltam veletek. A barátság, a testvériség és a közös akarat mindenki által nagyra becsült egységes katonai renddé kovácsolt titeket. Büszkeséggel tekintettem rátok.

Úgy volt, hogy az idei tavasz a dicsőséges harcmezőre vezet minket, hogy felszabadítsuk országunkat, győzzünk, vagy meghaljunk érte. Így szólt a döntés 1862. december 25-én Torinóban; a régi magyar hadsereg négy katonája erre esküdött fel; (a tábornokok: Klapka, Bethlen György; ezredek: Földváry Károly és Szodtfriedt).

Lengyelország lázadt fel elsőként, magasztos hősiességgel és kitartással tovább vívta soha véget nem érő harcát az ország felszabadításáért örök moszkvai ellenségeivel szemben.

Ti, a régi magyar hadsereg tisztjei, emlékeztek lengyel testvéreinkre, akik közül sokan vérüket ontották országunk 1848–49-es szabadságharcában, – azt akartátok, hogy én vezesselek benneteket segítségükre, hogy megszabaduljanak attól a zsarnoktól, kinek zsoldos katonái a mi hazánkat is leigázták 14 évvel ezelőtt.

Amikor kérésetek érkezett hozzám, keresni kezdtem a módját, hogy a harcmezeikre vezesselek titeket, – olyan ígéreteket kaptam, amelyeket senki nem tartott be; de kaptam szidalmakat amiatt, hogy egy elnyomott nép szabadságáért harcba akartalak vezetni titeket. Tán attól féltek akkor, hogy hősi hadseregetek feloszlik, és már nem lehet több hadgyakorlatot tartani?

A hazafias érzelmektől fellelkesülve szabadító dicsőségre áhítoztatok, de a szent lángolást politikai okok fojtották el bennetek. A nyomorúságos körülmények, amelyekről fáradhatatlan, áldozatos munkával szüntelenül igyekeztem megszabadítani titeket, nem fordultak jobbra, és a szenvedéseinkben senki nem nyújtott baráti segítő kezet!

Ám sajnos a temérdek irigység és cselszövés, egy idegen, álnok párt áskálódásai ellentétet szítottak, a viszály magját hintették el köztetek, így zilálták szét a sok éven át mostoha körülmények között harcoló hős tisztek karát.

Akiknek hatalmukban állt volna, hogy nagylelkűen segítségetekre siessenek, és a szükségben megszabadítsanak titeket az apró nehézségektől, és megadják nektek az igazgatószolgálatot által, és éppúgy a vezérek által kért segítséget, inkább a szent magyar ügyre olyannyira veszedelmes idegen hangokra hallgattak, és inkább pusztulásokra fogtak össze. Ezeknek a hangoknak a sugallatára rendelte el az olasz kormány végzetes módon a tisztikar feloszlását, és akármilyen jöttmentekre bízta tagjait.

A gyűlölet érzése szállja meg a szívem erre a gondolatra.

Tán oly nehéz lett volna igazságot szolgáltatni nekünk? Vagy jobban megfelelt cselszövéseik érdekének, hogy védtelenül magunkra hagyjanak minket, és könnyebben megvalósíthassák gaztetteiket? A bűnösöknek meg lehet bocsátani, de egy abszolút hatalom, egy gonosz erő cselekedetei megbocsáthatatlanok.

Bajtársaim! Ti harcedzett katonák vagytok, tisztek, akik hőiesen küzdöttek és szenvedtek a hazáért, sokan közületek részt vettek a dicsőséges harcban, amely egygé kovácsol-

ta Itáliát, és szabaddá tett 24 millió olasz embert, emlékezzetek arra, hogy a katonáknak tűrni kell a balsors viszontagságait, legyetek hát bátrak és állhatatosak. Bár üldöz minket a balsors, a dicsőség, amelyet egy esztendő alatt vívtunk ki kilencven harcban és csatában a haza földjén, majd erőt ad nektek az elesettségben.

Hamarosan újra eljő a magyar haza elismerésének napja. Legyetek kitartók!

Most újra el kell válnunk egymástól egy évnyi keserűség után, és nem a háború napja az, amely elválaszt minket, amint reméltük, hanem a gonoszság és az alávalóság. Talán nincs többé helyünk ezen a vendégszerető földön, melyet hőseink vére áztatott Palermóban, Milazzóban és a Volturno folyó partjain.

A történelem és Olaszország népe biztosan nem felejt el titeket.

Tisztek, bajtársaim, mondjunk egymásnak istenhozzádot, és amíg nem szabadítottuk fel hazánkat, sorsunk mindörökre a számkivetettek sanyarú sorsa lesz.

Szívem mélyéből köszönöm nektek az irántam való bizalmat, amely oly gyakran kitűnt barátságotok és megbecsülésetek érzéséből, és köszönöm nektek az engedelmességet, amelyet irányomba tanúsítottatok.

Átéltém fájdalmas pillanatok is, de én magyar vagyok, és csak a függetlenségünket [óhajtom]; a múltat fedje a feledés homálya! A végső pillanatban, amikor a haza szent ügyét veszély fenyegeti, minden hazafi fogjon össze, és járjon át mindenkit a haza iránti kötelesség a hazafias érzésekkel együtt, ez adjon erőt az ellenség legyőzéséhez.

Mindig büszkén állhattok a magyar nemzet elé, soha nem feledtéték a magyar nemzeti élet elveit, és örökké a szabadságot és a függetlenséget tartjátok szemetek előtt. Távol tartottátok magatokat minden párttól!

Nekünk, a tisztikar összes tagjának, az volt a vágyunk, hogy megszerezzük nemzeti autonómiánkat; és ha a magyar nemzet kívívja a győzelmet, egyhangúlag és közös akarat-tal dönt majd hazája sorsáról és jövőjéről.

Ez volt a ti politikai reménységetek, és az enyém is. Nem volt kegyelem annak, aki ellenünk szegült?

Bajtársaim, most búcsúzom tőletek, messzire megyek, drága hazánk érdeke és virágzása vezet majd ezután, – útnak indulok, hogy új tudást és tapasztalást szerezzek a háborúról, ott, ahol az emberi elme egyre több védelmi eszközt alkot, és tökéletesíti a fegyvereket. –

Őrizzétek emlékemet. A haza szabadságáért folytatott harc szülőföldemre vezet, ott viszontlátjuk majd egymást az ágyúdörgés közepette. Vagy soha többé nem látjuk egymást. Isten vezessen titeket!

Cuneo, 1863. október 20.

Barátotok, az ezredes, az egykori főparancsnok:

Szodtfriedt Ferdinánd. –”

A. Radó: lásd a 377. levél jegyzeteinél.

380. EGRESSY ÁRPÁD – SZÜLEINEK

Kaposvár, 1864. január 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

mindenben jópéldával járjak elől a színtársulatnál: Egressy Árpád 1861-től vidéki színészként élt. 1863. november 21-től 1864. január végéig Kaposvárott Pozsonyi Alajos és Váradi Ferenc társulata játszott, Egressy Árpád ennek az együttesnek volt a tagja. A Zala-Somogyi Közlöny alapján két fellépéséről tudunk. A társulat november 24-én Szigligeti Ede *A nőuralom* című vígjátékát adta. Árpád e darabbeli alakításáról így ír a lap: „Az est tapsaiból az oroszlánrészt Egressy – (Egressy Gábor fia) mint Somkuti Lajos nyerte el; ki felvonások közt is hivatott”. November 26-án August von Kotzebue *Legjobb az egyenes út* című vígjátékában „Egressy (Krumm Illés) ugy Lenkeyné (Amália) kifogástalan játékaikkal nagyobb közönséget érdemeltek volna. Egressy, mint fiatal színészben, az alakító tehetséget dicsérettel kell emlitenünk. Krumm Illésben atyjára emlékeznék s ez neki elég jutalom ez estvére” (Zala-Somogyi Közlöny, 1863/34, 157–158).

A társulat fölszóllítása folytán, de leginkább a közönség nevében, melly igen ohajtáná látni k. apámat: kérem ha csak lehet, a napokban ránduljon le ide 3 vagy 4 vendégjátékra: Egressy Gábor elfogadta a felkérést, 1864. január 22-én lépett fel először. Fellépéséről így tudósítottak: „t. olvasó közönségünk már e számban értesüljön Egressy Gábor első színművészünk, Kaposvárotti vendégszerepléseiről »Hamlet« – »Brankovics György« – »A jó barátok«. Mind három előadásban művészi tökélyel remekelt; nagyobb volt ő, mint híre; s a mindig csufolt ház szünni nem akaró taps kihívás s egyéb tetszés nyilatkozatokkal fizeté adóját a valódi érdemnek. A nemes vendég csak ehhez hasonló Hamlet lehetett, de jobb tán soha. Ily mély, hosszas tanulmány, arczjáték, ily tiszta felfogás értetheti meg egyedül a Britt óriás remekeit. Diadal volt minden estve, a hazai színművészeté, s a nagy érdemű művészé. Ha jött a szemekbe köny az örömjaj közt az legfeljebb ama tudatnak volt könye: Ha ő kidől, ki lép helyébe?! A kaposvári hölgyek babérkoszorúval tisztelték meg” (Zala-Somogyi Közlöny, 1863/4, 22).

Szerdabehelyit: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Felekit: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

381. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Ancona, 1864. január második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Ancona, 1864. február 22.: „(Előbbi két levelemet én magam pecsételtem olasz pénzzel.)”

382. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Ancona, 1864. február első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Ancona, 1864. február 22.: „(Előbbi két levelemet én magam pecsételtem olasz pénzzel.)”

383. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1864. február közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Ancona, 1864. február 22.: „Hálás köszönettel vettem becses küldeményedet.”

384. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Ancona, 1864. február 22.

Kézirat: MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor, Radó Antal levele Egressy Gáborhoz, 128–132. A levelet Radó Antal néven katalogizálták. Az A. Radó Egressy Ákos egyik álneve volt, azok közül, amelyeket az olaszországi magyar légióból hazaküldött leveleiben használt.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Ügyemben annyiival előbb vagyok, hogy egy olasz altábornagy és lovassági Inspector előtt [...] a próbát én is lettem: Inspector: felügyelő, ellenőr (lat.). Egressy Ákos valószínűleg Scozia grófra, az olasz hadügyminisztérium különmegbízottjára gondol, aki 1863 májusától kezdve többször is azzal volt megbízva, hogy az Anconába helyezett magyar légión belüli nyugtalanságokat, szökéseket kivizsgálja. Egressy Ákos a cuneói tiszti telep 1863. október elsejei feloszlása után került Anconába (a tiszti század tagjainak október 24-ig kellett elhagyniuk Cuneót), mivel 1863 őszére az olaszországi magyar emigráció egyetlen szervezett kerete a magyar légio maradt. Arra várt, hogy ott tisztként alkalmazást nyerjen.

proponáltak: beajánlottak (lat.).

Ő azt állítja, hogy az idén a háború kimaradhatatlan [...] az osztrák kezdendi meg ellenünk a háborút, szövetségese: a Porosz támogatása mellett: az 1864 januárjában létrejött osztrák–porosz szövetségről van szó, amely 1864. február 1-jén támadást indított Dánia ellen. A konfliktus alapját VII. Frigyes dán király 1863. március 30-án kiadott pátense jelentette, amely, megsértve az 1852-es londoni egyezményt, Schleswig Dániához tartozásáról rendelkezett (ORMOS, MAJOROS 2003, 124–126). A két nagyhatalom nem indított háborút az olaszok ellen.

Néhány nap előtt a Légio egy része [...] a római határookra küldetett [...] az ismét mutatkozó Brigáns-csapatok ellen működjék: brigantik (ol.): rablók, útonállók, banditák. A brigantaggio néven ismertté vált mozgalom arculata az 1860-as években korántsem volt homogén, ugyanis a csoportosulás a rablókon túl magában rejtette a szétvert Bourbon-hívek reménytelen ellenállóit és a feudalizmus világából kilépő elkeseredett falusi parasztlázadókat is. Az itáliai magyar légio történetében nem ez az Egressy Ákos által említett 1864-es eset volt az első, amikor a légionistákat bevetették a brigáns csapatok ellen. Már 1861 nyarán is ők indítottak expedíciót a brigantaggio ellen. Részben az ellenük folytatott harcokkal indokolták a magyar emigráció dél-itáliai szétszórását. E levélben Egressy Ákos valószínűleg a fabrianói akcióról ír, amikor a helyi vasútépítési munkálatok leállása miatt ezerfőnyi napszámos zúgolódni, szervezkedni kezdett, és megfélemezésükre a magyar légio egy részét küldték. 1864. február 13-án először két gyalogoszászlóalj (háromszáz fő) indult Fabriano felé Girczy János őrnagy vezetése alatt. Február 15-én Földváry Károly is azt a

parancsot kapta, hogy induljon Fabrianóba, és vegye át az ottani egységek főparancsnokságát (LUKÁCS 1986, 167).

Földváry: lásd a 352. levél jegyzeténél.

Aranyváry és neje tegnap kísérték innen leányukat Milanóba: Aranyváry Emília (1830 k. – 1868 után) balett-táncosnőről és családjáról van szó. Aranyváry Emíliát az első magyar primabalerinaként és koreográfusnőként tartják számon. Az 1850-es évek első felében Párizsban táncolt, a Théâtre Lyrique első táncosnője volt. A Nemzeti Színház 1856-ban szerződtette, de a balett-táncosnő 1859-ben felmondott. 1859-től vidéken szerepelt, és 1860-ban csatlakozott ahhoz a Havi Mihály vezette táncársasághoz, amely Bukarestben, Fiumében, majd Észak-Itáliában is fellépett (MAJOR 1986, 18–20).

azt a két levelet a mit leánya érdekében Földváry magyar jó szívűséggel Radnótfaynak küldött, Földváry felszólítására én fogalmaztam: Radnótfayról lásd a 366. levél majd írok az igazgatónak is jegyzetét.

unszolt a [...] recomandálgatásért: ajánlásokért (fr.).

Rebachra való kilátás fejében: haszonra, nyereségre (jiddis).

F-nak átadtam leveledet: Földváry Károlynak.

Történeti értékénél fogva ide másolom eredeti után Kossuthnak egy levelét, melyet az 1848/9-diki emlékérmek kiosztása alkalmára a Légióhoz küldött: Kossuth Lajosnak az 1863. augusztus 3-án kelt „Honvédek!” kezdetű üzenetéről van szó. Az emlékérmek kiosztásával kapcsolatban lásd a 373. levél jegyzetét.

A. Radó: lásd a 377. levél jegyzeténél.

An Herrn Herrn A. von Galambos, wohlgeboren zu Pest (Ungarn.) Kerepescher Strasse, № 14/17: Galambos A. méltóságos úrnak, Pest (Magyarország), Kerepesi út 14/17 (ném.).

385. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNAK

[Pápa, 1864. április]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Egressy Gábornak, Pápa, 1864. május 20.: „Becses küldeményét már rég ideje hogy megkaptam, hálás köszönetem érte.”

386. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK

Pápa, 1864. április 28.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Egressy Gábornak, Pápa, 1864. május 20.: „Ákosnak a múlt hónap 28-dikán írtam, de választ mindekkor nem kaptam.”

387. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1864. május 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 123. sz. levél.

Magyarázatok:

Ha péczeli paraszt kocsit kapok holnap, az az szombaton délután a Hattyúban, úgy ki megyek: gyorsparasztot, parasztfuvarost. A gyorsparaszt a főútvonalak mellett fekvő fálvak fuvaros-

sainak a társulása volt. A kocsisok általában egy-egy (külvárosi) fogadónál állomásoztak; a viteldíj alku tárgya volt, leginkább az időjárási viszonyoktól függött. Egressy parasztfuvarost a Kerepesi úton, a Hatvani városkapunál lévő Fehér Hattyú fogadónál szándékozott keresni, ott, ahol bérelt lakásuk és a Nemzeti Színház épülete is volt.

handlé zsidókkal: ószeresek, ócskások, régiségkereskedők.

bétfőn különben is játszom, s próbára itthon kellennem, mert a Szent-iván-éji álom lesz és új szereposztással: 1864. május 16-ról van szó. William Shakespeare-től a *Szentivánéji álmot*

aznap nemcsak próbálták, hanem este játszották is. A darab nemzeti színházbeli bemutatója 1864. április 23-án volt. Egressy Oberont, a tündérkirályt játszotta. Az eredeti szereposztáson csak egyetlen szerep esetében változtattak: Hippolytát az ősbemutatón Jókainé Laborfalvi Róza, május 16-án pedig Paulay Edéné Gvozdanovics Júlia játszotta. A Nemzeti Színház 1864-ben érvényben lévő törvénykönyve szerint a színházi próbák reggel nyolckor kezdődtek, és az arról elkészőnek büntetéspénzt kellett fizetnie. „A ki olvasó és főpróbán kívül bármi nevet viselő próbáról késik, legyen az emlékezeti-, szoba-, zongora-, előgyakorlati-, kargyakorlati-, táncz-, némaszemélyzeti-, quartet-, orchestrumi próba sat. sat. öt perczig 1, 10 perczig 2, egy óra negyedig 3, félóráig 4, egy óráig 5, másfél óráig 6, két óráig 7, két órán túl 8 kros büntetést fizet” (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 15).

Feri: Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Julis: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Marchande des modes: divatáru-kereskedő (fr.).

Gyuriánt tegnap elbittam: Gyurián Józsefet. Nyomdász, nyomdatulajdonos.

Sztupa: Sztupa Andor (1826–1893). Vidéki színész, színigazgató. Honvédként harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban.

Radnótfáy [...]. Ma Bécsbe megy hogy a subventiot sürgesse: Radnótfáy Nagy Sámuel (lásd a 366. levél majd *írok az igazgatónak is* jegyzetét) 1862-ben évi 100 000 forint fejedelmi szubvenciót kért. A Nemzeti Színház végül 60 000 forintot kapott. Ebből 10 000 forintot a felállítandó Színészeti Tanodára kellett fordítani. A segélyösszeget minden évben meg kellett igényelni. Az 1864-re szóló szubvenció kancelláriai előterjesztése 1864. június 17-én kelt. Radnótfáy ezt sürgetendő járt 1864 májusában Bécsben (*Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938, 295–303, 326–348).

A tanárságról is beszéltünk. Aligazgató valószínűleg Festetics lesz; a tanárok: én és Szigeti; leg-alább Károlyi, Ráday és Radnótfáy reánk szavaznak: a működését 1865. január 2-án megkezdő Színészeti Tanodának gróf Festetics Leó a főigazgatója lett. Aligazgatónak Gyulai Pált nevezték ki. A prózai tagozatnak az eredeti elképzelés szerint két színésztanára lett: Egressy Gábor és Szigeti József. Ferenc József császár 1863. május 10-én biztosította a Színészeti Tanoda létrehozását sürgető választmányt (báró Eötvös József, gróf Károlyi Lajos, gróf Karácsonyi Guidó, Radnótfáy Sámuel, báró Révai Simon, Vezzerle János) anyagi támogatásáról. Az Egressy által említettek közül gróf Károlyi Lajos (1799–1863) és Radnótfáy Nagy Sámuel mint választmányi tagok szavaztak bizalmat a két mestertanárnak. Ráday Gedeon (lásd az 1. levél jegyzeteinél) a Nemzeti Színház Bizottmányának volt ekkoriban a tagja, s mivel a tanodát a Nemzeti Színháznak rendelték alá, valószínűleg a bizottmány tagjai is szavazhattak a tanárokról.

Radnótfáy asztalán megláttam az Ákos levelét, a mit vele Földvári iratott az Aranyvári ügyében: lásd a 384. levelet és jegyzetét.

Nagyságos asszony: Fáy Ferencné Máriaassy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ferit üdvözlöm: Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt.

388. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNAK

Pápa, 1864. május 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

Szupernél vagyok: Szuper Károlynál (1821–1892). Vidéki színész, színigazgató, színműíró. Kora egyik legismertebb vidéki színésze. Pályáját 1838-ban kezdte; negyvenöt éves színészi jubileumát 1883-ban ünnepelte. 1846-tól kezdve harmincöt éven át vidéki színigazgató. Naplójából tudjuk, hogy Egressy Gábort is személyesen ismerte, a pesti színész vidéki vendéjátékai során Szuper többször is fellépett vele.

Szilágyi Sándor: Egressy Árpád valószínűleg eltéveszti a keresztnévet, mert a Pápai Református Kollégiumban Szilágyi József (1827–1895) tanított. Latin–görög szakos tanár volt.

Szép Gábor: Szép Gábor (1819–1896) a Pápai Református Kollégium mennyiségtan-, természettanára 1860-tól.

Pálfi József senior: Egressy Árpád eltéveszti a keresztnévet, mert ebben az időszakban Pálffy Elek volt a Pápai Református Kollégium tanárgárdájának legidősebb tagja, szeniora (lat.).

A színházi iskola megnyílása: a Színészeti Tanodában az oktatást 1865. január 2-án kezdték. Egressy Árpád a tanoda hallgatója lett.

Felekitől: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

a „Fővárosi lapok”ból azt olvastam, hogy a Nemzeti színház tagjainak egy része – köztük Feleki is – júliusban, Győr, Fehérvár és Pápán szándékozik előadásokat rendezni: erről a Fővárosi Lapok május 12-i száma írt: „Julius hóban – mint már irtuk – a nemzeti színház zárva lesz. A tagok ez alkalommal egyszerre kapván ki szabadság idejüket: a drámai rész – mint halljuk – két társasággá alakul, hogy a vidéki nagyobb színpadokon kétfelé vendégszerepeljen. Az elsőben vannak: Egressy Gábor, Feleki és Feleki-Munkácsy Flóra, Lendvai és neje, Szerdahelyi, Szigeti és Tóth József. Ezek célul tűzték ki maguknak, hogy – ha megállapodnak – Sz. Fehérvárt, Veszprémet, Pápát, Győrt, visszajövet pedig Komáromot és Esztergomot látogatják meg, minden városban csak három előadást tartva. A másik társulat Szigligeti vezetése alatt megy Szeged és Szabadkára. Tagjai: Némethiné, Paulainé, Szigligeti nővérek, Benedek, Némethi, Paulai, Réthi, Szilágyi, Sántha satb. szóval nagyobbára színházunk újabb tagjai. Jókainé nem fog vendégszerepelni. Prielle Kornélia pedig külön lép föl valamelyik vidéki színpadon. Az első társulat még nincs egészen megalakulva, de a második már megvan. Tartják is a próbákat” (FL, 1864/108, 465).

desperatioból: elkeseredésből, kétségbeesésből (lat.).

majom Klischnigget hívtuk meg Bécsből négy öt vendéjátékra: lásd a 125. levél jegyzeteinél.

a közönség gratiójában is meglehetősen állók: gratia: kegy, elismerés (lat.).

Szigligeti „Bujdosó kurucz” című darabját: pontos címe: *Egy bujdosó kuruc*. A Nemzeti Színházban 1863. október 2-án mutatták be (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 98).

389. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

[Ancona, 1864. június vége]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Etelkának, Ancona, 1864. július 11.: „Ma kaptam meg igen kedves-ohajtva várt soraidat, – már nagyon nyugtalankodtam a válasz készte miatt, – s azt kezdem hinni, hogy utóbbi levelem elveszett.”

390. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1864. július eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Etelkának, Ancona, 1864. július 11.: „Ma kaptam meg igen kedves-ohajtva várt soraidat, – már nagyon nyugtalankodtam a válasz késtte miatt, – s azt kezdém hinni, hogy utóbbi levelem elveszett; – azonban hála Istennek, hogy megnyugtatta lehetek.”

391. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

Torino, 1864. július 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkének (4 levél, 8 fol.), 3. sz. levél.

Magyarázatok:

ugyan mi lehet szentebb Árpád előtt, mint édes apánk egészségi állapota – tehát nem kellett volna otthonról legalább is addig távoznia, a míg én föl nem válthatom: Egressy Árpád vidéken színészkedett. Lásd a 380. levél jegyzeteinél.

Én mindent elkövetek, hogy e hó 17–18-dika táján mulhatatlanul odahaza lebessek: Egressy Ákos elhagyta az olaszországi magyar légiót, és végleg hazatért Magyarországra.

áldjon vagy verjen sors keze, – ott élni halni kell! utalás Vörösmarty Mihály *Szózat* című verse második strófájának harmadik, negyedik sorára: „Áldjon vagy verjen sors keze; / Itt élned, halnod kell.” Nagyon érdekes, hogy amikor Egressy Ákos az 1848–1849-es szabadságharc bukását követően elkerül otthonról, apja az első, 1850. szeptember 27-én hozzá intézett levelében szintén a *Szózat*ot idézi: „Ez előtt két héttel érkeztem vissza magyarországba törökhonból, egy hosszú kinos esztendeig tartó száműzetés után. A' keleti forró égöv alatt Anyád és testvéreid egy év alatt mind elhaltak volna, ha még tovább kint maradunk. Itt vagyunk mind együtt ismét, rajtad kívül édes jó fiam; – nyomorban ugyan, és bizonytalanságban, de legalább egészségesen. Hiába, – »a nagy világon e kívül nincsen számunkra hely! Áldjon vagy verjen sors keze: itt élünk halnunk kell!«” A *Szózat* jelentőségéről Egressy hagyatékában lásd: SZALISZNYÓ 2017b: 153–165.

kis Gabriellával: Telepy Gabriellával – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Édes apánknak jelen állapotában az elmebeli foglalkozás bizonyosan árt; azért ne engedjétek kérlek sokat beszélni: Egressy 1864. június 20-án agyvérzést kapott, a jobb keze, az írókeze lebénult. A színész fölépült a betegségből, 1865-ben már újra játszott, és járt tanítani a Színészeti Tanodába is. A sajtó folyamatosan tájékoztatott állapotáról. A Fővárosi Lapok például így: „Egressy Gábor váratlan balesete az, mely most minden művelt magyart mély aggodalomba ejt. Aggodalommal és nemes önzéssel gondolunk rá: hogy mily csapás, ha e kitűnő színésszel együtt a Learek és Brankovicsok nagy alakjai hosszú időre letűnnek színpadunkról. Ez aggodalom azonban kósza híreket is bocsát szárnyra. Tegnap már a legszomorubb híreket susogták az emberek. Azonban, mint tegnap d. u. hiteles kutforrásból értesültünk, a jeles színész baja valamivel kedvezőbb fordulatot vett, s az orvosok kigyógyíthatónak vélték, ha csak valami váratlan baj nem fordulna megint elő. Legyünk tehát a legjobb reményben, noha a színpad aligha nem végkép elvesztette e nagyérdemű hősét” (FL, 1864/142, 601).

392. EGRESSY ÁKOS ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Bréb, 1864. szeptember 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 124. sz. levél.

Magyarázatok:

megérkeztiünk a brébi fürdőre: P. Szathmáry Károly Egressy brébi látogatása előtt néhány hónappal a következő leírást adta a fürdőről: „a völgyben csinos új telepítvény tűnik fel: a nem régi életű, de közelebbi időben keresett *brébi fürdő*. A brébi fürdőt ezelőtt néhány évvel *Szöllősy Balázs* ur, Máramaros egyik legtevékenyebb férfia és 1861-ben a megye helyettes alispánja, szerezte meg. Ezen idő óta az ezelőtt egyetlen ronda házacskaival felszerelt fürdőhely évről évre szépül. Már mult évben csinos új épületek vették körül a parádi Cseviczéhez nagy mértékben hasonló egészség-forrást; a fürdő körül kerti csinosítások történtek, s az országutról könnyű járatu sétány vezetett le a fürdőig. [...] Az erélyes gazda a fürdői étkezést is rendesen házilag kezelteti, hogy vendégeinek annál kevésbé adjon okot panaszra. Ez ápolást a fürdő, mind fekvésénél fogva, mely az óriás *Guttin* aljában Máramaros legnagyobb havasaira nyit kilátást, mind vízéért, mely annyi szenvedő baján enyhített, teljes mértékben megérdemli. [...] Pezsgéskor sok könkéneget fejt ki, épen mint a Csevicze. Gyógyjavallatai ugyanazok, melyek a parádiéi. Kiválóan használt köszvényes altesti, ideg és vérbajokban. Ki a divatos parádit szereti, borral is igen kellemes itálnak találja. Kellemessé teszi a fürdőt még egy, rajta átrohanó kristálypatak, mely kellemes zuhanyt ad. Kár, hogy a közelebbi száraz évek s az erdő régebbi kiirtása majd majd kiszáradással fenyegetik.” (VU, 1864/12, 110–111. Kiemelések az eredetiben.)

a mult éjjelt Szöllősy Balázsnál töltöttük: Szigeti Szöllősy Balázs (1815–1869). Máramaros vármegye helyettes alispánja. 1861-től a brébi fürdő tulajdonosa.

Kovács orvos ur: lásd a 31. levél jegyzeteinél.

Egy hét múlva már bizonyosabbat írhatunk apám állapotáról: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

az első októberi gázsiból: az első félhavi fizetésből. A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Ágoston és Nyitrai zsidót: a Nyitrai név valószínűleg Nyitrai (szül. Neutra) Sámuel (1832–?), arany-, ezüst- és ékszerkereskedőt takarja. Ágoston – ismeretlen személy.

Károlynak: Telepy Károlynak – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Igaz-e hogy Festetics lenne az igazgató?: Festeticsről lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét.

A hír nem volt igaz, 1862-től 1869-ig Radnótfáy Nagy Sámuel volt a Nemzeti Színház igazgatója.

Beszélg Szigetivel: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

Szerdahelyivel: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Felekivel: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Tóth-tal: lásd a 233. levél jegyzeteinél.

Bauernek: Bauer József Károlynak. Sebészorvos.

393. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1864. szeptember 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 13. sz. levél.

Magyarázatok:

Szerencsés megérkezésednek igen örülök: Egressy Gábor Ákos fiával a brébi fürdőben volt.

Lásd a 392. levelet és jegyzetét.

az ottani víznek a tartalmát ird meg hogy Kovács orvossal közölhessem: lásd a 31. levél jegyzeteinél.

kérdezte Károlyt hogyléted felől: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az igazgatónak is ne feledd írni: Radnótfáy Nagy Sámuelnek – lásd a 366. levél *majd írok az igazgatónak is* jegyzetét.

Festetics szeretne igazgató lenni: a Hölgyfutár 1864. szeptember 11-i száma a következő hírt közölte: „(Az őszi szellő) nemcsak virágainkat s az erdő lombjait ragadja el tőlünk, hanem Radnótfáy ur intendansságát is. Hir szerint gf. Festetics Leo, a ki már egy izben nem sok szerencsével az igaz, de mégis néhány perccel jobban gazdálkodott az akkor még subventiótlan Nemz. színháznál, mint utódai – a pesti conservatorium igazgatójává s a Nemz. színház ideiglenes intendansává van kinevezve. Hiszszük, hogy e változás előidézésében a sajtónak is van egy kis része, különösen pedig nekünk, kik addig szedegettük a cseppeket a pohárba, míg egészen megtelt. Hogy azonban megmutassuk Radnótfáy urnak, miszerint mi nem személyének voltunk ellenei, hanem hibás eljárásának: ha ez örömhír valósul, külön búcsúztatóban fogjuk jóakarátát méltányolni” (Hölgyf, 1864/22, 246).

Gábriska: Telepy Gabriella – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Gábor mint az octoberi fizetésről írtál el végzem: lásd a 392. levelet és jegyzetét.

394. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Mámarossziget, 1864. október eleje]

Kézirat: elveszett. Utalások a levélre: Egressy Ákos – Szentpétery Zsuzsannának, [Mámarossziget, 1864 október eleje]: „Árpádnak írtam, de nem tudom, hogy hová küldjem, kérem édes anyámat, ha tud hollétéről, mondja-meg Károlynak, ő majd lesz szives levelemet címmel látni-el és postára tenni.” Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Marcali, 1864. október 15.: „Ákost adig is míg levelére válaszolok, számtalanszor csókolom.”

395. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK

Pest, 1864. október 3.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Marcali, 1864. október 15.: „October 3-dikán kelt levelét 12-dikén kaptam meg Kanizsán.”

396. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Bréb, 1864. október 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 125. sz. levél.

Magyarázatok:

Makk Antalhoz: Makk Antal (?–1894 után). Perfelügyelő. Valószínűleg Makk Albertnek (1825/1826–1894), az 1848–1849-es szabadságharc honvéd főhadnagyának a testvéréről van szó.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Én a földő jó hírének, illetőleg Szöllősi Balázsnak, a tulajdonosnak [...] a világért sem akarok ártani: lásd a 392. levél jegyzeteinél.

nekem nem használt egyebet, mint hogy aranyeremet megnyitotta: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

desperálnék: kétségbeesnék (lat.).

Bauernek: lásd a 392. levél jegyzeteinél.

a tizenhatodiki gázsiból: a második félhavi fizetésből. A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Balognak négy forintot: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Ágostonnak hét ft: ismeretlen személy.

Nyitrainak öt ft: lásd a 392. levél jegyzeteinél.

csináltassd meg azt a midert: fűzőt.

Gábriskáról mindig tudósít: Telepy Gabrielláról – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

397. EGRESSY ÁKOS ÉS EGRESSY GÁBOR –

SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Máramarossziget, 1864. október első fele]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 126. sz. levél.

Magyarázatok:

Károlyéval együtt: Telepy Károlyéval – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

benne a T. Gyuri bácsiéval: Telepy Györgyéval – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Itt küldjük a folyamodvány szövegét, melyet a nyugdíj-intézeti választmányhoz fogunk beadni: a Nemzeti Színház Nyugdíjintézetével kapcsolatban lásd a 166. levél jegyzetét. Az 1852-ben kiadott alapszabálya szerint nyugdíjképes kategóriába tartozott azon tag, aki a színháznál tíz évet eltöltött, de öregség vagy betegség miatt nem folytathatta pályáját. Egressyék nyilvánvalóan erre a pontra akartak hivatkozni Szentpétery Zsuzsanna nyugdíjigénylésekor, hiszen a levélhez csatolt bizonyítványokban arra hivatkoztak, hogy 1848 után azért nem folytathatta pályáját a Nemzeti Színháznál, mert „rendkívül elnehezdedvén, – a színházi szolgálatra végképen alkalmatlanná” vált. Szentpétery Zsuzsanna valószínűleg vagy nem, vagy csak kevés nyugdíjat kapott, mert 1884-től kegydíjat fizettek neki, évi 300 forintot (Egressy Gáborné Szentpétery Zsuzsanna kifizetési könyve, OSZK SZT. Fond 4/160).

Szilágyi Pállal: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

Dérynével: lásd a 228. levél jegyzeteinél.

Kovács orvos urnak ez alkalommal külön levelet írunk, számot adva neki édes apám állapotáról körülményesen, megírván azt is, micsoda alkatrészekből áll ez a víz: Kovácsot lásd a 31. levél jegyzeténél. A Nemzeti Színház törvénykönyve szerint, aki megbetegszik, köteles a „színházi orvossal” kapcsolatba lépni, mert egyfelől csakis az intézmény kijelölt orvosa engedélyezheti neki, hogy a betegség ideje alatt elhagyja otthonát, másfelől az orvos által kiállított bizonyítványban szerepelnie kell annak is, hogy körülbelül mennyi ideig nélkülözendő a beteg (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 10–11).

„Kovács Sebestyén Endre orvos-tudor urnak.

Tisztelt Orvos ur! Becses tanácsait Telepy Károly értésemre adta. Azokhoz fogom magamat tartani. Méltóztassék elfogadni köszönetem ismételt kifejezését, részvételtjes fáradozásaért betegségem körül. Az orvosi működést lehangosabban dicséri a süker; s itt a süker abban áll, hogy a sír széléről visszatértem, hogy élek, s bár lassu, de biztos utján vagyok a teljes felgyógyulásnak. Azt hiszem, hogy e tényt, orvos urral szemben is mester-műnek nevezhetem, hizelgés nélkül, s jogom van örülni fölötte, a nélkül, hogy az önzés gyanuja érhetne. Mert a ki elég függetlennek érzi magát arra nézve, hogy egyenesen járjon az emberek között, s eléggé elfogulatlan az emberi műveket tárgyilag tekinteni, s önálló értékek szerint itélni meg: az nem kénytelen hizelegni soha. Valamint más felől, a ki nem fél a haláltól, s a valódi bölcsnek nyugalomával tudja fogadni a csapást, a melyen változtatni nem lehet: az olyan ember szintugy örülhet az életnek, a gyávák önzése nélkül. Mikor a közönség megtapsolja azt, a mit szépek, jónak, jelesnek talál, akkor a közönség szemben dicsér, hizelgés nélkül, s azt hiszi, hogy ahoz teljes joga van, akár ért a dologhoz, akár nem; méltóztassék azért a hálás elismerésnek e szavait is ugy tekinteni, mint egyes szavazatot azon közönség tömegéből, mely némi érzékkel bír az iránt, a mi szép, nagy és nemes.

A mi a brébi fürdőt illeti: erről kivonatban idegtatom Dr. Wachtel orvosi leírását: »Das Dorf Bréb liegt im Sugatager Bezirke, anderthalb Meilen südlich von Sugatag, an der nördlichen Lehne des Berges Guttin.

Das Wasser ist in der Quelle weiss, im Glase farblos, nach Hydrothion riechend und etwas säuerlich und salzig schmeckend. Geruch und Geschmack ist ganz wie jener der Csevicze zu Parád. Die Temperatur des Wassers beträgt 11° R. – Dasselbe enthält freie Kohlensäure und Schwefelwasserstoffgas, kohlen- und salzsaures Natron, Kalk und Magnesia, Jod und Brom. Den Gebrauch dieses Wassers begleiten günstige Erfolge in Gicht, Rheumatismus, Hämorrhoiden und Unterleibsstockungen. Das Wasser eignet sich auch zum Trinken.« – (Ungarns Kurorte und Mineralquellen. Dr. David Wachtel. Oedenburg. 1859.)¹⁶

E vizet én eddig közvetlenül a forrásból ittam, s utána legkisebb hevülést sem éreztem. Üterem, az igaz, hogy néha gyorsabban ver; de azt hittem, ez azért van, mert ivás után partos helyen és sebesen szoktam sétálni. Ezentul azonban csak állott vizet iszom. A fürdőt eddig is csak lágymelegre, vagy inkább mondhatni: lágy-hidegre csináltattam. Fürdés közben ugy tetszik mintha a víz mindig melegebb lenne, a nélkül, hogy én legkisebb benső hevülést éreznék; sőt ellenkezőleg, gyakran érzek a fürdőben hideg borzongatást, s a bő-

¹⁶ „A Bréb nevű falu a sugatagi járásban fekszik, másfél mérfölddel délre Sugatagtól, a Gutin-hegy északi lankáján. A víz a forrásánál fehér, a pohárban szintelen, könkén szagú, kissé savanykás és sós ízű. Az illata és az íze teljesen olyan, mint a Csevicéé Parádon. A víz hőmérséklete 11 Réaumur fok. – Ugyanaz tartalmaz kötetlen szénsavat és kénhidrogéngázt, szénsavas és sósavas nátront, meszet, magnéziumoxidot, jódot és brómot. A víz alkalmazását kedvező eredmények kísérik köszvény, reuma, aranyér és altesti szorulások esetében. A víz fogyasztásra is alkalmas” (Dr. WACHTEL Dávid, *Magyarország gyógyhelyei és ásványvízforrásai*, Sopron, 1859, [315–316]).

röm mindannyiszor felborsózik. Fördés után is mindig fázom és csak jó fél órai pihenés után melegszen föl újra. Étvágyam igen jó; de a kúra egy kissé elgyengített, s egészségemben lényeges javulást még eddig nem tapasztalok. A járkálásban hamar elfáradok; arczom folyvást zsibbadt, s érzékenysége tompa; izmait feszülni érzem. A jobb karom (a szélhűdött) a sok gyakorlat után most már minden irányban mozog és hajlik, segítve kissé bal kezem által is, mi közben a vállcsuklóm ropog, s nagyokat pattan, de minden fájdalom nélkül. A jobb kezem feje azonban csuklójával együtt zsibbadt és pöffedt, mozgása ügyetlen, lassu, s akaratomnak nehezen enged. Ha orvos ur másképp nem rendelkezik velem: Október közepéig szándékozom itt maradni. De hazamenet Beregszászon kissé megállapodom, szálló-kúrára levén oda meghíva. Hosszas tehetetlenségemet nem fogja-e az Igazgatóság megsokkallani: nem tudom. Ha szerencsésen haza jutok: azonnal fogom tenni tiszteletemet, a ki magamat nagybecsű hajlandóságába továbbra is ajánlva, maradok

a brébi fürdőn, Máramarosban, Szeptemb 26. 1864.

tisztelt orvos urnak

alázatos szolgálja.”

Mivel Egressynek az agyvérzés következtében a jobb keze, az írókeze ideiglenesen megbénult, a levelet Egressy Ákosnak tollba mondta. Kézírata: MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor. Részleteiben megjelent: EGRESSY 1867, 424–426.

Irunk az Igazgató urnak is: Radnótfáy Nagy Sámuelnek – lásd a 366. levél *majd írok az igazgatónak is* jegyzetét. A vonatkozó levél: „*Radnótfáy Sámuel Igazgató urnak.*

Tisztelt Méltóságos ur!

Van szerencsém Méltóságodat egészségi állapotomról ujjalag értesíteni. Én az ország szélén vagyok a brébi fürdőn, Máramarosban, a fővárostól hatvan mértföldnyire; égis erő havasok közt lakom, a felhők színvonalán. E fürdőt nekem barátaim ajánlották, mint olyat, mely már több ilyen szélhűdöttet kigyógyított. Igaz, hogy a szélhűdés orvossága éppen oly sokféle lehet, mint az okok, melyek azt előidézték: de hogy mulasztással ne vádolhassam magamat, orvosaim beleegyezésével ide siettem. E víznek reám mindjárt kezdetben igen jótékony hatása volt; de vajjon lesz-e még az ősszel annyi szép meleg nap, a mennyire nekem szükségem volna, hogy a kúrát sükerrel végezhessem: nagyon kétséges; mert a gallíciái és bukovinai havasokon tegnapelőtt nagy hó esett, s a szél onnan ide oly hideget hozott, hogy az éjjel az álló víz künn a szabadban megfagyott, s szobámat két nap óta fűtetnem kell. Mikor ide érkeztem, a fürdés időszaka már különben is lejárt, azonban e fürdő tulajdonosa Szöllősi Balázs barátom, a fürdői szolgálatot, mely már meg volt szüntetve, páratlan szíveséggel, egymagamért újra folyamatba tette. E szerint az idő járásától függ, mikor fogok innen hazafelé indulni. Utközben Beregszászon néhány napra megállapodom, egy barátomnál, a ki oda szálló-kúrára hívott meg. Mennyi idő-vesztegetés ez, a munka emberének. Mily türethetlenné kezd válni előttem e tétlenség, vagy is: tehetetlenség. Mennyre bánt a tudat, hogy Méltóságod igazgatását nem támogathatom lelkem egész erejével! – A »Sürgöny« után a lapok valami *rendszerrel* beszélnek, melynek Színházunk igazgatásában a mostanit kellene felváltani. Gyanítom honnan fúj a szél, – azt is, hogy kicsoda, vagy kicsoda akar lenni az az új rendszer, – mert a rendszer néha annyi, mint ember, – és daczára kórállapotomnak, mulhatlanul el akarom mondani valamelyik lapban véleményemet a felől, minő rendszer az, a mi nekünk jó, és milyen az, a mi nem kell.

Lelkem mélyéből sajnálom, hogy Méltóságod türelmével az én balsorsom ennyire viszszaél. Azonban én a másvilágról jövök, hová kissé betekintettem: e nagy utról pedig a

természet és tudomány nem vasuton szállítanak, hanem csak gyalog-hintón; de azt hiszem, hogy utam célja a szinpad már nincs tőlem oly messzire, mint a honnan elindultam.

És most engedje Méltóságod nagybecsü hajlandóságába magamat továbbra is ajánlanom, a ki mély tisztelettel maradok

a brébi földön, Máramaros Szigeten tul. Szept: 28. 1864.

tisztelt Méltóságodnak

alázatos szolgálja.”

Mivel Egressynek az agyvérzés következtében a jobb keze ideiglenesen megbénult, a levelet Egressy Ákosnak tollba mondta. Kézirata: MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor.

megkeresné a Várady Gábor levelét: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Édes apám állapotában csak az az egy lényeges változás történt, hogy a jobb kezét most már minden féleképpen tudja mozgatni és hajtani: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

398. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Marcali, 1864. október 15.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 16. sz. levél, 16. sz. boríték.

Magyarázatok:

Balog Alajos színtársulatával: Balogh Alajos (1831–1885). Színész, színigazgató, költő.

ha új-évkor sem nyílik meg a Színházi iskola: 1865. január 2-án megnyílt a Színészeti Tanoda, és Egressy Árpád a prózai osztály hallgatója lett.

399. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Gräfenberg, 1865. június 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 127. sz. levél.

Magyarázatok:

Két nap óta itt vagyok és fürdöm: Egressy a morva-sziléziai fürdővárosban, Gräfenbergben volt, a világ első, Vinzenz Priessnitz (1799–1851) által 1831-ben alapított hideg vizű gyógyintézetében. A magyarok körében kezdetektől kedvelt volt ez a gyógyfürdő, megfordult itt többek között Wesselényi Miklós, Tompa Mihály, Barabás Miklós és Vahot Imre is.

Az uton nem volt semmi bajom: a vízgyógyintézetet elsősorban postakocsival lehetett megközelíteni, a várost az európai vasúthálózatba 1888-ig nem kapcsolták be. Az 1830-as években a postakocsi Bécs érintésével Brünnbe ment, majd Olmütz, Miglicz, Krumisch és Hansdorf érintésével Freiwaldauba érkezett. 1848-ban Tompa Mihály Pesttől Pozsonyig gőzhajóval ment, majd Bécsből Olmützön keresztül Hohenstadtig vonattal utazott, onnan pedig a helyi postakocsijáratok egyikével a fürdővárosba (CsOMA 2002, 82).

a mint Freiwaldauba megérkeztem, rögtön feljöttem, s azonnal szállást fogadtam: mint Egressy 1865. június 29-én írt leveléből kiderül, szállása a Priessnitz által építtetett és 1839-re elkészült, Hradnak (vár) nevezett gyógyszálló 32-es szobájában volt.

Az orvos másnap reggel hozzám jött: Priessnitz 1851-es halála után Josef Alois Schindler (1814–1891) lett a fürdőorvos. A színész feltehetően őt említi.

Vizes lepedővel és erős dörzsöléssel kezdték: Priessnitz úgy vélte, hogy a betegséget a rossz nedvek okozzák. Ezeket az egészséges szervezet könnyen kilöki magából, a beteg viszont csak segítséggel tud úrrá lenni rajtuk. A különféle kezelések egymásutánja a test harmonikus állapotának visszaállítására irányult. Használták a vizet külsőleg, zuhanyok, vizes borogatás, dörzsölés, ülőfürdő stb., és belsőleg, ivókúra és beöntések formájában. A kezelések alatt a betegeknek diétát írtak elő és aktív testmozgást javasoltak (Csoma 2002, 78).

Magyar ujság csak egy jár ide, a Pesti N.: Pesti Napló – lásd a 312. levél jegyzetébenél.

Ne feledjétek az Eötvösét küldeni, mihelyt meg jelenik: a Politikai Hetilapot. Eötvös József (1813–1871) tulajdonában lévő lap, 1865. július 3-tól 1866. június 25-ig jelent meg. Felelős szerkesztője Keleti Károly (1833–1892) volt.

Hogy itt nagyobb haladást teszek, mint akárhol másutt tettem volna, azt érzem; de azt is, hogy egészen helyre nem jövök soha: lásd a 391. levél jegyzetébenél.

a gyermekek: Egressy Etelka és Telepy Károly gyermekei: Gabriella (lásd a 298. levél jegyzetébenél) és András (1865–?). Telepy András nem érte meg a felnőttkort, a másik nagypapa, Telepy György 1885-ös gyászjelentésén a neve nem szerepel a gyászoló unokák között.

Ha csakugyan megidéznének benneteket, mondjátok, hogy az az ur már elégtételt vett az által hogy azon esetet barátjai által ő maga hozta nyilvánosságra a lapokban, még pedig elferdítve: mint Egressy Ákos 1865. június 28-án apjának írt leveléből (400. levél) kiderül, a Tolnai Lajos (1837–1902) íróval, publicistával való konfliktusról van szó. Rakodczay Pál Egressy Ákos tájékoztatása nyomán így ír a történetekről: „E. Brankovicsát Tolnai Lajos egy hetilapban, mely Egressynek tiszteletpéldánykép járt, irgalmatlanul lerántotta. Ákos azon percben lépett a szobába, mikor apja a lapot olvasván, egyszerre csak azon végzetes veres foltot látta homlokán kigyúlni, mely haragjának rendes villáma volt. E. az asztalra dobta a lapot s a másik szobába ment. Ákos megnézte, elolvasta a bírálatot s atyjának nem szólván, elment a cizk írójához. Elmondta, hogy atyja szélütött ember s rá nézve a bírálat végzetes lehet. Különben is megvan már a maga multja, melyet lezárt, mely felül áll a bírálaton. Ha azonban a cikkkirő hasonló becsmérléssel továbbra is ingerelné atyját, számítsan a legszigorúbb kérdőrevonásra. E. Á. ekkor a színitanoda növendéke, vagy inkább hallgatója volt. Tolnai elment panaszra Gyulai Pálhoz, E. tanártársához. Ez azt kívánta Egressytől, fenyítse meg fiát, különben az intézet szabályait fogják ellenében foganatosítani. E. azt felelte, hogy fia nem növendék, hanem 33 éves férfi, háromszoros tiszt s így csak férfiúi módon ad elégtételt, amit persze Tolnai óvakodott igénybe venni” (RAKODCZAY 1911, II, 297). Egressy megidézése alatt valószínűleg a Színészeti Tanoda tanári karának vizsgálatát érti. A színinövendéket kihágás, rossz magaviselet (igazolatlan távolmaradás, illetlen viselkedés a tanórákon, a tanárokkal szemben tiszteletlenség, engedetlenség stb.) esetén felelősségre vonták, büntetést szabtak ki rá, netán elbocsátották az intézményből. A tanodai rendszabályzat egyébként úgy rendelkezett, hogy „[e]rkölcileg megbélyegző magaviselet vagy rendőri kihágás miatt a növendék azonnal kitiltatik a tanodából” (EGRESSY 1865, 8. pont).

ignorálni: helyesen ignorálni: nem venni róla tudomást, semmibe venni (lat.).

Gyakoroljátok magatokat a mezőn minden nap. [...] A lélek gymnasztikája: a testével mindig együtt járjon: Egressy Ákos és Árpád a Színészeti Tanoda növendékei voltak. Korábbi színészi tapasztalatuk jogán (Árpád az 1860-as évek első felében vidéki színészként élt, Ákos pedig 1853-ban a Nemzeti Színház segédszínésze volt) az intézményes színészképzést 1865. január 2-án megkezdő iskola egyéves képzésére jártak, 1866 tavaszán szereztek

színészi oklevelet. Apjuk levelének keltezésekor nyári szünet volt a tanodában. Egressy ugyanarra a metodikára emlékeztette fiait, mint amiről kicsivel később, 1866-ban a tanoda hallgatóinak szánt *A színészet könyve*ben is írt. Úgy vélte, hogy egy színész(jelölt) csak akkor térhet át a hangos gyakorlásra, ha csendben, magányosan visszavonulva megtanulta szerepét. A hangos gyakorlás „egyik feladata: nyelvünk műszereit oly irányban gyakorolni, hogy a legművészielenebb szerkezetű mondatok is könnyen és dallamosan peregenek le ajkainkról. Ez tehát tisztán csak beszélő gépezetünk iskolázása: nyelvvidomítás. A fennhangu tanulás másik feladata: az érzelem és szenvedély kifejezéseinek gyakorlata. Itélő tehetségünknek az érzelem hangjait hallania kell, hogy e hangok minőségét és [sic!] mennyiségét meghatározhassa; hogy kimérje azon vonalakat, melyeken a kifejezés se túl ne menjen, se innen ne maradjon. Szellemünk hallani akarja: vajjon tudunk-e saját hangszerünkön játszani, és miként? Ezen gyakorlat célja tehát a hangidomítás, lélektani irányban. Fődolog ilyenkor, hogy a lélek a művet mindig meleg kedéllyel s teljes odaadással kezelje; minden pillanatban az egészet tartva szem előtt. E gyakorlatok által közvetőleg az emlékezet is erősül, s a szerep a különböző tehetségek csatornáin mindig mélyebben nyomul a szív és lélek bensejébe. Általában ne szót tanuljon a színész, hanem *gondolatot*; ne csak a levegőt hangoztassa, hanem az érzelmeket valóban átélje. Nem ismételhetjük eléggé, hogy ha tehetségeinket nem gyakoroljuk: voltak legyen azok bár a legszivósabbak: fogékonyságukat, és rugalmasságukat lassanként egészen elvesztik; míg ellenben folytonos gyakorlat által a leggyengébbeket is megerősíthetjük.” (EGRESSY 1866, 178–179. Kiemelés az eredetiben.) A mezőn való gyakorlás Egressy Ákos visszaemlékezése szerint már apja napi rutinjának is része volt: „Ha nem volt próbája, reggelizés nélkül mindennap korán reggel kiment a szabadba, a Rákosmezőre, vagy feliramodott a Svábhegyre, hol akkor még téres, magányos helyek voltak. Itt föl s alá járva, hangosan mondta, csaknem kiáltozta szerepeit, hogy tüdejét tágítsa, erősítse (RAKODCZAY 1911, II, 405).

A csendben pedig gondolatotok mélyedjen el szerepeitek történetében: itt szintén a színészeti tankönyvben olvasható gondolatmenet köszön vissza: „Némelyek fennszóval tanulnak, azt hivén, hogy a szöveget az emlékezet gyorsabban és biztosabban elsajátítja, ha a szavak a látás és hallás útján, tehát két oldalról nyomulnak a lélek birtokába. A szereptanulás e neme rendkívül fáradságos és még sem biztos; mert a tanuló hangjának zaja nem engedi, hogy lelke magára a gondolatra mélyebben eszmélhessen, s így nincs erősebb és többoldalú fogantyuja, mely a szajkó-módra betanult szavakat a lélek magasabb tehetségeihez kapcsolná. [...] a lélek legfogékonyabb akkor, a midőn magát háborítlan csendben és magányban érzi. A szerepet tehát csendben és némán kell tanulni. Ilyenkor a szók mint élő gondolatok jelennek meg előttünk, s azok elsajátításában az emlékezettel együtt lelkünk minden tehetsége közremunkál. És egy szép reggel majd úgy találjuk, hogy a szerep a legutolsó betűig teljesen birtokunkban van” (EGRESSY 1866, 177–178).

Pákh: Pákh Albert (1823–1867). Ügyvéd, újságíró, a Vasárnapi Ujság alapítója és szerkesztője.
Ungarn: Magyarország (ném.).

400. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK
 Pest, 1865. június 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 29. sz. levél.

Magyarázatok:

bála istennek, hogy baj nélkül érkezett meg, oly nagy utazás után: lásd a 399. levél jegyzeteinél.
a mennyire gyöngíti a kúra édes apámat, annyival inkább fog használni: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

annál egészségesebb lesz annak bevégezte után: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

Kaczvinskyval beszélünk, s biztosított bennünket, hogy Augusztus elejére Nagyszombatra társulatot rendel: lásd a 335. levél jegyzeteinél.

a gyermekek egészségesek. Gábriska kis öcscsével együtt napról napra erősebb, elevenebb: unokák: Telepy Gabriella és András – lásd a 298. és a 399. levél jegyzeteinél.

Édes anyám többnyire velők van a város erdőben: a 19. század második felétől kezdve egyre inkább Városliget néven emlegették. A Királyi Szépítő Bizottság 1813-ban a Városerdő korszerűsítésére nyilvános tervpályázatot hirdetett. A feladattal 1817-ben Christian Heinrich Nebbien (1778–1841) kerttervezőt bízták meg. Az 1840-es években Rudolf von Alt (1812–1905) osztrák festő több litográfiát is készített a Városligetről (GOMBOS 1974, 157–174). A nyilvános kert az 1860-as évektől kezdve kezdte vonzani a tömegeket, miután különböző népiünnepélyek helyszínévé vált (GRANASZTÓI 1997, 163–165). Vahot Imre az 1864-ben megjelent *Budapesti kalauzában* részletes leírást ad róla. Egressy Etelka a családjával a Városliget egykori csónakázótaván lévő szigeten, a Páva-szigeten nyaralt, valószínűleg a Walthier Antal által építtetett nyaralószállóban.

Szerdahelyi: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Szigligetiék: Szigligeti Edéről (lásd a 17. levél jegyzeteinél) és két lányáról van szó: Annáról (1841–1909) és Jolánról (1844–1916). Mindkét lány 1860-ban kezdte a színészi pályát, a Nemzeti Színházban léptek fel először.

Feleki: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Lendvai: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

Némethiek: Némethy György (lásd a 43. levél jegyzeteinél) és Eötvös Borcsa (1833–1909). Eötvös Borcsa pályáját 1845-ben kardalusként kezdte a Nemzeti Színházban. Később operett- és népszínműénekesként működött, valamint vígjátéki szerepeket is játszott. 1866-ban férjével együtt elhagyta a pesti színpadot. 1873-tól vidéki társulat színigazgatója volt. 1880-ban visszavonult.

Campilli: Campilli Frigyes (1820–1889). Olasz származású táncos, koreográfus, balettmester. A Nemzeti Színház 1847-ben szerződtette. Ő volt a Színészeti Tanoda tánctanára is.

Tóth József: lásd a 233. levél jegyzeteinél.

Balázs néra: Balázs Sándorné Bognár Vilma – lásd a 322. levél jegyzeteinél.

Szigeti a sváb hegyen heveri ki az iskola fáradalmait: lásd a 91. levél jegyzeteinél. 1865-től Egressy tanártársa volt a Színészeti Tanodában, mestertanárként ketten tanították a prózai tagozatos színinövendékeket. Egressy a tragédiák, Szigeti a vígjátékok eljátszásához szükséges elméleti és gyakorlati órákért felelt. Szigeti a következő tantárgyakat tanította: 1. az első éveseknek: a kiejtés szabályozása és hanggyakorlatok, a szavalat, arc- és tagjáték elemei, melyekhez anyagul az első félévben műpróza és költemények használtak, később szerepek; 2. a másodéveseknek: a színművészet elmélete és gyakorlata együtt; 3. a harmadéveseknek: színművek előadásának begyakorlása és A hazai és külföldi színeszet története (K-ú, 1865/2, 44–45; ZL, 1865/15, 117).

a szünidő után: a Színészeti Tanodában június 15-től július végéig nyári szünet volt (EGRESSY 1865, 1. pont).

Jókainé: lásd a 4. levél jegyzeteinél.

Nachname: utánvét (ném.).

„Báró és bankár” szerepeit nem küldte még be Tóth József: Hugó Károly *Báró és bankár* című szomorújátékának a Színészeti Tanoda használatára készített másolatát. Ifj. Tóth Józsefről van szó. Prózaí tagozatos színinövendék; nem szerzett oklevelet. Mulasztásáról így írt Egressynek 1865. augusztus 23-án: „Épen az nap, midőn tanár úr elutazott, kaptam Atyámtól levelet, melyben édes Anyám halálos betegségéről tudósíta, s melyben felszólita, hogy azonnal mennék haza. Én, mennyire csak lehetséges volt azon zavarban, rendbe hoztam dolgaimat; a többek közt a darab leírásával laktársamat biztam meg; egyszersmind felkértem őt, hogy leírván, a képezde szolgálójának adja át. Én tehát egész nyugodtan voltam ez ügyet illetőleg, annyival is inkább, mert még hazulról is megsürgettem barátomat. Édes Anyámnak 3 heti súlyos betegsége után, orvosi rendeletből a tenkei fürdőbe kellett mennem édes Anyámmal. A fürdői költséget legalább részben, a tanár úr kegyessége folytán, pótolhattam én is, számítván a leirt darabból befolyó jövedelemre. – 3 hétig voltam a fürdőben; – ezért és jogi vizsgám miatt késtem el, és mert az utóbbi napokban magam is beteges valék. Feljöve, csak nem kétségbe estem, mert a darabból még egy betű sem volt leírva, s részint a szégyen – hogy a megbízásnak meg nem feleltem, – részint hálátlanságom érzete tanár ur irányában, ki oly jó volt, hogy nekem alkalmat nyújtott édes Anyámért valamit tehetni – annyira levert, hogy alig mertem tanár ur előtt megjelenni. Most azonban, midőn az egész munkával készen vagyok: teljesen kérem tanár ur bocsánatát, – hibámat kettőztetett szorgalommal hozom helyre, csak becses figyelmét ne vonja el tőlem” (OSZK Kt. Levelestár, Ifj. Tóth József Egressy Gáborhoz).

A Tolnai ügyben még eddig nem idéztek, s alkalmasint nem is fognak: lásd a 399. levél *Ha csak-ugyan megidéznének benneteket [...] pedig elferdítve* jegyzetét.

Az Eötvös lapjára, négy forinttal, fél évre előfizettünk: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

„Új korszak” című heti lap szerkesztőségétől voltak itt, hogy édes apámat a lapba dolgozásra fölkérjék: Új korszak: Heti szemle a tudomány, tanügy, irodalom, művészet s a fővárosi és vidéki társas élet köréből. Schwarcz Gyula (1839–1900) tulajdonában lévő, 1865. július 3. és 1866. június 25. között hétfőnként megjelent hetilap. Felelős szerkesztője először Lázár Kálmán (1827–1874) volt, majd 1865. november 6-tól Henszlmann Imre (1813–1888).

Fáy Feri a napokban kérte „Gritti” és „János király” című darabokat; alkalmasint Gusztí részére, hogy a szövegre operát készítsen: Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Szigligeti Ede szomorújátékát és William Shakespeare drámáját kérte Fáy Gusztáv (1824–1866) számára. Fáy Gusztáv Fáy András fia volt. Zeneszerző, zongoraművész, földbirtokos, Pest vármegye aljegyzője. A kért darabokból nem írt operát. A *János királynak* 1865-ben még nem volt a szakmai körökben elterjedt fordítása, az, amit majd a színpadon is játszanak, az Arany János-féle fordítás, csak 1867. április 24-én került a Kisfaludy Társasághoz bírálatra. Előtte a drámát Csalomjai Pajor István fordította le. A szerző 1864-ben beküldte átültetését a Kisfaludy Társasághoz, de ott nem találták jónak a fordítást (ARANY 1961, 406–407). Egressy Gábor 1863 óta tagja volt a Kisfaludy Társaságnak, ismerhette a Csalomjai-féle fordítást, sőt Egressy Ákos levele szerint otthon meg is volt neki másolatban.

401. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Gräfenberg, 1865. június 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhez, 128. sz. levél, 128. sz. boríték.

Magyarázatok:

Herrn Gabriel von Egressy, Professor, und Mitglied des Ung. National theaters zu Pesth.

Graefenberg Grosses Kurhaus, Zimmer N° 32.: Egressy Gábor úrnak, a pesti magyar Nemzeti Színház tanárának és tagjának, Gräfenberg, Nagy Gyógyszálló, 32-es szoba.

Itt borzasztó csudar idők járnak: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

Arczom leesve, szemem felhuzódva.; kezem oly gyenge, hogy alig birom ezt a tollat tartani: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

Fischhof doctor: Fischhof Ignác Vilmos (1814–1897). Az 1840-es években Gräfenbergben Vinzenz Priessnitz mellett volt orvos, majd 1856-ban Pestre költözött, és a Városligetben hideg vízü gyógyintézetet működtetett.

Kaczvinszkyvel beszéltek-e a Nagy Szombati vendégszereplés végett?: lásd a 335. levél jegyzeteinél.

Ungarn: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

402. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1865. július 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 43. sz. levél.

Magyarázatok:

nem kel azzal foglalkoznod hogy már arczod leaset szemed fel van: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

ha akarod a fiuk le írják: Egressy Ákos és Árpád. Egressy Gábor a vidéki vendégszerepléseit egyfajta családi vállalkozásként működtette. Feleségét szalasztotta a Nemzeti Színház ruhátárnokához vagy könyvtárnokához, ha vidéken szüksége volt jelmezekre vagy szövegekre. Egressy Ákosnak és Árpádnak pedig a pesti tartózkodásuk alatt az volt a dolguk, hogy segítsék apjuk otthoni, saját használatra fenntartott színdarabállományának bővítését: másolniuk kellett a darabokat.

az apróságok: unokák: Telepy Gabriella és András – lásd a 298. és a 399. levél jegyzeteinél.

403. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Gräfenberg, 1865. július 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhez, 129. sz. levél, 129. sz. boríték.

Magyarázatok:

éjjel négy számot álmodtam: 2, 12, 23, 32. Tegyétek fel a legelőször következő húzásra; itt küldök reá egy forintot; de terno secora. Ugy álmodtam, hogy ugyanezen számokat lotteriára tettem, s a lutris ember ambo ternora írta be, nem terno secora: a lottózást Magyarországon 1763-ban engedélyezték, de igazán csak a 19. század második felében honosodott meg. 1848-

ban betiltották; újbóli engedélyezése 1853 júliusában történt. Ekkor az 1813. évi osztrák lottópátens lépett életbe. Budán, Temesvárott és Nagyszebenben külön lutrit állítottak fel. A magyarországi lottóhivatalok az osztrák rendszert követve kéthetente rendeztek számhúzást. 90 szám (1-90) közül 5 nyerőszámot sorsoltak ki. Négyféle játékmód létezett: 1. határozatlan egyes húzás – a fogadott szám az öt nyerő bármelyike; 2. határozott egy húzás – előre meghatározza a fogadó, hogy számát az öt nyerő között hányadikként fogják kihúzni; 3. ambó – ezen belül létezett az ambo solo: a játékos két számra fogad és az ambo terno: három számra fogad, de akkor is nyer, ha közülük csak kettőt húznak ki; 4. ternó [terno secco] – az öt nyerőszámból háromra tesz a fogadó. A játéknemet és a játékösszeget maga a fogadó döntötte el (*A sorsjáték Magyarországon*, 1943, 42–46. A lottópátens: 413–420).

Eötvös lapja még nem jött meg: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

Az új fehér parókámat a fiuk vigyék el Deletterhez igazítás végett: lásd a 336. levél jegyzeteinél.

Vapeur ingek: gőzölt ingek (fr.).

barét: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

kasztenben: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

Hajporos skatulya a puflival: a haj vagy a paróka beszórásához használatos rizspor doboza, a rizspor felviteléhez és elegyengetéséhez használt pamaccsal.

(Paptól elkérni): lásd a 129. levél jegyzeteinél.

az én szerepeim, a tanodában vannak: a Színészeti Tanodában.

Kamáslik: posztó bokavédők, lábszárvédők (ném.).

Handzsár: ívelt pengéjű, rövid kardszerű fegyver (tör.).

fokos: hosszú nyelű, kicsi, díszes balta.

Fejér alsó sapka: talán a paróka alá való sapka.

savanyu vizes ládába: természetes szénsavtartalmú ásványvizes palackok tárolására szolgáló láda.

404. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1865. július 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 30. sz. levél.

Magyarázatok:

Az álmodott négy számot azonnal föltettük a budai húzásra: lásd a 403. levél jegyzeteinél.

A Lear-parókát elvittem Deletterhez: lásd a 336. levél jegyzeteinél.

A politikai beti lap kiadó hivatalában voltam: lásd a 399. levél *Ne feledjétek az Eötvösét küldeni, mihelyt meg jelenik* jegyzetét.

Kacsvinszki-val is beszéltem ujjolag; jár-kel, hogy megtudja a kisebb szintársulatok hollétét: lásd a 335. levél jegyzeteinél.

a nagy kúra után: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

A nemzeti színházi előadások hiányát a közönség nagyon érzi: a Nemzeti Színházban július 1-től július 31-ig nyári szünet volt.

a Bakonyiféle daltársulatok: a Bakonyi István (1841–1909) által 1864-ben alapított daltársulatról van szó.

a városliget melletti Thalia színház is megnyílt: Thalia Theater. Karl Alsdorf által 1860-ban emeltetett közel ezer férőhelyes német játszóhely.

igy Budapesten most három német színház tart előadásokat: az egyik német játszóhely az ún. Nottheater ideiglenes épülete volt, amely 1853 és 1870 között adott otthont az Újvásártér-
ren (ma: Erzsébet tér) a német társulatoknak. 1858-tól Deutsches Stadttheater Pestnek nevezték. A másik a Budai Színkör (Städtisches Sommertheater in Ofen) volt, a harmadik pedig a már említett Thalia Theater.

A lapokban ismét nagyon emlegetik, hogy a budai népszínházat megnyitják, s e végből a budai város-tanács Latabárral akart egyezkedni; [...] a lapok nagy része ismét Molnárt ajánlja igazgatónak a budai népszínházhoz: a budai Népszínház először 1861. szeptember 14-én tartott előadást. A Lánchíd budai hídfőjénél álló lovardát alakították át színházzá; alapítója Molnár György (1830–1891) volt. Molnár 1864-ben csödeljárás miatt kénytelen volt bezárni a játszóhelyet. Az intézmény elsősorban népszínműveket és operetteket játszott. A történetét lásd: PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR 1978; a műsora: MÁLYUSZNÉ 1958. **Latabár Endrét** lásd a 153. levél jegyzeteinél. Egressy Ákos a Fővárosi Lapokban és a Vasárnapi Ujságban 1865 júliusában megjelent hírekre gondolt. Fővárosi Lapok: „A népszínház megnyitására nézve – mint halljuk – Buda városa lépéseket tett. Helyesen. Föl kell szabadítani már e szegény magyar intézetet azon lidércnyomás alól, mely alatt épen egy év hosszú, (valóban nagyon hosszú) év óta szenvedt. Úgy halljuk, hogy a város Latabárnak ajánlotta volna föl, de a naponkinti fizetés menyiségében oly különbségek támadtak közöttük, melyek nem vezettek a többektől óhajtott eredményre. Nézetünk szerint, e színházra nézve az elsőség joga, ha csak lehetlenítve nincs, Molnár Györgyöt illeti, mint ki újabb időben első vitt Budára magyar színészetet, s az állandó népszínház megalapítását kivitte. Valószínű, hogy ő a multak tévedésén okulva, most már egészen más eljárással vezetné ez intézetet, s erélyességét, fáradhatlan buzgóságát kitűnő rendezői tehetségét s elvitázhatlan népszerűségét arra fordítaná, hogy a lánchídon túl valódi magyar népszínházat birjunk. Hogy mily szükség volna erre: ép a most folyó július hónap bizonyítja legjobban. A nemzeti színház zárva lévén, a pestiek és a vidékről feljövő vendégek most teljességgel nem részesülhetnek magyar színi előadások élvezetében, s csupán csak az ujtéri színház, vagy a Horváth-kerti színkör idegen tarkaságait látogathatják meg. Azonban a jövőben sem volna nagy haszon a népszínházból, ha az úgy lépne föl, mint komoly drámai színház, s nem mely tekintetben versenytársa a nemzeti színháznak. Legyen az tovább is a vidám, könnyű színvonalú generek, operettek és diszes látványok színhelye, csak hogy megtartva az izlés határait, száműzve a kánkán tulságait, s nem nyújtózkodva a pokrócon tul. Kisebb személyzetű, de jól válogatott társasággal Molnár is többre menne, kivált ha nem kellene a folytonos ide-oda kapkodásban keresnie azon eszközöket, melyekkel a népszínház mintegy mesterségesen fõntartassék. Nekünk reményünk van, hogy a népszínház nem sokára újra megnyílik, azért látjuk szükségesnek ezeket már jó előre elmondani” (FL, 1865/151, 573). Fővárosi Lapok: „A népszínház szeptember elsején valószínűleg megnyílik. Legalább a várostanács Szigeti Imre vidéki igazgatónak adta át a budai színházakat 3000 ft évi bérért. Úgy halljuk, hogy Szigeti Imre – a közönség és lapok óhajtásához képest – Molnár Györgyöt szólította volna föl a népszínház vezetésére. Helyesen tevő. Ügyesebb és buzgóbb embert nem találhat nála” (FL, 1865/163, 621). Vasárnapi Ujság: „(A népszínház megnyitása) újra szóba került. Hir szerint a város Latabár színigazgatót kínálta meg vele, de a naponkinti fizetés mennyiségében oly különbségek támadtak közöttük, melyek nem vezettek a többektől óhajtott eredményre. A mi nézetünk szerint is, ha csak lehetlenítve

nincs, e színházra nézve az elsőség joga Molnár Györgyöt illetné, mint ki az állandó népszínház megalapítását kivitte. Hogy mily szükség volna a népszínházra, az ép most folyó július hónap bizonyítja legjobban, midőn a nemzeti színház is szünetelt tartván, az ország fővárosában nem láthatni magyar színelőadást” (VU, 1865/28, 353).

sem Pálfi sem a városi tanács ki nem állhatják: Pálffy Mór (1812–1897). 1861–1865 között Magyarország helytartója.

Szigligetinek: lásd a 17. levél jegyzeteinél.

Szerdahelyinek: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nem is kellene édes apámnak Graefenberget odahagyni: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

édes apám tudhatja legjobban, mennyire javult egészségi állapota: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

Apraxin Julia apácza lett, mint a külföldi hírlapi tudósításokban olvastam: Batthyány Apraxin Júlia (1825/1830–1917). Az Egressy Ákos által említett hírt a Vasárnapi Ujság közölte: „(Batthyány Apraxin Júlia) grófnő, ki mint író, színésznő és a budai népszínház pártfogónője egyaránt ismeretes nálunk, fölhagyott színészi ábrándjaival, s a kath. vallásra áttérően, – apácza lesz” (VU, 1865/27, 339). Apraxin Júlia orosz származású volt; mostohaapja, gróf Esterházy József révén került Magyarországra. 1849–1861 között Batthyány Artúr felesége volt. A házaspár eleinte Bécsben élt, 1860-ban költöztek Pestre. Apraxin Júlia több nyelven beszélt, tanult, művelt nő volt, Bécsben szalont szervezett. Magyarországon leginkább színésznőként, íróként és színházi mecénásként vált ismertté. Keveset élt Magyarországon, de itt léte nagyon látványosnak bizonyult: viharos magánéletével, különleges ruháival és az arisztokrácia köreiből nem illendő, könnyelmű viselkedésével magára vont a kortársak figyelmét (a korban kétes erkölcsűnek számító művészetben igyekezett érvényesülni). A színlapokon Budai Júlia néven szerepelt, szépirodalmi alkotásait Nixarpa Eilujként jegyezte. Színésznőként először a Budai Népszínházban lépett fel, állítólag viszonya volt e játszóhelyet az 1860-as évek elején igazgató Molnár Györggyel. Szindarabjait a Nemzeti Színházban és a Budai Népszínházban mutatták be. Korának „médiasztárja” volt, zűrés magánélete és színésznői próbálkozásai miatt az egykorú sajtóban egyfajta botrányhősként bukkant fel (MÁTAY 2009, 81–86; TÖRÖK 2012, 147). Apraxin Júlia *A honfoglalók* című drámáját a szerző kérésére Egressy Gábor javította ki 1861-ben. A dráma másolatát Egressy Ákos kézírásában lásd a OSZK Kt. Quart. Hung. 2752.

405. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, Páva-sziget, 1865. július 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz (1 levél, 2 fol.).

Magyarázatok:

utóbbi becses sorai melyben egészségi állapota észrevehető javulásáról értesít: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

Gräfenbergi fürdő: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

Báro Kemény Zsigmond: Kemény Zsigmond (1814–1875). Író, publicista, politikus.

E’ napokban ugyancsak pezsgőztetett bennünket a báró, Thannéval együtt: Than Mór (1828–1899) feleségéről, Carolina de Thanról (szül. Paganini; ?–1897) van szó. Egressy Etelka a festő feleségét férje, Telepy Károly révén ismerhette meg. Telepy és Than 1845 és 1848 között Barabás Miklós tanítványai voltak, az 1850-es évek második felében pedig együtt

voltak Rómában tanulmányúton. Telepy naplója szerint Than ekkor már nős volt (TELEPY 1968, 545, 558).

Kis lányom: Telepy Gabriella – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

A kis Bandi: Telepy András – lásd a 399. levél jegyzeteinél.

Károly [...] a Debreczeni színház első Függyönyének alaprajzát készíti: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. Az 1865. október 7-én megnyitott debreceni kőszínházról van szó. Telepyt végül nemcsak a színpad függönyének megfestésével bízták meg, hanem a színpadnyílás fölött helyet kapó hét jeles színművész arcképének elkészítésével is. A függöny közepén Sybillával az élen egy szimbolikus csoportozat kapott helyet. A színészportrék, amelyek a színpadnyílás fölött ma is láthatók, szemközt nézve balról jobbra a következők: Szerdahelyi József, Megyeri Károly, Fáncsy Lajos, Kántorné Engelhardt Anna, id. Lendvay Márton, Szentpétery Zsigmond, Udvarhelyi Miklós (*A debreceni színház története*, 1976, 40).

Gyulai Pállal beszéltem a minapába [...] kérdeztem, hogy miként van a fiúkkal meg elégedve: Gyulai Pál (1826–1909). Irodalomtörténész, költő, író, egyetemi tanár, az 1865-ben nyílt Színészeti Tanoda prózai tagozatának egyik tanára, és 1865–1870 között az intézmény aligazgatója. Egressy Etelka ez utóbbi tisztségében említi. Arra kíváncsi, hogy a két fiútestvére, Ákos és Árpád, akik 1865-ben a Színészeti Tanoda növendékei voltak, jól tanulnak-e. Gyulai az I. osztályban a következőket tanította: magyar nyelv és verstan; költészet; az esztétika és lélektan általános része. II. osztályban: a drámai költészet elmélete; a magyar történelemből a különböző korszakok jellemzése s a jelesebb magyar színműveknek alapul szolgáló történelmi események magyar része. III. osztályban: a legkitűnőbb drámaírók főbb munkáinak magyarázata, kapcsolatban a hazai és külföldi drámai irodalom történetével; a világtörténelemből a főbb korszakok jellemzése, s a legkitűnőbb színműveknek alapul szolgáló történelmi események magyarázata (ZL, 1865/15, 117).

Páva Sziget: Páva-sziget, egykor a városligeti csónakázótóban található sziget volt. Walthier Antal emeletes nyaralószállót építtetett rajta, Egressy Etelka a gyermekeivel valószínűleg ott nyaralt.

406. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK [Gräfenberg, 1865. július 16–20.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 128. sz. levél. A levélre idegen kézzel írt ceruzás datálás: 1865. június 29. nem helytálló. Ezt a levél tartalma többszörösen alátámasztja. Egyfelől Egressy, mint a levél kezdő sorában utal rá, a családjához írott levél mellé egy Argenti Döméhez írott levelet is csatolt. Ez a levél 1865. július 14-én íródott. Másfelől a színész utal arra, hogy július 16-án kapta meg Egressy Etelka július 11-én kelt levelét.

Magyarázatok:

Az Argenti orvoshoz írt levelemet ide zárom: Argenti Döméhez (1809–1893). A hasonszervi gyógy mód magyarországi megalapítója. Az e tárgy körben írt és 1847-ben megjelent a *Különféle betegségek hasonszervi gyógyítása* című könyve többszöri újradolgozás után hat-szor került kiadásra. Országos hírnevét ez a munka alapozta meg. Házi orvosa volt többek között Deák Ferencnek, Scitovszky János hercegprímásnak és Peitler Antal váci püspök-

nek (BORSA 1964, 137–144). Az említett levelet Egressy 1865. július 14-én írta. Lásd: EGRESSY 1867, 438–439.

Ákos írja be a levelező könyvembe, hogy e szomorú napok emléke is ott legyen, mint egyik lapja életem történetének: Egressy levélpiszkozatait és levélmásolatait egy cím nélküli, fél ív nagyságú, vegyes tartalmú bekötött kötet őrzi. Lásd: OSZK Kt. Fol. Hung. 1078. Egressy archiváló szándékával kapcsolatban lásd a 137. levél *Egy csomag levelet is fogsz itt találni, miket utazásunk közben kaptunk, – mulassd velők magadat, aztán tedd el, mert azok becses emlékeink jegyzetét.*

egyik fiu vigye el a „Hasonszenvi gyógyszerertárba”: valószínűleg az egykori Szeminárium utcában (ma: Veres Pálné és Papnövelde utca sarka) található, 1845-től Jármay Gusztáv (1816–1896) által üzemeltetett Arany Oroszlán gyógyszerhárról van szó (BORSA 1964, 141). Jármay a homeopátiarészleget 1857-ben rendezte be. A patika megmaradt bútorai a Kiscelli Múzeumban vannak.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

e Szibériában egyetlen örömem, időöltésem, szórakozásom a veletek való foglalkozás: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

a gyerekek: unokák, Telepy Gabriella és András. Lásd a 298. és a 399. levél jegyzeteinél.

Örülök hogy öt bizták meg a Debreczeni Színház ellő függönyének készítésével: lásd a 405. levél jegyzeteinél.

a józsefvárosi követjelöltek közül Szentkirályi Móricz mellett korteskedjete: Szentkirályi Móricz (1809–1882). Ügyvéd, alispán, országgyűlési képviselő, Buda és Pest egyesítése előtt az utolsó pesti polgármester. 1865-ben Józsefváros országgyűlési képviselője.

Én az ő 49diki tévedését megbocsáthatónak tartom: jászkun főkapitányként Szentkirályit 1848 júliusában a bácskai megyék (Bács, Torontál, Csongrád, Csanád) királyi biztosává nevezték ki. Csak addig vállalta el a királyi biztosságot, amíg a Jászkun kerület nemzetőrsége a Délvidéken szolgált. Miután a szerbek elleni délvidéki harcok egyre sikertelenebbek voltak, többen, köztük Egressy is, azt állították, hogy mindezért a katonai árulás okolható. Szentkirályi nem volt ezen az állásponton, és ellenezte az ez ügyben indítványozott vizsgálatot. Egressy valószínűleg Szentkirályinak erre a „tévedésére” gondol.

Deák: Deák Ferenc (1803–1876). Politikus, országgyűlési képviselő, a Batthyány-kormány igazságügy-minisztere.

Nekem igazgató korában ellenségem volt: Szentkirályi 1838-ban a Nemzeti Színház igazgatója volt.

„a haza minden előtt!”: idézet Kölcsey Ferenc 1833. június 14-én Pozsonyban írt *Emléklapra* című epigrammájából. A teljes idézet: „Négy szócskát üzenek, vésd jól kebeledbe, s fiadnak / Hagyd örökölni ha kihúnysz: A HAZA MINDEN ELŐTT.”

lotteriát: lottót (fr., ol., rég.).

Kaczvinszkynak: lásd a 335. levél jegyzeteinél.

Deletternek: lásd a 336. levél jegyzeteinél.

Valjean Jánosra (a Gályarabra) lesz szükséges: Némethy György: *A gályarab*. Victor Hugo *A nyomorultak* című regényének dramatizált változata. A szereplő eredeti neve: Jean Valjean. A darab nemzeti színházbéli bemutatója 1864. március 9-én volt (*A Nemzeti Színház 150 éve*, 1987, 246).

Jókainénak mondjátok meg, hogy a lepedőnek való, széles vásznat Wendecker, freiwaldau tákács még e héten elküldi: a kérésről lásd a 400. levelet. Jókainét lásd. 4. levél jegyzeteinél.

Ha Füreden volna férjestől: Jókai Mór és Laborfalvi Róza az 1850-es évek közepétől a nyarat Balatonfüreden töltötték. Saját telküket 1867-ben vásárolták meg.

Menjen el valaki az Eötvös lapja expeditorához is: lásd a 399. levél jegyzeténél.

Radnótfáynak, Szigligetinek és Festeticsnek is irnom kell: Radnótfáy Nagy Sámuelnek (lásd a 366. levél majd írok az igazgatónak is jegyzetét), Szigligeti Edének (lásd a 17. levél jegyzeténél) és gróf Festetics Leónak (lásd a 75. levél az igazgatónak jegyzetét). Egressy a Nemzeti Színházról kapott nyári szabadsága és a tanodai szünet alatt kezelte magát Gräfenbergben, ezért Radnótfáyt, a Nemzeti Színház igazgatóját, intendánsát valószínűleg arról akarta tájékoztatni, hogy fellépő színészként mikortól számíthat rá. Festeticset, a Színészeti Tanoda főigazgatóját pedig arról, hogy mikortól tud a tanoda augusztustól kezdődő második félévének munkájába bekapcsolódni. Szigligetivel kapcsolatban lásd ugyanitt az utolsó jegyzetet.

Az augusztusi tanrendet is elkészítettem: a Színészeti Tanoda első tanévének második féléve 1865. augusztus 1-jén kezdődött.

egy az oskolának: a Színészeti Tanodának. A mai Színház- és Filmművészeti Egyetem jogelődje. Az első tanév második féléve 1865. augusztus 1-jén kezdődött. Június 15-től július végéig nyári szünet volt. Az intézményes színésziskola létrehozását Ferenc József császár 1863. május 10-én hagyta jóvá. Az oktatást 1865. január 2-án kezdték. Főigazgatója gróf Festetics Leó, aligazgatója Gyulai Pál, titkára Paulay Ede, titkári segéde Vajdinger József lett. Két tagozatot indítottak: prózai és operistaképzést. Elvileg a képzés hároméves volt, de akinek volt már színpadi gyakorlata, annak csökkentették egy vagy két évre. A tanoda elsődleges célja a Nemzeti Színház művészeinek utánpótlása volt. A felvételnél feltétel volt, hogy a nők a tizenötödik, a férfiak a tizennyolcadik évüket betöltsék, rendelkezzenek koruknak megfelelő iskolai végzettséggel, legyen jó kiállásuk, beszédüket „csengő, hibátlan, tiszta szókiejtés” jellemezze. A felvétel csak hat-nyolc próbahét után vált véglegessé, a tehetségtelen vagy hanyag hallgatókat elbocsátották. Egyes hallgatók ösztöndíjban vagy kisebb-nagyobb segélyben részesültek. Az ösztöndíjasok a Nemzeti Színház gyakornokainak számítottak, az oklevél megszerzése után kötelesek voltak három évre ehhez az intézményhez szerződni (PAULAY 1874, 8–15). Az első évben nemek szerint elkülönülve folyt az oktatás. A prózai tagozat hallgatóit a szakmai tárgyakra három tanár oktatta: két mestertanár, Egressy Gábor és Szigeti József, valamint Gyulai Pál irodalomtörténész.

Szigetinek: lásd a 91. levél jegyzeténél.

Szigligetinek magam fogom elküldeni: amíg Egressy a gräfenbergi gyógyfürdőben volt, Szigligeti Ede helyettesítette a Színészeti Tanodában. Egressy a helyettesítéssel kapcsolatban a következőket írta neki: „A tanár az egyik héten a férfiakat tanítja, a másikon a nőket.... Tanítás egy héten csak háromszor van, délutáni órákban, félháromtól félhatig. A tanárnak 10 percet késni szabad, a növendéknek semmit. Az elmaradót, vagy későnjövőt a tanár feljegyzi... Bemégyesz a balkézfelőli ajtón s leülsz a tanári asztalhoz... Ha valami könyvre lesz szükséged, a titkár a könyvtárból kiadja.

Én a magam tanrendjét a két első hétre, ideírom:

Betanulandó versek: *Szózat*, *A dalnok bújja*, *Hegesippe Moreau* (Petőfi) [Hégésippe Moreau (1810–1838) francia költő *Egy emlék a kórházban* című verse Petőfi Sándor fordításában], *Főti dal*, *Az álmodó leány* (Gyulai Pál), *Szép Ilonka*.

Darabok. Férfiak hete: *Othello* felolvasása, felvonásonként. Utána a darab dramaturgiai ismertetése a tanár által.

Ármány és szerelem felolvasása s dramaturgiai ismertetése.

Nők hete: *Othello és Ármány és szerelem*.

I. osztály. *Szózat* (tisztá kiejtés, helyes szünetek, helyes accentizálás, helyes alaphang). Utána a *Csongor és Tünde* felolvasása.

I., II. Elmélet. Az accentus szabályai.

I. oszt. *Csongor és Tünde* meséje. *Az álmodó leány* könyv nélkül. *Szép Ilonka* felolvasása és magyarázata” (Idézi: SOMLÓ 1915, 305; NÁRAY 2005, 32).

Ungarn: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

407. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1865. július 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 42. sz. levél.

Magyarázatok:

az igazgató: Radnótfáy Nagy Sámuel – lásd a 366. levél *majd írok az igazgatónak is* jegyzetét.

Szigligeti még is leg szerencsésebb mert 14 napra 7 ezer forintot küldöt biza nejjének a hármójuk részéről: lásd a 400. levél jegyzeteinél.

Árpád rettentő tudós akar lenni mire biza jössz mindég itthon ül olvas: Egressy Árpád és Ákos a Színészeti Tanoda növendékei voltak. Korábbi színészi tapasztalatuk jogán (Árpád az 1860-as évek első felében vidéki színészként élt, Ákos pedig 1853-ban a Nemzeti Színház segédszínésze volt) a színészképzést 1865. január 2-án megkezdő intézmény egyéves képzésére jártak, 1866 tavaszán szereztek színészi oklevelet.

Etelék kicsinyeikkel edgyüt jól vannak: unokákkal együtt. Telepy Gabriellát lásd a 298., Telepy András a 399. levél jegyzeteinél.

anyi sok kínos kitartásnak és kölcségnek sincsen igazi eredménynye: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

az ottani orvos: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

a Nyitrai igazgató neve Völgyi: Völgyi György (1828–1893). Vidéki színész, 1864-től színigazgató.

ott is mindég gyötröd magad az oskolával: lásd a 406. levél jegyzeteinél.

a Budai Színházat ki vette Szigeti Imre és hogy a bátyával fogják ketten kezelni: Szigeti [Tripámer] Imre (1831–1902) és József (lásd a 91. levél jegyzeteinél). Szigeti Imre eleinte vidéki színész és igazgató volt, a Nemzeti Színház 1868-ban szerződtette. A Vasárnapi Ujság így ír a bérlés körülményeiről: „(A budai színházak.) Buda város polgári választmánya, e hó 17-én tartott ülésében, a színházi bizottmány javaslatára elhatározta, hogy mind a három budai színházat, u. m. a várbeli és a népszínházát, valamint a nyári szinkört, folyó évi október 1-től 1869 húsvétig, vagy is három és fél évre, 3000 ft. évi bérért Szigeti Imre színigazgatónak adja át. A bérlő kötelezve van télen a népszínházban csupán magyar, nyáron a szinkörben német előadásokat tartani; a várbeli színházban pedig olyan nyelven és akkor rendezni előadást, a mint épen czélszerűnek találja” (VU, 1865/30, 376). Szigeti Imre végül csak 1867-ig volt bérlője e játszóhelyeknek (Koch 1966, 7).

egygyik bolondtól elveszik és adják majd kettőnek: utalás Molnár Györgyre, a Budai Népszínház megalapítójára és első igazgatójára. Lásd a 404. levél jegyzeteinél.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 31. sz. levél.

Magyarázatok:

Az iskola megnyílt: lásd a 406. levél jegyzeteinél.

Az első nap, – Gyulai óráján: lásd a 405. levél jegyzeteinél.

Drágus, Udvarhelyi és Tamáspolszky: Dráguss Károly (1839–1870), Udvarhelyi Lajos, Tamáspolszky Gyula. Mindhárman a Színészeti Tanoda prózai tagozatos osztályának hallgatói voltak. Dráguss 1859-től vidéki színészként és színigazgatóként működött, tehát volt színészi tapasztalata, amikor felvételt nyert az iskolába, így az egyéves képzésre járhatott. 1866-ban végzett. Az oklevél megszerzése után Kolozsvárra szerződött. Udvarhelyi Lajos három évig tanult a tanodában, 1868-ban kapott oklevelet, a Nemzeti Színházhoz került. Udvarhelyi Miklósnak (1790–1864), a Nemzeti Színház egykori színészenek volt a fia. Tamáspolszky nem szerzett színészi diplomát.

a többiek: az első évben a prózai színészosztály huszonnégy hallgatóval indult, de időközben csatlakoztak még hozzájuk négyen, így az 1865/66-os tanévben huszonnyolc növendék készült prózai színésznek. Közülük oklevelet tizenheten szereztek. 1866-ban Dráguss Károly, Egressy Ákos és Egressy Árpád végzett. 1867-ben Gózon Ida, Megyeri Emília, Császár Miklós és Kalmár Imre. 1868-ban Adamovits Matild, Batta Jozéfa, Bogdanovics Krisztina (Beksics Gusztávné), Dulka Sarolta, Eichner Anna (Szakáll Antalné), Hubenay Ida, Jeney Kornélia, Tolnai Mária, Udvarhelyi Lajos és Vahot Mária. Az oklevelet nem szerző tizenegy hallgató (Budai Júlia, Láng Irma, Metszösi Paulina, Mojsisovics Lajos, Muzits Eliza, Tamáspolszky Gyula, Tóth Jenő, Tóth József, Tóth Karolina, Vas Amália, Vári Emma) közül Budai Júliáról, Tóth Józsefről és Vas Amáliáról tudható, hogy miért nem járták ki a tanodát. Budai Júlia 1865-ben, Vas Amália pedig 1866-ban meghalt. Tóth József 1866. március 27-én bejelentette Egressynek, hogy „nem is szándékozom színész lenni és hogy már tetteleg más pályára is (nevelői vagy ügyvédi) léptem” (Ifj. Tóth József Egressy Gábornak, Pest, 1866. márc. 27., OSZK Kt. Levelestár).

Tóth Jenő, mint hallom, véglegesen elmarad a leczkékről [...] mikép fogják majd a félévi fizetést megvenni rajta: prózai tagozatos színinövendék volt; nem szerzett színészi oklevelet. Egressy Ákos fizetés alatt valószínűleg azt az ösztöndíjat érti, amit a Színészeti Tanoda egyes másod- és harmadéves hallgatóknak adott. Tóth Jenő ösztöndíjas hallgató volt (PAULAY 1874, 26).

alkalmasint az ifjabb Tripámerhez szerződött, a ki – mint mondják – Octoberben kezdené meg Budán, magyar és német előadásait: lásd a 407. levél a *Budai Színházat ki vette Szigeti Imre és hogy a bátyával fogják ketten kezelni* jegyzetét.

Szigligetinél még csak egy leczkénk volt: lásd a 406. levél jegyzeteinél.

a grófur: gróf Festetics Leó – lásd a 75. levél az *igazgatónak* jegyzetét.

A nők, – mint sejtem, – eléggé készültek, mind a szerepekre, mind a költeményekre, – kevésbbé a férfiak: az első tanév tanrendjét nem lehet pontosan végigkövetni, egyedül az 1865. február 20. és március 25. közötti időszakra, valamint az augusztus első két hetére összeállított tananyagról van tudomásunk. Az első félévben hétfőtől szombatig volt tanítás, a másodikban már csak egy héten háromszor. Noha a különböző évfolyamos nők és férfiak hétről hétre általában ugyanazokból a színdarabokból készültek, a tanítás rendjét nem úgy kell

elképzelünk, hogy Egressy egyik héten a nőknek, másik héten a férfiaknak adta le ugyanazt a tananyagot. Eleve a nemek évfolyamos eloszlásában volt némi féloldalasság: egyéves képzésre csak férfi növendékek jártak. Mivel azokról a diákokról, akik nem járták ki a tanodát, nem lehet tudni, hogy melyik évfolyamba kerültek a beiratkozáskor, esetenként nemigen lehet eligazodni azon, hogy bizonyos foglalkozásokon a tananyag természete vagy az alacsony létszám miatt vonták-e össze az azonos nemű osztályokat. A tanrendekből úgy tűnik, amikor Egressy nem tüntette fel, hogy a kijelölt foglalkozás melyik osztályos hallgatókra vonatkozik, akkor azok nemek szerinti bontásban össznépi órák voltak. Volt olyan hét, hogy a nőknek könyv nélkül kellett tudni Vörösmarty Mihály *A szent ember* és Arany János *Ágnes asszony* című művét, volt olyan, amikor memoriternek egyszerre feladta Vörösmartytól a *Hubenaynét*, a *Madárhangokat*, a *Csongor és Tündéből* az Éj monológját, valamint Victor Hugo Szász Károly fordításában megjelent *Madárfészek a templomban* című versét. S ezeken a heteken a nőknek olvasópróbájuk is volt: 1865 februárjában és márciusában Vörösmarty *Árpád ébredése*, Shakespeare *Szentivánéji álom* és Jean-François Alfred Bayard *A felolvasónő* (ford. Feleki Miklós) című darabjai voltak soron. Az elsőéves férfi növendékeknek ugyanebben az időben egy hét alatt Kölcsey valamelyik szónoklatát kellett óráról órára könyv nélkül felmondani. S náluk még az előbb említett színdarabokon túl Shakespeare *Hamletje* is a tananyagban volt. 1865 augusztusában már minden évfolyam Vörösmarty *Csongor és Tündéjéből* és Shakespeare *Othellójából* készült az olvasópróbákra, szavalati órája akkor éppen csak a női hallgatóknak volt: az elsők a *Szózatot*, a másodikok Gyulai Páltól *Az álmodó leány* című költeményt szavalták könyv nélkül. A szavalati tananyag az egykorú vagy közel egykorú legnevesebb magyar írók műveiből állt össze. A tanrendek töredékessége miatt azt nem lehet nyomon követni, hogy az egyes darabokat mennyi ideig tanulták, annyi viszont látszik, hogy egy tanév alatt körülbelül nyolc–tíz dráma került sorra. Egressy a felsorolt drámákból jelölte ki a vizsgadarabokat (SZALISZNYÓ 2014b, 345–349). A nyilvános színpadi vizsgára 1866. március 21-én délután a Nemzeti Színházban került sor. A színinövendékek a következő darabokkal készültek: Vörösmartytól a *Csongor és Tündével*, illetve az *Árpád ébredésével*, Shakespeare-től a *Hamlettel* és a *Szentivánéji álommal*, valamint Friedrich Schillertől az *Ármány és szerelemmel*. A vizsgaelőadást azonban egy vihar félbeszakította, s csak a *Csongor és Tündét* tudták előadni (SZALISZNYÓ 2017a, 32–49).

Tóth Józsi még most sem jött meg, sem a „Báró és bankár” című darabot nem küldi: lásd a 400. levél „Báró és bankár” szerepeit nem küldte még be Tóth József jegyzetét.

Gyulai [...] Arany széptanából magyarázott a tan költeményről: Arany János *Széptani jegyzetek* címen ismertté vált tankönyve, melyet akkor írt, amikor a nagykőrösi gimnáziumban tanított. Nyomatásban csak 1934-ben jelent meg először. De Gyulai Pál már 1858-ban tudott a létezéséről, ugyanis 1858. november 28-án ezt írta Aranyaknak: „Ugy tudom <neked> te már évek óta saját kéziratod szerint tanítsz. Ha kéziratodat számomra használat végett leiratnád, nagy jót tennél velem. Kérlek hát barátom irasd le kéziratodat februar végére, midőn látogatásom alkalmával könnyen átvehetném s a leiratás arrát [!] is kifizethetném.” Noha Arany arra hivatkozva, hogy „[a]z irod. történetet kéziratból tanítom, de mivel az nem egyéb, mint Toldi [!] igen rövid extractusa, nincs miért elküldenem”, kitér a kérés elől (ARANY 2004, 255, 262), Gyulai előbb-utóbb csak megszerezte a kéziratot tan-könyvet. Arany János széptani jegyzeteinek másolata Egressy Ákos hagyatékában is megtalálható: OSZK Kt. Quart. Hung. 2310, 3. kötet, 25–71. fol. Úgy tűnik, Gyulai az egykorú irodalomtörténeti tanulmányokat és értekezéseket tartotta mérvadónak a tanodai okta-

tás során. Nyilván saját, 1860-ban megjelent tanulmányára hagyatkozott 1865. március 4-én, amikor a „Bánk bán ismertetése, történelmileg” című órát tartotta (EGRESSY Gábor, *A színészetről*, OSZMI 72.2).

kérdezősködtek édes apám egészségi állapota felől: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

Szigetinek úgy látszik kisebb gondja is nagyobb a tanodánál: lásd a 91. és 400. levél jegyzeteinél.

confidens: bizalmaskodó (lat.).

Én a szünidőt lebetőleg felhasználtam; s azt hiszem Árpád is: lásd a 400. levél jegyzeteinél.

Betanultam Bánkbánt és Ferdinandot: Katona József *Bánk bán* és Friedrich Schiller *Ármány és szerelem* című drámája főszerepének szövegét.

A színházi előadásokat is megkezdtek, de nagyon kis számu közönség előtt, és igen silány darabokkal: a Nemzeti Színház a nyári szünetet követően 1865. augusztus 1-jén kezdte meg újbóli működését. Az első napok műsora: augusztus 1.: Doppler Ferenc: *Ilka és a huszár-toborzó* – opera; augusztus 2.: Szigligeti Ede: *A csikós* – népszínmű; augusztus 3.: Tóth Kálmán: *A király házasodik* – vígjáték. A nyitónapi előadásról a sajtó a következőket írta: „A színházi szünidők után e régi, sokszor látott, s nem is a legkedvezőbben fogadott darabbal nyitották meg az előadások rendes folyamát, nem csoda tehát, ha a közönség, mely talán sokkal ünnepélyesebb előadást várt volna, nagyon csekély számmal jelent meg” (VU, 1865/32, 401).

Korholják is ám a lapok mind az igazgatóságot, mind a színészeket, s csupán név szerint tesznek kivételt édes apám iránt, mint a ki gyógyítása végett időz Graefenbergben: Egressy fürdőkúrájáról a Pesti Napló ír, a Fővárosi Lapok az ő hiányzása esetében sem tesz kivételt. Pesti Napló: „A nemzeti színház egy egész havi szünet után ismét megkezdé előadásainak rendes sorát, kedden, augusztus 1-sején. Kétszeresen szükségesnek látjuk ezt mind a fővárosnak, mind az ország minden zugában kihirdetni; mert úgy látszik, se a közönség nem tudta ezt, se némelyek a nemzeti színház tisztelt hölgy- és ur-tagjai közül. Bizonyosság erre az, hogy aug. 1-jén estve »Ilká«ra a színház közönség nélkül szűkölködött (vagyis táton-gott); és hogy színészeink közül a következők folytatják még szanasztét az egy havi szabadságidőt: Jókainé, Felekiné, Prielle Cornélia, Egressy Gábor, Lendvai, Carina, Ceresa és Simon. (E hiteles kimutatást lásd az aug. 2-ki szinlapon.) Egressyt kivéve, ki egészsége teljes helyreállítására fürdőt használ – s mint örömmel értjük – nagy sikerrel, a nemzeti színház legkiválóbb tagjai közül heten vannak »procul a negotiis«. Ha hozzá vesszük, hogy Szathmáry L.-né és Némethyné betegek, épen nem csoda, hogy holmi »Ilkát« adnak elő az újra megnyitás napján, és utána a régi jó »Csikós«t. Így elmondhatjuk, hogy a színház nagyon kevés zajjal, felette szerény tartózkodással kezdi meg az új szakot. Pedig nagyon ohajtandó lenne, hogy ha nem is ünnepélylyel, de mindig oly előadással nyiljanak meg ismét az intézet kapui, melyek kis sensatióra számíthatnak” (PN, 1865/176). Fővárosi Lapok: „A nemzeti színház megnyitása alig okozott egy kis élénkséget, noha az esték már nem oly forrók, s a német színházak is e hóban mind be vannak zárva. Mindamellet a nemzeti színház két első előadásán oly kevesen voltak, hogy nem lett volna nagy fáradság a közönséget fejenként megszámlálni. Nem csoda, midőn maga a szinlap is valóságos elriasztó eszköz. Nevezetesen az áll rajta, hogy Jókainé, Felekiné, Prielle Kornélia, Egressy, Lendvai, Carina k. a., Simon és Ceresa még folyvást szabadságidejüket használják. Kit nézzon hát a közönség, ha ezek mind távol vannak? A P. N. is (mely eddigelé oly örömet legyezgeté a színházi igazgatás hibáit,) oly élénkséggel, mely teljes elismerésre méltó, rója meg azon lanyhaságot, melylyel a színházat újra megnyiták. Mindig oly előadásokkal kel-

lene megnyitni – úgy mond – az intézet kapuit, melyek egy kis sensatióra számíthatnak” (FL, 1865/177, 677).

Szentkirályinak már is nagy pártja van: lásd a 406. levél jegyzeteinél.

a császár ismét Pestre jön: Ferenc József 1865-ben ugyan kétszer is járt Magyarországon, de júniusban és decemberben, nem pedig augusztus végén. Decemberben az országgyűlés megnyitására érkezett (MANHERCZ 2010, 35–42).

Szigligeti: lásd a 17. levél jegyzeteinél.

Szerdabelyi: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Kacsvinszky: lásd a 335. levél jegyzeteinél.

Az I. osztályu nők közül az elméletet már többen leírták: az első másfél évben a hallgatóknak nem volt tankönyvük; Nánay István tévesen állítja, hogy a tanodában először az Egressy által írt *A színészet könyvéből* tanítottak (NÁRAY 2005, 37). Ez a tankönyv 1864 és 1866 között íródott, de csak Egressy halála után jelent meg, a sajtó alá rendezési munkálatokat már Egressy Ákos fejezte be (SZALISZNYÓ 2012, 115–116). A színész kéziratban lévő előadásjegyzeteiből oktatott – a hallgatók valószínűleg ezt másolták (OSZMI 72.2; OSZMI 54.823.1, 66–106 – a megadott oldalszámok a lap tetején középen lévő, idegen kézzel, piros tintával írt számokra utalnak).

Etelka nálunk van egész családjával: Egressy Etelka, Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és két gyermekük, Gabriella és András (lásd a 298. és a 399. levél jegyzeteinél).

409. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Gräfenberg, 1865. július 29.]

Kézirat: elveszett. A levél egykori létezésére egy számozatlan, Szentpétery Zsuzsannának címzett boríték utal az OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz című palliumban. A postai pecsét szerint a levelet Egressy 1865. július 31-én küldte el Freiwaldauból.

Megjelenés: *Egressy Galambos Gábor emléke*, saját műveiből [sajtó alá] rend. fiai [EGRESSY Ákos, EGRESSY Árpád], Pest, Emich Gusztáv, 1867, 436–437.

Összesített magyarázatok

GYAKRAN EMLÍTETT SZEMÉLYEK

Egressy Samu (1806–1868). Egressy Gábor unokatestvére. A szakirodalom időnként összetéveszti apjával, Egressi Galambosy Sámuellel (1766–1848), és a színész nagybátyjaként említi (TARJÁNYI 2004, 326; HOJNÁK 2014, 143). Földbirtokos, Pest megyei másodalügyész, majd főügyész, valamint műkedvelő zeneszerző. Több táncdarabot, dalt és hangszeres művet komponált; néhány Arany János-verset (*Sírva jön a magyar nóta világra...*, *El-esett a Rigó lovam patkója* kezdetűeket) is megzenésített. Az unokatestvérek csak 1854-ben kerültek közelebbi kapcsolatba egymással, miután Egressy Samu felajánlotta, hogy hadnagyi kinevezéséig anyagilag támogatja az osztrák hadseregben szolgáló Egressy Ákost. Havonta tíz pengőforintot küldött neki, illetve báli öltözete és a katonai kinevezéséhez szükséges felszerelések megvásárlásában is segítségére volt. Egressy ezt azzal igyekezett meghálálni, hogy cigányzenészek körében népszerűsítette rokona szerzeményeit, illetve megkérte Füredi Mihály operaénekest, hogy különböző színművek betétdalaként vigye színre azokat. Egressy Etelka az 1850-es években többször is vendégeskedett Egressy Samunál és feleségénél, Halász Amáliánál Pusztaszentkirályon. Egressy Gáborhoz írott leveleit az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őrzi.

Fáy András (1786–1864) és **Sziráki Zsuzsanna** (1808/1809–1879). Fáy András a 19. század első felének jelentős írója, illetve a reformkor kulturális és társadalmi életének rendkívül tevékeny alakja. Fiatal korától kezdve támogatja a színügyet, a Pest megyei színibizottság tagja. A Kisfaludy Társaság első igazgatója, a Magyar Tudós Társaság tiszteleti tagja. A Pesti Hazai Első Takarékpénztár alapítója. Az Egressy családnak közeli barátja, Egressy Etelka keresztapja. Figyelemmel kíséri Egressy színészi pályáját, de a többi családtag, különösen keresztlánya életét is. Egressy Gábor, Szentpétery Zsuzsanna és Etelka leveleiben gyakran esik szó róla, általában András bácsiként említik. Pénzügyi tanácsot is ad a családnak, például ő ösztönzi Egressy Etelkát, hogy a válópere után a neki ítélt összeget a takarékpénztárba tegye. Felesége Sziráki Zsuzsanna. Fiuk, Fáy Gusztáv, a kor ismert zeneszerzője.

A péceli Fáy család: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona (1793–1883), Kazinczy Gáborné Fáy Emília (1822–1868), ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár (1823–1902). Az apa, Fáy Ferenc, aki Fáy András távoli rokona volt, 1823-ban elhunyt. A családot szoros barátság fűzte Egressyékhez, több évtizeden keresztül rendszeresen összejártak, Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka a nyarak egy részét általában Pécelen töltötte. A Fáy család kétlaki életet élt: vagy péceli birtokán, vagy Pesten, a Fáy család közös, Nagyhid utcai (ma: Deák Ferenc utca) házában tartózkodott. Mint Szemere Bertalan Bártfay Lászlónak 1838. április 2-án írott leveléből kiderül, Máriássy Ilona a ház második emeletén tartott fenn lakást. Bártfay 1838. december 3-i naplóbejegyzése Máriássy Ilona körül több olyan ismerőst (Szemere Pál, Vörösmarty Mihály, Fáy András, Sziráki Zsuzsa) is említ, akikkel Egressyék szinte Pest-Budára kerülésüktől kezdve, 1833-tól összejártak (*Bártfay László naplói*, 2010, 115), vagyis a két család valószínűleg a színészházaspár budai várszínházbeli szerződötését követően

gyorsan ismeretségbe került egymással. 1835-ben Fáy Ferencné lett Egressy Etelka kereszt-anya. Az Egressy család Fáy Ferinéként, Manczi néniként és keresztanyaként egyaránt említi. Kazinczy Gáborné Fáy Emília Fáy Emmiként, Emminéniként és Emmanéniként tűnik fel a családi levelekben. A szakirodalomban többször is Fáy Emmaként említik, de a gyászjelentésén az Emília névalak szerepel. Kazinczy Gáborhoz 1838 végén ment feleségül, de házasságuk gyorsan megromlott állítólag Fáy Emília túlzott érzékenysége és ingerlékenysége miatt. Kazinczy 1842-ben azt írta anyósának, hogy felesége gyenge idegállapota miatt rendszeres orvosi kezelésre szorul (T. ERDÉLYI 1965, 33). Az 1850-es években, amikor Egressyék említik leveleikben, anyjával és öccsével élt.

Glatz Franciska (1836/1837–1896). Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna sógornője. Szentpétery Zsigmond ötödik felesége. 1852. március 25-én házasodtak össze. A kolozsvári születésű Glatz Franciska gróf Teleki Miksánénak (1825–?) volt a nevelt lánya. Az Egressy család Szentpétery Zsigmond halálát (1858) követően nem tartotta vele a kapcsolatot. A Schöpflin Aladár-féle színművészeti lexikon szerint férje halála után hozzáment Tóth Somához (1830–1886), a Nemzeti Színház táncosához és komikus színészéhez. A gyászjelentése viszont ezt nem erősíti meg, ugyanis azon Szentpétery Zsigmond özvegyeként említik, és özvegyiségének 27-ik évéről beszélnek (ez utóbbi adat téves, mivel Szentpétery 1858-ban halt meg). Gyermeke nem született, a gyászjelentés szerint Palánki László és Mariska nevelőanyja volt.

Gózon Antal (1811–1876). Ügyvédi végzettséggel lett színész 1834-ben. 1840 és 1861 között a Nemzeti Színháznál segédszínész és kardalos volt, de Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna leveleiből úgy tűnik, hogy ezen túl szervezői, színházi ügynöki munkát is végzett. A színészszakmán belül ügynöki munkája tette ismertté, Egressyék minden esetben ebben a minőségében említik. Kapcsolatot tartott a vidéki társulatokkal, igazgatókkal, rajta keresztül is lehetett intézni a pesti színészek vidéki vendéggjátékát, illetve a Nemzeti Színház könyvtárában elérhető színdarabokat, szöveggönyveket is küldött vidékre, ha kérték. Jókai Mór unokatestvére volt. Gózon anyja, Jókay Zsuzsanna az író apjának, Jókay Józsefnek volt a húga.

Kazinczy Gábor (1818–1864). Egressy Gábor meghitt barátja. Ügyvéd, politikus, szépíró, fordító. Kazinczy Ferenc rokona. Sárospatakon, Késmárkon és Eperjesen tanult. 1836 és 1838 között Pesten élt. Egressyvel ez idő tájt kötött barátságot. Fennmaradt levelezésük első darabját 1838-ból ismerjük. Ebben egy színészetelméleti kézikönyv megírása felől érdeklődik Egressytől: „Nem jó volna a Kisfaludy-Társaság kérdésére felelnünk? Én a theoriát, Te a praxist. Ha gondolatomat nem látnád helytelennek: add jegyzékét néhány jó könyvnek, mit studiumul vehetnék.” A közös vállalkozás ugyan nem valósult meg, de ez az eszmei indíttatás arra ösztönözte Egressyt, hogy a színjátszás elméletéről időről időre cikkeket írjon. Kazinczy, miután 1838 végén feleségül vette Fáy Emíliát, visszaköltözött szülőfalujába, a Zemplén vármegyei Berettőre. 1848-ban képviselővé választották. 1850 júliusától haláláig özv. Vladár Józsefné Lónyai Karolina bánfalvi kastélyában lakott. Amikor Egressy 1858-ban és 1859-ben Miskolcon volt vendégszerepelni, többször is vendégeskedett náluk. Kazinczy 1838 és 1861 között Egressynek írott leveleit 1908-ban Molnár László, az Egressy által 1856 és 1860 között Kazinczynak írottakat pedig Kenyeres Ágnes publikálta 1960-ban.

László József (1808–1878). Egressy Etelka első férje, színész. Pályáját az 1820-as évek végén kezdte: Miskolcon, Kassán, Debrecenben és Nagyváradon játszott. 1837-ben a Pesti Magyar, később Nemzeti Színházhoz szerződött, és egészen 1858-ig a tagja maradt. Már a nyitóelőadáson fellépett, ő játszotta Vörösmarty Mihály *Árpád ébredése* című drámai proló-

gusában a Sírszellemet. Több szerepkört is vitt, fiatalkorában általában szerelmeseket és hősokeket alakított, igazán népszerűvé azonban a társadalmi színművek és vígjátékok bonvivánjaként vált. Harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban, Egressy Ákos visszaemlékezése szerint a lovas nemzetőröknél szolgált (EGRESSY 1893, 7). Az Egressy Etelkával való válóper során elvesztette pesti házát, és Kolozsvárra költözött. A Kolozsvári Nemzeti Színház művészeti tanácsadója, drámaírója lett, 1871 és 1874 között pedig igazgatósági taggá választották. Háromszor nősült, első két felesége (Éder Lujza, De Caux Mimi) színésznő volt. Szerepkatalógusát lásd: MÁLYUSZNÉ Császár Edit, *László József (Adattár)*, Bp., Színháztudományi és Filmtudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1959.

Simon Florent (1804–1873). Egressy Etelka válóperes ügyvédje. Szerb származású hites ügyvéd, váltójegyző. Az 1830-as években nyitott ügyvédi irodát Pesten. Az 1850-es években a Nemzeti Színház egyik jogi képviselője. 1848-ban a pesti nemzetőrség kapitánya. Tagja volt annak az írókból, színészekből, irodalom- és kultúrapártolókból álló társaságnak, amely a Pesti Magyar Színház megnyitásától (1837) kezdve eleinte a Lamacs-féle vendéglőben, majd a Csiga vendéglőben tartotta összejöveteleit, s idővel egyesületi formában először Kör, irodalom és művészet barátainak egyesülete, majd Nemzeti Kör néven működött. Az 1836 márciusában Kisdedóvó Intézeteket Magyarországon Terjesztő Egyesület néven megalakult országos egylet „ügyészi” tisztségviselője volt. A legkülönbözőbb tárgykörökben publikált, jogi cikkei mellett gazdasági vonatkozású és esztétikai jellegű írásai is megjelentek (*A' Magyar nyelvre behozandó Nemről, A' Nemről, A' Szépségről*).

Szentpétery Zsigmond (1798–1858). Szentpétery Zsuzsanna bátyja. Színész, rendező. Zsigának becézték. Pályáját 1815-ben kezdte. 1829 és 1835 között a kassai színtársulat tagja, 1833-tól igazgatója volt. 1835-től a budai Várszínházban játszott. 1837-ben a Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja. Eleinte hősszerelmeseket alakított, de az 1830-as évektől kezdve leginkább az apa szerepkörében tűnt fel. Szigligeti Ede szerint köpcös, telt arcú ember volt, és szenvedélyesen dohányzott (SZIGLIGETI 1907, 38, 40–41). 1848-ban honvédeknek állt, Egressy Ákos visszaemlékezése szerint a gyalogságnál szolgált (EGRESSY 1893, 7). Többször újránősült, összesen öt feleségéről tudunk. Az Egressy családdal élete végéig jó viszonyban volt. Egressy Gábor törökországi emigrációja alatt Szentpétery Zsigmond gondoskodott a családjáról.

id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna (1770-es évek – 1862). Szentpétery Zsuzsanna édesanyja. Egressy Ákos visszaemlékezése szerint híresen jól főzött, az 1840-es években az irodalmi és a színházi élet több képviselője is nála étkezett kosztosként (EGRESSY 1909, 29–30). Az unoka őrizte a nagymama 1808-as, Szent Dávid zsoltárait tartalmazó énekeskönyvét (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961). Az Egressy család levelezésében 1843-ban említik először, ekkor már Pesten élt, fiával, Szentpétery Zsigmonddal közös háztartásban.

Telepy Károly (1828/1829–1906). Egressy Etelka második férje. Festőművész. Születési idejét illetően egymásnak ellentmondó adatokat találunk. Leszármazottja, Telepy Katalin (dédapja Telepy Károlynak a nagybátyja volt) 1829. december 20-ra, a Magyar életrajzi lexikon 1828. december 25-re, a Vasárnapi Ujságban 1906. október 7-én megjelent nekrológ pedig 1830-ra (VU, 1906/40, 646–647) datálja születését. Síremlékén, amelyet Róna József (1861–1939) készített, 1828 szerepel. Telepy György színész és Bohus Amália színésznő fia. Pesten a piarista gimnáziumban tanult, papnak szánták. Rajztehetsége korán megmutatkozott, már az 1840-es években Barabás Miklóshoz járt festészeti órákra. 1850-ben apja a müncheni festészeti akadémiára küldte tanulni. Ennek a tanulmányútnak az emléket őrzi több tájképe (*Bajor hegyekből, Alpokból, Bajor hegyek közül*) és két, 1851-ből és 1852-ből fenn-

maradt vázlatkönyve. 1852 végén a velencei akadémiaára került, tanára Ludovico Lipparini volt. Első sikerei Velencéhez kötődnek: tizennégy képét megvásárolta egy kereskedő. Az itáliai városban ismerkedett meg későbbi mecénásaival, gróf Berchtold Antallal (1798–1875) és feleségével, Strachan Matilddal (1819–1899), akik lehetővé tették számára a további külföldi tartózkodást. A grófnő vele taníttatta három fiát (Richárdot, Istvánt és Artúrt) rajzolni, illetve őt bízta meg az egyik velencei palotájában lévő képek restaurálásával is. Berchtold Antal később is foglalkoztatta Telepyt, a nagyoroszi (itt volt a Berchtoldok egyik családi birtoka) templom számára két oltárképet festetett vele. A Hitetlen Tamást és a Bűnbánó Magdolnát ábrázoló festmények ma is láthatók a nagyoroszi plébánia apszisában. Telepy 1856-ban elhagyta Velencét, előbb német területekre, majd Milánóba és Firenzébe látogatott, 1857-ben pedig Rómába költözött. 1859-ben hazatért. 1861-ben művésztársaival megalapította a Képzőművészeti Társulatot, amelynek első titkára lett. Ez a társulat kezdeményezte a Magyar Képzőművészeti Egylet jogelődjének, az 1871-ben alapított Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde létrehozását. 1873-ban Telepy a Magyar Írók és Művészek Társaságának egyik alelnöke lett. Leginkább tájképfestőként vált ismertté, képei többek között a Magyar Nemzeti Múzeumban és a Magyar Nemzeti Galériában láthatók. Munkásságát Koronás Arany Érdemkereszttel és a Ferenc József-rend lovagkeresztjével ismerték el.

SZÍNDARABOK JEGYZÉKE

A levelezésben említett színdarabok, amelyekben Egressy Gábor játszott¹

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím ²	Egressy Gábor első fellépése ³	A játszott szerep ⁴	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szövegpéldányának közgyűjteményi jelzete
<i>Áldozat</i> <i>áldozat</i>	Vörösmarty Mihály	Az áldozat	1841. április 26. Nemzeti Színház	Szabolcs	
<i>Ál-Endre</i>	Szigligeti Ede	Ál Endre	1841. február 15. Nemzeti Színház	Jeromos (ál Endre)	
<i>Bánk bán</i> <i>Bánk</i> <i>Bánkbán</i>	Katona József	Bánk bán	1833. február 15. Kassa 1839. március 23. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Ottó Bánk	
<i>Báró és bankár</i> <i>Báró, Bankár</i>	Hugó Károly	Báró és bankár	(1847. szeptember 27.) 1858. augusztus 31. Nemzeti Színház	Granville (bankár)	OSZK SZT. N. Sz. B 71
<i>Béldi Pál</i>	Szigligeti Ede	Béldi Pál	1857. április 24. Nemzeti Színház	Apafi Mihály (erdélyi fejedelem)	
<i>Bíbor és gyász</i> <i>Bíbor és gyász</i>	Hegedűs Lajos	Bíbor és gyász	1856. január 5. Nemzeti Színház	II. István	
<i>Brankovics</i>	Obernyik Károly	Brankovics György	1856. június 3. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Brankovics György (szerb fejedelem)	
<i>Candidatus</i> <i>Kandidátus</i> <i>Egyenes út</i> <i>legjobb az egyenes út</i> <i>Legjobb az egyenes út</i> <i>legj. az egyenes út</i>	August von Kotzebue (ford. Fekete Soma)	Legjobb az egyenes út	1841. augusztus 21. Nemzeti Színház	Krumm Elias (lelkészi candidatus)	

¹ A jegyzék azoknak a daraboknak a címét is tartalmazza, amelyeket Egressy a törökországi emigrációból 1850-ben hazaküldött leveleiben *nem* játszott színművekként említ, de repertoárjának alapdarabjai voltak.

² A darabok címét az egykorú színlapok alapján szerepeltetem.

³ A legtöbb esetben a megadott dátum egyben a színmű nemzeti színházbeli bemutatójának időpontját is jelöli. Ha csak egy dátum került feltüntetésre, az azt jelenti, hogy Egressy már az első előadáson játszott az adott darabban. Azokban az esetekben, amikor ez nem így volt, először zárójelben a dráma nemzeti színházbeli bemutatójának időpontját adom meg, alatta pedig azt a dátumot, amikor a színész először lépett fel benne Pesten. Ha az első fellépés időpontja nem a Nemzeti Színházhoz kötődik, akkor elsőként annak a városnak vagy játszóhelynek a neve áll, ahol Egressy először játszotta a mű valamelyik szerepét, majd a nemzeti színházbeli előadás dátuma. Ha másként nem jelzem, a Nemzeti Színházhoz kapcsolt dátum itt szintén a bemutató napja is egyben.

⁴ A szerepneveket az egykorú színlapok alapján közlöm.

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szöveg példányának közgyűjteményi jelzete
Clavigo Clavigó	Johann Wolfgang von Goethe (ford. Egressy Gábor)	Clavigo	(1852. június 22.) 1854. október 9. Debrecen Csabay Pál társulatánál vendégként ⁵ 1855. február 9. Nemzeti Színház	Beaumar-chais	
<i>Coriolán</i>	William Shakespeare (ford. Egressy Gábor, Dobrossy István)	Coriolan	1842. január 25. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Cajus Marcius Coriolanus	
<i>Czárnő</i> <i>Czárnő</i>	Eugène Scribe (ford. Huszár Imre)	A czárnő	1856. november 6. Nemzeti Színház	I. Péter cár	
<i>Don Carlos</i>	Friedrich Schiller (ford. Kelmenfy László [Hazucha Ferenc])	Don Carlos, Spanyolhon örököse	1846. május 19. Nemzeti Színház	Posa marquis	
<i>Egy ur és asszony</i> <i>Egy ur és nő</i>	X.-B. Saintine – Félix-Auguste Duvert – Augustin Théodore de Lauzanne de Vauroussel (ford. Egressy Benjámín)	Egy ur és asszony-ság	1843. január 30. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Egy ur	
<i>Falura kell mennie</i> <i>Falura kell menni</i>	Jean-François-Alfred Bayard – Augustin-Jules Wailly (ford. Komlóssy Ferenc)	Falura kell mennie	1845. december 13. Nemzeti Színház	Freimann Caesar (tengerész-tiszt)	
<i>Falusi egyszerűség</i>	Karl Töpfer (ford. Nagy Ignác)	Falusi egyszerűség	1839. május 6. Nemzeti Színház	Caesar	
<i>Felolvasó nő</i>	Jean-François-Alfred Bayard (ford. Feleki Miklós)	A felolvasó-nő	1861. március 14. Nemzeti Színház	Sir Cobridge (öreg vak kapitány)	

⁵ Első adatunk arról, hogy játssza, az 1854. október 6-án Szentpétery Zsuzsannának írt levél.

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szövegpéldányának közgyűjteményi jelzete
<i>Férjem kószál</i>	Eugène Cormon – Jean-Baptiste-Amédée Grange (ford. Csepregi Lajos)	Férjem kószál	1847. július 31. Nemzeti Színház	Bertholin (orvos)	
<i>fiatalférj</i>	Édouard-Joseph-Ennemond Mazères (ford. Jakab István)	Fiatal férj	1837. november 4. Nemzeti Színház	Beaufort Oscar ur	
<i>fiatal házasságok</i>	Csató Pál	Fiatal házasságok, vagy: Megházasodtam!	1837. augusztus 27. Nemzeti Színház	Lengyel Károly (birtokos tiszt, titoknok)	
<i>Fox és Pitt Fox</i>	Rudolf von Gottschall (ford. Szigeti József)	Fox és Pitt	1857. január 8. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Fox (miniszter és állodalmai titkár)	
<i>Gályarab</i>	Victor Hugo <i>Nyomorultak</i> című regénye nyomán színre alkalmazta Némethy György	A gályarab	1864. március 9. Nemzeti Színház	Valjean János (volt gályarab)	
<i>Garrick Garrick Bristolban Garrick Garrick Garrick</i>	Johann Ludwig Deinhardstein (ford. Csató Pál)	Garrick Bristolban	(1838. október 6.) 1839. április 11. Nemzeti Színház	Garrick (színész)	
<i>Gritti</i>	Szigligeti Ede	Gritti	1845. április 19. Nemzeti Színház	Gritti Lajos (magyarországi kormányzó és nádor, Zápolya részén)	
<i>Hamlet hamlet</i>	William Shakespeare (ford. Vajda Péter)	Hamlet	1829. november 14. Kassa 1835. január 24. Kolozsvár 1839. november 16. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Laertes Hamlet	OSZK SZT. H 73

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szövegpéldányának közgyűjteményi jelzete
<i>III Richard</i>	William Shakespeare (ford. Vajda Péter)	III. Richard király	(1843. április 1.) 1847. február 13. Nemzeti Színház	Richard (glosteri herceg)	OSZK SZT. H 85
<i>30 éves kártyás</i>	Victor Ducange (ford. Jakab István)	Harmincz év egy játékos életéből	(1838. június 27.) 1839. május 10. Nemzeti Színház	Béhlen György	
<i>Horatiusok</i>	Heinrich Joseph von Collin (a fordító nevét a színlap nem közli)	Horatiusok és Curiatiusok	1838. február 2. Nemzeti Színház	Victor	
<i>Igaz barát</i>	Auguste Vacquerie (ford. Benedek József)	Az igaz barát	1865. április 26. Nemzeti Színház	Beauval János	
<i>Kálmán király</i>	Berényi Antal	Kálmán király	1855. november 15. Nemzeti Színház	Kálmán	
<i>Kalmár tengerész</i>	Czakó Zsigmond	Kalmár és tengerész	1844. november 18. Nemzeti Színház	Arthúr	
<i>Kean</i>	id. Alexandre Dumas (ford. Fánicsy Lajos)	Kean, vagy: Könyelműség és lángész	1838. február 16. Nemzeti Színház	Kean	
Kisértés	Octave Feuillet (ford. Radnótfáy Nagy Sámuel)	A kisértés	1862. december 12. Nemzeti Színház	Gróf Vardes Gontran	
<i>Lázár a pásztor</i>	Joseph Bouchardy (ford. Sarlay Ferenc)	Lázár a' pásztor	1841. július 31. Nemzeti Színház	Salviati Raphael	
<i>Lear</i> <i>Lear király</i>	William Shakespeare (ford. Vajda Péter, Jakab István)	Lear király	1838. április 30. Nemzeti Színház	Lear	OSZK SZT. MM 5021 OSZK SZT. N. Sz. L 41
<i>Lelkiösméret</i> <i>Lelkiösméret</i>	id. Alexandre Dumas (ford. Buljovszky Gyuláné Szilágyi Lilla)	Lelki-ösméret	1855. augusztus 21. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Eduárd	

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szövegpéldányának közgyűjteményi jelzete
<i>Lucretia</i> <i>Lucrecia</i>	François Ponsard (ford. Egressy Benjámin)	Lucrecia	1843. szeptember 23. Nemzeti Színház	Junius Brutus	
<i>Macbeth</i>	William Shakespeare (németből ford. Egressy Gábor)	Macbeth	1843. augusztus 19. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Macbeth (hadvezér)	
<i>Makranczos hölgy</i>	William Shakespeare (Johann Ludwig Deinhardstein színre alkalmazása szerint ford. Fekete Soma)	A makranczos hölgy	1855. március 13. Nemzeti Színház	Petruccio (veronai nemes)	
<i>Menekültek</i> <i>Menekülttek</i>	George Sand – Paul Meurice (ford. Feleki Miklós)	A menekültek	1863. április 27. Nemzeti Színház	Bois Doré Sylvain (márki)	
<i>Negyedik Henrik</i> <i>IV Henrik</i>	William Shakespeare (ford. Egressy Gábor és Matisz Pál; 1855-től a színlapokon csak Egressy nevét tüntetik fel)	IV. Henrik király	1845. február 8. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	IV. Henrik	
<i>Országgyűlési szállás</i> <i>Országgyűlési Szállás</i>	Vahot Imre	Országgyűlési szállás	1843. október 2. Pozsony Fekete Gábor társulatánál vendégként	Schlossberger	
<i>Othello</i> <i>Othelló</i> <i>Otelló</i>	William Shakespeare (ford. Vajda Péter)	Othello	1842. november 10. Nemzeti Színház	Othello	OSZK SZT. MM 5020
<i>Párisi adós</i> <i>Párisi adós</i>	Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand (ford. Szemere Pál)	A' párisi adós	1839. december 10. Nemzeti Színház	D'Argentieres báró	
<i>pohár víz</i> <i>Pohár víz</i> <i>Egy pohár víz</i> <i>Egy pohár víz</i>	Eugène Scribe (ford. Egressy Benjámin)	Egy pohár víz	1841. május 10. Nemzeti Színház	Bolingbroke Henrik	

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szövegpéldányának közgyűjteményi jelzete
<i>Poplavec</i>	Szigligeti Ede	A rab	1845. június 2. Nemzeti Színház	Poplavec	
<i>rongy szedő</i> <i>Rongyszedő</i>	Félix Pyat (ford. Egressy Benjámin)	A párisi rongyszedő	1847. augusztus 14. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Jean apó (rongyszedő)	
<i>Skót nemes</i>	id. Alexandre Dumas (ford. Egressy Benjámin, Csepregi Lajos)	Scot nemes Scott nemes	1848. január 22. Nemzeti Színház	II. Károly (angol király)	
<i>St Georges Lovag</i>	Roger de Beauvoir – Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville (ford. Csepregi Lajos)	Saint Georges lovag	1841. július 12. Nemzeti Színház	Saint Georges lovag	
<i>Szaraczen</i>	id. Alexandre Dumas (ford. Szigligeti Ede)	Szaraczen	1836. július 2. budai Várszínház Egressy Gábor jutalomjátéka 1848. február 23. Nemzeti Színház	Jacoub Savoisy Károly	
<i>Szent-iván-éji álom</i>	William Shakespeare (ford. Arany János)	Szentivánéji álom	1864. április 23. Nemzeti Színház	Oberon	
<i>XII Károly</i>	James Robinson Planché (ford. Kolozsi József)	XII. Károly Rügen szigetén	1838. január 9. Nemzeti Színház	XIIIdik Károly (svéd király)	
<i>Vakbéla</i>	Berényi Antal	Vak Béla király	1855. június 6.	Béla herceg	
<i>Vasálorczos</i> <i>vasálorczos</i>	Marc-Jean-Louis Fournier – Auguste Arnauld (ford. Garay János)	Vasálorcza Vasálorcz	1835. november 28. budai Várszínház Egressy Gábor jutalomjátéka 1837. december 9. Nemzeti Színház	Gaston	

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szöveg példányának közgyűjteményi jelzete
<i>Zolki</i>	Gotthilf August von Maltitz (ford. Fekete Soma)	Zolky a' vén diák	1840. október 29. Szeged Komlóssy Ferenc társulatánál vendégként ⁶ (1840. október 12.) 1841. január 17. Nemzeti Színház ⁷	Zolky	
<i>Zsidó</i>	Szigligeti Ede	Zsidó	1844. július 27. Nemzeti Színház	Krida (nagykereskedő)	

⁶ Honművész, 1840/95, 767.

⁷ A színmű második, 1840. október 15-i előadásának színlapja szerint Zolky szerepét id. Lendvay Márton játszotta, de ezt valaki ceruzával áthúzta, és Egressy Gábor nevét írta a szerep mellé. Ám mivel nem tudni, hogy a kézírás egykorú-e a színlappal, azt a dátumot közlöm, amikor nyomtatott formában is Egressy neve került feltüntetésre.

PÉNZ- ÉS MÉRTÉKEGYSÉGEK

arany: aranypénz, körmöci arany. 4,5-es szorzóval konvertálták át pengőforintba.

arany huszas: 90 pengőkrajcár.

centime: a francia frank váltópénze.

ezüst, ezüst pénz: lásd: pengőforint.

f,ft: pengő- vagy váltóforint.

fertály: negyed (lat.).

félmeszely: félmeszely. Űrmérték. A bécsi meszely 0,35 liter, a budai 0,419 liter.

font: súlymérték, az ún. bécsi font = 0,5606 kg volt (BOGDÁN 1991, 444).

frank: Franciaország pénzegysége, 1795-ben vezették be.

garas: vert fémpez, aprópez. 1 garas 3 krajcár volt. 1858. november 1-től 1 garas 2 újkrajcár lett.

mértföld, mföld: osztrák postamérföld: 7585,9 méter (BOGDÁN 1990, 41).

o. é.: osztrák érték. Új osztrák vagy ausztriai értékű forint. 1858. november 1-től ez lett az Osztrák Császárság törvényes fizetőeszköze. 1858-ban 1, 10, 100 és 1000, 1859-ben új 5 forintos került forgalomba. Az osztrák értékű forint a konvenció forintot váltotta. A forint és a krajcár váltóaránya 1:100-hoz lett a korábbi 1:60-hoz arány helyett.

osztrák forintos tallér: egyleti tallér. 1857-ben vezették be, ezüstalapú pénzláb volt.

pengő forint, pengő, pengő, fpengő, pengőforint, pengőforint: pengőforint, ezüstpez, konvenció forint. A forint és a krajcár váltóaránya 1:60-hoz.

pengő huszas, huszas: húsz pengőkrajcár. Vert réz fémpez.

pengő tallér: konvenció tallér. Vert fémpez. 1 tallér 2 pengőforint volt.

rőf: az osztrák vagy bécsi rőf 77,755 centiméter (BOGDÁN 1990, 35).

u. p., uj pénz, uj: lásd az osztrák értéknél.

uj x: újkrajcár.

váltó forint, vft, váltó, váltóforint: váltóforint. A váltóforintot 2:5 arányban (vagyis 0,4-es szorzóval) számították át pengőforintra, ezüstpezre.

xr, x, krajcár: krajcár, aprópez, váltópez.

Mutatók

IRODALOM- ÉS RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

Archívumok

MNL OL: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
OSZK Kt.: Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár
OSZK SZT.: Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tár
OSZK Zt.: Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár
OSZMI: Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet

A családi levelezés közgyűjteményi jegyzéke

MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkának
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkéhez
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gábornéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke anyjához, Egressy Gábornéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákoshoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákosnak
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gábornak
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gábornéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Etelhez
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Szentpétery Zsuzsa Egressy Gáborhoz
OSZMI 60.2908, Egressy Gábor levele Egressy Etelkához

MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor
OSZK Kt. Analekta 1198
OSZK Kt. Analekta 1229
OSZK Kt. Analekta 1237
OSZK Kt. Analekta 1239
OSZK Kt. Analekta 1243, I-II.
OSZK Kt. Analekta 1324
OSZK Kt. Fol. Hung. 1078
OSZK Kt. Fol. Hung. 1484, I.
OSZK Kt. Fol. Hung. 1754
OSZK Kt. Fol. Hung. 1961
OSZK Kt. Fond 89/5
OSZK Kt. Levelestár, Buziássy Károly Egressy Ákoshoz
OSZK Kt. Levelestár, Csabai Pál Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Csernátunyi Lajos Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Ákosnak (1865 utáni levelek)
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Fáy Andrásához
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Fuchs kapitányhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Ujhelyi Ágostonnéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Fok Ignác Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Gerzseni Gábor Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Hegedüs Lajos Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Hetényi József Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Krizbay Miklós Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Lévy József Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Szabó József Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Telepy Károly Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ifj. Tóth József Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ujfalussy Sándor Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Kálmán Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Laura Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Laura és Ödön Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Ödön Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Vahot Imre Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Vajai Károly Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I.
OSZK Kt. Quart. Hung. 2310, I-IV.
OSZK Kt. Quart. Hung. 2752
OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtár Kny.C 11.983
OSZK SZT. Fond 4/114
OSZK SZT. Fond 4/117
OSZK SZT. Fond 4/129
OSZK SZT. Fond 4/160

OSZK SZT. Fond 4/168
 OSZK SZT. Nemzeti Színház kötetes iratok, 882
 OSZK SZT. Nemzeti Színház kötetes iratok, 786
 OSZK SZT. N. Sz. C 62
 OSZK SZT. N. Sz. G 72
 OSZK SZT. N. Sz. O 35/1
 OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1841.
 OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1838.
 OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1844.
 OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1853–1854.
 OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856.
 OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1857–1858.
 OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1865.
 OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Buda, 1836.
 OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Marosvásárhely, 1859.
 OSZK Zt. Ms. mus. th. 239/a
 OSZK Zt. Ms. mus. th. 239/b
 OSZMI 54.823.1
 OSZMI 72.2

Könyvészet¹

- ABODY 1967: ABODY Béla, *Az opera fellegvárjai: Milánó, Bécs, Párizs, New York, Péterváár–Leningrád*, Bp., Zeneműkiadó, 1967.
- A debreceni színészet története*, 1976: *A debreceni színészet története*, szerk. KATONA Ferenc, Debrecen, Kiadja Debrecen Megyei Városi Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya, 1976.
- A forradalom és szabadságharc levelestára*, 1950, I: *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950.
- A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, II, Bp., Közoktatásügyi, 1952.
- A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, IV, Bp., Gondolat, 1965.
- A handbook for travellers*, 1837: *A handbook for travellers in Southern Germany*, London, John Murray and son, 1838.
- A magyar nyelv teljes szótára*, 1867: *A magyar nyelv teljes szótára*, szerk. BALLAGI Mór, I, Bp., Franklin-Társulat, 1867.
- A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája XVIII–XIX. század*, összeáll. HANKISS Elemér, BERCZELI A. Károlyné, Bp., OSZK, 1961.
- A magyar sajtó története*, 1985, II/1: *A magyar sajtó története 1848–1867*, főszerk. SZABOLCSI Miklós, II/1, Bp., Akadémiai, 1985.
- A magyar vendéglátóipar története*, 1943: *A magyar vendéglátóipar története: A honfoglalás századától az 1848/49. szabadságharcig*, szerk. BALLAI Károly, I, Bp., »Kultura és Propaganda« Könyv-, Zenemű- és Utazási Szövetkezet Kiadása, 1943.

¹ A folyóiratok címének rövidítését *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1849–1905: Általános rész, Személyi rész I. A–Gy*, szerk. KÓKAY György, V. WINDISCH Éva, Bp., Akadémiai, 1990. alapján adom meg.

- A Nemzeti Színház bővített törvény-könyve*, 1842: *A Nemzeti Színház bővített törvény-könyve 1842-től*, Pest, Beimel József, 1842.
- A Nemzeti Színház levelesládájából*, 1932: *A Nemzeti Színház levelesládájából*, közli REXA Dezső, ItK, 42(1932)/2.
- A Nemzeti Színház műsora*, 1987: HOFER Miklós, KERÉNYI Ferenc, MAGYAR Bálint, MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR Edit, SZÉKELY György, VAMOS László, *A Nemzeti Színház 150 éve*, Bp., Gondolat, 1987.
- A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944: *A Nemzeti Színház műsorlexikona: 1837-től 1941-ig*, összeáll. HAJDU Algernon László, előszó HARASZTI Emil, Bp., 1944. (Kefelenyomat.) A kiadvány a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményében BQ 792/796 jelzet alatt érhető el.
- A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847: *A Nemzeti Színház törvénykönyve 1848. ápril 1-től kezdve*, Pest, Beimel József, 1847.
- ÁNGYÁN, BUZINKAY 1971: ÁNGYÁN János, BUZINKAY Géza, *Kajdacs István és levelezése Ballassa Jánossal*, Orvostörténeti Közlemények, 1971/62–63.
- A pesti magyar színész-társaság törvényei*, 1900: *A pesti magyar színész-társaság törvényei: Bajza József igazgatása alatt: 1837–1838. évben* = BAJZA József *Dramaturgiai írások*, kiad. BADICS Ferenc, Bp., Franklin-Társulat, 1899 (Bajza József Összegyűjtött Munkái, 5).
- ARANY 1961: ARANY János, *Drámafordítások 1, Shakespeare: A Szent-Iván éji álom, Hamlet, dán királyfi, János király*, kiad. RUTTKAY Kálmán, Bp., Akadémiai, 1961 (Arany János Összes Művei, 7).
- ARANY 2004: ARANY János, *Levelezés 3, Levelezése 1857–1861*, kiad. KOROMPAY H. János, Bp., Universitas, 2004 (Arany János Összes Művei, 17).
- ARCpoetica, 2012: *ARCpoetica: Petőfi Sándor életében készült képmásai*, összeáll., a képeket vál. ADROVITZ Anna, felelős szerk. KALLA Zsuzsa, utószó E. CSORBA Csilla, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 2012.
- A sorsjáték Magyarországon*, 1943: *A sorsjáték Magyarországon*, Bp., „Hermes” Magyar Általános Váltóüzlet Részvénytársaság, 1943.
- Ath: Athenaeum
- A vándorszínészettől a Nemzeti Színházig*, 1987: *A vándorszínészettől a Nemzeti Színházig*, kiad. KERÉNYI Ferenc, Bp., Szépirodalmi, 1987.
- Az aradi vértanúk*, 1979, II: *Az aradi vértanúk*, szerk. KATONA Tamás, Bp., Szépirodalmi, 1979, II.
- Az 1848–49-es I. magyar hadtest iratai*, 2002: *Az 1848–49-es I. magyar hadtest iratai (Megalkulástól az 1849. január 4-i kassai vereségig)*, kiad., tan. DÉR Dezső, HAJGOS József, Eger, Heves Megyei Levéltár, 2002.
- BÁCSKAI 1989: BÁCSKAI Vera, *A vállalkozók előfutárai: Nagykereskedők a reformkori Pesten*, Bp., Magvető, 1989.
- BADICS 1890: BADICS Ferenc, *Fáy András életrajza*, Bp., Magyar Tud. Akadémia, 1890.
- BAJZA 1900, VI: BAJZA József *Összegyűjtött Munkái*, kiad. BADICS Ferenc, VI, Bp., Franklin, 1900.
- BÁRDOS 1990: BÁRDOS Ferenc, *Bajai harangok: Barangolások a város múltjában*, Kelenföld, Számalk-Kelenföld, 1990.
- Bártfay László naplói*, 2010: *Bártfay László naplói*, kiad., tan. KALLA Zsuzsa, Bp., Ráció, 2010.
- BARTHA 2010: BARTHA Katalin Ágnes, *Shakespeare Erdélyben (XIX. századi magyar nyelvű recepció)*, Bp., Argumentum, 2010 (Irodalomtörténeti Füzetek, 167).

- BATHÓ 2013: BATHÓ Edit, *A jász viselet: a XIX. jász világtalálkozó tiszteletére*, Jászberény, Jász Múzeumért Alapítvány, 2013.
- BÉKÉSI 2003: BÉKÉSI Gábor, „Maradok szeretve tisztelő barátod...”: *Telepi György a dokumentumok tükrében = A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve*, szerk. VERES László, VIGA Gyula, XLII, Miskolc, Hermann Ottó Múzeum, 2003.
- BENDA 1953: BENDA Kálmán, *A Rákóczi-nóta és a Rákóczi-induló reformkori életéről*, ItK, 57(1953)/1–4.
- BERLIOZ 2010: [Hector] BERLIOZ, *Rákóczi induló: Az autográf fogalmazvány facsimile kiadása*, tan., közread. BÓNIS Ferenc, Bp., Balassi, 2010.
- BERNSTEIN 1906: DR. BERNSTEIN Béla, *1848 és a magyar zsidók*, Bp., Magyar Zsidó Könyvtár Kiadóvállalata, 1906.
- BH: Budapesti Hírlap
- BÓDIS, JANKA, 2008: BÓDIS Istvánné, JANKA Irma, *Tűzvész Aggteleken 1858. április 20.*, Jósza-fői Helytörténeti Füzetek, 2008/28.
- BODOR 1899: BODOR István, *A rimaszombati egyesült protestáns főgimnázium története*, Rimaszombat, Rábely István, 1899.
- BODZÁSI 2013: BODZÁSI Balázs, *Zálogjog a feudális magyar jogban*, Jog, állam, politika, 5(2013)/1.
- BOGDÁN 1990: BOGDÁN István, *Magyarországi hossz- és földmértékek 1601–1874*, Bp., Akadémiai, 1990.
- BOGDÁN 1991: BOGDÁN István, *Magyarországi űr-, térfogat-, súly- és darabmértékek 1874-ig*, Bp., Akadémiai, 1991.
- BONA 1998, II: BONA Gábor, *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*, II, Bp., Heraldika, 1998.
- BONA 1999, III: BONA Gábor, *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*, III, Bp., Heraldika, 1999.
- BOROSS 1881–1882: BOROSS Mihály, *Emlékeim 1848–1861*, kiad. BORONGÓ [HAMARY Dániel], Székesfehérvár, Nyomatott a „Vörösmarty” Könyvnyomdában, 1881–1882.
- BORSA 1964: DR. BORSA Gedeon, *Argenti Döme (1809–1893) = Orvostörténeti Közlemények*, szerk. PALLA Ákos, Bp., Egyetemi Nyomda, 1964 (Az Országos Orvostörténeti Könyvtár közleményei, 30).
- BORY 1939: BORY István, *Adalékok a Nemzeti Színház történetéhez*, ItK, 49(1939)/1.
- BÖLÖNI 1984: BÖLÖNI FARKAS Sándor, *Napnyugati utazás, napló*, kiad. MALLER Sándor, Bp., Helikon, 1984.
- BpViszh: Budapesti Viszhang
- BUZINKAY 1974: BUZINKAY Géza, *A magyar irodalom és sajtó irányítása a Bach-korszakban (1849–1860)*, Magyar Könyvszemle, 90(1974)/3–4.
- CENNER 1972: CENNER Mihály, *Magyar színészet Székesfehérvárott és Fejér megyében*, Székesfehérvár, Székesfehérvári Vörösmarty Színház, 1972.
- CICERO 2004: Marcus Tullius CICERO, *Tusculumi eszmecsere*, ford. VEKERDI József, Bp., Allprint, 2004.
- CSEH 1997: CSEH Géza, *Adalékok Jász-Nagykun-Szolnok megye vasúti fővonalainak kiépítéséhez = Zounuk: A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve*, szerk. ZÁDORNÉ ZSOLDOS Mária, XII, Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 1997.
- CSIFFÁRY 2006: CSIFFÁRY Gergely, *A Károlyiak szerepe a 19–20. századi Parád fejlődésében = Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv*, szerk. GALAMBOS Sándor, KUJBUSNÉ MECSEI

- Éva, XVII, Nyíregyháza, A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, 2006.
- CSOMA 2002: CSOMA Borbála, *Magyar fürdővendégek a gräfenbergi vízgyógyintézetben: egy csehországi fürdő mindennapjai magyar szemmel*, Korall, 2002/7–8.
- CSORBA 1999: CSORBA György, *Az 1848–49-es törökországi magyar emigráció története*, Hadtörténelmi Közlemények, 112(1999)/2.
- Dcs: Divatcsarnok
- DEÁK 1998: DEÁK Ágnes, *Múlt századi rejtélyek – Egy végzetes randevú*, Élet és Tudomány, 53(1998)/34.
- DEÁK, MOLNÁR 2003: DEÁK Ágnes, MOLNÁR András, *Deák Ferenc*, Bp., Vince, 2003 (*Tudomány – egyetem: Történeti életrajzok*).
- DEÁK 2010: DEÁK Ágnes, *A koronás Wargha: Egy kettős ügynök Kossuth és a császári rendőrség szolgálatában*, Bp., Akadémiai, 2010.
- DEÁK 2015: DEÁK Ágnes, *„Zsandáros és policzájós idők”: Államrendőrség Magyarországon, 1849–1867*, Bp., Osiris, 2015.
- DEMETER, GELENCSÉR 1990: DEMETER Zsófia, GELENCSÉR Ferenc, *Székesfehérvár anno...: Pillanatképek egy város életéből*, Székesfehérvár, Fejér Megyei Múzeumegyesület, 1990.
- DERINGIL 2011: DERINGIL, Selim, *„Törökké lett” magyarok a szabadságharc után*, Budapesti Könyvszemle, 23(2011)/2.
- Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867*, 2013: *Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867, Abteilung II. Das Ministerium Schwarzenberg*, hg. KLETECKA, Thomas, SCHMIED-KOWARZIK, Anatol, V, Wien, Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2013.
- DOBROSSY 1985: DOBROSSY István, *A miskolci vendégfogadók és a vendéglátás története 1745–1945*, Miskolc, Hermann Ottó Múzeum, 1985 (Borsodi Kismonográfiák, 21).
- EGRESSY 1851: EGRESSY Gábor *törökországi naplója: 1849–1850*, Pest, Kozma Vazul, 1851.
- EGRESSY 1865: EGRESSY Gábor, *A színészeti tanoda rendszabályai (A növendékek számára)*, Pest, Herz János, 1865.
- EGRESSY 1866: EGRESSY Gábor, *A színészet könyve*, Pest, Emich Gusztáv, 1866.
- EGRESSY 1893: EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893.
- EGRESSY 1909: EGRESSY Ákos, *Petőfi Sándor életéből*, Bp., Kunossy, Szilágyi és Társa, 1909 (Petőfi-könyvtár, 12).
- Egressy Gábor és kortársai*, 1908: *Egressy Gábor és kortársai: Levelek Egressy Gáborhoz (1838–1865)*, kiad. és magyarázatokkal ellátta MOLNÁR László, Bp., Országos Színész-Egyesület, 1908.
- Egressy Gábor levelei Kazinczy Gáborhoz*, 1960: *Egressy Gábor levelei Kazinczy Gáborhoz*, kiad. KENYERES Ágnes, Bp., Színháztudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1960 (Színháztörténeti Füzetek, 35).
- Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980: *Egressy Gábor válogatott cikkei /1838–1848/, vál., jegyz., tan. KERÉNYI Ferenc*, Bp., Magyar Színházi Intézet, 1980 (Színháztörténeti Könyvtár, 11).
- Egressy Galambos Gábor emléke*, 1867: *Egressy Galambos Gábor emléke*, saját műveiből [sajtó alá] rend. fia [EGRESSY Ákos, EGRESSY Árpád], Pest, Emich Gusztáv, 1867.
- Élk: Életképek
- ENYEDI 1999: ENYEDI Sándor, *Rivalda nélkül: A határon túli magyar színháztörténet lexikona*, Bp., Teleki László Alapítvány, 1999.

- ERDÉLYI 1860: ERDÉLYI János, *A Sárospataki ref. főiskola háromszázados ünnepe július 8-án 1860*, Sárospatak, Jäger Károly, 1860.
- ERDÉLYI 1951: ERDÉLYI János *útinaplója és úti levelei*, kiad. T. ERDÉLYI Ilona, Bp., Közkutatásiügyi, 1951.
- ERDEY 1853: ERDEY Pál, *Parádi gyógyvizek*, Pest, Müller Emil, 1853.
- ESZTEGÁR 1903: ESZTEGÁR László, *Magyar írók levelei Egressy Gáborhoz: Második, befejező közlemény*, ItK, 13(1903)/2.
- Évkönyv, 1845: *A' Magyar Tudós Társaság' Évkönyvei: 1840–1842*, SCHEDEL Ferencz' ügye-lése alatt, VI, Budán, A' Magyar Királyi Egyetem' Betűivel, 1845.
- 1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871: 1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez: Az Asbóth-család irataiból*, Pest, Ráth Mór, 1871.
- FÁBRI 2009: FÁBRI Anna, *Hétköznapi élet Széchenyi István korában*, Bp., Corvina, 2009.
- FARKAS 2011: FARKAS Katalin, *Magyar függetlenségi törekvések 1859–1866*, Bp., HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum – LineDesign, 2011.
- FARKAS 2012: FARKAS Katalin, *Perczel Mór az emigrációban*, Hadtörténelmi Közlemények, 125(2012)/1.
- FEKETE 1988: FEKETE Gézáné, *Az Akadémia 1831–1858 között alapított jutalomtételei és előzményei*, Bp., Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, 1988.
- FÉNYES 1843, II: FÉNYES Elek, *Magyarország statistikája*, II, Pest, Trattner-Károlyi, 1843.
- FÉNYES 1851, II: FÉNYES Elek, *Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és pusztá, betűrendben körülményesen leíratik*, Pest, Kozma Vazul, 1851, II.
- FL: Fővárosi Lapok
- FRANK 1985: FRANK Tibor, *Egy emigráns alakváltásai: Zerffi Gusztáv pályaképe 1820–1892*, Bp., Akadémiai, 1985.
- FRIGYIK 2003, II: FRIGYIK Katalin, *Typis Számmerianis: A Számmer nyomdászcsalád története és a nyomtatványok bibliográfiája 1794–1920*, Székesfehérvár, Szent István Király Múzeum, 2003, II.
- Fürdői-zsebkönyv, 1853: *Fürdői-zsebkönyv: Magyar-, Erdély-, Horvát-Tótország, a Szerb-Vajdaság, s Temesi-Bánság, nemkülönb a Határőrvidék ásványvizei s fürdő-intézetei ismertetését tárgyalva*, szerk. PRZEMYSLI LENGYEL Dániel, Pest, szerző sajátja, 1853.
- GÁRDONYI 1933: GÁRDONYI Albert, *A budai hegyvidék első nyaralótelepei = Tanulmányok Budapest múltjából*, II, Bp., Budapest Székesfőváros Kiadása, 1933.
- GÁSPÁR 1940: GÁSPÁR Margit, *Ernst Lajos gyűjteményének árverezése*, Magyar Könyvszemle, 64(1940)/2.
- GEROLD 1990: GEROLD László, *Száz év színház: Dráma és színjátszás Szabadkán a XIX. században, 1816–1918*, Újvidék, Forum, 1990.
- GOMBOS 1974: GOMBOS Zoltán, *Régi kertek Pesten és Budán*, Bp., Natura, 1974.
- GONDA 2006: GONDA György „...Egressy Gábor színész és Kossuth kormánybiztosa”: *Egy év eseménytörténete – emigráció után*, Aetas, 21(2006)/4.
- GÖRGEY 1988, II: GÖRGEY Artúr, *Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben*, szerk. KATONA Tamás, Bp., Európa, 1988, II.
- GRANASZTÓI 1997: GRANASZTÓI Péter, *Tömegszórakozás a Városligetben – a vurstli*, Budapesti Negyed, 5(1997), 2–3.
- GYULAI 1961: GYULAI Pál *levelezése 1843-tól 1867-ig*, kiad. SOMOGYI Sándor, Bp., Akadémiai, 1961.

- GYULAI 1985: GYULAI Pál, *Vörösmarty életrajza*, Bp., Szépirodalmi, 1985.
- GYULAY 1844: GYULAY Lajos, *Páris*, Biblioteca Centrală Universitară Lucian Blaga Cluj-Napoca Colecți speciale, Ms 1450/31.
- HAJNAL 1927: *A Kossuth-emigráció Törökországban*, szerk. és tan. HAJNAL István, Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1927, I.
- HEGEDÜS 1927: HEGEDÜS Sándorné Jókay Jolán *emlékiratai*, kiad. gyermekei, Bp., Singer és Wolfner, 1927.
- HERMANN 1998: HERMANN Róbert, *A kormánybiztosi intézmény és a hadsereg*, Új Forrás, 30(1998)/6.
- HERMANN 1999: HERMANN Róbert, *Megtorlás az 1848–49-es forradalom és szabadságharc után*, Bp., Press Publica, 1999 (Változó Világ, 27).
- HERMANN 2001: HERMANN Róbert, *1848–1849: A szabadságharc hadtörténete*, Bp., Korona, 2001.
- HERMANN 2002: HERMANN Róbert, *Kossuth Lajos élete és kora*, Bp., Pannonica, 2002.
- HOJDÁK 2014: HOJDÁK Gergely, *Tarjányi Eszter: Arany János és a parodisztikus hagyomány*, Irodalomtörténet, 95(2014)/1.
- Hond: Honderű
- Honm: Honművész
- HORVÁTH 2005: HORVÁTH Gergely Krisztián, *Útlevepolitika a rendi korszak végén: Moson vármegyei tapasztalatok*, Regio, 16(2005)/1.
- HORY 1892: HORY Béla, *Petőfi Sándor Kolozsvárt*, Petőfi-Muzeum, 5(1892)/5.
- Hölgyf: Hölgyfutár
- INDIG 1991: INDIG Ottó, *A nagyváradi színészet másfél évszázada 1798–1944*, Bukarest, Kriterion, 1991.
- Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938: *Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, szerk., közléteszi PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán, Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1938.
- ItK: Irodalomtörténeti Közlemények
- IVÁNYI 1969: IVÁNYI Emma, *Klapka György iratai 1848–1892: Párizsban élő unokájának ajánlása*, Levéltári Közlemények, 40(1969)/2.
- JAKÓ, JUHÁSZ 1979: JAKÓ Zsigmond, JUHÁSZ István, *Nagyenyedi diákok 1662–1848*, Bukarest, Kriterion, 1979.
- JÁNOSSY 1940: JÁNOSSY Dénes, *A Kossuth-emigráció Angliában és Amerikában 1851–1852*, Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1940, I.
- JÁSZAY 1977: JÁSZAY Magda, *Mazzini*, Bp., Gondolat, 1977.
- Je: Jelenkor
- JÓKAI 1912: JÓKAI Mór, *Az én életem regénye*, Bp., Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, 1912.
- KATONA 1983: KATONA József, *Bánk bán (Kritikai kiadás)*, kiad. OROSZ László, Bp., Akadémiai, 1983.
- KEMPELEN 1860: KEMPELEN Győző, *Kazinczy-ünnep Magyarországon 1859-ben*, Szeged, Burger Zsigmond, 1860.
- Képviselőházi Napló* 1861, II: *Az 1861. év április 2. Pesten egybegyűlt országgyűlés képviselőházának naplója*, szerk. HAJNIK Károly, Pest, Landerer és Heckenast, 1861.
- KERÉNYI 1976: KERÉNYI Ferenc, *Teátrum a Fejér Ló fogadó udvarán*, Alföld, 27(1976)/4.
- KERÉNYI 2002: KERÉNYI Ferenc, *Pest vármegye irodalmi élete (1790–1867)*, Bp., Pest Megye Monográfia Közalapítvány, 2002 (Előtanulmányok Pest megye monográfiájához, 3).

- KERÉNYI 2005a: „*Az isteni pályabér*”: Színházi szóróversek 1840-ből = *Évek és színek: Tanulmányok Fábri Anna tiszteletére hatvanadik születésnapja alkalmából*, szerk. STEINERT Ágota, BORBÍRÓ Fanni, DEDE Franciska, PÁDÁR Eszter, Bp., Kortárs, 2005.
- KERÉNYI 2005b: KERÉNYI Ferenc, „*Szólnom kisebbség, bűn a hallgatás*” (*Az irodalmi élet néhány kérdése az abszolutizmus korában*), Gyula, Békés Megyei Levéltár, 2005.
- KERÉNYI 2007: KERÉNYI Ferenc, *A magyar népszínmű = A magyar irodalom története: 1800-tól 1919-ig*, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, VERES András, Bp., Gondolat, 2007.
- KERÉNYI 2008: KERÉNYI Ferenc, *Petőfi Sándor élete és költészete*, Bp., Osiris, 2008 (Osiris Monográfiák).
- KERTBENY 1864: K. M. KERTBENY, *Alphabetische Namensliste Ungrischer Emigration 1848–1864*, Brüssel–Leipzig, Kiessling und Comp., 1864.
- KÉRY 2015: KÉRY János, *Székely Imre*, DLA-értekezés (kézirat), Bp., 2015.
- Kéziratok katalógizálása*, 1958: *Kéziratok katalógizálása*, összeáll. BERLÁSZ Jenő, szerk. CSAPODI Csaba, Bp., Országos Könyvtárügyi Tanács, 1958.
- KISS 1878: KISS Kálmán, *A szatmári reform. egyházmegye története*, Kecskemét, Tóth László, 1878.
- KISS 1979: KISS József, *A Petőfi-költemények kiadásának története 1850-től 1945-ig*, Magyar Könyvszemle, 95(1979)/1.
- KISS 2016: KISS Zsuzsanna, „*Borzos tsudák*” a tündérszékerenyből: *Leár és Lear király* = William SHAKESPEARE, *Lear Leár király*, a kísérő tanulmányt írta, sajtó alá rendezte KISS Zsuzsanna, Bp., reciti, 2016.
- KOCH 1966: KOCH Lajos, *A budai nyári színikör (Adattár)*, Bp., Színháztudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1966 (Színháztörténeti Füzetek, 46).
- KOSSUTH 1882: KOSSUTH Lajos, *Irataim az emigrációból*, III, Bp., Athenaeum R. Társulat, 1882.
- KOSSUTH 1994: KOSSUTH Lajos, *Írások és beszédek 1848–1849-ből*, szerk. KATONA Tamás, SZAPPANOS Balázs, Bp., Európa, 1994.
- KÖRTVÉLYES 1957: KÖRTVÉLYES Ágnes, *Egressy Gábor iratai az Országos Levéltárban*, Bp., Színháztudományi és Filmtudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1957 (Színháztörténeti Füzetek, 16).
- K-ú: Koszorú
- LÁSZLÓ 1911: LÁSZLÓ Zsigmond, *A dévai nemzeti kaszinó monográfiája*, Déva, Aufer Vilmos, 1911.
- LOVAS 2004: LOVAS Csilla, *A Garay-kultusz = A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXVI*, Szekszárd, Wosinsky Mór Megyei Múzeum, 2004.
- LUKÁCS 2008: LUKÁCS Anikó, *Nemzeti divat a reformkori Pesten*, Korall, 2002/10.
- LUKÁCS 1955: LUKÁCS Lajos, *Magyar függetlenségi és alkotmányos mozgalmak 1849–1867*, Bp., Művelt Nép, 1955.
- LUKÁCS 1986: LUKÁCS Lajos, *Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei 1860–1867*, Bp., Akadémiai, 1986.
- LYONNET [1904]: HENRY LYONNET, *Dictionnaire des comédiens français (ceux d’hier)*. *Biographie, bibliographie, iconographie*, Genève, Bibliothèque de la Revue Universelle Internationale Illustrée, 1904.
- Magyar közmondások könyve*, 1851: *Magyar közmondások könyve*, szerk. és kiad. ERDÉLYI János, Pest, Kozma Vazul, 1851.
- Magyarkoronaországot illető országos törvény- és kormánylap.

- Magyar nemzetiségi zsebkönyv*, 1905: *Magyar nemzetiségi zsebkönyv: Második rész: nemesi családok*, Bp., Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság, 1905.
- Magyar színészportrék katalógusa 1790–1944*, 1973: *Magyar színészportrék katalógusa 1790–1944*, összeáll. CENNER Mihály, Bp., Magyar Színházi Intézet, 1973.
- MAJDÁN 2014: MAJDÁN János, *A közlekedés története Magyarországon (1700–2000)*, Pécs, Pro Pannonia, 2014.
- MAJOR 1986: MAJOR Rita, *A Giselle a régi magyar színpadon*, Színháztudományi Szemle, 1986/20.
- MÁLYUSZNÉ 1958: MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR Edit, *A Budai Népszínház műsora (Adattár)*, Színháztudományi és Filmtudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, Bp., 1957 (Színháztörténeti Füzetek, 46).
- MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR 1959: MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR Edit, *László József (Adattár)*, Bp., Színháztudományi és Filmtudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1959 (Színháztörténeti Füzetek, 23).
- MÁLYUSZNÉ 1962: MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR Edit, *Adatok a magyar rendezés első évtizedeiből*, Bp., Színháztudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1962 (Színháztörténeti Könyvtár, 7).
- MANHERCZ 2010: MANHERCZ Orsolya, *Az uralkodó Magyarországon, 1865–1866 = Vázlatok két évszázad magyar történelméből*, főszerk. GERGELY Jenő, Bp., ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történeti Program, 2010.
- MANHERCZ 2012: MANHERCZ Orsolya, *Magas rangú hivatalos utazások Magyarországon a Bach-korszakban: Ferenc József magyarországi látogatásai 1849 és 1859 között*, PhD-értekezés (kézirat), Bp., 2012.
- MÁRFI 1993: MÁRFI Attila, *Pécs szabad királyi város német és magyar színjátszásának forrásai a Baranya Megyei Levéltárban (1849–1886)*, Bp., Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, 1993.
- MARGÓCSY 2011: MARGÓCSY István, „Az apostol” sorsa, Holmi, 23(2011)/9.
- MÁTAY 2009: MÁTAY Mónika, *Egy nődandy karrierje: képek Batthyány Apraxin Júlia életéből*, Médiakutató, 10(2009)/4.
- M. CSÁSZÁR 1956: M. CSÁSZÁR Edit, *Egy színészházaspár élete*, Bp., Művelt Nép, 1956.
- MH: Magyar Hírlap
- MIKSZÁTH 1982: MIKSZÁTH Kálmán, *Jókai Mór élete és kora*, Bp., Szépirodalmi, 1982.
- Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, 1851: *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, Wien, Aus der kaiserl. königl. Hof- und Staats-Druckerei, 1851.
- Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855: *Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, Wien, Aus der K. K. Hof- und Staats-Druckerei, 1855.
- Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1861: *Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1860–1861*, Wien, Aus der K. K. Hof- und Staats-Druckerei, 1861.
- MSzL: Magyar Színházi Lap
- MOLNÁR 1881: MOLNÁR György, *Világostól Világosig: Emlékeimből*, Arad, Ungerleider Albert, 1881.
- MS: Magyar Sajtó
- NAGY 1984: NAGY Csaba, *A magyar vándoriparos szervezkedés kezdetei Franciaországban: A Párisi Magyar Jótékony Egylet története 1843–1852 = Az Országos Széchényi Könyvtár*

- Évkönyve 1982–1983*, felelős szerk. Kovács Ilona, Bp., Országos Széchényi Könyvtár, 1984.
- NAGY 1989: NAGY Imre Gábor, *Egy mohácsi radikális a szabadságharcban (Hatos Gusztáv 1812–1862)*, Baranya, 2(1989)/1–2.
- NAGY 2012: NAGY Sándor, *A házasság felbontása Budapesten (Pest-Budán) a 19. században*, PhD-értekezés (kézirat), Bp., 2012.
- NAGYRÉVI 1958: NAGYRÉVI György, *A Vörösmarty-árvák javára indított gyűjtés története*, Irodalomtörténet, 46(1958)/1.
- NÁNAY 2005: NÁNAY István, *Tanodától – egyetemig: Az intézményes magyar színház- és filmművészképzés száznegyven éve*, Bp., Színház- és Filmművészeti Egyetem, 2005.
- Nemzeti Kalendárium*, 1852: *Közhasznú és mulattató nemzeti vagy hazai kalendárium*, Pest, Trattner és Károlyi, 1852.
- Népdalok és mondák*, 1848, III: *Népdalok és mondák*, szerk. és kiad. ERDÉLYI János, III, Pest, Beimel József, 1848.
- Okmánytár*, 1868, I: *Okmánytár Magyarország függetlenségi harczának történetéhez 1848–1849*, közli PAP Dénes, I, Pest, Heckenast Gusztáv, 1868.
- OLÁH 1853: OLÁH László, *Magyar önügyvéd vagyis mindennemű jogügyletekbeni tanácsadó minden osztályú honpolgárok számára gyakorlati ismertetésekkel s utmutatással a legújabb törvényeken alapuló jogviszonyok elintézésére*, Pest, Heckenast Gusztáv, 1853.
- O. NAGY 1982: O. NAGY Gábor, *Magyar szólások és közmondások*, Bp., Gondolat, 1982³.
- ORIENT 1933: DR. ORIENT Gyula, *Erdély gyógyszerész-polgármesterei, szenátorai, országgyűlési képviselői és természetbuvárai*, Erdélyi Múzeum, 1933/7–9.
- ORMOS, MAJOROS 2003: ORMOS Mária, MAJOROS István, *Európa a nemzetközi küzdőtéren: Felemelkedés és hanyatlás, 1814–1945*, Bp., Osiris, 2003.
- ÖTVÖS 1836: ÖTVÖS Ágoston, *Orvosi-értekezés Erdély ország' gyógy-vízeiről*, Buda, A' Magyar Kir. Egyetem' Nyomtatása, 1836.
- PADBERG 2008: MARTINA PADBERG, *Művészeti kalauz: Párizs*, ford. TASNÁDI Ágnes, Bp., Vince, 2008.
- PALLOS, TORBÁGYI, TÓTH 2012: PALLOS Lajos, TORBÁGYI Melinda, TÓTH Csaba, *A magyar pénz története: A kezdetektől napjainkig*, Bp., Kossuth Kiadó – Magyar Nemzeti Múzeum, 2012.
- PAPP 1927: PAPP Ferenc, *Gyulai Pál és Pataki Emilia*, ItK, 37(1927)/3–4.
- PAPP 2008: PAPP Izabella, *Egy jászberényi család az 1848/49-es szabadságharc idején = Zounuk: A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve*, szerk. FÜLÖP Tamás, Szolnok, 2008 (A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve, 23).
- PARAIZS 2015: PARAIZS Júlia, „Táblabírói jellemű leczkék”: Egressy Gábor és Kossuth Lajos vitája az 1842-es Coriolanus-bemutató tükrében, ItK, 119(2015)/1.
- PAULAY 1874: PAULAY Ede, *Visszapillantás a Színészeti Tanoda 10 évi működésére*, Bp., Athenaeum, 1874.
- PDI: Pesti Divatlap
- PERCEL 1977: PERCEL Miklós, *Naplóm az emigrációból*, vál., bev. és jegyz. ZÁVODSZKY Géza, szerk. PAPP János, Bp., Tankönyvkiadó, 1977.
- PERÉNYI 1917: DR. PERÉNYI József, *Szigeti József levelei Egressy Gáborhoz: Adalékok a Nemzeti Színház történetéhez*, ItK, 27(1917)/3.

- PETŐFI 1956: PETŐFI Sándor *Vegyes művei: Útirajzok, naplójegyzetek, hírlapi cikkek és egyéb prózai írások*, kiad. V. NYILASSY Vilma, Kiss József, Bp., Akadémiai, 1956 (Petőfi Sándor Összes Művei, 5).
- PETŐFI 1964: PETŐFI Sándor *Levelezése, Függelék: vegyes feljegyzések, szerkesztői jegyzetek, dedikációk, másolatok, rajzok*, kiad. V. NYILASSY Vilma, Kiss József, Bp., Akadémiai, 1964 (Petőfi Sándor Összes Művei, 7).
- PH: Pesti Hirlap
- PÓLYA 1896: PÓLYA Jakab, *A pesti polg. kereskedelmi testület és a budapesti nagykereskedők és nagyiparosok társulata története*, Bp., Franklin Nyomda, 1896².
- PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR 1978: PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán, *A Budai Népszínház története*, Bp., Magyar Színházi Intézet, 1978.
- PULSZKY 1884, II: PULSZKY Ferenc, *Életem és korom*, Bp., Franklin-Társulat, 1884, II.
- RADNÓTI 2000: RADNÓTI Klára, *Egressy Gábor (1808–1866) = A márciusi ifjak nemzedéke*, szerk. KÖRMÖCZI Katalin, Bp., Magyar Nemzeti Múzeum, 2000.
- RAJNAI 2015: RAJNAI Edit, „A’ színészetet hivatásához képesítvén...”: *Egressy Gábor színház-programja (1846)*, ItK, 119(2015)/1.
- RAKODCZAY 1911: RAKODCZAY Pál, *Egressy Gábor és kora*, Bp., Singer és Wolfner, 1911, I–II.
- RegPDI: Regélő Pesti Divatlap
- REZNÁK Erzsébet, *Kossuth Lajos kilencvenkét éve*, Cegléd, Kossuth Múzeum, 2002 (Ceglédi Füzetek, 34).
- RUSZOLY 1999: RUSZOLY József, *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon 1861–1868*, Szeged, Püski, 1999.
- SAMU NAGY 2005: SAMU NAGY Dániel, *König Róza, a feleség, a családanya és a dolgozó nő = Évek és színek: Tanulmányok Fábri Anna tiszteletére*, Bp., Kortárs, 2005.
- SÁNDOR 2007: SÁNDOR János, *A szegedi színjátszás krónikája: Thespisz szekerén 1800–1883*, Szeged, Bába, 2007.
- SÁROSY Gyula, *Az én albumom*, Pest, Herz János, 1857.
- SCHAMS 1821: SCHAMS, Franz, *Vollständige Beschreibung der königlichen Freystadt Pest in Ungern*, Pest, Hartlebens, 1821.
- SOMLÓ 1915: SOMLÓ Sándor, *A magyar színészoktatás multjából: Az Országos Színművészeti Akadémia ötvenéves jubilaumára*, Budapesti Szemle, 43(1915)/161.
- SPLÉNY 1984, II: SPLÉNY Béla *emlékiratai*, Bp., közr., vál. KENDI Mária, kiad. és jegyz. FÁBRI Anna, Bp., Magvető, 1984 (Nemzet és emlékezet), II.
- STAUD 1964: STAUD Géza, *Magyar kastélyszínházak III. rész*, Bp., Színháztudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1964 (Színháztörténeti Könyvtár, 15.).
- STUVER ÉS MÁSONK 1893: STUVER ÉS MÁSONK, *Tűzművészet: Utmutató mindennemű tűzművészeti czikknek, mint világító tüzek, csillagok, fénycsillagok, rakéták, víz- és lég-tűzijátékok elkészítésére*, Bp., Gerő és Kostyál, 1893.
- SZABÓ T. 1942: SZABÓ T. Attila, *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület története és feladatai*, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1942.
- SZALÁRDI 1885: Dr. SZALÁRDI Mór, *Kolerajárványok Magyarországon*, Természettudományi Közlemény, 17(1885)/185.
- SZALISZNYÓ 2012: SZALISZNYÓ Lilla, „Nem volna jó a Kisfaludy-Társaság kérdésére felelnünk?»: *A Shakespeare-t játszó és tanító Egressy Gábor = Médiumok, történetek, használatok: Ünnepi tanulmánykötet a 60 éves Szajbély Mihály tiszteletére*, szerk. PUSZTAI Bertalan, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2012.

- SZALISZNYÓ 2013: SZALISZNYÓ Lilla, *Ami szegény Hamlettől telnék: A hivatásos színészi identitás problematikája Egressy Gábor Magyar Színházi Lapjában*, Irodalomtörténet, 94(2013)/1.
- SZALISZNYÓ 2014a: SZALISZNYÓ Lilla, *Lassan halkuló vad őrjöngések: Egressy Gábor borús napjai (1849–1854)*, Irodalomtörténet, 95(2014)/1.
- SZALISZNYÓ 2014b: SZALISZNYÓ Lilla, *Egressy Gábor színi tanodai tanársága és a magyar színészképzés hivatásosodása*, ItK, 118(2014)/3.
- SZALISZNYÓ 2017a: SZALISZNYÓ Lilla, *Vizsgadarabok: A Színészeti Tanoda első tanévének zárása*, Irodalomtörténet, 98(2017)/1.
- SZALISZNYÓ 2017b: SZALISZNYÓ Lilla, *Gyakorlatok: Egressy Gábor útja és a Szózat = Tiltva, tűrve, imádkozva, énekelve: Tanulmányok a Szózatról*, főszerk. FÓRIZS Gergely, szerk. SZALISZNYÓ Lilla, Bp., reciti, 2017 (Hagyományfrissítés, 5).
- SZEMERE 1983: *Utazás külföldön: Válogatás Szemere Bertalan nyugat-európai útinaplójából*, kiad. STEINERT Ágota, tan. SÖTÉR István, Bp., Helikon, 1983.
- SZENTIMREI 1956: SZENTIMREI Jenő, *Egressy Gábor ismeretlen levelei*, Igaz Szó, 4(1956)/12.
- SzépirodF: Szépirodalmi Figyelő
- SzépirodKözl: Szépirodalmi Közlöny
- SZIGLIGETI 1907: SZIGLIGETI Ede, *Magyar színészek életrajzai*, Bp., Franklin, 1907².
- SZIKLAVÁRI 2011: SZIKLAVÁRI Károly, *Az Egressy család származástörténeti krónikája*, Lymbus, 2011.
- SZIKSZAI, CSAJKA 2015: SZIKSZAI Mihály, CSAJKA Gizella, *Egyletek, egyesületek és körök Jászberényben*, Jászsági Évkönyv, 2015/1.
- SZILÁGYI 2001: SZILÁGYI Márton, *Lisznyai Kálmán: Egy 19. századi írói életpálya társadalomtörténeti tanulságai*, Bp., Argumentum, 2001 (Irodalomtörténeti Füzetek, 149).
- SZILÁGYI 2015: SZILÁGYI Márton, *A „nemzeti költő” szereplehetőségei és válságai (Vörösmarty társadalmi státuszáról)*, ItK, 119(2015)/1.
- SZINNYEI 1891, I: SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, I, Bp., Hornyánszky Viktor, 1891.
- SZINNYEI 1893, II: SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, II, Bp., Hornyánszky Viktor, 1893.
- SZIRMAY 2007: SZIRMAY Gábor, *Az ugocsai szirmai Szirmay család története*, Debrecen, Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága – Tiszántúli Történeti Társaság, 2007 (Régi magyar családok, 7).
- SZUPER 1889: SZUPER Károly *színészeti naplója 1830–1850*, kiad. VÁLI Béla, Bp., Aigner Lajos, 1889.
- TAMÁS 2014: TAMÁS Ágnes, *Nemzetiségek görbe tükörben: 19. századi nemzetiségi sztereotípiák Magyarországon*, Pozsony, Kalligram, 2014.
- TAMÁS 2016: TAMÁS Ágnes, *„Monsieur János, valójában mit akar? Különben is, a glóbuszát meghagytam Önnek!”: Területveszteségek és gyarapodások élclapok karikatúráin (1919–1921)*, Aetas, 31(2016)/2.
- TARJÁNYI 2002: TARJÁNYI Eszter, *A szellem örvényében: a magyarországi mesmerizmus, szellem-idézés, teozófia története és művészeti kapcsolatai*, Bp., Universitas, 2002.
- TARJÁNYI 2004: TARJÁNYI Eszter, *Irodalmi viaskodások: Arany János és az 1850-es évek költői csoportosulásai*, ItK, 58(2004)/3.

Társalk: Társalkodó

- TELEPY 1968: TELEPY Katalin, *Telepy Károly, a magyar táj romantikus festője = A debreceni Déri Múzeum évkönyve 1966–67*, szerk. DR. BÉRES András, Debrecen, 1968 (A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai, IX).
- TELEPY 1980: TELEPY Katalin, *Telepy Károly*, Bp., Corvina, 1980.
- T. ERDÉLYI 1965: T. ERDÉLYI Ilona, *Az Ifjú Magyarország és Kazinczy Gábor*, Bp., Akadémiai, 1965.
- T. ERDÉLYI 2006: T. ERDÉLYI Ilona, *Egy reformkori család a magyar irodalomban*, Irodalomtörténet, 37(2006)/3.
- T. ERDÉLYI 2015: T. ERDÉLYI Ilona, *Erdélyi János*, Bp., Pesti Kalligram, 2015.
- Testamentum, 2006: *Testamentum: Magyar végrendeletek gyűjteménye*, szerk. CSIFFÁRY Gabriella, Bp., Vince, 2006.
- The European Indicator*, 1841: *The European Indicator or Road-Book for Travellers on the Continent – L'indicateur euroi ou livre de route des voyageurs sur le continent*, Londres–Paris–Bruxelles–Florence, Félix le Monnier, 1841.
- TOMKA 2000: TOMKA Béla, *A magyarországi pénzügyintézetek rövid története 1836–1947*, Bp., Aula, 2000.
- TÖRÖK 2012: TÖRÖK Zsuzsa, *Wohl Janka és Arany János kapcsolata sajtóközlemények tükrében = Médiumok, történetek, használatok: Ünnepi tanulmánykötet a 60 éves Szajbély Mihály tiszteletére*, szerk. PUSZTAI Bertalan, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2012.
- URBÁN 1963: URBÁN Aladár, *Honvédtoborzás Pest-Budán 1848-ban = Tanulmányok Budapest múltjából*, XV, Bp., Akadémiai, 1963 (Budapest Várostörténeti Monográfiái, 24).
- URBÁN 1986: URBÁN Aladár, *Batthyány Lajos miniszterelnöksége*, Bp., Magvető, 1986 (Nemzet és emlékezet).
- URBÁN 1998: URBÁN Aladár, *A nemzetőrség és honvédség megszervezése 1848-ban*, Új Forrás, 30(1998)/6.
- VAHOT 1880: VAHOT Imre *emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete*, Bp., Kocsi Sándor, 1880.
- VÉRTESY 1904: VÉRTESY Jenő, *Egressy Gábor iratai a Magyar Nemzeti Múzeumban*, Magyar Könyvszemle, 12(1904)/1.
- VÖLGYESI 2006: VÖLGYESI Orsolya, *Egy siker kudarca: Kuthy Lajos pályafutása*, Bp., Argumentum, 2006 (Irodalomtörténeti Füzetek, 163).
- VU: Vasárnapi Ujság
- WACHTEL, David, *Ungarns Kurorte und Mineralquellen*, Odenburg, Seyring & Hennicke, 1859.
- Zala-Somogyi Közlöny
- ZL: Zenészet Lapok
- Zsebkönyv 27²: Színházi emlék-könyv*, kiad. BEREI József, Arad, Goldscheider H., 1858.
- Zsebkönyv 36: Színházi emlék*, kiad. MUSTÓ Gusztáv, Arad, Réthy Lipót, 1862.
- Zsebkönyv 261: Budai nemzeti játékszíni zsebkönyv 1837re*, kiad. GILLYÉN Sándor, Pest, Trattner-Károlyi, [1837].
- Zsebkönyv 263: Pesti nemzeti játékszíni zsebkönyv 1838ra*, kiad. GILLYÉN Sándor, Pest, Beimel József, 1838.

² A zsebkönyveknek megadott szám *A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája XVIII–XIX. század*, összeáll. HANKISS Elemér, BERCZELI A. Károlyné, Bp., OSZK, 1961. című kötetben megadott sorszámmal jelöli.

- Zsebkönyv 264: Pesti nemzeti játékszini zsebkönyv 1839-dik évre.* kiad. GILLYÉN Sándor, Pest, Beimel József, 1839.
- Zsebkönyv 265: Pesti nemzeti játékszini zsebkönyv 1840-dik évre,* kiad. GILLYÉN Sándor, NAGY Ferenc, Budán, A' Magyar Kir. Egyetem Betüivel, 1840.
- Zsebkönyv 266: Nemzeti színházi zsebkönyv 1841-ik évre,* kiad. GILLYÉN Sándor, KERESZTESSY Ambrus, Pest, Landerer Lajos, 1841.
- Zsebkönyv 267: Nemzeti színházi zsebkönyv 1842-dik évre,* kiad. KERESZTESSY Ambrus, GILLYÉN Sándor, Pest, Trattner-Károlyi, 1842.
- Zsebkönyv 270: Nemzeti színházi zsebkönyv 1844-dik évre,* kiad. GILLYÉN Sándor, GÖNCZY Samu, Pest, Trattner-Károlyi, 1843.
- Zsebkönyv 282: Nemzeti színházi zsebkönyv 1860. évre,* kiad. GÖNCZY Samu, NOVÁK György, Pest, Herz János, 1856.
- Zsebkönyv 286: Nemzeti színházi zsebkönyv 1856-dik évre,* kiad. GÖNCZY Samu, NOVÁK György, Pest, Bucsánszky Alajos, 1860.
- Zsebkönyv 287: Nemzeti színházi zsebkönyv 1861. évre,* kiad. GÖNCZY Samu, NOVÁK György, Pest, Bucsánszky Alajos, 1861.
- Zsebkönyv 339: Játékszini emlény,* kiad. KOVÁCS Elemér, NÉMETHI Mihály, Debrecen, Város Könyvnyomdája, 1859.
- Zsebkönyv 343: Újévi emlény: 1862. évre,* kiad. GYARMATHY [Jenő], Debrecen, Város Könyvnyomdája, 1861.
- Zsebkönyv 451: Játékszini emlékkönyv az 1856-dik évre,* kiad. NAGY Ignác, Győr, Nyomatott Sauervein Géza betüivel, 1856.
- Zsebkönyv 458: Játékszini emlény: Nemzeti színházi évkönyv,* kiad. OZORAY Árpád, Magyar-óvár, Czéh Sándor, 1860.
- Zsebkönyv 570: Nemzeti színházi emlékkönyv,* kiad. KOVÁCS Elek, JAKAB István, Kolozsvár, Ev. ref. fő tanoda, 1856.
- Zsebkönyv 578: Játékszini emlékkönyv,* kiad. TURCSÁNYI Imre, JAKAB István, Kolozsvár, Ev. ref. főtanoda, 1859.
- Zsebkönyv 650: Színházi emlényfüzér,* kiad. KANTAI József, Szeged, Burger Zsigmond, 1862.
- Zsebkönyv 692: A miskolci nemzeti színház naplója,* kiad. MARTÉN Frigyes, Miskolc, Deutsch Dávid, 1858.
- Zsebkönyv 694: A miskolci nemzeti színház naplója,* kiad. MARTÉN Frigyes, Miskolc, Deutsch Dávid, 1859.
- Zsebkönyv 768: Színházi emlékkönyv,* kiad. CSIKI György, Nagyvárad, Tichy Alajos, 1857.
- Zsebkönyv 835: Magyar játékszini zsebkönyv,* kiad. POLTAY Kazmér, Pozsony, Schmid Antal, 1842.
- Zsebkönyv 840: Színházi almanach,* kiad. A' posonyi magyar színész társaság, Pozsony, Schmid Antal, 1844.
- Zsebkönyv 939: Színházi emlék-könyv,* kiad. ÉGENI Elek, Szabadka, Bittermann Károly, 1857.
- Zsebkönyv 967: Szegedi játékszini zsebkönyv 1843-dik évre,* kiad. TURCSÁNYI Imre, Szeged, Grün János, 1843.
- Zsebkönyv 979: Színházi emlék-könyv,* kiad. ÉGENI Elek, Szeged, Burger Zsigmond, 1857.
- Zsebkönyv, országos 186: Színházi naptár 1857. évre,* szerk. Gróf BETHLEN Miklós (Bolnai), DOBSA Lajos, TÓTH Kálmán, Pest, Emich Gusztáv, 1856.

A LEVELEK IDŐRENDI MUTATÓJA

1. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1841. február 16.	31, 609
2. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Kolozsvár, 1842. február vége – március eleje].....	33, 612
3. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1842. március első fele].....	33, 612
4. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, [1842.] március 21.	33, 612
5. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szeged, 1843. augusztus 21.	35, 615
6. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pozsony, 1843. szeptember 21.	35, 617
7. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1843. szeptember 24–26. körül].....	37, 621
8. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pozsony, 1843. szeptember 28.	37, 621
9. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Pozsony, 1843. október 2.]	38, 623
10. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pozsony, 1843. október 6.	39, 623
11. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Bécs, 1843. november 3.	41, 626
12. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1843. november 8.	43, 627
13. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának München, 1843. november 11.	44, 628
14. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1843. november közepe].....	45, 628
15. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Párizs, 1843. november 21.	45, 628
16. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Párizs, 1843. december 2.	47, 631
17. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1843. december 5.	49, 632
18. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1843. december 15.	50, 633
19. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Párizs, 1843. december 28.	52, 634
20. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának München, 1844. január 14.	56, 636
21. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1844. július 17.	57, 637
22. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Várgede, 1845. október 12.	58, 638

23. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Óbecse, 1848. július közepe]	59, 639
24. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának A Tisza hátán, Buda gőzösön, 1848. július 26.	59, 639
25. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának Óbecse, 1848. július 30.	61, 641
26. Szentpéter Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1848. augusztus 7.	64, 644
27. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának Óbecse, 1848. augusztus 8.	66, 645
28. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának Óbecse, 1848. augusztus 14.	68, 647
29. Szentpéter Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1848. augusztus 14.]	70, 648
30. Szentpéter Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1848. augusztus 15.	71, 648
31. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának [Óbecse, 1848. augusztus 15.]	72, 650
32. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának Szeged, 1848. október 26.	72, 650
33. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának [Szászsebes–Déva, 1849. augusztus 10–13. körül]	74, 651
34. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának [Vidin, 1849. augusztus 30. – szeptember első fele]	75, 652
35. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának [Vidin, 1849. szeptember első fele]	75, 652
36. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának Vidin, 1849. szeptember 18.	75, 652
37. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának Vidin, 1849. október 8.	80, 657
38. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának Vidin, 1849. október 16.	84, 660
39. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának Şumla, 1849. november 25.	87, 661
40. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának Şumla, 1849. december 2.	91, 663
41. Egressy Ákos – Szentpéter Zsuzsannának [Ancona, 1849. december eleje]	93, 663
42. Szentpéter Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1849. december 12.	93, 663
43. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának Şumla, 1850. február 3.	95, 664
44. Szentpéter Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1850. március 16.	99, 665
45. Egressy Gábor – Szentpéter Zsuzsannának Belgrád, 1850. április 14.	99, 665

46. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Belgrád, 1850. április közepe]	99, 665
47. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Belgrád, 1850. április közepe]	99, 665
48. Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1850. április 16.	100, 666
49. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. április 17.	102, 666
50. Egressy Ákos – Szentpétery Zsuzsannának [Ancona, 1850. április második fele]	104, 667
51. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1850. április 26.	104, 667
52. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. április 30.	106, 668
53. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. május 3.	111, 669
54. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1850. május 3.	113, 670
55. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. május 9.	116, 671
56. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. május 9.	117, 671
57. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1850. május 14.	120, 671
58. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1850. május első fele]	123, 672
59. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. május 25.	125, 673
60. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1850. május 29.	128, 676
61. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. május 30.	129, 676
62. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Konstantinápoly, 1850. augusztus 3.	131, 679
63. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1850. szeptember 27.	134, 680
64. Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1850. november 23.	136, 681
65. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Velence, 1850. november – 1851. január]	138, 683
66. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1851. január 29.	139, 684
67. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Vicenza, 1851. február]	141, 685
68. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1851. március 3.	142, 686

69. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Trieszt, 1851. április vége].....	145, 686
70. Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1851. május 4.	146, 686
71. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1851. június 20.	147, 687
72. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1851. július 16.	149, 688
73. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1851. augusztus 11.	149, 688
74. Egressy Ákos – Szüleinek Velence, 1851. december 26.	150, 688
75. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1852. január 16.	152, 689
76. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1852. március 27.	153, 689
77. Egressy Ákos – Szüleinek [Velence, 1852. április első fele].....	154, 690
78. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1852. április 24.	154, 690
79. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Parád, 1853. július 15–16.].....	155, 690
80. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Parád, 1853. július 17.	155, 691
81. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. július 20.	157, 693
82. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Parád, 1853. július 22.	158, 695
83. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. július 25.	159, 697
84. Egressy Ákos – Egressy Etelkának Pest, 1853. július 25.	161, 698
85. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Parád, 1853. július 30.	162, 699
86. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Parád, 1853. július 30.	163, 700
87. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. július 31.	165, 701
88. Egressy Ákos – Egressy Etelkának Pest, 1853. augusztus 2.	166, 701
89. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Parád, 1853. augusztus 3.	167, 702
90. Egressy Etelka – Egressy Gábornak és Egressy Ákosnak Parád, 1853. augusztus 3.	169, 702
91. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. augusztus 5.	170, 703

92. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Parád, 1853. augusztus 8.	172, 704
93. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. augusztus 9.	173, 704
94. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. augusztus 12.	174, 705
95. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Parád, 1853. augusztus 12.	175, 706
96. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. augusztus 14.	176, 706
97. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pécel, 1853. október 21.	177, 706
98. Egressy Ákos – Egressy Etelkának [1854. április – május első fele]	178, 706
99. Egressy Ákos – Egressy Etelkának [1854. április – május első fele]	178, 707
100. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1854. május első fele]	178, 707
101. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Székesfehérvár, 1854.] május 30.	178, 707
102. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának [Székesfehérvár], 1854. május 30.	179, 708
103. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Székesfehérvár, 1854. május 31.	181, 709
104. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. június 6.	184, 710
105. Egressy Etelka és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Székesfehérvár, 1854. június 6.	185, 710
106. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pécs, 1854. július 4.	187, 712
107. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Mátyfalva, 1854. július 22.	188, 713
108. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. július 29.	189, 714
109. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Tiszaújlak, 1854. július 31.	192, 715
110. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Mátyfalva, 1854. augusztus 1.	193, 716
111. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. augusztus 5.	194, 718
112. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Máramarossziget, 1854. augusztus 9.	196, 718
113. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest 1854. augusztus 13.	199, 719
114. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak és Egressy Etelkának Pest, 1854. augusztus 17.	202, 720

115. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Máramarossziget, 1854. augusztus 18.	204, 721
116. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. augusztus 23.	205, 722
117. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szatmár, 1854. augusztus 28.	207, 723
118. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának [Máramarossziget, 1854. augusztus vége]	209, 724
119. Egressy Ákos – Szentpétery Zsuzsannának [Pardubice, 1854. augusztus].....	210, 725
120. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak [Pest, 1854. augusztus].....	210, 725
121. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Tiszaújlak, 1854. szeptember 3.	211, 725
122. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Vásárosnamény, 1854. szeptember 6.	212, 726
123. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. szeptember 8.	218, 728
124. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagykároly, 1854. szeptember 11.	220, 729
125. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagykároly, 1854. szeptember 16.	221, 729
126. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. szeptember 22.	222, 730
127. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. szeptember 27.	223, 731
128. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. szeptember 29.	224, 731
129. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 1.	226, 732
130. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. október 3.	227, 733
131. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 6.	231, 734
132. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 6.	234, 736
133. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. október 13.	238, 738
134. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 13.	241, 740
135. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 16.	243, 742
136. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 16.	245, 742
137. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 17.	250, 744

138. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. október 18.	252, 745
139. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. október 21.	253, 746
140. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szatmár, 1854. október 26.	255, 746
141. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Szatmár, 1854. október 27.	257, 747
142. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szatmár, 1854. október 27.	259, 748
143. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. október 28.	260, 748
144. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [1854. október vége].....	262, 749
145. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. november 6.	262, 749
146. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Tiszaújlak, 1854. november 6.	265, 750
147. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Tiszaújlak, 1854. november 7.	266, 750
148. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. november 9.	268, 751
149. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. november 11.	269, 751
150. Egressy Etelka és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. november 13.	271, 752
151. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. november 14.	273, 752
152. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. november 16.	275, 753
153. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. november 20.	277, 754
154. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. november 21.	279, 754
155. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. november 24.	279, 755
156. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pécel, 1854. november 28.	280, 755
157. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. december 5.	281, 756
158. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. december 6.	282, 756
159. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pécel, 1854. december 9.	285, 756
160. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagykároly, 1854. december 14.	285, 757

161. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1855. január 30.	287, 757
162. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1855. március legeleje].....	289, 759
163. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pardubice, 1855. március 12.	289, 759
164. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pardubice, 1855. március 30.	290, 760
165. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1855. május 2.	292, 760
166. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pécs, 1855. május 7.	293, 761
167. Egressy Ákos – Egressy Etelkának Vysoké Mýto, 1855. május 9.	294, 762
168. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Vysoké Mýto, 1855. október első fele]	295, 763
169. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Vysoké Mýto, 1855. október közepe].....	295, 763
170. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Baja, 1855. október 19.	296, 763
171. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Baja, 1855. október 22.	296, 764
172. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Baja, 1855. október 25.	297, 765
173. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1855. október 25.]	299, 766
174. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1855. október 25.	299, 767
175. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Baja, 1855. október 27.	301, 767
176. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. október 28.	301, 768
177. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. október 28.	302, 769
178. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1855. november 19.	303, 769
179. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. november 20.	304, 770
180. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Kolozsvár, 1855. november 22.	305, 770
181. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. november 28.	307, 772
182. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Kolozsvár, 1855. november 30.	308, 773
183. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. december 1.	309, 774

184. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. december 6.	311, 776
185. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1855. december 6.	312, 777
186. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Kolozsvár, 1855. december 10.	313, 778
187. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1856. július 21.	315, 779
188. Egressy Gábor – Egressy Etelkának [Pest, 1856. szeptember legeleje]	316, 779
189. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pusztaszentkirály, 1856. szeptember 5.	317, 779
190. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pardubice, 1857. január 3.	318, 780
191. Egressy Etelka – Egressy Gábornak [Pest], 1857. január 10.	319, 780
192. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1857. január 13.	320, 781
193. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1857. január 16.	321, 782
194. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1857. január 19.	322, 784
195. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1857. január 23.	324, 785
196. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1857. január 23.	325, 785
197. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának és Egressy Etelkának Szabadka, 1857. január 25.	326, 786
198. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Pardubice, 1857. január első fele]	328, 787
199. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1857. január 27.	328, 787
200. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Szabadka, 1857. január 31.	329, 788
201. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1857. február 1.	329, 788
202. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pusztaszentkirály, 1857. április 14.	331, 789
203. Egressy Gábor – Egressy Etelkának [Pest, 1857. április közepe]	332, 789
204. Egressy Etelka – Szüleinek Pusztaszentkirály, 1857. április 29.	332, 790
205. Egressy Gábor – Egressy Etelkának Pest, 1857. július 12.	334, 791
206. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pusztaszentkirály, 1857. július 16.	334, 791

207. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1857. július 17.	335, 791
208. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Pusztaszentkirály, 1857. augusztus 4.	336, 793
209. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pécel, 1857. augusztus [12.]	337, 793
210. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pécel, 1857. augusztus 15.	338, 794
211. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagyvárad, 1857. szeptember 20.	339, 794
212. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagyvárad, 1857. szeptember 25.	340, 795
213. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1857. szeptember 25.	341, 795
214. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagyvárad, 1857. szeptember 28.	342, 797
215. Egressy Árpád – Egressy Ákosnak [Pest, 1857. kora ősz]	343, 797
216. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Lázně Bohdaneč, 1857. október 16.	343, 798
217. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1857. december 19.	344, 798
218. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1858. január 24.	346, 798
219. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1858. január 29.	347, 799
220. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1858. február 2.	348, 800
221. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1858. február 5.	349, 802
222. Egressy Árpád – Egressy Ákosnak [Pest, 1858. február eleje]	350, 803
223. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1858. február első fele]	351, 803
224. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1858. február első fele].....	351, 803
225. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Arad, 1858. február 12.	351, 803
226. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1858. február 12.	352, 804
227. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Miskolc, 1858. március 2.	354, 805
228. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1858. március 5.	355, 806
229. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1858. március 24.	356, 807

230. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Hohenmauth, 1858. június 24.	357, 807
231. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Diósgyőr, 1858. június 24.	357, 807
232. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szeged, 1858. július 8.	359, 808
233. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szeged, 1858. július 9.	360, 809
234. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Lázně Bohdaneč, 1858. július 9.	361, 809
235. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szeged, 1858. július 13.	361, 810
236. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1858. július 18.	362, 810
237. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1858. július 19.	362, 810
238. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1858. július 19.	363, 811
239. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Pardubice, 1858. július vége – augusztus első fele]	364, 811
240. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Pest, 1858. július vége – augusztus első fele]	364, 811
241. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pécel, 1858. augusztus közepe]	364, 811
242. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pécel, 1858. augusztus 21.	365, 812
243. Egressy Ákos – Egressy Etelkának [Pardubice, 1859. január legeleje]	366, 812
244. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1859. január 13.	366, 812
245. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Pardubice, 1859. január első fele]	368, 813
246. Egressy Gábor – Egressy Etelkának [1859. január második fele]	368, 813
247. Egressy Etelka – Egressy Gábornak [Pest], 1859. január 29.	368, 813
248. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1859. március 3.	369, 814
249. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Jászberény, 1859. március 3.	370, 817
250. Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1859. április 3.	372, 818
251. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Miskolc, 1859. április 4.	374, 819
252. Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1859. április 6.	375, 820

253. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1859. április 8.	377, 822
254. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Miskolc, 1859. április 11.	378, 823
255. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1859. április első fele]	379, 824
256. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Miskolc, 1859. április 16.	379, 824
257. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Bánfalva, 1859. április 18.	380, 825
258. Egressy Gábor – Egressy Etelkának [Bánfalva, 1859. április közepe]	381, 826
259. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1859. április 25.	382, 826
260. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Sátoraljaújhely, 1859. május 3.	384, 827
261. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1859. május 5.	385, 829
262. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Temesvár, 1859. május 26.	387, 830
263. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1859. május 30.	388, 830
264. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Temesvár, 1859. június 2.	389, 831
265. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Kolozsvár, 1859. június 29.	390, 831
266. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Kolozsvár, 1859. július 1.	392, 833
267. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak és Egressy Etelkának [Pest, 1859. július 2.]	393, 833
268. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak és Egressy Etelkának [Pest, 1859. július 4.]	393, 833
269. Egressy Etelka és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Marosvásárhely, 1859. július 9.	394, 833
270. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Dézs, 1859. július 18.	396, 834
271. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Etelkának Pest, 1859. július 21.	400, 835
272. Egressy Etelka és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Jászberény, 1859. július 26.	401, 836
273. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Kassa, 1859. augusztus 29.	404, 836
274. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Sátoraljaújhely, 1859. szeptember 2.	405, 837
275. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pécel, 1859. szeptember 8.	406, 837

276. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1859. szeptember 9.	407, 838
277. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1859. szeptember 26.	408, 839
278. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak Győr, 1860. február 11.	410, 839
279. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Pardubice, 1860. február közepe]	411, 842
280. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1860. február 20–25. között]	411, 842
281. Egressy Árpád – Egressy Gábornak Pest, 1860. február 25.	411, 842
282. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szarvas, 1860. február 27.	412, 843
283. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Szarvas, 1860. február 27.]	413, 844
284. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak Szarvas, 1860. február 28.	413, 844
285. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1860. március első fele]	413, 845
286. Egressy Ákos – Szüleinek Hradec Králové, 1860. március 23.	414, 845
287. Egressy Árpád – Egressy Gábornak [Pest, 1860. április közepe]	416, 846
288. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak és Szentpétery Zsuzsannának Nagykőrös, 1860. április 19.	416, 846
289. Egressy Árpád – Egressy Ákosnak Pest, 1860. április 23.	417, 847
290. Egressy Etelka és Telepy Károly – Szentpétery Zsuzsannának Diósgyőr, 1860. június 6.	417, 847
291. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Diósgyőr, 1860. július 5.	421, 849
292. Egressy Gábor – Egressy Etelkának Békéscsaba, 1860. július 12.	422, 850
293. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szentés, 1860. augusztus 31.	423, 850
294. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának [Pest, 1860. szeptember vége]	424, 850
295. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Árpádnak [Diósgyőr, 1860. október eleje]	424, 850
296. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1860. október 12.	424, 851
297. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Pest, 1860. október 13–14.]	425, 851

298. Egressy Gábor – Telepy Károlynak, Egressy Etelkának és Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1860. október 17.	425, 852
299. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Pest, 1860. október második fele]	427, 852
300. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1860. október 29.	427, 853
301. Egressy Etelka – Egressy Gábornak [Diósgyőr, 1860. november első fele]	427, 853
302. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Diósgyőr 1860. november 15.	428, 853
303. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1860. november 16.	428, 854
304. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Diósgyőr, 1860. november 24.	429, 854
305. Egressy Ákos – Szüleinek Párizs, 1861. március 4.	430, 854
306. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1861. március 24.	433, 857
307. Egressy Ákos – Szüleinek [Torino, 1861. március közepe]	433, 857
308. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1861. március második fele]	433, 857
309. Egressy Ákos – Szüleinek Torino, 1861. március 29.	433, 857
310. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Torino, 1861. április 9.	446, 864
311. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1861. április első fele]	451, 868
312. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. június 6.	451, 868
313. Egressy Árpád – Szüleinek Arad, 1861. június 29.	477, 875
314. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Hódmezővásárhely, 1861. június vége]	478, 877
315. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Hódmezővásárhely, 1861. június 30.	478, 877
316. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1861. július 9.	479, 878
317. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. augusztus 2.	480, 878
318. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Ungvár, 1861. augusztus 12.	488, 880
319. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Árpádnak [Pest, 1861. augusztus 18.]	489, 880

320. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. szeptember 2.	489, 881
321. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. szeptember 10.	491, 883
322. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Nagybecskerek, 1861. szeptember 16.	494, 885
323. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1861. szeptember 27.	496, 885
324. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1861. szeptember 28.	497, 886
325. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1861. október 2.	497, 886
326. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1861. október első fele]	498, 887
327. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. október 18.	498, 887
328. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Arad, 1861. október 23.	501, 888
329. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1861. november 13.	502, 889
330. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1861. november 16.	502, 889
331. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Déva, 1861. december 1.	503, 889
332. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. december 8.	504, 890
333. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1862. január 10.	511, 891
334. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak [Pest, 1862. január]	524, 895
335. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Déva, 1862. február 19.	525, 895
336. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Abrudbánya, 1862. március 26.	525, 895
337. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak [Pest, 1862. április–augusztus között]	526, 896
338. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Torino, 1862. augusztus 7.	526, 896
339. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Belényesszentmiklós, 1862. augusztus 17.	531, 899
340. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Torino, 1862. augusztus 23.	533, 900
341. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1862. augusztus második fele]	536, 901
342. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1862. augusztus második fele]	536, 901

343. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1862. augusztus utolsó harmada]	536, 901
344. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1862. augusztus utolsó harmada]	536, 902
345. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Torino, 1862. szeptember 1.	536, 902
346. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Nagykanizsa, 1862. szeptember első fele]	543, 904
347. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Nagykanizsa, 1862. szeptember]	543, 904
348. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagykanizsa, 1862. szeptember 16.	544, 904
349. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Torino, 1862. szeptember]	544, 905
350. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Makó, 1862. október 16.	545, 905
351. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. január közepe]	547, 905
352. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. január 26.	547, 906
353. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. február eleje]	548, 908
354. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. február 16.	548, 908
355. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. február 28.	550, 909
356. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1863. május 11.	552, 909
357. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nyitra, 1863. június 11.	553, 910
358. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak [1863. június közepe]	553, 910
359. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. június második fele]	553, 910
360. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Cuneo, 1863. június második fele]	553, 911
361. Egressy Árpád – Szüleinek Nagyzombor, 1863. június 27.	554, 911
362. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. július 5.	554, 911
363. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Árpádnak [Pest, 1863. július legeleje]	556, 912
364. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Nagyzombor, 1863. július 6.	556, 912
365. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Mohács, 1863. augusztus 5.	557, 913

366. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Beregszász, 1863. augusztus 9.	558, 913
367. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Árpádnak [Pest, 1863. július vége, augusztus eleje]	559, 914
368. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Mohács, 1863. augusztus 10.	559, 914
369. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1863. augusztus 12.	560, 915
370. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Munkács, 1863. augusztus 13.	561, 915
371. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. augusztus közepe]	562, 916
372. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Tiszaújlak, 1863. augusztus 24.	562, 916
373. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. augusztus 26.	563, 916
374. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szatmár, 1863. augusztus 29.	565, 918
375. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Torino, 1863. szeptember 14.	566, 918
376. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. szeptember vége, október legeleje]	567, 919
377. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. október 7.	567, 919
378. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. október 16.]	569, 920
379. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. október 24.	569, 920
380. Egressy Árpád – Szüleinek Kaposvár, 1864. január 6.	573, 923
381. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Ancona, 1864. január második fele]	573, 923
382. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Ancona, 1864. február első fele]	573, 923
383. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1864. február közepe]	574, 924
384. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Ancona, 1864. február 22.	574, 924
385. Egressy Árpád – Egressy Gábornak [Pápa, 1864. április]	579, 925
386. Egressy Árpád – Egressy Ákosnak Pápa, 1864. április 28.	579, 925
387. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1864. május 13.	579, 925
388. Egressy Árpád – Egressy Gábornak Pápa, 1864. május 20.	580, 927

389. Egressy Ákos – Egressy Etelkának [Ancona, 1864. június vége]	581, 927
390. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak [Pest, 1864. július eleje]	581, 928
391. Egressy Ákos – Egressy Etelkának Torino, 1864. július 11.	581, 928
392. Egressy Ákos és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Bréb, 1864. szeptember 13.	582, 929
393. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1864. szeptember 18.	584, 930
394. Egressy Ákos – Egressy Árpádnak [Máramarossziget, 1864. október eleje]	585, 930
395. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Árpádnak Pest, 1864. október 3.	585, 930
396. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Bréb, 1864. október 6.	585, 931
397. Egressy Ákos és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Máramarossziget, 1864. október első fele]	586, 931
398. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Marcali, 1864. október 15.	589, 934
399. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Gräfenberg, 1865. június 24.	590, 934
400. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pest, 1865. június 28.	591, 936
401. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Gräfenberg, 1865. június 29.	593, 939
402. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1865. július 1.	594, 939
403. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Gräfenberg, 1865. július 4.	594, 939
404. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pest, 1865. július 8.	597, 940
405. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, Páva-sziget, 1865. július 11.	598, 942
406. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Gräfenberg, 1865. július 16–20.]	600, 943
407. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1865. július 23.	602, 946
408. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pest, 1865. augusztus 3.	604, 947
409. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Gräfenberg, 1865. július 29.]	605, 950

NÉVMUTATÓ

Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna nevét, gyakori előfordulásuk miatt, nem tüntet-
tem fel.

- Á → Egressy Ákos
 Abday Sándor 49, 632
 Abody Béla 891, 965
 Achmet bég → Ahmed effendi
 Adam, Adolphe 860
 Adamovits Matild 947
 Adrovitz Anna 966
 Affre, Denis Auguste (párizsi érsek) 54, 636
 Ágay Adolf 768
 Ágoston 583, 585, 929, 931
 Ágoston Erzsébet → Sismis Józsefné Ágos-
 ton Erzsébet
 Ágoston Imre, id. 393, 402, 403, 833
 Ágoston Imre, ifj. 371, 385, 393, 818, 829,
 833
 Ahmed effendi 98, 107, 109, 664, 668, 669,
 679
 Aixinger Clementina 745
 Albert Ignác (Albert Anzelm, Szelim bej)
 127, 655, 676
 Albini 621
 Alboni, Marietta 440, 861
 Albrecht, Habsburg főherceg 689
 Aldridge, Ira 161, 165, 180, 347, 350, 355,
 698, 700, 709, 799, 802, 806, 841
 Ali pasa (török külügyminiszter) 679
 Alsdorf, Karl 941
 Alt, Rudolf von 937
 Amerling, Friedrich von 847, 887
 András/Andris bácsi, Andris bátyja → Fáy
 András
 Andrásy Ede 17
 Andrásy György gróf 794
 Andrásy Gyula gróf 78, 656, 664, 877
 Andrisné, Andris néni → Fáy Andrásné Szi-
 ráki Zsuzsa
 Ángyán János 794, 966
 Antunovics József 321, 325, 783, 786
 Antunovits Pál (Szabadka polgármestere)
 327, 757, 783
 Apponyi Antal gróf 42, 626
 Apponyi György gróf 866, 876
 Apraxin Julia → Batthyány Apraxin Júlia
 Arago, Étienne 615
 Arany János 11, 14, 130, 376, 604, 678, 762,
 794, 820, 821, 822, 834, 849, 904, 912,
 938, 948, 951, 960, 966
 Aranyváry 574, 575, 925, 926
 Aranyváry Emília 574, 575, 579, 580, 925
 Arday Balog Samu 218, 234, 322, 325, 326,
 728, 736, 784, 786, 787
 Argenti Döme 600, 943
 Arnauld, Auguste 12, 758, 771, 804
 Arnold Ágoston 520, 874, 894, 907
 Árpád → Egressy Árpád
 Árpád → Ujhelyi Árpád
 Árpádie → Ujfalussy Arpadine
 Árkurka, Arthur → Kazinczy Artúr
 Au → Egressy Ákos
 Auber, Daniel 782, 786, 861
 Augustz Antal báró 738
 Avar Anton 8
 Bach, Alexander 684
 Bachasson, Marthe Camille (Montalivet
 harmadik grófja) 53, 635
 Bácskai Vera 676, 966
 Badics Ferenc 713, 966
 Baitaille → Bataille, Charles Amable
 Bajza Jenő 912
 Bajza József 65, 130, 355, 614, 625, 644, 673,
 677, 806, 912, 966
 Bakonyi István 597, 940
 Bakucz János 649
 Balassa János 127, 676
 Ballai Károly 965
 Ballagi Mór 965
 Balázs Albert 649
 Balázs Sándor 308, 774

- Balázsné: Balázs Sándorné Bognár Vilma 495, 592, 885, 937
- Balázsy Józsefné 172, 704
- Bállind János 649
- Balog Alajos 19, 589, 934
- Balog István 640, 736
- Balog Jozefa 235, 241, 736, 740
- Balog Mihály 226, 232, 330, 585, 732, 735, 789, 931
- Balog Pepi → Balog Jozefa
- Balogh Adéle (Géresi) 331, 789
- Balogh István (Géresi) 331, 789
- Balogh Istvánné (Géresi) László Anna (Kászonjakabfalvi) 331, 789
- Bandi → Telepy András
- Barabás Miklós 675, 678, 934, 942, 953
- Bárány Ferdinánd 622
- Bárány Háni: Bárány Johanna 27, 38, 40, 622, 625
- Bárány Sándor 649
- Barát Imre 649
- Bárdos Ferenc 765, 966
- Baris Lajos 649
- Baróthy László (Oszmán bej) 655
- Barrière, Théodore 771
- Bartalits Imre 639, 641, 645, 647, 650
- Bartáné, Bartháné: Bartha Jánosné Meszlényi Anna 300, 613, 625, 674, 759, 767
- Bartay Endre 36, 37, 40, 41, 50, 620, 621, 624, 632, 633
- Bártfay László 951
- Bartha János 759
- Bartha Gyula 290, 300, 303, 759, 767, 769
- Bartha Katalin Ágnes 716, 966
- Barthus József 307, 772
- Bataille, Charles Amable 438, 861
- Bathó Edit 827, 967
- Báthory József 46, 47, 629, 634
- Batta Imre 464, 465, 871
- Batta Jozéfa 947
- Batthyány Apraxin Júlia grófnő 598, 942
- Batthyány Artúr gróf 942
- Batthyány Emma grófnő 844
- Batthyány Géza gróf 844
- Batthyány Kázmér gróf 171, 174, 201, 664, 704, 705, 711, 720
- Batthyány Lajos gróf 66, 84, 640, 641, 642, 645, 660
- Batthyány Lajosné Zichy Antónia grófnő 493, 884
- Battu, Léon 758, 762
- Bauer József Károly 583, 585, 586, 929, 931
- Bauernfeind Gyula 649
- Bausek Gusztáv 907
- Bayard, Jean-François-Alfred 611, 620, 886, 948, 956
- Bayer József 820
- Beauharnais, Maximilien Joseph Eugène Auguste Napoléon de 80, 657
- Beaumarchais, Pierre-Augustin Caron de 860
- Beauvoir, Roger de 615, 616, 707, 960
- Bechtold, Philipp 62, 63, 70, 642, 644, 647
- Becsky Valéria 559, 914
- Beimel József 674, 677, 846
- Békési Gábor 757, 781, 823, 967
- Béla → Fáy Béla
- Béláék → Fáy Béla és Fáy Béláné Halász Ida
- Belizár 96, 664
- Bem, Józef Zachariasz (Murad pasa) 26, 76, 107, 651, 654, 655, 664, 665, 668, 676, 822
- Bencze Ignác 187, 712
- Benda Kálmán 817, 967
- Benedek József 927, 958
- Benedicti (Benedikty) József 511, 512, 513, 892
- Béni, Béni bácsi → Egressy Benjámin
- Beniczky Lajos 877
- Benke Albert (Bebus) 73, 651
- Benkő Kálmán 206, 218, 230, 234, 248, 424, 503, 722, 728, 734, 736, 743, 850, 890
- Benkő Nándor 234
- Benza Károly 714
- Béranger, Pierre-Jean de 434, 859
- Berczeli A. Károlyné 965
- Bérczy Károly 162, 165, 699, 700
- Bérczy Károlyné Frivaldszky Anna 162, 165, 699, 700
- Berchtold Antal gróf 386, 792, 830, 954
- Berchtold Artúr gróf 954
- Berchtold István gróf 954

- Berchtold Richárd gróf 525, 895, 954
 Berchtold Richárdné Bánffy Erzsébet 525, 895
 Berei József 976
 Berényi (Szahlinger, Szálinger) Antal 294, 297, 298, 299, 301, 304, 307, 308, 309, 311, 313, 341, 762, 764, 765, 766, 767, 768, 770, 771, 773, 774, 775, 777, 795, 958, 960
 Béres András 976
 Berghofer István 236, 737
 Berghofer Istvánné Budaházy Josefa 236, 737
 Berkhofferék → Berghofer
 Berlász Jenő 9, 971
 Berlioz, Hector 817, 967
 Bernhard, Sarah 860
 Bernstein Béla 830, 967
 Berthold → Berchtold Richárd gróf
 Berthold menyasszonya → Berchtold Richárdné Bánffy Erzsébet
 Berzeviczy Vince báró 880
 Berzsényi Dániel 19
 Berzsényi Károly 477, 875
 B.ethl. György → Bethlen Gergely
 Bethlen Ferenc gróf 398, 835
 Bethlen Gergely gróf 443, 449, 452, 453, 476, 499, 500, 512, 534, 547, 550, 570, 863, 866, 868, 874, 888, 892, 900, 906, 909, 921
 Bethlen János gróf (színházi intendáns) 297, 305, 306, 764, 766, 767, 771, 772
 Bethlen János gróf (Bethlen Miklós gróf apja) 715
 Bethlen Miklós gróf 192, 193, 194, 197, 201, 202, 206, 207, 211, 212, 218, 221, 223, 224, 225, 227, 229, 233, 238, 239, 243, 251, 252, 261, 276, 293, 382, 436, 715, 716, 718, 720, 723, 726, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 738, 739, 741, 744, 745, 749, 753, 761, 783, 827, 860, 977
 Bezerédy Lajos 76, 654
 B. Gy. → Bethlen Gergely
 Bickerstaff, Isaac 698
 Biasini, Gaetano 305, 391, 771, 832
 Birch-Pfeiffer, Charlotte 19, 633, 731, 876
 Bitnicz Lajos 130, 677, 686
 Bittermann Károly 783
 Bizay Mihály 240, 739
 Blair, Hugh 686
 Blaskó András 649
 Blum, Robert 655
 Bod Pál (Albisi) 162, 699
 Bodenburg Lina → Hegedűsné: Hegedűs Lajosné Bodenburg Lina
 Bódis Istvánné 829, 967
 Bodor István 825, 967
 Bodor Károly 840
 Bodzási Balázs 740, 967
 Bogdán István 962, 967
 Bogdanovics Krisztina (Beksics Gusztávné) 947
 Bognár Vilma → Balászné: Balázs Sándorné Bognár Vilma
 Bogyay Ernő 491, 492, 883
 Bohus Amália 953
 Bókay [Bock] János 157, 324, 328, 341, 342, 383, 693, 785, 788, 796, 827
 Bokros László 520, 894
 Bolnai, Bolnay → Bethlen Miklós gróf
 Bona Gábor 719, 761, 764, 812, 830, 871, 899, 967
 Bonaparte, Eugène Louis Jean Joseph 434, 858
 Bonaparte, Napoléon-Jérôme 445, 538, 864, 903
 Bonaparte-Wyse, Adèle (Türr István felesége) 509, 524, 555, 884, 894, 912
 Bónis Ferenc 967
 Bónis Sámuel 877
 Borbély Ádámné 380, 383, 384, 825, 827, 829
 Borbély Ferencné 380, 383, 384, 825, 827, 829
 Borbély László 380, 383, 384, 825, 827, 829
 Borbély Miklósné Rimaszécsi Zsuzsánna 380, 383, 384, 825, 827, 829
 Borbélyné: Borbély Lászlóné Szathmáry Király Borbála 380, 383, 384, 825, 827, 829

- Borbélyné fivérei → Szathmáry Király
György, Szathmáry Király László, Szath-
máry Király Pál
- Borbíró Fanni 971
- Boross Mihály 708, 967
- Borsa Gedeon 944, 967
- Bory István 877, 967
- Bosichjus Sándor 907
- Both Magdolna 28
- Bothos István 15, 306, 614, 772
- Botosné: Bothos Istvánné Szathmári Julian-
na 15, 34, 306, 614, 772
- Bouchardy, Joseph 958
- Brandl Károly 649
- Breznay Géza 558, 913
- Brisebarre, Édouard 795
- Broiny György 649
- Budai József 405, 837
- Budai Júlia 947
- Budainé: Budai Józsefné Jeszenszky Karolin
382, 404, 827, 837
- Bujovszkiné: Bulyovszky Gyuláné Szilágyi
Lilla 310, 762, 763, 775, 851, 958
- Bulyovszky Gyula 305, 425, 770, 848, 851
- Bukovinszky József 332, 790
- Bunkó Ferenc 797
- Bús György 890
- Buziásy Károly 137, 682
- Buzinkay Géza 794, 842, 966, 967
- Büttel Károly 180, 186, 708, 711
- B-Zsiné → Balázs Józsefné
- Calderón de la Barca, Pedro 54, 636
- Calland, Henri 861
- Campilli Frigyes 592, 937
- Carina Anna 949
- Carossini (szardíniai királyi konzul) 662
- Carrion, Emanuele 336, 792
- Cavour, Camillo Benso di 476, 863, 864,
874, 882
- Celesztin → Pergő Celesztin
- Cenner Mihály 707, 708, 827, 967, 972
- Ceresa Lajos 949
- Chotek, Karl Chotkow von 355, 806
- Cialdini, Enrico 484, 540, 879, 903
- Cicero, Marcus Tullius 684, 967
- Cima kisasszony 492
- Cochinat, Jean-Baptiste-Thomas-Victor 444,
863
- Collin, Heinrich Joseph von 610, 958
- Colombo → Egressy Ákos
- Constantin 374, 819
- Cordelia → Egressy Etelka
- Cormon, Eugène 617, 957
- Corneille, Pierre 629
- Cristi → Várady Gáborné Hegedűs Krisztina
- Crouy-Chanel, August de 537, 551, 563,
567, 568, 902, 907, 909, 917, 919
- Czakó Zsigmond 958
- Czáró-Fogarassy Sámuel 561, 915
- Czelesztin → Pergő Celesztin
- Czili → Fodorné: Fodor Imréné Weisz Ce-
cília
- Czirjék Adolf 893
- Czorda Félix (Bódog) 325, 346, 783, 786,
799
- Czorda Ferenc 786
- Czövek István 640
- Cuza, Alexandru Ioan 865
- Czvián István 564, 917, 918
- Csabai/Csabay Pál 221, 235, 243, 272, 278,
340, 342, 708, 729, 736, 737, 742, 752,
754, 797, 956
- Csabainé: Csabai Pálné Szakáll Klára 233,
235, 340, 342, 736, 795, 797
- Csajka Gizella 817, 975
- Csabay Gyula 719
- Csáky Tivadar gróf 880
- Csáky Zsigmond (Kőrösszeghi és Adorjáni)
gróf 374, 820
- Csapodi Csaba 971
- Császár Ferenc 670
- Császár György 721
- Császár Miklós 947
- Csató Pál 615, 617, 957
- Cseh Géza 794, 967
- Csejtey, Ludwig 517, 893
- Csengery Antal 614, 768, 821, 877
- Csepregi (Csepreghy) Lajos 306, 307, 558,
616, 620, 621, 772, 773, 913, 914, 957,
960

- Cseresnyés Sámuel (Felsőőri) 195, 208, 216, 718, 724, 727
- Cserey Ignác 62, 63, 64, 65, 72, 642, 644, 645, 649
- Csernátony (Cseh) Lajos 448, 452, 473, 480, 486, 543, 568, 840, 845, 865, 869, 878, 903, 919
- Csernovits Péter 232, 340, 734, 747, 792, 795
- Csiffáry Gabriella 976
- Csiffáry Gergely 699, 967
- Csigi Ferenc 220
- Csiki György 977
- Csillag Róza 841
- Csoma Borbála 934, 935, 968
- Csorba György 654, 655, 660, 664, 968
- Csudafy Mihály 900
- Daguerre, Louis Jacques 631
- Dallos Gyula 410, 411, 412, 413, 840, 842, 843, 844, 849
- Damjanich János 84, 654, 660
- Damoklész 139, 684
- Dani → Káli Dániel
- Dante, Alighieri 135, 681
- David → Egressy Ákos
- David, A. → Egressy Ákos
- Dávid Sándor 649
- Deák Ágnes 28, 667, 668, 680, 682, 689, 722, 860, 865, 866, 867, 868, 873, 968
- Deák Ferenc 493, 601, 776, 867, 876, 882, 884, 943, 944
- Deáki Filep Sámuel 308, 774
- De Caux Mimi 171, 172, 174, 201, 219, 704, 705, 720, 728, 953
- Dede Franciska 971
- Deézsi (Deésy) Zsigmond 477, 875
- Degenfeld Schonburg Imre gróf 268, 751
- Degré Alajos 678, 889
- Deinhardstein, Johann Ludwig 12, 615, 617, 707, 709, 758, 771, 795, 805, 817, 886, 957, 959
- Dejean, Louis 860
- Dékány Teréz 495, 885
- Delavigne, Jean-François Casimir 53, 54, 635
- Deletter (De Letter) János 526, 595, 596, 597, 601, 819, 822, 895, 940, 944
- Dembiński, Henryk gróf 76, 654
- Demerác Albert 783
- Demeter Mihály 501, 889
- Demeter Zsófia 709, 968
- Démocles → Damoklész
- Dengelegi Mihály 837
- Dengelegi Zsófia 404, 837
- Dér Dezső 966
- Deringil, Selim 655, 968
- Derley, Joseph 888
- Déry István, Déry bácsi 359, 360, 361, 362, 363, 808, 809, 810, 811, 823
- Déryné, Déry Róza: Déry Istvánné Széppataki Róza 12, 15, 355, 360, 361, 363, 376, 380, 419, 423, 588, 637, 806, 808, 809, 810, 811, 821, 822, 823, 825, 847, 850, 931
- Desnoyer, Charles 615
- Dessewffy Emil gróf 775, 776, 828
- Deutsch Lipót 553, 558, 910, 913
- Deutsch Mór 553, 558, 910, 913
- Devrient, Eduard 620
- Dézi → Deézi (Deésy) Zsigmond
- Dienes Lajos 738
- Dinaux, Arthur Martin 620
- Diósy Márton 42, 44, 45, 47, 53, 54, 627, 628, 630, 635, 636
- Dobay Károly 449, 866
- Dobozy Károly 36, 619
- Dobranich Ferenc 649
- Dobrossy István (1810–1853) 634, 751, 956
- Dobrossy István (1946–2015) 805, 807, 968
- Dobsa Lajos 308, 323, 426, 427, 479, 678, 774, 783, 784, 852, 853, 877, 878, 977
- Doleschall Gábor 152, 689
- Donizetti, Gaetano 737, 786, 886
- Dopsa → Dobsa Lajos
- Doppler Ferenc 801, 949
- Doria asszony, Doria Lajosné → De Caux Mimi
- Dorninger → Dornstrauch, Johann Dorninger von
- Dornstrauch, Johann Dorninger von 139, 140, 142, 685, 686

Dráguss Károly 604, 947
 Dryden, John 674
 Dubraviczky Simon 40, 625
 Ducange, Victor 758, 771, 773, 778, 958
 Dugonics András 674
 Dulka Sarolta 947
 Dumanoir 620
 Dumas, Alexandre, ifj. 472, 775, 860, 872
 Dumas, Alexandre, id. (Dumas Sándor) 460,
 472, 615, 629, 707, 709, 758, 763, 771,
 773, 795, 805, 806, 834, 842, 849, 871,
 886, 958, 960
 Dumont Gusztáv → Zerffi Gusztáv
 Dunka Miklós 482, 879
 Dunyov István 476, 874
 Dupeuty, Charles 617
 Duschek Ferenc 76, 654
 Duveau vagy Duvau, Caroline 440, 861
 Duvert, Félix-Auguste 12, 615, 956

 E... → Egressy Etelka
 Eberhardt Károly 540, 903
 E. Csorba Csilla 966
 Eder, Friedrich 62, 642
 Éder Lujza 171, 635, 703, 704, 953
 Égeni Elek 977
 Eggenberger József 677
 Egresi Galambos Pál 11, 621, 680, 684, 688
 Egressi Galambosy Sámuel 684, 951
 Egressy Ákos 7, 8, 10, 14, 15, 16, 17, 18, 19,
 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 34, 44, 59, 60,
 61, 62, 63, 64, 66, 67, 70, 71, 72, 73, 74,
 75, 77, 79, 80, 82, 86, 87, 88, 89, 92, 93,
 95, 100, 101, 102, 103, 110, 113, 114, 115,
 121, 123, 127, 131, 132, 133, 134, 136,
 138, 139, 142, 146, 147, 149, 150, 151,
 153, 154, 156, 159, 161, 163, 164, 165,
 167, 169, 170, 173, 174, 176, 177, 181,
 192, 194, 195, 197, 202, 207, 212, 219,
 225, 227, 230, 241, 244, 254, 263, 270,
 274, 279, 280, 287, 288, 290, 292, 293,
 294, 295, 297, 299, 300, 302, 303, 304,
 305, 306, 309, 315, 316, 317, 319, 320,
 321, 323, 324, 327, 328, 329, 333, 337,
 340, 341, 344, 347, 348, 350, 352, 354,
 355, 357, 360, 361, 362, 363, 364, 366,

368, 370, 372, 374, 375, 377, 380, 381,
 384, 387, 392, 393, 405, 406, 408, 411,
 412, 415, 417, 421, 432, 444, 446, 451,
 475, 476, 479, 487, 488, 491, 494, 496,
 497, 501, 510, 519, 524, 525, 531, 536,
 543, 544, 545, 548, 550, 556, 558, 560,
 561, 562, 565, 567, 569, 572, 578, 579,
 580, 582, 584, 586, 588, 589, 590, 591,
 592, 593, 595, 598, 599, 600, 602, 603,
 605, 609, 610, 611, 614, 615, 621, 624,
 627, 628, 633, 637, 639, 640, 641, 642,
 643, 645, 647, 648, 650, 651, 655, 659,
 660, 662, 664, 667, 669, 672, 674, 681,
 682, 687, 688, 689, 705, 706, 713, 715,
 716, 718, 724, 726, 727, 728, 730, 731,
 742, 746, 749, 752, 759, 760, 762, 763,
 769, 778, 780, 782, 787, 796, 806, 807,
 809, 811, 814, 820, 823, 828, 842, 844,
 845, 846, 854, 855, 862, 863, 864, 865,
 868, 874, 875, 876, 877, 879, 882, 883,
 884, 887, 888, 889, 891, 895, 896, 897,
 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907,
 908, 911, 912, 913, 917, 918, 919, 920,
 921, 924, 925, 926, 928, 930, 933, 934,
 935, 936, 938, 939, 941, 942, 943, 944,
 946, 947, 948, 950, 951, 953, 968
 Egressy Árpád 7, 10, 14, 15, 16, 17, 18, 21,
 22, 25, 26, 61, 63, 72, 77, 82, 86, 87, 88,
 89, 92, 95, 102, 103, 110, 124, 132, 137,
 138, 153, 163, 175, 226, 229, 237, 241,
 244, 254, 259, 263, 290, 292, 295, 300,
 321, 323, 324, 326, 328, 337, 342, 344,
 345, 350, 352, 353, 369, 372, 374, 375,
 376, 377, 378, 380, 381, 383, 384, 385,
 386, 387, 392, 393, 395, 400, 401, 403,
 404, 405, 408, 410, 411, 412, 413, 415,
 416, 417, 418, 420, 421, 422, 424, 425,
 427, 445, 478, 492, 495, 502, 504, 526,
 532, 546, 554, 555, 557, 560, 573, 581,
 584, 588, 589, 590, 591, 595, 599, 600,
 603, 604, 615, 624, 628, 633, 637, 639,
 660, 667, 670, 672, 679, 680, 695, 697,
 705, 724, 725, 732, 733, 746, 749, 796,
 797, 799, 803, 814, 820, 822, 825, 826,
 829, 830, 834, 837, 842, 843, 849, 852,
 854, 863, 864, 875, 876, 878, 890, 896,

- 905, 911, 912, 913, 923, 927, 928, 930,
934, 935, 939, 943, 946, 947, 949, 950,
968
- Egressy Benjámín (Béni) 11, 39, 40, 54, 57,
371, 610, 614, 615, 617, 618, 619, 620,
624, 636, 637, 680, 817, 865, 956, 959,
960
- Egressyné: Egressy Benjáminné König Róza
33, 610, 614, 637
- Egressy Béni (Egressy Ákos fia) 16
- Egressy Eszter → Török Sámuelné Egressy
Eszter
- Egressy Etelka 7, 8, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 21,
22, 31, 36, 37, 38, 39, 42, 44, 45, 47, 48,
49, 51, 52, 56, 61, 64, 65, 72, 73, 74, 75,
77, 82, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 95, 100, 102,
103, 110, 111, 114, 115, 123, 124, 128,
132, 136, 138, 141, 142, 146, 153, 156,
158, 159, 161, 162, 163, 165, 166, 167,
168, 170, 172, 173, 174, 176, 177, 178,
181, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190,
191, 192, 193, 194, 195, 196, 199, 200,
201, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 210,
211, 212, 213, 216, 218, 219, 220, 222,
223, 225, 227, 230, 231, 233, 237, 238,
239, 242, 243, 244, 245, 250, 251, 252,
253, 254, 255, 256, 259, 260, 261, 262,
263, 264, 265, 268, 269, 270, 273, 274,
276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 284,
286, 288, 290, 292, 293, 294, 295, 297,
298, 300, 301, 304, 305, 306, 307, 308,
309, 310, 311, 314, 316, 317, 319, 320,
321, 323, 324, 325, 326, 327, 329, 332,
333, 334, 335, 337, 338, 339, 341, 342,
344, 345, 347, 348, 350, 353, 355, 356,
359, 364, 365, 367, 369, 372, 373, 374,
376, 377, 380, 381, 383, 384, 386, 387,
389, 390, 392, 393, 395, 400, 403, 405,
407, 409, 412, 418, 421, 422, 423, 426,
428, 429, 433, 478, 495, 497, 498, 525,
552, 556, 561, 579, 581, 582, 583, 584,
587, 588, 591, 592, 597, 600, 603, 609,
610, 616, 623, 624, 633, 635, 667, 679,
680, 683, 687, 690, 693, 694, 695, 697,
698, 699, 700, 701, 702, 703, 705, 708,
709, 710, 711, 714, 715, 716, 718, 719,
720, 722, 725, 726, 727, 728, 730, 736,
739, 740, 743, 746, 747, 749, 751, 754,
755, 756, 758, 760, 766, 767, 774, 775,
779, 780, 782, 784, 786, 787, 791, 792,
793, 796, 798, 804, 805, 806, 807, 808,
810, 812, 813, 814, 816, 822, 826, 827,
831, 835, 837, 838, 847, 848, 850, 852,
910, 913, 935, 937, 942, 943, 950, 951,
952, 953
- Egressy Frigyes 11
- Egressy Gábor, ifj. (Egressy Ákos fia) 16, 17
- Egressy Katinka 16, 17
- Egressy Imre 11
- Egressy Lajos 18, 139, 140, 142, 145, 147,
684, 686, 687
- Egressy Lujza 16, 17
- Egressy Mária 14
- Egressy Pál 11, 621
- Egressy Samu 15, 241, 289, 291, 292, 295,
300, 304, 315, 316, 317, 318, 319, 320,
321, 322, 324, 326, 328, 329, 331, 332,
333, 334, 336, 337, 341, 344, 345, 361,
368, 372, 373, 374, 375, 377, 384, 403,
562, 684, 740, 759, 760, 763, 767, 769,
779, 780, 782, 783, 784, 785, 786, 787,
788, 789, 790, 791, 793, 796, 798, 810,
814, 818, 820, 823, 829, 836, 865, 916,
951
- Egressy Samuné Halász Amália 300, 316,
322, 332, 333, 334, 336, 337, 382, 767,
779, 784, 790, 791, 792, 793, 826, 951
- Egressy v. Achatius → Egressy Ákos
- Eichner Anna (Szakáll Antalné) 947
- E. Kovács Gyula 544, 904
- Elefánthy Ferenc 768
- Ella → Telepy Gabriella
- Ellinger József 348, 802
- Emich Gusztáv 269, 627, 628, 639, 673, 677,
714, 751, 783, 820, 950
- Emmi, Emmanéni → Kazinczy Gáborné
Fáy Emília
- Enyedi Sándor 890, 968
- Eötvös József báró 590, 592, 595, 602, 714,
775, 776, 828, 849, 926, 935, 938, 940,
945
- Erdei 625

Erdélyi János 53, 57, 65, 404, 405, 629, 635,
636, 637, 645, 674, 681, 743, 828, 837,
969, 971, 973

Erdélyné: Erdélyi Jánosné Vachott Kornélia
34, 612, 614

Erdey Pál (parádi fürdőorvos) 155, 156, 157,
158, 160, 163, 167, 168, 169, 172, 173,
175, 176, 177, 690, 692, 696, 698, 700,
704, 969

Erkel Ferenc 14, 633, 776, 828, 875

Ernst Lajos 8

Erzsébet, I. (angol királynő) 841

Erzsébet császárné 790

Erzsi, Érzsi (rokon) 197, 202, 204, 206, 718,
720, 722, 723

Esterházy József gróf 942

Esztegar László 618, 969

Eszter → Török Sámuelné Egressy Eszter

Esztergályi, Dorothea 713

Eybl, Franz 675, 676

F → Földváry Károly

Fábi Anna 670, 969, 974

Fabre, Antoine Odilon Amédée (belgrádi
francia konzul) 109, 668

F. Béláné → Fáy Béláné Halász Ida

Fáji Feriné → Fáy Ferencné Máriássy Ilona

Falk Miksa 768

Faliczkiné: Faliczky Jánosné Gaszner Fran-
ciska 230, 734

Fáncsészka → Szentpétery Zsigmondné
Glatz Franciska

Fáncsy Etelka 238, 738

Fáncsy Ilka → Lendvay Mártonné Fáncsy
Ilka

Fáncsy Lajos 58, 121, 223, 224, 252, 610,
611, 630, 638, 671, 674, 731, 738, 745,
835, 943, 958

Faragó Pál 649

Farkas Ferenc 236, 243, 342, 343, 408, 737,
742, 796, 797, 839

Farkas Ferencné Than Jozefa 236, 342, 343,
408, 737, 796, 797, 839

Farkas György 464, 481, 512, 515, 871, 878,
892, 893

Farkas János 618

Farkas Katalin 865, 874, 881, 969

Farkas Lajos 616

Farkas Lujza → Laczkócziné: Laczkóczy
Ferdinándné Farkas Lujza

Farkas Sándor (Bölöni) 629, 967

Fáy András 13, 17, 37, 38, 40, 47, 49, 126,
127, 129, 130, 166, 192, 194, 207, 212,
217, 221, 227, 229, 230, 233, 242, 243,
244, 249, 251, 253, 259, 260, 274, 279,
280, 283, 284, 309, 358, 369, 388, 389,
392, 425, 609, 610, 621, 623, 624, 628,
630, 631, 632, 672, 673, 674, 675, 676,
677, 678, 689, 696, 701, 713, 716, 717,
723, 726, 727, 729, 733, 734, 736, 741,
742, 743, 744, 748, 752, 754, 755, 756,
774, 794, 799, 807, 813, 817, 831, 832,
851, 938, 951

Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa 33, 37, 38, 40,
44, 47, 49, 50, 51, 52, 166, 170, 192, 194,
207, 212, 217, 221, 227, 229, 234, 248,
249, 259, 274, 284, 369, 389, 392, 425,
614, 621, 623, 624, 627, 628, 630, 631,
632, 634, 701, 703, 716, 717, 723, 726,
727, 729, 733, 736, 739, 743, 744, 748,
774, 817, 831, 832, 851, 951

Fáy Béla 331, 336, 337, 364, 406, 774, 789,
793, 812, 838

Fáy Béláné Halász Ida 322, 328, 336, 337,
774, 784, 788, 793, 826

Fáy Emmi → Kazinczy Gáborné Fáy Emília
Fáy Ferenc, id. 951

Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, ifj. 191, 192,
212, 219, 221, 227, 237, 240, 270, 278,
280, 337, 338, 339, 400, 406, 407, 579,
580, 592, 628, 631, 714, 716, 717, 720,
726, 727, 728, 729, 733, 737, 740, 748,
751, 754, 755, 774, 790, 793, 794, 810,
835, 837, 838, 926, 938, 951

Fáy Ferencné Máriássy Ilona 17, 38, 39, 40,
44, 47, 52, 124, 127, 166, 170, 191, 192,
194, 212, 214, 217, 219, 221, 227, 237,
240, 241, 259, 270, 278, 282, 283, 284,
292, 300, 304, 315, 316, 333, 336, 337,
338, 406, 622, 623, 624, 628, 630, 631,
633, 634, 672, 676, 701, 703, 714, 716,
717, 720, 726, 727, 728, 729, 733, 737,

- 740, 748, 751, 754, 755, 756, 760, 767,
769, 774, 779, 790, 791, 793, 794, 810,
838, 926, 951, 952
- Fáy Gusztáv 406, 592, 774, 838, 938, 951
- Fáy István gróf 38, 39, 42, 43, 159, 619, 621,
623, 626, 627, 697
- Fáy Johanna 721
- Fáy Lőrinc (Lenczi) 406, 774, 838
- Fáyne → Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa
- Fáyne → Fáy Ferencné Máriássy Ilona
- Fáy Szeréna 14
- Fáy Zsuzsa 774
- Fehérvári Antal 16
- Fejér Károly 162, 699
- Fejér (Weiss) → Weisz József
- Fekete Gábor 36, 38, 40, 41, 42, 619, 620,
621, 622, 623, 625, 626
- Fekete Gézané 821, 969
- Fekete Pál 19, 890
- Fekete Soma 615, 617, 895, 955, 959, 961
- Feleki Miklós 171, 191, 206, 229, 239, 261,
274, 342, 375, 376, 422, 562, 573, 580,
583, 592, 703, 704, 714, 716, 722, 734,
739, 749, 753, 767, 772, 796, 814, 821,
828, 840, 849, 916, 923, 927, 929, 937,
948, 956, 959
- Feleki-Munkácsy Flóra → Munkácsy Flóra
- Felekiné → Munkácsy Flóra
- Fényes Elek 130, 620, 625, 677, 719, 969
- Ferdinánd, V. 71, 82, 133, 625, 649
- Ferenc, I. 645
- Ferenc, II. 438, 861, 894
- Ferenc József, I. 19, 76, 77, 81, 83, 86, 105,
108, 112, 137, 138, 139, 317, 333, 345,
414, 605, 649, 654, 655, 658, 659, 660,
661, 667, 668, 669, 682, 684, 689, 717,
758, 779, 790, 798, 845, 866, 867, 876,
883, 926, 945, 950
- Ferenczy Barnabás (Örkényi) 304, 769
- Ferenczy József 404, 837
- Ferenczy Leona 816
- Feri → Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár
- Feriné → Fáy Ferencné Máriássy Ilona
- Festetics Leó 152, 165, 174, 223, 227, 228,
232, 238, 243, 248, 251, 261, 579, 583,
584, 602, 604, 689, 700, 705, 730, 732,
733, 735, 738, 741, 743, 744, 749, 926,
929, 930, 945, 947
- Festetics Pál 840
- F. E. Thér → Vetter Antal
- Feuillet, Octave 958
- Fiala János (Ömer bej) 655
- Figyelmessy (Merksz) Fülöp 467, 468, 469,
470, 471, 473, 474, 476, 481, 489, 513,
538, 869, 870, 872, 879, 881, 902
- Figyelmessy Fülöpné Csázy Klára 872
- Filipovics → Philippovits István
- Fircsa János 466, 476, 871, 874
- Fischhof Ignác Vilmos 593, 939
- Flóra János 649
- Fodor Imre 208, 216, 222, 235, 236, 241,
242, 243, 244, 250, 253, 255, 258, 259,
268, 724, 727, 730, 737, 740, 741, 742,
744, 745, 746, 747, 748, 751
- Fodor Károly 741
- Fodorné: Fodor Imréné Weisz Cecília 208,
216, 222, 235, 236, 241, 243, 246, 258,
259, 265, 268, 724, 727, 730, 737, 740,
742, 750, 751
- Fogarasi → Czáró-Fogarassy Sámuel
- Fok Ignác 272, 276, 285, 752, 753
- Follinus János 16, 525, 559, 895, 914, 915
- Főnyad József 649
- Fórizs Gergely 975
- Fournier, Marc-Jean-Louis 12, 758, 771,
804, 960
- Földvári Imre 618
- Földvály Károly 16, 354, 378, 499, 547, 548,
550, 551, 564, 568, 570, 574, 575, 579,
580, 805, 823, 888, 906, 907, 908, 909,
917, 919, 921, 924, 925, 926
- Franciska → Szentpétery Zsigmondné Glatz
Franciska
- Franconi család 860
- Frank Tibor 658, 662, 667, 668, 969
- Frankenburg Adolf 625, 644
- Fráter Pál 612
- Frey Lajos 888
- Freyne: Frey Lajosné Türr Rozália 499, 888
- Frigyes, VII. 924
- Frigyes Vilmos, IV. 682
- Frigyesy Gusztáv 566, 881, 919

- Frigyk Katalin 707, 969
 Frivaldszky Imre 714
 Froelich, Agosto 498, 888
 Fröhlich → Froelich, Agosto
 Fuchs Gusztáv 127, 676
 Fuchs, Ignaz 146, 148, 686
 Fuchs Károly 127, 676
 Fuchs Keresztély 676
 Fuchs Rudolf 127, 676
 Fülöp Ágost, II. 859
 Fülöp László 42, 627
 Fülöp Tamás 973
 Füredi Mihály 320, 321, 322, 360, 374, 375, 377, 408, 721, 782, 784, 809, 819, 821, 822, 839, 951

 G → Garibaldi
 Gaál József 640
 Gabriella → Telepy Gabriella
 Gábor → Vajay Gábor
 Gábor bácsi → Gerzsenyi Gábor
 Gábos Gerő 478, 876
 Gábriska → Telepy Gabriella
 Gajzágó Salamon 396, 397, 834
 Gajzágó Salamonné Kuliffay Erzsébet 396, 397, 834
 Gál Sándor 464, 467, 583, 585, 871
 Galambos Sándor 967
 Galegau, A. → Egressy Ákos
 Garašanin, Ilija (szerb belügyminiszter) 109, 668
 Garay János 36, 311, 620, 625, 677, 776, 960
 Gárdonyi Albert 714, 762, 969
 Gárdonyi Géza 739
 Garibaldi, Giuseppe 24, 26, 457, 463, 472, 475, 487, 489, 513, 523, 526, 527, 528, 529, 531, 533, 534, 535, 536, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 545, 548, 549, 551, 552, 568, 858, 869, 870, 871, 872, 874, 879, 881, 891, 892, 893, 894, 896, 897, 899, 900, 903, 907, 909, 919
 Garibaldi, Menotti 533, 541, 568, 900, 903, 920
 Gáspár Margit 8, 969
 Gattinelli, Gaetano 444, 863
 Gelencsér Ferenc 709, 968
 Gerenday Ambrus 157, 171, 200, 205, 213, 693, 696, 703, 720, 722, 727
 Gergely Jenő 972
 Gergyai → Gyergyai Ferenc (Firi)
 Gergye Gábor 504, 505, 506, 890
 Gerold László 25, 781, 782, 785, 787, 788, 798, 800, 969
 Gerzsenyi Gábor (vásárosnaményi lelkész) 188, 189, 205, 215, 713, 720, 722, 723, 725, 727, 913
 Gerzseniné: Gerzsenyi Gáborné Zsuzsanna 189, 215, 249, 251, 558, 743, 744, 913
 G. Fungal → Egressy Ákos
 Ghyczy Kálmán 876
 Gidáné → Gubody Gedeonné Haska Amália
 Giczey Samu 42, 626
 Giergl István 420, 848
 Gillyén Sándor 976, 977
 Gira → Gyra, Franz
 Girczy János 466, 872, 907, 924
 Gizella főhercegnő 790
 Glatz Franciska → Szentpétery Zsigmond-né Glatz Franciska
 Glatz Janka 203, 290, 292, 293, 294, 295, 313, 319, 721, 759, 760, 762, 777, 780
 Gludovátz József 638
 Gné → Ujhelyi Ágostonné
 Gócs Ede 211, 255, 725, 746
 Goethe, Johann Wolfgang 730, 756, 758, 771, 956
 Gombos Imre 11, 681
 Gombos Zoltán 937, 969
 Gonda Gergely 649
 Gonda György 680, 682, 684, 969
 Gondol Dániel 41, 251, 626, 730, 744, 748
 Gottschall, Rudolf von 795, 957
 Goubaux, Prosper-Parfait 620
 Gounod, Charles 860
 Gozlan, Léon 767
 Gózon Antal 67, 200, 204, 229, 307, 320, 321, 324, 326, 347, 349, 354, 355, 369, 374, 377, 380, 385, 646, 720, 721, 734, 773, 782, 783, 785, 786, 799, 806, 816, 819, 822, 825, 829, 952
 Gózon Ida 947
 Gönczy Samu 977

- Görgei Artúr 75, 131, 466, 653, 657, 679, 872, 969
 Granasztói Péter 937, 969
 Grange, Jean-Baptiste-Amédée 957
 Greguss Ágost 298, 301, 765, 768, 874
 Grenier de Fonblanque, Thomas de (belgrádi angol konzul) 126, 674
 Grigoletti, Michelangelo 747
 Grimm Rezső 670
 Grimm Vince (Musztafa bej) 655, 661
 Grisi, Carlotta 53, 635
 Gróf Laczi → Ráday (I.) László
 Gronovszky Márton 873
 Gvozdanovits Júlia → Paulainé: Paulay Edé-
 né Gvozdanovits Júlia
 Gubody Gedeon (Gida) 331, 789
 Gubody Gedeonné Haska Amália 382, 826
 Guérinière, François Robinchon de la 760
 Guéymard, Louis 439, 861
 Guinot, Eugène 615
 G. ur → Gyra, Franz
 Guszti → Fáy Gusztáv
 Guth, Vincentius 18, 157, 160, 161, 170, 173, 175, 219, 220, 229, 232, 267, 330, 695, 698, 699, 703, 704, 705, 728, 729, 732, 733, 735, 750, 789
 Guyon Richárd (Hürsid pasa) 655
 Guyonné: Guyon Richárdné Splény Mária 76, 653, 661
 Gyra, Franz 447, 448, 455, 509, 512, 865, 866, 870, 891, 892
 Gyarmathy Jenő 977
 Gyergyai Ferenc (Firi) 238, 240, 241, 242, 247, 252, 255, 269, 275, 277, 305, 308, 477, 624, 738, 740, 743, 745, 747, 751, 753, 754, 770, 771, 773, 876
 Gyergyainé: Gyergyai Ferencné Schwertner Júlia 39, 275, 305, 307, 308, 624, 738, 770, 773
 Gyergyé → Gergyé Gábor
 Gyökér Ferenc 649
 György, IV. 841
 Győri Mária → Kecskésné: Kecskés Károly-
 né Győri Mária
 Gyulai Ferenc (színész) 559, 723, 915
 Gyulai Pál 599, 604, 614, 699, 715, 775, 834, 835, 912, 915, 926, 935, 943, 945, 947, 948, 969, 970
 Gyulay Ferenc gróf 76, 654
 Gyulay Lajos gróf 636, 970
 Gyurián József 579, 926
 Gyuri bácsi, Gyuri → Telepy György
 H... → Hubay József
 Haán Antal 792
 Hafner, Karl 730
 Hajagos József 966
 Hajdu Algernon László 966
 Hajdu Miklós 649
 Hajnal István 660, 662, 664, 970
 Hajnik Károly 883, 970
 Hajnik Pál 76, 655
 Halász Amália → Egressy Samuné Halász Amália
 Halász Dezső 840, 849
 Halász Ida → Fáy Béláné Halász Ida
 Halévy, Fromental 438, 861
 Halmágyi Sándor 770
 Hamar Gyula 649
 Hamary Dániel [Borongó] 967
 Hámori János 755
 Hámori Pál 755
 Hámory Ede 507, 508, 884, 891
 Hammerschmied család 755
 Hammerstein, Wilhelm 647
 Hankiss Elemér 965
 Hannibal 433, 858
 Hansági Ágnes 796
 Haraszi Emil 966
 Haray Viktor 171, 255, 268, 282, 283, 391, 703, 704, 746, 751, 756, 832
 Harnos László 649
 Hartleben Konrád Adolf 677
 Hasseltné: Hasselt-Barth, Anna Maria Wil-
 helmine van 161, 698
 Hász-Fehér Katalin 28
 Haszlinger Sándor 513, 515, 892
 Hatos Gusztáv 187, 188, 294, 712, 761
 Hauslab, Franz Ritter von 84, 86, 660
 Haussmann, Georges Eugène báró 859

- Havi (Hidegh) Mihály 241, 320, 326, 392, 395, 476, 730, 740, 782, 783, 785, 787, 799, 816, 833, 834, 875, 925
- Haynau, Julius Jacob von 114, 127, 652, 653, 654, 660, 662, 670, 676
- Házmán Ferenc 661
- Hazucha Ferenc [Kelmenfy László] 956
- Heckenast Gusztáv 674, 768
- Hegedűs Lajos 232, 307, 309, 320, 321, 325, 330, 369, 375, 376, 708, 735, 766, 772, 775, 782, 783, 785, 788, 799, 814, 821, 889, 955
- Hegedűs Krisztina → Várady Gáborné Hegedűs Krisztina
- Hegedűsné: Hegedűs Lajosné Bodenburg Lina 372, 375, 383, 407, 735, 818, 821, 827, 829, 830, 838
- Hegedűs Sándorné Jókay Jolán 651, 796, 970
- Hegedűs Zsigmond 234, 736
- Hegedűs Zsófia → Simon Florentné Hegedűs Zsófia
- Hegyesi Mari 14
- Heim, David → Zerffi Gusztáv
- Heine, Heinrich 434, 859
- Heinzmann Ágoston 893
- Helfy Ignác 509, 891
- Henrik, IV. 858
- Henszlmann Imre 938
- Herlosson, Karl 655
- Hentzi, Heinrich 672
- Hermann Róbert 641, 642, 646, 650, 653, 654, 662, 664, 679, 681, 687, 786, 970
- Hertelendi Imre 649
- Hervei Ida 325, 786
- Herz János 836
- Heszler József 110, 669
- Hetényi Béla 868
- Hetényi Elemér 451, 868
- Hetényi Gyula 451, 868
- Hetényi József 186, 374, 375, 379, 381, 401, 404, 405, 451, 711, 795, 819, 820, 824, 825, 826, 835, 836, 837, 868
- Hetényi Laura 255, 339, 359, 700, 701, 795, 808
- Hevessy (Hevesy) Géza 456, 460, 504, 505, 506, 870, 890
- Hevesy Imre 42, 627
- Hezler → Heszler József
- Hiador [Jámbor] Pál 820
- Hippokratész 893
- Hivatal Anikó 36, 44, 310, 407, 613, 620, 625, 627, 637, 771, 775, 785, 815, 838
- Hofer Miklós 966
- Hohenlohe-Langenburg, Gustav 685
- Hojdák Gergely 951, 970
- Hollán Hugó (Iszkender bej) 655
- Hollósy Kornélia 293, 341, 761, 795, 796
- Homérosz (Homér) 126, 674, 677
- Horn Ede 435, 436, 859, 860
- Horthy József 17
- Horvát István 130, 677
- Horváth Antal 362, 810
- Horváth Gergely Krisztián 624, 626, 970
- Horváth György 424, 850
- Horváth Imre 474, 873
- Horváth János (Szentgyörgyi) 57, 637
- Horváth József (Szentgyörgyi) 57, 637
- Horváth Lajos 362, 810
- Horváth László (Szentgyörgyi) 57, 637
- Horváth Pál 371, 817
- Horváth Zsigmond (Szentgyörgyi) 638
- Hory Béla 614, 970
- Höffler → Telkessy József
- Hőgyésziné → Tóth Sarolta
- Hóke László 249, 743
- Hubay Gusztáv 379, 381, 824, 826
- Hubay József 181, 183, 184, 200, 218, 239, 709, 710, 720, 728, 739
- Hubenay Ida 947
- Hubenayné: Hubenay Ferencné Magda Lujza 127, 637, 675, 678, 814
- Hugó Károly 14, 640, 910, 938, 955
- Hugo, Victor 53, 54, 635, 711, 944, 948, 957
- Mátyás (Hunyadi), I. 832
- Huszár család 626
- Huszár Imre 956
- Ibrányi József (Ibrányi és Vajai) 488, 880
- Ibrányi Józsefné (Ibrányi és Vajai) Budaj Jusztna 880
- Ibrányi Lajos (Ibrányi és Vajai) 880
- Ibrányi Zsigmond (Ibrányi és Vajai) 880

Ida → Fáy Béláné Halász Ida
 Ida → Komlóssy Ida
 Iffland, August Wilhelm 674
 Ihász Dániel 451, 474, 481, 499, 517, 522,
 523, 527, 564, 575, 868, 870, 874, 879,
 884, 888, 893, 896, 897, 917
 Ilona → Fáy Ferencné Máriássy Ilona
 Illésy György 16
 Illyés Gyula 861
 Ilkey László 162, 699
 Ilkey Móric 162, 699
 Ilkey Sándor 162, 699
 Imre → Ágoston Imre
 Imre → Székely Imre
 Imréék → Székely Imre és Székely Imréné
 Halasy Madelaine
 Imréné → Fodorné: Fodor Imréné Weisz
 Cecília
 Incze Blanka (Baróthi) 18, 852
 Incze Gabriella (Baróthi) 18, 852
 Incze József (Baróthi) 18, 852
 Incze Tibor (Baróthi) 18, 852
 Indig Ottó 797, 970
 Irinyi József 769
 Istvánék → Székely István és Székely István-
 né Bohn Mária
 István nádor (Habsburg-Lotaringiai) 66,
 641, 645
 Ivanovich (Ivánovits, Joannovits) András 53,
 494, 634, 884
 Iványi Emma 881, 970
 Izsó Miklós 914

 J → Jámbor András
 Jakab István 615, 708, 778, 957, 958
 Jakab István (súgó) 977
 Jakobey Károly 792
 Jakó Zsigmond 15, 970
 Jámbor András 548, 549, 907, 908
 Jancsó (Jantsó) Pál 450, 866
 Janka → Glatz Janka
 Janka Irma 829, 967
 Jankovicsné: Jankovich Györgyné Kovács
 Ilona 371, 380, 817, 825
 Jankovich Béla (Jeszeniczai és Vadasi) 789
 Jankovich György 371, 402, 403, 817, 836

János (Habsburg-Lotaringiai) főherceg 645
 Jánosiné: Jánosi Emilné Gvozdanovics Júlia
 → Paulainé: Paulay Edéné Gvozdanovics
 Júlia
 Jánossy Dénes 868, 970
 Jármay Gusztáv 944
 Jasmagy, Gabriel (császári-királyi ágens) 13,
 80, 83, 102, 103, 107, 108, 109, 111, 124,
 127, 131, 657, 658, 666, 667, 668, 669,
 671, 672, 676, 678, 680
 Jászay Magda 897, 970
 Jasmadsi Gulrik, Jazmadzsi, Jazmagi → Jas-
 magy, Gabriel
 Jellačić, Josip 66, 645
 Jeney Kornélia 947
 Jeremiás Karolina 646, 785
 Jeszenszky István 907
 Jókay Józsefné Pulay Mária 796
 Jókai Mór 26, 126, 127, 306, 309, 316, 375,
 425, 450, 612, 644, 651, 674, 678, 714,
 739, 751, 755, 772, 774, 776, 779, 785,
 796, 815, 816, 820, 821, 822, 851, 867,
 874, 877, 883, 945, 952, 970
 Jókainé: Jókai Mórné Laborfalvi Róza 26,
 33, 73, 311, 592, 601, 612, 613, 625, 637,
 651, 776, 797, 814, 815, 821, 926, 927,
 937, 944, 945, 949
 Jókay József 952
 Jókayné öccse → Benke Albert (Bebus)
 Jókay Zsuzsanna 952
 Jósika Kálmán 251, 257, 744, 747
 Jósika Miklós 744, 781, 783, 840
 Joung → Young, Friedrich
 Józsa Mihály 649
 József, II. 660
 Juhász István 15, 970
 Juhász Julianna 11, 37, 621, 730
 Juhász, Neupaur és Társa 298, 330, 426, 766,
 780, 789, 852
 Julis (cseléd) 298, 306, 310, 337, 344, 365,
 420, 579, 766, 771, 775, 793, 798, 812,
 926
 Justitianus 664

 K..., K. → Telepy Károly
 K.j.... → Kajdacsy István

- K, K. → Kossuth Lajos
Kaczvinszky János 525, 592, 593, 597, 601, 605, 895, 937, 939, 940, 944, 950
Kaiserné: Kaiser Josefa 407, 838
Kajája Kajángula 326, 787
Kajdácsy Antal 476, 489, 512, 869, 874, 882, 892
Kajdacsy István 338, 339, 377, 383, 386, 794, 822, 827, 829
Kakas János 11, 681
Káli Dániel 349, 387, 802, 830
Kalla Zsuzsa 966
Kállay Katalin 915
Kalos Berta 750
Kalos Erzsébet 750
Kalos Károly (Szirmay) 27, 256, 265, 266, 559, 561, 719, 747, 750, 914, 915
Kalos Mihály 750
Kallósné: Kalos Károlyné Ujhelyi Otília 256, 265, 266, 267, 559, 561, 719, 747, 750, 914, 915
Kálmán → Ujhelyi Kálmán
Kálmán → Szerdahelyi Kálmán
Kalmár Imre 947
Kantai József 977
Kántorné: Kántor Gerzsonné Engelhardt Anna 12, 46, 630, 943
Kanya (Kánya) Pál 417, 847
Kápolnay István 873, 902
Karacsay Sándor gróf 475, 874
Karácsonyi Guidó gróf 375, 821, 926
Karadordević, Alexander 387, 830
Karácsonyi Pál 907
Karner Pál 825
Kárnerné: Karner Pálné Mráz Karolina 380, 825
Károly → Telepy Károly
Karoly, Károly → Duvau vagy Duvau, Caroline
Károlyi György gróf 242, 309, 311, 312, 699, 741, 775, 776, 777
Károlyné: Károlyi Györgyné Zichy Karolina grófnő 452, 456, 868
Károlyi Gyula gróf 865
Károlyi István gróf 84, 660, 768
Károlyi Lajos (színész, színiigazgató) 242, 306, 579, 740, 771
Károlyi Lajos gróf 423, 579, 850, 926
Kárpáti Aurél 28
Kata → Pataki Katalin
Kati → Tóth Katalin
Katits István 187, 712
Katona Ferenc 965
Katona József 12, 16, 61, 642, 804, 805, 827, 834, 842, 886, 904, 915, 949, 955, 970
Katona Tamás 966, 969
Kauser Istvánné Gerster Berta 499, 888
Kazinczy Artúr 350, 380, 381, 400, 802, 825, 835
Kazinczy Ferenc 21, 384, 828, 952
Kazinczy Gábor 13, 127, 130, 354, 374, 378, 379, 380, 383, 384, 385, 391, 393, 395, 398, 400, 479, 675, 678, 716, 737, 777, 802, 805, 819, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 832, 833, 834, 835, 877, 952
Kazinczyné: Kazinczy Gáborné Fáy Emília 191, 201, 203, 217, 237, 246, 281, 334, 392, 628, 631, 714, 716, 717, 720, 726, 727, 728, 729, 733, 737, 740, 742, 748, 751, 754, 755, 774, 790, 791, 793, 802, 810, 832, 951, 952
Kazinczy Piroska (Pirka) 380, 381, 384, 400, 401, 825, 829, 835
Kecskeméti Elek 618
Kecskeméthy Aurél 768
Kecskés Károly 376, 822
Kecskésné: Kecskés Károlyné Győri Mária 376, 822
Keglevich Béla 420, 848
Kelemen László 639, 723
Kelemen Mihály 649
Kéler László 558, 913
Keleti Károly 935
Kelmenfy László → Hazucha Ferenc
Kemény József 773
Kemény Sámuel gróf 308, 314, 391, 773, 778, 832
Kemény Zsigmond báró 598, 599, 821, 874, 942
Kempelen Győző 371, 376, 402, 817, 822, 828, 836, 970

- Kende Klementin 561, 915
 Kende Lajos 562, 916
 Kende Lajosné Szuhányi Laura 916
 Kende Zsigmond 915
 Kendi Mária 974
 Kenyeres Ágnes 777, 952, 968
 Kerényi Ferenc 612, 632, 634, 641, 643, 646, 674, 711, 730, 778, 843, 966, 968, 970, 971
 Keresztessy Ambrus 977
 Keresztessy H. Pál 298, 766
 Keresztessy Sámuel 298, 766
 Keresztury József 615
 Kertbeny Károly 870, 878, 882, 892, 893, 971
 Kéry János 713, 971
 Keserü Ferenc 503, 890
 Keve József 499, 888
 K. G., K. Gábor → Kazinczy Gábor
 Kilényi Dávid 822
 Kilényiné: Kilényi Dávidné Széppataki Johanna 376, 419, 822, 847
 Kilián György 673, 847
 Kirchner, Josef 204, 273, 722, 752
 Kirner György 320, 322, 392, 782, 784, 806, 832
 Kirner Györgyné Pokorny Leopoldina 392, 832
 Kirner Vilma Franciska 356, 392, 806, 832
 Kirsch, Carl 54, 635, 636
 Kis János 664, 686, 714
 Kisfaludy Károly 681, 724, 775
 Kiss Ernő 68, 73, 84, 647, 650, 660
 Kiss Imre 413, 844
 Kiss József (honvéd) 649
 Kiss József (alezredes az olaszországi magyar légióban) 534, 900
 Kiss József (irodalomtörténész) 820, 971, 974
 Kiss Kálmán 971
 Kiss Pál 654
 Kiss Zsuzsánna 708, 971
 K.j.... → Kajdacsy István
 K'...ly → Telepy Károly
 Kl → Klapka György
 Klapka György 26, 447, 448, 453, 467, 474, 475, 476, 484, 489, 493, 499, 504, 509, 519, 520, 521, 523, 524, 528, 529, 531, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 543, 547, 549, 550, 551, 563, 564, 566, 567, 568, 570, 654, 856, 864, 865, 866, 869, 879, 881, 882, 883, 884, 888, 890, 894, 897, 898, 900, 902, 903, 906, 908, 909, 916, 917, 918, 919, 921
 Klári → Sikor Klára
 Kletecka, Thomas 968
 Klischnigg, Eduard (Klicsnig) 221, 580, 729, 730, 927
 Kmety György (Iszmail pasa) 655, 661
 Kničanin, Stevan Petrović 646
 Koch Lajos 946, 971
 Kocsi Sándor 416, 422, 846, 849
 Kocsis → Kotsis János
 Kocsisovszky Jusztin 416, 828, 846
 Kocsiss Alajos (orvos) 552, 909
 Koebl Károly 464, 871, 907
 Koczak Mihály 649
 Kolozsi József 960
 Komáromy Alajos 148, 426, 560, 687, 852, 915
 Komáromy Lajos 382, 827
 Komjáthi Ábrahám 11, 621
 Komlósiné: Komlóssy Ferencné Czégényi Erzsébet 83, 127, 304, 659, 676, 769
 Komlóssy Ferenc 15, 83, 127, 610, 611, 617, 659, 676, 840, 844, 876, 956, 961
 Komlóssy Ida 83, 127, 166, 167, 169, 248, 254, 255, 295, 303, 341, 659, 676, 701, 702, 743, 746, 763, 769, 795
 Komlóssy Paulina 83, 127, 659, 676
 Kondor Abigail 18
 Kondor Erzsébet 18
 Kondor Ferenc 18
 Kondor Sára 18
 Korompay H. János 966
 Kosutné: Kossuth Lajosné Meszlényi Terézia 499, 888
 Kossuth Emília 872
 Kossuth Ferenc Lajos Ákos 449, 653, 661, 866, 917

- Kossuth Lajos („londoni operaigazgató”) 21, 25, 26, 76, 78, 107, 138, 435, 446, 447, 449, 450, 457, 458, 464, 466, 467, 468, 469, 471, 473, 474, 475, 476, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 487, 489, 490, 493, 499, 504, 505, 506, 509, 515, 519, 521, 522, 523, 527, 528, 529, 535, 537, 538, 539, 543, 545, 549, 550, 551, 563, 564, 568, 569, 575, 578, 627, 644, 648, 653, 654, 656, 657, 659, 661, 664, 668, 674, 683, 732, 734, 856, 859, 860, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 882, 883, 890, 891, 892, 900, 902, 903, 917, 919, 925, 971
- Kossuth Lajos Tódor Károly 449, 549, 653, 661, 866, 908, 917
- Kossuth Lászlóné Weber Karolina 76, 653
- Kossuth Vilma 21, 653, 661, 865
- Kostyál Ádám 232, 267, 276, 294, 735, 750, 753, 761
- Koszka → Kosztka János
- Kosztka János 284
- Kosztka Jánosné Slavetičh Orssich Katalin 284, 756
- Kosztolányi György 649
- Kotsis János 311, 330, 342, 389, 496, 497, 777, 789, 796, 831, 886, 887
- Kottek → Chotek, Karl Chotkow von
- Kotzebue, August von 12, 19, 615, 616, 617, 707, 771, 805, 818, 895, 910, 923, 955
- Kovács (Szerdahelyi Kornélia férje) 255, 747
- Kovács András 466, 467, 469, 471, 481, 492, 872, 878, 884
- Kovács Elek 977
- Kovács Elemér 977
- Kovács Endre 235, 737
- Kovács Endre → Kovács Sebestyén Endre
- Kovács Gyula → E. Kovács Gyula
- Kovács Ilona 973
- Kovács József 278
- Kovács Leó 464, 514, 515, 517, 871, 893, 897
- Kovácsné Csávássy-Fekete Mária 252, 745
- Kovács Pál (honvéd) 649
- Kovács Pál (orvos) 38, 41, 622, 625, 844
- Kovács Pálné Welsz Emília 41, 625
- Kovács (Schmidt) Pál 667
- Kovács Sebestyén Endre 72, 168, 311, 583, 584, 588, 650, 694, 702, 777, 929, 930, 932
- Kovács Sebestyén Endréné Lumniczer Júlia 311, 777
- Kovacsics Júlia 693, 694, 695
- Kovacsics Liza 695
- Ko..., Koz..., Kozm..., Kozmov.. → Kozmovszky Antal
- Kozma Vazul 232, 233, 242, 252, 253, 255, 256, 259, 267, 269, 270, 412, 683, 687, 716, 717, 732, 735, 741, 745, 746, 748, 750, 751, 843, 846
- Kozmovszky Antal 122, 358, 359, 366, 367, 497, 672, 808, 813, 887
- Kozmovszky Mária → Telepy Györgyné Kozmovszky Mária
- Kölbl → Koebl Károly
- Kölcsey Ádámné Szuhányi Jozefin 916
- Kölcsey Ferenc 674, 677, 844, 916, 944, 948
- König Róza → Egressy Benjáminné König Róza
- Köntzey Imre (Karotnai) 18, 852
- Körmöczi Katalin 974
- Körtvélyes Ágnes 650, 971
- Kőszeghy (Purt) Károly 99, 664
- Kőszeghy (Szabó) Endre 99, 665
- Kővári (Kőváry) László 339, 794
- Kővári (Kőváry) Lászlóné Knausz Johanna 339, 794
- Kövér György 676, 697
- Kövér Lajos 274, 341, 753, 768, 774, 795
- K. Papp Miklós 20
- Krajcsovics Márton 86, 560, 672, 915
- Krammerné: Krammer Fülöpné 27, 208, 218, 232, 724, 728, 735
- Krankel Pál 649
- Krasznay Mihály 477, 875
- Krecsányi Ignác 16
- Krecsuj János 649
- Kremsar Sándor 618
- Krivácsy József 487, 493, 508, 511, 513, 514, 517, 519, 522, 523, 524, 555, 568, 879, 884, 891, 912, 919
- Kriza János 308, 774

- Krizbay Dezső Miklós 13, 34, 391, 395, 611, 612, 614, 615, 832, 834, 840, 849
- Krizbayné: Krizbay Miklósné Halmágyi Róza 305, 391, 395, 770, 771, 832, 834
- Krúdy Gyula 739
- Kubinyi Ferenc 877
- Kubinyi Rudolf 58, 195, 639, 718
- Kubinyiné: Kubinyi Rudolfné Trajtler Zsuzsanna 58, 639, 718
- Kubinyi Zsigmond 519, 520, 547, 568, 874, 894, 906, 920
- Kujbusné Megyei Éva 967
- Kun Béla 464, 513, 515, 517, 871, 892, 897, 898,
- Kun István 152
- Kun József 364, 812
- Kunwald 48, 53, 631, 635
- Kupa Hümér/Fidél 522, 523, 555, 568, 884, 894, 912, 919
- Kurpiński, Karol 635
- Kuthy Károly (Kővágó-Eörsi) 285, 757
- Kuthy Lajos 285
- L, L. → László József
- Labat, Eugène 615
- Laborfalvi Róza → Jókainé: Jókai Mórné Laborfalvi Róza
- Laczkócziné: Laczkóczy Ferdinándné Farkas Lujza 219, 220, 351, 699, 725, 728, 729, 804, 876
- Laczkóczy Ferdinánd 162, 211, 241, 247, 256, 272, 276, 278, 279, 498, 699, 725, 740, 743, 747, 752, 753, 754, 755, 887
- Laczlavik György 8
- Lajos → Székely Lajos
- Lajos, Lajos bátyád → Egressy Lajos
- Lajos, II. 890
- Lajos, XIII. 902
- Lajos, XIV. 434, 859, 860
- Lajos, XV. 858
- Lajos, XVI. 858
- Lajos Fülöp, I. 54, 636, 902
- La Marmora, Alfonso Ferrero (Lamarmora) 531, 899
- Láng Ádám János 58, 639
- Láng Boldizsár 19, 342, 405, 408, 546, 772, 797, 837, 838, 905
- Láng Irma 947
- László → László József
- László József 7, 17, 50, 68, 153, 157, 171, 174, 205, 322, 326, 349, 385, 613, 625, 632, 647, 689, 693, 694, 695, 697, 700, 703, 704, 705, 706, 709, 710, 711, 714, 715, 716, 718, 720, 722, 727, 728, 736, 739, 743, 746, 749, 750, 751, 752, 756, 758, 760, 767, 774, 775, 779, 784, 786, 787, 791, 792, 793, 798, 802, 804, 807, 808, 812, 829, 831, 838, 847, 848, 952
- László Zsigmond 890, 971
- Latabár Endre 278, 354, 369, 374, 377, 379, 532, 557, 597, 638, 728, 753, 754, 757, 768, 781, 783, 797, 802, 805, 816, 819, 822, 824, 899, 913, 941
- Latas, Mihajlo 111, 669, 683
- Latinovits Hermina 678, 881
- Latkóczy → Laczkóczy Ferdinánd
- Latkóczy Lajos 775
- Latkócziné: Latkóczy Lajosné Hivatal Anikó → Hivatal Anikó
- Laura → Hetényi Laura
- Laura → Mátray (Szaplóczay) Laura
- Laura, Lauri → Ujhelyi Laura
- Lauzanne de Vauroussel, Augustin Théodore de 12, 615, 956
- Lázár Kálmán 938
- Lázár Lukrécia 835
- Lebrun, Karl August 615
- Legouvé, Ernest 620, 768
- Lehóczky Lajos 193, 717
- Lenczi → Fáy Lőrinc
- Lendvay Márton, id. 26, 50, 223, 224, 228, 252, 268, 309, 324, 346, 347, 348, 350, 353, 613, 614, 625, 632, 633, 638, 731, 733, 745, 751, 774, 785, 799, 800, 802, 804, 943, 961
- Lendvay Márton, ifj. 67, 302, 304, 322, 326, 347, 350, 401, 404, 592, 646, 769, 770, 784, 785, 786, 797, 799, 835, 836, 927, 937, 949
- Lendvay Mártonné Fáncsy Ilka 401, 404, 835, 836, 927

- Lendvayné: Lendvay Mártonné Hivatal
Anikó → Hivatal Anikó
- Lengyel 457, 870
- Lengyel Dániel (Przemysł'i) 969
- Lenke → Székely Lenke
- Lesniewska, Ludvika 161, 293, 698, 721, 761
- Lessing, Gotthold Ephraim 130, 678
- Leuchtenberg III. hercege → Beauharnais,
Maximilien Joseph Eugène Auguste Na-
poléon de
- Lévay József 379, 380, 393, 400, 794, 797,
820, 824, 825, 833, 835, 840, 914
- Lewald, August 674
- Libay Károly 792
- Liechtenstein, Franz de Paula Joachim Jo-
seph von 15, 290, 760, 806, 807, 845, 855
- Liechtenstein, Friedrich Adalbert von 290,
760
- Liedemanné: Liedemann Frigyesné Riecke
Róza 127, 676
- Lipcsey Péter 880
- Lipparini, Ludovico 792, 954
- Lipthay Endre 1041
- Lisznyai Kálmán 619
- Liszt Ferenc 165, 701, 852
- L. Marci → Lendvay Márton, ifj.
- Lober, Emanuel 148, 688
- Lobmayer József 235, 236, 243, 737, 742
- Lobmayerné: Lobmayer Józsefné Weisz
Emília 235, 236, 243, 737
- Lonyai kisasszony: Lónyay Anna 380, 825
- Lónyai Gábor 877
- Lovas Csilla 776, 971
- Löwe, Ludwig 387, 830
- L Róza → Jókainé: Jókai Mórné Laborfalvi
Róza
- Lukács Anikó 785, 971
- Lukács Lajos 27, 865, 870, 871, 872, 874,
879, 883, 884, 893, 894, 896, 897, 898,
900, 902, 903, 906, 907, 917, 918, 919,
925, 971
- Lukács Mór 821
- Lully, Jean-Baptiste 860
- Lumniczer Júlia → Kovács Sebestyén End-
réné Lumniczer Júlia
- Lutinsky, Ladislao 516, 893
- Luxemburgi Ferenc 858
- Lyonnet, Henry 630, 861, 971
- Macready, Kate 841, 845
- Madlain → Székely Imréné Halasy Made-
laine
- Mágocsy (Mágócsy, Magótsy, Magóczi)
Vince 219, 287, 306, 309, 314, 369, 728,
757, 772, 774, 778, 814
- Magyar Bálint 966
- Magyar Imre 321, 325, 326, 782, 783, 786,
787
- Magyar László 326, 787
- Magyar Lajos 675
- Mai (May) Henrik 8
- Majdán János 756, 972
- Major Rita 925, 972
- Majoros István 655, 863, 924, 973
- Mályuszné Császár Edit 610, 624, 693, 747,
811, 941, 953, 966, 972
- Makány Julianna 837
- Makk Albert 931
- Makk Antal 585, 931
- Makriovszki Amália 339, 795
- Máli → Egressy Samuné Halász Amália
- Maller Sándor 967
- Maltitz, Gotthilf August von 961
- Malvieux, Christian Joseph 558, 913
- Manczi néni → Fáy Ferencné Máriássy Ilo-
na
- Mán → Mann József
- Mano, Manó → Manno Károly
- Mann Julianna 724
- Mándics András 221, 729
- Mándics Lajos 221
- Mandics Pál 729
- Manhercz Orsolya 790, 950, 972
- Mann József 208, 209, 724
- Mann Józsefné Szalai Sztojka Klára 208,
209, 724
- Manno Károly 174, 176, 298, 308, 705, 706,
766
- Manojlovics Emil 783
- Marastoni József 553, 910
- Marchisio, Barbara 439, 861

- Marczell István (Kisudvarnoki) 157, 160, 171, 174, 693, 697, 704, 705
 Marczibányi István 672
 Mária Terézia 670, 691
 Máriássy László 334
 Marie-Antoinette 433, 858
 Márfi Attila 712, 761, 972
 Marggraff, Hermann 655
 Margócsy István 820, 972
 Mari néni → Telepy Györgyné Kozmovszky Mária
 Markó Károly 792
 Marsh, George Perkins (konstantinápolyi amerikai követ) 109, 668
 Martainville, Alphonse 861
 Martén Frigyes 977
 Marton Antónia 654, 661
 Mártonffy Dionysos 358, 807
 Máty Mónika 942, 972
 Matisz Pál 959
 Mátray István 746
 Mátray (Szaploneczay) Laura 255, 256, 746, 747
 Mátray (Szaploneczay) Mária 256, 746, 747
 Mátrayné: Mátray Istvánné 255, 746
 Matthaidesz (Matthaides) János 457, 490, 870, 882
 Mátyás István 466, 871
 Mayer Mózes 649
 Mazères, Édouard-Joseph-Ennemond 615, 957
 Mazóly István 553, 910
 Mazzini, Giuseppe 533, 534, 537, 891, 897, 900, 902
 M. Császár Edit → Mályuszné Császár Edit
 Medgyasszay Pál 341, 796
 Medgyes Lajos 399, 835
 Medici Mária 858
 Medzsid, Abdul, I. (török szultán) 76, 77, 78, 81, 86, 88, 92, 96, 97, 98, 107, 125, 138, 655, 658, 660, 662, 663, 664, 668, 673, 683
 Meggyaszszay Pál → Medgyasszay Pál
 Mélesville (Duveyrier, Honoré Marie Joseph) 54, 615, 616, 617, 620, 621, 635, 707, 709, 758, 771, 773, 805, 886, 959, 960
 Megyeri Emília 947
 Megyeri (Stand) Károly 12, 31, 33, 127, 130, 488, 611, 613, 625, 675, 678, 800, 943
 Méhffi Jakab 832
 Meixner Vince 649
 Mentovich Ferenc 395, 834
 Merz Eduárd 649
 Mészáros Lázár 71, 76, 648, 649, 654, 664
 Meszlényi Anna → Bartáné, Bartháné: Bartha Jánosné Meszlényi Anna
 Metszősi Paulina 947
 Meurice, Paul 959
 Meyerbeer, Giacomo 891
 Mihályfi Károly 14
 Mihályi Gábor (Apsai) 209, 724
 Mihálék → Mihályi Gábor (Apsai) és Mann Julianna
 Mihalovits Károly 474, 873
 Miklós, I. (orosz cár) 78, 80, 657, 682
 Mikó Imre 26, 229, 242, 391, 734, 740, 832, 840
 Mikszáth Kálmán 651, 739, 972
 M..kácsiné: Munkácsy Pálné Mészáros Anna 172, 174, 704, 705
 Milko, Leopold 783
 Mircea, Ion 476, 875
 Mircse → Mircea, Ion
 Miskolczi Júlia 206, 219, 223, 723, 728, 731
 Mizsei Mari 495, 496, 885, 886
 Mogyoródy Adolf 474, 475, 481, 483, 484, 486, 490, 499, 500, 506, 507, 510, 511, 513, 514, 515, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 538, 547, 564, 869, 873, 874, 879, 882, 883, 884, 888, 891, 892, 897, 898, 903, 906, 907, 917
 Mojsisovics Lajos 947
 Moldoványi János 649
 Molière 54, 130, 437, 629, 636, 678, 861
 Molnár András 867, 968
 Molnár György 219, 339, 340, 359, 374, 380, 385, 597, 722, 723, 728, 794, 795, 808, 819, 825, 829, 941, 942, 946, 972
 Molnár István 155, 157, 159, 160, 167, 171, 173, 691, 695, 696, 697, 702, 703, 704

- Molnár József 452, 869
 Molnár László 952, 968
 Montalivet → Bachasson, Marthe Camille
 Montijo, Eugenia de 859
 Mosenthal, Salomon Hermann 768
 Mózer Vilmos 189, 212, 265, 266, 278, 312,
 713, 726, 750, 754, 777
 Mukics János 783
 Munkácsy Flóra 219, 728, 927, 949
 Murger, Henri 888
 Mustó Gusztáv 976
 Muzits Eliza 947
 Muzsikó György 520, 894
 Müller, Adolf 737, 752
 Müller József 328, 788
 Münch-Bellinghausen, Eligius Franz Joseph
 von 691

 Nagy Berta 17
 Nagy Csaba 631, 634, 972
 Nagy Ferenc 616, 977
 Nagy Ignác 122, 615, 617, 632, 672, 956
 Nagy Ignác (súgó) 977
 Nagy Imre Gábor 712, 973
 Nagy István (Hidaskürti) 174, 206, 705, 723
 Nagy János 450, 866
 N. K. → Nagy Károly (Rápoltai)
 Nagy Károly, I. 433, 858
 Nagy Károly (Rápoltai) 516, 517, 893
 Nagy Lajos 890
 Nagymama, n. mama → Szentpétery Zsig-
 mondné Szegő Julianna
 Nagy (Poleretzky) Mihály 833, 834
 Nagy Sándor 703, 722, 838, 973
 Nagyrévi György 776, 973
 Nagysándor József 131, 679
 Nánay István 946, 950, 973
 Náni (cseléd) 420, 849
 Napóleon, I. 433, 434, 443, 458, 629, 858,
 859, 860
 Napóleon, III. 434, 435, 514, 528, 533, 538,
 540, 549, 858, 859, 860, 862, 863, 864,
 866, 871, 882, 883, 884, 893, 897, 900,
 903, 908
 Napoleon herceg → Bonaparte, Napoléon-
 Jérôme

 Nebbien, Christian Heinrich 937
 Nelli → Szerdahelyi Kornélia
 Nemegyei Bódog (Ömer bej) 655
 Némethi Mihály 977
 Némethiné: Némethy Györgyné Eötvös
 Borcsa 592, 927, 937, 949
 Némethy György 99, 107, 326, 592, 665,
 668, 786, 927, 937, 944, 957
 Neogrády Antal 18
 Neogrády Dóra 18
 Neogrády László 18
 Neogrády Miklós 18
 Neogrády Sándor 18
 Nenadović, Persida 387, 830
 Nestroy, Nepomuk Johann 730, 737, 752
 Nina: Cseresnyés Sámuel (Felsőőri) lánya
 216
 Noblet, Alexandrine-Louise 46, 630
 Novák György 977
 Novák Sándor 42, 626
 Nutter, Charles-Louis Étienne 888

 Nyáry Albert báró 568, 902, 920
 Nyáry Pál 76, 77, 633, 654, 674
 Nyéki Mihály 738
 Nyitrai (Neutra) Sámuel 583, 585, 929, 931

 Obornyik Károly 12, 14, 19, 766, 795, 799,
 805, 809, 834, 842, 876, 886, 910, 955
 Obrenović, Miloš 865
 Odescalchi Gyula herceg 188, 713
 Offenbach, Jacques 886
 Oláh László 739, 973
 Omer pasa → Latas, Mihajlo
 O. Nagy Gábor 651, 712, 727, 777, 891, 973
 Orczy Emil báró 371, 817
 Orczy György báró 612, 738
 Orczy István báróné Liphthay Augusztá 866
 Orient Gyula 835, 973
 Ormos Mária 655, 863, 924, 973
 Orosdy Adolf (Ömer bej) 655
 Orosz László 970
 Országh Antal 705, 735
 Ottlik István (Ozori és Kohanóczi) 203, 721
 Otto József 907
 Óváry Lipót 513, 515, 892, 893

Ozoray Árpád 977
Ozoro, Ina-Kullu 326, 787

Ödön → Ujhelyi Ödön
Örsike → Sismis Józsefné Ágoston Erzsé-
bet
Ömer pasa → Latas, Mihajlo
Ötvös Ágoston 770, 973
Ötvös Péter 909

P. → Pulszky Ferenc
Pádár Eszter 971
Padberg, Martina 629, 858, 859, 973
Pajor István (Csalomjai) 938
Pályi Elek 880
Pákh Albert 591, 829, 874, 936
Paksi Lajos 157, 159, 172, 239, 240, 625,
693, 696, 704, 739
Palánki László 952
Palánki Mariska 952
Pálfi herceg → Pompéry János
Pálfi József (névtévesztés) → Pálffy Elek
Pálffy Albert 820
Pálffy Domokos, id. 481, 482, 492, 512, 878,
883, 892
Pálffy Elek 580, 927
Pálffy Móric 597, 942
Palla Ákos 967
Pallavicini Alfonz 423, 850
Pallavicino Trivùlzio, Giorgio 540, 541, 903
Pallos Lajos 648, 973
Pálóczy → Pálóczy Tamás
Pálóczy Tamás 474, 493, 555, 873, 884, 912
Palugyai Imre 738
Pap Dénes 973
Pap György 649
Pap József (a Nemzeti Színház főruhatárno-
ka, jelmezkészítője) 227, 298, 301, 355,
595, 596, 714, 732, 765, 768, 769, 806,
940
Pápfay Timót 537, 902
Papné 191, 714
Papp Ferenc 835, 973
Papp Izabella 816, 973
Papp János 973

Papp Zsigmond (Törökfalvi) 268, 271, 277,
751, 752, 754
Paraizs Júlia 674, 973
Pásztor Pál 824
Patachich Károly 714
Pataki Anna 835
Pataki Dániel, id. 397, 834, 835
Pataki Dániel, ifj. 834, 835
Pataki Dánielné Lázár Lukrécia 835
Pataki Emília 835
Pataki Ferenc 397, 399, 834
Pataki Gyula 834
Pataki Katalin 397, 399, 835
Pataki Sándor 834
Patakyné: Pataki Dánielné Barthos Anna
399, 835
Patay János 38, 39, 40, 41, 42, 150, 621, 624,
626, 688
Patay János István 21, 150, 621, 688
Patisz Károly 612
Paulainé: Paulay Edéné Gvozdanovics Júlia
301, 559, 768, 914, 926, 927
Paulay Ede 346, 559, 560, 768, 799, 914,
927, 945, 947, 973
Pázmán Mihály 189, 192, 196, 200, 226, 242,
247, 255, 387, 390, 713, 715, 718, 720,
732, 741, 743, 746, 830, 831
P. bácsi → Patay János
Peitler Antal 943
Peláthy György 8
Pepita → Petipa, Lucien
Perczel Miklós 80, 653, 657, 658, 660, 662,
678, 712, 881, 883, 973
Perczel Mór 80, 489, 490, 640, 657, 664, 678,
881, 882, 883
Perczelné: Perczel Mórné Sárközy Júlia 87,
88, 131, 661, 678
Perczel Rudolf 513, 515, 517, 892, 897
Perényi József 815, 816, 825, 973
Perényi Klára → Stoykáné: Sztojka Imréné
Perényi Klára
Perényi Zsigmond 916
Perényi Zsigmondné Kovachich Leopoldina
562, 916
Perger Móric 649

- Pergő Celesztin 308, 450, 773, 866
 Pencz Fidél → Kupa Hümér/ Fidél
 Pesty Béla 236, 278, 737, 754
 Péter, I. 830
 Péter Pál (álnév) → Pompéry János
 Pethő Ilona 16
 Petipa, Lucien 53, 293, 635, 761
 Petőfi Sándor 11, 13, 14, 17, 26, 60, 65, 67,
 126, 127, 130, 614, 634, 639, 643, 644,
 646, 650, 651, 669, 672, 673, 674, 675,
 677, 678, 715, 726, 727, 751, 755, 820,
 822, 945, 974
 Petrarca, Francesco 135, 681
 Petrichevich Horváth Lázár 637
 Philippovits István 19, 477, 494, 875, 885
 Pichler József 712
 Pintér József 649
 Pirka → Kazinczy Piroska
 Pitli → Büttel Károly
 Pius, IX. (pápa) 463, 510, 514, 515, 871, 893,
 902
 Planché, James Robinson 617, 960
 Plutarkhosz (Plutarch) 130, 677
 Podmaniczky Frigyes 877
 Podolsky, Eduard 137, 682
 Podráczky (Podhráczky, Podhoráczky) Fe-
 renc 35, 36, 616, 620
 Pólya Jakab 622, 974
 Polczery Gyula 456, 870
 Pol..., Polg... → Polgár Mihály
 Polgár Mihály 194, 200, 206, 234, 235, 240,
 248, 270, 358, 359, 407, 718, 720, 723,
 736, 743, 751, 807, 838
 Pollack Mihály 765
 Poltay Kazmér 977
 Pompéry János 375, 407, 821, 838, 874
 Pongrácz Lajos 474, 873
 Pongrácz Soma 401, 836
 Ponsard, François 617, 625, 735, 959
 Poós János 618
 Pozsgai Sándor 649
 Pozsonyi Alajos 19, 391, 393, 832, 833, 923
 Pribék Vilmos 27, 180, 252, 257, 271, 274,
 709, 745, 747, 753
 Prielle Kornélia (Priel Antónia) → Szerda-
 helyiné: Szerdahelyi Kálmánné Prielle
 Kornélia
 Prielle Péter 226, 732
 Priessnitz, Vinzenz 934, 935, 939
 Prottmann, Joseph 256, 689, 747
 P. Szathmáry Károly 840, 845, 929
 P. Szegő László 385, 829
 Pukánszky Kádár Jolán 941, 970, 974
 P. U-ky → Pulszky Ferenc
 P. Ulszki → Pulszky Ferenc
 Pulszky Ágost 541, 869, 900, 903
 Pulszky Ferenc 446, 447, 448, 452, 453, 454,
 455, 467, 534, 541, 542, 548, 551, 555,
 563, 568, 863, 864, 865, 869, 870, 871,
 881, 900, 902, 903, 907, 909, 912, 917,
 919, 974
 Pulszky Károly 541, 869, 900, 903
 Pulszkyné → Walter, Therese von
 P-ur → Pulszky Ferenc
 Puskás Pál 46, 629, 634
 Pusztai Bertalan 974, 976
 Pyat, Félix 769, 771, 773, 960
 Rachel: Élisabeth-Rachel Félix 46, 53, 54,
 130, 440, 630, 633, 634, 635, 678, 861
 Racine, Jean 437, 629, 634, 841, 861
 Rácz Sándor 15, 18, 57, 61, 71, 72, 75, 79, 80,
 82, 83, 88, 89, 95, 101, 113, 123, 150, 151,
 152, 291, 304, 624, 637, 641, 648, 650,
 651, 657, 658, 662, 664, 666, 670, 672,
 688, 689, 760, 769
 Ráday (I.) Gedeon gróf 838
 Ráday (I.) Pál gróf 838
 Ráday (IV.) Gedeon gróf 31, 64, 65, 287,
 306, 310, 311, 313, 339, 342, 347, 351,
 384, 479, 579, 610, 612, 638, 644, 645,
 689, 755, 758, 771, 775, 776, 777, 794,
 796, 799, 801, 804, 814, 815, 818, 820,
 828, 862, 877, 926
 Ráday (I.) László gróf 281, 365, 755, 812
 Ráday (II.) László gróf 281, 755
 Ráday (IV.) Pál gróf 68, 647
 Radits Ferenc 649
 Radnich János 907, 917
 Radnótfáy Nagy Sámuel 19, 561, 574, 579,
 580, 584, 602, 914, 915, 925, 926, 929,
 930, 933, 945, 946, 958
 Radnóti Klára 14, 642, 650, 670, 673, 974

- Radó, A. → Egressy Ákos
 Radosavljević, Theodor Teja (belgrádi oszt-
 rák konzul) 109, 110, 668
 Radziwill, Lev Ludvigovich 656
 Rajnai Edit 28, 634, 974
 Rákóczi Ferenc, II. 699, 817
 Rakodczay Pál 12, 17, 18, 659, 680, 681, 684,
 689, 774, 854, 911, 935, 936, 974
 Rákosi Nándor 792
 Ramszesz, II. 629
 Rattazzi, Urbano 527, 537, 540, 897, 902
 Régnier, Joseph 636
 Réh János 483, 879
 Reinfeld Dénes 466, 872
 Reisinger János 714
 Remellay Gusztáv 410, 694, 840, 841
 Rémy Lajos 191, 714
 Renz, Ernst Jakob 441, 861
 Rényi József 268, 751
 Reszler (Ressler) István 496, 497, 673, 886,
 887
 Réthy József 829
 Réthy Mihály 35, 36, 42, 373, 616, 620, 626,
 814, 818, 825, 927
 Révai Simon báró 926
 Reviczky Imre 612
 Rexa Dezső 966
 Reznák Erzsébet 21, 974
 Ricasoli, Bettino 521, 527, 537, 540, 894,
 897, 902
 Ringelhán Frigyes 649
 Ristori, Adelaide 441, 862
 Ritter Sándor 424, 426, 851, 852
 Rohan, Alain von 21, 297, 764
 Rohn Alajos 410, 411, 412, 842, 843
 Romanová, Marija Nyikolajevna 657
 Romer Endre 464, 871, 893
 Róna József 953
 Rónai Gyula, id. 375, 376, 821, 822
 Rónay (Leitzinger) Jácint 498, 840, 841,
 845, 849, 883, 887
 Rosenfeld Lipót 649
 Rossini, Giachino 439, 792, 860, 861, 886
 Róth Pál (Telegdi) 399, 835
 Róth Pálné Bádoki Soós Amália 399, 835
 Rousseau, Jean-Jacques 434, 858, 859
 Roux-Ferrand, Hippolyte 617, 707, 709,
 758, 771, 773, 805, 959
 Róza → Szentpétery Zsigmondné Rozália
 Rózfi 170, 703
 Rózsa János 297, 299, 318, 320, 360, 380,
 381, 764, 767, 780, 782, 808, 825, 826
 Rózsa Sándor 73, 651
 Rózsi (cseléd) 161, 174, 175, 176, 699, 705,
 706
 Rozsnyai Kálmánné Dapsy Gizella 18
 Rötscher, Heinrich Theodor 674
 Rubinstein, Anton Grigorjevics 347, 799
 Rudics József báró 783
 Rudics Móric (Almási) báró 321, 325, 783,
 786
 Rudnyánszky Béláné Zádor Lilla 240, 740
 Rudnyánszky Etelka 240, 740
 Rupp Jakab 714
 Ruszoly József 867, 974
 Ruttkay Kálmán 966
 Sággy Antal 483, 879
 Saint-Georges, Henri de 438, 861
 Saintine, X.-B. 12, 615, 956
 Salamon Ádám 515, 893
 Salamon Alkalai 120, 671
 Salamon Ferenc 544, 904
 Samson, Joseph-Isidore 54, 437, 635, 861
 Samu, Samu bátyám, Samu bácsi → Egressy
 Samu
 Sámuel Pál (bajai levéltárnok) 296, 297, 764,
 765
 Samu Nagy Dániel 614, 974
 Samuné → Egressy Samuné Halász Amália
 Sand, George 959
 Sándor → Rácz Sándor
 Sándor János 611, 974
 Sándorfi → Rácz Sándor
 Sándy Johanna → Terhes Sámuelné Sándy
 Johanna
 Sántha Antal 927
 Sardou, Victorien 860, 886
 Sárközy Ferenc 618
 Sárközy Imre 618
 Sárközy János 618
 Sarlay Ferenc 958

- Sárosi Gyula 403, 513, 836, 892, 974
 Sárpi György 483, 879
 Sáros Fanni 36, 38, 39, 42, 43, 52, 53, 619, 621, 623, 626, 627, 634, 635
 S. bácsi → Egressy Samu
 S. bácsiék → Egressy Samu és Egressy Samu-né Halász Amália
 Scala, Regina della 891
 Schams, Franz 616, 974
 Schedel Ferenc → Toldy Ferenc
 Scheiter György 512, 513, 892, 907
 Schenk, Eduard von 12, 664, 714
 Schiller, Friedrich 16, 54, 620, 630, 636, 768, 773, 948, 949, 956
 Schleich, Martin Eduard 432, 855
 Schlick (szabómester) 226, 227, 241, 244, 324, 330, 732, 740, 742, 785, 789
 Schinberk (Tahir bej) 655
 Schindler, Josef Alois (gräfenbergi fürdő-orvos) 590, 603, 935
 Schmied-Kowarzik, Anatol 968
 Schmidt, Heinrich 629
 Schmidt, Elisabeth 103, 667
 Schmidt, Eliza 119, 671
 Schodel Jánosné Klein Rozália 51, 174, 224, 451, 633, 705, 731, 868
 Schodel Konstantin Joseph 451, 868
 Schöpflin Aladár 952
 Schreiber Ferenc 612
 Schreter → Sréter Lajos
 Schröderné: Schröder, Sophie 46, 630
 Schwarcz Gyula 938
 Schwarzenbrunner János 294, 297, 762, 764
 Schwendtner (pesti bádigos) 781
 Schwertner Júlia → Gyergyainé: Gyergyai Ferencné Schwertner Júlia
 Scitovszky János 943
 Scozia gróf 924
 Scribe, Eugène 12, 615, 616, 707, 768, 771, 795, 805, 886, 910, 956, 959
 Sebesné Kovács Anna 420
 Sédelné: Schedel (Toldy) Ferencné Tarnóczy Ida 34, 612, 614
 Sermann Eszter 28
 Serret, Ernest 705
 Seydelmann, Carl 126, 127, 675, 678
 S. F. → Simon Florent
 Shakespeare, William 14, 617, 640, 655, 678, 707, 708, 709, 716, 723, 729, 730, 734, 739, 751, 758, 766, 768, 771, 795, 805, 842, 851, 876, 886, 926, 938, 948, 956, 957, 958, 959, 960
 Sienkiewicz, Karol 635
 Sikor Ferenc 27, 124, 165, 166, 237, 252, 672, 701, 702, 737
 Sikorné: Sikor Ferencné 165, 166, 232, 237, 240, 252, 256, 259, 261, 267, 269, 270, 274, 701, 702, 735, 737, 740, 745, 747, 748, 749, 750, 751, 753
 Sikor Klára 165, 166, 237, 240, 261, 274, 701, 702, 737, 753
 Sikor Lajos 27, 124, 165, 166, 237, 672, 701, 702, 737
 Simoncsics József 449, 866
 Simon (színész) 949
 Simon Florent 157, 160, 161, 163, 166, 170, 171, 172, 183, 184, 186, 191, 200, 205, 208, 234, 235, 239, 240, 248, 254, 262, 263, 267, 270, 335, 336, 349, 355, 358, 359, 367, 388, 418, 693, 697, 698, 700, 701, 702, 703, 709, 710, 711, 714, 719, 720, 722, 723, 736, 739, 743, 746, 749, 750, 751, 791, 792, 793, 802, 806, 807, 813, 831, 847, 953
 Simon Florentné Hegedűs Zsófia 27, 209, 227, 239, 719, 724, 732, 739
 Simonffy Kálmán 370, 817
 Simontsits János 33, 50, 121, 611, 612, 613, 633, 668, 671, 732, 738
 Simonyi Ernő 450, 867
 Singer József 197, 232, 238, 242, 244, 247, 251, 252, 253, 267, 276, 330, 719, 735, 738, 741, 742, 744, 745, 746, 750, 753, 789
 Sirató Ildikó 11
 Sismis Anna 816
 Sismis Ádám 816
 Sismis Franciska 816
 Sismis József 27, 371, 385, 402, 403, 816, 817, 821, 824, 825, 827, 829, 836

- Sismis Józsefné Ágoston Erzsébet 27, 385,
402, 816, 818, 821, 824, 825, 827, 829,
831, 836
- Sismis Mihály, id. 816
- Sismis Mihály, ifj. 816
- Sismis Rozália 816
- Skalniczky Antal 880
- Skriván Ferenc 326, 786
- Slikk → Schlick (szabómester)
- Sodelné → Schodel Jánosné Klein Rozália
- Soltész-Nagy János (miskolci főszolgabíró)
152, 689
- Somló Sándor 946, 974
- Somogyi Gyula 482, 483, 517, 879, 893, 897
- Somogyi József 907
- Somogyi Sándor 969
- Soós Károly 835
- Soumet, Alexandre 861
- Sötér István 975
- Specht Lipót (Egressy törökországi mene-
kültkárosa) 387, 389, 830, 831
- Splény Béla 661, 974
- Splény Ignácné Szily Mária 661
- Sréter Lajos 474, 869, 870, 871, 873
- Staud Géza 623, 974
- Stefano, Tortics 498, 888
- Stein Maximilián báró (Ferahád pasa) 655
- Steinert Ágota 971, 975
- Stettner György → Zádor (Stettner) György
- Stockinger [Sulyok] Mór (Egressy törökor-
szági menekülttársa) 387, 389, 830, 831
- Sztojka leány → Mann Józsefné Szalai Sztoj-
ka Klára
- Sztojkáné: Sztojka Imréné Perényi Klára 199,
208, 209, 719
- Strachan Matild 792, 954
- Strauch György 649
- Stuver 861, 974
- Sue, Eugène 769
- Sükei Károly 155, 672, 691
- Süssenberg, Wilhelm Baselli von 845
- Szabad (Freyreich) Imre 483, 490, 879, 883
- Szabados János 501, 842, 889
- Szabó (Szákfy) Amália 722, 723
- Szabó Ferenc 665
- Szabó Ignác 665
- Szabó József (emigráns) 665
- Szabó József (színész, színiigazgató) 19, 369,
372, 375, 380, 385, 387, 390, 494, 730,
735, 768, 816, 818, 821, 825, 829, 830,
831, 875, 885
- Szabó Károly 665
- Szabó Péter 665
- Szabó Sámuel 665
- Szabó T. Attila 773, 974
- Szabó Vilmos 665
- Szabolcsi Miklós 965
- Szákfy József 236, 239, 243, 248, 278, 621,
722, 737, 739, 742, 743, 754
- Szákfiné: Szákfy Józsefné 38, 40, 41, 621,
625
- Szalárdi Mór 767, 974
- Szalay József 562, 916
- Szalisznyó Lilla 615, 658, 662, 667, 680, 683,
687, 717, 732, 841, 849, 928, 948, 950,
974, 975
- Számwald Gyula 768
- Szappanos Balázs 971
- Szász Domonkos 391, 832
- Szász Károly 391, 828, 832, 948
- Szathmári Dani (honvéd) 649
- Szathmáry Dániel (színész) 728, 876
- Szathmáry Károly 477, 502, 874, 876, 889
- Szathmáry Király Borbála → Borbélyné:
Borbély Lászlóné Szathmáry Király Bor-
bála
- Szathmáry Király György 384, 829
- Szathmáry Király László 384, 829
- Szathmáry Király Pál 384, 829
- Szathmáry-Laczkóczy, Szathmáryné →
Laczkóczy: Laczkóczy Ferdinándné
Farkas Lujza
- Szathmáry Dánielné Farkas Lujza → Farkas
Lujza
- Széchenyi Dénes 414, 845
- Széchenyi Ferenc 414, 845
- Széchenyi Gyula 414, 845
- Széchenyi István 420, 498, 714, 840, 845,
847, 887
- Széchenyi Lajos 845
- Széchenyi Pál 845

Szegedy-Maszák Mihály 971
 Szegő → P. Szegő László
 Szegő György 14
 Szegő Julianna → Szentpétery Zsigmondné
 Szegő Julianna
 Székács József 350, 353, 677, 801, 802, 804, 828
 Székely Albert 713
 Székely György 966
 Székely Ilona 713, 727
 Székely Imre 27, 189, 191, 193, 196, 203, 212, 217, 279, 559, 561, 713, 714, 717, 718, 721, 726, 727, 754, 914, 916
 Székely Imréné Halasy Madelaine 27, 189, 191, 196, 203, 212, 217, 279, 559, 561, 713, 714, 718, 721, 726, 727, 754, 914, 916
 Székely Irén 713
 Székely István 27, 188, 189, 191, 192, 193, 198, 212, 239, 265, 266, 279, 559, 561, 713, 714, 715, 717, 719, 726, 739, 750, 754, 914, 916
 Székely Istvánné Bohn Mária 27, 189, 191, 198, 212, 266, 279, 559, 561, 713, 714, 719, 726, 754, 914, 916
 Székely József 768
 Székely Lajos 210, 265, 279, 559, 561, 713, 724, 726, 750, 754
 Székely Lenke 210, 724
 Székelyné: Székely Albertné Técsői Móríz Katalin 189, 191, 207, 212, 217, 234, 239, 265, 279, 559, 561, 713, 714, 723, 726, 727, 736, 739, 754
 Székelyné: Székely Józsefné Ungár Anna 308, 310, 311, 773, 775, 776
 Székely Sándor 713
 Székessy Károly 649
 Szelim bej → Albert Ignác
 Szemere Bertalan 450, 490, 629, 659, 824, 867, 882, 951, 975
 Szemere Miklós 840
 Szemere Pál 78, 83, 113, 126, 406, 410, 617, 656, 659, 669, 674, 837, 838, 840, 841, 845, 849, 951, 959
 Szendrey Franciska 816
 Szendrey Ignác 816

Szendrey Júlia 816
 Szentimrei Jenő 611, 612, 614, 615, 975
 Szentkirályi Móríz 601, 605, 641, 699, 944, 950
 Szentpéteriné: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciska 153, 167, 195, 200, 203, 237, 261, 290, 292, 295, 310, 319, 391, 399, 689, 698, 701, 702, 718, 720, 721, 737, 748, 759, 760, 763, 774, 775, 780, 793, 813, 832, 835, 952
 Szentpéteri Sámuel 824
 Szentpétery Zsigmond, ifj. 7, 12, 14, 33, 38, 39, 40, 42, 44, 45, 50, 53, 57, 65, 66, 73, 80, 82, 86, 89, 92, 95, 100, 102, 111, 116, 119, 123, 126, 127, 129, 130, 132, 134, 136, 138, 141, 142, 145, 147, 148, 149, 153, 156, 161, 165, 167, 169, 170, 180, 189, 195, 200, 203, 206, 215, 224, 229, 237, 238, 241, 252, 255, 257, 258, 274, 285, 290, 292, 293, 295, 300, 309, 311, 313, 319, 321, 323, 324, 326, 333, 334, 336, 337, 342, 344, 345, 346, 347, 348, 350, 353, 367, 610, 611, 613, 614, 617, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 630, 632, 635, 637, 638, 644, 645, 651, 657, 658, 660, 661, 662, 663, 664, 666, 669, 671, 672, 673, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 682, 685, 686, 687, 688, 689, 692, 698, 701, 702, 703, 709, 714, 718, 719, 723, 727, 731, 734, 737, 738, 745, 746, 747, 753, 758, 759, 760, 763, 767, 774, 776, 777, 780, 783, 784, 785, 787, 790, 791, 792, 793, 796, 798, 799, 801, 803, 804, 813, 836, 880, 943, 952, 953
 Szentpétery Zsigmond, id. 14
 Szentpétery Zsigmondné Rozália 31, 610, 709
 Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna 14, 18, 37, 42, 44, 49, 50, 52, 73, 80, 82, 83, 86, 89, 92, 95, 102, 113, 115, 123, 124, 127, 128, 132, 136, 137, 138, 141, 147, 148, 153, 156, 157, 159, 165, 167, 169, 170, 175, 176, 189, 190, 191, 195, 206, 215, 237, 249, 255, 258, 261, 280, 292, 293, 295, 300, 304, 319, 334, 336, 337,

- 344, 345, 367, 372, 383, 403, 418, 420,
421, 429, 478, 495, 525, 620, 627, 632,
633, 634, 651, 657, 658, 661, 662, 663,
664, 666, 670, 672, 676, 679, 681, 682,
683, 685, 687, 689, 692, 695, 696, 698,
699, 701, 702, 703, 705, 706, 714, 723,
727, 737, 743, 746, 748, 755, 756, 759,
760, 761, 763, 767, 769, 780, 791, 792,
793, 798, 813, 818, 827, 832, 835, 836,
847, 854, 876, 885, 895, 953
- Szenvey József 620
- Szép Gábor 580, 927
- Szepessy Kálmán 907
- Széppataki Róza → Déryné, Déry Róza:
Déry Istvánné Széppataki Róza
- Szerdahelyi József 36, 39, 40, 614, 615, 620,
623, 738, 771, 788, 880, 943
- Szerdahelyi Kálmán 328, 363, 377, 420, 423,
495, 496, 501, 553, 562, 566, 573, 583,
592, 597, 605, 758, 771, 788, 811, 816,
822, 828, 848, 850, 885, 886, 888, 889,
910, 916, 918, 923, 927, 929, 937, 942,
950
- Szerdahelyi Kornélia (Nelli) 255, 305, 747,
771, 788
- Szerdahelyiné: Szerdahelyi Józsefné
Schwertner Júlia → Gyergyainé:
Gyergyai Ferencné Schwertner Júlia
- Szerdahelyiné: Szerdahelyi Kálmánné Prielle
Kornélia 26, 340, 363, 382, 383, 404, 732,
795, 811, 827, 830, 837, 927, 949
- Szigethy Kálmán 649
- Szigeti (Tripámer) Imre 604, 941, 946, 947
- Szigeti (Tripámer) József 171, 172, 229, 252,
310, 323, 360, 369, 372, 373, 380, 381,
382, 403, 404, 407, 579, 583, 592, 602,
604, 703, 734, 745, 758, 775, 784, 793,
809, 814, 815, 818, 820, 822, 825, 826,
827, 836, 837, 838, 840, 844, 889, 926,
927, 929, 937, 945, 946, 949, 957
- Szigligeti Anna 425, 592, 851, 927, 937
- Szigligeti Ede 12, 18, 19, 31, 50, 294, 297,
298, 301, 314, 350, 351, 375, 425, 558,
562, 581, 592, 597, 602, 604, 605, 611,
621, 625, 629, 632, 633, 637, 640, 716,
741, 758, 762, 764, 766, 768, 772, 778,
790, 802, 804, 814, 815, 821, 851, 876,
889, 910, 913, 914, 915, 916, 923, 927,
937, 938, 942, 945, 946, 947, 949, 950,
953, 955, 957, 960, 961, 975
- Szigligetiné: Szigligeti Edéné Sperling Fran-
ciska 163, 167, 699, 702
- Szigligeti Jolán 425, 592, 851, 927, 937
- Sziklavári Károly 614, 621, 688, 975
- Sziksza Mihály 817, 975
- Szilágyi Erzsébet 832
- Szilágyi Sándor (névtévesztés) → Szilágyi
József
- Szilágyi József 580, 927
- Szilágyi Lilla → Bujovszkiné: Bulyovszky
Gyuláné Szilágyi Lilla
- Szilágyi Márton 28, 619, 711, 975
- Szilágyi Pál 206, 588, 723, 880, 927, 931
- Szilágyi Sándor (történész) 422, 849
- Szilágyi Virgil 435, 723, 784, 859, 877, 878
- Szinnyei József 614, 795, 975
- Sziráki Zsuzsa → Fáy Andrásné Sziráki Zsu-
zsa
- Szirmay Gábor 750, 975
- Szita Gábor 28
- Sz-kné: Sztvorik Mihályné
- Szlanyinka János 649
- Szluha Imre 612
- Sz.né → Szentpétery Zsigmondné Glatz
Franciska
- Szodtfriedt Ferdinánd Nándor 24, 534, 547,
549, 550, 551, 554, 564, 565, 566, 567,
569, 570, 572, 863, 900, 906, 908, 909,
911, 917, 918, 920, 921, 922
- Szombathelyi Gábor 391, 832
- Szombati József 374, 805, 820
- Szottfried → Szodtfriedt Ferdinánd Nándor
- Szöllősy Balázs (Szigeti) 583, 585, 586, 929,
931, 933
- Szöllősy Ferenc 732
- Szőnyi Pál 18, 911
- Szp → Szentpétery Zsigmond
- Szt.né → Sztvorik Mihályné
- Sztojka Imre 199, 208, 209, 719
- Sztranga Tamás 649
- Sztupa Andor 579, 926
- Sztvorik Mihály 899

Sztvorik Mihályné 531, 536, 899, 902
Szuper Károly 580, 581, 619, 620, 927, 975
Szutsits Caesar Béla (Pacséri) 346, 799
Szűcsné: Szűcs Lajosné Szűcs Zsófia 342, 796

T__ → Türr (Thier) István

Tabódy Pál 193, 717

Takács 41

Takácsy József 69, 643, 647

Tallán Tibor 633

Tamás Ágnes 28, 845, 856, 909, 917, 975

Tamáspolszky Gyula 604, 947

Tarjányi Eszter 715, 951, 975

Tasnádi Ágnes 973

Tasner Antal 714

Taub Markus 649

Taubner, A. → Egressy Ákos

Teleki József gróf 375, 821

Teleki László gróf 449, 475, 498, 864, 865, 866, 867, 869, 874, 882, 887, 900

Teleki Miksa gróf 689

Teleki Miksáné gróf 153, 293, 295, 689, 952

Teleki Oszkár gróf 464, 476, 512, 515, 871, 892

Teleki Sándor gróf 8, 460, 464, 470, 471, 472, 476, 481, 487, 489, 494, 512, 568, 870, 878, 881, 884, 892, 893, 919

Teleki Sándorné Mathilde Litez-Tivervál 452, 456, 868

Teleki Sarolta grófnő 279, 284, 754, 756

Telepy Abigail 17, 18

Telepy András 17, 592, 598, 599, 600, 935, 937, 939, 943, 944, 946, 950

Telepy Cordélia Zsuzsanna 17, 18

Telepy Gabriella 17, 18, 426, 427, 433, 525, 552, 555, 558, 582, 584, 586, 592, 594, 599, 600, 603, 852, 853, 854, 857, 895, 909, 911, 914, 915, 928, 930, 931, 935, 937, 939, 943, 944, 946, 950

Telepy György 12, 17, 53, 274, 278, 285, 303, 354, 357, 360, 361, 362, 363, 374, 380, 421, 427, 428, 587, 635, 752, 753, 754, 757, 769, 781, 797, 800, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 820, 823,

825, 847, 849, 850, 853, 854, 931, 935, 953

Telepy Györgyné Kozmovszky Mária 354, 357, 360, 361, 362, 363, 380, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 813, 823, 825, 847, 850

Telepy Károly, id. 7, 15, 17, 115, 141, 236, 257, 334, 335, 341, 342, 344, 347, 355, 365, 366, 370, 372, 374, 383, 386, 391, 392, 395, 399, 401, 402, 403, 410, 412, 415, 418, 419, 420, 421, 423, 424, 425, 427, 428, 444, 497, 498, 525, 553, 558, 561, 562, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 597, 598, 600, 601, 635, 670, 684, 685, 737, 747, 791, 792, 795, 796, 798, 799, 800, 805, 806, 812, 813, 816, 818, 819, 827, 829, 830, 832, 834, 835, 836, 842, 843, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 863, 886, 887, 895, 910, 913, 914, 915, 916, 929, 930, 931, 932, 935, 942, 943, 944, 950, 953, 954

Telepy Károly, ifj. (Egressy Etelka unokája, Telepy Cordélia Zsuzsanna fia) 18

Telepy Katalin 685, 792, 943, 953, 976

Telepy Margit 17, 18

Telepy Miklós, id. 18

Telepy Miklós, ifj. 18

Telepy Sára 17, 18

Telkessy József 534, 538, 568, 900, 903, 919

Tercsi László 28

T. Erdélyi Ilona 614, 635, 952, 969, 976

Terhes Sámuel 379, 381, 385, 824, 826, 828, 829

Terhes Sámuelné Sandy Johanna 385, 829

T. Gyuri → Telepy György

Thaly Kálmán 410, 840, 841

Than Jozefa → Farkas Ferencné Than Jozefa

Than Mór 942, 943

Thanné: Than, Carolina de 598, 942

Théaulon, Emmanuel 611

Thiboust, Lambert 771

Thoult István (Ibrahim bej) 655

Thürnagel, Emil 130, 678

T.. igazgató ur → Türr (Thier) István

Tilka → Kalos Károlyné Ujhelyi Otília

- Tilsch János 794
 Tímári Imre 661
 Tisza Kálmán 865, 867
 T. Károly → Telepy Károly
 Toldalagi Ferenc gróf 394, 833
 Toldy Ferenc 384, 614, 673, 674, 677, 828, 948, 969
 Tolnai Lajos 592, 935, 938
 Tolnai Mária 947
 Tolnay János 466, 473, 872, 873
 Tomka Béla 913, 976
 Tomori Anasztáz 294, 298, 299, 309, 311, 313, 328, 762, 766, 767, 775, 777, 788, 840
 Tompa Imre 275, 620, 753
 Tompa Mihály 126, 130, 380, 674, 677, 755, 825, 828, 840, 849, 934
 Toperczer Tamás 494, 884
 Torbányi Melinda 648, 973
 Torday Ede 488, 800
 Tordeus, Jeanne 440, 861
 Torma József 399, 835
 Tóth Antal 477, 875, 876
 Tóth Csaba 648, 973
 Tóth István 649
 Tóth János 649
 Tóth Jenő 604, 947
 Tóth József (győri kanonok) 622, 625
 Tóth József (színész) 306, 310, 328, 360, 562, 583, 592, 772, 775, 809, 814, 815, 816, 821, 916, 927, 929, 937
 Tóth József (színinövendék) 592, 604, 938, 947, 948
 Tóth Józsefné Kovácsy Mária 306, 310, 328, 772, 775, 788
 Tóth Kálmán 402, 783, 821, 828, 836, 949, 977
 Tóth Karolina 947
 Tóth Katalin 160, 171, 694, 697, 703
 Tóth Lőrinc 171, 703, 821
 Tóth Riza 836
 Tóth Sarolta 203, 217, 237, 281, 721, 727, 737, 755
 Tóth Soma 335, 792, 952
 Tóth Terézia 17, 609
 Tökés Emília 477, 876
 Töpfer, Karl 617, 956
 Török János 242, 260, 269, 271, 301, 741, 748, 751, 752, 768
 Török Miklós 66, 67, 645
 Török Pál 350, 353, 801, 802, 804
 Török Sámuelné Egressy Eszter 11, 404, 421, 680, 837, 849
 Török Sándor 768
 Török Zsigmond 317, 325, 779, 786
 Török Zsuzsa 742, 942, 976
 Trattner Mátyás 677
 Treichlinger József 320, 322, 782, 784
 Tripámer → Szigeti (Tripámer) Imre
 Turcsányi Imre 66, 645, 977
 Türr (Thier) István 26, 433, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 452, 454, 456, 467, 472, 473, 474, 475, 483, 484, 485, 486, 490, 493, 499, 500, 505, 507, 508, 509, 511, 512, 513, 514, 515, 517, 518, 522, 523, 524, 527, 528, 529, 535, 537, 538, 539, 540, 542, 543, 544, 545, 547, 551, 555, 563, 567, 568, 856, 858, 865, 868, 869, 870, 873, 879, 881, 882, 884, 888, 891, 894, 897, 900, 901, 902, 903, 905, 906, 909, 912, 916, 917, 919
 Türrné → Bonaparte-Wyse, Adèle
 Tyroler József 675
 Udvarhelyi Lajos 604, 947
 Udvarhelyi Miklós 12, 51, 413, 610, 633, 840, 844, 880, 943, 947
 Újfalusy Miklós 279, 280, 284, 754, 756
 Újfalusy (Ujfalusi, Ujfalussy, Ujfalussy) Sándor 178, 186, 187, 188, 292, 294, 296, 302, 708, 711, 712, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 769
 Újfalusiné: Újfalusy Sándorné Sáska Borbála 294, 762
 Ujfalussy Arpadine 284, 756
 Ujhelyiné: Ujhelyi Ágostonné (Ujhelyi Gusztiné) 256, 265, 266, 267, 268, 313, 561, 719, 747, 750, 777, 780
 Ujhelyi Árpád 217, 239, 256, 265, 266, 267, 268, 312, 319, 320, 321, 322, 324, 559, 561, 719, 727, 739, 747, 750, 777, 780, 781, 782, 784, 785, 787, 914, 915

- Ujhelyi Kálmán 256, 265, 266, 267, 307, 309,
311, 312, 313, 559, 561, 719, 747, 750,
772, 774, 777, 781, 914, 915
- Ujhelyi Kálmán neje → Becsky Valéria
- Ujhelyi Laura 250, 256, 266, 313, 559, 561,
719, 743, 747, 750, 777, 914, 915
- Ujhelyi Ödön 256, 265, 266, 267, 559, 561,
719, 747, 750, 780, 914, 915
- U. Kálmán → Ujhelyi Kálmán
- Ulrici, Hermann 655
- Urbán Aladár 640, 642, 644, 645, 646, 976
- Üchtritz Emilné Amade Dominika grófnő
661
- Vachott Sándor 674
- Vahot Imre 23, 35, 36, 38, 39, 40, 49, 159,
332, 617, 618, 619, 622, 623, 625, 632,
633, 674, 696, 697, 784, 790, 797, 934,
937, 959, 976
- Vacquerie, Auguste 958
- Vahot Mária 947
- Vajay Gábor 727
- Vajay Gáborné Szentmihályuri Pap Julianna
727
- Vajay Károly 208, 211, 216, 233, 251, 255,
256, 258, 259, 267, 272, 276, 278, 305,
372, 479, 724, 725, 727, 736, 744, 746,
747, 750, 752, 753, 754, 770, 818, 877,
878
- Vajda János 130, 548, 625, 678, 768, 883, 907
- Vajda Péter 617, 708, 957, 958, 959
- Vajdinger József 945
- Vajna Miklós 225, 241, 740
- Váli Béla 975
- Vályi Nagy Ferenc 674
- Vályi Pál 384, 387, 404, 828, 830, 837
- Valério, Théodore 827
- Vámos László 966
- Várad Ferenc 19, 299, 301, 766, 767, 923
- Váradiné: Várad Ferencné Németh Emília
219, 728
- Várady Ádám 474, 490, 873, 882
- Várady Gábor 198, 199, 208, 209, 210, 213,
227, 234, 239, 249, 251, 263, 267, 270,
359, 588, 719, 723, 724, 727, 732, 736,
739, 743, 744, 749, 750, 751, 934
- Váradyné: Várady Gáborné Hegedűs Krisztina
27, 199, 210, 213, 227, 234, 251, 263,
270, 355, 359, 719, 723, 724, 727, 732,
736, 743, 744, 749, 806
- Varga Zsigmond 474, 873
- Vári Emma 947
- Vas Amália 947
- Vas Gereben 206, 723, 784
- Vavrek János 893
- Vay Miklós báró 450, 867
- Vekerdi József 967
- Vendler János 71, 648
- Vér Ferenc 783
- Verdi, Giuseppe 711
- Verdős József 554, 564, 565, 567, 568, 569,
874, 907, 911, 918, 919, 920
- Veres András 971
- Veres László 967
- Veron (cseléd) 57, 637
- Vértessy Jenő 8, 976
- Veszter Sándor 619
- Vetter Antal 444, 450, 464, 466, 468, 470,
471, 474, 476, 481, 489, 514, 515, 863,
866, 869, 870, 871, 872, 878, 881, 892,
893
- Vetterné: Vetter Antalné Pauer Aranka 514,
893
- Vezerle János 926
- Vezerle Nepomuk Imre 738
- Vidats István 729
- Vidats János 221, 729
- Vidéky János 792
- Viga Gyula 967
- Viktor Emánuel, II. 449, 463, 492, 509, 524,
533, 534, 539, 540, 541, 544, 555, 863,
866, 871, 884, 891, 900, 903, 905, 911
- Világfi Ádám 649
- Villásy Pál 490, 882
- Vilmos, IV. 841
- Vimmelsberg → Wimmersperg Ferdinánd
báró
- Vincze József 477, 875
- Vladárné: Vladár Józsefné Lónyay Sarolta
Karolin 237, 378, 379, 382, 383, 384, 737,

- 805, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 832, 952
 Vladár Kristófné Lónyai Ilona 237, 354, 737, 805
 V. Nyilassy Vilma 974
 Vojnics Barnabás 783
 Vojnics Gábor 783
 Vojnics Tivadar 325, 786
 Voltaire 434, 858, 859
 Völgyesi Orsolya 757, 976
 Völgyi György 603, 946
 Vörösmarty Mihály 9, 12, 13, 21, 127, 186, 257, 303, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 350, 353, 371, 395, 517, 625, 641, 667, 673, 674, 675, 677, 678, 680, 711, 714, 744, 769, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 802, 804, 828, 829, 834, 840, 893, 928, 948, 951, 952, 955
 Vranešević, Adam 485, 508, 512, 516, 517, 518, 519, 520, 522, 527, 538, 874, 879, 891, 892, 897, 903
 Vukovics 346, 799
 Vukovics Sebő 641, 799
 V. Waldapfel Eszter 25, 640, 641, 644, 645, 647, 648, 650, 652, 965
 V-y → Verdösy József
- Wachtel, David 932, 976
 Wagner, Richard 441, 860, 862
 Wailly, Augustin-Jules 956
 Waldstein-Wartenberg, Joseph 290, 760
 Walter, Therese von 542, 548, 869, 903, 907
 Walthier Antal 937, 943
 Walzel Ágost Frigyes 675
 Wasif pasa (belgrádi török pasa) 109, 119, 668, 671
 Weber János 411, 843
 Weidmann, Franz Carl 640
 Weisz Cecília → Fodorné: Fodor Imréné Weisz Cecília
 Weisz Emília → Lobmayer Józsefné Weisz Emília
 Weisz Gáspár 242, 250, 741, 744
 Weisz József 520, 894
- Weisz leány → Fodor Imréné Weisz Cecília
 Wesselényi Miklós 934
 Wieser Ferenc 885
 Wieserné 494, 524, 885, 895
 Wimmersperg Ferdinánd báró 293, 761
 Windisch-Grätz, Alfred Candidus Ferdinánd zu 82, 659
 Winter Ignác 320, 322, 782, 784
 Wladárné → Vladár Józsefné Lónyay Sarolta Karolin
 Wohlgemuth, Ludwig von 137, 682
 Woroniecki, Józef (Juszuf bej) 655
 Wranicsevics Ádám → Vranešević, Adam
- Young, Friedrich 161, 698
- Zádor (Stettner) György 614, 740
 Zádor Lila → Rudnyánszky Béláné Zádor Lilla
 Zádorné Zsoldos Mária 967
 Zaitsek, Carl Johann von 759
 Zalay Alajos 612
 Zarzycki, Dyonizy (Oszmán bej) 655
 Závodszy Géza 973
 Zentai Mária 28
 Zerffi Gusztáv 13, 89, 92, 103, 110, 662, 663, 666, 667, 668, 669
 Zia pasa 76, 78, 81, 86, 88, 654, 662
 Zichy Mihály 8
 Zilahy Károly 912
 Zilahy Gyula 15
 Ziza → Gerzsenyi Gáborné Zsuzsanna
 Zlinszky István 412, 843
 Zlinszky János 738
- Zsiga, Zsiga bátyád, Zsiga bácsi, Zsigmond bácsi → Szentpétery Zsigmond
 Zsizsika → Gerzsenyi Gáborné Zsuzsanna
 Zsófia Friderika főhercegnő 790
 Zsoldog Ignác 174, 705
 Zsulavszky László 468, 482, 483, 872, 879, 893
 Zsurmay Károly 555, 568, 884, 912, 919

HELYNÉVMUTATÓ

- Abaújszántó 404, 621
 Abrudbánya, ma: Abrud 525, 526, 895
 Acqui Terme (Acqui) 16, 451, 474, 475, 476, 480, 483, 486, 487, 489, 491, 494, 498, 500, 504, 505, 508, 509, 510, 511, 520, 523, 524, 538, 547, 868, 873, 875, 878, 881, 882, 883, 887, 889, 890, 891, 897, 898, 906
 Aggtelek 385, 829
 Aknasugatag, ma: Ocna Șugatag 210, 265, 719, 743, 750, 932
 Aknaszlatina, ma: Ocna Slatina 743
 Alacska 406
 Aleppó 97, 127, 664, 676
 Alessandria 474, 487, 489, 508, 520, 524, 534, 535, 538, 544, 547, 864, 900, 901, 902, 905, 917, 919
 Alibunár, ma: Alibunar 643
 Amerikai Egyesült Államok (Amerika) 89, 92, 97, 104, 107, 108, 109, 112, 113, 121, 125, 450, 458, 480, 489, 490, 498, 509, 512, 520, 521, 526, 567, 568, 577, 648, 864, 867, 881, 883
 Ancona 15, 16, 93, 104, 515, 554, 563, 564, 568, 569, 573, 574, 580, 581, 662, 663, 667, 906, 908, 917, 919, 920, 923, 924, 927, 928
 Anglia 80, 83, 91, 92, 450, 489, 515, 526, 528, 577, 648, 655, 657, 717, 809, 826, 858, 865, 867, 881, 897
 Apanagyfalu, ma: Nușeni 398
 Apátfalva → Bélápátfalva
 Apatin, ma: Apatin 643, 765
 Arad, ma: Arad 16, 19, 74, 76, 122, 204, 211, 215, 220, 221, 222, 223, 225, 226, 232, 238, 241, 244, 255, 276, 340, 346, 348, 349, 351, 385, 387, 477, 478, 494, 495, 501, 502, 592, 641, 651, 654, 728, 730, 732, 742, 800, 803, 812, 816, 821, 824, 830, 875, 880, 881, 885, 888
 Aradác, ma: Aradac 649
 Aspromonte (Aspromonte) 540, 900, 903
 Aszód 354
 Augsberg 42, 44, 430
 Ausztria 83, 103, 431, 482, 485, 512, 516, 518, 521, 646, 655, 657, 658, 663, 682, 717
 Bács vármegye 641, 944
 Bácsföldvár, ma: Bačko Gradište 20, 64, 67, 69, 70, 640, 642, 643
 Baja 9, 10, 296, 297, 299, 301, 303, 763, 764, 765, 766, 767
 Balatonfüred 9, 57, 174, 316, 592, 601, 602, 613, 631, 637, 709, 735, 739, 945
 Bánfalva, ma: Bánhorváti 354, 374, 378, 379, 380, 381, 383, 805, 825, 826, 832
 Bánya → Nagybánya
 Baranya vármegye 63, 644, 720, 867
 Bártfa, ma: Bardejov 162, 880
 Bécs 9, 13, 36, 38, 40, 41, 46, 57, 65, 66, 103, 108, 109, 114, 117, 125, 138, 152, 155, 166, 171, 195, 206, 219, 227, 234, 239, 270, 289, 301, 324, 372, 430, 518, 574, 575, 577, 579, 580, 613, 624, 625, 626, 629, 630, 631, 636, 645, 649, 658, 673, 690, 691, 705, 714, 722, 735, 736, 768, 774, 776, 790, 818, 861, 876, 899, 926, 927, 934, 942
 Becse → Óbecse
 Becskerek → Nagybecskerek
 Békéscsaba 19, 422, 532, 850
 Bélápátfalva 354, 805, 888
 Belényesszentmiklós, ma: Sănnicolau de Beiuș 19, 532, 545, 896, 899
 Belgium 551
 Belgrád, ma: Beograd 13, 85, 89, 92, 99, 102, 103, 105, 106, 109, 110, 111, 112, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 125, 129, 653, 658, 662, 665, 666, 667, 668, 669, 671, 673, 676, 678, 679, 697, 865, 898
 Belső-Szolnok vármegye 834, 835
 Bereg vármegye 192, 561, 562
 Beregsurány 561
 Beregszász (Berek szász), ma: Berehove 188, 189, 408, 558, 583, 585, 588, 880, 913, 933
 Berettyó 952
 Berlin 414, 674, 861
 Bielitz-Biala, ma: Bielsko-Biała (lengyel város) 21, 482
 Biella (olasz város) 21, 482
 Bihar vármegye 236

Bogdanetz, Bohdanetz, ma: Lázně Bohdaneč
 20, 343, 361, 797, 798, 809
 Bologna 893
 Borsod vármegye 797, 824
 Bornyas 66, 67
 Bosznia 110, 669
 Brassó, ma: Braşov 824
 Bréb, ma: Breb 14, 582, 584, 586, 929, 931,
 932
 Brescia 541
 Brusa, Bursa 90
 Brünn, ma: Brno 934
 Brüsszel 881
 B. Sz. Miklós → Belényesszentmiklós
 Bukarest 476, 771, 873, 875, 925
 Bulgária 80, 658, 659

 Calabria 869
 Caprera 458, 463, 475, 487, 533, 548, 870
 Carlsbad → Karlsbad
 Karlsruhe → Karlsruhe
 Castrogiovanni (Castro-Giovani), ma: Enna
 533
 Cegléd (Czegléd) 393
 Cernobbio 499, 888
 Chambéry 441, 442
 Chioggia 792
 Ciprus (Cziprus) 83
 Como 489, 494
 Constantinápoly, Constantinápol → Kons-
 tantinápoly
 Culoz 441
 Cuneo 16, 547, 548, 549, 550, 553, 554, 558,
 563, 566, 567, 568, 569, 570, 572, 905,
 906, 907, 908, 909, 910, 911, 913, 916,
 918, 919, 920, 922, 924

 Csaba → Békéscsaba
 Csanád vármegye 13, 641, 650, 944
 Csege → Tiszacsege
 Csehország 300, 597, 729, 746, 806, 846, 893
 Cseke, ma: Čaka 916
 Csepe, ma: Chepa 561, 562, 915
 Csicsókeresztúr, ma: Cristeşti Ciceului 835
 Csongrád vármegye 13, 641, 650, 817, 884,
 944

Dabas 240
 Dánia 924
 Dardanellák 655
 Debrecen 9, 16, 132, 187, 204, 206, 207, 208,
 211, 215, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224,
 225, 226, 230, 231, 233, 234, 236, 241, 242,
 243, 245, 250, 253, 254, 256, 257, 258, 261,
 262, 265, 267, 272, 274, 276, 278, 279, 283,
 285, 340, 342, 404, 408, 409, 496, 497, 592,
 613, 631, 638, 646, 658, 708, 710, 711,
 712, 725, 729, 730, 731, 732, 734, 735,
 736, 740, 742, 744, 749, 753, 757, 790,
 794, 795, 839, 866, 880, 885, 886, 892, 952
 Déva, ma: Deva 13, 74, 503, 504, 525, 651,
 853, 889, 890, 895
 Dézs (Dés), ma: Dej 390, 391, 393, 395, 400,
 833, 834, 835, 853
 Diósgyőr (D. győr) 17, 354, 360, 361, 362,
 363, 377, 378, 379, 380, 420, 421, 423,
 424, 427, 428, 429, 611, 806, 807, 810,
 823, 847, 849, 850, 852, 853, 854
 Dobra, ma: Dobra 13, 651
 Drezda 862, 866
 Dsuma, ma: Dzuma 880

 Écska, ma: Ečka 649
 Edinburgh 840, 865
 Eger 9, 19, 49, 158, 374, 546, 632, 846, 892
 Egerszeg → Zalaegerszeg
 Egyiptom 629
 Elba 538
 Elemér, ma: Elemir 649
 Emilia [Reggio Emilia] 863
 Eperjes, ma: Prešov 186, 401, 404, 658, 880,
 952
 Erdőd, ma: Ardud 208
 Ernesztháza, ma: Banatski Despotovac 649
 Eszék, ma: Osijek 761
 Eszlár → Tiszaeszlár
 Esztergom 603, 747, 927

 Fabriano 924, 925
 Fehérvár → Székesfehérvár
 Filippopolis [Philippopolisz], ma: Plovdiv
 91, 92
 Firenze 541, 792, 954

- Fiume [Rijeka] 925
 Florenz → Firenze
 Fót 660
 Földvár → Bácsföldvár
 Franciaország 80, 83, 91, 98, 104, 107, 109,
 435, 443, 450, 526, 648, 654, 655, 717,
 854, 858, 860, 865
 Frankfurt 645
 Freiwaldau, ma: Jeseník 590, 593, 934, 950
 Füred → Balatonfüred

 Gänzburg → Günzburg
 Genf 448, 493, 519, 520, 524, 528, 874, 884,
 894
 Genova 16, 446, 449, 454, 456, 457, 458, 475,
 476, 480, 489, 492, 499, 504, 505, 508, 517,
 519, 520, 521, 523, 524, 533, 535, 538, 541,
 554, 568, 865, 869, 870, 873, 882, 883, 890
 Genua, Génua → Genova
 Gomba 364, 406, 774, 812
 Gomora 865
 Gödöllő 365
 Gömör vármegye 379, 380, 639
 Görögország 44, 568
 Gräfenberg (Graefenberg) 14, 19, 590, 592,
 592, 594, 597, 605, 934, 939, 942, 943,
 945, 949, 950
 Graz (Gräcz, Graecz) 139, 142, 684
 Guadalupe 629
 Günzburg 431

 Gyöngyös 16, 158, 161, 162, 166, 171, 172,
 175, 704, 706
 Győr 9, 38, 41, 145, 310, 410, 580, 613, 622,
 631, 646, 660, 711, 728, 735, 772, 839,
 842, 844, 927
 Gyula 790
 Gyüre 14

 Hagymás 700
 Hamburg 511, 716, 736, 861, 867, 894
 Hannsdorf, ma: Hanušovice 934
 Havasalföld 653
 Hegyes → Tiszahegyes
 Hódmezővásárhely (Holdmező-Vásárhely)
 478, 877

 Hohenmauth, ma: Vysoké Mýto 291, 294,
 295, 357, 762, 763, 807
 Hohenstadt 934
 Huszt, ma: Huszt 221, 583, 729

 India 717
 Innsbruck 649

 Jánosi, ma: Rimavské Janovce 379, 380, 384
 Jászárokszállás 827
 Jászberény 27, 371, 372, 376, 378, 393, 395,
 399, 403, 790, 816, 817, 824, 827, 836
 Jászládány 827
 Jenke, ma: Jenkovce 488, 880
 Jersey (Csatorna-sziget) 870, 881, 883
 Jesi 908, 917
 Josefstadt, Józsefstadt (cseh erőd, börtön) 415,
 487, 846, 874, 879

 Kandia szigete → Kréta
 Kanizsa → Nagykanizsa
 Kápolna → Sajókápolna
 Kápolnásnyék 21, 186, 711
 Karlóca, ma: Sremski Karlovci 70
 Karlovicz → Karlóca
 Karlsbad, ma: Karlovy Vary 174, 316
 Karlsruhe 42, 445
 Károly, Károlj → Nagykároly
 Károlyfehérvár, ma: Alba Iulia 525
 Kaposvár 9, 19, 573, 613, 631, 735
 Kassa, ma: Košice 10, 12, 14, 15, 186, 363,
 374, 380, 385, 401, 404, 405, 586, 612,
 614, 633, 635, 638, 652, 673, 723, 745,
 758, 806, 811, 836, 837, 880, 952
 Kászon, ma: Cașin 561
 Kecskemét 42, 370, 371, 372, 382, 790, 856
 Kehl 431
 Kérő, ma: Băița 397
 Késmárk 952
 Keszthely 544, 580
 K. Fehérvár → Károlyfehérvár
 Kikinda → Nagykikinda
 Kiskunhalas 16, 18
 Kiskunlacháza 334, 336
 Kiuttahija, Kiutachia → Kütahya
 Kolín (Kolin) 317

- Kolozsvár, ma: Cluj-Napoca 9, 10, 12, 14, 16, 33, 228, 229, 232, 238, 242, 248, 251, 254, 256, 258, 259, 261, 262, 265, 268, 269, 270, 271, 272, 275, 276, 277, 301, 303, 305, 308, 310, 313, 339, 390, 392, 393, 394, 395, 398, 399, 400, 525, 611, 612, 613, 614, 616, 631, 633, 646, 688, 715, 716, 722, 723, 728, 735, 738, 745, 746, 752, 753, 767, 770, 773, 778, 790, 799, 806, 831, 833, 841, 866, 876, 880, 895, 947, 953
- Komárom 76, 86, 131, 654, 679, 865, 879, 927
- Komjáti 837
- Komó, Kómó → Como
- Konstantinápoly 13, 14, 17, 18, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 86, 88, 89, 90, 91, 98, 105, 109, 112, 116, 118, 122, 125, 131, 132, 466, 475, 507, 508, 512, 653, 656, 664, 667, 677, 678, 679, 680, 712, 870, 891, 919
- Koronka, ma: Corunca 394
- Korzika 458
- Königgrätz, ma: Hradec Králové 20, 414, 417, 845, 892
- Krassó vármegye 641
- Kréta 77
- Kula ma: Kula 765
- Kumand, Kumán ma: Kumane 649
- Kütahya 88, 97, 664, 678, 683
- Laczháza → Kiskunlacháza
- Laibach, ma: Ljubljana 94, 660
- Leibach → Laibach
- Lengyelország 562, 908
- Lido di Venezia (Lido) 150
- Linz 42, 626
- Lipcse 682
- Liverpool 841
- Livorno 458, 541
- Lombardia 555, 891
- London 89, 118, 449, 450, 467, 468, 469, 476, 483, 515, 517, 538, 550, 618, 625, 627, 840, 841, 864, 865, 867, 870, 883, 887, 891
- Losonc, ma: Lučenec 9, 16, 58, 613, 631, 638, 735, 824, 846, 856
- Lovcsa, ma: Lovecs 880
- Lőcse, ma: Levoča 810, 820
- Lugos, ma: Lugoj 13, 651
- Mâcon 441
- Magenta 510, 866, 883
- Makó 19, 424, 545, 546, 850, 905
- Málta 97
- Mantova 884
- Máramaros (Mármaros), ma: Maramureş 209, 223, 236, 265, 719, 724, 873, 929
- Máramarossziget, ma: Sighetu Marmătiei 20, 189, 191, 192, 193, 194, 196, 202, 203, 204, 207, 208, 210, 213, 216, 221, 233, 235, 251, 301, 359, 360, 361, 583, 585, 586, 592, 714, 715, 718, 719, 721, 724, 743, 744, 757, 880, 930, 931, 933, 934
- Marcali 589, 930, 934
- Marengo 858
- Marosvásárhely, ma: Târgu Mureş 9, 13, 391, 393, 395, 398, 399, 613, 631, 651, 735, 799, 833
- Marseille 97, 664
- Mátyfalva, ma: Matyijovo 188, 193, 198, 265, 266, 713, 716, 750, 757
- Mehádiá, ma: Mehadia 113, 118
- Messina 533, 541, 869
- Mezőtúr (Mező-Tur) 411, 413
- Miglicz, Migléc, ma: Milhost 934
- Milánó 470, 474, 475, 476, 481, 493, 494, 504, 505, 509, 510, 512, 521, 522, 523, 524, 541, 574, 792, 862, 865, 874, 889, 891, 925, 954
- Milazzo 571, 922
- Miskolc 9, 14, 16, 18, 20, 47, 75, 88, 186, 229, 342, 349, 351, 354, 356, 357, 358, 359, 360, 362, 363, 372, 374, 375, 376, 378, 379, 380, 384, 391, 419, 422, 423, 424, 558, 631, 637, 652, 688, 689, 699, 711, 734, 745, 773, 796, 802, 805, 806, 810, 819, 820, 821, 823, 824, 832, 837, 852, 853, 866, 880, 914, 952
- Modena 863
- Mohács 187, 188, 294, 557, 559, 560, 712, 913, 914, 915
- Mokrin, ma: Mokrin 73
- Mont Blanc 443
- Mont Cenis 442, 443, 863
- Morvaország 646
- M. Szigeth → Máramarossziget

Munkács, ma: Munkacszeve 193, 558, 561,
 562, 880, 915
 Muzsa → Nagymuzsaly
 München 21, 42, 44, 46, 56, 141, 432, 480,
 489, 626, 628, 636, 686, 881
 M Vásárhely → Marosvásárhely

 Nagybánya, ma: Baia Mare 16, 226, 228, 229,
 232, 242, 247, 255, 256, 258, 259, 264, 265,
 267, 268, 271, 274, 275, 277, 278, 279, 281,
 282, 284, 741, 746, 748, 751, 752, 753,
 754, 755, 756, 757, 853
 Nagybecskerek, ma: Zrenjanin 67, 68, 73, 494,
 495, 501, 880, 885
 Nagykanizsa 543, 544, 589, 904, 930
 Nagykároly, ma: Carei 194, 204, 206, 208, 211,
 215, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 236,
 265, 267, 272, 276, 278, 279, 282, 283, 285,
 729, 756, 757
 Nagykikindai kerület 73, 650, 651
 Nagykőrös (N. Kőrös) 416, 417, 789, 790,
 834, 846, 849
 Nagymuzsaly, ma: Muzsijeve 585
 Nagyoroszi 335, 792
 Nagyszeben, ma: Sibiu 390, 392, 395, 399,
 658, 834, 940
 Nagyszombat, ma: Trnava 592, 595, 597, 601,
 603, 825, 937, 939
 Nagyszőlős, ma: Vinohradiv 193, 256, 266,
 561
 Nagyvárád, ma: Oradea 9, 16, 204, 211, 215,
 219, 220, 222, 225, 226, 228, 230, 232, 238,
 241, 244, 255, 256, 261, 339, 340, 342, 382,
 384, 638, 653, 658, 711, 725, 728, 729,
 730, 732, 734, 740, 742, 746, 758, 773,
 790, 794, 795, 797, 799, 849, 880, 890, 952
 Namény, namény → Vásárosnamény
 Nápoly 16, 443, 444, 445, 448, 451, 452, 456,
 458, 459, 461, 462, 464, 468, 470, 471, 472,
 473, 475, 476, 482, 484, 489, 492, 499, 512,
 515, 516, 523, 528, 531, 533, 535, 541, 542,
 858, 863, 868, 869, 870, 871, 872, 875,
 881, 884, 888, 892, 896
 Nbánya, N. Bánya → Nagybánya
 N. Becskerek → Nagybecskerek
 Néma, ma: Nima 397

 Neuzina, Nemény, ma: Neuzina 649
 New York 450, 868
 N. falu → Apanagyfalu
 Nizza 863
 Nkároly, N. Károly → Nagykároly
 Nocera Inferiore (Nocera) 473, 475, 480, 481.
 482, 523, 534, 878, 896, 897
 Nola 16, 464, 468, 470, 473, 869
 N. Várad, N Várad → Nagyvárad
 N. York → New York
 N. Zombor → Zombor

 Nyáregyháza 224, 731
 Nyék → Kápolnásnýék
 Nyíregyháza 404, 405, 497, 583, 725
 Nyitra, ma: Nitra 553, 603, 910

 Óbecse, ma: Bečej 13, 15, 59, 61, 62, 64, 66,
 68, 70, 72, 639, 640, 641, 643, 644, 645,
 647, 650
 Óhuta 692
 Olaszország 16, 438, 575, 592, 679, 854, 861,
 864, 865, 894, 896, 897, 899, 900, 906,
 908, 912, 920, 922
 Olmütz, ma: Olomouc 649, 660, 682, 934
 Orléans 732
 Orsova, ma: Orşova 13, 78, 85, 86, 113, 651
 Oroszország 83, 655, 657, 717
 Óvár 281, 755

 Padova 142, 146, 147, 149
 Pádua, Padua → Padova
 Palánka, ma: Bačka Palanka 880
 Palermo 531, 541, 571, 869, 892, 898, 897,
 899, 922
 Pancsova, ma: Pančevo 113, 118
 Pannonhalma 887
 Parád 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165,
 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 175,
 294, 690, 691, 692, 695, 696, 699, 700,
 701, 702, 704, 706, 932
 Parasznya 11, 621
 Parma 863, 891
 Pápa 9, 19, 579, 580, 613, 631, 735, 825,
 925, 927

Pardubicz, Pardubitz, ma: Pardubice 16, 20, 210, 289, 290, 302, 318, 328, 344, 357, 360, 361, 364, 366, 368, 384, 415, 681, 725, 726, 759, 760, 763, 769, 780, 787, 807, 811, 812, 813, 842

Párizs (Páris) 13, 16, 25, 39, 42, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 55, 97, 109, 112, 118, 119, 201, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 438, 439, 441, 445, 456, 476, 493, 499, 514, 524, 536, 538, 539, 549, 558, 613, 617, 619, 620, 628, 629, 630, 631, 634, 636, 678, 720, 728, 735, 841, 854, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 866, 867, 870, 883, 884, 913, 925

Patak → Sárospatak

Páva-sziget 598, 600, 937, 942, 943

Pécel 177, 201, 240, 270, 274, 278, 280, 282, 285, 337, 338, 361, 364, 365, 381, 392, 406, 407, 706, 720, 740, 751, 754, 755, 756, 774, 793, 794, 810, 811, 812, 832, 837, 838, 849, 951

Pécs 9, 10, 178, 186, 187, 292, 293, 712, 757, 761

Pelsőc, ma: Plešivec 11, 681

Perlasz, ma: Perlez 643

Perlesz → Perlasz

Pest-Buda (Pest, Pesth, Buda, Budapest) 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 31, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 45, 49, 50, 55, 57, 58, 61, 64, 70, 71, 73, 82, 85, 86, 87, 88, 93, 99, 100, 104, 106, 110, 113, 114, 117, 120, 123, 124, 126, 128, 129, 130, 131, 134, 136, 137, 139, 142, 146, 147, 149, 152, 153, 154, 156, 157, 159, 161, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 181, 184, 186, 187, 188, 189, 193, 194, 195, 199, 202, 204, 205, 208, 210, 212, 217, 218, 220, 223, 225, 227, 234, 237, 238, 240, 243, 247, 251, 252, 253, 259, 260, 262, 263, 265, 266, 267, 269, 273, 278, 279, 280, 282, 285, 286, 287, 289, 292, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 307, 308, 309, 311, 313, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363,

364, 365, 367, 368, 369, 372, 373, 374, 375, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 388, 389, 393, 394, 395, 400, 407, 411, 413, 416, 417, 420, 421, 424, 425, 427, 428, 429, 431, 433, 450, 451, 459, 460, 474, 478, 479, 489, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 502, 515, 518, 524, 526, 536, 537, 546, 547, 548, 550, 552, 553, 555, 556, 557, 559, 560, 562, 565, 566, 567, 569, 574, 579, 580, 581, 584, 585, 586, 587, 589, 591, 592, 593, 594, 596, 597, 598, 600, 602, 604, 605, 609, 611, 612, 613, 615, 616, 617, 619, 621, 622, 627, 628, 631, 632, 633, 636, 637, 640, 643, 644, 648, 649, 651, 659, 661, 662, 663, 665, 667, 670, 671, 672, 675, 676, 677, 680, 681, 682, 684, 686, 687, 688, 689, 690, 693, 697, 698, 700, 701, 703, 704, 705, 706, 707, 709, 710, 711, 713, 714, 716, 718, 719, 720, 722, 725, 726, 727, 728, 729, 731, 733, 735, 736, 738, 739, 740, 743, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 754, 757, 758, 759, 760, 762, 763, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 779, 780, 781, 784, 785, 787, 789, 791, 792, 795, 797, 798, 799, 802, 803, 804, 806, 807, 810, 811, 812, 813, 814, 818, 820, 822, 824, 826, 828, 829, 830, 833, 835, 837, 838, 841, 842, 845, 846, 847, 850, 851, 852, 853, 854, 857, 866, 868, 876, 877, 878, 880, 881, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 893, 895, 896, 901, 902, 905, 908, 909, 910, 912, 913, 914, 915, 916, 918, 919, 920, 924, 925, 928, 930, 934, 936, 939, 940, 941, 942, 944, 946, 947, 950, 951, 953, 955

Pétervárad, ma: Petrovaradin 76, 647, 654

Piemont 468, 858, 862, 863, 865, 868, 908

Pilis 401

Plevna 880

Plevnik → Plevna, ma: Pleven

Porta → Törökország

Pozsony (Posony) 35, 37, 38, 39, 42, 57, 319, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 625, 631, 644, 646, 653, 661, 684, 728, 735, 758, 780, 824, 934, 944

Pöttend 179
 Praden 361
 Prága 289, 317, 415
 Pressburg → Pozsony
 Privigye 867
 Pusztaszentkirály (P. Sz. Király) 315, 316, 317,
 331, 332, 333, 334, 336, 337, 740, 779, 789,
 790, 791, 793, 951
 Putnok 381
 Püspökladány (Püspök) 339, 794

 Quadelupe sziget → Guadalupe

 Rákos 609
 Ránk, ma: Rankovce 880
 Rimaszombat, ma: Rimavská Sobota 9, 58,
 379, 380, 381, 383, 384, 613, 631, 638,
 735, 824
 Róma 133, 230, 344, 370, 484, 510, 533, 734,
 747, 792, 798, 858, 871, 892, 897, 900,
 943, 954
 Romagna 863
 Románia 919
 Rónaszék, ma: Coşui 743
 Rozsnyó, ma: Rožňava 11, 14, 416, 681, 846
 Rszombat, R. Szombat → Rimaszombat
 Ruszcsuk, Rusze (Rustsuk, Ruscuk), ma:
 Pyce 83, 89, 111, 666

 Saint-Jean-de-Maurienne 442
 Sajókápolna 150, 621, 688
 Sajólászlófalva 11, 14, 837
 Salzburg 42, 430
 Santa Croce 792
 Sárospatak 341, 384, 404, 405, 422, 828, 952
 Sátoraljaújhely 20, 372, 384, 404, 405, 827,
 837
 S. A. Ujhely, S. a Ujhely → Sátoraljaújhely
 Savigliano 449
 Savoya 443, 862, 863
 Schleswig 924
 Schweiz, Sweicz, Sweitz → Svájc
 Selvi, ma: Selvi 880
 Senigallia 908, 917
 Solferino 866

 Sopron (Soprony) 631, 735, 758
 Spezia: La Spezia 541
 Stambul → Konstantinápoly
 Strasbourg 42, 44, 430, 431
 Stuttgart 42
 Sugatag → Aknasugatag
 Suisse (Suisse) → Svájc
 Šumla (Sumla), ma: Sumen 13, 83, 87, 88, 89,
 90, 91, 94, 95, 96, 98, 102, 103, 107, 108,
 110, 111, 118, 119, 122, 127, 653, 658, 661,
 662, 663, 664, 671, 679, 684, 880
 Sumna → Šumla
 Surány → Beregsurány
 Svájc 443, 467, 494, 526, 535, 538, 858, 865,
 868, 870, 918, 919

 Szabadka, ma: Subotica 9, 16, 256, 278, 320,
 321, 322, 323, 325, 326, 329, 330, 346,
 348, 708, 728, 747, 754, 757, 766, 768,
 781, 782, 783, 785, 786, 787, 788, 798,
 799, 800, 824, 927
 Szada 335
 Szántó → Abaújszántó
 Szarajevó 683
 Szárcsa, ma: Sutjeska 649
 Szardínia 526, 535, 896
 Szarvas 411, 412, 842, 843, 844
 Szászsebes, ma: Sebeş 13, 74, 651
 Szatmár vármegye 192, 223, 236, 276, 558,
 562, 893
 Szathmár, Szatmár, Szath → Szatmárnémeti
 Szatmárnémeti, ma: Satu Mare 16, 194, 195,
 197, 198, 207, 211, 212, 215, 216, 222, 226,
 235, 236, 241, 242, 243, 244, 245, 247, 250,
 251, 253, 254, 255, 257, 259, 265, 266, 268,
 272, 274, 276, 278, 279, 281, 565, 592, 597,
 718, 723, 724, 725, 741, 742, 744, 746,
 747, 748, 757, 877, 918
 Szeben → Nagyszeben
 Szeged 9, 13, 15, 16, 18, 19, 25, 35, 61, 62, 67,
 69, 72, 73, 82, 110, 274, 320, 322, 330, 346,
 348, 359, 360, 361, 362, 369, 513, 546, 611,
 615, 616, 631, 650, 658, 691, 700, 711,
 728, 735, 753, 790, 800, 808, 809, 810,
 816, 817, 841, 927

Székesfehérvár 10, 16, 178, 181, 183, 184, 185,
 186, 580, 646, 682, 706, 707, 708, 709,
 710, 711, 745, 757, 795, 816, 927
 Szekszárd 296, 297, 764
 Szentés 423, 850
 Szentivánpuszta 711
 Szentpétervár 577
 Szenttamás, ma: Srbobran 63, 64, 67, 68, 69,
 70, 640, 642, 644
 Sz. Fehérvár, Sz. Fehérvár → Székesfehérvár
 Szicília 533, 896, 900
 Szilágyosomlyó, ma: Șimleu Silvaniei 16
 Szilisztria 83
 Szinerváralja, ma: Seini 255
 Szíria (Syria) 107, 668
 Szirma 265, 266, 750
 Sz. Király → Pusztaszentkirály
 Szodoma 865
 Szolnok 282, 283, 307, 640, 794
 Szolyva, ma: Szvaljava 561
 Szombathely 9, 613, 631, 735
 Szöllös → Nagyszőlős
 Sz. Pétervár → Szentpétervár

 Tardona 303, 769
 Temerin, ma: Temerin 70, 643
 Temes vármegye 641
 Temesvár, ma: Timișoara 105, 369, 372, 385,
 387, 389, 477, 494, 497, 646, 658, 728, 800,
 830, 831, 880, 887, 940
 Tiszacsege 207, 562
 Tiszaeszlár 282
 Tiszaföldvár 649
 Tiszahegyes, ma: Idoš 20, 70
 Tiszaújhely, ma: Nove Szelo 27, 198, 217,
 265, 266, 267, 378, 379, 380, 387, 719,
 727, 781, 825, 830
 Tiszaújlak, ma: Vilok 20, 187, 188, 189, 192,
 193, 197, 198, 203, 205, 206, 207, 208, 211,
 212, 250, 256, 265, 266, 268, 273, 276, 278,
 561, 562, 566, 583, 585, 715, 719, 721, 723,
 725, 726, 747, 750, 757, 916
 Titel, ma: Titel 643
 Tokaj 189, 282, 283, 404, 405, 421
 Torcello (a velencei lagúna egyik szigete) 792
 Torda, ma: Turda 559

Torino 16, 433, 438, 442, 443, 444, 445, 446,
 451, 452, 453, 455, 465, 466, 467, 468, 471,
 474, 475, 476, 481, 482, 483, 484, 486, 487,
 489, 492, 493, 499, 509, 512, 515, 516, 519,
 520, 522, 526, 531, 533, 534, 535, 536, 538,
 539, 540, 541, 542, 544, 547, 549, 550, 558,
 563, 564, 566, 567, 568, 570, 574, 578,
 581, 854, 857, 864, 873, 883, 884, 896,
 900, 901, 902, 905, 907, 913, 918, 921, 928
 Tornóc, ma: Trnovec nad Váhom 553
 Torontál vármegye 641, 944
 Toscana 475, 484, 489, 863, 881, 891
 Törökbecse, ma: Novi Bečej 66, 67
 Törökország 75, 83, 89, 91, 95, 103, 109, 127,
 130, 131, 134, 176, 568, 648, 654, 652,
 655, 657, 664, 665, 667, 668, 669, 670,
 678, 679, 680, 682, 683, 693, 697, 712,
 717, 720, 725, 745, 865, 869, 870, 871,
 874, 884, 903
 Törökszentmiklós 339, 794
 Trieszt 131, 145, 150, 151, 686
 T. Ujlak → Tiszaújlak
 Túr → Mezőtúr
 Turia, ma: Turija 69, 70, 649
 Turin → Torino

 Ugocsa vármegye 27, 192, 208, 209, 223, 236,
 312, 562, 713, 721, 916
 Ujhely, Újhely, ujhely → Tiszaújhely
 Ujlak → Tiszaújlak
 Újpest 15
 Újvidék, ma: Novi Sad 495, 643
 Ulm 42, 431
 Üllő 339
 Ung vármegye 192
 Ungvár, ma: Uzshorod 405, 406, 488, 837, 880

 Vác 114, 122, 132
 Várad → Nagyvárad
 Váralja → Szinerváralja
 Várgede, ma: Hodejov 58, 638
 Várna, ma: Varna 83
 Vásárosnamény 201, 205, 207, 208, 211, 212,
 214, 215, 217, 220, 237, 583, 713, 720,
 722, 723, 726
 Vecserova, ma: Vărciorova 13, 651

Velence 15, 137, 138, 140, 142, 148, 150, 153,
154, 475, 484, 510, 543, 681, 683, 688, 690,
792, 826, 892, 897, 954

Venaria Reale 908, 917

Verbász, ma: Vrbas 67, 69, 70

Verona 146, 582

Versailles (Versaill) 433, 434

Veszprém 9, 57, 613, 631, 735, 927

Vezúv 459, 462

Vicenza 141, 142, 146, 685

Vidin, ma: Vidin 13, 75, 77, 78, 80, 81, 83, 84,
85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 96, 108, 122,
146, 652, 653, 654, 657, 658, 659, 660, 661,
662, 663, 664, 684, 712, 880

Világos, ma: Şiria 131, 653, 679

Villa Appoggi 792

Villafranca di Verona (Villafranca) 866, 883

Washington 636

Zágráb 653, 658

Zalaegerszeg 544

Zemplén vármegye 656, 772

Zenta, ma: Senta 765

Zilah, ma: Zaláu 16, 413, 841, 844

Zimony, ma: Zemun 89, 103, 110, 113, 116,
118, 119, 122, 126, 131

Zemlin → Zimony

Zombor, ma: Sombor 554, 556, 557, 910,
911, 912

DARABCÍMMUTATÓ

A mutató a levelezésben és a magyarázatokban szereplő valamennyi színmű és opera címét, valamint szerzőjének, zeneszerzőjének nevét tartalmazza.

Az aggszínész és leánya (Bayard, Jean-François-Alfred – Théaulon, Emmanuel) 611

Az áldozat (Vörösmarty Mihály) 308, 310, 314, 771, 773, 775, 829, 955

Ál Endre (Szigligeti Ede) 31, 611, 955

Antonius és Kleopátra (Shakespeare, William) 674

Ármány és szerelem (Schiller, Friedrich) 16, 604, 620, 945, 946, 948, 949

Árpád ébredése (Vörösmarty Mihály) 12, 714, 948, 952

Attila (ismeretlen szerző) 821

Bájjital → Szerelmi bájjital

Báléj (Auber, Daniel) 320, 782, 786

Bánk bán (Katona József) 12, 16, 351, 354, 378, 379, 382, 394, 395, 595, 642, 804, 805, 827, 834, 842, 886, 904, 915, 949, 955

Bartsai → Két Barcsai (Jósika Miklós)

Báró és bankár (Hugó Károly) 14, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 604, 910, 938, 948, 955

Bátori Mária (Erkel Ferenc) 51, 633, 828

Béldi Pál (Szigligeti Ede) 333, 790, 955

Belizár (Schenk, Eduard von) 12, 96, 664, 714

Bíbor és gyász (Hegedűs Lajos) 306, 307, 735, 772, 773, 889, 955

Brankovics György (Obernyik Károly) 12, 14, 19, 321, 343, 346, 360, 369, 374, 378, 387, 390, 394, 395, 402, 404, 558, 595, 596, 597, 601, 766, 795, 799, 805, 809, 834, 842, 876, 886, 910, 923, 955

Brankovics György, opera (Erkel Ferenc) 14

Brutus és Lucretia (Hugó Károly) 60, 640

Bűnt bűn követ (Dobsa Lajos) 774

Candidatus → Legjobb az egyenes út

A cárnő (Scribe, Eugène) 327, 330, 340, 795, 805, 910, 956

Charlotte kapitány (Bayard, Jean-François-Alfred – Dumanoir) 620

Clavigo (Goethe, Johann Wolfgang von) 223, 225, 231, 280, 282, 283, 314, 320, 321, 327, 330, 730, 731, 756, 758, 771, 956

Coriolanus, Coriolan (Shakespeare, William) 12, 36, 53, 60, 126, 130, 251, 261, 269, 330, 620, 634, 640, 673, 709, 748, 751, 766, 956

A családok (Serret, Ernest) 705

A csikós (Szigligeti Ede) 949

Csizmadia mint kísértet (Kisértet) (Szigeti József) 793

Csokonai szerelme (Szigligeti Ede) 758

Csongor és Tünde (Vörösmarty Mihály) 799, 946, 948

Deborah (Mosenthal, Salomon Hermann) 768
Don Carlos (Schiller, Friedrich) 348, 956
Dózsa György (Jókai Mór) 375, 377, 821, 822

Egy bujdosó kuruc (Szigligeti Ede) 581, 927
Egy csésze tea (Nuitter, Charles-Louis Étienne – Derley, Joseph) 888
Az egy királyné (Tóth Kálmán) 821
Egy pohár víz (Scribe, Eugène) 12, 35, 126, 130, 327, 498, 615, 616, 707, 771, 886, 887, 910, 959
Egy színész élete (Desnoyer, Charles – Labat, Eugène) 615
Egy úr és asszonyág (Saintine, X.-B. – Duvert, Félix-Auguste – Lauzanne de Vauroussel, Augustin Théodore de) 12, 378, 402, 615, 956
Az ember tragédiája (Madách Imre) 799
Ernani (Verdi, Giuseppe) 187, 711

Falura kell mennie (Bayard, Jean-François-Alfred – Wailly, Augustin-Jules) 130, 225, 231, 956
A falusiak (Szigeti József) 374, 380, 381, 383, 816, 820, 822, 825, 826, 827
Falusi egyszerűség (Töpfer, Karl) 38, 617, 956
Faust (Gounod, Charles) 860
Fehér Othello (Brisebarre, Édouard) 795
A felolvasónő (Töpfer, Karl) 595, 601, 886, 948, 956
Ferdinand → Ármány és szerelem
Férj az ajtó előtt (Offenbach, Jacques) 886
Férfem kószál (Cormon, Eugène – Grange, Jean-Baptiste-Amédée) 130, 957
Fiatal férj (Mazères, Édouard-Joseph-Ennemond) 58, 615, 957
Fiatal házasság, vagy: Megházasodtam! (Csató Pál) 38, 617, 957
Figaro házassága (Mozart, Wolfgang Amadeus)
Figaro házassága (Beaumarchais, Pierre-Augustin Caron de) 860
Fox és Pitt (Gottschall, Rudolf von) 325, 326, 787, 795, 957
Füldőre kell mennie (Gozlan, Léon) 301, 767

A gályarab (Némethy György) 601, 944, 957
Garrick Bristolban (Deinhardstein, Johann Ludwig) 12, 126, 194, 208, 211, 221, 222, 272, 277, 278, 280, 294, 314, 320, 321, 325, 349, 371, 387, 408, 615, 617, 707, 709, 721, 758, 771, 795, 805, 817, 886, 957
Gauthier Margit → A kaméliás hölgy
Gritti (Szigligeti Ede) 12, 231, 293, 306, 307, 310, 592, 758, 772, 775, 910, 938, 957

Hamlet (Shakespeare, William) 12, 126, 130, 189, 194, 197, 208, 211, 220, 222, 239, 250, 272, 275, 277, 293, 296, 297, 301, 314, 327, 340, 346, 351, 354, 360, 369, 371, 378, 387, 390, 394, 395, 402, 408, 410, 496, 497, 498, 544, 595, 597, 601, 617, 673, 709, 716, 721, 723, 729, 736, 738, 758, 764, 768, 771, 778, 795, 804, 805, 809, 830, 834, 842, 886, 887, 910, 923, 948, 957
Haramiák (Schiller, Friedrich) 308, 773
III. Richárd (Shakespeare, William) 130, 669, 698, 958
Harminc év egy játékos életéből, Harminc éves kártyás (Ducange, Victor) 329, 758, 771, 773, 778, 958

A ház becsülete (Battu, Léon) 758, 762
 A hazatértek (Hegedűs Lajos) 735
 A honfoglalók (Batthyány Apraxin Júlia) 942
 Horatiusok és Curiatiusok (Collin, Heinrich Joseph von) 31, 610, 958
 Humoristikai tanulmányok (Lebrun, Karl August) 615
 Hunyadi László (Erkel Ferenc) 875
 Hűség hűtlenségből (Kövér Lajos) 774
 Az igaz barát (Vacquerie, Auguste) 595, 958
 Ilka és a huszártoborzó (Doppler Ferenc) 949
 János király (Shakespeare, William) 592, 938
 A jó barátok (Sardou, Victorien) 923
 Julius Caesar (Shakespeare, William) 229, 233, 716, 739

 Kálmán király (Berényi Antal) 314, 762, 764, 765, 958
 Kalmár és tengerész (Czakó Zsigmond) 198, 958
 A kaméliás hölgy (Dumas, Alexandre, ifj.) 775, 860
 Kandidátus → Legjobb az egyenes út
 Kean, vagy: Könnyelműség és lángész (Dumas, Alexandre, id.) 180, 197, 231, 314, 339, 340, 354, 404, 424, 707, 709, 771, 795, 805, 806, 834, 842, 850, 886, 958
 Két Barcsai (Jósika Miklós) 757, 781, 783
 A király házasodik (Tóth Kálmán) 949
 A kísértés (Feuillet, Octave) 593, 594, 958
 A kísértet (Szigeti József) 889
 Könyves Kálmán (Jókai Mór) 307, 311, 772, 771, 773, 776, 785
 Kunok (Császár György) 204, 721

 La circassienne (Auber, Daniel) 861
 A lakat (Bickerstaff, Isaac) 698
 Lammermoori Lucia (Donizetti, Gaetano) 235, 737
 Lázár a pásztor (Bouchardy, Joseph) 192, 958
 Lear király (Shakespeare, William) 12, 31, 126, 130, 186, 205, 211, 225, 226, 231, 308, 313, 314, 320, 339, 340, 360, 379, 425, 496, 611, 667, 673, 707, 708, 709, 711, 731, 734, 758, 766, 771, 795, 799, 809, 851, 910, 958
 Le bourgeois gentilhomme (Molière) 437, 861
 Legjobb az egyenes út (Kotzebue, August von) 12, 19, 38, 194, 208, 211, 235, 272, 280, 378, 379, 390, 402, 424, 526, 597, 615, 616, 617, 707, 721, 771, 805, 818, 850, 895, 923, 955
 A lelkiismeret, Lelkiösméret (Dumas, Alexandre, id.) 296, 299, 763, 766, 771, 773, 958
 Le pied de mouton (Martainville, Alphonse) 441, 861
 Les plaideurs (Racine, Jean) 437, 861
 Les massacres de Syrie (Calland, Henri) 440, 861
 Le Val d'Andorre (Saint-Georges, Henri de) 438, 861
 Lignerolles Lujza (Dinaux Arthur Martin – Goubaux, Prosper-Parfait – Legouvé, Ernest) 620
 Linda di Chamounix (Donizetti, Gaetano) 886
 Lowoodi árva (Birch-Pfeiffer, Charlotte) 633, 731
 Lucretia (Ponsard, François) 36, 41, 617, 625, 959
 Lumpaci vagabundus, vagy: A három jó madár (Nestroy, Johann Nepomuk Eduard Ambrosius) 737, 752

Macbeth (Shakespeare, William) 12, 126, 130, 673, 698, 799, 959
 Majom és vőlegény (Nestroy, Johann Nepomuk Eduard Ambrosius) 730
 A makrancos hölgy (Shakespeare, William) 308, 314, 349, 378, 387, 402, 758, 771, 773, 830, 959
 Márványhölgyek (Barrière, Théodore – Thiboust, Lambert) 771
 Matild (Pyat, Félix – Sue, Eugène) 302, 769
 II. Rákóczi Ferenc fogsága (Szigligeti Ede) 19, 477, 501, 559, 876, 889, 915
 Mátyás diák (Balog István [Berki]) 60, 640
 Mátyás fia (Szigligeti Ede) 60, 640
 Mátyás király lesz (Szigligeti Ede) 19, 60, 477, 503, 557, 560, 876, 890, 912, 915
 Mátyás király Ludason (Gaál József) 60, 640
 Mátyás király Moldvában (Weidmann, Franz Carl) 60, 640
 Még egy tisztújítás (Vahot Imre) 51, 633
 A menekültek (Sand, George – Meurice, Paul) 593, 594, 959

 Nagy Lajos és kora (Hegedűs Lajos) 735
 IV. Henrik (Shakespeare, William) 12, 126, 130, 673, 959
 IV. László (Dobsa Lajos) 323, 784
 A néma és majma (Hafner, Karl) 730
 Női harc (Scribe, Eugène – Legouvé, Ernest) 768
 A nőuralom (Szigligeti Ede) 19, 923

 A nyolcadik pont (Murger, Henri) 888

 Országgyűlési szállás (Vahot Imre) 38, 617, 622, 623, 959
 Othello (Shakespeare, William) 126, 130, 223, 225, 232, 242, 251, 280, 281, 282, 283, 298, 301, 327, 330, 355, 378, 379, 390, 560, 603, 604, 673, 698, 730, 731, 744, 748, 799, 806, 876, 945, 946, 948, 959

 Az ördög naplója (Arago, Étienne – Guinot, Eugène) 615
 Ördög Róbert (Meyerbeer, Giacomo) 509, 891
 Az özvegy férje (Dumas, Alexandre, id.) 615, 758

 A párisi adós (Duveyrier, Honoré Marie Joseph-Mélesville – Roux-Ferrand, Hippolyte) 126, 130, 235, 272, 390, 424, 617, 707, 709, 758, 771, 773, 805, 850, 886, 959
 A párisi rongyszedő (Pyat, Félix) 308, 314, 327, 771, 773, 960
 Párizs éjjel (Dupeuty, Charles – Cormon, Eugène) 38, 617
 Pénz és becsület (Ponsard, François) 233, 735
 Petur → Bánk bán
 Phaedra (Racine, Jean) 53, 634
 Pohár víz, pohár víz → Egy pohár víz
 Poplavec → A rab

 A rab (Szigligeti Ede) 242, 741, 758, 960
 Régi pénzek (Fáy András) 799
 Rendkívüli előadás (Degré Alajos) 889
 Rienzi (Wagner, Richard) 860
 Róma leánya (Hegedűs Lajos) 735

rongy szedő, Rongyszedő → A párisi rongyszedő
Rózsakirályné (Hegedűs Lajos) 735

Saint Georges lovag (Beauvoir, Roger de –Duveyrier, Honoré Marie Joseph–Mélesville) 35,
616, 707, 960

Skót nemes (Dumas, Alexandre, id.) 126, 130, 960

A sevillei borbély (Rossini, Gioacchino) 496, 792, 886

Senneterre marquisné, vagy: Egy napi kacérság (Duveyrier, Honoré Marie Joseph–Mélesville) 620

Stuart Mária (Schiller, Friedrich) 54, 630, 636, 768

Szapáry Péter (Birch-Pfeiffer, Charlotte) 19, 477, 876

Szaracén (Dumas, Alexandre, id.) 46, 629, 630, 960

Szent a törvény, szent az esküvés (Gombos Imre) 11, 681

Szentivánéji álom (Shakespeare, William) 579, 926, 948, 960

A szép marquisnő (Kövér Lajos) 753, 768

Szerelem és örökség (Szigeti József) 844

Szerelmi bájtal (Donizetti, Gaetano) 325, 786

A szigetvári vértanúk (Jókai Mór) 851

Szökött katona (Szigligeti Ede) 50, 632

Tannhäuser és a wartburgi dalnokverseny (Wagner, Richard) 441, 862

Tartuffe (Molière) 54, 636

A telivér (Pompéry János) 821

Tell Vilmos (Rossini, Gioacchino) 439, 861

Tévedések vígjátéka (Shakespeare, William) 12

Tisztújítás (Nagy Ignác) 50, 632

XII. Károly Rügen szigetén (Planché, James Robinson) 36, 38, 231, 617, 960

Tosca (Sardou, Victorien) 860

Tudtán kívül kém (Duveyrier, Honoré Marie Joseph–Mélesville) 38, 621

Une Fête de Néron (Soumet, Alexandre) 440, 861

Az utolsó levél (Sardou, Victorien) 886

Vadon fia (Münch-Bellinghausen, Eligius Franz Joseph von [Halm, Friedrich]) 155, 691

Vak Béla király (Berényi Antal) 298, 301, 762, 765, 767, 960

Vasálorca, Vasálarc (Fournier, Marc-Jean-Louis – Arnauld, Auguste) 12, 308, 314, 351, 758,
771, 804, 960

A velencei kalmár (Shakespeare, William) 674, 698, 799

Veszedelmes nagynéne (Albini) 38, 621

Vígjátéki tárgy (Dobsa Lajos) 774

Zách Felicián (Bajza Jenő) 912

Zolki (Maltitz, Gotthilf August von) 378, 961

Zsidó (Szigligeti Ede) 57, 637, 961

KÉPMELLÉKLET*

Egressy Gábornak, ott a hol találtam
 Sumla, törökországban, November 25. 1849.

Érttem kedves hóm, egyetlen Zsuzsannám! Meg fog-e még találni
 a levelem, mely nem is tudom már hányadik? Élet-e még edes
 anyimék, életemnek egyetlen reménye, vágya, mindene? Egy örökbe
 valóra őra vagytok már távol rólam. Meglátok-e még a 'diron
 innen bennünket? Miért kívánom hon maradni edes Zsuzsannám
 utóbb eltalálunk alkalomával? miért nem követel engemet? Együtt
 nem leendőnként oly szerencsétlenek, oly végrekél nyomunkat, mint
 így különváltnak vagytok, tegnap tört meg de Pestről egy kislány
 ember - kiőt én mag Viddimből küldött levelet. Ez az
 monja, hogy még nem talált Pesten. Maj valkinek volt
 küldöttje, nem az anyim, s meg lehet, hogy kárult, - meg lehet
 hogy utána vagy nem mert, vagy vesztettél tudatkozni. De
 én megis a legörösebb kérségek között hányatom, mióta
 ez az ember vírártatott. Mert még isonyabb híreket hozott
 onnan hazulról hozzánk mint a mióta eddig hallottunk. Mert
 az monja, hogy a fennvalóban rezes férfiak nejeikkel is
 borzajlóan bannak, nevezetesen hogy felfogták is, befogták,
 és tízenhárom más fogoly nővel van egy kis szobába záva,
 akiket még háttal a kezével végül kiroztatnak. Kiterítke
 néked is most ellenlőnöd, vagy hasonló véreke döntött talán
 végzetlen sárga, kerekéged, vagy kétégbe és sáskóli daczolaj?
 Nem volt oly alkalom e fel év alatt, melyet meg ne ragad-
 tam volna, mint virbe halo' a fűhalas - hogy irhagytok hozzá.
 Mind hiába! Mint ha végrelen, tengerek valadamanak el
 költet, honnan még a madar, s a vello sem juthat
 el idig, - senki, senki sem hoz nem hírt felölésere!..!
 Viddimbán már utolsó aranyaimon fogadtam meg egy embert
 ki Pestre ment; ez nem csak arra vállalkozott, hogy felkeresend
 benneteket, kéréseskedő levelemet, hanem hogy felrakol, és
 elhozzam mindnyájatokat. Boldogító reményed és nyugtalan
 hányatásot között vártam a pillanatot, midőn kérésamnek
 vagy váladodal, vagy levelet meg kell vala érkeznie;
 már csupán, 10, vagy 12 nap vala hátra, hogy a götös
 megérkezett; s ime Constantinápolból rendelés jön,
 hogy a magyar és szerbgyal menekülteket 5 nap
 múlva Sumla-ra kell menniök. Kapzalkasod helyzetemet
 látni Zsuzsannám! Elhurcoltam Viddimből, szerencsétlen

OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Şumla, 1849. november 25.

* Köszönöm Liphay Endrének, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára osztályvezetőjének, hogy engedélyezte a kéziratokról készült másolatok közzétételét.

Pest október 18-án
1854

Édes Gáborom!

+ mert tegnap még nem volt elég szék a kőfőn

13-án int levelet ~~16~~ lettem 4 és 5 iratott
mert mindig ijentéjba kapom meg más
napra ~~az~~ tegnap eljántam a csámhíroz
takba szingennél meg a kabát 2 képművel
les meg a köpenyt pedig csak ~~szombat~~ 21-én
tefem porta kőrbe a ~~tevé~~ meg belé
kevert 10 szapp 12 nap míg megkapod a kabát
pedig szapp egy háromkor minál voltam és
majd elküldi a himedist de mint írod hogy
az az elodon megtalálhassam himedist meg
is ~~kapítottam~~ is meg kel fizetned ~~240~~
240 pengőt és 57 + kor minak a bunkit
atöbbsi holmikkal egygyűt meg nem kapom
meg hídem hogy majd a köpeny küldés kor
meg írhatom hogy megjött a holmi kérték ide
ha kor minak is és pengőt küldöt küldel
akkor a Sikorné 60 forintját is mert most
már kéri egy pár hűt alatt kékesen azt
mondván hogy a mit azampénzt a Zalug há
ba adott ezek napjuk beszámla ok most

T. Ujlak, Nov. 6. 1854.

Edes Leveletám!

Az ügyeink megvárakozást csakugyan elfogadtuk, s miután
csak egy áldozatra került, - közel levén Káshmárban - utba
ejtő Ujlakot, Ujhegyt, Mátyfalvát és Kismát, Nagy
bányára menőben. Ez ugyan meglehetősen vargabetű
mint a magyar mondja, de hiszen épen tünidőnkbe
esett az itt mulatás, nem levén működési állomásunk,
mint közelebbi levelemből tudod. Káshmárról elindu-
lásunkkor még nem kaptuk meg a ruhaféle küldé-
ményt, s egy íráskezdtem ott, hogy mind az ottani
leveleinket Bányára küldjék utánunk, hogy innen holnap
kedden, J. déien indulunk, s B. déien ott is leszünk.

Reményem hogy az ottani működésünkkel vagy három hét
járthatom, mi körülbelül két hétbe kerül, azóta e leve-
lemre már oda írt válaszokat. Még az utlevél sincs
kezemből, mit Péterrel várt, csak egy papír schein, 8 napra.
Káshmáron tettem postára korábban 310 pengő forintot
között ugyanakkor 5 font kártyát, melyet Eselkénél Jódor
házié avott; megkaptad-e már, s eljárnál-e dolgozni,
nyugtan meg felőle. Eselkém nyitva volt, három nap
felvitt Ujhegyben, Ujhegyi Agostonnál, az igen áldott jó
családnál, és dolgozni apolajuk közöttükben re-

1987. évi
7. sz.

Eszel 1859

Szeretet kedves Testvér!

Azon édes örömet melyet arcképed el-
küldése szerezett, csak képreld, mert le-
írni nem tudom. Hanem csodéba viszon-
zásul vedd azon öröm hirt hogy — — —
el vagyok választva testvéred szabad
öt évi kényszer után, ideje is ugye bár?
Két bíróság ítélte ugyan még hátra
van^{xxx} de arról nincs mit félni, kihatóság
helyben hagyják az első ítéletet ök is-
leg alább mindenki azt hiszi. A pénz ügy
előbbre haladt ez inté, abban már két ité-
let jött — még csak a harmadik van hátra,
s akkor el mondhatom istennek legyen
hála hogy nyert ügyem van. Ki? Gy és itthon
sen szegény — mindenem sem kell hogy ő is men-

Ernst Lajos
gyűjteménye

935.

1939. év. 13. sz.

xxx-s ebbe még a helyre bele telik, mint mondják, míg ezek a hátra
első ítéletet kimondatnak — na de se baj, azon én még sem aggdom.

OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka – Egressy Ákosnak, Pest, 1859. január 13.

Édes barátom! A pár frankot - Rónay utasítása szerint "Nigra freres" uraktól kálás köpenyvel vettem át; - ezután a már több nap óta a vasuti állomáson levő ruha-csomagot váltottam ki; - kevés igazítás mellett minden kellék igen jó; - ezert isókolom értük a kegyes jószágú kisküldet, valamint a salálmány-díj kedves himnuszot. - A müncheni pénzről a másod-váltóra csak nyolcezer frankot kaptam meg; - a többi Tröhlich vona le, - az illyféle úrsorások módja szerint felkémizni szokott postabér, irkálások, s egyéb aprólékos költségei fejében. Azonban kála Istennek, hogy a már szinte elvesztettnek tartott öfegből ennyit is megkaphattam; hanem vajon kinek a kezébe kerülhetett az ezt kísért levél? Ama bizonyos Szeferas már itt az emigráció körül is annyit lopott és csalt, miszerint alig hiszem, hogy közelünkben magát mutatni merészelje. - Eddig legalább még semmi híre; - lehet, hogy Amerikába ment; mert az afféle hankolások s herencsevadárak - jó remény fejében, hogy az ottani zavaros körülmények közt káláshasznának, - innen is többnyire mind oda sereglenek; de bízom a kitar. to, türelmes harafi nem hagyja ám el jelenleg olyan kont semmi-nemü kecsigetekre sem, s ha a legrosszabb helyzetbe jutna is; mert itt minden jó érzelmű ember azon tántoríthatlan hitben él, hogy a társaságunk itt doloz, de sok, - és a szabadságharcosok gyűl helyeül rövid

Ernst L... XI. 833.

5
Pápa május 20. 864.

Szeresem kedves apám!

Deccs küldeményét már rég ideje hogy
megkaptam, hálás köszönetem érte;
eddig hallgatásomért bocsánatot ké-
ve, melegségemül meg kell említenem
azon körülményt, hogy, mióta In-
pernél vagyok — a hétfő és pénteki
napokat kivéve — mindennap jár-
tok, a darabot előttem nyit és
ismeretlenek levei: a szerepet ta-
nulása, minden időmre igénybe ve-
szik.

Pilágyi Sándor és Szép László
tanár mrak, nagy szinte Pálfi Jö-
sef senior és többek baráti üd-
vözléssel küldik, és alig várják

ah

A SZOROZATRÓL

A Debreceni Egyetem Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézete és a Debreceni Egyetemi Kiadó által közösen gondozott *Csokonai Könyvtár* monográfiásorozat első darabja 1993-ban jelent meg, s azóta évente átlagosan három kötet lát napvilágot belőle. E sorozat testvérvállalkozása a *Csokonai Könyvtár: Források* című, irodalomtörténeti forrásokat közreadó jelen sorozat, amelynek hátterét elsősorban az intézetben működő textológiai műhely jelenti.

A sorozat *feltáró és felfedező* jellegű egyszerre. Céljának tekinti, hogy a tudományos kutatás és az oktatás számára hozzáférhetővé tegyen olyan szövegeket, amelyek ha egykor nyomtatásban meg is jelentek, ma már alig elérhető kiadványokban olvashatók, vagy amelyek kézíratos voltak miatt mindmáig ismeretlenek maradtak. A közreadással egyúttal ráirányítjuk a szakmai figyelmet a kiválasztott művekre, műcsoportokra, kapcsolódva ezzel napjaink erőteljes rekanonizációs folyamataihoz. (A feltáró és a felfedező jelleg kötetenként eltérő arányokat mutathat.)

A szöveggondozásban egységesen a kritikai kiadások normái és eljárásai az irányadóak, a sorozat kötetei azonban nem feltétlenül közölnek részletes szövegkritikai apparátust, a szöveg- és kiadástörténetet összefoglalóan is ismertethetik. A szövegek megértését segítő magyarázó jegyzetek teljes filológiai feldolgozásra töreksenek. A kötetek kísérőtanulmányai minden esetben felvállalják a kiadott szövegek alaposabb értelmezését és kontextualizálását is.

MEGJELENT:

Kisfaludy Sándor: Szépprózai művek
Kemény Zsigmond: Kisregények és elbeszélések
Bolyai Farkas: Drámák
Arany János: Tanulmányok és kritikák
Retorikák a reformáció korából
Első folyóirataink: Uránia
Első folyóirataink: Orpheus
Dugonics András: Etelka
Retorikák a barokk korból
Nagyari József tábori prédikációi
Első folyóirataink: Magyar Museum I–II.
Schedius Lajos János széptani írásai
Petelei István összes novellái I–II.
Pántzél Pál önéletírása és más munkái
Szerdahely György Alajos: *Aesthetica* (1778)
Petelei István összes novellái III–IV.
Verseghy Ferenc drámái
„Zrínyi, Zriny, Zrinski”. A Zrínyi-mítosz a német nyelvű irodalomban 1800 körül

ELŐKÉSZÜLETBEN:

Verseghy Ferenc szépprózai művei